HADRIANI VALESII

HISTORIOGRAPHI REGII

NOTITIA GALLIARUM

ORDINE LITTERARUM DIGESTA.

In qua Situs, Gentes, Opida, Portus, Caſtella, Vici, Montes, Silvæ, Maria, Flumina, Fontes, Lacus, Paludes, Inſulæ Maritimæ & Amnicæ, Pæninſulæ, Pagi Provinciæque Galliæ illuſtrantur; locorum antiquitates, varia eorum nomina, vetera ac nova, Epiſcopatuum ac Monaſteriorum origines, aliaque ad Hiſtoriam Francicam pertinentia notantur; Geographi & Hiſtorici Græci, Romani ac Noſtri explicantur, & emendantur.

PARISIIS,
Apud FREDERICUM LEONARD Typographum Regis, Sereniſſimi Delphini, & Cleri Gallicani, in vico Jacobeo.

M. DC. LXXV.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

LUDOVICO
MAGNO
FRANCORUM
ET NAVARRORUM
REGI CHRISTIANISSIMO.

OFFERO *Tibi*, REX CHRISTIANISSIME, *Notitiam Galliarum*, & *in artum coactam Provinciarum tuarum magnitudinem: offero Regum maximo maximum Regnum, summâ fide diligentiaque descriptum. Quem enim libentiùs adeant Galliæ, quàm potentissimum Principem, cujus reguntur imperiis, florent legibus, consiliis viribusque servantur ac confirmantur. Hæc est nimirum regio, cujus incolæ olim superfuderunt se Alpibus ac Pyrenæis, & in Italia Galliæ Togatæ, in Hispania Celtiberiæ ac Celticis, in Asia Galatiæ nomen dederunt, atque Rhenum transgressi, circum Hercyniam silvam in*

fertilissimis Germaniæ locis consederunt, trajectoque freto maritimam partem Britanniæ insulæ coloniis impleverunt. Hæc est regio, quam Romani honorifica Imperii Gallicani appellatione dignati sunt; & cui Hispanias ac Britannias attributas esse voluerunt, cùm ambas Præfecti Prætorio Galliarum ordinationi regiminique commiserint. Hæc est regio, in qua nobilissima Gens Francorum abhinc annos MCC. *clarissimum & omnium Christiani orbis vetustissimum ac maximum felicibus auspiciis condidit Regnum. Hæc regio, frustra indignantibus Græcis, Imperii Romani nomen ac insignia post annos* CCCXXIV. *virtute Francorum, operâ Caroli Magni reddidit Occidenti, & totum ferè Occidentem redivivo potiùs quàm novo subjecit Imperio: Hispaniâ usque ad Iberum flumen, parte maximâ Italiæ, totâ etiam Germaniâ quæ Romanis armis antea numquam cesserat, potita; in Norico ac utraque Pannonia, in Dacia, Istria, Liburnia, Dalmatiaque dominata. Hæc regio inclytam progeniem Roberti Principis, Hugonis Regis proavi tulit, quæ apud Francos jam inde ab Odone per annos ferè octingentos regnat, & Lusitaniæ, Neapolis, Siciliæ, Hungariæ, Dalmatiæ, Bulgariæ, Poloniæ, Navarræ Regna, atque ipsius Græciæ Imperium est consecuta: ut quemadmodum familia Pippini septem Imperatores veteri Romæ dederat; Hugonis posteri, unde genus ducis, Constantinopoli novæ Romæ tres ex ordine similiter Imperatores darent.*

Huic tantæ ac tam nobili regioni, multo maximæ Europæ parti qui imperavère, jaminde à Chlodoveo inter Reges Christianos primas tenuère: semper ab omnibus Regum antiquissimi maximique sine dubitatione sunt habiti. Eumdem titulum, à majoribus Tibi transmissum, REX MAXIME, *non magis Galliarum amplitudini, viribusque ac opibus debes, non magis etiam atavorum (pæne dixerim) sanguini, quàm Regiis dotibus tuis. Solent plerique Scriptores Regem qui unâ aliquâ virtute commendetur, laudibus in cælum evehere, ac ceteris omnibus præferre Principibus. In Te cuncta sic eminent, cuncta sic prænitent, ut vel singula singulos Reges atq; Imperatores illustrare possint. Sed eximias animi tui corporisque virtutes, res à Te domi forisque gestas, leges emendatas utiliter, salubriter latas, expugnationes urbium, multiplices felicissimasque victorias justis voluminibus narrabunt me disertiores Historici ac Oratores: & ipse ante annos aliquot pauca de his strictim sum persecutus in oratione quam de tuis laudibus edidi, quæ heic nunc repetere nequaquam convenit. Non possum tamen nec debeo silentio præterire, quæ anno superiore gessisti. Imperatoris ac Regis Hispaniæ exercitus, initâ belli societate sese Batavis hostibus tuis adjunxerant, & Picardiæ ac Campaniæ Gallicæ minitabantur exitium: ex altera parte Principes Germaniæ arma ceperant ex constituto, & junctis copiis Rhenum transire, ac in Alsatiam erumpere conabantur. Tu,* REX INVICTE,

cum exercitu Principem Condatinum, clarissimum ac celeberrimum Ducem Austriacis & Batavis opponis; cum lectissimo milite fortissimum ac prudentissimum Vicecomitem Torinnæ Germanis. Ipse cum tertio exercitu fines Sequanorum ingrederis, ubi jam Gradicum occupaveras; Vesontionem caput Gentis, metropolim Provinciæ, opidum maximum, naturâ atque arte munitißimum, valido etiam præsidio firmatum obsides, capis; Dolam, Salinas, ac cetera loca brevi ad deditionem compellis: denique haud multo majus temporis spatium perdomandæ regioni Sequanorum impendis, quàm alius impenderet obeundæ. Quid prius in hac mirer expeditione? celeritatem, quòd tam citò facta provincia est? an felicitatem, quòd tam facile armis tuis omnia opida regionis, & castella montana atque inaccessa cesserunt? an singularem tuam in rapienda occasione prudentiam, fortitudinem in exsequendo? Cognitâ tantâ victoriâ Duces tui, tui confirmantur exercitus. In Belgica ad flumen Sabim suis pulsi ac dejecti munimentis Austriaci & Batavi, cæsi, capti, magnâ parte impedimentorum spoliati, & tantumnon castris exuti: cumque postea Aldenardam oppugnavissent, adventu copiarum tuarum territi terga verterunt, planè ad internecionem delendi, nisi fugientes ac trepidos nebulæ silvæque texissent. Nec meliùs ad ripam Rheni res Germanis cessit. Sæpe repressi virtute Francorum, sæpe pulsi prœliis, plurimos suorum amisere. En etiam dum hæc scri-

bo, initio hujus anni (quod felix, faustum, fortunatumque sit) nuntius lætus affertur, magnam cladem illatam esse Germanis, magnum hominum numerum cæsum, millia aliquot capta : ceteros fusos dissipatosque fugisse trans Rhenum, insequentibus Francis, & longè à Monte Brisiaco cui pridem imminebant, atque à Rheni Regnique tui summotos esse limitibus. Nimirum quæ à Ducibus & exercitibus tuis aguntur, tuo ductu ac imperio, tuis geruntur auspiciis, Te consilium & tuos præbente Divos. *Militi tuo etiam absens* vires animumque ministras. *Animus tuus ille ubique tuis vivit, spirat, viget in copiis : tuorum movet manus, ictus dirigit, hostes terret ac sternit. Tua fortuna tuis præsidet castris ac turmis : hæc vel absenti militat Tibi : hæc pro Te pugnat & vincit. Intelligo relationem istam victoriarum tuarum, quantumlibet brevem, historiæ convenire, non epistolæ. Sed inter festos ignes quibus vici Lutecia collucent, inter faustas acclamationes vocesque gratulantium, inter concentus Clericorum vota reddentium, in publica exsultatione civitatis, an ego mihi temperare, continere me possim ? Sponte erumpit animo lætitia, modi plerumque non capax, & ubicumque potest, saltem oratione se prodit.*

Raris Principibus contigit, inter arma curam agere litterarum. Quod in Alexandro Magno paucisque aliis Regibus vetus laudavit historia, in Te nunc omnes agnoscunt & admirantur. Occupatus bellis & tot ac tan-

tis negotiis, pacis artes non negligis: non deseris, quòd pridem suscepisti, doctorum hominum patrocinium: nec Francicis modò ingeniis munificentiam exhibes, sed etiam externis. Evocantur insuper nomine tuo ex Italia, è Batavia, aliisque Europæ partibus clari Mathematici ac Philosophi: sollicitantur undique, ac in urbem Regiam invitantur viri omni doctrinæ genere & variarum linguarum notitiâ eminentes, plerique scriptis illustres: quibus liberaliter annua è fisco, spe ipsorum ampliora constituis. Tanta, & tam longè latéque diffusa beneficentia nullis vel eloquentissimi Oratoris verbis, nedum oratione meâ æquari potest: & quandoque forsitan apud posteros vix fidem est meritura. Cujus ego cùm particeps hactenus fuerim, minimus licèt & indignissimus: pro actione gratiarum hanc saltem Notitiam Galliæ, diu multumque lucubratam, Tibi nuncupare constitui, summissisimæ ac devotissimæ Majestati tuæ venerationis meæ monumentum: quam si sereno vultu acceperis, bene mecum actum existimabo. Voto epistolam finio, Deumque Optimum Maximum precor, ut Te Regno tuo, Religioni Catholicæ, totique orbi Christiano diutissimè florentem ac incolumem servet.

PRÆFATIO.

PRÆFATIO OPERIS
AD ERUDITOS LECTORES.

GALLIAM, maximam & validissimam Europæ partem, multi dixêre Scriptores, Græci atque Romani, veteres ac recentiores: nec Geographi modò ad quos ea res præcipuè pertinebat, sed etiam clarissimi Historici. Caïus Cæsar, qui Galliam armis subegit, & rerum ibi gestarum Commentarios scripsit, opus suum à divisione Galliæ, & trium ejus partium terminatione orditur, exceptâ Provinciâ Narbonensi, quæ pridem Romanis parebat: & in relatione bellorum quæ cum Gallis gessit, populos trium harumce partium circiter XXCVII. aut XXCVIII. majores ac minores, urbes non ampliùs XXVIII. nominat. Ex his populis trium & viginti ignoti sunt situs, propterea quòd veteres ipsorum urbes nusquam memorat Cæsar, quarum ope nosci potuissent. Julium Cæsarem in enarrando bello Gallico diligentiùs ceteris, breviter tamen (si Livium excipias) transscripsere, è Græcis auctoribus Plutarchus in ejus Vita, & Dio Cassius, qui ab Urbe condita ad Alexandrum Severum Aug. historiam perduxit; ex Latinis Titus Livius, Annæus Florus, & Orosius. Julianæ Galliæ Gentes & loca recentiores Scriptores, Marlianus, Vigenetius, Josephus Scaliger, Samson, aliique, pro se quisque, eruere è tenebris vetustatis ac illustrare conati sunt. C. Octavius Cæsar Augustus in porticu, quam à sorore Agrippæ inchoatam perfecit, ex commentariis M. Agrippæ orbem terrarum, cujus est portio non contemnenda Gallia, Romæ spectandum proposuit. Et Agrippa quidem, maximæ vir diligentiæ & in hoc opere curæ, ac cum eo Augustus Cæsar in litorum tractu ordinem locorum populorumque servabant: interiore in parte, sive in mediterraneis, Gentes, Colonias, ceterasque urbes in litteras digerebant, longitudine & latitudine cujusque Provinciæ exactè computatâ, ut in libri III. capite v. docet Plinius, qui non modò in Italiæ, sed etiam in Narbonensis Galliæ descriptione Agrippam haud dubiè secutus est: sicuti ipsemet apertè indicat in libri ejusdem capite IV. interiores Narbonensis Provinciæ urbes ordine litterarum enumerans his verbis: *In mediterraneo Coloniæ, Arelate Sextanorum, Bliteræ Septumanorum, Arausio Secundanorum in agro Cavarum, Valentia, Vienna Allobrogum: Opida Latina, Aquæ Sextiæ Salyorum, Avenio Cavarum, Apta Julia Vulgientium, Alebece Reiorum Apollinarium, Alba Helvorum, Augusta Tricastinorum, Anatilia, Aërea, Bormanni, Comacina, Cabellio, Carcasum Volcarum Tectosagum, Cessero, Carpentoracte Meminorum, Cenicenses, Cambolectri qui Atlantici cognominantur, Forum Voconi, Glanum Livii, Leutevani qui & Foroneronienses, Nemausum*

Arecomicorum, *Piscenæ*, *Ruteni*, *Sanagenses*, *Tolosani Tectosagi Aquitaniæ contermini*, *Tascodunitani Cononienses*, *Umbranici*, *Vocontiorum civitatis fœderatæ capita duo*, *Vasio & Lucus Augusti.* Principatu Augusti Cæsaris floruit Titus Livius, Historiæ & eloquentiæ Romanæ alter princeps, qui à primordio Urbis ad mortem Drusi, Tiberii Neronis fratris, CXL. libris res populi Romani perscripsit. Hic bello Helvetico Caii Cæsaris subjunxerat descriptionem Galliarum, ac libro insequente descriptionem Germaniæ addiderat, moresque Germanorum: quemadmodum Florus tradit in epitome libri CIII. & CIV. hisce verbis: *Cæsar Helvetios Gentem vagam domuit: præterea situm Galliarum continet. Prima pars libri* CIV. *situm Germaniæ*, *moresque continet.* Sic Pomponius Mella opus suum *de situ orbis* inscripsit: & Plinius Dionysium Characenum *terrarum orbis sitûs auctorem* appellat in libri VI. capite XXVII. & in procemio libri III. asserit, *eos quemque situs diligentissimè dixisse*, *in quibus ipse prodebat.* Ex quo intelligitur, apud Florum *situm Galliarum*, *situmque Germaniæ* nihil aliud esse quàm descriptionem, nec eo nomine mensuram tantùm ac terminos utriusque regionis à Floro designari. Sed Liviana descriptio Galliæ cum plurimis T. Livii libris & cum tabulis Agrippæ pridem desideratur: quæ si etiamnum exstaret, magno nobis usui ad illustrandas Galliæ antiquitates, magno ad noscendas cujusque Gentis origines ac urbes adjumento esset. Quamquam pæne mihi videtur T. Livius Galliæ partes IV, & singularum partium fines, clarissimasque gentes ac urbes breviter ac in transcursu attigisse: sicut idem post relatum bellum Macedonicum Regis Persei, Macedoniam paucis percucurrit. Hoc mihi Plinius persuadet, qui cùm inter auctores libri III, Narbonensem Provinciam præ ceteris complexi, T. Livium nominet; ipsum auctoribus libri IV. Galliam Belgicam, Lugdunensem & Aquitaniam continentis minimè adnumerat, magnum Historicum non omissurus, si per eum in describenda Gallia profecisset. Sub Tiberio Augusti privigno ac successore nituit Strabo Philosophus ac Geographus: quem terrarum orbis sitûs doctissimum auctorem & peritissimum historiæ jure vocaveris. Et ille quidem in nostra Gallia Julium Cæsarem non sequi modò, verùm etiam transscribere consuevit: Gentes tantùm Galliæ validas & nobiles, clarasque urbes paucas attingit, XXIII. Galliæ Narbonensi, V. aut VI. Aquitaniæ, VII. Celticæ, unam Belgicæ urbem attribuens: minores populos & opida obscuriora quorum magnus erat numerus, pleraque prætermittit, nec eadem diligentiâ Celticam ac Belgicam, quâ Narbonensem Provinciam & Aquitanicam enarrat, Celtas Belgis, Belgas Celtis permiscens. Pomponius Mella Claudio imperante situm orbis eleganter dixit: sed strictim, ut quæque erant clarissima, expedivit, plura aliàs & exactiùs se dicturum pollicitus: quod ab eo factum esse non puto. Ille igitur XXVIII. loca & urbes in Gallia Narbonensi, populos IX; in Aquitanis unam urbem, in Celtis unam, duas in Belgis memorat: Belgis Treviros & Morinos; Celtis Æduos, Santones & Osismios; Aquitanis Auscos assignat, servatâ Julii Cæsaris divisione trium harum partium Galliæ atque mensurâ. Lucanus Poëta, si tamen Poëta, in libro I. paucorum ali-

quot Galliæ populorum meminit, atque fluviorum. Plinius Secundus, qui sub Vespasianis patre & filio floruit, in proœmio libri III. *locorum nuda & vidua famâ suâ nomina, qualia fuere primordio ante ullas res gestas, positurum se nuncupaturumque* ait, *& futuram quamdam in his nomenclaturam quidem, sed mundi rerumque naturæ, claritate caussisque dilatis in suas partes.* Is quantum ad Galliam attinet, planè fidem præstitit, & quod pollicitus erat fecit. Quippe cùm Italiam, Hispaniam, Græciam, aliasque regiones exactè fuseque descripserit, universam Galliam LX. circiter versibus negligenter exsequitur. Et in Narbonensi quidem Provincia populos plus minùs undequadraginta, majores ac minores, urbes XXXVIII. fluvios X. ponit: Galliæ Belgicæ Colonias tres, nihil præterea urbium, populos XXXV; Lugdunensi Galliæ Coloniam tantùm Lugdunum, populos XXVI; Aquitanicæ XLIII. populos, urbem nullam attribuit. Sed apud Plinium Narbonensis Galliæ urbes octo, gentes XVI; Belgicæ populi octo, nimirum Exerni, Oromansaci, Britanni, Bassi, Catoslogi vel Castologi, Sueconi, Sinuci, Frisiabones; Lugdunensis Galliæ aut Celticæ una & altera gens, Aquitaniæ denique XXII. populi, hoc est ex CXLIII. totius Galliæ gentibus à Plinio memoratis duodequinquaginta ignorantur. Nec sanè mirum videri debet, XLVIII. circiter Galliæ populos humiles & obscuros, plerosque etiam non ab alio quàm à Plinio nominatos, hodie nesciri: cùm Plinius nulla opida, nullos montes, nulla flumina populis istis assignaverit, quorum indicio atque vestigiis ad ipsorum sedes, ac veluti cubilia pervenire possemus. Ælii Hadriani & Antonini Pii principatu scribebat Claudius Ptolemæus Astronomus & Geographus, qui terrarum orbis sitûs, quantum fieri potest, certus auctor ac diligens, Europæ, Asiæ, atque Africæ locorum omnium, fluminum, ac montium exactissimam nomenclaturam nobis proponit, & populorum numerum inire, ac suas singulis urbes easque multas continuò subjungere consuevit, non in notissimis modò Provinciis partibusque terræ, quales sunt Italia, Hispania, Græcia, Asia propriè dicta, sed etiam in insulis parum notis atque compertis, quales tum Hibernia ac Britannia erant. Quo magis miror, gravem doctumque scriptorem non eamdem Galliis quam ceteris Imperii Romani Provinciis diligentiam præstitisse, ac in descriptione regionum nostrarum velut sui dissimilem factum esse. Certè (ne de Narbonensi Provincia loquar) Belgicæ undeviginti, Galliæ Lugdunensi vel Celticæ XXV, Aquitaniæ XVII. tantummodò, hoc est toti Galliæ Comatæ in universum LXI. majores populos attribuit, quot ferè populos, populorumque civitates priscæ Notitiæ Galliarum commemorant: & cùm J. Cæsar doceat Bituriges Cubos XX. urbes, Suessiones & Helvetios opida numero XII. habuisse; cùm Plinius prodat, Vocontiorum duo capita Vasionem & Lucum Augusti, opida ignobilia XIX. fuisse, Volcarum Arecomicorum XXIV. quæ Romani Nemauso Coloniæ attribuerint: ipse & Biturigibus Cubis, & Suessionibus, & Vocontiis, & Arvernis, suam cuique urbem caput gentis, unam atque unicam singulis urbem assignat; Heluetiis, Arecomicis, Æduis, Carnutibus, Leucis, Nerviis, Morinis, Biturigibus Viviscis & Santonibus, validissimis gentibus ur-

bes non ampliùs binas, Segusianis & Pictonibus trinas, Sequanis & Cavaribus IV; Salyis V, Volcis Tectosagibus octo; Narbonensi Galliæ universæ urbes circiter XXX. tribuit. Missum facio Rufum Festum, qui in Breviario rerum gestarum Populi Romani ad Valentem Augustum, Galliæ tantùm & Aquitaniæ XIV. Provincias enumerat. Rufi æqualis fuit Ammianus Marcellinus, qui res Romanas ab exortu Nervæ, ubi Tacitus desierat, ad Valentis Aug. mortem XXXI. libris complexus est. Hic non Provincias modò Galliarum & Aquitaniæ, sed clarissimas quasque singularum & universarum urbes numero XXXVII. commemorat: sicuti multo pòst Aimoinus & Hugo, Floriacenses Monachi ac Historici, omissâ Provinciâ Narbonensi, Celticæ, Belgicæ, & Aquitaniæ splendidarum urbium mentionem fecerunt. Idem scriptor de Gallicis Alpibus, de Garumna, de Sequana & Matrona, sed præcipuè de Rheno & Rhodano Galliæ fluminibus aliqua non contemnenda memoriæ tradidit. Apud Ausonium & Apollinarem Sidonium complura Galliarum loca, claræ urbes & flumina occurrunt. Magnus Paullus Orosius in libri I. capite II. quatuor Galliæ partibus, Belgicæ, Lugdunensi, Aquitanicæ, & Narbonensi Provinciæ suos cuique limites, nec quidquam ampliùs paucis assignat: ubi & Asiæ, Europæ, ac Africæ situm & terminos breviter persequitur. Eadem eisdem verbis in Cosmographia Æthici reperias, cui descriptionem urbis Romæ se subjuncturum pollicetur: sed uter ab altero sua acceperit, incertum est. De qua Æthici Cosmographia, plurimis mendis ac erroribus scatente, Nicolaus Faber, V. Cl. doctissimusque, Ludovici XIII. Christianissimi Regis Præceptor, in suo libro qui nunc meus est, sua manu ita scriptum reliquit. *Hæc ad verbum ferè Æthicus transscripsit ex Julii Honorii libro, cujus meminit Cassiodorus de Divinis Lectionibus capite* XXV. *quem habet Petrus Pithœus scriptum litteris capitalibus.* Idem Æthicus uti aiunt Sophista vel Philosophus, natus in Istria regione Italiæ, Itinerarium Provinciarum Imperii Rom. post Constantini Maximi tempora composuit, quo plurimum usi sumus: quod multi *Itinerarium Antonini*; alii vetustos codices MSS. secuti, in his Simlerus, *Itinerarium Antonii Augusti* vocant; Frodoardus Presbyter, in libro I. Historiæ Ecclesiæ Remensis, ante annos septingentos *Æthici Cosmographiam* disertè appellat; Everardus Comes in testamento, quod anno regni Ludovici Aug. XXIV. Christi DCCCXXXVII. fecit, *Cosmographiam Ethici Philosophi* similiter nuncupat. Ut appareat utriusque operis, videlicet Cosmographiæ & Itinerarii, (si tamen duo opera fuerunt) unum eumdemque titulum, unum auctorem exstitisse. Ad Itinerarium Æthici proximè accedit tabula, omnium Imperii Rom. Provinciarum loca, locorumque distantiam, necnon claras gentes fluviosque complexa: quæ propterea quòd Theodosii A. principatu composita esse creditur, *Tabula Theodosiana* appellari consuevit; plerumque quoniam à Peutingeris reperta & Augustæ Vindelicorum publicata est, *Tabula Peutingeriana* nuncupatur: Holstenius à repertoribus nunc *Itinerarium Augustanum Peutingerorum*, nunc *Tabulam Itinerariam Peutingerorum* vocat. Plurimum confert ad notitiam civitatum, castellorum, mansionum,

ac mutationum montiumque Aquitaniæ, Narbonensis Galliæ & Viennensis, Itinerarium terrestre à Burdigala Hierosolymam usque: quod quidam *Itinerarium Burdigalense*, alii *Itinerarium Hierosolymitanum* appellitant. Liber inscriptus *Notitia dignitatum Imperii Rom.* divisionem Galliarum in XVII. Provincias, quæ pars à Consularibus, pars à Præsidibus regebantur, tractum Segolaunorum, tractum Armoricanum & Nervicanum, tractum Argentoratensem, & numeros, ac civiles militaresque magistratus qui Galliæ præerant, continet: præterea varias urbes & castella ac loca commemorat, quæ fabricas armorum, quæ thesauros, quæ monetam seu officinam monetæ, quæ gynæcia, quæ linifia, quæ baphia, quæ barbaricarios seu argentarios haberent; quæ quibus in urbibus ac portubus præsidia militum essent posita; ubi classis fluminis Rhodani, classes Druentica, Ararica, Sequanica constitutæ essent. Notitiam Provinciarum ac civitatum Galliæ, circa Honorii Aug. principatum compositam, edidit Jacobus Sirmundus, ceteris omnibus vetustate præferendam, XVII. Galliæ Provinciis suas singulis cum Metropoli civitates, sua castra tribuentem: quam pro omnibus ac præ omnibus unam huic Præfationi subjiciam. Ei Notitiæ quatuor alias adjunxit Andreas Chesnius, sed mendosissimas ac corruptissimas, nec apud doctos multum auctoritatis habituras; quatuor item recentissimas, cccc. ac ccc. circiter annorum. Mitto Notitiam Isidori Mercatoris, quam Simlerus & Scaliger tanti tam immeritò fecere, quoniam nullam aliam meliorem sincerioremque viderant. Sed hæ Notitiæ civitates tantummodò, quæ olim ferè omnes Episcopatûs sedes fuere, aut etiamnum sunt, commemorant: quarum exemplo Josephus Scaliger *Notitiam Galliæ* appellavit libellum, in quo totum Francorum Regnum X. in Parlamenta divisum, & Archiepiscopatus ac Episcopatus singulis subjectos nobis proponit. Scaligerum imitatus Massonus *Notitiam Episcopatuum Franciæ* qualemcumque anno MDCV. publicavit: cujus est & *Descriptio Franciæ per flumina*, confusa quidem & erroribus plena, Notitiâ tamen haud paullo tolerabilior. Hi sunt veteres Historici ac Geographi, qui de antiqua Gallia, pars ex professo, pars ex occasione scripserunt: hæc monumenta melioris notæ, ex quibus erui potest cognitio Galliæ, qualis fuit stante in Occiduis partibus Imperio Romano.

Honorii ac Placidi Valentiniani Principatu Alani, Burgundiones, Gothi, Franci, Britanni, & Alamanni, alii ex Germania, alii ex Italia, Britanni ex insula Britannia profecti, intravêre Gallias, ac ibi sedem cepere. Nec multo pòst everso Occidentis Imperio, mutata est Galliæ facies, & novis Regnis exorientibus, nova Provinciarum nomina primùm audiri cœpta, *Burgundia*, *Gothia*, seu Septimaniæ, *Francia* in *Austriam Neustriamque* divisæ, *Britannia*, *Alamannia* Cisrhenanæ: quæ vocabula etiam post subacta à Francis Gothorum, Burgundionum, ac Britannorum Regna in usu esse perseveraverunt. Dominantibus in Gallia Francis, Vascones Novempopulanam quam occupaverant, vocavere *Vasconiam*: Austria à Lothario Rege Lotharii Aug. filio *Regnum Lotharii* vel *Lotharingia* appellata: Nortmanni Provinciam Lugdunensem II, in qua collocati à Nostris fuerant, *Nortmanniam* nuncu-

pavêre: Ecclesiâ Gallicanâ nihilominùs Romanam divisionem Galliæ in Provincias XVII. veteremque ordinem Metropoleôn & civitatum semper in suis Archiepiscopatibus Episcopatibusque servante. Quod Galliæ Provinciis, idem nonnullis pagis opidisque accidit, ut nova à Francis nomina acciperent. Plurimorum præterea Galliæ locorum vocabula, quæ antiquitas indicta reliquerat, nisi Historicorum nostrorum diuturnâ meditatâque lectione reperiri, rectè intelligi, explicaríque non possunt. Ad Gregorium igitur, ad Fredegarium, ad Eginhardum, ad Theganum, ad Nithardum, ceterósque historiæ Francicæ scriptores priscos ac recentiores nobis decurrendum fuit, ut Galliam quantum in nobis erat illustraremus, nec solùm nuda nomina, sed eorum caussas interpretationesque varias aperiremus. Quis enim, nisi notissimam habeat nostram historiam sæcularem & Ecclesiasticam, scire possit, quæ & quot fuerint prioris Regni Burgundiæ Provinciæ ac civitates, quæ posterioris; quæ postea de utroque Regno factæ sint Provinciæ, *Ducatus* inprimis *Comitatusque Burgundiæ*? Quis aliter varias Galliæ divisiones, varias *Franciæ* & *Neustriæ Austriæque* diversis temporibus significationes, nunc latiores, nunc strictiores rectè animadvertat & enarret? *Armoricam* appellavêre Romani Celticæ Provincias Lugdunensem II. & III, inter Sequanam & Ligerim flumina jacentes: Franci postea solam Britanniam quæ Lugdunensis tertiæ pars stante adhuc Imperio Rom. erat, eo nomine designare maluerunt. Sapaudia Romanis fuit regio Druentiæ Isaræque adsita: sub Francis angustiores fines habuit. Regnum Lotharii quot ex Provinciis civitatibusque constiterit, utque duos in Ducatus cognomines, inque varios Comitatus divisum sit, nisi apud Historicos nostros Scriptoresque Germanos nusquam reperias. Jam à veteribus auctoribus, ac sæpe ab uno eodemque scriptore una Provincia, locus unus aut fluvius pluribus nominibus; plures Provinciæ, plura loca & flumina uno nomine designantur: quæ quis historiæ auxilio destitutus observare queat? Tot & tantas mutationes statuum Provinciarum ac locorum, tot & tam varias, aut potiùs tam diversas discrepantesque nominum significationes & causas qui non exactè noverit, hunc planè in rebus nostris cæcutire necesse est, & in gravissimos errores incidere.

Et quoniam ad nomina venimus, operæpretium erit heîc observare, varia ac multiformia exstitisse locorum Galliæ vocabula, pro linguarum cujusque Gentis, quæ in Gallia consedit regnavítve, varietate. Prima omnium ac veterrima, & in ipso nata solo fuêre, nomina urbium Gallica vel Celtica: qualia sunt præ ceteris, Lugdunum, Andomatunum, Bibracte, Alesia, Matisco, Cabillonum, Rotomagus, Mediolanum, Noviomagus, Condate, Agedincum, Autricum, Genabum, Lutecia, Nivernum, Divodurum, Tullum, Durocortorum, Noviodunum, Camaracum, Turnacum, Samarobriva, Tarvenna, Bononia, Mogontiacum, Argentoratum, Borbetomagus, Aduatuca vel Aduaca, Vesontio, Aventicum, Basilia, Vindonissa, Darantasia, Axima, Octodurum, Vienna, Geneva, Vasio, Arausio, Cabellio, Avenio, Arelatum, Avaricum, Gergovia, Sego-

dunum, Divona, Ratiastum, Anderitum, Revessio, Burdigala, Aginnum, Ecolisma, Vesunna, Elusa, Lactora, Benearnum, Cossio, Elloro vel Illuro, Narbo, Tolosa, Beterræ, Nemausus, Leuteva, Ucecia, Carcasso, Elena, Magalona vel Magalo, Vapincus, Secustero, Ebrodunum, Dinia, Rigomagus, Sanitium, Glannateva, Cemenelum, Vintium: & si qua alia apud Julium Cæsarem de Bello Gallico, quotquot apud veteres Geographos, & in priscis Itinerariis nomina populorum ac locorum occurrunt: ex quibus vocabulis quædam à fluviis ducta, ut Avaricum ab Avara, Autricum ab Autura, Nivernum à Nivere, Rotomagus à Rodobecco, Samarobriva à Samara vel Sumina, Tervanna à Terna amne. His succesśere Græca nomina, quæ coloniis suis, castellis ac insulis fluviisque proximis Massilienses è Phocæa imposuerunt: qualia sunt Leucata, Agatha, Rhodanus fl., Massilia, & Lacydon ejus portus; Citharista promuntorium & locus, Taurentum, Telo, Heraclia Cacabaria, Antipolis, Nicæa, Athenopolis, Olbia, Aëria: tres Stoechades insulæ à Massiliensibus dictæ propter ordinem, videlicèt Prote, Mese quæ & Pomponiana, & Hypæa: Phœnice, Phila, Lero, & Lerinus. Post subactas Gallias Romani Colonias quas eò deduxerant, urbes quas ibi refecerant aut ornaverant, castelláque & loca quæ condiderant, Latinis nominibus donaverunt. In his sunt Forum Julii, Octavanorum Colonia, Pacensis & Classica cognominata, amnis Argenteus, Maritima Avaticorum, Campi Lapidei, Forum Domiti, Combusta, Salsusæ vel Salsulæ, Portus Veneris, Cervaria, Varus fluvius, Aquæ Sextiæ, Alba Helvorum, Augusta Tricastinorum, Forum Voconi, Forum Neronis, quod Gallis Leuteva, Piscenæ seu Piscinæ, Lucus, vel Lucus Augusti, Geminæ, Dea Vocontiorum, Augusta, Valentia, Colonia Equestris, Colonia Agrippinensis, Augusta Trevirorum, Convenæ, Constantia vel Castra Constantia, Lugdunensis II. urbs: ad Rhenum Tabernæ, Vicus Julius, Alta Ripa, & Confluentes: Fanum Martis Belgicæ II. Augustobona sive Augustomana Tricassium, Aureliani, Celticè Genabum, Augusta Suessionum, Augusta Veromanduorum, Forum Claudii quod & Darantasia Celticè dicitur, Augusta Ausciorum, Augusta Rauracûm, Augusta villa in pago Vinemaco, ad Horrea, ad Turrem, Tegulata, Calcaria: ad Martis, Apta Julia, Fines, vel ad Fines, (quo nomine locum in confinio duarum Gentium positum Romani sæpe designavêre) ad Publicanos: Stabula, Pontes, Fanum Minervæ, Trajectum, Colonia Trajana, Vetera, Juliacum, Tiberiacum, Castellum Menapiorum, Pons Scaldis, Geminiacum, Forum Ligneum, Opidum Novum, Aquæ Convenarum, Aquæ Calidæ, Aquæ Siccæ, Aquæ Tarbellicæ, Aqua Sparsa, Vernus Sol, Excisum, Castra Herculis, Forum Hadriani, Decem Pagi, Pons Saravi, Tabernæ, Pompeiani, portus à Telone XVIII. millibus passuum distans, Juliobona Caletorum, Figlinæ, Prætorium Agrippinæ, Forum Segusianorum, ad Silanum, Liviana. Una ex omnibus urbibus Galliæ urbs Cularo Allobrogum à Gratiano Aug. Latinogræcum nomen postea accepit, & dicta est Gratianopolis: quod Juliopoli, Claudiopoli, Traianopoli,

Hadrianopoli, Plotinopoli, Marcianopoli, Faustinopoli, Maximianopoli, & Constantinopoli priùs acciderat. Quædam opida & loca Galliarum nominibus Celticolatinis & Latinis appellata sunt in gratiam Imperatorum Julii Cæsaris & Augusti: in his Augustodunum Æduorum, Cæsarodunum Turonum, Augustomagus Silvanectum, Cæsaromagus Bellovacorum, Juliomagus Andicavorum, Juliobona Caletorum, Augustonemetum, Augustoritum, Augustodurum inter Crouciaconnum Venellorum & Arægenum Viducassium, & quas Augustas suprà memoravimus. Certè Divus Julius Cæsar *Italiæ*, *Galliarumque & Hispaniarum potentissimas urbes præcipuis operibus exornavisse* dicitur à Suetonio Tranquillo: & Augustus multas in Galliam & Hispaniam Colònias deducendas curavit, πόλεις ἔτι τῇ Γαλατίᾳ καὶ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ συχνὰς ἀπῴκισε: quemadmodum in libro LIV. Dio memoriæ tradidit. Hæc sub Romanis, qui Gallias per annos ampliùs quingentos obtinuêre. Eorum in locum successêre Franci, orti Germaniâ, à quibus non Provinciis modò Gallicanis, uti suprà jam diximus, sed etiam Pagis seu Comitatibus, atque adeò variis locis Germanica nomina imposita. Pagorum prisca vocabula Teutonica sunt exempli causâ *Austerbantum*, quod nunc Ostrovandia dicitur, *Bracbantum*, quod nunc Brabantia; *Testrebantum*; *Hainoum* sive *Hainau*, corruptè *nunc* Hannonia; *Masau* vel *Maseland*, aliàs *Comitatus Masagobbi* aut *Masagouvi*, id est Mosanus pagus; *Bedagouva*, Pagusve Bedensis; *Sperohgouwi* ager Spirensis; *Wormazfelda* territorium Vormaciense; *Elischouve*; *Nitachouva* vel Nitensis Pagus; *Sarachouva* Pagus Saravensis; *Blesitchovna* Blesensis Pagus; *Albechouva* Albensisve Pagus: (qui IV. Pagi à IV. fluviis cognomen acceperunt, videlicèt à Nita, à Saravo vel Sara, à Blesa, & Alba) Comitatus *Hamarlant* vel *Hammolant*; Pagus *Wastinensis*. Ubi observo hosce Pagos, qui Germanica nomina ante annos ampliùs octingentos ferunt, omnes, uno excepto Wastinensi, in Austria vel in Regno Lotharii fuisse. Cujus rei caussa hæc est, quòd Austrasii sive Franci Ortivi, Lotharienses ve propter vicinitatem magnæ Germaniæ ex quâ orti profectique erant, semper linguam patriam studiosè servârunt, quâ etiamnum plerique utuntur: cùm Neustrasii Francive Occidentales, qui à finibus Germaniæ aberant longiùs, mediáque in Gallia sedem habebant, linguæ Romanæ (ita linguam Gallicam vocabant) paullatim assueverint. Locorum aliquot in Gallia à Francis conditorum aut reparatorum prisca nomina Germanica sunt hæc. *Laubacum* vel *Laubiæ*, *Orbacum*, *Orbeccus*, *Morbach*, *Rasbacis* aut *Resbacis*; *Fara*, *Hammus*, quorum amborum nominum in Galliis multa sunt loca: *Haristallium* vel *Heristelli* ad Mosam non longè ab urbe Leodico, cui alterum cognomine in Saxoniæ finibus ad ripam Visurgis anno DCCXCVII. Carolus Magnus exstruxit, appellavitque *Haristal*, id est, locum castrorum vel exercitûs: *Strateburgus*, *Strazeburg* aliàs aut *Strazburch*, quod opidum Argentoratum veteres Galli appellaverant: *Homburc*, *Erenstein*; *Heribodesheim*, *Eboresheim*, *Ingelheim* vel *Ingelenhaim*, villa publica, *Piscofesheim* Episcopi villa, nunc *Bischofsheim* dicta ab *Hammo* seu *Ham* qui Germanis hodiéque vicus est: *Hoenchirche*, *Augustchirche*;

gastchirche, item *Dunkerca*, *Duynkercke*, à *Kerca* vel *Kyrica*, id est *Chirche* vel *Kercke*, quæ vox Κυριακὸν, Dominicum, vel Ecclesiam Germanicè etiamnum significat. Walafridus Strabo Abbas Augiensis, Imperatoris Ludovici Pii æqualis, homo Germanus, in capite VII. libri de rebus Ecclesiasticis sic scribit. *Ab ipsis Græcis Kyrch à* Κύριος, *& Papst à Papa, quod Clericalis paternitatis nomen est, & multa alia accepimus.* (De se, & de popularibus suis Germanis quos *Teotiscos* vocat, loquitur) *Sicut itaque domus Dei Basilica, id est Regia à Rege; sic etiam Kyrica, id est Dominica à Domino nuncupatur, quia Domino dominantium & Regi Regum in illa servitur.*

Quantum ad *Pagos* attinet, quos vulgò Nostri *Pays* appellitant: omitti non debet, ut Thracia & Armenia major in Strategias, Judæa in Toparchias, Ægyptus in Præfecturas opidorum vel Nomos dividebatur; ita Germaniam & Galliam olim in *Pagos* fuisse divisas. *Suevos* Germanam Gentem *centum Pagos habuisse*, Julius Cæsar in libro IV. Commentariorum memoriæ prodit, (quorum nobilissimos *Semnones centum Pagis habitantes* Tacitus vocat) & in libro VI. *Principes Regionum*, *Pagorumque* apud Germanos commemorat. Plinius scribit, portionem Scandinaviæ ab Hillevionum Gente *quingentis incoli Pagis*. Tacitus de moribus Germanorum asserit, *in Conciliis eligi & Principes, qui jura per pagos vicosque reddant.* Sulpicius Alexander in libro historiæ IV. tradit, Arbogastem in Francia *Bructeros ripæ proximos, pagum etiam quem Chamavi incolunt, depopulatum esse.* Auctor est quoque Gregorius in libro II., *Francos juxta pagos vel civitates Reges Crinitos super se creavisse de prima & nobiliori suorum familia.* Apud veteres Historicos nostros qui res gestas Pippini Regis, Caroli Magni & Ludovici Pii Imperatorum scripsère, de variis Francorum, Alamannorum, Saxonum, Toringorum, Hassorum sive Chattorum, ceterarumque Germaniæ Gentium pagis crebra fit mentio. De Gallia res clarior est, quàm ut indicari egeat. Julius Cæsar *omnem civitatem Helvetiam in IV. pagos divisam esse* prodit: Livius in libro V. *Insubres Æduorum pagum*; Plinius in libro III. *Vertacomicoros Vocontiorum hodiéque pagum* commemorat; Tacitus *Sequanorum pagos Æduis conterminos sociosque in armis*, necnon *Gugernorum pagos*. Samson Geographus Regius rectè quidem populos Galliarum in majores ac minores dividit, & apud Plutarchum populos Galliæ Comatæ CCC, apud Josepum CCCXV. apud Appianum Alexandrinum CCCC. pro utrisque in unum conjunctis vult accipi: ac majorum Gentium populorúmve *civitates*, minorum *pagos* à Cæsare & à veteribus scriptoribus Romanis dici consuevisse, singulásque *civitates* in plures *pagos* divisas fuisse credit. Sed quod addit, veluti Cæsarem sequens, apud priscos istos auctores, *pagum* à *civitate* differre atque distingui, tamquam primariam & majorem partem à toto: haud semper & usquequaque verum est. Nam quis non videt *Gabalicum pagum* apud Plinium in libri XI. capite XLII. idem esse quod civitatem Gabalorum, agrum finesve Gabalorum? *pagum* item *Gesoriacum* in libri IV. capite XVII. idem esse quod civitatem Bononiensium, hoc est dimidiam partem agri Morinorum? quæ Gens duo capita habebat, Taruennam, & Gesoriacum sive Bononiam.

Ut ad nostros Historicos veteres veniam, qui scriptores Romanos in *pagorum* designatione secuti sunt: quis jure neget *pagum Suessionicum* apud Gregorium, & *pagum Remensem*, esse Suessionum civitatem, civitatem Remorum? *pagum Petrocorecum*, *pagum Tolosanum*, *pagum Caturcinum*, *pagum Agennensem*, *pagum Santonicum* apud Fredegarium, esse civitatem Petrocoriorum, civitatem Tolosatium, civitatem Cadurcorum, civitatem Nitiobrigum vel Aginnensium, civitatem Santonum? Quis *pagum Parisiacum* in Gestis Francorum, jure neget esse civitatem Parisiorum? *Pagum Bitorinum*, & *pagum Trecassinum*, *Tricassinum solum*, id est agrum, Eumenio in laudatione Constantii Cæsaris dictum, esse civitatem Biturigum, civitatem Tricassium? Nimirum alii erant *pagi* majores, à Gentibus seu populis cognominati, quales sunt XII. quos suprà commemoravimus: alii minores majoribus subjecti atque contributi: quales sunt sub pago Pictavo pagi Lausdunensis, Toarcensis, Ratiatensis vel Ratensis, Arbatilicus; sub pago Bellovaco pagus Cameliacensis vel Camliacensis, & Braium; sub pago Ambiano pagus Vitmau aut Vinemacus, Pagúsque Pontivus; sub pago Suessionico pagi Rossontensis & Tardanensis; sub pago Remensi pagi Dolomensis aut Dulcomensis, Vongensis, Castricensis, Stadinensis, Portianus, & Mosomagensis; sub pago Laudunensi pagus Teoracensis; sub aliis alii, quorum in Notitia nostra meminimus. Majores igitur *pagi* à *civitatibus* nequaquam differunt; minores differunt. Majores pagi totas civitates, vel totos Gentium à quibus cognominantur fines, totum agrum designant; minores pagi partem aliquam suæ quisque civitatis, portionemve agri singularum Gentium continent atque significant. Inter majores tamen pagos excipiendi sunt pagi earum Gentium, quæ plura habent capita: quales sunt exempli caussâ Senones atque Carnutes. Nam scriptoribus Romanis *pagus Carnutinus* erat totus ager Carnutum, pagos Autricensem, Aurelianensem, Dunensem, Durocassinum, Matricensem, Pinciacensem, Vindocinensem, Blesensem, Belsam & Secalauniam continens: *pagus Senonicus* eisdem erat totus ager, vel tota civitas Senonum, pagos Agedincensem, Wastinensem, Melodunensem, Pruvinensem, Stampensem, Briegensem ex parte, & pagum diœcesinve Autissiodorensem latè complectens. At contrà nostri Historici appellatione *pagi Senonici* tantummodò agrum suburbanum Agedinco Senonum subjectum atque circumfusum; nomine *pagi Carnoteni* similiter agrum circa urbem Carnutas jacentem designare maluerunt. Gregorius Turonicus Episcopus non *pagum* modò, sed etiam *terminum*, hoc est fines, *territorium*, *regionem*, *diœcesin*, *rus* quoque, id est agrum, pro una eademque re usurpat; Eumenius *solum* eadem ratione vocat, *Ambianum* & *Bellovacum*, & *Tricassinum solum* ac *Lingonicum* memorans: quædam veteres tabulæ *parœciam* nuncupant, ut suprà Gregorius *diœcesin*. Plerique è Nostris & *Comitatum* pro *pago* dixêre. Unde natum existimo vulgare vocabulum *la Contrée* pro *la Comté*, de regione vel *pago*: quoniam apud Francos suus cuique *pago* plerumque *Comes* esse consueverat; (ut in nostra Notitia observavimus) nonnumquam & plures. Quippe *in Hasbanio Comi-*

tatus IV. ponit Divisio Regni Lotharii, in *Brachanto* totidem, in *Vabrensi* vel *Vavrense Comitatus* II. Poëta Saxo in libro I. Rerum Caroli Magni, idem de popularibus suis affirmat.

Sed variis divisa modis plebs omnis habebat
Quot Pagos, tot pene Duces.

Annales Bertiniani anno DCCCXXXIX. divisionem Galliæ ac Germaniæ ab Imperatore Ludovico Pio factam referunt, in qua *Comitatus* vocantur, qui ceteris *pagi*: inprimis *Comitatus Vallisiorum*, id est pagus Vallensis, *Comitatus Vualdensis, Comitatus Scudingius*, qui Fredegario *pagus Scutingorum*, *Comitatus Genavensis*, *Comitatus Lugdunensis*, *Comitatus Cavallonensis*, id est Cabillonensis, *Comitatus Lingonicus*, *Comitatus Tullensium*. Venit in meas manus vetus Chartularium Belliloeensis Monasterii, in Lemovicibus ad Duranium positi, ubi sæpe reperi hæc verba: *In Comitatu Lemovicino, in Vicaria Exaudonense*; item *in Comitatu Lemovicino, in villa Exaudonense*; qui *pagus Lemovicinus*, & *Paræcia* vel *Parochia Lemovicensis* in aliis ejusdem Chartularii tabulis nuncupatur: similiter *in Comitatu Caturcino, in Vicaria Casiliacense*; qui ibidem *pagus Caturcinus* vocatur. In eodem tabulario pagum Lemovicinum *orbem Lemovicinum*; pagum item Cadurcinum *orbem Caturcinum* magnifico nomine appellari animadverto. *Rodulfus Bituricensis Ecclesiæ primæ Sedis Episcopus cedo ad Monasterium quod Bellus Locus dicitur, in orbe Caturcino, in Vicaria Casiliacense, in villa Aniciaco (Ainac) mansum &c.* In litteris vel testamento Ermenriei, *cum ipso castro quod vocatur Castellucius, in orbe Lemovicino, in Vicaria Barrense.* In litteris Agamberti, *in orbe Lemovicino, in Vicaria Asnacense, in loco Montemediano. (Miegemont.)* In litteris datis *anno* VI. *regnante Oddone Rege, in Vicaria Asnacense, in villa quæ dicitur Floriacus, (Floyrac) in orbe Lemovicino.* In litteris Aieardi, *Cedo mansos meos qui sunt in orbe Lemovicino, in Vicaria Vrcense.* In litteris Frotharii, *in orbe Lemovicino, in Vicaria Usercense, in villa S. Maxentii.* In litteris datis post mortem Carolomanni Regis anno I. *in orbe Lemovicino, in Vicaria Barrense, mansos duos cum castro Castelucio.* Gregorius noster sæpe omissis vel subauditis *pagi*, & *territorii*, *terminive* nominibus, *Bituricum*, *Pictavum*, *Andecauum*, *Aruernum*, *Lemovicinum*, *Cadurcinum*, *Turonicum*, *Suessionicum* appellat: sicuti nos hodiéque absolutè dicimus *le Berri*, *le Poitou*, *l'Aniou*, *l'Auvergne*, *le Limosin*, *le Querci*, *la Touraine*, *le Soissonnois.* Ut Gregorius Severum Sulpicium, sic Gregorium plerique è scriptoribus nostris cùm veteribus, tum recentioribus, inprimis Carolus Calvus suis in Capitulis imitantur. Ceterùm *Provinciæ* quidem in *pagos*, *pagi* verò in *Vicarias* vel *Centenas* dividebantur: *Vicariæ* dividebantur in *villas*, sive multis ex villis vicissve constabant. A *Vicaria Vicarius*, qui minor ac velut pedaneus judex erat; à *Centena Centenarius* dicebatur. Id docent Chartularii Belliloeensis tabulæ suprà laudatæ, in quibus *orbi* seu *pago* Lemovicino *Vicaria*, *Vicariæ villa* subjicitur: quemadmodum in Chartulario MS. Ecolismensis Monasterii S. Eparchii fieri video, ubi passim res esse dicuntur, *in pago Egolismensi, in Vicaria N. in villa N.* item *in pago Petracorico, in Vicaria A. in villa A.* item *in pago Petricorico, in Centena Berciacinse, in villa N.* Ex quibus intel-

ligitur, *Vicariam* & *Centenam*, unam eamdemque rem esse. Id indicant & quædam litteræ Chartularii Bellilocensis, quæ ita desinunt: *Hæc omnia quæ sunt in pago Lemovicino, & Caturcino, & Centenis Vertedense & Exidense*: quarum altera *Vicaria Vertedensis* ibidem nuncupatur hisce verbis. *Aicardus de Mercoria, missus Vualdi in pago Lemovicino, in Vicaria Vertedense, in villa Mercoria, (Mercqs) manibus tradidit ipsam villam vel Ecclesiam S. Martini Gairulfo Abbati vel ad ipsos Monachos per chordam signi & per ostium domûs, in mense Octobrio, anno III. Caroli Imper. Vicariæ* hodiéque appellatio durat in Aquitania, in Septimania, ac in Provincia, quam *Viguerie* appellitant incolæ; *Vicarium* autem *Viguier*. Ecclesia veterem ordinem divisionemve etiamnum servat in Gallia. Nam Diœceses quidem civitatibus vel *majoribus pagis*, Archidiaconatus *minoribus pagis*, Decanatus rurales aut Archipresbyteratus *Vicariis* Centenisve respondent. Ex *pagis* alii à Gentibus populisve Galliæ clarioribus ac majoribus cognominati, quales *Senonicus*, *Carnutinus*, *Turonicus*, *Cadurcinus*, *Lemovicinus*, *Lingonicus*, *Baiocassinus*, *Redonicus*, *Nammeticus*, *Veneticus*, aliique circiter XL: alii à suo quisque capite dicti; majores à claris urbibus, ut *Aurelianensis pagus*, *Rotomagensis*, vel *Rotmensis*, *Lugdunensis*, *Tolosanus*, *Augustodunensis*, *Matisconensis*, *Nivernensis*, *Viennensis*, *Camaracensis*, *Aginnensis*, *Ecolismensis*: minores à minoribus opidis, vel à castellis, ut *Portianus Pagus*, *Curtricensis* seu *Cortoriacensis*, *Blesensis*, *Vindocinensis*, *Stampensis*, *Durocassinus* seu *Durcasinus*, *Dunensis*, *Melidunensis*, *Provinensis*, *Divionensis*. Minimi demum *Pagi* dicti sunt ab exiguis & obscuris locis, sicuti *Vongensis*, *Pertensis*, *Virtudensis*, *Oximensis*, *Corbonensis*, *Castrensis* qui pago Parisiaco contribuitur, *Camliacensis* qui Bellovaco, *Dusmensis*, *Avalensis* seu *Aballonensis*, *Alsensis* sive *Alesiensis*: *Pagi Barrenses* tres, 1. à Barro ad Sequanam cognominatus, alter à Barro ad Albam, *Barrois* hodiéque dictus, in quo Arcus Barrensis, *Arc en Barrois*; tertius & novissimus à Barro Ducis vocatus, *le Barrois*. *Wastinensem pagum* à silvis & locis scrupeis ac incultis Franci vocavêre. Quidam *pagi* à fluviis nomen habent, ut *Oscarensis pagus* à flumine Oscara, *Blesensis* à Blesa, *pagus Mosanus*; *pagus Mosellensis* vel *Mosellanus*, *Mosellis* dictus in Divisione Regni Imper. Ludovici Pii inter tres filios; *Hasbania* vel *pagus Hasbaniensis* ab amne Hasba, *pagus Nitensis* à Nita, *Hainau* vel *Hainoum* ab Haina fluvio, *pagus Sambrensis* aut *Sambrinus* à Sambra vel Sabi flumine, *la Sambree* Nostris nuncupatus, *pagus Leticus* à Letia. (*la Lis*) Saltus ac silvæ multis pagis & cognomen dedêre, sicuti Arduenna *pago Arduennensi*, quem Nostri nunc *Comitatum Arduennensium*, nunc *Arduennam* vocant, Algia, Teoracia *pago Teoracensi*, Fania, saltus Briegius *pago Briegio* vel *Briegensi*, saltus Brexius Brexiæ, Perticus, Vosagus, Carbonariasilua pago quem Nithardus non semel *Carbonarias* appellat; nunc incolæ ex parte *Hagelandiam*, id est silvestrem regionem nuncupant. Et de *pagis* hactenus: de alia *pagi* significatione infrà agemus.

Veteribus Galliæ Gentibus populisve non alii certiores termini statui possunt, quàm sua cuique diœcesis, aut si plures unâ sunt, suæ singulis diœceses. Nam Ecclesia Gallicana priscum ordinem à Romanis acceptum

ſemper ſervavit, quem hodiéque maxima ex parte tenet. At Ducatus, Comitatuſque juſſu Regum noſtrorum, quorum ex voluntate pendent, nunc prolatantur, nunc anguſtiores fiunt atque breviores. *Comitatus Atrebatenſis*, exempli cauſsâ, *diœceſi Atrebaticæ* non uſquequaque reſpondet. *Ducatus Biturigum* differt à *pago Biturico* diœceſive Bituricâ. *Aruernia* Ducatûs ac Comitatûs ſimul titulis gaudens, quamquam eſt magna, minor eſt tamen *Aruernâ diœceſi*, ſeu *civitate Aruernorum*, ut Julii Cæſaris verbis utar; propterea quòd pagus Ducatúſque Burbonenſis cum aliis tum Biturigibus & Aruernis multa detraxit: quæ licèt ambarum Gentium appellatione pridem depoſitâ, ſub nomine Ducatus Burbonenſis lateant, diœceſi tamen pars Bituricæ pars Arvernæ etiamnum attribuuntur: ut appareat ea partim Biturigum Cuborum, partim Aruernorum finibus contineri. Quare dedi operam, ut ſingula ſuæ diœceſi, quantum fieri potuit, aſſererem: quòd ex notitia diœceſeos ſingulorum locorum, cujuſque Gentis finium cognitio dependet, & cognitis multis locis alicujus diœceſeos, ac in unum collatis, ſtatim intelligitur quanta ſit ea diœceſis, ſive quàm latè pateant fines ejus Gentis, ad quam diœceſis pertinet, ſi modò una Genti eſt. Ædui quatuor diœceſes veteres habent, Auguſtodunenſem, Cabillonenſem, Matiſconenſem, & Nivernenſem. Qui ſingularum iſtarum diœceſeon clara opida, caſtellaque ac vicos celebriores noverit, locorumque ſitum; eâdem operâ notos habebit Æduorum fines. Cui ſimili ratione notæ erunt duæ parœciæ, Lemovicina vetus, & Tutelenſis nova: eâdem operâ notus erit & *Lemovicinus pagus*, ſive regio Lemovicum. Ita de ceteris judicandum. Hæc mihi qui tabulas facere non decrevi, hæc etiam legentibus & eruditis (ut ſpero) diligentia ſufficiet. Equidem ſæpe miratus ſum, Philippum Cluverium doctum gravemque Geographum priſcis Gentibus Germaniæ, vagis & ſedes mutare ſolitis, ſuum ſingulis agrum, ſua flumina, montes ſuos ac ſilvas confidenter attribuiſſe, ut pluſquàm Livius & Tacitus ſcire videretur: tamquam ipſe Principatu Auguſti Cæſaris natus eſſet eximius agrimenſor, qui totam quàm longa eſt Germaniam & ſingulorum ac univerſorum ejus populorum ſitus ſuâ decempedâ metaretur.

Ut à Provinciis Pagíſque Galliarum ad urbes veniam, *urbem* atque *opidum* unam rem eſſe conſtat: tametſi quidam *urbem* majus aliquid *opido* eſſe arbitrantur. Julius Cæſar in libro VII. nunc *Avaricum opidum maximum in finibus Biturigum*, nunc *pulcherrimam propè totius Galliæ urbem* appellat: item *opidum Biturigum Noviodunum*, ac mox *urbem* cum ceteris vocat, quum XX. *urbes Biturigum incenſas* ait. Idem *Veſontionem opidum maximum Sequanorum* eſſe ſcribit, quæ modò *urbs*, modò *opidum* Jonæ præ ceteris dicitur: *Luteciam* quoque *opidum Pariſiorum* nuncupat, quæ, uti Veſontio, caput Gentis erat, & *urbs Pariſiaca* ac *Pariſienſis civitas* Gregorio appellatur. Ita & Cicero libro IV. in Verrem Syracuſas ſæpiſſime *urbem*, ſemel tamen *opidum* vocat: ita & Tacitus *Divodurum Mediomatricorum opidum* nuncupat, caput utique nobilis Gentis, quod *Mettenſem urbem* Gregorius noſter

& Fortunatus nominant. Mella & Plinius nomine *urbis* & *opidi* promiscuè utuntur. *Civitatis* appellatione veteres scriptores Romani totum agrum vel totos fines alicujus Gentis, necnon urbem quæ caput Gentis erat, designavêre. *Civitas Æduorum* apud Cæsarem sunt omnes Ædui, *civitas Helvetia* sunt omnes Helvetii, *civitas Biturigum* sunt omnes Bituriges Cubi, *Armoricæ civitates* sunt omnes Armorici. Apud Ciceronem *Fœderatæ civitates Mamertina* & *Taurominitana*, sunt Messanenses & Taurominitani; *civitates Liberæ*, *Centuripina*, *Segestana*, *Panormitana*, sunt Centuripini, Segestani, Panormitani, cum suis quisque finibus; *Gaditana civitas* sunt Gaditani. Apud Plinium similiter *Vocontiorum civitas Fœderata* sunt Vocontii; *Vendiatiorum civitas* sunt Vendiatii aut Vesdiantii; *Autrigonum* x. *civitates* sunt Autrigonum x. populi; *Bracarum* XXIV. *civitates* sunt Bracarum XXIV. populi; *Cottianæ civitates* XII. sunt Alpium Cotiarum XII. populi. Sed & iidem scriptores nihilominùs non rarò pro *urbe*, vel *opido civitatem* dixerunt. Cicero in Philippica IX. *Massiliam* modò *urbem*, modò *civitatem fidelissimam* sæpiùs vocavit: quam & Valerius Maximus in libri II. capite I. nunc *civitatem Massiliensium*, nunc *opidum Massiliensium*, nunc *urbem*, & absolutè *civitatem* nuncupat, & quam modò *urbem* & *opidum*, modò *civitatem* in libro I. & II. de bello Civili appellari reperio. Apud Plinium Secundum in Thracia *Topiris civitas* urbs Topiris est; *Abdera civitas* opidum Abdera. Idemque in libri XXXIV. capite VII. quum Zenodorum statuarium *per annos* x. *Mercurium fecisse pedum* CCCC. *in civitate Galliæ Arvernis, & postquàm satis ibi artem approbaverat, eum Romam accitum esse à Nerone* scribit; claram Galliæ urbem capútque claræ Gentis Augustonemetum designat, quæ urbs etiam nomine Gentis jamtum *Arverni* cœperat appellari. *L. Antonium sororis nepotem seposuit Augustus in Civitatem Massiliensem, ubi specie studiorum nomen exsilii tegeretur*: ut Tacitus in libro III. tradit. Quo *civitatis Massiliensis* nomine urbem Massiliam designari nemo non videt: quam Annæus Florus Trajani Principis æqualis, in libri IV. capite II. *Græculam civitatem* vocat; sicuti in libri III. capite X. *Gergoviam Arvernorum maximam civitatem*, in libri I. capite XVIII. *Tarentum semigræcam civitatem*; Sextus Julius Frontinus Uxellodunum opidum Cadurcorum *Cadurcorum civitatem*. Ex quibus apparet graviter erravisse Samsonem Geographum Regium, qui nonnisi inclinato jam Imperio Romano *civitatis* appellatione *urbem* designari cœpisse affirmarit. Hodiéque cum in pluribus Galliæ regionibus, tum maximè in Burgundia, urbem non quamlibet, sed Episcopalem modò seu caput Gentis vulgò Civitatem Nostri appellitant. (*Cité*) Et in quibuscumque Galliarum urbibus plures partes sunt sive regiones, de quibus una propriè dicitur Civitas, (*la Cité*) qualis est Lutecia in Civitatem, Universitatem, Urbémque divisa: ubicumque *Civitas* est, sine dubitatione affirmare licet, ibi majorem Ecclesiam, ibi veram Episcopatûs sedem, eam denique unam & solam veterem urbem esse, cui postea ceteræ partes accreverint. Apud Ptolemæum urbes in tres ordines dividuntur. Primum locum dignitatis obtinent claræ urbes vel

inſignes, ἐπίσημοι: quales nunc in Regno Francorum Lutecia, Rotomagus, Lugdunum, Burdigala, & Toloſa. Secundi ordinis ſunt ſecundæ urbes, δεύτεραι πόλεις: quales Ambiani, Bellovaci, Turoni, Pictavi, Tricaſſæ, aliæque ſimiles. Tertium locum tenent τρίται πόλεις, tertiæ urbes: quales cenſeri poſſunt ac debent Vindocinum, Stampæ, Durocaſſæ, Conſtantia, Abrincatæ.

Inter urbes Galliæ eminebant Coloniæ, de quibus pauca præfari convenit. Græci olim ac ceteri populi, ſi quando colonias conderent, Diis patriis templa moliri, opera publica ac præcipua ibi loca earum urbium ex quibus orti eſſent, quantum fieri poterat ſtructurâ exprimere, patriiſque nominibus unà cum fluviis & montibus appellare conſueverant; nonnumquam etiam novam urbem veteris urbis & matris ſuæ appellatione honorare, ne patriæ deſiderio tenerentur, cujus inſtar cotidie ſuis oculis ſubjectum videbant. Erant igitur pleræque coloniæ matrum ſuarum ſive metropoleon quædam imagines, magnâ arte, mirâ ſimilitudine expreſſæ, ac velut exemplaria in artum contracta. Hinc apud Virgilium Maronem Helenus Tros in Epiro *Pergama Iliacamque arcem ad undam falſi Simoëntis* dicitur condidiſſe: de qua nova Troja verba Æneæ ſunt hæc in libro III.

Parvam Troiam, ſimilatáque magnis
Pergama, & arentem Xanthi cognomine rivum
Agnoſco, Scææque ampleêtor limina portæ.

Item ad Helenum & Andromachen hæc.

Effigiem Xanthi, Troiæque videtis,
Quam veſtræ fecêre manus.

Idem Æneas qui in inſula Creta adverſantibus fatis muros urbis molitus antè erat, *Pergameámque vocaverat*, iterum in inſula Sicilia alteram, ſuis navigationem detrectantibus, Aceſtam videlicet

urbem deſignat aratro,
Sortitúrque domos: hoc Ilium & hæc loca Trojæ
Eſſe jubet: gaudet Regno Troianus Aceſtes.

Ejus moris tenaces fuêre, ne de ceteris loquar, Romani: & ſi quas in colonias deducti erant, ſuam apud ſe Romam, quantum licebat, habere concupiſcebant. Romæ erat Palatium, domicilium Imperatorum, dictum à Palatio ſeu monte Palatino in quo ſitum erat; erant Amphitheatra duo, Theatra III. vel IV.; erat Capitolium in rupe Tarpeia vel monte Capitolino, excelſiſſimum templum & magnificentiſſimum, Jovi, Junoni ac Minervæ dicatum, quò multis gradibus adſcendebatur. Ibi Pantheum Jovis Ultoris, ibi Campus Martius erat: ibi præter ceteros Circus Maximus, à Cæſare Dictatore extructus, longitudine ſtadiorum trium, latitudine unius, à quo regio Urbis XI. cognominata: ibi Thermæ publicæ complures & balnea, Moneta, atque horrea. Eâdem ratione Narbo Martius, colonia civium Romanorum, Theatrum, Capitolium, Thermas, Monetam, locum in quo moneta percutiebatur, horrea, arcus, porticúſque habuit. Eadem ratione Colonia Agrippina Ubiorum Capitolium; colonia Arelate Circum, Amphitheatrum, Palatium, officinam monetæ quæ Mo

neta dicebatur; Colonia Augusta Trevirorum Circum Maximum, *æmulum Romano* ab Eumenio nuncupatum, Amphitheatrum, Capitolium ad ripam Mosellæ situm, horrea publica, Basilicas, Monetam, *Campum Martium*, Cellâ S. Hilarii, & Ecclesiâ S. Johannis Evangelistæ celebrem habuit. Fuêre Treviris & duo Palatia, unum *Palatium Vetus* in suburbio situm; alterum *Horreum*, vel *Palatium Dagoberti*, seu novum, utrumque Monasterio Sacrarum Virginum clarum. Colonia Nemausus Amphitheatro suo, & Basilicâ Plotinæ, necnon aquæ ductu suo commendabatur; Colonia Lugdunum Amphitheatro, Theatro, Foro Vetere, quod alii *Forum Veneris* vocant, Monetâ, Palatio, aliisque operibus & ornamentis, quæ singula singulas urbes illustrare potuissent. Colonia Vienna habuit præter cetera Amphitheatrum, Palatium intramuranum, montem *Quirinalem* Romano cognominem; Tolosa Colonia Amphitheatrum, Palatium, & *Capitolium* altissimum, Jovi, Junoni ac Minervæ sacrum. Nec Coloniis modò, sed etiam claris Galliarum urbibus ac capitibus Gentium, qualia Romæ, sua opera fuerunt. Paucis enim Amphitheatrum defuit: raræ Palatio caruerunt, ut in Disceptatione de Basilicis, & in Notitia nostra observavimus. Amphitheatrum habuêre Lemovicæ, Burdigala Palatium Gallieni dictum, Pictavi, Santoni unà cum Capitolio, Petrocori, Remi, Augusta Suessionum, Meldi: quod opus alii *Arenas*, alii *Caveam* appellant. Habuit Vesontio Amphitheatrum, Pantheon, Campum Martium, Campum Minervæ, si Marliano creditur. Lutecia ipsa, quæ dominantibus in Gallia Romanis parva urbs erat, in exigua insula fluminis Sequanæ posita, *Palatium* habuit Thermis illustre: cujus venerandas reliquias *Palatium Thermarum*, & *domum Thermarum Cæsaris* Nostri nuncupavêre. Habuit & *Amphitheatrum*: quod me docet Chartularium mS. Ecclesiæ Parisiacæ in anno MCCCX. desinens, ac ita incipiens: *Hæ sunt rubricæ litterarum & privilegiorum Papalium & Regalium, pertinentium ad Episcopatum Parisiensem.* Ibi in litteris duorum Officialium Curiarum Archidiaconorum Parisiensium, datis anno MCCXXXIV. quæ inscribuntur *Charta super admortisatione terræ feodalis de Roseriis, quam tenent Scholares de Sorbona*: ibi inquam disertè memorantur *tria quarteria vineæ, sita in loco qui dicitur Les Areinnes ante S. Victorem.* Ex quo intelligitur, florente Imperio Romano Amphitheatrum Luteciæ procul ab Insula, procul à muris Civitatis ex more fuisse, adversum loco in quo multo pòst condita est Basilica S. Victoris Mart.: & cùm vineta in locum Amphitheatri pridem diruti successissent, tamen nihilominùs *Arenarum* appellationem ibi ante annos quadringentos, certissimum rei argumentum adhuc duravisse. Fuit quoque Luteciæ Parisiorum Circus, sicuti Augustæ Suessionum: quos ambos Circos refecisse mihi videtur Rex Francorum Chilpericus, Chlodovei Magni nepos, non (ut ait Gregorius) ædificasse.

Et ut à Romanis ad Francica tempora descendam, fuit Parisiis, estque etiamnum domus, vulgò dicta Furnus Episcopi, *le Four l'Evesque*, in vico S. Germani Autissiodorensis ad flumen Sequanam posita. In supra laudato libro Privilegiorum ad Episcopatum Parisiensem pertinentium,

pertinentium, legi litteras anno MCCLVI. datas, quarum inſcriptio talis eſt: *Littera ſuper* X. *ſolidis capitalibus, accipiendis ſuper quadam platea in vico S. Germani verſus Secanam.* Ibi memorari invenio *quamdam plateam, quam dominus Epiſcopus habebat abſque ædificio, in cenſiva atque in dominio ſuo ſitam Pariſius, contiguam domui domini Epiſcopi, quæ dicitur domus Furni Epiſcopi, ex una parte &c.* Ibidem aliæ litteræ datæ anno MCCXXXVIII. hujuſce *Furni Epiſcopi* mentionem faciunt his verbis. *V. ſolidos ſuper quamdam domum, ſitam verſus Furnum Epiſcopi.* Locus à re habebat nomen. In eo enim Furno homines Epiſcopi panes coquere, & pro coctione pecuniam dare jubebantur, compellebantur: quales *Furnos Bannarios* appellabant. Talis erat alter Furnus Epiſcopi in vico Arboris Siccæ, (*ruë de l'Arbre Sec*) quem tabulæ anni MCCXCIV. ita commemorant. *G. & H. confeſſi ſunt coram nobis, ſe à domino S. P. D. Pariſienſi Epiſcopo recepiſſe ad annuum cenſum furnum, quem habebat idem reverendus Pater in vico Arboris Siccæ, inter granchiam ipſius Rever. Patris & domum Roberti de Balliaco, necnon domum eidem furno adjacentem.* Talis fuit Luteciæ *Furnus S. Eligii* in vico de Aquila, ad Pariſienſe Monaſterium S. Eligii pertinens, in litteris Monaſterii Foſſatenſis datis anno MCCXLIV. memoratus: talis quoque *Furnus de Veteri Aure*, domus in Gravia ſic dicta in Chartario Foſſatenſi, non longè à *Quadruvio Veteris Auris*, vel *de Vetula Aure*: (*le Carrefour de Guillory*) cujuſmodi furnorum Bannariorum, nec non molarum, ac *preſſoriorum*, id eſt torcularium aut prelorum ſæpe Chartularium Foſſatenſe meminit. *Furnus Epiſcopi* in vico S. Germani, hodiéque appellatione vulgari apertiſſimè omnibus indicat quid olim fuerit. Quippe vetus nomen ſervat, & vocatur *le Four l'Eveſque.* Sed furno pridem diruto, domus nunc carcerem, nunc & auditorium habet, in quo Judex vel Ballivus nomine Archiepiſcopi Pariſienſis jus reddit. Quâ decepti re Carolus Molinæus J. C. & recentiores omnes ſcriptores, ignari antiquitatis, *Forum Epiſcopi* vocant, quem *Furnum Epiſcopi* convenit appellari. Ut à diverticulo ad Colonias reverrar: Coloniæ in Gallia Narbonenſi erant numero circiter undeviginti, nimirum Colonia Aquæ Sextiæ leg. XXV. Col. Antipolis, Col. Arauſio Secundanorum, Col. Arelate Sextanorum, Colonia Auguſta Nemauſus, Col. Avenio, Colonia Apta Julia, Colonia Dea Auguſta Vocontiorum, Colonia Reiorum Apollinarium, Col. Acuſio Ptolemæo memorata, Cabellio Colonia, Col. Bæteræ Septumanorum, Colonia Julia Octavianorum, vel Forum Julii Octavianorum Colonia, aliàs Octavanorum, Colonia Julia Valentia, Colonia Julia P. C. Narbo M. Decumanorum, Col. Ruſcino, Col. Toloſa, Col. Vienna legionis VII. Claudiana Pia, & Vaſio Vocontiorum. In Gallia Belgica VII. erant Coloniæ, videlicet Colonia Agrippina Ubiorum, Colonia Auguſta Pat. Trevirorum, Colonia Auguſta Rauracorum, Colonia Trajana, Colonia Equeſtris, Colonia Julia Avanticorum, Colonia Julia Bonna, in nummo Auguſti memorata: in Gallia Celtica vel Lugdunenſi unica Colonia Lugdunum; in Aquitania nulla. Quæ omnes, exceptis Aquis Sextiis & Narbone Martio ex Senatuſconſulto deductis, Coloniæ militares fuêre,

jussu Imperatorum deductæ. Certè Velleius in libro I. postquàm scripsit, Eporædiam Coloniam deductam esse Mario sextùm & Valerio Flacco Coss. adjicit. *Neque facilè memoriæ mandaverim, quæ nisi militaris post hoc tempus deducta sit. Militarium autem Coloniarum & caussæ, & auctores, & ipsa præfulgent nomina.* *Ipsa* quidem *nomina*, aut potiùs cognomina *Julia*, *Augusta*, *Agrippina*, *Claudiana*, *Trajana*, auctores deducendarum Coloniarum demonstrant: ipsa cognomina *Secundanorum*, *Sextanorum*, *Septumanorum*, *Decumanorum* docent, Arausionem, Arelatum, Bæteras, Veteranos legionum II. VI. & VII. deductos esse, & Narbonem Martium iterum à Julio Cæsare Dictatore Decimæ legionis veteranos aut emeritos missos esse: caussas tamen, & auctores aut deductores ultimarum istarum Coloniarum, excepto Narbone, non designant. Nam de Forojuliensibus Colonis ambigitur, *Octavani* dici debeant ab Octavæ legionis veteranis, an *Octaviani* ab Octavio Augusto. De *urbibus* & *Coloniis* satis.

Urbibus *castra* & *castella* succedunt. *Castra* autem vocavêre Romani loca naturâ atque arte, vallo, fossâ & aggere munita: qualia fermè militum in campis tendentium erant: exiguum castrum *castellum* dicebatur; parvum castellum nuncupabatur *castellio*. In priscis Notitiis Provinciarum & civitatum Galliæ *castrum Cabillonense*, *castrum Matisconense*, item *castrum Vindonissense*, *castrum Ebredunense*, *castrum Rauracense*, *castrum Uceciense* memorari video: quæ loca, excepto Ebreduno, olim urbes & quidem Episcopales fuêre; Augusta Rauracorum etiam Colonia. Veteres nostri Historici sola capita Gentium *urbes* aut *opida*, necnon *civitates*, interdum etiam *municipia* vocitant: ceteras urbes eis subjectas *castrorum* vel *castellorum*, nonnumquam & *vicorum* appellatione designare contenti. Sic Blesum, Vindocinum, Durocasas, loca Autrico quidem Carnutum civitati atque adeò capiti attributa, sed singula opidi nomine dignissima, Nostri *castra* tantùm cognominant. Sic Concurcallum, Exoldunum, Virsio, Argantomagus, Mediolanum vel Magdunum ad Averam, *castra* dicuntur à Nostris: quæ ætate C. Julii Cæsaris XX. *urbibus Biturigum* ab ipso memoratis haud dubiè adnumerabantur. Eadem ratione in Senonibus Stampæ, Melodunum seu Miglidunum, Pruvinum aut Provinum, *castra* cognominantur à scriptoribus nostris: cùm *opida* appellari mereantur, & ex his unum *Melodunum opidum Senonum* disertè Cæsar in libro VII. nuncupet. Ita de ceteris. Contrà in Annalibus & Chronicis rerum Francicarum, atque in priscis tabulis *castra castellàque* appellari animadverto loca non pauca, quæ *vicorum* nomine deberent esse contenta: sive bellis eversa, sive pestilentiâ exhausta, sive lapsu temporis minora multo ac desertiora facta sunt, quàm olim fuerunt: qualia sunt in Parisiis Braia, Caprosia, Cauda, Castrum vel Fossatum Bacaudarum, Gornacum, Livriacum, Lusarchiæ, Mons Gaius, Mons Maurentiacus, Torciacum, Turnomium. Nos in ejusmodi nominibus, ut & ceteris in rebus omnibus, antiquitatem sequi maluimus, satiúsque duximus, veteris quàm novi locorum statûs habere rationem. Ad *castella* proximè accedunt, quas Galli nostri *Firmitates*, *Sal-*

vitates, *Salvas Terras*, & *Fortia*, *Montes Fortes*, *Montes* item, & *Rupes* vel *Roccas* & *Petras* cum adjuncto aliquo vocaverunt: uti sunt Firmitas Adelhaidis, Firmitas Balduini, Bellum Forte in Andicavis, & in Campania, Mons Fortis Amalarici, Mons Letherici, Rupes Poseii, Rocca Cavardi, Domini Petra, *Dampierre*.

Proximum *Castellis* locum tenent *vici*, *pagi*, *villæ*, & *cohortes* vel *chortes*: quibus IV. nominibus res una eadémque designatur. *Vicus* in agro à re nomen habet. Nam more modóque vicorum urbanorum, propriè constat ex uno eóque solo vico perpetuo, complures domos aut villas conjunctas, vel etiam divisas continente. Nonnumquam tamen præter vicum latum & rectum viculos aliquot transversos habet. Et *vici* quidem apud Romanos & Nostros, sive apud veteres recentioresque scriptores duplex ista significatio cuivis notissima est: *pagum*, & *villam*, ac *chortem* vel *curtim* ab eisdem auctoribus pro *vico* agresti etiam accipi, non æquè omnes sciunt. Olim Romani in urbanos & rusticos, seu in tribus urbanas & rusticas dividebantur. Rustici alio nomine *Pagani* appellabantur à pagis vicisve, quos incolebant. A *paganis Paganicæ feriæ* seu *Paganalia* dicebantur. Hinc Ovidius in libro I. Fastorum scribit

Pagus agat festum: pagum lustrate coloni.

Juvenalis in satira XIV. *pagi* nomen similiter usurpat

Tunicam mihi malo Lupini,
Quàm si me toto laudet vicinia pago
Exigui ruris paucissima farra secantem.

Ausonius in epistola ad Theonem, *tædas lumina paganica* appellat, id est lumina paganorum sive agrestium, in pagis vicisve degentium; Theonem ipsum *paganum è Medulis*, hoc est in pago aliquo vel vico Medulorum habitantem: in Mosella idem *Faunos numina paganica* nuncupat, id est Deos paganorum vel vicanorum. Nimirum Idololatras Christiani scriptores non *Gentiles* modò atque *Ethnicos*, sed etiam *Paganos* vocant: propterea quòd post adductos ad Christianam Religionem urbium Imperii Romani incolas, diu in agris, in pagis aut vicis veteris superstitionis reliquiæ remanserunt, quemadmodum Vitæ Sanctorum docent. Unde Gregorius Turonicus Episcopus in libello de Vita Nicetii Trevirici Sacerdotis, ut & in Historia Francica, Idololatras, ubicumque habitarent, non ruris modò sed etiam urbium incolas, nunc *Paganos*, nunc & *Rusticos*, ac *crudam rusticitatem* promiscuè appellat. Nos hodiéque agrestes quidem vel rusticos in pagis aut vicis habitantes, *Paysans*; simulacrorum autem cultores, *Payens* vocitamus, utroque nomine deducto à *paganis*. Gregorius in libro IX. Historiæ Francicæ *Vosagensem territorii Biturici pagum*, & in libello de Vita Senoch Abbatis *Pictavum pagum Teifaliam* quum nuncupat, utrubique nomine *pagi* majorem vicum haud dubiè designat. *Chors* quoque vel *Cortis* sæpe pro villa cujus membrum erat, ac deinde etiam pro toto vico qui villæ alicui magnificæ accesserat accreveràtque, à scriptoribus nostris accipitur: sicut indicant plurima apud nos vicorum nomina, qualia sunt præ ceteris Bettonis Cor-

tis non una, *Betancourt*, Hunulfi Curtis *Houncourt*, Alamannorum Curtis *Aumencour*, Harecortis *Harcour*, Sathulcurtis *Saulcourt*, Gremaca Cortis, Dodonis Curtis *Doncourt*, Curtis Nova *la Cour Neuve*, Curtis Dominica in Cenomanorum finibus *Courdemanche*, Rocconis Curtis *Roquencourt*, Curticulæ vel Curticellæ *Courcelles*. Pro *Curte* & *Curiam* nonnumquam Nostri impropriè dixêre.

Villam pro vico pagóve etiam veteres usurparunt. Ausonius, Valentiniani majoris & Gratiani ac Theodosii Imperatorum æqualis, *villam Lucaniacum* à Lucano auctore cognominat.

Villâ Lucani tum potieris aco.

Ammianus Marcellinus qui & Theodosii principatu floruit, *Melanthiada villam Cæsarianam* commemorat, ab urbe Regia Constantinopoli CXL. stadiis sive XVIII. passuum millibus distantem, ut Æthicus & Agathias affirmant. Antoninus Pius Augustus *apud Lorjum villam suam*, miliario ab Urbe XII. obiisse dicitur Eutropio: locum in quo Constantinus Maximus decessit, *Acyronem villam publicam* prope Nicomediam Aurelius Victor, Eutropius, & Cassiodorus Senator appellant. Melanthias autem, Lorium, Acyro, Lucaniacum vici fuêre. Nimirum villa una aliqua, magna, amœna atque magnifica, sæpissime auctoris conditorisve sui, aut domini nomen ferens, vel à loco in quo exædificata erat, vel ab eventu aliquo cognominata, paullatim ipsi adjunctis aliis ædificiis & minoribus villis, nomen suum toti vico velut suis appendicibus olim dare consueverat. Ita factum est, uti plurimi vici *villarum* appellatione designarentur. Ei rei sunt indicio agri Parisiaci villæ hæce, ne de ceteris loquar, Villa Abbatis, Gunsanæ Villa, Sartoris Villa, Villa Episcopi, Villa Nova Regis, Villa Regis, Villa Picta. Idem de *Mansis*, idem de *Mansionibus* vel *Mansionilibus* dicendum, quæ eadem ratione totis vicis nomen dederunt: qualia sunt Mansionile Grentonis in Nortmannia, *Gratemesnil*; Mansionile Dominæ Rentiæ, *Mesnil Madame Rance*, Mansionile Alberici *le Mesnil Aubry*, Mansionile S. Dionysii *Maisnil S. Denis*, in Parisiorum finibus. Idem & de *villaribus* sentiendum est. *Villaris* autem vel *villare* villulam significat. Certè Alberti Villare, Villare Adæ, & Villare Bellum in pago Parisiaco, suo quodque vico nomen suum reliquêre, uti & Domini Villare *Damvilliers*, Altum Villare *Auvilliers*, Brunonis Villare. Inter *villas* publicas Regum nostrorum Compendium, Brennacum, Marilegium, Pontico, Noviomagus Batavorum, Theodonis Villa, Aquæ Grani fuerunt: loca si non olim, certè nunc saltem, immo verò potiùs & olim & nunc pars oppidorum pars castrorum appellatione digna. Idem affirmare licet de Curva Villa in Carnutibus ad fl. Auturam, *Courville*, de Longa Villa capite Ducarûs in Caletis, de Villa Nova Regis in Senonibus ad amnem Icaunam, aliisque. Ubi notanda in transcursu est linguæ nostræ paupertas, adeò vocabulorum egentis, ut urbes etiam clarissimas & maximas, & vicos obscurissimos ac minimos promiscuè ac velut ex æquo *villas* appellemus, (*villes*) nomine conveniente vicis, urbibus non conveniente. Nam & Nobis urbs Parisiorum dicitur *la ville de Paris*, urbs Aureliani *la ville d'Orleans*,

urbs Tolosa *la ville de Toulouse*, urbs Rotomagus *la ville de Roüen.* Nec minùs viculos villasve passim cernere est, *villarum* nomine aut cognomine hodiéque gaudentes. Tales sunt in Parisiis, exempli causâ, Pulchra Villa *Belleville*, Villa Picta *Villepinte*, Villa Regis *Villeroy*, Villa Justa *Villejust*, Villa Episcopi *la Ville l'Evesque*, Villa Crana *Ville Crêne*, Villa Gomedus *Gomets la Ville*, proxima Gomedo castello, *Gomets le Chastel.* Plena est Nortmannia nostra vicis, quorum nomina composita in *villam* desinunt. Ex quo intelligitur *villas*, quas nunc *villages* patriâ linguâ vocamus, olim à majoribus nostris *villes* incorrupto Latino vocabulo nuncupatas esse. Non meliùs *vicorum* quàm *villarum* appellatione usi sunt veteres. Quippe *Vicum Juli* vel *Vicum Juliensem* vocant Notitiæ Galliarum, & Gregorius: quam civitatem esse & quidem Episcopalem constat, alio nomine Atutas dictam. Jam Alingavia, Ambacia, Condate, Caino, Iciodorum, Luccæ, aliáque Turonum loca, à Severo Sulpicio de Vita S. Martini, & à Gregorio *vici* appellantur: ex quibus Ambaciam opidi cognomine dignari jure possumus, Cainonem & Luccas appellatione castrorum. Multi in Gallia vici ab his arboribus quibus maximè abundabant, nomen accepêre: inprimis Nucetum, quod & Nucaretum à nucibus, quas nucarios vocavit in Eligio Audoënus; Mespiletum, *la Mesleraye*, à mespilis, quas Picardi, Pictavenses aliíque Galliæ populi *Mesliers*, Parisiaci *Nefflters* vocitant; Salictum aut Salicetum *la Saussaye*, *le Saussay*, *le Saussoy*; Cerasetum *Cerisy* & *Cerisaye*; Fraxinetum *le Fresnoy* & *la Fresnaye*; Betuletum *le Boulay* & *la Boulaye*; Filicetum *Fougeraye*; ab hosso vel aquifolia Hossetum *la Houssoye* & *le Houssoy.*

His præmissis, quæ & ad Notitiam Galliarum plurimum pertinent, & legentibus nec injucunda nec inutilia futura sunt, operis mei nunc paucis reddenda ratio est. Quum primùm Notitiam Galliarum scribere aggressus sum, consilium meum fuit dare operam, ut studiosi (quantum fieri poterat) per me notam haberent Galliam, & quæ de ea tota ejusque partibus scripta sunt, intelligerent, alienósque errores agnoscerent ac vitarent. Quod ut consequerer, cuncta singularum Galliæ Provinciarum nomina, vetera, mediæ ætatis, ac recentiora unà cum vulgaribus in lucem protuli. Vetera appello nomina, quæ à Julio Cæsare usque ad occasum Imperii Romani in Occiduis partibus, & ad exortum Regum Francorum, in usu fuerunt: mediæ ætatis, quæ sæculo VIII. aut IX. à Nostris usurpari cœperunt; recentiora, quæ abhinc CCC. vel ducentos annos nata sunt. Varias pro mutatione temporum Regnorúmque ac finium apud varios scriptores, sæpe etiam apud unum eumdémque auctorem unius ejusdémque nominis significationes, nunc latiores, nunc angustiores, diligenter & laboriosè proposui, ac velut oculis animísque omnium inserui. Qui exactè legerit nostras de *Armorica*, de *Austria* & *Neustria*, de *Francia* præcipuè ac de *Burgundia*, aliísque Provinciis lucubrationes, facilè ac citò intelliget, quot & quantis mihi vigiliis, quanto studio, quot auctorum meditatâ lectione constiterint. Quot modis vocabulum *Galliæ* acceperint scriptores, varias ejus divisiones, quæ quibus temporibus ibi

factæ sint, & quot singulæ urbibus donatæ Provinciæ, in Lugdunensi Gallia accuratè sum persecutus: pagos Galliarum majore ex parte nunc incognitos, quoscumque apud Historicos nostros in priscis Chronicis & Annalibus, in Vitis Sanctorum, in veteribus tabulis cùm vulgatis tum scriptis reperire licuit, quamplurimos erui è tenebris, ac illustrare conatus sum: quî enim omnes possim, cùm ferè numero sint infiniti, nec municipiola modò, sed etiam vici multis pagis cognomen dederint? Jam requirendæ etiam nobis nominum ut Provinciarum sic & pagorum origines & causæ fuerunt: quod singuli pagi caput, quem situm habuerint; qui minores exstiterint, majoribus contributi; qui de veteribus exoleverint, eorum in locum novis substitutis; qui usque ad nostram ætatem priscam appellationem servaverint. De Gentibus Galliæ, déque capitibus Gentium, seu de claris urbibus Galliarum modò conjunctim egi, quoties pauca de utrisque dicenda occurrebant; modò separatim, quotiescumque suum Genti, suum urbi Gentis primariæ seorsum titulum assignari utriusque claritas postulabat. Vetera nomina populorum atque urbium nonnulla interpretari conatus sum, & volui magis quàm valui. Nam & scriptores Romani & Galli, cùm vetusti tum novi, in paucis & parum omnino nos adjuvant: & Britanni inferiores in Armorica, quos Brittones Brittonantes vocitamus, qui veteri linguâ Gallicâ, ipsis cum Wallensibus seu Britannis insularibus communi hactenus usi sunt, sermoni nostro ita nunc paullatim assuescunt, ut linguam patriam dedignentur, ac vix intelligant, ac jam pæne habeant pro externa: quemadmodum ex Nobilibus Gentis ejus accepi. Mihi igitur in interpretatione priscorum nominum Gallicorum quidquam citra certam auctoritatem affirmare non licuit; in quoquam divinare non libuit: de nominibus Celticis loquor. Nam Græcorum, & Latinorum, Francicorum seu Germanicorum, atque etiam vulgarium nominum origines & caussæ maxima ex parte non ignorantur. In nominibus urbium hæc à me lex religiosè servata, ut vetera à novis, sincera & incorrupta à recentioribus corruptísque secernerem: propterea quòd ex posterioribus corruptísque vocabulis vulgaria sunt orta: & timendum aliunde erat, ne apud varios auctores tanta varietas ac dissimilitudo nominum in designatione unius alicujus loci, lectores in errorem induceret. Danda insuper fuit opera, ut qui in posterum vellent Latinè res Francicas scribere, loca Galliarum sinceris & propriis quæque nominibus appellarent. Idem de municipiis, castellis & vicis, idem de montibus & silvis, idem de maribus & de fluminibus, de insulis & lacubus feci: quorum omnium veterrimas appellationes à mediæ ætatis vocabulis, & à novissimis corruptissimísque distinxi. Ex ætate auctorum, qui cujusque loci primi meminerunt, singulorum locorum facilè intelligetur antiquitas.

Et quoniam hæc descriptio Galliarum, prorsus sterilis, nec ingenii, nec facundiæ capax, & utilis, ac cognosci digna magis quàm benigna aut jucunda materia est; visum est observationes materiæ convenientes inserere, partim ex Historia Romana, partim ex Francica

petitas, & per annos ferè XL. lucubratas, ut essent lectori tantum iter facienti stationum loco, in quibus animus, crebrâ ac pæne continuâ tot locorum ac tot scriptorum nomenclaturâ fatigatus, paullulum requiesceret, reficeretur, recrearetur. Prisca igitur ornamenta urbium Galliæ, & si qua Romani de Gentibus ejus, regionibúsque & opidis memoranda retulerunt, attigi paucis: qui essent *Seniores Franci* per urbes Galliarum sparsi, quotque nominibus appellarentur; quando primùm *Gentilium Hominum* apud nos facta sit mentio; quando Nobilitas suum sibi corpus habere cœperit, à Cleri & populi ordinibus separatum: qui fuerit Francorum exercitus; Francos à Gallis tributariis diutissimè secretos, ac omnes immunes fuisse, omnésque militasse: quæ & quot olim Regna Francorum exstiterint; quàm variæ Regum Francorum sedes; quæ eorumdem villæ publicæ sive fiscales: circa quæ tempora inter Episcopos & Clericos majorum Ecclesiarum divisio prædiorum Ecclesiasticorum facta fuerit: Episcopatuum etiam initia & translationes, ac Monasteriorum origines non neglectæ: & quæ alia passim studiosi ac eruditi in Notitia mea reperient, à nemine hactenus observata. Ad eas res præter Historicos Romanos & Nostros magno mihi usui, magno adjumento fuêre vetusta Monasteriorum ac majorum etiam Ecclesiarum Chartularia, priscæ tabulæ Regum ac Principum, antiquæ Vitæ Sanctorum, aliaque vetera monumenta, cùm à Genealogis, tum ab aliis, præsertim à viris piissimis atque doctissimis Lucâ Acherio & Johanne Mabilione publicata. In descriptione fluminum Caletici pagi totiúsque ferè Normanniæ à V. C. doctissimóque Haimerico Bigotio Rotomagensi plurimùm sum adjutus. Ex aliis alia didici: quos suo quemque loco laudavi, nec indictos ac sine grata mentione transmisi. Sed unum ac præ omnibus unum Antonium Vionem Herovallium nominari convenit atque celebrari, hominem bono Reipublicæ litterariæ natum, & demerendis antiquariis ac scriptoribus genitum: qui scripta in membranis Chronica, Chartularia, Vitas Virtutésque Sanctorum, epistolas ac litteras Principum, chirographa denique exemplaria undique corrogata atque contracta mihi sæpe ne petenti quidem, nedum speranti aut exspectanti per annos ampliùs XX. tam largè subministravit commodavítque, sæpe ut miratus sim tot & tantos veterum librorum fasces salvis oculis à me perlegi excerpíque potuisse, tot & tanta volumina à nemine umquam vel in transcursu ac strictim evoluta esse, à nemine umquam lectum iri, facilè mihi persuadeam. Ex priscis epistolis ac litteris ea tantùm selegi adscripsíque verba, quibus ad quamque rem probandam opus habebam: ne si tota à capite ad calcem instrumenta transcriberem, (quod supervacaneum & admodum inutile est, multis tamen præplacet) opus meum in immensum excresceret. Quòd si quis quærat à me, ut quidam ex amicis meis jam quæsivit, unde priscas tabulas mSS. desumserim, quibus in Notitia Galliæ usus sum: respondebo quod jam dixi, ferè omnes me ab Herouallio accepisse, & nihil me protulisse atque laudavisse, quod non antè perlegerim; fidem autem scriptoribus plusquam juratis testibus ha-

beri oportere, nec de promptuario singularum tabularum, sed de rebus quas continent esse laborandum. Non epistolæ tantùm Regum ac Principum, non singulæ tantùm membranæ aliæ ab aliis secretæ, quas Chartas vocitant, sed ipsa etiam tota & integra Chartularia & Martyrologia majorum Ecclesiarum ac Monasteriorum, partim furto & custodum negligentiâ, partim donatione & emtione cotidie dominos mutant; cotidie de manu in manum transeunt. Futile itaque sit, scire velle, quo ex loco quidque desumserim, cùm post annos ferè XL. quædam jam perierint, pleraque aliò translata sint, nec jam ampliùs eis in locis, ubi à me reperta, aut unde petita sunt, asserventur.

Affirmat Plinius, *commune fermè omnibus fuisse, ut eos quisque diligentissimè situs diceret, in quibus ipse prodebat.* Quominùs mirandum est, Strabonem, Claudium Ptolemæum, Ammianum Marcellinum, Isidorum Hispalensem Episcopum, aliósque, qui Galliam pars numquam pars negligenter viderant, non rarò in descriptione ejus erravisse. Recentioribus plurimum obfuit, & multorum causa errorum fuit, parva Historiæ Franciceæ, parva veterum scriptorum nostrorum, exigua rerum antiquitatúmque nostrarum notitia: quo in numero fuêre Marlianus, Simlerus, Josephus Scaliger, Cluverius, Holstenius, Samson, aliique, viri quidem Græcè Latinéque doctissimi, sed ad Galliam exactè cognoscendam necessariis præsidiis destituti. Ne de Moneto, & Furnerio, aliísque similibus Geographis loquar, qui ex vulgaribus locorum nominibus Latina, vel potiùs barbara componunt, veterum vocabulorum ignari. Supradictos igitur auctores, modò hunc, modò illum ex occasione argui, non sponte, sed invitus; nec reprehendendi culpandive prurigine, sed amore veri, quod omnibus præferri debet, impulsus: ne ulla in re rectæ sententiæ doctorum hominum prævaleret auctoritas. Majorum enim errores, quorumcumque sint, diligenter at citra insectationem ullam notandi sunt, ut vitentur à posteris: qui neglecti & non indicati, facillimè adolescunt invalescúntque, ac plurimos inveniunt sectatores; observati cautis lectoribus ac scriptoribus magis quàm scopuli in mari navigantibus nocere non possunt. Descriptio terræ partium *non temerè sine aliqua reprehensione tractata.* (Utor Plinii verbis) Nusquam pronior lapsus. *Haud ullo in genere venia justior est; si modò minimè mirum est, hominem genitum non omnia humana novisse.*

Nec memet itaque ipsum præsto errorum immunem. In designando situ & vulgaribus nominibus locorum, vitio tabularum Geographicarum decipi facile est. Quæ enim tabula erroribus vacat ex toto? Præterea in Notitia nostra plurima aut etiam pleraque quidem sunt certissima, quæ ratione & auctoritate fulciuntur, & de quibus eruditi jure dubitare non possunt: at in dubiis & incertis, quum mihi quod certò affirmarem defuit, necessariò coactus sum (ut fit) ad conjecturas decurrere, & nonnumquam ambigenti hærentíque modò una, modò etiam duæ de uno loco occurrerunt conjecturæ: quæ etsi singulæ diu multúmque perpensæ & examinatæ, ac aliquo nixæ funda-

mento, forsitan tamen non ex æquo probabuntur ab omnibus, nec ex æquo omnibus sunt placituræ. Sed & interdum, quamquam perrarò, in tanta multitudine nominum accidit, quod accidere fuit necesse, mihi ut antedictorum oblito duæ exciderint de eodem loco sub duobus diversis titulis observationes. Hæc & his similia legentes rogo ut excusent, & ad Errata, atque ad Indices etiam nostros decurrant, priusquàm aliquid damnent. Tres autem Indices exactissimos confecimus, unum Indicem nominum Latinogallicum, in quo Latina nomina Gallicis seu Francicis præponuntur; alterum Indicem nominum Gallicolatinum, in quo locorum quorum ex professo aut ex occasione meminimus, Gallicis aut vulgaribus vocabulis Latina postponuntur; tertium ac novissimum Indicem rerum & observationum. Duo priores Indices ideò confecti, ut exteri qui Latinum solummodò loci alicujus nomen norunt, in primo Indice per Latinum vocabulum discant & Gallicum ei subjunctum; & Francogalli nostri qui Gallica tantùm vocabula locorum sciunt, in secundo Indice cum Gallicis reperiant & Latina. Tertius ac postremus Index, quod pollicetur, vel nudâ inscriptione titulóque suo satis supérque præfert. Meas enim multorum annorum observationes partim Geographicas, partim etiam Historicas continet: quas utrasque Notitiæ passim insertas, Indicis hujus auxilio lector suo quamque loco sine labore est inventurus. Horumce trium Indicum confectio me ter aut etiam quater Notitiam meam per menses ampliùs sex relegere coëgit: nemo ut mirari debeat editionem operis laboriosi magis quàm diffusi, duorum Typographorum mortibus, & duobus morbis meis jam antea diu multúmque interruptam; plus quadriennio duravisse.

Quamquam autem operam dedi, ne qua loca præterirem, quæ alicujus essent in Gallia nominis & claritatis, cùm & multa obscura partim ex professo, partim ex occasione ac velut in transcursu memoraverim & illustrare conatus sim: tamen ut hæc longissima ac propè interminata materia est, nec quisquam cuncta Galliarum castella, vicos universos, singulos fluvios, amniculos ac rivos, silvas omnes & saltus valet attingere ac persequi; non infitior haud pauca nostris adjici posse: quod & forsitan Deo juvante quandóque sum facturus. Si qui igitur post demessum à me agrum spicas legere, & de Gallia scribere voluerint, separatim scribant, neu sua meis immisceant; separatim opera sua publicent: meam mihi Notitiam qualiscumque est, meas mihi observationes, mea mihi verba, meos mihi etiam nævos relinquant, quibus noscar & distinguar à ceteris: ne aut mei aliis, aut alieni mihi errores tribuantur. Suus cuique labor constet; sua quemque seorsùm maneat gloria. Violatorum Manium ac sacrilegii reus est, qui sepulcrum effregerit spoliaverítque. Non multo minus crimen admittit, qui mortui scriptoris operi temerarias injicit, immo infert manus: & eâ ratione non sine magnâ indignatione vidimus quosdam audacter, ne dicam impudenter, suppressis verorum auctorum nominibus, aliena opera, interpolata & depravata magis quàm aucta, sibi vindicavisse.

Statueram divisiones & descriptiones Galliæ ex Geographis atque

etiam ex Historicis petitas, ab exortu Imperii Romani usque ad occasum, operi meo præfigere, veteres etiam Notitias Provinciarum ac civitatum Galliæ, quotquot editas & scriptas nancisci possem, necnon recentes, inprimis Scaligerianam ac Massonianam, unà cum priscis viis itineribusque per Gallias subjungere: ut quidquid ad Galliæ cognitionem confert, cum Notitia nostra conjunctum eruditi reperirent. Sed urgentibus instantibúsque Typographis, & de nimia mora querentibus, necessariò mutandum consilium, & contractis velis portus repetendus fuit, voluménque finiendum. Contentus erit igitur lector unicâ, sed omnium fortè veterrimâ, certè emendatissimâ Notitiâ Galliæ: quæ à Jacobo Sirmundo primùm Conciliis Gallicanis, deinde ab Andrea Chesnio Historiæ Francicæ scriptoribus, & postremò à nobis rerum Francicarum tomo primo præfixa est, ac nunc iterum Præfationi isti subjungitur, & talis est.

Notitia Provinciarum & Civitatum Galliæ.

In Provinciis Gallicanis quæ civitates sint.

Provincia Lugdunensis prima, numero tres.

Metropolis Civitas Lugdunensium.
Civitas Æduorum.
Civitas Lingonum.
Castrum Cabilonense.
Castrum Matisconense.

Provincia Lugdunensis secunda, numero VII.

Metropolis Civitas Rotomagensium.
Civitas Baiocassium.
Civitas Abrincatum.
Civitas Ebroicorum.
Civitas Sagiorum.
Civitas Lexoviorum.
Civitas Constantia.

Provincia Lugdunensis tertia, numero novem.

Metropolis Civitas Turonorum.
Civitas Cenomannorum.
Civitas Redonum.
Civitas Andicavorum.
Civitas Namnetum.
Civitas Coriosopitum.
Civitas Venetûm.
Civitas Ossismorum.
Civitas Diablintum.

Provincia Lugdunensis Senonia, numero VII.

Metropolis Civitas Senonum.
Civitas Carnotum.
Civitas Autisiodorum.
Civitas Tricassium.
Civitas Aurelianorum.
Civitas Parisiorum.
Civitas Meldorum.

Provincia Belgica prima, numero IV.

Metropolis Civitas Treverorum.
Civitas Mediomatricorum Mettis.
Civitas Leucorum Tullo.
Civitas Verodunensium.

Provincia Belgica secunda, numero XII.

Metropolis Civitas Remorum.
Civitas Suessionum.
Civitas Catellaunorum.
Civitas Veromanduorum.
Civitas Atrabatum.
Civitas Camaracensium.
Civitas Turnacensium.
Civitas Silvanectum.
Civitas Bellovacorum.
Civitas Ambianensium.
Civitas Morinûm.
Civitas Bononiensium.

Provincia Germania prima, numero IV.

Metropolis Civitas Moguntiacensium.
Civitas Argentoratensium.

Civitas Nemetum.
Civitas Vangionum.

Provincia Germania secunda, numero II.

Metropolis Civitas Agrippinensium.
Civitas Tungrorum.

Provincia Maxima Sequanorum, numero IV.

Metropolis Civitas Vesontiensium.
Civitas Equestrium Noiodunus.
Civitas Elvitiorum Aventicus.
Civitas Basiliensium.
Castrum Vindonissense.
Castrum Ebredunense.
Castrum Rauracense.
Portus Abucini.

Provincia Alpium Graiarum & Penninarum, numero II.

Civitas Centronum Darantasia.
Civitas Vallensium Octoduro.

Item in Provinciis Septem.

Provincia Viennensis, numero XIII.

Metropolis Civitas Viennensium.
Civitas Genavensium.
Civitas Gratianopolitana.
Civitas Albensium.
Civitas Deensium.
Civitas Valentinorum.
Civitas Tricastinorum.
Civitas Vasiensium.
Civitas Arausicorum.
Civitas Cabellicorum.
Civitas Avennicorum.
Civitas Arelatensium.
Civitas Massiliensium.

Provincia Aquitanica prima, numero VIII.

Metropolis Civitas Biturigum.
Civitas Arvernorum.
Civitas Rutenorum.
Civitas Albiensium.
Civitas Cadurcorum.
Civitas Lemovicum.
Civitas Gabalum.
Civitas Vellavorum.

Provincia Aquitanica secunda, numero VI.

Metropolis Civitas Burdigalensium.
Civitas Agennensium.
Civitas Ecolismensium.
Civitas Santonum.
Civitas Pictavorum.
Civitas Petrocoriorum.

Provincia Novempopulana, numero XII.

Metropolis Civitas Elusatium.
Civitas Aquensium.
Civitas Lactoratium.
Civitas Convenarum.
Civitas Consorannorum.
Civitas Boatium.
Civitas Benarnensium.
Civitas Aturensium.
Civitas Vasatica.
Civitas Turba, ubi castrum Bigorra.
Civitas Elloronensium.
Civitas Ausciorum.

Provincia Narbonensis prima, numero sex.

Metropolis Civitas Narbonensium.
Civitas Tolosatium.
Civitas Beterrensium.
Civitas Nemausensium.
Civitas Lutevensium.
Castrum Ucecíense, aliàs civitas Ucecíensis.

Provincia Narbonensis secunda, numero VII.

Metropolis civitas Aquensium.
Civitas Aptensium.
Civitas Reiensium.
Civitas Forojuliensium.
Civitas Vappincensium.
Civitas Segesteriorum.
Civitas Antipolitana.

Provincia Alpium Maritimarum, numero octo.

Metropolis Civitas Ebrodunensium.
Civitas Diniensium.
Civitas Rigomagensium.
Civitas Solliniensium.
Civitas Sanitiensium.
Civitas Glannativa.
Civitas Cemelenensium.
Civitas Vintiensium.

In Provinciis XVII. *Civitates* CXV. *aliàs* CXIII.

Præfationis paginâ v. *versu* x. Linisia *scribe* Linyphia.

LOUIS PAR LA GRACE DE DIEU ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE: A nos amez & feaux Conſeillers, les gens tenans nos Cours de Parlement, Maiſtres des Requeſtes ordinaires de noſtre Hoſtel, Baillifs, Seneſchaux, Prevoſts, leurs Lieutenans, & autres nos Juſticiers qu'il appartiendra: Salut, noſtre bien amé FREDERIC LEONARD noſtre Imprimeur, Marchand Libraire en noſtre bonne Ville de Paris, Nous a fait remonſtrer qu'il luy a eſté mis entre les mains un Livre intitulé, HADRIANI VALESII *Hiſtoriographi Regij, Notitia Galliarum, ordine Litterarum digeſta*, lequel il voudroit donner au public, s'il avoit nos Lettres de Privilege ſur ce neceſſaires, leſquelles il Nous a tres-humblement ſupplié de luy vouloir accorder, afin de prevenir le dommage qu'il recevroit, ſi apres les grands frais neceſſaires pour l'impreſſion dudit Livre, d'autres entreprenoient de le contrefaire. A CES CAUSES, deſirant traiter favorablement ledit LAONARO, & empeſcher qu'il ne ſoit fruſtré de ſon labeur, Nous luy avons permis & accordé, permettons & accordons d'imprimer ou faire imprimer, vendre & debiter ledit Livre dans tous les lieux de noſtre obeiſſance, en telles marges, volumes & caracteres qu'il voudra pendant le temps & eſpace de *Vingt Années*, à compter du jour que ledit Livre ſera achevé d'imptimer pour la premiere fois; Faiſant tres-expreſſes inhibitions & defenſes à tous Marchands Libraires & Imprimeurs, & à tous autres de quelque qualité & condition qo'ils ſoient, de l'imprimer ou faire imprimer, contrefaire, vendre, ny diſtribuer par toutes les Terres & Seigneuries de noſtre obeiſſance d'autre impreſſion que de celle dudit Expoſant, à peine de Trois mil livres d'amende, applicable un tiers à Nous, un tiers à l'Hoſpital General, & l'autre tiers audit Expoſant, de confiſcation des exemplaires contrefaits, & de tous deſpens, dommages & intereſts: à la charge de mettre deux exemplaires dudit Livre en noſtre Bibliotheque publique, un en celle do Cabinet de nos Livres de noſtre Chaſteau du Louvre, & un en celle de noſtre tres-cher & feal le Sieur d'Aligre Chevalier Chancellier de France, avant que de l'expoſer en vente, à peine de nullité des Preſentes. SI VOUS mandons que du contenu en icelles vous faſſiez & ſouffriez joüir & uſer pleinement & paiſiblement ledit LEONARD, & ceux qui auront droit de luy, ſans ſouffrir qu'il leur ſoit donné aucun empeſchement. VOULONS qu'en mettant au commencement ou à la fin dudit Livre copie des Preſentes, ou un extrait d'icelles, elles ſeront tenuës pour bien & deuëment ſignifiées, & que ſoy y ſoit ajouſtée, & aux copies collationnées par l'un de nos amez & feaux Conſeillers Secretaires, comme à l'original. Mandons au premier noſtre Huiſſier ou Sergent ſur ce requis, faire pour l'execution des Preſentes tous Exploits, Saiſies, & autres actes requis & neceſſaires, ſans demander aucune autre permiſſion, nonobſtant toutes oppoſitions ou appellations quelconques, clameur de Haro, Chartre Normande, priſe à partie, & Lettres à ce contraires, dont Noos nous reſervons la connoiſſance & à noſtre Conſeil. CAR TEL eſt noſtre plaiſir. Donné à Saint Germain en Laye le vingt-quatriéme jour de Mars, l'an de grace mil ſix cens ſoixante-quinze, & de noſtre regne le trente-deuxiéme. Par le Roy en ſon Conſeil, DESVIEUX. Et Scellé de cire jaune.

Regiſtré ſur le Livre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris le 30. Mars 1675. ſuivant l'Arreſt du Parlement des 8. Avril 1653. & celuy du Conſeil Privé du Roy du 27. Février 1665.
Signé THIERRY Syndic.

Achevé d'imprimer pour la premiere fois le vingt-deux éme Avil mil ſix cens ſoixante & quinze.

HADRIANI VALESII

HISTORIOGRAPHI REGII

NOTITIA GALLIARVM

ORDINE LITTERARVM DIGESTA.

ABALLO.

ABallo in Itinerario Æthici memoratur, & ponitur inter Sidoloucum & Autesiodorum sic. *Sidoloucum* M. P. XXVII. *leugas* XVIII. *Aballone* M. P. XXIV. *leugas* XVI. *Autesiodorum* M. P. XXIII. *leugas* XXII. *Aballo* inter *Sidoloucum & Autesiodorum* in tabula Peutingeriana. Fortunatus de Vita Germani P. E. *Avallonem castrum* in capite II. *castellum Avallonem* in capite XXXI. item *Avallonem* Ionas de Vita Columbani vocat; *Avalonem castrum* Frodoardus in Chronico, nos *Avalon*: quod nomen veteri linguâ Gallicâ & Britannicâ pomū significavit. Ab eo pagus Aballonensis nomen habet, qui *pagus Avalensis* in divisione Regni à Carolo Magno facta; (si tamen falsa non est) *pagus Avalisus* in Capitulis Caroli Calvi, hoc est Avalēsis nuncupatur. Hugo Pictavinus historiam Viceliacensis Monasterii scripsit ante annos D, in qua epistolam Gerardi Comitis ejus fundatoris refert, *locum vel agrum Viceliacum in pago Avalenso & regno Burgundia* memorantis, l'*Avallonois.*

ABBATIS-VILLA.

Abbatisvilla à re nomen habuit. Ita enim vocabatur hæc villa, quòd ad Abbatē Monasterii Centulensis vel S. Richarii pertineret: sicuti docet Ariulfus Centulensis Monachus in Chronico Monasterii sui, quod anno MLXXXVIII. absolvit. Vulgò *Abbeville* dicitur. Sed ex villa factum est opidum non contemnendæ magnitudinis ad ripam fluminis Suminæ in finibus Ambianorum, & à Comitibus Pontivi occupatum. Ordericus in libro XI. Historiæ *Guidonem Comitem Abbatisvilla* memorat, quem *VVidonem Pontivorum Comitem* Ariulfus.

Hariulfus in libri IV. capite XII. scribit, *Hugonem primò Ducem, postea Regem Francorum ob Barbarorum cavendos incursus Abbatisvillam* Centulensibus *Monachis abstulisse, castrúmque fecisse*, id est munivisse, *eique Hugonem Militem*, generum suum *præposuisse*, cui & Forestiscellam Centulensium ditioni subtractam tradidenn. *Hugonem* istum *Advocatum dictum esse, quòd Ecclesia S. Richarii defensor fuisset à Rege Hugone constitutus: quo insigni nomine etiam Angelramnum ejus filium fuisse contentum*, donec Bononiensi Comite victo acie ac cæso, & Adelina nobilissima Comitissa, quam in matrimonio Comes habuerat uxore ductâ, Comitis nomen accepit, atque ad successores suos transmisit. Hæc origo Comitum Pontivorum fuit. Certè Ingelardus Abbas Centulensis jam antea *Abbatisvillam, Incram, (Encre) & domnum-Medardum*, seu *S. Medardum (Domart)* villas S Richarii donasse, vendidisse, & oppigneraße dicitur.

ABRINCATUI, & INGENA ABRINCATUORUM.

Abrincatuos Plinius memorat Gentem in Lugdunensi Gallia: Ptolemæus quoque, cujus hæc sunt verba. Μέχει τῦ Σοηκάνα ποταμῦ Ἀβριγκατῦοι: ὧν πόλις Ἴγγενα: cùm à flumine Sequana Abrincatuorum fines plurimum distent, Cenomanis, Saiis, Aulercis Eburovicibus, & Carnutibus ex parte interjacentibus. Simili errore Ammianus Marcellinus scripsit Sequanam *prope castra Constantia fundi in mare*: cùm inter Constantiam ab Ingena Abrincatuorum non multum distantem & flumen Sequanam intersint longè latéque medii Bajocasses & Lexovii. Forsitan apud Ptolemæum pro Σηκοάνα legendum est Σηνοάνα, vel Σηνόνα. Ad Senunam enim & Sevam flumina Abrincatui sedes habent. In Notitia Imperii Romani, *Abrincateni* passim inter legiones Pseudocomitatenses XVIII. semel *Abricateni* mendosè gens ipsa appellatur; urbs autem eorum *Abrincate: Præfectus militum Dalmatarum Abrincatis* in tractu Armoricano: *Abrincata* etiam apud Gregorium in libri IX. capite XX. In Notitiis plerisque Provinciarum & civitatum Gal-

hæ in Provincia Logdunensi II. *civitas Abrincatum* tertium locum tenet, *civitas Abrincatarum* in quadam Notitia: *Abrinca* Orderico in libro v. vulgò *Avranches*. Ex quo intelligitur Gentem hanc pro Abrincatuis *Abrincates*, atque etiam mendosè *Abrincatas* nonnumquam dictam esse. Recentiores urbem *Abrincas*; opidanos, atque adeo Gentem ipsam *Abrincenses* vocant. Urbis situm sic describit Britto in libro VIII. Philippidos:

—— Obsedit Abrincas
Colle sitas inter Sevam Senunamque supino,
Pisciferos amnes, multo salmone feraces.

Hodieque Abrincatæ urbs montana marique proxima, inter Sevam & Senunam posita est. Seva autem *Saa Cenalis*, *Sée* vulgò dictus, aut *la Riviere de Sée*, in tabula amoica Samsonis *Ses* corruptè nuncupatur, *Seuf* in tabula Normanniæ à Temploso confecta mendosè etiā appellatur. Alluit Carentiam *Cherence*, Cupam, *Cuve*, Briceium, *Brecé*, Pontem S. Filiberti, qui est ad pedem moutis Abrincatarum: unde & à plerisque dicitur urbem Abrincatas præterlabi & attingere. Senuna, *la Selune*, litterâ o in l commutatâ dicitur. Oritur in silva Senuna *le bois de Selnne*, IV. leugis ab Ingena distante, à qua & nomen accepit, quam silvam Landas putridas quidam nuncupant, *la Forest des Landes pourries*. Attingit præ ceteris Montem Maurellum Monasterio clarum, *Mommorel*, Duceium, *Ducé*, Pontem Abaudi in litteris Henrici Regis Anglorum, Ducis Normannorum & Aquitanorum datis anno MCLVII. memoratum, *Pont-Auban*; demum III. aut IV. infra Abrincatas milliario in Sevam labitur. Ita ambo conjuncti, inter montem S. Michaëlis atque Tumbellinam in mare effluunt, sicut quidam tradunt. Furnarius Arduum, & Senunam, quem mendosè *Seminam* vocat corrupta Brittonis exemplaria secutus, ad Pontem-Hobaldi decurrere in Oceanum tradidit: quod verum esse potest. Constat enim duos amniculos Senunâ recipi. Ab Abrincatuis gente, & ab urbe Abrincatis nomen accepit pagus *Abrincatinus*; *Aprincatus* corruptè dictus in Capitulis Silvacensibus Caroli Calvi, v. *l'Avranchin*, nonnumquam sed malè *l'Avranchinois*.

Notandum est, quod recentiores quidam scribunt, apud Abrincatuos in colle Brimhalio (*la Pate de Prinbal*) quatuor amnes oriri, suo quemque alveo in diversa decurrentes, Sevam, Sæam à recentioribus dictum, de quo suprà retulimus, Viriam, Egranniam, & Nigram aquam. Ex quibus Viria, *Vire* vulgò nuncupatur, & castrum Viriam alluit, (*Vire*) & castrum vel opidum S. Lautonis aut Laudi, *S. Lo*: efficitque maius Vadum S. Clementis, *le Grand Vé*, quo Constantiensis Comitatus & pagus à Baiocassino dividitur. Egrannia, aliàs Egrennia, recentioribus Egrenius, vulgò *Egreine*, quibusdā trunco nomine *Grane* appellatus, attingit Longiledum Abbatiali Monasterio clarum, *Lonlé*, vicum S. Marci ad Egranniam, *S. Marc de Grane*, aut potiùs *d'Egrane*, ubi Varennâ excipitur (*la Varenne*) mox Meduanam aucturo. At Nigra-aqua *Noireau* à colore aquarum, vel *Nereau* cognominatus, à recentioribus *Nigellus* & *Noveus* mendosè dicitur: alluit Tenerchebraiū vel Tenerchebrachium *Tinchebray*, & Condate Baiocassium, *Condé sur Noireau*, atque supra Poutem Dolliacum, *Pont Doüilly*, Olinā accipitur. Est & Nigella, *la Nesle*, fluvius unus è primis in Garumnam defluentibus; & Nigra *la Nerre*, in Biturigibus Cubis, cui Albiniacum adsidet, & quem Salera major (*Grande Saudre*) in Carum defert: quibus ambobus fluviis aquæ suæ color ac nigredo nomen imposuit, sicuti contrà albedo Albæ amni caossa nominis fuit. Quamquam Nigella iste Garumnicus à quibusdam Latinè *Nesius* dicitur, itaut *Neste*, non *la Nesle* (nisi nos decipiunt) debeat nuncupari.

AD S. ABUNDUM.

Vulgò *Saint Aon*, vel *Saint Haon*, locus est in pago Belloiocensi, ut Massonus refert, non procul ab Ulfeo castello, *Vifé*, inter Rodumnam Segusianorum ad Ligerim & Montē Maurilionis, *Mommorillon*. Legi litteras Stephani Aniciensis Episcopi datas *apud Sanctum Habundium*, *anno Dom.* MCCXXIII. in quibus Stephanus se *Dei gratiâ Aniciensem Episcopum*. *Domini Papæ suffraganeum specialem* appellat. Nimirum in quodam veterrimo Provinciali reperio, inter Episcopos Aquitaniæ *Aniciensem*, sive Podiensem *exemtum esse*: qui in Notitia Episcopatuum Galliæ, in morte Regis Francorum Philippi III. B Ludovici filii desinente, dicitur *esse Domini Papæ*: quia tum Archiepiscopi Bituricensis Metropolitani sui ditioni exemtus erat, & concessâ sibi ab Episcopo Romano perpetua libertate gaudebat, ei uni peculiari quodam privilegio subjectus: quales vulgò independentes ac per se subsistentes nuncupantur.

ACAUNUM.

Monasteriū in loco vallis Penninæ vel Sedunensis Acauno, quē multi Agaunum appellant, exstructū pridem, maximè illustre effecerunt sepolcra B. Martyrū legionis Felicis Thebæorō, nimirum Mauricii commilitonūmque ejus ibidē occisorū, Exsuperii, Candidi, aliorūque, quos Gregorius *Sanctos Agaunenses* vocat. Unde Monasterium ipsum Fredegarius Gregoriū & Marium secutus, *Monasterium Sanctorum Agaunensium*; Usuardus *Monasterium Agaunense*; Anastasius *Monasterium S. Mauricii* appellat. Ex quibus Usuardus, atque etiam Aimoinus precibus votisque Severini *Monasterii Acaunensis Abbatis* Chlodoveum Francorum Regem diuturna valetudine liberatum esse produnt: cùm Marius Aventicensis Episcopus in Chronico Florentio & Anthemio Coss. hoc est anno ante Gundobadi decessum, quadriennio post Chlodovei mortem Monasterium illud à Sigismundo exstructum dicat: quod apud Gregorium Sigismundus Burgundionum Rex post Gundobadi patris obitum; apud Fredegarium & Aimoinum etiam post occisum jam filium dicitur ædificavisse, domibusque & Basilicis magnificè ornavisse, ac prædiis locupletavisse. Quare non video, quomodo Severinus vivo Chlodoveo Abbas esse potuerit Monasterii Acaunensis, quod nonnisi post ipsius mortem exstructum est: ut in libro VII. Rerum Francic. scripsi. Hic locus & Monasterium, vulgò nunc *Saint Maurice* appellatur à nostris, ab incolis *S. Mauritzen in Wallis*, aliàs *S. Mauris*, & *S. Morits*. Duæ olim exstiterunt in Monasterio Agauno Basilicæ, altera S. Johannis A-

postoli & Evangelistæ, altera B. Mauricii ceterorúmque Commartyrum.

Agaunum autem veteres Galli saxum aut petram linguâ suâ vocavere, & hoc loco nomen à rupe aliqua Alpina indidere. *Agaunum accolis interpretatione Gallici sermonis saxum dicitur*: ut in passione S. Mauricii legimus. Vitam S. Romani Abbatis Jurensis Monachus Condatiscenensis ejus discipulus, ut & Lupicini ac Augendi scripsit: cujus in præfatione hæc reperio. *Quamvis Agaunus vester Gallico priscoque sermone tam primitus per naturam quàm nunc quoque per ecclesiam veridica præfiguratione Petro petra esse dignoscitur.* In Vita S. Amati legimus, *eum in devexa excelsissimi montis rupe prope limina S. Mauricii* duram vitam egisse ferè per triennium.

Tabula Peutingeriana inter Pennolucos & Octodurum *Tarnaias* ponit sic: *Vivisco, Pennolucos, Tarnaias, Octoduro.* Tarnaias istas *Tarnadas* vocat Æthicus in Itinerario, & inter *Octudorum*, seu Octodurum & *Pennelocum* collocat. *Augusta Pretoria M. P.* xxv. *summo Pennino* xxv. *Octudoro* xxv. *Tarnadas* xii. *Pennelocus* xx. *Bibisco M. P.* ix. Ex quibus *Tarnaias* vel *Tarnadas* pro Agauno, Monasterio ac nomine S. Mauricii illustri, habent Cluverius & Simlerus; *Pennolucos* vel *Pennelocum* pro *Nuwenstatt* ad lacum Lemanum, quem locum *Noville* Nostri appellant, aut certè *Villeneufve* vel *Villenuef*, id est Villam novam Novillæ proximam ad Lemanum.

ADUATICI.

Aduaticos Cæsar ex Cimbris Teutonisque procreatos esse scribit, & præter cetera opida atque castella unum opidum egregiè naturâ munitum habuisse, & inter Eburones Regnum Ambiorigis ac Cativulci, ac Nervios positos fuisse. Eosdem contra populum Romanum conjuravisse, & in communi Belgarum Concilio ad id bellum pollicitos esse xxix. millia armata, in libro ii. prodit. Ibi enim pro *Catuacos* legendum esse *Atuaticos* vel *Aduaticos* non dubito. Dion *Atuaticos* eos vocat, finitimósque Nerviis fuisse ait, & Cimbris à quibus orti erant animo ac virtute similes. Νερούϊοι, Ἀτουατικοὶ ἀντιόχωροί τε αὐτοῖς ὄντες, καὶ τὸ γένος τό τε φρόνημα τὸ τῶν Κίμβρων ἔχοντες. Auctor Historiæ Miscellæ, qualis in veteribus membranis legitur, qui Orosiũ ad verbũ transscribere consoevit, nunc *Atuaticos*, nunc, sed mendosè *Atuatucos* & *Aduatucos* appellat.

Aduaticos Marlianus in Brabantia circa Nivialam & Boscum Ducis, & in parte Hanoi circa Cannetum, Montes & Bintium opida Camaracensis Diœceseos positos fuisse putat: & eorum *opidum ex omnibus in circuitu partibus altissimas rupes despectúsque habens, una ex parte aditu* facile *in latitudinem ducentorum pedum*, ab aliis *Bellum montem* vicinum Thuduino in finibus Hanoi; à compluribus aliis similitudine aliqua vocabuli perperam ductis *Duacum* Atrebatensis diœceseos opidum haberi affirmat. Bekkeselenus *Aduaticos* Atuaticósve Cæsaris pro Andoverpensibus sive *Antuerpiensibus* accipit; Josephus Scaliger non minùs malè pro Tungris; *Eburones* Cæsaris qui postea Tungri dicti sunt, & *Aduatucam* urbem caput Eburonum sive Tungrorum cum *Aduaticis* ineptè confundens propter solam similitudinem nominum. Constat tamen vel ex uno Cæsare, Aduaticos ab Eburonibus Tungrisve ut nomine sic & sedibus differre, nec eosdem, sed alteros alteris finitimos tantùm fuisse. Samson Cluverium ut solet secutus, Aduaticos Diœcesin Namucensem interpretatur, & *Aduaticorum opidum egregiè naturâ munitum, ex omnibus partibus altissimas rupes habens, caputque Gentis* pro Namuco habet, quod est inter Aduatucam Tungrorum & Bagacum Nerviorũ ferè mediũ.

Cluverius apud Cæsarem in libro iv. pro *Ambivaritos trans Mosam*, vel *Ambivaretos*, *Aduaticos* legi oportere affirmat in libri iii. de Antiqua Germania capite xvi. & Aduaticos postea *Betasios* dictos esse, atque ita Plinio, Tacitóque appellari. Certè *Betasios* in libro iv. Hist. memorat Tacitus, quos Plinius *Betasos* nuncupat, & in Belgica collocat prope Leucos & Treviros: Notitia Imperii Romani *Vetasios* vocat b litterâ in u ex more conversâ. De Betasiis in Beda dicemus.

ÆDUI.

Strabo in libro iv. Æduos inter Dubim & Ararim fluvios ponit: Μεταξὺ δὲ τοῦ Δούβιος καὶ τοῦ Ἀραρος οἰκεῖ τὸ τῶν Ἐδούων ἔθνος. In quo haud dubiè fallitur. Quippe Ædui Ligerim, vel potiùs Elaver & Ararim terminos habuere; cùm multa essent Æduorum oppida ad Ararim, ad Ligerim autem Noviodunum opidum Æduorum, sicuti Julius Cæsar scribit, qui Æduos *fratres consanguineósque sæpenumero ab Senatu appellatos* ait, *sociosque & amicos Populi Rom.* vocat, & multa *Senatusconsulta honorifica in eos facta esse* asserit, ac *omni tempore totius Galliæ principatum Æduos tenuisse, priùs etiam quàm populi Romani amicitiam appetissent.*

Edui dicuntur Cæsari, Straboni, & Plutarcho in Cæsare Ἔδουοι, *Edui* quoque Mellæ ac Plinio, nonnũquam & cum adspiratione *Hedui*. Ceteri quos sequi malumus, *Æduos* scribunt, Cicero, Tacitus, Ptolemæus, Dion in libro xxxviii. Stephanus, Eumenius Æduus Augustodunensis, aliique plurimi. Ausonius, sed unus *Æduos* vocavit, & ex eo nomine patronymicum formavit *Æduicus*.

Petrus Pithœus veterem inscriptionem profert, in qua memoratur *Proconsul. Civitatis. Senonum. Tricassinorum. Meldorum. Parisiorum. & civitatis Æduorum.* Ubi nomine *civitatis* non urbs caput populi, sed totus ager, tota ditio ac fines cujusque Gentis designantur, sicut apud Julium Cæsarem fieri consuevit.

Ædui primi omnium inter Galliæ Gentes plurimis Senatusconsultis fratres populi Romani appellati sunt: ut tradit Eumenius in gratiarum actione Constantino Aug. Flaviensium nomine, I. Cæsarem secutus: quod & alibi non semel reperit. & Cicero in libri primi ad Atticum epistola xix. indicat; Plutarchus etiam in Julio Cæsare: τὸ τῶν Ἐδούων ἔθνος, οἱ τὸν ἄλλον χρόνον ἀδελφοὺς ἀναγορεύοντες ἑαυτοὺς Ῥωμαίων. Apud Tacitum in Annalium libro xi. invenio, Æduos non primos tantùm, sed etiam *solos Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano usurpavisse*, ingenuâ & simplici caritate, & vetere ac perpetuâ erga Romanos fide quæsitum.

Primi Ædui (inquit Tacitus.) *Senatorum in Urbe jus adepti sunt. Datum id fœderi antiquo:*

& quia soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano usurpant. Ab eo fœdere antiquo quod cum Romanis junxerant, dicti sunt etiam fœderati. Certè apud Plinium *Ædui Fœderati* in Celtica vel Lugdunensi Gallia memorantur cognominantúrque.

Annæus Florus in Epitomes Rerum Romanarum libri III. capite II. de Æduis ita scribit. *Primi trans Alpes arma nostra sensere Salyi, cùm de incursionibus eorum fidissima atque amicissima civitas Massilia quereretur: Allobroges deinde & Arverni, cùm adversus eos similes Æduorum querelæ opem & auxilium nostrum flagitarent.* Nimirum Matisco Æduorum opidum à Vienna Allobrogum aberat millia passuum non ampliùs octoginta, sicut Æthicus in Itinerario docet: Segusiani autem Æduorum clientes, quorum in agro Lugdunum postea conditum est, hinc Allobrogibus ac præcipuè Viennensibus, inde Arvernis proximi erant, atque ab illis Rhodano flumine, ab his montibus Cebennis dividebantur. Sub imperio Arvernorum erant, eisque contribuebantur Vellavi, qui ad Rhodanum finesque Viennensium Allobrogum ferè pertinebant. Ex Flori verbis apparet, Massilienses primùm, deinde Æduos occasionem dedisse Romanis intrandæ Galliæ Narbonensis ac occupandæ. Nam arcessiti ab utrisque Romani Oxubios, Deciates, Salyos Ligures Alpes inter & Rhodanum positos, de quibus Massilienses questi erant; Allobroges quoque à quibus Ædui Æduorúmque clientes vexabantur, facilè domuere, ac unà ceteros Galliæ Narbonensis populos in ditionem suam brevi redegere. Nec Galliam Narbonensem modò, sed etiam Celtas, Belgas & Aquitanos Ædui, omnemque adeò Galliam Imperio Rom. tradiderunt. Quippe cùm Galliæ totius factiones essent duæ, atque alterius principatum tenerent Ædui, alterius Arverni, ac Sequani, ortóque inter ambos bello, à Sequanis qui Germanorum auxilia evocaverant, Ædui bis victi acie gravi jugo premerentur: *Princeps Æduus* Divitiacus *Romam ad Senatum venit*, & recusato consessu qui offerebatur, *scuto innixus peroravit, impetrataque ope, Romanum exercitum, Cæsaremque cis Rhodanum primus induxit. Sed enim Ædui totum istud quod Rheno, Oceano, Pyrenæis montibus, cunctis Alpibus continetur, Romano Imperio tradiderunt; hibernis hospitaliter præbitis, suppeditatis largiter commeatibus, armis fabricandis, pedestribus equitúmque copiis auxiliaribus. Ita in unam pacem sociatis omnibus Celtarum Belgarumque populis, eripuere Barbaris quidquid junxere Romanis:* ut ait Eumenius in gratiarum actione Constantino Aug. nomine Flaviensium. Idem docet Julius Cæsar in suis belli Gallici Commentariis, & *Æduis eorumque clientibus Segusianis* ceterisque *millia* hominum armatorum XXXV. ad Alesiam obsidione liberandam à Gallis esse imperata. Arma autem Æduos fabricavisse quis miretur, cùm etiam postea sub Imperatoribus Rom. Augustodunum caput Æduorum fabricam loricariam habuerit? quemadmodum docet Notitia Imperii Rom.

Ædui & suâ virtute, & Populi Rom. hospitio atque amicitiâ plurimum in Gallia poterant: summa auctoritas antiquitus erat in eisdem, magnæque eorum erant clientelæ: uti Cæsar in libro I. atque VI. docet. Ob id *clarissimi Celtarum* Pomponio Mellæ dicuntur.

Æduorum antiquitùs erat in fide civitas Senonum, si Cæsari in libro VI. Comment. creditur, *qui eos præcipuo semper honore habuit pro vetere ac perpetua erga populum Romanum fide.*

Segusiani, Ambibareti vel Ambivareti, Aulerci Brannovices, & Brannovii clientes Æduorum fuere: quemadmodum Julius Cæsar in libro VII. prodit, à quo uno Ambibareti isti, & Brannovices Brannoviique memorantur: itaut constet quidem Æduis proximos ac confines fuisse; qui autem fuerint, aut quænam opida habuerint, certò sciri affirmarique non possit. Quo magis miror solâ saltam conjecturâ opinionem N. Samsonis Abbavillani Geographi, Nivernensem Diœcesin in Ambibaretis ponentis; Aulercis Brannovicibus & Brannoviis, alteris Briennensem pagum (*le Briennois*) ad Augustodunensem Parœciam pertinentem, alteris Matisconensem Diœcesin Briennensi pago finitimam, aut certè Brexiam assignantis.

Erant & in Æduorum finibus Mandubii, quorum urbs Alesia, à Julio Cæsare & ab ejus rerum scriptoribus tantopere memorata, hodiéque Diœceseos Augustodunensis terminis continetur. Eos confines Arvernis facit Strabo, Μανδούβιοι, ἔθνος ὅμορον τοῖς Ἀρουέρνοις: cùm Lingones potiùs attingant, ab Arvernis longissimè absint.

Præterea fuisse Ambarros necessarios & consanguineos Æduorum scribit Cæsar in libro I. Commentariorum: quos in libro V. commemorat Livius, & inter Æduos ac Allobroges ponit, ac cum Æduis Alpes transgressos, in Italia sedem cepisse ait.

Boios Gallos demum, qui in agrum Noricum transierant, Noreiámque oppugnaverant, reversos in Galliam, & unà cum Helvetiis victos esse à Julio Cæsare, eorúmque reliquias permissu victoris in Æduorum finibus collocatas legimus, quorum Plinius aliique meminerunt. Boii ergo isti exinde sub Æduorum imperio fuere: quibus Samson sine ulla caussâ Cabillonensem Diœcesin ad Ararim attribuit, Ambarris verò agrum Burbonensem.

Insubres quoque pagus Æduorum exstitere. Nam *agrum Insubrium in Italia cognominem Insubribus pago Æduorum* Livius in libro V. vocat. Sed heic fortsitan pagi nomine locum aut vicum aliquem, non agrum aut regiunculam designat. Pæne omiseram quod Cæsar scribit, Bellovacos qui *plurimùm inter Belgas & virtute & hominum numero valebant*, *& armata millia centum conficere poterant, omni tempore in fide atque amicitia civitatis Æduæ fuisse*, ob idque Divitiaco Æduo deprecatore apud ipsum usos esse.

Dicet aliquis. Cur igitur Ædui cùm tantùm apud Romanos gratiâ, tantum viribus apud suos possent, Segusianis; cur clientibus patroni sunt postpositi? aut cur Lugdunum, quod in Segusianis situm fuisse constat, Metropolis capútque totius Galliæ Lugdunensis vel Celticæ factum est à Romanis, prælatúmque Augustoduno Æduorum, nonnisi secun-

dum locom tenenti? Equidem non ob aliod quàm ob dignitatem coloniæ factum id esse existimo. Lugdunum enim colonia Romana erat & vocabatur. Coloniam autem Romanam à Romanis Galliarum dominis cunctis Galliæ Celticæ urbibus præponi oportuit. Dici etiam non falsò potest, fuisse quidem Lugdunum conditum in agro Segusianorum, non ideo tamen eam urbem Segusianorum fuisse, sed Romanorum, cùm colonia Romana fuerit: itaut Ædui queri merito non potuerint, Segusianis clientibus suis posthabitos se esse.

Heic notare convenit, unam eamdémque Gentem aliquando duas in Provincias divisam fuisse atque distractam. Quippe caput Æduorum Augustodunum, præterea Cabillonum & Matisco opida Æduorum, Provinciæ Lugdunensi primæ ab Romanis sunt attributa; at Noviodunum Æduorum, seu Nivernum Lugdunensi IV. vel Senoniæ. Sic Atelatum urbs in agro Salyorum condita, quemadmodum Ptolemæus docet, Provinciæ Viennensi à Romanis adscribebatur; Aquæ Sextiæ Salyorum Provinciæ Narbonensi secundæ.

Tacitus in libro III. Annalium non Turonibus modò & Andecavis, sed etiam Treviris ac Sequanis, validissimis ac maximis Belgarum Gentibus pecuniosiores multo ac opulentiores Æduos facit, de Floro ac Sacroviro loquens, qui *Belgas & propiores Gallos*, id est Celtas concitaverant Tiberii principatu. *Erupere* (inquit) *primi Andecavi ac Turonii. Trevericum tumultum facilè Florus composuit. Apud Æduos major moles exorta, quanto civitas opulentior.* (Treviris nimirum, seu civitate Trevirorum.) Et apud eumdem Silius ita milites suos alloquitur. *Una nuper cohors rebellem Turonium, una ala Treverum, pauca hujus ipsius exercitûs turmæ profligavere Sequanos. Quanto pecuniâ ditet & voluptatibus opulentos, tanto magis imbelles Æduos evincite.* Quare iidem Ædui *pecuniam, arma, gratuitos insuper commeatus* detulere Valenti Vitellianarum partium Duci: & Sacrovir cùm Augustodunum caput Gentis occupavisset, *arma juventuti dispertiit: XL. millia fuere.* Nec omittendom est, quod ad arma attinet, imperantibus Theodosii majoris filiis ac nepotibus Augustoduni Æduorum fabricam loricariam adhoc exstitisse. Idem Tacitus in libro IV. Hist. *Batavo equite protritos Æduos Arvernósque* ait.

AGATHA MASSILIENSIUM.

Strabo atque Marcianus Agatham Massiliensium coloniam faciunt. Certè à Strabone Ἀγάθη κτίσμα Μασσαλιωτῶν dicitur. Stephanus *ab Liguribus* Transalpinis *aut Gallis*, id est à Salyis conditam esse *Agatham urbem* ait; Scymnus autem *à Phocensibus*, hoc est à Massiliensibus: quam Timosthenes Ἀγαθὴν-τύχην, *Agatheu-Tychen* sive Bonam-Fortunam appellat. Sic autem dicta videtur à Massiliensibus, cùm in agro Volcarum Tectosagum capto conderetur, ob alicujus prœlii felicem eventum: sicut iidem Nicæam vocavere, ut vel nomine suo victoriam ab ipsis ex Liguribus relatam restaretur. Memoratur ut à Mella sic & à Plinio *opidum præjacente stagno Agatha quondam Massiliensium* in Narbonensi provincia. Quibus ex Plinii verbis intelligitur Agatham Massiliensibus auctoribus suis quondam paruisse; ætate Plinii non ampliùs paruisse. Nimirum Massiliensibus dedentibos sese Caïus Cæsar abstulerat omnia præter libertatem, & suis eos opidis agrisque spoliaverat. A Claudio Ptolemæo in Gallia Narbonensi *ad mare Gallicum* ponitur *Agathe urbs*, Ἀγάθη πόλις: quibus ex duobus nominibus in unum conjunctis *Agathopolin* quidam recentiores ineptè fecerunt. In veteribus Notitiis Provinciarum & civitatum Galliæ *civitas Agathensium* inter Provinciæ Narbonensis primæ civitates octo nunc V. loco, nunc & sæpius IV. ponitur post Narbonem Metropolim, Tolosam & Beterras. Notitia Isidoriana à Simlero & Scaligero prolata, & multum sine causa laudata, in *Provincia Viennensi* II. (sic Prov. Narbonensem primam appellat) *civitatem Agathensium* collocat à Narbone tertiam. Notitia tamen Galliæ omnium veterrima, quæ Honorii Aug. principatu composita esse creditur, nullam civitatis Agathensium, ut nec civitatis Magalonensium meotionem fecit, propterea quòd forsitan neutra tunc civitas aut sedes Episcopatûs erat. Certè non ante Messallæ V. C. Consulatum, seu annum DVI. quo anno *in civitate Agathensi* Concilium est habitum *in S. Andrea basilica*, quæ hodiéque major urbis Ecclesia est, Episcopatûs Agathensis meminisse quemquaio repetio. Huic autem Synodo interfuit, atque subscripsit *Sophronius Episcopus civitatis Agathensis anno* XXII. *regni Alarici Regis.*

Gregorius Turonicus Episcopos in libri VI. Historiæ Francicæ capite II. Græcam urbem terminatione Græca *Agathen urbem in Gothorum Regno* (id est in Septimania vel Gothia) *sitam* appellat, *Agathenses* que ejus incolas commemorat. *Agathem* appellat & Appendix Chroniei Fredegarii inter *regionis Gothica urbes famosissimas*: quam cum Nemauso & Biterris Carolus Dux & Princeps Francorum Saracenis ademit. *Agathe civitas* vocatur quoque à Juliano Toletanæ sedis Archiepiscopo, De expeditione VVambæ in Septimanos rebelles. Vulgò *Agde* Nostri nuncupant, T in D mutato: uti de catenato *cadenas*, de intybo *endive* faciunt.

Errat Jos. Scaliger, quum Agatham, atque etiam Bæterras Volcis Arecomicis attribuit, quæ ambæ urbes Volcarum Tectosagum fuerunt: ut de Bæterris docet Ptolemæus disertis verbis; de Agatha (ne plura heic dicam) situs ipse.

Vibius Sequester in libello de fluminibus, qoorum nomina in litteras digessit, meminit fluvii Agatham alluentis hisce verbis. *Cyrta Massiliensium, secundum Agatham urbem decurrit. Cyrtam Massiliensium*, id est regionis Massiliæ fluvium appellat, qui juxta Agatham in mare Gallicum effluat. Qood si verum est, aut si *Massilienses* heic, ut sæpe aliàs, pro *Massylii* Africæ vel Massyliensibus non sunt positi; eredendum erit Massilienses cùm Agatham conderent, Agathensi flumini Græcum nomen dedisse, & *Cyrtam* à flexuosis recursibus qoasi κυρτὸν vel incurvum dixisse, quem Galli linguâ patriâ *Araurim* vocabant, & Nostri nunc *Erau* appellitant.

Ptolemæus Agathen insulam Agathæ urbi ut cognominem sic & adversam atque proximam facit, ceteris omnibus Geographis ignotam. *Insula* (inquit) *objacent Galliæ Narbonensi, Agatha quidem contra urbem ejusdem nominis: post eam Blasco, tum Stœchades sub Citharista promuntorio numero* v. Νῆσοι ὑπόκεινται τῇ Ναρβωνησίᾳ, Ἀγάθη μὲν κατὰ τὴν ὁμώνυμον πόλιν· μεθ' ἣν Βλάσκων, &c. At nulla nunc est insula Agathæ adjacens, quam equidem norim, præter *Blasconem*, quæ vulgò dicitur *Brescon*, litterà L in R mutata, ut in lusciniola, & in ulmo, quarum alteram *rossignol*, alteram *orme* nuncupamus. Existimo igitur Ptolemæum de una insula duas fecisse, duobus ejusdem insulæ nominibus Gallico ac Græco deceptum, & Massilienses insulam *Agatham* linguâ suâ vocavisse, quam Galli Blasconem patrio sermone vocare consuevissent. Blasconis situm malè assignat Plinius, quam insulam inter ostium Rhodani & Stœchadas tres Massiliæ adversas ponit, cùm sit citra os Rhodani. Plinii verba sunt. *In Rhodani quidem ostio Metina, móxque Blascon, tres Stœchades à vicinis Massiliensibus dictæ propter ordinem.* At ex Gallia in Italiam tendenti, quem Plinius ordinem servat, primò occurrit Blascon ad urbem Agatham, mox ostium Rhodani & in eo Metina insula, tum Stœchades numero tres contra Massiliam. Marcianus Capella in cap. XIV. lib. VI. Plinium malè transscripsit. *In Galliæ ora, in Rhodani ostio Metina, quæ Blasco nunc vocatur.* Est autem in ostio Rhodani inter tres fluvii alveos amnica insula Camaria, *la Camargue*, & ad ostia Rhodani Anguillaria vel Anguillata, *l'Anguillare*, aliàs *Anguillade*: quarum alteram, sed Anguillariam tamen insulam maritimam potiùs quàm Camariam insulam amnicam *Metinæ* nomine ab Plinio designari reor.

Nunc insula Blasco continenti adjuncta est, injectâ mari mole; & Agathæ pro portu est.

Diœcesi Agathensi continentur præter cetera Agatha, Piscenæ *Pezenas*, Mesua *Meze*, Marcellianum *Marceilhan*, Araura sive Cesero ad Arauris fluvium, à Monasterio S. Tiberii dicta *Saint Tiberi*, & corruptè *Saint Tuberi*; Lupianum *Leupian*, Pinetum *Pinet*; Villa magna, *Ville-maigne*, Monasterio veteri illustris; Montaniacum *Montignac*, Florentiacum *Florensac.*

Usuardus in Martyrologio pagi Agathensis meminit, & apertè indicat Arauram sive Ceseronem qui à Monasterio S. Tiberii Mart. nomen accepit, *S. Tuberi*, ei pago adscribi. Verba ejus sunt. IV. *Idus Nov. in territorio Agathensi SS. Martyrum Tiberii, Modesti, & Florentiæ, qui tempore Diocletiani variis tormentis cruciati, martyrium complevere.* Pagus Agathensis incolis vocatur *Agadez*, ut Biterrensis ager *le Bezarez*, Carcassonensis *le Carcassez.*

AGEDINCUM SENONUM.

Sex legiones C. Julius Cæsar in Senonum finibus Agedinci in hibernis collocavit, anno belli Gallici VI. & insequenti anno *duas Agedinci legiones, atque impedimenta totius exercitûs reliquit*: Labienus quoque *supplementum quod ex Italia venerat, reliquit Agedinci, ne esset impedimentis præsidio*; ac victo Camulogeno *revertit Agedincum, ubi impedimenta totius exercitûs relicta erant*; quemadmodum Cæsar ipse scribit. Ex quo intelligitur Agedincum non modo propter magnitudinem munitionésque urbis, sed etiam propter opportunitatem loci ad Icaunam inter duo maxima flumina Ligerim & Sequanam positi valde placuisse Romanis, ac pro armamentario proque castris nonnumquam habitum esse. Claudius Ptolemæus *Agedicum* vocat pro Agedincum, & in Gallia Lugdunensi ponit Senones, quorum urbs sit Agedicum: Σένονες, ὧν πόλις Ἀγηδικόν. In tabula Peutingeriana *Agetincum* pro *Agetincum* inter Cenabum & Autessiodurum collocatur, consentiente situ. Æthicus in Itinerario provinciarũ Imperii Romani, in itinere à Carocotino Augustobonam vocat *Agredicum*, ponitque inter Luticiam Parisiorum & Augustobonam Tricassium: vocat, inquam, *Agredicum*, pro *Agedincum*, ut observat Sorita in suis in Æthicum Notis, qui & addit in libris quidem Julii Cæsaris impressis excusum reperiri *Agendicum* & *Agendici*; at in veteribus exemplaribus scriptis *Agedinci*, item *Agentinci*, pro *Agetinci*, & *Agednicum* transpositis duabus litteris pro *Agedincum* se invenisse. *Agedincum* igitur vel *Agetincum* caput Senonum ac Senoniæ vocabatur proprio nomine ac incorrupto. D. enim in T. & invicem T. in D. sæpissime mutari nemo nescit. *Est D. littera cum T. quadam cognatio*, & cùm T. non valuit, in D. mollitur: & ambæ litteræ *quæ sunt inter se affines, invicem sæpe succedunt*; uti aiunt Quintilianus & Velius Longus. In Annalibus Bertinianis quorum auctor urbes Galliarum veteribus ac propriis nominibus appellare consuevit, appellari non semel observo *Agedincum* & *Ajedincum Senonum* his verbis. *Anno* DCCCLVIII. *Qui* (Ludovicus Germanorum Rex) *Kal. Septemb. Ponteonem Regiam villam adveniens, per Catalaunos & Cupedenses Ajedincum Senonum pervenit.* Item *anno* DCCCLIX. *Karlus Rex libellum accusationis adversus Guanilonem Agedinci Senonum Metropolitanum Episcopum Synodo Episcoporum porrigit.* Quin & in Notis Magnonis, qui fuit Regis Karoli æqualis, & suum cuique Genti caput subjicere consuevit, *Agedineum* vocatur pro *Agedincum*, C in E, ut in tabula Peutingeriana mutato. *Turonus*, *Cæsaredunum*; *Senonus*, *Agedineum.* Nimirum ut *Lingonus* Martiali pro *Lingon*; ut Lucano *Santonus* pro *Santon* dicitur: sic *Turonus* & *Senonus* pro *Turon* & *Senon*; *Turoni* & *Senoni* pro *Turones* & *Senones* nonnumquam etiam apud veteres scriptores nuncupantur.

Agedincum postea deposito nomine proprio, Gentis cujus erat caput appellationem suscepit more multarum Galliæ urbium. Ab Ammiano Marcellino in libro XV. vocatur *Senones*, ac in Lugdunensi prima ponitur. Tum nimirum duæ tantùm Lugdunenses erant. Idem in libro XVI. *Senonas* vocat *opidum opportunum*: Eutropius in Breviario, Hieronymus in Chronico, ac Fredegarius *civitatem Senonas* quoque. In veteribus omnibus Notitiis provinciarum ac civitatum Galliæ, in provincia Lugdunensi Senonia seu in provincia Lugdu-

nensi quarta collocatur ea urbs, diciturque *Metropolis civitas Senonum*; Metropolis nimirum Lugdunensis Senonicæ, vulgò *Sens* contracto & truncato Senonum nomine. Decentius Cæsar Magnentii Aug. frater, cognita ejus clade Senonis è fascia laqueum sibi ad fauces elidendas fecit, ibique periit. In triente aureo *Gunthachramni R.* vel Guntchramni *Senoni civita.* legitur: quæ *civitas in Burgundiæ confinius sita nomine Senonas una de nobilibus illius provinciæ nobilis*, vocatur Richerio in Chronico Senoniensi. Senonis Amphitheatrum fuisse passio Columbæ Virginis Aureliani principatu docet.

Raimundus Marlianus in suis in Cæsarem Notis, seu in indice eorum quæ in Commentariis Cæsaris habentur, Josephus I. Scaliger in Notitia Galliæ, quædam in eisdem Commentariis loca discutiens, Papirius Massonus in Descriptione Galliæ, & Nicolaus Samson in suis Observationibus in veterem Cæsaris Galliam, corruptè omnes *Agendicum* appellant pro Agedincum: ex quibus Marlianus Pruvinum seu *Provins* interpretatur. Quo nomine irridetur ab Scaligero, ac stultitiæ arguitur cum sectatoribus suis his verbis. *Agendicum* (inquit Scaliger) *la ville de Sens; non autem Provins, ut stulti putant.* Sequitur Scaligerum more modóque suo Massonus, & *Agendicum Senonum caput* nuncupat, positúmque ait ad Veneræ & Ieannæ confluentem. Quibus verbis satis indicat Agedincum se pro civitate Senonum Metropoli agnoscere. Quare Samsoni tantopere laborandum non fuit, ut probaret de quo docti Geographi numquam dubitavere, Agedincum pro Senonis haberi oportere. Agedincum igitur (quod Agendicum mendosè vociat) ait Samson fuisse olim caput Senonum: ac similiter Senonas (*Sens*) nunc caput esse Diœceseos Senonicæ. Ut ergo Diœcesis Senonica Senonibus veteri Galliæ Celticæ seu Lugdunensis Genti respondet: ita Senonas (*Sen*) caput ejusce Diœceseos Agedinco respondere debere. Mallem ego dicere, à Claudio Ptolemæo nonnisi capita gentium ac primarias cujusq; populi urbes memorari consuevisse: cùm igitur is Agedicum seu potiùs Agedineum unam ac solam Senonibus urbem tribuat, haud dubiè Agedincum Senonum pro urbe Senonis, seu pro capite Gentis cujus hodiéque nomen refert ac servat, duci oportere. Quod adjicit Samson, in Itinerariis Romanis Agedincum inter Luteciam & Augustodunum, nec non inter Genabum & Augustobonam positum inveniri, qui situs Agedinci non alii urbi quàm Senonis conveniat: neutrum in Itinerariis reperire memini. Contrà in Itinerario Æthici, ut suprà notavi, ponitur *Agredicum* inter Luticiam & Augustobonam: in tabula Theodosiana, seu Peutingeriana inter Cenabum & Autessiodurum: sicuti hodiéque Metropolis civitas Senonum, vulgò *Sens* à Gente cujus caput est dicta, inter Luticiam Parisiorum & Augustobonam Tricassium, item inter Cenabum Carnutum seu Aurelianos & Autessiodurum Sen. medium invenitur. Quod postremo loco scribit Samson, vergente ad occasum Imperio Romano plerásque Galliæ Comatæ urbes quæ capita populorum erant, nomen vetus ac proprium suæ quamque Gentis nomine mutavisse, & Agedinco idem quod aliis multis accidisse: quantum ad mutationem nominum attinet, verum ac nemini incognitum est; quantum ad tempus mutationis, falsum. Alibi enim ostendam, si Deus cœpta secundaverit, florente maximè Imperio Romano hoc jam fieri cœpisse, & Belgicæ, Galliæque Celticæ sive Lugdunensis, ac Aquitaniæ urbes plurimas ac clarissimas numquam appellationem propriam ita deposuisse, ut in usu postea esse desierit.

AGMANTUM.

Agmantum villam Aimoinus Sanctigermanensis Monachus vocat in libro de translatione SS. Martt. Georgii & Aurelii in Gallias anno DCCCLVIII. ubi scribit Usuardum & Odilardum Monachos jussu Hilduini Abbatis corpora Georgii Diaconi & Aurelii Martyrum non multo antè sub Habdaraghmane Rege cæsorum, domum detulisse, & in munitissima Cœnobii sui villa Agmanto, ubi tum pars major fratrum Monasterii S. Germani metu Nortmannorum residebat, loculis inclusa collocasse. Idem in eodem anno refert auctor Annalium Bertinianorum, qui *villam Acmantum* nuncupat. Vulgò *Esmans* nunc dicitur. Carolus cognomine Calvus Rex Francorum in Privilegio Monachis Sanctigermanensibus dato villas Monasterii enumerans, *in Senonico Agmantum* memorat.

AGNIO FLUV.

Apud Aubertum Miræum in codice donationum piarum & diplomatum, Adroaldus donat *in pago Tarvanense villam Sithiu super fluvium Agnionem* S. Presbytero Bertino VIII. *Idus Septemb. anno* XI. *regni Domini nostri Chlodovei Regis*, Christi DCXLIX. ut legimus in litteris ipsius Adroaldi. Est ergo Sithiu locus Monasterio S. Bertini nobilis in pago Tervannensi ad fluvium Agnionem, qui vulgò dicitur nunc *Aa*, & oppidum S. Audomari, novam sedem Episcopatûs in Morinis, (*S. Omer*) olim Sithiu dictum alluit.

ALABONS.

Æthicus in itinere à Mediolano per Alpes Cottias Arelate, Vapincum inter & Secusteronem *Alabontem* ponit, qui à Vapinco XVI. à Secusterone XVI. millia passuum absit, his verbis: *Vapincum* M.P. XII. *Alabunte* M.P. XVII. *Secusterone* M.P. XVI. Idem alibi inter easdem civitates eum locum collocat, *Vapinquo* M.P. XII. *Alamonte* M.P. XVII. *Segusterone* M.P. XVI. *Alabons* igitur vel *Alamons* apud Æthicum unius ejusdemq; loci nomen est: qui *Alarans* vocatur in tabula Theodosiana semel atque iterum, *Alaunio, Segusterone, Alarante, Vapincum* Vulgò nunc *Talart* dici pridem observaveram, antequàm hanc observationem apud Simlerum reperirem. Hieronymus Surita apud Æthicum *Alabonte, Alabunte* & *Alamonte* in priscis codicibus scriptum ait reperiri.

ALAMANNI GALLICANI.

Ex Alamannis natione Germana non pauci intra fines Galliæ consedere. Gregorius Turonicus Episcopus tradit, *Iura deserta inter Burgundiam & Alamanniam sita, Aventico adjacere*: qua in Alamannia eremoque Lupicinus ac Romanus fratres tria Monasteria statuerunt. Hi

ſunt *Alamanni*, quos bello civili inter Theodebertum ac Theodoricum germanos orto, cum Transiurenſibus pugnaviſſe ait Fredegarius in Chronici libro v. ac ultimo, & à quibus Aimoinus in Hiſtoriæ libro I. ac Hugo Monachus *pagos Helvetiorum incoli* produnt: ſicuti in Rerum Francic. libro v. obſervavimus. Alamanni igitur circa Imperii Romani in Occidente caſum, Tigurinum pagum in Gallia inter Rhenum & Urſam flumina jacentem, aliaque nonnulla Helvetiorum loca obtinuere, atq; regioni ſuæ adjunxere. Ob id VValafridus Strabo lacum Tigurinum in Alamannia ponit: & in Præfatione librorum de Vita S. Galli diſertis verbis tradit, miſtos Alamannis Suevos non modò partem Germaniæ & Rætiæ, ſed etiam partem Galliæ circa Ararim (ita tum Arolam vocabant in Rhenum influentem) obtinuiſſe. De hiſdem Iſidorus in libro IX. *populi* (inquit) *habitantes juxta Lemanum fluvium Alemani vocantur, de quibus Lucanus*: quæ verba & apud Servium leguntur. Sed Lucanus *Lemanum* lacum, non fluvium ullum memorat; *Alamannos* non memorat, quià Lemano dicti non ſunt. Eſt quidem Limagus fluvius in Helvetia, *Lim u* vulgò dictus, in Arolam effluens, quem forſitan Iſidorus cum *Lemano* confundit.

ALANI GALLICANI.

Alani Scythica Gens, Tanais antè, tum Danubii accolæ, exciti à Stilicone unà cum Vandalis in Galliam ſeſe effudere. Præerant Alanis Goar & Reſpendial Reges: è quibus Goar ad Romanos cum ſuis tranſiit, ac in Gallia remanſit, ubi Iovinum Mogontiaci Imperatorem conſalutandum curavit. Reliqui adjunctis Vandalis & Suevis, ductu Reſpendialis Hiſpaniam intrarunt, anno C. CCCCIX. Alani qui in Gallia remanſerant, Valentiniani principatu in duas partes videntur eſſe diviſi, & alteri ad Ligerim, alteri ad Rhodanum in agro Valentino ſedem cepiſſe, hi Sangibano, illi Eocarico Regibus parentes. Certè Conſtantius in libro II. de Vita B. Germani Eocharicum ferociſſimum Alanorum bellicoſæ Gentis Regem ac idolorum cultorem vocat, & cum equitibus ſuis ferratis ad coercendos Armoricos rebelles ab Aëtio miſſum eſſe dicit: quem idem (ſicut exiſtimo) cum popularibus circa ripam Ligeris collocavit, ut metu finitimorum Barbarorum Armorici in fide continerentur. Igitur Attila ſi umquam in Alanos expeditionem ſuſcepit, eam *partem Alanorum trans flumen Ligerim conſidentem* à Iordane dictam aggreſſus eſt: qui ſe poſtea ita Britannis in tractum Armoricum tranſgreſſis immiſcuere, ut multi Britannorum Reges ac Duces præter ceteros Alani vocari ſint, nec ullum bodieque in ea provincia notius ſit nomen. Nec alios ut puto Alanos deſignare voluit Sidonius, quum in libri IV. epiſtola I. *paludicolas Sicambros*, hoc eſt Francos; *Caucaſigenas Alanos, & equimulgos Gelonos*, videlicet Taifalos memorat: quorum ferociam timeri à Gallis ait, ſtoliditatem belluinam ineptientium ac ſubitò ſine cauſſa iraſcentium rideri atque contemni. Alteri Alanorum parti præfuit Sangibanus, vel Saingiba, quem Proſper ſcribit tractum Valentinum deſertum ab Aëtio locum domicilio accepiſſe, & anno CCCCXLII. reſiſtentes poſſeſſores agris expuliſſe: & quem Aurelianos, ubi cum Alanico præſidio erat poſitus ab Aëtio, Attilæ Hunnorum Regi tradere voluiſſe, ac inſtructa acie adverſus Attilam, tamquam virum ſuſpectum in medium agmen unà cum ſuis collatum eſſe tradit Iordanes. Iidem Alani Gallicani finitimam partem Galliæ poſtea incurſionibus vaſtavere. Quippe Majorianum Aug. cùm expeditionem in Alanos Galliam infeſtantes faceret, à ſuis interfectum idem eſt auctor. Hæc ſunt, quæ de Alanis Gallicanis obſervavimus in libro IV. Rerum Francicarum.

ALBA FLUVIUS.

Alba, *Aube*, in Vita B. Bernardi Claravallenſis Abbatis, & à Guillelmo Armorico in Philippide memoratus fluvius, à colore aquarum ſuarum nomen videtur inveniſſe, ut Tiberis, qui & Albula, Albiſque Germaniæ flumen. Oritur in Lingonibus, & vicum Albæ ripam vel Albam ripam dictum, *Auberive*, Alnetumque, Claramvallem, Barrum, Arciacam, Planceium, Angleduram, & Marcelliacum prætetlapſus, accedit Sequanæ.

Eſt & alius in Briegio Alba fluviolus, quem Ionas Monachus Bobienſis in Vita Euſtaſii Luxovienſis Abbatis commemorat biſce verbis. *Monaſterium Virginum Chriſti ſupra paternum ſolum* (Evoriacas) *inter fluvios Mugram & Albam ædificat Euſtaſius*, id eſt, non *ſupra ſolum* patris ſui, ſed *ſupra ſolum* Chagnerici Burgundofaræ genitoris. Idem in Vita S. Faronis legitur. In Teſtamento Faræ ſuppoſiticio, ſed veteri *farinarium ſitum in Briegio ſuper fluviolum Alba* reperio. Hic Alba ab anguſto alveo dictus eſt & *Albeta* ὑποκοριστικῶς, quaſi parvus Alba, vel Albula, & nunc ut audio vocatur *Aubete*, aliàs *Auberin*. In litteris Gaufridi Abbatis S. Iacobi Pruvinenſis datis anno MCCXIII. *In Viaria ſua, quæ protenditur à loco ubi Albeta cadit in Mucram uſque ad Foſſata Morodi*. Alba vel Albeta alluit Baſilicam *Baſoche*, Ameliacum aliàs Amiliacum dictum, vulgò *Amilly*; & infra Columbarienſe caſtrum in majorem Mucram devolvitur. In Chartulario Eccleſiæ Meldenſis, in litteris datis anno MCCXXXI. *Eccleſia Farenſis & Sacerdos Pomora habent decimam de riparia de Aubetain magnam & minutam. Eccleſia Farenſis habet partem decime in cultura ſua ſuper Albetam propriam. Albeta*, vel *Auberain*, unus idemque eſt. Eſt & Albeta fluviolus in Biturigib. Cubis, vulgò dictus *l'Aubois* vel *Aubois*, qui Ligeri recipitur, Ionæ de Vita Euſtaſii non omiſſus, quum ait Theodulfum cognomine Bobolenum IV. ex Regula Columbani Monaſteria exſtruxiſſe in Biturigibus, in his *Gaudiacum haud procul à fluviolo Albeta*: quod pridem eſt dirutum.

Eſt quoque Alba fluviolus, *Albe* vel *Alne*, nuncupatus Arduennenſibus, qui in Vetam effluit. Alba item, *Alne* amniculus, qui in Moſellam labitur poſt Leſuram Auſonio memoratum.

In Chartulario Eccleſiæ Cadurcenſis fit & mentio *rivi qui dicitur Candida* à candore aquæ: qui amniculus ultimus eſt omnium Avarionem augentium, & aliis *Conde*, aliis, in primis Samſoni *Caude* nuncupatur.

ALBA

ALBAMARLA.

Albamarla opidum est in Diœcesi Rotomagensi, olim Comitivæ, nunc Ducatus titulo illustre, positum ad flumen Auciam vel Aucum, vulgò Breslam dictum, in confinio Parœciarum Rotomagensis & Bellovacæ, veteri Cœnobio Benedictinorum Monachorũ & pannis suis insigne Vulgo *Aumalle* vocatur. Apud Ordericum Vitalem in libro XI. Historiæ *Comes Albamarlæ* memoratur. Hæc à colore soli sui nomen mihi videtur invenisse. *Albamarla* enim, nonnumquam & *Albamarna* dicta est: sic eam Guillelmus Armoricus vocat: *castrum munitissimum quod Albamarna dicitur.* Constat autem quam Plinius aliique veteres *margam* appellarunt, à nostris pridem marnam vel marlam nuncupari cœpisse, & esse genus albæ terræ quo agricultores frigidum solum fovere consueverint. Velocasses & Bellovaci margâ hodieque utuntur, & *marlam* appellitant, (*marle*) quam agricolæ quum in summa tellure invenerunt, mox ibidem puteorum scrobibus effodiunt. In litteris Radulfi Abbatis Fiscannensis hæc legimus. *Tradidimus hominibus nostris n & n. quasdam culturas ad III. garbam tenendas usque ad XV. annos, & infra eum terminum marlandas & fimandas.* *Albamarla* igitur dicta est à colore soli, sicut *Albaterra* castrum (*Aubeterre*) non longè ab Ella flumine *l'Ille*, Aimoino in Vita Abbonis Floriacensis Abbatis memoratum.

Eadem marna nomen etiam haud dubiè dedit castro Marnæ, vel Marlæ in pago Laudunensi, *Marle*: à quo Thomas cognomen accepit, quem Sugerius in Vita Ludovici Crassi *Thomam de Marna*; alii *Thomam de Marla* appellant.

Marnam autem, & Albammarnam nostri primò dixere, deinde Marlam, & Albammarlam; ut castrum Nantonis postea *castrum Landonis* vocavere; Unicornem *Licornem*; Nanpredam vel Nanpradam *Lampredam*; Bononiam cum Gallicam tum Italicam, *Boloniam.* Ex Albamarna vel Albamarla factum est *Aubemarle*, deinde truncatâ secundâ syllabâ *Aumarle*, ac demum euphoniæ caussâ *Aumalle*, r in l transeunte. *Aumarle* vocat Monstreletius.

ALBECHOUVA.

In divisione Regni Lotharii inter Reges Ludovicum & Carolum anno DCCCLXX. facta, Albechouvæ fit mentio his verbis. *Hæc est portio quam sibi Hludouvicus accepit. Blesitchouva. Selme. Albechouva Suentisium.* De Blesensi pago seu Blesitchouva alibi dicemus. *Selme* vulgò nuncupatur *Salme chasteau*. Selme castellum, eoque cognomine distinguitur à proximo Selme vico, *Salme ville.* Uterque locus à flumine Urta non longè abest. Albechouva autem seu pagus Albensis haud dubiè à fl. Alba nomen accepit. Alba fluvius, vulgò *Albe* vel *Alue* nuncupatur, oriturque apud vicum Albam *Alue*. à Selme villa atque castello non multum distantem, & in Urtam effunditur.

ALBICI ET ALEBECE REIORUM APOLLINARIUM.

Julius Cæsar in libris I. & II. de bello civili *Albicos* vocat *barbaros homines, qui in Massiliensium fide antiquitus erant, montesque supra Massiliam incolebant*: ac ibidem ait *Albicos non multum Romanis virtute cessisse, homines asperos & montanos, exercitatos in armis*; & *crebras per Albicos eruptiones factas esse ex opido* Massilia: *Massiliensesque cùm propiùs erat necessariò ventum, ab scientia gubernatorum atque artificiis ad virtutem Montanorum confugisse*; hoc est Albicorum. *Montes autem hi supra Massiliam* quos Albici incolebant, sunt montes Salyorum, à vicinitate Massiliæ ad Cebennas trans Rhodanum ferè pertinentes: quos & Polybius in libro II. & Strabo *Alpes* appellavere; propterea quòd omnes ferè minores montes qui non longè ab Alpibus exsurgunt, communi nomine Gallico Alpes à veteribus dicebantur. *Albici* porrò, à Strabone nuncupantur *Albiœci*, Ἀλβίοικοι· *Post Salyas* (inquit Strabo) *Albiœci & Vocontii montes incolunt ad Septemtrionem versos.*

Albici *Reii* quoque dicti sunt, & à cultu Apollinis *Apollinares* cognominati: quos & à Trogo atque Justino *Segoreios*, nec non *Ligures* appellatos esse observo. Certè Justinus in libro XLIII. scribit *Phocenses in sinum Gallicum navibus devenisse, & urbem Massiliam in finibus Regis Segoreiorum condidisse prope ostia Rhodani amnis, in remoto sinu velut in angulo maris.* In editis exemplaribus repetitur *Segoregiorum*, item *Segobrigiorum* pro Segoreiorum; litterâ g inter duas vocales ut sæpe accidit insertâ. Sic *Sagii* pro Saii; *Novigentum* pro Novientum; *Vigenna* in tabula Theodosiana pro Vienna; *Aquilegia* pro Aquileia; *Tolistobogii* pro Tolistoboii; *Bogiorum* in Adonis Chronico pro Boiorum; *Vernogilus Nantogilus* & similia pro Vernoilus, & Nantoilus. Certè inter Reios & Massiliam nulla tum urbs erat, cùm Aquæ Sextiæ multo pòst sint conditæ. Reii igitur sive Segoreii inter Ligures Transalpinos vel Gallos erant, cùm à Justino nomine communi *Ligures* appellentur: atque ut puto Ligurum celeberrimis ultra Alpes Salyis quos attingebant contribuebantur. Nimirum Salyi, Deciates, Oxubii, Segoreii vel Reii, aut Albici, & Ligures Capillati, putà Vesdiantii vel Vendiatii, & Nerusii, Ligures Transalpini appellabantur. Justinus postquam descripsit insidias à Commano Segoreiorum Rege, Senani vel Nanni Regis filio & successore Massiliensibus structas, addit. *Ita patefactis insidiis, Ligures comprehenduntur.*

Caput Albicorum vel Reiorum *Albece* vel *Alebece Reiorum Apollinarium*, haud dubiè ab Albicis deducto vocabulo: quod opidis Latinis Plinius adnumerat. In Narbonensi provincia *Opida Latina Aquæ Sextiæ Salyorum, Avenio Cavarum. Apta Iulia Vulgientium, Alebece Reiorum Apollinarium, Alba Helvorum.* Sic edita Plinii exemplaria. At in veteribus membranis Vaticanis scriptum reperitur *Alebece Reiorum Apollinarium.* In veteri inscriptione quam profert Sirmundus, vocatur colonia: & *Pont. col. Reior. Apollinar.* id est Pontifex Coloniæ Reiorum Apollinarium memoratur. In tabula Peutingeriana *Reis Apollinaris* invenitur, id est, Reiis Apollinaribus, ab Aquis Sextiis XXXII. millibus passuum. Veteres Notitiæ provinciarum & civitatum Galliæ provinciæ Narbonen-

sis 11. civitatibus tertiam, quota nunc est, adnumerant *civitatem Reiensium*, vel *civitatem Reiensem*: quæ nunc ibidem i litterâ in g. mutatâ *civitas Regensium*, nunc g inter duas vocales inserto *civitas Regiensium* & *Regius* nuncupatur, nonnumquam *Reius*. Recentiores Notitiæ cum Gervasio Tisleberiensi *civitatem Regensem* vocant, secundamque nominant inter sedes Aquensi Burgundiæ Archiepiscopo suffragantes. Sidonius in Eucharistico *Reios* urbem ipsam appellat; *Regium Galliæ* Gennadius pro *Reium*; *Reienses* urbis agrique incolas idem Sidonius in epistola xii. libri vi. Reperias in aliquot libris *Regenses*, vulgari pronuntiationis errore i in g facilè commutantis, & apud Gregorium de Gloria Confessorum capite xciii. Vulgò *Riez* dicitur.

Ager pagusve Reiensis *territorium Reginse* vocatur ab Gregorio Turonico Episcopo in capite xxxvii. libri iv. Historiæ Francicæ; *territorium Regense* à Paullo Langobardo Gregorii transscriptore.

ALBIGENSES ET UBRS EORUM ALBIGA.

Equites cataphractarii Albigenses in Notitia Imperii Rom. memorantur, *cataphractarii Albigenses* in veteri inscriptione apud Goltzium. *Albienses* alii nuncupant, qood nomen rectius videtur & antiquius quàm *Albigenses* sicut de *Novιento Novigentum*, de *Aquileia* etiam *Aquilegiam*, de *Saiis Sagios*, de *Tolistobois Tolistobogios*, de *Segoretiis Segoregios* g litterâ inter duas vocales insertâ recentiores fecerunt. Quod vetus ejus Gentis nomen fuerit, tam incertum est, quàm constat nec Strabonem, nec Ptolemæum, nec Plinium Albiensium sive Albigensium mentionem ullam facere: Albienses quidem licet inter Rutenos & Cadurcos in Aquitania ad Tarnem fluvium positi sint, tamen nihilominùs neutram ad gentem videntur pertinuisse. Samson Heleuteros Cæsaris vel Eleutheros, qui cum Cadurcis, Gabalis & Vellavis sub imperio Arvernorum erant, Albigenses interpretatur; & Plinii *Cambolectros* in Aquitania pro diœcesi Albigensi qualis nunc est, *Cambolectros Atlanticos* in Gallia Narbonensi pro diœcesi Castrensi, parte quondam Albigensis habet. Quæ conjecturæ nullo nixæ fundamento refelli non merentur. In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ, *civitas Albiensium* reperitur, & inter octo provinciæ Aquitanicæ primæ civitates quarto loco ponitur, in qoibusdam *civitas Albigensium* nuncupata: quam recentiores Notitiæ, Gervasius aliique in septimum ac pænultimum locum rejiciunt. Concilio Agathæ in Basilica S. Andreæ Messalla V. C. Cons. anno dvi. habito *Sabinus Episcopus Albigensis civitatis* subscripsit, & Concilio Aurelianensi v. *Viventius* missus ab *Ambrosio Episcopo Ecclesia Albigensis*. Paulinus Presbyter apud Gregorium Turonicum Episcopum *Diogenianum Albiga Sacerdotem*, id est Episcopum appellat: ipse Gregorius nunc *Albigensem Galliarum urbem*, vel *Albigensem urbem*; nunc *Albigensim civitatem*; ac idem interdum *Albiensem civitatem*, & *Salvium Albiensem Episcopum* non semel in priscis codicibus nuncupat. Ex quo intelligitur modò *Albienses*, modò *Albigenses*, & eorum urbem primariam *Albigam*, & *Albiam* promiscuè dici consuevisse: quæ & *Albogis* nonnumquam est nuncupata. Certè in pactione Guntchramni & Childeberti Regum hæc legimus; *Vico-Iulii, Conseranis, Lapurdo & Albige*: in litteris Constantii Episcopi Albigensis ad Desiderium Cadurcorum Antistitem hæc invenimus; *in territorio Alugense*, ubi emendandum est *Alnigense* vel *Albigense*: & paullo pòst; *in civitatula vestra Albige*. Ea urbs ad ripam Tarnis posita, hodieque nomen vetus servat, & vocatur à Nostris *Alby*; incolæ urbis, adeoque tota Gens *Albigenses*, *les Albigeois*. *Albigenses tributo quo in dando vino & annona gravabatur, sua liberalitate relevavisse* dicitur Ludovicus Pius, tum Rex Aquitaniæ anno dcccxcvi.

Territorium Albigense vocatur in epistola Constantii suprà memorata; *Albiensis pagus* in veteribus Annalibus Francicis Eginhardi aliorùmque, in anno dcclxvii. vulgò *l'Albigeois*.

Amarandus (sic Amaranthum vocat) *apud Albigensem urbem Martyr sepultus est*, inquit Gregorius in libro de Gloria Martyrum. *Amarandi crypta sociatur & illo Honoriciana persecutionis Martyr Eugenius* Carthaginensis Episcopus.

Albigensi diœcesi continentur præ ceteris Albiga, Regalis mons *Realmont*, Confluentes *Cossolens*, Rapistagnum *Rabastens*, Insula, Galliacum *Gaillac*, Valentia, Villa nova, Blavia *Bloye*, Vaurum *Vaur*. Castrum novum Liviense *Chasteau-neuf de Levi*. Ex diœcesi Albigensi detracta Castrensis, pagi Albigensis vetus portio, in qua eminent Castrum aut Castra sedes Episcopatûs nova, *Castres en Albigeois*. Rupes curva *Roque courbe*, Ferrariæ, Monsfrigidulus aut Monsreductus *Montredon*.

ALBINIANÆ.

Æthicus in itinere à Lugduno capite Germaniarum Argentoratum *Albimanas* vocat, & inter Lugdunum Batavorum ac Trajectum ponit, à Lugduno m. p. x. à Trajecto xvii. sic: *Albimanis* M. P. X. *Trajecto* M. P. xvii. Pro *Albimanis* legitur & *Albinianas* & *Albanianis* in veteribus membranis Æthici: at in tabula Peutingeriana *Albamanis* eodem itinere, sed aliis plerumque mansionibus. *Fluvius Rhenus, Lugduno* xi. *Pretorium Agrippina* ii. *Matilone* v. *Albamanis* xii. *Nigropullo* v. *&c.* Hic locus, sive *Albanianæ* fide codicum, sive *Albiniana* ab *Albino* vocandus est, volgò nunc appellatur *Alfen* vel *Alpen*, vicus ignobilis, ut Simlerus & Cluverius asserunt: è quibus Cluverius *Albamanas* vel *Albinianos* nuncupat; & *Pretorium Agrippina Roomburg* vicum propinquum Lugduno, *Nigrumpullum Voorden* exponit.

ALBUCIO.

Albucio, *Aubuçon*, vel ad leniendum sonum *Aubusson*, ab Albucio possessore suo aut etiam conditore Latinum nomen invenit. Locus est in Lemovicum finibus, qui familiæ nobili nomen dedit, itaut de Albucione vel Albucionensis vocetur, *d'Aubusson*. In Concilio Lemovicis habito anno C. mxxxiv. *Abbas Monasterii Userecensis excommunicatum Vicecomitem Albuciensem, interfectum in prada, ipse apud suum Monasterium sepelisse* dicitur. Geraldi

Cadurcensis Episcopi in epistola ad Fredericum Imper. verba sunt hæc. *Majestatem vestram suppliciter exoramus, quatenus dignationis vestræ miseratio me, & quemdam consanguineum meum Vicecomitem de Albucione, illius terræ Marchionem, & omnes alios cum integra restitutione ablatorum faciat liberari.*

ALBUS MONS.

Albus Mons in Chronico Senoniensi, quod Lucas Acherius vulgavit, nuncupatur opidum Lotharingiæ, Comitatûs titulo illustre, vulgò *Blammont*, quasi *Blancmont*.

ALEA FL.

Alea amnis Frodoardo in Chronico memoratus, apud Faram in Isaram Belgicum flumen decurrit: vulgo *Ale en Laonnois*. Laudunensem enim agrum irrigat. Frodoardi in rebus anni DCCCCXXII. verba sunt hæc. *Karolus abnegato sibi introitu Lauduni, resedit super fluvium Saram; & Rorbertus castrametatus est super Aleam.*

ALENTIO.

Alentio, vulgò *Alencon*, opidum est positum ad flumen Sartam, Ducatus titulo insigne, quod Ordericus Vitalis passim pro Alentione *Alencionem* vocat, Johannes Parisiensis *Alanconem*, scriptores nostri corruptè *Alenconium*. Alentionensi pago nomen dedit, vel (ut veteres litteræ appellant) *Alenconensi*, *l'Alençonnois*. Majoris Monasterii Monachus qui ante annos circiter D. de Gestis Consulum Andicavorum scripsit, incorrupto nomine *Alentionem* appellat. *Rex Henricus subitò ejectis custodibus Consulis* Audegavensis Fulconis *ex arce Alentionis castri, suos posuit.*

ALESATIA.

Quam nunc Alsatiam appellare consuevimus, veteres nostri Historici, in primis Fredegarius Scholasticus in libro V. ac ultimo Chronici sui *Alesatiam* & *pagum Alesatium* nuncupant, & incolas ejus *Alesatios* ac *Alesationes*, qui cum Sugintensibus, *le Suntgan*, Turensibus *le Turgan*, ac Campanensibus Austriæ attribuebantur. Hæc Germanis *Elsaten*, nostris olim *Aussois* vel *l'Aussois*, item *Aussay*, nunc *l'Alsace* vocatur. Vita Pippini Francorum Regis *Alexatis* nuncupat; *Alisatiam* & *Elisaciam* Annales Fuldenses; Nithardus nunc *Elisatam*, nunc *Elisazam*; Vita S. VVandregisili *Elisgangium territorium* corruptè pro *Elisgangium*; Frodoardus in Chronico *pagum Elisatium*. Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta *Elisatium* Basiliensi pago pagum proximum facit, & in eo duos Comitatus ponit. *Basalchouva: in Elisatio Comitatus duo.*

Ducatus fuit ea regio jam inde à principatu Ludovici Pii Aug. ante annos DCCCXXX. Nam in Annalibus Bertinianis, in rebus anni DCCCXXXIX. *Ducatus Helisatiæ* memoratur, ponitur que inter *Ducatum Ribuariorum*, id est Ripariorum, & *Ducatum Alamanniæ*. Errat Aubertus Miræus, qui *Elischouve* vel *Elisgouve* in divisione Regni Lotharii *Elisatiæ agrum*, sive pagum aut regionem Alesatiæ exponit: cùm in eadem divisione V. versu subsequente mentio fiat *Elisatii, in quo Comitatus duo sint*. Apparet ergo, si Elischouva eadem fuisset atque Elisatia, unam eamdemque regionem in diversis versibus duobus diversis nominibus ibi appellari non debuisse; neque verò etiam appellatam fuisse. Fatendum tamen est Elischouvam aut Elisgouvam ad *Elisgangium* proximè accedere. *Gouv* enim vel *Gauv* Germanicâ linguâ pagum significat.

Alesatia ut ad ripas Rheni posita est, in superiorem inferioremque dividitur, à decursu fluminis cognominibus acceptis.

Apud VVillelmum Brittonem in libro X. Philippidos vocatur *Alemannia* hoc versu

Lingones, & Vogesos tāgens Alemannia fines.

Nimirum Alamanniam & montem Vogesum attingit.

ALESIA MANDUBIORUM.

Alesiam esse opidum Mandubiorum in colle summo, admodum edito loco scribit in libro VII. Cæsar, *cujus collis radices duo duabus ex partibus flumina subluerent*. Sic in veterrimis codicibus scriptum reperiri ait Casaubonus qui Strabonem notis illustravit, cùm in vulgaris Cæsaris exemplaribus legatur *Alexia*. Apud Tacitum a Gallis *Divus Julius apud Alesiam obsessus* esse dicitur. Ab Hercule ex Iberia vel Hispania per Celticam revertente conditam esse ait Diodorus Siculus in libro IV. urbem magnam, & ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν στρατείαν ἄλης, id est ab ejus expeditionum errore appellatam Ἀλησίαν: & Galatam ejusdem ex Regia puella furto cognita filium, Celticæ Galliæve nomen suum imposuisse, quam Galatiam Γαλατίαν vocaverit. Addit hanc urbem liberam perstitisse, donec à Caio Cæsare qui ob magnitudinem rerum gestarum cognominatus est Divus, vi capta, & unà cum ceteris Celtis Gallisve Imperio Romano subjecta est, aut si Floro credere malumus, flammis solo æquata. Ἀλησίαν πόλιν Μανδουβίων, ἔθνους ὁμόρου τοῖς Ἀρουέρνοις, *Alesiam urbem Mandubiorum Gentis finitimæ Arvernis* nuncupat Strabo; meliùs facturus, si Mandubios *confinem Æduis Gentem* appellavisset. Nam Alesiensis pagus hodieque Episcopo Augustoduni Æduorum paret: & Alesiam in extremis Æduorum finibus ac limine ipso ponit Erricus. Dion & *Alesiam* vocat, apud quem pro εἰς Σαλησίαν legēdum est εἰς Ἀλησίαν. τὴν πόλιν Ἀλησίαν appellat etiam Plutarchus. *Alexiam* pro *Alesiam* multis in libris editis mendosè legi, jam docti observaverunt: in primis Fabricius ad Orosiū Alesiam scribi oportere, variorū Historicorum auctoritate cōfirmat. Certè Erricus Monachus non indoctus in libro IV. de Vita S. Germani Autissiodurensis Episcopi ante annos circiter DCCC. *Alesiam* quoque, non *Alexiam* nuncupat, sed ab *alendo* dictam ait, ut gaudet nominibus Gallicis Latinam originem asserere.

Te quoque Cæsareis fatalis Alesia castris
Haud jure abnuerim calamis committere nostris.
Quæ quòd *alas* proprios præpingui pane colonos,
Nominis adjectu quondam signata putaris.
Te fines Eduos & limina summa tuentem
Aggressus quondam sævo certamine Cæsar.

Nunc restant veteris tantùm vestigia castri.

In itinere ab Augustoduno Luticiam Parisiorum ponitur ab Æthico *Alisincum* inter Augustodunum & Decetiam, ab Augustoduno XXII à Decetiâ XXIV. millibus passuum distans: quod Simlerus in duobus codicibus *Alisincum*, in totidem aliis *Afilincum*, in una membrana corruptè transpositis litteris *Alsinicum* scriptum ait reperiri, & *videndum* esse *an sit Alesia*. At Alesia nil habet præter aliquam omnimis similitudinem cum Alisinco commune. Quippe Alisincum vel Afilincum est inter Augustodunum & Decetiam, & ni fallor, nunc *Anisi* vocatur: Alesiæ vero situs iste non convenit, quæ à Flaviniaco & Sinemuro castro parum abest, à Dececia & Augustoduno multùm, licèt Augustodunensis Diœceseos finibus contineatur.

Alesia proxima vico Flaviniaco in Ducatu Burgundiæ & regione *Alsero*, ac in diœcesi Augustodunensi; nunc in vici formam redacta, nomen priscum retinet: *Alise* enim volgò dicitur, uti Marlianus scribit: estque colli declivi imposita. Alesiam Mandubiorum, ad cujus collis radices amniculi Lotosa (*Loze*) & Osera (*Oserin*) decurrunt in Brionam, (*Brenne*) esse in pago Dusmensi, & appellationem pagi Dusmensis Mandobiis respondere falsò ait Samson, & Dosmenses aliqua ex parte vetus nomen Mandubiorum servare: cùm ejus IV. tantùm litteras habeant, nec in pago Dusmensi, sed in Alesiensi pago veterrimo, cujus caput fuit, & cui nomen suum dedit, Alesia sive Alisa sit constituta.

Ab Alesia *pagus Alesiensis* nomen accepit, *Auxois* volgò, vel cum articulo *l'Auxois* aut *l'Aussois*, & nonnollis in tabulis *l'Osoy*: *pagus Alisiensis* dictos Fortunato in Vita Germani Parisiorum Episcopi, pagus *Alsensis* Carolo Magno, recentioribus corrupto vocabulo *Alsetum*: qui pagus castellis & vicis quibusdam cognomen dedit, in primis Pulliaco vel Paulliaco, *Pouilli en l'Auxois*; Malliaco castello, *Mailli en Auxois*; Sinemuro, *Semur en l'Aussois*; Teio vel Tiaco, *Ty en l'Osoy*, non procul à castro Sinemuro, quem vicum *Titum* quidam vocant, *Tit*.

Hunc pagum aut ignoravisse videtur Samson, aut certè pro parte pagi Dusmensis habuisse, cùm Alesiam, quæ in Alesiensi pago posita est, Dusmensi attribuat.

In Annalibus Bertinianis anno DCCCXLII. *Carolus Rex Trecas adiens per Alsensem pagum & Tullum civitatem Vosegi saltu transposito, penes Argentoratum urbem fratri Hludovico conjungitur.* Hic *pagus Alsensis* pro Alesiensi in Æduis accipi non posse mihi videtur haud conveniente situ. Itaque *Albensem pagum* à fluvio Alba, aut *Arcensem* vel *Arciensem*, id est Arciacensem forsitan legi convenit, ab Arciaca ad Albam.

ALETUM.

In provincia Lugdunensi tertia quæ Turonica à Metropoli dicitur, est vel potiùs fuit Aletum civitas non ignobilis, cujus meminit Notitia Imperii Romani his verbis. *Sub dispositione spectabilis Ducis tractus Armoricani & Nervicani Præfectus militum Martensium Aleto.* Sed Notitiæ veteres provinciarum Galliæ nullam ejus urbis maritimæ mentionem faciunt, quæ in tractu Armoricano posita, præsidium militum cognomine Martensium habuit præfecto suo parentium, & dispositioni Ducis tractus Armoricani & Nervicani subjectorum, ut à latrociniis ac prædanonibus Francorum & Saxonum, ea tum maria cotidianis incursionibus infestantium defenderetur. Inter Britannos Episcopos qui à Nomenoio Regulo virgas & anulos abjicere coacti sunt, *Salaconem Aletensem* memorant circa annum DCCCL. Robertus de Monte in Chronico MCXXCI. anno *Albertum Aletensem Episcopum* appellat, *vulgò de Sancto Maclovio, cujus Episcopatus olim civitas Alita vocabatur*, hoc est Aletum. Ibidem *Episcopum Maclovienſem* nuncupat nomine Maclovii vel Macliavi Britanni, qui & Machutes dictus est, & in urbe Aleto Antistes sanctitate virtutibusque claruit. Ab Aleto *pagus Aletensis* cognominatur in eodem Chronico. Massonus affirmat Britannicâ linguâ Aletum *Quid-Aleth* olim dictum esse: sed Albertus de Monte-relaxo Britto Armoricus qui de Sanctis & de Episcopatibus Britanniæ minoris scripsit, *Guich-Aleth* nuncupatum esse, atque ita scribendum ait, quibus nominibus *burgus Aletensis* significetur. Ego *Guich* Britannicum à Latino *vicus* deductum existimo, ut *Guin* vel *Gouin* eorumdem Britannorum à Latino vinum. Visuntor hodieque ruinæ & rudera murorum, & portus eo in loco, castrumque *Solidorum*, vulgò *Solidor* aut *Solidors* dictum.

Aleto diruto, sedes Episcopatûs translata est in peninsulam S. Maclovii, mille plus minùs passibus inde distantem, & Oceano ferè circumfusam: quæ urbs S. Maclovii vocitatur, *Saint Malo*, S. *Maclovius de insula* in Historia Majoris Monasterii, vulgò *S. Malo de l'Isle*. Ejus incolas Latini scriptores *Maclovienses*, Britanni *Malouins* noncupant quasi *Maclovinos*.

Machotes autem qui & Maclovius, Aletensium Episcopus quidem fuit, sed ut puto non primus. Neque enim id dicit auctor ejus Vitæ apud Johannem Boscium: sed tantùm scribit Machutem cum Aatone mansisse, donec *Episcopatus civitatis Britannica quæ vocatur Aleta, ei exstitit destinatus. Non erat ea civitas longè ab insula Aaronis, super litus maris sita: habens ex uno latere fluvium nomine Kinctus, ab altera verò parte mari alluebatur*, ut Vita B. Macbutis docet. Ubi pro *Kinctus* legendum videtur *Rinctus*. Vulgò enim *Rance* dicitur. In Vita B. Maclovii à Johanne Mabilionè edita, *antiquissima civitas Aletis, à meridiana parte Rinctho' fluvio illic mari influente lavitur; ab aquilone freto interrumpente ab insula separatur, populis & navalibus commerciis frequentata.*

Ao alicujus Gentis caput fuerit Aletum, & cujus fuerit, ignoratur. Samsoni enim minimè accedo, qui Aletum vel opidum S. Maclovii, necnon Dolum Redonibus gratis attribuit; non ob aliud (credo) quàm quia uterque locus à Condate Redonum haud multum abest.

ALGIA.

Algiæ primus omnium quos equidem norim mentionem facit Adelelmus Saiensis Episcopus

in Vita S. Opportunæ Virginis. *Tunc stipata multitudine parentum pervenit ad quoddam Cœnobium Sagiensi urbi vicinum, quod est in saltu Algia situm, & vulgò usitato nomine nuncupatum Monasteriolum. In eo itaque loco puella Opportuna accepto S. conversationis habitu, cœtui sanctarum conjuncta est feminarum Domino sibi famulantium.* Monasteriolum hoc, vulgò *Montreul*, proximum est Escalfoio, *Eschaufou*. Ergo saltus Algia nomen pago circumjacenti suum dedit: ut saltui Pertico, saltui Brexio, & Briegio, silvæ Teoraciæ, aliisque videmus accidisse. Pagum hunc in Normannia Algiam hodieque vocant, *Auge*, peregrinis Basilicam S. Barbaræ, nobile Monasterium Canonicorum Regularium petentibus notissimum: quem Guillelmus Britto in libro VI. Philippidos memorat his versibus.

Non tot in autumni rubet Algia tempore pomis,
Unde liquare solet siceram sibi Neustria gratam.

Idem in libro V.

Siceræque tumentis
Algia potatrix.

Est hodieque in Lexoviis saltus hic Algia, inter duos amniculos, seu inter Sanctum Petrum & S. Barbaram loca ita dicta ex una parte, ex altera Condate ac Macerias: (*Messieres*) cujus ad saltus caput vicus est, *Saltus Algiæ* vulgò nuncupatus *Saut d'Auge*, & corruptè *Sordauge*. Pagus Algia, qui à saltu nomen accepit, ferè à Cadomo ad civitatem Lexoviorùm pertinet. Proximus enim est huic urbi vicus Pons Algiæ dictus, *Pont d'Auge*. In litteris Henrici II. Anglorum Regis, *totum alodium Ansfridi de Poleeio, quod est in Algia, tam ad B. Petrum ad Divam quàm in aliis locis.*

Marlianus, quem Massonus secutus est, *Algiam* vel *Augiam* ab *Aulercis* deducit, & in Aulercis ponit: cùm Algia in Lexoviorum diœcesi posita sit, & urbs Lexoviorum inter Algiam ac Mediolanum Aulercorum Eburovicum intercedat, itaut Algia Aulercorum Eburovicum esse non possit. Sed ambo parva aliqua nominum similitudine decepti sunt, & ab Aulercis Aulerciam, ex Aulercia sublatâ mediâ syllabâ Auciam vel Augiam fieri posse crediderunt. Ambo etiam magno errore Aolercos nomen esse populi putaverunt, ab Eburovicibus differentis, cùm sit pronomen Eburovicum Lexoviis finitimorum; & Cenomanorum, Diablintum & Brannovicum: ex quibus priores duo longè absunt à Lexoviis & Aulercis Eburovicibus; Brannovices autem longissimè: itaut Aulerci quibus Marlianus & Massonus Algienses attribuunt, ad alios quàm ad Aulercos Eburovices pertinere nequeant.

ALINGAVIA.

Alingavia in Turonibus vicus vetertimus est, quem nunc, *Langey* nuncupari & ad flumen Ligerim situm esse observo: sic Alingonem, Langonem vocamus vulgò, *Langon*. Gregorius in capite ultimo libri X. Historiæ Francicæ *vicum Alingaviensem* appellat, & in eo loco post dirutum Fanum ablutosque vicanos à Martino Episcopo Ecclesiam conditam esse tradit. *In vicis quoque, id est Alingaviensi, Solonacensi, Ambaciensi, Cisomagensi, Condatensi, Tornomagensi, destructis delubris baptizatisque Gentilibus, Ecclesias ædificavit. Lengiacum* vocavere recentiores, in his Monachus Majoris Monasterii, qui ante annos D. Gesta Consulum Andicavensium scripsit.

ALINGO.

Alingonenses. Paullinus in epistola 11. ad Amandum Burdigalensem Episcopum commemorat, & in epistola 11. ad Delphidium *dedicationem Alingonensis Ecclesiæ.* Sidonius in epistola ad Trygetium *Alingonem portum* Garumnicum inter Cossionem Vasatium & Burdigalam Biturigum Viviscorum positum esse, & vix XII. millia passuum Burdigalâ abesse docet hisce verbis. *Tantumne te Vasatium civitas sibi possidet, ut te attrahere Burdigalam non amicitia, non opimata vivarii ostrea queant? Portum Alingonis tam piger caleas: & cùm nec XII. milium ob estu sic retarderis, &c.* Nunc est opidum in Vasatibus ad flumen Garumnam, unde Burdigalam secundo amne defluunt. Alingonem Nostri modò *Alengonem* vocant, *Alengon*; modò truncato capite *Langonem*, *Lengon* vel *Langon*.

ALISONTIA FLUVIUS.

Ejus fluvii meminit Ausonius in Mosella, & Surâ in quem devolvitur non minorem facit hoc disticho.

Nec minor hoc, tacitùm qui per sola pingua labens,
Stringit frugiferas felix Alisontia ripas.

Hunc veteres tabulæ nunc *Alisontiam* exemplo Ausonii, nunc *Alsontiam* & *Alsuntiam*, interdum & *Alsantiam* vocant. Litteræ Audradi anni DCCXCVI. *Villa Eptiaco in pago VVabarinse super fluvio Alsuntia.* (Itzich) Aliæ tabulæ, *In pago VVabarinse super fluvio Alsonnia, in loco qui dicitur Seuffelingen.* (Schifflingen v.) Litteræ anno DCCCIII. datæ. *Hilde in pago VVaberinse super fluvio Alsantia.* Litteræ VValonis Mettensis Episcopi datæ anno DCCCLXXVI. *Brancelingam super fluvium Alisontiam in pago Vabrinse* commemorant. Ex quibus apparet, flumen Alisontiam ferè totum esse pagi Vabrensis, quem *VVabarensem* & *VVaberensem* vocant. Alisontia vulgò nuncupatur *Alsitz*, aliis *Alsat*, nomine ad *Alsantiam* proximè accedente. Alluit Montem S. Johannis, Luciliburgum *Luxembourg*; villam Crupstam *Crouchten* infra *Marisch*, Villare *Viller*: inde Atarto (*Atart*) auctus, apud Etleburgum in Suram effunditur. Josephus Scaliger Alisontiam Ausonii malè *Alf* aut *Alb* interpretatur, qui fluvius Nostris *Alue* dictus, ad vicum cognominem effluit in Mosellam, paullo supra Eltz fluvioli & Mosellæ confluentem, & Latinè non Alisontia, sed Alba nuncupatus est haud dubiè; Alisontiæ appellatione Eltz fluviolo magis conveniente. Ab Alisontia vel Alsontia *vallis* Alisontiensis aut *Alsontiensis* nomen habet, ita sub Ottonibus dicta, quæ Alsontiâ Luciliborgi tenui fluvio, Alsitiâ v. nuncupato irrigatur.

Alisontiam Ausonii sunt qui non Alsitiam Luciliburgensem rivum, sed Alciam vel Eltiam interpretantur, *Eltz* aut *Elz*, qui fluvius Montē Regalem, Baromundam, (*Permond*) ac Altiam (*Eltz*) prætetlapsus, in Mosellam effluit. Ita

præter ceteros sentit Vinetus Santon. Sed huic sententiæ accedere nequeo.

Alisontia fluvius, ni fallor, nomen dedit pago Germanicè dicto *Elischouve*, cujus fit mentio in divisione Regni Lotharii inter Basiniacum & Varasch: quod *territorium Elisgaugium* vocatur in Vita S. VVandregisili Verodunensis, Abbatis Fontanellæ, ubi ille Monasterium in possessione sua exstruxisse dicitur. Elischouva autem vel Elisgouva, & Elisgaugium unum idemque est. *Chouve* enim aut *Gouve*, sicut & *Gau* Germanicâ linguâ pagum significat; *Elis* autem ad Alisontiam proximè accedit. *Elischouva* igitur vel *Elisgaugium* idem est ac *pagus Alisontiensis* vel ad fluv. Alisontiam.

ALMANISCÆ.

Almaniscas non semel Ordericus cùm in libro XII. Historiæ tum alibi appellat, locum ad Olinam flumen, vulgò etiamnum *Almenesche* dictum, Saios inter & Argentonium positum.

ALTEIA FLUVIUS.

Alteia fluvius, *Autie* vulgo dictus Picardis nostris, alluit vicum nominis sui, nimirum Alteiam *Autio*, Teucetam *Tieure*, Donencum *Doulens*, Ruminiacum *Rumigni*, Alciacum *Auxi*, vicum ad Alteiam *Vy sur Autio*, Adlullaim *Argoulle*, vicum in tabula Peutingeriana unà cum *Teucera* memoratum; Pontes *Pong à Selane*, aliàs *Pont Asselane*. locum Æthico ootum inter Ambianos & Gesoriacum, ab Ambianis XXXV. millibus passuum distantem, à Gesoriaco XXXIX. à suis pontibus quos plures habuit fluvio impositos, ita cognominatum. Ad hoc opidum Alteia in Oceanum effluit.

Alteiæ fluminis meminere plurimi è scriptoribus nostris veteribus, in primis Florentius Abbas in Vita S. Judoci; Liber MS. miraculorum S. VVandregisili, in quo locus dictus *Mitolvons super fluvium Alteia* memoratur; Harjulfus Monachus in Chronico Centulensi, qui & *Alteia*, & *Quantia* proximi ei fluminis, *la Canche* vulgò dicti mentionem fecit.

ALTUM VILLARE.

Nivardus Remorum Antistes circa annum Domini DCLXX. in loco Alto-villari ad flumen Marronam inter Sparnacum & Castellionem Monasterium exstruxit, Bercharioque Abbati illud cum Basilica B. Petri multisque prædiis suis donavit, ubi ipse Monachique ejus ex præscripto Columbani viverent: sicut Frodoardus memoriæ prodidit. Auctor est Adso Bercharium, Childerico Francorum Rege ac Nivardo Episcopo adjuvantibus, in Alto-villari Cœnobium in latere montis duasque Basilicas condidisse: quæ à Nivardo præsentibus provinciæ Antistitibus ac Optimatibus Francorum sint dedicatæ: ut in libro XXI. Rerum Francic. scripsimus. Altum-villare, vel Altus-villaris, locus & Monasterium vocantur vulgò *Haut-villiers*, vel *Auvilliers*.

ALTUS-MONS.

Altus-mons, Monasterium in pago Hainoensi ad ripas Sabis fluminis positum erat: quò Ansbertum Rotomagensem Episcopum Pippinus Dux & Princeps Francorum relegavit. Madelgarius cognomine Vincentius Ex-Comite, Autberti Camaracensium & Atrebatium Episcopi manu tonsus, sicuti Sigebertus scribit in Chronico, in Alto-monte ubi Cœnobium statuerat vestem mutavisse, ac Sonegiense etiam monasterium condidisse fertur, Sigiberto & Chlodoveo Dagoberti filiis apud Francos regnantibus ante annos mille. Angradus monachus in Vita S. Ansberti vocat *Altum-montem Monasterium, situm in territorio Hainovensi super Sambra fluvio*; Divisio Regni Lotharii ante annos octingentos facta *Altum-montem*. Vulgò *Haut-mont* dicitur, locus monasterio monachorum Benedicti regulæ subjectorum ad Sabim insignis, melbodio Hainoi opido proximus.

AMBACIA.

Ambacia, vulgò *Amboise*, vetertimum est castrum in Turonibus: quod Ludovicus Nublæus Ambaciensis, vir doctissimus, ab *ambientibus aquis* dictum esse existimabat Est enim posita ad confluentes *Amasiæ* (*l'Amesse*) & Ligeris. Ego amniculum hunc olim *Ambaciam* nuncupatum esse puto, qui loco nomen suum dederit, ut Avarico Biturigum fluviolus Avara, *Eure*; ut Niverno Nivet. *Nieure*. Primus omnium quos quidem noverim aot legerim, meminit Ambaciæ Sulpicius Severus de Vita S. Martini ante annos mille ducentos & sexaginta.

Meminit ejus loci & Gregorius Turonicus Episcopus in libro II. Miraculorum S. Martini, à me emendatus, *vicumque Ambaciensem* vocat, ubi editi libri mendosè *vicum Ambianensem* præferunt. Verba Gregorii sunt. *Dum Guntchramnus Boso Dux contra vicum Ambaciensem Ligerim fluvium transmearet noctu, subitò adversante vento nauta turbantur in pelago, separatisque navibus quæ pontem illum sustinebant, & aquâ usque ad summum repletis, descendunt cuncti usque ad cingulum cum ipsis navibus in profundum, nequaquam tamen navibus subductis à pedibus.* Ex quibus intelligitur Ambaciæ tum ad flumen Ligerim, quod *pelagus* & *profundum* Gregorius appellat, pontem fuisse navalem Romani operis, quales Arelati & plerisque aliis in Galliarum urbibus ac locis pontes exstitisse observo Certè Gregorius in libro de Gloria Confessorum *pontis* meminit, *qui super navem locatus erat*, in Lemane Arvernorum regione. In libri IV. Miraculorum S. Martini idem nomen corruptum est *vici Ambaciensis*, ubi editum repetitur *Ambiacensis*. *Puer quidam de urbe Temallo in pago Turonica urbis vici Ambiacensis, adveniens ad Basilicam S. Martini.*

Gesta Consulum Andegavensium docent tres uno tempore optimates in Ambaciensi castro fuisse, Sulpicium dominum *turris lapideæ*; Fulcoium de Torinneio, dominum domus validæ quæ ab ipso *Mota Fulcois* dicebatur; & Arnulfum filium Leonii de Magduno, *custodem domus Consulis* Andegavensis Fulconis Rechin, quæ *Domicilium* vocabatur. Ibidem Ambacia quidem *opidum*, *Ambaciacum*, turris autem lapidea Sulpicii Calvomontensis apud Ambaciam, nunc *turris*, sæpius *arx* nuncupatur, &

ibi etiam *locus qui Vetus Roma dicitur*, intra Ambaciam memorator. Gesta Dominorum Ambaciensium ounc *Anbasiam*, nunc *Ambaquis* vocant, velut ab *ambientibus aquis*, aur ab *ambabus aquis*, id est à doobus fluviis: & *Amasiße* qui in Ligerim ibidem effluit, mentionem faciunt.

AMBIANI ET SAMAROBRIVA AMBIANORUM.

Cæsar Ambianos inter Belgas qui contra populum Rom. conjuraverant numerat, & decem millia armata ad bellum pollicitos esse ait, eosque inter Bellovacos & Nervios ponit, ac utrisque finitimos facit; sicut sont hodieque Bellovacos inter & Camatacenses sive Nervios siti. Eisdem ad Alesiam obsidione Romana liberandam à principibus Galliæ quinque huminum millia imperata esse tradit. *Ambiani*, Ἀμβιανοὶ inter *Belloacos* sive Bellovacos & Suessones à Strabone collocantur; à Plinio in Belgica *Ambiani*, inter *Brisannos* vel (ut quidam legere malunt) *Briannos* atque *Bellovacos*; à Claudio Ptolemæo eadem in Gallia Belgica Ἀμβιανοὶ: vulgò *les Amienois* dicti. In Nôtitia Imperii *equites cataphractarii Ambianenses* in vexillationibus Comitatensihus numerantur, & in vetere inscriptione apud Goltziom. Plinius in libri v. capire ultimo scribit, *qui agros Galatiæ in Phrigia insedere Gallorum, Tolistoboios. & Voturos. & Ambianos vocari; qui Mæonia & Paphlagonia regionem, Trocmos.* Ex qnihus *Tolistobogi*, à Stephano *Tolistobii*, & *Tolistobogii* τολιστοβώγιοι ab Eratosthene dicti, Gens Gallorum occidoorum; & *Trocmi*, aliàs *Trocmeni*, τροκμηνοὶ, Gens Gallica, Stephano quoque memorati; & *Voturi*, ac *Teutobodiaci* aut pridem nomina mutaverunt, aut certè nolla vererum nominum suorum, nulla sedium in Gallia reliquerunt vestigia.

Caput Ambianorum Samarobriva vocabatur ab incolis. *L. Domitio, Appio Claudio Coss.* & insequētis anni initio *Cæsar cum III. legionibus circū Samarobrivam trinis hibernis hiemare cōstituit, & totam hiemem ad exercitum manere decrevit*, uti in libro v. ipsemet scribit. Erat tum unà cum Cæsare Samatobrivæ Trebatius I.C. quem Cæsar sæpe consuluit; ad qoem Cicero scribens & jocans ait. *Vna mehercule collocutio nostra pluris erit quàm omnes Samarobrivæ.* item. *O castra praclara! Quid tu fecisses, si te Tarentum, & non Samarobrivam misissem?* & in libri VII. epistola XVI. *Est quòd gaudeas. Constat enim inter omnes, neminem te uno Samarobrivæ juris peritiorem esse.* Ea urbs Ambianorum *Samarobriva* & Claudio Ptolemæo, Σαμαρόβριυα; in tabula Peutingeriana *Samarobriva*, prope *Teneram*, (*Tieure*) qui vicus est ad flumen Alteiam: Æthico in Itinerario provinciarum *Samarabriva* in scriptis codicibus, interdum & *Ambiani* inter *Noviomagum & Pontes*. *A Nemetaco per compendium Samarabrivas* M.P. XVI. A *Samarabrivas Snessonas usque* M.P. LXXXIX. In ejusdem Æthici Cosmographia edita *inter Oceani Occidentalis opida famosa Amambria* corruprè mendoséqoe numeratur, in MS. *Samarabriva*, & ibidem *Ambiani*. Nomen autem est Gallicum Samarobriva, vel Samarabrivæ, quod veteri Belgarum linguà Samari aut Samaræ pontem pontesve significat, ut *Brivaisara* apud Æthicum, Pontem-Isaræ. Quippe apud eam urbem plures olim fuere, ut & nunc sunt pontes ad Samarum: quod flumen *Samarum* vel *Samaram* Gallos ætate Ciceronis ac Cæsaris vocavisse, nomen tum usitatum *Samarobriva* aut *Samarabrivarum* indicat: Gregorius ceteriq; recentiores *Suminam* ac *Somenam*; novissimi *Somonam* corruptè appellavere; Prolemæus Frudim, Samsone frustra contradicente. Apud Magnonem legimus, *Ambianus*, *Samarobria*, id est Ambianus, cujus caput Samarobriva: quæ in passione S. Quintini Mart. versibus scripta Somonobria dicitur. Hæc urbs, *civitas Ambianensium* vocatur Sulpicio Severo in libro I. de Vita S. Martini, ac io veteribus Notitiis provinciarum & civitarum Galliæ, & inter XII. provinciæ Belgicæ secundæ civitates vix X. obtinet locum, etiam civitati Silvanectum quod mireris postposita; at in recentioribus octavam occupat sedem, Noviomago, Silvanectis, Bellovacis, Laudunoque prælata: Roriconi *Ambianorum civitas*, Chlodionis, Meroveique Regia.

Samarobriva depositâ propriâ appellatione, nomen Gentis cujus caput erat demum suscepit more multarum Galliæ civitatum, ac dicta est Ambiani. *Ambiani urbs inter alias eminens* ab Ammiano Marcellino libro XV. in Belgica secunda ponitur cum *Catelaunis & Remis*. In Codicis Theodosiani libro VIII. Valentinianus, Valens & Gratianus Augusti rescribunt *Ambianis*, qua in urbe Gratianus à patre suo Valentiniano Augustus consentiente exercitu fuerat appellatus. Hieronymus in epistola ad Ageruchiam, & Notitia dignitatom Imperii Romani, Eginhardus, Frodoardus, ceteriqoe scriptores *Ambianos* etiam nuncupavere. In II. priscis nummis legitur *Ambeanis*. *Præfectus Sarmatarum Gentilium inter Remos & Ambianos provincia Belgica secunda* fuit: & *sub dispositione* V. I. *Magistri Officiorum fabricæ in Galliis* VIII. ultima *fabrica Ambianensis spatharia & scutaria*. Ibi hodieque celebre est armamentarium, in quo arma & tormenta bellica fabricantur ac servantur. Recentiores pro Ambianis *Ambianum* corruptè vocant, perperam mutato nominis urbis genere ac numero. Nostri vulgò *Amiens* appellitant.

Ambianorum ad flumen Suminam & ad Oceanum lati sunt fines inter Caleros & Morinos. Nam & pagus Pontivus Suminam inter & Alteiam flumina, Comitivæ titulo insignis, & aliqua portio Comitatus Arrebatici, Ambianorum finibus ac diœcesi hodieque continentur, necnon pagus Vinemacus vel Vimmau, *le Vimeu*, inter Auciam & Suminam fluvios jacens, & ager inter Alteiam & Quantiam. Nam Monasteriolum ad Quantiam ad Ambianos pertinet, & cuncta ab Aucia flumine usque ad Quantiam. Ambianorum igitur sunt Duroicoregum, *Rue Saint Esprit*, Cadocum *Cayeu*, Corocotinum *Crotoy*, Pontes *Pont Asselane*, Corbeia, Pinquiniacum, Pons Remigii, Abbatisvilla, Leuconaus seu opidom S. VValarici, Monasteriolum.

Nomē dedere Ambiani agro Ambianensi, quē *pagum Ambianensem* Capitula Silvacensia Caroli Calvi, & Frodoardus in Chronico; No-

stri *l Amienois* appellant, *Ambianum solum* Eumenius in Panegyrico Constantio Cæsari dicto: ut ibidem *Bellovacum solum*, *Tricassinum solum* ac *Lingonicum* nuncupat pagos Bellovacensem, Tricassinum & Lingonicum.

AMBILIATES.

Ambiliates Cæsar unus memorat in libro III. hisce verbis. *Socios sibi ad id bellum Osismos, Lexobios, Namnetes, Ambiliates, Diablintes adsciscunt.* De Venetis, Unellis & Curiosolitibus loquitur. Hos in libro VII. *Ambibarios* mendosè vocari à Cæsare, & in Armoricis civitatibus inter Curiosolites, Osismios ac Uoellos numerari constat. Cluverius in libro II. de antiqua Germania *Ambialites* vel *Ambiliates* in libri III. Commentariorum Cæsaris priscis exemplaribus legi ait, non *Ambibarios*. Ambiliates isti vel Ambialites à Marliano quidem accipiuntur pro Abrincatuis; à nobis pro incolis opidi *Lamballe*, in Britannia Armorica inter Briocenses Maclovienſesque positi. Samson *Ambiliates*, si nomen incorruptum habeant, *Lambalenses* quoque videri posse propter similitudinem nominis ait: sin corruptum nomen sit, & *Ambibarii* legendum pro *Ambiliates*; Ambibarios potiùs pro Abrincatuis accipiendos sibi videri: cui conjecturæ accedere non possum.

AMBLAVA FLUVIUS ET LOCUS.

Locus est in Tungrorum finibus, non procul à Monasterio Stabulensi, à flumine Amblava nomen habens: quæ villa publica olim fuit, in silva Arduenna ac subjectâ colli planitie posita, Caroli Austrasiorum Ducis de Neustrasiis victoriâ, ac Regis Chilperici Ragenfredique Præfecti Palatii fugâ nobilis. *Finesi Amblava* meminit Notgerus in Vita B. Remacli Tungrorum Episcopi; *loci Amblava* Gesta Francorum & Annales Mettenses. Et fluvius quidem vulgò *Amblef* vocatur; vicus autem an eodem appelletur nomine nescio. In litteris Sigiberti junioris Austrasiorum Regis, utriusque, nimirum & fluminis & villæ fit mentio. *Versus curtes nostras, id est Amblavam, Lethernacho.* (*Liernu*) item *Alsena*, *Glant*, *Albafontana* (*Albfontaine*) *Amblava*. Amblavam *curtes* inter *suas* numerat Sigibertus, id est inter villas Regales seu Dominicas aut fiscales. Ibidem *Warcinna*, *Stagnebachus*, *Amblava* fluvii memorantur prope *Stabelau* & *Malmundarium* Monasteria; & *Duluosus in ipsam Amblavam ingredi* dicitur. Notgerus de Vita S. Remacli ad *Warchinnam rivulum* qui suprà *Warcinna* nuncupatur, in Arduenna *Malmundarium* ponit *in parochia Agrippinensi*: *Stabulaus* autem Monasterium trans *Callam rivulum*, Ubiorum & Tungrorum terminum, ad *Amblavam fluvium* in Diœcesi Trajectensi sive Tungricana. Alterum *Stavelo*, alterum *Malmedy* appellant.

AMBLIDUM.

Apud Frodoardum in rebus anni DCCCCXLIII. *Hugo Præsul* Remensis *Amblidum cepisse castrum ac combussisse* dicitur: *quod Rotbertus & Rodulfus fratres Remis expulsi detinebant.* Vulgò nuncupatur *Ambly*, adjacetque flumini Baro, (*Bar*) apud Donchetum in Mosam effluenti, & Vindenissæ villæ, *Vendereſſe*.

AMBRONIACUM.

Ambroniacum vel Ambroniacus, vulgò *Ambonrnay*, Monasterium est non ignobile apud Bugesios in Diœcesi Lugdunensi, ad radicem collis situm in planitie quâ itur Lugduno Genevam: quod opidò muris cincto originem dedit. *Considerata loci aptitudine cui vocabulum erat Ambroniacus, Barnardus tum acquisivit ab Abbate Luxoviensi permutatione hereditatis paternæ. Ubi renovatâ Ecclesiâ, in honore Dei genitricis olim constructâ, sed à paganis postmodum eversâ, in ipso loco Abbatiam construxit, Abbate & Monachis collocatis ibidem, quam bonis amplissimis sublimavit:* uti legimus in actis B. Barnardi, ex Abbate Ambroniacensi Archiepiscopi Viennensis, quæ in Ambroniaco Monasterio servantur. Locus ab Ambronibus nomen videtur accepisse.

AMFLEAT VEL AMFLEOT.

Beda in capite XXXIII. libri I. Historiæ Anglorum, de Petri Abbatis in Cantio provinciâ Britanniæ insu. morte sic refert. *Petrus legatus in Galliam missus, demersus est in sinu maris, qui vocatur Amfleat, & ab incolis loci ignobili traditus sepulturæ. Vicinò abstulerunt corpus, & in Bononia civitate in Ecclesia posuerunt.* Qui Historiam Bedæ in Saxonicam linguam transtulit, *Amfleot* aut legit, aut posuit pro *Amfleat*. *Amfleat* ergo vel *Amfleot* vocabatur & *sinus maris*, & *locus* ad eum sinum positus ignobilis, à Bononia civitate sive Gesoriaco Morinorum non multum remotus, cùm corpus Petri Abbatis ex vico Amfleato Bononiam translatum postmodum fuerit à vicinis: quem ego locum existimo esse Ambletolium, *Ambleteul* vulgò dictum, in Morinis situm ad sinum Oceani exiguum, tribus aut IV. leugis ab urbe Bononia distantem. F autem in B converti à Nostris, docet fibet, quem *bievre* appellant.

Hæc observo *Fleat* vel *Fleot* sinum maris & locum ad sinum positum designare. Certè Cluverius scribit æstuaria alternis maris æstibus nunc vacua, nunc aquis plena, quandoque paullatim in lacus redacta, à Belgis maritimis *Vlie* atque *Uliet* vel *Fliet*, à Germanis *Fleet* nuncupari, & hoc nomen cùm marinis undis, tum maritimis opidis & vicis passim impositũ reperiri, nec usquam in Flandria, Selandia, Brabantia, Hollandia nomen ullum loci in *Uliet* desinens inveniri, nisi quò æstus pelagi accedere potuerũt. Quam ob causam *Honnefleot* & *Harfleot* primùm, pòst *Honneflot* & *Harflot* contractis nominibus dicta esse mihi videntur duo castella, ad ostium Sequanæ & Oceani accessus posita, quæ Nostri *Honfleu* & *Harfleu* nuncupant: item *Barbefleot* appellatum ob eamdem rem puto, portum pagi Constantini non procul à Cæsarisburgo, Cambdeno *Beerfleet*, vulgò *Barflon*: quæ omnia nomina Nostri à fluctu aut à fluvio ineptè deducunt. *Fleat* enim aut *Fleot* apud Bedam idè esse, quod apud Belgas *Flevum* olim, nunc *Vliet* vel *Fliet*, & *Vlie*, apud Germanos *Fleet*, dubitare non debemus.

Est

Eſt & fluvius in Caletis *Guitefleda* vel *Vitefleda* Orderico Vitali in libro XII. dictus, vulgò *Viteflen* aut *Viteflenr*, in nonnullis tabulis & *Videflenr*, qui Caneium (*Cany*) Guitefledam *Viteflen*. Paludellum *Palnel*, Vellas *Veules* præterlabitur, & ad Clicadentes in Oceanum effluit. Hic fluvius, & locus cognominis ei appoſitus nomen habent à *fleda*, ſeu ab æſtu acceſſuque maris. Fleda enim idem eſt quod *fleat* aut *flead* Bedæ, & *fleet* nunc Germanis.

Plio Britanni videntur ſinum maris & æſtus quoque maritimos linguâ ſuâ vocaviſſe. Nam Guillelmus Armoricus in Geſtis Philippi Aug. Francorum Regis ſcribit anno MCCIX. munitum eſſe *caſtrum in rupe excelſa cui nomen erat Britannicum Guarplic, id eſt mollis plica, eo quòd ſit ſuper ſinum maris in Septemtrionali latere Britanniæ minoris, vel quia ibi molliter plicatur refluxus maris*. Apud eoſdem Britannos Armoricos invenio loca omnia, quorum nomina compoſita à *plon*. *plon*, *plo*, *pleur*, *plour*, aut *plouve* incipiunt, ad ſinum aliquem Oceani, aut ad amnes quos mare acceſſu ſuo inundat impletque, poſita eſſe.

AMMANIUM.

Oda vidua in vico Tungrorum Ammanio ad Moſam non procul ab Hoio & Leodico Eccleſiam exſtruxiſſe Georgio Mart. ibique ſepulta eſſe dicitur, ac X. Kal. Novembres natalis ejus à Leodicenſibus celebratur. Quam ſanctitatis eximiæ feminam, B. Arnulfi primùm Regis Domeſtici, deinde Mettenſis Epiſcopi ex Aroaldo ſeu Boggiſo viro ſuo matrem fuiſſe aiunt. Hic locus inter Leodicum & Hoium poſitus, ſed Hoio propior, vulgò vocatur *Haens*.

ANAGNUTES.

Anagnutes proximi Pictonibus in Aquitania memorantur à Plinio: qui mihi videntur eſſe Ἀγνῶτες ἔθνος Κελτικὸν, *Agnotes* vel *Agnutes* Gens Galliæ à Stephano περὶ πόλεων appellati.

ANAGRATÆ.

Jonas de Vita Columbani Abbatis meminit ejus caſtri in eremo ſaltuque Voſago hiſce verbis. Columbanus *eremum petiit, quæ Voſagus dicebatur, vaſtam ſanè: in qua caſtrum erat olim dirutum, quod antiquitùs Anagratas nuncupabant. Ad quod cùm vir ſanctus per aſpera vaſta ſolitudinis ſcopuloſaque perveniſſet loca, ibi cum ſuis reſedit.* Ibidem & *Fontanas* memorat. Ex quibus Anagratæ *Anegray* vocantur, Fontanæ *Fontaines*. & ſunt duæ cellæ Monachorum proximæ Luxovio, in diœceſi Veſontienſi, quales nunc à Monachis Prioratus appellantur.

ANDANA.

Andana vulgò *Anden*. aliàs *Andenne*, vicus eſt ad ripam fluminis Moſæ Namucum inter & Hoium poſitus: ubi Begga Pippini ſenioris Præfecti Palatii per Auſtriam filia, Gertrudis Nivialenſis Abbatiſſæ religioſiſſima ſoror, poſt Anſigiſili viri ſui mortem clarum Monaſterium exſtruxit: quod eſt hodieque illuſtre, & religione, vetuſtate, opibuſque percelebre Nobilium Canonicarum vulgo Sæcularium dictarum collegium; qualia in Haiono Cœnobium Melbodienſe Adelgundis, in Bracbanto Nivialenſe B. Gertrudis. Ibi Begga VII. baſilicas condidit, virum ſuum ibi ſepelivit interemtum, & ſacras Virgines Reliquiaſque ibidem collocavit: ut in libro XXII. Rerum Francicarum ſcripſimus. Litteræ Henrici III. Imper. datæ anno MCI. *villam Andanam quæ ad Septem Eccleſias dicitur*, vocant.

In diviſione Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta *Andana* nuncupatur, poniturque inter *Echam* & *Vvaſloi*. Ex quibus Echa *Eyck* vel *Eike* dicitur, eſtque vicus ad Moſam, proximus opido Maſeicæ; (*Maeſeike*) *Vvaſloi* à *Vvaſlero* rivo præterfluente nomen habet, & *Vvaſler* nuncupatur in ſilva Fania, ubi olim Dodo Monaſterium condidiſſe ejuſdem nominis ac rexiſſe fertur: quo diruto, Dodonis Reliquiæ tranſlatæ ſunt in Cellam Laubienſem, Monaſterium in Fania volgò cognominatam, *Mouſtier en Faigne*. *Andana* autem, à quibuſdam *Andenna* appellatur. Sigebertus in primis *Monaſterium Andennenſe* nuncupando, non aliud loco nomen quàm *Andennam* ſua ætate dari conſueviſſe, ſatis oſtendit.

ANDELAUM.

Andelaum vetus nomen retinet, *Andelot*, opidum in pago Lingonico inter urbem Lingonas & Naſium caſtrum Leucorum, quò Guntchramnum & Childebertum Reges anno DXXCVII. conveniſſe unà cum Brunichilde ac Faileuba ſcribit Gregorius, pacemque inter ſe ac pactiones quaſdam feciſſe. Ejuſdem meminit Fredegarius in libro V. & ultimo Chronici. *Anno XVII regni Theoderici Lingonas menſe Maio exercitus adunatur: dirigenſque per Andelaum, Naſio caſtro capto Tullum civitatem pervenit.*

AMELIANUM.

Amelianum ab Amelio nomen accepit, quod & corruptè *Amilianum* vocant, incolæ *Milhau*. Opidum eſt in Volcis Arecomicis, diœceſique Nemauſenſi.

ANDELIACUM.

Quod *Andeliacum* Robertus de Monte vocat in appendice Chronici Sigeberti, Britto in Philippide *Andelium*, & *inſulam Andelii caſtrum*: vulgò *Andeli ſur Seine*, aut l'*Iſle d' Andeli ſur Seine* nuncupamus: cùm nec in inſula poſitum appareat, nec flumen Sequanam cui tamen eſt proximum attingat, ſed impoſitum ſit rivo in Sequanam effluenti, niſi nos tabulæ decipiunt. Hic locus eſt venerandæ antiquitatis. Quippe legi codicem Bibliothecæ Regiæ, poſt annum Christi DCCCCIII. de Natali S. Chrothildis Reginæ Francorum III. Nonas Junii celebrari ſolito compoſitum: in quo de Chrothilde hæc reperiuntur. *Fecit & aliud Monaſterium ſuper fluvium Sequana in loco qui dicitur Andeleius, non longè à muris civitatis Rotomagenſis, in nomine Dei Genitricis.* Diſtat autem Andeliacum ab urbe Rotomago leugis circiter VII. Hoc eſt omnino Monaſterium Virginum, quod vulgò Prioratus B. Mariæ vo-

cabatur, *le Prieuré de Nostre-Dame d'Andely*, & ante aliquor annos ex cella seu Prioratu veteri Benedictinarum Abbatia evasit: cujus meminit Beda in libri III. Historiæ Anglicæ capite VIII. & quod *Andilegum* vel *Andelegum Monasterium* vocat his verbis. *Nam eo tempore necdum multis in regione Anglorum Monasteriis constructis, multi Reges & divites de Britannia Monasticæ conversationis gratiâ Francorum vel Galliarum Monasteria adire solebant: sed & filias suas eisdem erudiendas & sponso cælesti copulandas mittebant, maximè in Brige, & in Cale, & in Andilegum Monasteria.* In Chronico Fontanellensi verere, quod V. C. Lucas Acherius edidit, *Andelagum Monasterium* appellatur haud dubiè. Ibi enim Ansigisus Abbas Fontanellæ paralyticus anno XVIII. ministerii sui *ad Gemeticum Cænobium libras V. direxit, ad Insulam Monasterium solidos X ad Andelagum Monasterium solidos XII.* Habet & Andeleium collegium vetus Canonicorum, Nostræ Dominæ titulo insigne.

In litteris Maurilii Rotomagensis Archiepiscopi *Andeleium* nuncupatur; ut apud Ordericum in libro XII. sæpe; *Andeliacum* in tabulis Malgerii ejusdem Ecclesiæ Antistitis. Hic locus in Veliocassibus positus, Hadrianum Turnebum tulit, *Andelegum* vel *Andelagum* primò dictus, deinde *Andeleium*, postremò *Andeliacum* & *Andelesum*, *Rupes Andeli* in litteris Richardi Angliæ Regis, Ducis Normanniæ & Aquitaniæ, & Comitis Andegaviæ.

ANDENESIUM.

Rigordus in Vita Philippi Aug. *municipia Uldonem, Andenesium. & civitatem Andegavorum* in rebus anni MCCXIII. junctim commemorat *in Andecavis*, *Andenesii* nomine designans ut puto *Ancenis* vel *Encenix*: qui est locus in confinio Andecavorum atque Namnetum positus ad ripam fluminis Ligeris, proximusque Uldoni, *Oudon*, vico eidem ripæ adsiro: quæ utraque loca olim Andecaviæ attribuebantur, nunc Britanniæ Armoricæ adscribuntur.

ANDES VEL ANDICAVI: ET JULIOMAGUS ANDICAVORUM.

Julius Cæsar in libro II. Commentariorum *Andes* cum Turonibus & Carnutibus memorat, & in libro III. proximos eos Oceano facit his verbis. *P. Crassus adulescens cum legione VII. proximis Oceano in Andibus hiemabat.* Sunt tamen Namnetes Oceano propiores Andibus, & inter Andes ac Oceanum medii interiacent. Idem in libro VII. *Andos* eos vocat, ut Turones Turonosque promiscuè. *Celeriter* (inquit) *Senones, Parisios, Pictones, Cadurcos, Turonos, Aulercos, Lemovices, Andos, reliquosque omnes qui Oceanum attingunt, sibi adjungit* Vercingetorix. At Senones & Parisii plurimum absunt ab Oceano; Cadurci quoque & Turones, & Aulerci cum Cenomani tum Eburovices Oceanum non attingunt, nec Lemovices, ac ne Andes quidem Namnetibus interpositis. *Dumnacum Ducem Andium* Hirtius in libro VIII. memorat. Lucano quidam falsò tribuunt hoc distichon,

In ripis Meduana tuis marcere perosus
Andus, jam placida Ligeris recreatur ab unda.

Qui *Andes* vel *Andi* Cæsari, iidem sunt *Andegavi* Plinio in Lugdunensi Gallia vel Celtica; *Andecavi* Tacito meliùs in libro III. Annalium; Ptolemæo mendosè Ὀνδικαυῶν pro Ἀνδικαυῶν *Andicavi*; aut etiam pro Ἀνδικαύας, *Andicavæ*: ut eidem *Meldæ* atque *Carnutæ* dicuntur, qui ceteris Meldi atque Carnutes vel Carnuti: In veteribus Notitiis *Andicavi* & *Andegavi*; in priscis nummis Regum nostrorum *Andecavi* & nonnumquam *Andegavi*; in libro VI. Historiæ Miscellæ MS. *Andicavi*; Vulgò *Angevins* quasi Andegavini: gens Comitibus suis primùm, deinde & Ducibus illustris.

Eorum ager vocatur *pagus Andegavensis* in Capitulis Caroli Calvi apud Silvacum latis, *L'Anjou*, recentioribus *Andegavia*; maxima ex parte cis Ligerim in Lugdunensi Gallia jacens, nonnulla & trans Ligerim opida & castella ac loca obtinens, quæ tamen Aquitaniæ non attribuuntur: *terminus Andegavus* Gregorio libri V. Historiæ Franc. capite XIII. *regio Andegavensis* Adrevaldo de Miraculis S. Benedicti. Pars pagi Andicavensis aliqua, sed minor trans Ligerim jacet. Unde & Episcopus Andicavorum unum è suis Archidiaconis habet ei parti præfectum, qui dicitur *Archidiaconus Transligerensis*: alium quoque trans flumen Meduanam; qui dicitur *Archidiaconus Transmeduanensis*. Amborum meminit Guillelmus Major, Andecavensis Episcopus in Vita sua.

Urbs Andicavorum apud Claudium Ptolemæum in Gallia Lugdunensi Ἰουλιόμαγος, quasi Julii urbs nomine Latinogallico; in tabula Theodosiana seu Peutingeriana *Iuliomagus* quoque: sive à Caio Julio Cæsare, sive ab Augusto, qui & ipse patris sui adoptivi Julii nomen tulit, ita dicta est. Apud Magnonem *Andecavus, Iuliomagum*: id est Andicavus, cujus caput Juliomagus. In veteribus Notitiis provinciarum ac civitatum Galliæ quatuor *civitas Andegavorum* nuncupatur; in una omnium vetustissima *civitas Andicavorum*: in antiquis Regum Francorum nummis sæpe legimus monetam percussam esse *Andecavis*, interdum, sed rariùs *Andegavis*. Verum & incorruptum Gentis & urbis nomen *Andicavi* vel *Andecavi*, qui postea levi mutatione c in g, *Andegavi* sunt dicti, vulgò *Angers*. Gregorius Turonicus Episcopus Gentem simul ac urbem caput Gentis vocat *Andegavos*; Gentem quidem in capite XXVII. libri V. Historiæ Francicæ, & in capite XXV. libri X. caput Gentis in libri VIII. capite XLII. *Andegavos civitatem* etiam Eginhardus ac pleriquе nostrorum. Idem Gregorius eandem urbem *Andegavum* nuncupat non semel in capite XVIII. libri II. Historiæ Franc. quem Fredegarius in libri IV. Chronici capite XII. est imitatus, ubi *opidum* subauditur; nonnumquam & *Andegavis*; *Andegavam urbem* in libri VI. capite XXI. & in X. cap. IX. Regino in libro II. Chronicorum *Andegavis civitatem munitissimam & pro situ loci inexpugnabilem* appellat, atque *Medanam fluvium à partibus Britanniæ urbis murum alluere*. Aimoino in libelli de situ Germaniæ & Galliæ capite IV. Hugoni Floriacensi Monacho in libro III. Historiæ Ec-

elesiasticæ, & Roberto Autissiodotensi in Lugdunensi Gallia præter ceteras urbes, *Andus, qua & Andegavis.* At Julius Cæsar Gentem quidem ipsam *Andes* bis, *Andos* semel vocavit, quos alii omnes *Andecavos* vel *Andegavos* nuncupavere: verùm neminem è veteribus scriptoribus reperias, à quo Gentis Andecavorum caput *Andus* vel *Andi* appelletur. Quod autem apud Reginonem & in Annalibus Metensibus legitur, *Meduanam ex parte Britanniæ murum* Andegavorum *alluere*, & Carolo Rege Francorum urbem à Normannis occupatam obsidente ac sæpe valida circumdaore, Salomonem Ducem Brittonum ab eo arcessitum, ultra Meduanam fluvium cum copiis consedisse: satis indicat urbem Andecavos tum citra Meduanam vel ad sinistram Meduanæ ripam totam positam fuisse, quæ postea à Comitibus Consulibusve suis, & uti aiunt à Johanne Rege Anglorum circa annum MCCXIII. aucta est, pomœrio trans fluvius Medoanam prolato, itaut qui olim alluebat amnis, pridem ferè mediam ac geminatam interfluat, qualis à VVillelmo Brittone Armorico in Philippidos libro X. describitur his versibus abhinc annos CCCCXL.

Protinus Andegavum nullo munimine cinctam
Ingressus, lapide incepit murare quadrato.
Quam Liger argento perlucens ambit ab Austro;
A Borea rubeus mediam Meduana peterrat:
Qui suus inde fluens quasi per duo millia, lapsus
In Ligerim nomen perdit, mutatque colorem.

Recentissimi *Andegavum* urbem appellant pro *Andegavos*: ut *Turonum* pro Turonos, *Catalaunum* pro Catalaunos, *Cenomanum* pro Cenomanos, *Bellovacum* pro Bellovacos. Quod ne sæpiùs repetere & in singulis veterum urbium nominibus lectores monere oporteat: ne quis ampliùs eum in errorem scriptor incidat, observo quarumcumque urbium nomina plurali numero Nostri vulgò nunc efferunt, addito s auta in fine, eodem multitudinis numero Latinè olim efferri consuevisse. Sic *Langres* Lingonæ aut Lingoni Latinè; *Baieux* aut *Baieux* Baiocassæ vel Baiocæ Latinè; *Avranches* Abrincatæ; *Evreus* aut *Evreux* Ebroicæ; *Sées* Saii; *Lisieus* vel *Lizieux* Lexovii; *Tours* Turoni; *le Mans* Cenomani; *Renes* Redonæ; *Angers* Andicavi; *Nantes* Namnetæ; *Vannes* Veneti; *Sens* Senones aut Senonæ; *Troyes* Tricassæ; *Orleans* Aureliani; *Paris* Parisii; *Meaus* sive *Meaux* Meldi; *Treves* Treviri; *Mets* aut *Metz* Mettæ vel Metti; *Reims* Remi; *Soissons* Suessionæ; *Chaalons* Catalauni; *Arras* Atrebatæ; *Senlis* Silvanectæ; *Beauvais* Bellovaci; *Amiens* Ambiani; *Tongres* Tungri; *Arles* Arelatæ Straboni & quibusdam aliis; *Dreux* aut *Dreus* Durocassæ; *Bourges* Biturigæ, aliis Bituricæ; *Rodés* aut *Rodez* Ruteni; *Cahors* Cadurci; *Limoges* Lemovicæ; *Saintes* Santoni; *Poitiers* Pictavi; *Perigueus* vel *Perigueux* Petrocorii; *Aqs* vel *Dax* Aquæ; *Conserans* vel *Couzerans* Consoranni; *Aires* Atures vel Aturæ; *Bazas* Vasatæ; *Besiers* Bætiræ Ptolemæo, in tabula Theodosiana Beteræ, in aliis veteribus Itinerariis Biterræ & Beterræ; *Aix* aut *Ais* Aquæ Sextiæ Salyum; *Riez* aut *Riés* Reii Apollinares; *Chartres* Carnutæ; *Nevers* Niverni: ita enim Aimoinus & alii recentiores pro Niverno vocavere. Has igitur urbes aliasque qui numero singulari & neutro genere appellant, errant haud dubiè, & à priscis scriptoribus recedunt. Causa erroris fuit, quòd in priscis Notitiis civitates sic designantur, *civitas Lingonum, civitas Abrincatum, civ. Turonum, civ. Redonum, civ. Namnetum, civ. Venetum, civ. Senonum, civ. Carnutum, civ. Suessionum, civ. Atrebatum vel Atrabatum, civ. Silvanectum, civ. Biturigum, civ. Lemovicum, civ. Santonum.* Interdum quoque à Latinis scriptoribus rerum Francicarum ita appellantur, ut opidum pro substantivo sit, nomen urbis ei subjunctum pro adjectivo. Verbi gratiâ *opidum Saium* vel *Sagium*, *opidum Lexovium, opidum Cenomanum, opidum Andicavum, opidum Venetum, opidum Carnutum* vel *Carnotum*, à Carnutis quos pro Carnutibus dixere; *opidum Aurelianum, opidum Catalaunum, opidum Bellovacum. opidum Ambianum. opidum Pictavum, &c.* Quæ cùm non intelligerent & animadverterent nostri recentiores scriptores, legendo *civitas Lingonum, civ. Abrincatum, civ. Turonum*, secundum casum pluralis numeri pro nominativo singulari neutri generis accepersit, & detracto nomine *civitatis* urbes istas *Lingonum. Abrincatum, Turonum* appellare sibi licere existimàrunt. Simili errore decepti *Andicavum* simpliciter & absolutè dixere, *Carnutum, Aurelianum, Bellovacum*, sublato nomine *opidi, municipii*, vel *castri*, quod à vetustioribus semper fuerat adjectum, aut saltem, sed rarò subauditum. Nonnumquam etiam Nostri cùm legerent *Andicavis* aut *Andecavis, Treviris*, Mettis, & similia in III. aut VI. casu multitudinis; per ignorantiam veteris moris eum esse nominativum singularem sibi persuasere, & *Andegavis, Treviris*, Mettis, ac similia feminino generi adscripsere, ac declinavere ut navis, securis, puppis, turris, febris, sementis. Docet id præter ceteros Britto in versibus suprà laudatis, qui *Andegavim* urbem ipsam vocat, quæ Theodulfo, Aimoino, Hugoni & Roberto *Andegavis* dicta priùs fuerat. Sic Fortunatus *Mettim* aut *Mettin* nuncupat, quam urbem *Mettis* Notitia Imperii Rom. & veteres Notitiæ civitatum Galliæ antea appellaverant, id est Mettas vel Mettos.

Andicavorum urbem Theodulfus Aurelianensis Episcopus, Basilicasque ejus descripsit ante VVillelmum Armoricum annis quadringentis.

Quam Meduana morans fovet, & Liger aureus ornat,
Quam rate cum levi Sarta decora juvat.
Fruge, ope, nundinis, puleris & rebus abundans,
Obsita seu sanctis est bene tota locis.

Loca autem sancta sic enumerat, Basilicam S. Albini, Basilicam Johannis Baptistæ, Basilicam B. Martini, Basilicam S. Saturnini, Cellam S. Petri, Basilicam Sergii Mart. Basilicam S. Maurilii vel Maurilionis, Basilicam B. Anmani, Basilicam S. Mariæ transmeduanensem vel transpontinam, Basilicam S. Germani Episcopi Andicavensis, Basilicam S. Michaëlis, & *atria S. Mauricii* Mart. ubi *Pontifici sua*

plebs cum clero *jungitur*, id est majorem urbis Ecclesiam.

Andium celebriora loca sunt, opida & castella, Lusdium *le Lude*, Flecchia ad Lidericum *la Fleche*, Castellum Gontherii *Chasteau Gontier*, ad Maduanam flumen, Credo vel Credonium ad Oldam *Craon*, Brieserta ad Sartam *Briserte*, Durostallum ad Lidericum, *Durestal*, Bellum Vadum *Beauvau*, Balgeium, aliàs Balgiacum & Baugeium *Baugé* ad Coanonem *Cousnon*; vetus Balgeium *le Vieil Baugé*, Calidus Mons *Chaumont* Prioratu nobilis; Bellumforte in Valle, *Beaufort en Vallée*; Camilliacum *Chemillé*, Secretum aut Segreium *Segré*, Poënceium *Pouancé*, castrum Argento, aliàs Argentonium *Argenton*; Tulliacum *Tullé*, Burgulium *Bourgueil*, Celsi *Ceaux*, Condate *Cande* ad Erdræ & alterius amniculi confluentem; Mons Sorelli ad Ligerim, ut & Salmurus vel Salmurium *Saumur*; Triviæ vel Trevæ *Treves*, & Conaldum *Cunaut*; Braccum saccum *Brissac*, ad Albantiam *Aubance*, Brisiacum aliàs; Rupes fortis *Rochefort* ad Ligerim, Calonna *Chalonne* locus illustris ad ejusdem fluminis ripam sinistram, & Mons Johannis *Monte Ian*; opidum S. Florentii, Mons Renelli *Montreneau*, Coceium *Cossé*, quod nomen nobili familiæ dedit; Bellum Pratellum *Beaupreau*. Teotuadum castrum, vel Doadum & Doeum *Doüé*, Monasteriolum Berlaii *Monstreüil Bellay*; Pons Saeii, aliàs Pons Seii, & castrum de Ponte Seii, *les Pons de Sé*, Pons à vico Saeio vel Seio nomen nanctus, quem vicum *villam Saiacum super ripam Ligeris* in Rotberti Regis litteris vocari quidam arbitrantur. His omnibus mater & caput præest Juliomagus Andium.

ANDESAGINA.

Villa quæ dicitur Andesagina super fluvium Ancia in pago Neustriæ Vinemaco, est ut puto *Anseme* vel *Ancesne*, locus Auciæ adiacens. Eum in locum Lupus Senonicus Episcopus est relegatus à Chlothario juniore Francorum Rege, ut in ejus Vita reperio.

ANDERNA.

Locum Andernensem vocat Manasses Comes Gisnensis, & Gilbertum primum loci Abbatem in litteris datis anno MXCVII. *Villam Andernes* Girardus Morinorum Episcopus in litteris anni MXXCIV. *Andrenensem villam* alii: alii *Andriam*, & *Andrem*; vulgò *Andre*. Hic locus Monasterio nomen suum dedit: quod nunc *Andernense*, nunc idque sæpius *Andrense* nuncupant, & à Balduino Comite Gisnensi anno MXXCIV. conditum esse asserunt: situsque est in finibus Morinorum & in Comitatu Gisnensi Ardam inter & Gisnas.

ANDETHANNALE.

Andethannale vicus, alias *Andetannale*, in Itinerario Æthici memoratur, ponitur que inter *Orolaunum vicum* & *Treviros civitatem* in itinere à Durocortoro Treviros usque, ab Orolauno leugis XX. à Treviris XV. P. M. distans. Hic locus postea Epternacum dictus, vulgò *Echternack*. Sulpicius Severus in libro III. de Vita S. Martini pro Andethannale sive Andetannale vocat *vicum, cui nomen est Andethanna: ubi vastam solitudinem silvarum secreta patiuntur*: à Paulino Presbytero qui Sulpicium de Martino transscripsit, vocatur *Andethanna*; à Fortunato qui ambos secutus est, in libro IV. de Vita S. Martini *Andethanna*. Lupus qui librum de Vita S. Maximini Trevirorum Episcopi anno DCCCXXX. composuit, *Andactanam villam* nuncupat.

Andethannale nomen est Gallicum, ex II. vocabulis ignotæ significationis compositum, *ande* & *thannale* vel *tannale*. Prius nomen ferunt Andes vel *Andecavi*, Gens Galliæ Lugdunensis; *Andenesinum*, Ancenis vulgò dictum; *Anderitum* Gabalorum, *Andematunnum* vel *Andomatunnum* Lingonum, *Andana*, *Andelaum*, *Andilegum* vel *Andeleium*, quod vulgò *Andeliacum* vocant; *Andesagina* villam pagi Vinemaco.

VVillibrordus Trajectensis Episcopus, eximia vir sanctitate & plurimorum Frisiorum ad Christianam religionem conversione insignis, Epternacum Monasterium condidit, atque in basilica ejus sepultus est: quam cellam haud procul ab urbe Augusta Trevirorum ad flumen Suram (*Saur*) in villa quondam Regia pagi Bedensis Epternaco exstruxerat, & ecclesiis ac villis, quas à Pippino & ejus conjuge Plectrude filioque Carolo Martello, atque ab ingenuis Francis acceperat, largè donâtat. *Epternacum* memorat divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta, quod est opidum & Monasterium in Ducatu Luciliburgensi, Diœcesique Trevirensi.

In Epternacensem Abbatiam Regalem, quæ per CIX. annos Monachos habuerat, anno Dñi DCCCLIX. inducti sunt seculares Clerici seu Canonici: donec anno DCCCCLXXIV. Imperator Otto I. in Canonicorum deficientium locum Monachos substituit: uti in Defensione Disceptationis meæ de Basilicis Regiis observavi.

ANDOMATUNUM LINGONUM.

Claudius Ptolemæus Lingonum quos Longones vocat, caput atque urbem *Andomatunum* appellat: *ὧν πόλις Ἀνδομάτουνον*. In tabula Theodosiana quæ & Peutingeriana dicitur, *Andematunnum*; in Itinerario Æthici edito *Antematunnum*; in codicibus scriptis, ut Hieronymus Surita ait, *Andematunum* melius ac Ptolemæo convenientius, interdum & *Antematunum*: sicuti esse D. litteræ cum T. quamdam cognationem Quintilianus observavit: apud Magnonem *Lingonis*, *Andematunnum*; id est Lingonis, cujus caput Andematunnum. Dunum autem Gallicâ linguâ collem, locumve eminentem significabat, quemadmodum omnes sciunt: quod fortasse Galli quidam, in primis Lingones duriore pronuntiatione *tunum* dixere, & urbem suam primariam, quoniam in monte posita erat, pro Andomaduno *Andematunum* vel *Andematunum* nuncupavere. Recentiores nomine Gentis ex more *Lingonas* vocitarunt, Notitia Imperii Romani, Eutropius, & Hieronymus, Fredegarius, Aimoinus, aliique plurimi, veteri appellatione abolita. In Notitia veteri Imperii invenitur, *in Gallia Præfectus Sarmatarum Gentilium Lingonis*. Nostri quoque vocant *Lengres*, i litterâ in e mutatâ, ut

ex bonnis hoc est terminis *bornas*, ex Diacono *Diacrum*, ex pampino *pamprum*, ex tympano *timbrum*, ex cophino *cofrum* fecere. In Notitiis vetustissimis provinciarum & civitatum Galliæ omnibus *Civitas Lingonum* dicitur, & tertia ponitur inter civitates provinciæ Lugdunensis primæ: quas Notitias scriptores non pauci sequuntur. *Lingonum civitas* nuncupatur a Gregorio in libri II. Historiæ capite XXIII. à Mithardo in libro III. *Lingonica urbs*. In civitate Lingonis legitur inscriptio D.M. *M[illegible]erato Liberto colonia Lingonum* quæ apud Gruterum inscriptio si vera est, (nam de ea te admodum dubito) deducta fuerit hæc colonia post Marci Antonini principatum, seu post Claudii Ptolemæi ætatem, qui ejus coloniæ non meminit.

Ceterùm dormitat Massonus, quum in descriptione Franciæ asserit, in silva Passavantia regionis inferioris seu Bassiniæ veteres Lingonas stetisse, ubi plurima rudera, vestigia tuborum, monumenta marmorea, ac urbis reliquiæ hodieque exstent, & unde ad urbem Lingonum novam uno die perveniatur. Nam civitatem Lingonum à Vandalis quidem expugnatam esse legimus; dirutam ab ipsis aut ab aliis Gentibus esse non legimus, aut in loco à veteri urbe Lingonum remotissimo novam urbem ejusdem nominis constitutam.

Geilo Ecclesiæ Lingonicæ Antistes civitatem Lingonas *absque alicujus Comitis vel Iudicis adjutorio* refecit reparavitque circa annum DCCCLXXXVII. *ob persecutionem & infestationem paganorum*, videlicet Nortmannorum; ac persuasit Carolo Aug. cognomine Crasso, tum Franciæ Occiduæ regnum obtinenti, ut *propter nimias Comitum seu Iudicum inquietationes, civitatis murum, & XV. pedes intus, LX. extra, ac omnia fiscalia intra eamdem civitatem ad jus Comitis pertinentia, Lingonensi Ecclesia ejusque rectorum ordinationi donaret* atque committeret; & ut jus feriundæ monetæ, à patruo ipsius Imperatore Carolo Caluo Isaac Episcopo Lingonensi & Ecclesiæ Lingonicæ, ac Divionensi Ecclesiæ S. Stephani concessum, suis litteris confirmare dignaretur, nec jam ad alicujus Judicis seu Comitis, sed ad Lingonicæ Ecclesiæ rectorum dispositionem ambæ monetæ perpetuò pertinerent. Datæ sunt litteræ XVIII. *Kal. Febr. anno Incar. Dom. N.I.C.* DCCCLXXXVII. *Indictione* V. *anno imperii Karoli Imperatoris in Italia* VI *in Orientali Francia* V. *in Gallia* II. Quæ nobis indicant initia magnitudinis Episcoporum Lingonensium, qui Comitatum urbis suæ ac jus percutiendæ ibi monetæ cùm primùm obtinuissent à Regibus Imperatoribusque nostris, postea de Comitibus Duces Paresque sunt facti.

ANDOUERPUM.

Andoënus Rotomagensis Episcopus in libri II. de Vita B. Eligii Noviomagensis ac Turnacensis Episcopi capite VIII. primus uti Flandrensium, ita & Andouerpensium meminit his verbis. *Praterea Pastoris curâ sollicitus lustrabat urbes vel municipia circumquaque sibi commissa. Sed Flandrenses atque Andoaerpenses, Frisiones & Suevi, & Barbari quique circa maris litora degentes; quos velut in extremis remotos nullus adhuc prædicationis vomer impresserat, primò eum hostili animo & aversa mente susceperunt: postmodùm verò, cùm paullatim per gratiam Christi his verbum Dei insinuare cœpisset, pars maxima trucis & barbari populi relictis idolis conversa est ad verum Deum, Christoque subjecta.* Ubi notandum est Viromanduos quidem cum Augusta Viromanduorum, & Noviomagenses Eligio paruisse tamquam Viromanduensi vel Noviomagensi Episcopo; Turnacenses verò, Flandrenses, Gandenses & Cortoriacenses eidem ceu Turnacensi simul Antistiti obediisse: Frisiones autem vel Frisios, Andouerpenses, & Suevos ceterósque maritimos Barbaros nihil ad ipsum pertinuisse: qui *non contentus* (ut ait Audoënus) *circum citas Gallias*, id est ambas Diœceses suas *illustrare, exteras etiam provincias fama sui implebat, meritorum gratiâ præcurrente*. Et Frisii quidem, quos Audoënus *Frisiones* appellat, Germanica ac Transrhenana Gens, excusso jugo Franciciæ dominationis, partem Bataviæ in Gallia jam occuparant, Citeriorem Frisiam dictam, in primis Dorestate, & Trajectum Batavorum: at *Suevi* isti in Gallia qui fuerint, scire difficile est. Eos tamen, ut & Andouerpenses iterum memorat Audoënus in ejusdem libri capite VIII. *Multùm præterea in Flandris laboravit: jugi instantiâ Andouerpis pugnavit: multosque errantes Suevos convertit.* Andouerpæ vel Andouerpum, vulgò nunc incolis *Antwerpen* vocatur; Germanis Transrhenanis *Antorf*, si benè memini; Nostris *Anvers*, Hispanis *Amberes*; & antequàm sedes Episcopatûs fieret, Camaracensi Diœcesi attribuebatur.

Ex supradictis intelligitur graviter errare Josephum Scaligerum, qui *Antuerpia vetustiorem mentionem* usquam alibi *invenire* se negat, *quàm in Annalibus Francicis à Pithœo editis*, quos Fuldenses cognominamus: in quibus legimus, *Anno* DCCCXXXVI. *Nordmannos Andvverpam civitatem incendisse*. At Dado in Vita Eligii, annis ferè ducentis ante scriptorem Annalium Fuldensium, mentionem *Andouerpensium* fecit. Idem Scaliger Bekkeselenum non immeritò arguit, quòd *Aduaticos* Cæsaris Antuerpienses esse existimet.

Lambertus Schafnaburgensis de Gestis Germanorum usque ad annum MXXCI. *civitatis Antvverfa*, & *Marchia Antvverfa* meminit: quæ hodieque pro Marchia vel Marcha Imperii habetur, & *Marca Antuerpiensis* vocatur. Sigebertus in Chronico *Andouerpum opidum* appellat, Audoënum secutus; Robertus de Monte *castrum Antuerpiense*: quæ nunc sedes Episcopatûs est, cùm antè Camaracensi Episcopo pareret. Posita est urbs ad flumen Scaldim, & XIII. millibus passuum à mari distat, & eò usque maritimi æstus accedere consueverunt. Sita inquam est in *pago Renensium* vel *pago Renensi*, *Het landt Van Ryen* vulgò dicto, cujus caput habetur; per quem fluvius exiguus *Nutta*, vel *Nuta*, *Neta* nunc appellatus decurrit, & Liram opidum præterlapsus, *Lier*, Rupelâ accipitur. Hic *pagus Rien*, & *Comitatus Rien* in litteris antè annos DCLX. datis vocatur, *pagus Renensis* in vetustioribus.

Ibi olim aurei percutiebantur. Nam in litteris *Hildolfi Præpositi S. Michaëlis in Antuerpia*, datis anno MCXXIV. *aureum nummum Antuerpiensis moneta & ponderis* video memorari.

S. ANEMUNDI CASTRUM.

Haud procul ab urbe Lugduno in pago Forensi eminet castrum, S. Anemundi Logdunensis Episcopi nomine illustre, quem vulgò Chanemundum appellant; *S. Chamond*, & corrupto nomine *S. Chaumont*.

ANGER FLUVIUS.

Anger, Gregorio Turonico Antistiti notus est fluvius. In Vitæ S. Genulfi libri II. capite IX. *Stradensis Cœnobii & fluminis Angeris* fit mentio. *Angera* Theodulfo Episcopo Aurelianensi in epistola ad Moduinum Episcopum Æduorum nuncupatur: Aimoino in libri I. de miraculis S. Benedicti capite XVIII. *Andria despicabilis visu fluviolus, sed crebra in multiplices discursus alvei sectione, ac paludum aliquantis in locis interpositione ad transmeandum difficilis.* Vulgò *Indre*: *Endria* & Guillelmo Brittoni in libro VIII. Philippidos: Nobile castellum Lochia,

Endria cui magnum decus addit & utilitatem.

Oritur in Biturigibus, & Castra *la Chastre*, Castrum Radulfi *Chasteau-Rou*; Dolos *Bourg de Deols*; Magdunum ad Andriam *Mehun sur Indre*. Busentiacum vel Bosentiacas *Buzancais*, Stratam *Estrée*, Monasterium S. Genulfi *S. Genoul*, Paluellum *Palnau*, Castellionem, Luccas *Loches*, Cormaricum, Montem Basonis alloit, ac demum in Ligerim effluit.

Gesta Ambaciensium Dominorum eum fluvium nunc *Angerem*, nunc *Andriam* & *Endriam* recentiore nomine appellant: in quibus hæc legimus, *fluvius iste ab antiquis Anger, à modernis Endria dicitur. Fluvium Agnerem* transpositis II. litteris pro Angerem, & *fluvium Andram* litteræ fundationis Monasterii Dolensis anno DCCCCXVII. datæ, & liber de Miraculis B. Mariæ Dolensis, aliique scriptores & codices appellant.

Est & Andrisius vel Andrisia, *l'Indrois*, quasi minor Andria, qui Villam Lupæ *Ville-loin*, & Montemthesauri præterlapsus, Andriâ recipitur. Sicut minor Salera, *Petite Saudre* majorem Saleram auget, minor Crosa, *Petite Creuse* majorem Crosam. In Gestis Dominorum Ambaciensium reperio *Lupam* matronam nobilem *in proprio luco juxta Andresii rivum villam qua Villa Lupe dicitur fecisse. virosque Religiosos* ibi *posuisse. Andrisium* fluvium & *Androsiam* alibi dictum invenio.

ANGIA.

Angiam veteres rerum Belgicarum scriptores appellitant opidum Hainoi, quod Flandrenses & Hainoarii *Edinghem*: Jacobus de Avesnis, & Nostri *Enghien* olim, nunc *Anguien* vel *Engnien* vocant. Hæc urbs ex Dominio Baronia, ex Baronia Ducatus evasit.

Errant igitur recentes-scriptores Latini, qui pro Duce Angiensi *Ducem Enguiennensium* & *Ducem Anguianum* nobis obtrudunt, veri ac antiqui loci nominis ignorantiâ decepti. Sic iidem *Condaeum* Principem mendosè appellitant, quem *Condatinum* vocari oportet. A Condate enim fit *Condatinus*, non autem *Condaeus*, vel uno Ausonio auctore, cujus hic est versus,

In Condatino diceris degere vico.

Sic scribere solent ignari antiquitatis Francicæ, qui cùm priscos auctores nostros minimè umquam attigerint, non veteribus locorum nominibus utuntur quæ ignota habent; sed confidenter ac temere ex vulgaribus patriisve ac corruptis nominibus nova & corruptiora vocabula invitâ Minervâ conficiunt, quæ barbara magis quàm Latina dici haberique conveniat.

ANGLEDURA.

Angledura, *Anglure*, Baronis unius è quatuor Paribus Episcopatûs Tricassini sedes ad flumen Albam, est in agro Diœcesique Tricassium: uti Attiaca, Planciacum vel Planceium, & Marcelliacum, *Marcilli*. Est & Angledura proximus Leodico locus, *Angleure* vulgò similiter dictus.

ANNINSULA.

Anninsula in Cenomanis locus vetertimo Monasterio insignis, á flumine vel potiùs amniculo præfluente nomen habere dicitur. Vulgò S. Carilefi Monasterium appellatur, *Saint Calés*. In Gregorii Turonici Episcopi duobus vetustissimis codicibus *Monasterium, quod vocatur Anninsula*: quod Monasterium Cenomanicum Carilefus Aruernus, Presbyter & Monachus, Maximini Mitiacensis Abbatis discipulus, regnante Childeberto majore Chlodovei filio, consensu Innocentii Cenomanorum Episcopi exstruxit, & quò Chilpericus Francorum Rex Meroveum filium suum Presbyterum ordinatum misit, ot Sacerdotali regula erudiretur: quemadmodum in Rerum Francicarum libro X. scripsimus. Quibusdam Monasterium & locus Monasterii *Anisola* vocatur á fluvio, & olim Casa Caiani locus dictus esse fertur; vulgò nunc *Anille* à nomine loci, nunc *Saint Calais* à nomine Patroni.

ANTIPOLIS MASSILIENSIUM IN DECIATIBUS: ET DE LIGURIBUS GALLIS.

Inter Ligures Gallos seu Transalpinos fuere Deceates, Deciates aliis dicti. *Ligurum celeberrimi ultra Alpes Salyi, Deceates, Oxubii; citra Veneni, Vageni, Statielli, Enburiates*, ut ait Plinius in capite V. libri III. *Transalpinos Ligures* vocabant Romani Ligures Gallos, qui Nobis cis Alpes sunt; ut cõtrà *Cisalpinos Ligures*, qui nobis sunt Transalpini. Illorum Florus meminit in epitome libri XLVII. Livii his verbis. *Quintus Opimius Consul Transalpinos Ligures, qui Massiliensium Fœderatorum opida Antipolim & Nicæam vastabant, subegit.* Hoc bellum describit Polybius legatione CXXXI. & CXXXIV. qui Transalpinos istos Ligures *Oxubios* & *Deciates* appellat, Ὀξυβίους καὶ Δεκιήτας, Antipolim & Nicæam circumcolentes: & Oxubiorum regionis urbem *Ægitnam*, Αἴγιτναν, quæ oomine Gentis *Oxubium*, Ὀξύβιον Stephano dicitur, ac fluvium *Apronem*, Ἄπρωνα memorat. *Fulvius Flaccus primus omnium Transalpinos Ligures bello domuit, missus in auxilium Massiliensibus adversus Saluvios Gallos, qui populabantur fines Massiliensium*: inquit Floros in epitome libri LX. Livii. Heic *Transalpini Ligures* sunt Salyi vel Salyes, Saluvii quibusdam dicti, quorum de incursionibus fidissima atque amicissima civitas Massilia qoerebatur, & qui Arelatum ac Tarasco-

nem ad Rhodanum, Aquasque Sextias non procul ab urbe Massilia incolebant. Ligurum igitur celeberrimi ultra Alpes Salyi, Deceates, Oxubii haud falsò Plinio nuncupati, sed non soli. His enim adjungendi sunt Segoreii vel Reii Apollinates, Suelteri, Nerusi sive Vintienses, Vesdiantii vel Vendiatii, hoc est Cemenelenses & Sanitienses, Suetri quoque sive Salinenses, aliique Ligures Capillati vel Montani in Alpibus Maritimis: qui Ligures Galli vel Transalpini à Varo fluvio ad Rhodanum flumen pertinebant, & à Græcis *Λίγυες* ac *Κελτολίγυες*, hoc est *Ligures* ac *Galloligures* dicti sunt, ac eorum regio *Liguria* vel Ligustica, *Λιγυστική*. Strabo Ligusticam usque ad confluentem Lucrionis & Rhodani fluminum promovet. Marcianos Heracleotes in Periplo Galliæ Strabonem sequitur, & regionem in qua Massilia ac Massiliensium ditio majore ex parte sitæ erant, *Ligustinam* vel *Ligusticam*, *τὴν Λιγυστίνην ἢ Λιγυστικήν* appellat. Quare Justinus in libro XLIII. tradit, à Phocensium juventute *Massiliam inter Ligures & feras Gentes Gallorum conditam esse*: & Julius Solinus in capite VIII. campos Lapideos disertè in *Liguria* ponit, quos constat inter urbes Salyorum Arelatum & Aquas Sextias non longè ab Massilia jacere. Verba Solini sunt. *Quis ignorat in Liguria Lapidarios Campos, quòd à Iove Herculi dimicante creduntur saxa pluisse?* *Liguriam* igitur Solinus vocat, quam Strabo & Marcianus *Ligusticam* ac *Ligustinam*, regionem inter flumen Rhodanum & Alpes Maritimas jacentem. Aristoteles *περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων* *circa Liguriam in Massiliensi agro* stagnum quoddam esse ait, qood ebulliat aquasque superfundat, & incredibilem piscium copiam ejiciat; flantibus autem etesiis denso pulvere obducatur, adeò ut summus lacus solum esse videatur: accolas tridentibus crustam hanc frãgere, & pisces quot libuerit extrahere. Quæ relatio partim lacui Mastramelæ in Avaticis prope Massiliam, partim stagno Leucatam inter & Salsusas posito convenit. Quamquam Rufus Festus Avienus in Oræ maritimæ libro I. Ligurum Gallorum fines trans Rhodanum etiam profert, eosque in ora Septimaniæ inter Setium promontorium ac Rhodani ostia collocat.

Ligores ad internum mare
Setiena ab arce & rupe saxosi jugi
Se se extulere.

Tum v. ostia Rhodani describit.

Ab Liguribus cùm Gallis tum etiam Italis Alpes Maritimas, quæ inter utrosque eminent, & alteros ab alteris dividunt, Livius in libro XXXIV. *Ligustinos Montes*; *Ligurinas Alpes* Gratius; alii *Alpes Ligusticas* appellavere: quæ Dioni dicuntur *Alpes Maritimæ*, *à Liguribus qui Comati cognominantur libere habitata*.

Ceterùm Stephanus auctores suprà laudatos secutus, non Olbiam modò & Pergantium ac Medmam urbes, sed Massiliam etiam ipsam, ac tres Stoechadas insulas Massiliæ adversas, quæ & ob id *Ligustides* cognominentur, in Liguria Gallica ponit, & Oxubios partem Ligurum vocat hisce verbis. *Μασσαλία πόλις τῆς Λιβυστικῆς* (lege *Λιγυστικῆς*) *κατὰ τὴν Κελτικὴν, ἄποικος Φωκαιέων. Μέδμη πόλις Ἰταλίας. Ἔστι καὶ ἑτέρα πόλις τῆς Λιγυστικῆς. Ὀλβία πόλις Λιγυστική. Ὀξύβιοι μοῖρα Λιβύων.* (lege *Λιγύων*) *Περγάντιον πόλις Λιγύων· τὸ ἐθνικὸν Περγάντιος, ὡς Βυζάντιος. Στοιχάδες νῆσοι πρὸς τρεῖς τῇ Μασσαλίᾳ· καλοῦνται δὲ καὶ Λιγυστίδες.* *Olbia* à Massiliensibus in agro Ligurum Gallorum condita est, quam *Areas* recentiores, ac vulgò *Hieres* aut *Eres* vocitant. *Pergantium* Olbiæ proximum, opidum vel castellum est in parva insula positum, incinctum mari undique, aliis *Bargançon* dictum, aliis *Bregançon* & *Brigançon*: quod *Pergantio* rectiùs forsitan appellaretur, & apud Stephanum *Περγάντιον*; sicuti Brigantio *Briançon*, Brictio *Briçon*, mactio *maçon*, Alentio *Alencon*, Visontio *Besançon*, redemtio *rançon*, cantio *chançon*, gartio *garçon*, potio lactis mensura, *un poçon de laict*. Medma ignoratur.

Heic notandus est error Flori, qui in capite III. libri II. Rerum Romanarum de Liguribus sic scribit. *Ligures imis Alpium jugis adhærentes inter Varum & Macram flumina, implicitosque dumis silvestribus, major aliquanto labor erat invenire quàm vincere. Itaque cùm diu multumque eluderent Salyi, Deciates, Oxubis, Eburiates, Ingauni, tandem Fulvius latebras eorum ignibus sepsit, Bæbius in plana deduxit.* Florus igitur Ligures Italos initio designat, quum inter fluvios Varum & Macram sub Maritimis vel Ligusticis Alpibus sedes eis (uti facere debuit) attribuit: sed paullo pòst velut oblitus assignatorum Liguribus Italis finium, magno errore omnes in unum Ligures Transalpinos & Cisalpinos, Gallos Italosque conjungit, quum Liguribus Italis, nimirum *Eburiatibus* vel Euburiatibus & *Ingaunis* Albingauni incolis, Ligures Gallos, videlicet *Salyos*, *Deciates*, *Oxubios* admiscet atque etiam præponit: quos inter Rhodanum & Alpes Maritimas sedes habuisse constat. Præterea ut Gentes sic & bella confudit. Nam Fulvius Flaccus cum Transalpinis Liguribus vel Gallis, nimirum cum Salyis bellum gessit: cum ceteris Liguribus Gallis Italisve nullum quod sciam gessit.

Deceates pro capite Gentis habuere *Deceatum opidum*, de quo Mella his verbis. *Nicæa tangit Alpes, tangit opidum Deceatum, tangit Antipolis. Opidum* igitur illud *Deceatum*, Gentis cujus caput erat nomen ferebat, uti apud Stephanum *Oxubium* Oxubiorum; atque Nicæam inter & Antipolim positum erat: Stephano *Deciatum urbs Galliæ* dictum, *Δεκίητον πόλις Γαλλίας· τὸ ἐθνικὸν Δεκιῆται*. Opidum *Deceatum* fortè est *Biot*, aut certè Villa nova ad fluvii exitum: *Oxubium* verò opidum S. Laurentii, *S. Laurens* vel *San Lorenzo*, ad dextram Gallicamve Vari fluminis ripam. *Regionem Oxybiorum* vel Oxubiorum *Ligannorumque*, & *regionem Deciatium* in Narbonensi provincia memorat Plinius in capite IV. libri III. Justinus in libro XLIII. scribit, Massilienses qui *ab Liguribus* Gallis *assiduis bellis fatigabantur*, *pericula propulsando in tantum enituisse, ut victis hostibus in captivis agris multas colonias constituerent*: & Ammianus in libro XV. ait Phocæos istos Massiliæ conditores *opida auctis viribus statuisse non pauca*. Certè ut erant navigationi ac mercaturæ maximè dediti, mare & portus in potestate habere summopere affectaverunt, & victis variis hostibus agrique sui parte multatis, oram Galliæ Narbonensis atque etiam Hispaniæ

Tarraconensis coloniis impleverunt. Igitur à Massiliensibus condita Nicæa, relatæ ex Liguribus victoriæ monumentum; condita Antipolis in agro Deceatium quem armis occupaverant; Heraclea item Caceabaria, Telo Martius, Taurenium, Citharista: quibus v. portubus (Nam *Niceam plagiam* sive plagam Æthicus appellat) nomina Græca Græci imposuerunt. Trans Rhodanum Agatha in Volcarum Tectosagum agro capto, atque etiam (ut nomen loci indicat) Leucata; trans Pyrenæum in Hispania Tarraconensi Rhoda ac Emporia vel Emporiæ ab eisdem Massiliensibus conditæ sunt.

Dicta est autem à Massiliensibus Antipolis, quòd Vintio capiti Netusorum & Deciatibus ceterisque Liguribus Capillatis esset urbs opposita. Auctor enim est Strabo a Phocensibus Agatham barbaris Rhodani accolis, id est Volcis; Taurentom, Olbiam, Antipolim & Nicæam Salyis & Liguribus montanis velut propugnacula opposita esse & objecta. Quidam Episcopatu & doctrina ac pietate insignis vocatam Antipolim existimat, quod sit opposita Nicææ. Quam interpretationem nominis probare non possum, cùm ambæ urbes Massiliensium fuerint coloniæ, & ad eos ex æquo pertinuerint. Verisimilius ergo est, Massilienses in condendis urbibus morem ceterorum populorum secutos esse, nec colonias suas inter se commisisse; nec Antipolim sibi ipsis, sed Liguribus Gallis hostibus suis; non Nicææ ditionis utique suæ opido, sed hostilibus civitatibus opposuisse.

Mella de Antipoli sic scribit in Narbonensi Gallia. *Nicæa tangit Alpes, tangit opidum Deceatum, tangit Antipolis.* Nimirum Nicæa & Antipolis maritimas sive Ligustinas Alpes attingunt, & ab Alpe summa abest Cemenelum millia passuum ix. Varum flumen xv. Antipolis xxv. à Nicæa autem Antipolis portus millibus xvi. distat; ut Itinerarium Æthici docet. A Plinio in Narbonensis provinciæ ora *opidum Latinum Antipolis, regio Deciatium, & amnis Varus* memorantur: quibus verbis videtur docere Plinius in regione Deciatium Antipolim fuisse: quod apertiùs Ptolemæus asserit, cui *Antipolis Deciatium* dicitur, Δεκιατῶν Ἀντίπολις. Itaque putandum est; id quod suprà diximus, Massilienses Antipolim in parte agri Deceatium armis quæsita condidisse. Et forsitan verba Mellæ, paullo antè relata, sic emendari convenit. *Nicæa tangit Alpes, tangit opidum Deceatum Antipolis. Opidum* autem *Latinum* Plinius Antipolim appellat, Græcam quidem origine urbem, sed à Senatu populoque Romano Latii jure donatam: quæ tamen *colonia Antipolis* in nummo Titi apud Goltxium, sed falso forsitan ac suppositicio; à Tacito in libro II. Historiarum *Antipolis Narbonensis Galliæ municipium* nuocupatur. Atqui Antipolis si *opidum Latinorum* fuit ætate Plinii, principatu Vespasiani ac Titi, *Colonia* utique eodem Tito Principe esse appellarique non potuit: aut si *Colonia* Titi Aug. jussu evaserat, paullo pòst ætate Taciti, imperante Domitiano Titi fratre aut Trajano, de *Colonia municipium* civium Romanorum fieri, ac municipium vocari nec potuit nec debuit. Quod ut intelligatur, scire convenit, in provinciis Imperii Romani etiam stante Republica varios exstitisse ordines opidorum, & alias quidem fuisse *Colonias*; alia *municipia*, quæ *opida civium Romanorum*, necnon *municipia civium Romanorum* vocabantur, propterea quòd essent jure civitatis Romanæ honorata. Alia item erant tertio loco *opida Latinorum veterum*, aliàs *Latinorum* simpliciter, quæ *opida Latii veteris* vel *Latii antiquo*, atq; etiam modò *opida Latina*, modò *Latio antiquitùs donata* Plinius passim appellat: quibus scilicet populus Romanus aut Princeps jus Latii tribuerat, qualis erat Antipolis. Quartum tenebant locũ opida libertate donata à Romanis, quæ Plinius nunc *opida libera*, nunc *liberæ conditionis* vocat; incolas eorum populosve *liberos*. Quinta erant *opida fœderatorum*, quæ fœdere donata erant à Romanis, aut quibuscum populus Rom. fœdus inierat: quæ opida *fœderata*; eorum incolæ populique *fœderati* nuncupabantur. Sic Plinius *Massiliam Græcorum Phocensium fœderatam* appellat, Florus *fœderatam Siciliæ civitatem Messanam*. Postrema erant *opida stipendiaria*, vel *stipendiariorum*, quibus certum Imperii jugum ac tributa vel stipendia Romani imposuerant.

Tabula Theodosiana post Alpem Maritimam & Cemenelum inter *fluvium Varum*. & locum *Ad Horrea Antipolim* ponit, à Varo x. ab Horreis xii. millibus distantem. Idem facit Æthicus: & in Itinerario etiam portuum ac positionum navium ab Urbe Arelatum usque, *Antipolim portum* Nicææ plagæ (*Niciam plagiam* vocat) ac Leroni & Lerino insulis mediam interponit, & à Nicæa xvi. ab insulis xi. millibus passuum abesse ait verè: cùm Antipolis sit inter Nicæam & Leronem ac Lerinum insulas. Ammianus Marcellinus in provincia Viennensi cum *Saluviis* quorum sunt Aquæ Sextiæ, & cum *Nicæa Antipolim insulasque Stœchadas* ponit: quæ loca postea provinciæ Narbonensi secundæ ex Viennensi detractæ sunt attributa. Notitiæ provinciarum & civitatum Galliæ veteres inter provinciæ Narbonensis secundæ civitates vii. ultimam numerát *civitatem Antipolitanam*. Synodo Agathæ Messalla V. C. Consule habitæ *Agræcius Episcopus de Antipoli* subscripsit, ad quem est Synodi Carpentoratensis epistola; Concilio Aurelianensi iv. Basilio V. C. Consule *Eutherius civitatis Antipolis Episcopus*, aliàs *Eucherius*; Concilio Aurelianensi v. *September missus à Domino meo Eusebio, Episcopo Ecclesiæ Antipolitanæ*, Concilio Parisiensi iv. *Optatus Episcopus Ecclesiæ Antipolitanæ*, in Concilio Matiscoensi ii *Optatus Episcopus ab Antipoli* dictus; Concilio Cabillonensi jussu Chlodovei junioris habito *Deocarius Episcopus Ecclesiæ Antipolitanæ* interfuit.

Postea Antipolis detracta provinciæ Narbonensi ii. & provinciæ Alpium Maritimarum est attributa. Certè Robertus in Chronico quod circa MCCX. annum composuit, *civitatem Antipolim* Alpibus Maritimis sive Ebrodunensi provinciæ adscribit pænultimo loco. Gervasius quoque Roberti æqualis, & Notitiâ circa annum MCCXCV. scripta Ebrodunensi Metropoli post Diniensem ac Nicensem Episcopatum *Antipolitanum* subjiciunt. Notitia Episcopatuum Galliæ scripta paullo post annum MCCCXXII. Robertum & Gervasium

sium Notitiamque suprà laudatam sequitur; sed pro *Antipolitano Gracensem* Episcopatum appellat. Nimirum circa id tempus sedes Episcopatûs Antipoli Grassam translata est, uti aiunt ob incursiones piratarum, & cædem Episcopi Antipolitani: quod oppidum proximum Antipoli & arce munitum erat. Antipolim Nostri *Anribe* vocitant p in b mutato. In quibusdam tabulis *Antiboli*, in aliis *Antibol* & *Antiboul*, in aliis *Antibo* nuncupatur.

Laudabatur olim muriâ Antipolis, ut Plinius in capite VIII. libri XXXI. & Martialis in libro IV. ac XIII. docent. Erat autem muria tubra, fiebatque ex primo sanguine thynni adhuc exspirantis, sicuti garum Sociorum de sanguine scombrorum. *Thynnum Antipolitanum* commendat Martialis: & nunc quoque Antipolis thynnorum capturâ nobilitatur.

Theatrum olim Antipoli fuisse indicat vetus inscriptio à Petro Victorio relata.

ANTRUM.

Theodorici Francorum Regis filiorumque ejus Principatu floruit Hermenlandus Noviomagensis, nobilitate ac pietate illustris, ex præposito Pocillatorum Regis Monachus Fontanellensis: quem Audoenus Rotomagensis Episcopus Presbyterum ordinavit; Lantbertus Abbas suus ad Paschariun Namneticum Antistitem, in parœciæ suæ finibus Cœnobium condere cupientem, cum duodecim Monachis misit. Cœnobium in Antro insula fluminis Ligeris pagoque Namnetico exstructum Episcopus Paschariius Regi Childeberto Theoderici filio tuendum commendavit. Hermenlandus Antrensibus Abbas præpositus. Angradus in Vita S. Ansberti Rotomagensis Episcopi hoc nomen insulæ vetus fuisse testatur his verbis. *Ermenlandus in quadam insula alvei Ligeris quæ vocabatur Antrum, juxta nominis ejusdem proprietatem Monachorum venerabile ædificavit Cœnobium.* Igitur *Antrum vocabatur* hæc insula, quum Ærmenlandus ibi Monasterium condidit, & multis ante conditum ibi Monasterium sæcolis ita vocabatur. Et tamen priscus auctor libri de Vita Ærmenlandi eam insulam propter densas opacasque silvas, & propter nonnulla abdita in ea loca, ab ipso Ærmenlando *Antrum* vocatam ait, quasi aut nomine priùs careret, aut aliter appellaretur: quod nequaquam verisimile est. Idem auctor Antrum vel *Antrinsem insulam* insularum Ligeris III. ab urbe Namnetis millibus distantium maximam, longam XXIV. stadiis tradit esse, in medio sui montosam, cui proximam atque consimilem, spatio licèt minorem, Ærmenlandus *Antricinum* vel *Antriginum* nuncupaverit: pastores armentorum in Antro insula plurimos ac piscatores fuisse, ubi Ærmenlandus duas Ecclesias unà cum Cœnobio ædificaverit.

Vulgò nunc dicitur *Andre*, aut *l'isle d'Aindre*, & est insula flum. Ligeris, non procul ab urbe Namnetis & ab ore Ligeris: cujus Cœnobium Ligeri undique cinctum, à Nortmannis anno DCCCXIII. post urbem Namnetum direptam, vastatum & incensum esse docent tabulæ Monasterii S. Sergii, in quibus Monasterium *Antrum* nomine insulæ appellatur, nec non *Cœnobium insularum*, quoniam in insulis Namneticis nullum aliud Monasterium reperiebatur.

Pomponius Mella de Garumnæ ostio sic refert. *In eo est insula Antros nomine, quam pendere & attolli aquis increscentibus incolæ existimant, &c.* At hæc insula in Garumna nunc non invenitur, sive eam submersit Oceanus accedens, aut Garumna refluens, sive arena obruit: ut Vinetus testatur. Mihi quidem *Antros* videtur esse *Antrum* insula, quam Mella Garumnæ attribuerit, cùm Ligeri attribuenda esset. Mirum itaque non est, insulam istam in Garumna nunc nusquam apparere, cùm ibi numquam exstiterit, sed in Ligeri semper jacuerit, ubi & priscum nomen hodieque servat.

ANTUNNACUM.

Antunnacum tabula Theodosiana ponit inter *Rigomagum* & *Confluentes*, æquali ab utrisque spatio, nimirum VIII. millibus passuum distans; *Antunnacum* quoque Æthicus & *Antunacum* inter Bonnam & Confluentes in Germania secûda. Ammianus Marcellinus in libro XVIII. *Antunnacum* inter Bonnam & Bingium: ubi MS. codex Regius habet pro Antunnaco *Antennacũ*, pro Bingio *Iungo* vel potiùs *Vingo*, id est *Bingo*. *Antonacum* appellat Notitia Imperii Romani, & præter ceteros *Præfectum militum Acincensium* sub Duce Mogontiacensi ibi fuisse docet. *Antonnaci* nomen retinet & Fredegarius in libri V. Chronici capite XL. quod Annales Fuldenses *castellum Anternacum* ad Rhenum flumen in anno DCCCLXXVI. in rebus anni DCCCXXCII. *Antrinachã* appellãt; Annales Mettenses in anno DCCCLXXVI. *Andrenacum*; Annales Bertiniani in gestis ejusdem anni *Andrnacum castrum* ter nuncupant, atque ibidem ab *Antennaco* apertè distingunt, itaut planè *Antennaci* nomine Aptennacum sive *Epternacum*, Andetannale olim dictum designare mihi videantur. Vulgò *Andernach* nunc vocatur, t in d & n in r ex more commutatis. Verum ac sincerum castri nomen est Antunnacum vel Antonnacum, quod pago Megenensi attributum reperio. Annales Mettenses *Confluentem, Andrenacum, Sincicha*, id est Sintiacum, *fiscos obsequiis Imperialibus deditos* nuncupant, in anno DCCCXXCV. hoc est villas fiscales sive Dominicas, quas *villas publicas*, *villas Regias*, & *Palatia* nostri scriptores appellitant.

APAMIÆ ET CETERÆ SEDES TOLOSÆ SUFFRAGANTES.

Notitia Episcopatuum Galliæ scripta paullo post annum MCCCXXII. Tolosæ in Archiepiscopatum evectæ, & novarum sedium ei à Johanne Papa attributarum meminit hisce verbis. *Archiepiscopus Tolosanus hos habet Suffraganeos, Apamiarum, Mirapicensem, S. Papuli, Montis Albani, Rivensem, Lumberiensem, creatos noviter per Papam Iohannem.* Quæ omnia loca ex priscis Monasteriis Johannes Papa XXII. aliàs XXI. dictus Episcopatus fecit, exceptis Apamiis ubi Bonifacius PP. VIII. circa annum MCCXCVI. in Monasterio S. Antonini ad Aregiam Episcopalem cathedram collocaverat: quod *Monasterium S. Antonii* in Aquitania corruptè vocat pro *S. Antonini* Ludovicus Pius Aug. in decreto suo de Monasteriis.

D

Omisit Notitia Vaurensem Episcopatum novum, qui cum VI. supradictis Tolosæ novæ metropoli septimus est attributus.

Memini legere typis excusum, & circa Mauricii Aug. ætatem compositum *Itinerarium S. Antonini*, qui ex Gallia per Italiam Terram Sanctam petiisse se scribit: quem ego Apamiensium Patronum esse, & *castro S. Antonini* nomen dedisse non dubito. Petrus in Historia Albigensium *nobilissimum castrum Apamiarum in territorio Tolosano* appellat; & *Abbatem* ac *Ecclesiam S. Antonini Mart. apud Apamias* memorat. Guillelmus de Podio Laurentii in capite XXXVI. Chronici *Apamiam* vocat; ut *Apamiam* Æthicus aliique pro *Apamea* Syriæ dixere. In Chronico Symonis Comitis Montisfortis *Anno D.* MCCXCVI. *Bonifacius* VIII. *fecisse & erexisse villam Apamiensem in novam civitatem* dicitur. Sed his omnibus multo vetustiorem passionem S. Antonini mart. qui IV. *Nonas Sept. passus est in Apamia civitate* legi in MS. Martyrologio Monasterii Musciacensis in Cadurcis, ubi & hæc verba reperio *Per fluvium qui Areia dicitur, ad Garonnam usque perveniens fluvium navicula*, (in qua corpus Antonini mart. à Gentilibus necati) *inde alium qui Tarnis dicitur inveniens fluvium, inde retrogrado cursu per Tarnim intravit in Avarionis alveum.* Areia, qui & in veteribus tabulis *Aregia*, ut *Novientum* & *Novigentum*. *Albis* & *Albiga*, fluvius est vulgò dictus *Ariege*. quibusdam corruptè *l'Auriege*; à Massono prisci ejus fluvii nominis ignaro *Aurigera* novo ac ridiculo nomine nuncupatus, qui Apamiam alluit, & Garumnâ recipitur, ut & Tarnis: quem auget Avario, *Avayron*, aliàs *Aveiron* & *Averon* dictus, qui Calliacum, Segodunum Rutenorum, Villam Francam Rutenorum castrum S. Antonini, Nigrum Palatium, *Negrepelice*, præterlabitur, ac jungitur Tarni. Fortunatus in Vita S. Amantii Rutenensis civis & Episcopi *Avarionis fluminis* meminit. Apamias vel Apamiā, *Pamiés* vel *Pamiez* nuncupant Nostri, quædam tabulæ corruptè *Pamiers*. *Castrum Apamiæ erat de dominio Abbatis & Canonicorum Regularium S. Antonini: sed Comes Fuxensis totum sibi volebat vindicare*: uti Petrus asserit.

Mirapicensis loci meminit Guillelmus de Podio Laurentii in Chronici capite XXXIV. qui *castrum Mirapici* & *de Mirapice* vocat; *castrum Mirapeis* Petrus monachus in Historiæ Albigensium capite XXIV. quod *fuisse de dominio Comitis Fuxensis* scribit; *castrum Mirapicis* Chronicon Symonis Comitis Montisfortis. Hoc castrum Lertius fluvius alluit, *le Lers* vulgò dictus, quem Areia vel Aregia amnis in Garumnam defert. Ipsa ex castro civitas facta, *Mirepoix* vel *Mirepois* Nostris dicitur. Diœcesi Mirapicensi in Volcis Tectosagibus continentur præ ceteris Mirapicum; Vivaria; Rivus altus *Rieuctort*; Exarta *les Issar*; Villa nova; Monsferrarius *Montferrier*; Aquæ vivæ *Aiguesvives*; Fanum Jovis castrum olim nobile *Faniaux*; Monasteriolum *Monestrol*; Lauracum majus *Laurac le Grand*.

Mons Albanus ad Tarnim flumen, *Montauban*, est in Cadurcorum finibus. Sicuti ergo Tolosa Narbonis ditioni exemta & metropolis ex Episcopatu facta est; sic Mons Albanus Cadurcinæ Ecclesiæ detractus, ut Episcopatus fieret ac Tolosæ contribueretur. Apamienses verò, Mirapicenses, Vaurenses, Rivenses, Lumbarienses ac Sanctipappulenses ex Diœcesi Tolosana cujus magna portio erant detracti sunt, ut sedes quisque Episcopales acciperent, ac Tolosam pro metropoli atque capite provinciæ suæ haberent. In Monte Albano erat illustre Monasterium S. Theodardi Episcopi quondam Narbonensis, in quo sedes Episcopatus est constituta. Petrus Monachus in capite LXIII. castrum Montem-Albanum memorat his verbis. *Omnia in circuitu castra se reddiderunt, excepto uno quod dicitur Mons Albanus*: & in capite LXVI. idem *castrum Montis Albani* nuncupatur; *Mons Albanus* in capite XXIII. Chronici Guillelmi de Podio Laurentii.

Vaurum *la Vaur* Nostris dicitur. *Castrum Vaurum* memorat Petrus in Historiæ Albigensium capite XLVIII. & XLIX. *Erat autem* (inquit) *castrum illud nobilissimum & amplissimum, situm super Agotum fluvium, distans V. leucis à Tolosa.* Idem in capite LXVI. meminit Concilii Episcoporum *apud Vaurum* anno MCCXII. habiti: quam *munitionem castri Vauri* vocat Guillelmus de Podio Laurentii in Chronici capite XXXIII. Hoc castrum alluit *Agotus* amnis, *l'Agout*, à Massono prisci ejus nominis ignaro *Acutus* appellatus parum acutè, aut potiùs ineptè. Nullum enim vocabulum minùs convenit flumini. Et Agotus quidem multos amnes defert in Tarnem, qui in Garumnam cadit. At Vaurum in pago Lauracensi (*Lauraguez*) positum esse dicitur, & ibi in monasterio S. Alani, quod Canonicorum erat Regulam B. Augustini sequentium sedes Episcopalis esse constituta. Diœcesi Vaurensi in Volcis Tectosagibus continentur Vaurum, Podium Laurentii *Puy Laurens*, Suricinium vel Soricinum monasterio veteri nobile, *Soreze*: castra, Altuspullus *Hautpoul*, Monslongus *Montlong*, Prata *Prades*, Viterbium *Viterve*.

S. Papulus, quem à Pappo *Pappulum* & *Pappolum* veteres dixere, Nostri vulgò *S. Papoul* vocant, nomen suum dedit illustri Cœnobio veterique, quod *Monasterium S. Papuli in Tolosano* pago nuncupavit Ludovicus Pius Aug. in constitutione de Monasteriis Regni ac Imperii sui anno DCCCXVII. Hoc Monasterium situm ut aiunt in pago Lauracensi, distat à Castro Novo Arrii III circiter millibus passuum, & ex eo sedes Episcopatûs est facta: quæ sedes hodieque pro Patrono S. Papulum Martyrem agnoscit. In Martyrologiis Nonis Octob. *Tolosæ inventio corporis S. Pappoli Episcopi & Mart.* notatur. Diœcesis Sanctipapulensis in Volcis Tectosagibus continet civitatem S. Papuli, *S. Papoul*; Castrum Novum Arrii *Castelnau d'Arri*; Avinionem castrum *Vignonet*; Mansum S. Puellarum *le Mas Saintes Puelles*; Montem Maurum *Montmaur*; Villam Novam; Verdunum.

Rivi à re nomen habent, nimirum à Risa rivo vel amniculo, *la Rize*, qui opidum pæne undique incingit, & in Garumnam supra Tolosam cadit non longè à Rivis: quem locum Nostri *Rieux* vocitant nomine à *Rivulis* aut *Rivolis* deducto, & his in regionibus frequen-

ti. Ex Rivensi Monasterio sedes Episcopalis facta: qua diœcesi præter cetera loca continentur in Volcis Tectosagibus Rivi, Carbo *Carbonne*; Galliacum castrum *Gaslhac*; Mons acutus *Montagut*; Monsaltus *Moutaut*; Turris *la Tour*; Serræ *Serres*; Arbustum *l'Arbonst*; Marinacum *Marinbac*. Eam civitatem novam *castrum de Rivis*, necnon *Villam de Rivis* in priscis tabulis nuncupatam reperio.

Ultima sedium Tolosæ attributarum *Lombaria* à recentioribus appellatur, à Petrarcha *Lomberia* vel *Lomberium*; à Petro in Historiæ Albigensium capite XXII, *castrum nobilissimum prope Albiam* Lumbers, & in capite XXV. *castrum Lombers*; à Guillelmo de Podio Laurentii in Chronici capite LV. *Lumberium*; *Lomberium* in Chronico Symonis Comitis Montisfortis; aliis *Lumbertium*. Sincerum & incorruptum loci nomen est *Lumberium* vel *Lumbarium*, quē Nostri vocare debent *Lombers*, non ut sæpissime faciunt *Lombés*, tabulas & libros mendosos secuti. Ex Monasterio Lumberiensi Episcopatus factus, ut accidit ceteris, quæ supra memoravimus, & quæ Tolosæ Metropoli subjecta esse diximus, locis. In Navarra est opidū ejusdem nominis, *Lumbier* vulgò dictum, Vasconicè *Irumberri*, Latinè olim *Ilumberi*: cujus incolæ à Plinio in libri III. capite III. *Ilumberitani* vocantur. Opidum Lumberium positum est ad flumen Savam, quo Garumna augetur, ut & Insula Jordanis seu castellum Ictium, & attribuitur Saminatbani Castellaniæ, jampridem Convenico Comitatui adnexæ: ubi vetus Cœnobium Monachorum Augustini Regulam sequentium Johannes Papa ejus nominis XXII. anno MCCCXVII. in Episcopale fastigium evexit.

APTA JULIA VULGIENTIUM.

In Narbonensi provincia à Plinio collocatur *Apta Iulia Vulgientium*. Scaliger *Vulgiensium* legit apud Plinium, alii *Vulgentium*, alii *Vulgensium*. Vulgientes igitur, sive Vulgienses, sive Vulgentes aut Vulgenses potiùs appellandi sunt, Aptam Juliam pro capite habuere: quæ videtur à Plinio opidis Latinis adnumerati hisce verbis. *Opida Latina, Aqua Sextiæ Salyorum, Avenio Cavarum, Apta Iulia Vulgientium.* Postea ex opido jure Latii antiquitus donato Colonia facta est, si non falsa ac suppositicia est lapidis Arelatensis inscriptio à Jac. Sirmundo prolata, in qua *Col. Apta* id est Colonia Apta nuncupatur. Æthicus in itinere à Mediolano Arelate per Alpes Cottias ejus meminit, & inter Secusteronem ac Cabellionem ponit. *Secusterone* M.P. XVI. *Alaunio* XXIV. *Catoluca* XVI. *Avia Iulia* XV. *Fines* XVI. *Cabellione* XV. Item. *Segusterone* M.P. XVI. *Alaunio* XXIV. *Abte Iulia* XXVIII. *Cabellione* XXII. In tabula Theodosiana *Segusterone*, *Alaunie*, *Catuiacia* XVI. (suprà *Catoluca*) *Apta Iulia* XII. *Ad Fines* XII. *Caballione* XII. Surita qui Itinerarium Æthici notis illustravit, observat in uno codice *Aptam Iuliam*, in reliquis *Aviam Iuliam* scriptum reperiri. Sed *Avia*, ut & *Abte*, corruptum mihi nomen videtur esse, & utrumque pro *Apta* positum. Omnes enim sciunt litteram p in b atque etiam in u crebrò mutari consuevisse, & i litteram librariorum negligentiâ aut inscitiâ ob similitudinem in t sæpe transire. Sidonius in libri IX. epistola IX. *Aptam* memorat.

In veteribus Notitiis provinciarum ac civitatum Galliæ vocatur *Civitas Aptensium*; in una *civitas Abtensis* mendosè pro *Aptensis*, ut suprà *Abte* pro Apta; & inter provinciæ Narbonensis secundæ civitates septem secundo loco ponitur. Robertus in Chronico *civitatem Abtensem* nuncupat, & Arelatensi provinciæ ante suam ætatem attributam fuisse ait. Quod si verum est, (de eo enim valde dubito) veteri suæ provinciæ, nimitū Narbonensi secundæ, veterique suæ Metropoli, videlicet civitati Aquensium non multo pòst haud dubiè reddita est. Quippe Gervasius Tisleberiensis Roberti æqualis, & duæ Notitiæ ipso recentiores Episcopum *Aptensem* primum numerant inter V. Episcopos, qui Aquensi Archiepiscopo vel Metropolitano suffragantur. Nomen vetus servat: nam hodieque *Apt* nuncupatur. Apta autem dicta videtur à Romanis, ob aptum & commodum situm. Est enim ad ripam Calvonis qui in Druentiam effluit, opportuno loco posita Segusteronem inter & Caballionem. Julia porro cognominata est aut à C. Julio Cæsare, qui Galliarum potentissimas urbes præcipuis operibus exornavit, ut Suetonius scribit; aut certè ab Augusto, qui Julii Cæsaris à quo adoptatus fuerat appellationem suscepit, & in multas Galliæ Narbonensis Hispaniæque urbes colonias misit, sicuti Dion memoriæ tradidit: πόλεις ἔν τε τῇ Γαλατίᾳ καὶ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ συχνὰς ἀπῴκισε. Certè Massonus affirmat Aptam Juliam Romani operis muris hodieque gaudere.

Concilio Arelatensi Constantini Maximi principatu interfuere *Romanus Presbyter & Victor Exorcista de civitate Aptensium.* Epaonensi Concilio *subscripsit Prætextatus Episcopus civitatis Aptensis*, & Concilio Aurelianensi IV. *Clementinus Episcopus Ecclesiæ Aptensis* Synodis Aurelianensi V. Arelatensi V. Parisiensi II. & quartæ Cōcilio Matisconensi I. *Pappus Episcopus ab Apta*; & ab eo missus Synodo Matisconensi II.

AQUA SPARSA.

Aqua Sparsa castellum est inferioris Arverniæ, Montipencerio proximum, à re nomen habens. Fontem enim aut rivum habet, cujus aqua spargitur & deficit. In Chronico Dolensis Monasterii ab anno DCCCCXVII. ad annum MCCCXXV. deducto hæc reperio. *Anno* MCCXXVI. *obiit Ludovicus Rex Francorum apud Aquam-Sparsam & Monpancerium, rediens ab Albigensibus.* Hæc Aquasparsa uti observo, ea est quæ *Aigueperse* vulgò dicitur, cùm *Aigue-éperse* dici debeat ac scribi, id est *Aigue-eparse*. Quippe *Aigue-perse* Aquam Prasinam significat; *Aigue-perce* uti quidam scribere malunt, Aquam pertundentem.

AQUÆGRANI.

Aquægrani ab aquis calidis seu thermis & ab Apolline Granno, quasi Aquæ Apollinis; vel certè à nomine loci sunt dictæ: vulgò *Aix la Chapelle*, Germanis *Aken*. Basilicam maximam Aquisgrani Carolus Magnus Christo Servatori & S. Virgini ejus matri ædificavit: ut Eginbardus in Vita Karoli & Poëta Saxo in libro V. Annalium docent. Unde in Annalibus Mettensibus & à Reginone ac Mariano S.

Salvatoris & S. Dei genitricis Mariæ vocatur. Vulgò tamen omisso Christi nomine, *Basilica S. Dei genitricis*, seu *B. Mariæ* dicta est: atque ita ab Eginhardo ipso & à Monacho Monasterii Ecolismensis B. Eparchii in libro de Vita Caroli Magni nuncupatur: ut in Defensione Disceptationis meæ de Basilicis Regum posttorum observavi. Sunt autem Aquægrani in Tungris seu in Leodicensi Diœcesi; cùm Inda seu Monasterium S. Cornelii Aquis proximum, sit in Ubiis Coloniensive parœcia.

Pippinus Francorum Rex anno DCCLXV. *biberna Aquisgrani habuit, ubi & Natalem Domini & Pascha celebravit*: Rex Carolus ejus filius, cognomine & re Magnus, *in Aquisgrani Palatio suo ubi hiemaverat, diem Domini Natalicium sanctumque Pascha more sollemni celebravit*, anno DCCXCVIII. & ab anno DCCXCIV. usque ad mortem per annos XX. ibi semper hiemavit ac sedit, solo excepto triennio: quem Ludovicus Pius, ejus regnorum Imperiique successor est imitatus, & Aquas ceteris villis Regiis prætulit. *Delectabatur autem Karolus vaporibus aquarum naturaliter calentium, frequenti natatu corpus exercens. Ob hoc Aquisgrani Regiam exstruxit, ibique extremis vitæ annis usque ad obitum perpetim habitavit*; ut scribit Eginhardus. Nimirum ibi *calidos saluberrimosque fontes ebullire* auctor est monachus Sancti Galli. Poëta Saxo Eginhardum sequitur hisce versibus,

Et naturali fontes fervore calentes
 Illi præstabant grata lavacra nimis.
Unde locum sedis sibimet delegit Aquensis,
 Plurima quò manat copia talis aquæ:
Balnea quà multo condens jucunda decore,
 Annis extremis mansit ibi jugiter.
Ejusdem nam commoditas speciosa lavacri
 Centenos homines, plusque valet capere.

Alcuinus seu quis alius à Canisio editus, Caroli Magni certè æqualis, Aquasgrani non semel pro vico aut villa *magnam & latam & excelsam urbem* appellat, necnon *secundam Romam, venturam Romam*, id est nascentem Romam. & *altam Romam*: scribitque à Rege Carolo locum altis mœnibus cinctum; *foro, Senatu, arce*, id est Regia, *theatro, atriis*, & *Æterni Regis templo* seu Basilica, *balneis* insuper vel thermis, ubi *marmoreis gradibus speciosa essent sedilia*, ornatum esse, & *fontis bullientis rivos in omnes urbis partes esse deductos*. Ex quibus colligo, Aquis *Romæ* tum nomen impositum, & Carolum de hacce villa Regia *urbem* facere, atque ita vocari voluisse. Quod nemo mirari debet, cùm ædes quas ibi condidit, Patriarchii Lateranensis in urbe Roma exemplo, *Lateranas* nuncupaverit. Verba Chronici Musciacensis quod in anno DCCCXVIII. desinit, sunt hæc in rebus anni DCCXCVI. *Redierunt ad Regem Karolum ad Aquis Palatium. Nam ibi firmaverat sedem suam: atque ibi fabricavit Ecclesiam miræ magnitudinis, cujus portas cancella fecit ærea, & cum magna diligentia & honore (ut potuit & decebat) in ceteris ornamentis ipsam Basilicam composuit: fecit autem ibi & Palatium, quod nominavit Lateranis, & collectis thesauris suis de Regnis singulis, in Aquis adduci præcepit: fecit item & opera multa & magna in eodem.* De *mansionibus omnium cujusque dignitatis hominum circa* Aquigranense *Palatium Caroli constructis*, & de *Procerum habitaculis à terra mira arte in sublime suspensis*, & de *Basilica* ibidem, *antiquis Romanorum operibus præstantiore, brevi ab eo fabricata, ex omnibus cismarinis regionibus magistris & opificibus advocatis*, legendus Monachus Sanctigallensis in libri I. capitibus XXX. & XXXII. *Plurimæ pulchritudinis Basilicam Aquisgrani opere mirabili exstruxit*, (inquit Eginhardus) *auroque & argento, & luminaribus, atque ex ære solido cancellis & januis adornavit: ad cujus structuram cùm columnas & marmora aliunde habere non posset, à Roma & Ravenna devehenda curavit.* Eam *Basilicam ob honorem sanctæ Virginis* Carolus *proprio sumtu in eo vico construxit*; licèt Monachus S. Galli aliter sentiat: & istam *S. Dei genitricis Basilicam, quam Capellam vocant, tegulis plumbeis texit*; ut in anno DCCCXXIX. & ultimo scribit Eginhardus in Annalibus: *porticum* etiam *inter Basilicam & Regiam operosa mole condidit, malo aureo tecti* Basilicæ *culmen ornavit: corona inter superiores & inferiores arcus interiorem ædis* seu Basilicæ *partem ambiebat.* Ab ea Basilica S. Virginis quam *Capellam* vulgò vocitatam ait ipse Eginhardus, Aquasgrani *Aix la Chapelle*, id est *Aquas Capellæ* dictitant & cognominant Nostri. In ea basilica sepultus est Carolus Magnus, quam *Abbatiam de Aquis* vocat Divisio Regni Lotharii, & agrum ejus *districtum Aquense*.

Aquægrani nunc appellantur *Aquense Palatium* à nostris scriptoribus priscis, nunc *Aquensis sedes*, & *vicus Aquensis* & *aula Aquensis*: interdum *villa Aqua*, *Palatium Aqua*, & absolutè *Aqua*. Thèganus *Aquasgrani Palatium* nuncupat. Villæ autem Regiæ vel publicæ, qualis erat villa Aquensis, *Palatia* seu *sedes*, aut *aulæ* vulgò vocabantur: quia ibi Reges nostri palatia ampliss. habere, ibi hiemare ac sedere consueverant. Nithardus scribit *Aquas Palatium tunc primam sedem Franciæ fuisse*: quia nimirum Carolus Magnus & Ludovicus Pius Aquasgrani, posthabitis ceteris omnibus Franciæ villis publicis, coluerant ac pro sede habuerant. Poëta Saxo Regiæ Aquensis meminit

Ipse regressus Aquasgrani, (sic Regia sedes
 Inclyta nomen habet, nec non vocitatur Aquensis)

Item, Et rediens in Aquisgrani quam condidit ipse
 Aulam magnificam.

In Annalibus Fuldensibus & in Mettensibus ac Bertinianis reperitur, Nordmannos *Aquense Palatium, ubi in Capella Regis equis suis stabulum fecerunt, anno* DCCCXCI. *incendisse*.

Recentiores auctores de Aquisgrani multa commenti sunt fabulosa. Reges quidem Germaniæ, & Imperatores Romanorum Aquas adeò venerati sunt, quòd diu sedes Caroli Magni qui primus ad Francos Imperium Rom. transtulit, ea fuisset, & mortui corpus servaret; ut ibi Regni Lothariensis atque Germanici coronam non aliam ob caussam recipere plerique voluerint: ubi nimirum & à Carolo Magno Ludovicum, & à Ludovico Lotharium

coronatos ac Imperatorii nominis consortes constitutos, & ab eodem Ludovico Pippinum ac Ludovicum, minores filios, Reges appellatos, atque alterum Aquitaniæ, alterum Baioariæ præfectos esse cognoverant. Gaufridus in libri IV. de Vita S. Bernardi Abbatis, Magistri sui, capite VI. sua ætate sedem Regiam adhuc fuisse docet, & celeberrimâ Caroli Magni Basilicâ illustrem exstitisse. *Aquisgrani sede Regia, dum in illa famosissima toto Romanorum orbe Capella vir beatus Missarum sollemnia celebraret.* In libro de Miraculis S. Bernardi vocatur *Aquisgranum Regum sedes, celeberrimus & amœnissimus locus, voluptati corporum accommodatior quàm animarum saluti.*

AQUÆ MORTUÆ.

Aquæ mortuæ à re nomen acceperunt. Erat enim hic locus positus inter stagnum Laternam vel paludem Taurum, & os Hispaniense Rhodani ad mare, & ob id aquis stagnantibus abundabat ac residibus & velut mortuis. Vulgò *Aigues mortes* incolæ appellitant. Eo portu olim plurimum usi sunt Franci. *Anno* MCCXLVIII. *Rex Franciæ Ludovicus ad portum Aquarum mortuarum perveniens, mense Augusto navem cum suis intravit* & anno MCCLXIX. idem *Lugdunum, Viennam, & Belliquadrum pertransiens, ad optatum portum Aquarum mortuarum pervenit, & intravit mare*, Tuneta petens, ut Guillelmus Nangiacensis scribit. Hunc portum Johannes Olivarius *Fossam Marianam* à veteribus Geographis vocatum esse ait magno errore, cùm Fossam Marianam Mella, Plinius, Æthicus, aliique trans Rhodanum in provincia Viennensi fuisse doceant; Aquæ mortuæ sint citra ostia Rhodani in provincia Narbonensi prima vel Septimania. Nunc Aquæ mortuæ alluuntur quidem stagno, usque ad muros accedente, cui nomen suum debent; sed à mari millia passuum circiter duo seu semileugam absunt. Portu itaque carent, qui arenis à Rhodano invectis obstructus esse dicitur.

AQUÆ NERI.

Aqua Neri in tabula Peutingeriana memorantur his verbis, *Aquis Neri, Cantilia, Augustonemeto.* Hoc municipium olim aquis nobile, nomen suum retinet in pago Burbonensi finibusque Biturigum Cuborum. Vocatur enim *Neris.* Patroclus Biturix, Presbyter magnæ abstinentiæ magnarumque virtutum, *in vico Nerensi* quondam aquis insigni Monasterium puellarum, deinde & cœnobium Columbariense in Biturigibus ædificavit, Monachisque loci Abbatem præfecit: sicuti Gregorius Turonicæ Ecclesiæ Episcopus scripsit in capite IX. libri de Vita Patrum.

AQUÆ SEXTIÆ SALYORUM: ET DE SALYIS.

Aquæ Sextiæ dictæ sunt à Caio Sextio Calvino Proconsule, qui ibi hiberna Consul habuerat, ibique Saloes acie vicerat: quam coloniam condidit, locúmque ab aquis calidis & frigidis quibus erat delectatus, & à nomine suo Aquas Sextias appellavit, ac muro cinxit, ut Velleius, Florus in epitome libri LXI. & Solinus tradunt. Unde Plinius in libri XXXI. capite II. ait: *Augent numerum Deorum* (aquæ) *nominibus variis, urbesque condunt, sicuti Puteolos in Campania, Statiellas in Liguria, Sextias in Narbonensi provincia.* Addit Solinus, *Aquas Sextias quondam hiberna Consulis, postea excultas mœnibus* fuisse, & earum calorem diuturnitate temporis defecisse, *nec iam parem esse famæ priori.* Velleius scribit, à C. Mario IV. Consule *trans Alpes circa Aquas Sextias amplius* CL. *millibus hostium trucidatis, Gentem excisam Teutonorum.* quos *sub ipsis Alpium radicibus, in loco quem Aquas Sextias vocant, prœlio oppressos* ait Florus in libri III. capite III. tamquam Alpes attingant Aquæ Sextiæ, quas ab Alpibus Maritimis per Forum Voconi Forumque Juli & Antipolim ac Cemenelum millia passuum CXXIV. abesse Æthicus docet. Sed nimirum Florus Polybium & Strabonem imitatus, Salyorum montes prope Massiliam *Alpes* impropriè vocavit. Si Straboni credimus, *Aquæ calidæ Sextiæ* cognominatæ, *τὰ θερμὰ ὕδατα τὰ Σέξτια καλούμενα*, à Tarascone distant millibus LIII.

Plinius quam ceteri coloniam vocant, opidis Latinis accenset, ut sæpe aliàs, hisce verbis. *Opida Latina, Aqua Sextia Salyorum, Avenio Cavarum, Apta Iulia* v. At in nummo Vespasiani A. nuncupatur *Colonia Aquæ Sextia leg.* XXV. id est legionis vicesimæ quintæ: à Ptolemæo quoque *Aquæ Sextiæ Colonia* in Salyis, *ὕδατα Σέξτια κολωνία.* Jos. Scaliger & Sirmundus duos lapides proferunt, Arelatensem & Romanum, quorum alteri inscripta sunt ista: *In provincia Narbonensi coloniâ Aquis Sextis:* in altero hæc legimus. *Col. Iulia Aug. Aquis Sextis*, id est Coloniâ Juliâ Augustâ Aquis Sextiis. In Itinerario Æthici *Aquis Sextiis* similiter in VI. aut in III. casu reperimus inter *Tecolatam & Massiliam*: in tabula Peutingeriana quoque *Aquis Sestis* inter *Tegulatam* vel *Tecolatam & Massiliam Græcorum*, quæ æquali ab utroque loco distant intervallo, videlicet XV. millibus passuum. *Sestis* autem scriptum pro Sextis, qui error est ortus ex more Italorum, litteram x in s, & invicem s in x vitio pronuntiationis convertentium, atque e. c. de *Xysto Sixtum* facientium, de *Alexandro Alessandrum.* *Aqua Sestia* Floro in epitome libri LXVIII. T. Livii nuncupantur; *Sextiæ Baiæ* Sidonio, id est Sextiæ Aquæ ab aquis sinus Baiani celeberrimis: circa quas II. prœliis C. Marius Teutonos & Ambrones delevisse dicitur, cæsis hostium CC. millibus, captis XC.

In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ, provinciæ Narbonensis secundæ *Metropolis civitas Aquensium* appellatur, nonnumquam & *civitas Aquensis*, & *Aqua*, subjectas sibi habens VI. civitates, Aptensium, Reiensium, Foroiuliensium, Vapincensium, Segesteriorum, & Antipolitanam. Sed postea ut ex Gervasio duabusque Notitiis recentioribus discimus, detractâ Antipoli & Maritimis Alpibus attributâ, ceteræ supradictæ civitates numero quinque Aquensi Burgundiæ vel Provinciæ Metropolitano Archiepiscopo subjectæ permanserunt, quales eodem civitatum ordine servato sunt hodie. Aquæ Sextiæ, vel Aquæ absolutè, nunc vocantur Aix, montana urbs ad fluviolum Arcum, Arc vel l'Arc, orien-

tem, qui stagnum Mastromelam seu Berrense ingreditur, & flexu aquarum suarum arcum refert. Incolas urbis Gregorius in libri IV. capite XXXIX. & in libro de Gloria Confessorum *Aquenses* & *Aquinses* nuncupat; Theodulfus Aurelianensis Episcopus *Aquinos*, & *Aquinam urbem* pro Aquensem.

Massilia Argolica nos cepit condita Gente,
Arvum & Aquinæ urbis, sive Cavelle tuum.

Aquenses Nostri nunc *Aquisextienses* ab Aquis Sextiis dicunt, uti Plinius *Aquicaldenses* in Hispania Tarraconensi ab *Aquis Calidis*, & vetus inscriptio in eadem provincia *Aquiflavienses* Aquarum Flaviarum incolas.

Salyes autem vel Salyi, quorum in agro Colonia Aquæ Sextiæ condita est, *Salluvii* in Romanis tropæis dicuntur apud Goltzium, id est Salluvii; Ammiano Marcellino in libro XV. *Salluvii*, in Regio exemplari *Saluvis*: Floro in epitome libri LX. nunc *Transalpini Ligures*, nunc *Falanii* vel *Salanii* pro Saluvii. Apud Strabonem vocatur *Salyes*, Σαλυες, & à mari Gallico sive ab urbe Massilia usq; ad flumen Druentiam sedes habent. Idem ait Salyes incolere oræ maritimæ imminentes *Alpes*, id est montes, ac partem litoris *Græcis mistos*, nimirum Massiliensibus; quos prisci Græci Λίγυας sive *Ligures*, & eorū regionem *Ligusticam*, posteriores Κελτολίγυας, hoc est *Galloligures* vocaverint: item oram maritimam tenere Massilienses & Salyes usque ad fines Italiæ. Quod de Massiliensibus quidem verè dictum est, Antipolim & Nicæam ad Alpes occupantibus: at Salyes Alpem non tangebant, verùm Deciates & Oxubii. Si Plinio creditur, *Ligurum celeberrimi ultra Alpes Salyi* fuerunt, tum Deceates, & Oxubii: & Vercellæ Libicorum ex Salyis ortæ sunt. Florus in libri III. capite II. *prima erant Alpes arma Romana sensisse Salyos, cùm de incursionibus eorum amicissima civitas Massilia quereretur*, memoriæ tradidit falsò. Quippe Q. Opimius Consul Oxubios & Deciates, *Massiliensium fœderatorum oppida Antipolim Nicæamque* vastantes antè subegerat, ut epitome libri XLVII. T. Livii docet. Teutomalium Salviorū Regē à Romanis victum Allobroges receperunt: ideo bellum eis illatum. Ab Appiano *Salyes* quoque; à Ptolemæo Σάλικας mendosè pro Σαλυες nuncupantur, qui & Arelatum & Tarasconem ad Rhodanum, ac Aquas Sextias præ ceteris huic Genti urbes attribuit. Salyes *Gens occidua* Stephano ἔθνος δυτικὸν falsò dicuntur, cùm sint Gallorum maximè meridiani.

Olim sub Metropoli Aquis Sextis erant VI. civitates Episcopalesve sedes, nimirum Apta Julia, Colonia Reiorum Apollinarium, Forum Juli, Vapincum, Secustero. & Antipolis: quæ eodem ordine servato nunc etiam Aquisextiensi Archiepiscopo, prov. Narbonensis II. Metropolitano parent atque suffragantur, exceptâ Antipoli, quæ detracta Aquis, & Alpibus Maritimis adjecta, postea Grassam in locum suum substitutam vidit. Falsò Robertus in Chronico unam civitatem Massiliam Aquensi provinciæ attribuit, ceteras ei suffragantes partim Arelatensi provinciæ, nimirum Aptam, Reios, Secusteronem; partim Alpibus Maritimis, videlicet Vapincum adscribens.

AQUÆ TARBELLICÆ ET TARBELLI.

Tarbelli Τάρβελλοι, uti ait Strabo, sinum Aquitanicum cum Santonibus incolunt, qui isthmum facit ad sinum Gallicum in ora Narbonensi pertinentem: & metallis auri excellentis nobilitantur. Cæsar in libro III. inter populos Aquitaniæ suæ, Garumna flumine, Pyrenæis montibus & Oceano clausæ, primos omnium numerat *Tarbellos*. Plinius in Aquitanica *Tarbellos Quatuorsignanos* inter *Begerros* sive Bigerrones & *Cocossates Sexsignanos* ponit. Videntur porrò Tarbelli Quatuorsignani à Romanis cognominari, & Cocossates Sexsignani, quòd hi sex signa militum apud se haberent in præsidio, illi quatuor. Apud Ptolemæum sub Biturigibus Viviscis usque ad saltum Pyrenæum habitant Tarbelli. Ab his Tibullus *Pyrenen Tarbellicam* cognominavit in carmine ad Messallam.

Tarbella Pyrene
Testis, & Oceani litora Santonici.

Tarbellos inter & Santones soli sunt alicujus nominis Bituriges Vivisci. Sinum quem Tarbelli incolunt, designat Lucanus his verbis.

Tum rura Nemetis
Qui tenet, & ripas Aturi, quà litore curvo
Molliter admissum claudit Tarbellius æquor.

Ita haud dubiè restituendus est hic ultimus versus sublatâ unâ litterulâ, & *Tarbellius* à Poëta positum est pro *Tarbellus*, cùm vulgò *Tarbellicus* legatur. Sic *Osismii* sunt Græcis Geographis & Mellæ, qui Cæsari & Plinio Osismi; *Suetrii* & *Nerusii* Ptolemæo, qui apud Plinium Suetri & Nerusi: *Ausci* Ptolemæo & Notitiis, qui Cæsari, Mellæ, Plinio ceterisque Ausci. Sic *Turonii* Tacito & Ptolemæo dicūtur, qui ceteris Turoni & Turones. Nam Josepho Scaligero accedere non possum, qui *Tarbellicus* retinet, & *æquor* in *ancon* audacter mutat infelici conjecturâ, versumque Lucani depravat magis quàm emendat cum in modum.

quem litore curvo
Molliter admissum claudit Tarbellicus ancon.

Itaque si Scaligerum sequi volumus, qui *curvo litore molliter admissus clauditur*, non jam erit Oceanus Tarbellicus, sive *æquor*, ut esse debet, sed Atur fluvius: quorum verborum nullus est tolerabilis sensus. Nam sinus mare quidem ore suo admittere ac claudere consuevit: fluvios verò si quos excipit, *claudere* dici non potest. Ausonius à Tarbellis fluvium *Aturrum Tarbellicum* cognominat, quòd in mare Tarbellicum effluat; agrum Tarbellorum *arva Tarbellica*; mare quod attingunt, *Oceanum Tarbellicum*.

Tarbellique furor perstrepit Oceani.

Tarbellorum finibus continentur Aquæ Tarbellicæ, & pagus Aquensis in arenis quas Landas vocitant, atque Lapurdum seu Baiona cum pago Lapurdensi, ut Josephus Scaliger sentit, quem multi alii viri doctissimi sequuntur, & cui ego libentissimè accedo. Samsonis, sed solius alia est opinio, qui Tarbellis unam modo diœcesin Baionensem assignat, & Baionam veteri nomine Aquas Augustas & Aquas

Tarbellicas appellatam esse putat.

Errat graviter Massonus, qui nominum similitudine deceptus, & Iucundum Veronensem secutus, Tarbellos atque Tarbienses puerili errore confundit, & ex duobus populis provinciæ Novempopulanæ, Tarbellis videlicet, atque Bigerronibus quorum caput est Tarbia, Gentem unam facit. Itaque ut ex uno errore plures oriri consueverunt, negat propinquos Oceano Tarbellos verè dici à Lucano potuisse, cùm satis à mari absint; & vicum Aquas à quo *Vicani Aquenses* nomen acceperunt, *in Bigerronibus sive Tarbellis esse*, & olim *Aquas Tarbellicas* dictum esse, nunc à balneis *Balnearias* vocari. (*Bagneres.*) At Aquæ illæ cùm in Bigerronibus sint, & III. circiter leugis à Tarbia Bigerronum distent, Tarbellorum esse, & Aquæ Tarbellicæ nuncupari non possunt, sed potiùs Aquæ Bigerricæ: quas quia in vico erant, *Aquas Vicanas*, & vici incolas *Vicanos Aquenses* Romani vocaverunt: Nostri *Balnearias* seu *Bagnerias* vocitant; *Aquas villam* in Vasconia forsitan scriptor vitæ Ludovici Aug. in anno DCCCIX.

Tarbellorum urbs præcipua ab Aquis nomen, à Gente cognomen, interdum & ab Augusto accepit, & dicta est nunc *Aquæ Augustæ*, nunc *Aquæ Tarbellicæ*. Plinius in capite II. libri XXXI. Aquas Tarbellicas designavit his verbis. *Emicant aquæ benignè passimque in plurimis terris, alibi frigidæ; alibi calidæ; alibi iunctæ: sicut in Tarbellis Aquitanica Gente & in Pyrenæis montibus, tenui intervallo discernente. Aquæ* illæ *in Tarbellis Gente Aquitaniæ*, haud dubiè sunt Aquæ Tarbellicæ. Sed suprà legi malim *alibi iunctæ*, ut indicet Plinius aquas calidas & frigidas junctim seu alteras alteris proximas alicubi reperiri, talesque in Tarbellis & in Pyrenæo monte inveniri, parvo alteras ab alteris intervallo discretas. Aquarum Tarbellicarum incolas Plinius in capite XIX libri IV. *Aquitanos* vocat, putatque vel potiùs affirmat Aquitaniam nomen eis suum debere. *Aquitanicæ sunt Bituriges liberi cognomine Vibisci, Aquitani, unde nomen provinciæ. Urbs Tarbellorum Aquæ Augustæ* à Claudio Ptolemæo nuncupatur: eadem *Aqua Tarbella* ab Ausonio; *Aquæ Terebellicæ* non semel ab Æthico in Itinerario vocatur pro Aquæ Tarbellicæ; qui Æthicus ab Aquis Tarbellicis Burdigalam M.P. LXIV. Beneharnum XIX. Lugdunum Convenarum LXI. Tolosam CXXX. abesse ait. Nimirum Tarbelli in scriptorum Latinorum exemplaribus priscis *Terbelli* etiam appellantur. Vibius Sequester de fluminibus sic refert. *Atur Tarbellæ civitatis Aquitaniæ in Oceanum influit* Duæ sunt Tarbellorum civitates, Aquæ Tarbellicæ, & Lapurdum vel Baiona. Utram ambarum Vibius *Tarbellam civitatem Aquitaniæ* vocet, incertum est. Ego Aquas Tarbellicas ab eo potiusquàm Lapurdum designari arbitror. Hæc inter XII. civitates provinciæ Novempopulanæ secunda collocatur, vocaturque *civitas Aquensium* in veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ. Robertus in Chronico *civitatem Aquas* appellat, & Novempopulanæ provinciæ nonam facit. Gervasius Tisleberiensis & recentiores Notitiæ suum ei locum gradumque restituunt, & Episcopum *Aquensem* primum numerant inter decem Antistites, Auscitano Vasconiæ Archiepiscopo suffragantes. Gregorius Turonicus Episcopus in libri VII. Historiæ capite XXXI. *Aquensem urbem*, in libri VIII. capite II. *Aquas* nuncupat.

Quoniam autem duæ sunt in Gallia civitates eo nomine, altera Metropolis prov. Narbonensis II. altera sedes Episcopatus in Novempopulis, ambæ *civitas Aquensis* dictæ: minimè mirandum est duos diversarum civitatum Antistites sæpe uno nomine uno tempore designari, tanquam unam eamdemque ambo civitatem rexerint ac Ecclesiam. Certè Concilio Aurelianensi IV. Basilio V. C. Consule interfuere *Maximus Aquensis civitatis Episcopus*, & *Carterius Episcopus civitatis Aquensis*; Concilio Aurelianensi V. *Avolus Episcopus Ecclesiæ Aquensis*, & *Liberius Episcopus Ecclesiæ Aquensis*.

In media urbe sunt aquæ admodum calidæ ac propè ferventes, & circa fontem largum atque exundantem solia marmorea hodieque spectantur, quibus aquis nunc Pyrenaicæ præferuntur. Ab his aquis olim celeberrimis Romani, vel potiùs Galli Romanæ ditioni subjecti, qui lingua Latina utebantur, locum *Aquas* vocavere, & à Gente cujus in finibus erant *Tarbellicas* cognominavere, Episcopatûs & Vicecomitatûs antiquam sedem. Vetus nomen retinet urbs hodieque; vocatur enim *Aqs*, aliàs *Daqs*: ut solent Vascones nominibus à vocali incipientibus d litteram præfigere. *Dax* plerique scribunt pro *Daqs*, propterea quòd littera x vocalem a sequens eumdem sonum efficit quem *qs*, & *Daqs* itaut *Dax* sonat. Nomen autem vulgare *Aqs* aut *Daqs* ex Latina veterique loci appellatione *Aquis* ortum esse vel cæci vident.

Quo magis miranda est Samsonis pervicacia, qui cùm Tarbellorum urbem Aquas Augustas vel Aquas Tarbellicas pro Baiona confidenter accipiat; nostram urbem *Aqs* vel *Dax* quærit apud nescio quos *Datios*, quærit ac invenisse se putat in Datiorum istorum urbe *Tasta*: quasi Datii aut *Tasta* Datiorũ magis quàm *Aquæ* ad *Aqs* aut *Dax* accedant. Quod ut intelligatur, scire cõvenit à Claudio Ptolemæo in Aquitania *Datios* sub Gabalis, & eorũ urbem *Tastam* poni. Ptolemæi verba sunt. Ὑπὸ Γαβάλεις Δάτιοι, καὶ πόλις Τάστα. *Datios* inter Aquitaniæ populos apud Strabonem & Plinium reliquosque veteres Geographos nusquam reperio, multo minùs apud Historicos Cæsarem aliosque: itaut Samson Datiis suis tantopere confidere non debeat, Genti cunctis incognitæ. Equidem Ptolemæi verba mendosa esse, & repetitione unius syllabæ sic restitui oportere non dubito. Ὑπὸ Γαβάλεις Οὐσδάτιοι, aut Οὐσιδάτιοι. *Osdatii* vel *Osidatii* dicuntur à Ptolemæo, qui Latinè *Ossidates*; ut Οὐασάτοι, Οὐελιοκάσσιοι, Τρικάσσιοι, Ἀτρεβάτιοι, Οὐαδικάσσιοι, qui ab scriptoribus Latinis *Vasates*, *Veliocasses*, *Tricasses*, *Atrebates*, *Vadicasses*. Certè à Plinio inter Aquitaniæ Gentes numerantur *Ossidates Montani*, & *Ossidates Campestres*, aliàs *Osquidates*, ambo à diverso situ sic cognominati. *Ossidates* autem mihi videntur nomen accepisse ab Ossida vel Ossido fluvio, *l'Osse*: qui

Gelisam vel Gelidam (*Gelise*) Elusarium amnem, & Balisam Condomiensem Neracensemque fluvium, *Baise* vulgò dictum, infra Aginnum in Garumnam defert, & vico quem Foramen Ossidæ vocant (*Heur d'Osse*) nomen dedit: quamquam alii contrà Ossidam ad vicum istum in Gelisam effluere, Gelisam ipsum à Balisa excipi atque in Garumnam devolvi asserunt. Ad Ossidam est Montesquiuum *Montesquiou* opidum, forsitan *Tasta* Ossidatium apud Ptolemæum.

Idem Samson ex Cocosatibus & Datiis unam Gentem, ex Segosa & Tasta Datiorum unam urbem facit. Quippe ait *Coëquosam* in Itinerario Æthici, ab Aquis Tarbellicis XVIII. aut potiùs XVI. millibus passuum distantem, quam ipse *Cocosam* vocat nomine ad Cocosates paullo propiùs accedente, urbi *Dax* necessariò respondere; *Cocosates* vel Cocosates ejus urbis agro sive Diœcesi: quippe agrum suburbanum, inter urbem & mare positum, hodieque *Cosse* vocitari. *Cocosates* autem à Cæsare in III. Commentario numerantur inter populos Aquitaniæ, necnon à Plinio in libro IV. cui *Cocosates Sexsignani* cognominantur. A Cocosatium nomine multum recedere *Coëquosam* Æthici, & commenticios Samsonis *Cocosates* nemo non videt. Sed tales Samsonis opiniones, duo nomina diversa uni Genti unique urbi sine caussa tribuentis, fefellere necesse non est.

AQUILA.

Ordericus Vitalis in libro IV. Historiæ Ecclesiasticæ Nortmannorum memorat *castrum Aquilam*, dictum à nido aquilæ in quercu reperto, cùm conderetur: & eodem in libro vocat illud *opidum Richeris, quod pro nido aquila ibidem in quercu reperto dum castrum à Fulberto fieret. Aquila dicitur. Castrum Aquilense* etiam appellat, & incolas ejus *Aquilinos*. Vulgò *l'Aigle* nuncupatur, opidulum ad flumen Riselam positum.

AQUITANIA PROVINCIA.

Quam Strabo & Ptolemæus Ἀκυιτανίαν, Appianus in libro V. & Dion in libro XXXIX. Ἀκιτανίαν, quidam Ἀκυιτανίαν, Marcianus Heracleotes aliique Græci Ἀκυιτανίαν vocant; ea Latinis scriptoribus nunc *Aquitania*, nunc adjectivè *provincia Aquitanica*, aut absolute *Aquitanica* subaudito nomine provincia nuncupatur. Certè Plinius modò *Aquitaniam*, modò *Aquitanicam* appellat; *Aquitanicam* necnon *Aquitanias* Salvianus in libro VII. de Gubernatione Dei; veteres Notitiæ provinciarum & civitatum Galliæ *provinciam Aquitanicam*.

Et Plinius quidem in capite XVII. libri IV. *Aquitaniam Aremoricam antè dictam* scribit; & in capite XIX. Aquitaniam describens, Aquenses seu Aquarum Tarbellicarum incolas vocat *Aquitanos, unde nomen provincia*. Quem si sequimur, credemus regionem hanc primùm à Gallis Gallico nomine dictam esse *Aremoricam* vel *Armoricam*, quòd maritima majore ex parte esset; postea à Romanis Latino nomine nuncupatam *Aquitaniam*, ab Aquis Tarbellicis, quarum incolæ vocantur Aquitani. Ego non à solis Aquis Tarbellicis; sed ab aquis fabribus calidis & frigidis quibus scatet, dictam Aquitaniam magis existimaverim. Ibi enim sunt & Aquæ Convenarum, Aquæ siccæ, & in Bigerris, in Beneatnensi agro Levitaniæque montibus aliæ.

Aimoinus & Hugo Floriacenses Monachi Aquitaniam dictam esse aiunt, *quod præ ceteris Galliæ provinciis fontibus, fluminibusque torrentibus exuberet*; Isidorus & Robertus *ab aquis obliquis fluvii Ligeris* quo ex maxima parte terminatur; Gervasius *ab aquis Rhodani & Ligeris*; alii *quia Ligere & Garumna ac mari ferè circumdatur*. Plinius igitur ab Aquis Tarbellicis, at hi ab aquis fontium & fluminum ac maris Aquitaniæ appellationem deduxerunt. Sed à Ligeris & Rhodani aquis cognominari Aquitania non potuit, cùm nota fuerit Julio Cæsari & Hirtio Aquitania, & nonnisi principatu Augusti ad Ligerim promota sit, ad Rhodanum verò numquam pertinuerit. Gervasius *ab equis quibus incola abundant ac potentiùs invehuntur*, Aquitaniam etiam dictam videri posse ait *quasi Equitaniam*. Equos quidem Vasconia, quæ est Aquitania Julii Cæs. ac præcipuè ibi Levitania, *le Lavedan*, olim plurimos tulit, *potentes, feroces & in orbem agi doctos*: quales à Guillelmo Pictavensi describuntur, & Levitani vocabantur, *Lavedan*. Sed ab equis Aquitania dici non potuit. Nam Equitaniæ nomen quod in nostris Annalibus nonnumquam occurrit, corruptum est A in Emutato.

Cæsar in libro I. Commentariorum belli Gallici *Aquitaniam à Garumna flumine ad Pyrenæos montes & eam partem Oceani qua est ad Hispaniam, pertinere* memoriæ tradidit, deceptus ut existimo falsis relationibus P. Crassi, omnia in majus augentis, cui maxima pars Aquitaniæ sese dediderat obsidesque bis victa miserat: & in libro III. *Aquitaniam & regionum latitudine & multitudine hominum ex tertia parte Galliæ æstimandam esse* asserit: quæ postea provincia Novempopulana, ac demum Vasconia est appellata: cùm tamen ab imo Pyrenæo ad Garumnam flumen sive Burdigalam iter sit millium passuum vix centum. Quem errorem cùm agnovisset Julii Cæsaris successor Augustus, Aquitaniam à Pyrenæo ad Ligerim protulit, ut Strabo docet, XIV. Gentibus quæ inter Garumnam & Ligerim habitant ei attributis & adjunctis, nimirum Biturigibus Cubis, Aruernis, Rutenis, Albiensibus vel Albigensibus, Cadurcis, Lemovicibus, Gabalis, Vellavis, Biturigibus Viviscis sive Burdigalensibus, Aginnensibus seu Nitiobrigibus, Ecolismensibus, Santonibus, Pictonibus, Petrocoriis: quot sunt populi provinciæ Aquitanicæ I. & Aquitanicæ secundæ, in veteribus Notitiis Galliæ & ab ipso Strabone memorati: nisi quòd Strabo Albienses & Ecolismenses prætermisit, & pro Albiensibus *Helvios*, Gentem provinciæ Viennensis in Gallia Narbonensi sitam, videtur malè posuisse. Populos Aquitaniæ Julianæ ab Augusto aggregatos non ampliùs duodecim exemplo Strabonis numerat Ptolemæus, Ecolismensibus & Albiensibus similiter omissis: XI. Plinius, cum utrisque Vellavos omittendo. Tibullus Aquitanicæ victoriæ Messallæ testes non *Garumnam* modò, sed etiam *Ligerim* facit, propterea quòd tum ab Augusto ad Ligerim

gerim Aquitaniæ promorus est terminus, & Pictones ac Bituriges Cubi qui ad Ligerim pertinent, a Messalla sunt perdomiti.

Nihilominùs tamen Mella Julium Cæsarem sequitur, & *à Pyrenao ad Garumnam Aquitanos pertinere* ait, quorum clarissimi Ausci urbem opulentissimam habeant *Elusaberrim* vel *Climberrum*, ut veteres Codices præferunt. Et Mella quidem sibi constat: At non similiter Plinius, qui Julium Cæsarem sequitur, & mox ab eo recedit. Quippe cùm in capite XVII. libri IV. *à Scalde ad Sequanam Belgicam, ab eo ad Garumnam Celticam eamdemque Lugdunensem, inde ad Pyrenei montis excursum* vel promontorium *Aquitaniam* pertinere scribat: in capite XIX. Gentes undecim aut ampliùs Garumnam inter & Ligerim sedem habentes, in primis Bituriges liberos & Pictones qui Ligerim attingunt, velut immemor sui, certè sibi ipsi admodum repugnans, Aquitaniæ populis adnumerat: itaut cui provinciæ cum Julio Cæsare Garumnam priùs limitem præfixerat, mox cum Augusto terminum ejus Ligerim statuat. In eumdem errorem multi inopinantes inciderunt præsertim recentiores, Julium Cæsarem & Augustum simul secuti. In primis Hugo Floriacensis Monachos, & Robertus in Chronico *Aquitaniam à Garumna flumine ad Pyrenaos montes extendi, & obliquo cursu Ligeris qui eam ex parte terminat, pane in orbem cingi* scripserunt. At Garumna quidem à capite suo usque ad Tolosam & aliquanto etiam inferiùs Aquitaniam dividit à Gallia Narbonensi: sed inde ad ostium suum terminus Aquitaniæ haberi dicique non potest, cùm heic jam medius fluat inter Pyrenæos montes & Ligerim Aquitaniæ terminum.

Et primò quidem una & simplex fuit Aquitania inter Pyrenæum & Garumnam ac Oceanum, qualis à Julio Cæsare describitur: deinde etiam diu post prolatos ab Augusto ejus terminos usq; ad Ligerim, una esse perseveravit provincia Aquitania. Unde Aur. Victor & Eutropius Tetricum *Præsidem Aquitania* principatu Gallieni fuisse quum dicunt, totius Aquitaniæ rectorem fuisse indicant. Postea Constantini Maximi ordinatione ut puto, ex una provincia duæ factæ, *Aquitania* altera, altera à Novempopulis *Novempopulana* dicta. Certè Ammianus Marcellinus *Aquitaniam* & *Novempopulos* tantùm agnoscit, & in Aquitania Burdigalam ac Biturigas ponit. Demum remanentibus Novempopulis, Aquitania bifariam divisa est in Aquitanicam primam, & Aquitanicam secundam: provinciæ Aquitanicæ primæ Metropolis facta Biturigæ, secundæ Burdigala. Unde Rufus Festus in Breviatio rerum Gestarum populi Rom. & veteres Notitiæ provinciarum Galliæ tres provincias Aquitanis attribuunt, *Aquitaniam primam*, *Aquitaniam secundam*, & *Novempopulanam* quas tres provincias ab Augusto constitutas esse falsò Jos. Scaliger affirmat.

Aquitaniæ tertiam partem provinciamve Novempopulanam Pyrenaica Gens citerioris Hispaniæ Vascones sub Merovingis Regibus paullatim occupaverunt, & eam nomine suo Vasconiam appellaverunt. Sed non tarò accidit, ut tota Aquitania impropriè à Nostris scriptoribus *Vasconia* nuncuparetur, & ejus incolæ pro Aquitanis *Vascones* dicerentur. In Appendice Chronici Fredegarii, *Grippo qui dudum in Vasconiam ad Vuaifarium Principem confugium fecerat, interfectus est.* Item. *Pippinus Vascones quos ibidem invenit, secum abduxit*, & de Toarcis castro: *Vascones quos ibi invenit, unà cum Comite secum duxit in Franciam.* In Annalibus Nazarianis *Anno* DCCXXXV. *Karlus invasit Vasconiam:* Item, *Anno* DCCLXI. *Pippinus Rex fuit in Vasconia cum exercitu usque ad Limodiam civitatem. Anno* DCCLXVI. *Rex Pippinus erat in Vasconia cum Francis, & conquisivit Limodiam civitatem & alias.* In aliis Annalibus qui in anno DCCCVIII. desinunt, *Anno* DCCXXXI. *Karolus pugnavit in Vasconia contra Eodonem.*

Aquitaniæ à Francis nomen suum relictum. Hæc à Nostris *Aquitaine*, ac demum truncato & corrupto Latino nomine *Guienna* dicta est, *Guienne*, quasi *Quitania* vel *Quiania*: quo nomine primùm tota Aquitania, deinde pars tantùm ejus designata. Hæc sub. Vesigothorum Regibus usque ad Chlodovei victoriam Regnum, tum deficientibus Merovingorum Regibus Ducatus, & iterum sub Caroli Magni posteris Regnum aliquamdiu fuit. Regibus successere Duces, qui Ducatum Vasconiæ latè patentem suo Aquitaniæ Ducatui tandem adjunxere, Regum Francorum milites & clientes.

Aquitaniam sæpe à Gallia disertis verbis distinctam reperias apud priscos auctores. Vitruvius in capite I. libri II. *Nationibus* (inquit) *exteris ex his rebus adificia constituuntur, ut in Gallia, Hispania, Lusitania, Aquitania.* Ubi notandum *Hispaniam* propriè & absolutè dici citeriorem Hispaniam, eamdemque Tarraconensem, & ab ipsa distingui Lusitaniam. Rufus Festus in Breviario rerum Romanarum ad Valentem Aug. *Sunt Gallia cum Aquitania & Britanniis provincia* XVIII. Idem Ammianus Marcellinus in libris XV. & XXI. facit; idem Sulpicius Severus in Sacræ Historiæ libro II. & in Vita S. Martini: idem Victor Maximus Augustus facit in epistola ad Valentinianum Aug. à Baronio laudata. *Hac Fide gloriantur Gallia, Aquitania, & omnis Hispania.* De Fide Catholica & orthodoxa loquitur. Notus est Ausonii versus de Arelate.

Populosque alios & mœnia ditas,
Gallia queis fruitur gremioque Aquitania lato.

Apud Æthicum in Itinerario provinciarum primo *de Hispania in Aquitaniam* deinde *de Aquitania in Gallias* iter describitur. Hæc jam Salmasius ac quidam alii observavere, & tot auctorum testimoniis adducti, Gallias jam inde à Valentiniano & Valente A A. in Galliam & Aquitaniam divisas esse putavere. Qui veriùs dixissent, jam inde ab Augusto: cùm Vitruvius Augusti æqualis Aquitaniam à Gallia distinxerit.

Cohors prima Aquitanorum equitum; item, *Præfectus cohortis secunda Aquitanorum* in veteribus inscriptionibus reperiuntur.

Cæsar multis locis apud Aquitanos ærarias esse secturas tradit, & auctor est Scaliger adversus Cardanum, æris Cyprii in Pyrenæis & Cebennis fodinas esse hodieque, ac in aliquot Aquitaniæ locis chalybem effodi, v. fer-

tum forte dictum, vel acierum.

ARAR FLUVIUS.

Arar nobilissimum Galliæ flumen, à Caio Julio Cæsare omnium primo in libro I. Commentariorum belli Gallici memoratur. *Flumen est Arar, quod per fines Æduorum & Sequanorum fertur incredibili lenitate, ita ut oculis in utram partem fluat judicari vix possit*: aut sicuti ait Seneca, *dubitare* videatur *quò suos cursus agat. Segnis & cunctabundus amnis, tardusque* ob id dictus Eumenio; *Lentus Arar* Claudiano. Idem Vibius Sequester refert: idem Aimoinus se perspexisse & admiratum esse testatur. Strabo & Ptolemæus ὁ Ἄραρ Ἄραρος, id est *Arar Araris* declinavere, Polybius ὁ Ἄραρος τῷ Ἀράρῳ: Tibullo in Elegia ad Messallam etiam *Arar* vocatur, quod sincerum est fluminis nomen. Postea ut pro *Liger Ligeris*, pro *Elaver Elavaris* vel *Elauris*, sic pro *Arar* in recto casu *Araris* dixere. Dion qui Elagabali principatu anno CCXXII. floruit, inter primos ita locutus est. Πλωτοὶ Ῥοδανὸς, καὶ Ἄραρις, καὶ Μόσας, καὶ Λίγερ, καὶ Ῥῆνος: Navigatur Rhodanus, & *Araris*, & Mosa, & *Liger*, ac Rhenus. Claudiano cui *Arar* placuerat, nec *Araris* displicuit; in libro I. in Eutropium,

> Cinyphiisque ferax Araris successit aristis.

& libro II. in Rufinum,

> Quos Rhodanus velox, Araris quos tardior ambit.

Dionem plerique recentiorum imitati, exceptis his, qui veterum auctoritatem sequi maluerunt. Nam & in tabula Peutingeriana *fluvius Arar* vocatur, & à Vibio, & à Sidonio, à Theodulfo in Paræneſi ad Judices, aliisque.

Ararim postea Galli (incertum quam ob caussam) *Sauconnam* vocavere non multo ante ætatem Ammiani Marcellini, quemadmodum arbitror. Certè hic Historicus primus omnium quos equidem legerim, circa annum CCCXC. in descriptione Rhodani Ararim eo nomine appellari in libro XV. Historiæ docet his verbis. *Viennensem latere sinistro perstringit, dextro Lugdunensem; & emensus spatia flexuosa, Ararim quem Sauconnam appellant, inter Germaniam primam fluentem suum in nomen adsciscit: qui locus exordium est Galliarum*: (scilicet Lugdunum) *exindeque non millenis passibus, sed leugis itinera metiuntur*. Ubi miror, quòd *inter Germaniam primam fluere* Ararim dicat Ammianus: quem constat procul à finibus Germaniæ primæ oriri è monte Vogeso vel Vosago, & inter Lugdunensem primam ac Maximam Sequanorum fluere, Sequanosque à Lingonibus & Æduis provinciæ Lugdunensis primæ populis dividere. Sed fortè deceptus est versu Virgilii, pastorem de industria ignarum sitûs fluviorum, & Ararim in Germania ponentem inducentis.

> Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim.

Deceptus est & Vibius Sequester, à quo *Arar Germaniæ fluvius è Vogeso monte* propterea dicitur, quasi Vogesus sit in Germania. Quin & Apollinaris Sidonius provinciam Lugdunensem primam in libri V. epistola VII. *Lugdunensem Germaniam* similiter appellavit, *Germaniam* inquam, sed *Lugdunensem*, non *primam*. Ut redeam ad nomen Araris recentius, Fredegarius homo natione Burgundio in libri V. ac ultimi Chronici sui capite XLII. *Saogonnam* vel (ut in codice vetustissimo reperio) *Saucunnam* nuncupat. *Usque Ararem, id est Saogonnam fluvium pervenit*: & in capite XC. *Saoconnam*. *Per Ararem fluvio cognomento Saoconna Latona properans*: sicut in antiquissimo codice Jacobi Sirmundi legere memini. Nithardus in libro IV. *Saugonnam* bis vocat. *Saoconnam* autem & *Saogonnam*, & *Saucunnam* ac *Sauconnam* atque *Saugonnam* unum idemque nomen esse non dubitabit, qui sciet u in o, & invicem o in u, c quoque in G sæpissime mutari consuevisse. In Passione MS. S. Marcelli Mart. nunc *Arar*, nunc *Segonna* dicitur. Glaber Rodulfus Cluniacensis Monachus *Araris vel Sagnnna* mentionem facit: quem fluvium Aimoinus Rodulfi æqualis initio libri IV. Historiæ Francicæ *Sagonnam* similiter appellat. *Chlotharius Ararim usque fluvium qui nunc Sagonna dicitur, pervenit.* Credas ætate Aimoini Floriacensis Monachi Ararim Sagonnam dici cœpisse, qui ante annos sexcentos quàm Aimoinus scriberet, eo nomine designabatur. Hugo Monachus Floriacensis in libro III. Historiæ Ecclesiasticæ, circa annum Domini MCIX. scriptæ, *Fluunt* (inquit) *per Lugdunensem provinciam Rhodanus, & Araris qui & Sagomna vocatur*. *Sagunnam* Robertus in Chronico, quod in anno MCCX. desinit; Bernardus Guido Leutevensis Episcopus, & Johannes Parisiensis *Sagonam* nuncupavere. Ex Sauconna igitur *Sagonnam* vel *Sagnnnam* & *Segonnam* recentiores; novissimi *Sagonam* fecerunt; ex quo Nostri *Saonam*, *la Saône*.

Oritur Arar in monte saltuque Vosago apud Lotharienses Meridianos, (*la Voyge*) alluitque Bonamvillam *Bonville*, Attiniacum *Attigny*, Monasteriolum *Monstereul*, Ad Tria Balnea *Trois Bains*, Castellionem *Chastelion*, Pontem ad Ararim *Pont sur Saone*, Gradicum castrum *Grey*, Pontem Arliciorum vel Arleium *Pont-Arly*, paullo infra Vincennæ vel Vingennæ (*la Vigene*) & Araris confluentes. Tum fluviolus Vernela, *la Venelle*, in Chronico Besuensi memoratus, Selongiam castellum, Miribellum, & S. Leodegarii vicum præterlapsus, accedit Arari; qui postquàm Auxonam alluit, Tilâ augetur. Tila *Tille* vulgò dictus, attingit Marciacum *Marci sur Tille*, Tilæ castrum vel Tilense castrum *Tille-chasteau*, corruptè *Tri-chasteau* dictum, & in Ararim labitur: labitur mox Besua, deinde & Oscara, quibusdam *Uscara*, amnis Gregorio & veteribus monumentis notissimus, *Ousche*, qui pago Oscarensi nomen suũ dedit, & per Colcas *Couches*, per Divionem castrum Lingonum, castellum Robur *Rouvre*, & per Longam Curtem *Longe-Court* in Ararim influit contra Latonam. *S. Jean de Laone*. Arar deinde Surregium attingit *Seurre*, Pauliacum *Pouly*, & apud Virdunum Dubim amnem celebrem ac illustrem recipit, *le Don*; è monte Jura Sequanisque venientem: mox irrigat Cabillonum Æduorum, & Graunæ vel Graonæ fluviolo nomen aquasque aufert, qui *la Grone* vulgò dictus, Cluniacum *Cluny*, Brancidunum *Brancion*, ac Firmitatem *la Ferté* præterfluit,

Sequuntur ad Aratim Tinuttium, recentioribus Trenorcium dictum *Tournus*, Balgiacum *Baugey*, Salix *la Saule*, Marisco Æduorum, Cavinio *Chavignon*, Monsmerulæ *Montmerle*, Trebula vel Triviolum *Trevol*. Vimiacum *Vimy*, Rupesscissa *Roche-taillée*, insula Barbara *l'Isle-Barbe*, veteri Cœnobio nobilis, Lugdunum Segusianorum *Lyon*, infra quam urbem apud Atanacum (*Ainay*) Rhodano miscetur, multis ex utraque ripa amnibus acceptis vix ipso minor.

ARAURIS FLUVIUS.

Arauris, *Erhau*, alias *Airau*, notissimus est Galliæ Narbonensis fluvius, qui Ptolemæo Ἀράυρος, hoc est Araurius vel Arauris; Straboni & Mellæ *Arauraris* mendosè pro *Arauris* dicitur: *ex Cebennis* (inquiunt) *demissus Arauraris, juxta Agatham fluit. Flumen Araris* & corruptè Plinio pro Arauris. Hic Ceseroni inter Forum-Domitii & Beterras posito, à se nomen *Araura* dedit, ut ex Itinerario Æthici discimus. Eumdem fluvium & Massilienses qui Agatham condidere, *Cyrtam* Græco nomine a flexuosis recursibus quasi incurvum dixere. Quare Vibius Sequester, scriptor Christianus, in libello de Fluminibus ad Virgilianum filium sic ait: *Cyrta Massiliensium secundum Agatham urbem* Oritur autem in finibus Gabalorum, uti aiunt, & alluit Montanacum, *Montignac*, Castellum novum, Arauram sive Ceseronem, quem locum Nostri Latinè *S. Tiberii*, vulgò *S. Vberi* corruptè pro *S. Tuberi* aut *S. Tiberi* appellant: unde per Florentiacum *Florensac* & Agatham decurrit in mare, recepto præ ceteris fluvio Larga, *Lierge* vel *Lergue*, qui Lutevam alluit, & ad Cannetum Araurim auget.

Araurim recentiores *Eraunm* dixere, ut discimus ex litteris Petri Regis Aragoniæ datis anno MCCV. & ex litteris Titburgæ filiæ Raimundi Atonis datis anno MCXCIX. in quibus *flumen Eravi*, & *riparia Eravi* nuncupatur.

ARAUSIO CAVARUM, SECUNDANORUM COLONIA: ET DE CAVARIBUS.

Notior est quàm ut indicari egeat Arausio, *Secundanorum Arausio* Mellæ cognominatus à militibus veteranis secundæ legionis, & urbium Galliæ Narbonensis opulentissimis adnumeratus. Plinius quoque Arausionem eodem donat cognomine, & in Cavaribus ponit coloniisque Narbonensis provinciæ accenset his verbis. *In mediterraneo Colonia Arelate Sextanorum, Blitera Septumanorum, Arausio Secundanorum in agro Cavarum, Valentia, Vienna Allobrogum. Opida Latina, Aqua Sextia Salyorum, Avenio Cavarum*, &c. Ubi emendavi *Colonia*, cùm vulgò legatur *Colonia*. Numerum init Plinius Coloniarum primò, deinde opidorum Latinorum, id est jure Latii veteris donatorum. Viennam autem, & Valentiam atque Arelatum Colonias fuisse constat: quod & de Bliteris & Arausione simili ratione dici convenit. Nam ut *Arelatum Sextanorum* cognominatum est, quòd esset colonia militum sextæ legionis: ita Bliteras Septumanorum & Arausionem Secundanorum cognominatas esse nemo non videt, hanc à militibus secundæ legionis, illam à militibus legionis VII. quorum erant coloniæ. Adeo verum est quod ait Velleius, *non facilè memoria se mandaturum, quæ nisi militaris post* Marium sexies Valeriumque Flaccum Consules *deducta Colonia sit* Certè in nummo Neronis vocatur COL. ARAUSIO SECUNDANOR. COH. XXXIII. VOLUNT. hoc est, Colonia Arausio Secundanorum cohortis XXXIII. Voluntariorum: Ptolemæo *Arausio* (Ἀραυσίων) *in Cavaris* gente Galliæ Narbonensis; in tabula Peutingeriana *Arusio* pro Arausio inter Avenionem & Senomagum; in Itinerario Burdigalensi *civitas Arausio*; *Arausionensis urbs* Sidonio in epistola XII. libri VI. In veteribus Notitiis provinciarũ & civitatũ Galliæ, inter provinciæ Viennensis civitates XIV. nona numeratur *civitas Arausicorum*; in una *civitas Aurasicorum*; in Notitia Simleriana *civitas Aurasiorum* dicta Nimirum ex Arausione *Aurasionem* transpositis litteris fecere recentiores. Robertus in Chronico *civitatem Aurasicam* pro *Arausica civitate* vocat, & in Arelatensi provincia III. loco ponit. Gervasius quoque Tisleberiensis & quædam Notitia CCCC. ferè annorum *Aurasicensem* tertium numerant inter Episcopos Arelatensi Burgundiæ Archiepiscopo suffragantes; alia recentior septimum. Nostris *Orange*, indigenis *Aurange*, Belgis *Oranien* sive Hollandiensibus appellatur, nomine deducto ab *Aurasica*, & c in g mutato. Unâ leugâ abest à Rhodano.

Concilio Arelatensi I. *Faustinus Presbyter de civitate Arausicorum provincia Viennensi*; Concilio Aquileiensi Gratiani principatu interfuit *Constantius Episcopus Arausicus*: Epaonensi *Florentius Episcopus civitatis Arausica*; aliis alii.

Et Arausio quidem Cavarum fuit, ut Plinius & Ptolemæus docent. Fuere & ejusdem Gentis urbes Cabellio, & Avenio, quemadmodum iidem cum Strabone tradidere. In omnibus autem priscis Notitiis civitatum Galliæ *civitas Arausicorum civitati Cabellicorum*, & *civitati Avennicorum* constanter præponitur. Ex quibus colligo non Cabellionem, nec etiam ut vulgò creditur Avenionem, sed Arausionem caput Cavarum exstitisse: aut si plura Gentis fuere capita, saltem Arausionem caput primarium fuisse.

Scribit Strabo transito Druentiâ flumine ad Cabellionem, occurrere regionem Cavarum, χώραν Καουάρων, usque ad Isaræ & Rhodani confluentes. Quod falsum est. Neque enim totum agrũ inter Druentiam & Isaræ ac Rhodani confluentem occupant Cavares: cùm Segalauni quorum est Valentia, & Tricastini ad lævam ripam Rhodani maximam agri ejus partem obtineant. Diligentior fuit Strabone Ptolemæus, à quo *Cavari* Καούαροι *sub Segalaunis* ponuntur. Veriùs tamen sub Segalaunis sunt Tricastini, sub Tricastinis Cavares. In tabula Peutingeriana ab urbe Avenione usque ad Segusteronem notantur *Cavares* litteris capitalibus scripti: quasi ab Avenione ad Segusteronem, seu à Rhodano ad Druentiam cuncta Cavares occupaverint: inter quæ loca & flumina Meminos Carpentoratensium, & Vulgentes

Aptensium sedes habere certum est. Rhodanum *inter Vlcas & Cavaras emissis* ait Mella, quod alibi refellimus.

Festivus est Dalecampius Medicus, qui in *Cavares* pagi vulgò dicti *le Gavot* incolas esse asserit, atque ita interpretatur, duarum anti litterularum similitudine addoctus. Atqui Cavares quidem accolunt, sinistram ripam Rhodani & Druentiam circa Arausionem & Avenionem, ac Cabellionem, urbes provinciæ Viennensis: at pagus Gavotus, *le pays de Gavot*. longissimè abest ab Arausione ceterisque urbibus Cavarum. Jacet enim in provincia Alpium Graiarum & Penninarum, ad caput seu initium lacus Lemani. à quo & nomen videtur accepisse *Caput lacus*: ex *Caput* Nostri fecerunt *Gavot*, c in G, p in u, & u in o ex more conversis. Sic Nostris macer est *maigre*, acer *aigre*, alacer *alegre*; cupa *cuve*, sapor *saveur*, Aprilis *Avril*; necnon fluctus *flot*, ructus *rot*. Mucra fluvius, *le Morin*.

Pagos Arausicanus vel Arausicus, *territorium Arausicum* vocatur in Conciliis Galliæ. Certè *S. Synodus habita* dicitur *in territorio Arausico, in Ecclesia Iustinianensi* VI. *Idus Nov. anno* CCCCXLI. iterum *sequenti anno* XV. *Kal. Novembres Luciano in Arausico territorio conventus habitus*.

ARCÆ REMORUM.

Arca, vel potiùs *Arcus* vicus est in agro Maceriensi ad flumen Mosam in Neustriæ Regnique Lotharii seu Austriæ confinio olim positus, vulgo *Arches*, liber & sui juris: a quo vico Gonzagæ *Principes Archense* inscribuntur in nummis, qui in Arcensi solo Carolopolim condidere. Ejus loci mentionem facit auctor Annalium Bertinianorum his verbis. Anno DCCCLIX. *Lotharius Rex ad Karlum patruum suum festinat, & die Dominico initio Quadragesima in Arcas Palatio publicè sacramentis vicissim per seipsos datis sese iterum confirmant.* Quod Palatii nomen apertè indicat, *Arcas* villam Regiam fuisse. Villæ enim Regiæ vel publicæ magnifica habebant palatia, in quibus Reges nostri commorabantur: & ab his Palatiis tamquam à nobiliore sui parte Palatia appellari consueverant, sicut in libro XI. Rerum Francicarum observavimus.

ARCÆ CALETORUM.

Arcas vocat Frodoardus in Chronico ante annos septingentos. *Anno* DCCCCXLIV. *Arnulfus quosdam Nordmannorum qui custodia observabant apud Arcas, fudit.* Vocat item *castrum Arcarum* Robertus de Monte municipium Deppæ proximum, *Arques* hodieque dictum: quod silvæ ad mare positæ nomen suum dedit: vocatur enim silva Arcensis, *la forest d'Arques*. Hic est locus primâ Henrici Magni ex conjuratis victoriâ nobilis. In Gestis Guillelmi Ducis Normannorum & Regis Anglorum cognomine Conquisitoris *Arcense castrum in praalti montis Arcarum cacumine*: Willelmo Gemericensi Monacho in libri II. capite X. *Statio navium apud Hasdans, qua Archas dicitur.* Hasdans ergo & Archæ duo sunt ejusdem loci nomina. Litteræ Roberti Ducis Normannorum datæ anno MXXX. *Archas* etiam vocant, ponuntque cum Deppa in pago Talou, id est Tellau. Ordericus Vitalis in libro XII. de Balduino Comite Morinorum seu Flandrensium scribens, *in Normanniam* (inquit) *usque ad Archas venit, & villas in Tallogio combussit.* *Archas* idem alibi appellat, & in libro VI. *Archensium provinciam in Talogiensi pago* memorat. Ita enim emendandum est, cùm legatur *Calogiensi*. Arcensis quippe ager erat in pago Tallogio vel Talogiensi, qui & Taloo dicebatur, ac Tellau. Hunc locum *Arcus* primùm dictum esse puto, sive ab aliquo arcu triumphali ibi erecto, sive ab arcubus pontis Deppæ flumini impositi. *Arcas* postea barbaro nomine, ac demum corrupto per adspirationem Germanicam vocabulo *Archas* vocavere Nostri, propterea quòd arcam pro arcu, arcas pro arcubus dicere solebant. Sic *Pons arca* vocatus est, qui antè *Pons arcus*. Sic Monacho Sanctigallensi in libri I. capite XXXI. *arca pontis Magontiacensis* pro arcubus pontis.

Arcella sunt viculus, Arcis proximus ac ei derractus, vulgò dictus *Archelle*, ita nuncupatus quasi *Arcula* aut *parva arca*. Nam ex arca deminutivum fit arcula & arcella. Arcellæ ab Arcis rivo interfluente ac ponte dividuntur.

ARCISISI PAGI.

Tres Arcisisos pagos vel potiùs *Arcicisos* memorant Capitula Caroli Calvi, hoc est Arcicenses pagos vel Arciacenses: quorum uni nomen dedit Arciaca ad Albam, *Arcis sur Aube*: alteri Arcica vel Arcisa, ad Albionem in Albam effluentem, *Arcq sur Anjon*: postremo Arcica ad Tilam, *Arc sur Tille*, ut equidem puto.

ARDA VEL ARDEA MORINORUM.

In litteris datis anno MCXLIV. *Ardea* nominatur, & *Balduinus dominus Ardea, Ecclesiaque S. Audomari Ardensis Prapositus*: item, *Ecclesia S. Audomari Ardensis opidi*, & *Vualo de Ardea*, & *Arnulfus Gobel Castellanus Ardea* ibi memorantur. Alias & sæpiùs *Arda* dicta est; quod nomen à pascuis invenit, ut docet Lambertus, Ardensis ecclesiæ Presbyter, in Historia Comitũ Gisnensium, quam principatu Philippi Aug. scripsit. *Ille locus eo quòd pascuus erat, à pastura (ut aiunt incola) dicebatur Arda. Dicebant enim pastores ad invicem. Eamus, & conveniamus in pasturam, hoc est in Ardam. Crescentibus autem ibi populis indigenis simul & advenis, crevit villa situs & amplitudo: crevit & Ardensis nominis bonitas & fama. Arnoldus consensu Balduini Gisnensis Comitis de villa sua Ardea liberum fecit castellionis opidulum, XII. Pares vel Barones castro Ardea appendities instituit, Scabinos ibidem ordinavit. Hac origo Arda, qua de villa seu vico castrum vel opidulum liberũ facta est.* Quidam aiunt Arnulfum Selnessensem ex ruinis castelli Selnessæ anno MLXVII. Ardam condidisse. Arda igitur vel Ardea (utroque enim nomine appellatur à Lamberto & ab aliis) ab ubertate pabuli cognominata est. Pascua enim incolæ ardam vocavere. Unde & locus pascuus, amplus admodum & latus inter flumina Vonnam & Reveriam, hæc inquam *terra, à latitudine pastura vulgò Breden-arda dicta est*; ut

idem Lambertus scribit. *Breden* enim latum significat: unde fortasse urbs Breda in Brabantia nomen accepit. Auctor est Lambertus Robertum Comitem Flandrensem Arnoldo Ardensi Domino concessisse, ut hereditario jure cum XII. Flandrensis Curiæ Paribus & Baronibus sederet ac judicaret, honoris eorum & dignitatis particeps & compar. Ex quo intelligitur Ardam tum Flandriæ adscribi consuevisse. Vulgò *Ardres* nunc dicitur; Bredenarda autem *terre de Brenarde*. *Aldenarda* quoque in Flandria quæ *Aldenardenum castrum* à VVillelmo Brittone in libro IX. Philippidos nuncupatur, ab incolis *Oudenaerde*, à Nostris *Audenarde* & *Oudenarde*; inde compositam appellationem recepit. Aldenardæ enim nomen, compositum ex alden & arda, vetera pascua significat. *Eald* siquidem vel *alden* Germanis vetus est. Hinc qui Gregorio PP. II. *Altsaxones*, aliis *veteres Saxones*, vel *antiqui Saxones* in Germania; in Historia Anglica *Eald-Seaxan*, & *Ealdsaxones* nuncupantur, ut à Saxonibus novis seu Transmarinis, qui in insula Britannia sedes ceperunt, distinguantur. *Alden* autem idem est Germanis quod *eald*. Hinc V*enborgum* in diœcesi Brugiensi, vulgò *Oudenbourg* vel *Oudenborch*, in litteris anni MCXXX. *oppidum Aldenborg* appellatur, id est Aldeoburgus. Monasterium est apud Frisios Groningenses, *Vetus Claustrum* dictum, V. *Oldenclooster*.

ARDUENNA SILVA.

Silva Arduenna, ingenti magnitudine, per medios fines Trevirorum à flumine Rheno ad initium Remorum pertinet. ut ait Cæsar in libro V. *Vis totius Galliæ maxima, atque ab ripis Rheni finibusque Trevirorum ad Nervios pertinet, millibusque amplius D. in longitudinem patet*: inquit idem in libro VI. de bello Gallico. Ubi legendum esse *amplius quinquaginta* docet Orosius & Historia Miscella in libro VI. Nimirum attingit Rhenum inter ac Mosam Juliacenses, Colonienses seu Agrippinenses, Tolbiacenses, Aquenses, Condrusos, Efliam, Lemburgenses, Confluentinos, ac Mogontiacenses, Luciliburgenses & Bublionenses in finibus Trevirorum, Mediomatricos sive Mettenses, cis Mosam Leodicenses, Tungros olim dictos, Namucenses, Nervios vel Hainoarios, apud quos Carbonaria vocatur, Teoraciam. Catalaunenses, ac Barrenses Ducales; si Marliano creditur.

Brouverus paucis ait Arduennam *à Treviris* hoc est à Mosella *ad Mosam pertinere*, inde Condrusorum, Leodicensium, ac Namucensium agros, Nerviorúmque, Atrebatium ac Veromanduorum fines ad Scaldim attingere. Sed Atrebates trans Scaldim sedes habent, nec quidquam ad eos Arduenna pertinet. Melius igitur Brouverus ac verius dixisset, Arduennam Nerviorum, Veromanduorum, Remorum ac Catalaunorum fines attingere. Nam hodieque ad Duodeciacum, Sedanum & Doncherium Remorum opida silva ingens est, Arduennæ nomen servans, *bois des Ardennes*: & ab opido S. Manechildis, quod diœcesi Catalaunica continetur, Verodunum petentibus transcunda est ejusdem silvæ portio, hodieque *la forest d'Ardenne* nuncupata. Denique ad utramque Mosæ ripam nobiles supersunt Arduennæ reliquiæ, quæ hodieque veteri nomine censentur, dicunturque *les Ardennes*, hinc Mariæburgo, Cimacoque in Hainoo, Malaberti fonte & Rupe Regia in Remis, atque Monte Cornuto, inde Fumaco ac Orcimonte clausæ: nec procul à dextra fluminis ripa pars alia ejusdem silvæ cernitur, capite flum. Urtæ, & Andaino sive S. Huberti Monasterio, ac prisca appellatione nobilis. *Saltus, quibus nomen Arduenna*, Tacitus vocat.

Sigibertus junior Austrasiorum Rex in litteris apud Notgerum de Vita Remacli Arduennam *forestem suam* vocat. Arduenna inter silvas forestesve Dominicas numeratur à Carolo Calvo in Capitulis; uti *Vosagus silva* apud Gregorium nostrum in libri Historiæ Francicæ X. capite X. *Regalis silva* nuncupatur ab ipsomet Rege Guntchramno. Verba Gregorii talia sunt. *Dum Guntchramnus Rex per Vosagum silvam venationem exerceret, vestigia occisi bubali deprehendit: cúmque Custodem silvæ artius distringeret quis hæc in Regali silva gerere præsumsisset, Chundonem Cubicularium Regis prodidit.* Non licebat ergo privatis in silva regia venari, ac feras majores occidere. Et tamen Fortunatus qui tum florebat, in libri VII. Carmine IV. ad Gogonem quærit, an Gogo in *Arduenna* aut in *Vosago* silvis Regiis cervos, captas, helices seu alces, ursos, *bubalos* cornutos, onagros, apros cædat.

> Ardennæ, an Vosagi cervi, captæ, helicis, ursi
> Cæde sagittifera silva fragore tonat?
> Seu validi bufali ferit inter cornua tempus,
> Nec mortem differt ursus, onager, aper?

Quid ergo? An sub Rege Guntchramno in Burgundia Chundoni Cubiculario ejus & cuiquam alii non licuit, quod in Austria sub Sigiberto Gogoni ceterisque Proceribus licebat? Certè Guntchramnus ipse qui pro bubalo trium hominum sanguinem fuderat, postea pœnitentiâ ductus leve crimen hoc, & (ut verbis Gregorii utar) *parvulæ causæ noxam* appellavit. At contrà Carolus Calvus cognominatus filio suo Ludovico in quinque silvis dominicis venationem omnem interdixit.

Observo in veteribus Rerum Francic. Annalibus, Imperatores nostros Carolum Magnum & Ludovicum Pium in Arduenna, aut in Vosago, nec umquam ferè alibi quotannis ex more autumnalem venationem peragere consuevisse.

Falsò ait Cæsar suprà, Arduennam silvam à Rheno fluvio ad Remos *millibus amplius D.* (aliàs *quinquaginta*) *in longitudinem patere*, cùm pateat millia centum & sexaginta, hoc est leugas nostras L. Nam à Colonia Agrippina abest Bagacum Nerviorum millia passuum CX. à Bagaco Nerviorum, Durocortorum, Remorum LIII. milliaria.

Ardoennensem silvam Gregorius in libro VIII. appellat, *Belsonancum villam in medio Ardoennensis silvæ sitam* memorans; ceteri auctores nostri modò veteri nomine suo *Arduennam*, modo *Ardennam*. Notgerus de Vita Remacli *Arduennam in arduis sitam montibus* nuncupan-

do, lusisse in eo vocabulo censendus est magis, quàm Gallico nomini Latinam originem asseruisse. Ibidem ait, *loca omnia Arduennæ adiacentia sub Regia ditione fuisse*, id est fisci seu patrimonii Dominici exstitisse, quòd silva ipsa regalis erat, ut suprà observavimus. Adjicit Sigibertum Austrasiorum regem duo condidisse Monachorum Monasteria *intra fines Arduennæ silvæ paludibus & montibus impeditæ, Malmundarium in Agrippinensi parœcia, Stabulaus in diœcesi Trajectensi*. At nunc Malmundarium (*Malmed*) & Stabulaus (*Stavelo*) Monasteria extra silvæ Arduennæ fines sunt, cultorum ac præ ceteris Monachorum operâ passim excisæ.

Gesta regum Francorum in rebus Chilperici Danihelis *Ardennam silvam* ponunt rectè inter fluvios *Mosam & Rhenum* ac *Coloniam civitatem Ripariorum*: rectè item Fredegarius ex duobus fratribus regibus Theodeberto ac Theoderico qui in Tullensibus campis confligerant, alterum *per territorium Mettense fugientem, transito Vosago Coloniam*, alterum *Ardenná transitâ Tolbiacum* Coloniæ proximum *pervenisse* ait. Sed in capite LXXIV. videtur errare, quum scribit *Dagobertum de Mettis urbe promoventem, transita Ardenna Magantiam venisse*: cùm Vosagus potiùs fuerit ei transeundus.

In Gestis MS. Episcoporum Autissiodorensium dicitur *Bastonis villa esse sita in saltu Arduenna*, quæ V. nunc appellatur *Bastoingne*, non procul ab Urta fluvio & Arduenna silva posita. Eginhardus *in Novo castello quod juxta Arduennam situm est, Gripponem* jussu Karolomanni fratris *custoditum* esse tradit. Annales Mettenses locum hunc *Novacastella* nuncupant, Nostri *Neufchastel*: idem in anno DCCCXXI. inter *Aquasgrani & Treveros Arduennam* rectè collocavit.

Ab Arduenna pagus nomen sive Comitatus accepit, *Ardenna* dictus. In Divisione regni Ludovici Pii inter filios *Ardenna* memoratur, & ponitur inter *Albaniam & Frisiam* Cisrhenanam, quæ ad Mosam aut etiam ad Scaldim usque pertinebat. Annales Bertiniani *Comitatum Arduennensium* nuncupant in anno DCCCXXXIX. collocantque inter *Ducatum Mosellicorum & Comitatum Condrusto*. Divisio regni Lotharii anno DCCCLXX. facta ponit *Arduennam* ad fluv. Urtam decurrentem in Mosam, ac in pago Bedensi atque in Condrusto, id est in Condrusis *trans Urtam*; & *Abbatias Prumiam ac Stabolau* in ea collocat. Ab ea Comites *Arduenna & Bullionis* nomen habent. *Comitem Arduennensem*, & *Comitem Lemburgensem* unum eumdemque esse credit Miræus.

ARDUUS FLUVIUS.

Glaber Rodulfus in capite III. libri III. *Ecclesiam B. Michaëlis Archangeli constitutam in promuntorio Oceani maris* postquàm descripsit, addit. *Est etiam non longè à prædicto promuntorio fluviolus cognomento Arduus, qui excrescens & per aliquod temporis spatium intransmeabilis effectus, atque ad prædictam Ecclesiam ire volentibus viam plurimum impediens, aliquantisper ejusdem itineris obstaculum fuit: postmodum verò in sese rediens, profundissimè litus suo cursu sulcatum reliquit.* An ab ea re Ardui cognomen accepit, quòd aliquamdiu transitu difficillimus fuit, ac se ipse non cepit? vel quod sit arduis & altissimis ripis. Vulgò *Ardre* nuncupatur.

ARELATUM.

Ea Urbs in libro I. de Bello Civili à Julio Cæsare vel ab Hirtio vocatur *Arelata*: à Strabone quoque πόλις καὶ ἐμπόριον οὐ μικρὸν Ἀρελάται: cujus emporii atque commercii Ausonius in libro de Claris Urbibus, Honorius Aug. in edicto seu constitutione sua, & Hilarius Arelatensis Episcopus meminere. Nugatur Erricus, qui Arelatum ex nomine auctoris ac fundatoris sui (Arelæ aut Areli alicujus) appellationem traxisse ait. Nugatur & Gervasius Tilleberiensis, quum *Arelatum quasi aram latam Deorum dictum* putat, nomini Celtico Latinam asserens originem. Mellæ inter urbes Galliæ Narbonensis opulentissimas numeratur *Sextanorum Arelate*; Plinio *colonia Arelate Sextanorum* in Narbonensi provincia; Suetonio in Tiberio *Arelate colonia*; in veteri inscriptione *colonia Arelate*; *Col. Arelate Sextan.* in nummo Caii Cæsar. Ammiano Marcellino in Viennensi *Arelate*; similiter in Itinerario Hierosolymitano *civitas Arelate* appellatur. Alii Arelatum nuncupant. Ptolemæo in agro Salyum Gentis Galliæ Narbonensis ponitur Ἀρελάτων κολωνία: in tabula Peutingeriana, in Itinerario Æthici, in libro II. Historiæ Sacræ Sulpicii, in Codicis Theodosiani libro VIII. & XI. in Notitia Imperii R. Zosimo in libro II. *Arelatum*. Ab Ausonio *Arelatus* vocatur, & inter claras urbes decima collocatur; ab Avieno etiam *Arelatus civitas*. Eidem Ausonio truncato nomine appellatur *Arelas, Gallica Roma*, necnon Eumenio Prudentio, & Orosio in capite II. libri I. plurimisque aliis *Arela*; in veteribus Notitiis provinciarum Galliæ *civitas Arelatensium*: vulgò *Arles*.

Et Arelatum quidem primò simplex fuit, ac totum in sinistra Rhodani ripa positum: sed postea Constantinus Maximus Aug. in dextra fluminis ripa novam è regione veteris urbem statuit, atque ambas ponte navali conjunxit. Unde ab Ausonio in carmine XII. de claris urbibus *duplex Arelatus*; in Mosella *duplex urbs*; *duplex Arelas* in epistola XXIII. dicitur. Auctor Homiliæ de S. Genesio Martyre, urbis Arelatensis indigena & patrono, (sive is Paulinus Nolanus Episcopus, sive Paulinus Biterrensis, sive Patiens Lugdunensis Antistes, sive ut potiùs reor, Hilarius Arelatensis fuit) docet urbem hanc geminam seu duplicem fuisse ætate sua; nondum talem fuisse principatu Diocletiani & Maximiani, quum Genesio caput ablatum est. *Providerunt enim fideles illius temporis Dei servi, utramque fluminis ripam geminatis urbibus ambiendam unius Martyris tutelà munire. Nam in ipso B. passionis loco consecrati cruoris vestigia relinquentes, in alterum fluvii litus honorandas Reliquias transtulerunt: ut utrubique præsens Genesius Martyr illic sanguine haberetur, hic corpore.* Ambas *confœderatas sibi urbes, via navali & malè pendulâ stratâ* conjunctas Hilarius Arelatensis Episcopus in homilia de virtute B. Genesii memorat hisce verbis. *Interim via illa navalis, quà inter confœ-*

deratas sibi urbes illius terribilis Rhodani terga calcantur, subitò aut sub injusto fasce, aut nimio materiarum pendere, aut per obliquum amnis illapsum prona diffusa est. Fidelium turmam in medius fluctibus malè pendula strata destituit.

Arelatensis pontis navalis Rhodano flumini impositi meminit Ausonius de claris urbibus

Præcipitis Rhodani sic intercisa fluentis,
Ut mediam faciat navali ponte plateam.

Ejusdem pontis mentionem facit Paulinus Presbyter in libro VI. de Vita & virtutibus S. Martini his versibus

Haud alio penitusque ipso rerum ordine venit
Nuntius, illam urbem tanta obsidione solutam,
Præcipitem Rbodanum molli quæ poote subegit,
Et junxit geminas connexo tramite ripas:
Ut siccum præberet iter, quod puppibus instat
Desuper, & presso nutans via pendet in amne.

Pontem Arelatensem commemorant & Cassiodorus Senator in libro VIII. Variarum, & Gregorius Turonicus Episcopus in libro de Gloria Martyrum. *Pons quondam* (inquit) *super Rhodanum fluvium, ubi B. Martyr Genesius Arelatensis natasse fertur, in die sollemnitatis ejus disruptis catenis, quia super naves locatus fuerat, nutare cœpit: ac præ nimio pondere populorum ipsa naves dehiscentes, in alveo fluminis populum submergebant.* Cùm igitur Arelatum nec duplex interfluente Rhodano, nec ponte navali decoratum fuerit sub Diocletiano & Maximiano Augg. quum Genesins occubuit; fuerit duplex, pontemque navalem habuerit sub Valentiniano majore sive ætate Ausonii, hoc est annis post depositam à Diocletiano & Maximiano purpuram circiter sexaginta: cùm *utraque fluminis* Rhodaoi *ripa geminatis urbibus ambienda* fuerit ætate Genesii, ambita fuerit ætate Ausonii: medium inter Maximianum & Valentinianum Principes Imperatorem neminem alium reperio quàm Constantinum Maximum Aug. cui pons iste navalis, & nova ista urbs Arelatensis jure tribui possint. Quippe Constantinus opportunitate loci, non procul a mari in capite Galliarum ad maximum flumen positi, & inter Italiam Hispaniamque medii, plurimùm est delectatus: ibi filiom Constantinum juniorem, viuo ipso Cæsarem, deinde Imperatorem futurum, ex Faosta uxore suscepit, ut Victoris epitome docet: eò convenire Episcopos adversus Donatistas jussit: & cùm Præfectos Prætoriis per provincias varios institueret, Arelatum sedem Præfecti Prætorio Galliarum esse voluit, eique orbi magnis à se operibus exornatæ, ut Cirtæ oppido Numidiæ oomen suum imposuit, Constantinamque appellandam curavit. Certè in constitutione Honorii Aug. *Constantina urbs* vocatur: eamque *Rhodanus præterfluere*, & *Turonus* (ignotus mihi amniculus) *circuire* ibidem dicitur: ibi VII. *provinciæ ut in Metropolitana annis singulis habere concilium* jubentur. Nunc quale primùm fuerat, iterum simplex est Arelatum, totum ad sinistram Rhodani ripam positum, nova orbe cisrbodanica à Gothis aot ab aliis barbaris excisâ.

Ex Notitia provinciarum Imperii Rom. discimus, Honorii principatu fuisse *Præpositū Thesaurorum Arelatensium; Procuratorem Monetæ Arelatensis; Procuratorem Cynegii Arelatensis Viennensis provinciæ; Præpositum Barbaricariorum seu Argentariorum Arelatensium*: & *in provincia Galliæ Ripariensi*, id est in parte Viennensis ripæ Rhodani apposita, *Præfectum Classis fluminis Rhodani Viennæ, sive Arelati.*

Inter Claras Urbes Imperii Rom. ab Ausonio septimo loco positum Arelatum, officinâ monetæ, & Amphitheatro ac Circo, crebrisque ludorum theatralium ac circensium spectaculis illustre olim fuisse, docuimus in libro VIII. Rerum Francicarum. Amphitheatrum suum hodieqoe habent Arelatenses, constans fornicibus LVI. quod à cavea vel arena, ludis gladiatoriis & ferarum venationibus destinata, vulgò Arenas vocant. De *Theatro* Arelotensis è marmore *prosceniis celsis depositis* Vita Hilarii Arelat. Episcopi refert. Episcopi Provinciæ in libello Leoni PP. oblato de Arelato ita scribunt. *Hæc in tantum à gloriosiss. memoria Constantino peculiariter honorata est, ut ab ejus vocabulo, præter proprium nomen quo Arelas vocatur, Constantina nomen acceperit. Hanc clementissimæ recordationis Valentinianus & Honorius fidelissimi Principes specialibus privilegiis, & ut verbo ipsorum utamur, matris omnium Galliarum appellatione decorarunt. In hac urbe, quicumque intra Gallias eo tempore prædictorum ostentare voluit insignia dignitatis, Consulatum suscepit, & dedit. Hanc Sublimissima Præfectura; hanc reliquæ Potestates velut communem omnibus patriam semper inhabitant. Ad hanc ex omnibus civitatibus multarum utilitatum causâ, opportunitatis gratiâ concurritur.* Certè *Arelate hiemem agens Constantius* Aug. *Theatrales ludos atque Circenses ambitioso edidit apparatu die* VI. *Idus Octob. qui Imperii ejus annum* XXX. *terminabat*, uti ait Ammianus in libro XIV. ex qoo appatet Circum ibi & Theatrum exstitisse. Heic habitasse Præfectos Prætorii Galliarum indicant Honorii A. constitutio ad V. I. PP. G. Agricolam missa; Præfectorum Prætorio Gall. Exsuperantii cædes Arelati; Auxiliaris cum Hilario Arelatensi Episcopo amicitia, & ejusdem Arelati ægrotantis per Germanum Autissiodorensem Episcopum curatio: & Hilarii de Honorato Episcopo Arelatensi in Sermone quodam verba, *confluxisse* ad eum morientem *Præfectum & Præfectorios viros*. Denique Hilario ipso in Basilica Constantia Arelati fideles hortante, *subitò ingressa* dicitur *cum suo Officio Præfectura*. Actium Patricium & Magistrum utriusqoe militiæ ibi plerumque babitasse docet Vita S. Anniani.

Palatii Arelatensis à Romanis ibi quondam exstructi mētio fit in Eumenii Panegyrico Constantino A. dicto, obi Maximianos Herculius tertio usurpavit Imperium: & in Vitæ Cæsarii Arelat. Episcopi libro I. *Extrahatur à domo Ecclesiæ Antistes, atque in Palatio artissima custodia mancipetur.* Item, *Revocantes sub nocte in Palatium S. Virum, personam ipsius texere silentio.*

Arelatensem portum, qui est Rhodanus ipse,

ut Garumna Burdigalæ, Sequana Rotomagi, Namnetis Liger, memorant Præfecti Prætorio ad Domitium Celsum Vicarium Africæ scribentes.

Inter provinciæ Viennensis civitates XIV. nunc pænultima ponitur, nunc antepænultima *civitas Arelatensium*, in veteribus Notitiis provinciarum ac civitatum Galliæ: cùm tamen jampridem esset metropolis. Certè Zosimus qui Romæ sedit Honorii principatu, anno CCCCXVII. *Metropolitanum Episcopum Arelatensium civitatis* Patroclum vocat, & *metropolitanæ Arelatensium urbi vetus privilegium minimè derogandum* esse dicit, in Episcopis per provinciam Viennensem & Narbonensem utramque ordinandis. Eadem ratione loquuntur Zosimi successores. Et tamen nonnisi recentiores Notitiæ, cum Roberto in Chronico & Gervasio Tisleberiensi, provinciam Arelatensem à provincia Viennensi separaverunt, in qua VIII. Episcopos numerant, Arelatensi Burgundiæ Archiepiscopo suffragantes, qui postea ad IV. redacti sunt, Massiliensem, Arausicum, Tricastinensem, & Telonensem, Avenione Metropoli facta, & Vasione, Cabellione, ac Carpentoracte sedibus ei subjectis, Arelatoque ademtis.

Rogerius Houedenus qui in anno MCC. desinit, Arelatum album cognominat *Adscendendo per Rhodanum* (inquit) *itur ad bonam civitatem Archiepiscopalem, quæ dicitur Arle le Blanc.* Contrà Agatham *civitatem nigram* appellatam esse quidam scribunt: utriusque cognominis causa haud facilis dictu est.

Arelatenses plurimi Græcè loquebantur. Favorinum Philosophum, Gallum natione & Arelatensem fuisse constat, quem Græcè scripsisse Hadriani principatu Aulus Gellius & multi alii docent. Hilarius in sermone de S. Honorato Arelatensi Episcopo: *Persultavit* (inquit) *in gloria sua* (id est in gloria Honorati mortui) *Dei gloria, & in dissonis diversarum linguarum choris amor consonus.* Scilicet Syri & Judæi multi erant Arelati, Gothi aliquot, Burgundiones, & Franci: multi etiam cives Arelatenses propter viciniam Massiliæ Græcorum Græcâ linguâ utebantur. Cæsarius Arelatensis Episcopus *voluit laicos & populares homines psalmos & hymnos promere, altaque & modulata voce instar Clericorum alios Græcè, alios Latinè prosas & antiphonas decantare, ne illis spatium suppeteret ad fabulas in Ecclesia effutiendas*; ut Cyprianus in Vita Cæsarii scribit.

Theodulfi Episcopi Aurelianensis de Arelato verba notanda sunt in Parænesi ad Judices.

Quis bene compositis, nos tandem opulenta recepit
Urbs Arelas, cives quam statuere sui:
Urbs Arelas, aliis quæ pluribus urbibus extat
Prima, gradu tamen est Narbo secunda tibi.

Quibus verbis Arelatum ab indigenis seu aboriginibus conditum fuisse, non ab exteris aut advenis, & commercio floruisse ætate sua indicat ante annos DCCCXL. ac soli Narboni, veteri capiti totius provinciæ Narbonensis cessisse; Viennam, olim metropolim suam, pridem æquare aut etiam superare, nimirum jam inde ab Honorii Aug. Principatu octo urbium caput factam, & in Metropolitanum fastigium evectam.

ARELAUNUS SILVA ET VICUS.

Auctor Gestorum Francorum scribit Chlotharium *in silvam confugisse Arelaunum. & fecisse combros*, hoc est concædes. Idem Chlotharium ejus nepotem in pago Senonico victum acie à Theodorico Rege Burgundiæ, per castrum Melodunum atque Parisios *Arelaunum silvam* fugâ petiisse dicit: ut appareat locum naturâ munitissimum fuisse, quo duo Reges Francorum perfugio sunt usi. Hæc silva pæne tota Sequanâ circumdata, appellationem trahebat ex nomine proximæ villæ Regiæ, quam auctor libelli de Vita Condedi Monachi *fiscum Arelaunum*, id est villam fiscalem vocat, & prope *saltum Arelaunensem* ponit, nec longè abesse ait à Belsinnaca fluminis Sequanæ: quæ insula (ut in Vita B. Audoëni invenio) Diœceseos Rotomagensis finibus continebatur. Arelaunensem saltum ab Orderico *silvam Brotonam* prope *turrimGuatevilla* id est Vatevillæ, nũc *la forest de Bretonne* appellari aiunt: insulam autem Belsinnacam vel Belcinnacam quæ parum à Fontanella aberat, maritimis æstibus haustam esse. *Arlaunum silvam*, & *Arlaunum forestem* vocat Chronicon Fontanellense sub Acherio editum in capite VI. cujus silvæ quartam partem Rex Dagobertus junior, suggerente Theodoaldo Majore domus Regiæ, Monasterio Fontanellæ dicitur donavisse: ex quo intelligitur non Arelaunum modò villam, sed & silvam Arelaunensem ad Reges nostros seu ad fiscum pertinuisse.

ARENACUM.

Arenacum in libro IV. Historiarum Tacitus memorat, quod *Arenatium* vocat tabula Peutingeriana, & inter Noviomagum ac Burginatium locat, à Noviomago VI. à Burginatio V. millibus passuum distans. Æthici libri editi *Harenacium* & *Harenatium*, codices *Arenacum* & *Aranatium* appellant: qui auctor legionis X. alã ibi in præsidio fuisse scribit, & eum locum inter Carvonem & Burginatium ponit, ac à Carvone, id est *Grave*, alias *Reynecom* XXII. à Burgioatio VI. millia passuum abesse notat. Vulgò nunc cognominatur Arenacum ad Rhenum, *Arnheym am Rheyn*, aut simpliciter *Arnhem*, & est vicus in Gelria Gallica, ut & nomen ipsum sonat. *Ham* enim vel *Hem* Germanis vicum significat.

ARGANTOMAGUS.

Apud Æthicum iter est *à Burdigala Argantomagum* millium passuum XCVII. per Sirionem, Aginnum Nitiobrigum, Vesunnam Petrocoriorum, & Augustoritum Pictonum: & Argantomagus ab Augustorito XXI. millia passuum abest. Apud eumdem in itinere à Burdigala Augustodunum millium p. CCLXXIV. occurrit *Argantomagus*, corruptè *Agrantomagus* dictus, inter Lomonnum Pictonum & Avaricum Biturigum, à Lomonno quod Lomonum & Limonum aliàs vocatur, XLII. millibus passuum

passuum distans, ab Avarico XL. De *Argantomago* mentionem facit & tabula Theodosiana sive Peutingeriana. Vulgo *Argenton* hodieque dicitur, & est Crosæ minori appositus locus in Biturigibus Cubis.

Eginhardus in rebus anni DCCLXVI. *Argentomagum castrum* appellat, & à VVaifario Duce Aquitaniæ destructum, à Pippino Rege Francorum reparatum esse tradit, & præsidium Francicum ibi collocatum. *Castrum cui nomen est Argentonus in pago Biturino*, nuncupat Appendix vetus Chronici Fredegarii, libro ejus V. subtexta; *Argentomum castrum* veteres rerum Francicarum Annales, atque Bertiniani. *Argentomagenses agros & castrenses portas* castri hujus memorat Aimoinus in libro I. de miraculis S. Benedicti, prope *castrum & Monasterium Salense*, (*S. Benoist du Sau*) atque castrum Bruciam, *Brosse* vulgò dictum. III. *Kal. Iul. S. Marcelli Martyris, qui apud castrum Argentomacum pro Fide Christi unà cum Anastasio militari viro capite plexus est*; ut scribit Usuardus in Martyrologio.

Est & ejusdem nominis castrum ad Argentonem fluvium, quem Toedus (*Toué*) in Ligerim defert, V. *Argenton l'Eglise* cognominatum in confinio Andicavorum & Pictonum: quod *Argentonem*, & *Argentonense castrum*, & *castrum Argentum* & *Argentenii castrum* appellari in tabulis video; flumen autem ipsum *aquam Argentum*, & *fluvium Argentarium*.

ARGANTOUARIA.

Argantouaria, Ἀργαντουαρία in Sequanis à Ptolemæo ponitur, locus clade Alamannica & Gratiani victoriâ nobilis, quem Imperatorem *apud Argentariam opidum Galliæ XXX. Alamannorum millia bello exstinxisse* Ammianus Marcellinus & Aurelii Victoris Epitome docent. Ubi Andreas Schottus *Argentariam, opidum in agro Lemovicum Argenton* esse existimat, absurdè omnino: cùm Argantouaria vel Argentuaria haud dubiè Sequanorum sit; *Argenton* verò in Aquitania, & in Biturigibus Cubis, non (ut ait Schottus) in Lemovicibus consistat, *Argantomagus* olim dictus, ab Avarico capite Biturigum Gentis XL. millibus distans, ut Æthicus docet.

Tabula Theodosiana *Argentuariam* ponit inter Helellum & Cambete, ab Helello XII. à Cambete VII. millibus p. distantem; ab Argentorato XXIV. Æthicus veteri ac incorrupto nomine *Argantouariam* nuncupat, & à Cambete XVIII. à Saletione VII. millia passuum abesse indicat. *Argantouaria* & *Argentouaria* in priscis Æthici codicibus scriptum reperitur. In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ nunc *civitas Argentariensis*, nunc & sæpiùs, *castrum Argentariense* in provincia Maxima Sequanorum appellatur: pro quo mendosè in quibusdam Notitiis *castrum Argentorate*, & *castrum Argentunense* reperitur. In quadam Notitia hæc legimus. In prov. maxima Sequanorũ *civitas Belicensium, quæ antea castrum Argentariense vocabatur*. Quæ planè falsa sunt, sive auctor velit civitatem Belicam, antea Argentariam seu castrum Argentariense nuncupatam fuisse, cui sententiæ repugnat maxima amborum locorum distantia: sive idem potiùs putet sedem Episcopatus ex Argentaria in civitatem Belicam translatam exstitisse. Belicam enim jaminde à Chlodovei Magni filio Childeberto sedem Episcopalem ante annos MC. fuisse legimus; Argentuariam cathedram Antistitis antea aut etiam pòst fuisse nusquam reperimus, sed ad Ecclesiam Rauracensem vel Basiliensem pertinuisse existimamus, nec cum Belica quidquam habere potuisse commune.

Non minori errore Nithardus, similitudine aliqua nominum deceptus, Argentoratum seu *Strateburgum* civitatem (*Strazburg*) *Argentariamque* in libro III. confundit, & unam eamdemque esse putat: quem satis refellit vel sola tabula Peutingeriana hisce verbis. *Brocomagus* VII. *Argentorato* XII. *Helellum* XII. *Argentuaria* XII. *Cambete* VII. *Arialbinnum* VI. *Augusta Rauracûm* XXII. Theganus *Argentariam Basileæ* proximam facit.

Argantouaria igitur vel Argentouaria, pòst vocari cœpit *Argentuaria*, litterâ o sublatâ; ac demum sublatâ alterâ litterâ *Argentaria* dicta est corrupto nomine quidem, sed Latini vocabuli speciem præferente. Posita autem erat inter Argentoratum & Augustam Rauracûm Basiliæ proximam: quam ob causam Simlerus & Cluverius Argantouariam pro *Colmaria* habent. Est autem Colmaria (*Colmar*) opidum superioris Alesatiæ non procul à fluv. Rheno, inter Augustam Rauracorum vel potiùs Basiliam & Argentoratum, contra Montem Brisiacum: quod opidum jampridem *Columbarium* dictum esse observo, & sublatis II. litterulis V & B. tandem *Colmariæ* appellationem suscepisse. Aubertus Miræus Argantouariam *Herburg* interpretatur.

ARGENTOMUM.

Argentomum castrum an *Argentonium* olim vocatum sit, & utro modo scribi debeat, incertum est. Orderico quidem in libris XII. & XIII. *Argentomus* vocatur; at in libro ejus Historiæ XI. *Argentonium castrum* scriptum reperiu, quemadmodum & in veteribus tabulis, quas vulgò chartas & litteras appellamus. Castrum est ad Olinam flumen in Saiorum Diœcesi nobile, vulgò *Argentan* dictum: quod si *Argentomum* scribi, non *Argentonium* debet, haud dubiè *Argentomagus* primùm, deinde *Argentomus* vocatum est: uti *Rotomago Rotomus*, *Noviomago Noviomus* successit.

ARGENTORATUM.

Argentoratum, Ἀργεντόρατον Ptolemæus in Germania superiore ponit, ac Vangionibus adscribit. Julianus & quædam Notitia *Argentora* truncato nomine appellant, Ἀργέντορα. Tabula Theodosiana atque Æthicus in Itinerario provinciarum *Argentoratum* inter Brocomagum & Helellum vel Heluetum locant; Æthicus etiam inter Montem Brisiacum & Tabernas. Idem *iter à Mediolano per Alpes Graias Argentoratũ millium passuum* DIX. facit; *à Lugduno capite Germaniarum Argentoratum millium passuum* CCCXXV. *à Triveris Argentoratum* M. P. CXXVIII. Apud eam urbem Julianus Cæsar Constantii Aug. ductu ac auspiciis ingentes Alamannorum copias acie vicit ac fudit, & Chnodomarium nobilem eorum Regem cepit. Unde

Ammiano Marcellino dicitur *Argentoratus barbaricis cladibus nota, in Germania prima.*

Ibi præter duas alias vias publicas sive militares, tres erant celeberrimæ, una per Alpes Graias Mediolanum ducens, altera Lugdunum Batavorum, tertia Augustam Trevirorum. Ab his quinque viis Argentoratum nonnulli scriptores dixere *Strateburgum* vel *Stratæburgum*, ut equidem existimo; hoc est *burgum* sive opidum ripense, positum in via militari, quam præter ceteros Eutropius in Aureliano *stratam* à re appellat, Nostri *l'estrade* & *l'estrie*. Certè in veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ nunc *civitas Argentoratensium Strateburgo*; nunc *civitas Argentoratensium, id est Strazeburg*, aliàs *Stratburg*; modò *civitas Argentora, id est Strateburgo*; modò *civitas Argentina, id est Strazburgis* nuncupatur, & inter provinciæ Germaniæ primæ civitates quatuor secundum locum obtinet. In una Notitia omnium veterrima, à Jacobo Sirmundo edita, simpliciter & absolutè *civitas Argentoratensium* vocatur; *Stratsburch* in divisione Regni Lotharii. Gregorius Turonicus Episcopus, omnium quos quidem legerim primus, ante annos circiter mille & octoginta *Argentoratum* novo nomine *Strateburgum* vel potiùs *Stratæburgum*, id est viæ militaris opidum appellavit in libri IX. Historiæ Francicæ capite XXXVI. hisce verbis. *Childebertus Rex morabatur infra terminum urbis quam Stratsburgum vocant*: in libri X. capite XIX. de Ægidio Remensi Episcopo. *Qui statim ad Argentoratensem urbem quam nunc Strateburgum vocant deductus, exsilio condemnatus est.* Quibus ex Gregorii verbis (*quam nunc Strateburgum vocant*) facilè intelligitur, circa ætatem ejus, aut saltem non multo antè Argentoratum vocari cœpisse *Strateburgum*. Ex *Strateburgo Stratburgone* recentiores fecerunt *Strazeburg*, & *Strazburg*, Germani *Strasburg*, Nostri *Strasbourg*.

Pro Argentorato nonnulli (ut suprà notavimus) *Argentora*, alii mendosè *Argentinam*, aliqui & *Argentariam* magno errore appellaverunt. Concilio Agrippinensi subscripsit *Amandus Argentinensium* Episcopus pro Argentoratensium. In quadam Notitia modò laudata reperitur *civitas Argentina, id est Strazburgis* vel *Strazburgus*. Eodem nomine utitur auctor incertus, quem Vestitius Alberti Argentinensis Chronico præfixit, Arbogastum & Florentium *Argentinæ Episcopos* vocans. In Chronico Roberti Autissiodurensis, quod in anno MCCX. desinit, memoratur *civitas Argentinum, id est Straburch*, & inter Moguntinæ provinciæ civitates quatuor ultima numeratur, cùm secunda numerari debeat, & *Argentina* ac *Strasburch* vocari. Marlianus & plerique recentissimi scriptores viriosa affectatione novitatis ab antiquitate recedere, & *Argentinam* quàm Argentoratum appellare maluerunt, Tribocisque quàm cum Ptolemæo Vangionibus assignare.

Nithardus in libro III. *Argentariam* pro Argentorato dixit, cujus verba hæc sunt. *Lodhuvvicus & Carolus in civitate quæ olim Argentaria vocabatur, nunc autem Strazburg vulgò dicitur, convenerunt.* Sed Nithardus & quotquot eum sequuntur, errant haud dubiè, ac de duobus locis unum faciunt. Quippe *Argentaria* vel *Argentuaria* ab *Argentorato* XXIV. millia passuum abest, ut docet tabula Theodosiana, *Argantouaria* veteribus dicta; & alii quàm Argentoratum provinciæ adscribitur. Argentoratum enim civitas est provinciæ Germaniæ primæ; at *Argentuaria* vel *Argentaria* castrum provinciæ Maximæ Sequanorum. Certè veteres Notitiæ provinciarum & civitatum Galliæ in provincia Maxima Sequanorum *castrum Argentariense* plures ponunt, in provincia Germanià primâ nulla.

Sub dispositione viri Spectabilis Comitis Argentoratensis, tractus Argentoratensis fuit stante nomine Imperioque Romano. Fuere & *sub dispositione V. Illustris Magistri Officiorum fabricæ in Galliis octo*, & inter eas prima *fabrica Argentoratensis armorum omnium*, hoc est spatharum, scutorum, loricarum, sagittarum, ballistarum, & clibanorum vel cataphractarum.

Ceterùm Argentoratum inter & Borbetomagum posita est urbs Nemetum Noviomagus. Quare quidã fortè non credent Ptolemæo, Argentoratum unà cum Borbetomago Vangionibus adscribi oportere: cùm inter Borbetomagum Vangionum & Argentoratum Nemetes medii intercedant; nec verisimile sit agrum Vangionum agro Nemetum sic interruptum fuisse. Argentoratum itaque potiùs *Caracatibus*, quos Tacitus in libro IV. Histor. Tribocis Vangionibusque ultimos adjungit, assignandum videri.

ARIA.

Aria in veteribus litteris, & in Latinis Historiis nuncupatur, *Arien* incolis, Nostris *Aire*, opidum ad ripam fluminis Letiæ positum; duabus obsidionibus ætate nostra illustre. Fortè olim ab area vel planitie in qua sita erat, nomen accepit, & nuncupata est *Area*, ac postea corrupto vocabulo Aria, e in i mutato.

ARIALBINNUM.

Arialbinnum vocat tabula Theodosiana sive Peutingeriana, & inter Cambete ac Augustam Rauracûm ponit. *Arialbinnum* nuncupat & Æthicus in Itinerario provinciarum Imperii Rom. & inter Vindones seu Vindonissam ac Montem Brisiacum collocat. Quidam *Mulhusen* vel *Mulhausen* opidum Sequanorum esse arbitrantur. In itinere à Taurino in Gallias *Artalbinnum* dicitur Æthico pro *Arialbinum*, & inter *Rauracos* ac *Uruncos* statuitur. Cluverius *Arialbinnum* vel *Arialbinum* existimat vetus esse nomen loci, quem postea Basiliam Romani vocaverint: cui sententiæ nequaquam possumus accedere, ut in Basilia docebimus.

ARISITUM.

Arisitensem vicum memorat Gregorius in libri V. Historiæ Francicæ capite V. his verbis. *Mundericus ad Sigiberti Regnum transiit, & apud Arisitensem vicum Episcopus instituitur, habens sub se plus minùs diœceses XV. quas primùm Gothi quidam tenuerant, tum verò Dalmatius Rutenensis Episcopus vindicabat.* Auctor incertus Carminis de stemmate Caroli Calvi, quod & Carolo ipsi dicatum est, aliique nonnulli *Harisidum* & *Arisidum* vocant t litterâ in

d exmore mutatâ; qoidam & *Arisidium vicum*; pleriq; sincero & incorrupto nomine *Arisitum*. Legimus Deotharium vel Teutharium primum Arisitensium Episcopum exstitisse, eique Mundericum fratris ejus filium, de quo Gregorius retulit, esse substitutum. Emmo quoque Arisitensis Aotistes fuit, quem Frodoardus *Emmonem Aresetensem* Episcopum vocat, & Concilio Remensi interfuisse cum xxxix. aliis Saeerdotibus scribit. Postea hic Episcopatus abolitus, nec ulla usquam præterquàm in libris Arisitensis Episcopatûs vestigia apparent: itaut xv. illæ Diœceses sive parœciæ vicanæ ac castellanæ, quas Gregorius commemoravit suprà, Rutenicæ Ecclesiæ redditæ esse videantur. Arisitum vicum puto esse vicum *Ariat* vulgò dictum, positum in finibus Rutenorum ad Biaorum fluvium qui in Avarionem cadit; aut certè *Aire* vicum montanum.

Aiunt in Rutenis inter Amilianum & Vcetiam territorium pagú nve esse, longum vi. circiter leugas, hodieque nuncupatum *l'Arsat*, nomine ad *Arisium* accedente: quem fuisse olim pagum Episcopatúmque Arisitensem arbitrantur.

ARMASANICÆ.

Armasanicas truncato nomine & transpositâ litterâ a *Aymargues* incolæ vocitant, quasi *Amarcas*, opidum Volcarum Arecomicorum in Diœcesi Nemausensi, cujus veteres tabulæ mentionem faciunt.

ARMORICA SIVE AREMORICA: ET DE ARMORICIS.

Plinius in libri iv. capite xvii. & xix. regionem inter Garumnam & Pyrenæum montem ac Oceanum jacentem, *Aremoricam* dictam esse à Gallis scribit, quam deinde Romani ab *Aquis* Tarbellicis urbe provinciæ *Aquitaniam* vocaverunt. *Armor* autem Gallorum linguâ significabat ad mare; *Armorici*, ut & *Morini*, maritimi vocabantur. *Inde* (inquit Plinius) *ad Pyrenæi montis excursum Aquitania, Aremorica antè dicta*: & in capite xix. *Aquitanicæ sunt Aquitani, unde nomen provinciæ.* Quod nusquam alibi legere memini, *Armoricam* vel *Aremoricam*, veterem fuisse ejus regionis quæ postea Aquitania dicta sit, appellationem.

At Julius Cæsar Armoricam suam in maritima regione Celtarum Gallorúmve ponit, quam in libro iii. *totam oram maritimam*, & *omnem oram maritimam regionum earum*, item *omnem oram maritimam* vocat; Hirtius in libro viii. *omnem regionem conjunctam Oceano, necnon civitates positas in ultimis Galliæ finibus Oceanoque conjunctas, quæ Armoricæ appellantur*, nuncupat, Turonibusque & Carnutibus proximas facit. Cæsar in libro vii. *Universis civitatibus quæ Oceanum attingunt, quæque Gallorum consuetudine Armoricæ appellantur, quo sunt in numero Curiosolites, Redones, Ambibarii, Cadetes, Osismi, Lemovices, Vnelli*, sena millia imperata esse ait ad Alesiam obsidione Romana liberandam: ex quibus Armoricis nationibus *Ambibarii*, *Cadetes*, ac etiam *Lemovices* ferè ignorantur. Ibidem Cæsar Nervios, Morinos, Ambianos, Bellocassos seu Veliocasses, Aul. Eburovices, & Lexovios, (quod miror) Carnutes, Turones, Aul. Cenomanos, Pictones, Santones à civitatibus Armoricis distinguit: *Andes* non memorat heic Cæsar, quos alibi vocat *vicinos & proximos Oceano*, itaut licèt Oceanum non attingant, Armoricis eos accensere videatur. Idem in libro ii. *Venetos, Vnellos, Osismos, Curiosolitas, Lexovios, Aulercos, Redones* ait *esse maritimas civitates, Oceanumque attingere*; in libro iii. *Vnellos, Curiosolitas, Venetos*; item *Osismos, Lexobios, Namnetes, Ambiliates*, (fortè *Ambibarios* suprà dictos) *Diablintes*: licèt suprà *Lexovios* & *Aulercos Eburovices* atque *Cenomanos* ab Armoricis civitatibus distinxerit. Certè Lexovii quidem Oceanum attingunt; Cenomani & Eburovices non attingunt. Apparet ergo Armoricarum civitatum nomine a Jul. Cæsare designari maritimas civitates inter Ligerim & Sequanam positas. Nam Curiosolites, Redones, Osismi, Unelli, Veneti, Lexovii, Namnetes, Ambiliates, quos inter Armoricos numerat, his duobus fluviis terminantur.

Idem facit Notitia Imperii, *in tractu Armoricano Blabiam*, vel potius Blabitam aut Blavittam, (*Blavet*) *Venetos, Osismios, Mannatias*, (ubi Namnetas lego) *Aletum*, *Constantiam*, *Rotomagum*, *Abrincatas* ponens, quæ urbes & castella Ligere & Sequana clauduntur. *Extendi tamen tractum Armoricani limitis per provincias* v. ait, sed nimirum impropriè. Quare Ausonius Baiocassas urbem in Armorica ponit, & *Baiocassinos Gentis Armoricæ* adnumerat: quum Attium Pateram Rhetorem ait

Baiocassis stirpe Druidarum satum,
Beleni sacratum ducere è templo genus.

Et in Carmine x. de Professoribus Burdigal. patrem ejus Grammaticum appellat *senem nomine Phœbicium, qui Beleni ædituus, stirpe satus Druidum, Gentis Aremoricæ, Burdigalæ cathedram nati operâ obtinuit.* Jonas quoque de Vita Columbani tradit, Potentinum Monachum, unum ex ejus discipulis & popularibus, *in Armoricanis locis, in Constantiæ urbis suburbanis Monachorum cœtum collegisse.* Fortunatus similiter Namnetas Armoricæ adscribit in libri iii. Carmine viii. ad Felicem Namneticum Episcopum.

Ultima quamvis sit regio Armoricus in orbe:
Felicis meritis cernitur esse prior.

Quare Erricus Monachus in libro v. de Vita S. Germani *inter duos amnes*, hoc est inter Sequanam & Ligerim Armoricanam Gentem collocavit hisce versibus.

Gens inter geminos notissima clauditur amnes,
Armoricana priùs veteri cognomine dicta:
Torva, ferox, ventosa, procax, incauta, rebellis,
Inconstans, dispárque sibi novitatis amore:
Prodiga verborum, sed non & prodiga facti.

Quod Erricus de Armoricis dixit, *prodigos* fuisse *verborum, parcosque factorum*; *ventosos* ac *inconstantes*; idem de *Transsequanis* dicit Guibertus Belga, Abbas Novigenti in Historiæ Hierosolymitanæ libro iv. Armoricos autē seu Ligeris ac Sequanæ accolas Belgæ *Transsequanos* vocare consueverant. Ibi igitur Guillel-

mum Carpentarium, hominem Transsequanum, sacræ militiæ desertorem sic increpat Boemundus. *Cùm ubique Gentium Francia nomen inter omnia Regna majestate præmineat, cùm virtutis atque constantiæ post Deum genitrix, integerrimos hucusque viros emittat: te garrule nequam, & omnium impurissime, te sue dedecori ac infamiæ tuleras. Ubi est illa fastosa rigiditas, & circa Ligerim ac Sequanam innutrita loquacitas: ubi constare dignoscitur parcimonia actûs, & crepitas indesinens loquacitatis tonitrus?* Homines itaque erant fastosi & jactantes, garruli admodum ac loquaces, plurimorum denique verborum, paucissimorumque factorum Armorici sive Transsequani; quales vulgò dicimus *grands parleurs & petits faiseurs*. Certè Luteciam ob id Johannes Sarisberiensis in epistola CLXXIII. *urbem garrulam & ventosam* appellat.

Rutilius Numatianus in Itinerarii libro I. *Aremoricas oras*; *tractum Armoricanum* Notitia Imperii Romani, & Constantius Presbyter de Vita S. Germani; Eutropius in libro IX. *tractum Armorici*, aliàs *Armorica* vocat his verbis. *Carausius cùm apud Bononiam per tractum Belgicæ & Armorica pacandum mare accepisset, quod Franci & Saxones infestabant.* Sidonius *tractum Aremoricum* nuncupat.

Quin & Aremoricus piratam Saxona tractus
Sperabat.

Ab Armoricis Armoricus Oceanus nomen accepit, quem *Aremoricum pontum* Ausonius in epistola XIII. vocat, & ab Oceano Pictonico Santonicoque distinguit.

Sunt & Aremorici qui laudent ostrea ponti:
Santonico quæ tecta salo, quæ nota Genonis,
Et quæ Pictonici legit accola litoris.

Cùm igitur Ausonius *Armoricos à Santonibus & Pictonibus* Aquitaniæ secundæ populis disertè distinguat, sive Oceanum Armoricum à Pictonico & Santonico: ex eo intelligitur in Notitia Imperii impropriè dici, *tractum Armoricani limitis per Aquitaniam I. & secundam. Senoniam, secundam Lugdunensem & tertiam extendi.*

Idatius in Chronico *Fretiricum, fratrem Theuderici Regis* Gothorum, *in Armoricana provincia* cum suis *superatum & occisum* esse tradit: quod prœlium commissum *inter Ligerim & Ligericinum juxta Aurelianos*, si verè ait Marius, Aureliani Carnutum in Senonia etiam ad Armoricos pertinuerint: quod ut credam non facilè adducor; quidquid Notitia Imperii suprà dixerit.

Armoricanæ provinciæ incolæ *Armorici* vel *Aremorici* vocantur ab Historicis Latinis & Poëtis; *Armorichi*, Ἀρμόριχοι à Zosimo; à Procopio corruptè *Arborychi* Ἀρβόρυχοι, ut in Rebus Francicis docuimus; à Jordane *Armoriciani*.

Et Armoricanus quidem tractus, ut diximus, per annos ampliùs octingentos Ligere & Sequana terminabatur, hoc est totam oram Britanniæ minoris & Normanniæ, seu provincias Lugdunensem II. & tertiam continebat; sed postea pro sola Britannia Cismarina sumi cœpit; uti pro sola Normannia Neustria, quæ priùs Mosa & Ligere, dein Sequana & Ligere claudebatur; Austria à Mosa ad Rhenum olim pertinens, pro sola demum Lotharingia, qualis fere nunc est. Certè Gervasius Tilleberiensis in libro de Otiis Imperialibus ad Ottonem IV. Rom. Imperatorem scripto anno MCCX. vocat *Britanniam Armoricam*: & Gulielmus qui Britto erat, & in Britannia minore natus, *natione Armoricum* ipse se appellat, ac *Vuillelmum Brittonem Armoricum*: Bernardus Guido Episcopus Luteuensis, qui anno MCCCXX. floruit, *provinciam Turonicam, Armoricam esse* ait. Epistola Synodi Venetis habitæ à Perpetuo Turonum Episcopo circa annum CCCCLXV. ad Episcopos provinciæ absentes, in codicibus quibusdam inscribitur rectè *Epistola Episcoporum Armoricanæ provinciæ*: sed tamen non totius tum quidem, cùm unà Rotomagensem provinciam etiam Armorica contineret. Malè itaque *Armoricas civitates* apud Cæsarem Marlianus pro sola *Britannia Citeriore* accepit, quod Britanniam à recentioribus scriptoribus Armoricæ nomine designari animadverterat.

AROANNA FLUVIUS.

Aroanna vicum *Doromellum* attingit, & per fines Senonum in Lupam supra Muritum oppidum influit; fluvius etiam inter accolentes ignobilis, sed magnitudine cladis emersit. Nam ad eum fluvium non procul à Doromello Chlotharius junior à Theodeberto ac Theodorico Regibus victus est acie anno DXCIX. ut Fredegarius & Gesta Francorum tradunt. Doromellum vulgò *Dormelle* vocatur: Aroanna autem ab Aimoino aliisque dicitur *fluvius Aruenna*, vulgò *Ouaine*.

ARREMARI MONASTERIUM.

Monasterium Arremari vel *Arremarense*, vulgò dicitur *Monstier Ramey*, estq; in Tricassium finibus. Bernardus Abbas Claravallensis epistolam CCXCVII. scripsit ad *Abbatē Arremarensem* Guidonem, & fratres Arremarenses, apud quos corpus S. Victoris Confess. quiescere epistolâ CCCXII. docet. Huic loco nomen suum dedit Adremarus vel Arremarus, quem Monasterii auctorem fuisse epistola Leonis PP. IV. ad Prudentium Tricassinum Episcopum docet. Petrus Abbas Cellensis in libri II. epistola II. Abbatis Arremarensis meminit.

ARTIACA.

Artiaca vel Arciaca, *Arci sur Aube*, opidulum est ad Albam in agro Tricassino, in Itinerario Æthici memoratum his verbis. *Tricasis* M.P. XXXIII. *leugas* XXII. *Artiaca* M.P. XVIII. *leugas* XII. *Durocatalaunos* M.P. XXXIII. *leugas* XXII. Ubi monet Hieronymus Surita, in duobus codicibus *Artiacam*, duobus in aliis *Arciacam* scriptam reperiri. Certè & *Arciaca* vocatur Fredegario in capite LXXI. libri IV. Chronici, *Archiacum* Aimoino: à quo loco *Arciacensis campania*, id est planities campusve Arciacensis, apud Fredegarium in Chronici libro V. & apud Aimoinum nomen invenit. In Vita Balsemii qui ibi à Vandalis occisus est, *civitas Arceia, nunc villa* dicitur. In Vita S. Fidoli Abbatis Tricassini *Arceia* quoque nuncupatur. *Latro Arceias castrum, sic nominatum antiquitus ob mœnium celsa fastigia ibidem constructa olim*,

nunc diruta, vagabundus applicuit. Nimirum auctor libri de Vita Fidoli ab *arce Arcias* deducit, cùm nomen sit Gallicum *Arceia*, sed corruptum factumque ex *Artiaca* vel *Arciaca*. Bernardus in Officio S. Victoris *Arciacense territorium ad Albam flumen* commemorat, *vicumque* in eo *Saturniacum* ponit, V. *Torni* dictum, hisce verbis. *Exstitit Victor Tricassina diœcesis, claris natalibus ortus. Factus Presbyter, transtulit se in Arciacense territorium, in vicum scilicet qui Saturniacus vocatur.*

Alia est apud Odorannum in Chronico *Villa Arcia*, quam Leothericus Senonum Archiepiscopus S. Petri Vivi Monasterio dedisse dicitur cum *terra de Tillido* vel *Tillo*. *Arcia* enim hæc, vulgò *Arcey* nuncupatur, proximaque est Villænovæ Regis ad flumen Icaunam, & *Tillido* seu *Tillo*, *Til* aut *Teil* nunc dicto, ad flumen Vennam posito non procul ab Agedinco Senonum.

ARTONA.

Artona seu *Artonensis vicus* in Arvernis vetustissimus est, ante annos mille & sexaginta nostris Historicis notus, veteris hodieque nominis retinens. Nuncupatur enim *Artonne*. Gregorius in libro de Gloria Confessorum *Artonam Aruernensem vicum*, & *Artonensem vicum* appellat.

ARVA FLUVIUS.

Arua fluvius est, qui Normanniam à Francia dividit. Legimus *Karolum* Francorũ Regem *despondisse Rolloni filiam suam Gislam, ac concessisse ei simul terram quæ nunc Normannia vocitatur, à fluvio Andella usque ad Oceanum mare, & metas ei Aruam fluviolum posuisse.* In litteris Gaufridi Episcopi Carnutensis datis anno MCXX. fit mentio *Ecclesiarum Villemodis, S. Remigii super Aruam, & S. Leobini Craventi. Villemodis*, aliàs *Villemeudis*, in litteris Henrici Franc. Regis anni MLIX. *Villa mollis*; *Vilemoldis* in Vita S. Betharii Carnut. Episcopi *portus super fluv. Anduram*; Vulgò *Villemeus* dicitur. *Arua* autem fluvius à Nostris nuncupatur *Aure*, & Vernoilum Perticensium, Tegularias *Tilliers*, Nonancurtim *Nonancourt*, villam S. Remigii, *Ecclesiam S. Remigii super Aruam* in litteris Gaufridi dictam, & Stratam Abbatiali Monasterio illustrem attingit, ac paullo supra Anetum Autură recipitur. Legi titulum tabulæ *de pravis consuetudinibus in loca S. Georgii, quæ sita sunt non longè à flumine quod Arua dicitur, dimissis ab Hainrico & Marino fratribus, filiis Ramberti militis, Drocis castro anno Domini* MXXCVI. *Indictione* IX. In aliis litteris Gaufridi ejusdem Carnut. Episcopi, *in loco, qui dicitur Strata, distante per unam leucam à nobili & famoso castello Drocis, juxta Museium super fluvium qui dicitur Arua, Robertus de Domon vir Nobilis dedit Monachis in eo loco (Strata) habitaturis locum congruum piscationi, quam homines ea vulgari suo Gort appellant.* Museium *Mussy* ad dextram ripam Aruæ positum est, Strata Abbatia (*l'Estrée*) ad sinistram: quæ duo loca solo amne divisa, parum distant à Durocassis vel *Drocis*. In MS. enumeratione amnium Galliæ, quæ est annorum ampliùs CCCC. *Arua* fit mentio. *Arua in partibus Vernolii & Drocarum currit.*

ARUERNI ET AUGUSTONEMETUM ARUERNORUM, AC LEMANE.

Arvernos ab Helviis mons Cebenna discludere dicitur à Jul. Cæsare in libro VII. hoc est à Gabalis & Vellavis Aruernorum clientibus. Nam certè Aruernos ipsos propriè dictos Helvii seu Vivarienses minimè attingunt. Idem auctor est imperata esse Arvernis a Vercingetorige millia hominum XXXV. *adjunctis Helenteris, Cadurcis, Gabalis, Vellavis, qui sub imperio Aruernorum esse consueverunt.* Ex quibus Cadurci, Gabali & Vellavi omnibus noti sunt: *Helenteri* autem à quibusdam pro Albigensibus habentur: omnibus præterquàm Cæsari incogniti, ac ne Cæsari quidem ipsi forsitan noti, sed solo Commentarii ejus VII. mendo nobis invecti.

Gabalos proximosque pagos Aruernorum missos à Vercingetorige in Helvios Cæsar tradit: quòd nimirum Gabali & Vellavi clientes erant atque etiam pagi Aruernorum. Hodieque sub rectoris Aruernorum dispositione utrique populi sunt & continentur. Strabo ait Vellavos ac (si qua fides) Helvios, qui antea Aruernis adscribebantur, sua ætate per se civitatem constituere, seu Aruernis ademtos esse. Aruernorum gentes memorat Plinius in libri VII. capite I. de quibus & de Allobrogibus querentes Æduos, fratres suos Romani juverunt ac ulti sunt. *Captus Rex ipse Aruernorum Bituitus discoloribus in armis argenteoque carpento, qualis pugnaverat.*

Straboni & Ptolemæo dicuntur Ἀρουερνοὶ, quorum de viribus fusè refert Strabo; Plinio *Aruerni Liberi* in Aquitanica; Ἀρβέρνοι Plutarcho in Julio Cæsare, & Ἀρουβερνοὶ mendosè; Stephano *Arverni*, Ἀρβερνοι, *Gens Galliæ Celticæ maximè bellicosa.* Olim enim Celtica provinciã Narbonensem atq; etiam flumen Garumnam Aquitaniæ terminum attingebat. Lucanus *fratres Latii*, id est populi Romani Aruernos vocavit, quod Æduis tribuendum erat, Aruernis adscribens. Vulgò nunc Aruernates dicuntur, *Auvergnats*. Unde multi è recentioribus *Alvernos* vocant, propterea quòd litteram L. in u mutare consuevimus; r in u mutare non solemus. Quidam corruptiore nomine *Auernos* nuncupant.

Gutturis tumore, quem *Goi* appellitant, laborant Aruerni Cebennarum incolæ ob nivales aquas: quod Alpinis Gentibus & Pyrenaicis frequenter accidit.

Straboni *metropolis Aruernorum* in Aquitania, seu mater urbium eius Gentis dicitur *Nemossus* Νεμωσσὸς; Ptolemæo in eadem provincia Aruernorum *urbs Augustonemetum*: in tabula Theodosiana seu Peutingeriana *Augustonemetum* quoque, quod compendio litterarum ita scribitur *Aũgnemeto*, ut *Augustoritum* Pictonum ibidem *Aũgrito*. *Augustonemetum* autem ponit tabula Peutingeriana inter Cantiliam *Chantelle*, & Aquas calidas *Chaudes Aygues*. Magno Notas Tironis & Senecæ collegit & Notas etiam juris Regi Carolo nuncupavit: apud quem in Commentarii III. capite V. hæc

legimus ; *Aruernus*, *Augustanemetum*. Utplorimum autem Magno exemplo Ptolemæi cuique Genti caput suum urbemve primariam subjicere consuevit. *Augustanemetum* autem more ætatis suæ scriptorum dicit pro Augustonemetum, ut *Augustodunum* pro Augustodunum.

Ab Æthico in Cosmographia inter Occidentis famosa opida nominatur *Augustauemetum*, id est Augustonemetum. Sic enim legendum est, non ut editi libri nomen unum in duo dividunt, *Augusta Nemetum*. Cùm igitur constet caput Aruernorum esse Augustonemetum; non sine caussa Casaubonus Strabonem scripsisse *Nemetum* putat, non *Nemossum*; & pro Νεμῶσσον legi oportere Νέμετον. Est autē *Augustonemetum* nomen compositum ex duobus vocabulis, Latino altero, altero Gallico: qualia sunt nomina aliquot urbium Galliæ, in primis *Augustodunum* Æduorum, *Augustoritum* Pictonum, *Juliomagus* Andicavorum, *Cæsaromagus* Bellovacorum, *Cæsarodunum* Turonum, *Augustomagus*. Atque ut *Augustodunum*, & *Augustoritum*, ac *Augustomagus* Siluanectum, *Augustonemetum* nostrum ab Augusto Cæsare haud dubiè nomen accepit, cùm ut indicat Strabo, antea *Nemetum* à Gallis vocaretur: quod vocabulum in Nemetibus Gente prov. Germaniæ superioris, in Nemetocenna urbe Belgii apud Hirtium Nemetacoque agnoscimus.

Augustonemetum postea deposita priore appellatione, Gentis cujus erat caput nomine designari cœpit, exemplo multarum Galliæ urbium, & pro Augustonemeto *Aruerni* nuncupari. Quod ætate Plinii in usu jam fuisse, docent verba ejus in libro XXXIV. capite VII. de colossis, quæ talia sunt. *Verùm omnem amplitudinem ejus generis statuarum vicit ætate nostra Zenodorus, Mercurio facto in civitate Galliæ Aruernis per annos X. pedum* CCCC. *in magno pretio. Is postquam satis ibi artem approbaverat, Romam accitus est à Nerone, ubi destinatum illius Principis simulacrum colosseum fecit* CX. *pedum longitudine.* Ibidem ait *Zenodorum scientiâ fingendi calandique nulli veterum postpositum, statuam Aruernorum fecisse, provinciæ Vibio Avito præsidente. Statuam* igitur *Aruernorum fecit* Zenodorus, Vibio Avito Præside provinciæ Aquitaniæ, cui provinciæ Aruerni attributi erant. Fecit inquam statuam Aruernorum, urbis videlicet Augustonemeti, ubi tum commorabatur, quæ caput Aruernorum erat, & eodem quo Gens ipsa nomine nuncupabatur. In eadem urbe, quam Plinius *civitatem Galliæ Aruernos* appellat, hoc est civitatem Aquitaniæ, quæ quarta pars Galliæ erat, *Mercurium pedum quadringentorum* fecit, haud dubiè in foro collocandum. Ammianus Marcellinus in libro XV. *Aruernos* etiam vocat, quum *in Aquitania provincia, amplitudine civitatum admodum culta, Burdigalam & Aruernos excellere* tradit; & Notitia Imperii Romani, *Præfectum Letorum Gentilium Suevorum Aruernis Aquitaniæ primæ* commemorans. Paulinus Presbyter apud Gregorium Augustonemetum quoque appellat *Aruernos*: & Gregorius ipse nunc *Aruernos*, nunc *urbem* aut *civitatem Aruernam*, *Aruernum opidum*, *Aruernum municipium* exemplo Sidonii nuncupat, & *delubrum linguâ Gallicâ Vasso* dictum ibi fuisse ait, marmore ac musivo variatum, marmore etiam stratum, plumbo tectum, cujus paries duplex crassitudine pedum XXXI. esset. In Gregorii codicibus *Aruernus* pro Aruernos scriptum repetitur, ut *Pectavus* pro Pictavos, *Parisius* pro Parisios. Veteres Notitiæ provinciarum ac civitatum Galliæ inter provinciæ Aquitanicæ primæ VIII. civitates secundo loco memorant *civitatem Aruernorum*; quem hodieque locum servat, Biturigis metropoli suæ proxima.

Heic Samsonem Geographum Regium satis mirari non possum, qui apud Plinium *civitatem Galliæ Aruernos* non urbem Aruernos, sed regionem Aruernorum esse ait, & tria opida in unum miscet atq; confundit. Quippe *Gergobiam Boiorum opidum* & *Gergoviam Aruernorum* apud Cæsarem, unam esse urbem, primo & vetustissimo nomine Gallico ita dictam asserit, quæ post Augustonemetum, ac demum Aruerni nuncupata sit. At Boios Helvetico prœlio victos, ob egregiam virtutem Ædui concessu Cæsaris *in finibus suis collocaverant, eisque agros dederant.* Quare *Gergobiam* vocat *Boiorum opidum* Cæsar ipse, *quos ibi collocavisse, Æduisque attribuisse* se scribit. Alii autem Æduorum unaque Boiorum erāt fines; alii Aruernorum: aliæ urbes Æduorum, & Boiorum in Æduici agri parte habitantium; aliæ Aruernorum: alia *Gergobia* vel Gergovia *Boiorum*; alia *Gergovia* Aruernorum: Gergovia Aruernorum urbs, *posita in altissimo monte, omnes aditus difficiles habebat*, ut Cæsar tradit; de Gergobia Boiorum opido nec Cæsar, nec quisquam alius idem refert. Ædui, atque adeò Boii eorum clientes, fidi tum erant Romanis; infideles ac rebelles Aruerni: Gergobiam Boiorum opidum Vercingetorix Aruernus, Dux rebellium Gallorum tum oppugnavit, & cognito Cæsaris adventu oppugnatione destitit; Gergoviam Aruernorum contrà Cæsar, Genabo Carnutum & Avarico Biturigum potitus, obsedit defendente Vercingerotige. Ex quibus intelligitur Gergobiam Boiorum opidum, & Gergoviam urbem Aruernorum, quam & *opidum Gergobiam* Cæsar semel appellat, duas duarum Gentium urbes fuisse diversas, nec quidquam præter nomen habuisse commune. Gergoviam quoque Aruernorum ab Augustonemeto differre Jos. Scaliger, & Massonus, & Savaro, aliique asserunt, & aliquot stadiis ab urbe Aruernis distare, ac veterem appellationem hodieque servare, & in eo monte superesse antiquitatis quædam vestigia, & ruinas ædificiorum. Certè mons altissimus prope urbem Aruernos, in quo fuit sita Gergovia, vocatur etiamnum *Gergoye*, u vocali elisa. Ac ne quis dubitationi locus relinquatur, Strabo ambas Aruernorum urbes disertè aperteque distinguit, alteram *Metropolim Aruernorum Nemossum*, sive potiùs *Nemetum*; alteram *Gergoviam Aruernorum urbem in celso monte positam* vocans, Γεργουΐαν πόλιν τῶν Ἀρουέρνων, ἐφ' ὑψηλοῦ ὄρους κειμένην. Ex quo apparet Marlianum, & Samsonem qui eum sequitur, falsò credidisse Gergoviam & Augustonemetum eamdem urbem esse. In litteris Monasterii S. Andreæ hæc legimus: *in Iussiaco, in Gergonia, in Fontautigia.* Item, *ratione arcis quam damus in Gergonia.* Hæ litteræ sunt Guillelmi Comitis Clarimontis & Delfini Aruer-

niæ, anno MCLXIX. datæ, & Gergouiam arcem ac locum à Claromonte apertè distinguunt.

Demum urbem Aruernos scriptores nostri, quòd arte naturaque munita, & in celso ideoque claro monte posita esset, *castrum Clarummontem* appellavere: quod nomen ante annos ferè mille in usu esse coepit. Auctor æqualis qui res Gestas Regis Pippini jussu Illustris viri Nibelungi Comitis scripsit, primus omnium (ni fallor) *Clari montis castri* meminit his verbis. *Anno* x. *regni Rex Pippinus usque urbem Aruernam cum exercitu veniens, Claremontem castrum captum atque succensum bellando cepit: Blandinum Comitem ipsius urbis Aruernica captum & ligatum ad præsentiam Regis adduxerunt. Postquàm Pippinus Rex urbem Aruernam cepit, regionem illam totam vastavit.* Et infrà: *Videns Vvaifarius Princeps Aquitanicus, quòd castrum Claremontis Rex bellando ceperat.* Hic auctor nunc *urbem Aruernam* veteri, nunc *castrum Claremontem* novo nomine appellat. Nisi quis malit *castrum*, id est arcem urbis Aruernæ fuisse *Clarummontem*, à situ ita dictum, quod postea urbi toti nomen suum dederit: sicuti Forum Cornelii, urbs Æmiliæ, ab arce sua vel ut tum loquebantur *castro*, Imolæ nomen accepit. Paullus Langobardus x. (inquit) *provincia Italiæ Æmilia, ubi locupletes urbes Placentia, Parma, Regium, Bononia, Corneliique Forum, cujus castrum Imolas vocatur.*

In veteribus Rerum Francicarum Annalibus nunc *Clarusmons castrum in pago Aluernico*, ut & apud Nithardum & Lupum Ferrariensem Abbatem; nunc *castellum Clarmont*; nonnumquam *castellum Clarmontis*, sicuti Eginhardus in anno DCCLXI. appellat, & *Clarmons* nuncupatur: Aimoino & Hugoni Floriacensi inter Aquitaniæ urbes egregias *Aruernus, quæ Clarusmons dicitur:* Roberto *in Bituricensi provincia* II. *civitas Aruernis, quæ & Clarusmons.* Unde Gervasius Tilleberiensis, & quædam eo recentiores Notitiæ inter Episcopos Bituricensi Metropolitano suffragantes *Claromontensem* primo loco constituunt. Hodieque *Clermont* vocatur Augustonemetum seu Aruerni: & quia castrum Monsferrandi ei proximum est, uterque locus conjunctis nominibus ita designatur, *Clermont-Ferrand.* Quidam propterea quòd multa sunt ejusdem nominis loca & castella in Gallia, Clarummontem Aruernorum cognominant, *Clermont en Auvergne*, ut distinguant à ceteris. Ibi hodieque est Moneta, *la tour de la Monoye*, in qua olim moneta percutiebatur: ibi & Capitolium, qualia Treuiris quidam, Tolosæ & Narbone Sidonius, Remis acta S. Macræ fuisse docent. Libri censuales urbis Aruernorum *Capitolium* memorant, quam domum publicam alii vocant, ubi pondera & mensuræ ponebantur.

Aruerniam Dio in libro XL. Historiæ Aruernidem vocat, τὴν Ἀρουερνίδα. Gregorius Aruernus, Turonicus Episcopus nunc *regionem Aruernorum* & *Aruernam regionem*; nunc *territorium Aruernum* appellat: nec rarò & regionem, & urbem ejus caput communi nomine *Aruernum* nuncupat, id est pagum Aruernum, opidum Aruernum. Scriptores rerum gestarum Pippini veteres *pagum Aruernicum, pagum Alvernicum*, atque etiam absolutè *Aruernicum* & *Aluernum* vocavere, ut Gregorius *Aruernum*. Nostri *Auvergne* nominant, & in superiorem ac inferiorem dividunt. Aruernia superior seu montana, in Cebennis montibus posita, dicitur pagus superior, *le haut pays*; & ibi est opidum S. Flori, Episcopatus sedes recentior: Aruernia inferior sive plana nuncupatur regio inferior, *le bas pays*: ubi est Augustonemetum sive Aruerni, caput Gentis, & vetus Episcopatus olim totius regionis sedes.

Cebennas Fortunatus *Alpes Aruernas* vocat, id est montes Aruernicos; quum de Gregorio Aruerno, in Episcopatum Turonicum evecto sic scribit.

> Fortè decus generis Turonicensis apex,
> Alpibus Aruernis veniens, mons altior ipsis.

Sic nos Cebennas quà Aruerniam penetrant, montes Aruerniæ appellamus, *les montagnes d'Auvergne.*

Inferioris Aruerniæ urbes, opida atque castella sunt Rupes fortis, Pons Giualdi *Pont Gibaud*, Castellum novum, Manatense Monasterium *Menat*, ad Cicaulam fluv. *Sioule*, Eborolacum vel *Eurogilum Palatium*, *Ebreule*, Clarus mons caput Gentis, Ricomagus *Riom*, Castrum VVidonis *Chasteau Guion*, Voluicus *Volvic*, Artona *Artonne*, Cambidobrense Monasterium & opidum *Combronde*, Aquasparsa *Aigueperse*, Scotalia *Escurolle*, Voluta *la Voûte*, Brivas *Brioude*, Iciodorum *Issoire*, Vicus Comitis *Vic le Comte*, Monspetrosus, id est Monssaxeus *Montpeirous* vulgò dictus à situ; Pons Castelli *Pont du Chasteau*, Alsona *Auzon*, Celsinaniæ *Sancilanges* corruptè pro *Censilanges*; Magnus locus Abbatiâ illuster, *Manlieu*, Biliomagus *Billon*, Casa-Dei *la Chese-Dieu*, castrum S. Amantii, Lovolautrum *Volore*, Curua Petra *Corpierre*, Tigernum castrum *Tiern*, Ucia *Usson*, Talamita *Talande*. In superiore Aruernia eminent Rupes Berulfi vel Rocca Berulfi *la Roque-Brou* ad Ceram fluvium, Mauriacum *Mauriac*, Aureliacum *Aurillac*, Monssalvius *Montsalvi*, castrum celso monti impositum; Cartilatum non longè à Cera fluvio, *Carlat*; Vicus ad Ceram flumen *Vic*, Ricomagus alter vicus *Riom*, Interaquas seu Interamna *Antraigues* vel *Entragues*; Severiacum *Severac*, Petrafortis *Pierrefort*, Oratorium *Ouradour*, Muratum ad Alanionem fluvium, *Murat sur Alagnon*, Alantia *Alanche*; Aquæcalidæ in tabula Peutingeriana memoratæ, Sidonio *Calentes Baiæ. montana sedes dictæ*, *Chaudes-Aigues*; S. Flori opidum Episcopale, monti duos inter rivos impositum, *S. Flour.* Hæc aliaque Aruerniæ qualis nunc est finibus continentur. Olim enim multo major exstitit, antequàm Burbonensi pago aliisque finitimis pagis non contemnenda portio Aruerniæ attribueretur. Hæc regio Ducatum suum, ac etiam separatim Comitatum habet. Est & prope Clarum Montem Cantobenna vicus *Chantoin*, à quo *crypta Cantobennensis* & *arx Cantobennici Montis* Monasterio clara à Gregorio dicuntur.

Pars inferioris Aruerniæ ad sinistram ripam fluminis Elaveris, in qua Clarusmons, Ricomagus, Artona, Aquasparsa, & Scotalia, *Lemane*

dicta est ante annos mille, ut & nunc dicitur *la Limagne*. Certè ita Gregorius Turonicus Episcopus appellat, & nunc *Lemanem* feminini generis facit, nunc *Lemmane* & *Limane* neutri. In libri III. Historiæ Francicæ capite IV. *Dicere erat solitus Rex*; (Childebertus.) *Velim unquam Aruernam Lemanem, quæ tantæ jocunditatis gratiâ refulgere dicitur, oculis cernere.* & in libri V. capite XXXIV. *Anno V. Childeberti Regis Aruernorum regionem diluvia magna presserunt, itaut per dies XII. non cessaret à pluvia: Tantaque inundatione Limane est infusum, ut multos sementem jacere prohiberet.* Idem in libro de Gloria Martyrum, *sicutò Lemmane vestitum segetibus, nudum habetur à silvis*: & in libro de Gloria Confessorum incolas ejus regiunculæ *Limanicos* vocat. *Quidam* (inquit) *Presbyter ad hospitiolum cujusdam pauperis Limanici mãsionem expetiit.* Ex his apparet Jos. Scaligerum falsò scripsisse, *planam Aruerniam Alimaniam* dici, & jam inde ab ætate Gregorii Turonici ita dictam esse. Quippe pars tantùm planæ Aruerniæ vocata est olim Lemane, & nunc dicitur *Limania*, non *Alimania*.

Senatores Aruernos, id est nobiles & generis Senatorũ, passim Gregorius, Aruernus & ipse commemorat, in primis *Avitum unum ex Senatoribus, & civem Aruernum*; apud Aruernos *Episcopum Vrbicum ex Senatoribus conversum*; *Injuriosum quemdam de Senatoribus Aruernis*; *Venerandum è Senatoribus Episcopum ordinatum*; *Eucherium Senatorem Aruernum*; *Arcadium unum ex Senatoribus Aruernis*; *filias Senatorum* Aruernorum, à Chramno malè habitas; *primos ex Senatoribus* Aruernis, in prœlio Vogladensi interfectos. Item in libro de Gloria Confessorum scribit, *auditores Senatores urbis* Aruernæ, *qui tunc in loco illo Nobilitatis Romanæ stemmate refulgebant, appropinquare urbi Martinum, egressos esse in occursum ejus cum equitibus* (id est equis) *& carrucis, cum curribus æredis*: quos infrà *Senatores Aruernos* appellat. Georgium quoque & Leucadiam parentes Galli, Aruerni civis & Episcopi, *de primoribus Senatoribus fuisse* ait. Vita Præjecti Aruernorũ Episcopi *Genesium virum inclytum, & Senatoria dignitate prælatum*, necnon *quosdam ex Senatoribus Bodonem & Placidum* nominat, quos *Proceres Aruernorum* etiam nuncupat.

ASA PAULINI.

Asa Paulini, aliàs *Asa Pauli* inter Lugdunum & Tinurtium ponitur ab Æthico sic. *Lugduno* M. P. XXIII. *aut per compendium* XVI. *Asa Pauli* M. P. XV. *leugas* X. *Lunna* M. P. XV. *leugas* X. *Tinurtium* M. P. XVIIII. *leugas* XIV. *Matiscone* M. P. XV. *legas* X. legendum corrigendumque est. *Lunna* M. P. XV *l.* X. *Matiscone* M. P. XV. *l.* X. *Tinurtium* M. P. XIX. *l.* XIV. Hoc & situs locorum exigit, & tabula Theodosiana docet, hunc ordinem servans. *Lugduno caput Galliarum: usque heic legas*: *Ludnam*, *Matiscone*, *Tenurcio*. *Asa Paullini* postea dicta est *Ansa* nomine quidem Latino, sed tamen corrupto insertione litteræ n ac depravato. Hodieque *Anse* dicitur, & sita est non procul ab Arari æque Lugduno, à quo IV. leugas abesse fertur, Synodo ibi quondam habitâ illustris. *Lunnam* autem vel *Ludnam* Simlerus falsò Cluniacum esse existimat, repugnante situ. Ego Bellumiocum (*Beaujeu*) caput pagi Belloiocensis, (*Beaujolois*) aut potiùs *Bellamvillam* (*Belleville*) esse arbitror. Nam uterque locus est ad Arderiam amnem positus inter Asam Ansamve & Matisconem, æquali ab utroque distans intervallo: ex quibus Bellavilla parum abest à confluente Arderiæ (*Ardiere*) & Araris, & à vico *Lez*.

ASCIBURGIUM.

Locum semel atque iterum à Cornelio Tacito memoratum *Asciburgium* inter Vetera & Novesium collocat tabula Theodosiana, & à Veteribus XIV. à Novesio XVI. millia passuum abesse docet. Quem nunc vicum esse, inter Novesium & Vetera vel *Santen* positum, atque *Ascheburg* vocari, aliàs *Asburg* asserit Cluverius; & alterum esse ad flumen Mœnum Asciburgium in Germania, *Ascheburg* vulgò dictum.

ASILUM.

In statuto Ludovici Aug. de Monasteriis Regni Francorum ac Imperii, inter cetera *in Tolosano* pago memoratur *Monasterium Asilo*, aliàs *Mansi Asili*. Vulgò dicitur hic locus veteri Monasterio insignis *le Mas d'Asil*.

Asilianum castrum memorat & Guillelmus de Podio Laurentii in Chronici capite XLIII. inter castra ad Narbonensem & Carcassonensem diœceses pertinentia: itaut præter nomen habere nihil possit cum Monasterio pagi Tolosani Asilo commune. Et Asilianum illud, fortè est *Casillar* ad Atacem fluvium vicus Carcassoni proximus, *Asillanum* etiam dictus in veteribus tabulis.

ASTENIDUM.

Astenidum in Capitulis Caroli Calvi memoratur inter villas Regias ob silvarum propinquitatem venantibus gratas & commodas, vulgò *Stenai* quasi Stanacum, aliàs & *Astenay*: quam *Satanacum* posteriores Carolo scriptores vocavere, in primis Gerbertus in epistola CIII. *Nam quia Dux Theodoricus Satanacam villam pervasit*: in epistola CXX. *villam Satanicum* eam appellat.

In ejusdem Caroli Regis Capitulis *pagus Stadinisus*, id est Stadinensis ab *Stadino* seu *Astenido* dicitur: (Nam unum idemque esse puto) & inter pagum *Vouzisum* & *Pertisum*, hoc est Vongensem & Pertensem collocatur: similiter Frodoardo in Historiæ Remensis libri II. capite XVIII. *pagus Stadonensis* inter *Castricensem* & *Catalaunensem*. Villa fiscalis fuit ad ripam fluminis Mosæ Mosomagum inter & Villam Francam. Theodericus Epternacensis Monachus & Albericus Dagobertum quem falsò Regem appellant, Satanaci sepultum esse scribunt. *Ecclesiam S. Dagoberti Martyris apud Satanacum villam* in litteris anno MLXIX. datis vocat Godefridus Dux & Marchio, à quo ea Gorziæ Monasterio donata est.

ATANACUM.

Gregorius Turonicus Episcopus in libri de Gloria Martyrum capite XLIX. de XLVIII. Martyribus

tyribus Lugdunensibus ac Viennensibus ita scribit. *Locus ille in quo passi sunt, Atanaco vocatur, ideoque & ipsi Martyres à quibusdam Atanacẽses vocantur.* Idem eisdem verbis Ado Viennensis Episcopus in Martyrologio IV. Nonas Junii de XLVIII. Martyribus tradit. Atanacum, quod vulgò nunc corrupto nomine Ainacum dicitur, *Ainay*, extra urbem Lugdunum olim fuisse inter Ararim & Rhodanum propinquantes ac jamjam confluxuros, docui in Disceptationis de Basilicis Regiis Defensione. Hodieque cùm Atanacense Monasterium mœnibus Lugduni ante non multum tempus inclusum sit, tamen horti Monasterii à muris urbis viâ angustâ dividuntur. In eo ante urbem loco, qui nomine Gallico *Atanacum* vocabatur, anno V.C. DCCXLIV. ara Augusto Cæsari cum templo ad confluentem Araris & Rhodani dedicata est à LX. civitatibus Galliæ, quarum etiam singularum ibi statuæ visebantur. Ibidem & ludos miscellos, & certamen Græcæ Latinæque facundiæ edidit Caius Cæsar Caligula. Ibidem Amphitheatrum erat, quod & Ado *Arenam* vocat. Sæpe enim Amphitheatra extra urbes erant. Locus ad confluentem Araris & Rhodani hodieque nuncupatur vulgò platea Atanacensis, *la Place d'Ainay*, eodem quo Monasterium ibi situm nomine. Tradit Gregorius, *Christianos ædificasse Basilicam miræ magnitudinis in honorem* XLVIII. *Martyrum Lugduni passorum, & sepelisse sacros eorum cineres sub sancto altari*: quam Ado *Apostolorum Ecclesiam* vocatam asserit. Brunichildis Regina Reliquias B. Apostolorum Petri & Pauli quas à Gregorio Romano Episcopo impetraverat, videtur in Basilica Atanacensi collocavisse anno DXCVI. quam basilicam extra muros Lugduni exstruxisse, aut potiùs (ut aliis placet) restituisse, opibus auxisse, & Deo sub Petri Apostoli nomine consecravisse dicitur.

ATANUS.

Locus in quo Aredius Monasterium condidit, villa ejus erat in pago Lemovicino, & *Atanus* vocabatur: nunc ab auctore *S. Irier de la Perche*. Postea cùm Atanense monasterium desolatum & ad paupertatem redactum esset, monachorum in locũ XXXII. Canonici sunt substituti, Abbasque & Decanus eis præpositi. Nunc Cœnobium Atanense in Lemovicibus, ab auctore monasterium S. Aredii dicitur, Decanumque habet, ac subjicitur Basilicæ S. Martini, & circumposito opido nomen idem ac originem dedit: ut notavimus in libro XV. Rerum Francic.

ATAX.

Atax amnis, vulgò *Aude*, ex Pyrenæo monte demissus, per Electam & castrum agri Redensis Limosum perque Carcassonem, Caput stagni *Capestain*, & Narbonem Martium in mare Gallicum decurrit, nisi ubi Narbonem attingit, nusquam navigabilis. Lacus accipit eum Rubresus nomine, spatiosus admodum, sed quà mare admittit tenuis aditu, *l'Estang de la Rubine*. Mella, & Plinius Atacis fluminis & Rubresi vel Rubrensis lacûs meminere, Lucanus quoque hoc versu.

Mitis Atax Latias gaudet non ferre cohortes.

Notus est Atax Straboni etiam & Ptolemæo, qui ποταμοῦ Ἄτακος mentionem faciunt. Notus est & Fortunato in libro VI. Carminum hoc disticho,

Excipit hinc Narbo: quà litora plana remordens
Mitis Atax Rhodani molliter intrat aquas.

Id est easdem aquas intrat quas Rhodanus: nimirum in mare Gallicum effluit, in quod & Rhodanus, quod *mare Rhodani* ab ejus amnis exitu ostiove fortè est nuncupatum. At Brouverus cùm Fortunatum de confluentibus Araris & Rhodani loqui existimaret, & leniter fluere Ararim sciret, *Atax* mutavit in *Arar*, ac puerili errore Narbonem ad Ararim posuit. Atacem autem lacus Rubresus aut Rubrensis, vulgò Spinianensis dictus acceptum olim emittebat in mare. Nunc Atax postquàm Narbonem alluit, lacum non permeat, sed fossæ per Narbonem ductæ quam *Robinam* vocant immissus, in mare Gallicum effunditur ad VII. ab urbe lapidem. Cùm tamen ab urbe Arelato Rhodano apposita, & ab ejus ostio millibus passuum XXX. distante ad Narbonem Martium sint millia passuum CII. aut etiam CX. ut Itinerarium Æthici docet: impropriè admodum locutus esset Fortunatus, si *Atacem* fluvium Narbonis *aquas Rhodani* sive mare Rhodani *intrare* dixisset. Quare existimo versum Fortunati esse depravatum, & unius litteræ mutatione corrigi oportere.

Mitis Atax Robani molliter intrat aquas.

Itaut Robanus sit *l'estang de la Rubine*, *lacus Rubresus* Mellæ, Plinio *Rubrensis lacus* dictus, posterioribus *Robanus & Robina*: quem lacum olim Atax petebat ingrediebaturque, aut potiùs permeabat, etiam ætate Fortunati; *Adix fluvius* dictus in Appendice Chronici Fredegarii, nomine ad *Aude* accedente.

Ceterùm fallitur Strabo, quum ait *Atacem*, ut *Obrim* & *Arauraris* amnes è *Cemmeno* in mare delabi. Quippe Obrim quidem & Araurim è Cebennis, quos Græci montes Cemmenos vocant, delabi constat, ut & Mella asserit, & tabulæ indicant; ast Atacem à Pyrenæo monte decidere & Mella & Plinius & loca ipsa docent.

Hic fluvius *Atacus* vocatur à Stephano Ἀτακός. Νάρβων ἐμπόριον καὶ πόλις Κελτική: ἔστι καὶ λίμνη Ναρβωνῖτις, καὶ ποταμὸς Ἀτακός: à Rufo Festo Avieno *Atagus* & syllabæ caussâ *Attagus*.

Heic salsum in æquor amnis Attagus ruit.

ATEIÆ.

Villa Regia vel Fiscalis fuit Regni Suessionici in pago Viromanduensi ad flumen Suminam, nomine *Ateie*, vulgò *Aties*, ubi Radegundis puella, Toringorum Regum filia ac neptis educata est, antequàm Regi Chlothario nuberet: ut vitæ ejus auctores docent. Multa alia sunt ejus nominis loca in Gallia: quæ omnia *Atteias* ab Atteio aliquo conditore aut domino magis quàm *Ateias* nuncupari oportere existimo. Nisi si Galli Nostri, qui Romanis subjecti erant & linguâ Romanâ Latinave utebantur, *Atteias* dixere pro *Attegias*: quo nomine usus est Juvenalis

Dirue Maurorum Attegias, castella Brigantum.

Sunt autem attegiæ casæ rusticæ Opilionum, Caprariorum, cererorumque agrestium, quas Isidorus capannas vocat, nostri *cabannes*: à quibus casulis vici multi facilè cognominari potuerunt.

ATTINIACUM.

Attiniacum, *Atigni*, villa fuit publica, Pippino, Carolo Magno & Ludovico Pio ac Carolo Calvo dominantibus notissima, & conventibus Gentis, ac legibus ibi latis (Capitula vocant) celeberrima ad ripam fluminis Axonæ. In antiquissimis Annalibus *Danihel*, hoc est Chilpericus Rex Franc. *anno* DCCXXVII. *in villa Regia Attiniaco mortuus* esse dicitur: cùm anno DCCXX. aut insequenti obierit. In tribus vetustissimis Annalibus Francorum hæc legimus. *Pippinus Natalem Domini in villa quæ dicitur Attiniacus celebravit; & Pascha in Heristallio. Attiniacus* memoratur & Carolo Calvo in Capitulis, Lupo Ferrariensi Abbati in epistolis, & cui non, aut ubi non? Lodovicus Pius anno DCCCXXII. in loco Palatiove Attiniaco publicam pænitentiam ex Sacerdotum consilio de publicis malefactis sponte suscepit atque egit. Anno quoque DCCCLXX. *apud Attiniacum Palatium* Synodus est habita. Villas Regias vel publicas, à potiore sui parte *Palatia* vel *Palatia publica* appellitare mos erat.

ATTIPIACUM.

Attipiacum villa ad Axonam fluv. memoratur in Vita S. Medardi: ubi qui corpus B. Medardi ex urbe Noviomago aut certè Augusta Veromanduorum deferebant, *apud Attipiacum villam fluvium Axonam transgressi* esse dicuntur, & adverso flumine navigantes, ad urbem Suessionas pervenisse. Attipiacum existimo esse *Attichi*. P. enim Latinum in ch sæpe mutamus, quum apium *ache* dicimus, Gamapium *Gamache*, spinam *eschine*, appropiare *approcher*, sepiam *seche*, Clippiacum *Clichi*. Atticiacum quidam mendosè pro Attipiaco vocant, quasi ab Attico aliquo possessore ita cognominatū sit.

ATREBATES: ET ORIGIACUM AC NEMETACUM ATREBATIUM.

Atrebates XV. millia armata ad bellum Romanum pollicitos esse, & trans Sabin flumen unà cum Nerviis omnibus & Veromanduis finitimis suis adventum Romanorum exspectâsse, scribit C. J. Cæsar in secundo Commentario: qui Atrebatibus superatis, Commium Regem ibi constituit, propter virtutem viri & consilium ac fidem. *Hujus operâ fideli ac utili usus est in Britannia Cæsar. Pro quibus meritis civitatem ejus immunem esse jussit, jura legesque reddidit, atque ipsi Morinos attribuit.* Postea ad Alesiam obsidione liberandam Atrebatibus nominatim IV. hominum millia sunt imperata. *Coactis equitum* VIII. *& peditum circiter* CCXL. *millibus; Commio Atrebati* præter ceteros *summa imperii tradita*, qui cum reliquis Gallis de libertate vindicanda consenserat, & contra populum Romanum Cæsaremque conjuraverat, neque beneficiis neque amicitiæ memoriâ motus. Is omnia frustra expertos, *parente Romanus civitate*, legatos demum ad M. Antonium misit, & se imperata facturum obsidibus datis firmavit. Atrebates ergo, quibus unà cum Nerviis & Veromanduis victis Cæsar libertatem & leges abstulerat, pro meritis Commii Atrebatis idem *immunes esse*, hoc est liberos jussit, & jura eis legesque patrias quas ademerat reddidit. Sed non diu ea libertate videntur gavisi esse. Quippe nec à Plinio, nec à quoquam alio ex veteribus scriptoribus liberi cognominantur.

Ab Strabone dicuntur Ἀτρέβατοι, seu Atrebati; à Plinio in Belgica *Atrebates*, & à Floro in Epitome libri CXIV. T. Livii; à Ptolemæo Ἀτρεβάτιοι, hoc est Atrebates: ut eidem Οὐασάτιοι sunt Vasates, Τρικάσσιοι Tricasses, Τουρόνιοι Turones, Οὐελιοκάσσιοι Veliocasses, Βιδουκάσσιοι Viducasses, Οὐαδικάσσιοι Vadicasses. Ἀτρεβάτιοι inquam à Ptolemæo vocantur, & ponuntur ad Sequanam, κατὰ τὸν Σηκοάναν: cùm à flumine Sequana longissimè absint Atrebates, multis amnibus, præsertim Sominâ vel Somenâ interfluentibus, Veliocassibus, Caletis & Ambianis intercedentibus. Simili idem errore scripsit, Abrincatuos usque ad flumen Sequanam pertinere: Μέχρι τοῦ Σηκοάνα ποταμοῦ Ἀβριγκατούοι: cùm medii sint inter Sequanam & Ligerim Abrincatui, & hinc quidem Redonum atque Namnetum fines interjaceant, illinc Baiocassium & Lexoviorum. Ab Sidonio nuncupantur & Atrebates his verbis de Aëtio & Majoriano,

> Pugnastis pariter, Francus quà Cloio patentes
> Atrebatum terras pervaserat.

In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ appellantur modò *Atrebates* & *Atrevates*; modò *Atrabates* aut *Atravates*: *Atrepates* Orosio, & in Historiæ Miscellæ MS. libro VI. Hi in Britannia insula condidere coloniam, *Callevam Atrebatum*, à Venta Belgarum XXII. à Londinio XLIV. millibus distantem. Nūc à Latinis scriptoribus dicuntur *Artesii*, nomine corrupto, & per transpositionem II. litterarum ex *Atrebates* facto: vulgò *Artesient*; *Artisiens* in Chronico Rerum Flandricarum; *Artisiant* apud Bellaium in Vita Francisci I. Francorum Regis.

Urbem Atrebatum Ὀριγίακον, *Origiacum* vocat Claudius Ptolemæus, cujus nullam alibi à quoquam mentionem factam reperio. Neque enim *Origiacum* illud, potest esse *Vogedorgiacum* vel *Vodogoriacum*, quod tabula Theodosiana atque Æthicus in Itinerario provinciarum inter Bagacum Nerviorum & Geminiacum vicum, hoc est inter Bavacum & Gemblacum medium ferè statuunt; repugnante locorum situ. Ubi notare convenit, Ptolemæum in descriptione Galliæ quum suam cuique Genti urbem attribuit, non aliam quàm primariam urbem seu caput Gentis assignare consuevisse: exempli causâ *Bellovaci, quorum urbs Cæsaromagus*; *Suessones, & eorum urbs Augusta Suessonum*; *Remi, & urbs eorum Durocottorum*; *Ambiani, & eorum urbs Samarobriva*, &c. Cæsaromagus autem Bellovacorum caput est, Augusta Suessionum, Durocortorum Remorum, Samarobriva Ambianorum. Itaque quum *urbem Atrebatum Origiacum* Ptolemæus appellavit, haud dubiè caput Atrebatum, quæ urbs postea nomine Gentis Atrebatæ vocari cœpta est, designare voluit. Cluverius tamen

ſimilitudine nominum adductus *Origiacum* Ptolemæi credit eſſe Orchiacum, *Orchies*, locum in Atrebatibus humilem & ignobilem, proximum Duagio. Quod ſi ita eſt, aut Ptolemæus in deſignando Atrebatium capite erravit; aut certè duo olim capita Gentis fuerunt, quorum alterum præcipuum ac primum Ptolemæus omiſit, alterum, videlicet Origiacum notavit.

Cluverius Atrebatium caput *Nemetacum* dictum eſſe ait: quem Samſon Geographus Regius ſequitur, adjiciens cum Joſia Simlero, *Nemetocennam* vel *Nemetocernam in Belgio* biberna J. Cæſaris, Hirtio appellari, quam tamen Cluverius in Bellovacis collocare maluit. *Nemetocenna* vel *Nemetacum* nomen urbis Celticum; ut *Nemetes* Gallica Gentis ad Rhenum fluv. appellatio, & Auguſto *Nemetum* Aruernorũ. *Nemetacum* antẽ inter *Minariacum* (*Merville*) & *Camaracũ*; item inter *Taruennam* Morinorũ & *Turnacum*; necnon inter *Taruennã* & *Camaracum* ponit Æthicus in Itinerario provinciarũ: & à *Nemetaco per cõpendium Samarabrivas* millia paſſuum XVI. numerat. Tabula Theodoſiana *Nemetacum* quoq; *Teruannam* inter & *Turnacum* collocat: qui ſitus Nemetaci alii urbi quàm Atrebatis capiti Atrebatiom convenire poſſe non videtur. In Notitia Imperii Romani repetitur *Præfectus Latorum Batavorum Nemetacenſium, Atrabatis Belgica ſecunda*. Quæ verba non favent Cluverio aliiſque, Nemetacum pro Atrebatis urbe accipientibus. Nam ſi Nemetacum eſſet Atrebatæ, ita ſcribi oportebat. *Præfectus Lat. Batavorum Nemetacenſium*, Nemetaci *Belgica* II. ut ibidem invenitur *Præfectus militum Maurorum Venetorum Venetis: Præfectus militum Maurorum Oſiſmiacorum Oſiſmiis: Præfectus militum Grannonenſium Grannona: Præfectus militum Bingenſium Bingio*. Alioquin ex ſuperioribus verbis de Nemetacenſium præſidio Atrebatis, non meliùs ac certiùs conficietur, Nemetacum & Atrebatas unam urbem eſſe: quàm affirmabitur Anderitum Gabalorum in Aquitania, Vicum-Julium eſſe ad ripam Rheni, aut Luteciam Pariſiorum ad Sequanam; vel Contraginnum & Noviomagum eamdem urbem eſſe, propterea quòd Notitia Imperii Rom. *Præfectum militum Anderitianorum Vico-Julio* in præſidio collocat, *Præfectum claſſis Anderitianorum Pariſiis*, & *Præfectum Latorum Batavorum Contraginenſium Noviomago Belgica ſecunda*. Hieronymus Surita qui Æthici Itinerarium notis illuſtravit, à Cluverio diſſentit, & Nemetacum quod nonnumquam Menetacum ſcribitur tranſpoſitis II. prioribus ſyllabis, *Maym* vel *Menim* in agro Inſulano interpretatur, parum feliciter ut equidem puto.

Sed ſive priſcum urbis Atrebatum nomen primò Origiacum, deinde Nemetacum fuit, ſive neutrum amborum, ſive alterum tantùm: de eo non ampliùs laborandum. Scire ſolummodò convenit, in veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ nunc *civitatem Atrabatum* vel *Atravatum*, uti *urbem Atrabatum* ab Alcuino in Vita Vedaſti; nunc *civitatem Atrebatum* & *Atrevatum* appellari: & ibi ac in Chronico Roberti inter XII. provinciæ Belgicæ ſecundæ civitates eam quinto loco ſtatui poſt Remos, Sueſſiones, Catalaunos & Veromãduos. At recentiores Notitiæ poſt annũ Domini MCC. factæ Atrebatas in VII. gradũ rejiciunt, nec Remis modò & Sueſſionis ac Catalaunis, ſed etiã Camaraco, Turnaco, Moriniſque ſeu Teruannæ poſtponunt; & Noviomagum quæ Auguſtæ Veromanduorum ſucceſſit, propter novitatem in nonum ordinem poſt Ambianos detrudunt. Ea urbs ad fluvium Scarpam qui in Scaldim influit, more aliarum Galliæ urbium proprio nomine quodcumque illud fuit depoſito, appellationem Gentis cujus caput erat ſuſcepit. Certè ut jam ſuprà notavi, in Notitia Imperii vocatur *Atrabata*; *Atrabata* item vel *Atrabatis* à Frodoardo in Chronico; *Atrabatum* malè ab Aimoino inter Belgicæ urbes inclytas; ab Hieronymo in epiſtola ad Ageruchiam *Atrebata*: Germanicâ linguâ *Atrecht*, noſtrâ *Arras*. *Atrabates* autem Gentem pro Atrebatibus, & *Atrabatas* urbem pro Atrebatis Noſtri dixere, ſicuti *Catalaunos* pro Catelaunis, *Genavam* pro Geneva, & ſimilia.

Civitas Atrebatium nomen dedit *birris Atrebaticis*, quos Vopiſcus in Carino *birros ab Atrebatis petitos* vocat; & veſtibus xerampelinis, quas apud Suidam *Atrabaticas* dici reperio.

Pagus Atrebatenſis vel Atrebaticus, in Ludovici Pii A. diviſione Regni inter filios corrupto & mutilo nomine appellatur *Adertenſis* pro Atretenſis; t in d mutato, litteris r & e tráſpoſitis, ac tertiâ ſyllabâ videlicet *ba* ſublatâ; atque inter *Auſterban* & *Teruvanenſem* pagum ponitur. In Capitulis Caroli Calvi apud Silvacum anno DCCCLIII. editis *Adertiſus* ſimiliter nuncupatur, aliàs *Aterdiſus*, id eſt *Adertenſis*: & inter *Vermendiſum* & *Curtriciſum* ſeu Veromandenſem & Cortoriacenſem pagos medius collocatur. Uſuardus *territorium Adartenſe* appellat. Nunc Latini ſcriptores parum Latinè *Arteſiam* vocant; Noſtri patriâ linguâ *l'Artois*: Teſtamentum Ludovici VIII. Franc. Regis anno MCCXXV. *Atrebaſeſium*.

Notat Samſon, diœceſin Atrebatenſem Comitatui Atrebatenſi non uſquequaq; reſpondere: cùm diœceſis Audomaropolitana, quæ majore ex parte Comitatu Atrebatenſi continetur, portio ſit veterum Morinorum ſeu Teruannenſis parœciæ. Duagium quoque & Orchiacum cùm ſint in finibus Atrebatium ſive in diœceſi Atrebatica, non ſunt tamen in Comitatu Atrebatenſi, ſed in Flandria Gallicana: Betunia quæ eſt in Comitatu & (ni fallor) etiam in Epiſcopatu Atrebatenſi, olim fuiſſe dicitur parœciæ Turnacenſis. Blanziacum in pago Taruennenſi, aliàs Blanciacum, *Blangy en Ternois* vulgò dictum, illuſtre Monaſterio S. Bertæ, quæ nunc Abbatia eſt Benedictinorum; & Rentica (*Renty*) loca ſunt quidem in Comitatu Atrebatenſi, ſed in finibus Morinorum, non autem Atrebatium: cùm ambo Epiſcopum Bononiæ urbis Morinorum agnoſcant.

ATTUARII ET ATTUARIÆ IN GALLIA.

Attuarii, Franciæ Gens Rheno conjuncta, ab Strabone proximi Chattis *Chattuarii*, Χαττουάριοι; *Attuari* à Velleio, inter Caninefates & Bructeros; ab Ammiano Marcellino in libro XX. *Attuarii*; à Tacito *Chaſuari* prope Chamavos; à Ptolemæo *Caſuari*, Κασουάροι; in veteribus rerum Francicarum Annalibus *Hat-*

tuarii atque *Hazzoarii* vocantur.

Eorum regio trans Rhenum in Germania nota adhuc erat principatu Ludovici Pii, *Attuario* nomine Gentis dicta aut corruptè *Atoaria*: quam Ludovicus Aug. commemorat in Divisione Regni sui inter filios, & inter Toringiam ac Saxoniam regiones utique Transrhenanas ponit, apertè indicans & Attuarias suas trans Rhenum in Germania exstitisse. *Ad Bajuvariam totam Toringiam, Ribuarias, Atoarias, Saxonia, Frisia.* Attuariorum nomen retinet hodieque opidum Transrhenanum ad flumen Lupiam, *Hatterch*, alias *Halteren* vulgò dictum. Hæc regio vetus patria fuit Attuariorum eorum, qui in Galliam translati sunt, aut sponte commigraverunt.

Animadverto igitur Attuarios partim in provincia Germania secunda vel inferiore circa Bataviam & pagum Mosanum inferiorem, partim in provincia Lugdunensi prima inque finibus Lingonum sedes habuisse, & utrique regioni nomen suom dedisse. Ambæ enim *Attuaria* vel *Hattuaria* sunt dictæ.

Attuarias in Germania II. inter Bataviam & Mosanum pagum memorat Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta his verbis. *Comitatum Testrebant, Batua, Hattuarias, Masau subterior de ista parte.* &c. Ejosdem pagi meminit Chronicon Monasterii Laureshamensis seu S. Nazarii, de Lothario Aug. Ludovici Pii filio sic referens. *Lotharius Ansfrido tunc Palatino Comiti, illustri & spectabili viro, ob egregia merita prædium suum in Geizefurt in pago Hattuariensi super fluvium Nerse, & in pago Lausmensi in villa Sodesa super fluvium Geldione jure proprietatis contradidit: quod postea idem Ansfridus Laureshamensi Monasterio sub Abbate Dietricho contulit.* Litteræ Lotharii Imper. de eadem re ita referunt. *In pago Hattuariensi, & in villa quæ vocatur Geizefurt super fluvium Nerse*: litteræ Ansfridi Comitis ita: *in pago Hattuaria, in villa quæ dicitur Geizefurt, quæ sita est super fluviũ Nersa. Pagus* igitur ille *Hattuariensis*, vel *pagus Hattuaria* aut *Hattuaria*, in Gelria jacebat ad fluvium *Nersam*. *Nerisinum* Cluverio dictum, vulgo *Neers*, qui inter Rhenum & Mosam medius defluit, & VVachtenduncam, Gelram caput Ducatus cognominis, Goch, aliaque Clivensium opida præterlapsos, decurrit in Mosam apud Gennapiam. Nersa autem ille proximus erat Bataviæ & pago Mosano. Itaque cum in Gestorum Francorum capite XIX. *Dani per altum mare Gallias appetisse, & Theuderici pagum Attoarios vel alios devastâsse* dicuntur: & cùm in veteribus Annalibus nostris invenimus, anno DCCXV. *Saxones devastavisse terram Hattuariorum*, vel *Hatuariorum*, vel *Hazzoariorum*, vel *Chatuariorum* aut *Hattariorum*: utri Attuarii utrubique designentur, Cisrhenani ad Nersam prope Bataviam, an Transrhenani, incertum est.

Aliæ sunt in finibus Lingonum Attuariæ vel Hattuariæ, quas Annales Bertiniani in rebus anni DCCCXXXIX. *Comitatum Hatoariorum* vocant, & in Burgundia inter Comitatus Cabillonensem ac Lingonicum ponunt hisce verbis. *Comitatum Cavallonensem, Comitatum Amaus, Comitatum Hatoariorum, Comitatum Lingonicum.* Hatuarias nuncupant Capitula Caroli Regis apud Silvacum anno DCCCLIII. edita, & inter pagos Cabillonensem ac Tornodorensem collocant. *In Augustuduno, Matisconensi, Divionensi, Cabillono,* Hatuariis, *& in Tornedriso, & in Belniso*, &c. In Chronico Sancti Benigni ante annos DC. composito *Hugo Attoariorum Comes* ab eo pago cognominatus memoratur. In Chronico Besuensi nunc *pagus Atoariorum*, nunc *pagus Atoariensis* & *Comitatus Atoariensis* nuncupatur: quod idem est ac *Comitatus Atoariorum* suprà. Quippe singulis pagis suus & unus modò plerumque præerat Comes: itaut pro pago Comitatus, pro Comitatu pagus sæpe acciperetur. In Chronico Monasterii Besuensis Ailardus *res juris sui sitas in pago Atoariense, in loco qui dicitur Bustellus*, vendit Domino Alberico Ling. Episcopo. Item *in pago Atoariense, in villa quæ dicitur Masascus.* Ibidem hæc in litteris donationum reperio. *Campum qui est situs in pago Atoariorum, in villa Auxiliaco, & habet terminationes, de una fronte Vincennam fluvium percurrentem.* Ib. *Isaac dedit Monasterio Besuensi mansum unum, qui est in pago Atoariensi, in villa quæ dicitur Lucusmedianus, & habet terminationes, de una fronte Tilam fluvium procurrentẽ, de alia stratam publicam.* Item, *in pago Atoariorum, in villa Novo vico*: Item, *in pago Atoariorum, in villa quæ dicitur Pontus: in pago Atoariorum, in loco qui dicitur Vivarius: in Comitatu Atoariense, loco dicto Nova villa.* In litteris Joceranni Episcopi Lingonensis datis anno MCXIX. *deserta cujusdam solitudinis in territorio Attoarensium juxta flumen Ararim posita* memorantur, & ab eo dantur Besuæ circa villam Mentiscam. Ex quibus intelligitur pagum illum Hattuariorum vel Comitatum Attuariorum jacuisse ad Vincennam & Tilam ac Ararim flumina. *Vincenna* autem *fluvius*, Fredegario etiam memoratus, vulgò *Vingenne* dicitur, & in Ararim effluit, ut & Venella, & Tila vel Tilla, *Tille* à nostris nuncupatus. Hic pagus proximus erat pago Oscarensi, & Tornodorensi ac Lingonico, & Monasterium Besuense in finibus suis habebat.

Attuarii, Francica Gens, capti & translati à Constantio Chloro Cæsare in partem pagi Lingonici, nomen ei pagi Attuariorum videtur dedisse. Certè Eumenii in Panegyrico Constantio Cæsari dicto verba sunt hæc: *Nunc per victorias tuas, Constanti Cæsar invicte, quidquid infrequens Ambiano & Bellovaco, & Tricassino solo Lingonicoq; restabat, Barbaro cultore revirescit.* De Frãcis loquitur, qui Carausium & Allectõ juverant.

ATUR FLUVIUS.

Atur, Aturi veteres declinavere, ut *Satur, Saturi*: uti indicat Lucanus in libro I.

Tum rura Nemetis
Qui tenet & ripas Aturi, quà litore curuo
Molliter admissum claudit Tarbellius æquor.

Ab Tibullo in elegia ad Messallam *Atur* quoque memoratur his verbis.

Hunc fore, Aquitanas posset qui fundere Gentes,
Quem tremeret forti milite victus Atur.

Sed heic *Atur* omnino (ni fallor) non est nomen fluvii, sed populi ad Aturum amnem sedem habentis: quod nomen populi declinandum est *Atur, Aturis*, sicut Astur Asturis.

Atures autem iidem qui Aturenses. Vibius Sequester ejusdem fluvii meminit. *Atur Tarbellæ civitatis Aquitaniæ, in Oceanum fluit.* Ubi mendosè quidam legunt *Atyr*, quemadmodum apud Lucanum *Atyri* pro Aturi. Atur porrò per Aquas Tarbellicas & Lapurdum Tarbellorum in Oceanum effluit. Ab Ptolemæo vocatur ὁ Ἄτουρις, declinatúrque Ἄτουρις, τοῦ Ἀτούριος. Atur inquam à Ptolemæo vocatur *Aturis*, ut Arar à Dione & Claudiano aliisque non paucis *Araris*, ὁ Ἄραρις; Liger à quibusdam, sed recentioribus *Ligeris*. Posteriores scriptores, Ausonius, atque alii *Aturrum* dixere. Verba Ausonii sunt.

Per saxa rotantia latè
In mare purpureum Tarbellicus ibit Aturrus.

Tarbellicum Aturrum Ausonius non sine caussa cognominat. Nam hic fluvius majore ex parte Tarbellorum est, cùm per Aquas Tarbellicas & Lapurdum Tarbellorum sive Baionam decurrat. Atur nomen vetus servat. Vocatur enim *l'Ador*, ac sæpiùs *l'Adour*, litterâ t in d mutatâ, & u in ou converso: sicuti Nostri ex catena faciunt *cadene*, ex intybis *endives*, ex Gabalitano *Gevaudan*, ex Gratianopolitano *Gresivodan*; necnon ex putrido *pourri*, ex pullo & polla *poullet & poulle*, ex pulsare *pousser*, ex bullire *boüiller*, ex currere *courir*, ex turri *tour*, ex curia *Cour*, ex curte *Court*.

Hic fluvius nomen dedit pago ad ripam suam jacenti, quem ab Aturi ripa *Aturi-ripensem* vocitant, *pays d'Aurbat*, inter opidum S. Severi & Aquas Tarbellicas.

Tibulli in suprà laudato Carmine ad Messallam versus sunt hi.

Non sine me est tibi partus honos. Tarbella Pyrene
Testis, & Oceani litora Santonici.
Testis Arar, Rhodanusque celer, magnusque Garumna,
Carnuti & flavi cærula lympha Liger.

Ubi *Tarbellorum* quidem, & *Pyrenæi* montis, & *Oceani Santonici*, ac *Garumnæ Ligerisque* fluviorum rectè fit à Tibullo mentio, Messallæ ex Aquitanis victoriam describente; *Araris* & *Rhodani* non item. Quid enim hæc II. flumina ad Aquitanos pertinent, cùm tantopere ab eis absint? Quare duarum litterarum mutatione ita III. versum emendandum puto.

Testis Atur, Doranusque celer, magnusque Garumna,

Doranus vel *Duranus*, qui suprà transpositis III. prioribus litteris *Rodanus* mendosè appellatur, est Duranius qui in Garumnam effluit, *Durani amnis* Ausonio dictus: *Atur* est fluvius, qui Aquas Tarbellicas & Lapurdum attingit.

ATURENSES ET VICUS JULI.

Aturenses à flumine Aturo cui sunt appositi, nomen accepere, Gens provinciæ Novempopulanæ priscis Geographis incognita, ac forsitan quondam pars Tarbellorum. Veteres Notitiæ provinciarum ac civitatum Galliæ, omnium primæ Aturensium mentionem faciunt, & provinciæ Novempopulanæ civitatibus XII. *civitatem Aturensium* octavam adnumerant; quædam nonam, in qua *civitas Aturensium Vico Juli* nuncupatur. Nimirum urbs Aturensium *Vicus Iuli* & *Vicus Iuliensis* dicta est. *Vicum Iuliensem urbem* Gregorius in capite VII. libri IX. appellat, & in libri VII. capite XXXI. pactio Guntchramni & Childeberti Regum *civitatem Vicum Iuli*; Vita Filiberti Abbatis Gemeticensis *urbem Vicum Iulii*. Concilio Agathensi Petrus Presbyter missus à *Marcello Episcopo de civitate Vico Iulo* subscripsit; Concilio Matisconensi II. *Rusticus Vicojuliensis Episcopus*, Rusticus *Vici Iuliensis Episcopus* à Gregorio dictus in libro Historiæ VII. Fallitur Oihenartus, qui à Juliaco, (*Iuliac*) loco vicino civitati Aturensium, Episcopos Aturenses dictos nonnumquã esse *Episcopos Vicojulienses* putat, ut Episcopi Carnuteni vocati sunt nonnumquam Episcopi Dunenses. Idem Vicum Juli à Nortmannis eversum ait, quod alibi legere non memini. *Sub termino Vici Iuliensis*, id est in agro pagove Aturensi *esse tres Presbyteros consepultos apud vicum Atroam* scribit Gregorius.

Urbs Vicus Juli, Gentis nomine appellata est & *Atura*, atque etiam *Adura*, vulgò *Aire*, aut potiùs *Aires*. Ait Annianus se Codicem Theodosianum edidisse *Aduris* ac subscripsisse. Sidonii in epistola I. libri II. verba sunt hæc. *Redux ipse Catilina sæculi nostri nuper Aturribus, ut sanguinem fortunasque miserorum, quæ ille sibi ex parte propinaverat, hic ex asse misceret.* Pro *ille sibi*, *illic* legi malim; pro *Aturribus*, *Aturibus*. Hæc Anthemii principatu gesta esse ipsa epistola docet, in qua scribit Sidonius *Catilinam sæculi sui*, id est (ni fallor) Seronatum Præfectum Prætorio Galliarum, hominem crudelem & avarum, paullo antè Aturribus in urbem Aruernos revertisse, ubi multo quàm in superiore civitate sit peiora & atrociora facturus. At constat Valiæ Vesigothorum Regi unà cum Aquitania II. datam fuisse ab Honorio Aug. Novempopulanam, cujus provinciæ urbem Aturas præ ceteris Alarico juniori, Vesigothorum Regi à Valia sexto paruisse suprà indicavimus. Nihil igitur in Gothicæ ditionis urbem Aturas Seronato licere judici Romano potuit: atque omnino additione duarum litterularum ita restituendum in integrum Sidonium arbitror. *Redux ipse Catilina sæculi nostri nuper à Turonibus*: quæ urbs erat tum adhuc Romanæ ditionis unà cum Biturigibus & Aruernis. Mendum ortum est ex compendio scripturæ *à Tũribus* pro *à Turonibus*: quod quia legentes non intelligebant, pro *Aturribus* vel *Aturibus* acceperunt. At *Aturenses* quidem dici constat; *Aturres* nusquam invenio. *Turones* urbem ipsam vocavit Sidonius pro *Turones*, ut Ausonius, & ipse *Vasates* urbem pro *Vasatas*, Ammianus *Senones* urbem pro *Senonas*.

Aturensem Episcopum nonnumquam dictum esse *Episcopum Vasconensem* à vico *Vascone* diœceseos Aturensis; Episcopum etiam Martianensem à Martiano, *Mont de Marsan*, Oihenartus scribit. Fides sit penes auctorem.

In Aturensi diœcesi clarissimum est opidum, S. Severi Monasterio & nomine illustre, quod idem auctor *caput Vasconiæ* olim dictum ait, quoniam totius regionis esset caput: *S. Sever Cap de Gascogne*. Ego malim *caput Vasconiæ* pro initio Vasconiæ accipere, ut Lugdunum

Batavorum *caput Germaniarum* dictum reperio. Certè hoc Monasterium vel opidum non longè abest à flumine Garumna Vasconiæ termino, & à diœcesi Burdigalensi, quæ est Aquitaniæ secundæ.

AVALLOCIUM.

Avallocium memoratur à Gregorio Turonico Episcopo in libri Historiæ Francicæ IV. capite XLIV. his verbis. *Denique sentiens Chilpericus, quod scilicet Guntchramnus relicto eo ad Sigibertum transisset, castra movit, & usque ad Avallocium Carnotinensem vicum abiit.* Ejusdem fit mentio in Vitæ S. Leobini Carnutensis Episcopi à Fortunato scriptæ cap. XVII. *Cùm Leobinus ex more Pontificum parœcias circumeundo visitaret, & Avallocium pervenisset.* Et in capite XVIII. *Dum Gloriosissimus Rex Childebertus B. Leobinum Episcopum Rotoialo speraret ad se venturum, & in ipso itinere accederet Avallovico: oblatus est ei quidam hydropicus.* Ubi legendum est omnino *Avallocio.* Nimirum Leobinus non Autrico Carnutum, sed Castroduni aut quo alio propinquo ei suæ diœceseos loco profectus, per Avallocium petebat Rotoialum villam Regiam, in qua Childebertus commorabatur.

Avallocium esse *Alluie*, vicum in Carnutibus ad flumen Lidericum, quem postea truncato nomine *Allocium* vel *Allogium* vocaverint, primus omnium observo. Villam *Alogiam* Fulbertus Carnutinæ Ecclesiæ Episcopus in epistola XXIII. nuncupat.

AVEDONACUM VEL AUNEDONACUM.

Tabula Peutingeriana inter Mediolanum Santonum & Raraunam opidum Santonum *Avedonacum* statuit sic *Sinus Aquitanicus, Burdegala, Blavia, Tamnum, Medsolano Sãtonum, Avedonaco, Brigiosum, Rarauna.* Idem facit Æthicus in itinere à Burdigala Augustodunum. *Blavuto* M. P. XIX. *Tamnum* XVI. *Novioregum* XII. *Mediolanum Santonum* XV. *Aunedonacum* XVI. *Rauranum* XX. Hoc iter sit secundo flumine Garumna per castella & loca ei apposita. Blavia enim est *Blaye*, *Blavutum* & *Blautum* in Æthici codicibus mendosè scripta: Tamnum est *Talmon*, *Talemont* in tabulis corruptè appellatum: Novioregum interpretor *Royan.* Mediolanum Santonum *Saintes* esse nemo nescit. Avedonacum vel Aunedonacum est *Aunay*; in Æthici codicibus priscis nunc *Aunedounacum*, nunc *Annedunnaca* & *Avedonacum* dictum: à quo *pagus Aunedonacensis* nomen accepit, *le pays d'Aunis.* Plerique ignorantiâ antiquitatis caput pagi *Alnetum* quasi ab alnis, ipsum *pagum Alnetensem* nuncupant. Brigiosum videtur esse vicus *Brieu*; Rarauna vel Rauranum *Ron* vel *Rom.* In litteris datis anno MCXLV. *pagus Alnisiensis* corruptè dicitur, *Castrum Iulii supra mare positum in pago Alnisiensi.*

AVENIO CAVARUM.

Inter *urbium quas habet Gallia Narbonensis opulentissimas*, tertio loco memoratur à Mella *Avenio Cavarum* quã & Coloniam fuisse satis apertè indicat, cùm ceteras urbes quas opulentissimis Galliæ Narbonensis adnumerat, si Vasionem excipias, Colonias Romanas fuisse constet. Certè in nummo Galbæ *Col. Avenion.* id est Colonia Avenion vel Avenionensis vocatur; Ptolemæo quoque in Cavaribus quos Cavaros nuncupat, *Avenion Colonia*, Ἀυενίων Κολώνια. At Plinius tamen Avenionem opidum Latinum facit. *Opida* (inquit) *Latina Aqua Sextia Salyorum, Avenio Cavarum, Apta Iulia Vulgientium, Alebece Reiorum Apollinarium, Cabellio, Nemausum, Tolosani Tectosagi*: quæ sex urbes sicut Avenio Coloniæ fuerunt, & nihilominùs à Plinio unà cum Avenione inter opida Latina seu jure Latii donata numerantur: quod semel monuisse sufficiat. Stephano dicitur *Avenion urbs Massiliæ*, Ἀυενίων πόλις Μασσαλίας. Massiliam autem Græci seu Massiliensem regionem vocavere totam ferè otam provinciæ Narbonensis II. cum parte Narbonensis I. & Viennensis. Quòd si Avenio Massiliensium fuit, uti ait Stephanus: necesse est Arelatum & Tarasconem Salyorum urbes, atque etiam Cabellionem Cavarum, Massiliensis regionis ac ditionis exstitisse. Sunt enim inter Massiliam & Avenionem positæ. Certè *Cabellionem urbem Massiliæ* seu Græciæ fuisse idem Stephanus docet. Tabula Theodosiana *Avennionem* nuncupat; *Avennionem urbem* & Gregorius in libri II. capite XXXII. *civitatem Avennicam* in libro VI. *Avennicam urbem* in libro X. Veteres Notitiæ provinciarum & civitatum Galliæ *civitatem Avennicorum* appellant, & inter provinciæ Viennensis civitates XIV. ponunt nunc XI. loco, nunc XII. Fredegarius, quem nostri Auctores sequuntur, *Avennionem castrum*; Gesta Francorum *Avennionem civitatem super Rhodanum* vocant; recentiores corruptè e in i verso *Avinionem*; Robertus *civitatem Avinionum*, item *Avennum.* Posita est urbs ad ripam sinistram Rhodani, inter Sulgam, (*la Sorgne*) & Druentiam (*la Durance*) in Rhodanum effluentes. Festivus est auctor Gestorum Ludovici VIII. Franc. Regis Poëta quidam, Nicolaus de Braia, quum *Avinionem*, quem fusè describit, ut & Gregorius noster in libri VI. capite XXVI. *à vino* nomen accepisse putat.

Lyæi

Palmite: sortitur hinc nomen Avinio dicta.

Ager quidem circa Avenionem vineis & olivetis abundavit, ut Gregorius in libri IV. capite XXXII. tradit: sed à vineis aut *à vinis* suis nomen minimè accepit, cùm nomen Gallicum urbis Gallicæ sit *Avenio*, ex quo mutatione literæ e in i Avinionem posteriores fecerunt. Nostri *Avignon* vocitant. Primus Marius in Chronico *Marcam Childeberti Regis Avinionem* appellavit. Concilio Epaonensi in Burgundia regnante Sigismundo interfuit Pelagius Presbyter *jussu D. Salutaris Episcopi civitatis Avennica*: ubi emendandum esse *Aventica* docui in libro VII. Rerum Francicarum, propterea quòd Aventicum Burgundionum Regibus parebat, Avenio autem tum sub ditione Theoderici Regis Ostrogothorum erat. Concilio Aurelianensi V. adfuit *Marinus Presbyter, missus ab Antonino Episcopo Ecclesia Avennica*, qui Antoninus Concilii Arelatensis V. decretis subscripsit; Synodi Matisconensis II. statutis *Iohannes Episcopus ab Avenione.*

Urbs hæc à Pontificibus Romanis in Metropolim evecta est, cùm antea Arelato suffragaretur, & Vasio, Cabellio, Carpentoracte, sedes olim provinciæ Arelatensis, ei subjectæ; quæ IV. urbes ad Ecclesiam Romanam pertinent. Caput autem est Avenio Comitatûs Avenionensis vel Avennici, *Comtat d'Avignon*, à Comitatu Vindauscensi divisi.

Comitatus vel pagus Avennicus vocatur à Gregorio in libro IV. & à Fredegario *Avennicum territorium*. Et pagi & urbis incolæ Latinis scriptoribus *Avennici* & *Avenionenses*; Nostris *Avignonois* dicuntur.

Est ejusdem nominis castrum in Septimania, Avenio nimirum aut *Avinio*, à Petro in capite LXII. Historiæ Albigensium memoratum. *Nomina castrorum quæ intra III. septimanas recuperavit Comes, sunt ista: Castrum Cuc, Mons-Maurus, S. Felix, Casser, Monsferrandus, Avinio.* Avinio vulgò, truncato capite nominis, dicitur *Vignonet* pro *Avignonet*, id est parvus Avinio, & est castrum in diœcesi S. Papuli positum, non procul à castro S. Felicis (*S. Felix*) remotum, proximum autem Monteferrando castro, *Montferrand*. *Avinionetum Tolosanæ Diœcesis* vocat Chronicon Simonis Comitis Montisfortis; *castrum Avinionetum* Ludovicus IX. Francorum Rex in Pactione cum Raimundo Comite Tolosano.

AVENTICUM.

Aventicum gentis Helvetiorum *caput* Tacito in libro I. Historiarum dicitur; Ptolemæo malè Avanticum, Αὐάντικον Sequanorum in Gallia Belgica; in tabula Peutingeriana *Aventicum Helvetiorum*; in Itinerario Æthici *Aventiculum Helvetiorum* inter Minodunum vel Minnidunum & Peteniscam vel Petinescam. Eam urbem Ammianus Marcellinus imperitè in Alpibus Penninis ponit, quum in libro XV. ita scribit. *Alpes Graia & Pennina exceptis obscurioribus, habent & Aventicum, desertam quidem civitatem, sed non ignobilem quondam.* In veteribus Notitiis *civitas Elvitiorum Aventicus* in provincia Maxima Sequanorum; item *civitas Helvitiorum Aventicum*: nobis *Avenche*, vulgò *Vviflisburg* nuncupatur.

Ex ea urbe diruta & ferè in vicum redacta Episcopatûs sedes Lausannam translata est. Unde in quadam Notitia ponitur in Sequanis post Vesontionem *civitas Lausanna, quæ priùs Aventicus civitas Elvitiorum*, id est cujus Episcopatus antea fuit Aventici. Hæc urbs quondam Transiurensibus Burgundiæque attribuebatur cum *pago Aventicensi*, à Fredegario Aimoinoque memorato.

Si Fredegario credimus, eam Flavius Vespasianus Aug. post superatos rebelles Germanos *ædificari*, hoc est reparari jussit, & inchoatam ac filio suo Tito perficiendam reliquit, à quo gloriosè ornata, & nobilissima in Gallia facta est: sed ab Alamannis principatu Gallieni vastata. Unde ætate Ammiani Marcellini, post Gallienum centum ac viginti annis *non ignobilis quondam civitas*, deserta erat atque semiruta.

Vviflisburg nunc dicitur; aut si Guillimanno credimus, *Vivelsburg*, hoc est *Vivilonisburgus*, à Vivilone Comite, qui eam reparavit restauravitque. *Vviflispurg* quædam tabulæ appellant, aliæ *Vviflisburg*, quæ tria nomina ad *Vivilonis* vocabulum magis accedunt quàm *Vviflisburg*, u in f ex more converso: ut in multis nominibus Latinis Nostri fecerunt. Navim enim *nef* appellitant, clavem *clef*, ovum *œuf*, novum *neuf*, breve *bref*, Amblavam *Amblef* fluvium ac locum ei adsitum, nervum *nerf*, cervum *cerf*, servum *serf*, grave *grief*, bovem *beuf*, novem *neuf*, vivum *vif*, captivum *captif*, lascivum *lascif*. Ut uno verbo cuncta complectar, quotquot Latina nomina in *ivus* desinunt, cùm substantiva tum adjectiva, apud Nostros in *if* desinunt.

Adjacet Aventicum lacui Murtenensi qui Novoburgensi proximus est, pro vico magis quàm pro municipio nunc habendum. Magno qui Notas Tironis & Senecæ aliorumque collegit, ac more Ptolemæi suum cuique Genti caput subjicere consuevit, sic habet. *Helvitiys, Aventicum*: id est Helvetius, cujus caput est Aventicum.

Pagum Aventicensem vulgò *Vehtland* vocari asserit Guillimannus, & esse hodieque in Helvetia. *Vviflispurgergow* alii appellant, id est pagum Vviflisburgensem.

Ceterùm cùm apud Fredegarium reperio Aventicum à Vespasiano ac Tito Augustis reparatum ac *ornatum, nobilissimumque in Gallia factum esse*: pæne adducor ut credam, Aventicum à Tito factum esse coloniam, aut à Domitiano Titi fratre ac successore, & *Coloniam Iuliam Avanticorum* vel *Aventicorum* dictum fuisse à Julia Titi Aug. filia, quam Domitianus plusquam fratris filiam patruus amavit. Certè in nummo Domitiani legitur *Colonia Iulia Avanticorum*, id est Aventicensium: quorum urbem Ptolemæus *Avanticum* vocat, & quæ præ ceteris nobilitari intra Gallias aliter quàm coloniæ titulo vix potuit. Sic *civitatem Aventicam* & *Ecclesiam Aventicam* pro Aventicensi in priscis Conciliis invenio.

AVESNÆ.

Avesnæ in Latinis Historiis & in priscis monumentis ac litteris nuncupantur, vulgò *Avennes*. Opidum est situm inter fluvios Sabim & Mosam in Hainoo: quod Vvillelmus Britto in libro IV. Philippidos *Avennas* appellare maluit. Est & Avennense monasterium Virginum in Atrebatibus circa Bapalmam, *Avesne les Dames* Nostris dictum.

AUGA.

Quæ à Frodoardo in Chronico *Auga*, *Aucum* ab Orderico, *Alga castrum* à quibusdam vocatur; *Aucia* priùs à fluvio videtur dicta esse. Sed postea cùm opidum tum etiam flumen *Aucum* est nuncupatum: à quo & *Aucenses* in libro XI. Historiæ Ordericus Vitalis Auci incolas vocat. Vulgò nunc appellatur *Eu*. Frodoardi de Auga verba sũt hæc. Anno DCCCCXXV. *Heribertus expeditione suscepta contra Nordmannos cum militibus Remensis Ecclesiæ, Arnulfus quoque Comes, & ceteri maritimi Franci, præsidium quoddam Nordmannorum aggrediuntur: quò etiam Rollo Princeps eorum mille Nordmannos præter ipsius inhabitatores opidi ex Rodomo

transmiserat. Idem verò castrum secus mare situm vocabatur Auga. Quod circumdantes Franci, *vallum quo pro antemurali cingebatur, irrumpunt, murumque infringentes conscendunt; & opido pugnando potiti, mares cunctos interimunt, munitionem succendunt.* Ex his apparet Augam quam Frodoardus nunc *castrum*, nunc *opidum*, modò *munitionem*, modò & *præsidium* vocat; Rolloni Nortmannorum Principi ac Duci paruisse, Nortmanniæque jaminde ab initio fuisse attributam, ob idque *præsidium Nordmannorum* à Frodoardo nuncupari; frustraq; Augenses nec Nortmannis nec Picardis, quorum utrorumque in confinio positi sunt, adscribi velle; cùm Rotomagensi diœcesi Caletisque Archiepiscopo Rotomagi Nortmanniæ capitis subjectis attribuantur.

Aucum castrum in Annalibus rerum Anglicarum *Ou* & *Ovve* sæpissimè nuncupari reperio: itaut Aucum primò *Ou*, vel *Ovve*, deinde *Eu* vulgari lingoâ appellatum esse videatur: quemadmodum anserem recentiores *aucam*, Nostri *une oye* & *une oue* vocitant.

Pagus & Comitatus Aucensis vocatur *l'Eusiois* aut *le Comté d'Eu*; incolæ opidi Auci, ac totius etiam pagi Aucensis Latinè *Aucenses*, patriâ linguâ *Eusiois* nuncupantur.

AUGUSTA VILLA AMBIANORUM.

Auctor libri de Vita S. Salvii Ambianorum Episcopi *villam Augustam in pago Vinmaco* positam memorat: quam Salvio pussimo Antistiti Theodoricus Francorum Rex præter cetera dedit. Hæc villa hodieque truncato nomine appellatur *Aust*, sita in pago Vinemaco ad Oceanum inter Augam & Leuconaum sive portum Suminensem S. VValarici: Unde & *Aut sur la mer* vocatur, aliis *le bourg d'Augst*. In Vitæ S. VValarici Abb. capite XXII. *locus qui dicitur Augusta juxta Auva fluvium. Auva* autem *fluvius*, id est *Auva* fluvius is est omnino, qui in Vita S. Lupi Episcopi Senonici MS. nuncupatur *Aucia* hisce verbis. *Rex Chlotharius Lupum Episcopum retrusit exsilio in pago quodam Neustria nuncupante Vinemaco, traditum Duci pagano n. Bosoni Landegisilo: quem ille direxit in villa quæ dicitur Andesagina super fluvium Aucia. Aucia* vel *Auva* fluvius in pago Vinemaco, ab Orderico Vitale in libro XII. *Aucum* nuncupatur, & vulgò *Ou* vocitari dicitur, *Aucum flumen quod vulgò dicitur Ou. Ou* autem ad Auvam proximè accedit. Hic igitur amnis & Andesaginam & Augam seu Aucum opidum cui nomen suum dedit, attingit, nec à pagi Vinemaci villa Augusta plus II. leugis abest.

AUGUSTA PRÆTORIA SALASSORUM.

Juxta geminas Alpium Fauces Graiarum atque Penninarum *Augusta Prætoria Salassorum* Colonia Romana, (vulgò *Osta* Italis, Nostris *Aouste* nuncupata, quondam Italiæ Transpadanæ, post Liguriæ dictæ opidum fuit. Postea unà cum Segusione & cum vallibus Augustana & Segusina Guntchramno Burgundiæ Regi a Langobardis ex pacto data, ac Italiæ adempta, Burgundiæque parti Galliæ adjuncta est, ut Fredegarius in libri V. Chronici capite XLV. tradit, ac Aimoinus. Unde in quibusdam veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ, & à Roberto in Chronico provinciæ Alpium Graiarum & Penninarum, Burgũdiæ olim Regibus parenti, *civitas Augusta Prætoria*, aliàs *civitas Augustana* attribuitur. Gervasius Tilleberiensis & quidam alii ante CCCC. & CCCL. annos *Tarentasia metropoli Burgundia* duos Episcopatus adscribunt *Sedunensem* & *Augustensem*: atque etiamnum Alpium Graiarum Penninarumque metropoli, nimirum civitati Centronum Darantasiæ ea subjecta est: ut in libro XVIII. Rerum Francic. observavimus. Segusionem autem vel Segusium Liguriæ similiter opidum, totumque pagum Segusinum ubi Novalicium Monasterium est, (*la Novaleze*) à Langobardis receptum Guntchramnus Maurienensi Ecclesiæ subjecit recèns conditæ, & Taurinorum Episcoporum potestati exemit: sicuti in codice Aniciensi notatum observavit Jacobus Sirmundus. Quare Carolus Magnus in Divisione Regni sui inter filios, cùm Ludovico nihil nisi in Galliis daret, & Karolo cuncta intra Galliam & Germaniam ac Baioariam concederet, neutri quidquam in Italia largiretur, tamen *Vallem Segusianam* (sic enim appellat) Regni Ludovici futuram ait, *Vallem Augustanam* Karoli. *Vallem Augustanam in Burgundia* quoque ponunt Annales Bertiniani in rebus anni DCCCXXXIX. Certè *Vallem Segusinam usque ad clusas* seu claustra cum Novalicio & Segusione paruisse Carolo Magno ante occupatam Langobardiam, & Galliæ etiam tum, non autem Italiæ accenseri consuevisse, docet Chronicon Cœnobii Novaliciensis. Vallem Segusinam Itali *Val di Susa*; Vallem Augustanam *Val di Osta* appellant: Nostri alteram *le Val de Suse*, alteram *le Val d'Aouste*. Dux Sapaudiæ *Caballiaci* (*Chablais*) & *Augusta Præt. Ducem* se nuncupat.

AUGUSTA SUESSIONUM.

Urbs Suessionum primaria primò dicta est à Gallis Gallico nomine *Noviodunum*, uti Samson Geographus Regius variis rationibus probat: quarum hæ sunt præcipuæ. Quòd Cajus Cæsar post opidum Remorum Bibrax obsidione liberatum, post Belgas à transitu fluminis Axonæ repulsos, atque in discessu fusos fugatosque, Bellovacos petens, *per fines Suessionum qui proximi Remis erant, exercitum duxit, & ad opidum Noviodunum contendit.* Ex pago autem Remensi per Suessiones in Bellovacos tendenti occurrit Augusta Suessionum, non occurrit Noviomagus Veromanduorum sive Noiomus, quem *Noviodunum opidum Suessionum* à Cæsare vocari Marlianus, Massonus, ac plerique alii falsò existimant. Deinde quòd *omnis ex fuga Suessionum multitudo in opidum proxima nocte convenit*, tamquam ad caput Gentis defendendum: quòd à Cæsare *petierunt Remi, ut* Noviodunenses *conservarentur*: quòd denique *Cæsar obsidibus acceptis primis civitatis atque ipsius Galbæ Regis duobus filiis, armisque omnibus ex opido traditis, in deditionem Suessiones accepit.* Quæ omnia Noviomago seu Noiomo nullo modo conveniunt;

niunt; Augustæ Suessionum omni ratione conveniunt: quæ semper fuit, & est hodie caput diœceseos Suessionum, ferè in medus Gentis finibus opportunissimo loco posita, & quam Galbæ Regiam ac sedem, Primorumque civitatis domicilium fuisse verisimillimum est. Hisce rationibus, aliisque quas in Noviomago Veromanduorum referam, facilè adducor ut credam *Noviodunum oppidum Suessionum* apud Cæsarem, caput esse Suessionum.

Eadem urbs postea depositâ Gallicâ veterique Novioduni appellatione, ab Octavio Augusto nomen Latinum accepit, & dici cœpta est *Augusta Suessionum*, sicut colonia Augusta Treverorum, colonia Augusta Rauracorum, colonia Augusta Nemausus, colonia Dea Augusta Vocontiorum. Ex quo judicari potest, eùm hæ quatuor urbes Augusto oomine illustres, coloniæ Romanæ fuerint, Augusti auspiciis ac jussu deductæ; Augustam Suessionum quoque coloniam Romanam extitisse: id quod & de Augusta Veromanduorum, de Augusta Tricastinorum & Augustâ Auscorum dici credique forsitan convenit. Ab Claudio Ptolemæo omnium primo nuncupatur Αὐγοῦστα σουεσσόνων, non (ut corruptè editum reperitur) ὀυεσόνων: in tabula Theodosiana seu Peutingeriana similiter *Augusta Suessonum*, ab Æthico etiam in Itinerario *Augusta Suessonum* inter Contraginnum & Fines. (*Chauny & Fimes*) Idem Æthicus & *Suessonas* vocat, atque inter *Durocortorum* Remorum & *Noviomagum* ponit, itaut Suessionæ distent ab urbe Durocortoro millibus passuum XXXVI. ab opido Veromanduorum Noviomago XXVII. In itinere quoque à *Samarobrivis Suessonas usque*, per *Cæsaromagum* & *Augustomagum*, hoc est per Bellovacos & Silvanectas *Suessonas* ducit, urbem ab supradicto Augustomago millibus passuum XII. distantem.

Quidam *Augustam Suessorum*; alii, in primis Hincmarus atque Frodoardus *civitatem Suessorum*, & *Suessorum urbem* corrupto nomine appellaverunt, quasi Gens ipsa *Suessi* pro *Suessiones* truncato vocabulo dici posset. In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ *civitas Suessonum* memoratur, atque in provincia Belgica secunda inter XII. civitates secundum locum atque à metropoli proximum obtinet; in una aut altera Notitia *civitas Sessionum* nuncupata. Apud Robertum Autissiodorensem in Chronico, *in Remensi provincia* post *metropolim civitatem Remis civitas Suessionis* ponitur: & apud Gervasium Tisberiensem atq; in duabus Notitiis Galliæ Episcopatuum, Remensis Metropolita seu Archiepiscopus inter XI. comprovinciales quos *Suffraganeos* vocant, primum habet Suessionensem Episcopum.

Ut ex Novioduno Augustam Suessionum, sic ex Augusta Suessionum *Suessionas* vel *Suessonas* fecere scriptores, atque ut plurimas alias Galliæ urbes, eam communi Gentis cujus caput erat nomine designavere: quod & Nostri faciunt, qui *Soissons* vulgò appellitant. Sic certè Æthicus suprà *Suessonas*; sic Gregorius Turonicus Episcopus *Suessionas urbem* aut *civitatem* passim, atque nonnunquam *urbem Suessionicam* vocat. Codices Gregorii veterrimi sæpe nunc *Sexonas* aut *Sessonas*, nunc *Sessionas*, raro *Suessionas* scriptum habent. Fredegarius modò *Suessionas*; modò ceu nomine indeclinabili *Suessionis*, ut Gesta Francorum, Hincmarus, ac plerique alii; interdum & corruptè *Suessiones* appellat, & in libro IV. Chronici bis *Sexionas civitatem*, *civitatem Sexonas* semel. In vetustissimo atque optimo codice Fredegarii qui Jacobi Sirmundi fuit, *Soissonas* bis scriptum reperio, semel *Sexsionas*: sicuti apud Botarotium in triente aureo *Sessionis*, in alio *Suessionis*, in alio *Suessionis fite Soissiona* autem & *Sossionis* ad *Soissons* nostrum proximè accedunt, u in o & e in i ex more mutatis atque conversis. Eginhardus *civitatem Suessionam* nuncupavit; quidam mendosè *Suessiones* nonnumquam, atque *Suessionem* pro *Suessionas*.

Urbis incolæ *Suessionici* olim dicti. Certè Gregorius in libri X. Historiæ Francicæ capite 31. noum è legatis Childeberti Austrasiorum Regis ad Mauricium Aug. *Bodegisilum filium Mummoleni Suessionici* appellat.

Sub dispositione V. I. Magistri Officiorum, fuerunt Fabricæ in Galliis octo, & inter eas quarta *Fabrica Suessionensis scutaria, balistaria, & clibanaria*: quemadmodum Notitia Imperii Rom. docet.

Ea urbs Ægidii primùm ac Syagrii Gallorum Regulorum, deinde & Chlodovei Francorum Regis sedes, antequàm interfecto Alarico Vesigothisque Aquitaniâ expulsis Lutetiam Regiam elegisset: postea Chlotharii majoris, ac Chilperici ejus filii per annos circiter XXXIV. cathedra ac solium fuit. Quare & Pippinus post, & Carolomannus ejus filius ibi Regni insignia receperunt; Rodulfus quoque, Richardi Burgundiæ Marchionis filius, apud urbem Suessionas in Monasterio S. Medardi, uti antea Pippinus, Rex est pro Carolo constitutus.

Augusta Suessionum puellari Monasterio B. Mariæ, ab Ebroino Majore Domus Regiæ ante annos mille condito illustris, ac veteri Comitivâ insignis est, ante annos circiter DCLXX. sicuti Lugdunum, civitas Lingonum, Cabillonum, Matisco, Baiocæ, Ebroicæ, Lexovii, Turoni, Cenomanni, Andicavi, Namnetæ, Veneti, Agedincum Senonum, Carnutæ, Autissiodorum, Tricassæ, Parisii, Meldi, Tullum, Verodunum, Remi, plurimæque aliæ urbes Galliarum, capita veterum Comitatuum fuerunt.

Ceterùm Gregorius in capite III. libri V. & in cap. XXX. & XXXVI. auctor Gestorum Francorum Suessionas urbem cum pago Suessionico extra Campaniam fuisse indicant. Gregorii verba talia sunt. *Collecti aliqui de Campania, Suessionas urbem aggrediuntur.* Apertiùs in Gestis Francorum. *Chilpericus Remos pervasit, & Campaniam succensam ac prædatam devastavit. Sigibertus autem à Chunis rediens victor, contra Chilpericum exercitum commovit, Suessionis civitatem occupat*, &c. item: *Igitur Burgundiones & Austrasii per Campanias digressi, pagum Suessionicum cum Gundobaldo & Vuintrione Patriciis suis vastantes ingrediuntur.* & infrà. *Fredegundis usque Remos accessit, Campaniam succendit atque vastavit; cum multa præda reversa est Suessionis civitatem cum exercitu suo.*

H

Erat Suessionis Palatium, ut in plerisque clarioribus urbibus Galliarum, stante Imperio Romano: ut omittam aliquot Regum nostrorum sedem eam postea fuisse, quos ibi Palatium suum & Regiam habere oportuit. Certè Imperatore Ludovico Pio adhuc Palatium erat Augustæ Suessionum, prope Monasterium S. Medardi, de quo Monachus Sanctimedardensis in Translatione & Miraculis Sebastiani Mart. sic refert. *Cùm quadam die ad Sancta Sophia capellam qua Palatio inhærebat, oraturus procederet*, (Imp. Ludovicus) *ad limen substitit*, &c.

Tres olim fuere, & sunt etiamnum, Ecclesiæ S. Crispini Mart. Suessionis, una *S. Crispini Majoris*, aliàs *S. Crispini Magni*, cui suus est Abbas, suumque Capitulum; altera *S. Crispini Minoris* vel *Parvi*; tertia *Sanctorum Martyrum Crispini & Crispiniani in Cavea*, collegium Canonicorum Regulam Augustini sequentium, & suo Abbate gaudentium. Duæ priores intra muros, postrema extra urbem. Ex quibus Ecclesiis ultimam *Monasterium S. M. Crispini & Crispiniani in Cavea Suessionense*; item, *Ecclesiam S. Crispini in Cavea Suessionensem*; *S. Crispinum in Cavea*; *& Ecclesiam S. Crispini Mart de Cavea* à loco in quo statuta erat, tabulæ Latinæ ipsius Cœnobii vocant, quarum nulla annum MCXLII. præcedit; litteræ patriâ linguâ scriptæ *li Convens de S. Crespin en Chaie de Soissons*, aut *delez Soissons* nonunant. Hodieque hæc Abbatia *S. Crespin en Chaye* nuncupatur. Cavea igitur Latinis scriptoribus, Nostris *Chaie* dicitur locus, in quo conditum apud Suessionas, & à quo cognominatum est Monasterium S. Crispini in Cavea. Innocentius PP. II. in litteris datis anno MCXLII. inter bona & reditus hujus Monasterii præter cetera numerat *censum in eadem Cavea, & torcularia* III decernitque ut *Ordo Canonicus secundum B. Augustini Regulam & institutionem Fratrum Aridagamantia* (vel Aroasiæ *Aroüaise*) *perpetuò ibi servetur*. Alexander PP. III. in litteris anno MCLXXVII. scriptis, & Lucius similiter PP. III. in litteris anno MCXXCI. missis, inter possessiones & fundos Monasterii ponunt primò *locum ipsum, in quo Ecclesia constituta est*, videlicet Caveam. Goistenus *Episcopus Suessorum* (ita tum loquebantur) rebus Monasterii in Cavea adnumerat *torcularia quatuor, tria ultra Axonam, in Cavea unum super ripam ejusdem Axona*: idemque *censum in Cavea sedecim solidorum & IV. denariorum* commemorat; Nivelo in litteris anni MCXC. *tres solidos Catalaunenses censuales in Cavea*; tabulæ anni MCC. *terram in Cavea*, & *terram sitam intra culturam S. Crispini de Cavea*, Radulfus Præpositus & Archidiaconus Suessionensis matris Ecclesiæ in litteris anno MCCIII. datis *terram arabilem in Cavea*. Cavea ista locus erat ad ripam Axonæ extra muros urbis Suessionum, in quo Monasterium S. Crispini conditum, & à quo cognominatum fuit *in Cavea*, vel *de Cavea*: atque omnino à re vetus nomen habuit, quòd ibi florente Imperio Romano Augusta Suessionum suum Amphitheatrum habuerit. Nam extra urbes pleraque olim Amphitheatra erant. Constat autem Romanos sæpe Amphitheatrum ut *Arenam* sic & *Caveam* vocavisse ab interiore parte cava & profunda, ac capaci. Hinc Tertulliano *Cavea saeviens*; apud Apuleium *ad consaepium Cavea die muneri destinato deduci*; apud Firmicum *in Caveis cum feris pugna*; Ammiano Marcellino *Amphitheatralis Cavea*; Prudentio *pulvis Cavea semper funebris*, & *consessus Caveæ*.

Tabularium Monasterii S Crispini Mart. in Cavea duarum portarum urbis Suessionum mentionem facit, quarum alteram *portam Berardi* vocat, alteram *portam Crisia*. Litteræ datæ anno MCCLXIII. *Portam Berardi* memorant, à Berardo aliquo conditore ejus cognominatam; *Portam Crisia* litteræ anno MCCLIV. scriptæ hisce verbis. *Prope versus portam Crisia Suessionensem Porta Crisia* nuncupata est, quæ ducebat ad Crisiam. Crisia autem fluviolus, quem inter & Axonam stat Augusta Suessionum, *aqua Crisia* in quibusdā litteris dicitur, & vicos aliquot prætterlapsus, paullo infra Augustam Suessionum in Axonam devolvitur.

AUGUSTA TREVIRORUM.

Urbs primaria caputque Trevirorum ad Mosellam in nummo Vespasiani Aug. COL. AUG. PAT. TRAVIRORUM, hoc est *Colonia Augusta paterna Treuirorum* dicitur ab Augusto patre, qui Tiberium Neronem adoptavit: eadem Tacito in libro IV. Historiarum *colonia Treuerorum, stans in confinio Germaniæ*. Colonia igitur Augusti fuit, & quidem militaris: quales tum omnes coloniæ Romanæ erant, ab Augusto aut Augusti jussu deductis eò veteranis. Certè Gallias non semel adiit Augustus, cùm Suetonius neget *esse provinciam* exceptâ tantùm Africâ & Sardiniâ, quam non adierit: idemque ut ait Dio in libro LIV. multas Galliæ Hispaniæque urbes coloniæ jure donavit; πόλεις ἔν τε τῇ Γαλατίᾳ καὶ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ συχνὰς ἀπῴκισε. *Colonia Treuerorum* Tacito quidem dicitur in Historiæ libro IV. At ceteris omisso nomine coloniæ, *Augusta* appellatur ab auctore Augusto ac forsitan etiam coloniæ deductore: Mellæ *urbs opulentissima in Treueris, Belgarum clarissimis, Augusta*; Ptolemæo in Gallia Belgica Αὐγούστα Τρηβηρῶν; in tabula Peutingeriana quoque *Augusta Treuirorum*: in veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ, *provincia Belgica prima Metropolis ciuitas Treuerorum*. Recentiores plerique urbem nomine Gentis *Treuiros* aut *Treueros* vocitant, ut Hilarius ad Constantium Aug. Ammianus Marcellinus, Sulpicius Severus, Sulpicius Alexander, Gregorius Turonicus Episcopus. In Codicis Theodosiani libro IV. & libro XII. leges reperiuntur datæ *Treuirie*, datæ *Treueris*, D. *Triueris*: quam urbem similiter Æthicus MS. in Itinerario provinciarum nunc *Treueros*, nunc & *Triueros ciuitatem* nuncupat. Eadem multis recentissimis scriptoribus *Treueris* in numero ut videtur singulari, aut certè nomine indeclinabili; Salviano in libris de Providentia *urbs Gallorum Treuer opulentissima*, *Treuerorum urbs excellentissima*, *summa urbs Gallorum* dicitur; *Triuer* aut *Triber* etiam Sozomeno. Quippe qui Theodorito in libro II. Historiæ *Paulinus Metropolis Galliarum Episcopus*, idem Hermiæ Sozomeno in libro IV. *Paulinus Triberis*, Παυλῖνος ὁ Τριβήρων appellatur. Nostri *Treues* vo-

cant, Germani *Trier*, ad *Triver* aut *Triber* proximè accedente vocabulo.

Inter Fabricas in Galliis VIII. quæ sub dispositione V. I. Magistri Officiorum exstiterunt, erat Fabrica *Triberorum scutaria*, & Fabrica *Triberorum ballistaria*: & ex quatuor Præpositis Thesaurorum in Galliis sub dispositione V. I. Comitis Sacrarum Largitionum, unus fuit *Præpositus Thesaurorum Triberorum*: unus quoque de tribus Procuratoribus Monetæ intra Gallias, *Procurator Monetæ Triberorum*: unus è sex Procuratoribus Gynæceorum per Gallias, *Procurator Gynæcei Triberorum Belgicæ primæ*: & de tribus in Gallia Præpositis Argentariorum, unus *Præpositus Barbaricariorum sive Argentariorum Triberorum*: sicuti docet Notitia Imperii Romani. *Barbaricariorum* in codicibus scriptum reperitur; cùm in libris editis legatur *Brambaricariorum* corrupto nomine.

Ad Monetam quod attinet, accidit postea id quod Cicero optaverat, ut Triumviri Monetales, vel Treviri auro, argento, æri flando feriundo, apud Treviros ac in eorum urbe primaria essent atque invenirentur. Quippe in veteri inscriptione III.vir, id est *Triumvir Monetæ Triverica* legitur, fortè idem qui suprà dicitur *Procurator monetæ Triverorum*. Nimirum ærei, argentei, ac aurei nummi Augustæ Trevirorum percuti consueverant sub Imperatoribus Romanis: qualium Victoriæ nummorum formas sua ætate ibidem exstitisse tradidit Pollio.

Ejus urbis Ausonius inter claras urbes meminit his versibus.

Armipotens dudum celebrari Gallia gestit,
Trevericæque urbis solium, quæ proxima Rheno,
Pacis ut in mediæ gremio secura quiescit:
Imperii vires quòd alit, quòd vestit & armat.

Treviros seu *Trevericam urbem*, *solium* appellat Ausonius, hoc est sedem Imperatorum: quam in Mosella eandem ob causam *urbem Augustam*, *muros Augustos*, *dignata Imperio mœnia* vocat, Ammianus Marcellinus *domicilium Principum clarum*. Nimirum Imperatores Flavius Valerius Constantius, Constantinus Maximus, ejusque filii Constans & Constantius, Valentinianus, ac filii ejus Gratianus & Valentinianus junior, & Imperatoribus absentibus Cæsares; tyranni quoque Magnentius A. cum fratre Decentio Cæs. Maximus Aug. cum filio Victore, & Eugenius A. sæpe in Galliis mansere, in repellendis Francorum & Alamannorum bellis occupati, atque Augustam Trevirorum annos ampliùs centum pro Regia Palatioque habuere. Quare Gelasius Papa in epistola ad Dardanos Treviros laudat, *quòd ipsorum Episcopi modestiæ causâ sui fastigii gloriam cum urbis etiam Imperii sede florentis gloria ac magnitudine haud cupiissent exæquari*. Inde etiam Gregorius Turonicus Episcopus in libro de Virtutibus S. Juliani M. & in libri I. Historiæ Francicæ capite XL. Maximum Aug. quòd in urbe Treviris sedem statuisset, absolutè *Imperatorem Trevericum* appellat, ibi plerumque more priorum Principum commorantem. Verba Gregorii sunt. *Vinctus quidam ab Hispaniis & carceri deditus, apud Imperatorem Trevericum capitali dijudicatus sententiâ tenebatur*. Item, *S. Hillidius Episcopus Aruernorum ab Imperatoris Treverici filia expetitus, eam à spiritu immundo curavit*: vel (ut idem Gregorius in libro de Vita hujus Episcopi ait) *B. Hillidius evocatus à Treverico Imperatore, nequam spiritum à corpore filiæ ejus obsessæ abegit*. Hinc multæ leges in Codice Theodosiano latæ *dataque Treviris*, *Treveris*, *Triveris*, ab Imperatoribus videlicet Romanis ibi utplurimum considentibus quum in Gallia morabantur: quarum legum suprà meminimus. Quod autem ait Ausonius suprà, urbem Treviros *Imperii vires*, hoc est Milites Romanos *alere* frumento horreorum suorum, *monetâ* suâ *thesaurisque vestire*, *scutis* apud se fabricatis *armare*: idem de Sicilia Cicero dixerat in Verrem, *copiis, tunicis, frumentoque suppeditato maximos exercitus nostros vestivit, aluit, armavit*.

Quod ad Senatum Trevericum attinet, notandum est Galliarum civitates suum quamque Senatum vel Curiam suam habuisse, cujus consiliis & auctoritate regerentur. Docet id Julius Cæsar, qui unus est instar omnium: qui in libro I. *Æduorum Senatum* commemorat; in libro II. *Senatum Remorum*, *sexcentos Senatores Nerviorum*; in libro III. Venetorum, Aulercorum Eburovicum, & Lexoviorum *Senatum*; *Senatum* Senonum in libro V. Docet id Hirtius, qui in libro VIII. *Senatum Bellovacorum* memorat. Vetus igitur ac libera Gallia, suisque legibus utens, ante Julii Cæsaris adventum in unaquaque civitate suum Senatum habuit: quem morem servavit, postquàm ditioni Romanæ subjecta est. Nam apud Vopiscum in Floriano *Curiæ Trevirorum*; & apud Ausonium Epicedio in patrem *Senatûs Burdigalensis*, & *Senatûs Vasatium* qui & *Curia* ibidem dicitur, fit mentio. Et forsitan apud Gregorium nostrum *Senatores Bituricos*; *Senatores Aruernos*, vel *nobilissimos Aruernorum*, vel *Senatores urbis Aruernæ*; *primos Galliarum Senatores*; *Senatores Turonicos*; quique ibidem *ex genere Senatorio*, & *de Senatoribus fuisse* dicuntur, non aliter accipi conveniat. Quanto autem civitas major ac potentior, tanto & Senatus erat illustrior: itaut clarissimarum urbium Senatores ad splendorem dignitatemque Senatus Romani proximè accedere viderentur; qui à Curia quidem *Curiales* & *Decuriones*, sæpe etiam *Senatores* & *Nobiles* appellabantur: sicuti Senatus Romanus sæpissime Nobilitatis nomine censebatur. Talis erat in Gallia Senatus vel Curia Trevirorum, cui Senatus amplissimus, (Romanum dico) cùm exercitu consentiente Tacitum Imperatorem elegisset, præ gaudio se ipse non capiens, anno Christi CCLXXV. scribere dignatus est, in antiquum statum Rempublicam rediisse. Senatûs Treverici meminit Ausonius in Mosella circa annum Domini CCCLXX. Valentiniani Principatu.

Quos Curia summos
Municipum vidit Proceres, propriumque Senatum.

Meminit & Salvianus, qui circa annum CCCCXXX. Placido Valentiniano Imperatore floruit, in libro VII. de Providentia Dei: quum ait post civitatem Trevirorum *quadruplici eversione pro-*

ſtratam paucos Nobiles, (id eſt Senatores Treviros) *qui excidio ſuperfuerant, quaſi pro deleta urbis remedio Circenſes ab Imperatoribus poſtulaſſe*. Fredegarius in libri Chronici IV. capite VII. *Treverorum civitatem factione unius ex Senatoribus cui nomen Lucius, à Francis captam & incenſam eſſe* ſcribit Aviti Principatu anno CCCCLVI. & Senatorum Trevirorum uxores *Senatrices* ibidem appellat. Fortunatus in libro X. Carminum circa annum DXC. memorat vetetem ac magnificum *Senatum* Trevirorum, hoc eſt Curiam ſeu locum in quo Senatus olim haberi conſueverat: & ipſam *nobilem urbem Nobilium*, videlicet Senatorum, atque *caput* ſeu metropolim Belgarum appellat his verſibus.

Perducor, Trevirûm quà mœnia celſa pateſcunt,
Urbs quoque Nobilium nobilis atque caput.
Ducimur hinc fluvio per culmina priſca Senatus:
Quò patet indiciis ipſa ruina potens.

Fit & in Martyrologiis mentio Senatorum Trevirorum, qui pro Chriſto excruciati ac necati ſunt.

Cùm ergo regia & præcipua ſedes Imperatorum fuerit in Galliis commorantium, & cùm nobiliſſimis Senatoribus floruerit: haud dubiè maximum Palatium, maximum & Senatum ſeu Curiam habuit Auguſta Trevirorum: & cùm Circenſes ab Imperatoribus poſtulaverit, Circo non caruit. Nec tamæ urbi Amphitheatrum defuit, cùm ibidem Conſtantinus Maximus edito ob victoriam magnificentiſſimo munere, Aſcaricum & Regaiſum Reges in media Amphitheatri arena laniandos beſtiis objecerit, & *Trevirici in Arenis civitati præſidio locato, conatibus Chroci* Alamannorum Regis *reſtiterint*, Principatu Valeriani & Gallieni, ut Aimoinus ſcribit. Fuere ea in urbe & Horrea Regia vel publica, quibus frumentum militare condebatur: ubi B. Mariæ Monaſterium Virginum poſtea extructum eſt, quod à loco *Horreenſe*, vel *ad Horrea*, *Horreûm* que dixerunt. Capitolium ibidem fuiſſe, uti Narbone, Coloniæ Agrippinæ, aliiſque in urbibus Galliarum claris, docent acta Mart. Thyrſi & ſociorum ejus, quæ Treviris de Capitolio factam eſſe Eccleſiam referunt. Eumenius in Panegyrico Conſtantino Aug. dicto, muros Trevirorum qui corruerant, ab eo Principe refectos eſſe ait, & *Circum maximum, æmulum Romano, Baſilicaſque & Forum in tantam altitudinem ſuſcitata, ut ſe ſideribus & Cælo digna & vicina promitterent*.

AUGUSTA TRICASTINORUM.

T. Livius in libro XXI. tradit, Hannibalem *cùm jam Alpes peteret, non recta regione iter inſtituiſſe, ſed ad lævam in Tricaſtinos flexiſſe, inde per extremam oram Vocontiorum agri tetendiſſe in Tricorios, & ad Druentiam flumen Alpinum perveniſſe*. Idem Plutarchus ſcribit in Hannibale, eum per Allobrogas perque *Tricaſtinos* & *Vocontios* ad Druentiam contendiſſe. Silius Italicus quoque in libro III. Hannibalis iter ita deſcribit.

Jamque Tricaſtinis incedit finibus agmen;
Jam faciles campos, jam rura Vocontia carpit.

A Ptolemæo *Tricaſtini* Τρικαστινοὶ vocantur, ponunturque in provincia Narbonenſi, & pluſquàm Segalauni ad orientem Solem ſpectare dicuntur. Eorumdem meminit Ammianus Marcellinus de itinere Hannibalis referens in libro XV. qui & *Tricaſtinis*, & *Tricaſtinus*, *Tricaſſiani* etiam & *Vegaſini* corruprè pro Tricaſtini in quibuſdam Notitiis nuncupantur. Sunt autem ad lævam Rhodani ripam inter Segalaunos & Cavares.

Caput Gentis à Plinio nuncupatur *Auguſta Tricaſtinorum*, & in Narbonenſi provincia inter opida Latina numeratur: at Ptolemæo Tricaſtinorum *urbs Noviomagus* in Gallia Narbonenſi, Νοιόμαγος. Auguſtam & Noviomagum vel Nœomagum, duas diverſas eſſe Tricaſtinorum urbes Sirmundus Joſ. Scaligerum ſecutus exiſtimat, quarum altera ſedes Epiſcopalis ſit, altera nimirum Nœomagus, hodieque eo intactu *Niomus* trunco nomine veteri appelletur, *Nion*, opidum paullo ſupra Vaſionem: & ita etiam ſentit Holſtenius. Ego unam eamdemque eſſe urbem puto, à Plinio Latino, à Ptolemæo Gallico nomine deſignatam. Nam Plinius non aliam Tricaſtinis urbem quam *Auguſtam* adſcribit, itaut non aliud Gentis caput agnoſcere planè dici poſſit ac debeat. Ptolemæus autem ſuam cuique Genti præcipuam urbem ſuumque caput aſſignate & ſubjicere conſuevit. Cùm igitur unam urbem Noviomagum aut Nœomagum Tricaſtinis attribuat, non aliud utique Tricaſtinorum caput quàm Noviomagum agnoſcit. Nam Tricaſtinorum gentis exiguæ & humilis duo fuiſſe capita, veriſimile non eſt.

Hæc in veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ *civitas Tricaſtinorum* vocatur, nonnumquam, ſed mendosè, *civitas Tricaſtrinorum*, *Trecaſtinorum*, *Trecaſſianorum*que ac *Vegaſinorum*: & inter provinciæ Viennenſis civitates XIV. ſeptimum occupat locum; *Tricaſtina urbs* Sidonio dicta in epiſtola XII. libri VI. Robertus in Chronico *civitatem Tricaſtinûm* Viennenſi provinciæ attribuit, & iterum Arelatenſi provinciæ *Tricaſtrum*; itaut ex una duas urbes Tricaſtinam & Tricaſtrum facere videatur. Gervaſius Tiſleberienſis Arelatenſi Burgundiæ Archiepiſcopo ſextum inter Suffraganeos aſſignat Epiſcopum Tricaſtinenſem, quem *Tricaſtrinenſem* mendosè appellat. Idem recentiores Gervaſio Notitiæ faciunt, quæ *Triſcatinenſem* tranſpoſitis litteris pro Tricaſtinenſem nuncupant. Eſt hodieque Tricaſtinus Epiſcopatus unus è quatuor Arelatenſis provinciæ.

Savaro qui Sidonium Notis illuſtravit, & quidam alii Auguſtam Tricaſtinorum in Itinerariis *Auguſtam* vocari crediderunt, magno errore. Nam tabula Theodoſiana, Æthicus in itinere à Mediolano per Alpes Cottias Viennam, & Itinerarium Burdigalenſe inter *Deam Bocontiorum* vel Voconriorum & *Valentiam Auguſtam* mediam ſtatuunt, à Dea XXII. millibus paſſuum, à Valentia æquali intervallo diſtantem. Qui *Auguſta* iſtius ſitus Auguſtæ Tricaſtinorum nullo modo convenire poteſt: cùm inter Arauſionem Cavarum & Montibus Ademari poſita ſit Auguſta Tricaſtinorum ſub Va-

lentia Segalaunorum & Dea Vocontiorum, quæ nunc S. Pauli nomen fert, & Gentis cujus caput est, cognomen. Dicitur enim *S. Paul de Tricastin*, & a fluvio Rhodano II. leugas abest, inter montes posita. Quidam urbem S. Pauli absolutè vocant, *S. Paul*; Holstenius *S. Paul en Trecasteaux*; alii *S. Paul des Trois Chasteaux*; nonnulli *S. Paul des Trois Iumeaux*: quæ duæ appellationes ortæ sunt ex corrupto nomine Tricastinorum, quos (ut suprà notavimus) alii *Tricastrinos* & *Tricastrinenses* velut à *tribus castris* dixere; alii etiam *Trigastrinos* tanquam à *tergeminis*, vel tribus eodem utero editis. Jos. Scaliger *Saint Antoni de Tricastin* malè appellat caput Tricastinorum, cùm non S. Antonium, sed S. Paulum, primum Episcopum suum, Patronom habeat, & major urbis Ecclesia S. Pauli nomine censeatur, quæ urbs qualis nunc est, in Dalfinatu, vicus magis quàm civitas mereretur vocari.

Concilio Epaonensi interfuit *Florentius Episcopus civitatis Tricastinæ*; Concilio Aurelianensi IV. *Heraclius Episcopus civitatis Tricastinensis*. Ad Concilium Lugdunense II. misit Eusebium Presbyterum *Victor Episcopus Ecclesiæ Tricastinorum*: qui Victor Episcopus Ecclesiæ Tricastinæ decretis Concilii Matisconensis I. subscripsit, *Victor Tricastinorum Episcopus* à Gregorio in libro V. dictus. Concilio Matisconensi II. adfuit missus seu Vicem gerens *Eusebii Episcopi Ecclesiæ Tricastinorum*; Concilio Cabillonensi *Betto Episcopus Ecclesiæ Tricastinensis*.

Apud Usuardum hæc legimus: *Kal. Febru. in opido Trecassino S. Pauli Episcopi, cujus & vita virtutibus claruit, & mors miraculis commendatur.* Sed heic pro opido *Trecassino*, *Trecastino* vel *Tricastino* scribendum puto, & de Paulo Tricastinorum Episcopo ac Patrono sermonem ab Usuardo haberi: à quo Augusta Tricastinorom vocatur opidum S. Pauli, *S. Paul de Tricastin*.

AUGUSTODUNUM ÆDUORUM.

Primus omnium Pomponius Mella *Augustoduni* mentionem fecit in libri III. de situ orbis capite II. his verbis. *Aquitanorum clarissimi sunt Ausci, Celtarum Ædui, Belgarum Treviri: urbesque opulentissima, in Treviris Augusta, in Æduis Augustodunum, in Auscis Elusa.* Tacitus similiter in libro III. Annalium *Augustodunum caput Gentis Æduorum* commemorat, & *nobilissimam Galliarum sobolem liberalibus studiis ibi operatam.* Ptolemæo in Gallia Lugdunensi Αἰδούων πόλις Αὐγουστόδουνον; in Itinerario Æthici quoque ac in tabula Peutingeriana *Augustodunum*: Ammiano Marcellino in libro XV. & XVI. ac ubique *Augustudunus* in Lugdunensi prima; (Tum duæ tantùm Lugdunenses erant) quibusdam & nostrorum scriptorum *Augustudunum*, nonnumquam *Augustuduna*; nonnullis recentioribus & *Augustidunum*, ac *Augustidunus*, hoc est mons Augusti. Ab Augusto igitur, à quo forsitan beneficiis auctum aut operibus exornatum erat, & à *monte vicino* cujus meminit Eumenius, Augustodunum nomen Latinogallicum accepit: vulgò *Autun*, aut ut alii meliùs scribunt, *Austun*. Sic Augusta Prætoria Salassorum *Osta* Italis, Nostris *Aouste* dicitur; Augustus mensis *Aoust*; Augusta Rauracorum, *Augst* incolis; *Augusta Vindelicorum*, *Augstburg* Germanis, Nostris *Ausbourg*. Quidam recentes scriptores Latini ex corrupto nomine Augustoduni, quod *Ostun* & *Ostum* ab incolis vocabatur, *Ostionem* fecere. In his Bertoldus in rebus Gestis Urbani Papæ II. his verbis. *Anno MXCIV. Galliarum civitas, quam vulgariter Ostionem dicunt.* In Chronico Fredegarii vetustissimo quod Jacobi Sirmundi fuit, *Agustedunum* vel *Agostedunum* semper scriptum repetitur, ut pro *Augusta* Salassorum in Chronici libri V. capite XLV. *Agusta*, & pro Augusto *Agustus*: in duobus aureis Regum nostrórum vetustissimis *Augusteduno*.

In Notitia Imperii Romani *Fabrica Augustodunensis loricaria*, & *Præfectus Sarmatarum Gentilium Augustoduni*, & *Procurator Gynæcii Augustoduni translati Mettis*, & in veteri inscriptione *cohors* XIIX. *Augustodunensium* apud Gruterum memorantur. Alluitur urbs flumine Arotio, *Arrou* vel *Arou*, rapido quidem, sed propter saxa minimè navigabili.

Quod vetus capiti Æduorum nomen exstiterit, antequàm Augustodunum vocaretur, (Augustodunum autem Principatu Augusti vocari cœpit) incertum est. Samson Geographus Regius *Bibracte*, vel uti Strabo vocat, *Bibracta* à Celtis seu Gallis veteri nomine patrio dictum esse existimat: sed nullam conjecturæ suæ, aut si mavis opinionis rationem reddit in suis in Cæsaris Galliam veterem Notis & observationibus, Petrum Sancto-Julianum sequi contentus, & Thomam Augustodunensem ac Holstenium. Julius Cæsar quidem in libro I. Commentariorum Bibracte *opidum Æduorum longè maximum ac copiosissimum* nuncupat, & in libro VII. ait, *Bibracte esse opidum apud Æduos maximæ auctoritatis*: sed caput Gentis illud esse non dicit. Certè Eumenius in Gratiarum actione Constantino Aug. Flaviensium nomine, *Bibracte* ab Augustoduno distinguit apertissimè his postremis orationis suæ verbis, à nemine hactenus intellectis, & ob id suppositiciis à plerisque habitis. *Omnium sis licèt dominus urbium, omnium nationum: nos tamen etiam nomen accepimus tuum jam, non antiquum. Bibracte quidem huc usque dicta est Iulia, Pola, Florentia: sed Flavia est civitas Æduorum.* Hoc est, *Bibracte* quidem in Æduis, ut & *Pola* Istriæ, & *Florentia* Tuscorum à Julio Cæsare cognomen accepere, & Juliæ sunt cognominatæ: at civitas Æduorum primaria, nimirum *Augustodunum*, à Flavio Constantio & Flavio Constantino Maximo Augustis, restitutoribus suis *Flavia* nunc non minùs illustri nomine appellatur, & ejus incolæ *Flavienses*. Præterea Marlianus, qui ætatis suæ eruditissimus est habitus, & Ludovico XII. apud Francos regnante floruit, *Bibracte in formam ruris redactum, & in radicibus montis non longè ab Ædua civitate positum, nomen retinere* asserit. Quibus verbis & Eumenium secutus *Bibracte* ab Augustoduno seu Æduorum civitate distinguit, & nomen ei suum asserit, à veteri appellatione parumper detortum, *Beuvray* vel *Bevray*: qui locus hodieque est in pago Augustodunensi, non procul ab Augustoduno, ut tabulæ nos docent, veteris nominis haud du-

biè tetmens, i in e, b in u ex more mutatis. Johannes Liviueius quoque Gandensis, vir eruditissimus, qui XII. Panegyricos veteres notis illustravit, *Bibracte Æ*duorum ab Augustoduno Æduorum diversum agnoscit in suis ad Eumenii Gratiarum actionem adnotationibus. Bertius in Thesauro suo Geographico & in Galliæ veteris Typo etiam *Bibracte* ab Augustoduno distinguit, & alterum non procul ab altero ponit, ut ponimus, secutus Ortelium. At Orontius & Vigenerius Bibracte Belnum interptetantur, nulla tatione ducti, quibus Ortelius accedit.

Cur ad tempus deposito antiquo Augusti nomine, novam *Flavia* appellationem susceperit *Augustodunum*, aperit Eumenius in oratione pto restaurandis scholis: quum ait *civitatem* Augustodunensium *latrocinio Bacandicæ rebellionis obsessam, ac gravissima clade perculsam*, Imperatotes Dioeletianum & Maximianum, *ruinarum ejus magnitudinem miseratos*, hortatu ac sollicitudine Flavii Valerii Constantii Cæsaris restaurari jussisse, *templis ac locis operibusve publicis & privatis domibus refectis, & ex amplissimis provinciarum ordinibus* incolis novis ei attributis, *residibus aquis & novis amnibus* pet milites legionarios *aridæ urbi infusis*, (hoc est, alicujus fontis ac fluminis facta deductione Augustodunum) & *coloniâ istâ* (Sic Eumenius loquitur) *erectâ*. Idem Diocletianus ac Maximianus Augusti in epistola sua *honestissimæ ac nobilissimæ Galliarum juventutis vitam in Augustodunensium opido ingenuis artibus erudiri* scribunt, seque *eam civitatem ad pristinam gloriam reformare*: auditorioque Augustodunensi, morte præceptoris seu Latini Rhetoris orbato, Eumenium ipsum ob eloquentiam præficiunt, ut ibi artem oratoriam profiteatur. Eumenius in Panegyrico Constantio Cæs. *Devotissima* (inquit) *vobis civitas Æduorum ex Britannica victoria plurimos accepit artifices: & nunc exstructione veterum domorum, & refectione operum publicorum, & templorum instauratione consurgit: nunc sibi redditum vetus illud Romanæ fraternitatis nomen existimat, cùm te rursus habeat conditorem.* Hæc contigere post annum Christi CCXCVI. quo anno Britannia insula à Flavio Constantio Cæs. recepta est.

Idem Eumenius, in Gratiarum actione Constantino Aug. Flaviensium nomine, de Constantii primùm Cæsaris, deinde Augusti in Augustodunenses beneficiis sic tefert. *Ædui* (id est Augustodunenses) frustra exspectato Claudii Aug. auxilio, quem ad recuperandas Gallias sollicitaverant, *septem mensibus à Tetrico clausi, & omnia inopia miseranda perpessi, tum demum irrumpendas rebellibus Gallicanis portas reliquerunt, cùm fessi observare non possent. Ob hæc merita Divus pater tuus* (Constantius) *civitatem Æduorum jacentem erexit, perditamque recreavit; lavacris quæ corruerant exstruendis, & metacis undique transferendis, ut esset illa civitas provinciarum velut una mater.* Numquam tamen quod sciam, Augustodunum mater vel metropolis aliquarum provinciarum Galliæ fuit, ac ne unius quidem provinciæ suæ, nimirum Lugdunensis primæ, semper prævalente ac præsidente Lugduno ejus capite atque metropoli reliquarumque Lugdunensium. Constantio Cæsare Mænianæ scholæ Augustoduni, *quondam pulcherrimo opere & peculiari studiorum frequentiâ celebres ac illustres*, cum suis porticibus, *juxta cetera opera ac templa reparata ac instaurata* sunt. Mæniana autem ait fuisse Eumenius *in ipsa civitatis fronte præcipuo loco posita* inter Apollinis templum & Capitolium. Quantam Augustoduni curam egerit, quæve ibi paterno exemplo reparari jusserit Flavius Valerius Constantinus Aug. Flavii Valerii Constantii Aug. filius, Eumenius in Gratiarum actione Constantino Aug. Flaviensium nomine post quintum Imperii ejus annum peractum, docet his verbis. *Si Flavia Æduorum tandem æterno nomine nuncupata, commovere se funditus & huc venire potuisset: tibi restitutori suo, immo ut veriùs fatear conditori in ea potissimum civitate* (Treviris) *gratias ageret, cujus eam similem facere cœpisti. Nunc itaque cùm in hac urbe* (Treviris) *quæ adhuc assiduitate præsentiæ tuæ præ ceteris fruitur, (Habebit enim felicitatis æmulam Flaviam nostram) omnis tibi Imperii apparatus adsistat.* Item, *Cujus civitatis antiqua nobilitas, & quondam fraterno P. R. nomine gloriata, opem tuæ majestatis exspectat, ut illic quoque loca publica & templa pulcherrima tua liberalitate reparentur: sicut heic video hanc fortunatissimam civitatem ita cunctis mœnibus resurgentem, ut se quodammodo olim gaudeat corruisse.* A Flavio igitur Constantio, Flavióque Constantino Augg. instauratoribus aut potiùs alteris conditoribus suis Augustodunum, decreto Senatus Augustodunensis, dictum est *Flavia Æduorum*, aut simpliciter & absolutè *Flavia* principatu Constantini Maximi.

Imperantibus Constantio & Constantino Maximo ejus filio, erant Augustoduni *Apollinis templum*, & *Capitolium*, *fana longè omnium in ea urbe pulcherrima & celeberrima* Eumenio appellata: è quibus Capitolium Joui, Junoni, ac Minervæ dicatum fuit; templum Apollinis lucum & fontem aquis calidis nobilem habuit: de quo sic in Gratiarum actione Constantino Aug. scribit Eumenius, Augustodunensis civis & Rhetor. *Omnia te ad se vocare templa videantur; præcipueque Apollo noster*, (hoc est Apollo Augustodunensis) *cujus ferventibus aquis perjuria puniuntur.* Item, *Omnium signa Collegiorum, omnium Deorum nostrorum simulacra protulimus.* Ibidem *illos Apollinis lucos, & sacras sedes, & anhela fontium ora* commemorat: *quorum scaturigines levi tepore nebulosæ, & calentes aquæ sine ullo soli ardentis indicio: quarum nulla est tristitia saporis aut halitûs, sed talis haustu & odore sinceritas, qualis fontium frigidorum.* Commemorat & *portas* Augustoduni *in sinum reductas, procurrentibus utrimque turribus* ex more: commemorat & Palatium ejus, sedem Imperatorum ac Cæsarum his verbis. *Exornavimus vias, quibus in Palatium pervenitur.* Item: *Cùm in illo aditu Palatii tui stratum ante pedes tuos Ordinem* (hoc est Senatum vel Curiam Augustodunẽsem) *voce divina porrectáque hac invictâ dexterâ sublevasti.* Leodegarius Augustodunensis Episcopus die Passionis Domini, *cruentum Regis Childerici adiisse Palatium* dicitur Augustoduni commorantis: & ipse Rex ab Ecclesia *ad Palatium pransurus abscessisse.*

Præjectus quoque Aruernorum Epiſcopus eodem tempore Auguſtodunum *ad Palatium properavit, & ut mos eſt apud Regis aulam, in locum ubi cauſæ ventilantur introiit.*

Mœnia tamen Auguſtoduni nec Conſtantius, nec Conſtantinus Auguſti videntur refeciſſe, cùm cetera urbis loca publica & opida repararent. Nam Ammianus Marcellinus qui ſub Imperatoribus Conſtantio Conſtantini filio & Juliano Conſtantii fratre patrueli militavit, *muros Auguſtuduni civitatis antiqua* commemorat *ſpatioſi quidem ambitûs, ſed carie vetuſtatis invalidos*, & in libro xv. *mœnium Auguſtudnni magnitudinem vetuſtam. Caries* autem vel teredo quam vermes non lapidi, ſed ligno inferre conſueverunt, indicat muros iſtos Auguſtodunenſes conditos fuiſſe more veteri Gallorum ex lapidibus & trabibus alterno ordine interpoſitis: cujus moris Julius Cæſar mentionem fecit.

Augnſtodunum dictum eſt ab incolis *Flavia Æduorum*, & *Auguſtodunenſes Flavienſium* nomine gloriati ſunt, quamdiu Conſtantinus Auguſtus imperavit: ſed poſt Conſtantini obitum, aut ſaltem poſt mortem Conſtantii Conſtantini filii, Flaviæ ac Flavienſium nomen exolevit, & urbs opidanique veterem appellationem reſumſerunt. Urbs inquam modò *Auguſtodunum* ſeu *civitas Auguſtodunenſium*; modò *civitas Æduorum* Eduorumve dicta eſt. *Civitatē Æduorum* non Eumenius modò civis, ſed etiam veteres Notitiæ provinciarum ac civitatum Galliæ Auguſtodunum vocavere, & in provincia Lugdunenſi I. à Lugduno Metropoli proximam poſuere, non quòd unam eam ac unicam civitatem haberent Ædui, (Habebant enim & Cabillunum, & Matiſconem, & Noviodunum ad Ligerim ſeu Nivernum, aliaſque præterea urbes) ſed quòd Auguſtodunum civitas Æduorum eſſet princeps ac primaria, caputque Gentis & ceterarum ejus urbium. Quare & à noſtris Hiſtoricis *Ædua* aut *Edua* non rarò nuncupata, incolæ *Æduenſes*. Audoënus in libro I. de Vita S. Eligii *civitatem qua olim Edua, nunc autem Auguſtidunum vocatur*; & Urſinus Audoëni æqualis ante annos mille, in Vita S. Leodegarii Auguſtodunenſis Epiſcopi *urbem Eduam ſive Auguſtidunum*, ac ſimpliciter *Eduam* appellat. Ambos ſequitur Erricus, Monachus Monaſterii S. Germani Antiſſiodurenſis Epiſcopi, in Vita ejus Carolo Calvo ante annos occc. nuncupata, cujus in libro I. ſunt hi verſus:

> Urbs antiqua fuit toto celeberrima mundo,
> Hædua dicta priùs. Primaria cùm jacerentur
> Fundamenta ſolo, geminos fert fabula viſos
> Prœlia laſcivis agitantes luſibus hædos.
> Auſpiciis veteres aſſueti denique primis,
> Nomina condendis ponebant urbibus olim.
> Hanc primùm veniens Alpino à litore Cæſar
> Adſcivit ſociam, gentiſque in fœdera traxit
> Romuleæ, Socioſque novos Fratreſque vocavit,
> Inque caput Regni primatum ſumere juſſit.
> Celtica Roma dein volùit cœpitque vocari.
> Crevit amicitiæ ſenſim per tempora robur.
> Urbs quoque provectum meritiſque & nomine ſumſit,
> Auguſtidunum demum tùm cœpta vocari:
> Auguſti montem transfert quod Celtica lingua.

Ubi Erricus ridiculè Heduæ urbis ſeu Auguſtoduni nomen Gallicum non ab Heduis, uti fieri oportuit, ſed ab hædis vocabulo Latino deducit: falſoque affirmat Julium Cæſarem ſimul ac Galliam cum exercitu ingreſſus eſt, primùm cum eis ſocietatem fœduſq; junxiſſe, & Fratres populi Romani appellandos curaviſſe. Quippe Cæſar ipſe in libro I. ſcribit, *Æduos ſæpenumero Fratres conſanguineoſque ab Senatu appellatos* eſſe multo ante ſuum in Gallias adventum, *ſocioſque & amicos Populi Romani* vocat: idemque Cicero & Plutarchus in Cæſare indicant. Et Tacitus *fœdus* eorum cum Populo Romano *antiquum* nuncupat: ut appareat diu ante Cæſarem fuiſſe percuſſum. Quando autem, aut à quibus ſcriptoribus caput Gentis Æduorum dictum eſt *Roma Celtica?* Hoc nomen, vel potiùs cognomen Lugduno Coloniæ Romanæ, capiti totius Galliæ Lugdunenſis aut Celticæ potiùs conveniret. Aimoinus Audoënum, Urſinúmque ac Erricum imitatus, initio Francicæ Hiſtoriæ ait, *Edua, quæ & Auguſtidunus*: item *Auguſtidunus, quam Iulius Eduam nominat.* Aimoinum Hugo Monachus Floriacenſis in libro III. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, & Robertus Monachus Autiſſiodorenſis in Chronico tranſcripſere. At Audoënus, Erricus, Aimoinuſque falluntur, non intellectis Cæſaris verbis decepti. Nec enim Julius Cæſar nomine *civitatis Æduorum* aut *civitatis Eduæ* unam aliquam Æduorum urbem, putà caput Gentis Auguſtodunum poſtmodum dictum deſignavit, ſed more ſuo totum agrum totamve regionem Æduorum. Non igitur caput Gentis Æduorum (quocumque nomine Julii Cæſaris ætate appellatum ſit) primùm *civitas Ædua*, deinde ab Auguſto Auguſtodunum eſt dictum, uti Audoënus, Erricus atque Aimoinus putant: ſed contrà primò *Auguſtodunum*, deinde *civitas Æduorum*, aut abſolutè *Ædua* nuncupatum eſt nomine Gentis cujus caput erat: ſicuti multis clariſſimiſque Galliæ urbibus vidumus accidiſſe, quæ veteri ac proprio nomini ſui quæque populi cui caput erant appellationem ſæpe prætulerunt, multo tamen poſt Julii Cæſaris mortem.

Pagus Auguſtodunenſis Ligere & Arare fluminibus terminabatur, *l'Auſtunois* vulgò dictus. Certè Eumenius in Gratiarum actione Conſtantino Aug. Flavienſium nomine, de eo pago ſic ſcribit. *Quidquid olim fuerat tolerabilis ſoli*, (in Auguſtodunenſi pago) *aut corruptum eſt paludibus, aut ſentibus & ſilvis impeditum. Illa autem quæ ſubjecta & uſque ad Ararim porrecta planities, fuit quidem (ut audio) aliquando jucunda.* Auctor Appendicis Fredegarii: *Rex Pippinus iterum ad Deuegontium cum magno exercitu Francorum ad Ligerem veniens, inde per pagum Auguſtudunenſem ad propriam ſedem remeavit.* Quibus ex verbis intelligitur, tranſito Ligere ſtatim pagum Auguſtodunen-

ſem intrari, ejuſque pagi partem ad flumen Ararim porrigi. Erricus Monachus in libro I. de Vita S. Germani Autiſſiodorenſis Epiſcopi Eumenium ſequitur, ſcribitque Auguſtodunenſem regionem montanam, ſilveſtrem, nec frugum feracem eſſe ob cæli inclementiam, ſed fertilem bellicoſorum virorum.

Verùm nulla viros tellus magis extulit armis
Præcipuos, animique magis ad prœlia lecti.

Guillelmus Britto in libro I. Philippidos ſcribit, urbem Auguſtodunum à *Rollone Norvego*, hoc eſt Normannorum Duce *everſam* eſſe, & *redactam in nihilum prorſus, vix ut veſtigia reſtent*.

Et quoniam de Atotio fluvio Auguſtodunenſi mentionem fecimus, notandum eſt in veteribus tabulis hunc amnem nunc *Iſrum fluvium*, nunc *Heſrum*, necnon *fluvium Adrum* appellari, quem noſtri ſcriptores Atotium Latinè vocitant. *Burbuncia deſcendente in Iſrum fluvium*. Item: *Iſrum, Parrula, Burbincia*: Item, *res noſtras, quæ ſita ſunt in pago Auguſtidunenſe, id eſt capellam in honore S. Mariæ ſacratam ſuper fluvium Adro*. In Iſrum vel Adrum flumen *Burbincia* labitur vel *Burbintia*, modò *Burbuncia* & *Burbuntia*, modò *Burbontius fluvius*, & *Borbinſia* nuncupatus, vulgò *Brebence* aut *la Brebuce*: qui *Parrulam* recipit, necnon fluvium *Vuldracam* aut Vuldragam *Leudrac*, cui Patriciacus villa, *Percy*, in pago Auguſtodunenſi Monaſterio veteri nobilis eſt impoſita.

AULERCI CENOMANI ET SUBDINNUM CENOMANORUM.

Aulercos Cenomanos memorat Julius Cæſar in libro VII. Commentariorum, eiſque à Gallis adverſus ipſum Aleſiam obſidentem quinque hominum millia imperata eſſe ſcribit. Eoſdem idem eodem in libro *Aulercos* ſimpliciter & abſolutè vocat his verbis. *Celeriter ſibi Senones, Pariſios, Pictones, Cadurcos, Turonos, Aulercos, Lemovices, Andos, reliquoſque omnes qui Oceanum attingunt adjungit* Vercingetorix. Nimirum Turonibus, & Andis Andibuſve proximi ſunt Aulerci Cenomani. Cùm autem Cæſar in fine libri II. *Venetos, Unellos, Oſiſmos, Curioſolitas, Seſuvios* vel potiùs Lexovios, *Aulercos, Redones, eſſe maritimas civitates Oceanumque attingere* ait, nomine *Aulercorum* tam Aulercos Eburovices deſignare poteſt, quàm Aulercos Cenomanos: cùm utrique ab Oceano paribus diſtent intervallis: deſignare etiam poteſt Aulercos Diablintes, Cenomanis & Eburovicibus Oceano propiores. Cenomanos Cæſaris exemplo *Aulercos* vocat & Livius in libro V. qui partem Italiæ cum Lingonibus & Boiis, aliiſque Galliæ populis occupavere. Κενομάνοι Polybio in libro II. dicuntur, & Straboni in libro V. Apud Plinium in libri IV. capite XVIII. *Aulerci qui cognominantur Eburovices, & qui Cenomani* in Celtica vel Lugdunenſi Gallia; vulgò *les Manceaux*, quaſi Manicelli.

Ptolemæo ibidem Αὐλίρκιοι Κενομανοί· ὧν πόλις πρὸς ἀνατολὰς Οὐίνδινον. Ubi lego Σούδινον geminato σ, ultimâ litterâ nominis præcedentis, & capiti ſequentis vocabuli unde excidit præfixo. Suindinum Ptolemæi erit, quod in tabula Peutingeriana vocatur *Subdinnum*, & inter Juliomagum Andium ac Cæſarodunum Turonum ponitur. Graviter igitur errat Ortelius nominum ſimilitudine deceptus, quum *Vindinum* Ptolemæi, ac *Vindocinum* à Gregorio Turonico Epiſcopo aliiſque memoratum, unum idemque eſſe opidum credit. Quippe alterum eſt Cenomanorum caput, & *Suindinum* vel *Subdinnum* vocari debet, non *Vindinum*: *Vindocinum* autem ad Cenomanos nihil pertinet, ſed Carnutinæ parœciæ finibus hodieque continetur. Hæc urbs in Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ modò *civitas Cenomannorum* appellatur, modò & *civitas Cenomanorum*; *Cenomanni* & in Notitia Imperii. *Præfectus Laetorum Gentilium Suevorum Cenomannos Lugdunenſis* III. *Cenomanni* Æthico in Coſmographia inter Oceani Occidentalis opida, vulgò *le Mans* truncato nomine veteri. *Cenomannis civitatem* pro Cenomannos vocat Gregorius Turonicus Epiſcopus in libri Hiſt. II. capite XLII. quem auctor Geſtorum Francorum, Chronicon Fontanellenſe, Hugo Floriacenſis, Robertus Autiſſiodorenſis, aliique plurimi ſequuntur: qui & urbis Cenomanorum totiuſque adeò pagi Cenomanici incolas *Cenomannicos* in Hiſtoria Francica paſſim appellat, aut ſicuti ſcripti codices præferunt, *Cenomannicos*: quemadmodum *Turonicos, Namneticos, Redonicos, Pariſiacos, Sueſſionicos, Bituricos, Santonicos, Petragoricos*, non modò Cæſaroduni Turonum, Portus Namnetum, Condatis Redonum, Luteciæ Pariſiorum, Auguſtæ Sueſſionum, Avarici Biturigum, Mediolani Santonum, ac Veſunnæ Petrocoriorum, ſed etiam agri totius ſingularum earum Gentium habitatores appellare conſuevit.

Agrum fineſve Cenomanorum *Cenomannicum* abſolutè Geſta Francorum in capite XXXIII. vocant; *Cenomanicum* Capitula Caroli Magni; *Cinomannicum* quoq; Capitula Silvacenſia Caroli Calvi; *pagum Cenomannicum* Vita Conſtantiani Abbatis, necnon Ludovici Pii Imp. *pagum Cenomanicum* Vita B. Medardi Viromanduorum Epiſcopi. Ex quibus intelligitur *Cenomanos* ac *Cenomannos* promiſcuè dici ſolitos eſſe, ſicut Marcomannos & Marcomanos, quos Statius *Marcomanos* penultimâ brevi nuncupavit, Alamannos & Alamanos. *Cenomanicum* veteres apud auctores quum legimus, agrum, aut pagum, aut territorium ſubaudire debemus: ut ſit pagus aut ager Cenomanicus, vel territorium Cenomanicum, *Cenomania* aliis dictum, vulgò *le Maine*, quaſi *Mania* mutilo ac dimidiato *Cenomania* vocabulo. Cenomania autem Ducatus olim fuit. Nam *Cenomannicum Ducatum* Vita S. Conſtantiani Abbatis; Geſta Dagoberti Regis Francorum *Ducatum Cinomannicum* memorant.

Eginhardus ſcribit in Annalibus, *Griſonem more Ducum* XII. *Comitatibus* à Pippino fratre ſuo *eſſe donatum in partibus Neuſtriæ*, ut addunt Annales Fuldenſes: aut quemadmodum in Chronico S. Arnulfi ſive in Annalibus Mettenſibus invenio, *Pippinus Princeps Francorum Gripponi Cinomannicam urbem cum* XII. *Comitatibus dedit*,

dedit. Cùm igitur Grippo seu Griso à fratre suo Dux factus & more Ducum XII. Comitatibus in Neustria donatus sit, unà cum clara Neustriæ urbe Cenomanis: apparet eam urbem Gripponi pro capite Ducatûs sui ac pro sede esse attributam: sicut jamiode à Chlodovei Magni filiis Ducatus Cenomanicus insignis habebatur.

Ordericus Vitalis in libro X. *turrim Cenomanicam* memorat, quam & *Regiam turrim*, id est præcipuam appellat; ut *Regias* vocitabant majores januas Palatiorum & Basilicarum. In eadem urbe *mons Barbatus*, & *mons Barbatulus* munimenta erant, ab Anglorum Regibus Normanniæ Ducibus condita, ut ibidem refert.

AULERCI DIABLINTES.

Cajus Julius Cæsar in libro III. Commentariorum belli Gallici *Diablintes* commemorat inter maritimas civitates, quorum nomen in quibusdam exemplaribus Cæsaris corruptè scribitur *Diablintres.* Hi Plinio in Lugdunensi Gallia inter *Curiosolites* & *Redones Diablindi* t. in d transeunte, ut persæpe contingit: Claudio Ptolemæo eadem in provincia Αὐλίρκιοι Διαυλῖται, ὧν πόλις Νοιόδουνον, *Aulerci Diavlitæ* vel potiùs Diablitæ in mediterraneis, Venetis magis occidui: in Notitiis veteribus provinciarum & civitatum Galliæ nunc *Diablintes*, aut quod idem est, *Diablinti*, *Diablentes*, & *Diaplintes*; nunc etiam ut apud Ptolemæum n litterâ expunctâ *Deablites* & *Deabliti*, id est *Diablites* vel *Diabliti*.

Urbs primaria Diablintum à Ptolemæo *Noeodunum* seu Noviodunum nuncupatur, Νοιόδουνον; in tabula Theodosiana quæ ab editore Peutingeriana dicitur, *Nudionnum* corruptè fortasse pro Nuiodunum, Niodunoum aut Niodunum: in Notitiis quarum suprà mentionem feci, inter civitates provinciæ Lugdunensis tertiæ nonum ac novissimum locum tenet *civitas Diablintum*; in Notitia quadam quæ in Bibliotheca Thuanea servatur, *Civitas Diablintum id est Carifes, quæ alio nomine Adala nuncupatur.* In Chronico Roberti Monachi Autissiodorensis, Turonensis provinciæ ultima est *civitas Diablintum, id est Adala*: In Notitia Galliæ, quam Andreas Chesnius è bibliotheca Petaviana eruit, *civitas Diablintum, id est Carifes.* Sed quæ sit civitas Adala vel Carifes, nomen oti videtur Britannicum, non minùs quàm qui sint Diablintes ignoramus. Raimundus Marlianus qui ante annos CL. floruit, & ætatis suæ doctissimus est habitus, Diablintes interpretatur *Gallicè Leondoul*, seu *Leondel*, ineptè prorsus ex duabus Britanniæ minoris civitatibus unam faciens, & Leonenses ac Dolenses, longis terrarum spatiis secretos, in unum conjungens. Quippe inter Leonenses & Dolenses tres Britanniæ cismarinæ diœceses intercedunt, Trecorensis, Briocensis, Aletensis vel Macloviensis. Josephus Scaliger cùm Notitiam quamdam civitatum Galliæ explicaret, & veteribus earum nominibus nova adjiceret, civitatem Osismiorum ac civitatem Diablintum intactas & sine expositione transmisit: quo silentio agnovit ingenuè palamque fecit, se Diablintum & Osismiorum situm ex æquo nescire. Audacior Scaliger Sampson *Diablintes* pro *Perticensibus* nostris accipit, quoniam (inquit) cùm *Aulerci* primò nomen fuerit unius populi, qui postea in tres populos divisus sit, videlicet in *Aulercos Cenomanos*, *Aulercos Diablintes*, & *Aulercos Eburovices*: oportet tres bosce populos esse confines, & in una aliqua regione quæ tota unius Gentis primùm exstiterit, considere. Cùm igitur *Aulerci Cenomani* suam diœcesin hodie habeant omnibus notam, babeant & *Aulerci Eburovices* suam: videntur *Aulerci Diablintes* non alii regioni quàm Pertico inter Cenomanos & Eburovices jacenti convenire, & Noviodunum Diablintum Novigento Rotroci; quod olim diœcesin sibi suam habere potuit, quæ postea quadrifariam divisa, & partim Cenomanis ac Sais, partim Eburovicibus atque Carnutibus sit attributa: uti nunc Perticus inter quatuor hasce diœceses dividitur. Hæc Nicolaus Sampson Abbavillanus, Geographus Regius. Quas conjecturas nulla ratione verisimili, nulla cujusquam veteris aut recentioris etiam scriptoris auctoritate suboixas, ut facilè nobis obtruduntur, ita liberè rejicere debemus potiusquàm refellere: cùm ipsæ non alieno impulsu, sed sua levitate labefactatæ concidant. Quippe *Aulerci Cenomani*, *Aulerci Eburovices*, & *Aulerci Diablintes* nûquam una Gens, at semper tres populi fuere, suo quisque nomine proprio, suis quisque finibus ab aliis divisi, nec quidquam præter cognomen Aulercorum habuere commune. Quòd si omnes *Aulercos* confines esse oporteret: oporteret & *Aulercos Brannovices*, quos Julius Cæsar in libro VII. Commentariorum belli Gallici unà cum Segusianis Æduorum clientes facit atque vicinos, *A. Cenomanis*, *A. Eburovicibus*, ac *Aul. Diablintibus* esse conterminos: oporteret omnes ejusdem nominis aut cognominis populos, exempli gratiâ Bituriges Viviscos Biturigibus Cubis; Centrones in Belgica Nerviorum clientes Centronibus Alpium Graiarum incolis; Segusianos in Alpibus Cottiis Ptolemæo dictos Segusianis notissimæ inter Ligerim & Ararim Galliæ Lugdunensis Genti; Boios Aquitanos trans flumen Garumnam Boiis Celticis Æduorum conterraneis; Medulos item trans Garumnam Medulis Alpinæ Genti esse conterminos. Noiodunum autem sive Noviodunum civitatem Aulercorum Diablintum, sedem olim Episcopatûs fuisse, vel Diablintes suam quondam Diœcesin habuisse, non ullæ epistolæ, non Concilia ulla Gallicana, non ullæ Episcoporum subscriptiones indicant: nec quidquid fieri potuit, pro facto haberi aut gratis fingi debet. Falsò enim quidam sibi persuadent, quæ in veteribus Notitiis provinciarum Galliæ *civitates* & *castra* appellantur, omnes olim sedes Episcopales fuisse. Quippe *civitas Rigomagensium*, & *civitas Solliniensium* in provincia Alpium Maritimarum, *castrum* quoque *Ebredunense* in Maxima Sequanorum (ne de alus loquar) numquam Episcoporum sedes exstiterunt.

Ubi sunt ergo Diablintes? dicet aliquis. Ego in Britannia Armorica quærendos eos esse existimo, propterea quòd à Plinio Secundo ponuntur inter Curiosolites & Redones ejusce regionis populos, cui *Diablindi* vocantur: & quòd

à Claudio Ptolemæo collocantur in mediterraneis, & plus Venetis spectare dicuntur in occidentem Solem. Ἐν δὲ τῇ μεσογαίᾳ τῶν μὲν Οὐενετῶν εἰσὶν δυσμικώτεροι Αὐλίρκιοι Διαυλῖται.

AULERCI EBUROVICES, MEDIOLANUM AULERCORUM, ET PAGUS EBROICINUS.

Qui Cæsari in libro III. Commentariorum *Aulerci Eburovices*, & in fine libri *Aulerci* nominantur, & cum Lexoviis vel Lexobiis utrubique conjunguntur; hi in libro VII. corruptè *Aulerci Eburones* pro *Aul. Eburovices*, in MSS. codicibus Plinii in Gallia Lugdunensi seu Celtica *Aulerci Eburovices* dicuntur, non ut in libris impressis legitur, *Aul. Eburones*. Nam Eburones sunt in provincia Germania II. seu inferiore, Tungri notiore nomine appellati, qui à novo capite Gentis postea Leodicenses sunt dicti. Certè & P. Orosius in libro VI. & Ado in Chronico, ac Historiæ Miscellæ liber VI. MS. *Aulercos Eburovices* vocant. Et in Pauli Diaconi scriptis codicibus *Albercos Eburovices*, item *Aluernos Eburovices* reperio, cognomine mendoso, pro *Aulercos*; at nomine incorrupto & sincero: cùm in libris impressis legamus *Aulercos Eburonices*. Hi à Ptolemæo vocantur Aulerci Eburaici, Αὐλίρκιοι Ἐβουραϊκοὶ, fortè pro Ἐβορϊκοὶ vel Ἐβουρϊκοὶ, id est *Eburovici* vel *Eburoici*: quos ait à Ligere ad Sequanam pertinere: Διήκουσιν ἀπὸ τοῦ Λίγηρος ποταμοῦ ἐπὶ τὸν Σηκοάναν Αὐλ. Ἐβουρ. Hoc falsum esse nemo non videt. Sunt enim Aulerci Eburovices positi quidem inter utrumque flumen: sed triplo magis abest à Ligeri Mediolanum Aulercorum Eburovicum caput quàm à Sequana. Et Sequanam quidem ni fallor fines Gentis attingunt, Ligerim autem minimè, Carnutibus latè interpositis. *Aulerci* ergo *Eburovices* dicendi sunt, & verò dicti sunt olim, ut Lemovices, Brannovices: quod & Philippus Cluverius animadvertit: qui postea per contractionem *Ebroici* sunt appellati.

Eorum urbs & caput Ptolemæo Μεδιολάνιον in Gallia Lugdunensi; Ammiano in Lugdunensi II. *Mediolanum*: in tabula Peutingeriana & in Itinerario Æthici *Mediolanum Aulercorum*; in Notitiis civitatum Galliæ, in provincia Lugdunensi II. *civitas Ebroicorum*; in alia Notitia *civitas Euaticorum Ebroicas*, seu Ebroicæ; in alia *civitas Evaticorum, id est Ebroicùm* nuncupatur, vulgò *Evreux*. Usuardus III. Idus Aug. *castellum Ebroas*; Ordericus Vitalis nunc *Ebroicam urbem*, nunc & sæpius *Ebroas* truncato nomine pro Ebroicis appellat: in primis in libro V. *Evanticorum, id est Ebroas, urbem super Ittonam fluvium sitam* vocat; item eodem in libro *urbem Evanticorum, id est Ebroas*. Ubi notandum est, cùm n non absorbeatur aut elidatur sicut u, *Ebroicos* populum & *Ebroicas* urbem ex *Eburonicibus* fieri non posse, ex *Eburovicibus* posse. Qui autem sint illi *Evatici* vel *Evantici*, quos dux Notitiæ & Ordericus pro Aulercis Eburovicibus nobis obtrudunt, aut quæ caussa vel origo recentioris hujusce nominis sit, comminisci non possum.

Camulogenus Aulercus, cujus in libro VII. de bello Gallico mentionem fecit C. Cæsar, dux Senonum, Parisiorum & finitimarum civitatum adversus Labienum, haud dubiè erat Aulercus Eburovix. Certè ut tabula Theodosiana & Æthicus suprà Ebroicas *Mediolanum Aulercorum* vocando, *Aulercorum* nomine *Aulercos Eburovices* absolutè designavere; sic & Magno his verbis. *Alerci, Ebroica*, id est *Aulerci*, quorum caput *Ebroica*.

Ab Ebroicis *pagus Ebroicinus* nomen accepit; qui *Ebrecinus* in Capitulis Caroli Magni nuncupatur; *Ebricinus* in Capitulis Caroli Calvi ejus nepotis. Nunc à silva locoque Utico *Ouche* vulgò dictis, pars pagi Ebroicini, vocatur à Nostris *pagus Uticensis, le Pays d'Ouche*.

Josephus Scaliger in Notitia Imperii Rom. *tractum Nervicanum*, qui cum Armoricano conjungitur, & ibidem *tractus Nervicani limitis* nuncupatur, mutat in *Ebruicanum* b litterâ pro n substitutâ, haud dubiè infelici & falsâ conjecturâ: cùm & Paulinus in epistola ad Victricium Rotomagensium Episcopum, *remotissimum Nervici litoris tractum* post terram Morinorum ceu ei proximum memoret; & à Nerviis Gente nobilissima *tractus Nervicanus*, seu *Nervicanus limes*, aut *Nervicum litus* nomen acceperit, non ab Eburovicibus vel Ebroicis, qui inter civitates Armoricas inter Ligerim & Sequanam positas sedem habebant, & ob id tractui Armoricano propriè dicto adscribebantur, non Nervico.

AURELIACUM.

Aureliacum ab Aurelio conditore aut domino haud dubiè nomen invenit. Vulgò *Aurillac* vel *Orillac* hodieque dicitur, & est quale olim fuit, castrum in superiore Aruernia, veteri Monasterio insigne, quod S. Geraldus ædificavisse ac dotavisse fertur: quod Aimoinus in libro I. de Miraculis S. Benedicti *Monasterium S. Giraldi apud Aureliacum* vocat; alii *Aureliacum Monasterium*. Odo Cluniacensis Abbas qui de Vita S. Geraldi Aureliacensis Comitis IV. libellos composuit, *Aureliacum oppidum* commemorat.

AUSCI ET AUGUSTA AUSCORUM.

Garites inter & Garumnos *Ausci* Gens Aquitaniæ memorantur à Jul. Cæsare in libro III. Commentariorum belli Gallici, & à Plinio in Aquitanica inter Consorannos & Elusates. Pomponius Mella *Aquitanorum clarissimos esse Auscos* ait, *urbemque opulentissimam in Auscis Elusaberrim*. Aquitaniam autem ille exemplo J. Cæsaris Garumna flumine & Pyrenæis montibus terminat. In tabula Theodosiana *Ausci* populus notantur majoribus litteris. Ptolemæus quem Notitiæ Galliæ sequuntur, *Auscios* vocat, & *eorum urbem Augustam* in Aquitania. ὑπὸ Δατίους (inquit) Αὔσκιοι, καὶ πόλις Αὔγουστα. Quæ verba ita restituenda esse existimo; ὑπὸ Οὐασσατίους vel Οὐασσάτιους Αὔσκιοι: ut Ptolemæus Auscos subjacere Ossidatibus indicet, de quibus nos in Aquis Tarbellicis egimus.

Augusta igitur ab Augusto Cæsare cognominata est urbs præcipua Auscorum. Ptolemæo enim diligentissimo scriptori accedere malim quàm Mellæ *Elusaberrim* appellanti, & ut videtur Elusates Auscosque, confines qui-

dem at diversas Gentes Aquitaniæ confundenti. Augusta Auscorum postea Gentis etiam cujus caput erat appellationem suscepit, more multarum Galliæ urbium, & *Ausci* nuncupata est. Certè Ammianus Marcellinus clarissimas Galliarum urbes enumerans in libro XV. *Novempopulos* (inquit) *Ausci commendant & Vasata.* Vivebat Ammianus ætate Theodosii Aug. ac forsitan etiam initio Principatûs Honorii ejus filii, quo Imperatore composita Notitia provinciarum ac civitatum Galliæ, *civitatem Ausciorum* postremam collocat inter prov. Novempopulanæ civitates numero duodecim, *civitatem* verò *Vasaticam* nono loco sub Metropoli civitate Elusatium: qui utriusque civitatis locus vel ordo parum verbis Ammiani videtur convenire. *Civitatem Ausciorum* appellant & ceteræ veteres Notitiæ Galliarum: sed aliæ *civitati Elusatium metropoli* proximam gradu faciunt civitatem Ausciorum, secundámve nominant: aliæ provinciæ Novempopulanæ *metropolim civitatem Ausciorum* statuunt, ultimam *civitatem Elusatium*. Nimirum ut Elusa ex Novempopulanæ civitatum metropoli vel prima ultima facta est; sic Augusta Auscorum vice versâ de novissima provinciæ urbe prima ac metropolis evasit, *civitas Auscius* dicta in Itinerario Burdigalensi, *Auscienſis urbs* Gregorio in libro X. Roberto Novempopulanæ prov. *metropolis civitas Auscia*. Recentiores quoque Notitiæ cum Gervasio Tisleberiensi *Vasconia metropolitam* seu *Archiepiscopum Auscitanum* faciunt, cui X. Episcopi suffragantur, Elusâ ex catalogo civitatum demum erasâ: sed pro *Auscitano Auxitanum* ab indoctis scriptum reperio: & Roderico Toletano in Historia Arabum pro Auscis *Auxis Vasconiarum metropolis* vocatur.

Et civitas quidem Auscorum primò Episcopatûs sedes fuit sub Elusa metropoli. Nam Concilio Agathensi *Clarus Episcopus de civitate Elusa metropoli*, & *Nicetius Episcopus de Ausciis* subscripsere; Concilio Aurelianensi I. *Leontius Episcopus Ecclesiæ Elusanæ metropolis*, & *Nicetius Episcopus Ecclesiæ Auscensis*; Conciliis Aurelianensibus II. IV. & V. *Aspasius Episcopus Elosensis & Proculeianus Episcopus Auscienſis*, aliàs *Auscensis*. *Laban Episcopus ab Elusa* vicarium misit, qui Concilio Matisconensi II. pro se absente subscriberet, cique *Faustus Episcopus Ecclesiæ Ausciorum* interfuit. Synodo Remensi *Senoc Elosanus & Audericus Auscensis Episcopi* adfuerunt & consenserunt. Ex quibus *Laban Helosensis Episcopus* à Gregorio nostro in libro VII. dicitur; Senoc verò *Sidocus Episcopus Ælosanus* à Fredegario. Postea dirutâ ut videtur Elusâ Novempopulanæ seu Vasconiæ metropoli, Augusta Auscorum ex sede Episcopali Archiepiscopatus sive metropolis provinciæ evasit: quod circa annum DCC. aut DCCC. accidisse quidam putant. Airardum certè qui anno DCCCLXXIX. vixit, Johannes VIII. Episcopus urbis Romæ in litteris ad eum missis *Archiepiscopum Auscensem* appellat.

Posita est Augusta Auscorum ad amnem Ægirtium vel Egirtium, *Gers*, Fortunato memoratum, & vulgò *Ausch* nuncupatur; Scaligero *Auch*; in quibusdam tabulis *Aux* mendosè.

Isaacius Vossius affirmat, in veteribus Mellæ codicibus libri III. capite II. non *Elusaberrim*, sed *Elimberrium* scriptum reperiri, quod in *Climberrum* converti ait oportere E in C mutato, ejusque meminisse Æthicum in Itinere ab Aginno Lugdunum Convenarum sic; *Lactura* M. P. XV. *Clemberrum* XV. *Bersino* X. *Lugdunum* XXIV. meminisse & tabulam Peutingerianam, in qua *Climberris* vocetur, vel in VI. casu *Climberre*. Apud Æthicum *Clemberrum* & *Climberrum* legi in priscis membranis asserit Simlerus; Surita *Climberrum*, & per contractionem *Climbrum*. Quem locum Æthicus cùm inter Lacturam & Lugdunum Convenarum ponat, & ab Lactura XV. ab Aginno XXX. millibus passuum distare tradat, à Lugduno Convenarum XXXIV. apparet hunc situm hancque distantiam Augustæ Auscorum propriè convenire. Ex quo apertè intelligitur, Mellam fide antiquorum ipsius codicum atque Æthici, sicuti supra diximus, emendari debere; & unam eamdemque urbem nunc veteri nomine Gallico *Climberrim* aut *Climberrum*, nunc Latino à Romanis imposito *Augustam Auscorum* nuncupari consuevisse.

Arnaldus Oihenartus in Fidentiacensi pago atque Comitatu, qui olim Armaniacensem pagum continebat, urbes primarias fuisse Augustam Auscorum ait & Fidentiacum, *Vic Fesensac*, bellis civilibus eversum. *Comitatus Fedentiacus* in Vita Ludovici Pii Imper. memoratur anno DCCCII. *territorium Fidentiacum* in translatione Faustæ Virg. & Mart. anno DCCCLXIV.

Ptolemæus parum exactè sub Ausciis Velaunos, sub Vasatibus Gabalos, sub Gabalis Ossidates collocat, qui sunt magnis locorum intervallis divisi.

AUSTERBANTUM.

Austerbantum memorat Imp. Ludovicus Pius in præcepto de Divisione regni sui inter filios, & inter Hainoum ac Atrebates ponit his verbis. *Amau, Austerban, Adertensis.* Ubi emendandum est haud dubiè *Ainau*. Austerbanti seu *pagi Austrebantensis* meminit & Hugbaldus Monachus Elnonensis, auctor libri de Vita S. Rictrudis. Ibi enim Rictrudim puellam nobilem Adalbaldus Francus, genere & opibus clarus, multisque præcipuè *in pago Austrebantensi* fundis & possessionibus pollens, Gerebertæ filius, B. Gertrudis Monasterii Hamatici auctoris nepos, uxorem duxisse dicitur, ex eaque liberos suscepisse, Maurontum Monasterii Broili Abbatem, & tres Virgines Deo devotas, Clotsendem, quæ matre mortua Monasterium Marcianense rexit, Eusebiam Hamatici Cœnobii proaviti Abbatissam futuram, atque Adalsindem, quæ apud Marcianas infans adhuc rapta est. Ubi observa apud Hugbaldum pagum *Austrebatensem* mendosè scriptum reperiri pro *Autrebantensi*. Hic pagus vulgò nunc dicitur *Ostrevant*, Comitatûs titulo insignis, quo Hainoi Comitis filiorum maximus olim frui consueverat. *Ostrovandia* appellatur à recentissimis scriptoribus, & diœceseos Atrebaticæ portio est: olimque Comitatu Atrebatensi continebatur; at nunc Hainoo adscribitur.

Litteræ Imp. Caroli Calvi *Cœnobium Hasnen*

in Comitatu Atrebatensi , *in pago Ostrebanto super fluvium Scarpin situm* esse docent, necnon villas *Asinium* & *VVavercium* ad Scaldim, v. *VVavercin*. Nunc ejus pagi Comitatúsve caput est Buccinium ad flumen Scaldim, *Bouchain*.

VVendelinus Belga *Austerbantum* vel *Austrebantum*, quod Germanicè *Oosterbant*, & Latinè *Ostrobandiam* vocat, Germanicâ aut ut ipse ait Belgicâ linguâ *Orientalem limitem* significare scribit: ita autem hunc pagũ nuncupari, quòd sit ortivus limes diœceseos Camaracensis. Sed fallitur. Austerbantum enim in Austriæ Neustriæque confinio positum fuit, & Neustriæ, cui attribuebatur, ortivus limes erat, unde & nomen accepit: ad ortum inquam Neustriæ finis erat ac terminus; Austriæ ad occasum.

AUSTRIA.

Latè regnantibus Chlodovei filiis in Gallia atque Germania, quidquid Galliarum Rheno & Ligeri fluminibus continetur & clauditur, communi nomine *Francia* appellari cœpit. Pars Franciæ Rhenũ inter & Mosam jacens, *Austria*, item *Auster*, nonnumquam & *Austrasia*; pars à Mosa ad Ligerim, *Neustria* vel *Neptricum* dicta: *Burgundia*, & *Aquitania* sua nomina relicta sunt. Austriam Hermannus in Chronico *Regnũ Orientale*, & *Austrifranciam*, id est Ortivam Frãciam; Neustriam *Regnum Occidentale* seu Occiduam Franciam nuncupat. *Austriæ* vel *Auster* incolæ *Austrasii* dicebantur; Neustriæ habitatores *Neust asii*. Recentiores pro Austria *Austrasiam*, pro Austrasiis *Austrasianos* dixere. Gregorius Turonicus Episcopus cum alibi tum in libro v. Historiæ *Austrasiorum* meminit non semel; *Neustrasiorum* (quod mireris) nusquam meminit. Austriæ nomen Franci Germanica Gẽs imposuere, quòd ad Ortum spectaret. *Ost* enim ut & *Est* priscis Germanis Orientẽ significabat.

Austrasiorum Regibus præter Austriam parebant multa ac ingentia trans Rhenum Regna, in Ducatuum formulam ab Chlodovei Maximi filiis redacta: videlicet Alamannia aut Suevia, duos in Ducatus divisa Alamannorum & Austrasiorum seu Francorum Orientalium; Baioaria, Toringia, Frisia, pars Saxoniæ, plurimique alii Germaniæ pagi atque latissimæ regiones. Sub eisdem Regibus erant intra Gallias non contemnendi populi, Lutevenses & Ueeticii in Septimania seu in provincia Narbonensi prima, ex quibus Luteuenses postea ad Reges Vesigothorũ transierunt: Massiliensis provincia, Massiliam, Avenionem, Aquas Sextias, aliaque opida & loca continens; Aruerni, Ruteni, Albienses sive Albigenses, & Cadurci, provinciæ Aquitanicæ primæ clarissimi, quos Theodoricus Chlodovei patris auspiciis post prœlium Vocladense subegerat: præterea provincia Belgica prima, & Belgicæ secundæ urbes Remi, Catalauni, Camaracum, ac Lugdunum Clavatum; civitas Senonum in Lugdunensi iv. & Germania prima, ac Germania secunda provinciæ ad sinistram Rheni ripam opulentæ. Sed nonnumquam mutati sunt Regnorum ac Tetrarchiarum fines. Nam Chariberto Parisiorum Regi Albienses attributi fuere, & Austriæ detracti, eique postea restituti: civitas Senonum Agedincum, quæ Theodorico, Theodeberto atque Theodebaldo Austrasiorum Regibus paruerat, non Sigiberto cum Austria, sed Guntchramno Chariberti & Sigiberti fratri, unà cum Burgundia adscripta est: Camaracum Chilperico trium supradictorum Regum fratri cum Regno Suessionico obvenit: quam urbem Theodorico priùs, ac pòst Childeberto Austrasiorum Regibus paruisse constat: sicuti in libro vii. & in libro ix. Rerum Francicarum observavimus.

Franci igitur post occupatam Galliam, partem ejus quæ ad orientem Solem meridiemque spectabat, *Austriam*; partem quæ ad Septemtriones occasumque Solis vergebat, *Neustriam* Germanicis nominibus appellavere: Aquitaniæ & Burgundiæ sua appellatione servatâ. Sic postea Langobardi, natio & ipsi Germaniæ, cùm partem Italiæ armis obtinuissent, Francorum exemplo quasdam ditionis suæ regiones à situ *Austriam* & *Neustriam* dixere, suo Tusciæ nomine relicto: sicuti veteres Langobardorum leges & Paullus in rebus gestis ejus nationis docent. Sic & Saxones ortivi, *Ostfali* vel *Ostuali*; occidui, *VVestfali* aut *VVestuali*, illi *Ostfalai*, hi *VVestfalai* interdum dicti sunt, cùm ceteri Saxones, alii *Angrarii* aut *Angarii*, *Angri* quoque, quòd forsitan veterum Angrivariorum sedes obtinerent; alii, nimirum Septemtrionales Saxones trans Albim siti, in tres populos divisi, Sturmarios, Tetmarsos, & Holsingos vel Holsatos, *Nortalbingi* appellarentur: qui & *Nordleudi* sive *Nortliudi*, *Nordmanni* etiam nonnumquam, & *Transalbiani Saxones* à rerum Caroli Magni scriptorihus nuncupati. Ubi notandum est *Ostfalos* istos sive Orientales Saxones, nunc *Osterlingos*, nunc *Austreleudos*. interdum & *Austrasios* à Nostris vocari. Quæ unius nominis attributio duobus promiscuè populis, Francis & Saxonibus facta ne quem decipiat, rem paucis probare convenit. Annales ab anno dccxli. ad annum dcccxiii. deducti, quos ex Antonii Oiselii codice veteri descripsit publicavitque Andreas Chesnius, io anno dcclxxv. hæc referunt. *Ibi* (ad Obacrum fluvium) *omnes Austreleudi Saxonum, venientes cum Hassione, dederunt obsides domno Carolo Regi. Similiter venerunt Angrarii in pago qui dicitur Bucki, & dederunt obsides sibi, sicut Austrasii*: quæ verba & in Vita Caroli Magni è Bibliotheca Thuanea eruta, & in Annalibus Bertinianis reperio. Apparet hîc qui *Austreleudi Saxones* suprà dicti sunt, eosdem infrà *Austrasios* nominari. Manent adhuc VVestfalorum, Angrorum, & Osterlingorum nomina: & Coloniensis Archiepiscopus *VVestfaliæ* atque *Angriæ Ducem* se appellat; *civitatesque Ostrelingorum* omnibus notæ sunt. Jam verò, exemplo Austriæ Neustriæque nostræ, portio insulæ Batavorum olim *Occidentalis Frisia* vocabatur; regio trans Amisium, *Ortiva*: pars quæ nunc propriè Frisia dicitur, præter cetera *Austraoviam* vel *Austrachiam*; & *VVistragoviam*, quæ & *VVestrigovia* & *VVestrachia* dicebatur, continebat, duos pagos Comitatusve à situ ita cognominatos. Nunc tota Frisia in Orientalem Occidentalemque dividitur, alteram ab altera Amisio amne discretam. Et Ortiva quidem Frisia trans Amisium jacet; Occiduæ autẽ adscribũtur *Austrago-*

via & *VVistragovia* regiones, quas vulgò *Oostergouam* & *VVestergoua* Germanicis nominibus appellitant, ut in libro XXIV. Rerum Francicarũ observavimus. Præterea Saxones, qui è Germania in insulam Britanniam transiectant, & ob id *Saxones Transmarini* ac *Novi* sunt cognominati, ut à *Veteribus Saxonibus* seu *Altsaxonibus* distinguerentur; Regna ibi aliquot coodiderunt, in primis Orientalis Saxoniæ, & Occiduæ Saxoniæ, atque Australis. Illa *Estsaxonia* vel trunco nomine *Estsexia*; hæc *VVestsaxonia* aut *VVestsexia*; postrema *Suthsaxonia* vel *Suthsexia* nuncupata est. Sursexiæ caput civitas Cicestria; VVestsexiæ Venta, quæ nunc Vintonia. Angli quoque, qui in Britannia cum Saxonibus, separatas tamen ab eis sedes cepere, in Orientales Anglos Occidentalesque divisi, Regnum Ortiuæ Angliæ, cujus caput Nortvuicum, *Estangliam*, Regnum Occiduæ Angliæ *VVestangliam* dixere. Omitti non debent Gothi, quos in *Ostrogothos* & *Visigothos* ante quinque supradictas natiooes Germanicas divisos esse omnes norunt, & in *Greutungos Greotingosve*, ac *Teruingos*: Ex quibus *Ostrogothi* à Claudiano in Eutropium Sidonioque memorati, *Austrogothi* Pollioni in Claudio, *Gothi* Procopio aliisque absolutè dicti, ad ortum habitabant; *Vesigothi* vel *VVisigothi* ad occasum, qui à Sidonio oon semel mutila appellatione *Vesi*, à quibusdam *Hypogothi* appellantur.

Austriæ oomen regnantibus apud Francos Caroli Magni posteris paullatim exolevit, præsertim postquàm Ludovici Pii Aug. filii Lotharius, Ludovicus & Carolus Regnum paternum inter se divisere. Lotharius enim Augustus, Imperatoris Ludovici Pii filiorum maximus, regionem hinc Rheno, inde Scaldi & Mosâ atque Arari clausam præter cetera obtinuit, quæ deposito *Austriæ* nomine, ab eo *Regnum Lotharii* vel *Lotharingia* dici cœpit, si Reginoni, & Annalibus Mettensibus Chronicove S. Arnulfi, Sigebertoque credimus. Quamquam alii, quibus potiùs accesserim, à Lothario Rege, uno è tribus Lotharii hujusce Augusti filiis, cui hoc Regnum obtigit, *Lotharii Regnum* dictum esse malunt. Lotharii Regno postea multos in Ducatus Comitatusque diviso atque scisso, *Austriam* pro sola Lotharingia Ducali, qualis ferè nunc est, acceptam esse, & *Neustriam* pro una Nortmannia indicat Guibertus Abbas Novigenti in Præfatione Historiæ Hierosolymitanæ, quam ante annos quingentos scripsit, hisce verbis. *Si ea quæ olim Neustria, modò Nortmannia appellatur; & quæ Austria, nunc Lotharingia pro aliquibus accidentiis nuncupatur: idem apud Orientales quomodo fieri non credatur?*

Est & in magna Germania ad Rhenum & Mænum amnes pars veteris Alamanniæ, quæ nunc *Francoma* dicitur, & ab Eginhardo aliisque *Orientalis Francia*, à Sigeberto *Ostrefrangia* ouncupata est. Certè Sigebertus in rebus anni DCCXCVII. *VVirziburch castrum Ostrefrancia* appellat. VVirtziburgum autem Franconiæ esse nemo nescit. *Austriam* etiam quidam vocant, in primis Carolus in Divisione Regni sui inter filios, (si tamen eius est) & veteres Annales rerum ejus gestarum, ex codice Petaviano eruti, qui anno DCCXXCVI. factam contra Carolum Regem *in partibus Austriæ* conjurationem referunt, auctore Hardrado Comite, quem & *Ducem Austriæ* Theganus vocat: quod *trans Rhenum apud Orientales Francos* contigisse scribit Eginhardus in Annalibus anno DCCXXCV. aut *in Germania*, quemadmodum loquitur idem io Vita Caroli Magni; hoc est in Franconia regione Germaniæ Transrhenanæ, quæ tum *Austria*, & *Orientalis Francia* promiscuè vocabatur.

Est denique inter Noricum seu Baioariam & Hungariam pais veteris Pannoniæ, quam *Orientem* & *Marchiam Orientalem* nonnulli; alii, in his Ditmarus, *Marcham* absolutè; item *Marcham inter Ungaros & Bajuvarios positam*, & *Marcham Orientalium* nuncupant: Guntherus in libro V. *Austriam Marchiam*, in libro VII. *Austriam*; Radevicus similiter *Austriam*, & *Orientalem Teutonicorum Marchiam*, id est Orientalem limitem Regni Germaniæ, seu Francorum Orientalium; auctor libri de Vita S. Altmanni Episcopi Bataviensis *Orientalem provinciam, Marchiam Liupoldi*.

AUTESSIODURUM.

Primus omnium quod quidem legerim, ejus urbis meminit Ammianus Marcellinus, à quo *Antosidorum* vocatur, vel ut in scriptis ejus codicibus legitur, *Autosudorum*.

Tabula Peutingeriana, quæ & Theodosiana, *Autessiodurum* vocat nomine sincero ac incorrupto, ponitque inter *Bandritum* & *Aballonem*. Æthicus in MS. Itinerariis provinciarum nunc *Autisiodorum*, nunc *Autesiodorum* appellat, ac inter *Aballonem* & *Eburobricam* locat. In veteribus Notitiis provinciarum ac civitatum Galliæ plerisque *civitas Autisiodorum* dicitur provinciæ Lugdunensis Senoniæ tertia, io quibusdam *civitas Autisiodorensium*; in Chronico Prosperi *Autisiodorum*; *civitas Autissiodorum* in Senonensi provincia pænultima, in Chronico Roberti Autissiodorensis: *Autissiodorum* & sub Senonensi Franciæ metropoli in libro de Otiis Imperialibus Gervasii Tilleberiensis, qui immutato veteri ordine civitatum eam in Senonia antepenultimam ponit, subjicitque non modò Autrico Carnutum, cui semper subjacuit, sed etiam Parisiis, Aurelianis, & Niverno, quibus olim honoris caussâ præponebatur. Gervasii ordinem recentiores Notitiæ sunt secutæ. *Autissiodorum* etiam vocatur à Jona in libro de Vita B. Columbani Abbatis, & ab auctore Vitæ S. Austregisili, ab Helgaldo, aliisque gravibus scriptoribus, Roberto & Gervasio multo vetustioribus.

Nullum nomen urbis peiùs acceptum aut sæpiùs mutatũ ab auctoribus nostris reperias. Fredegarius in libri ultimi Chronici capite LVIII. *Autesiodorum* appellat, atque sicuti Lingooas, Divionem, Latonam, Cabillonnum, Augustodunum, Regno Burgundiæ attribuit, non quòd Autissiodurum umquam urbs veteris Burgundiæ ac propriè dictæ fuerit; (Nam florentibus Burgundionum Regibus, Chlodoveo Francorum Regi paruit) sed quòd præter ceteras urbes Guntchramno cesserit cum toto Regno Burgundiæ Francicis armis subactæ. Quid-

quid autem Guntebramno sorte obtigerar, à majore parte dictum est Nostris Burgundia: & Guntchramni successores Merovingi quæcumque ipse obtinuerat, sub communi nomine Burguodiæ possederunt: quod jam in Rebus Francicis, jam io Senooibus monui, sed semel atque iterum monuisse non sufficit. Quidam qui res gestas Pippini Regis Francorum scripsit ad Nibelungum Comitem, fratrem ejus patruelem, *urbem Autisioderum* non semel nuncupat, & Glaber Rodulfus in Historiarum libri II. capite VIII. qui eam quoque *Burgundiæ* Franciciæ vel Ducalis *civitatem* facit: qualem sub Philippo Bono & Carolo Burgundiæ Ducibus fuisse cum Matiscone, Cabilonno, Augustoduno, Lingonis ac Divione, Annales nostri docent. In denario argenteo & in triente aureo scriptum legimus *Autisiodero civ. Autissioderum* & Aunoinus in libro IV. vocat.

Alii Autissioduri vocabulum truncant atque corrumpunt, & u in l, t in c mutatis, ac tertiâ syllabâ sublatâ vel elisâ *Alciodorum* appellant. Hos inter Nithardus in libro II. bellorum civilium *urbem Alciodorensem* vocavit: *Alciodrum* alii, vel *Altiodrum*; alii *Altiodorum*; quidam *Alceder*[illegible] aliqui *Altissiodorum*; nonnulli *Ant*[illegible]*orum* mendosè. Nam u in l, & invicem l in [illegible] mutari solet; neutrum in n mutari debet aut [illegible]test.

Nostri *Auxerre* nunc appellitant, ut Ternodorum *Tonerre*, Nemtodorum *Nanterre*. Olim *Anceurre* dixere nomine ad Alciodrum vel Alriodorum magis accedente: uti io chartis seu litteris ante annos ferè quadringentos linguâ patriâ scriptis reperio. Autissiodurum inquam olim Nostri *Anceurre* dixere, quemadmodum Salodurum in Helvetiis *Soleurre*; Epamanduodurum in Sequanis *Mandeurre*.

Sincerum ac incorruptum nomen ejus urbis *Autessiodurum* vel *Autissiodorum*, quod posteriores scriptores varia quisque ratione corrupere aut mutilavere. Nomen autem est Celticum *Autessiodurum Autissiodorúmve*, ex duobus nominibus Gallicis compositum: quorum alterum *Autessio* vel *Autissio* quid Celticâ linguâ significaverit nescio: alterum, nimirum *durum* aut *dorum* aquam designabat, aut (si aliis creditur) ostium. Giraldus Cambrensis qui ante annos CCCCXXC. florebat, in Itinerarii Cambriæ libri I. capite VIII. *Dur* (inquit) *linguâ Britannicâ aqua dicitur:* & in Descriptione Cambriæ capite XV. *Brittones Dour aquam vocant, frenum froin, tripodem trepet.* Gallos autem & Britannos insulares Brittonesve eadem olim linguâ usos esse Buchananus, Cluverius, Cambdenus ac ceteri ferè omnes docent. Certè tripedem quem à Britannis *trepet* dici air Giraldus; *tripetiam* similiter, hoc est *tripet* aut *trepet* à Gallis nuncupari consuevisse affirmat Sulpicius Severus de Vita S. Martini: ex quo apparet utriusque Gentis unum fuisse sermonem, atque *Dur* aut *Dour* cùm Britannis aqua fuerit, fuisse simul & Gallis. Igitur (Si Giraldo fidem habemus) ab aqua nomen habuere Autissiodurum, Durocortorum, Divodurum, Octodurum, Salodurum, Ibliodurum, Marcodurum, Teudurum, Duronum, Durocassæ, Diodurum, Breviodorum vel Brevodurum, Duroicoregum, Augustodurum, Brivodurum ad Ligerim, Durotincum, Ictodurum, Batavodurum, Ganodurum, Boiodurum in Vindelicia: in Britannia insula Durolevum, Durovernum, Durolipons, Durobrivæ, Lactodorum, Durocobrivæ, Durolitum, Durnovaria, Durocornovium.

Contrà auctor Gallus qui circa annum Domini D. de Vita Augendi Abbatis Iurensis libellum composuit, ejusque discipulus fuit, asserit ostium à Gallis *dorum* appellari. *Ortus est* (ait) *haud longè à vico, cui vetusta paganitas ob celebritatem clausuramque fortissimam superstitiosissimi templi, Gallicâ linguâ Isarnodori, id est ferrei ostii indidit nomen. Isan* autem seu *Eisen* non Galli modò, sed etiam Germani ferrum; *Isarno* seu *Eyserne* ferreum olim vocavere. Hodieque Germani (ne de aliis loquar) *Eysen* ferrum, *Eyserne* ferreum; ostium linguâ suâ *Ein Thur* vel *Thor*, hoc est *Durum* aut *Dorum* nuncupant: constatque Salodurum Helvetiorum præ ceteris, in Itinerario Æthici etiam *Saloturum* dici, vulgò *Soloturn*. Gervasius Durovernensis Ecclesiæ ostium meridianum seu australe, ab Anglis *Suthdure* dici affirmat.

Quidam *Autissiodurum* olim *Autricum* nuncupatum esse, & ita à Claudio Ptolemæo nuncupari affirmavere, sive aliqua nominum similitudine decepti, sive quòd sibi persuadere non poterant, urbem claram & nobilem ac veterem à priscis omnibus Geographis velut ex condicto sine ulla mentione transmissam esse. Hos inter primus ut puto nugatur more suo Erricus Monachus, quum ait *Autricum* primò, deinde *Autissiodorum* ab *auctis muris* dictum esse quasi *Auctissiodorum*, & truncato nomine *Altiodorum* propter altitudinem mœnium. *Medium* tamen *Galliæ Celticæ* seu Lugdunensis Aurissiodorum Senonum facit non absurdè: uti Cæsar regionem Carnutum, qui sunt Senonibus finitimi, totius Galliæ mediam haberi dicit. Versus ejus ex libro I. de Vita B. Germani referre convenit.

> Celtica quà medios exporgit Gallia tractus,
> Quaque est vel terris vel mitior illa colonis,
> Urbem haud incelebrem Galli posuere priores:
> Uberibus glæbis & opimi munere Bacchi,
> Ac prælabentis jucundis usibus amnis
> Magnarum multis quæ se componere possit.
> Aurricus à priscis olim vocitata refertur.
> Ætas posterior pinnas & culmina avitis
> Mœnibus imposuit duri munimina belli.
> Exaugmentatis verso cognomine muris,
> Sive sequax usûs dicas Autissiodorum;
> Seu mutilare velis, & dixeris Altiodorum:
> Nomine diverso res est cumulatior una.

Primò ridiculum est, veteri ac proprio nomini Urbis Celticæ originem non Celticam, sed Latinam assignare: cùm Celtæ seu Galli ante Julii Cæsaris in Gallias adventũ linguæ Latinæ essent ignari, & urbibus suis Celtica, non Latina nomina imposuerent. Deinde Aurissiodurum multùm differt ab Autrico, cùm sit post Agedincum caput alterum Senonum, Autricum verò caput Carnutum. Qui itaque Autissiodurum dictum priùs Autricum putat, suam Geographiæ ignorantiam prodit, & Senones

atque Carnutes in unum confundit. Senonum capita duo semper fuere, *Agedincum* & *Autissiodurum* : uti *Carnutum Autricum* & *Cenabum*; *Vocontiorum Vasio* & *Lucus Augusti*; *Leucorum Tullum* & *Nasium*. Ex quibus Autissiodurum unum ac unicum nomen semper habuit, nec umquam primam ac propriam appellationem deposuit, urbs vetus, & nihilominùs Straboni, Ptolemæo, Melæ, Plinio cæterisque veteribus Geographis, & Historicis ante Ammianum Marcellinum (quod mireris) ignota: soli fertilitate, bonitate & copia vini, ac Icauna flumine suo navigabili, nobilitate Comitum, multitudine Sanctorum, multis claris & magnis Galliæ urbibus jure conferenda. Vina pagi Autissiodurensis ante annos octingentos idem laudavit meritò Erricus in libro II. de Germani civis Autissiodurensis adhuc Laici conviviis loquens:

Quæ veniunt patriis & prima & plurima serris,
Vina ministrabant gemmæ pretiosa capaces.

Hodieque Autissiodurensia vina celebrantur, & in summa sunt gloria: ut non sine caussa Servius & Isidorus olim scripserint, Senones (quorum pars Autissiodorenses sunt) dictos esse *quasi Xenones, ξένους, quòd Liberum Patrem adversus Geryonem tuntem hospitio exceperint.* Credas apricos eos colles peragràsse Bacchum lætitiæ datorem, & ibi quondam manu ejus satas esse vites, etiamnum haud degeneres, & ipsi tanti boni inventori minimè erubescendas.

Ager Autissiodurensis ab Gregorio in libri v. Historiæ Francicæ capite XIV. vocatur *Autisiodorense territorium*; in Gestis Pippini Francorum Regis & apud Nithardum in libro I. *pagus Autisioderensis*; in Caroli Calvi Capitulis Silvacensibus *Alciodrisus* pagus, hoc est *Alciodrensis* ab Alciodro, (ut ibidem *Tornedrisus* seu Tornedrensis à Tornedro vel Ternodoro:) *regio Alcedronensis* vel potiùs *Alcedorensis* in Annalibus Fuldensibus & in Chronico S. Arnulfi; *pagus Altiodorensis* & *Altiodrensis* in Annalibus Bertinianis, vulgò *l'Auxerrois*. Verba scriptoris Gestorum Pippini notanda sunt. *Igitur Pippinus Rex contraxit exercitum, & partibus Aquitaniæ per pagum Tricassinum usque Autisioderum urbem accessit: inde ad Ligerem fluvium cum omni exercitu Francorum ad Masuam vicum in pago Arutisiodrensi* (legendum *Autisioderensi*) *Ligerem fluvium transmeavit.* Ex his apparet pagum Autissiodurensem olim multo quam nunc majorem fuisse, & totam Diœcesin Autissiodurensem esse complexum, cùm flumen Ligerim attingeret, & pagum Tricassinum proximum sibi haberet. At nunc inter Augustobonam & Autissiodurum, seu inter pagos Tricassinum & Autissiodurensem Ternodorum Lingonum, caput pagi Ternodorensis occurrit: Pagus quoque Autissiodurensis, qualis nunc est & dicitur, non ripam Ligeris attingit, sed *pagus Podiensis*, à podiis seu montibus dictus, vulgò *Puisait* aut *Puisay*: est enim totus montosus atque silvestris. Ex quo intelligitur, principatu Pippini pagum Ternodorensem nullum adhuc extitisse, sed sub ejus pronepote Carolo Calvo esse cœpisse: pagumque Podiensem qui vetus non est, ex parte pagi Autissiodurensis factum ac decisum fuisse. Igitur à flumine Chota ad Ligerim pagus Autissiodurensis olim pertinebat, uti & nunc pertinet diœcesis Autissiodurensis, Icaunâ & Lupâ fluviis interfluentibus: & Masuam, *Mêve*, Condate, *Cosne*, Noviodunum, *Nevvi*, Brivodurum, *Briart*, Gienacum, *Gien*, loca ad Ligerim posita Autisiodurensis Episcopus Ecclesiis suis adnumerat.

Libellum de Vita S. Amatoris Autissiodorensis Episcopi, cujus Natalis Kal. Maii celebratur, & qui v. *S. Amatre* dicitur, in prisca membrana legi, à Constantio Presbytero ut puto compositum: ubi de corpore Marthæ Virginis, sponsæ Amatoris hæc reperio. *Cujus corpus reverendus Amator, multis secum comitantibus populis, diligentissimè institis redimitum collegit, & juxta Altricum in conspectu civitatis tumulavit.* De Amatoris ipsius funere ista invenio. *Exinde ad locum qui appellatur Altricus, ad sepulturam deducitur, & juxta tumulum reverenda Virginis Marthæ deponitur.* De S. Germano, Autissiodorensi etiam Episcopo, mortuo Constantius Presbyter sic refert eisdem verbis. *Exinde ad locum qui appellatur Autricus, ad sepulturam deducitur.* Ex quibus colligo *Autricum* vel *Altricum*, lucum aut vicum aliquem fuisse proximum Autissioduro, & in conspectu urbis, in quo, vel cujus in Ecclesia Episcopi Autissiodurenses sepeliri consuevissent; quem hodieque *Autri* appellari audio. Quo Autrici vel Altrici hujus nomine decepti complures, in his Erricus Monachus suprà, *Autissiodorum* olim *Autricum* dictum esse credidere, atque aliis persuadere voluere.

Erat olim ea in urbe *porta Balnearis* ad Icaunam, ita dicta, quòd ad balnea duceret, cui portæ proxima erat major urbis Ecclesia: sed propter angustiam loci Amator Episcopus ex domo Rutilii civis Autissiodorensis ampla & excelsa, quam ab eo obtinuerat, alteram capaciorem crescentium ibi Christianorum fecit Ecclesiam: ut Vita Amatoris docet. *Adhuc erat Ecclesia ad portam, qua Balnearis à priscis auctoribus nuncupabatur. Erat autem prospectus ejusdem Ecclesia contra alveum fluminis Icaunensis.*

AUTURA FLUVIUS.

Autura vel *Audura* fluvii Carnutini creberrima fit mentio in veteribus Vitis Sanctorum, & in rerum Francicarum Annalibus atque Chronicis. Vulgò *Eurre*, aut *la riviere d'Eure* vocant. In Vita S. Betharii Carnutensium Episcopi *Audura* dicitur his verbis. *Ad portum qui vocatur Vilemeldis super fluvium Audura*: item in veteri Martyrologio, atque etiam Nithardo, *Madriacensem pagum super fluvium Audura* memoranti. *Fluvius Audura* vocatur auctori Annalium Bertinianorum in rebus anni DCCCLVII. *flumen Odura* in litteris Rodulfi Comitis Ebroicensis datis anno MXI. In Vita S. Leofredi, Abbatis Monasterii Crucis Audoëni in Eburovicibus, *fluvius Auctura* nomine Latino. Hic fluvius oritur in Pertico, & alluit municipium Curvamvillam, *Courville*, Ivoui nunc indictum; Noyigentum ad Auturam co-

gnominatum; Autricum Carnutum, cui & nomen suum mihi videtur dedisse; Novigentum Regis, *Nogent le Roy*, à Philippo Valesio qui ibi decessit ita cognominatum; Vilemeldum, (*Villemeux*) Anetum, Orderico in libro XI. non indictum, *Anet*; Ibreium vel Ibream; Paciacum, Lupatias: ac demum in Sequanam effluit. Autturam augent amnes *Blesia*, *Blaise*, qui Durocassas attingit; *Arua*, *Aure*, qui Vernoilum Perticensium; Tegularias, *Tilliers*, Nonencuriam vel Nonancurtim *Nonnancourt*, *Tilias* & *Nonencortem* Orderico dictas; & Stratam Monasterio insignem, (*l'Estrée*) alluit, & paullo supra Anetum effluit: Vegeria, *la Vegre*, qui Hosdencum (*Houdan*) præterlapsus, apud Ibreium Autturâ recipitur; Itto demum, *Iton*, qui Britobium, *Breteüil*, Condate, *Condé*, ubi ponte lapideo jungitur, & Ebroicas attingit.

Autturam non *Auduram* solùm, sed etiam *Aduram* in priscis tabulis dici reperio.

AUXUENNA.

Æthicus in Itinerario provinciarum *Auxuennam* ponit inter Durocortorum & Virodunum his verbis. *Iter à Durocortoro Divodurum* M. P. LXII. *sic*: *Basilia* M. P. X. *Auxuenna* M. P. XII. *Virodunum* M. P. XVII. &c. *Auxuennam* vocat locum non longè ab Auxuennæ fontibus positum: ut *Mosam* vicum ad caput flum. Mosæ dictum esse constat. *Auxuenna* autem & *Axona* unum idemque flumen est, quod & similiter *Auxunnum* vel *Auxunnam* à Dione Historico in rebus C. Julii Cæsaris appellatum esse observo: τῷ Αὐξύννῳ ποταμῷ. *Auxuenna* nomine ab Æthico designari puto oppidum S. Manechildis vel Manegildis, *Sainte Manehou*, vel *S. Menehoult* vulgò dictum à Patrona loci, positum ad Albæ vel Albiæ (*Auve*) atque Axonæ confluentem, Durocortoro Verodunum tendentibus obvium, quod à capite Axonæ non multa passuum millia abest. De Manegilde in quibusdam Martyrologiis hæc reperio. *Pridie Idus Octobreis in territorio Catalaunensi S. Manegildis Virginis.*

Non omittendum est, in quibusdam Æthici exemplaribus editis non *Auxuenna*, sed *Axuenna* reperiri, & in tabula Peutingeriana *Auxenna*.

Notari etiam convenit, apud Æthicum, in itinere supradicto à Durocortoro Divodurum, *Basiliam* à Cluverio exponi fluvium *Vele* in Axonam defluentem; *Auxuennæ* autem nomine flumen Axonam intelligi. In quo haud dubiè fallitur Cluverius. Nam fluvius *Vele* aut *Velle* scriptoribus Latinis semper dictus est *Vidula*, numquam *Basilia*. Et *Basilia* appellatione vicum Albam ripam ad Supiam ab Æthico designari arbitror; *Auxuennam* eidem esse non flumen Axonam, sed locum Axonæ flumini appositum, sicuti jam dixi.

AXEIUM.

Axeium castellum memorat Ordericus Vitalis in libro VIII. Historiæ Ecclesiasticæ Normannorum his verbis. *Castella Bellismum, Laberciomem, Axeium, Alencionem, Damfrontem, S. Cenericum, Rupem de Jalgeio, Mamercias, & Iunacium habent Talvatii.* Ejus nominis plura sunt loca in Pertico, nimirum *Asse le Boesme* ad Sartam fluv. *Asse le Hiboulle*, & *Saint Jean l'Asse*. Unum è tribus illis, *Axeium* Orderici esse non dubito: sed quod de tribus, ignoro.

AXONA FLUVIUS.

Flumen Axona est in extremis Remorum finibus, ut ait Cæsar in libro II. de bello Gallico: vulgò *Aisne*, vel *Esne*. Recipit modicos amnes Turbam, *la Tourbe*, prætet ceteros rivos; & Valliam (*Vallie*) à vallibus per quas decurrit dictum, & ad Castrum Portianum effluentem; sed præcipuos *Rotumnam*, vel *Rotonnam*, *Retourne*, Supiam, *Suippe*, & Vidulam, *Vele*, Frodoardo memoratos. *Fluvius Esna* vocatur ab Hugone de Cleeriis in libello, quem ante annos quingentos de Majoratu & Senescalcia Franciæ composuit. Alluit oppidum S. Manechildis, *Sainte Menehou*; ubi Albam recipit; Novam villam ad Pontem, *la Neufville au Pont*; Viennam villam *Vienne la Ville*, ubi Bionnam accipit; inde infra Cervonem Turbâ augetur: attingit Altriacum *Autry*; Grandem Hammum, *Grand Han*; Sindunum *Senuc* in Remis; Valles *Vaux*; Briodrum *Brierre*; Sabiniacum *Savigni*; Falesiam *Falaise*; Vongum Remorum *Vonzi*; Attiniacum Rem. *Atigni*, villâ olim Regalem; ReitesteRem. celebre Comitatûs quondã, nunc Ducatûs caput, *Retel*; Asciacum *Assy*; Nantoilum *Nanteüil*; Castrum Portianũ Rem. *Chasteau Porcien*; Novum castellum Suessionũ *Neufchastel* ad Rotumnæ & Axonæ confluentes; Condate *Condé* ad Supiæ ostium; Pontem Varensem Suessionum *Pont-à-Vere*; Velliacum *Vesly*; Condate *Condé* ad Vidulæ exitum; Augustam Suessionum *Soissons*; & *Vallem Suessonicam* Guillelmo Brittoni in libro x. Philippidos memoratam; Vicum *Vic sur Esne*; Attipiacum *Atichi*; Vetnoilum *Verneüil*; Trosleium *Trôli*; Ritundam *Retonde*; Cauciacum *Choisi* prætetlabitur, atque apud Compendium Isaræ miscetur: *Axona praceps* dictus Ausonio in Mosella, ob rupes per quas delabitur, & à Fortunato celebratus hoc disticho:

> An tenet, herbosis quà frangitur Axona ripis:
> Cujus aluntur aquis pascua, prata, seges?

Auxunnus fluvius vocatur à Dione Historico in rebus C. Julii Cæsaris, τῷ Αὐξύννῳ ποταμῷ: ab Æthico in Itinerario provinciarum, in itinere à Durocortoro Divodurum, *Auxuenna* dicitur locus non procul à capite Auxuennæ, id est Axonæ positus inter Durocortorum & Verodunum; in tabula Theodosiana *Auxenna*; quem locum *Auxuennam* vel *Auxennã*, esse oppidum S. Manechildis puto, ad Albæ (*Auve*) & Axonæ confluentes. *Ausonam fluvium* x in s mutato (ut sæpe aliàs) appellat Hugo Floriacensis Monachus in Chronico anno MCIX. scripto, quum ait *fluere per Belgicam provinciam Scaldum, Matronam, Mosam, & Ausonam, quæ ultimos Remorum fines præterfluat: Auxonam* alii, in his Johannes Parisiensis in Memoriali Historiarum, *Auxonam & Maternam* Galliæ *fluviis famosis* adnumerans, id est Axonam & Matronam. VVillelmus Britto Armoricus in libro IX. Philippidos *Auxonam* etiam vocat, & Axonam atque Atacem unum flumen

men facit, quod *Atax* primùm, deinde à recentioribus *Auxona* dictum sit, provinciæ Narbonensis I. flumen & amnem provinciæ Belgicæ II. poerili errore coufundens.

Adverso Seqoanâ & Isarâ, & Axonâ ad Pontem Varensem usque ab Oceano mercatorum naves progredi ac deferri consuevere.

B

BACIVUM.

BACIVUM *villam* Gesta Regum Francorum; *Abacivum villam* Appendix Fredegarii; *Bacivum Palatium* Chronicon Fontanellense ad annum CCCXLVII. *Basiu* Capitula Caroli Calvi in anno DCCCLVI. aliique scriptores rerum nostratium appellant, villam Regiam aulâ insignem ex more, sitam inter Novigentum villam publicam pagi Laudunensis, & Crisciacum villam quoq; dominicam pagi Pontiui. Quidam *Bac* hodie dici existimant, & a *Back* nomine Germanico vas quodlibet significante *Bacivum* & *Bac* nostrum appellatum esse, quòd ibi vase hoc est navi flumen transiri oporteat: locum autem positum esse ad fluvium Isaram inter Noviomagum & Compendium. At *bac* loci nomen non est, sed Berium. Dicitur enim *bac à Beri*, vel *le bac à Berri*, id est transitus ad Berium, quòd ad Berium vicum inter Noviomagum Compendiumque positum Isara nave stata transiri consuevit. Berio vico proximus est vicos alter Cauciacum nomine, vulgo *Choisi*, quem & nonnullæ tabulæ *bac à Choisi*, aut *le bac à Choisi* appellant: propterea quòd ibi stat in ripa Axonæ, ac præsto semper est navis cum nauta ad transportandos viatores parata ac instructa Samson nescio qua similitudine nominis adductus, *Abacivum* villam existimat esse *Abbatisvillam*, patriam suam, Crisciaco pagi Pontiui proximam: sed aliud est *Bacium* vel *Bacivum*, vel *Basiu*, aut *Abacivum* villa; aliud *Abbatisvilla*, quæ à re nomen habuit, ut alibi docuimus. Existimarim equidem Bacivum seu Baciom, esse *Bai* Monasterium ad Suminam Perronæ adversum, Abbatiæ titulo insigne, vel certè vicum *Bussi* ad rivulum in Suminam influentem inter Corbeiam & Ambianos: quæ loca utraque à villa Novigento Crisciacum pe tentibus occurrunt.

BAGACUM.

Bagacum vetus ac nobile fuit opidum Nerviorum, Gentis inter Belgas potissimæ ac fortissimæ. Ptolemæus *Baganum* Βάγακον appellat, atque Nerviorum urbem facit. *Bacacum Nerviorum* tabula Theodosiana vocat, & inter Camaracum atque Vogodorgiacum collocat sic. *Camaraco* XIIII. *Bacaco Nervio*. XII. *Vogodorgiaco* XVI. Constat nimirum, quod Festus & Ausonius præter ceteros scribunt, G olim fuisse, *quod postea* C, & litteram C *vice Gamme sive G priùs functam esse*. *Bagacum* Æthicus vocat, & *à portu Gesoriacensi Bagacum* usque iter millium passuum LXXXIII. esse tradit per Taruennam, Castellum Morinorum, Tornacum & Pontem Scaldis. Idem in itinere à Castello Coloniam, *Bagacum* ponit inter Camaracum & Vodgoriacum, à Camaraco XVIII. à Vodgoriaco sive Vogodorgiaco XII. millibus passuum distans: iter quoque *à Bagaco Nerviorum Durocortorum Remorum usque* millium LIII. per Verbinum & Catusiacum Muennamque describit. Ubi Surita & Simlerus notant, in priscis Æthici codicibus *Bagacum*, nonnunquam & *Baiacum* scriptum reperiri. Ex Bagaco Baiacum veteres fecere, uti Nostri ex sago *saie*, ex pago *paï*, g in i mutato. Magno loci ejus meminit hisce verbis. *Nervius, Basiacum:* obi legi convenit *Baiacum* vel *Bagacum*; id est Nervius, cujus caput est Bagacum.

Recentiores scriptores Latini *Bavacum* nuncupant, accolæ *Bavay*, locum in Hainoo sola vetustate nunc illustrem, nihilque antiquum præter nomen servantem: quem à Ponte Scaldis (*Escaupont*) vico ad Scaldim infra Condate sito, & à Vodogoriaco vel Vogodorgiaco, id est *Vuaudray* aut *Vaudré* duodenis millibus passuum distare Æthicus docet.

BAGANSONISUS PAGUS.

Pagus *Baganfonisus* inter *Virtudisum* & *Tardansum* refertur in Capitulis Silvacensibus anno DCCCLIII. editis, his verbis. *Virtudiso*, *Bagansoniso*. *Tardanso*. Pagus *Bagansonensis* nomen habet à *Baganfono* vel *Baganfone*. qui locus positus est ad finistram ripam Vidulæ contra Durocortorum Remorum, & vulgò dicitur *Besance*, atque inter pagos Virtudensem ac Tardanensem medius jacet. Est autem magna cognatio G cum litteris S & Z, minùs ut mirum sit ex Baganfono *Besance* esse factum. Hunc nos pagum obscurum, & oni Regi Carolo memoratum cum capite pagi Baganfono, sicut & multos alios, è tenebris eruimos ac illustramus.

BAIOCASSES, ET CIVITAS BAIOCASSIUM, AC PAGUS BAIOCASSINUS.

In Notitiis veteribus provinciarum & civitatum Galliæ *civitas Baiocassium* secundas tenet inter civitates provinciæ Lugdunensis II. & unà cum civitate Abrincatum præcedit (quod

K

mitor) civitates Ebroicorum seu Aulercorum Eburovicum atque Lexoviorum, nobilissimarum Gentium ac Cæsari celebratarum potentiæ virtutisque caussâ: ex quibus etiam civitas Lexoviorum civitati Saiorum olim ignotæ, certè semper humili infirmæque subjicitur. Hodieque Episcopus Baiocassinus uni Metropolitano secundus, reliquos provinciæ Antistites antecedit: sive est, ut vulgari utar verbo, primus Suffraganeus Normanniæ. In aliis Notitiis *civitas Baiocasinm*; in una quadam *civitas Baiocas* dicitur. In Notitia Imperii *Baiocas* quoque IV. casu pro III. nuncupatur his verbis. *Præfectus Laterum Batavorum & Gentilium Suevorum Baiocas & Constantiæ Lugdunensis* II. In quibusdam nummis & *Baiocas* legitur in IIII. casu, aut certè nomine indeclinabili. Dicta ergo Gens Baiocasses; urbs caput Gentis Baiocæ, *Bayeux*: uti & à recentioribus nuncupatur: quam primò *Baiocassas* à Baiocassibus vocatam esse puto, deinde truncato nomine *Baiocas*: sicuti à Tricassibus vel Trecassibus urbem *Tricassas* vel *Trecassas* primùm, dein *Trecas* dictam; à Duxocassibus *Durocassas* urbem, postea *Drocas* appellatam esse observo. Sanè & ab Ausonio Baiocassas urbem dici animadverto his versibus,

Tu Baiocassis stirpe Druidarum satus,
Beleni sacrata stirpe deducis genus.

Ita enim priorem versum additione litterulæ S emendandum reor, ubi vulgò legitur, *Baiocassi stirpe* pro Baiocassina. Ceterùm cùm nec à Strabone, nec à Plinio, aut à Ptolemæo Baiocasses memorentur; quod Baiocassibus nomen vetus fuerit, haud facile dictu est. Mihi quidem videntur esse Plinii *Viducasses* in Gallia Lugdunensi, *Inducasses* in editione Parisiaca Beraldi anni MDXVI. pro Vidocasses, in editione Lugdonensi *Vidugasses*, g pro c ut sæpe aliàs posito. *Viducasses* inquam Plinii videntur mihi esse, & Ptolemæi *Biducasses*, Βιδουκέσιοι vel Βιδουκάσιοι, ὧν πόλις Ἀρηγένους. Quæ urbs Viducassium Argenus ab Oceano V. m. p. distans, in tabula Peutingeriana *Aragenus* vocatur, fortè ab amne suo Ara vel Aura, *Aure*, & Lexovios inter ac Osismios ponitur. Alibi autem errare Petrum Pithœum, & Josephum Scaligerum, quorum alter Marlianum secutus, *Veliocasses*, aut *Velocasses*, & *Bellocasses* Cæsaris, eos esse putat, qui *Baiocasses* pòst dicti sint: alter Velocasses istos & Bellocassos apud Cæsarem ceu corrupta nomina eradendos ait, & in Baiocasses Baiocassosque commutandos. Ambos decepere forsitan hæc Orderici in libro V. verba. *Rotomago VI. urbes subjacent; Belocasium, id est Baiocas*, &c. Ubi pro *Belocassinm* scribendum esse *Baiocassium* nemo non videt. Baiocasses à Gregorio in libri V. capite XXVII. *Baiocassini* nuncupantur; à Fredegario in libri IV. Chronici capite XXC. trunco nomine *Bagassini*.

Ab Gente Baiocassibus, vel ab capite Gentis Baiocassis; aut à Gente simul & à capite Gentis *Baiocassinus pagus* nomen accepit, in Capitulis Caroli Magni ita dictus; in Capitulis Caroli Calui *Bagisinus*, pro Bagasinus aut Bagassinus, vulgò *le Bessin*.

BALLIOLUM.

Multa sunt ejus nominis loca in Gallia. Chronicon Fontanellense in capite XII. *Balliolum* quoddam *in pago Tellau* memorat: quod aliæ tabulæ inter Heldonam & Deppam fluvios collocant; aliæ ad ripam Heldonæ ponunt, & *Bailleul* vocant. Verba Chronici sunt. *Anno Hildeberti Regis* II. *ad conversionem veniens Vvando sub Hildeberto Abbate, ex propria hereditate contulit jure possidendi huic Cœnobio* (Fontanellæ) *de Pyro similiter, de Baliolo in pago Tellau tertiam similiter partem.* At in capite IX. *Balliolum* aliud Vinemaco pago attribuitur, & dicitur Teutsindus, Abbas Turonici Cœnobii S. Martini & Fontanellæ, Ratbario Comiti tradidisse per precariam *Balliolum in pago Vimnau*, cum multis aliis villis & latifundiis ad Fontanellam pertinentibus: quod vulgò *Bailleul en Vimen* nuncupatur. Ex horum Balliolorum altero (utro incertum est) ortus est Rex Scotiæ *Johannes de Baliolo* cognominatus, Johannis de Balliolo domini Galuvidiæ filius. Est & Balliolum in pago Carnutino, de quo Johannes Parisiensis in Memoriali Historiarum præter ceteros sic refert. Anno MCXCVIII. *Apud Rosetum in Bria* (*Rosoy en Brie*) *panis in Missa inter manus Sacerdotis celebrantis conversus visibiliter in carnem, & vinum in sanguinem. Idem accidit apud Balliolum in territorio Carnotensi.* Nec omitti convenit Balliolum in Hainoo, *Bailleul en Hainau* vulgò cognominatum. Pro Balliolo, quod incorruptum est nomen, quidam *Ballolium*; alii *Baliolum* & *Baliol*; alii *Baillol* dixere: quæ ultima appellatio ad vulgarem proximè accedit, o in eu converso.

BALMA.

Divisio Regni Lotharii inter Ludovicum & Carolum Reges anno DCCCLXX. facta *Balmam* memorat inter Luteram & Offonisvillam: quod nunc est opidulum in Sequanis seu in libera Burgundia, ad Dubim fluv. inter Claramvallem & Montem Martini positum, X. millibus passuum ab urbe metropoli Sequanorum Vesontione distans, clarum vetertimo intra muros Monasterio Virginum Benedicti Regulam sequentium: à quo & locus Balmæ Nonnarum appellationem accepit, *Baume les Nonnes*; ut distingueretur à Balma alterâ in eisdem Sequanis, Monachorum Cluniacensium Abbatiâ. *Balma* autem antrum seu cavernam, præsertim in monte aut aliquo alio loco eminente, Gallicâ ut puto linguâ significat. Hinc & *S. Balma* in Provincia nomen accepit, *Sainte Baume*, vel *la Balme*. Balmam & Itali pro antro dicere solent. Est etiam castrum Balma in pago Viennensi, vicinum Crimiaco *Cremieu*, quod in litteris datis anno MCCL. *castrum de Balma in Viennesio prope Crimiacum* nuncupatur.

BARBAFLOT.

Portus est in pago Constantino *Barbaflot*, vulgò *Barfleur*, aliàs *Barflen en Contantin*, olim Regum Anglorum, in transmarinas provincias suas venientium appulsu nobilissimus. Ejus meminit Ordericus Vitalis in libro XI. Historiæ his verbis. *Portum qui Barbaflot dicitur*,

applicuit, & super Vada Vire in vico qui Carentonus vocatur quievit: & in libro XII. *portus qui Barbaflot dicitur.* VVillelmus cognomine Conquæstor *Barbeflot* vocat: *in Barbeflot* (inquit in suis litteris) *silvam de Malepertuso, & de Tortavalle.*

BARRUM AD SEQUANAM, BARRUM AD ALBAM, ET BARRUM DUCIS, ET PAGUS BARRENSIS.

Barrum ad Sequanam in Lingonibus oon ignobile est opidum, *Bar sur Seine*: ita cognominatum, ut distinguatur a Barro ad Albam, *Bar sur Aube*, & à *Barro Ducis, Bar le Duc.* Ex II. prioribus Barris unum, sed utrum, incertum, pago Barrensi nomen dedit, *le Barrois*, qui *pagus Barrisus* vocatur in Capitulis Caroli Calvi, apud Silvacum anoo DCCCLIII. latis, & inter *Pertisum* ac *Camizisum* pagos medius collocatur. In Divisione Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta *Barrenso* inter *Odornense* & *Portense*. Nithardus in lib. I. duos pagos Barrẽses facit, quos vocat *utrosque Barrenses*, & inter *Partensem* ac *Brionensem* pagos ponit. VViomadus revertenti in Galliam Childerico comitatus Proceribus Francorum apud *castrum Barrum* occurrit, & Barrensibus, qoòd primi Regem receperant, tributi remittendi auctor fuit: ot Fredegarius ac Aimoinus scribunt: quod tam Barro ad Sequaoam, quàm Barro ad Albam convenire potest: quorum amborum pagi sunt Nithardo *utrique Barrenses.*

Barrum nomen est Gallicum vetus, quod portum videtur significauisse. Certè locus vulgò *Barbebel* & *Barbean* dictus ad Sequanam, Monasterio insignis, Latinè à Nostris *Sacerportus* nuncupatur: ut appareat *Bebel* sacrum, *Barrum* vel *Bar* portum amnicum Gallicè appellari consuevisse. Unde autem Barrum pro portu sumtum sit, haud facile dictu est. Nisi fortè à barris hanc appellationem accepit, quibus barris vel repagulis portus non maritimi modò, sed etiam amnici claudi consueverunt. *Barra* apud VVillelmum Brittonem in Philippide sunt repagula: & Auctor Historiæ S. Michaëlis ante annos DC. scriptæ de Barro Ducis sic refert. *Fridericus Dux* Lotharingorũm, propter frequentes Campanensium incursiones, *in confinio Lotharingiæ & Campaniæ castrum exstruxit, quod Barrum quasi barram nominavit.* *Barrum* autem *Ducis* dictum est, quòd à Duce Lotharensium Friderico exstructum fuerit: *quod ampliatum & in opidum redactum, usque hodie Barrum Ducis* vocatur, ut scribit Bruno Herculanus in Chronico Monasterii S. Deodati. Barri Ducis ager sive Ducatus Barrensis, qui antea Comitatus fuit, nunc appellatur pagus Barrensis, *le Barrois*: qui pagus Barrensis videtur eum pagis Barrensibus supra memoratis nihil præter nomen habere commune, cùm Barrum Ducis ætate Caroli Calvi & Nithardi nondum ædificatum fuerit.

BASILIA SEQUANORUM.

Ammianus Marcellinus, primus omnium aut saltem inter primos, ejus loci meminit in libro XXX. quum scribit *Imper. Valentinianum post vastatos aliquos Alamanniæ pagos, munimentum nomine Robur ædificâsse prope Basiliam.* Notitiæ veteres provinciarum & civitatum Galliæ ejusdem mentionem faciunt, in quibus *civitas Basiliensium* vocatur, & inter civitates provinciæ Maximæ Sequanorum IV. locum obtinet. In quibusdam Notitiis *civitas Basiliensium Basilia* reperitur, item *civitas Basiliensium, id est Basilia*: in aliis *civitas Basiliensium, id est Basilea*; Thegano etiam, Hermanno, Roberto in Chronico aliisque *civitas Basilea*, ad flumen Rhenum. Cluverius antè *Arialbinnum* vel *Arialbinum* dictam esse, & in tabula Theodosiana & in Itinerario Æthici ita dici, falsò putat: cùm Ammianus Marcellinus Theodosii Magni ac tabulæ Theodosianæ æqualis, & Notitia civitatum Galliæ Honorii principatu composita, nec Æthico recentior, *Basiliæ* & *civitatis Basiliensium* præ ceteris meminerint, & Arialbinni nomen Basiliæ nomine haud paullo sit obscurius.

Basilia nonnumquam truncato nomine *Basla* videtur esse appellata. Nam qui *Haito Episcopus Basiliensis* Eginhardo, *Haido Basiliensis Episcopus* anno DCCCXI. in Annalibus Fuldensibus dicitur; idem in veteribus rerum Francicarum Annalibus ad annum DCCCXIII. perductis, & in duabus Vitis Caroli Magni *Haido Episcopus Baslensis* nuncupatur. Basla autem *Basel* vulgò, ut Isla fluvius *Issel*, quem Itálam recentiores vocitant.

Basala, aliàs *Basula* in Divisione Regni Lotharii vocatur, Germanis *zum Basil* aut *Basel*, Nostris *Basle*: *Basala* item in Annalibus Mettensibus, qui in anno DCCCCIII. desinunt, ubi *Haido Episcopus de Basala* memoratur, cujus suprà facta mentio est. Birsa amnis, *Birs* v. dictus, qui ad chartam faciendam molas plurimas vertit, in Rhenum influit ad Basiliam: quem fluvium puro *Basilam* olim nuncupatum esse, & urbi nomen suum dedisse. Post diruuam Augustam Rauricorum, sedes Episcopatûs ejus in urbem proximam Basiliam translata est non multo ante annum Christi octingentesimum. Quare Basilia & ob propinquitatem Augustæ, & propter translationem sedis Rauricæ, Rauricis magis quàm Sequanis à quibusdam attribuitur: at ab aliis, sed falsò accensetur Helvetiis, propterea quòd inter Helvetiorum pagos hæreticos sive Protestantes unà cum Tigurinis Basilienses numerantur.

Pagus Basiliensis, in Divisione Regni Lotharii, anno DCCCLXX. inter Gloriosos Reges Francorum Ludovicum & Karolum fratres facta, nomine Germanico vocatur *Basalchouva*. *Chouva* autem Germanis & *Gouva* pagus est; *Basal* vel Basala, *Basle* aut *Basel*. Incolæ pagi Basiliensis & civitatis Basiliæ, Latinis *Basilienses*, Germanis *Die Baseler* vulgò nuncupantur. Quidam Theganum & nonnullos alios recentiores secuti, urbem quidem *Basileam*, opidanos verò atque pagenses mendosè *Basileenses* appellitant.

Basiliensibus Episcopis idem accidit, quod Genevensibus & Lausanensibus, ut amissis hæreticorum defectione ante annos centum civitatibus suis, sedes mutare cogerentur, ac nihilominùs veteris quisque sedis suæ nomen retineant. Uti igitur Genevenses Episcopi Aniciacum Sapaudiæ municipium, Lausanenses Friburgum Helvetiorum pro sede nunc ha-

bent; ita Basilicenses Antistites opidum, *Pontem Raintrudis* in antiquis Ecclesiæ Vesontiensis tabulis dictum, vulgò *Pont-Raintrud*, hoc est *Pontem-Raguetrudis*. Recentiores opidum illud sive potiùs vicum *Brehdrutum* & *Bruntrutum* appellitant.

Salvianus in libro VI. de Gubernatione Dei ita de Circensibus ac theatralibus ludis scribit. *Non hoc agitur jam in Magontiacensium, atque Massiliensium civitate, sed quia excisa atque deleta est. Non agitur Agrippinæ, sed quia hostibus plena. Non agitur Treverorum urbe excellentissimi, sed quia quadruplici est eversione prostrata.* Massiliam à Bonifatio Comite Ataulfi Gothorum Regis obsidione liberatam esse constat, nec ab ulla alia Gente tum esse tentatam. Ut omittam Salvianum ipsum, Ecclesiæ Massiliensis Presbyterum, de excidio orbis suæ, si quod tum accidisset, carptim & in transcursu locuturum non fuisse. Igitur legendum puto. *Non hoc agitur jam in Magontiacensium, atque Basiliensium civitate*, primâ nominis literâ tantùm mutatâ: quæ urbs Ammiano *Basilia*, veteribus in Notitiis *civitas Basiliensium* dicitur, & à Burgundionibus ac Suevis Gallias ingressis videtur fuisse capta cum Mogontiaco, cúmque urbibus Vangionum & Nemetum, ac Argentorato, quæ Basiliæ proximæ & eidem flumini, videlicet Rheno appositæ erant. Rara enim urbs, earum municipium fuit sine ludis sedibusque ludorum, ac præsertim sine Amphitheatro: cùm vel Antipolis, & Aventicum Helvetiorum suum sibi etiam Amphitheatrum habuerint, & Meldorum civitas exigua ac humilis, aliæque.

BASINIACUM.

Basiniacum memorat Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta, & inter *Selocense* territorium nobis incognitum ac *Elisbouvam* ponit: quod Aubertus Miræus putat esse Bassiniacum seu pagum Bassiniacensem, *le Basigny*. Est autem Bassiniacum nostrum unus è pagis Campaniæ Gallicæ, majore ex parte inter Matronam & Mosam orientes positus; & Regnum Lotharii tum à Rheno ad Mosam & Scaldim usque pertinebat. Auberto tamen Miræo vix possum accedere.

Bassiniaco nostro in Lingonibus nomen dedit *Bassium* vel *Vassium*, opidum ejus pagi, vulgò *Vassy* dictum: vel certè à situ hoc nomen invenit, nimirum à loco inferiore quem patriâ linguâ *bassum* vocamus, *bas*. Est enim in vallibus hic pagus positus, & proximos pago montano, quem *Montaniam* nuncupant, *la Montagne*. Sic in Ducatu Nivernensi pagus est dictus *Bezois*, hoc est *Bassensis*, vel humilis & depressus, propterea quòd est in vallibus Morvinni positus.

BASOLCÆ.

Ordericus Vitalis in libro XIII. Historiæ Vitalis, Mansionem Odonis, & *Basolcas* loca junctim memorat: è quibus Basolcæ videntur esse *la Basoche*, quæ est Baronia in Pertico Goëti; Mansio Odonis fortè *Auton*, corruptè pro *Oton*.

BATAVODURUM VEL DORESTATE.

Castrum vel (ut alii vocant) vicus *Dorestate* erat cis & ad Rhenum in parte ea Bataviæ, quæ à Frisiis Gente Germanica occupata, ac *Frisia citerior* dicta est. In Appendice Chronici Fredegarii hæc de Dorestate invenio. *Pippinus contra Ratbodum, Ducem gentilem Frisionum Gentis, adversus alterutrum bellum intulerunt castro Dorestate illic belligerantes invicem anno DCXCVII.* In Annalibus Mettensibus *castrum quod dicitur Dorestadum*: in Annalibus Bertinianis ad annum DCCCXXXIV. *emporium quod vocatur Dorestadus*: in Chronico de gestis Normannorum nunc *Dorastadum*, nunc *Dorestatum villa Frisiorum* nuncupatur; in Annalibus Fuldensibus anno DCCCXLVII. *Dorestatum* quoque.

Hic locus olim *Batavodurum* appellabatur, hoc est Batavorum ostium, seu introitus Bataviæ. Tacitus eo nomine utitur, quum *Batavodurum, Grinnes, Vadamque* in libro IV. Historiarum ceu loca vicina conjungit. Batavodurum ad Vacalim est, ut & Noviomagus. Vacalim autem vocant citeriorem vel Gallicum ramum Rheni, qui Mosâ recipitur. In usu sunt adhoc castri & emporii ambo nomina, vetus & recentius. Quippe nunc *Batenburg* dicitur, id est Batavoburgus vel Batavodurum; nunc *VVijk te Duerstede*, sive *VVych te Duerstede*, aut absolutè ac simpliciter *Duerstede*, hoc est vicus Dorestate, vel Durostate.

Testrabanto vel Testrabento videtur attributum esse castrum Dorestate, & caput etiam ejus extitisse. Quippe Annales Bertiniani in rebus anni DCCCXXXIX. prope *Comitatum Batavorum, Comitatum Testrabenticum Dorestado* memorant: qui *Comitatus Testrebant* vocatur in Divisione Regni Lotharii inter Reges fratres Ludovicum & Carolum.

BATAVIA SEU INSULA BATAVORUM.

Mosa parte quadam Rheni receptâ quæ appellatur Vacalis, insulam efficit Batavorum, ut Cæsar in libro IV. scribit. Vacalis vel Vahalis vulgò dicitur *VVale* vel *VVael*; Rhenus *Rhyn*. *In Rheno ipso prope centum millium passuum in longitudinem nobilissima Batavorum insula & Cannenefatum*, ait Plinius in libro IV. Nimirum ea insula à Batavis & Cannenefatibus incolebatur: sed quia majorem insulæ partem Batavi obtinebant, nomen ei suum dedere, & dicta est *insula Batavorum*, ac *Batavia*. Id nos Tacitus docet in libro IV. Annalium hisce verbis. *Batavi, donec trans Rhenum agebant pars Cattorum; seditione domestica pulsi extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, simulque insulam inter vada sitam occupavere: quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit. Caninefates partem insulæ colunt, Gens origine, linguâ, virtute par Batavis; numero superantur.* Eginhardus scribit in Vita Caroli Magni, *Vahalem fluvium Batavorum insulam à parte Meridiana præterfluere.* In tabula Theodosiana vocatur *Patavia* pro Batavia, & *fluvius Patabus* pro Batavus, (uti Dio *Παταούεις* pro Batavos nominaverat:) ac ibidem Batavia sic describitur. *Foro Hadriani XII. Flenio XVIII.*

Tablis XII. *Caspingio* XVIII. *Grinnibus* VI. *Adduodecimum* XVIII. Ex quibus *Forum Hadriani Voorburg* nunc dicitur, quasi *Foorburg*: *Fenium* vel Flevum castellum *Delft*, opidum elegantissimum, impositum Fossæ Flierensi, *de Vlies* sive *Fliet* dictæ, ante II. annos factæ, ut ait Grotius adversus Cluverium, qui Fossam Corbulonis eam esse existimabat. *Tabulas* vel *Tablas* vicum *Alblas* Cluverius exponit; *Caspingium*, castellum *Giessenburg*; Grinnes *Rhenen* vicum; *Vadam* sive *Adduodecimum VVageningen*. *Grinnes* & *Vadam* in libro IV. Historiarum memorat Tacitus cum *Batavoduro*, & insulam Batavorum palustrem humilemque esse ait; & in sua Germania *Batavos non multum ex ripa, sed insulam Rheni amnis colere, Cattorum quondam populum* tradit.

Insula Batavorum seu Batavia, postea corrupto & mutilato nomine dicta est *Batua*. In Divisione Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta *Batua* ponitur inter *Comitatum Tostrebant* & *Hattuarias*. Chronicon de Nortmannorum gestis in anno DCCCLIX. & Annales Bertiniani *insulam Rheni Patavum* nuncupant, ut supra tabula Theodosiana *Pataviam*. *Batuam* in anno DCCCXXCV. Annales Mettenses vocant. *Godefridus illis obviam procedit ad locum Herispich, in quo Rheni fluenta & Vval uno se alveo resolvunt, & ab invicem longiùs recedentes, Batuam provinciam suo gurgite cingunt. Hanc insulam ingredientes; soluto colloquio insulâ excedunt.* Quam *Batuam provinciam* & *insulam* non semel appellant; appellant iidem Annales ibidem & *Frisiam*. Anno DCCCXXCV. *D. I. Hugo rebellare disponens contra Imperatorem, legatos ad Godefridum in Fresiam occultè dirigit.* Nimirum Frisii cùm à Francis descivissent, Rhenum transgressi, in parte Bataviæ consederant, & castrum Dorestate vel Batavodurum, ac Trajectum ad Rhenum inferius cognominatum præter cetera loca occupaverant. Quare Beda *citeriorem Frisiam* vocat, ut distinguat ab ulteriore vel Transrhenana Frisia, regione magnæ Germaniæ. Bedæ in capite XI. libri V. Historiæ verba hæc sunt de Pippino Duce Francorum, avo Pippini Regis. *Et quia nuper citeriorem Fresiam pulso inde Rathbedo Rege ceperat, illò eos ad prædicandum misit.* (VVilbrordum Presbyterum cum XI. socius) Quin & Annales Bertiniani Frisiam usque ad Mosam proferunt. Sic enim in anno DCCCXXXIX. ibi legimus de tota Frisia uls & cis Rhenum. *Ducatum Fresia usque Mosam.*

Bataviæ insulæ superior pars vocatur vulgò *de Betavv* seu *Betovv*, aliàs *Betuvve*: ut Cluverius ait.

Insula Batavorum est inter veterem alveum Rheni, & Vacalem qui Mosâ recipitur: & Betuviam *la Betuve*, Ducatus Gelrensis portionem, ac magnam partem Meridianæ Hollandiæ seu Sudhollandiæ continet.

B A T H A.

Batha insula cum opidulo ejusdem nominis non multum abest à continente Britannia minore, vulgò *Baaz*. aut *l'Isle de Baz*. Mentio ejus fit in Vita S. Pauli, ut & *Agnensis Leonensisque pagorum*: id est *d'Ack & de Leon*. Ibi est *Monasterium Batherse* ab insula cognominatum in Diœcesi Leonensi, quod originem suam S. Paulo debet. Quippe in *insula Batha* minoris Britanniæ adjacente, & à continente atque ab opido Leonensi parvo freto divisa, magnâ & vicis insessâ, cum plurimo grege Monachorum sibi subjectorum diu vixisse dicitur Paulus: quam insulam multo post ejus mortem Nortmanni crebris irruptionibus vastavere, diripuere, & omnia ejus ædificia ad solum usque incendio pessumdedere. Cambdenus *Barsam* ab Æthico dici existimat; à Nostris *Isle de Bas*; ab Anglis suis *Basepole*: cujus de Barsa conjecturæ vix possum accedere.

BEDA ET PAGUS BEDENSIS.

Beda vicus in Itinerario Æthici memoratur, & inter *Treviros* ac *Ausanam vicum* medius ponitur, in itinere à Treviris Agrippinam sic. *Beda vicus leugas* XII. *Ausana vicus leugas* VIII. in tabula Peutingeriana *Beda* inter *Augustam Trevirorum & Ausanam*. Hunc vicum Bedam, vulgò *Bidburg* in Luciliburgensi Ducatu vocari ait Cluverius: à quo *Beda* vel *Beta Betasios*, vel *Betasos*, aut *Vetasios* dictos esse existimo. *Betasios* in libro IV. Historiarum memorat Tacitus non semel, & cum Nerviis Tungrisque conjungit. *Betasos* Plinius eos appellat, & in Belgica ponit prope Leucos & Treviros. Notitia Imperii *Vetasios* eosdem nuncupat, & *in litore Saxonico* insulæ Britanniæ *Regulbium* ponit, *ubi cohors* I. *Vetasiorum*. Nomen dedit *Beda vicus pago Bedensi*: quo in pago Epternacum villa quondam Regia, nunc Monasterium fuit. *Pagum Bedensem* Nithardus in libro I. inter *Odornensem* & *Blesensem* ponit. In Divisione Regni Lotharii facta anno DCCCLXX. inter Reges Ludovicum & Carolum fratres, pagus hic nunc *Bedensis* vocatur Latino nomine, nunc *Bedagouva* Germanico; & flumen Utra quod defluit in Mosam, pagum Bedensem irrigare dicitur. Aubertus Miræus duos vicos *Bedas* Latinè, vulgò *Bidburg* dictos distinguit: & *Bedam* quidem Æthici, ab Augusta Trevirorum leugis XII. ab Ausana vico leugis VIII. distantem, *Bidburgum* nuncupari ait, ac esse opidum Ducatûs Luciliburgensis inter urbem Treviros & vicum Ausanam sive *Pallesshem*: alteram autem esse *Bedam*, *Bidburg* similiter dictam vulgò, non procul ab Antonnaco & Megenensio, (*Meyen*) quæ *pago Bedensi* seu *Bedagouva* nomen suum dederit, inter *Megenensium* & *Nitachouvam* jacenti.

Brouverus *Bedensis pagi* seu *Bedonici* in Treviris, tribus fluvus Surâ, (*Saur*,) Gelbi aut Celbi (*Kyl*) & Lesurâ terminati, caput ait esse *Bedense castrum* haud procul à Nemesa, (*Nims*) quod *Biedsburgum* dicimus.

BELENATENSIS MONS.

Mons Belenatensis à *Beleno* Deo, id est Apolline, quem cum Jove, Mercurio & Marte præ ceteris Galli coluere, appellationem videtur traxisse. Hic mons erat inter Artonam & Ricomagum in Arvernis: ut docet Gregorius noster in libro de Gloria Confessorum his verbis. *Cùm ex Artonensi vico venisset in cacumen montis Belenatensis, de quo vici Ricomagensis positio contemplatur.* At nunc mons iste Belenatensis, in-

ter Artonam & Ricomagum medius, ignoratur etiam ab incolis.

BELGICA PROVINCIA.

Belgica, una è IV. partibus Galliæ, primùm jaminde ab Augusto simplex & unica tantùm fuit. Pars ejus ad Rhenum *Germania superior*, & *Germania inferior* vocabatur. Postea ex provincia Belgica duæ sunt factæ, uti arbitror, à Constantino Maximo, *Belgica prima*, & *Belgica* II. Addita est quatuor his provinciis & *Maxima Sequanorum*. Igitur tota vetus Belgica demum V. provincias complecti cœpit, *provinciam Belgicam primam*, *prov. Belgicam secundam*, *prov. Germaniam primam* vel *superiorem*, *provinciam Germaniam secundam* vel *inferiorem*, & *provinciam Maximam Sequanorum*.

Notandum est quod ait Strabo, XV. tantùm esse Belgarum Gentes, τούτων δὲ (Γαλατῶν) τοὺς Βέλγας ἀρίστους φασὶν, εἰς πεντεκαίδεκα ἔθνη διῃρημένους. Hæ XV. Belgarum Gentes vel civitates fuerunt Bellovaci, Suessiones, Nervii, Atrebates, Ambiani, Morini, Menapii, Caleti, Velocasses, ambo citra Sequanam quidem siti in Belgica, Celtis tamen paullo pòst attributi, Veromandui, Aduatici, Condrusi, Eburones, Ceresi, Pemani: quos XV. populos J. Cæsar in libro II. Commentariorum belli Gallici communi Belgarum Concilio interfuisse scribit, & armatam multitudinem pro se quemque ad bellum Romanum pollicitos esse. Cæsarem autem Strabo clausis oculis sequi ac transscribere consuevit: qui non animadvertit Remos Belgas quoque esse, sed inter istos XV. Belgarum populos à Cæsare minimè numerari, propterea quòd deditionem fecerant, & principum liberos ipsi obsides dederant. Hæc sub Julio Cæsare. Postea ab Augusto ejus successore provinciarum Imperii Rom. forma mutata est, & Belgarum Gentes civitatesve præcipuæ ac primariæ exstitere Treviri, Mediomatrici, Leuci, Veruni, Remi, Suessiones, Veromandui, Atrebates, Neruii, Bellovaci, Ambiani, Morini, Menapii, Sequani, Helvetii, Rauraci. Nam ceteri populi qui eadem in Belgica Rhenum accolebant, Germanorum populi fuerunt: unde & provinciis duabus, nimirum Germaniæ superiori vel primæ, ac Germaniæ inferiori vel II. nomen suum dederunt, nec unquam nisi impropriè admodum Belgæ sunt dicti, quoniam Belgicæ partem ad Rheni ripam occupaverant. Hos *Germanos Cisrhenanos* in libro VI. vocat Cæsar, & *Germanos qui sunt citra Rhenum*; *Germanos qui ripas Rheni incolunt*, in libro II. Ut omittam quod idem scribit, *plerosque Belgas esse ortos à Germanis, Rhenumque antiquitùs transductos, Gallis expulsis, propter soli fertilitatem ibi consedisse.*

Ceterùm falsum est quod adjicit Strabo, Belgas inter Rhenum & Ligerim atque ad Oceanum habitare, τοὺς μεταξὺ τοῦ Ῥήνου καὶ τοῦ Λίγηρος παροικοῦντας τὸν ὠκεανόν: in eoque Strabo à J. Cæsare præter morem suum recedit, qui *Belgas à Celtis* seu *Gallis Matrona & Sequana dividi* ait. Omitto Plinium, qui *à Scalde ad Sequanam Belgicam* pertinere scribit: omitto & Mellam, qui *à Garumna ad Sequanam Celtas, inde ad Rhenum pertinere Belgas* tradidit. Certè si trans Sequanam usque ad Ligerim promoveremus cum Strabone Belgicam, non haberent Celtæ vel Galli propriè dicti ubi consisterent, cùm Aquitanos Augustus Cæsar Ligere fluvio terminaverit.

De Belgio, & de nomine Belgarum dicemus in Bellovacis.

BELGICA VICUS.

Æthicus in itinere à Treviris Agrippinam *Belgicam* vicum memorat, & inter Marcomagum vicum ac Tolbiacum ponit, à Marcomago seu Marcoduro leugis XIII. à Tolbiaco X. distantem. Hanc *Bullingen* Simlerus exponit, qui est vicus Prumiam inter celebre monasterium & Sleidanum, sed non inter Marcomagum ac Tolbiacum. Cluverius meliùs *Belgicam* Æthici *Balchhusen* interpretatur, vicum Marcomago ac Tolbiaco medium interpositum. Abest autem ab Augusta Trevirorum, capite & metropoli provinciæ Belgicæ primæ, leugas LXVIII. ab Agrippina civitate, metropoli Germaniæ secundæ leugas XXVI. cui provinciæ attribuitur.

BELICA CIVITAS SEQUANORUM.

In Notitia quadam provinciarum & civitatum Galliæ, quam ex Bibliotheca Petaviana eruit publicavitque Andreas Chesnius, memoratur *civitas Belicensium, quæ antea* (ut falsò additur) *castrum Argentariense vocabatur*, & in provincia Maxima Sequanorum quarto loco ponitur. Robertus Autissiodorensis *Belismum*, aliàs *Belisamam* corruptè vocat in prov. Maxima Sequanorum; ceteri *Belicensem civitatem*; nonnulli & *Bellicensem*: quam in *Burgundia* vel in *Sapaudia* sub metropoli Bisuntina sive Vesontione collocant ultimo loco post Basiliam & Lausanam. *Belica* Nostris vocatur *Beley*, aliàs *Bellay*, non procul a Rhodano, inter flumen & montes in Brexia posita civitas, cui & opidum Sessellum, *Seissel*, ad Rhodanum inter Belicam & Genevam medium contribuitur. Hanc urbem in anno DCCCLVIII. Annales Bertiniani *Episcopatum Belisium*; Massonus *Bellicium* nuncupat, & majorem ejus Ecclesiam à Rodulfo Ignavo, Rege Jurensi conditam esse ait, ac Johannis Baptistæ titulo censeri. *Belligam* Magno quasi *Bellicam* vocat.

Belica sedes Episcopatus fuit ante annos MC. Quippe *Vincentius Episcopus Ecclesiæ Belicensis* Synodo Parisiensi II. regnante Childeberto Chlodovei Magni filio, & Concilio Lugdunensi II. Indictione V. anno Guntchramni Principatus VI. Christi DLXVII. interfuit atque subscripsit: & *Florentius*, aliàs *Florentinus*, *Episcopus Ecclesiæ Bellicensis* Concilio Cabilloni habito jussu Chlodovei junioris Francorum Regis.

Nomen dedit *Belica* pago *Belicensi*, aut Bellicensi, quem quidam corruptè *Bellovicensem* appellant, volgò *le Bugey*, aliàs *le Beaugey*, quæ pars est Brexiæ.

Hæc inter urbes fuit non provinciæ modò, sed etiam Gentis Sequanorum. Est quippe in Brexia saltúve Brexio, quem *in territorio Sequano* ponit Aimoinus in libri III. capite LXXI. nimirum à flumine Arari suburbanoque Cabillonensi usque ad flumen Rhodanum. Quare rectè Ammianus Marcellinus in libro XV. de

Rhodani curſu Lemanum egreſſi ſic ſcribit. *Unde ſine jactura rerum per Sapandiam fertur & Sequanos; longéque progreſſus Viennenſem latere ſiniſtro perſtringit, dextro Lugdunenſem.* Quippe conſtat Rhodanum poſteaquam lacum Lemanum egreſſus eſt, Sequanos inter & Sapaudos fluere, ſive provinciam Maximam Sequanorum à Sapaudia dividere, & ſiniſtro quidem latere Sapaudiam alluere, dextru partem provinciæ Sequanorom Brexiam dictam attingere, ubi eſt Seſſelum opidum in inſula flum. Rhodani, & *Belica* urbs vetus, ac priſca Epiſcopatûs ſedes, à Geneva x. leugis, à colonia Equeſtri Noioduno circiter xiv. diſtans.

BELLISMUM.

Belliſmum caſtellum Ordericus Vitalis commemorat in libro VIII. Hiſtoriæ: quod quidam Latino nomine *Belliſſimum* appellant, vulgò *Belleſme*. *Beleſmum* idem auctor nonnumquam vocat, & *Beleſmenſes* ejus incolas. Caſtellum eſt in Pertico non ignobile, poſitum ad rivum aut amniculum, in Idoneam vel Eguenam decurrentem apud Firmitatem Bernardi.

BELLOVACI, ET DE BELGIO.

Plurimum inter Belgas *Bellovacos & virtute, & auctoritate, & hominum numero valere* ait Cæſar; *hos poſſe conficere armata millia centum:* eoſdem *omni tempore in fide atque amicitia civitatis Æduæ fuiſſe*; quos petente Divitiaco Æduo in fidem receperit, ſexcentis obſidibus armiſque omnibus traditis, *quòd erat civitas magna, & inter* Belgas *auctoritate ac hominum multitudine præſtabat, & in Gallia maximam habebat opinionem virtutis.* Iidem *defectione Æduorum cognita, apertè bellum parare cœperunt*, propterea quòd clientes patronorum ſuorum auctoritatem atque fortunam ſequi conſueverant ac debebant. *Bellovacis* ad Aleſiam obſidione liberandam à Principibus Galliæ imperata ſunt millia armata decem: quos Hirtius ſcribit *belli gloriâ Gallos omnes Belgaſque præſtare.* Strabo Cæſarem ſequitur, & inter Gallos Belgas eſſe fortiſſimos, inter Belgas *Bellovacos* tradit, quos Βελλοάκους *Belloacos* appellat. Plinio in Belgica *Bellovaci* proximi Ambianis memorantur; Ptolemæo in Belgica dicti Βελλουάκοι, id eſt *Bellouaci* vel Belluaci. Florus in epitome libri CXIV. Livii *Bellonacos* rebellantes, à Bruto Legato Cæſaris victos eſſe ſcribit. Cœlius in epiſtola ad M.T. Ciceronem I. libri VIII. *Crebri & non belli de Cæſare rumores veniunt, ipſum apud Bellovacos circumſideri, interclusum ab reliquo exercitu.*

Nullum ferè nomen peiùs acceptum à ſcriptoribus Latinis reperias. Pro Bellovacis nunc *Bellovarii* dicuntur, ut in Hiſtoriæ Miſcellæ MS. libro VI. aliàs *Bellonagni*; nunc *Belloaci* ut apud Strabonem; interdum *Bellonagi* atque *Belenagi* c litterâ in g ex more converſâ; ſæpiùs *Beluaci*, ac nonnumquam *Belnagi*, ſecundâ nominis ſyllabâ ſublatâ. Vulgò *Beauvaiſins* Noſtri appellitant, quaſi *Bellonacinos* aut *Bellonacenſes*.

Bellouacorum ager *pagus Bellonacenſis* vocatur, *pagus Belloacenſis* in Vita S. Anſberti; *Belnacenſis* in Capitulis Siluacenſibus Caroli Calvi, inter *Vilcaſinum & Vindoiliſum*: vulgò *le Beauvaiſis*. Eumenius in Panegyrico Conſtantio Cæſari dicto *Bellonacum ſolum* appellat: quod Iſarâ, Sequanâ, Ittâ & Aronâ fluviis terminatur, multis vallibus, in primis Bellouacenſi & Claromontana inſigne, ſilviſque multis.

Bellouacorum partem fuiſſe Silvanectes putat Samſon, quoniam Cæſari & Straboni ignoti ſunt Silvanectes, & à Plinio liberi cognominantur: itaut alteri Genti vel civitati, putà Bellouacæ ſubjecti primùm fuiſſe, deinde ditioni ejus exemti, & Gens per ſe facti eſſe videantur. Sed has conjecturas alibi refellimus.

Servius in illum verſum libri III. Æneidos.

Belgica vel molli meliùs feret eſſeda collo.

Belgica eſſeda, (inquit) *Gallicana vehicula: nam Belga civitas eſt Galliæ, in qua hujuſcemodi vehiculi aut carpenti repertus eſt uſus.* Henricus Huntindunenſis Archidiaconus in Hiſtoriarum libro I. quas ad annum MCLIV. deduxit, *Galliam Belgicam à Beluaci nobiliſſima quondam urbe Gallia dictam eſſe* ait. Johannes Pariſienſis in ſuo Memoriali, quod ante annos CCCLX. compoſuit, *Belgica* (inquit) *eſt dicta ſecundum Iſidorum à Belgis, quæ nunc Belnacum dicitur.* Bernardus Guido Johannis æqualis, ita etiam videtur ſenſiſſe, licèt (ut Iſidorus) omiſſo nomine civitatis: cujus hæc ſunt verba. *Belgis civitas eſt Galliæ, à qua Belgica provincia dicta eſt.* Hos ſecutus Cluverius, *Belgium* apud Cæſarem agrum Pellouacum interpretatur; *Belgas* propriè dictos, Bellouacos. Samſon *Belgium* amplius quàm Cluverius facit, & Atrebates, Ambianos, Bellouacos, fortè etiam Veromanduos ac Silvanectes Belgio Cæſaris contineri ait: contrà Guillelmus Britto in Philippidos libro IX. à *Belga* caſtro S. VVinnochi Furnis proximo, *Bergue S. Vinnoch*, Belgarum & Belgicæ nomen ridiculè deducit: cùm à mõte *Berga* vocari debeat, non *Belga*; & multis ſæculis ſit Belgarũ appellatione recentior. Robertus Monachus in Chronico, quod in anno MCCX. deſinit, *Belgicam* (cujus pars eſt Belgium) *appellari* tradit *à civitate Belgis, quæ & Treveris dicitur*: Gervaſius Tiſleberienſis *à civitate Belgis in confinio Burgundiæ ſita ſuper fluvium Soanam*, id eſt Ararim, vulgò *Baugey* dictâ Tinurtium inter & Matiſconem, ſed in adverſa ripa. Lucanus libro I. Belgas propriè dictos, ſive ſoli Bellouaci, ſive qui alii ſint, deſignat haud dubiè hoc verſu, poſt Nervios, Sueſſones, Leucos, Treviros, Lingones, Remos, Sequanos, Vangiones, & Batavos Belgicæ populos commemoratos.

Et docilis rector monſtrati Belga covini.

legitur aliàs, roſtrati.

De quo vehiculi genere, à Britannis Belgis monſtrati vel traditi, Martialis eſt epigramma.

O jucunda covine ſolitudo.

Ex quo intelligitur *Belgam* propriè dictum apud Lucanum ſuprà, Bellouacum eſſe poſſe, Trevirum eſſe non poſſe: cùm Lucanus *Belgam* illum ſuum à *Treviro* ibidem apertè diſtinguat.

Tu quoque lætatus converti prœlia Trevir.

Unde rectè ait Samſon *Treviros* Belgii & Belgarum propriè dictorum finibus non contineri.

Belgas iſtos propriè dictos in Britanniam inſulam tranſiſſe facilè cum Cæſare crediderim,

atque ibi colonias condidisse, in primis urbem à Londinio LXVI. millibus passuum distantem, quæ ab ipsis *Venta Belgarum* cognominata est, & *Calleuâ Atrebatum* XXII. millia passuum abest.

Ceterùm Cæsar Remos, Morinos, Nervios, Treviros & Eburones à Belgio apertè distingoit in libro v. cùm ait se ex legionibus *unam in Morinos ducendam C. Fabio legato dedisse, alteram in Nervios Quinto Ciceroni, tertiam in Essuos* (vel potiùs *Æduos*) *L. Roscio; quartam in Remis cum Tito Labieno, in confinio Trevirorum hiemare jussisse; tres in Belgio collocavisse: his M. Crassum Quæstorem, L. Munacium Plancum, & C. Trebonium legatos præfecisse; unam legionem & cohortes v. in Eburones misisse*: & Eburonibus ac Nerviis Q. Ciceronem oppugnantibus, *Cæsarem statim nuntium in Bellouacos ad M. Crassum Quæst. misisse*. Hirtius scribit, Cæsarem *IV. legiones in Belgio collocavisse, cum M. Antonio & C. Trebonio & P. Vatinio & Q. Tullio legatis; duas in Æduos misisse, & ad legiones in Belgium se recepisse, hibernavisseque Nemetocerna: & cum Antonius in hiberna venisset, civitasque Atrebatum in officio maneret, Commium Atrebatem* ex Rege privatum *cum suis equitibus commeatus complures qui comportabantur in hiberna Romanorum, intercepisse*. Ex quo intelligitur Atrebates in Belgio fuisse, apud quos M. Antonius hiemabat: fuisse & Bellouacos haud dubiè, cùm Cæsar M. Crassum Quæstorem, quem oni *è tribus legionibus in Belgio* ad hiemandum *collocatis legatum præfecerat*, paullo pòst eodem in libro indicet, in Bellouacis cum sua legione hiberna habuisse. Verba ejus sunt. *Cæsar statim nuntium in Bellouacos ad M. Crassum Quæstorem mittit, cujus hiberna aberant ab eo millia passuum XXV. jubet media nocte legionem proficisci celeriterque ad se venire. Exiit cum nuntio Crassus*. Cùm igitur & Bellouaci, & Atrebates in Belgio vel de Belgio fuerint; procul dubio utrique populi Belgis propriè dictis præter ceteros adnumerati sunt, sed Bellouaci tamen sæpius ac magis, quàm Atrebates & quilibet alii Belgii populi.

Habent Bellouaci ab Oriente Veromanduos & Suessiones, à meridie Parisios, ab Occidente Veliocasses & Caletos, à Septemtrione Pontiuenses & Ambianos. Urbes eorum, opida & municipia sunt, Cæsaromagus Bellouacorum, caput Gentis; Bellusmons ad Isaram, Comitivæ titulo illustris; Bubulæ *Bulles*, vicus olim in litteris anni MLXXV. memoratus; Camliacum *Chambli*, quod pago Camliacensi nomen dedit; Clarusmons Comitatu nobilitatus; Crediliom ad Isaram *Creil*; castellum Gerboreddum, aliàs Gerboredum *Gerberoy*; Insula Adami *l'Isle-Adam*; Mellotum *Mello* aut *Merlou*; & Pons ad S. Maxentiam. Majores vici quos Borgos vocant, sunt præ ceteris Britolium *Breteüil*, olim Comitatus; Castanetum, aliàs Castiniacum *Castenoy*; Flaviacum S. Geremari S. *Germer de Flay*; Miliacum vel Milleium *Milly*; Montiacum vel Moneeium *Mouchi le Chastel*; Conteium *Conty*; Coldunum *Condun*. Continet pagus Bellouacus CCCLXX. Parœcias rusticanas sub Archidiaconatibus IX. Primus Archidiaconatus est pagi Braiensis, *du pays de Bray*; II. Archidiaconatus montium, *des Montagnes*; III. Archidiaconatus Bellimontis; IV. Archidiaconatus Montiaci vel Monceri; V. Archidiaconatus Clarimontis; VI. Archidiaconatus Pontis ad S. Maxentiam; VII. Colduni; VIII. Ressonis vel Rossonti; IX. & ultimus Britoliensis Archidiaconatus. Archidiaconatus Braiensis continet parœcias XLV. Montanus L. Bellomontensis XLIV. Montiacensis XLIX. Claromontensis XXXIV. Maxentianus XLVI. Coldunensis XXXV. Rossontensis vel Ressonensis XXXVIII. Britoliensis XLIV. ut Oiselius Bellouacus testatur, qoi tamen in numero parœciarum erravit, & à seipso recessit. Sic enim in Bellouacis erunt CCCXCV. parœciæ rusticanæ, non (uti suprà dixit) CCCLXX.

BELLIQUADRUM.

Belliquadrum vocant, & *Bellicadrum* quoque auctores, qui de Albigensium rebus bellisque scripsere, castrum vel opidum ad Rhodanum, v. hodieque *Beaucaire* dictum, sede Senescalci illustre. *Bellumquadrum*, & *Bellumcadrum* etiam dictum reperio: quod nomen haud dubiè à forma quadrata accepit. *Bellumquadrum* idem est, ac Bellum quadratum, seu pulcher locus quadratus. Ita Nostri *Bellum forte* in Andibus, & in Campania aliisque provinciis nuncupavere castrum, quod pulcrum & validum munitumve simul erat.

BELLUS JOCUS, ET PAGUS BELLOIOCENSIS.

Petrus Mauricius, Abbas Cluniacensis, castri Belliioci meminit ante annos quingentos in epistola quadam hisce verbis. *Nobilis vir, domnus Humbertus de Belloioco, nuper à partibus transmarinis rediens, in brevi quidquid guerrarum in circuitu nostro fremebat, compescuit: ut tota jam pene terra illa, inter Ararim & Ligerim posita, novo pacis lumine perfusa gaudeat*. Ubi notandum est, pagi Belloiocensis situm heic rectè & apertè designari Ararim inter & Ligerim. Idem Mauricius in libri I. de miraculis capite XXVII. de Belloioco castro sic refert, quod nomine truncato Beliocum vocat. *Est in Matisconensi Episcopatu castrum, quod Beliocus vocatur: quod tam sui nobilitate, quàm prudenti dominorum strenuitate pene omnia adjacentia castra præcellit. Hujus dominium Guicardus hereditario jure suscipiens, eos quibus successerat patres, licèt strenuos viros, seculari potentia famaque excessit. Huic in paterna hereditate filius ejus Humbertus succedens, contra quosdam qui in Forensi pago ei adversabantur, armis commotis, cum exercitu contra eos processit*: qui *Humbertus de Belioco* ibidem dicitur. Multi inter Dominos Belloiocenses, multi & ex Sapaudiæ seu Mauriennæ Comitibus dicti sunt Humberti: ita ut suspicer dominos Belloiocenses ex Sapaudiæ Comitibus ortos esse. Litteris Hugonis Lugdunensis Archiepiscopi quædam Cluniaco donantis præter ceteros subscripsit *Humbertus de Belloioco* anno MXCIV. In litteris Urbani Papæ anno MXCV. datis hæc legimus. *Instrata versus Bellumiocum terminus est contra Quarruvium*, id est Quadruvium. Vulgò *Beaujeu* nunc appellatur, estque opidum à castro suo quod *le Chasteau de Beaujeu* dicitur,

aliquantum

aliquantum distans, impositumque Aederiæ fluvio, *Ardiere*. qui & *Bellamvillam* alluit, *Belle ville*, ac in Ararim defluit Matisconem inter atque Lugdunum.

Pagus Belloiocensis, *le Beaujolois*, à Belloioco capite quondam suo nomen accepit. Nam *Villamfrancam*, *Villefranche*, nunc pro capite habet. Pagus autem iste partim est in Segusianis, seu in Episcopatu Lugdunensi; partim in Æduis: cùm castrum Bellusiocus Matisconensis diœceseos finibus contineatur, & Matisco sit oppidum Æduorum.

BELLUSMONS.

Apud Ordericum Vitalem in libro x. Historiæ *Radulfus Vicecomes de Bellomonte* memoratur. Hoc est castrum in Cenomanis ad ripas Sartæ flum. positum prope Axeium, & Bellusmons Vicecomitis dictum, *Beaumont le Vicomte*, ut ab aliis ejusdem nominis locis hoc cognomine distinguatur. Nunc locos est non Vicecomitatus, sed Ducatus titulo illustris. Sunt & alia eodem nomine in Francorum Regno oppida vel castella, in primis Bellusmons Rogerii, à domino quondam suo cognominatus, *Beaumont le Roger*, ad flumen Risclam vel Ridulam, *Rille*, quo Sequana augetur in Normannia. *Bellummontem castrum munitissimum super fluvium Ridulam situm* vocat Guillelmus Britto Armoricus in rebus anni MCXCIV. *Pulchrummontem Rogerii* Rigordus. Notus est omnibus & *Bellusmons* ad Isaram in finibus Bellouacorum, *Beaumont*, inter Credilium & Brivam Isaræ positus. Sugerius in Vita Ludovici Crassi Francorum Regis ante annos D. *Matthaum Bellimontensem Comitem*, & *Bellimontis Comitem Matthaum* commemorat. Nec omitti debet *Bellusmons* in Britannia Gallicana pagoque Venetensi prope Rotonem, *Redon*. *Bellusmons* autem Nostris eadem ratione dicitur, quâ castrum *Bellagarda* prope Nemausum, & castrum Bellumquadrum *Beaucaire*, & *Bellumforte castrum* in Andecavia, *Beaufort en Vallée*, aliaque loca.

BELNUM ET BELNENSIS PAGUS.

Belni in Chronicis Monasteriorum Burgundiæ, præsertim Divionensis seu S. Benigni, & Besuensis, fieri mentionem video: quod *castrum Belnum* plerumque appellatur, nonnumquam & *Belna*, sed rariùs. Nunc est oppidum in Æduorum finibus positum, ac in diœcesi Cabillonensi non procul à fl. Arari, ac v. dicitur *Beaune*; locus vino suo nobilissimus, nec multum distans à Vinetiburgo, *Vinoybourg*. Unde *vinosa Bealna* in libro 1. Philippidos cognominatur.

A Belno pagus Belnensis nomen accepit, *le Beannois*. Capitula Caroli Calvi apud Silvacum edita anno DCCCLIII. pagum *Belnisum* vocant, & inter *Tornedrisum* ac *Dusmisum*, id est Tornedrensem ac Dusmensem collocant. Chronicon Divionense *in pago Belnensi* villas Sentilliacum vel Sentennacum, Mammiacum, & Cussiniacum ponit; item *in pago Belnensi* villam Bovoniscurtem.

BELSA.

Belsa, quam recentiores *Belsiam* vocavere, *la Beausse*, inter Ligerim Aurelianosve & Stampas jacens, xv. leugas patere dicitur. Fortunatus Presbyter in libri de Vita B. Germani Parisiorum Episcopi capite LI. ante annos plus mille & sexaginta ejus meminit, *Per Belsam Sancto itinerante*, &c. Venit in manus meas Passio S. Sigismundi Regis Kalendis Maii, ab auctore gravi & ejus (ut videtur) æquali, ac Monacho forsitan Agaunensi composita, in qua homo externus & de regionibus sibi ignotis scribens, ante Fortunatum *Belsa* mentionem habuit, sed locum esse, non regionem credidit. *Tunc Franci* (inquit) *pertimescentes ne manus eorum effugere posset, usque ad locum destinatum sub arta custodia unà cum conjuge & filiis Gisilado & Gundebaldo vinctum ad locum cui Belsa vocabulum est, perduxerunt: ibique puteum ab antiquis constructum invenientes, capitali sententiâ adjudicatum jussu Regis sui Clodomeri, capite deorsum demerso, simul cum conjuge & filiis suis in puteum jactaverunt.* Constat autem Sigismundum Burgundionum Regem cum conjuge & liberis apud Columnam agri Aurelianensis vicum jugulatum esse jussu Chlodomeris Francorum Regis, & in puteum abjectum esse; agrum autem Aurelianensem Belsæ regioni esse confinem. Apud Alcuinum in epistola XIV. ad Carolum Magnum: *Veneranda auctoritatis vestra omni melle dulciores apices per aridos Belgica latitudinis iter agenti campos occurrerunt mihi*: lego pro *Belgica Belsica*. Est enim Belsa vel Belsia, unde adjectivum deductum *Belsica latitudo*, regio arida & squalida, ac paucis fluviis irrigatur: quæ Belgicæ ariditudo non convenit. Unde Odorannus in Chronico squalidam eam vocat. *Dantes* (inquit) *sese labori cœpti itineris, per squalidam Belsam pervenerunt ad Palatium Regis Rotberti*. Idemmendum in libro de Gestis Episcoporum Turonensium. *Cùm enim Regia sedes Parisius Martio labore & nationum dominatu præmineat, Carnotum Belgica fertilis opimet, Aurelianis ingeniorum & vinorum privilegio polleat.* Pro *Belgica* legendum est *Belsia*.

Guillelmus Britto in libro 11. Philippidos Belsiam memorat his versibus.

Cui Belsia tota,
Cui Blesense solum suberat, Dunenseque castrum.

Et in libro VI.

Belsia graniparis non tot flavescit aristis.

Belsia dicitur & in libro II. Chronici Mauriniacensis.

Beaussam vocavit ante annos quingentos Hugo de Cleeriis Miles, in libello de Senescalcia Franciæ, *Marchesneium* & *Birtium in Beaussa* ponens: ex quibus Marchesneium, *Marchenoir* vulgò dicitur seu Mercatus niger, cùm *Marchesnoy* scribi vocarique debeat. Est autem inter flumina Lidericum & Ligerim, seu inter Castrumduni & Balgentiacum: ut appareat tum pagum Dunensem præ ceteris Belsæ attributum fuisse. Certè observo Belsam tribus cognominibus fuisse distinctam; & aliam *Belsam Carnutensem*, aliam *Belsam Dunensem*, aliam *Belsam Pitiverensem* à præcipuis locis ap-

pellatam esse. Legi litteras Roberti Episcopi Carnutum, datas Castrodum anno MCLXII. *attestantibus Fulcherio Abbate Castriduni, & Guillermo Archidiacone Dunensi, de quadam terra in Belsa Dunensi secus Limoron, datâ à Roberto de Membrolio Monasterio Iosaphat.* In litteris Ludovici Francorum Regis datis anno MCXX. regni ejus XIII. Adelaidis Reginæ VI. inter collata Mauriniacensi Ecclesiæ numerantur ac recensentur *Ecclesia veterum Stamparum, Ecclesia Stripiniaci*, (Estrichi) *Ecclesia de Bonnis*, (Bonnes) *apud Dordencum Ecclesia S. Petri; in Belsia Carnotensi villa quæ Mesuns appellatur*; (Latinè Mansiones vel Domus) *in Belsia Pitueriensi Belovilla, Verrina.*

BELSINNACA INSULA AMNICA.

Belsinnaca insula est fluminis Sequanæ, cujus fit mentio in Vita S. Condedi Monachi Fontanellensis his verbis. *Ad fluvium Sequana regressus, ac navim ingressus, navigavit in insulam vocabulo Belsinnacam, vicinam fisco Arelanno, quæ undique ambiebatur fluvio Sequana.* Ibidem amœnitas & secretum loci commendantur, dicitúrque Theodoricus Chlodovei & Balthildis filius, Gloriosissimus Rex Francorum, *insulam Belsinnacam* perpetuò possidendam Condedo petenti donavisse. *Insulam Belcionacam* vocat Fridegodus in Vita S. Audoeni. Si qua nonnullis fides, nomen vetus servat. Nam volgò nunc dicitur *Belcinac*, aut *l'Isle de Belcinac*, quæ hodieque ad Fontanellam Monasterium pertinet: at si aliis locorum accolis creditur, (uti fieri oportet) maris accessibus hausta est.

BENEARNUM.

Benearni nec Strabo, nec Mella, nec Plinius, Ptolemæusque meminere. Primus ejus meminit Æthicus in itinere à Cæsarea-Augusta Beneharnum sic. *Foro Gallorum* M. P. XXX. *summo Pyrenæo* XLVI. *Foro ligneo* V. *Aspalluca* VII. *Ilurone* XII. *Beneharnum* M. P. XII Ubi Aspalluca, aliàs Aspaluca est *Aspe*. Hispanis *Aspa*, opidum quod nomen suum dedit Valli Aspalucensi, (*la Vallée d'Aspe*) saltui Pyrenæo subjectæ in Benearnensi regione, ad fluvium cognominem *Aspe*: Iluro est *Oleron* in eodem pago, Beneharnum *Lescar* In veteribus Notitiis provinciarũ & civitatum Galliæ inter provinciæ Novempopulanæ civitates XII. ponitur septimo loco, vocaturq; nunc *civitas Benarnensium* nũc *civitas Benarnensium Benarnus*, nonnumquam *civitas Beranensium, id est Benarnus*, corruptè pro *civitas Benarnensium*: *Benarna urbs* in libri IX. capite VII. Gregorii; in Pactione Gũtchramni & Childeberti Regũ *civitas Benarnũ*; *Benarnum* & in veteribus Conciliis. Concilio Agathæ Messallâ V. C. Consule habito anno XXII. regni Domni Alarici Regis, Christi DVI. *Galactorius Episcopus de Benarno* interfuit atque subscripsit; Concilio Matisconensi II. *Sabinus Episcopus Ecclesiæ Benarnensium.* Malè Scaliger in Notitiis Galliæ *civitatem Benarnensium, id est Benearnum, le pays de Bearn* interpretatur, quia nimirum Benearnum civitatem pro Lascuri accipi oportere non putat. *Beneharnum* igitur primò dictum est, uti in omnibus Æthici codicibus scriptum reperitur: mox *Benarnum*, ac demum truncatâ penitus I. syllabâ *Bearnum*.

Dicũt in ruinis Benearni eversi exstructam esse à Ducibus Vasconiæ citerioris urbem novam, quæ ab aquarũ & fontium vagis ac incertis cursibus *Lascuris* linguâ Vasconicâ dicta sit primũ, *Lascourre*, post *Lascar* aut *Lescar*, itaut posterior urbs prioris locum ac dignitatem obtineat, & *Lascuris Benearno* in omnia juræ successerit. Fides sit penes auctores. Equidem crediderim potiùs accidisse tantùm Benearno, quod multis aliis Galliæ urbibus videmus accidisse, ut vetus nomen recentiore mutaret, & ex Benearno Lascuris evaderet. Certè Gervasios Tilleberiensis, & quædam Notitia ante annos circiter CCCL. scripta *civitatem Benarnensium* omittunt, & loco ejus in Vasconia sub Auscitana metropoli Episcopatum *Lascurensem* statuunt, hæc ultimum, ille antepænoltimum. Pro Lascuri *Lascurrim* nunc vulgo Nostri scriptores & *Lescurram* vocitant; Scaliger *civitatem Lascarensem* non longè à Gavo Benearnensi, *le Gave Bearnois*.

A Benearno urbe veteri *pagus Benearnensis* nomen accepit, *le Bearn*, aut *le Biern*, longus & latus itinere bidui: cujus incolæ *Benearnenses* dicti, vulgò *Bearnois*, aut *Biernois*. Pagus autem Benearnensis, sicuti Convenicus, in superiorem inferioremque dividitur. Superior est impositus vel potiùs appositus saltui Pyrenæo; inferior ei subjectus. Totus Diœcesi Ilurorensi atque Benearnensi sive Lascurensi continetur, dividitúrque in VI. regiones, Palensem, Vicuilensem, Iluronensem, Ossavensẽ, Navarrinensem & Hortensem: & ante annos D. *Bearnum* dici cœpit, fuitque Vicecomitatus, cujus Vicecomes Comitatum etiam Bigerrorum obtinuit, & Regibus nunc Anglorum nunc Francorum, Aquitaniæ Ducatum possidentibus, fidem promittere, ac militare consueverat. Quo magis miror, Josephum Scaligerum affirmare audacter, Regibus Anglorum quum Aquitania potiti sunt, *totam Novempopulanam paruisse præter Benearnum, quod absoluti semper fuerit imperii, semper separatum è ditione Francorum, ac nulli* præterquàm domestici Principis *ditioni subditum.* Quod falsum esse, & Vicecomites Bearnenses sui juris numquam fuisse, sed nunc Anglorum, nunc Francorum Reges Aquitaniæ potentes pro dominis habuisse, & Francica & Anglica docet Historia.

Certè Nicolaus Trivetus de Gastone Vicecomite Benearnẽsi sic refert in anno MCCLXXIV. *Gasto de Bierna à Rege Anglorum* (Edvvardo Rege Anglor. Domino Hiberniæ & Duce Aquitaniæ) *cùm iam viâ evadendi sibi præclusâ, attenderet rem esse in foribus ut ad deditionem cogeretur, super negotio quod inter Regem Edvvardum & ipsum vertebatur, appellationem interposuit ad Curiam Regis Francorum. Cui deferens Rex Edvvardus, obsidionem amoveri iussit, Ministris suis committens, ut in Curia Regis Francorum causam prosequerentur contra Gastonem: in qua tandem iniuriosa rebellionis convictus, per Regem Francorum Regis Angliæ addicitur voluntati. Anno* MCCLXXV. *Gasto de Bierna in Angliam veniens, cum reste circa collum ad Regis præsentiam est deductus: quem ad suam Rex misericordiam recipiens, morte con-*

donata, in castro VVintonia per annos aliquot custodia mancipavit: qui tandem per Regis gratiam liber dimissus ad propria, Regi Angliæ semper in posterum gratus exstitit & fidelis. Idem ceteri Anglicarum rerum scriptores in eisdem annis enarrant.

Nec minùs fallitur idem Scaliger, quum Benearnum veterum putat esse *Ortesium*, & Benearnenses *Hortenses*: quod in suis ad Ausonium Notis probare conatus est frustra. Quippe Ortesium, *Orthes* vel *Ortais* vulgò dictum, opidum est in extremis Benearnensis pagi finibus & in diœcesi Aquensi positum: itaut ei convenire nulla ratione possit appellatio Benearni, quam urbem ante annos MCC, sedem Episcopatus fuisse constat.

Cujus Gentis caput fuerit Benearnum civitas, ignoratur. J. Cæsar *Precianos*, ceteris omnibus incognitos, Aquitaniæ suæ seu Novempopulanæ Gentibus adnumerat, & inter Bigerrones ac Vocates ponit. Aliqui *Pretianos* scribunt. Hos Samson confidenter in *Benearnos* mutat, & pagi Benearnensis, sive Benearnensis ac Iluronensis Diœceseon incolas interpretatur: nec in sua sententia tamen perseverat. Quippe adjicit pagum Benearnensem dividi in sex regiones, quas *Parsans* vulgò vocant: quas regiones seu *Parsans Precianorum* nomen servare, si Precianorum appellationem apud Cæsarem mutari non oporteat. Quæ mera sunt somnia. Quis enim non videt *parsan* à parte deduci, & pagum dividi in *parsans*, hoc est in partes vel regiones, *en pars? Precianos* autem à *partibus*, aut contrà partes à *Precianis* deducere absurdum est.

BERGINTRUM.

Bergintrum inter Aximam & Alpem Graiam ponit tabula Theodosiana: Æthicus inter Areburicum quod & Arebrigium vocat, & Darantasiam *Bergintrum*. Nunc *Sentron* dici ait Simlerus; *Areburicum* autem vel Arebrigium *Burg de la Duila*: sicuti *asuariam* inter Darantasiam & Bautas, quæ nonnumquam *Cavaria*, aliàs *Canaria* in priscis codicibus scribitur, *Solame in Fousigni* exponit, Bautas verò *Bonne*.

BESUENSE MONASTERIUM ET FLUVIOLUS BESUA.

Amalgarius Francus, Dux, hoc est rector amplæ in Burgundia provinciæ, Brunulfi Chariberti avunculi interfector; Legatus ad Sisenandum Gothorum Regem cum Venerando, deinde adversùs rebelles Vascones Dux cum multis aliis missus, ex uxore Aquilina Adalricum Ducatus sui successorem, VValdalenum, & Adalsindam suscepit. Hic vir, sanguine opibusque clarissimus, Monasterium inter flumina Ararim & Tilam in pago Atuariensi, in loco cui situs ad *Fontem-Besuam* nomen dedit, principatu Chlotharii SS. Apostolis Petro & Paulo ædificavit, ac plurimis villis cùm paternis tum fiscalibus Dagoberto consentiente dotavit, VValdalenumque filium aggregatis ibi Monachis præfecit Abbatem: si qua Chronico Besuensi fides habetur. Hoc *Monasterium Besuense* Latinè, vulgò dicitur *Baize*, ad Besuam amnem positum in finibus Lingonum haud procul à Divione.

Besua vel *Besuus* fons, magnitudine sua nomen fluvii meritus, & vulgò *Baise* nuncupatus, nomen suum impertiit Monasterio quod alluit, & à Massono in Tilam defluere dicitur; à Samsone contrà ante Tilam in Ararim devolui.

BEVERA FLUVIUS.

Bevera vel *Beveris*, vulgò *la riviere de Bievre*, à Parisiacis nostris fluvius Gobelinorum (*la riviere des Gobelins*) vocatur nomine celebrium infectorum, qui ætate avorum nostrorum eo fluvio ad tingenda coccina feliciter sunt usi in suburbanis S. Marcelli. Gentiliacensem fluvium, *la riviere de Gentilly*, plurimi appellitant nomine vici novissimi quem alluit, & unde ad urbem Luteciam decurrit, & per suburbana nostra duobus alveis fertur in Sequanam. Oritur inter Guidonis curtem & Fontanetum Floridum; & Cauciacum ad boves, *Choisy aux bœufs*, Buc, Joiacum vel Joviacum *Jouy en Josas*, Beveram *Bievre*, vicum sibi cognominem, Iui vel Iniacum *Igny*. Vitrarias *Verrieres*, Aotoniacum *Antony*, Pontem Antoniacensem *Pont-Antony*, Laiacum *Lay*. Caticantum *Cachans*. Arcolium *Arcueüil*, Gentiliacum *Gentilly* attingit, ac demum Sequanâ recipitur: ignobilis quidem & rivi magis nomine quàm fluminis dignus, nonnumquam tamen subitis incrementis sævus, accolisque metuendus, more Regis fluviorum insano vortice silvas contorquens, & per campos cum cunis infantes, cum stabulis armenta ferens. Nomen suum dedit intra muros Luteciæ vico Beveræ, *la ruë de Bievre*, quousque olim fossâ adductus fuisse creditur. Nunc nomen quidem vici manet, certum rei argumentum: fossæ hujusce & alvei intramurani Beveræ nulla supersunt vestigia.

Est & in extremis Carnutum finibus non longè ab Ambacia Turonum fluvius Bevero, *le Beuveron*, qui Beveram accipit amniculum, *la Bievre*, nec procul à castro Blesensium Calvo monte, *Chaumont*, in Ligerim influit.

BIBISCUM.

Æthicus in itinere à Mediolano per Alpes Penninas Mogontiacum, *Bibiscum* inter Pennelocum & Bramagum collocat, ab ambobus æquali intervallo, nimirum IX. millibus passuum divisum. *Viviscum* appellat tabula Theodosiana sive Peutingeriana inter *Pennolucos* & *lacum Losonne*. Nunc *Vivis* dicitur: aliàs *Vivei*, interdum & *Vevai* in tabulis scribitur. Opidum est ad lacum Lemanum, nomen suum dans Conventui Bibiscensi, *le Baillage de Vevai*.

BIERIA SILVA.

Bieriam silvam in Senonibus memorat ante annos DC. Helgaudus in Vita Rotberti Franc. Regis, quum Ecclesias ab eo structas enumerans ait. *Fecit* (Rotbertus) *S. Michaëlis Ecclesiam in silva cognominata* Bieria; *item Monasterium S. Germani Parisiacensis cum Ecclesia S. Vincentii in silva cognominata Ledia.* Hæc silva vetus nomen servat. Vocatur enim *Biere*: &

quidam vici ab ea silva in qua conditi sunt, cognomen accepere, in priois Uriacum in Bieria, *Vry en Biere*. Ab eadem silva Boscisia *Boissise*, Bosciacum Regii *Boissy le Roy*, vici Bieriæ proximi cognominati. Boscus enim, vulgò *bois*, Nostris silva est. Nemus quoque opidum ad Lupam fluvium, *Nemours*, ab eadem silva Bieria cui proximum est, Latinam appellationem traxit. Quippe Bieria ab opido Senonum Meloduno ferè ad municipium Nemus pertinet, & haud dubiè Nemus olim ipsum attingebat, antequàm pars ejus excideretur. In Bieria sunt vici, Mensa Regia, *la Table du Roy*; Brolium *Brolles* (Brolium autem vel broilum, quod *breüil* Nostri vocitant, silvam cæduam, & plerumque nemus sæptum significat) superiores Logiæ, *les Hautes loges*; Inferiores Logiæ, *les Basses-loges*; Eremitorium S. Ludovici, aliàs Capella S. Ludovici, *l'Hermitage S. Louis*, vel *la Chapelle S. Loüis*; Fons Bliaudi, *Fontainebleau*, Regum nostrorum Palatium magnificentissimum; Murittum opidum, *Moret*.

BIGERRONES, ET TURBA VEL TARVIA.

Cæsar in Commentario III. belli Gallici *Bigerrones* in Aquitania ponit inter *Tarbellos* atque *Precianos*: ubi quidam *Bigerriones* legunt. Plinius item in Aquitania *Begerros* (sic appellat) inter *Convenas & Tarbellos* ·*natuorsignanos* collocat. Bigerrones & Bigerri iidem, ut Francones & Franci, Brittones & Britti. Britannos enim vel Brittones Latini scriptores nonnumquam *Brittos* vocavere, VVitichindus *Brettos*, *Brittios* Procopius. *Franco* pro Francus dictus ab Alcuino ante annos ferè DCCCC. Paullinus in epistola I. ad Ausonium *pellitos Bigerros* nuncupat. Pellibus enim ob cæli inclementiam utuntur, & ob *Bigerricum turbinem*, Sidonio epistolâ XII. libri VIII. memoratum. Hinc *Bigerrica vestis hispida* Sulpicio Severo in Vita S. Martini, & Fortunato *hirsuta Bigerrica palla*, qualis Bigerris & Benearnensibus in usu est hodieque, *marlota* dicta. *Bigorros*, *Bogorros*, *Begorros*, *Beorros* eosdem recentiores nuncupavere: *Bigarrats* accolæ nominant. Massonus Bigerros istos sive Tarbienses, Tarbellosque ineptè confudit.

Urbs Gentis caput vocata est primùm *Turba*; deinde *Travia*, *Tarvia*, ac *Tarbia*: Nunc *Tarbam* dicimus. In Notitia provinciarum ac civitatum Galliæ veterrima *civitas Turba, ubi castrum Bigorra*, rectè nominatur, X. inter provinciæ Novempopulanæ civitates locum obtinens; in aliis Notitiis modò *civitas Gurba* vel *Turba Beorra*; modò *civitas Tussa, ubi est castrum Bogorra*; aliàs *civitas Tursa, ubi castrum Begorra*. Ubi *Turba* & *Tursa* mendosa nomina Jos. Scaligero videntur, pro *Tarba*. Ego pace Scaligeri dixerim, *Gurbam*, & *Tursam* ac *Tussam* esse corrupta nomina existimo: *Turbam* sincerum urbis vocabulum & antiquissimum puto. Gregorius in libri IX. capite VI. *Beorretanam urbem*; Pactio Regum Guntchramni & Childeberti *civitatem Begorram*; Vetera Concilia Aurelianense I. & IV. & Matisconense II. *Bigorritanam civitatem*, & *civitatem Begerricam* nuncupant nomine Gentis, cujus caput erat. In Vita Licerii Episcopi Consorannorum & Confessoris, quam in Martyrologio Musciacensi scriptam legi, *Travia civitas* dicitur. *Licerius juvenis confugit ad virum beatissimum miraculis, praditum palma gloria, Travia civitatis Episcopum Faustum*. *Tarviam* alii appellavere, alii *Tarbiam*. Robertus in Chronico *civitatem Tarbiensium* & *Beatium* absurdè confundit, & *Tarbienses* quos cum *civitate Tussa* vel potiùs *Turba* conjungere debuerat, *Beatibus* seu Tarbellis malè attribuit. Gervasius Tilleberiensis inter X. Episcopos, Auscitanæ Vasconiæ metropoli suffraganres, quintum numerat Antistitem *Bigorrensem* vel *Tarviensem*. Idem facit Provinciale regnante apud Francos Ludovico IX. compositum, & *Bigorrensem vel Tarviensem* V. similiter loco memorat. Idem facit Notitia Episcopatuum Galliæ post annum MCCCXXII. scripta, *Tarviensem, aliàs Bigorrensem* vocans.

Tarvia vel Tarbia, vulgò *Tarbe*, vetus castrum aut arcem *Bigerram Bigorrámve* habuit, ubi semper sedes Episcopatus fuit: unde & nunc Sedes dicitur, *la Sede*.

Pagus Bigerricus, *patria Bigerritana* Ausonio in epistola XIV. *Bigorre*, Comites quondam suos habuit. Continet duos veteres Vicecomitatus, Levitanensem & Asteriensem in radicibus Pyrenæi positos: ex quibus Levitania, *Lavedan* vulgò dicta, equis generosis nomen olim suum dedit, in gyrum verti solitis etiam inter currendum, quos Levitanos vocitant, *Lavedans*. Ejus caput Lorda, *Lourde*, veteri arce munitissima insignis. In Bigerris sunt & Vicus Bigerrorum, *Vic de Bigorre*; & Vicus Aquensis, nunc *Bagneres* à balneis & aquis suis salubribus cognominatus: à quo *Vicani Aquenses* nomen habuere, ut vetus marmor docet. Gregorius noster in libro de Gloria Confessorum agrum Bigerricum *terminum Beorretana urbis* vocat, ibique *vicum Sextiacensem* ponit. Lingua Bigerritana dicitur *le Vigordan*.

In Bastetanis Tarraconensis Hispaniæ populo est & *Bigerra* orbs Livio memorata, Βίγοῤῥα mediterranea auctore Ptolemæo, vulgò *Beiar* in Regno Valentino: cujus incolæ à Plinio *Bisgargitani* mendosè dicuntur in libris editis pro *Bigarritani*, numeranturque inter XLIV. populos, Tarracone disceptantes.

BINGIUM.

Bingium & *Nava fluminis pons* à Tacito omnium primo memorantur. Tabula Theodosiana *Bingium* inter Vosaviam & Mogontiacū ponit, à Vosavia XII. à Mogontiaco IX. millibus passuum distans: quod & Æthicus in Itinerario provinciarum commemorat, *Bingio* & *Vinco* vocans, ac *Vingio*, & Ammianus Marcellinus in libro XVIII. ubi codex Bibliothecæ Regiæ scriptum habet *Iungo* pro *Vingio*. Notitia Imperii Rom. *Præfectum militum Bingensium Bingio* præsedisse tradit sub dispositione V. Sp. Ducis Mogontiacensis, & inter Mogontiacum & Bodobrigam fuisse Bingium indicat. Certè locus hic ad Navæ & Rheni confluentes hodieque est inter Mogontiacum, & Vosaviam, *ober VVesel* vulgò dictam, à Bodobrica VIII. millibus passuum distantem. *Bingen* vulgò vocant in-

colæ & accolæ. Eginhardus in Annalibus anno DCCCXIX. *Pinguiam* nuncupat, quam Crucinaco (*Crutzenack*) proximam facit; Nithardus in libro III. *Bingam*; Annales Fuldenses in rebus anni DCCCLVIII. *urbem Pinguiam*, *urbi Mogontiaca* vicinam ac *villa Cammunzi*, quæ *Caputmontium* Latinè dicitur. Chronicon Hildineshemense in anno MCXXXVII. desinens, *castellum Pinguiam* appellat in rebus anni MCV.

BIRRA FLUVIUS.

Birra fluvius Narbonem inter ac Leucatam fluens, *Vallem Corbariam Palatium*, id est villam Regiam, cujus ex nomine mons unde oritur appellationem traxit, & *Villam Salsam* alluit: deinde stagnum maritimum vulgò Olivarium dictum petit, ejusque faucibus in mare se evomit. *Berre* hodieque nuncupatur, fluvius Caroli Martelli de Saracenis victoria nobilis, auctoruni qui res Caroli Ducis enarravete scriptis celebratus. Mons unde oritur, Mons Corbarius vocatur, *le Mont de Corbiere*; stagnum maritimum quo Birra excipitur ac defertur in mare, Olivarium nuncupatur, *l'Estang de l'Olivier*.

Pro *Birra fluvio*, cujus Eginhardus in Vita Caroli Magni & Appendix Chronici Fredegarii, Adrevaldus, aliique meminere, *Birram locum* nobis obtrudunt Annales Mettenses in anno DCCXXXVII. his verbis. *Contra quos invictus Princeps Carolus, in loco qui vocatur Birra* VII. *ab urbe Narbona milliario intrepidus occurrit.* Gesta Episcoporum Autissiodorensium in Hainmaro Episcopo *locum qui Iberra dicitur*, mendosè nuncupant, pro *Berra*.

BITURIGES CUBI ET AVARICUM BITURIGUM.

Flumine Ligeri Bituriges ab Æduis dividi, & apud eos magnas esse ferrarias Cæsar tradit, ac Rutilius in libro I. Itinerarii, cui *Biturix strictura* laudatur. Idem ait Celtas seu Gallos ab Aquitanis Garumna fluvio dividi, & Galliam esse omnem divisam in tres partes, Belgicam, Aquitaniam, Celticam vel Galliam, omissâ provinciâ Narbonensi quæ pridem Romanæ ditionis erat. Quem secutus Livius in libro V. *Celtas partem Galliæ tertiam* vocat, & Bituriges ponit in Celtis, quorum regionem *Celticum* nuncupat; ut *Sequanicum* pro Sequanica nonnumquam dixere; *Belgium* Cæsar pro parte Belgicæ. *Celtarum* (inquit Livius) *quæ pars Galliæ* III. *est, Tarquinio Prisco Romæ regnante, penes Bituriges summa imperii fuit. Hi Regem Celtico dabant. Ambigatus is fuit: qui prægravante multitudine Segouesum in Hercynios saltus, Bellovesum in Italiam cum copiis misit.* *Bellouesum secuti sunt* Bituriges, *Aruerni*, *Senones*. *Ædui*, *Ambarri*, *Carnutes*, *Aulerci*, (id est Cenomani) *quod eis ex populis abundabat. Postea Boii* (finitimi Helvetiis) *Lingonésque: tum Senones recentissimi venere in Italiam.* Bituriges ergo tum Celtæ erant, Celtarumque potentissimi, & Regem toti Celticæ dabant, nec Aquitaniæ ante Cæsarem Augustum sunt attributi. Certè multas urbes habuisse eos apparet, cùm jussu Vercingetorigis uno die *amplius* XX. *urbes Biturigum* sint incensæ. Attamen ætate Cæsaris Bituriges Æduorum erant in fide, diuturnitate scilicet temporis mutatis populorum imperiis ac viribus. Apud Plinium Bituriges ac Ædui calce uberrimos fecisse agros dicuntur: & argentum incoquere æreis operibus, gloria Biturigum fuit. *Biturix* Lucano non ignotus: in tabula Peutingeriana & apud Magnonem *Beturiges*: *Betorini* aliis, & *Bituricæ*, ac *Bituriceæ* corruptè dicti, vulgò *Berruiers*. *Bituricos* Gregorius noster vocat non Avaricenses modo, sed etiam totius pagi Biturici incolas; alii *Bituricenses*. Et Cæsar quidem ac Livius multique alii *Bituriges* absolutè appellant: at Strabo, Plinius, & Ptolemæus *Cubos* cognominant, ut distinguant à Biturigibus Viviscis, Biturigum Cuborum ut videtur prole. Plinio in Aquitania *Bituriges liberi, qui Cubi appellantur*, ut & Straboni; Ptolemæo in Aquitania quoque ad *Ligerim fluvium Bituriges Cubi, & urbs Avaricum*. μετὰ τὸν Λίγηρα ποταμὸν Βιτούριγες οἱ Κοῦβοι, καὶ πόλις Αὐάρικον: Bituriges autem non solùm pagum Bituricum, *le Berri* vulgò dictum, sed etiam partem agri Burbonensis atque Turoniæ qualis nunc est continent, quæ omnia diœcesis Biturigum civitas complectitur.

Cataphractarii Biturigenses in vetere inscriptione memorantur, aliàs *equites cataphractarii Biturigenses*: quos Notitia Imperii Romani *Vexillationibus Comitatensibus* VII. primos adnumerat.

Caput Gentis *Avaricum*, ut Cæsar & Claudius Ptolemæus docent. Florus in libri III. capite X. postquàm scripsit *maximam omnium coniurationem fuisse Galliarum, quum omnes pariter Arvernos atque Biturigas, Carnutas simul Sequanosque contraxit*: adjicit Cæsarem *ipsa capita belli aggressum* esse, *urbes Avaricum* Biturigum, *Alisiam*, *Gergoviam Arvernorum*. Ex quibus Cæsar ipse appellat *Avaricum oppidum maximum munitissimumque in finibus* Biturigum *atque agri fertilissima regione*, nec non *pulcherrimam propè totius Galliæ urbem, quæ & præsidio & ornamento sit civitati, quod propè ex omnibus partibus flumine & palude circumdata, unum habeat & perangustum aditum.* Dion Βιτούριγας, & urbem eorum Αὔαρικον, pro Οὐιτούριγας & Αὐάρικον nominat. Tabula Peutingeriana *Avaricum* Gabris & Alereæ locis nunc incognitis medium interponit. Æthicus in itioere à Burdigala Augustodunum inter Argantomagum (*Argenton*) & Tincontium (*Xancoins*, aliàs & meliùs *Sancoin*) *Avaricum* collocat: itaut situs ipse locorum indicet, Avaricum aliam urbem esse non posse quàm Bituricas Biturigum caput. Apud Magnonem *Biturex*, *Avaricum*. Quare Jos. Scaliger irridet stultosque appellat, qui Avaricum *Viaron* vel *Vierzon* opidum Biturigum esse arbitrantur, aliqua similitudine nominis ducti: inter quos Marlianus fuit. Scaligero præter ceteros Samson accedit, & Avarici nomine caput Biturigum designari non dubitat.

Avaricum autem dictum esse observo à fluvio *Avara*, quem postea *Averam* vocavere. *Avara* porrò vel *Avera*, qui & à nonnullis *Eura* aut *Evra* nuncupatur, vulgò *Yevre* vel *Evre*, Avaricum Biturigum primò, deinde *castrum Mediolanense* Gregorio memoratum,

Mehun sur Yevre, quod Aimoinus sua ætate *Magdunum* dictum ait, attingit, deinde apud Versionem castrum in Carem effluit. Utrio autem *Orron* vulgò nuncupatur; corruptè in tabulis *Aurron* & *Auron*. Nam littera v in au mutari non solet. Alluit Vernosum *Verneuil*, Dunum Regis *Dun le Roy*, & apud Avaricum pontem habet lapideum IV. aut V. arcuum, *Pont d'Orron*, portamque cognominem, ubi Avarâ recipitur. Massonus *Evram Auronemque* confundit, & pro uno eodemque flumine habet errore puerili, ut ex supradictis intelligitur. Liber vetus de Miraculis S. Austregisili utriusque fluminis mentionē facit his verbis. *Est illic* (Avarici) *Ecclesia S. Sulpicio inter duas aquas, super ripam* Vrionis *& Avera*. Item, *de loco Novavilla secus amnem* Vrionis. Amborum igitur fluminum alterum *Avera* vel Avara, alterum *Utrio* Latinè dicebatur. Ex Avara Nostri Auram & Evram fecere, *Evre* aut *Yevre*: ex Utrione *Orron*. Quatuor sunt fluvii ad Avaricum, Avara major, *Evre* vel *Yevre*; Avara minor, *Aurette* rivulus; Utrio *Oron*; & Molo *Monlon*; qui duo fluvii cum Avara minore, ad Monasterium Navense seu S. Sulpicii Pii Avara majore recipiuntur. In litteris datis regnante Rotberto R. memoratur *burgus S. Ambrosii* Biturigis *inter Averam magnam & Averam minimam*. Avera magna est *Evra*, Avera minima est *Aureta*.

Avaricum postea nomen Gentis cujus caput erat accepit, & *Biturigæ* vel *Biturica*; *Biturica urbs* aut *civitas*, nonnumquam & *Bituriges* appellari cœpit. Ammianus in libro XV. duas tantùm Lugdunenses agnoscit, & in Lugdunensi prima cum Lugduno & Senonibus *Biturigas* ponit, in secunda Lugdunensi Rotomagum & Turonos: cùm Biturigas Aquitaniæ primæ attribuere debuerit. *Biturigas civitatem* vocant & Sidonius in Concione, & Jordanes de rebus Geticis, & Gregorius Turonicus Episcopus in libro I. Historiæ, cui & *Biturica*, & *Bitorex* dicuntur vel *Bitorix*. In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ, *provincia Aquitanica prima metropolis civitas* Biturigum, aliàs *Bituricum*, *Betoricum*, & *Betoricorum*. A Nostris truncato veteri nomine urbs vocatur *Bourges*, *Biturigis* in *Burigas* vel *Burgas* conversis.

Qui Conciliis Gallicanis interfuere ejus urbis Antistites, nunc se *Episcopos de Biturica metropoli*, nunc *Episcopos Ecclesia* Biturice *metropolis*, modò se *Episcopos* Bituricenses appellitant. Quoniam autem Avaricum caput erat & metropolis provinciæ Aquitaniæ primæ, ideò Burdigalam metropolim provinciæ Aquitaniæ II. & Elusam primò, deinde Augustam Auscorum, metropolim Novempopulanæ, quæ est tertia provincia Aquitaniæ, sibi subjectas habuit. Quam ob caussam Desiderius Cadurcorum Episcopus Sulpicium Biturigum Episcopum *Sanctum Patriarcham Sulpicium* nuncupavit in litteris: & in decreto Gratiani Bituricensis Antistes vocatur *Patriarcha*. Nicolai Papæ exstant litteræ, *Radulfo Aquitaniarum Primati* inscriptæ, qui erat Bituricensis Archiepiscopus. Primates autem atque etiam Patriarchas nonnumquam appellabant Antistites, quibus alii metropolitani vel Archiepiscopi subjecti erant: ut de Lugdunensi Episcopo aliisque constat. Certè *Bitoricas caput Aquitaniæ* vocat Appendix Chronici Fredegarii veterrima, nimirum totius Aquitaniæ; ut suprà Radulfus *Aquitaniarum Primas* dicitur.

Adrevaldus in libro de Miraculis S. Benedicti *Avaricum caput Regni Aquitanici* appellat, quia Bituricensis Archiepiscopus toti Aquitaniæ præsidebat.

Turrim Bituricensem memoravit Sugerius Abbas ante annos D. in epistola ad Radulfum Comitem Viromandensem, & Cadurcus in litteris ad Rotrocum Comitem Perticensem: quæ turris nostra ætate à Bituricis ipsis Regis permissu diruta est. Præter ceteras Avaricū habuit portam Gordanicam, *la porte Gordaine*, fortè à castro Gordonico ita dictam, in veteribus tabulis non omissam; & portam Turonicam, *la porte Tournoise*. Fuit ibi & Amphitheatrū, quod vulgò *Arenas* vocabant, à quo & vicus Arenarum hodieque dicitur, *la ruë des Arenes*. Locus ubi Amphitheatrum fuit, *fossa Arenarum* appellabatur, *la fosse des Arenes*: quæ fossa anno MDCXIX. impleta est, & ex eo loco forum publicum factum, quod Plateam Burbonensem nuncupant, *la Place Bourbon*.

Ea urbs Palatium suum habuit Romani ut existimo operis, quod à Pippino Francorum Rege reparatum esse indicat scriptor ejus æqualis hisce verbis. *Anno* DCCLXVII. *Rex Pippinus Ligere transacto ad Betoricas accessit, Palatium sibi ædificare jubet; iterum Campo Madio sicut mos erat, ibidem tenere jubet: initoque consilio cum proceribus suis, Reginam Bertradanem cum reliquis Francis ac Comitibus, fidelibus suis, in prædicta* Betorica *dimisit*: & infrà. *Rex Pippinus in* Betoricas *per hiemem totam cum Regina sua* Bertradane *in Palatio resedit*. In Palatio igitur Avaricensi quod refecerat magis quàm ædificaverat, novo more non jam Kalendis Martiis, sed Kalendis Maiis tum Conventum Francorum habuit, quem à re *Campum Maium* dicere cœperunt; ibi Bertradam uxorem suam unà cum Comitibus sibi devotis reliquit, VVaifarium insecuturus: & paullo pòst reversus, quòd hiems instabat, ibi cum conjuge anno isto DCCLXVII. hiemavit. In epistola P. Archiepiscopi Bituricensis ad Sugerium Abbatem S. Dionysii, ejusdem Palatii fit mentio. *Unde paratum se in Palatio Domini Regis apud* Bituricas *secundum usus & consuetudines ejusdem civitatis exhibuit*: ubi & discimus Bituricenses non alibi tum quàm Bituricis judicium subire consuevisse, nec Luteciam Parisiorum aut quoquam aliò evocari potuisse.

Agrum Biturigum totum Cæsar *civitatem Biturigum*, Gregorius nunc *terminum* Bituricum, nunc *territorium* Bituricum vocat, sæpiùs absolutè Bituricum, semel Bituricam, supple regionem; Hincmarus de Vita Remigii *pagum Bituricum*; Annales Bertiniani *pagum Bituricum* & *Comitatū Bituricū*; vetus Appendix Chronici Fredegarii non semel *pagum Bitorinum*: quem à pago Autissiodorensi & Masua ejus vico Ligere fluvio dividi indicat, & trans Ligerim *castrum Burbonem*, hoc est Burbonem Archembaldi vel Erchenbaldi in eo pago ponit, *castrum* quoque *Argantomagum* vel *Argentonum* ad minorem Crosam. *Bituriam* mutilato nomine recentiores Historici Latini nuncupavere: at

quo Nostri fecerunt *le Berri*, sublatâ ii. syllabâ. VVillelmus Armoricus *Bituras* quidem vocat Bituriges; regionem autem *Biturium*, necnon *Bituricas oras*.

Urbes, opida, & castra præ ceteris pagi Biturici sunt Albiniacum *Aubigni*; Concurcallum, *Concressaut* corruptè dictum pro *Concressau*; Sacrum Cæsaris, vel Sincerrium *Sancerre*; Mediolanom vel Magdunum *Mehun sur Yevre*; Virsio *Vierzon*; Monasteriolum ad Carem *Menestou sur Cher*; Cella S. Eusicii, *Celles en Berri*; Vastinnum *Vatan*; Exoldunum *Issoudun*; Crazzacum *Gracay*; Dunum Regis *Dun le Roy*; castrum Leprosium *Leuroux*; Castrumnovum ad Carem; Doli *Bourg de Deols*; Castellum Radulfi, *Chasteau-Roux* mendosè pro *Chasteau-Raoul* nuncopatum; Castra *la Chastre*; Argantomagus *Argenton*; Oblincum *le Blanc en Berri*. Igorandis *Aigurande*: Noviodonum Biturigum opidum, quod Cæsar io libro vii. inter Genabum Carnutum & Avarieum Biturigum posuit, *Neuvs sur Baranion*; Catrocium *Charrox*, Linariæ vel Lineriæ *Linseres*; Cullencom *Cullans*; Castrum Meliandi *Chasteau Mesllant*; Firmitas ad Averam, *la Ferté sur Evre*; Bosentiacæ, alias Busentiacum *Busançais*; Castellio ad Angerim *Chastilon sur Indre*; Rusiniacum olim villa, post castellum, ad Crosam fluvium, *Rouffec le Chasteau en Berry*.

A Biturigibus Cubis forsitan *Biturgia* in mediterranea Tuscia condita est, & nomen accepit, Βιτουργία Ptolemæo dicta; *Bituriga* in tabula Peutingeriana, inter Florentiam Tuscorum & Umbronem fluviom; vulgò *Betogi*. Ab eisdem & Bituris, Βιτουρὶς, urbs Vasconum in Hispania Tarraconensi.

BITURIGES VIVISCI ET BURDIGALA BITURIGUM VIVISCORUM.

Strabo *Bituriges* cognomine *Ioscos* (Ἰόσκους) *Gallicam Gentem*, hoc est Celticam nuncupat, & eos solos in Aquitania alienigenas sive allophylos esse scribit, nec eum Aquiranis tributa conferre: itaut eos ex Biturigibus Cubis ortos esse indicare videatur, qui ante Augosti principatum Celtis ac Celticæ provinciæ attribuebantur. Plinio vocantur *Bituriges liberi cognomine Ubisci*, aliàs *Vibisci* inter Santones liberos & Aquitanos, & io Aquitania ponuntur: Ptolemæo *Bituriges Vibisci*, Βιτούριγες οἱ Οὐιβίσκοι in Aquitania quoqoe sub Santonibus. Corruptum cognomen est *Iosci*, ac *Ubisci*; sincerum *Vibisci* ac *Viuisci*, b litterâ in u conversâ. Certè vetus marmor Bordigalense *civitatem Biturigum Viviscorum* Burdigalam caput Gentis appellat: *Augusto sacrum & Genio civitatis Bit. Viv.* & Ausonius *Burdigalensis* à seipso dicitur in Mosella

Vivisca ducens ab origine gentem.

A Biturigibus Viviscis nomen accepit *vitis Biturica*, Columellæ & Plinio memorata, ac vulgò *Bidure* dicta, ut Vineto placet, aut certè *Burdigalensis*, *le Bourdelas*. Bitoriges Vivisci à capite Gentis plerumqoe Burdigalenses dicuntur, *les Bourdelois* aut *Bordelois*: ager vel pagus Burdigalensis, *le Bourdelois*.

Biturigum Viviscorum *emporium Burdigala*, *adjacens stagno maritimo, quod ostia Garumnæ fluminis efficiunt*, vocatur à Strabone. Sed hoc stagnum, vel hic lacus marinmus, hæc ἀμφιθάλασσα nunc Burdigalæ nusquam apparet: fortè *Divona*, apud Ausonium fons Burdigalæ sacer Ptolemæo *urbes Vibiscorum Biturigum*, *Burdigala*, ἡ Βουρδίγαλα, & Noviomagus Νοιόμαγος: ex quibus Burdigala in lib. viii. & in tertia Europæ tabula eidem dicitur *Aquitaniæ urbs insignis*, τῆς Ἀκουιτανίας πόλις ἐπίσημος: Noviomagus intercidit, nisi si fortè est *Solacum*, locus ostio Garumnæ proximus. Aminianus Marcellinus in lib. xv. scribit in *Aquitanica provincia, amplitudine civitatum admodum culta*, *Burdigalam & Aruernos excellere. & Santones, & Pictavos*. Paullinus in epistola ad Ausonium *nitentem Burdigalam* nuncopat; Ausonius ipse *patriam* suam & *natale solum* nominat.

Burdigalam insignem Baccho, fluviisque, virisque,
Moribus, ingeniisqoe hominum, Procerumque Senaro,

& eam inter claras orbis Romani urbes numerat. Eutropius scribit Tetricum Senatorem, Aquitaniæ Præsidem, *apud Burdegalam purpuram sumsisse*. Æthicus *Burdigalam* ab Aquis Tarbellicis lxiv. millia passuum abesse docet, à *Blavuto*, idest Blavia xix. à *Mediolano Santonum* lxii. ab *Aginno* lxxiv. millia: tabula Peutingeriana *Burdegalam* appellat, & inter sinom Aquitanicum ac *Blaviam* collocat. *Burdegalim* & *Burdegalem* quidam vocaverunt; recentiores Franci Anglique *Bordellum* mutilato & corruptonomine Burdigalæ. Incolæ *Bou-deaus*, Nostri *Bordeaux* dicunt.

In Notitiis veteribus provinciarum & civitatum Galliæ dicitur provinciæ Aquitanicæ secundæ *metropolis civitas Burdigalensium*. aliàs *Burdegalensium*, quinque civitatibus præsidens Aginnensium, Ecolismensium, Santonum, Pictavorum & Petrocoriorum: quibus recentiures Notitiæ Satlatum, Malliacum, Locionem, & Condomium, novas civitates provinciæ Burdigalensis addidere. Paulinus in Eucharistico Burdigalæ *Navigeram portam*, id est portum Navalem ita dictam, & *portum spatiosum* commemorat.

Posita est Burdigala ad sinistram seu Novempopulanam Garumnæ fluminis ripam, quæ in occasum Solis ac Pyrenæos montes spectat, & ibidem majorem agri sui partem habet; nec tamen Novempopulanæ provinciæ attribuitur, sed Aquitaniæ secundæ, cujus caput ac metropolis olim habita est, & nunc quoque habetur. Idem Rotomago Veliocassium & Cæsarodonò Toronom, aliisque urbibus videmus accidisse: ex quibus Rotomagus in ripa dextra Sequanæ sive in Belgica cum maxima agri sui portione sita est: Cæsarodunum in læva ripa Ligeris, sive intra fines Aquitaniæ cum magna agri sui parte est positum. At nihilominus tamen Rotomagus Lugdunensi secundæ metropolis attributa, non Belgicæ provinciæ; Cæsarodunum seu civitas Turonorum provinciæ Lugdunensi tertiæ pro metropoli adscribitur, non Aquitaniæ.

A Burda & Gala duobus fluviolis quibus Burdigalensis ager alluitur, non longè à Burdigala, nomen accepisse Burdigalam putant non

nulli, in primis Massonus. Quæ vera esset & ab omnibus admittenda opinio, si Burda & Gala amniculi apud Burdigalam effluerent in Garumnam. At neuter ad eam urbem Garumnâ accipitur. Et *Burdam* quidem fluviolum nusquam reperio, qui Burdigalæ aut uspiam alibi Garumnam augeat: *Ialam* autem tantùm invenio, *Gealum* quibusdam dictum, qui in Garumnam labitur duabus leugis infra Burdigalam, ac vulgò *la Ialle* nuncupatur, & olim *Gala* haut dubiè videtur esse appellatus. In litteris Philippi Pulchri datis anno MCCXCV. memoratur *boca Iala*, *ubi Iala cadit in mare dictum Gironda*; & *Iala*, ac *Iala veteris*, ac *Iala pontis* fit mentio. Isidorus aliter sentit, quum in libro XV. sic scribit. *Burdigalam appellatam ferunt, quòd Burgos Gallos primùm colonos habuerit: quibus antè cultoribus adimpleta est.* Quæ verba fateor me non intelligere. Qui sunt enim hi Burgi Galli? an incolæ Avarici & totius pagi Biturici, *ceux de Bourges*? Quasi verò Biturici seu incolæ Avarici Biturigum Cuborum, jamtum dicerentur corruptè *Burgi*, quum Burdigala conderetur, cujus Strabo meminit Augusti & Tiberii æqualis: aut quasi pro Burgigala vel Biturigala dici potuerit Burdigala. An legendum apud Isidorum *Bardos Gallos*? itaut Burdigalam quasi *Bardigalam* aut *Bardigallam* dictam velit Isidorus à Bardis, Gallorum Vatibus aut Poëtis. An emendandum *Burdos Gallos*, id est falsos Gallos? itaut Bituriges Vivisci qui Burdigalam & Noviomagum condiderunt, ut ait Strabo, Gens Celtica, eo nomine sint designati. Certè Bituriges Vivisci Burdigalæ incolæ jam nec pro meris Celtis haberi poterant, quod se Aquitanis immiscuissent; nec pro veris etiam ac germanis Aquitanis, quòd ex Celtica in Aquitaniam advenissent. *Burdi Galli* isti à quibus Bordigala videtur esse dicta, à Martiale uno nomine appellantur *Burdigali* hocce versu.

Possideat crassi mentula Burdigali.

Quid enim heic aliud *Burdigalus* quam Burdigalensis, seu Biturix Viviscus?

Ceterùm pagus Burdigalensis ut majore ex parte unà cum ipsa Bordigala trans Garumnam est positus, Boios & Medulos similiter Transgarumnicos continet: qui licèt ultra flumen Garumnam siti sint, tamen Aquitaniæ secundæ cum Burdigala attribuuntur. Eodem modo Veliocasses & Caleti citra Sequanam, quo Celtæ à Belgis dividuntur, latè sedes habent; ac nihilominùs simul cum Rotomago urbe quæ & ipsa cis Sequanam est, non Belgis seu provinciæ Belgicæ secundæ, sed Celtis vel provinciæ Lugdunensi II. adscribuntur. Portio igitur Biturigum Viviscorum fuere haut dubiè Meduli & Boii, cùm Burdigalam caput Biturigum Viviscorum pro capite & metropoli habeant etiamnum, & Burdigalensis diœceseos finibus contineantur.

Apud Gregorium in libri VII. capite XXXI. *Gundobaldus erat in urbe Burdigalensi*, & idem nihilominùs in capite XXXIV. *cùm audisset sibi exercitum propinquare* Guntchramni, *Garonnam transiit, Convenas petens*: quasi tum Burdigala fuerit in ripa Garumnæ citeriore vel dextera, non in ulteriore aut sinistra ubi nunc est. Id & videtur indicare Appendix Chronici Fredegarii, ab auctore æquali eorum temporum composita: *Carolus Princeps denuò Ligerem fluvium transiit, & usque Garumnam, vel urbem Burdegalensem, vel castrum Blavium veniens occupavit.* Tam Burdigalam quàm Blaviam cis Garumnam ponit hisce capitis CIX. verbis, ut & in capite CVIII. *Egressi cum Rege suo Abdirama nomine, Garumnam transeunt, & Burdegalensem urbem pervenerunt.* Egressi autem erant ex Hispania quam paullo ante occupaverant Saraceni: quibus si antè Garumna transeundus fuit quam Burdigalam pervenire possent, Burdigala utique tum saltem trans Garumnam erat, hoc est ad ripam fluminis dextram sive Santonicam. Hæc sunt diligenter consideranda: nisi si Historicos nostros omnia susque deque miscuisse, & ordinem rerum ac situm locorum confusis verbis turbavisse volumus: quod leviter facere non debemus, aut credere sine caussa: præsertim cùm eadem eisdem verbis in Annalibus Mertensibus seu in Chronico S. Arnulfi reperiamus, quæ suprà in Appendice Fredegarii.

BLANZIACUM.

Vicus erat pagi Tarvennensis Blanziacum, vulgò *Blangi en Ternois*: ubi Berta Rigoberti Comitis Palatini filia, cùm amisso illustri viro suo Sigifrido, capiti sacrum velamen imposuisset, Ecclesiam ac Monasterium ædificavit, regnante Theodorico Chlodovei junioris filio circa annum D. DCXXC. Quidam *Blanziacum*, alii *Blangiacum* vocant, z in g transeunte, ut *Bruzzias* & *Brugias*, *Verzsacum* & *Vergiacum* (*Vergy*) promiscuè dixerunt, *Virzeium* & *Virgeium*. Ceterùm verisimiliter existimari potest, cùm s inter duas vocales, aut sequente vocali Nostri leniore sono mutarent in z, atque etiamnum mutent, inde factum esse, ut nomina quemadmodum efferebantur scripta legerentur, & littera z in locum s ubique à scriptoribus librorum apud nos substitueretur: *Blanziacum* itaque scriptum esse pro *Blansiacum*; *Verzsacum* aut *Virzeium* pro *Versiacum* aut *Virseium*; *Bruzzias* pro *Brussias*; *Lavarzinum* pro *Lavarsinum*; *Liziniacum* aut *Lizineium* pro *Lisiniacum* & *Lisineium*. Certè Z cùm Græca sit littera, *tantummodo poni in Græcis dictionibus debet*, ut Priscianus in libri I. capite ultimo tradit, qui & adjicit Z *pro ss conjunctis accipi*.

BLASO.

Blaso unà cum Montesorelli & Brioleto memoratur ab Orderico Vitale in libro X. Historiæ, locus in Andicavis ad & trans flumen Ligerim, vulgò *Blaison* dictus. Brioletum autem est *Briolay* ad Lidum vel Lidericum flumen, Sartæ jamjam accessurum. In Vita S. Mauri Abbatis mentio fit *fisci Regii*, *qui Blason nuncupatur*. Monasterio Glannafolio à Chlothario majore Francorum Rege concessi: ex quo apparet *Blasonem* villam quondam Regiam sive fiscalem exstitisse.

BLAVETUM FLUMEN ET OPIDUM.

Blavetum flumen est notissimum in Britannia

nia, *Blavet* hodieque dictum: à quo & *Blavetum* opidum ad ejus oſtium poſitum nomen accepit, *Blaver*. Ejus fluvii mentio fit in Vita Sancti Gildæ his verbis. *Conſtruxit parvum oratorium ſuper ripam fluminis Blaveti ſub eminenti rupe*. Regino quoque qui ante annos DCCLX. Chronicorum libros duos ſcripſit, ejuſdem fluminis meminit, ac *Blavittam fluvium* ſincero & incorrupto nomine appellat. Anno DCCCXC. *Illi* (Brittones) *graviter ab hoſte læduntur*. (à Nortmannis) *Caduntur paſſim, & uſque Blavittam fluvium omnis eorum poſſeſſio diripitur*: quæ verba in Annalibus Mettenſibus etiam reperiuntur. Flumen ergo, ut & caſtrum, primò dictum eſt *Blavitta*, deinde *Blavetum*. Opidum iſtud *Portum Ludovici* à Ludovico XIII. Francorum Rege dictum audivimus Principatu ejus, *le Port Louis*: ſed hoc nomen poſt ipſius obitum exolevit. *Blavitta* fluvius à *blavo* id eſt cæruleo colore aquarum dictus eſt.

BLAVIA.

Auſonius *Blaviam militarem* cognominat, quod præſidium militum haberet, ut etiamnum habet. Eſt enim monti impoſita Garumnæ imminenti, paullo infra confluentes ejus & Duranii, itaut maximum flumen habeat in poteſtate. Æthicus in itinere à Burdigala Auguſtodunum *Blavutum* vocat, & inter Burdigalam ac Tamnum ponit, a Burdigala XIX. à Tamno XVI. millibus diſtans. In ejus codicibus nunc *Blavutum*, nunc *Blautum* reperiri ait Surita; *Blavium* Simlerus, quod melius eſt. Tabula Peutingeriana inter *Burdegalam* ſimiliter & *Tamnum* caſtrum hoc ponit, ſed *Blaviam* ſincero nomine appellat. Gregorius in libro de Gloria Confeſſorum, locutus de Severino urbis Burdegalenſis Epiſcopo & Patrono, ſtatim ſubjicit hæc verba. *Habetur in hoc territorio* (id eſt in territorio Burdigalenſi) *& S. Romanus Presbyter, quem S. Martinus ſepultura locavit. Eſt autem ſepulcrum ejus contiguum Blavienſi caſtello ſuper litus amnis Garonnæ*. Quibus verbis *caſtellum Blavienſe* agro Burdigalenſi ſive Biturigibus Viviſcis adſcribit, non Santonibus. *Charibertum Regem in Blavia caſtello, in Baſilica S. Romani ſepultum eſſe*, Geſta veterum Francorum & Aimoinus tradidere: ex quibus Aimoinus *caſtrum Blaviam* in Aquitania nuncupavit; *caſtrum Blavium* Appendix Chronici Fredegarii; *caſtra Blavia* Annales Mettenſes corruptè pro *caſtrum Blaviam*. Vulgò nunc dicitur *Blaye*. Blaviam autem ſeu Blaiam *promunturium Santonum* a Ptolemæo appellari exiſtimat Olivarius, qui Mellam adnotationibus illuſtravit.

In Notitia Imperii Rom. ſub diſpoſitione V. S. Ducis tractus Armoricani & Nervicani reperitur *Præfectus militum Garronenſium* vel *Carronenſium Blabia*: & *Blabia* hæc nunc ab omnibus ferè pro *Blavia* noſtra habetur. Plinius quidem *Aquitaniam à Garūna ad Pyrenæi montis excurſum Aremoricam antè dictam* ait: & Notitia ſuprà laudata, *extendi tamen tractum Armoricani & Nervicani limitis per provincias V. per Aquitanicam* I. & II. *Senoniam*, II. *Lugdunenſem* & III. affirmat. Nihilominùs Blaviam heic caſtrum Aquitaniæ locum habere poſſe non puto: cùm conſtet Armoricanum tractum Ligere & Sequana fluviis, ſeu Lugdunenſis II. & III. finibus terminari; nec unquam (quidquid dicat Plinius & Notitia) ora Aquitanicæ ſecundæ & Novempopulanæ, multo minùs provincia Aquitanica I. quæ a mari remota & mediterranea eſt, *Armorica* aut *Armoricani tractûs* nomine à quoquam fuerit deſignata. Certè in tractu Armoricano Venetos, Oſiſmios, Mannatias, vel potiùs Namnetas, Aletum, Conſtantiam, Rotomagum, Abrincatas, Grannonam ponit Notitia ipſa Imperii: quæ omnia loca ſunt pars provinciæ Lugdunenſis II. pars tertiæ inter Ligerim & Sequanam: à quibus plurimum abeſt Blavia, caſtrum Aquitaniæ Garumnæ adſitum. Itaque pro *Blabia* libenter in Notitia Imperii emendaverim *Blabita*, crediderimque *Blavittam* caſtrum Armoricæ maritimum, quod & *Blavetum* nomine fluvii ſui appellant, ibi deſignari.

Pagus Blavienſis vulgò dicitur *le Blaignez*, ut ager Frontiacenſis *le Frouſaguez*, ager Cuſacenſis *le Cuſaguez*.

BLESA FLUVIUS ET BLESENSIS PAGUS IN BELGICA.

Bleſa fluvius, vulgò *Bliets* dictus, alluit vicum Bleſam *Bleiſſ*, Otvillare *Otvveiler*, Altoſtate *die Alteſtat*, Limpachium *Limpach*, Bleſam caſtellum *Blieſ-caſſel*. & ad Gemundam *Gnemund* Saravo accipitur. Ab eo flumine eoque caſtello nomen accepit haud dubiè *pagus Bleſenſis*, Nithardo in libro I. memoratus, qui pagos *Tullenſem*, *Odornenſem*, *Bedenſem*, *Bleſenſemque* conjunctim enumerat. Pagus Bleſenſis, *Bleſitchouva* appellatur Germanico nomine, compoſito ex *Bleſit*, id eſt Bleſenſis, & *chouva*, hoc eſt pagus: poniturque inter *Sarachouvam* & *Albechouvam*, id eſt Saravenſem & Albenſem pagos, in Diviſione Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta. Hic pagus per me primum omnium illuſtratus, doctis innoteſcet: quem Aubertus Miræus à loco Treviris propinquo *Blis* dictum eſſe exiſtimat. Olim arbitratus ſum *Bleſenſem pagum*, quoniam à Nithardo ponitur prope Partenſem pagum & utroſque Barrenſes, nomen habere à flumine *Bleſa* in Matronam decurrente, aut à caſtello cognomine quod alluit. Bleſa autem vulgò dicitur *Blaiſe*, cùm flumen tum caſtellum; aliàs *Bloiſe*. Sed nunc non dubito, quin priori ſententiæ ſtare oporteat. Certè legi litteras Caroli Magni, in quibus *cellam Salonam in pago Salnenſi*, *cum Blithario villa ſuper fluvium Sarea* (id eſt Saram aut Saravum) *& Bleſâ* memorari invenio. *Bleſa* autem hæc, eſt villa *Bleiſſ* vulgò dicta, ad *Bleſam* flumen poſita.

BLESENSE CASTRUM ET PAGUS BLESENSIS IN CELTICA.

Bleſenſium primus meminit ſemel atque iterum Gregorius Turonicus Epiſcopus in libri VII. Hiſtoriæ Francicæ capitibus II. & XXI. quum ait *Aurelianenſes cum Bleſenſibus junctos mortuo Chilperico in Dunenſes irruiſſe*; & ut cuſtodiretur Eberulfus qui in Baſilicam S. Martini confugerat, *Aurelianenſes atque Bleſenſes*

vicissim ad has excubias venisse anno Domini DXXCIV. In Vita Ludovici Pii Imperat. anno DCCCXXXIV. & in Vita Aigulfi Monachi Floriacensis cujus patria fuit, atque apud Aimoinum in libri IV. capite ultimo & XLII. *castrum Blesense* nuncupatur; *Blisium castrum* in Annalibus Bertinianis anno DCCCLIV. *Blesum castrum* alus. In quodam veteri nummo legitur *Bleso castro*: quod nunc opidum est celebre in Carnutibus, vulgò *Blois*. Massonus putat *Corbilonem* à Strabone appellari.

Hic locus *pago Blesensi* nomen dedit, *le Blaisois*, qui *pagus Blesisus* nuncupatur in Capitulis Caroli Calvi, & prope Aurelianensem ponitur: dedit & nomen Comitibus Blesensibus, quorum illustris est memoria: quorũ originem Johannes Parisiensis in Memoriali Historiarum enarrat his verbis. *Rollonis fuit cognatus Gello, & socius itineris & bellorum, cui pro pace tradidit Carolus Simplex Montem qui Blesum dicitur cum territorio circumstante. Qui baptizatus sicut ceteri, castrum bonum in prædicto loco construxit*, (id est arcem) *fuitque primus Comes Blesensis*. At multo ante Caroli Simplicis Principatum locus iste Blesensis à monte suo dictus, castrum erat & vocabatur: ut suprà notavimus.

BLITERA SEPTUMANORUM.

Quæ Straboni *Blitera*, Βαιτέρρα πόλις ἀσφαλὴς ad Obrim sita, Mellæ inter urbium quas habet Gallia Narbonensis opulentissimas, *Septumanorum Blitera*; Plinio *Blitera Septumanorũ* vocatur, adnumeraturq; coloniis provinciæ Narbonẽsis hisce verbis. *In mediterraneo Colonia, Arelate Sextanorum*, *Blitera Septumanorum*, *Arausio Secundanorum in agro Cavarum, Valentia, Vienna Allobrogũm · opida Latina, Aquæ Sextiæ*, &c. Ita Plinius (ni fallor) est restituendus adjectione unius litteræ, *Colonia* pro *Celonia*, quæ in editis libris menda reperitur. Arelatum autem & Arausionem, & Valentiam, ac Viennam Colonias fuisse constat: quas inter cùm Bliteras suas numeret Plinius, dubitari jure non potest, quin eam urbem pro colonia similiter habuerit. A Claudio Ptolemæo Geographo *Betira* aut *Betira*, Βαιτίρρα, *Volcarum Tectosagum urbs mediterranea* dicitur, corruptè ut putat Casaubonus pro Bliteræ Βαιτίρρα. Sed Casaubono non accedo, & utrumque nomen sincerum esse arbitror.

Nam Itinerarium Hierosolymitanum & Idatius *civitatem Biterras* vocant; *Biterras* & Severus Sulpicius, & Julianus Toletanus Archiepiscopus; Gregorii Nostri vet●rimi codices nunc *Biterris urbem*, nunc *Bitturensim civitatem*, ac *Biturrensim* mendosè; Appendix Fredegarii *regionis Gothicæ urbem famosissimam* Biteris. Tabula Peutingerianæ *Beteras* nuncupat, & inter Cesseronem ac Narbonem collocat, à Cesserone XII. à Narbone XVI. millibus passuum distantes; at Æthicus in Itinerario *Beterras* non semel inter Arauram sive Ceseronem & Narbonem; à quibus *Sep. Baterr.* id est Septimani Bæterrenses in antiqua inscriptione Narbonensi dicuntur. Surita non solùm in omnibus Æthici codicibus, sed etiam in Plinii veteribus exemplaribus *Baterras* scriptũ reperiri affirmat. Lucas Holstenius quædam ad Ortelii Thesaurum Geographicum adnotavit: quæ adnotationes ipso mortuo Romæ anno MDCLXVI. sunt publicatæ. Ibi Holstenius ait, nummum se à Peirescio accepisse, inscriptum Βητιρρατῶν: ob idque *Bliteras* corruptum esse nomen existimat, & Λ in locum Α malè substitutum, nec ΒΛΙΤΕΡΑ apud Strabonem, sed ΒΑΙΤΕΡΑ, item apud Mellam non *Blitera*, sed *Baitera seu Betera* scribi oportere, & in Plinii priscis codicibus non *Blitera*, sed *Beterra* rectè legi. Verum enim fuisse olim civitatis nomen *Beterra* & *Beterra*, Βήτιρρα & Βητίρρας: pro quo Stephanus *Betarra* Βαίταρρα habeat. Ita Holstenius: cujus sententiæ non accedo. Nummus quidem ab ipso laudatus Βητιρρίων potiùs inscribi debuit, quàm Βητιρρατῶν, ut lex analogiæ docet.

In veteribus Notitiis provinciarum ac civitatum Galliæ nunc *civitas Beterrensium* appellatur, in provincia Narbonensi I. tertium obtinens locum; nunc *civitas Betterensium*. atque etiam *Biturnensium* vel *Biturrensium* quod corruptum est nomen. Gervasius Tilleberiensis & recentior Notitia Episcopatuum Galliæ Episcopum *Bitterensem*, aliàs *Biterrensem*, secundum numerant inter Antistites Narbonensi Vasconiæ Archiepiscopo suffragantes; alia Notitia tertium. Hæc urbs vulgò *Beziers* nuncupatur: quam falsò Jos. Scaliger in Volcis Arecomicis esse semel atque iterum asserit, cùm à Ptolemæo Volcis Tectosagibus attribuatur.

Ager Biterrensis, seu *pagus Biterrensis*, à Juliano Toletanæ Sedis Archiepiscopo *Biterrense territorium* vocatur, ab incolis *le Bezares*: uti pagus Carcassonensis *le Carcasiés*; ager Agathensis *Agadez*.

Diœcesi Biterrensi continentur Biterræ, Salvianum *Sauvian*; Ripa alta vel Ripalta *Ribaute*; Capraria *Cabriere*, Villamagna *Villemagne*, Roccarotunda seu Rupesrotunda *Roqueredende*.

BOBACUM.

Haud procul à civitate Secusterone in provincia Narbonensi II. *Bebacum* est vicus, vulgò *Benvens*, aut *Bevons*. Alii *Bobacum*; quidam *Badonum*; plures *Bodanum*; nonnulli *Babacum* aut *Babocum* appellant, locum vetustissimo sub Gundobado Rege Burgundiæ Monasterio nobilem. In quibusdam tabulis corruptum est loci ejus nomen. *Benons* enim nuncupatur pro *Bevons* transpositis litteris.

BOBÆ AMBIANORUM.

Rigordus in anno MCXXCIV. *castrum quod Bovas* vocant, prope Ambianos commemorat; & VVillelmus Britto Armoricus in libro II. Philippidos, qui *Bebas* nuncupat, atque ita describit.

> Inter quæ castrum Bobarum nomen habebat
> Clarius & titulis, & gente, situque; decorum
> Turribus, & muris; fossis, valloque superbum.

Nomen hodieque retinent *Boba* vel *Bova*. Dicuntur enim *Boves*, olim castrum, nunc vicus ignobilis in Ambianis, ad fluvium qui apud Samarobrivam in Suminam decurrit.

BODOBRIGA.

Bodobriga in provincia Germania prima præsidium militum Ballistariorum cum Præfecto suo habuit, inter Bingium & Confluantes posita, ut docet Notitia Imperii Rom. in qua reperitur sub V. Sp. Duce Mogontiacensi *Præfectus militum Ballistariorum Bodobriga.* In tabula Theodosiana *Bontobrica* vocatur, & ponitur *Vosaviam* inter & *Confluentes*, à Confluentibus IX. à Vosavia VIII. m. p. distans. At in Itinerario Æthici *Boudobrica*, aliàs *Baudobrica* dicitur, & malè collocatur inter Antunnacum & Bonnam: cùm Antunnacum potiùs sit ad flumen Rhenum positum Bodobricam inter & Bonnam. In libri rerum memorabilium à Bernardo gestarum capite XI. *Vicus magnus, qui supra Rhenum situs est, & nominatur Bobardus.* Item, *Transeunte Sancto prope vicum in litore Rheni positum, quem Bobardum vocant.* Vulgò *Bopparten*, vel *Bopart* eum locum nuncupari Simlerus & Cluverius observavere; *Bobardum* ex *Bodobriga* aut *Baudobrica* ante annos quingentos factum esse non observavere.

BOII CELTICA GENS.

Boii qui trans Rhenum incoluerant, & in agrum Noricum transierant, Noreiamque oppugnarant, Helvetiis domo emigrantibus socii cum XXXII. capitum millibus adjuncti sunt, ac unà cum eis à Romanis prœlio superati. Quos cùm Caius Cæsar victor omnes obsidibus armisque traditis in deditionem accepisset, Helvetios quidem, Tuliogos, Latobrigos ac Rauracos in suos fines redire jussit: *Boios verò petentibus Æduis, quòd egregia virtute erant cogniti, ut in finibus suis collocarent concessit: quibus illi agros dederunt, eosque postea in parem juris libertatisque conditionem atque ipsi erant receperunt.* Hæc Cæsar in libro I. scribit: qui & in libro VII. *Boios* istos *non magnis facultatibus* fuisse, *civitatemque fuisse exiguam & infirmam* ac tenuem tradit, utpote hominum millium circiter XII. aut XV. ac Æduis proximos facit conjungitque his verbis. Cæsar Avaricum obsidens *de re frumentaria Boios atque Æduos adhortari non destitit: quorum alteri quòd nullo studio agebant, non multum ad juvabant; alteri non magnis facultatibus, quòd civitas erat exigua & infirma, celeriter quod habuerant consumserunt. Summa difficultate rei frumentaria affecto exercitu, tenuitate Boiorum, indiligentià Æduorum.* &c. Idem eodem in Commentario *Boios stipendiarios Æduorum* appellat, & *Gergobiam, Boiorum oppidum, quos Helvetico prælio victos ibi Cæsar collocaverat, Æduisque attribuerat,* à Vercingetorige *oppugnatam* esse prodit: quam Gergobiam Boiorum, *Molinas* nunc esse quidam cum Massono putant, caput pagi Burbonensis, *Moulins en Bourbonnois,* Sampson eam cum Gergouia Aruernorum confundit, & ex duabus duarum Gentium civitatibus unam facit: quem errorem in Augustonemeto refellimus. Plinius *Boios* in Gallia Lugdunensi vel Celtica ponit inter Carnutes & Senones, rectè omnino. Cùm enim Ædui sint Celtæ, seu Galliæ Celticæ gens, uti omnes uno ore consentiunt: apparet *Boios* Celticæ quoque Lugdunensive Galliæ attribui necessario oportere, quandoquidem in finibus Æduorum sunt collocati. Verba Plinii sunt in libri IV. cap. XVIII. de Lugdunensi Gallia. *Intus autem Ædui Fœderati, Carnuteni Fœderati,* Boii, *Senones.* Carnutes & Senones flumen Ligerim atringunt, à quo fluvio, & à Biturigum finibus Boii non multum videntur abfuisse: cùm Cæsar se ex Lingonibus per Senonum agrum atque Carnutum ad Boios profectum esse scribat in libro VII. & Vercingetorigem *rursus in Bituriges exercitum reduxisse, atque inde profectum, Gergobiam* Boiorum *opidum oppugnare instituisse.* Tacitus in libro II. Historiarum eorumdem Boiorum meminit, & rectè Æduis seu quibusdam Æduorum pagis proximos facit, cùm in finibus Æduorum sedes ipsi haberent. *Maricus* (inquit) *quidam è plebe* Boiorum, *concitis* VIII. *millibus hominum, proximos Æduorum pagos trahebat: cum gravissima civitas* (Æduorum) *electâ juventute, adjectis à Vitellio cohortibus, fanaticam multitudinem disjecit. Captus in eo prælio Maricus assertor Galliarum & Deus, (nomen id sibi indiderat) ac mox feris objectus, quia non laniabatur, stolidum vulgus inviolabilem credebat; donec spectante Vitellio interfectus est.* Omnino Augustoduni in media Amphitheatri arena feris objectus est Maricus, *spectante Vitellio* Augusto *ac stolido vulgo*: objectus inquam est feris à gravissima civitate Æduorum, quorum caput Augustodunum, qui ipsum fuderant ac ceperant.

Marlianus Boios *hodie Borbonios dici* asserit: quem Massonus in descriptione Galliæ, & Samson, aliique recentiores Geographi sequuntur. Ex quibus Samson *Boios* ita pro pago Burbonensi, *le Bourbonnois*, accipit, ut partem pagi Burbonensis Biturigum Cuborum, partem Segusianorum esse, seu Ecclesiæ Bituricæ Lugdunensique diœcesi attribui fateatur. Boios Burbonenses esse, eo faciliùs & patrum nostrorum & nostræ ætatis Geographi sibi persuasere, quòd Cæsar Gergobiæ Boiorum à Vercingetorige oppugnatæ subsidio venire festinans, per agrum Senonum & Carnutum tetendit in Boios, & apud Genabum Carnutum *exercitum Ligerim traduxit, atque in* Biturigum *fines pervenit, opidumque* Biturigum *positum in via Noviodunum (Neuvy) oppugnare instituit. At Vercingetorix, cognito Cæsaris adventu, oppugnatione* Gergobiæ *destitit, atque obviam Cæsari profectus est.* Quæ Julii Cæsaris narratio indicat, Boios si non in Biturigibus Cubis, certè saltem eorum finibus proximos fuisse, & in pago qui Burbonensis nunc dicitur habitavisse. Falsum tamen est quod ait Samson, Boios *inter Æduos, Aruernos ac* Bituriges à Cæsare, vel ab Æduis permissu Cæsaris *collocatos* esse, cùm non alibi quàm in ipso Æduorum agro sint positi. *Gergobiam* Boiorum *opidum* sive Gergouiam à Gergouia Aruernorum differre, in Aruernis docuimus, Samsonemque erroris arguimus.

Qui sunt ergo Boii? dicet aliquis. Equidem in Æduorum finibus quærendos eos esse non procul à Biturigibus contendo, auctorem Cæsarem secutus: sed cùm longè lateque pateant Æduorum fines; & IV. diœceses contineant, ubi inveniri Boii possint, non facile dictu est: cùm civitas exigua fuerit ac tenuis, & unius tantùm opidi, atque paucorum capitum ac agrorum. Haud difficulter accesserim Coquil-

lio, afferenti partem pagi Burbonensis, sed eam tantummodò, quam Liger & Elaver claudunt, & ubi Molinæ sunt, quæ hodieque Æduis seu Augustodunensi diœcesi adscribitur, *Boios* veterum esse. Addit Coquillius Burbonensis pagi primùm fuisse Burbonem modò, Muratum atque Cantiliam: postea eum pagum sensim crevisse, & de Biturigibus, de Aruernis, de Forensibus seu Segusianis, & de Nivernensibus multa sibi loca adjunxisse, itaut IV. Episcopatibus nunc attribuatur, Augustodonensi ac Nivernensi Æduorum, diœcesi Bituricæ, Ecclesiæ Claromontensi Aruernorum.

BONCONICA.

Tabula Theodosiana quæ & Peutingeriana, *Bonconicam* inter Mogontiacum & Borgeromagum collocat. *Mogontiaco* IX. *Bonconica* XI. *Borgetomagi* XIII. *Noviomagus* XII. *Tabernis* XI. *Saletione* XVIII. *Brocomagus* VII. *Argentorato* XII. Ibidem à Bonconica ad Brocomagum *silva Vosagus* pertinet, & millibus ampliùs LX. in longitudinem patet. Æthicus in itinere à Mediolano per Alpes Penninas Mogontiacum *Banconicam*, vel (ut in quibusdam codicibus scriptum repetitur) *Bonconiam* appellat, & *Bormitomago* id est Borbetomago, ac Mogontiaco mediam interponit, ut tabula suprà laudata; à Mogontiaco XI. à Bormiromago XIII. millibus passuum distantem. Bonconica vel Bauconica nunc vocatur Oppenhemiom, *Oppenheim*, locus ad Rhenum non ignobilis hodieque inter Mogontiacum & Borberomagum vel Vormaciam.

BONNA.

Nummo Augusti adscribitur *Colonia Iulia Bonna*: quam tamen Coloniis Romanis adnumerari non video. *Bonna* inter Coloniam Agrippinam & Antunnacum posita est, & à Colonia XI. ab Antunnaco XVII. millia passuum abest, ut docet Itinerarium Æthici. In tabula Theodosiana ejus mentio fit his verbis. *Agrippina* XI. *Bonna* VIII. *Rigomagus* VIII. *Antunnaco* VIII. *Bonna* non semel meminit Tacitus, ubi hiberna primæ legionis; meminit Ptolemæus, cui Βόννα dicitur proxime Coloniam; meminit & Ammianus Marcellinus in libro XVIII. inter Novesium & Antunnacum, necnon Vita Pippini Francorum Regis ab auctore æquali scripta his verbis. *Rex Pippinus cum magno triumpho iterum ad Renum, ad castrum cujus nomen est Bonna, veniens.* *Bonna castrum super Rhenum flumen* vocatur similiter in Pactione Karoli & Heinrici Regum Francorum Occidentalium & Orientalium anno DCCCCXXIV. Annales Fuldenses in anno DCCCLXXXI. *Bunnam civitatem* impropriè appellant, *in finibus Ribuariorum*, ipsamque & Agrippinam Coloniam à Nordmannis unà cum Ecclesiis & ædificiis incensas esse tradunt. Vulgò Germani *Bon* vocitant, Nostri *Bone*. Drusus *Bonnam & Genosiam pontibus junxisse classibusque firmavisse* dicitur Floro MS. in capite ultimo libri IV. ubi libri editi mendosè *Bononiam & Gesoriacum* habent. Ego *Bonnam & Novesiam* restituendum puto, non uti Cluverius, *B. & Mogontiacum*. Certè ait Tacitus in libro V. Histor. *profectum Cerialem Novesium Bonnamque ad visenda castra quæ hiematuris legionibus ibi erigebantur*: & in libro IV. *Bonnam hiberna I. legionis*, *Novesium* XIII. fuisse tradit, & *castra Bonnensia* vocat.

Ceterùm bonna linguâ Gallicâ limitem ac terminum significat, ut veteres scriptores nostri ac priscæ tabulæ docent. Itaque castrum Bonna hoc forsitan nomen accepit à Gallis, quòd ibi fines Ubiorum essent.

BORBETOMAGUS VANGIONUM QUÆ ET VVARMATIA.

Vangiones à Cæsare, à Plinio, à Tacito, atque Ptolemæo unà cum Nemetibus memorantur, populus Germaniæ, qui transito Rheno, in sinistra fluminis ripa consedere: de quibus notissimus est Lucani versus in libro I.

> Et qui te laxis imitantur Sarmata bracis
> Vangiones.

Οὐαγγίονες à Ptolemæo dicuntur, & eorum urbes duæ ad Rhenum, altera *Borbetomagus* vel *Borvetomagus*, Βορβητόμαγος, quæ & primaria; altera Argentoratum, ambæ in superiore Germania, quæ & provincia Germania prima nuncupatur. In tabula Theodosiana vel Peutingeriana *Borgetomagus* vocatur, & inter Bonconicam ac Noviomagum ponitur: Æthico in Itinerario provinciarum *Bormitomagus* non semel, nunc inter Bonconiam & Noviomagum, nunc inter Mogontiacum & Noviomagum Nemetum: *Bormitomagus* inquam corruptè pro *Borvitomagus*, id est Borbetomagus. Certè in aliis Æthici codicibus scriptum reperitur *Borbitomagus* rectè, in aliis *Bormitomagus*, ut Surita asserit.

Ea urbs more multarum Galliæ urbium, nomen Gentis cujus caput erat, postea accepit, & *Vangiones* appellata est. In Codicis Theodosiani libro XIII. legimus rescriptum Impp. Valentiniani & Valentis AA. ad Musophilum Vicarium Africæ, *datum Vangionibus*: & in Notitia Imperii Romani *Præfectus militum secunda Flavia Vangiones* reperitur. Apud Ammianum quoque in libro XV. *Vangiones* inter urbes *primæ Germaniæ*; & apud Hieronymum in epistola ad Agerochiam *Vangiones longa obsidione deleti* ab Alanis & Vandalis. *Vangionem* etiam reperi in Annalibus Tilianis.

Vangionum civitas vocatur à Sulpicio in libro I. de Vita S. Martini, aliisque, necnon *urbs Vangionum*: in Annalibus Bertinianis, in rebus anni DCCCXLIII. *Vangium* corrupto & truncato nomine pro Vangionum: in veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ nunc simpliciter & absolutè *civitas Vangionum* inter provinciæ Germaniæ I. civitates quarta & ultima; nunc *civitas Vangionum* VVarmatia; nunc *civitas Vangionum, id est* VV*armatia* vel *Guarmatia*, aliàs *Garmatia*; nonnumquam & *civitas Vangionum, id est* V*uarmacia*. V*uarmatiam* & Fredegarius ac Aimoinus; quidam è nostris scriptoribus & V*uarmaciam* appellant. At Zacharias PP. in epistola ad Bonifacium Mogontiacensem Episcopum, & Eginhardus, ac Theganus, atque Annales Nazariani, aliique V*uormaciam civitatem* aut V*urmaciam* nuncupant; Poëta Saxo in libris de Gestis Caroli magni V*uormātiam*

urbem. Dicta est igitur *Vuarmatia* vel *Guarmatia*, nec non *Vuarmacia*. Dicta est sæpiùs & *Vvormacia*, nonnomquam & *Vvormatia*. Ego scribi oportere puto *Vormaciam*, & ita appellandam esse hanc urbem, potiusquàm *Vvormatiam*, aot *Vvarmatiam* vel *VVarmaciam*. Nam ex *Borbetomagi* nomine mutilato Nostri fecete (ni fallor) *Bormagum*; ex Bormago *Vormacum*, b in u, g in c ex more conversis: ex Vormaco demum facta *Vormacia* est; itaut duo u in prima nominis syllaba, & t in pænultima ferre non possim. Certè hodieqoe Nostri à Vormacia *Vormes*, ac Germani *VVorms* nuncupant.

Pagus Vangionum vocatur ab Eginhardo in Annalibus, in rebos anni DCCCXXIII. *pagus Vvormaciensis*; in Annalibus Bertinianis *VVormazfelda* composito nomine Germanico, id est Vormaciensis campus sive ager. *Feld* enim Germanis campus est. *In Ducatu Ribuariorum Vvormazfelda, Sperohgouvvi*.

BRACCUM SACCUM.

Braccum Saccum in veteribus tabulis appellari reperio castrum in pago Andecavino ad fluvium Albantiam, *Aubance*, quod vulgó *Brissac* nuncupatur, Ducatûs titulo illustre, *Brisacum* aliàs dictum. Fulco Richinus in rebus gestis Andecavensium Comitum, quas Lucas Acherius noper edidit, *castrum Brachesac* appellat, nomine ad *Braccum saccum* proxime accedente, atqoe inde deducto. *Invasit me iterum idem frater*. (Gaufridus Barbatus) *ponens obsidionem circa quoddam castrum meum quod vocabatur Brachesac*. An à *bracco* vel braccone, (ita Germani, ac in primis Franci canem venaticum & sagacem appellabant) & à *sacco* nomen compositum acceperit, incertum est. Ejusmodi certè canem hodieque Germani *brachen*, Angli *brache*, Batavi *brack*. Nostri *braque* nuncupant. Locum huncce veteres Historici, qui patriâ linguâ scripsere, *Brochesac* etiam vocaverunt. In priscis monumentis Latinis *Brigidisaccum* dici, quidam asserunt: quod oomen me nusquam reperire memini. Buchananus in libro II. Rerum Scoticarum rupturam à Nostris *brecht* dici ait, & *briser* rumpere vel frangere: & inde cum Brisiacum in Alesatia, *Brisac*, tum Brisiacum in Andibus *Brissac* deduci affirmat. Cujus ego conjecturæ nequaquam accedo, cùm *Braccum saccum*, & *Brachesac* ac *Brochesac* priscæ appellationes castelli hujus in Andicavis, ab ista ruptura, *breche* au *brisure* vulgò dictâ, longissimè recedant.

BRACHBANTUM.

Pagi Brachantensis primùm fit mentio in Vita S. Gudilæ Virginis, quæ in eo *pago Brabatensi* corruptè dicto nata esse dicitur, regnantibus Dagoberti filiis Sigiberto atque Chlodoveo: Gudila autem hodieque Brucsellæ in Brabantia colitur. *Brachbanti* vel *Brachanti* in Vita S. Hucberti Tungrensis Episcopi fieri qooque mentionem video: qui Antistes administrante Regna Francorum Carolo Martello per totam *Arduennam*, *Taxandriam* atque *Brachbantum* vel *Brachbante* templa diruisse, fregisse statoas, Ecclesias struxisse dicitur. In litteris Domini Ludovici Imper. de divisione Regni sui inter filios, *Braghentum* vocatur, poniturqoe inter *Albaniam* & *Franderes* seu Flandriam. In Divisione Regni Lotharii à Ludovico & Carolo Regibus anno DCCCLXX. facta, quæ Capitulis Caroli Calvi Franc. Regis, & Annalibus Bertinianis inserta est, *Brachantum* nuncupatur, & ponitur inter Toxandros & Camaracenses, quatuorque habere Comitatus dicitur bis verbis. *Comitatum Texandrum: in Brachanto Comitatus IV. Camaracensim*. Ex quo intelligitur Bracbantum vel Bragbentum satis amplum & spatiosum exstitisse, cùm in eo quatuot fuerint Comitatus vel minores pagi.

Sigebertus in Chronico *Brachbantum* appellat in rebus anni OCXXXIII. in anno MV. semel ac iterum *provinciam Brachatensem* mendosè pro *Brachantensem*, ut sæpe aliàs; (quemadmodum & *Brachantum* non raró scriptum aut excusum reperitur pto *Brachantum*) in anno MLIX. *pagum* item *Brachatensem* aut *Brachatensem*. *In pago* (inquit) *Brachatensi iuxta Tornacum, colubri prælio inter se concurrunt*. *Turnacum* igitur civitas Bracbanti tom erat, quæ nunc Flandriæ attribuitur, non Btabantiæ: quod & docer Anselmus in Chronico, hisce in anno MCXIII. verbis. *In pago Brachatensi circa Tornacum nix tanta cecidit, ut & silvas fregerit*. *Ganda* quoque Bracbanti olim fuit, quæ nunc est Flandriæ. Certè in litteris Ludovici Aug vocatur *Einhardus Abbas ex Monasterio quod dicitur Ganda, quod situm est in pago Brachbatense, constructum in honore S. Petri, ubi etiam S. Bavo corpore requiescit*.

Sigebertus incolas Bracbanti sive Bracbantenses, *Bratuspantes* nonnumquam vocat, nomine Bratuspantii opidi Bellouacorum, quod apud Cæsarem repetitur, ineptè genti à Bellouacis valdè remotæ attributo. Certè *Ansfridum* quemdam memorat anno OCCCXCVII. *Comitem Bratuspantium*, qui fuerit postea Trajectensium Episcopus: & in anno MXII. *Heinricus* (inquit) *Imperator Godefridum Ducem in fines Bratuspantium mittit ad obsidendum castrũ Louanium*. Est autem Louanium hodieque in Brabantia. Sic & Anselmus in anno MCXXXIV. *congregationem Malisuensis Ecclesiæ quæ est in Brachanto*, commemorans, satis indicat tum Malisnas vel Maalinas Bracbanti ita fuisse, ut sunt hodieqoe Brabantiæ.

A *Brachanto* ethnicon fit *Brachantensis*; à *Brabantia Brabantus*, & plerumque *Brabantio* in recentioribus nostris annalibus: unde hodieque Brabantiæ incolæ vocantur *Brabançons*.

Brachantum quæ *Brabantia* Latinis scriptoribus recentioribus, Nostris *le Brabant* ex parte nuncupatur, olim ab Alosto & Ganda usque ad Turnacum, aut etiam usque ad Condate pertinebat, si qua Miræo fides habetur.

Brachantum autem, ut & Austerbantum vel Austrebantum, & Testrabentum vel Testrebantum nomina sunt Germanica à Francis natione Germana pagis regionibusve olim imposita. Limes enim Germanicè *bant* dicebatur. *Regionum* limites ac confinia linguâ suâ vocari *Bant* ait VVendelinus Belga: qui *Testrebantum* (*Testerbant*) Taxandriæ limitem interpretatur; Austrebantum (*Osterbant*) ortivum limitem diœceseos Camaracensis; Bracbantum

Brackbant) Arboricorum limitem quasi *Arborickbant*. Ego Bracbantum ad quosvis alios potiusquàm ad Arboricos retulerim, qui nulli usquam sunt, cùm apud Procopium Arborychorum nomine corrupto Armorici proculdubio designentur. Austrebantū autem ortivum Neustriæ limitem interpretari convenit. Erat enim hic pagus, ingentium olim Regnorum Austriæ Neustriæque sub nostris Regibus terminos, ab Austria Scaldi flumine divisus, & in extremis Neustriæ finibus positus.

BRAGERIACUM.

In tabulis anni MCCLI. & anni MCCXXCIX. aliisque *Brageriacum* vocatur, in nonnullis *Brageracum*, vulgò *Bergerac*, quod est opidum in Petrocoriis nobile, Duranio flumini impositum inter Limolium *Limeil* & Castellionem *Castillon*.

BRAIUM SENONUM, BRAIUM CARNUTUM, ET DE BRAIIS.

Braium olim linguâ Gallicâ lutum significabat. Hoc me docuit liber vetus Miraculorum S. Bernardi Claravallensis Abbatis, qui est cento ex multorum scriptis confutus, hisce verbis. *Castrum Braium, quod lutum interpretatur*. Sermo est de Braio ad Sequanam in Senonibus, *Brai sur Seine*, inter castrum Triangulum *Trainel* & Monasteriolum *Monstereau* posito: quod & *Braiacus munitio* dicitur in Chronico Senonici Monasterii Sancti Petri Vivi. *Erat Miles Burchardus nomine, & uxor illius Ildegardis: qui habebant munitiunculam in pago Senonico super Secanam fluvium, qua Braiacus dicitur, in locis palustribus* Idem *Braicus* dicitur in Chronico Ecclesiæ Senonicæ. Est & duplex Braium ad Suminam *Bray sur Somme*: & Braium ad dextram Ittæ fluminis ripam in Veliocassibus Normannis positum, in Gestis Ludovici VII. Francorum Regis memoratum, vulgò *Braye* dictum: & Braium *Bray* ad Hormentionē flumen non longè à Sinemoro in pago Alesiensi. Non procul à Gornaco Ittæ apposito est silva nomine Braium, vel silva Braiensis, *Bray* vel *la forest de Bray*, à qua Firmitas in Braio cognominatur, *la Ferté en Bray*. Citra flumen Ittam in Bellovacis locus est Braium *Bray*, ad amniculum qui in Taram defluit, & pagus exiguus loco cognominis, Braium nuncupatus *Bray*, planus, humilis, compascuus, in quo multa & magna sunt stagna. Ibi sunt Hosdencum, *Houdant en Bray*, Villa in Braio *Ville en Bray*, Turris in Braio *Tour de Bray*, Puteoli in Braio *Piseux en* Bray, Ontiom in Braio *Onsenbray*, multique alii vici. *Castrum quod Braium vocant*, Rigordus & VVillelmus Britto in anno MCXCI. commemorant, quod à luto nomen invenit, & vulgò Braye *Comte Robert*. vel Bray *C. R.* id est Braia Comitis Roberti dicitur. In pago Silvanectensi *Braium* vicus etiam reperitur, & Braium in Pictonibus non longè à castro Campiniaco, *Braye*. Braicum vel Brahicum etiam à luto seu braio nomen accepit. In Vita S. Judoci hæc legimus. *Veniunt pariter* Haimo Dux & Judocus *ad locum qui dicitur* Brabic, *qui locus fluminis Alteia rivulis undique circumdatus, lutulentus habetur.* Idem & Florentius Abbas ac Ordericus in Historiæ libro III. scribunt: ex quibus Ordericus *eremum* Brair vocat. Hic locus *Brabic* vel *Brair* eremo nomen suum dans, nunc est vicus *la Broye* in Ambianorum pago Pontivo ad Alteiam fluvium. Guillelmus Nangiacensis *castrum cui* Breic *vocabulum est*, inter castrum de Villaribus *Villers*, & castrum S. Gelasii in Pictonibus situm, à Ludovico IX. Francorum Rege captum esse tradit. *Breicum* autem illud vel potiùs *Braicum* nunc dicitur *Brabey*. *Braiacum* in Carnutibus à luto seu braio cognominatum reperio, quod & *Braiotum* & *Braium* etiam dictum sit, veteri Monasterio S. Romani illustre. In Vita S. Leobini Episcopi Carnotensis quam Fortunati esse puto, dicitur Leobinus Ætherio Episcopo *Braiaci occurrisse*, & ab eo Diaconus moxque Presbyter factus, ac *fratribus Braiacensis Monasterii præpositus* esse. Legi & litteras Hugonis Decani Carnutinæ Ecclesiæ, datas *mense Maio, anno* MCCXXVI. *de jure, quod Hemericus Renart habet in Granchia de Braiaco*. Idem locus designatur nomine *Braioti* in litteris *Gervasii de Castronovo Canonici Carnotensis*, quibus reditus suos *pedagii de Braioto*, id est centum solidos dat Ecclesiæ Carnotensi. In litteris Raginaldi Carnotensis Episcopi anni MCXC. *Odo Rufus, Miles Braiotensis opidi* memoratur, nec non *Garnerius Prior Sancti Johannis de Braioto* & *decimam piscium in Braioto castro Goëti* S. Aviti Monachabus Castrodunensibus confirmat Alexander PP. III. litteris anni MCLXX. Braiotum *castrum Goëti* vocabatur, propterea quòd illud tenuerat præ ceteris Goëtus, qui Pertico minori ubi Braiotum situm est, nomen suum dedit. Perticum enim Goëti nuncupant, *le Perche Goüet*. *Leprosorum de Braioto* fit mentio in tabulis anni MCLXXIII. Nonnumquam nominabatur & *Braium castrum*. Evolui litteras de rebus datis à *VVillelmo quondam Præposito de Braio castro Milite, dum Monachalem habitum suscepit in Cœnobio S. Petri Carnotensis*; item alias *de Ecclesia S. Romani de Braio*, datas regnante Hainrico Rege Franc. *Notum esse volumus. quòd ego Airardus de Buslo* (*Bullon*) *& Landricus de Toriello Gaufridum commilitonem convenimus. ut loculum in quo Ecclesia S. Romani Mart. habebatur, S. Petro Carnotensi pro remedio sua suorumque animarum concederet, qui non longè à castello Braio distat, sed tunc vilis & incultus apud nos æstimabatur*. Braiacum vel Braiotum, vulgò nuncupatur *Brou*, estque opidulum Pertici Goëti, in diœcesi Carnotum, ac in confinio Pertici & Belsæ positum ad amniculum Osanam *Ozanne*, qui in Lidericum decurrit apud Bonamvallem, postquàm Braiotum & Dangeolum vel Daniolium *Dangeau* alluit. Abest ab Autrico Carnutum leugas VII. à Castrodunensi IV. ab urbe Lutecia Parisiorum XXV. In burgo suo vel suburbio habet vetertimum sui nominis Monasterium, nunc à Patrono loci Prioratum S. Romani dictum. Situm est in loco palustri & lutoso, & cùm intra muros tum maximè extra, præsertim ad amnem valde cœnosum est. His addere possumus Braium *Brai* in Pictonum pago & Vicecomitatu Toarcensi; VVibraium locum Falesiæ proximum, *la Guibray* dictum; Vallem Braii

Vaubray, non longè ab urbe Lingonis; Follanebraium in pago Laudunensi positum inter Calnacum & Codiciacum, *Follenbray*, villam Regiam Francisci primi ac Henrici II. cujus meminit Hincmarus Laudunensis Episcopus in epistola ad Hincmarum Remensem Archiepiscopum: Tenerchebraium, castrum ad Comitem Moritonii in Pertico olim pertinens, VVillelmo Gemeticensi in libri VIII. capite XIII. memoratum, quod vulgò *Tinchebruy* nuncupatur. Omnia hæc Braia, & Braiaca, vel Braica, aut Braiota; & quæ nominibus compositis Follanebraium ac Tenerchebraium appellantur; Breia quoque amniculus vel Braia, *Braye* aut *Bray*, qui Vibreium *Vibraye*, & Sabiniacum *Savigny sur Braye* præterlapsus, Lidericum infra Montem aureum auget; à braio id est à luto nomen accepere, quòd in locis palustribus & lutosis condita sint. Monstreletus in voluminis primi capite CCXXI. à braio *braiesas aquas* pro lutosis dixit hisce verbis. Urbem intravit, in qua aquæ & scaturigines valde limosæ erant. *Passa parmy la Ville, où y avoit eaües & sources moult brayeuses.*

Germani lutum *bruch* aut *broc* appellavere nomine à braio non multum recedente. Hinc in Morinis castrum, quod Nostris *Bourbourg*, Flandrensibus *Borborch* vocatur, veteres tabulæ anni MCXXX. *Broburgum*, aliæ anni MCV. *Bruchburch*, quædam *Brocburgũ* & *Bruchurgum*, hoc est lutosum opidum oominant. *Brucsellam* quoque pro *Bruxella* quibusdam dici *à situ palustri & lutoso* asserit Strada, nescius *Brucsellam* & *Brucsellas*, vetus ac sincerum opidi nomen, à luto deductum, in tabulis ante annos DC. datis reperiri, quod postea in *Brussellum* atque *Bruxellam* recentiores mutaverint. Quin & Braium sive Braiotum in Pertico castrum, in litteris datis anno MCXXC. apud Chesnium de familia Drocensium *Broc* appellari constat. Hodieque *branchee* Germanicà linguà lutum significat.

Eadem fuit *brod* vel *brud*, quæ *broc* sive *bruc* significatio. Quippe Gilbertus de Vita & morte Caroli Comitis Flandriæ, *Brodburg* & *Brudburg* vocat castrum, quod alii *Bruchburch* & *Brocburgum* dicere maluerunt: & quod quidam aiunt ab incolis *Brouëbourg* nuncupari, id est lutosum opidum. *Broué* ergo lutum est, à quo & Broagium *Broüage* nomen invenit; castrum pæne undique salinis circumfusum, & in loco valde limoso palustrique situm, proximum Turri Braii vel luti, *Tour de Broué*. *Brou* quoque vulgò dicitur à Nostris, id est lutum, quod Latinè Braium, & Braiotum in Pertico. Lutum certè vel aquam lutosam *brouët* olim à Nostris nuncupatam esse, reperio in rerum Francicarum Annalibus. Apud Monstreletium Ludovici Aurelianensium Ducis filii tres pupilli, in litteris suis ad Regem Carolum VI. datis VI. Idus Julias anno MCCCCXI. quæ & à Juvenale Ursino mutatis nonnusquam aliquot verbis referuntur, de cæde patris sui sic scribunt. *En outre luy coupperent & craventerent la teste en divers lieux, tellement que la cervelle en chéut au brouët presque toute: auquel brouët & boüé ils le travaillerent & trainerent, jusques adonc qu'ils le veirent tout roide mort.* *Brouët* & *boüé* pro uno eodemque, nimirum pro luto accipit Monstreletius: ut vocabulum nostrum *boüé* factum est ex *brouë* & *brouët*. *Brouët* autem, ut & *brod* & *brud*, deducitur à brodium, quo nomine jus, & liquida esculenta, ac humor designantur.

BRANCEDUNUM CASTELLUM.

In litteris Petri Albanensis Episcopi & Romanæ Ecclesiæ Cardinalis anno MLXXVIII. *proxima* Cluniacensibus *castella, Brancedunum, Berziacum, Buxeria Sedunum, & Oscella* memorantur. In aliis litteris *Iocerannus dominus Brancedunis*; idem in litteris Achardi de Maceio Militis, *Nobilis vir, dominus Iocerannus, dominus de Bruncedunо* appellatur: in litteris quoque Urbani PP. anni MXCV. *Brancedunum*. Brancedunum nunc vocatur *Brancion* ad Graonam flumen. Buxeria est *Bussibourg*; Sedunum *Sandon*; Oscella *Ucelle*.

BRENNACUM.

Brennacum seu *Brannacum* villa olim Regia fuit Regni pagique etiam Suessionici, posita ad flumen Vidulam; in qua Chlotharius exstruxerat Regiam, morarique consueverat, ubi & ejus thesauri servabantur: à Gregorio Turonico Episcopo, à Fortunato, Fredegario, ceterisque memorata: quò Episcopi ex toto Chilperici Regno ad cognoscendam Gregorii ipsius causam evocari convenerunt, Vulgò *Braine* appellatur. *Villam Brennacum*, vel ut Fortunatus & Gesta Regum Francorum vocant *Brinnacum*; Frodoardus *castrum super Vidulam* situm, *nomine Brainam*, item *munitionem Remensis* (aliàa *Rodomensis*) *Ecclesia super fluvium Vidulam sitam, quam vocant Brainam*, nuncupat. Hic locus S. Euhodii Basilicâ insignis est, vulgò *S. Iued* dicti: quæ Abbatialis Basilica duplici titulo ac patrocinio ab origine gaudens, olim *Ecclesia S. Mariæ & S. Euhodii* dicebatur; jam omisso B. Mariæ nomine, *Ecclesia S. Euhodii* pridem dicitur. *Brunam* pro Brennaco vel Braina ferè omnes recentiores scriptores appellitant.

Est & in Hainoo Comitatu Braina Comitis cognominata, *Braine le Comte*: est & Brennacum vel Braina castellum, *Braine le Chasteau*. Est quoque non procul ab Arciaca & à flumine Alba in Campania Gallica *Brennu*, *Brenne*; Frodoardo in rebus anni DCCCCLI. *munitio quadam nomine* Brena dicta.

BREONA VILLA ET BRIONENSIS PAGUS.

Breona villa vocatur in libello proclamationis Domini Caroli Regis adversus VVenilonem, aliàs *Briona*: quæ nunc Brienna, *Brienne*, Comitatûs titulo insignis.

A Breona vel Briona *pagus Brionensis*, Nithardo in libro I. memoratus, inter Tricassinum & utrosque Batrenses, nomen accepit. In Capitulis Caroli Calvi *duo Brionisi* vel *Brionenses* pagi commemorantur à duabus Brionis dicti, quarum altera nunc vocatur *Brienna*, altera Brenna, *Brenne*: suntque ambæ in Campania Gallica non procul ab Artiaca & Alba flumine.

BREXIA.

Brexiam (*la Bresse*) *Brissiam* vocari animadverto in Vita S. Triverii Monachi his verbis. *Duo puerul de pago Dombensi* (*Dombes*) *ubi Brissia dicitur, juxta fluvium Ararm sive Sagonna*, &c. Ibidem *Prisciniacus vicus* (*Persiea*) & *rivulus Monsata* (*Monian*) memorantur. Quibus ex verbis intelligitur, Brexiæ seu Brissiæ portionem pagi Dombensis partem tum habitam esse. Litteræ Paschalis PP. II. datæ anno MCVI. *in Episcopatu Lugdunensi Ecclesiam S. Germani in Brexia* commemorant. Hugo Lugdunensis Archiepiscopus dedit Cluniaco *Ecclesiam S. Desiderii sitam in Brixia*, & *capellam de Reorterio castro* (Riotier) anno MXCIV. ut litteræ ejus docent.

Brexia aut Brixia à saltu Brexio nomen accepit, ut Briegium à saltu Briegio, Teoracia à silva ejus nominis, Perticus à silva Pertico. Aimoinus in libro III. *saltus* pagique *Brexii* primus aut inter primos ante annos DCL. meminit his verbis de Guntranno vel Guntchramno Francorum Rege, Cabillonensis Ecclesiæ S Marcelli Mart. conditore. *Hanc denique Basilicam ipse divino succensus amore in suburbio quidem prædictæ civitatis, sed in territorio Segonum saltuque* Brexio *studiosissimè ædificavit: ubi Monachos aggregans, Monasterium construxit, quod pluribus prædiis facultatibusque ditavit.* Vocat Aimoinus *territorium Segonum* corruptè agrum Sequanorum trans Ararim, ubi in suburbano Cabillonensi & saltu pagoque Brexio Monasterium S. Marcelli conditum est; cùm Cabillonum sit citra Ararim in Æduis. Unde apud Fredegarium & in Chronico S. Arnulfi Ecclesia S. Marcelli *in suburbano Cabilonnense, sed tamen Sequanum est territorium*. Nimirum pars pagi Cabillonensis unà cum Monasterio isto suburbioque civitatis Cabilloni trans Ararim est, quo fluvio Ædui à Sequanis dividuntur: quam agri Cabillonensis portionem hodieque *Brexiam Cabillonensem* Nostri cognominant, *la Bresse Chalonnoise*. Brexiam enim in duas dividunt partes, & alteram, sed minorem, *Brexiam Cabillonensem* nuncupant, quæ ad Reges nostros pridem pertinet; alteram *Brexiam Sapaudicam*, *la Bresse Savoyarde*, quam Carolus Emmanuel Dux Sapaudorum anno MDCI. Henrico Magno, Regi Francorum pro Salutiis dedit, Comitatûs titulo insignem inter Rhodanum & Ararim: cujus pars est in Segusianis diœcesique Lugdunensi, pars in Sequanis ac parœcia Belicensi.

Hæc provincia *Bresiia* vocatur in catalogo vel polyptycho Monasteriorum Cluniaco subjectorum; in quo *Prioratus de Monasterio in Bresiia diœcesis Vesontionensis* memoratur. In Brexia est unà cum Burgo (*Bourg en Bresse*) Belica Episcopatus sedes, Vesontioni Sequanorum subjecta, vulgo *Beley* dicta.

Brexiæ Cabillonensis meminit compositio de Balma, facta inter Vesontionensem Archiepiscopum & Abbatem Cluniacensem: in qua *Bartholomaus de Bosco Archidiaconus Brissie in Ecclesia Cabilonensi* vocatur. Ubi *Brisiia* est *Brexia Cabillonensis* trans Ararim, dicta Aimoino suprà *saltus Brexius*. Hæc Brexia in Sequanorum quidem finibus jacet, ut suprà Fredegarius & Aimoinus volunt, sed tamen in diœcesi Cabillonensi consistit, quæ una est ex IV. diœcesibus Æduorum in provincia Lugdunensi I. & nomen suum dedit uni ex Archidiaconis Ecclesiæ Cabillonensis, qui *Archidiaconus Brisiia* vel *Brexia* nuncupatur. Quamquam malo dicere, Brexiam Cabillonensem cum Monasterio S. Marcelli in Æduis esse, cùm diœceseos Cabillonensis finibus contineatur; Cabillonum autem sit oppidum Æduorum. Vix enim quisquam ignorat, fines Gentium non adeo exactè fluminibus terminari solere, ut non ea sæpe transgrediantur, sicut alibi observare non semel memini. Cui rei indicio sunt Andicavi, Turones, Veliocasses, Caleti, Bituriges Vivisci, aliique populi. Licèt igitur Arar terminus fuerit Æduorum; tamen quod ad Cabillonum pertinet, fines eorum ultra flumen aliqua ex parte patuerunt.

BRIBODORUM.

Æthicus inter Condate & Beleam *Bribodorum* ponit, alias *Bridoborum* vel *Brioderum* in priscis codicibus scriptum, à Condate (*Cosne sur Loire*) XVI. à Belca millibus passuum XV. distans. In tabula Theodosiana vel Peutingeriana *Brivodurum* dicitur, & inter Beleam ac Massavam ponitur. Vulgò *Briare* nuncupant Nostri: & à *briva* id est ponte quem habet ad Ligerim, *Brivodurum* vel *Bribodorum* dictum olim à Gallis videtur, ac *Bridobori* nomen esse corruptum. *Brioderus* nuncupatur in Historia Episcoporum Autissiodorensium. *Beleam* quidem quædam Æthici exemplaria inter Nevernum & Condate, alia inter *Bribodorum* & *Canabum* seu Genabum collocant, ut Simlerus affirmat.

Et *Brivodurum* quidem vel *Bribodorum*, aliàs *Brioderus* est in finibus Senonum, sive in Autissiodorensi diœcesi: At alterum *Brioderum*, in Biturigibus ponit Monachus Cluniacensis in libri I. Miraculorum S. Maioli capite XIII. his verbis. *Brioderensis dicitur vicus in pago Biturico.* Hunc locum Nostri *Bridiers* appellant, Vicecomitatus titulo illustrem in Marchia.

BRIEGIUS VEL BRIGENSIS PAGUS.

Pagus Briegius, vel Brigensis aut Brigeius à saltu ejusdem nominis appellationem traxit, *la Brie*. Jonas in Vitis Columbani & Eustasii Abbatum *Briegensem saltum* ad fluviolum Resbacem, & *saltum pagumque Briegium* nuncupat. Beda in libri III. Historiæ capite VIII. *Brige* semel atque iterum appellat, commemorans Monasterium *quod in regione Francorum ab Abbatissa nobilissima nomine Fara constructum est in loco, qui dicitur in Brige*. Locus enim in quo Monasterium Fara condiderat, Evoriacæ seu Eboriacum vocabatur; pagus in quo Eboriacum erat, *Brige*, *Brigensis*, vel *Brigeius*, qui in Vita B. Audoëni *Brigiensis silva* nuncupatur.

Multo minor autem & angustior olim fuit pagus Brigensis quàm nunc est: cùm distinguerentur ab eo pagus Meldicus, pagusque Pruvinensis, quos ambos pagos cum urbe Meldis & castro Pruvino pago Brigensi nunc attribuimus.

attribuimus. Certè *Latiniacum villam sitam in territorio Meldico*, à Dagoberto collatam Basilicæ S. Dionysii; & *Latiniacum villam quæ sita est in Brigio*, anno post ejus mortem IV. à Nanthilde Reg. Basilicæ ejusdem Martyris donatam esse commemorant Gesta Dagoberti Francorum Regis. Ex quo intelligimus, licet ambo ista Latiniaca nobis ignota sint, pagum Meldicum tum à Brigensi distingui consuevisse.

Pagus Brigensis qualis nunc est, quatuor est ex parte populorum, Parisiorum, Senonum, Tricassium, atque Meldorum. Parisiorum sunt Nucetum, Gornacum, Latiniacum, Torciacum, Canda, Turnomium, Liciniacum, Villa nova S. Georgii, ac Braia Comitis Roberti. Senonum sunt Pruvinum, Calma vulgò *Chaume*, veteri Monasterio insignis. Ad Meldicam Diœcesin pertinent Creciacum, Columbaria, Firmitas Galtheri, Jotrum, Firmitas sub Jotro. Diœceseos Tricassinæ est Castellio ad Mucram, *Chastillon sur Morin*, vicus in Castellania Sesaniæ pagoque Brigensi positus, & Sesania ipsa. His adjungendi sunt & Suessiones: quandoquidem omnes sciunt, Castellum Theodorici, quod in Briegio Pediculoso aliqua ex parte esse constat, Suessionicæ diœceseos finibus contineri. Constat quidem & *Montem Mirabilem* castrum in Briegu finibus positum, *Montmirail*, ad diœcesin Suessionicam pertinere, necnon Buscionem *Busson*, cellâ Cluniaco subjectâ illustrem, & Castellioni ad Matronam propinquum.

BRIGANTIO.

A Claudio Ptolemæo in Alpibus Cottiis, quas cum ceteris Alpibus Italiæ attribuit, ponuntur *Segusiani, quorum urbes Segusium, & Brigantium*: Σεγουσιανοὶ, ὧν πόλεις Σεγούσιον ϗ Βεργάντιον. Ubi forsitan legendum est Σεγουσίων ϗ Βεργαντίων, *Segusio & Brigantio*. Certè Plinius Ptolemæo antiquior *Segusionem* nuncupat: Æthicus in Itinerario semel atque iterum *Brigantionem* vocat, in itinere à Mediolano Arelate per Alpes Cottias, item Viennam, & inter Segusionem ac Ebrodunum ponit sic: *Fines* M.P. XVIII. *Segusione* XXIIII. *Ad Martis* XVI. *Brigantione* XVIII. *Rame* (aliàs *Roame*) XVIIII. *Eburuduno* M.P. XVIIII. *Brigantionem in Alpe Cottia* vocat & tabula Theodosiana, & prope *Ramam* atque *Ebrudunum* collocat. Ammianus in libro XV. *castellum Virgantiam* corruptè nuncupat pro *Vrigantiam* vel *Brigantiam*, & prope *stationem Martis*. propius *Matronæ verticem*, id est montem Matronam seu montem Genebram collocat in Alpibus Cottiis. Juliano in epistola ad Athenienses dicitur & *Brigantia*, ἡ Βεργαντία ὑπὸ ταῖς Ἄλπεις Κοττίαις. Itinerarium Hierosolymitanum sive à Burdigala Hierusalem inter mutationem quæ Rame dicitur & montem Matronam Brigantionem ponit his verbis. *Mansio Hebriduno, unde incipiunt Alpes Cottiæ, mutatio Rame* MXVSI. *Mansio Brigantio: inde adscendis montem Matronam, cui nomen casus feminæ nobilis dedit*, ut ait Ammianus: quare II. syllabam producit. Et loci & montis meminit Ennodius, sive potiùs Euhodius Ticinensis Episcopus, qui unus ex omnibus *Matronas* montem vocat, versumque sic orditur,

Matronas taceo.

Et Matrona quidem vulgò dicitur *le Mont Genevre*, inter Brigantionem & Segusionem positus, sed Brigantioni proximus: Brigantio autem nuncupatur *Briançon*, olim tantùm mansio seu stativa militum, nunc opidum montanum Dalfinatûs in Alpe Cottia; unde incipere Alpes Cottias vult tabola Theodosiana, quatum initium facit Ebrodunum Itinerarium Burdigalense.

Brigantio nomen suum dedit pago Brigantionensi, *le Briançonnois*, à quo Dalfini quidam se *Principes agri Brigantionensis* dixere, *Princes de Briançonnois*. Hic autem ager pars erat Regni Cottii, qui nomen suum dedit Alpibus Cottiis inter Meridiem & Septemtrionem à monte Vesulo ad montem Cinisium, inter ortum & occasum à Segusione Ebrodonum usque promissis.

Ceterùm Brigantio diœcesi Ebrodunensi adscribitur, itaut non Segusianorum ullorom, sed Caturigum opidum esse videatur, cùm subjaceat capiti gentis ejus Ebroduno, à quo XXXVIII. millia passuum abest.

Livius in libro XXI. per Tricastinos & extremam oram Vocontiorum agri tetendisse in Tricorios Hannibalem scribit, mox transito Druentiâ flumine Alpino, ad Alpes campestri maximè itinere pervenisse: *castellum inde quod caput regionis erat*, vicosque circumjectos *cepisse*. Illud *castellum caput regionis* fuit haud dubiè aut Ebrodunum, *vicus* Straboni dictum, aut castellum Brigantio, XXXIV. ab Ebroduno millibus passuum distans: ex quibus Itinerarium à Burdigala Hierosalem usque Ebrodunum initium Alpium Cottiarum facit; tabula Peutingeriana Brigantionem, *Brigantionem in Alpe Cottia* cognominans. Certè per Caturigas & Ebrodunum, & per Brigantionem ac Segusionem Taurinos Italiamque petisse Hannibalem, indicant veteres tabulæ atque itineraria. Si tamen per Deam Vocontiorum & Vapincum Tricotiorum petiit Hannibal Ebrodunum atque Brigantionem; opus ei non fuit transire Druentiam: cùm Ebrodunum ad citeriorem Druentiæ ripam obvium haberet.

BRIGIA FLUVIUS.

Brigia fluvius vel potiùs rivus est in Cenomanis, vulgò *Braye* dictus: cujus ad caput vel fontem in radice montis silvâ circumdati est S. Petri Monasterium, *S. Pierre sur Braye*. Hunc *Breiam*, & *Braiam* quoque dici in priscis tabulis reperio, & Vibreium *Vibraye*, ac Sabiniacum *Savigni sur Braye* alluere, Lidericoque infra Montem-Aureum recipi.

S. BRIOCI OPIDUM.

Nomenoius in *Monasterio S. Brioci sedem Episcopalem* dicitur *constituisse*, antequàm à Britannis Regem se appellandom & unguendum curaret, regnante apud Francos Carolo Calvo. In Chronico Roberti de Monte *Gotbo Britto Episcopus S. Briocci* nuncupatur. Gervasius Tisleberiensis in Otiis Imperialibus, & duæ

N

Notitiæ Episcopatuum Galliæ, inter Episcopatus provinciæ Turonensis octavum *Briocensem* numerant sub Metropoli Turonis, qui ex Monasterio, ut sæpe aliàs, factus est. Urbs hæc in Osismiis ad mare posita est, quemadmodum Trecorensis & Leonensis: & *S. Brioci* (*Saint Brieu* aut *S. Brieuc*) ab Indigete suo dicitur, licèt major civitatis Ecclesia B. Stephani Mart. titulo ac tutela glorietur.

BRIONIA.

Brionia opidum munitissimum & in corde terra situm (Neustriæ) vocatur ab Orderico Vitale in libro VIII. Historiæ, vulgò *Brionne* vel *Briosne*, ad flumen Riselam positum inter Liram & Pontem-Audomari.

Sita est *Brionia* urbs & Comitatus Normanniæ in pago Rotmensi, (*le Romois*) inter Sequanam & Riselam jacente.

BRIOSSIUM.

Briossium in Pictonibus, vulgò *Brioux* nunc dicitur. Junianus vir sanctus, dicitur ortus esse in Pictonibus, *in territorio Briossio*. prædio Campaniaco, (*Champagné*) sepultusque in vico Mariaco, *Mairé*: unde postea Nobiliacum translatus est: ut Boëthius Vulfinus Episcopus Ludovici Pii Aug. principatu in Vita ejus scripsit.

BRIOUERA.

Concilio Aurelianensi primo *Leontianus Episcopus Ecclesia Constantina* subscripsit. *Leontianus Episcopus de Constantia* in codice Corbeiensi dictus, in Remensi & Bellouacensi *ex civitate Briouere Leontius Episcopus*. In Concilio Aurelianensi V. quod jussu Regis Childeberti coactum est V. Kalend. Novemb. Indictione XIII. anno Domini DXLIX. regni ejus XXXVIII. actis statutisq; præter ceteros subscripsit *Lauto Episcopus Ecclesia Constantina vel Briouerensis*, non quòd Constātia verere nomine dicta sit *Briouera*, ut Sirmundus putat; sed quod Lauto Constantiæ Episcopus, vir sanctitate vitæ insignis, in castro diœceseos suæ Briouera plerumque sedem haberet, & loci amœnitate delectaretur. *Briouera* autem dicta est quasi *Bria* aut *Briva Vera*, hoc est Pons Veræ: uti *Brieserta*, *Bria* aut *Briva Sarta*, hoc est Pons Sartæ, Sertæve, vulgò *Brisserte*; Brioledum, vel Brioletum, *Briolay*, *Bria* vel *Briva Ledi Lidive*, id est Pons Ledi. Salbria trunco nomine, vulgò *Salbris*, quasi Saleræ Bria vel Briva, id est Pons Saleræ; Catobriæ, *Chabris*, Briæ vel Brivæ ad Carum in Biturigibus. Dicta inquam est *Briouera*, quia pontem habebat Veræ flumini impositum, quemadmodum *Brieserta* Sartæ, *Brioledum* Ledo. *Briougeram* existimo esse locum diœceseos Constantinæ, qui ab ipsomet Lautone vel Laudo Episcopo quondã suo postea novum nomen accepit, & deposita priore appellatione, vocari cœpit *castrum S. Laudi*, vel *castrum S. Lautonis*, aut (ut Regino loquitur) *ad Sanctum Los*, vulgò *S. Lo*. In Chronico de Gestis Normannorum *in territorio Constantia civitatis castrum S. Laudi* impugnavisse ac tandem cepisse anno DCCCXC. & interfectis omnibus incolis solo æquavisse Normanni dicuntur. Est & *Vera* Veræ flumini orienti apposita atque cognominis, *Vire* vulgò nuncupata, ut flavius cui adjacet, *la riviere de Vire*: sed is locus & castro S. Laudi minùs clarus est ac nobilis, & Baiocassinæ diœceseos finibus continetur, nec ad Ecclesiam Constantiensem ulla ex parte pertinet, itaut ei Briouetæ nomen convenire non possit.

BRITANNIA CISMARINA.

Primos Britannos seu *Brittones*, ait Beda in c. 1. l. 1. *de tractu Armoricano in Britanniam insulam advectos, australes sibi partes ejus vindicâsse*, & suâ linguâ usos esse. Multo ante Bedam tradidit Cæsar in libro V. *Britanniæ maritimam partem ab his incoli, qui ex Belgio eò transierant*, nimirum ab Attebatibus, Belgis, Iciis aliisque. Idem & Tacitus scripsit. Postea *cùm ab Anglis & Saxonibus Britannia insula fuisset invasa, magna pars incolarum ejus mare trajicient, in ultimis Gallia finibus Venetorum & Coriosolitarum* (seu Curiosolitum; addo & Osismiorum) *regiones occupavit* Placidi Valentiniani Principatu, circa annum Christi CCCCXLI. uti scribit Eginhardus in Annalibus, in rebus anni DCCXXCVI. Regio à Britannis Britannia appellata ante annos MCC. Hoc est, quod ait Beda in capite XV. libri I. Britannorum alios fame confectos se in servitutem hostibus dedisse; *alios transmarinas regiones dolentes petiisse*, videlicet tractum Armoricanum, primas Majorum suorum sedes. Quorum Britannorum Episcopũ nomine Mansuetum Anno CCCCLXI. Severino V. C. Consule Concilio Turonico interfuisse ac subscripsisse invenio. Sidonius in libri I. epistola VII. Arvandi viri Præfectorii fortunam ac casum deflet, qui anno Christi CCCCLXVII. per epistolam Theodorico Regi Gothorum suaserat, ut Imperatorem Anthemium, & *Britannos super Ligerim sitos* impugnaret, ac cum Burgundionibus jure Gentium Gallias divideret. Horum Britannorum Regulus à Sidonio in libri III. epistola IX. Riothamus, à Jordane *Riothimus Rex Brittonum* dictus, ad reprimendum Euricum Gothorum Regem ab Anthemio Aug. est arcessitos: qui priusquàm cum Romanis vires suas jungeret, ab Eurico in Biturigum finibus victus, magnam duodecim millium armatorum partem amisit, & multis apud Dolensem vicum interfectis, ad Burgundiones, gentem finitimam, sociam tum Romanorum & amicam, trans Ligerim perfugit. An Britanni isti postea Francis in Gallia latè dominantibus paruerint tributumque annuum pependerint, certosque ab eis fines pactione census initio acceperint, disquisivimus in libro VI. Rerum Francicarum.

Nomenoius Dux Britannorum à Carolo Calvo defecit, nec solùm Venetos quos Pippinus proavus Calvi ceperat, ditioni suæ adjunxit recuperavitque, sed etiam *limitem antiquum transgressus* (ut ait Adreualdus) Redonas ac Namnetas urbes regni Francici occupavit. In Annalibus Bertinianis invenio, filium Nomenoii Regis Herispoiom Regia veste & *paterna potestatis honore*, hoc est paterno Regno à Carolo donatum esse, additis Redonis, Namnetis, & *Ratensi* id est Ratiatensi pago:

ſeu veriùs earum urbium & pagi expugnationem, ac poſſeſſionem ab eo comprobatam. Ex eo tempore Redones atque Namnetes cum Venetis Britannicæ ditionis facti ſunt, & pagus Ratiatenſis vel Ratenſis in Pictonibus, Britanniæ à qua flumine Ligere dividebatur, pars eſſe cœpit. Ex quo intelligitur, ante annos octingentos talem ac tantam cœpiſſe eſſe ex anguſtiſſima Britanniam, qualis hodieqne cernitur.

Ab Britannis eam occupantibus Britannia nomine Britannico vocata eſt *Letavia*, hoc eſt maritima ſeu litorea: ſi credimus auctori libri de Vita S. Gildæ, cujus hæc ſunt verba. *Cùm perveniſſet in Armoricam quandam Galliæ regionem, quæ tunc à Britannis à quibus poſſidebatur, Letavia, id eſt litoralis dicebatur, ab eis honorificè ſuſceptus eſt.* Certè auctor eſt Cambdenus, Cæſaream & Sarniam inſulas oræ Galliæ adjacentes, quæ Anglorum Regi parent, *Letavv* Britannis ſeu Letavas, hoc eſt litorales vocari. *Llydavv* alii ſcribunt, & linguâ Britannicâ litoreum ſignificare aſſerunt.

Britannia qualis nunc eſt, continet partem provinciæ Lugdunenſis tertiæ ſive provinciæ Turonenſis majorem, videlicet civitatem Redonum, civitatem Namnetum, civitatem Curioſolitum vel Coriſopitum, civitatem Venetûm, civitatem Oſiſmorum, & quatuor alias recentiores in eadem provincia diœceſes.

Britanniam Ciſmarinam vocat eam Eginhardus, in rebus anni DCCXCVI. ut diſtinguat à Britannia inſula, quæ Nobis eſt tranſmarina, & mari à Britannia noſtra Galliæ parte diviſa; incolas, *Brittones ad Occidentem in extrema parte Galliæ ſuper litus Oceani reſidentes*, in Vita Karoli Magni. *Britanniam Gallicanam* appellat vetus membrana Monaſterii Rotonenſis in Britannia, quòd ſit portio Galliæ Celticæ non contemnenda. Gervaſius Tilleberienſis ac quidam alii *Britanniam Armoricam* nominare malunt, propterea quòd una fuerit de regionibus, quas olim Armorici obtinuerunt. Unde & Guillelmus natus in Britannia Gallicana, *Vvillelmum Brittonem Armoricum* ipſe ſe appellavit. Ab nonnullis *Britannia minor* dicitur, quòd Britanniâ inſulâ multo ſit anguſtior. Marlianus *Britanniam citeriorem* nuncupare conſuevit, ſicuti ſuprà Eginhardus *Ciſmarinam*, quòd non Gallis modò, ſed etiam Italis, Germanis, Hiſpaniſque citra mare ſit poſita. *Britanniam novam* vocant tabulæ veteres Andicavenſis Monaſterii S. Sergii his verbis. *Anno* DCCCXLIII. *menſe Junio Normannorum ferox natio numeroſâ claſſe advecti, Ligerim fluvium qui inter novam Britanniam & ultimos Aquitaniæ fines in Occiduum mergitur Oceanum, ingrediuntur: demum dato claſſibus zephyro, ad urbem Nanneticam contendunt.* Gregorius Turonicus Epiſcopus in libri IV. capite XX. & in libri V. Hiſtoriæ Francicæ capite XVI. & alibi paſſim eam Galliæ Lugdunenſis provinciam, vel (ut Plinii verbis utar) *peninſulam ſpectatiorem, excurrentem in Oceanum à fine Oſiſmiorum, circuitu* DCXXV. *millium paſſuum in longitudinem, in latitudinem* CXXV. *ultra quam Nannetes*; nunc *Britanniam* abſolutè, nunc & *Britannias* appellat; incolas regionis *Britannos*, atque etiam in libri V. capite XXII. *Brittones*. Eginhardus in Annalibus modò *Britanniam Ciſmarinam*, modò ſimpliciter *Britanniam* in rebus anni DCCCXVIII. ſimiliter vocat, & habitatores *Brittones*: in anno DCCXCIX. *Brittonum provinciam.* Ambos imitatur Frodoardus in Chronici anno DCCCCXIX. cui dicitur *Britannia in cornu Galliæ, in ora ſcilicet maritima ſita*; incolæ *Brittones*. Geſta Francorum exemplo Gregorii in capite XXVIII. modò *Britannias*, modò *Britanniam*; incolas ejus *Britannos* nuncupant, Fredegarius quoque *Britannos*; Jordanes & plerique Hiſtorici noſtri *Brittones*: ſicuti *Britannia* inſula Britannorum noſtrorum patria, à Romanis ſcriptoribus *Britanniarum* appellatione non raró donata eſt, à Ruſo Feſto, ab auctore Notitiæ Imperii Romani, ab Æthico in Itinerario, à Proſpero, aliiſque: & incolæ Britanniæ inſulæ à Juvenale in ſatyra XV. nunc *Britanni*, nunc *Brittones* II. ſyllabâ brevi ac tertiâ dicuntur; *Brittones* à Martiale II. ſyllabâ longâ; *Brittones* & Auſonio, ac in Notitia Imperii. Equidem obſervo in priſcis codicibus Gregorii *Brittaniam* & *Brittanias*, ac *Brittanos* ſemper ſcribi. In codicibus quoque Fredegarii, in Chronici libro IV. & libro V. *Brittanos* reperio: pro quo *Brittannos* & apud Fredegarium, & apud pleroſque Hiſtoricos noſtros ſubſtituerunt mendosè, cùm *Britannos*, aut potiùs *Brittanos* retineri edique oporteret. Quod ne quis miretur, eadem planè ratione in Rufi Feſti Breviario codex Regius, qui eſt eximius ac venerandæ antiquitatis, ubique *Brittanias* & *Brittaniam* inſulam nobis exhibet; nuſquam *Britanniam* aut *Britannias*: ut appareat non aliter quàm *Brittaniam* & *Brittanos* olim ſcribi plerumque conſueviſſe, ſive de inſula, ſive de parte Lugdunenſis III. ſermo eſſet, & utramque tam *Brittaniam* quàm *Britanniam*; utriuſque incolas tam *Brittanos* & *Brittones* quàm *Britannos* vocari ſolitos eſſe. Latinum vocabulum, *Brittania*, factum ex Græco inſulæ nomine *Brettania*, Βρεττανία, e in i converſo; & *Brittani* ex Βρεττανοὶ *Brettani*. Nos Britanniam noſtram nuncupamus *la Bretagne*; habitatores ejus Britones, *les Bretons*. Britannia in ſuperiorem inferioremque dividitur. Inferior Britannia, *la baſſe Bretagne*, eſt circa Montem Relaxum, circa Leonenſem urbem, Brivatemque ac Curioſolitas: aut ut aliis placet, à Brivate portu ad urbem Veneros pertinet. Britannia ſuperior, *la haute Bretagne*, ad amnes Uldam & Vicinoniam, atque in finibus Redonum jacet.

Argumentum originis, præter nomen manet ſermonis commercium. Nam inferiores Britanni noſtri hodieque eâdem ferè linguâ utuntur, quâ Cambri ſive VVallenſes, & Cornubienſes, poſteri eorum Britannorum, qui poſt occupatam à Saxonibus atque Anglis majorem inſulæ Britanniæ partem, in Damnonia, Venedotia, Demetiaque conſederunt.

Quoniam autem Britanni ſæpe Francis moleſti erant, & incurſiones in pagum Redonicum & in agrum Namneticum crebrò faciebant, ideò à Francorum finibus certo limite dividebantur, uti Saxones, & Avares, & Saraceni in Hiſpania dominantes. Quod Chlodovei Magni abnepotibus Theodeberto & Theodorico apud Francos regnantibus jam in uſu fuiſſe, docet Fredegarius in libri V. ac ultimi

Chronici capite XX. qui *Brittanorum limitem* eum vocat. Alii *Brittanicum limitem*, *Marcam Britannicam*, & *Marcam Brittaniæ*, ac *Marcam contra Brittones* nuncupant. Eginhardus Rotlandum illum, priscis scurrarum joculatorumque carminibus celebratum, *Brittanici limitis Præfectum*; *Vvidonem* quoque *Comitem ac Præfectum Brittanici limitis* appellat: in anno DCCCXXII. *Comites Marcæ Britannicæ*; in anno DCCCXXVI. *illius limitis custodes* commemorat, qui *fines Britannicos tuebantur*, ut ait auctor Vitæ Ludovici Pii Aug. *Marchisos Britannici limitis* Lambertum & Rainoldum nominat Adrevaldus Floriacensis Monachus, Caroli Calvi æqualis, in libri de Miraculis S. Benedicti capite XXXIII. Rainaldus autem genere Aquitanus, *Nanneticæ urbis Comes* erat, uti docet vetus tabula Andecavensis Monasterii S. Sergii, ab Argentræo Chesnioque publicata. Ex quo judico, *limitem Britannicum* in civitate Namnetum pagoque vel Comitatu Namnetico ex parte constitisse. Quod & Fredegarius docere videtur his verbis. *Chlotharius obpressus per pactionis vinculum firmavit, ut inter Sigonam & Ligerem usque mare Oceanum & Brittanorum limitem pars Theuderici haberet.* Ibi enim *Britannicum limitem* ponit Fredegarius circa *ostium Ligeris & Oceanum*: qui situs Namnetibus convenit, Genti Galliæ Lugdunensis, positæ inter Ligerim & Vicinoniam amnes ad Oceanum properantes. Et hic quidem erat limes Britannicos à meridie; à Septemtrione verò (sicut arbitror) pagus Abrincatinus ad Coëtnom fluvium pertinens.

Et quoniam de Marca Britannica sermo est, notare convenit, quæ veteres rerum Francicarum Annales de Britannis referunt in anno DCCXCIX. *Vvido Comes qui in Marca Brittania præsidebat, unà cum sociis Comitibus Brittaniam ingressus, totamque perlustrans, in deditionem accepit, & Regi de Saxonia reverso arma Ducum qui se dediderant, inscriptis singulorum nominibus præsentavit. Nam his se & terram suam & populum unusquisque illorum tradidit.* Ex quo apparet Britanniam tum inter multos *Duces* divisam, & suam cuique regiunculam, suum cuique populum fuisse: quos *Duces* alii *Capitaneos Brittonum*; alii, in primis Eginhardus, *populi Primores* appellare maluerunt; *Principes Brittonum* Regino, Annalesque Mettenses. *Anno* DCCXXCVI. *Domnus Rex Karolus misit exercitum suum in partes Britanniæ unà cum ministro* (aliàs *Misso*) *suo Audulfo Siniscalco: & ibi multos Brittones subjugaverunt, cum castellis & munitionibus eorum, locis palustribus & incisis: & prævaluerunt Franci, & cum victoria reversi sunt, & Capitaneos eorum ad Synodum præsentaverunt Domno Regi apud Vvarmaciam*: sicut in Vita Karoli Magni reperio. *Munitiones* illas Britannorum alii *firmitates*, alii *loca firma*, id est munita nuncupant in rebus anni DCCXXCVI. quas *firmitates* cùm *castellis* cuncti postponant, apparet *firmitatem* aliquid minus fuisse *castello*. Paludibus *locisque palustribus* multum confidere consuevisse, eoque & perfugio & pugnæ loco nonnumquam Britannos usos esse, docet Beppolenus Dux Francorum, qui à Vvaroco Britanno angustiis viarum & paludibus inclusus, unà cum exercitu petiit, & Franci in paludibus magis luto necati sunt quàm gladio prostrati; ut refert Gregorius in libri Historiæ X. capite IX. *Incisa* autem, aliàs *sucæsa*, apud scriptores rerum gestarum & Vitæ Caroli Magni sunt celsi cæsarum arborum cumuli, pro vallo ad arcendos hostes per extrema silvarum exstructi. Ammianus Marcellinus *concædes* eas appellat; Sulpicius Alexander in Historiæ libro III. & Gregorius in libri III. capite XXVIII. *concides*; quidam *concisas*; Gesta Regum Francorum in capitulo XXV. *combros* nomine ni fallor Gallico, ex quo aliqua apud Nos vocabula sunt composita. Nam à combris offensiones Nostri & impedimenta *encombraria* nuncupant hodieque, *encombriers*, incombrare *encombrer*, discombrare *descombrer* seu combros auferre: ruinas etiam ædificiorum, sive tignorum, trabium & lapidum confusorum acervos, *incombros* & *incombramenta* nominant, *encombres* aut *encombremens*. Multæ autem sunt in Britannia Cismarina silvæ, multæ etiam paludes, vel stagna maritima: minùs ut mirum sit, Britannos olim nostros, si quando hostibus irruentibus in apertis campis resistere non poterant, non *castella* modò & *munitiones* seu *firmitates* suas, sed etiam *loca palustria*, & nemorum suorum ingentes concædes aut sæpta pro receptu habere consuevisse.

BRITOLIUM.

Britolii incolas vocat Ordericus in libro VIII. *Bretolienses*, in libro XI. *Britolienses*. Verum loci & incorruptum nomen est *Britolium*, quod à Britonibus ejus conditoribus aut colonis deductum videtur. Vocatur hodieque B*reteul*, positumque est ad Ittonam flumen non procul ab Mediolano Aulercorum Eburovicum.

BRIVA-CURRETIA.

Vicus erat in finibus Lemovicum regnantibus Chlodovei Magni nepotibus ac pronepotibus, nunc municipii instar se ferens, à ponte flumini Curretiæ imposito B*riva Curretia* Gallicè, hoc est pons ad Curretiam cognominatus: cujus in Basilica B. Martinum, Martini Turonici Episcopi discipulum sepultum esse affirmant incolæ, & ob præsens auxilium sæpe expertum summopere venerantur. Vulgò *Brive la Gaillarde*, hoc est Briva hilaris nuncupatur, proximumque habet viculum, *Templum Amoris* dictum, *Temple d'Amour*. Posita est Briva ferè ad ipsos Curretiæ & Viseræ confluentes, quorum fluviorum alter *Coureze*, alter *Vezere* appellatur. Curretia autem amnis proximum capiti suo vicum cognominem habet, nimirum Curretiam, *Coureze*, deinde Tutelam attingit Episcopi sedem, *Tulle*, ac Brivam: infra quam in Viseram influit. Basilicam B. Martini supradicti in Briva vico ab exercitu Gundobaldi, qui ibi Rex anno DXXCIV. consalutatus est à quibusdam Optimatibus Francorum, incensam esse auctor est Gregorius, ita ut tam altarium quàm columnæ ex variis marmorum generibus igne dissolverentur ac discuterentur: quam Basilicam Ferreolus Lemovicarum Episcopus postmodum reparaverit: & *Brivam Curretiam vicum in Lemovicino* appellat in capite X. libri VII. Historiæ.

BRIVA-ISARÆ.

Briva-Isara in Itinerario Æthici appellatur, poniturque inter Petromantalum & Luteciam medio spatio: *Brivisura* corruptè pro Briva-Isaræ aut Brivisara nuncupatur in tabula Peutingeriana à *briva* seu ponte flumini Isaræ imposito: (Pontem enim veteres Galli brivam suâ linguâ dixere) quam recentiores *Pontem-Isara*, & *Pontisaram*, *Pontem-Esia*, & *Pontesiam* vocavere, *Pontoise*. Quippe *Isara* alio nomine dictus est & *Esia*, ut Vibius Sequester docet. Locus hic situs est in Veliocassibus, quorum fines à finibus Parisiorum Isara fluvio dividuntur; Orderico Vitali in libro v. *castellum Vilcassini, quod Pontisera* vocatur; in libro XII. *Pontesia*.

Ceterùm *Brivisara* vel *Brivaisara* suprà non malè nuncupari videtur in tabula Peutingeriana, pro Briva-Isaræ: cùm *Briva Curretia* similiter appelletur à Gregorio pro Briva Curretiæ. Nam ut heic pons Curretiæ fluvio est impositus, ita illic Isaræ. *Briva-Isara* autem vel *Brivisara* eodem olim modo dici potuit, quo postea *Pontisera*, *Pontisara*, & *Pontesia*, pro *Pons-Isera*, *Pons-Isara*, & *Pons-Esia*.

BRIVAS.

Brivas vicus fuit Aruernorum, tumulo ac Basilica Juliani Aruerni Martyris nobilis, Constantio Pr. Sidonio, Gregorio, & Fredegario memoratus, vulgò *Brioude*. Eò delatus est Avitus Aug. & ad pedes B. Juliani sepultus anno CCCCLVI. *Brivatensem vicum* in libro de Gloria Martyrum vocat Gregorius, & in capite XI. libri II. Historiæ Francicæ: ut omittam Ericum monachum, & martyrologos.

Sidonius in Propemptico ad libellum Brivatis meminit his versibus.

> Hinc te suscipiet benigna Brivas,
> Sancti quæ fovet ossa Juliani.

Nunc est opidum non longè à flumine quod dicitur Elaver, *Brioude Glise* ab Ecclesia S. Juliani sæpe cognominatum: cui proximus vicus, impositus ei flumini ubi & pontem fert, nuncupatur vetus Brivas, *Vieille Brioude*.

Eoricum Gothorum Regem XIV. *regni sui anno Ecclesiam S. Iuliani Brivato columnis ornatam mirificè construxisse* scribit Fredegarius in libri IV. Chronici capite XIII. deceptus ut solet malè intellectis Gregorii verbis, quæ talia sunt in libri Historiæ II. capite XX. *Eorichus Gothorum Rex Victorium Ducem super* VII. *civitates praeposuit anno* XIV. *regni sui: qui* (nimirum Victorius) *protinus Aruernis adveniens, civitatem addere voluit: unde & crypta illa usque hodie perstant ad Basilicam S. Iuliani: & columnas quæ sunt in æde posita, exhiberi jussit. Fuit autem Aruernis annis* IX. Ex quibus intelligitur Victorium natione Gallum, virum mulierosum quidem, sed clarum genere atque Catholicum, ab Eurico Gothorum Rege Aruernis ac sex finitimis Aquitaniæ civitatibus *Ducem* esse præpositum sive rectorem: qui civitatem Aruernorum ubi IX. annis cum imperio moratus est, ampliare voluerit, cryptis etiam ad Basilicam S. Juliani ædificatis, & columnas advehendas, ac in æde ejus Martyris ponendas curaverit. At Fredegarius Eurico Regi Vesigothorum Ariano perperam tribuit, quod Victorio Duci ejus Catholico attribuendum fuit, & de Brivatensi Basilica S. Juliani Mart. accepit, quod de Basilica vel æde ejusdem S. Juliani in urbe Aruernis accipiendum erat: quam basilicam Victorius quidem *columnis ornavit*, sed non (ut addit Fredegarius) *exstruxit*.

Sirmundus scribit, cùm duæ Brivates sint, vetus & nova, de vetere quidem Brivate loqui Apollinarem Sidonium & ceteros; novam verò nobili Canonicorum collegio claram esse: itaut veterem Brivatem tumulo ac Basilica S. Juliani Mart. insignem faciat: de quo alii judicent. Nam ut *vetus Rotomagus*, *vetus Massilia*, *veteres Pictavi*, cognominati sunt incertam ob caussam, & nonnumquam per jocum vici, qui numquam sedes fuere Rotomagi, Massiliæ & Pictavorum, urbium semper stabilium atque fixarum, atque ibi primùm conditarum ubi hodieque spectantur: sic *vetus Brivas* casu aliquo dici potuit, licèt alterâ esset recentior. Præterea altera quidem *vetus Brivas* cognominatur; altera *nova Brivas* nusquam cognominatur, sed *Brivas ad Ecclesiam*.

A Brivate, ager Brivatensis vocatur *le Brivadois*, & Præpositura Brivatensis, *la Prevosté de Brivadois*.

BRIVATES PORTUS.

Ptolemæus ejus loci inter veteres solus meminit, quem ponit inter Ligeris & Herii, Ἡρίου fluminum ostia. Βριουάτης λιμὴν eidicitur, id est *Brivates portus*; vulgò *Brest*, truncato veteri nomine, ac ſ litterâ insertâ: *Gesocribate* forsitan in tabula Theodosiana, mendosè pro *Gesobribate*. Huicce portui proximus est apud Ptolemæum portus, interjacente Herii ostio, *Vindana*, Οὐινδάνα λιμὴν: qui est forsitan *Landeunec*, portus & vicus veteri Abbatiâ insignis.

BROBURGUS MORINORUM CASTRUM.

Veteres tabulæ ante annos DC. datæ nunc *Broburgum*, nunc *Bruchburch castrum*, id est Brocburgum sive lutosum opidum vocant; quod nos *Bourbourg* appellamus; Flandrenses *Borborch*, aut si quibusdam credimus *Brouëbourg*. Gilbertus de Vita & morte Caroli Comitis Flandriæ *Brodburg* nuncupat & *Brudburg*, id est Brodburgum. *Brod* autem & *brud*, non minùs quàm *bruch* & *broc*, lutum significat, & à brodio deductum videtur. Unde Broagium quoque à situ palustri nomen accepit, *Brouage*: & Monstreletius de cæde Ludovici Aurelianensium Ducis loquentes ejus filios inducens, *brouet* pro luto usurpat: uti Flandrenses *brouë* lutum nominant; & Braium vel Braiorum castrum in Pertico, vulgò Nostris *Brou* dicitur. Idem Gilbertus *Brudgas* Flandriæ opidum nominat, haut dubiè sicut *Brudburgum* à luto.

BROCARIACUM.

Villam Regiam nomine *Brocariacum* memo-

morant Jonas in Vita Columbani Abbatis Luxoviensis, & Fredegarius in libro v. ac ultimo Chronici, quò Columbanus ad Reginam Brunichildem venerit: qui videtur esse vicus *Bourbonesse*, inter Cabillonum Regiam Theodorici ac Brunichildis & Augustodunum positus. Ibidem *Villa Regia Spinsia* vel *Spissia*, in qua commorantes Theodoricum ac Brunichildem ejus aviam adiit Columbanus, videtur esse *Espoisse* locus inter Aballonem & Sinemurum.

BROCOMAGUS.

Ammianus Marcellinus in libro xvi. junctim commemorat *Argentoratum, Brocomagum, Tabernas, Salisonem, Nemetas, Vangionas, Mogontiacum, & civitatem Agrippinam.* Ubi editi libri atque etiam veteres codices scripti *Brotomagum* habent; sed prisca membrana uno in loco *Brocomagum* præfert: quod loci antiquum ac sincerum est nomen. Quippe à Claudio Ptolemæo *Breucomagus* vocatur, Βρευκόμαγος: quod idem est ac *Brocomagus*, eu in o converso. In Tabula Peutingeriana *Brocomagus* appellatur, poniturque inter Saletionem & Argentoratum, à Saletione vii. ab Argentorato xii. m. p. distans. Æthicus verò *Brocomagum* Argentoratum inter & Concordiam locat: sed ab Argentorato xx. millia passuum abesse ait, à Concordia xvii. Vulgò nunc dici *Brumat*, vel *Broumat*, (nam o ou Germani pronuntiant) vel contracto nomine *Brumt* VVelserus, Cluverius, Simlerus, aliique asserunt: ex quibus Simlerus *Bruomadt* scribit. His cùm ob situm loci, tum ob nominis utriusque similitudinem libentissimè accesserim. *Bruochmagat* vocat Chronicon Lauteshamense, in quo Arnolfus Aug. dicitur *fiscum proprii juris sui nominatum Bruochmagat in Elisatia S. Nazario*, id est Laureshamensi Monasterio *donavisse.*

BROMAGUS.

Bromagus in Itinerario Æthici nunc *Vromagus*, nunc *Beromagus*, interdum & *Bramagus* vocatur, & *Bibiscum* inter ac *Minnodunum* ponitur, à Bibisco viii. à Minnoduno millibus passuum vi. distans. *Viromagus* dicitur in tabula Peutingeriana, prope *Minodunum*. Surita nunc *Romont* appellari asserit: cui assentiri vix possum. Quippe Bromagus, aut Vromagus, Viromagusve haud dubiè est *Bro* vicus: à quo lacus Bromagensis, *lac de Bro*, qui Lemanum ingreditur, nomen accepit. *Romont* verò, Latinis scriptoribus *Rotundus mons* nuncupatur, caputque est Comitatûs cognominis.

BRUCCIA.

Aimoinus Floriacensis Monachus in capite xvi. libri i. de miraculis S. Benedicti commemorat *castrum Giraldi Lemovicinæ urbis Vicecomitis, quod Bruccia dicitur.* Idem in libri ii. capite v. *Brucciam* vocat. *Ademarus* (inquit) *filius Vvidonis in urbe Lemovicina Vicecomitis, castrum quod à rusticanis Bruccia dicitur ingressus, dominum se agebat.* Ibidem *Bruccia firmissimum præsidium* nuncupat. *Pruciam* aliquando dictam invenio, atque hoc nomen apud Auctores non obscuros reperire memini. Nunc nominatur *Brosse*, & pagus circumjacens, ac silva loco proxima eadem appellatione censentur.

Hoc castellum cum pago à silva cognomine nomen videtur accepisse. *Brucia* enim seu *brossa* silvam olim linguâ Gallicâ significabat. Unde hodieque *brossare* Nostris est silvas perlustrare ac penetrare; & brossaliæ *broussailles* sunt loca densis & non altis virgultis impedita: & non pauci vici in Galliis *Brucia* sunt cognominati, *les Brosses*, & *la Broce*, quòd in silvis, aut ad silvas siti essent: sicut Nemus opidum Senonum à silva Bieria nomen invenit, & quædam loca à broliis *Brolia* sunt dicta, *Breuil*. Est autem brolium silva parietibus septa, quâ diversi generis animalia clauduntur.

BRUCSELLA.

Brucsella opidum olim fuit ad Camaracensem diœcesim pertinens, positum ad Sennam flumen. Litteræ Baldrici datæ anno mxlvii nunc *Brucsellam*, nunc *Brucsellas* vocant. Litteræ Lietberti Camaracensis Episcopi datæ anno mlxxviii. *Brucsellam* quoque appellant, & *Ecclesia Brucsellensis* in monte structæ, S. Gudilæ Virginis Reliquias servantis, ac *Brucsellensis moneta* mentionem faciunt. Recentiores *Brussellam* ac demum *Bruxellam* corrupto nomine dixere. Nostri *Brussselles* vocant, Germani *Brussel*. Ibi insulam efficit *Senna*, vulgò dictus *Senna* fluvius, *Senne*, quem Demera (*Demer*) acceptum defert in Scaldim. Brucsella autem à luto nomen videtur accepisse. *Bruc* enim & *Broc* lutum olim significabat. Sic veteres tabulæ anno mcv. & anno mcxxx. datæ opidum quoddam Flandriæ nunc *Broburgum*, nunc *Bruchurgum* & *Bruchburch* nuncupant, hoc est opidum lutosum. *A paludibus Sennæ fluminis Brucsellam appellatam multorum est opinio*, inquit Petrus Divæus in capite v. libri i. rerum Brabanticarum.

BRUNICHILDIS CASTRUM.

Est in pago Cadurcino *Brunichildis castrum*, Vicecomitatûs honore pollens: ubi & cella Monasterio Moisacensi subjecta Priorem suum habet. Veteres tabulæ monasterii Moisacensis vel Musciacensis *castrum Brunichildis* passim appellant, propterea quòd à Regina Brunichilde fuit ædificatum: uti ait Antonius Dadinus Altaserra in libro i. Rerum Aquitanicarum. Fides sit penes auctorem. Nunc *Bournicquet* castrum illud nuncupamus.

BRUZZIÆ.

In libello de Translatione SS. VVandregisili, Ansberti & VVlframni ex urbe Bononia in montem & monasterium Blandinium sub Arnulfo magno anno dccccxliv. capite vii. *Sancta Sanctorum inde levata cum concentu, Bruzzias sunt delata, & in basilica S. Donatiani deposita. Sancti igitur à castro Bruzziensi devecti, prætergresso Monasterio Truncinensi, trans flu-*

men Legiam sunt evecti. *Lætare ergo Listregaugium*, (id est page Letice vel ad flumen Legiam) *& universum Gandense patrimonium*. &c. *Bruzzia* & *castrum Bruzzense* suprà dicuntur auctori æquali, quæ *Bruga* Sugerio in Vita Ludovici Crassi; *Brugia* VVillelmo Brittoni in libro IX. *Brugia* Rigordo; nunc *Bruga* Latinis scriptoribus; *Bruges* Nostris, *Brugge* Flandrensibus, z in g mutato. Sic *Blanziacum* in Vita Bertæ vocatur, quod aliàs Blangiacum, *Blangy en Ternois*: sic *Verzeium* & *Verziacum* non rariùs dictum, quàm *Vergeium* & *Vergiacum*, *Vergy*. Gilbertus in libro de Vita & morte Caroli Comitis Flandriæ nunc *Brudgas*, nunc *Bruggas* appellat à *brud*, quod lutum significat. Idem *in exitu castri apud Harenas convenisse* Brudgenses scribit, atque reversos esse *apud Harenas, & super feretrum S. Donatiani juravisse Comitem*. Ex quibus intelligitur Amphitheatrum olim fuisse ad portam castri Bruzziensis, aut certè extra muros, argumentum vetustatis & magnitudinis ac nobilitatis loci. Amphitheatrum enim Galli nominibus areæ in qua certabatur nunc *Arenas*, nunc *Caveam* appellitavere. Alibi observo Bruzzias vel Brugas ab Audoëno in Vita S. Eligii *Flandrense municipium* & *Flandras* dici, & ab eo loco regionem Flandram aut Flandriam nomen accepisse. Olim, ut & Ganda, diœcesi Turnacensi attribuebatur: nunc, ut Ganda, sedes Episcopatûs est.

BUBLIO.

Bublionem observo à Gerberto in epistola CXXIX. vocari, quem vulgò *Bulionem* nuncupant, *Bouillon* vel *Buillon* in silva Arduenna. Gerberti verba sunt hæc. *Redite ergo usque Bublionem, uti vobiscum loqui possim*. Godefridus Dux Lothariensium, qui postea Rex Hierosolymorum fuit, in litteris datis anno D. J. MXCIV. *castrum Bulonium* appellavit; *Bullionem* alii meliùs. Castrum illud nunc magna ex parte dirutum, caput est Ducatus ad Ecclesiam Leodicensem pertinentis. Rainaldus Remorum Archiepiscopus *Bullionem*, quod beneficium Ecclesiæ Remensis erat, Alberoni Leodicensium Episcopo successoribusque ejus certis conditionibus dedit; ut docent ejus litteræ anno MCXXVII. datæ.

BUNDIUM VEL BURNUM.

Hunc locum in Aquitania Normannorum latrocinia nobilitarunt. *De Nordmannia XIII. piratica naves egressa, tandem in Aquitanico litore prosperis usa successibus, vico quodam qui vocatur Bundium* (aliàs *Buin*) *ad integrum depopulato, cum ingenti præda ad propria reversa sunt*: ut scribit Eginhardus in rebus anni DCCCXX. Quem *vicum Bundium* in Aquitanico litore vocat Eginhardus in Annalibus, eumdem *vicum Buin* nuncupatum reperio in Vita Imperatoris Ludovici Pii. Anno DCCCXX. *Naves XIII. piratica à Nortmannia in Aquitaniam sese verterunt: & vastato vico cujus vocabulum Buin, multaque onerata prædâ, reversa sunt*. In Chronico de Gestis Nortmannorum, quod Andreas Chesnius tomo II. Historiæ Francicæ scriptorum inseruit, nuncupatur *vicus Burnad*. *Northmanni in Aquitanico litore prosperis usi successibus, vico Burnad depopulato, cum ingenti præda reversi sunt ad propria*. Ubi legendum videtur, *vico Burn ad integrum depopulato*. Hæc enim ex Eginhardi Annalibus sunt desumta, & ad verbum ferè transscripta. Certè in Annalibus Bertinianis ita scriptum reperio. *De Nortmannia XIII. piratica naves egressa, tandem in Aquit. litore prosperis usa successibus, vico quodam qui vocatur Burnad integrum depopulato, cum ingenti præda ad propria reversa sunt*. Nemo non videt ibi esse emendandum, *vico quodam qui vocatur Burn ad integrum depopulato*: uti legitur scriptum in Chronico S. Arnulfi, quod Annales Mettenses appellant. Ac forsitan & apud Eginhardum & in Vita Ludovici Pii nomen vici emendari convenit, & *Buin* in *Burn* mutari. Quippe vulgò etiamnum vocatur *Born*, vel *S. Paul de Born*, nomenque dedit Præposituræ Burnensi, *la Prevosté de Born*. Vetus iste *vicus Burnensis* positus est in Medulis trans Garumnam, inter duos fluviolos stagnum maritimum, Oceani æstu augeri solitum, ingredientes.

BURBO ERCHENBALDI, ET BURBO ANSELLI, AC PAGUS BURBONENSIS.

Est *Burbo* vetus castrum in finibus Biturigum, *Burbo Archembaldi* vel *Erchenbaldi* à vetere Domino cognominatum, *Bourbon l'Archambaud*; aliàs *Burbo* ad balnea, *Bourbon les bains*, ab aquis calidis & salubribus, quæ ex duobus aut tribus puteis magis quàm fontibus ibi emicant. Ejus meminit Historicus Pippini Regis æqualis, qui rogatus à Nibelungo Comite V. I. fratre ejus patrueli, res clarissimi Principis scripsit ante annos nongentos: *Anno DCCLXI. Pippinus Rex ad Nevernum urbem veniens, Ligeris fluvio transmeato, ad castrum cujus nomen est Burbone, in pagum Bituricũ pervenit; cumque in gyro castra posuisset, subitò à Francis captus atque succensus est*. In anno DCCLXI. veteres Annales nunc *Burbonem castrum*; nunc sed corruptè *castellum Burbonnis* & *Burbonnes*; Eginhardus *castellum Burbonis*; *Burbonem* Annales Fuldenses appellant; Annales Mettenses *castrum cui nomen est Burbone in pago Biturico*. Gesta Consulum Andegavensium, & Gesta Dominorum Ambaciensium *Borbonem*, & *Borbonum* etiam vocant; Petrus Ecclesiæ Bituricæ Archiepiscopus in epistola ad Ludovicum Francorum Regem, & auctor Gestorum Ludovici VII. Francorum Regis *Borbonium*: ut pro *Rancone Ranconium*, pro *Alentiotione Alenconium* sæpe dici reperias. Certè illis *Erchenbaudus de Borbone*, & *Archambaudus de Borbono*, ac *Archenbaldus Fortis de Borbono*; his *Archimbaudus de Borbonio*, & *Archambaudus de Borbonio* nuncupatur. Inter Nobiles pagi Biturici *Archenbaudus Princeps Borbonensis* memoratur in litteris anno MXII. datis. Sugerius de Vita Ludovici Crassi *Nobilem Baronem Haimonem, Variam Vaccam cognomine, Burbonensem dominum, in partibus Bituricensium* commemorat: *Comitissam Borbonum* Cadurcus in litteris ad Rotrocum Comitem Perticensem.

Est & alter *Burbo* cognominatus *Anselli*, ab Ansello ejus Domino, *Bourbon l'Ansi*, positus ad dextram Ligeris ripam in Æduis diœcesi-

que Augustodunensi, & Ducam Burgundiæ, & ipse aquis quoque suis calidis ac medicis notus, sed priore minùs. Hildebertus Cenomanorum Episcopus in Vita Hugonis Abbatis Cluniacensis *Borbonem* vocat. *Borboni* (inquit) *cùm per VI. menses quartana sustinuisset incendia.* R. Senonensis Abbas B. Johannis Evangelistæ *Bulbonem* vel *Bulbonense opidum* nuncupat in epistola ad *Priorem Cluniacensis cella*, & ad *Principes* (id est, Primores) *ac Milites, & universos indigenas Bulbonensis opidi*: in qua de Ursone, regulari Canonico, ordine Diacono, ægrotante ita refert. *Suggestum est ei à nonnullis, balnea quæ apud vos sunt, illi summoperè profutura. Eapropter ad balnea ipsa festinare disposuit, & ibidem quantum sat erit immorari.* Quod ne quis de Burbone Anselli, in Augustodunensi Æduorum diœcesi posito, dictum infitietur, scite convenit inter cellas Cluniacenses sive *Prioratus* ad Cluniacum pertinentes à Paschale Papa anno MCIX. S. *Nazarium Borbonensem* numerari; à Ludovico Rege Francorum in litteris anno MCXIX. datis *Borbonium*. *Prioratus* autem *SS. Mart. Nazarii & Celsi prope castrum* Borbonem *in Æduensi* (id est in Augustodunensi) *diœcesi* esse docet Polyptychon Cluniacense, seu catalogus Monasteriorum Cluniaco subjectorum: qui situs & diœcesis Burboni Anselli conveniunt, non conveniunt Burboni Archembaldi, qui situs est in pago Biturico. Ex quo intelligitur Burbonem Anselli ante annos ampliùs quingentos aquis & balneis suis clarum ac nobilem exstitisse: qui *Bulbo* suprà dicitur r in l converso, sicut ex peregrino pelerinum fecere Nostri.

In tabula Theodosiana sive Peutingeriana utriusque Burbonis fieri mentionem Buissonius existimabat, amicus quondam noster, Geographiæ peritissimus ac itinerum Romanorum, in qua hæc leguntur. *Aquis Nisincii*, *Boxum*, *Aquis Bormenis.* Heic *Aquas Nisincii*, aliàs *Nisineii* esse *Bourbon l'Ancy* arbitrabatur; *Aquas Bormonis*, aut *Aquas Bormonas*, esse *Bourbon les Bains*, sive *Bourbon l'Archambaud*: quæ probabilis est conjectura: quam si admittimus, *Aquis Borvonis* quàm *Bormonis* legi emendative malim, & ex *Borvone Burbonem Borbonem*-*ve* postea factum esse existimem. Quamquam non displicet mihi opinio, utriusque *Burbonis* nomen à *burbis*, id est ab aquis lutosis, quas *bourbes* vocitant Nostri, deduci jubentium: sicut *Burbuncia* vel *Burbincia*, qui & *Burbontiue* dicitur, vulgò *la Brebence*, aut *la Brebince*, à burba nomen accepit. Nam Olivarius de Marchia insanit, qui *Bourbon* non à veteri nomine, quod est *Burbo*, sed à *Burgo bono* deducit, tamquam *Bourbon* dicatur pro *Bourgbon*.

Burbo Erchenbaldi nomen dedit pago Ducatuique Burbonensi: qui pagus est non antiquus, & primò Burbonem solummodò, Muratum, (*Murat*) Cantiliamque continebat; sed pòst Biturigibus Cubis, Arvernis, Nivernensibus, & Forensibus Segusianis, finitimis suis multa detraxit, auctusque est detrimento vicinorum: & nunc in IV. parœciis est positus, in Augustodunensi & Nivernensi Æduorum, in Biturica Biturigum Cuborum, & in Claromontensi Arvernorum. Pars pagi Burbonensis recentior, inter Ligerim & Elaver flumina jacens, quæ Molinas ipsas nunc caput pagi continet, ad Episcopatum Augustodunensem pertinet, Æduisve adscribitur. Quare rectè Coquillius observavit, Boios quibus Ædui agros dederunt, hos unos & solos esse Burbonenses, qui Ligerim inter & Elaver sedes habent. Pars autem vetertima pagi Burbonensis, cujus caput fuit castrum Burbo Erchembaldi, eique nomen dedit, erat (ut est hodieque) unà cum Burbone ipso in pago Biturico, sicuti suprà docuimus, & Ecclesiæ Bituricæ finibus continebatur. Ab eo Burbone nobilissima familia Burbonensis appellationem traxit: ex qua familia tertium jam Principem habemus, Ludovicum Adeodatum, Francis feliciter imperantem, & eùm victoriis tum eximiis virtutibus suis toto terrarum orbe illustrem, fautorem liberalium artium, litterarum restitutorem.

BURCINATIUM.

Æthicus in Itinerario provinciarum inter Castra-Ulpia & Arenatium *Burcinatium* ponit, ubi *legionis* VI. *ala* in præsidio erat: & in itinere à Lugduno capite Germaniarum Argentoratum, *Harenatium* inter & *Coloniam Traianam* seu Castra-Ulpia *Burginatium* similiter collocat, ab Harenatio millibus passuum VI. à Colonia Traiana V. distans. Auctor est Simlerus, in priscis codicibus pro *Burginatio* *Burcinatium*, & nonnumquam corrupto nomine *Burtinatium* scriptum reperiri. Tabula Theodosiana *Burgenatium* quoque vocat, quod idem est ac *Burcinatium*, & inter Arenatium ac Coloniam Traianam illud similiter ponit, ab Arenario V. à Colonia Traiana XL. sive potiùs IV. millibus.

Cluverius putat *Burcinatium* vel *Burginatium* alio nomine *Quadriburgium* dictum esse à IV. turribus, quasi *Quadripyrgium* aut τετραπύργιον, atque ita ab Ammiano appellari in libro XVIII. cujus hæc verba sunt, *Castra Herculis*, *Quadriburgium*, *Tricensima* (vel *Tricesima*) *Novesio*, *Bonna*. Simlerus Burcinatium *Kraneburg* exponit vel *Cranenburg*, qui est locus ad Rhenum nondum in duo brachia divisum. Ego Burcinatium *Burnet* aut *Burnet* esse malim, Novesio ac Bercæ (*Berck*) vicinum locum ad Rhenum; Quadriburgium autem esse *Kraneburg* aut *Cranenburg*. Aubertus Miræus Quadriburgium quidem *Quaetdraet* interpretatur, vicum inter Coloniam Agrippinam & Juliacum, & castra Herculis *Erkelens* Gelriæ opidum; Burginatium verò *Cranenburg*.

BURDEMONS.

Vita Bernardi Claravallensis Abbatis castrum *Burdemontem* memorat ante annos D. his verbis. *Per idem tempus in finibus illis*, (Claræ Vallis Monasterij) *apud castrum quod vocant Burdemontem*. &c. Vulgò dicitur *Bourlemont*, d in l mutato, ut cicada Nostris est *cigale*; cauda Hispanis *cola*. Hoc castrum nobili familiæ Burdemontiorum originem ac nomen suum dedit.

BURGARACUM.

In Notitia Imperii Rom. inter legiones Pseudocomi-

docomitatenses Orientis IX. tertium locum obtinent *Bugaracenses*, VI. *Mettenses*, id est Mediomatrici. In veteri inscriptione oummi apud Goltzium reperitur *Comes auxiliariorum Burgaracensium. Burgaracum* autem vel *Bugaracum*, à quo *Bugaracenses* vel *Burgaracenses* cognominati sunt, haud dubiè est *Bacharach*. *Bacharach* Nostri, Germani *Bachrak* appellant castellum aut municipium, vino Rhenensi nobile, ad Rhenum inter Mogontiacum & Bingium positum: quod Siffridus in Chronico ad annum MCCXCVII. *opidum Bacheracense* appellat.

BURGULIUM.

Burgulium vel *Burgolium*, *Bourgueuil*, nobile est Monasterium in Andicavis ad amniculum Cambionem. Baldricus ejus loci Abbas *Burgulium* nuncupare consuevit, in primis in carmine ad Getardum Lausdunensem.

Burgulius locus est, & Cambio dicitur amnis,

Flumine perpetuo qui vitreus irrigat hortos.

In litteris Alexandri Papæ III. *Burguliensis Ecclesia* nuncupatur, ut & in epistola Ulgerii Andicavensis Episcopi ad Suggerium Abbatem Monasterii S. Dionysii his verbis. *Nobilis Burguliensis Ecclesia, quæ in nostro Episcopatu sita est, in prædio & jure Ducis Aquitanorum sedens, & fundata esse & subnixa ferè solis largitionibus Ducum Aquitanorum constantissimè dignoscitur.* Scilicet *fecit Dux Aquitaniæ VVillelmus è novo cœnobium Borgolsense in cespite Andegavensi in fundo proprio, unà cum matre sua Adala, sorore Richardi Comitis Rotomagensis*: uti alibi legimus.

BURGUNDIA, ET DE UTROQUE REGNO BURGUNDIÆ, DE SUPERIORE ET INFERIORE BURGUNDIA, ET DE REGNO ARELATENSI.

Burgundiones, qui & *Burgundii*, Gens Germanica Alamannis olim confinis, in Galliis principatu Honorii sedes cepere, ac paullatim fines proferendo, tenuere ibi demum Lugdunensem primam, Sequanos, partem maximam provinciæ Viennensis, Alpes Peninas & Graias, atque Metropolim Alpium Maritimarū Ebrodunum; Narbonensis II. urbes Aptam, Vapincum, & Segusteronem; in provincia Lugdunensi quarta vel Senonia Nivernum: quæ pars Galliæ *Burgundia* ab Gente cognominata est, & ita apud Senatorem in libri I. Variarum epistola ultima, ità à Gregorio ceterisque nuncupatur. Igitur ut ex Synodo Epaonensi Agapeto Consule anno Christi DXVII. habita & ex Historia nostra discimus, Regnum Burgundiæ continebat XXVIII. circiter civitates, nimirum Metropolim Lugdunum, Augustodunum, civitatem Lingonum, Cabillonum & Matisconem: Vesontionem metropolim provinciæ Sequanorum, Aventicum, Vindonissam, Basiliam, & Belicam: Viennam metropolim provinciæ Viennensis, Genevam, Gratianopolim, Albam Helviorum vel Vivariom, Deam Vocontiorum, Valentiam, Augustam Tricastinorum, Vasionem, Arausionem, Cabellionem, Carpentoracte: metropolim provinciæ Alpium Graiarum & Peninarum, civitatem Centronum Darantasiam, & Octodurum Vallensium: metropolim Alpium maritimarum Ebrodunum; & quas suprà diximus, Narbonensis secundæ urbes tres, Aptam, Vapincum, Segusteronem; in Senonia Nivernum. Postea Burgundiam, sed jam aliquot urbibus sub Sigimundo & Godomaro à Francis Gothisque truncatam, Childebertus & Chlotharius Francorum Reges subegere. Mortuo Chlothario, uni è IV. ejus filiis Guntchramno sors non tota obvenit Chlodomeris patrui, cujus caput Aureliani erant, cum tota Burgundia; à qua *Rex Burgundiæ* sæpe appellatur: & *Burgundionum* nomine sæpe omnes ditioni ejus subjecti designantur, Franci cum Burgundionibus, & Galli. Quidquid Guntchramno paruerat, totum ferè *Burgundia* dictum est à Nostris, & usque ad Theodoricum Chlodovei junioris filium Burgundiæ Regno ac Regibus Merovingis est attributum. Tenuerat autem Guntchramnus qui primus è Francis *Rex Burgundiæ* est vocitatus, non Burgundiam modò sedem Burgundionum, sed unà etiam Regni Aurelianensis, atque adeò post Chariberti fratris obitum Regni Parisiaci in Gallia Lugdunensi & Aquitania non minimam partem cum Provincia Arelatensi: quæ omnes regiones simul junctæ, exceptâ Aquitaniâ & Provinciâ, ex nomine majoris partis nimirum Burgundiæ appellationem traxerunt: ut in libris XVI. & XX. Rerum Francicarum observavimus.

Regnantibus apud Francos Merovei posteris, Francia in tria Regna dividebatur, videlicet in Neustriam, Austriam, atque *Burgundiam*: uti docet brevis Appendix Chronici Marii, ab auctore Chlotharii junioris æquali ante annos MXLV. composita, Vita Leodegarii Augustodunensis Episcopi, Gesta Francorum, atque ipse Fredegarius. Sed postquàm Chlotharius minor filium suum Dagobertum Regem Austrasiorum fecit, Neustriam secuta *Burgundia* est, & ab uno Principe utrumque Regnum simul obtinebatur, propterea quòd Neustriam atque Burgundiam junctas latitudine regionum & multitudine hominum Austria æquabat.

Postea Carolus, Lotharii Aug. filiorum minimus, Burgundiæ maximam partem ac Provinciam anno DCCCLV. obtinuit, ac Lugdunum pro Regia habuit.

Boso anno DCCCLXXIX. faventibus Viennensi, Lugdunensi, Darantasiensi, Aquensi, Arelatensi, & Vesontionensi Archiepiscopis, & XVII. Episcopis, qui plerique de Burgundia erant, regnum in Burgundiæ partibus occupavit: & ejus filius Ludovicus anno DCCCXC. à IV. Archiepiscopis, Lugdunensi, Arelatensi, Ebrodunensi ac Viennensi, multisque Coëpiscopis Rex electus atque unctus est. Paullo antè, nimirum anno DCCCLXXXVIII. Rodulfus, Chuonradi filius, provinciam inter Juram montem & Alpes Peninas occupavit, & accitis nonnullis Sacerdotibus ac Primoribus, coronam sibi apud Acaunum imposuit, Regemque appellari se jussit, ut Regino & Annales Mettenses tradunt. Hoc Regnum exiguum Annales

Fuldenses *superiorem Burgundiam*; quidam *Transiurensem Burgundiam*; *Cisalpinam Galliam* magnifico nomine Frodoardus; Constantinus Porphyrogennetus, Hermannus Contractus, Marianus Scotus, Sigebertus, aliique *Burgundiam* appellant impropriè admodum, cùm tantùm portio esset exigua Burgundiæ. In eo regno erant VVintertururum, Acaunum, Novusburgus, *Nuenburg* Hermanno dictus, Murtena *Morat*, & urbes ac castella ad Lemanum lacum, item Octodurum, Salodurum, Aventicum, Seduni, Lausana ad Lemanum, Geneva, Belica, atque etiam Lugdunum. Mathildis enim Ludovici Transmarini filia, Lotharii Regis Francorum soror, cùm Conrado Regi Jurensi nuberet, pro dote Lugdunum cum pago Lugdunensi habuit, à Lothario fratre sibi in dotem datum, ut docet Chronicon Monasterii S. Benigni. Castellum etiam quod Mons Piligardæ Hermanno dicitur, vulgò *Montbelgart*, Nostris *Montbeliart*, estque trans Juram in Sequanis, huic regno contribuebatur: quemadmodum ex Historicis nostris veteribus discimus. Ex quo intelligitur Rodulforum Regnum, quod Jura & Alpibus Penninis claudit Regino, latiùs patuisse, & in Sequanis Juram inter ac Vogesum, in Allobrogibus ac in Segusianis opida ac urbes habuisse. Rodulfus Rex Gloriosissimus in litteris datis Ansâ villâ Indictione III. anno DCCCCXCVII. *res sitas in Comitatu Matiscensi*, in primis partem piscinæ Osæ, quæ Cluniaco Monasterio donatæ erant, confirmat. Idem aliis litteris datis anno J. D. MXIX. regni XXXI. *Ecclesiam S. Blasii in viculis, in pago & in Comitatu Genevense sitam, Cluniacensibus Fratribus* confert. Amedeus Comes, filius Humberti Comitis & Ancilliæ, & uxor ejus Adelaidis Ecclesiam S. Mauricii sitam in pago Multacena dedere Cluniaco, permissu Malenis Episcopi Gratianopolitani: quorum in litteris hæc legimus. *Hanc donationem fecerunt, & chartam istam fieri jusserũt, & in Curia Regis firmari rogaverunt. Signum Rodulfi Regis, regnante Rodulfo anno* XXXVII. Ex his apparet non Genevensem modò pagum vel Comitatum, verùm etiam Comitatum Matisconensem saltem ex parte, & pagum Gratianopolitanum, ipsamque adeò cum sua valle Maurienam, cujus Comites Humbertus & Amedeus exstiterunt, ad istud Regnum pertinuisse: quod *Regnum Austrasiorum* Glaber Rodulfus falsò appellat, cùm veteris Burgundiæ regni partem contineret, Austriæ nullam, quæ mihi sit nota.

Anno MXXXII. Rodulfus, qui eo nomine tertius in Burgundia superiore regnavit, Ignavus à quibusdam cognominatus, diadema suum ac Regni insignia Imperatori Conrado moriens misit: à quo tempore Reges Germaniæ Imperatoresque sibi Burgundiam istam vindicaverunt, ac pro Imperii membro habuerunt, sub novo Regni Arelatensis nomine, quod à Jura monte ad ostia Rhodani & ad mare Gallicum atque ad Alpes Maritimas longè latéque patere crediderunt, aut omnibus persuadere voluerunt: cùm tale numquam à Rodulfis Regibus possessum fuerit, ac ne à prioribus quidem Burgundiæ Regibus, Gundicarii posteris. Nam nec Provinciæ Arelatensis Comitatus, nec maxima saltem ex parte Comitatus Burgundiæ Transararicæ, quem liberum aut immunem Comitatum vocant, *la Franche-Comté*, ad Reges Rodulfos pertinuit. Certè Rotberto in Francia, & Rodulfo Ignavo in superiore Burgundia regnantibus, suus erat Provincialibus Comes & dominus, qui Arelati sedem habebat: quem Glaber Rodulfus in libri III. capite II. *VVillermum Arelatensem* appellat, hoc est VVillelmum Comitem Arelatensium sive Provinciæ; quidam *Ducem Arelatensem*. Alius fuit & Guillelmus Comes Burgundiæ Transararicæ, *Guillelmus cognomine Captivus*, *Comes Transsagonnanus* dictus veteri scriptori: quem Rotbertus Rex Ducatu Burgundiæ quem pæne totum occupaverat, armis expulit, & suo Comitatu coëgit esse contentum.

Mortuo Imperatore Ludovico Pio, inter tres ejus filios Lotharium, Ludovicum & Carolum cognomine Calvum divisa sunt Regna Francorum. Lothario cum Imperio Romano & Regno Langobardorum obtigit *Austria* cum regione ad Lemanum & ad Alpes Graias, quæ *Regnum Lotharii* paullo pòst vocari cœpit, & maxima pars Burgundiæ, atque Provinciæ; Ludovico tota Germania cum Norico seu Baioaria Pannoniaque cessit; Carolus Franciam sive Neustriam, & Aquitaniam, ac Burgundiæ reliquam minimamque portionem obtinuit, *in qua parte extunc & modò nomen Francia remansit*, ut loquitur Sigebertus. Et Lotharii quidem A.filii tres nullis relictis heredibus decessere: Ludovici quoque ambobus pronepotibus, Ludovico & Zuentiboldo Regibus accidit, ut nihil legitimorum liberorum relinquerent. Carolus Caroli Calvi nepos, qui jure proximæ agnationis eorum Regnis succedere, & totius Franciæ imperium solus obtinere debuerat, Carolus inquam, & ejus filius Ludovicus, nepósque Lotharius, bellis civilibus & Optimatium suorum crebris defectionibus vexati, Austriam seu Reguum Lotharii (ne de ceteris Franciæ ditionis Regnis loquar) num[illegible] recuperare potuerunt. Austriâ igitur seu Lotharingiâ, quæ olim unum è tribus Francorum Regnis fuerat, ab externis Germaniæ Regibus occupatâ, ejus in locum Aquitania est substituta, & tria Franciæ Regna nihilominùs attributa, *Francia Occidua* seu *Neustria*, *Burgundia* quamquam admodum imminuta, & *Aquitania*: quæ divisio jam sub Carolo Calvo videtur cœpisse, & usque ad Philippi saltem I. principatum duravit, ut in Notis in Adalberonis Carmen observavimus. Hæc pars Burgundiæ ad Reges nostros pertinens, *Burgundia inferior* dicebatur: quam *Burgundiam Regiam* vocare possumus, ut superiorem *Burgundiam Imperialem* nuncupat Trivetus in rebus anni MCCL. Continebat autem Burgundia inferior Lugdunum, quod postea Conrado regi superioris Burgundiæ Mathildis dotis nomine detulit, Matisconem, Cabillonum, Augustodunum, urbem Lingonum, Autissiodurum quoq; (quam ob caussam incertũ) Aballonẽ, Belnum, Divionẽ, Latonam, castrum S. Gengulfi, *S. Iangou*, & alia loca. Huic quoque Nivernum accenseri potest, cùm ad priores Reges Burgundiæ pertinuerit. Hanc Burgundiam in libri V. Chro-

nici capite LVIII. designat Fredegarius, quum *Burgundias*, vel *Regnum Burgundiæ* ingressum esse Dagobertum scribit, & *in civitate Lingonis, Divione, Latona, Cabillone, Augustoduni, Antissioduri* jus dixisse, ac per Senonas Parisios venisse. Portio inferioris Burgundiæ *Ducatus Burgundiæ*, atque etiam nonnumquam *Ducatus Divionensis* appellabatur: propterea quòd Duces qui eam beneficio Regum Francorum obtinebant, Divione sedere consueverant: uti Glaber Rodulfus Duces Normanniæ *Rotomagenses Duces*; alii Comites Provinciæ *Arelatenses Comites*; Comites Gothiæ vel Septimaniæ *Tolosæ Comites* à suæ quemque provinciæ capite dixere. Comites Campaniæ Gallicæ & Briegii, *Comites Trecarum atque Meldorum*; Comites Hainoi *Comites Montenses*. Qui ei Burgundiæ imperabat, *Ducem Allobrogum* Guillelmus Britto vocat, non semel, cùm Dux Æduorum potiùs vocandus fuerit. Nam Æduos, & Lingonas, ac partem Senonum tenebat; in Allobrogibus trans Rhodanum sitis Dux Burgundiæ nihil omnino possidebat. Hancce Burgundiam Regibus Francorũ parentem designat Provinciale MS. ante annos CCCC. compositũ, quum in Burgundia duos cum suis suffraganeis Archiepiscopos collocat, Lugdunensem & Senonensem. Constat enim totam provinciam Lugdunensem primam, hoc est Lugdunum metropolim cum IV. sedibus ei subjectis, Augustoduno, Matiscone, Cabillono & Lingonis, & ex provincia Senonia sedes duas Nivernum & Autissiodorum inferiori Burgundiæ olim attribui consuevisse. Contrà Notitia Episcopatuum Galliæ, paullo post annum MCCCXXII. scripta, cum *in Burgundia Archiepiscopos* duos *Darantasiensem & Vesontionensem* seu *Bisuntinum* unà cum suis ambos suffraganeis ponit; *Burgundiæ* nomine partem Sapaudiæ & Sequanos cum Helvetia designavit, hoc est superiorem Burgundiam, Regnum olim Rodulforum. Burgundiam inferiorem, Francicæ ditionis provinciam, quæ præter cetera Ducatum olim Pariatumque continuit, veteres tabulæ vulgari linguâ confectæ appellant nunc *Borgoine*, nunc *Burgoine*, & *Bourgoine*: uti Constantinus Porphyrogennetus Burgundiam superiorem, Regnum Rodulforum, *Bergoniam* nuncupat pro Burgundiam. Ῥοδόλφου ῥὴξ τῆς Βεργωνίας. Nostri nunc *la Bourgogne* vocitant, & ejus ac Comitatensis Burgundiæ superiorisve incolas *les Bourguignons*, id est Burgundiones. Multi *Bourgongne* scribunt; & *Bourgongnons*: quos veteres modò *Burgundiones*, modò sed rariùs *Burgundios* cum Ammiano nuncupant: recentiores scriptores Latini *Burgundos* appellare maluere.

Burgundiones sive *Burgundios* nostros, qui partem Galliæ occuparunt, Regnumque ibi constituerunt, Gentem fuisse Germanicam, trans Rhenum sedes habentem; & differre à *Burgundionibus* vel *Burgundiis*, Scythica Gente Transdanubiana, apertè ostendimus in libro I. Rerum Francicarum. Burgundionum nomen à *burgis*, id est parvis castellis, per limites constitutis cum Orosio, Isidoro, aliisque deducere ridiculum est. Nam à burgis *Burgiones* dici lex analogiæ jubet.

Ut redeam ad Regnum Arelatense, Gervasius Tisleberiensis, qui se *Regni Arelatensis Marescallum* ipse appellat, & ante annos CCCCLX. vixit, *civitatem Arelatum caput Regni Burgundiæ* bis nuncupat, & Viennensem Archiepiscopum *Regni Cancellarium*, *Burgundiæque* seu Regno Arelatensi VI. metropoles attribuit, Vesontionem, Viennam, Darantasiam, Ebrodunum, Aquas Sextias, Arelatum, cum sedibus cuique subjectis. Idem facit Notitia Episcopatuum Galliæ, Gervasio suppar, & in Burgundia sex metropoles ponit: ita ut Burgundia XXXVI. civitates, & Sequanos cum Helvetia, Sapaudiam & quem Dalfinatum vocamus, ac Provinciam complexa sit. Ubi miror Lugdunum prætermitti, quod posteriores Burgundiæ Reges duo tenuerunt, & quod propterea Imperatores tamquam membrum Regni ad ipsos pertinentis sibi diu vindicaverunt, uti litteræ eorum aliquot docent. Suffragabantur autem Vesontioni Basilia, Lausana, Belica; Viennæ Valentia, Vivaria, Dea, Gratianopolis, Maurienna, Geneva; Darantasiæ Seduni & Augusta; Ebroduno Dinia, Nicæa, Antipolis, pro qua nunc Grassa, Glannateva, Sanitium, Vintium; Aquis Sextiis Apta, Reii, Forum Julii, Vapincus, Segustero; Arelatũ pro metropoli tum agnoscebant Massilia, Avenio, Arausio, Vasio, Cabellio, Tricastini, Carpentoracte, Telo: Ex quibus Avenio postea in metropolim evectus est, & civitates Vasio, Cabellio, ac Carpentoracte ei attributæ. Hoc igitur Regnum, sive *Burgundia*, sive *Regnum Arelatense* dicatur, planè imaginarium fuit, cùm quale quantumque suprà descriptum est, à nemine umquam possessum sit. Nam priores quidem Burgundiæ Reges, qui ab Chlodovei filiis sunt debellati, Vesontionem, Viennam, Darantasiam & Ebrodũnum metropoles, cum Lugduno totaque provincia Lugdunensi prima obtinuerunt: Arelatum & Aquas Sextias metropoles, ex provincia Arelatensi Massiliam, Avenionem, & Telonem Martium; ex Alpibus Maritimis Diniam, Nicæam, Antipolim, Glannatevam, Sanitium & Vintium; de provincia Aquensi Reios & Forum Julii non obtinuerunt. Regnum Rodulforum, posteriorum Burgundiæ Regum, exiguum admodum fuit, & paucularum civitatum, ac unius aut alterius metropoleos, sicuti suprà ostendimus. Jam Rex Carolus, Lotharii Aug. filius Genevam, Lausanam, & Sedunos non habuit, ac ne Belicam quidem & Darantasiam, quas ambas civitates postea à Rege Lothario fratre suo accepit: ut Annales Bertiniani docent. At Bosoni Regi sex quidem metropoles paruere, Vienna, Lugdunum, Darantasia, Aquæ, Arelatum & Vesontio, ac XV. civitates eis suffragantes, & duæ civitates Septimaniæ seu provinciæ Narbonensis primæ, Agatha ac Ucetia: at Ebrodunum cum VI. sedibus ad ipsum pertinentibus ei non paruit: & cùm Arelatensis Regni XXXVI. civitates numerentur, Bosonis Regni vix fuere XXIII. de quibus Matisconem & Viennam paullo post amisit. Ludovico, Bosonis filio ac successori metropolitani adhæsere non ampliùs quatuor, Lugdunensis, Arelatensis, Ebrodunensis, & Viennensis, cum compluribus Coëpiscopis, sed non omnibus: Vesontio &

Darantasia ei Principi non parebant, cùm ambarum civitatum Archiepiscopi ejus electioni unctionique non interfuerint. Apparet igitur, quod jam non semel diximus, Regnum istud Arelatense XXXVI. civitatum, falsum, imaginarium, chimæricum, atq; à Germanis scriptoribus fictum, & nulli umquam Regi fuisse possessum. Certè Guntherus in libro v. Burgundiam à Basilea ad ostia Rhodani patere ait, caputque & sedem veteris Regni Arelatum fuisse, usque ad Rodolfi mortem: sed IV. tantùm ei metropoles attribuit, *Chrysopolim*, id est Vesontionem, *Lugdunum*, *Viennam* & *Arelatum*. Ex quo intelligitur ne ipsis quidem Germanis scriptoribus Regnum Arelatense bene notum fuisse. Vindicaverunt quidem sibi nullo jure Regnum Arelatense Imperatores Regesque Germaniæ post Rodulfi ignavi obitum: sed maxima ex parte illud obtinere non potuerunt, nec quidquam ibi præter inane nomen *Imperii* in Dalfinatu Provinciaque reliquerunt.

BURUNCUS.

Æthicus in Itinerario inter Durnomagum & Novesium *Burungum* ponit, ubi *legionis* VII. *ala* in præsidio esset. Codices veteres *Burunco* & *Buruncum*, scriptum habent, ut Hieronymus Surita testatur. Josias Simlerus *Burich* nunc dici vel *Burick* asserit, atque esse vicum proximum Novesio. At Cluverius *Wuringen* appellari ait, & esse opidum Coloniam inter & Novesium positum: cujus sententiæ libenter accedo.

BUXUDE.

Ad *Hagnam* fluvium, qui & *Haina* vocatur in litteris Balduini Flandriæ Comitis anno MCXCVII. datis, est *castellum Buxude*, cujus Baldericus mentionem fecit in Chronico. Sigebertus ait Raginerum & Lambertum anno DCCCCLXXIII. *super Hagnam fluvium castello Buxude munito, Lotharingiam infestâsse*; & insequenti anno *Ottonem Imperatorem castellum Buxudis obsedisse, captumque diruisse* memoriæ tradidit. Hoc castrum Hannoi, nunc *Bossut* Comitivæ titulo insigne A. Miræus interpretatur: nunc *Boussos* esse contendit.

C

CABARETUM.

CHRONICON Simonis Comitis Montisfortis, ab anno Dom. MCCI. ad annum MCCCXI. deductum, cujus auctor Petrus Lureuensis Episcopus à quibusdam creditur, memorat Petrum Rogetii *Dominum Cabareti, quod est castrum fortiss.mum in Carcassesio*: memorat & eo vetustior Petrus in Historiæ Albigensis capite XXXIV. & LXI. Vulgò *Cabarede* dicitur, & ager Cabaretensis *le Cabardet*, à qoo cognomen accepit Mansus Cabaretensis, *le Mas de Cabardet*.

Est & Gabarretum, *Gabarret*, caput pagi Gabarretani, *le Gabardan*, inter Elusam & Vasatas positi in Novempopulana: quod cum *Cabareto* nostro, castro iu Septimania vel Gothia, nihil præter nomen nunc commune habet, & ante annos quingentos *Gavarritum*; ager cujus caput erat, *pagus Gavarritanus & Vicecomitatus Gavarritanus* vocabatur. Hoc me docet Gaufredus Burdigalensis Archiepiscopus in epistola ad Sugerium Abbatem S. Dionysii. *Noveritis nos apud Menusanum, ubi Auscitanus Archiepiscopus, & ferè omnes Episcopi & Proceres totius Guasconiæ convenerant, Gavarritanum Vicecomitem convenisse super infestatione terræ Domini Regis ab ipso & à suis.*

CABELLIO COLONIA.

Quam urbem Narbonensis Galliæ Strabo *Caballionem urbem Cavarum*, Καβαλλίωνα πόλιν Καουάρων, nec non Καβαλλίωνα vocavit; tabula Peutingeriana similiter *Caballionem* nuncupat inter Aptam Juliam & Clanum; quædam Notitiæ *civitatem Caballicorum*, item *Cavallicorum*. Inter *opida Latina* seu jure Latii veteris donata numeratur à Plinio *Cabellio* præ ceteris in Narbonensi provincia: cùm *Cabellio colonia*, Καβελλιὼν κολωνία in Cavaribus appelletur à Ptolemæo: sicut Aquis Sextiis, Avenioni & Aptæ Juliæ video accidisse, quas urbes Plinius *opida Latina*, Ptolemæus & vetera marmora *Colonias* vocant. Æthicus in itinere à Mediolano Arelate per Alpes Cottias inter Aptam Juliam & Clanum seu Glanum *Cabellionem* collocat, ab Apta Iulia XXXI. à Clano XVI. millibus distantem, ab Arelate XXX. aut XXXV. quam & *Cavellionem* appellat. A Stephano Artemidorum secuto *Cabellio urbs Massiliæ*, Καβελλίων πόλις Μασσαλίας nuncupatur, quemadmodum & Avenio: quæ urbes ambæ sunt Cavarum, Ut appareat partem magnam Cavarum; Cabellionemque & Avenionem Massiliensium regioni olim attributas fuisse.

Veteres Notitiæ provinciarum & civitatum Galliæ inter provinciæ Viennensis XIV. civitates decimo loco ponunt *civitatem Cabellicorum* vel *Cavellicorum*: quam & nonnumquam *civitatem Caballicorum* & *Cavallicorum* vocant. Robertus in Arelatensi provincia *Cavellicum* VII. loco collocat. Gervasius & quædam Notitiæ recentiores *Cabellicensem* vel *Cavellicensem* Episcopum quintum numerant inter Antistites Arelatensi Burgundiæ Archiepiscopo suffraganites; nonnullæ tertium, quem & *Cavallicensem* vocant; Provinciales *Cavallon*. Urbs est monti Druentiæ proximo imposita, quæ nunc Avenioni novæ metropoli paret.

Epaonensi Concilio *Philagrius Episcopus civitatis Cabellicæ* interfuit; Concilio Aurelianensi V. Optarus missus *à Prætextato Episcopo Ecclesiæ Cabellicæ*; Conciliis Arelatensi V. & Parisiensi II. idem *Prætextatus Episcopus Ecclesiæ Cavellicæ*; Matisconensi II. Concilio *Veranus Episcopus Ecclesiæ Cabellicorum*. *Cabellicos* autem & *Cabellicenses* à Cabellione veteres dixere, ut *Avennicos* ab Avenione, *Vasienses* & *Vasenses* à Vasione, *Vesontienses* à Vesontione, *Arausicos* ab Arausione: cùm Avenionenses, Vasionenses, Vesontionenses, Arausionenses, & Cabellionenses dici lex analogiæ juberet.

CABILONNUM.

Cæsar *Cabilonnum* in Æduis ad Ararim memorat in libro VII. Commentariorum, vulgò *Chalon*, ubi negotiandi caussâ Romani consistebant: quod & Fredegarius *Cabilonnum* semper appellat in libro ultimo Chronici. In veteribus nummis Regum nostrorum à Meroveo genus deducentium plerumque & *Cabilonnum* vocatur bis verbis. *Cabilonno fit*: in quodam nomismate *Cavillonnum*, b in u ex more mutato: in alio *Cabillonnum*. Quibus ex nummis apparet, ibi monetam fuisse. In Itinerario Æthici *Capilunnum* quoque dicitur: ut est summa litterarum p & b affinitas, & o ac u invicem permutari solent: quamqoam aliqui codices *Cabilmnum* præferunt, quod idem est, interdum & *Cavilunnum*.

Non aliam urbem reperias, cujus nomen pejus acceptum, aut à variis scriptoribus sæpius magisque mutatum fuerit, vel si mavis etiam corruptum. Strabo *Cabyllinum* nuncupat, *urbem Æduorum*, meliùs facturus si Cabillynum, id est Cabillunum nuncupavisset. Μεταξὺ τοῦ Δούβιος καὶ τοῦ Ἄραρος οἰκεῖ τὸ τῶν Αἰδούων ἔθνος πόλιν ἔχον Καβυλλῖνον ἐπὶ τῷ Ἄραρι. At Ptolemæo vocatur *Caballinum urbs Æduorum*. Αἰδούων πόλις Καβάλλινον: in Notitia Imperii *Caballodunum*, vel (ut in codicibus scriptum reperitur) *Cabalodunum*: *in provincia Lugdunensi* 1. ubi *præfectus classis Araricæ*, *corpori nautarum Araricorum* in veteri inscriptione nomen dantis: in duabus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ *castrum Caballonense*, & *castrum Cavallonense*: Mario *Cabalonnus*: in Gestis Pippini Francorum Regis *Cavallonnum urbs* & *Cavalonnum*. In tabula Theodosiana quam ab editore Peutingerianam appellant, *Cabillio* dicitur: à qua *pagus Cabillionensis* (*le Chalonnois*) in divisione regni Francici à Carolo Magno facta. Ammiano Marcellino in libro XIV. *Cabillo*, in libro XV. *Cabillonus* est; Lugdunensem primam ornans post Lugdunum; Eumenio *Cabillonensis portus*. ob classem Araricam ibi collocatam: Eginhardo quoque in Annalibus nunc *Cabillo civitas*. nunc *Cabillonum*; uti Gregorio Turonico Episcopo *Cabillonum* & *Cavillonum*: Ambrosio similiter in epistola XXVII. seu in relatione legationis suæ ad Valentinianum juniorem Aug. *Cabillonum*. Scriptor Vitæ Imper. Ludovici Pii *castrum Cabillonum*, nec non *civitatem*, *urbemque* & *oppidum* nuncupat; Nithardus etiam in libro 1. *Cavillonum* In Codice Theodosiano legimus rescriptum Imper. Constantini Aug. ad Catullinum datum XII. Kal. April. *Cabilluno*, Constantino A. IV. & Licinio A. IIII. Coss. In Codicis Justinianei libro IX. *Cabilunum* vocatur. *Cabillunum* autem ac *Cabilunum*, idem est ac *Cabillonum* & *Cabilonum*. In veteri Notitia civitatum Galliæ *castrum Cabilonense*, in alia *castrum Cavilonensium*. in alia *civitas Cabilonensis*. in Gestis Francorum capite XXXV. *Cavelo civitas Burgundiæ*. Hæc fuit Guntchramni & Theodorici Francorum Regum Burgundiam obtinentium sedes.

CADOMUS.

Cadomus ab Orderico Vitale & à ceteris rerum Normannicarum Francicarumque scriptoribus memoratur: quam Britto, & quidam alii ridiculè *Cadomum* quasi *Caii domum* à Caio Julio Cæsare dictam esse putant. Vulgò nuncupatur *Caen*. Urbs est clara Baiocassium, imposita flumini Olinæ, ad ejus & Uldonis (*Oudon*) confluentes: Archidiaconatu Ecclesiæ Baiocassinæ, studiis litterarum, ac duobus præcipuè Monasteriis, altero S. Stephani Protomart. altero Ss. Trinitatis, quod est sacrarum Virginum, insignis. Pons ibi Olinæ ex tribus fornicibus constat, qui fluvius x. ab urbe lapide in Oceanum effunditur. In litteris Henrici II. Anglorum Regis *castellum Cadomi*., & *Olna* referuntur. Rigordus *Cadumum vicum opulentissimum* appellat, atque eum cum Falesia castro validissimo & Domnofronte receptum esse ab Philippo Aug. Rege Francorum. *Cadomum* vocat similiter Guillelmus Britto Armoricus *villam opulentam*, & tot Ecclesiis, tot domibus, ac civibus ornatam & cultam,

Ut se Parisio vix annuat esse minorem.

Opulentiam autem Cadomo tribuunt Rigordus & Britto cùm ob situm, (non enim multum distat ab Oceano;) tum ob nundinas suas veteres, quas vulgò ferias appellant, quæ hodieque post Pascha clausum ibi quotannis magna mercatorum cōfluentium immunitate frequentiaque celebrantur. VVillelmus quem vulgò Conquæstorem cognominant, *Ecclesiam S. Georgii de castro Cadomi* in litteris suis commemorat, *& feriam trium dierum*, hoc est nundinas triduanas Cadomensibus concedit ante annos DC. Cadomenses vulgò dicuntur *Caenois*.

CADURCI ET DIVONA CADURCORUM: AC DE UXELLODUNO.

J. Cæsar in VII. Commentario scribit, Vercingetorigem Aruernum adolescentem cum Senonibus, Parisiis, Pictonibus, Turonis, Aulercis, Lemovicibus, Andis adversus Romanos sibi *Cadurcos* adjunxisse, & Lucterium Cadurcum cum parte copiarum in Rutenos misisse. qui eam civitatem Aruernis conciliaverit, & à Nitiobrigibus & Gabalis obsides acceperit: ac postea Vercingetorigem Rutenos Cadurcosque ad fines Volcarum Arecomicorum depopulandos misisse: Cadurcos onà cum Gabalis & Vellavis sub imperio Aruernorum esse consuevisse. A Strabone Καδοῦρκοι *Cadurci* adnumerantur XIV. Gentibus inter Garumnam & Ligerim sedes habentibus, Aquitaniæ finitimis, eique ab Augusto attributis; Plinio inter Rutenos & Nitiobroges Aquitanicæ populos *Cadurci*; Ptolemæo quoque in Aquitania Καδοῦρκοι. *Caturci*, *Catorci* & *Cadorci* à recentioribus scriptoribus non rarò vocantur, d in t & u in o conversis.

In culcitis præcipuam gloriam Cadurci obtinent. Galliarum hoc, & tomenta pariter inventum: uti ait Plinius in libri XIX. capite I. Nimirum tomentum Lingonum, culcita Cadurcorum inventum fuit. Unde alterum *tomentum Lingonicum* & *Lingonicum stramen* dictum est; culcitam veteres nomine Gentis inventricis *Cadurcum* vocavere. Juvenalis in Sat. VII.

Institor hibernæ tegetis, niveique Cadurci.

In veteri epigrammate Sulpicia Poëtria *Cadurcas fascias*, lineas fascias è lino Cadurcino vocat his versibus de Sole

> Ne me Cadurcis destitutam fasciis,
> Molli Caleno concubantem proferat.

Adjicit Plinius, *Gallias censeri redditu* lini, & *Cadurcos*, *Caletos*. *Rutenos*, *Bituriges*, *ultimosque hominum existimatos Morinos*, *immo verò Gallias universas vela texere*.

Cadurcorum fines *Cadurcinum* absolutè vocat Gregorius in libri IV. capite XLII. ubi pagi vel termini aut territorii nomen subauditur. Vocant & *Cadurcinum* Gesta Francorum in capite XXXII. & Gallus in litteris ad Desiderium Cadurcorum Episcopum, aliique: *Cadurcum* Palladius Episcopus in epistola ad eumdem Desiderium: *Pagum Caturcinum* Fredegarius in

libri v. ac ultimi Chronici capite LVII. Gesta Dagoberti, ac liber de Vita Leodegarii Augustodunensis Episcopi, Ermenario ejus successori nuncupatus. De pago *Cadurcino* vel *Cadercino* Nostri olim fecerunt *Caorcinum*, & agrum Cadurcinum appellaverunt *le Caorsin* vel *Cahorsin*, aut *la terre & pays de Cahorsin*, ut in pactione inter Ludovicum & Henricum Reges anno MCCLIX. facta, in pactione Britiniacensi & alibi non raro appellari observavit Petrus Pithœus: Cadurcos ipsos seu incolas pagi Cadurcini *Caorcinos* nuncupaverunt, *Cahorsins*, quasi *Cadurcinos*. Nunc pagum quidem Cadurcinum vocitant *le Querci*, c in qu, a in e commutatis; Cadurcos verò *les Quercinois*, id est Cadurcinos vel Cadurcinenses. Pagus Cadurcinus dividitur in superiorem, & inferiorem. Superiorem, *le haut Querci*, occupant Cebennæ: inferior, *le bas Querci*, sub Cebennis jacet.

Hic olim fons, hæc patria feneratorum fuit, qui per totam Galliam, & per Britanniam insulam Italiamque diffusi, Mercatores se ac Cambitores Papæ dicebant, & iniquis exactionibus debitores suos vexabant: adeò ut non ipsi modò, sed etiam Senonenses, & alii cujusvis nationis feneratores, communi nomine *Caursini* appellarentur. Eorum meminit præter ceteros Matthæus Parisiensis, in rebus anni MCCLIII. his verbis. *Usurarii Transalpini, quos Caursinos appellamus*: item, *Caursini manifesti usurarii, quos Sancti Patres quos vidimus & audivimus, à partibus Franciæ ejecerunt*. In anno MCCXL. *Rex* (Henricus III.) *Caursinis, præcipuè Senonensibus terram suam interdixit*. Idem, *verè Caursinos, quasi causantes, vel capientes & ursinos nuncupari* ait. Nomen hoc feneratoribus cùm Cadurcis, tum etiam aliis eorum exemplo iniquum fenus exercentibus, Angli imposuisse mihi videntur omnium primi, quòd eos primi experti essent nomine Papæ grassatores, & quòd Cadurci cum Aquitania jaminde ab anno MCLIV. Anglorum Regibus parere cœperant.

Caput Cadurcorum seu urbs princeps Δουεόνα à Ptolemæo dicitur, id est *Deuona*. Sed Δηούνα vel Διούνα legi apud Ptolemæum cum Scaligero ac recentioribus malim, hoc est *Deuona* aut *Diuona*. In tabula Peutingeriana majoribus litteris notantur *Cadurci*, & urbs eorum *Bibona* corruptè pro *Dibona* sic. *Aginnum, Excisum*, (*Eyxse* Abbatiâ illustre) *Diolindum, Bibona, Varandeto, Carantomago, Segeduni*. Ubi *Bibonam* Dibonam esse vel Diuonam Cadurcorum, & ita restitui oportere vel ex eo intelligitur, quod Cadurci sunt inter Nitiobriges & Rutenos, & Diuona Cadurcorum inter Aginnum Nitiobrigum ac Segodunum Rutenorum. Certè Magno qui Notas Tironis & Senecæ multis de suo additis collegit, ac Notas etiam juris, quæ exstant inter opera veterum Grammaticorum, Regi Karlo disticho dedicavit, *Diuonnam* vocat. *Cadurcus*, (inquit) *Diuonna*, id est, Cadurcus, cujus caput est Diuonna vel Dioona. Diuonam autem fontem Deorum vel fonte divinum linguâ Gallicâ significâsse Ausonius docet, quod nomen non capiti modò Cadurcorum, sed etiam fonti Burdigalensi fuit. *Diu* Deus, *VVenam* Gallis fons erat, si Blondello creditur: vel potiùs ut existimo, *Diu* fons, *Ona* Celtis Dea exstitit: inde Epona Gallis equorum Dea. Divona nuncupabatur caput Cadurcorum à magno fonte ibi prorumpente, quem nunc fontem Cartusiensium vocant, quo quatuor molæ vertuntur.

Postea Divona Gentis cujus caput erat, appellationem ex more accepit, dictaque est *Cadurci*. Paulinus Presbyter apud Gregorium nuncupat *Alethium Cadurcis* præter ceteros *dignum Domino Sacerdotem, & totius fidei religionisque custodem*. *Boëthius Episcopus de Cadurcis* Concilio Agathensi subscripsit, & Aurelianensi I. ubi *Episcopum Ecclesiæ Cadurcinæ* se vocat. In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ nuncupatur *civitas Cadurcorum*, & inter prov. Aquitanicæ primæ civitates VIII. quintum locum tenet; apud Gervasium Tilleberiensem & in recentioribus Notitiis quartum: civitas *Caturcorum*, *Catorcorum* etiam ac *Cadercorum* nonnumquam dicta corruptè.

Cadurcum urbem, aut absolutè *Cadurcum* plerumque Gregorius appellat: *Cadurcam urbem* Desiderius ejus Episcopus, Sulpicius Biturigum Episcopus in epistolis ad Desiderium & ad Verum Rutenorum Antistitem, aliique: *Cadurciam opidum* Eginhardus, ac veteres rerum Francicarum Annales. Aimoino & Hugoni Floriacensibus Monachis inter Aquitaniæ urbes egregias III. aut IV. loco numeratur *Cadurx*. Nostri *Cahers*; *Cahours* Vascones vocitant. In ea urbe est locus *las Cadurcas* nuncupatus: quam urbem Olitis flexuoso recursu majore ex parte circumdat atque complectitur, fluvius *Lot* vulgò dictus, tribus ibi pontibus lapideis junctus. In ea urbe vestigia aquæductuum, rudera Amphitheatri, & rupes perfossas hodieque cerni aiunt.

Samson Geographus Regius multum sudat, ut nobis persuadeat Uxellodunum opidum in agris Cadurcorum, naturâ loci egregiè munitum, in monte positum ac præruptum undique, non esse *Puech d'Vssélou*, vel *lo Puech d'Vssoldun*, nec Martellum ei proximum, nec Capdenacum; sed caput esse ipsum Gentis, nimirum civitatem Cadurcorum. At caput Gentis vocabatur Diuona, ut suprà docuimus, non autem Uxellodunum: quod opidum quidem Cadurcorum fuit, seu castrum in finibus Cadurcorum; caput Gentis numquam fuit. Certè opidum Uxellodunum *in clientela fuisse Lucterii Cadurci* Hirtius scribit: quod in caput Gentis minimè convenire nemo non videt. An enim Lucterius Cadurcus, summæ quidem homo audaciæ, & apud cives quondam integris rebus multum potens magnæque auctoritatis, sed certè tamen privatus, patronus esse potuit ejus urbis quæ caput Gentis suæ esset, ac sic patriam suam ac Cadurcos omnes in clientela haberet? Frontinus quidem Uxellodunum Cæsaris, in libro III. Strategematon *Cadurcorum civitatem* vocavit, quo nomine veteres Notitiæ caput Gentis Cadurcorum designavere. Sed apparet Frontinum impropriè locutum esse, & nomine civitatis Cadurcorum non primam aut maximam totius Gentis urbem, verùm unum aliquod ex minoribus opidis Cadurcorum designavisse: aut certè ei, sicut Samsoni placuisse, Uxellodunum pro capite Cadurcorum habere:

qui error pluribus refelli non meretur.

In Vita S. Desiderii Cadurcorum Episcopi invenio, Desiderium *præter civitatis Caturcæ opera, castellum etiam Caturcum, quod antea nudum pæne ac exiguum videbatur, conspicua quadam munitione ampliavisse, erexisse ac firmavisse, Ecclesias, domos, portas, turres murorum ambitu ac quadratorum lapidum compactione munivisse.* Quod *castellum Cadurcum* mihi videtur esse *Querci*, locus Divonæ Cadurcorum proximus, & ab ea Olite interfluente divisus.

In pago Cadurcino est & Ropes Amatoris, *Requemadour*, ad rivum qui in Duranium defluit, peregrinationibus votivis locus olim celebertimus.

CÆRESI ET PÆMANI.

Cæresos & *Pæmanos* unà cum Eburonibus & Condrusis inter Belgas numerat Cæsar in libro II. & *communi nomine Germanos appellari* tradit. *Ceresos*, & *Pemanos* aliqui meliùs fortitan scribunt. Marlianus *Cherusceos* illos mendosè, hos *Pemanos* appellat, & utrosque conjicit fuisse inter populos Leodicensis Diœcesos. Orosius alteros *Ceroses*, alteros *Cemanos* pro Pemanis nuncupat, veterum codicum Cæsaris fidem secutus; *Caroses* & *Camannos* auctor historiæ Miscellæ in membranis, qui Orosium transscribere consuevit. Cæresos Samson putat fuisse prope Leodicum, ubi hodieque locus nomen eorum servet, *Siré* vulgò dictus, aliàs *Sere*, vicus ad Mosam Leodico proximus: aut certè accolas Charis fluminis (*Chier*) exstitisse ad Bublionem versus, à quo flumine nomen acceperint. Pæmanos verò existimat esse pagi Famennensis incolas, seu Famennenses, *ceux du pays de Famenne*, aut *Faminne*, in Diœcesi quidem Leodicensi, sed in Ducatu Luciliburgensi positos: apud quos sunt Marca in Famenna, *Marche en Faminne*; & Horteum in Famenna, *Hour en Faminne*, loca non procul à silua Arduenna dissita. Hæ sunt Samsonis conjecturæ, sola nominum similitudine ducti, quo vix ullum est argumentum levius, ullum fallacius. Quamquam quæ *Cemanos* inter vel *Camannos*, atque *Famennenses* nominum similitudo videri potest? *Cemanos* enim vel *Camannos* ab Orosio & in historia Miscella vocari diximus, qui à Julio Cæsare *Pæmani* nuncupantur: & litteram quidem P in F mutari constat: c in f converti nusquam observo. Quæ analogiæ regula à fluvio *Chare* vel *Charo Cæresos* aut *Caroses* deduci permittit? *Charem* autem Fortunatus ante annos MLXX. hunc fluvium veteri ac recepto pridem nomine appellavit; *Charam*, *Charum*, & *Carum* Frodoardus ante annos septingentos, ac Sigebertus.

CÆSARIS BURGUS.

Cæsarisburgum Ordericus Vitalis in libro VIII. & ceteri rerum Normannicarum Francicarumque scriptores appellant, quem Nostri *Cherbourg*. Hoc est opidum vel potiùs munimentum maritimum in pago Constantino, ad rivulum in Oceanum effluentem. Plerique ita dictum ab auctore putant, & à Caio Julio Cæsare conditum arbitrantur: quem tamen constat urbes & castella in Gallia diruisse potiùs quàm condidisse. Sanè cùm per IX. circiter annos bellum gesserit in Gallia Julius Cæsar, non vacavit ei ullas ibi colonias condere, ulla ibi loca ædificare. Si qua ergo in Galliis opida, vel castella nomen Iulii Cæsaris ferunt, (ferunt autem nonnulla, ut Juliacum, Juliobona, Apta Julia, Juliomagus, Cæsarodunum Tur. & alia) credendum est ea ab Augusto Cæsare Caii Julii Cæsaris majoris avunculi & patris sui nomini; aut ab incolis vel à militibus Romanis præsidiariis Augusti ipsius qui post adoptionem Julius Cæsar dictus est, honori esse dicata. Sæpe etiam observavimus ex castris exercituum Romanorum postea ab incolis facta esse castella: quod de Cæsarisburgo nostro, de Juliobona Caletorum, de Sacro Cæsaris in Biturigibus, & de Juliaco Ubiorum dici fortasse convenit. *Castellum Carusburc*, id est, Carusburgus vocatur à Richardo III. D. N. anno M. XXVI.

CÆSARODUNUM TURONUM.

Apud Claudium Ptolemæum Turonum, qui Τυρῶνοι pro Τυρόνιοι mendosè dicuntur, urbs est Cæsarodunum, Καισαρόδουνον in Gallia Lugdunensi: in tabula Theodosiana quæ vulgò Peutingeriana nuncupatur, similiter *Cæsarodunum*, hoc est Cæsaris mons, nomine Latinogallico parum conveniente urbi in planitie positæ. Dunum enim Gallis collem locumve eminentem significàsse docet Clitophon. Apud Magnonem *Turonus*, *Cæsaredunum*; id est, Turon aut Turonus, cujus caput Cæsarodunum.

Ammiano Marcellino cujus ætate duæ tantùm Lugdunenses provinciæ erant, urbs nomine Gentis appellatur *Turini* corruptè pro *Turoni*, & in Lugdunensi secunda ponitur: Severo Sulpicio de Vita S. Martini *Turoni*; *Turoni Galliæ civitas* & Prospero in Chronico, & Gregorio in Historia Francica, aliisque passim nostris scriptoribus, vulgò *Tours*. In Notitiis veteribus provinciarum civitatumque Galliæ nuncupatur *provincia Lugdunensis tertia Metropolis civitas Turonorum*. nonnumquam *civitas Toronorum*; (Nam interdum Toroni pro Turoni scribebant pronuntiabantque) Paullino in libro V. de Vita Martini *Turonorum urbs*; *civitas Turonum* Sulpicio in libro III. de Vita S. Martini: Gregorio nostro nunc *civitas Turonica*, nunc *urbs Turonica*, qui & urbis totiusque adeò pagi Turonici incolas & habitatores *Turonicos* semper appellat: & Turonos in libri V. Hist. capite XIV. vocat *unam civitatum quæ super Ligeris alveum sita est in dextra ejus parte*, in dextra inquam Ligeris ripa adverso flumine navigantibus, non autem secundo amne defluentibus ut fieri solet, ac mare petentibus.

Aimoinus in libro I. Historiæ Franc. de orbe Turonis sic scribit. *Urbs Biturica atque Turonica secundum Orosii diffinitionem, qui Aquitaniam à flumine Ligeri usque ad Pyrenæos determinat montes, quamque moderni sequuntur, non in Celtica Gallia, sed magis in Aquitania sunt provinciæ.* Et de civitate quidem Biturigum nemo umquam dubitavit, in Aquitania

eam

eam cum Gente sua esse: sed de Turonis alibi observavi, & Gentem majori ex parte sitam trans lævum Ligerim, & caput Gentis sinistræ ripæ Ligeris appositum, Aquitaniæ magis quàm Celticæ vel Galliæ Lugdunensi attribui oportuisse, si à Romanis Gallias dividentibus exacta cujusque provinciæ finium ratio habita esset.

Paulinus in libro II. de Vita S. Martini multum laudat Turonos paucis, ita tamen ut sua ætate defecisse indicet. Nam qui urbem aliquam *valde quondam floruisse & populis refertam fuisse* ait, apertè docet fortunam ejus esse mutatam, nec jam eam opibus ut quondam incolarumque multitudine florere. Verba Paulini sunt

> Gallorum quondam valde florebat in oris
> Urbs Turonum, distenta agris, populisque referta.

Hæc urbs Comites quondam suos habuit, deinde etiam Duces. VVillelmus Britto in libro III. Philippidos situm civitatis Turonum exponit his versibus.

> Inde iter accelerat Turonis festinus ad urbem,
> Quam geminum nitidâ flumen circumfluit undâ
> Hinc Liger, hinc Carus. Medio sedet inter utrumque
> Clara situ, speciosa solo, jucunda fluentis,
> Fertilis arboribus, uberrima fruge, superba
> Cive, potens Clero, populis numerosa, referta
> Divitiis, lucis & vitibus undique lucens.
> Quæ cùm sit Britonum caput & metropolis, una
> Bissenas sub se cathedras lætatur habere.

Sanè est inter Ligerim & Carum fluvios posita urbs Turonum, & pars Cari fossâ deducitur Turonos: at Carus non minùs XV. passuum millibus infra Turonos in Ligerim effluit. Guillelmus Postellus nulla veterum auctoritate fretus Cæsarodunum Turonum *Augustam Turonum* appellavit, non magis sequendus, aut non minùs ridendus, quàm qui Genevam opidum Allobrogum novis fictisque nominibus nunc *Aureliam*, nunc *Coloniam Allobrogum* nuncupant.

Ætate Gregorii aberat à civitate passus DL. Basilica S. Martini nomine & tumulo illustris: Quæ ne Normannorum incursionibus diriperetur, muris & turribus eum locum totum cingi munirique placuit. Munitionem hancce *Castrum novum*, nonnulli & *Martinopolim* seu Martini urbem nuncupavere, eò confluentibus & ibi sedem capientibus plurimis ob virtutes sancti Martini. *Castri novi* meminit sæpe præter ceteros Monachus Majoris Monasterii in Gestis Consulum Andegavensium ante annos D.

CÆSAROMAGUS BELLOVACORUM.

Bratuspantium opidum Bellovacorum, cujus Cæsar meminit, caput ipsum Gentis fuisse, quod postea *Cæsaromagum*, ac demum *Bellovacos* nomine Gentis appellaverint incolæ, existimant Josephus Scaliger, Antonius Oiselius J. C. & Nicolaus Samson aliique; quibus libens accesserim. Nam Cæsar in libro II. scribit, ipso eum exercitu appropinquante, *Bellovacos se suaque omnia in opidum Bratuspantium contulisse*, tamquam nimirum in maximum munitissimumq; opidum Gentis. Oiselius & Samson eos irrident, qui sola similitudine nominis ducti, *Grattepanche* esse putant *Bratuspantium* Cæsaris in Bellovacis: inter quos est Massonus. Certè *Gratepance*, vel ut Picardi pronuntiant *Gratepanche*, vicus est parvus & ignobilis, qualis semper fuit, in Ambianis seu in Ambianensi Diœcesi, atque ab urbe Samarobriva Ambianorum III. leugas abest; itaut Ambianis, non Bellovacis attribui debeat: quem vicum si Latino nomine appellare quis voluerit, non aliter quàm *Crata-panticem* appellare potest ac debet. Qui Bratuspantium putant esse Britolium, refelli non merentur.

Nomen autem est Gallicum urbis Gallicæ Bratuspantium: quo deposito, ea urbs à Julio Cæsare, cui traditis sexcentis obsidibus armisque omnibus sese dediderat; aut certè ab Augusto Cæsare, nominis ejus fortunæque successore dicta est *Cæsaromagus* nomine semilatino ac semiceltico. Ita apud Ptolemæum *Bellovaci, quorum urbs Cæsaromagus*. Καισαρόμαγος: in tabula Theodosiana quæ & Peutingeriana nuncupatur, *Cæsaromagus* prope Augustomagum; in Itinerario Æthici inter Samarabrivam & Augustomagum *Cæsaromagus* medio ferè spatio ponitur. *Item à Cæsaromago Luticiam usque* M.P. XLVI. *sic. Petromantalium*, (*Mante*) M.P. XVII. *Briva Isara* (*Ponto-se*) M.P. XIV. *Luticiam* M.P. XV. Est & in insula Britannia *Cæsaromagus*, ab urbe Londinio millibus passuum XXVIII. aut XXXI. distans; sicut ibidem *Condate*, *Mediolanum*, *Noviomagus*, quæ sunt nomina multorum Galliæ opidorum ac locorum.

In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ vocatur *civitas Bellovacorum*, nunc *civitas Belloacorum*, nunc *civitas Beluagorum* aut *Beluacensium*; nonnumquam & *civitas Bellovagorum*: atque inter provinciæ Belgicæ secundæ urbes nonum obtinet locum; cùm ætate Iulii Cæsaris Bellovaci virtute, & auctoritate ac hominum numero Belgis omnibus præstiterint. Ex quo apparet, tum eorum potentiam valde fuisse imminutam, qui Catalaunis, Camaracensibus, Turnacensibus, Silvanectibus etiam postponerentur, & solis Ambianis, Morinis, Bononiensibusque præferrentur. Quamquam ne in nona quidem sede permansere, sed postea in pænultimum locum rejecti sunt post Morinos & Ambianos, & soli Lauduno prælati, ut Gervasius Tisleberiensis & recentiores Notitiæ Episcopatuum Galliæ docent.

Legimus in libro VII. Codicis Theodosiani legem Imper. Constantini, latam & *datam in civitate Velovocorum*, corruptè pro *Vellovacorum* aut *Bellovacorum*.

Eadem urbs nomen proprium nomine Gentis cujus caput erat mutavit, & dici cœpit *Bellovaci*: ut Lutecia *Parisii*, Durocortorum *Remi*, Juliomagus *Andicavi*, Augusta Trevirorum *Treviri*, &c. *Civitas Belevagus* in veteri nummo Regio nuncupatur; *Belvagus* Aimoino inter urbes Belgicæ inclytas; *civitas Belvacus*

Roberto in Chronico, *Belvacum* Ivoni Episcopo Carnutensi, qui in epistola CCLXXIII. ad Ludovicum Regem Francorum, Bellovacos vocat *populum, à quo posset Regia majestas pra ceteris urbibus Galliarum hon.stum habere servitium.* Vulgò *Beauvais* vocitant Nostri, quæ urbs Episcopum suum, Comitem & Parem unum è XII. priscis Franciæ Paribus habet, & ad flumen Taram est posita, & Ecclesias continet ampliùs XXX. Legimus cum apud alios, tum apud Johannem Parisiensem in Memoriali Historiarum, regnante apud Francos Roberto *Comitatum Belvacensem datum esse Rogerio Episcopo.* Addit Johannes. *Tempore eodem decessit in urbe Belvacensi inclytus Episcopus Rogerius: qui dedit Ecclesia S. Petri cui præsidebat, Alliacum in Normannia & Montiacum in Viromandensi patria. Comitatum quoque Belvacensem ab Odone Campaniensi Comite impetravit, dato ei pro commercio* (id est pro excambio vel commutatione) *castro Sincerre*, (Sancerre) *in territorio Bituricensi sito, quod sibi iure patrimonii competebat.* Sic igitur ante annos circiter sexcentos quinquaginta Episcopatui Bellovacensi Comitatus accessit. Hæc est origo Comitatûs & Pariatûs Bellovacensis, quo Episcopi ecclesiæ Bellovacæ gloriantur. Comites autem ante annos DCCCC. *Pares* absolutè, aliàs *Pares Comitum* dictos esse observo, quòd ipsi inter se pares essent, ac dignitate potentiaque æquales. Hoc nos docet Historicus, qui auctore V. I. Nibelungo Comite Childebrandi Comitis filio de rebus gestis Pippini Francorum Regis scripsit: cujus hæc verba sunt. *VVaifarius Princeps Mancionem Comitem partibus Narbona cum reliquis Comitibus transmisit. Factum est autem ut Australdus Comes & Galemanius itemque Comes cum Paribus eorum ad propria reverterentur: hic Mancio super eos irruit. Galemanius & Australdus ibidem Mancionem & universos Pares suos interficiunt.* Item, *Chilpingus Comes Arvernorum in pago Lugdunensi ad præliandum ambulare nitebatur: contra quem Adalardus Comes Cavalonensis, & Australdus Comes cum Paribus eorum venientes.* &c. Hic scriptor Mancionem Comitem quem *cum reliquis Comitibus missum* à VVaifario dixerat, paullo pòst cum *universis Paribus suis interfectum* esse tradit, id est, cum *universis Comitibus*, collegis suis, quibuscum missus fuerat. Australdum idem & Galemanium Comites *cum Paribus eorum reverti* ait, hoc est cum aliis Comitibus, qui amborum *Comitum Pares* erant & expeditionis socii: sicuti infra quum Adalardum & Australdum Comites *cum Paribus eorum* ad Chilpingum oppugnandum venisse dicit, *Pares utriusque* Comitis haud dubiè alios Comites appellat; qui cum ipsis adversus Chilpingum missi erant.

CAINO.

Caino castrum est Turonum pervetus, V. *Chinon*, ad flumen Vingennam positum. Apud Gregorium nostrum in libro de Gloria S. Confessorum invenio, Cainonem castrum Turonici agri, quod præsidio Gothico tenebatur, ab Ægidio oppugnatum: cumque castellani & agrestes eodem compulsi, aquâ flum. Vingennæ prohiberentur; nec obstructo puteo qui in latere montis fossus erat, aquari ampliùs possent, precibus Maximi Abbatis, B. Martini discipuli à Deo impetratam pluviam, & Romanos fragore nubium ac fulguribus in fugam conjectos esse: ita solutam obsidionem, castrumque servatum. Idem scriptor in libri v. Historiæ Francicæ capite XVIII. *Cainonem Toronicum vicum*. id est pagi Turonici vicum aut villam appellat; *Cainonense castrum* in libri VI. capite XII. & in fine libri X. ac ultimi *Brictium IV. Episcopum* Turonicum in *vico Cainone* præter ceteros *Ecclesiam instituisse* scribit. Posteriores scriptores mendosè *Chinonium*, & *Kinonem* vel *Chinonem* vocavere; Rigordus in rebus anni MCXCIX. *castrum quod dicitur Chinonium*: idem in anno MCCXIV. *Kinonem*, & *castrum Kinonis, quod à Caio quondam Dapifero Arturi Regis ipsum fundaverat, nomen accepit*; Chronicon Simonis Comitis Montisfortis *Chinum castrum*; Guillelmus Armoricus *castrum Kinonis*, & *Chinonis arces* in libro VIII. Philippidos: qui & fabulis credens, hunc vicum Caio Senescallo Arturi, conditori suo nomen debere ait, ejusque situm ac munitiones X. versibus diligenter describit.

CALESIUM.

Calesium scriptor rerum gestarum Caroli VI. Francorum Regis, & ejus incolas Calesienses appellat; VVillelmum Brittonem secutus, cujus in libro IX. Philippidos hic versus est.

Classis prima quies Calesi fuit: altera portu
Fit Gravelinga tuo.

Lambertus Ardensis Ecclesiæ Presbyter in Historia Comitum Gisnensium quam ante annos CCCCC. scripsit, portum *Calaisiacum*, incolas *Calaisiacos* vitiosè nuncupat. Guillelmus Abbas Andrensis Chronicon Monasterii Andrensis composuit, quod in anno MCCXXIV. definit. Is *Calesium* optimè nominat, & circa annum MCCXXVIII. à Philippo Comite Boloniæ ex burgo castrum vel opidum factum, murisque cinctum esse tradit his verbis. *Eodem tempore Philippus Comes Boloniensis, Philippi Francorum Regis filius, qui adhuc puer puellam Mathildem Comitis Reinaldi & Ida Com. filiam duxerat, Calesium burgum maritimum castro muni-tissimo munivit, & muro firmissimo circumcingere cœpit.* Nimirum castrum Calesium ad Boloniæ Comites tum pertinebat: quod *castrum de Calais* idem Guillelmus non semel vocat. *Totum* (inquit) *castrum de Calais cum recenti munitione incendio consumsisset Fernandus Comes Flandriæ, nisi pretio* MD. *librarum & XX. doliis vini ejus ferocitas mitigata esset.* Calesium vel Caletium Philippus Comes primus munivisse & mœnibus circumdedisse dicitur à Johanne Jovisvillæ domino in rebus Ludovici IX. Franc. R.

Johannes Oliverius qui Mellam adnotationibus illustravit, falsò *Gesoriacum portum Caletensem* vel *Cales* interpretatur.

Fretum Gallicum, quod aliis fretum Oceani, aliis Fretum Morinûm dicitur, unde est brevissimus ex Gallia in Britanniam trajectus à Calesio Dubrim, Angli *The strait of Calleis*, aliàs *straight of Calais*, id est angustias Cale-

siensés appellitant : Nostri *pas de Calais*, hoc est transitum Calesiensem, *le passage de Calais*; necnon *le destroit de Calais*.

CALETI, PAGUS CALETENSIS, ET FLUVII CALETORUM.

Caletos & Velocasses inter Belgas numerat Cæsar, & Caletos x. millia armata pollicitos esse ait, Velocasses & Veromanduos totidem. Nimirum Gallos à Belgis Matronâ & Sequanâ dividi scripserat. Cùm igitur utrique sint cis Sequanam dextrum, necessariò Belgis adscribendi fuerunt. Hirtius similiter *Caletos & Veliocassos* conjungit. Ambo tamen ab Augusto Celticæ seu Galliæ Lugdunensi adscripti sunt, ac etiamnum eidem attribuuntur, cùm Rotomagus caput Veliocassium & Caletorum, sit metropolis provinciæ Lugdunensis II. Strabo Julium Cæsarem sequitur, & quamquam Celtas Belgasque confusè descripsit atque permiscuit, tamen Caletos Καλέτους Belgicæ videtur adscripsisse; Morinis, Bellovacis, Ambianis, & Suessionibus, Belgicæ citra controversiam Gentibus, *Caletos usque ad Sequanæ ostia* adjungendo. Ceteri omnes Geographi Lugdunensi Galliæ Caletos adscribunt: in his Plinius in capite XVIII. qui post *Lexovios & Veliocasses Caletos* memorat. Idem in libri XIX. capite I. de lini satione: *Itane* (inquit) *& Gallia censentur hoc reditu, montesque mari oppositos esse non est satis, & à latere Oceani obstare ipsum quod vocant inane? Cadurci, Caleti, Ruteni, Bituriges, ultimique hominum existimati Morini, immò verò Gallia universa vela texunt. Illi Montes* harenacei *mari oppositi* sunt haud dubiè, quos Nostri *Dunas* appellitant: quid Galli *inane* vocaverint, planè nescio: de quo & Plinius initio libri XXX. sic mentionem facit. *Quid ipse ego hanc memorem artem* (Magiceo) *Oceanum quoque transgressam, & ad natura inane pervectam in Britanniam?* Ptolemæus in Gallia Lugdunensi vel Celtica ponit & Caletos, & eorum urbem Juliobonam. Hanc Ἰουλιόβονα; illos Καλῆτας nominat *Caletas* pro Caletos; ut *Meldas, Carnutas, Andicavas* appellat, quos Meldos, Carnutes & Carnutos, ac Andicavos plerique nuncupavere. De Juliobona Caletorum alibi scribemus, Deppam eam esse. Caleti vulgò dicuntur *Cauchois, Caucheis & Caucois*, necnon *Caleuses* in priscis tabulis pro Caletenses: & ab his Rotomagus nomen è forensibus burgis suis habet dictum *Cauchoise*, hoc est Caleticum. Apud Magnonem inter *Veliocassium & Lixovium* ponitur *Callidus*: ubi legendum *Calitus* vel *Caletus*.

Caleti à Portu Gratiæ ad Augam castrum, à Sequana ad Aucum vel Auciam fluvium pertinent, & opida ac castella complectuntur, Portum Gratiæ, Harefleorum *Harfleur*, Tancredi villam *Tancarville*, Caldebeccum, vel Calidumbeccum, Fontanellam & Gemeticum Monasteria, Monasterium Villare *Montivilliers*, Fiscamnum *Fescam*. Caletamvillam *Cauville*, portum S. VValarici in Planis, vel in Caletis, *S Valery en Caux*. Longamvillam *Longueville* in Ducale fastigium evectam, Deppam seu Juliobonam Caletorum *Dieppe*, Augam *Eu*, Ulteriorem portum *Tresport*, Gamapium *Gamache*, Blangiacum, Albamarnam vel Albammarlam *Aumalle*, Novum castellum *Neufchastel*. Ex his Auga suum Archidiaconatum habet, à primo seu Rotomagensi proximum, cui Albamarlensis pridem adnexus est. Promuntorium Caletorum vocatur *Chef de Caux* ad os Sequanæ.

Pars agri Caletorum vocatur pagus Caletensis, *le pays de Caux*, litterâ l in u mutatâ: dividiturq; in majorem & minorẽ. Nam inter Ecclesiæ Rotomagensis sex Archidiaconatus, tertius Archidiaconatus vocatur majorum Caletorum, *du Grand Caux*, sextus & ultimus minorum Caletorum, *du petit Caux*. *Caltivum Territorium* corrupto nomine appellat Vita S. Filiberti Abbatis Gemeticensis; *pagum Caletinsem*, hoc est Caletensem Chronicon Fontanellense in capite VII. Ordericus Vitalis in libro XII. *Caletensem pagum*, in libro IX. *Caletensem regionem*; litteræ Caroli Magni & Caroli Calvi de rebus datis Ecclesiæ Rotomagensi *Calciacum pagum* nuncupant mendosè; *pagum Caleticum* alii, & *Caletum* absolutè; *Calcegiam & Calceiam* recentissimi scriptores. Sunt & alii in Caletis minores pagi, videlicet pagus Augensis, *le Pays d'Eu*; pagus Braiensis à silva Braio cognominatus, *le Pays de Bray*; & pagus Tellau vel Tallogius, olim quàm nunc illustrior. Pagum Caleticum *insulam de Cavvs*, id est insulam Caletorum VValsinghamius vocat, quoniam à Caldebecco usque ad Deppam Caletensis ager Oceano ferè cingitur instar pæninsulæ; Caldebecco & Deppa isthmum claudentibus.

Ceterùm *Cadetes* quos Cæsar in libro VII. inter Armoricas civitates, Curiosolites, Redones, Osismios, & Unellos memorat, mutandi planè viderentur in *Caletes* vel Caletos, nisi in libro II. Belgis adnumeraret Caletos Cæsar, ceu trans Sequanam Celticæ ac Belgicæ terminum sitos: cùm Armoricas civitates, quæ Ligeri & Sequana clauduntur, Celtis attribui oporteat. Strabo quidem quum scribit, merces secundo flumine Sequanâ deferri in Oceanum, & ad *Lexovios & Yadetos*, haud dubiè emendandus est, & legendum Caletos, Καλέτους.

Marlianus *Caletes inter Belgas Morinis, Ambianis, Oceanoque proximos*, à quibus brevissimus in Britanniam trajectus sit, *nomen retinere* ait, *& esse Normanniæ diœceseos*, (id est Rotomagensis) *in Regno Francorum sitos, Anglorum Regi subiectos*: & in Icio portu scribit, frequens *opidum Caletas* vel *Caletium Normanniæ esse diœceseos, in Regno Francorum & potestate Anglorum Regis situm*. Ex quibus intelligitur Caletos & Calesium à Marliano confundi magno errore: cùm Calesium quod Caletium vocat, *Calais*, ad Caletos nulla ratione pertineat. Quippe Caleti quidem sunt in Normannia & in diœcesi Rotomagensi; Calesium verò in Picardia, & in Morinis ac Boloniensi diœcesi, atque ætate Marliani ab Anglis adhuc occupabatur. Inter Caletos autem & Morinos quorum opidum est Calesium, medii Ambiani intercedunt.

Ordericus Vitalis in libro XII. cis Sequanam in Caletis seu in extrema parte Normanniæ novem fluvios enumerat, *Guitefledam*,

Talam que Dum modò dicitur, Sedanam, Belnaium, Sedam, Gnarennam. Deppam, Earam, Aucum flumen, quod vulgo dicitur Ou.

Guitefleda vel Virefleda est *Vitefleu* vel *Vitefleur*, qui oritur apud Hericurtem, seu vicum S. Mallooi: alluit Canneium *Cani*, VVitefledam sui nominis vicum *Viteflen*, aliàs *Videfleur*, Paludellum *Palnel*, VVellas *Venles*, & apud Clicadenres *Clicquedent* in Oceanum effluit: currit leugas plus minùs IV. Vocatur *riparia de VVitesflou* in veteribus tabulis Fiscannensibus, item *Pons de Vuiteflou* in litteris datis anno MCCXIX. vicus autem ipse ibidem dicitur *VViteflo super mare, VVitefletum, VViteflei villa.*

Tala, altero nomine *Dum* & *Dunus* etiam nuncupatus, vulgò *Dun*, nascitur apud vicum quem à re footem Duni appellitant, *Fontaine-le-Dun:* attingit vicum S. Petri veteris, *S. Pierre le Vieux*; Dunum, fluvii nomine clarum, *le Beurg-Dun*; Vallem Duni *Val-Dun*; & ad vicum S. Albini decurrit in mare. *Victriacum super fluvio Duno*, & *Dunum* locum memorat Chronicoo Fontanellense. In litteris Caroli Calvi *Dunus tam superior quàm inferior* memoratur: ubi *Dunus superior* est ni fallor *Beurg Dun*; *inferior Val-Dun*. Richardus II. Normannorum Dux *in Duno terram* cõmemorans, & Geroldus Miles II. molas *in villa dicta Dun*, & *mercatum quem habebat apud Dun* referens, ambo nomine *Duni* & *Villa Dun* Burgum Dunum haud dubiè designant.

Sedana, vulgò *Seane* & *Saane* dictus, fontem habet apud Veruanam *Varuane*, inde alluit Anglicam villam *Englesqueville*, Vibodium *Vibeuf*, vicos S. Justi, & S. Audoëni, Braciacum *Brachi*: demum accepto Belnaio *Beauné*, Sedanam *Sane* vel *Saane*, cui nomen suum dedit, & Sottamvillam præterfluit, atque apud S. Margaritam, aut si alios sequimur apud Longamvallem *Lengneval* mari infertur. Chronicon Fontanellense *Braciacum super fluvio Sedanna* rectè memorat, *Sedannam* nostrum Sedanam vocans; sed *Gammapium villam pulcherrimam super fluvio Sedanna* malè & mendosè sine dubio memorat, cùm sit ad Bresellam vel Breslam fluvium; quem inter & Sedanam amnem quinque flumina intercedunt. VVillelmus Rex Anglorum & Dux Nortmannorum anno MLXX. donavit S. Amando *unum mercatum in Sedana*. Sedana hæc vulgò dicitur *Saane*, vel *le bourg de Saane*, vicus in Ducatu Loogævillæ, & in Decanatu Braciacensi, ubi est Cella Virginum, Rotomagensi Monasterio S. Amandi subjecta, quem Prioratum B. Mariæ de Sedana veteres tabolæ vocant. *Molendini apud S. Audeënum in riparia de Saane* meminit Reginaldus de Petravilla in litteris datis anno MCCLV.

Belnaium *Beauné* oritur in vico Belnaio, cui nomen dat: alluit vicum S. Marci, Lambertivillam *Lamberville*, Bascamvillam *Basqueville*, Hermanoivillã *Hermanville*, tum Sedanâ recipitur. Vicus Belnaius *Beauné* aliis, aliis *Beaunetot* nuncupatur.

Seda *la Sie* accolis nuncupatus, fontem habet ad vicum S. Maclovii *S. Maclou:* attingit Altamfagum vel Altifagum, in veteribus litteris memoratum, vulgò *Aufay* vel *Aufey*; & post acceptum quemdam amniculum Loogamvillam Gifardi, opidum Ducale; *Longueville la Guiffart*; Caroli mansionile *Charle Mesnil* vel *Challemesnil*; Novemmolas *Neufmeules*: deinde apod Provillam *Peurville* Oceano immergitur. Litteræ Goscelini circa annum MXXX. ejus fluvii meminere. *Concedimus* (inquit) *Monasterio S. Mariæ & S. Amandi Episcopi infra muros urbis Rotomagensis sito silvam, qua habetur inter aquas Garennam & Sedam.* Seda igitur Garennæ proximus erat, vnde Ordericus *Sedam & Gnarennam* ori situ proximos conjungit. In veteribus tabulis fit & Sedæ loci mentio amni Sedæ impositi his verbis. *Possessiones quas in Lambertivilla & Seda habuit.* Ubi fortè legendum est *Sedana*. Nam Lambertivilla est ad Belnaium, Sedana ad Sedanam fluvium, qui Belnaio augetur.

Guareona, Garenna aliàs & Varenna, oritur apud castrum, S. Sidooii oomine & Monasterio illustre, *S. Sens*, aliàs *S. Saëns*: quod *castrum S. Sidonii* IV. ab urbe Roromago leugis distaos commemorat Ordericus Vitalis. Attingit Bellũ Combrum vel Bellam concædem *Bellencombre*, Fraxinetum *le Fresnay*, Muchedentium, Torciacum majus, & Torciacum minus, *Torcy le grand, & le petit*; Martiniacum *Martigni*, Varennam nunc viculum, olim Comitatûs Varennæ caput *Varennes*: & circa Arcas *Arques* fluvio Deppâ recipitur. Hic fluvius S. Sidonii à quibusdam dicitur, *La riviere de S. Sens*; ab aliis fluvius Torciacensis, *la riviere de Torcy*: quòd non longè à castro S. Sidonii caput suum habeat apud Montirollerium *Montirollier*, & quòd Torciacum utrumque præterfluat. In capite VII. libri de Vita S. Leufredi Abbatis *Monasteriolum quod vulgò vocatur Varenna, feminarum habitaculum*, videtur esse Varenna ad flumen Varennam sita. In Chronico Fontanellensi reperio *Ulmirum & VVarinnam fiscos duos, qui sunt in page Tellau iuxta fluvios Tellas & VVarinna*: qui fluvius *VVarinna*, & *VVarinna villa* fiscalis a Varenna vel Guarenna flumine & opido Comiribos olim suis nobili nulla ratione differunt. VVarionam certè castrum & Monasterium S. Sidonii alluere, unde & fluvius S. Sidonii dicitor, docet Chronicon Fontanellense in capite IX. *Cellam S. Sidonii qua est in VVarinna*, huc est ad Varinnam memorans.

Deppa oritur apud Goislenfontẽ vel Goiselenfontem, id est Goslenifootem *Galefontaine*, opidulum à situ ita cognominatum. Alluit Novum castellum *Neufchastel*, Buras, Alnetum *Aunay*, vicum S. VValarici *S. Valeri*, Ricardi villam *Ricarville*, ad S. Vedastum *S. Vast*, Fragilem villam *Freulleville*, Dampetram *Dampierre*, vicum S. Albini in Caletis, *S. Aubin le Cauf.* aliàs S. Albini super Arcas *S. Aubin sur Arques*, & viculum Arcellas *Archelles*; Guarennamque fluvium accipit: demum infra Arcas Heldonam amoem admittit, atque ad Deppam in Oceanom effloit. Deppa aotem & Guarenna vetus nomen amiserunt: & Deppa quidem fluvius Novocastrensis dicitur, *la riviere de Neufchastel*, à Novocastro quod alluit; Guarenna verò, fluvius S. Sidooii vel Torciacensis, uti suprà diximus.

Ordericus Vitalis in enumeratione fluviorum Nortmanniæ cis Sequanam non memi-

nit (quod miror) Heldonæ : meminit Stephanus Albamarlensis Comes in litteris datis anno MCXV *Hospitem unum ad flumen Heldona.* Hic fluvius dictus est & *Elna*, atque *Alna*, à quo *Novavilla super Alnam* cognominatur prope Albammarlam. Accolæ *Eaune* vocitant, & nonnumquam *Taune.* Alluit Mortuum mare *Mortemer sur Eaune* ; Heldonam vel Elnam *Eaune*. à fluvio cognominatam, in quibusdam tabulis *Seaume* mendosè scriptam ; vicum S. Germani *S. Germain*, Profundamvallem *Parfondeval*, Longumdenarium *Longdenier*. in plerisque tabulis *Londinieres* scriptum, id est Londinarias ; Albertivillam *Auberville*, Ebrardi mansionile *Euvermesnil*, in litteris anno M L. datis memoratum ; quod in tabulis *Anvermeril* plerumque scriptum reperitur. Attingit & Martini Ecclesiam, *Martinleglise*, trunco nomine *Martenglise* vulgò nuncupatam. Demum infra Arcas ad vicum Butilam *Bouteille* Deppâ flumine accipitur, mox apud Deppam portum & opidum clarum in Oceanum intraturo.

Eara Orderico Vitali incorrupto nomine notus, *Iera amnis* Furnario Geographo nostræ ætatis dicitur, Nostris *Iere*, aut *la riviere d'Iere*, nonnullis *Iers* mendosè. Erratum à plurimis eo in amne. Samson Geographus Regius in tabula fluviorum Galliæ *le Sart* pessimè nuncupat inter Heldonam (*Eaune*) & Breslam. Vita S. VVandregisili & Chronicon Fontanellense *Euram* pro Eara appellant : ex quibus Vita VVandregisili *prædium Virtlaicum situm in pago Tellau super amne Eura*, ab Erinberto viro Illustri VVandregisilo donatum esse prodit. Chronicon Fontanellense in capite VIII. *Vierlaicum*, aliàs *VVirtlaicum villam, quæ sita est in pago Tellau super fluvio Eora*, commemorat: & in capite IX. *De Bettonecorte super fluvio Eura* mentionem facit, quam in capite XV. *Bettenis-curtem* melius appellat, & *sitam in pago Tellau* esse tradit. Utrubique pro *Eora* & *Eura* scribendum emendandumque est Eara: ad quem Earam Bertoniscortem & Petreumpontem ac Virtlaicum esse constat. Ex quo etiam cognoscitur situs pagi Tellau. Nam cùm hæc tria loca in pago *Tellau* ad flumen Earam posita esse dicantur, ut revera sunt posita, apparet pagum istum Tellau ad fluvium Earam jacuisse : quem amnem etiam alio nomine *Tellas* vocatum esse puto in Chronico Fontanellensi & in actis Synodi Suessionicæ, unde pagus Tellau nomen acceperit. Earam autem à veteribus dictum esse, & ita dici scribique oportere, ac nomen *Fura* & *Eora* pro corrupto & mendoso haberi debere, docet non solùm Ordericus *Earam* vocans : sed etiam nomen fluminis nunc usitatum *Iére*, e Latino in i, & a in e commutatis, ut sæpissime aliàs. Ex *Eora* porrò Nostri facturi fuerunt *Ieure* aut *Ioure*, ex *Eura Eure* : quemadmodum solent o Latinum in ou & in eu convertere, in e vertere non solent. Fluvius Eara nascitur non procul ab Alberti mansionili *Aubermesnil*, quod alluit : attingit & Fulcardi montem *Foucarmont*, locum in litteris ante annos D. datis memoratum, hodieque Abbatiâ suâ celebrem ; Alnetum *Aunoy*, vicos SS. Richarii & Remigii ; Bettonischortem in pago Tellau, *Betencourt*, auctori Chronici Fontanellensis semel atque iterum dictam ; Petreum Pontem ab eodem memoratum, *Pierre pont* ; Grandemchortem *Grancourt* ; Petram *la Pierre* ; Vallem Regis *Val le Roy*, alias *Val du Roy* ; Septem molas *Septmeules*, vicum ingentem, à numero molarum suarum seu vento seu aqua agi solitarum cognominatum ; Telleiom *Tilly*, pagi Tellau nomen servans ; Albertivillam *Auberville* ; vicum S. Sulpicii *S. Soupli*, aliàs *S. Suppli* : demum apud Criolium *Criel*, castrum in Chartario Fiscannensi celebratum, devolvitur in Oceanum, II. à castro milliario.

Ultimum est *Aucum* flumen, *quod vulgò dici Ou* asserit Ordericus Vitalis : sicuti Aucum opidum, in Annalibus rerum Anglicarum *Ou* sæpissime dictum reperio. In Vita vetere S. Lupi Episcopi Senonici hic fluvius vocatur Aucia haut dubiè : quum *in pago Neustria Vinemaco villa Andesagina super fluvium Aucia* commemoratur. Est enim Andesagina *Ansene* ad Aucum flumen. Auciam recentiores scriptores *Aucum* nuncupavere : ex Auco demum *Ou* factum. Eumdem amnem *Viminam* aut Vimnam alio proprioque vocabulo dictum esse, & ab eo pagum *Vimnau* nomen accepisse, mihi persuadent verba hæc ex Chronici Fontanellensis capite VII. *in pago Vimnau super fluvio Vimina, in loco qui vocatur Vimolas*, aliàs VI. *molas* sive *Sex molas.* Nunc amnis nomen mutavit, & Brisella seu Brisela vocatur, Samsoni in tabula fluminum Galliæ *la Bresle*, Vassori in tabula Normanniæ novissima atque exactissima *la riviere de Breselle.* Origo nominis incognita : nisi quòd Nostri rumpere atque dividere dicunt vulgò brisare *briser* : Aucum autem flumen Normannos à Picardis, Caletos ab Ambianis, Celticam à Belgica dividit ac dirimit. Alluit Albammarnam *Aumalle*, quæ ab ejus fonte III. aut IV. passuum millibus distat ; Carduetum *le Cardonay* ; vicum S. Germani ad Breselam, *S. Germain de Breselle* ; *Sinardi pontem* in litteris Stephani Albamarlensis Comitis datis anno MCXV. cum *VValtero* suo memoratum, aliis castrum, aliis vicũ maximum nuncupatum, *Somardum pontem* in Chronico Fontanellensi mendosè dictum, vulgò *Senerpont* ; Nigellam xenodochio claram *Nelle l'Hospital* ; Blangiacum *Blangi* ; Andesaginam supradictam, *Ausone*, aliàs *Ansene* ; Spineium *Espinay* ; Gamapium *Gamache*, Chronico Fontanellensi ante annos DCCC. notum ; Longumrete *Longroy* ; Bellumcampum *Beauchamp* ; Burdonischortem *Beurdeucourt* ; Mariscos *Marais* ; Pontes *Pons* ; Aucum *Eu*, fluvii sui vetus nomen servans ; Ulteriorem portum, quibusdam Ultrisportum vocatum *Treport*, qui à situ hoc nomen accepit, quoniam est Auco portu portus ulterior, seu Oceano propior. Ibi Aucum flumen seu Bresela in mare effluit. Inter Deppam & Earam est silva Arcensis, *la forest d'Arques* : inter Earam & Aucum flumina est saltus Aucensis, *la forest d'Eu*, undecim millia jugerum continens. In horum pagi Caletensis fluminum nominibus eruendis veteribus ac novis, & in cursu singulorum describendo à V. C. doctissimoque Emerico Bigotio Rotomagensi, amico meo, non mediocriter sum adjutus.

CALIDUM BECCUM.

Litteræ ante annos septingentos datæ *Calidum Beccum* commemorant, atque ita appellant, quasi calidum rivum: sicuti *Vangionis rivum Vignori*; *Rivum Morentini Romorentin* dixere Nostri. Certè VVillelmus Gemeticensis in libro VI. locum, ubi Monasterium Beccense conditum est, vocat *locum, qui à rivo illic manante Beccus appellatur.* Beccus ergo vel *Bec* Francis nostris rivus est, ut Germanis Transrhenanis *pach* vel *bach*, Flandrensibus & Brabantis *beke*. Nomen loci situi respondet. Nam *Calidumbeccum*, quod vulgò *Caudebec* nominant Nostri, positum est ad Sequanæ & rivuli ignobilis ac exigui in eum decurrentis confluentes: sicut *Orbeccum Orbec* adsidet fluvio nascenti seu rivo apud Lexovios, cui nomen suum dedit; *Beccus* aut *Beccum Herluini* Monasterio illustre, *le Bec*, adsitum est rivo qui in Riselam labitur.

CALMONTENSIS PAGUS SEU CALVOMONTENSIS.

Ejus pagi primus meminit Auctor vetus, qui de Vita & gestis Arnulfi Mettensis Episcopi ad Chlodulfum ejus filium & successorem librum ante annos mille composuit, hisce verbis. *Quidam homo in pago Calmontisse*, &c. aliàs *Calmentiso*, id est Calmontensi. Alius codex habet *Calmontise*, alius *Calvomontense*. *Comitatum Calmontensium* vocant Annales Bertiniani in rebus anni DCCCXXXIX. & inter *Comitatum Suentisiorum* sive Sugintensium, & *Ducatum Mosellicorum* ponunt. *Calmontis* pagum & locum appellat Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta, & inter *Suentisium* similiter ac *Sarachouvam superiorem* collocat.

In Vita Adalberonis posterioris Mettensis Episcopi ab æquali Abbate circa annum millesimum scripta *pagus Calvomontensis* nuncupatur, & in eo pago *castrum Spinal* ad flumen Mosellam fuisse dicitur. Sic autem Abbas ille scribit. *Domnus Deodericus Mettensis Episcopus, cui Adalbero noster successerat, in pago Calvomontense locum quemdam inter Mosellam & montem, qui in devexo sui castrum habet, ex accidenti linguâ rusticorum Spinal vocatum, divino famulatui aptum reperiẽs, Monasterium construxit, consecrans illud Domino, & S. Goërico cujus ossa eò transtulit. Ibi Adelbero ancillas Christi sub regulari vita & institutione patris Benedicti bene edoctas collocavit & dotavit.* Tum addit. *Castrum imminens Monasterio, sedes est Episcopalis*: nimirum castrum *Spinal*, cognominatum à spina montis Mosellæ proximi, in qua positum est: *Spinal* quoque & *castrum Spinalense* dictum in Chronico de Episcopis Mettensibus, quod in anno MCCLX. desinit. Certè ut capita & vertices, frontem & fauces, sic & dorsum & spinam, pectus, & latera vel costas, pedesque montibus tribuere consuevimus. Castrum Spinalense vel Spinal, vulgo nunc *Espinal* nuncupatur, estque positum in Lotharingensibus ad ripam flum. Mosellæ, abestque IV. leugis ab Alteriaco castro Abbatiâ inclyto, *Autrey*. In eodem pago Calvomontensi castrum fuit Vendopera, nunc ignotum, ut docet Vita Adalberonis Episcopi Mettensis, qui *Alteriacum Theoderici infelicissimi castrum, Lantfridicurtis etiam dictam turrim, cui Everelinus pravissimus insidebat, & Vendoperam castrum Beraldi Comitis, in Calvomontense pago situm, ob depradationes ecclesiasticæ familiæ evertisse* dicitur.

Calmons, vel *Caluusmons*, aliis *Calmontis* nomen suum dedit pago Calmontensi sive Calvomontensi, quem locum *Chaumont* nunc dici aiunt, & positum esse ad Mosellam in Lotharingia: ego in tabulis nullum ejus nominis locum ad hoc flumen reperio in Lotharingensium finibus.

Est & *Calmons* vel *Calmontis* inter *Lutosam* & *Deonantum*, in divisione Regni Lotharii memoratus: quem vulgò *Calmont* dici aiunt, & in patœcia Leodicensi positum esse.

C A L O.

Calonem inter Veteta & Novesium bis ponit Æthicus, quem Josias Simlerus *Gellern* nunc vocari affirmat. *Cellern* Aubertus Miræus scribit.

CALVVS MONS LINGONUM

Calvus Mons in Bassiniaco, *Chaumont en Bassigny*, opidum est in finibus Lingonum haud procul à capite fluminis Matronæ, quod à montis in quo situm est sterilitate nomen accepit. Multa sunt ejusdem nominis loca in Gallia, quorum appellationis caussa eadem est.

CALVVS MONS VELIOCASSIUM.

Clarum olim castrum fuit in Veliocassibus, Calvus Mons, Comitatus titulo illustre, *Chaumont*, IV. millibus passuum à Gisortio distans, ut Guillelmus Armoricus docet in Gestis Philippi Aug. Francorum Regis hisce verbis in anno MCLXXXVIII. *Sed cùm Rex Angliæ usque Gisortium, & Rex Franciæ usque castrum quod Calvus Mons dicitur pervenissent, & à se per IV. milliaria distarent*, &c. In litteris anni MCCIX. *Calvus Mons*; in tabulis anno MCCXII. datis *Calidus Mons* appellatur. Est autem hoc castrum sterili ac nudo monti impositum, unde & nomen accepit, exemplo multorum aliorum in Gallia castellorum. *Calvos* nimirum *montes* Nostri metaphoricè vocavere, qui nudi à silvis & arboribus erant, ut caput *calvum* dicitur, quod capillis est vacuum. Est & in Aquitania Calvus Mons, *Caumont*. Docatus caput: Est & Mons Calvulus, vulgò *Montchauvet*; & in Italiæ regione Subalpina quam Pedemmontium vocant, *Mons Calvus*, *Montcalve*, Italis *Moncalvo*. Et *locus nuncupatus Calvus mons* in Vita S. Eligii ab Audoëno memoratur. *Calvus mons* igitur, *Chaumont* à Nostris dicitur trunco nomine pro *Chauvemont*. *Calidum montem* hunc, & alia ejusdem situs loca quidam Latinè appellare maluerunt, non malè. Nam & *Chaumont* dici potest quasi *Chaudmont*: & ex nimio calore & siccitate ut cerebri sic & soli calvitium & sterilitas oritur.

CAMARACUM NERVIORUM.

Camaracum Cæsari & omnibus veteribus Historicis ac Geographis ignotum ac indi-ctum, prima commemorat tabula Theodosiana seu Peutingeriana, atque inter *Pontem Scaldis* & *Bacacum* vel *Baiacum Nerviorum* ponit: commemorat & in Itinerario provinciarum Æthicus inter *Nemetacum* & *Bagacum*, necnoo inter *Nemetacum* & *Augustam Veromanduorum*; à Nemetaco XIIII. à Bagaco XVIII. ab Augusta Veromandoorum totidem millibos distans. In priscis Notitiis provinciarum ac civitatum Galliæ *civitas Camaracensium*, nonnumquam & *civitas Cameracensium* vocatur, & inter urbes provinciæ Belgicæ secundæ sextum locum tenet: cùm io recentioribus Notitiis post annum MCC. confectis quartam occupet sedem, post Remos quidem, Suessionas & Catalaunos ex more posita, sed Veromanduis Atrebatisque prælata. *Urbem Camaracum* non semel nuncupavit Gregorius, item *urbem Cameracensem*: quam cepisse Chlodio Francorum Rex, & in qua regnavisse post eum ac sedisse Ragnacharius dicitur. *Cameracum* vocatur in divisione Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta, quod Karolo præter ceteras urbes obtigit. Anno DCCCXXCI. *Normanni Cameracum ingressi, incendiis castrum destruxere, & Monasterium S. Gaugerici vastavere.* In quodam nummo veteri scriptum legitur *Cameraco civi*. *Camerick* Germanis, Nostris *Cambray* dicitur; ejus incolæ Latinè *Camaracenses*, Bellaio io libro X. Commentariorum *Cambresiens* appellantur, aliis *Cambrisiens*. Ea urbs ex Episcopali Archiepiscopalis & Metropolitana facta est principatu Philippi II. cujus *Archiepiscopus & Dux, Comes Cameracesii, & Princeps Sacri Rom. Imperii* nuncupatur.

Ager urbi adjacens vocatur *pagus Camaracensis*. Nostris *le Cambresis*: in Ludovici Pii Divisione Regni inter filios *Camalecensis* corruptè pro Camarecēsis aut Cameracensis, inter *Quentovicum* & *Viromandensem*. In divisione Regni Lotharii, quæ Capitulis Caroli Calvi & Annalibus Bertinianis inserta est, heic quidem *Camarensem* pro *Camaracensem* appellatum reperio, illic verò *Cameracensium*. Ubi Miræus sine causa putat *Cameracesium* restitui oportere. Nam ea divisio Regni Lotharii eadem ratione *Cameracensium* pagum Camaracensem nuncupat, quâ *Megenensium* & *Suentisium* pagos Megincnsem & Suentensem vel Sugintensem.

Cujus Gentis caput fuerit Camaracum, incertum est. Cluverius in capite XXII. libri II. de antiqua Germania, quem Samson sequitur, Camaracum Nerviorum esse asserit; quibus & *Pontem Scaldis* sive Condate, (*Condé*) & *Fanum Martis*, vicum *Fan* vulgò dictum attribuit. Credit Samson Camaracum in Bagaci Nerviorum locum successisse, & sedem Episcopatûs Bagaci primùm, deinde Camaraci fuisse: qua de re oullum usquam vestigium reperio. Camaracum quidem opidum & caput etiam Nerviorum exstitisse verisimillimum est. Nervii enim Ambianis, Atrebatibus & Veromanduis, Eburonibus qooque inter Rhenum & Mosam incolentibus finitimi erant, ut Cæsar docet. Camaracum autem à Nemetaco Atrebatum XIIII. à Bagaco Nerviorum, (*Bavay en Hainau*) & ab Augusta Veromanduorum XVIII. millia passuom abest, nec multum distat à flumine Mosa & finibus Eburonum; & pagus Camaracensis Ambianorum fines attingit. Quare credibile non est, Nervios aliud caput, aliam Episcopatûs sedem habuisse umquam, multo minùs nullam habuisse: cùm millia armata quinquaginta aut etiam LX. conficere possent, pedestribus copiis validi, sexcentos Senatores, multa opida, Centrones, Grudios, Levacos, Pleumosios, Gordunos sub imperio suo & clientela haberent, & bis cum Cæsare pugnaverint, ob id *nimium rebelles* Lucano vocati: à quibus & *tractus Nervicanus* nomen accepit in Notitia Imperii, *tractus Nervicani limitis* ibidem dictus, *Nervici litoris tractus* in epistola II. Paulini ad Victriciom. Camaracum cum Atrebatis & Turnaco Remorum urbem pro metropoli sua habebat, eique suffragabatur: donec Paullus PP. IV. rogatus à Philippo II. Hispaniarum Rege & Belgarum Priocipe, anno MDLIX. has tres civitates ditioni Archiepiscoporum Remensium exemit, & Camaracum ex Episcopatu linguæ Francicæ sive Vallonicæ novam metropolim fecit, cui quinque ejusdem linguæ civitates sedesve Episcopales subjecit, Atrebatensem & Turnacensem veteres: Audomarensem, Iprensem, & Namucensem novas: ex quibus civitas S. Audomari vel Sithiu, & Ipra partem antiquæ Diœceseos Taruennæ Morinorum paullo antè eversæ, cui priùs attribuebantur, continent.

CAMARIA INSULA.

Insulam efficit *Camariam* Rhodanus in tria ora dispersus, quæ vulgò *la Camargue* dicitur, litterâ i in gu conversâ. Ejus mentionem faciont Annales Bertiniani. Anno DCCCLIX. *Pirata Danorum Rhodanum ingrediuntur, depopulatisque quibusdam civitatibus in insula qua Camarias dicitur, se disponunt.* Quæ verba transscripsit auctor Chronici de Gestis Nortmannorum. Suprà *Camarias* vocant, at in anno DCCCLXIX. *Camariam* quum scribunt *Rotlandum Arelatensem Archiepiscopum in insula Camaria nimis undecumque ditissima, in qua res Abbatia S. Cæsaris plurima consistent, & in qua portum Saraceni habere solebant, castellum opere tumultuario de sola terra ædificâsse.* Gervasius Tilleberiensis ait *Narbonensem provinciam habere in fronte, quà Rhodanus fluvius exit in mare, Sticadas insulas, quas vulgò Camargas nominant quasi caras marchias. In modum enim insula Rhodano per tria ostia diviso claudi*, fertilitate soli, salinis optimis, piscationibus stagnorum, maris & fluviorom, venationibus, *cyrogryllis*, aucupiis & pascuis præstantissimas. Sed fallitur Gervasius. Nam *Camaria* primùm dictæ sunt, quæ postea *Camargæ*; *Camaria* inquam vel *Camaria* dictæ sunt ut videtur à *Caio Mario*, non à *caris marcis* aut limitibus: ubi fossa *Mariana*, ejusdem Caii Marii opus, partem Rhodani navigabili alveo effundit. Stœchades autem sunt insulæ in mari Gallico contra Massiliam; itaut earum nomen insulæ amnicæ, qualis est Camaria aut Camariæ,

convenire non possit. In tabulis plerisqoe vocatur Camaria *la Camargo*, tribus Rhodani ostiis ceu brachiis clausa atque circumdata, ut rectè observavit Gervasius. Camariam non designant, sed insulam Monasterii Montis Majoris in stagno positam, Messianus & Stephanus in libro I. de Vita Cæsarii Arelatensis Episcopi, quum *suburbanam civitatis insulam* vocant, quò ab Episcopo Æonio Cæsarius missus est, ut Monasterium Abbate destitutum Monasticâ disciplinâ informaret.

ÇAMBETE.

Cambete Æthicus collocat inter Augustam Rauracûm & Stabula, ab Augusta XII. à Stabulis VI. millibus distans: tabula Peutingeriana inter *Largo* & *Arialbinum* sic. *Vesontione*, *Lopofagio*, *Epomanduoduro*, *Large*, *Cambete*, *Arialbinum*. Apod Æthicum vocator & *Cambate* in itinere ab Antematunno Cambate: *Varcia* M.P. XVI. *Vesontione* M.P. XXIV. *Epamanduoduro* M.P. XXXI. *Cambate* M.P. XXXI. Cambete vel Cambate vulgò dicitur *Caemps*, aut quemadmodum aliqui scribont *Kemps*, ut Simlerus ac Surita asserunt; qnod & situs loci confirmat, & utriusque nominis veteris ac novi similitudo. *Lopofagium* apud Æthicum est *Soye* vicus ad Dubim flumen, inter Vesontionem & Epomanduodorum vel Epamanduodurom, aut Epamantadurum: qui nunc vicus est positus ad ripam ejusdem fluvii, non procul à castro Piligarda, vulgò *Mandeurre* dictus.

CAMBIDOBRENSE MONASTERIUM.

Gregorius Turonicus Episcopus, qui natione Aruernos fuit, in Vita S. Quintiani Aruernorom Episcopi *Monasterium Cambidobrense* vel *Canbidobrense*, item in Vita S. Porciani Abbatis memorat his verbis. *B. Protasius apud Canbidobrense Monasterium habebatur Reclusus, qui cum summa festinatione Monachum ex cellula sua ad fratrem dirigens*, &c. *ad fratrem*, id est ad Porcianum in vico Artona sedes habentem. Locus nunc vocatur *Combronde*, ab Artona amne Morgia divisus.

CAMBIOVICENSES.

In tabula Peutingeriana circa *Degenam*, id est Dececiam majusculis litteris adscribontor collocanturque *Cambiovicenses*: qui sunt forsitan incolæ Combraliæ regionis in Aruernis, *Combraille*, & *Cambionis*, *Chambon*, loci in Combralia nobilissimi, qui olim *Cambiovicus* dictus sit, nomenque *Cambiovicensibus* dederit: quo nomine & regionis Combraliæ & Cambionis vici vel castri habitatores designantur, ut eqoidem puto.

CAMELARIA.

Genesius Senatoriæ stirpis, vir Gallus nobilitate ac opibus illustris, pietate idem & sapientia eximios, Aruernorum & civis & Comes, Episcopato patriæ recusato clarissimos: hortante Præjecto, quoniam liberos non habebar, in loco Camelaria urbi Aruernis propinquo Monasterium Virginum condidit, quæ Cæsarii ac Columbani statota sequerentur, rebusque suis largissimè donavit, feminamque illustrem nomine Gundilanam ab Episcopo Abbatissam constituendam coravit: reliqua bona quæ habebat amplissima, variis Ecclesiis legavit circa annum DCLXX. sicuti in libro XXI. Rerum Francicarum scripsimus. Camelaria vulgò *Chameliere* noncupatur & *Chamaliere*.

CAMELIACENSIS VEL CAMLIACENSIS PAGUS.

Cameliacum vel *Camliacum*, vulgò *Chambli* dictum, nomen dedit *pago Cameliacensi* aut *Camliacensi* in Bellouacis, cujus est caput. Monstreletio in capite CLXXVI. voluminis I. Camliacû loricarium cognominatur, forsitan quòd ibi loricæ olim fierent, *la ville de Chambly le Haubergier*. In quodam diplomate invenio *villam Baudrinum super fluvium Isseram sitam in pago Cameliacinse*: qui *pagus Camliacensis* vocatur in Vita B. Babolem Abbatis Fossatensis; in qua *Campania villa* (Champagne) sita esse dicitur in pago Camliacensi. Pippinus Francorum Rex in litteris anno regni sui I. datis *pagi Canliacensis* inter pagos *Belloacensem* & *Velcasinum* meminit, nec non *pagi Madriacensis*, *pagi Tellai*, & *Vimnau*. Sugerius in capite IV. de Vita Ludovici Crassi Francorum Regis, Matthæi Comitis Bellimontis *castrum nomine Canliacum* commemorat.

CAMILLIACUM.

Castellum Camilliacum io priscis tabolis video appellari, qood vulgò nunc *Chemillé* dicitur, estque locus non obscurus in Andibus. *Camiliacum* alii nuncupant: sed *Camilliacum* præfero, nomen à Camillo aliqoo castelli forsitan conditore impositum. Est & *Camilliacum* in diœcesi Saiensi, *Chemilly*, quod & Prioratum ad Blesense Monasterium S. Launomari pertinentem, & Ecclesiam suam seu parœciam habet.

CAMIZISUS PAGUS.

Camizisus pagus in Capitulis Caroli Calvi anno DCCCLIII. apud Silvacum editis memoratur, & inter *Barrisum* ac *Catalaunum* ponitur. *Camizisus* hic pagus fortè dictus est pro *Camigisus*; ut *Vonzisus* pagus ibidem dicitur pro *Vongisus* à Vongo: aut certè z litteræ f locum tenet. *Camizensi* pago ut puto nomen dedit *Camizus* locus, vulgò *Chemois* dictus, inter Catalaunos & Barrum Ducis, seo inter pagos Catalaunicum & Barrensem positus ad amoem in Mattonam influentem: qui fi *Camigus* aut *Camisus* vocati debet, pagus queque *Camigensis* vel *Camisensis* est appellandus. Nec de eo pago plura quæ memorentur occurrunt: qui & obscurus maximè est ac ignobilis, & nusquam alibi quàm in Capitulis Silvacensibus notatur.

CAMPANIA REMENSIS AUT GALLICA.

Campania Ducatus olim fuit, Ducesque habuit Lupum à Gregorio memoratum, Rauchingum, VVintrionem à Fredegario & in Gestis

Gestis Francorum celebratum, VVainetem, Drogonem filium natumajorem Pippini Ducis & Principis Francorum, aliosque. Parebat autem maxima ex parte Regibus Austriæ: pars ejus circa Tricassas Burgundiæ attribuebatur. Flumen Alba Campaniam Austriacam à Burgundica dividebat, cujus ad ripam positum erat opidum Tricassium Arciaca, ad Reges Burgundiæ pertinens. Multo autem major quàm nunc sit, fuit olim haud dubiè Campania Austriaca: cùm de ea Regnum facere Rauchingus Dux, Vrsio, Bertefredusque voluerint. Dicuntur enim sublato Childeberto Austrasiorum Rege ita Regnum inter ambos ejus filios dividere voluisse, ut Theodeberto majori *Regnum Campaniæ*; Theodorico minori reliquum Regni paterni cederet, sicuti scribit Gregorius. Campania ergo non tota (nam pars ejus Burgundiæ erat) Regni Mettensis vel Austriaci, tanti & tam longè latéque jacentis dimidium haberi potuit. Quamquam quid dimidium dico? cùm pars Regni major & melior natumajori dari debuerit. Sed & Pippinus Dux & Princeps, cùm duos haberet filios ex justo matrimonio susceptos, Drogonem majorem, minorem Grimoaldum: juniorem quidem Grimoaldum Majorem domus Childeberti Neustriæ & Burgundiæ Regis constituit; Drogoni verò cui tamquam majori majora debebantur, Ducatum Campanensem contulit.

Campania qualis nunc est, à flumine Sequana circa Barrum, Augustobonam Tricassium atque Mauriacum incipit, Mosâ terminatur circum Mosomagum, Duciacum, Sedanum, Doncherium, Macerias, Caroliurbem, Castrumque Reginaldi. Interfluunt Alba, qui Barrum alterum, Arciacam, Planciacum & Marcelliacum alluit; Matrona Jovis villam, opidum S. Desiderii, Victoriacum Francisci, Catalaunos, Sparnacum, Dormanumque attingens; Vidula, qui Durocortorum Remorum, Juncariam, & Fines præterlabitur; Axona opidum S. Manechildis, Sindunum, Attiniacum, Reiteste, Castrum Portianum ac Pontem Varensem alluens. Itaque Campania partem Lugdunensis IV. vel Senoniæ occupat circum Tricassas atque Mauriacum, & partem provinciæ Belgicæ II. id est Remensem & Catalaunicam Diœceses, necnon portionem provinciæ Belgicæ I. nimirum Barrenses Ducis, ad diœcesim Tullensem sive ad Leucos gentem Belgicæ primæ pertinentes.

A campis suis latè patentibus Campània nostra nomen accepit, de quibus Apollinaris Sidonius in carmine V. ad Majorianum Aug.

Et jam terrificis diffuderat Attila turmis
In campos se Belga tuos.

Nimirum ibi sunt campi Remenses, quos *agros Remorum* semel atque iterum vocat Cæsar in libro II. & magno sibi usui ad bellum gerendum fuisse, commeatusque suos sustinuisse ait: Plinius in libri XIX. capite V. *Remorum arva* nuncupat. Ibi sunt campi Tricassini. Nam in Vita S. Lupi Episcopi reperio *Trecensem civitatem in patentibus campis sitam.* Sunt ibidem *campi Catalaunici*, Tetriciana clade nobiles, *qui & Mauriaci nominantur*, & centum leugas in longitudinem patent, septuaginta in latitudinem. Leuga autem Gallica mille & quingentorum passuum erat, uti Jordanes in Geticis, sed falsò scribit, Catalaunicos campos & Mauriacos confundens: cùm *campi Mauriaci*, seu *Mauriacensis campania*, atque Mauriacum ejus caput, procul à Catalaunis absint, portio licet Campaniæ. *Campaniam territorii Catalaunensis super fluvium Axsoma* Fredegarius MS. in libri V. capite XLII. vocat, hoc est campos Catalaunenses ad Axonam; Aimoinus in libri IV. capite I. *campaniam Catalaunensem super fluvium Axonam.* Omitto *Arciacensem campaniam*, à Fredegario in libri V. & ultimi Chronici capite XIX. memoratam, ab Arciaca Campaniæ opido cognominatam.

Ab his campis dicta est *Campania Remensis* Gregorio Turonico Episcopo in capite XVII. libri IV. Historiæ Francicæ, & libri V. capite XIX. eidem simpliciter & absolutè *Campania* in libri III. capite XIV. in quinti tertio, & octavi decimotertio; ut & in Gestis Francorum *Campania*, atque semel *Campania*; Aimoino libri II. capite XI. *Campania*. Fredegarius exemplo Gregorii *Remensem Campaniam* vocat; Aimoinus similiter in libri III. capitibus XII. XV. XXIII. & XXCII. & Frodoardus *Cāpaniam Remēsem*. Hermannus Contractus in Chronico sæpe *Campaniam Gallicam* non absurdè nuncupavit, ut distingueret à Campania Italica, quæ Felix cognominata est; Gulielmus Neubrigensis *Gallicanam Campaniam*. Incolæ Campaniæ à Gregorio in libri V. capite XIV. & à Fredegario *Campanenses* appellati; *Campanienses* ab Aimoino. Nostri Campaniam provinciam vocitant *la Champagne*; Campanenses provinciæ habitatores *les Champenois*.

In veteri Vita S. Gengulfi qui æqualis Pippini Regis fuit, hæc legimus de causa nominis Campaniæ, & de colore ejus aquarum: *Accidit ei iter agere per loca, quæ Franci Campaniam vocant, quia sunt ibi prolixa telluris interjecta, frondibus minimè densata, nec saltubus nemorosa.* & infrà. *Naturale fontibus regionis illius*, (Campaniæ) *ut subalbidum retineant colorem secundum qualitatem humi unde videntur oriri.* Certè Alba Campaniæ fluvius à colore aquæ suæ nomen invenit. Aiunt & Matronam, flumen Campaniæ, albidas aquas habere, Sequanam quo recipitur, nigras.

Remos urbem atque adeo caput Campaniæ fuisse, probare opus non est, cùm id satis nomen ipsum provinciæ, ac Nostri veteres Historici, Gregorius, Fredegarius, aliique doceant. Alcuinus in Homilia de VVilibrordo, *Tota* (inquit) *Campania cum populis suis propter Remigium venerabilem prædicatorem ad Remensem festinat urbem, apud eam quasi præsenti Patrono sua vota ferent.* Tricassium quoque civitas Augustobona, licèt Guntchramno & ceteris Burgundiæ Regibus paruerit, ac Burgundiæ Regno attributa fuerit, Campaniæ adscribebatur. In Vita MS. S. Savinæ Virginis, sororis S. Saviniani Mart. quos Sabinianum & Sabinam rectiùs vocaveris, hæc lego. *Surge, & vade Tricasis civitatem in Campania.* & infrà. *Cùm didicisset in alia civitate, quia jam propè est Tricasis civitas in Campania, velocius festinavit appropinquare. Cùm venisset in*

Q

conspectu civitatis, & videns muros constructos, aut ad quemdam pastorem, &c. Ergo muri urbis Tricassium recens fortè conditi erant ab Aureliano Aug. cujus jussu Savinianus fuerat capite cæsus ad Sequanam XII. ab urbe milliario. Et tamen in Vita Lupi Episcopi Tricassini, ad *Trecensem civitatem in patentibus campis sitam, & nec armis munitam nec muris* infesto agmine venisse Hunni cum Attila anno CXXC. post Aureliani principatum dicuntur. Sic *Trecas Campaniæ urbem* vocat Gregorius in libri VIII. Historiæ capite XIII. a *campis* illis patentibus, in quibus est posita: & Lupum Antistitem *apud Trecas Campaniæ urbem sepultum* ait in libro de Gloria Confessorum. Unde & Trecarum Comites postea magnifico nomine *Comites Campaniæ* sunt appellati, propterea quòd Campaniæ Gallicæ partem aliquam cum clara ejus urbe obtinebant. Proximi sunt campis Tricassinis *campi Mauriaci*, quos Jordanes cum *Catalaunicis campis* falsò confudit. Nam campi Mauriaci nomen habent à Mauriaco, opido ad Sequanam Tricassis propinquo, *Meri*. Fredegarius *Mauriacensem campaniam* vocat in Chronici libro III. *Huni* (inquit) *Trecassis in Mauriacensi consedere campania*. Catalauni quoque à campis suis claris & illustribus Campaniæ sunt attributi. Lugdunum Clavatum similiter Campaniæ olim erat, cùm nunc sit Picardiæ. Certè Lupus Dux Campanensis *intra urbis Lugduni Clavati muros* tamquam in tuto loco uxore sua relicta, ad Guntchramnum Regem Burgundiæ, Childeberti Austrasiorum Regis, principis sui patruum confugit; ut tradit Gregorius in libri VI. capite IV. Ex quo intelligitur Lugdunum Clavatum, quod vulgò Laudunum vocant, ad Ducatum Campaniæ Austriacæ pertinuisse, & ob munitiones ac situm loci Ducum Campanensium sedem eam exstitisse.

Comes Campaniæ unus olim de duodecim Paribus Franciæ fuit, & septem sub se Comites Pares habuit, qui *Comites Pares Campaniæ* vocabantur, ut Petrus Pithœus notat. Horum septem Comitum Parium primus erat ac veluti Decanus, Comes Joviniaci, *Ioigny*, in confinio Campaniæ & Burgundiæ, ob idque Comiti Campaniæ Conventum agenti ac pro tribunali sedenti proximus assidebat; secundus Comes Reitestinus, *Retel*; tertius Comes Breonensis vel Brenensis non procul à Barro ad Albam, *Brienne*; IV. Rauciacensis ad Axonam *Roucy*; V. Brennacensis vel Brainensis *Braine*, ad Vidolam; sextus Comes Par Grandis Prati aut Longi Prati, *Grand Pré*; septimus & novissimus Comes Barri Sequanici haud longè à Tricassis.

Auctor incertus in Historia Hierosolymitana quam circa annum MCC. scripsit, Campanensium virtutem bellicam eximiè commendat. *Est quadam pars Franciæ, quæ Campania dicitur: & cùm regio tota studiis armorum floreat, hæc quodam militiæ privilegio singularius excellit & præcellit. Hinc Martia pubes potenter egressa, vires quas in tirociniis exercitavit, in hostem audentius exerit, & imaginaria bellorum prolusione proposita, (les Tournois) pugnaces animos ad verum Martem incendit.* Eorumdem ac Sequanæ accolarum audaciam & fortitudinem in bellis ac prœliis laudat Nicolaus de Braia, in rebus gestis Ludovici VIII. Francorum Regis hoc versu,

> Audaces & Marte probos Campania fudit
> Cum Secana.

Nec tantùm fortissimos bellatores gignit Campania, sed etiam prudentissimos & omnibus pacis artibus præstantissimos viros. Huic certè præter ceteros Colbertum debet Francia, indefessum ac supra fidem laboriosum Regalium onerum adjutorem, pervigilem securitatis publicæ custodem, singularem patronum litterarum.

Gregorii in capite XV. libri III. Historiæ Francicæ verba sunt hæc de Attalo & Leone, qui intra Trevericum territorium cuidam *Barbaro*, hoc est Franco serviebant, & eo clàm relicto, fugâ Remos Lingonasque repetebant. *Sumtis equis discesserunt. Venientes autem ad Mosellam fluvium, relictis equis, enatantes super parma positi amnem, in ulteriorem egressi sunt ripam, & inter obscura noctis ingressi silvam latuerunt. Tertia enim nox advenerat, quòd nullum cibum gustantes, iter terebant. Tunc nutu Dei repertâ arbore pruno comedunt poma, & parumper sustentati, ingressi sunt iter Campaniæ. Hi autem nocte ipsa attigerunt ad urbem Remensem*, &c. Heic omnino emendandum puto III. litterulis sublatis, *ad Mosam fluvium*. Mosa enim interiacet ac interfluit inter Augustam Trevirorum quæ adsita Mosellæ est, & Durocortorum Remorum: & qui in pago Trevirico Mosellam inter ac Mosam jacente serviebant atque habitabant, hi fugitivi in Campaniam tendentes, intra biduum, sive ante *tertiam noctem* non ad *Mosellam*, sed ad *Mosam* fluvium pervenire debuerunt atque potuerunt, eumque tranatare, & intra tertiam fugæ suæ noctem urbem Remos intrare. At Mosellam vespere transgressi, proxima nocte insequenti ad eam urbem non potuissent pervenire. Nam à Divoduro Mosellæ adposito Durocortorum usque iter est millium passuum LXXXVI. leugarum XCIX. ut Æthicus docet in Itinerario. Præterea qui per pagum Trevericum iter in fines Campanensium facit, transito Mosâ flumine Campaniam intrat, transito Mosellâ amne non intrat: sicuti Attalus & Leo postquam Mosellam tranarunt, nocte insequente *Campaniam ingressi* esse suprà dicuntur. Nam ut nunc, sic & olim Campania Mosâ terminabatur, nec Mosellam umquam (quod sciam) attigit. Neminem certè è Geographis recentioribus vidi, nullum Historicum sive externum sive domesticum legi, qui Treviros & Mediomatricos populos Mosellæ accolas, cum Augusta & Divoduro, utriusque Gentis capite, in Campania collocaret.

Divæus in libro II. Rerum Brabanticarum scribit, Toxandriam, (quam *Taxandriam* & *Tessandriam* vocat) *ac regionem, ubi Antwerpia, Boscus, Breda, ac Berga sunt*, (id est Brabantiæ partem) *sua ætate in Campania seu Campinia nomen concessisse, quæ in Brabanticam Leodicensemque divisa sit.* Florebat autem Divæus vivebatque circa annum MCCCCXX. At VVendelinus, qui nostra ætate Legem Salicam illustravit, *Toxandriam ante quadringentos annos*

novo nomine Campiniam, *vulgo Kempen* appellari cœpisse affirmat. Quod si verum est, multo ante Divæi ætatem, nimirum circa annum MCCL. nomen Campaniæ ejus in usu esse occœperit. Sed Theodoricus Abbas Monasterii S. Trudonis qui anno MCVII. decessit, multo antiquiorem anno MCCL. eam appellationem fuisse docet, cùm eâ utatur in Vitæ S. Trudonis libri II. capite X. *Pippinus Major domus, filius Ansigisi, villam in pago Campania sitam nomine Ham in usus servorum Dei* (hoc est Monachorum Trudonianorum vel Sarchiniensium) *sub charta & teste donavit. Ham* autem *villa in Campania*, est in Brabantia vicus hodieque, atque munitus, & non procul ab Alosto opido abest, re & nomine vicum præferens. Quippe *Ham* etiamnum vocatur, nomine apud Germanos vicum significante. *Campania* ergo à planitie camporum longè lateque diffusa nuncupabatur ante annos DLXX. pars Brabanti vel Brabantiæ pagique Leodicensis, regio in longitudinem (uti aiunt) leugas XXIV. patens, in latitudinem XVII. & in Campaniam Brabantinam Leodicensemque divisa: quam hujusce *Campania* appellationem veterrimam esse suspicari quis possit, & eò usque Campaniam Gallicam Remensemve pertinuisse: *Campaniamque* illam cùm Brabanticam tum Leodicensem, quæ communi nomine *Kempen* & *Kempenlandt* nuncupatur, nostræ Campaniæ portionem olim exstitisse.

CAMPI LAPIDEI.

M. Porcius Cato in libris Originum de Tuscia Transciminia ita scribit. *Soana: Non procul Saturnià lapides à Iove compluti in auxilium Herculis contra Ligures-Etruscos gigantes, à filio ejus dicti Lamones.* C. Sempronius in libello de divisione Italiæ idem refert quod Cato. *A capite* (inquit) *Etruria ad Tiberim sunt Etrusci-Ligures, in quibus sunt campi compluti lapidum, clari pugnâ Herculis, adhuc Lamones dicti ab ipsius Herculis filio Lamone.* Amborum libri etiamsi supposititii videantur, veteres tamen sunt: quos ego laudavi, quoniam Camporum lapideorum mentionem faciunt. *Lapides* autem isti, vel *campi compluti lapidibus*, lapideive, *clari pugnâ Herculis*, non in *Etruria-Liguria*. sed in Liguria Transalpina; non in Italia, sed in Gallia fuerunt: quos *Lamones* dictos esse à filio Herculis Lamone mihi incognito, nusquam alibi reperio. *Quis ignorat* (inquit Solinus) *ab ipso Hercule dictos in Liguria Lapidarios Campos, quòd à Iove, eo dimicante creduntur saxa pluisse?* Inter Rhodanum Fossámve Marianam, & Maritimam Avaticorum stagnumque ejus Mastromelam Mella Campos Lapideos ponit, & describit his verbis. *Litus ignobile est Lapideum. ut vocant, in quo Herculem contra Albionem & Bergiona Neptuni liberos dimicantem, cùm tela defecissent, ab invocato Iove adjutum imbre lapidum ferunt. Credas pluisse: adeò multi passim & latè jacent.* Mellæ *Litus Lapideum* sunt *Campi Lapidei, Herculis præliorum memoria*, uti loquitur Plinius. Strabo Mella & Plinio vetustior πεδίον λιθῶδες, id est *Campum Lapideum* vocat, & inter Massiliam ac ostia Rhodani collocat, stadiis circiter centum seu XII. millibus passuum à mari distantem. Eum campum ait rotundum, & plenum esse lapidibus, sub quibus herbæ nascantur, pascendo pecori abunde sufficientes: medio in campo aquas & salinas esse. Certè aquæ ibi aliquot in locis reperiuntur, & salinæ nomen ibi dederunt loco dicto *Val Luec salins*. Campi ipsi Lapidei vocantur vulgò *la Crau*, aut *las Craux*: & vici ibidem aliquot cognomen hoc servant, nimirum vicus S. Martini, & vicus S. Eligii, prior *S. Martin de Crau*, posterior *S. Eloy du Crau* dicti: præter quos sunt vici, Magnianum *Maignan*. Fossa *Fos*, S. Metriæ *S. Mitre*, qui fuit Aquisextiensium Episcopus. Hosce campos perflat niger aquilo, frigidus & vehemens, quem μελαμβόρειον Strabo; Circium olim incolæ; nunc *Gario* & *Cerce* appellant; Africum Mella, quum ait Galliæ Narbonensis *omnem plagam Austro atque Africo expositam esse*. De Circio Lucanus, Plinius in capite XLIX. libri II. Suetonius in Claudio, aliique.

Ceterùm apud Mellam olim *Bergiona* corruptum nomen in *Geryona* sublatâ unâ litterâ mutandum existimavi, propterea quòd Eustathius in Dionysii Periegesio hoc accidisse Herculi prodit contra Geryonem dimicanti: qui & *Campum Lapideum Massiliam inter & Regenem* ponit, τὸ λίθινον πεδίον μεταξὺ Μασσαλίας καὶ Ῥηγίνης. Ubi in locum Ῥηγίνης substituo Ῥοδανοῦ. Est enim inter Massiliam & Rhodanum effluentē Campus Lapideus. *Geryona* igitur apud Mellam legebam. Certè si qua Blondello fides, hodieque Nemausus statuam Geryonis servat: quam veteres posuere, ut occisi ab Hercule ejus tyranni monumentum exstaret, & memoriam beneficii ad posteros transmitteret: tamquam Hercules utriusque ripæ Rhodani accolas circa Nemausum & Arelatū Camposq; Lapideos à Geryone impotente tyranno vindicaverit. Sed quis *Geryonem* huncce *Neptuni filium* agnovit in Gallia Narbonensi? quis *Albionem* ejus fratrem? Geryon quidem Hispanus heic locum habere non potest, patre Chrysaore; matre Callirhoë Oceani filiâ oatus, uti Apollodorus asserit. Omitto Herculem adversus Geryonem Hispanum, Regulum insularum Hispaniæ, in Gallia de bobus dimicare non potuisse. In libro II. Bibliothecæ narrat Apollodorus, Herculem ex Europa in Africam, ex Africa in Hispaniam transiisse, & statutis columnis, ac Geryone interfecto, abactas ejus boves in naves imposuisse apud Abderam, qui est Bæticæ portus, & in Liguriam venisse, (ἐν Λιγύην lego, pro ἐκ Λιβύην) ubi boves istas furati sint Alebion & Dercynus Neptuni filii: (Ἀλεβίων τε καὶ Δέρκυνος) quibus occisis, Hercules per Etruriam iter fecerit. Quæ Apollodori relatio si vera est, apud Mellam *Albionem & Bergiona* in *Alebionem & Dercynum* mutari oportebit. Nam quod ad errores iterque Herculis pertinet, ab Apollodoro Virgilius, Silius, aliique dissentiunt, affirmantque Herculem per Gallias & Pyrenæum montem in Hispaniam venisse; ac Geryone occiso, sua per vestigia revertisse; & fabulosum hoc certamen cum Neptuni filiis in Liguria Transalpina seu Gallica, alterum cum Caco Vulcani filio in Latio certavisse.

In Vita S. Hilarii Arelatensis Episcopi hæc lego. *Ut ante Resurrectionis diem dum Campi Lapidei spatia peragrasti, pastores singulos undâ Baptismi regenerando baptizas.* Multi nimirum erant tum, ut sunt hodieque, pastores in Campo Lapideo, nimirum bubulci, & opiliones, caprarii, ac suarii, quoniam ibi herbæ inter lapides atque etiam subter (ut ait Strabo) enascuntur, quas experunt boves ac pecora, & quarum suavitate delectantur.

CANIS SUSPENSUS.

Castrum est in provincia Gothia inter Carcassonem & Narbonem positum, sed Carcassoni propius, *Canis Suspensus* dictum, & Petro in Historiæ Albigensium capite XXXIV. memoratum, vulgò hodieque *Cappendu*, aliàs *Canpendu*. Veteres tabulæ ejus castri meminere, & *Domini Raimundi de Cane Suspenso*. In Chronico de Episcopis Albigensibus & Abbatibus Castrensibus, quod Lucas Acherius edidit, ejus loci fit mentio in Rogerio XXI. Castrensium Abbate, qui anno MCLX. floruit,

De *Cane Suspenso Miles*, carus Ludovico,
Principis ante fores ense trium cecidit.

Hic est Ludovicus Junior, ejus nominis septimus Francorum Rex, quem auctor Chronici hujus ad annum MCCXI. deducti *Ludovicum Iuvenem* appellat.

CANTILIA.

Tabula Theodosiana *Cantiliam* ponit inter Aquas Neri & Augustonemetum. Annales veteres rerum gestarum Pippini Regis in anno DCCLXI. *Cantelam castellum* memorant, & *Burbeni* atque *Clar-montô* castellis interponunt. *Cantillam* vocat Eginhardus in Annalibus, & memoriæ tradit, Pippinum Regem *quædam opida atque castella* anno DCCLXI. *manu cepisse, in quibus præcipua fuerint Burbenis, Cantilla, Clarmontis.* Vulgò nunc dicitur *Chantelle le Chastel*, quo cognomine *Castelli* distinguitur à Cantilia villa seu vico, *Chantelle la ville.* Ambæ Cantiliæ, cùm castellum tum vicus, positæ sunt ad Bublam amniculum, *Beuble*, quem Seula vel Sicaula, *Sioulle*, in Elaver defert.

CANTOGILUS.

Locus est in Arvernis nomine *Cantogilus* vel *Cantogilum*, vulgò *Chanteuge* dictus, Monasterio veteri insignis. *Cantogili*, & *Monasterii Cantogilensis* meminerunt litteræ anno DCCCCXXXVI. datæ, à Iustello V. C. laudatæ.

CAPANNÆ.

Isidorus *capannam* agrestem casam interpretatur, & à capiendo deducit, nomen apud veteres scriptores Latinos minimè usitatum: vulgò *cabanne* dicimus. A capanna Nostri multa loca in Gallia rusticana & vilia cognominavêrunt, partim *Chabannes*, partim *Chavannes*, necnon *Chevannes*; id est *Capannas*.

CAPDENACUM.

Capdenacum castrum memorat Chronicon Simonis Comitis Montisfortis. *Progressus Comes cum suis venit Figiacum, cepitque castrum quod dicitur Capdenacum, ubi ab antiquo nidus fuerat & refugium tyrannorum, & inde venit Rutenam civitatem.* Capdenacum vulgò dicitur *Cadenac*, situmque est inter Figiacum, & civitatem Rutenorum.

CAPELLA.

Capella castrum est non longè à mari Calesium inter & Gravenengas, ita dictum à parvo Monasterio, quod ob exiguam loci Basilicam *Capellam* vocavere. Ejus loci mentionem faciunt litteræ Manassis Comitis Gisnensis anno MXCVII. datæ, quarum testes *Gerardus Hamensis Abbas, Ravengarius Abbas Capella, Arnulfus de Arde*: litteræ Eustathii III. Comitis Boloniæ, in quibus hæc legimus. *Intra Ministerium de Merck apud Capellam. Signum B. Abbatis S. VVolmari, S. R. A. Andernensis, S. M. A. de Capella. Merck* autem illud est inter Calesium & Capellam; quod alii *Merq*, alii *Marc* scribunt. Capella vulgò dicitur *Cappelle Broek*, in quibusdam tabulis *Capelle Broue*, id est Capella lutosa. Est & in Teoracia silva atque pago Capella castellum non antiquum, *la Cappelle.*

CAPLEIA.

Capleiam olim vocatum esse aiunt locum aut vicum pagi Ternodorensis, vino inclytum, qui nunc *Chablie* aut *Chablis* nuncupatur. *Cableia vicus, ubi B. Martini Ecclesia*, appellatur in libro rerum memorabilium à Bernardo gestarum, & propè castrum Tornodorense ponitur: ubi *Chableta* quidam malè legunt. In Vitæ Bernardi libro IV. Gaufridus ejus loci meminit. *Chableia nomen est vico, qui insignem B. Martini Basilicam habet.*

CAPRÆMONS.

Capræmons villa olim Regia fuit in Tungrorum finibus diœcesive Leodicensi, vulgò *Chievremont*, aliàs *Keuermont* dicta. Unde apud Conradum Abbatem Urspergensem dicitur *Gisilbertus* Belgarum Dux *recepisse beneficia* vacantia à Rege Carolo Hebete *Trajectum, Iuppilam, Harstallum, Marsnam, Littam, & Capræmontem.* Liutprando in libri IV. capite XIX. vocatur *castellum Capræmons, non solum ingeniis hominum, verùm naturâ ipsâ munitum*, regnante in Germania & Regno Lotharii Ottone ejus nominis primo. Capræmontem castellum, sive opidum Notegarius Leodicensis Episcopus, vulgò Notgerus dictus, funditus sustulit anno DCCCCXXC. *Capræmontem* vocat Frodoardus in Chronico *munitionem in Regno Lotharensi* ad flumen Mosam: Regino Frodoardo vetustior, & suppar Frodoardo Gerbertus, in epistola CII. ad Adalberonem Archiepiscopum, *Caprimontem* appellant, ac in Regno Lotharii similiter ponunt.

CAPRARIA.

Gregorius Turonicus Episcopus in libri III. capite XXI. castra *Deas* & *Caprariam* posuit in

pago Biterrensi. *Throdebertus usque ad Biterrensem civitatem abiens, Deas castrum obtinuit. Deinde ad aliud castrum nomine Caprariam legatos mittit.* Deas castrum quidam *Montadié* interpretantur, in his Blondellus: Ego *Dion* esse puto. *Capraria* autem est *Cabrieres*, vel potius *Cabriere*, non procul à Fonticulis (*Fonteils*) & Piscenis, IV. leugis & dimidia distans ab urbe Biterris, uti ait Catellus, qui & *castrum Caprarias* vocat seu *Caprieres*, atq; nomen loci in numero plurali scribit. Errat Falcetus, qui *Caprariam* Gregorii *Cabrieres* quidem esse posse dicit, sed Leutevanæ diœcesi eam attribuit. Capraria nimirum seu *Cabrieres* æquali à Leuteva & Biterris ac Agatha distat intervallo; sed in Biterrensi, non in Leutevana est diœcesi, & nomen suum dedit Archidiaconatui Capraiensi in Episcopatu Biterrensi. Certè in litteris anni MCCLII. *Dominus B. de Dorna, Archidiaconus Biterrensis in Capraiensi* nominatur. Decretum Ludovici Pii Aug. de Monasteriis Regni Francorum in Septimania ponit *Monasterium S. Mariæ Capariensis* cum *Monasterio S. Ægidii in valle Flaviana*, (*S. Gilles* ad Rhodanum) *Monasterio S. Petri in Lunate*, (*Lunel*) *Caunis*, aliisque: quod *Monasterium S. Mariæ Capariensis* appellandum esse, & à Capraria nostra cognomen accepisse existimo.

CAPUT CERVIUM.

Caput Cervium dicitur prædium in finibus Biturigum situm, Lemovicinis contiguum: à quo vicina regio corrupto vocabulo Captergensis vocatur, inquit Aimoinus de Miraculis S. Benedicti. Adrevaldus in capite XXXVIII. *Caputcervium pagum Aquitaniæ provinciæ, Regia liberalitate* Cœnobio Floriacensi donatum fuisse scribit. Vulgò *Sacergo* dicitur, aliàs *Saciergis*; estque locus proximus Bruciæ *Brosse*, & municipio Salis, vel Salensi Sallensive castro, Monasterioque, *S. Benoist du Sau*, ut Aimoinus docet. Tabulæ eum inter Argantomagum & Oblincum ponunt, & alterum ejusdem nominis locum in eisdem Biturigibus statuunt prope vicum Dolensem & fluvium Angerem.

CAPUT STAGNI.

Caput Stagni castrum à re nomen habet. Est enim positum ad caput seu initium stagni, quod in Atacem defluit; nec multum distat à Columbariis *Colombiers*, & à Casulis Obri fluvio adsitis, *Casoux*, non obscuris locis. Vulgò nuncupatur *Capestang*, aliàs *Capestain*, nec malè. Ut enim stannum Nostri vocitant *estain*, sic & stagnũ tam *estain* nominare possunt quàm *estang* vel *estan*: cùm stagnum à stanno unâ tantum litterâ differat, nihil ad rem faciente. *Castrum quod vocatur Caputstagni* memoravit Petrus Monachus in Historiæ Albigensium capite XXVII.

CARANTONUS FLUVIUS.

Canentelus à Ptolemæo vocatur; ab Ausonio Aquitano *Carantonus* hoc versu

Assiduo refluus non ipse Carantonus æstu.

In Vita S. Eparchii *Carantonis fluvius*, id est Caranto; *Charanta* in Gestis S. Ludovici Francorum Regis; Caranta aliis, vulgò *la Charente*.

Oriri dicitur in vico Caronaco, *Cheronnac*, in confinio Lemovicum & Ecolismensium fonte modico: Giuracum opidum, Vertolium & Ecolismam attingit, tum Castellum Novum, Bassiacum, (*Bassac*,) Ajarniacum, Conniacum, *Congnac*, ad ipsius & duorum amnium confluentes, Mediolanum Santonum, Talleburgum, Tauniacum ad Carantonum cognominatum *Tonnai-Charante*, Rupem fortem: demum ad Solbisiam & portum Lupini in Oceanum effluit Santonicum. Recipit Carantonus præter ceteros fluvios Tarduerain, *Tardouere*; Tolueram *Touvre*, supra Ecolismam, magni amnem nominis, sed brevissimi cursus, veteribus memoratum; Norram *Noere*. Vita Caroli Magni à Monacho Ecolismensi scripta *super fluvium Tolueram Magnacum & Iuvinacum, Roliacum super fluvium Notram*, inter res ad Monasterium S. Eparchii pertinentes quas Carolus litteris suis confirmaverit, commemorat. Demum Carantonum ultimus auget Vultunna, aliàs Vultonna, *la Boutonne*, qui alluit Secundiniacum, *Sevondigny*, Cisacum *Chizay*, Insulam *l'Isle*, Avallem *Availle*, Verventum, Augeriacum, opidum Monasterio suo illustre, Tauniacum ad Vultonnam *Tonay-Boutonne*, & Vallem *la Vallée*: tum apud locum nomine Portum (*Port*) in Carantonum effluit. Monachus Majoris Monasterii qui Gesta Consulum Andegavensium ante annos D. scripsit, *Vultonam* eum vocat, & vicum seu castrum ad fontem ejus positum, *Caput Vultonæ*, *Chef-Boutonne*: *& opidum quod Caput Vultonæ dicitur, in alta rupe situm, à capite Vultonæ fluvii, sive à cavitate rupium nomen accepisse* ait. *Nam quosdam Caput Vultonæ, alios Cavitonium nuncupare.* Quarum etymologiarum altera verissima est: altera à *cavitate rupium* nomen deducens, & *Cavitonium* nuncupans, prorsus falsa est, & nugis quàm interpretationi propior.

CARANTOMUS.

Jonas in libro de Vita Eustasii Luxoviensis Abbatis scripsit ante annos mille Theodulfum cognomine Bobolenum in Biturigibus *Monasterium Virginum loco nuncupato Carantomo supra fluvium Milmandram ex Regula Columbani exstruxisse.* Locus nomen servat, & dicitur *Charenton*, ubi hodieque est Monasterium sacrarum Virginum ex Benedicti præscripto viventium ad flumen Milmandram, quod in Carem defluit, vulgò *la Marmande* nuncupatum. Carantomus olim haud dubiè *Carantomagus* dicebatur, & ex Carantomago Carantomum Nostri scriptores fecerunt, ut ex Rotomago Rotomum, ex Noviomago Noviomum, ex Ricomago Aruernorum Ricomum, ex Biliomago Biliomum, ex Argantomago Argentomum.

Est & *Carantomagus* alius locus in eadem provincia Aquitania Prima, in tabula Peutingeriana memoratus, & inter *Dibonam* Cadurcorum ac Segodunum Rutenorum positus.

CARBONARIA SILVA.

Carbonaria silva, seu *saltus Carbonarius*, à carbonibus qui in ea fieri hodieque consueverunt, appellationem traxit: *la Forest Charboniere*. Hæc Arduennæ silvæ pars est inter Mosam & Scaldim amnes in Nerviis ac finitimis pagis. Gotefridus VVendelinus, vir doctus, in Legibus Salicis illustratis, silvam Carbonariam in Hainoo Braebantoque pooit, aitque eam ab ultimo Hainoo ad Lovanium & Diestam flumenque Tameram pertinere: ejus silvæ partes esse Mormaliam, *bois de Mormal*; Cerasiam, *bois de Ciran*; Soniacam, *bois de Sogne*; Levacam, *Die Leu*, à Lovanio ad portas Diestenses pertingentem: quem totum tractum vocari *Hagelanden* vel *Hageland*, hoc est regionem silvestrem & arborosam. *Laubiense Monasterium* in silva Carbonaria esse situm auctore Fulcuino; esse & Cœnobium S. Foillani in silva Soniaca parte Carbonariæ non lõgè à Nivala: ut litteræ Nicolai Camarac. Episcopi anno MCXXXVII. datæ docent: *Mormaliam Carbonariæ partem* à Dintero vocari. *Carbonariæ* mentionem facit Sulpicius Alexander in Historia apud Gregorium nostrum: quum *multos Francorum* qui Rhenum transierant, *à Romanis apud Carbonariam ferro peremtos* tradit. Et in Gestis Regum Francorum Chlodio Rheno transito, *Carbonariam silvam ingressus*, Tornacensem urbem obtinuisse dicitur. Ex quo intelligitur inter Rhenum & Scaldim fluvios Carbonariam silvam fuisse. In eisdem Gestis *Franci Carbonariam silvam transeuntes, usque Mosam fluvium terras illas vastantes succenderunt*. Quæ videntur confirmare opinionem inter Mosam & Scaldim Carbonariam silvam ponentium; ut & Nithardi in libro II. verba hæc. *Per idem tempus cum Lodharius à Lodhuvvico reverteretur, & omnes citra Carbonarias ad illum venirent, Mosâ trajectâ ratum duxit, ut Sequanam usque procederet*. In Chronico Monasterii S. Arnulfi, quod Andreas Chesnius Annales Mettenses appellare maluit, hæc silva Neustriam ab Austria dividere dicitur his verbis. Anno DCXC. *adunato exercitu Pippinus ad Carbonariam silvam pervenit: qui terminus utraque Regna dividit. Tunc invocato unanimiter Dei auxilio Carbonariam silvam transeunt, & ad interiores Regni illius partes intrepidi perveniunt, haud proculque ab opido Veromandorum juxta villam Textricium castra posuerunt*. Ex his apparet Carbonariam silvam usque ad Isaram & Suminam ferè pertinuisse. Certè & *Karolus ab Aquitania Carisiacum venisse, & à Carbonariis & infrà ad se venientes benignè suscepisse* dicitur à Nichardo in libro II. Est autem Carisiacum ad Isaram flumen non procul ab urbe Veromanduorum Noviomago.

CARCASSO.

A Plinio Narbonensis provinciæ opidis Latinis adnumeratur *Carcasum Volcarum Tectosagum*; Ptolemæo quoque Volcarum *Tectosagum urbs mediterranea Carcaso*, Κάρκασω; in Itinerario à Burdigala Hierusalem *Castellum Carcassone*, id est *Carcasso*; in tabula Peutingeriana *Carcassione* pro *Carcassio* inter Eburomagum & Livianam; Procopio in libro I. de bello Gothico *Carcasiana urbs*, Καρκασιανὴ πόλις dicitur; in qua Vesigothorum Reges gazam Regiam servare tamquam in munitissimo loco consueverant. Gregorius in libris VIII. & IX. *Carcassonam urbem* vel *Carcasonam*, & ejus incolas *Carcassonenses* appellat; Johannes Biclarensis in Chronico *Carcasonensem urbem*. Ex Carcasso factum Carcassona, ut ex Narbo Narbona, ex Barcino Barcinona vel Barcilona, ex Ruscino Rosciliona, ex Tarraco Tarracona. Nostri eam hodieque *Carcassone* veteri nomine appellant.

Veteres Notitiæ provinciarum ac civitatum Galliæ Carcassonis civitatis, ut & Elenæ mentionem nullam faciunt, nullam Concilia vetera Gallicana excepto Narbonensi: propterea quòd ooonisi post cæsum Alaricum subactamque à Chlodoveo Aquitaniam ambæ videntur sedes Episcopatûs factæ. Ex quo autem sedes Episcopales evasere, usque ad Pippini principatum non Synodis in Gallia, sed Conciliis in Hispania Toleti habitis alibique ambarum civitatum Antistites interfuere, decretisque subscripsere: Septumaniâ vel Gothiâ, cujus urbes Carcasso & Elena erant, Gothis rum primò, deinde Saracenis in Hispania regnantibus subjectâ. Quam ob caussam Robertus in Chronico Narbonensis provinciæ civitates enumerans, *civitatem Carcasonensium, & civitatem Elenensium* ultimum in locum rejicit, ceu novissimas in ea provincia Episcopatuum sedes, & Agathâ etiam Magalonaque recentiores: quem Gervasius Tisleberiensis & Notitia Galliæ circa annum MCCXXXV. scripta ex parte tantùm sequuntur: & Elenensem quidem sive *Elnensem* ultimum numerant inter Episcopos *Narbonensi Vasconia Archiepiscopo suffraganeos*; sed *Carcasonensem* vel *Carcassonensem* omnium primum, cui pænultimum locum assignare cum Roberto debuerant. Peiùs Gervasio alia Notitia Episcopatuum Galliæ, post annum MCCCXII. composita, *Carcasensem* & *Elnensem* primos omnium statuit Archiepiscopo Narbonensi suffragantium, quos ultimos poni oportebat. Certè in divisione Diœceseôn & parœciarum Hispaniæ VVambâ Rege facta, *Narboni metropoli subjacere sedes* jubentur *Beecrra, Agatha, Magalona, Nemausus, Luteba* seu Luteua, *Carcasona, Elna*.

Prima mentio Carcassonensis Episcopatûs, nî fallor, fit in Concilio anno IV. regni Reccaredi Regis Narbone habito, cui *Sergius Ecclesiæ Catholicæ Carcassonensis Episcopus* interfuit, statutisque subscripsit.

Carcassonem, ut & Narbonem alluit Atax, vulgò *Aude* dictus, quem Gregorius omisso nomine *fluvium parvulum propinquum urbi* appellat in libri Historiæ IX. capite XXXI.

Pagus Carcassonensis, alias Carcassensis vocatur, quibusdam & *Carcassesium* corruptè, incolis *le Carcassez*, Nostris *le Carcassonois*. Unde in Chronico Symonis Comitis Montisfortis *Cabaretum esse castrum fortissimum in Carcassesio* dicitur. Hic pagus & orbs unà cum urbe pagoque Biterrensi Vicecomitem olim suum habuit. Pagum autem Carcassonensem nominant *le Carcassez*, uti Agathensem

pagum atque Comitatum l'*Agadez*; Biterrensem pagum aut Vicecomitatum *le Bezerez* & *Bezarez*; à Cartilato *Carlat* Cartilatensem pagum, *le Carladez*; Redensem pagum *le Razèz*, & similia.

Diœceseos Carcassonensis in Volcis Tectosagibus præcipua loca sunt, Carcasso, Confluentes *Coffolens*, Crassa *la Grasse*, Monslaureus *Monilaur*, Prarella *Pradelles*, Balneola *Banholes*, Castanetum, Mons Olivus, *Montolieu*, Aquævivæ *Aigues Vives*. Caussuspensus *Canpendu*, Mons Regalis *Montreal*, Monsclarus *Moatclar*, Rufiacum *Rofiac*, Villasiccâ *Villeseque*, Villare *le Villar*, Rivi *Rieux*, aliaque castra.

CARCER.

Gaufridus Abbas Vindocinensis Monasterii in libri III. epistolis XIII. XVI. & XXVII. *Carcerem* memorat: quod est castellum in Cenomanorum finibus atque Diœcesi, vulgò *la Chartre* nuncupatum: sicuti carcerem in quo rei custodiuntur, Nostri *ane chartre* olim vocitarunt. In Chronico S. Albini anno MIV. *castellum Carceris* nominatur, III. Ecclesiis nobile, quarum meminere litteræ Innocentii III. & Johannis XXIII. Romanorum Pontificum.

CARENTONUS VICUS.

Ordericus in libro XI. *vici Carentoni* in pago Constantino mentionem facit his verbis. *Portum qui Barbaflot dicitur applicuit, & super Vada Vira in vico qui Careatenus vocatur, quievit.* Vicus *Carentonas* vulgò dicitur *Carentan*, qui locus positus est non procul ab Oceano & ab ostio duorum amnium. In veteribus libris & litteris, quas Chartas nuncupant, *Carentonium* dicitur.

CARIS FLUVIUS.

Gregorius noster in libri v. Hist. Franc. capite XLII. Caris fluvii meminit his verbis. *Liger fluvius major ab anno superiore fuit, postquàm ei Caris torrens se adjunxit.* in MSS. codicibus legi, *postquàm ei es torrens adjunxit*, nullo sensu. Carus vocatur in rebus Pippini Regis, vulgò *le Cher*. *Rex Pippinus Remistano medietatem pagi Biterias usque ad Carum concessit.* Idem similiter dicitur ab Guillelmo Brittone *Caras patiens carine* in libro v. Philippidos. Pippinus Rex Aquitanorum, Ludovici Pii filius, in litteris suis semel atque iterum *Carim* appellat. *De VI. navibus, que per alveum Ligeris, Helerium, Carim, Vincenaam discurrunt.* Ubi Helerius vel *Helarius* est Elaver, Caris *le Cher*, Vincenna est Vingenna *la Vienne*: quæ III. flumina in Ligerim devolvuntur. Alluit Caris opida & castella, Montē Lucionem, *Montlucon*; Podium Foliosum *Pui Feuilleux*; Valliniacum *Vallignr*, Aniacum vetus *Ainay le vieil*; vel potiùs Aniacum villam *Ainay la Ville*, Aniaco castello propinquam; Columbarium *Colombier*; Montemrotundum castrum, à situ cognominatum, *Montrond* vulgò, & corruptè *Mearon*; Aureamvallem *Orval*; Nigrumlacum *Noirlac*, Brucrias ad Carum *Bruieres sur Cher*; Castrum novum *Chasteau-neuf*; Coryletum *le Coudray*; Villamnovam, Quintiacum, Virsionem *Vierzon*, ad quem Averam vel Euvram, *Teure*, aliàs *Eure* dictum, Utrione (*Auron*) auctum recipit. Deinde attingit Castra *Chatre*; Monasteriolum ad Carum *Menestou sur Cher*; Carobrivas vel Carobrias *Chabris*; Cellam Biturigum vel Cellam S. Eusicii, *Celles en Berry*; ubi Saletam amnem, *la Saudre*, Saldriam quibusdam nuncupatum admittit: tum Nucaria *Noyers*; castrum S. Anniani, Maroilum *Maruell sur Cher*; Montem Trieardi; Blaracum *Bleré*; Aciacum *Azay sur Cher*; Saponatias, Columbaria, Linarias: ac demum in Ligerim influit. Accipit præ ceteris Tardam *Tarde*, Milmandram *Marmande*, Auteram *Teure*, & Saleram majorem *la grande Saudre*, qui Nigram *Nerre*, & Saleram minorem *petite Saudre* secum defert.

CARISIACUM.

Carisiacum villam Palatii super Isaram fluvium, vel *Isram*, quod idem est, veteres nostri Annales cum scripti tum editi appellant, in qua Carolus Dux & Princeps Francorum decessit anno Domini DCCXLI. quam villam Regiam Palatio insignem, saltuique contiguam fuisse, & à Compendio non procul absuisse constat, regnantibus Caroli Principis posteris carissimam ac notissimam sedem. Abesse dicitur Carisiacum ab urbe Noviomago millia passuum circiter sex, & verus nomen servare, Carsiacumque vulgò nuncupari; (*Chiersi*) qui est vicus situs ad ripas Isaræ, nihilque habet cum Creciaco ad Saram, pagi Laudunensis castro, commune: ut observavi in libro XXV. Rerum Francicarum. *Carisiacus cum forestibus* in Capitulis Caroli Calvi memoratur. In Carisiaco Palatio habito Concilio anno DCCCXLVIII. Gotescalcus Monachus iterum damnatus & honore Presbyterali dejectus est. Ibidē anno DCCCLVII. altera Synodus est congregata. Ceterùm à Charisio conditore aut possessore saltem suo Charisiacum primò dictum videtur, deinde paullatim adspiratione detractâ Carisiacum. In quibusdam Regum nostrorum veteribus nummis scriptum reperio *Carisiaco vic*, id est vico; item *Carisiaco*.

Quoniam autem animadverto nonnullos, Jacobi Sirmundi conjecturâ deceptos, hodieque in Carisiaco errare, & de Carisiaco Criciacum, de Isara Saram facere: operæpretium esse existimo auctoritate Historicorum nostrorum cum editorum tum scriptorum eos convincere erroris. In Appendice Chronici Fredegarii, jussu Childebrandi Ducis composita hæc legimus. *Carolus Princeps Parisius Basilicam S. Dionysii Martyris multis muneribus ditavit: veniensque Carisiaco villa Palatii super Issaram fluvium, valida febre correptus, obiit in pace, cunctis in gyro Regnis acquisitis.* Ita in codice Alexandri Petavii scriptū reperitur. In Chronico S. Arnulfi Annalibusve Mettensibus eadem ferè verba invenias. *Inde verò veniens, (Karolus Princeps) ad Carisiacam villam super fluvium Isera sitam perrexit, in qua valida febre correptus, in pace obiit.* Hos Annales eruit Andreas Chesnius è veteri codice Jacobi Sirmundi, ac filio suo publicandos reliquit. Sed Sirmundus blandienti conjecturæ indulgens, codicem suum dum emendare se putat fœdè corrupit, & sicut ipsemet vidi, deleto

nomine *Isera*, ejus in locum *Saram* substituit. Cbronicon Fontanellense edidit Lucas Acherius V. C. in quo de Caroli Docis & Principis Francorum morte hæc leguntur: *Correptus autem febre in Carisiaca villa, quæ est super fluvio Isera, in pace obiit.* Evolvi codicem Thuaneum, opus Gregorii nostri & Fredegarii Chronici librum v. ac ultimum cum ejus Appendice continentem, ubi ista de Caroli Martelli obitus loco reperi. *Carlus Parisius Basilica S. Dionysii Martyris multa munera donavit: veniensque Carisiaco villa Palatii super Isram fluvium.* Apparet ex his vel cæco, constanter & in membranis & in editis libris loci, in quo Carolus decessit, & fluminis cui appositus est, nomina retineri, & Palatium quidem vel villam publicam aut Regiam *Carisiacum* aut *Carisiacam*; flumen *Isaram*, vel *Iseram*, aut ademtâ unâ litterâ *Isram* appellari; nusquam heic *Creciacum* vel Crisciacum, nusquam *Saram* fluvium memorari.

Memini beneficio optimi doctissimique viri Emerici Bigotii venisse in manus meas Aimoinum Historicum nostrum cum appendicibus suis: quo in libro Petrus Pithœus, ejus quondam possessor, multa manu sua notaverat, atque in primis observaverat *Carisiacum* *Carsiacum* nuncupari. *Quiersi* vulgò aut *Chiersi* appellitant Picardi, estque ad ripam Isaræ, nec procul à Calnaco abest. In quibusdam tabulis & apud quosdam auctores scribitur *Tiersi* & *Tierzi*, malè ut puto, mendo à vulgari pronuntiatione orto. C enim in T converti non solet. Quamquam animadverto mille pedam seu clausamporcam à Nostris c litterâ in c mutatâ *clôporte* vocari. Marlotum & Botatotium video meæ de Carisiaci ad Isaram situ ac vulgari nomine accessisse sententiæ: quam & Labbeus aliquot ante obitum annis, posthabitâ Sirmundi frivolâ falsaque conjecturâ, sequi se palam profitebatur.

CARITAS.

Caritas cella Monachorum Cluniacensium, posita ad ripas Ligeris fluminis in diœcesi Autissiodurensi intra fines Senonum, à largitionibus & eleemosynis Monachorum nomen accepit, & dicta est à Patrona *Monasterium S. Mariæ de Caritate*: quod Monasterium ut loco nomen, sic opido non ignobili originem dedit. Opidum *Caritatem* vocant, *la Charité*. De ea cella præter ceteros Iohannes Parisiensis sic refert in rebus Henrici Francorum Regis. *Hoc anno fundata est nobilis Ecclesia & nunc famosa B. Mariæ de Caritate super Ligerim in Diœcesi Autissiodorensi: in qua requiescit Gerardus Prior, ejusdem Ecclesiæ constructor: ubi nunc multorum Monachorum devota caterva Divinis officiis mancipatur.* Prioratus S. Mariæ de Caritate ad Ligerim una est è v. majoribus cellis seu Prioratibus Cloniacensi Ordini subjectis, quorum nomina sunt, *B Mariæ de Caritate*, S. Pancratii Leuvensis in insula Britannia, S. Martini de Campis Luteciæ Parisiorum, Silviniacensis *de Sauvigni*, & Celsinaniensis. Celsinaniæ autem sunt in Arvernia, & vulgò dicuntur *Saucillanges*. Stephanus Cluniacensis Abbas in litteris *ad Illustrem & Gloriosum Regem Francorum Ludovicum, dominum suum*, Ecclesiæ de Caritate mentionem fecit his verbis. *Amicus noster Dominus Comes Nivernensis pene in ipsis januis Ecclesiæ de Caritate molitur reædificare antiquas ruinas castri, quod olim Marchia dicebatur, & novas sibi structuras erigere. Prohibeat hoc fieri Dominus meus Rex. Marchia* autem illa locus est ad Ligerim positus, proximus *Caritati*, bodieque dictus *la Marche*.

CARMANUM.

Castrum Carmanum memorat Petrus Monachus in Historiæ Albigensis capite III. quod vulgò *Carmain* dicitur, Comitivæ titulo illustre in pago Tolosano; *Caramannum* aliis appellatum. In Côcilio Vaurensi anno MCCCLXVIII. celebrato N. *Decanus S. Felicis de Caramanno Tolosanensis Diœcesis* reperitur, (*S. Felix de Carmain*) & *Amelius de Lautrico*, (*Lautrec*)

CARNUTES ET AUTRICUM CARNUTUM.

Carnutes Remorum erant in clientela, & *Carnutum regio totius Galliæ media habetur*; ut Julius Cæsar in libro VI. de bello Gallico scribit. Tasgetio Carnuti, cujus majores in sua civitate Regnum obtinuerant, Cæsar idem pro ejus virtute in omnibus bellis, atque in se benevolentia, majorum locum restituit: qui tertium jam annum regnans, ab inimicis palam est interfectus. Gens Celtica inter Sequanam & Ligerim latè diffusa, *Carnutes* C. J. Cæsari dicuntur, Straboni, & T. Livio in libro v. qui eos cum Biturigibus, Arvernis, Senonibus, Æduis, Ambarris, Aulercis partem Italiæ occupavisse scribit; *Carnuti flavi* Tibullo in carmine ad Messallam; Plinio in Lugdunensi Gallia *Carnuteni fœderati* inter Æduos fœderatos & Boios; *Carnutam* in veteri lapide Bononiæ in Æmilia. D. M. P. V. *Vettio Pereuni Carnutano ex provincia Lugdunensi Duumvirali Sacerdoti.* Plutarcho in Julio Cæsare *Carnutini*, Καρνουτῖνοι; uni Ptolemæo *Carnuta* Καρνοῦται; quibusdam *Carnoteni*, & *Carnoti*, atque etiam corruptè *Carentini*.

Urbs Carnutum à Ptolemæo vocatur *Autricum*, Αὔτρικον: à Magnone quoque eodem nomine designatur his verbis; *Carnotenus, Autricum*, id est Carnutenus, cujus caput est Autricum. In quinque veteribus Notitiis *civitas Carnotum* nuncupatur, & post metropolim civitatem Senonum prima ponitur in provincia Lugdunensi IV. vel Senonia. Idem facit Robertus in Chronico, qui à metropoli civitate Senonum *civitatem Carnotum* proximam facit. At Gervasius Tilleberiensis & nonnullæ recentiores Notitiæ urbem Carnutas in tertium locum rejiciunt, Luteciâ Parisiorum quæ priùs postbabebatur, ei prælatâ, quòd sit caput Regni & sedes Regum Francorum. In quadam Notitia *civitas Autricum*, uti apud Ptolemæum & Magnonem, aliàs *Audricum* vocatur ab amne suo *Autura*, quem alii *Auduram* dicunt. *Autricum* enim Carnutum appellatum esse existimo quasi *Auturicum* à flumine Autura quo alluitur, *Eure*. In pago Carnutino est vicus seu villa *Mons Otricus*, nomine ad Autricum caput Carnutum proximè

mè aecedentè. In litteris Ragenfredi Carnotenſis Epiſcopi: *In pago quoque Carnotenſi dedimus Monaſterio S. Petri Eccleſiam, quæ dicitur Immonis villa cum IX. manſis, in monte Otrico molendinum unum.*

Civitas aotem *Carnutum* vel *Carnotum*, *Chartres*, à Gente cujus caput erat, ſic dicta eſt, ut *civitas Senonum*, *civitas Tricaſſium*, *civitas Pariſiorum*, ac pletæque aliæ. Quod eùm quidam ſcriptores etiam veteres non animadvetterent, de genitivo plurali nominativum ſingularem generis neutri fecere, *Carnutum* & *Carnotum* abſolutè appellando. In his Severus Sulpicius in libro III. de Vita S. Martini *Carnotum opidum* vocat, alibi meliùs *Carnotenam civitatem*; *Carnotum* & Aimoinus: auctor quoque Notitiæ Imperii Romani *Carnutum* his verbis. *Præfectus Lætorum Teutonicianorum Carnuto Senoniæ Lugdunenſis.* Sic enim haud dubiè corrigendum eſt nomen, cùm vulgò legatur *Carnunto*, quod eſt opidum Pannoniæ. *Carnotus* in genere feminino ea urbs nuncupatur à Fortunato in libro III. de Vita S. Martini, *Carnon* in libro IV. à Nithardo in libro II. *Carenſena civitas* mendosè atque corruptè; ab quibuſdam non malè *Carnuta*; incolæ urbis Carnuteni vel Carnotini, aliàs *Carnutenſes* Latinè, vulgò *Chartrains* appellitantur. Paulinus in libro IV. de Vita S. Martini ſitum urbis nobiliſſimæ & Belſam deſcribit hoc diſticho,

Carnutena jacent patulis quà mœnia campis,
Gallia & immenſis latè diſtenditur agris.

Anno DCCXLIII. urbem Carnutas cepit, incendit ac diruit Hunoldus Aquitanorum Dux, & majorem Eccleſiam S. Mariæ Dei matri jamtum ædificatam, injecto igne unà delevit. Hæc urbs eſt inter Ligerim & Sequanam maximos fluvios, Celticæ vel Galliæ Lugdunenſis terminos media, atque ab utroque flumine æqualibus diſtat intervallis, caput Carnutum, Gentis Celticæ validiſſimæ, totam latitudinem Galliæ Lugdunenſis à Sequana ad Ligerim, quæ eſt XXX. leugarum, obtinentis.

Concilio Aurelianenſi I. interfuit *Aventinus, Epiſcopus Eccleſiæ Carnotenæ*, vulgò *S. Avertin* dictus: Concilio Aurelianenſi II. III. item & IV. *Ætherius Epiſcopus Eccleſiæ Carnotenſis*, aliàs *civitatis Carnotenſis*; Concilio Aurelianenſi V. *Leubenus*, alias *Leobinus* Ætherii ſucceſſor, S. *Lubin*.

A Carnutibus *pagus Carnntinnt* vel *Carnutenus* nomen accepit, Gregorio Turonico Epiſcopo in capite XX. libri IX. Hiſtoriæ Francicæ *pagus Carnotenus* dictus, in capite XXXIV. libri V. *terminus Carnotenus*; *pagus Carnotenſis* in Capitulis Caroli Magni; *Carentinus* in Capitulis Caroli Calvi, inter *Vindunſniſum* & *Durcaſinum*, id eſt Vindocinenſem & Durocaſſinum. Pagus autem Carnutinus, quem *le pays Chartrain* Noſtri appellitant, agrum tantummodò ſuburbanum Autrici Carnutum ſignificat, non totam regionem Carnutum. Quippe in Carnutibus, à Sequana ad Ligerim & ultra etiam pertinentibus, plures erant, ac ſunt hodieque pagi, nimirum Bleſenſis, Vindocinenſis, Durocaſſinus, (*le Dreugeſin*) Dunenſis, Carnutinus, Pinciacenſis, (*le Pincerais*) Madricenſis, Aurelianenſis, Belſa, pars Perticei, ac trans Ligerim quoque uſque ad Carum fluvium Secalaunia. Carnutes igitur, ſicuti Turones & Andicavi præ ceteris, ultra Ligerim amnem intra fines Aquitaniæ partem aliquam agri ſui habuere, ac etiamnum habent, ſed multo utriſque minorem.

Carnutina Diœceſis una eſt è maximis Franciæ. Quippe partem Pertici, pagos Vindocinenſem, Bleſenſem, Dunenſem, Carnutinum propriè dictum, Durocaſſinum, Madricenſem, Pinciacenſem, portionemque Belſæ continet, itaut in IV. novas diœceſes novoſque Epiſcopatus, nimirum Bleſenſem, Vindocinenſem, Durocaſſinum, & Dunenſem quibuſdam dividi poſſe videatur: quæ IV. opida clara magnaque ſunt, & cathedra Epiſcopali digna. In Eccleſia Carnutena ſunt ſex Archidiaconi, videlicet Archidiaconus major ſive Carnutenſis, Dunenſis, Durocaſſinus vel Drocenſis, Pinciacenſis, Vindocinenſis, & Bleſenſis.

CAROBRIÆ.

In libro de Miraculis S. Auſtregiſili à veteri ſcriptore compoſito invenio, nonnullos è Francis *in villa Stivali juxta vicum Carobrias domum S. Auſtregiſili* Biturigum Epiſcopi incendiſſe. Vicus iſte *Carobriæ* poſitus eſt in finibus Biturigum, & pontes habuit Caro flumini impoſitos, & ab utriſque nomen accepit. Bria enim vel briva Gallicâ linguâ pontem ſignificat. Sunt itaque *Carobriæ* pontes ad Carum. Vulgò nunc *Chabris* mutilato nomine appellari animadverto, cui proximus locus *Mont, ou Maiſon S. Orille*, id eſt Mons S. Auſtregiſili dictus, haud dubiè eſt *villa Stivalis juxta vicum Carobrias*, domo S. Auſtregiſili cubiculoque inſignis. Litteræ Leodebodi Abbatis ab Helgaldo Floriacenſi Monacho relatæ *Carbrias vicum in pago Biturico* commemorant.

CAROCOTINUM.

Æthicus iter à *Carocotino Auguſtobonam* millium paſſuum CLIII. facit, & à Carocotino Juliobonam millia X. abeſſe ait. Ubi Surita aſſerit in quibuſdam codicibus *Carocotinum*, in aliis *Corocotinum* ſcriptum reperiri; in nonnullis etiam *Caracotinum*, quod mendoſum eſt. Carocotinum vel Corocotinum vulgò nunc, mutilato ac truncato nomine veteri, dicitur *Crotoy* quaſi *Crotinum*, & eſt locus ad mare non procul ab oſtio fluminis Suminæ.

CARPENTORACTE MEMINORUM.

Plinius omnium primus in Narbonenſi provincia memorat inter opida Latina *Carpentoracte Meminorum*. A Ptolemæo ea Gens ſub Tricaſtinis ponitur, vocaturque *Mimeni*, & eorum urbs *forum Neronis*. Μίμενοι, ὧν πόλις Φόρος Νέρωνος. *Carpentoracte* igitur Meminorum vel Mimenorum vocavere Romani *Forum Neronis*, & prius nomen eſt Gallicum, poſterius Latinum, uni eidemque urbi conveniens. Veterrima Notitia provinciarum & civitatum Galliæ, Honorii principatu compoſita, Carpentoracte omiſit: ceteræ inter provinciæ Viennenſis civitates XIV. numerant *civitatem Carpen-*

toratensium aliæ x. loco, aliæ xɪɪ. aliæ xɪɪɪ. In duabus Notitiis *civitas Carpentoratensium, nunc Vinclausca* dicitur; ubi legendum est *Vindausca*, quæ sedes aliquamdiu fuit Carpentoractensium Antistitum, de qua nos alibi. Recentiores, inprimis Robertus in Chronico & Gervasios Tisleberiensis *Carpentoracum* appellant, & Burgundiæ Metropoli Arelato unà cum Avenione sexque aliis urbibus subjiciunt. Sed postea Avenio Arelatensis Archiepiscopi ditioni exemtus, & ab Episcopis Romanis in metropolim evectus, & Vasio, Cabellio, ac Carpentoracte urbes quæ Arelatum pro metropoli habuerant, ei subjectæ. Falsò ergo Jos. Scaliger scribit *Avenionem à Pontificibus Rom. institutam metropolim, cùm antea suffragaretur Viennæ, ut & tres reliquæ civitates, Carpentoracte, Cabellio, Vasio.* Quippe Robertus & Gervasius suprà laudati, qui ante annos ccccLx. floruere, & duæ Notitiæ Episcopatuum Galliæ, altera annorum ferè cccc. altera cccxL. in *provincia Arelatensi* sub *metropoli Arelate* vel *sub Arelatensi Burgundiæ Archiepiscopo* Avenionem, Vasionem, Cabellionem, & Carpentorate collocant. Vulgò nuncupatur *Carpentras*, & posita est urbs ad ripas amniculi Ruffæ *Russe*, olim fortè *Racte* dicti, qui in Sulgam (*la Sorgue*) effluit.

Infeliciter Holstenius *Meminos*, quos & *Mimenos*, & non semel *Menenos* mendosè appellat, incolas loci dicti *Mens en Treves* interpretatur, aliquantula similitudine nominum adductus: eosque unà cum Catorigibus Vocontiorum finibus à Strabone includi ait: cùm certum sit Carpentoracte sive Forum Neronis caput fuisse Meminorum, quæ urbs à vico *Mens* plurimum abest. Vicus autem iste in Dalfinatu, parum distat ab orbe Dea Vocontiorum, ad quos haud dubiè pertinet; ad Meminos utique pertinere non potest.

Concilio Epaone habito Agapeto V. C. Consule anno ᴅxvɪɪ. interfuit *Iulianus Episcopus civitatis Carpentoratensis*; item Concilio Arelatensi ɪv. & Synodo Carpentoratensi Mavortio Consule congregatæ, in qua *Carpentorate* memoratur: idem Concilio Arausicano ad dedicationem Basilicæ Liberianæ interfuit. *Clematius Episcopus civitatis Carpentoratensis* Conciliis Aurelianensibus ɪv. quintoque subscripsit, & Concilio Parisiensi ɪɪ. Synodo Matisconensi ɪɪ. nescio quis, vicem agens *Boëthii Episcopi à Carpentorato.*

Carpentoracte dictum Gallis, ut Bibracte Æduorum: item Carpentorate, sicuti Arelate.

CARROFFUM.

Carroffinium, quod & *Carroffum* dixere, locus est in Aquitania, veteri Monasterio clarus ad Carantonum flumen, *Charrou. Charoux* quidam scribunt. *Monasterium Carroffi-ii* in Aquitania memorat Ludovici Aug. statutum de Monasteriis Regni Francorum: Vita ejusdem Imp. Ludovici Pii *Monasterium Carroffi* vocat, numeratque inter ab eo Principe reparata, aut à fundamentis ædificata Monasteria. *Carrofum* alii nuncupant. In Historia Aquitanica *Carrofum flammâ casu combustum esse* dicitur *cum basilica* regnante Rotberto. *Sanctum Carrofum* etiam non semel dictum reperio, admodum impropriè, cùm *Carroffum* nomen loci sit, non Sancti aut inter Beatos relati viri. Sed locus qui Monasterium haberet, sanctus Monachorum pietate fieri, & ita appellari utcumque potuit. *Castrum Roccameltim, vicinum S. Carrofo* Dux Aquitaniæ VVillelmus obsedisse dicitur, & Lemovicini *per Sanctum Carrofum ad memoriam Baptistæ Domini* Angeriacum *processisse.* Est autem Roccameltis (*Rochemeau*) vicus nunc ad Carantonum, Carroffo proximus; & ab urbe Lemovicis Monasterium Johannis Baptistæ Ingeriacum petentibus Carroffum occurrit.

In libro ɪɪ. de Vita S. Genulfi reperio, *Rotherium* sive potiùs *Rotgarium* Comitem Lemovicinæ urbis Principatu Caroli Magni *Cœnobium Karrofense* fundavisse: quod postea Carolus Magnus *thesauris possessionibusque ditaverit.* Monasterium Carrofense S. Salvatoris *Karofum* ante annos dccxxx. dictum reperio: de quo Theodulfus Aurelianensis Episcopus sic cecinit.

Est locus, hunc vocitant Carrof cognomine Galli:

Quo Salvatoris sub nomine præniter aula.

Carrof ergo vel Carrofum nomen est Gallicum loci in Gallia, ut suprà diximus. Hodieque Basilica Monasterii Servatorem generis humani quem vulgò *Salvatorem* vocant, pro Patrono Tituloque habere perseverat. In eo loco duæ sunt Ecclesiæ, S. Michaëlis, & S. Sulpicii.

AD S. CARTERIUM.

Locus est in Petrocoriis, qui à Patrono *S. Carterii*, aut *ad S. Carterium* nomen accepit: vulgò *S. Chatier en Perigord.* Fuit autem Carterius Petrocoricæ Ecclesiæ Episcopus, cui Majestatis accusato, negantique à se missas esse litteras quæ fuerant interceptæ, Rex Chilpericus cessit ac ignovit, sinamque remisit injuriam anno D. dxxcɪɪ. ut scribit Gregorius Turonicus Episcopus in libri vɪ. Historiæ Francicæ capite xxɪɪ.

CARTILATUM.

In Annalibus Bertinianis qui in anno dccc-xxcɪɪ. desinunt, castrum *Cartilatum* ita describitur. Anno dcccxxxɪx. *Ipse* (Ludovicus Pius Imperator) *ad castrum quod vulgò Cartilatum dicitur contendit: quod castrum rupe editum, hinc inde præcipitio vallium muniebatur, præter Orientalem dumtaxat partem, quà parvo admodum intervallo continenti dirimitur.* Cartilatum, vulgò truncato nomine Carlatum dicitur, *Carlat*, veteri Vicecomitatûs titulo illustre in Aruernia superiore: à quo *pagus Cartilatensis* nomen accepit, *le Carladez.* Huic pago adscribitur *Vicus* Ceræ Seræve flumini appositus, Vicus in Cartilatensi cognominatus, *Vic en Carladez*, ut distinguatur à Vico Comitis, *Vic le Comte*, qui est in Lemane vel inferiore Aruernia, non longè ab Iciodoro & Elavere flumine. Anno mclxvɪɪ. *Hugo Comes Rutenensis castrum Carlat, & totum Carlades ab Ildefonso Rege Aragonensi, Comite Barcinonensi, Duce Provinciæ in feudum recepit*; ut docet pa-

ctio inter eos inita, ab Acherio publicata.

CARUS LOCUS.

Gaufridus in Vita S. Bernardi commemorat *in Diœcesi Besuntina Monasterium, cui nomen est Carus locus.* Vulgò *Charlieu* vocatur.

Est & Carus locus in Æduis inque Diœcesi Matisconensi, opidulum Monasterio veteri illustre, non procul à Cluniaco, *Charlieu* similiter dictum, alias *Chiertieu*. Odo Abbas Cluniacensis in Collationum libro II. *Carilocense Monasterium* vocat: Agapetus qui anno DCCCCXLVIII. Romæ sedere cœpit, Seneciacum, Ambariacum, Saviniacum, Ambertam, (*Amberte*) Ecclesiam S. Abundi, (*S. Aon*,) & *Abbatiam Carilocensis Cœnobii* numerat inter loca Cluniaco subjecta. Ludovicus Francorum Rex quem Transmarinum vocant, in litteris anno XI. regni sui datis, appellat *Monasterium in honore S. Stephani consecratum, quod vocatur Cariloeus.* Ceteri non *Carilocum*, sed *Carum locum* nuncupant. Municipium est in pago Belloiocensi, vix II. à fluvio Ligere leugis distans, malè quibusdam *Caroli locus* dictum. Nam *Caroli locus* est *Chaalis*, aliàs *Chailly*, Monasterium vetus, Abbatiæ (ut loquuntur) titulo illustre in Silvanectibus.

CASLUTIUM.

Petrus Monachus in Historiæ Albigensium capite LV. ante annos CCCCL. *Caslutii* meminit his verbis. *Tendens Comes noster Caturcum, transiit per quoddam castrum, quod erat Comitis Tolosæ, nomine Caslutium in territorio Caturcensi, & impetu facto totum castri burgum extrinsecus succendit.* Castrum istud in Cadurcis *Caslutium*, vulgò dicitur *Caïlus de Bonnore*, à fluviolo cui adsidet, estque Comitatus titulo illustre. *Bonneta* autem amniculus, sive *Bonauxida* (Bonnette) in Avarionem defluit, *l'Averon*; Avarionem Tarnis in Garumnam defert.

CASSINOGILUM.

Cassinogilum Palatium veterum Regum Aquitaniæ, seu villa Regia, est in pago Aginnensi, & vulgò *Chassenenil* nuncupatur. In veteribus nostris Annalibus & in duabus Vitis Caroli Magni, *Anno* DCCLXXVII. *Domnus Rex Karolus celebravisse Natale Domini in Dociaco, & Pascha in Aquitania in villa Cassinogilo* dicitur. Eginhardi de eadem re verba hæc sunt. *Rex in Franciam reversus, Natalem Domini in Duciaco villa, Pascha verò in Aquitania apud Cassinogilum celebravit.* In Vita Imperatoris Ludovici Pii ab auctore æquali scripta vocatur *villa Regia cujus vocabulum est Cassinogilus*, & ibi Hildegardis anno DCCLXXVIII. Ludovicum genuisse dicitur: cujus Regis Aquitaniæ quatuor ex hibernis unum Cassinogilum fuit, à Monasterio Regulæ tribus millibus passuum distans. *In Aquitania Karoli magni Imperat. Palatium quod Cassinogilum vocabatur, à Rollone dissipatum esse & eversum*, quidam è nostris scriptoribus tradit. *Cassineilum* recentiores dixere pro Cassinogilo, ut pro Nantogilo Nantoilum, pro Bonogilo Bonoilum, pro Vernogilo Vernoilum. Certè in Annalibus Bertinianis hæc legimus. *Celebravit Natalem Domini in villa quæ dicitur Dociacum, & Pascha in Aquitania in villa Cassinoilo anno Domini nostri Jesu Christi* DCCLXXVII. Postea demum truncatis II. syllabis *Cassignol* est appellatus hic locus. Aimoinus Floriacensis Monachus in Miraculis S. Benedicti, de Nortmannorum in Galliam incursionibus, deque orbibus & insignibus ædificiis ab eis dirutis scribens sic ait. *Inter quæ eminentissimum illud Karoli Magni Principis Palatium Cassignol, gloria quondam & decus cunarum filii ejus Hludovici Pii: quod ita Deo inimica Gens subvertit, ut & inhabitabile redderet, & tamen quid aliquando fuerit manifestè appareat. Id eo loci situm est, quo torrens Quodrot Garonnam influit, turrim latericiam in margine torrentis exstructam habens, è qua & adventus previderi, & ingressus hostilium possit arceri navium; simulque ut classis Regia absque adversariorum impedimento fabricata in minori, (in minori amne*, id est in torrente Quodrot vel Codrot) *ad fluenta majoris deduceretur amnis.* (hoc est in Garumnam.) *Habet verò Ecclesiam ampliori Ecclesiæ conjunctam, miro opere ex lateribus fornicatam.* Petrus Monachus, qui ante annos CCCCL. Historiam Albigensium scripsit, in capite LXXIX. castrum *Cassanolium* vocat, atque ita describit. *Erat autem castrum Cassanolii nobile & fortissimum in territorio Agiaensi. Ad pedem siquidem montis in amœnissima planitie situm: sed & aquis circumfluentibus, & nativis rupibus cingebatur.* In Chronico Symonis Comitis Montisfortis *Cassanolium castrum fortissimum* similiter appellatur. Ex Cassanolio factum est *Chasseneüil* Nostrorum.

CASTELLIO AD LUPAM.

Castellio ad flumen Lupam, *Chastillon sur Loin*, à multis memoratur, præsertim à Monacho Floriacensi in libri de Miraculis S. Benedicti capite XV. *Albericus unus ex primoribus castri Castellionis, quod est situm super Lupam fluviolum, crebris depredationibus prædia Patris Benedicti devastabat:* & in capite XXXV. *In Castellione, Patris* (S. Benedicti) *non exigua possessione, B. Confessor Possennus requiescit.* Et in capite XXXVII. *Confœderati de vicina partibus Burgundiæ adversus Castellionenses quidam prædones*, &c. Hic auctor ante annos DLX. floruit.

CASTELLIO AD SEQUANAM.

Castellio ad Sequanam, *Chastillon sur Seine*, patria fuit Gulielmi Philandri, qui Vitruvii Pollionis de Architectura libros X. adnotationibus doctis & laboriosis illustravit. Ut autem à castro castellum per deminutionem dicitur, ita à castello castellio: & quemadmodum parvum castrum vocabatur castellum; sic parvum castellum nuncupabatur castellio: quo nomine multa sunt loca in Gallia, *Castelliones* dicta, quorum alia pro castellis exiguis haberi possunt, alia pro vicis debent. Guillelmus Armoricus in Gestis Philippi Aug. *Castellionem castrum nobilissimum, super fluvium Sequanam situm* vocat; Rigordus in rebus anni MCXCIV. *Castrum Castellonem.*

CASTELLUM IN VOSAGO ET CASTELLUM IN ANDIBUS.

In Vita S. Arnulfi Mettensis Episcopi *Castellum*, locus ita dictus *in Vosagi eremo* ponitur, & inter *Castellum* ac *Mettim pagus Calvomontensis. Castellum* illud absolutè sic nuncupatum existimo esse *Chastel*, locum in silva Vosago apud Lotharienses, positum ad ripam fluminis Mosellæ.

Est & Castellum in Andibus, à Gaufrido Vindocinensi Abbate in epistolis XXXIV. XLI. XLII. & XLIII. memoratum: quod Honorii PP. II. aliorumque litteræ *Castella* nuncupant, & *Ecclesiam B. Mariæ de Castellis* commemorant. Nostri & *Chasteaux* vocant in numero plurali, locum Andicavinæ Diœcesi contributum, in Andium Turonumque confinio situm non procul à fluvio Liderico.

CASTELLUM CARNONES.

Castellum Carnoats memorat Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta inter duos fratres Francorum Reges: quod esse credit Miræus castrum in Burgundia libera Sequanorum, vetustissimâ Sanctimonialium Abbatiâ insigne, vulgò *Chastel-Chalon* dictum inter Montemacutum & Polemniacum.

CASTELLUM GOSCELINI.

Eugenius PP. in litteris datis anno MCXLVI. *in Episcopatu Aletensi Ecclesiam S. Mariæ de castello Goscelini, & castrum* Ploasmel memorat: quorū alterum *Iescelin*, alterum *Ploermel* vulgò nuncupatur. Dictum ergo hoc castrū à domino ejus Goscelino, cujus nomen solum retinuit. *Gauzlenum* autem & *Goslenum*, atque *Goslinum* veteres rerum Francicarum scriptores nuncupavere, quem posteriores *Gauslinum*, atque *Ioslenum*, ac nonnumquam demum insertâ syllabâ *Goscelinum*. Nostri *Iosselin*, ac nonnumquam *Ioslin* dicunt. Castellum Goscelini positum est in Diœcesi Aletensi seu Macloviensi, Cella seu Prioratu S. Nicolai illustre, & Prioratibus S. Martini, ac S. Crucis.

CASTELLA GUNTHERII DUO.

Ordericus Vitalis in libro XI. Historiæ Castellum Guntherii memorat, ponitque inter Curceium & Furcas. Idem ejusdem loci situm meliùs assignat in libro VIII. ubi de Roberto Belesmensi circa annum MXC. ita refert. *Opidum quod Castellum Guntherii nuncupatur, super Olnam fluvium ad Curbam construxit, per quod Holmetiam regionem sibi subjugare putavit.* Illud *Castellum Guntherii* positum ad flumen Olinam, vel *Olnam* (*Orne*) in provincia Lugdunensi secunda, hodieque vocatur *Goutel*, ut observo, adsidetque Olinæ fluvio inter Argentomum castrum *Argentan*, & Scoceium *Escouchy*. Ex *Guntherio Goutel* factum litterâ r in l mutata: sicut Nostri tempora *temples* vocitant, peregrinum *pelerin*.

Est & alterum, idque nobilius in provincia Lugdunensi III. & in finibus Andium ad ripam fluminis Meduanæ *Castellum Guntherii*, *Chasteau Gontier* vulgò hodieque nuncupatum, structū in villa seu chorte, hoc est in veteri vico qui dicebatur *Basilica*, à Fulcone Nerra, ejus nominis tertio Andicavorum Comite, munitumque, & Guntherii villici appellatione donatum anno MXXXVII. ut docent Monasterii S. Albini tabulæ hisce verbis. *Pater eius* (Gaufridi Martelli) *Fulco nobilissimus Comes Andecavorū, filius Gaufridi fortissimi Comitis, qui cognominatus est Grisia Gonella, firmavit castellum super Meduanam fluvium, in curte quæ vocatur Basilicas, atque ut poterat munitum, ex nomine cujusdam villici sui Castrum Guntherii appellavit.* Vnde & Fulco Richinus, qui ejus nominis quartus Comitatum Andecavorum obtinuit, in Consulibus Andecavensibus ita scribit. *Fulco filius eius*, (Goffridi Grisæ Gonellæ) *avus meus, ædificavit plurima castella in sua terra, in Andegavino Baugiacum*, (*Baugé*) *Castrum Guntherii, Duristallum*, (*Durestal*) *& multa alia; quæ enumerare mora est.* Litteris Gaufridi Martelli Andecavorum Comitis de Monasterio Vindocinensi subscripsit præter ceteros *Adelardus de Castro Gonterii* anno MI.

CASTELLUM HERALDI.

Castellum Heraldi, *Chastelleraud*, in Pictonum finibus olim Vicecomites habuit; nunc titulo Ducatûs illustratur. Ibi Vingenna primùm navigia tolerat, ad Insulam Burchardi properans, *l'Isle Bouchard*. Pagus circumjacens vocatur Castroheraldensis, *le Chastelleraudois*. *Castellum Airaldi* illud nuncupavit Ordericus Vitalis in libro XII. Historiæ Ecclesiasticæ Normannorum; *Castrum Airaudi* Canonicus Turonicæ Ecclesiæ in Chronico; *Castrum Erraudi* alius; alius *Castellum Airaldi*.

CASTELLUM MORINORUM.

Castellum Morinorum vetus est & notissimum, vulgò *Cassel*, quod Valli Castellanæ nomen dedit suum, *le Val de Cassel*. Ter *Castellum* simpliciter vocatur in Itinerario Æthici, ab urbe Tarvenna VIII. millibus passuum distans, à Viroviaco XVI. à Minariaco XI. Et ab Æthico quidem inter Tarvennam & Viroviacum ponitur *Castellum*; at in tabula Theodosiana *Castellum Menapiorum* falsò dicitur pro *Morinorum*. *Gesoriaco quod nunc Bononia* XXIV. *Castello Menapiorum* XII. *Virovino* XIII. (legè *Virovico*) *Teruanna* XXII.

Castetum recentiores scriptores appellitant transpositis nominis litteris, ut Meierus, aliique. Opidum est nunc Flandriæ in monte positum: quod *Casellum* vocat Rigordus in rebus anni MCCXIII; VVillelmus Britto in libro IX. *Casselli summa mœnia*, &

summo
Mœnia Casselli pendentia vertice montis;

Quidam ob id *le Mont de Cassel*; *Capsellum castrum forte valde* Johannes Parisiensis in Memoriali Historiarum; ut capsa Nostris est *chasse*, Picardis *casse*, & *quaisse*, capsula *cassette*.

CASTELLUM THEODERICI.

Castellum Theoderici, vel Theodorici, *Cha-*

ſteau-Thierri, ad flumen Matronam in Sueſſionibus poſitum, à domino ſuo & conditore nomen accepit. Nunc opidum eſt Ducatûs titulo illuſtre, arce celſa munitum, mediocris magnitudinis nec contemnendæ ſtructuræ, adſitum fluminis ripæ dextræ ſeu Campanenſi, excepto burgo, qui ad lævam ripam vel Brigenſem jacet. Meminit caſtelli hujus primus omnium quos quidem legerim Frodoardus in Chronico ante annos ſeptingentos & quinquaginta. Anno DCCCCXXIII. *Herbertus Comes Karolum in quamdam munitionem ſuam qua vocatur Caſtellum Theoderici ſuper Maternam fluvium, deduci fecit; ibique illum ſubminiſtratis victui neceſſariis ſub cuſtodia detinuit.*

CASTRENSIS PAGUS IN BELGICA II.

In Diviſione Regni Ludovici Pii Aug. inter filios Caſtrenſis pagi fit mentio his verbis. *Et de iſta media Francia VVarenſis, Vongenſis, Caſtrenſis, Portiano*, &c. Erat hic pagus ad flumen Moſam, cùm Doncherium ei attribueretur. Certè Carolus Aug. cognomento Craſſus *villam ſuam Dominicalem ſuper Moſam fluvium ſitam in Comitatu Caſtrenſi, Doncherium nomine, Monachis cœnobii S. Medardi* conceſſit, ut ipſius litteræ teſtantur. In litteris Heinrici Regis invictiſſ. datis anno MV. Boſoni Abbati Monaſterii S. Medardi datur facultas *ædificandi mercatum in villa quæ nuncupatur Doncherio, ſita in Comitatu Friderici Comitis qui vocatur Caſtrinſis*

Caſtrenſem pagum, *Caſtricium* etiam prope *Moſminſo* ſeu Moſomagenſe territorium, atque *Caſtricenſem pagum* vocari Marlotus & quidam alii exiſtimant. Idem Caſtricenſi pago *Calvum montem* Diœceſeos Remenſis caſtellum attribuit, *Chaumont*, à Doncherio vet. leugis diſſitum; duabus à Caſtro Portiano. Frodoardus in libri II. Hiſtoriæ capite XI. *Caſtricenſis vici* à quo pagus nomen habet, mentionem facit: & in capite VIII. *Caſtricenſem pagum Vongenſi & Stadonenſi* mediū interponit. Idem in Chronico anno DCCCCXX. ab *Erlebaldo Comite pagi Caſtricenſis* caſtellū Macerias occupatum, atque ab Heriveo Remenſi Archiepiſcopo receptum eſſe tradit. Conventio inter Canonicos Remēſis Eccleſiæ & Manaſſem Comitem facta de villa Vindeniſſa, docet Caſtricenſem Comitatū pagumve poſitū fuiſſe ad flumen *Bair*, & uſque ad Moſā amnem cui Doncherium adjacet, pertinuiſſe. Fluvius autem Barus, *Bar* vulgò dictus aut *Bair*, aliàs *Bare*, alluit vicos, Barum *Bar*, Broilum *Brieul ſur Bar*, Solium *Soul*, Novamvillam *Neufville*, atque paullo infra Doncherium in Moſam devolvitur. Nunc pagi Caſtrenſis Caſtricenſiſve nomen penitus exolevit, *cum Reiteſtenſi Comitatu confuſi*, uti Marlotus ait. Pagum Caſtricenſem *Comitatum de Caſterei in pago Vaprenſi* ſeu Vabrenſi vocare mihi videtur Henricus I. Imperator, in litteris anno MXV. datis: quem pagum Vabrenſem, ſuprà *VVarenſem* dictum eſſe obſervo in diviſione Regnorum Ludovici Pii, mendoſè pro *VVaurenſem*.

CASTRILOCUS.

Madelgarii cognomine Vincentii Ex-Comite, aut ut aliis placet Exduce uxor fuit VValdetrudis: quæ de conjuge facta ſoror, virique ſui exemplum imitata, in Caſtriloco Cellam ædificavit, & ab Autberto Camaracenſium & Atrebatium Epiſcopo velamen accepit. Nunc inter Sanctas numeratur, & truncato nomine dicitur *S. VVaudru*, quaſi S. VValtrudis. *Caſtrilocum* vulgò à ſitu *Montes* appellant, *Mons en Hainau* quem *Caſtrilucium* primò dictum eſſe obſervo. Certè ita locum hunc appellat Gerbertus in epiſtola LX. his verbis. *Godefridus Comes ſi Caſtrilucium cum Hainao Reinero redderet, ſeque filiumque ſuum Comitatu ac Epiſcopatu privaret Verdunenſi, datis obſidibus fortaſſis ad ſua remeare valeret.* Ex Caſtrilucio poſtea corrupto nomine Caſtrilocum fecere. Nugatur ergo auctor libri de Vita S. Adelgundis, Monachus Cellæ S. Giſleni, quum *Caſtrilocum* dictum eſſe affirmat, *quia ibi quondam Romanus exercitus caſtra locaverit*, itaut *Caſtrilocus* vocatus ſit quaſi *Caſtrorum locus*. Ex Cœnobio Monacharum Caſtrilucienſium pridem factum eſt collegium Canonicarum nobilium.

CASTRUM ALBIGENSIUM.

Caſtrum locus in pago Albienſi ſeu Albigenſi, vetus habuit Monaſterium, tribus Baſilicis illuſtre, quod & *Caſtrum*, & Caſtrenſe Monaſterium eſt dictum: *Caſtres en Albigeois*.

Audaldus Aquitanus Monachus furtim corpus B. Vincentii Cæſarauguſtani Levitæ & Martyris Valentiâ Hiſpaniæ detulit in pagi Albienſis Monaſterium nomine Caſtrum circa annum DCCCLVIII. ut tradit Aimoinus. Undè Chronicon Symonis Comitis Montisfortis, in anno MCCCXI. deſinens, eum locum à Patrono vocat *Villam S. Vincentii de Caſtris in territorio Albigenſi*.

Petrus in capite LX. Hiſtoriæ Albigenſium *Caſtra* nuncupat numero plurali, ut & Noſtri *Caſtres*. *Venit Comes ad nobile caſtrum in Diœceſi Albienſi, quod dicitur* Caſtra. & capite LXI. *Peractis apud Albiam aliquot diebus, perrexit Comes* (Montisfortis Symon) *cum ſuis ad caſtrum quod dicitur Caſtra.* & infrà. *Propoſuit Comes obſidere quoddam caſtrum inter Caſtra & Cabaretum, quod dicitur Altuspullus.* (*Hautpoul.*) In capite XXII. vocat *nobiliſſimum caſtrum, quod dicitur Caſtra in Albigenſi territorio, & quaſi caput erat totius territorii Albigenſis.* Ex eo veteri Monaſterio Epiſcopatus factus ad amnem Agotum, *l'Agout*, detractuſque *Albiga*.

CASTRUM ALIO.

In litteris datis anno MCXLIX. regnante in Francia Rege Philippo, commemoratur *Gaufridus Veritas, Capellanus de Caſtro Alione*; & *dominus Iſemberius de Caſtro Alione* in litteris Ademari Santonenſis Epiſcopi, datis anno MCXXCII. Invenio & *Caſtrum Alionis* dici in priſcis tabulis. Tabulæ quædam *Caſtellum Alionis* & *Alloni* vocant. Vulgò *Chaſtel Aillon* nuncupatur, eſtque poſitum ad Oceanum in priſcis finibus Santonum non procul à Rupella; nunc Rupellanæ Diœceſi novæ attributum, & cum Rupella aliiſque locis Santonicæ Diœceſi exemtum, poſtquàm ſedes Malliacenſium

Episcoporum apud Pictones aucta, & Rupellam translata est.

CASTRUM BRIENTII.

Castellum Brientii in Britannia minore nuncupatur à Brientio conditore vel domino. Rainaldus de Martiniaco, qui Andicavorum Episcopus fuit, Brientium patrem habuit. Vulgò dicitur *Chasteaubriant*; & *Castellum Brianti* à nonnullis; *Castrum Briani* à VVillelmo Brittone in libro XII. Philippidos; *Castrum Briencii* in enumeratione Vexillariorum Militum Britanniæ, sob Philippo Aug.

CASTRUM CANINUM.

Castrum Caninum, vulgò *Chasteau Chinon* dicitur, nec longè abest à fonte fluminis Icaunæ, atque ad Augustodunensem diœcesim pertinet, Priotatumque babet S. Cbristophori Cluniaco subjectum. Sie autem nuncupatum mihi videtur, quòd ibi canes venatici asservarentur. Est enim silvis totum ferè circumdatum. In Chattulario Augustodunensis Ecclesiæ *Robertus de Castellione ou Bazcis, recognoscit se tenere à Girardo Dei gratiâ Æduensi Episcopo castrum Glana, & feodum castri Canini*, in litteris datis anno MCCLXX.

CASTRUM CELSUM.

Castrum Celsum à situ ita dictum, quòd in monte positum sit, in diœcesi Namnetensi ad flumen Ligerim, celebre olim fuisse coostat: quod nùnc corruptè *Chantoceaux* & *Chantonceaux* vocitant, quædam etiam tabulæ corruptiùs *Chantoncean*: cùm *Chasteau-ceaus* vocari debeat, & olim ita vocatum sit. Monstrum ortum est ex vitiosa pronuntiatione vulgi, *Chanto* & *Chanton* dicentis pro *Chasteau*, sicot jam alii observaverunt. Litteras legi datas anno MCV. coram *Gaudino de Clicchione*, (*Clisson*) *Mormano de Monte-Rebelli*, (*Montraveau*) *Petro de Camilliaco*, (*Chemillé*) *Adelardo de Castro Gunterii*, (*Chasteau-Gontier*) *Iohanne de Castello*, (*Chastean*) *Goffrido de Brioleto*, (*Briolay*) *Teibaldo de Castello Celso*, (*Chantoceaux*) *VValterio de Monte Sorelli*, (*Montsoreau*) *Pagano de Mirebello*. (*Mirebeau*) Guilelmus Nangiacensis in anno MCCXXVIIII. Castrum *Castiancians* rectè nominat, hoc est *Chasteau-ceaus*. In litteris Petri Comitis Britanniæ datis anno MCCXXVII. *Castri Celsi* fit mentio.

Frossartus in voluminis I. capite LXXII. munitissimum castellum, in aditu Britanniæ celsissimo monti impositum *Chastonceaux* vocat: Annales Britanniæ *Chantoceaux*; Andreas Chesnius in libro V. de Castellionensibus *Chastoanceaux* rectè, & *Chastoceaux*: auctor Chronici Flandrensis in capite LXCIII. *Thatoncel* mendoaè pro *Chatoncel*; & in capite XXCV. *la ville de Chant-conseil & le Chastel* corruptè quoque pro *Chantonsel* aut *Chantonsel*. Certè in quibusdam polyptycbis *Chantoussaux* non semel appellatum reperi, & Latinè *Castrum Celsi*.

CASTRUM CENSORIUM.

Castri Censorii in veteribus tabulis passim fit mentio, quod à Censorio aliquo videtur appellationem traxisse. Nam cum alibi, tum apud Idatium in Chronico *Censorius* viri nomen est proprium. Castrum Censorium positum est ad ripam fluminis Icaunæ non procul à Chora fluvio & Viceliaco, in plerisque tabulis *Chasteau Sansoy* corruptè dictum, cùm *Chasteau Censoy*, aut potiùs *Chasteau Censoir* scribi debeat. Historia Episcoporum Autissiodorensium *in pago Avalense*, id est Aballonensi *Castrum Censurium* ponit, & *Militem Castri Censurii* memorat. *Chastel Censoy* Coquillius vocat, pagoque Nivernensi illud attribuit.

CASTRUM LIDI.

Castrum Lidi vocatur in Vita Ildeberti, ex Cenomanorū Episcopo Turonici Archiepiscopi; *Castrum Lede* à Gaufrido Abbate Vindocinensi in libri III. epistola XIII. Ordericus Vitalis in libro X. Historiæ *Castellum Ligeri*, necnon *Castrum Ligeri* nuncupat, alii *Castrum Liderici*: propterea quòd positum est ad flumen, qood alii *Lidum*, *Ledam* alii, vel *Ledam*, quidam *Ldericum* appellant; *Ligerum* nonnulli. Nonc est opiduon in Cenomanis, Turonibus finitimum, vulgò *Chasteau du Loir* dictum.

CASTRUM LUCII.

Castrum est in Lemovicibus, *Castrum Lucii de Capreolo* olim dictum, cujus in obsidione Ricardus Rex Angliæ vulneratus occubuit anno MCXCIX. VI. Idus Apriles. Rigordus de Gestis Philippi Augusti, *Obsederat* (inquit) *castrum quoddam, quod Castrum Lucii de Capreolo Lemovicenses vocant juxta Lemovicas civitatem.* Guillelmo Armorico dicitur *castrum quoddam nomine Calax*. Legendum est *Calux*. Certè Angli scriptores *castrum Vicecomitis Lemovicensis Caluz* appellant, in primis Henricus de Knygbton; Radulfus de Diceto *castellum Chaluz in Lemovico territorio*; Jobannes Bromton *castrum Calucam juxta Lemovicas*. Gervasius Monachus Durovernensis in Chronico *castrum Comitis Engolismi Nantrum*, gemino errore. Nam nec castrum illud Nantrum vocabatur, nec ad Comitem Ecolismæ, sed ad Vicecomitem Lemovicensem pertinebat. Vulgò dicitur *Chalus*; Nicolao Ægidio *Chalus de Capreol*. In Chronico MS. S. Stephani Lemovicensis *Castrum Lucii* vocari reperio; ab aliis *Calucium*; in litteris Ermentici *castrum, quod vocatur Castellucium, in orbe Lemovicino, in Vicaria Barrense*; in litteris anni MCCCXXV. *Castlucium*.

CASTRUM LUNÆ.

Castrum Lunæ, vulgò *Chasteau de la Lune*, positum est ad ripam fluminis Risel Ferrariam inter & Bellummontem Rogerii, quæ tria loca in Aolercis Eburovicibus consistunt: ex quibus Pulchermons Rogerii III. parœcias & Prioratum S. Trinitatis habet, ad Beccum Herluini Monasterium celeberrimum pertinentes.

CASTRVM NANTONIS.

Montem quem Castrum Nantonis vocant, in cujus vertice Oratorium erat constructum, memorat Vita B. Severini Abbatis Agaunensis. Gesta Consulum Andegavensium *Castrum Landonense* nuncupant ante annos quingentos, *Castrum Nandonis* alii, *Castrum Landonum* Fulco Richinus in rebus Andicavensibus. Nunc vocatur *Castrum Landonis*, *Chasteau Landon*, situmque est in pago VVastioensi. Ibi Severinus decessit, & in montis oratorio à Paschasio & Vrsicino eius Presbyteris honorificè sepultus est.

Opidum Senonum Vellaunodunum, inter Agedincum Senonum & Genabum Carnutum medium, quod Cæsar in libro VII. à se biduo circumvallatum, & tertio die receptum ait, Nicolaus Samson putat esse *Chasteau Landon*, nomine à Vellaunoduno non multum recedente. Existimat nimirum *Landon* ad *Launodunum* accedere, ignorans *Castrum Nantonis* Latinè dici, & ex *Nantonis* factum esse *Landon* à Nostris, N in L, t in d mutatis: ut ex unicorne *Licorne*, ex Bononia *Bologne*, ex Nanpreda *Lamproye* fecimus, ex intybo *endive*, ex catena *cadene*. Equidem à Cæsare *Vellaunoduni Senonum opidi* nomine *Montem Argisi* potiùs designari arbitror, locum ad flumen Lupam à situ ita dictum, Agedinco Genabum petenti obvium. Vellaunodunum quidem in monte positum fuisse, nomen ipsum indicat desinens in *dunum*, quo vocabulo Gallico mons & locus eminens significatur.

CASTELLVM NOVVM ARRII, ET DE CASTELLIS NOVIS.

Castellum novum Arrii vocat Petrus Monachus Vallium Cernaii in Historiæ Albigensium capite XL. & *in territorio Tolosano* illud situm esse ait. Vulgò *Castelnau d'Arri* vocitant incolæ.

Est & *Castellum novum* ad Carum flumen, in Biturigum finibus, *Chasteau-neuf sur Cher*; alterum item *Castellum novum* (Chasteau-neuf) non longè à fluvio Elavere; aliud item *Castrum novum* ad Catantonum flumen in pago Ecolismensi, *Chasteau neuf*; aliud quoque *Castrum novum* ad Ligerim Solliacum inter & Floriacum sive Monasterium S. Benedicti ad Ligerim, *Chasteau-neuf*; necnon *Castrum novum* in Carnutibus non longè à Curvavilla *Courville*, *Chasteau-neuf en Timerais*, à pago cujus nunc caput est cognominatum, & multa alia, quorum meminisse non possum. Vascones & Gothi Castrum novum nunc *Castelnou*, nunc idque sæpius *Castelnau* appellitant: qualia sunt *Castellum novum* in Levirania montibusque Pyrenæis, *Castelnau en Azun*, quod familiæ nobili nomen suum dedit; *Castellum novum Arrii*, *Castelnau d'Arry*, in Gothia; aliaque. C[...]lo novo oppositum est *Castellum vetus*, *[C]hasteau vieux*; cujus nominis aliquot sunt in Gallia castella.

Est & *Castellum novum* in Vasconiæ pago Tursanensi, aliàs in Scialocia, vulgò *Castelnau* aut *Castelnof en Teursan*, seu *Castelnau en Chalosse*; quod castrum nomen dedit nobili familiæ, quæ Castelli novi Scialocensis appellatione censetur, *Castelnau Chalosse*.

CASTRVM NOVVM DE STRICTIS FONTIBVS.

Castrum novum de Strictis fontibus ita cognominatum est, quòd recentius esset aliis castris proximis, & fontes haberet angustos. Vulgò dicitur *Castelnau de Stretefons*, aliàs absolutè *Castelnau*; & tres leugas abest ab urbe Tolosa. *Opidum Castri novi de Strictis fontibus* memorant tabulæ anni MCLVIII.

CASTRVM PORTIANVM ET PORTIANVS PAGVS.

Castrum Portianum in Remis, *Chasteau-Porcien*, aliis *Chasteau en Porcien*, *Castrum Porcinctum* dictum Adalgiso in Miraculis S. Theoderici, & ad flumen Axonam medio inter Reiteste & Augustam Suessionum loco positum, cognomen accepit à pago *Portiano* inter Laudunensem pagum & Suessonicum sito, cujus fit mentio in Capitulis Caroli Calvi: qui pagus *Portianus* inter Vongensem & Remensem in præcepto domini Ludovici A. de divisione Regni inter filios nuncupatur, ac nunc pago Reitestino continetur, *le Retelois*, & ab Frodoardo in Historia Ecclesiæ Remensis & in Chronico *pagus Porcensis* non semel appellatur, qui *villam Augustam in pago Porcensi* memorat. Eidem Frodoardo idem *pagus Portsecensis* videtur dici, quum ait Hugonem à Lauduno *in pagum Porticensem profectum, & supra Caldionē castrametatum esse*. Item in libri II. Historiæ Remensis capite XVIII. *pagus Portianus* inter *Vadensem* & *Tardonensem*. Anno DCCCCXXXIII. *Richarius Episcopus Tungrensis quoddam castellum, quod Bernardus Comes apud Archeias in pago Porcinse construxerat, evertit, eo quòd sua in Ecclesia terra situm esset*: inquit Frodoardus in Chronico. *Archeia* illæ *in pago Porcensi* & in Diœcesi Tungrensi, sunt omnino *Are* vel *Arche* ad Mosam, inter Macerias & Carolivillam in pago Reitestensi: qui locus aut vicus, Principatûs titulo nunc insignis est; à quo Dux Nivernensis & Reitestensis, *Princeps Archensis* in nummis suis cognominabatur inscribebaturque ætate nostra, & in cujus Principatûs finibus Carolivilla condita est.

Ceterùm quidam pagum Portianum vocant linguâ patriâ nunc Comitatum Portianum, *la Comté de Porcean*, nunc absolutè *Porcean* sæpiùs quàm *Porcien*: Castrum autem Portianum, caput pagi cognominis modò *Chasteau-Porcean*, & *Chasteau Porcien*, id est *Castrum in Portiano pago*; modò etiam *Chastel en Porcean*. Et à pago opidula quædam cognominantur, videlicet Calvusmons in Portiano, *Chaumont en Porcean*; Asceleium in Portiano *Escly en Porcean*.

CASTRVM RADVLFI.

Chronicon Monasterii Dolensis in Biturigibus ab anno DCCCCXVII. ad annum MCCCXXV. deductum docet, quo tempore & à quo castrum hoc conditum sit his verbis. *Anno* DCCCCLII.

obiit Radulfus Largus, *secundus Dominus Dolensis: qui ædificavit Castrum Radulfi, & dedit nobis Castrum Dolense, & quidquod iuris ibi habebat.* Radulfus Largus patrem habuit Ebbonem, qui anno DCCCCXXXVI. cæsus est. Hoc castrum à conditore suo Castrum Radulfi cognominatum, Nostri *Chasteau Roux* corruptè vocant, quod Castrum Rufum aut Russum sonat: cùm *Chasteau Raoul* aut *Chasteau Roul* vocari oporteat. Rigordus nunc *Castrum Radulfi*, nunc *Castellum Radulfi* appellat.

CASTRVM RAINALDI VEL REGINALDI.

Gesta Consulum Andicavensium ante D. annos scripta à Majoris Monasterii Monacho, docent Gaufridum dominum Castri Gunterii & *Villa Moranni*, (*Moran*) Gaufridi Martelli Andicavorum & Turonorum Comitis filium spiritalem è lavacro, filio suo patris & majoris fratris qui ambo Rainaldi appellati fuerant, nomen imposuisse, & castrum quod tum ædificabat, *Castrum Rainaldi* nomine filii sui vocari jussisse, ante annos circiter DCXX. Vulgò hodieque *Chasteau Renaud* dicitur, locus in Turonibus ad fluvium *Braennam, la Branle*, à tremore & crispatione aquarum ita vocatum. *Puerum* (inquit Monachus suprà laudatus) *nomine patris vel fratris Rainaldum videlicet vocari præcepit* Gaufridus vel Gofridus; *castrum autem novum ex nomine filii sui Castrum Reginaldi vocari præcepit. Rainaldus* autem & *Reginaldus* unū idemque nomen est, Gregorio Turonico Episcopo *Ragnovaldus* vel *Ragnoaldus*; *Raginoldus* aliis & *Raginaldus* aut *Regenaldus*. Nostri *Reinaud* & *Rainaud* primùm, deinde molliùs & leniùs *Renaud* dixerunt. *Castrum Rainaldi* commemorat & Fulco Richinus Comes Andicavorum, Ermengardis Gaufridi Martelli sororis filius, Consulatusque successor: quum ait in Historia Andecavensi, Gofridum Martellum avunculum suum, victo captoque Theobaldo Comite Blesensi, in deditionem *accepisse civitatem Turonicam & castella in circuitu Chinonum, & Insulam*, (id est Insulam Burchardi, *l'Isle Bouchard*) *& castrum Rainaldi, & S. Annianum.* Castrum Reginaldi proximum habet Buculium, *le Boulay*, locum olim Prioratu, nunc collegio Canonicorum illustrem.

Est & alterum Castellum Reginaldi in Remorum finibus, *Chasteau Regnaud*, non procul à Maceriis, & flumine Mosa.

CASTRVM VILLANVM.

Castrum Villanum dictum est, quòd ex villa castrum factum esset, quasi villa munita, & ut vulgari utar verbo, incastellata. Gaufridus Monachus Claravallensis in libri IV. de Vita Bernardi Abbatis capite IV. ejus loci meminit hisce verbis. *Castrum Villanum accola vocant, quod à Clara Valle, ut aiunt, VI. miliariis distat.* *Chasteau Vilain* nuncupatur, locus Comitatûs titulo insignis in finibus Lingonum. Legi litteras ex tabulario ecclesiæ Augustodunensis acceptas, datasque anno MCCLXXIV. in quibus *Johannes* quidam *Dominus Castri Villani, Luciaci, & Sinemurs Briennensis*, (*Semur en Brienois*) *Miles Æduensis Diœcesis* appellatur. *Castrum Villani* aliqui vocant, quasi castrum rustici.

CATALAVNI, SEV NOVIOMAGVS VADICASSIVM.

Cladis Catalaunica primus meminit Eumenius in Gratiarum actione Constantino Aug. Flaviensium nomine: quâ scilicet Aurelianus Aug. *superavit in Gallia Tetricum apud Catalaunos*, ex Præside Aquitaniæ Imperatorem Burdigalæ à militibus factum, uti Flavius Vopiscus & Eutropius scribunt. Ex quo intelligitur circa annum Christi CCLXX. jamtum Romanis notos fuisse in Belgica secunda *Catalaunos*. Ammianus Marcellinus qui cum Eutropio expeditioni Juliani Aug. Parthicæ interfuit, Catalaunos inter splendidas urbes Belgicæ II. numerat, Remisque etiam Metropoli provinciæ præponit, ac *Catelaunos* appellat in libro XV. his verbis. *Huic* (Belgicæ I.) *adnexa est secunda Belgica, in qua Ambiani sunt urbs inter alias eminens, & Catelauni, & Remi.* In Ammiani codicibus semper *Catelaunos* scribi animadverto. Æthici in Itinerario provinciarum debeo facere mentionem, qui in itinere *à Mediolano per Alpes Cottias & per Viennam ac Durocortorum Gesoriacum*, inter *Artiacam* & *Durocortorum* *Durocatalaunos* ponit, ab Artiaca millibus passuum XXXIII. à *Durocortoro* XXVII. distātes, quos & *Durocatelaunos* in Æthici membranis scriptos reperio. In Notitiis veteribus provinciarum ac civitatum Galliæ, *civitas Catalaunorum* inter provinciæ Belgicæ secundæ civitates tertium obtinet locum; aliàs *Catuellaunorum* mendosè pro *Catellaunorum*, item *Catalaonorum*, u in o converso, & *Cadellaunorum* t in d & a in e commutatis. Vulgò *Chaalons* Nostri appellârant au in o mutato. Nithardus in libro II. *Cadellonicam urbem*, in libro III. *Cadelonensem urbem*, in libro IV. *Cadhellonensem urbem* nuncupat. Nimirum au in o converti consuevisse omnes sciunt. Quare *Cadelonos* & *Cadellonos* dixere pro *Catalaunos* vel *Cadellaunos*: Unde Nithardus *Cadelonensem urbem* & *Cadellonicam* fecit, & Glaber Rodulfus *Catalonos* in libri II. capite VII. pro *Catalaunos*.

A Catalaunis urbe *campi Catalaunici* nomen habent, Idatio & Cassiodoro Senatori in Chronicis Jordanique memorati: è quibus Jordanes campos Catalaunicos, etiam *Mauriacos* dici, & centum leugas in longitudinem patere, septuaginta in latitudinem ait. Leuga autem Gallica mille & quingentorum passuum erat. Fredegarius in capite XLII. libri V. & ultimi Chronici *campaniam territurii Catalauninsis*; Aimoinus in libri IV. capite I. *campaniam Catalaunensem super fluvium Axonam* vocat. His in campis & Aurelianus Aug. Tetricum, & Aetius Magister militum Gothicis adjutus auxiliis Attilam Hunnorum Regem, & Chlotharius junior Francorum Rex Theodorici liberos, in primis Sigibertum Regem pars dolo pars prœlio superavere. Ceterùm *Mauriaci* vel *Mauriacenses campi* dicuntur à Mauriaco in Tricassibus, *Mery*, ut Fredegarius docet. Augustobonam autem Tricassium ab urbe Catalaunis per Artiacam millia passuum XI. abesse indicat

indicat Æthicus in Itinerario.

Ab eadem urbe pagus Catalaunicus nomen accepit, *territurium Catalauninse* Fredegario in libro ultimo Chronici dictus, vulgò *le Chaalonnois*. *Pagum Catalaunium* appellant Capitula Silvacensia Caroli Calvi, & inter pagos *Camizisum* ac *Virtudisum*, id est Camisensem & Virtudensem ponunt. Glaber Rodulfus in libri II. capite XI. *pagum Catalonicum* nuncupat, in eoque *vicum Virtutis* collocat.

Heic duo quæri possunt. Primum, an Catalauni nomen Gentis sit, qood & urbs primaria gentisve caput acceperit: sicut in Gallia claris urbibus non paucis contigit, propriâ appellatione depositâ, Gentis quamque suæ nomine censeri. Certè tam *Catalauni* Gens esse ac dici potuerunt in Belgica, quàm *Velauni* in Aquitania, in provincia Narbonensi *Segovellauni* vel *Segalauni*. Alterum, quæ vetera nomina & Gentis & urbis hujus fuerint, cùm nec Cæsar, nec Strabo, nec Plinius ac Ptolemæus, nec ullus antiquus Historicus aut Geographus Catalaunorum ante Eumenium meminerit. Existimat Samson ætate C. Julii Cæsaris Remorum extitisse, quidquid nunc Remensi Diœcesi, & Catalaunicâ parœciâ Laudunensique continetur, atque ante Cæsarem etiam Suessiones ad Remos pertinuisse. Sed hæc ut nullis rationibus confirmantur, ita pro meris conjecturis habenda sunt, indignis quæ refellantur. Equidem nomen priscum Gentis fuisse puto Vadicasses, nomen urbis Noviomagum. Plinius in libri IV. capite XVIII. *Vadicasses*, aliàs sed mendosè *Bodicasses* pro Badicasses vel Vadicasses, memorat in Lugdunensi Gallia. A Ptolemæo quoque ponuntur in Gallia Lugdunensi *post Meldos prope Belgicam Vadicasses, & urbs eorum Noiomagus*, id est Noviomagus. Μετὰ Μέλδας πρὸς τῇ Βελγικῇ Οὐαδικάσσιοι: ὧν πόλις Νοιόμαγος. Ergo ætate Plinii Secundi & Claudii Ptolemæi erant in Lugdunensi quidem Gallia Vadicasses Meldis confines, & caput eorum Noviomagus; sed proximi Belgicæ, itaut Belgicæ facilè attribui potuerint. Sunt enim ad flumen Matronam Meldi, Gens Galliæ Lugdunensis cum capite Gentis Jatino; sunt & Catalauni; ubi Vadicasses & Noviomagum Vadicassium urbem præcipuam fuisse dicimus: *Gallos* autem seu *Celtas*, id est Galliam Lugdunensem *à Belgis Matronâ flumine dividi*, Cæsar & ceteri scribunt. Cæsar quidem quum in libro II. Remos *proximos Galliæ ex Belgis esse* ait, apertè indicat se Catalaunos tum alio nomine notos, qui Remis proximi sed citimi sunt, & velut à Belgis recedunt, Galliæ propriè dictæ seu Celticæ adscribere, non Belgicæ. Veri autem simillimum est, ne dicam verum, Plinium atque Ptolemæum Gentem & civitatem adeò claram & splendidam nominibus ætate sua notis designavisse, nec ulla ratione prætermisisse. At (dires) ambo unà cum Meldis Vadicasses inter Lugdunensis Galliæ populos numeravere, non Belgicæ. Nimirum & Meldi, & Vadicasses seu Catalauni civitates habent uni eidemque adsidentes flumini Matronæ; Celtas à Belgis dividenti, & majorem agri sui partem cis fluvium positam obtinent in Celtica: itaut utraque Gens Lugdunensi Galliæ aut Celticæ tum adscriberetur, quum Lugdunensis Gallia & Belgica erant indivisæ ac solidæ, & unam tantùm Galliarum provinciam Celtica aut Lugdunensis, unam Belgica componebant. Sed postea divisâ Lugdunensi Galliâ duas in provincias, Belgicâ in totidem, Meldi quidem unà cum Jatino Lugdunensi suæ relicti sunt; Vadicasses verò cum urbe Noviomago, quæ jam civitas Catalaunorum vocari cœpta est, provinciæ Belgicæ secundæ sunt attributi. Certè ne quis dubitationi locus relinquatur, observo in tabula Peutingeriana sive Theodosiana *Noviomagum* dici *à Durocortoro* XXV. *millibus passuum* distantem urbem; quam Æthicus *Durocatelaunos* appellat, & ab eadem urbe Durocortoro Remorum XXVII. millia passuum abesse docet. In Tabula hæc leguntur. *Durocortoro* XII. *Noviomagus* XXV. Æthici verba sunt hæc in *itinere à Mediolano per Alpes Cottias & per Viennam ac Durocortorum Gesoriacum. Tricassis* M. P. XXXIII. *leugas* XXII. *Arriaca* P. M. XVIII. *leugas* XII. *Durocatalaunos* M. P. XXXIII. *leugas* XXII. *Durocortoro* M. P. XXVII. *leugas* XVIII. *Suessonas* M. P. XXXVI. *leugas* XXV. *Noviomago* M. P. XXVII. *leugas* XVIII. *Ambianis* M. P. XXXIV. *leugas* XXIII. Apparet vel cæco, *Noviomagum* in Tabula veteri nomine nuncupari, quam *Durocatalaunos* vel *Durocatelaunos* Æthicus recentiore vocet: præsertim cùm *Noviomagus*, quam idem Æthicus suprà Suessionis & Ambianis mediam interponit, sit Noviomagus Veromanduorum vel Noviomus, ab urbe Durocortoro Remorum LXIII. millibus passuum distans, ut ibidem notat. Noviomagum autem Vadicassium sive Catelaunos XXVII. aut XXV. tantùm millia abesse Durocortoro, Æthicus & Tabula Theodosiana docent.

Ab Vadicassibus nomen habet ad Matronam ager, *la Galevesse* Nostris nuncupatus: & *Vadicasses* (ni fallor) vulgò *les Galevessans* dicuntur, id est *Vadicassins*, quasi *Cadivassini*, d in l mutato: ut pagus Vadensis appellatur *le Valois*, cicada *une cigale*. Pagus autem Calivassinus hodieque ex parte quidem Meldorum est Meldicæque Diœceseos, ac etiam Suessionum: sed ex majore parte Catalaunorum seu Vadicassium, Catalaunicæque parœciæ.

Josephus Scaliger in sua Notitia Galliæ Noviomagū Vadicassium apud Ptolemæum Noviomum in Picardia malè interpretatur. Nam Ptolemæus capita tantummodo Gentiū sive populorū notare consuevit inter urbes in descriptione Galliarum. Noviomagus autem in Picardia non Vadicassibus, sed Veromanduis contribuebatur, quorum caput fuit Augusta ætate Ptolemæi, eidemque Augustæ suberat: Unde *& castellum Noviomacum* vocatur Fortunato in Vita S. Medardi; & tandem pro Augusta Veromanduorum sedes Episcopatûs evasit. Sunt & qui Vadicasses pro pago Morvinno accipiant, ad Icaunam & Choram Atotiumque fluvios jacente: quem pagum non in Vadicassibus, sed in Æduis positum esse, & ad Augustodunensem diœcesin pertinere constat. Noviomagum Vadicassium Philippus Chiverius *Nuis* in Burgundia Ducali seu Regia esse affirmat, similitudine aliqua nominis ductus. At *Nuis* locus inter Divionem Lingonum & Bel-

S

nam Æduorum situs, Æduorum finibus, non Vadicassium adscribitur, & ad Augustodunensem parœciam attinet. Vadicasses & Noviomagum inter Augustodunum & Cabillonum ac Jatinum in Lugdunensi prima ponit Ortelius; Vadicasses ex Belgicæ Celticæque confinio inter Æduos fluminaque Ligerim & Ararim statuens magno errore, & Jatinum caput Meldorum Gentis Senoniæ, à flumine Matrona ad Ligerim transferens. Non felicior ceteris Samson Nivernum, quod *Noviodunum opidum Æduorum ad ripas Ligeris positum* Cæsar appellavit, à Strabone *Nemossum caput Arvernorum*, à Ptolemæo *Noviomagum Vadicassium* vocari asserit; Æduos Celticæ populum, & Arvernos Gentem Aquitanam, Vadicassesque ineptè confundens, & ex tribus diversis urbibus unam faciens.

Ceterum ante annos D. Catalaunos *Chaalons* dici cœpisse & *Chaalongos*, docent litteræ VVillelmi de Domperra ad Ludovicum Regem Francorum ejus nominis VII. in quibus *Siniscalcus de Chaalons*, & XIX. *libra de Chaalongis*, id est XIX. libræ Catalaunicæ monetæ memorantur.

Petrus Cluniacensis Abbas in epistola quadam Gaufridum Catalaunensem Episcopum sic alloquitur. *Quid & illud? quod cum tanta urbi non solùm Episcopum, sed & Principem necessariò vos esse oporteat; nil de Monacho Pontifex vindicet, nihil de religione Princeps usurpet?* Ex his intelligitur Episcopos Catalaunorum dominium aliquod & aliquam jurisdictionem in urbe sua jamtum, nimirum ante annos D. habuisse, Comitivam putà atque Pariatum, aut certè saltem aliquid, quod Comitivæ & Pariatui originem dederit.

CATORISSIUM SEU CARTUSIA.

Tabula Peutingeriana *Cularonem Morginno & Catorissio* medium interponit hisce verbis. *Morginno, Cularone, Catorissium, Mellosedo.* Morginnum porrò vicus est, *Morges* dictus; Catorissium *Chartrousse* vel *Chatrousse*, magnus vicus, positus ad pedem montis cognominis, nomen dantis eremo Monasterioque majoris Cartusiæ, *la grand' Chartrouse*. Recentiores quippe de *Catorissio* vico & monte transpositis litteris *Cartosium*, *Cartuciam*, & *Cartusiam* fecerunt, nonnunquam & *Catursium*. Unde in testamento Ludovici IX. Francorum Regis *Ordo Catursiensis* dicitur. Hos inter duos vicos eminet Cularo vel Gratianopolis, sed à Morginno quadruplo ferè remotior est quàm à Catorissio vel *Cartusia*. Humbertus Burgundio scribit, *Cartusienses traxisse nomen à domo Ordinis, sita juxta Parœciam qua vocatur Cartusia. Parœcia* ista *Cartusia*, eadem est ac *Catorissium* vicus à nobis in tabula Theodosiana observatus, qui nomen suum dedit monti proximo, in quo Cartusienses eremitæ Deo interdiu noctuque maxima cum pietate curaque militant.

CATURIGES ET EBRODUNUM CATURIGUM.

Cæsar in libro I. Commentariorum belli Gallici scribit, *Centrones & Garocelos & Caturiges*, qui locis superioribus occupatis itinere exercitum Rom. prohibere conabantur, compluribus à se prœliis pulsos esse. *Catoriges* dicuntur à Strabone, Κατόριγες; à Plinio inter Gentes Alpinas *Centrones*, *Cottiana civitates*, *Caturiges*, *& Caturigibus orti Vageni Ligures* memorantur.

Ptolemæus in Alpibus Graiis *Caturiges* collocat malè, quos in Alpibus Cottiis cum Plinio & priscis Itinerariis ponere debuit. Certè in Itinerario Æthici *à Mediolano Arelato per Alpes Cottias* tendēti, item *à Mediolano per Alpes Cottias Viennam* occurrunt *Segusio ad Martis* M.P. XVI. *Brigantio* XVIII. *Rame* XIX. *Eburodunū* XIX. *Caturiga* XVII. *Vapincus* XII. & in tabula Theodosiana sive Peutingeriana eodem itinere hæc eadem reperiuntur sic. *Finibus, Segusione, Martis, Gadaone, Brigantione in Alpe Cottia, Rama, Eburuno*, (ubi legendum *Ebruduno* vel *Eburuduno*) *Catorigomagus*, *Icioduruum*, *Vapincum*. Erant igitur tum Caturiges, & Ebrodunum Gentis caput, Caturigæque vel Caturigomagus, ac Brigantio Diœceseos Ebrodunensis opidum in Alpibus Cottiis jam inde à Plinio: qui Caturiges postea unà cum Brigantione, Rame, Ebroduno capite Caturigum, atque Caturicis Alpibus Maritimis sunt adscripti. In tabula Peutingeriana *Caturiges* notantur.

Sanson Geographus Regius Caturigibus attribuit non Ebrodunensem solùm Diœcesin, de qua nemo dubitat, sed etiam Vapincensem: propterea quòd Catorigomagus, vel Caturigæ, quæ à Caturigibus utique nomen acceperunt, mediæ sunt inter Ebrodunum ac Vapincum; Vapincus autem à nemine veterum ulli Genti attributus, ac ne memoratus quidem reperitur. Quæ utraque frivola est ratio nulliusque momenti: præsertim cùm Vapincum Tricoriis Itineraria prisca, & via Hannibalis adjudicare apertè videantur.

Caput Caturigum *Ebrodunum vicus*, Ἐβρόδουνον κώμη dicitur à Strabone admodū impropriè, & si ita dicere licet, malè ac falsò: malè quoque à Ptolemæo *in Graiis Alpibus Caturigū urbs Ebrodunum*, Κατουριγῶν Ἐβρόδουνον, cùm tunc fuerit in Alpibus Cottiis. Eborodunum vocavit Ptolemæus, ut Itinerarii Æthici codices *Eburodunum*, *Eburudunum*, ac *Ebrudunum*. Itinerarium à Burdigala Hierusalem usque *mansionem Ebrudunum* appellat, *unde incipiunt Alpes Cottiæ*, ponitque inter *mansionem Catorigas*, & *mutationem Rame*. Mansio autem, Græcis μονὴ, militum iter facientium erat; mutatio cursus publici, Græcis ἀλλαγὴ. Veteres Notitiæ provinciarum & civitatum Galliæ, *provinciæ Alpium Maritimarum Metropolim* faciunt, vocantque *Metropolim civitatem Ebrodunensium*; aliàs *civitatem Ebridunensium*, & *Ebredunensium*; Robertus in Chronico *Alpium Maritimarum Metropolim civitatem Ebredunum*. Nimirum Ebrodunum quod cum Statione Martis & Brigantione ac Rame Caturigisque in Alpibus Cottiis veteres posuerant, Alpibus Maritimis recentiores adscripsere. Et Alpes quidem Maritimæ vocantur à Ptolemæo Ἄλπεις παράλιοι, à Dione in libro LIV. *Alpes Maritimæ, à Liguribus Capillatis & liberis habitata*, ὡς Ἄλπεις ἀς

παραθαλάσσοις ὑπὸ Λιγύων τῶν Κομήτων καλουμένων ἐλευθέροις νεμόμεναι. Hæ Alpes à re nomen habebant, & ad maris Ligustici oram pertinebant. Ibi erant *Ligures qui Montani vocabantur, Capillatorumque* (Ligurum) *plura genera ad confinium Ligustici maris. Nicæa, populi Inalpini multis nominibus, sed maximè Capillati, opidum Vendiatiorum Cemenelion, portus Herculis Monæci, Ligustica ora, flumen Rutuba, opidum Albium Intemelium*, ut loquitur Plinius. Tacitus in libro II. Historiarum *in Maritimis Alpibus municipium Albium Intemelium* ponit: Tabula Theodosiana ad Alpes Marit. collocat Albintimilium, Cemenelum, Varum flumen, Antipolim, Adhorrea: collocat & Æthicus viâ Aureliâ *à Roma per Tusciam & Alpes Maritimas Arelatum usque*. In tabula Theodosiana hæc legimus. *Albentimilio, in Alpe Maritima*, (aliàs, *Alpe summa*) *Gemenello*, (aliàs & meliùs *Cemenelo*) *fluv. Vulpis, flumen Varum, Antipoli, Adhorrea.* Quæ loca omnia Alpiom Marit. appellationi conveniunt: sunt enim ad mare posita. At Salinæ Suetriorum opidum, & Vesdiantiorum Sanitium, quæ Ptolemæus Alpibus Marit. adscribit, parum eis conveniunt, cùm à mari non parum absint. Alpes istæ, à Liguribus Maritimis *Ligustica* quoque dictæ, à Gratio in libro II. *Ligurina Alpes, Ligustini montes* à Livio in libro XXXIV. à Dioscoride de nardo αἱ κτ Λιγυστικὰς Ἄλπεις. Postea ex Alpibus Maritimis provinciam fecere, eique oon Maritima tantùm, sed etiam remotissima à mari loca attribuere. Quippe provinciæ Alpium Maritimarum Ebrodunum metropolim, Diniam, Rigomagum, civitatem Solinienfium, Sanitium, Glannativam, Cemenelium, Vintium adscripsere. Ex quibus Cemenelium cum Nicæa ad mare positum est, Vintium quoque mari propinquum: At Glannateva & Sanitium à mari longè absunt; Dinia multo longiùs; Ebrodunum caput & mater provinciæ longissimè, itaut in Alpibus Maritimis admodum impropriè collocentur. Nam duæ aliæ provinciæ hujus civitates ignorantur. Robertus in Chronico Alpium Maritimarum civitates numerat Ebrodunum, Vapincum, Diniam, Nicæam, Sanitium, Glannatevam, Antipolim, Vintium. Ex quibus Vapincus & Antipolis Narbonensis secundæ civitates priùs fuerant: & Vapincensium quidem civitas paullo pòst Narbonensi II. reddita est; at Antipolis in Alpibus Maritimis permansit, cujus Episcopatûs sedes in civitatem Grassam translata est ob incursiones piratarum. Cemenelium & Nicæa sedes una erant, quæ diruto Cemenelio Nicææ perseveravit. Quare Gervasius Tislebetiensis & quædam recentior Notitia ante annos CCCC. composita sub Ebrodunensi metropoli *Digniensem, Nicensem, Antipolitanum, Glandetensem, Senetensem*, aut *Senecensem. Venciensem* suffragantes Episcopatus constituunt. Unde alia Notitia scripta paullo post annum MCCCXXII. pro Antipolitano *Gracensem* seu Grassensem ponit. Hodieque Ebrodunensi sedi subjacent Dinia, Nicæa pro Cemenelo, pro Antipoli Grassa, Glannateva, Sanitium, Vintium.

Etsi autem Hilarus PP. in litteris suis anno CCCCLXV. ad Leontium, Veranum & Victurum Episcopos datis *fratrem & Coepiscopum suum Ingenuum Ebredunensem, Alpium Maritimarum Metropolitani semper honore suffultum, habere pontificium*, id est primatom *provinciæ suæ* jubet: etsi quoque Notitiæ veteres Alpium Maritimarũ metropolim faciunt Ebrodunum; tamen in Concilio Epaonensi & in Matisconensi II. Ebrodunensis cum Vesontiensi non inter metropolitanos Episcopos, sed inter provinciales tantùm locum habet. Ne de Reiensi Concilio loquar, in quo Armentarius Ebrodunensi Episcopatu dejectus esse dicitur, propterea quòd *sine Metropolitani auctoritate* fuisset ordinatus. Ut queioadmodum Darantasiæ, Vesontioni, aliisque civitatibus accidit, Ebrodunum tum pro Metropoli habitum non fuisse videatur.

Ebrodunum à re nomen habet. Positum enim est in monte seu duno, cujus radices alluit Druentia. Vulgò *Embrun* dicitur, & pagus Ebrodunensis *l'Embrunois*: à quo Dalfini *Comites Ebroduni* olim appellati.

In provincia Gallia Ripensi fuisse *Præfectum classis Bracatorum*, vel *Barcariorum Ebruduno Sapaudiæ* docet Notitia Imperii Romani. Pars Dalfinatus tum Sapaudiæ nomine continebatur, ut portio provinciæ Viennensis ad ripas Rhodani, Isaræ & Druentiæ, & ad oram maris posita, *Gallia Ripensis* vocabatur. Hæc classis in Druentia stabat, à quo *nautæ Druentici* in priscis lapidibus.

Quidam apud Plinium in capite IV. libri III. pro *Bodionticis quorum opidum Dina, Ebroduntios* legunt, & pro Diniensibus habent, in his Ios. Scaliger: alii pro Ebrodunensibus, quod Gassendus non sine caussa improbat. Nam ut omittam repugnare veterum codicum & priscarum editionum auctoritatem, ab Ebroduno *Ebrodunensis* atque *Ebrodunius* deduci potest, *Ebroduntius* non potest. Præterea in capite XIX. lib. III. *Caturiges, Brigiani, Bodiontii* vel *Brodiontii* memorantur: ubi si *Ebrodunrii* legimus, & pro Ebrodunensibus accipimus, bis eadem gens designabitur sub nominibus *Caturigum* & *Ebroduntiorum*: cùm Ebrodunum sit Caturigum.

CATURIGÆ.

A Caturigibus, cujus gentis caput est ac princeps urbs Ebrodunum, nomen accepere *Caturigæ*, truncato nomine vulgò nunc *Chorges* dictæ quasi *Curiga* aut *Curga*. *Caturigæ* autem, necnon *Caturica* vocatæ à Caturigibus, ut à Biturigibus Cubis modò *Biturigæ*, modò *Biturica* pro Avarico. Æthicus in itinere à Mediolano per Alpes Cottias Arelatum *Caturrigas* vocat, in itinere Viennam *Caturicam*: cùm heic *Caturicas*, illic *Caturigas* scribi oporteat. Utrubique Æthicus Caturigas inter Ebrodunum & Vapincum ponit, ab Ebroduno XVII. à Vapinco XII. millibus passuum distantes, non procul à fluvio Druentia. Tabula Theodosiana *Catorigomagum* appellat, id est Caturigum mansionem, & sicut Æthicus, inter Vapincum atque Ebrodunum eum locum rectè collocat sic. *Vapincum, Iciodurum, Catorigomagus, Eburuno*: ubi legendum est *Ebruduno*. *Catorigas* vocat Itinerarium Burdigalense. *Vapincum, Mansio*

Caturigas, Mansio Hebridnno, unde incipiunt Alpes Cottia, mutatio Rame. Caturigomagus & *Caturiga* utrubique dicuntur pro Caturigomagus & Caturigæ, ut à Strabone *Caturiges* Gens ipsa pro Caturiges u in o mutato, quemadmodum sæpissime contingit.

Est & alius ejusdem nominis locus in Campania Remensi, Æthico *Caturriga* seu potiùs *Caturiga* dictus, in tabula Theodosiana *Caturica*, utrubique in tertio casu *Caturrigis*, & *Caturicis* ex more. Distat à Durocortoro Remorum XXXIX. millibus passuum, à Nasio IX. à Tullo XXV. inter Durocortorum Remorum & Tullum Leucorum medium obtinens locum.

CATOLACUM.

Catolacum vel *vicum Catolacensem* liber de Vita B. Genovefæ vocat; *Catulliacum* Gesta Dagoberti, vicum suburbanum agri Parisiaci in VI. ab urbe lapide positum; *vicum Catulliacum* Aimoinus in L.IV. in quo Dionysius Parisiorum Episcopus & Martyr sepultus est cum Rustico Presbytero & Eleutherio Diacono: ubi Dagobertus Francorum Rex Monasterium clarissimum exstruxit ditavitque, & basilicam tumulo Martyrum magnificentissimam circumdedit: quod Monasterium S. Dionysii dicitur, & opido originem ac nomen tanti Martyris dedit, Regumque nostrorum Palatio inclytum fuit; Dagoberti, Caroli Ducis Francorum, Pippini Regis, Caroli Calvi ejus pronepotis, & omnium ferè ab Hugone Regum nostrorum Mausoleum.

CAUCIACUM.

Cauciacum, *Choisi*, vicus fuit positus ad flumen Axonam non procul ab ejus & Isaræ confluentibus atque Compendio: quem olim villam publicam fuisse, Regiâ & ponte lapideo flumini imposito insignem, hodieque utriusque operis reliquiæ indicant: ut in libro XXIII. Rerum Francicarum scripsi. Childebertus Francorum Rex anno DCCXI. ibi obiit, sepultusque est in basilica Cauciacensis Monasterii, S. Stephani Protomartyris nomine ac Reliquiis illustri. Meminit ejus loci Appendix Fredegarii, meminere Gesta Francorum, aliique scriptores veteres. Obiit Berta Regina, mater Caroli Magni anno DCCLXXXIII. *& sepulta est in Cauciaco*: ut Mettenses produnt Annales. *Cauciagum Monasterium* in Gestis Francorum dicitur, aliàs *Causiacum* ibidem, & in Vita Drausii Suessionensis Episcopi. *Abbatiam Protomart. Stephani Cauciacum, qua septingentarum familiarum esse perhibetur, ad templi fabricam ampliandam dedisse* Suessionensi Basilicæ S. Medardi Imperat. Ludovicum Pium, scribit Monachus Sanctimedardensis, auctor æqualis, in libro de Translatione & Miraculis S. Sebastiani Martyris. Leginus & *Nortmannos* anno DCCCXCV. *Hisam ingressos*, (id est Isaram flumen) *Cauciaco sibi sedem nullo resistente firmavisse*. Cauciacum Britoin libro II. Philippidos *Chosiacas arces* seu Chosiacum vocat, nomine ad vulgare vocabulum accedente. Cauciacum, ut & Vicus ad Axonam, & Rotundæ, *Retondes*, ad Axonam locus Monasterio clarus, ab urbe Suessionis CXLIV. stadiis distans, in Vita S. Drausii memoratus, Suessionibus adscribuntur.

Ceterùm *Causiacum* vel *Cauciacum*, quibusdam videtur unâ litterâ additâ dictum esse ab Æthico *Catusiacum*, quod inter *Verbinum* & *Minaticum* ponit in itinere à Bagaco Durocortorum, & à Verbino quidem VI. à Minatico autem VII. milliaria abesse ait: quæ parva distantia Catusiaci à Verbino magis convenit in Coceium vel Cociacum, *Coucy*, quod Frodoardus *Codiciacum castrum Episcopii Remensis* appellavit.

CAVINIO.

Acta Concilii, anno DCCCCXCI. habiti in Basilica domni Basoli in Remensi territorio, non semel *Cavinionis* mentionem faciunt, in capite XXX. *Cùm te in vicinia Lauduneusis urbis apud Cavinionem convenissem*. & infrà. *Addebat se id jamdudum apud Cavinionem effecisse*. Vulgò dicitur *Chavignon*; uti *Avenio*, vel (ut recentiores vocant) *Avinio Avignon*, g litterâ insertâ. Vicus est magnus, inter urbem Suessionas & Laudunum medio itinere positus, ab utraque civitate v. leugis distans.

CAZIACUM.

Asser Menevensis in Vita Ælfridi Anglorum Regis loci ejus meminit, & *Cazici* vocat pro *Caziaco*, villamque Regiam seu fiscalem fuisse asserit. Anno (inquit) DCCCXCVII. *Pagani Sigonam deserentes, in ostium Maternæ divertunt, contra quod diu ac longè navigantes, demum non sine labore usque ad locum, qui dicitur Cazici, id est villa Regia, perveniunt, in quo loco hiemaverunt integro anno.* Chronicon de Gestis Nortmannorum *Gausiacum* mendosè appellat pro *Caziacum* his verbis. *Anno Domini* DCCCLXXXVII. *Northmanni Maternam fluvium ingressi, Gauziaco sibi castra statuunt.* In Vita B. Bernardi Claravallensis Abbatis *Gaiziacum* dicitor, aliàs & meliùs *Caziacum*; & *Gaizsacenses Monachi*, vel potiùs *Caziacenses*. Caziacum vel potiùs Casiacom Monasterio veteri clarum, in Diœcesi Suessionica, vulgò *Chezy* appellatur. Bernardus Claravallensis Abbas in epistola ad Bernardum Priorem Portarum *I. Abbatem Caziacensem* commemorat.

CEBENNA MONS.

Rectè quidem Jos. Scaliger observavit non *Gebennam*, sed *Cebennam* scribi oportere: sed quoniam cur ita sentiret non exposuit, caussas ejus rei reperire conabimur: inter quas duæ maximè verisimiles mihi videntur, eorum montium nomen apud Græcos, & vulgaris apud Nostros appellatio. Græci enim *Cemmenum montem* Κέμμενον ὄρος, & *Cemmenos montes* appellant, Strabo, Ptolemæus, aliique; nunquam *Gemmenum montem*. Rufus Festus Avienus in Ora maritimæ libro I. Græcos sequitur, & eum montem *Cimenum* pro Cemmeno, atque *regionem Cimenicam* ab eo vocat. *Cimenice regio (ait) procul à mari, magna, aprica silvis, à monte celso dicta, cujus pedes strin-*

git *Rhodanus seu imos aggeres*. Hic est sensus verborum Avieni. Numeros memini, si verba tenerem. Præterea Nostri *les Cevennes*, id est *Cebennas* nuncupare uno omnes ore consueverunt, & incolas montium seu Cebennenses *les Cevennois*, servatâ litterâ c in prima nominis syllaba. C autem in G mutare crebrò solemus: contrà G in C mutare non solemus. Denique nemo nescit quanta sit C & G litterarum inter se similitudo, & quàm sæpe altera pro altera reperiatur in libris scriptis editisque: ex quo intelligitur de Cebenna Gebennam facilè à librariis factam esse.

Cæsar in libro VII. *Aruernos ab Helviis* seu Vivariensibus *monte Cebenna discludi* scribit, & Aruernos *se Cebenna ut muro munitos existimasse*. Aruernorum autem pagi erant, & communi Aruernorum nomine sæpe designabantur Gabali atque Vellavi, ut heic designantur à Cæsare: quos Gabalos & Vellavos ab Helviis Cebennâ discludi constat. Cebennæ Celtas olim à provincia Narbonensi diviserunt; nunc provinciam Aquitanicam primam dirimunt à provincia Narbonensi I.

Strabo & Mella Obrim & Araurarim vel Araurim ex Cebennis demitti verè dixeruut: quibus addi possunt Vitiurlus in Septimania, *la Bidourle*, & Vardo, quorum alter in mare Gallicum, alter in Rhodanum influit; præterea in Vellavis Liger, & Elaver in Gabalis, Tarnis, & Agotus (*Agout*) atque Avario (*Aveiron*) qui Tarne recipiuntur; Olitis, (*le Lot*) & Triobris *Trieure*, qui in Olitim labitur; Duranius cum Visera, quem in Garumnam defert. Ex quibus Tarnem in Rutenis, Duranium in Aruernis, Olitim in Rutenis quoque non longe à Tarne oriri constat.

Mella *Cebennicos montes* & *Cebennas* vocat. Plinius Narbonensem provinciam *à reliqua Gallia latere Septemtrionali montibus Cebenna & Iura discerni* tradidit: nimirum Cebennâ quidem ab Aquitania; Jura & lacu Lemano à Belgica seu à provincia Maxima Sequanorum. Strabo quoque Narbonensem Galliam à Septemtrione terminum habere Cemmenium ait, id est Cebennam.

Montes Cebennæ à Rhodano seu ab Helviis per Vellavos, Gabalos & Aruernos ad Garumnam usque promittuntur, & Vivariensem seu Helvicum pagum, Vellavum, Gabalicum, Aruernum, Caducinum & Rutenum dividunt in superiorem ac inferiorem. Quà per Aruerniam longo limite immittuntur, montes Aruerniæ vocantur, *les montagnes d'Auvergne*. Addunt aliqui partem Aruernorum Burbonenses, & Lemovices, qui cum Marchia in superiores inferioresque dividuntur.

Ausonius Tolosam positam esse ait inter Cebennas & Pyrenæum, sive inter Aquitaniam & Hispaniam.

> Innumeris cultam populis confinia propter
> Ninguida Pyrenes & pinea Cebennarum,
> Inter Aquitanas Gentes & nomen Iberum.

Idem & affirmat *Cebennas Aquitaniam premere*, id est interiora ejus penetrare:

> Interiusque premunt Aquitanica rura Cebennæ.

Quod non falsò eum asserere, suprà à nobis dicta ostendunt.

Strabo prodit, Volcas Tectosages Cebennas austrina usque ad promuntoria incolere, eorumdemque montium Septemtrionalia nonnihil attingere: quod de austrinis quidem Cebennarum verè dici potest; de Septemtrionalibus (ni fallor) non potest.

Massonus Cebennas à Monte Albano Cadurcorum opido, Tolosæ Garumnæque flumini proximo & à Pyrenæis parum remoto, ad Vivatium Helviorum opidum fluviumque Rhodanum promitti ait. Olivarius qui Mellam notis illustravit, Cebennicos montes ferè à Pyrenæo ad Lugdunum usque pertinere, hoc est ad Rhodanum affirmat, atque *Montes Aruernia* appellari, vulgò *les Montagnes d'Auvergne*. Quod ex parte verum est, ex parte falsum. Cebennas enim nonnisi quà Aruerniæ interiora penetrant, *Montes Aruernia* nuncupamus: at pagum Cebennicum, seu *regionem Cimenicam* aut Cemmenicam suprà memoratam, *le pays des Cevennes*, aut absolutè *les Cevennes* appellamus; ceterarum Gentium quas Cebennæ premunt, pagos *superiores* (ut jam dictum est) à situ cognominare contenti.

Lucani versum de Cebennis, in Vellavis explicabimus.

Aiunt Cebennas montes, necnon Pyrenæum & Vosagum, auro, argento, aliisque metallis nulli regioni cessuros esse, si exercere liberet: sed deesse servos qui fodiant, & ista negligere Franciam, quòd auro importato commerciis abundet.

CELBIS FLUMEN ET CASTELLUM.

Celbis, rapidus, nobilibus piscibus suis ac cerealibus molis *celeberrimus*, laudatur ab Ausonio in Mosella, *Celbis* inquam potiusquàm *Gelbis*, vulgò *Kil*, aut *Kelb*, aliàs *Kyll*. Alluit non procul à fontibus suis *Celbim* nominis sui castellum, *Stat Kil* vulgò dictum, Gerardisaxum, *Gherbartstein*, *Celbim* Burgum aut *Celbisburgum Kylburg*, & ad Eringium opidum *Erang* Mosellam auget infra Augustam Treverorum, ferè è regione confluentium Erubris & Mosellæ. Erubris enim, vulgò *Rouer* aut *Rober*, ad vicum cognominem in Mosellam dextrum effunditur. De utroque Ausonius in Mosella:

> Te rapidus Celbis, te marmore clarus Erubris
> Festinant famulis quamprimùm allambere lymphis.

CELLA BOBINI.

Frodobertus locum palustrem prope Tricassas *Insulam Germanicam* dictum, qui fisci erat, à Chlodoveo juniore Francorum Rege impetravit, eamque donationem Balthildis Regina nomine Chlotharii filii sui scripto comprobavit. Ibi Frodobertus in honorem Petri Apostoli Basilicam ac Monasterium condidit, primusque Cœnobio Abbas præfuit: quod à tumulo Episcopi Tricassini, Monachi antea amplificatorisque sui, *Cellam Bobini*, ac sæpe *Cellam* absolutè cognominavere, sicut in libro XXI. Rerum Francicarum scripsimus. *Monasterium S. Petri* à Patrono; *Monasterium Insula Germanica* à situ; Petro ipsi Abbati Cel-

-lensi *Monasterium Trecense* in libri I. epistola VII. quòd in suburbano civitatis positum sit, dicitur; Vulgò Monasterium Cellæ, *Monstier la Celle.*

CELLULA S. EUSICII.

Cella, vel *Cellula S. Eusicii* in Biturigum finibus ad Carum fluvium insigne Monasterium, originem ac nomen suum dedit opido cognomini, quod *Selles en Berry* dicitur, hoc est *Cella in Biturigibus*. Quamquam *Cella* scribi mallem. Nam *selles* Nostris sunt sellæ, *celles* cellæ. Eusicius autem vel Eusichius eremita ac Monachus principatu Childeberti majoris Francorum Regis floruit, ab eoque aditus est.

CELLA S. GENULFI, ET DE STRADA.

In libro I. de Vita S. Genulfi hæc legimus. *Sancti viri* (Genitus & Genulfus ejus filius) *maximam Biturici pagi partem transmeantes, ad quemdam pervenerunt locum, in quo Diana erat fanum vetus, tunc à Fidelibus destitutum. Erat autem is locus super fluviolum vocabulo Naon, amœnitate sui gratissimus. Locus autem iste, ubi cum patre ipse sepultus est in S. Petri oratorio, vocitatur à cunctis Cella S. Genulfi.* Hæc scribit auctor, qui ante annos DC. floruit, & in libri II. capite XIV. addit. *Erat haud procul à Stradensi Cœnobio locus, VI. scilicet millibus distans ab eo, in quo SS. Genulfi & Geniti memoria* (id est sepulcrum) *continebatur: qui locus eo tempore Cella S. Genulfi cognominabatur ab incolis.* Tum in capite XV. adjicit Carolum Calvum Mainardo Abbati Stradensi permisisse, ut S. Genulfi corpus in Monasterium Stradese transferret. *Cella S. Genulfi* ad *Naonem* amnem, vulgò nuncupatur *Celle sur Nahon*, posita in Biturigibus ad caput Naonis, Turonibus confinis, in tabulis corruptè *Selles sur Nahon*. *Monasterium* autem *Stradense*, quod sæpius *Stradam*, semel *Stratam* meliùs appellat scriptor ejus Vitæ, situ est ad ripam Angeris, vocaturque *Estrée*: proximumque habet *Cœnobium*, à Vifredo & Oda Pippini Regis principatu *prope Stradam exstructum, in penultimà parte pagi Biturici* versus Occasum ad fluvium Angerem, quem ubique *Agnerem* Vita Genulfi nuncupat; ut docet idem auctor in capite VIII. libri II. Hoc Cœnobium cui suus est Abbas, appellatur *S. Genou*, seu S. Genulfi.

CELLULA S. MAXENTII.

Hoc Monasterium in Pictonibus, regnantibus in Gallia Chlodoveo & Alarico, à Maxentio viro sanctitatis eximiæ conditum est in loco, cujus vetus nomen Gregorius Turonicus Episcopus scire nos noluit, propterea quòd à Maxentio Abbate novum nomen acceperat. Gregorii in libri II. capite XXXVII. verba sunt hæc. *Erat in his diebus vir laudabilis sanctitatis Maxentius Abbas, Reclusus in Monasterio suo ob Dei timorem intra terminum Pictavensem: cujus Monasterii nomen lectioni non indidimus, quia locus ille usque hodie Cellula S. Maxentii vocatur.* Vita S. Leodegarii Augustodunensis Episcopi *Monasterium B. Maxentii* appellat; Vita quoque Imper. Ludovici Pii & decretum ejus de Monasteriis Regni Francorum *Monasterium S. Maxentii* in Aquitania, quod nec dona, nec milites, sed solas orationes pro salute Imperatoris inter cetera debuit. Nunc opidum cum Monasterio vetus primi Abbatis nomen retinet, vocaturque *S. Maixent*, positumque est ad Separim amnem, (*la Seurre Niortoise*) in Pictavensi pago.

CELSINANIÆ.

Petrus Mauricius Cluniacensis Abbas qui ante annos D. floruit, in libri I. de Miraculis capite VI. *Celsinanias* commemorat, Cellam Cluniaco subjectam, his verbis. *Ea de causa Celsinanias, nobile Cluniacense Monasterium petii.* Idem in capite XXV. libri II. *Amberta, Caroloco, Celsinaniis, Silviniaco, ipsi tandem Cluniaco à me in Priorem prælatus*, (Guillelmus) *indeque in Abbatem Moisiacensem assumtus. Celsinias* alii truncato nomine appellitavere. Henricus Abbas Cluniacensis qui anno MCCCVIII. electus esse dicitur, *quinque majores Priores Ordinis Cluniacensis* vocat *de Caritate, S. Pantratii Lewensis in Anglia, S. Martini de Campis Parisiis, Silviniacensem*, (*de Sauvigni*) *& Celsiniensem.* Monachus quidam in libro de Vita S. Odilonis, cujus æqualis fuit, prodit Paterniacum, Romanum Monasterium, (*Roman Monstier* in Lausanensi Diœcesi) Carum locum, Ambertam, (*Amberte* in Lugdunensi parœcia) Rivum, *Celsinias*, Silviniacum Monasteria partim ab eo restaurata, partim à fundamentis exstructa esse. *Celsinias* vocat & Ludovicus Francorum Rex in privilegio anno MC. dato. In litteris Paschalis anno MCXIX. datis *Salsinangiæ* numerantur inter Prioratus Cluniaco subjectos; in aliis anni MCIX. *Salsinaniæ* dictæ. *Celsinia* & *Celsinania* nomen loci sincerum à Celsino deductum; *Salsinania* & *Salsinangia* corruptum. Ex *Salsinangiis* factum vulgare vocabulum *Sausilanges*, n. in l. converso. Quidam *Souxilanges* scribunt sine caussa. Nam ex Celsinaniis *Censilanges* aut *Ceausilanges* fieri debere; ex Salsinangiis *Sausilanges*: neutro ex vocabulo *Souxilanges*. Celsinaniæ sunt in Aruernis diœcesique Claromontensi, ut & *Rivus*, vulgò *Riz*, cujus suprà facta est mentio.

* CEMENELIUM.

Plinius in capite V. libri III. inter *populos Inalpinos cognomine Capillatos Vendiatios* ponit in Liguria regione Italiæ IX. & *opidum Vendiatiorum civitatis Cemenelium*: Ptolemæus Κεμένελιον Οὐεδιαντίων, *Cemeneleum Vesdiantiorum* noncupat, atque in Maritimis Alpibus locat: Tabula Peutingeriana *Gemenellum* pro Cemenelium vocat; Itinerarium Æthici in Gallia *Cemenelum*, inter *Alpem summam* vel *Alpem Maritimam*, finem Italiæ ac initium Galliæ, & *flumen Varum*. In veteribus Notitiis *civitas Cemelenensium* in provincia Alpium Maritimarum pænultimo loco appellatur, in quibusdam truncato & corrupto nomine *civitas Celemensium* pro *Cemelensium*. *Cemenelium* enim

posteriores *Cemelenum*, vel *Cemelenium*, & *Cemelium* dixere.

Sedes olim Episcopatûs fuit hoc opidum, sed postea à Saracenis dirutum, nunc nihil præter nomen retinet: vulgò enim *Cimies* vocatur. *Cemenelium & Nicæam*, duas sedes uni pridem Antistiti attributas, urbes fuisse Provinciæ à Gothis ad Francos translatæ; indicat Magous *Episcopus Ecclesiæ Cemelensis & Nicensis*, alibi dictus *Episcopus Ecclesiæ Cemelensis*, qui Concilio Aurelianensi v. & Synodo Arelatensi v. illic per Aëtium Presbyterum suum, heic per se jussu Domini Childeberti Regis interfuit: & Catullinus *Episcopus à Nicæa*, qui Domino Guntchramno regnante statutis Concilii Matisconensis II. Vicatia manu subscripsit: atque Gregorios in libri vi. capite vi. ut in libro viii. Rerum Francicarum observavimus.

Hasce ambas urbes, Cemenelium & Nicæam, unum olim Episcopum habuisse, deinde in duos Episcopatus esse divisas, docet Hilarus Episcopus urbis Romæ, qui eas *ad unius Antistitis regimen reverti* jussit epistolâ ad Leontium, Veranum & Victurum Episcopos missâ. Inde factum est, ut paullatim abolito *Cemelensis* Episcopatûs nomine, Nicensis sedis appellatio prævaleret, tandemque ejus unius in subscriptionibus Episcoporum & in Synodis mentio fieret.

Godellus Vintiensis Episcopus Cemenelium nomen accepisse ait à propinquo monte Cemeno, qui à fonte Vari fluminis ad ostium ejus excurrat, sive ad mare Ligusticum. At mons *Cemenus*, Italis *monte Cameleone*, Nostris *Camelion* dictus, cujus è gremio amnis Varus profluit, à Cemenelio opido abest millia passuum minimùm xxx. ut affirmat Holstenius in suis ad Italiam antiquam Cluvetii Adnotationibus. Augustinus Justinianus in descriptione oræ Ligusticæ locum & agrum circumjacentem *Cimies* appellari tradit: in eo loco esse Ecclesiam B. Virginis, quæ *Nostra Donna de Cimies* nuncupetur, & opus antiquum Theatri simile, quod *Cimella* vocitetur. Nunc igitur modò *Cimella*, modò *Cimies* majore ex parte appellatur. *Cemele* vocat & Godellus, ex Cemenelio vel Cemelio dedocto nomine: addit q; reliquias amphitheatri & aquæductuum templique Apollinis veterem Cemenelii splendorem hodieque indicare, de quo nunc nihil præter ruinas istas aut rudera superesse. Certè jam ante annos DCCC. *Cimellam* trunco nomine dictam esse indicant Usuardi verba hæc. *Pridie Idus Maii in Galliis civitate* Cimella *natalis S. Pontii Martyris, qui sub Valeriano & Gallieno Martyrii palmam adeptus est.*

Ceterùm mons Cemenus, ex quo Varus profunditur, *Cema* appellatur à Plinio, in capite iv. libri iii. sicut à Beraldo est editus Luteciæ ante annos CLIV. Verba Plinii sunt. *Amnis Varus, ex Alpium monte Cema profusus*: in alia editione, si bene memini, Lugdunensi, legitur *Acema. A. V. ex A. monte Acema profusus.* Quare nescio, quem auctorem sequantur recentissimi Geographi, præferantque Plinio, qum pro *Cema* vel *Acema Cemenum* montem appellitant.

CENTRONES IN ALPIBUS GRAIIS ET FORUM CLAUDII VEL DARANTASIA CENTRONUM.

Cæsar in libro I. scribit, *Centrones, & Garocellos, & Caturiges locis superioribus occupatis, itinere exercitum ipsius prohibere conatos, & compluribus prœliis pulsos esse. Garocellos* Marlianus collocat ultra montem Cinisium; Vigenerius, secutus ordinem Cæsaris, in valle Mauriennensi verisimiliter: propterea quòd cùm Cæsar *Garocellos* inter Centrones, id est Darantasios, & Caturiges sive Ebrodunenses statuat, Mauriennenses qui inter ambos medii sunt, pro *Garocellis* Cæsaris haberi queunt. At Sanson *Garocellos* in parte agri Brigantionensis posuit, ubi sunt loca Ollæ (*Oulx*) & *Exilles* vulgò dicta; quorum ultimum nimirum *Exilles* aut *Essiles*, à Cæsare *citerioris provinciæ extremum opidum*, à Strabone *terra Cottiæ finis Ocelum* appellatur, nomine ad Garocelos accedente, estque unà cum Ollis in valle quidem Duriensi, sed nihilominus in Dalfinatu. Ita sensit primùm Samson; verùm postea Vigenerio accessit.

Straboni noti sunt & Centrones, Κέντρωνες, supra Salassos in verticibus montium. Noti & Plinio in libri III. capite XIX. hisce verbis. *Sunt præterea Latio donati incolæ Alpium, Octodurenses, & finitimi Centrones, Cottianæ civitates, Caturiges, &c.* & in libri XI. capite XLII. *Duobus Alpes generibus pabula sua approbant; Dalmatica Docleatem caseum mittunt. Centronica Vatusicum. Alpes Centronicæ* à Centronibus dictæ; caseus apud Centrones *Vatusicus* à Vatusia vel Vatusio, qui locus nunc ignoratur. Quas suprà *Alpes Centronicas*, easdem in libri XXXIV. capite II. *Centronum Alpinum tractum* idem appellat. *Orichalco proximum bonitate fuit æs Sallustianum in Centronum Alpino tractu, non longi & ipsum ævi. Successit ei Livianum in Gallia, utrumque à metallorum dominis appellatum, illud ab amico D. Augusti, hoc à conjuge.* Ptolemæus Strabonem sequitur in appellatione Centronum. Κέντρωνες enim nuncupat, atque in *Graiis* eos *Alpibus* intra Italiam ponit: ut solet Alpes & Gentes Alpinas omnes in Italia collocare, non in Gallia. Graiæ autem Alpes dictæ sunt à transitu Herculis Graii, uti ait Plinius Varronem secutus in libri III. capite XVI. quas *saltum Graium* Corn. Nepos in Hannibale vocat.

Centronum populi nomen sincerum ac integrum servat hodieque *Centron* vel *Sentron* vicus, à Foro Claudii Aximam petenti ad dextram procul à via visendom se præbens. Quidam tamen *Bergintrum Sentron* esse putant, quod Bergintrum à Darantasia XVIII. millia passuum abest.

Apud Claudium Ptolemæum sunt (ut dixi) in Graiis Alpibus inque Italia *Centrones*, quorum urbes Forum Claudii, & Axima. Ἐν ταῖς Γραίαις Ἄλπεσιν Κέντρωνες: ὧν πόλεις Φόρος Κλαυδίου καὶ Ἄξιμα. Et *Axima* quidem nunc ex urbe vicus magnus, nihil præter priscum nomen idque corruptum ac truncum retinet. Nuncupatur enim *Esma* vel *Aime*, a in e, x in s

ex more conversis, & IV. leugas à Foro Claudii abest: in tabula Theodosiana memorata inter *Darantasiam* & *Bergintrum in Alpe Graia*, ubi *Axnnam* corruptè edidere pro *Aximam*.

At *Forum Claudii* caput Gentis vocavere Romani, ut ex Ptolemæo colligimus, quòd ibi Claudius regionis præfectus, primus jus dixisset, & quòd hîc juridicus conventus esset. Postea urbs, incertum quam ob caussam, dicta est *Darantasia*: in tabula Theodosiana *Mantala*, *Ad Publicanos*, *Oblonna*, *Darantasia*, *Axnuam*, (scribendum *Aximam*) *Bergintrum in Alpe Grais*. Æthicus in Itinerario, in itinere à Mediolano per Alpes Graias Viennam, *Darantasiam* memorat *Bergintrum* inter & *Bilumnnm* seu Obilonnam: item in itinere à Mediolano per Alpes Graias Argentoratum, *Darantasiam* *Bergintrum* inter & *Casuariam* ponit. Avitus in homilia quadam, & Ennodius in Vita Epiphanii *Darantasia* quoque meminerunt. In veteribus Notitiis provinciarom & civitatum Galliæ nunc *civitas Centronum Darantasia* vocatur, in provincia Alpium Graiarum & Penninarum; nunc *civitas Centronum, id est Tarantasia metropolis*; modò *metropolis civitas Centronum, id est Tarantasia*, aliàs *Tarentasia*, & *Darentasia*. (ubi nonnumquam *Centronium* mendosè legitur) in priscis Conciliis *civitas Darantasiensis*, & *Tarantasia*. *Darantasia* Eginhardo in Vita Caroli Magni inter Metropoliticas civitates. Sincerum & incorruptum urbis nomen est *Darantasia*: quod non urbi modò, sed etiam toti tractui Alpino Centronum est attributum. Quippe & urbs ipsa in quibusdam tabulis *Tarantaise* vocatur, & regio Centronum *la Tarantaise*: quæ regio etiam *Tarentasia* dicitur in Divisione Regni Caroli Magni inter filios, ac inter *Moriennam* & *Montem Cinisium* media ponitur.

Nunc ea urbs metropolis sedes sub se duas habet, Sedunensem & Augustanam, ac plerisque à veteri aliqoo Monasterio *Monasterium* vocatur, sicuti Mimigarnaforda, urbs VVestfalorum, Episcopatûs sedes. Vulgò *Môtier* incolæ appellitant: quædam tamen tabulæ *Moustier en Tarentaise*, nonnullæ *Moustiers* exhibent, tamquam non *Monasterium*, sed *Monasteria* urbs Latinè appellanda sit. Si qua Moneto Sapaudo in rebus Sapaudiæ fides habenda est, *Darantasiam* sive *Monasterium* Isara dividit interfluitve.

Placidi Valentiniani Principatu, sedente Romæ Leone Episcopo Metropolis nondum erat, aut saltem non erat Darantasia, ut nec postea regnante in Italia Theoderico, Ostrogothorum Rege, anno Christi DXIII. Symmacho Romanam Ecclesiam regente. Quippe Leo PP. statuit, ut *Viennensis Episcopus vicinis sibi* IV. *oppidis præsideret, id est Valentia, & Tarantasia, & Genava, & Gratianopoli: reliqua verò civitates ejusdem provinciæ sub Arelatensis Antistitis auctoritate & ordinatione consisterent*: quod decretum domini Leonis Symmachus PP. Probo V. C. Consule confirmavit. Erat ergo tum Darantasia una de civitatibus provinciæ Viennensis, ac Viennæ subjecta: adeò alterius provinciæ, nimirum Alpium Graiarum & Penninarum caput atque metropolis esse non poterat. Certè inter Homilias Aviti invenitur quædam inscripta, *Homilia dicta in Basilica S. Petri, quam sanctus Episcopus Tarantasiæ condidit*: quæ homilia non exstat. *Sanctus Episcopus* est Alcimus Avitus Viennensium Archiepiscopus, qui Basilicam S. Petri condidit in urbe Darantasia, tum Viennensi sedi subjecta; ibique concionem ad populum habuit, ac ætate Symmachi Papæ floruit.

CENTRONES IN BELGICA.

Centrones, *Grudios*, *Levacos*, *Plenmosios*, *Gordunos* omnes sub Nerviorum imperio esse in libro V. scribit Cæsar. Centrones, *fortè nunc esse Cortracenses in Flandria diœceseos Tornacensis* ait Marlianus, *Grudios*, *Lovanienses*, *Lovanois* Nostris dictos; *Pleumosios*, *Flamingos* seu *Flandrenses* interpretatur, *sitos in Diœcesi Tornacensi*; Gordunos autem *Gandenses*, *les Gantois*. De his popellis Vigenerius, Becanus, & Hubertus Leodicensis, alii aliter sentiunt. Samson *Centrones* pro *Diœcesi Gandensi* accipit; *Grudios* pro *Bruxziensi* vel *Brugensi*; *Levacos* pro pago *Loevensi* inter Flandriam & Atrebates, *la Loëuve*, aut pro *VVasia* in Flandria, *le pays de VVaës*; *Plenmosios* pro Diœcesi Turnacensi; *Gordunos* pro agro *Cortoriacensi*. Gandam quæ vulgò *Ghens* dicitur, hodieque priorem partem nominis *Centronum* servaro idem ait; agrum Grudiæ, *la terre de Groude*, *Land Van Groëde*, in Diœcesi Brugensi *Grudiorum* appellationem ex toto retinere. Sed nihil est incertius, quàm ut Marliauns & Samson faciunt, in explicatione veterum locorum similitudinem nominum recentiorum sectari. Hinc errores sæpe pueriles orti, adeò ut quidam ante annos circiter CXXX. ea similitudine vocabulorum & ignorantiâ antiquitatis deceptus, *Centrones* Cæsaris in Belgica secunda *Saintron au Liege* esse crediderit, atque ita interpretatus sit: cùm locus iste in Tungris seu in Diœcesi Leodicensi, non à Centronibus ullis, sed à *S. Trudonis* Presbyteri Monasterio nomen acceperit, depositâ *Sarchinii* appellatione: nec uno verbo *Saintron*, sed duobus vocabulis *Saint Tron*, aliàs *S. Truden*, hoc est *Sancti Trudonis* vel *ad S. Trudonem* nuncupetur.

CENTULUM, ET DE FORESTISCELLA.

Richarius Presbyter in vico Centulo pagi Pontivi, in quo natus erat, Monasterium ac Basilicam exstruxit regnante apud Francos Dagoberto majore. Albinus qui & Alcuinus, in libro de Vita S. Richarii *Villam Centulam provincia Pontiva* appellat: Hariulfus Monachus in Chronico Centulensi nunc *Centulum vicum*, & absolutè *Centulum*; nunc *villam Centulam*, aut simpliciter *Centulam* vocat, & à loci nomine *Centulum Cœnobium*, ac *Centulense*. Vulgò nunc & vicum, & Monasterium à conditore ejus ac primo Abbate & præsente Patrono dicimus *S. Richarii*, vel *ad S. Richarium*, *Saint Riquier*. Est & locus in silva Crisciacensi, *Forestiscella* dictus à silva proxima atque Cœnobio, quò Richarius secessit, & ubi obiit: Vulgò *Forestmonstier*, id est Forestismonasterium. Abest à Centulo millia passuum decem: ibique

Richarius

Richarius in honore B. Mariæ Monasterium inchoavit: sicut refert Hariulfus. A capite pagi Pontivi in Ambianis Abbatisvillâ duabus leugis ad ortum versus Centulum opidulum & Monasterium distat, positum ad *Scarduonem* amniculum, *la riviere aux Cardons*, qui in Suminam devolvitur contra Abbatisvillam.

CERATE.

Gregorius Turonicus Episcopus in libri Historiæ x. capite ultimo scribit, *Euphronii Episcopi tempore Tauriaco, Cerate, & Orbiniaco vicis Ecclesias ædificatas esse.* Hic vicus Turonum *Cerate* ante annos MC. nomine indeclinabili appellabatur à Gallis, ut Condate, Bibracte: & nunc *Ceray* dicitur, uti Bibracte *Beuray*, Condate *Condé*: nec procul abest à fluvio Caro, & à vico Turonum Orbiniaco, *Orbigni*.

S. CERENICI CASTELLUM.

S. Cerenici castellum, vulgò *S. Celerin*, memorat Ordericus Vitalis in libro VIII. Historiæ, ponitque inter castella Damfrontem & Rupem Jalgeii: ubi nunc *S. Cenenicum*, nunc *castrum S. Cerenici*, interdum *castellum S. Serenici* illud appellat. Castrum est ad Sartæ fluminis ripam & ad ejus ac Sartulæ confluentes in Diœcesi Saiensi positum, Alentionem inter & Fraxinetum. *Scopulosum montem Sarta fluvius ex tribus partibus ambit, in quo S. Cerenicus Monachis Cœnobium fundavit, & Nonis Maii obiit*: sicuti scribit Ordericus Vitalis in libro laudato. Nomen hic locus habet à piissimo Abbate, qui ibi Monasterium exstruxit, & Prioratum quem vocant habet insignem, ac novo *S. Celerini* nomine, quàm veteri *S. Cerenici* appellatione multo est notior.

CERVIA.

In litteris anno MCXVII. datis *Cervia* memoratur, dicta ut existimo à cervis, quibus ager ejus & silva proxima abundabat. Castrum est in Hainoo, vulgò *Chieure* transpositis litteris dictum. Balduinus de Avesnis *Chienres* semel, ter & ampliùs *Chirue* appellat nomine ad *Cerviam* proximè accedente, litterâ c adspiratâ, & e in i converso. *Cirviam* quidam nuncupant. In litteris Rogeri Camaracensis Episcopi datis anno MCXXCIX. fit mentio *Alardi domini de Cimaco, Ægidii de Montibus, (Mons en Hainau) VValteri Cirviensis decani, Theoderici Avennensis Decani, (d'Avesnes)* & *Leonis Bavacensis Decani.*

CHARES FLUVIUS BELGICÆ.

Hic fluvius à Fortunato in libri VII. Carminum Carmine IV. *Chares* vocatur

Isara, Sara, Chares, Schaldis, Saba, Somena, Sura,
Seu qui Mettin adit de sale nomen habens.

Chara fluvius à Frodoardo nuncupatur in libri IV. Historiæ Ecclesiæ Remensis capite XXXIII. & in Chronici anno DCCCCXLVII. *Carus fluvius* in anno DCCCCLVI. *Charus fluvius* Sigeberto in rebus anni DCCCCLXXX. vulgò *le Chier*. Hic Montem Maledictum, *Montmedy*, Cavantiacum, *Chavanci*, Eposium pagi Vabrensis castrum alluit, ad VIII. milliarium à Monasterio basilicaque S. Martini, & Duciacum ad Prata, *Douzi les Prez*: ac demum Mosæ confunditur paullo infra Duciacum.

CHORA FLUVIUS ET LOCUS.

Chora fluminis & loci sæpe apud veteres scriptores fit mentio: quo nomine quod designaretur flumen, qui locus, nemo hactenus observavit. Animadverto ego *Choram* fluvium esse *la Cure*, qui in pago Nivernensi oritur, & Choram, *Cure*, Petrampertusam, Pierrepertuis, Viceliacum & Arciacum, ac Luciacum alluit, ac duodecim ferè leugas emensus, apud Crebennum in Icaunam labitur. Meminit ejus fluvii & ejus vici Jonas Monachus ante annos mille in libro de Vita S. Columbani Abbatis quem MS. legi. *Egressus* (inquit) *vir Sanctus Luxovio Monasterio, per urbem Vesontionum & Augustidunum ad Avallonem castrum pervenit: deinde ad Choran fluvium properans, ad domum cujusdam nobilis & religiosæ feminæ* Theudemundæ *pervenit: eademque die ad vicum quem Choran vocant venerunt: exin Autissiodorum properavit.* Principatu Ludovici Pii, & Caroli Regis ejus filii, qui Calvus cognominatur, *felicis memoriæ Gerardus Comes cum pia conjuge Berta, ob timorem Dei & sui suorumque salutem, Monasterium supra Choram fluvium in proprio & liberrimo alodio suo construxit, & congregationem famularum Dei ibi constituit. Sed cùm propter crebras irruptiones Saracenorum,* (Nortmannorum paganorum, & Hungarorum vult dicere) *præfatum Monasterium pene fuisset subversum, reædificatum est illud ab eodem Comite in adjacenti monte sive castello Viceliaci, ac feminino sexu commutato, servorum Dei primus ibi effectus est Abbas Eudo*, ut ait Hugo Pictavinus in libro III. Historiæ Viceliacensis Monasterii, quam sub Guillelmo Abbate Viceliacensi cujus erat Notarius, anno D. MCLXVII. absolvit. In priscis Gestis Episcoporum Autissiodurensium à Labbeo vulgatis *villam super fluvium Chora positam Campaniam nomine* reperio, in Desiderio Antistite.

Chora locus est ad flumen *Choram* positus, à quo & appellationem traxit, cujus loci Ammianus Marcellinus meminit his verbis: *Aliis per Sidolencum & Choram iri debere firmantibus:* Meminit & Notitia provinciarum Imperii Romani. *Præfectus Sarmatarum Gentilium à Chora Parisios usque*; scilicet per ripas Choræ, Icaunæ, & Sequanæ. Meminit suprà & Jonas. In Chronico Viceliacensi reperio epistolam Eugenii PP. ad G. Episcopum Lingonensem, in qua *R. de Domitiaco & I. de Chora Presbyteri* nominantur: qui sunt vici alter alteri proximi, ille *Dommeci* dictus, hic *Cure* nomine fluminis cui insidet appellatus, in Ducatus Nivernensis pagique Autissiodorensis confinio. Ibidem idem Eugenius G. *Abbati de Chora* scribit, à quo ablatam Pontio Abbati Viceliacensi villæ Prisciaci decimam cum parœciali jure ait: ad Abbatem etiam Reguiaci aliam epistolam mittit his verbis. *Controversiam quæ inter dilectos filios nostros Pontium Vizeliacensem & G. de Chora Abbates agitari dignoscitur, discre-*

tioni tuæ audiendam terminandamque committimus. *Chora vicus* vocatur in Historia Episcoporum Autissiodorensium à Labbeo publicata, in Tetrico Episcopo; & alibi in eadem Historia *Core vicus*. Chora & Viceliacum Monasteria, vel (ut usitato vocabulo utar) Abbatiæ Diœcesi Augustodunensi contribuuntur.

Hic vicus *Chorn*, vulgò *Cure* dicitur, appellatione cum fluvio suo communi, & Monasterio veterrimo hodieque insignis est.

CIMACUM.

Cimacum memorant litteræ anno MCXLVIII. datæ, qui locus est in Ducatu Lucihburgensi, olim Comitatus, nunc Principatus titulo insignis, ad Crovios Areschoti Duces pertinens, & adsidet capiti amnis, qui Mariæburgum & vicos aliquot præterlapsus, in Mosam defluit inter Caroli Montem & Fumacum. Vulgo dicitur *Chimay*, alias *Cimay*; ut Turnacum *Tournay*, Camaracum *Cambray*, Cortoriacum *Courtray*. *Cimiacum* vocant litteræ Nicolai Cameracensis Episcopi anno MCXXXVIII; *Cimacum* aliæ plurimæ meliùs; *Chimacum* quædam. Cimacensis Ecclesia vetus S. Monegundis nomine censetur, Canonicosque babet, ut priscæ tabulæ Monasterii Clarifontis docent.

CIPPIDUM.

Cippidum, cujus loci in actis Concilii Dusiacensis fit mentio, *Suippe* quidam interpretantur, aliqua similitudine nominis adducti. Quos ego falli existimo. A flumine enim Suppia locus Suppia nomen accepit. Cippidum igitur arbitror esse municipiolum, quod vulgò *la Cheppe* vocatur, & est positum ad rivulum vel amniculum in Vidulam effluentem.

CISOMAGUS.

Gregorius in capite ultimo libri X. Historiæ Francicæ scribit, *Martinum* Episcopum Turonicum *in vicis Alingaviensi, Solonacensi, Ambaciensi, Cisomagensi, Condatensi, Tornomagensi, destructis delubris baptizatisque Gentilibus Ecclesias ædificavisse.* Cisomagum *Chisseau* ad Carum flumen, Solonacum verò *Sonnay* vicum inter Andriam & Clasiam amnes medio loco positum interpretatur Maannus in sua Metropoli Turonensi. Solonacum *Senny* malim exponere, qui est locus proximus Castro Rainaldi. Nam Condate *Cande* esse, & Tornomagum *Tournon* nemo nescit.

CISTERTIUM.

Cistertium est in finibus Æduorum seu in Diœcesi Cabillonensi pagoque Belnensi, loco nemoroso ac silvestri lacubusque ac fontibus abundante situm, vulgò *Cisteaux* dictum. Quidam *Cisteaux* scribere malunt, & *Cistertium* à *cisternis* deducunt, tamquam locus aquosus cisternis egeat, aut tamquam *Cistertium* ex *cisterna* fieri lex analogiæ patiatur. *Cistertium* recentiores *Cistercium* vocavere t in c mutato. Hermannus Monachus de Miraculis S. Mariæ Laudunensis ad Bartholomæum Episcopum libri III. capite VII. *Cistellense Cœnobium* semel atque iterum vocat. Nomen autem Latinum est *Cistella*, ex quo factum *Cisteaux*. Hic locus anno MXCVIII. aut sequenti Ordinis Cistertiensis caput esse cœpit, ex quo Robertus Abbas Molismensis ibi illustre Monasterium exstruxit.

Cistertii propagines sunt Firmitas, Pontiniacum in Autisiodorensi pago, quod anno MCXIV. statutum est, Clara Vallis, Morimundus in finibus Lingonum.

CITHARISTA PROMUNTORIUM.

Mellæ inter Olbiam & Massiliam est *Citharistes* in Gallia Narbonensi: Plinio inter Athenopolim Massiliensium & Massiliã Græcorũ Phocensium fœderatã *promuntorium nomine Citharista* portus: Ptolemæo inter Olbiam & Tauroentium *Citharista promuntorium* sic. *Varus fluvius, Antipolis Deciatium. Forum Iulium ad Argentei ostium, Olbia, Citharista promunt. Tauroentium, Massilia, Maritima Avaticorum colonia, Rhodani ostia.* Contrà Æthicus Citharistam Massiliæ facit Taurento propiorem; *à Telone Martio Taurento portus* M.P. XII. *à Taurento Carsicis portus* XII. *à Carsicis Citharista portus* XVIII. *à Citharista Portu Mines positio* VI. *à Portu Mines Immatras positio* XII. *ab Immatris Massilia Græcorum portus* XII. &c. Æthici ordinem sequi quàm Ptolemæi malim. Inter Carsicos igitur, vulgo *Carsis* aut *Cassis*, & Portum Mines vel Portum Hemines positionem (*Portmiou*) erat Citharista, cujus nunc nomen est obscurum. Alia est planè *Citharista parœcia* in territorio Arelatensi sita, vel *Citharistana parochia*, in epistola I. Zosimi ad Episcopos Galliæ, & in Vita S. Cæsarii Arelat. Episcopi memorata. Athenopolis autem Massiliensium, quam Mella Foro Julii & Olbiæ; Plinius Foro Julii & Citharistæ mediam interponit, videtur esse Grimaltium vel Grimaldum, *Grimaut*, quod opidum sinui Samblacitano nomen suum dedit.

Ceterùm Gassendus Citharistam, *cap de Cerciech* promuntorium Teloni proximum, coralio insigne interpretatur, alias *cap Cerebrech*: quem graviter falli Æthicus suprà laudatus apertissimè indicat, quum docet à Telone Martio Citharistam portum & promuntorium abesse millia passuum XLII. à Carsicis XVIII. tantùm. Dicerem Citharistam esse Ceirestam, *Ceireste*, nisi Ceiresta inter Taurentum & Carsicos sita esset: qui Citharistæ situs non convenit, magis Taurento & Carsicis ad Massiliam accedenti.

CLARAVALLIS.

Claravallis, *Clervaux*, nobile est Monasterium in agro Lingonum ad flumen Albam, quod à situ nomen invenit. Guillelmus Abbas in capite V. libri I. de Vita S. Bernardi, cujus æqualis fuit, locum ita describit. *Erat Claravallis inter opaca silvarum & vicinorum hinc inde montium angustias locus in territorio Lingonensi non longè à fluvio Alba, antiqua spelunca latronum: quæ antiquitùs dicebatur vallis absinthialis, seu propter abundantis ibi absinthii co-*

ptam, seu ob amaritiem doloris ibi incidentium in latrones. Huic loco vasta solitudinis Stephanus Abbas Cisterciensis Bernardum, & Fratribus quos unà misit, præfecit Abbatem.

CLASTRIS.

Frodoardus in Chronico anno DCCCCXLIV. *munitionem Rodulfi nomine Clastris, sitam in pago Veromandinse*, à filiis Heriberti *proditione captam* esse scribit: quæ est uti arbitror *Clary* ad flumen Suminam prope Partonam in Veromanduis.

CLAUSA VALLIS.

Petrarcha *Clausam Vallem* non semel memorat, locum collibus circumclusum atque abditum, fonte admirabili, & capite Sulgæ fluminis nobilem. Vulgò *Vaucluse*, aliàs *Valcluse* Provinciales vocitant.

Paschalis PP. II. in litteris anno MCVI. *in Bisuntino Episcopatu Monasterium Vallis Clusa* memorat. Est ergo *Vallis Clusa* in Sequanis Belgicæ: est & *Vallisclausa* seu *Clausavallis* in Cavaribus provinciæ Viennensis.

CLENUS FLUVIUS.

Clenum flumen in libri IX. capite XLI. Gregorius Turonicus Episcopus; *fluvium Clinnum* Gesta Francorum in capite XVII. & Rotico; *Glinnum* Hincmarus in Vita Remigii vocat: tabulæ Ecclesiæ Pictavensis *Clennem* fluvium nuncupant. Vulgò dicitur *le Clain*: quem Vingenna *la Vienne* recipit, paullo pòst Crosam *la Creuse*, minore Crosa & Varrimpâ (*Gartempe*) auctum accepturus, ac tum demum in Ligerim lapsurus. Sidonii in enumeratione fluminum verba sunt hæc,

Clitis, Elaris, Atax, Vacalis.

Ex quibus *Elaris* quidem est Elaver, *Aliter* Nostris dictus; *Clitis* autem si Massono creditur est Clenus. Et Massono quidem plerique accedunt. Ego totus ab eo dissentio. Quippe si flumen Pictavorum designare Sidonius voluisset, non *Clitim* novo & corrupto nomine appellavisset, sed *Clenum* aut Clinnum ut ceteri, atque ita scripsisset

Clenus, Elaris, Atax, Vacalis.

Certè *Clitis* pro Cleno dici haberique non pòtest, cùm t in n aut invicem n in t Latini convertere non soleant.

CLICCHIO.

Legi litteras datas anno MCV. *coram Gaudino de Clicchione, Mormanno de Monte Rebelli*, &c. *Clichionem* aliæ litteræ vocant. Legi & alias recentiores, ex tabulario Fontis Ebraldi prolatas, in quibus *Gauterius de Clichone* & Serra ejus conjux communem filiam Robergam Deo & Roberto de Arbrissellis offerũt. Hoc castrum *Clicchio* situm est trans Ligerim in finibus Pictonum, ad fluvium Sepatim, qui apud Namnetas Ligerim auget; & tamen unà cum proximo pago Ratiarensi, qui similiter trans Ligerim jacet, Britanniæ attribuitur, ac vulgò nuncupatur *Clisson*, tametsi *Cliçon* scribi malim. Ab eo *pagus* exiguus *Clicchionensis* nomen accepit, *le Clissonois*. Clicchionis dominus fuit, locique cognomen tulit Olivarius, Regis Francorum Caroli VI. Comes stabuli, Magisterve militum.

CLIMICIACUM.

Opidum est in agro Nivernensi ad flumen Icaunam Climiciacum, *Clamecy*, quod in Historia Viceliacensi *Climiciacum* & *Clemiciacum* appellatum reperio. Gaufridus Monachus Claravallis, qui Bernardi discipulus ac Notarius fuit, in capite IV. libri IV. de Vita B. Bernardi Abbatis Claravallensis *castrum Clamiceium* nuncupat, & in Diœcesi Autessiodurensi, hoc est in veteribus finibus Senonum positum fuisse indicat hisce verbis. *In eodem itinere, & in territorio eodem* (id est *in territorio Autissiodorensi*, cujus paullo antè mentio erat facta) *Girardus quidam Clericus ex castro cui nomen est Clamiceium*, &c. *Clamiciacum* alii vocant. Litteris Philippi Francorũ Regis datis anno MLXXVIII. *Gauterus de Clamiciaco* subscripsit. Gesta Episcoporum Autissiodurensium à Labbeo edita *Clamiciacum* etiam nuncupant. Proximus est Climiciaco *Episcopatus Bethleemitanus*, *l'Evesché de Beth-leem*, de quo Coquillius retulit: qui & ait Climiciacum opidum esse ad Beuvronis & Icannæ confluentes, qui Icauna ibi primùm sed non toto anno navigabilis sit.

CLIVUS.

Hic locus, qui nunc Ducatus est caput, nunc *Clivus* Latino nomine à situ nuncupatur in veteribus litteris; nunc *Cleva*; nonnumquam *Cleve*. In litteris anni MCXXXVIII. *Arnoldus Comes de Clivo*; in litteris anni MCXLV. N. *Comes de Clivo*; in litteris anni MCLVII. *Henricus Comes de Cleva* memoratur; in litteris datis anno MCLXXI. *Theodericus Comes de Cleve*. *Clivum* alii, quidam *Clivium* sed recentiores nuncupant, vulgò *Cleves*, incolas Clivenses *les Clevois*.

CLVENSE CASTRVM.

Aimoinus de Miraculis S. Benedicti scribit, *Giraldum Cluensis castri dominum, & Hugonem Gargelensem*, vel potiùs *Gargelessensem Salense castrum* ab Ademaro captum recepisse, quem *Hugonem dominum castri quod Gargilissa* dicitur, idem vocat. *Cluense castrum* vulgò nunc appellatur *Cluis* in Biturigibus Cubis, Lemovicibus proximum.

CLVNIACVM.

Cluniacum vicus erat ad fluvium *Graunam* in Comitatu Matisconensi, ubi VVillelmus & uxor ejus Ingelberga Monasterium exstruxerunt, quemadmodum litteræ VVillelmi ipsius docent. Benedictus Papa VIII. in epistola ad Burgundiæ Aquitaniæ & Provinciæ Episcopos, *Cluniacense Monasterium olim à VVillelmo, nobilissimo Aquitanorum Principe* (id est Duce) *in pago Matisconensi constructum* esse scribit; at Rodulfus Glaber *à Bernone* Balmensi Abbate *jussu VVillelmi Pii, Aquitanorum Ducis super Graunam fluviolum* cõditum fuisse asserit. Vulgò *Cluny* dicitur, Ordinis Cluniacensis caput. Grauna autem vel Graona, *la Grône*, Clunia-

cum, Brancidunum *Brancion*, & Firmitatem præterfluit, & supra Tinurtium in Ararim devolvitur. *Cluniacum* alius à *cluendo*, id est a crescendo, aut à *declivitate* & humilitate loci; alius à *clunibus* & *acu* ridiculè deduxerunt: ut *Gemoticum* ex *gemmis*, *Cormaricum* ex *corde mœrito* seu tristi factum esse quibusdam placuit. Sed omnino *Cluniacum*, nomen est Celticum vel Gallicum loci in Celtica: quo nomine urbs est in Celtiberia *Clunia*, Plinio & Ptolemæo Æthicoque in Itinerario memorata. Gallorum porrò & Hispanorum ac Britannorum eandem fuisse linguam credit Cluverius: cui tamen minimè accedo, cùm ipsos *Belgas*, *Aquitanos & Celtas linguà inter se differre* asserat Cæsar.

In tabula Peutingeriana à Mediolano per Alpes Cottias Gesoriacum occurrunt *Lugdunum caput Galliarum*, *Ludna*, *Matisco*, *Tinurtium*, apud Æthicum *Lugdunum*, *Asa Paulini* M. P. xv. *Lunna* xv. *Matisco* xv. *Tinurtium* xviiii. Hanc *Lunnam* aut *Luduam fortè* esse *Cluny* ait Simlerus, nescio qua nominis similitudine deceptus: cùm Lunna sit potiùs Bella Villa, *Bello-Ville*, in pago Bellojocensi non procul ab Arari Lugdunum inter & Matisconem posita, sed Matisconi propior: cui situs non convenit Cluniaco, inter Lugdunum & Matisconem minimè sito.

Monachus ignoti nominis, sed vetus in libello de Vita S. Odilonis Abbatis Cluniacensis scribit, Odilonem apud Cluniacum claustrum exstruxisse, *columnis marmoreis, ex ultimis partibus Provinciæ per rapidissimos Durantiæ Rhodanique cursus non sine magno labore advectis, mirabiliter decoratum.* Hodieque sunt in Provincia marmorum fodinæ, sed neglectæ.

CODICIACUM.

Castrum Codiciacum, Silvaco proximum, in Diœcesi Laudunensi, *Couci*, Hincmarus in libro de Vita B. Remigii, ac Frodoardus in Historia Ecclesiæ Remensis & in Chronico commemorant: è quibus Frodoardus *Codiciacum Episcopii Remensis castrum* in rebus anni dccccxxvii. appellat. Recentiores *Coceium*, atque *Coteium* ac *Cociacum* nuncupant. Paschalis quidem in litteris anni mc. *Cunsiacum* refert, in aliis litteris ann mcia. *Cousiacum*; *S. Petrum de Cuusiaco* inter Prioratus Cluniaco subjectos memorans; *Cuciacum* Philippus Franc. Rex in litteris anni mlxxvi. Ludovicus Francorum Rex in Privilegio anni mcxix. similiter *Cousiacum*, ut & Honorius PP. in Privilegio anni mcaav. Sed hic locus est in Diœcesi Suessionensi, & nuncupatur *Coincy*.

COETNUS FLUVIUS.

Coëtnus fluvius vocatur à VVillelmo Brittone in libro viii. Philippidos, qui Normanniam à Britannia, Abrincatuos à Dolensibus dividit, & Fulgerias ac Pontem Ursionis alluit, ac paullo infra eum locum in Oceanum effluit: vulgò *Coësnon*, aut *Coynon* Nostri appellitant. Versus Brittonis Armorici de Coetno talis est.

Abrincos,
Finibus à Britonum quos separat unda
Coëtni.

Cosnun nuncupatur hic amnis in Vita S. Judoci Presbyteri ante annos circiter dccc. scripta his verbis. *Pergentibus eis, ventum est ad fluvium quemdam qui dicitur Cosnun: quo citiùs transito, promoventes inde venerunt ad civitatem, qua dicitur Abrincatis.* Videretur potiùs ibi scribi oportere *Cosnun*, id est Cosnon vel Cosno.

COLERENSIS PAGUS.

Pagus Colerensis in extremis Austriæ finibus fuit, proximusque pago Sugintensi. Memoratur à Fredegario in libro v. Chronici, à nobis ignoratur.

COLONIA AGRIPPINA VBIORVM.

Ubiorum fuit civitas ampla atque florens, ut est captus Germanorum, propterea quod Rhenum attingunt, & propter propinquitatem Gallicis sunt moribus assuefacti. Hos Suevi vectigales sibi fecerunt, & multo humiliores infirmioresque redegerunt; ut Cæsar in libro iv. scribit. Idem tradit, Ubios *qui uni ex Transrhenanis ad ipsum legatos miserant, amicitiam fecerant, obsides dederant, magnopere orasse ut sibi auxilium ferret, quod graviter ab Suevis premerentur*: eosdem postea *legatos ad ipsum misisse, qui docerent, neque ex sua civitate auxilia contra ipsum Treviris missa, neque ab se fidem læsam*: quorum satisfactionem acceperit.

Postea ex Germania in Galliam traducti sunt à Romanis, ex dextra ripa Rheni in sinistram. Quare Plinius & Tacitus Germaniæ Gentibus quæ in Gallia Belgica Rhenum accolunt, *Ubios & Coloniam Agrippinensem* adnumerant. Transisse autem in Galliam videntur, propterea quòd assiduas Suevorum incursiones ampliùs ferre non poterant: quæ antea Usipetibus & Tencteris causa fuerat Rheni transeundi. Ubios Rhenum transgressos avus Agrippinæ Agrippa in fidem suam accepit.

Claudii conjux Agrippina, filia Germanici, Neronis mater *in oppidum Ubiorum in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci imperavit: cui nomen inditum ex vocabulo ipsius*: ut ait Tacitus in libro xii. Annalium. Hinc *Colonia Agrippina Ubiorum* dicitur in nummo Claudii Aug. *Colonia Agrippina* in nummo Neronis; *Colonia Agrippina Ubiorum legionis* xix. in nummo Vitellii; *Colonia Agrippina* in Itinerario Æthici, & in Carmine xia. libri iii. Fortunati; in veteri inscriptione quæ Beneventi visitur, *Colonia Claudia Augusta Agrippinensium.*

Quidam ab Agrippina Coloniam Agrippinensem rectiùs dici quàm Agrippinam existimaverunt. Certè à Plinio nuncupatur Ubiorum *Colonia Agrippinensis* in provincia Belgica ad Rhenum inter Vangiones & Gugernos; ab Tacito quoque in libro i. Historiarum semel atque iterum *Colonia Agrippinensis*, necnon *Colonia Agrippinensium*, uti ab Hugone Floriacensi, in libro iv. *Colonia Agrippinensium*; à Sulpicio Alexandro & *Agrippinensis Colonia.*

Ab ceteris modò *Agrippinensis* vel *Agrippina*, modò *Colonia* absolutè appellatur. Claudius Ptolemæus *Agrippinensem* vocat, ac in

inferiore Germania ponit : *Agrippinam* quoque simpliciter tabula Theodosiana seu Peutingeriana ; Æthicus similiter *Agrippinam*, & *Agrippinam civitatem* ; Ammianus Marcellinus in *Germania secunda Agrippinam, civitatem amplam atque copiosam.*

In Itinerario Æthici *Colonia* dicitur absolutè, & *iter à Castello* Morinorum *Coloniam* millium passuum CLXXII. designatur. In priscis Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ eadem urbs nunc *civitas Agrippinensium metropolis Colonia*, in provincia Germania II. nunc *metropolis civitas Agrippinensium, id est Colonia* nuncupatur : in Notitia omnium veterrima *metropolis civitas Agrippinensium* ; Gregorio Episcopo Turonico in libro II. *Colonia civitas*, in libri VI. Historiæ Francicæ capite XXIV. *Agrippinensis civitas, qua nunc Colonia dicitur.* Fortunati in libro IX. Carmen XIX. *ad Charentinum Episcopum Colonia* inscribitur. Fredegarius etiam *Coloniam* semper appellat. Quare fallitur auctor Gestorum Francorum, quum ait regnante Childerico Chlodovei patre, cepisse Francos *Agrippinam civitatem super Rhenum. vocavisseque Coloniam, quasi coloni in ea habitarent.* Multo enim ante Childericum ætate Æthici jam *Colonia* nuncupabatur : nec à Francis, sed à veteranis seu militibus Romanis emeritis Principatu Claudii Aug. eò deductis hoc nomen κατ᾽ ἐξοχὴν accepit. Vt omittam Francos Gentem Germanam, si nomen urbi imposuissent, nomen utique Germanicum, non Latinum ei imposituros fuisse.

Igitur *Colonia Agrippina* vel *Agrippinensis* dicta est, Colonia Agrippinæ : sicuti *Colonia Traiana* quæ ab urbe Colonia Agrippina millia passuum LIV. aliàs LXVI. abest, dicta est colonia Traiani Aug. *Colonia Iulia paterna Narbo Martius* appellata est colonia Julii, patris Augusti.

Quoties autem *Colonia* vocatur, subauditur Agrippina vel Agrippinensis ; quotiescumque nuncupatur *Agrippina* aut Agrippinensis, subauditur invicem Colonia.

Agrippinenses ab auctore sua communi nomine dicti sunt cùm Vbii, priores orbis incolæ, tum veterani jussu Agrippinæ ibi collocati ; à recentioribus *Colonienses*. Est enim hæc urbs colonia militaris, prima ab origine semi-Germana, & semi-Romana seu semi-Italica : quæ hodieque Coloniæ nomen servat. Vocatur quippe à Germanis *Köln* aut *Cölen* truncatâ appellatione Coloniæ, à Nostris *Cologne.*

Coloniæ Agrippinæ suum fuit Capitolium, ut Narboni Martio, aliisque in Gallia coloniis Romanis. Nam cives Romani loca præcipua urbis Romæ, tanquam matris ex qua orti erant, in coloniis suis videre concupiscebant. Certè Plectrudis Pippini Ducis Francorum conjux, Coloniæ Agrippinæ illustre puellarum Monasterium in Capitolio exstruxisse, ibique in Basilica B. Mariæ sepulta esse dicitur. Locum scriptores Germani vocant *Monasterium S. Mariæ in Capitolio, Ecclesiam B. Mariæ in Capitolio.*

COLONIA EQUESTRIS.

Quæ Plinio *Colonia Equestris* in Belgica, eadem Ptolemæo *in Belgica* quoque Ἐκουεστρὶς *Equestris urbs Sequanorum* dicitur. Si tamen Helvetii hinc monte Jura à Sequanis, inde lacu Lemano & flumine Rhodano à provincia Romana sive Gallia Narbonensi dividuntur : si præterea *extremum opidum Allobrogum est, proximumque Helvetiorum finibus Geneva, ex eoque opido pons ad Helvetios pertinet*, ut J. Cæsar in libro I. scribit : videri potest Colonia Equestris ad Helvetios potiusquàm ad Sequanos pertinere, & illis magis quàm his attribuenda esse. Est enim inter Juram & Lemanum ad lacum ipsum posita, & à ponte Genevensi VI. millibus passuum distat. Certè quum à Plinio enumerantur in Belgica *Sequani, Raurici, Helvetii, Colonia Equestris & Raurica*, ex eo ordine colligitur, (ni fallor) Coloniam Equestrem Helvetiorum esse, ut Colonia Rauriça sit Rauricorum. Nec mirum, à Ptolemæo *Equestrem* Sequanorum urbibus adnumerari, qui & Aventicum Sequanis eisdem attribuat, Gentis Helvetiæ caput, & *Aventicum Helvetiorum* ob id olim à multis cognominatum.

In tabula Theodosiana seu Peutingeriana *Colonia Equestri* nuncupatur, & ponitur *Genavam* inter & *lacum Losonna* sive lacum Losannensem, id est inter pontem Genevæ ac Losannam quæ Lemanum lacum attingit. *Equestres* in numero plurali vocat eam coloniam Æthicus MS. in Itinerario hisce verbis, in itinere à Mediolano per Alpes Graias Argentoratum. *Darantasia* M.P. XVIII. *Casuaria* XXIV. *Bautas* XVII. *Equestribus* XVI. *lacu Lausonia* M. P. XX.

Colonia Equestris ante Plinii ætatem deducta est haud dubiè, cùm ipse ejus meminerit : sed quando, aut à quo, cujusve jussu deducta sit scire non possumus. Fortè ab emeritis equitibus Sequanis ibi collocatis *Equestris* nomen accepit. Nam ut ait Lucanus

> Optima Gens flexis in gyrum Sequana frenis.

Et *Epomanduodurum* in Sequanis ab equis cognominarunt Galli, ut & *Eporediam* in Italia Transpadana.

Antequàm colonia Romana fieret, & nomine Romano donaretur, Gallico nomine nuncupabatur *Noiodunus*, vel *Nividunum* : & sic novam ac externam appellationem accepit, ut veterem ac domesticâ propriamque non deponeret. Certè utrumque urbis nomen servant Notitiæ Galliarum. In primis in veterrima Notitia provinciarum & civitatum Galliæ vocatur *civitas Equestrium Noiodunus*, & inter civitates provinciæ Maximæ Sequanorum secundum locum tenet : in aliis Notitiis nunc *civitas Equestrium Nividunum* ; nunc *civ. Equestrium Nividunus* vel *Nevedunus*, aut etiam *Novidunus* ; nonnumquam *civ. Equestrium Novionus. Noviodunum* igitur vel *Noiodunum* primò dixere Galli, deinde *Nividunum* : hodieque Germani *Neüs* vocitant, Nostri *Nion* : ut Cluverius, Scaliger, Guillimannus ac ceteri rectè existimant. Vitam S. Romani Abbatis Jurensis quidam ejus discipulus scripsit, in qua *Nugdunensis municipii* meminit, id est Noiodunensis vel Nividonensis. Ab Noioduno vel Noviodune quod est opidum ad Lemanum lacum, ager & Conventus Noiodunensis nomen habet, *le Baillage de Nion.*

Miræus ac Chifletius aiunt ibi olim Episcopatum fuisse, cujus sedes postea Belicam translata sit. Sed eam translationem sedis, si tamen vera est, planè vetustissimam esse convenit: cùm *Vincentius Episcopus Ecclesiæ Belicensis* Concilio Parisiensi II. regnante Childeberto Chlodovei filio, & Concilio Lugdunensi II. Indictione v. anno Guntchramni Principatus VI. Christi DLXVII. interfuerit atque subscripserit. Veram translationem hanc esse, aut olim in colonia Equestri cathedram Episcopatûs ullam exstitisse, credere me prohibet altum Historiæ Ecclesiasticæ ac præsertim Conciliorum Gallicanorum silentium, quorum in subscriptionibus nullus usquam reperitur *Episcopus Ecclesiæ Coloniæ Equestris*, aut *Episcopus Ecclesiæ Noiodunensis*, vel *Nividunensis*.

COLONIA TRAIANA.

Colonia Vlpia Traiana in nummo Vlpii Traiani Aug. ab auctore suo dicitur, quæ à ceteris *Colonia Traiana*, & *Colonia Traiani* nuncupatur, nonnumquam & *castra Vlpia*. Onufrius Panuinius *Coloniam Augustam Vlpiam Traianam* perperam vocat, quasi Ptolemæum atque Æthicum secutus: ex quibus Æthicus (ne de Ptolemæo loquar) Augustæ cognomen ei non tribuit, ac ne Vlpiæ quidem. *Coloniam Traianam Burginatium* inter & *Vetera* ponit tabula Peutingeriana, à Burginatio XL. aut veriùs IV. à Veteribus XIII. millibus distantem. Æthicus quoque inter Vetera & Burcinatium *castra Vlpia leg.* XXX. id est legionis Tricesimæ collocat; & in itinere à Lugduno capite Germaniarum Argentoratum, *Coloniam Traianam* inter *Burginatium* & *Vetera*. Ex quo intelligitur *Coloniam Traianam* & *castra Vlpia* apud Æthicum unius ejusdemque loci nomen esse, à Colonia Agrippina LIV. passuum millibus distantis: ubi legio Tricesima Vlpia Victrix, Dioni & veteribus inscriptionibus ac Ptolemæo etiam nota hiemavit circa Constantini Maximi Principatum, quæ antea ut Ptolemæus docet, in castris Veteribus fuerat. A legione XXX. Vlpia nomen habent *Tricesimani intra Gallias*, Ammiano in libro XVIII. & in Notitia Imperii Romani memorati.

Coloniam Traianam ab hibernis legionis Tricesimæ Romani dixere *Tricesimam*, & *Ob-Tricesimam*, id est ad legionem Tricesimam: quod miror à nemine hactenus esse observatum. Certè Ammianus Marcellinus in libro XVIII. eam commemorat his verbis. *Castra Herculis, Quadriburgum, Tricesima, Novesium, Bonna, Antunnacum, Bingio*: ubi codex Regius scriptum habet, *castra Herculis, Quadriburgum, Tricensima, Novesio, Bonnu, Antennacum.* Tricensimum & trigensimum sæpe pro tricesimo, vicensimum pro vicesimo scripsere veteres. Idem de eodem loco in libro XX. sic refert, *Obtrigensimam opidum* vocans. *In Germania secundũ Obtrigensimũ opido propinquabat.* Ita in codice Regio optimæ notæ scriptum reperio, cùm in vulgatis Ammiani libris legatur, *Obtricensi Mosu opido provinquabut*: quorum verborum nullus aut potiùs malus est sensus. Quod enim est *Obtricense Mosæ opidum*, vel *Obtricum Mosæ opidum*? Quis umquam aut usquam opidi hujus meminit? Quis veterum ita locutus est? Quis *Mosu opidum* vocavit, quod ad Mosam esset?

Coloniam Traianam nunc *Kellen* vocitari scribit Cluverius in libri II. de Germania antiqua capite XVIII. *Keulen* aliàs, & vicum esse Cliviæ Ducali opido proximum. Josias Simlerus *Castra Vlpia* Cliviam ipsam esse credit, *Cleve* vulgò dictam. Castra autem Vlpia eadem sunt quæ Colonia Traiana, ut suprà docuimus.

COLONIA VILLA.

Conventus habitus est *in villa quæ dicitur Colonia anno* IV. *regni domni Caroli Gloriosi Regis*, Christi DCCCXLIIII. uti omnes sciunt. Hæc villa vulgò *Couleine* vocatur, & sita est prope urbem Cenomanorum.

COLUMBÆ.

Columbæ, vulgò *Coulons*, locus est in Carnutina Diœcesi, Monasterio veteri insignis Monachorum Regulam Benedicti sequentium. Hic vicus nomen accepit ab avibus columbis, quibus abundabat, ut vicus in pago Parisiaco *Columbæ* dictus, *Coulombes*, ad Sequanam sinistrum inter Curvam Viam & Nemtodorum.

COLUMBARIA.

Vicus fuit quondam in saltu pagoque Brigensi ad flumen Mucram, à multitudine columbariorum dictus *Columbaria*: qui licèt pridem castellum aut etiam municipium evaserit, columbariaque sua caussam veteris appellationis pridem amiserit, priscum tamen retinet hodieque nomen, & Columbaria nuncupatur, *Coulomiers*, Moustreletio *la ville de Coulombiers en Brie.* In epistola quadam Innocentii Papæ III. *Columberia* dici reperio, cujus nominis multa sunt loca in Gallia, & multi vici.

Est & locus *Columbarius* vel *Columbarium* in Arvernis, in quo Præjectus Arvernorum Episcopus xenodochium ædificavit, ubi semper viginti ægroti curarentur; rebusque illud omnibus ac medicis instruxit.

Nec omitti convenit *Columbarium* in finibus Sequanorum, quod Colmariam vulgò appellant, *Colmar*: cujus incolæ Columbarienses à Nostris dicuntur, *Columbrenses* à Monacho Gallensi in libro II. rerum gestarum Caroli Magni. *Opidum*, necnon *villam Columbariam* passim vocat Richerius Monachus in Chronici Senoniensis libri V. capite XIII. incolas *Columbarienses*.

COLUMNA VICUS IN CARNUTIBUS.

Columnam Aurelianensis urbis vicum vocat Gregorius noster, in libri III. capite VI. id est pagi Aurelianensis villam; Aimoinus mendosè *Calumniam*, in qua Sigismundus Burgundionum Rex cum conjuge & duobus maribus liberis jugulatus, ac in puteum dejectus est anno Christi DXXIV. Hæc villa seu vicus quibusdam, in primis Falcero viderur esse *S. Simon*, quasi *Sancti Sigismundi* nomen retinens truncum. Aliis forsitan potiùs videbitur esse vicus

ei proximus, vulgò dictus Columella, *Colonmelle*, id est parva Columna, in pagi Aurelianensis Belsæque confinio: vel certè *Coulmiers*, quæ est Ecclesia seu parœcia cum vico Columellæ vicina: cui postremæ sententiæ Carolum Cointum in Annalibus Ecclesiasticis Francorum accedere video. Posteaquàm hæc scripseram, venit in manus meas Chartularium Aurelianensis Ecclesiæ S. Crucis, in quo legi litteras Leonis Papæ VI. ad Ansaldum Aurelianorum Episcopum scriptas anno Pontificatus ipsius tertio, Indictione XI. litteras Benedicti Papæ VII. ad Arnulfum Aurelianensem Antistitem, Hugonis Ducis Francorum, ac post Regis æqualem; litteras Caroli Regis Ludovici Pii Aug. filii; litteras Hugonis Regis & Roberti R. ejus filii datas Silvanectis mense Novembri Indictione IV. anno regni ejus IV. à Rainoldo Episcopo & Protocancellario subscriptas: quibus in litteris inter Monasteria & cellas ad sanctam matrem Ecclesiam Aurelianensem pertinentes numeratur nominatim *Puteus Sancti Sigismundi* his verbis. *Res autem quas inpræsentiarum ipsa retinet Ecclesia, hæ sunt. Monasterium S. Evurtii, Monasterium S. Lifardi, Monasterium S. Maximini Monachorum, item Capella S. Maximini juxta murum, Monasterium S. Petri virorum, Monasterium S. Petri puellarum, Monasterium S. Crucis Gargogilensis, Monasterium S. Aviti, Capella*, vel aliàs *cella S. Privati, cella S. Petri Tauriacensis, S. Saturnini, S. Mariæ Dratriacensis, item S. Maria Fabricata, S. Iohannis, S. Marcelli, S. Martini Crovemensis, item S. Martini quæ est prope murum ipsius civitatis, S. Laurentii, S. Gervasii, Puteus S. Sigismundi*, &c. *cum rebus omnibus ad prædicta Monasteria & cellas pertinentibus.* Quibus ego perlectis, intellexi puteum in quem jussu Chlodomeris Francorum Regis abjectus est Sigismundus, non in Columna vico pagi Aurelianensis, sed in loco aliquantum à Columna distante positum fuisse, atque ob crebras magnasque virtutes ac miracula Sigismundi plurimis illuc confluentibus Gallis, Francis, ac præsertim Burgundionibus, circumdatam esse puteo Ecclesiam, quæ inter cellas Aurelianensis Ecclesiæ pridem connumeretur: cumque puteus celebrari accolique ædificiis cœpisset, totum locum ac vicum multo ante Carolum Calvum Imperatoris Ludovici Pii filium, qui ante annos octingentos regnavit, à re cognominatum esse *Puteum S. Sigismundi*, Columnâ priscum nomen suum retinente. Certè in testamento Leodebodi Abbatis quod ante annos ampliùs sexentos Helgaldus videtur supposuisse, aut saltem insertis falsis corrupisse, mentio fit Columnæ vici bis verbis. *Idemque antedictæ Basilicæ domnæ Mariæ* (Floriacensi) *portionem meam quæ est juxta Columna vicum, quartam partem ex ipso agro Columnensi delego perpetualiter possidendam.* Et in litteris VVillelmi Senonensis Archiepiscopi datis anno Domini MCLXXI. quibus controversia inter Ecclesiam S. Crucis Aurelianensis & Monachos Bonæ Vallis terminatur, hæc leguntur. *Actum publicè Carnotis anno ab Incarnatione Domini MCLXXI. Adstantibus in præsentia nostra ex parte Monasterii Bonævallensis ipso Abbate Herberto, Adam Priore de Pactio, Renardo Priore de Columnia villa.* Columna hodieque nuncupatur vulgò *Colounelle* aut *Columelle*, id est Columna parva vel Columella. Quum igitur apud Gregorium in libro III. Historiæ dicitur Chlodomeres Francorum Rex *Sigismundum cum uxore & filiis interfectum, apud Columnam Aurelianensis urbis vicum in puteum jactari præcepisse*: & quum in Gestis Francorum capite XX. idem dicitur *interfecisse Sismundum* (hoc est Sigismundum) *& uxorem ac filios ejus, projecisseque eos in puteum in loco qui dicitur Colomna vico*: quum denique apud Aimoinum in libri II. Historiæ capite IV. dicitur Chlodomeres *Sigismundum in villam cui Calumnia nomen est perduci, ac ibidem cum filiis capite cæsum in puteum projici jussisse*: Gregorii & auctoris Gestorum Francorum ac Aimoini verba ita sunt accipienda, ut non in ipso vico agri Aurelianensis Columna, sed non procul ab eo Sigismundum cum conjuge & filiis ambobus credamus abjectum in puteum, quem mediis in campis ad agrestium usus fossum Franci repererant: locum autem circa puteum, postquam habitari cœpit, dictum esse *Puteum S. Sigismundi.* Quippe auctor gravis ac Sigismundi uti videtur æqualis, qui de vita ac morte ejus scripsit, Vsuardus, Ado & Notkerus in Martyrologiis suis, Kalendis Maiis Sigismundum, licèt filii sui interemptorem, non *Sanctorum* modò, sed etiam *Martyrum* ordinibus adscribunt. Nunc abolito putei vocabulo locus appellatur *Saint Simond*, hoc est *S. Sigismundi* sive *ad S. Sigismundum*, trunco nomine & ad *Sismundum* (ut Gesta Francorum nuncupant) proximè accedente. Corruptè enim & mendosè in tabulis Geographicis scribitur *Saint Simon*, quasi S. Simonis aut certè Symeonis. Locus iste vel puteus S. Sigismundi vix tria millia passuum abest à Columella, *Colounelle* vel *Columelle*, à vico *Coulmiers* alterum tantum. Ex quo intelligitur à Gregorio cæterisque nostris Historicis *Columna vici* nomine *Colounelle* seu Columellam locum nimirum puteo S. Sigismundi vicinum potiusquàm *Coulmiers* vicum à Puteo remotiorem designari. In enumeratione MS. Ecclesiarum baptismalium Episcopo Aurelianensi subjectarum, (*Curas* appellitant) in Archidiaconatu Balgentiacensi commemorantur præ cæteris *Cura S. Anniani de Columeriis*, vulgò *Colommiers*, & *Cura S. Sigismundi*, vulgò *Saint Sigismond*, ad Abbatem Miciacensem pertinens. Vt appareat *Columeria*, quæ primò Columbaria, deinde Columberia ac demum Columeria dicta sunt, & vicum puteumve *S. Sigismundi*, duo loca esse diversa: & alterum eorum vicorum patriâ linguâ vocitari *Colommiers*, aut trunco vocabulo *Coulmiers*, vel *Goumiers* etiam quibusdam in chartis; alterum appellari à Nostris, præsertim à Canonicis Aurelianensis Ecclesiæ *S. Sigismond*, at sæpiùs ab incolis mutilo nomine *Saint Simon*: alterius parœcialem Ecclesiam S. Anniani titulo insignem esse, alterius titulo S. Sigismundi; nec dubitari oportere quin unus idemque locus sit, *Puteus S. Sigismundi* à veteribus dictus, parœcia vel *Cura S. Sigismundi* à recentioribus, vulgò *S. Sigismond* aut *S. Simond*.

COMBRALIA.

Combralia passim in priscis tabulis ante annos CCCC. & O. & in Chronico MS. S. Stephani Lemovicensis video fieri mentionem: quæ hodieque nomen servat, & dicitur *le pays de Combraille*. Equidem Combraliam prius dictam esse *Convallium* facilè crediderim, & litterâ u in b mutatâ *Conballiam* primum, ac demum *Combraliam* esse nuncupatam. Montes certè aut saltus ex omnibus partibus habet hic pagus, eorumque in convallibus jacet. Ibi est nobile & clarum castrum, à situ *Mons acutus* dictum, *Montegu en Combraille*, fluvii Bubulæ capiti appositum: qui Bubula, *Boudle*, & Cantiliam villam, & Cantiliam castellum alluit.

COMMERCIACUM.

In territorio Tullensi villam Commerciacum semel atque iterum memorat Eginhardus in Annalium anno DCCCXXIV. & insequenti. Theganus quoque *Commerciacum* nuncupat, necnon Annales Fuldenses anno DCCCXXV. *in territorio Tullensi Commerciacum villam*; Annales Bertiniani in anno DCCCXXIII. Annalesque Mettenses. Vulgò *Commerci* dicitur, estque ex vico castrum, aut etiam opidum ad fluminis Mosæ ripam in finibus Leucorum.

COMPENDIUM.

Compendium, *Compiegne*, à Romanis, aut certè a Gallis qui & ipsi Romani vocabantur, in Suessionibus conditum, & nomine Latino donatum est, vel quòd erat ad duorum fluminum Axonæ & Isaræ confluentem atque commune pendium positum; vel quòd per compendium, hoc est compendioso itinere urbes & castra ripæ Suminæ petentibus occurrebat. Regnantibus Chlodovei Magni liberis & nepotibus villa fuit Regia vel publica, ob propinquitatem silvarum venationis gratiâ delecta: sicuti Gregorius noster docet. Ob id nunc *villa*, & *villa Regia*, nunc *Palatium publicum*, nunc *Regalis sedis opidum*, interdum & *castrum* nuncupatur propter loci situm ac munitiones. Regnante apud Francos Pippino, ibi Synodus est habita.

Carolus Aug. quem posteri Calvum cognominavere, ibi Monasterium in honore Mariæ Virginis exstruxit, quod *Monasterium Regium* vocari jussit, & centum Clericis attribuit, villisque & donariis multis & magnis ditavit: hoc nunc Monasterium S. Cornelii appellatur. Compendium idem Princeps variis operibus exornavit, adeout *Carlopolim*, id est Caroli urbem nomine suo nuncupati voluerit. Compendiensem *Domum Karoli Calvi* commemorat Helgaldus in Vita Rotberti Francorum Regis, aliàs *Turrim Caroli* dictam, cum *Oratorio*, quæ à *Palatio* Compendii differret.

CONCHÆ, ALIAS CASTELLIO.

Rogerius de Toënio Cœnobium Castellionis, aliàs de Conchis construxit: ut Ordericus Vitalis scribit, qui & eum in libro XII. *Rogerium de Conchis* vocat. Hic locus vulgò *Conches* dicitur, atque etiam *Chastillon*, Monasterio Benedictinorum insignis, non procul à Mediolano Aulercorum Eburovicum.

Est & Monasterium veterrimum, quod *Conchas* Vita Imper. Ludovici Pii; *Monasterium Conquas in Aquitania* Ludovicus ipse, in statuto suo de Monasteriis vocat: Nostri *Conches* nuncupant, Abbatiam in Rutenis; *Conkittas* quidam.

CONCORDIA.

Vt inter Altinum & Aquileiam civitates fuit in decima regione Italiæ Venetia colonia *Concordia*, ab Aquileia colonia XXXI. millibus passuum, ab opido Altino totidem distans, ab eventu aliquo nobis incognito nomen hoc Latinum nacta: sic inter Brocomagum & Noviomagum Nemetum exstitit *Concordia* ad flumen Rhenum in provincia Germania prima, ob casum nobis ignotum & incompertum à Romanis rerum dominis fausto nomine donata: cujus meminit Æthicus in Itinerario his verbis. *Argentorato* M. P. XXIX. *Brocomago* M. P. XX. *Concordia* M. P. XVIII. *Noviomago* M. P. XX. *Bingio* M. P. XXV. Vulgò *Kocherssperg* à situ dici, id est Concordiam Montanam vel Concordiam in monte, Simlerus & Cluverius verisimillimè asserunt, situ loci & similitudine aliqua nominis adducti.

CONCURCALLUM BITURIGUM.

In litteris anni MCII. *Sulpicius de Concurcallo* memoratur; in aliis litteris *Sulpicius de Concurcarlo* minùs bene. In litteris Abbatis Monasterii S. Sulpicii apud Biturigas, datis anno XXXV. regni Philippi Francorum Regis, Christi MXCIII. ejusdem *domini Sulpicii de Concorcialdo* fit mentio. *Cancorcellum* etiam à nonnullis dici reperio, quod ad *Concurcallum* proximè accedit, u in o, a in e commutatis. In litteris Philippi Aug. Franc. Regis, datis anno MCXCVII. *Gilo de Solliaco feodum Concorcelli & totius castellaniæ* Regi cessisse dicitur. Hæc duo nomina sincera sunt, & *Concurcarlo* ac *Concorcialdo* præferenda. Quibusdam tabulis Fontebraldensibus subscripsit idem Sulpicius, corrupto & suo & castelli sui nomine hisce verbis: *Signum Supplicii deCuncartan*, item *Supplicii de Conchartau*; ex quo intelligitur eum locum etiam *Cuncartalum* & *Conchartalum* mendosè esse nuncupatum. Nonnulli ridiculè *Concorcellum* vel *Concorcallum*, nomen merè Gallicum, à *concordia salius* deducunt, quòd silvæ sit proximum. Vulgò dicitur *Concressant*: sed malim *Concresau*. Nullas enim litteras in nomine veteri ejusce castri reperio, quæ duo ss & t in fine gignere valeant. Tabulæ anno MCCXLV. datæ docent, *castri quod Corcencellum à finitimis nominatur*, milites duos Bernardum & Gelduinum, permissu Richardi Archiepiscopi Bituricensis, favente Stephano Comite, Ecclesiam Valliacensem Floriaco contulisse: ut appareat hocce castrum, transpositis duabus prioribus syllabis, pro *Concorcella Corcencellum* nonnunquam appellatum fuisse.

CONDATE

CONDATE SENONUM.

Condate eſt opidum ad ripam Ligeris in Diœceſi Autiſſiodurenſi ac finibus Senonum poſitum, vulgò *Coſne ſur Loire.* Itinerarium Æthici in itinere ab Auguſtoduno Luteciam Pariſiorum mentionem ejus facit, ac *Condate* inter *Nivernum* & *Bribodorum* collocat. *Nivernum* M. P. XVI. *Condate* M. P. XXIV. *Bribodorum* M. P. XVI. Poſitum eſt Condate ad confluentes Ligeris & Noiani, amnis ignobilis, Interamnem *Entrain*, & Donzeium *Donzi* alluentis. *Condate* autem, vetus eſt nomen Gallicum, confluentes deſignans: quod nos patriâ linguâ nunc *Condé* & *Coude*, nunc *Cande*; modò *Coſne*, & *Coneſque*, modò *Condat* & *Condac*; interdum & *Cuniac*, ac *Cognat* dicimus. Condate noſtrum *Cona* nuncupatur in Vita Bernardi Claravallenſis Abbatis his verbis. *In territorio Autiſſiodorenſi, apud opidum quod Cona vocatur*, &c. *Conada vicus* dicitur cùm alibi, tum in Annalibus Bertinianis in anno DCCCLXVIIII. mutato ordine litterarum; *Conada caſtellum* in Geſtis Epiſcoporum Autiſſiodurenſium, nonnumquam ibidem & *Condida*.

Æthicus & *Condate* aliud memorat inter Mecletum & Agedincum, quod vulgò *Montereau Fau-yonne* dicitur: & Noviomago Lexoviorum ac Durocaſis (*Dreux*) Condate alterum interponit, quod eſt *Condé* ad Itonem fluvium prope Britolium: iter quoque *ab Alauna Condate* millium LXXVII. deſignat, quod eſt Condate Redonum caput.

CONDATE TURONUM.

Condate, vel *Condatenſis vicus*, Severo Sulpicio de Vita S. Martini, & Gregorio, ceteriſque memoratur, vulgò *Cande*. Ibi B. Martinus deceſſit. Vicus eſt in Turonum finibus ad flumen Vingennam, proximus Montiſorelli; niſi quòd rivus aut amniculus è Fonte-Ebraldi veniens, inter hæc duo loca medius decurrit. Quare de utroque vico dicitur:

> Entre Cande & Montſoreau
> Ne repaiſt brebis ne veau.

Poſitus eſt ferè ad Vingennæ & Ligeris confluentes: uti pleraque ejus nominis loca (multa autem ſunt in Gallia ejus nominis loca) ad confluentem duorum aut plurium etiam fluminum ſita reperiuntur. Quæ fuit cauſſa, quare quidam docti Geographi veteri nomine Gallico *Condate* confluentes deſignari crediderint. Eſt & Condate in Andicavis ad Mandiaci rivi & Erdræ confluentem, *Cande* quoque Noſtris dictum: quod Ordericus in libro XI. *Condatum* vocat, non procul à Monte Renelli, Ligere interfluente.

Condate Martini morte illuſtre, ad Vingennam olim, ſicut hodieque poſitum fuiſſe non procul ab ejus & Ligeris confluentibus, docent apertiſſimè verba Gregorii Turonici Epiſcopi in capite XLIII. & ultimo libri I. Hiſtoriæ Francicæ, de corpore S. Martini *apud Condatenſem Diœceſis ſuæ vicum* jacente, & à Turonicis dormientibus Pictavis inde ſublato: *Igitur ubi Turonici eos conſpiciunt obdormiſſe, adprehenſam ſanctiſſimi corporis glebam alii per feneſtram ejiciunt, alii à foris ſuſcipiunt, poſitoque in navi, cum omni populo per Vingennam fluvium deſcendunt, ingreſſique Ligeris alveum, ad urbem Turonicam cum magnis laudibus pſallentioque dirigunt copioſo.* Quare falluntur haud dubiè, qui veteribus tabulis neſcio quibus freti, Vingennæ & Ligeris confluentes olim ad Salmurum fuiſſe, & Salmurum ipſum ad Vingennæ ripam poſitum exſtitiſſe contendunt. Gregorii enim verba ante annos mille & octoginta ſcripta, quibuſvis tabellis & litterulis ac chartulis longè ſunt præferenda, cùm & ſuſpicione corruptionis careant, & prævaleant antiquitate. Quamquam ne priſcis quidem tabulis ac litteris inniti eos puto qui ita ſentiunt, (nullas enim proferunt quas viderim) ſed hiſce verſibus VVillelmi Brittonis Armorici è libro X. Philippidos.

> Quique ſuos poſuit muros prope flumina Salmur:
> Miſtus ubi Ligeri fluvio nigrante Vigenna
> Amiſit nomen ferrugineumque colorem.

Quæ tam exactè dicta ſunt, quam iſta quæ proximè præcedunt.

> Durſtallumque, vadis ubi Sarta adjutus Hienæ
> Te miſtum Liderice ſibi rapit in Meduanam.

Diſtat enim Salmurus IV. ferè leugis à confluentibus Vingennæ & Ligeris, diſtat & Duroſtallum pari ſpatio à Liderici vel Ledi Sartæque confluente. Quippe Lidericus poſtquàm Duroſtallum alluit, præ ceteris Burgum novum *Bourgneuf*, Monaſteriolum *Montreul*, Villam Epiſcopi *Villeveſque*, & Brioletum *Briolay* præterlabitur, & ad vicum Confluentes *Ecoſlaus* Sartâ accipitur, ipſomet Meduanæ mox acceſſuro. Ex quibus cognoſcitur, VVillelmi Brittonis utrumque *ubi* non ad litteram, ſed latè Poëtica libertate accipi oportere pro *circa quem locum, à quo loco non ita procul.* Alioquin doctis judicibus alibi noſtrum ſic approbabimus, ut *ubi* ejus ſedem ubi conſiſtat non ſit habiturum.

CONDATESCENSE MONASTERIUM.

Condateſcenſe Monaſterium vel *Condadiſcenſe*, aut *Condatiſconenſe* dictum eſt à loco, quem alii *Condateſcum*; alii, in primis Gregorius, & auctor libri de Vita S. Romani Abbatis, ejus conditoris, *Condatiſconem* appellant. Hoc fuit Jurenſium Monaſteriorum vetuſtiſſimum ac nobiliſſimum: cui poſtea Lupicinus frater Romani Lauconnenſe Monaſterium in Lauconno loco ita dicto, & Balmenſe Monachatum Cœnobium in eremo Jurenſi adjunxit. Deinde Monaſterium Condatiſconenſe, à S. Augendo Abbate, Patrum Romani & Lupicini diſcipulo, nomen accepit, vocatumque eſt S. Augendi, *S. Oyen* vel *S. Oyan de Ioux*; id eſt S. Augendi Jurenſis Abbatia. Poſtremò à Claudio Viſontionenſi Epiſcopo Monaſterium S. Claudii cognominari cœpit, *le Monaſtere de S. Claude*, atque ita hodieque appellatur.

Monasterium S. Eugendi in statuto Ludovici Aug. de Monasteriis Regni Francorum anno DCCCXVII. dicitur; *S. Augenni* corruptè in Divisione Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta. Hoc Monasterium in Diœcesi quidem Lugdunensi, sed in Comitatu Burgundiæ est positum.

In Jura monte est alterum Cœnobium Abbatiæ titulo gaudens, & nomen Montis servans, *Ionx* vel potiùs *Ion* Nostris dictum, id est Jura. Est & vicus ad fluvium Dubim & ad Juram montem Jura similiter nuncupatus, vulgò *Ionx*.

CONDATUM AD SCALDIM.

Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta & Annales Bertiniani *Condatum* memorant inter *Antonium & Merrebecchi*: ex quibus *Antonium*, M. Antonii qui cum una legione in Atrebatibus hiemavit nomen ferens, *Antoon* hodieque dicitur; vicus ad Scaldim non procul ab urbe Turnaco, veteri Monasterio Canonicorum nobilis: *Merrebecchi* vulgò *Merrebeke* appellatur, estque municipium haud longè à Ninovia (*Ninonen*) Flandriæ opido. *Condatum* autem vel Condate opidum est in Hainoo ad Hainæ Scaldisque confluentem, *Condatum* etiam dictum in sermone de tumulatione SS. Martyrum Quintini & Victorici hisce verbis. *Quod ut Pagani* (Normanni) *audierunt, Scaldum navibus introierunt, & usque Condatum pervenerunt.* Nomen hodieque priscum retinet, vocaturque *Condé.*

CONDRUSI.

Condrusos, Eburones, Cæresos, Pæmanos uno nomine Germanos appellari, & ad bellum Romanum pollicitos esse armata millia XL. scribit Cæsar in libro II. & in libro IV. *Condrusos Trevirorum clientes* esse ait: in libro VI. *Segnos Condrusosque ex Gente & numero Germanorum, qui sunt citra Rhenum inter Eburones Treverosque*, memorat. In mss. codicibus Orosii & Historiæ Miscellæ *Condursos* scriptum reperio pro *Condrusos*. *Condrusi* enim & *Condrusos* unum idemque nomen est, sed diversæ tantùm terminationis: sicut Andes & Audi, Turones & Turoni, Mediomatrici & Mediomatrices, Diablintes & Diablindi, Carnutes & Carnuti. *Condrusi* isti silvæ Arduennæ pagoque Bedensi, seu Bedagouvæ proximi erant, & flumen Vrtam circumcolebant; ut docet Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta. *De Regno quod Hlotharius habuit, superaddidimus istam adjectionem. De Arduenna, sicut flumen Vrta surgit inter Bistanc & Tumbas, ac decurrit in Mosam; & sicut rectâ viâ pergit in Bedensi: excepto quod de Condrusto est ad partem Orientis trans Vrtam. Condrustum* heic vocatur pagus Cōdrusorum ad ripam Vrtæ, quod & infrà dicitur *Condrust*, & ponitur inter *Castricium* & *Arduennam*. Sic Annales Bertiniani in anno DCCCXXXIX. *Comitatū Condrusto* aut potiùs *Condrustum* appellant, & inter *Arduennenses* ac *Riparios* collocant. *Comitatū Arduennensium*, Comitatum *Condorusto* (lege *Condrusto*) *inde per cursum Mosæ usque in mare, Ducatum Ribuariorum.*

Condrusos ait Marlianus Mosæ & silvæ Arduennæ esse finitimos in Diœcesi Leodicensi, nomenque retinere. Certè Aubertus Miræus *Condrusos* istos & *Condrust* in ditione Leodicensi ponit: ubi hodieque prope Hoium opidum ad Mosam, locus nomen Gentis servet, *Condreux* vulgò dictus, id est Condrustum vel Condrusum, & pagum circa Vrtam *Condron* ab eisdem vocari ait. Quin & memini quemdam *Archidiaconum Condrosii in Ecclesia Leodicensi* alicubi reperire: ut appareat Condrusos Eburonibus Tungrisve qui nunc Leodicenses vocantur, attribui consuevisse, eisque paruisse. At Samson nulla ratione ductus Condrusos Archiepiscopatus Coloniensis dominium interpretatur.

CONFLUENTES.

Confluentes, *Confolens*, in Lemovicibus à re nomen habent. Ibi enim duo amnes confluunt, & Vingenna flumen Garanam vel Baranam accipit. Sic ad Isaræ & Rhodani confluentes positum vicum *Confulens*, hoc est Confluentes vocant: & Aruerni vicum habent *Confolant*, id est Confluentem, ad duorum amnium confluentes. Multa alia sunt ejusdem nominis loca in Gallia: in primis ubi Sequana Matronam accipit, & ubi Isarâ augetur, vicos pagi Parisiaci duos Latini *Confluentes* vocant, *Conflans* Nostri.

CONFLUENTES MOSELLÆ ET RHENI.

Castrum est vetus & nobile *Confluentes* dictum, propterea quòd ibi Mosella Rheno confunditur, inter Antunnacum & Bingium: vulgò *Coblentz*. Meminit ejus Itinerarium Æthici in itinere à Lugduno capite Germaniarum Argentoratum sic. *Colonia Agrippina* M. P. XVI. *Bonna* M. P. XI. *Antunnaco* M. P. XVII. *Confluentibus* M. P. VIIII. *Bingio* M. P. XXVI. &c. Ejusdem meminit & tabula Theodosiana, *Antunnaco* VIII. *Confluentes* VIII. *Bontobrica* IX. *Vosavia* VIII. *Bingium* XII. Sed ante omnes Julius Cæsar in libro IV. de bello Gallico, si Cluverium sequimur, in sua Germania verba Cæsaris, *Germani cum ad confluentem Mosæ & Rheni pervenissent*, &c. ita emendantē: *Germani cùm ad Confluentem Mosellæ & Rheni pervenissent.* Ejusdem loci mentionem facit Suetonius in Caio Caligula, *vicum Ambitinum* nescio quem *in Treviris supra Confluentes* memorans: facit Ammianus Marcellinus in libro XVI. quum scribit, *apud Confluentes locum ita cognominatum, ubi Mosella confunditur Rheno, Rigodulum opidum esse*: facit Notitia Imperii Romani, *sub Dispositione V. S. Ducis Mogontiacensis Præfectum militum Anderitianorum Vico-Iulio, Præfectum militum Martensium Altaripa, Præfectum militum Defensorum Confluentibus* præter ceteros ponens. Vbi Vicum-Julium Cluverius *Germersheim* nunc appellari ait, Altam-ripam *Altrip*, vicum Valentiniani Aug. ad Olybrium P. V. rescripto nobilem Valentiniano N. P. & Victore Coss. Confluentes *Coblentz*. *Castrum Confluentis* in libro Historicæ Francicæ VIII. nuncupat Gregorius Turonicus Episcopus; quod & Fortunatus Carmine descripsit: ceteri auctores nostri pars *Confluentem*; pars *Confluentem castellum*; non-

numquam & *Confluentum castellum*, atque etiam *Confluentum* corruptis nominibus vocant. Anno DCCCLX. *in secretario Basilica S. Castoris apud Confluentes* Nonis Junii Episcopi, Abbates, & Laici conventum habuerunt, ut pacem à Ludovico, Carolo & Lothario Regibus in eodem Monasterio VIII. Idus Junias initam comprobarent. Erat enim hic locus villa Regia, ut docent Annales Mettenses in anno DCCCXCV. qui *Confluentem*, *Andrenacum*, & *Sinciha fiscos obsequiis Imperialibus deditos* vocant. In Vita B Bernardi Claravallensis Abbatis appellatur *Confluentia Treverensis diœcesis nobile castrum ad Mosellam fluvium, qui ibidem in Rhenum labitur*. in libro Miraculorum ejus, *in parœcia Treverensi situs famosissimus vicus ubi Rhenus & Mosella confluunt*: ibi Ecclesiæ S. Castoris collegiata, & S. Florini.

Sunt & inter Forum Tiberii (*Keiserf-stuel*) & Augustam Rauracorum *Confluentes*, *Coblentz* aut *Conbolens* vulgò: ubi Arola multis fluviis auctus decurrit in Rhenum.

CONNIACUM.

Veteres tabulæ passim *Conniacum* appellant, *Congnac*, positum ad Carantoni & alterius fluminis confluentes inter Ecolismam & Mediolanum Santonum. Situs tamen loci exigere videtur, ut hoc oppidum *Condate* primò fit nuncuparum. Nam *Condate* apud veteres Gallos Confluentem significabat, uti omnes sciunt: & loca quædam ad confluentes sita *Cogna* ac *Cuniac* Aquitani appellitant hodieque. *Cuniac* autem & *Congnac* parum inter se differunt, & utrumque à *Condate* deductum videtur. Chronicon Ecolismense *Conniaci* nostri, & *Arciaci* (*Arciac*) mentionem facit. Vterque locus est in pago Ecolismensi.

CONSORANNI.

Primus omnium meminit ejus Gentis Plinius in libri IV. capite XIX. & in Aquitania Tornates inter atque Auscos *Consorannos* ponit. *Aquitanica sunt Tornates, Consoranni, Ausci. Tornates* vocat incolas loci in Bigerronibus olim, nunc in Riparia siti, atque vulgò dicti *Tournay*. At idem Plinius in ejusdem libri capite IV. o in u mutato, sicut sæpe fieri solet, & litterâ additâ eosdem haud dubiè *Consuaranos* appellat, & Natbonensi provinciæ attribuit his verbis. *In ora* (Narbonensis provinciæ) *Regio Sardonum, intusque Consuaranorum: flumina Tecum, Vernodubrum; oppida Illiberis, Ruscino*. Ex quibus verbis intelligitur (ni fallor) *in ora* quidem provinciæ Narbonensis quà Hispaniam attingit, extitisse *regionem Sardonum*, cum ambobus fluminibus oppidisque supradictis; *interiorem* autem seu mediterraneam fuisse *Consuaranorum regionem*. Quod Consorannis planè convenit, qui ab ora Sardonum marique Gallico non multum absunt, & sunt inter Arciam ac Garumnam flumina, citra Garumnam tamen, quo fluvio provinciam Narbonensem ab Aquitania dividi constat. Non mirum est igitur, cùm Consoranni positi sint in Aquitaniæ Narbonensisque confinio, dubitavisse Plinium utri eos provinciæ adscriberet, ac in Gallia Narbonensi & in Aquitania simul ex parte collocavisse: licet à ceteris omnibus soli Aquitaniæ adtribuantur. Sic ille scriptor *Rutenos*, gentem Narbonensi provinciæ conterminam, in Aquitania quidem Gabales inter & Cadurcos ponit cum reliquis omnibus Geographis; at eosdem aut partem eorum in Narbonensi provincia. *Piscena* (inquit) *Ruteni, Sanagenses, Tolosani Tectosagi Aquitania contermini*: qua in re Julium Cæsarem secutus est, Rutenos alios in ea parte Celtarum quæ paullo pòst Aquitaniæ ab Augusto attributa est, alios in provincia Narbonensi collocantem, quos *Rutenos provinciales* vocat.

Veteres Notitiæ civitatum Galliæ inter provinciæ Novempopulanæ civitates XII. quintam numerant *civitatem Consorannorum*, interdum sextam: in quibus nunc *civitas Consuranorum, id est Cousurana*; nunc *civitas Consoramnorum* pro Consurannorum; aliquando *civitas Conseranorum* & *Censarannorum*, sed in vetustissima omnium Notitia *civitas Conseranorum* nuncupatur: Roberto in Chronico *civitas Cusuranorum*, pro Cunsuranorum. Gervasius Tisleberiensis & quædam Notitiæ eo recentiores Episcopatum *Cousuranensem*, nonnumquam & *Conseranensem* appellant, & quartum numerant inter Auscitanæ metropoli suffragantes. Eadem urbs nomine Gentis cujus caput erat dicta est *Consoranni*: in pactione Guntchramni & Childeberti Regum apud Gregorium *Conserans* inter Vicum Juli, & Lapurdum, aliàs *Cunsoranni*, id est Consoranni. Legi Vitam S. Licerii Episcopi Consorannensis & Confess. in codice Musciacensi hoc titulo. *Vita S. Licerii Episcopi & Confess. qui VII. Kalend. Septemb. obiit in territorio Tolosano, in civitate qua vocatur Coseranis seu Austria*. Vitam autem hanc scripsit auctor suppar, qui civitatem Consorannos alio nomine *Austriam* appellatam esse affirmat, quòd Austro sit exposita, ab Hispania flanti, & v. Altano dicto, *l'Autan*; & pago Tolosano eam attribuit: ne quis miretur Consorannos à Plinio non in Aquitania modò, sed etiam in provincia Narbonensi collocatos fuisse. Jampridem nuncupatur civitas S. Licerii ab Episcopo quondam suo atque Patrono, vulgò *S. Lezer*: ut Lugdunum Convenarum ab Episcopo & Patrono similiter ac reparatore suo *S. Bertrandi* appellationem suscepit. Dicitur & nomine Gentis *Conserans*, Vasconicè *Coserans* & *Couseraus*. Vrbs est parva admodum, suburbanis domibus carens, ad Salatum fluvium Pyrenaicum, qui in Garumnam post Cristâ & Nigellam amnes tertius effluit, & ab aliis *Salla* vulgò, ab aliis *la Salle* dicitur.

Concilio Agathæ regnante Alarico & Messalla Consule habito *Glycerius Episcopus Conseranita civitatis* interfuit atque subscripsit. Is est *Licerius* Episcopus Consorannensis, quem suprà diximus urbi nomen suum dedisse. Concilio Aurelianensi v. Eleutherius missus à *Theodoro Episcopo Ecclesia Conseranica* subscripsit. Valerius, primus Episcopus Cooforanensis fuit, uti ait Gregorius.

Pagus Consorannensis vulgò dicitur *le Conserans*, positusque est ad radices montium Pyrenæorum, quà Hispaniam ab Aquitania & Narbonensi provincia dividunt, inter Oceanum Aquitanicum & mare Gallicum, sed ma-

ri Gallico quam Oceano multò propior. Hoc pago Diœcesive continentur octoginta parœciæ vel vici, opida Castellio, S.Gerontii, & Bastida seu Bastita.

CONSTANTIA, ET DE UNELLIS AUT VENELLIS.

In v. Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ memoratur *Civitas Constantia* in provincia Lugdunensi secunda; in alia Notitia *civitas Constantinorum*: in Notitia Imperii *Constantia* quoque nuncupatur his verbis. *Sub dispositione V. S. Ducis tractus Armoricani & Nervicani, Præfectus militum prima Flavia Constantiæ ibidem, Præfectus Latorum Batavorum & Gentilium Suevorum, Baiocas, & Constantia Lugdunensis* II. Ammiano Marcellino *castra Constantia* in libro xv. Gregorio nostro in libri v. capite XIX. *civitas Constantina*, in libri VIII. capite XXXI. *Constantina urbs*; *Constantiensis urbs* veteri auctori Vitæ S. Marcolfi Abbatis. Vulgò *Contance* dicitur, urbs Oceano propinqua, quæ muris & fossis & aquis (nam tenui rivulo assidet) carere fertur. Eam Ordericus à Flavio Constantio A. Chloro & Paupere cognominato, patre Constantini Maximi Aug. conditam & nomine ejus appellatam affirmat in libro v. his verbis. *Hic in Neustria civitatem condidit, quam à nomine suo Constantiam nominavit.* Ætate igitur Orderici incolæ Constantium Chlorum Aug. conditorem suum agnoscebant: qui trajecturus in insulam Britanniam heic stativa fortè habuisset, ventum secundum exspectans; ex cujus castris urbs facta esset: quod & de Constante Aug. ejus nepote qui etiam in Britanniam navigavit, dici posset. Erunt forsitan qui malint arcu aliquo aut opere alio magnifico exornatam urbem, & ob id Constantiam dictam à Constantio Aug. fratre Constantis Aug. Constantii Chlori nepote, quem *triumphales arcus victis tyrannis sumtibus magnis erexisse in Galliis & Pannoniis*, scribit Ammianus Marcellinus in libro XXI. Quidquid sit, veterem urbem, caputque alicujus Gentis nobis ignotæ, ac sedem Episcopatûs eam fuisse puto: quæ postea ab uno è tribus supradictis Flaviæ Gentis Imperatoribus reparata, & operibus ornata, & præsidio militum Primæ Flaviæ legionis munita sit: itaut pro altero auctore ac conditore suo eum habuerit, & veteri nomine deposito, Constantiæ appellationem susceperit: sicut Augustoduno accidisse video, quod ab eisdem Flaviis Flaviæ cognomen accepit. Nam si nova urbs fuisset, & ab uno è Flaviis Imperatoribus condita: tam citò crescere, aut de nihilo tam citò civitas celebris & sedes Episcopatus (qualem fuisse constat) fieri minimè potuisset.

Certè plerique nunc existimant *Unellos*, Cæsari inter Armoricas civitates Oceanum attingentes in libro II. tertioque ac VII. memoratos, Plinio *Venellos* dictos in Gallia Lugdunensi, Ptolemæo in eadem provincia *Venelos* propinquos Viducassibus, hos inquam *Unellos* seu *Venellos* quibus præfuit Viridovix, esse Constantienses; & *Crociatonum Venelorum* apud Ptolemæum, (Κρ[illegible] Οὐενελῶν) in tabula Peutingeriana *Crouciaconnum*, vetus ac Gallicum nomen fuisse urbi Constantiæ, antequàm à Constantio Aug. novum nomen acciperet. Ita sentientibus facilè accedo, propterea quòd Ptolemæus *Biducesios* seu Viducasses, hoc est Baiocasses; *Venelosque* conjungit ac contiguos facit: uti sunt hodieque Baiocasses Constantiensesque confines. Falsò enim Raimundus Marlianus *Unellos* Cæsaris, seu *Venellos* Plinii, ac Ptolemæi *Venelos* pro Perticensibus habet. Cogor heic tamen à Samsone dissentire, qui cùm *Unellos* Cæsaris, Ptolemæi *Venelos* Constantiensibus respondere dicat; nihilominùs *Crociatonum Venelorum* non (ut facere debuit) pro capite Gentis ac sede Episcopatus Constantia habet: sed nescio qua nominis similitudine ductus, *Crociatonum* Ptolemæi, urbem Venelorum primariam, persuadet sibi esse Carentonum vel Carentonium, vicum pagi Constantini, Orderico aliisque memoratum, vulgò dictum *Carentan*; ac Alaunam Crociatono proximam, ut tabulæ docent, Valoniis (*Valognes*) ob eamdem caussam putat convenire.

Altera est Constantia Alamannica cognominata, ut à Constantia Gallica distinguatur. Pactioni Karoli & Heinrici Regum Francorum subscripsit anno DCCCCXXI. *Nothingus Episcopus Constantia Alemannica.*

Ab ea urbe pagus Constantinus nomen accepit, *le Cotantin*, vel *le Coutantin*, ad Oceanum longè lateque diffusus: *Constantinus* dictus & in Capitulis Caroli Calvi, in Vita S. Audoëni, in Chronico Roberti de Monte S. Michaëlis. *Insulam de Constantin* vocat VValsinghamius, seu *insulam Constantini*, propterea quòd pagus Constantinus maxima ex parte Oceano cingitur more pæninsulæ, cujus angustiarum termini sunt hinc Carentonum, illinc Portus bassus vel Portus humilis. Quidam *septum Constantiense* appellare malunt, *le Closet du Cotentin*, aliàs *la Hague du Contantin*: quòd hic pagus Oceano velut hagana aut haga ferè undique circumdetur & claudatur. *Hegin* certè vel *Haganas*, id est *Hagues* aut *Hayes*, vocat Monachus Sancti Galli in vita Caroli Magni circulos vel sæpes quæ segetibus prætenduntur. Hagana tamen vel *Hagen* Germanicâ linguâ silvam significat: & tota pæninsula pagi Constantini silvis abundat, à quibus Haga pagi Constantini nomen invenisse possit videri.

Est & castrum *Constantia* dictum, necnon *Constantianum* prope Thermas: cujus mentionem fecit non semel Petrus Monachus in historiæ Albigensium capite XLII. & LVIII.

CONTRAGINNUM QUOD ET CALNACUM.

Inter Augustam Veromanduorum & Augustam Suessonum medium ponit Æthicus *Contraginnum*, æquo ab utraque urbe intervallo distans, in itinere à Taruenna Durocortorum sic. *Nemetacum* M. P. XXII. *Camaracum* M. P. XIIII. *Augusta Veromanduorum* M. P. XVIII. *Contraginnum* M. P. XIII. *Augusta Suessonum* M. P. XII. In Notitia Imperii Rom. memorantur *Læti Batavi Contraginenses*, Noviomago Belgicæ secundæ præsidentes. *Contra-*

ginnum vel *Contraginum*, à quo *Contraginenses*, existimo esse castellum ad Isaram, proximum Noviomago, vulgò *Chauni* dictum, quod primò *Contraginnum*, deinde *Calnacum* Galli nuncupaverint. Opinionem nostram confirmat locorum situs. Quippe Augustâ Veromanduorum Augustam Suessionum petentibus occurrit ut olim Contraginnum, sic nunc Calnacum: quod *castellum super Isaram fluvium nomine Calnacum* rectè Frodoardus vocat in rebus anni DCCCCXLIX. Est enim ad flumen Isaram positum Faram inter & Noviomagum, cujus Episcopum agnoscit. Guibertus Abbas Novigenti in libro II. de vita sua *Calniacum* appellat. *Apud castrum Calniacum ex familia Guascelini castri ipsius domini famulus erat, cui ad castelli custodiam noctibus excubandi officium incumbebat*; & idem in capite XVII. *Calniacum castrum* nuncupat. In enumeratione fluminum Galliæ, quam in codice CCCC. annorum reperi, *Calniacum* etiam dicitur. *Isara cadit in Secanam: in partibus Calniaci, Noviomi, Compendii, Pontis S. Maxentiæ, Belli montis, Pontis Isaræ, & Esconflans currit.* Ubi *Esconflans* sunt Confluentes Isaræ & Sequanæ, vulgò *Conflans sainte Honorine*.

CONVENÆ ET LVGDVNVM CONVENARVM.

Hieronymus in libro II. adversus Vigilantium qui Convena erat, sic de ipso scribit. *Nimirum respondet generi suo, ut qui de latronum & convenarum natus est semine, quos Cn. Pompeius edomitâ Hispaniâ ad triumphum redire festinans, de Pyrenæi jugis deposuit, & in unum oppidum congregavit: unde & Convenarum urbs nomen accepit.* Infrà de eodem addit. *Hucusque latrocinetur contra Ecclesiam Dei, & de Vettonibus, Arebacis Celtiberisque descendens, incurset Galliarum Ecclesias.* Hieronymus, pace tanti viri dixerim, secum ipse pugnat. Nam si *latrones & convenæ de Pyrenæi jugis depositi, & in unam urbem quæ* Convenarum dicta est, *à Pompeio sunt congregati*: quî fieri potuit, *ut latrones* isti *& convenæ* Pyrenaici *de Vettonibus, Arebacis Celtiberisque descenderent*? Celtiberi quippe & Arebaci vel Arevaci Tarraconensis Hispaniæ populi ad Durium fluvium, procul à Pyrenæo & Aquitania ei subjecta absunt; Vettones, Οὐέττωνες Gens provinciæ Lusitaniæ, multo magis. In Hispania Tarraconensi à Ptolemæo ordine ponuntur Verones, Βήρωνες, Arevacæ Ἀρεύακοι, Carpetani magis australes Vaccæis & Arevacis, & Celtiberi Κελτίβηρες: à Plinio in eadem citeriore Hispania *ad Tagum Carpetani, juxta eos Vaccæi, Verones* (ita enim legendum est pro *Vetones*) *Celtiberi, & Arebaci*. eidem *Arevaci* dicti à fluvio Areva. Qui ordo & appellatio apud Plinium & Ptolemæum trium Hispaniæ populorum, facilè mihi persuadet pro *Vettonibus* apud Hieronymum, *Veronibus* restitui oportere. Sed ne sic quidem Hieronymi sententia probari defendique potest, à tribus populis adeò remotis, hoc est à Durio amne, sive à Numantia, & à Saguntia ac Segovia Convenarum nostrorum majores arcessentis. Certè Cæsar in libro III. de bello Civili Convenas non aliunde quàm *ex saltu Pyrenæo*, hoc est ex Hispaniæ & Aquitaniæ confinio deducit. Verba ejus sunt. *Mittit Cæsar P. Vatinium legatum ad ripam ipsam fluminis Apsi, qui crebrò magna voce pronuntiaret, liceretne civibus ad cives de pace legatos mittere, quod etiam fugitivis ab saltu Pyrenæo prædonibusque licuisset.* Hæc Cæsaris verba hactenus non intellecta, observo non aliis quàm Convenis convenire. Petit Cæsar per Publium Vatinium legatum, liceatne sibi ad Cn. Pompeium civem suum de pace legatos mittere, quod etiam *fugitivis à saltu Pyrenæo, prædonibusque*, hoc est piratis licuerit. *Fugitivi* igitur isti, quos Hieronymus suprà *latrones & convenas* appellat, pars indigenæ erant, incolæ saltus Pyrenæi, Hispaniam, ab Aquitania discludentis, & veteri vitio Gentium Hispaniæ latrunculi, quales ibidem postea Bandularii extiterunt; pars servi qui ex proximis Vasconiæ locis à dominis profugerant, fures, homicidæ, ac perditi homines, alii inopiâ, alii timore supplicii, alii amore prædæ compulsi. Hi campos cautibus suis hinc & inde subjectos repentinis decursionibus & latrociniis infestare, & si quando Romani exercitus in Hispaniam traducebantur, ex occasione novissimum agmen adoriri consueverant. Ne pulsis quidem ac superatis noceri admodum poterat, velocitate corporum & latebra rupium quas soli ipsi notas habebant tutis. A Pompeio igitur victore ex Hispania revertente oppugnati, ac velut cincti indagine, cùm intelligerent se militibus Romanis resistere non posse, ad eum legatos de deditione miserunt: quos Pompeius ne tantula res festinantem moraretur, jussit omnes de saltu Pyrenæo in plana proximæ Aquitaniæ descendere, & in oppidum contribuit. Opidi & totius agri incolæ, quia ex jugis Pyrenæi eò undique convenerant, *Convenæ* (quales revera erant) sunt appellati, hoc est uti interpretatur Strabo, σύγκλυδες vel συνήλυδες. Sic olim Ligures, *imis Alpium jugis adhærentes inter Varum & Macram flumina, Bæbius in plana deduxerat*; & exemplo Pompeii Augustus Cæsar partem Cantabrorum *montibus deduxit*, ac *fiduciam montium timens in quos se recipiebant, castra sua sed quæ in plano erant habitare & incolere* victos *Astures jussit*; ut Annæus Florus scribit. Ipse Pompeius postea cùm piratas Cilices multis prœliis navalibus vicisset, eodem usus consilio *reliquias prædonum contractas in urbibus remotoque à mari loco in certa sede constituit.* Eum in modum Convenæ ex latronibus juris & æqui servantes, ex servis fugitivis domini, ex montanis campestres, ex Hispanis Aquitani parva translatione sunt facti. Vnde & à Plinio in Aquitania memorantur *in opidum contributi Convenæ* inter *Sediboniates & Begerros* sive Bigerrones: *contributi* inquam *in opidum* nimirum à Cn. Pompeio, qui vagos & sparsos congregavit in unum corpus, agrosque colere ac legibus uti jussit. Dicet aliquis. Quomodo hoc tum fieri potuit, aut quî Pompeius Magnus Convenas collocare in Aquitania, & opidum eis agrumque attribuere potuit, cùm ea regio nondum esset Romanæ ditionis? Certè Cæsar in libro III. scribit, in Aquitania *paucis antè annis* quàm P. Crassum eò cum copiis ipse mitteret, *L. Valerium Præconinum Legatum exercitu pulso interfectum*

esse, *atque inde L. Manlium Proconsulem impedimentis amissis profugisse* : idemque Convenarum, novæ tum Gentis & angustorum finium exiguarumque virium nullam mentionem facit. Ergo ante Iulii Cæsaris adventum in Gallias, bis quidem ab Romanis sed frustra Aquitania tentata est, pulsis inde aut occisis spoliatisque eorum ducibus & copiis. Iulius Cæsar ipse *Aquitaniam* tantùm *per P. Crassum quadam ex parte devicit*, & ab omnibus postea ejus civitatibus obsides præsens accepit. At Augustus demum per M. Agrippam & Messallam totam Aquitaniam subegit, provinciamque fecit & Romano subjunxit Imperio: uti Suetonius, Eutropius ceterique tradidere. Præterea Pompeius Magnus *tropæis suis qua statuebat in Pyrenæo*, D. CCC. XLVI. *opida ab Alpibus ad fines Hispaniæ ulterioris in ditionem a se redacta testatus esse*, dicitur à Plinio: quæ tropæa statuta esse à Pompeio in Pyrenæo non qua Hispaniam ab Aquitania dividit, sed quà provinciam Narbonensem ab Hispania Tarraconensi dirimit, ipse locorum situs vel solus, & itineraria provinciarum Imperii Romani indicant. Equidem existimo, Pompeium quum Convenas in Aquitaniam Pyrenæo monti proximam atque subjectam transtulit, non id alio quàm armorum jure fecisse, & hoc finitimas Aquitaniæ civitates passas esse, quoniam victorem Hispaniensis belli exercitum prohibere non poterant.

Convenas nunc vocari *Commingeois* quasi commanentes, & pagum Convenicum *le Comminge*, quasi commanentiam dici, olim persuasum habui: nec etiamnum mea mihi conjectura displicet. Sed Notitia quædam civitatum Galliæ ex Bibliotheca Thuanea à Chesnio eruta aliam nominis interpretationem tradit his verbis: *Civitas Convenarum, id est Communica.* Cui Notitiæ si credimus, à communica vel potiùs communia nomen vulgare acceperunt Convenæ, quòd variis ex locis unum in corpus, atque (ut nostrorum scriptorum utar vocabulo) unam in communiam coaluerint. Agrum Convenarum *Comenge*, necnon *Cominges* vocavit Petrus in Historia Albigensium, ubi & *Comitum Convenarum* meminit. Cæsar in libro 1. de bello Civili ait se præter ceteros *in Hispaniam præmisisse optimi generis homines ex Aquitanis Montanisque, qui Galliam provinciam attingunt*: ubi emendandum puto *ex Aquitanis Montanis qui G. pr. a.* Hi Aquitani erant Consoranni, Convenæ ac Bigerrones. Alluit Garumna agrum Convenarum, quibus & Auscis in Aquitania jus Latii datum ab Augusto, ait Strabo.

Convenarum urbem Lugdunum à situ Galli nuncupavere: dunum enim linguâ Gallicâ montem significabat. Erat autem Lugdunum in vertice montis positum trans Garumnam, unde in circumjacentem planitiem despiciebatur, & valle præcipiti undique cingebatur. Fons magnus ad radices montis prorumpebat, munitissima turre circumdatus: quò opidani per cuniculos descendentes, sine periculo aquari consueverant. Straboni nota est ad Pyrenæum *Convenarum urbs Lugdunum*, ἡ τῶν Κονουενῶν ὅπερ ἐστὶ συγκλύδων ἢ συνηλύδων, πόλις Λούγδουνος. Ptolemæo quoque tangentium Pyrenæum Convenarum urbs Lugdunum, συναπτόντων τῇ Πυρήνῃ Κονουενῶν πόλις Λούγδουνον. Ejusdem urbis meminit Æthicus, quum *iter ab Aginno Lugdunum* per Lacturam *millium passuum* LXIV. facit, & in itinere ab Aquis Tarbellicis Tolosam *Lugdunum* ponit inter *Aquas Convenarum* & *Aquas Siccas* his verbis. *Iter ab Aquis Terebellicis Tolosam* M. P. CXXX. *sic. Beneharnum* M. P. XIX. *Opido novo* XVIII. *Aquis Convenarum* VIII. *Lugdunum* XVI. *Calagorgis* XXVI. *Aquis Siccis* XVI. *Vernosole* XII. *Tolosa* XV. Ab Aquis Tarbellicis igitur abest Lugdunum Convenarum millia passuum LXI. à Beneharno XLII. Tolosâ LXIX. Beneharnum porrò vulgò dicitur *Lescar*, Aquæ Convenarum *Aquet*, Lugdunum Convenarum *S. Bertran*, Calagorgis *Caseres*, Aquæ Siccæ *Seches*. Panuinius falsò ponit in Aquitania sub Pyrenæo *Coloniam Lugdunum Convenarum*, quam *Ludnnium* corruptè appellat, & Ptolemæo niti se dicit; qui *Lugdunum Convenarum* nusquam Coloniam vocavit, *urbem Convenarum* vocasse contentus. Ea urbs postea more plurimarum Galliæ urbium, deposito nomine proprio, nomen Gentis cujus caput erat accepit, ac *Convenæ* cœpta est appellari. Sic Sidonius in libri VII. Epistola VI. eam vocat: quem imitatus Gregorius in libri VII. capite XXXIV. & XXXV. nunc *Convenas*, nunc *urbem Convenas*, necnon *urbem Convenicam* nuncupat; Hieronymus *urbem Convenarum*. In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ, inter provinciæ Novempopulanæ civitates numero XII. quartum obtinet locum, nonnumquam & quintum *civitas Convenarum*, Consorannorum, Vasatium, Bigerronum & Auscorum vetustioribus civitatibus nova præposita. Robertus Novempopulanæ provinciæ tertiam facit *civitatem Convenarum*: at recentiores Notitiæ unà cum Gervasio Tisleberiensi, veterum exemplo, in eadem provincia quam Vasconiam vocant, *Episcopatum Convenarum* quarto collocant loco post Auscos metropolim, Aquas & Lactoram. Fredegarius *Conbenensem urbem*, & transpositis litteris *Conbanem civitatem* appellat, pro *Convenensem urbem* & *Convenam*, & more Vasconum nostrorum homo Burgundio u in b commutat.

Suavis Episcopus de Convenis Concilio Agathensi interfuit atque subscripsit anno Christi DVI. Concilio Aurelianensi II. *Præsidius Episcopus Convenarum*; Synhodo Aurelianensi V. *Amelius Episcopus Ecclesiæ Convenicæ*.

Urbs Convenarum quoniam Gundobaldum proditoresque receperat, à Regis Guntchramni militibus direpta, & cum Ecclesiis ceterisque ædificiis tota incensa est anno C. DXXCV. cùm à Pompeii Magni ætate ad id tempus floruisset; & per annos ampliùs DXX. jacuit, sic ut Episcopi Ecclesiæ Convenicæ aliam sedem habere cogerentur. Tandem operâ Berthramni Convenarum Episcopi, viri sanctissimi nobilissimique, in vertice collis ac in ipsis excisæ urbis vestigiis urbs nova, priore tamen multo minor resurrexit; & locus qui tamdiu desertus fuerat, iterum coli habitarique cœptus est: ubi & Berthrammus Antistes claustrum ædificavit, & Canonicos Regulæ B. Augustini servantes instituit: à quo civitas tamquam ab auctore

suo S. Berthrammi nomen accepit. Quem autem veteres scripsores rerum nostrarum Bertechramnum, Bertchramnum & Berteramnum, recentiores nunc Berthrammum aut Bertramum, nunc Bertramnum vel Bertrannum vocavere; nonnumquam & Berttandum, qua nunc appellatione omnes utuntur. Berthramus igitur sive Berttannus, Bertrandusve usque ad annum MCXX. Convenicam rexit Ecclesiam, & urbi quam condiderat nomen suum dedit. Dicitur enim *civitas S. Bertranni* vel *Bertrandi*. *S. Bertran* vel *Saint Bertrand*. Scaliger & Massonus scribunt, ex Lugduni Convenarum ruinis (si tamen ruinæ illæ per annos plus D. durare potuerunt) opidum S. Berttandi *in valle Capraria* esse constructum. As contrà Arnaldus Oihenartus, cui utpote Vasconi de Vasconia libentiùs crediderim, *civitatem S. Bertrandi in eo nunc esse colle* scribit, *in quo olim Lugdunum* Convenarum, sed *angustum* tantummodò *summi collis spatium occupare*; *vicumque valhi Capraria civitati contiguum esse. In monte* quoque eam civitatem esse semel atque iterum testatur Vitalis, Alexandri PP. III. Protonotarius.

In Diœcesi Convenica sont opidum S. Bertranni, *S. Bertrand de Comenge*, opida S. Beati, (*S. Beat*) & S. Gaudentii, (*S. Gaudens*) Granata *Granade*; Castra *Castres*; Castellio *Castillon*; Frontiacum *Fronsac*, Gentiacum *Gensac*; Insula Dodonis *l'Isle Dodon*, vel *l'Isle en Dodon*; opida S. Gerontii & S. Amantii, *S. Girons*, & *S. Amant*; Sammatanum *Samatan*; Mons Regalis *Montreal*, Leomaniæ nunc accensus; Riparia ad Garumnam regio.

Ceterùm Strabo in agro Convenarum (γῆν Κονβένων vocat) non solùm urbem Lugdunum, sed etiam Aquas calidas ponit, τὰ τῶν Ονησίων θερμὰ κάλλιστα ποτιμωτάτου ὕδατος. Vbi legendum puto τὰ Κονβένων θερμὰ, & *Aquas Convenarum* designari, de quibus suprà scripsimus. Nam *thermas* vel *Aquas Onesias* in Convenis aliquas fingere, & *Bagneres de Lusson* in monte Pyrenæo, aut aquas Encaussias, *les bains d'Encausse* cum nonnullis interpretari, ludese est.

CORBEIA CASTRUM ET FLUMEN.

Corbeia non à Corbeo Bellovacorum Ducē fortissimo, quem strenuè prœliantem Julius Cæsar interfecit, aut ab alio ejusdem nominis viro Gallo, sed ab amne Corbeia appellationem invenit: *Corbie* vulgò dicitur. Locus est ad Corbeiæ & Sominæ confluentes in Belgica secunda Ambianensique pago, ubi Balthildis Francorum Regis Chlodovei junioris uxor, mater Regum Chlotharii, Childerici ac Theodorici, celebre Monachorum Cœnobium exstruxit. Eo in Monasterio duæ fuere Basilicæ, major S. Petri A. minor B. Johannis Evangelistæ: quibus B. Stephani Protomartyris, & S. Martini Episcopi, & S Albini Antistitis Basilicæ postea accessere. Auctor æqualis, qui de Vita Reginæ Balthildis scripsit ante annos ampliùs mille, *Monasterium Corbeïam in pago Ambianensi* primus commemorat: quidam *Monasterium Corbeiense* appellant. *Corbeiam opidum fortissimum* vocat VVillelmus Britto Armoricus in rebus anni MCXXCIV. & in Philippidos libro II. idem eamdem *bonam villam* & mox *castrum* nuncupat, *magnumque burgum* & *pontes* ad flumina Suminam & Corbeiam plures habuisse scribit. Ager Corbeiensis vulgò dicitur *le Corbieis*.

Ceterùm *Corbeiam fluvium* memorat liber vetus de Virtutibus S. Fursei Abbatis Latiniacensis hisce verbis. *Deinde veniens in pagum Ambianensem, & in curtem vocabulo Anteilum super fluvium Corbeiam: ibi obviavit ei vir malignus. Anteilum* vel *Altoilum* legi oportere existimo. Corbeia enim amnis alluit vicos Divionem, *Divion*, Hammulum, id est viculum, *Hamel*, Altogilum *Auteuil* vel *Auteuil*, aliàs *Autuil*, Incram castrum *Encre*, Helliacum: deinde in duos alveos dividitur, & majore ad Corbeiam opidum, minore apud Alhiniacum in Suminam effluit. Altogilum igitur seu Altoilum ad Corbeiam fluvium reperio; Antoilum vel *Auteuil* ad eum non reperio.

Est & nobilissimum Monasterium in Saxonia, ad ripam Visurgis fluminis (*VVeser*) positum in pago Augnensi, quod Adalhardus Abbas Corbeiensis exstruxit, principatu ac concessu Ludovici Aug. & nomine Cœnobii sui *Corbeiam* appellari voluit. Quod ut distinguerent à Corbeia Gallica, *Corbeiam novam* Saxones ac plerique Historici cognominavere.

CORBILO.

Strabo Massiliam, Narbonem, & Corbilonem tres Galliæ opulentissimas urbes fuisse scribit: cui *Corbilo* Κορβίλων & Κορβύλων dicitur. Liger (inquit) inter Pictones & Namnetes emittitur. *Priùs emporium fuit Corbilo ad Ligerim.* Corbilonem Massonus castrum Blesense interpretatur. Ego *Coiron* vel *Coëron* esse potiùs crediderim, qui locus est ad flumen Ligerim, Namnetas urbem inter atque S. Nazarium, à portu Namnetum seu Condivicno tribus leugis distans, & vetus Corbilonis nomen demtis duabus litterulis retinens. *Corbilonem* Strabo emporium olim ad Ligerim exstitisse docet, cui Genabum Carnutum emporium, ferè ad medium Ligerim conditum pridem successisset, atque (ut existimo) *portus Namnetum* in tabula Peutingeriana memoraratus, sive Condivicnum urbs Namnetum, à Ptolemæo celebratum.

CORBINIACUM.

Corbiniacum locus est in pago Nivernensi; qui à S. Leonardo recentius nomen accepit, & nonnumquam *Corbigny*, sæpiùs *S. Leonard* nuncupatur. Castrum illud assidet amniculo, qui in Icaonam defluit.

CORBO ET CORBONENSIS PAGUS.

Corbonensis pagus, *le Corbonois*, memoratur in Capitulis Caroli Calvi, ubi vocatur *Corbonisus*, poniturque medius inter pagos *Turonicum* & *Sagisum*, hoc est Saiensem. Memoratur & ab Orderico Vitala in libro Historiæ

XIII. cui *Corbonia* dicitur his verbis. *Goifredus filius Rotronis Comes II*, (Rotruci aliis dicti) *Comes Moritonia, vocatis ad se Proceribus Partiis & Corbonia, qui suo Comitatui subjacebant*, &c. Ergo *pagus Corbonensis*, vel *Corbonia* Pertici pars erat, eique attribuebatur: cujus Corboniæ incolæ *Corbonenses Normannis affines* ab Orderico in libro VIII. non semel appellantur. Certè (uti animadverto) nomen *pago Corbonensi* vel *Corbonia* dedit Corbo, vulgò *Courbon*, qui est hodieque vicus in majore Pertico inter Moritoniam & Bellismum. In litteris datis anno I. regni Regis Chlotharii penultimi Carolorum memoratur *villa Condatum nomine super Odanam fluvium in territorio Corbonensi, terra S. Launomari propinqua*. Et in aliis litteris miles Giruardus *in Corbonensi territorio quemdam alodum emisse ab Ausberto* dicitur: *unde charta facta, & a Duce Hugone* (*Magno*) *atque à Comite præfati territorii* (Corbonensis) *corroborata*. Nimirum minoribus pagis, qualis erat Corbonensis, suus singulis erat Comes; majoribus sæpe plures. Pagum autem Corbonensem partem exstitisse Pertici, vel Pertico attributum fuisse, indicat aut potiùs docet Hugo de Cleeriis in libello de Majoratu & Senescalcia Franciæ, ubi Goffridum *Comitem Corbonensem* vocat, id est Comitem Perticensem, cumque à Goffridu Comite Andecavorum in castro Moritonia obsessum & captum esse scribit: quod castrum Pertico omnes adscribunt.

CORBONACUM.

Corbonacum villa fuit publica, in qua Carolus cognomine & re Magnus à Carolomanni fratris sui morbo sublati Episcopis, & Optimatibus undique ad se confluentibus Rex salutatus atque unctus est anno DCCLXXI. ac Natalem Domini in Attiniaco villa Dominica celebravit. *Corbonacum villam* veteres rerum nostratum Annales appellant, Principatu Caroli Magni compositi; *Corbennacum* Hincmarus in epistola ad Hlodouvicum Regem Caroli filium; *Corbanacum* Annales Fuldenses, & Bertiniani, *Corbinacum castellum* Frodoardus in Chronico, qui & illud à Carolo Rege Francorum, patre Ludouvici Transmarini, Remensi Monasterio S. Remigii datum esse scribit: *villam Corbiniacum* Chronicon S. Arnulfi, quos Annales Metenses nuncupant. Eginhardus in Annalibus, & Vita Caroli Magni *Curbonacum villam* vocant; Poëta Saxo de Gestis Caroli M.

Villam quæ Carbonaca vocatur.

Corbonacum vel *Carbonacum* locum esse existimo positum ad ripam fluminis Axonæ contra Attiniacum, qui vulgò dicitur *Cherbonne* aut *Charbonne*. Alii fortè vicum S. Marculfi interpretari malint, *S. Marcou*, aliàs *Corbeni* nuncupatum, nomine ad *Corbiniacum* proximè accedente. Certè ita sentit Marlotus, qui *villam Regiam Corbiniacum Corbeny* interpretatur, & ait postquàm B. Marculfi, quondam in pago Constantino Nantensis Abbatis, Reliquiæ metu Nortmannorum eò delatæ sunt, (quod Caroli Simplicis Principatu accidit) Prioratum ibi S. Marculfi statutum esse: a quo Prioratu *Corbiniacum*, mutato vocabulo, *S. Marculfi* nomen acceperit. *Castrum Corbiniacum in Comitatu Laudunensi* litteræ Caroli vocant. Certè locus est positus inter Durocortorum Remorum & Laudunum, sed ad Laudunensem Diœcesin pertinet.

CORILISUS PAGUS.

Corilisum pagum *Bagisino*, id est Baiocassino & *Otlingu Saxonia* medium interponunt Capitula Caroli Calvi, apud Silvacum edita anno DCCCLIII. Qui Corilensis pagus à corylis, vel à coryleto aliquo inter pagos Baiocassinum & Oximensem posito nomen mihi videtur accepisse: obscurus nunc & ignotus, quòd nemo præter Carolum Regem Francorum mentionem ejus fecit; ne rerum quidem Nortmannicarum scriptores, Dudo, VVillelmus Gemeticensis Monachus, Ordericus Vitalis, ceterique. Hac re situm ejus pagi certum indubitatumque, notum habere non possumus.

CORIOVALLUM.

Æthicus in itinere à Colonia Traiana Coloniam Agrippinam Coriovalli meminit his verbis. *Mediolano* M. P. VIII. *Sublonibus* VIII. *Mederiacum* X. *Theudurum* VIIII. *Coriovallum* VI. *Iuliacum* XII. *Tiberiacum* VIII. *Colonia Agrippina* X. Idem in itinere à *Castello* Morinorum *Coloniam*, inter *Aduacam Tungrorum & Iuliacũ Coriovallum* ponit, ab Aduaca millibus passuum XVI. à Juliaco XVIII. distans. Tabula Theodosiana, quæ & Peutingeriana dicitur, nisi qua menda subest, *Cortovallium* vocat his verbis. *Atuaca*, *Cortovallio*, *Iuliaco*. Simlerus qui Æthici Itinerarium Scholiis illustravit, ait *Mediolanum* in supradicto itinere à Colonia Traiana Coloniam Agrippinam, esse vicum ad Mosam *Musteler* vulgò dictum; *Sublones* locum à sabulo cognominatum, esse vicum *Sambeck*; *Mederiacum* esse vicum *Mierle* incolis nuncupatum, *Theudurum* sive potiùs *Tendurum* vicum quoque nunc esse, vetus nomen servantem: appellari enim ab accolis Germanis *Tuderen by Sitthart* aut *Sittert*, quòd Sittartio opido proximus sit: *Coriovallum* verò sive *Cortovallium* cùm ipse tum Cluverius *Falckenburg* vel *Falkenborg* exponunt; at Gottefridus VVendelinus in legibus Salicis illustratis Coriovallum pro *Drelenborg* habet; Aubertus Miræus pro Aquisgrani. Quidam superius Mediolanum *Moylands* interpretantur.

CORNUTIUS VICUS.

Gregorius Turonicus Episcopus scribit, Britannos pagum Redonicum anno DLXXIX. vastantes, usque ad *Cornutium vicum* pervenisse: quem locum putant quidam esse *Saint Aubin le Cormier* vel *du Cormier*.

CORTERATE.

Obscurus erat hic locus in Petrocoriis, sed victoriâ Henrici Magni emersit. In tabula Theodosiana mentionem ejus fieri reperio hisce verbis. *Burdigalâ*, *Varatedo*, *Corterate*. &c. Heic enim *Corterate* sine dubitatione ulla est *Contras*, vulgò. *Coutras* leniùs dictus litterâ r sublatâ,

...bl... , l... ..d D...nam fluvium situs, qui ...Ellam decurrit; Annæ Ducis Gaudiosæ cæde, & Regni exercitus ipsi commissi clade nobilitatus.

CORTORIACUM.

Cortoriacum vetus est ac nobile opidum ad flumen Letiam Turnacensis Diœceseos in Flandria, quod legioni in Gallia militanti nomen dedit. Nam intra Gallias cum V. I. Magistro equitum Galliarum *Cortoriacenses* memorat Notitia Imperii Romani ante annos MCCL. ut *Batavos*, *sagittarios Nervios*, *Menapios Seniores*, *Geminiacenses*, *Abrincatenos*, *Mauros Osismiacos*, *Mauros Venetos*, *milites Grannonenses*, *Anderitianos*, *Musmagenses* seu Mosomagenses, *Equites Batavos Seniores* & *Juniores*: quos omnes partim Gentium, partim locorum Galliæ, ubi lecti & unde deducti fuerant, nominibus appellatos esse constat. Audoenus in libro II. de Vita Eligii o in u mutato *Corturiacum* vocat, & Eligium *Veromanduensis urbis*, *Tornacensis civitatis*, *ac Noviomensis*, *& municipiorum Flandrensis*, *Gandensis atque Corturiacensis constitutum custodem* dicit, hoc est Episcopum. Ad Veromanduos autem Noviomagus, ad Turnacensem Ecclesiam sive Diœcesin Flandrenses, Gandenses & Cortoriacenses pertinebant. Postea *Curtricum* dictum est pro Cortoriaco, & *pagus Curtricensis* pro Cortoriacensi. Carolus Calvus in Capitulis apud Silvacum anno DCCCLIII. editis pagum *Curtricisum* à Flandria cui nunc contribuitur distinguit, & inter Atrebaticum pagum, ac Flandriam ponit hisce verbis. *Missi in Noviomiso*, *Vermendiso*, *Adertiso*, *Curtricisо*, *Flandra*. Sermo de relatione & sepultura Reliquiarum Quintini & Victorici Martyrum rer *Curtracum* appellat; Chronicon de Gestis Nortmannorū in anno DCCCLXXX. *Cortriacum*, ubi Nortmanni *castrum ad hiemandum construxisse* dicuntur. Recentiores scriptores Latini exemplo VVillelmi Brittonis *Cortracum* & *Curtracum* vocitant, Nostri *Courtray*, Germani *Cortrick*.

Matth. nus *Centrones* Nerviorum clientes à Cæsare libro V. memoratos *cum Gordunis*, Cortoriacenses esse falsò existimat: quos *Centrones* Sanson pro Gandensibus accipit, pro Corto... ...sibus autem *Gordunos*. Cortoriacenses *Courtresiens* dici videntur posse, & Duacenses vel Duacenses *Dou... iens*: sicuti Camaracenses *Cambresiens*, & Turnacenses *Tournesiens* dicimus.

Ut supra Carolus Calvus *pagum Curtricisum* à *Flandra* Flandri... ve di...nxit, sic & Lotharius Rex ejus ...bi pos in litteris datis anno DCCCLXVII. *pagum Curtracensem* à *pago Flandrensi* ... quibus in litteris res ac possessiones Monasterii Gandensis apud Meicruio enumerans, commemorat in primis *mansiones ultra Legiam de portu Gandavo*; *in pago Curtracensi Singhehem*; *in pago Mettlenensi* (le Melantois) *in VVilda mansum*; *in pago Flandrensi in Redenborch matrem Ecclesiam*. Ex quibus intelligitur, Flandriam olim multo quam nunce m...rem extitisse. Pagus autem Cortoriacensis, qu... Cur...icensem & C...tracensem vocant, rectè dicetur *le Courtresis*, ut pagus Turnacensis à Nostris nuncupatur *le Tournesis*, pagus Camaracensis *le Cambresis*.

COTIA SILVA ET VILLA.

Silva *Cotia* vico seu villæ *Cotia* nomen suum dedit, quod ipsa a cotibus accepisse mihi videtur: *Cuise*, aut *la forest de Cuise*. Ejus silvæ mentionem facit Gregorius noster, res Chlotharii Magni scribens. *Causiam* vocant Capitula Caroli Calvi, in quibus *Compendium cum Causia* conjungitur. Est enim Cotia silva Compendio villæ olim publicæ seu Palatio Regio proxima. Quare & à quibusdam silva Compendiensis appellatur, *la forest de Compiegne*. Cotia autem villa silvæ Cotiæ cognominis, hodieque veteris Palatii in ea silva reliquias ac vestigia ostentat, & *Cuise* dicitur. In eadem silva sunt vici, S. Petri, *Saint Pierre en Chastre*; Exartum *l'Essart*, S. Nicolai, *S. Nicolas de Courson*; S. Iohannis ad silvam, *Saint Jean au Bois*; Bruerie, *Bruieres*, a multitudine myricarum quas Nostri Bruerias vocitant. Propiores Cotiæ villæ sunt in silva ... otia vici duo, brolium *Bren*, à re nomen habens: (Broilus enim vel Brolium lucum aut silvam cæduam sæptamque significat) & Casnum *Chesne*, alias *Chesne Herbelot* vulgò dictum. De priore, aut certè potiùs de tota silva Cotiâ vel Compendiensi loquitur Carolus in Capitularibus hisce verbis: *In Brolio Compendii Palatii*. De posteriore vico, nimirum de Casno Annales Bertiniani in anno DCCCLXXVII. ita referunt. *Et discurrentibus inter eos missis ad hoc perventum est*, *ut Richildis & ipsi Primores ad eum Compendium venirent*, *& suum Conventum ad Casnum in Cotia condixerunt Casnus in Cotia*, vicus est haud dubiè *Chesne* nuncupatus. Quercum enim Nostri casnum olim appellavere, quam nunc corrupto eo nomine chesnum vocitamus.

Cotia silva posita est inter flumina Axonam, Isaram, & Ottenetam amnem, qui apud Vernbream aut Vermariam palatium in Isaram effluit: & corrupto nomine *Quisa* Brittoni dicitur in libro II. Philippidos, *Cuisia silva* in libro I.

CRASSA.

Crassa locus est in Diœcesi Narbonensi Monasterio veteri clarus, nomen hodieque retinens. Dicitur enim *la Grace*, etsi deberet potiùs scribi *la Grasse*. Petrus in Historiæ Albigensis capite XXXIV. memorat *castrum quod dicitur Monsfauri prope Monasterium de Crassa*. Crassa autem proxima est Monti-Lauri, *Montlaur*.

CRAZZACUM BITURIGUM.

Rigotdus de Gestis Philippi Augusti *castrum Crazzacum* in pago Bituricensi memorat his verbis. *Anno* MCXCVI. *Philippus Rex infinitum collegit exercitum in pago Bituricensi*, *& in manu valida Aquitaniæ fines ingressus est*, *& cepit castrum Exoldunum*, *& Crazzacum*, *& alias quamplures munitiones*, *& terras circumpositas vastavit usque ad castrum Radulfi*. Guillelmus Britto in anno MCXCVII. *Cracacum* vocat, & inter *Exoldunum* castrum & *Castrum Radulfi*

X

illud positum esse indicat, quod in libro II. Philippidos *Cracaum* nuncupare maluit. Vulgò dicitur *Gracay*, locus in Biturigum finibus nunc obscurus non procul ab Exolduno; quem *Grasainm* appellari etiam à Latinis scriptoribus quibusdam video.

CREBENNUM SENONUM.

Crebennum, *Crevan*, opidum est ad flumen Icaunam, non procul ab ejus & Choræ confluentibus, in finibus Autissiodurensium. In Historia Episcoporum Autissiodurensium vetere nunc *Crevennium vicum*, nunc *Crevennum* dici observo; & *Ecclesiam Crevenni*, ac *molendina de Crevenno* ibi commemorari.

In Chartulario MS. Ecclesiæ Lingonicæ *Crapentum* quoque hunc locum vocari video, *Crespans* item, & *Crespens*. In litteris datis annò MCCLIV. *Dominus Iohannes de Crapento Miles*, item *D. Johannes de Crespens Miles* appellatur: *Crespans* in litteris anni MCCLV II. quorum alterum *Crespentum*, alterum *Crespanium* Latinè reddi convenit.

CRECIACUM AMBIANORUM AD ALTEIAM.

Regnantibus apud Francos Merovei posteris villa erat Regalis Creciacum, in pago Pontivo ad flumen Alteiam posita, *Creci en Pontieu*: quam veteres nostri auctores plerumque *Crisciacum* & *Crisciagum*; nonnunquam *Criscecum*; at nunquam Carisiacum appellant. *Crisciacum villam* publicam *in Pontio* (quem pagum Pontivum vulgò vocitant) positam, ac silva cognomine insignem Ebroinus olim armatus invasit, Theodoricum Francorum Regem ac Leudesium Majorem domûs imparatos persequens: è quibus Regem inopinantem oppressit ac recepit; ut docent Gesta Francorum veterum, & Appendix Fredegarii. Ibidem Philippus Valesius Francorum Rex ab Anglis fusus acie, maximam cladem accepit. *Silvam Crisciacensem in provincia Pontiva* ponit Vita S. Richarii; vulgò *la forest de Crecy*. Est & aliud Crisciacum vel Creciacum in pago Briegio, *Creci en Brie*, non procul ab urbe Meldis, positum ad Mucram flumen in Matronam decurrens: à quo & silva proxima nomen habet, & silva Crisciacensis nuncupatur, *la forest de Crecy*.

CRECIACUM REMORUM AD SARAM.

Creciacum ad Saram, *Crecy sur Sere*, villa fuit quondam publica vel Regia in pago Laudunensi, ut & Carisiacum ad Isaram, sed utrumque postea castrum è villa Dominica est factum. Guibertus Abbas Novigenti *Creciacum* Laudunensis pagi *castrum* à *Carisiaco* discretè distinguit; & Carolus junior Aug. *Crisiacum* à *Carisiaco*, ut observo in libro XXV. Rerum Francicarum.

CREDILIUM BELLOVACORUM.

Credilium castrum est Bellovacorum, ad flumen Isaram positum, *Creil*: cujus meminit Lupus Abbas Ferrariensis ante annos octingentos. *Credelium* vocant litteræ Philippi Augusti Francorum Regis.

CREDO ANDICAVORUM.

Credo (*Craon*) amnis in finibus Andium nomen opido vel castro Credoni (*Craon*) dedisse, falsò dicitur à Massono. Nullus enim est ejus nominis fluvius in Andibus, & Credo ad ripam Oldæ positus est: qui Olda *Oudon* vulgò dicitur, & aliquot fluviolis auctus, in Meduanam delabitur ad Novam Villam, *Neuville*. *Credonium* nonnulli recentiores appellant, in his Guillelmus Major, Andicavorum Episcopus, qui de gestis suis anno MCCCXVI. scripsit.

Ager Credonensis vocatur *le Craonnois*, vel uti alii scribunt & proferunt *le Cranois*. Quidam *Cronus* nomine a Gregorio designari eum locum existimant, in libri IV. Miraculorum S. Martini capite XVII. *Vico Andegavensi, cui Cronio antiquitas nomen indidit*. & capite XXIV. *Mulier Ermingundis, Andegavensis civis, vici incola Croniensis*. sic enim legendum est, non ut vulgò *Eroniensis*. Et in libro de Gloria Confessorum. *Apud Croniensem vicum mulier à nativitate caca, invocans nomen Sancti,* (Albini And. E.) *ipsa die illuminata est*. In litteris datis anno MXCVI. *Reginaldi Credonensis*, vocatur *Credonense castrum*; in litteris Nicolai PP. II. *castrum Credonense* quoque; in aliis litteris *Credo*, & *Mauricius dominus de Credone*. De Credone & VVillelmus Britto in libro X. Philippidos sic refert, Amalricum Guillelmi de Rupibus generum & heredem unicum describens:

Ejusdem lateri gener illius unicus heres
Hæret Amalricus, qui de Credone trahebat
Et genus & nomen, & erat dominator eidem.

Nimirum tum familiæ nobiles à suis castellis cognominari consueverunt. *Credonium* in Vita Caroli I. Francorum Regis appellat Monachus S. Dionysii.

CRESTA SEGALAVNORVM.

Ejus castri meminit Petrus Monachus in Historiæ Albigensium capite LXXXIV. *Comes pervenit ad obsidendum quoddam castrum in Diœcesi Valentina, quod dicitur Cresta, & erat Ademari Pictavensis. Venit Comes ad castrum Cresta, & obsedit illud. Erat castrum nobilissimum & fortissimum, & Militibus & Servientibus bene munitum.* Castrum illud in pago Valentino inter flumen Drunam & montem positum, Cristam olim Latino homine dictum esse puto, quòd sicut crista emineret. *Christam* Græco vocabulo appellat Casaubonus; incolæ *Crest*, & adjuncto articulo *le Crest*.

CRIENTIO FLUVIUS.

Alcuinus in libello de Vita S. Vedasti Atrebatum Episcopi scribit, Vedastum oratorium è tabulis ligneis *prope litus Crientionis fluvioli ædificavisse*, in loco humili & palude obsito, urbi Atrebatis proximo. Hic fluviolus vulgò dicitur *le Crinchon*.

CRISPEIVM SILVANECTVM.

Crispeium vetus castrum fuit in Silvanectibus, sede Comitum & Prioratu S. Arnulfi veteri insigne. Ivo Carnutensis Episcopus in epistola XLV. ad Clericos Mellentinos *Hugonis Crispeiensis Comitis* mentionem fecit ante annos DL. *Crispeiacum* vocat Paschalis Papa; *Crespeium* Ludovicus Francorum Rex in litteris anno MCXIX. datis; Hildebertus Cenomanorum Episcopus in Vita Hugonis Abbatis Cluniacensis *Crispeium*. Simon *Comes Crespeiensis* appellatur in litteris anni MLXXVII. *Crispiacense castellum*, etiam *Crispi* & *Crespei* in Latinis & priscis tabulis reperire est. Sincerum & incorruptum castri nomen est *Crispeium*, & *Crispiacum*. Vulgò dicitur *Crespi en Valois*, hoc est Crispeium in pago Vadensi: cujus pagi Comites, nunc *Comites Vadenses* à pago, nunc *Comites Crispiacenses* vel *Crispeienses* à capite pagi appellati. In Vita B. Simonis Comitis Crispeiensis *Ecclesia B. Arnulfi apud Crispiniacum castrum* memoratur: itaut pro Crispeio vel Crispiaco *Crispiniacum* etiam Latino nomine tamquam à Crispino aliquo conditore vel domino ante annos D. nonnumquam dictum esse appareat. *Solidos Crispiacensis moneta* video in vetustis tabulis memorari.

CRISPINIUM.

Crispinium vetus est Monasterium in Hainoo Monachorum ex præscripto Benedicti viventium, Abbatiæ titulo gaudens: quod B. Landelinus exstruxisse & in quo sepultus esse dicitur. Locus suum Cœnobio nomen dedit. Ejus fit mentio in Vita S. Vrsmari Abbatis Laubiensis, & in divisione Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta, in qua *Crispinum* vocatur. *Hugo Crispiniensis Abbas* anno MLIX. præter ceteros consecrationi Philippi Regis interfuit. Crispinium vel Crispinum nomen hodieque servat, ac vulgò *Crespin* nuncupatur.

CRODOLDVS FLVVIVS.

Crodoldus, *le Crou*, quibusdam Gaunissensis fluvius dictus, *la riviere de Gonnesse*, ortus in finibus Parisiorum, attingit Luperas, *Louvres en Parisis*, Gunsanævillam, *Gonsanville*, Tillidum aut Telleium *Tillay*, Castellionem *Chastillon*, Gaunissam *Gonesse*, Bonogilum *Bonneüil*, & Bigargium *Garges*: ibi fluviolum Rodonum recipit, vulgò dictum *Rone*, è Cersillâ *Cersille*, atque Ermenovillâ *Arnouville* venientem. Tum alium amnem admittit, qui per Trimilidum vel Trembleium *Tremblay*, perque Villampictam *Villepeinte*, & Sabiniacum *Savigny* decurrit, auctusque rivo Ceuronum *Ceuran*, Fontanetum *Fontenay*, atque Alnetum *Annay* alluente, per Albamdomum Blancum-Mansionile vulgò dictam, *Blanc-Mesnil*, & per Pontem-Iblonem in Crodoldum labitur. Non his contentus incrementis Crodoldus, infra vicum Duniacum vel *Dugni* duos rivos aut si mavis amniculos capit, alterũ è Graulido vel Groolaio *Grôlay*. Darentiaco *Drancy*, & Burgulo *le Bourget*; alterum ex Balbiniaco *Bobigny*, Aquâ bonâ *Eaubonne*, & Curte-nova *la Court-neuve* descendentes. Demum postquàm Catolacum Regio Monasterio S. Dionysii nobilem olim vicum, nunc opidum irrigavit, adjuncto sibi Mardrero Alberti-villaris rivulo, ac flexuosis recursibus pererravit, in Sequanam influit contra insulam S. Dionysii Martyris nomine illustrem, asperam rupibus, & piscatorum casulis infessam.

In Actis Synodi Suessionis habitæ anno Christi DCCCLXII. regni Caroli Francorum Regis XXIII. Crodoldi fit mentio his verbis. *Annualis etiam mundatio Crodoldi fluminis de villis ad hoc multo tempore ordinatis inexcusabiliter fiat.* Odonis R. Fr. litteras legimus, in quibus de se, & de Crodoldo, ac de Rodono in eum effluente sic loquitur. *Ex fisco nostro Cersilla mansum unum cum ductu aqua ex utraque parte supra & subtus fluvio Rodono, & molendinum juxta Monasterium super fluvium Crodoldi super pontem Tricinæ Ecclesiæ S. Dionysii concedo.* Ex quo intelligitur Cersillam, quæ in veteri Catalogo *Sarcella* nuncupatur, & Rodono fluvio adjacet, villam olim Regiam seu fiscalem exstitisse. Carolus vulgò Simplex cognominatus, in litteris suis *Crodoldi* etiam meminit: meminere & alii.

CRONO ARVERNORVM ET CRONONENSE MONASTERIVM.

Crononense Monasterium Gregorius noster in libro IV. Historiæ Francicæ a loco in quo situm est *Cronone* memorat, vel (ut codices vetustissimi Bellovacensis Ecclesiæ & Corbeiensis Monasterii scriptum præferunt) *Monasterium Chrononensim*, in capite III. libri de Sanctorum Patrum Vita *Monasterium Cromonense, sexto situm ab Arvernaa urbe miliario*, aliàs *Cronomense*, mendosè pro *Crononense*. Nunc *Crono* vel *Chrono* vocatur *Cornon* vel *Courron*. Ab ejus loci Abbate tonsus est Gallus, futurus Arvernorum Episcopus.

CROSA FLVMEN.

Crosa flumen, *la Creuse*, ab altitudine sua nomen videtur invenisse. Crosum enim Nostri id quod altum ac profundũ est dicunt, *creux*. Oritur in finibus Lemovicum, & Vartimpam accipit, *la Gartempe*. Vtriusque fluminis in Vita Sabiniani & Cypriani Martyrum fit mentio. Et duo quidem sunt Crosæ, major alter supradictus, qui Vingennam auget: minor alter cognominatus, qui in majorem influit. Crosa major attingit Albucionẽ *Aubusson*. Agedunum Ahu, Varactũ *Gueret*, Glenicum, Cellam Dunensem à Duno proximo opidulo cognominatam, *Celedunaise*. Mox Crosâ minore augetur: tum Argantomagum *Argenton*, & Oblincum Biturigum *le Blanc en Berry*, ac Iciodorum vicum Turonum, *Isenre* vel *Isserre*, prætetlapsus, Vartimpam admittit: inde Rupem Posæii *Roche de Pozay*, Liciniacum *Lesigny*, Guirciam *la Guerche*, Ripas *Rives*, Hagam Turonum, *la Haye en Touraine*, Portum Pilæ, *le Port de Pile*, in Gestis Consulum Andegavensium memoratum alluit, ac demum Vin-

gennâ recipitur, *Crosia* dictus in Gestis Episcoporum Turonicorum.

Crosam alium fluvium, & *Guettam* vel *Guttam* (*la Gute*) ei proximum amnem in Burgundia, memorant priscæ tabulæ Patriciaci Monasterii.

CROVIACUM.

Fiscum Croviacum, *Croniacum* etiam, & nonnumquam *Croiciacum villam Regalem* in veteribus tabulis ac in Vita S. Medardi vocari aiunt indigenæ locum, in quo vna cum Basilica Monasterium S. Medardi exstructum est, atque ubi pius Antistes sepultus est. Hodieque vicus Croviacus vel Croiciacus, vulgò *Crony*, parum distat à Monasterio Suessionico S. Medardi, ad ipsumqoe pertinet: qui vicus (ut nomen hodieque & vicinia indicant) villæ Regalis fiscalisve Croiciaci pars videtur fuisse.

CRUCINIACUM.

Cruciniacum memorat Eginhardus io Annalibus. Anno DCCCXIX. *Imperator* (Ludovicus) *Conventu dimisso, primo Cruciniacum, deinde Bingiam veniens, secundâ aquâ Confluentem usque per Rhenum navigavit*: quæ verba & in Annalibus Bertiniaois leguntur, ex Eginhardo desumta: in quibus hæc etiam reperio. Anno DCCCXXXIX. *Ipse* (Imper. Ludovicus) *in Cruciniaco castro sese venationibus alacriter exercendo, missorum in Baioariam directorum reditum statuit opperiri.* In rebus gestis S. Bernardi *castrum Gruzenacho* aut *Gruzenach* vocatur capite XI. Quædam leges leguntur in Codice Theodosiano datæ *Contionaci*, aliàs *Contionati*: quem esse eumdem locum arbitror, & ex *Contionaco Crucinacum* vel *Cruciniacum*, ex *Cruciniaco Gruzenach* factum esse. Vulgò ounc dicitur *Creutznak*, estque ad Rhenum flumen prope Bingium.

CULARO ALLOBROGUM QUÆ ET GRATIANOPOLIS.

Cn. Plancus in epistola x ad M. T. Ciceronem ejus urbis meminit haud dubiè. Data enim dicitur *Cinarone ex finibus Allobrogum*; aliàs *Curone*, & *Cujarone*. Vbi nemo non videt id quod jam Scaliger, Manutiusque & Sirmundus observavere, litteram I. in L. mutari, & ex CVIARONE CVLARONE fieri oportere. Licèt alii *Cinaronem* retineant præfractè, & *Cameriacum*, aot *Cinronem Sapandia castellum* esse arbitrentur. Ex quo etiam apparet *Cularonem* in finibus Allobrogum fuisse, seu urbem Allobrogum exstitisse *ad Isaram flumen maximum, quod in finibus esse Allobrogum* idem Plancus in epistola VI. scribit. Est autem *Cularo* vel *Gratianopolis* ferè ad Draci & Isaræ confluentes. A Strabone commemoraotur duo fluvii, qui circumfluunt urbem *Cuaro* & *Varo*, δύο περιρρέοντες πόλιν Κυάρων καὶ Ουάρων: ubi emendandom puto Κυλάρων vel Κυλάρωνα. Posita enim est ad Isaram mox Draci aquis augendum. Duæ veteres inscriptiones *Cularonis* etiam mentionem faciuot, Cularone olim visæ, altera in porta Romana, altera io porta Viennensi: quæ *DD. NN. Impp. Caess. Diocletianum & Maximianum Augg. muris Cularonensibus cum interioribus ædificiis providentiâ sua institutis atque perfectis, portam Romanam Ioviam, portam Viennensem Herculeam vocari iussisse* testantur. Tabula Peutingeriana *Cularonem* Morginno & Catorissio medium interponit his verbis. *Turecionico, Morginno, CVLARONE, Catorissium, Mellosedo, Durotinco, Stabatione; Cotii Regnum.* Vbi CVLARONE emendavi, cùm io libris editis reperiatur CVLABONE, facillimâ & exiguâ R in B mutatione, & clausâ inferiùs R litterâ, quæ debebat aperiri. *Morginnum* portò vicus est montanos *Morges* v. dictus, ut reor; Catorissium *Chartrousse* vel *Charrousse* magnus vicus. Est autem Cularo positus inter hos vicos duos, sed à Morginno quadruplo ferè remotior, quàm à Catorissio vel Cartosia. Notitia Imperii Rom. ponit *in provincia Gallia Riparensi Tribunum cohortis primæ Flaviæ Sapaudiæ Calarone*: ubi Scaliger & Scaligerum secutus Sirmuodus notant legendum esse *Cularone*: quod certissimum est. Sed non animadverterunt iidem, legendum esse *Tribunus cohortis primæ Flaviæ Sapandica Cularone*: itaut Cularone in præsidio esset *cohors I Flavia Sapaudica* cum Tribuno suo. Nec id probat io Sapaudia fuisse *Cularonem*, uti Sirmundus ad Ennodium putat: non magis quàm præsidium Lætorum Francorum cum Præfecto suo, Redonis Lugdunensis tertiæ urbi principatu Honorii Aug. impositum, Redonas tum in Francia fuisse convincit. Nam diceretur *Cularone Sapaudiæ*, id est in Sapaudia, non *Sapaudia Cularone*: sicuti ibidem *Præfectus classis Barcariorum Ebruduni Sapaudiæ* dicitur, noo *Sapaudia Ebroduni*.

Hæc urbs postea dicta est à Gratiano Aug. Gratianopolis: sive eam restituit ornavitque Gratianus, quod nusquam invenimus; sive nomen ei suum imponere aliqoam aliam ob caussam contentus fuit. In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ, inter provinciæ Viennensis civitates XIV. tertium locum obtinet *civitas Gratianopolitana*, vel *civitas Gratianopolitanorum*. Addit quædam Notitia sed falsò, *à Gratiano constructa*. Roberto quoque *prov. Viennensis* tertia est *civitas Gratianopolis*. Gervasius Tilleberiensis, & quædam Notitiæ eo recentiores *Episcopum Gratianopolitanum* quartum faciunt inter Antistites Viennensi Burgundiæ Archiepiscopo suffragantes, qualis hodieque est. Quippe Viennensi hodieque paront Valentia, Vivarium seu Alba, Dea, Gratianopolis, Maurienna & Geneva, quarum alteram Mantianam, alteram Gebennam corrupto nomine appellant. *Gratianopolim civitatem in Gallia* commemorat & Augustinus in libri XXI. de Civitate Dei capite VII. ubi de fonte Epiri faces exstinguente ardentes, & exstinctas accendente apud Dodonam, sic refert. *Et illum quidem fontem non inveni, qui in Epiro se vidisse dicerent: sed qui in Gallia similem nossent non longè à Gratianopoli civitate*: scilicet tertio ab urbe lapide. Eo fonte Gratianopoli proximo ignem ali, certò se scire asserit Franciscus Salesius Genevensis Episcopus. Abest II. leugis Gratianopoli hic fons,

& ab aliis ardere adhuc dicitur, ab aliis ante annos L. ardere desiisse, sed flamma è vicino fonti solo exsistere vdo tantùm ac pluvio cælo, quâ etiam ova coquantur. Eo fonte palea accenditur & comburitur.

Gratianopolis meminit Leo PP. magnus, in epistola ad XIX. Episcopos Galliæ, & Sidonius in libri III. epistola XIV. quam *Gratianopolitanam urbem* Gregorius in libro IV. Historiæ Franciciæ appellat. Gratianopolis prima habetur mentio in Concilio Aquileiæ habito anno Gratiani ipsius Aug. principatus XV. cui Concilio interfuere Episcopi *Constantius Arausicus, Theodorus Octodorensis, Domninus Episcopus Gratianopolitanus, Proculus Massiliensium, Amantius Nicensis*: ejusdem Concilii ad Episcopos provinciæ Viennensis (in qua Gratianopolis, Arausio & Massilia) & Narbonensium primæ & secundæ epistola legitur. Concilio Epaonensi *Victurius Episcopus civitatis Gratianopolitanæ* adfuit; Concilio Aurelianensi III. *Vrsulus Episcopus Ecclesiæ Gratianopolitanæ*; Concilio Lugdunensi II. Valesius Presbyter missus à D. Syagrio Episcopo Gratianopolitano; Conciliis Parisiensi IV. Matisconensi I. & II & Lugdunensi tertio *Hesychius Episcopus Ecclesiæ Gratianopolitanæ*, qui & *Esicius*; Concilio Cabillonensi *Clarus Episcopus Ecclesiæ Gratianopolitanæ*.

Cularonem sive Gratianopolim Vocontiorum orbem fuisse ait Salvangius, Allobrogum negat; propterea quòd tota Gratianopolis vetus posita sit trans Isaram, quo flumine & Rhodano Allobroges claudi constet. Meliùs Iosephus Scaliger, Massonus, Samson, aliique Allobrogibus cum Vienna & Geneva Gratianopolim attribuunt, Planci sed emendati ac incorrupti fidem & auctoritatem secuti: Vocontiis verò Vasionem & Deam & ambarum vrbiũ diœceses adscribunt. Certè nullæ usquam Gentes ita fluminibus terminantur, ut non trans eorum ripas sæpe fines suos proferãt. Sequana Celticam sive Galliam Lugdunensem separat à Belgica, Liger ab Aquitania: Garumna provinciam Aquitanicam secundam à provincia Novempopulana dividit. Et tamen Rotomagus cùm sit in ripa Sequanæ dextra Belgas spectante, non urbs Belgicæ habetur, sed provinciæ Lugdunensis secundæ metropolis, & trans Sequanam Veliocasses & Caletos usque ad Augam habet sibi subjectos. Cæsarodunum Turonum appositum est ripæ Ligeris sinistræ vel Aquitanicæ: nihilo tamen minùs Aquitaniæ non adscribitur, sed prov. Lugdunensis tertiæ metropolis est. Denique Burdigalam similiter, sinistro licèt Garumnæ adsitam, non Novempopuli sibi vindicant, sed provincia Aquitanica secunda Metropolim agnoscit; & ejus urbis Diœcesi Meduli & Boij quamvis Transgarumnani continentur.

In quibusdam codicibus cùm Notitiarum tum Augustini & Sidonii, aliisque aliorum libris mss nonnumquam reperitur *civitas Grannapolitana & Grannopolitana*, ac sæpius *Granopolitana*: quæ menda sine dubitatione orta est ex compendio litterarum. *Grãanopolis* enim vel *Grañopolis* librarii scribebant lineâ superpositâ: quam cùm non animadverterent indocti, (quippe & nonnumquam omittebatur à properantibus) scriptum existimarunt non *Gratianopolis*, sed *Grannopolis* vel *Granopolis*. Atqui Gratianopolim scribi oportere docet agri Gratianopolitani nomen vulgare, si secundam nominis syllabam in *si* convertens, *le Grisivodan*. *Gratinonam urbem* corrupto nomine appellat Glaber Rodulfus in libri IV. cap III. Gratianopolim *Grenoble* Nostri nuncupant. *Grainople* Scaliger scribit, qua ratione alius nemo.

Pagus Gratianopolitanus vel vallis Gratianopolitana dicitur *le Graisivouldan*, vel *le Gresivodan*, aliàs *la vallée de Grisivodan*. Quidam malè *Gresivaudan* scribunt, & ita tabulæ præferunt: cùm *al* in *au* mutari soleat, *ol* nisi in *ou* converti non possit.

Fuere & aliæ Gratianopoles. In Concilio enim Ephesi habito, cui præter legatos Episcopi Vrbis Romæ & aliquot è Græcia & Thracia Antistites, nulli ex Occidente Episcopi interfuere, quidam *Episcopus Gratianopoleos* memoratur. Præterea *Thalassius Gratianopolitanus Episcopus in Mauritania Cæsariensi*; à Rege Vandalorum & Alanorum Hunerico cum ceteris relegatus esse dicitur.

CVLMISCIACVM ET CALMICIACVM.

Frodoardus Presbyter ait in Chronici anno DCCCCXL. *Ecclesiam se rexisse in Culmisciaco*: & anno DCCCCXLVII. scribit Hugonem Præsulem Remensem ac Tetbaldum *ex Culmisciaco ceterisque contiguis villis vinum pene omne collegisse*. Culmisciacum villa nomen retinet. Dicitur enim *Cormicy*, u in o & l in r de more commutatis: ut de Lusciniola *Rossignol*, de ulmo *orme* nostri fecere. *Culmisciacum villam Episcopatus Remensis* vocat Vita Rigoberti Remorum Archiepiscopi: qui locus non longè ab urbe Remis abest.

Ab urbe Remorum non procul distat & *Calmiciacum*, ejusdem ferè nominis locus, Frodoardo in anno DCCCCXXII memoratus, nunc (ni fallor) *Chermizy*, litteris a in e, & l in r similiter conversis. Et Culmisciacum quidem à culmis; Calmiciacum à calmis dictum videri potest.

CVRBIO, ET CVRBIONENSE MONASTERIVM.

Curbio vel Curbionense Monasterium memoratur in Vita S. Balthildis, ubi *Domno Laigoberto Curbionensis Monasterii Abbati* multum auri cum villa quadam dicitur contulisse, vel (sicut Iohannes Bollandus edidit) *Domno Legeberto ad Curbionis Monasterium villam Nugaretum, & talenta multa argenti vel auri dedisse*. In Vita S. Launomari Abbatis apud Surium fit mentio *Curbionis* loci, in quo oratorium & cellulas instar cœnobii Launomarus exstruxit. Est autem antiquissimum Curbionense Cœnobium S. Launomari ad Curbionem amniculum: quem *Launomarum Carnotensem, fundatorem Cœnobii Curbionensis* anno CCCCXCV. *floruisse* tradit Sigebertus. In Chronico Fontanellensi Ansigisus Abbas Fontanellensis moriens *ad Curbionem Monasterium libram unam misisse* dicitur, auri nimirum vel argenti: at *Curbio in pago Dorcasino* erat, si Vsuardo credimus. Grimonem, legatum à Ca-

rolo Duce & Principe Francorum ad Gregorium Romanum Episcopum missum anno DCCXLI. in veteribus libris cum scriptis tum editis nunc *Corbiensem*, nunc *Corbonensem Abbatem* appellati video: itaut Corbeiæ, aut Corbioni vel Curbioni certò præfuerit, sed utri potiùs præfuerit, incertum sit: quemadmodum in libro XXV. Rerum Francicarum, & in Defensione Disceptationis meæ de Basilicis Regus adversùs Launoium Theologum, qui Monasterium eo nomine in Gallia nullum esse existimabat, observavi.

CVRTICVLÆ VEL CVRCELLÆ.

Curticula primùm dictæ sunt & *Curticella*, quasi parvæ villæ, seu exigui vici à *curte*. Nam ut *villa*, sic & *curtis*, id est chors vel cohors pars villæ, pro vico sæpe sumebatur. Ex *Curticellis* factum est postea deminutivum *Curcella* sublatâ unâ syllabâ, atque *Corcella*. Multa sunt ejus nominis loca in Galliis, quæ Nostri nunc *Courcelles*, nunc & *Corcelles* vocant: ex quibus notissimæ sunt *Curcella* in Veliocassibus ad Ittam flumen Dangutum inter & Gisortium.

CVRTINETVM SENONVM.

Castellum fuit in finibus Senonum Prioratu SS. Petri & Pauli illustre *Curtinetum*, aliis *Cortinacum*, aliis *Curtinacum* & *Cortegniacum*, ac *Cortiniacum*; atque *Curtenacum*, nonnullis corruptè *Cortenaium* dictum, vulgò *Courtenay*: cujus castri herede in matrimonium acceptâ, unus è Ludovici Crassi Francorum Regis filiis Petrus Curtinacensium Principum familiæ originem dedit. Scriptores rerum Anglicarum nunc *Courteneiam*, nunc *Courteney*, interdum *Courteneye*, sed & *Courtnay* appellant: qui locus à *curte* haud dubiè nomen accepit; quo vocabulo Nostri villam sæpe designavere.

CVRIOSOLITES.

Primus *Curiosolitum* meminit Julius Cæsar in libro II. Commentariorũ belli Gallici, in quo ait *Venetos*, *Unellos*, *Osismos*, *Curiosolitas*, *Aulercos*, *Redones*, *quæ sunt Maritimæ civitates Oceanumque attingunt*, *à Publio Crasso quem cum legione septima miserat*, in ditionem potestatemque populi Romani esse redactos. *Maritimas civitates* vocat, quas Galli idem significante nomine Armoricas appellabant. Idem in libro III. *Unellos*, *Curiosolitas*, *Venetosque* conjungit, ac paullo pòst *Unellos*, *Curiosolitas*, *Lexobios*: ac in libro VII. *Curiosolites*, *Redones*, *Osismii*, *Unelli sunt in numero civitatum quæ Oceanum attingunt*, *quæque Gallorum consuetudine Armoricæ appellantur*, ac sena millia armata in bellum contulerunt. Hi Plinio in Lugdunensi Gallia *Cariosulites* vel *Cariosuelites* vitio exemplarium dicti, cùm Curiosulites aut Curiosolites dici debeant.

In Notitiis veteribus provinciarum Galliæ iidem *Coriosopites* & *Corisopites*, necnon *Corisolites* nuncupantur. Ibi enim in provincia Lugdunensi tertia sexto loco nunc *civitas Coriosopitum* vocatur; nunc *civitas Corisopitum*; interdum *civitas Corisolitum*: corrupto haud dubiè nomine *Coriosopitum* & *Corisopitum* pro *Coriosolitum* & *Corisolitum*. Constat enim Latinos l quidem in u sæpe, numquam autem in p mutavisse, eosdemque p in b & in u non raro, sed in l haud umquam vertisse. Cùm igitur à Julio Cæsare & à Plinio primis omnium *Curiosolites* & *Curiosulites* ita uti tum appellabantur, recto & incorrupto nomine Gallico appellati sint: posteriores scriptores ab utrisque sine causa temere recedere, & de *Curiosolitibus* aut Curiosulitibus *Coriosopites* seu Curiosopites ac *Corisopites* facere nec potuerunt, nec etiam debuerunt. Quare optimè Eginhardus in Annalibus fecit, quum Cæsarem & Plinium quàm insequentes auctores imitari, & *Coriosolitas* quàm *Coriosopitas* nuncupare maluit his de Britannia Cismarina verbis. *Anno* DCCXCVI. *Cum ab Anglis ac Saxonibus Britannia insula fuisset invasa*, *magna pars incolarum ejus mare trajiciens*, *in ultimis Galliæ finibus Venetorum & Coriosolitarum regiones occupavit*. *Coriosultas* vocat & Magno. At nihilominùs recentiores omnes, in primis Robertus Monachus Autissiodorensis in Chronico, & Gervasius Tilleberiensis *civitatem Corisopitum* vocant, & Turonensem Archiepiscopum Metropolitanum inter provinciæ suæ Antistites, vulgò *Suffraganeos* dictos, quintum habere *Corisopitensem* dicunt. Josephus Scaliger *Curosopitos* quidem & *Curosopitenses* appellat; *Curiosolitas* tamèn in Notitia provinciarum & in libro fisci Romani fatetur nuncupari. Idem & Massonus facit, qui *Corisopites* & *Corisopitenses* vocat.

Urbs ipsa, caput Curiosolitum ac Episcopatus sedes, Britannicè nunc dicitur *Kemper*, aut *Quimper Corentin*, hoc est *civitas Corentini*, propterea quòd B. Corentini Episcopi quondam sui titulo ac patrocinio gloriatur: de quo in Martyrologiis lego: *Kal. Maii in Britannia Chorentini Episcopi civitatis Aquilæ*.

Agrum Curiosolitum totamque Diœcesin aut parœciam, Eginhardus *Coriosolitarum regionem*; Robertus de Monte S. Michaëlis recenti nomine *Cornubiam* appellat, quum *Bernardum Episcopum Cornubiæ* in minore Britannia commemorat: quidam à situ *Cornu Galliæ*; vulgò *Cornoüaille*, aut *l'Evesché de Cornoüaille*: de quo Raimundus Marlianus, Josephus Scaliger, & Massonus, & Samson, ac plerique alii, vel potiùs omnes ferè Geographi nunc inter se consentiunt. Aimoinus qui ante annos DCXL. aut L. floruit, in libro II. Miraculorum S. Benedicti *Cornu Galliæ* primus aut unus è primis commemorat, quum *Osam insulam à continenti Armoricanæ regionis terra quam Cornu Galliæ vocant*, angustissimo XVI. passuum freto dividi ait, & *quemdam civem regionis Cornugalliæ Felicem nomine* in Osam insulam cum aliquot popularibus suis amore Præsulis Pauli demigravisse, eamque insulam *S. Pauli opido* Episcopali proximam facit. S. autem Pauli opidum est in Osismiis: ex quo intelligitur totum illud extremum cornu peninsulæ Armoricæ excurrentis in Oceanum, quod Osismii & Curiosolites obtinent, olim *Cornu Galliæ* appellatum à nostris scriptoribus, licèt nunc soli Curiosolitum agro attribuatur hoc nomen.

Ceterùm Curiosolitum nec Strabo, nec Ptolemæus ceterique Græci Geographi mentio-

nem ullam fecere, nisi si Ptolemæus Curiosolites *Arviorum* nomine, & urbem Curiosolitum caput *Vagoritum* appellatione designavit. Sunt autem *Arvii* isti vel *Aruvii* (uti ait) inter Aulercos Diablintes, & Namnetes. Ἀρούιοι, ἢ πόλις Οὐαγόριτον.

D

DALFINATUS.

QUAM nunc regionem *Delphinatum* Nostri vocant, *le Dauphiné*, ante annos non paucos existimavi ab Alpibus nomen accepisse, & pro *Delphinatu Alpinatum*; incolas pro *Delphinatibus Alpinates* appellari oportere: propterea quòd montes à plerisque scriptoribus Latinis veteribus ac recentibus *Alpes* dici animadvertebam, & *omnes altitudines montium* (id est omnes montes excelsos) *à Gallis Alpes vocari* apud Servium & Iunium Philargyrum legeram. *Ararim & Dubim ex Alpibus delabi* aiunt Strabo & Ptolemæus: ex quibus Arar è gremio saltus Vosagi profluit, Dubis è monte Iura demittitur. De Araris ortu idem Polybius refert. Silius *geminas Alpes*, Prudentius quoque *περὶ στεφάνων binas Alpes* nuncupat Alpes propriè dictas, & Pyrenæos montes. Sidonio Athos *Alpes* vocatur, hoc est mons. Fortunatus montes Cebennas *Alpes Arvernas* sive montes Arverniæ appellat; & *Pyrenaam Alpem* Pyrenæum montem. Paulus Langobardus Apenninum montem *Alpes Apenninas* nuncupavit, Cassiodorum Senatorem in libri VIII. epistola XXXI. imitatus, quam IX. provinciá Italiæ facit. Idem *Alpem Bardonis* vocat, quem *montem Bardonem* Leo Marsicanus. Sic igitur existimabam, provinciam quæ tota ferè in montibus posita esset, *Alpinatum* ab Alpibus dici posse, cùm Alpium nomine montes elatos alteque surgentes Galli olim designaverint, atque urbes ejus regionis Vienna, Ebrodunum, Valentia, Dea, Gratianopolis, Augusta Tricastinorum, & Vapincus ac Brigantio montibus cinctæ sint. Præterea Julianus scribit, *tertiò ac ultimò circa Alpes Cottias* Constantium Aug. cum Magnentio pugnavisse, nimirum ut Socrates & Sozomenus scribunt, apud *Montem Seleucum* inter Vapincum & Deam Vocontiorum positum: qui tamen locus abest ab Ebroduno initio Alpium Cottiarum millia passuum LIX. aut LXI. Jam Vienna Delphinatûs caput ab Ausonio in epigrammate VII. de Claris urbibus vocatur

Alpinis opulenta Vienna colonis:

Et in Parentalibus

quaque potentes
Ædues, Alpino quaque Vienna jugo.

Vetus interpres Persii ac Isidorus quum *tunicam bubulam conditam apud Gallos Alpinos* exponunt, *Gallorum Alpinorum* nomine Delphinates nostros videntur designavisse. Quin etiam in eadem provincia *Gaura mons* est, cujus Itinerarium Burdigalense meminit; & *Matrona Alpium Cottiarum signum*, in eo Itinerario & apud Ammianum Marcellinum notatum; atque *saltus Tricorii* Ammiano memorati. *Ab Segusione ad Brigantionem* Delphinatus opidum *Alpes Cottias promitti* ait Ammianus; Itinerarium Hierosolymitanum seu Burdigalense Ebrodunum usque, Delphinatus opidum à Brigantione XXXIV. millibus passuum distans, *ubi incipere Alpes Cottias* observat. Ab Ammiano tamen stat tabula Theodosiana seu Peutingeriana, in qua reperio *Brigantionem* in Alpe *Cottia*: ut omnino Alpis Cottiæ initium capere à Brigantione oporteat. Præterea *Caturiges*, quorum sunt Ebrodunum & Caturigæ in Delphinatu, *Gentibus Alpinis* à Plinio adnumerantur; & in inscriptione à tropæo Alpium *Medulli* sive *Meduli*, *Uceni*, *Caturiges*, Delphinatûs populi, quorum Caturigum caput Ebrodunum, urbs Delphinatus, Metropolis est provinciæ Alpium Maritimarum, quam *Alpinam Maritimam* Episcopi Reiis Honorii A principatu congregati etiam vocavere, Hincmarus *Alpinam*. Deniq Gervasius Tilleberiensis Delphinatum nuncupat *provinciam Subalpinam*, quum ait *Galliam Lugdunensem habere à meridie partem provinciæ Narbonensis, quæ Subalpina* nominatur. Quin & Massonus in Annalibus Franc. *opidum Alpinæ Gentis Ebrodunum*, & Sagittarium *Vapingi Alpinæ urbis Pontificem* quum vocat; & Hubertus Velleius qui Gaguini Historiæ aliqua subtexuit, quum *Brianconem Alpinorum opidum* appellat; ambo satis indicant se *Alpinos* atque *Alpinam Gentem* pro Delphinatibus dicere atque habere. Mea igitur mihi conjectura diu multumque ob eas caussas arrisit, ut *Alpinatum* pro Delphinatu dicendum putarem, præsertim postquàm intellexi *Croierium* in Castello Parisiensi Consiliarium, V. Clarissimum ac doctissimum, pro Delphinatu *Dealpinatum*, pro Delphinatibus *Dealpinates* dici oportere putavisse.

Sed postea mutavi sententiam, didicique Guigonem ejus nominis septimum, filium Guigonis Crassi, *Dalfinum* cognominatum esse circa annum MCXXX. ab eoque *Guigone Dalfino Viennensi* insequentes *Dalfinos* nuncupatos, &

Comitatum Principatumve eorum *Dalfinatum* dictum, qui antea *Vienna & Albonis Comitatus*, vel *Albonis & Gratianopolis Comitatus* vocabatur. Certè *terra Dalfini Comitis*, & *Comitatus Dalfini Comitis, ad jurisdictionem Imperatoris pertinens* appellatur à R. Duce Narbonis & Comite Tolosæ in litteris ad Illustrem Dominum Ludovicum Regem Francorum circa idem tempus datis. *Dalfinum* autem nomen viri proprium apud Bedam & VVillelmum Malmesburiensem reperio, qui *Dalfini Lugduni civitatis* Viennæ proximæ *Episcopi*, ante annos mille occisi mentionem fecere. Malè igitur Bellaforestius à regionis castro quod vulgò dicitur *Chasteau-Dausin*, Delphinatum cognominatum putat: cùm & castrum illud & tota provincia à *Dalfinis* ejus dominis nomen acceperit; & regio quidem *Dalfinatus*, castrum autem *castellum Dalfini* sit nuncupatum. Sed quia Dalfini nomen sæpe corruptum est, & pro *Dalfino Dalphinus*, ac etiam *Delphinus* a in e mutato scriptum non rarò reperitur; ex Delphino *Delphinatum* fecerunt recentiores, & à marino pisce Delphino nomen invenisse regionem mediterraneam regionisque dominos crediderunt, ac utrisque Delphinum piscem pro insigni attribuerunt, nominum similitudine decepti. *Dalfinum Aluernia* video à Johanne Parisiensi memorari.

Dalfinatus ex IV. provinciis non totis totus est compositus, nimirum ex Viennensis provinciæ urbibus Vienna Allobrogum, Valentia Segalaunorum, Dea Vocontiorum, & Gratianopoli seu Cularone Allobrogum; ex metropoli Alpium Maritimarum Ebroduno, ex Vapinco civitate provinciæ Aquensis seu Narbonensis II. & ex provinciæ Arelatensis civitate Tricastina: cujus regionis Domini *Dalfini Viennenses & Albonis Comites* primùm vocitari soliti.

Hæc regio partim Sapaudiæ, partim Provinciæ nomine olim continebatur: quæ paullò antequàm ad Reges nostros transiret, eius dominus *Dalfinus agri Viennensis*, Princeps Brigantionensis, Dux Campisauri, (*Champsor*) Marchio Cesanensis, Comes Palatinus Viennæ, Albonis, pagi Gratianopolitani, Ebroduni & agri Vapincensis, Baro Turris Pinus, Medullionis (*Meüillon*) & Montis Albani dicebatur: quibus titulis Comitatus Valentinus & Deensis postea accessere, Ludovico tum Dalfino, Caroli VII. Fr. R. filio majori legati.

Holstenius ait, in Dalfinatu supra Vocontios ad ortum habitare *Mem nos* vel *Mimenos*, ubi locus nomen Gentis servet, *Mens en Trieues* dictus; & eis vicinos esse *Tricorios*, in quorum finibus sint loca *Corpum*, & *Campus Sori*, & *Di ueria*, ex quibus *Corp* vel *Cors* Tricoriorum appellationem ex parte retineat. Addunt alii, Medullorum seu Medulorum esse *Medullionem* castrum vel opidum cum agro suo, *Meuillon*; Sicoriorum qui Iconii & Siconii aliis vocantur, esse locum *Sigoiers* dictum cum agro suo; Vcenorum *Oisans* opidum: Garocelorum *Gencelinum*, IV à Gratianopoli lapide; Caturigum Caturigas cum Ebroduno: in eadem provincia esse Cassenaticum, *Sassenage*; Vetiacum aut Viriacum, *Virieu*; Clariacum *Clerieu*; Altam Ripam *Hauterive*; Montemferratum, *le Chasteau de Montferra*; *Podiumcrassum* vel *grossum*, *Puegros* corruptè pro *Puy gros*; Montem Canosum vel Canutum *Montchenu*, Antonem *Anton*; Castrum S. Georgii de Vandanis, *S. Ioir*; Castrum Crepulum *Crepol*; Castellum S. Eulaterii *S. Latier*; castrum Veterisvillæ *Vireville*; Vrsolis *Rossillon* Comitatum, *Rosilionem* in veteribus litteris dictum.

DAMFRONS.

Damfrontem castellum vocat Ordericus in libro VIII. Historiæ, *Danfrontem* in libro XIII. positum in Cenomanis ad amniculum Varennam in Meduanam effluentem: vulgò *Domfront*, vel *Danfront en Passais*. *Damfrons in Passais* à quibusdam cognominatur: *castrum Danfrontis* in veteribus tabulis, ibidem *Donn frons*, & *fluvius Varenna, quò discurrit ad radicem Donnifrontensis castri*: *Domnifrons* in aliis litteris meliùs, & *castrum Domnifrontis in Pa io*; *Domnofrons* Rigordo. Verum ergo & incorruptum castelli nomen, *Domnifront*, vel *Domnifrons*, aut *Donnifrons*. Nemo enim nescit, ex Domino Domnum & Donnum factum esse, atque apud Latinos scriptores linguâ degenerante invaluisse. Sed quoniam domnum vulgus apud nos *Dam* aut *Dan* appellabat: Latini scriptores ex vulgari ac patria appellatione *Damfrontem*, & *Danefrontem* seu *Danfrontem* fecerunt: quod quibusdam persuasit, Danifrontem vel Danorum frontem, hoc est Normannorum limitem nuncupatum primò fuisse, atque eo nomine appellari oportere. Ita autem dictum esse mihi videtur hoc castrum, quòd esset in confinio Normanniæ & Cenomaniæ conditum à Comitibus Cenomanorum, & *Domino Regi Anglorum* ac *Duci Normannorum* oppositum in limite, atque frontis adversæ instar objectum.

DANGUTUM.

Dangutum in Veliocassibus castrum olim clarum fuit prope Gisortium ad Ittæ fluminis ripas positum, quod Nostri hodieque *Dangu* appellitant. VVillelmus Britto in libro V. ejus meminit, de Philippo Augusto loquens.

Dangutum multis legionibus obsidet.

DANUM PORTUS.

Rigordus ejus in Flandria loci mentionem fecit. *Anno MCCXIII. Classis quam Gravaringis dimiserat, secuta est eum per mare in portum famosissimum qui dicitur Dam, distans à Brugis duobus milliaribus tantùm.* Ibidem *portum miræ amplitudinis fuisse* ait, & *portum ac villam* bis vocat. VVillelmus Britto nunc *vicum* & *portum Dan*, nunc *Danum* appellat in libro IX. Philippidos.

Portum læta subit à damno nomen habentem:
Qui tam latus erat tantæque quietis, ut omnes
In se sufficiat nostras concludere naves.
Quo valdè speciosus erat Dan nomine vicus,

Leni-

Leniſluis jucundus aquis, atque ubere glæbæ,
Proximitate maris, portuque ſituque ſuperbus.

Et infrà.

Nuntius ecce ferens à Dano ſcripta, citato
Caſtra ſubit greſſu.

Item

Spe citiùs Danum pervenit luce ſecunda.

Idem in libro II.

Dan quoque villa nocens, Dan verè nomine, Dan re,
Dan olim noſtris damnoſa futura carinis.

Nunc locus ille *Dam* dicitur, quo nomine & Noſtri damnum deſignant.

DAURATUM.

In tabulario Eccleſiæ Pictavenſis legi litteras datas anno MCXC. in quibus *caſtrum & burgus Daurati* in Marchia Lemovicenſi memoratur. Hoc caſtrum nunc *le Dorat* vocatur, eſtque non procul à fluvio Vartimpa, *Gartempe*: quod olim *Deauratum* dictum eſſe puto, deinde ſublatâ unâ litterâ *Dauratum*. In Vita S. Bernardi *Duratum* vocatur, diciturque *Rainulfus Duratenſis Abbas* (aliàs *Dorotenſis*, a Girardo Lemovicenſi Epiſcopo & Legato Petri Leonis in Lemovicenſem Cathedram intruſus eſſe, ac lapſu equi miſerè periiſſe.

DEA VOCONTIORUM.

Profert inſcriptionem lapidis Arelatenſis Sirmundus in ſuis ad Sidonium adnotationibus, in quo *colonia Dea Auguſta Vocontiorum* appellatur, urbs vetus, ac nihilo magis priſcis Geographis quod miror nota. Itinerarium Burdigalenſe *Deam Vocontiorum* vocat, ponitque inter manſiones *Auguſtam & Lucum*, quem Lucum *Vocontiorum* alterum *caput* eſſe ait Plinius; *municipium Vocontiorum* Tacitus in libro Hiſt. I. Tabula Theodoſiana ſive Peutingeriana eam ſimiliter inter Auguſtam & Lucum collocat, & u in b mutato *Ad Deam Bocontiorum* nuncupat, id eſt ad templum Deæ Vocontiorum. *Valentia. Auguſtam, Ad Deam Bocontiorum, Luco.* Æthico dicitur quoque *Dea Bocontiorum* in itinere à Mediolano per Alpes Cottias Viennam; eſtque inter Lucum & Auguſtam ſic. *Luco* M. P. XXVI. *Dea Bocontiorum* XII. *Auguſta* XXII. *Valentia* XXII. Apud Stephanum de Urbibus Δία πόλις Ἰταλίας περὶ τοὺς Ἄλπεις: ubi legendum exiſtimo Γαλλίας pro Ἰταλίας, & hancce *Diam urbem Galliæ ad Alpes*, Deam eſſe Vocontiorum arbitror. Sic eidem *Nemauſus urbs Italiæ* pro *Galliæ* dicitur; *Deciatum* Δεκίητον *urbs Italiæ* pro *Galliæ*.

Ut Lucus Auguſti municipium fuit in Vocontiis Auguſto dicatum: ſic in ejuſdem Gentis finibus Dea Vocontiorum vel Ad Deam Vocontiorum urbs fuiſſe mihi videtur, Liviæ ſeu Juliæ, ejus uxori, in Divas relatæ conſecrata. Nam ut ille *Divus Cæſar Auguſtus*; ſic hæc *Diva Iulia Auguſta*, necnon *Livia Auguſta Dea* dicta. Veteris nummi ab Occone, Goltzio, Nonioque ac Triſtano refertur inſcriptio, quæ talis eſt. Θεῷ Καίσαρι Σεβαστῷ, Θείας Ἰουλίας Σεβάστης: & in priſco marmore apud Galtherum legimus, *Livia Aug. Dea municipium*. Falsò Maſſonus *Deam* noſtram *Dea Fortuna opidum* appellat.

Ea urbs in veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ, inter provinciæ Viennenſis civitates XIV. quinto loco ponitur, vocaturque *civitas Deenſium* nomine incorrupto, aliàs *civitas Dienſium* vel *Leinſium*, alias *civitas Detenſium & Dicienſium* corruptè pro *Deenſium & Dienſium*. In quadam Notitia ex una eademque civitatem duæ fiunt, quarum altera quinto loco ponitur in provincia Viennenſi, & vocatur *civitas Dienſium*; altera decimo, & vocatur civitas *Deenſium*: quod miror ab Andrea Cheſnio ejus Notitiæ editore animadverſum non eſſe. Roberto & Viennenſis provinciæ quinta *civitas Dia* eſt, Gervaſio Tilleberienſi & recentioribus Notitiis quarta.

In libri IV. Gregorii capite XXXIX. Zaban unus è III. Langobardorum Ducibus *per Dienſem* (aliàs *Deinſem*) *deſcendens urbem, uſque Valentiam venit*. In vetuſtiſſimorum Gregorii codicum altero legitur, *per Verdunenſem deſcendens urbem*; in altero *Verdunenſem*. Quæ ſi ſcriptura ſincera eſt, hujus urbis duo fuiſſe nomina putandum, Latinum *Deam* Vocontiorum, Gallicum *Verdunum*.

Poſita eſt ad Druuam flumen Auſonio celebratum, vulgò dictum *la Drome*, quod Rhodanum auget: & à Noſtris *Die* appellatur; Ager Deenſis, *le Diois*.

Valentinam Deenſemque Diœceſes, tametſi ſeparatas neque confuſas, diu unus Epiſcopus rexit.

Vocontiorum civitatis Fœderatæ duo capita Vaſio & Lucus Auguſti: uti ait Plinius in Narbonēſi Provincia, cujus inter urbes opulentiſſimas Vaſio Vocontiorum à priſcis omnibus Geographis memoratur ac primas tenet. Deam autem Vocontiorum veteres Geographi ignoraverunt: quam tamen antiquæ Notitiæ provinciarum ac civitatum Galliæ Vaſioni præponunt. Nam *civitatem Dienſium* in provincia Viennenſi V. loco ponunt; *civitatem Vaſenſium* octavo: ſive quòd pridem degeneraverat Vaſio, & in ejus locum Dea ſucceſſerat, caputque Gentis præcipuum erat; ſive quòd Dea Vocontiorū Romana colonia olim fuerat, Vaſio non item, quod quidem conſtet: Si tamen Principatu Honorii Aug. & poſtea etiam, quo tempore Notitiæ iſtæ Galliarum ſunt compoſitæ, Coloniarum Romanarum aliqua adhuc ratio habebatur.

Fuit Marcellus *Deenſis urbis Epiſcopus magnæ ſanctitatis*, uti ait Gregorius. Epaonenſi Concilio ſubſcripſit *Sæcularius* vel Sæculatius *Epiſcopus civitatis Deenſis*: Aurelianenſi V. & Pariſienſi II. ac IV. *Lucretius Epiſcopus Eccleſiæ Deenſis*. Decretis Concilii Matiſconenſis II. interfuit miſſus vel vicem gerens *Pauli Epiſcopi à Dea*.

DECECIA.

Dececia aut *Decetia* opidum eſt in inſula fluminis Ligeris poſitum, vulgò *Dezise*, aut potiùs *Desize*. Ejus meminit Æthicus in Itinerario, in itinere ab Auguſtoduno Luteciam Pariſiorū, & eam inter Aliſincum ac Nivernum mediam ponit his verbis. *Aliſincum* M. P. XXII. *Dececia* M. P. XXIIII. *Nivernum* M. P. XVI. in tabula Peutingeri *Degena* pro Dececia, & *Ebirno*

pro Nevirnu vel Niverno scribitur. Innocentius Papa III. in epistolis *Decesiam* eam nuncupat: quidam *Decisam* vocant. Distat ab urbe Niverno leugis VII. & S. Aregii (*S. Are*) Nivernensis Episcopi corpus servat in Ecclesiola, quam Eophrasius & Auxilius eremitæ condidere. Sita est Dececia in insula fluminis Ligeris, in insulâ inquam saxeâ ac velut scrupeâ & in rupem elatâ, cùm insulæ amnicæ totæ plerumque sint planæ. Guidu Coquillius opere humano abeisam & continenti ablatam, insulamque factam ait in libro III. Historiæ Nivernensis, & inde *Decisam* esse dictam. Sed utrumque falsum est. Nam & semper qualis est nunc, fuit, & *Dececia* olim appellata est, ac postea corrupto ab indoctis & motato in nomen Latinum Gallico nomine veteri *Decisa*, aot *Decisia*: quæ oominis prisci corruptiu huic fabellæ locum haud dubiè dedit.

DECEM PAGI.

Doodecim circiter millia passuum à civitate Mediomatricorum abest opidum vetus, quod *Decem Pagos* dixere, quoniam decem pagi vel vici in unum conjuncti erant. Vulgò *Dieuze* appellamus: Germanicæ linguæ populi *Duose in Lotringen* nomine *ad Duodecimum* magis referente vucant. Hujus loci meminit tabula Theodosiana; *Divoduri Mediomatricorum, Caranusca, Ricciaco, Adduodecimũ, ad Decem Pagos, Ponte Saravi, Tabernis, Argentorato*: meminit & Itinerarium quod Æthici nuncupatur, ac inter Tabernas & Divodurum Décempagus ponit, à Tabernis XX. à Divoduro totidem millibus passuum distantes. Paullus Langobardus in libro de Episcopis Mettensibus tradit, Huonos ductu Regis Attilæ cùm pervenissent ad *opidum* nomine *Decem Pagos*, ibi quodam miraculo mitiores esse factos, & Auctorem Mediomatricorum Episcopum captivosque omnes Mettenses solvisse.

DENEGONTIVM.

Denegontium, vulgò *port de Digoins*, aut *Digoine*, Baronatûs titulo insigne, est in pago Quadrigellensi, ad Arotii (*Arou*) Augustodunensis fluvii & Ligeris confluentes. Denegontii, quod truncato nomine *Degontum* & *Digomam* plerique appellant, meminit auctor Appendicis Chronici Fredegarii pervetus, apud quem hæc legimus. *Rex Peppinus iterum ad Denegontium cum magno exercitu Francorum ad Ligerim venient, inde per pagum Augustudunensem ad propriam sedem remeavit.*

DEONANTVM.

Deonanti ante annos uctingentos mentionem fecit Divisio Regni Lotharii, Capitulis Caroli Calvi Francorum Regis & Chronico S. Bertini inserta hisce verbis. *Calmontis; S. Maria in Deonant; Echa.* *Deonantum* opidum est ad dextrum Mosam, Monulfi Tungrorum Episcopi donatione ad Leodicensem Ecclesiam pertinens, *Dinant* vulgò dictum, oppositum & contrarium castello Buvinnæ, (*Bovingne*) finistræ ripæ fluminis adsidenti.

A *Deonanto* nomen accepisse videntur circumcelliones quidam potiusquàm Religiosi, qui capite operto, barbâ tortâ, nigru birro talari tecti, ac oudipcdes incedebant, & à Nostris *Deonandi* vulgò vocitabantur, quòd ex opido Deonanto & finitimis Tungrorum vel Leodicensium locis venire solerent in Franciam. Guibertus Abbas Novigenti in libro II. de Vita sua, de his ita retulit ante annos DL. *Duo demones instar Religiosorum illorum quos Deonandos vulgò appellant, scamno quod ejus subsidebat lectulo insederunt. Erat autem alter qui præsidebat*, capite retecto, barbâ non promissâ, sed tortulâ rufus, ut solent hujusmudi *circumcelliones, nudipes incedens: alter birro talari & nigro, capite adoperto.* Hos ibidem *laïcas & ignotas personas, exterum genus hominum, & incognitam Gentem* Guibertus appellat Hinc Dæmones qui sæpe Deonanturum speciem induebant, etiam *Deonantos* Nostri à similitudine circumcellionum ac gyrovagorum istorum nuncupavere, ac sic hodieque nuncupant vulgò *Diantres*.

DERVENSIS SALTVS ET DERVENSE MONASTERIVM.

Saltus Dervensis vasta solitudo in Vita S. Berctharii Abbatis memoratur, qui aliàs *Dervus* dicitur, *Der*: qua in silva excisa & culta Dervom Monasterium est structum. Est autem cella Deruus, vel Monasterium Deruense (*Monstier en Der*) in Diœcesi Catalauoica & pago Pertensi non longè ab amne Vigera, *la Voire*. Ab quibusdam duobus in unum junctis nominibus corruptè noncupatur *Montirandel*: & hic error invenitur in tabulis Campaniæ Gallicæ plerisque. Aiunt Monasterii Deruensis à Berchario cooditi possessiooes ab Rege Childerico immunitate esse donatas.

In libro de Miraculis S. Berchatii Crispiacus villa (*Crespi*) dicitur *sita in confinio castri Breonensis* (*Brienne*) *& silva Dervensis*. In litteris Imper. Loduvici Pii datis anno Imperii ejus XIX. *Hando* vocatur *Abbas Monasterii, cujus vocabulum est Ders, quod constat esse constructum in pago Portense super fluvium Ivera, quod olim vocabatur Puteolus*. Fluvius *Ivera* vel *Viera* heic est Vigera, *la Voire*.

S. DESIDERII OPIDUM.

S. Desiderii opidum, *Saint Disier*, nomen accepit à Desiderio Lingonum Episcopo, quem cum Vincentio Arcbidiacono multisque opidanorum à Vandalis principatu Honorii Aug. Galliam depopolantibus jugulatum esse, Usuardus in Martyrologio, Sigebertus in Chronico aliique memoriæ tradidere. Ibi Matrona ponte jungitur.

DICASMVTA.

Litteræ annu MCXIX. datæ *Dicasmutam* memorant, locum in Flandria, nunc *Dixmude* dictum.

DINANNUM.

Vetera monumenta Dinanni mentionem faciunt, nec umquam aliter quàm *Dinannum* appellant; in primis Hamelini Redonum Episcopi litteræ, in quibus hæc reperio. *Cumque die constitute ventum esset in campum, & factis iuramentis, pugiles hinc & inde fortiter dimicarent in prato Episcopi iuxta fluvium Isolam, præsentibus nobis, & Comite Conano, & Roberto Vitreiensi, (de Vitré) Olivero de Dinanno, & Hamone de Guirchia, (de la Guerche) & aliis proceribus multis, tractatum est de concordia.* Legi Polyptychon plerorumq; Franciæ Monasteriorum, in quo *Prioratus S. Maclovii de Dinanno, in diœcesi Macloviensi* collocatur. *Dinanum* recentiores sublatâ unâ literulâ vocitant: qui locus in Britannia minori à III. sedibus Episcopalibus, Macloviensi vel Aletensi, cui attribuitur, Dolensi, ac Redonensi non multum abest. Ager Dinannensis vocatur *le Dinannois*.

DINIA BODIONTIORUM VEL SENTIORUM.

Primus ejus urbis meminit Plinius in libri III. capite IV. Lutetiæ editus anno MDXVI. *Adiecit Formulæ* (id est Narbonensi provinciæ) *Galba Imperator ex Inalpinis Avanticos atque Bodionticos, quorum oppidum Dina.* In recentioribus Plinii editionibus non *Bodionticos*, sed *Ebreduntios*, & pro *Dina Dinia* reperio. *Bleduntios* vel *Bledentios* mavult legi Gassendus à *Bleduna* vel *Bledona* fluvio, vulgò *Bleone*, qui Diniam alluit ac in Druentiam delabitur: cujus sententiæ vel potiùs levi conjecturæ, nulla cujusquam veteris scriptoris aut codicis auctoritate nixæ, accedere non possum, præsertim cùm fluvium hunc in actis anni MCCXXCIII. *Blethonam* vocatum inveniam; & à Bletona *Bletonii* vel Bletonenses dici possint; *Bledontii* non possint. Et Avantici quidem apud Plinium qui sint nemo scit, cùm à nemine alio quàm à Plinio memorentur. Nam ab Avantione (*Avançon*) opidulo Dalfinatûs Caturigis proximo, & Caturigibus utique eam ob causam attribuendo, *Avantici* isti nequaquam nomen accepere, nec à Vantio fluviolo, qui supra Bletonam in Druentiam effluit. At *Bodiontici* iidem sunt omnino, qui in capite XIX. libri III. Plinii de Gentibus Alpinis, in inscriptione è tropæo Alpium *Brondionsii* vel *Bodsentii* nuncupantur his verbis. *Nantuates, Seduni, Veragri, Salassi, Acitavones, Medulli, Uceni, Caturiges, Brigiani, Sentientii, Brondiontii*, aliàs *Bodiontii*, alias etiam, sed malè *Ebreduntii. Bodiontici* vel *Bodiontii*, qui corruptè *Brondiontii*, & corruptiùs *Ebrodunții* in quibusdam libris editis appellantur, Diniam urbem primariam & caput Gentis habuerunt: quorum Bodiontiorum nomen videtur servare vicus *Baions*, seu *Bodiontium*, à Dinia V. leugis Provincialibus distans. Claudius Ptolemæus à Plinio dissentit. Quippe apud eum in Gallia Narbonensi *Vocontiis & Mimenis magis orientales sunt Sentii*, Σέντιοι, *quorum urbs mediterranea Dinia*, Δινία. *Sentii* isti Ptolemæi, alii quàm *Sentientii*, in recentioribus editionibus *Segientii*, *Bodiontiis* proximi apud Plinium esse non videntur. Cùm igitur Bodiontii vel Bodiontici, & Sontiontii vel Sentii populi confines alteri alteris fuerint, Diniam utrique pro capite habere potuerunt, uti non raro accidit: atque ita fiet, ut Ptolemæus cum Plinio non pugnet. Est urbs inter Ebrodunum & Diniam medio itinere, Bodiontio proxima, *Seine* vulgò dicta, cui propinqui montes Dalfinatum ab Inalpina regione dividunt: sed ea Sentiis nomen dare non potuit, ut credidit Gassendus, cùm Latinè non *Sentia*, sed *Sedena* nuncupetur, & sit in Ebrodunensi Diœcesi, non in Diniensi; sit Caturigum, non Sentiorum. Qui apud Plinium pro Bodionticis *Ebrodunties* legi, & pro Ebrodunensibus accipi voluut, Diniam magno errore attribuunt Caturigibus imprudentes, quorum Caturigum caput esse Ebrodunum Ptolemæus docet.

In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ nunc *civitas Diniensium* vocatur, & inter VIII. provinciæ Alpium Maritimarum civitates II. loco ponitur: nunc *civitas Diniensium Dinia* nuncupatur; in quibusdam *civitas Diniensium, id est Dina*; in aliis mendosè *civitas Dienensium, id est Dina*; in Chronico Roberti etiam *civitas Dina* Alpium Maritimarum tertia. Ex quo apparet promiscuè D*inam* & D*iniam* olim dictam esse, nec pro *Dina* apud Plinium legendum esse *Dinia*, ut Critici contendunt, cùm plurimi veteres Plinii unius exemplo *Dinam* quàm cum Ptolemæo *Diniam* appellare maluerint. Recentiores, in his Gervasius Tislebetiensis, *Digniam* nuncupant; Notitiæ ante CCCC. aut CCC. annos compositæ *Dignam*: & sub Ebrodunensi metropoli primum Coepiscopum *Digniensem* aut *Dignensem* collocant.

Concilio Agathensi Messalla V. C. Consule habito subscripsit *Pentadius Episcopus de Dinia*; Concilio Aurelianensi V. *Hilarius Episcopus Ecclesia Diniensis*, ac Concilio Arelatensi V. *Heraclius E. E. Diniensis* Synodis Parisiensi IV. & Matisconensi I. ac II. interfuit, regnante Guntchramno nepote Clodovei Magni.

Fuit Dinia, quam *Digne* vocitant, si non semper, saltem ante annos DCCC. in *Civitatem & Burgum* divisa. *Burgum* nominant alteram ferè urbem. *Civitas* sita est ad radicem montis, tres portas habet, ac tria suburbia, mœnia quadratis ornata turribus. *Burgus* situs in convalle, quam Mardaricus fluviolus præterlabitur, non procul à Civitate Bledonam aucturus, vix ducentis passibus fuit Civitate minor, uti indicant mœnia ejus semiruta ac ferè solo æquata, quæ ambitu collegere passus circiter DC. Muros igitur suos sicut Civitas, portas etiam tres Burgus habuit, portam superiorem, portam inferiorem, & portam Laurentiam. Porta superior Sedenam, Ebrodunum, ac in Subalpinam regionem ducit hodieque. Portæ Laurentiæ proximum erat sacellum S. Iohannis Chrysostomi. *Ecclesiam S. Mariæ Dignensis in Burgo consistere* ait Alexander PP. III. suis in literis. Et nunc quoque in Burgo est major Ecclesia, titulo B. Mariæ Virginis, non ut ait Massonus Domnini Epi-

ſcopi inſignis, ac circum eam cœmeterium. Duæ vetuſtiſſimæ nundinæ quotannis celebrari ſolebant in Burgo; quas Rex Renatus anno MCCCCXXXVII. è Burgo in Civitatem tranſtulit. Anno MCCXCVII. tribus Burgenſibus data eſt facultas Conſulum eligendorum. Ut Bledonæ ad Civitatem pons ligneus impoſitus, paſſus CCCXXX. longus; ſic Mardarico amni ad Burgum. Burgo Dinienſi cum majore Eccleſia à Calvinianis quater direpto, in primis anno MDLXII. & MDXCI. Canonici cum Reliquiarum ſuarum ac ornamentorum reliquiis ex Burgo in Civitatem, ex Eccleſia S. Mariæ in Eccleſiam S. Hieronymi commigraverunt anno MDXCI. Eccleſiæ S. Mariæ in Burgo nihilominùs jure ſuo ſervato, ut pro majore Eccleſia vel pro Cathedra Epiſcopi hodieque habeatur. Ante annos centum Burgenſibus in Civitatem migrantibus, Burgus deſertus nunc vix tres vicos reliquos habet. Hæc de Dinia Gaſſendus ſcripſit, quæ apertè indicant *Burgum* veterem Diniam, ſive urbem aut civitatem Diniam olim fuiſſe, cùm ſua mœnia, ſuas ſibi pridem portas, ſuas ſibi nundinas, ſuas ſibi molas aquarias ad Mardaricum duas haberet, ipſam denique majorem Eccleſiam ſedemque Epiſcopi contineret: quales Eccleſiæ poſt Conſtantini Maximi Principatum non in Burgis, ſed intra muros civitatum exſtrui conſueverant: miror que Gaſſendum cùm de Dinia ſcriberet, id non animadvertiſſe.

Alexander PP. III. in litteris datis anno MCXXC. inter poſſeſſiones Eccleſiæ Dinienſis numerat *Oſidam*, (*Oiſe*) *Agleunium* vel *Agledunum*, vulgò *Aiglun* dictum, *caſtrum Dromonem*, *caſtrum Beliocum* vel *Bellum jocum*, *Gavedam*, aliàs *Gaueam*, (*la Iaive*) & *vicum Gaudulos* (*Chaudoul.*)

Ad urbem Diniam IV. ſunt Monaſteria virorum, duo puellarum: quam urbem peſtilentia anno MDCXXIX. adeo exhauſit, ut ex incolarum millibus X. vix mille & quingenti ſuperfuerint.

Continet Epiſcopatus Dinienſis Eccleſias quas vulgò *Curas* vocitant, non ampliùs XXVII. Cellas ſive Prioratus XII. adeò anguſti ſunt ejus Diœceſeos fines, hinc Glannateva & Sanitio, inde Seguſterone & Ebroduno prementibus.

DIVA FLUVIUS ET LOCUS.

Divam fluvium memorat in Neuſtria Ordericus Vitalis in libro V. Hiſtoriæ, & VVillelmus Gemeticenſis in libri IV. capite VII. his verbis. *Corbonis ſalina litora appulit, quà rapido meatu ſe procelloſo mari Diva infundit.* In Geſtis Guillelmi Ducis Nortmannorum & Regis Anglorum *portus Divæ* & *oſtium Divæ* memorantur; in litteris ejus *Pons Divæ*, & *Calvus mons ſuper Divam.* Hic fluvius vulgò vocatur *Dive*, & Lexovios à Baiocaſſibus dividit, alluitque Cambovium *Chamboy*, & Thronum *Trun*, *Burgum Divæ*, ſeu *S. Petrum ad Divam*, (*S. Pierre ſur Dive*) municipium S. Barbaræ, *Sainte Barbe en Auge*, Pontem Divæ, & habet ad oſtium locum nominis ſui, Monaſterio veteri illuſtrem, in Algia, *S. Servatoris ad Divam*, vulgò *S. Sauveur de Dive* dictum, portum exiguum ad mare.

Non dubito autem, quin Deva olim dictus ſit fluvius ille cum loco cognomine: cùm Devas veteres urbes videam in inſula Britannia colòniis Gallicis plena. Præterea eſt in Vardulia regione Tarraconenſis Hiſpaniæ flumen *Deva*, Mellæ & Ptolemæo notum: quod Tritium Toboricum id eſt Nageram attingit, & non procul à Deva ſui nominis opido in eumdem quem Diva noſtra Nortmanniæ Oceanum effluit. Eſt & Diva fluvius, *Dive* aut *la Dive*, qui in Toëdum effluit in confinio Pictonum & Andicavorum, poſtquàm Moncontorium alluit.

DIVIO LINGONUM CASTRUM.

In marmore Romano noſtra ætate effoſſo memorantur fabri ferrarii DIBIONE CONSISTENTES. Divio *Dijon*, caſtrum fuit in finibus Lingonum ad Oſcaram flumen, ab Imper. Aureliano non exædificatum, ſed novis mœnibus cinctum. Gregorius noſter in libri Hiſtoriæ III. capite XIX. deſcribit ſitum *loci Divionenſis* his verbis, auctoritate duorum vetuſtiſſ. codicum emendatis, & Aimoinus in libri II. capite XXIV. *Eſt autem caſtrum firmiſſimis muris, in media planitie & ſatis iocunda compoſitum. Terra valde fertilis atque fecunda, itavt arvis ſemel ſciſſis vomere ſemina iaciantur, & magna fructuum opulentia ſubſequatur. A meridie habet Oſcaram fluvium piſcibus valde prædivitem. Ab aquilone verò alius fluviolus venit, qui per portam ingrediens, ac ſub pontem decurrens, per aliam rurſus portam egreditur, totum munitionis locum placidâ undâ circumfluens: ante portam autem molinas mira velocitate divertit. Quatuor portæ à IV. plagis mundi ſunt poſitæ: totumque ædificium triginta tres turres exornant. Murus verò illius de quadris lapidibus uſque in XX. pedes, deſuper à minuto lapide ædificatus habetur: habens in altum pedes XXX. in latum pedes XV. Quæ cur non civitas dicta ſit ignoro. Habet enim in circuitu pretioſos fontes. A parte autem Occidentis montes ſunt uberrimi vineiſque repleti, qui tam nobile incolis Falernum porrigunt, ut reſpuant Cabillonum. Nam veteres ferunt ab Aureliano hoc Imperatore fuiſſe ædificatum.* Hæc Gregorius ex Paſſione MS. S. Benigni Mart. accepit, in qua hæc reperio. *Benignus ad locum cui Divion vocabulum eſt, Spiritu ſancto plenus acceſſit, ubi tunc caſtrum eiuſdem nominis præcepto Imperatoris Aureliani ſummo ſtudio ingentique manu conſtruebatur.* Et infrà. *Interea Aurelianus Imperator pervenit tandem ad prædictum caſtrum Divionem: quod ingreſſus, cùm videret novi opidi operoſa mœnia ſurgere, & ingenti curâ turrium munimina præparari, lætus admodum ſibi placere dixit operis elegantiam, iuſſitque ilico ut ædificarent templa Iovi, Saturno, & Mercurio.* In Paſſione S. Symphoriani Mart. quam & ſcriptam in veteri codice legi, hæc invenio. *Eo quòd Divionem caſtrum quod ipſe conſtrui iuſſerat, expeteret,* (Aurelianus Imper.) *ad Auguſtodunenſem dirigit urbem Heraclium quemdam profani ſpiritus Conſularem.* Ex quibus colligo, Divionem ab Aureliano auctum potiùs ornatumque templis, & novis

muris munitum, quàm à fundamentis exstructum exstitisse, & qualis Aureliani jussu à militibus Romanis reparatus fuerat, talem ætate Gregorii nostri post annos ccc. & amplius fuisse, murosque ejus turritos cum portis, sicut à Gregorio describuntur, etiam tum duravisse. Idem Gregorius in libris Historiæ Franc. passim *castrum Divionense* nuncupat, item *castrum cui Divione nomen est super Oscaram fluvium*; Gesta Francorum *Divionem castrum super Oscaram fluvium*, aliàs *Hoscarum*. Fredegarius in libro IV. Chronici *castrum Divionense*, in V. & ultimo *Divionem* vocat, & Ecclesiam S. Benigni *in suburbano Divionensi*. Regino *castrum Divionem*. Hæc fuit sedes Ducum Burgundiæ, qui ob id *Duces Divionenses* sæpe sunt dicti. Ob id Hugo Pictavinus in Chronico Viceliacensi Divionem *Palatium Ducis Burgundiæ* appellavit. Ab eo *pagus Comitatusque Divionensis* nomen habuit, memoratus à Carolo Rege Francorum in Capitulis apud Silvacum anno D. DCCCLIII. editis; & inter pagum Matisconensem Cabillonensemque positus, vulgò *le Dijonnois*.

A fontibus istis pretiosis, quos circa se habebat, Divio nomen accepit. *Div* enim Gallis fontem fuisse indicant nomina Gallica urbium fontes habentium, Divodurum, Divio, & Divona Cadurcorum caput, ac Divona fons Burdigalensis, de quo Ausonius.

Divona Celtarum linguâ fons addite Divis.
Id est, Divona Gallicâ linguâ fons divinus, fons sacer. *Ona* quippe Celticè Dea dicebatur: & Eponam equorum Deam Galli veteres nuncuparunt, & Epotedoricas bonos equorum domitores, uti ait Plinius in libri III. capite XVI. *Ep* ergo Gallis equus, *Ona* Dea. Certè est Divione fons, qui opidum irrigat, & in Oscaram defluit, v. fons Ranarum dictus, *la fontaine des Ranes*.

Oscara qui Divionem alluit, *Onsche* vulgò dictus accolis, nomen dedit *pago Oscarensi*, vel *Comitatus Uscarensi*, in priscis monumentis sæpe memorato, & augetur *Susione* rivo vel amniculo, *Suson*, de quo veteres tabulæ.

DIVODURUM MEDIOMATRICORUM.

Tacitus in libro I. Historiarum *Divodurum Mediomatricorum opidum* memorat. Ptolemæo in Gallia Belgica Mediomatrices, quorum urbs Divodurum, Μεδιοματρικῶν πόλις Διουόδουρον: in tabula Theodosiana seu Peutingeriana *Divodurum Mediomatricorum*. Æthicus mſ. in Itinerario provinciarum nunc *Divodurum*, nunc *Livodorum* vocat, & inter Decem pagos & Treveros illud ponit, nec non inter Treviros & Pontem-Saravi; ab Iblioduro VIII. millibus passuum, à Scarponna XII. distans. Hieronymus Surita *Divodoro* in priscis codicibus scriptum esse observat. Divodurum autem dictum videtur à Gallis, quasi aqua fontis. Durum enim vel Dur linguâ Gallicâ aquam significasse in Autissioduro docuimus, & Divonam Cadurcorum caput, Divionem qooque castrum in Lingonibus constat à fontibus nomen invenisse: ut omittam Divonam, fontem sacrum Burdigalæ, Ausonii carmine celebratum. Aliis Divodurum Belgicâ linguâ dictum quasi divina aqua, vel sacrum ostium. Positum est enim ad os fluminis Saliæ. Os autem vel ostium *Durum* etiam olim Gallis dici consuevisse, in Autissioduro observavimus. Divodurum certè Dei aquam Blondellus interpretatur, & *Diu* Deum, *Dur* aquam Celtis fuisse ait. Hæc *Divina aqua* Salia erat, Mettensis fluvius, sale & salinis suis celeber, sic olim à Gallis nuncupatus, quòd salinas & aquas salsas inter summa Deorum beneficia olim Galli Germanique numerabant.

Hæc urbs postea more multarum Galliæ urbium, Gentis cujus caput erat appellationem suscepit, ac dici cœpit *Mediomatrici*, ut Augusta Trevirorum Treviri, Lutecia Parisiorum Parisii, Durocortorum Remorum Remi. Sic certè Ammianus in libris XV. & XVII. *Mediomatricos* nuncupat in Belgica I. Trevirisque metropoli suæ præponit, ut Ambianos & Catelaunos Remis Belgicæ II. Cabillonum Senonis & Biturigis. Notitiæ *civitatem Mediomatricorum* appellant, ac nonnumquam *civitatem Mediomatricùm* per contractionem, vel *civitatem Mediomatricum* à nominativo plurali *Mediomatrices*, quo Cæsar semel ac Ptolemæus præter ceteros usi sunt. Quod cùm non animadverterent quidam, ex genitivo plurali nominativum singularem neutri generis fecere, uti sæpe aliàs accidit, & *Mediomatricum* hanc urbem vocavere; quos recentissimi scriptores sequuntur. Eo in numero fuit auctor libri de Vita Ludovici Pii Aug. qui ante DCCCXX. annos floruit: cujus hæc sunt verba. *Mediomatricum quæ altero nomine Metis vocatur, pervenit.* Fuere & Aimoinus ac Hugo Floriacenses Monachi in Historia, quibus inter *urbes Belgicæ provinciæ inclytas* quarta *Mettis, quæ & Mediomatricum*.

Tertium hoc est urbis Mediomatricorum capitis nomen, ante annum Christi CCCC. natum. Nam in Notitia provinciarum & civitatum Galliæ, Honorii Augusti Principatu condita, & in altera quadam recentiore, in provincia Belgica prima *civitas Mediomatricorum Mettis* ponitur secundo loco: in aliis Notitiis *civitas Mediomatricorum, id est Mettis*; in una *civitas Mediomatricum, id est Metas*. In Notitia Imperii Rom. *Procurator Gynacii Augustodunâ translati Metis*, hoc est Augustodunum translati Divoduro, aut certè Divodurum translati Augustoduno. Ibidem reperitur *Procurator Gynacii Iuvarensis rei privatæ, Meti translata Anbelas*, vel (ut scripti codices præferunt) *Anbelata*: necnon inter legiones Pseudocomitatenses, intra Gallias cum V. I. Magistro equitum Galliarum consistentes, numeratur *prima Flavia Metis*, id est legio Pseudocomitatensis prima Flavia, quæ præsidet Mettis. Hydatius in Chronico de Attilæ in Gallias adventu scribens, *civitatem Mettis* appellat; Gregorius Turonicus Episcopus in Historia Ecclesiastica seu Francica *Mettensem urbem, sedem Mettensem*, & *Mettensem civitatem*; Jonas in libro de Vita S. Columbani *Mettense opidum*. Venantius Fortunatus Gregorii æqualis *Mettim* vel *Mettin* nuncupat, ac declinat *Mettis*, *Mettin*, ut Græca nomina Daphnis Daphnin, Thyrsis Thyrsin, Ibis Ibin, Paris Parin: urbemque clarissimam po-

situm ad Saliæ & Mosellæ confluentes in libri III. Carmine XIV. ad Villicum Episcopum Mettensem describit his versibus,

Gurgite cæruleo pelagus Musella relaxat,
Et movet ingentes molliter amnis aquas.
Hinc dextra de parte fluit quà Salia fertur,
Flumine sed fluctus pauperiore trahit.
Hic ubi perspicuis Musellam cursibus intrat,
Alterius vires implet, & ipse perit.
Hoc Mettis fundata loco, speciosa, coruscans,
Piscibus obsessum gaudet utrumque latus.
Urbs munita nimis, quam cingit murus & amnis.

Idem in libro VI.

Venimus ut Mettin.

In libri VII. Carmine IV. ad Gogonem, Saliam fluvium (*Seille*) à sale dictum esse ait:

Seu qui Mettin adit de sale nomen habens.

In libro X. demum eam urbem Mettica mœnia vocat.

Regibus occurrens, ubi Mettica mœnia pollent.

In priscis Regum nostrorum nummis legitur *Theodericus Mettis*; item *Teudericus*; in V. aliis *Mettis*; in uno *Metis*. Fredegarius Scholasticus in libro IV. Chronici *sedem Mettis*, in libri V. capite LXXV. *Mettis urbem*, & *Mettis civitatem* nomine indeclinabili nuncupat, sicuti auctor Gestorum Francorum in capite V. Paulus in epistola ad Desiderium Cadurcorum Episcopum, Capitula Caroli Calvi, aliique. Ubi notandum est, *Mettis* in veteribus Fredegarii codicibus cum duobus T scriptum semper reperiri, necnon in vetustis Gregorii membranis; atque ita scribi oportere. Quamquam dissentit à nobis Paulus Diaconus Forojuliensis, qui in præfatione libri de Episcopis Mettensis Ecclesiæ unum solummodò T eo in nomine retinet, alterum rejicit: cùm à *Metio* quodam Romano *Metis* urbis appellationem deducat, quemadmodum & Chronicon de Episcopis Mettensibus, à Loca Acherio vulgarum. In quo sanè Paulus nugatur atque errat, qui & Gallico nomini Romanam seu Latinam originem tribuat, & sine causa à veteribus codicibus, ubi Mettis scribitur, recedat. Aimoinus in libris Historiæ nunc *Mettis* more plurimorum, nunc & *Mettes* appellat; vetus Notitia suprà laudata *Mettas* aut *Mettæ*. Malè *Metis* quidam malunt, & *magnum* interpretantur; quoniam Fortunatus in libro I. Carm. *Vernemetis fanum ingens Gallicè vocari* ait. Vulgò *Mets* Nostri vocitant; agrumque seu pagum Mettensem, *le pays Messin*, *Metingovv* Germanis, *territorium Mettense* Fredegario dictum in libri V. capite XXXVIII. Ejus pars inter Mosellam & Saliam, à situ appellatur Insula, *Lisle de Mets*: pars trans & ad Mosellam, Vallis Mettensis, *le Val de Metz*: pars denique inter amnes Saliam & Nitam (*le Nied*) Salinensis ager, *le Saunoy*, vel *le Saunois*, Salnensis aliàs.

Ab ea urbe ecclesiastica cantilena dicta est *Mettensis* vel *Metisca*, Teutonicâ linguâ *Mette*, ut in Vita Caroli Magni invenio.

Non dubito, quin clarissima & maxima urbs Amphitheatrum olim suum sibi habuerit stante Imperio Romano: cùm multo minores & obscuriores urbes tali ornamento non fuerint destitutæ, Suessionæ, Parisii, Meldi. In MS. libro Mettensis cœnobii S. Symphoriani Mart. Vitam B. Clementis, Metr. I. P. legi, in qua hæc reperi. *Cùm pervenisset B. Clemens Mediomatricum civitatem, in cavernis ut ferunt Amphitheatri quod extra eamdem urbem situm est, hospitium habuit.* Ibidem *fluvius Salia juxta decurrere*, dicitur, nimirum juxta Amphitheatrum.

Palatium certè more multarum Imperii Romani urbium habuit, in quo Imperatores & Cæsares, dum provincias suas obibant, aut in reprimendis Germanis erant occupati, ac postea Reges nostri habitaverunt. Fuit enim hæc urbs sedes Regum Austrasiorum undecim, quos vulgò *Mettenses* vocant, à morte Chlodovei Magni ad obitum Dagoberti junioris, per annos circiter CLXX. Mettensis Palatii, quæ domos esset Childeberti Austrasiorum Regis, meminit Gregorius Turonicus Episcopus in libri Historiæ Francicæ VIII. capite XXXVI. *Stante intra Mettensis urbis Palatium Rege Childeberto, & ludum spectante qualiter animal catervâ canum circumdatum fatigabatur, Magnovaldus arcessitur.* Meminit & VValafridus Strabo Abbas Augiensis in Vita S. Galli, ubi de Sigiberto Austrasiorum Rege Theoderici filio, & Frideburga ejus sponsa ita scribit. *Post hæc vocavit eam, & juxta se fecit in Palatio residere in Mettensium civitate.* Eadem fuit & Regia Lotharii atque Zuventibaldi Regum, qui Regnum Lotharii obtinuerunt.

Mettensem metropolim Johannes Diaconus in libri II. de Vita B. Gregorii capite IX. orbem metropoli provinciæ Belgicæ primæ, civitati Treviris subjectam appellat impropriè, non ob aliud, quàm quia Urbicium XV. Antistitem, & alios quatuor Episcopos ferè continua serie habuit ea orbs Pallii honore gaudentes, Chrodegangom, Angelramnum, Drogonem & Rotbertum; quos omnes in vetustissimo catalogo Episcoporum Mettensium ante annos septingentos confecto *Archiepiscopos* vocatos esse video, quòd more Archiepiscoporum seu Metropolitanorum, Antistitum Pallium tulerint non jure sedis suæ, sed merito ac dignatione personarum. *Drogonem* quidem *Mettensis Ecclesia Archiepiscopum* Anastasius Bibliothecarius in Vita Sergii Papæ II. non semel eamdem ob causam nuncupavit.

Pagum Mettensem, aut totum, aut ex parte, *Metingovv* dictum esse à Germanis accolis, docent me litteræ Sigifridi Comitis, datæ anno DCCCCLXIII. *Castellum Lusilinburch in pago Metingouv super ripam Alsuntiæ fluminis* memorantes. Ex quibus cognoscitur, paguio istum non Ornam modò fluvium, sed etiam Alsuntiam quem Ausonius *Alisontiam* vocat, olim attigisse. Quippe Luciliburgus vel *Lusilinburch castellum* appositum est Alsuntiæ seu Alisontiæ fluvio, vulgò *Alsitz* dicto: & ab urbe Mettis capite pagi cognominis abest leugas non amplius octo vulgates seu minores. *Metingouvam* ait Brouverus ab urbe Mettis quam sibi amplectatur, nomen habere: amplum eum pagum esse, & Arduennensi pago, ac Luciliburgensi Ducatu, atque valle Alsontiensi quam Alsontia Luciliburgensis fluviolus irrigat, terminari.

In Numidia fuit & civitas Metæ, Episcopatûs sedes: à qua Gratianus *Metensis Episcopus* dicitur, item Fortunatianus Donatista *Metensis Episcopus*, & *Felicianus Metensis* in Notitia Africæ, necnon apud Victorem Vitensem Episcopum in libro IV. de Persecutione Africana.

DOLA SEQVANORVM.

Hugo Pictavinus in Historia Viceliacensis Monasterii, ad annum MCLXVII. deducta, Dolæ meminit ante annos D. his verbis. *Fredericus autem Imper. ædificaverat sibi Palatium miræ amplitudinis in loco qui dicitur Dola, in finibus Imperii sui.* In Hadriani Papæ IV. litteris anno MCLV. datis *obedientia de Dola, obedientia de Ponte Arleti*, (*Pont-Arly*) & *Ecclesia de Blaterans* (*Bleterans*) memorantur. Nomen hodieque retinet. Dicitur enim *Dole*, estque ad fluvium Dubim qui ibi insulam efficit, posita. Dolom aliàs nuncupatum reperio. Certè in Miraculis S. Prudentii memoratur *castellum, quod Dolum vocant.*

DOLENSIS VICVS BITVRIGVM.

Dolensis vicus in Biturigibus, qui & *Doli*, Gregorio nostro in libri II. capite XVIII. memoratur, Riothimi Brittonū cismarinorum Reguli clade, Monasterioque nobilis: *Deols*, vel *Bourg de Deols*, quibusdam & *Bourgdieux*. *Britanni de Biturica à Gothis expulsi sunt, multis apud Dolensem vicum peremtis*: inquit Gregorius, quem & Fredegarius transscripsit ad verbum. Dicitur Ebo Bituricensis incboasse cœnobium Dolense in honore B. Mariæ Dei matris, quod postea Radulfus ejus filius perfecerit, ubi & magnam Monachorum cohortem congregaverit. Ebo autem hic vocatur *Abo nobilissimus princeps partium Biturigensium* in Vita S. Genulfi, *Dolensis Cænobii ædificator*. Hugo Pictavinus in Historia Viceliacensis Monasterii, *Alexander* (inquit) *Papa transiit in Aquitania metropolim urbem Bituricorum, & in Dolense Monasterium quod est apud Castrum Radulfi*: id est, quod proximum est Castro Radulfi Andriâ interfluente. *Castrum Dolense*, *vicum Dolensem*, *Dolos*, *vicum Dolos*, & *villam Dolos* (quod idem est) appellari passim video, ponique *in territorio Bituricense*, *in Vicaria Brivense*, quæ à loco vulgò *Brivez* dicto nomen accepit.

DOLVS BRITANNIÆ MINORIS.

Hic locus ex Monasterio factus est Episcopi thronos. Usuardus in Martyrologio ejus meminit his verbis. V. *Kal. Aug. In Britannia minori, Dolo Monasterio Natalis S. Sampsonis Episcopi & Confessoris.* Dicitur Nomenoius Princeps Britannorum *apud Dolum Monasterium Episcopum constituisse, quem Archiepiscopum fieri decreverit*, & Episcopis suis coëgregaris, se ibidem Regem ungui curavisse. Quam Dolensis Episcopatûs vel Archiepiscopatus originem ampliùs examinandam judico. Nam quibusdam videtur esse multo vetustior. Si Frodoardo in Chronico creditur, *Anno DCCCCXLIIII. civitas Britonum Dolus nomine à Nordmannis capta, & Episcopus ejusdem confugientis in Ecclesiam multitudinis stipatione oppressus & enecatus est.* Baldricus Abbas Burguliensis Johannem Dolensem Archiepiscopum versibus laudat, & *Metropolitanæ sedis cui Dolus est nomen, Præsulem* vocat. Posita est urbs inter Abrincatuorum & Aletensium seu Macloviensium fines, ac vulgò *Dol* dicitur. Dolenses autem, & Aletenses Maclovienſesve Redonibus à quibus non multum absunt, Samson gratis attribuit, itaut ex una Diœcesi tres factæ sint.

Si auctori libri de Vita S. Samsonis Dolensis Episcopi fides habetur, *Samson Monasterium in loco serpentis a se fugati constructum, cui Penetale est vocabulum, loco primo à se antea constructo, cujus nomen est Dol*, (id est Monasterio Dolo) *licentiâ & permissione Regis Childeberti in subjectionem usque in perpetuum commendavit.*

DOMA.

Doma castrum nobile & fortissimum, super Dordoniam fluvium in amœnissimo loco situm, turreis habens altissimam & pulcherrimam, & pane ad summum munitam, dicitur à Petro in Historiæ Albigensium capite LXXX. vulgò à Nostris *Dome*, qui locus est ad Duranium, à Sarlato flumine interfluente divisus.

DOMBENSIS PAGUS.

Vita S. Triverii Monachi docet *pagum Dombensem* ad flumen Ararim jacuisse, uti hodieque jacet, & aut Breziam ei, aut ipsum certè Breziæ contribui consuevisse. *Duo patruli de pago Dombensi, ubi Brissia dicitur, juxta fluvium Araris sive Sagonna*, &c. *Dombas* alii hunc pagum appellant, *le pays de Dombes*: qui est pagus silvis & stagnis abundans, atque ex parte montuosus. *Dombarum* Gallici nominis veteris, unde pago nomen, significatio incognita est.

DOMINIUM MARTINI.

Lambertus Ardensis Presbyter qui de Comitibus Gisnarum ante annos CCCCL. scripsit, *Dominium Martini* vocat, & *Albertum de Dominio Martini Comitem*. Alii *castrum Domni Martini* nuncupant, *Dammartin*. Nostri enim ex Domino Domnum, ex Domno *Dom* & *Dam* fecere. In polyptychis Monasteriorum *Prioratus de Domno Martino in Goëla* memoratur, ac Diœcesi Meldensi adscribitur. In libro III. Philippidos *Domni Martini Comes Reginaldus* appellatur à VVillelmo Britone, & in libro II. *Domni Martini Comes Albericus*, & locus ipse *nobile castellum*.

Nobile castellum rebus spoliatur opimis.

DONINCUM AMBIANORUM.

Frodoardus in Chronici anno DCCCCXXXI. hujus castelli meminit. Rodulfus *Rex juncto sibi Hugone, quoddam castrum Heriberti Donincum nomine capit ac diruit; deinde Atrabatem obsi-*

det. Donengium in quibusdam Sigeberti Chronici codicibus anno MLXXVI. nuncupatur, i in e, & c in g ex more commutatis; *Dulencum*, ni fallor, à Meiero, castrum ad flumen Alteiam. Picardi *Doulens* nuncupant, aliàs, sed corruptè *Dourlens*. Ex Doninco vel Donenco *Doulens* factum est n in l, c in s conversis: sicut unicornem *licorne* dicimus, Castrum Nauonis *Chasteaulandon*, nanpredam *lamproye*; racemum *raisin*, Ticinum flumen *Tesin*, S. Licinium *S. Lesin*, vicinum *voisin*, Saracenum *Sarasin*. Hoc castrum, vel certè municipium est in finibus & Diœcesi Ambianorum, ut & Lebunum *Libons*, ac Mons Desiderii *Mondidier*.

DONONIUM.

Dononium priscæ tabulæ commemorant: qui locus est in Hainoo, vulgò *Denain*, non longè ab opido Valentianis distans. Ex Dononio factum est *Denain*, ut ex *Lovonio* vel Lovonnio *Louvain*.

DONZIACUM, ET DOMITIACUM.

Guillelmus Comes Nivernensis in epistola ad Sugerium Abbatem Monasterii S. Dionysii *Gaufredum de Danzeio* bis cōmemorat. *Danzeium* illud est *Donzi*, à quo pagus Donziacensis appellationē trahit, cum pago Nivernensi jungi solitus, *le Donziois*. In Chronico Viceliacensi Eugenius Papa locum hunc *Donzeium*; Anastasius *Donziacum* corruptis ambo, sed usitatis jam tum nominibus nuncupavere. Ex quibus Eugenius epistolam quamdam scribit *ad Nobiles viros Odonem D. B. Archimbaldum de Burbone, Guillelmum Comitem Cabilonensem, R. Comitem de Iovniaco, G. de Donzeio*, id est Gaufredum: quem Anastasius PP. paullo pòst ad eosdem Nobiles scribens, *G. de Donziaco* vocat. Positum est *Donzeium* ad amnem, qui apud Coodate (*Cosne*) in Ligerim defluit.

In eodem Chronico invenitur epistola Eugenii PP. ad Episcopum Lingonensem, in qua *R. de Domitiaco & I. de Chora Presbyteri* memorantur: quod Domitiacum à Doonziaco vel Donzeio x. aut XII. millibus passuum distat, Icaunâ interfluente, vocaturque *Domeci* sive *Dommecy*, vicusque est proximus Choræ (*Cure*) vico, cognomini flumini insidenti. Sunt autem ambo hi vici etiam in pagi Ducatusque Nivernensis finibus, quâ Autissiodorensem pagum attingunt.

DORDINGUM.

Dordingum ad Urbiam, *Dourdan sur Orge*, memorant nostri Historici, qui eo in loco Hugonem Magnum, Ducem & Principem Francorum, Rotberti Pseudoregis filium, patrem Hugonis Regis decessisse tradūt anno DCCCCLVI. Gerbertus in epistola XCIV. *Laudunensis Episcopus consilio Ottonis & Heriberti sibi faventium, Ducem adiit eo loci quem dicunt Dordingum*. In libro II. Chronici Mauriniacensis Monasterii, quod in anno MCXLVII. definit, *Apud Dordinchum, quod Regium municipium est, Ecclesiam B. Petri adepta est vinea Domini*.

DORMANUM.

Locus est ad flumen Matronam dictus *Dormanum* in veteribus tabulis, vulgò *Dormans*, inter Sparnacum & Castrum Theoderici: qui nobili quondam familiæ originem ac nomen suum dedit. Guibertus Abbas Novigeoti de Vita sua alium vicum ejusdem nominis agnoscit, quem *Durmantias villam* vocat.

DRACHONUS FLUVIUS.

Drachonum numerat Ausonios inter fluvios in Mosellam influentes, quem & *tenuem* cognominat.

> Prætereo exilem Lesuram, tenuemque
> Drachonum.

Eumdem Fortunatus haud dubiè *parvum Rhodanum* appellat, ac in Mosellam decurrere asserit in libri III. Carmine XII. ubi describit *castellum Nicetii Episcopi Treviri ad Mosellam*, nomine *Mediolanum*, positum in saxeo colle, quem Nicetius muro & xxx. turribus cinxit, aulâque marmoreis columnis fultâ ornavit, summo monti impositâ. Addit Fortunatus, eum collem aut montem cui Mediolanum castellum insidet, Mosella magno, & parvo Rhodano ambiri ac circumdari.

> Quem Musella tumens, Rhodanus quoque parvulus ambit,
> Decertantque suo pascere pisce locum.
> Diripiont dulces alibi vaga flumina fruges:
> Hæc tibi parturiunt Mediolane dapes.

Ex *Drachono* vel *Drahono* transpositis litteris *Rhodanum* fecit Fortunatus, quem & *parvum* cognominavit, ut distingueret à Rhodano, ingenti flumine, in mare Gallicum effluente: uti *parvum Rhenum* Silius Bononiæ Æmiliæ amnem appellavit in libro VIII. eo cognomine à maximo Galliæ flumine Rheno distinguens. Vulgò *Die Draen*, aliàs *Traen* dicitur, nec procul à Noviomago (ut aiunt) in Mosellam devolvitur. Quamquam Fortunato malo accedere, qui Mediolanum castellum ad confluentes Mosellæ & parvi Rhodani seu Drachooi positum esse apertissimè indicat. Mediolanum autem *Bergcastel* vulgò nuncupatur, hoc est montanum castellum à situ. *Berg* enim Germanicâ linguâ montem significat.

DRIENCURIA.

Driencuria mentionem fecit VVillelmus Britto Armoricus in libro VI. Philippidos his versibus.

> Præterea Comitis Augei nobile castrum,
> Quod populi indigenæ Driencuria voce vocatur,
> Obsider, atque ipsum domino fallaciter aufert.

Nunc *Dancourt* vocatur hoc nobile quondam castrum Comitum Augensium, estque locus ad flumen Earam, ab Auga v. leugis distans.

DRUENTIA FLUVIUS.

Livius in libro XXI. Silius Italicus in libro III. & quotquot de Hannibalis in Italiam adventu

ventu scripserunt, *Druentiam Alpinum amnem* commemorant, *longè omnium Galliæ fluminum difficillimum transitu*. Quem præter ceteros Livius & Silius fusè describunt, & navium patientem esse negant: cùm tamen in veteri marmore *Navicularioram Druenticorum* fiat mentio, & in Notitia Imperii, *classis Bracatorum* vel *Barcariorum Ebruduni Sapaudiæ*: ut appareat Romanorum industriâ Druentiam navigabilem tandem factum esse. Strabo *Δρουεντίαν* Druentiam vocat; Plinius *non minùs Rhodano torrentem Druentiam*; Ausonius in Mosella *incertum* eum cognominat, quod nullis coerceatur ripis, & pluribus simul alveis fluat.

Te Druna, te sparsis incerta Druentia ripis,
Alpinique colent fluvii.

Cassiodorus Senator *castella supra Druentiam constituta* libri III. Variarum epistolâ XLI. memorat. *Durentiam* Vita Consortiæ Virginis nominat, & Vita S. Cæsarii Arelatensis, aliique; *Durantiam* Monachus in Vita Odilonis Abbatis Cluniacensis, cujus æqualis fuit, Nostri *la Durance*.

Oriri Druentiam in Alpibus Cottiis è monte Vesulo, *Mont Viso*, Virgilii carminibus celebrato, ut & Padum affirmat Casaubonus. De Pado quidem Plinius id asserit, è gremio Vesuli montis celsissimi eum profluere: Druentiam verò tabulæ docent è colle Crucis (*col la Crois*) monti Vesulo proximo defluere. Falsò igitur Massonus Druentiæ caput quærit in monte Matrona, sive monte Genebra, *Mont Geneuvre*

Alluit Druentia Villam veterem *Ville vitille* Montem Bardonis *Montbardon*, vicos S. Clementis, & S. Andreæ, Ebrodunum Caturigum, Talartium *Talard*, Ventavonem vel Vastavonem, Secusteronem *Cisteron*. Castellum Arnulfi *Chasteau Arnoul*, Montemfortem, Manoscam, Caprarias *Cabrieres*, ad quem locum Virdonem amnem accipit, *Verdon*. Attingit deinde Pertusum *Pertuis*, Villam lauream *Villelaure*, Roccam *la Roque*, Lauretum *Lauris*, Mirandulum *Mirandol*. Ibi Druentia duos in alveos se scindit: majorem cui Orgo adsidet *Orgon*, Druentiam vocant accolæ, *la Durance*; minorem Druentiolam *Durensole*: in media hac insola monti insidet Cabellio Cavarum *Cavaillon*. Postquàm rursus coiit Druentia, Calvum montem *Caumont*, Bonum passum, & Novas *Noves* præterlabitur, & apud Barbantanam castrum monti impositum in Rhodanum devolvitur inter Avenionem Cavarum & Tarasconem Salyorum, multo tamen propius Avenionem, quàm Tarasconem. Ab urbe Massilia sive à mari Gallico usque ad Druentiam sedes habere Salyos vel Salves scribit Strabo, quo fluvio à Cavaribus dividantur.

DRVNA FLVVIVS.

Drunæ primus meminit Ausonius in Mosella inter fluvios Alpinos:

Te Druna, te sparsis incerta Druentia ripis,
Alpinique colent fluvii.

Druna hic vulgò *Drome* dicitur, *Drome* aut *Draume*, *Trosne* in quibusdam tabulis mendosè; ut *Iculisna* ab eodem Ausonio celebrata, *Ecolisma* pòst vocata est, litterâ n in m mutatâ, & nunc *Engoulesme* appellatur. Oritur Druna in Alpibus Vocontiis ex ingenti fonte vel potiùs lacu, alluitque Bellummontem, & vicum S. Desiderii *S. Disier*, nec procul à Bellagarda & à monte in quo Lucus municipium Vocontiorum fuit, lapsus, mox Aquas *Aix*, tum Deam Vocontiorum attingit, (*Die*) Salientes *Saillans*, Cristam *Crest*, Laureolum *Lauriol*, Vallem Drunæ *Van-Drome*, ac demùm in Rhodanum defluit inter Valentiam Segalaunorum & Montilium Ademari, tribus leugis ab urbe Valentia. Laureolum porro quidam *Aureolum*, alii *Aureolos* vocant, & *Prioratum S. Iohannis de Oreolis* in Polyptychis reperio: quibus si accedimus, *l'Auriol* aut *l'Oriol* scribi convenit.

Est alter ejusdem nominis fluvius in Aquitania, *Druna* & *Drona* Latinis scriptoribus dictus, accolis *Dronne*: qui Corterate alluit *Coutras*, & ab Ella *l'Ile* in Duranium defertur. Est & Druma *Drome*; quem Aura *Aure*, in tabulario Ecclesiæ Baiocassinæ Aurea nuncupatus accipit.

DUAGIUM ATREBATIUM.

Frodoardus ante annos septingentos opidi ejus meminit in Chronico non semel. *Anno* DCCCCXXX. *Lotharienses in Franciam cum Gisleberto obviam veniunt Hugoni, & opidum quoddam nomine Duagium quod Arnoldus tenebat, adactum obsidione capiunt. Anno* DCCCCXXXI. *Lotharienses interea Duagium capiunt, & Hugo illud Rotgario filio Rotgarii concedit. Anno* DCCCCXLI. *Rotgarius Comes datis obsidibus dimittitur à Rege Ludouvico, Duagium castellum reddens Arnoldo.* Rigordus, VVillelmus Britto, & litteræ Philippi eo nomine primi Franc. Regis *Duacum*; recentiores scriptores Latini *Duacum* quoque; alii *Doacum* appellant; Nostri *Doüay*. Opidum est Diœceseos Atrebatensis ad flumen Scarpam. Scarpa autem vel Scarpus, *Scarbus fluvius* Hugbaldo in Rictrudedictus, vulgò *Scarpe*, Albiniacum, Atrebatas, Duagium, & Marcianas *Marchienes*, Monasterio S. Rictrudis illustrés alluit, & ad vicum Confluentem *Conflan* Scaldi recipitur. Cùm igitur castellum vel opidum Atrebatium semper fuerit Duagium, & hodie etiam ad Ecclesiam Atrebaticam pertineat; apparet graviter Marlianum errare, quum *Aduaticos* Cæsaris, *Doacs* vel Duagii *opidi incolas* interpretatur, aliqua nominis similitudine deceptos: quos Aduaticos procul ab Atrebatibus abfuisse constat, Scaldi & Sabi interfluentibus.

DUBIS FLUVIUS.

Quod C. I. Cæsari in libro I. Cōmentariorum belli Gallici corruptè vocatur *flumen Alduabis*, alias *Alduadubis*, *Alduasdusius*, *Alduasdalis*; sincero & incorrupto nomine vocari debet *Dubis*, atque ita à Strabone ac Ptolemæo ceterisque Geographis ac Historicis appellatur. *Dubim*, ut & Ararim, Ptolemæus ait *fluere ex Alpibus*, *Alpes* communi nomine quosvis montes appellans. Constat enim Ararim ex monte ac saltu Vosago dejici, Dubim ex Jura monte demitti. Verba Ptolemæi sunt, *ὡς μὲν τῦ Κεγεγε ποταμοῦ ἀπὸ τῶν ἄλπεων ῥέοντος: οἱ δὲ τῦ Δύβιος ποταμοῦ ἀπ' αὐτῶν ῥέοντος ἐπέχουσι*, &c. Ejusdem fluminis

meminit & Strabo, quum Segusianos inter Rhodanum & Dubim, *μεταξὺ τοῦ Ῥοδανοῦ καὶ τοῦ Δούβιος*; Æduos inter Dubim & Ararim *μεταξὺ τοῦ Δούβιος καὶ τοῦ Ἄραρος* sedes habere ait: quæ verba Strabonis de ambarum Gentium situ alibi examinamus.

Dovu hic fluvius vocatur à Fredegario Scholastico in capite xxxvi. libri ultimi Chronici, & à Jona in libro de Vita Columbani Abbatis, situm Vesontionis describentibus. Auctor Dagoberti æqualis qui libellum de Vita Salabergæ Abbatissæ ad Anstrudem ejus filiam composuit, *Duvium* eum amnem appellat: quum scribit *Varascos partem Sequanorum provinciæ & Duvii amnis fluenta ex utraque ripa incolere.* Ex Dubi recentiores fecerunt *Duvium* b. in u converso, & nominis terminatione mutata: fecerunt & *Douam* litterà u in o ut sæpe accidit translatà. *Duber* dicitur à VVillelmo Brittone. *Dubium nunc vocari* ait Marlianus, & circa Juram ac caput suum *Sequanos ab Helvetiis dividere*: quod planè verum est. Nam *mons Iura altissimus est inter Sequanos & Helvetios*, ut Cæsar in libro I. tradit.

Dubis, Nostris *le Don* dicitur. Errant qui *le Doux* scribunt, (plerique autem scribunt) quasi *Dulcis* Latinà linguà appellaretur. Alluit Dubis Francicummontem, *Franchimont*, opidum S. Hippolyti, Clarummontem, Epomanduodurum *Mandeure*, non procul à Monte Piligardæ, Castellum *Chastelet*, Insulam *l'Ile*, & Claramvallem *Clervaux*, castella non obscura, Balmam Monacharum sive Nonnarum, *Baume les Nonnes*, Castellionem: tum Vesontionem interluit; Rupemfortem deinde & Dolam opidum prætérlapsus, non longè ab urbe Cabillono & Latona castro apud Viredunum castrum seu Verodunum (*Verdun*) Ararim auget, atque in eum sese exonerat. Excipit præ ceteris infra Dolam castrum amnem *Lupam*, in Vitis Sanctorum veteribus memoratum, *la Louve*, alias *le Louve*, qui *Loa flumen* dicitur in Translatione Reliquiarum Gorgonii Mart. ad Majus-Monasterium facta anno DCCCXLVI.

DULCUMENSIS PAGUS.

Pagus Dulcumensis in Diœcesi parœciave Remensi, obi vicus celebris Sindunum sit, Frodoardo memoratur in libro I. Historiæ Ecclesiæ Remensis: cui & *Dulcomensis pagus*, atque etiam *Dolomensis*, & *Dulmensis* dicitur; *Dulminse* quoque, id est Dulmensis in Divisione Regni Lotharii: haud dubiè *le pays de Dormois*, in quo opidum Sanctæ Manechildis, & Cernacum, *Cernay en Dormois*, Baroniæ titulo illustre, ubi unus ex XVII. Decanatibus Remensis Ecclesiæ. Frodoardus *Altmontem castrum* vel *Altummontem castrum* à situ ita dictum, à Mosa & Axona æqualibus ferè distans intervallis, quod Fulco Archiepiscopus Remensis exstruxisse fertur, ac Nostri *Aumont* appellant, *in Dulcomensi pago* ponit. *Dulcumensis* autem aut Dulcomensis *pagus*, vulgò *le Dormois* nuncupatur à Nostris, u in o ex more & l in r commutatis: ut factum videmus in ululare, in lusciniola, in ulmus, & in Culmisciacum. Dicimus enim *urler*, *Rossignol*, *orme*, *Cormicy*: quæ fuit villa Episcopatus Remensis, nunc est opidulum aut municipiolum. Hic pagus à Cernaço ad Mosam flumen promittebatur, castellumque Dunum ad Mosam, *Dun*, & villulam *Dulcon* totius olim pagi caput, unde & pago nomen, vicumque Sindunum ad Axonam continebat, *Sonne* vulgò dictum, cellà seu Prioratu S. Oriculi nobilem.

DUNKERCA.

Dunkerkam, nonnumquam & *Dunckercam* vocant veteres litteræ, ante annos D. datæ, necnon *Mardic* unà commemorant, locum ei proximum. Dicta est *Dunkerca*, quòd Ecclesiam in monte vel Duno positam haberet, incolis *Duynkercke*, Nostris *Dunkerque*, inter Gravenengas & Novumportum Flandriæ nobilissimus portus. Certè totum ejus maris litus collibus arenaceis assurgit, vel (ut loquuntur Annales Bertiniani in anno DCCCXXXIX.) *aggeribus arenarum quos Dunos vocitant*, à Duno ut arbitror, quo nomine veteres Galli montem & collem designavere. *Kerca* autem vel *Kercke* veteri Germanicâ linguâ Ecclesiam significat: sicut Græci *Κυριακὸν*, Latini *Dominicum* Ecclesiam vocavere, quòd Christo Domino Ecclesiæ consecrari consueverint: à quo vocabulo Græco nomen Germanicum deductum videri potest. Hermannus Monachus, qui de Miraculis S. Mariæ Laudunensis ad Bartholomæum Episcopum tres libros ante annos DL. composuit, in libro II. sic scribit. *De VVintonensi civitate venimus ad villam, quæ dicitur Christi-kerca, id est Christi Ecclesia.*

DUNSTANI VILLA.

Ordericus Vitalis in libri XIII. Historiæ Dunstanivillam in pago Constantino ponere videtur his verbis. *Rainaldus de Dunstanivilla provinciam Constantini turbabat.*

DVNVM CARNVTVM, ET DVNVM BITVRIGVM.

Castellum Dunum Gregorio Turonico memoratur. *Castrum Dunense* alii; quidam *Castrum Duni* appellant, *Chasteau-Dun*: qui est locus in Carnotino agro ad flumen Lidericum, nomen nanctus à situ. Nam in edito monte positus est. Dunum autem Galli veteres montem appellabant. Ager ejus *pagus Dunensis* nuncupatur, *le Dunois*: *Dunisus* dictus in Capitulis Caroli Calvi inter *Durcasinum* & *Ebricinum* pagos, seu Durocassinum & Ebroicinum. Incolæ *Dunenses* Gregorio in libro IV. & VII. nominantur.

Lacus Dunensis, in quem flumen Arula influit, Fredegarius, Aimoinus, aliique in anno III. regni Theodeberti ac Theoderici, Christi DXCVIII. meminere: quem Castello Duno proximum esse, atque ab eo nomen habere Falcetus historicus & Massonus existimant: cùm nullus ibi lacus exstet, nullus ibi Arula amnis appareat. Quare lacûs Dunensis nomine lacum Ebredunensem vel Novoburgensem à Fredegario Aimoinoque designari puto, quòd castrum Ebredunense seu Eburodunum ad caput ejus est positum: ut in libro XVI. Rerum

Francicatum observavi.

In Castro Duuensi Promotus Presbyter regnante Sigiberto Episcopus est ordinatus, ut queritur Pappolus Carnotinæ civitatis Episcopus in libello Synodo oblato anno DLXXIII. ubi & locum vocat *paræciam suam cui vocabulum est Duno*: Synodus Parisiaca in epistola ad Ægidium Remorum Episcopum, qui Promotum Episcopum consecraverat, & in litteris ad Regem Sigibertum *Castrum Dunense*, *paræciam Carnotinam*. De Promoto Episcopo Dunensi quid factum sit, refert Gregorius.

Est & in finibus Biturigum Cuborum *Dunum Regis*, quibusdam aliis *Dunum* absolutè & simpliciter dictum, vulgò *Dun le Roy*, positum ad Vrionem fluvium, *Orron*, qui apud Avaricum in Avaram labitur. Ejus Duni meminere litteræ anno MLXIV. datæ, in quibus *Odo de Albiniaco* (*Aubigny*) *Gofredus de Lamaniaco*, & non semel *Arnulfus Tortus de Duno* memorantur.

DVRANIVS FLVVIVS.

Duranii primus omnium meminit Ausonius Burdigalensis in suo Mosella.

Concedet gelido Durani de monte volutus
Amnis, & auriferum postponet Gallia Tarnem.

Ita enim versum Ausonii mutatione unius litteræ emendandum arbitror, cùm in exemplaribus editis legatur

Concedes gelido Durani de monte volutus
Amnis.

Quasi Ausonius Duranium alloquatur, & *amnem de gelido monte volutum* eum appellet: quod à me probari leges Grammaticæ non sinunt. Nam *volute* scribendum esset in v. casu, non *volutus*. Omitto Ausonium in toto Idyllio de Mosella nullum usquam fluvium alloqui præter Mosellam, & Rhenum in quem Mosella devolvitur. Sensus ergo verborum Ausonii est. *Concedet amnis Durani, de monte gelido volutus*: Vel certè ita construenda sunt ejus verba. *Concedet amnis, de gelido monte Durani volutus*. *Amnem Durani*, aut *montem Durani* vocavit Ausonius amnem Duranium, & montem Duranium unde oritur: sicut idem ibidem *lata Mosellæ flumina* appellat flumen Mosellam, Virgilius *urbem Patavi* urbem Patavium. Apollinaris Sidonius Burgum Pontii describens in Carmine XXII. Duranii ac Garumnæ ortum, amborumque confluentes à Burgo parum distantes ita exponit.

Est locus, irriguâ quà rupe Garumna rotate,
Et tu qui simili festinus in æquora lapsu
Exis, turbatâ Durani muscose saburra;
Iam pigrescentes sensim confundiris amnes.

Si Garumna *rupe irrigua rotatur*; rotatur & Duranius, cujus *similis lapsus* ortusve esse dicitur: & ambo, ille ex Pyrenæo monte, hic ex Cebennis demittuntur deijciunturve præcipites. Mons autem Cebennicus, ex quo Duranius exoritur, & à quo nomen accepit, est mons *Duranius* in Arvernia, vulgò *Montdor* truncato nomine appellatus, *Mons Dor* ante annos DCL dictus Aimoino *in finibus Aruernorum*, fonte nobilissimi fluminis insignis.

Duranium recentiores Ausonio & Sidonio scriptores corrupto nomine *Dorononiam fluvium* appellavere, in primis Gregorius Turonicus Episcopus in libri VII. capite XXVIII. & XXXII. Isidorus Pacensis Episcopus in Chronico *Dornoniam fluvium* nuncupat: Eginhardus, & Vita Karoli Magni *Dornoniam*. Ceteri *Dordoniam* vocant; quidam etiam *Dordonam*: Nostri *la Dordogne*, vel *la Dourdonne*. Duranium *unum ex præcipuis non solùm Aquitaniæ, sed & totius Galliæ fluminibus* rectè forsitan nominat Scaliger, sed à Gregorio Turonico Episcopo *Dordoniam* dictum esse falsò affirmat. Ceterùm notanda sunt de Duranio verba Aimoini. *Dordonia* (inquit) *ex monte qui Dor dicitur, & est in finibus Aruernorum, duobus scaturiens fontibus, quorum uni nomen est Dor, alteri Donia, qui haud procul à monte ipso conjunguntur, in Garumnam influit*. Verum quidem est, quod ait Aimoinus, ex *monte Dor in finibus Aruernorum* delabi Dordoniam, sed à duobus ibi fontibus qui *Dor* & *Donia* dicantur, & non procul à monte conjungantur, nomen eum accepisse, falsissimum: licèt plerique recentiores, in his Samson Geographus Regius, Aimoinum sequantur auctorem. Quippe fluvius iste ex Monte Dor uno tantùm fonte, uno alveo descendit: & mons Dor primùm Duranius dictus est, quemadmodum suprà docuimus, amnique ut ortum sic & nomen suum dedit. Vocatus enim est primò *Duranius* ante annos minimùm MCCC. pòst *Doronomia*, deinde *Dornonia*, ac demum circa annum Christi DCC. nuncupari occœpit *Dordonia* vel *Dordona* Quomodo igitur à duobus fontibus appellationem suscepit, cùm unum tantummodò habeat? aut ut duos habuisse concedam Dor, & Doniam, *Dor* & *Donne*, cur non semper, cur nonnisi novissimè ab his dictus est Dordonia, sed antè Duranius, Dorononia, Dornonia? An quoties fluvius nomen mutavit, fontes ejus pariter mutavere, & nunc *Dur* & *Anius*, nunc *Dor* & *Ononia*, postremò *Dor* & *Donia* sunt appellati? Sed has nugas pluribus refellere non est operæpretium, præsertim cùm unicum esse Duranio fontem in monte Dor, tabulæ Aruerniæ exactiùs ac diligentiùs confectæ nos doceant.

Ortus ut diximus in Aruernis Duranius alluit Balnea *Bains*, Muratum *Murat*, Bortum Lemovicum, Valetam *la Valette*, Auriacum, Argentadum *Argentat*, Bellumlocum, *Belleve* incolis, Nostris *Beaulieu* dictum, veteri Monasterio illustrem, Podium nigrum *Pechrun* ad Saræ *Sere*, & Bavæ confluentes, Carenoacum Cadurcorum, Variacum *Vayrac*, Solliacum Petrocoriorum *Souillac*, Montemforrem, Castellum novum *Castelnau*, castrum Limolium *Limeil* aut *Limeüil*, ubi Viserâ augetur *Vesere*, de quo fluvio aliàs. Tum Brageracum vel Bragaracum in Petrocoriis attingit, *Bergerac*, opidum S. Fidis, *Sainte Foy*, in Nitiobrigibus, Genriacum *Gensac*, Castellionem *Castillon*, castrum S. Æmiliani *S. Emilien*, Liburniam *Libourne*, olim Condate dictam ad Ellæ & Duranii confluentes, vicum S. Pardulfi *S. Pardoul*, vel *Pardoul*, Cavernas, Cusacum, & *Burgum* Pontii *Paulini*, castrum Sidonio memoratum ac descriptum, *Bourg*: infra quem locum Garumnâ recipitur, jam antea ob æstus Oceani

quibus augetur Maris nomine honoratus: unde agrum inter Garumnam & Duranium vocitant pagum inter duo Maria, *le pays d'entre deux Mers*, & Burgum ad Mare multi cognominant, *Bourg sur mer*, cùm sit positus ad Duranium. Duranius ad Limolium recepto Viserâ navigabilis redditur.

DURIA.

Duria vel *Dura* villa Regia fuit in pago Ripariensi, regnantibus Caroli Martelli posteris notissima. In Chronico S. Arnulfi, quod Andreas Chesnius cùm ederet, Annalium Metensium titulo donare maluit, anno DCCXLVIII. Pippinus Dux & Princeps Francorum *in villa Duria* Conventum Gentis egit: & *anno* D. I. DCCLXI. *Pippinus Rex Conventum Francorum habuit in Duria villa publica.* De eodem generali Conventu Francorum anno X. regni Pippini habito in villa Duria cum omnibus Optimatibus Gentis, Appendix Chronici Fredegarii, *Duram in pago Ripuariense* vocans, veteres nostrarum rerum Annales, Regino, aliique. Anno DCCLXXV. & DCCLXXIX. Carolus Pippini filius Conventum vel Synodum habuit in villa Duria. Eam veteres *Marcodurum* Vbiorum vicum appellavere: quo de nomine truncato *Dura* est facta vel *Duria*, & vulgare vocabulum *Duren*.

DURNOMAGUS.

Æthicus in Itinerario inter Coloniam Agrippinam & Burungum *Durnomagum* ponit, ubi *legionis* VII. *ala*. *Durnomagum* vicum, nunc *Dursmagen* aut *Dournmagen* vocari tradit Cluverius: at Altamerus *Duromagum* scribit, & *Durmegen* appellari ab incolis ac finitimis ait. Equidem *Drusomagum* magis quàm Durnomagum aut Duromagum olim a Romanis & Gallis nuncupatum esse arbitror voce Latino Gallica, composita ex Druso & mago, quasi Drusi magum. Constat enim, quod ait Florus in capite XII. & ultimo libri IV. Drusum per Rheni ripam quinquaginta ampliùs castella erexisse.

DVROCASSÆ CARNVTVM, ET DVROCASSINVS PAGVS.

Durocassas aut Durocasas veteres vocavere, quas postea nomine mutilato Drocas. In tabula Theodosiana quam plerique Peutingerianam appellant, *Condate* inter & *Brivisuram* seu Brivam-Isaræ ponitur *Durocassis*. In Itinerario provinciarum Æthici inter Mediolanum Aulercorum & Diodurum *Durocasis*: & iter à Juliobona Durocasis M. P. LXVIII. per Brevodorum, Noviomagum, & Condate. Vulgò *Dreux*. *Durcasas* quidam; *Drogas castrum* Glaber Rodulfus in libro III. alii, ut Robertus de Monte, *Durcasinum castrum* nuncupavere, quod est in finibus Carnutenis; *Drocensos* Ordericus Vitalis in libro VIII. ejus incolas. *Druis, & cacumina Druensis castri, Palatii Regis* Rotberti, commemorat Odorannus in Chronico anno MXLV.

Ab Durocassis Durocassinus pagus nomen accepit, *le Dreugesin*; *Durcasinus* dictus in Capitulis Caroli Calvi inter *Carentinum* seu Carnutinum & *Dunisum* seu Dunensem; *Dorcassinus* aliàs, necnon transpositis litteris *Drocassinus*.

DVROCORTORVM REMORVM.

Julius Cæsar omnium primus in fine libri VI. ejus urbis mentionem fecit his verbis. *Exercitum Cæsar Durocortum Remorum reducit, Concilioque in eum locum Galliæ indicto, de conjuratione Senonum & Carnutum quæstionem habere instituit, & de Accone* (Senone) *qui Princeps ejus consilii fuerat, graviore sententiâ pronuntiatâ, more majorum supplicium sumsit.* Vbi *Durocortum* mendosè legitur pro *Durocortorum*. Quod mendum ortum existimo ex notis compendioque litterarum. Cùm enim in codicibus Cæsaris scriptum reperiretur Durocortum; legentium inscitia vel negligentia non animadvertens r litteram trâsversâ virgulâ trajectam *tor* designare, *Durocortum* à Cæsare dictum credidit, non *Durocortorum*, atque ita edendum curavit.

Apud Strabonem vocatur nobilissima Gens Remi, (Ῥῆμοι, *les Remois* vulgò) & *metropolis eorum Duricortora*, Δουρικόρτορα, *quæ habitatur frequentissimè, & Magistratibus Romanis hospitium præbet.* Metropolis ergo jam ætate Strabonis erat Durocortorum, quæ urbs postea provinciæ Belgicæ II. caput & metropolis fuit, mater XI. civitatum.

Claudio Ptolemæo in Belgica *post Suessones ad flumen Remi, & urbs eorum Durocottorum.* Μετὰ Οὐέσσονας παρὰ μὲν τὸν ποταμὸν οἱ Ῥῆμοι, ἡ πόλις αὐτῶν Δουροκόττορον. Vt est magna σ cum ο cognatio, & magna ambarum litterarum similitudo; existimo σύεσσονας scriptum apud Ptolemæum fuisse, & ab ignaris Geographiæ sigma σ parvum in ο micron conversum, atque ex σύεσσονας οὐέσσονας factum esse. Appellatione autem fluminis, quod minimè nominat, & ad quod Remos esse Ptolemæus scribit, Axonam potiùs designari arbitror, quàm Matronam, Vidulam, aut Mosam. Nam Matrona quidem & Mosa sunt majora flumina Remorum, sed in extremis eorum finibus; Vidula autem licèt Durocottorum Remorum caput alluat, minor est amnis quàm ut Claudio Ptolemæo notus esse potuerit. At Axona flumen clarum & nobile, longo spatio per medios fines Remorum præceps fertur.

Priscianus Gramm. (si bene memini) quem *Præstianum* in vetustissimo codice appellatum esse reperio, vel certè Consentius hæc ad Belgam aliquem verba Frontonis jocantis laudat: *Athenæ vestræ Durocortoro*: ex quibus intelligitur ætate Frontonis insignis Oratoris, sive Trajani, Hadrianique Principatu litterarum studia Durocortori floruisse. Nomina autem urbium scriptores non recentiores modò, sed etiam veteres in III. & in VI. casu ac nonnumquam in IV. tamquam indeclinabilia usurpare consueverant: ne quis à Frontone *Durocortoro* pro *Durocortorum* dictum esse miretur.

Claudium Ptolemæum sequitur in appellatione ejus urbis Stephanus Grammaticus, de

Vrbibus, five potiùs Stephani Epitome, & *Dorocottorum* vocat *urbem Gallorum Septentrionalium; incolam Dorocottorium.* *Δοροκόττορος πόλις Γαλατῶν τῶν προσβόρρων : ὁ οἰκῶν Δοροκοττόριος.* Ambo *Durocottorum* & *Dorocottorum* ex Durocortoro fecisse mihi videntur, ad molliendum leniendumque asperum sonum, ne in vocabulo quinque syllabarum aspera & fauces radens, ac blæsis insuperabilis littera ter rugiret. Sincerum enim & incorruptum ac verum nomen est urbis *Durocortorum*, compositum ex *Durum* quod aquam ostiumque Gallicâ linguâ significat, uti in Autissioduro notavimus, & ex *cortorum*. De *cortoro* vocabulo Gallico significationis incertæ factum *Cortoriacum*, municipium Belgicæ secundæ nobile, in Notitia Imperii Romani & in Vita Eligii Episcopi memoratum. Certè in tabula Theodosiana *Durocortoro* scriptum reperimus: & in Itinerario provinciarum Æthici passim *Durocortoro* similiter scriptum impressumque invenimus, semel *Durocordorum* vel *Durocordoro Remorum*; & in ejusdem Æthici Cosmographia *Dorocordoros* in IV. casu plurali; sicut u in o, & t in d commutari, ac invicem succedere IV. hæ litteræ consuevere. Apud Magnonem legimus, *Remus, Durecordurum*, id est Remus, cujus caput Durocortorum. Nicolaus Bergerius *Dure* aut *Duren* turrim apud veteres significâsse gratis ait, *cort* villam aut prædium: quibus ex II. nominibus *Durocortorum* factum sit, id est Turrisvilla. At chors vel cohors pars villæ Latinis fuit; nomen autem Gallicum urbis Belgicæ ex vocabulis altero Latino, altero ignoto componi non potuit; nec ex *cort cortorum* fieri.

Hæc urbs, more multarum Galliæ urbium, etiam nomen Gentis cujus caput erat accepit, ac communi nomine vel Gentili dicta est *Remi* pro Durocortoro, propria appellatione deposita. Certè ita eam Tacitus in libro IV. Historiarum appellat, quum ait *ad mitiora inclinantes Galliarum civitates, in Remos convenisse*. Ita Ammianus Marcellinus cùm alibi, tum in libro XV. *Remos* in *secunda Belgica* memorat: quæ *Remorum urbs præpotens* in epistola ad Agerochiam Hieronymo nuncupatur. In libris V. ac VII. Codicis Theodosiani rescriptum Valentiniani & Valentis AA. legimus ad Jovinum Magistrum equitum, *Datum Remis*: & in libro IX. eorumdem Principum ad Maximinum Correctorem Tusciæ, *Datum Remis*. Ex quo apparet Valentinianum Majorem Aug. præter ceteros ea in urbe aliquamdiu mansisse, & Palatium ibi suum habuisse. In Notitia provinciarum Imperii Rom. *Præfectus Lætorum Gentilium Remos & Silvanectas Belgica secunda*: item *Præfectus Sarmatarum Gentilium inter Remos & Ambianos provinciæ Belgicæ* II. Ergo milites, *Læti Gentiles* dicti, principatu Honorii cum suo Præfecto Remis & Silvanectis in præsidio fuerunt; *Sarmatæ* item *Gentiles* unà cum Præfecto suo inter Remos & Ambianos. In Notitiis veteribus provinciarum & civitatum Galliæ, primas tenet in provincia Belgica secunda *Metropolis civitas Remorum*; *Remis civitas* Gregorio, caput *Campaniæ Remensis*, & *urbs Remensis*; Fredegario *Remiciana urbs* vel *Remetiana* mendosè. Alii *Remis* velut nomine indeclinabili aut in III. casu appellant; alii *Remus* pro Remos, ut *Parisius* pro Parisios. Vulgò *Reims* Nostri, nomine à Remis deducto, duabus litteris transpositis nuncupant; quam urbem Gesta Regum Francorum & Rotico Austrasiorum Regum, Theodorici, Theodeberti, ac Theodebaldi, necnon Sigiberti sedem ac Regiam fuisse prodiderunt. Annales Bertiniani in rebus anni DCCCLXVI. *Romanam civitatem* mendosè pro *Remanam* vocant. Idem mendum reperio in Homilia Alcuini de Natali S. VVillibrordi, & in Vita S. Vedasti, quam idem Alcuinus elegantiorem fecit, & quam in Thuanea Bibliotheca MS. vidi: *Hunc verò* (Vedastum) *ad B. Remigium Christi Sacerdotem Romanam properans civitatem, sibi socium assumsit Ludovicus Rex Francorum*, id est Chlodoveus.

Notitia Imperii Rom. docet sub dispositione V. I. Magistri Officiorum *Fabricam Remensem spathariam*, unam ex octo Gallicanis Fabricis fuisse; sub dispositione V. I. Comitis sacrarum largitionum, *Procuratorem Gynæcei Remensis Belgicæ* II. tertium inter sex Procuratores Gynæciorum locum tenuisse; & *Præpositum Barbaricariorum sive Argentariorum Remensium* inter tres medium. Libri editi pro *Gynæcio* vel *Gynæceo Cynegium* mendosè nobis obtrudunt; sicuti in Arelato, Lugduno, Turnaco, Treviris, Augustoduno, aliisque.

Portæ Remis fuere celebriores, ad ortum porta *Treverica*, eadem *Cereris*, & *Regalis*, & *porta Carceris*, *Porte-chartre* vulgò dicta: ad occasum Solis, *porta Suessionica*, eadem & *Valesia* Johanni Saresberiensi nuncupata, *porta* etiam *Veneris*, & *porta Vidula*. Hæc Suessionas in urbem & in pagum Valesium ducebat, ut Treverica porta Augustam Trevirorum: vulgò nunc *Porte aux Ferrons* à mercatoribus *ferri* vocatur. Tertia porta *Collaticia* ad Austrum, quæ & *Basilicaris*, ad quam arcus triumphalis ex parte superest. Quarta ad Aquilonem *porta Martis* appellabatur à templo Martis proximo, ut *porta Cereris* & *porta Veneris* à templis Dearum: hæc nomen hodieque servat, juxta quam alter arcus triumphalis cernitur.

Extra portam Martis sunt *Arenæ* seu *Mons Arenarum*, Amphitheatri seu duplicis hemicycli figurâ. *Arenæ* autem tota in Gallia Amphitheatra vocitantur à potiore parte, atque ut plurimum extra urbes fuerunt: ex quo intelligitur Remos Amphitheatrum suum quondam habuisse. Cur autem hoc ornamento careret Metropolis Belgicæ secundæ, quod Augustæ Suessionum Remis subjectæ, quod Meldis aliisque minoribus urbibus non defuit? Palatium ibidem fuisse docet Vita Bernardi Claravallensis Abbatis hisce verbis. *Cùm in Palatio ejusdem civitatis* (Remorum) *cum Josleno Suessionensi Episcopo consedisset* Bernardus ad conciliandos Archiepiscopum & populum Remensem dissentientes.

Anno DCCCCXL. *Dedit Rex* Francorum Ludovicus Transmarinus cognominatus *Artaldo Remensi Archiepiscopo ac per eum Ecclesiæ Remensi, per præceptionis Regiæ paginam, Remensis urbis monetam jure perpetuo possidendam: sed & omnem Comitatum Remensem eidem contulit Ecclesiæ*: ut scribit Frodoardus in Chronico. Sic Artaldus ejusque successores Remorum Antistites

& Comites facti sunt, atque ita se ipsi appellaverunt, jure etiam percutiendæ monetæ ad ipsos translato. Unde & anno Incarnationis Dominicæ MLIX. Indictione XII. regni Henrici Regis anno XXXII. X. Kal. Junii, Philippus ejus filius septennis, mox Rex eligendus & consecrandus, *fecit preceptum, sicut antecessores sui fecerant, de rebus S. Mariæ & Remensi Comitatu*, ut legimus in codice Petaviano. *Res* autem *S. Mariæ*, possessiones majoris Ecclesiæ Remensis sunt, ad quam & Remensis Comitatus donatione Ludovici Transmarini pertinebat: quæ omnia Philippus iste suis litteris confirmavit. Quippe majorem Ecclesiam Durocortori, matremque ceterarum, ab origine titulo ac patrocinio S. Mariæ semper esse gavisam atque gloriatam, Annales Bertiniani & Hincmarus præ ceteris docent. Hæc Remensis Comitatûs donatio, origo Ducatûs ac Pariatûs Remensis fuit in Episcopis Remensibus: qui postea, uti Lingonici ac Laudunenses Antistites, ex Comitibus Duces & Pares evaserunt, ac eum sibi titulum arrogaverunt: quod quando aut quomodo factum sit, incertum est. Ubi notari convenit, quemadmodum provinciæ Belgicæ II. Metropolitanus Episcopus, Dux & Par Franciæ fuit, atque inter Duces & Pares Ecclesiasticos primas tenuit; sic reliquos Ecclesiasticos Pares, Duces aut Comites, ejusdem provinciæ Episcopos & eidem metropoli suffragantes exstitisse, uno Antistite Lingonico excepto, qui non Belgicæ, sed Celticæ, atque adeo provinciæ Lugdunensi primæ attribuitur. Duces Pares, Remensis, Laudunensis, Lingonicus Episcopi; Comites Pares, Bellovacensis, Noviomagensis, & Catalaunensis Antistites. Exemplum Regum nostrorum secuti sunt non Duces modò, & Comites, atque adeò Episcopi, sed etiam parvorum opidorum nonnunquam, & ut ita loquar castellorum domini, & suos sibi Pares, plerumque numero similiter duodecim habere voluerunt. Qui Ducibus assidebant in privatis judiciis aut in conventibus publicis, *Pares Ducatus*, aut *Pares Curiæ* Aquitanicæ vel Burgundicæ similiumve appellabantur: qui Comitibus aderant Barones aut Proceres, *Pares Comitatus Flandriæ* verbi gratiâ, aut *Pares Curiæ Flandrensis* nuncupati consueverant: qui in consilio erant Episcopis Barones, hujus aut illius *Episcopatus Pares* vocabantur. Certè apud Lambertum, qui de Comitibus Gisnensibus Chronicon composuit, XII. *Flandrensis Curiæ Pares & Barones* fuisse legimus, & Comitatum Gisnensem *duodecim Pariatus* ac *Baronatus* à priscis temporibus habuisse, atque etiam *duodecim Pares* vel *Barones*, castro Ardæ Arnoldoque Ardensi domino fuisse subjectos. Sed & Johannes Parisiensis in Memoriali Historiarum Optimates Germaniæ qui Imperatorem eligunt, & præsentes aut saltem per litteras Episcopo Romano offerunt consecrandum coronandumque, numero duodecim esse more nostro ait, *Paresque* similiter appellari. *Eligitur autem Imperator & præsentatur* (inquit) *saltem per litteras à duodecim Proceribus Alemanniæ, qui vulgariter Pares appellantur.* Constat tamen non duodecim, nec uti nunc septem Optimatium, sed omnium Franciæ Orientalis ac Germaniæ Episcoporum ac Procerum suffragatione Reges Germaniæ tum eligi consuevisse, eosque postea non à Germanis in Germania, sed à Papa & à Senatu populoque Romano Romæ Imperatorio nomine honorari, & ungui sacro oleo, iterumque coronari solitos esse.

DUROICOREGUM AMBIANORUM.

In tabula Theodosiana *Teucera, Sammarobriva, Setucis, Rodium, Lura, Augusta Suessonum* ordine commemorantur: ex quibus *Teuceram Tieure*, Rodium *Roye* Cluverius exponit. Est autem *Teucera* ad Alteiam flumen: Ibidem *Lustomagi, Adlullia, Duroicoregum* cùm legisset Cluverius, *Luttomagum, Monasteriolum aut Stapulas Briannorum vel Oromansacorum* esse credidit; *Adlulliam*, vicum *Argoulles* ad ripam Alteiæ positum; *Duroicoregum, Rue*, locum ad oram Galliæ Belgicæ non incelebrem aut ignotum.

Duroicoregi nomen est compositum ex *Durum*, quod ostium aut secundùm alios aquam Gallicâ linguâ significat, & ex *icoregum* vel *icorigum*, cujus vocabuli ignota mihi significatio est. Inter vicos Ausavam & Marcomagum est *Icorigium* vel *Egorigium vicus*, ab Ausava leugis XII. à Marcomago XXVIII. distans, ut Æthicus & tabula Theodosiana docent: quo in loco *Icoregi* nomen agnoscimus.

DUROSTALLUM ANDIUM.

Durostallum vel Durstallum, *Durtal*, vel *Durestail*, in Andibus ad Lidericum flumen, Francicâ sive Germanicâ linguâ dictum videtur, quasi aquæ mansio, vel aquarica mansio & sedes. *Durum* enim aquam, *stallum* mansionem Francis olim Germanisque significabat. Loci hujus meminit Britto in libro X. Philippidos.

Durstallumque, vadis ubi Sarta adjutus
Hienæ
Te mistum Liderice sibi rapit in Meduanam.

Non est tamen positum, ut ait Britto, ad Liderici & Sartæ confluentes *Durostallum*, sed ab confluente IV. aut ampliùs leugas abest; & Sarta Lidericum recipit ad vicum Confluentes, *Erosfans*. *Duristallum castellum* vocat Fulco Richinus, in rebus majorum suorum Comitum Andecavensium, nuper à Luca Acherio vulgatis, & præter cetera in pago Andecavino à Fulcone Nerra Comite Andecavorum, avo suo materno, exstructum esse scribit. *In Andegavino pago ædificavit Baugiacum, Castrum Gunterii, Duristallum, & multa alia.*

DUSIACUM REMORUM.

Dusiacum in pago Mosomagensi ad fluvium Charem, Frodoardus in Chronico & in Historia Ecclesiæ Remensis *Duodeciacum* Latino nomine numerali; quidam *Duodeciacum vicum*; alii *Duciacum & Dociacum*; alii *Dusicam villam* appellant, vulgò *Douzi les Prez*: quem locum Chlodoualdus Regis Chlodomeris filius Remensi Ecclesiæ legavit; uti scribit Hincmarus in libro de Vita Remigii. Synodi ibi duæ Episcoporum sunt habitæ, prior anno Christi DCCCLXXI. posterior

anno DCCCLXXIV. in quibus *Dusiacum villam provincia Remensis*, & corruptè *Duziacum villam secus municipium Mosomum Remensis parrœcia* vocari animadverto; in Chartulario Cluniacensi, quod Bibliotheca Thuanea servat, in litteris datis anno DCCCCXXXIX. *Dociacum villam. Actum in Quercete juxta Dociacum villam super fluvium Carum*, XII. *Kal. Jul. Indictione* XII. *anno* IV. *regnante* Ludovico *Rege*, nimirum Transmarino. Quidam *Tusiacum* audacter pro *Dusiaco* vocant, locum ubi Synodus ab Hincmaro habita est, & *Tuisy* interpretantur: qui est vicus ad flumen Vidulam, III. ab urbe Durocortoro leugis distans, à Monasterio S. Basoli interfluente amne divisus. Quos errare vel ex eo apparet, quòd *Dusiacum* vel *Duciacum* ubi Synodus habita est, constat ad flumen Charem, & in pago Mosomagensi positum fuisse: qui situs vico *Tuisy* non convenit. Est quidem *Tusiacum* Tullo proximum, ubi Concilium anno DCCCLX. habitum est, vulgò *Teusy* dictum: sed ad *Dusiacum* nostrum in Remis, & ad vicum *Tuisy* nihil attinet.

DUSMENSIS PAGUS.

Pagus Dusmensis, *le Duesmois*, memoratur in Capitulis Caroli Calvi, apud Silvacum promulgatis anno DCCCLIII. his verbis. *Missi in Augustuduno, & in Belniso, & in Dusmiso*. Leguntur litteræ Rotberti Francorum Regis, datæ anno MV. in castris ante Aballonem, quibus Odonis Vicecomitis Belnensis, qui *villam Ampeliacum siccum, sitam in Comitatu Dusmensi*, & Belnensem Ecclesiam S. Stephani Divionensi Basilicæ S. Benigni dederat, donatio confirmatur: *Ampilly le sec au Comté de Duesmois.* Sunt & *Vilennæ in pago Dusmensi*, & ab eo cognominatæ, *Vilennes*, aliàs *Villaines en Duesmois*: ubi Hugo Dux Burgundiæ, eo nomine quartus, testamentum fecit anno MCCLXXII.

In pago Dusmensi (*le Duesmois*) positam esse Alesiam Mandubiorum ait Samson, & Mandubios pagum Dusmensem interpretatur: quasi pagus Alesiensis, (*l'Auxois*) in quo sita est haud dubiè Alesia, pagi Dusmensis pars haberi debeat: quod forsitan verum est. Certè quidam castellum *Dusmum*, à quo *pagus Dusmensis* nomen accepit, vocant *castrum Dusmum in Alesiensi pago*, *le Chasteau de Duesme en Auxois*. Quod si rectè faciunt, pagum Dusmensem Alesiensis pagi portionem esse, & ei nonnumquam attribui credendum est.

E

EBOROLACUM
ARVERNORVM.

QUOD Sidonio *Eborolacum* dicitur, idem Vita Imper. Ludovici Pii quæ ab æquali auctore scripta est, nuncupat *Eurogilum* in rebus anni DCCXCVI. quatuor præcipuis Lodovici hujusce, tum Aquitaniæ Regis, Palatiis villisve publicis illud adnumerans. Erant autem hæc IV. majora Palatia Regis Regnique Aquitaniæ, *Teotuadum*, *Cassinogilum*, *Iucundiacum* & *Eurogilum*: ex quibus tertium ibi corrupto & truncato nomine *Andiacum* vocatur; at in rebus anni DCCCXXXII. *Iocundiacum Palatium, in territorio Lemovico situm* rectiùs dicitur. Castrum est *Eurogilum* positum in Aruernis ad Sicaulam flumen, *Sioule*; vulgò *Ebreule* appellatum, litterâ o in eu mutatâ ex more.

EBRODVNVM HELVETIORVM.

Eburodunum vocat Tabula Theodosiana vel Peutingeriana, & inter Vesontionem Sequanorum & Aventicum Helvetiorum ponit sic. *Vesontione, Dubris, Filomusiaco, Abiolica* vel *Ariorica, Eburoduno, Aventicum Helvetiorum.* Veteres Notitiæ provinciarum ac civitatum Galliæ in provincia Maxima Sequanorum sexto id collocant loco, & pars *castrum Ebredunense*, pars *castrum Ebridunense*, atque etiam *civitatem Ebridunensem* impropriè, (numquam enim sedes Episcopatûs fuit, id quod civitatis nomine designatur) aliæ *castrum Ebrodunense*, aliæ *castrum Ebrudunense* appellant. Quædam Notitia in VII. locum rejicit, postponitque Vesontioni, Lausannæ seu Aventico, Basiliæ, Belicæ, civitati Equestri, castro Vindonensi, ac designat his verbis. *Castrum Ebrodunense juxta Urbam super lacum.* Ex quibus intelligitur hunccelocum variè à variis nuncupari consuevisse, modo *Eburodunum*; modo elisâ u litterâ *Ebrodunum*, atque etiam o in u cōverso *Ebrudunum*; nonnumquam *Ebredunum* ac *Ebridunum*: ut o & u, e & i invicem permutantur. Sic Metropolis Alpium Maritimarum Ptolemæo *Eborodunum* Caturigum, Æthico *Eburudunum* & in tabula Theodosiana, *Ebrudunum* in Notitia Imperii, ab aliis *Ebrodunum*, *Ebredunumque* ac *Ebridunum* vocatur. Ebrodunum nostrum in provincia Maxima Sequanorum vulgò *Iverdun* dicitur, aliàs *Iverdon*, & VII. millibus passuum ab Urba castello fluvioque distat, estque ad caput lacus, qui eo in loco *Ebrodunensis* ab ipso cognominatur, *lacus Dunensis* Fredegario in capite XVIII. libri V. & ultimi Chronici. *Eo anno aqua calidissima in lacu Dunensi, in quem Arola fluvius influit, sic valide ebullivit, ut multitudinem piscium coxisset.* Hic lacus nunc vulgò vocitatur *lacus Novoburgensis Nuvvenburgersee*, à Novoburgo ei adjacente quem *Nuvvenburg* appellant, gignitque Biennensem lacum, *Bielersee*, & Murtencosem *Murtensee*; & Vrbam fluvium recipit, antequàm in Arolam, *Ar* vulgò dictum effluat. Malè itaque à Fredegario dicitur *Arola in lacum Dunensem* seu Ebrodunensem *influere*; cùm lacus ipse potiùs unà cum Vrba flumine partem aquarum suarum in Arolam emittat. *Noviburgi* autem & *Murtena* primus meminit ante annos sexcentos Hermannus Contractus in Chronico, tamquam castellorum posterioris Regni Burgundiæ: ex quibus Novumburgum *Nuenburg* vocat, Nostri *Novum Castrum* nuncupant, *Neufchastel*; at *Murtena* castrum, cujus idem non semel mentionem facit, *Murten* hodieque incolis dicitur, Nostris *Morat*, locus Caroli Burgundiæ Ducis clade & cæde nobilis, in Comitatu Rotundomontensi.

EBVROBRICA.

Eburobricam inter Autesiodorum & Tricassas memorat Æthicus in Itinerario provinciarum, Antoninus Augustus falsò aliis dictus & creditus; *Eburobricam* tabula Peutingeriana vel Theodosiana similiter proxime *Augustobonam* Tricassium: quam Cluverius in Antiqua Germania interpretatur *Brimont* ad fluvium Hormentionem, *Armançon*: designans haud dubiè locum, quem tabulæ nostræ nunc *Brinon*, nunc *Brignon*, nonnumquam sed corruptè *Bernon* appellant, nusquam ac numquam *Brimont*. Nomen autem *Eburobrica* compositum est ex duobus

duobus vocabulis Celticis seu Gallicis *Eburo* & *brica*: quorum alterum *Eburones*, gens apud Cæsarem inferioris Germaniæ, & Aulerci *Eburovices*, Gens Galliæ Lugdunensis tulerunt; alterum, nimirum *Brica*, idem est quod *Briva* & *Bria*, pontemque apud veteres Gallos significabat. Hodieque Germani pontem *Brucken* & *Bruck* vocitant, nomine haud dubiè à *Brica* deducto: & oppidum Ad Duospontes, *Zvveibrucken*; Saravi pontem, *Sarbrucken* nominant, Nostri *Sarbruc*.

EDERA FLUVIUS.

Edera fluvius, *Ierre* vulgò, nonnullis contractiori nomine *Yer* dictus, nomen videtur ab edera invenisse, cujus more modoque serpit flexuosè potiusquam decurrit. Hic ortus in saltu Briegio, & quatuor rivis aut fluviolis auctior factus, vicos attingit Ebulum *Ioble*, Solurram (*Soulare*) Ciconiolas, nonnullis corrupto Latino nomine Ceognolas dictas, *Soegnolles*, Nucetum *Noisy*, Cous, aliàs Combisvillam (*Cou-la-ville*) Quintiacum majus *Quincy le Grand*, Quintiacum *Quinsy*, Bouci vicum, priscum nomen totum & integrum hodieque retinentem, quibusdam tamen *Bossy* nuncupatum. Tum amnem recipit ex Capriaco *Chevry*, Attiliaco *Atilly*, Ferrolis *Ferolles* aut *Fareilles*, Liciniaco *Lesigny*, & Ambaella *Embouille* venientem: postea Ederam vicum Monasterio Virginum sacrarum insignem, *Ierre*, cui nomen suum dedit, Bronacum vel Bronai, *Brunoy* vulgò, *villam Braunadum* in Gestis Dagoberti dictum, & Cronam *Croue* alluit, atque apud Villamnovam, Sancti Georgii Patroni sui cognomine nunc insignem (*Villeneuve S. George*) in Sequanam evoluitur.

Est & *Edera* fluvius, *Yerre*, in pago Dunensi, qui alluit Fontanas *Fontaines*, & vicum S. Hilarii, ac in Lidericum defluit.

EDOBOLA SILVA.

Silvam Edobolam in pago Petrocorico memorat in rebus gestis Pippini Francorum Regis auctor ejus æqualis, quum bellum Aquitanicum accuratè describit: *VVaifarius cum paucis per silvam quæ vocatur Edobola, in pago Petrocorreco latitans; huc illucque vagatur incertus*. Hanc silvam esse aiunt *la forest de Ver* in Petrocoriis.

EFLIA.

Quam Marlianus *Efliam* vocat, & inter Limburgensem Ducatum ac Namucensem Comitatum ponit, eamdem alii *Eifliam* appellavere, & Tolbiacum ei attribuere, castrum ab Agrippina civitate leugis XVI. distans. Brouverus qui Fortunatum Notis illustravit, *Eifliam regionem Treviris & Agrippinensibus confinem* esse ait, meliùs facturus, si inter Treviros & Agrippinenses eam jacere, sed Agrippinæ tamen quàm Augustæ Trevirorum propiorem esse dixisset. Hunc Pagum tabulæ collocant circa Monasteria Prumiam, Malmundarium & Stabulaus, non longè à Proneæ seu Prumiæ & Celbis fluminum fontibus: cujus recentioris nominis caussa ignoratur.

ELAVER FLUVIUS.

Notissimum est flumen *Elaver*, quod non ferè ante autumnum vado transiri solere scribit Julius Cæsar in libro VII. belli Gallici: *l'Alier*. *Elavaris quem Elaurem vocitant*, in libri VII. Hist. capite XXXIV. Gregorio Turonico Episcopo dicitur; *Elauris* Sidonio Arvernorum Antistiti, & Theodulfo in Parænesi ad Judices; *Hileris* Suggerio in Vita Ludovici Crassi F. R. Hic fluvius surgit in Cebennis, in confinio Gabalorum & Vellavorum: & attingit Casas Monasterium, *les Chazes*, Langiacum, (*Lanjeac*) Petrociam *Peyrusse*, Voltam *la Volte*, Brivatem veterem *Brioude vieille*, Brivatem, *Brioude*, Iciodorum, *Issoire*, Pontem-Castelli, *Pont du Chasteau*, Viciacum *Vichi*, oppidū S. Germani de Fossis, *S. Germain des Fossez*, Varennas, *Varennes*, & Molinas *Moulins* alluit, & infra Nivernum in Ligerim influit. Ostium ejus vulgò *os Elaveris*, seu Bucca Elaveris dicitur, *le Bec d'Alier*. *Alerem* & *Alarem* recentiores scriptores appellant; Pippinus gratiâ Dei Rex Aquitanorum in litteris suis *Helerium* & *Helarium*: *de VI. navibus, quæ per alveum Ligeris, Helerium, Carim*, (*le Cher*) *Vincennam* (id est Vingennam *la Vienne*,) *discurrunt*. Item: *per Ligerem, Helarium, Carim, Dordonam, Garonnam*, & per cetera diversa flumina Regni nostri. Iotsaldus in Vita Odilonis Cluniacensis Abbatis, *in confinio* (inquit) *Augustidunensi Molinis est castrum, super Aleris fluvium situm*. Odo in Collationum libro III. *Alerium* vocat, ut Iotsaldus *Alerim*. *Est* (inquit) *Ecclesia S. Aventini in Arverno, super fluvium qui vocatur Alerius*. Accipit Elaver præter ceteros Alanionem *Alanson*; Dorium *Duore* vel *Dore*; Cicaulam, aliàs Seulum, *Siole* vel *Sioulle*, qui Bubulâ augetur *Bouble*. Apud Mabringas, *Mabringues*, qui locus est inter Pontem Castelli atque Viciacum, incipit navigari; Ligerimque auget ad III. lapidem à Niverno, postquam pagum Nivernensem à Burbonensi divisit per leugas X.

ELBOTVM.

Elbotum Latini scriptores etiam recentiores vocant, *Elbeuf*, ab altitudine fluminis Sequanæ, quod infra Elbotum nullius præterquàm Risleæ aut Ridulæ flvvii aquas accipit, memoratu dignas: *Boe* autem & *Bod* veteri linguâ Gallicâ & Ligusticâ altitudinem significat, unde & *bout* nostrum deducitur, quo nomine extremum designamus. Certè ut Galli olim *Bod* vel *Bot*, sic hodieque Germani *Boden* & *Bodem*, Angli *Bottom* fundum appellant. Fundum porrò cujusque rei, ut sacci, partem ejus esse omnium extremam ac maximè altam nemo nescit. *Elebotum* quidam appellant non malè. Nam aliqui vulgò *Ellebeuf* scribunt. *Albotum* & rectè Polvptychon Monasteriorum Franciæ nuncupat, & *Prioratum S. Ægidii juxta Albotum* in Rotomagensi diœcesi memorat. Hoc municipium, in Ducale fastigium evectum, Massonus & plerique alii *Elbovium* ineptè vocitant, posteriore vulgaris vocabuli

syllabâ decepti : cùm hic locus nomenque ejus nihil ad *boves* pertineat. Elhotum enim vel Elbodum dictum à Nostris *Elbeuf*: ut Guellebotom vel Guellebodium *Quillebeuf*; *Dalbeth* villa, seu *Dalbodium*, aut *Dalbued* Baronia, in litteris Richardi II. Nortmannorum Ducis & Alexandri PP. III. memorata, *Daubeuf*, o in eo ex more converso. Meliùs quidem proferretur ac scriberetur *Elbeus*, ut & *Quillebeut*, & *Daubeus*. Nostri enim nec D nec T Latinum in F mutare consueverunt.

ELECTA, ET TOMERIÆ.

Notitia Episcopatuum Galliæ paullo post annum MCCCXXXI. composita in Gothia sub sede Narbonensi decem Episcopatus collocat suffragantes Metropoli, quos inter *Sancti Pontii Tomeriarum*, & *Electensem novos*, ex priscis Monasteriis factos.

Et Monasterium quidem S. Pontii positum erat in vico *Tomeriis* : unde postea quàm in Episcopatum evectum est, oppidum à Monasterii quondam, tum autem sedis Episcopalis Patrono, & à loco *S. Pontii Tomeriarum* nomen accepit, *S. Pons de Tomieres* Nostri vocant. Hæc civitas adjacet fonti magno, qui vicos aliquot prætèrlapsus in Obrim effluit, & à prima origine molas agit. Diœcesis S. Pontii Tomeriatum continet Tomerias, Volutam *la Voute*, Rivulos *Riols*, Aquas Sanas *Aigues Saines*, Minervam *Menerbe*, Oppianum, Calvariam *la Calviere*, Angulos *Angles*, Salvitatem *la Salvetat*.

At *Electa*, ante annos D. aut etiam DC. ita nomine Latino nuncupata, vulgò *Alet*, flumine Atace alluitur. In litteris *Beringarii Narbonæ urbis Proconsulis*, id est Vicecomitis, datis anno MLVI. memoratur *Ecclesia S. Mariæ, Cœnobium loci Electi, ubi mirificum habetur lignum Dominicum*. *Locus Electus Alet* est haud dubiè. *Episcopatus Aletensis* vocatur à Josepho Scaligero : & in Notitia provinciarum Galliæ, quam ope veterum codicum emendatam à se ait, ego recentem ac mendosam esse non dubito, *civitas Aletensium* appellatur, & XV. loco ponitur in provincia Narbonensi post Narbonem, Tolosam & Agatham, ac V. veteribus civitatibus nova civitas absurdè præfertur. *Alectam* Massonus vocat, & sedem Episcopatûs, cui priùs Limosium castrum proximum destinatum fuerat, à Johanne Episcopo urbis Romæ ibi collocatam esse tradit.

Diœcesi Electensi continentur præ ceteris Electa, Limosium *Limoux*, Tonaotium *Tonens*, Maceriolæ *Mazerolles*, Villa longa, Mons Ferrandus balneis insignis, Lucus, pagus Saltûs *le païs de Sault*.

Electa & Tomeriæ hodieque Narbonensem primam pro provincia, Narbonem Martium pro metropoli habent, ex quo à Iohanne Episcopo Romano Antistites acceperunt. Petrarcha in libro II. Rerum memorandarum de Johanne PP. XXII. novorum in Gallia Episcopatuum institutore sic refert. *Gallia adhuc queritur, Episcopatus plures ab eo divisos, locatosque parum idoneis locis : cùm antè in longè optimis opulentissimisque urbibus Episcopos tantùm haberet.*

ELENA BELGICÆ II.

Vicum Elenam in primis Atrebatium finibus quà Camaracenses attingunt, ab Apollinare Sidonio in Panegyrico Majoriano Aug. dicto memoratum, esse forsitan Lensium ad Deulam, (*Lens*) *Lensense castrum* Balderico in Historiæ libro II. dictum, scripsi in libro III. Rerum Francicarum. Quam conjecturam meam Davidi Blondello gaudeo placuisse, qui adversus Chifletium scribens, vel potiùs Chifletii libris respondens, *Helenen castrum sive Lens* non semel appellat : gaudeo & placuisse multo antea Gottefrido VVendelino in legibus Salicis illustratis anno Domini MDCXLIX. cujus in pagina CC. hæc sunt verba. *Quando etiam ad vicum Elenam quod est Lensense castrum, (vulgò Lens) turbata sunt nuptia, quas describi Sidonius, optimeque interpretatus est Hadrianus Valesius*. In Capitulis Caroli Calvi *Lens* vocatur nomine hodieque usitato, & inter villas Regias silvis proximas numeratur.

ELENA CIVITAS NARBONENSIS I.

In libello de Vita & moribus Imperatorum ad Theodosii majoris filios deducto reperio, Constantem Aug. filiorum Constantini Maximi natu minimum, *apud Helenam oppidum Pyrenæo proximum à Gaisone cum lectissimis misso interfectum esse* anno XIIII. imperii, ætatis XXVII. *Obiit* (inquit Eutropius) *non longè ab Hispaniis, in castro cui Helena nomen est.* Qui Princeps paullo antè visus erat in somnis, in gremio aviæ suæ confodi. Paterna autem Constantis Aug. avia *Helena* vocabatur, & in oppido ejusdem nominis juvenis Imperator, cùm recèns ablutus & adhuc in albis esset, à Magnentianis miserabiliter est jugulatus. *Elenam* tamen plerique sine adspiratione scribunt; *Elnam* recentiores : ut hodieque Hispanis *Elna* dicitur, Nostris *Elne*, ac nonnumquam *Eaune*. Sita est Elena ad rivum aut amniculum qui in mare effluit, priscis Geographis Straboni, Mellæ, Plinio ac Ptolemæo incognita.

Facta est Sedes Episcopatûs eodem quo Carcasso tempore, videlicet post Vesigothos à Chlodoveo Aquitaniæ finibus expulsos & Tolosâ Vcetiaque spoliatos : itaut ne suum Septimaniæ nomen non conveniret à numero civitatum Narboni metropoli attributarum; Tolosæ & Vcetiæ Septimaniæ urbibus Carcasso & Elena substitutæ esse videantur. Hoc Concilia Hispaniæ docent, regnantibus ibi Vesigothis habita, quibus Episcopi Narbonensis, Beterrensis, Agathensis, Magalonensis, Nemausensis, Luteuensis, & *Carcassonensis* ac *Elenensis* aut *Elnensis* adsunt atque subscribunt. Docet hoc & descriptio Ecclesiatum Hispaniæ ac Septimaniæ vel Gothiæ, à VVamba Rege facta ante annos circiter mille, in qua *Beterra*, *Agatha*, *Magalona*, *Nemausus*, *Luteba*, *Carcasona*, *Elna Narboni* metropoli jubentur subjacere. Ante Concilia Toletana nullam usquam invenio Carcassonis & Elenæ tamquam Episcopalium sedium fieri mentionem, ne in veteribus quidem Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ. In Chronico Roberti

Narbonensis provinciæ nona ac pænultima est *civitas Carcassonensium*; *civitas Elenensium* ultima, quòd scilicet ceteris Septimaniæ urbibus Episcopalibus ambæ antiquitate cederent. Quate & Gervasius Tilleberiensis, & Notitia Episcopatuum Galliæ circa annum MCCXXCV. scripta inter Episcopos Narbonensi Archiepiscopo suffraganeos *Elnensem* nonum ac novissimum numerant. Apud Rogerium de Hoveden *in terra qua dicitur Russilun est civitas bona Alne*, hoc est in pago Ruscinonensi Comitatuve est civitas Elna. Notandum est, quod scribit *A. Helenensis Episcopus* in epistola *ad Ludovicum Gloriosum Francorum Regem*, ejus nominis VII. Ecclesiam Helenensem a Francorum Regibus expulsis Saracenis Hispaniensibus in integrum restitutam, & prædiis villisque fiscalibus auctam fuisse. *Gloriosa recordationis predecessores vestri perennem memoria sua titulum nobis reliquerunt, Ecclesiam nostram expulsis Agarenis in pristinum statum reformando, & eam ex fiscis Regalibus augmentando. Unde & omni eorum posteritati obnoxii effecti, grates ipsas quas patres nostri in vestros effuderunt, nos quoque & in vos refundimus*, &c.

Hæc igitur diu civitas provinciæ Narbonensis primæ vel Septimaniæ fuit in Comitatu Ruscinonensi: sed postea sedes Episcopatûs inde translata est Perpiniacum, quod Guillelmus Nangiacensis *Perpegniacum*, *Parpinianum* Chronicon Symonis Comitis Montisfortis; quidam ridiculè tamquam à Perpennâ *Perpennianum* vocant, Nostri *Perpignan* vel *Parpignan*; Hispani *Perpinnan* aut *Parpinha*. Rorico quum ait Chlodoveum, *Pyrenaos montes usque Perperam subjecisse* cæso Alarico, Perpenaum vel Perpiniacum videtur designasse. Ager ejus urbis in priscis tabulis quas legi, nunc *pagus Helenensis*; nunc *pagus Elnensis* & *Helnensis* appellatur, nonnumquam & *Comitatus Helnensis* in litteris ante annos D. datis.

ELLA FLUMEN.

Ellæ fluvii meminit Aimoinus de Vita Abbonis Floriacensis Abbatis ante annos DCLX. his verbis *Eadem die quâ de Albaterra castro promovimus, transmeato Ella flumine, unà cum B. Abbone in villa qua ad Francos dicitur hospitati sumus.* Villa ad Francos est *Villefranche*, inter Ellam & Duranium amnes. Ella, *Lila* Scaligero & Vineto dictus, articulo cum nomine conjuncto, *l'ille* in multis tabulis *Isle* & *l'Isle* mendosè, cùm *Ile* aut *l'Ile* scribi debeat, alluit Macerias *Mazieres*, ubi ponte jungitur, deinde superiorem Visetam vel altum Viseram accipit, *Haute-Vezere*, vel à situ vel ab altitudine aquarum suarum ita cognominatum. Tum Vesunnam Petrocoriorum attingit, castrum S. Carterii, Petrocoricæ urbis quondam Episcopi, *S. Chast er*, Mulcedonum *Mucidan*, Beneventum, Vallem Claram *Vauclere*; inde Dronam accipit, *Drone* aut *Dronne*, *fluvium Dronam* in veteribus nostris Annalibus dictum, qui Monasterium Brantosmense in Petrocoriis, & Corterate *Coutras*, in tabula Peutingeriana memoratum, Henrici Magni victoriâ nobilem locum irrigat. Ella demum infra Frontiacum castrum, *Fronsac*, in Duranium labitur ad Liburniam vel Condate, *la Ille* Vasconibus nuncupatus. Liburniam *Libourne*, ait Massonus dici nonnumquam *Ella limitem* sive *bounam*, quòd ab Eduvardo Rege Anglorum ad confluentes Ellæ & Duranii sit condita: & nuncupatam esse *Libourne* aut *Liborne*, quasi *la bonrne* aut *la borne*.

ELNO.

Amandus Trajectensis Episcopus in loco Cœnobioque *Elnone* quod ædificaverat, admodum senex decessit ac sepultus est: quod Monasterium Turnaco proximum, & à fluvio *Elnone* cognominatum, nunc ex nomine auctoris sui appellatione tractâ, vulgò *S. Amandi Cella* nuncupatur, *S. Amand*. *Monasterium S. Amandi Helnonensis in Episcopatu Tornacensi* vocat Hermannus Monachus in libro III. de Miraculis S. Mariæ Laudunensis. *Elnonem* Johannes Tristanus in Constante Aug. nominis aliqua affinitate deceptus, *Elenam* esse existimavit, locum Pyrenæo proximum, cæde Constantis Aug. infamem, vulgo Elnam dictum: quem tantum errorem viro docto & amico olim nostro excidisse miror.

ELUSATES ET ELUSA AC ELUSO.

Cæsar in Commentario III. belli Gallici *Elusates* ponit inter Tarusates & Garites. Marlianus nescio an primus, certè non solus nomen istud apud Cæsarem corrupit, & pro *Elusates* legit *Flustates*, & *Flustates* suos pro incolis Comitatûs Fuxensis in Vasconia consistentis habet; cùm Comitatus Fuxi non in Vasconia, seu in Novempopulana provincia, parte Aquitaniæ, sed trans Garumnam in provincia Narbonensi I. sive Septimania jaceat. Quidam apud Cæsarem *Flussates* legunt mendosè, & eodem errore Fuxenses interpretantur. Certè & Plinio memorantur *Elusates* in Aquitania inter *Auscos* & *Sottiates*; Sulpicio in libro II. Historiæ Sacræ *Elusana plebs*; *Elusani* Sidonio in epistola VI. libri VII. in veteribus Notitiis sæpius *Elosates*.

Caput Elusatium *Elusa* patria Rufini, qui Magister Officiorum & Consul, deinde Patricius & Præfectus Prætorii, Imperium affectavisse dicitur, ut Claudianus in libro I. in Rufinum scribit.

Invadit muros Elusæ.

In veteribus Notitiis duabus vocatur provinciæ Novempopulanæ *Metropolis civitas Elusatium*, vel *Elosatium*, inter XI. civitates sibi subjectas *civitatem Ausciorum* novissimam habens. In aliis priscis Notitiis Galliarum contrà prov. *Novempopulana metropolis civitas Ausciorum* est, & ultima provinciæ *civitas Elosatium*, ubi corruptè legitur *civitas Elosaticum*. Robertus in Chronico inter Novempopulanæ civitates eam pænultimo loco ponit. Gervasius qui anno MCCX. floruit, & recentiores ipso Notitiæ Elusam omittunt, propterea quòd non solùm Metropolis, sed etiam Episcopatûs sedes esse pridem desierat. Ab Ammiano in Narbonensi *Elusa* collocatur cum Narbone & Tolosa; in tabula Peutingeriana in provincia Narbonensi *Clusa*. Sed *Elusa* in Narbonensi lo-

cum habere non poteſt, cùm ſit urbs Novempopulanæ, quæ eſt tertia Aquitaniæ provinciæ nec *Clusa*, locus obſcurus, inter claras provinciæ Narbonenſis urbes meretur oumerari. In Itinerario à Burdigala Hieruſalem uſque inter Vaſatas & Auſcos *civitas Elusa*. Vulgò nunc *Ense*, alias *Eause* dicitur: quam urbem eſſe in Armaniacenſi Comitatu ait Oihenartus, *Harmannacensi* potiùs dicendo ab Harmanno, *l'Armignac*.

Concilio Arelati juſſu Conſtantini Maximi habito interfuit & ſubſcripſit *Mamertinus Episcopus de civitate Elosatium*; Concilio Agathenſi *Clarus Episcopus de civitate Elusa Metropolis*; Concilio Aurelianenſi I. *Leontius Episcopus Ecclesiæ Elusanæ Metropolis*; Conciliis Aurelianenſibus IV. & V. *Aspasius Episcopus Ecclesiæ Elosæ*, aliàs *Elusæ*, vel *Episcopus Elosensis* dictus, inter Archiepiſcopos ſive Metropolitanos conſenſit atque ſubſcripſit, ut & Concilio Arvernenſi II. *Laban Episcopus Ecclesiæ Elosanæ* Synodo Pariſienſi IV. adfuit, & inter Archiepiſcopos Senonum ac Biturigum medius decretis ſubſcripſit: qui *Laban Episcopus ab Elusa* in Concilio Matiſconenſi II. appellatur; *Laban Helosensis Episcopus* à Gregorio in libri VIII. capite XXII. Concilio Remenſi ſubſcribit cum Metropolitanis à Turonico proximus *Senocus Elosanensis*: *Sidocus*, aliàs *Seducus Episcopus Elosanus*, *rebellionis Vasconum conscius* anno XLIII. regni Chlotharii junioris, in Fredegarii priſcis codicibus dictus. Sed poſtea Eluſa jus ſuum metropolitanum Epiſcopo Auſcorum tranſmiſit, & in opidulum redacta, paret civitati cui antè imperavit, uno ex duobus veteribus Epiſcopatibus facto, & Auguſtâ Auſcorum vice Eluſæ in Novempopulanæ ſeu Vaſconiæ metropolim evectâ. Eluſæ hodieque Archiepiſcopus Auſcorum domum habet, quæ inſtar arcis eſt ad flumen Geliſam.

Ceterùm miror Straboem & Ptolemæum *Elusatium* ac *Elusæ* non meminiſſe, Gentis olim urbiſque clariſſimæ: cui urbi cognominis fuit Eluſa urbs Syriæ.

Ab Eluſa *pagus Elusanus* vel Eluſenſis nomen habet, ſeu *territorium Helusanum*: quod in Vita S. Filiberti Abbatis corruptè *Helisanum territorium* dicitur.

Eſt & *Elusio mansio* inter *civitatem Tolosam & castellum Carcassionem*, *à Carcassione distans* XXXIII. *millibus passuum*: cujus Itinerarium à Burdigala Hieruſalem uſque, aliique ſcriptores meminere. *Elusonem* vocat Paulinus in epiſtola ad Severum; paſſio S. Saturnini & vetera acta *Elysonam*. Eluſonem quidam aiunt vulgò nunc *Alzonne* vocitari, ut Narbonem *Narbonne*, Carcaſſonem *Carcassone*, Barcinonem *Barcelone*: propterea quòd de Narbone, Carcaſſone, & Barcinone Narbonam, Carcaſſonam, Barcinonam recentiores fecere; de Eluſone Elyſonam: ſed Eluſo à Carcaſſone aberat XXXIII. millia. *Alzonne* locus eſt proximus Carcaſſoni, *Alzona* dictus Guillelmo de Podio Laurentii & in Geſtis Albigenſium, poſitus in Diœceſi Carcaſſonenſi. Hoc ideo notavi, ne quis cum Catello & Maſſono Eluſonem vel Elyſonam pro Eloſa haberet: neu quis Scaligero accederet, *Elusionem* Itinerarii Hieroſolymitani & *Elusonem* Paulini interpretanti *Lausun opidum cum arce veteri in finibus Nitiobrigum, quà amne Draguto* (Drot) *à Petrocoriis dividuntur*. Quam conjecturam tabulæ omnes refellunt, & Itinerarium ipſum, Eluſionem Toloſæ & Carcaſſioni medium interponens. Inter Toloſam autem & Carcaſſonem provinciæ Narbonenſis urbes Nitiobriges vel Aginnenſes ac Petrocoros Aquitanicæ Gentes reperiri non poſſe vel Scaliger ipſe fateretur ſi viveret. Medio ferè ſpatio Toloſam inter & Carcaſſonem vicus eſt *Luz*, & alter ei proximus *Luzes*: quibus ex vicis alterū, ſed priorem magis quàm poſteriorem, *Elusionem* aut *Elusonem* veterum eſſe exiſtimo, qui truncato nomine *Luz* dictus ſit, & ex vocabulo triſyllabo aut etiam tetraſyllabo ad unam ſyllabam tamquam ad incitas redactus.

ENGERIACUM SANTONUM.

Baldricus Abbas Burgulienſis *Odonem Abbatem Engeriacensem* appellat in titulo epigrammatis decaſtichi, quo in epigrammate de eodem ſic refert.

Qui pietatis amans, Monachorum forma, decenter
Ingeriacenſi præfuit Eccleſiæ.

Ex quo apparet, ante annos DLXX. aut etiam DC. *Engeriacum* & *Ingeriacum* promiſcuè dictum eſſe locum in Santonibus, Monaſterio & Reliquiis S. Johannis Baptiſtæ inſignem ad flumen Vultunnam. Liber II. de Vita S. Genulfi *Ingeriacum* etiam vocat, & Pippinum Regem Aquitaniæ, filium Imperatoris Ludovici Pii, *Cœnobia Ingeriacum atque Brantosmum, & apud Pictavos Monasterium S. Cypriani ædificavisse* prodit. Alii *Angeriacum*, & *Palatium Angiriacum non longè à Vulturni fluminis* (id eſt *Vultunna*) *litore*; nonnulli, ſed corruptè *Angeliacum* appellant. Vulgò Noſtri & à Monaſterio Regio & à nomine veteri loci S. Johannem Angeriacenſem vocitant, *S. Iean d'Angely*; litterâ r in l converſâ: ſicut de peregrino pelerinum, de temporibus capitis parte templa fecimus.

ENGILINHEMIUM.

Engilinhemium vel *Engilinheimum*, *Ingelheim*, villa olim Regia vel publica fuit, Mogontiaco proxima, regnantibus Caroli Magni poſteris notiſſima. *Engilinheimense* Palatium centum colomnis innixum & ampliſſimum; ejuſque Baſilicæ æreos poſtes & aurea oſtia fuiſſe tradit Hermoldus Nigellus, ex milite Clericus, Ludovici Pii æqualis, cujus de vita IV. libros verſibus compoſuit. Quibuſdam *villa Ingelenhaim* dicitur; Poëtæ Saxoni

Ingelenheim, ſedes ubi Regia fulget:

In Vita Lodovici Pii *Ingelnheim*; aliis *Ingilenhaim*; in veteribus Annalibus Francorum *Ingelinhaim*, & truncato nomine *Ingelhaim*; Eginhardo & multis aliis *villa Ingelheim*, & *Ingelheim Palatium*; *Engulenheim Palatium Regale* Frodoardo in Chronico: quod *Palatium operis egregii haud longè à Mogontiaco juxta villam Ingelheim* à Karolo Magno *inchoatum*, à Ludovico Pio ejus filio abſolutum eſſe ſcribit Eginhardus.

EPUSUM.

Eposum, Germanis *Ipsch*, Nostris *Ivoy*, castrum est vetertimum in finibus Trevirorom. *Epoissium vicum* vocat Æthicus in Itinerario provinciarum, io itinere à Durocortoro Treviros, atque inter vicos Vongum & Orolaunum ponit, a Vongo leugis xxii. ab Orolauno xx. distantem. *Epusum* nuncupatur in Notitia Imperii Romani; *Præfectus Laetorum Actorum Epuso Belgicæ primæ*: *Eposium castrum* à Gregorio Turonico Episcopo in libro Historiæ Francicæ VIII. ubi scribit Vulfilaicum Diaconum natione Langobardum ad VIII. lapidem à castro in vertice montis Monasterium & magnam Basilicam B. Martini Reliquiis & nomine illustrem exstruxisse. Alluitur Chare vel Caro fluvio, *le Chier*, qoi apud Duodeciacum Dociacumve (*Donzi*) Mosæ confunditur. Auctor est Hieronymus Surita, in iis veteribus Æthici exemplaribus nune *Epoissius vicus*, nunc & *Epoissio vicus* scriptum reperiri; aliàs sed mendosè *Sepoissum vicum* pro *Epoissum*. Sigibertus in Chronico de Impet. Heinrici & Rorbetti Regis Francorum colloquio scribens, *Evosium super Charum fluvium* vocat; *Ivosium* Anselmus Abbas Gemblacensis; *Ivodiam* aliqui corruptè. Nam littera ſ in d mutari nec potest nec debet. Lamberto Schafnaburgensi dicitur *villa Civois, in confinio sita Regni Francorum & Teutonorum*, *Civois* inquam mendosè pro *Ivois*.

Ex *Epuso* Eposum & *Eposium*, ex Eposio *Evosium* ac *Ivosium* factum, p in u converso: sicut Nostri opera *euvres* dicunt, Vendoperam *Vandeuvre*, aperire *ouvrir*, Aprilem *Avril*, cooperire *couvrir*, recuperare *recouvrer*.

ERCHERECUM.

Villam Regiam Ercherecum memorant Gesta Francorum, & Appendix Chronici Fredegarii: quò ad Regem Francorum Theodoricum Ebroinumque Majorem domus Regiæ venit Martinus Austrasiorum Dux, perjurio duorum Episcoporum ac Ebroini deceptus, ibique mox cum omnibus suis interfectus est. *Ercherecum*, aliàs *Erchariacum*, vicum esse puto inter Ribodimontem & Faram positum ad ripam Isaræ, vulgò *Acheri* aut *Acherie* dictum. *Erchregum villam*, & *Erchrecum* vel *Ercrecum*, *Erchecum* quoque in libris & codicibus scriptom reperimus.

ERNAGINUM.

In marmore Arelatensi fit mentio *Utriclariorum* (id est Utriculariorum) *corporatorum Ernaginensium*. Ernaginum inter Cabellionem & Arelate ponit Æthicus in itinere à Mediolano per Alpes Cottias Arelate. *Cabellione* M. P. XV. *Clano* M. P. XVI. *Ernagino* M.P. XII. *Arelate* M.P. VII. Idem in tabula Peutingeriana reperias, in qua *Ernagina* scribitur pro Ernagino, *Mansio Arnagine* inter Arelate & Avenionem civitates in Itinerario à Burdigala Hierusalem usque. Vulgò dicitur *Eragnac*, estque locus inter Cabellionem Cavarum & Tarasconem Salyorum. Glanum autem vel Glanum videtur esse *Lansac*, vicus ad Rhodanum Tarasconem inter & Arelatum. Ernaginum Ἐρνάγινον, & Glanum Γλανὸν Ptolemæus commemorat, ac utrumque Salyis attribuit; Glanumque inter Tarasconem & Arelatum collocat, Æthicus in Itinerario & tabula Peutingeriana Cabellionem inter & Ernaginum: quod Plinius *Glanum Livii* cognominavit. Mella (nisi tamen corrupta sunt ejus exemplaria, ut quibusdam videtur) *Glanon* aliud nobis obtrudit Olbiam inter & Citharistam Promuntorium.

ERNODORUM BITURIGUM.

Æthicus in itinere à Burdigala Augustodunum inter *Agrantomagum* vel Argantomagum & *Avaricum* Biturigum *Ernodorum* ponit, ab Agrantomago *millibus passuum* XXVII. ab *Avarico* XIII. distans. *Ernotrum* vocari observo in Vita S. Ambrosii Cadurcensis Episcopi, quam MS. legi, ubi dicitur *Ambrosius Caturcis civitatis Episcopus in Ernotro vico non longè ab urbe Biturica* obiisse & sepultus esse. *Ernodorum* autem, quod recentiores d in t converso & sublatâ litterâ o *Ernotrum* vocavere, ita dictum existimo quasi *Ernonis aquam*. Positum enim est ad *Ernonem* fluvium, vulgò *Arnon* nuncupatum, qui Linerias *Linieres*, Condate *Condé*, Cellam *la Celle*, Casale Benedicti *Chesau Benoist*, Marogilum *Mareul*, vicum S. Ambrosii *S. Ambrois*, ab Ambrosio supralaudato Episcopo nomen nanctum, Carrocium *Charrois*, Rulliacum *Ruelli* alluit, & non longè à Virsione in Carim labitur. *Durum* porrò vel *Dorum* aquam linguâ Gallicâ significavit, ut in Autissioduro docui. *Ernodorum* vel *Ernotrum* posteà nomen mutavit, & à S. hujus Ambrosii sepulcro haud dubiè vocari cœpit *ad S. Ambrosium*, *Saint Ambrois sur Arnon*. Ex *Ernodoro Ernotrum* factum; ut ex *Tornodoro* vel *Tornedoro Tornedrum* & *Tornetrum* à Carolo Calvo, & à Lampagia in litteris anno II. post obitum Rodulfi Regis Francorum datis.

EVENA TURONUM.

Vicus urbis Turonicæ cui nomen est Evena, in quo Medardi Suessionici Confessoris Reliquiæ continentur, memoratur à Gregorio nostro in libri de Vita Patrum capite XIX. id est vicos in Turonibus positus, vulgò *Vegne*, ad Angerem fluvium inter MontemBasonis & Cormaricum. In eo vico præter ceteros Perpetuus Turonicus Episcopus ædificavit Ecclesiam: ut idem Gregorius tradit in libro x. Historiæ Francicæ.

EVORIACÆ MELDORUM.

Burgundofara vel Fara Franca, Chagnerici, Regis Austrasiorum Theodeberti Convivæ & Consiliarii, ex Landegunda filia, Chagnoaldi Laudonensis Antistitis soror; in fundo paterno nomine Eboriaco apud Meldos, inter fluvioloa amœnos Mugram & Albam, in saltu pagoque Bricgio clarissimum Monasterium sacrarum Virginum ædificavit, adjutoribus usa Chagnoaldo fratre & VValdeberto Luxoviensibus Monachis, à qoibus & B. Colombani Regulam edocta est. Locum hodieque ab auctore

vulgò *Fara-Monasterium* appellant, *Faremonstier*, vel *Fre-Monster*: antea *Evoriacas*, vel *Eboriacum* vocabant; uti in libro XVIII. Rerum Francic. scripsimus. Beda à pago *Monasterium* illud *Brigense* appellat, & *Brige* in capite VIII. libri II. Historiæ Anglicanæ: *Evoriacas* auctor libri de Vita S. Faræ, Bedæ vulgò attributi & operibus ejus inserti, cùm ab aliquo Faræ ipsius æquali haud dubiè sit compositus, & (ut quidam credunt) à Jona. Eboriacum nuncupat Fara in testamento suo, quod MS. legi, & quod falsum mihi ac suppositicium nulliusque auctoritatis videtur. Hoc Monasterium est hodieque, sicut à Jona descriptum est, inter fluvios Mucram majorem & Albam: quorum alterum *le Grand Morin* nominant; alterum qui in ipsum defluit, deminutivo nomine *Aubetin*, aliàs *Aubete*.

EXAUDO LEMOVICUM.

Chartularium Bellilocense in Lemovicibus sæpe commemorat *villam Exandonensem in Comitatu Lemovicino secus fluvium Visera*; item *in Comitatu Lemovicino Vicariam Exandonensem secus fluvium Viseram.* Ita litteræ Caroli Calvi & Oddonis Comitis scriptum præferunt. *Vallem Exandonensem* Privilegia Frotharii Episcopi Biturigum & Odonis Regis memorant, ab ea villa dictam. Auctor æqualis qui de rebus Pippini Regis Francorum scripsit, *Hisandonem* appellat. *Usque ad Lemodicas accessit, totam regionem illam vastans, usque Hisandonem veniens,* &c. *Hisando* vel *Issando*, & *Exando* (sic enim potiusquàm *Exaudo* legendum crediderim,) unius ejusdemque loci nomen est, nimirum *Issaudon*.

EXCALFURNUM LEXOVIORUM.

Ordericus Vitalis in libro XII. Historiæ *Excalfurnum* memorat, ab excaldando furno (ut videtur) dictum: quod sæpe vocat & *Escalfoium opidum in pago* Lexoviensi; *Escalfoum municipium* VVillelmus Gemeticensis Monachus in libri VII. capite XI. Vulgò *Eschaufour* vocatur, quasi Excalfurnum: Alii *Echaufou* scribunt, nomine deducto ab Escalfoio. Legi veteres litteras, in quibus *Scalfou* nuncupatur, quæ tales sunt. *Notum sit omnibus fidelibus, quod VVillelmus de Scalfou & VVillelmus filius ejus dederunt Guiardi villam cum omnibus appendiciis suis Monachis S. Trinitatis Rotomagensis, qua villa sita est in Episcopatu* Liziacensi. *Signum VVillelmi Ducis Normannorum, signum Mathildis Comitissa, signum VVillelmi de Scalfou.* Quibus ex litteris, vel potiùs qua ex epitome litterarum etiam discimus, pagum Lexoviensem, nonnumquam corrupto nomine *pagum Episcopatumve* L*iziacensem* appellari: cùm *Guiardivilla*, hoc est *Guierville*, sita esse dicatur *in Episcopatu* Liziacensi, quam hodieque in Lexoviensi Diœcesi positam esse constat. Certè & litteræ Roberti Marchisi vel Normannorum Ducis circa annum Domini MXXX. datæ *in pago Liziacensi Brandevillam* ponunt, quæ hodieque *Branville* vocatur, & in finibus Lexoviorum est constituta.

EXOLIDUNUM BITURIGUM.

Exolidunum, *Issoudun*, aliàs *Exoldunum*, vetus est opidum Biturigum Cubœrum, Gallico nomine ita dictum a situ. Ivo Carnutum Episcopus ejus meminit: meminit Chronicon Monasterii Dolensis, *Exoldunum* vocans; meminit & Rigordus de Gestis Philippi Augusti anno MCXXCVII. *in pago Bituricensi castrum quod dicitur Eisoldunum* memorans; in rebus anni MCXCV. *suburbium Eisolduni & munitionem.* Guillelmus Armoricus *opidum florentissimum nomine Usellodunum, quod vulgò dicitur Essodunum*, appellat, aliàs, idque meliùs *Essoldunum*; Hermannus Monachus in libro I. de Miraculis S Mariæ Laudunensis ad Bartholomæum Episcopum *Issuldunum. In pago Bituricensi castellum quoddam vocatur Issuldunum. Hujus castelli dominus, vir ditissimus Gaufridus,* &c. De *Exolduno Essoldunum*, *Issoldunum*, & *Issuldunum* factum, e in i, x in ss. & o in u commutatis. Litteram autem x in duo ss ab Nostris converti docent verba *laxare* & *exauriculare*, quorum ex altero fecerunt *laisser*, ex altero *essoriller*: ut omittam *examen*, ex quo *essay* & *essain* fecimus; *exartum*, ex quo *essart*; *Exaquium* Monasterium Normanniæ, quod *l'Essay* nuncupamus.

EXONA PARISIORUM.

Exona, *Essone*, uti observo, notissimus est vicus nostris scriptoribus, vetustissimusque ad flumen Junnam, quod ibi Exona vocari incipit. Primus omnium quos legerim, meminit ejus Fortunatus Presbyter in libri de Vita S. Germani Parisiorum Episcopi capite XV. his verbis. *Quidam in Exona vico de Fiscalibus famulis, Childomerus nomine.* *Axonem Burgum S. Dionysii super fluvium Issonam, antiqua Regum liberalitate Sanctis Martyribus collatum* vocat Suggerius in libri de rebus in administratione sua gestis capite XVII. in capite XVIII. *Axonam*, ac matrem Ecclesiã Axonæ memorans: quem vicum pagi Parisiaci Monasterio B. Dionysii legavisse dicitur Chlotharius junior, Dagoberti nepos. De *Exona* vel *Axona* fusiùs in *Parisiis* dicemus.

F

FALEMANNIA

CHRONICON Valciodorense, ante annos ccccxxx. scriptum, sæpe meminit *Falemannia*, quam nunc *Falemanniam*, & *Falemaniam*; nunc *Flamenniam* mendosè pro *Falmenniam*; nonnunquam pagum *Famenniensem*; *Falmennam* quoque & *Famennam* appellat: *Falmennam* similiter litteræ Ottonis Aug. ejus nominis primi. Hic pagos vulgò dicitur *Famenne* aut *Faminne*, proximusque est pago vel provinciæ Arduennensi, ad Vrtam *Ourt*, & Letiam, *Lesche*, flumina positus. Ibidem memoratur *Falemannensium stemma*, & *Anselmus de Falemannia*: ex quo apparet caput Falemanniæ Falemannum familiæ nobilis loci dominorum nomen suum dedisse. In Falemannia sunt Marca in Falemannia, *Marche en Famenne*, castrum ad amniculum quo Vrta augetur situm, & vicus *Hour en Famenne* cognominatus, Heidra quoque, vulgò *Haidre en Famenne*.

FALESIA.

Falesiæ meminit Ordericus Vitalis cùm in libro Historiæ xi. tum alibi passim. Opidum est nobile, à Cadomo distans leugis vii. (uti aiunt) à civitate Saiorum cujus Diœcesi attribuitur, x. Vulgò *Falaise*. De ea VVillelmus Britto in libro viii. Philippidos sic refert.

Vicus erat scabra circumdatus undique rupe,
Ipsius asperitate loci Falesa vocatus,
Normannæ in medio regionis: cujus in alta
Turres rupe sedent & mœnia, sic ut ad illam
Jactus nemo putet aliquos contingere posse.

Ab ardua igitur & alta rupe quâ circumdatur, & cui ex parte est imposita, Falesia Germanicum nomen invenit. Idem auctor Gesta Philippi Aug. Francorum Regis soluta oratione scripsit, ubi ait. *Anno* mcciis. *Philippus Magnanimus venit usque ad opidum, quod Falesiam vocant propter firmitatem rupis quâ sedet* (id est, cui insidet) *& circumdatur tota villa. Licet multorum judicio inexpugnabilis videretur, cives voluntati Regis se & castrum totum* (*arcem* ibidem dictum) *dederunt, conniventibus satellitibus qui in eo erant.* Tradit Rigordus, Philippum Aug. *Falesiam castrum fortissimum* cum *Damnofronte* & *Cadumio* seu Cadomo recepisse. Dicta est ergo Falesia a *rupe firmissima, in qua sedet*, ut Johannis Parisiensis verbis utar, a rupe inquam quæ Germanicâ linguâ *Fels* vocatur, uti docent vocabularia Francico-Germanica. Certè *Normanni hodieque maris editiores margines, & rupes mare claudentes Falesas appellitant*, inquit Hadrianus Turnebus in *Adversariorum libri xxi. capite xxiii. qui Normannis Pictones & Santones debuit adjungere. Quamquam observatio Turnebi parum ad rem facit. Nam remotissima est a mari Falesia nostra. Josephus Scaliger in librum iii. M. Varronis de Re Rustica ait, *Saxones & Germanos, & quosvis ex aliis partibus unde originem trahunt Nortmanni, Fales aut Fels vocare rupem: nec aliud esse nisi id quod Nortmanni vocant Falese aut Falaise*. Itaque haud dubiè nomen accepit suum Falesia à *Fales* aut *Fels*, id est à monte saxeo, sive à dura, scabra & celsa rupe cui est indita. Nortmanni à similitudine canarum istarum rupium saxeorumve montium Falesias etiam nuncupant (*des Falaises*) tumulos nivium à ventis coacervatarum. Sed cur Saxones suprà à Germanis distinguit Scaliger? aut cur à Nortmannis dictam credere videtur Falesiam, potiusquàm à Francis origine quoque Germanis, à quibus omnino & conditam & appellatam eam puto. Litteris datis anno mxxcii. Stigandus *Ecclesias Falesia & Ecclesiam VVibreei cum decima* donavit Cadomensi Monasterio S. Trinitatis, quæ est Abbatia Virginum Benedicti instituta sequentium. Litteras legi datas anno mccxxxi. in Chartulario Fiscamnensi, quibus Samson, filius Heliæ de Argentiis, remittit Ecclesiæ Fiscannensi S. Trinitatis præter cetera *pro Feria de la VVibrai duos solidos*, quos ab ea quotannis accipere consueverat: item alias ibidem litteras legi datas anno mccccxxxi. quibus Hugo Robiket de Argentiis remittit Ecclesiæ S. Trinitatis Fiscannensi præter cetera *pro Feria de VVibrai duos solidos*. Ex quibus vici VVibreei vel VVibraii Falesiæ proximi, & nundinarum ibi singulis annis haberi solitarum antiquitas intelligitur. Vicus iste *la Guibray* vulgò; nundinæ seu Feriæ Augustales *la Foire de la Guibray*, atque etiam simpliciter & absolutè à loco *la Guibray* dicuntur.

FANIA SILVA ET PAGUS.

Auctor libri de Vita B. Vrsmari Abbatis Laubiensis, quam scriptam legi, Faniæ meminit hisce verbis *Cum in partibus Galliæ, in Fania scilicet & Theoracia multi per eum conversi fuissent, & constructa qua adhuc supersunt Ecclesia, se ad prædicandum Flandria contulit versus Menapum fines.* Fulcuinus in Gestis Abbatum Laubiensium ejusdem meminit ante annos ferè DCC. *Monasterium quoque dictum VVaslare versus Teoracia saltum in finibus Faniæ ædificavit Vrsmarus, cui & Didonem præfecit, virum admodum sanctum: qui aliquantisper ibi demoratus, eremum concupivit, exstructaque in eadem Fania saltu cellulâ, vitam in ea vixit theoricam.* Ambo scriptores Teoraciam Faniamque conjungunt, ut saltus pagosque vicinos. Nam utraque silva pago circumjacenti nomen suum dedit, uti saltus Briegius, saltus Brexius, Perticus, Arduenna: utraque silva pars silvæ Carbonariæ fuit, quod à VVendelino, viro docto mirror non animadversum esse. Silva & pagus Teoracia, *la Tierache*, Picardiæ attribuitur, ac Parœciæ Laudunensi: silva & pagus *Fania* adscribitur Hainoo, ac Diœcesi Camaracensi, non procul à municipio Melbodio ac fluvio Sabi, atque vulgò *Faigne* nuncupatur. Et VVaslare quidem, *VVasler*, Monasterium conditum in silva Fania, & à fluviolo præterfluente dictum, quod Dodonis Monachi, rectoris quondam sui corpus servabat, pridem intercidit: unde ejus Reliquiæ translatæ sunt in Cellam Laubiensi Cœnobio subjectam, atque Faniæ finibus inclusam, quam Monasterium in Fania cognominant, *Moustier en Faigne*.

FANUM JOVIS.

Guillelmus de Podio Laurentii in capite XXI. *castrum Fanum Iovis* commemorat, quod hodieque *Fan-Iaux* vocatur, ut Fanum Martis in Hainoo *Fan*; & Diœcesi Mirapicensi in Volcis Tectosagibus attribuitur. Hoc castrum à Fano Jovis celebri nomen acceperat, ut alterum à templo Martis. Sic *Fanum Minervæ* à Durocortoro X IV. millibus passuum distans, *Fanum Fortunæ* Pisauro proximum, aliaque loca originem suam Fanis acceptam retulere, uti postea opida & castella plurima Monasteriis.

FANUM MARTIS, ET PAGUS FANOMARTENSIS.

Fanum Martis in Belgica II. locus fuit vetus, vetertimo Fano Martis, à quo nomen habuit, illustris. In Notitia Dignitatum & provinciarum Imperii Rom. *Præfectus Laetorum Nerviorum Fano-Martis Belgicæ* II. Vita S. Gangerici Camaracensis Episcopi *Fanum Martis* commemorat. In libro IV. de translatione SS. Mart. Marcellini & Petri, quem Eginhardus Abbas composuit, *Monasterium S. Salvii Martyris in pago Fanomartensi, in vico Valentianas appellato, in ripa Scaldis fluvii situm* esse dicitur. Fanum ergo Martis pago Fanomartensi nomen dedit. Fanum Martis ait Cluverius esse *Fan*, qui vicus XI. millia passuum à Valentianis absit, alii *Fammars*. Fulcuinus Abbas qui de Gestis Abbatum Laubiensium scripsit, & anno DCCCC. obiisse dicitur, pagum Fanomartensem, postea *Hainon* à fluvio Haina appellatum esse tradit his verbis. *Est locus intra terminos pagi, quem veteres à loco ubi superstitiosa Gentilitas Fanum Martis sacraverat, Fanomartensem dixerunt; juniores à nomine præterfluentis fluvii Hainon vocaverunt.* Certè pagi Fanomartensis fuere Valentianæ, ut suprà docet Eginhardus, quæ nunc sunt pagi Hainoensis. Sed *pagus Hainoensis* major & latior videtur esse, quàm olim fuerit *Fanomartensis*.

FARA.

Fara, *la Fere en Picardie*, ad ripas Isaræ fluminis posita in pago Laudunensi, à Frodoardo memoratur in Chronico ante annos DCC. & ante eum à Carolo Calvo in Capitulis *Vara* nomine videtur mihi designari, ubi inter villas Fiscales vel Regias *Vara* numeratur in Capitulis apud Carisiacum anno DCCCLXXVII. constitutis. *In Lens, & Vvara*, (Vara potiùs) *& Astenido filius noster & feramina & porcos capere potest.* Frodoardi verba sic hæc. *Anno* DCCCCLVIII. *Homines Teibaldi munitionem quamdam qua vocatur Fara, tradentibus eam sibi quibusdam proditoribus capiunt:* quam & infrà *castrum* vocat. Guibertus de Novigento *Feranos* ejus incolas appellat, *Montacutanos, Petripontenses, Feranos, & Codiciacenses* memorans: ex quo intelligitur, jam tum, hoc est ante annos DL. Fatam (sicuti hodieque dicitur) *Feram* nuncupari occœpisse a in e mutato. Haud dubiè, uti observo, colonia Francica est, cùm nomen Germanicum habeat, à Francis Gente Germanica sibi impositum: id quod & de ceteris Faris (multa enim sunt ejus nominis loca in Gallia) dicendum atque credendum est. *Faram* autem dixere Franci, Langobardi, & ceteri Germaniæ populi cunctos unius ejusdemque generis ac familiæ homines, ut Paulus Langobardus docet: qui si in aliquem locum simul omnes, non admissis alienis, commigrâssent, ibique structis ac conjunctis casulis vicatim habitare cœpissent, locus ab habitatoribus *Fara* appellabatur.

FARÆ TARDANENSIS ET CAMPANENSIS.

Fara alia est in Suessionibus, pagoque Tardanensi, *la Fere en Tardenois*, vel *Tartenois*: alia Fara Campanensis cognominata, *Fere Champenoise* ad rivulum in Albam defluentem: alia item Fata Briengia, *Fere Briange*, inter Faram Tardanensem & Campanensem posita, sed Faræ Campanensi multo propior quàm Tardanensi: quæ *Briengia* cognominata esse, quòd in extremis finibus Briegii pagi posita sit, eoque cognomine à Fara Campanensi distingui mihi videtur.

FASIANA VILLA.

Villa Fasiana vel Phasiana, fortè à multitudine Phasianorum ita dicta, posita erat ad ripam fluminis Rhodani Lugdunum inter & Viennam, sed Lugduno propior: quam Desiderius

detius Vieonensis Episcopus Ecclesiæ suæ matricularis testamento legavisse dicitur: ut scripsit Ado Viennensis Episcopus in libro de Vita & morte S. Desiderii, ante annos ferè octingentos. Hæc villa vulgo nunc vocatur *Feisin*.

FAURINIACUM.

Villam Fauriniacum memorat Fredegarius Monasterio illustrem, in qua Vulfus Patricius jussu Theodorici Burgundiæ Regis occisus est. Hic locus est ad Lantanam amniculum, non procul à Confluentibus & Luxovio, *Faverney* vulgò nunc dictus. Statutum Lodovici Pii de Monasteriis Regni Francorum *Monasteriū Fariniacum* nominat: ubi *Fauriniacum* legi convenit. *Faverniacum* appellat Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta, & prope Polemniacum locat: itaut *Faverney* Abbatia illustris in Comitatu Burgundiæ diœcesique Vesontionensi posita, paullo supra Lantanæ (*Lantaine*) & Araris confluentē, omnino designari videatur. Bernardi ClaræVallis Abbatis epistola CCCXLVII. est ad *Abbatissam Fabermiacensem*. Nimirū Faverniacum vel Faberniacum primò Virginum fuit, deinde circa annum MCXXXII. Monachorum institutа Benedicti sequentium. Est & *Favernach* non procul a Friburgo Helveriorum oppido: necnon vicus inter oppida Divionem & Ausonam, seu inter Oscaram & Ararim fluvios positus, *Favernay* vocatus: quæ ambo loca alio etiam quàm *Favernaci* sive *Faberniaci* nomine donari non possunt.

FERRARIÆ.

Ferrariæ à re nomen videntur invenisse, *Ferrieres*: qui locus in Senonibus Monasterio nobili nomen suum dedit, quod *Monasterium Ferrarias*, vel *Ferrariense cœnobium*, alias *Bethlehem* appellant. Vita Imper. Ludovici Pii *Monasterium S. Mariæ & S. Petri de Ferrariis, quod antiquitùs Bethleem vocabatur; in cujus curia* (id est curte) *pater ejus Pippinus occidit leonem*: quod quomodo & quando à Rege Pippino factum sit, pluribus docet, omisso loci nomine, Monachus Sanctigallensis in libri II. Rerum Caroli Magni capite XXIII. Eam ob tem Pippinus leoni iosidens olim depingebatur, ac sculpebatur, ut in fronte Ecclesiæ Parisiacæ cernimus: & ita in Palatio antequàm conflagraret, factum è lapide Caroli Magni patrem pueri videre meminimus. Hanc de leone à Pippino occiso observationem meam, duorum scriptorum veterum auctoritate statuisque confirmatam, Johanni Tristano de Nummis Romanis scribenti pridem aperui: quam ille suæ de Hadriani Aug. venatione adnotationi inseruit.

Statutum Imper. Ludovici Pii anno DCCCXVII. *Monasterium Ferrerias* mendosè vocat pro *Ferrarias*, numeratque inter Monasteria, quæ Imperatori dona & militiam debent; *Monasterium Ferrariense* nuncupat Lupus, qui ei Abbas præfuit; *Ferrarias Monasterium* Annales Bertiniani, in quo Ludovicus & Carolomannus Ludovici Balbi filii anno DCCCLXXIX. ab Ansegiso Senonum Episcopo Reges consecrati sunt ac coronati. *Ferrarias Abbatiam Regalem esse* Teulfus prodit in Chronici Mauriniacensis libro II. fortè quòd illud Cœnobium Monasteriis ab Imper. Ludovico Pio reparatis, & à fundamentis exstructis auctor libri de Vita ejus adnumerat.

Est in Gratianopolitano Episcopatu locus, in venis subterraneis plurimum ferri habens, quod multo incolarum & rusticorum sudore assiduè eruitur, ac fornacibus coctum & expurgatum, per circumjacentes terras fabris ferrariis vel quibuslibet venditur. Inde & villa, quam iidem homines incolunt, Ferraria nuncupatur: ut scribit Petrus Mauricius Cluniacensis Abbas in libri II. de Miraculis capite II. Vulgò *la Ferrierè* dicitur hic in finibus Allobrogum vicus, trans Isaram in Alpibus positus non procul à castro Baiardo. Multa alia sunt in Galliis ejus nominis loca.

FIDEMIUM.

Fidemium locus est in pago Camaracensi, silvaque Fidemiensi, veteri Monasterio illustris, à quo & Monasterium, & silva circumsita nomen habent. Accolæ *Femy* vel *Fimy* vocant. *Cœnobii Fidemensis* meminit Hermannus in libro III. de Miraculis S. Mariæ Laodunensis: ubi *Fidemensis* legi malim. Nomen enim loci vulgare *Femi* apertè docet, *Fidemium* olim, non *Fidemum* dictum esse.

FIDENTIACUM ET PAGUS FIDENTIACENSIS.

Fidentiacum, vulgò *Vic Fesensac* nunc dicitur, id est vicus Fidentiacensis, propterea quòd bellis civilibus ut pleraque Vasconiæ oppida atque castella eversum est, & in vicum abiit. Caput fuit veteris pagi Comitatusque Fidentiacensis in Vasconia: cui pago (si quibusdam creditur) etiam civitas Auscorum metropolis attribuebatur. Auctor æqualis & gravis, qui de Gestis & Vita Imper. Ludovici Pii scripsit, *Comitatum Fedentiacum* appellat, Vasconiæque cum attribuit. *Burgundione mortuo, Comitatus ejus Fedentiacus Liuthardo est attributus: quam rem Vascones molestè ferentes*, &c. Pagum Fidentiacensem *territorium* Fidenciacum nuncupat libellus Miraculorum S. Faustæ Virginis & Mart. cum ejus Reliquiæ *ex territorio Fidenciaco* in Sollemniacense Monasterium translatæ sunt; uti suprà Vita Lodovici Pii *Comitatum Fedentiacum*, non Fedentiacensem. Quare videtur *Vic Fesensac* olim *Fidentia* vel *Fedentia* potius quàm *Fidentiacum* vel *Fedentiacum* dictus esse. Nam à Fidentiaco *Fidentiacensis* fieri debet, ac solet; à Fidentia *Fidentiacus* vel *Fidentinus*.

FIELNÆ.

Lambertus Ardensis Presbyter, qui ante annos CCCCL. de Comitibus Gisnensibus scripsit, *Fielnarum* mentionem fecit, & earum incolas *Fielnenses* vocavit. Fielnæ, in litteris anno MCCVII. datis *Fielnes* nuncupantur. *Fielnas* & Picardi vocant *Fiennes*, litterâ l in n mutatâ: quod est opidulum vel municipiolum in Comitatu Gisnensi, Gisnis proximum.

FILICERIÆ.

Filicerias Guillelmus Armoricus de Gestis Philippi Augusti quem *Philippum Magnanimum* cognominare solet, commemorat his verbis. *Eodem anno* (MCCII.) *Johannes Rex habebat Arturum in carcere, & cepit Dolum, & vastavit Filicerias, & totam terram illam.* Filiceriæ vel Filicariæ à filice haud dubiè nomen habent, quæ circa castrum Filicerias plurima nascebatur. Certè non longè absunt à silvis & filictis, quas *Landas* Nostri vocitant, proximæque sunt duobus vicis inde cognomen nanctis, quorum alter S. Servatoris in Landis, *S. Sauveur des Landes*, alter S. Ægidii in Landis *S. Gilles des Landes* nuncupatur. Filicerias Britanni vocant *Fougeres*, castrum in Britanniæ cui attribuitur Normanniæque confinio: ut filicem appellant Nostri nunc *fougere*, nunc *feuchere*, tamquam *filicariam*.

FINES, QVÆ ET FIMMÆ.

Villam Fimmas) Fimes) super Vidulam Frodoardus commemorat in Chronici anno DCCCCXXII. quam in Itinerario Æthici, in itinere à Taruenna Durocortorum, constat *Fines* vocari, inter Augustam Suessonum & Durocortorum mediam, quoniam in confinio pagi Remensis & Suessionici erat. Celebre est nunc opidum Martyrio & cultu S. Macræ Virginis, ac duobus Conciliis, altero anno DCCCLXXXI. altero anno DCCCCXXXV. habitis. In actis prioris Synodi hæc legimus. *Synhodus quæ fuit acta apud S. Macram, in loco qui dicitur Finibus Remensis Parœcia anno I. D.* DCCCXXCI. *Apud S. Macram*, inquam, vel (ut ibidem vocatur) *apud Martyrium S. Macræ. Martyrium* autem Basilica Martyris appellari solet: quemadmodum omnes sciunt. *Fines* ergo dictus est locus, quòd fines Remorum eousque pertinerent. Locus enim Remensi Diœcesi continetur. Sic inter *Virodunum* vel *Verodunum* & *Divodurum Fines* erant, ut Æthicus docet in itinere ab urbe Durocortoro Divodurum usque, locus nimirum Mediomatricos à Verodunensibus dividens, atque à re nomen habens. Apud eumdem est ejusdem nominis locus in cōfinio Rætiæ & Galliæ, inter Arborem Felicem & Vitodurum, nunc *Ad Fines*, nunc *Fines* dictus, quem vulgò *Pfin* vocitāt, vel *Pfin an der Thur*. Alii sunt item apud Æthicum *Fines*, inter Aptam Juliam & Cabellionem æquali intervallo siti, in confinio Vulgentium & Cavarum, in tabula Peutingeriana *Ad fines* dicti: necnon *Fines* inter *Lomonum* vel Limonum Pictonum & Argantomagum Biturigum Cuborum: inter Ussubium quoque & Aginnum Nitiobrigum *Fines* alii; *Fines* etiam inter Vesunnam Petrocoriorum & Augustoritum Pictonum. In tabula Peutingeriana notantur & *Fines* inter *Tolosam* Volcarum Tectosagum & *Bibonam* seu Divonam Cadurcorum: item inter eamdem Tolosam & *Eburomagum Carcassionemque Fines* alii, in confinio pagi Tolosani & Carcassonensis agri. Nam & Tolosa & Carcasso sunt Volcarum Tectosagum, ut Ptolemæus & alii docent.

FIRMITAS.

Ordericus Vitalis in libro XII. Historiæ memorat *Firmitatem*, & inter *Gornacum* ac *Goisleni Fontem* eam ponit: eodem in libro *Braium* ac *Firmitatem* ceu vicina loca conjungit. Firmitatem in Braio nunc cognominant, *la Ferté en Bray*: quæ posita in monte, ac in medio saltu pagoque Braio (*la forest & pays de Bray*) inter *Gornacum* & *Gosleni Fontem*, Diœceseos Rotomagensis finibus continetur. *Firmitates* autem Nostri vocavere loca firma & natura atque opere munita, murisque validis cincta atque clausa, parvorum instar castellorum: qualia Ammianus Marcellinus & quidam alii *Munimenta*, recentiores *Fortia* ac *Fortalicia* dixere. *Firmitates* ergo à re nomen habuerunt, quòd & firmæ essent seu validæ, & clausæ. Nam firmare corrupta degenerque Latinitas dixit pro claudere. Certè *munitiones Brittonum*, nostri Annales in DCCXCVI. modò *Firmitates*, modò *loca firma* vocant.

Multa sunt eo nomine loca in Galliis, ut *Firmitas in Braio*; *Firmitas Adelhaidis*, *la Ferté Alais*; Firmitas Milonis vel Mellonis in Suessionibus, *la Ferté Millon*; Firmitas sub Iotro in Meldis ad flumen Matronam, *la Ferté sous Iouerre*; Firmitas Galtherii in Meldis, *la Ferté Gaucher*; Firmitas Auculfi, *la Ferté Ancoul*; Firmitas Bernardi, *castrum Feritas Bernardi* Brittoni dicta, ad flumen Idoneam in Cenomanis posita, *la Ferté Bernard*, cujus ager dicitur Firmitatensis, *le Fertois*; *Firmitas opidum proximum Monasterio* Claræ Vallis, ut Vita Bernardi docet, *la Ferté sur Aube*; Firmitas Vicedomini, *la Ferté au Vidame*, ita dicta quòd ad Vicedominum Carnutinæ Ecclesiæ pertineret; Firmitas S. Albini, *la Ferté Saint Aubin*, non procul ab urbe Aurelianis, & si quæ aliæ: quæ loca quidam indocti & illiterati, ac veterum nostrorum scriptorum ignari pro Firmitatibus *Feritates* inepte ac sine ullo sensu quasi ad litteram vocavere: cùm Firmitas truncatâ à Nostris ex more mediâ nominis sui syllabâ *Ferté* nuncupetur, quasi *Fermeté*, quo nomine est vicus in pago Brigensi inter Rosetum & Nangiacum, *la Fermeté*.

Firmitatem Balduini memorat Sugerius in Vita Ludovici Crassi Francorum Regis, quod castrum Comes VVido vel Guido Rubeus de Rupe Forti, Hugonis Creciacensis pater, frater Odonis Comitis Corboilensis, ductâ in matrimonium Adelaide Comitissâ uxorio jure obtinuit, ac postea repudiatâ conjuge retinere perseveravit. Hoc castrum mihi videtur dictum esse alio nomine & usitatiore *Firmitas Adelaidis*, vel ab Adelaide ista Comitissa, ad quam jure hereditario pertinuit, ut Sugerius docet; vel certè ab Adelaide Regina, Ludovici VII. conjuge, matre Philippi Aug. quem Ludovicum Regem cum uxore Adelaide & Philippo communi filio ibi sæpe sedisse, litteræ ipsius datæ anno MCLXXVII testātur; necnon litteræ Ludovici IX. datæ anno MCCLXII. quibus in litteris *Firmitas Aaleis* nuncupatur: *Firmitas Adelhaidis* & *Firmitas Aalidis* in Chartulariis MSS. Ecclesiæ Parisiacæ. *Adelhaidis* autem & *Adela* unum idemque nomen est, necnon *Adala* & *Adalais*, vulgò *Aaleis* olim Nostris, pòst *Alis*. Forsitan ergo à Regina Adelaide castrum Firmitas Adelai-

dis nomen accepit, quòd eo admodum delectaretur, & castrum ad ipsam aut doteaut donatione propter nuptias pertineret. Vulgo nuncupatur *la Ferté Alais*, inter Corbolium & Stampas positus locus in finibus Senonum: quem à Sugerio *Firmitatem Balduini* dictum esse puto, (quicumque hic Balduinus fuerit) propterea quod & situs convenit, & nusquam apparet nunc Firmitas cognominata Balduini. Ejusdem loci fit mentio in Chronico Mauriniacensi, ubi dicitur dimidium Stripiniacensis Ecclesiæ Mauriniaco dedisse *Hamo de Firmitate Balduini*, & *Ecclesias ipsas de Firmitate Balduini Guido Trossellus, concedentibus uxore sua Adelaide, & patre suo Milone Vicecomite.* Stripiniacum autem, & Mauriniaco Cœnobio proxima est Firmitas Adelaidis, seu Firmitas Balduini. Firmitatis Balduini dominus haud dubiè fuit Guido iste Trossellus, cùm Ecclesias loci Mauriniacensi Monasterio donaverit. Adelaidis Guidonis Trosselli uxor, fortè est *Adelaidis Comitissa*, cujus posteriorem virum Guidonem Rubeum Firmitatem Balduini uxorio jure obtinuisse scribit Sugerius.

In Secalonia est Firmitas Hucberti *la Ferté Hubert*, & Firmitas Aureni *la Ferté Avrain*, & sub Archidiaconatu Solliacensi Firmitas S. Albini, *la Ferté S. Aubin*, & Firmitas Naberti, *la Ferté Nabert*: quæ quatuor loca finibus Carnutum & Diœcesi Aurelianensi continentur. Litteris Gaufridi Andecavorum Comitis de Monasterio Vindocinensi datis anno ML. Indictione III. Nithardus de Monte Aureo, (*Montoire*) Landericus de Balgentiaco, (*Baugency*) *Hubertus de Munitione* subscripserunt, id est omnino *Hubertus de Firmitate*: à quo Munitio vel Firmitas suum cognomen accepit, & *Munitio Huberti*, vel *Firmitas Huberti* cognominari ante annos DC occœpit. Ex quo intelligitur, verè nos supra scripsisse, *Munitionem* & *Firmitatem* unam rem esse, & in Annalibus nostris *Munitiones*, ac *Firmitates*, ac *loca Firma* in rebus anni DCCXXCVI. ante annos nongentos promiscuè usurpari.

FISCAMNUM.

Vvaningus vel Vvaringus inter proceres Palatii Consiliariosque Chlotharii ejus nominis tertii Francorum Regis floruit, vir pius & locuples: qui Vvandregisilum Abbatem in Cœnobio Fontanella exstruendo adjuvisse, eique plurimas possessiones ac Desideratum etiam filium suum tradidisse dicitur, ac Monasteria non pauca in agris suis ædificavisse: & quem quidam custodem silvarum pagi Caletici ipsi à Chlothario commissarum fuisse scribunt. Habebat hic in Caletis magnas possessiones, è quibus una *Fiscamnum* vocabatur: ubi hortante Audoeno Rotomagensi Episcopo, permissu Principis Monasterium puellarum condidit, ac per Audoënum ceterosque Lugdunensis secundæ Episcopos basilicam ejus sanctæ Trinitati dicavit, atque sacris Virginibus quas ampliùs trecentas ibi constituerat, res omnes suas ac latifundia dedit, nobilissimamque & piissimam Virginem nomine Childemarcam suadente Vvandregisilo eis Abbatissam præfecit. Rex ipse Chlotharius qui Dedicationi Basilicæ aderat, Cœnobium Regiâ gazâ & prædiis liberaliter donavit: ut in libro Rerum Francicarum XXI. scripsimus. *Fiscamnum* in Caletis, Orderico in libro XII. aliisque *Fiscannus*, *Fiscannum* in Vita S. Leodegarii, locus est ad mare, vulgò *Fescam en Caux*: qui locus valli, & saltui Fiscamnensi nomen olim dedit, nec Monasterium modò, sed etiam oppidum continet ad amnis ostium. Monasterium pridem pro puellis Monachi occupaverunt.

FLADIRTINGA.

Fladirtinga pervetus oppidum est Hollandiæ infra Roterodamum, ad ostium Mosæ in Oceanum influentis, Comitum olim sedes: à qua Theodericus, ejus nominis quartus, Hollandiensium Comes, Hermanno Contracto in Chronico vocatur *Marchio Fladirtinga*. Ipse Theodericus Comes Hollandiensium in litteris datis anno MXXCIII. *Fladringam* vocat; alii *Flardingam*. Incolæ *Vlaerdingen* nuncupant, uti Miræus scribit.

FLAICUS INSULA.

Urbanus PP. II. in litteris datis anno MXCVIII. *insulam Flaici* vocat, quæ mediis ex paludibus eruta in Santonibus, unà cum Ecclesia B. Mariæ de Surgeriis (*Sugeres*) ad Monasterium Vindocinense pertinet. Vulgò dicitur *l'isle de Flaiz*. Gaufridus Abbas Monasterii Vindocinensis, qui anno MCXX. floruit, in epistola XXXVII. ad Ranulfum Santonensium Episcopum queritur, suum Monasterium hac insulâ iterum ab ipso spoliatum exutumque esse. *De insula Flaici nunc iterum nos deinvestitos habetis.*

FLANDRIA, AC FLANDRENSES.

Flandrenses à municipio Flandrensi mihi videntur nomen habuisse. Ejus municipii urbisve Flandrensis primus omnium quos quidem legerim mentionem fecisse Audoënum animadverto in libri II. de Vita S. Eligii Noviomagensis ac Turnacensis Episcopi capite II. cujus hæc sunt verba de Eligio. *Hoc ergo modo aurificem invitum detonsum, constituerunt custodem urbium seu municipiorum his vocabulis, Vermandensi scilicet, quæ est Metropolis urbs, Ternacensi, quæ quondam Regalis exstitit civitas, Noviomagensi quoque, & Flandrensi, Gandensi etiam, & Corturiacensi. Ob hoc itaque eum vel maximè in his locis dederunt Pastorem, quòd &c.* Apparet heic ab Audoeno non regionum, sed urbium & municipiorum aut locorum utriusque Eligii Diœceseos præcipuorum fieri mentionem, & cùm Augusta Veromanduorum, verus Episcopatûs sedes, Noviomagus, Turnacum, quondam ut aiunt Regum nostrorum Regia, Ganda quoque & Corturiacum oppida heic nominatim referantur, *Flandrensi* inter hæc oppida locum dari, & *Flandrense municipium* vel *oppidum*, non autem regionem aut pagum designari. Idem docet in capite III. ejusdem libri his verbis: *Lustrabat urbes vel* (id est, &) *municipia circumquaque sibi commissa. Sed Flandrenses atque Andoverpenses primò eum hostili animo & aversa mente susceperunt.* Et in capite VIII. *Multum præterea in Flandris laboravit: jugi instantiâ Andoverpis pugnavit.*

Flandrenses ergo propriè dicti sunt primùm *Flandrensis municipio* vel opidi incolæ, quod & *Flandras* vocavere veteres, in primis Audoënus: recentiores *Bruzzias*, *castrumque Bruzziense*, *Brudgas* ac *Bruggas*: nunc scriptores Latini *Brugas* appellant. Hoc me docet Vita Eligii, quam in veteri codice optimæ notæ scriptam & in epitomen coactam reperi, hisce verbis. *Hoc ergo modo aurificem invitum detonsum, constituerunt custodem urbium seu municipiorum his vocabulis, Vvermandensi scilicet qua est metropolis urbs, Tornacensi ñ qua quondam Regalis exstitit civitas, Noviomagensi ñ & Brugensi, Gandensi etiam & Corturiacensi, sed & pane totius Flandria.* Pro *Flandrensi municipio*, quo nomine usus erat Audoënus, vetus auctor qui ex Audoëno epitomen fecit, posuit *Brugensi*, propterea quòd Flandrense municipium & Brugense, sive Flandras & Brugas unum idemque esse opidum noverat: unde vulgò hodieque *Bruga Flandrorum* cognominantur, & sic à Ræuardo præter ceteros dicuntur. Nam qui veteribus Flandrenses, recentioribus Flaodri.

A Flandris seu Flaodrensi municipio, hoc est à Bruzziis Brugisve Flandra vel Flandria regio nomen accepit. *Flandria* meminit auctor libelli de Vita Vrsmari Laubiensis Abbatis, qui Vrsmarum *in Fania, Teoracia, Flandria atque Menapia* multos ad Christianam religionem addoxisse, & complures Ecclesias exstruxisse tradit, Flandriæque & Menapiæ incolas *Flandrenses* & *Menapes* appellat.

Ludovicus Pius Imper. in Divisione Regni sui quam inter filios fecisse dicitur, regionis ejus mentionem facit, ac *Franderes* vocat, atque inter *Bragbentum* & *Menpiscum* ponit, hoc est inter Bracbantum & Menapiam vel Menapicum pagum. *Flandram* appellant Capitula Caroli Calvi Ludovici A. filii in Silvaco edita anno DCCCLIII. *I. E, A. A, VV, O. missi in Noviomiso, Vermendiso, Adertiso, Curtricito, Flandra.* Quibus verbis *Curtricisus* id est Curtricensis pagus sive Cortoriacensis à Flandria distinguitur, cùm nunc Cortoriacenses Flandriæ finibus contineantur: ex quo apparet Flandriam minorem tum quam nunc est exstitisse. Parronam Veromandoorum Flandriæ impropriè accenset Gaufridus in libri IV. de Vita Bernardi magistri sui capite III. his verbis: *De partibus Flandria multi aliquando Nobiles, multi sapientes & litterati viri sub ipsius magisterio sutram professi sunt servitutem. Quorum primus videbatur Gaufridus ille de Perona, qui postmodùm in Claravalle Prioris officio functus est.* In epistola cujusdam ad Ludovicum Regem Francorum ejus nominis VII. *Sciatis, quòd Comes Flandria conquestus est de vobis Regi Anglia, quòd ei aufertis terram Radulfi Comitis de Peruna.* Nicolaus Trivetus in Chronico quod ad annum MCCCVII. deduxit, Calesium portum Morinorum Flandriæ attribuit, *Anno MCCXVI. Ludovvicus apud Calesiam Flandria portum classem coadunari pracepit pro exercitu in Angliam transportando.* Guillelmus quoque Abbas Andrensis in Chronico, quod in anno MCCXXXIV. desinit, *Comitatum Gisnensem* & *Taruennensem Episcopatum*, Morinorum partem majorem, in Flandria non semel ponit, Flandriæve adscribit, & inter Milites Flandriæ Vexillarios Principatu Philippi Aug. Francorum Regis *Comes Gisnarum* id est Gisnarum numeratur.

Maritimam ex parte regionem Flandriam, qualis hodie est, olim fuisse, docent verba Eginhardi in Annalibus, quæ talia sunt. *Anno DCCCXX. de Nordmannia XIII. piratica naves egressa, primò in Flandrensi litore pradari molientes, ab his qui in prasidio erant repulsa sunt.* Docet idem & Chronicon Fontanellense in anno DCCCL. *Nec mora, Dani de Vvalo* (id est Vacali) *fluvio recedentes absque ulla prada, Flandrensem adorti regionem, variis depradationibus populati sunt.* Frodoardus quoque in Chronico *Arnulfum Comitem de Flandris* maritimis Francis adnumerat.

Flandria incolis dicitur *Vlaenderen*, f litterâ in u mutatâ; Nostris *Flandres*, ac in numero etiam singulari *la Flandre*, Hispanis *Flandes*.

Incolæ Flandriæ *Flandrenses* à veteribus scriptoribus nostris noncupantur; à Niceta autem Choniate ante annos circiter CCCCLXX. *Flamiones ex inferiore Gallia*, Φλαμίονες ἐκ τῶν κάτω Γαλλιῶν; à recentioribus, ut à Mathæo aliisque nunc *Flamingi*, nunc *Flamenci*; a Nostris vulgò *Flamans* aut *Flamens*. A Flandria autem vocabulum *Flamiones*, *Flamingiue*, aut *Flamenci* deduci non potest: Itaque ejus nominis ethnici originem penitus mihi ignotam esse profiteor: cùm ut Flandria Nostris *Flandre*, aut *Flandres* dici solet; sic Flandrensis *Flandrois* potiusquàm *Flamau* vocari debere videatur.

FLAVIACVM.

Geremarus principatu ac permissu Chlodovei tonsus ab Audoëno Rotomagensi Episcopo, in loco pagi Bellovaci quem *Flaviacum* vocant, Cœnobium ædificavit, & bona omnia, quæ præsente ac consentiente Rege Dagoberto Amalberto filio suo donaverat, ac post ejusdem obitum receperat, Flaviaco donavit, primusque loco Abbas præfuit, ac ibi sepultus est: ut in libro Rerum Francicarum XIX. scripsimus. Vulgò nunc & locum & Monasterium simul à Patrono appellitant *Saint Germair*, hoc est S. Geremarum; nonnumquam & addito veteri loci nomine, *l'Abbaye de S. Germer de Flay*, id est S. Geremarum de Flaviaco. *Flaviacum Monasterium* dicitur in Chronico Fontanellensi.

FLAVINIACVM.

Flaviniacum Æduorũ à Flavino nomen habere videtur, ut Flaviacum Bellovacorum à Flavio. Est autem Flaviniacum in Augostodunensi Diœcesi, veteri Monasterio ejusdem nominis clarum, ac *Flavigny* volgò dictum. In rebus gestis Ludouici Pii Augusti inter Missos Dominicos anno DCCCXXXVII. numeratur *Adrebaldus Flaviniacensis Monasterii Abbas.*

FLECCHIA.

Ordericus Vitalis *Flecchiam castrum* semel atque iterum vocat in libro IV. Historiæ; *Flechiam castrum* in libro X. quam recentes scriptores nostri *Flexiam* Latinè appellitant: vul-

gis *la Flèche*. Opidum est non ignobile in finibus Andicavorum, ad ripam Liderici fluminis positum. Sagittam autem Nostri *Flechiam* vulgo aut *Flecchiam* (*une fleche*) dicunt à flectendo, quòd è ligno lento flexilique fieri soleat. Quin & si qua sunt sicut sagittæ longa, ducta, & angusta, sed in summa sui parte quasi alis utrimque expassis latiora, flechias metaphoricè appellitamus, ut fulmentum carrucæ, *la fleche d'un train de carroce*; lardum in longitudinem angustam cæsum, *une fleche de lard*; Campanarium excelsum, rotundum, & angustum ac rectum, *la fleche d'un clocher*. Quare non sine causa videri etiam possit, castrum *Flechiam* a sagitta seu flechia nomen suum accepisse: sive quòd turrim aliquam habebat structuâ sagittæ erectæ similem; sive quòd totum castri corpus, & locus ipse sagittam referebat.

Fiscam tamen ab aliis appellatam reperio. Gesta Consulum Andegavensium, quæ in Gaufrido Comite, Henrici Regis Anglorum patre desinunt, notant *Helsam de Fisca*, adjutore Gaufrido Barbato Andegavorum Comite, Cenomanos a Guillelmo Rege Anglorum sibi ablatos recepisse. In litteris quibusdam priscis hæc lego. *Hujus rei testes, Albericus de Monte-Aureo,* (*Montoir*) *Malgerius filius Amalrici de Fisco.* Ibi pro *Fisco Fisca* scribi malo, & Flechiam designari non dubito. Guillelmus Major, Andicavorum Episcopus circa annum MCCCXVI. de vita sua scripsit, qui *Fixam* vocat, & duos *fratres Leprosariæ de Fixa* ad reddendas litteras quas domui isti furto subduxerant, compellit: quæ res indicat Fixam seu Flecchiam Andicavensis Diœceseos finibus, uti nunc, sic tum attributam fuisse. Idem *Priorem Ecclesiæ B. Mariæ de Fixa* commemorat, & *Procuratorem fabricæ eius ecclesiæ*. Vetustius est Guillelmo Majore Chronicon Monasterii S. Albini Andicavensis, ab anno DCCCCXXIX. ad annum MCC. deductum, in quo nunc *castrum Fixa*, ut apud Guillelmum, nunc *castrum Fissa* appellatur; *castrum Fissu* similiter in alio Chronico.

FLEVVM OSTIVM RHENI ET LACVS.

In Rheno insulæ *cernuntur inter Helinum & Flevum. Ita appellantur ostia, in quæ effusus Rhenus à Septemtrione in lacus, ab Occidente in amnem Mosam se spargit, medio inter hæc ore modicum nomini suo custodiens alveum*: ut ait Plinius in libri IV. capite XV. Ejusdem nominis est lacus, in quem Rhenus se spargit, qui *iam non amnis, sed ingens lacus, ubi campos implevit, Flevo dicitur*. *Flevum* igitur sive *Flevo*, (quemadmodum Mella vocat) & ostium Rheni fluminis, & lacus, communi nomine *Het Flie* vulgò appellatur. Cluverius notat *Vlieт* vel *Fliet*, & *Flee* Belgis maritimis dici campos marit. æstibus modò inundari, modò nudari solitos, & opida ac loca quò Oceanus accedere consuevit: hinc Flevi veterem alveum in lacu sinuve Zuiderzeo *Het-Vlie* seu *Het-flie* nuncupari inter insulas Schelling & Vhelant; intusque in ipso sinu *Het oude Vlie* inter duo brevia. Vide quæ de Amsleot & de Gutefleda suprà diximus.

S. FLORENTINI OPIDVM.

Opidum est in Senonibus ad flumen Ormentionem quo Icauna augetur positum, à Patrono suo dictum *opidum S. Florentini*, vulgò *S. Florentin*, cujus vetus nomen ignoratur. Ejus fit mentio in Vita S. Bernardi ante annos D. *In territorio Senonico, in opido quod S. Florentini nomine vocant.*

FLORIACVM.

Floriacum vicus ad Ligerim in Carnutibus Diœcesique Aurelianensi, nomen suum dedit nobilissimo ac veterrimo *Monasterio Floriacensi* vel *Floriaco*, quod & ante annos DCCCC. dici cœpit *Monasterium S. Benedicti*, *Fleury sur Loire*, vel *S. Benoist sur Loire*. Leodebodus vir pius & nobilis, Abbas Monasterii S. Anniani extra muros Aurelianorum positi, Floriacum vicum fiscalem dato invicem paterno prædio Attiniaco ad Axonam comparavit à Rege Chlodoveo juniore Dagoberti filio, ubi mox duas basilicas S. Mariæ ac B. Petri, ac Monasterium condidit, congregatisque Monachis Abbatem nomine Rigomarum, ac post quinquennium eo mortuo Mummolum præposuit. Cœnobium illud, post translatas eò B. Abbatis Reliquias, ex Monte Cassino, *Monasterium S. Benedicti* appellavere: ut in libro XX. Rerum Francic. scripsimus. *Castri Floriacensis portæ Septemtrionalis & Australis* memorantur in libro IV. de Miraculis S. Benedicti, & *Floriacensis burgus*.

Floriacum *Vallem Auream* primò nomen habuisse, scribit Aimoinus de Miraculis S. Benedicti. Apud Helgaldum aut quemlibet alium Monachum Floriacensem invenio, Leodebodum res omnes quas Monasterio Floriacensi contulerat, Francorum Regis Chlodovei potestati submisisse: quod tamen testamentum Leodebodi, ab eodem Monacho suppositum aut saltem interpolatum, non dicit. Diedericus Monachus in libello de relatione corporis S. Benedicti ex urbe Aurelianis Floriacum capite IV. ait, Floriacense Monasterium *à Septemtrione* Franciam, id est Neustriam, *ab Oriente Burgundiam, ab Austro Aquitaniam tangere, & in confinio trium regionum naturali ordine primatum obtinere.*

Est & Floriacum ad Oscaram flumen in Lingonibus, *villa in Divionensi territorio Floriacus* Gregorio in libro III. ad Sigivaldum olim, pòst ad Monasterium Cabillonense S. Marcelli pertinens, vulgò *Florey*: & plurima alia ejus nominis loca in Gallia, à floribus (ut videtur) potiusquàm à Floro aliquo conditore vel domino dicta.

Ceterùm uti Floriacum *S. Benedictum super Ligerim* Nostri vocavere; sic *in territorio Trecassino quoddam habetur prædium juris ejusdem Patris super Sequanam fluvium, ob oratorium in eius honore ibi constructum, S. Benedictus super Sequanam nuncupatum*: ut in libro IV. de Miraculis S. Benedicti reperio.

FONS BLIAVDI.

Fons Bliaudi, *Fontaine-bleau*, in silva Bie-

ria pagoque VVastinensi villa Regia nobilissima atque cultissima est: quæ à nomine vici & à fonte ibi oriente appellationem traxit. Locus (si qua Massono fides) *castrum de Blandiaco* in tabulis Ecclesiæ Senonicæ cui subest vocatur. Guido Senonensis Archiepiscopus in litteris datis anno MCXCI. multique alii *Fontem Blandi* appellant. In veteribus Regum nostrorum litteris nunc *Fons Bleaudi*, nunc *Fons Bliaudi*, nonnumquam & *Fons Bluandi* nuncupatur, & ut jam diximus, *Fons Blandi*, nomine loci variante: ex quo fecere Nostri *Fontaine-bleau*. Errat ergo Henricus Stephanus, qui in epistola ad Nannium *pagum Callirhoen* vocat: errat & Philander in Vitruvium, qui dubitat an *Fontem Blerinum* vocet; an potiùs *Fontembellum aut Callirhoen*. Nec meliùs Thuanus & Ramus *Fontem Bellaqueum*, alii *Fontembellaquensem*, alii, in his Genebrardus, *Fontenablaum* appellavere; Possevinus *Fontembellum*, vel *Bellaum*; Foesius *Regiam Fontanobellam*.

Hoc Palatium magnificentissimum, & Regibus nostris dignissimum, situm est in *silva Bieria, la forest de Biere*, quæ à Palatio vulgò cognominatur silva Fontis Bliaudi, *la forest de Fontainebleau*. *Silva Bieria* ante annos DCXXX. meminit Helgaldus in Vita Rotberti Francorum Regis: de *Fonte Bliaudi* quæ mentionem fecerint, litteras Philippi Augusti principatu vetustiores legere non memini.

FONS EBRALDI.

Illustre est Monasterium, à loco dictum *Fons Ebraldi*, in Pictonibus Diœcesique Pictavensi, anno MCVI. conditum à Roberto de Arbrisello in confinio Andium, Turonum & Pictonum. Petrus Abbas Cluniacensis in epistola XVII. libri II. Epist. *Fontem Ebraudi* vocat. Hoc Monasterium vulgò dicitur *Font-Evraud*, in quibusdam tabulis & libris corruptè *Frontevaux*: caputque est Ordinis misti, in quo Abbatissa Fontebraldensis non solùm Virginibus Deo devotis, sed etiam Monachis suis imperat, etiam Presbyteris, etiam Theologis.

FONSROGI.

In pago Autissiodorensi, in loco qui Fonsrogi vocatur, (*Fontrouge*) Monasterium à Romano quodam Monacho ædificatum esse dicitur in Vita S. Mauri, sed corruptissima ac nullius auctoritatis.

FONTANÆ.

Guillelmus Abbas Monasterii S. Theoderici, urbi Remis proximi, in libri I. de Vita Bernardi, cujus æqualis fuit, capite I. *Bernardus* (inquit) *Burgundia partibus Fontanis opido patris sui oriundus fuit. Pater ejus Tecelinus Miles. Fontana* Bernardi natalibus celebres, vulgò dicuntur *Fontaines*. Vicus nunc est ad Albæ ripam positus inter Claram Vallem & Barrum-Albense, sed Barro quàm Claravalli multo propior.

Est & *opidum* nomine *Fontana* in finibus Tungrorum seu Leodicensium, cujus meminit Gaufridus Monachus Claravallensis in libro III. de Vita B. Bernardi. Natus erat in opido isto Fontanis Philippus, qui librum de Miracolis S. Bernardi composuit, ob id *Philippus Leodicensis* dictus.

FONTANELLA.

Vvandregisilus cognomine Vvando, natus in pago Verodunensi, regnante apud Francos Dagoberto majore, exactionem tributorum exercuit: ac demum fontem uberriorum præfluentem Fontanellam dictum, qui locus in eremo Gemeticensi agroque Rotomagensi fisci erat, Regio Chlodovei junioris dono consecutus est: ubi Monasterium & quatuor Basilicas ædificavit: quemadmodum in Rerum Francicarum libro XIX. scripsimus. Vulgò Monasterium à loco Fontanella *Fontenelle*; a Vvandregisilo conditore & Abbate primo Monasterium S. Vvandregisili, *Saint Vandrille* appellatur. In Chronico Fontanellensi, quod Lucas Acherius V. C. edidit, dicitur Fontanella à Septemtrione, ab Occasu & Meridie montes habere frugiferos vinique feracissimos, ac densas silvas; ab Oriente fontem uberrimum, loco nomen dantem, qui passus MCCC. emensus, decurrat in Sequanam; fluvium item mirabilem, qui in Aquilonali Cœnobii plaga oriatur, atque ad meridiem in Sequanam effluat: inter hæc duo flumina prata Monachorum amœna esse ac irrigua. Maximos fluviorum Sequana & piscosos inprimis abesse dicitur à Cœnobio passus octingentos; Rotomagus millia ferè XVIII. circa quod pro vepribus & spinis ac paludibus nunc pometa, & hortos amœnos, irrigoos, ac virentes, & valles nemorosas cernere liceat. Est & Fontanella altera in Hainoo, Monasterio puellarum celebris, *l'Abbaye de Fontenelle en Hainaut*: quo in Monasterio Johanna Philippi VI. Francorum Regis soror, Imperatoris Ludovici Baioarii & Edvvardi ejus nominis tertii Anglorum Regis socrus, amisso viro suo Vvillelmo Bono, Comite Hainoensium, Hollandensium & Zelandensium sacrum velamen assumsit, ibique octogenariâ major obiit atque sepulta est. In Vita S. Vvandregisili omnium veterrima quam legi, dicitur Vvandregisilus *in eremo Gemetico ad Fontem uberrimum* Fontanellam Monasterium exstruxisse. Certè hodieque à Gemetico Monasterio abest Cœnobium Fontanella leugas circiter duas, seu VI. passuum millia. Fontanella porrò dictus est locus cum Monasterio, quasi parva fontana, hoc est parvus fons, fonticulus: dictus inquam est Fontanella seu fonticulus per antiphrasin ut puto: cùm fontem uberrimum maximumque præfluentem habeat in saltu eremoque Gemeticensi.

FONTANETUM.

Nithardus in libro II. *locum Fontanetum*; Hincmarus Remensis Archiepiscopus in epistola ad Ludovicum Francorum Regem *Fontanidum*; Annales Fuldenses *villam Fontinatam in regione Altedronense* nuncupant, id est in pago Autissiodorensi: *locum Fontanidum* Annales Bertiniani; Annales Mettenses

villam Fontaniacum in regione Alcedronense; Adelerius & Vita S. Genulfi optimè *Fontanetum*. Hic est locus, in quo Lotharius cum Ludovico & Carolo fratribus de Regno pugnavit, & victus est acie anno DCCCXLI. Vulgo *Fontenay* appellant. *Fontanidum* dictum pro *Fontanetum*, ut *Alnidum* pro *Alnetum*, *Fagidum* pro *Fagetum*, *Fraxinidum* pro *Fraxinetum*, *Castanidum* pro *Castanetum*, *Casnidum* pro *Casnetum* à casnis vel quercubus.

Est & Fontanetum vel Fontaniacum in Pictonibus, in rebus Ludovici IX. Francorum Regis *castrum Fontenaium* à Guillelmo Nangiacensi dictum, qui & *Frontenaium castrum fortissimum, duobus paribus murorum muratum, fortissimisque turribus & grossis firmatum in Pictavia* memorat: quorum castrorum alterum Malliaco proximum vocatur *Fontenay*, alterum non procul à Niortio dicitur *Frontenay*, nunc vici magis nomine quàm castri dignum, postquàm à Ludovico IX. destructum est funditus & eversum anno MCCXLII.

FORMISELA.

Formisela locus fuit in Morinis seu in Diœcesi Taruennensi, Collegio Canonicorum insignis. Vulgò *Vormeseele* vocitant. Quippe Germani f in u, & u in f promiscuè commutant, & alterum pro altero efferunt quum loquuntur.

FORUM DOMITII.

Apud Æthicum in itinere ab Atelato Narbonem, quod est millium passuum centum, occurrit Forum Domiti, inter Sextationem & Ceseronem, à Sextatione xv. à Cesetone sive Araura XVIII. millibus distans. In Itinerario Burdigalensi *Mutatio Forum Domiti* similiter Narbone Arelatum petentibus obvia est, inter mansionem Cessaronem & civitatem Nemausum: in tabula Peutingeriana quoque *Forum Domitii* est inter Cesseronem & Sextationem, dictum ut puto à Cn. Domitio Ahenobarbo, abavo Domitii Neronis Aug. qui in Consulatu Allobrogibus Aruernisque superatis, elephanto per provinciam vectus est. Sextatio autem, *Soltantio* in Itinerario Hierosolymitano, vulgò dicitur *Sonstantion*, vicus Montipessulano proximus, & ruinosus: Araura sive Cesero in agro Agathensi, à Tiberio Martyre, qui cum Modesto & Florentia Diocletiani & Maximiani Principatu cæsus est, nomen accepit, & ejusdem Monasterio insignis fuit, à quo & locus dicitur hodieque S. Tiberii, *S. Tuberi*, ac corruptè omissâ primâ litterâ nominis *Saint Uberi* ad fluvium Araurim inter quæ duo loca est Frontiniacum *Frontignan*, vino suo illustre, ad stagnum maritimum: quod *Forum Domitii* esse non dubito, *Frontignan* truncato nomine appellatum quasi *Forum Domitianum*. Frontiniacum autem in priscis tabulis dictum reperio *Frontignan*; ut Liciniacum in Pictonibus castrum *Lezignan*.

FORVM IVLII.

Col. Iulia Octavianorum, id est Colonia Iulia Octav. in nummo Augusti, *Col. For. Iul.* in nummo Domitiani, id est Colonia forum Iulii; Mellæ & Plinio in Narbonensi provincia *Forum Iulii Octavianorum colonia* vocatur. Addit Plinius, *quæ Pacensis appellatur & Classica: amnis in ea Argenteus*. Certè in nummo Neronis dicitur *Col. Pacens. Class.* hoc est, Colonia Pacensis Classica. Et Pacensis quidem à pace dicta est; Classica autem à classe Augusti Cæsaris, cujus navale fuerat. Vnde Strabo *navale Augusti Forum Iulium* vocat, τὸ ναύσταθμον τοῦ Καίσαρος Σεβαστοῦ ὃ καλοῦσι φόρον Ἰούλιον inter Olbiam & Antipolim. *Nam rostratas naves Augustus in oppidum Forojuliense miserat valido cum remige* ad Galliæ litus tuendum, uti ait Tacitus in libro Ann. III. qui & nunc *Forum Iulii*, nunc *Forojuliensem coloniam claustraque maris*, nunc *veterem & illustrem Forojuliensium coloniam*, interdum & *Forum Iulium*, *Gallia Narbonensis coloniam* nuncupat; & Cnæi Iulii Agricolæ viri Consularis, soceri sui, ac Valerii Paullini, Vespasiani Aug. Procuratoris ac Ducis patriam fuisse tradit. A Ptolemæo, sicut à Strabone & Tacito dicitur *Forum Iulium Colonia*, Φόρος Ἰούλιος Κολωνία. Plancus apud Ciceronem in libri x. epistola XVII. *Forum Iulii à Foro Voconii quatuor & viginti millia passuum abesse* scribit. At ex tabula Peutingeriana Forum Iuli à Foro Voconi XVII. *tantùm millibus* p. distat; XII. tantùm ex Æthici uno codice vel exemplari; ex altero tamen emendatiore XXIV. quem locum *Forum Voconium* Lepidus in epistola ad Ciceronem vocat. Idem Æthicus inter Leronem & Lerinum insulas & sinum Samblacitanum plagiam (*Golfe de Grimaut*) *Forum Iulii portum* ponit, ab insulis millibus XXVII. à sinu XXV. distantem; necnon inter Forum Voconi & Antipolim, ab Antipoli XXX. millibus, aliàs XXII. In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ *civitas Forojuliensium*, & *civitas Forojuliensis* IV. ut & nunc locum obtinet inter provinciæ Narbonensis II. seu Aquensis civitates VII. in nonnullis *civitas Foroiulensium* corruptè dicta. Recentiores Notitiæ inter Episcopos *Aquensi Burgundiæ Archiepiscopo* suffragantes *Forojuliensem* tertio loco numerant. *Freius* vulgò nuncupatur: in quibusdam tabulis & libris *Freiuls* scriptum reperitur. *Feriuls* Scaliger mendosè appellat; Hispani & Itali *Freio*.

Fluvius Argenteus hanc urbem alluit, vulgò Provincialibus *Argence* dictus, aliàs *Argens*, qui à colore aquarum suarum argenteo sive albo nomen videtur accepisse: uti eamdem ob causam nonnulli in Gallia amnes dicti sunt *Albæ*. Hunc amnem Lepidus in epistola ad Ciceronem *flumen Argenteum* nuncupat, datâ *ex Ponte-Argenteo*: qui locus ita appellatus est à ponte amni Argenteo imposito. Arenæ Argentei fluvii Forojuliensem portum illũ tam eximium olim, & Augusti classis ac rostratarum navium receptorem, implevere ac obstruxere: ut arenæ Rhodani oram Gothiæ importuosam reddidere: ac post Ludovici IX. Fr. R. principatum abhinc annos CCCC. ab Aquis Mortuis portu antè celeberrimo recessit mare III. aut IV. millibus passuum.

Forum Iulii videtur fuisse caput *Suelterorum* vel *Selterorum*, de quibus nos alibi.

Ceterùm Pincianus & Iof. Scaliger, & Lipfius, ac Sirmundus, aliique *Octavanos* pro *Octavianis* fcribi volunt apud Mellam & Plinium., & Forum Iulii *Octavanorum Coloniam* nuncupant : quafi à militibus Veteranis VIII. legionis ibi collocatis, non autem ab Octavio Augufto coloniæ auctore, qui eam urbem pro navali habuit & claffe valida munivit, hoc nomen habeat. At in veteribus infcriptionibus Primani, Secundani, Tertiani, Quartani, Quintani, Sextani, Septimani vel Septumani, Nonani, Decimani vel Decumani vocantur milites I, II, III, IV. V. VI. Septimæ, Nonæ, & Decimæ legionum ; Octavæ autem legionis milites *Octaviani*, non *Octavani*, ut videtur exigere lex analogiæ. Itaque etfi ab Octavæ legionis veteranis & emeritis Forojulienfis Colonia cognomen fufceperit, quod non puto: tamen *Octavianos* apud Mellam & Plinium retineri oportet, non in *Octavanos* mutari.

Amphitheatrum Forojulienfe Provinciales numerant inter Romana opera & antiquitates fuæ Provinciæ : ut Viam Aureliam, *le Chemin Aurelien*; Amphitheatri Arelatenfis reliquias; arcus triumphales cùm apud Araufionem, tum circa vicum S. Remigii ; (*San Remo*) tres turres in Aquifextienfi Palatio adhuc fuperftites.

FORVM SEGVSIANORVM ET FORENSIS PAGVS.

Segufiani liberi, in quorum agro colonia Lugdunum ponitur à Plinio in Lugdunenfi Gallia, duas ad Ligerim flumen urbes habent, Rodumnam & Forum Segufianorum. Ambæ à Ptolemæo memorantur in Gallia Lugdunenfi, Σεγυσιανῶν Ῥοδέμνα, καὶ Φόρος Σεγυσιανῶν: *Segufianorum urbes Rodumna, & Forum Segufianorum.* Vtraque memoratur & in tabula Theodofiana five Peutingeriana, fed altera *Roidomna* pro Rodomna, altera *Furofegustanarum* pro Forofegufianorum corruptè vocatur & fcribitur his verbis : *Roidomna*, *Medıolano*, *Furofegustanarum.* Et *Rodumna* quidem vel Rodomna vulgò *Rouane* aut *Roane* appellatur, à nonnullis cum adfpiratione *Rohanne*, heic ubi Liger navigia tolerare incipit. Forum autem Segufianorum Noftri *Feur* nuncupant, o in eu mutato de more, nonnumquam & *Furs*: quod à Romanis ita dictum videtur, quoniam eò Segufiani convenirent ibique difceptarent. Idem enim eft Forum Segufianorum, quod Conventus Segufianorum. *Forum Segufianorum* in nummo Galbæ reperitur : & vetus lapis cujus infcriptionem Maffonus refert, fabcorum tignariorum Forofeguf. confiftentium meminit. *Fabri Tignuar. Qui For. Seguf. confiftunt.*

A Foro Segufianorum nomen accepit *pagus Forenfis*, in noftris hiftoriis veteribufque monimentis fæpe memoratus, Comitibus quondam fuis illuftris, à quibufdam recentiffimis fcriptoribus *pagus Forofegufianus* nova & nimis angufta appellatione defignatus. Noftri eum pagum *le Foreſt* nuncupant, tari à filuis quas Germanico nomine Foreftes dicimus, cognominatum effe. Nam filuis abundat & montibus. At eo ex nomine eradenda eft t littera, quæ in *Forenfis* minimè reperitur, & fcribendum *le Forés*, aut *le Forais.* Certè & pagi Forenfis incolæ five Forenfes vulgò *Forefiens* vocitantur fine littera t. : cùm ex nomine *Foreſt Foreftiens* componi oporteret.

Pagus Forenfis in fuperiorem inferioremque dividitur. Pagus Forenfis fuperior, *le haut Fores*, inter Aruernam Lemanem) *la Limagne*) & fluvium Ligerim jacet : fi tamen jacere dici poteft, qui montibus Cebennis & filuis totus affurgit. In eo funt caftella & opida, *S. Bonniti*, *S. Ragneberti* ad Ligerim, (*S. Rambert*) *Mons Pruſo*, vel *Mons Brufonis*, caput regionis, in litteris Comitum Forenfium ante annos CCCCLX. memoratus, (*Montbriffon*) Mons Maurilionis, (*Montmorillon*) & Rodumna. Pagus Forenfis inferior, vulgò *le Fores* abfolutè dictus, trans Ligerim jacet, ubi funt opidum S. Stephani ; S. Anemundi vel Chanemundi caftrum, *S. Chaumont* corruptè dictum vulgò, pro *S. Chamond* ; Cafulæ aut Cafellæ *Chafelles*; opidum S. Valdomeris *S. Galmier*; Forum Segufianorum.

FRACTA VALLIS CARNUTUM.

Inter Caftrum-Duni & Vindocinum municipium eft in Carnutibus non obfcurum, ad ripas Liderici vel Ledi pofitum, *Fracta Vallis* à te cognominatum : quod vulgò Noftri *Fretteval* vocitant a in e converfo. Fractam Vallem veteres Regum Francorum & Principum litteræ paffim cõmemorant. Litteris Goffridi Andecavorum Comitis anno MI. datis teftis præter ceteros Proceres fubfcripfit *Nivelo de Fracta valle.*

FRANCIA EJUSQVE NOMINIS VARIÆ SIGNIFICATIONES.

Franci, omnium Germaniæ gentium clariffimi, primas trans Rhenum flumen fedes habuerunt. Eorum regio *Francia* nomine nationis appellata, nonnumquam communi vocabulo *Germania*, *Sicambria* quoque, atque *Barbaria.* Nam Romani exemplo Græcorum populos omnes liberos, aut faltem ditioni fuæ non fubjectos *Barbaros* nuncupabant. Hæc regio ab Oriente Toringiam & Saxoniam habebat, ab Occidente Rhenum & Oceanum, à Septemtrione item Oceanum Germanicum vel Septemtrionalem, à Meridie Alamanniam & Sueviam, five amnem Lonam. Cluverius Franciam ab Ortu Solis Albi & Sala terminari jubet, & Albi eam à Saxonia, Salâ à Toringia dividit, corruptis Claudiani de Rheno verbis deceptus, quæ talia funt.

Vt jam trans fluvium, non indignante Cayco,
Pafcat Belga pecus, mediumque ingreffa per Albim
Gallica Francorum montes armenta pererrent.

Quæ in libro II. Rerum Francicarum ita emendanda effe docui,

mediumque ingreffa per alueum.

Non igitur Albis, qui amnis CCCC. millia paffuum abeft à Rheno, fed Vifurgis Franciam à Saxonia dividebat. Hieronymus in Vita Hilarionis fcribit, *inter Saxones & Alamannos*

regionem

regionem non tam latam quàm validam, apud historicos Germaniam, nunc vero Franciam vocari, propterea quod ab Oriente Saxonià, à Meridie Alamannià terminabatur. Ex Franciæ populis Rhenum accolebant Attuarii, Bructeri & Chamavi ad ostium fluminis positi, ac Salii: Oceani litora tenebant Frisii, & Cauci, *Cayci* Poëtis dicti. Interiora terrarum habitabant Amsivarii, Catti, aliique, omnes in unum Franci vocati, & nonnumquam Sicambri, quòd agrum veterum Sicambrorum possiderent: ut in Præfatione Rerum Francicarum scripsi. Quare in tabula Theodosiana hæc de Francia Transrhenana ad ripam Rheni prope litus Oceani repetiuntur. *Chauci, Ampsivarii, Cherusci, Chamavi, qui & Franci, Bructeri*: quos inter & Chamavos majoribus litteris positum regionis nomen, *Francia*. Hæc est *Francia*, cujus Eumenius in Panegyricis suis, Ausonius in Mosella, Ammianus Marcellinus, Tabula Theodosiana sive Peutingeriana, Sulpicius Alexander apud Gregorium nostrum, Claudianus, Hieronymus, aliique meminerunt. Prosper in Chronico qualis à Pithœo editus est, quum *Faramundum, Clodiam & Meroveum regnasse in Francia* tradit, de Transrhenana quoque seu vetere Francia locutus videri potest, cùm Faramundus nihil terrarum in Gallia, Chlodio & Meroveus pleraque trans Rhenum, pauca cis flumen in Galliis obtinuerint.

Belgicam, Lugdunensem vel Celticam, & Aquitaniam, tres Galliarum provincias cùm Franci occupavissent, bifariam eas divisere, & partem quæ ad orientem Solem spectat, & Rheno ac Mosa atque Scalde continetur, *Austriam*; partem quæ ad occasum Solis vergit, & à Mosa ad Ligerim pertinet, *Neustriam* appellaverunt. *Burgundia* & *Aquitania* sua nomina servata. *Septimania* quoque vel *Gothia*, atque *Provincia*, postquàm utraque regio Regno Francorum accessit, vetera vocabula sunt relicta: ut Aimoinus in Præfatione Historiæ Francicæ capite IV. ante annos DCL. Hugo Floriacensis Monachus in libro III. Historiæ Ecclesiasticæ, Sigebertus in Vita Sigiberti junioris Austrasiorum Regis, aliique scribunt. Quæ etsi ab auctoribus paullo recentioribus dicta sunt, tamen vera nihilominùs esse ex eo apparet, quòd Gregorius Turonicus Episcopus, suppar Historicus, & Gesta Francorum *Austrasios* non semel commemorant; Fredegarius *Neustrasios* & *Austrasios*. Quare licèt de hac divisione à Francis facta locuti non sunt, eam tamen haud dubiè notissimam habuerunt, cùm vocabulis inde ortis utantur. Austria & Neustria communi nomine sæpe *Francia* appellatæ cùm junctim, tum separatim, propterea quòd Franci has in Gallia sedes primas obtinuerant, & ante Aquitaniam ac Burgundiam occupaverant. Certè ita à Nicetio Episcopo Trevirorum, ita à Gregorio, à Fortunato aliisque ambæ appellantur. Nicetius in epistola ad dominam Chlodosuindam Reginam, priorem Alboini Regis Langobardorum uxorem, Chlotharii majoris Francorum Regis filiam, Chlodovei neptem ita scribit. *Audisti ab avia tua, domina bonæ memoriæ Rodhildi, qualiter in Franciam venerit; quomodo dominum Chlodoveum ad legem Catholicam adduxerit.* Gregorius in libro de Gloria Confessorum *Franciam* quoque commemorat. *Tempore* (inquit) *Theudechilde Reginæ Nanninus* (fortè *Nannienus*, aut *Nantinus*) *quidam Tribunus ex Arverno, de Francia post reddita Reginæ tributa revertens, Autisiodorensem urbem adiit.* Theodechildis autem Regina, quæcumque illa fuit, tum habitabat in urbe Senonum, apud quam Monasterium Apostolorum exstruxit, & ubi sepulta est: & Agedincum Senonum ac Autisiodorum Neustriæ sive Franciæ urbes erant; Arverni Aquitaniæ, à Francia nomine finibusque distinctæ. Tribunus ergo ille fisci, profectus ex urbe Aquitaniæ Arvernis, venit in Franciam ad Theodechildem Reginam, Agedinci Senonum habitantem, & redditis ei tributis, Augustonemetum Arvernorum repetens, per urbem Franciæ Autissiodurum iter fecit. Idem Gregorius in libro I. Miraculorum S. Martini *Franciæ* iterum meminit his verbis. *Quidam Aquilinus nomine dum venationem cum patre suo in silvis Franciæ exerceret, pavorem pessimum Inimico insidiante incurrit.* Neustria igitur & Austria à Francis victoribus dictæ sunt *Francia*: ut in eadem Gallia Novempopulana à Vasconibus nuncupata *Vasconia* est, à Britannis dominis *Britannia minor* nomen accepit, à Nortmannis *Nortmannia*, à Burgundionibus vel Burgundiis *Burgundia*, à Gothis *Gothia*. Fortunatus in libri de Vita Radegundis capite XV. Neustriam, vel certè Austriam similiter *Franciam* nuncupavit, & quemadmodum Gregorius noster, à *Pictavis*, id est ab Aquitania, cujus inter urbes Pictavi eminent, eam distinxit. *Matrona Gislahadi Proceris nomine Bella rogavit, se de Francia Pictavos duci.* In versibus tumulo Chlotharii, filii Guntchramni Regis inscriptis *Francica Regna* vocat Fortunatus Regnum Francorum ad Guntchramnum pertinens. Gregorii Papæ I. in epistola XXXI. libri IV. verba talia sunt. *Plaga gravior fuit adventus Agilulfi, ita ut cernerem Romanos more canum in collis funibus ligatos, qui ad Franciam ducebantur venales.* Sed nomine *Franciæ* heic non Austria, aut Neustria, aut ambæ simul provinciæ tantummodò designantur, at totum Francorum Regnum, sive omnis Gallia Francicæ ditioni subjecta; ut in Pactione Guntchramni & Childeberti Regum apud Gregorium, in libri IX. Historiæ Francicæ capite XX. quum *Gailesuinda in Franciam veniens V. civitates tam in dote quàm in morganegiba adquisivisse* dicitur.

Heic notare cōvenit, licet Austrasii & Neustrasii ex æquo Franci essent atque vocarentur, Austria & Neustria ex æquo Francia esset atque vocari soleret; tamen in Gestis Regum Francorum & in Appendice Chronici Fredegarii Neustrasios sæpissimè *Francos* appellari, & ab *Austrasiis* eo nomine distingui: quasi Francorum appellatio Neustrasiis magis quàm Austrasiis conveniret. Gesta Francorum à capite XXXVI. usque ad quinquagesimum tertium ac ultimum passim Francorum nomen Neustrasiis attribuunt, Chlothario juniori, Chlodoveo minori, ejusque filiis Chlothario ac Theodorico subjectis. In capite XXXVI. *Cùm vidis-*

ses (Fredegundis) *quòd nimius esses exercitus Austrasiorum, consilium dedit Francis qui cum ea erant.* Item: *Cum custodes hostium Austrasiorum ramos silvarum, quasi in montibus, in agmine Francorum cernerent.* Ibidem: *Irruerunt Franci cum strepitu tubarum super Austrasios & Burgundiones dormientes.* In capite XL. *Burgundiones & Austrasii cum Francis pace facta, Chlotharium Regem in totis III. Regnis in Monarcham super se stabilierunt:* id est in Neustria seu Francia, in Austria, atque Burgundia. In capite XLIII. *Chlodoveum filium eius* (Dagoberti) *Franci super se Regem statuunt:* cujus frater Sigibertus jam in Austria regnabat. In capite XLV. *Theudericus Rex elevatus est Francorum; Childericus frater ejus in Austria Regnum suscipere perrexit.* Plura transscribere opus non est. Tantùm observo in XVIII. Gestorum capitibus Neustrasiis tricies aut ampliùs *Francorum* nomen dari, Austrasiis vix VII. nunirum in capite XXXVIII. *Cumque sacramenta ab ipsis Francorum sublimibus accepisset in Basilica S. Gereonis Mart.* id est Austrasiorum in urbe Colonia habitantium. In capite XLI. *Austrasii Franci superiores Dagobertum super se Regem statuunt. Austrasios Francos superiores* heic & in capite XXXVI. vocant Gesta Francorum, quos in capite XXVII. *superiores Francos in Auster.* Ibidem, *Dominus Chlotharius Rex venit, & ob hoc lætantur Franci*, videlicet Austrasii, ob auxilium Daguberto Regi suo latum. In capite XLIII. *Franci itaque commoti Grimoaldo insidias preparant, eumque eximentes, ad condemnandum Regi Francorum Chlodoveo deferunt.* In capite LI. *Franci denuo in Cotia silva in Francos invicem inruunt*, id est Neustrasii in Austrasios. In Appendice Chronici Fredegarii eadem ferè, quæ in Gestis Francorum leguntur, & eisdem sæpe verbis, & ibi *Francorum* nomine multo sæpius Neustrasii quàm Austrasii designantur. Quod ideo observo, ut omnes intelligant jam ante annos mille *Franciæ* appellationem Neustriæ magis quàm Austriæ adhærere cœpisse. In libro IIII. de Chronographia, quem ante annos CCCC. scriptum legi, *Neustriam Franciam inferiorem*, *Austriam* alio nomine *superiorem Franciam* dictam esse reperio.

Circa principatum Caroli Magni cùm Neustria quæ à Mosa ad Ligerim hactenus pertinuerat imminuta, & Sequanâ ac Ligeri clausa esset; regio inter Sequanam & Mosam jacens, quæ Neustriæ portio exstiterat, *Francia* dici occœpit. Carolus Magnus in litteris de divisione Regni sui inter III. filios, quum *Franciam & Burgundia* atque *Alamanniæ* partem, *Austriam* & *Neustriam* præter cetera Karolo filio suo se concessisse ait, nomine *Franciæ* à *Neustria Austriaque* distinctæ hanc (ni fallor) veteris Neustriæ portionem designavit. Eamdem Ludovicus Pius Aug. ejus filius, in Divisione Regni inter filios, *mediam Franciam* videtur vocavisse, quòd media jaceret inter veteris ac propriè dictæ Franciæ ambas provincias, Neustriam jam imminutam, & Austriam: ubi ita loquitur. *Ad Alamanniam totam Burgundiam, totam Provinciam, & totam Gothiam: & de ista media Francia VVarensis, Vongensis, Castrensis, Portiano, Remensis, Laudunensis.* Pagi autem Varensis, Vungensis, Castrensis, Portianus, Remensis, & Laudunensis hodieque sunt inter Sequanam & Mosam; ut & pagi Catalaunicus, Meltianus seu Meldicus, Ambianensis, & Pontivus, de quibus eadem divisio sic refert. *Ad Aquitaniam totam inter Ligerim & Sequanam, & ultra Sequanam pagi* XXVIII. *id est Catalonis, Meltianum, Ambiensis, & Pontium usque in mare.* Heic *inter Ligerim & Sequanam* est Neustria, quæ jam erat imminuta; *ultra Sequanam* media Francia, pars veteris Neustriæ. Annales Bertiniani in rebus anni DCCCXXC. tradunt, Ludovici Balbi filios Regnum paternum inter se divisisse, & Ludovico *quod de Francia* supererat ac *Niustriam*, id est Neustriam; Carolomanno *Burgundiam & Aquitaniam* cessisse. Tum autem Ludovicus Rex Germaniæ totum Regnum Lotharii, quod antea Austria nuncupabatur, obtinebat: cùm alteram Regni ejus partem inter hereditarias provincias haberet; alteram dimidiam portionem à Ludovici Balbi filiis priore anno oblatam accepisset. Quare nomine *Franciæ* à *Neustria* distinctæ nihil aliud in istis Annalibus designari potest, quàm tota regio à Sequana ad Mosam pertinens, quæ antequàm Neustria imminueretur, pars ejus fuerat. Abbo quoque in libro II. de obsidione Luteciæ *Franciam*, *Neustriam*, & *Burgundiam* tres Regni Francorum provincias, aut (ut ejus verbis utar) *ternum Regnum* appellat, & bis *Franciam* à *Neustria* distinguit.

Francia lætatur, quamvis is Neustricus esset.

Hæc autem apud Abbonem *Francia*, à Neustria distincta, alia esse non potest quàm regio Mosam inter & Sequanam, Neustriæ veteris portio, Regibus Francorum Occidentalium parens unà cum Neustria imminuta, & cum Burgundia atque Aquitania. Quotiescumque igitur *Francia* à *Neustria Austriaque* distinguitur apud nostrarum rerum scriptores, ab eis designatur pars priscæ Neustriæ jam imminutæ, à Sequana ad Mosam pertinens: ubi hodieque est *Insula Francia*, *l'Isle de France*, & regiuncula circa Monasterium S. Dionysii & Argentoilum *Francia* nuncupata, *la France*, veteris totius provinciæ nominis certissimum argumentum.

Post mortem Ludovici Pii Aug. anno DCCCXLIII tres ejus filii, Lotharius, Ludovicus & Carolus Regnum paternum inter se divisere. Et Carolo quidem Occidentalia Regna cesserunt, hoc est vetus Neustria seu Occidentalis Francia, à Mosa ad Ligerim & Oceanum Britannicum, cum Aquitania tota, Septimania, & parte Burgundiæ; Ludovicus Orientalia Regna obtinuit, nimirum totam usque ad Rhenum Germaniam, Norico seu Baiuariæ suæ adjungendam, & citra Rhenum Nemetas, Vangionas, ac Moguntiacum urbes cum suo quamque pago propter vini copiam: Lotharius qui major natu ac Imperator erat, & Regnum Langobardorum atq; Romam jam tenebat, medium inter utrumque Regnum sortitus est, partem Burgundiæ, atque Provinciam. Provinciæ quas accepit, ab Oriente Rheno & Alpibus, ab Occidente Scaldi & Mosa, Arari & Rhodano, à Meridie mari Gallico terminabantur.

Tum Austriæ & Neustriæ nomina paullatim aboleri cœpere, & in usu esse desiere. Carolus cognomine Calvus ejusque successores *Reges Francorum Occidentalium* dicti; eorum Regnum, *Francia Occidentalis*; eorum ditioni subjecti, *Franci Occidentales*: Ludovicus ejusque successores, etiam post occupatũ Lotharii Regnum, *Reges Francorum Orientalium* nuncupati; eorum regio, *Francia Orientalis*; incolæ, *Franci Orientales*, multo latiùs *Francia Orientalis* quàm veteris *Austria*; & *Frãcia Occidentalis* quàm priscæ *Neustria* appellatione diffusâ. In pacto quod anno DCCCCXXI. Carolus & Heinricus Reges iniere, *Rex Francorum Occidentalium Karolus*, *Rex Francorum Orientalium Heinricus*, & à Carolo ipso *Rex Orientalis* vocatur. Vviticindus quoque in libro I. Annalium eumdẽ Carolum *Regem Occidentalium Francorum* appellat, & *Carolos*, seu Francos *Galliam habitantes* à *Francis Orientalibus* Germaniæ incolis distinguit; & Regnum Francorum Occidentalium *regionem Caroli* nuncupat, id est Regnum Caroli Calvi, Caroli Magni nepotis: à quo Carolo Magno Franci Occidui, etiam post translatum ad Hugonis familiam Regnum *Caroli*, *Carlingi* vel *Carlovingi*, ac *Carolini Franci* sunt dicti, quòd Caroli Magni posteris parerent. Certè Cosmas Pragensis, qui de Vita Adalberti Pragensis Episcopi ante annos DXXX. scripsit, tradit Ottonem juniorem cum maximo exercitu *congressum cum Carolinis Francis*; id est cum Lothario Rege Francorum Occidentalium; & Hermannus Contractus in anno MXXXVII. Odonem Comitem Campaniæ vocat *Ottonem Principem Carlingorum*, hoc est unum è Principibus vel Optimatibus Francorum Occiduorum. Carlingos istos Germanicè *Kerlingen* dictos esse ait Sigfridus in Chronico. Idem Vviticindus *ultimum Carolorum apud Orientales Francos imperantium Lothovvicum Arnulfi filium* nuncupat, id est ultimum posterorum Caroli Magni. Liutprandus in libri I. capite VI. Franciam Occidentalem semel atque iterum vocat *Franciam Romanam*, & absolutè *Franciam*; Vvippo in Vita Chunradi Aug. *Franciam Latinam*, de Ernesto ad Odonem Comitem confugiente loquens. Bruno quoque de bello Saxonico, Philippùm ejus nominis primum, Francorum Occidentalium Regem, *Latinæ Franciæ* Regem appellavit, id est Franciæ Romanæ seu Gallicæ, linguâ Romanâ seu Latinâ corruptâ vulgarive, nimirum Gallicâ utentis. *Linguam* autem *Romanam* Nithardus opponit *linguæ Teudiscæ*, vel ut Frodoardus loquitur *Teotiscæ linguæ*: & *linguam Romanam* Francis Galliam incolentibus tribuit; *linguam Teudiscam*, id est *Teutonicam* Germanicamve Transrhenanis: & in Vita S. Bernardi Franci nostri sive Occidentales *populus linguæ Romanæ* appellantur. In Chronico Laureshamensi eadem ratione *Gallicana Francia* dicitur nostra, & *Rutpertus Rex Gallicanæ Franciæ*, Heinrico Saxone apud Ortivos Francos Germanosque regnante, hoc est Rotbertus Regis Caroli æmulus, pater Hugonis Magni, avus Hugonis Regis. Appendix Reginonis Regnum Occidentalium Francorum in anno DCCCCXXI. *Franciam superiorem*, in anno DCCCCXXXIX. *Galliam Romanam* vocat, id est Galuvaliam seu Galliam linguâ Romanâ seu Gallicâ corruptâ utentem; cùm Franci Ortivi intra Gallias plerique Germanicè loquerentur. Hermannus Contractus in annò MXXXIII. *Occidentalem Franciam* commemorat, quam in anno DCCCLXXVII. *Gallias*, & *Franciam* nuncupat: quum *Carolum* qui cognominatus est Calvus, *Galliarum Regem* nominat, ut Annales Fuldenses *Galliæ tyrannum*, Liutprandus *Regem Galliæ*; & *Iohannem Papam in Franciam venisse* ad Ludovicum ejus filium tradit. Carolomannũ Caroli Calvi ex Ludovico filio nepotem *Francorum Occidentalium Regem* vocat Asser Menevensis. Marianus Scotus Franciam Occidentalem *Galliæ* quoque nomine designavit, in rebus anni DCCCCXXXIX. Ludovicum Transmarinum *Regem Galliæ* nuncupando. At Frodoardus more ceterorum scriptorum nostrorum Franciam Occiduam seu nostram semper *Franciam* absolutè vocat, & in anno DCCCCLIV. *Burgundiam* & *Aquitaniam* partes ejus facit; Reges verò Orientalis Franciæ sive Germaniæ Heinricum & Ottonem, *Reges Transrhenenses* appellat, licèt Regnum Lothariense amplum & nobile citra Rhenum obtinerent. Everhelmus in Vitæ Popponis Abbatis Stabulensis capite XV. Conradum *Romanis*, & *Francis Orientalibus* imperavisse prodit, Heinricum ejus nominis primum *Francis Occidentalibus*. *Conradum* (inquit) *atque Heinricum Reges in concordiam revocavit: quorum unus Romanorum, sive Orientalium, alter verò Occidentalium populis Francorum imperavit.* Otto Frisingensis Episcopus in Chronicis Franciam nostram nunc *Occidentale Regnum* & *Occidentalia Regna*, nunc *Occidentalem Franciam* vocat; nonnumquam & *Celticam*, hoc est Galliam, *Regem Celticæ qui Francorum dicitur, Philippum* appellans ejus nominis primum. Idem Ludovicum juniorem, *Lodovicum Francorum Regem* vocat, & *in Occidentali Francia regnavisse* tradit. Fulcherius Carnutensis Francos qui Hierosolymã profecti sunt & ceperunt, *Francos Occidentales* nuncupat. Inter Historicos Carolo Calvo vetustiores Eginhardus in Annalibus Austriam & Neustriam Galliarum provincias modò *Franciam* absolutè, modò *Galliam* appellat, & in anno DCCCXIX. *partes Occiduas: Burgundia & Aquitania* sua nomina relinquit. Auctor etiam libri de Vita Ludovici Pii Aug. in anno DCCCXXIX. *Franciam Germania*, & *Francos Germanis*; in anno DCCCXXXIII. *Franciam* unà cum Burgundia & Aquitania Germaniæ opponit his verbis. *Populi tam Franciæ quàm Burgundiæ, necnon Aquitaniæ, sed & Germaniæ coëuntes, de Imperatoris infortunio querebantur.* Ubi *Francia* dicitur Neustria & Austria; nomine *Germaniæ* omnes Transrhenanæ regiones ditionis Francicæ designantur. Heic notanda sunt verba Sigeberti. *Anno* DCCCXLIV. *Karolus accepit* Occidentalia *Regna, à Britannico Oceano usque ad Mosam fluvium: in qua parte ex tunc & modò nomen* Francia *remansit.* Notanda & verba Stephani Cluniacensis Abbatis in epistola ad Francorum Regem Ludovicum ejus nominis septimum. *Non sola Francia de Regno vestro est, licèt sibi nomen Regium specialius retinuerit. Est & Burgundia vestra. Nihil magis illi quàm isti debetis.* Sed & Vvillelmus Malmesburiensis tradit, *ex Caroli* Martelli *ge-*

mere regnavisse in illa regione quæ nunc propriè Francia dicitur, usque ad Hugonem cognomine Capet. Pars ergo Regni Francorum quæ Carolo Calvo obtigit, abhinc annos DCCCXXVIII. propriè, absolutè, & simpliciter *Francia* dicta est; ejus incolæ simpliciter & absolutè *Franci* nuncupari: & qui in ea regnaverunt non solùm Caroli sed etiam Hugonis posteri, *Reges Francorum* propriè & absolutè appellati. Hoc ipsimet in edictis & legibus, hoc in epistolis ad suos & ad exteros, hoc in nummis titulo sunt usi, ac etiamnum utuntur. Plurimæ supersunt litteræ Episcoporum Romanorum, Patriarcharum, Imperatorum ipsorum, & Regum externorum, aliorumque, in quibus non aliter quàm *Francorum Reges* appellantur, quoniam aliter appellari nec poterant, nec debebant aut solebant. Omitto veteres Historicos nostros, qui Caroli Calvi Hugonisque posteros similiter *Reges Francorum* nuncupare consueverunt: interdum sed rarò *Reges Franciæ*, rarissimè *Reges Galliæ* nuncupant: nec sine caussa, cùm totâ Galliâ minimè potiantur. Prætereo & quod suprà jam dixi, Neustrasios seu Occidentales Francos sub Merovingis *Francorum* nomine sæpissime designatos, atque hac appellatione ab Austrasiis, qui & ipsi Franci sed Orientales erant, jam distinctos fuisse. Scriptores igitur Germani Reges nostros nunc *Reges Francorum Occidentalium*, nunc *Reges Franciæ Romanæ*, *Franciæ Latinæ*, *Franciævè Gallicanæ* non ob aliud appellitavere, quàm ut Principes suos, qui post supradictam divisionem partem Regnorum Francorum obtinebant, *Reges Francorum Orientalium*, aut *Reges Franciæ Teutonicæ* nuncupare possent, & eos à Regibus nostris hac ratione distinguere.

Certè qui in Germania rerum potiti sunt, clarissimum & toto in orbe notissimum ac vetustissimum *Francorum Regum* nomen diu multumque affectaverunt, non solùm post divisa inter tres Ludovici Aug. filios Regna Francorum sed etiam post Regiam Caroli Magni progeniem in Germania exstinctam, sive post Regis Ludovici Arnulfi Aug. filii obitum: & scriptores Germani ut Principes nostros *Reges Francorum Occidentalium*; sic Dominos suos *Francorum Orientalium Reges*, sæpe & *Reges Francorum* absolutè appellaverunt. In Antiquitatum Fuldensium libro I. *Dominus Ludovicus Francorum Orientalium Rex* passim vocatur Ludovici Pii filius, Rex Germaniæ, Lotharii Aug. & Caroli Calvi frater; Otfrido in Odario *Ludovvicus Orientalium Regnorum Rex*; in Annalibus Bertinianis passim *Ludovicus Rex Germaniæ*. Regino in anno DCCCXXC. & Annales Mettenses *Arnulfum*, Ludovici hujus ex Carolomanno filio nepotem, *Imperii Francorum sceptra suscepisse* scribunt, id est Franciam Orientalem, seu Regnum Germaniæ Regnumque Lotharii. VVitichindus in libro I. *ultimum Carolorum apud Orientales Francos imperantium Lothouvicum Arnulfi filium* fuisse ait, cujus jam verba laudavimus. Heinricus Ottonis pater, cognomine Auceps, in Pactione suprà memorata *Magnificentissimus Rex Francorum Orientalium* nuncupatur. Otto ipse in Chronico Laureshamensi *Dei Gratiâ Regem Francorum & Langobardorum, & Patricium Romanorum*, sicut olim ante Imperium Carolus Magnus, se se appellat, *Otto Francorum Rex*, Ὤτω ὁ τῶν Φράγγων βασιλεὺς, à Cedreno dictus in Constantino Porphyrogenneto; à Constantino ipso Aug. *Otto Magnus*, *Rex Franciæ*, Saxoniam complexæ: quum ait, partem Chrobatorum sedes cepisse prope Franciam, & Ottoni Magno, Regi Franciæ parere: ὑποκείνται δὲ Ὤτῳ τῷ μεγάλῳ ῥηγὶ Φραγγίας καὶ τῆς Σαξίας. Apud VVitichindum in libro I. dicitur Heinricus moriens *Oddonem filium fratribus & omni Francorum Imperio præfecisse*: quod & libri II. initio *Imperium Francorum* appellat, id est Regnum Franciæ Orientalis vel Germaniæ, unà cum Regno Lotharii in Gallia. Idem de Ottone isto Rege electo, ab Antistite unguendo coronandoque sic loquitur. *Procedit Pontifex cum Rege, tunicâ strictâ more Francorum induto.* Nimirum Regem Francorum Orientalium, cùm coronaretur, Francicâ veste uti oportebat. Angusta autem vestis veterum Francorum erat, & singulos artus exprimebat, ut Sidonius docet.

Strictiùs adsutæ vestes procera coërcent
Membra virûm.

Liutprandus Cremonensis Episcopus in legatione sua ad Nicephorum Phocam Aug. Ottonem Magnum, qui ejus nominis primus apud Germanos regnavit, *Regem Francorum* sæpius vocat, & *Francorum* nomine *Latinos*, & *Teutones*, hoc est populos linguæ Latinæ vel Romanæ, Francosve Occidentales; ac populos linguæ Teutonicæ, sive Francos Ortivos designari testatur hisce de Nicephoro Aug. verbis. *Ex Francis, quo nomine tam Latinos quàm Teutones comprehendit, ludum habuit.* In VVitichindi libro III. Liudulfus *toti Francorum Imperio reliquisse suo funere vulnus durum* dicitur, id est Regno Francorum Ortivorum, quod ab Ottone ejus patre tenebatur: quod in libro I. *Francorum Regnum*, libri II. initio *Imperium Francorum* vocat. Hrosvitha de Gestis Ottonum, *nobile Regnum Francorum ad claram Gentem Saxonum translatum* esse scribit, hoc est, à Caroli Magni posteris ad Heinricum Saxonem & Ottones. Ottonis Magni filium *Ottonem juniorem Francis Imperatorem præfuisse*, tradit Notgerus Leodicensis Episcopus in Vita S. Landoaldi. De filio Ottonis junioris Ottone III. nondum Aug. Cosmas, in Vita S. Adalberti Pragensis Episcopi, ante annos DCXX. sic refert. *Iter agit Romam Rex Francorum Otto tertius.* Item: *In purpura natus Otto Rex III. caussâ scandendi culmen Imperii, ut mos est à Magno Carolo Regum Francorum, multo comitatu Romam intravit.* Otto igitur III. Rex Francorum erat & vocabatur, qui morem Regum Francorum jam inde à Carolo Magno cœptum servare, & Romæ Imperator salutari concupivit. Constantinus Porphyrogennetus Ottonis Magni æqualis, quum *Chrobatos* qui in Dalmatia habitant, *Francis subjectos* esse ait; quum Chrobatos Albos ultra *Turciam* (id est Vngariam) proxima *Franciæ* loca incolere, & Magnam Chrobatiam sive Albam incursionibus *Francorum* vexari scribit, atque *Turcis* Vngarisve ab Occidente *Francos* esse confines: nomine *Francorum* Francos Ortivos; nomine *Franciæ* Franciam Orientalem, totumve Regnum Germaniæ, & quasi-

libet ejus provincias designat. Auctor Apologiæ Heinrici IV. eo nomine Germaniæ Regis, Imperatoris III. eum passim *Regem Francorum* appellat, & *in toto Francorum Regno*, (id est, in Francia Orientali ei subjecta) *aptiorem Imperio Romano personam* negat *inveniri*. Lambertus quoque Schafnaburgensis qui in eodem Heinrico desinit, ejus Regnum absolutè *Regnum Francorum* nuncupat. Iam à Gunthero in libro I. Ligurini Optimates Friderici Ahenobarbi vocantur *Francorum Proceres*; in libro VII. *Teutonici Proceres*; & in libro IV. ejusdem Imperatoris milites *Francorum lecta juventus*: & in libro I. *Carolo Magno Regi Francia utraque serviisse* dicitur, Orientalis nimirum & Occidentalis. Otto Frisingensis Episcopus modò *Orientale Regnum* & *Orientalia Regna*; modò *Orientalem Franciam* appellat Regnum Germaniæ; ejus incolas nunc *Teutonicos Orientales Francos*, nunc *Teutonicos Francos*, ac absolutè *Francos*; & Ludovicum Ludovici Pii filium *Orientalium Regem*: ac de Arnulfo ejus nepote ita scribit in capite XI. libri VI. Chronicorum. *Arnolfus totam Orientalem Franciam, qua modo Teutonicum Regnum vocatur, id est Baioariam, Sueviam, Saxoniam, Turingiam, Frisiam, Lotharingiam rexit; Occidentalem verò Odo ex ejus auctoritate habuit.* Idem Ludovicum, filium Arnulfi, *Orientalis Franciæ Regem, ultimum Carolorũ*; similiter *Conradum*, Ludovici successorem, *Orientalis Franciæ Regem* nuncupat, atque *Heinricum* qui Conrado successit, *in Orientali Francia regnavisse*, *Occidentalem Carolo* (Simplice) *tenente*. Ejusdem in libri VI. Chronicorum capite XVII. verba digna sunt quæ notentur. *Mihi videtur Regnum Teutonicorum, quod modò Romam habere cernitur, partem esse Regni* *Francorum*. Tum adjicit, *Diviso inter Caroli Magni nepotes regno* Francorum, *quod totam Galliam & Germaniam à Rheno ad Illyricum continebat; alterum Orientale, alterum Occidentale; utrumque tamen Francorum dicebatur* *Regnum*. Et verè utique dicebatur, cùm utrumque ex Francorum Regnis, quanta & qualia à Carolo Magno & à Ludovico Pio possessa erant, conflatum esset atque compositum. Sic in libro I. Chronici Valciodorensis ante annos CCCC. scripti *totum utriusque Franciæ Regnum* dicitur Francia Orientalis & Occidentalis. Certè scriptores nostri atque Græci non solùm totum Francorum Regnum, sed etiam singulas ejus partes ac provincias *Franciam*; & earum incolas *Francos*, earum Tetrarchas *Francorum Reges* passim appellavere. Hoc & priscorum edictorũ & legum, hoc & veterum epistolarum atque nummorum inscriptiones docent: quod qui subjectis auctorum testimoniis probare velit, tota ferè Francica Historia ei sit transscribenda. Omissis ergo nostris Historicis, ad externos Græcosque venio. Constantinus Porphyrogennetus in libri de administrando Imperio capite XXVIII. *Franciam* & *Francos* circa *Aquileiam* & alia loca provinciæ Venetiæ ponit, & quasi vivo Attila Rege Hunnorum, hæc Italiæ regio à Francis obtineretur, eam *Francias* velut per anticipationem vocat, & *Attilá totam Franciam vastante*, (πάσας τὰς Φραγγίας) *Francos ex Aquileia & aliis Franciæ castris fugisse* prodit. Idem in capite XXIX. Ludovicum Aug. Lotharii Aug filium, Imperatoris Ludovici Pii nepotẽ, Caroli Magni Aug pronepotem, qui Regnum Langobardorum & Provinciam partemque Burgundiæ cum urbe Roma obtinebat, *Lodoicum* & *Dolouicum Ducem Franciæ* appellat; Λοδόϊχον τὸν Δοῦκα Φραγγίας, necnon *Regem Franciæ*, Δολόϊχον τὸν Ῥῆγα Φραγγίας. Ex quo apparet, Langobardiam in Italia, Provinciam & Burgundiam in Gallia *Franciæ* nomine ab eo designari. *Langobardiam* tamen à *Francia* distinxit Carolus Magnus, quum *Regem Francorum & Langobardorum* se ipse suis in epistolis appellavit, atque ita ab Episcopis urbis Romæ in litteris est nuncupatus; & quum apud Eginbardum thesauros suos, vestes & supellectilem divisisse dicitur *anno Domini* DCCCXI. *regni sui in Francia* XLIII. *in Italia* XXXVI. *Imperii* XI. *in Italia*, id est in Langobardia, quam Carolus à *Francia*, id est à Gallia Germaniaque distinguit. Idem autem Imperator Constantinus quum in capite XXVI. scribit, *Carolum Magnum regnasse in Magna Francia*. Κάρουλος ὁ μέγας ἐβασίλευσεν εἰς τὴν μεγάλην Φραγγίαν: quum ait Ludovicum, Regem Provinciæ ac partis Burgundiæ, R. Bosonis filiũ, *ex magna Francia profectum*, *Papiam obtinuisse*, id est Langobardiam Franciçæ ditionis Ragnum, cujus caput & sedes Regia Ticinum vel Papia erat: quum in capite XXIX. tradit, Ludovicum Aug. ejus nominis secundum, Imper. Lotharii filium, quem *Lodoechum* Regem vocat, quosdam *in Magnam Franciam relegare voluisse*, quam & *Franciam* nuncupavit: nomine *Magna Francia* Galliam præcipuam ac nobilissimam Regni Francorum partem, Regumque sedem, ac Galliæ provincias Burgundiam & Provinciam haud dubiè designat. Zonaras in Basilio Macedone eumdem Ludovicum Augustum, Imperatoris Lotharii filium, *Francorum Regem* vocat; Cedrenus *Delichum Regem Franciæ*, Δελίχον τὸν Ῥῆγα Φραγγίας, transpositis nominis litteris, pro Λεδίχον aut Λοδόϊχον. Zonaras & Cedrenus in Romano Hugonem qui Provinciam, & Langobardiam, à Carolo Magno Francorũ Rege anno DCCLXXIV. subactam obtinebat, *Francorum Regem*, & *Regem Franciæ* appellant. Zonaras in Alexio Comneno Robertum VViscardum Nortmannum, qui ex Neustria in Italiam profectus erat, *Francum Rompertum* nominat, hoc est Robertum natione Francum. Ut appareat Langobardiam Franciçæ ditionis Regnum, & Provinciam, atque Burgundiam, Neustriam quoque sive Nortmanniam Gallicam, Regni Francici provincias omnes uno nomine *Franciam* appellari consuevisse. *Franci* ergo absolutè, & *Franci Orientales* dicti sunt, post divisum inter Caroli Magni nepotes Regnum, per annos circiter CCCC. Lotharienses, & Germani Transrhenani cum finitimis populis: & qui apud eos regnabant, nunc *Reges Francorum*, nunc *Francorum Orientalium Reges* nuncupati usque ad Fridericum Ahenobarbum Aug. qui anno MCXC. periit. Quo mortuo, *Francorum* & *Franciæ* appellatio paullatim apud Germanos, deficiente Imperio exolevit, ut solis Principibus nostris, quorum semper jaminde à Chlodoveo fuerat, nobilissimus Regum Francorum titulus constanter inhæreret. Heic notare inprimis con-

venit, quod VVillelmus Malmesburiensis gravis auctor, qui circa annum MCXL. floruit, de Francis Orientalibus & Occidentalibus scribit. *Lotharingi*, (inquit) *Alamanni, & ceteri Transrhenani populi, qui Imperatori Teutonicorum subjecti sunt, magis propriè se Francos appellari jubent: & eos quos nos putamus Francos, Galuvalas antiquo vocabulo quasi Gallos Romanos nuncupant*: quod scilicet (ut ibidem ait) Franci primùm Germaniæ maximam partem, deinde totam Galliam occupaverint. *Lotharingos* seu Lotharienses vocat VVillelmus populos, Rhenum inter & Scaldim, Mosam ac Ararim, usque ad lacum Lemanum habitantes, sive incolas veteris *Regni Lotharii*, cujus nunc exigua portio Ducatus Lotharingiæ est. Ex VVillelmi verbis intelligitur, Lotharienses, & Germanos, ceterosque trans Rhenum populos non solâ *Francorum Orientalium* appellatione fuisse contentos, ne & *Francis Occidentalibus* locum darent; sed absolutè *Francos* dici voluisse, & clarissimum hoc nomen, tamquam propter antiquitatem sibi solis jure debitum ac propriè conveniens, vindicavisse & sibi impudenter arrogavisse, Nostrisque illud invidisse: quibus nihilominùs invitâ totâ Germaniâ tum propriè attribuebatur, ut præter Sigebertum ac Stephanum, multosque alios, VVillelmus ipse testatur his de Francis Occidentalibus verbis: *Eos quos nos putamus Francos*. Nimirum tota Europa, immò totus orbis, exceptis Germanis & Lothariensibus, Nostros pro Francis habebat, & una voce parique consensu Francos vocabat. Adjicit VVillelmus, *Ex ejus* (Caroli Martelli) *genere regnavere in illa regione, quæ nunc propriè Francia dicitur, usque ad Hugonem cognomine Capet*.

Heic observo, regionem Germaniæ *Franconiam*, quæ pars veteris Alamanniæ fuit, circa ripas Nicri & Mæni jacens, olim *Franciam Orientalem* quoque, & sæpe absolutè *Franciam*, ac nominibus Germanicis *Austriam* & *Ostrofranciam*, necnon *Franciam Teutonicam*, quòd in Germania posita esset, nuncupatam fuisse. Ejus provinciæ Ducatusque Gesta B. Kiliani Scoti, Theodorici Regis æqualis, primùm meminere, in quibus *Gozbertus nobilissimus Dux Orientalium Francorum*, ibidem & *Australium* vocatorum, apud quos castellum erat VVirtziburgum, fuisse dicitur: ut in libro XXII. & XXIV. Rerum Francicarum docui. Eginhardus in Annalibus, quum in anno DCCLXXVIII. *Francos Orientales*, quos & *Francos* appellat, *Alamannis*; in anno DCCXCII. & DCCCXVI. *Saxonibus* conjungit; & quum *trans Rhenum Orientales Francos* in anno DCCXCV. collocat, Francones designat. Idem Fastradam tertiam Caroli Magni uxorem, *de Orientalium Francorum, Germanorum videlicet gente fuisse* ait. De qua in anno DCCXCIII. sic refert: *Inde reversus in Franciam, duxit uxorem, filiam Radolfi Comitis, natione Francam, nomine Fastradam*. Nimirum Fastrada in Francia Orientali sive Franconia nata erat. In anno DCCCXX. hanc *Orientalem Franciam Saxonia & Alamannia* mediam interponit; in anno DCCCXXIII. adjungit *Saxonia*, sicuti Annales Bertiniani faciunt. *Franciam* autem suam *Orientalem* Saxoniâ, Danubio, Rheno & Salâ terminari prodit Eginhardus in Vita Caroli Magni; itaut ei non Francones modò, sed etiam Cattos & Toringos, finitimosque populos attribuere videatur. Verba Eginhardi talia sunt. *Nam cum priùs pars Germaniæ, quæ inter Saxoniam & Danubium, Rhenumque & Salam fluvium, qui Toringos & Sorabos dividit, posita, à Francis qui Orientales dicuntur, incolitur; & præter hæc Alamanni atque Baioarii ad Regni Francorum potestatem pertinerent*, &c. Emendavi *posita*, cùm vulgò legatur *postea*, nullo sensu, nullo verborum contextu. Auctor Annalium Mettensium *Orientales Francos* vocat Francones, quum in anno DCCCXL. ait *Ludovicum*, Ludovici Pii Aug. filium, *Orientales Francos, Alamannos, Saxones, & Turingos sibi fidelitatis jure confirmavisse*: quæ verba & in Annalibus Fuldensibus reperiuntur: & in anno DCCCLXXVI. *Franconofurt principalem sedem Orientalis Regni* appellat, hoc est Ortivæ Franciæ sive Franconiæ: atque ibidem Ludovicum, unum de tribus Ludovici Regis Germaniæ filiis, *exercitum ex Saxonia, Turingia, & Orientali Francia*, id est Franconia adversus patruum Carolum Aug. *congregavisse* scribit, ac eodem anno *Orientalem Franciam, Turingiam, Saxoniam, Frisiam, & partem Regni Lotharii sortitum esse*. Annales Fuldenses in anno DCCCLII. *Orientalem Franciam* vocant Franconiam, & *Baioaria Saxoniaque* jungunt: in anno DCCCLXV. & DCCCLXVI. *Franciam* absolutè nuncupant regionem, in qua est *villa Regia Franconofurt*, id est Franconiam: in anno DCCCLXIX. *Francos*, id est Francones, *Alamannosque* connectunt: in anno DCCCLXXIV. & in anno DCCCLXXIX. *Franconofurt* & *Mogontiacum Franciæ*, id est Franconiæ attribuunt. Appendix Fuldensium Annalium in anno DCCCXCIX. *Curtem Regiam*, id est chortem seu villam Fiscalem, *Franconofurt Franciæ* similiter adscribit; & in anno DCCCXCI. *Mogontiacum Franciæ*; & ibidem Francones passim *Franci* vocantur; & *Francis pedetentim certare insuetum esse* dicitur; nec sine caussa. Nam *Alamanni Mæni* accolæ *ex equo mirificè pugnabant*, sicuti ait Aurelius Victor in Antonino Caracalla; pedestria prœlia inire non solebant. Veteris autem Alamanniæ partem Franci Orientales vel Francones obtinebant. Regino in annis DCCCLXXVI. & DCCCCV. Hermannus quoque passim, & Vita Adelaidis Aug. *Orientalem Franciam* vocant Franconiam. Appendix Reginonis in anno DCCCCLXV. *VVormatiam* in *Francia* collocat, hoc est in parte Franconiæ Cisrhenana; & in anno DCCCCLXIII. *Maguntiam* similiter *Metropolim Franciæ Regiamque civitatem* facit; uti VVitichindus in libro III. Annalium hisce verbis. *Mogontia post annum & dimidium Regi tradita cum omni Francia*, hoc est, cum tota Franconia. Ubi notandum est, Francorum Orientalium, seu Austrasiorum Franconumve unum ab origine prima Ducatum fuisse, eumque Trãsrhenanum: sed postea divisis inter Ludovici Pii tres filios Francicis Regnis, cùm Ludovico Regi Germaniæ Nemetæ, Vangionæ, atque Mogontiacum in Gallia propter vini copiam unà cum tota Germania cessissent, Franciam Orientalem Franconiamve in duos Ducatus esse divisam, Transrhenanum unum, alterum Cisrhenanum, utrumque *Ducatum Francorum* dictum,

Unde VVippo de Vita Cbunradi Salici, *Cunonem VVormatiensem Ducem Francorum* vocat, nimirum Cisrhenensium, apud quos Mogontiacum, Vangiones seu Vormatienses, & Nemeres erant; & quos à Transrhenanis Francis apertè distinguit, qoum scribit, *Ex parte Germaniæ Saxones cum Sclavis, Francos Orientales, Alamannos convenisse; de Gallia verò Francos qui supra Rhenum habitant, Ribuarios, Lutharingos coadunatos esse.* Ubi *Franci illi de Gallia supra Rhenum habitantes*, sunt Franci Franconesve Cisrbenani: *Franci Orientales ex Germania* inter *Saxones & Noricos* sive Baioarios, sunt Franci Franconesve Transrbenani, quos auctor Appendicis Lamberti Schafnaburgensis, homo Germanus trans Rhenum scribens, in anno MCCIV. *Ostrofrancos & Austrasios* appellat, ac citra Rhenum ponit, domicilii sui habitâ ratione. Bruno quoque de bello Saxonico Francones, quos modò absolutè *Francos*, modò *Orientales Francos*, & quorum regionem *Orientalem Franciam* vocat, *Francos utrumque litus Rheni tenentes* nuncupat, id est & in Gallia cis Rhenum, & in Germania trans idem flumen sedem habentes, ac utramque fluvii ripam accolentes. Hæc obiter de ii. Ducatibus Franciæ Ortivæ seu Franconiæ. Ad rem revertor. Marianus Scotus in Chronico Historicos nostros imitatur, & in anno DCCCCXXVI. *Francia* nomen pro Franconia, *Orientalium Francorum* pro Franconibus usurpat. VVitichindus *Conradum Francorum Ducem*; & Francones sæpe *Francos*, Franconiam sæpe *Franciam* nuncupat. Auctor Apologiæ Imperatoris Heinrici ejus nominis tertii in *Orientali Francia VVertziburgum* collocat, quod Vita Kiliani *opidum Orientalis Franciæ VVirtzburg* appellat. Otto Frisingensis Episcopus in Cbronicorum libro VI. & in rebus gestis Friderici Ahenobarbi cùm Regnum Germaniæ, vel sicut loquitur *Teutonicum Regnum* Lotharingiam Germaniamque complexum, *Orientalem Franciam* non semel vocet; nihilominùs partem hujus *Orientalis Franciæ Regnive Teutonici* Franconiam *Orientalem Franciam*, aut absolutè *Franciam* passim nuncupat, nunc inter *Alamanniam & Saxoniam Franciam* ponens, nunc Adelbertum Bavenburgi dominum *Albertum nobilissimum Francorum Comitem* vocans. Idem Conradum Aug. Imperatoris Heinrici successorem, qui *Salicus* plerumque cognominatur, *natione Francum* fuisse prodit, videlicet in Francia Orientali seu Franconia natum. Qui autem nobilitate inter Francos cum Orientales tum Occidentales excellebant, lege Salica Francicave utebantur, eamque jampridem exoleram, ac ferè ubique abolitam, ambitiosè servabant, tamquam certum originis suæ & vetustatis familiæ argumentum, & eam ob rem *Salici* cognominabantur. *Nobilissimi Francorum, qui Salici dicuntur, hodieque lege Salica utuntur*; ut Otto Frisingensis in libro IV. ante annos D tradidit. Certè in Cbartario S. Petri Carnutensis, quod scriptum legi, invenio litteras Eldegardis Comitissæ, VValeranno Comite Mellenti castri, viro suo orbatæ, in quibus ita loquitur. *Ergo consentiente VValterio Comite, filio meo, cedo ad locum S. Petri Carnotensis alodum juris mei, quem Senior meus supra nominatus* (VValerannus) *secundum legem Salicam, & secundum consuetudinem qua viri proprias uxores dotant, michi in proprium concessit, nomine Guntheri villam; & de dominatione mea in dominationem Monachorum ibidem serventium perpetualiter transfundo atque transscribo.* Sugerius in Vita Ludovici Crassi Francorum Regis scribit, *dominum castri S. Severæ nobilissimi*, in Biturigum Lemovicumque confinio, *virum Nobilem Hunbaldum aut ad exsequendam justitiam cogendum* a Rege, *aut jure pro injuria castrum lege Salica amissurum* fuisse. Multa alia ejus rei exempla possem afferre. *Salicus* igitur inter Francos *Nobilissimum*, & lege Salica ob id utentem ex æquo designabat; quod obirer monuisse sufficiat: ne quis assentiatur Chifletio, qui *Salicorum* nomine omnes Austtasios vel Lotharienses ab Ottone designari arbitrator. Idem Otto *Mogontiam Francis*, id est Franconibus attribuit; & *civitatem Orientalis Franciæ Herbipolim*, seu VVirtzburgum vocat; & *opidum Orientalis Franciæ Franconefurt, quod Latinè Vadum Francorum dici potest.* Bernardus, Claravallensis Abbas epistolam CCCXXII. inscribit *Venerabili Episcopo Spirensi, & universo Clero ac populo*: at apud Ottonem Frisingensem Episcopum in libri I. de Gestis Friderici Aug. capite XLI. inscribitur ea epistola, *Dominis & Patribus carissimus, Archiepiscopis, Episcopis, & universo Clero & populo Orientalis Franciæ & Baioariæ*: rectiùs omnino. Quippe ad expeditionem Hierosolymitanam unius tantùm urbis, ejusque non admodum validæ Episcopum ac incolas hortari absurdum esset. Nomine autem *Orientalis Franciæ* Franconia heic à Bernardo designatur.

Annales rerum Francicarum veterrimi anno DCCXCVI. factam contra Carolum Magnum Regem in partibus Austriæ conjurationem referunt, auctore Hardrado, qui *Dux Austriæ* Tbegano dicitur: quod *trans Rhenum apud Orientales Francos* contigisse scribit Eginhardus in anno DCCXCV. item *in Germania*. Nimirum *Orientalis Francia*, quæ nunc Franconia, Germanicè tum & *Austria*, id est Ortiva dicebatur. Et Eginbardus ipse in epistola ad quemdam Comitem, quum commemorat *Comites* consistentes *in Austria*, quam Baioariæ proximam facit, nomine *Austriæ* Franconiam designavit. Annalium quoque Mettensium auctor anno DCCCLXXIX. Ludovicum, Ludovici Regis Germaniæ filium, *Austrasiis imperavisse* ait, quem anno DCCCLXXVI. *Orientalem Franciam*, id est Franconiam præ ceteris sortitum esse dixerat. Annales Bertiniani non modò *Orientales Francos*, sed etiam nomine Germanico Orientales significante *Austrasios* nuncupavere Francones, & *Austriam* Franconiam. Quippe in anno DCCCXXXVIII. *Helisatiam, Saxoniam, Toringiam, Austriam, & Alamanniam* conjungunt; in anno DCCCXXXIX. *Austrasios, Toringos, & Alamannos* connectunt; & ibidem *Ducatum Austrasiorum* inter *Ducatum Alamanniæ & Ducatum Toringiæ* ponunt. Anno DCCCXLI. Hludouvicus *Saxonum complures, Austrasiorum, Toringorum & Alamannorum suæ omnes subjugat ditioni.* Vita Jobannis Gotziæ Abbatis ab auctore æquali scripta *Franciam Austrasiam* eam regionem nuncupat: *Sub quo* (Ottone ejus no-

minis primo) *Gislebertus Ducatum Regni Lotharii, Everardus Franciæ Austrasiæ, & quorumdam trans Rhenum tenebat locorum.* Sigebertus in Chronico composito nomine Germanico *Ostrofranciam* vel *Austrofranciam*, hoc est exortivam Franciam appellat. *Anno* DCXCVII. *apud VVirziburch castrum Ostrofranciæ S. Chilianus cum discipulis Colomanno & Tolmanno clàm martyrizatur à Geilana, uxore Gozberti Principis VVirziburgensium.* Idem in anno DCCCCXXXVIII *Austrasiam* eam nuncupat. Richerius in Chronici Senoniensis libri III. capite ultimo similiter *Hosterfrank* Germanicè vocat, id est Austrofranciam, de Duce Lotharingiæ Theobaldo & de se ita scribens. *Quem cum diu quæsivissem, eum cum Rege Friderico in Herbipoli, quæ Teutonicè VVersebrch vocatur, in Hosterfrank inveni.*

Liutprandus Francones istos in libri I. capite II. *Francos Teutonicos* nuncupat, id est Francos Germanos seu Transrhenenses; eosque *Suevis & Lotharingis*, alibi *Lotharingis* atque *Saxonibus* medios interponit; in libri II. capite II. *Baioariis Suevisque* conjungit, *Francosque* absolutè appellat, necnon *Francos Orientales*, quum in capite I. libri II. *Augustam* Vindelicorum *civitatem esse in Suevorum, Baioariorum, & Orientalium Francorum confinio* positam scribit, & quum in ejusdem libri capite VI. *Franciam* inter *Sueviam & Saxoniam* collocat, & in capite VII. *Eurardum Comitem potentissimum in Francia* appellat, id est in Franconia. Vita S. Kiliani Franconiam similiter *Teutonicam Franciam* nuncupat, hoc est Franciam Germanicam, quòd in Germania Transrhenana majore ex parte sit posita. VVippo quoque de Vita Chunradi Salici *Franciam Teutonicam* vocat, ut & Lambertus Schafnaburgensis in rebus anni MLXXVI. VVippo item provinciam hanc Germaniæ modò *Orientalem Franciam*, modò *Franciam* absolutè vocat, & *Chunonem Ducem Franciæ* appellat, ac *Basileam civitatem Burgundiæ, sitam in confinio triviali Burgundiæ, Alamanniæ & Franciæ* esse ait: quam regionem Germaniæ à Monacho Sanctigallensi in libri I. de Vita Caroli Magni capite XXV. & in libri II. capite XVI. *Antiquam Franciam* dici existimo, Rætiisque ac Saxoniæ interjici sub ditione Ludovici Regis Germaniæ; itaut eidem *Francia Nova* in libri I. capite XXIII. sit Francia Orientalis, quæ Regnum Lotharii, ac totam Germaniam post annum DCCCXLIII. designare occœpit. *Francia* porrò dicta est ea provincia à Francis, ut à Franconibus *Franconia*, quod *Frãckonia* nomen Appendix Lamberti in anno MCCLXXI. usurpat. *Francus* autem & *Franco* jam ante annos DCCCL. unum idẽque nomen erat. Unde apud Alcuinũ in Grammatica scholasticus puer à natione nunc *Francus*, nunc *Franco* dicitur, & *Saxoni* opponitur: quod in usu antea fuisse non dubito; sicut *Frisii* & *Frisiones*, *Burgundis* & *Burgundiones*, *Æstii* ac *Æstiones* promiscuè sunt nuncupati, & in veteribus litteris donationum *S. Gallus*, & *S. Gallo*. In libello de inventione SS. Diodori & Mariani Martt. qui circa principatum Caroli Crassi vel Arnulfi scriptus est, quum *vir quidam illustris, genere & nomine Franco* memoratur; & apud VVitichindum quum *Hildibertus Franco genere*, item *Herimannus Franco* cognominantur, eo cognomine nati in alterutra Francia Orientali, hoc est aut in Regno Lotharii Germaniave, aut in Franconia designantur. Quare Guibertus Abbas in libro II. Historiæ Hierosolymitanæ falsò scribit, *Magontinum Archidiaconum* nescio quem, *Regem nostrum cum populo intantum parvipendisse, ut eos non modò Francos, sed irrisoriè Frantones vocaverit.* Quippe *Francus* & *Franco* promiscuè usurpabantur, & tam Francis Occidentalibus quam Orientalibus utrumque nomen conveniebat ex æquo: nec Francus, si *Franco* appellatus esset, contumeliæ causâ aut per contemtum appellatus videri potuit. Nimirum Franci olim in commune vocabantur à Germanis *thi Frankon*, qui nunc *die Franken*. A *Frankon Francones* dicti pro *Franci*. Inde *Franco* Tungrorum Episcopus nomen accepit, qui Caroli Calvi æqualis fuit. Inde etiam ad Mænũ fluvium villa Regia vel publica *Franconofurt*, alias *Franchonofurth*, *Franconoford*, *Francnofort*, *Frãconifort*, *Franck-nevurt*, & *Frankenoford*, alibi aliter in veteribus nostris Annalibus ac Chronicis nuncupata est, tamquam *Franconum furtũ* vel *fordum*, id est *Francorum vadum*. A Francis quoque derivata nomina propria, *Francio*, quod nomen vetus Francorum Rex, (ut aiunt) & Dux quidam in Cantabria Fredegario memorati tulerunt; *Francilio*, quod fuit præter ceteros nomen Episcopi Turonici sub Chlodovei liberis; *Francolus*, quod est nomen Abbatis, qui Concilio Autissiodorensi ab Aunachario habito interfuit, atque subscripsit; ac demum *Franciscus*, corruptum vocabulum pro *Franciens*: sicuti *Francisca* dicta est securis vel bipennis pro *Francica* in Gestis Francorum, & in Hincmariana Vita Remigii *equi Hunnisci* pro Hunnici, *Dacisci* pro Dacici, *Thracisci* pro Thracibus. Ceterùm si quis scire cupit, cur regio Germaniæ ad Mænum & Nicrum jacens, dicta sit ante annos ferè mille *Francia Orientalis*, aut etiam absolutè *Francia*, cùm pars fuerit veteris Alamanniæ, non autem prisca sedes Francorum, ut quidam Historiæ ignari, nudo nomine decepti existimaverunt: Equidem hoc nomen ei provinciæ impositum puto propter colonias Francicas eò deductas. In quibus eminuit *Franconofurtum*, aut Francofordia, originem suam vel unâ appellatione præferens, villa Regia ad Mæni ripas posita, Carolo Magno, Ludovico Pio Aug. Ludovico Regi Germaniæ, filio ejus Ludovico, Carolo Crasso Aug. Imperatori Arnulfo, Ludovico Regi, aliisque gratissima sedes; eorum Principum hibernis, venationibus, magnificentissimo Palatio, generalibus Francorum Conventibus, & Conciliis Episcoporum clarissima, hodieque Regum Germaniæ, qui *Reges Romanorum* dici affectant, electionibus celeberrima.

Tota hæc observatio, quæ mihi præter ceteras maximo labore constitit, legentibus ut spero facem præferet ad vitandam confusionem, ad agnoscendos ac fugiendos errores, & ad intelligendos historicos nostros atque Germanos, aperteque ostendet à veteribus auctoribus, atque sæpe ab uno eodemque scriptore plures provincias uno nomine, & unam provinciam pluribus nominibus designari consuevisse. Et hactenus de Francia.

FRANCI

FRANCI IMMUNES, GALLI TRIBUTARII.

Franci post subactam Galliam exemplum ceterarũ Gentium, quæ in provinciis Imperii Romani similiter consederant, sunt secuti, & divisione terrarum cum Gallis factâ, suam quisque agri partem accepere, liberis suis heredibusque cessuram. Hi omnes simul ac jussi convocatique erant, ad bellum proficisci consueverant, nec ullus militiæ vacationem habebat. Qui sine legitima causa à bello abfuerant, pecuniâ multabantur. Hinc in veteribus Chronicis Annalibusque Rerum Francicarum, *Exercitûs Francorum* sæpe fit mentio. Legi veterrimas Litanias, Ludovici Regis Germaniæ principatu factas, & alias regnante Arnulfo, ejus nepote, in Ecclesiis cantari solitas, in quibus post Regem & Reginam ac Regiam subolem, *exercitus Francorum* nominatim Domino commendatur. Eum exercitum designat Gregorius Turonicus Episcopus initio libri v. Historiæ, ubi homo Gallus Reges nostros ita ad concordiam hortatur. *Cavete bella civilia, quæ vos populumque vestrum expugnant. Quid aliud sperandum erit, nisi cùm exercitus vester ceciderit, vos sine solatio relicti, atque à Gentibus adversis oppressi, protinus corruatis.* Heic *populus vester, exercitus vester*, & *solatium*, est exercitus Francorum. Idem in libri x. capite III. *Francorum exercitum* commemorat; *exercitum Francorum* commemorat & Fredegarius in libri v. ac ultimi Chronici capite LXXVIII. ac ceteri nostri Historici: propterea quòd Regum nostrorum exercitus ex Francis præcipuè constabat; penes Francos Regni vires & copiarum erant; Franci bellantum pars melior & major habebantur: itaut etiamsi omnes Francicæ ditionis populi sæpe unà militarent, & ad militares ac civiles Palatinasque dignitates nullo discrimine promoverentur, Galli, Burgundiones, Alamanni, ceterique; non ab aliis tamen quàm à victrice & rerum domina ac semper ad bellum parata natione *Francorum exercitus* diceretur. Ob id igitur Franci tributorum ac vectigalium habebant immunitatem: quod docet Gregorius in libri VII. capite XV. hisce de Regina Fredegunde vidua verbis. *Habebat tunc* (Fredegundis) *secum Audonem Iudicem, qui ei tempore* Regis (Chilperici) *in multis consenserat malis. Ipse enim cum Mummolo Præfecto multos de Francis, qui tempore Childeberti* Regis *senioris ingenui fuerant, publico tributo subegit. Qui post mortem* Regis (Chilperici) *ab ipsis spoliatus ac denudatus est: domos etiam eius incendio subdiderunt: abstulissent utique & ipsam vitam, ni cum* Regina *Ecclesiam expetisset.* Nimirum Franci quotquot ingenui & liberi erant, immunes erant; servi non item, quorum in singula capita tributum imponebatur. Quare Audonem qui Regi Chilperico persuaserat ut ipsos pro servis haberet, & ab ipsis tamquam à mancipiis tributa exigeret, spoliavere fortunis, & interficere conati sunt. Sic Franci antea Parthenium, qui Regi Austrasiorum Theodeberto auctor fuerat, ut ipsis tributa quæ pendere non solebant imponeret, Rege mortuo saxis obruerant. At Galli quos Romanos vocabant, quales stante Imperio Romano fuerant, qualesque à Sidonio, à Salviano, aliisque describuntur, dominantibus in Gallia Francis tributarii permansere: eorumque, sicut antea, sub Francis agri censebantur. Itaque quoties apud Gregorium Turonicum Episcopum ceterosque veteres nostros Historicos tributorum exactionis fieri mentionem vides; id de Gallis, non de Francis dictum puta, de censu ex agris, non de capitatione. Legi MSS. *libros Chronographiæ septem*, ad Ricardi Anglorum Regis obitum seu ad annum MCXCIX. deductos: quos tituli transscriptoris in libros XI. perperam dividunt; cùm auctor ipse in corpore operis sui *septem* solummodò *Chronographiæ libros* agnoscat. *Chronographiam* autem suam, *excerpta & epitomas diversarum Historiarum* esse ait. In libro igitur IV. de Chronographia, qui malè *octavus* inscribitur, postquam auctor anonymus Gesta Francorum, Roriconem, Aimoinum, & Sigebertum secutus, Francis tributa in decennium à Valentiniano majore remissa esse scripsit, quòd eorum operâ Alanos in Mæotide palude ad internecionem cecidisset, (id quod alibi reprehendimus) de Francis primò, ac pòst de Gallis separatim hæc subjicit. *Sic à tributo soluti, nullum vectigal ulteriùs solvere voluerunt, nec quisquam jure belli postea potuit eos redigere sub jugo tributi. Unde Gens illa quos liberos esse constat, Francos etiam nunc propriâ linguâ vocat: & quos apud ipsos hujusmodi vincula constringunt, non Francos liquet esse, sed Gallos, quos Franci sibi iure Gentium subiecerunt.* Ea verba memoratu dignissima, qualia nusquam alibi reperire memini, disertè aperteque docent, ætate scriptoris, nimirum circa annum MCC. Francos qui in Gallia dominabantur, adhuc immunes tributorum exstitisse: solos Gallos inter ipsos tributa pependisse. Hinc Francum alodem (*Franc-aleu*) vocavere fundum omnem, omnem agrum, quem homo Francus à majoribus sibi transmissum, optimo jure & summa immunitate possidebat: ex quibus aliquot etiamnum supersunt, eo nomine atque ea immunitate gaudentes, cùm majores, qualis Vicecomitatus Torinnæ est, tum minores. Hinc libertum seu servitute liberatum *Adfrancitum* dixere, *Affranchi*; in libertatem asserere, *Adfrancire*, *Affranchir*: cuniculorum fossores, & sagittarios, ob magnas immunitates quibus fruebantur, alteros *Francos Talparios*, *Francs Taupins*; alteros *Francos Sagittarios*, *Francs Archers*; & eandem ob caussam ut Francos vel Francicos alodes, *les Francs aleus*, sic Franca feuda, *les Francs fiefs* nuncupavere. Qui creditam pecuniam solvit, *Francus* & *quietus* esse dicitur, *Franc & quitte*, id est liber ac securus. Ipsi Reges Pompelonensium & Aragonensium in litteris datis anno MXC. & anno MCXXIX. aliisque *Francos*, necnon *Francs* pro liberis hominibus & ingenuis immunibusque accipiunt. *Francitates* Hispani pro immunitatibus hodieque habent, & cum privilegiis libertatibusque conjungunt, quas ipsi *Franquezas*, Angli *Franchisez* & *Fraunchises*, Nostri *Franchises* vocitant. Francicè loqui, *parler Franchement*, idem etiamnum Nostris est, quod liberè loqui: & Francitas vel Francicia, *Franchise* dignam ingenuo viro libertatem sim-

plicitatemque apud nos significat. In Germania quidem nemo est qui ignoret, *Frank* idem significare quod *frey* sive *fry*, id est liberum. Hodieque Germani vulgò dictitant, *die freye Franken*, id est Franci liberi, ut Cluverius in libri III. de antiqua Germania capite XX. scribit. Franci ergo, hoc est liberi dicti sont, quòd præ ceteris Germaniæ nationibus libertatis suæ & immunitatis patriæ essent amantissimi ac tenacissimi. Nam à *Francione*, Rege vel Duce ignoto aut potiùs ficticio, originem nominis Francorum deducere, insanire est: & qui *Francos Atticâ linguâ* à Valentiniano Aug. appellatos dixere, nomine *feroces* significante; meliùs fecissent, si *Hatticâ*, sive *Chatticâ linguâ* Francos P. Licinii Valeriani principatu vocatos esse scripsissent: cùm Chatti, seu Hatti, Hassive Germani inter Francorum gentes primarias fuerint, uti Sulpicius Alexander in libro Historiæ IV. & vetus interpres Iuvenalis ad Satyræ IV. versum CXLVII. aliique disertè affirmant. Dicet aliqois: Quâ ratione poterant anno MCC. Franci à Gallis, Galli à Francis, post septingentos annos quàm sese alteri alteris domicilio connubiisque conjunxerant ac miscuerant, secerni atque distingui? Facillimè utique id fieri potuit, cùm libri descriptionum, quos & *libellos computorum Fisci*, & *polyptycha*, ac *capitularia* nostri Historici appellant, adhuc in Chartario Regio servarentur principatu Philippi Aug. anno MCXCIV. Docebant autem hi libri, sicut ait VVillelmus Britto,

> Qui sint exemti, vel quos angaria damnet.

Et eisdem in libris solorum Gallorum utpote tributariorum scripta erant oomina, scripti agri ac possessiones. Sua igitur tum adhuc Francis erat immunitas, jaminde à Gentis in Galliam advento servata. Salvianus post indictiones tributarias apud Romanos, acerbissimasqoe ac crudelissimas exactiones publicas, ac improbitates Judicum damnatas, de immunitate Francorum, Vandalorum, Gothorum & Hunnorum in libro V. sic refert. *Ubi, aut in quibus sunt, nisi in Romanis tantùm, hæc mala? Franci enim hoc scelus nesciunt: Hunni ab his sceleribus immunes sunt: nihil horum est apud Vandalos; nihil horum apud Gothos. Tam longè enim est, ut hæc inter Gothos Barbari tolerent, ut ne Romani quidem qui inter eos vivunt, ista patiantur.* Hoc est, tam loogè absunt Gothi præter ceteros à pendendis tributis, ut ne Romanos quidem qui in Aquitania inter ipsos vivunt, tributorum causâ vexari spoliarique patiantur.

A Francis deductum verbũ Francire, *Franchir*, pro transsilire: Francire passum vel passagium, *Franchir le pas*, hoc est, difficilem locum saltu superare; Francire fossam, *Franchir le fossé*, id est fossam transsilire; Francire saltum, *Franchir le saut*; qood est, saltum periculosum atque arduum noo tentare modò, sed exsequi Franciçâ alacritate. Nimirum Gens Francorum, ut fortis, audax & aspera; ita velox inprimis, pernix atque agilis erat, quemadmodom Præfatio legis Salicæ docet. Apollinaris Sidonius in Panegyrico Imper. Majoriaoo dicto scribit, *ludum* esse Francis, in hostem intortam hastam saltu prævenire.

> Excussisse citas vastum per inane bipennes,
> Et plagæ præscisse locum, clypeosqoe rotare
> Ludus, & intortas præcedere saltibus hastas,
> Inque hostem venisse priùs.

Apud Cassiodorum Senatorem in libri Variarum XI. epistola I. dicuntur *Franci præcipitatis saltibus prælia semper Gentibus intulisse.* Omitto Salios, qui Francorum popolis ab Ammiano Marcellino aliisque scriptoribus adnumerantur, à saltu & agilitate artuum, exemplo Saliorum apud Romanos, nomen invenisse, quos Salios nostros *pede* valere, hoc est cursu & saltu ait Sidonius.

In libro VII. Chronographiæ MS. qui falsó XI. inscribitur, hæc legimus. *O quantus dolor & planctus Christi cultoribus, quod iugo Gentilium subiiciantur colla Fidelium; tyrannis Turcorum virtus olim victoriosa Francorum. Dicuntur enim Franci quarumcumque Gentium ibi degentium Christiani.* Loqoitur auctor de captis à Salahadino Hierosolymis cum Rege Goidone de Liciniaco. Nimirum & Saraceni, & Turci, & Orientales ferè omnes, Christianos Occiduos qui in Syria sedem ceperant, cujuscumque Gentis essent, promiscuè *Francos* appellitabant, & eorum maximè viribos Regnum Hierosolymitanum subactum ac Turcis ereptum fuerat. Hinc Pirrus qui Nostris Antiochiam tradidit, cùm paucos se ad rem exsequendam habere quereretur, dixit: Μικροὺς Φράγκους ἔχομεν, paucos Francos habemus, id est paucos milites ex Occidentalium exercitu, paucos adjutores.

FRANCISCOPOLIS SEU PORTUS GRATIÆ.

Franciscopolis ad ostium Sequanæ à Francisco ejos nominis primo Rege Francorum exstructa est, & ab auctore nomen habet. Nostri nescio quam ob caussam *Portum Gratiæ* appellitant, *le Havre de Grace*; aut absolutè Portum, *le Havre*: Angli Novum Portum, vulgò *Nevv Haven.* Nimirum Nostri *havre*, Angli *haven* nuncupant portum maritimom ad os fluminis constitutum: & apud Britannos insulares *aber* ostium fluminis significat, ut Camdenus testatur. Ex *aber* Nostri fecere *havre* b in u mutato, & r ante e posito. Giraldus Cambrensis qoi circa annum Domini MCC. floruit, & quem Camdenus transscripsit, in Itinerarii Cambriæ libri I. capite II. *Aber* (inquit) *linguâ Britannicâ dicitur locus omnis, ubi fluvius in fluvium cadit*: & in descriptionis Cambriæ capite V. castrum quoddam *Aber Hodni* dici ait, *id est casum Hodni in Oscam. Aber enim Britannicè dici locum omnem, ubi aqua in aquam cadit.* Nos non confluentes amnium seu loca obi fluvius fluvio majore recipitur, sed tantùm ostia fluminum in mare effluentium eo nomine designare consuevimus.

Quem Britanni *aber*, Angli *haven*, Nostri *havre* vocitant, *habulum* Latinè appellari observo, & cum portu jonctim nominari. In Chartulario Fiscamnensi legi litteras datas anno MCCXXXIX. quæ tales sont. *Ego Robertus de Nevilla Clericus relaxavi quietum & omnino dimisi domino Abbati & Conventui Fiscannensi,*

quidquid juris habebam & clamabam, vel clamare poteram aut debebam in portu & habulo & villa sua de S. Vvalarico. Remisi etiam & concessi eisdem omnes domos & omnia ædificia, quæ feceram prope habulum versus S. Leodegarium: ita quod ego vel aliquis ex parte mea in dictis portu & habulo, domibus, ædificiis, sive firma nihil omnino de cetero poterimus reclamare, calumniari, vel exigere. Legi & in litteris *Henrici Malcoudint Vicecomitis Blossevillæ*, datis anno insequenti, hæc verba. *Ego in portu sive habulo suo de S. Vvalarico nullum jus sive libertatem aliquam habeo emendi vel potendi per me vel per alium allecia, vel makerellos, vel aliquos alios pisces, nisi tamquam aliquis alius extraneus.* Sermo est de villa S. Vvalarici in Caletis, *S. Valeri en Caux*, non longè à Blossevilla *Blosville*, & à Fiscamno distante, & Talæ vel Duni fluvii ostio propinqua; cui villæ portum & habulum hæ litteræ assignant, ut Franciscopolim quoque in Caletis *Habulum* vocant, *le Havre*. Ex habulo factum est *havre* Nostrum, litteris b in u & l in r conversis, ut labra *levres*, abrotonum *avrosne*, Aballonem *Avalon*, Abrincatas *Avranches* dicimus; necnon lusciniam *rossignol*, ulmum *orme* nuncupamus.

FRAXINETUM.

Opidum Fraxinetum in Italorum Provincialiumque confinio stare, & mari ex uno latere cingi, ex ceteris partibus densissima & pæne invia spinarum silva muniri, scribit Liutprandus in libri I. capite I. ubi & *villam* Fraxinetum vocat, ac *Montemmaurum villula coherentem* memorat. Hæc fuit statio, hoc receptaculum Saracenorum, oram Galliæ & Italiæ depopulantium ab Arnulfi regno usque ad Ottonis Magni Principatum. *Fraxinidum saltum* refugium Saracenorum appellat Frodoardus, quos à Græcis anno DCCCCXXXI. protritos ac inde dejectos esse tradit in Chronico. *Castrum Frascenedellum* appellatur in Chronici Novaliciensis libro V. ubi à Robaldo Comite Provinciæ ope Arduini & Aimonis transfugæ dolo castrum illud receptum expugnatumque esse dicitur principatu Ottonis majoris. Fraxinetum castrum vocatum puto, quòd in fraxinero positum esset sive in silva fraxinea, quam spineam silvam nuncupat Liutprandus. *Frasenetto* hodieque appellatur, nisi nos tabulæ decipiunt, situmque est ad mare inter Forum Julii Provinciæ civitatem, & Cannetum vicum, *Canedo* vulgò dictum: nomenque suum dat *Valli Fraxineti*, quam vulgò *Vallem Freineti* appellitant pridem.

FRISIA CISRHENANA, SEU CITERIOR, AUT OCCIDENTALIS.

Frisii, quos vulgò Frisones & Frisiones vocabant, cùm à Francis sub Chlodovei junioris filiis desciviissent, proximis eitam Franciæ ditionis pagis manus adjecere, Rhenumque flumen transgressi, in parte insulæ Batavorum consedere, ac ibi præter cetera loca Dorestate ac Trajectum Batavorum ad Rhenum obtinuere: quæ regio à Gente & à situ Frisia citerior, vel Frisia Occidentalis dicta est. Ibi autem consedisse Frisios ante Pippini Ducis principatum, docet Audoenus de Vita S. Eligii, qui Audoenpensibus confines eos facit: uti in libro XXIII. Rerum Francic. observavimus. Huic Frisiorum Genti VVillibrordus à Sergio PP. Episcopus est præpositus, ac mutato nomine Clemens appellatus: qui Pippini Ducis Francorum jussu Trajectum inferius pro Episcopatus sede habuit. Beda in capite XI. libri V. Historiæ de Frisia citeriore à Pippino Duce Francorum occupata sic loquitur. *Et quia nuper Citeriorem Fresiam pulso inde Rathbodo Rege ceperat, illò eos ad prædicandum misit*, nimirum VVilbrordum Presbyterum cum XI. sociis. *Citeriorem Frisiam* vocat Beda, ut distinguat ab ulteriore vel Transrhenana Frisia, regione magnæ Germaniæ, Frisia propriè dicta. Annales Bertiniani totam Frisiam usque ad Mosam proferunt. Nam in rebus anni DCCCXXXIX. hæc de Frisia uls & cis Rhenum reperio. *Regnum Saxoniæ cum marchis suis; Ducatum Fresiæ usque Mosam; Comitatum Batavorum.* Eginhardus Annalibus Bertinianis multo vetustior Frisiam Cisrhenanam seu citeriorem trans Mosam usque ad flumen Scaldim promovet. Ejus enim in capite XIX. libri IV. de translatione SS. Martt. Marcellini & Petri verba hæc sunt. *Villa Schaltheim, (aliàs Schaltheim) quæ juxta ostium Scaldis fluminis in maritima Frisiorum regione posita est.* Ab Scalde vulgò tum *Scalt* dicto, nunc *Scheld*, villa *Schaltheim* nomen accepit, id est Scaldisvilla, seu Scaldishammos. Hammus enim vel *Heim* Germanis vicus est, aut ut loquuntur, villa. Quin & *VValacriam* insulam, quæ nunc Zelandiæ adscribitur, Frisiæ huic citeriori attribuunt Annales Bertiniani, quum produnt *anno* DCCCXXXVII. *Nordmannos Frisiam irruentes, in insula qua VValacria dicitur, multos trucidavisse.* Ut appareat partem Frisiæ citerioris à recentioribus Zelandiam nuncupatam esse.

Certè jamtum ætate Plinii, Imperatore Vespasiano, in insulis Rheni qui terminus est Galliæ, *Frisii* erant & *Frisiabones*, & aliæ erant præ ceteris insulæ Frisiorum, aliæ Frisiabonum: ut docent ejus verba in capite XV. libri IV. *In Rheno autem ipso nobilissima Batavorum insula & Cannenefatum, & alia Frisiorum, Caucorum, Frisiabonum, Sturiorum, Marsacorum, quæ sternuntur inter Helinum ac Flevum ostia Rheni. Frisiabones* istos, quorum ut appellatio sic & origo à Frisiis petenda est haud dubiè, idem capite XVII. ponit in Belgica inter *Tungros*, *Rinucos*, vel potiùs *Sinucos*, & *Betasos*.

FRONTIACUM.

Frontiacum castrum Carolus Magnus exstruxit, ut Hunoldum qui post mortem VVaifarii filii sui Aquitaniam iterum occupare tentabat, & ad Lupum Ducem Vasconiæ seu Novempopulanæ pulsus confugerat, Aquitaniæ ingressu & Durani transitu prohiberet. Veteres Annales Rerum Francicarum qui in anno DCCCVIII. desinunt, de ea re sic referunt. *Anno* DCCLXIX. *Domnus Rex Karolus iter agens partibus Aquitania, eo quòd Hunoldus voluit rebellare totam Vasconiam & Aquitaniam: & cum*

pancis Francis dissipata iniqua consilia supradicti Hunoldi. *Karolus Rex ivit ad Ecolesmam civitatem, & inde sumsit plures Francos cum omni utensilio, & praeparamenta eorum; & ivit super flumen Dordoniam, & aedificavit ibi castrum quod dicitur Frontiacus; inde Missos suos mittens post Hunoldum & uxorem suam ad Luponem Vasconem.* (id est Lupum Vasconum Ducem) *Et dum ibi moram fecisset unà cum Francis, adductus est Hunoldus, & uxor sua: & castro praeparato, & Hunoldo recepto, reversus est in Franciam.* Idem ceteri rerum nostrarum Annales uno velut ore concinunt. Eginbardus in Vita Karoli *castrum Frontiacum*; in Annalibus *castellum Francicum* vocat, & *donec legati, quos miserat* Rex ad Lupum, *reverterentur, castellum iuxta Dornoniam fluvium nomine Francicum aedificatum* esse ait. Conditum est ergo *Frontiacum*, ut Vasconibus qui Hunoldum perfugam receperant, si quando res novas molirentur, aut incursiones in Aquitaniam facere vellent, Frontis & obicis esset loco: unde & nomen accepit. *Castellum Francicum* etiam à nonnullis forsitan dictum, si non Eginhardus eo in nomine corruptus est, quoniam colonia Francica erat, & Caroli Magni militum opus. Errat Nicolaus Ægidius in Annalibus, qui *Frontiacum* ait quasi *Frontem Saracenorum* appellatum esse, tum trans Garumnam & Duranium fluvios habitantium: cùm Saracenos nec Novempopulanam seu Vasconiam, nec ullas alias in Gallia terras tenuisse constet, ex quo Pippinus Caroli Magni pater Narbone eos depulit. Nec multo meliùs Bellaforestius Frontiacum à Carolo Magno pro fronte Saracenis oppositum esse existimat, quum ipso bellis Saxonicis occupato Pyrenaeum transiere, & Novempopulos usque ad Garumnam incursione vastavere: cujus incursionis nullum usquam vestigium reperio. Tantùm Septimaniam anno DCCXCIII. Carolo Magno regnante Saracenos semel ingressos esse, & circa Narbonem atque Carcassonem agros devastâsse, vicos diripuisse ac incendisse, docent veteres nostri Annales: qui cùm de tempore structurae Frontiaci, & de caussa condendi nobilis castri consentiant, ab eis temerè recedere Bellaforestius non debuit.

Frontiacum nunc castellum Ducale, impositum est monti, uti Blavia; & licèt *iuxta fluvium Dornoniam*, aut *super flumen Dordoniam* conditum esse dicatur in nostris Annalibus, & ab Eginhardo; Ellae tamen flumini propius est, quàm Duranio vel Dordoniae Ellam jamjam accepturo, nisi nos tabulae decipiunt. Vulgò dicitur *Fronsac*, & ager Frontiacensis, *le Fronsaguez*. Est autem hoc castrum, uti Burgus & Blavia, in finibus Biturigum Viviscorum, seu in Burdigalensi Dioecesi.

FURONI.

Conventio inter Gloriosos Reges Hludouvicum filium Karoli Imper. & Hludouvicum filium Hludouvici Regis, in loco qui vocatur Furonis, Kal. Nov. facta est anno I. D. DCCCLXXIX. *Indictione* XII. *Furons* vel *Furonensis* villa non multum abest ab Haristallio & Marsna. *Forum Comitis* recentiores dixere, propterea quòd Comites Dalemienses eam sedem habebant. Vulgò *Foron* nuncupatur, estque nunc amplum municipium, à Trajecto & ab Aquisgrani parum distans. Feruntur ibi superesse etiamnum fossae, & aggeres, & rudera fundamentorum veteris castri in proximo colle *Opde saele* dicto, ut Miraeus ait: quas esse reliquias existimo veteris Palatii Furonensis. Furoni enim villa Regia vel publica erant, nec alibi fermè quàm in villis publicis seu Fiscalibus Reges Francorum Conventus habere, & Palatia aedificare consueverant.

FVSNIACVM.

Fusniacum alii, alii *Fuisniacum* vocant, vicum in silva Teoracia Laudunensique Dioecesi, aquis & pascuis, sed multo magis veteri Monasterio illustrem: qui hodieque *Foigny*, aliàs *Foisny* dicitur, adsidetque amni paullo pòst Isaram aucturo. Ejus meminit Hermannus Monachus in libri III. de Miraculis S. Mariae Laudunensis ad Bartholomaeum Episcopum Laodunensem capite III. his verbis. *Bartholomaeus ostendit ei* (Norberto) *illam maximam Dioecesis sua silvam, qua vocatur Terrascea. Duxit ergo eum ad locum, qui vocatur Fuisniacus, demonstrans ei aquarum & pascuarum, silvaque & terrarum congruam opportunitatem.* Idem in capite XI. ejusdem libri *locum qui Fuisniacus vocatur in Terascea silva*, Claravallensibus Monachis dedisse Bartholomaeum Episcopum Laudunensem scribit. Guillelmus Abbas Theodericensis in libri I. de Vita S. Bernardi capite XI. *Fusniacum* rectiùs appellat: *Fusniacum*, (inquit) *qua est Abbatia una de primis, quam ipse* (Bernardus) *aedificavit, in Laudunensi territorio sita.*

FVXVM.

Fuxum Petrus Monachus & Guillelmus de Podio Laurentii saepe in rebus Albigensium memorant, & *Comites Fuxi*, sive *Fuxenses*. Idem faciunt recentiores nostri Historici. Guillelmus Nangiacensis malè *castrum Fuxinense* non semel nuncupat: cùm ceteri *Fuxum* & *castrum Fuxense* appellent. Nostri *Foix* vocant, & Fuxenses *les Foixiens*. Ex volgari nomine *Fuxium* & *Foxium* Jos. Scaliger fecit; qui Latinos scriptores Historiae Francicae non legerat.

G

GABALI
ET ANDERITVM GABALORVM, AC MEMMATE.

GABALOS Cæſar in libro VII. *Nitiobrigeſque* conjungit ut confines: & *Cadurcos, Gabalos, atque Vellavos ſub imperio Aruernorum eſſe conſueviſſe* ibidem ſcribit, atque Vercingetorigem *Gabalos proximoſque pagos Aruernorum in Helvios miſiſſe*. Gabali ergo & Vellavi inter pagos Aruernorum erant, ſeu Aruernis attribuebantur. Unde Memmate vel Memmates caput Gabalorum nonnumquam à noſtris ſcriptoribus *Memmate in Aruernia* nuncupatur, *Mende en Auvergne*; Anicium quoque ſeu Podium caput Vellavorum appellatur *Podium in Aruernia, le Pui en Auvergne*.

Strabo Γαβάλεις hoc eſt *Gabales* vocat, atque Rutenos & Gabales Galliæ Narbonenſi propinquos eſſe, & argenti metalla apud ſe habere. Vocat & *Gabales* Plinius, & inter *Aruernos* ac *Rutenos* Narbonenſi provinciæ conterminos in Aquitania eos ponit. Et videri poſſent in veteribus Notitiis non aliter nuncupari, in quibus *civitas Gabalum* vel *Gavalum* appellatur: niſi *civitas Gabalûm* per contractionem dici poſſet pro *Gabalorum*; ut ibidem *civitas Abrincatûm, civitas Venetûm, civitas Morinûm* dicitur pro Abrincatorum, Venetorum & Morinorum civitatibus. Sequitur Cæſarem Ptolemæus, *Gabaloſque* nuncupat, & in Aquitania collocat. Dicti promiſcuè Gabales & Gabali, ſicuti Turones & Turoni ac Turonii; Ædui & Ædues; (Ædues enim Auſonio vocantur) Carnutes ac Carnuti; Mediomatrici & Mediomatrices; Viromandui & Viromandues; Triboces & Triboci; Santones & Santoni; Salyes & Salyi; Bigerrones & Bigerri; Tectoſages & Tectoſagi. Gabalos nunc Noſtri *los Gevaudans* appellitant, hoc eſt (ut Sidonius in libri VI. epiſtola VII. loquitur) *Gabalitanos*, a in e, b & l in u, ac t in d converſis. Gabali, Lemovices, aliique confines & montani Aquitaniæ populi, incolæ Cebennarum, quotannis ſtato tempore Hiſpaniam petunt, aut etiam ibidem perpetuam ſedem capiunt, & ad vilia miniſteria arteſque ſordidas ac contemnendas mercede conducuntur: quos omnes Hiſpani in commune *Gavachos* quaſi Gabalicos vocitant, etiam ad puſilli homines animi, væcordes ac malè veſtitos appellatione tranſlata.

Ptolemæo *Gabalorum urbs Anderidum*, Γάβαλοι, καὶ πόλις Ἀνδέριδον; in tabula Theodoſiana ſive Peutingeriana *Anderitum* uſitatiùs hiſce verbis: *Segoduni, Ad Silanum, Anderitum, Condate*. Sic in Notitia Imperii Rom. in litore Saxonico per Britannias *Anderidos* vel *Anderida* poſita reperitur. *Anderitum* autem duo Gallica nomina ignotæ ſignificationis componunt, *ande*, & *ritum*: quorum alterum Andethannale, Andeſagioa, Andecavi, Andelaum, Andematunum Lingonum ſervant; alterum Auguſtoritum Pictonum. Apud Magnonem *Gabal, Anderetum*, id eſt Gabalus, cujus caput Anderitum. Ab Anderito nomen habent *Anderitiani*, in Notitia Imperii Rom. ſcripta ita nuncupati, in edita mendosè *Anderetiani*. *Sub diſpoſitione V. S. Ducis Mogontiacenſis Præfectus militum Anderitianorum Vico-Iulio* fuit, inter Tabernas & Nemetes; *in provincia Lugdunenſi Senonia Præfectus claſſis Anderitianorum Pariſius: intra Gallias cum V. I. Magiſtro equitum Galliarum Anderitiani* præter ceteros, *Anderenitiani* corruptè in editis Notitiis ſupervacanté ſyllaba appellati.

Poſtea Anderitum depoſita propria veterique appellatione, nomen Gentis cujus caput erat ſuſcepit, exemplo plurimarum Galliæ urbium, & dici cœpit *civitas Gabalum*, ac *Gabali*. In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ nunc *civitas Gabalum*, aut *civitas Gabalorum*, nunc *civitas Gavalum*, interdum ſed mendosè *civitas Gavallum* nuncupatur, & inter provinciæ Aquitanicæ primæ civitates octo pænultimum locum obtinet. Concilio Arelatenſi primo interfuit *Genialis Diaconus de civitate Gabalum, provincia Aquitanica*; Agathenſi *Optimus Diaconus, miſſus à Leonico Epiſ.*

Vellavum, Gabalicum, Aruernum, Cadurcinum & Rutenum Cebennæ montes dividunt in superiorem ac inferiorem: quibus montibus Helvii Narbonenses ab Aquitania; Vellavi, Gabali, Aruerni, Cadurci & Roteni Aquitaniæ populi à Gallia Narbouensi dividuntur. Pagus superior vocatur, qui in Cebennis montibus positus est; inferior, qui in plano vel in vallibus. Igitur Vivariensem pagum superiorem *le haut Vivarez* Nostri vocitant; pagum Vellavum superiorem *le haut Velay*; pagum Gabalitanum soperiorem *le haut Gevaudan*; Aruerniam superiorem *la haute Auvergne*, aliàs pagum superiorem *le haut Pays* oomine communi appellant, item *Montes Aruerniæ*; pagum Cadurcinum soperiorem *le haut Querci*; pagum Rotenum superiorem *la haute Rouergue*. Idem de Lemovicibus eorumqoe Marchia plerique dicunt, apud quos superiores Lemovices *le haut Limosin*; superior Marchia *la haute Marche de Limosin*. Idem & de Albigensibus dicunt.

Lesura & Margarida montes sunt pagi Gabalici insignes, hic Triobris fluminis fonte, (*Troueyre*) ille Tarois: ambo tradux & portio Cebennarum. Et de Lesura quidem jam diximus. Margarida aotem vel Margarita Triobris genitrix, volgò vocatur *la Mariaride*, aliàs *Margeride*.

G A B R O.

Gabro locus est in Cenomanis, inter Meduanam & Sartam fluvios positus, sed Meduanæ propior, vulgò *Iauron* dictus: à quo ager Gabronensis nomen habet. Eo in agro Constantiaous Aruernus cellulam sibi condidit, qui nunc est Prioratus, ut loquuntur. *Gabronium* recentiores scriptores, & Polyptycha Monasteriorum appellant.

G A L A R D O.

Galardo ootum est in Belsæ pagique Carnotini confinio castrum, vulgò *Gallardon* dictum. Hildeburgis, cujus de Vita libellum edidit Lucas Acberius, *in pago Carnotensi castro Galardone exorta, & ejus pater exstitisse Herveus castri Galardonis dominus* dicitur, Philippo apud Francos regnante, ante annos ferè DC. *Gualardo* aliis vocatur. In Chronico Mauriniacensi *anno* MCXX. dedicationi Ecclesiæ Mauriniacensis Cœnobii dicitur adfuisse præter ceteros Francorum Proceres *Guido de Gualardone*. Positus est Galardo ad ripas amniculi, qui in Auturam defluit inter Carootas urbem ac Novigentum Regis.

G A L L A R D U M.

Rigordus in rebus anni MCCIX. *Guallardum* vocat *castrum fortissimum, in rupe excelsa à Rege Ricardo super fluvium Sequana ædificatum juxta insulam Andeliaci*, qood Philippus Augustus mensibus ampliùs V. oppugoavit, ac demum cepit. *Richardus Rex firmavit in fluvio Sequana, in loco qui Portus Gaudii vocatur, munitiunculam, & in insula juxta vicum Andeliacum aliam forteritiam firmavit, & ædificavit ibidem super ripam Sequanæ villam amœnissimam in loco munitissimo. Imminebat villæ rupes excelsa, in qua ædificavit arcem, & circumcinxit muro altissimo & fossis profundissimis, totamque munitionem illam vocavit Gaillardum, quod sonat in Gallico petulantiam*; inquit Guillelmus Armoricus de Gestis Philippi Aug. qui & *castrum Gaillardum*, & in libro VII. Philippidos *Gaillardica mœnia*, & *Rupem Gaillardam* vocat, ac obsidionem expugnationemque ejus fusè describit. Gaillardum vulgò nunc *Chasteau Gaillard* dicitur, proximumque est Andeleio, io vici formam redactum. Ex Brittonis verbis apparet ante annos CCCCLXXX. guallardum vel gaillardum à Nostris vocari consuevisse petulantem hominem ac gaudii intemperantis, ut hodieque *gaillard* petulans dicitur, ac *gaillardise* petulantia.

G A L L I A C U M.

Petrus in Historiæ Albigensium capite LIV. memorat *castrum Rabastense in territorio Albigensi*, (*Rabastins*) & *sex alia castra nobilia, Montem acutum, Galliacum, Causacum, S. Marcellum, Guespiam, & S. Antoninum*. Ex quibos Galliacum Tarni fluvio adsidet, ac dicitur *Gaillac*; S. Marcellus *S. Marcel* vocatur; Guespia *la Guepie*. Idem io capite LXII. *castra nobilia Rabastenx*, suprà *Rabastense* dictum, *Montem acutum*, & *Galliacum* refert.

GALLICVM MARE, ET EIVS VARIA NOMINA, VARII SINVS.

Mare quod Narbonensem proviociam, hoc est Gothiam vel Septimaniam, atque Provinciam à Pyrenæo ad Varum flumen alluit, Livius in libro XXVI. *Gallicum sinum* appellat, ponitque inter *Tuscum mare* & *Pyrenen* hisce verbis. *P. Cornelius Scipio Ostiis Tiberinis profectus, præter oram Tusci maris, Alpes, atque Gallicum sinum, & deinde Pyrenes circumvectus promuntorium, Emporiis urbe Græca copias exposuit.* Idem in libro XXXIIII. *Prætervecti Ligustinos montes, sinumque Gallicum, ad condictum convenerunt*, id est *ad portum Pyrenæi*, ut ibidem ait. Inter Pyrenæum autem & Alpes Ligustinas vel Maritimas est mare Gallicum, sinusve Gallicus: cujus sinus partem, quà Provinciam pulsat inter Ligures Italos & Massiliam ac Rhodanum, Livius in libro XXI. *oram Salyum* nuncupat. *P. Cornelius Scipio præter oram Etruriæ Ligurumque, & inde Salyum, mox pervenit Massiliam, & ad proximum ostium Rhodani castra locat.* Annæus Florus in capite VI. libri III. Rerum Romanarum *Gallicum sinum* similiter appellat: Gratidius *Ligusticum sinum*, *Pompeius Gallicum obsedit*, *Torquatus Balearicum*. Solino in capite XXVI. *sinus Gallicus est, qui Narbonensem provinciam perfundit.*

Strabo mare quod Narbonensem Galliam allatrat, *mare Narbonense* ouncupat à clarissima olim totius ejus oræ urbe Narbone: quum scribit, apud Tolosam isthmom esse angustissimom, qui Oceanum à mari Narbonensi submoveat. In libro IIII. Chronographiæ seu diversarum Historiarum quem in codice scriptum legi, *Narbonicum mare* similiter vocator, & dicitor Pippious, Ludovici Pii A. filius, *Regnum Aquitaniæ à Rhodano ad Pyrenæum, à litore Narbonici maris ad Ligerim extensum obtinuisse.*

Pomponius Mella *mare Nostrum* vocare consuevit mare Mediterraneum seu internum, quod Hispaniæ partem & Galliæ Italiæque alluit; & *partem Galliæ Nostro mari appositam, Narbonensem* nominat *Galliam.*

Plinius in libri III. capite V. *mare Gallicum* ante Narbonensem provinciam ponit inter *mare Hispanum Ibericumve* aut *Balearicum*, & *Ligusticum*, hoc est inter Hispaniam Tarraconensem & Liguriam Italiæ regionem. Idem in capite IIII. *Narbonensem provinciam appellari* ait *partem Galliarum, quæ interno mari alluitur.* At *maris Gallici* appellatio non sinui tantùm Gallico Narbonensem alluenti provinciam, sed etiam Oceano Gallico, oram Aquitaniæ Galliæque Lugdunensis & Belgicæ pulsanti videtur posse convenire. *Mare* autem *internum*, Floro *intestinum* dictum, propriè totum mare Mediterraneum est: & sinus Gallicus parva admodum ejus portio haberi debet, à summo Pyrenæo ad Alpem summam vix in longitudinem millia passuum DX. patens, ut Æthicus docet: quare partem exiguam totius appellatione parum aptè designaveris. Marcianus tamen in Periplo Galliæ Gallicum sinum *mare nostrum* & *internum* duobus simul nominibus appellat. ἡ ναρβωνησία ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς καὶ ἐντὸς κεῖται θαλάσσῃ. Claudius Ptolemæus exemplo Plinii mare Galliæ Narbonensis *mare Gallicum* nuncupat, quum in libro VIII. scribit, Galliam *à meridie Gallico mari terminari*, τῇ Γαλλικῇ θαλάσσῃ. Ambos scriptores plerique sequuntur. Inprimis Ammianus in libro XV. & Orosius in libri I. capite II. *qui Alpes à Gallico mari super Ligusticum sinum exsurgere*, & *mari Gallico Rhodani flumen accipi* tradit, & *mare Gallicum esse inter Sardiniam & insulas Baleares.* Orosium Æthicus in Cosmographia, Robertus in Chronico, aliique ad verbum transscripsere. Idem Orosius eodem in loco, mare quo Hispania Tarraconensis & Gallia Narbonensis alluuntur, *mare Tyrrhenum* appellat haud dubiè. Quippe scribit, *Hispaniam circumfusione Oceani Tyrrhenique pelagi pene insulam effici*, & *ex Gaditano Oceani freto mare Tyrrhenum emitti*: quem imitatus Isidorus in libri XIII. capite XXI. mare Gothiam & Provinciam pulsans, quo Rhodanus accipitur, *Tyrrhenum æquor* vocat, nimis lata & libera appellatione. *Mare* enim *Tyrrhenum* vel *Tuscum*, plerisque *Inferum* dictum, inter mare Ligusticum & Ausonium Siculumve medium exstitisse Plinius docet. Mella tamen primus ita locutus est in libri I. capite III. quum ait, *inter Adriaticum & Tuscum Italiam procurrere: in Tusco intimo Galliam esse, ultrà Hispaniam esse.* Ita Galliam Narbonensem ad mare Tuscum vel Tyrrhenum intimum ponit: & in capite V. libri II. *Galliam altero latere Tuscum pelagus attingere, altero Oceanum* ait.

Gervasius Tisleberiensis & Bernardus Guidonis quum produnt Rhodanum *in Mediterraneum mare decurrere*, apertè indicant se *maris Mediterranei* nomine *sinum Gallicum* designare. Sed hæc nimis laxa vagaque appellatio est; nec magis propriè sinus Gallicus *mare Mediterraneum* dicetur, quàm *mare Internum.*

Mare Gallicum, ob colonias Græcorum Massiliensium terra marique sparsas, *mare Græcum* Angli scriptores dixere. Certè Matthæus VVestmonasteriensis ita loquitur. *Anno* MCCCII. *Rex Franciæ congregavit exercitum multum nimis à mari Græco usque ad Oceanum.* Thomas quoque VValsinghamius in anno MCCCLV. sic scribit. *Carcason & Nerbon iuxta mare Græcum.* Nunc mare Massiliense *Mer de Marseille* dicitur pars maris Gallici circa Massiliam & Stoechadas, totamque hanc oram Provinciæ.

Nostri mare Gallicum vulgò appellant mare Ortivum, *Mer de Levant*, ac nonnumquam etiam maria Orientalia, *les Mers de Levant.* Et tamen *mare Meridianum* dici potiùs deberet quàm Ortivum, cùm Gothiam atque Provinciam à meridie terminet.

Strabo scribit, Setium promuntorium (*Sigium montem* appellat) *duos* maris Gallici *sinus disterminare*, *majorem* unum, alterum *minorem*: ex quibus minor à templo Veneris Pyrenææ tropæisque Pompeii ad Setium montem pertineat, & insulam Blasconem complectatur; major à Setio incipiat, & promuntorio portuque Citharistâ finiatur, proprio ac peculiari nomine *sinus Gallicus* dictus, in quem Rhodanus evoluatur. Citharista autem est inter Massiliam ac Taurentum.

Sed apud alios Geographos & apud Historicos, multo plures in mari Gallico sinus reperiò, verùm minores.

Primus occurrit *sinus Salsus* ab Hispania Galliam Italiamque mari petentibus, memoratus à Mella, qui eum ad Pyrenæi promuntorium seu Caput Crucis, *Cap de Creus*, & in eo portum Veneris *Port Vendres* ponit. *Colonia* (inquit) *Ruscino, vicus Eliberri: tum inter Pyrenæi promunteria portus Veneris est in sinu Salso, & Cervaria locus, finis Galliæ.*

Tum alius sinus est inter promuntoria duo Leucatam & Setium: de quo Rogerus Honodenius qui ante annos CCCCL. scripsit, ita refert. *Dein transierunt per quamdam arenam protensam in mare, quæ dicitur Caput Leucata, faciens sinum magnum, in quo prope litus maris est bona civitas Episcopalis, quæ dicitur Narbona, & Monasterium quod dicitur S. Maria de mari: deinde transierunt per quamdam terram protensam in mare quæ dicitur Briscou. Tum intrarunt terram Comitis de Agda.* Illa *terra protensa in mare* nomine *Briscou*, est insula Blasco, quæ hodieque *Briscou* nuncupatur, & Agathæ seu Agdæ urbi proxima atque adversa est. Hi duo sinus minore sinu, à Strabone suprà memorato continentur: quos non malè Strabo in unum conjunxit.

Sequitur *sinus ad Gradus*, à VI. gradibus quos Rhodanus effluens facit, ita cognominatus: qui à Setio incipit, & ostiis Rhodani finitur, & *sinus Gallicus* à Strabone dicitur. Et Strabo quidem quò sinus ille pertineat, (ni fallor) non dixit; at Casaubonus eum terminat promuntorio Citharista ultra Massiliam XXX. millibus. *Sinûs ad Gradus* meminit Ammianus Marcellinus in libro XV. hisce de Rhodano verbis. *Finitis intervallis quæ ei natura præscripsit, spumeus Gallico mari concorporatur per patulum sinum quem vocant ad Gradum, ab Arelate* XVIII. *ferè lapide disparatum.* In quibusdam codicibus reperitur *ad Gradum*, quemadmodum excudendum curavi. Quam lectionem si admittimus,

sinum

sinum ad Gradum dictum esse credemus, quòd esset ad *Gradum Massilianorum*, maximum omnium ibi graduum, tertio eidemque amplissimo Rhodani ori Massaliotico adjacentem: quem *Gradum Massilianorum* à Fossis Marianis millia passuum XVI. abesse Æthicus scribit. Cùm tamen sex gradus in tribus ostiis Rhodani reperiantur hodieque, existimo buocce *sinum ad Gradus* potiusquam *ad Gradum* nuncupari oporte.

Sinum ad Gradus excipit *sinus Massiliensis*, in quo constructa Massilia est. Eum Trogus, & qui ex Trogo epitomen fecit Justinus *sinum Gallicum*, necnon *remotum sinum*, *velut angulum maris*, & *ultimos Galliæ sinus*, id est, unum ex ultimis appellant. Justini in libro XLIII. verba sunt hæc. *Phocæensium juventus ex Asia in ultimos Galliæ sinus navibus profecta, Massiliam inter Ligures & feras Gentes Gallorum condidit. Phocenses in sinum Gallicum ostiu Rhodani amnis devenere: cuius loci amœnitate capti, plures sollicitavere. Condita igitur Massilia est prope ostia Rhodani amnis, in remoto sinu velut in angulo maris.* Sinum Massiliensem Eumenius in Panegyrico Constaotino Aug. dicto *Meridianum sinum* videtur appellare, quòd eum Massilia à Meridie babeat *Massilia* (inquit) *in profundum mare prominens, & munitissimo accincta portu, in quem angusto aditu Meridianus resluit sinus, solis mille quingentis passibus terræ cohæret.*

Massiliensem sinum excipit alius non obscurus, *sinus Samblacitanus* Æthico dictus, vel (ut in quibusdam membranis scriptum reperitur) *sinus Samblacetanus*, & *sinus Sambracitanus*, ac nonnumquam sed mendosè *Sabricitanus*. Æthicus in itinerario portuum & positionum navium ab Urbe Arelatum usque, eum sinum, quem non portum sed, sicut Nicæam & alia loca, *plagiam* tantùm appellat, boc est plagam *une plague*, inter *Forum Iulii* & *Heracliam Caccabariam* vel perdicariam ponit, à foro Julii XXV. ab Heraclia XVI. millibus passuum distantem. Nunc sinus Samblacitanus habet ab Occidente portum *S. Tropesii*, Amelio memoratum in navigatione Gregorii PP. XI. anno MCCCLXXVI. *Saint Tropez*; ab Oriente portum S. Maximi, *S. Maixime*; à Meridie promuntorium Capot Caninum, *Teste de Can*, cum insula ejusdem nominis; Grimaldum à Septemtrione, *Grimaud*, quem idem Amelius Episcopus Senogalliæ *locum de Grimaldo* nuncupat: & modò à Grimaldo ipsi proximo dicitur sinus Grimaldensis, *Golfe de Grimaut*; modo à portu S. Tropesii, vel (ut alii loquuntur) Torpetis sinus Tropesianus vel Torpetianus, *le Golfe de S. Tropés.*

Proximus est sinui Samblacitano sinus Forojuliensis, aut potiùs eum attingit, itaut sinus Samblacitani bifariam divisi portio haberi possit. Utrumque *Fori Iulii pelagus* videtur Amelius appellâsse. In sinu Forojuliensi est promuntorium S. Vincentii, (*Cap de S. Vincent*) & duæ insulæ *Leones* dictæ, Forojuliensis Diœceseos, ab Amelio memoratæ; atque Forum Julii. Eumdem in sinum amnis Argenteus devolvitur.

Postremus maris Gallici & Provinciæ sinus à promuntorio Rubeo, *Cap Roux*, ad promuntorium Gallupe, *Cap Garouppe* pertinet, & duo alia promuntoria, ac Lerinum & Leronem insulas complectitur, duosque fluvios, Benconem, & Cyaneum, *Siagne* recipit.

Circa Telonem & II. lapide à promuntorio dicto *Cerchiec* corallium nasci affirmant Provinciales: quod olim *laudatissimum in Gallico sinu circa Stœchadas insulas* fuisse, Plinius in libri XXXII. capite II. scripsit, *Gallici sinus* nomine sinum Massiliensem, ut videtur, designans. Abest autem Telo Martius ab urbe Massilia millia tantùm LXXII. sicuti Æthicus docet.

Pæne omiseram, ab Eginhardo in Vita & rebus Karoli Magni mare nostrum *mare Balearicum* impropriè vocari: quum ait, *partem Galliæ inter Rhenum & Ligerim, Oceanumque ac mare Balearicum jacere*, mare Balearicum quod Hispanias alluit, Septimaniæ ac Provinciæ impropriè attribuens, & a freto Gaditano ad ultimos Galliæ Narbonensis fines illud promovens.

Quidam Geographi, in his Samsoo, mare Gallicum Septimaniam & Provinciam alluens, *mare Leonis* aut *sinum Leonis* vocari putant, *mar di Lione*, aut *Golfe du Lion*; & ita in tabulis suis scribunt. Quos Guillelmus Nangiacensis, Monasterii S. Dionysii Monachus, erroris convincit his verbis, in Gestis Ludovici IX. Francorum Regis. *Die Mercurii paullo post ortum Solis velum fecerunt* (*ont fait veile*) *istæ IV. naves, & tota die illa cum die Iovis subsequente, cum vento satis prospero siglaverunt.* (*ont singlé*) *Die verò Veneris subsequenti circa mediam noctem ventorum turbinibus procellosos fluctus exagitans mare discutitur in maris Leonis introitu; quod ideò sic nuncupatur, quòd semper est asperum, fluctuosum, & crudele. Mari igitur Leonis præterito cum magno periculo, die Sabbati mitius invenitur*, &c. Quibus ex verbis intelligitur, *mare Leonis* Septimaniam saltem non attingere, & ab Aquis Mortuis tridui itinere abesse: cùm Ludovicus Rex Francorum qui in ultimo portu Septimaniæ Aquis Mortuis non longè ab ostiis Rhodani die Mercurii classem conscenderat, & Caraleis Sardiniæ petebat, die Veneris, seu tertio navigationis die mare Leonis intraverit. Nec magnum esse potuit aut debuit illud ipsum *mare Leonis*, quod brevi & intra paucas horas Ludovicus emensus dicitur. Videtur tamen partem aliquam oræ Provinciæ *mare Leonis* allarrare atque pulsare circa Areas, Pergantionem *Brigançon*, & Bromum *Borme*, insulasque Areenses. Quippe in relatione aote annos CL. facta hæc reperio. *Cùm ingressi fuissent sinum seu gulfum Leonis, maximis agitati fluctibus, coacti sunt litori appellere.* Et infra. *Dictum Leonis gulfum vel sinum pertransiere Provinciam versus ad opida Bromo & Brigansi vulgò nuncupata.* Igitur *mare Leonis* appellatum est, quoniam ut leo dentibus ac unguibus, sic ipsum tempestatibus atrociter sævit, ac ventis maximè commovetur: quàm breve, tam atrox atque fluctuosum, verè *mare Leoninum*, aut *sinus Leoninus*. Sunt duæ nesides in mari Provinciali contra Forum Julii, *Leones* dictæ, *les Lions*, vel *insulæ Leonum*, à quibus *mare Leonis* appellationem accepisse videri non potest. Nam si his II. insulis nomen suum deberet, *mare leonum* utique appella-

Ee

retur, non *Mare Leonis.*

Oram æquoris Gallici illustrant Caucoliberi, *Colioure* vel *Colibre*; Helena civitas, *Elne*, Episcopatûs olim sedes; Cannetum *Cannet*; Perpiniacum *Perpignan*, nunc Cathedrâ Episcopali illustre, caput Comitatus Ruscinonensis, ruinis Roscinonis Coloniæ proximum; Ripa alta *Ribehaute*; Salsusæ vel Salsulæ, *Sansses* nostris, Hispanis *Salses* dictæ; Leucata *Locate*; Rupes fortis *Roquefort*; Palma *la Palme*; Narbo Martius, Decumanorum olim colonia, non procul ab ostio Atacis; Biterræ *Beziers*, ad fluvium Obrim; Castellum novum *Castelnau*, ori ejus proximum; Villa nova *Villeneufve*, Agatha ad Araurim effluentem *Agde*; mons Setius *Mont de Sete*, Magalona *Magulone*; ostium fluminis Ledi, *Lez*, cui Monspessulanus, à Sextatione loco olim illustri non multum distans, & castellum Latara *Tour de Latte* adsident; Aquæ Mortuæ *Aiguesmortes*; ostia Rhodani; Maritima Avaticorum *Martegue*; Massilia Græcorum; Citharista portus & promuntorium; Civitas *la Ciotat*, vino suo nobilis; Carsiei, Taurentum, Telo Martius *Toulon*; Areæ *Hieres*; Pergantio *Bregançon*, Bromum *Borme*; sinus Samblacitanus vel Grimaldensis supra memoratus, Forum Juliense ad Argentei amnis ostium, *Freius*; Canoæ *Canes*; Antipolis *Antibe*; Villa nova *Villeneufve*, municipium S. Laurentii, *S. Laurens*; Vari amnis ostium, quo flumine Gallia ab Italia dividitur. Multi alii amnes ignobiles & obscuri in mare Gallicum decurrunt, memoratu indigni, cùm in Septimania, tum in Provincia. Multa sunt & in eadem ora promuntoria, sed si Leucatam & Setium Septimaniæ, & Citharistam Provinciæ excipias, cuncta veteribus indicta.

In mari Gallico sunt insulæ plurimæ, sed pleræque parvæ admodum & incultæ ac desertæ. Quas inter eminent quædam majores, nobiliores, atque cultiores, suo quæque loco à nobis enarratæ. In primis Blasco contra Agatham, vulgò *Brisoou*, Rogero Houedenio celebrata, alias *Briscon*, litteris a in i, & l in r conversis, ut in Lusciniola *Rossignol*, ululare *urler*, ulmo *orme*; Anguillaria *l'Anguillare*, *Anguillade* in quibusdam tabulis dicta, non longè ab ostiis Rhodani; forsitan *Metina* Plinii in Rhodani ostio. Tum Odur ad ejusdem amnis ostia, *insula quæ dicitur Odur, quæ est ad introitum Rhodani*, Rogero Houedenio nuncupata ante annos cccci. vulgò *Odor*. Sequuntur tres Stoechades, *Prote*; *Mese* quæ & *Pomponiana*, Rogero Houedenio *Pumbone* appellata inter Massiliam & insulam S. Stephani, volgò *la Pemegue*; tertia Hypæa, *If*. Insulæ Areensium numero item tres, contra Areas opidum, *les isles d'Hieres*, vel *les isles d'or*. Insulæ duæ, *Leones* dictæ Amelio in navigatione Gregorii xi. Papæ ante annos ccc. vel insulæ Leonum, *les Lions*, Foro Julii adversæ, cujus Diœcesi contribuuntur: demum Lerinus & Lero, prior S. Honorati nomine ac Monasterio illustris, posterior S. Margaritæ.

GALLICVS OCEANVS, ET EIVS PARTES.

Oceanus Gallicus à Rheno ad Pyrenæum usque promittitur; Æthico *Oceanus Occidentalis* dictus, in quem *Rhenus*, *Geobenna*, id est *Sequana*, & *Garumna* influunt: Nostris quoque *mer du Ponant*, id est mare Occiduum: Solino in capite xxvi. *Oceanus Gallicus*, inter *Germanicum* & *Atlanticum*. *Maria* (inquit Plinius in libri iv. capite xix.) *circa oram ac Rhenum Septemtrionalis Oceanus; inter Rhenum & Sequanam Britannicus; inter Rhenum & Pyrenæum Gallicus*. At idem Plinius *Septemtrionalem Oceanum* vocat, qui Germaniam alluit in capite lxix. libri ii. his verbis. *Septemtrionalis Oceanus maiore ex parte navigatus est auspiciis D. Augusti, Germaniam classe circumvecta ad Cimbrorum promunturium*: & in capite xvi. libri iv. *mare Germanicum* nuncupat, quo Germania pulsatur; Claudius Ptolemæus aliique *Oceanum Germanicum*; auctor libelli de Vita Salabergæ *Oceanum Barbaricum*, quum scribit Mosam *Oceano Barbarico latè ingeri*. Marcianus in Periplo Galliæ impropriè admodum *Septemtrionalem Oceanum* vel Arctoum, quo Lugdunensis alluitur, vocat, ὁ μετ' ἐκεῖνον ὠκεανὸν ἀρκτῷον. Eginhardus Germaniæ, & parti etiam Galliæ arctoæ *Septemtrionalem Oceanum* attribuit, quum memorat *flumina, quæ de Gallia & Germania Septemtrionalem influunt Oceanum*.

Inter ostia Rheni & os Sequanæ est *Oceanus Britannicus*, ut Plinio placet. *Britannicus* autem *Oceanus* dictus est ab insula Britannia, quam inter & Galliam Belgicam Lugdunensemque funditur; Mellæ in libri i. capite iii. Plinio, Ptolemæo, Orosio, Æthico, tabulæ Peutingerianæ, ceterisque memoratus. Quidam Oceanum Britannicum ulterius ostio Sequanæ promovère, & usque ad Osismios protulere. Certè Mella in libri iii. capite vi. *Senam in Britannico mari Osismicis adversam literibus* esse scribit: quæ insula, vulgò *l'isle de Sain* dicta, & in ultima Britannia minore longè ultra Sequanæ ostium posita, eminùs Ligeris ostium prospicit. Ionas quoque in libro de Vita Columbani Abbatis tradit, *ad Nivernense opidum venisse Columbanum, ut Ligeris scaphâ reciperetur, Britannicóque sinui redderetur*. Ex quibus apparet, Oceanum Britannicum, vel mare Britannicum, quod Ionas *sinum Britannicum* nuncupat, propè ad os Ligeris usque pertinuisse. Hoc *mare Anglicum* recentiores appellavere ab insula Britannia, quæ maxima ex parte ab Anglis eam obtinentibus dicta est Anglia. Vnde Rigordus *Gravaringas villam super mare Anglicum sitam* nominat; Guillelmus Armoricus *villam Deppam super mare Anglicum*. Nostri nunc *Canalem*, nunc, idque sæpiùs *Manicam*, *la Manche*, vocitant à figura. Est enim Oceanus Britannicus inter Gallias & Britanniam insulam, manicæ modo longus, tectus, & angustus: & insula Britannia grandi angulo Rheni ora prospicit, atque uno latere Galliæ Belgicæ, ac provinciæ Lugdunensi ii. ac tertiæ adversa est: cujus lateris extrema extremæ Britanniæ minori, nimirum Vxanti insulæ, & promuntorio Gobæo vel S. Matthæi respondent. Oceanus igitur Britannicus, sive mare Anglicum hinc Britanniam insulam vel Angliam, inde Hollandiam, Zelandiam, Flandriam, Picardiam, Nortmanniam, ac Britanniam minorem aut cismarinam alluit: & ad Oceanum Britannicum sunt Gallorum populi, Batavi, Menapii,

Morini, apud quos fretum Gallicum, *fretum Morinûm* Gratio dictum, Ambiani, Caleti, & trans Sequanam Lexovii, Baiocasses, Constantienses, Abrincatui, Dolenses, Aletenses, ac Osismii. Claodius Ptolemæus ut Mellam sequitur, sic recedit à Plinio, & Gobæo promuntorio Osismiorum ac tribus Rheni ostiis Oceanum Britannicum terminari prodit. Oram Galliæ Oceano Britannico adsitam sic Mella describit. *Ab illis enim* (Osismiis) *iterum ad Septemtriones frons litorum respicit, & longo recto que tractu ad ripas Rheni amnis expanditur.* Partes Oceani Britannici sunt *Fretum Gallicum*, vel *Fretum Morinûm*; *Fretum Britannicum* quibusdam nuncupatum: tum *mare Rotomagense*, quo Sequana, Rotomagum provinciæ Lugdunensis II. metropolim, Butilam *la Bouille*, Gemeticum, Caldebeccum, Guellebotum *Quillebeuf*, Tancredi villam *Tancarville*, Rupemque Riselæ *Roque-de-Rille* prætetlapsus, recipitur. Venantii Fortunati in libri VI. Carmine VII. de Gelesuintha Regina tale distichon est.

Pervenit, quà se piscoso Sequana fluctu
In mare fert juncto Rotomagense sinu.

Mare Rotomagense vocavit Fortunatus ab urbe nobilissima partem Oceani Britannici circa ostium Sequanæ, & quâ Sequana paullo antè Rotomagum præterlapsus accipitur: sicut Strabo *mare Narbonense* appellat mare Gallicum vel internum à Narbone clarissima urbe, quæ XII. millibus passuum à mari distat; liber MS. Chronographiæ seu diversarum Historiarum *Narbonicum mare*: in quo libro Oceanus Britannicus nuncupatur *Oceani sinus, qui maiorem dividit à minori Britanniam.* Oceani Britannici portio inter ostia Sequanæ & Ligeris, *Armoricus Oceanus* ætate Ausonii vocabatur: cujus in epistola XIII. hic est versus

Sunt &, Aremorici qui laudent ostrea ponti.

Hic *Armoricus sinus* in suprà laudata Chronographia nominatur. Nimirum Armorici Sequana & Ligere claudebantur.

In Oceanum Britannicum influunt Rhenus, Mosa, Scaldis, Aguio, Quantia, Alteia, Sumina, Aucum, Eara, Deppa, Sequana, Diva, Olina, Viria, Seva & Senuna, Arduus, Rintius *Rance*, aliaque flumina. In eo Oceano sunt insulæ VValacria *VValcheren*, Vectis, *Guith* Britannis, Anglis *VVight* dicta, XX. millia passuum patens: Cæsarea *Gersey*, & Sarnia aut Sarma *Garnsey*: hæc X. parœciis constans, illa XII. ambæ quondam Episcopatus Constantiensis portio, & olim Francorum, nunc Anglorum Regi subjectæ, à Nortmannis & Brittonibus Francicâ linguâ utentibus habitatæ, ambæ Æthico memoratæ: Ebodia *Alderney*, à Paullo Langobardo celebrata, Sarmiæ proxima, quæ vicum habet: Arme; & cautes eminentes veriùs quàm insulæ, Cascatæ vel certè Cacatæ, numero circiter XIII. vulgò *Casquetes* aut *Quasquettes* dictæ: Liga, aliàs Iga apud Æthicum, *Ligon*: insula Brehalia, *L'isle de Brehal* aut *Brehat*; insula Viridis *l'isle Verte*; Septem insulæ *les sept Isles* Nostris nuncupatæ; Batha *isle de Bas* Nostris, Anglis *Basepole* vocata: Andium ab Æthico aliisque non omissum, vulgò *Andio*; Vxantis vel Axantos, *l'isle d'Oüessant*, & Sena oræ Osismicæ adversa.

Sequitur Oceanus Aquitanicus, à Gobæo promuntorio ad Pyrenæos montes longè lateque diffusus, ut Ptolemæo placet: licèt ostio Ligeris & promuntorio Pyrenæi veteribus Aquitaniæ terminis propriè terminetur. Hunc Ptolemæus nunc *Aquitanicum Oceanum* Ἀκυιτάνιον ὠκεανὸν, nunc *Aquitanicum sinum* Ἀκυιτανικὸν κόλπον appellat. Marcianus *Aquitanum Oceanum*, & *Aquitanium*, Ἀκυτανὸν ὠκεανὸν; *Aquitanicum sinum* & Plinius in libri IV. capite XIX. *sinum Aquitanicum* tabula Theodosiana nuncupat. Iulius Honorius, Æthicus in Cosmographia, & Orosius in libri I. capite II. Robertus, ac Gervasius Tisleberiensis scribunt *Aquitanicam provinciam à circio Oceanum habere, qui Aquitanicus sinus dicitur.*

Ad sinum Aquitanicum post Gobæum Osismiorum promuntorium claros olim portus Vindanam & Brivatem ponit Ptolemæus. Ad eum sinum sunt populi Curiosolites, Veneti, atque Namnetes: tum Aquitanicæ Gentes Pictones, Santones, Bituriges Vivisci, Meduli, Boii, atque Tarbelli. Partes sinûs Aquitanici sunt *Pictonicus Oceanus*; & *Oceanus Santonicus* a Tibullo in Carmine ad Messallam memoratus: *Santonici sali & Pictonici litoris* ostrea laudat Ausonius. A Medulis *Medulicus Oceanus* nomen accepit, Ausonio in epistola VII. *Medulorum Oceanus* dictus.

Sed mihi præ cunctis ditissima, quæ Medulorum
Educat Oceanus, quæ Burdigalensia nomen, &c.

Extrema pars Aquitanici sinus est *Oceanus Tarbellicus*, Ausonio in Parentalibus *Tarbellus Oceanus* appellatus.

Tarbellique furor perstrepit Oceani.

Mella oram sinus Aquitanici ita describit. *Sequitur Galliæ latus alterum, cuius ora primò nihil progressa in altum*, (scilicet per Novempopulanam) *mox* (à Garumnæ nimirum ostio) *tantumdem pene in pelagus excedens, quantum retro Hispania abscesserat, Cantabricis fit adversa terris, & grandi circuitu inflexa, ad Occidentem litus advertit.* & iterum. *A Garumnæ exitu latus illud incipit terræ procurrentis in pelagus, & ora Cantabricis adversa litoribus, aliis aliisque populis media eius habitantibus, ab Santonibus ad Osismios usque deflexa.* Hic *grandis circuitus* aut flexus *Cantabriæ* Occidentique *adversus*, est in ora Britanniæ minoris, Curiosolites, Venetos, Namnetesque complexa. In sinum Aquitanicum devolvuntur fluvii Blavitta vel Blavetum, Vicinonia, Liger, Separis, *Sevre Nortoise* vulgò dictus, Carantonus, Garumna, Leria, Atur aut Aturrus.

Sunt in sinu Aquitanico insulæ, Grana, *Grane*; Caput equi *Pen-mark*; *insulæ complures Venetorum, quæ & Veneticæ appellantur*, ut ait Plinius, septem majoris soli quàm nominis, in quibus eminet Pulcra insula *Belle-isle*, à re cognominata, ostio Ligeris adversa; ceteræ incultæ ferè e c. Herius, a Nigro Monasterio dicta *l'Isle de Nermonstier*, alias *Heys*: Oia; Radis *Ré*; *Vliarus* in Aquitanico sinu, Plinio memorata insula, Sidonio *Olario* nuncupata, *Oleron*: & ei adversæ insula *Aia*, vel *Agia*, *Isle d'Aix*; Denepus *Denop*, Varenna *la*

Garanne, Oria *l'Isle d'Oire*, & Insulæ Medulicæ.

GALLIO.

In enumeratione militum Normanniæ Vexillariorum *Castellanus de Gallione* memoratur Principatu Philippi Aug. Francorum Regis: quod sincerum est loci nomen. Videtur autem *Gallio* dictus esse à Gallione aliquo, qui castrum condiderit ac possederit. Gallionem porrò nomen viri proprium apud Romanos fuisse, nemo nescit. Tamen *Castrum Gaallonis* vocat Rigordus in anno MCXCV. & VVillelmus Britto Armoricus *Gaillonem castrum* in libro v. Philippidos his versibus,

> Nec multo post hæc Gaillonis cingere muros
> Obsidione volens, ibat prope mœnia castri:
> Explorando vias, quibus adscensu leviori
> Difficilique minùs arcem penetrare valeret.
> Quem dominus castri summa de turre Cadocus
> Intuitus,

Ex bis intelligitur Gallionem castrum celso in loco positum fuisse. Idem in libro VII. *Gaillonis* meminit. In Chartulario Fiscamnensi *Gaillam* vocatur. Ibi enim invenio *Caldocum Castellanum de Gaillum*, qui suprà à Brittone *Cadocus dominus castri Gaillonis* nuncupatur. Vulgò dicitur *Gaillen*, à Sequana II. millibus passuum distans, Cartusiensium Monasterio, & Rotomagensium Antistitum domo nobilis, in Eburovicibus.

GAMAPIUM.

Gamapium & Sterpiniacum sunt trans Ittam flumen in Veliocassibus, qui Normanni cognominantur. Audoënus in capite XXVII. libri I. de Vita S. Eligii Noviomagensis Episcopi meminit Gamapii vici & Sterpiniaci villæ Regiæ ei proximæ his verbis. *Alio quoque tempore sub laicali adhuc habitu carpebat iter cum pueris suis de villa Regali quæ vocatur Sterpiniacus. Cumque pervenisset Gamapio vico*, (aliàs *Gamappio*,) *ingrediens ilico Basilicam, invenit quemdam pauperem claudum, pro foribus jacentem.* Gamapium vel Gamapius vicus ille est hodieque in Veliocassino pago inter Danguтum ac Sterpiniacum *Estrepigni*, nomenque vetus servat. Vocatur enim *Gamache*, p Latino in ch mutato: uti apium *ache* vocamus, rupem *roche*, prope *proche*, Attipiacum *Atichy*, Gasnapiam *Ganache*, propinquum *prochain*, sepiam *seche*, spinam dorsi *eschine* dicimus. Hujus vici nomen multis in tabulis Geographicis corruptum reperi: in quibus scriptum legitur *Garnache* pro *Gamache*. Sunt & alia eodem nomine loca in Gallia, inprimis Gamapium ad Auciam vel Aucum flumen, inter Blangiacum & Aocum opida positum in pago Vinemaco, Diœcesique Ambianensi, Marchiæ titulo illustre, *Gamache en Vimeu* Monstreletio cognominatum, ut distinguatur à Gamapio Veliocassino, *Gamaches en Veuxin*.

Utriusque Gamapii meminit Chronicon Fontanellense, Gamapii quidem in Veliocassibus capite II. ubi *Gamapium villam, quæ sita est in pago Vilcasino*, aliàs *Velocassino*, vocat: Gamapii verò in Caletis capite IX. quod *Gammapium villam pulcherrimam super fluvio Sedanna* appellat non rectè, cùm à Sedana fluvio longè absit, & ad ripam Auciæ vel Breslæ sit positum.

GANDA

Baudemundus, auctor libri de Vita S. Amandi Trajectensis Episcopi, qui ex ejus discipulis & sectatoribus pleraque se accepisse asserit, *Gandæ* primus mentionem facit *pagique Gandensis*: aitque eum Gandenses feroces ac barbaros, arborum simulacrorumque cultores, partim volentes, partim etiam petito à Rege commeatu invitos baptizavisse, & fano simulacroque Mercurii subverso Monasteriū Blandinium, à monte in quo situm est ita dictum, Petri A. Reliquiis illustre in castro veteri Ganda; Marcianas ad Scarpum flumen, (*Marchienes*) & Lutosam à situ cognominatam (*Leuse*) exstruxisse. *Ganda* ad Scaldis & Lætiæ confluentes, vulgò incolis *Ghent*, nostris *Gand* nuncupatur, Flandriæ caput, & ante annos CXIII. Episcopi sedes. Audoënus in Vitæ B. Eligii libro II. *municipii Gandensis* etiam circa ætatem Baudemundi meminit his verbis. *Hocergo modo aurificem invitum detensum constituerunt custodem urbium seu municipiorum his vocabulis: Vermandensi scilicet, quæ est Metropolis urbs, Tornacensi verò, quæ quondam Regalis exstitit civitas, Noviomagensi quoque, & Flandrensi, Gandensi etiam & Corturiacensi.* Eginbardus in libro IV. de translatione & Miraculis SS. Martyrum Marcellini & Petri scribit, *Monasterium S. Bavonis situm esse juxta Scaldim in loco Ganda vocato, ubi idem amnis Legiæ flumini conjungitur. Locus Gand* ad Scaldim fluvium, item *locus Gant* in veteribus nostris Annalibus dicitur, in rebus anni DCCCXI. Eginhardo in Annalibus, *locus qui Ganda vocatur.* Ibi S. Bavonis Monasterium, quod à loco *Gandum Monasterium*, & *Gandavum Monasterium* Nostri appellant. Ibi & Monasterium à monte Blandinio *Blandinium* dictum. Rigordus *opidum opulentissimum Gandavum* vocat; Vvillelmus Britto etiam *Gandavum*; incolas ejus *Gandavos*, & *Gandavios* nuncupat in libro II. Philippidos.

> Communia Gandaviorum,
> Turritis domibus, Gazis, & gente superba,

Vicum Gandavum, ubi Legia & Scaldis flumina confluunt, vocat Lotharius Franc. Rex, ejus nominis ultimus, ambobus multo vetustior. Recentiores scriptores Latini, hos secuti, *Gandavum* quoque appellant.

Pagi Gandensis fit mentio in quibusdam litteris Caroli Calvi, qui *le Gantois* vocari potest, ut Gandenses *les Gantois* dicuntur. Sunt tamen, qui Gandenses appellant *Gandois*; in his Olivarius de Marca: ut analogia ex *Gand Gandois* fieri jubet.

Comitatui Gandensi fuere contributæ atque subjectæ cum tota VVasa IV. villæ, opidorum nomine dignæ, *Quatuor Ministeria* cognomi-

natæ, *les Quatre Mestiers*, quòd Gandam pru domina haberent, eique parere consuevissent. Villarum nomina sunt, *Asnoiho* vulgò dicta *Asneda*, Bocholtum *Bochout*, Axla *Axel*, Hulsta *Hulst*. Pagus autem est in Flandria ad flumen Scaldim, VVasa & VVasda in priscis tabulis appellatus, vulgò VVasia, *VVaes*, aut *le pays de VVaës*.

Gandam porrò *in Bragbando* litteræ Caroli Magni; *in pago Brachbatensi* litteræ Ludovici Pii Aug. etiam similiter collocant, id est in pago Brachbanto. Ex quo cognoscitur Flandriam non tam latè olim quàm nunc patuisse: cùm Ganda quæ nunc Flandriæ urbs est clarissima & maxima, castrum olim Bracbanti fuerit: quod Bracbantum ipsum minus erat, quàm Brabantia postea exstitit.

Gordunos Nerviorum clientes, à I. Cæsare cum *Centronibus* in libro v. memoratos, Marlianus Gandenses interpretatur, *les Gantois*: quos Samson *Centronos* esse mavult. Utriusque conjectura nulla ratione nititur, sed sola nominum similitudine: si tamen aliqua *Gordunos* inter & *Gandenses*, aut inter *Centrones* & eosdem *Gandenses* similitudo potest observari in duabus tantùm aut III. litterulis.

GARGOGILUM.

Gargogilum vetus est ac nobile castrum ad Ligerim, in finibus Carnutum Diœcesique Aurelianensi. Carolus Calvus & Hugo Reges Francorum in suis litteris, atque Leo PP. VI. in litteris anno III. Pontificatus sui datis, petente Anselmo Episcopo Aurelianensi, inter res Ecclesiæ Aorelianensis S. Crucis *Monasterium S. Crucis Gargogilensis* numerant. *Ecclesiam S. Verani Iargogilensis*, necnon *castrum Gargogilense* memorant Eugenii PP. III. litteræ, datæ anno D.MCL. Pontificatûs ejus anno VI. *Gargogilum* igitur vel *Iargogilum* primò dictum est, deinde *Gargoilum* vel *Iargoilum*, ac postremò *Gargolium* vel *Iargolium*: sicuti ex *Argentogila Argentoilum* & *Argontolium*, ex *Vernogila Vernoilum* & *Vernolium*, ex *Corboilo Corbolium* Nostri scriptores fecere. Historia Episcoporum Autissiodurensium *castrum Iargolium* recentiore nomine appellat, ibique *Magdunum castrum*, *Pitueris castrum*, *& Iargolium super Ligerim*, *tria esse castra Aurelianensis Ecclesia* dicuntur. Qui Latinè nunc scribunt, *Iargolium* similiter noncupant. Vulgò vocatur *Iargeau*, g litterâ in i conversâ: ut de gaudio *joye*, de ganza vel ganta, id est ansere *jars* fecimus. Quædam tabolæ litteram g servant, ac *Gergeau* appellant. Si qua ratio vereris ejus nominis haberetur, Gargogilum aot Jargolium vocari deberet *Iargeuil* aut *Gergueuil*: sicuti Argentolium *Argenteuil*, Vernolium *Verneüil*, Corboilum *Corbeuïl* vel *Corbeil*, Nantolium *Nanteuïl* nuncupamus o in eu mutato.

GARITES ET GARUMNI.

Garites solus Cæsar oumerat inter Aquitaniæ suæ Gentes in libro III. & Elusatibus atque Auscis notissimis populis medios ac ignotos interponit: quos esse incolas Comitatûs Gaurensis (*Comté de Gaure*) existimat Samson Geographus Regius, cùm propter aliquam amborum nominum similitudinem, tum quia Comitatus Gaurensis inter urbes Elusam & Augustam Auscorû jacet Lactoram versus, & Diœcesi Auscensi continetur; sicuti Cæsar Garites suos inter Elusates atque Auscos collocavit: quos Marlianus tamen pro Lactoratibus accipere maluit. Gaura Comitatus inter Fidentiacensem Comitatum & Leomaniensem Vicecomitatum ac agrum Condomiensem positus, opida habet, Florentiam novum municipium; Simpodium, *Sampui*; & Salvitatem, *la Sauvetat de Gaure*.

Garumnos in Commentariu suprà laudato memorat & Cæsar solus, atque inter Auscos & Sibutsates collucat. Hos Samsou Bituriges Viviscos sive Diœcesin Burdigalensem interpretatur, propterea quòd Cæsar nullam faciat nec inter Celtas nec inter Aquitanus mentionem Biturigum Viviscorum, Gentis nobilissimæ ad confluentem Duranii & Garumnæ, & ad ostium Garumnæ. Sed hæc ratiu nulla est. Ego nun ad ostia sed ad funtes Garumnæ *Garumnos* Cæsaris poni malim. Est in Convenarum finibus inter upida S. Bertrandi & S. Gaudentii, ad utramque fluminis Garumnæ ripam posita regio, & inde dicta *Riparia*, *Riviere*, divisa in superiorem, & inferiorem, *Riviere Basse*, urbibus Monte Regali (*Montregeau*) & Valentiâ insignis: cujus tractus incolas sive Riparienses, Garumnæ nascenti appositos, *Garumnorum* appellatiooe à Cæsare designari arbitror. Certè Riparia attingit fines Provinciæ Narbonensis, quam Garumna ab Aquitania dividit: & Cæsar quum ait Sotiatibus, Vocatibus & Tarusatibus debellatis, Tarbellos, Bigerruues, Elusates, Garites, Auscos, Garumnos unà cum his se Crasso dedidisse, obsidesque ultro misisse, non situm servat, aut ordinem oppugnationis, quæ nulla fuit, sed uumerum tantùm init dedititiurum Aquitaniæ populorum.

GARUMNA FL.

Hic fluvius Straboni Γαρούνας, Ptolemæo Γαρύνας dicitur, id est *Garuna*: ex quibus Strabo Garumnam tribus auctum fluminibus, inter Bituriges Viviscos & Santones effluere in Oceanum scribit. Tres fluvii præcipui & navigabiles qui Garumnâ recipiuntur, sunt Tarnis, Olitis, atqne Duranius. Garumnam optimè Albius Tibullus in Carmine ad Messallam *Magnum* cognominat.

Testis Arar, Rodanusque celer, magnusqua Garumna,
Carnuti & flavi cærula lympha Liger.

Ubi legendum existimo mutatis II. litterulis

Testis Atur, Doranusque celer.

Atur enim & Doranus vel Duranius cum Garumna & Ligere conveniunt Aquitaniæ, à Garumna quo Duranius accipitur ad Ligerim usque Augusti ordinatione promotæ: Arar & Rhodanus non conveniunt, cùm Aquitani ab Arari procul absint, & Cebennæ obstent ne Rhodani ripam attingant. *Magnus* inquam verè à Tibullu appellatur Garumna, cùm Fortunatus in libri I. Carmine xv. Pado eum ac Rheno etiam Danubioque comparandum putârit. Pomponius Mella in libri III. capite II.

Garumnæ ortum, cursumque & navigationem tam exactè descripsit, ut videatur secundo flumine navigavisse. In tabula Peutingeriana vocatur *fluvius Garunna*, Sidonio quoque *Garunna*, & VVillelmo Brittoni *Gerunna*: at in Itinerario Burdigalensi *Garonna* his verbis. *Civitas Burdigala, ubi est fluvius Garonna, per quem facit mare Oceanum accessa & recessa per leugas plus minus centum*: id est, per quem accedit Oceanus leugis centum: de quibus accessibus æstuantis Oceani Mella, Ausonius, Claudianus, Sidoniusque referunt. Gregorius quoque Turonensis Episcopus, Eginhardus, Vita Ludovici Pii, Annales Mettenses, ac Regino *Garonnam* nuncupant: Gesta Pippini Francorum Regis ab auctore æquali scripta *Garonnam* similiter, aliàs *Geronnam*; veteres rerum Francicarum Annales nunc *Garonnam*, nunc *Garonam*; Isidorus Pacensis Episcopus in Chronico & *Garonam*; *Garomnam* Aimoinus; Hugo & Robertus Floriacenses Monachi *Varumnam*; Nostri *la Garonne*.

Josephus Scaliger Garumnam *nomen integrum retinere* scribit *à capite ad Blaviam castrum*, ubi pro *Garonne* dici incipiat *Geronde* & *Gironde* usque ad ostium. Olivarius verò qui Mellam notis brevibus illustravit, ait *Garumnam nomen amittere paullo ante Burdigalam, eo loco ubi confluunt ipse & Gerunda, & Gerundam dici*. Sed ambo falluntur. Nam nec à *Gerunda* fluvio imaginario, qui nusquam ibi apparet ac reperitur, appellationem accipere Garumna potuit, ac *Gerunda* nuncupari: nec Garumna ad Blaviam aut circa Burdigalam incipit dici *Gerunda*, sed supra Blaviam ipsamque Burdigalam, videlicet ad *Gerundam* vicum & ad Regulam. Gerunda (*Gironde*) vicus est ad Garumnæ & Drotii confluentes, Regulæ loco Monasterioque proximus: quem *Garundam* olim dictum esse puto, & ab eo Garumnam *Garundam* primùm, deinde & *Gerundam* appellatum esse. Lurbæus quidem & Massonus negant Garumnam à vico isto Gerunda, nomine mutato, *Gerundam* dici à Burdigala usque ad Oceanum, & hunc *insanum vulgi errorem* vocant ac irrident, irridendi ipsi. Quippe Symmachus in libri IX. epistola XXCIII. ad Ausonium Burdigalensem scripta, Garumnam nostrum quà Burdigalam alluit, *Garundam* jamtum ætate sua vocatum esse docet, quum ait *præcepta Rhetorica pectori suo senem olim Garunda alumnum immulsisse, & esse sibi cum scholis eius* (id est cum scholis Burdigalensibus) *per Doctorem iustam cognationem; & se auditorem quondam popularis ejus exstitisse*. Annales quoq; Bertiniani in rebus anni DCCLXVII. & DCCLXVIII. *Garondam* nominant. Henricus Knigton qui de eventibus Angliæ ante annum MCCCC. scripsit, non Castellionem modò vicum in Medulis Garumnæ adsitum, sed etiam Burdigalam Garundæ Gerundæve apponit his verbis. *Applicuerunt* (Angli) *in Vasconia apud Castellon, qua situatur in litore fluminis de Gerunde: deditque se eis dominus urbis, & profecti sunt usque Burdeux*. (Burdigalam) *qua distat per v. leucas ab urbe Blaive*, (Blavia) *manseruntque in opposito civitatis illius in flumine de Gerunde per II. dies*. Nostri Annales in rebus Philippi Pulchri Francorum Regis Reontium & Regulam, quæ sunt castella Garumnæ apposita, ad Gerundam collocant, vocantque alterum *Rions sur Gironde*, alterum *la Reolle sur Gironde*. Cùm igitur à Gerunda vico & Regula Garumna usque ad ostium pridem dicatur Gerunda: apparet Regulam, Gerundam, castellum S. Macarii, Alingonem *Lengon*, Catullacum *Cadillac*, Potentiacum vel Pudentiacum *Podensac*, Reontium *Rions*, Burdigalam, Cantum Merulæ *Chantemerle*, Paulliacum, Castellionem, & Solliacum aut Solacum *Soulac*, necnon in ripa dextra vel Santonica Blaviam *Blaye*, Condate *Cone*, Tamnum *Mortaigne* aut potiùs *Talmon*, Novioregum *Royan*, propriè ad Gerundam esse, & ea omnia loca propriè dici *ad Gerundam* posita, impropriè *ad Garumnam*.

Mella scribit Garumnam *obviis Oceani exæstuantis accessibus adaugeri, & quanto magis procedit, eo latiorem fieri: postremò magni freti similem, non maiora tantùm navigia tolerare, verùm etiam more pelagi sævientis exsurgentem, jactare navigantes*. Non igitur mirum videri cuiquam debet, cùm Oceani æstibus retroagatur, & *magni freti similis* sit, ac *more pelagi sævientis exsurgat*, *Garumnam æquoreum* ab Ausonio in Mosella nuncupari, atque etiam à recentioribus *Mare* cognominari. Certè non Garumna solùm, sed etiam Duranius, fluvius maximus, & æstibus quoque obnoxius, mox eum aucturus, *Maria* ex æquo a Nostris dicuntur, & ager ambobus fluminibus circumdatus à villa Reontio usque ad Duranii & Garumnæ confluentes, *pagus inter duo maria* nuncupatur, *Pays d'entre deux mers*. Philippus Pulcher in litteris suis Garumnam, seu potiùs Gerundam *mare* appellat. *Boca Iala, ubi Iala cadit in mare dictum Gironda*: item *boca Esterii, ubi Esterium cadit in mare vocatum Gironda*. Iala autem vel Gala Garumnâ recipitur inter Burdigalam & Duranii ac Garumnæ confluentes. Similiter Henricus Knigton in libro III. de Eventibus Angliæ Burgum qui est ad Duranium, Garumnæ mox accessurum, *Burgum super mare*, hoc est super Duranium nominat. Anno MCCXCIII. *Ancoraverunt Angli cum tota classe ante Burgum super mare, qui antiquitus dicebatur Mons Albani*. Vivebat autem Knigton ante annos CCLXX. In nostris quoque Annalibus patriâ linguâ scriptis Burgum ad mare, *Bourg sur mer* cognominatum reperire memini: sicut à nostris scriptoribus Monasteriolum ad mare sæpe cognominatur, *Monstreuil sur mer*, cùm tamen positum sit ad Quantiam, qui infra Stapulas & Monasterium S. Iudoci in Oceanum effluit, & apud Monasteriolum æstu maritimo augetur.

Non immeritò & Mella suprà *latum & magni* demum *freti similem* Garumnam facit, & Ausonius *lata fluenta Garumnæ* celebrat. Est enim ad Burdigalam latus Garumna passus ampliùs quadringentos, & post receptum Duranium multo latior. Mella in libri III. capite II. *Garumnam*, unaque *Sequanam* & *Rhenum*, *fluvios ingentes* vocat.

Garumna *Garumnis* nomen suum dedit: quos Cæsar in Commentario III. Auscis & Cocosatibus medios interponit, & qui Garumnam ex Pyrenæo delapsum primi vel inter primos vi-

dentur accolœ ista, Gens Aquitaniæ Iulianæ seu Novempopulanæ provinciæ, soli Iulio Cæsari nota.

Oritur in Convenis Garumna, & ex Pyrenæo monte delapsus, alluit Castellum Leonis *Castel Lion*; opidum S. Beati, Montem Regalem *Montreal*, ad Nigellæ (*la Neste*) & Garumnæ confluentes positum; ac Rupem fortem. Tum Salatum recipit *Sale*, amnem è Consorannis & ex opido S. Licerii *S. Lezer* venientem. Post Loogâ augetur, *la Longe*, deinde etiam Areiâ vel Aregiâ, *l'Arsege* aut *l'Arieze*: qui à nonnullis corruptè *l'Aursege*, & Latinè *Aurigera* dicitur, ac Tarasconem *Terrascon*, Fuxum *Foix*, Rivos *Rieux*, Apamiam *Pamies*, Savardunum castrum, opidum S. Gavellæ, & Altam ripam prælerlapsus, cōtra Rupes *Roqs* accedit Garumnæ: qui mox Tolosam Volcarum Tectosagum, Granatam, & Virdunum attingit, & Castellum Saracenum; atque ad opidum Musciacum Monasterio veteri illustre (*Moissac*) Tarnem accipit, ac paullo pòst Ægircium vel Egirtium, *Gers* vulgò vel *l'Egers* dictum, ex Augusta Auscorum & Florentia Lactoraque venientem. Inde Valentiam, Aginnum Nitiobrigum, Portumque, & Aquinonem *Aiguillon*, ubi Olitem admittit navigabilem fluvium, Tonantii villam *Tonnens* vel *Tonins*, Mansum Aginnensium *le Mas d'Agenois*, Marmandam, Regulam *la Reole*, Gerundam *Gironde* præterlabitur. Ad Gerundam vicum Drotius *le Drot* in Garumnam defluit. Aimoinus in Vita Abbonis Floriacensis Abbatis ait, inter *Dornoniam* fluvium & *Monasterium Regula Arot seu Codrot torrentem* aut *fluviolum* occurrere: qui *Arot seu Codrot torrens* aut *fluviolus*, debet esse *le Drot*. *Dragutum* Scaliger vocat, & eo Nitiobriges à Petrocoriis dividi tradit. Alluit Drotius Caput Drotii *Capdrot*, Bironem, Villam Regalem *Villereal*, Castelliones *Castillones*, Salvitatem *la Salvetat*, Duratium *Duras*, Montemsecurum *Montsegur*, & inter Gerundam & *Cauderot* vicos in Garumnam devolvitur. Apud Aimoinum legendum videtur *Drot seu Cadrot torrens*: itaut *Drot* sit nomen fluvii; *Codrot* appellatio vici ad ejus ostium positi, & ita dicti quasi Cauda Drotii: quæ duo, nimirum flumen & vicum Aimoinus in unum confudit. Tot auctus aquis Garumna alluit castrum S. Macarii *S. Macari*, Alingonem *Langon* vel *Alengon*, & Sirionem vel Serionem *Barsac*, ad Sirionis *le Siron* & Garumnæ confluentes situm, ab eoque fluviolo haud dubiè cognominatum. Inter Burdigalam & Ussubium vel Vesubium *Sirionem* aut Serionem statuunt Æthicus & tabula Theodosiana, à Burdigala xv. ab Ussubio xx. millibus passuum distantem. Itinerarium Burdigalense *Sirionem* collocat inter *civitatem Burdigalam* & *Vasatas*. Sequuntur ad ripas Garumnæ Potentiacum *Podinsac*, Reontium *Rions*, Burdigala Biturigum Viviscorum, infra quam Gala amniculus *la Jalle* decurrit, moxque Duranius accedit Garumnæ, omnium fluviorum qui in eum devolvuntur maximus. Garumnæ ad Oceanum properanti adsident Cantus Merulæ *Chantemerle*, Paulliacus villa Ausonio celebrata *Paulliac*; Castellio in Medulis *Castillon*, Solliacum *Soulac* in sinistra ripa; in dextra Santonicave Blavia *Blaye*, Burdigalensis Diœceseos, Condate *Cosnac*, Tamnum *Mortalgne*, aut potiùs *Talmon*, Novioregum *Royan*, quæ IV. loca sunt Santonum. In ejus ostio tres sunt passus gradusve, navigantibus noti, nimirum passus Arenosus *le pas de Grave*; passus Asinorum *le pas des Asnes*; & Foramen Malidumi *le Pertuis de Maubusson*, aliàs transitus Malmussonensis sive malæ latebræ, *le passage de Maumusson*. Medio in ostio quod os Garumnæ vocitant, *la bouche de Garone*, scopolo cuidam insidet turris admirandi operis, a Rege Christianissimo Ludovico Adeodato semper Augusto refecta magnificentissimè ac restituta, cum Latina inscriptione, qualis à nobis me & fratre meo conscripta est. Heic noctu ignis accensus Garumnam intrantibus egredientibusque allucet, & navigantium dirigit cursum: ut olim in insula Pharo Alexandriæ adjacente, in urbe Callæciæ Brigantio vel Brigantia, quam Plinius & Ptolemæus Flaviobrigam, recentiores Compostellam vocant, in Morinorum urbe Gesoriaco vel Bononia factum esse novimus. Turris autem hæc *la Tour de Cordan* nuncupatur, hoc est turris Cordubensis vel Cordubana: quod vetus ejus nomen fuisse arbitror, quoniam ea ex specula procul despiciebatur & latè accolis significabatur adventus Saracenorum Hispaniensium, maria nostra orasque furtivis prædationibus infestantium, quorum Reges Cordubæ sedem habebant. Fluvium Garumnam currere millia ccvii. ait Æthicus in Cosmographia.

Garumna Aquitanos à Celtis primùm diremit; deinde provincias Narbonensem primam & Aquitanicam secundam à provincia Novempopulana seu Aquitania III. divisit.

GASNAPIA.

In litteris G. Militis ad Henricum Anglorum Regē ante annos o scriptis *Gasnapia* fit mentio. *Comes Nannetensis iram suam gravissimè mihi ostendit. Siquidem Petrum de Gasnapia, proditorem utique summum, adversum me sustentat.* *Petrum de Gasnapia* idem memorat in epistola ad Conanum Britannorum Ducem, & ad B. amicum suum. Gasnapia vulgò dicitur *la Ganache*, p in ch converso, uti Gamapium *Gamache*, apium *ache*. Locus est in Pictonibus inter Montem acutum & Bellumvidere ad mare.

GAVARCIACVM.

Regis prædium Gavarciacum vocat Vulfinus Boëthius, qui de Vita S. Iuniani Imperatore Ludovico Pio libellum composuit; & *Fiscum Regis Gavarciacum* in pago Pictavensi: ex quo intelligitur eam villam Regiam seu Fiscalem fuisse, quales villæ propterea quòd ad Fiscum pertinebant, sæpe à nostris scriptoribus *Fisci* appellabantur. Vulgò nunc vocatur *Iavarçny*, g in i converso: uti de gaudio *joye*, de ganza *jars* fecimus, de S. Gengulfo *S. Iangon*, de Gargogilo *Iargeau*, de Gabrone *Iauron*.

GAVERA.

Gavera castellum in Flandria vetus est, & in priscis tabulis sæpe memoratur, vulgò *Gaure*.

GELDONIA.

In veteribus tabulis ante annos ferè quingentos datis *Geldonia* & à Latinis scriptoribus dicitur, quæ vulgò Flandrensibus *Geldenaken* aut *Geldernaken*; *Iodoigne* vero Nostris vel *Iudoigne*, urbs vel municipium Brabantiæ Gallicæ. Haud procul ab eo opido Monasterium Orpense exstruxisse dicitur Alpais, mater Caroli Martelli, eoque sese ad expiandam B. Landeberti cædem inclusisse, ubi obierit, ac in Basilica loci sepulta sit. Vulgò *Orp le Grand* vocatur. Addunt quidam, Alpaidem in vico Anrio (*Ans*) Leodico proximo natam esse: Monasteriumque alterum in loco Hugardis condidisse. Hugardæ autem, vulgò *Hugarden*, vicus est proximus Geldoniæ.

GELDVBA, ET GELRA.

Geldubam Plinius commemorat in libri XIX. capite V. his verbis. *Siser & ipsum Tiberius Princeps nobilitavit, flagitans omnibus annis à Germania. Gelduba vocatur castellum Rheno impositum, ubi generositas præcipua: ex quo apparet frigidis locis convenire.* Commemorat & Tacitus, inter *Novesium* & *Gugernorum pagos*: Æthicus quoque ponit inter Novesium & Calonem *Geldubam*, cui *legionis* IX. *ala* præsidetet. Iosias Simlerus qui Æthicum scholiis illustravit, *Gelb* ad Rhenum exponit, seu *Gelb am Rheyn*. Idem facit A. Miræus. Cluverius quoque *Geldubam* ait esse vicum nomine *Geldub*, ad ripam Rheni positum nono lapide infra Novesium, arguitque eos, qui *Gelram* caput Gelriæ esse putaverunt: & meritò arguit. *Geldubam* enim *castellum* fuisse in provincia inferiore *Germania* seu Germania secunda, ad Rheni fluminis ripam positum, suprà docet apertissimè Plinius: *Gelra* verò, caput Ducatûs Gelriæ, posita est ad amnem Nersam, vulgò *Neers* dictum, qui in Mosam effunditur; & nunc *Gelre*, nunc *Gelra* nuncupatur. *Comes de Gelre* in litteris Friderici I. Imper. datis anno MCLVII. memoratur; in litteris anni MCXLV. nunc *Comes de Gelre*, nunc *Comes de Gelra*; *Gerardus Comes Gelrensis* in litteris anni MCCXVIII. Germani *Gelre* aut *Gelder* opidum hoc Ducale vocant, Nostri *Gueldres*; Gelriam, seu totum agrum Gelræ opido subjectum, Ducatumve Geltensem, *Geldre* aut *Gueldres*, incolasque Gelrenses, *Gueldrois*.

Chronicon Hildensheimense ab anno DCCXIV. ad annum MCXXXVII. deductum in anno MCVI. de Coloniensibus & Geldunis pro Heinrico ejus nominis tertio Imperatore adversus Heinricum ipsius filium pugnantibus sic refert. *Colonienses ut boni milites stabant imperterriti, fortiter ei resistentes, & strenuissimè decertantes; & quoddam genus hominum qui vocantur Gelduni, quos Dux Heinricus eis in auxilium miserat, viri bellatores & strenui, & nimis docti ad prælia.* Hi *Gelduni* sunt omnino Gelrenses, infra Coloniam siti: quos *Geldunos* pro Geldubenses auctor Chronici corruptè vocavit, ratus Geldubam & Gelram unam eamdemque rem esse.

GELLO.

Gello locus est non obscuro Monasterio clarus ad flumen Atarim, ab urbe Luteva cui contribuitur II. leugis distans. Ardo, qui & Smaragdus, de Vita Benedicti Abbatis, magistri sui libellum composuit. Huic libello præfixa est epistola Monachorum Indæ ad Ardonem, ipsum ad scribendum hortantium: qua in epistola affirmant, Benedictum duodecim Monasteria, inprimis *Anianam* & *Gellonem* texisse jussu Imperatoris Ludovici Pii. Loci ergo in quo situm erat, nomine donatum est illud Cœnobium ex more, & dictum est *Gello*, ac *Gellonense Monasterium*, nonnumquam à situ & *Vallis Gellonis*. Nunc *S. Guillelmi desertum* nuncupatur, aut *S. Guillelmi in deserto*, vulgò *S. Guillem le Desert*, à Guillelmo Caroli Magni Comite conditore, qui anno DCCCVI. ibi ex Comite Monachus, ex divite pauper factus est: ut scribit Ardo, qui & *Vallem Gellonis* nuncupat, & à *Benedicti Abbatis Monasterio* Aniano aut Aniana, Aniano amni adposito, *ferè IV. millibus distare* ait: locum amœnum quidem esse vineis, hortis, arboribus, sed undique cinctum celsissimis montibus, ac *ita secretum esse, ut solitudinem non desideres habitator*. Ex quo apparet, non sine caussa Monasterium hoc cognominari *S. Guillelmi in Deserto*.

GEMETICVM.

Gemeticum, aliis *Gemedium* & *Gimiticum* dictum, *Gemiege* vulgò vel *Iumiege*, locus est in pago Rotomagensi ad ripam fl. Sequanæ: quem cùm Filibertus à Chlodoveo juniore Francorum Rege petiisset ac obtinuisset, nobile ibi permissu ejus Monasterium ædificavit octingentorum Monachorum, quinque partim basilicas partim oratoria complexum, ac mœnibus quadratis turritisque cinctum. Dudo *Gimegias*; quidam *Gimesias*; Recentiores Cœnobium S. Petri *de Gemellis* mendosè appellant. Monachos quidam Gallos de Vita S. Vvandregisili Abbatis, cujus æqualis fuit, librum composuit, in quo *eremi Gemeticensis* & Fontanellæ Monasterii, ibi à Vvandregisilo conditi mentionem fecit. Certè otrumque Monasterium, cùm Gemeticum, tum Fontanella est hodieque in saltu eremove Gemeticensi, quam Sequana ferè totam cingit ac peninsulam facit.

GEMINIACVM.

Geminiacum haud dubiè à Gemino loci conditore vel domino nomen accepit. *Geminiacum* memorat Æthicus in itinere à Castello Coloniam, & inter *Vodgoriacum* (*Vvodray*) ac *Perniciacum* ponit, à Vodgoriaco X. à Perniciaco XXII. millibus passuum distans. Tabula Theodosiana, quæ & Peutingeriana, *Geminicum* vicum corruptè pro *Geminiaco* nuncupat, & *Vogodorgiaco* sicut Æthicus ac *Pernaco* sive Perniciaco medium interponit. A Geminiaco nomen accepere *Geminiacenses* in Notitia Imperii Romani, Magistro peditum subjecti: & ibidem inter legiones Comitatenses XXXII. *Cortoriacenses* XXII. *Geminiacenses* XXIII. locum tenent *intra Gallias cum V. I. Magistro equitum Galliarum*: *Germaniacenses* in quibusdam Notitiis editis mendosè dicti, *Geminacenses* in scriptis pro Geminiacenses.

Ex

Ex Geminiaco recentiores scriptores fecere *Gemelacum*, i in e & n in l ex more conversis, ac sæpe geminatâ m litterâ *Gemmelacum*; ac demum euphoniæ causâ in locum e posterioris substitutâ b litterâ, pro *Gemelaco* dixere *Gemblacum*. Locus est in Bracbanto vel Brabantia, vulgò dictus *Geblou*, *Gemblours*, aut *Gemblou*, Tungricanæ sive Leodicensis Diœceseos finibus inclusus, illustris Monasterio, quod à loco nunc *Gemmelacum*, nunc sed rariùs *Gemblacum Monasterium* Sigebertus Geminiacensis Monachus appellat in Chronico. Idem auctor est Vvicberium inter Nobiles Lotharienses clarum anno DCCCCXXI. *Gemmelacense Cœnobium fundavisse*; Monasterium *Gembolium*, vel potius *Gembloium* dictum Gaufrido in Miraculis S. Bernardi. *Perniciacum* autem apud Æthicum, & *Pernacum* in tabula Theodosiana, locum Geminiaco vicinum, in *Perviciacum* sine causa mutat Cluverius, & *Pervis* exponit, inter Geminiacum & Aduacam Tungrorum vicum Brabantiæ Gallicæ. At apud Æthicum Perniciacum à Geminiaco XXII. millia passuum abest, ab Aduaca Tungrorum XIIII. tantummodò: quæ distantia minimè convenit *Pervis* vel *Pervves* vico, qui Geminiaco quidem vel Gemblaco proximus est, ab Aduaca verò plurimum distat.

GENABVM CARNVTVM SEV AVRELIANI.

Iulius Cæsar in libro VII. Commentariorum belli Gallici *Genabin* vocat, & *cives Romanos negotiandi causâ ibi constitisse*, ac *C. Fusium Cottam Equitem Romanum rei frumentariæ suo jussu præfuisse* scribit. Idem eodem in libro *Genabum Carnutum* appellat, incolasque *Genabenses*: & *opidum* (inquit) *Genabum pons anguslus fluminis Ligeris contingebat*: quod opidanis noctu fugientibus direptum à Cæsarianis atque incensum. Anno insequenti, belli Gallici VIII. *Cæsar in opido Carnutum Genabo castra posuit, & C. Trebonium cum duabus legionibus in hibernis Genabi collocavit*, quemadmodum Hirtius tradit. Strabo est auctor, ferè ad medium fluminis Ligeris cursum conditum esse Genabum emporium Carnutum, quod Liger præterfluat, Γήναβον τὸ τῶν Καρνούτων ἐμπορεῖον. Claudius Ptolemæus duas urbes Carnutum memorat, primam Autricum caput Gentis, cujus nunc appellatione censetur; alteram *Cenabum*, Κήναβον. Æthicus in Itinerario provinciarum, in itinere ab Augustoduno Luticiam *Canabum* appellat pro *Cenabum*: atque ita in omnibus veteribus codicibus Æthici scriptum reperitur. In tabula Theodosiana vel Peuringeriana rectiùs *Cenabum* dicitur, sicuti apud Ptolemæum & in priscis Hirtii exemplaribus: *Cenabum* inquam prope *Belcam*, ut apud Æthicum *Canabum* inter *Belcam* vel potiùs *Belcam* & *Salioclitam* medium ponitur. Orosius in libro VI. *Cenapum* nuncupat b in p mutato; Historia Miscella MS. *Cenavum*, ac *Cenapium*; alii *Genapum*. Inter versus Lucano subjectos iste est notissimus,

Inclyta Cæsareis Genabos dissolvitur alis.

Qui versus poëtæ mediocris recentiorisque ac parum docti videtur esse. Nam Genabum is feminini generis facit, quod suprà Græci præ ceteris Geographi neutro genere donavere: & primam Genabi syllabam corripit, quam iidem docent longam esse oportere, cùm per η efferunt, non per ι, Γήναβον, Κήναβον. Denique quis umquam Latinæ linguæ gnarus dixit præsidio militari *dissolvi*, *dissolvi* hostili exercitu, aut hibernis, pro levari, exonerari, liberari præsidio, exercitu vel hibernis? Existimo autem Cenabum primò dictum esse, quod postea in Genabum transierit: ut ex Cebenna Gebenna facta, ex Andecavis Andegavi. Genabum videtur & vocari posse opidum Brabantiæ seu Lotharingiæ inferioris, (*Lothier*) *Gennep* aut *Genepe* vulgò nuncupatum.

Genabum aut Cenabum postea nomen mutavit, & ab Aureliano Aug. restitutore suo *Aurelianorum* appellationem accepit. In priscis notitiis provinciarum ac civitatum Galliæ, quarum vetustissima Honorii Aug. principatu descripta est, *civitas Aurelianorum* nuncupatur, & in provincia Lugdunensi Senonia vel IV. ponitur quinta numero civitas ante Parisios ac Meldos. Sidonio in epistola XV. libri VIII. & in Conciliis sub filiis Chlodòvei ibidem habitis, Gregorio etiam nonnumquam ac Audoëno *Aurelianensis urbs*; eidem Gregorio, & in Capitulis Caroli Magni *Aurelianensis civitas*; Thegano *Aurelianensium civitas* dicitur. At à Iordane qui Iustiniano imperante floruit, vocatur *Aureliana civitas Galliæ*. item *Aureliana civitas* in Vita Ludovici Pii: similiter Glabro Rodulfo & Helgaldo *urbs Aureliana Galliarum*. Nonnulli, inprimis Rorico Monachus in libro IV. & scriptor Vitæ Eucherii Aurelianensis Episcopi *urbem Aureliam*, & absolutè *Aureliam* appellant, truncato haud dubiè nomine. Alioquin credere nos oporteret non ab Aureliano Aug. sed ab Imperatore M. Aurelio Antonino cognominatam eam esse. Secutus est nihilominùs Roriconem Massonus, & *Aureliam urbem Carnutum ad Ligerim* vocavit; Quem præter ceteros à Iosepho Scaligero designari & irrideri in Notitia Galliæ existimo his verbis. *Genabum Aurelianorum ineptè vocant Aureliam*. Gregorius Turonicus Episcopus, Historicorum nostrorum princeps, plerumque urbem ipsam sincero vocabulo appellat *Aurelianos*, & incolas ejus atque adeò totius pagi Aurelianensis, *Aurelianenses*: nonnumquam nomine indeclinabili *Aurelianis*, sicut Marius, Fredegarius, plurimique alii. Nonnulli *Aurilianos*, & *Aurilianis* corruptè nuncupant; Vulgò *Orleans*. In veteribus nummis Regum nostrorum *Aurilianis civita* sæpiùs legimus, quàm *Aurelianis civi*, vel *civita*, aut *Aurelianis fit*.

Glaber Rodulfus in libri II. capite V. de nominis Aurelianorum origine in libri II. capite V. sic refert. *Ex Ligere quippe sibi congruo etiam flumine agnomen habet indutum, diciturque Aureliana quasi oraligeriana, quòd in ora ejusdem fluminis ripa sit constituta: non ut quidam minus cauti existimant, ab Aureliano Aug. quasi eam ipse ædificaverit sic vocatam. Quin potiùs ab amne ut diximus, quod rectiùs versusque illi congruit.* Ridiculum est Aurelianos ab ora, aut etiam ab aura Ligeris deducere, & omnibus analogiæ regulis contrarium. Itaque malo *minùs cautis*

minusque Glabro ingeniosè accedere, qui ut ipse met testatur, Aurelianos ab Aureliano Aug. conditore cognominatos existimaverunt, idque ante annos sexcentos persuasissimum ac velut per manus à majoribus suis traditum habuerunt. Nomen ipsum urbis quod usque ad nostram ætatem pervenit, certissimum rei argumentum, & vel unum ac solum mihi instar est cujusvis auctoritatis. Quamquam Aurelianum fuisse tantæ urbis restitutorem potiusquàm conditorem puto, & maximum Principem magnumque ædificatorem, post Germanos Galliâ expulsos & cæsas in campis Catalaunicis Tetrici legiones, Genabum Carnutum operibus ornavisse, auxisse incolis, muris, ædificiis, immunitatibus, ac deposito veteri nomine Gallico, à se Aurelianos dici voluisse: uti veteres teste Gregorio referunt castrum Divionem ab eodem Imperatore fuisse ædificatum. Certè nusquam reperio, Genabum Carnutum dirutum esse aut æquatum solo, itaut ab Aureliano Aug. ejus in vestigiis nova urbs ædificanda fuerit, & novo Latinoque ac Imperatorio nomine honoranda.

Genabum autem Carnutum & Aurelianos unam eamdemque urbem esse, docet Cæsar ipse, uti ait Ios. Scaliger; docet Æthicus in Itinerario, iter à Genabo vel Cenabo quod *Canabum* vocat, per Salioclitā Luriciam millium passuum XLVIII. faciens: docet disertis verbis Aimoinus, qui ante annos XL. atque sexcentos regnante apud Francos Rotberto floruit, & de Galliæ Celticæ claris urbibus ita refert. *Urbes in ea multa ac opulenta. Sed ex his præcipua sunt nostroque avo plus cognita, Lugdunum, Carnotum, Genabus ubi nunc Aurelianis.* Aimoinum Floriacensem Monachum sequitur Hugo ejusdem Cœnobii Monachus in Historia Ecclesiastica quam anno MCIX. composuit. *Urbes* (inquit) *in Lugdunensi provincia multa & opulenta: Lugdunum, Senonis, Carnotum, Genabus qua & Aurelianis.* Corruptè *Gennabum* ambo dixere pro *Genabo*. Utrumque imitatur Robertus Gaguinus in libro I. Historiæ Francicæ, qui *Aurelianum Genabum olim dictum* esse affirmavit ante annos CXXC. Quos secutus Massonus in Notitia Episcopatuum Franciæ, *Aurelia* (inquit) *urbs Carnutum ad Ligerim, ubi Genabus fuit. Sidonius in epistolis Aurelianensem urbem primus dixit.* At ante Sidonium tamen *civitatem Aurelianorum* Notitia civitatum Galliæ Honorio Imperante descripta nuncupaverat. Josephus Scaliger in Notitia Galliæ Genabum quidem & Aurelianos eamdem urbem facit: sed cùm Massonum aliosque scriptores irrideat, qui *Aureliam* appellavere, ipse novo more *Genabum Aurelianorum* vocat, quod Genabum *Carnutum*, aut *Aurelianos urbem* vel *Aurelianorum* debuit nuncupare. *Genabum* (ait). *Aurelianorum, Orleans. Inepti vocant Aureliam. Temporibus C. Cæsaris hæc urbs Carnutibus accensebatur, & Autrico parebat.* Hæc Scaliger de Genabo Carnutum Autrico subjecto à Ptolemæo mutuatus est: & in discussione quorumdam locorum in Commentariis Cæsaris, adjecit quæ subjiciam. *Genabum qui negant Aurelianensium urbem esse, habeat opposita veri vestigia apud Cæsarem, & multa alia argumenta. Nam quo nomine vocandi sunt, qui Gian esse putant?* Stultos vocat Scaliger Paradinum, Vigenerium, & alios, qui levi aliqua similitudine nominis adducti, Genabum credunt esse Giemacum *Gien*: quod falsum esse ante annos amplius XX. observavi, cùm animadverterem Genabum sine dubitatione oppidum esse Carnutum; Giemacum autem in Autissiodurensi Diœcesi, hoc est in Senonum finibus positum. Quare Nicolaus Samson Aimoinum, Hugonem, Scaligerumque, ac ceteros doctiores Geographos sequitur minimè nominatos, negatque Genabum esse posse Giemacum, propterea quòd cùm veterum Carnutum finibus duæ tantùm Diœceses sed magnæ contineantur, nimirum Autricensis & Aurelianensis; veterum Senonum finibus duæ similiter Diœceses, Agedincensis & Autissiodurensis: Giemacum nec Autricensis nec Aurelianensis est Diœceseos, sed Autissiodurensis, ac proinde non in Carnutibus sed in Senonibus est positum: itaut Genabum haberi nequeat, quod Julius Cæsar, Strabo atque Ptolemæus oppidum emporiumque Carnutum appellaverunt. Adde, quod Æthicus in Itinerario *Canabum*, id est Genabum seu Cenabum inter Luriciam & Bribodorum ponit, à Bribodoro XXXVI. millibus passuum distans, à Luricia XLVIII. tabula Theodosiana seu Peutingeriana Cenabum inter Cæsarodunum & Brivodurum vel Bribodorum: qui situs cum mensuris itinerum conjunctus docet, Genabum in Aurelianos cadere; Giemaco minimè convenire: quod opidulum à nostris scriptoribus non aliter quàm Giemum ac Giemacum dictum esse constat. Nam ætate patrum nostrorū habitatores loci, ut patriæ suæ nomen Genabi vindicarent, ejus suburbano Genabiæ nomen imposuere. (*Genabie*) Quòd si quis miretur Genabum à Lutecia XLVIII. tantùm millia passuum abesse: miretur idem apud eumdem Æthicum à Durocortoro Divodurum milliaribus modò LXII. distare, à Rotomago Luteciam XLVI. cùm à Lutecia Rotomagum, & Genabum seu Aurelianos XXX. nunc leugæ numerentur. Sed mirari definet, postquam intellexerit apud scriptores Romanos Romanis milliariis, quæ nostris utique multo majora erant, itinera metiri oportere: & mille ac quingentorum passuum seu unius tantùm sesquimiliaris Romani fuisse tum leugam Gallicam per Celticam & Belgicam: quales nunc minores leugas nostras eisdem in regionibus haberi conveniat. Aimoino & Hugoni de Genabo seu Aurelianis accedit tertius Ægidius Parisiacus, qui opus Carolinum inscriptum anno circiter MCXCVIII. in V. libros divisit,

Obvius adveniens urbem, cui Genabus olim
Nomen erat, noto quod deinde recessit ab usu,
Diversumque illi nunc Aurelianis habetur:
Heic stetit, à Karolo lætè occurrente receptus.

Mortuo Chlodoveo, inter ejus filios divisa Francia, & ex uno quatuor Regna sunt facta. *Sortitus est sedem Theudericus Metis, Chlodomeres Aurelianis, Childebertus Parisius, & Chlotharius Suessionis*: ut Fredegarius scribit in libri IV. Chronici capite XXX. & in capite LV. de divisione regni Chlotharii inter IV. ejus filios ita refert. *Dedit sors Chariberto regnum Childeberti,*

Parisius sedem habens ; Guntramno regnum Chlodemeris, sedem habens Aurelianis : Chilperico regnum Chlotharii patris ejus, cathedram habens Suessiones : Sigiberto regnum Theuderici, sedem habens Mettis. Idem in libri v. Chronici capite xvi. E Childeberti filiis *Theudebertus sortitus est Auster, sedem habens Mettensem : Theudericus accepit Regnum Guntramni in Burgundia, sedem habens Aurelianis. Sedem* autem vel *cathedram* appellat Fredegarius caput Regni : ut in capite LXIV. *Constantinopolim sedem Imperii.* Sed Chlodomeres anno regni XIII. Christi DXXIV. Iustino II. & Opilione Coss. Indictione II. à Burgundionibus est interfectus, regnumque ejus Childebertus & Chlotharius jugulatis fratris filiis inter se divisere. Itaque Regnum Aurelianense non amplius annis XIII. duravit, & in Chlodomere Francorum Rege cœpit ac desiit; & Aureliani unius tantùm Regis sedes aut Regia, caputque regni cognominis per annos solummodò XIII. fuit. Quippe Guntchramnus unus è IV. Chlotharii Magni filiis & successoribus, cui patre mortuo Regnum Chlodomeris sorte obvenisse, & qui exemplo patrui Aurelianos Regiam habuisse dicitur, cum tota Burgundia Aurelianos & Regni Chlodomeris partem tantùm obtinuit, & posthabitis Aurelianis, Cabillonum Æduorum in Burgundia Regiam delegit, Regnumque ejus totum à majore & potiore parte dictum est Burgundia. Cabillonum sedes regia fuit regnantibus in Burgundia Guntchramno ac Theodorico Childeberti filio per annos XLVIII. quo mortuo anno DCXII. Chlotharius, Chlotharii majoris ex Chilperico filio nepos, Neustriæ suæ Burgundiam ac Austriam adjunxit, & tria regna Francorum in unum conjunxit, filiumque Dagobertum non multo pòst Regem Austrasiorum fecit, Neustriâ Burgundiaque contentus. Atque ex eo tempore Neustria & Burgundia conjunctæ, uni Regi paruere, Luteciæ Parisiorum in Neustria sedem habenti. Reges Francorum qui in Neustria Burgundiaque regnaverunt, & in urbe Neustriæ Parisiis habitaverunt, fuere Chlotharius junior, post Dagobertum Austriæ præpositum, Dagobertus post Sigibertum filium Regem Austriæ constitutum, Chlodoveus Dagoberti minornatu filius, Sigiberti frater Austrasiorum Regis; Chlotharius maximus Chlodovei filius, & Theodoricus fraterni regni successor, quem Pippinus Præfectus Palatii in ordinem coëgit. Ex quo apparet verum esse quod diximus, post obitum Theodorici Childeberti filii Burgundiam suos sibi ac domesticos Reges habere, & Cabillonum Regiam esse desiisse. Quod ad Austriam sive Regnum Mettense attinet, constat Austrasiorum Reges Theodoricum, Theodebertum ac Theodebaldum Mettis habitavisse, eamque Regni sedem ac caput habuisse per annos XLIV. idem fecisse Sigibertum unum è IV. Chlotharii majoris filiis, Childebertum Sigiberti, Theodebertum Childeberti per annos L. idem fecisse Dagobertum, vivo patre Chlothario in Austria regnantem, idem Sigibertum, Dagoberti filium, idem Childericum, antequàm Neustriam & Burgundiam occuparet, ac postremum omnium Dagobertum filium Sigiberti, qui circa annum DCXC. obiit: quo mortuo, Pippinus Major domus regiæ postpositis Mettis, Coloniæ Agrippinæ habitavit. Hic finis regni Austrasii fuit sive Mettensis, per Galliam & Germaniam olim sub Merovingis latè diffusi. At Luteciæ Parisiorum Chlodoveus ipse, victis Vesigothis ac subactâ Aquitaniâ, cathedram regni constituit: quem imitati sunt Francorum Reges, Childebertus, ob id Parisiorum Rex Gregorio dictus, Charibertus, & post Chariberti Sigibertique fratrum mortem Chilpericus, cujus Suessionæ erant, tum Chlotharius junior, deinde Dagobertus, Chlodoveus, Chlotharius, Childericus, ac Theodoricus: è quibus Chlotharius minor, Dagobertus, Chlodoveus ac Childericus aliquamdiu totâ Franciâ potiti sunt. Theodoricum Pippinus anno DCXCVII. cum urbe Lutecia Paris. recepit, & omnium Francorum principatum obtinuit: quo ex tempore Lutecia sub Ducibus & Principibus Francorum, ac sub Caroli Magni posteris rarò sedes Regum fuit: donec Hugo a Comitibus Parisiorum deducens genus, morem diu intermissum repetivit, ac exemplo Merovingorum Luteciæ regni sedem statuit, & Hugonem posteri sunt secuti. Regnum Parisiorum sub duobus tantùm Regibus duravit, Childeberto ac Chariberto annis LVI. Mortuo enim Chariberto, regnum ejus fratres inter se partiti sunt, Guntchramnus, Chilpericus, ac Sigibertus: & Francia in tria Regna dividi cœpit, Neustriam, Austriam atque Burgundiam; Guntchramno Burgundiam obtinente, Chilperico Neustriam, Austriam Sigiberto. Regnum Suessionicum, cujus caput Augusta Suessionum & sedes Regia fuit, primum Regem habuit Chlotharium majorem, Chlodovei IV. è filiis unum ac minimum, secundum eumdemque ultimum Chilpericum, qui ambò LXXIII. annos regnavere. Sed Chlothario ante sexennium quàm decederet, morte Theodebaldi ac Childeberti duo regna obtigerant Austrasiorum & Parisiorum; Chilperico ante XIV. annum quàm periret, pars tertia regni Parisiaci obitu Chariberti fratris obvenerat: itaut vix LIII. annis regnum Suessionicum, quale initio & à prima sui origine fuerat, durasse verè dici possit. Nam Chlotharius junior Chilperici filius habitavit Luteciæ & Augustam Suessionum, regni patris ejus caput ac sedem, obtinente Childeberto Austrasiorum Rege, filio Sigiberti; ac postea maxima finium suorum parte à Theodeberto ac Theodorico spoliatus est: sed ambobus demum mortuis felix tria in unum Francorum Regna conjunxit. Hæc fusiùs disserui, ut ostenderem errare Gregorium, quum ait *dedisse sortem Guntchramno Regnum Chlodomeris, ac tenere sedem Aurelianensem*; errare & Fredegarium, quum similiter scribit *dedisse sortem Guntramno regnum Chlodemeris, sedem habens Aurelianis*; & minorem Childeberti filium *Theudericum accepisse regnum Guntramni in Burgundia, sedem habens Aurelianis* : errare & auctorem Gestorum Francorum, quum tradit, *Guntrannum regnum Chlodemeris accipientem, Aurilianis sedem instituisse.* Nam Guntchramnus non *Regnum Chlodomeris* patrui sui, sed solùm ejus portionem sortitus est cum tota Burgundia: ac *sedem* quidem *Aurelianensem tenuit*, hoc est sedem patrui quondam sui Chlodomeris; sed

eam pro sede non habuit, Cabillonumque in Burgundia Regiam delegit. *Regnum* quidem *Chlodomeris sedem* ac caput *habuit Aurelianos*, sed vivo tantummodò Chlodomere: Guntchramno Regnum planè aliud, alia etiam sedes fuit, nimirum Cabillonum in Burgundia: *Aurelianis sedem* non *statuit* Guntchramnus, sed Cabilloni: *Regnum Guntchramni sedem habuit* non *Aurelianos*, sed Cabillonum. Theodoricus Childeberto patre mortuo, Regnum Guntchramni majoris patrui cùm sortitò obtinuisset, Cabilloni quoque habitavit.

Fredegarius capite xxcix. libri ultimi Chronici Aurelianos in Regno Burgundiæ ponit his verbis. *Cumque Nanthildis Regina cum filio suo Chlodoveo Rege Aurelianis in Burgundia Regnum venisset.* Aurelianos Burgundiæ Fredegarius attribuit, non quòd ea urbs ad vetus Regnum Burgundionum quidquam pertinuerit; sed propterea quòd cum portione Regni Chlodomeris totâque Burgundiâ obtigerat Guntchramno tetrarchæ, cujus Regnum nomine majoris partis Franci Burgundiam appellaverunt: quale & quo nomine à Childeberto postea, à Theodorico, à Chlothario, aliisque Francorum Regibus est possessum. Audacior Fredegario Aimoinus *caput Regni Burgundiæ Aurelianos* vocavit in libri iv. Historiæ capite xxxix. *Anno* (inquit) iv. *regni sui Chlodoveus cum Nantilde matre Aurelianis caput Regni Burgundiæ petiit.* Mendosè omnino. Nam civitas Aurelianorum, Regia quidem & caput Regni Chlodomeris, sed nihil de Burgundia obtinentis fuit: eadem sub Guntchramno qui Aurelianis & in tota Burgundia regnavit, Cabillonique habitavit, ac sub Theodorico magni patrui imitatore, Regni Burgundiæ sedes caputve non fuit; sub Chlothario juniore, suhque Dagoberto & Chlodoveo minore multo minùs, qui Francorum Reges cùm in Neustria simul Burgundiaque regnarent, semper tamen in Neustria, ac exemplo Chlodovei Magni plerumque in urbe Parisiorum Lutecia habitavere. Quare sine dubio errat Glaber Rodulfus, quum in libri ii. capite v. Aurelianos olim, ut sua ætate *Regum Francorum præcipuam sedem Regiam* fuisse asserit: quæ semper clara quidem urbs fuit, sed unius Chlodomeris regni sedes & caput per annos xiii. fuit. Glabri verba de Aurelianis subjiciam, quæ talia sunt. *Fuit prædicta civitas antiquitus, ut est in præsentiarum, Regum Francorum principalis sedes Regia, scilicet pro sui pulcritudine, ac populi frequentia, & telluris ubertate, perspicuaque irrigatione fluminis. Perspicuum flumen* appellat Glaber Ligerim non falsò: cujus *aquam vitream* & Fortunatus, hoc est vitri more perspicuam commendat in libri vi. Carmine vi.

Excipit inde repens vitreâ Liger algidus undâ:
Quo neque vel piscem levis arena tegit.

Ætate igitur Glabri Hugo, Rotbertus, & Heinricus Francorum Reges in civitate Aurelianorum præ ceteris nonnumquam sunt commorati. Ea urbs ad Reges istos propriè & peculiari jure pertinuit; non alios dominos quam Reges Francorum supradictos habuit: una tum de sedibus Regiis, unum è Regalibus Palatiis quibus hi Principes delectarentur fuit: Regni sedes unica aut propriè dicta non fuit; caput denique Regni non fuit, sed Lutecia. Quare Helgaldus in Vita Rotberti Regis inter Regni ejus sedes primam numerat civitatem Parisiorum, quod primaria ac præcipua sedes Regni, & unicum Regni caput esset: ceteras autem sedes regias, hoc est Palatia regia, Silvanectas, Aurelianos, Divionem, Autissiodurum, Aballonem, Melodunum, Stampas, Compendium, Pinciacum post Luteciam ponit.

Incolas Aurelianorum Gregorius Turonicus Episcopus passim *Aurelianenses*, Nostri Guepinos vocant, *Guepins*: quod nomen pro convicio à plerisque habetur; origo nominis ab omnibus ignoratur. An *Guepini* vel Gepini dicti quasi *Genabenses*, aut (ut Orosius loquitur) *Cenapenses*, vel *Genapini*, sublatâ secundâ syllabâ? An potiùs quasi *Vespenses* aut *Vespini* à vespis, quarum advolantium molestos ictus, importunos bombos, ac pungendi lihidinem vino suo inflati clamoribus, rixis & conviciis imitantur? Apud Matthæum Parisiensem in rebus anni MCCLI. verum istud Aurelianensium nomen unà cum caussa nominis haberemus, nisi esset librariorum incuriâ depravatum. *Camenos* enim appellatos esse asserit, corruptè forsitan pro *Cavinis* aut *Capinis*. Verba Matthæi sunt. *Pastores armati, qui civibus bene acceptantibus civitatem Aurelianam intraverant, connniventibus oculis dissimulante populo civitatis, sed veriùs consentiente, (unde Camenos meruit appellari) multos Clericos trucidarunt, multosque in Ligerim demerserunt.*

Pagus Aurelianensis in Caroli Calvi Capitulis Silvacensibus memoratur, & in Chronico S. Bertini, in rebus anni DCCCLVIII. *pagus* etiam *Aurelianus* dictus à nonnullis scriptoribus nostris, uti *urbs Aureliana* pro *urbe Aurelianensi: l'Orleanois.*

Sed an pagi Aurelianensis nomine tota Diœcesis aut Parœcia Aurelianensis designetur, an tantùm ager suburbanus, incertum est. Sunt autem in Diœcesi Aurelianensi Archidiaconatus vi. nimirum Archidiaconatus major seu Aurelianensis, ad Decanum Aurelianensem pertinens, in quo Clariacum, Mitiacum, ac Floriacum præ ceteris cum urbe Aurelianis: Archidiaconatus Pitiverensis, in quo Lauriacum & Vitriacum castrum: Archidiaconatus Belsæ, in quo Puteolus, *Puiset*, Janvilla, Tauriacum: (*Touri*) Archidiaconatus Secalauniæ, à Ligeri ad Carum fluvium usque pertinens, in quo Montolium ad Carum, *Monton* vel *Meneton sur Cher*, Castellio ad Carum, *Chastillon sur Cher*, Rivus Morentini: Archidiaconatus Balgentiacensis, in quo Balgentiacum, Ucellus vicus, (*Vceau*) Magdunum, Oratorium fori: (*Oroir le marché*) Archidiaconatus demum Solliacensis, Solliacum præ ceteris, (*Sully*) Oratorium ad Ligerim, (*Oroir sur Loire*) curtem Leonis ad Ligerim, (*Lion sur Loire*) Castrum novum ad Ligerim, Oratorium in Campis, (*Ouvroir les Champs*) Gargogilum, Germiniacum, Noviacumque (*Neufvi*) complexus. Cùm igitur duæ sint in Carnutibus Diœceses, nimirum Autricensis & Aurelianensis, Aurelianensis autem parœcia Belsam non totam, pagum Aurelianensem, & Secalauniam

complectatur : apparet portionem Pertici, pagos Vindocinensem, Blesensem, Dunensem, Carnutinom propriè dictum, Durocassinum, Madricensem, Pinciacensem, partemque Belsæ ad Aotricensem Diœcesio pertinere, eosqun omnes ambarum Diœceseon pagos atque regiones, veterum fuisse Carnutum.

Aurelianenses diem octavum Maii seo VIII. Idus Maias, quo die annu MCCCCXXVIIII. obsidionis Anglicæ periculis sunt liberati, annua sopplicatione celebrant, atque inter festos sollemnesque habent : diem quo Attilæ ac Hunnorum immanium manus evasere, non celebrant, ac profestum vel potiùs ignotum habent. Quem si quando fortè celebrare voluerint, sciant anno CCCCLI. XVIII. *Kalendas Julii*, qui est *Iunii dies quartusdecimus*, armis Aëtii & Gothorum atqoe Francorum Hunnos urbe expulsos, ac majores suos captivitate misera ac vinculis esse liberatos. Hoc in Vita S. Anniani Aurelianensis Episcopi veteri manu scripta, & in II. aut III. codicibus reperi observavique: cùm Andreas Chesnius qui eam Vitam excerpsit, VIII. *Kal. Julias* legerit edideritque pro XVIII.

GENAPIA.

Genapia in veteribus monumentis nuncupatur, nonnumquam & *Geneppia*, vulgò *Gheneppe* aut *Gennep.* Nostri *Gnenepe* proferunt & scribunt; quidā *Genespe*. Hoc opidum arce munitum in Brabantia, Ludovici qui postea ejus nominis undecimus apud Francos regnavit, diuturno secessu nobilitatum est.

GENEVA ALLOBROGUM.

Extremum opidum Allobrogum est, proximumque Helvetiorum finibus Geneva : ex eo opido pons ad Helvetios pertinet ; ot ait Cæsar in libro I. Commentariorum belli Gallici, qoi bello Helvetico *pontem qui erat ad Genevam rescindi jussit.* Tabula Theodosiana *Gennavam* vocat, & inter *Condate* ac *Colemam Eqnestrem* collocat; *Cenavam* Æthicus MS. quæ & in quadam Notitia *civitas Gennavensium* appellatur, *à Gundebado Rege Burgundionum restaurata*; in Roberti quoque Chronico *civitas Gennava*: in veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ plerisqoe *civitas Genavensium*, inter provinciæ Viennensis civitates XIII. secundum obtinens locum; in paucis *civitas Genevensium*, *eadem & Palnstria* à lacu Lemano vel palude ; Ennodio in Vita Epiphanii, Mario in Chronico aliisque similiter *Genava*. Gregorius Turonicus Episcopus MS. in capite XXXI. libri IV. *Yenubam* & *Jennvam* nuncupat, in libro de Vita S. Patrum *Ianubam*, in Nicetio *Genabensem Galliarum urbem* : Fredegarius (si codices sequimur) & *Januvam* in capite XVIII. libri IV. Chronici. Hic tamen in ejus urbis appellatione sibi non constans, in capite XXXIV. & alibi *Genavensem urbem* ; Genuam autem Liguriæ caput *Genavam maritimam* vocat, posteriorem à priore cognomine isto distinxisse contentus. Aimoinos in libri III. Hist. capite XC. u litterâ in b motatâ *Genabensem urbem* appellat. Gesta Pippini *Januam*; veteres gestorum Caroli Magni scriptores in rebus anoi OCCLXXIII. nunc *Yennam* eodem quo Liguriæ celeberrimum portum nomine; ounc *Iennam civitatem*, G in i ut suprà apud Gregorium Fredegariumque converso; oonnumquam etiam *Iannam* & *Iannensem civitatem* nuncupavere. *Gennam* porrò, aut *Iennam*, aut *Iannam* nomen esse disyllabum credo, ex *Geneva* eliso pænultimo e brevi formatum; cùm Genuæ Ligorum nomen trisyllabum sit. Ante annos circiter CCCCCLX. Nostri, inter hos Paschalis PP. in litteris anni MC. atque Gervasius Tisleberiensis, *Gebennam* dicere cœperunt, oomine corrupto & utcumque confecto ex *Gennava*, transpositis duabus posterioribus syllabis, & u in b, a in e de more commutatis.

Josephos Scaliger in Geneva mediam syllabam brevem esse asserit, ot in Elusa; idqoe Helvetios indicare qoi *Genff* vocent, e medio eliso, & u in f verso; indicare & agrestes suburbanos ac reliquos Sapaudos, qui *Zénevam* enuntiando, accentum in prima syllaba ponant : at Nostros qui medias syllabas breves producere consueverunt, *Genéve* dicere accentu in pæoultimam dejecto. Sed idem falsò affirmat *provinciam Maximam Sequanorum, in qua civitas Equestrium est, ad sinistram ripam Lemani esse; Genevam ad dextram in provincia Viennensi.* Nam contrà Sequani & civitas Equestrium sunt ad dextram Rhodani ac Lemani lacus ripam; Viennensis ac Geneva ad lævam.

A Geneva lacus Lemanus nomen accepit, diciturque lacus Genevensis, Helvetiis *Genffer-zee*, Italis *el lago di Gineva*, Nostris *le lac de Genéve*. Posita enim est Geneva ad egressum flum. Rhodani è lacu : quem lacum *longum* LX. *millia*, *latum* XX. esse affirmat Matius Aventicensis Episcopus in Chronico : Gregotius Turonicus Episcopus in libro de Gloria Martyrum *Limannum lacum* vocat, & enm patere *in longitudinem stadia* CCCC. *in latitudinem* CL. ait, additque : *in hoc stagno ferunt tructarum piscium magnitudinem usque ad centum librarum pondera trutinari.* *Cavum* autem *Lemanum* meritò vocat Lucanus : tanta enim ejus est contra Lausanam & Bibiscum altitudo, ut à Nautis D. orgyis comperiri non potuerit.

Ceterùm Genevam cur sui *Aureliam*, aut *Coloniam Allobrogum* vocent, equidem nescio. A quo enim Aurelio *Aurelia* umquam oomen apud veteres accepit? Opidum est Allobrogum Geneva, & quidem extremum, auctore C. I. Cæsare; sed ooo ideò *Colonia Allobrogum* appellari potest aut debet. Alioquin urbes omnes Biturigum Coborum exempli causâ (sunt autem ampliùs XX.) *Colonia Biturigum* singulæ ceu proprio nomine vocabuntur. Sed fortè his nominibus urbem suam celant potiusquàm designant, ne Catholici sacros libros aut Sanctos Patres, editos in urbe hæretica, respuant ac emere dedignentur.

Regnantibus in parte Galliæ Burgundionibus, sedes aliquot tetrarcharum fuit Geneva. Soos & olim Geneva Comites, suosque Episcopos habuit : sed Episcopatûs sedes discessione Catholicorum translata est Anicium Sapaudiæ, (*Anicy*) lacu cognomine illustre, *le lac d'Anicy*, itaut tamen Episcopus veteris

sedis suæ nomen servet, appelleturque *Episcopus & Comes Genevensis*.

Genevenses vocant Nostri *les Genevois*, quidam *Genois* aut *Genovois* ambiguo nomine: pagum autem Genevensem *le Genevois*. Dux Sapaudiæ *pagi Genevensis Ducem*, & *Genevæ Comitem* in titulis suis inscribi se jubet appellarique. Annales Bertiniani in rebus anni DCCCXXXIX. *Comitatum Genavensem in Burgundia* memorant.

S. GENGULFI OPIDUM.

S. Gengulfi opidum est in Burgundia non procul à Graona fluviolo pagoque Matisconensi, vulgò *S. Iangoul* dictum: pro quo quædam tabulæ & nonnulli Historici nunc *S. Jean Gon*, nunc *S. Iengon* corrupta nomina nobis obtrudunt. Legere memini, hunc locum olim *Varennas* appellatum esse. *Gengulfus Martyr* vocatur in Chronico Divionensis Monasterii S. Benigni, quem uxor mœcha dicitur interimendum curavisse. Memini Vitam *S. Gengulfi* legere scriptam in veteri codice, in qua regnante apud Francos Pippino vixisse traditur.

GERARDI MONS.

Geraldi mons in litteris anni MXCVI. vocatur, aliàs *Gerardi mons*, opidum Comitatûs Alostani in Flandria. Vulgò *Geersberghen* nuncupant incolæ; Nostri ni fallor *Gramont*.

GERARDI VILLA.

Quæ *Gerardi villa* à scriptoribus rerum Normannicarum nuncupatur, vulgò *Graville*, eadem à Iohanne Parisiensi in Memoriali Historiarum dicitur *Grandis villa*: quum ait *Fratrem Radulfum de Grandi villa, natione Normannum, de Ordine Fratrum Prædicatorum, mandato Calestini Papæ Parisiis Patriarcham Hierosolymitanum consecratum, Romæ auctoritate Bonifacii Papæ VIII. destitutum esse*. Est autem Gerardi villa non longè à flumine Sequanæ ejusque ostio, inter Hareflotum & Portum Gratiæ posita in Caletis Rotomagensique Diœcesi. In Chartulario Fiscamnensi legi *concordiam inter Fiscannensem & S. Georgii Abbates de terra Matthæi de Gerardi villa, in eadem Novavilla, & de terra Hugonis de Grumnare*. Gerardi villa, *vicus est vicinus mari, ubi Sequana finem facit*, ut vetera ejus loci Prioratus monumenta referunt.

GERBOREDDUM.

Castellum Gerboreddum ait Antonius Oiselius in Chartulario Ecclesiæ Bellovacensis passim vocari, in primis in litteris datis anno MXX. quod postea *Gerboredum* sit nuncupatum, sublatâ unâ litterâ. Hoc castrum vulgò dicitur *Gerberoy*, impositumque est monti Taram fluvium despicienti in finibus Bellovacorum.

GERMANIA SUPERIOR ET INFERIOR IN BELGICA.

Germania Superior, & Germania inferior in provincia Belgica, nomen habet à Germaniæ Gentibus, quæ in parte Belgicæ Rhenum transgressæ consederunt. Certè Cæsar in libro II. scribit, *plerosque Belgas esse ortos à Germanis, Rhenumque antiquitùs traductos, propter loci fertilitatem ibi consedisse, Gallosque qui ea loca incolerent expulisse*: ac ibidem inter Belgas numerat *Condrusos*, Trevirorum clientes, *Eburones, Cæresos, Pæmanos, qui uno nomine Germani appellantur*: eosdem eodem in libro *Germanos qui ripas Rheni incolunt*; initio libri VI. *Cisrhenanos Germanos* vocat, ut à Germanis Transrhenanis distinguat; *Segnosque & Condrusos, ex Gente & numero Germanorum qui sunt citra Rhenum* memorat. Cluverius in libro II. de antiqua Germania, auctoritatem Cæsaris secutus, affirmat & probat, Eburones, Condrusos, Segnos, Ceresos, & Pæmanos, omnes uno & communi nomine primùm *Germanos*, deinde *Tungros* esse appellatos.

Plinius in capite XVII. libri IV. *Rhenum* (inquit) *accolentes Germaniæ Gentium in eadem provincia* (Belgica) *Nemetes, Triboci, Vangiones, Ubii, Gugerni, Batavi, & quos in insulis diximus Rheni*. (Cannenefates nimirum, & *Frisii, Frisiabones*, aliique.) Et Tacitus in libro de moribus Germanorum, de Germanis Cisrhenanis sic refert, *Rheni ripam haud dubiè Germanorum populi colunt, Vangiones, Treboci, Nemetes, Ubii, Batavi*: qui tres priores populi hodieque sunt in provincia Germania prima vel superiore; *Ubii*, & Eburones vel Tungri, ac *Batavi* in Germania secunda vel inferiore. Apud Tacitum in libro IV. Hist. *Viribus cohortium abductis* (*ex insula Batavorum*) *Vitellius è proximis Nerviorum Germanorumque pagis segnem numerum armis oneraverat*; Germanorum nimirum Cisrhenanorum ipsi patentium. Et Triboces quidem, Vangiones, ac Nemetes unà cum Harudibus aliisque Germaniæ populis Ariovistus Rex Germanorum, paullo ante Iulii Cæsaris adventum, in Galliam finesque Sequanorum ad centum & viginti millium numerum transportavit. Ubios autem à Germanico Principatu Augusti in Galliam translatos esse constat. Segnos, Condrusos, Eburones, Ceresos, Pæmanos, *qui uno nomine Germani appellabantur*, cùm Cæsar ipse *Rhenum antiquitùs traductos* prodat in libro II. multo ante ejus ætatem in Gallia consedisse credendum est. Tiberius privignus Cæsaris Octaviani Augusti, ac postea successor, victis Germanis, *quadraginta millia captivorum ex Germania transtulit, & super ripam Rheni in Gallia collocavit* Augusti jussu: ut scribit Eutropius in Breviario Historiæ Romanæ. Hoc est forsitan, quod ait Suetonius in capite XXI. Augustum Cæsarem *Suevos & Sygambros deditos in Galliam traduxisse, atque in proximis Rheno agris collocavisse*.

Plinius à Rheno ad Scaldim pertinuisse Germanos Cisrhenanos asserit in capite XIII libri IV. *Toto autem hoc mari ad Scaldin usque fluvium Germaniæ accolunt Gentes*: & in capite XVII. *A Scalde* (inquit) *ad Sequanam Belgica*. Item, *A Scaldi incolunt Toxandri*, &c.

Ab his Germanis Cisrhenanis circa Augusti Principatum Germaniæ nomen accepit portio Galliæ Belgicæ Rheno proxima: quæ GermaniaCisrhenana duas divisa est in partes, nimi-

rom in provineiam Germaoiam ſuperiorem vel primam, & in provinciam Germaniam interiorem vel ſecundam. Ptolemæus in Germania ſuperiore, aliis prima dicta, Nemetes, Vangiones, Tribocos, & urbes Mogontiacum Tribocorum, Borbetomagum & Argentoratum Vangionum, Noviomagum Nemetum ponit; io Germania inſeriore aut ſecunda Coloniam Agrippinenſem Ubiorum: cui Tungri eum urbe ſua Atuaca ſont adjongendi præ ceteris. Hinc Cornelio Tacito in Hiſtoriarum libro I. *ſuperior Germania*, & *inferior Germania*, atque in plurali numero *Germaniæ* memorantur; Suetonio in Vitellio altera *inferior Germania*, altera *ſuperior provincia*, id eſt ſuperior Germania nuncupatæ. Idem Tacitus eodem in libro ounc *Germanos exercitus*, nune *Germanicos exercitus* appellat: quos Soetonius io Tiberio *exercitus Germanicos snos in Germania* vocat. Ex quo eognoſcitur verum eſſe quod ſuprà aſſeruimus, circa tẽpora Auguſti cui Tiberius ſucceſſit, parti Galliæ Belgicæ ad ripam Rheni jacenti appellationem provinciæ ſuperioris Germaniæ & provinciæ Germaniæ inferioris impooi oecœpiſſe. Tacitus in libro I. Annalium alterum in ſuperiore Germania apud ripam Rheni conſtitutum, *exercitum ſuperiorem*; alterum in inferiore Germania poſitum, *inferiorem exercitum* voeat; in Hiſtor. libro I. hune, *inferioris Germaniæ legiones*; illum, *ſuperioris Germaniæ legiones*: hiberoa utriuſque exercitûs, Plinius in capite ultimo libri IV. *caſtra legionum Germania* nuncupavit; Eumenius in oratione pro reſtaurandis ſcholis Auguſtoduni, *alarum & cohortium caſtra toto Rheni limite reſtituta*. Noticia Imperii Rom. ſub Comite rei militaris *tractum Argentoratenſem*, ſub Duce Germaniæ primæ, & ſub Duee Mogontiacenſi præfectos militum, Nemetis, Vangiooibus, Mogontiaci, & in octo aliis Germaniæ locis conſiſtentium ponit. Suetonius in Iolio qoom ait, Q. Titurium Sabinom & L. Aorunculeium Cottam legatos Cæſaris per inſidias cæſos *in Germanorum finibus*; & Eutropius quum refert, *abſentem in Germania I. Cæſarem malè pugnâſſe, legatoſque ejus duos Titurium & Aurunculeium cæſos eſſe*: (quod Cæſar libro V. factum ſcribit in Eburonibus à Rege Gentis Ambiorige) ambo cum Cæſare apertè declarant Eborones eſſe Germanos, ac provinciæ Germaniæ inferiori attribuendos.

GERMANICUM CASTRUM.

Sugerios de Vita Ludovici Craſſi Francorum Regis. *Germanicum Haimonis Burbonenſis domini munitiſſimum caſtrum in partibus Bituricenſium* appellat, quo Rex oppognato, ad deditionem caſtellanos cum Haimone compulir. *Germanicum* illud *caſtrum* eſt *Germigny*, inter Dunum Regis & Nivernum poſitum io pago Buiboenſi, à Burbone Erchembaldi V. aut VI. leugis diſtans. Quod ſi incorruptum eſt apud Sugerium caſtri nomen, à Germano ded[illegible]tum videtur. Sio menda aliqua ſubeſt, *Germiniacum* vocare ac reſtituere convenir. Nec mirari quiſquam debet, caſtrom hoe à Sugerio *in partibus Bituricenſium* poni, eum nunc pagi ſit Burbonenſis: qoippe notum eſt viris doctis, pagum Burbonenſem partim ex Biturigibos, partim ex Aruernis eſſe conflatum.

Eſt & Germaniacum ad Vidulam fluvium, *Germiniacum* alias, vulgò *Germigni*, noo loogè à Durocortoro Remorum, quod Theodoricus Auſtraſiorum Rex Theoderico Abbati donaviſſe dicitur. *Villa* quoque *Germiniacus*, *Germigni*, Letaldo in Miraculis Maximini Abbatis Miriacenſis memorata, à Monaſterio Floriaeenſi ooo multum abeſt.

GERMANORVM OPIDVM, NVNC S. GOARIS

Goar natione Aquitanus, Presbyter admodùm hoſpitalis, in *opido Germanorum*, quod in finibus Trevirorum pagoque Trigorio vel Trecarenſi ad lævam ripam Rheni rivulique VVocharæ erat poſitum, oratorium cellulamque exſtruxit Sigiberti junioris Auſtraſiorum Regis Principatu, ibidemque pridie Nonas Iunii ſepultus eſt. Locus nomen mutavit, & pro *opido Germanorum* opidum S. Goaris & *ad S. Goarem* cœptus eſt vocari, *S. Gevver*. Hoc opidum *in provincia* quideio *Trigoria*, ſed *intra terminos Vvaſaliacenſes*, id eſt in finibus Vvaſaliacenſium ſeu in agro Vaſaliacenſi poſitum eſſe docet Rabanus, ex Abbate Fuldenſi Mogontiacenſis Epiſcopus, in Martyrologio his verbis. II. *Nonas Iulii depoſitio B. Goaris Conf. quò in ultimos Galliæ fines, in provinciam quæ Reno contigua Trigoria vocatur, & ad Diœceſin pertinet Treverorum, intra terminos VVaſaliacenſes pervenit, & ibi Deo liberè ſervire delegit* Certè hodieque Vaſaliaco ſuperiori proximum eſt opidum S. Gaoris, & Vaſaliaeum inter ac Bobardum ſitum, vulgò *S. Gevver Guern*, id eſt S. Goaris Germanorum nuncupatum. Fortè bunc locum Auſonius io Moſella *Germanorum portuum* nomine deſignavit hoc verſu in Moſella.

> Vel quà Germanis ſub portubus oſtia ſolvis.

Germanus portus, ſub quo vel infra quem Moſella & Rhenus cooſluunt, eſt ut exiſtimo, *opidum Germanorum*, vulgò S. Goaris dictum, ſub quo & à quo non procul ſunt Confluentes Moſellæ & Rheni.

GESORIACVM SEV BONONIA MORINORVM.

Soetonius ſcribit, Claudium Aug à *Maſſilia Geſſoriacum uſque pedeſtri itinere confecto*, inde tranſmiſiſſe in Britanniam: quod & Caius Caligula petiiſſe antè dicitur, & turrim ſeu pharum ibi eondidiſſe: & ſunt qui *Icium portum* ex qoo Julius Cæſar in Britanniam navigavit, Geſoriacum eſſe exiſtiment. Quare Pomponius Mella qui Claodii Aug. principatu florebat, in ora Galliæ extima ad Septemtriones converſa notiſſimum eſſe ac celeberrimum portum Geſoriacum docet his verbis in libri III. capite II. *Ab illis enim* (Oſiſmiis) *iterum ad Septemtriones frons litorum reſpicit, pertinetque ad ultimos Gallicarum Gentium Morinos, nec portu quem Geſoriacum vocant quidquam habet notius*: quòd nimirum Britanoiam petentes Galli atque Romani ex eo portu ſolvebant. Unde & Plinius

in libri IV. capite XVI. scribit *Britanniam insulam abesse à Gesoriaco Morinorum Gentis litore proximo trajectu L. millia*: & Æthicus *à Gessoriaco* vel *à portu Gesoriacensi* ad portum Britanniarum Rutupias quem *Rutupis* vocat, *stadia* nunc CCCCL. nunc CCCCL. numerat. Nec aliam ob causam Plinius in capite ultimo libri IV. Gesoriacum *portum Morinorum Britannicum* appellavit, quàm quòd Gesoriacum portus esset positus in Morinis ad fretum Gallicum sive Britannicum: quo ex portu commodissimus & brevissimus Gallisque & Romanis tritissimus erat in Britanniam trajectus. Florus & Gesoriaci meminit ceu nobilissimi sua ætate portus sub Principe Trajano in libri I. capite XI. *Idem tunc Fesula, quod Carra nuper: idem nemus Aricinum, quod Hercynius saltus; Fregella, quod Gesoriacum; Tiberis, quod Euphrates.*

Idem in capite ultimo libri IV. de Druso Germaniæ victore sic refert. *Bonnam & Gesoriacum pontibus junxit, classibusque firmavit.* Hæc verba corrupta sunt. Nam *Gesoriacum* & *Bononia* unius ejusdemq; urbis duo sunt nomina: sed *Bononia* nomen recentius, nec ætate Flori in usu erat. In codicibus priscis scriptum legimus, *Bonnam & Genosiam*; in veteri editione *Bonnam & Gesoniam*, teste Cluverio, qui in capite XIII. libri II. de antiqua Germania emendat *Bonnam & Mogontiacum*, infelici planè conjecturâ: cùm nomen *Genosia* à nomine *Mogontiaci* supra quam dici potest recedat. Ego *Genosiam* & *Gesoniam* in veteribus membranis scriptum esse puto pro *Nogesiam*, transpositis ut sæpe accidit duabus prioribus syllabis. *Nogesiam* autem idem esse quod *Novesiam* vel *Novesium* nemo non videt, u in g converso: quemadmodum Vasco Nostris est *Gascon*, vastare *gaster*, vagina *gaine*, nives *neiges*, Vardo fluvius *le Gard*. Sic ergo verba Flori sunt corrigenda. *Bonnam & Novesiam pontibus junxit, classibusque firmavit.* Abest autem Novesium à Bonna XXVII. millia passuum ex Æthico, in itinere à Lugduno capite Germaniarum Argentoratum. *Novesia* M. P. XVIII. *Colonia Agrippina* M. P. XVI. *Bonna* M. P. XI. vel ex tabula Peutingeriana *Novesio* XVI. *Agrippina* XI. *Bonna* VIII. *Antunnaco* M. P. XVI. Drusus apud Bonnam & Novesium pontibus Rhenum junxit: sicuti Iulius Cæsar in Treviris circa Antunnacum Rheno pontem priùs imposuerat, & postea Constantinus Maximus Coloniæ Agrippinæ pontem fecit in eodem flumine, ad traducendas in Franciam copias idoneum.

Claudius Ptolemæus in Morinis Gesoriacum non omisit, quod *Gisorriacum navale Morinorum* vocat, Γησοριακὸν ἐπίνειον Μορίνων, & inter *Icium promuntorium* ac portum, & ostium Tabodæ id est Scaldis ponit: in tertia Europæ tabula idem *Gesoriacum* meliùs nuncupat, & insignibus ac claris Belgicæ urbibus adnumerat cum Durocortoro, ut Lugdunensis Galliæ illustribus urbibus Augustodunum & Lugdunum. Γησοριακὸν καὶ Δουροκόττορον τῆς Βελγικῆς Γαλλίας πόλεις ἐπίσημοι: ut τῆς Λουγδουνησίας Γαλλίας τὸ Αὐγουστόδουνον καὶ ὁ Λούγδουνος. Æthicus in itinere *à Mediolano per Alpes Cottias Viennam* M. P. CCCCVIIII. *inde Durocortorum* CCCXXXII. *inde Gesoriacum* CLXXIV. item *à portu Gesoriacensi Bagacum Nerviorum usque* M. P. LXXXIII. & *à Gesoriaco Rutupias stadia* CCCCL. numerat. Eumenius in panegyrico dicto Constantio Cæsari qui Gesoriacum expugnavit, *Gesoriacenses muros* & *alluentem portas Oceanum* memorat, & *sinum portûs quem statis vicibus æstus alternat*, ac *mare reciprocum* Ibidem hæc de Constantio Chloro Cæs. subjicit. *Prior siquidem à Gesoriacensi litore quamvis fervidum invectus Oceanum, etiam illi exercitui tuo quem Sequana invexerat, irrevocabilem injecisti mentis ardorem.* Ex quibus apparet Fl. Constantium Cæsarem ex portu Gesoriacensi solvisse in Britanniam, quod & postea fecit Imperator. Nec alio ex portu solvisse Hadrianum, Severum Pertinacem, Constantinum Maximum, & ejus filium Constantem, Constantii Chlori vel Pauperis nepotem, quum in Britanniam navigaverunt, existimo. Idem Eumenius in Panegyrico Constantino Aug. dicto *Bononiensis oppidi litus* vocat, quod suprà *Gesoriacense litus*.

In Notitia Imperii Rom. *sub dispositione V. S. Ducis Belgicæ secundæ, Præfectus militum Nerviorum portu Æpatiaci* reperitur: ubi emendandum puto vel potiùs credo *portu Gesoriaci*, mutatis IV. litterulis A in G, P in S, A in O, T in R Certè nusquam alibi in ea Notitia fit mentio portûs nobilissimi ac celeberrimi, & nulla omnino in tota Notitia fieret, si heic non fieret in provinciæ Belgicæ secundæ ora. Æthico in Cosmographia *Cesnriacum* dicitur pro Gesoriacum In quibusdam priscis codicibus Eumenii ac Æthici *Gesorigiacensibus muris*, *Gessorigiacensibus muris*, *Gisorigiacensi litore*, *Gesorigiacensi litore*, *portu Gessorigiacensi* scriptum invenio: ex quo intelligitur pro Gesoriaco *Gisorigiacum*, *Gesorigiacum*, & *Gessorigiacum* nonnumquam sed corruptè dictum esse, nomine ad Gisortium Veliocassium & ad Origiacum Atrebatum accedente.

Gesoriacum Galli circa Constantini Maximi principatum mutato nomine *Bononiam* vocare cœperunt. Docet id suprà Eumenius: docet id tabula Theodosiana Theodosii Magni Principis ætate facta, quæ & ab editore Peutingeriana dicitur vulgò: in qua hæc leguntur. *Gesoriaco, quod nunc Bononia.* Docet & Vita Constantini Maximi, à fratre meo vulgata, hisce verbis. *Constantinus properans ad patrem Constantium, venit apud Bononiam, quam Galli prius Gesoriacum vocabant.* Festinabat nimirum ad patrem suum Imperatorem, in urbe insulæ Britanniæ Eboraco graviter ægrotantem. Ut autem nomen Gallicum urbis Gallicæ Gesoriacum; ita & Bononia: quæ fuit etiam appellatio coloniæ Gallorum in octava regione Italiæ, *Bononiæ ad parvum Rhenum* nuncupatæ Ex supradictis colligitur, graviter errare Hadrianum Turnebum, virum alioquin doctissimum, quum *Gesoriacum* nostrum similitudine aliqua nominis ductus credit esse *Soiacum*, vicum nesciò quem in finibus Morinorum, nescius Gesoriacum à recentioribus dictum esse novo nomine Bononiam. Eutropius in libro IX. Breviarii Historiæ Rom. Bononiæ nostræ meminit Valentiniano & Valente Imperatoribus, scribitque *Carausium apud Bononiam per tractum Belgicæ & Armoricæ pacandum mare accepisse, quod Franci & Saxones infestabant* Diocletiani principatu. Oram hujus maris per tractum Armoricanum

moticanum & Nervicanum, ſeu per Lugdunenſem II. & tertiam & per Belgicam ſecundam, à Saxonibus piraticis latrociniis ac prædationibus ipſam inſeſtantibus vocavere Romani *litus Saxonicum*. Unde Notitia Imperii Rom. *Tribunum cohortis primæ novæ Armoricæ Grannona in litore Saxonico* ponit, & ſub Duce Belgicæ ſecundæ *equites Dalmatas Marcis in litore Saxonico*; ac *Tribunum militum Nerviorum portu Æpatiaci*: ubi *Geſoriaci* emendandum eſſe docui. Ammianus in libro XXVII. *orbis extrema Bononia litus* appellat, indicans ab ea parte portum Bononienſem extrema eſſe continentis. Eamdem urbem *Bononiam* ſemper, *Geſoriacum* nuſquam noncupat, ex eaque ſolvere in Britanniam trajecturos ait: ut appareat tum vetus nomen urbis exoleviſſe, & novam Bononiæ appellationem ſolam in uſu eſſe cœpiſſe. Olyopiodoros & Bononiam vocat, Βονωνίαν: veteres Notitiæ *civitatem Bononenſium*; quædam & *civitatem Bononenſium* mendosè appellant, & oltimam ſtatuunt inter XII. civitates provinciæ Belgicæ ſecundæ. Robertus in Chronico *civitatem Boloniam* civitatibus metropoli Remis ſubjectis extremam adoomerat. Noſtris *Boulogne ſur mer* dicitur, Germanis accolis *Bnenen*. Io nummo veteri legitur *Bononia civ.* id eſt *Bononia civitate.* Cambdenus Britannis *Bovvling llong*, Belgis *Bennen*, Anglis *Bolen* dici ait. Bononia in doas partes dividitur: pars in monte poſita eſt, & vocatur urbs ſuperior, *la haute Ville*, ac abſolotè Bononia, *Boulogne*; hæc vetus civitas habetur, Epiſcopi ſedes: pars ad Lianam flumen jacens, & ab altera parte D. aut DC. paſſibus diſtans, inferior Booonia nuncupatur, vel urbs inferior, *baſſe Bonlogne*, & *la baſſe ville*. Hic amnis *Liana* vulgò, Latinè *Elna* dicitur non ſemel in Vita S. Audomari.

Ager ejus à Plinio vocatur *pagus Geſoriacus*, in capite XVII. libri IV. nomine veteri civitatis; in Diviſione regni Ludovici Pii inter filios, *Bolenſis* trooco oomine pro Bolonienſis nuncupatur, & inter *Teruuanenſem* & *Quentovicum* ponitur; *Boninſis* aliàs. De pago Bononienſi in Morinis dicemus ſuſiùs, quem Noſtri *le Bonlonnois* appellitant, quidam *le Bonlenois* non ſervatâ analogiâ Incolæ pagi Booonienſis Monſtrelerio dicuntur *les Bonlniſiens*.

Notandus eſt obiter error in Booonia Zoſimi, qui in libro VI. Hiſtoriæ Romanæ quam circa Anaſtaſii Aug. principatum ſcripſiſſe creditur, *Bononiam* maritimam quidem ſed *Germaniæ inferioris urbem* vocat, cùm ſit civitas provinciæ Belgicæ ſecundæ. Sic idem Pariſios vel Luteciam *Pariſiorum Germaniæ urbeculam* vel opidulum appellat, cùm eſſet jamtum nobilis civitas provinciæ Lugdunenſis quartæ. Verba Zoſimi ſubjicere convenit, quæ talia ſont. Βονωνίαν. Πρῶτο δὲ αὕτη πρὸς τῇ θαλάσσῃ κεῖται, Γερμανίας οὖσα πόλις τῆς κάτω.

Eginhardos *Bononiam Gallicam* cognominat, ut diſtinguat à Booonia Italiæ civitate, & à Booonia Moeſiæ ſoperioris, proxima Ratiariæ, & à Bonnoia Pannoniæ, de qua in rebos geſtis Caroli Magni Aug. ſic refert. *Anno* DCCCXI. *Ipſe autem* (Carolus Aug.) *propter claſſem quam anno ſuperiore fieri imperaverat videndam, ad Bononiam Gallicam, civitatem maritimam, ubi eadem naves congregatæ erant acceſſit: pharumque ibi ad navigantium curſus dirigendos antiquitus conſtitutam reſtauravit, & in ſummitate eius nocturnum ignem accendit.* Eadem verba in Vita Caroli Magni una & altera, eadem in Annalibus rerum Fraocicarum plebeio ſermooe compoſitis, atque ad annum DCCCXIII. deductis, eadem in Annalibus Bertinianis & in Aonalibus Mettenſibus, quorum alteri anno DCCCXCII. alteri DCCCCIII. terminantor, reperias. In Miraculis S. VVandregiſili ab auctore Caroli Calvi æquali relatis *Grippo Præfectus emporii Quentovici*, revertens ex inſula Britannia, *adſpexit pharum ſupra litus maris, antiquorum induſtria ad curſum navigantium olim ibidem ædificatam.* Quæ Philippo Cluverio perſuaſerunt, adjunctâ Suetonii & Oroſii auctoritate, à Caio Caligula turrim hanc ſeu pharum conditam eſſe: cùm nec Suetonius nec Oroſius in libri VII. capite V. locum turris deſignent, & cùm noſtri auctores qui locum deſignant, auctorem tamen & conditorem turris non nominent, *antiquitus conſtitutam* tantùm dixiſſe contenti. Cluverii nihilominùs conjectura mihi non diſplicet, quæ & ingenioſa, & veriſimilis admodum ac probabilis oemini docto non poteſt non videri. Ea torris ſeu pharus, licèt faſtigio imminuta, Booonienſe litus uſque ad noſtram ætatem quâ diruta eſt illuſtravit; Noſtris turris Ordinis dicta, *la tour d'Ordre*, Flandrenſibus proximis linguâ Germanicâ utentibus *D'onde-man*, Anglis *The Old man*.

Jonas in Vita S. Euſtaſii A. *Audomarum Bononiæ & Taroanenſis opidi præſulem* appellat: ut appareat Booonism & Teruaonam Morinorum urbes, ſedes Epiſcopales ex æquo fuiſſe, quæ tum ambæ conjunctæ ab uno Epiſcopo occuparentur; ot ab Achario Viromandui, Noviomagus ac Turnacum, à Rachnacario Auguſtodunum & Baſilea, ab alio Camaracum & Atrebatæ. Certè in veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ, inter provinciæ Belgicæ ſecondæ civitates duodecim *civitas Bononienſium* poſt *civitatem Morinûm* ſive Teruannam oltima numerator. Et ooſtri Hiſtorici qui de Pharo Bononienſi ante annos octiogentos reſerunt, *Bononiam civitatem maritimam* omnes appellant. Robertus in Chronico qood in anno MCCX. deſiuit, in Remenſi provincia poſt *civitatem Morinum civitatem Boloniam* ponit extremo loco. Civitates autem non alias urbes appellitabant, quàm quæ ſedes Epiſcopatûs erant, aut ſaltem aliquando fuerant, cathedrâ aliò tranſlatâ: quales orbes à Burgondionibus noſtris aliiſque *civitatum* nomine hodieq; deſignari ſolent *Citez*. Poſtea viderur Bonoñéſis portos Epiſcopo caruiſſe. Nam & Gervaſius Tiſleberienſis Roberti ferè æqualis, & Notitiæ Epiſcopatuum Galliæ ante annos CCCC. & CCCL. compoſitæ, ſub Remenſi quidem metropoli *Morinenſem Suffraganeum* ponunt; Bononienſis mentionem oullam faciunt. Quo faciliùs ignoſcendum eſt Joſ. Scaligero, *Teruanna Epiſcopalem ſedem Bononiam tranſlatam* aſſerenti; & Petro Maſſoni, qui ex Teruannæ ruinis tres Epiſcopatus conſtitutos eſſe ait, Bononienſem, Iprenſem & Audomarenſem, & *Bononiam anno* MDLXVI. *Epiſcopum habere cœpiſſe.* Meliùs tamen & veriùs ambo dixiſſent, vete-

rem Episcoparus sedem restirotam Bononiæ, quàm novam tum primùm ibi constitutam.

Cluverius in libri II. de Antiqua Germania capite XXVIII. *Icium portum*, quo nomine Cæsar utitor, primùm dictam fuisse eam urbem putat, deinde *Gessoriacum*, ac demum *Bononiam*: quæ vulgò *Bolonia* vocatur, ut castrum Nantonis *Chasteaulandon*, nanpreda *lamproye*, unicornis *licorne*. Samson Cluverium sequitur, ne nominatum quidem, & *portum Icium*, *Gesoriacum*, ac *Bononiam* unius loci tres esse appellationes affirmat, à variis auctoribos pro varietate temporum usurpatas. Sed Cloverio & Samsoni de Icio portu minimè assentior.

GETVRNICVM.

Urbem Geturnicensem memorat auctor II. librorum de Vita S. Genulfi Conf. & *Dioscorum* quemdam *Principem civitatis*, quem & *Ducem* vocat. Eam autem urbem extra Aquitanicam quidem ponit in capite XVI. libri I. non longè tamen à pago Biturico: quam mihi incognitam esse profiteor.

GIEMVM.

In Historia Episcoporum Autissiodorensium ante annos aliquot publicata *Giemus* memoratur, necnon *feodum Giemi*, & *Giemum castrum nobilissimum Hervei de Donziaco*, prisci Comitatus caput. *Giemum* & scriptores oostri ac veteres tabulæ, nonnumquam etiam *Giemacum* appellant. Vulgò *Gien* à Nostris dicitur, estque in Diœcesi Autissiodorensi ad flumen Ligerim positum, opidum nunc potiusquàm castrum, in Senonum & Aurelianensium Carnutumve confinio. In Aurelianis refellimos eos, qui Genabum Carnutum *Gien* esse affirmant. In veteribus consuetudinibus Floriacensis Monasterii *Præpositus de Everavilla, Prior de Stampis, Prior de Giemo, Præpositus de Villa Abbatis* commemorantur: ubi *Gecino* corruptè impressum reperitur pro *Giemo*.

Proximum est Giemo Giemum vetus, *Gien le Vieil*, inter Solliacum & Giemom, sed Giemo multo propius. Nisi si *Gien la ville* potiùs vocari debet & scribi, hoc est *Giemus villa*, ut à Giemo castro eo cognomine distinguatur.

S. GISLENI CELLA.

Gislenus regnante apud Austrasios Francos Sigibetto juniore, Dagoberti filio, non lapidibus modò sed etiam legibus institutisque fundavit Monasterium, *Cellam Apostolorum* à Patronis olim dictum, nunc *Cellam S. Gisleni*, vulgò *S. Ghislain* vel *Guilain*: quod & loci & Cœnobii simol nomen est. *Gillini Monasterium* vocant Annales Bertiniani in rebus anni DCCCLXX. id est ut puto *Gislini* vel *Gisleni*: qood Divisio Regni Lotharii anno eodem facta in Capitulis Caroli Calvi *Culdini Monasterium* nuncupat, nomine prorsus ignoto atque corrupto. Locus antea *Vrsidongus* appellabatur, ad Hainam aut Hagnam flomen, proximus Castriloco sive Montibus Hainoi pagi in Diœcesi Camaracensi. Ghislenus quippe in Vrsidongo struxisse dicitur oratorium & Monasterium in honore SS. Apostolorum Petri & Pauli, quod eam ob rem *Cellam Apostolorum* vocaverit. Hæc nunc ab auctore *Abbatia S. Ghisleni* appellatur, estque prima totius Hainoi; Hasnonium secundum locum tenet.

GISNÆ MORINORVM.

Lambertus Ardensis Ecclesiæ Presbyter qui de Comitibus Gisnensibus ante annos CCCCXL. Principato Philippi Augusti Francorum Regis scripsit, quæ Historia in Bibliothecis nonnullis scripta servatur, nunc *Gisnas*, ounc *Ghisnas* & *Ghisnense opidum* appellat, & *Ghisnensis opidi munitionem sive Dunionem* commemorat, traditque Thomam Archiepiscopum Balduino Comiti Gisnensium *in signum Militiæ gladium lateri, & calcaria sui militis pedibus adaptavisse, & alapam collo eius inflixisse.* Gisnæ vel Ghisnæ vulgò dicuntur *Guines*: sicuti Gelra *Gueldres*, Genapia *Guenepe*. Est aotem opidum stagno impositum, hinc aquis, inde silvis & montibus cinctum atque circumdatum: à quo nomen accepit pagus Comitatusve Gisoensis, *Comté de Guines*: cui Comitatui Arda vel Ardea castellum *Ardre*, Fielnæ *Fiennes*, loca Lamberto memorata, VV isant, Andria, Bredenarda, Sangata, & Colemude castella, aliaque attribuuntur. Guillelmus Abbas Andrensis qui Chronicon Monasterii sui composuit, in anno MCCXXXIV. desinens, *Gisnensem Comitem*, & *Gisnes* opidum commemorat; quod opidum & *Gisnas* & *castrum Gisnense* appellat: & Comitarum Gisnensem quem *Gisniam* à capite ejus vocat, unà cum Episcopatu Teruannensi *Flandriæ* attriboit. Idem fluvium Gisnarum *Ledam* videtur nuncupare, eumdem modò *fluvium de Gines*, modò *Ledam de Gines* ac *Ledam de Gisnes* vocans, item *fluvium inter Gisnas & Coloniam* (Couleine) *fluentem*. Idem stagnom Gisnarum *marescum de Gines*, necnon *stagnum de Gisnes*, & *marescum Comitis* appellat. Iperius in Chronico Monasterii S. Bertini ita de Comitatus Ghisnensis origioe ac institutione refert. *Post conversionem Normannorum, quidam de Danorum reliquiis nomine Sifridus Danus, qui hoc Monasterium & patriam cum Danorum exercitibus frequenter affligendo destruxerat, cum sua turma huc rediit, & Ghisnas villam & patriam occupans, nobis abstulit*, (Monachis Sithiensibus seu Bertinianis) *& sibimet usurpans, sedem suam in ea posuit, tuitionem & castrum construxit, & se Ghisnarum dominum appellavit: quem Comes Flandriæ Arnulfus in facto suo sustinuit, & ad fidelitatem & homagium de terra Ghisnensi recepit*: fratre Arnulfi Adalulfo, qui Comes Bononiensis & Ternensis, ac nihilominùs Abbas Sithiensis erat, nequidquam repugnante, ac auxilium à fratre petente.

GISORTIVM.

Gisortium, Sugerio, Rigordo, & Guillelmo Brittoni Armorico, cunctisque adeò post Ludovicum VII. Francorum Regem rerum Nortmannicarum scriptoribus notissimum celeberrimumque castrum, in Veliocassibus ad flumen Ittam positum, *Gisors*: à Rigordo *castrum Gisortium*; *Gisortii* ab Orderico in libro Historiæ XII. dicitur, & Rodbertus de Candos *Mu-*

mo Regis Dangionis Gisortiensis, hoc est præfectus Regiæ arcis turrisve Gisortiensis ac munitionis. Dangionem hodie vocamus (*le Donjon*) non totam arcem, aut turrim munitionemve totam, sed summam arcis præcipuæve turris partem, seu supremum ejus tabulatum: quo in loco olim Nobiles vel Castellanos habitare consuevisse alibi observavi.

GLANNAFOLIUM.

Prædium in pago Andecavensi *Glannafolium*, *Glanfeuil*, ad Ligerim positum, nomen suum dedit Monasterio Glannafolio vel Glannafoliensi, quod quatuor olim ecclesias habuisse, & multitudine ac pietate Monachorum plurimum floruisse dicitur. Nunc depositâ loci appellatione *Cœnobium S. Mauri* à conditore (ut ferunt) suo Benedicti discipulo nuncupatur, *S. Maur sur Loire*, & parvas quidem opes, sed Abbatem Regulæ subjectum habet. *Monasterium Glannofolium in Andegavensi territorio* vocat Glaber Rodulfus ante annos DCXX. in libri III. capite V. quidam *Glandifolium*. Hoc Cœnobium Rex Pippinus Gaidulfo cuidam Ravennati beneficii loco donavit. Quare Glannafolienses Monachi rerum omnium inopiâ pressi, depositis indumentis Monasticis, habitum Canonicorum assumsere: ut ait Odo in libro Miraculorum S. Mauri. Sed postea ex Canonicis iterum Monachi sunt facti, quales hodieque ibi perseverant, ordinis Monastici servantes.

GLANNATEVA.

Ea urbs nec à Plinio, nec à Strabone aut Ptolemæo usquam memoratur, sed in veteribus tantùm Notitiis provinciarum ac civitatum Galliæ: in quibus nunc *civitas Glannatina* & *Glannatica*; nunc *civitas Glanatina*; modò *civitas Glannateva*, modò *civitas Glannateva* appellatur, atque inter VIII. provinciæ Alpium Maritimarum civitates VI. loco ponitur. In Roberti Chronico corruptè *Civitas Glandis* Alpium Maritimarum sexta dicitur. Quædam recentiores Notitiæ, ante annos CCCC. ac CCC. compositæ, *Glandetum* nuncupant, & Sanitio Vintioque præponunt, ac Ebrodunensis provinciæ quintam civitatem faciunt. Nonnullæ *Glandacum* & *Glandatum* vocant, & in ultimum locum rejiciunt. Concilio Aurelianensi IV. Indictione IV. Basilio V. C. Consule interfuit atque subscripsit, *Benenatus P. missus à Domna Claudio Episcopo civitatis Glannatensis*: Concilio Aurelianensi V. *Indictione* XIII. *anno* XXXVIII. *regni Childeberti Regis*, Christi DXLIX. *Basilius Episcopus Ecclesiæ Glannatensis* adfuit; Concilio Parisiensi IV. *Promotus Episcopus Ecclesiæ Glannatina*; Synodo Matisconensi II. *Agrœcius Episcopus Ecclesiæ Glannatina*. Ego & subscriptiones istas, & Notitias veteres mendosas esse credo, & pro *civitas Glannatina, Glannatica* & *Glanatena, civ. Glannativa* & *Glanateva*; pro *Ecclesia Glannatina*, *Ecclesia Glannativa*; pro *civitatis* vel *Ecclesiæ Glannatensis*, *civitatis* aut *Ecclesiæ Glannatensis*, id est *Glannatevensis* scriptum fuisse, & ita emendari oportere arbitror. Vulgò enim ea urbs *Glandève* vocatur, aut *Glandevez*. T autem in D mutari potest, n in u mutari nec potest nec solet. Nec est, quòd quis dicat Nostros ex Conventu, Monasterio, sponsa *Convent*, *Monstier*, *espouse* facere, ex constare *couster*, ex consuere *coudre*. Non enim heic n in u, sed littera o quæ n præcedit, in ou mutatur: cui rei argumento sunt Tolosa, totum, mori, Ecolisma, Toarcis, nos, vos, rota, rotula, Columbaria, Molinæ, bodium vel botum, ac mille alia, quæ Nostri ita reddunt, *Toulouse*, *tout*, *mourir*, *Angoulesme*, *Touars*, *nous*, *vous*, *roue*, *rouelle*, *Coulomiers*, *Moulins*, *bout*. Quibus in nominibus negare nemo potest o in ou apertissimè converti.

Sincerum itaque nomen urbis est *Glannativa*, vel *Glannateva* aut *Glamnateva*, ut quædam Notitiæ scriptum præferunt. Nam *Glandis*, *Glandacum*, *Glandatum* atque *Glandetum* recentiora ac trunca corruptaque vocabula haberi convenit.

Posita est ad ripam dextram Vari fluminis Glannateva, cujus incolæ se à Glannatevensibus dominis pecuniâ redemerunt, Regibusque nostris subjecerunt. Fuit autem forsitan caput *Velaunorum*, qui apud Plinium *Nerusis* seu Vintiensibus, & *Suetris* vel Salinensibus medii interponuntur; aut certè *Oxybiorum*, qui unà cum Salyis & Deceatibus *Ligurum celeberrimi ultra Alpes* à Plinio vocantur.

A V. C. Gassendo accepi, nihil nunc de Glannateva ferè superesse, sive montis alicujus ruinâ obruta, sive incensa ac bellis eversa est: in opido igitur cui à situ nomen est Intervalles, (*Entrevaux* vel *Entervals*) majorem Ecclesiam & domum Ecclesiæ sedemve Episcopi è sapino esse ad II. lapidem à Glannateva. Inter Glannatevam autem & Intervalles Varus ponte stratus interfluit.

GOBÆUM PROMUNTORIUM.

Ptolemæus post Brivatem portum, Herii fluminis ostium, & Vindanam portum ponit in Gallia Lugdunensi Gobæum promuntorium, *Γόβαιον ἄκρον*. Quod Nostri promuntorium vel caput S. Matthæi vocant, *le Chef de S. Mahé*, à castro Britanniæ minoris maritimo, quod S. Matthæi Apostoli nomine gloriatur, *S. Mahé*. Alii promuntorium vel caput Fagi appellare malunt (*cap du Fou*) à castro *Fago*, *le Fou*.

GORZIA.

Chrodegangus Mettensis Episcopus *construxit Monasterium quod Gorzia vocitatur, ubi non modicam multitudinem adunavit Monachorum*, & corpus S. Gorgonii Mart. à Paulo Episcopo Romano impetratum, in Basilica Gorziæ Monasterii anno DCCLXVIII. collocavit, atque ibi sepultus est, ut Paulus in libro de Episcopis Mettensis Ecclesiæ aliique scribunt. *Cœnobium Gorziam esse situm in confinio Mettensis civitatis* ait Hariulfus. Frotharius Tullensis Episcopus in epistola ad Drogonem Ecclesiæ Mettensis Episcopum *Cœnobium Gorzense* appellat. Hoc Monasterium nomen à loco ubi situm est, accepit, locus autem à fluviolo Gorzia, qui Gorziam monti impositam præterlapsus, supra Mettos in Mosellam defluit apud Novientum vel Novigentum, *Noviant*. Locus unà cum

Monasterio vulgò dicitur *Gorze*, positusque est in Comitatu pagoque Scarponnensi.

GOSLENI FONS.

Ordericus Vitalis in libro Historiæ XII. *Geislevi fontem* memorat, & cum Gornaco, Gisortio, ac Firmitate velut locis proximis conjungit: quem *Geisleni fontem*, vel potiùs *Gosleni fontem* vocandum esse nemo non videt, & ita Ordericum emendari oportere. Locus est in Diœcesi Rotomagensi, Gornaco ac Firmitati in Braio vicinus, proximus finibus Bellovacorum, quibus & à nonnullis attribuitur, vulgò *Gaillefontaine*: quem recentiores corruptè Gabonis fontem appellant.

GRADICUM.

Illustre est in Sequanis ad flumen Aratim castrum Gradicum olim dictum, nunc *Grey*. Johannes Besuensis Monachus, qui circa annum MCXL. de Monasterii sui Abbatibus scripsit, ejus loci non semel meminit, quum ait Hugonem Præpositum *concessisse S. Petro unum mansum in vico Villari prope Gradicum castellum.* Ibidem memoratur *villa qua dicitur Neronis juxta Gradiacum castrum.* Ex IV. Archidiaconatibus Ecclesiæ Vesontionensis secundus est Gradicensis.

GRANCEIUM.

Guillelmus Abbas Monasterii S. Theoderici in libri I. de Vita Bernardi Claravallensis Abbatis capite III. *castri Grancei* meminit ante annos D. bis verbis. *Cùm ad fratres pergeret, in obsidione castri quod Granceium dicitur, cum Duce Burgundia constitutos.* Vulgò *Grancay* dicitur, castrum nunc Comitivæ titulo gaudens. Chronicon Besuensis Monasterii S. Petri in anno MCXL. definit, in quo nunc *Granceium*, nunc *Granciacum* castrum illud vocatur.

GRANDISSILVA.

Grandissilva locus est in Septimania Diœcesique Tolosana, magnæ silvæ adjacens, atque à situ nomen babens, veteri Monasterio ejusdem nominis insignis, *Grand'selue*. Bernardus Claravallensis in epistola CCXLII. *Coabbatem suum Bernardum de Grandisilva* commemorat. Gaufridus Monachus in libro III. de Vita Bernardi Claravallensis Abbatis *Guilielmus*, (inquit) *qui olim Montispessulani dominus, nunc humilis Monachus degit in Cœnobio, quod Grandissilva vocatur.* Guillelmus de Podio Laurentii in Chronici capite XXXIX. *Abbatem Grandissilva D. Heliam Garini* nuncupat. Eadem ratione Nostri *Grandem campum* à magna planitie dixere unum è XLV. Prioratibus aut cellis Cluniaco subjectis; & *Grandemmontem*, *Grammont*, qui locus *Ordini Grandimontensi* nomen suum dedit atque originem anno MLXXVI. & *Grandem Vallem* in Sequanis Diœcesique Vesontionensi, locum Monasterii clarum, *Granvelle* vulgò dictum & *Granfel*.

GRANNONA ET GRANNONUM.

Notitia Imperii Romani *Grannona* & *Grannoni* ceu diversorum locorum in tractu Armoricano vel in provincia Lugdunensi II. & III. Ligerim inter & Sequanam sitorum meminit hisce verbis. *Sub dispositione V. S. Ducis tractus Armoricani & Nervicani Tribunus cohortis primæ novæ Armoricæ Grannona in litore Saxonico*: & paullo infrà. *Præfectus militum Grannonensium Grannono.* Grannona hæc, videtur mihi esse *Garande* vel *Guerande*, castrum in Britannia minore, promuntorio impositum inter ostia fluminum Ligeris & Vicinoniæ. Grannonum, a Grannuna sola terminatione differens, quid sit haud facilè dixerim. Tantùm constat, in ora Galliæ Lugdunensis inter Ligerim & Sequanam quærendum esse. Reperio quidem *Granvinum* prope Venetos in tabula Peutingeriana: nomen ad Grannonum accedens: sed idem observo, in Notitia Imperii Rom. sæpe unius loci nomen bis repeti, seu ex uno duo loca fieri.

A Grannona seu Gueranda non multum abest vicus S. Nazarii, *S. Nazere*, Reliquiis Nazarii Martyris, & veteri Monasterio aut (ut vulgò loquontur) Abbatiâ insignis ad Ligerim in pago Namnetico, non procul ab ostio fluvii, sive a vico Cruciaco *le Croisic*. Ejus loci mentionem fecit Gregorius Noster in libro de Gloria Martyrum his verbis ante annos MLXXX. *In territorio urbis Namnetica, in vico quodam supra alveum Ligeris B. Nazarii Reliquia continentur*, &c. Ibi & Abbatem commemorat: ut appareat ibi Monasterio Reliquias Martyris servanti Abbatem jamtum præfuisse.

GRASSA.

Grassa civitas nova est, quò sedes Episcopatûs Antipoli translata propter cotidianas prædonum incursiones & eædem Episcopi Antipolitani. Nam Antipolis portus est ad mare Gallicum; Grassa autem arce munita & à mari remota paullulum. Et Robertus quidem in Chronico qood circa annum MCCX. cōposuit, inter Arelatensis provinciæ civitates ante ætatē suam ait ultimam fuisse *civitatem Grassam*; ac nihilominùs *Alpibus Maritimis civitatem Antipolim* adscribit sub Ebroduno metropoli. Quod si verè à Roberto dictum est, Grassam ex Arelatensi provincia in provinciam Alpium Maritimarum translatam postea esse credendum est, & in locum Antipolis substitutam. Nam quem Gervasius Tisleberiensis Roberti æqualis, & Notitia circa annum MCCXXCV. scripta Episcopatū *Antipolitanum* vocant, & Burgundiæ provinciæ Ebrodunensi quarto loco adscribunt; eumdem Notitia post annum MCCCXXII. composita in Provincia sub Archiepiscopatu Ebrodunensi *Gracensem* Episcopatum appellat. In Itinerario Gregorii XI. *Grassa Provincia* nuncupatur, vulgò *Grasse*, & tres leugas abest ab urbe Antipoli, Alpibus proxima civitas, *Grace* etiam nonnumquam dicta, quæ hodieqne Ebrodunum caput Alpium Maritimarum pro metropoli habet, & Leronem ac Lerinum insulas sibi subjectas ac parentes. *Castrum Grassa, & Consules ac populus ibi commorantes* memorantur in litteris Hadriani PP. IV. datis anno MCLIV.

Anno MCCCC. *Iacobus Gilli Vicarius Grassa*

fuit. *Honoratus Bonifatii Castellanus Palatii eius civitatis, Ludovicus Bonifatii Syndicus Grassa.*

GRAVENENGÆ.

Theodoricus Flandriæ Comes cum filio suo Philippo in parochia S. VVilebrordi villam novam & portum novum fecerunt, quem nominaverunt Nieuportum: nunc dicitur Graveningas: ut scribit Johannes Iperius in Chronico Sithiensi. Hæc est origo Gravenengarum circa annum MCLX. Nam Theodoricus Comes Flandrensium, Philippi Comitis pater, anno MCLXVIII. decessisse dicitur à Meiero. Thomam Cantuariensem anno MCLXV. cùm in Galliam transfretasset ob persecutionem Regis, *venisse Gravelingas, & Gravelingis Clarum mariscum* prodit Iperius, & anno MCXCIV. Abbatem Sithiensem Simonem ab Alexandro PP. III. privilegium accepisse, *ut restitueretur numerus Monachorum in Cura de Neoportu, id est Gravelingas. Graveninghe* idem appellat. Locus ergo ille dictus est primùm *Novus portus*, vel *Neoportus*, aut *Nieuport* si Iperio creditur; postea *Gravenenga* vel *Grevenenga* vulgò *Grevvling* Flandrensibus, Nostris *Gravelines*. Guillelmus Abbas Andrensis in Chronico quod ad annum MCCXXXIV. deduxit, *Greveninghes* sæpe appellat, id est Grevenengas; *Greveningam* semel *Anno* MCCXIV. *per Greveninghes & terram de Merch transitum facientes, miseram terram de Gisnos iterum intrant Flandrenses.* Gravenengæ positæ sunt ad Oceanum, & ad Agnionem fluvium, *Aa* vulgo dictum, & litterâ n in l mutatâ Gravelinga postea sunt nuncupatæ; ut Castrum Nantonis *Chasteaulandon*, unicornem *licorne*, Bononiam *Boulogne*, nauptedam *lamproye* Nostri dictitant. Rigordus in anno MCCXIII. *Gravaringas villam opulentam in finibus Flandriæ, super mare Anglicum sitam* vocat, portum *Gravelingam*; VVillelmus Britto in libro II. & IX. *Gravenenghes* veteres litteræ.

Philippus Comes Flandriæ in litteris datis anno MCLXX. *Parochianos suos de Calais, Graveninghes, Neoportu* memorat. Quibus verbis malè intellectis deceptus forsitan Iperius, Gravenengas primò *Neoportum* vel Novum portum appellatas esse credidit tradiditque: cùm in litteris Philippi tria diversa loca designentur, Calesium, Gravenengæ, & Neoportus sive Novusportus, *Nieupoorte*, in Flandrensi ora positus Dunkircam inter & Ostendam. Quidquid sit, Theodericum Alsatium Flandriæ Comitem pro conditore Gravenengarum habent omnes & agnoscunt.

GREDONENSE CASTRUM.

Gredo vel *Gredonense castrum* à Gregorio Turonico Episcopo in libri I. Historiæ Francicæ capite XXXII. memoratur. *Irruentibus Alamannis in Gallias, S. Privatus Gabalitanæ urbis Episcopus in crypta Memmatensis montis ubi ieiuniis orationibusque vacabat, reperitur, populi Gredonensis castri munitione conclusus.* Quæ verba sub finem mendosa esse nemo non videt, ac nihil boni sensus habere: quæ ego additâ unâ litterulâ, & alterâ mutatâ sic emendo; *populis Gredonensis castri munitione conclusis.* Indicat igitur Gregorius Privatum Episcopum relicta urbe Gabalis, quoniam Barbaris resistere infirma non poterat, in cryptam Memmatensis montis confugisse ibique latuisse: at incolas urbis Gabalorum in Gredonense castrum sese recepisse, quod munitissimum erat, & à monte vicoque Memmatensi parum aberat. *Gredonem* vel *Gredonensis castri munitionem* olim existimavi esse *Monredon*, qui locus Gabalis attribuitur: sed postea accessi Catello, qui Gredonem *Greze* interpretatur. Est autem *Greze* nunc ex castro vicus radicibus montis adpositus, ab urbe ac monte Memmate vel Mimate non multum distans. Animadverto tamen *Credonis* (*Credon*) & *Vicecomitatus Credonensis* apud Gabalos fieri mentionem.

GRENTONIS MANSIO VEL MANSIONILE.

Apud Ordericum Vitalem in libro VIII. Historiæ Ecclesiasticæ Normannorum hi leguntur versus, tumulo Hugonis de Grentemaisnilio inscripti.

Mansio Grentonis munitio dicitur ejus:
Unde fuit cognomen ei, multis bene notum.

Ergo *Grentemaisnil*, vel ut vulgo dicitur *Grattemesnil* est Grentonis mansio, vel mansionile seu parva mansio: itaut à Grentone domino locus nomen acceperit: quod nomen fuisse præ ceteris cujusdam Divionensis Monasterii S. Benigni Abbatis, docet in libro laudato Ordericus.

GUADER.

Ordericus Vitalis in libro XII. Historiæ Ecclesiasticæ Normannorum *Guader & Montemfortem* in regione *Brittonum opida* commemorat: quorum alterum haud longè à civitate Redonum *Monfort la Canne* vocatur; alterum contracto nomine *Guer* nuncupatur, nec procul abest à Monteforti.

GUARENNA VEL VARENNA FLUVIUS ET LOCUS.

Guarenna seu Varenna *Varenne* locus in Caletis fuit, Comitatûs olim titulo illustris, à fluvio nomen suum nanctus. Utriusq; cùm loci tum fluvii meminit Ordericus Vitalis in libro XII. Historiæ: ubi *G. de Guarenna* memorat, & *Guarennam* numerat inter IX. Normanniæ fluvios cis Sequanam, Rotomago Lugdunensis secundæ metropoli attributos.

GUATEVILLA.

Guatevilla Guellebodo proxima, posita est ad ripam sinistram fluminis Sequanæ contra Calidumbeccum; turremque olim habuit adversus incursiones piratarum. Certè *turrim de Guatevilla* memorat Ordericus in libro XII. Historiæ suæ, proximamque huic loco *Brotonam silvam*. Guatevilla vulgò nunc vocatur *Vatevile*; Brotona autem silva *Rontot*: à qua vicus quidam Haga Brotonæ cognominatur, *la Haye du Rontot*. Aliis *Bretot* dicitur, & vicus ibidem situs Capella Brotonæ, *la Chapelle de Bretot*.

GVELLEBOD.

Guelleboth & *Guellebod*, hoc est *Guellebotum* vel *Guellebodum* vocat Richardus Normannorum Comes, Richardi pater in litteris suis his verbis. *Piscatoriam in flumine Tolca, in Sequana verò tractus octo saginarum, duarum scilicet in portu Danet, & quatuor in Guelleboth*, (*Guellebod* ibidem dicitur) *duarum in fossa Herluini*. Vulgò *Quillebeuf* nunc dicitur, vicus appositus Sequanæ ad Oceanum properanti; *Quellebot* seu *Quellebotum* in aliis veteribus litteris vocatus. Incolas loci Guellebodios seu Guellebotenses, *les Quillebois* appellitant accolæ, & eodem nomine naves eorum nuncupant. Altissimus heic est Sequana atque latissimus, & maris quàm fluminis similior; adeò ut multi Guellebotum ad verum ostium Sequanæ positum sibi videri asserant, cetera esse maria usque ad Portum Gratiæ, insinuante se terris Oceano, & obvium Sequanam excipiente. Locus haud dubiè à re nomen accepit. *Bot* enim vel *bod*. altum ac profundum linguâ Gallicâ significat: ibi autem maximæ est altitudinis Sequana. Sic & *Elbotum*, *Elbeuf*, Galli nuncupavere, quòd ibi præcipua altitudo inciperet fluminis Sequanæ, nullum ampliùs fluvium memoriâ dignum præter Riselam accepturi. *Melbodium*, *Maubeuge*, iidem vocavere ab incipiente ibi altitudine Sabis. Metrodorus apud Plinium in libro III. scribit, *Ligurum linguâ amnem* Padum *Bodincum vocari, quod significet fundo carentem*. & apud opidum *Bodincomagum præcipuam* ejus *altitudinem incipere*.

GVENORICVM.

Loci hujus mentionem facit Hugo de Cleeriis in libello seu commentario de Majoratu & Senescalcia Franciæ, in qoo ita de se refert. *Ego itaque Hugo de Cleeriis perrexi Parisius; dehinc ad Guenoricum inveni Regem* (Ludovicum cognomine Crassum, Philippi filium) *& Comitem Bellimontis. Eo itaque invento apud Guenoricum inter Pontesiam & Bellummontem & Calvummontem, locutus sum cum domino Rege. Guenoricum* ergo inter Pontemesiæ vel Brivam Isaræ & Calvum montem Veliocassium ac Bellum montem Bellovacorum positum, est haud dubiè *Vignori* in Bellovacis ad amniculum, qui postquàm Merucum, Guenoricum & Camliacum alluit, apud Bellummontem in Isaram effluit..

GVGERNI.

Plinius in Belgica inter *Rhenum accolentes Germaniæ Gentes* ponit *Ubios* cum Colonia Agripp. *Gugernos, Batavos*. Apud Tacitum *Bonna, Colonia Agrippinensis, Novesium, Gelduba, Gugernorum pagi* ordine commemorantur in libro IV. Histor. ita ut Gugernos à Gelduba, Novesio & Colonia Agrippinensi parum abesse, ex eo colligi possit. Eosdem in libro V. bis *Cugernos* vocat, ac Batavis cōjungit. *Tredecim millibus passuum infra opidum Gelram* Nerisio amni appositū, *Gelre* aut *Gelder*, Nostris *Gueldres* dictum, *esse Goch opidum*, situm ad ejusdem fluminis ripam, quod *Gugernorū nomen retineat*, scribit Cluverius in Germania antiqua. Tolbiacum quidem *vicum Supenorum* aut *Supernorum* quum apud Æthicum reperio, inter Belgicam vicum & Agrippinam, pæne adducor ut credam pro *vico Supernorum vicum Gugernorum* mutatis duabus litterulis legi oportere: idque situs locorum & Georium videtur persuadere. Certè nemo negaverit Gugernos multo magis ad Supenorum aut Supernorum nomen quàm Sunicos aut Sinucos accedere. Nerisius autem fluvius, vulgò *Neers*, *Nersa* veteribus dictus, VVachtendunkam, Gelram caput Ducatus Gelriæ, Goch, aliaque Clivensium opida & municipia attingit, & ad Gennapiam in Mosam devolvitur, postquàm inter Rhenum & Mosam medius effluxit.

GVISVM CASTRVM.

Frodoardus loci ejus mentionem fecit in Chronico. Anno DCCCCXXXVIII. *Ludowicus Rex maritima loca petens, castrum quoddam portumque supra mare, quod dicunt Guisum, restaurare nisus est: dumque cum Arnulfo moratur*, &c. Arnulfum Flandriæ Comitem intelligit. Hoc castrum maritimum, Flandriæ proximum & portu insigne, debet esse *Visan*, vel *Vuisan* inter Ambitolium & Calesium positus portus, sed Ambitolio propior, nunc obstructus.

Lambertus tamen Ardensis in Historia MS. Comitū Ghisnensium, quam Philippo Augusto regnante ante annos CCCCLX. scripsit, *VVit-sant* appellat, & ab alba arena nomen accepisse ait his verbis. *Apud Scenas Britannicum secus portum qui ab albedine arenæ vulgari nomine appellatur VVit-sant, Monachorum construxit Monasterium*. Idem ibidem *VVitsandum portum*. & *VVichsandum* nuncupat, ut supra *portum Britannicum*, id est, ex quo navigatur & trajicitur in insulam Britanniam. *VVith* ergo vel *VVich* album, *sant* aut *sand* arenam tum apud Morinos significabat. Vulganius Anglus, vir sanctus, ex Anglia in Gallias navigans, *appulit ad portum VVithsam appellatum: qui videlicet locus ex albentis sabuli interpretatione tale sortitur vocabulum*. ut in Vita S. VVlganii reperio, ubi legendum est *VVitsant*.

GVNDVLFI VILLA.

Anno DCCCLXXIII. *apud Gundulfi villam* Gloriosus Rex Karolus cognomine Calvus conventum generalem omnium Regni sui Episcoporum Procerumque habuit, ut Capitularia ejus docent: quod Annales Bertiniani anno DCCCLXXII. factum esse tradunt, & Gundulfi villam Arduennæ & Mosæ propinquam faciunt. Ejusdem villæ Regiæ vel publicæ meminit Concilium Duciacense his verbis. *Quamvis has litteras in Gundulfi villa suscepisseris*. Meminere & Annales Fuldenses. Anno DCCCLXXX. *Hludowicus quosdam ex fidelibus suis obviam legatis nepotum suorum ad villam Gundolfi transmisit*. Frotharius Tullensis Episcopus in epistola ad Hilduinum Abbatem, *Palatium Gundum illa* vocat, & ibi solarium ac parietem è lapide se ab Imperatore Ludovico Pio struere jussum esse ait. Aubertus Miræus (quem VVilthemius sequitur) hoc Palatium Regium seu villam Dominicam ad Mosellam collocat prope Tullum

Leucorum, haud dubiè Frotharii auctoritate adductus: itaut vicum Mosellæ silvæque adjacentem ac Tullo proximum, qui *Centreville* nunc dicitur, pro *Gundulfi villa* planè habere videatur. Quod ut incertum est, ita certissimum, vicum *Contreville* dici in Vita S. Bernardi *locum Gundervillam prope Leucorum urbem*. Blondellus Campanensis *Gundulfi villam* putat esse *Gondreville*, vicum non obscurum, ab Axona II. leugis, ab opido S. Manichildis I V. ab urbe Durocortoro Remorum cujus Diœcesi continetur, XIV. distantem. Cellotius qui Concilium Duciacense publicavit, Gundulfi villam *Houldicourt* interpretatur, planè infelici conjecturâ, & à Latino nomine recedente: nec qua in parte terrarum sit *Houldicourt*, nobis aperit. Est vicus *Gondecourt* in pago Vabrensi ac Episcopatu Tullensi, silvæ proximus inter Mosellam & Carem fluvios: quod nomen ad *Gundulfi curtem*, id est Gundulfi villam proximè accedit. Curtis enim & villa, una eademque res est. Ceterum *Gundulfi villa* à Gundulfo, Majore domus Theodoberti junioris Austrasiorum Regis, nomen mihi & originem videtur accepisse ante annos MLXX.

GUNTHERII CASTELLUM.

Opidum, quod castellum Guntherii nuncupatur, super Olnam fluvium ad Curbam construxit Robertus Belesmensis, (circa annum Domini MXC.) *per quod Holmetiam regionem sibi subjugare putavit*: ut scribit Ordericus Vitalis in libro VIII. Historiæ. Hoc castellum Guntherii ad Olinam vel Olnam flumen, est omnino, nî fallor, *Gentel*, inter Argentomum & Scoceium Olinæ impositū: *Gontel* inquam, r in l translato, ut in peregrinus, & in tempora. *Pelerin* enim & *temples* dicimus r Latino in l transeunte. Holmetia autem regio, vel potiùs Ulmetia Olmetiave nomen accepisse videtur ab Ulmeto vel Olmeto *Oumoy*, loco seu vico à Castello Guntherii & ab Olina fluvio aliquot passuum millibus distante. Nisi si fortè ab Olina vel Olna flumine Olinetia aut Olnetia dicta est hæc regiuncula circum ripas fluminis jacens, atque pro Holmetia apud Ordericum Vitalem scribi debet Olinetia sive Olnetia.

GURTO.

Monasterium Gurtonense in Diœcesi Cabillonensi memorat Gregorius noster in libri de Gloria Confessorum capite LXXXVI. à nomine loci ubi structum erat appellationem trahens: qui locus Gurto dicebatur, vulgò etiamnum *Gourdon*.

GUSIA.

Gusia, *Guise*, castellum olim, nunc opidum est ad flumen Isaram Ducatûs titulo illustre, in Diœcesi Laudunensi finibusque Remorum positum. Chartularium Monasterii Clarifontis, seu Ecclesiæ Clarifontensis B. Mariæ & S. Nicolai, Præmonstratensis Ordinis, legi, in quo litteræ Bartholomæi Laudunensis Episcopi anni MCXXXV. *Rainerū de Guisia* memorāt, litteræ anni MCLXVI. *Goysiam* ter vocant, & *Godefridi de Goysia*, ac *Rainaudi Decani de Goysia* mentionem faciunt. In litteris datis anno MCLV. *Burchardus dominus Gusiæ*, consensu conjugis Aelidis & Godefridi fratris, *concedit Fratribus Ecclesiæ Clarifontis, piscationem ab Ireceon usque ad Guisiam*. In litteris anni MCLXXVII. *R. Decanus de Gusia, H. E. A. Canonici Guisienses*, & *modius frumenti annuus ad mensuram Guisiensem* memorantur; in litteris anni MCLXXIX. *Bulcardus de Gusia, & Canonici Gusienses*; in litteris anni MCXXCIX. *Adelvia domina Gusiæ & Leskeriarum*; (*Leeries*) *Gualterus dominus Gusiæ, Leskeriarum & de Atuednis*, (id est Avesnis) necnon *Verricus de Gusia*: in litteris Rogeri Laudunensis Episcopi anni MCXXCIX. bis aut ter *Gusia* vocatur. In ejusdem Monasterii tabulario reperi litteras *Iacobi domini Gusiæ, Lescheriarum, & de Avesnis*, anno MCXXCIX. datas. Guibertus Abbas Novigenti *Gusiam* vocat ante annos DL. *Gusia* (inquit) *hujus Laudunensis pagi castellum est*. Hermannus Monachus, Guiberti æqualis, qui de Miraculis S. Mariæ Laudunensis libros tres ad Bartholomæum Episcopum Lauduni composuit, modò *Gusgiam*, modò *Guisiam* nuncupat, & in libro I. *Hilduini Comitis Rociensis* (*de Rouci*) *filiam Adam* memorat, *quam duxit Godefridus de Gusgia, & ex ea genuit Guidonem patrem Burcardi*: & in capite XI. libri III. dicitur Bartholomæus Episcopus Claravallensium Monachorum *Cœnobium in Diœcesi sua prope Guisiam, quod Spinetum vocatur construxisse*. Hoc ergo castrum nunc *Gusiam*, ac *Gusgiam*, nunc *Goysiam* & *Guisiam* vocavere scriptores nostri: sed rectius & sincerius nomen est *Gusia*. Vulgò *Guise* dicitur. Monstreletius eam in Teoracia ponit, & *Guise en Terrace* cognominat, id est *en Tierache*.

HAINOUM.

HAINOUM memorant Annales Bertiniani in rebus anni DCCCLXX. & inter *Camaracensem* ac *Lomensem* pagos ponunt. *Hanoinm* corrupte vocaot, aliàs *Hanioum* Capitula Caroli Calvi in Divisione Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta. Ludovicus Pius Imperator Aug. Caroli hujus pater, in Divisione Regni sus inter filios., si non vera certè tamen vetere, *Amau* mendosè appellar haud dubiè pro *Ainau*, & inter *Medenenti* (*le Melantois*) ac *Austerban* collocat; *Hainau* quoque Auctarium Aquicinctinum. Aigradus Monachus Fontanellensis de Vita S. Ansberti Rotomagensis Episcopi, *Altummontem Monasterium* ait *esse situm in territorio Hagnavvo juxta Sambra fluvium; & villam Solemnium* (*Solem*) *esse positam super fluvium Save in territorio Hagran.* *Haginoum* Sigeberto videtur dici in Chronico, anno DCCCCLIII. *bellum fuisse super Mosam inter Conradum Lotbariensium Ducem & Raginerum Haginoensinm Comitem* referenti. Nam ab *Hagina* fluvio *Haginoum*, ab *Haginoo Haginoensis* ethnicon deducitur. *Haginoiam* quidam vocant. Idem Sigebertus pro *Haginoo* in anno DCCCCLXXVI. *Comitatum Montensem* nuncupat à *Monte Castriloco*, capite Comitatûs Hainoensis.

Hic pagus à fluvio qui mediam regionem secat, nomen accepit. Fluvius autem is aliis *Haina* vel *Aina*, aliis *Hagina* & *Hagna* dicitur, aliis aliter. Ex Haina autem vel Aina fit *Hainoum*, *Hainau*, & *Ainau*; ex Hagina *Haginoum* & *Haginoia*; ex *Hagna Hagnaum* vel *Hagnau*. Germani *Henegau* vel *Hainegovv* appellitant, id est Hainæ adjacentem pagum; Nostri *le Hainau* vel *Hainou*. In tabulis geographicis corruptè *Henaut* & *Hainaut* excusum reperitur, cùm *Hainau* aut *Henau* sine littera t scribi oporteat.

Recentes scriptores Latini *Hannoniam* nuncupant, atque etiam veteres nonnulli. Sed hoc nomen apud auctores veteres siquando reperitur, recentiorum criticorum audaciâ mutatum & corruptum esse arbitror.

Incolæ Hainoi nunc *Hainoenses*, nunc *Hainoarii* dicti, ut hodieque *Hainuiers*, aut *Hennuiers*. Fulco qui circa annum MC. scripsit, *Nervios* olim vocatos esse tradit in libro I. qui sua ætate *Heinoarii* nuncuparentur.

Rector Montensis, populus quem nomine
prisco
Nervius assequitur, Heinodatiusque moderno.

Vbi legendum esse *Heinoarius*, nemo non videt. Idem enim est *Hainoum* ac *Heinoum*: idem *Hainoarius* & *Heinoarius*. Nervios autem veterum, nostros *Hainoarios* saltem ex parte esse, indicat Bagacum Nerviorum, quod nunc Bauacum vocari, & in Hainno esse omnes sciunt. *Hainoienses* tamen & *Hainoium* vocat non semel Philippus in passione MS. S. Salvii Mart. ad dominum Hugonem, Ecclesiæ S. Salvii Priorem, & in Hainoio *opidum Valentianas* ac *Condatum* ponit; quæ loca hodieque sunt Hainoi.

HAMATICUM.

A loco nomen accepit Monasterium *Hamaticum*, quod Gertrudis avia materna Adalbaldi Rictrudis viri ædificavit, & ubi sepulta est. Hoc Monasterium Eusebia, sacra Virgo, Adalbaldi & Rictrudis filia, Gertrudis proneptis, post obitum proaviæ rexit, vix XII. transgressa annum; ut scribit Hugbaldus Monachus Elnonensis in libello de Vita Rictrudis, quem ad Stephanum Camaracensem Episcopum composuit. *Hamaticum Cœnobium* memorat & Vita Amati Senonensis Episcopi, atque hæc subjicit. *Ea duo Cœnobia, Marcianense & Hamaticum, opportunâ sibi vicinitate conjuncta, sub uno canone & amica societate degebant.* Nunc utraque ad Scarpi fluminis ripas posita sunt in Flandria, utraque Diœcesi Attebatensi continentur Hamaticum vulgò *Hamay* locus unà cum Cœnobio nuncupatur, aliàs *Hamaige.*

HAMMUS.

Non obscurus est locus ad ripam fluminis Suminæ positus, à Francis conditoribus nomine Francico seu Germanico dictus *Ham*, à Frodoardo Latinisque scriptoribus nostris *Hammus*. Frodoardi verba subjiciam. *Heribertus Comes* Hammo *castro recepto, Hebrardum fratrem* Herluinum *qui illud tenebat, anno* DCCCCXXXII. *capit.* *Ham* autem Germanis veteribus & Francis Genti Germanicæ vicus vocabatur: & hodieque Germanis *Ham* vicus est. Quare Cluverius in sua Germania *Hameau* & *Hamel* seu viculum à voce Germanica *Ham*, id est vico deducit, sive hammulum aut hammellum ab hammo: Ubi videtur irridere eos, qui ab *han* quod vocabulum apud Germanos gallum gallinaceum

gallinaceum significat, hoc nomen deducunt. Cambdenus Anglis, qui ut Franci origine Germani erant, *Ham* domum, mansionem & locum significare ait, & *Bretenham* exempli causâ domum eis esse vel mansionem ad Bretonum; *Kirkham* locum Ecclesiæ. Sed quidquid dicat Cambdenus, *Hem* vel *Ham* ut apud Francos, sic & apud Anglos (qui ejusdem regionis erant, & eadem lingua majore ex parte utebantur) vicum designabat. Certè Ordericus Vitalis in libro XI. Historiæ sic scribit. *Angli quemdam transitum per silvam Hnnelgehem dicunt, quem Latini malum callem vel vicum nuncupare possunt.* Vicum ergo huncce ad Suminam Franci condidere, & *Ham* sive Hammum, hoc est vicum patriâ linguâ a re dixere, qui paullatim è vico opidum evasit; ut quibusdam aliis Hammis videmus accidisse, veteri nomine nihilominùs permanente. Vulgò *Han* nunc vocant: Picardi pronuntiant *Hen*. Ad idem flumen est minor Hammus, *Petit Hen*; Hammi item, seu *Hams*: Hammulus quoque, *Hamel*, ad amnem apud Corbeiam in Suminam effluentem. *Est* & Hammus ad Sabim, *Han sur Sambre*. Sunt & Hammi, *Hames*, locus Calesio proximus, *Hammensi cœnobio* ante annos DC. exstructo nobilis; & in Bononiensi Comitatu atque Gisnensi multi vici, quorum nomina in *hem* desinunt aut *hen*, itaut vocabuli sui extrema parte vicos se esse testentur: uti *Tarding-hen*, *Basinghen*, *VVaqning-hen*, *Leuling-hem*, *Baing-hem*. *Heling-hem*, *Baling-hem*, *Rodeling-hem*, *Torne-hem*, aliis *Tournehan*, & plures alii, qui conditi & appellati creduntur ab Anglis, qui Calesio & Gisnis per annos CCX. sunt potiti. In Northmannia est Stratæhammus ad Olinæ ostium, *Estrehan*, hoc est vicus in via militari vel Regia positus: sicut Argentoratum Gregorius noster ceterique Stratæburgum vocavere, quòd in aggere publico sit positum: Hammulus item, *Hamel du bois*, vicus silvæ Lirensi proximus; in Reitestino Ducatu Hammus, *le Han*, vicus positus ad amnem in Mosam apud Macerias influentem. Est quoque ad Vrtam flumen in pago Leodicensi sive in Tungris Hammus major, *Grand-Han*; & Hammus minor, *Petit Han*, uterque à re nomen habens, à domorum numero cognomen: Magnus Hammus ad Axonam inter duo Condate, *Grand Han*; in Campania Hammus altus, *Henaut*, in monte ad Mosam positus Saranacum inter & Mosomagum. Hammus, *Ham*, in Brachanto vicus, arce munitus non procul ab Alosto opido: Hammus, *Ham*, inter Ariam & Lilariam Atrebatum opida, Hammensi Monasterio illustris. Sunt & alii ejusdem nominis in Gallia vici, quos omnes Francorum colonias haberi oportere, & a Francis conditos ac Francico Germanicove vocabulo appellatos esse non dubito.

HARECORTIS.

In litteris datis anno MCXCVIII. *Harecort* vocatur, id est Harecortis vel Harecurtis. *Cortem* autem & *curtem* recentiores dixere, quam veteres cohortem & chortem, id est partem villæ in qua aves domesticæ, bovesque, & oves ac sues aluntur, *la basse court* Nostris appellatam. A chorte igitur, membro villæ non obscuro nec contemnendo villas omnes, etiam Fiscales & publicas, in quibus Reges nostri hiemare consueverant, *cortes* aut *curtes* Nostri nuncupavere. Vnde hodieque Aula vel Regia *Cortis* dicitur, *la Court*: & qui aulam petunt, Cortem petere, *aller en Court*; qui in Regia versantur, in Corte esse, *estre en Court* dicuntur; & Aulici ipsi nuncupantur *Cortisani*, *Courtisans*. Inde etiam deducta nomina, *courtiser*, *courtois*, *courtoisie*, *accort*, *accortise*. *Cortem* porrò Nostri pro vico usurpaverunt, ut *villam* Latini scriptores etiam veteres. Quicumque igitur locus apud nos *Cortis* appellatur, vicus est, aut saltem vicus olim fuit. *Harecort* itaque vicus quondam exstitit: at nunc castellum est inter Auturam & Riselam fluvios, sive inter Luparias *Louviers*, & Terboldi villam *Tibouvelle* positum: quod Philippus ejus nominis VI. Francorum Rex anno MCCCXXXVIII. in Comitatum evexit. Alii *Herecort* vocant; alii *Herecuriam*; multi *Haricuriam*; Guillelmus Nangiacensis in Gestis Philippi III. Francorum Regis *Hardicuriam*; quidam *Harcuriam*. Nam pro *curte* seu vico nonnumquam Nostri *curiam* impropriè usurpant. Legi in Chartulario Fiscamnensi litteras, anno MCCVII. datas, in quibus *Ricardus de Herecuria* memoratur; alias, in quibus idem *Ricardus de Herecort* vocatur. Vulgò *Harcour* appellatur, nomine ab *Haricuria* vel *Herecuria* deducto. Alii *Harecourt*, & *Harcourt* nuncupare malunt, vocabulo ab *Harecort* deducto. Quippe sincerum loci nomen est *Harecortis*, vel *Herecortis*. Scriptores Angli *Harecourt* appellare solent.

HAREFLOTVM ET HVNEFLOTVM.

Hæc duo castella ad os fluminis Sequanæ hinc & inde posita sunt, Hareflotum in Caletis ad dextram ripam, Huneflotum in Lexoviis ad sinistram: ex quibus Hareflotum *Harflen* vulgò dicitur, aliàs *Harfleur*; Huneflotum *Honeflen*, aliàs *Honfleur*. *Hareflotum* in litteris Ricardi Normannorum Ducis, datis *anno I. D. M. XXVII. Indictione VIII. regnante Rotberto Rege anno XXXVI.* quas in Chartulario Fiscannensi scriptas legi, *Harofloth* nuncupatur. *Apud Harofloth hospitia VI. & IX. pensas salis.* Ibidem reperi litteras Reginaldi & Idæ Comitũ Boloniæ, datas anno MCC. quæ *Hareflou* vocant, & in inscriptione *Hareflunm*: *Traversum vel passagium apud Hareflon in Vicecomitatu Caleti.* In Chronicis MS. quibus Caroli VI. res gestæ describuntur, *Heriflotum*, necnon *Heriflorium* dictum reperio, atq; etiam *Auriflorium*. *Huneflotũ* veteres litteræ commemorãt; quædam *Honeflon* appellant. Litteræ anni MCCXI. *villa de Honeflon* semel atque iterum mentionem faciunt: recentiores *Honfluctum* & *Hunflutum opidum* vocitant; quædam litteræ *Honneflen*, *Ecclesiam S. Stephani de Honneflen* memorando. In *Amfleot* scripsi, *fleat* vel *fleot* sinum maris, & locum ad sinum positum olim designavisse, idemque esse Belgis *Vliet* vel *fliet*, Germanis *fleet*: ob idque Honeflotum & Hareflotum primùm *Hunefleotum* & *Harefleotum* dicta esse mihi videri, quòd ad sinum maris sint posita; cujus *sinus* ad ostium Sequanæ meminit Fortunatus his in libri VI. Car-

mine VII. versibus,

Pervenit, quà se piscoso Sequana fluctu
In mare fert juncto Rotomagense sinu.

HARISTALLIUM.

Erat *Haristallium* villa publica haud procul à Leodico Jopilaque ad Mosam flumen posita, cujus amœnitate loci delectatum Pippinum, ibi & Palatium exstruxisse, & sæpe commoratum esse aiunt: nec desunt qui ibidem natum atque nutritum credant. Quare plerique recentiores rerum nostrarum scriptores Pippinum Haristalliensem cognominant: ut in libro Rerum Francicarum scripsi. *Aristallium cum foreste* in Capitulis Caroli Calvi inter villas Regias numeratur. Qui villam hanc condidit Rex Francorum, patriâ linguâ nomen ei Germanicum imposuit *Haristallium* vel *Heristallium*, aut *Haristalium*: quo nomine militaris mansio designabatur. Est & altera ejusdem nominis villa in Saxonia ad fl. Visurgim, à Carolo Magno exstructa.

Vulgò nunc *Herstal* vocatur. Quidam *Haristallium* vel *Heristallium* Domini seu Regis stabulum interpretantur. *Her* enim dominus, *stall* Germanis atqoe etiam Tuscis stabulum hodieque est. Nunc Haristallium Baroniæ titulo clarum est.

HASBANIA.

Paullus Langobardus in libro de Episcopis Mettensis Ecclesiæ *pagum Hasbaniensem* vocat, & *Chrodegangum ex pago Hasbaniensi oriundum* esse tradit. Qui de Vita Imperatoris Ludovici librum composuit, auctor æqualis *pagum* quoque *Hasbaniensem* appellat his verbis. *Anno* DCCCXXXIV. *Lotharius patre assumto per pagum Hasbaniensem iter arripuit, & Parisiorum urbem petiit.* Ludovicus ipse in Divisione Regni sui inter filios *Asbaniam* sine adspiratione nuncupat, & *Ardenna* atque *Bragbento* mediam interponit: qui hodieque situs est Hasbaniæ. *Pagum Hasbanicum* commemorant Annales Fuldenses in rebus anni DCCCXXXI. & inter *Trajectum* ac *Ripuariam*, id est inter Trajectum Tungrorum ad Mosam ac Ripariam collocant.

Carolus Calvus in divisione Regni Lotharii anno DCCCLXX. inter pagum *Lomensem* & *Masau* seu Mosanum pagum *Hasbanium* ponit, & *in eo Comitatus quatuor* : ex quo intelligitur Hasbaniam non mediocris amplitudinis regionem tum exstitisse, cùm quatuor Comitatus pagosque contineret. Notgerus de Vita Remacli *Hasbanium* etiam appellat; *Hasbaniam* scriptor Vitæ Eucherii Aurelianensis Episcopi, qui & Ecclesiam S. Trudonis in Hasbania ponit: sicuti Molanus ait *in Hasbania ac in Diœcesi Leodicensi ad torrentem Cisindriam* esse opidum Monasterio S. Trudonis insigne ac nomine, *olim vicum Sarchinium* vel *Sarcinium* dictum: quamquam aliqui Sarchinium à S. Trudonis Monasterio opidoque distingunt. *Belisiam* idem Molanus *opidum* esse *Hasbaniæ* prodit, Episcopo Leodicensi subjectum; quod vulgò *Bilsen* aut *VVilsen* nuncupatur. Adjicit *Hasbaniam fuisse olim Comitatum in Brabantia, & nunc adhuc ei ex parte subesse.* Certè Tenas, vulgò *Tienen*, Nostris *Tillemont*, opidum Hasbaniæ Brabanticæ dici reperio. Sed tamen Hasbaniam olim Comitatum in Brabantia exstitisse non credo, cùm IV. ipsa Comitatus contineret, totidem scilicet quot Bracbantum vel Brabantia. Hasbaniam Germani *Haspen-gow* vocitant, id est Hasbaniensem pagum; Nostri nunc *Hasbaigne*, ut Hispaniam *Hespaigne*, Britanniam *Bretaigne*, Alamanniam *Alemaigne*; nunc *Hasbain* vel *Hesbain*. Hinc villa in Hasbanio *Ville en Hesbain* vulgò dicitur, locus non procul ab Hoio, inter Mosam flumen & Brabantiam Gallicam. Ab quibusdam vocatur & *la Hesbaye*: quam Latinè à fluvio Hasba cognominatam esse aiunt Hasbaniam, sicut Hainoum ab Haina, Indiam ab Indo, Bæticam à Bæti, Iberiam ab Ibero. Hasba autem seu Hasbana inter Landas & Tenas medius decurrit, & vulgò *Haspen* nuncupatur, aliàs *Hespen*, alluitque vicos præ ceteris duos, alterum *Cishasbam* à situ dictum, Germanicè *Neer-Hespen*, alterum *Trans-Hasbam*, German. *Ouer-Hespen*. Legi litteras Henrici III Imper. datas anno Domini MXL. in quibus *Haspinga* appellatur, nomine ad *Haspengauu* vel *Hespengou* proximè accedente: qua in regione frumenti ferace Tenas, opidum S. Trudonis, ac Trajectum superius sive Trajectum Tungrorum ad Mosam nonnulli collocant.

HASNONIUM.

Hasnonium, *Hasnon*, vetus est Cœnobium ac illustre, ut ferunt, ante annos mille conditum ad fluvium Scarpum in Atrebatibus, pagoque Austrebanto, qui olim Comitatu Atrebatensi continebatur, sed postea Comitatui Hainoensi est attributus. Carolus quem Calvum cognominant, in litteris suis *Cœnobium Hasnon dictum, situm in Comitatu Atrebatensi, in pago Ostrebanto super fluvium Scarpin* commemorat. Hermannus Monachus in libro II. de Miraculis S. Mariæ Laudunensis *Cœnobium Hanoniense* mendosè appellat; Anselmus Gemblacensis Abbas in Chronico Ecclesiam *Hannoniensem* pro *Hasnoniensem*: quod Monasterium nunc inter Hainoi Abbatias secundum locum tenet. Anno MCXXII. *Ecclesia Hannoniensis* (inquit Anselmus supralaudatus) *cum omnibus appendiciis suis seditione Advocati sui cum tota villa crematur, salvo tamen thesauro & bibliothecâ.* Nimirum Hasnoniense Monasterium à vico vel villa Hasnone aut Hasnonio ubi situm erat, appellationem traxit ex more, & suum sibi *Advocatum*, suum *thesaurum*, suam bibliothecam habuit. Ab eo cœnobio cui forsitan multa & magna contulit, cognomen accepit Balduini Insulani, Comitis Flandrorum filius & successor, Balduinus Comes Flandrensium & Hainoensium, in Chronico Aquicinctino anno MXCIV. & insequenti *Balduinus Hasnoniensis* sæpe cognominatus.

HELELLUS, VEL HELVETUS.

Tabula Theodosiana seu Peutingeriana *Helellum* inter Argentoratum & Argentuariam collocat: *Brocomagus* VII. *Argentorato* XII. *Helellum* XII. *Argentuaria* XII. *Cambete* VII. *Hel-*

vetum vocat Æthicus semel atque iterum in itinere à Mediolano per Alpes Graias Argentoratum, & inter Montem Brisiacum atque Argentoratum utrubique ponit, a Montebrisiaco xx. aliàs xxviii. ab Argentorato xxix. aliàs xxx. millibus p. Hic locus videtur esse *Helcebus* Ptolemæi, Ἕλκηβος. Rhenanus *Helellum Sletstat* exponit, quod est opidum in Alesatia superiore. Josias Simlerus quoque *Helvetum* Æthici *Schletstatt* esse ait, Helellum & Helvetum haud dubiè pro uno eodemque habens. At Cluverio *Helellus* est vicus *Elle*, locus a fluvio Ello vulgò *Ill* dicto, Scladistadium alluente, & apud Argentoratum in Rhenum decurrente nomen habens.

Hieronymus Surita in Æthici codicibus modò *Elcebum*, (quod loci vetus & incorruptum nomen est) modò *Elvetum* ac etiam *Helveto* scriptum reperiri observat: ex quo intelligitur Elcebum, ac Elvetum vel Helvetum pro eodem haberi oportere.

Schletstatt autem, quam Helellum & Helvetum veterum esse Rhenanus ac Simlerus aiunt, in veteribus nostris Annalibus vocatur villa *Scladistat*. *Anno* DCCLXXVI. *domnus Rex Karolus celebravit Natalem Domini in villa Scladistat*. Alii Annales *villam Scladdistad*. & *Scladistad* in eodem anno; Annales Bertiniani *villam Scaldistat*; Annales Mettenses *villam qua dicitur Sclezistat in Elisatio* nuncupant; litteræ Caroli Crassi, datæ anno DCCCLXXXVII. *Sclestat Palatium*. Ex quibus intelligitur, Scladistate aut Scladistadium villam olim Regiam Regum Nostrorum fuisse, quæ nunc à Nostris *Sclestad* aut *Slestad* dicitur.

HELVETII.

Cæsar in libro I. scribit, Helvetios una ex parte flumine Rheno à Germanis, altera ex parte monte Jura à Sequanis, tertià lacu Lemano & flumine Rhodano à Gallia provincia seu à Gallia Narbonensi dividi; & eorum *fines in longitudinem millia passuum* CCXL. *in latitudinem* CLXXX. *patere*. Ubi Cluverius rectè observat, pro CCXL. emendari oportere CXL. pro CLXXX. LXXX. Floro quoque in libri III. capite X. *Helvetii Rhodanum inter & Rhenum siti* dicuntur, ut Cæsari. Helvetios autem unà cum Sequanis ibidem Celtis sive Gallis propriè dictis accensuit Cæsar, quos ambos populos postea Belgis attributos esse constat, ut in Sequanis docebimus.

Helvetii reliquos Gallos virtute præcedere, omnibusque præstare, & totius Galliæ plurimum posse Cæsari dicuntur, *homines bellandi cupidi*: ipsique, & Sequani ac Ædui, *tres potentissimi ac firmissimi populi totius Galliæ* eidem appellantur: & *oppida numero ad* XII. *vicos ad quadringentos* feruntur habuisse. *Omnis civitas Helvetia in* IV. *pagos divisa est, ex quibus unus appellatur Tigurinus*, alius *Verbigenus*: ex quibus Tigurini L. Cassium Consulem prœlio interfecerunt & L. Pisonem legatum, ac ejus exercitum pulsum sub jugum miserunt. Helvetiorum quum de finibus suis exierunt, eorum qui arma ferre possent, item puerorum, senum, mulierumque fuere capitum millia CCLXIII. ut idem Cæsar scribit in libro I. Commentariorum belli Gallici. Tacitus in Historiarum libro I. *Helvetios Gallicam Gentem, olim armis virisque, mox memoria nominis claram* vocat.

Strabo Helvetios Ἐλουηττίους *Helvettios* nuncupat, ac proximos Sequanis facit; & primos quidem omnium Nantuates, qui *Nantuata* Ναντουᾶται dicuntur, fontem Rheni amnis accolere tradit, pòst Helvetios, tum Sequanos, & Mediomatricos, ac Tribocos gentem Germanicam eò translatam ad ripam fluminis sedes habere, deinde Treviros, quos Nervii Gens Germaniæ contingunt: ultimos omnium Menapios ex utroq; ostiorum Rheni latere continentes paludes & silvas habere. In quo Strabo Cæsarem more suo secutus est, qui in libro IV. memoriæ prodidit, Rhenum *longo spatio per fines Nantuatium*, *Helvetiorum*, *Sequanorum*, *Mediomatricum*, *Tribocorum*, *Trevirorum citatum ferri*, *multisque capitibus in Oceanum influere*, & *Menapios ad utramque ripam fluminis agros, ædificia, vicosque habere*. Constat tamen utrumque scriptorem in Nantuatibus errare. Quippe Nantuates multum absunt à Rheno: adeo per eos fluere Rhenus, & quod solus ait Strabo, in eorum finibus oriri non potest.

Plinius in Belgica *Helvetios* ponit, & in capite I. libri XII. prodit, *Alpibus coërcitas Gallias hanc primum habuisse causam superfundendi sese Italiæ, quod Elico ex Helvetiis, fabrilem ob artem Romæ commoratus, ficum siccam & uvam, oleique ac vini promissa remeans secum tulisset*. Ptolemæus à Plinio non recedit. Ab eo enim in Belgica Gallia ad Rhenum collocantur *Elvetii*, Ἐλουήτιοι, quorum urbes *Ganodurum*, & *Forum Tiberii*, vulgò *Keisers-stuel* Germanis dictum, hoc est *Cæsaris* aut Imperatoris *tribunal*, aliis *Keiserstoul* ad Rhenum. Plutarchus in Iulio Cæsare atque Appianus Helvetios Tigurinosque conjungunt, Ἐλβηττίους καὶ Τιγυρίνους.

Cùm Eutropius in libro VI. ait Cæsarem *primò vicisse Helvetios, qui nunc Sequani appellantur*, non vult intelligi, Helvetios amisso nomine veteri Sequanorum appellationem suscepisse, sed Sequanis seu provinciæ Maximæ Sequanorum sua ætate contribui.

Aimoinus in libro I. Historiæ & Hugo Floriacensis Monachus in Chronico pagum *Helvetiorum Alamannos incolere sua ætate* scripsere: quod Guillimannus non de tota Helvetia, sed de parte tantùm ejus, nimirum de pago Tigurino inter Rhenum & Ursam fluvios jacente interpretatur, quem ab Alamannis occupatum fuisse asserit.

Helvetii, in Notitiis veteribus Galliæ IV. *Elvitii*, in aliis *Elvetii*, ac *Helvitii*, in Historiæ Miscellæ libro VI. MS. *Helvitii* nuncupantur. Eorum regio vocatur Helvetia in prisca inscriptione apud Goltzium, in qua quidam dicitur *exactor tributorum in Helvetia*; Germanis nunc *Schwitser-land*, vel *Suitscherlant*, Nostris *la Suisse* aut *la Soüisse*: ipsi Scaligero *Suizeri*; *Suiceri* aliis; plerisque (ut ait Marlianus) *Suitenses* aut *Suitii* appellitantur; Germanis *Schwitser* aut *Suitscher*, Nostris *les Suisses*, à pago quodam vel Cantone Helvetiæ clarissimo Suitio, *Suitz* aut *Schwitz* vulgò dicto.

Ceterùm cùm Cæsar & Florus ceterique Rhodanum inter & Rhenum ponant Helvetios, tamen *inter Hercyniam silvam*, *Rhe-*

numque & Manum amnes Helvetios Gallicam Gentem tenuisse asserit Tacitus in sua Germania: quæ regio (ni fallor) à Claudio Ptolemæo *Eremus Helvetiorum* vocatur, ἡ τῶν Ἐλουητίων ἔρημος, & trans Rhenum Galliæ terminum collocatur in magna Germania: quam Eremum Helv. quidam recentiores Geographi a Rheno ad superiores Danubii & Nicri partes pertinere falsò aiunt, & Ammiano *silvam Marcianam* dici, vulgò silvam Nigram, *der Schwartzwald*. Est etiam in Helvetia cis Rhenum inter Lucernensem lacum atque Tigurinum locus monti impositus, vulgo à Pattona dictus *S. Maria in Eremo*, *S. Marie de l'*Hermitage.

Helvetii, Belgica gens, olim provinciæ Maximæ Sequanorum attributi; postea sub Merovei posteris amisso priore nomine duas in partes divisi, duobusque dominis sub ecti fuerunt. Partem regionis, hoc est (ut quibusdam placet) pagum Tigurinum inter Rhenum & Ursam flumina jacentem *Alamanni* pridem occupaverant, & suo nomine appellaverant, atque Austriæ Regibus parebant, *Ducatui Alamannico* adscripti. Pars altera ab Ursa ad Rhodanum & montem Iuram pertinens, Burgundiæ Regibus attribuebatur: cujus habitatores à Sequanis ceterisque Gallis *Transiurenses* vocabantur, credo quòd Alamannis, qui&ipsi trans Iuram incolebant, essent monti propiores. Certè Iuræ deserta Aventico adjacuisse constat: quod opidum unà cum Lausana Saloduro & Vindonissa Transjurensium erat. Pagus ipse Transiurensis dicebatur: ut in libro XVII. Rerum Francicarum observavimus.

HELVII ET ALBA HELVIORUM.

Helvios ab Aruernis mons Cebenna discludit, id est a Gabalis ac Vellavis Aruernorum pagis, ut I. Cæsar in libro VII. de bello Gallico scribit: qui & eos apertè provinciæ Romanorum attribuit sive Galliæ Narbonensi. Nam & Carnutibus, Aruernis & Biturigibus rebellantibus, *partem copiarum ex Provincia* delectam *in Helvios qui fines Aruernorum contingunt, convenire jussit*, tamquam apud eos à quibus nihil timendum esset, cùm hæc civitas in Provincia esset: & transito monte Cebennâ *ad fines Aruernorum pervenit*, ipsosque inopinantes oppressit. Præterea Vercingetorix Æduos & Segusianos in Allobroges, Gabalos, proximósque pagos Aruernorum, id est Vellavos aliosque in Helvios, item Rutenos Cadurcosque in Volcas Arecomicos misisse dicitur, cùm Gallos in libertatem asserere conaretur, & Cæsari Romanisque bellū inferret. *Helvii sua sponte cum finitimis*, id est cum Gabalis & Vellavis, *congressi pelluntur, & C. Valerio Donotauro, Caburi filio, principe civitatis compluribusque aliis interfectis, intra opida murosque compelluntur.* Ex quo apparet ut Allobroges & Volcæ Arecomici provinciæ Romanorum erant seu Galliæ Narbonensis populi, ita & Helvios ejusdem provinciæ fuisse. Quare miror quòd Scaliger asserat *Cæsarem dicere, Helvios extra Provinciam Romanam esse.* Helvios Plinius in Narbonensi provincia ponit, & inter ejus provinciæ civitates *Albam Helvorum* numerat. *Helvos* Plinius Helvios appellat, ut Cæsar ipse in Commentariorum de bello Civili libro I. sine adspiratione *Ilvos* e in i mutato: quum ait *Cn. Pompeium Patronum civitatis Massiliæ agros Volcarum Arecomicorum & Ilvorum publicè Massiliensibus concessisse.* Helvios autem sive Vivarienses Volcis Arecomicis, nimirum Ucecienſibus & Nemausensibus confines exstitisse nemo nescit. Apud Ptolemæum locantur quoque in Gallia Narbonensi sub Vocontiis Helvii, corruptissimo nomine appellati *Helicoci* Ἑλικωκοὶ pro Ἑλουοὶ, quorum urbs *Alba-Augusta* vel *Albaugusta*, Ἀλβαυγοῦστα. Sed Vocontii sunt ad lævam Rhodani, Helvii ad dextrā. Cæsari, Plinio atq; Ptolemæo accedunt Notitiæ provinciarum ac civitatum Galliæ veteres, quæ inter provinciæ Viennensis civitates XIV. quarto loco *civitatem Albensium Vivarium* numerant, ut & Robertus in Chronico. *Albenses* autem dicti sunt non solùm Albæ Helviorum capitis incolæ, sed etiam ipsa Gens Helvii; & provincia Viennensis una erat ex provinciis Galliæ Narbonensis. Solus è veteribus Geographis Strabo falsò Helvios XIV. Gentibus inter Garumnam & Ligerim sitis, & Aquitaniæ Iulianæ ab Augusto adjunctis adnumeravit omnium primos: cui *...ιοι* dicuntur sive Helvii, à flumine Rhodano capientes initium. Errare Strabonem vel ex eo uno apparet, quòd montes Cebennici Gabalos atque Vellavos, Aruernorum clientes, & Aquitaniæ populos ab Helviis, sive provinciam Aquitaniam à provinciæ Narbonensis latere Septemtrionali discernunt; ut Pomponius & Plinius docent Et Albenses seu Vivarienses, hoc est Helvii, licèt ad dextram ripam Rhodani fines suos habeant, adscripti sunt provinciæ Viennensi, parti Galliæ Narbonensis toti ad sinistram fluminis ripam jacenti, non ob aliud quàm quòd erant à Gabalis atque Vellavis Aquitaniæ Gentibus monte Cebenna disclusi.

Helvios seu Albenses Marlianus & non pauci alii pro Albiensibus vel Albigensibus accepere, similitudine nominum decepti, magno errore: cùm Albigenses sint in Aquitania ad fluvium Tarnem; Albenses vel Helvii in Viennensi Gallia ad Rhodanum.

Caput & urbs primaria Helviorum Alba, *Alba Helvorum* Plinio vocata, Ptolemæo *Albaugusta Helicocorum* corruptè pro Albaugusta vel Alba-Augusta Helviorum: in priscis Notitiis civitatum Galliæ *civitas Albensium* inter prov. Viennensis civitates quartum locum tenet; in quibusdam *civitas Albensium Vivaria*; in aliis *civitas Albensium Vivarium*; nonnumquam *civitas Albensium, nunc Vivarium*; Roberto in Chronico *civitas Albensis, quæ & Vivarium*, quarta Viennensis provinciæ urbs; Sidonio in epistola XII libri VI. ad Patientem *Albensis urbs*. In recentioribus Notitiis Gervasii Tisleberiensis aliorumque, inter sedes VI. Viennæ metropoli subjectas à *Valentina* proxima recensetur *Vivariensis*, & *Diensi, Gratianopolitana. Maurianensi, Gebennensique*, id est Genevensi præfertur: qui hodieque ordo servatur. Concilio Epaonensi interfuit atque subscripsit *Venantius Episcopus civitatis Albensium*: addit codex Pithœanus, *sive Vivariensis*: necnon Synodo consensu Regis Theodeberti in urbe Aruerna ha-

bitæ post Consulatum Paulini junioris V. C. ubi *Venantius Episcopus Ecclesiæ Vivariensis*, aliàs *Episcopus de Vivario* appellatur. Concilio Aurelianensi v. subscripsit *Cautinus Archidiaconus, directus à domino Melanio Episcopo Ecclesiæ Albensis*.

Caput igitur Helviorum, & urbs clarissima ac præcipua totius Gentis ad Rhodanum, quæ *Alba* primùm dicta est, postea dici cœpit *Vivarium*, aut *Vivaria* in numero plurali, ante annos me nonnumquam in feminino genere *Vivaria* mendosè: & incolæ Albæ Helviorum, atque adeò tota gens pro *Helvis* aut *Albensibus Vivarienses* nuncupati. Gregorius Turonicus Episcopus in libri x. capite xxiii. *Vivariensem urbem* vocat. An à re, nimirum à vivariis Latinum nomen acceperit, incertum est, quod hodieque retinet. Quippe à Nostris *Viviers* appellatur, nomine vulgari à *Vivariis* deducto. Vivarienses, hoe est incolæ non Vivarii modò sed etiam totius Helvici pagi, nuncupantur *les Vivarois*. *Helvico vino* à Plinio in libri xiv. capite i. memorato olim nobiles.

Pagus Helvicus sive Albensis, Adoni in Chronico *Vivariensis parœcia* dicitur; Usuardo in Kal. Maii *territorium Vivariense*; aliis *pagus Vivariensis*, vulgò *le Vivarais* aut *le Vivarez*. Divisio Regni Lotharii inter Reges Ludovicum & Carolum facta anno dccclxx. & urbem Vivarium aut Vivaria, & pagum Vivariensem uno eodemque nomine communi appellat *Vivarias*; idemque de Ucetia urbe & pago Ucetico facit his verbis: *Hæc est portio quam Karolus de eo Regno sibi accepit: Tullum, Viridunum, Cameracum, Vivarias, Ucetia*. & infrà. *Tullense, aliud Odornense, Barrense, Portense, Lugdunense, Viennense, Vivarias, Ucetiam*. Ibi in primo loco urbes Vivaria & Ucetia designantur, & inter urbes numerantur: secundo loco designantur inter alios pagos Vivariensis pagus & Uceticus. Aimoinus de translatione Georgii & Aurelii Martyrum modò *pagum Vivariensem*, modò *pagum Pelnensem* sed corruptè bis nuncupat pro *Helvensem*, & circa *Vivarias civitatem* ponit *pagum* hunc *Belnensem*, ac *pago Vcecensi* sive Vcecienſi, qualis est, proximum facit.

Quidam solâ nominum similitudine adducti Albam Helviorum a Vivariis distinguunt, inprimis Josephus Scaliger in Notitia Galliæ *Albam Helvorum* apud Plinium, & *Albaugustam Helitocorum* apud Ptolemæum *Aubenas* sive Albanasium sine dubitatione esse ait. Petrus Massonus Albam Helviorum asserit esse *Albs*, aut *Alb*. opidulum sive vicum à Vivariis parum distantem, & in Diœcesi Vivariensi positum: sed Albâ à Chroco Alamannorum Rege eversâ, sedem Episcopatus Albensis aut Helvici translatam ait esse Vivaria: quas conjecturas nullâ veterum scriptorum auctoritate fultas facilè rejicimus, cùm eversionis Albæ, & translationis sedis alium in locum nemo priscorum meminerit: ut appareat Albam Helviorum & Vivaria vel Vivarium duas esse unius urbis appellationes.

Diœcesi Vivariensi seu Helvica continentur præ ceteris Vivarium; Rupes Maura *Rochemaure* Rupes Morenata Theodulfo dicta; Albanasium, Salvia *Sauve*; Gaudiosa *Ioyeuse*, Ducatûs titulo illustris; locus S. Michaelis *S. Miel*; Mansus Maurorum *Mas de Maures*; Privatium *Privas*; Turno *Tournon*; Paucinum *le Pauzin* vel *le Pouzin*; Inter aquas *Antraygues*; Ad S. Privatum *S. Privas*; Petra curta *Pierre gourde*.

HERBATILICUM ET PAGUS HERBATILICENSIS.

Alanus *in pago Herbatilico non longè à litore Oceani Gallici à catholicis parentibus traxisse originem* dicitur. Armentarius qui de S. Filiberto scripsit, hunc pagum *Herbidilicam tellurem* vocat: alii *pagum* vel *Comitatum Herbatilicum*, necnon *Herbedilicum* & *Herbidilicum*, nonnumquam & *Arbatilicensem* nuncupant. Vitæ S. Viventii, & S. Domnini Mart. & S. Martini Abbatis Vertavensis caput pagi ejus commemorant *Herbadillam urbem* & *Herbedilam*, *Namnetensi civitati contiguam*, quæ circa annum dlxxx. terræ hiatu & maritimis æstibus periit. Sublato opido, à quo pagus cognominabatur, diu tamen *pagi Comitatusve Herbadilici* nomen remansit, *le Comté d'Herbauge*, vel *Arbauge*: qui pagus in Namnetum Pictonumque confinio jacet.

Deas Monasterium *in tellure Herbidilica* ponit Armentarius, quod Monasterium S. Filiberti recentiores dixere, & de Grandilacu cognominavere, *S. Filibert de Grand lieu*.

Franciscus Chifletius qui de Tinurtiensi Monasterio scripsit, affirmat pagum Herbatilicum fuisse olim quidem Pictonum, nunc tamen esse Namnetũ, & Comitatui Diœcesique Namnetensi attribui: quod equidem non facilè crediderim. Nam Gregorius Turonicus Episcopus qui primus ejus pagi meminit in libro de Gloria Martyrum, & *Arbatilicum* absolutè vocat, *termino Pictavo*, id est Pictonum finibus eum includit his verbis. *Apud terminũ Pictavum vicus est in Arbatilico nomine Becciaco, in quo Vincentii, vel Leunte, vel Martyris Hispaniensis habentur Reliquiæ*. Si ergo Arbatilicum territorium, vel pagus Arbatilicus, ab Ademaro quoque in Chronico memoratus, erat in finibus seu in agro Pictonum, ad Pictones utique, non ad Namnetes pertinuit, & Diœcesi Pictavensi, non Namneticæ attribuebatur: quem pagum postea Pictava Ecclesia facilè amittere non potuit, & sibi eripi passura non fuit.

HERIUS INSULA.

Adjutus liberalitate Ansoaldi Pictavorum Episcopi Filibertus, genere clarus & nobilis, in Herio insula maris Pictonici nobilissimum Monasterium virorum statuit, evocatisque è Gemetico Monachis illud implevit: quod ab Ansoaldo opibus magnis prædisque ditatum est: quod pullatorum atratorumve Monachorum, statuta Columbani primùm, deinde Benedicti sequentium fuit, Nigrumque Monasterium ob id dictum est, & majori insulæ vico in quo erat, nomen suum dedit: postea translatis aliò metu Nortmannorum plerisque Monachis cum opibus ac Reliquiis, in cellam mutatum est, quam hodieque vulgò Prioratum Nigrum à colore vestium Monacho-

rum appellitant, *le Prieuré noir*. Herius igitur vel Herus insula, vulgò *Hois*, deposita veteri appellatione à nigro Monasterio isto insula Nigri-Monasterii dici cœpta est, *l'isle de Nermoustier*, vel *Nermoustier* in Pictavensi Diœcesi. Ibi est & Abbatia alba, *l'Abbaye Blanche*, quam Monachi Bernardi regulæ subjecti albatique incolunt. Errat Petrus Franciscus Chiffletius, qui in Tinurtio suo Abbatiam Albam à Nigro Monasterio S. Filiberti differre non putat, sed unum idemque esse cœnobium existimat: dictam autem Abbatiam albam à nautis, quoniam inter proceras populos quarum folium ex parte album est, navigantibus alba appareat. Papirius Massonus asserit Herium patere circuitu lengas IV. latitudine unam implere, opidulum habere octingentarum domorum. Fides sit penes auctorem.

HESDINIUM.

Hesdinium vetus Quantiæ flumini adpositum est, & Morinorum Ambianorumque confinio, & pars ejus castri vel municipii ad Ambianensem Diœcesim pertinet; pars altera Boboniæ Morinorum urbis Antistitem pro suo habet. Nunc castellum est Atrebatensis quidem Comitatûs, Diœceseos non item. *Hesdinium* vetera Chronica vocant, Nostri *Hesdin*; *Hedinum* V Villelmus Britto in libro II. Philippidos: quod Savaro *Helenam vicum* in Atrebatibus à Sidonio dici, falsò existimavit.

HOIUM.

Hoium olim vicus, nunc opidum, vulgò *Hui* dicitur, & dextræ ripæ fluminis Mosæ adjacet in Diœcesi Leodicensi. Imper. Otto, ejus nominis tertius, *Comitatum Hoiensem*, & quidquid habebat *in vicis Traiecto, Hoio, Deonanto*, Ecclesiæ Leodicensi donavit; ut litteræ ejus docent. In libro de Miraculis S. Bernardi *opidum, cui nomen Hui*, vocatur. Sigebertus in Chronico *Hoium opidum* vocat, & anno MLIII. à Balduino Comite Flandrensi Lotharingiam invadente incensum esse scribit.

HOLMETIA REGIO.

Robertus Bellismensis circa annum Domini MXC. *opidum quod castellum Gunterii nuncupatur, super Olnam fluvium ad Curbam construxit; per quod Holmetiam regionem sibi subjugare putavit*: ut scribit Ordericus Vitalis in libro VIII. *Castellum* illud *Gunterii* ad Olnæ vel Olnæ fluminis flexum, quem *curbam* id est curvaturam Ordericus vocat, est *Gontel* locus inter Argentomum & Scoceium ad fluvium Olinam haud dubiè, r litterâ in l commutatâ: ut ex peregrinus & tempora Nostri fecerunt *Pelerin*, & *temples*. *Holmetia* autem *regio* vel Holmetius pagus hodieque nomen suum servat, dicitur que *le Pays du Houlme*, aut *le Houlme*. ut in Vassoris tabulis recentissimis exactissimisque reperio, qui & hunc pagum usque ad Damfrontem pertinere ait, & majores vicos, quales burgos vocitant, complecti hosce, Ferrariam, Briosam, *Briouse*, Ranam *Rane*, Quadrugias *Carouges*, Firmitatem *la Ferté Masié*. Equidem non dubito, quin *le pays du Houlme* in Vassoris Normannia, sit Orderici *Holmetia regio*: cùm & nomina conveniant, & situs locorum. Nam ab Olina fluvio & à castello Gunterii ei apposito parum absunt Briosa & Quadrugiæ, atque Damfrons. Non igitur (ut alibi scripsi) pro *Holmetia Olinetia* scribi debet.

Est quidem *castellum quod dicitur Holmus*, à Richardo Duce Nortmannorum III in donatione propter nuptias Adelæ facta anno M. XXVI. memoratum. Sed nihil ad Holmetiam regionem sive pagum Holmetium pertinet: cùm à Richardo *Holmus* ponatur in Comitatu Constantiensi, à quo procul abest Holmetia, ad Olinam fluvium jacens.

HORMENTIO FLU.

Hormentio fluvius, *l'Armançon* vel *Armençon*. ab Adtevaldo Floriacensi Monacho in libri de Miraculis S Benedicti capite XXXII primo omnium ante annos DCCC. memoratur; memoratur & à Rodulfo Glabro in libri V capite I. qui *Armentionem flu.* vocat. Oritur in finibus Alesiensium, & Nucetum, castrum Sinemurum, Ternodorum, Germiniacum, ac castrum S. Florentini postquàm alluit, apud opidum S. Juliani de Saltu in Icaunam labitur. Hormentio *Armençon* dicitur o in a mutato, ut Vicus Domni Martini, *Dam-Martin*, Domnus *Dam*, Domni Petra vel Domna Petra *Dampierre*: *Urmantio* in libro Miraculorum S Bercharii; *Ormentio* sine adspiratione in Gestis Episcoporum Autissiodorensium à Labbeo editis. Recipit Armantiam fluv. *Armance*, in Miraculis S. Bernardi celebratum.

HOSDENCUM.

Hosdencum sæpiùs, interdum & *Houdenc*, atque etiam *Hosdanum* veteres dixere, quod vulgò *Houdan* nunc vocatur. Amalricus de Monteforti in litteris datis anno Domini MCV. *Hosdench* appellat. In litteris Ganfridi Episcopi Carnutensis datis anno MCXX. fit mentio præ ceteris *Ecclesiæ de Houdenc*, vel (uti aliæ litteræ habent) *de Hosdenc*, in Carnutibus, ad Monasterium Columbense pertinentis. Gosslenus Episcopus Carnutinus *Ecclesiam S. Iohannis & S. Iacobi de Hosdench* in quadam charta memorat; *castrum Hosdench* appellat & Symon Comes Ebroicensis, Comitis Amalrici filius; *Hosdanum* aliæ litteræ anni MCV. Symonis de patre suo Amalrico Comite Montisfortis, castri Hosdenci conditore, verba notare convenit, quæ talia sunt. *Pater meus Amalricus in castro Hosdench quod ædificaverat, Ecclesias duas fieri voluit, quas Columbensibus Monachis donavit: & ad supplementum Columbensium apud Hosdench in Ecclesia B. Iohannis Baptistæ Domino servientium, duas nundinas in eodem castro instituit.*

HUBEN CASTELLUM.

Chronicon de Comitibus Nivernensibus quod scriptum legi, *Malliacum* & *Huben duo nobilia opida* commemorat. Auctor incertus qui de Miraculis S. Benedicti librum composuit, ejusdem loci meminit in capite XXXVI. his ver-

bis. *In territorio Nivernensi habetur castellum Huben nuncupatum in prærupti collis cacumine. Hujus dominus Hugo dicebatur.* Huben, sive olim *castellum* sive *opidum nobile* fuit, nunc ferè vicus est, *Than* vulgo dictus, non longè ab amne qui in Icaunam decurrit.

HVMOLARIÆ.

Heinricus Abbas Humolariensis coronationi Philippi Heinrici filii præter ceteros Episcopos & Abbates interfuit anno MLIX. *Humolaria* ergo dicebantur ante annos DC. necnon *Humularia*, quæ postea *Humbleria* sunt dictæ, locus veteri Monasterio insignis. In libro de Miraculis S. Bernardi memoratur *Monasterium, quod Humblerias vocant.* Vulgò *Homblieres* locus, & à loco Cœnobium dicitur in Episcopatu Noviomagensi.

HVNVLFI CVRTIS.

Quæ à priscis scriptoribus Latinis *cohors* & contracto nomine *chors* dicebatur, à Nostris vocabulum corrumpentibus, & de genitivo singulari nominativum facientibus *Chortis* vel etiam *Curtis* est appellata. Cohors autem vel Chors pars erat villæ ea, quam vulgò hodieque inferiorem Chortem appellitant, *la basse-court*, in qua aves domesticæ & pecora aluntur. Et quoniam chors villæ membrum non contemnendum erat, sæpe à Nostris villa *curtis* nomine est designata. Hinc *curtes Dominicæ* in nostris historiis non rarò appellantur villæ publicæ vel Regiæ. Quinetiam sicut villam pro vico, sic & curtim nostri sæpe dixere. Cortem quoque dixere pro Regia, propterea quòd Reges nostri in villis Regalibus aut publicis hiemare, & ibi palatia magnificentissima habere consueverant.

Hunulfi igitur *Curtis*, id est Hunulfi villa vel vicus, ab Hunulfo domino suo & conditore nomen accepit; *Hunulf-curt* dicta in Annalibus Bertinianis, in rebus anni DCCCLXX. *Hunul-curt* truncâ appellatione in divisione Regni Lotharii eodem anno factâ, & Capitulis Caroli Calvi insertâ; *Villa Hunol-curt* aliis. Vulgò *Hounecourt* vel *Hunecourt* vocitatur, estque locus in Diœcesi quidem & pago Camaracensi ad Scaldim, sed in ditione Regis Christianissimi positus, Monasterio S. Petri à Vindiciano Episcopo exstructo, veteri Benedictinorum Abbatiâ, ac pugnâ anno MDCXLII. inter Nostros Hispanosque commissâ nobilitatus, ab urbe Camaraco IV. leugis Francicis distans. S. Valeria, Virgo sacra, ei Monasterio præfuisse ac ibi sepulta esse dicitur: quod postea ejectis puellis Monasterium Canonicorum, ac demum Monachorum Benedicti sectam sequentium evasit.

Hunulfi curtis locus hic vocatur optimè in Martyrologio Atrebatensis Ecclesiæ & in Chronico Iperii: aliis *villa Hunulcurt* ineptè, cùm *villa* & *curt* unum idemque sit, & *Hunulf curt* villam se esse, aut saltem ab origine prima fuisse, nomine suo apertè indicet. Nugatur Molanus, quum *Hunonis curiam* appellat. *Hunoldi curtem* appellant Callistus PP. in litteris anno MCXX. datis, & Lucius PP. in litteris anni MCXLIV. ubi inter Abbatias Cluniacensis Abbatis dispositioni subjectas, *in Episcopatu Cameracensi Hunoldi curtis* numeratur; *Abbatia Hunolcurt* dicta Honorio PP. in litteris anni MCXXV. ut in Divisione Regni Lotharii *Hunulcurt.* Alii igitur Hunulfo, alii Hunoldo eum vicum attribuerunt, modò *Hunulfi curtem*, modò *Hunoldi curtem* appellando.

I

IALGEIUM.

IALGEIUM, ab Orderico Vitale in libro VIII. Historiæ Ecclesiasticæ *Rupes de Ialgeio* vocatur, quum scribit, Talvatios validissima castella possedisse, *Bellismum*, *Iuberciorem*, *Axtinum*, (*Essé*) *Alencionem*, *Danfrontem*, *S. Cenericum*, *Rupem de Ialgeio*, *Mamertias & Iunacium*, vel potiùs *Vivacium*, aliàs *Vivonium*. (*Vivain*.) Ex his *Rupem de Ialgeio*, seu Rupem Ialgeii, *la Roche d'Igé*, aut *Montiallu* prope Novum Castellum in pago Sagonensi Clergerius in libro de Pertico interpretatur: alii *Ianse* exponunt.

IARNIACUM CASTRUM.

Ex consensu judicum, Abbatis Clariacensis, & Archipresbyteri de Iarniaco, & aliorum, Angeriacense Monasterium dominio, si quod fuerat, Cluniacensis Monasterii exemtum est anno I. D. MCCXVII. Chartularium Ecolismensis Monasterii S. Eparchii scriptum legi, in quo sæpe ejus castri fit mentio. Ibi enim reperio *in pago Equalismense* (id est Ecolismensi) *Aiarniacum castellum*; *Aiarniacense castrum*; *turrem castri Aiarniaci*; *castrum Aieruiacum*, *Ecclesiam B. Petri de Aiarniaco*; *Aierniacum* quoque & *Aiargernac*, ac *Gernac*. Ibidem *Rainulfum de Aiarnac* invenio, & *P. Iarniacensem Archipresbyterum*, *Baudrant dominum de Iarnac*, supradictam *Ecclesiam S. Petri de Iarniaco*, *A. Priorem de Iarniaco* in litteris anni MCCXII. *Gaufridum de Lesigniaco, dominum Iarniaci & de Castro Novo, castrumque & castellaniam de Iarniaco* in litteris anno MCCL. datis, & *Iarniacum super Carantonem*, quod & ibidem *Iarnacum* & *Iarnac* nuncupatur. Castrum illud hodieque dicitur *Iarnac*, & positum est ad flumen Carantonum inter Castrum Novum & Conniacum (*Congnac*) in pago Ecolismensi: quod non *Iarniacum* modò, sed etiam *Aiarniacum*, vel *Aierniacum Acerniacumve* ante annos ferè DC. appellari consuevisse, ex superioribus intelligitur.

IBREIUM.

Ibreium memorat & appellat primus omnium, aut unus è primis Robertus Abbas Montis S. Michaëlis in periculo maris, in appendice Chronici Sigeberti: *Ibream* Britto Armoricus in libro IV. Philippidos; *castrum quod Ibreia dicitur*, idem in Gestis Philippi Aug. soluta oratione compositis, in anno MCXCVIII. opidulum vel municipiolum ad flumen Auturam inter Anetum & Paceium, Henrici Magni clarâ de conjuratis ac rebellibus victoriâ nobile: quod etiamnum *Ivry* nuncupatur. Ordericus Vitalis in libro V. Historiæ non modò *Ibreium* illud vocat arce validum, sed etiam *Ivereium*, atque in libro VIII. *Ibericum*, *ubi arx fortissima est*. Plurimi nunc *Ibreacum* appellant, quod est castrum in Aulercis Eburovicibus.

ICAUNA FLUMEN.

Icauna, *Ionne*, flumen est Galliæ Lugdunensis non obscurum, Constantio Presbytero in Vita S. Germani Autissiodorensis Episcopi ante annos mille ducentos, Errico item, & Gisleberto in Vita S. Romani memoratum. Oritur in montibus Morvinnicis, ut tabulæ & Historici docent: alluit Castellum Caninum *Chasteau Chinon*, in Morvinno pago *le Morvan*, quà Diœcesim Augustodunensem à Nivernensi dirimit. Tum attingit Marcelliacum *Marcilly*, Mariniacum *Marigny*, Silviniacum *Sauvigny*, Tanacum *Tanay*, Alnetum *Annoy*, Climiciacum *Clameci*, ubi primùm navigia tolerat, Colonicam *Coulange*, Castrum Censorium *Chastel Censoy*, Malliacum Castellum *Mailly le Chasteau*, Malliacum villam *Mailly la Ville*, Crevennum *Crevan*: dein accepto Chorâ (*la Cure*) Autissiodurum, Castellum Novum, Eponiacum *Espogny*, opidum S. Iuliani de Saltu cognominatum, *S. Julien du Saut*, ubi Hormentione augetur, Ioviniacum *Ioigny*, Villam novam Regis, Agedincum Senonum, Pontes Icaunæ *Pons sur Ionne*, Villam novam Guiardi: demum apud Monasteriolum in Sequanam effluit. Dicitur in pago montoso tructis abundare, pisce aquam torrentem amante. Asser Menevensis in Vita Ælfredi Anglorum Regis *flumen Iouam* vocat; Chronicon de Gestis Normannorum in anno DCCCXCVI. *Hionam fluvium*, in anno DCCCLXXXVIII. *Iunam*, Annales Metenses & Regino in eodem anno *Hionnam*; quidam *Innium*; *flumen Itumnam*, aut potiùs *Icumnam* VVillelmus Britto in libro x. Philippidos his verbis,

> At Senones, & terra ferax à flumine Itumna
> Vsque locum, quo Sequanio Lupa confluit amni,

Et

Et quæ Moretom Montémque ioter-
jacet Argi,
Hetveo Comiti volo dimittatur ha-
benda.

Sincerum & vetus ac Incorruptum fluvij nomen est *Icanna* : ut docent Constantius,& Erricus in libro II. de vita S. Germani his versibus

Fluvio tamen interjecto,
Cui priùs Icannæ nomen largita vetustas.

ICIODORENSIS VICUS ARVERNORUM.

Per S. Stremonium (ait Gregorius in libro de gloria Confessorum) *& ipsum à Romanis Episcopis directum, primum Arverna civitas verbum salutis accepit. Huius sepulcrum apud Iciodorensem vicum habetur. Cantinus jussit tumulum eius cancellis vallari, ac palliolis nitentibus obvelari.* Iciodorū seu Iciodorensis vicus in Arvernis ad flumen E aver, hodiéque nomen priscum retinet : *Issoire* enim nuncupatur. Præiectus Arvernorum Episcopus, genere claro in Arvernis natus, in *Schola Icciodorensi* litteras didicisse dicitur. Veteres codices alij *Icciodorum*, alij *Iciodorum*, & *Iciodrum*, quidam recentiores & deterioris notæ corruptiùs *Issiodorum* scriptum habent, & *Isiodorum*. *Iciodorense Cœnobium* memoratur in libello de II. Translatione S. Austremonij : in litteris Iciodorensis Abbatis *ad Excellentissimum Regem Francorum Ludovicum*, eo nomine VII. *Iciodorensis Ecclesia* & *Comitis Montisferrandi* fit mentio.

ICIODORUM TURONUM.

Vicus est nomine *Iciodorum* in finibus Turonum, Gregorio Turonico Episcopo notus, de quo in libro X. ita refert. *Hunc* (Eustochium Turonensem Episcopum,) *ferunt instituisse Ecclesias per vicos Brixis, Iciodorum, Luccas, Dolus* : & in lib. VI. capite XII. *Graviter tunc pagi Isiodorensis ac Berravensis urbis Turonica devastati sunt. Iciodorum vicus*, vel *pagus Isiodorensis* in Turonibus confinis Biturigibus Cubis, est *Iserre*, aliàs *Iseure*, ad Crosam flumen positus : *Lucca*, *Leches* ad flumen Andriam ; *Brixis*, aut *Brixa*, fortè *Brosses*. *Dolus* nomen retinet vetus. Nam hodiéque dicitur *Dolus*, nisi nos tabulæ Geographicæ decipiunt. *Vicus Berravensis*, *Berravus* nuncupatus Gregorio in fine libri X. videtur esse *Baron*, non longè remotus ab Iciodoro, & ad eiusdem fluminis ripam situs.

ICIUS PORTUS.

J. Cæsar in libro IV. portum ex quo solvit in Britanniam non nominat, sed tantùm in Morinis fuisse eum ait. *Ipse cum omnibus copiis in Morinos proficiscitur, quòd inde erat brevissimus in Britanniam traiectus. Huc naves undique iubet convenire.* & infrà, *Tertiâ ferè vigiliâ solvit, equitesque in ulteriorem portum progredi, & XVIII. onerarias naves conscendere ac se sequi iussit. Post diem IV. quàm est in Britan. ventum, naves XVIII. quæ equites sustulerant, ex superiori portu leni vento solverunt* : & deredita suo in Galliam. *Ipse paullo post mediam noctem naves solvit : quæ omnes incolumes ad continentem pervenerunt. Ex his onerariæ duæ eosdem portus quos reliquæ capere non potuerunt.* Duo videlicet erant in Morinis portus, unus portus Icius, ex quo Cæsar solverat in Britanniam ; quem Florus in libri III. capite X. *Morinum portum* impropriè vocat : alter, ex quo equites solverant, quem Cæsar suprà à situ *ulteriorem portum*, ac *superiorem portum* appellat, ego Gesoriacum fuisse existimo. At in libro V. Cæsar, qoum in Britanniam iterum transiit, *ex portu Icio* solvisse se non semel ait : *Omnes ad portum Icium convenire iubet, quo ex portu commodissimum in Britanniam traiectum esse cognoverat, circiter millium passuum XXX. Cæsar ad portum Icium pervenit cum legionibus ; & Labieno in continente cum III. legionibus & equitum millibus II. relicto ut portus tueretur, ipse cum legionibus V. ad Solis occasum naves solvit. Portus* isti in Morinis non alij designantur à Cæsare, quàm portus Icius, ex quo solverat secundò in insulam Brit. & *ulterior portus*, vel *superior portus* à Cæsare memoratus, hoc est, ni fallor, portus Gesoriacensis. Strabo in Morinis qui Menapiis sunt finitimi, ait esse τὸ Ἴτιον, Itium, eóque navali vel potiùs portu usum J. Cæsarem, ut in Insulam Britanniam traiceret. Ptolemæus *Icium promuntorium*, Ἴτιον ἄκρον, inter *Frudis* vel Suminæ *ostium* & *Gesoriacum navale Morinorum* collocat : in quo Icio promuntorio haud dubiè *portus Icius* erat, à Cæsare celebratus.

Guilelmus Cambdenus Icium portum *Vitsan* vel *Visan* interpretatur ; quem nunc portum obstructum ait. Raimundus Marbaous *Icium portum* apud Cæsarem, asserit esse nuncuparique *Caletum*, opidum frequens, *Calais* vulgò dictum. Marliano accedit Hadrianus Iunius in capite I. libri III. Animadversionum his verbis, *Icium portum hodie Caletum vocant.* Ita sentiunt & alij non pauci : quos ita impugnat Josephus Scaliger. *Itium est promuntorium prope Bononiam maritimam seu Gessoriacum navale. At qui Itium opidum Calesium esse putant, nullo negotio refelluntur à Ptolemæo, priùs ponente Itium, dein Gessoriacum, à quo opidum Calesium distat plus XX. millibus passuum, hoc est leugis Belgicis VII.* Cluverius & Samson unum eumdémque portum primò *Icium*, deinde Gesoriacum, ac demum Bononiam dictum esse credunt : qui haud dubiè falluntur, cùm Ptolemæus *Icium promuntorium*, in quo erat portus Icius, à *Gesoriaco navali Morinorum* apertè distinguat. Equidem *Icium portum*, cum promuntorio cognomine, à Cæsare & Strabone, ac Ptolemæo commemoratum, arbitror esse Stapulas. *Estaples en Boulonnois*, qui est portus in Morinis ad os Quantiæ fluminis, adversus cellæ S. Iodoci ; ex eoque portu Icio bis solvisse in Britanniam Cæsarem : eum autem portum quem *ulteriorem portum*, & *superiorem portum* Cæsar vocat, & ex quo in priore navigatione solvisse equites suos docet, esse Gesoriacum sive Bononiam. portum locumque ultra & supra Stapulas positum, ita ut eam ob causam *ulterior portus*, & *superior portus* à Cæsare rectè nuncupari potuerit.

Icij nomen videntur dedisse huic loco, qui pars Morinorum fuerint : à quibus nomen

acceperit *venta Icenorum*, vrbs insulæ Britanniæ, in itinerario Æthici memorata. Colonia Iciorum à portu Icio huc profectorum; in quibusdam libris *Venta Icenorum* dicta.

ICVLISNA VEL ECOLISMA.

Geographi veteres cùm Græci tum Latini, in his Strabo, Ptolemæus, & Plinius, nullam Iculisnæ mentionem faciunt. Primus eius verbis meminit Ausonius in Epistola XVIII. his versibus.

Iculisna cùm te absconderet,
Et invidebam devio ac solo loco
Opus Camenarum tegi.

Iculisna vulgò *Engolesme*, aut *Angoulesme* dicitur, i. in e, c in g, u in o, & n in m commutatis: ut Nostri de *Druna*, fluvio ab ipsomet Ausonio celebrato *Drome* fecere, de Vindocino *Vendosme*: etsi *Eculismam* apud Ausonium Scaliger i alij *Iculismam* legunt, repugnante codicum fide. Miratur Scaliger Iculisnam ab Ausonio *devium ac solum locum* dici, cùm sit vrbs vetus ac celebris, antiqua Episcopatûs sedes, in colle altissimo posita ad Canentelum vel Carantonum flumen Ptolemæo & Ausonio memoratum. Sed admirandi caussa nulla est. Vocavit enim Ausonius Iculisnam *devium ac solum locum* non quòd malè sita vel in agro sterili & iniucundo, sed quòd extra viam militarem, quam stratam & ruptam nuncupamus, condita ac secreta esset: unde quidquid dicat Scaliger, nec in itinerarijs Æthici & à Burdigala Hierusalem usque, nec in tabula Theodosiana sive Peutingeriana eius nomen usquam aut umquam occurrit. Sic Cicero in libri VII. epistola XX. ad Trebatium Veliam *remoto, salubri amœnoque loco* esse ait; & in Pisonem *opidum devium Berœam*, vel Berrœam vrbem Macedoniæ nominat. Idem in Philippica II. *Quid* (inquit) *Anagnini? qui cùm essent devij, obviam ei* (M. Antonio) *descenderunt, ut istum tamquam si esset Consul, salutarent.* Sic apud Suetonium Vespasianus prohibitus contubernio & publica salutatione Neronis, *secessisse* dicitur *in parvam ac deviam civitatem, ibique latuisse.* Eiusmodi vrbes *abdita opida* vocant Valentinianus & Valens A A. ad Mamertinum P. P. in libro XV. Codicis Theodosiani. Quibus opponuntur vrbes in via militari publicave positæ, quales à Plutarcho in Æmilio πόλεις ὁδῷ κείμεναι, ab Ammiano in libro XIV. *civitates pervia* appellantur.

In priscis Notitijs Provinciarum Galliæ tertium obtinet locum civitas Iculisna inter Provinciæ Aquitanicæ II. sex civitates, civitatibus Santonum, Pictonúmque clarissimarum validissimarúmque gentium præposita: & nunc *civitas Ecolismensium* rectè, nunc *civitas Aquelinensium Aquilisma*, vel *Aquilisima*, modò *civitas Engolismensium*, modò *civitas Aqualisinensium* dicitur: Paullino Presbytero *Ecolisna* apud Gregorium Hugoni Floriacensi *Engolisma*; Roberto in Chronico *civitas Engolisma*. Burdigalensis Provinciæ civitatum post Burdigalam Metropolim & Aginnum tertia. Apud Gervasium Tilleberiensem, & in recentioribus notitijs Episcopatuum Galliæ sub Burdigalensi Metropolitano post Pictavensem & Santonensem tertius est Episcopus *Engolismensis*. Aurelianensi Concilio I. Lupicinus Episcopus Ecclesiæ Ecolesimensis interfuit atque subscripsit; item Aurelianensi II. ubi *Lupicinus Episcopus Ecclesia Ecolismensis* dicitur: Synodo Aurelianensi IV. adfuit *Egerius, missus ab eodem Lupicino Episcopo civitatis Ecolesima*; Concilio Aurelianensi V. *Aphthonius Episcopus Ecclesia Ecolisnensis*; Matisconensi II. *Nicasius Episcopus Ecclesia Aquelimensium*; Remensi Concilio *Namatius Ecolesmensis Episcopus*.

Dicta est igitur ea vrbs *Iculisna* primùm & *Ecolisna* veris incorruptisque nominibus, deinde *Ecolisma* vel *Ecolesma*; vocabulo ad sincerum nomen civitatis proximè accedente. Dicta est & *Ecolesima*: item *Aquelina*, *Aquilina*, *Aquilisma*, & *Aqualisina*. *Ecolismam* veteres Gregorij codices & *Ecolesinam* vocant. Idem Episcopus Turonicus *Ecolisinam*, *Ecolesinam*, *Ecolesenam*, necnon *Egolismam* appellat; *Ecolesinam civitatem* Rorico; *Equolisinam* & *Ecolosinam* Gesta Francorum; *Equolesinam* Magno; *Egolisenam Aquitania civitatem* Eginhardus in Annalibus. Ex *Ecolisma* factum est *Egolisma* solitâ c in g conversione: ex *Egolisma* demùm insertâ litterâ n *Engolisma*: quo vocabulo Aimoinus ante annos DCL. Hugo, Robertus, Gervasius, ceterique recentiores utuntur.

Pagus Iculisuensis vel Ecolismensis, inter Pictones, Santones, Lemovices, & Petrocorios iacens, *pagus Ecolesimus* vocatur in Chronico S. Bettini, in anno DCCCXLIV. Vulgò *l'Angoumois*, vel *l'Engoumoisin*: incolæ Ecolisinæ, totiusque pagi Ecolismensis, Ecolismenses nuncupantur, *Angoulmoisins*.

Cuius gentis caput fuerit Ecolisma, (si tamen caput Gentis alicuius fuit) aut saltem ad quam Aquitanicæ Gentem pertinuerit, haud facile dictu est. Id unum constat, tam Gentem cuius vrbs fuit Ecolisma vel Iculisna, quàm Ecolismam ipsam Geographis Graijs & Romanis ignotam, aut saltem indictam exstitisse. Apud Plinium in libri IV. capite XIX. *Aquitanica sunt Cambolectri, Agesinates Pictonibus iuncti, Bituriges Liberi qui Cubi appellantur.* Hosce *Agesinates Pictonibus iunctos*, esse Ecolismenses nostros quidam arbitrantur, & Iculisnam vel Ecolismam, olim dictam esse *Agesinam*; eius vrbis pagique totius incolas, *Agesinates*. Certè *Ecolisina* & *Ecolesina*, atque *Egolisena*, vetera apud Gregorium & Eginhardum, aliosque Ecolismæ nomina, ab *Agesina* non multum recedunt.

IDONEA FLU.

Idonea fluvius, Theodulfo Episcopo Aurelianensi in epistola ad Moduinum Æduorum Episcopum memoratus, Condate, Novigentum Rotroci, & Firmitatem Bernardi, Pontémque Longum alluit, & in pratis infra vrbem Cenomanos in Sartam influit, vulgò *Huine* vel *Huigne* dictus. Ordericus Vitalis *Egueniam flumen* in libro X. Historiæ non semel vocat, nomine Latino jam tum corrupto. Quippe *ad Planchias Godefridi vadum Eguenia fluminis prope Cenomanos* vrbem ibi commemorat, necnon *Eguenia flum.* bis posteà mentionem facit. Theodulfi in carmine ad Mo-

doinum Episcopom de fluvio Sarta qui siccatos est, verba sunt hæc.

> Tale quid adseverant te flumeo Idonea passom:
> Hac qood ab vrbe fluens sat propè Sarta bibit.

id est, qood prope vrbem Cenomanos caput Gentis in Sartam effluit. Ex quo disticho apparat noo alium fluvium quàm Huinam ab Theodulfo *Idonea* appellatiooe designari. Clergerius observat in veteribos tabulis nunc *Iognam*, nunc *Iogniam* & *Hioginam*, *Encaniam* quoque & *Encanium*, huoc fluviom noocupari. Eumdem Goillelmus Britto *Hienam* vocavit post Theodulfum anois quadringeotis.

> Durstallúmque, vadis ubi Sarta adiunctus Hieox,
> Te mistum Liderice sibi rapit io Meduanam.

Qoippe Sarta Idoneam vel Hienam, Hoinam v. dictom, apud Cenomanos, deinde v. leogis iosra Durstallom Lidericũ accipit, paullo pòst apod Andicauos Medoanam flumen aocturos. Observo & *Odanam* bis vocari, nomioe ad Idoneam accedente, io litteris datis *anno 2. regni Regis Chlotharij*, penoltimi Catolorum, in qoibus diciror *villa Condatum nomine super Odanam fluvium in territorio Corbonensi*. Condatum autem illod ad Odanam in pago Corbonensi, est Condare, *Condé* vulgò dictum, in maiore Pertico ad fluvium Idoneam *Huigne* positum, à Corbone, *Courbon*, IIII. leugis distans: qoi Corbo olim pago Corboneosi nomeo suum dabat, partem Persici cootinenti.

IGORANDIS.

Aoctor gravis & veius, qoi librum de vita & virtutibus B. Leodegarij Augustodunẽsis Episcopi ad Ermenarium eius soccessorem aote annos ferè mille composuit, *vicum Igorandem* io coofioio Turonum & Pictooom, intra fines tamen Pictooom ponit his verbis. *Cùm verò hoc sanctum corpus* (B. Leodegarij) *introisset intra Pictavense solum, ad quod erat destinatum, requievit paullulùm in quodam viculo vocato Igorande*. Hic vicus vulgò dicitur *Ingrande*, positúsque est ioter Castellom Heraldi & Crosæ ac Viogeooæ coofluentes. Ibidem ad *villam Gelnacum* Ansoaldus Pictavorum Episcopos com Clericis & popolo venisse dicitur, B. Leodegarij corpori occursorus, qoam villam esse existimo *Iaunay* ad Clennum flumen, ab vrbe Pictavis octo circiter millibus passuum distantem: vt ibidem *villa Gaudiacus* in Carnotibos est *Ioüy*, viculus *Solnacus* io Turonibus *Sonay*. Est & *Igorandus* io Biturigibos Cubis, *Agurandа* receotioribus ooocopata, volgò *Aigurande*, cellâ seo Priorato, & Ecclesiâ B. Mariæ clara.

ILLIBERIS OPIDUM ET FLUMEN.

Livius in libro XXI. eius opidi meminit, qoom Hannibalem ex Hispania io Italiam per Gallias contendeutem, Pyrenæum saltam transisse, & per *opida Illiberim & Ruscinonem* iter fecisse tradit. Strabo *Ilybirrim* Ἰλύβιῤῥιν appellat: Ptolemæus *Illiberim* Ἰλλίβεριν, vel Ἰλλίβεριν, quemadmodum Polybius nuncupat, ac Volcarum Tectosagum vrbem mediterraneam cum Ruscinone facit: cùm Mella & Plioios Sardooibus ambas vrbes attribuant; ex qoibos Mellæ dicitur *vicus Eliberri, magnæ quondam vrbis tenue vestigium*; Plinio Mellam traoscribenti *opidum Illiberis; magnæ quondam vrbis tenue vestigium*. Tabola Peutiogeriana, quam ab Imperatore Theodosio Magoo cuius principatu composita creditur, Theodosianam multi vocant, inter *Summum Pyrenaeum* & *Ruscionem*, id est Ruscinonem *Illiberrim* collocat.

Huic opido vel vico idem cootigit quod Roscinoni, ut Græci Strabo, Ptolemæus, atque Athenæus fluvium ei cognominem attribuerent, qui à Polybio & Strabone ὁ Ἰλύβιῤῥις *Ilybirris*, Galliæ Narbonensis fluvius; à Ptolemæo Ἴλλερις corruptè pro Ἰλλίβερις; ab Athenæo Ἰλλίβιῤῥις *Ileberris* nuncupatur. Hic fluvius, sicoti amois Roscinonensis, à Latinis scriptoribos alio nomioe appellatur, oimirum à Mella *Thicis*, vel potiùs *Ticis*, parvum flomen, verùm obi accrevit persævom; à Plinio *Tecum*. Vulgò *Tec* hodiéque incolæ vocitant. Est & io Hispania *Thicis*. aut *Tichis* ad Rhodam opidom, fluvios Mellæ & Plinio celebratos, *Ter* ab incolis dictus.

Illiberis aotem vel Eliberris ea vrbs est, (ot cum Vaseo, Mendoza, Holstenio, Sãsone, alijsque existimo) quam *Cancoliberim* posteriores scriptores vocavere, parte veteris nominis maiore servatâ. Inter castra Pyrenaica *castrum Cancoliberi* bis memorat Iulianos Toletanus Antistes de Expeditione Gallica Vvambæ, quod castrom nunc transpositis litteris *Colivre* Hispanis aot *Colibre* dicitor, Nostris *Coliovre*, positúmque est ad os fluvij, de quo soprà retulimos. Vsuardos in Martyrologio qood ante aonos octingentos priocipatu Caroli Calvi composoit, non iam castrum, sed *civitatem Cancoliberim* vocat, XIII. *Kal. Majas civitate Cancoliberi passio B. Vincentij Martyris*. Rogeros de Hoveden qui in aono MCC. definit, *castellum bonum situm in litore maris, dictum Cocxelivre* memorat, *ubi* (id est, prope quod) *est portus bonus, qui dicitur portus Veneris, port-Vendres*. Litteræ Mariæ domioæ Montis Pessulani *Quoquoliberum* vocant. Datæ enim sunt io *Quoquolibere Anno Domini M.CC.V.* Litteræ aoni MCC.LXII. *Canquoliberum*, & *Cauqulibrum*. Quidam recentiores Illiberim Elenam interpretantur: quiboa ego assentiri noo possum. Iohannes Olivarius *Cervariam locum, finem Galliæ* non feliciore cooiecturâ *Coliovre* esse arbitratur.

ILVRO.

Primus omnium, aot saltem unus è primis *Iluronem* memorat Æthicus io itinere à Cæsaraugusta Beneharnum, & inter Aspalucam opidum citra Pyrenæum in Aquitania situm, vulgò *Aspe* dictum, ac Beoeharnum sive Lascurim ponit sic. *Foro Gallorum* M.P. XXX. *Summo Pyrenæo*, XLVI. *Foro Ligneo* V. *Aspaluca* VII. *Ilurone* XII. *Beneharnum* XII. Soritaio omoibus Æthici codicibos *Iluronem* & *Ilurone* scriptom reperiri affirmat: qoam vrbem à veteribus Geographis Græcis, ac Latinis omissam miror.

In priscis Notitiis Provinciarum & civitatum Galliæ inter Prov. Novempopulanæ civitates XII. undecimo loco ponitur *civitas Elloronensium*, vel *civitas Elleronensium*, in quibusdam *civitas Lurunensium Elarona*, & *civitas Loronensium Helaronna*, in aliis *civitas Elloronensium*, *id est Elima* corruptè nuncupata pro *civitas Elurunensium Elurona*, *civitas Eloronensium Elorona*, vel *Elarona*, & *civitas Elloronensium*, *id est Elarona*. Robertus Prov. Novempopulanæ ultimam facit *civitatem Elloronensium*. In Notitia Isidoriana, quam Simlerus & Scaliger pro integerrima & optima habuerunt vulgaveruntque, Provinciæ Aquitaniæ III. Novempopulanæ penultima est *civitas Eloronensiũ*.

In Conciliis Galliæ antiquioribus nunc *Olero*, nunc *Eloro* nuncupatur. Concilio Agathensi *Gratus Episcopus de civitate Olorono* subscripsit; Concilio Parisiensi IV. *Licerius Episcopus Ecclesia Eloronensis*; Concilio Matisconensi II. idem *Licerius*, aliàs *Lucerius Episcopus Ecclesia Eloronensium*. Recentiores truncato nomine *civitatem Olorensem* vocant. Gervasius Tilleberiensis & Notitiæ eo recentiores Episcopatum *Olorensem*, vel *Olerensem* in Vasconia sive Novempopulis septimum ponunt inter Metropolis Auscitanæ suffraganeos.

Sincerum & incorruptum nomen vrbis *Iluro*, vel *Illuro*, ex quo postea factum est *Eloro*, seu *Elloro*, nonnumquam & *Oloro*: ex *Eloro* factum *Elorona*, & Elarona, ut ex Narbo Narbona, ex Barcino Barcinona. Nostri vulgò *Oleron* nuncupant, vrbem commercio Hispanorum divitem.

Est & in Hispania Tarraconensi Illoro, à Mella memoratus his verbis. *Inde ad Tarraconem parva sunt opida, Blanda, Illuro, Betullo*. Blanda, aliàs Blandæ, vulgò *Blanes* dicitur, Illuro *Oloron*, Betullo vel potiùs Betulo ad cognominem fluvium *Beson*. Apud Plinium in Hispania citeriore *opida civium Romanorum Betulo, Illuro, Larnum, Blanda*: Ptolemæo *Iluro Laetanorum* appellatur, ac inter Bætulonem & Blandam collocatur, Ἰλουρὼν Λαιητανῶν. Altera alterius colonia videtur esse; sed utra, incertum est.

Iluro, vel Illuro noster, in pago Benearnensi positus inter duos amniculos confluentes Ossavum & Aspam, *Ossean* & *Aspe*, cuius populi caput fuerit, ignoratur. Nam alicuius gentis caput exstitisse non dubito: cùm pleræque vrbes Galliæ, quæ veteres Episcopatuum sedes sunt, suæ quæque gentis capita fuerint. Nomen dedit Gavo cui adsidet, seu Gabero Ilurononsi, *le Gave d'Oleron*; ut Benearnum Gavo Benearnensi, *le Gave Bearnois*, qui Gavum Iluronensem in Aturum defert cum aliis.

INCRA.

Incra nuncupatur locus opidulo date nomen idoneus in vita vetere Caroli Flandrensium Comitis ante annos DL. composita, qui *Ancora* dicitur Orderico Vitali, in libro XII. Historiæ *Carolum de Ancora* memoranti. *Encre* vulgò appellatur, vicus Marchiæ titulo illustris, Peronam inter & Corbejam positus ad amnem eiusdem nominis, in flumen Sumenam apud Corbejam Ambianorum effluentem. In libro II. Miraculorum S. Richarij, quem Auctor circa annum DCCCLX. composuit, *Est vicus in pago Ambianensi nomine Incra, pertinens ad Monasterium B. Richarij*: & nunc ad Cloniacum pertinet. In litteris Ambianensis Episcopi datis anno M. C. XXXVIII. *Encra* nuncupatur, & *Ecclesia S. Gervasij de Encra* Monachis S. Martini de Campis confertur. Harjulfus Monachus in libri III. Gestorum Centulensis Ecclesiæ capite XXVII. *Abbatis villam, & Incram, & domnum Medardum, villas S. Richarij*, ab Ingelardo Abbate Centulensi datas, venditas, & oppositas esse scribit: & in libri IV. capite XXI. *ablata Monasterio Centulo tria opida, Abbatis villam, S. Medardum, & Incram, & castella effecta, in eorumque stipendia multas alias S. Richarij villas* ab Hugone Rege erogatas esse tradit.

INDA LOCUS ET FLUVIUS.

Indam memorat Divisio Regni Lotharij inter Reges Hludovicum & Karolum fratres anno DCCCLXX. facta, atque inter Castellum Menapiorũ & Empteroacum locum eum ponit. Annales Fuldenses in Riparia ponere Indam videntur hisce verbis. Anno DCCCLXXXI. *Nordmanni plurima loca vastaverunt, Cameracum, Trajectum, & pagum Hasbanicum totamque Ripuariam, præcipua etiam in eis Monasteria, id est Prumiam, Indam, Stabulaus, Malmundarium, & Aquense Palatium*. Ludovicus Pius *pro amore Benedicti Abbatis iuxta Aquas Palatium super fluvium Indam ei Monasterium ædificavit, & fiscis Regalibus ditavit. Vallis à Palatio Aquisgrani VI. non ampliùs millibus distabat, ubi Imperator iussit construi miro opere Monasterium, quod vocatur Inda, mutuato de rivulo eiusdem vallis nomine*. Ut Ardo in libro de Vita Benedicti Abbatis Anianæ & Indæ tradit. Sancti Cornelij Monasterium volgò dicitur, *S. Cornelis Munster*, & est proximum Aquisgrani.

INDELLA FL.

Indella amnis, quasi parvus Inda, vulgò *Andelle*, oritur in Veliocassium finibus, & Carolivallem, *Charleval*, Floriacum, *Fleury*, Radepontem, *Ratepont*, ac Pontem S. Petri alluit, ac in Sequanam effluit paullo supra Pontem Arquatum. *Andellam* vocant Annales Bertiniani in rebus anni DCCCLXII. quum memorant *locum qui Pistis dicitur, ubi ex una parte Andella, & ex altera Andura Sequanam influunt*; *Andelam* recentiores, qui ante annos D. scripsere.

INDIS FLU.

Indis fluvius est non ignobilis Breiæ, qui Pontem Indis *Pontdain*, Varambonem, Bellamgardam, Casiacum *Chasey*, Gurdanomque alluit, & è regione Antonis in Rhodanum effluit. Hunc veteres tabulæ *Indim* rectè nuncupant, Nostri *Dain* corruptè pro *Din*: ex quo recentiores scriptores Latini *Idanum* fecerunt, veteris eius appellationis ignari.

INSULA FLANDRENSIUM.

Balduinus Comes Flandriæ Insulam fossa & muro cinxit, arce munivit, & Collegio Canonicorum ornavit, & ibi in Ecclesia S. Petri

quam exstruxerat, anno MLXVII. sepultus est, à qua & cognomen accepit. Rigordus in gestis Regis Philippi Aug. eiusloci meminit. Anno MCC.XV. *movit Rex de Tornaco, ut iret ad castrum, quod Insula nuncupatur.* Vvillelmus Britto in libro II. Philippidos etiam Insulam vocat.

Insula villa placens, gens callida lucra sequendo:
Insula, quæ nitidis se mercatoribus ornat,
Regna coloratis illuminat extera pannis.

Ibidem *domos* eius *turritas*, ut & Gandavi celebrat: & in libro IX. Insulam à Philippo Aug. triduo obsessam atque ad deditionem compulsam esse tradit.

Quidam *Insulas* nominant, Nostri *l'Isle*, Germani *Rissel*. Dicta autem est Insula à situ, quòd sit inter duos fluvios posita, ac eorum aquis ferè circumdata: sicut Insulam Iordanis, Insulam Dodonis, aliaque loca eamdem ob caussam Galli vocaverunt. Fluvij inter quos Insula est, sunt Letia, *la Lis*, & Deula, qui in Letiam ad Deulæmuodam effluit, & Insulam interfecat. *Islam* nuncupant, & *territorium Islense* litteræ Baldeuvini Flandrensium Comitis, datæ apud *Islam* anno M. LXVI. Nunc vrbs est clara, & frequens, caput Flandriæ Gallicanæ, mercatu celebris: quam cum Turnaco, Cortoriaco & Duagio, alijsque nuper Rex Christianissimus uxoris nomine suo adiecit imperio. Eius incolæ Latinè Insulenses vocantur, vulgò *l'Islois*: ager Insulæ subiectus, *Castellania Insulensis*, longè ac latè patens. Quidam pro Insula *Lilam*, pro Insulensibus barbaro vocabulo ex vulgari nomine *l'Isle* composito, *Lilenses* dixere. Certè in Chronico Aquicinctino, quod Miræus Sigiberti & Anselmi Chronicis subijcit, dicitur *Philippus Rex Francorum*, anno MCXCII. *S. Audomarum, Ariam*, (Aire) *Atrebatum, Bapalmas*, (Bapaume) *Comitatum Hesdiniensem & Leusensem*, (Lens) *Hemmagium Boloniæ, & S. Pauli, & Gisnense*, (de Guines) *& Lilense*, facta cum Balduino Comite Flandriæ pace possedisse.

INSULA BARBARA.

Arar, qui & Sauconna, prope Lugdunum rupi impactus in duos se alveos findit, & insulā efficit longam passus mille ducentos, latam trecentos, quam veteres *insulam Barbaram*, nonnumquam & *insulam Barbarensem* appellavere. Nostri *L'Isle-Barbe* vocitant nomine truncato, uti equos *Barbaricos* sive ex Africa, *Barbes*, Barbaram Martyrem, *S. Barbe*. Ibi vetus Monasterium fuisse fertur ante annos MCC. cuius meminerit Eucherius Lugdunensis Episcopus in epistola ad Philonem Presbyterum. (si tamen supposititia non est) *Maximum Abbatem Monastery Insula Barbara* memorans. Auctor æqualis in Vita Boniti Arvernorum Episcopi *Barbaræ insulam* vocat, quasi ab aliqua matrona Barbara dicta hoc nomen acceperit, & Monasterij eius meminit. Ceteri omnes, & Cœnobij ipsius litteræ ac monumenta non aliter quàm *Insulam Barbaram* nuncupāt, forsitan à solo eius arido atque saxoso, spinisque, rubis & silvestribus arboribus horrido. Vetustissimum hoc Monasterium exstitisse faciℓè crediderim, cùm in insula conditum sit: qualia S. Honorati in insula Lerino, S. Margaritæ in Lerone, Cœnobium Gorgonense, Monasterium in Radi insula, item in Herio, & in Olarione.

INTERAMNIS.

Locus est veteri Monasterio clarus in confinio Britanniæ minoris & Cenomaniæ, positus ad Coëtnum flumen inter Filicarias vel Filgerias & Pontem Vrsionis, à situ dictus *Interamnis*, quòd sit positus inter duos amnes, Coëtnum nimirum, & alterum ignobilem amniculum in eum defluentem. Vulgò nuncupatur *Entrains*. Eius meminere Annales Bertiniani in anno DCCCLXIII. his verbis. *Carolus Rex Cenomannis civitatem adit, indeque usque ad Monasterium quod* Interamnis *dicitur, procedit: ubi Salomon Dux Brittanorum cum Primoribus sua gentis illi obvium venit.*

Est & *Interamnis* vel *Interamnа*, locus in finibus Senonum Diœcesique Autissiodurensi, Nostris *Antrain* quoque dictus: qui *Interamnis* corruptè vocatur in Historia Episcoporum Autissiodurensium. *Interannum* Robertus Autissiodurensis in Chronico mendosè etiam vocat pro *Interamnum*: quum scribit Peregrinum Valeriani Principatu Autricum pervenisse, (sic Autissiodurum vocat) *& ibi parvâ Ecclesiâ constructâ, & omni paganitate deletâ, Interannum expetisse, ubi tunc Gentiles ad festa Iovis celebranda summopere concurrebant.*

IOCUNDIACUM.

Iocundiacum, vicum in pago Toronico, vrbi Turonis proximum memorat Gregorius Toronicus Episcopus in libri Historiæ V. capite XIV. his. de Meroveo & Guntchramno Bosone, qui in Turonicā Basilicam S. Martini confugerant, verbis. *Egressi itaque de Basilica, ad Iocundiacensem domum civitati proximam progressi sunt* cum accipitribus & canibus, ut ibi venarentur. *Iocundiacum* illud vulgò dicitur *Ioüay*, locus ad flumen Carum positus contra Turonos.

Est & *Iocundiacum Palatium*, *in territorio Lemovico situm*; cuius meminit auctor æqualis in vita & rebus Imper. Ludovici Pij anno DCCCXXXII. quod idem auctor in anno DCCCXCV. corrupto & truncato nomine *Andiacum* appellat, & unum è quatuor Ludovici, tum Regis Aquitaniæ hibernis fuisse docet: ex quo apparet villam publicam vel fiscalem exstitisse: qualibus in villis Reges ac Imperatores nostri plerumque hiemabant. Iocundiacum in Lemovicibus, nunc vocatur *Ioac*, *Ioguntiacum Palatium* corruptè in Vita S. Genulfi. Vtrumque locus à situ & ab amœnitate magis quàm à Iocundo aliquo conditore aut domino nomen videtur accepisse.

IOPILA.

Iopila, quæ & *Iopilum*, & *Iupila* nostris auctoribus; *Iobÿ villa* in Appendice Fredegarij, id est Jovij villa; vulgò *Iupile* aut *Iopil* dicitur. Erat autem Iopila villa publica è regione Haristallij posita ad flumen Mosam, in Diœcesi Leodicensi, & à vico Leodico non ampliùs (ut aiunt) quingentos passus aberat, Mosâ interfluente;

ubi Pippinus Dux & Princeps Francorum, anno DCCXIV. in morbum incidit, & cùm utcumque convaluisset, recidisse in graviorem febrem, ac obiisse creditur.

JOTRUM.

Ado Audoëni frater Monasterium non procul à ripa fluminis Matronæ in saltu Jotrensi fundoque suo nomine *Iotrum* ex Columbani disciplina construxit, dotavitque: ubi omnibus voluptatibus abdicatis reliquam vitæ partem piè religiosèque exegisse ab Aimoino dicitur: quod scriptores antiqui Monasterium puellarum vocant. *Iotrum Nonnarum* hoc est Monacharum cognominatur, *Ioüarre les Nonnains*: à quo & *Firmitas* proximum opidum Matronæ impositum cognomen accepit. Nuncupatur enim Firmitas sub Jotro, *la Ferté sous Ioüarre*. Plerique *Iotrum* nuncupant; Vita Balthildis, & Annales Bertiniani in anno DCCCLXXIX. *Iodrum*; Aimoinus in libri IV. capite XLI. & *Monasterium Iodrum in saltu Iodrensi super Matronam flu.* Quidam & *Iodarium* vocant locum hunc atque Cœnobium. Certè in Vita B. Audoëni Episcopi Rotomagensis *Monasterium Iodariense ad Matrona fluvium* appellatur. Observo *Iuranum saltum* à Jona in Vita B. Columbani Abbatis, *Ioranum saltum* in Vita B. Agili Abbatis corruptè ac mendosè dici, pro *Iotrano saltu* vel Iotrensi. *Iotrum* vel *Iodrum Ieurre* primò dixere Nostri, deinde Joüarre; ut *fodrum* vel *foderum feurre* priùs nuncupavere, deinde *foüarre*. Certè in Testamento Margaritæ de Dampetra, quod anno M.CCCVIII. scriptum est, Jotrum *Ieurre* appellatur his verbis. *Aux pourres de l'ostellerie Nostre Dame de Ieurre*, id est, *aux pauvres de l'Hospital de Nostre Dame de Ioüarre.*

JOVINIACUM.

Jouiniacum, *Ioigni*, à Flavio Joviuo natione Gallo, viro Consulari, genere, honoribus, opibus, ac rebus gestis inclyto; qui Magister Equitum apud Catalaunos VI. Alamannorum millia in acie cecidit, ut tradit Ammianus Marcellinus, & quem Remis in Basilica S. Nicasij sepultum esse Frodoardus scribit, nomen videtur invenisse. In Historia Viceliacensi invenitur epistola Anastasij Papæ, ante annos D scripta ad *Nobiles viros, Odonem Ducem Burgundiæ, Archembaldum de Borbone, Guillelmum Comitem Cabilonensem, R. Comitem de Iovinіaco.* Est hodiéque hoc opidum Comitatûs titulo insigne. Ibidem legitur & epistola Eugenij Papæ ad eosdem *Odonem, Archembaldum, Guillelmum, R. Comitem de Iovіniaco.* Malè itaque & mendosè Massonus hoc opidum *Inveniacum*; alij truncato nomine *Iuniacum* appellant: quod nundinis suis mense Jannario haberi solitis (vulgò ferias nuncupant) gloriatur. Certè & Gaufridus Monachus, Bernardi discipulus & Notarius, qui libros III. & IV. de eius vita composuit, *Iovіniacum* appellat ante quingentos annos, & in Senonibus positum fuisse docet. Nam postquàm *in pago Senonico castrum Triangulum, & Monasteriolum ubi Iona & Sequana confluunt*, commemoravit, subiicit continuò: *Eiusdem Diœcesis castrum Iovіniacum*, &c. In libro de Miraculis Bernardi, quem præ ceteris Henricus de Clara-Valle ad Remensem Archiepiscopum scripsit, vocatur *opidum cui Iovіniacum nomen est.*

Est & *Iovіniacum* in Campania Remensi vicus, qui Frodoardo in Historia Ecclesiæ Remensis *villa Iovіniacum* vocatur.

JOVIS VILLA.

Jovis villa à templo & cultu Jovis nomen videtur accepisse. Ita certè in veteribus tabulis nuncupatur, vulgò *Ioinville*. Locus nunc Principatûs titulo insignis, inter Calvum Montem & S. Desiderij opidum positus, pontem habet Matronæ impositum. Dominum quondam habuit Johannem, rebus gestis ac scriptis suis non minùs quàm genere clarum & nobilem: qui Ludovici IX. Orientalis expeditionis comes, librum de eius vita scripsit. Quidam *Ionavillam*, tamquam à Iona loci possessore aut conditore malè appellant; *Iunvillam* & *Ioinvillam* litteræ ad Ludovicum Francorum Regem, eius nominis VII. *Iovis villam* præ ceteris auctarium Sigeberti Aquicinctinum his verbis. Anno MCCXXV. *Ludovicus Rex Francorum profectus est adversus Albigenses cum multis Nobilibus, videlicet Archiepiscopo Remensi, Guilielmo de Iovis villa, & Gareno Silvanectensi Episcopo,* &c. Jovisvilla à Nostris dicitur *Ioinville* pro *Iou-ville*, ut Iovis barba *Ionbarbe* pro *Ioubarbe*, u litterâ in n mutatâ.

IPRA.

Ipram peroptimum castrum Flandriæ vocat Sugerius in Vita Ludovici Crassi Francorum Regis ante annos DXXX: Rigordus in gestis Philippi Aug. & Vvillelmus Britto in libro IX. Philippidos *Ipram* quoque appellant; & in libro II. ab eodem Brittone dicitur

> Ipra, colorandis gens prudentissima lanis.

Ab Ipra fluvio qui *Ipere* vulgò dicitur, & in Oceanum Britannicum devolvitur, nomen accepit, & *Iperen* Germanis, *Ipre* Nostris nuncupatur. Hanc Paullus Papa IV. petente Philippo Hispaniæ Rege & Belgarum Principe, anno MD.LIX. in sedem Episcopalem evexit. Qui Latinè scribunt, *Ipras* nunc appellant: quos à veteribus auctoribus nequaquam recedere, & Ipram potiùs dicere oporteret.

IRITIO.

Evolui Chartularium Præmonstratensis Monasterij Clarifontis: in quo Bartholomæi Laudunensis Episcopi litteræ datæ anno M.C.XXXVI. *Rogerum de Iritione* semel atque iterum, & *Arnulfum de Iritione* commemorant. In aliis ibidem litteris *Ericio* vocatur, in aliis *Iritio*; in litteris anni M.C.LXXXIX. *Trechon*, alibi *Trizun*. *Rogeri de Iricione soror Bertrada* ibidem reperitur. Nostri *Herson*, aut *Hierson* nuncupant & scribunt, cùm *Erçon*, aut *Ierçon* sine adspiratione scribi conveniat. Quippe ut ex Brigantione fit *Briançon*, ex Alentione *Alençon*, ex lectione *leçon*, ex Mactione *Maçon*, ex Brictione *Briçon*, sic ex Iritione *Erçon*, vel *Ierçon*. Castrum fuit, vel etiam

municipium Iritio ad ripam Isaræ positum in diœcesi Laudunensi : quod novissimis nos inter & Hispanos bellis est dirutum.

ISARA FLUMEN PROVINCIÆ VIENNENSIS.

Plancus in epistolis ad Ciceronem, *Isaram flumen maximum esse in finibus Allobrogum* scribit, eiusque sæpius meminit. *Isar* Straboni & Ptolemæo dicitur, ut Arar, Liger; declinaturque *Isar*, *Isaris*, ὁ Ἴσαρ, τοῦ Ἴσαρος, ut Arar, Araris; Liger, Ligeris. Dion similiter τὸν Ἴσαρα nominat, id est Isarem. Ab Livio vocatur & *Isar* in libro XXI. his verbis : *Ibi Isar Rhodanusque amnes diversis ex Alpibus decurrentes, agri aliquantulum amplexi, confluunt in unum*. Nam *Isar* legendum esse, non *Arar*, nemo è doctis nunc dubitat, iter Hannibalis observans. *Isaram & Druentiam non minùs Rhodano torrentes* Plinius in libri III. cap. IV. vocat, & in capite I. libri VII. Allobroges & Arvernos à Q. Fabio Maximo apud Isaram flumen ingenti prœlio superatos esse prodit. De quo Lucanus magnificentiùs quàm veriùs ita cecinit :

> Hi vada liquerunt Isaræ, qui gurgite ductus
> Per tam multa suo, famæ maioris in amnem
> Lapsus, ad æquoreas nomen non pertulit undas.

Isar notus & Floro, notus & Vibio cæterisque. Gregorius Noster in libri IV. capite XXXIX. *Isram* nuncupavit. Nostri *Isere* vocitant. Fallitur Iulius Scaliger, qui *Artum* ab indigenis appellari affirmat.

Oritur *Isara* in Ceutronicis Alpibus sive Darantasiensibus apud Sapaudos. Alluit autem loca & castella aliquot Sapaudiæ, tum Gratianopolim, Fontanetum *Fontany*, Teglinas *Tulins*, Castellum-Novum *Chasteauneuf*, *Ventiam urbem Allobrogum* Dioni memoratam, *Vinay*; Solonem, *Solonium opidum Allobrogum* à Dione dictum, *la Sone*; Balmam, *la Baume*, Iuncariam *la Ionchere*, Romantium *Romans* : demum apud Confluentes, *Confulent*, Rhodano paullo supra Valentiam miscetur, fluvios Arcum *Arch*. & Dracum *Drac* præ ceteris deferens. Hic medium Dalfinatum aquis suis secare dicitur.

ISARA FLUVIUS BELGARUM.

Isara vocatur hic fluvius in Itinerario Æthici, iter à Cæsaromago Luteciam usque sic describentis. *Petromantalum* M. P. XVII. *Brivam Isaræ* M. P. XIV. *Luteciam* M. P. XV. *Isura* in Tabula Peutingeri, si tamen mendosa non est, in qua *Brivisura*, hoc est Brivaisaræ prope *Luteciam* ponitur. Fortunatus quoque ac Fredegarius & Frodoardus idem flumen veteri nomine designaverunt : è quibus Fortunatus in libri VII Carmine IV. *Isaram* vel *Esaram*; Fredegarius in libro V. ac ultimo Chronici *Isaram* quoque & *Iser* appellat; *Issam fluvium* Fredegarij vetus Appendix; *Iseram* etiam Aimoinus; quidam *Isiram*; Gesta Francorum *Hisseram fluvium* non semel; alij *Issaram* : nonnulli truncato nomine *Isram*; *Hisam* Chronicon de gestis Nortmannorum.

At Vibius Sequester *Esiam* hunc fluvium vocat, ut nos *Oise* : *Esia* (inquit) *Gallia in Sequanam fluit*. Cuius auctoritate haud pauci adducti & supradictorum ignari, in primis Masso, solum flumen Allobrogum in Rhodanum decurrens Isaram dici oportere; nostrum autem non Isaram, sed Esiam nuncupandum esse falsò existimavere. Oritur Isara in silva Carbonaria, seu in Theoracia ad Laudunensem diœcesim pertinente; & Gusiam, Faram, Calniacum, Compendium Suessionum, ubi Axonâ augetur, Pontem ad Sanctam Maxentiam dictum, Credilium Bellovacorum, Bellum Montem Bellovacorum, Brivam Isaræ seu Pontem-Esiæ in Veliocassibus attingit, atque ad Confluentes in Sequanam influit. Recipit Saram *Sere*, Axonam, *Esne*, Arouam *Aronde*, Taram *Terin*.

ISLERÆ CASTELLUM.

Isleræ, *Illiers*, locus in Carnutibus ad Lidericum flumen, non longè ab Avallocio, Bona-Valle atque Castroduno, Fulberto Carnutum Episcopo in epistolis memoratus; *Islaris cella* in Vita S. Emani à veteri auctore scripta. Fulberti in epistola ad Roibertum, quem *Dominum suum Regem Rotbertum Serenissimum* vocat, verba sunt : *Gaufridus Vicecomes nec Dominum, nec Excellentiam vestram se revereri iudicat, quum & castellum de Galardone à vobis dirutum restituit, & alterum ædificare præsumsit apud Isleras intra villas S. Mariæ* : id est intra villas maioris Ecclesiæ Carnutinæ, quæ B. Mariæ Virginis titulo patrociniόque gloriatur. Idem in alia epistola ad Dominum suum Roibertum Regem & Reginam Constantiam, queritur *Gaufridum* istum, *Vicecomitem de Castro Dunensi, refecisse ante Natalem Domini castellum de Galardone, à Rege olim destructum; & III. die post Epiphaniam Domini cœpisse facere alterum castellum apud Isleras, intra villas S. Mariæ.*

ITTA FL.

Itta fluvius in Vita S. Geremari Flaviacensis Abbatis, Frodoardo in Chronico, multisque aliis memoratus : Roberto Abbati Montis & Suggerio in Vita Ludovici Crassi *Etta*; Orderico in libro XII. & Guillelmo Armorico in Philippidos libro V. corrupto jam tum nomine *Epta*. *Epte* : Gornacum. Novum mercatum, Gisortium, Nelfam, Dangutum, & S. Clari opidum, Braiam ac Fabricas attingit, atque inter Rupem Uvidonis seu Guidonis, ac Vernonem in Sequanam labitur. Oriri dicitur in Bellovacis è fonte cognomine.

ITTONA FL.

Ebroas urbem super Ittonam fluvium sitam vocavit Ordericus Vitalis in libro V. ante annos ferè quingentos. Ittonam igitur fluvium appellat, quem recentiores scriptores Itonem, *Iton* : qui Britolium vel Bretolium, *Breteüil*, Condate, *Condé*, Alnetum, *Aunay*, Nucetum, *la Noüe*, Ebroïcas, & Planess præterlabitur, atque in Auturam influit. Veteres tabulas legi, in quibus hic fluvius *Itum* nuncupatur: *Ebroica super fluvium qui vocatur Itum*. Chronicon Fontanellense *fluvium Ittonem* nuncupat in capite VII.

S. JUDOCI CELLA ET DE QUENTOVICO.

Judocus, Juthaëli Regis Brittonum Cismatinorum filius, Judacailis Regis frater natu minor, relictà clàm Britanniâ Armoricâ, per vrbem Luteciam Parisiorum Pontivum petiit, pagum Morinorum silvis horridum, & magna ex parte incultum atque desertum: ubi Chlodovei principatu Presbyter factus, in vasta eremo mari proxima habitavit, atque ab Haimune regionis Duce seu Præfecto è lapide quadrato B. Martino ædificatam Basilicam accoluit, ibique demum cùm post vitam religiosè actam Idibus Decembris obiisset, sepultus est: cuius Monasterium ab auctore & à situ loci *Cellam S. Iudoci ad mare* posteri cognominavere, *Saint Iosse sur Mer*. Positum enim est contra Stapolas ad ostium Quantiæ in mare Britannicum effluentis, ut in libro XIX. Rerum Francicarum scripsimus. Quare quidam cellam S. Iudoci olim *Quentovicum* vel *Quentovvicum* dictam esse putant, id est *Vicum Quenti*, vel *vicum ad Quentum*. *Quentum* autem, vel *Cuentum* recentiores nuncupavere fluvium, quem veteres *Quantiam*. *Cuentauvic* Vvilibaldus; Chronicon Fontanellense *Quentauvich portum*; Alcuinus in epistolis nunc *Vicum*, nunc indeclinabili vocabulo *Vvicus* locum istum nominant. Est non procul à Stapulis & Quantiâ fluvio locus ad mare, *Cauuel* aut *Couuel* dictus, nomine ad Quentovicum accedente.

JULIACUM.

Juliacum à Julio seu Cæsare, seu quo alio nomen videtur accepisse, situm in pago Ripariensi inter Coriovallum & Tiberiacum, ut Itinerarium Æthici docet: ubi à Coriovallo XII. à Tiberiaco VIII. millia passuum abesse dicitur, à Colonia Agrippina XVIII. In tabula Theodosiana seu Peutingeriana eiusdem loci fit mentio his verbis: *Pernaco, Covelum, Blariaco, Catualium, Feresne, Atuaca, Cortovallio, Iuliaco*. Ibi maiusculis litteris adscriptum reperitur nomen gentis *Parisi*: quod haud dubiè corruptum est transpositione syllabarum, & pænultimæ litteræ pro alia intrusione. Legendum omnino est non *Parisi*, sed *Ripari* aut *Riparij*: cùm in pago Ripariorum Juliacum præ ceteris & Coloniam Agrippinam positas fuisse constet. Certè in Annalibus Mettensibus repetitur: *Anno DCCCXXCI. duos Reges Normannorum Ribuariorum finibus infusos, Coloniam Agrippinam & Bunnam civitates cum adjacentibus castellis, scilicet Tulpiaco, Iuliaco & Nuisa igne combussisse*. Juliacum igitur in Ripariis vel Ripariolis, quos *Ribuarios* vulgò & *Ribariolos* corruptis nominibus appellitant. Apud Æthicum in itinere à Castello Coloniam *Juliacum* ponitur inter Coriovallum & Coloniam, à Coriovallo XVIII. à Colonia totidem millibus passuum distans. Positum est autem ad Rutam flumen, ut & Marcodurum vel Marcomagus, ac vocatur à Germanis *Iulich*, aliàs *Gulick*, à Nostris *Iuliers*, Ducatûs cognominis caput: incolæ Latinè Juliacenses; Germanicè *Iül cher* appellantur. Juliaci, ni fallor, meminit Ammianus Marcellinus in libro XVII.

In Libri Mirabilium rerum à Bernardo Claravallensi gestarum capite XII. hæc legimus, *Venimus Iuliacum, quod à Iulio Cesare ... rum ædificatum, & eius nomine est insignitum*. Ita scribit Gaufridus Monachus Claræval is, à Patre Bernardo conversus: qui ibidem *Comitis Iuliaci* meminit, & *Advocati castri illius*.

JULIOBONA QUÆ ET DEPPA.

Juliobona Caletorum vrbs à Ptolemæo memoratur, & in Itinerario Æthici, ac in tabulis à Peutingero vulgatis: quæ nunc ab Imperatore cuius principatu iussuque compositæ existimantur, Theodosianæ, nunc ab editore Peutingerianæ cognominantur. *Iuliabona*, inquit Sigebertus in Chronico) *in Caletensi pago, regione inter Sequanam & mare sita, iuxta Sequanam est sedes Regia*. Credidit ergo Sigebertus Juliobonam, quam corruptè Julian bonam appellat, esse *Illebonam*, *L'Illeborne*, positam ad amniculum in Sequanam effluentem non procul à Tancredivilla. Idem existimavit Ordericus Vitalis in libro V. cuius hæc sunt verba. *Vicus Regalis secus Sequanam, ubi antiqua vrbs Caletus, à qua pagus circumiacens Calegius vocatur. Hanc C. Iulius Cesar obsedit & subvertit: deinde consideratâ opportunitate loci præsidium ibi constituit, & à nomine suo Iuliambonam, quam barbari nunc Illebonam nuncupant, appellavit*. Et in libro XII. ait, Iul. Cæsarem *Caletum* vrbem, *unde Caletensis pagus vocabulum adhuc retineat, obsedisse, captamque destruxisse: sed ne Provincia præsidio nudaretur, munitionem construxisse, quam Iuliambonam vocarit, sed barbara locutio Illebonam corrupto nomine voces*. At Caletus vrbs ignota veteribus omnibus Geographis. Numquàm enim ac nusquam fuit: nec ab vrbe ista Caleto, quæ nulla exstitit, sed à Caletis notissima gente Galliæ Lugdunêsis pagus Caletensis nomen accepit. Decepit Sigebertum & Vitalem qualiscumq; similitudo nominum Iuliobonæ & Ilebonæ: decepit & Turnebum, qui in libro IX. Adversariorum Iuliobonam Villambonam vocat, & Villæbonæ nomine non alium locum designare vult quàm Illebonam, quibusdam & Insulam bonam mendosè dictam. Turnebo accessit & Massonus. Sed eos omnes erroris arguit vel unum Itinerarium Æthici, ex quo Juliobona à Carocotino vel Corocotino, *le Crotoy*, millibus passuum decem distat, à Rotomago XXX. Quod Illebonæ minimè convenit, quæ a Carocotino passuum millia circiter XX. vel XXX. abest. Quare Philippo Cluverio assentior, qui Iuliobonam Caletorum caput, Deppam esse ait, *Dieppe*, ita cognominatam à flumine ipsam alluente. Apud Æthicum iter est à Juliobona Mediolanum millium passuum XXXIV. iter à Juliobona Durocasis millium XXVIII sic: *Breviodorum* vel *Breviodurum* M.P. XVII. *Noviomago* XVII. *Condate* XXIV. *Durocasis* M.P. X. Quod iter in tabula Peutingeriana similiter describitur. *Iuliobona*, *Brevoduro*, *Condate*, *Durocassio*, vel *Durocassis*. Cluverius *Breviodurum* vel *Brevodurum*, Pontem-Audomari exponit, *Pont-Audemer*; *Noviomagum* Lexoviorum caput *Lizieux*; *Durocasis* vel Durocassis *Dreux*.

Deppa

Deppa fluvij meminit Ordericus Vitalis in libro XII. Historiæ, cui & Juliobona nostra, *Julia bona* dicitur. Rigordus anno MCXCV. *villam qua Deppa vocatur*, à Francis destructam ait & incensam. Idem ait Guillelmus Armoricus in eodem anno, *portum famosissimum & villam opulentissimam Depam super mare Anglicum* vocans. Et in libro IV. Philippidos ejus hi sunt de Deppa versus.

Haud procul hinc portus famâ celeberrimus, atque
Villa potens opibus florebat, nomine Deppe.

Concilio Cabilloni Principatu Chlodovei junioris habito interfuit atque subscripsit præter ceteros *Betto Episcopus Ecclesia de Juliobona*: quo nomine Juliobonam Caletorum designari minimè posse, nemo non videt. Numquam enim Juliobona Caletorum sedes Episcopatûs fuit, sed semper Rotomagensis Ecclesiæ Episcopis paruit, ac nunc etiam paret. Existimo igitur *Juliobona* appellatione heic *Augustobonam Tricassium* designari. Nam cùm Octavius post adoptionem *Julius* Cæsar *Augustus* vocatus sit, à Julio Cæsare Augusto caput Tricassium tam *Juliobona* appellari quam *Augustobona* potuit: & inter subscriptiones Episcoporum XLIII. qui Concilio Cabillonensi interfuerunt, nusquam ullus *Episcopus Ecclesia Tricassina* comparet: nullus etiam *Episcopus Ecclesia Andecavensis*. Urbs autem Andecavorum princeps Julio-magus olim appellabatur, ut Ptolemęus docet: quam heic pro *Juliomago Juliobonam* dici quidam forsitan potiùs existimabunt, & Bettonem Andicavorum magis quàm Tricassium Antistitem exstitisse.

Quidquid sit, Jacobi Sirmondi viri undecumque doctissimi sententiam probare non possum, qui Juliobonam Caletorum opidum in Diœcesi Rotomagensi, *statam* quidem *Episcopatus sedem negat fuisse, sed* nihilominus *tum Bettoni Episcopo locum hunc attributum fuisse, ut Austrapio Sellenso castrum in Pictonibus, Munderico Ternodorum*, deinde *Arisitum*. Hæc enim gratis dici & citra auctoritatem veteris alicujus scriptoris non debent: cùm minimè verisimile sit Audoënom clarissimum illum & piissimum virum, qui tum Rotomagensis Episcopus fuit, & Cabillonensi isti Concilio tertius subscripsit, Ecclesiam suam in duas divisisse, aut alterum in una aliqua sua Diœcesi Episcopum contra Canonas constituisse. Præterea Austrapios & Mundericus designati erant, hic Lingonici, ille Pictaveusis Episcopi successores, sicuti Gregorios docet in libro IV. & V. Historiæ: at *Betto* in Episcoparum Rotomagensis Ecclesiæ Andoëno non successit, nec ullus eo nomine Rotomagensem umquam rexit Ecclesiam.

JUNNA FL.

Juona, *la Iuïne*, Stampas ad quas Loam capit *Loes*, Maoriniacom, *Morigny* Monasterio suo illustre. Campiniacum *Champigny*, Bonnas id est limites, *Bonnes*, Lardiacum, Ver parvum, *Ver le petit*, & vicum S. Verani *S. Vrain* attingit, tom augetur amne, ex Marcis (*Marches*) & Firmitate Adelhaidis, (*la Ferté Alais*) veniente. Inde Villam Regis *Villeroy*, Villam Abbatis, *Vill'abbé*, ac in duo brachia diuisus, dextro Exonam, lævo vicum S. Insti alluit, *S. Iust.* ad Exonam oomine mutato Exona vocari incipit, *la riviere d'Essone*. Demum junctis aquis *Paludellum villam super Exonam*, *Paluean* præter cetera loca attingit, atque juxta castrom Corboilum flumini Sequanæ miscetur. *Fluvium Iunnam apud Stampas* memorat Aimoinos Floriacensis Monachus in Historiæ Francicæ libri III. capite XCI. quem ad fluvium Chlotharius junior Francorum Rex, Chlotharii Magni nepos, absens à Theodorico Rege acie victos est. In Axona vel Exona vico Parisiaci pagi docebimus, Iunoam in litteris Pippini Regis Franc. *fluvium Exona*, id est *flumen Exonam* eodem quo vicum nomine nuncupari, & à Sugerio Abbate Monasterii S. Dionysii vicum quidem ipsum sive (uti loquitur) burgum *Axonam* & *Axonem*, at eius *fluvium Issonam* appellari, in litteris Ludovici Regis Franc. & Ducis Aquitanorum similiter *aquam Issonam apud Curboilum*.

IVRA MONS, ET PAGVS IVRENSIS.

Montem Iuram altissimum esse inter Sequanos & Helvetios, Cęsar in libro I. Commentariorum belli Gallici tradidit: quem transcribens more suo Strabo, idem refert: in Sequanis (inquit) est mons Iura, eos ab Helvetiis dividens. ὁ Ἰουρασσὸς, *Iurassus* Straboni, ut & Ptolemęo dicitur, nonnumquam & Ἰόρας, id est *Iora* vel *Iura*. Ionas in Vita Columbani Abbatis nunc *Iuranum saltum*, nunc *saltum Iorensem* nuncupat; & ibidem *Iuranum saltum* in Briegio corruptè pro *Iorensi* vel *Iorano saltu*. Robertus in Chronico *Montem Iuranum* appellat. Gregorius Turonicus Episcopus in libri de Sanctorum Patrum Vita capite I. *Iorensis eremi opaca* commemorat, item *Iorensis deserti secreta, qua inter Burgundiam Alamanniamque sita, Aventica adjacent civitati: ubi Lupicinus & Romanus fratres fecere sibi Monasterium, quod Condatiscone vocari voluerunt.* Ab eo Monasterio, quod postea *S. Augendi*, deinde *S. Claudij* Monasterium vocatum est, mons Iura novissimum nomen accepit. Dicitur enim vulgò Mons S. Claudij, *le Mont S. Claude*, necnon veteri nomine modò corrupto, modò sincero, *le mont Iura*, & *le Ioux* pro *le Iou*. Est in Iura monte ad Vrbam flumen & ad lacum Abbatia *Ioux* vulgò dicta, vicus item *Ioux* ad Dubim fluvium: quæ loca à *Iura* nomen accepisse videntur.

A Iura dicti *Transiurani*, quos Fredegarius in capite XXXVII. libri V. & ultimi Chronici *Alamannis* confines facit, ac Aventicenses eis attribuit, *pagũ Aventicensem ultrajuranum* appellans. Transiurensium istorũ regionem *Burgundiam Transiurensem* alicubi vocari reperio. Rodolfi posteros *Reges Iurenses* Frodoardus nuncupare consuevit, quòd circa montẽ Juram

regnarent: quidam *Reges Transiurensis Burgundiæ.* Quoa alij nobiliori & laro nimia nomine *Reges Burgundiæ*, & *Reges Galliæ Cisalpinæ* appellare maluerunt.

Mons Iura nomen dedit pago Iurensi, seu territorio Iurensi. Petrus Damianus, Ecclesiæ Romanæ Cardinalis, qui anno MLX. claruit, in libro de Vita Odilonis Abbatis Cluniacensis, *Monasterium quod est in Iurensi territorio constitutum*, & *Genevensem urbem* memorat, necnon *prærupta Iurensium Alpium*, id est montium.

JUSTINA.

Inter Altamperram & Vallemelusæ *Iusti-*
nam ponit Divisio Regni Lotharij anno
DCCCLXX. facta: quod est forsitan *Mont-Iutin*
aut *Mont-Iustin* castrum in libera Burgundiâ
Lantanam inter & Lunionem fluvios. Quam-
quam Annales Bertiniani non *Iustinam*, sed
Lustenam habent, quæ vox ad Liptinas (*Le-*
stines) videtur accedere. Altaperra autem
nomen retinet, in alto monte posita Abba-
tia, quæ *la Haute-pierre* dicitur, in Lotha-
riensium finibus inter Medianum Monaste-
rium & Senonias: nisi potius est *Monstier Hau-*
te-pierre, cella Cluniacensia ad fluv. Lupam
in Sequanis. Clusa est, aut *Cluse* ad fluvium
Atuam in Fanciniaco Sapandiæ parte castrum
non ignobile, proximum Alpibus; aut vicus
la Cluse ad Rhodanum flumen, Iurensibus ru-
pibus proximus, ubi est *le pas de la Cluse*, id
est transitus Clusæ. Ab hac aut ab illa Clusa
Vallis Clusæ nomen accepit. Est tamen *Vaule-*
cluse vicus in Sequanis, qui ad *Vallem Clusa*
magis accedit. Ceterùm Clusæ vocantur fau-
ces & angustiæ montium, quas & claustra, &
clusuras, & contracto ac truncato nomine
clusas appellant Latini scriptores.

IUVINIACUM.

A Iove *Iovinus*, à Iovio *Iovianus* & *Iovinus*, à Iovino *Iovinianus* Latini dixere. Ut autem *Iuvinum* pro Iovino nonnumquam, ita & *Iuviniacum* pro Ioviniaco scripsere. Certè vetus codex de reditibus & decimis Remensis Monasterij S. Remigij, quem scriptum legi, *in pago Tardinensi* vel Tardanensi *Iuviniacum* memorat inter villas ad illud Monasterium pertinentes. Hoc Ioviniacum vel Iuviniacum nunc *Ioyne* vulgò dicitur. Lucius PP. III. alterius *Iuviniaci* meminit in litteris suis, in quibus Mons aureus, Villa Pomerij à domino suo cognominata, *Pomiers*; Iuviniacum *Iuvignien*, Vismiacum, aliàs Vismeiæ *Vimy*, Floriacum *Fleurien*; Petra incisa *Pierre encise*; Crispiacum *Crespieu*; Montes *Miens*; Anto *Anton*; Tarraracum *Tarraras*; Taurini *Turins*; Castellucium *Chastellus*; Constantiæ *Constances*; Magniacum *Magnieu*; Foliosa *la Fouillouse*; Turris *la Tour* in Episcopatu Lugdunensi: in Episcopatu Valentino Montilium Adhemari *Montelimar*: in Episcopatu Tricastino & Arausicensi Belgio *Banjon*, Albuna *Aubonne*: in Episcopatu Sistaricensi, id est Secusteronensi Monasterium S. Marij *S. May*; Assedu-na *Sebune*: in Episcopatu Vapincensi Carcer, vel castrum S. Mariæ de Carcere *la Charce*; Pomariolum *Pomairol*; Alamo opidum cum Monasterio, *Alamon*, forsitan *Alamonte* vel *Alabunte* apud Æthienm, à Vapinco XVII. millibus passuum distans: & in Episcopatu Ebredunensi *Augustodunum Austum* memorantur: quorum omnium locorum Ecclesiæ ad *Monasterium Lugdunense apud insulam Barbaram*, Gregorio Turonico Episcopo memoratum, pertinent.

L

LACTORA,

ET LACTORATES.

ÆTHICO *Lactura* vocatur in itinere ab Aginno Lugdunum Convenarum, quod est millium passuum LXV. sic. *Lactura* M.P. XV. *Clemberrum* XV. *Bersino* X *Lugdunum* XXIV. Abest ergo Aginno Lactura millia XV. Lugduno Convenarum XLIX. In tabula Theodosiana sive Peutingeriana *Lactora* dicitur non longè ab *Aginno* & *Besino*, quod *Bersinum* Æthicus appellat; & ibidem *Lactorates*, *Ausci*, *Volca Tectosagi* conjunctim memorantur, confines populi. Lactorates autem sunt incolæ Lactoræ. *Latusates* quidem inter Aquitanicæ populos numerat Plinius, sed eos in *Tarusates* quam in *Lacturates* converti malo, In priscis lapidibus *Lactora*, nonnumquam & *Lectora* nuncupatur, & *R. P. Lacterat*, id est Respublica Lactoratium, *pro salute & incolumitate domus divina Tauropolium fecisse* dicitur. In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ, inter prov. Novempopulanæ civitates XII. tertia ponitur *civitas Lactoratium*, vel *Lacturatium*: nonnumquam *Lectora*, & *Lictora*, & *civitas Lactoricum* corruptè dicta; Roberto in Chronico *civitas Lactoratium*, aliàs *Lectoratum*. Apud Gervasium Tislebetiensem & in recentioribus eo Notitiis Episcopatuum Galliæ tertium quoque locum obtinet *Episcopatus Lectorensis*, & sub Auscis *Vasconia* seu Novempopulorum *metropoli* post Aquensem collocatur.

In priscis Conciliis vocatur *civitas Lactorensis*. Synhodi Agathensis Decretis subscripsit *Vigilius Episcopus de civitate Lactorensi*. Concilio Aurelianensi V. interfuit *Alethius Episcopus Ecclesia Lactorensis*.

Urbs hæc Leomaniæ (*Lomaigne*) caput est: à qua Vicecomites Leomaniæ *Lactorenses* etiam *Vicecomites* in veteribus tabulis dici Oihenartus auctor est. Incolæ *Lectoure* sive *Leytoure* nominant, *Letoure* aliqui scribunt. Bellaforestius Convena *Lestòre* nuncupat, asseritque urbem esse in rupe positam undique nisi ex parte Tolosæ inaccessâ triplici muro cinctam, & arce munitam inexpugnabili, totius demum Novempopulanæ sive Vasconiæ validissimam naturâ loci atque arte, tutissimamque, & fertilissimo agro gaudentem. Alluit eam, ut & Auscorum caput *Ægirtius* vel *Egirtius*, Fortunato celebratus, *Gers* truncato nomine dictus, aut potiùs & meliùs (nisi fallor) *l'Egers*: qui amnis apud Aginnum in Garumnam effluit, & *Gertius* à nonnullis veteribus scriptoribus vocatur.

In Comitatu Harmannacensi plerique Lactoram ponunt cum Auscis & Elusa.

LÆTI, LÆTICUS PAGUS AC FLUMEN LÆTIA.

Zosimus in libro II. scribit, Magnentium genere barbarum inter *Letos*, quæ gens Gallica erat, sedem cepisse. *Letos* & libri Ammiani scripti vocant: *Lates* alij scribunt. *Latos* autem vel *Letos* Gentem Gallicam fuisse, Eumenius quoque in Panegyrico Constantio Cæs. dicto videtur indicare: in quo ait *Latum* in agrum Nervicum jussu Maximiani Augusti postliminio esse restitutum, Francos in agro Trevirico collocatos. *Sicut postea tuo Maximiane Aug. nutu Nerviorum & Trevirorum arva jacentia Latus postliminio restitutus, & receptus in leges Francus excoluit.* Iidem in Notitia dignitatum ac provinciarum Imperij Rom. *Lati Nervij* appellantur, & *Latia* opido Nerviorum, cujus mentionem facit Hugbaldus in libro de Vita B. Rictrudis, nomen dedere. Tamen in ea Notitia *Latus* cum Gallorum, tum etiam Germanorum præsidiariorum per Galliam dispositorum, scilicet *Batavorum*, *Nerviorum*, *Lingonum*, *Gentilium Suevorum*, *Francorum*, *Teutonicianorum* commune prænomen est. Imperator Valentinianus major in libro XIII. Codicis Theodosiani Barbaris, qui ex multis & variis Gentibus ad ipsum confluxerant, *terras Laticas* dividi jubet: à quibus terris Læticis *Lsticianos* apud Jordanem cognominatos puto, qui in bello Hunnico Aëtium auxilio juvisse dicuntur: ut in libro s. Rerum Francicarum scripsi. *Leti* porrò cum alibi, tum maximè in terris Læticis seu in *pago Letico* ad flumen Lætiam sedes habuere. *Pagi Latici* vel *Letici* mentio fit

in litteris Caroli Calvi anno DCCCLXXVII. datis in gratiam Monasterij Marcianensis. *In pago Letico villam Haignas, similiter & in ipso Comitatu Letico villam Rinengam.* *Pagus Leticus*, & *Comitatus Leticus* una eademque res est. Plerumque enim quot pagi, tot Comites, & singulis pagis suus ut plurimùm Comes præerat. Pagi *Letici* fit & mentio in rebus Philippi Aug. Francorum Regis: qui inter Flandriam & Atrebatica situs esse, ac vulgò *la Lëuwe* dici, sed olim per Hainoum Flandriamque latiùs multo quàm nunc patuisse, ac à flumine Letia quod vulgò Legiam appellitant, nomen accepisse mihi videtur: quem fluvium *Lidum* vocat Britto in libro IX. Philippidos, & enumeratio fluviorum Galliæ, quam in codice ante annos cccc. scriptam reperi. *Lidus cadit in Eschaldum* (id est Scaldim) *in partibus Ipre currit.* In Chronico Andreincensino anno MCXCVII. *Philippus Rex Francorum pagū Letigum transiens, apud Ariam pontem fluvij qui dicitur Lis transiens, in terram Comitis* (Flandriæ) *eam vastaturus intravit.* Hinc apparet *pagum Leticum* ad flumen *Lis* seu *Letiam* fuisse.

Letiam sive Legiam fluvium, qui Letico pago nomen dedit, Nostri olim *le Lis* vocavere vulgò, quod nomen & lilium florem apud nos significat. Unde & Johannes Parisiensis in Memoriali Historiarum hunc amnem *Lilium* absurdè appellavit his verbis de Francis ad *Cortracum* victis. *Devicti sunt turpiter & fugati, vel submersi in fossatis, vel in fluvio qui Lilium dicitur, aut occisi.* Nunc rectiùs *la Lis* eum amnem appellant, quidam *la Lise*. Ab *Latia* fluvio, qui *Legia* & *Lisa* etiam dicitur, *pagum Latiensem* nuncupari, *Laticum* eumdem & *Letigum*, necnon *Legiensem*, & Germanico nomine *Listrogangium* appellari, jam quidam Flandrensis observavit.

LÆTIA FL.

Apud Vallem qua adjacet fluvio Letia, Monasterium, *Cellas* à re dictum, exstruxisse Hadelinum scribit Notgerus Leodiensis Antistes in ejus Vita. *Latia* autem aut *Letia*, vulgò *Lesch* aut *Lesche*; oritur in silva Arduenna, & Hammum *Han sur Lesch* alluit, & in dextram Mosæ ripam effunditur paullo supra Deonantum, Leugâ distant à dextra Lętiæ ripa Cellæ *Celle*, vicus Monasterio B. Hadelini insignis.

LÆTIA OPIDUM.

Latia est opidum Nerviorum seu Hainoensium in Diœcesi Camaracensi, *Liessies*, aut *Liessy* dictum, Benedictinorum Monasterio illustre: quod à Letis, vel Lętis nomen haud dubiè accepit. Ejus mentionem facit Hugbaldus in libro de Vita B. Rictrudis, *in territorio Letia Monasterium Broilum* ponens. Quidam *Latias* in numero plurali & *Liesses* scribunt. Situm est Monasterium Lætiense ad flumen Helpram, secundo lapide ab Avesnis Hainoi opido: quod Vvibertus Comes condidisse circa annum DCCXL. dicitur, ut ait Miræus, & quod Theodericus de Avesnis restituisse fertur. Bernardus Claræ-Vallis Abbas ad Abbatem Letiensem, quem *Venerabilem Patrem Lesciensis Monastery* vocat, epistolam CCCXXVI. scripsit: ubi *Leciense* Monasterium scribi malim. S enim littera superfluit: t autem in c facile transire consuevit. *Lescias* tamen vocat & Hermannus in libri I. de Miraculis S. Mariæ Lauduo. capite II. ac *Cœnobium de Lesciis*.

Lætiam opidum fuisse in Nerviis dixi, & nomen accepisse à Lętis, quos nimirum Maximiani Aug. jussu in Nerviorum agrum esse trāslatos vel potiùs restitutos, docet Eumenius his verbis. *Sicut postea tuo Maximiane Aug. nutu Nerviorum & Treverorum arva jacentia Lætus postliminio restitutus, & receptus in leges Francus excoluit.* Præfectus *Laetorum Nerviorum Fano Martis Belgica secunda* in prępsidio erat, ut docet Notitia Imperij Rom. Læti ergo cùm alibi, tum apud Nervios erant, pars præsidiarij, pars cultores: quorum Nerviorum opidum fuisse Fanum Martis, unà cum Valentianis constat.

LANDERICIACUM.

Castrum est ad flumen Sabim in Hainoo, *Landrecy* Nostris, incolis *Landrechies* dictum: quod a Landerico Majore domus Chlotharij junioris Francorum Regis, aut quo alio nomen accepisse, & *Landericiacum* vel *Landericias* dictum esse non dubito. Nam ut Landericus Nostris est *Landry*, ita Landericiacum debet esse *Landrecy*, Landericiæ *Landrechies*; aliàs *Landrecia*. Litteræ Jacobi, domini Gusiæ, Lescheriarum & Avesnarum, datæ anno MCXCIX. Landreciarum meminere. *In castello meo*, (inquit Jacobus) *quod dicitur Landrecias*: item, *in grangia mea de Landreciis*: Item ibidem, XL. *solidos alborum Valencenensium in vinagio meo de Landreciis*, id est solidos Valentianensis monetæ.

LAPVRDVM TARBELLORVM SEV CIVITAS BOATIVM QVÆ ET BAIONA: ET DE VASCIS.

Notitia Imperij Romani *Lapurdi* meminit, à veteribus omnibus Geographis Græcis Latinisque omissi. *In provincia Novempopulana Tribunus cohortis Novempopulanæ Lapurdo*: quibus ex verbis intelligitur, Lapurdum urbem provinciæ Novempopulanæ fuisse, & ibi cohortem ex ipsa lectam provincia, & ob id Novempopulanam dictam, cui Tribunus præerat, in præsidio fuisse. Apollinaris Sidonius in epistola XII. libri VIII. Aturricum piscem *Lapurdenses locustas* memorat. Locusta autem Lapurdensibus *Langosta*, quorum ora hoc pisce abundat, carabus Græcis dicitur. In Pactione Guntchramni & Childeberti Regum Francorum, inter Regni Parisiaci urbes quæ Chariberti fuerant, *Lapurdum* numeratur: *Vsco Iuli, Conseranis, Lapurdo & Albige.* Scaliger in libri II. Ausonianarum lectionum capite VII. *Lapurdum Lurdam* esse Levitaniæ caput in Bigerronibus scribit, *Lorde en Lavedan*: cùm ante annos circiter quingentos Baiona adhuc *Lapurdum* vocaretur, & ejus Episcopi ac Vice-

comites veteri nomine *Lapurdenses* sępiùs quàm Baionenses appellarentur. Sed hunc errorem suum agnovit Scaliger, & in postrema editione anni MDXC. scripsit, Baionam olim dictam esse *Lapurdum*, & *civitatem Boatium*: quod est verissimum. Oihenartus Vasco affirmat, *Lapurdum* nomen esse Vasconicum seu Viscaianum, loco impositum olim propter incolarum latrocinia & incursiones prędationesque piraticas, quarum meminit Scriptor Vitæ S. Leonis Episcopi Lapurdensis. Etiamnum ager Baionensis vocatur pagus Lapurdensis linguâ patriâ, *Lapurd*, aut *le pais de Lapourd*, aliàs *Labord*: ut appareat Lapurdum & Baionam unam urbem esse: unde & Baionenses Episcopi in antiquis tabulis Lapurdenses Episcopi nominantur. Accidit igitur Lapurdo, quod Ruscinoni & Darantasiæ, vetus ut nomen pago suo relinqueret, novumque acciperet.

V. Col. Lutarburgium Tarbelliorum, id est Coloniam Lutarburgium Tarbelliorum ex veteri lapide proferunt Goltzius & Panuinius. Hoc *Lutarburgium Tarbelliorum*; si tamen mendosa non est vel inscriptio, vel lectio, videtur esse *Lapurdum* Tarbellorum, quos & Lucanus & hæc inscriptio *Tarbellios* vocant. Sed Panvinius *Tarbellos* notissimam Aquitaniæ Gentem ridiculè in Belgicam transtulit, & *Coloniam Lutarburgium Tarbelliorum* inter Belgicæ Colonias numeravit. Pari idem errore *Coloniam Iuhonum*, ex prisco marmore prolatam à Goltzio & ab ipsomet, coloniis Galliæ Belgicæ accensuit: quam Tacitus *civitatem Iuhonum sociam, & conditam nuper coloniam* appellat, & in Cattis fuisse libro XIII. Annalium tradit.

Lapurdum postea dici cœpit & *civitas Boatium*. Certè in veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ nuncupatur ea in ba *civitas Boatium*, in una *civitas Bocium*; & inter provinciæ Novempopulanæ civitates XII. earum, semel septimum obtinet locum. Sed quod addunt nonnullę Notitiæ, *id est Boius*, vel *hoc est Boius*, vel *quod est Boius in Burdigalensi*, haud dubiè falsum est: cùm Lapurdum seu civitas Boatium in Tarbellis sit maritima Novempopulorum Gente, & ad Boios Burdigalensis pagi popellum atque vicũ Aquitanię secundę attributos nulla ratione pertineat. Simili errore Robertus in Chronico, quod ad annum MCCX. deduxit, in Novempopulana (inquit) provincia V. *civitas Boatium, id est Tarbiensium*. Veriùs meliusque dixisset, *civitas Boatium, id est Tarbellorum*. Nam *civitas Boatium* est in Tarbellis posita; civitas *Tarbia* in Bigerronibus. Sed videtur Robertus nominum aliqua similitudine deceptus Tarbiam Tarbellis assignavisse, & Tarbellos Tarbiensesque confudisse: quem quidam è recentioribus, in primis Massonus, sunt secuti. Sic Ios. Scaliger Notitias Galliarum nonnullas à Criticis geographię ignaris depravatas secutus, *civitatem Boatium, id est Boius*, pagum Boiorum interpretatur, *le païs de Buchs*: quos Boios cum Burdigala & agro Burdigalensi Aquitanię II attribui constat, non provincię Novempopulanę, intra quam consistunt, & nullam apud se umquam civitatem, nihil præter vicos ignobiles ac obscuros habuisse. Buchium quidem seu Boij vicus, caput Boiorum, à Baiona bidui ampliùs itinere abest. Sed cum errorem suum Scaliger posteà agnovit, mutavitque sententiam. Sanè mirandum est, *Lapurdi* urbis Tarbellorum, & *Lapurdensium* nec Strabonem, nec Plinium, nec Ptolemæum meminisse, nec Itinerarium Æthici, nec tabulam Theodosianam: nullam Episcoporum Lapurdensium in Historiis, nullam in veteribus Conciliis sub Merovingis habitis fieri mentionem. Nam *Lapurdum* à Ptolemæo *Aquarum Augustarum*, ab Ausonio & Æthico *Aquarum Tarbellicarum* nominibus designari, falsò quidam è recentioribus existimant, quos alibi refellimus. Nec minùs miror *civitatem Boatium* solis à Notitiis Galliarum memorari, nec usquam alibi *Boates* istos reperiri, tamquam eos bos solidos hauserint. *Boates* quidem Scaliger *Vocates* esse Cæsaris suspicatur, immo potiùs pro certo habet: quos *Vocatos* inter *Precianos* & *Tarusates* Aquitaniæ populos Cæsar in Commentario III. ponit. Sed plerique Scaligeri conjecturam improbant, & *Vocates* apud Cęsarem *Vasates* esse malunt. Apud Plinium *Aquitanica sunt Aquitani, unde nomen provinciæ, Sediboniates, mox Convenæ*. *Sediboniates* isti, *Aquitanis* id est Aquensibus proximi, sine dubio à *sede bona* vel à commodo situ nomen Latinum acceperunt: quos si quis contendat postea truncato nomine *Boates* appellatos esse, non repugnavero. Certè Lapurdenses, Boatesve aut Baionenses Aquitanis sive Aquensibus cõfines sunt, & fortunatè siti, commercio exterorum patent. Ut ab Elusa Elusates, a Lactora Lactoratea, à Tolosa Tolosates dicti; sic *Boates* à *Boa* videntur nuncupati, & *Boa* primùm dicta esse, quæ pòst *Baona*, ac demum *Baiona*. *Civitatem* autem *Boatium* in Notitiis Galliarum esse Baionam ex eo patet, quòd cùm ceteras Novempopulorum civitates notas habeamus, quæ hodieque exceptâ Elusâ sedes Episcopales sunt: *civitatem Boatium*, quę una in Notitiis paullo reliquis obscurior superest, aliter quàm *Baionam* interpretari non possumus: nisi veterem urbem Novempopulanæ, & priscam ac nobilem Episcopatûs sedem à Notitiis omissam putamus, quod minimè verisimile est.

Demum abhinc annos circiter quingentos *Lapurdum*, vel *civitas Boatium* nuncupari cœpta est *Baona* vel *Baiona*. Giraldus Cambrensis qui circa annum MCC. floruit, & secundam editionem Hiberniæ expugnatæ Johanni anno MCXCIX. Regi Anglorum salutato nuncupavit, in capite VIIII. tertiæ partis libri de topographia Hiberniæ *urbem Baonensem* vocat *caput Basclonia*: *Urbs* (inquit) *Baonensis Guasconia terminus, & sub eodem dominio continetur: eadem quoque Basclonia caput est; unde Hibernenses provenerant.* Idem reperit in capite VII. libri II. de expugnatione Hiberniæ hisce verbis. *Urbs Baonensis, quam hodie nostra continet Gasconia, Basclonia caput est; unde Hibernienses provenerunt*: id est ex qua Basclonia Basclenses vel Basclones in Hiberniam migraverunt. Ait

enim *Basclenses de Hispaniarum partibus classe in Hiberniam insulam venisse, ibique habitavisse*, & Basclensium Hiberniensium corpora, vestes, armaturam, moresque describit. Cùm igitur Giraldus *Baonam Vasconiæ terminum* vocat, & *Vasconiâ nostrâ*, id est Gallicâ Anglicæ ditionis contineri asserit, ac nihilominùs eamdem *caput Basclonia* appellat, sic explicandus videtur, ut Baiona finis fuerit Vasconiæ Gallicæ, & initium Basclouiæ vel Viscaiæ Hispanicæ, ex qua Basclenses in Hiberniam migraverunt. Hugo qui Chronicon Viceliacense circa annum MCLX. scripsit, *Basclaniam* quoque vocat, & *Gasconia* ac *Navarra* mediam interponit: Rogerius Hovedenus in anno MCLXXVII. *Baionam* urbem memorat, *Basclosque* & *Navarrenses* similiter conjungit: itaut ambo videantur *Basclaniam* & *Basclos* suos non minùs quàm *Navarrenses* & *Navarram* Hispaniæ adscribere. Guibertus Abbas Novigenti in Historia Hierosolymitana *Basconiam* à *Gasconia* distinguit. Eadem ratione Gesta Dominorum Ambaciensium, quæ circa annum MCLX. sunt composita, *Vascos Vasconum* & *Navarrorum* medios faciunt, & à Carolo Magno domitos esse produnt. Thomas Vualsinghamius in Hypodigmate Neustriæ anno MCCXXXIX. memorat *terram Basclorum, cui caput est civitas Baione*. Guillelmus de Nangiaco in rebus anni MCCXXC. *Baionam Gasconiæ civitatem maritimam* appellat. Gervasius Tilleberiensis qui anno MCCX floruit, & quędam Notitia Galliæ Episcopatuum, ipso recentior, Baionam in *Gasconia* ponunt, (sic Vasconiam nominant) & inter x. Episcopos Auscitanæ Metropoli suffragantes ultimum numerant *Episcopum Baionensem*; altera Notitia pęnultimum: pęnultimum & Provinciale ante annos CCCC. regnante apud Francos Ludovico IX. compositum. Hanc *Baionam Lapurdensium in Tarbellis* non malè Scaliger vocat, & Massonus eum secutus, *Baionam ultimam Tarbellorum civitatem, olim Lapurdam dictam. (Lapurdum* dicere debuit) ut appareat utrumque Lapurdum & Baionam pro una urbe habere, eamque in Tarbellis ponere.

Baiona ab indigenis dicta esse fertur quasi *Baia-ona*, id est portus bonus. Si Oihenarto Vasconi creditur, *Baiona* Vasconum linguâ nuncupatur locus vel regio portûs *Báia-inne*. Certè Isidorus Hispalensis Episcopus in libri XIV. capite VIII. scribit, *portum dictum à deportandis commerciis: hunc veteres à bajulandis mercibus baias vocavisse, illa declinatione, à baia baias, ut à familia familias.* Rectè ille quidem portum alio nomine *baias* vel *baiam* dictum esse asserit: sed cùm hoc scriberet, absurdè in mente habuit Baias portum Campaniæ Felicis nobilem, cujus aliunde origo petenda est. Hinc factum est, ut Isidorus homo Hispanus baiam, nomen Hispanicum ac merè Vasconicum, pro Latino haberet, eique Latinam originem asserere ineptè conaretur. *Sinum Francis & Anglis baye* nuncupari affirmat rectè ac verè Cambdenus, secutus Buchananum, qui *sinum maris* vulgò *Bes* vocari, tradit in libro I. rerum Scoticarum. Nam in sinu sunt pleraque opida maritima & portus, quà se paullulùm mare terris insinuat. Sub Promuntorio quod Nautæ Græci Caput Sancti Xysti, alij *Capo de San Sospiers* vel *C. de S. Sospir* vocant, sinus est portui Herculis Monœci proximus, qui vulgò ab Italis *Baia de Sospiers* nuncupatur. Omitto *portum omnium Sanctorum*, qui ab Hispanis *Baia de todos los Sanctos* nominatur. Hodieque quidquid hiat atque aperitur, ac veluti sinum facit, nec aptè cohæret atque committitur, *baiare* & baiam facere dicitur à Nostris, *bayer*, *faire la baye*. Ex his intelligitur quàm infeliciter Josephus Scaliger *Baionam* vocatam esse putet à *Boiis quasi Boionam*, licet id Vineto, Merulæ, ac Massono præ ceteris persuaserit. *Boates* enim sive Baionenses, & *Boij* præter primam nominum suorum syllabam nihil habent inter se commune: & civitas Boatium seu Baiona ampliùs biduî itinere abest à vico Boiis vel Buchio capite Boiorum; & inter Baionam ac Buchium interiacent IV. ut vocant Præposituræ, videlicet Bornium, Marensinum, Maremnium, & Seuhausium.

Baiona non sine causâ à portu suo ante annos quingẽtos novum nomen accepit. Est enim posita ad confluentes Nivi *(la Nive)* & Aturi, ac tria tantùm millia passuum ab Oceano abest; atque cotidianis maris exæstuantis accessibus adjutæ quantælibet magnitudinis naves mercatorum ex insula Britannia, Gallia, Hispania, totaque demum ex Europa Baionam facilè appelluntur. Vulgò *Bayonne* vel *Bayone* dicitur, balęnarum venationibus & pernis suis sale duratis nobilis. Est & in Callæciæ parte, ad occasum Solis maximè vergente, portus notissimus celeberrimusque ad ingentem flexum *Baiona*, cui adversæ insulæ, cognominantur *insulæ Baionenses*, & quam *Lambriacam urbem* à Mella vocari credit Holstenius.

Ceterùm nuncupata est à nonnullis Historicis Baiona *caput Basconiæ*, à Basconibus, qui fuere pars Vasconum Pyrenæo propiorum. Vascones linguâ Vasconicâ mutati in *Bascones*, ut Vasates in Basates, vivere in bibere, Viscaia in Biscayam, Leuva in Leubam & Liubam, Vesontio in *Besançon*. Additâ litterâ l, vel potiùs insertâ dixere & *Basclones*, ut indicat nomen *Basclonia*; & *Basclenses*, & *Basclos*, necnon *Vascos*. Eosdem *Vasculos*, *Vasclos* item vel *Basclos* ante annum MCC. dici cœpisse ait Oihenartus Vasco, ut in Concilio Lateranensi anno MCLXXIX. habito. *Vasco* & *Vascus* unum idemque nomen est: ut Eneco & Enecus, Sanctio & Sanctius, Lupo & Lupus, Bigerrones & Bigerri, Æstiones & Æstij, Frisiones & Frisij. Idem de *Basclone* & *Basclo*, de *Bascone* & *Basco* dici potest, unam rem esse. Hispani eos *Vascos* vocant, Nostri *Basques* & *Biscains*.

Vascorum regio vel Basconia *(le pays des Basques)* longa L. millia passuum, lata XXIV. dividitur tripartito, in pagum Lapurdensem, inferiorem Navarram, & Subolam vallem.

Ager Lapurdensis vel Baionensis vicos XXVIII. habet, in his maximum & opulentissimum Luisium, quem incolæ *Loizune*, id

aſt locum cænoſum vocant, Noſtri *S. Iean de Luz.* In inferiore Navarra quæ & citerior dicitur, eſt opidum S. Johannis Imopyrenæi, *S. Iean P.d. de port*: opidum quoque S. Pelagij *S. Palais*, Garneium, & Baſtita Clarentia, Ludovici Hutini opus. *Subola*, nunc *Sola* nuncupata, Malleonem opidum vel potiùs caſtrum oſtentat. Ex quibus pagus Lapurdenſis Epiſcopo Baionenſi paret; Navarræ inferioris citerioriſve pars eidem, pars Aquenſi Antiſtiti; Subola Elloronenſi. Maximam partem vel Vatdulæ vel Ipuſcoæ, inter fluvios Urolam & Magradam ſeu Vidaſſonem jacentem, ubi Mons S. Hadriani, Baionenſi Epiſcopo ademiſſe dicitur Philippus, ejus nominis ſecundus Hiſpaniarum Rex anno MDLXV. & Pompelonenſi Antiſtiti attribuendam curaviſſe. Lapurdenſis Seneſcaleia duas Diœceſes continet, Lapurdenſem ſeu Baionenſem, & Aquenſem ſive Aquarum Tarbellicarum.

LATARA CASTELLVM ET STAGNVM LATERNA.

Mella in ora Galliæ Narbonenſis *Lataram* memorat, & inter Ledum fluvium ac Meſuam ponit his verbis. *Vltra* (oſtia Rhodani) *ſunt ſtagna Volcarum, Ledum flumen, caſtellum Latara, Meſua collis.* Poſtea caſtellum illud truncato nomine dictum eſt *Lata*. Maria filia Guillelmi Domini Montiſpeſſulani Petro Regi Aragonenſium & Comiti Barcinonenſium dedit ſecum *in dotem* anno MCCIV. *Villam Montiſpeſſulani, caſtrum de Latis, caſtrum novum*, MontemFerratium, Omellatium, Pinianum, Popianum, Lupianum, Frontinianū, (*Frontignan*) aliaque caſtra, ut docent tabulæ nuptiales eo anno confectæ. Item Guillermus Dominus Montiſpeſſulani, in teſtamento quodanno MCCXI. fecit, *Villa Montiſpeſſulani & Caſtri de Lates* meminit. Rogetius Hovedenius qui ante annos CCCCLXX. floruit, ſcribit ſua ætate *dici Lates*, & *eſſe portum Montiſpeſſulani* bis aſſerit. Nunc caſtelli Lataræ ruinæ cernuntur ad flumen Ledum prope Montempeſſulanum: qui locus vulgò vocatur *le Chaſteau de Lates*, aut *la tour de Late.* Monſpeſſulanus habet hodieque portam Lataranſem, quæ Lataram ducit, *la porte de Lates.*

Caſtrum *Latara*, vel *Lata*, alio nomine dictum eſt *caſtrum Paludis* à ſitu: ut docent litteræ datæ anno MCCXXXVI. hiſce verbis. *Caſtro de Palude, vulgariter dicto de Latis.* Guillelmus de Montepeſſulano in teſtamento anno MCXLVI. facto, *caſtrum de Palude* vocat. Guillelmus alius, dominus Montiſpeſſulani in teſtamento ſuo anni MCXCI. utroque unum eumdemque locum nomine appellat, nunc *caſtrum de Palude*, nunc *caſtrum de Latis.* Ibi enim *Villam Montiſpeſſulani & caſtrum de Palude* ut vicina loca junctim commemorat; ac paullo infrà *habitantes in villa Montiſpeſſulani & in caſtro de Latis*, ut finitimos ſimiliter conjungit. Nimirum Ledum flumen, *le Lez*, poſtquàm Lataram alluit, in ſtagnum effluit maritimum, maximum latiſſimùmque, quod *ſtagnum Laternam* Plinius appellat, *Taurum paludem* Avienus, Noſtri *l'eſtang du Tau*, id eſt ſtagnum Tauri, aliàs à vico Perotio proximo *ſtagnum Perotianum*, *l'eſtang de Perotz.*

Plinius in capite VIII. libri IX. ſic ſcribit. *Eſt provincia Narbonenſi & in Nemauſenſi agro ſtagnum Laterna appellatum, ubi cum homine delphini ſocietate piſcantur. Innumera vis mugilum ſtate tempore ex anguſtis faucibus ſtagni in mare erumpit, obſervatâ æſtus reciprocatione*, &c. Hoc ſtagnum anguſto ore in mare devoluitur infra Montempeſſulanum & Lataram, & hodieque mugiles fert plurimos optimoſque ut audio, piſcium laudatiſſimis adnumerandos. Noſtri *Mulet* nominant. Stagnum iſtud à Latara caſtello proximo nomen accepiſſe exiſtimo, & *ſtagnum Lataram* vel (quod idem eſt) *ſtagnum Lateram* ab eo cognominatum eſſe, id eſt ſtagnum Lataranſe vel Lateranſe, atque apud Plinium non *ſtagnum Laterna*, ſed *ſtagnum Latera* legi oportere. Avieni quem laudavi, verba ſunt hæc.

Setij iugum
In uſque Taurum pertinet,
Taurum paludem namque Gentici vocant
Oris propinquam fluminis.

Ledi nimirum aut Rhodani, ſed Ledi magis. Nemo autem miretur *ſtagnum Laternam* à Plinio in agro Nemauſenſi poni, cùm ſit etiam in pago Magalonenſi. Quippe Plinius ipſe opida XXIV. Arecomicorum Nemauſenſibus attributa eſſe ſcribit: & in ſtagnum Laternam effluit Nemauſenſis amniculus *le Viſtre* dictus, effluit Vitrurlus amnis, *la Vidourle* aut *Bidourle*, item Berangios fluviolus, *Verange* aut *Berange* vulgò nuncupatus, & Ledus *le Lez*, qui Lataram caſtellum Magalonenſis Diœceſeos attingit. Ex quo intelligitur ſtagnum quod Nemauſenſis agri & Magalonenſis fluvios accipiat, partim Nemauſenſi agro partim Magalonenſi attribui oportere.

LATOBRIGI.

Cæſar in libro I. ſcribit, *Helvetios perſuaſiſſe Rauracis, & Tulingis* & *Latobrigis finitimis ſuis, uti opidis ſuis vicíſque exuſtis unà cum ipſis proficiſcerentur*: exiſſe itaque è finibus ſuis *Tulingorum millia* XXXVI. *Rauracorum* XXIII. *Latobrigorum* XIIII. qui & *Latobriges* dicuntur. Ex his *Tulingos* quidam credunt eſſe Duilingæ ac Stulingæ locorum incolas ad fontes Danubij verſus. *Latobriges* Marlianus putat eſſe Lauſanenſes magno errore, cùm Lanſana ſit Helvetiorum. Vicus eſt celeberrimus *Briga* in inferiore regione Vallenſi ad Rhodani & Saltinæ confluentes poſitus, vulgò *Brige* dictus, aliis *Brig dans le Vallais*: à quo Cloverius *Latobrigos* nomen habere arbitratur, ſola ſimilitudine nominis in errorem inductus. Quippe ſine dubitatione *Briga* non ad *Latobrigos* ullos, ſed ad Sedunos pertinet. *Latobriges* igitur Samſon *Briſigaves*, ſive Briſigaviæ agrive Briſiacenſis habitatores interpretatur, propterea quòd Briſigavia pagū Baſilienſem Rauracis proximum, & agrum Duelingenſem attingit. Ejus tamen conjectura non multo certior ac firmior conjecturâ Cluverij quam impugnat. Uni enim

& soli ferè syllabæ innititur, videlicet *Bri*, quæ in *Latobrigis* tertio; in *Brisigavis Brisiacoque* primo loco occurrit. Præterea Latobrigi isti Cæsaris, ab Orosio in libro VI. *Latobrogy*, in historiæ Miscellæ libro VI. MS. *Latoboy* appellantur. In *Latobrogiis* autem, ac multo magis in *Latobotis bri* syllaba non compatet; quâ detractâ, tamquam sublato tibicine, aut velut effosso fundamento suo, Cluverij atque Samsonis conjecturas ruere necesse est.

LATONA.

Latona in finibus Lingonum olim fano cultuque Latonæ, nunc Ecclesiâ S. Johannis ac cognomine illustris est, ad Oscaræ & Araris confluentem: vulgò *S. Jean de Labne* dicitur. Primus eius loci meminit ante annos mille Fredegarius, qui *Latona* per aliquot dies Dagobertum ius populo ad se confluenti reddidisse anno Monarchiæ r. Christi DCXXIX. ac Brunulfum vel Produlfum, Chariberti fratris sui avunculum ibi interfici iussisse scribit: & anno DCXLII. Flaochatum Maiorem Domûs per Burgundiam, dum adverso flumine Arare vel Sauconnâ *Latonam* defertur, in itinere febre oppressum decessisse asserit. *Latona* meminere & Gesta Dagoberti Francorum Regis. *Pontem Laona inter Divionem & Dolum* vocat Fredericus Augustus in epistola ad E. Lugdunensem Archiepiscopum, & Primatem Galliarum: *Laonam* in litteris ad Henricum *Comitem Trecarum, super fluvium Saonam* sive Ararim, ut idem scribit in litteris ad Matthæum Ducem Lotharingiæ. Urbanus PP. II. in litteris anno MXCV. datis, *in Episcopatu Lingonensi Ecclesiam S. Iohannis de Laona* commemorat. Ut de *Latona Laona* facta est t litterâ elisâ; sic & *Ladona* t in d commutato, quemadmodum alicubi dictam memini reperire.

LAVARZINUM.

Lavardense castrum vetus auctor à Jureio laudatus; *Lavarzinum* Gaufridus Vindocinensis Abbas in libri III. epistola XXIII. ad Hildebertum Episcopum Cenomanorum ac post Turonum Archiepiscopum vocat; *Lavarzinense castrum* liber de Vita ipsius Hildeberti, cujus patria fuit; *Lavarcinum* Ordericus Vitalis in libro X. Historiæ. Vulgò dicitur nunc Lavardinum, *Lavardin*, Vindocino proximum, positum ad ripam Liderici fluvij, & Monti-aureo adversum: à quo domus Lavardinensium dominorum nomen accepit.

LAUBIÆ.

Landelinus, qui & Morosus, *Laubiense Cœnobium* ad Sabim flumen in Carbonaria silva condidit, vulgò *Lob* indigenis, Nostris *Lobes* nunc dictum. Florebat autem Principatu Sigiberti iunioris Austrasiorum Regis circa annum Christi DCXL. Folcoinus in Gestis Abbatum Laubiensium scribit, *Laubias* sitas esse in *pago Fanomartensi* olim à loco; nunc à fluvio præterfluente *Haineu* dicto: cognominatas autem esse *Laubias* à *Laubaco* rivulo in Sabim Sambramve ibidem effluente: alias videri, linguâ Germanicâ *Lobach* appellari, id est umbraculi rivum: quòd Reges Francorum qui in Liptinensi saltu proximo venari consueverant, ibi ad temperandum Solis æstum umbraculum vulgò *Lobiam* dictum sibi ex arboribus faciundum curârant. *Foliatam de ramis arborum factam* tale umbraculum vocat auctor libelli de Miraculis S. Bertæ. Ita Chilpericus Francorum Rex Gregorium Turonicum Episcopum, iuxta tabernaculum ex ramis factum inter duos Antistites medius stans, excepit atque ad dapes ibi paratas invitavit. *Bach* autem & *Pach* Germanis, Flandrensibus *Beke*, *Bec* Nostris vel *Beccus* rivum significat. In Vita S. Ursmari Abbatis Laubiensis nunc *Laubacum*, nunc *Laubias*, aliquando & *Lobiam* locum hunc & Monasterium dictum esse reperio; *Laubias* quoque in Divisione Regni Lotharij inter Ludovicum & Carolum fratres facta anno DCCCLXX. quæ illustris Monachorum Benedicti regulam sequentium Abbatia, in Diœcesi Camaracensi, sed sub ditione Leodicensis Episcopi posita est, prope *vicum Aldenburch* seu Aldeburch, Aldonis domini sui nomine ita appellatum, quasi Aldonis burgum aut vicum. Absunt *Laubia* à Melbodio Hainoi opido & Monasterio XII. ferè millibus; à Binchio vel Bincio (*Bins*) eiusdem regionis opido, & à Tudinio castro (*Tuin*) parum.

LAUCHONIA SILVA.

Silva Lauchonia vel *Lanconia* in Gestis Francorum memoratur, ibique Childericus Francorum Monarcha, Chlodovei iunioris filius, à Bodilone cum Bilihilde Regina prægnante crudeliter interemtus esse dicitur. Hæc (ut plerisque recentioribus nostris scriptoribus, Nicolao Ægidio, Sammarthanis, Labbeo, aliisque placet) Calæ villæ Regiæ proxima fuit: quę nūc silva Liberiacensis vocatur, *la forest de Livry*, alius silva Bungeiensis, *la forest de Bondis*. Chronicon Mettensis Monasterii S. Arnulfi scriptum veteri manu evolui, (vulgò Annales Mettenses appellant) ubi Childericus *in Lauconi silva* cum uxore interfectus dicitur.

LAUDIACUM.

Laudiacum ad Ligerim, Gregorio Turonico Episcopo notum, vulgò *Mont-Louïs*, vel *Mont-Loys* dicitur. In libri II. Historiæ Franc. capite I. de Brictio Episcopo, Româ Turonos revertente, Gregorii verba hæc sunt. *Et veniens ad vicum, cujus nomen est Laudiacum*, VI. *ab urbe* (Turonis) *miliario mansionem accepit*. Gregorius in libri X. capite XXXI. & ultimo *Montem Laudiacum* à situ appellat, quum scribit Perpetuum, sextum Episcopum Turonicum, basilicam S. Laurentii *Monte laudiaco construxisse*.

LAURI, ET LEVÆFANUM.

In tabula Theodosiana ordine enumerantur *fl. Rhenus, Lugduno* XI. *Pretorium Agrippina*

pina II. *Matilone* V. *Albaniania* X I. *Nigropullo* V. *Lauri* X I I. *Fletione* X V I. *Levefano* VIII. *Carvono* XIII. *Castra Herculis* VIII. *Noviomagi* X. &c. Ex quibus Niger pullus *Voerdem*, Lauri nunc *Leerdam*, Fletio vicus est *Fleeten* vel *Vulveden* inter Trajectum & Nigrum pullum sive *Voerden*: uti Cluverius scribit; qui & *Levefanum* vicum esse *Levven* credit. *Lauros* à lauris ibi nascentibus nomen accepisse facilè crediderim, & *Levafanum* magis quàm Levesanum scribi oportere: quod à Leva dea (quæcumque ea fuit) nomen habuerit.

LAURIACENSIS PAGUS DUPLEX: ET DE LAURIACIS.

Lauriacensem pagum Massonus *Lauracense territorium*, & *regionem Lauracensium* appellat, ibique *Lauriacum*, à quo pagus nomen acceperit, & S. Papuli opidum Episcopale, ac Castellum Novum Arrii, caput Lauracensium ponit. Alii pagum *Auriacensem* appellant ab opido Auriaco, (*Auriac*) quod eius caput esse aiunt. Qui Lauriacensem, vel Lauracensem pagum vocant, vulgare eius nomen *Lauraguez* scribunt; qui Auriacensem pagum appellari iubent, *Auraguez* vel *Auraguez* scribunt, aut adjuncto articulo *l'Auraguez*.

Est & *Lauriacum* in Archidiaconatu Pitiverensi,& Aurelianensi Diœcesi,veteribus in tabulis memoratum,*Loriacum* aliàs, & *Lorracum* quoque dictum, vulgò *Lorri*: à quo parvus *pagus Lauriacensis*, cognominatur, *le pays de Lorri*, pars olim pagi Pitiverensis.

Fuit quoque in pago Andicavensi villa publica *Lauriacum*, nomen hodieque retinens *Loire*. Exstant Capitula lata in Synodo, quæ habita est *apud Lauriacum* in pago Andicavensi anno DCCCXLIII.

Nec omitti debet *Lauracum castellum* prope Carcassonem, quod Petrus & Guillelmus in rebus Albigensium commemorant;quod videtur esse *Lorrac* non procul ab urbe Carcassone.

LAUSANA, ET DE LEMANO LACU.

Hæc urbs, ut & Geneva, Lemano cui adjacet, nomen suum dedit. Nam in Itinerario Æthici *lacus Lausonius* vocatur, poniturque inter coloniam Equestrem atque Urbam: in itinere à Mediolano per Alpes Graias Argentoratum. *Equestribus* M. P. XVI. *Lacu Lausonio* M. P. XX. *Urba* M. P. XVIII. Ubi Hieron. Surita in priscis codicibus *laco Lausonio*, *lacu Lausenio*, necnon *lacu Lausinio* ait scriptum inveniri. Tabula Peutingeriana inter *Coloniam Equestrem* & *Vivifcum Lacum Losonne* sive *lacum Losannensem* ponit. Ex quibus colligitur nunc *Lausonam* aut *Losonnam*, nunc & *Lausinam* vel *Lausanam*, nonnumquam *Losannam* aut *Lausannam* olim vocitari solitam esse.

Marius Aventicensis Episcopus, auctor Chronici ab Avito Aug. ad Tiberii principatum deducti, pridie Kalendas Januarias Sanctorum ordinibus adscriptus, Aventico Lausanam, ubi in Basilica S. Thyrsi sepultus est, sedem Episcopatûs, regnante apud Austrasios Childeberto, dicitur transtulisse. Hic Synodo Matiscone habitæ anno DXXCV. interfuit atque subscripsit *Marius Episcopus Ecclesiæ Aventicæ*. Hinc in Notitia provinciarum & civitatum Galliæ veteri, ab Andrea Chesnio edita, ponitur in provincia Maxima Sequanorum à metropoli proxima *civitas Lausanna, quæ priùs Aventicus vocata est civitas Elvitiorum*: hoc est quæ successit in locum Aventici civitatis Elviriorum vel Helvetiorum. Concilio Cabillonensi iussu Chlodovei iunioris Francorum Regis circa annum DCL habito interfuit atque subscripsit *Arricus Episcopus Ecclesiæ Lausanensis* ante annos mille. Non aliam usquam reperio Episcopatus Lausanensis vetustiorem mentionem. Ceterùm ut Aventico Lausanam, sic propter hæresim ibi prævalentem Lausanâ Friburgum Helvetiorum sedes Episcopatûs tralata est ante annos ampliùs centum.

Tres olim fuere ætate Roberti Chronographi in prov. Maxima Sequanorum civitates Vesontioni matri subjectæ, Lausana, Basilia, Belica: sed paullo pòst Basilia Lausanæ prælata est, & Lausana in secundum locum rejecta: quæ haud dubiè Helvetiorum orbs fuit, non (ut Marlianus putat) Latobrigorum, cùm in locum Aventici Helvetiorum successerit, eiusque Episcopatum sit consecuta. Nunc est caput superioris regionis Vallensis. *le pays de Vaut*, qui pagus Valdensis appellatur.

Lausana à Germanis *Losan* aut *Losant* nuncupatur, à Nostris *Losanne*, vel *Lausane*: ab ea & laeus Lemanus *lacûs Lausenu* vel *Lausanensis* appellationem suscepit, *le lac de Losanne*; quem plerique lacum Genevensem ab urbe nobiliore dicunt. A *Lausana* nomen habet quoque *Conventus Lausanensis*, *le Baillage de Losanne*. Ceterùm Lemanus lacus, Cæsari, Mellæ, Plinio, ceterisque Geographis notissimus, à Dione ἡ Λήμαννος λίμνη mendosè dicitur, à Ptolemæo Λιμένη, à Strabone ἡ Λημένη, in Annalibus Bertinianis *mare Rhodani*, id est mara, seu lacus aut palus Rhodani, propterea quòd Rhodanus se per medium lacum hunc agens, quantus venit egreditur. Annales Bertiniani in anno DCCCXXXIX. *Comitatum VValdensem usque ad Mare Rhodani, & Orientalem ac Aquilenalem Rhedani partem usque ad Comitatum Lugdunensem* commemorant. Constat autem Comitatum Valdensem esse ad lacum Lemanum.

LAVSDVNVM CASTRVM.

Castrum *Lausdunum*, recentioribus *Losdunum*, Guillelmo Armorico in libro VIII. Philippidos *Ledunum* dicitur, *Loudun*: quod opidum Matrinus, & Scævola Sanctamarthanus ob patriam suam Julij Cæsaris nomine nobilitarent, primi omnium aut saltem inter primos *Iuliodunum* poëticâ licentiâ appellare maluere. A monte suo vel duno Lausdunum, à Lausduno pagus Lausdunensis nomen accepit, *le Loudunois*.

Positum est *Lausdunum* castrum in Andicavorum, Turonum, Pictonúmque confinio, quibus Pictonibus attribuitur. Litteras Isenberti Pictavensis Episcopi datas *Lausduni* anno MLX. legi, in quibus *Hugo Nobilissimus vir Ecclesias tres, unam parochialem in honore B. Petri Apostoli intra muros castri Lausdunensis, reliquas II. extra muros positas, alteram in honorem Glor. virginis & matris, tertiam B. Iohannis Baptistæ consecratam, quas in castro Lausdunensi de Feodo Gloriosiss. Principis Gaufridi Comitis Andegavensium tunc tenere videbatur, Monachis Trenorchiensibus, in Ecclesia B. Mariæ Lausdunensis excubias celebrantibus, pro redemtione animæ suæ & filiorum suorum Hugonis & Theobaldi condonavisse* dicitur, *consilio & assensu Gaufridi, Illustriss. Comitis Andegavensis.* In Concilio Turonensi anno MXCV. *Ecclesia S. Crucis, & S. Nicolai de Lausduno* adjudicatæ sunt Petro Trenorciensi Abbati, frustra reclamante VV. Abbate S. Florentii.

LAUTERNA FLU.

In vetere Vita S. Amantii Rutenorum Episcopi *Lauterna rivus* dicitur, vulgò *Lezert* a in e, t in z commutatis. Oritur in Rutenis, & alluit Salvam terram Rutenorum, *Salveterre*, Villam longam, & Castellum Marinum *Castel-Marin*: demùm Viautum auget, *Biaur*, qui fluvius Avatione accipitur, (*Avairon*) à Tarne in Garumnam deferendo.

LECCENNA SILVA.

In provincia Aquitanica prima *silva erat Leccenna non contemnendæ magnitudinis, Bituricibus atque Arvernis confinis*: è quibus Bituriges Cubi Burgundiæ, Arverni Austriæ Regibus parebant. Ea in silva ætate Aimoini (ut ipse testatur) *ostendebatur lapidea domus Brunichildis Francorum Reginæ*, amœnissimo loco ædificata: quam fluviolus præterfluens, prata à latere irrigabat; arva à fronte objecta cingebantur silvâ ad venationé appositâ: ut in libro xvii. Rerum Francicarum scripsimus. Apud Aimoinum vetus codex habet *silva Leccentia*, ut notat Petrus Pithœus: ego quoque in prisco codice Aimoini ita scriptum reperi. Hæc silva, sive *Leccenna*, sive *Leccentia* vocari debet, quærenda est in pago Borbonensi in Biturigum Cuborum Arvernorumque confinio.

LEDIA SILVA.

Ledia silva olim dicebatur, quæ postea *Lea*, *Leia*, & *Laia*, *Loia* etiam vocata est, *Laye*. Helgaldus qui ante annos sexcentos de Vita Rotberti Francorum Regis librum composuit, sic scribit. *In civitate Parisius ædificavit Ecclesiam in honore S. Nicolai Pontificis in Palatio, & Monasterium S. Germani Antissiodorensis; item Monasterium S. Germani Parisiacensis cum Ecclesia S. Vincentij in silva cognominata Ledia.* Lutetiæ ergo Monasterium S. Germani Antissiodorensis Episcopi, & in silva Ledia Monasterium B. Germani Parisiorum quondam Episcopi cum Ecclesia SS. Vincentii Mart. & Germani Antistitis Rotbertus Francorum Rex ædificavit: quod Monasterium S. Germani Parisiaci in Ledia loco nomen dedit, qui hodieque *vicus S. Germani in Laia* vocatur, *S. Germain en Laye*. Verba Helgaldi Jacobus Bolius malè interpungens ac truncans, existimavit, Monasterium Parisiacum S. Germani Parisiensis Antistitis, à Pratis cognomen habens, à Rotberto Rege Franc. reparatum ac refectum esse, idque Helgaldum scribere: ut in Disceptationis de Basilicis Regiis capite v. observavimus. *Abbatiolam quamdam in silva quæ lea dicitur, patris sui Rotberti clementiâ in honore S. Germani fabricatam, sanctæ Parisiacensi Ecclesiæ concessit* Heinricus Franc. Rex, sicuti litteræ ipsius docent. In silva Ledia sunt vici præ ceteris, Granarium S. Ludovici, vulgò Granea aut Granica S. Ludovici, *la Grange S. Loüis*; & Logiæ, *les Loges*; Valles, *Vaux*; Mansionile, *le Mesnil*; Muta, *la Muete*, (hoc est mutatio, ut missa missio) ipsúmque adeò Pinciacum; ac vicus S. Germani, qui à situ cognominatus est in silva Ledia. *Silva* autem *Ledia* ab eo agri Parisiaci vico ad Pinciacum oppidum Carnutum pertinet. Heic notandum est, si non priùs, certè saltem Principatu Rotberti ante annos sexcentos & sexaginta Lediam inter silvas Dominicas, & vicum S. Germani in Ledia inter villas Regias seu publicas (sicut hodieque sunt) exstitisse. Legi quasdam litteras, in quibus *Monasterium S. Germani in Leia & parœcia ibi adjacens* memorantur; item *Monasterium de Leia* intra Diœcesin Mauricii Parisiensis Episcopi: ut aiunt ibidem Osmundus Canonicus Ecclesiæ Parisiacæ, & Milo Archipresbyter Medinlanensis. In Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ, post catalogum vicanarum Ecclesiarum Diœceseos Paris. inter Abbatias & Prioratus ad eamdem sedem pertinentes numeratur *Prioratus S. Germani in Loia* in Decanatu Maciaci. *Loia* autem dicta est *Laye*, ut *Cloia* dicitur *Claya* prope *Montem Gaium* (*Montjay*) in litteris datis anno MCCLXVI. quæ in eo Chartulario reperiuntur.

Castrum S. Germani in Ledia à fundamentis refecisse dicitur atque etiam auxisse Carolus, eius nominis quintus Francorum Rex, cognomine Sapiens ante annos trecentos.

L E D I.

Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta, & Capitulis Caroli Calvi atque Annalibus Bertinianis inserta memorat *Ledi*, ponitque Maalinas inter atque Sumniacum. *Ledonem* alij vocant, atque à ledone nomen accepisse aiunt. Ledo autem & Malina apud veteres Gallos maritimos æstus & Oceani recessum atque accessum significârunt. Molanus quem Aubertus Miræus sequitur, scribit in Indiculo Sanctorum Belgij, *Ledi vel Ledonem* positum esse ad flumen Netam, eoque à Taxandria & à Brabantiæ pago Renensi (*Het lande van Rien*) dividi, & nunc Latinè *Liram* dici, vulgò *Lier*: Esse autem opidum

Brabantriæ, Monasterio Canonicorum à Gummaro vel Guntmaro exstructo nobile, à quo velut à Patrono *villa S. Gummare* nuncupetur. Sed Molanum falli existimo, qui Ledi ac Ledonem idem esse nomen arbitretur, & utroque nomine Liram olim promiscuè appellatam putet. An enim Lira *Ledo* olim cognominari potuit à ledone seu maritimo æstu, si eò usque numquam accessit?

LEDUM FLUMEN.

Mella in capite v. libri II. fluvium hunc memorat his verbis. *Vltra sunt stagna Volcarum, Ledum flumen, castellum Latara, Mesua collis.* Stagna Volcarum enim Tectosagum tum Arecomicorum nota & Plinio. *Opida de cetero rara prajacentibus stagnis, Agatha quondam Massiliensium, & regio Volcarum Tectosagum.* Stagna ea sunt inter Pyrenæos montes & Rhodanum, stagnum Salsusarum Aristoteli, Mellæ aliisque celebratum: tum tria stagna parva & obscuri nominis: stagnum Olivarium, cuius faucibus *Birra* fluvius (*Berre*) in mare se evomit VII. à Narbone milliario, Appendici Chronici Fredegarii, ceterisque rerum Caroli Martelli scriptoribus non indictus. Sequitur lacus Rubresus vel Rubrensis, Mellę Plinioque notissimus, spatiosus admodum, sed quà mare admittit, tenuis aditu: nunc lacus Spinianensis aut Spiniariensis nuncupatus, qui Atacem amnem olim accipiebat, ac emittebat in mare: à quo castrum de Lacu & castrum Caput stagni, *Capestain* nomen habent. Demum stagnum Agathense; & quod Plinius mendosè *stagnum Laternam*, Avienus *Taurum paludem* nuncupavit; Nostri ab adiacente vico stagnum Perotianum *l'estang de Perotz*, aliàs *l'estang du Tau*, id est Taurum appellitant.

Vt ad Ledum redeam, Apollinaris Sidonius eius meminit hoc versu.

> Rhenus, Arar, Rhodanus, Mosa, Matrona, Sequana, Ledus.

Meminit & Theodulfus in Parænesi ad Judices.

> Ruta, Mosella, Liger, Vulturnus, Matrona, Ledus,

Guillelmus de Montepessulano anno MCXLVI. testamentum fecit, Guillelmus de Tortosa eius frater anno MCLVII. quorum alter *Lisum* (aut potiùs *Lisum*) aliàs *Lesum*, alter *Lesum flumen* appellat. Vulgò *le Lés* aut *le Lez* nuncupatur. Oritur in Cebennis, si Sirmundo creditur. Alluit Ledus castrum Montemferrandum, seu potiùs Montemferrandi, Prata *Prades*, castrum Montemferrarium *Montferrier*, Castrum novum Pontis-Juvenalis, *Castelnau de Pont Juvenal*, nec procul à Montepessulano decurrit: tum divisus insulam castellumque Lataram amplectitur, iterumque coit, & per stagnum Laternam vel potiùs Lateram aut Lataram mare ingreditur.

LEMBVRGVS.

Sigebertus in Chronico anno MCI. *Heinricum Lemburgensem*, Ducem Lotharingiæ ab Heinrico Imper. factum esse scribit Vvillelmus Britto in libro X. Philippidos Lemburgi Ducem commemorat hoc versu,

> Dux quoque Lemburgi acies ciet Ardennorum.

Si Dux Lemburgensium Arduennenses duxit ad bellum, eis utique sine dubitatione præerat. Ex quo intelligitur Miręum rectè sentire, quum ait *Comitem Arduennensem*, & *Comitem Limburgensem* qui postea Dux factus est, pro uno eodemque haberi oportere. Rigordus exercitum Ottonis Aug. describens in rebus anni MCCXV. *Lamburgum* quoque appellat, & *Ducem de Lamburg* ducibus copiarum adnumerat. Rodulfus in Gestis Abbatum Trudonensium *Comitem de Lemburg Henricum*, maiorem tunc Ecclesiæ S. Trudonis Advocatum memorat: quem & circa annum MCVI. *maximam spem Henrici III.* Romanorum Imperatoris Aug. *Henricum Comitem de Lemburg, Ducem modico jam antè creatum* fuisse ait, ab ipso nimirum Henrico, qui Imperii insignia Henrico filio non sponte concessa, eius potissimùm ope resumere conabatur. Hæc est origo Lemburgensis Ducatus ante annos DLXX. Balduinus de Avesnia *Margaretam, sororem Ducis Lemburgensis* circa annum MCLX. Godefrido Duci Lotharingiæ nupsisse tradit.

Hoc opidum vetus fuisse non puto, quod nunc dicitur *Limborg*, aliàs *Lembourg*, & parum abest à Leodico, estque unus ex Ducatibus familiæ Burgundicæ, qui ad Austriacos Reges Hispaniæ transierunt.

LEMOVICES AQVITANI, ET RATIASTVM LEMOVICVM.

Vercingetorix Arvernus, summę potentię adolescens cùm à Romanis defecisset, celeriter sibi Lemovices unà cum Senonibus, Parisiis, Pictonibus, Cadurcis, Turonis, Aulercis, Andis adiunxit. Præterea ad Alesiam obsidione Romana liberandam imperata esse Lemovicibus à Principibus Galliæ millia armatorum decem, quot Bellovacis Belgarum potentissimis, Cęsar in libro VII. tradit: cùm octo tantùm millia Pictonibus, Turonibus sex, Mediomatricis, Nerviis, Morinis, Nitiobrogibus, & Aulercis Cenomanis quina solummodò hominum millia essent imperata, Atrebatibus quatuor: quæ validæ Galliæ nationes erant. Strabo XIV. Gentibus habitantibus inter fluvios Garumnam & Ligerim, Julianæ Aquitanię conterminis, eique ab Augusto Cęsare Julii successore contributis Lemovices adnumerat, qui ab ipso dicuntur Λεμόβικες, Lemobices, à Plinio *Lemovices* inter Bituriges Cubos & Arvernos in Aquitania. Claudius Ptolemæus eos *Limovicos* appellat, & in mediterraneo Aquitaniæ sub Pictonibus collocat, quorum urbs sit *Ratiastum*. ἐν τῇ μεσογαίᾳ Ἀκυτανίας τοῖς Πίκτοσιν ὑπόκεινται Λιμόυικοι; ὧν πόλις Ῥατίαστον. Vbi scribendum est Λεμόυικοι. Nam Λιμόυικοι Limuici essent. Quidam corruptè *Lemodices* appellant; *Lemoveces* alii; Magno *Lemofices* more Germanorum f loco u ponentium ac proferentium; Gervasius *Limovices*; Grego-

rius in libro v. *Lemovicinum populum*, in libro I. *Lemovicinos*; Nostri *Limosins* quasi Lemocinus, truncato nomine Lemovicinorum.

Caput igitur Lemovicum fuit Ratiastum: ut Claudius Ptolemæus docet, auctor gravis & diligens, itaut ea de re dubitare jure non possimus, non debeamus. Gregorius quidem Turonicus Episcopus in libro de Gloria Confessorum, *intra Pictavorum terminum qui adjacet civitati Namneticæ, vicum Ratiatensem* sive Ratiatum qui pago circumjacenti nomen suum dedit, & in veteri nummo *Ratiate* inscribitur, commemorat: & Adelphius Episcopus Ecclesiæ Pictavorum qui Concilio Aurelianensi I. interfuit, in veteribus codicibus nonnullis *Adelphius de civitate Ratiatica*, & *Adelphius Episcopus de Ratiate* nuncupatur à Ratiatu illo vel Ratiate Pictonum Gregorio memorato. Qui *Ratiastum Lemovicum* retulerit, pręter Ptolemæum neminem reperio. Contrà Magno quem quidam è recentioribus sequuntur, caput Lemovicum Augustoritum facit, *Lemofex*, (inquit) *Augustoretum*; id est Lemovix, cuius caput est Augustoritum. At Augustoritum quidê caput Pictonum esse, Ratiastum verò Lemovicum asserit Ptolemæus, cui haud dubiè major fides habenda est quàm Magnoni, homini docto minùs minusque diligenti, & annis amplius DCLX. à Ptolemæi ætate distincto. Audio nonnullos Ratiastum vel Ratiatum Lemovicum Ecolismam interpretari, quasi Ecolismenses pars Lemovicum exstiterint.

Postea Ratiastum deposita veteri ac propria appellatione, nomen Gentis cuius caput erat, accepit, & dici cœpit *Lemovice*. Audoënus de Vita Eligii *Lemovicas civitatem* vocat, *sitam in ulteriore Gallia primaque Aquitania, qua ad plagam respicit Occidentalem; ab Oceano Britannico ferè ducentorum millium spatio sejunctam*. Idem *Lemovicam urbem* appellat. *Lemovicas* vocat & Fredegarius. Gregorius nunc *civitatem Lemovicam*, nunc *Lemovicinam urbem*, ut Fortunatus *civitatem Lemovicinam* nuncupat: quidam corruptè *Lemodicas* pro Lemuvicas; *Lemovicas* alii, in primis veteres nummi & Annales, & Robertus in Chronico, etiam *Lemovecas* & *Lemofecas* nonnunquam. Nostri *Limoges* vocitant quasi Lemocas, mutilatâ appellatione Lemuvicarũ, & sublata III. nominis syllabâ, atque e in i, c in g mutatis: Quidam scriptor esterum Pippini *Limodiam civitatem*, Eginhardus *Limovicam*.

In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ *civitas Lemovicum* vocatur, & inter provinciæ Aquitanicæ primæ civitates octo sextum locum obtinet, Rutenis, Albiensibus, Cadurcisque postposita, quibus tribus populis Lemuvices multo olim validiores fuere. Sextum locum tenet & in *Bituricensi provincia civitas Lemovica* apud Robertum in Chronico; at apud Gervasium Tilleberiensem, & in Notitiis ipsius ætate recentioribus quintam occupat sedem, Albiensibus vel Albigensibus ex IV. loco in septimum rejectis.

Ruricius qui Concilio Aurelianensi IV. Basilio V.C. Consule, Indictione IV. anno Christi DXLI. per se, & Synodo Aurelianensi V. per Bantaredum interfuit, nunc *Episcopum Ecclesia Lemovica*, nunc *Episcopum Ecclesia Lemovicina* se appellat.

Vrbs Lemovicæ Amphitheatrum olim suum extra muros habuit, quod *Arenas* nomine apud Gallos usitato appellavere. Certè Stephanus Abbas Monasterii S. Martialis VI. *Turres in castello Martialis duas fecit, unam contra Sentartos nomine Orgoletum, alteram contra Arenas nomine Fustinsã, precipiente Rege Carolo minore ad repellendum Guillelmum A. Ducem, Pictavinum Comitem*, ut docet commemoratio Abbatum Lemovicensium. In Concilio Lemovicẽsi II. habito anno MXXXIV. hæc legimus: *Parochiani Ecclesia S. Michaëlis, & Ecclesia S. Maria de Arenis, & aliarum Ecclesiarum qua basilica B. Martialis subjecta sunt, filios suos baptizandos sursum ad Redemptoris aulam dirigant*: quæ *Salvatoris basilica* ibidem dicitur. Hęc *Ecclesia S. Maria de Arenis*, ab Arenis seu ab Amphitheatro urbis Lemovicæ cui proxima erat, suum cognomen accepit. Hodieque inter VII. portas, quarum duæ sunt obstructæ, una est Lemovicis, *porta Arenarum* dicta, vel *porta ad Arenas*, hoc est porta ad Amphitheatrum, *la porte des Arenes*, quòd eâ portâ Amphitheatrum suburbanum ei proximum peterent Lemovicini. Ibidem est & Cœmeterium Arenarum, *le Cimetiere des Arenes*, locus Lemovicinorum ambulationibus celebratus.

Ibi Monetarium Regum nostrorum Merovingorum Principatu fuisse, & Monetam percuti solitam esse, aurumque fiscale purgari fornace consuevisse, docet Audoënus in libro I. de Vita S. Eligii, docent & nummi veteres inscripti *Lemovicis*, item *Lemovecas F.* id est *Lemovecas fit*.

Vt autem pagum Cadurcinum *le Cahorsin*, ejus incolas seu *Cadurcinos Cahorsins* veteres vocaverunt; sic pagum Lemuvicinum *le Limosin*, pagi habitatores seu Lemovicinos *Limosins* nuncupant Nostri, sublatâ mediâ syllabâ, & litteris e in i, c in s conversis: ut de vicino *voisin*, de Ticino *Tesin*, de S. Licinio *S. Lesin* faciunt. Pagum Lemovicinum Gregorius noster *Lemovicinum* semper appellat absolutè, pagi vel territorii aut termini nomine omisso; *Lemovicinum* appellant & Gesta Francorum: *rus Lemovicinum* Audoënus in Eligio; Hincmarus apud Frodoardum in libri III. capite XXIV. *pagum Lemovicum*, qui eum cum *Nigromontensi* conjungit. Est enim Monsniger in Lemuvicibus locus Gregorio memoratus. Pagum Lemovicinum in superiorem inferioremque dividunt. Superior seu Cebennicus *le Haut Limosin* dicitur; inferior *le bas Limosin*. Pars ejus est & Marchia Lemuvicum, *la Marche de Limosin*, in superiorem similiter inferioremque divisa. In Marchia sunt oppida vel castella, Subterranca *Souterraine*, Duratium *le Dorat*, Varactum *Gueret*, à quo pagus Varactensis nomen accepit, *Gueretois*, Vartimpa fluvio cognominis, *Gartempe*. In Lemovicino pago sunt Lemuvicæ caput Gentis & pagi non procul à flumine Vingenna, urbs mercatu opulenta & celebris, Albucio *Aubuçon* ad Crosam, Confluentes *Confolan* ad Vingennam, Insula Jor-

danis, *l'Isle Iourdain*; Rupes Cavardi *Rochechouard*, Castociom *Chalus*, Sollemniacum *Solenniae*, Tutela *Tulles*, sedes Episcoparûs recentior, damno partis Lemovicensis Diœceseos facta; Briva Curretia, *Brive la Gaillarde*, aliàs *Brive sur Courreze*, à briva sive poote ad flumen Curretiam cogoominata; Curreria *Courreze*, Torinna *Turenne*, Veoradurum, *Vantadour*, Vserca *Vserche* ad flo. Viseram, *la Vezere*.

LEMOVICES ARMORICI.

Julios Cęsar in libro vii. de bello Gallico Lemovices alios in Aqoirania ponit, alios in Gallia Lugdunensi his verbis. *Galli imperant Æduis atque eorum clientibus millia* xxxv. *Bellovacis decem, totidem Lemovicibus, octona Pictonibus: Vniversis civitatibus quæ Oceanum attingunt, quæque eorum consuetudine Armorica appellantur, quo sunt in numero Curiosolites, Redones, Ambibarij, Cadetes, Osismy, Lemovices, Vnelli, sena.* Raimondus Matlianus qui J. Cæsaris Commentarios notis illustravit, hunc locum oon intellexit, & utrosque Lemovices istos perperam confudit. *Lemovices* (inquit) *populi inter Celtas, ex civitatibus Oceanum attingentibus quæ Armorica appellantur, proximi Vnellis, Venetis, Redonibus, Andecavis, Cenomanis, Lexoviis, in provincia Turenensi Regnoque Francorum siti, Limosins Gallicè.* At Lemovices tamen quos patriâ linguâ *Limosins* appellamus, ooo suot *in provincia Turonica*, sed in provincia Aquitanica 1. non *Celsa* sunt, sed Aqoitani; non maritimi, sed ab Oceano remotissimi. Quippe à Venetis, Redonibus, Andibos, Cenomanis, Lexoviisque longissimè, ab Oceano Britannico ferè ducentis millibus passuum absunt. Non intellexit J. Cæsarem & Samson Geographus Regius, qui inter civitates Armoticas vel maritimas Lemovices sine causa oumerari à Cæsare in libro vii. ait, nomeoque istud expungi oportere, propterea quòd civitates Armoricæ cootinentur Oceano, Ligere & Sequaoâ fluminibus, aliæ aliis contiguæ: Lemovices verò procul distant ab Oceano & à fluvio Ligeri; Pictooesque & Saotones quos Cæsar licèt maritimos Armoricis non accenset, ipsos ab Armoricis separant; & jam seorsum à Cæsare *Lemovicum* meotio facta est. Modestiores Samsooe quidam viri docti, in primis si bene memioi, Vioetus, *Lemovices* Cæsaris inter Armoricos retinent, sed oomine paullum immotato. Sublatâ enim m litterâ, & u in n converso, *Leonices* scribunt. Verùm *Lemovices* apod Cæsarem in libri vii. loco suprà laudato legendum esse, & ita io veteribus suis codicibus ante anoos mille scriptum fuisse, atq; ita se legisse plaoè iodicant Audoënus Rotomagensis Episcopus initio Vitæ S. Eligii Noviomageosis Episcopi, & Frodoardos Presbyter Calmisciaci in libro ii. Historiæ Ecclesiæ Remensis: qui ooo alia ut poto ratione quàm noâ Cæsaris malè intellecti auctoritate impulsi decepique, tanto aote Marlianum duos eiusdem oominis populos, obscurom alterum, alterum nobilem confudere, & Lemovices Aqoïranos in Armorico tracto pòsitos fuisse credidere. Verba Dadonis sunt. *Igitur Eligius Lemoviecas Galliarum urbe in villa Catalacense oriundus fuit. Est itaque præfata civitas partibus sita in Armoricanis, in ulteriore Gallia primaque Aquitania quæ ad plagam respicit Occidentalem.* Sic in veteribus codicibos Corbeiensi, Conchensi, aliisque, & io libris editis seriprom excusumque reperitur. Si cuidam credimos, in ooo codice Lemoviceosi scriprom invenitur. *Est itaque præfata civitas partibus sita in Transligeritanis.* Frodoardos de Sancti Basoli patria sic refert. *S. Basolus* oriondos *ex territorio Lemovicino, regione Armoricana, ab Aquitania* Remos venit. Dado igitur Lemovicas orbem provinciæ Aqoitaniæ primę *in partibus Armoricanis* posuit, Frodoardus *territorium* seu pagnm *Lemovicinum*, hoc est Lemovices gentem Aquitanię *in regione Armoricana*: quoniam uterqoe Lemovices quos Cęsar in libto vii. Armoricis civitatibus adnumerat, non alios à Lemovicibus Aquitaniæ esse sibi persuasit. Suppar fuit Frodoardo Adso Abbas Deruensis, cui *B. Basolus à regione Armoricana atque ex territorio Lemovicino provocatus* dicitur. Sic *Basolum Armoricana à regione, ex territorio videlicet Lemovicino Remensem ad urbem peregrè profectum esse*, io eius Vita initio x. sæculi scripta reperimos. Itaque *Lemovices* Armoricanos apud Cęsarem, partem esse Osismiorum puto, qui nunc Leonenses vocantur: quos qui *Leonices* Cęsari dictos existimârunt, pro Leooensibos quoque acceperunt. Si auctori libelli de Vita S. Paoli Episcopi Leonensis credimus, Paulo Episcopo *benedicto statim Rex Francorum Gloriosus Childebertus primus Agnensem Leonensemque pagos cum sibi debito reditu Regiæ auctoritatis præcepto tradidit; & Indualis cognomine Candidus Domnonensis patria Dux, territorium quod modò dicitur ex nomine Pauli, eidem viro venerabili donavit: Pauli corpus ad Monasterium quod in agro continente situm erat, deportatum ibique sepultum est: quod Monasterium usque hodie vocatur S. Pauli opidum*, videlicet à Patrono majoris Ecclesiæ; vulgò *Leon* aut *Saint Paul de Leon* Britanni appellitant. Io libro de Vita Gildæ Sapientis, hic *Paulus Oxismorum Ecclesiæ præfuisse Episcopus* falsò forsitan dicitor: quòd nimirum Leonenses cum Tregorensibus & Briocensibos Osismiotum olim finibus cootinebantur, quemadmodum quidam Geographi rectè seotiont; & ut ego arbitror, *Lemovices* Armoricani Cęsaris, seu Leonenses ooo contemnenda portio Osismiorum erant. Guillelmus Armoricus in Gestis Philippi Augosti Francorum Regis, *Leoniam* & *terram Leonia* vocat agrum pagumve Leoncosem, *le Leonnois*; & *Herveum Comitem Leoniæ* anno MCLXIII. dolo captum, conjectumque in carcerem apod castellum Nini, & ab *Haimone Episcopo Leonensi* ac Conano Parvo Duce Britanniæ castro per vim expugnato liberarum esse scribit. Robertus de Monte locum ipsum nunc *Leonem* & *Leson*, nunc *Lehum* & *Lennnum*; iocolas loci ac totius etiam pagi modò *Leoneuses*, modò *Lennnenses* appel-

lat. Gervasius Tilleberiensis & duæ Notitiæ Episcopatuum Galliæ, inter Episcopatus Toronensi Metropoli subjectos post Redonensem, Nannetensem, Corisopitensem, Venetensem, Macloviensem, Briocensem, & Tregorensem, numerant *Leonensem*, Dolensique provinciæ ultimo præponunt. Urbem hanc Monasterio priusquam sede Episcopali insignem, *Leoninum opidum Osismiorum* Cæsari appellari, falsò affirmat Massonus. Lemovices quippe Armoricos Cæsar memorat seu inter Armoricas civitates, qui pars Osismiorum fuerunt; *Leoninum opidum Osismiorum* nusquam memorat. Aimoinus in libro II. Miraculorum S. Benedicti capite XI. urbem cujus Episcopus fuit S. Paulus, *Oppidum* vocavit, & *S. Pauli Opidum* ante annos DCLX. hisce verbis. *Osa Oceani maris est insula, quæ à continenti Armoricanæ regionis terra quam Cornu Galliæ vocant, pelago* XVI. *passuum in transversum porrecto sejungitur. In ea B. Paulum cognomine Aurelianum eremiticam duxisse vitam, ex libro Vitæ ejus didicimus. Hic denique S. Paulus in loco Britanniæ qui Oppidum dicitur, Episcopus factus, ibidem meruit sepulturam.* Ubi legendum puto, *qui opidum S. Pauli dicitur.* Certè in capite XII. ita scribit. *In Osa insula ob amorem tanti Præsulis* (Pauli) *quidam civis regionis Cornu-galliæ, Felix nomine ad inhabitandum demigrans cum aliis sua provincia viris, per aliquot annos Deo placitam studuit ducere vitam. Hic adscensâ navi ad supradictum S. Pauli opidum venit, cum Pontifice ipsius Sedis tractaturus.*

LEODIA VEL LEODIGA SILVA.

In Chartulario Aurelianensis Ecclesiæ litteras legi *Hugonis misericordiâ Dei Regis, datas Silvanectis Palatio, mense Novembri Indictione* IV. *anno* IV. *regnante Hugone Rege:* in quibus *Leodia silva* fit mentio. *Leodia quoque silva venationem, sicut antecessores ejus* (Arnulfi Aurelianensis Ecclesiæ Episcopi) *visi sunt habuisse, eidem matri Ecclesia* (S. Crucis) *habere concedo, ejusque venabula* (id est venatores cum venabulis canibusque venaticis) *per eam silvam sine dilatione currere cunctis diebus auctorizo.* Silva *Leodia* nomine ipso testatur, silvam se *publicam* fuisse, hoc est silvam Regalem sive fiscalem. Sic villas Regias *villas publicas* veteres Nostri Historici dixere, & *Leodicum vicum publicum*, id est villam publicam seu Dominicam. Nomen deductum à *Leudibus* vel *Leudis Leodisve*, veteri appellatione Germanica, quæ populum significat. Silva ergo *Leodia* aut *Leodica* silva Aurelianensis olim dicebatur: in qua hodieque locus est nuncupatus *Boscus communis*, *Bois-commun*, id est silva publica.

In silvis publicis quas Forestes Dominicas appellabant, nemini privato venari licebat, ut Gregorius Turonicus Episcopus docet, qui unus est instar omnium. Pro magno itaque beneficio Episcopis Aurelianensibus Hugo Rex Francorum in silva Leodia venationem permittit. Permittit & Rotbertus Rex ejus filius litteris datis *Silvanectis Palatio, mense Novembri Indict.* IV. *anno* IV. *regnante Rotberto Rege*, ubi & *silvam Leodigam* meliùs patre vocat. *Leodicum* enim vel *Leodigum* nomen est adjectivum, quo *publicum* significatur: & Lipsius observat urbem quæ caput Tungrorum nunc est, *Leodicum* vocari debere, non Leodium. *Venationem quoque silva Leodiga, quam per quamdam convenientiam subripueram, reddo; & sicut antecessores ejus* (Arnulfi Aurel. Episcopi) *tenuerunt, eam eidem Ecclesia tenendam in perpetuum habendamque cunctis diebus confirmo.* Silva *Leodia*, vel potiùs *Leodica* aut *Leodiga* nunc ab urbe vicina vocatur *la forest d'Orleans*, uti observo, & continet Attenaium, *Artenay*, Marogilum *Marolle*, aut certè *Mareau des Bois*, Suriacum in Bosco, *Sury au bois*; Boscum communem *Bois commun*; Vitriacum *Vitry*, *Vitriacum castrum* Helgaldo dictum, ubi Rotbertus Rex Monasterium S. Medardi exstruxit, ubi hodieque est parœcialis Ecclesia S. Medardi; Macerias *Mezieres*; Bordas *les Borders*, Ingranam *Ingrande*, Vitriacum ad Logias *Vitry aux Loges*; Bullum *Bou*; Gargogilum *Gergeau*.

L E O D I C U M.

Landebertus Tungrorum vel Trajectensium Episcopus in vicum Leodicum crebrò secedere consueverat, ut totus orationi, lectionique vacaret. Qui vicus in valle positus inter nemora & montes, fontibus & amniculis per prata decurrentibus amœnissimus, ac solitudinis simillimus erat: quà meridiem spectat, à civitate Tungris vix V. leugis distans, ab opido Trajecto circiter IV. quà Orientem Solem prospicit, hinc montibus & silvis, inde Mosa clausus. Positum est Leodicum ad Urtæ (*Ourt*) & Mosæ confluentes: ubi Landebertus, quem Lambertum Martyrem vocant Recentiores, à Dodone Domestico Pippini Principis Francorum cum multis suorum interfectus est: cujus corpus sepultum primò Trajecti, Hucbertus ejus successor anno Episcopatûs XIII. in vicum Leodicum retulit, Basilicâ amplâ atque magnificâ ei ibidem factâ. Hoc initium & caussa incrementorum Leodico fuit, itaut ex vico urbs longè maxima & copiosissima, ac Episcopatûs sedes evaserit, posthabitis Tungris atque Trajecto: quemadmodum in libro XXIII. Rerum Francicarum scripsimus. Simul cum corpore Landeberti sedem Episcopatûs ab Hucberto eò translatam anno DCCX. auctor est Sigebertus hisce verbis. *Anno* DCCX. *S. Hucbertus calitùs admonitus corpus S. Lamberti à Trajecto Leodium cum magna miraculorum gloria refert, sedemque Episcopalem in eamdem urbem transfert.* Quam ob caussam & qui postea eam Ecclesiam rexere, non *Trajectenses Episcopos* ampliùs appellat Sigebertus, uti priùs facere consueverat; sed *Leodicenses* & *Leodicensium Episcopos* constanter nuncupat. Nunc Leodicenses Episcopi sese Duces Bullionenses, Marchiones Francimontenses, (*Franchimont*) Comites Lossenses, sacri Imperij Romani Principes appellitant.

Leodicum vicum publicum plerique nostrorum Annalium & Chronicorum veteres auc-

tores appellant nomioe Germanico publicum vicum ſignificaute ; *Lendicam* Carolus Calvos in Capirulis anno DCCCLIV. ibidem latis, à Leudibos vel Leodis appellatione deducta ; Vita vetus S. Landeberti *villam Leodium. ſitam ſuperfluvium Moſam; Ludivacam*, Eginhardus in epiſtola XXIII. hiſce verbis. *Boves qui occidendi ſunt, volumus ut facias ad Ludivacam venire.*

Carolus Glorioſus Rex *anno* DCCLXIX. *celebravit Natalem Domini in villa qua dicitur Duria, & Paſcha in Leodico vico publico.* Sic veteres Noſtri Annales ferè omnes, ſic Caroli Magni Vitæ omnes priſcæ referunt. *Vicus* autem *publicus* idem eſt ac villa publica: ex quo apparet Leodicum villam publicam tum ſeu fiſcalem fuiſſe, in qua Carolus aliquamdiu hiemaverit & Paſcha celebraverit. Errat igitur Scaliger, quum *Leodium nunc dici* eit, *id eſt hominium, quia olim fuerit de hominio & feudo Epiſcopi Tungrenſis.*

Leodicum quidam, in primis Iohannes PP. X. io epiſtola ad Carolum Regem, & Sigebertus in Chronico, nonnumquam *Legiam* appellavere nomine ad vulgare vel Francicum ejus nomen proximè accedente. Noſtris enim vulgò vocatur *Liege*. Nonnulli tamen *Legiam* ab amniculo Legia (*Legie*) ibi in Moſam effluente dici affirmant; ſicut Hoio proximo opido (*Hui*) fluviolus in Moſam labés nomen dedit. Aliqui etiam inter veteres, ac omnes ferè Latini ſcriptores recentiores *Leodium* aut *Leodiam* mendoſè vocant. Quippe Juſtus Lipſius docet vocandum eſſe Leodicum, quemadmodum in priſcis inſcriptionibus tumulorum, & à veteribus ſcriptoribus Hiſtoriarum ac Chronicorum nuncupatur: quin & Germanos ac Belgas c litteram in hujuſce civitatis appellatione hodieque retinere. Dici enim Leodicum Germanis ſuperioribus *Luttich*, Belgis omnibus *Luydyck*, id eſt aggerem publicum, aut limitem publicum, Viemve publicam; Leodes autem ſive Leudos linguâ Germanicâ populum, eaque homines Principis alicujus ditioni ſubjectos ſignificare.

In quadam Notitia provinciarum & civitatum Galliæ repetitur, *Civitas Tungrorum, qua nunc Leodium*; Roberto Monacho in Chronico, *civitas Tungris, qua & Leodium*: id eſt, cujus ſedes Epiſcopatûs nunc Leodicum tranſlata eſt. Diviſio Regni Lothatii anno DCCCLXX. facta memorat inter pagum Moſanum & Aquaſgrani *Lingas, quod de iſta parte eſt* in portione Hludouvici; & in portione Karoli *Lingas quod de iſta parte Moſa eſt. & pertinet ad Veſatum*: id eſt *Lingas* ultra & cis Moſam: quo *Lingarum* nomine non Leodicum ipſum, uti Miræus, ſed pagum Leodicenſem deſignari puto, ultra & citra Moſam jacentem, quem vulgò Noſtri nomine urbis appellant *le Liege*: ſicut & urbis & pagi incolas Latini ſcriptores utroſque *Leodicenſes*, Noſtri *les Liegeois* nuncupare conſueverũt. Miræum errare ex eo intelligitur, quòd Leodicum urbs (ſive Lingas vocare mavis) ad *Veſatum pertinere* dici non poteſt. Veſarum enim. vulgò *VVeſet* nuncupatum, eſt in dextra ripa Moſæ, abeſtque ab urbe Leodico leugas ampliùs duas.

Auctor libelli de tráſlatione corporis S. Germani Pariſiorum Epiſcopi, qui Caroli Magni Principatu floruit, Leodicum in Haſbania ponit his verbis. *In pago Haſbanio, villa Leudico VVichbaldus quidam nomine Chorepiſcopus fuit*, &c.

LEODO SALINARIUS.

Municipiolum eſt vel caſtellum in Sequanis, proximum Arleto, (*Arley*) amœnitate ſitûs & ſalſis fontibus celebre ac illuſtre, *Leodo* quibuſdam, aliis *Ledo Salinarius* dictum, vulgò *Lion le Saunier*, poſitum ad amniculum qui infra Tinurtium defertur in Ararim: ubi olim moneta percutiebatur, Ledonenſis à loco cognominata. Auctor eſt Chiflettius in ſuo Veſontione, Ledone apud Franciſcanos ſigna marmorea præclara atque adeò mirabilia conſpici. Salſis quoque fontibus nobilitatur *Groſonium* vicus in Sequanis, à Metropoli Sequanorum provinciæ Veſontione parum diſtans. Nobilitantur & *Salina* eadem in provincia fontibus ſuis, à quibus & nomen accepere, *Salins*. Hoc opidulum ſalſis fõtibus abũdat, quos & ſcrobes & ſcaturigines appellitant. Eos inter fontes præcipui tres ſunt, ex quibus aqua igne ſuppoſito excocta denſatur in ſalem candidiſſimum, & ceterorum omnium (ne marino quidem excepto) ſapore gratiſſimum. In teſtamento Bernonis Abbatis Gigniacenſis Ledo Salinarius appellatur *Leodo* ante annos DCCLX. Ibi enim fit mentio *caldariarum qua ſunt ſita in loco, qui dicitur Leodonis*, videlicet caldariarum ſive ahenorum, in quibus aqua ſalſa decoquitur & in ſalem coaleſcit. Jotſaldus Monachus de Vita & virtutibus S. Odilonis Abbatis libros III. compoſuit ad Stephanum Pontificem eius nepotem, quos in codice Thuaneo MS. legi, dignos luce, quos Petrus Damiani in epitomẽ coëgit. Hic Auctor in libri I. capite V. vocat *vicum nomine Leodonium, ubi conficitur ſal, humanorum ciborum condimentum*, collocátque inter *Paterniacum & Cluniacum* Monaſteria. Ceterùm *ledonas* Beda aliique vocant æſtus minores, qui Lunâ creſcente aut decreſcente accidere conſueverunt; *malinas* verò majores æſtus maritimos, qui plenilunio & novilunio contingunt, intra V. horas accedente Oceano, intra VII. recedente: quod nomen Ledoni Salinario propriè non convenit, loco mediterraneo & à mari plurimùm remoto.

Ex tot locis ſalem ferentibus, & ex tot aquis ſalſis in provincia Maxima Sequanorũ apparet, Burgundiones liberos ſive Comitenſes, hoc eſt Sequanos, non ſine cauſa à Noſtris per jocum *Burgundiones ſalſos* ſalitoſve cognominari.

LEONES ET SILVA LEONUM.

Silva Leonum in finibus Veliocaſſium *la foreſt de Lions* vulgò dicta, nomen à re non videtur habuiſſe. Leonibus enim caret Gallia. Nomen hæc ſilva ſuum dedit opido ibi poſito, quod Latinè *Leones*, vulgò *Lions* appellant.

Inter testes qui confirmationi cujusdam donationis interfuerunt ante annos ampliùs quadringentos, numeratur *Theobaldus de Estampe Castellanus de Leonibus.* Rex Anglorum Henricus, ejus nominis primus, *decessit apud S. Dionysium in silva Leonum* anno MCXXXV. quod *castrum S. Dionysii in Leons* ipse exstruxerat: ut Johannes Bromton, Radulfus de Diceto, ac ceteri rerum Anglicarum scriptores tradidere.

LEPORETUM.

Vicus est *Leporetum* in arenis Burdigalensibus vel Vasatensibus, aliàs truncato nomine *Lepretum*, à re nomen habens, vulgò *Labret* dictus, litteris e in a, p in b, & e in i conversis. Labritum Nostri postea in *Albretum* mutavere, *Albret*, aliàs *Alebret*, quasi Ad lepretum: *Labret* Annales Flandrensium dicunt. Pagus Leporetanus qui nunc in Ducatûs fastigium evectus est, à vico isto nomen accepit, appellaturque *l'Albret.* Ab eodem vico cognominata familia Leporetana, vel Albretana. Arenæ autem Burdigalenses, *les Landes de Bourdeaux*, aliàs Arenæ vel Landæ Vasatenses. *les Landes de Bazas* dictæ, saltuum plenæ, à Martianensi Vicecomitatu, Scaloeiæ (*la Chalosse*) proximo, latè ad Oceanum versus promittuntur, & frugum quidem steriles sunt, sed leporibus scatent: à quibus vicum *Leporetum* vel *Lepretum* in priscis monumentis vocari observavere Andreas Chesnius & Oihenartus. Aiunt leporem hodieque *Bret* indigenis appellari. In Ducatu Leporetano cum Leporeto sunt Tartassiũ urbs amœna situ ad Midorium fluvium, (*Midon*) Castellum Zelotypum. Neracum, Castella *Castels*, Garunda *Gironde*, Podium Normannorum *Puy-Normand*; aliaque multa opida, castella & vici.

Jos. Scaliger asserit Ducatum Leporetanum vel Alebretanum ex mutilatione Senescalciarum Aginnensis & Armaniacensis esse compositum.

LEPROSUS VICUS.

Leprosum vicum Turonum memorat Severus Sulpicius de Vita S. Martini Turonici Episcopi.

Vulgò vocatur *le Loroux*, estque proximus Monialomago & Dolis vicus, positusque ad Scandonem, *Eschandon*, qui in Angerem effluit. Ex *Leproso* elisâ litterâ p fit *Leroux* & *Loroux*.

Rigordus *castrum Leurosium* memorat in Biturigibus Cubis, non procul à *Castro Radulfi*, quod nomine incorrupto *Leprosum* vocat Chronicon Monasterii Dolensis in anno MCCCXXV. desinens. *Anno* MCCLXVIII. *obiit Johannes de Calveniaco, dominus de Leproso.* *Leprosum* illud vel Leprosium, volgò dicitur *Levroux.* Aiunt S. Silvanum Confessorem, Leprosensium in Biturigibus Patronum esse. Uterque locus à multitudine leprosorum haud dubiè nomen accepit.

LERINUS ET LERO INSULÆ.

Antequàm de Lerino & Lerone insulis loquar, admonendus est Lector, Casaubonum, cùm Strabonem Notis suis illustraret, dubitavisse an duæ insulæ essent, & unam de duabus facturum fuisse, nisi esset Æthici auctoritate deterritus: quasi Strabo, & Plinius, & Ennodius aliique alteram ab altera non satis distinxerint. Hoc tanto viro tamque diligenti accidisse, vel potiùs excidisse miror.

Strabo Lerinum insulam à planitie *Planasiam* appellavit, quòd nulli ibi montes assurgunt: & post Stœchadas ex Gallia in Italiam tendenti scripsit occurrere *Planasiam & Leronem*, in quibus sint vici. Strabonis verba sunt. Μετὰ δὲ τὰς Στοιχάδας ἡ Πλανασία καὶ Λήρων, ἔχουσαι κατοικίας. Ubi *Planasia* nomine Lerinum designari nemo non videt: à qua non longissimè abest *Planaria, insula à specie dicta, æqualis freto*, à Corsica LX. millibus passuum, distans ut ait Plinius, ab Ilua insula stadiis XC. quam Solinus ac Æthicus *Planasiam* rectiùs vocant, Itali *Pianosa.* Est & apud Strabonem *Planesia* vel *Planasia* insula contra Dianium Tarraconensis Hispaniæ opidum. Ceterùm Lerinus non sine caussa Planasia dicta est à Strabone. Quippe Apollinaris Sidonius eam *insulam planam* vocat ab æqua planitie camporum in Eucharistico ad Faustum, ex Monacho Lerinensi Reiensem Episcopum.

> Seu te Lirinus priscum complexa parentem est.

Et iterum.

> Fratribus insinuas, quantos illa insula plana
> Miserit in cælum montes.

Cæsarius in homilia XXV. Lerinum ubi Monachus fuerat ante Arelatensem Episcopatum, ita commendat ut Sidonium imitetur his verbis. *Beata & felix insula Lirinensis: quæ cùm parvula & plana esse videatur, innumerabiles tamen montes ad cælum misisse cognoscitur*: id est eminentes ac magnæ sanctitatis Monachos, Abbates, Episcopos. Unde & Ennodius, vel potiùs Euhodius *nutricem summorum montium planam Lerinum* eodem sensu appellat: apud quem Epiphanius *Tolosâ regrediens, singula Sanctarum habitationum loca visitavisse* dicitur, *Medianas insulas Cycladas*, (lege *Stœchadas*) *Lerum, ipsamque nutricem summorum montium planam Lerinum.*

Pomponius Mella *Lerinum* ac *Leronem Stœchadum* nomine impropriè comprehendit cujus verba talia sunt. *In Gallia quas referre conveniat, solæ sunt Stœchades, ab ora Ligurũ ad Massiliam usque dispersa.* His enim limitibus insulæ Lero ac Lerinus continentur, cùm sint citra ostium Vari, seu citra oram Ligurum Italiç attributorum. Plinius *Lerinam* appellat, quem Eucherius de laudibus Eremi secutus est. *Ab iis* (idest, à III. Stœchadibus) *Sturium, Phœnice, Phila: Lero, & Lerina adversum Antipolim, in qua Vergoani opidi memoria.* Heic ordinem Plinius non servavit; uti Strabo Æthicusque servarunt. Nam Lerina vel Lerinus præponi debuit Leroni, quę insula Vari ostio Ligusticoque mari Lerino est propior. Ptolemæus Lerini nullam mentionem fecit: quam Hilarius Episcopus Arelatensis in libro de Vita S. Honorati *Lirinum vacantem insulam ob nimietatem squaloris*

ris, *& inaccessam venenatorum animalium metu*, *Alpino haud longè jugo subditam* nuncupat. Hic est Honoratus, qui nobilissimum Monasterium in ea insula condidit, & Monasterio Lerinensi, atque adeò toti insulæ nomen suum dedit, ex Abbate Lerinensi Arelatensis Episcopus. Insulam enim Lerinum Nostri rarò *Lerin*; sæpiùs *Saint Honoré de Lerin*, aut insulam S. Honorati *l'Isle de S. Honorat* nuncupant. Ab Antipoli Lero & Lerinus insulæ absunt millia passuum XI. à Foro Julii XXVIII. ut docet Æthicus. *Vergoani oppidi* in insula Lerino nec vola, nec vestigium exstat: quod minimè mirum est, cùm jam ætate Plinii, anno Christi LXXIX. insulares eius oppidi tantummodò meminissent, nihilque de eo præter aliqua forsitan rudera possent exteris ostendere. Circuitu patet duo millia passuum; puteum vel fontem aquæ dulcis habet; planaque est & oblonga: miti & salubri cælo gaudens, frumenti, vini, cuniculorum, pinuum, palmarum, olearum, lauri, cupressorum, myrtorum beneolentium, lentiscorum & genistarum, florum ac herbarum fragrantium ferax, pisce marino & fluviatili abundans. Salerna Monachus Lerinensis scribit, media in insula esse Basilicam S. Mariæ Virginis, & Ecclesiam majorem S. Honorati, proximaque eis claustrum & refectorium vetus, singula è lapide: necnon ibidem oratoria S. Trinitatis, Christi Transfigurati, Petri Apostoli, Cypriani & Justinæ Martyrum, Caprasii Confessoris, Porcarii Abbatis ac sociorum Commartyrum à peregrinis adiri: in latere insulæ ad meridiem & ad mare spectante, scabris rupibus impositam esse turrim, Monachorum ibi in Oratorio S. Crucis die ac nocte psallentium domum, ac simul adversus piratas munimentum. Ex quo intelligitur, ea velut arce Monasterium Lerinense claudi.

Lero à Lerino DC. circiter passuum freto dividitur, quod fretum Forojuliense à Foro-Julii dictum esse aiunt, *le Frioul*, ac Lerino duplo major est. Hæc à Strabone ἡ Λήρων vocatur, id est *Lero*, & adversa esse Antipoli, colique, ac Leronis sacellum habere dicitur. ἐν δὲ τῇ Λήρωνι καὶ ἡρῷόν ἐστι τὸ τοῦ Λήρωνος· αὗται δὲ πρὸ τῆς Ἀντιπόλεως. Lero quidem ille, cujus ibi monumentum olim delubrumque videbatur, & qui nomen insulæ suum dedit, nunc ignotissimus est: quem suspicari possumus in ea insula finitimisque regnavisse. *Lero* & à Plinio nuncupatur; à Ptolemæo *Lerone*. Λήρων, qui eam sub Varo fluvio collocat, seu Vari ostio adversam facit; non exactè. Nam à Varo flumine Lero abest millia passuum XXI. ab Alpe summa XXXVI. cùm Æthicus prodat, à Varo fluv. Antipolim X. *ab Antipoli Leronem & Lerinum insulas* XI. *millibus* distare, & ab Alpe summa Cemenelum millia passuum IX. à Cemenelo Varum flumen M. P. VI. abesse. *Lerum* vocat Ennodius in Vita Epiphanii. Quòd nisi Strabo Leronem insulam à Lerone nescio quo, qui ibi colatur ac sepultus sit, nomen accepisse apertè indicaret, facilè mihi persuaderem. & Leronem seu Lerum, & Lerinum insulas à Massiliensibus Græcis dictas esse, quasi insulas contemnendas ac parvulas. Lerus enim, λῆρος Græcè significat rem futilem ac nihili, nulliusque momenti. Ex λῆρος autem fit Λήρων, & Λήρινα vel Λήρινος. Sic & *Leros* inter Sporadas à Plinio Nicandroque memoratur. Lero Monasterium olim habuit Margaritæ Virginis & Martyris titulo illustre, à quo nunc dicitur *insula S. Margarita*, *l'isle de S. Marguerite*, ut *insula S. Honorati* Lerinus ab ejus Monasterio. Hanc insulam Monachorum Lerinensium eremum ac secretum exstitisse aiunt, ibique Imperatores Romanos validas munitiones construxisse, quarum supersint vestigia; quæ Massonus horrea ad condendum salem fuisse ait: abesse à continente duo millia. Quà ad Septemtriones vergit, continentemque prospectat, portum habere, ab oriente & ab occidente venientibus ex æquo tutum, commodum & patentem; & non longè à portu fonticulum aquæ dulcis: oblongam esse, frumenti & cuniculorum fertilem; in littore parumper attolli; circuitu IV. circiter milliaria colligere; quo milliariorum nomine, mille passus significante, an leugas nostras hoc est tria saltem passuum millia, more multorum recentium scriptorum, mensores isti designare voluerint, incertum est. Massonus contrà Leronem insulam IV. millia passuum in longitudinem patere affirmat. Aliqui Leroni XII. millium circuitum tribuunt, Leroni sex. Vincentius Salerna Monachus Lerinensis scribit, inter urbes Antipolim & Forum-Julii, & inter duo promuntoria, alterum ab altero XX. circiter millibus distantia, quorum alterum Caput Rubeum vel Rufum, *Cap Rous*, alterum Caput Galupe, *Cap Garoppe*, aut *Garoupe* Nautis dicitur, sinum esse maris, circa quem sint maritima castella, ad Lerinense Monasterium pertinentia, Neapolis, *la Napole*, priùs Avenionetum dicta; & interfluente Cyaneo, *Siagne*, amne torrente ac piscoso, Cannæ, *Canes*, olim castellum Marcellinum, pòst circa annum MCXXXII. ob immunitates castellanorum castrum Francum nuncupatæ: in vertice collis Villa vetus, quæ nunc Muginum, *Mogins*, in quibusdam tabulis *Mogins*; & Vallis aurea proxima Antipoli, *Valaurie*. In medio eo sinu duas majores insulas jacere Leronem & Lerinum, IV. aut V. millibus passuum à continente distantes: & proximas ambabus duas alias parvulas, saxosas, nec memoriâ dignas, quarum altera *Translero* dicta à situ, quoniam trans id est ultra Leronem posita est, nunc corruptè *Terra de Liera* appelletur; altera insula S. Ferreoli nuncupetur. Hæc Salerna, parum sibi constans in assignandis mensuris. Nam qui Leronem ac Lerinum IV. *aut* V. *millia abesse à continente* scripserat; idem paullo pòst *Leronem* ab eadem continente *duobus tantùm milliaribus* distare affirmat.

Hæ IV. insulæ, Lero, Lerinus, Translero, & insula S. Ferreoli, ut Antipoli & Nicææ Massiliensium oppidis proximæ erant, Massiliensibus olim paruere. Nunc ad Grassensem Diœcesin pertinent, & à majore insula nimirum Lerone, uno omnes ac communi nomine *insula S. Margarita* appellantur, *les isles de S. Marguerite*. Ex quibus Translero-

nem & insulam S. Ferreoli nusquam alibi quàm apud Salernam reperi. Ambarum in locum duas alias nesidas substituunt tabulæ Chorographicæ in descriptione Provinciæ, videlicet Formicam, *la Fromigne*, & Graniliam, *la Grenillo*, Antipoli adversam, ambas minimas ac desertas, ambas, quod miror, à Salerna omissas. Sed *Formicam* istam, cùm Leroni obiaceat, ac (ut ita loquar) pæne adhęreat, *Transleronem* Salernæ esse existimo.

Notandum est, ab Ennodio *Stœchadas, Lerum* seu Leronem, *& Lerinum, Sanctarum habitationum loca* suprà appellari. Ex quo apparet non solùm in Lerino, sed etiam in Lerone & in Stœchadibus Monasteria veterrima exstitisse. Certè Prosper in Chronico scribit, principatu Honorii Aug. ante annos MCCL. *Honoratum, Minervium, Castorem & Iovianum, singulorum Monasteriorum Patres, in Galliis floruisse*: ex quibus Honoratus Monasterii Lerinensis pater sive Abbas fuit; tres alii trium aliorum in supradictis (ut videtur) insulis Monasteriorum. Cassianus certè *qui in Stœchadibus consistunt insulis, sanctos Fratres* celebrat. Tum quoque proximas maris Ligustici insulas, Caprariam & Gorgonem clara & illustria Monasteria habuisse indignatur Rutilius Numatianus in libro I. quarum altera Mellæ *Urgo*, *Orgon* Plinio, *Gorgon* Rutilio dicitur. Gregorius PP. primus in libri I. Epistolarum epistola L. *Gorgonis insulæ Monasteria* commemorat. Et satis superque de Lerone ac Lerino.

LESURA FL. ET VICUS.

Ausonius in Mosella suo *Lesura* & duorum aliorum amniculorum in Mosellam effluentium mentionem fecit hoc disticho,

> Prætereo exilem Lesuram, tenuemque Drachonum,
> Nec fastiditos Salmonæ usurpo fluores.

Lesura quidem vulgò *die Leser* nuncupatur, & ad vicum Lesuram (*Leser*) lævum Mosellam auget. Salmona autem vulgò *Salm* dicitur, & in eamdem Mosellæ ripam decurrit inter Celbim & Lesuram. Drachonus, *die Draon* alias *Traon* appellatus, apud Nivomagum vel Noviomagum (*Numagen*) XIII. lapide ab Augusta Trevirorum, in dextram Mosellæ ripam evolvitur, ferè è regione Salmonæ.

LEUCATA.

Mella inter Atacis ostium & Salsulas *Leucatam* ponit in Gallia Narbonensi his verbis. *Ultrà est Leucata litoris nomen, & Salsula fons*, &c. *Leucatam litus* vocat, id est promontorium. Rogerius de Hoveden qui in anno MCC. desinit, eam collocat inter Caucoliberim & Narbonem, & *arenam protensam in mare*, ut Mella *litus*; *caputque* id est promuntorium appellat disertis verbis. *Transierunt per quamdam arenam protensam in mare, quæ dicitur caput Leucata, faciens sinum magnum, in quo prope litus maris est civitas Episcopalis Narbona.* Vulgò dicitur *Leucate*, aliàs *Locate*, Hispanis *la Leocata*, castrum naturâ & arte munitum. A Massiliensibus nomen suum Leucata videtur accepisse. Nam & in Caria litus *Leuca*, & in Acarnania *Leucadium litus, ac promuntorium Leucates, dein sinus, ac Leucadia peninsula*, Mellę Plinioque celebrata. Ait Servius *Leucaten, quia saxa nuda in cacumina habebat, ex eorum candore* ita *dictum esse*. Quæ nomina litoris, promuntorii, atque sinus etiam ac peninsulæ situi Leucatæ nostræ conveniunt. Nam Leucata mons est seu promuntorium ad mare, figurâ peninsulam referens. Quippe ab ortu & meridie mari cingitur, ab occidente stagno, quod incolæ *stagnum Leucata*, Hispani *stagnum Salsularum* vocant, quia inter utrumque castellum jacet. Promuntorii seu montis Leucatæ caput Septemtrionale quà Franciam spectat, in fronte habet M II. passus, difficilique ob rupem est aditu. In monte Leucata arx est sive castellum ejusdem nominis, & vicus, (*le village de Leucate*) in quo fons, & Ecclesia, & molæ. Arcis præsidio cisterna propter rupis ariditatem fontis instar est.

LEUCONAUS.

VValaricus vel Gualaricus Arvernus in pagi Vimemaci loco maritimo *Leuconao*, posito ad ostium fluminis Suminæ, & à Chlothario sibi donato Monasterium struxit, hodieque auctoris nomine insigne: uti docet Vita vetus S. VValarici Abbatis: qui & ob id *Abbas Vimacensis* vocatur in Vita MS. id est Abbas Cœnobii in pago Vinemaco vel Vimaco positi, *Abbé en Vimeu*. *Leuconaus* ergo appellabatur olim portus maritimus, Monasterio S. VValarici insignis. Nunc locus à Cœnobio, nobiliore sui parte dicitur *S. VValarici*, vel *ad S. VValaricum*, *Saint Valeri*, Picardicâ linguâ *S. Vaüary*. *Leuconaus* ab Orderico Vitale *Legonans* appellatur: ut pro leucis *lengas* ac *legas* sæpe scriptum in codicibus reperimus, & in veteribus Itinerariis ac tabulis.

LEUTEVA.

Leutevam *Forum Neronis* à Romanis dictam esse docet Plinius in capite IV. libri III. à quo in Narbonensi Provincia memorantur *Leutevani, qui & Foro-Neronienses*: sicut Carpentoracte Meminorum caput iidem Romani Forum Neronis appellavere. Leuteva autem vulgò nũcupatur *Lodéve*, ut Glannateva *Glandéve*, Leucata *Locate*. Hujus urbis etsi veteris Strabo ac Ptolemæus non meminere, sed meminere priscæ Notitiæ provinciarũ ac civitatum Galliæ quæ in provincia Narbonensi prima Lutevam V. loco ponunt, aliàs VI. atque etiam VII. Ibi variè appellatur, nunc *civitas Lutevensium*; nunc *civitas Leotevensium*, *hoc est Leoteva castrum*: modò *Luteva castrum*; modò *civitas Luteva castrum* absurdè. Neque enim *civitas* dici debet, si *castrum* tantummodò est; neque *castrum*, si *civitas*. In quadam Notitia vocatur *civitas Luctevensium*, *id est Lucteva castrum* mendosè pro *Lutevensium* & *Luteva*: in alia *civitas Lutu-*

bensium Luteva: ubi malè legit Andreas Chesnius *civitas Lurvebensium Luteva*. Apud Robertum in Chronico sextum locum obtinet in Narbonensi provincia *civitas Lutevensis*: apud Gervasium Tisteberiensem, & in quibusdam recentioribus Notitiis, inter Antistites Narbonensi Vasconiæ Archiepiscopo suffragantes quartus est, interdum quintus Episcopum *Lodovensis*, aliàs *Lotevensis*, Tolosanumque etiam ac Nemausensem præcedit. VVamba Gothorum Rex *Narboni metropoli subjacere sedes* jubet. *Beterras*, *Agatham*, *Magalonam*, *Nemausum*, *Lutebam*, *Carcasonem*, *Elnam*; ita ut Leutevam IV. urbem faciat provinciæ Narbonensis.

Sincerum urbis nomen est *Leuteva* vel *Leoteva*, à quo *Leutevani* & *Leotevenses*: nec rejiciendum nomen *Luteva*, à quo *Lutevenses*; pro quo & *Lotevam* & *Lutebam* recentiores nonnunquam dixere, litterâ u nunc in o, nunc in b conversâ. *Lutuva*, *Lutuba*, *Loteba*, & *Lodova* corrupta sunt nomina: cùm e in u, aut in o mutari non soleat. Posita est Leuteva ad Largam fluvium, *Lergue* vulgò dictum, aliàs *Lerge*, qui in Arautim effluit.

Bonifatius Episcopus urbis Romæ in epistola ad Hilarium Episcopum Narbonensem data DD.NN. Honorio XIII. & Theodosio X Coss. scribit, *Lutubensis Ecclesia Cleri ordinem & Plebis* apud ipsum questos esse, *Patroclum* (*Arelat*. Episcopum) *in locum Episcopi sui mortui nescio quem in alia provincia, prætermisso Metropolitano* (Narbonensi) *contra Patrum regulas ordinasse*. Concilio Agathensi subscripsit *Maternus Episcopus civitatis Lutevensis*; Concilio Narbonensi *Agrippinus de civitate Lotova Episcopus* adfuit regnante Reccaredo: *Leontianus Lutubensis Episcopus* edicto Flavii Gundemari Regis subscripsit: *Anatolius* quoque *Ecclesiæ Lutubensis Episcopus* Concilio Toletano IV. sextoque interfuit; *Gisibertus Diaconus, agens vicem Ansemundi Episcopi Lotobensis*, Synodo Toletanæ XIII. Ex his intelligitur gravissimè errare Massonum, quum Leutevæ Episcopatum in Monasterio Canonicorum Regularium S. Augustini à Johanne Episcopo Romano constitutum esse scribit, qui & alterum Electæ in Monasterio Benedictino Episcopatum instituerit. Constat quippe Johannem Papam XX. qui vulgò XXII. nuncupatur, & qui anno MCCCXVI. ac insequentibus sedit, Electam quidem in Episcopale fastigium evexisse: sed non minùs cõstat Honorii Aug. XIII. Consulatu, anno Domini CCCCXXII. jam tum Leutevam seu Lutevam inter civitates sedesque Episcopales provinciæ Narbonensis primæ non ultimum locum habuisse.

Diœcesi Leutevana continentur Leuteva, Clarusmons Leutevanorum, *Clermont de Lodéve*; Cannetum; Monspetrosus *Montpeyroux*; Cellæ *Celles*; Ripæ *les Ribes*; Vaccaria *la Vaccarie*; Salvusmons *Saumont*; Podium *Lou-Puech d'Arbaigne*; Oliverum, S. Martini in Convallibus locus, *S. Martin des Combes*; S. Martini de Castris, *S. Martin de Castres*; Garrica *la Garrigue*.

LEXOVII, ET NOVIOMAGUS LEXOVIORUM.

Lexovii, Cæsari in libro III. & VII. modò *Lexovii*, modò *Lexobii*; Plinio *Lexovii* in Lugdunensi Gallia, ut & Straboni Ληξούιοι παρωκεανῖται; Ptolemæo Λεξούβιοι & Ληξούβιοι, id est *Lexubii* vel *Lexobii* vocantur, & eorum urbs Νοιόμαγος, Noviomagus: *Lixovii* Orosio & in Historiæ Miscellæ libro VI. MS. & Magnoni. Cluverius urbem Lexoviorum *Noviomagum* quoque in Itinerario Æthici dictam esse ait in itinere à Juliobona Durocassis sic. *Breviodurum* M.P. XVII. *Noviomago* XVII. *Condate* XXIV. *Durocasis* X. Sed longus est & inutilis circuitus à Juliobona vel Deppa per Pontem Audomari & urbem Lexovios Durocassas petentium: quò viâ rectâ & compendiosâ per Floriacum, Andeleium & Paceium potest perveniri. Quare non defuturi sunt forsitan, qui apud Æthicum Breviodurum quidem alium quemlibet locum esse quàm Pontem Audomari; Noviomagum autem esse *Novigentum*, *Nogent sur Andelle*, seu Noviomagum ad flumen Indellam existiment: qui locus non valdè distans à Floriaco Indellensi, Deppâ seu Juliobonâ Durocassas petentibus occurrit.

Hæc urbs posita ad amnem Tolcam, in veteribus Notitiis *civitas Lexoviorum*, in aliis *civitas Lixoviorum*, in alia quadam mendosè *civitas Luxoviorum* vocatur, vulgò *Lizieux*, inter provinciæ Lugdunensis II. civitates penultima, recentioribus, in his Orderico *Lexovium*; aliis *Lixovium* & *civitas Lixovium*, *Lisiva* etiam corruptè: cùm *Lexovii* nomine Gentis cujus est caput, ut *Remi*, *Parisii*, *Arverni*, & 100. aliæ; aut *civitas Lexoviorum* appellanda sit.

Nomen ab ea pagus Lexoviensis aut Lexovinus accepit, in Capitulis Caroli Magni *Livinus* truncato vocabulo dictus; *Lisuinus* in Capitulis Caroli Calvi, corrupto nomine pro Lisuvinus aut Lixuvinus. Hunc pagum in veteribus tabulis *Comitatum Lisuinum* appellatum reperio; *pagum Lisuinum* Usuardo in Kalendis Aug. ut Carolo in Capitulis; *pagum Liziacensem* non semel in litteris Roberti Normannorum Ducis; in aliis *Episcopatum Lisiacensem*: qui à Guillelmo Brittone Armorico dicitur *Lexovia*,

> Lexovia fontis egena,
> Quæ pro fonte maras gaudet potare lutosas.

Pars pagi Lexoviensis, Cormelias, Terberti villam *Tiberville*, & quosdam alios majores vicos, quales Nostri Burgos vocitant continens, vulgò hodieque dicitur *le Lieuvin*, vel *le pays de Lieuvin*, haud dubiè à pago *Livino* aut *Lovino* appellatione deducta.

Pagum autem Lexoviensem, à nonnullis *Lisiacensem* dici non magis quisquam mirabitur, quàm urbẽ ipsam pagi caput, *Lisiacensem civitatem* nuncupari. Certè Monachus Fontanellensis qui ante annos DC. floruit, & de Miraculis S. Vulframni scripsit, *Herbertum Lisiacensis civitatis doctissimum Præsulem* appellavit in capite X. At Gregorius in libro VI.

Lixoensem pro Lexoviensi usurpat, *Æthe-rium Lixoensem Episcopum* vocans. *Lisoensem* alii dixere III. nominis syllabâ sublatâ, & x in s ex more mutato. In Concilio Remis à Leone PP. IX. anno MXLIX. habito resederunt *Herbertus Lisoiensis*, *Hugo Baiogacensis*, (id est Baiocassinus) *Hugo Auringensis*, hoc est Abrincatinus vel Abrincensis.

Lexoviis, *Bellocassis*, *& Aulercis Eburovicibus terna* hominum *millia* ad Alesiam obsidione liberandam à Galliæ Principibus esse *imperata* scribit Julius Cæsar in libro VII. Commentariorum, hoc est tria singulis millia. Ex quo intelligitur tres hosce populos tum paris fuisse potentiæ, vel potiùs infirmitatis. Nam paullo antè, nimirum anno belli Gallici tertio *Unelli*, *Lexovii*, *Aulerci Eburovices*, *Bellocassi* aut *Veliocasses*, aliique à Q. Titurio Sabino Legato Cæsaris prœlio superati fuerant, & magno suorum numero amisso, pauci ex fuga evaserant; civitatesque supradictæ omnes se statim Titurio dediderant.

LICINIACUM CASTRUM.

Petrus Mauricius Abbas Cluniacensis in libri I. de Miraculis capite XX. *Liziniacum* memorat his verbis. *Apud castrum Lizniacum, quod in Pictavensi pago situm est, nuper quidam Presbyter erat.* *Liziniacum* vocat, quod vero & incorrupto Latinoque nomine *Liciniacum* vocandum erat à Licinio. Quidam & mendosè *Lizineium* appellant pro *Licineium*: *castellū Lesinionem* Chronicon Aquicinctense in anno MCXXCVII. Error ortus ex vitio vel potiùs ex more pronuntiationis. Nam Nostri ex Liciniaco *Lezignen* & *Lusignan* fecere; s autem litteram inter duas vocales leniter quasi z proferre consuevimus: quæ prolatio & ad nomen loci Latinum transiit, ac pro Liciniaco *Liziniacum* nobis obtrusit. Hoc castrum nomen suum dedit familiæ nobili & antiquæ, quæ in insula Cypro diu regnavit. Est & Liciniacum in pago Brigensi non procul à Braia Comitis Roberti, vicus Parisiacæ Diœceseos, *Lesigny en Brie* vulgò dictus. Ceterùm c in s Nostri mutavere in utroque Liciniaco, ut de racemo *raisin* fecere, de Saraceno *Sarasin*; ut placere convertêre in *plaisir*, nocere in *moisir*, jacere in *gesir*.

LIDERICUS FLU.

Oriri dicitur è stagnis Monasterii Lidi (*l'Abbaye du Loir*) in Pertico *Lidericus* fluvius Galliæ Lugdunensis, *le Loir*, qui Islетas, Alogiam, Bonamvallem, castellum Dunum, Fractamvallem, *Freteval*, & Vindocinum. Lavarzinum, Montem Aureum, Vallem Liderici, castrum Liderici vel Lidi, Lusdum in Andibus, Flischiam, Durstallum præterfluit, ac in Sartam influit. Sartam autem accipit Meduana, ac in Ligerim defert. *Liderici* sæpe meminit VVillelmus Armoricus in Philippide: quam fluvium falsò Massonus à Sidonio *Ledum* appellari, & ita vocari oportere asserit. Quippe *Ledus* Sidonii, amnis est provinciæ Narbonensis I. seu Septimaniæ, Lataram præterlabens: qui Melæ *Ledum flumen* dicitur. *Lidericus*, ab Orderico Vitale in libro X. Historiæ *Ligerus* vocatur. Nam ibi *castrum Ligeri* & *castellum Ligeri* nuncupat, quod alii *Castrum Liderici*. Certè & *Legrum* dictum reperio nomine ad *Ligerum* accedente in inscriptione veterum litterarum, quæ talis est. *De terra data S. Petro Carnotensi à Mathilde domina Alogia, prope Alogiam trans flumen quod Legrum vocatur.* Accipit Lidericus Tironem *Tiron*, Ederam *Terre*, Braium *Bray*, aliosque amnes.

Lidum ac *Ledum* plurimi hunc fluvium appellare maluerunt: quo *Lidi* nomine Leriam flumen, *la Lis*, Guillelmus Britto designavit. Alanus Carterius in Carolo VII. Francorum Rege Lidericum nostrum *Ler* vocat, *la riviere du Ler prés la Fleische*.

L I E N T E.

Est vicus in Picardia non procul ab urbe Landuno Clavato, B Mariæ, quæ à loco cognomen sortita est, virtutibus, & Nostrorum hominum concursu votisque ante annos CCLX. celeberrimus. *Liente* vocant Acta Caroli VI. Francorum Regis, ab auctore æquali, Cœnobii S. Dionysii Monacho scripta, in quibus hæc legimus. Anno MCCCCXIV. *Rex urbem* (Laudunum) *ingressus, inde cùm peregrinationis causâ nostra Domina de Liente Ecclesiam (ut voverat) devotissimè visitasset, & redisset Landunum, nuntios Comitis Nivernensis reperit*, &c. Hunc locum tabulæ Geographicæ *Liance* & *Lience* appellitant, nomine ad *Liente* accedente. Nostri nunc *Liece* aut *Liesse*, appellatione à lætitia deductâ; & Patronam loci *Nostre-Dame de Liece*, hoc est *Nostram Dominam de Lætitia* nuncupant: itaut *Liente*, vel *Laence* & *Liance* à *Lætantia*, hoc est à lætitia forsitan deduci conveniat. Certè Lætum *Lié* majores Nostri vocaverunt, cor lætum, *cœur lié*, & S. Lætum *S. Lié*. Montem S. Læti *la Mote S. Lié* accolæ hodieque locum non procul ab Aurelianis nuncupant.

LIGER FLU.

Liger (quod falsò de Pado dixit Virgilius) verè Nostrorum fluviorum Rex, vulgò *la Loire*, oritur in pago Velauno vel Vellavo, cujus caput vulgò fons Ligeris vocatur, *la font de Loire*. Accipit ingentes & navigabiles fluvios non paucos, in quibus eminent Elaver, magnitudine ipsi non cedens, magisque piscosus; Carus vel Cares, *le Cher*; Anger vel Andria *Indre*, Vingenna, vulgò *la Vianne*, aut *la Vignane*, Pictonibus *la Vienne*; & ex altera ripa Meduana. Hunc Strabo Λείγηρα, Ptolemæus Λίγειρα, Marcianus Λίγηρα, Dio in libro XL. Λίγειρα ποταμὸν & Λίγειρα nuncupat, & cū Rhodano, Arare, Mosa ac Rheno navigabilem facit: quibus Sequanam, Matronam, Icaunam, utrúmque Isaram, Garumnam, Duranium, Tarnim, Suminam, Carantonum, Aturrum, Druentiam, aliaque Galliæ flumina adjungere potuit.

Græci igitur nomen hujus fluminis declinavere; Strabo Λείγηρ Λείγηρος; Ptolemæus Λίγειρ Λίγειρος; Marcianus Λίγηρ Λίγηρος. Λίγηρ autem, & Λείγηρ, & Λίγηρ, Latinè in Nomi-

nativo *Liger* est, nec aliter potest enuntiari: cùm *u* & pletumq; etiam *u* idem sonet Græcis, quod Latinis e. *Λίγηεις* aut *Αλγηεις*, aut *Αλγηεις* in nomioativo nemo è Græcis dixit, id est *Ligeris*. Certè & veteribus Latinis scriptoribus *Liger* nuncupatur. Cæsar in libro VII. *Liger* (inquit) *ex nivibus creverat, ut omnino vado transiri non posse videretur.* Albius Tibullus in libri I. elegia VII.

> Testis Arar, Rhodanusque celer, magnusque Garumna,
> Carnuti & flavi cærula lympha Liger.

Sic ultimum versum emendo, cùm pro *flavi* vulgò legatur *fluvij* mendosè. Quid enim est *Liger, aqua fluvij C?* Quis nmquam ita scripsit, aut ita locutus est? At Liger optimè dici potest, *aqua cærula flavorum Carnutum*, id est fluvius cærulus, flavos Carnutes alluens, nimirum Solliacenses, Gargogilenses, Aurelianenses, Magdunenses, Balgentiacenses, Sodobrienses & Blesenses. Ausonio in Mosella vocatur & *Liger*.

> Non tibi se Liger anteferet; non Axona præceps.

In tabula Peutingeriana *fluvius Liger* inter *Vorgium* sive Vorganium & *Dariorigum* ponitur. Vibios Sequester io fluminibus de eo sic refert. *Liger Galliæ, dividens Aquitanos & Celtas: in Oceanum Britannicum evolvitur.* Ut suprà Ausonii Galli, sic Gregorii Turonici Episcopi auctoritas magni facieoda, qui Ligeris accola fuit. Ab eo *Liger* semel atque iterum nũcupatur, primò in libri V. hist. capite XXXIV. *flumina Liger Elaverisque, vel reliqui torrentes decurrentes eũ in ita intumuerunt*, &c. Deinde in capite XLII. *Liger fluvius major ab anno superiore fuit*, id est quàm aono superiore. Fortunatus in libri VI. Carmine VII. ita & hoc flumen in recto casu vocat, quod sæpe navi transiit, sæpe ponte transgressus est.

> Excipit inde repens vitreâ Liger algidus undâ,
> Quo neque vel piscem levis arena tegit.

Ita vocat & in libri V. Carmine VI. & in libri VI. Carmine VII. Theodulfus Aurelianorum ad Ligerim Episcopus ignorare non potuit, quomodo fluvius cujus ripis adsidebat, in recto casu appellaretur. Ejus hic est versus in Parænesi ad Judices ante annos DCCCXI.

> Rura, Mosella, Liger, Vulturnus, Matrona, Ledus.

Hæc fusiùs scripsi, ut osteodam veteres omnes scriptores Græcos ac Latinos, etiam Natione Gallos, usque ad sæculum IX. in recto casu *Liger* semper scripsisse, & ætate recentiores cunctos, qui Adalberonem Episcopum Laudunensem, DCL. annorum auctorem, aut alios ejus similes & æquales secuti, *Ligeris* io recto casu dicere maluerunt. Et tamen Aimoinus Floriacensis Monachus, Adalberonis & Rotberti Regis æqualis, *Liger* dixit, veterum auctoritate prælata.

Footem habet Liger in monte Cebenna, quà Vellavos ab Helviis discludit. Caput ejus proximum est capiti fluminis quod Elaver vocatur. Liger non procul à Podio capite Vellavorum decurrit, & multa Gentis loca ignobilia, in primis Volutam *la Volte*, & Caput *le Chapp* præterlabitur: inde per Forensem pagum defluens, alluit castrum S. Ragneberti *S. Rambert*; Montemrotundum *Montrond*, aliàs *Monron*; Forum Segosianorum *Feur*, Rodumnam Segosianorum *Roüanne*, tum primùm navigabilis: tum Burbooensem agrum à Cadrellensi dividit, attingitque Marciniacum *Marcigni*, Denegontium *Digoin*, ubi Arotium accipit *Aron*; castrum nobile Burbonem Anselli, *Bourbon l'Ansy*, atque Dececiam *Desize*, ubi Atooe augetur; Nivernumque seu Noviodunum Æduorum, ad Ligeris & Niveris confluentes positum. Infra Nivernom Elaver (*Alier*) Ligeri recipitur, quem locum os vel rostrum Elaveris vocant, *le bec d'Alier*. Seqountur ad Ligerim Albiniacum, Germiniacom, Caritas, *la Charité*, veteri Monasterio nobilis: *Massava* locus tabulæ Peutingeriaoæ notus, *Masva vicus in pago Autissioderensi* dictus io Appendice Fredegarii, *Massua* in Gestis Episcoporum Autissindurensium, *Mesve*: Paulliacum *Poüilly*. Sacrum Cæsaris, vel Sincerrium in Biturigibus, à sinistra ripa Ligeris non procul abest. Jam dextræ ripæ fluminis adsident loca Autissindurensis Diœceseos, Senonibus olim attributa, Coodate *Cosne*, Cella *la Celle*, Novus vicus *Neuvy*, Brivodurum, aliàs Brindetus *Briare*; & Giemus vel Giemacum *Gien*: ad sinistram ripam suot Bellus locus, & Castellio ad Ligerim cognominatus. His succedunt in Carnutibus Solliacum *Sully*, Castellum novum, Floriacum *Fleury*, Monasterio & oomine S. Benedicti insigne, Gargogilum *Gergeau* vel *Jargeau*, Genabom Carnutum sive Aureliani, *Orleans*, supra Ligeritti (*Loiret*) & Ligeris confluentes; Clatiacum *Clery*, Magdunum *Menu*, Balgentiacum *Baugenci*, Sodobrium *Sueure*, & quondam castrum, nunc opidum Blesense, *Blois*, atque Calvus mons *Chaumont*. Turonum sunt ad utramque Ligeris ripam Ambacia, olim vicus, nunc opidum *Amboise*, Laudiacum *Mont-loys*, Rupea Corbonis *Roche-Corbon*, Cæsarodunum Turonum, Malliacum *Maillé*, Alingavia *Langey*, Condate *Cande*, vicus morte Martini Turooici Episcopi nobilitatos. In finibus Turnnum Ligerim augent navigabiles fluvii, Caris *le Cher*, Carus sæpiùs ouncupatus, *Anger* vel Andria *Indre*, & Vingenna *la Vienne*. Liger tot opida emensus ac tot spatia terrarum, Andium fines & opida alluit, Montemsorelli *Montsorean*, Salmurum *Saumur* noo loogè à Toëdi confluente, (*le Toüé*) receptoque Meduana in loco quem os vel buccam Meduanæ vocitant, *Bouche-Maine*, attingit Saponarias *Savonieres*, Rupem fortem *Rochefort*, Caloooam *Chalonne*, Montem Johannis *Monte-Jan*, opidum S. Florentij, Castrum Celsum *Chantoceaux*; Andenesium *Ancenis* in Namnetibus; Portum Namnetum *Nantes*, ubi hinc Ardra, inde Separis Namneticus cognominatos, *la Sevre Nantoise* in Ligerim cadunt. Tot & tantis auctus incrementis Liger per vicum S. Nazarij & Cruciacum *le Croisic* in Oceanum Occiduum devolvitur.

Ceterùm non falsò Strabo Aruernos ait

esse ad Ligerim, ἐπὶ τῷ Λίγηρι. Nam Liger oritur in Vellavis, qui ut ait Cæsar, sub imperio Aruernorum esse consueverant: sed ætate Strabonis jam Aruernis quantumvis liberis ademti erant ab Imperatoribus Romanis, & suam sibi civitatem habebant, ab eorum civitate divisam. Strabonis verba si aliter interpreteris, non damnare non potes.

Navigatur Liger per lengas CLX. seu per millia passuum CCCCXXC. à Rodumna Segusianorum, ubi primùm navigabilis est, usque ad Oceanum; ac Regnum Francorum duas in partes ferè æquales dividit. Mense Maio campos inundare consuevit: quamobrem infra Aurelianos molibus manufactis coërcetur, quas vulgò Ligeris torcias vocitant, *les Turcies de la Loire*. Idem anno MCLXIX. in finibus Andium ante annos D. facere erat aggressus Henricus, ejus nominis secundus Anglorum Rex, Dux Nortmannorum & Aquitanorum, Comes Andicavorum, Turonum & Cenomanorum, ut Trivetus docet his verbis. Anno MCLXIX. *Rex Henricus in pago Andegavensi super Ligerim, ad arcendam aquam quæ messes perdebat & prata, fecit quædam retinacula quæ Torcias vocant per XXX. miliaria: ædificari faciens mansiones hominum qui Torcias tenerent, quos fecit liberos de exercitu & aliis pertinentibus ad fiscum.*

LIGERICINUS FLUVIUS.

Ejus amnis meminit Chlodoveus Francorum Rex in litteris donationis Miciaci à Luca Acherio V. D. editis, ac *Ligerinum* vocat. *Tibi* (inquit) *Venerabilis senex Auspici, tuoque Maximino-Miciacum concedimus, & quidquid est fisci nostri intra fluminum alveos, per annulum inexceptionaliter tradimus ... sive infra sive extra Ligerim & Ligerinum*, &c.

Marius quoque in Chronico ejusdem fluminis mentionem facit, ac *Ligericinum* appellat his verbis. *Basilio & Bibiano. His Coss. pugna facta est inter Ægidium & Gothos inter Ligere & Ligerecino juxta Aurelianis.* Helgaldus in Vita Rotberti Regis *Ligeritum* vocat, *piscatoriam Ligeriti fluminis* commemorans: litteræ Hugonis Francorum Regis memorant inter res Ecclesiæ Aurelianensis *cellam S. Privati* (S. Privè) *cum capella S. Martini quæ est super Ligeritum*: & *inter Ligerim & Ligeritum mansum I. Ecclesiam de S. Martino super Ligeritum* nuncupant & Eugenii PP. III. litteræ datæ anno MCL. Recentiores quoque *Ligeritum* vocant quasi parvum Ligerim. Vulgò *Loiret* aut *Leret*, idem significante vocabulo nuncupamus. Hic amniculus alluit vicos præ ceteris Olivetum, & Mitiacum, vulgò *S. Mesmin*: ubi in Ligerim influit aliquanto infra Aurelianos spatio.

LIGNO FLU.

Lignonem fluvium vocat Hermiricus Abbas in libro de Miraculis S. VValdeberti Abbatis Luxoviensis ante annos septingentos his de Drogone Caroli Magni filio, Metensi Episcopo & Abbate Luxoviensi verbis. *Hic interdum ille solito commoratus, dum amœnitate locorum fruitur, Lignonem vicinum fluvium gratiâ piscandi aggressus, dum piscem immanem sequitur, aquis lapsus subitò præfocatur. Fluvius* ille *vicinus* Luxovio *Ligno*, vulgò nunc vocatur *Loignon*, aliàs *Longnon* sed mendosè quibusdam in tabulis. Oritur apud Castellum Lamberti, (*Chasteau Lambert*) alluit Novamvillam *Neufvelle*, Gonantium *Gonans*, Bellamvallem *Bellevaux*, Olantium *Olans*, Rupem *la Roche*, Marniacum, Balantionem *Balançon*, Montem Ramberti *Montrember*, Montiniacum *Mutigney*, aliosque vicos, atque apud pontem Arleium *Pont Arly* in Ararim influit.

LIGURIUM, ET LIGURIA.

Ligurium in Capitulis Caroli Calvi numeratur inter silvas Regias: cujus nunc situs ac nomen ignoratur.

Est & *Liguria*, campus locusque amœnissimus, Narboni proximus, & majore ex parte pratensis, Gregorio Turonico Episcopo in libri de Gloria Martyrum capito XCII. & veteribus in tabulis memoratus, in recentioribus monumentis *Livoria*, vulgò *Liviere* dictus. Gregorii verba sunt hæc. *Felicis Gerundensis Martyris Reliquiæ apud Narbonensem Basilicam retinentur. Sed cùm hujus ædis altitudo, ne Liguria quod est locus amœnissimus, à Palatio Regis cerneretur, arceret: consuluit hac cum Leone Consiliario Rex Alaricus*, &c.

LILLERIUM.

In litteris Roberti Flandriæ Comitis, datis apud opidum *Broburgh* (id est *Bourbourg*) *anno D. J.* MXCIII. *Lillerium* memoratur, & *Ingelramnus castri Lilleriensis dominus*. Hoc castrum *Lillerium*, vel *castrum Lilleriense*, à quibusdam *Lilarium* dicitur, vulgò *Lilers*, estque in Atrebatibus non longè ab Aria & Hamensi Abbatia.

LIMOSUM CASTRUM.

Limosum castrum agri Redensis, vulgò *Limoux*, à re nomen habet, propterea quòd ad fluvium Atacem in solo limoso lutosoque positum est. Notus est locus scriptoribus bellorum Albigensium, quem *Limosinum* quidam Auctores & nonnullæ tabulæ nuncupant.

LINGONES.

Lingones à Cæsare omnium primo memorantur, vulgò *Langrois* nostris dicti, n litterâ in r mutatâ. *Cæsar ad Lingones litteras nuntiosque misit, ne eos* (Helvetios fugientes) *frumento neve alia re juvarent*: & ad bellum Ariovisto inferendum ait, *sibi frumentum Sequanos, Leucos, Lingonas subministrare*. Nimirum agri Lingonum frumenti feraces erant. Unde apud Claudianum,

Aut quibus auspiciis fecunda Tibris ab Arcto
Vexit Lingonico sudatas vomere messes?

Cæsar in libro IV. scribit *Mosam profluere ex*

monte Vogeso. qui est in finibus Lingonum. Scilicet in Bassiniaco vel Bassineio, parte pagi Lingonici oritor Mosa: ibidemqoe initium est montis Vogesi, vel montis ac saltos Vosagi, qui Lotharienses à Sequanis & Alesatiis discludit.

Straboni ounc vocaotut Lingones, Λίγγονες; nunc Lincasii, Λιγκάσιοι nomine cortopto. Quippe scribit, supra Helvetios & Sequanos ad occasum versus habitare Edoos & Lingones, supra Mediomatricos Leucorum & partis Lingoonm esse sedes; & defluere Ararim ex Alpibus (id est ex mootibus) trans Sequanos, Æduos, & Lincasios. Veriùs meliusque dixisset Strabo, fluere Ararim per Seqoanos, Lingooes & Æduos, cùm inter hanc trigam populorum fluat, & à Sequanis Lingooes Æduosque dividat. Utri provinciæ Lingones Strabo attribuerit, Celticæ an Belgicæ; incertum est. Narbonensem enim Galliam & Aquitaoiam cùm satis exactè descripserit, Belgicam, Lugdunensemque Galliam proptiè Celticam dictam planè coofudit; modò Senones cum Remis jungens, qnorum alii soot Celtæ, alii Belgæ; modò inter Belgas maritimos Venetos & Osismios numeraos, quos ambos popolos constat non ad Belgicam, sed ad provinciam Lugdunensem tertiam pertioere. Livius io libro v. Lingonnm mentionem fecit, quos cum Cenomanis & Boiis Alpes transgressos, io parte Italiæ consedisse scribit. Lucanos quoque in libro I. picta eis arma tribuit his versibus,

> Castraque quæ Vogesi curvam super ardua rupem
> Pugnaces pictis cohibebaot Lingonas armis.

Arma picta sunt scuta picta, ut Armiger idem qui Scutifer. Sic à Virgilio *picti scuta Labici* dicontur.

Fuere Lingooes, itavt Ædui amici & affines sui, fœdere devincti Romanis. Quare à Plinio appellantur *Lingones Fœderati*; & ab ipso ponuotur io Belgica, uti & à Claudio Ptolemæo, cui uoi Λόγγωνες dicuntur, & ab Aimoino. Ex quo iotelligitur ætate Ptolemæi, (oe de Plinio loquar) sive Priocipatu Hadriani & Aotonini Pii, quorum æqualis extitit Ptolemæus Astrooomns & Geograpbus, nimitom circa anoom Christi CLX. Lingooes Belgis adhuc adscribi consuevisse, qui postea Celticæ seu Galliæ Logdunensi sunt attributi. Sont qnippe in ipso Belgicæ Celticæque confinio positi, & hinc Tricassibus Æduisque Celticæ populis, inde Sequanis Leucisque, notissimis Belgicæ gentibus confioes: oemo ut mitari debeat modò huic, modò illi provinciæ adscriptos esse. Præterea Gallos à Belgis Mattonâ & Seqoanâ dividi ait Cæsar: at civitas Lingonum est ad caput Matronæ, itaut Belgis an Celtis vel Gallis adscribi debeat, discetni facilè noo possit.

Civitas Lingonum à Tacito in libro I. Historiarom memoratur, & à Julio Frootioo in Strategematūn libro III. *Lingonum opulentissima civitas, quæ LXX. millia armatorum tradidit Domitiano*: qoo nomine ambo fioea Lingonom, seu totum agrum Lingooicum, qui est latissimus, designare voluerunt: sicuti Cæsar qoom *civitatem Æduorum* vel *Æduam civitatem*; *civitatem Biturigum*; *civitatem Helvetiam*; *civitates Armoricas, Curiosolites, Redones, & Osismios* appellat, nihil aliud quàm fines Æduorum, Biturigum, Helvetiorum, Curiosolitum, Redonum, Osismiorum, totumque agrum eotom populotum *civitatis* nomioe designat. Eodem seosu Plinius *Vesdiantiorum civitatem*, & *Vocontiorum civitatem* dicit, quom *opidum civitatis Vesdiantiorum Cemenelien*, & *Vocontiorum civitatis capita Vasienem ac Lucum Augusti* appellat. Agrum Lingonicom Plutarchus in Julio Cæsare τὴν Λιγγονικὴν nuncupat; *solum Lingonicum* Eumenius io Panegytico ad Constantium Cæsarem; *Comitatum Lingonicum* in Burgundia Annales Bertioiani io anno DCCCXXXIX. *pagum Lingonicum* alii. Io duabus litteris anni MCCXXV. *Nulleium in Longoinne*, seo *Nulleium en Langone* unà cum Donnipetra vel Donnapetra *Dampierre* dicitur ad Lingonicos Episcopos pertinere. *Longoinne* autem & *Langone* pagi *Lingonici* nomen videtur servare, ut libræ Lingonicæ *Langones* vulgò olim dictæ à Lingonis urbe. *Ceste vendüe fu faite pour trois cens livres de Langones.* In litteris anni MCCLV. *x. livres d'Estevenans, ou de Langoine*, id est X. libras Stephanensium, aut Lingonensium. Stephanenses nummi sunt Divionenses, à Divionensi Basilica S. Stephani ita dicti.

Martialis *tomentum Lingonicum*, *Lingonicis vellera rasa sagis*, & *Lingonicum stramen* celebrat. Gallus ortus in finibus Lingoonm, eidem *Lingonus* dicitur, qui Tacito meliùs *Lingon*. *Lingoni* enim oon vocantur, sed *Lingones*, à quo *Lingon*. *Julius Tutor, & Julius Sabinus, hic Trevir; hic Lingon*; inquit Tacitus in libro IV. Historiarum.

Io Notitia Imperii repetitur *Præfectus Laetorum Lingonensium per diversa Belgica prima dispersorum*: & io ioscriptionibus veteribus nummorum Romanorom apud Goltzium *cohors secunda Lingonum*, *cohors* IV. *Lingonum*, *cohors* XXIX. *Lingonum in Armenia*.

Lingonibus ac Trevitis infensos fuit Galba ob pertinacem pro Nerooe fidem. Unde Tacitus in libro I. Historiarum ait: *Treveri ac Lingones, quasque alias civitates atrocibus edictis, aut damno finium Galba perculerat.* Idem de seditione aut defectione Civilis referens, ita scribit: *Concilio interfuere quidam Ubiorum Tungrorumque: sed plurima vis penes Treveros ac Lingonas.*

In Lingooibos seo in Ecclesia Liogooica fueruot olim multi Archidiacooi, oimitum *Archidiaconus Magnus*, sæpius Archidiaconus Lingonensis dictus, Archidiaconos Divionensis, Archidiacoous Ternodorensis, Archidiaconus Barrensis, Archidiaconus Laticensis, & Archidiaconus Bassioeii. Ex quibus Archidiaconus *Laticensis*, nonnomqoam *Latiscensis* dictus, io tabulis patriâ lingoâ anno MCCLV. scriptis semel atque iterum *Arcediacres de Lecois*, in litteris anno MCCLXX. datis semel *Arcediacres de Lacois* appellatur. Hic Archidiaconatus, in qoo Castellio ad Seqnanam & Damnapetra vel Domnapetra, aot Dampetra *Dampierre* fuerunt, nomen acce-

pit à pago Laticensi, *Lecois* aut *Lacois* vulgò dicto, in Chronico Divionensi atque Besuensi sæpe memorato. B. Valentinus *in Laticensi, suburbio Lingonensium oriundus fuisse* dicitur: id est in pago Laticensi, qui urbi Lingonum Andomatuno propinquus erat, ac veluti suburbanus. Hic pagus iter unius diei ab urbe Lingonis abest, & vicum Pultarias *Pontieres*, Monasterio insignem, & quidquid inter Castellionem & Barrum Sequanum uls & cis flumen jacet, continere dicitur. Certè Gerardus Comes qui Monasterium Pultariense & Vicelıacense construxit, in litteris suis ea de re *villam Pultarias super Sequanam, in pago Laticensi in Regno Burgundia* nuncupat, & *locum Viceliacum in pago Avalensi* (id est Aballonensi) eodem in Regno. Cùm igitur vetera omnia Latina monumenta *pagum Laticensem* vocent, *Lacois* quoque & *Lecois* linguâ vulgari sine littera s: malè Vignerius, Chiffletius, aliique nostræ ætatis viri *Latiscensem pagum*, & *Archidiaconatum Latiscensem* nominant, & *Latisconem* in Vita S. Lupi memoratum, castrum montanum Diœceseos Tricassinæ, pro capite habuisse asserunt. Ex quibus Chiffletius ait Comitatum quidem Alesiensem *Auxois* vel *l'Auxois* scribi oportere: at pagum Comitatumve Laticensem *Lassois*: quod falsum est. Nam pagus Alesiensis vulgò & *l'Auxois* & *l'Aussois* dicitur: pagus Laticensis semper *Lacois* aut *Lecois*.

Episcopi Lingonicæ Ecclesiæ magni olim ac potentes fuerunt. Ab Episcopo Lingonico Odo Comes Nivernensis & Ternodorensis Comitatum Ternodorensem tenuit, & post eum Margareta Regina Siciliæ, Karoli uxor: Hugo Dux Burgundiæ beneficio Antistitis Lingonensis possedit partem Castellionis ad Sequanam, ac Montisbarri, Grifolias, & custodiam Pulteriarum Monasterij; Reges Navarræ, Comites Campaniæ Barrum utrumque cum ad Sequanam tum ad Albam, Firmitatem ad Albam, Calvum montem, Novigenium in Bassineio, *Noigent*, Montiniacum in Bassineio *Montiguey* vel *Montigny sur Vigenne*, & custodiam Molismi: itaut Reges ac Duces (ut vulgari utar verbo) homines ligij post Regem Francorum essent domini Lingonensis Episcopi.

Quando Comes factus sit Lingonicus Episcopus, seu quo tempore Comitatum urbis Lingonum obtinuerit, alibi notavimus: quando *Dux* vocari cœperit ac *Par Franciæ*, incertum est. Philippus Valesius Rex Francorum anno MCCCXXXIX. in litteris suis *Johannem Lingonensem Episcopum Consiliarium suum* appellat, hoc est ni fallor, Parem. Quid enim aliud Pares fuerunt quàm Consiliarij Regum nostrorum & assessores? Certè in litteris anni MCCCLXVI. *Guillelmus Dei gratiâ Episcopus & Dux Lingonensis*; in litteris datis anno MCCCLXXVI. Bernardus de Turre *Dei gratiâ Episcopus & Dux Lingonum civitatis, Evesque & Duc de Laingres* nuncupatur, ut & in litteris anni insequentis; at in decretis anni MCCCCXXCVII. & anni sequentis *Episcopus & Dux Lingonensis, Par Franciæ, l'Evesque & Duc de Lengres, Per de France*. In litteris anni MCCCCXCIV. Johannes de Ambacia *Episcopum & Ducem Lingonum, Parem Franciæ* se similiter vocat, idemque in litteris anni insequentis sine conjunctione *Episcopum Ducem Lingonum, Parem Franciæ* semel atque iterum se appellat, *Evesque Duc de Lengres, Per de France*. Jacobus Vignerius in Chronico Lingonensi scribit, anno MCCCLVIII. Guillelmum omnium Episcoporum Lingonensium primum, *Episcopum & Ducem Lingonum* se appellavisse quem Ducis titulum ejus successores postea avidè retinuerint. Legi in Chartulario Ecclesiæ Lingonicæ statutum anni MCCLXXV. XII. Parium Franciæ mentionem faciens, & Comites Ducibus præponens ex parte his verbis. *Li Contes de Flandres, li Dux de Guienne, li Dux de Bourgoigne, li Dux de Normandie, les Comtes de Tolose, & Champeigne Pairs. Beauvez, Noyon, Chaalons, Comtes Pers. Reins, Laon, Lengres, lesquels sont Dux. Les Contes de Bretaigne, Nevers, d'Artois, d'Anjou, de la Marche, lesquels sont Contes plus grands après les Pers. Les Contes de Blois, d'Aucerre, de Tonnerre, de Drenes, de Clermont, de S. Pol; les Seigneurs de Bourbon, de Beaieu, de Coucy.* Hoc est, *Comes Flandriæ, Dux Aquitaniæ, Dux Burgundiæ, Dux Normanniæ, Comites Tolosæ, & Campaniæ Pares sunt: Episcopi Bellovacorum, Noviomagi, & Catalaunorum, Comites Pares: Antistites Remorum, Lauduni, & Lingonum, Duces sunt.* (id est Duces Pares) *Comites Britanniæ, Nivernis, Atrebatum, Andicavorum, Marchiæ, splendore & potentia ad Pares proximè accedunt: quibus adjungi possunt Comites Blesenses, Autissiodorenses, Ternodorēses, Durocassini, Claromontenses, opidi S. Pauli: domini Burbonis, Belloci, & Codiciaci.* Ex his apparet ante annos quadringentos duodecim Franciæ Pares exstitisse, & Ducem Aquitaniæ antiquitatis caussâ tum primas inter Duces tenuisse, ut in consecratione Philippi pueri septennis anno MLIX. VVido Dux Aquitaniæ Hugonem, filium & legatum Ducis Burgundiæ præcessit.

Opida, Castella, & Monasteria Lingonum erant, quæ & nunc Lingonicæ Diœceseos finibus includuntur, Castellio ad Sequanam, *Chastillon sur Seine*, castrum Granceium *Grancey*, Tilicastrum aut Tilęcastrum, *Tille Chasteau*, *Trichastel* & *Trichasteau* in litteris anni MCCLXXVII. corruptè nuncupatum; Monsbarri aut Monsbarrus, *Montbar*, castrum Fons Vennæ ad fontem seu caput fluvii Vennę aliàs castrū Fontis Vennæ *Fonveux*, nunc *Fouvent*; Mirabellum *Mirebel*; castrum Caseolum *Choiseul*, Bellusmons ad Vingennam flu. Auxona ad Ararim; Castellio item & Jonvilla ad Sauconnam vel Ararim, castellum Clarusmons prope Caseolum, *Clermont*; Firmitas super Armanciam vel Almantiam flu. *Armance*, villa & castrum in priscis litteris dicta; Mons Salionis castellum *Mont Savion*, aliàs Mons Salio; Vangionis rivus, olim *Vasunorri*, nunc *Vignorri* dictus à Vangione rivo vel amniculo locus; Borbonia nunc villa aquis suis nobilis, *Bourbonne*, quam Aimoinus *Vervona castrum ædificari cœptum* in colle, Theodeberto ac Theodorico fratribus

bus apud Francos regnantibus vocat, & inter urbem Lingonum ac Tullum ponit: Monasterium S. Sequani; Molismus *Molesme*, Fons Besuæ *Beze*, loca Cœnobiis priscis clara; Albaripa *Auberive*; Arcus super Tiliam, *Arc sur Til*; villa & castrum Muxeium vel Muxiacum *Mussi l'Evesque*; Pulteriæ *Poutieres*, Rubeusmons, Mormentum, Melugda vel Melunda *Molome en Tonnerrois*, & Reomaus, loca Monasteriis insignia: Divio olim castrum, nunc opidum insigne; Barrum ad Albam, Ternudorum vel Tornodorum, *Tournerre* in litteris anni MCCXCIII. nunc *Tonerre* dictum; Barrum ad Sequanam, Calvus mons in Bassiniaco, *Chaumont en Bassigni*, Vendopera *Vendeuvre*; Silvarubra *Sevarolle*, cellâ clara, ad flu. Albam in valle; Confinium *Cunfins*; Firmitas ad Albam; opidum Barrum sub Reomao in pago Ternodorensi, *Bar sous Reome*, cujus loci Ecclesiam Monasterium *Reomaus*, vulgò *Monstier S. Iean* dictum possidet; Firmitas ad Graonam flu. *la Ferté sur Grone*, Claravallis, & Morimundum ad flu. Albam (*Morimond*) tres Cistercienſium Abbatię, ut & Crista *la Creste*, ac Fontanetum: quibus addi possunt Pontiniacum, *Pontigni*; & Prati Longi *Pralon*, ac Belli montis *Bemont* Monasteria Virginum: opidum Cadurcieuse vel Caturicæ *Chaource*; Castrum Villanum Comitatûs titulo illustre, in Vita S. Bernardi Claravallensis Abbatis memoratum, *Chasteau Villain*; Andelaum *Andelot*, opidum in Bassiniaco, quod cum Montiniaco & Novigento vicinis locis à Ludovico XII. & Francisco I. Francorum Regibus munitum est; Juliacum *Jully*; Arbotum, Venusium *Venteux*; Catennacum *Chateauy*.

Lingonibus attribuuntur pagi complures, in primis pagus Attuariorum, pagus Dusmensis *le Duesmois*, pagus Laticensis *Lacois*, pagus Magnimontensis, à veteri castro Magni Montis *Maimont* cognominatus; pagus Divionensis *Digenois* olim, nunc *Dijonois*; pagus Oscarensis ab Oscara fluvio nomen nanctus; pagus Ternodorensis *le Tonnerrois*; Bassiniacum, *le Bassigni*; pagus Portuensis, si Vignerio creditur, vel Portensis, nunc obscurus; & pagi Barrenses ambo, nimirum pagus Barralbensis, & pagus Barrosequanensis: qui pagi plerique, aut ferè omnes olim *pagi Lingonici* nomine designabantur.

Decani sunt in Lingonica Ecclesia, quę B. Mammetis (*Mammes*) titulo censetur, Ternodorensis, Reomensis, S. Vinimeris, Molismensis, Barrosequanensis, Castellionensis, Barralbensis, & Calvomontensis: Archidiaconi VI. quos in Andomatuno notavimus.

Ceterùm Geilo Lingonensis Episcopus aut non ex toto Comitatum urbis suæ ab Carolo Crasso anno DCCCLXXXVII. obtinuit; aut si obtinuit, ejus successores eo postea exciderunt: si verum est quod legimus, Hugonem Ducem Burgundiæ Galterio patruo suo, Lingonensi Episcopo, successoribusque ipsius Comitatum Lingonensem quem à Guidone de Sans per commutationem acceperat, & Henrico Comiti Barri in beneficium contulerat, anno MCLXXIX. eleemosynæ loco dedisse: qua de re dubitare jure non possumus, cùm in Chartulario MS. Ecclesiæ Lingonicæ litteras Hugonis legerimus, hancce donationem continentes, quæ Jacobo Vignerio ignotæ non fuerunt. Anno MCCCXVI. in coronatione Philippi Longi Lingonensi Episcopo & Duci Pari prælatus est Bellovacensis Episcopus & Comes Par: mirum ut sit Duci Comitem esse præpositum atque præsedisse. Id nos docet Monachus Cœnobii S. Dionysii, qui Chronicon Guillelmi de Nangiaco in anno MCCC. desinens ad annum MCCCXL. usque perduxit, hisce verbis. *Quamvis autem esset dissensio inter Belvacensem Episcopum & Lingonensem, quis eorum in ordine sessionis ratione præferri deberet Paritatis: tamen adjudicatum exstitit pro Episcopo Belvacensi.* Certè suprà observavi, in tabulario Lingonicæ Ecclesiæ III. *Episcopos Comites Pares* III. *Episcopis Ducibus Paribus* anteponi.

L I N L O.

In litteris anno MCXXIV. datis memoratur *Linlo*: qui vicus ad Scaldim Andoverpo proximus est, nunc magna ex parte aquis obrutus, hodieque nomen retinens. Dicitur enim *Lillo*, littera n in l mutata: ut ex unicorne licornem fecimus, ex naupreda lampredam, ex castro Nantonis castrum Landonis. Burchardus Camaracensis Episcopus *Ecclesiam S. Michaëlis quæ est Antuerpiæ, cum Capella S. VValburgis quæ est in eodem burgo, & Capella de Linlo, ad usus Canonicorum in ea servientium manumisit* anno MCXXIV.

L I P T I N Æ.

Liptias Palatium olim fuata, aut villa Regia in pago Camaracensi, vulgò *Lestines*: à quibus Synodus Liptinensis, habita sub Carolomanno Majore domus Regiæ anno DCCXLIII. Kal. Martiis. Ejus villæ publicæ nomen ac reliquiæ supersunt non procul à Binchio Hainoi opido, ut quidam aiunt. Litteræ anni MCXCV. datæ *Lestinas* non semel vocant. Est & vicus *Luptain* inter Landinum vel Landas & Geldoniam positus, quem quidam *Liptinas* esse falsò malunt.

L I R A.

Castellum Lira ab Orderico Vitale in libro XII. Historiæ memoratur, vulgò *Lire* hodieque dictum. Quod est castellum ad flumen Riselam in finibus Aulercorum Eburovicum, veteri Cœnobio Monachorum Benedicti statuta sequentium illustre.

L I S G A S I L V A.

Lisga in Capitulis Imperat. Caroli Calvi apud Carisiacum anno DCCCLXXVII. constitutis memoratur, numeraturque inter silvas Dominicas, quas tum vulgò Francico seu Germanico vocabulo Forestes Regias vel Dominicas appellabant. *In Lisga filius noster porcos tantùm accipiat*, id est apros: *singulares*, aut *porcos singulares* Nostri vocitant *Sangliers*. In Vita MS. S. Drausii Suessionensis Episcopi *Lisica* appellatur hæc silva: in qua locum Rotundas ad Axunam, à civitate Suessionis

Nn

CXLIV. stadiis distantem, & Monasterium à Drausio ibi structum describens Auctor vetus sic loquitur. *Est verò locus densissimis saltibus* (Coria & Lisga) *altrinsecus stipatus: qui videtur in saltibus, Cotia videlicet & Lisica, quasi occultatus hominum obtutibus.* *Lisicam*, aut *Lisgam* observo nunc dici *Lesgue*, aut *la forest de Lesgue*.

LITANOBRIGA.

Litanobriga nomen loci Gallicum est, compositum ex *Litano*, & *briga* quod pontem significat. *Litani* significationem ignoro, quod vocabulum in composito nomine illustris viri Vergobreti Æduorum *Convictolitanis* apud Cæsarem agnosco. *Litanobriga* meminit Æthicus in Itinerario provinciarum, in itinere à Samarabriva Suessonas sic. *Caresiliaca* M. P. XI. *Cæsaromago* M. P. XIII. *Litanobriga* M. P. XVIII. *Augustomago* M. P. III. *Suessonas* M. P. XII. *Litanobrigam*, vel ut in quibusdam codicibus scriptum reperitur *Latinobrigam* & *Latanobrigam* inter Cæsaromagum Bellovacorum (*Beauvais*) & Augustomagum (volgò *Senlis*) Cluverius in Antiqua Germania interpretatur Vernoilum ad Isaram, *Verneüil* admodum verisimiliter. Cæterùm si *brigam* pontem interpretemur, *brigam* idem esse quod *brivam* & *briam* apud Gallos existimare debemus. Erunt forsitan aliqui, qui Brigam montem esse malint: cùm apud Germanos Gallis confines mons etiamnum *Bergen* & *Berg* nuncupetur nomine, ut videtur, à briga deducto. Nostri *Bergue*, interdum & *Berge* pronuntiant.

LOGIUM SILVA.

In Vita S. Læti (*S. Lié*) legimus, Lætum *in loco Inatoria trans Ligerim, longè à civitate Aurelianis, in silva quam Logium incolæ vocant*, exiguo structo tugurio solitariam vitam egisse. Ea silva *Logium* volgò dicitur *la forest aux Loges*, uti aiunt. Ejus meminisse animadverto & Fulbertum Carnotensem Episcopum in epistola CII. ad Ducem Aquitanorum Guillelmum. *Rex proximo rugitu ut dicitur venire habet in silvam Legium, qua vicina est, ut scitis, Monasterio S. Benedicti.* Ergo silva *Legium*, vel potiùs *Logium* proxima erat Monasterio S. Benedicti seu Floriaco ad Ligerim flumen. *Rugitum* vocat Fulbertus tempus quo cervi feminas sectantur, & earum desiderio rugiunt. In Annalibus Bertinianis hæc legimus. Anno DCCCLXIV. *Hludowicus Italiæ Imperator nominatus, à cervo quem in rugitu positum sagittare voluit, gravissimè vulneratur*: in rugitu, *en rut*. Quæ Annalium verba descripsisse, ac Ægidio Menagio misisse, Origines linguæ Francicæ publicanti memini, simulque monuisse à rugito *rut* nostrum deduci oportere. Hisce addo titulum CIV. legis Langobardorum, qualis ab Heroldo edita est. *Si quis cervum domesticum, qui in tempore suo rugire solet, intricaverit, componat domino ejus solidos* XII.

LOMENSIS PAGUS, QUI ET LOSSENSIS.

Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta, quæ & in Annalibus Bertinianis, & in Capitulis Caroli Calvi reperitur, *Lomensem* pagum commemorat, & inter Hainoum atque Hasbaniam collocat hisce verbis. *Hainoum, Lomensem, in Hasbanio Comitatus* IV. Idem Carolus Francorum Rex in litteris datis XII. Kal. Maii Indictione V. anno XXXII. regni, & in successione Hlotharii anno III. *Cubinium in pago Laumense* præter cetera Sancti Germanensibus delegat. *Villam Covinum in pago Laumense* ponit auctor incertus, sed vetustissimus libelli de translatione S. Germani. *Pagus* iste *Laumēsis*, idem est haud dubiè qui *Lomensis*. Ludovicus vel Hlodovicus Rex, Arnulfi Imper. Aug. filius *pagum & Comitatum Lummensem* appellat, in litteris datis Aquisgrani anno J. D. DCCCCVIII. eique pago Fossas (*Fosses*) in Diœcesi Leodicensi opidum ac Monasterium attribuit. *Abbatiam* (inquit) *Fossas in pago ac Comitatu Lummensi consistentam, cujus nunc est Comes Berengarius.* *Pagum Lomacum* vocat liber de Miraculis S. Forannani Abbatis, & *villa Calvimontis in pago Lomaco* meminit. *Pagum Lomacensem* quidam eum nuncupavere, & Bronium villam castro Namucensi propinquam Monasterioque illustrem eidem assignavere. Certè Heinricus cognomine Auceps in litteris quibus fondationem cœnobii Bronii confirmat, datis anno D. J. DCCCCXXXII. ait *Gerardum venerab. Abbatem cœnobium ex hereditatis sua proprio in pago Lomacensi, in loco qui dicitur Bronium, construxisse in honore S. Petri; locum autem illum consistere in vicinia castri Namucensis*: à quo Gerardo viro nobilissimo, loci domino & Monasterii conditore ibi sepulto, villa & Abbatia Broniensis S. Gerardi nomen accepit, ac *Brugne* etiam veteri vocabulo appellatur.

Laumensem seu *Lomensem*, vel *Lummensem* pagum, aliàs & *Lomacensem*, vel *Lomacum*, nunc esse partem magnam Comitatûs Namucensis; & Comitem Lomensem, eumdem esse ac Namucensem Miræus aliique scribunt. Quos equidem planè falli existimo, cùm in Chronici Monasterii S. Trudonis libro XI. alibique à *Namucensibus Comitibus Lossenses Comites* disertè distingui reperiam, & *Namurcensem Comitem Godefridum* à *Comite Arnulfo de Los*, seu ab Arnulfo Comite Lossensi.

Pagus & Comitatus *Laumensis* vel *Lomensis*, à recentioribus scriptoribus (uti arbitror) appellari cœptus est pagus vel Comitatus *Lossensis*: *Loon* vel *Loen* Flandrensibus, incolis *Lon*, Nostris *Los* dictus, quem Episcopus Leodicensis possidet: in quo est opidum Lossense, *Borch-loon* sive *Borchloen* vulgò dictum, inter Tungros & Monasterium S. Trudonis positum in Diœcesi Leodicensi. *Ludovici Comitis de Los* ad Ludovicum Regem Francorum ejus nominis VII. epistolam legimus, ante annos D. datam. Rodulfus qui Chronicon Monasterii S. Trudonis circa annum MCXX. composuit, *Comitem Arnulfum de Los* non

ſemel commemorat; ſed eumdem *Lomenſem Comitem Arnulfum* in libro VII. Chronici vocat, *Loenſem Comitem Arnulfum* in libro XI. itavt pagom Lomenſem & Loſſenſem uoom eumdemque eſſe, apertè indicare videatur.

Pago igitur Lomeoſi vel Loſſenſi nomen dedit opidum *Los*, ejos pagi Comitatuſque caput, *Borchloon* vel *Borchloen* vulgò nuncuparum: qood olim *Lanmum* & *Lomum*, *Lummum* quoque, ac nonnomquam *Lomacum* dictum eſſe, ac poſtea *Loſſenſe* vel *Los*, item *Locum* nuncupatum exſtitiſſe, ex variis pagi ipſius Comitatuſque cujus caput fuit nominibus apertiſſimè intelligitor. Hoc opidum memoratur in Chronici Trudoniani libro XII. his verbis. *Navis ſuppoſitis rotis vehibilis ſuper terram, injectis funibus textorum humeris ex villa Inda Aquiſgranum tracta, inde à textoribus Trajectum eſt provecta: ibi malo veloque inſignita, Tungris eſt inducta, de Tungris Los.* Et paullo infrà hęc de ea navi ſequuntur. *Illud ſimulacrum Loci morabatur*; id eſt io *opido Loſſenſi* ſeu *Loco*.

LONGA VILLA.

Ad Sedam flumen, *la Sie*, eſt Longavilla, *Longueville*, in Caletis & Rotomagenſi Diœceſi, ab urbe Rotomago VII. leugis diſtans, vetere Eccleſiâ Sanctæ Fidis, quæ eſt cella ſive Prioratus Beoedictinorum, ac Ducatos titulo inſignis; io veteribus tabulis ejus regionia non rarò occurrens. Longavilla autem dicta eſt quaſi longus vicus. Nam *vicus* & *villa* Noſtris, & Latinis etiam ſcriptoribus ante annos MCC. una eademque res eſt. *Longavilla* porrò ouncopata, ut *Longus Campus* cùm prope Loteciam tum in Andicavis, *Longus Pons*, *Longus Vicus* io Lotharingia, aliaque loca. Eſt & *Longavilla* io Campania Remenſi, ac *pago Porcenſi*, quæ inter villas ad Remenſe Monaſteriom S. Remigii pertinentes numeratur in MS. codice de reditibus & decimis ejus Monaſterii. Alia item *Longavilla*, *Longueville* in ſaltu pagoque Briegio, inter Pruvinum & Braium Sequanæ adpoſitum; necnon Longavilla, *Longeville*, in pago Tardanenſi.

LONGILEDIUM.

Privilegio Theoderici Carontenſis Epiſcopi, pro Monaſterio Vindocinenſi die Dedicationis Baſilicæ ejus ſcripto, & poſito ſuper altare, præter Epiſcopos & Clericos ſobſcripſit VIII. inter Abbates loco *Hugo Longiledii Abbas*. *Longiledium* iſtud, *Longiledum* aliis dicitur, vulgò *Lonlay*: quæ eſt Abbatia io Cenomanorum finibus, non procul à caſtro Damnifrooteoſi in Paſſeto.

LONGOLARIUM.

Longolarium vel *Longlare* villa erat Regia in ſilva Arduenna ſita, in Geſtis Fraocorum Dagobertique, & à Regiooe Sigebertoqoe memorata; ubi Regem Pippinom bis hiemaviſſe oostri Hiſtorici ſcribunt: quam villam Aimoinos cùm ignoraret, ridiculè mutavit in ſilvam, & Chlotharium venationis cauſſâ Longolariam ſilvam petiiſſe tradidit. Loogolarium iſtud aot Looglare, nonc (ot exiſtimo) vocatur truncato nomina *Galre*: qui eſt vicus in Diœceſi Leodicenſi, ac in ſilva Arduenna noo procul à Monaſterio S. Hucberti.

LONGORETUM.

Saltus Brionis in confinio Toronom ac Biturigum Cuborom, quorum Diœceſi attribuitur, aliàs *Briona* dicitur, volgò *Brenne*, pagoque circumjacenti oomen ſuum dedit, cootinetque præ ceteris *locum qui Millepecus dicitur*, *Meanbec*; *fluvium Claſiam*, *la Claiſe*; & *prædium Longoretum*, *Lonrey*, obi Sigirannus Monaſterium exſtruxit: à qoo locus nomen accepit, & pro *Longoreto* dici occœpit *Monaſterium S. Sigiranni in Brionis ſaltu* vel in Briona, *S. Siran en Brenne*. Hoc Cœnobium eſt ad flovium Claſiam, *Claiſe*: qui Claſia alluit Vendoperam *Vandeuvre*; Barram, Macerias in Briooa, *Mezeires en Brene*; Longoretum, vel S. Sigiranoi Cœnobium in Briona, *S. Siran en Brene*; S. Michaëlem in Brioois ſaltu, *S. Michel en Brenne*; Blironem *le Bliron*, Boſciacum *Boſſay*, Prulliacum *Priüilly*, ac demum decurrit in Croſam.

Eſt & *Longum Rete* vel *Longoretum* locos io Diœceſi Autiſſiodorenſi noo procul à Ligere, nomen à ſitu nanctus, & *Longret* vulgò dictus e inſignis veteri Monaſterio. Longoretenſi: de quo io Geſtis Epiſcoporum Autiſſiodorenſium, præſertim in Tetrico fit mentio, quod nunc collegium Canonicorum Sæcularium eſt.

LONGUS VICUS.

Longus vicus à re nomen Latinum habet, vulgò *Long-VVi*. Abeſt à Sataoaco caſtello Longus vicus millibus paſſuum circiter XXIV. propinquos eſt Orolauno & Lociliburgo. Longovicani uoà cum Satanacenſibus & cum tota Verodunenſi Diœceſi IV. Nonas Septembreis diem feſtum B. Dagoberti celebrant, ejuſque loci Eccleſia S. Dagoberti nomine Reliquiiſque cenſetur.

LOTHARII REGNUM SEU LOTHARINGIA, ET DE UTROQUE DUCATU LOTHARINGIÆ.

Anoo DCCCXLIII. Ludovici Aug. filii tres Regna patria ioter ſe diviſere. Et Lodovicus qoidem totam Germaniam cum Baioaria atqoe Pannonia, cis Rhenum Nemetas, Vangionas, & Mogontiacum propter vioi copiam accepit; cetera uſque ad Hiſpaniam Carolo ceſſere: Lotharius verò maximus natu, quem pater Langobardorum Regno urbique Romæ præpoſuerat, & Imperatorii nominis conſortem fecerat, mediom ioter ambos Regnum obtinuit, oimirum quidquid hinc Rheoo & Alpibus, inde Carbonariis, aut Scaldi, Moſa, Arari, Rhodanoque oſque ad mare Gallicum continetur, unà cum Comitatibus & villis publicis, utrique eorum flominum ripæ adjacentibos: qoibos terminis Auſtria, & pars major Borgundię,

ac Provincia includuntur. Postea anno DCCCLV. Lotharius Aug. Lothario uni è filiis *Regnum* quod *Lotharii* ab ipso dictum est; Carolo Provinciam cum Ducatu Lugdunensi moriens dedit; Ludovico natu maximo, quem in Imperii consortionem receperat, Regnum Langobardorum & Romam cum Ducatu Romano reliquit. Regino, Annales Mettenses, ac Sigebertus, multique alii Annalium Chronicorumque scriptores *Regnum Lotharii* à Lothario Aug. nomen accepisse, falsò affirmant. Quippe Imperator Lotharius trans Alpes Regnum Langobardorum sive Langobardiam, partem Italiæ non cōtemnendam, Romam, Ducatumque Romanum, citra Alpes Austriam, ac vetus Regnum Burgundiæ ferè totum, urbe Lingonum, Augustoduno & Niverno exceptis Provinciamque post patris mortem obtinuit. Quare tria Regna quibus potiebatur, magis quàm unum tantummodò è tribus illis Regnis, communi nomine *Regnum Lotharii* dici potuerunt atque debuerunt: quod tum minimè factum esse constat. Itaque à Rege Lothario Imperatoris Lotharii filio *Regnum Lotharii* cognominatum puto, qui unus unum atque unicum Regnum illud habuit, atque quamdiu patri superfuit, nimirum per annos XIV. ibi regnavit, uti postea Zuentibaldus Arnulfi è concubina filius per sexennium, qui anno DCCCC. à suis in prœlio interfectus est. Certè ne quis dubitationi locus relinquatur, in Capitulis Caroli Calvi reperio pactionem inter Reges Ludovicum & Carolum fratres anno DCCCLXX. factam, in qua *Regnum Hlotharii Regis* semel atque iterum vocatur, & in Divisione Regni Lotharii, inter eosdem Reges eodem anno facta *Regnum quod Hlotharius habuit*. In Annalibus quoque Bertinianis *Regnum Lotharii Regis* nuncupatur, necnon *Regnum quod Lotharius habuit*: quod *Regnum Lotharii Aug.* aut *Lotharii Imperatoris* appellari debuit, si ab eo, non autem ab ejus filio Rege nomen accepisset. VVitichindus quum in libro I. Regnum Lotharii seu Lotharingiam *regionem Lothariorum* vocat, & Regnum Francorum Occidentalium *regionem Caroli*; haud dubiè Lotharingiam ab ambobus Lothariis, patre & filio, *regionem* autem *Caroli* à Carolo Calvo cognominatam esse existimavit.

Continebat Regnum Lotharii civitates claras, Trajectum inferius vel Batavorum, Coloniam Agrippinam, & Tungros, seu provinciam Germaniam secundam; Treviros, Mediomatricos, urbi antea Regum Austriæ sedem, dictum Regni Lotharii caput, Tullum, Verodunum, id est provinciam Belgicam primam; Camaracum urbem Belgicæ secundæ; Argentoratum seu Strateburgum in Germania prima; Vesontionem, Basiliam, Lausanam, Belicam, hoc est provinciam Maximam Sequanorum; Darantasiam ac Sedunos, sive provinciam Alpium Graiarum & Penninarum; & Genevam in provincia Viennensi: ex quibus postea Genevam, Lausanam & Sedunos Imperatori Ludovico, majori fratri suo; Carolo minori fratri, Provinciæ Regi Darantasiam & Belicam sive Bilisium Lotharius Rex dedit, ut Annales Bertiniani docent. Ideo in Divisione Regni Lotharii, anno DCCCLXX. facta, hæ quinque civitates minimè commemorantur, quoniam ad Ludovicum Augustum Regis Lotharii fratrem tres priores donatione ipsius Lotharii; duæ posteriores morte Caroli Provinciæ Reguli pridem pertinebant. Lugdunum, & Vienna, Vivaria sive Alba Helviorum, atque Ucetia in eadem Divisione Regni Lotharii insuper memorantur. Sed quatuor hæ urbes Regia quidem Lotharii fuerunt; Regni tamen Lotharii non fuerunt: cùm anno DCCCLXIII. mortuo Carolo Rege Provinciæ, fratre suo, & divisione Regni ipsius cum fratre Ludovico Aug. factâ, eas acceperit. Ab Oceano igitur Britannico sive ab ostiis Rheni usque ad Alpes Graias atque Penninas *Regnum Lotharii* longè lateque pertinebat; ibique erant præ ceteris Comitatus Testrebantum, Batua vel Comitatus Batavorum, Hattuariæ, Mosanus pagus, superior & inferior, Masau vulgò tum dictus Ripariæ, corrupto nomine Ribuariæ nuncupatæ, Varasci, Elisatia, Frisiæ, Comitatus Moselensis, Comitatus Arduennensium, Comitatus Condrustus, Comitatus Toxandrus, Bracbantum IV. Comitatus complectens, Hainoum vel Hainaum, pagus Lomensis, pagus Hasbanius, quatuor Comitatus continens, Vaurensis duos, atque Castritium, sicut docet toties suprà laudata Divisio Regni Lotharii: ex quibus, antequàm ibi Regnum fieret, quatuor Ducatus fuerant, nimirum *Ducatus Mosellicorum*, *Ripariorum*, *Elisatia*, *Frisia*: quemadmodum Annales Bertiniani in rebus anni DCCCXXXIX. testantur. Ex quo apparet Lotharii Regnum non Austriam modò quæ Rheno ac Scaldi Mosaque fluminibus claudebatur, sed etiam partem non modicam veteris Regni Burgundiæ, videlicet provinciam Maximam Sequanorum & Helvetiorum, apud quos pagus Tigurinus Austriæ olim adscribebatur; Alesatiam, Austriæ quondam per annos ferè centum portionem, jamindeab anno DCIX Burgundiæ attributam, provinciam Alpium Graiarum & Penninarum, & Genevam pagumque Genevensem complexum esse. Et Sequani quidē ac Helvetii anno DCCCXCVIII. Regno Lotharii detracti, ac Burgundiæ suę sunt redditi, & his in partibus circa Juram atque Alpes Penninas novum Burgundię Regnum priore multo angustius est conditum: duæ Sequanorū urbes Lausana & Belica cum Geneva provincię Viennensis urbe, necnon Alpium Graiarum metropolis Darantasia, & civitas Sedunum donatione Regis ipsius Lotharii (uti suprà diximus) à Lotharingia separatę, & Burgundię restitutę fuerunt. Sigebertus in Chronico ab anno DCCCL. ad annum MCXII. *in Regno Lotharii*, quod modò *Regnum Lotharingiæ*, modò idque sæpiùs *Lotharingiam* appellat, ponit *Comitatum Montensem*, aliàs *Comitatum Hagnoensium* & *Hagnonensium* eidem dictum; *Ducatum Mosellanorum*; *Comitatum Lovaniensem*, *Comitatum Trevirorum*, *Comitatum Namucensem*, *Comitatum Lemburgensem*, & quem nomine totius Regni *Ducatum Lotharingiæ*

appellat: in anno DCCCCXLI. Lotharingiæ *Alsatiam* adscribit; in anno MVII. *VValachras*. Quibus postea Comitatus Hollaodiæ & Zelandiæ, Docatus Clivensis, Gelrensis, ac Juliaceosis ex Comitatibus facti, Ducatus Brabantię, Ducatus etiam Lucilibutgeosis accreverunt.

Sigebertus Regno Lotharii, qood *Lotharingiam* semper appellat, adscribit *Leodicum & Episcopatum Leodicensem*, *Hosum opidum*, *Gemmelacense* vel Gemblacense *Cœnobium & opidum*, *Capramontem*, *Mettensem Episcopatum* cum urbe Mettis, quam *Mettim urbem* vocat; *opidum Aquasgrani* palatio celebre, qoam *sedem Regni Lotharii* fuisse Annales Mettenses in aooo DCCCLXIX. docent; *urbem Virdunum*, quæ *civitas Lotharingiorum* esse dicitur io Vita S. Bernardi; *Lobias* vel Laobias, *Vultrajectum*, seu Trajectum inferius, Episcopi sedem. Io anoo MVI. *castrum Valentianas, situm in Marcha Francia & Lotharingia* nuncupat Sigebertus, Lotharingiæque contribuit, quod anno MVII. Balduioo Flandrensium Comiti Heinricus ejus oomlois primus Imperator beneficii loco coocessit. Idem *Montem Castrilocum* in Lotharingia collocat, qui *Mons* paruo monti impositus cum Valeotianis Hainoo contioetur. Ibidem collocat *Stabulam Monasterium*, & *Augiam*, & *urbem Leucorum Tullum*, & *Barrum castrum*, nunc Ducatus titolo illustre, & *Andoverpum*, & *Coloniam*, quam Hermannus Mooachus io libri III. de Miraculis S. Marię Laudunensis capite II. de Norberto referens, *Lotharingia* similiter accenset. Aoselmus Abbas Gemblacensis *Lotharingiam à Francia* distinguit, eique exemplo Sigeberti *Leodium* tribuit. Sigebertus Chronographus in anno MXXXIII. scribit, *Gerardum Cameracensem Episcopum, solum Lotharienfium ad parœciam Francorum appendere*: propterea quòd Camaracum civitas Regoi Lotharii, provinciæ Belgicæ secundę seu Remensi, qoę Francicę ditionis erat, attribuebatur, oec ulla alia Lotharingię urbs Episcopalis poterat reperiri, quę ad ullam Regni Francorum Occidentalium provinciam Metropolimque pertioeret. *Barrum* quidem *Lotharingia castrum* exemplo Sigeberti vocat Guillelmus de Nangiaco io Chrooici anoo MCCXCIV.

Auctor Anoalium Mettensium in anno DCCCLXV. & DCCCLXVI. Regnum Lotharii modò *Galliam*, modò *Franciam* improprio & nimis latę significationis oomine appellat; *Franciam* & Aonales Bertiniaoi, quum aono DCCCLVI. *Lotharium Regem Francia* à Proceribus *constitutum* aiunt, ac ibidem *Ludoicum Imperatorem Italia*, & *Lotharium fratrem ejus, Regem Francia* ooncupant; & anno DCCCLV. Lotharium Imperatorem morientem ita inter filios Regnom divisisse produnt, ut unus de tribus Lotharius *Franciam obtineret*. Quibus ab auctoribus *Galliam* pro Gallia Belgica, *Franciam* pro Franciâ Orientali vel Aostriâ accipi apparet; quam à Nostris nonnumquem *Franciam* absolutè dictam esse, alibi observavi. Sic & Otto Frisingensis Episcopus in libri VI. Chronicorum capite XVIII. *Belgicam Galliam*, & absolotè *Belgicum* noncupat Regnum Lotharii, propterea quòd Belgica prima tota, Camaracum Belgicę secuodę civitas, Germania secunda integra, & pars Germaoię primę, ac Maxima Sequaoorum, id est de qoinque Belgarum provinciis tres totę, duę ex parte eo Reguo contioebantur. Apod Conradom Abbatem Urspergensem *Gisilbertus Dux Belgarum* vocatur: qui Gislebertus Dux Lotharieosium erat, & *Belgica* Regnom Lotharii seu Lotharingia. Alibi invenio Imper. Lothariom, Ludovici Pii filium, com *Regno Romanorum & Italia, partem Francia Orientalem totamque Provinciam accepisse*. Ubi nomine *partis Francia Orientalis* Regnum Lotharii vel Lotharingia designatur. *Pars* autem *Orientalis Francia*, sive *Francia Orientalis* Austria erat. Unde & quum Guibertus Abbas Novigeoti scribit, *Qua olim Austria, nunc Lotharingia pro aliquibus accidentiis nuncupatur*; à Guiberto *Austriam* heic pro tota regione inter Rhenum & Scaldim ac Mosam jacente, sive pro toto Regno Lotharii quidam accipi malunt, quam pro Ducatu Lotharingię qoalis nuoc est. Lotharingiam latè sumtam pro Regno Lotharii, *Regnum Germania* impropriè vocat præ ceteris Gaufridus Monachus Claravallensis in libri IV. de Vita S. Bernardi capitibus III. V. & VI. ceu partem & appendicem Regni Germaniæ. Quippe *Bobardum*, *civitatem Basileam*, *Treveros*, *Confluentiam*, *Coloniam*, *Leodium*, & *Cameracum*; *Moguntiam* quoque, & *Spirensium civitatem*, seu Nemetas in *Regno Germania* pooit: quas Lotharingiæ urbes à prima Regni origine exstitisse excepto Moguntiaco & opido Nemetum coostat. Sed postquàm Regnum Lotharii & Regoum Germanię unius esse Principis cœpere, Caroli Crassi & Atoulfi Principatu, Mogontiacum, licèt Francię Orientali vel Teutonicę cum Nemetis & Vangionis jam inde ab anoo DCCCXLIII. attribueretur; cum ambabus bis urbibus adscriptum est Lotharingię, cujus finibus includebatur. Hinc Sigebertus in Chrooico *Liutpertum Moguntinum*, *Bertulfum Treverensem*, *Vuillibertum Coloniensem*, *tres Lotharingia metropolitas* anno DCCCLXXI. velut per anticipationem appellavit Nondom eoim Regnum Lotharii conjunctum erat cum Regno Germanię, quod tum Ludovicus Ludovici Pii filius tenebat, cui urbes Mogontiacum Nemeię atque Vangionę aooo DCCCXLIII. fuerant contributæ. Io Chronico Aquicinctensi ioveoio, aono MCXCV. *multos de Regno Teutonico Lotharingos, Alemannos, Saxones cruces assumsisse*: & anno MCXCVIII. *Primates Regni Teutonici Suevos, Baioarios, Alemannos Philippum; Saxones autem & Lotharingos Ottonem Regem elegisse*. Gaofridus suprà laudatus Lotharingiam ut *Regnum Germania*, sic & *Teutonicorum regionem* ouncupat, quòd ejos incolę plerique linguâ Germanicâ seu Teutooicâ uterentur. Ita & Otto Frisingensis Episcopus in Chronicorum libri VI. capite IX. *Regno Teutonico* seu Regno Germanię, quod & *Franciam Orientalem* vocat, non Germanię modò Transrhenanę provincias; sed etiam Lotharingiam

contribuit his verbis, *Arnolfus totam Orientalem Franciam, qua modò Teutonicum Regnum vocatur, id est Baioariam, Sueviam, Saxoniam, Turingiam, Frisiam, Lotharingiam rexit.* VVillelmus quoque Malmesburiensis de Gestis Regum Anglorum, quum scribit, *Lotharingos, Alamannos, & ceteros Transrhenanos populos, qui Imperatori Teutonicorum subjecti sunt, magis propriè se Francos appellari jubere:* apertè indicat Lotharingos, Alamannos & ceteros Germaniæ populos eumdem Regem habuisse, & Regnum Lotharingiæ cum Regno Germaniæ fuisse conjunctum. Annales Fuldenses in rebus anni DCCCXCI. *Regnum Lotharicum*; Frodoardus *Regnum Lothariense*; ceteri modò *Regnum Lotharii*, modò *Lotharingiam* à Rege Lothario appellant; ejus incolas nunc *Lotharienses*, nunc *Lotharingos*. Primus omnium, aut unus è primis Liutprandus ante annos septingentos *Lotharingia* & *Lotharingorum* nomina usurpavit, cùm tamen *Regnum Lotharii* etiam vocet. Johannes Parisiensis in Memoriali Historiarum quod ante annos CCCLX. composuit, regionem inter Scaldim & Rhenum ab Imper. Lothario Ludovici Pii filio *Lotharingiam*, sive *Lotharii Regnum* Latinè cognominatam esse ait, *Gallicè Loherregne.* Nostri postea pro *Loherregne Lorrene* & *Lorraine* dixere. Germani *Lotringen*, aliàs *Lotharing* appellavere, nomine ex *Lotharingia* deducto. *Lotharingos* Nostri olim *Loherencs* vocavere; nunc *Lorrains* vocant: ut *Flamingos* seu Flandrenses *Flamencs* olim nuncupavere, nunc *Flamans* nuncupant. Apud veterem Monachū Corbeiensem de v. destructionibus Corbeiæ, atque alibi *Loherenc* nomen Gentis reperio; in Chartulario Fiscamnensi *Rogerus Flamenc* ante annos CCCC. memoratur, id est Rogerus Flamingus. Garinus *le Loheranc*, id est Lotharingus, Poëta carmen fabulosum scripsit. Theodoricus de Niem in elogio Ottonis Magni *Lotharingiam tunc tertiam partem Francia* fuisse, Orientalis videlicet asserit.

Post mortem Ludovici Regis Germaniæ, qui Zuentibaldo fratri in Regnum Lotharii successerat, seu post annum DCCCCXII. Lotharingiæ, nondum in duos Ducatus divisæ Duces præfuere, Gisilbertus, vel Gislebertus, pòst Heinricus Ottonis Regis frater, tum Otto, dein Conradus gener Regis Ottonis: ac post Conradum propter defectionem destitutum, Bruno Regis Ottonis frater, Coloniensis Archiepiscopus, Ducatum Lothariensium adeptus est, & secundas partes in Regno fratris sui potenter ac industriè administravit, *Archidux Lotharingia* ob id à Sigeberto dictus.

In Regno Lotharii vel Lotharingia duo præ ceteris Ducatus maximi & nobilissimi fuere, nomine totius Regni & ipsi *Lotharingia* appellati, atque à situ & fluminibus cognominati. Alterum Ducatum *Lotharingiam superiorem*, eumdem *Lotharingiam Mosellanam*; alterum *Lotharingiam inferiorem*, atque etiam *Lotharingiam Mosanam* nuncupavere. Prior *Ducatus Mosellanorum* semper vocatur à Sigeberto, à VVippone *Ducatus Lotharingorum*; posterior a VVippone *Ducatus Ribnariorum*, id est Ripariorum, à Sigeberto semper *Ducatus Lotharingia* appellatur. Ex quo judicari potest, ambos istos Ducatus in Regno Lotharii, post domesticorum Regum obitum Lotharii ac Zuentibaldi, non tam primùm constitutos quàm restitutos fuisse, ac veluti revixisse. Quippe *Ducatus Mosellicorum*, & *Ducatus Ribnariorum* in Annalibus Bertinianis anno DCCCXXXIX. fit mentio: quo tempore Lodovicus Pius Aug. Imperatoris Lotharii pater, Regis Lotharii avus apud Francos regnabat.

Ducatum Lotharingiæ superioris VVippo de Vita Chunradi Salici *Lotharingorum Ducatum* seu proprio nomine nuncupat, ut supra diximus; Sigebertus à flumine cui est appositus, *Ducatum Mosellanorum* appellare consuevit. Qui Sigeberti Chronicum attentè perlegerit, hoc statim mecum agnoscet. Certè VVippo non aliter quàm *Lutharingorum Ducem Fridericum*, non aliter quàm *Ribnariorum Ducem Gozelonem* nominat: ex quibus Fridericum Ducatui Lotharingiæ superioris, Gozelonem Ducatui Lotharingiæ inferioris, ac postea simul superioris præfuisse constat. Sigebertus Fridericum hunc *Mosellanorum Ducem*; Gozelonem vel *Gothelonem Ducem Lotharingia* ubique vocat: quem *Friderico mortuo, ab Imper. Conrado etiam Mosellanorum Ducatum* anno MXXXIV. *impetravisse* scribit: minùs ut mirum sit, Gothelonem qui ambos Lotharingiæ Ducatus obtinuit, alterum annis XXVI. alterum a. ab VVippone nunc *Ribnariorum Ducem* nomine prioris Ducatus sui, nunc *Ducem Lotharingorum* nomine ejus quem posteriorem obtinuit, nuncupari. Fridericum à Brunone Lotharingiæ Archiduce primum Mosellanorum Ducem anno DCCCCLIX factum esse prodit Miræus, ejusque rei auctorem Frodoardum laudat: apud quem tantùm dicitur Bruno *anno* DCCCCLIX. *Fredericum*, fratrem Adalberonis Mettensis Episcopi, Hugonis Principis generum, ea Comite *Lotharienfibus vice sua prafecisse*: quem & *Fredericum Lotharienfium Ducem* in anno DCCCCLX. appellat; *Fridericum Gallia Mediana Ducem* Vita Adalberonis junioris, ejus filii, Mettensium Episcopi: itaut totam Lotharingiam, an partem ejus sub Brunone rexerit, incertum sit. Ducatum Mosellanorum anno MXLVIII. ab Imper. Heinrico obtinuit *Gerardus de Alsatia*, ut Sigebertus tradit, à quo Lotharingiæ Duces genus deducunt. Sedes Ducum Mosellanorum ante annos minimùm CCCLX. Nanceium fuit: unde etiam pro *Ducatu Mosellanorum* vel *Ducatu Lotharingia Ducatus Nancey* vocitabatur. Id nos docet Johannes Parisiensis in Memoriali, qui ex uno Ducatu magno errore duos facit, *Ducatum Nancey*, & *Ducatum Mosellanorum* his verbis. *Solebat à Bracbantia usque ad Rhenum, & à finibus Campania Gallica usque ad Leodium Lotharingia dici, continens quatuor Ducatus, scilicet Bracbantia, Lovanny, Nancey & Mosellanorum, Comitatusque plures. Sed nunc strictiùs sumitur, scilicet à Valle coloris & à Mosa fluminis cursu versus Franciam, usque ad initium Diœcesis Treverensis, continens Verdunum, Tullum, & Mettis urbes, partemque Diœce-*

seu Treverensis, *Leodiensis*, *& Remensis*, *Ducatum scilicet Lotharingia seu Nanceÿ*. *Comitatum Barri cum aliis*, *Hasbaniam*, *& Arduennam*. Quæ Johannis veiba de finibus Lotharingiæ Mosellanæ nonc examinare mihi non vacat. Tantùm in Mettis urbe, & in Tullo ac Barro ipsum nequaquam errâsse constat. Quippe Sigebertos in anno MIA. *Mettim urbem* disertè *Ducatus Mosellanorum* attribuit; in anno MAAXVI. & insequenti *urbem Leucorum Tullum* & *castrum Barrum Lotharingia*, videlicet Mosellanæ adscribit. *Ducatus* quidem *Lovanÿ*, & *Ducatus* Bracbanti vel *Brabantia*, haud dubiè unus idemque est: & qui *Comites* primùm, deinde *Duces Lovanienses* nuncupabantur, postea *Duces Brabantia* magnificentiore nomine dici maluerunt, atque hanc Ducum Lotharingiæ titolo appellationem adjunxerunt. Ex quo apparet, Johannem de duobus Ducatibus absurdè quatuor fecisse Lotharingiam Mosellanam in Septemtrionalem & Meridianam. siva in superiorem & inferiorem quædam dividunt tabulæ. Hæc Lotharingia superior seu Mosellana à Germanis *Lotringen* vocatur, à Nostris *Lorraine*: & eius incolæ Lotharingi vel Lotharienses, Nostris *Lorrains* dicuntur: cùm ex Lotharingia *Lorrine* aut *Lorringe*. ex Lotharingis *Lorrins* sublatâ litterâ a fieri potiùs oporteret. Nam litteram *i* in *ai* Nostri convertere non consueverunt. Quare cùm tam *Lotharianos* quàm *Lotharienses* & *Lotharingos* ex *Lothario* fieri lex analogiæ sinat; facilè crediderim vulgare vocabulum *Lorrains* à *Lotharianis*, nomen *Lorraine* à *Lothariana* provincia esse deducendum.

Ducatus Lotharingiæ inferioris multo minùs Ducatu superioris nunc notus est: quem qoidam recentissimi scriptores à situ *Ducatum Mosanorum* vocitant, ut alterum *Ducatum Mosellanorum* veteres dixere. Hunc Sigebertus non aliter quàm *Ducatum Lotharingia* velut proprio nomine solet appellare: VVippo in Vita Chonradi Salici *Ribuariorum Ducatum* vocare maluit, *Lutharingorum Ducem Fridericum*; *Ribuariorum Ducem Gozelonem* nominans, qui tum solius Mosanæ vel inferioris Lotharingiæ Dux erat, at postea Mosellanos etiam mortuo Friderico obtinuit. Idem VVippo scribit, *ex parte Germania Saxones cum Sclavis*, *Francos Orientales*, *Noricos*, *Alamannos* ad eligendum Imperatorem *convenisse*; *de Gallia verò Francos qui supra Rhenum habitant*, *Ribuarios*, *Lutharingos coadunatos esse*. *Ribuarii* heic sunt Lotharingi inferiores, qui inter Rhenum, Ruram & Mosam habitabant circa Novesium, Coloniam Agrippinam, Bonnam, Tolbiacum, Marcodurum, Juliacum & Antonnacum: quæ veterum Ripariorum sedes erant, quos *Ripuarios* & *Ribuarios* recentiores dixere. Hæc igitur loca Ducatûs Lotharingiæ inferioris fuerunt: ad quem & opidum S. Trudonis cum Advocatia Monasterii ejus, opidum Aquasgrani, ubi Ducum sedes judiciaria exstitit. castellum Rode, Gemelacum vel Gemblacum veteri Monasterio clarum, Brucsellam. Andoverpum, Noviomagum Batavorum ad Vacalim, aliaque opida pertinuisse, variis ex Chronicis discimus Primum Lotharingiæ inferiori seu Mosanæ Ducem præfuisse Carolum, Ludovici Transmarini Regis Francorum filium, Lotharii fratrem, docent hæcce verba Sigeberti. *Anno* DCCCCLXXVII. *Ducatus Lotharingia datur Karolo*, *fratri Lotharii Regis Francorum*, *multis insuper conducto beneficiis*, *ut & ipse ab insolentiis desistat*, *& fratris sui Lotharii motibus obsistat*. Carolum, ab Imperatore Ottone ejus nominis secundo Ducem factum, Brucsellæ sedem statuisse recentes Auctores asserunt, ubi in insula fluminis Sennæ Palatium exstruxerit non longè à Basilica S. Gaugerici. Alii *Eihamum* vel Einhamum *castrum munitissimum*, sedem præcipuam fuisse Ducatus Lotharici, ab eoque Godefridum, qui Ottoni Caroli filio anno MV. in Ducatum Lotharingiæ substitutus est, *Eihamensem* cognominatum esse tradunt: quæ verba in Lipsiano codice Chronici Sigeberti reperiri ait Miræus. Sed tamen Lotharingiæ inferioris Duces circa annum MLV. Andoverpum pro sede habuisse, indicat ipse Sigebertus: qua in urbe & Godefridus Gibbosus, Dux Lotharingiæ eiusdem, anno MLXXVI. à sicario interfectus est. Godefridus, Idæ Godefridi Gibbosi sororis filius, patre natos Eustathio Boloniæ Comite, quem ob id *Godefridum de Bolonia* quàm *Godefridum de Bulonie* appellari malim, anno MXXCIX. avunculo in Ducatum inferioris Lotharingiæ successit, & anno MXCIX. Rex Hierosolymitanorú est salutatus. Ex quo apparet, Duces Lotharingiæ Mosellanæ vel superioris nihil ad Godefridum hunc Regem, nihil ad Hierosolyma, nihil ad Judææ Palæstinæque ac Phœnices Regnum pertinere. Anno MCVI. Heinrico Lemburgensi, qui per sexennium Dux Lothariensium inferiorum fuerat, propter crimen læsæ Majestatis Ducatus Lotharingiæ ablatus est, & Godefrido Comiti Lovaniensi datus: quem Godefridum nunc *Ducem Lovaniensem*, nunc & impropriè *Lovaniensem Comitem* Anselmus Abbas Gemelacensis vel Gemblacensis vocat; Appendix Gemelacensis modò *Godefridum Lovaniensem*, *Ducem Lothariensium*, modò *Ducem Lovaniensem*. Ejus filium *Godefridum juniorem*, II. *Ducem Lotharingia anno Domini* MCXLII. *Ducatus sui quarto*, *immatura morte præreptum*, *& Lovanii in templo tumulatum* esse, in eadem Appendice reperio. Mortuis ambobus Godefridis avo ac patre, Ducatum Lotharingiæ inferioris tenuit Godefridus infans, primum ætatis annum agens, & insequenti anno, Christi MCXLIII. paternum beneficium ac honorem de manu Conradi Regis accepit: quem *Godefridum juniorem*, *Ducem Lotharingia*, necnon *Ducem Lovanÿ Godefridum juniorem* Monachus Affligemensis nuncupat; *Godefridum Ducem Lovaniensem* Monachus Aquicinctensis. Lovanium sub Godefridis sedes Ducum Lotharingiæ inferioris esse occœpit. Lovanienses isti, depositâ Comitum Lovanij appellatione, primùm *Lotharingia* solius, deinde *Lotharingia* simul *&* *Brabantia Duces* dicti; nonnumquam (sed minùs propriè) à sede sua *Lovanienses Duces*, ut suprà ostendimus. Auber-

rus Mitæus *ex veteribus diplomatis certò sibi constare* non semel air, *Heinricum ejus nominis tertium Ducis Lotharingiæ titulo Brabantiæ titulum circa annum* MCCXLVII. *aut* MCCL. *adjunxisse*: quod tamen Divæus multo priùs contigisse asserit. Certè Mitæus sibi ipse non constat. Nam in Chronico suo Henricum primum anno MCCXXV. *Lotharingiæ & Brabantiæ Ducem* appellat, & Henricum II. ejus filium ac successorem, anno MCCXL. eisdem titulis donat: & ipsemet litteras duas in codice Donationum piarum profert, anno MCCXLIII. & MCCXLV. datas, in quibus *Henricus*, ejus nominis secundus, *Dei gratiâ Ducem Lotharingiæ & Brabantiæ* se nuncupat. Unde Reges Hispaniæ de domo Austriaca, qui Ducibus Burgundiæ in eos Ducatus successerunt, *Duces Lotharingiæ & Brabantiæ* hodieque dicuntur, *Ducs de Lothier, & de Brabant*; aliàs *Ducs de Lotrich & de Brabant*. Quidam titulum Brabantiæ titulo Lotharingiæ, tribus ferè sæculis altero vetustiori, malè præponunt. Lotharingiam inferiorem Nostri *Lothier* dixere à Chlothario vel Lothario, quem nunc *Lothaire* nuncupant, olim *Loher* & *Lothier* vocitabant; Germani *Luther* nominant: nisi si ex dimidiato nomine *Lotharingia Lothier* fecimus. De *Loher*, quo nomine Lotharius designabatur, *Loherregne* vel *Loheregne* Nostri olim fecere, quo vocabulo Lotharingiam Johannes Parisiensis designat; & *Loherenc* ac *Loheranc* Lotharienfem seu Lothariogiæ habitatorem nuncupavere. Germani Lotharingiam inferiorem demtâ litterâ n *Lotrich* appellavere, quasi *Lotringen*: vel certè ea provincia *Lotrich* Germanicâ linguâ, quasi *Lotreich*, aut (ut Scaliger scribit) *Lotar-ritch* vocata est, id est *Lothary Regnum.*

In Chronographiæ quam scriptam legi, libro IV. qui mendosè octavus inscribitur, hæc reperio. *A Lothario Ludovici Pyfi* (*sic*) *Lothariani, seu Lotharienses: patria, Lothariana seu Regnum Lothary nuncupatur*. Et infrà. *Lotharius* (Lotharij ejus filius) *Austria Rex datus est, qua dicta fuit Lothariana sive Lothary Regnum, inter flumina Mosam & Rhenum: pertingit à Burgundia Septemtrionalis Oceani finum.* In libro VII. & ultimo, qui mendosè XI. inscribitur, auctor de Godefridi Regis Hierosolymitani matre, Godefridi Gibbosi Lotharingiæ inferioris Ducis sorore sic refert. *Mater ejus Ida, Ductrix provincia, qua nunc Lothary Regnum, nunc Lothariana vocatur.* Hæc de Regno Lotharii, seu de tota Lotharingia duos Ducatus cognomines complexa auctor ille scripsit aora annos circiter CCCCXX. Ex quo apparet, varum esse id quod suprà diximus, vulgaria nomina apud Nostros *Lorraine* & *Lorrains* non aliunde quàm à *Lothariana* & à *Lotharianis* duci oportere. Et hactenus de Lotharingia Regnóve Lotharii, & de duobus ejus Ducatibus.

LOVIGENNA.

Hugo Pictavinus in Chronico Viceliacensi quod anno MCLXVII. absolvit, meminit Lovigennæ. *Indictum est* (inquit) *colloquium apud Lovigennam vicum citra Ararim fluvium in fine Regni Franciæ. Abiit ergo Rex Ludovicus ad prædictum locum Lovigennæ, ubi Regi debebat occurrere Imperator Fredericus.* Lovigenoa hæc est omnino *Louvy*, vicus hodieque in confinio utriusque Burgundiæ trans Ararim positus, non procul à Dola.

LOVOLAUTRUM.

Lovolautrum castrum à Gregorio memoratur in libro Historiæ Francicæ III. & in Vita S. Quintiani Episcopi *Vrrense castrum* truncato ac corrupto nomine ab eodem dicitur: quod Theodoricus Francorum Rex Chlodovei filius unà cum Tigerno cepit, & igne & ferro vastavit. Hoc esse puto, quod nunc appellatur *Volore*, Tigerno proximum.

LOVONIUM VEL LOVANIUM.

Annales Fuldenses, qui ad annum DCCCC. deducuntur, in rebus anni DCCCXCI. eius loci meminerunt, & *Lovonnium* ad flu. Thilam vocant. *Nordmanni prope fluvium Chila, loco qui dicitur Lovonnium, sepibus more eorum munitione septâ, securi consederunt.* Ubi *Thila* legendum est pro *Chila*. Chronicon de Gestis Nortmannorum in eodem anno *Luanum*, aliàs *Luvanum* appellant; Annales Mertenses item in eodem anno *fluvium qui Thilia dicitur* disertè commemorant, suppresso nomine loci, quem in rebus anni DCCCLXXXVI. & anni sequentis noncupant *locum Loven in Regno Lotharii*. *Lovennium* ergo & *Lovenium* primùm dixere, deinde *Luvanum*, *Lovanium*, & nonnumquam *Levaniam*; sicuti tabulæ ante annos DL. datæ docent. Caput olim fuit Comitatus cognominis, positum ad fluvium Tiliam seu Tilam, *Ti* Nostris, *Dile* Germanis appellatum, quem Demera recipit & cum alus in Scaldim defert. Nunc dicitur Nostris *Louvain*, incolis *Loeven*, vel *Lueven*, opidum Brabantiæ clarissimum, Tungris olim seu Leodicensi Diœcesi attributum. Marlianus *Grudios*, quos sub imperio Nerviorum fuisse scribit in libro v. Comment. Cæsar, *Lovanienses* esse air, quos *Lovanois* Gallicè dici asserit: cùm Samson *Grudios* pro Brugensibus habeat.

LUCCÆ.

Castrum est nobile in finibus Turonum trãsligeritanis ad Andriam vel Angerim, quod Gregorius noster nunc *Luccas* nunc *Locias* appellat, *Loches*. *Lucas* quidam; Rodulfus Glaber *castrum Lucacense*, Guillelmus Armoricus in libro VIII. Philippidos, aliique *castellum Lochiam* corruptè vocant. Ibi Eustochius, quintus Turonicus Episcopus Ecclesiam ædificâsse, & Ursus Abbas principatu Alarici Monasterium statuisse fertur. Senochus Presbyter natione Taifalus in castro pagi Turonici Luccia exstructâ cellâ, reparatoque vetere Oratorio, Monachis Abbas præfuisse dicitur à Gregorio, & anno DLXXVI. IX. Kal. Novemb. obiisse. Idem castrum præter cetera Carolomannus ac Pippinus fratres, Duces

Duces & Principes Francorum anno DCCXLII. junctis copiis aggressi, vi cepere, ac funditùs evertere. Defensoribus incolisque loci captis concessa vita, ablata libertas.

LUCILLIACUS.

Vicus *Lucilliacus* vel *Lucilliacum* à Lucillio domino aut conditore suo nomen accepit. Eius meminit Gregorius noster in libri x. capite XXXI. & ultimo his de Iniurioso, cive & XV. Episcopo Turonico verbis. *Hujus tempore vici etiam Noviliacus & Lucilliacus fundati sunt.* Vulgò dicitur *Lesillay* aut *Lezillé*, vicus inter Carum & Andriam fluminа medio loco positus. *Noviliacus vicus* aut potiùs *Nobiliacum*, videtur esse locus vulgò transpositis duabus prioribus syllabis dictus *Vineüil* inter Carum & Ligerim. Erat & alter vicus in Turonibus eiusdem nominis, de quo Gregorius ibidem. *Hujus tempore* (Baudini XVI. E. T.) *alter vicus Noviliacus ædificatus est.* Noviliacus is fortè est *Neuilli* aut *Neuilly Pontpierre* cis Ligerim, cùm prior sit trans Ligerim.

LUCILLIBURGUS.

Gerbertus qui ante annos DCLXX. floruit, in epistola ad Adalberonem Archiepiscopum Remorum, primus omnium meminit ejus loci hisce verbis. *Memento fortis Gusfridi* (aliàs Godefridi) *& Virdunensis Episcopi ob pervasionem castri Luciliburgi.* Castrum igitur tum erat *Lucilıburgus*, quod à Lucillio conditore aut domino nomen accepit, dictumque est primò *Lucilly* vel *Lucilliburgus*, ac postea corruptè *Lucilıburgus*. Nam Lucillius cum duobus l scribi debet, non Lucilius cum uno, idque Græci observant, à quibus Λουκίλλιος semper dicitur, & apud Persium

Secuit Lucillius Urbem.

Apud Ausonium quidam vocatur

Lucilli vatis subulo, pullipremo.

Liber Miraculorum S. Bernardi Abbatis Claræ. *nobile castrum Luceleburgum; Lucilıburc*, & *Luceleburc* vocant veteres tabulæ, i in e & u in o conversis; *castellum Lucelenburg* Gesta Episcoporum Trevirensium MS. & Lambertus Schafnaburgensis in rebus anni MLXXVI. *castellum Luzelemburc* alii; nonnulli Germani *Lutzberg*. *Lucilıburc* autem, *Luceleburc*, & *Lucelenburg* ad vetus & proprium nomen loci, sive ad *Lucillıburgum* proximè accedunt, ex eoque ista vocabula orta atque detorta sunt. *Luceburgum* Guillelmus Nangiacensis; Chronici eius continuator *Lucemburgum*; recentiores *Luxemburgum castrum* appellant; Nostri eos imitati *Luxembourg*. Germani *Lutzenburg* nominant: quos olim *Luzelburg* aut *Lutzelburg* dixisse arbitror. Nunc est opidum potiusquàm castrum, caput Ducatus illustris cognominis, VTI. Comitivas & vicos uti aiunt MCLXIX. complexi, positum ad flumen Alisontiam.

LUCOFAUM.

Apud *Lucofaum*, quod & *Locofagum* vocatur, Theodoricus Francorum Rex & Ebroinus Præfectus Palatii cum Martino ac Pippino Austriæ Ducibus atque Principibus prœlium commisere circa annum DCXXC. ubi magnâ utrimque cæde factâ, victi demum Austrasii terga verterunt. Locus hic nunc ignoratur: qui ab urbe Lugduno Clavato non multum abfuisse videri potest, cùm Martinus fugâ elapsus, Lugdunum Clavatum seu Laudunum sese contulerit.

LUCUS VOCONTIORUM ET LUCUS SALYUM.

Vocontiorum civitatis Fœderatæ alterum *caput* erat *Lucus Augusti*, ut ait Plinius. Scribit Tacitus, Fabium Valentem *Luco, municipio Vocontiorum faces admovisse, donec pecuniâ mitigaretur.* Æthicus inter Montem Seleucum & Deam Vocontiorum *Lucum* ponit, à Monte Seleuco XXVI. à dea Voc. XII. millibus distantem. Ponit & Tabula Theodosiana Lucum prope *Deam Bocontiorum*. Vulgò nunc dicitur *Luc*.

Est & *Lucus* in Diœcesi Arelatensi sive in Salyis castellum, cuius fit mentio in Vita Cæsarii Arelatensis Episcopi. *Quodam tempore dum Diœceses visitaret, ad castellum quod Luco dicitur venimus.*

Est alius Lucus, *Luc* vulgò dictus in Provincia prope Brinoniam, prunis suis celebrem, *Brignole*.

LUGDUNUM BATAVORUM.

Vetus est ac illustris urbs Lugdunum Batavorum, quam Ptolemæus *Lugodinum Batavorum*, Λουγόδεινον Βαταυῶν appellat corrupto nomine pro Λουγόδουνον aut Lugodunum. Æthicus in Itinerario provinciarum *Lugdunum caput Germaniarum* vocat, hoc est initium provinciarum ambarum Germaniæ inferioris seu secundæ, & Germaniæ superioris vel primæ. *A Lugduno* (inquit) *capite Germaniarum Argentoratum millia passuum* CCCXXV. *sic: Albinianis* M. P. X. &c. In tabula Theodosiana inter flumen Rhenum & Prætorium Agrippinæ ponitur hoc Lugdunum. *Flu. Rhenus*, *Lugduno* XI. *Prætorium Agrippinæ* II. *Matilone* V. *Albanianis* XI. &c.

Vulgò à scriptoribus Latinis nunc dicitur Lugdunum Batavorum, ab incolis accolisque patriâ linguâ *Leyen*, aliàs *Leiden*: quam ait Cluverius *urbem esse amœnissimam, nitidissimam, celeberrimam, Rheni amni impositam.* Ea nunc urbs cum Harlemo inter urbes Hollandiæ primas tenet.

LUGDUNUM CLAVATUM REMORUM IN BELGICA.

Lugdunum Clavatum, *Laon*, in finibus Remorum, à situ nomen Gallicum & cognomen Latinum invenit. Est enim castrum illud in monte positum, itavt procul intuentibus celsissimo cacumini tamquam clavis affixum esse videatur. *Dunum* autem veteres Galli montem vocaverunt. Ei loco Remigius Remorum Metropolitanus Episcopus Genobau-

dum nobilissimum virum atque doctissimum, Episcopum præposuit, uti Hincmarus & Frodoardus scribunt, ac de castro Remensi Ecclesiæ subjecto civitatem fecit, locupletavitque. Habuit & Ducem suum, regnantibus apud Francos Chlodovei junioris filiis. Nam qui in veterrima Vita S. Fursei memoratur *Bercharius Dux Lugdunensium*, non aliorum, utputo quàm Lugdunensium Clavatorum in provincia Belgica secunda Dux fuit: cùm tamen antea Lugdunum Clavatum Campaniæ Gallicæ Duci pareret, & Ducatus Campanensis urbibus adnumeraretur.

In veteribus codicibus nunc *Lugdunum Clavatum* scriptum reperio, nunc *Lugdunum Cloatum*. Concilii Aurelianensis v. decretis subscripsit *Medulfus Archidiaconus, directus à domno Genobaudo Episcopo Ecclesiæ Lugdunensis Clavata*, vel *Episcopo Lugdunensi Clavato* anno DXLIX. In MS. codice Lugdunensi legitur, *Episcopo Lugduni Cloati*; & in vetere nummo aureo, *Lugduno Cloato*, quemadmodum ait Jacobus Sirmondus; *Lauduno Cloato* in triente aureo; in quodam alio nummo *Lenduno fit*, in alio *Lugaunum*. Gregorius in libro VI. capite IV. de Lupo Duce Campanensi ita scribit. *At ille cernens se in discrimine, tutatâ infra urbis Lugduni Clavati muros conjuge sua, ad Guntchramnum Regem confugit.* In codice vetustissimo scriptum inveni, *tutâ infra urbis Lugdune Clavato muros conjugem suam.* Auctor vetus qui de Vita S. Salabergæ Abb. ad Anstrudem Abbatissam ejus filiam librum composuit ante annos mille, *urbem Lugduni, in cacumine saxi sitam, intra reseriam puteis* esse ait, & *naturâ loci munitionem robustam obtinere. Excepto enim murorum ambitu, in proceritatem collem extendi, intrinsecus ipsius muri circuitum humo coequari; sed & altrinsecus saxa naturalia ambire, ad ipsos quoque portarum exitus fontes perennes manare.* Idem non aliter ibi quàm *Lugdunum* eam vocat. Jonas quoque qui eadem ætate floruit, in Vita Eustasii Luxoviensis Abbatis *Chagnoaldum Lugduni Præsulem* appellavit; & in Vita S. Faronis *Chagnoaldus Præsul Lugduno Clavato floruisse* dicitur, qui *Chainoaldus Episcopus Lenduni* vocatur in epistola Pauli Episcopi ad Desiderium Cadurcorum Episcopum; *Chanoaldus Lauduni Clavati* apud Frodoardum in libro II. Historiæ Remensis capite V. Annales Mettenses *Lugdunum Clavatum castrum* in anno DCCXLII. *Lugdunum Clavatum civitatem* in anno DCCCXCII. Regino in rebus anni DCCCXCII. *Lugdunum* etiam nuncupat; VVitichindus in anno DCCCXCV. Annalium libro II. semel atque iterum nuncupat similiter *Lugdunum*, hoc est Laudunum nostrum. Nam Lugdunum Segusianorum tum Odo Francorum Rex non obtinebat, sed Ludovicus Bosonis filius, Ludovici Aug. nepos. Verum ergo & vetus nomen urbis seu potiùs castri *Lugdunum*; verum cognomen *Cloatum*, vel *Clavatum*: quod à recentioribus nunc *Lendunum*, nunc *Laudunum* est dictum. Gesta Regum Francorum in capite XLVI. *Laudunum Clavatum* appellant; Eginhardus in Annalibus *Laudunum civitatem*, Hincmarus in Vita Remigii *castrum Lauduni Clavati*; alius *castrum Laudunense quod Clavatum vocant*. Frodoardus nunc *Laudunum Clavatū*, aut absolutè *Laudunum*, interdum *Montem Lauduni* seu *Montem Laudunensem* nuncupat: & in libro III. Hist. capite XXI. *municipium Laudunum postquam à Macrobio Prætore conditum fuit, numquam inter sedes Remorum provinciæ nomen vel locum habuisse* scribit, *donec Remigius XV. Remorum Archiepiscopus ibi ordinavit Episcopum*; (Genobaudum) *& eidem municipio, rebus Remensis Ecclesiæ satis superque ditato, ipsum Comitatum in quo consistit, partem scilicet ex Remensi Parœcia delegavit*, vel uti ait Hincmarus, *parœciam Comitatus Laudunensis*, id est pagum Laudunensem. Tamen nec in veteribus Notitiis Episcopatuum Galliæ, diu post ætatem Remigii compositis, ac ne in Chronico quidem Roberti Monachi, in anno MCCX. desinente, inter civitates Remensis provinciæ seu prov. Belgicæ secundæ numeratur. Tantùm ab Aimoino inter *urbes Belgicæ inclitas Laudunus* ponitur ante annos DCXL. & Gervasius Tilberiensis, ac quædam Notitiæ post annum MCCXX. factæ inter Remensis Archiepiscopi comprovinciales *Laudunensem* ultimo loco commemorant.

Episcopus Laudunensis à villa Episcopatus Laudunensis Anisiaco, cujus Hincmarus in Vita & Miraculis S. Remigii mentionem facit, dici consuevit *Episcopus Dux Laudunensis, Par Franciæ, & Comes Anisiaci*, atque ita nunc se in litteris publicis appellat. Anisiacum autem vocatur *Anisy*, & uti olim Luliacum *Leüilly*, ac Codiciacum *Coucy*, ad Ecclesiam Laudunensem pertinet. Anno MCXII. *Gualdricus Episcopus Laudunensis, cùm cives ipsius urbis à sacramento perperam jurata communitatis* (quam jussu Regis amiserant) *revocare niteretur, à seditiosis ad arma concurrentibus gladio confossus interiit*: ut Sigebertus scribit in Chronico. Ex quo intelligitur Laudunensem Episcopum aliquam jam tum in Laudunenses potestatem sæcularem habuisse. Nam Laudunenses à communitate deterrere, aut communitatem eis interdicere Comitis erat, non Episcopi. Sed fortasse jamtum unus idemque erat Episcopus Comesque Laudunensis. Auctor est Sugerius in Vita Ludovici Crassi Francorum Regis, *Nobiles Laudunensis civitatis ferè omnes, eo quòd vera fide suffragari domino suo nitebantur Episcopo*, à scelerata plebe interfectos esse. Episcopus autem Galdricus *Nobilium* honoratorumque *civium Laudunensium dominus* à Sugerio jure merituque dici non potuit, sicuti dictus est, si non aliqua saltem ex parte urbis incolarumque ejus dominus fuisset: quod dominium ei Episcopatus dare non valuit. Quod de Gualdrico Sigebertus, idem de Rogero Monachus Aquicinctensis, ab Auberto Miræo editus refert, his verbis. *Anno* MCLXXVIII. *Rogerus Laudunensis Episcopus, cùm pagenses Episcopii sui à communione inter se, assensu Ludovici Regis perperam juratâ, minimè retrahere posset, malo accepto consilio militum auxilia undecumque contrahens, II. Nonas Martii eos aggressus est per Quadrage-*

ſimam ubi quidam interfecti, multi etiam capti, quidam autem eorum dum fugerent, in flumine necati ſunt. Plus Gualdrico Rogerus fecit, qui Landunenſes ſuos à communitate Regis conſenſu iurata recedere iuſſerit, recuſanteſque armis aggreſſus ſit. Qui ita ſe geſſit, haud dubiè in civitate pagoqua Laudunenſi maiorem aliquam Epiſcopali poteſtatem habuit.

Ager eius *pagus Laudunenſis* vocatur Hincmaro in Vita Remigii, & *Comitatus Laudunenſis*; item *pagus Laudunenſis* inter *Remegenſem*, id eſt Remenſem, & *Moſellu* ſeu Moſellanum in diviſione Regni Ludovici Pii Aug. inter filios; *Laudunıſus* in Capitulis Caroli Calvi apud Silvacum editis; vulgò *le Laoneis*. Hic pagus, pars veterum finium Remorum fuit, ante Remigii factum. Unde & Laudunum Clavatum caſtrum olim Remorum, creditur à Dudone eſſe *opidum Remorum Bibrax* apud Cæſarem: cuius rei argumentum videtur eſſe *convallis Bibracina* apud Laudunum, de qua Guibertus Abbas Novigenti ſic refert *Per convallem Bibracinam ad S. contendit Vincentium*, id eſt ad Monaſterium Laudunenſe S. Vincentii. Legi paſſionem S. Benedictæ, in qua hæc reperi. *Benedicta Lugdunum venit. quod atas antiquorum Bibrax nuncupari maluit.* Dudonis qui circa annum M. floruit, in libro III. de actis Normannorum verba hæc ſunt: *VVillelmus Laudunum Clavatum, qui & Bibrax dicitur, petivit.*

Æthicus in Itinerario provinciarum *iter ab Alanna Condate* millium paſſuum LXXXVIII. facit *Conſedia* M.P. XX. *Fano Martis* XXII. *Ad fines* XXVII *Condate* XIX. Simlerus qui Æthicum notis illuſtravit, ait hancce *Alannam fortè eſſe Laudunum, Laon; Conſediam* autem vel *Coſediam* eſſe *Cuſſiacum*: quo *Cuſſiaci* nomine *Codiciacum* vel *Cocenum*, vulgò *Conci* nuncupatum deſignare voluit. Sed fallitur Simlerus, qualicumque nominum ſimilitudine deceptus. Quippe ut in tabula Theodoſiana reperio, *Alanna* iſta proxima erat Venetis Genti & urbi Armoricæ, & in regione Armoricana erat, uti & *Conſedia* vel *Coſedia*, atque *Condate*: quę loca, ut apud Æthicum, ſic ibi notantur: *Alanna Coſedia. Fano Martis, Condate.* Condate autem Redonum heic deſignari, alibi notavi. *Alanna* igitur forſitan eſt civitas Curioſolitum *Kemper-Corentini*; *Conſedia* vel Coſedia *Henbont*; *Fanum Martis, le Temple*, vicus à templo ſive fano aliquo veteri ac celebri ita cognominatus.

Apud Guibertum Abbatem Novigenti Thomas de Marna ſic Laudunenſes ſeditioſos alloquitur: *Civitas hac cùm ſit caput Regni, non poteſt contra Regem à me teneri; urbs qua ſpecialiter inter urbes Francia totius eſt Regia.* Nimirum Laudunum ſedes Regia fuit Caroli, Rodulfi, Ludovici Transmarini ac Lotharii Ludovicique Regum, itaut ad Reges Francorum qui eis ſucceſſerunt, tamquam res fiſcalis & dominica propriè pertinere videretur.

LUGDUNUM SEGUSIANORUM IN CELTICA.

Dio in libro XLVI. ſcribit L. Plancum iuſſu Senatus metuentis ne ſe Antonio hoſti iudicato coniungeret, Viennenſes ab Allobrogibus domo expulſos & profugos Lugdunum deduxiſſe. ἡ βουλὴ τῷ Λουκίῳ Πλάγκῳ ἐκέλευσε, τοὺς ἐκ Οὐιέννης τῆς Ναρβωνησίας ὑπὸ τῶν Ἀλλοβρίγων ποτὲ ἐκπεσόντας, καὶ ἐς τὸ μεταξὺ τοῦ τε Ροδανοῦ καὶ τοῦ Ἀράριος ᾗ συμμίγνυνται ἀλλήλοις ἱδρυθέντας συνοικίσαι. καὶ οὕτως ἐκεῖνοι ὑπομείναντες τὸ Λουγούδουνον μὲν ὀνομασθὲν, νῦν δὲ Λούγδουνον καλούμενον ἔκτισαν. Exſtat de deductione eius coloniæ inſcriptio ferè omnibus nota; quæ talis eſt. *L. Munacio. Planco. & Decimo. Junio. Bruto. Coſſ. L. Munacius. L. f. L. n. L. p. Plancus. Coſ. Imp. iter. VII vir. epulonum. triumph. ex. Raetis. adem. Saturni fecit. de. manubiis. agros. diviſit. in. Italia. Beneventi. in. Gallia. colonias. deduxit. Lugdunum. & Rauricam.* Hinc *Col. Lugd.* id eſt Colonia Lugdunum in veteri marmore nuncupatur: *Col. Rom. Lugdun.* hoc eſt colonia Romana Lugdunum, in nummo Caii Cæſaris, qui *tertium Conſulatum Lugduni iniit ſolus, edidit ibidem & ludos Miſcellos, & certamen Graca Latinaque facundia* ad aram, Cæſari Auguſto ad confluentem Araris & Rhodani dedicatam & inſcriptam ab Galliæ populis vel civitatibus LX. Straboni in libro IV. Dioni in libro LIV. Juvenali, Floro in epitome libri CXXXVII. plurimiſque aliis memoratam. Sic apud Tacitum in libro I. Hiſtoriarum Lugdunenſes ſe *coloniam Romanam* & *partem exercitus* vocant; & Tacitus ipſe eodem in libro *coloniam Lugdunenſem* appellat. Plinius *in Seguſianorum liberorum agro coloniam Lugdunum* ponit, ſecutus Strabonem, qui ait Lugdunum Genti Seguſianorum præſidere ac præeſſe paullo ſupra Viennam, ac ſolı Narboni incolarum frequẽtiâ decedere. προκάθηται δὲ (ait) τοῦ ἔθνους τῶν Σεγοσιανῶν, κειμένη ὑπὸ λόφῳ κατὰ τὴν συμβολὴν τοῦ τε Ἄραρος ποταμοῦ καὶ τοῦ Ροδανοῦ: idemque Λούγδουνον τὸ ἐν τῶν Σεγοσιανῶν vocat, Lugdunum urbem Seguſianorum, quam malè Ptolemæus *urbem Æduorum* facit, quorum Seguſiani clientes erant. Sed cur *colonia Romana*, cur *pars exercitus* Lugdunum dictum eſt, ſi ab Viennenſes profugi & extorres deducti erant à L. Planco, Viennenſes inquam, hoc eſt Galli, nondum à Senatu populoque Romano civitate Romana donati? Gregorius in capite XVII. libri I. Hiſtoriæ Franciciæ XIX. *imperii Auguſti anno Lugdunum Galliarum urbem conditam* ſcribit, *qua poſtea illuſtrata Martyrum ſanguine, Nobiliſſima nuncupetur.* In quo bis errat. Nam ut ait Dio, à L. Planco Lugdunum eſt conditum iuſſu Senatus, metuentis ne ſe cum Antonio hoſte iudicato iungeret Plancus armatus: quod accidit, paullo antequàm adoleſcẽs Cæſar qui poſtea Auguſtus dictus eſt, Triumvir fieret Reip. conſtituendæ: & Lugdunum Nobiliſſimum nuncupatum eſt (ſi tamen ita cognominari ſolitum eſt) non ob ſanguinem Martyrum, ſed ob ſplendorem potentiamque coloniæ: quæ & Senatores Curiæ conferebat. Unde Claudius Aug. ibi natus, in oratione quam habuit de Galliis civitate donandis, inquit. *Ex Lugduno habere nos noſtri ordinis viros non panitet.* Vetus itinerarium Lugdunum *montem deſideratum* interpretatur. Eſt enim in

jugo montis Rhodano & Arari imminentis ex parte positum. Auctor libri de fluminibus *Lugodunum* Gallicâ linguâ corvi montem significare ait, urbemque ita dictâ esse, quòd ibi corvi visi sint multi, cùm ejus fundaméta jacerentur; lugo corvum, duno montẽ designante. Certè & *Lugodunum* a Dione suprà, & in veteribus inscriptionibus multis, *Lugudunum* appellatur. Fallitur ergo Erricus Monachus, qui in libro IV. de Vita S. Germani *Lucdunum* quasi *Lucidum montem* à Gallis appellatum esse ait, nomine Latinogallico parum ei conveniente. Constat enim vel ex uno Sidonio, ob duo magna flumina Lugduni crassum aerem, cælumque nubilum plerumque ac nebulosum esse.

Lucduno celebrant Gallorum famine nomen

Impositum quondam, quòd sit mons lucidus idem.

Aliis placet, *Lucdunum* LatinoGallico nomine à Gallis esse dictum, quasi *Lucidunum* seu Lucii montem, a Lucio Munacio Planco coloniæ deductore. Quæ si veræ essent Lugduni interpretationes, dicere oporteret Lugdunum Convenarum, & Lugdunum Batavorum, & Lugdunum Clavatum à Lucio etiam aut à corvis nomen invenisse; aut singula ista oppida à situ sic dicta esse, velut in lucido monte posita: quod futile ac ridiculum esse nemo non videt. In rescripto Constantii Aug. ad Cerialem *Lygdunum* scriptum reperio: & Cujacius in libri XXVII. Observationum suarum capite XXXIII. testatur, *in archetypo Pandectarum Florentin. scriptum esse Lygdonenses libro ultimo de Censibus*: ex quo majores Nostri *non abs re Lyon* fecerint ac *Lyonnois* pro Lugduno ac Lugdunensibus.

Auctor est Octavianus Ferrarius in libro de origine Romanorum, exstare nummos argenteos *leone* signatos inscriptosque *Lugduni*. quos Lugduni percussos à Magistratibus Romanis putat. Sed ego hosce nummos leoninos falsos suppositiciosque esse arbitror, & ideo à quibusdam obtrusos, quoniam Lugdunum vulgò *Lyon* vocatur à Nostris: quod nomen & leonem linguâ nostrâ significat. Unde & nunc leonem pro insigni habet. Sed quid cum leone veteri eius urbis nomini Gallico Lugduno? Nisi itaque certis argumentis probetur & ostendatur, Lugdunum olim leonem feram pro insigni habuisse: nummis istis Lugdunensibus leone signatis nullam habebimus fidem.

Lugduno emporio usos esse, & ibi argenteos aureosque nummos percussisse Romanos Magistratus, itaut sua ærarie oppidanorum frequentiâ uni Narboni cederet, scribit Strabo. Quare in Notitia Imperii *Procurator monetæ Lugdunensis*, hoc est monetæ quæ Lugduni percuti solet, memoratur. Ibi postea Imperatorio Privilegio Archiepiscoporum Lugdunensium vultu & nomine notari, ac demum sacro Regum nostrorum ore nummi signati sunt, hodieque signantur. Fuit & *Procurator Cynegy Lugdunensis*, ut Notitia Imperii docet: ubi veteres codices MS. *Gynaecy* præferunt rectè.

In veteri inscriptione *cohors* XX. *Segusianorum*, item *cohors* VIIII. *Lugdunensis* memoratur: ut fortè inde Taciti hæc verba in libro I. Historiarum emendari oporteat: *Cohortes* XVIII. *Lugduni solitis ibi hibernis relinqui placuit*: & legendum sit *Cohortem* VIIII. Certè parum verisimile videtur coloniam Romanam, eamque pacatam hibernis octodecim cohortium gravari consuevisse.

Epistola Senecæ XCI. de Lugdunensis coloniæ magnitudine, opulentia, operibus & ornamentis, ac incendio anno ab origine sua plus minùs centesimo, legenda. *Cladem Lugdunensem quadragies sestertio solatus est Princeps Nero, ut amissa urbi reponerent: quam pecuniam Lugdunenses antè obtulerant turbidis casibus*: ut Tacitus in libro XVI. Annalium scribit. Ex quo intelligitur citò admodum tantam urbem crevisse atque floruisse, & inter urbes Imperii Rom. maximas clarissimam ac summę dignationis potentięque habitam jam tum fuisse, quæ tãtum pecuniæ conferre Neroni A. valuerit, & quam Princeps tanto munere dignatus sit. Inde infensa Galbæ Lugdunensis Colonia, & pertinaci pro Nerone fide stetit; & veterem inter Lugdunenses Viennensesque discordiam propter Neronem & Galbam bellum accendit. Vita Nicetii Lugdunensis Episcopi, quam Fortunati esse puto, *maximam partem civitatis* Lugduni *gravissimo incendio* iterom *exustam* fuisse docet, regnante Guntchramno, mortuo jam Nicetio, quem incolæ *S. Nisier* vocitant. Ejus incendii meminit & Iterius vel Ætherius Diaconus Lugdunensis, in homilia MS. quam legi in codice Thuaneo.

Lugduni Amphitheatrum fuisse, & ibidem quotannis Principatu Antonini magnum ac frequentem conventum haberi solitum esse ad aram Aug. ex omnibus Gentibus civitatibusve Galliæ sacrorum ludorumque causâ, Eusebius in libro V. Historiæ Ecclesiasticæ docet, vel potiùs epistola Martyrum Atanacensium ab eo laudata.

Fuere olim Lugduni Seviri Augustales: fuere & negotiatores vinarii; ut priscæ inscriptiones testantur: quarum in una P. Pomponius Gemellinus IIIIIIVIR. AVG. LVGVD. vocatur; alia Romę posita est *C. Sen. Regulia-no Equiti Rom. negotiatori vinario Lugduni & in Canabis consistenti, curatori & patrono ejusdem corporis; nautæ Ararico, patrono ejusdem corporis; patrono IIIIIIVirûm Lugduni consistentium*. Ubi *Canabis* scriptum est fortè pro *Genava* seu *Geneva*.

Ausonius inter claras urbes omisit Lugdunum, Imper. Gratiani, discipuli sui cæde infame, & in ejus locum Aquileiam substituit, propterea quòd Maximus tyrannus qui Gratianum Aug. interimendum curaverat, apud Aquileiam perierat, jussu Theodosii Ang. capite truncatus. Unde & ait

Non erat iste locus: merito tamen aucta recenti

Nona inter claras Aquileia cieberis urbes.

Principatu Honorii milites Romani, Gothorum in Italiam adventu turbati, relinquendam esse Regi Alarico Romam ac Ita-

liam, ac Lugdunum Galliarum sedem Imperii transferendam dixere, Alpes atque duo maxima flumina Ararim & Rhodanum pro munimentis & propugnaculis adversus Barbaros habituri: quos Stilico apud Claudianum de bello Getico sic alloquitur

Quid Gallica rura
Respicitis, Latioque libet post terga relicto
Longinquum profugis Ararim præcingere castris?
Scilicet Arctois concessâ Gentibus Vrbe,
Considet Regnum Rhodano, capitique superstes
Truncus erit?

Ammianus Marcellinus Lugduni situm ita describit in libro xv. *Rhodanus per Sapaudiam fertur & Sequanos, longeque progressus Viennensem latere sinistro perstringit, dextrâ Lugdunensem: & emensus spatia flexuosa, Ararim quem Sauconnam appellant, inter Germaniam primam fluentem suum in nomen adsciscit: qui locus exordium est Galliarũ: exindeque non millenis passibus, sed leugis itinera metiuntur.* Idem notat tabula Peutingeri his verbis. *Lugduno caput Galliarum: usque hic legas.* Quibus ex verbis cognoscitur id quod docet Ammianus, & Lugdunum in unum esse caput vel Galliæ, Celticæ nimirum sive Lugdunensis, & Gallos usque huc leugis, quas & legas vocabant, itinera sua metiri consuevisse, ac ibi desinentes ex Celtica in provinciam Viennensem transeuntes, ibidem incipere leugis uti ex provincia Viennensi tendentes in Celticam. Quippe per totã provinciam Narbonẽsem cujus pars provincia Viennensis & Alpes erant, perque totam Aquitaniam more Romano mensuræ itinerum olim fuere milliaria: per totam Galliam Lugdunensem vel Celticam, ac per omnem Belgicam, ambas Germanias Sequanosque continentem *leuga* vel *lega* more Gallico in usu exstitere. Leugæ autem apud Gallos passuum mille & quingentorum erant. In Celtica igitur & Belgica modò solis leugis, modò ac sæpissime unis millibus passuum, prævalente more Romano; nonnumquam utraque simul mensurâ utebantur: uti docet Itinerarium provinciarum, ab aliis Antonino cuidam, ab aliis Æthico tributum: in primis *in itinere à Mediolano per Alpes Cottias Viennam millia passuum* ccccviiii. *inde Durocortorum* M. P. cccxxxii. *quæ fiunt leugæ* ccxxi. *inde Gesoriacum* M. P. clxxiiii. *quæ fiunt leugæ* cxvi. *Vienna* M. P. xxvi. *Lugduno* M. P. xxiii. *aut per compendium* M. P. xvi. *Asa Paulini* M. P. xv. *leug.* x. *Lunna* M. P. xv. *leug.* x. *Tinurtium* M. P. xviiii. *leg.* xiii. Vbi appatet id quod Ammianus suprà & tabula Peutingeriana dicunt, Lugduni leugas incipere, mensuram itineris Gallicam.

Nomen dedit Lugdunum Galliæ Lugdunensi seu Celticæ, quæ Græcis Λουγδουνησία, Λουγδούνεια, & Λουγδουνησία Γαλλία vel Κελτογαλατία vocatur. & cujus incolæ Cæsari, Livio, ac Melæ *Celtæ* vel *Galli* dicuntur: quæ pars Galliarũm postea in duas divisa est provincias, ac demum in quatuor, videlicet pr. Lugdunensem primam, cujus metropolis Lugdunum; prov. Lugdunensem secundam ad Oceanum, cujus metropolis Rotomagus; prov. Lugdunensem iii. ad Oceanum, cujus metropolis Cæsarodunum Turonum; & provinciam Lugdunensem iv. vel Senoniam, cujus caput Agedincum Senonum. *Lugdunensem quintam* vocare nunc licet provinciam Parisiacam, patrum nostrorum ætate factam detractamque Senoniæ. Episcopus Lugdunensis, quòd eas omnes provincias atque metropoles cum suis quamque civitatibus haberet sibi subjectas, nonnumquam *Patriarcha* est appellatus. Sic Nicetium Lugdunensem Episcopum Gregorius noster in libri v. capite xxi. *Patriarcham* vocat, hoc est Primatem Lugdunensis Galliæ seu Celticæ: & ob id etiam Priscus Lugdun. Episcopus nuncupatur *Patriarcha* in actis Concilii Matisconensis ii. uti in libro xiii. Rerum Francicarum docui. Etiam Lugdunensis *prima sedes Galliarum* eamdem ob causam dicta est Abaelardo, Gervasio Tilleberiensi, aliisque passim, hoc est totius Galliæ Lugdunensis aut Celticæ: eaque anuli seu sigilli Lugdunensium Episcoporum inscriptio, is nummorum ab ipsis percussorum titulus fuit. Britto quoque Armoricus in Philippidos libro xii. quum ait,

Et Lugdunensis, quo Gallia tota solebat
(Vt fama est) Primate regi:

nihil aliud vult dicere, quàm Lugdunensem Episcopum Galliæ totius Celticę vel Lugdunensis Primatem fuisse. Sed Britannia Armorica sub Ducibus suis, statuto apud Dolum Archiepiscopo, pridem metropoli suæ Turonis, ac Lugduno primæ sedi sese subtraxerat: & quia Lugdunensis secunda parebat Normannorum Ducibus, qui etiam in Anglia regnabant; Metropolitanus Rotomagensis paullatim ab suo Primate descivit, autocephalumque se fecit, ac Primatem Neustriæ se ipse appellavit: quasi Primas dici jure possit, qui Primati Lugdunensi subesse debet. & qui nullum sub se habet metropolitanum. Daimbertus Senonum Archiepiscopus, Ivo, & ceteri Senonicæ provinciæ coëpiscopi in epistola ad Johannem scripta, cum *Lugdunensis primæ sedis Archiepiscopum* appellant: & ipse litteras ad Daimbertum ita inscribit, *Johannes primæ Lugdunensis sedis Archiepiscopus*: quibus in litteris ait, *metropolitanos obedientiam Primati suo debere*; vel (ut ibidem loquitur) *secundæ, tertiæ, quartæ provinciæ metropolitanos* aut Præsules, *primæ sedis*, quam *primam provinciam* vocat. *Pontifici*, seu *Primati*: licèt Ansegisus Senonum Archiepiscopus, & exemplo ejus quidam ipsius successores primatum per Galliam & Germaniam tamquam Apostolicæ Sedis Vicarii affectaverint.

Gregorii de Nicetio Lugdunensi Episcopo, majore avunculo suo, in libello de ejus Vita verba hæc sunt. *Quodam tempore misit Basilium Presbyterum ad Armentarium Comitem, qui Lugdunensem urbem his diebus potestate Judiciaria gubernabat, dixitque ad eum. Pontifex noster causæ huic quæ denuò impetitur, dato judicio terminum fecit; ideoque commonet ne eam iterare præsumas. Qui furens respondit Presbytero: Vade & dic ei quia multæ sunt causæ in conspectu meo positæ, quæ alterius judicio finiendæ erunt.* Quibus ex verbis intelligitur,

jamrum Episcopum Lugdunensem jus dicere litesque terminare consuevisse, nec voluisse quemquam à sua sententia ad Comitem Lugdunensem appellare, tamquam ad minorem se judicem: cùm à se ad Regem sæpe appellari indicet Armentarius, & lites multas de quibus cognovisset, alterius, nimirum Comitis Palatii judicio finiri consuevisse.

Continuator Chronici Guillelmi Nangiacensis Lugduni *opidum S. Justi* memorat his verbis. Anno MCCCV. *Papa Clemente, Dominicâ post festum S. Martini hiemalis, apud Lugdunum in Ecclesia Regalis opidi quod dicitur S. Justi, præsentibus Cardinalibus & Prælatis multisque Principibus consecrato, cùm suam ad domum in urbem rediens, per frenum equi cui insidebat, à Rege Franciæ per curiam dumtaxat opidi memorati deductus maximo cum honore fuisset*, &c. *Hoc opidum S. Justi*, existimo fuisse castellum, veterrimæ Basilicæ S. Justi circumdatum: qua ratione Ecclesias & Monasteria insignia quæ extra muros urbium erant, muniri adversus incursiones hostium ac latronum consuevisse, alibi observo. Certè ibidem *Castrum S. Justi* dici reperio in anno MCCCX. *Lugdunenses rebellionis spiritu assumto contra Regem Franciæ Philippū IV. castrum Regis quod dicitur S. Justi, violenter diripiunt. Castrum Regis*, & *Regale opidum* vocatur, quòd Regum nostrorum jussu esset exstructum.

In Notitiis provinciarum Galliæ provinciæ Lugdunensis primæ metropolis *civitas Lugdunensium*, & *metropolis civitas Lugdunum* vocatur; *Rhodanusia* à Sidonio, quòd Rhodanus eam urbem præterfluat; *Lugdunum Galliæ nobilissima civitas* in Vita S. Anstregisili; *Lugdunum in Gallia* & regione Burgundiæ in appendice Chronici Fredegarii; *Lugdunum Galliæ* in rebus gestis Pippini R. Ammiano Marcellino, Hieronymo & quibusdam aliis *Lugdunus* in genere feminino; Ptolemæo modò *Lugdunum*, modò *Lugdunus*: Ptolemæo inquam in libro II. *clara Lugdunum metropolis*, ἐπίσημος Λούγδουνον μητρόπολις, id est metropolis Galliæ Lugdunensis vel Celticæ; & in libro VIII. ἡ Λούγδουνος, *Lugdunus*: quo in libro inter urbes Galliæ insignes, quas ἐπισήμους πόλεις, necnon διασημοτέρας, item ὀνομαζομένας vocat, *Aquitaniæ* quidem *Mediolanium*, seu Mediolanum Santonum, & *Burdigalam*, *Lugdunensis Galliæ Augustodunum* & *Lugdunum*. *Belgicæ* autem *Galliæ Gesoriacum* & *Durocortorum*, *Narbonensis Galliæ Massiliam*, *Narbonem*, *Viennam* & *Nemausum* numerat.

Ab ea urbe nomen accepit pagus Lugdunēsis, *le Lyonnois*, in veteribus Gestis Regis Pippini memoratus, dictusque *pagus Lugdunensis in Regno Burgundiæ*, item in Divisione Regni Francici, quę Carolo Magno tribuitur vulgò, in Vita & rebus Ludovici Pii Aug. & in Divisione Regni Lotharii, alibique passim. Diœcesis autem Lugdunensis per pagos Lugdunensem, Belloiocensem & Forensem, & per partem Brexiæ agrique Burbonensis diffunditur.

De ara Augusti Lugduni, & de ludis Miscellis ibi celebrari solitis, ac de certamine Grçcæ Latinæque facundiæ scripsi in Atanaco, qui est locus Lugduni ad confluentes Araris & Rhodani, hodieque dictus *Ainay*.

Notum illud C. Plinii in epistola quadam libri IX. *Lugduni bibliopolas esse non putabam*: ex quo intelligitur, ætate Plinii iunioris sive principatu Traiani A. Lugduni bibliopolas fuisse, atque ibi litterarum studia floruisse. Odilo Cluniacensis Abbas, qui circa annum MXX. viguit, in libro de Vita Maioli *Lugdunum urbem philosophiæ nutricem & matrem* appellat, *quæ totius Galliæ* (scilicet Celticæ vel Lugdunensis) *ex antiquo more & Ecclesiastico jure non immeritò retinet arcem.* Idem in libro de Vita Adalheidis Aug. *lætabatur* (inquit) *adventu ejus tota Burgundia, exsultabat Lugdunus; philosophiæ quondam mater & nutrix, urbs inclyta.* Ibi & professores Græci Latinique Grammaticæ & Rhetoricæ scholas publicas habuere, & è fisco salaria annua Romanis imperantibus. Ausonius in gratiarum actione ad Gratianum Aug. scribit, Titianum *municipalem scholam apud Visontionem Lugdunumque variâsse*: & Fridericus Aug. in litteris anno MCLVII. datis ait, *sedem Lugdunensem olim primis legis Doctoribus ceteris civitatibus præeminuisse; nunc autem inter omnes Galliarum Ecclesias primam esse, & primatus dignitate præfulgere*, per provincias nimirum Lugdunenses IV. seu per Celticam solam. Nimirum singulæ in Galliis metropoles, seu civitates Archiepiscopales & capita provinciarum professores publicos Grammaticæ atque Rhetoricæ habuerunt, quibus Imperatores salaria annua è fisco præbebāt. Id nos docet lex Imperatorum Valentis, Gratiani & Valentiniani A A A. ad Antonium Præfectum Prætorio Galliarum, quæ talis est in Codicis Theodosiani libri XIII. Titulo III. *Per omnem Diœcesim commissam Magnificentiæ tuæ, frequentissimis in civitatibus quæ pollent & eminent claritudine præceptorum, optimi quique erudiendæ præsideant juventuti. Rhetores loquimur & Grammaticos Atticæ Romanæque doctrinæ. Ut singulis in urbibus quæ Metropoles nuncupantur, nobilium Professorum electio celebretur.* Igitur singulis in Galliarum urbibus metropolitanis, quæ & *frequentissimæ civitates* vocantur, (ne de ceterarum Imperii Romani provinciarum urbibus maximis loquar) erant nobilissimi quique & optimi ac clarissimi Rhetores atque Grammatici Græci Latinique, annua è fisco, strenas quoque Kalendis Januariis accipere ab Imperatoribus soliti. Huiusmodi scholas Treviris, Narbone, Lugduni, Burdigalæ, Vesontione, aliisque in urbibus Galliarum quæ Metropoles erant, floruisse docet præ ceteris Ausonius. Quamquam non solas Galliæ Metropoles eo privilegio potitas esse, indicat Augustodunum, ubi *nobilissimam Galliarum juventutem* liberalibus studiis & *ingenuis artibus erudiri* Diocletianus & Maximianus Augusti scripsere, & auditorio loci Eumenium Latinum Rhetorem præfecere: qui Mænianas scholas Augustoduni celebres ac illustres fuisse testatur. Jam Arborius, Exsuperius, & Sedatus Rhetores Tolosæ fuerunt, & *Statius Ursulus Tolosensis*, ut Eusebius prodit in Chronico, *celeberrimè in Gallia Rhetoricam docuit* Neronis

principatu, non alibi credo quàm Tolosæ. Jam Ausonius *Ammonii Anastasii, Grammatici Pictavorum*, & *Rufi Rhetoris Pictavici* meminit, quem ceu infantem & elinguem ac indoctum non uno epigrammate deridet. Missas facio Massilienses scholas, vetustate & claritate nobilissimas, frequentissimasque. Omitto quod Hieronymus in Chronico tradidit, *Arnobium Rhetorem in Africa clarum, Siccæ juvenes ad declamandum erudisse*. Augustodunum autem, & Tolosa, & Pictavi, atque Massilia claræ quidem urbes in Gallia fuere, sed non magis metropoles fuere, quàm in Numidia Sicca Veneria. Ut appareat claris urbibus, etiamsi metropoles non essent, suas etiam plerumq; scholas minimè defuisse. Cur porrò Ausonius cùm Lugdunensem scholam, tum Vesontiensem humili vocabulo *municipalem scholam* suprà vocaverit, equidem nescio. Neque enim Lugdunum clarissima Galliarum urbs, caputque Celticæ vel Lugdunensis Galliæ, Romana olim colonia, ac ne Vesontio quidem, metropolis Maximæ Sequanorum, *Municipium* vocari, aut pro municipio haberi debuit. Sed nimirum Ausonius Lugduno semper & ubique propter Gratiani cædem infestissimus ac iniquissimus fuit, adeò ut non contentus illud inter claras Imperii urbes omisisse, etiam *Municipii* appellatione detetere conatus sit.

Lugduni ut apud Atanacum Amphitheatrum fuit, in quo venationes & gladiatoria munera dari consueverant: sic fuit ibi & theatrum vel scena, in qua scenicæ voluptates populo præbebantur, in qua pantomimi saltabant, & comœdi tragœdique certabant. Auctor est Dion in libro LXXVII. Theocritum Cæsarianum, qui Antoninum Severi filium saltare docuit, & Saotero in deliciis fuit, cùm Romanis in scena non placuisset; relictâ Româ Lugdunum venisse, & Lugdunensibus qui Romanis multo agrestiores & inficetiores erant, admodum placuisse, atque ex servo & pantomimo Ducem copiarum & Præfectum Prætorii evasisse: ἐς τὸ Λούγδουνον ἐλθὼν, ἐκείνοις ἅτε καὶ ἀγροικοτέροις ἤρεσε. Idem in libro LXIV. prodidit, Vitellium A. Lugduni & Cremonæ gladiatorias pugnas spectavisse: ὁ Βιτέλλιος εἶδεν ἐν Λουγδούνῳ μονομάχων ἀγῶνας καὶ ἐν Κρεμώνῃ. Fuit ibidem etiam Palatium. Nam Hieronymus in Chronico scribit, Magnentium, qui Augustoduni Imperium arripuerat, *Lugduni in Palatio propriâ se manu interfecisse*.

In Chronico quodam Divionensis Monasterii S. Benigni, quod Labbeus edidit, hæc legi. *Anno* DCCCXL. *Agobardus Lugdunensis Episcopus obiit* VIII. *Idus Jany: & memorabile ac insigne opus quod Forum vetus vocabatur, Lugduni corruit ipso die intrantis autumni: quod steterat à tempore Traiani Imper. per annos ferè* DCC. Ergo Imperator Traianus Lugduni Forum vetus exstruxit, quod eo cognomine à *Foro Novo*, ibidem pòst ædificato, distinxere incolæ. Chronicon Viceliacense, ab anno DCLX. ad annum MCCCXVI. deductum, Forũ illud alio nomine, à templo Veneris quod ibi jussu Augusti structum erat, *Forum Veneris* appellat hisce verbis. *Anno* DCCCXXXIX. *Forum Veneris Lugduni corruit*. Nunc dicitur *Forviere*, appellatione à *Foro vetere* potiusquàm à *Foro Veneris* ductâ: & collegium Canonicorum, in Ecclesia S. Thomæ in Foro Vetere Deo militantium, vocatur *S. Thomas de Forviere*. Paradinus prodit, à quibusdam *Forum Veneris*, at in multis veteribus tabulis quas viderit, *Forum vetus* nuncupari: & superesse hodie in monte Lugduni antiquas parietinas admirabilis structuræ, quas incolæ reliquias Amphitheatri esse existiment, cùm Fori veteris ruinæ sint atque vestigia.

Est & Lugduni *domus Rodana* vel *Rodana*, in litteris anni MCCCXII. aliisque memorata, vulgò *la maison de Roanne*, aut *l'Hostel de Roanne* dicta, propterea quòd ad dominos *Rodanæ*, (sic recentiores Rodumnam vocarunt *Roanne*) ortos Comitibus Forensibus primùm pertinuit: quæ postea Dalfinorum Viennensium, ac demum Regum Francorum fuit, ut Rubisius scribit: quæ *domus Rodonna* aut *Rodanna* meliùs diceretur.

Castrum Petra scissa in litteris anni MCCCXII. nuncupatur, à re nomen habens: vulgò *le Chasteau de Pierre Cize* vocitant Lugdunenses.

Pontii Pilati, qui Judææ Procurator Christum insontem latâ sententiâ condemnavit, patria fuit Lugdunum: si verum est, quod ante annos mille XLIV. scripsit Isidorus Hispalensis Episcopus, Pilatum ab Imper. Tiberio Lugdunum unde ortus erat, relegatum fuisse, ubi se gladio transverberaverit. Certè hodieque Lugdunenses extra urbis muros domum ostentant, quam asserunt, & ita à patribus tradita per manus relatione acceperunt, fuisse Pilati. Verba Isidori, cuius Chronicõ librus II. Lucas Tudensis Diaconus Historiæ suæ inseruit, ne à quoquam desiderentur, talia sunt. *In multis autem Judæis accusantibus Pilatum apud Tiberium, Pilatus in exsilium missus est Lugdunum, unde erat oriundus, ut ibi moreretur in opprobrium Gentis suæ. (Hic sceleratissimus duabus sororibus intulit stuprum.) Ubi multis coartatus injuriis & tormentis, eo quòd sententiam damnationis in Christum dixerat, propria se manu peremit.* Verba quæ parenthesi inclusi, ad Caligulam, non ad Pilatum pertinent, & heic alieno planè loco inserta sunt.

Herodes Antipas, filius Herodis senioris, Galilϛæ & Perææ Tetrarcha, à Caio Caligula relegatus est Lugdunũ Galliæ: ubi cum Herodiade mœcha in summa egestate periit, quemadmodum Josephus memoriæ tradit. Eius maximus frater Archelaus Tetrarcha, postquàm novem annis Judæam cum Idumæa & Samaria tenuerat, pridem ab Augusto spoliatus fortunis, & in exsilium Viennam missus fuerat.

LUGDUNENSIS GALLIA VEL CELTICA: ET DE VARIIS GALLIÆ DIVISIONIBUS, EJUSQUE CUM HISPANIA COMPARATÆ PRÆCELLENTIA.

Ab urbe Lugduno velut à metropoli sua *Lugdunensis Gallia* nomen accepit: quæ ante conditum Lugdunum ab indigenis *Celtica*, à Romanis *Gallia* appellabatur. Nam qui Celtæ linguâ suâ dicebantur, Latinâ Galli ceu proprio nomine à Romanis nuncupati

consueverant : ut Cęsar in libro I. Commentariorum docet. Quod ut intelligatur, scire convenit, totius primùm Galliæ incolas communi nomine *Celtas* appellatos, Gręcis *Celtas* & *Celtos*; & totam Galliam, quę ab ortu Alpibus & Rheno, ab occasu Oceano, à meridie Pyrenęo ac mari Gallico, à Septemtrione Rheno & Germaniâ terminatur, in commune *Celticam* dictam esse. Docent id vetustissimi scriptores Gręci, qui partem Gallię mari interno appositam, quam unam norant, Κελτικὴν appellavere : docet Strabo, qui totam Galliam Κελτικὴν nuncupavit : docent vocabula Gręca Κελτογαλατία & Κελτικὴ, quibus Graii recentiores universam Galliam diutissimè designaverunt. Claudius Ptolemęus & Marcianus Heracleotes Celtogalatiam seu Galliam in IV. provincias dividi tradunt, Aquitaniam, Lugdunensem, Belgicam & Narbonensem. ἡ Κελτογαλατία διῄρηται εἰς ἐπαρχίας δ. Ἀκυιτανίαν καὶ Λουγδουνησίαν, καὶ Βελγικὴν καὶ Ναρβωνησίαν. Ergo tam Aquitania & Belgica & Narbonensis erant *Celtogalatia* vel *Celtica*, seu erant Celtogalatiæ aut Celticæ; quàm provincia Lugdunensis : nec magis huic quam illis *Celtica* vel *Celtogalatia* appellatio; non magis hujus quàm illarum incolis *Celtarum* nomen conveniebat. Quin & Germanos Transrhenanos sæpe à Gręcis *Celtas* dictos reperio; credo quòd multi è Celtis Gallisve non paucas trans Rhenum colonias miserant. Nam in primis Volcę Tectosages loca circa silvam Hercyniam fertilissima occupaverant : & inter Hercyniam silvam Rhenumque & Męnum amnes Helvetii, ulteriora Boii, Gallica utrique gens tenuere, sicuti Cęsar & Tacitus tradunt.

Ut tamen inter Africę provincias fuit *Africa* propriè dicta, seu regio Proconsularis, in qua Carthago; in Europa extrema inter VI. Thracię provincias fuit *Europa*, in qua Constantinopolis; in Asia fuit *Asia* minor, absolutè Velleio & multis aliis *Asia* nuncupata, in qua Pergamum eminet : sic inter Celticę Gallięve provincias fuit regio, ab incolis *Celtica*, à Romanis *Gallia* proprio nomine vocata, quam postea condito ibi Lugduno, *Lugdunensem Galliam* appellavere. Celtę seu Galli, ut ait Cęsar, ab Aquitanis Garumnâ, à Belgis Matronâ & Sequanâ dividebantur; *initium capiebant à Rhodano, attingebant etiam à Sequanis & Helvetiis flumen Rhenum*. Sed postmodum Sequani & Helvetii Celticę detracti ab Augusto, & Belgicę sunt attributi : ab eodem XIV. Gentes Garumnam inter & Ligerim Celtis ademtæ, & adscriptę sunt Aquitanis. Unde Plinius qui Augustum & Agrippam auctores in provinciarum divisionibus atque mensuris sequi se disertè testatur, & Ptolemęus Sequanos & Helvetios Belgicę tribuerunt; ambo cum Strabone populos usque ad Ligerim Aquitanię adscripserunt. Celtica igitur seu Gallia propriè dicta primum à Garumna ad Sequanam, ad superiores etiam partes Rheni pertinuit : sed postea detrimento ejus auctâ hinc Aquitaniâ, inde Belgicâ, ipsa est imminuta, & Ligere ac Sequanâ fluminibus clausa. Galliæ Lugdunensi seu Celticæ Ptolemæus terminos assignat, ab Occidente Oceanum, à Septemtrione Britannicum Oceanum Gobęo promuntorio tenus; ab ortu Belgicam ac flumen Sequanam, à meridie partem Galliæ Narbonensis usque ad Cebennas montes, communem Aquitaniæ, provinciæ Narbonensis & Galliæ Lugdunensis terminum. Ptolemęum sequitur Orosius in libri I. capite II. ac qui Orosium transscripsit ad verbum, Æthicus in Cosmographia, quorum amborum talia sunt verba. *Gallia Lugdunensis ducta per longum, & per angustum inflexa, Aquitanicam provinciam semicingit : quæ ab oriente habet Belgicam, à meridie partem provincia Narbonensis, quà Arelas civitas sita est.* Nimirum Segusiani, Gens Rhodanica Galliæ Lugdunensis, Helvios Rhodani accolas, Gentem provinciæ Narbonensis attingunt, & ab eis monte Cebenna discluduntur. Plinius in libri IV. capite XVII. cum Julio Cęsare *à Sequana ad Garumnam Celticam eamdemque Lugdunensem* esse ait, & in capite sequenti oblitus sui, recedit à Cęsare, ut sequatur Augustum, ac unà cum eo Celticam vel Lugdunensem Galliam ultra Ligerim non promovet, si situm populorum quos Celticæ attribuit, attentè consideres : Aquitaniæ autem Santones, Pictones, Bituriges Cubos, aliosque Garumnam inter & Ligerim habitantes adscribit. Præterea Sequana fluvius si strictè sumatur, limes Galliæ Lugdunensis haberi non potest, cùm Celtas à Belgis nec ante nec etiam post receptum Matronam dividat. Quippe Celticæ Gentes Veliocasses & Caleti trans Sequanam longè ac latè sedes habent, & Auciam Brisclamve flumen ac Augam opidum attingunt. Simili errore Ammianus Marcellinus in libro XV. scribit, *Gallos qui sunt Celtæ, ab Aquitanis Garumnâ disterminari, à Belgis verò Matrona discindi & Sequanâ* : & nihilominùs tamen, velut immemor assignatorum finium, in *Aquitania Arvernos & Pictavos* Arvernorum & Pictonum capita, *Santonosque* id est Mediolanum Santonum ponit. Hugo Floriacensis Monachus asserit, *Lugdunensem provinciam oriri à monte Jura, & à lacu Lemano ac flumine Rhodano, & extendi ad Oceanum Britannicum, atque ad Ligeris alveum, qui eam ab Aquitania dividat.* Lugdunensis tamen Gallia Rhodanum quidem attingit; Lemanum & Juram non attingit.

Apud Plinium in libri IX. capite V. reperio, *Divo Augusto Legatum Galliæ*, (id est Galliæ Lugdunensis) *complures in litore apparere exanimes Nereidas* scripsisse. Tacitus in libro III. Annalium *Acilium Aviolam Legatum Lugdunensis Galliæ* memorat, qui excitâ cohorte Lugduni præsidium agitante, Andecavos rebelles coërcuerit principatu Tiberii; in Historiarum libro I. ac II. Junium Blæsum, *Lugdunensis Galliæ rectorem* sub Vitellio. Suetonius in Nerone tradit, Iulium Vindicem tum *Gallos* (id est Lugdunensem Galliam vel Celticam) *pro Prætore obtinuisse*. Auctor est Spartianus, Septimium Severum ante Imperium *Lugdunensem provinciam Legatum accepisse*; & Pescennium Severo, eo tempore *quo Lugdunensem provinciam regebat*, amicissimum fuisse. Diutissimè igitur una fuit provincia Lugdunensis, & unum

rectorem

rectorem habuit, qui nunc *Legatus*, nunc *pro Prætore* vocabatur. Poſtea non (ut quidam putant) ab Hadriano, ſed (ſicut mihi videtur) à Conſtantino Maximo ex una provincia duæ ſunt factæ, provincia Lugdunenſis I. & provincia Lugdunenſis II. Rufus Feſtus in Breviario Rerum geſtarum populi Romani, quod Valentiniano & Valente Imperatoribus compoſuit, *provincias Lugdunenſes duas* enumerat; Ammianus Marcellinus Rufi æqualis in libro xv. ſimiliter duas; *Lugdunenſem* I. in qua *Lugdunus* & *Senones*, ſeu Agedincum caput Senonum; *Lugdunenſem* II. in qua *Rotomagi* & *Turoni*. Demum circa Valentiniani aut Gratiani ejus filii principatū duæ provinciæ Lugdunenſes in IV. diviſæ, quarum præcipua dicta eſt abſolutè *Lugdunenſis*, aliàs *provincia Lugdunenſis prima, in qua Lugdunum* metropolis, in quibuſdam Notitiis *Lugdunenſis* I. *ad Rhodanum* ob ſitum Metropoleos: altera vocata *Lugdunēſis* II. *in qua eſt Rotomagus*, aliàs *Lugdunenſis* II. *ad Oceanum*: tum *Lugdunenſis* III. *in qua Turoni*, aliàs *Lugdunenſis* III. *ad Oceanum*: poſtrema *Lugdunenſis Senonia*, aliàs *provincia Lugdunenſis* IV. *qua & Senonia*. Harum IV. Lugdunenſium meminere Notitia Imperii Romani, & Notitia provinciarū ac civitatum Galliæ, Honorii Aug. principatu condita, à Sirmundo Cheſnioque vulgata, & pleræque aliæ Galliarum Notitiæ vetuſtiores. Quidam recentiores Chronicorum & Notitiarum ac Provincialium Scriptores Lugdunenſes haſce IV. non à numero, ſed à metropoli quamque ſua cognominant, nimirum *Lugdunenſem provinciam*, partem veteris Regni Burgundiæ, in qua eſt Burgundiæ Ducatus, pro Lugdunenſi II. *provinciam Rotomagenſem*, quæ & *Normannia* vocatur; pro provincia Lugdunenſi III. *Turonenſem provinciam*, quæ *Britanniam* Ciſmarinam continet; pro Lugdunenſi IV. *provinciam Senonenſem*: quem morem Epiſcopi Regni Francorum in appellatione provinciarum Gallicanarum ſervare conſueverunt. Provinciam Lugdunenſem primam Conſularis regebat; provinciam Lugdunenſem II. Lugdunenſem III. & Lugdunenſem Senoniam ſuus quamque Præſes: ſive provincia Lugdunenſis prima *Conſularis* erat circa Honorii Principatum, ceteræ tres *Præſidiales*. His IV. provinciis noſtra ætate nova acceſſit, Luteciâ Pariſiorum urbe Regia ademtâ Senoniæ metropolique civitati Senonum, & ad Archiepiſcopale faſtigium elata, & tribus de Senonia civitatibus, Carnutum, Aurelianorum ac Meldorum ei attributis; reliquis III. civitatibus relictis Agedinco: quæ provincia ut à Metropoli ſua *Pariſienſis provincia* dicitur, ſic & *provincia Lugdunenſis* V. rectè nuncupari poſſit, cùm provinciæ Lugdunenſis IV. pars fuerit. Hæc ſint dicta de Lugdunenſi Gallia. Hinc variæ Galliæ diviſiones dicentur.

Julius Cæſar *Galliam omnem diviſam eſſe in* III. *partes* ſcribit, *Belgicam*, *Celticam ſeu Galliam*, & *Aquitaniam*: *Belgas ab extremis Galliæ finibus oriri, pertinere ad inferiorem partem Rheni; Aquitaniam à Garumna ad Pyrenæos monteis & partem Oceani* Hiſpaniam alluentis *pertinere*: *Celtas* vel *Gallos* terminis ſuprà jam memoratis includit. Adjicit Celtas, Belgas & Aquitanos non ſolùm *inſtitutis & legibus*, ſed etiam (quod mireris) *linguâ inter ſe differre*. Excluſit Cæſar Narbonenſem provinciam, quæ pridem Romanorum erat: uti Agrippa apud Plinium, Suetonius in Julio, Solinus in capite XXIV. & Eutropius in libro VI. in ſua Galliarum diviſione eamdem prætermiſere. Hæ tres Galliæ partes, Belgica, Celtica, & Aquitanica, in nummo Galbæ Aug. vocantur *tres Galliæ*, & alteræ alteris proximę ac pæne conjunctis vultibus femineis exprimuntur. Habebant autem LXIV. pręcipuas gentes civitateſve, quas Tacitus ac veteres inſcriptiones & priſca nomiſmata LX. *Galliæ civitates* nuncupant. Gallia omnis, videlicet Belgica, Celtica ſive Gallia, & Aquitania, uno nomine *Comata* appellabatur, propterea quòd eius incolæ intonſi erant; quemadmodū populi inalpini, Alpium Maritimarum incolæ ad confinium Liguſtici maris, quos Romani modò *Ligures Tranſalpinos*, modò *Capillatos* eam ob cauſſam dixere; quos tamen Lucanus ſua ætate tonderi more Romano conſueviſſe affirmat hoc diſticho

> Et nunc tonſe Ligus, quondam per colla decora
> Crinibus effuſis toti prælate Comatæ.

Narbonenſis autem provincia *Gallia Bracata* antè vocabatur à Romanis, eoque cognomine ab *Gallia Comata* diſtinguebatur, quoniam eius habitatores longis bracis, proprio quodam genere veſtium uterentur: ſicuti *Togatam Galliam* ab uſu togæ, & à ſitu *Ciſalpinam* dixere Romani partem Italiæ coloniis Gallorum refertam; noſtram autem, *Tranſalpinam Galliam*.

Auguſtus Cæſar per Agrippam atque Meſſallam Aquitanos aut perdomuit, aut pacavit: cumque intelligeret *Aquitaniam* qualis à Julio Cæſare deſcripta erat, multo minorem eſſe, quàm ut pro IV. parte Galliæ haberi poſſet; eam ultra Garumnam uſque ad Ligerim protulit, imminutâ *Celticâ*, quæ tum à Lugduno recèns condito *Gallia Lugdunenſis* cœpta eſt appellari. Aquitaniam ab occidente Aquitanico Oceano, à Septemtrione & oriente parte provinciæ Lugdunenſis ad Ligerim, & portione Galliæ Narbonenſis uſque ad Pyrenæum, à meridie Narbonenſi, ſeu Cebennicis montibus, à fonte Ligeris ad Pyrenæum uſque, & Pyrenæo uſque ad promuntorium Oeaſonem circumſcribit Ptolemæus: quam Oroſius affirmat, à Circio Aquitanicum ſinum, ab occaſu Hiſpanias, à Septemtrionibus & Oriente Lugdunenſem, ab Euro & meridie Narbonenſem provinciam attingere.

Belgicæ Idem Princeps Sequanos & Helvetios adjecit, qui fuerant antè Celticæ: in Narbonenſi Gallia nihil innovavit, ſed qualem invenerat reliquit. Belgicæ terminos ſtatuunt Ptolemæus & Oroſius aliique à Septemtrione Oceanum Britannicum, ab oriente flumen Rhenum, vel montes Adulam & Jutam, ab Euro Alpes Penninas, à meridie partem provinciæ Narbonenſis, ab occaſu fluvium Sequanam & Galliam Lugdunenſem. Hinc Mella à *Sequana ad Rhenum pertinere Belgas* aſſerit; at Plinius à *Sequana ad Scaldem*, propterea quòd reliqua uſque ad Rhenum portio Belgicæ à Germanis Gen-

tibus obtinebatur, quæ & ab eis cognominata, ac bifariàm divisa erat. Altera enim *superior Germania* nuncupari cœpta Augusti Cæsaris principatu, à Vosago monte ad Obrincam flumen seu Mosellam pertinens; altera *inferior Germania* ab Obrinca ad Oceanum; hæc *Germania secunda* postea dicta, illa *provincia Germania prima*. Velleius in libro II. *exercitum qui in Germania militabat, præsentisque Germanici imperio regebatur*, commemorans, nomine *Germaniæ* partem Belgicæ designavit; ut & Plinius, *castra legionum Germaniæ* inter Alpes & ostium Rheni memorans in libri IV. capite ultimo. Et in capite XIII. *Toto autem hoc mari* (inquit) *ad Scaldim usque fluvium Germanicæ accolunt Gentes haud explicabili mensurâ: tam immodica prodentium discordia est*. Idem in capite XIV. ejusdem libri Magnam Germaniam Transrhenanamve quam describit, propter idem regionum nomen eamdemque Gentium originem, cum Cisrhenana Germania, seu cum superiore & inferiore Germania, parte Galliæ Belgicæ conjungit his verbis. *Amnes clari in Oceanum defluunt, Vistula, Albis, Visurgis. Amisius, Rhenus, Mosa*: ex quibus *Mosa* fluvius est Germaniæ inferioris, inter Rhenum & Scaldim, quem Plinius non semel terminum Belgicæ assignat. Tacitus in libro I. Annalium ejusce Germaniæ incolas *Germanos cis Rhenum colentes* appellat, & *Visellium Varronem* vocat in libro III. Annalium *inferioris Germaniæ Legatum*, qui Turonios legionario milite misso oppressit; atque in Historiarum libro I. *superioris Germaniæ, & inferioris Germaniæ legionum* sub Galba meminit. Florus in epitome Liviana libri CXXXVII. *Germaniam cis Rhenum* similiter nuncupat, quum ait, *civitates Germaniæ cis Rhenum & trans Rhenum positas, oppugnatas à Druso*. Suetonius in Vitellio *inferiorem Germaniam*, ac *superiorem provinciam*, id est superiorem Germaniam memorat: memorat & Ptolemæus, qui Γερμανίαν τὴν ἄνω, Γερμανίαν τὴν κάτω vocat, & exemplo Plinii utramque hanc Germaniam eodem, quo Belgicam cujus membrum erat, capite comprehendit ac enarrat. Irenæus in libro I. contra Hæreses ejusdem Germaniæ mentionem fecit. *Neque hæ* (inquit) *quæ in Germania fundatæ sunt, Ecclesiæ aliter credunt, aut aliter tradunt: neque hæ quæ in Iberis, neque quæ in Celtis*. Didium Julianum *legioni* XXII. *Primigeniæ in Germania præfuisse* Spartianus tradit, (superiore nimirum aut inferiore) *post Germaniam inferiorem rexisse*.

Strabo Narbonensem provinciam (quam ipse Ναρβωνῖτιν, Ptolemæus ac plerique alii Ναρβωνησίαν vocant, Dioscorides haud semel Ναρβωνίαν) ab occidente Pyrenæo, à Septentrione *Cemmeno*, id est Cebenna monte terminat, ab Austro seu meridie mari Gallico usque ad Varum. At si Ptolemæo creditur, Narbonensis Gallia ab ortu habet Alpes, ab Adula monte ad ostium Vari pertingentes, à meridie Pyrenæum, ab Aquitania usque ad promontorium Pyrenes seu templum Veneris Pyrenææ, & mare Gallicum: Cui Orosius ab oriente Alpes Cottias, ab occidente Hispaniam, à Circio Aquitaniam, à Septentrione Lugdunēsem, ab aquilone Galliam Belgicam, à meridie mare Gallicum limites præscribit; Plinius à Septemtrione *montes Cebennam & Juram*; Mella *Cebennicos montes & Lemanum lacum*. Ausonius Sequanis, Alpibus, Pyrenæo, lacu Lemano & Rhodano, ac Cebennis Narbonensem Galliam includit. Hæc, ut ait Plinius, *agrorum cultu, virorum morumque dignatione, amplitudine opum nulli provinciarum postferenda, & Italia veriùs quàm provincia*.

Augustus igitur Galliā IV. in partes divisit, in Belgicam, Celticam vel Lugdunensem, Aquitaniam, & Narbonensem: aut veriùs suas Galliæ partes IV. quas invenerat reliquit, sed finibus Belgicæ & Aquitaniæ prolatis, Galliæ Lugdunensis angustatis. Strabo disertè in libro IV. testatur, Augustum Cæsarem IV in partes totam Galliam divisisse. Ὁ δὲ Σεβαστὸς Καῖσαρ [illegible] Κελτικὴν, τοὺς μὲν Κέλτας, &c. Quatuor hæ partes erant. Narbonensis, Aquitania, Lugdunensis seu Celtica, & Belgica, quas eodem in libro Strabo junctim describit. Nec plures his IV. partibus Pomponius Mella Claudii Aug. æqualis agnoscit, qui *Galliam Narbonensem* seu *Bracatam* in capite V. libri II. in capite II. libri III. *Comatam Galliam*, in treis summos populos, Aquitanos, Celtas Belgasque divisam, breviter enarrat, & spretis Augusti mutationibus, cum Julio Cæsare *à Pyrenæo ad Garumnam Aquitanos, ab eo ad Sequanam Celtas, inde ad Rhenum pertinere Belgas* asserit. Plinius imperante Vespasiano similiter IV. tantùm Galliæ partes agnoscit, *Narbonensem provinciam, Bracatam antè dictam*; quam capite IV. libri III describit; *Galliam Belgicam*, quam capite XVII. libri IV. *Celticam eamdemque Lugdunensem*, quam capite XVIII. & *Aquitaniam*, quam capite XIX. exponit: & in capite XVII. ait, *Galliam omnem Comatam uno nomine appellatam, in tria populorum genera dividi*, quæ *populorum tria summa nomina* Mella nuncupavit. Sed idem Plinius cùm in capite XVII. libri IV. exemplo Julii Cæsaris *Celticam* seu *Lugdunensem Sequanâ & Garumnâ, Aquitaniam Garumnâ* fluvio & *Pyrenæi montis excursu*, id est Oeasone promuntorio Pyrenaico terminâsset; nihilominùs quasi oblitus sui in capite sequenti Lugdunensem GalliamLigeri & Sequanâ amnibus clausit, in capite XIX. Aquitanicā a Pyrenæo promovit ad Ligerim, secutus Augustum Cæsarem qui XIV. Gentes Garumnā inter & Ligerim sitas Aquitaniæ adjunxerat, & Julianos terminos transgressus, eam ad Ligerim usque protulerat, ut Strabo testatur. Itaque non plures IV. habuit sub Julio, atque etiam sub Augusto insequentibusque Principibus Gallia provincias, nisi quòd Belgica superiorem inferioremq; Germaniam continebat. Sed superior Germania & Germania inferior, ut Belgicæ portio erant, sic apud Plinium & Ptolemæum uno cum Belgica capite cōtinentur ac describuntur. Tacitus in Annalium libro III. *Acilium Aviolam Legatū Lugdunensis Galliæ*; in libro XIII. *Ælium Gracilem Belgicæ Legatum*; in Historiarum libro I. *Valerium Asiaticum Belgicæ provinciæ Legatum*; & *Junium Blæsum Lugdunensis Galliæ rectorem* vocat; necnon *Aquitaniam à Julio Cordo in verba Othonis obstrictam*, & *provinciam Narbo-*

nensem commemorat; Suetonius in Galba *Legatum Aquitaniæ*. Claudius Ptolemæus qui Marci Aurelii Antonini principatu floruit, *Celtogalatiam*, id est Galliam in IV. præfecturas, (ἐπαρχίας) sive in IV. provincias suo quamque rectori seu Legato attributas dividit, *Aquitaniam*, *Lugdunensem*, *Belgicam* & *Narbonensem*, quas eodem singulas ordine describit. Didius Julianus *Belgicam sanctè ac diu rexit*, ut Spartianus refert: & L. Septimius Severus *Lugdunensem provinciam Legatus accepit*. Tetricus Senator *Aquitaniam honore Præsidis administravisse* dicitur Eutropio. Non solùm ergo sub Augusto, sed etiam sub recentioribus multo Principibus, Juliano, Severo, Gallieno, aliisque *Belgica* una, simplex & indivisa erat, in qua *superior Germania* & *inferior*; *Lugdunensis Gallia Celticave* una erat; *Aquitania* una & simplex erat; *Narbonensis Gallia* una erat: quem *tractum omnem Galliæ provinciarum* Velleius appellat: nec plurium Galliæ partium aut provinciarum à veteribus Historiæ Romanæ scriptoribus mentionem factam reperio. Quo magis miror Josephum Scaligerum, summæ virum doctrinæ, qui & Strabonem & reliquos Geographos Historicosque suprà nominatos haut dubiè evolverat, in sua Notitia Galliæ affirmare, *Augustum Gallias in decem & septem provincias partitum esse*, *Belgicam* videlicet I. *Belgicam* II. *Germaniam* I. *Germaniam* II. *Lugdunenses* IV. *Maximam Sequanorum*, *Viennensem*, *Alpes Graias & Peninas*, *Alpes Maritimas*, *Narbonensem* I. *Narbonensem* II. *primam Aquitaniam*, II. *Aquitaniam*, & *Novempopulanam*. Errat & Ammianus Marcellinus, quum Julio Cæsare Dictatore provinciam Viennensem fuisse affirmat, & Narbonensis, Viennensis ac Lugdunensis unum eumdemque rectorem exstitisse: cujus in libro XV. verba hæc sunt. *Regebantur Galliæ omnes, jam inde ut cessere Julio Dictatori, potestate in partes divisa* IV. *quarum Narbonensis una Viennensem intra se continebat, & Lugdunensem; altera Aquitanis præerat universis; superiorem Germaniam, Belgasque duæ jurisdictiones eisdem rexere temporibus.* Provincia Viennensis nulla fuit sub Julio, nulla sub Augusto sequentibusque Imperatoribus. Quippe in Historia Romana ejus tum provinciæ nusquam exstat vola vel vestigium, cùm Narbonensis provinciæ pars esset. Nec unus fuit rector Narbonensi ac Lugdunensi: cùm Acilius Aviola, & Junius Blæsus, ac Septimius Severus præter ceteros *Lugdunensem Galliam rexisse*, ab Tacito & Spartiano dicantur; Narbonensi Galliæ unà præfuisse non dicantur. Sic Titus Vinius *Galliam Narbonensem rexisse* Tacito dicitur; *Galliam Lugdunensem*, aut *Viennensem provinciam* una *rexisse* non dicitur. Jam (qui tertius est error Marcellini) Belgica quidem olim suum sibi Legatum habuit: quales fuere Ælius Gracilis sub Nerone Aug. Valerius Asiaticus, Didius Julianus: sed superior Germania & inferior non uni ambæ rectori paruerunt. Certè Visellium Varronem *inferioris Germaniæ Legatum* Tacitus nuncupat: & Didium Julianum qui postea paucis mensibus imperavit, *Belgicam diu, pòst Germaniam inferiorem rexisse* memoriæ tradidit Spartianus. Qui autem *inferioris Germaniæ Legatum rectoremve* commemorat, apertè (ni fallor) ostendit, suum quoque similiter superiori Germaniæ Legatum aut rectorem fuisse. Alioquin & Varronem *utriusque Germaniæ Legatum*, vel *superioris & inferioris Germaniæ Legatum* Tacitus appellavisset: & Spartianus Julianum *utramque Germaniam*, aut *Germaniam superiorem & inferiorem rexisse* scripsisset, si unum ambæ Legatum habuissent.

Vienna quidem quando provinciam nominis sui habere cœperit à Gallia Narbonensi distractam, aut quando metropolis facta fuerit, haud facile dictu est. Eusebius in Historiæ Ecclesiasticæ libri V. capite I. relaturus epistolam Christianorum Viennensium ac Lugdunensium de XLVIII. Martyribus suis, qui à loco cædis *Martyres Athanacenses* cognominati sunt, *Lugdunum & Viennam insignes Galliæ metropoles* vocat: τὰς Γαλλίας μητροπόλεις ἐπισήμους, καὶ παρὰ τὰς ἄλλας τῶν αὐτόθι διαφέρειν βεβοημένας Λούγδουνον καὶ Βίενναν. Metropoles autem non aliæ vocabantur quàm matres urbium, & capita provinciarum. Ut ergo Lugdunum metropolis erat Lugdunensis Galliæ; sic Vienna provinciæ Viennensis: qui honor Lugduno à prima origine contigit; Viennæ non item. Tantùm constat, ætate Eusebii, imperante Constantino *provinciam Viennensem* fuisse: & in Côcilio Arelati habito Volusiano & Anniano Coss. anno Domini CCCXIV. imperii Constâtini IX *civitatem Arelatẽsium*, *civitatem Massiliensem*, *civitatem Viennensem*, *civitatem Vasensem*, id est Vasionem, & *civitatem Arausicorum* provinciæ Viennensi attribui. Sed videtur Eusebius plus aliquid dicere, nimirum quum XLVIII Martyres Lugdunenses & Viennenses pro Christo occubuere, (Occubuere autem Imperatore M. Aurelio Antonino, anno Christi CLXXVII.) jam *provinciam Viennensem* exstitisse. Quod si verum est, facta fuerit ea provincia ab Ælio Hadriano Aug. qui *officia publica*, *Palatina & militaria in eam formam statuit*, *quæ paucis per Constantinum immutatis*, Theodosii principatu *perseveraverit*, ut liber de vita & moribus Imperatorum Rom. docet.

Nec minùs incertum est, quo tempore Alpes Graiæ & Peninæ, & Alpes Maritimæ Gallicanis provinciis accesserint. *Ex Inalpinis Bodiontios*, & *Sentiontios* vel *Sentios* quorum opidum Dinia, *adjecit Galba Imperator Narbonensis provinciæ formulæ*; uti scribit Plinius. Quam ob causam Ptolemæus *Diniam* in Gallia Narbonensi cum *Sentiis* suis collocavit. *Nantuates*, *Sedunos*, *Veragros*, *Octodurenses* & *Centrones*, id est Graias Alpes atque Peninas; *Caturiges* quoque, olim Cottiis Alpibus, pòst Maritimis attributos, & ex Gentibus Alpinis Capillatis *Vendiatios*, quorum opidum *Cemenelium*, *Nerusios* item ac *Suetros* qui Maritimis Alpibus continentur, Italiæ Plinius adscribit in libri III. capite V. & XIX. Ptolemæus quoque (Astronomus & Geographus, Hadriani & Antonini Pii æqualis) *Vediantiorum urbes Cemenelenum & Sanitium in Maritimis Alpibus* ponit; *Eborodunum Caturigum* in *Graiis Alpibus*; cùm tunc fuerit in Alpibus Cottiis: *Nerusiorum urbem Vintium*,

& *Suetriorum urbem Salinas Maritimis* etiam *Alpibus* adscribit: *Alpes* autem cum *Graias* atque *Peninas*, tum *Cottias* sive *Cottianas*, & *Maritimas* idem Italiæ, exemplo Plinii, contribuit. Ex quo apparet non solùm Vespasiano, sed etiam Ælio Hadriano & Antonino Pio Imperatoribus *Alpes Graias & Peninas*, *Alpesque Maritimas* Italiæ habitas esse, necdum Galliæ aut provinciæ Narbonensi adjunctas fuisse. Rufus Festus sub Imperatoribus *Alpes Maritimas*, & *Alpes Cottias Romano orbi accessisse* scribit. *Nantuates*, *Veragri* & *Seduni*, Alpium Peninarum incolæ, ætate Julii Cæsaris sibi persuaserant, *Romanos perpetuæ possessionis causâ culmina Alpium occupare conari, & ea loca finitimæ provinciæ adjungere*, id est Galliæ Narbonensi.

Quod à Constantino Maximo Aug. factum esse, & numerum provinciarum Galliæ ab ipso auctum, ac pro v. aut circiter xiv. provincias constitutas existimo. Rufus Festus V.C. Breviarium Rerum gestarum populi Rom. *Pio, Perpetuo domino Valenti Imperatori, & semper Augusto* dedicavit; *Valenti* inquam, non ut libri editi præferunt *Valentiniano*: sicut ipse testatur his verbis, *Nunc Eoas partes totumque Orientem, ac positas sub vicino Sole provincias qui auctores sceptris tuis paraverint, explicabo: quò studium Clementiæ tuæ quod in hisdem propagandis habes, ampliùs excitetur.* Hæc nequaquam Valentiniano conveniunt, qui Occidentem tenuit; conveniunt Valenti ejus fratri atque collegæ, qui in Oriente dominabatur. Idem in fine Breviarii optat, ut Imperator post debellatos Gothos, Persas etiam pacet. *Maneat modò ab amico cui credis & creditus es, numine indulta felicitas, ut ad hanc ingentem de Gothis, etiam Babylonia tibi palma pacis accedat.* Gothos autem qui trans Istrum sedes tum habebant, à Valente per biennium oppugnatos, & variis cladibus affectos, pacemque demum cum attritis & infractis compositam esse, Ammianus Marcellinus præter ceteros tradidit. Rufus igitur Festus, qui circa annum Christi CCCLXX. post Constantini Aug. mortem XXXIII. fratribus Valentiniano & Valente Imperatoribus scripsit, XIV. Galliæ provincias sua ætate fuisse docet his verbis, *Sunt Galliæ cum Aquitania & Brittanniis provinciæ decem & octo: Alpes Maritimæ, provincia Viennensis, Narbonensis, Novempopulana, Aquitaniæ duæ, Alpes Graiæ, Maxima Sequanorum, Germaniæ II. Belgicæ duæ, Lugdunenses duæ: in Brittania Maxima Cæsariensis*, &c. Ergo Narbonensis Gallia pro una quatuor provincias tum habebat, Narbonensem, Viennensem, Alpes Graias, Alpes Maritimas: Aquitania pro una tres, Aquitaniam primam, Aquitaniam II. & Novempopulanam: Belgica pro tribus quinque, nimirum Belgicam primam, Belgicam II. Maximam Sequanorum, Germaniam primam, & Germaniam II. Lugdunensis Gallia pro una duas provincias habuit, Lugdunensem I. in qua Lugdunum & civitas Senonum; Lugdunensem II. ubi Rotomagus & Turoni. Hilarii Pictavensis Episcopi, qui principatu Constantii Aug. Constantini Maximi filii floruit, epistola legitur sic inscripta. *Dominis & beatissimis fratribus & Coëpiscopis provinciæ Germaniæ I. & Germaniæ II. & I. Belgicæ, & Belgicæ II. & Lugdunensis primæ, & Lugdunensis II. & provinciæ Aquitanicæ, & provinciæ Novempopulanæ, & ex Narbonensi plebibus & Clericis Tolosanis, ac provinciarum Brittaniarum Episcopis Hilarius servus Christi in Deo & domino nostro salutem.* Ex quo apparet, non sine causa nos scripsisse, *Belgicas duas*, *Lugdunenses* II. & (ne de ceteris loquamur) *Novempopulanam* provincias in Gallia à Constantino Maximo factas esse videri, cùm sub ejus filio & successore Constantio earum Galliæ provinciarum mentionem fieri videamus. Ex his recentioribus Galliæ provinciis, à Rufo Festo & ab Hilario commemoratis, *Novempopulorum* meminit Ausonius, qui sub Valentiniano majore & Gratiano Theodosioque floruit; *secunda Aquitaniæ* Prosper in Honorio Principe; *Sequanorum* Eutropius, qui x. libellos rerum Romanarum *domino Valenti, Gothico maximo, perpetuo Augusto* nuncupavit. & in libro Historiæ VI. de C. Julio Cæsare sic scripsit. *Is primò vicit Helvetios, qui nunc Sequani appellantur*: id est, qui nunc *provinciâ Maximâ Sequanorum*, aut (ut Ammianus vocat) *Sequanis* continentur. Ex quo etiam judicari potest, provinciam Maximam Sequanorum quæ Helvetios complectebatur, ætate Eutropii aut certè non multo antè factam esse. Anno regni Gratiani A. XV. *Narbonensis* I. & *Narbonensis* II. mentionem facit *Concilium quod convenit Aquileiæ*, in epistola ad *dilectissimos fratres, Episcopos provinciæ Viennensis, & Narbonensium primæ & II.* Ammianus Marcellinus etsi Rufo Festo paullo recentior fuit, ac Theodosii principatu nituit; tamen pauciores eo & pro XIV. duodecim solummodò Galliarum provincias enumeravit, cùm saltem totidem enumerare debuisset. Hæ sunt *Secunda Germania, I. Germania, Belgica I. II. Belgica, & Sequani; Lugdunensis I.* in qua *Lugdunum & Senones & Bituriges*; II. *Lugdunensis*, ubi *Rotomagi & Turoni; Alpes Graiæ & Peninæ*, (in quibus *Aventicum* quod provinciæ Sequanorum est, ponit pro Darantasia & Octoduro) *provincia Aquitanica*, in qua *Burdigala, Arverni, Santones & Pictavi; Novempopuli, Narbonensis*, & *Viennensis*, in qua *Vienna* & *Arelate* eminent, & *Saluvii*, id est Aquæ Sextiæ Salyorum, cum *Antipoli insulisque Stœchadibus*. Sic Ammianus, ut est in Galliarum descriptione negligens, inter earum provincias *Alpes Maritimas* omisit, à Festo memoratas; & de *Aquitaniis* II. ab eodem relatis unam cum Hilario facit: in qua cum Burdigala *Bituriges* collocare debuit, non in Lugdunensi I.

Haud multo pòst tres provinciæ Galliis accessere, & de XIV. septemdecim factæ, atque pro una Narbonensi duæ, pro duabus Lugdunensibus quatuor constitutæ à Valentiniano Aug. aut ab ejus majore filio Gratiano. Nec enim Theodosius quem Gratianus Orientali Imperio præposuit, Galliis & toto Occidente plus IV. mensibus potitus est; nec Honorium ejus filium Gothi, Alani, Vandali, Suevi, Burgundiones & Franci, ac tyranni de nova

Galliæ divisione, aut de augendo provinciarum ejus numero, quas ipsi cotidie invadebant occupabantque, cogitare permisere. Id nos docet Notitia provinciarum & civitatum Galliæ, circa Honorii principatum composita, & à Sirmundo Chesnioque edita, omnium quas habemus vetertima ac emendatissima exactissimaque; in qua notantur *in provinciis Gallicanis provincia Lugdunensis* I. *prov. Lugdunensis* II. *prov. Lugdunensis* III. *prov. Lugdunensis Senonia*, aliàs *Lugdunensis* IV. *prov. Belgica* I. *prov. Belgica* II. in qua est transitus in Britanniam, *prov. Germania* I. *prov. Germania* II. *prov. Maxima Sequanorum*, *prov. Alpium Graiarum & Penninarum*: *item in provinciis Septem provincia Viennensis*, *prov. Aquitanica* I. *prov. Aquitanica* II. *prov. Novempopulana*, *prov. Narbonensis* I. *prov. Narbonensis* II. *prov. Alpium Maritimarum*. *In provinciis* XVII. *civitates* CXIV. *castra* VI. aut VII. Ex civitatibus VII. defecerunt, civitas Diablintum, civitas Morinûm, civ. Equestrium Noiodunus, civ. Elusatium, civ. Rigomagensium, civ. Sollimensium, civ. Cemelenensium; ex castris castrum Rauracense. Ubi observare convenit, (quod Notitia ipsa disertè docet) *provincias Gallicanas* à *provinciis Septem* distingui, & *Gallicanarum provinciarum* nomine decem provincias Galliæ, videlicet Lugdunenses IV. Belgicas II. utramque Germaniam ad Rhenum, Maximam Sequanorum, & Alpes Graias & Peninas; nomine autem *provinciarum Septem* provinciam Viennensem, Aquitaniam primam, & secundam, Novempopulos, utramque Narbonensem, & Alpes Maritimas designari: quibus præfuit unus è Vicariis Præfecti Prætorio Galliarum, *vir Spectabilis, Vicarius Septem provinciarum*, Viennæ residens, in Notitia Imperii Romani memoratus. Certè & in Concilio Arelati jussu Constantini habito *civitas Aptensium*, & *portus Nicensis*, & *Massilia*, *Arelatum*, *Vienna*, *Vasio*, *Aransio*, id est *provincia Narbonensis*, quæ tum unica erat, & *Alpes Maritima*, ac tota *provincia Viennensis* disertè distinguntur à *Galliis*, in quibus ponuntur *Remi*, *Rotomagus*, *Augustodunum*, *Lugdunum*, *Agrippina*, *Gabali*, *Burdegala*, *Treveri*, *Elosa*; pars *Belgica*. pars *Lugdunensis*, & *Aquitania* ac *Novempopulorum Germaniaque* civitates. Hæ igitur omnes provinciæ *Galliorum* appellatione propriè continebantur, & à *provincia Narbonensi*, atque à *provincia Viennensi Alpibusque Maritimis* secernebantur. Zosimus qui Principatu Honorii anno Christi CCCCXVII. Episcopus Romanus erat, *universis Episcopis per Gallias & Septem provincias constitutis* de metropolitano Episcopo Arelatensium; item alia in epistula *universis Episcopis per Gallias & VII. provincias constitutis, per Africam* quoque *& Hispaniam* de Proculo Massiliensi Episcopo præter cetera scripsit. Constitutio Honorii Aug. ad V. I. Agricolam Præfectum Prætorio Galliarum, *quotannis stato tempore Septem provincias in Metropolitana*, *id est in Arelatensi urbe habere Concilium* vel *Conventum* jubet.

Ad hancce Galliæ in *Gallias* & *Septem provincias* divisionem proximè accedit altera eorumdem temporum divisio Galliæ in *Gallias* & *Quinque provincias*. Concilii Episcoporum XXI. Valentiæ habiti anno VII. imperii Gratiani, Synodica exstat ad universos Episcopos Galliarum ita inscripta: *Dilectissimis fratribus, per Gallias & V. provincias constitutis Episcopis, Phœbadius, Eumerius. Florentius*, &c. *Episcopi in Domino salutem*. Maximus A. in epistola ad Siricium Apostolicum virum, *Sacerdotum qui intra Gallias & qui intra V. provincias commorantur*. meminit. Episcoporum qui X. Kalendas Octobreis Honorio Principe Taurinis sunt congregati, Synodica ad omnes Episcopos Galliarum inscribitur, *fratribus dilectissimis per Gallias & V. provincias constitutis*. Sic & Notitia Imperii Rom. totam Galliam semel atque iterum dividit in *Gallias*, & *V. provincias*: quum *Rationalem summarum Quinque provinciarum*, & *Rationalem summarum Galliarum* sub dispositione V. I. Comitis sacrarum largitionum; necnon *Rationalem rei privata per Gallias*, & *Rationalem rei privata per V. provincias sub dispositione V. I. Comitis Privatarum* commemorat. *Quinque provincia* fuerunt atque dicebantur (ni fallor) provincia Narbonensis I. provincia Narbonensis II. Viennensis, Alpes Graiæ & Peninæ, Alpesque Maritimæ.

Fuit tū in usu & alia Galliæ in *Citeriorem* ac *Vlteriorem* divisio. In Chronico quod Prospero tribuit, edidítque Pithœus, anno XII. Placidi Valentiniani dicitur *Gallia Vlterior, Tibatonem principem rebellionis secuta*, *à Romana societate discessisse*; & anno XIX. dicitur *Aëtius Patricius Alanis terras Gallia Vlterioris cum incolis dividendas tradidisse*. Gregorius Turonicus Episcopus in libro Historiæ Francicæ II. Renati Profuturi Frigeridi Historici laudat verba hæc: *Vixdum quartus obsidionis Constantini* (apud Arelatum) *mensis agebatur*, *quum repentè ex Vlteriori Gallia nuntij veniunt*, *Jovinum adsumsisse ornatus Regios*, *& cum Burgundionibus*, *Alemannis*, *Francis*, *Alanis*, *omnique exercitu imminere obsidentibus*. *Galliam Citeriorem* haud dubiè Romani Italive dixera Italiæ propiorem, nimirum Narbonenses duas provincias, & Viennensem cum Alpibus Graiis, & Alpibus Maritimis: *Galliam Vlteriorem*, quæ ab Italia Alpibusque remotior erat, videlicet Aquitanias, Lugdunenses, & Belgicas: sicut iidem eamdem ob caussam Tarraconensem Hispaniam alio nomine *Hispaniam Citeriorem* appellavere, Bæticam & Lusitaniam *Vlteriorem Hispaniam*, quòd ab Italia multo magis Tarraconensi provincià abessent ambæ. Hinc Audoenus in Vita Eligii urbem *Lemovicas sitam esse in Vlteriore Gallia* ait, Aquitanicam primam in qua sunt Lemovicæ, *Vlteriori Gallia* apertè tribuens. Prospero quidem non assentior, qui videtur agrum Valentinum Galliæ Vlteriori tribuere. Julius Cæsar, in libro I. Commentariorum Galliam nostram, id est Belgicam, Celticam & Aquitaniam, ac maximè nuā Galliam Narbonensem, communi nomine non semel *Galliam Vlteriorem* & *Vlteriorem prov.* etiam in libro VII. *Transalpinam Galliam* appellat, uti Cicero pro

Muræna; partem Italiæ quæ *Togata Gallia* dicebatur, passim *Citeriorem Galliam*, necnon *Cisalpinam Galliam* & *Citeriorem prov.* vocat: quarum alteram similiter M. T. Cicero in epistola ad Tironem *Ulteriorem Galliam*, alteram *Citeriorem* nuncupat; Cn. Plancus, in epistola ad Ciceronem, *Galliam Citeriorem*. Sed *Gallia Citerioris*, *Gallia Cisalpina*, & *Gallia Togata* appellationes parti Italiæ aliquot ante Placidi Valentiniani principatum sæculis attribui & in usu esse desierunt.

Redeo unde digressus sum. Suprà laudatam Galliarum in XVII. provincias divisionem sequitur Notitia Imperii Romani, post Honorii mortem sub Placido Valentiniano Placidiæ Aug. ejus sororis filio facta: in qua dicuntur esse *sub dispositione V. I. Præfecti Prætorii Galliarum, provinciæ Galliarum* XVII. *Viennensis*, *Lugdunensis prima*, ibidem *Lugdunensis* absolutè nuncupata, *Germania* I. *Germania* II. ambæ ad Rhenum, *Belgica* I. *Belgica* II. *Consulares*: *Alpes Maritimæ*, *Alpes Penninæ & Graiæ*, *Maxima Sequanorum*, *Aquitania* I. vel *Aquitanica* I. *Aquitania* vel *Aquitanica* II. *Novempopulana* seu *Novempopuli*, *Narbonensis* I. *Narbonensis* II. *Lugdunensis* II. *Lugdunensis* III. *Lugdunensis Senonia*, aliàs *Lugdunensis Senonica*, & absolutè *Senonia Præsidiales*. *Provinciæ Consulares* vocabantur, quæ à Consularibus regebantur; quæ à Præsidibus administrabantur, *Præsidiales*. Itaque rector Belgicæ primæ v. g. *Consularis Belgicæ* I. appellabatur; Præfectus Aquitaniæ primæ *Præses Aquitaniæ* I. De Lugdunensi prima, & de Burgundia inferiore ad Reges nostros pertinente, quæ eâdem provinciâ & Nivetno ac Autissiodoro Senoniæ civitatibus continetur, intelligenda sunt Hugonis Floriacensis Monachi in libro III. Historiæ Ecclesiasticæ circa annum MCIX. verba hæc. *Quædam tamen pars Galliæ, quam Burgundiones intra Lugdunensem occupavere provinciam, nunc Burgundia vocitatur.* In aliis IV. Notitiis quas Chesnius vulgavit, quæ *Nomina regionum & civitatum Galliæ* inscribuntur, necnon *Nomina provinciarum & civitatum Galliæ*, idem provinciarum Galliæ numerus, eademque nomina reperiuntur: sed non ubique aut semper idem, qui in veterrima Notitia antè laudatâ, in earum enumeratione ordo servatur.

Suus Galliæ XVII. provinciarum numerus diutissimè constitit, adeò ut civitas Arelatensium, licèt jaminde ab Honorio Aug. Zosimi Episcopi Romani decreto metropolis facta esset, & suam sibi *Arelatensem provinciam*, Leoni Papæ Magno memoratam, suas sibi urbes suffragantes haberet; tamen nihilominùs inter provinciæ Viennensis civitates XIV. nunc pænultima, nunc antepænultima, tamquam adhuc metropoli Viennæ subjecta poneretur. Primus, aut unus è primis Robertus Autissiodorensis circa annum MCCX. *Arelatensem provinciam* à *Viennensi* provincia separavit, & in Arelatensi provincia, cui Leo & Symmachus Episcopi Romani Albam, Deam, Tricastinos, Vasionem, Arausionem, Cabellionem, Avenionem, Carpentorate, Massiliamque civitates provinciæ Viennensi ademtas olim attribuerant, sub metropoli Arelate civitates Segusteronem, Arausionem, Avenionem, Aptam, Reios, Grassam, antea positas fuisse ait: sua autem ætate in *Arelatensi provincia metropolim Arelatem Avenioni, Arausioni, Tricastinis, Vasioni, Carpentorate, Cabellioni, Massiliæ, Teloni* præsidere. Ex quibus Aptam, Reios, Segusteronem, Narbonensis secundæ jaminde ab Honorii A. principatu fuisse, atque etiamnum esse constat; Grassam verò Alpium Maritimarum. Gervasius Tilleberiensis Robertum, cui suppar est, sequitur, & Arelatensi Archiepiscopo VIII. similiter suffragantes attribuit, *Massiliensem, Avenionensem, Arausicum, Vasionensem, Cabellicum, Tricastinum, Carpentoratensem, Telonensem*: quos VIII. Episcopatus recentiores Roberto & Gervasio Notitiæ, & Provinciale quod scriptum legi, ante annos circiter CCCCXX. compositum, Metropoli Arelato subjiciunt. Hæc est ergo octavadecima Galliarum provincia, nimirum *provincia Arelatensis*: quæ & *Viennensis secunda* dici potest, quòd ex ea avulsa atque detracta sit.

Postea ex parte Arelatensis provinciæ nova facta *provincia Avennica*, Avenione in metropolim provecto, & Vasione, Cabellione, ac Carpentoracte Episcopalibus sedibus ab Episcopo Romano ei subjectis. Quod post annum MCCCXXII. factum esse oportuit, cùm Notitiæ quæ paullo ante id tempus compositæ sunt, Avenionem Arelato subjiciant. Eam provinciam *Viennensem* III. vel certè *provinciam Arelatensem secundam* vocare possis, propterea quòd primùm portio provinciæ Viennensis fuit, deinde provinciæ Arelatensis, antequàm novam provinciam componeret.

Johannes PP. XX. vulgò XXII. dictus, qui anno MCCCXVI. sedere cœpit, provinciam Narbonensem primam divisit in duas: Tolosam, quæ in omnibus ferè veteribus Notitiis prima erat Sedium Metropoli Narboni suffragantium, ad metropolitanum extulit fastigium, & septem novas sedes Episcopales quas ex Monasteriis fecerat, ei subjecit, Apamiensem, Mirapicensem, S. Pappuli, Montis Albani, Rivensem, Lumberiensem, & Vaurensem. Hæ sunt recentes civitates novæ *provinciæ Tolosanæ*: quam *provinciam Narbonensem tertiam* non ineptè quis appellaverit. Cœnobii S. Dionysii Monachus, qui Chronicon Guillelmi Nangiacensis sodalis sui ab anno MCC. ad MCCCXL. perduxit, de ea re ita refert in anno MCCCXVI. *Circa istud tempus Papa Johannes* XXII. *divisit Episcopatum Tolosanum in* VI. *Episcopatus, & facta est civitas Tolosana sedes Metropolitana. Episcopatus Pictavensis per eumdem in tres Episcopatus, scilicet Pictavensem, Malleacensem, & Lucionensem est divisus. Erant autem priùs duæ Abbatiæ, subditæ Episcopo Pictavensi: quæ tunc factæ sunt Ecclesiæ Cathedrales. Urbs autem Apamia anno* MCCXCVI. *à Tolosano Episcopatu separata, proprium Episcopum per Papam Bonifacium* VIII. *obtinuerat: sed protinus Ludovicus, filius Regis Siciliæ Caroli, ambos Episcopatus* in solidum *erat ab ipso Papa con-*

sequens, & anno MCCXCVIII. *mortuo Ludovico Tolosana urbis Episcopo. Apamia à Tolosa separata, proprium susceperat Episcopum*, ut Guillelmus de Nangiaco scribit in Chronico.

Anno MDLIX. tres novæ provinciæ in Galliis factæ, *Camaracensis*, quam *Belgicam tertiam* rectè nuncupaveris, *Trajectensis*, & *Machliniensis* vel *Maalinensis*. Quippe Paullus PP. IV. Philippo II. Hispaniarum Rege & Belgarum Principe postulante, anno MDLIX. mense Maio Camaracum, antea sextam, tum quartam Belgicæ II. civitatem metropoli suæ Durocortoro ademit, & ex vetere Episcopatus sede metropolim linguæ Francicæ vel Vallonicæ fecit, eique Archiepiscopatui Turnacensem & Atrebatensem priscos Belgicæ II. Episcopatus, Audomarensem & Namucensem novos & à se instituros attribuit. Trajectum inferius, sedem Episcopalem provinciæ Germaniæ II jaminde à Pippino Duce & Principe Francorum, Coloniæ subjectam, idem in metropolim evexit, eique V. novos Episcopatus adscripsit, Harlemensem in Hollandia, Dabentrensem quem vulgò Daventriensem vocant, in Transisulani regione, Leouardiensē & Groningensem in Frisiâ Occiduæ seu VVestfrisia, Middelburgēsem in Zelandia. Eadem operâ Machliniam Brabantiæ oppidum sede Archiepiscopali honoravit, ut esset linguæ Teutonicæ Metropolis, & sex novas ejusdem linguæ civitates haberet suffragantes, nimirū Andoverpensem, Gaudensem, Brugiensem Iprensem, Boscoducēsem vel Silvæducensem & Ruræmundensem: ex quibus Andoverpum & Silvaducis Brabantiæ sunt, Ruræmunda Geltiæ, Ganda, Brugiæ & Ipra Flandriæ. Ipram quidam, in his Coquillius, Camaracensi adscribunt provinciæ. Hoc ad conservandam his in provinciis religionem Catholicam, & ad Calvini errores reprimendos Philippus Hispaniæ Rex fieri curaverat. Sed consilium fortuna destituit: cùm anno MDLXVI ibi Calviniani rebellare, & Catholicos vexare ac basilicas diruere cœperint.

Lutecia Parisiorum, provinciæ Lugdunensis IV. vel Senoniæ penultima tantummodo civitas primùm erat: postea (ut Robertus in Chronico docet) tertium, deinde & secundum atque à sua metropoli proximum locum tenuit, sicut Gervasius Tilleberiensis, & recentiores Notitiæ, ac Provinciale ante annos CCCC. scriptum indicant. Nostra demum ætate metropolis evasit, instante Ludovico ejus nominis XIII. Rege Francorum, & Senoniæ ademtæ sedes Carnutensis, Aurelianensis & Meldensis, Luteciæque attributæ, relictis metropoli Senonum civitati Autissioduro, Tricassis & Niverno. Datum id dignitati & viribus urbis Regiæ, ut Metropolitano honore frueretur, & quemadmodum suum apud se Regem, sic & suum sibi ac domesticum Archiepiscopum haberet, nulli externæ metropoli obnoxia, atque suam per se provinciam faceret.

Sunt itaque nunc in Galliis provinciæ XXIV. à sua quæque metropoli cognominatæ, nimirum *Provincia Lugdunensis prima*, vel absolutè provincia Lugdunensis, Burgundiæ Francicæ maximam partem, metropolim Lugdunum, Augustodunum, Lingonas, Cabillonum, Matisconemque complexa: *provincia Rotomagensis*, antea Lugdunensis II. vel Normannia, sub metropoli Rotomago Baiocas, Abrincatas, Ebroicas, Saios, Lexovios, Constantiamque continens: *Provincia Turonensis*, seu Lugdunensis III. in qua metropolis civitas Turonorum, civitas Cenomannorum, civitas Redonum, civitas Andicavorum, & quæ Britanniæ cum Redonibus accensentur, civitas Namnetum, civitas Coriosopitum vel Curiosolitum, civitas Venetûm, civitas Macloviensis, quæ Aleto successit, civitas Briocensis, civitas Tregorensis, civitas Leonensis in Osismiis, civitas Dolensis, honore pallii & Archiepiscopali titulo dio gloriata: Provincia *Senonia*, quæ & Lugdunensis IV. in qua Metropolis civitas Senonum, civitas Nivernum, civitas Autissiodorum, civitas Tricassium: *Parisiensis provincia*, in qua Metropolis civitas Parisiorum, civitas Carnutum, civitas Aurelianorum, civitas Meldorum. Hæ sunt quinque Celtarum provinciæ. Succedunt octo provinciæ Belgarum, videlicet *Trevirensis provincia*, olim Belgica I. in qua metropolis civitas Trevirorum, Mettis, Tullum, & Verodunum: *Remensis provincia*, antè Belgica II. in qua sub metropoli civitate Remorum civitas Suessionum, civitas Catalaunorum, Ambiani, Noviomagus, Augustæ Veromanduorum locum tenens, Silvanectæ, Bellovaci, Laudunum, Bononia Morinorum, Tarvennæ spoliis aucta ex parte: *provincia Mogontiacensis*, quæ Germania I. olim vel superior, in qua sub Mogontiaco metropoli civitas Argentoratum Strateburgos, civitas Nemetum, Spira ab amne dicta, civitas Vangionum Vvarmatia, cum XII. trans Rhenum in Germania & in Rætia Vindeliciaque civitatibus, quas ideo commemorare non oportet: *Coloniensis provincia*, quæ & Germania II vel inferior, in qua metropolis Colonia Agrippina, Leodicum Trajecto, quod Tungris successerat, anno DCCX. ab Huberto Antistite prælatum, cum III. Transrhenanæ Germaniæ civitatibus: *provincia Vesontionensis*, olim Maximæ Sequanorum nuncupata, metropolim Vesontionem, civitatem Basiliam, civitatem Lausanam, veteri Aventici Helvetiorum sede decoratam, & civitatem Belicam continens: *Camaracensis provincia* Camaracum Metropolim habens, & Turnacum atque Atrebatas, civitatem S. Audomari in Morinis, & Namucum sedes ei subjectas: *Trajectensis provincia*, in qua sub Trajecto ulteriore Metropoli Harlemum, Dabentria vel Daventria, Leovardia, Groninga, Middelburgus: sed ex his tres, Daventria, Leovardia & Groninga trans Rhenum in Germania sunt sitæ: *Machliniensis provincia*, in qua Machliniæ metropoli Andoverpum seu Antuerpia, Ganda, Brugiæ, Ipra, Silva Ducis, & Ruræmunda suffragantur. In Narbonensi Gallia provinciæ VIII. *provincia Darantasiensis*, olim Alpium Graiarum & Penninarum, in qua Metropoli civitati Centronum Darantasiæ Sedunum, in locum civitatis Vallensium seu Ve-

ragtotum Octodori suffectum, & Augusta Prętoria patent: *provincia Viennensis*, in qua Valentia, Dea Vocontiorum, Alba seu Vivaria, Gratianopolis, Maurienna, Geneva Viennam metropolim agnoscunt: *provincia Arelatensis*, in qua sub matre Arelato Massilia, Arausio, Tricastini, Telo; aut mutato ordine Massilia, Telo, Arausio, Tricastini: *Aventonensis provincia* vel *Avennica*, habens Vasionem, Cabellionem, & Carpentoratum Avenioni metropoli suffragantes: *Provincia Narbonensis*, olim *provincia Narbonensis* I. deinde *Septimania* & *Gothia* vocata, Carcassonem, Biterras, Agatham, Lutevam, Montem pessulanum Magalonę throno bonoratum, Nemausum, Uceciam, Perpeniacum aut Parpinianum Elenę substitutum, civitatem S. Pontii Tomeriarum, & Electam Narboni matri subditas haber. *Tolosana provincia*, Tolosam metropolim, & Apamias, Mirapicem, Montem Albanum, Vautum, Rivos, Lumbetium, & civitatem S. Pappuli ei suffragantes compleaa: *Aquensis provincia*, olim provincia Narbonensis II. in qua Apta, Reii, Forum Julii, Vapincus, Segustero Aquas Seatias metropolim venerantur: *provincia Ebrodunensis* sen Alpium Maritimarum Diniam, Nicęam, Cemenelio olim junctam, nunc in totum ei suffectam, Grassam Antipoli substitutam, Glannatevam, Sanitium, Vintium Ebroduno metropoli adsistentes continet. Tres sunt in Aquitanorum finibus provinciæ, *Bituricensis provincia* vel *Biturica*, olim *Aquitanica prima*, quę sub metropoli civitate Biturigum Aruernos, Rutenos, Cadurcos, Lemovicas, Gabalos seu Memmatem, Albigam, Vellavos, sive Anicium aut Podium, civitatem S. Flori, civitatem Vabrensem, Tutelam, Castrum, aliàs Castra Albigensium complectitur; *Burdigalensis provincia*, olim Aquitania II. dicta, sub metropoli Burdigala Pictavos, Santonos, Ecolismam, Petrocorios, Aginnum, Malliacum, cujus sedes Rupellæ nostra ætate est constituta, Lucionem, Sarlatum, Condomium continens: *Provincia Ausciensis* vel *Auscitana*, *Novempopulana* olim, & quibusdam *Aquitania III.* nunc *Vasconia* nuncupata, post dirutam Elusam quam primùm Metropolim habuit, sub metropoli civitate Ausciorum Aquas Tarbellicas, Lactoram, Convenas, Consorannos, civ. Turbam vel Tarbiam Bigertorum, Arures, Elloronem, Benarnum sive Lascurim, Vasatas, & civitatem Boatium vel Baionam numerat.

Hæ sunt XXIV. provinciæ Galliæ, hæ singularum ac universarum ejus provinciarum civitates: quarum in enumeratione recentiores Notitias ad ætatem nostram propiùs accedentes, & qualis nunc fermè servatur, ordinem secuti sumus. Nam Plinius quidem (ne de Strabone qui valde confusus est, loquar) Gentes urbesque cùm Galliæ tum aliarum etiam provinciarum utplurimum litterarum ordine explicat; Ptolemæus quoque non dignitatis habet, sed situs rationem: at Notitiæ provinciarum ac civitatum Galliæ suum cuique Genti ac civitati pro sua dignitate locum assignant, non eumdem semper, verùm alium atque alium, provt mutato sæpe provinciarum modo, & aucto earum numero, civitatibus aliis crescentibus, aliis humilioribus redactis, nonnumquam etiam priscia bello excisis, novisque succedentibus accidere oportebat. In aaiv. Galliarum provinciis supra memoratis sunt XV. metropoles cum suis provinciis intra Regnum Francorum: ex his veteres XIII. nimirum Lugdunensis, Rotomagensis, Turonica, Senonia, Remensis, Viennensis, Arelatensis, Bituricensis, Burdigalensis, Ausciensis, Narbonensis, Aquensis, Ebrodunensis; duæ novę, Tolosana & Parisiaca. Provinciæ Viennensis urbes Maurienna & Geneva, Arelatensis provinciæ civitas Arausio, Ebrodunensis Nicæa Regno Franciæ minimè continentur. Lugdunensis, Rotomagensis, Turonensis, Senonia, & Parisiensis provincię totam Celticam sive Lugdunensem Galliam componunt; Bituricensis, Burdigalensis & Ausciensis totam Aquitaniam; Remensis ferè IV. Belgicæ partem, Viennensis, Arelatensis, Narbonensis, Tolosensis, Aquensis & Ebrodunensis totam pæne Galliam Narbonensem includunt, exceptis Darantasiâ, Seduno, Maurienâ, Genevâ, & Arausione. Eatia Franciam sunt ex. metropoles atque provinciæ, veteres V. scilicet Trevirica, Mogontiacensis, Coloniensis, Vesontiensis, Darantasiensis; novæ IV. Avenionensis, Camaracensis, Trajectensis, Machliniensis; ex quibus provincia Trevirensis cunctas civitates sibi suffragantes, Mettim, Tullum, ac Verodunum; provincia Vesontiensis civitatem Belicam; provincia Camaracensis civitates Turnacum & Atrebatas habet ad Regnum Franciæ pertinentes. Ex Gallicanis provinciis Lugdunensis, Rotomagensis, & Trevirensis solę nullam hactenus aucto vel imminuto civitatum numero, vel translatione sedium mutationem subiere; sed tales hodieque permanent, quales à prima origine, aut saltem à principatu Honorii Aug. ante annos MCCL. esse cœperunt. Provinciâ Mogontiacensi duodecim trans Rhenum, pars Germaniæ, pars Rætiæ Vindeliciæque civitates, pleręque novæ; provinciâ Coloniensi tres item ultra flumen Germanię civitates novæ; provinciâ Trajectensi quoque Daventria, Leovardia, Groninga, tres novæ similiter in Frisia Germanię Magnę regione Episcopatuum sedes continentur: Darantasiensi provinciâ Augusta Prętoria; Ebrodunensi provinciâ Nicæa, ambæ urbes Italiæ. Quare hæ xa. urbes licèt provinciis Gallię contribuantur, tamen quia Gallię non sunt, in civitatum Gallię enumeratione earum mentio fieri & ratio haberi non debet. Pręterea Episcopatus Morinensis seu Tarvennensis in Belgica secunda. ante annos cxa. Vindonissensis & Rauracensis Episcopatus in Sequanis, & Elusanus Archiepiscopatus in Novempopulis ante multa sęcula intercidere: ex quibus Vindonissensem Episcopatum Constantiam Alamannicam translatum esse aiunt; Rauracensem Diœcesin Basiliensi, Elusanam cum Archiepiscopali dignitate Ausciensi accessisse atque accrevisse constat.

Quibus omnibus propterea pretermissis, observats

observare conveuit, in xxiv. Galliarum provinciis CLII. Diœceses sive civitates, cùm metropolitanas vel Archiepiscopales, tum Episcopales numerati: quarum cxx. sunt intra Regnum Francorum, veteres xcix. novæ xxi. videlicet sedes Briocensis, Tregotensis, Leonensis, Dolensis in Britannia; Tomeriæ seu S. Pontii, Electa, Apamię, civitas Mitapicensis, Mons Albanus, Vaurum, Rivi, Lumberium, civitas S. Pappuli in Gothia; in Aquitania civitas S. Flori apud Arvernos, civitas Vabrensis in Rutenis, Turela in Lemovicibus, Castrum in Albiensi pago, Malliacum in Pictonibus, cujus Episcopus ante annos aliquot iussu Ludovici XIII. Rupellam migravit, necnon Lucio Pictonum, Sarlatum in Petrocoriis, Condomium in agro Aginnensi. Veteribus civitatibus adnumero eas, quæ veterum Episcopatuum sedes ante pauca sæcula translationibus factæ sunt, & in omnia ipsorum jura successerunt, loco tantùm cathedræ mutato, non mutatâ Diœcesi: quales sunt civitas Macloviensis pro Aleto, Grassensis pro Antipoli, Perpiniacensis pro Elena, & pro Magalona Mons Pessulanus. Novas appello civitates, quæ ex castellis, aut ex Monasteriis & vicis in Episcopatus evectæ sunt: quales sunt Electa, Apamiæ, Tomeriæ, Mons Albanus, Vaurum, Rivi, Castrum, Lucio, Sarlatum.

Extra Regnum Francorum sitę sunt civitates in Gallia Archiepiscopales Episcopalesve numero xxxii. veteres xxi. nimirum Treviri, Mogontiacum, Argentoratum, Spira, Vvarmatia, Colonia, Leodicum, Vesontio, Lausana, Basilia, Camaracum & Trajectum, novæ quidem metropoles ambæ, sed priscæ Episcopatuum sedes, Darantasia, Seduni, Maurienna, Geneva, Arausio, Avenio, Vasio, Cabellio, Carpentoracte: novę xi. videlicet Sithiu vel civitas S. Audomari, Namucum, Harlemum, Middelburgus, Maalinę seu Machlinia, Antuerpia, Ganda, Brugiæ, Ipra, Boscusducis, & Rurę̨munda. Ex his Augusta Trevirorum, Mogontiacum, Argentoratum, civitas Nemetum aut Spira, civitas Vangionum sive Vuarmatia, Colonia Agrippina, & Leodicum Regni Germaniæ sunt, quod vulgò Imperium vocant: Lausana, Basilia, & Sedunum ad Helvetios pertinent: Vesontio, Camaracum, Audomaropolis, & Namucum, & tota Machliniensis provincia, exceptâ Silvaducis, Regi Hispaniæ parent: Silvam Ducis cum tota provincia Trajectensi Hollandienses sibi vindicant: Darantasiam atque Mauriennam (ne de Augusta Prętoria & Nicæa loquar) Duces Sapaudię possident. Libera est Geneva: Arausio Principatus est Nassaviorum Comitum: Avenio ante annos cccxxiv. Vasio, Cabellio, Carpentoracte in Comitatu Vindauscensi ante annos cccc. Ecclesię Romanę patrimonium.

Gervasius Tilleberiensis qui circa annum MCCX. floruit, *more Ecclesia Romana Galliam* (ut ait ipse) *in Franciam, Burgundiam, Vasconiamque distinxit: Francia* VII. cum suis suffraganeis *metropoles*, Lugdunensem, Remensem, Senonensem, Turonensem, Rotomagensem, Bituricensem, & Burdigalensem; *Burgundia* VI. Vesontiensem, Viennensem, Tarentasiensem, Ebrodunensem, Aquensem, & Arelatensem; *Vasconia* duas, Ausci-tanam & Narbonensem attribuens, omissis III. provinciis, Trevirensi, Mogontiacensi, Coloniensi. Notitia Galliæ, circa annum MCCXCV. scripta, Gervasium sequitur, & *Francia* metropoles VII. suprà memoratas, *Burgundia* item sex, *Vasconia* quam *Gasconiam* vocat, duas similiter adscribit, additâ Trevirensi metropoli. Provinciale, quod MS. legi, ante annos circiter cccc. compositum, *Galliam* in *Alamanniam*, (sic Regnum Germanię conjunctum cum Regno Lotharii & Regno Burgundię vocabant) *Provinciam, Burgundiam, Franciam, Normanniam, Britanniam, Aquitaniam, Vasconiam, Gothiam* dividit: & in *Alamannia Archiepiscopatus, Maguntinum*, id est Mogontiacensem, *Agrippinensem, Tarentasiensem, Treverensem, Ebredunensem, Bisuntinum*; in *Provincia Archiepiscopatus Aquensem, Arelatensem* ac *Viennensem* unà cum suffraganeis; in *Burgundia* (nimirum Regali) *Lugdunensem & Senonensem*; in *Francia Archiepiscopatum Remensem* solum; in *Normannia Rotomagensem*, in *Britannia Turonensem*. in *Aquitania Bituricensem & Burdigalensem*, in *Vasconia Auscitanum* in *Gothia Narbonensem* ponit. Notitia Episcopatuum Gallię post annum MCCCXXII. edita Galliam in *Alamanniam seu Germaniam, Burgundiam, id est Sapaudiam, Provinciam, Franciam, Normanniam, Aquitaniam, Vasconiam, Gothiamque* partitur: & in *Alemannia vel Germania Archiepiscopatum Treverensem* cum suffraganeis collocat, omisso Mogontiacensi & Coloniensi; in *Burgundia* vel *Sapaudia* Archiepiscopatus *Tarentasiensem* & *Bisuntinum*; in *Provincia Ebredunensem, Arelatensem, Viennensem* & *Aquensem*; in *Francia Lugdunensem, Senonensem* & *Remensem*; in *Normannia Rotomagensem* & *Turonensem*, quòd Britannia nonnumquam Normannis paruit: *Aquitania* metropoles duas, *Bituricensem* & *Burdigalensem*; *Vasconia* cum Episcopatibus *Aginnensi* & *Condomiensi provinciam Auscitanam*; *Gothia soli Narbonensem* & *Tolosanam* attribuit.

Non omittendum est *Galliam* nonnumquam à *Francia* distingui. Ita primus locutus est Audoënus in capitulo tituloxe xxi. libri I. de Vita B. Eligii Noviomagensis Episcopi. *Ex quo* (Sollemniacensi Monasterio) *denuum multi sumserunt & initium & exemplum: adeò ut nunc quoque innumera per omnem Franciam & Galliam habeantur sub regulari disciplina alma utriusque sexus Cœnobia.* Ubi nomine *Francia* Neustria & Austria; nomine *Gallia* Aquitania, Burgundia. Provincia & Septimania designantur. Bonifacius Mogontiacensis Archiepiscopus in epistola ad Cudbertum Episcopum, exemplo Audoëni *Gallos* distinxit à *Francis*. *Synodum* (inquit) *congregandam jussu Pontificis Romani, & rogatu Principum Francorum & Gallorum suscepi*: id est Carolomanni Principis Austrasiorum, Pippini Neustrasiorum Ducis & Principis. Ibidem: *Perpauca sunt civitates in Langobardia, vel in Francia, aut in Gallia, in quibus non*

sit adultera vel meretrix generis Anglorum. Heic *Francia* nomine *Austria*; nomine *Gallia Neustria* eum Aquitania Burgundiaque designatur. Idem in epistola ad Zachariam Papam quum ait, *per scripta vestra populum Francorum & Gallorum corrigere studeatis*; simili modo intelligendus est: nisi si *Gallos Francis* opposuit, ut olim Gregorius Turonicus Episcopus, & Fortunatus, aliique *Barbaris Romanos*. Zacharias Papa epistolam scripsit *universis Episcopis, Ducibus, Comitibus, per Gallias & Francorum provincias constitutis.* In ejusdem epistola ad Bonifacium: *ut Sacerdos à nobis dirigatur in partibus Franciæ & Galliæ ad Concilia celebranda.* In Theophylacti Archidiaconi Sedis Apostolicæ litteris ad Bonifacium: *Francorum & Gallorum Gentes Fidei tramitem solidè amplectentes exuberent. Gallia*, & *partes Galliæ*, & *Galliarum Gentes*, sunt Neustria, cum Burgundia & Aquitania: *partes Franciæ, Francorum provinciæ*, aut *Gentes*, sunt (ni fallor) Austrja, & regiones ei contributæ. Monachus Sangallensis in capite I. libri II. de Vita Caroli Magni *Gallos* à *Francis* eodem modo sensuque distinxit.

Video & Galliam nostram, fortè quòd magis quàm Galatia ad Septemtriones vergat, à Græcis *superiores Gallias*. τὰς ἄνω Γαλατίας nonnumquam appellari. Philostorgius in Historiæ Ecclesiasticæ libro I sic de Cõstantio Chloro loquitur. ὅτι ὁ Κωνστάντιος ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου πατὴρ τῶν ἄνω Γαλατῶν βασιλεὺς ἀπεδείχθη. Et in libro X. de Gratiani eadem ita refert. Γρατιανὸς ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς ἄνω Γαλατίας τῷ τοῦ τυράννου Μαξίμου φονευθῇ ἀναιρεῖται. Diodorus Siculus in libro V. *superiores Gallos* τὰς ἄνω Κελτὰς vocat forsitan Gallos eos, qui sunt à mari interno remotiores, & Oceano propiores, nimirum incolas Hollandiæ, Zelandiæ, Brabanti, Flandriæ, Hainoi, Luciliburgensis Ducatus, ceterarumque regionum, quæ quoniam planæ sunt ac depressæ, & in Oceanum deuexæ majore ex parte, rarisque montibus assurgunt, à Nostris *pagi humiles* appellantur, *les Pays-bas*. Cedrenus & Nicephorus Callisti *Occiduam Galliam* nostram vocant, δυτικὴν Γαλατίαν, credo ut distinguant à Gallogræcia, quam Græci recentiores *Galatiam ortivam* & *minorem* dixere. Ambo autem scribunt, Constantem Aug. Constantini Maximi filium cum Francis, qui Occidentalem Galliam incursionibus maximè vexabant, decertavisse, ac rem bene gessisse.

Appianus in Celticis Gentes quadringentas Galliæ Belgicæ, Celticæ seu Lugduonensi, & Aquitaniæ tribuit, urbes amplius octingentas; quas Julius Cæsar devicerit, & in fidem receperit. Galliam Narbonensem excludit. quæ multo antè à Romanis in formulam provinciæ redacta fuerat. Plutarchus in Julio Cæsare eisdem tribus Galliæ partibus urbes quidem etiam occc. sed Gentes solummodò trecentas adscribit. Josepus Galliæ, sed forsitan universæ, Gentes quoque cccv. urbes circiter mille ducentas assignat: quum ait cccv. populos Galliæ mille ducentorum militum Romanorum hibernis contineri, cùm ferè plores urbes habeant.

Cicero in Oratione de Haruspicum responsis asserit, *nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, sed pietate ac religione* à Romanis *esse superatos.* Unde apud Claudianum

Dat Gallia robur

Militis.

& ab Ausonio *armipotens Gallia* dicitur in Treviris. Plinius Secundus in libri IV. capite XVI. *Galliam & Hispaniam multo maximas Europæ partes* appellat. Apud Tacitum in libro III. Annalium *Gallias Hispaniasque validissimam terrarum partem* nuncupat Antonius Primus in epistola ad Vespasianum Aug. Imperator quoque Aurelianus suis in litteris *Gallias & Hispanias vires Imperij* Rom. vocat, easque à Tetrico teneri affirmat. Sed Hispaniæ, quamvis à Trogo, à Pacato Drepanio, à Claudiano, ab Isidoro aliisque laudatæ, Gallia semper longo intervallo prælata est. Certè in nummo Galbæ A. apud Antonium Augustinum *Gallia & Hispania* simul exhibentur, dextra Gallia, læva Hispania, ambæ sago amictæ, hæc duo gæsa crispans cum scuto, illa unum. Britannia insula, clara Græcis Latinisque monumentis, Gratis *Brittania*, Rufo Festo & Hieronymo MSS. semper *Brittania*, Anglis quoque nunc *Great Brittany*, id est Magna Britannia appellata, *non qualibet amplitudine nomen pane orbis alterius meretur*, ut ait C. Julius Solinus in titulo XXV. Unde à Velleio in libro II. *alter pane orbis*; à Floro in libri III. capite X. *alter orbis* absolutè; ab Eumenio quoque in Panegyrico Constantio Cæsari dicto *alius orbis terrarum* nuncupatur. Nihilominùs tamen & Britannia insula & Hispania intantum Galliæ cessere, ut ambæ non rarò communi *Galliarum* appellatione continerentur, & pro Transalpini seu Gallicani Imperii appendicibus à Romanis haberentur. Sic certè Aurelius Victor qui Constantii juniotis principatu floruit, *cuncta qua trans Alpes Gallia sunt, Constantio* Cæsari ab Imper. Diocletiano *commissa esse*, & Magnentium *fratri Decentio Cæsari Gallias commisisse* tradit. Sic Eutropius qui Breviarium Historiæ Romanæ ad Valentinianum A. deduxit, principatu Gallieni Victorinum post Postumum & Marium *Galliarum Imperium accepisse* prodit. Constat autem Postumum & Victorinum non Galliæ modò, sed etiam Hispaniæ ac insulæ Britanniæ imperavisse. Ibidem Carus Aug. *in Parthos proficiscens* natu majorem filium *Carinum Cæsarem in Illyrico, Gallia, Italia reliquisse* dicitur. Sic idem Historicus scribit, Constantium Aug. Italiâ & Africâ recusatâ, solam *Galliam obtinuisse*, & Constantinum Imperatorem, ejus filium, *in Galliis & militum & provincialium ingenti favore regnavisse*, antequàm Maxentio, in Italia & Africa dominanti bellum inferret: item *post Constantis A. necem Magnentium Italiam, Africam, Gallias obtinuisse*, & *fratrem suum Cæsarem ad tuendas Gallias misisse*. Nemo porrò nescit, Constantium *Chlorum*, quem & *Pauperem* cognominant, non Cæsarem modò sed etiam Augustum Gallus, Hispaniis, ac Britanniis

fuisse contentum, & Italiam ac Africam quæ sibi unà deferebantur, ultro recusavisse: Constantiumque Maximum, patre mortuo, non plores tribus his provinciis aliquamdiu renuisse, ac Decentium Cæsarem à Magnentio Aug. fratre suo eidem huicce provinciarum trigæ esse præpositum. Eadem ratione Prosper in Chronico prodit, *mortuo Valentiniano Aug. Eugenium in Galliis* (addo, & in Italia) *imperavisse*: & Idatius scribit *tyrannum Maximum in Galliis potestatem Imperij obtinuisse*: qui Gratiano interfecto, Galliam cum Hispania & Britannia occupavit, nec nisi expulso fugatoque Valentiniano, ejus fratre, Italiam & Africam tenuit. Quæ ut meliùs intelligantur, scire convenit, Galliæ & Hispaniæ ac Britanniæ Imperium nunc à nobiliore & validiore parte *Gallias*, & *Galliarum Imperium*; nunc à situ *Regnum trans Alpes*, & *cuncta trans Alpes* Romanos appellavisse, propterea quòd ipsis Gallia, & multo magis Hispania ac Britannia trans Alpes jacebant, & Hispaniæ ac Britanniæ nisi per Galliam terrâ adiri non poterant. Quare qui Gallias habebat in potestate, eumdem eâdem operâ Hispaniam simul & Britanniam insulam obtinere oportebat, quibus ambabus provinciis nisi mari & navibus auxilia subministrari non possent. Imperium Gallicanum seu Transalpinum, vel tres pariter provincias, sed solas, Galliam, Hispaniam, Britanniam cùm Imperatores & Cæsares legitimi, tum tyranni obtinuerunt hi maximè: Clodius Albinus Cæsar sub Severo Aug. Saloninus Cæsar sub patre Gallieno Aug. & interfecto Salonino Postumus, tum Lollianus, Victorinus, Tetricus, Proculus, ac Bonosus ferè continua serie, qui sex à suis *Augusti* appellati sunt, ab adversariis *tyranni*: Constantius Cæsar, ac pòst Augustus; Constantinus ejus filius, primùm Cæsar, postmodùm Augustus, à morte patris sui Constantii usque ad Maxentii necem; Crispus & Constantius Cæsares, alter post alterum, vivo etiamtum patre Constantino; deinde Flavius Claudius Constantius junior Cęsar sub antedicto patre, & eo mortuo Augustus; Decentius Cęsar, Magnentii Aug. frater; Silvanus diebus xxviii. Julianus Cæsar, Gratianus Aug. Maximus A. sublato Gratiano, qui & postea Imperatorem Valentinianum minorem, ejus fratrem, ex Italia & Africa expulit; Victor Cæsar, Maximi filius. Ex quibus Magnentius cum Decentio, Silvanus, & Maximus cum Victore tyrannis adnumerantur. Missos facio Constantinum, Jovinum, & Sebastianum, Attalum, aliosque, qui Principatu Honorii Aug. in Gallia tyranni sunt exorti, Barbaris jam per Gallias, perque Hispanias ac Britannias longè lateque effusis.

Non solùm autem Hispaniæ ac Britanniæ communi Galliarum nomine continebantur, sed etiam Præfecti Prætorio Galliarum ordinationi ambæ regiminique suberant, Pręfecto Prętorii Italiæ proximi, & in provincię Viennensis civitate Arelato sedem habentis. Id docet Notitia Imperii Romani his verbis. *Sub dispositione V. I. Præfecti Prætorio Galliarum Diœceses infra scripta: provincia Galliarum* xvii. *Viennensis*, *Lugdunensis* i. *Germania* i. *Germania* ii. *Belgica* i. *Belgica* ii. *Consulares*; *Alpes Maritima*, *Alpes Pennina & Graia*, *Maxima Sequanorum*, *Aquitania* i. *Aquitania* ii. *Novempopulana*, *Narbonensis* i. *Narbonensis* ii. *Lugdunensis* ii. *Lugdunensis* iii. *Lugdunensis Senonia*, *Præsidales*: *provincia Hispaniarum* vii. *Bætica*, *Lusitania*, & *Callæcia Consulares*; *Tarraconensis*, *Carthaginensis*, *Tingitania*, *Baleares Præsidales*: *Britanniarum quinque*, *Maxima Cæsariensis & Valentia Consulares*; *Britannia* i. *Britannia* ii. & *Flavia Cæsariensis Præsidales*. Ubi observari valim, Imperatoribus Romanis satis esse terrarum in Gallia visum fuisse, unde amplissimæ provinciæ xvii. fierent: in Hispania ne septem quidem solummodò provincias fieri potuisse, nisi quod natura diremerat, ordinatio Romana junxisset. Trans Gaditanum igitur fretum columnasque Herculis quærenda fuit alio in orbe regio, & adimenda Africæ Mauritaniisque Tingitania, ut Hispaniæ contribueretur: quam Tingitaniam Gothi Reges Hispaniæ usque ad Saracenorum adventum tamquam Regni sui appendicem obtinuerunt. Et multo antè (si Plinio creditur) colonia Augusti Julia Constantia Zilis, à Tingi colonia capite Tingitaniæ xxiv. millibus passuum distans, *Regum Mauritaniæ ditioni exemta, & jura in Bæticam petere jussa* fuerat. Quærendæ etiam fuerunt in mari Hispano Ibericove Baleares duæ, Majorica & Minorica dictæ, quæ cum Ebuso, cum Ophiusa vel Colubraria quam Draconariam nuncupant, cumque Capraria, & pauculis aliis insulis parvam extra continentem provinciam componerent, ut septenarius provinciarum Hispaniæ numerus expleretur. Iam verò ut simul omnia congeram, quantum Galliam Hispaniæ Romani prætulerint, indicio sunt atque documento quæ ex Notitia Imperii Romani discimus. Galliæ *V. I. Magistrum Equitum per Gallias*, *Comitem & Magistrum Equitum Galliarum* aliàs dictum habebant, xlix. numeris peditum, & xii. equitum alis imperantem; at Hispanię tantùm *V. Spectabilem Comitem Hispaniarum* cum xvi. numeris habuere; Tingitania *V. Sp. Comitem Tingitanæ* cum iv. numeris & tribus alis. Inter xii. Duces Imperii Occidentalis erant in Gallia *V. Sp. Dux provinciæ Sequanicæ* vel *Sequanici*, *Dux tractus Armoricani & Nervicani*, *Dux Belgicæ* ii. *Dux Germaniæ* i. aliàs *Dux Mogontiacensis*: qua nominum varietate decepti nonnulli ex uno Duce duos faciunt: in Hispania Dux nullus erat. Sub dispositione Magistri Officiorum Palatii septem erant in Galliis fabricæ, Argentorati armorum omnium, Matiscone sagittaria, Augustoduni loricaria, Suessionis scutaria, ballistaria, & clibanaria, Remis spatharia, Treviris scutaria & ballistaria. Ambianis spatharia & scutaria: in Hispaniis nulla. In Hispania unus Rationalis summarum; duo in Gallia. Quippe sub Comite sacrarum largitionum fuit *Rationalis summarum Hispaniæ*; at intra Gallias *Rationalis summarum V. provinciarum*, & *Rationalis summarū Galliarum*, Sub eodem Comite erant *Præpositus thesau-*

rorum per Gallias Lugdunenses, *Præpositus thesaurorum Arelatensium*, *Præpositus thesaurorum Nemausensium*, *Præpositus thesaurorum Trevirorum*; nollus in Hispania: item sub eodem III. *Procuratores Monetæ*, *Lugdunensis* nimirum, *Arelatensis*, & *Trevirorum* vel *Triberorum*; nullus io Hispania: sex *Procuratores Gynecæorum* in Gallia, *Arelatensis*, *Lugdunensis*, *Remensis*, *Tornacensis*, *Trevirorum*, *Augustoduni*; in Hispania nullus: similiter *Procurator linyfii Viennensis* Galliarum; intra Hispanias nullus: unus atque onicus *Procurator baphii insularum Balearium* in Hispania; io Gallia verò *Procurator baphii Telonensis*, & *Procurator baphii Narbonensis*: denique III. in Gallia *Præpositi Barbaricariorum sive Argentariorum*, *Arelatensium*, *Remensium*, *Trevirorum*; nullus in Hispaniis, aut usquam alibi in Occidente. Sub dispositione Comitis Rerum Privatarum unus solummodò fuit *Rationalis rei privatæ per Hispanias*; at intra Gallias *Rationalis rei privatæ per Gallias*, *Rationalis rei privatæ per V. provincias*, & *Præpositus rei privatæ per Sequanicum & Germaniam* I. Fuerunt in Galliis classes quinqoe amnicæ, Rhodanica, Druentica, Ararica, Sequanica, & Sambrica, com suo quæque *Præfecto*, *classis flum. Rhodani Viennæ*, *sive Arelati*, *classis Barcariorum Ebroduni*, *classis Ararica Cabaloduni* sive Cabilonni, *classis Anderitianorum Parisiis*, & *classis Sambrica* in Belgicæ II. *loco Quaternis*: oulla io Hispania.

Diodoros Siculus io libro V. Γαλάτας, id est Gallos impropriè nuncupat Germanos eos, qui trans Rhenum sedes habebant, & à C. Julio Cæsare flumen cum copiis transgresso sunt victi. ἐχειρώσατο τοὺς πέραν κατοικοῦντας αὐτοῦ (Ῥήνου) Γαλάτας. Germanos autem Transrhenanos noonumquam Celtas aut *Celtos* Græcis vocatos esse, suprà jam observavi. Hæc de Galliis dicta sufficiant.

LUPA FLU. ET DE LUPIS FLUVIIS.

Lupa, notissimus amnis io Celtica vel Lugdunensi Gallia, oritur in jugis Autissiodotensibus, & castrum S. Ferreoli *S Forgeol*, Castellionem & Montem Argisi, Nemus, ac Muritrom præterlapsus, apud Sacrum portum, *Barbeau* in Sequanam labitur inter Monasteriolum & Melodunum Senonum. Nithardus in libro II. Monachos Floriacensis, & Britto in libro X. Philippidos eum fluvium memorant. Ex his Nithardus *Luvam* vocat, p in u ex more mutato. *Karolus ubi Luva Sequanæ confluit*, *VVarinum cum sociis salvum recepit*, *ac sic Senonicam adiit urbem.* Incertus auctor in libri Miraculorum S. Benedicti capite XV. *castri Castellionis*, *quod est situm super Lupam fluviolum*, mentionem facit. Brittonis eadem ferè verba sunt, quæ Nithardi.

Quà Sequanico Lupa confluit amni.

Flumen *Loen* aut *Luen* vocat liber rerum mirabilium à Bernardo gestarum. Ex nostris Alanus Carterius Lupam *Louain* appellat, & Castellionem ad Lupam *Chastillon sur Louain*. Nostri Lupam nunc *Loin* nuncupant, ut Mucram *Morin*, Taram *Terin*, aut *Tarre*.

Stephanus de Sacro-Cæsaris, *Dominus Castellionis super Lupam*, in litteris suis anno MCCXXXVI. datis, LX. *arpenta terræ apud Lupam*, (*Luppam* semper heic scribitur) item *unum arpentum prati sub servatorio suo de Lupa*, *decimam furni de Lupa*, *homines de Lupa*, & *Capellam de Lupa* commemorat: & ibidem sic loquitur. *Percipiens etiam apud Lupam in censibus meis de Lupa XV. solidos Carnotensis monetæ.* Ergo *Lupa* loci erat nomen fluvio Lupæ appositi, & Castellionis proximi.

Est & *Lupa* in Sequanis fluvius, *la Louve* vulgò dictus, qui Dubim auget infra Dolam, cujus in veteribus libris mentionem fieri video. Monachus Majoris Monasterii, qui corporis B. Gorgonii Mart. anno DCCCXLVI. ex urbe Roma in Majus Monasterium translationem descripsit, eique ipse cum Abbate suo Rainaldo multisque aliis interfuit, *Loam* hoc flumen appellat: quum *per locum S. Mauricy*, (id est Agaunum) & *Lacum*, videlicet Lemanum, per *Urbam flumen & castrum*, (*Orbe*) per *Salinas villam*, (*Salins*) per *Loam flumen* & *Segonnam fluvium*, hoc est Sauconnam vel Ararim, perque *civitatem Aurelianensem*, & per *pratum ac Monasterium S. Maximini* (*S. Mesmin*) *ad Monasterium S. Martini quod vocatur Maius*, delatos esse Gorgooii cineres tradit. *Loa* quippe, vel Lupa fluvius, inter Salinas & Ararim seu Sauconam medius currit. Chronicon Divionensis Monasterii S. Benigni quod in anno MLII. desinit, *Lupam rapidissimum flumen* vocat his verbis. *Super Lupam rapacissimum fluvium loco dicto Petregio*, *per quod Romam petentium quondam fuit iter*, *& est juxta burgum Salinas vocatum*, (*Salins*) *homines liberi ibidem commanentes se & sua commiserunt Patrocinio S. Benigni.*

Est & in Celtica *Lupa* amniculus, *la Loupe*, qui in Auturam devolvitur. Nec omitti debet flumen *Lupum*, aliàs *fluvius Lupus*, à Provincialibus *le Loup* nuncupatus, qui non longè à Varo in mare Gallicū delabitur. *Fluvium Lupi in pago Venciensi* vocant litteræ datæ anno MXCIII. & anno MXII. *fluvium Lupum* aliæ, datæ anno MXXXII. *flumen Lupum* aliæ: & *Monasterium S. Verani*, ac *Puteum* locum ita dictum ad eum amnem ponunt. Sic Græci Heracleæ Ponti fluvium Λύκον, *Lycum* vocavere, id est Lupum: Byzantii similiter Lycum suum, amniculum urbi proximum habuere.

LUPERCIACUM.

Petrus Mauricius Abbas Cluniacensis in epistola XXX. libri I. *Lupercіaci* meminit, quod *Luparciacum* appellat. Hic est locus in Æduorum finibus Nivernensique Diœcesi, ab urbe Niverno VI. leugis distans, Cellâ SS. Gervasii & Protasii Cluniaco subjectâ insignis, vicus non obscurus murisque cinctus ex eorum numero, quos *burgos* vocitant, *Leurey le bourg* Nostris dictus. *Luperciacum* autem à Luperco vel Lupercio nomen accepit: ex *Luperciaco Loperciacum* factum, ex *Loperciaco* sublatis II. litteris *Lorciacum*, ex Lorciaco *Leurci*, o in eu coover-

so. Ita ex *Lupercione* castello Pertici *Lopercionem*, ex Lopercione *Lorcionem* & *Leurcon* Nostri fecerunt. Paschalis PP. in litteris anno MCIX. datis, & Ludovicus Rex Francorum in litteris anno MCXIX. scriptis *Lupercsiacum* nuncupant, & cellis aut *Prioratibus* ad Cluniacum pertinentibus illud adnumerant. Honorius Papa in litteris anni MCXXV. ante annos ferè DL. vulgari nomine jamtum usitato *Leurci* appellat. Fuit olim & prope Parisios, vicus *Lupercianæ* Latinis scriptoribus dictus, *Louvreciennes* Johanni Parisiensi: qui S. Marcelli suburbano accessit, & corruptè nunc dicitur *la ruë de Lourcines*. Monasterio sororum Minorum, ut & Johannes observat, insignis.

LUPERCIO.

Lupercio, à *Luperco* aliquo nomen nanctus, Orderico Vitali *castellum Lubercio* corrupto Latino nomine veteri appellatur in libro VIII. Historiæ, poniturque inter Bellismum & Axeium. Hoc castellum, vel potiùs vicus nunc in Pertico, *Leurçon* vulgò truncato vocabulo dicitur: atque ita Clergerius interpretatur, qui de Pertico scripsit.

LUSDUM.

Castrum *Lusdum* dictum reperio in Chartario Monasterii S. Petri Burguliensis in Andicavis, his verbis. *Firmaverunt hanc donationem* (Gauberti hominis cum matre, sorore & fratribus Burguliensi Monasterio dati ab Isamberto Milite) *in castro quod dicitur Lusdo filius Huberti Gauffridus, sororque illius Ersendis. Signum Hugonis Lavarcinensis.* Est autem castrum *Lusdum* positum ad Ledericum flumen, ut & *Lavarcinum*, in confinio Cenomanorum & Andicavorum, hodieque vulgò dictum *le Lude*, Comitatûs titulo insigne. In litteris datis ante annum MLXII. quidam *Girogius de Lusdo* memoratur. Vicecomitem olim ante annos sexcentos suum habuisse, & *Lusdium*, ac *Lendum* quoque nonnumquam dictum esse, disco ex litteris anni MLXV. in quibus *Rodulfus Vicecomes de Lendo* nuncupatur; aliis in litteris *Vicecomes Radulfus de Lusdio*. Britto in libro X. Philippidos *Ludas* nuncupat, & cum Baugia Durstalloque conjungit. *Ludium* semper vocat Guillelmus Major, Andicavensis Episcopus, qui de Vita sua scripsit circa annum Domini MCCCVI. ibique & Archipresbyterum, & Priorem, & Rectorem Ecclesiæ fuisse docet, & in Andicavis locum eum positum esse, & ad curam suam dispositionemque pertinere.

LUSIUS VICUS.

In agro Lapurdensi, seu in Præfectura Baionensi Arnaldus Oihenartus, in Notitia utriusque Vasconiæ, vicos XXVIII. esse scribit, quorum maximus & opulentissimus à veteribus *Lusius* & *Lusius*, ab indigenis *Lozanno* vocetur, id est locus lutosus. Luto enim abundat æstibus Oceani invecto, qui quotidie alueum fluminis hunc vicum alluentis suis accessibus adauget. Vulgò Nostri à Patrono loci vicum S. Johannis de Lusio vocitant, S. *Jean de Lux*. Quare à cæno illo aut luto *Lutosius* olim vicus hic dictus esse videtur antequàm *Lusius*. Est autem in Basclonia vel Basconia positus. Antonius Altaserra in Rebus Aquitanicis castrum *Lugiam* aut *Lugias* nuncupatum esse ante annos octingentos existimat, deceptus hisce Regis nonis incodosis verbis. *Carolus anno* DCCCLXVI. *in ultimis finibus Aquitaniæ Lugia latibulum quæsivit.* Sed *Lugia* in *fuga* mutandum nomen esse, docent Annales Mettenses, in quibus dicitur Carolus eo anno *in ultimis finibus Aquitaniæ fuga latibulum quæsivisse.* Auctor porrò Annalium Mettensium Reginonem ad verbum transscribere consuevit. Ceterùm hunc locum *Lusiam* dici existimo in litteris *Blancha Regina Franciæ* ad *Comitissam Trecensem Palatinam* de pugna Hispanorum cum Saracenis, eorumque victoria: cui prœlio *Abbas Cistertiensis*, & *Michaël de Lusia* interfuisse dicuntur.

LUTERA.

Lutera vocatur in Divisione Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta, vetus Monasterium in Sequanis Diœcesique Vesontionensi, Abbatiæ titulo illustre, vulgò *Lure*, non procul à Luxovio: quod *Monasterium Ludra* appellatur haud dubiè in statuto Ludovici Pii A. de Monasteriis Regni Francorum; *Lutrense Monasterium* in libro de Vita & Miraculis S. Deicoli; *Lutra* aliis.

LUTOSA.

Milo Monachus qui libellum de Vita S. Amandi supplevit, scribit *Monasterium cui ipse sanctus vir Lotosa nomen imposuit*, præter cetera *ab Amando* Episcopo *ædificatum* fuisse sub Childerico nepote Dagoberti. *Lutosa* autem à luto dictus est hic locus: ut in saltu Deruensi ac Diœcesi Tricassina eamdem ob rem *Lutosa* vocabatur locus fiscalis, in quo Bercharius Abbas ejusdem Childerici principatu basilicam in honore S. Martini ac cellam exstruxit. Monasterium hoc S. Amandi in Divisione Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta *Lutosa* corruptè pro *Lutosa* nuncupatur; *Lutosa* in Annalibus S. Bertini; vulgò nunc *Leuse*: qui est vicus in Hainoo, nobilis Monasterio Canonicorum ab Amando condito: quam sua ætate fuisse *divitem Abbatiam* affirmat Baldericus, ab Atho opido duobus passuum millibus distantem. In Vita S. Ludgeri Episcopi Monasteriensis Imperator Karolus *Monasterium in pago Bragbante quod Lotusa nominatur*, dedisse dicitur. Ubi legendum est *Lutosa*.

LUTOSÆ.

Berchatius Abbas, vir sanctitate præcipuus, Childerici Principis permisso ac largitione in prædio Regali Lutosis condidit Basilicam, & sub B. Martini nomine Deo consecravit: ab eoque silvam circumjacentem accepit. *Lutosæ* autem à luto nomen accepere, propterea

quòd in lutoso positæ essent loco, in Diœcesi Tricassina, vulgò *Louses* dictæ.

LUXOVIUM.

Luxovium, castrum fuisse vetus dicitur in saltu Vosago, ubi Columbanus, natus in Hibernia Scotorum insula, Childeberto Rege Franc. adjutore cognomine Monasterium exstruxit: quod nunc *Luxeu* dicitur, quibusdam *Luxeuil* corruptè ac mendosè. Nam o quarta ejus nominis littera in *eu* convertitur à Nostris: ut ovum *œuf*, novum *neuf*, bovem *bœuf*, nodum *neu* appellamus: in Luxovio post iv. litteram nulla est, quæ in l mutari possit aut debeat. Neque enim aut u, aut i, aut m in l. Nostri commutant. Jonas de Luxovio in Vita Columbani sic refert. Columbanus in eremo Vosago *invenit castrum quod olim munitissimum fuerat*, à castro Anagratis *distans plus minus octo milliaribus*, *priscis temporibus Luxovium nuncupatum*, *ubi etiam therma eximio opere exstructa habebantur. Multa illic statua lapidea erant: at tunc sola illic fera, ursi, bubali, lupi frequentes visebantur. Ibi ergo vir egregius Monasterium construere cœpit.* Ibidem ait Chlotharium juniorem *Luxoviense Monasterium annuis censibus ditavisse*, & agrorum ejus circumjacentium *terminos undique auxisse*, prout Eustasius Abbas voluit. Opidum nunc est in Burgundia libera sive in Sequanis, Monasterio suo illustre, positum ad amnem Lantanam, (*Lantaine*) qui in Ararim effunditur, inter loca Falconiacum (*Falcougney*) & Confluentes. (*Conflans*) *Lussovium* Fredegarius appellat x. litterâ in ss conversâ: sicut Nostri laxare *laisser* dicunt, Itali Alexandrum *Alessandrum* vocant. VVideradus Abbas in testamento suo *Losodienses Monachos* memorat: quo nomine *Luxovienses* haud dubiè designat, itaut ætate ejus seu Principatu Theodorici *Losodium* pro Luxovio dictum esse appareat. Legere memini & *Lussedium Monasterium* apud Audoënum in libro 1. de Vita B. Eligii Noviomagensis Episcopi: quod nomen ad *Losodium* proximè accedit.

M

MAALINÆ, VEL MACHLINIA.

MAALINAS vocat Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta inter Ludovicum & Karolum, Capitulis Caroli Calvi & Annalibus Bertinianis inserta. At Baldericus in Chronici Camaracensis libri II. capite XLVII. *Maslinas* nuncupat, quum ait *apud Maslinas Monasterium esse Canonicorum*, ubi sepultus sit Rumoldus Scotus eremita, vir sanctitate præcipuus: *Malisnas* alii, in his Anselmus Gemblacensis Abbas in Chronico, à quo in rebus anni MCXXXIV. *Congregatio Malisnensis Ecclesia qua est in Bracbanto*, memoratur.

Nostri *Malines* vocitant; incolæ *Machelen*: ex quo vocabulo Germanico Rigordus *Maquelinas*, Latini scriptores recentiores *Machliniam* & *Mechliniam* fecere. Inter captos in pugna Boninensi fuit *Daniel de Masquelins*. Opidum est provinciæ quam vulgò Brabantiam appellant, positum ad flumen Demeram, sede metropolitana vel Archiepiscopali anno MDLIX. honoratum: cui linguæ Teutonicæ metropoli Paullus PP. IV. postulante Philippo II. Hispaniarum Rege & Belgarum Principe, VI. novas ejusdem linguæ civitates ac sedes adscripsit suffragantes, Andoverpensem vel Antuerpiensem, Gandensem, Brugiensem, Iprensem, Silvaducensem, & Ruræmundensem: ex quibus Andoverpum Camaraco, Gandam & Brugias Tornaco ademit.

Malinas autem olim dixerunt æstus maximos, qui plenilunio & novilunio accidere consueverunt; *ledones* minores æstus qui Luna crescente & decrescente contingunt: quę nomina *ledonis* & *malina* in libro I. de Mirabilibus S. scripturæ, apud Bedam, & apud VVillibaldum in libro de Vita S. Bonifacii Mogontiacensis Episcopi reperiuntur. A *malina* ista vel accessu Oceani *Malinas* nomen accepisse, non falsò aiunt gesta S. Rumoldi: cùm æstus maritimi adversis fluminibus Scalde ac Demera usque ad eam urbem, atque etiam ultra per tria circiter milliaria ferantur accedere.

Maalinensi Diœcesi continentur Lovanium, Brucsella, Tenæ, *Tienen* incolis, *Tillemont* Nostris dictæ, Dista, Aerscotum, aliæque urbes: cui metropoli suffragantes Antuerpia præ ceteris Liram *Lier*, & Bergam, *Bergopzoom*; Ganda Aldenardam; Brugiæ Slusam, *l'Escluse* Nostris, *Sluis* incolis nuncupatam, & Aldemburgum, *Aldemburch* vulgò, Nostris *Ardembourg* vocatum; Ipra Dunkercam, Bergam S. VVinnoci & Furnas; & Ruræmunda Noviomagum Batavorum sub sua dispositione habent.

MACERIÆ.

Maceriæ à re Latinum nomen habuere; nimirum ab humilibus vilibusque & ruri quàm urbi convenientioribus ædificiis, quæ pro parietibus macerias haberent mortario cæmentoque cassas. Multa sunt ejus nominis loca in Gallia: sed in his eminent *Maceriæ*, in Campaniæ Gallicæ finibus ad Mosam flumen positæ, in ipsis faucibus peninsulæ quam facit Mosa, inque pago Reitestino, & Diœcesi Remensi, *Maisieres* vulgò. *Macerias* Campaniæ memorat præter ceteros Frodoardus in Chronico, quas Germani Cisrhenani *Makeren* vocitant: ut *Konigsmacheren* in Luciliburgensi Ducatu, *Regis Macerias* ad Mosellam; *Greven-macheren* ad idem flumen *Comitis Macerias*. *Anno* DCCCCXX. *profectus est Archiepiscopus Herineus super Mosam, propter quoddam castellum in terra sui Episcopii situm, quod nominant Macerias, recipiendum*: inquit Frodoardus. Anno etiam DCCCCLX. *munitio quam vocant Macerias, sita supra Mosam intra terram Remensis Ecclesiæ, Artaldo Archiepiscopo redditur.*

Est & villa *Maceria*, ad flumen Alteiam in pago Pontivo sita, quam Furseus ab Haimone Duce accepisse, & ubi mortem obiisse dicitur: vulgò *Masiers*, aliàs *Mazeroëles*, quasi Maceriolæ. Est & *Maceria* vicus ad Isaram positus prope Ribodimontem castellum, *Masiere* vulgò dictus. Sunt quoque *Maceriæ*, *Maseres*, in Comitatu pagove Fuxensi: simi-

liter in Turonibus *Maceria* in Brionis falto cognominatæ, *Mesieres en Brenne*, Baroniæ olim titulo insignes, nunc Marchiæ. Sunt & in pago Belnensi Burgundiæ *Maceriæ*, Monasterio Abbatiali illustres, B. Mariæ Virgini sacro; *Maisieres pres Beaune*: *Maceria* non longè à Mosella fluvio & Metris *Maziere*.

MADUALLIS.

Prædium Regale in pago Cenomanico nomine *Madualliæ* fuit, quod Sigibertus Francorum Rex Sanctimedardensibus præter multa beneficia delegavisse, & quod Varinbertus Episcopus Suessionicus, idemque Abbas Monasterii S. Medardi sibi, neglectis loci Monachis, vindicavisse dicitur in Vita S. Medardi apud Surium. Ubi dicitur *Maduallis* nomen esse compositum ex duobus vocabulis, altero Britannico seu Gallico *Mad*, bonum significante, & altero Latino *vallis*, & *Maduallis* idem esse, quod Bonavallis. Hæc *Maduallis* seu Bonavallis in Cenomanis est, ut puto, quæ postea Vallis dicta, *la Val*, ad flumen Meduanam non longè ab oppido Meduana in finibus Cenomanorum posita, Comitatûs titulo insignis. Scriptor æqualis Imper. Ludovici Pii, qui de ejus Vita librum composuit, *Matualim* vocat. Sic enim in rebus anni DCCCXXXIV. scribit. *Et Lotharius quidem à Cabillone iter suscepit ad Augustodunum, indeque Aurelianam urbem pervenit, deinde in pagum Cenomanicum, in villam cujus vocabulum est Matualis, devenit*: ubi legendum arbitror *Matuallis*.

MAGALONA.

In finibus Volcarum qui cognominantur Arecomici, Magalona mari pæne undique cincta urbs, cujus gradus portus Saracenus dictus est, *le port Sarasin*, nostra defendentibus Saracenis, à Carolo Martello anno DCCXXXVII. vi expugnata, & usque ad fundamenta destructa est: quam per trecentos amplius annos desertam ac ruinis deformem, tandem Arnaldus Julianus Episcopus muris turribusque circummunivisse fertur, & clauso gradu quo Saraceni prædones ex Africa & Hispania Magalonam invadere ac in Septimaniam erumpere consueverant, alium non procul ab urbe navibus gradum exstruxisse: ut in libro XXIV. Rerum Francic. scripsimus. *Insula Magalo* à Jos. Scaligero nuncupatur haud malè. Quippe *Magalo* primùm videtur dicta esse, deinde *Magalona*, vulgò *Maguelône*, aliàs *Magalone*: ut ex Narbone Narbona facta, ex Barcinone Barcinona & Barcilona, ex Olisipone *Olisipona*. Hæc est fortè *Alonis* insula & urbs Massiliensium, Stephano νῆσος καὶ πόλις ex Artemidoro memorata, Ἀλωνὶς νῆσος καὶ πόλις Μασσαλίας: ut peninsulas sæpe ab auctoribus videmus insulas vocari, & Pelopis insulam vel Peloponnesum Græci nuncupavere, quam peninsulam esse noramus. Hujus meminere IV. Notitiæ provinciarum ac civitatum Galliæ: quarum in una *civitas Magalonensis* inter provinciæ Narbonensis primæ civitates ultima ponitur; in ceteris sexto loco *civitas Magalonensium* vel *Magalonensium*. Meminit & divisio Diœcesion à Rege Vuamba facta: ex qua Narboni metropoli subjacent hæ sedes, *Agatha*, *Magalona*, *Nemanso*, *Luteba*, *Carcaso*, *Elena*: itaut Magalona inter Septimaniæ civitates secundum (quod miteris) locum obtineat. Hæc urbs cum reliqua Septimania vel Gothia, exceptis Tolosâ & Uceciâ, diu Gothis paruit. Quare Conciliis, jussu Regum Visigothorum in Hispania habitis Toleti, *Ecclesiæ Magalonensis Episcopi* interfuerunt ac subscripserunt. Julianus de expeditione Vvambæ in Galliam, *Magalonensem Sedem*, & *Magalonensem urbem*, ac *civitatem* appellat. Robertus in Chronico *Narbonensis provinciæ* quartam facit *civitatem Magalonam*; Gervasius Tilleberiensis & aliquot recentiores Notitiæ septimam.

Sedes Episcopatûs, ob piratarum Africanorum incursiones, è castro vel civitate Magalona translata est in oppidum munitum Montempessulanum jussu vel permissu Francisci primi Franc. Regis MDXXXVI. anno.

Magalonæ meminit Theodulfus in Parænesi ad Judices, & mari cinctam esse ait.

Hinc Magalona habuit lævam, Sextatio dextram :

Hic scabris podiis cingitur; illa mari.

Sugerius in libro de Gestis Ludovici Crassi Regis Francorum *Magalonam urtam in pelago insulam* vocat, *cui superest solo Episcopo, Clericis, & rarâ familiâ contenta, singularis & privata*, (id est deserta) *immo tamen propter mare commeantium Saracenorum impetus munitissima civitas*.

MAGDUNUM AD AVERAM.

Castrum est verus in finibus Biturigum ad Averam vel Avaram flumen, vulgò *Mehun sur Yevre* dictû: quod Gregorium secutus Aimoinus in libro III. Historiæ Francicæ *castrum Medioleanense* appellat, & sua ætate, videlicet principatu Rotberti Francorum Regis *Magdunam* nuncupatum ait, ut in libro XI. Rerum Francicarum observo. Gregorii in codicibus verba sunt hæc. *Biturigi verò cum XV. millibus ad Mediolanense castrum confluunt*. In editis libris legitur *Mecledonense castrum* mendosè: quæ est repetitio nominis superiùs memorati *castri Migliduneasis* vel *Mecledonensis*. (*Melun*) Averam autem Urrione auctum Cares fluvius apud Virsionem castrum accipit, & unà cum Saleta in Ligerim defert. Est & aliud *Magdunum* ad Angerem, *Mehun sur Indre*, in finibus Biturigum Cuborum, & alia alibi nonnulla.

Josephus Scaliger in Notitia Galliæ corruptos codices nescio quos secutus, *Mediolanum* vel *Magdunum* Biturigum vocat corruptè *Melodunum* aut *Melisdunum* his verbis. *Aliud Melodunum, vel* (ut alibi reperio) *Melisodunum in agro Bituricensi, vulgò Mena*.

MAGDUNUM AD LIGERIM.

In Vita S. Lifardi Solitarii legimus, *esse montem*

montem in Carnotibus & *pago Aurelianensi, quem incola regionis Magdunum nominant*: in quo *ab antiquis fuerit constructum castrum, quod Vandali* Gallias ingressi *solo tenus diruerint*: V. *Mehun sur Loire.* Ibi Lifardus comite Urbicio cellulam sibi construxit *ad fluviolum Malnam*, (*Mauve*) Monachisque in ea eremo adunatis decessit, & Urbicio Monasterium Magdunense regendum commendavit: cuius Monasterii Basilica corpus S. Lifardi servat & nomen. In Vita Lifardi *vicus Clariacus* aut *Clariacum*, *Clery*, *tribus distare millibus ab opido Magdunensium* dicitur: quod opidum Ado in Martyrologio vocat *vicum Maidunum in territorio Aurelianensi*; *Mandunum castrum Episcopi Aurelianensis* Sugerius in Gestis Ludovici Franc. Regis. In Chartario Ecclesiæ Aurelianensis quod MS. legi, nunc *castrum Magdunense*, & *Magdunum*, nunc *castrum Mandunense* nuncupatur, & *Ecclesia S. Lefardi Mandunensis*, ac *Ecclesia S. Petri Mandunensis* ibidem memoratur. Magdunum istud nomen dedit *pago Magdunensi*. In testamento Leodebodi Abbatis apud Helgaldum fit mentio *Rausedonis villa, quæ est in pago Magdunense*, le Mehunois.

MAGNUS LOCUS.

Magnus locus vicus fuit ad flumen Duriam in finibus Aruernorum, vulgò *Manlieu* dictus, in quo Genesius Aruernorum Episcopus Magnilocense Monasterium exstruxit: quale in Vita S. Boniti Aruernorum Antistitis describitur. *Monasterium Magniloci* vocat auctor vetus libri de Vita & rebus Imper. Ludovici Pii; *Monasterium Magnilocum* statutum eius Imperatoris de Monasteriis Regni Francorum anno DCCCXVII. Fluvius autem Duria, vulgò *Dore* & *Doire* dictus, in Elaver effluit, postquàm præ ceteris Curvampetram alluit, *Corpiere*.

MAIATUM.

Ordericus Vitalis in libro X. Historiæ castella in Cenomanis enumerat *Maiatum*, *Vstilliacum*, vel Ostilliacum, *Blevam*, *Peretum*, *Montem de Nube*, *Soonam*, *S. Remigium de Planis*, *Orticosam*, *Allerias*, *Motam Galtherii de Clincampo*, *Dangeolum castrum*, *Lavarceium*. Ex quibus *Maiatum* proximum *Castello Ligeri* ex ipso Orderico, est *Mayet*; Luceium *Luche* non procul à Maiato & à fluvio Liderico, aut certè *Luce* prope Ustilliacum: Ustilliacum seu Ostilliacum, quod Hostiliacum ab Hostilio aliquo, homine Romano vel Gallo dictum olim puto, est *Ostille*, vulgò à Patrono loci *Saint Mars d'Ostille*, non longè ab urbe Cenomanis: Bleva, *Bleve*, haud procul à Sarta fluvio: Peretum, *Peray*; Mons de Nube, ab altitudine ita dictus, alias *castellum de Nube*, *la Mote de la Nuë*: castrum Soona, pago nomen suum dans, *Sonne*, de quo alibi: S. Remigius de Planis, *Saint Remy du Plain*, locus à planitie in qua situs est, dictus, & eo cognomine distinctus à S. Remigio de Monte, *Saint Remy du Mont*. *Orticosa*, vel potiùs *Vrticosa* ab urticis cognominata, est *Ortiense*: Alleriæ sunt *Ailleres* vel *Allieres*: Mota Galtherii, vel Mons Galtherii est *la Mota Gantier*: Dangeolum castrum, *Dangeul*, vel *S. George Dangeul*, aliàs *S. George de Danguel*. Est & locus ei proximus, *Saint Martin de Dangeul* dictus à Patrono.

MALDRA FLUVIUS.

Maldra fluvius, vulgò *Mandre* vel *Môdre*, memoratus ab Orderico Vitale in libro V. Historiæ, Crisciacum, *Crecy*, Nelfam villam, *Neofle la ville*, eo cognomine distinctam à Nelfa Castello, aliis Nelfam Aquosam, *Neaufle L'aiveux* dictam, Maroilum, *Mareüil*, Mauliam, *Mole*, vicum Orderico celebratum, Avenacum, Spedonamque alluit, ac paullo supra Meduntam in Sequanam effluit. Hunc quidam *Madriam* nescio quos auctores secuti appellant, & ab eo pagum Comitatumque Madricensem vel Madriacensem dictum esse, falsò arbitrantur. *Maldram* enim & *Mandram* vocatum reperio; *Madriam* nusquam reperio. Certè in veteribus tabulis non rarò *Mandra* nuncupatur: ubi *Mandra* legendum olim putavi, quoniam l in u sæpe converti solet, & *Maldra* ac *Mandra* unum idemque vocabulum est. Sed nihil opus est de *Mandra Mandram* facere: cùm n in u nonnomquam transeat. *Mansum* enim *Manse* vocant Nostri, *Manliam Maule*: quæ sunt in Carnutibus locorum nomina.

MALLIACUM PICTONUM ET CETERI EPISCOPATUS RECENTIORES AQUITANIÆ II.

Malliacum à Mallio aliquo nomen videtur accepisse, locus in Pictonibus Altisia amne (*Antise*) undique incinctus, unde & *insula Malliacensis* nonnumquam cognominatur: veteri Monasterio insignis, & ad Episcopatûs fastigium evectus, atque sedi Pictavensi detractus, *Maillezay* vulgò dictus: cuius Episcopatus sedes nuper Rupellam translata est Ludovici XIII. principatu. Eius meminit Notitia Episcopatuum Galliæ, scripta paullo post annum MCCCXXI. quæ in provincia Aquitania secunda sive Burdigalensi IV. *novos Episcopatus* ponit, *Sarlatensem*, *Malleacensem*, *Lucionensem*, & *in Vasconia Condomiensem*: ex quibus Sarlatum (*Sarlat*) Petrocoriis; Lucio (*Luçon*) vetus Cœnobium unà cum Malliaco insula Pictavis; Condomium, & ipsum olim Monasterium, Aginno detractum. Condomium ad Balisam flu *Baise*, *Condom* Nostri vocant: quod Notitia suprà laudata *in Vasconia* posuit, quoniam situm est in parte pagi Aginnensis trans Garumnam, quo flumine Vasconia ab Aquitania secunda, seu provincia Burdigalensi dividitur. Ab Condomio dictus pagus Condomiensis, *le Condomois*. Sarlatum autem S. Sacerdotis, vulgò *S. Sardos* dicti, Episcopi Lemovicini tumulo atque Monasterio olim inclytum erat, quo ex Monasterio Episcopatus factus,

Monasterium Monachorum nigrorum, quod Sarlatinum dicitur in Episcopatu Petragoricensi, vocat Petrus in Historia Albigensium; *Sarlatum* alii *vicumque Sarlatensem*; veteres tabulæ *Sarvalatum*. Ager sive pagus Sarlatensis vulgò dicitur *le Sarladois*, t litterâ in d conversâ: ut pagum Gabalitanum Nostri nuncupant *le Gevaudan*, pagum Gratianopolitanum *le Gresivodan*, intyba *endives*.

MALLIACVM TVRONVM.

Gregorius in libro de Gloria Confessorum ejus loci meminit his verbis. *S. Sollemnis sepulcrum apud Malliacense Monasterium comperimus, quod in cacumine montis est constitutum, ab antiquis vallatum ædificiis jam erutis: ubi Sollemnis beatissimus in crypta abdita quiescebat*. Malliacum istud Monasterio veteri & sepulcro S. Sollemnis illustre in Turonum finibus, est aut *Maillé* in insula fluminis Ligeris infra Cæsarodunum Turonum, aut *Maillé* ad Vingeonam flumen, supra Insulam Burchardi in Turonibus quoque.

MALMVNDARIVM.

Locus est ad VVarchimnam piscosum rivulum in silva Arduenna & Agrippiensi parœcia positus, quem à Sigiberto juniore Austrasiorum Rege datum accepit Remaclus Tungrensis Episcopus, & *Malmundarium* appellavit structo ibi Monachorum Cœnobio, tamquam à malo mundatum atque purgatum. Vulgò *Malmdi*, aliis *Malmedier* hæc Abbatia vocatur. Inde haud procul à flumine Amblava in Diœceseos Tungrensis Trajectensisve finibus, in loco fiscali qui Stabulaus dicebatur, alterum Monasterium Regiâ pecuniâ exstruxit; Vulgò *Stavelo* nuncupatum. Utraque Monasteria Sigibertus ut in suo ac de suo condidit, ita & multis possessionibus ac opibus ingentibusque circùm duodenarum leugarum latifundiis donavit. *Stabulaus*, aliis *Monasterium Stabulans*, aliis *Abbatia Stabolan* appellatur & *Stablaus*.

In Divisione Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta *Abbatiam Mellam*, *Melbarium* memorari videmus; in Annalibus Bertinianis *Abb. Niellam*, *Melburinm*: ubi fortè ex duobus nominibus unum est faciendum, emendandumque *Melmundarium*, id est Malmundarium.

MALVS LEO.

Est in Pictonibus Diœcesique Malliacensi *Malus Leo* castrum, à nonnullis contracto nomine *Malleo* appellatum, vulgò *Mauleon*, clarum veteri Monasterio Monachorum Regulam S. Augustini sequentium, quibus suus est Abbas. Est alterum castrum & *Malus Leo* vel *Malleo* in valle Subola apud Novempopulos, *Mauleon* similiter nuncupatum: cujus dominus fuit, qui & ab eo castro cognominatus est, *Savaricus de Malleone*, quem Petrus Monachus in capite LVI. libri de bello Albigensi commemorat, & in capite LXVI. *inimicum Ecclesiæ*, *Regis Angliæ Senescallum* fuisse asserit. In Gestis Ludovici VIII. Francorum Regis invenio, *Savaricum de Malo Leone* qui *Niordum castrum* defendebat, ab eo admotis machinis & immissis lapidibus ad deditionem esse compulsum.

MAMERCIÆ.

Mamercias castellum ponit Ordericus Vitalis in libro VIII. Historiæ inter Jalgeium & Junacium vel *Vivacium*: eidem in libro X. dictum vulgari & corrupto vocabulo *Mamerz*, quod à Mamerco conditore vel domino nomen Latinum videtur accepisse: nisi si à Mamerto *Mamertia* potiùs dici debet ac scribi. Nomen servat. Vocatur enim *Memers*, positumque est castellum ad amniculum in Sartam effluentem, & pago Sagonensi attribuitur, atque ab eo cognominatur Mamerciæ in Sagonensi, *Memers en Saonnois*.

MANATA.

Gregorio in libri V. Historiæ Francicæ capite XII. Brachio *Abbas Cellulæ Manatensis* vocatur, quam cellam in libri de Vita Sanctorum Patrum capite VI. *Monasterium Manatense* nuncupat; Vita Ludovici Pii Imper. *Monasterium Menata*; decretum ejusdem Principis de Monasteriis Regni Francorum *Monasterium Menad. vii* in Aquitania. Vulgò *Menat* appellatur, estque ad Seulum flumen, *Siole*, in Arvernis.

MANNARICIVM.

Æthicus in itinere à Lugduno capite Germaniarum Argentoratum, *Mannaricium* Trajectum inter & Carvonem ponit sic. *Albinianis* M. P. X. *Trajecto* XVII. *Mannaricio* XV. *Carvone* XXII. *Mannaricium*, vel *Manaricium* vicus nunc est, vulgò dictus *Manrich*, aliis *Manrick*, positus inter Trajectum, (*Utrecht*) & Carvonem *Grave* nuncupatum, ac sinistræ ripæ Mosæ adsitum, quem Simlerus *Graaffen an der Maß* appellari ait, hoc est Carvonem ad Mosam.

MANSVM CASTRVM.

Petrus Monachus in libri de bello Albigensi capite LXXVII. *castrum quod dicitur Mansum in extremis finibus Diœcesis Aginnensis* memorat; & triduo oppugnatum esse, sed frustra, à Comite Montisfortis tradit. Nostri ut castrum istud à ceteris ejusdem omnis locis distinguerent, *Mansum in pago Aginnensi* cognominavere, *le Mas d'Agenois*. Positum est ad ripam Garumnæ ferè contra Marmandam: quod *Mansiu* dici potiusquàm *Mansum* debet. Nam *Mansos* in nostris Historiis & Chronicis ac Annalibus, atque in veteribus tabulis sæpe dictos reperio; *Mansa* non reperio. Multa sunt ejus nominis loca in Galliis: Mansus Asili, *Mas d'Asil*; Mansus Sanctarum Puellarum, *le Mas Saintes Puelles*; Mansus *le Mas*, ad Garumnam locus non procul ab urbe Tolosâ & Monte-Albano; Mansus Turris vel ad Turrem, qui est locus ad Atacem flumen non procul Cas-

cassooc, *le Mas de la Tour*; Maosus Cabaretcosis, *le Mas de Cabardet*, in agri Carcassoneosis parte exigoa, quæ à Cabaretio castro *pagus Cabaretensis* vocatur: Maurellimansus in agro Leodicensi, *Moriamez*.

MANTALA.

Mantala locus est in agro Viennensi, Synodo xxiii. Episcoporum illustris anno J. D. DCCCLXXIX. habitâ Idibus Octobris, & Bosonis ad Regnû promotiooe: quæ *Synodus Mantalensis territorii Viennensis, in nomine Domini nostri congregata simul cum Primoribus*, item *Conventus celebratus apud Mantalam territorii Viennensis* dicitur. Hic nunc vicus pagi Viennensis in Allobrogibus, pari intervallo abest ab urbe Vienna atque Turnone, vocaturque *Mante*, aut *Mente*, S. Petri Cella seu Prioratu veteri Cluniaco subjecto clarus. *Mantulam* Petrus Abbas Cluniacensis appellat; nonnulli *Mentulam* obscœno vocabulo.

MARCELLIACVM.

Marcelliacum opidulum est io Tricassibus, à Marcello conditore ita dictum, ut Muciacum ad Sequanam à Mucio, Mauriacum à Mauro, *Meri*, Planciacum à Planco. Positum est ad confluentes Albæ & Sequanæ. Quare ab aliis *Marcilli sur Aube*, vel *Marsilli en faus Aube*; ab aliis *Marcilli sur Seine* cognominatur. Ibi quotannis juveoes nudi cursu contendere consueverunt, proposito præmio, panno videlicet aliquo. Qui unum miliare confecerit primus omnium, æqualesque velocitate corporis superaverit, is præmium capit, puellis carus & bona condicione usurus. Sic Judæi Romæ per tres dies ante caput jejunii inter se cursu certant.

Est & in Cadurcis ad Sellam flumeo (*Sele*) *Marciliacum*, vulgò dictum *Marsiliac*, illustre Monasterio ejusdem nominis, quod Ansebertus & Leutadus exstruxisse dicuntur in libro de Vita S. Desiderii Cadurcorum Episcopi. Eidem fluvio adsider Figiacum, *Figeac*, Monasterio veteri clarum. *Marciliacum* autem, olim *Marcelliacum* dictum esse arbitror.

MARCHESNEIVM.

Marchesneium Hugo de Cleeriis in Commentario de Majoratu & Senescalcia Franciæ memorat ante annos quingentos, & Belsæ attribuit. *Assignatus ergo dies & locus colloquii, inter Marchesueium & Bircium in Beaussa*. *Marchesneium* locus est inter Ligerim & Lidericum, seu ioter Castrumduni & Balgentiacum positus in Carnutibus; ouoc vulgò dictus *Marchenoir*. *Corpus B. Leonardi Confess. in quadam Ecclesia juxta Marchesnoir sita requiescere dignoscitur*, ut legi in litteris datis anno MCCXXVI. io aliis litteris anoi MCCCLIII. *Prioratus S. Leonardi juxta Lacum Nigrum* nuncupatur. Ergo *Lacus Niger*, & *Marchesnoir* vel *Marchesneium* unus locus est. *Marchesnoir* nostri vocavere *Lacum Nigrum*, quasi *Mariscum nigrum*. *Mariscus* enim idem quod palus & lacus Litteræ Johaonis Episcopi Carnutensis sic desinunt. *Actum apud S. Leonardum juxta Lacum Nigrum nostra Diœcesis, anno Domini MCCCXCIV.*

MARCIANÆ.

Hucbaldus Monachus io libello de Vita S. Rictrudis scribit, Rictrudem viduam *locum sibi congruum elegisse, Monasterium scilicet Marcianas vocatum, ab Amando Antistite super fluvium Scarb constructum*, ubi Jonatus Abbas Monachas congregaverat. Auctor libelli de Vita S. Amati Senonensis Episcopi tradit, *Marcianas locum* esse ad Scarpam fluvium sitom: tum addit. *Ea duo Cœnobia, Marcianense & Hamaticum, opportuna sibi vicinitate conjuncta, sub uno canone & amica societate degebant*. *Martianas* quidam, *Marcianas* alii vocitant, & quidem rectiùs, ni fallor. Nam ut à *Marte Martini* deducitur ac *Martianus*; sic à *Marco Marcius* atque *Marcianus*; quod cum aliorum tum Imperatoris Orientis est nomen. Recentiores locum hunc, & Monasterium ibi statutum *Marcenas* appellant, ut pro Valeotianis *Valencenas* dicunt, & cum Hamatico noo procul ab opido Duaco ad flumeo Scarpam esse aiunt io Flandria, Diœcesique Atrebatensi. Miræus in Comitatu Atrebatensi, pagoque Austrebanto ponit. Vulgò *Marchienes* ouncupant.

MARCI.

Sub dispositione V. Sp. Ducis Belgicæ II. fuere *Equites Dalmatæ Marcis in litore Saxonico*: ut docet Notitia Imperii Romani. *Marcos istos esse haud dubiè Marquise paullo supra portum Ambluolium* ait Cluverius. Ego *Merq* esse magis crediderim: qui est locus maritimus inter Calesium ac Gravenengas, & agro circumjacenti oomen suum dedit. Dicitur enim *la terre de Merq*, aut *le pays de Merck*, id est ager *pagusve Marcensis*. Marcos *Mercham sive Mercuritium* vocat Lambertus Ardensis Ecclesiæ Presbyter in Historia MS. Comitum Ghisnensium, ante anoos CCCCLX. composita; agrum Marcensem *Mercuriticum territorium*.

MARCODVRVM ALIAS MARCOMAGVS.

Marcodurum vicus olim fuit in finibus Vbiorum, à Colonia Agrippina Vbiorum capite XXXIV. millibus passuum distaos. Certè *vicum Marcodurum Vbiorum* Tacitus appellat. *Marcomagum* Itineraria vetera nuncupant. Io tabula Peutingeriana *Marcomagus*, *Icorigium*, *Ausava*, *Beda*, *Augusta Treverorum*, *Noviomago*, *Belginum*, *Dumno*, *Bingium* ordioe memorantur. In itinere à Treviris Agrippinam ponitur ab Æthico inter Egorigium vel Icorigium ac Belgicam vicos, & vici appellatione censetur hisce verbis. *Beda vicus leug.* XII. *Ausava vicus leug.* VIII. *Egorigio vicus l.* XII. *Marcomago vicus* M. P. LVIII. *l.* XXVIII. *Belgica l.* VIII. *Marcodurum* vel *Marcomagus* opidum ex vico evasit, &

truncato nomine *Marcoduri Duren* vocatur, quasi *Durum*. In Gestis Pippini & Caroli Magni nunc *Dura*, nunc & sæpius *Duria villa* appellatur, villa inquam Regia vel publica, Conventibus Francorum ac Synodis tunc celebris ac frequens, *Duria vicus* Poëtæ Saxoni, in pago Ripariensi olim, nunc in Ducatu Juliacensi ad flu. Ruram non procul ab ipso Juliaco.

MARIACUM.

In finibus Pictonum & Diœcesi Pictavensi est Mariacum, vulgò *Mairé* nuncupatum; ubi Junianus Monasterium exstruxit. In libro de Vita B. Juniani quem Boethius Vulfinus ad Godoleuum Abbatem composuit, vocatur *locus valde ad construendum Monasterium aptus, nomine Mariacus, quo in loco Junianus cellulam à fundamentis construxit, & Monasterium ædificavit, ubi & congregationem Monachorum instituit.*

MARILEGIUM.

Marilegium, *Marley*, villa fuit Regia Regum Austriæ in Alesatia, egregii operis muris excelsis inclyta: à Gregorio nostro, & à Fredegario in v. ac ultimo Chronici libro memorata. Ea in villa Childebertus Austrasiorum Rex per summissos à Fredegunde percussores magnum vitæ periculum adiit anno DXC. In ea villa nutritus est jussu patris sui Childeberti Austrasiorum Regis Theodoricus, qui postea in Burgundia regnavit: & ob id hanc villam cum tota Alesatia suprema voluntate patris obtinuit. Gregorius Turonicus Episcopus in libri Hist. Franc. IX. capite XXXV. *Marilegium villam*; in libri X. capite XVIII. *domum Marilegensem* appellat; Fredegarius in libri v. Chronici capite XLIII. in *Alesatia villam Marolegiam*; auctor incertus Vitæ & Miraculorum S. Deicoli *Marelegiam. Eo tempore quo Lotharius Rex in Alsatia provincia morabatur, in fisco suo nobili qui Marelegia vocatur; cujus adhuc dignitatem miri operis mœnia excelsa testantur, repentè antiqui hostis cauterio tunsus est.* Auctor Vitæ Ludovici Pii Imper. *Merlegium villam*; Aimoinus in libri Historiæ IV. capite VI. *villam Maurolegicum* nuncupat.

MARILIÆ.

Marilia in Divisione Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta, quæ in Capitulis Caroli Calvi reperitur, & in Annalibus Bertinianis memorantur. Has quidam recentiores, in primis Molanus, *Maricolas* appellant, & in Hainoo posiras esse aiunt ad Helpram fluvium, Monasterio S. Mariæ illustres: quæ est Abbatia Monachorum ex præscripto S. Benedicti viventium, vulgò *Maroilles* dicta.

MARITIMA AVATICORUM, MASTROMELA STAGNUM.

Mella inter Massiliam & ostia Rhodani *Maritimam* ponit in Gallia Narbonensi. *Inter eam* (inquit) *& Rhodanum Maritima Avaticorum stagno assidet: Fossa Mariana partem ejus amnis alveo navigabili effundit.* Plinius, descriptis III. Rhodani ostiis in Narbonensi Provincia, addit, *Ultra Fossæ ex Rhodano C. Marij opere & nomine;* (id est Fossæ Marianæ) *insigne stagnum Astromela, oppidum Maritima Avaticorum.* Hæc à Ptolemæo vocatur *Maritima Colonia Avaticorum urbs*, & *mari adjacere* dicitur: Μαρίτιμα Κολώνια Ἀναστικῶν πόλις ἐπὶ θαλάσσῃ αὐτῇ: quam Onufrius Panvinius *Coloniam Maritimam Avanticorum* mendosè appellat pro *Avaticorum*. Nam utraque Gens est quidem in provincia Narbonensi: sed Avatici sunt ad mare inter ora Rhodani & Massiliam; Avantici verò inter Gentes Alpinas non longè à Dinia. *Maritima* igitur *Avaticorum* nomen suum à situ, & à Gente cujus caput erat, cognomen accepit. Assidet enim mari, ut ait Ptolemæus, vel potiùs (si Mellam sequimur) stagno maritimo: quod Strabo λιμνοθάλατταν, Plinius *insigne stagnum Astromelam* nuncupat. Nisi potiùs legendum est apud Plinium, repetitâ præcedentis nominis postremâ litterâ, *insigne stagnum Mastromela*. Quippe Artemidorus, apud Stephanum de Urbibus, & urbem ipsam *Maritimam*, & stagnum ejus communi nomine *Mastramellam* appellat. Μαστραμέλλη πόλις καὶ λίμνη τῆς Κελτικῆς, Ἀρτεμίδωρος. Maritima vulgò dicitur *Martegue*, aliàs *Martigue*, Principatûs titulo illustris; stagnum cui assidet, Mastromela vel Mastramela *l'estang de Martegue*, vel *mer de Martigues*, id est mara seu palus Maritimensis: sicut multa loca mediterranea vocantur *Mortemer* & *Mortemar*, non quòd ad mare sint posita, sed quòd adjaceant *mara mortua*, seu paludi vel stagno. Quamquam & stagna nonnumquam à magnitudine impropriè dicta sunt maria: sicut Asphaltiten lacum, longitudine centum millia passuum excedentem, *Mare Mortuum* vocatum esse constat. Est ad stagnum Mastromelam & *Maramas* vel *Miramas* locus, quem alii *Maritimam Avaticorum* fuisse malunt. Quidam Mastromelam stagnum Berreuse à loco proximo appellant, *l'estang de Berre*. Infra Campos Lapideos vicus cernitur *Fos* dictus, qui à *Fossis Marianis* proximis nomen videtur accepisse, & *Fossa* olim appellatus esse. Certè Gesta Dagoberti, circa annum DCCCL. composita, in capitulo XVIII. quum *Massiliam, Fossas, Valentiam, Lugdunumque* junctim commemorant, *Fossarum* nomine vicum istum *Fos* haud dubiè designant. Fossensis ager, *terroir de Fos*, ab eo vico dictus, proximus est Maritimæ, quam vulgò *Martigam* vocant.

MARKA VEL MARCHIA PROVINCIA.

Marca vel Marchia, *Mark*, Germanicâ linguâ significat Regni aut provinciæ alicujus terminum: unde & præfectos limitum Nostri *Marchiones* vel *Marchisos*, aut *Marchenses* appellavere. Quo nomine quædam regio est in Aquitania, cujus meminit ante annos DCL. Aimoinus Floriacensis Monachus in libri I. de Miraculis S. Benedicti capite XVI.

Monarchiam Regni Francorum adhuc regente Lothario, gravi perduellione Primores Aquitanici Regni contigit turbari. Siquidem Giraldus Lemovicinæ urbis Vicecomes, & Boso Marcam ipsius possidens regionis, contractus adversum se decertabant odiis. Nimirum *Marca regionis Lemovicinæ* erat & vocabatur; non *Regni Aquitanici*: cùm inter Bituriges Cubos & Lemovices posita, Aquitaniæ Gentibus undique cingeretur. Unde & hodieque nuncupatur Marca Lemovicini pagi, *la Marche de Limosin*; & in superiorem inferioremque dividitur: illa *la haute Marche*; hæc *la basse Marche* appellatur, quòd sub montibus jaceat. Rogerius de Hoveden scribit *Audebertum Comitem Marchiæ*, filii unici morte turbatum, Henrico Anglorum Regi anno MCLXX. *Comitatum Marchiæ XV. librarum Andegavensium millibus vendidisse*.

Marchiam dictam esse disertè testatur auctor libelli de Vita S. Theobaldi Canonici Doratensis, quòd esset in confinio ac veluti commarcia Lemovicum & Pictonum. *S. Theobaldus Lemovicensium provinciæ oriundus exstitit, ejus videlicet regionis, quæ Pictavensi pago contigua, propter utriusque terræ confinium Marchia vocatur.* *Marchia* ergo pars erat Lemovicum, & ad eos pertinebat, cùm suprà *regio Marchia* vocetur *Lemovicensium provinciæ*. *VVillelmus Dux Regem Robertum conduxit ad castellum ejus Bellacum in Marcha Pictavis & Lemovica*: uti in Historia Aquitanica repetio. Matthæus VVestmonasteriensis ita dictam esse prodit, quòd sit inter Franciam & Pictaviam limes. *Anno* (ait) MCCLVIII. *Isabella Regina nupsit Hugoni le Brun, Comiti de Marchia inter Franciam & Pictaviam.* Thomæ VValsinghamio dicitur *Marchia Vasconiæ*, credo quòd esset posita inter Franciam, & Comitatum Tolosanum provinciámve Narbonensem Vasconiæ tum nomine designari solitam. Certè Thomas Carolum Pulchrum, qui pòst apud Francos regnavit, in anno MCCCXXII. *Comitem Marchiæ Vasconiæ* appellat: quod ne quis miretur, Lemovicinos seu Lemovicarum urbis incolas, quibus proxima est & à quibus cognomeo accepit Marchia, hodieque *Vasconet Lemovicinos* per jocum Nostri appellitant, *Gascons de Limoges*, quòd à Vasconum finibus non longè absint.

MARMANDA CASTRUM.

Villam valde nobilem Marmandam vocat Petrus Monachus in libri de bello Albigensi capite LXIII. & ibidem nunc *villam*, nunc *munitionem*, atque etiam *munitionem castri* appellat: in capite LXXIX. rectiùs *castrum nobile quod Marmanda vocatur*, necnon *castrum Marmandæ in Episcopatu Aginnensi*. Litteræ anno MCCLXXVI. datæ *Mermendam* nominant; Nostri etiamnum *Marmande en Agenuou*. Castrum est ad Garumnam positum in Nitiobrigibus.

MARNA CASTRUM.

Nobile olim castrum fuit *Marna* in pago Laudunensi ad fluvium Saram. Guibertus Abbas Novigenti, in libris de Vita sua *Thomam* commemorat, *Ingelranni Codiciacensis filium, cui erat castellum Marna præsidium*. Sugerius in Vita Ludovici VI. Francorum Regis *Thomam de Marna* non semel nuncupat, *Engerranni de Bona* optimi patris pessimum filium. Postea *Marla* dicta est, & ita dicitur non semel in Chartario Fosniacensi, ut *Albamarna* pòst *Albamarla* nuncupata, litterâ n in l conversâ, vulgò *Marle*. De origine ejus nominis diximus in Albamarla. In tabulario Fusniaci, quæ est Abbatia in Teoracia Cistertio subjecta, *Foisny* vulgò dicta, *Ingelrannus dominus Conciaci & Marla* memoratur, necnon *Matricularii seu provisores Ecclesiæ S. Martini de Marla*; *Presbyter Ecclesiæ S. Martini, & Communitas ejusdem Parochiæ, & Maior ac Jurati de Marla*.

MAROIALUM TURONUM ET CARNUTUM.

Maroialensis vici Ecclesiam in Turonibus, S. Martini Reliquiis & nomine illustrem, incensam esse anno DXCIV. ab exercitu R. Guntchramni, ex Biturigibus Aurelianensibusque constante, tradidit Gregorius noster. *Maroialum* illud, vicus erat aut villa ripæ Cari adjacens, nomen hodieque retinens, *Mareuil sur Cher*, in extremis Turonum finibus, seu in ipso Turonum, Biturigum, Blesensiumque confinio, uti observo. In *villa Maroialensi* Cuppa qui Comes stabuli Chilperici fuerat, dum filiam Baudegisili quondam Cenomanorum Episcopi nocte per vim rapere conatur, à Magnitudine virginis matre magna cum suorum clade repulsus est anno Domini DXC.

Fuit & villa Regia *Maroialum* Aurelianis propinqua, in quam Episcopi Ducesque & populus convenere regnante Chlothario Chlodovei junioris filio, & cujus in Actis Dalfini & B. Anemundi Matt. vitam continentibus fit mentio. Hæc nunc *Marolle* vocatur, estque vicus in silva Aurelianensi.

MARSALLUM CASTELLUM.

Fulradus Abbas Monasterii S. Dionysii, in Testamenti sui tabulis signatis anno IX. regni Caroli Gloriosi. Regis Franc. & Langob. & Patricii Romanorum, quas Mabilio vulgavit, *Marsalli* ante annos nongentos mentionem fecit his verbis. *Patellas ad salem faciendum in vico Bodatio, seu Marsallo* (id est, & Marsallo) *unà cum sessis earum, totum & ad integrum à die præsente ad partes S. Dionysii delegavi.*

Marsallum à *sale* nomen videtur accepisse, estque castellum ad Saliam flumen inter Medianum Vicum *Moyen-Vic*, & Decem pagos *Dieuze*: quæ loca cum fluvio, Salia aquis salsis abundant, ex quibus sal conficitur. Vulgò dicitur *Marsal*. In Chronico de Episcopis Metrensibus quod Lucas Acherius edidit, *Marcellum* appellatur. Dominus Stephanus Mettensis Episcopus qui anno MCXX. Episcopatum inierat, *munitionem inter Vicum &*

Marcellum in loco palustri situm (id est Medianum vicum *Moyenvy*) *destruxit & complanavit*. Ibidem Jacobus LIX. Episcopus Mett. *Villas de Vico & de Marcello adeò firmavisse* dicitur, *ut ab hostilibus insultibus non valeant expugnari*. Nimitum Saliæ fluvio adsident Decem pagi, Marsallum, Medius Vicos, & Vicus.

MARSNA.

Marsna villa fuit Regia in finibus Tuogrorum, memorata à scriptoribus rerum gestarum Caroli Magni posterorum: in Capitulis Caroli Calvi *locus qui dicitur Marsna secus municipium Trejectum*, Regum Lotharii, Ludovici & Caroli fratrum conventu nobilis, ad flumen Mosam. *Marsana* quoque vocatur, vulgò *Mersen*.

MARTELLI CASTRUM.

Est in Cadurcis *castrum Martelli*, *Martel* Rigordo dictum, Nostris quoque nunc ita appellatum: ubi Henricus junior Rex anno MCXXCIII. decessit, vivo patre Henrico Anglorum Rege. *Eodem anno* (inquit Rigordus) *in provincia Caturcensi, in castro quod vulgò dicitur Martel*, XIII. *Kal. Junii obiit Henricus juvenis, Rex Angliæ*. Idem refert VVillelmus Armoricus, sed *castrum Martelli* vocat.

MARTILIACUM ET MASTATIUM CASTRA.

Vulgrinus, Comes Ecolismensium, Petrocotorũ & Aginnensium, circa annum DCCCLXX. vel DCCCXXC. *multis præliis laboraverat frequenter cum Normannis. Hac de causa ædificaverat castrum Martiliacum & Mastatium, ut essent munimen contra paganos: miseratque in Martiliacum Robertum legis doctum, & cum eo amicum suum fidelissimum, nomine Raunlfum, feceratque eum Vicecomitem suum*: ut invenio in Historia Aquitanica, à Ludovico Balbo Rege Francorum ad Hugonem deducta, & ab Andrea Chesnio vulgata. *Castrum Martiliacum*, quod à prima origine Vicecomitem suum sibi habuit, vulgò dicitur *Marcillac*, estque positum inter Carantonum & fluviolum qui in eum influit: nunc Principatus titolo insigne. *Mastatium* autem castrum nunc *Matas* nuncupatur, nec longè à Martiliaco abest, & Comitatûs titulo gaudet. Inter Milites & Armigeros, qui Philippum Franc. Regem anno MCCLXXI. secuti sunt, Comiti Fuxensi bellum inferentem, *Robertus de Mastacio* numeratur præter ceteros *Milites Senescalciæ Pictavensis*.

MASCIACUM.

Liber de Vita & Gestis Imp. Ludovici Pii, ante annos DCCC. compositus, *Monasterium Masciacum* X. loco numerat inter Monasteria in Regno Aquitaniæ ab eo reparata, aut à fundamentis ædificata. Helgaldus in libro de Vita Rotberti Franc. Regis *Abbatiam S. Martini Masciacensis* vocat. Est autem *Masciacum* vicus in Biturigibus Cubis, Monasterio ejusdem nominis clarus, III. aut IV. millibus passuum ab opido Virsione distans: quem valgò incolæ cum veteri loci hujus Cœnobio *Macay* appellitant.

MASONIS MONASTERIUM.

Masonis Monasterium commemorat, & inter *Homeuvam* ac *Hemburc* ponit Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta: quod est hodieque in Alesatia, & vulgò *Maesmunster* appellatur. *Hemburc* autem vel Homburgus est forsitan *Hombourg* aut *Hombourch* apud Lotharienses non procul à Ponte Saravi.

MASSILIA GRÆCORUM, ET DE MASSILIENSIUM COLONIIS, AC DE GRÆCIA GALLICANA, VEL GALLOGRÆCIA.

Phocenses qui Massiliam condiderunt, Corsicam priùs occupavisse, & Cyrnon appellavisse Seneca in Consolatione ad Marciam scribit, *& Phocide relicta, Graios Massiliam colere*. Agellius quoque ab Harpalo *ex terra Phocide fugatos* alios Veliam, alios Massiliam condidisse tradit: quos tamen non è Phocide regiuncula Græciæ in Europa; sed ex Phocæa urbe Æolidis in Asia venisse constat. Lucanus in libro III. quum dixit, eos *exsules transtulisse exusta Phocidos arces*, *Phocidos* dixit pro *Phocææ*: sicuti Livius in libro V. Massilienses *à Phocide profectos* ait pro *Phocæa*, quia nimirum Phocæa urbs Joniæ ultima, aut Æolidis prima, *Phocis* quoque cùm à Mella, tum à multis aliis appellatur. Verba T. Livii in libro V. notanda sunt de Belloveso juventutem Bitutigum, Arvernorum, Senonum, Æduorum, Catoorum, & Aulercorum in Italiam ducente. *Bellovesus Bituriges, Arvernes, Senones, Æduos, Carnutes, Ambarros, Aulercos, quod eis ex populis abundabat excivit, & in Tricastinos venit. Alpes inde oppositæ erant. Ibi cùm hærerent, allatum est advenas quærentes agrum, ab Salyûm gente oppugnari. Massilienses erant hi, navibus à Phocide profecti: quos Galli adjuvere, ut quem primum in terram egressi occupaverant locum, patentibus silvis communirent*. Lego *patentibus Salyos* aut *Salyis*, haud dubiâ conjecturâ. Alioqnin verborum Livii nullus esset sensus. Quid enim est *locum patentibus silvis communire?* Inter Tricastinos autem & Salyos Cavares soli interceduut, per quos itinere facto, Galli in fines Salyorum pervenerunt, & Phocenses in condenda ibi Massilia vel certè inchoanda adjuverunt, in munienda inquam Massilia *invitis* quidem *Salyis*, sed *patientibus*, quoniam advenas Græcos Gallicis auxiliis adjutos prohibere non poterant. Igitur si qua Livio fides habetur, condita est Massilia in Salyorum aut Salyûm finibus, Gentis Lingsticæ. Contrà Trogus & qui ex Trogo epitomen fecit Justinus in libro XLIII. asserunt in *Regis Segoregiorum finibus* statutam esse Massiliam, *inter Ligures & feras Gentes Gallorum*, id est Cavares & Vo-

contios, & locum à Rege ipso genero datum: quos Segoreios vel Reios Justinos etiam *Ligures* appellat: sive Regno Segoreiorum Salyi continebantur, sive porčis Segoreii pars Salyorum erant, eisve attribuebantur. Unde Massiliam *urbem maximam Phocaeorum coloniam*, in *Lugustina* vel *Ligustica* posuit Marcianus in Periplo; & ab Stephano ac Eustathio Massilia dicitur *urbs Ligurũ Galliae*, quos Lycophron *Ligustinos* vocat. *Graecos Italosque illuc convenas* facit Eumenius, *Italos* inquam mendosè pro *Gallos*, id est Ligores.

Massiliam describit Caesar in libro II. de bello Civili, describit & Eumenius in panegyrico Constantino A. dicto, & ex utroque Festus Avienus. Ex quibus Caesar *arcem* Massiliae memorat; quam Strabo τὴν ἄκραν vocat, & ubi *Ephesium* sive templum Dianae Ephesiae, & Delphioii Apollinis templum fuisse ait. *Arcem Minervae* Justinus appellat, cojus in porticibus simulacrum Deae fuerit: de qua Lucanus in libro III.

Proxima pars urbis celsam consurgit in arcem
Par tumulo.

Item.

Illinc tela cadunt excelsas urbis in arces.

In ea civitate esse aptum portum multis & magnis navibus, ferè circumclusum aliis montibus Rogerius Hovedenus scribit. *In munitissimum Massilia portum angusto aditu meridianus refluit sinus*, ut ait Eumenius: quem *remotum sinum velut angulum maris* Justinus appellat. Hic autem Massiliensium portus *Lacydon* Λακύδων vocabatur, sicori Mella & Eustathius docent. Naturâ quidem factus, & tutissimus, at angustus aditu, nec magnae classis capax est Lacydon: Unde & catenâ ferreâ clauditur. Portui proxima erant navalia, de quibus Caesar atque Lucanus. *Massiliensium portum* Gregorius in libri VI. capite II. memorat: Chronographia MS. in *urbe Marsilia portum navigiis opportunum, sub amplexu rupium violentiam excludente ventorum*.

Eumenius ait *Massiliam solis* M n. *passibus terra cohaerere, quà firmissimus & turribus frequens murus opponitur. Altitudinem muri atque turrium* Massiliae celebrat Caesar in libro II *tutos muros* Florus in libri IV. capite II. Unde Lucano dicuntur Graii

Moenibus exiguis alieno in litore tuti.

Crinas Massiliensis Medicus *Sestertium centies reliquit muris patriae, moenibus quoque aliis pane non minori summa exstructis*. In passione Victoris Massil. & sociorum ejus Massilia vocatur *civitas ampla, quondam mirabili structura sua firmitate simul & pulchritudine gloriosa; in capite Galliarum sita; terrâ marique omnium ferè Gentium commerciis patens; immensâ divitiarum opulentiâ & frequentibus populorum turbis, armorumque terroribus inclyta*. Amelius in navigatione Gregorii PP. XI. Massiliae *structuram mirabilem* laudat anno MCCCLXXVI. Guicardinus in libro XV. murcios Massilienses firmissimos & antiquae structurae.

De origine & de Republica Massiliensium scripsisse Aristoteles dicitur prae ceteris Atheneo: à quo Justinus Trogi epitomastes recedit in relatione rerum & nominum. Nam verbi gratiâ qui *Euxenus* Dux Massiliensium classis Aristoteli; *Peranus* est Justino: quae *Petta* Aristoteli, eadem *Aristoxena*, Nani Regis filia, Euxeni coniux; ea Justino *Gyptis* est *Regis Segoregiorũ Senani* filia.

Amphitheatrum suum Massilia olim habuit, ut Arelatum, & Nemausus, aliaeque clarae urbes Galliae Narbonensis, quod *Arenas* vocavere more Gallorum incolae: à quo *Monachorum S. Mariae de Arenis Monasterium* nomen accepit.

Dicta est Graecis Μασσαλία, *Massilia* Romanis. Apud Florum in libri IV. Epitomes Rerum Romanarum capite II. dicitur *Massilia Graecula civitas, non pro mollitie nominis & vallum rumpere, & incendere machinas ausa, & congredi navibus*: sive quòd μάσσειν mollire significat, sive quòd μαλακία parum abest à Μασσαλία. Aliam nominis originem comminiscitur Eustathius, sed ridiculam, nec referri dignam.

Colonia Phocaeorum vel Phocensium Massilia à Strabone nuncupatur, κτίσμα Φωκαιέων ἡ Μασσαλία, in solo petroso sita, urbs frequens & magnitudinis non contemnendae. Mella quoque *à Phocaeis oriundam* dicit in Gallia Narbonensi: & Plinius oram provinciae Narbonensis describens, *Massiliam Graecorum Phocensium Foederatam* appellat: de quo vetertimo foedere Massiliensium cum Romanis icto, & ut ipsi saepe Romanos in magnis discriminibus adjuverint, Cicero, Trogus, Valerius Maximus, Ammianus Marcellinus: ob quae merita fidemque in Romanos eximiam *& immunitas eis decreta, & locus spectaculorum in Senatu datus*, sive in Orchestra; sicuti Justinus scribit. Unus Ptolemaeus *Massiliam Commonorum urbem* vocat in Gallia Narbonensi, Κομμωνῶν πόλις Μασσαλία: ubi emendandum puto Κοινωνῶν. Nam apud Plinium in libri III. capite XVIII. *Auctor est Cato, Cenomannos juxta Massiliam habitâsse*. A ceteris *Massilia Graecorum* plerumque cognominatur: in Itinerario portuum vel positionum navium ab Urbe Arelatum, *Massilia Graecorum portus* inter Immatras & Incarum positiones, ab Immatris XII. ab Incaro (*Carri*) XII. millibus distans: Viâ Aureliâ à Roma per Tusciam & Alpes Maritimas Arelatum usque, *Massalia* Graeca nomine inter Aquas Sextias atque Calcariam. In tabula Theodosiana similiter *Massilia Grecorum*, id est Massilia Graecorum; ut Μασσαλία Ptolemaeo aliisque nonnumquam dicta pro Μασσαλία: Paullino in carmine ad Cytherium *posita Gallorum solo Massilia, Graiûm filia: Massilia Graecorum* & in Notitia Imperii, quae ibi *Praefectum militum Muscularorum* ponit in provincia Gallia Ripensi.

Veteres Notitiae provinciarum & civitatum Galliae inter provinciae Viennensis civitates XIV. ultimam (quod miror) collocant *civitatem Massiliensium*. Robertus in Chronico Aquensi provinciae seu Narbonensi secundae *civitatem Massiliam* solam adscribit, eamdemque sua aetate Arelatensis provinciae civitatibus paenultimam attribui asserit. Certè & Gervasius Tisleberiensis, & quaedam recentiores ipso Notitiae inter Episcopos Arela-

rensi Burgundiæ Archiepiscopo suffragantes nô jam ultimum aut pænultimum, sed omnium primum *Massiliensem* numerant: ut hodieque Massilia, Augusta Tricastinorum, Telo Martius, & Arausio Cavarum Arelatum pro Metropoli habent. *Marsiliam* recentiores quidam ante annos cccc. vocare cœperunt, ut Nostri *Marseille*. Incolæ Græcia Μασσαλιῆται & Μασσαλιῶται, Latinè *Massilienses*, *Massilitani* & *Massiliani*, Nostris *Marseillois* dicuntur.

Massiliensium civitatis disciplinam atque gravitatem, fidem in Romanos, & prisci moris observantiam laudât Cicero, Livius, Valerius, Silius, omnes: qui *non sonum modò linguæ, vestitumque & habitum, sed ante omnia mores & leges, & ingenium sincerum integrumque à contagione accolarum servaverint*. Strabo de eorum parcimonia, & studiis liberalibus, deque Rep. ab Senatoribus seu DC. regi solita multis refert: & Tacitus in Agricola *Massiliam* vocat *locum Græca comitate & provinciali parcimoniâ mistum ac bene compositum*: quam Cnæus J. Agricola sedem ac magistram studiorum habuerit, & quò L. Antonium sororis nepotem Augustus sepofuerit specie studiorum. Soli Plautus & Athenæus (ut credo) mores Massilienses vituperant, & mollitiei eos insimulant. Petrus Amelius Electensis, Episcopus Senogalliæ, in Navigatione Gregorii XI. PP. Massiliam *urbem sanctam, gloriosam* & *nobilem* vocat, ejusque *structuram mirabilem*, *virorum & mulierum amabilem speciem*, *navium ex omni mundi climate concursum*, *portusque amœnitatem* laudat.

Massilia nomen dedit Rhodani ori tertio eidemque amplissimo, *quod Massalioticum* Græco nomine vocavere, quoniam cetera duobus ostiis propius erat Massiliæ: Nomen dedit & *Gradus Massilitanorum* in Rhodano fluvio, quem Æthicus à Massiliâ XLVIII. à Fossis Marianis XVI. ab Arelato XXX. millia passuum abesse ait, & inter Fossas ac Arelatum collocat. Nomen dedit quoque vinis Massiliensibus, quæ *vina Massiliana*, *fumea Massiliæ vina*, *improba Massilia famaria*, *Massiliæ fumos*, & *cocta fumis musta Massilitanis* Martialis vocat simul ac irridet: cùm apud Pliniũ in capite VI. libri XIV. & apud Athenæum *inter Pyrenæum Alpesque Massilia* (id est vinum Massiliense) *palmam habere* dicatur *gemino sapore*, *quando & condiendis aliis pinguius gignit, quod vocant succosum*. Huic Phocensium coloniæ, Lampsaci in Hellesponto sorori, nomen suum debet *Litus Phocaicum* in Hispania, veteri apud Goltzium epigrammate celebratum. A Massiliensium Græcorum, coloniis & portubus, præjacens toti Septimaniæ ac Provinciæ *Mare Græcum* est dictum.

Tingitanæ provinciæ pars est regioque Massylia, sedes Massylorum Virgilio Geographisque notorum, quos Polybius Μασσυλεῖς appellat, Dionysius Μασυλῆας: quam Massyliam pro Massilia nostra quidam imprudentes acceperunt: cùm nominis Massylię secunda syllaba longa sit, Massiliæ brevis; & alteram ab altera mare interfluens dividat.

Est inter Massiliam & Carsicos (*Carsis*) in montibus mari proximis Massilia vetus, *Marseille vieille*, incolis *Marseille veire* dicta: qui vicus nomine suo antiquitatem sibi falsò vindicat, tamquam prima Phocensium in terram egressorum sedes fuerit.

Ager Massiliensis vitem ac oleam tolerare, frumenti impatiens esse Straboni dicitur. Quare Justinus affirmat, Gallos à Massiliensibus vitem putare, & olivam serere didicisse: quorum de vinis suprà scripsimus. Massiliensem pagum, I. Cæsar in libro II. de bello Civili *fines Massiliensium* appellat.

Massiliensibus magna cum Liguribus, magna cum Gallis fuere bella, qui pericula propulsando in tantum creverunt, ut victis hostibus in captivis agris multas colonias constituerint, ut Justinus & Ammianus aiunt. Ligures autem quibuscum eis res fuit, erant Salyi, Segoreii vel Reii, Deceates, Oxubii, communi omnes nomine *Transalpini Ligures* Floro, aliis *Celtoligures* seu Galloligures dicti. Galli cum quibus bella gessere Massilienses, fuere Cavares, & Vocontii, & finitimi alii minoris nominis; trans Rhodanum Volcæ Tectosages & Volcæ Arecomici. In libro I. de bello Civili repetio, Cn. Pompeium Patronum civitatis *agros Volcarum Arecomicorum*, & *Helviorum publicè Massiliensibus concessisse*: hoc est partem aliquam agrorum utriusque Gentis. Neque enim verisimile duco, aut persuadere mihi possum, Romanos Nemausum coloniam Romanam, Uceciam, ac Magalonem tria Arecomicorum capita, & Albam Helviorum cum toto ambarum Gentium agro Massiliensibus umquam attributuros aut donaturos fuisse: præsertim cùm XXIV. Arecomicorum opida Nemausensibus attributa auctor sit Plinius. Et trans Rhodanum quidem in Volcis Tectosagibus *Agatham*, atque in Arecomicis *Rhodam* aut Rhodanusiam ad flumen Rhodanum; citra flumen Rhodanum *Taurentum*, *Olbiam*, *Antipolim* & *Nicaam in finibus Salyorum & Ligurum Alpinorum*, hoc est Deciatium & Oxubiorum Massilienses earum Gentium victores condiderunt, quemadmodum Strabo memoriæ tradidit: quibus adde *Emporia*, in Hispania Tarraconensi, post amicitiam cum Hispanis junctam, ex parte condita à Massiliensibus & possessa ac appellata: adde etiam Cabellionem & Avenionem, quas urbes in Cavaribus occupaverunt. Nominibus Græcia censentur trans Varum in Italia portus Herculis Monœci, vel Hercules Monœcus, Nicæa plaga cis Varum, Antipolis portus, Athenopolis Massiliensium, Heraclia Cacabaria portus, Telo Martius portus, Taurentum portus, Olbia, promuntorium & portus nomine Citharista, Agatha trans Rhodanum, atque Leucata litus ac promuntorium, & trans Pyrenæum in Hispania Tarraconensi Emporia: in ora Galliæ insulæ Agatha seu Blasco, Alonis, tres Stœchades, Prote, Mese, Hypæa, Phœnice, Phila, Lero, & Planasia sive Lerina. Horum pleraque Massilienses possedere, sed non omnia. Neque enim cunctis finitimis locis nomen simul & jugum imponere potuerunt. At Julius Cæsar *victis terra marique*, & *dedentibus sese abstulit omnia*,

præter

preter quam potiorem omnibus habebant libertatem: ut Florus prodit. Jure igitur belli Cæsar suas eis colonias, sua opida ademit, Nicæam, Antipolim, Agatham, Cabellionem, Avenionem, aliaque. Unde *Nicæam opidum à Massiliensibus conditum* Plinius, & *opidum Latinum Antipolim*, ac *Agatham quondam Massiliensium* appellando, satis indicat Agatham sua ætate Massiliensium amplius non fuisse, & Antipolim, quam jure Latii Romani donavissent, Massiliensibus ademtam pridem exstitisse: & qui Nicæam à Massiliensibus conditam dicit, eisdem parere non dicit. Quędam tamen eis videntur à Cæsare relicta esse, ut Stœchades insulæ, & Athenopolis Massiliensium, ac paucula alia non magni nominis loca. Quare & *Stœchadas Massiliensium insulas* Tacitus in libro I. Hist. vocat, quòd ejus ætate sub ditione Massiliensium adhuc essent: & *Athenopolim Massiliensium* eamdem ob caussam Plinius cognominat, à qua *Athenæopolita* Varroni in libro VII. de L. L. Sed & fœdus, quod propè ab initio conditæ urbis cum Romanis junxerant Massilienses & summa fide custodierant, remansit intactum, & Massilia, quemadmodum Plinius docet, *Fœderata* esse ac dici perseveravit: & immunitatem non quidem censûs, sed multarum aliarum rerum obtinere minimè destitit, quam *eorum regio Principum privilegio consecuta erat*, ut Cassiodorus Senator scribit: qui & *Massiliensium horreorum* meminit, condendo frumento publico destinatorum. Nam constat Massilienses à Cæsare obsessos non modò frumentum ex finitimis regionibus atque ex omnibus castellis suis in urbem convectum, sed etiam panicum vetus atque ordeum, ad hujusmodi casus antiquitùs paratum, in publicum contulisse. Certè Strabo docet suam Massiliensibus libertatem, suas leges Ionicas relictas esse cum fœdere, itaut nec Massilia, nec ei subjecti provinciæ Narbonensis rectoribus parerent.

Massiliensium regionem qualem suprà descripsimus, Strabo oram Massiliensem, τὴν παραλίαν Μασσαλιωτῶν vel Μασσαλιωτικήν; Silius in libro III. *Phocaicas oras* appellat, propterea quòd à Phocæa oriundi essent Massilienses: Athenæus in libro IV. τὴν Μασσαλιωτῶν χώραν; Dionysius Periegetes γαῖαν Μασσαλίην, *terram Massiliam*; Μασσαλίαν quoque Stephanus seu *Massiliam* nomine urbis vocas; nonnumquam & *Ligusticam*, Λιγυστικήν, uti Marcianus Heracleotes in Periplo *Ligusticam* vel *Ligustinam*; quòd in maritimis finibus Ligurum Transalpinorum vel Gallorum, videlicet Salyum, Deciatium, Oxubiorum majore ex parte posita esset. In tabula Theodosiana quam Peutingerianam vulgò appellitant, regio Massiliensium *Græcia* nuncupatur à Massilia colonia Græcorum. Ibi enim *Massilia Græcorum* memoratur, & circa *Cla-num* atque *Aquas Sextias* Salyorum majoribus litteris adscribitur *Græcia*. Stephano igitur *Azania est urbs Massiliæ*, Ἀζανία πόλις Μασσαλίας, id est Massiliensium regionis: *Alonis insula & urbs Massiliæ*, quæ Magalona esse mihi videtur: *Avenio* Cavarum & *Cabellio* Cavarum *urbes Massiliæ*, à Massiliensibus nimirum victoribus ambæ urbes Galliæ occupatæ: *Cyrene* Κυρήνη *urbs Massiliæ*, vulgò *Conrens* vel *Correns* ad amnem Argenteum dicta: *Olbia urbs Ligustica*, id est Areæ: *Rhodanusia urbs in Massilia*: *Stœchades insulæ numero tres contra Massiliam; dictæ & Ligustides*: (*les Pomegues*) *Tauroïs* Ταυρόεις, *urbs Celtica* vel Gallica, *Massiliensium colonia*, *la Ciotat* quibusdam verisimiliter credita, & sæpiùs *Taurentum* nuncupata: *Massilia urbs Ligustica in Gallia, Phocæorum colonia*: *Troezen* Τροιζὴν ἐν Μασσαλίᾳ τῆς Ἰταλίας. Ita enim Stephanum emendandum puto, mutato nomine Ἰταλίας in Γαλλίας: quam *Troezena* interpretetur *Trez*, locum inter Massiliam & Aquas Sextias medium: Petrus Amelius in Navigatione Gregorii PP. XI. anno MCCCLXXVI *Trecas civitatem amœnam* vocat, inter *Aquensem Regiam urbem* (*Aix*) & *Sanctum Maximinum*, locum ita nuncupatum. Concilii Narbonæ habiti anno Regni Reccaredi IV. canone IV. interdicitur, ne quis ingenuus aut servus, *Gothus, Romanus*, (id est Gallus) *Syrus, Græcus vel Judæus die Dominico ullum opus faciat*: *Græcus* ex Agatha videlicet Græca colonia Massiliensium in Narbonensi prima, & ex Leucata.

A Massilia nomen accepit & *Provincia Massiliensis*, vel *Provincia Massiliæ*, quæ præ ceteris continebat Massiliam, Avenionem, Aquas Sextias, & Austrasiorum Regibus parebat; ab *Arelatensi Provincia* Burgundiæ Regibus parente, in qua Arelatum, Ugernum, Reii, aliæque urbes erant, distincta. Præsides Massiliensis Provinciæ, à scriptoribus Nostris, præsertim à Gregorio sæpe *rectores Provinciæ*; nonnumquam *Præfecti*, atque etiam *Patricij* appellati.

Ceterùm ut à Massilia Græcorum regio eorum *Græcia* cognominata est; ita & mare Gallicum quod Provinciam & Septimaniam alluit, ob colonias Græcorum Massiliensium per totam hanc oram sparsas & conditas, *mare Græcum* appellatum reperio. Certè Matthæi VVestmonasteriensis verba sunt hæc. *Anno* MCCCII. *Rex Franciæ congregavit exercitum multum nimis à mari Græco usque ad Oceanum.* Thomas VValsinghamus in rebus Edvvardi III. anno MCCCLV. & in Hypodigmate Neustriæ eodem anno sic scribit. *Carcason & Nerbon juxta mare Græcum.* Ex quibus Matthæus in anno MCCCVII; Thomas in anno MCCCCXXII. desinit: ut appareat ante annos CCCLX. atque etiam CCL. *maris Græci* appellationem circa Narbonem atque Massiliam adhuc in usu fuisse. Nunc mare circa Massiliam & Stœchadas insulas *Massiliense* cognominatur, *Mer de Marseille*, à portu ac urbe celeberrima. *Mare Massiliæ* Appendix Chronici Guillelmi Nangiacensis in anno MCCCXXVIII. appellat.

Et Phocenses quidem piscando ac mercando, plerumque etiam latrocinio maris quod tum gloriæ habebatur, vitam toleraverant: quos Massilienses imitari, mercatura ac cursu longarum navigationum magnas sibi opes paravere: nundinas etiam stato quotannis tempore domi instituere, ad quas naves transmarinæ oleo, charta, odoribus onustæ

ex Ægypto aliisque partibus confluebant. Hisce nundinis, & mercibus quæ ibi exponi consueverant, Massilienses Græculum Græcum nomen, Martiali, Ausonio aliisque usitatum imposuisse animadverto, & *cataplum* appellavisse. Hoc me docet Sidonius in epistola VIII. libri VI. & in secunda septimi, ubi ad Græcum Massiliensem Episcopum scribens, *catapli recentis nundinas*, & *cataplum Massiliensem* commemorat: quem imitatus more suo Gregorius in libro IV. Historiæ *cataplum Massiliensium* nundinas eorum vocat. *Advenientibus* (ait) *ad cataplum Massiliensium navibus transmarinis, Vigilii homines* LXX. *vasa seu orcas olei & liquaminis furati sunt*: & in libri V. capite V. navium oleum, chartam, & alias species Massiliæ inferentium meminit, catapli nomine suppresso. De oleo Massiliæ, *secundũ ordinem cataboli ab Actoribus Regis quasi ad opus Regis quotannis emẽdo in Luminaria Ecclesiæ S. Dionysii*, vide Gestorum Dagoberti caput XVIII. ubi *cataboli* corruptũ nomen est pro *catapli*. Sanè regnantibus in Ægypto Soldanis, Massilienses mercatores cum Avenicis & Lugdunensibus bis singulis annis Alexandriam navigare consueverant, & inde aromata mercesque alias in Provinciam, totamque Galliam importabant. Hoc commercium postea Massiliensibus ademtum sibi vindicavere Venetici, ut erant Ægypto longè propiores, & jam inde à Carolo Magno navigationibus Orientis illustres: quos ipsos interveniens Lusitanorum navigatio magnum ac diuturnum ibi quæstum facere prohibuit. Hodieque Massilienses Alexandriæ ad Issum Viceconsulem suum habent, Halapiæ Syriæ Consulem, in insula Cypro suum quoque Consulem apud Arniquam habent. Ex urbe Halapia aromata Regni Persarum devehunt, ac quotannis eas in merces octingenta millia aureorum impendunt, si qua Teixeræ fides. Alexandria XXC. millia passuum abest ab emporio mediterraneo Halapia, Iraiis *Alexandreta*, vulgò *Scandarona* dicta, portu suo celebris, unde gossipium, cinnamomum, caryophyllon, moschocaryon, pistacia, gemmas, margaritas, monetam auream, & sericum Massilienses petunt; ex Cypro gossipium, ladanum, resinam è terebintho quæ terebinthina dicitur, ac crocum.

MATAPUTENAM.

Henricus ejus nominis primus Anglorum Rex anno MCXIX. *in loco qui Vetus Rotomagus dicitur, castrum condere cœpit, quod Mataputenam, id est devincens meretricem nuncupavit*: *Mateputain*, ut scribit Ordericus Vitalis in libro XII. Historiæ. Tum igitur meretricem *putenam* vocabant, & *matare* pro vincere dicebant, ut & nos hodieque dicimus. Est autem proximus Albæmarlæ viculus, etiamnum *Vieil Rouen* seu Vetus Rotomagus dictus: sed an is ab Orderico designetur, haud facile dictu est. Sic Thebaldus *Matafelonem* quidam cognominatus est, quòd inimicos & infideles sibi devicisset. *Felones* enim vel *Fellones* perfidos ac rebelles Nostri appellitarunt. Certè inter Milites Franciæ Vexillarios sub Philippo Aug. Francorum Rege *Theobaldus de Matefelon* numeratur: itaut *Matefelo* seu *Matafelonem* sit nomen loci, à quo cognomen acceperit Theobaldus iste, ejus dominus. *Ricardus* Rex Anglorum anno MCXC. *unum forte ligneum castrum in supercilio montis ardui extra muros urbis Messanæ firmavit, quod Mategriffon omnes vocaverunt; prope castellum fortissimum, quod dicitur Monasterium Griffonum*, inquit Johannes Bromton in Chronico. Græci autem qui in ea parte Siciliæ remanserant, *Griffones* à Siculis, à Normannis aliisque dicebantur. Itaque castrum *Mategriffon*, idem est ac *MataGræcum* vel *MataGriffonem*.

MATERNENSE SEU ELOBREMENSE CASTRUM.

Legi Martyrologium MS. in veteri codice Monasterii Musciacensis, qui nunc est V. C. Claudii Jolii Ecclesiæ Parisiacæ Præcentoris, & Vitas Sanctorum plurimas ac lectissimas continet, in his Vitam S. Heptadii Presbyteri. Ubi Heptadius *Augustodunensis civis, intra terminum castri Maternensis seu Elobremensis nutritus* esse dicitur. *Castrum Maternense*, alio nomine *castrum Elobremense* appellatum, hodieque nuncupatur *Marné* vel *Marnay*: ut Matrona flumen *Materna* à recentioribus scriptoribus Latinis; à Nostris *Marne* vocatur. Est autem *Marnay* nunc ex castello vicus non procul ab Augustoduno.

MATISCO ÆDUORUM.

Matisconem primus omnium commemorat Julius Cæsar in libro VII. de bello Gallico, atque in Æduis ad Ararim flumen ponit. *Matisconis* meminere & tabulæ Peutingeri, & in Itinerario Provinciarum Æthicus: at Strabo & Ptolemæus non meminere, quod miror, cùm *Cabilonis* mentionem fecerint, opidi Æduorum ad idem flumen siti, Matiscone utique nec vetustioris nec validioris opulentiorisque. Ibi olim sagittæ fabricabantur. Quippe Notitia Imperii Romani docet, *Fabricam Matisconensem sagittariam* præter ceteras in Galliis fuisse. In IV. Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ veteribus *castrum Matisconense* nuncupatur, & in provincia Lugdunensi prima ultimum ponitur; in alia quadam *castrum Matiscense*. Gregorius Turonicus Episcopus in libri VIII. capite XII. *Matisconem*; at in capite XX. *Matiscensem urbem*, & initio libri Historiæ IX. *Matascense opidum* appellat; *civitatem Matescẽsium* Annales Bertiniani in anno DCCCLXI. *castrum Matescanum* in anno DCCCLXXX. *Matisconense opidum* Jonas in libro de Vita S. Eustasii Abbatis Luxoviensis. Nithardus in libro IV. *Madasconem* vocat t in d. ex more & i in a mutatis. *Propter civitatem Madasconis* (inquit) *in insula quæ Ansilla dicitur, cum æquo numero Priorum Lodharius, Lodhuvicus & Karolus conveniunt*. Annales Fuldenses in anno DCCCLXXX. *Madasconam urbem* dicunt. Petrus Mauricius Abbas Cluniacensis in libri II. de Miraculis capite I. de Matisco-

ac ita scribit. *Est Matiscus in finibus Regni Francorum, quod à Teutonicorum vel Romanorum Imperio Arar fluvius, à Lotharingia fumens initium, & Rhodanus in mare mediterraneum habens profluxum, disterminat: qua Matiscus à quibusdam opidum vocata*, (immo & castrum) *à quibusdam urbis nomine honorata, in Primatu Lugdunensi v. sedis obtinet locum. Hac quantum ad jus Ecclesiasticum, Lugdunensi Primati; quantum ad jus saculare, Francorum Regi subditur. Hujus urbis principatum sub nomine Comitis quidam obtinens*, &c.

Recentiores ante annos D. corrupto nomine & transpositâ f litterâ *Masliconem* vocavere: ex quo Nostri fecerunt *Mascon*. Inter Burgundiæ Vexilliferos Milites Philippi Augusti numeratur *Comes Masliconis*.

Ager ejus vocatur *pagus Matisconensis* in Divisione Regni Francici à Carolo Magno facta, & in Capitulis Caroli Calvi apud Silvacum editis; *pagus Matescensis* in veteribus tabulis, *le Masconois*. Bellnlocenses eitra Ligerim suos esse, ob idque prov. Lugdunensi I. ac Diœcesi Matisconensi attribui prodidit Massonus. Matisco suos olim, ut & Cabilonum, Comites habuit præpotentes ac nobiles.

Ceterùm cùm à Matisco *Matisconensis* fieri debeat; *Matiscensem* tamen non Gregorius modò, sed etiam vetera Concilia Gallicana plerumque fecerunt. Concilii Aurelianensis III. anno DXXXVIII. habiti decretis subscripsit *Placidus Episcopus Ecclesia Matiscensis*; Concilii Aurel. IV. statutis idem *Placidus civitatis Matiscensis Episcopus*. Synodo Lugdunensi II. *Chelidonius Episcopus Ecclesia Matiscensis*; Concilio Lugdunensi III. *Eusebius Episcopus Ecclesia Matiscensis* interfuit, & Concilio Matisconensi II. is qui in Synodo Matisconensi I. *Eusebium Episcopum Ecclesia Matisconensis* se dicetat; cùm tamen ibidem ea *Synodus Matiscensis*, & *in urbe Matiscensi* habita dicatur.

MATRICENSIS PAGUS VEL MADRICENSIS.

Matricensis pagus, à quo *Thietbertus* vel *Theodebertus Comes Matricensis* dicitur Eginhardo in Annalibus; nuncupatur *pagus Madricensis* inter *Ebrecinum* & *Rodomensem* in Capitulis Caroli Magni; *Madrecisus*, id est Madrecensis, necnon *Madricensis* in Capitulis Caroli ejus nepotis. Hunc pagum irrigant amnes Antura, *Eure*, Itto, *Iton*, Arua, *Aure*, & Maldra, (*Maudre*) Nelfam allnens, (*Neaufle*) qui Maldra *Madria* dictus esse, & Comitatui pagoque Madricensi nomen dedisse, quibusdam falsò creditur. Litteræ Pippini Regis *Pinciacum-Montem in Comitatu Madriacensi* memorant. Ejus pagi meminit in Martyrologio MS. Usuardus his verbis, XI. *Kal. Iul. In pago Madriacensi S. Leutfredi Confess. Hic est* Leutfiedus, Abbas Monasterii, quod *Crux S. Audoëni* primùm, deinde *Crux S. Leutfredi* dictum est. Leutfredum in pago Ebroicensi natum, & in eodem pago Monasterium ejus situm esse libellus de Vita ipsius docet: licèt Usuardus aliique Cœnobium illud *pago Madriacensi* attribuant, atque etiam ob id *Madriacense* nonnumquam appellent. Pagus *Madriacensis*, vulgò *Madrie* olim vocabatur, nomine pridem exoleto: quem pagum ab urbe Ebroicis & Ittone amne ad Aruam fluvium (*Aure*) & ad Sequanam flumen Vernonemque opidum pertinuisse nonnulli arbitrantur.

MATRONA FLU.

Matrona, *Marne*, Julio Cæsari Gallos seu Celtas à Belgis, ut & Sequana dividit: nobilissimum flumen, quod Frodoardus in Chronico, Adso in Vita S. Bercharii, scriptor Vitæ B. Babnleni, VVillelmus Britto, ceterique recentiores *Maternam* nuncupant. Oritur prope Andomatunum Lingonum in vico silvæ Lingonicæ Balisma, & Calvum Montem in Lingonibus, Jovis villam, opidum S. Desiderii, Victoriacum Francisci allnit; tum Catalaunos, Spatnacum, Dormannum, quem *locum Domnamant in Trecensis urbis Diœcesi*, item *vicum Campania Danamant* Vita S. Bernardi vocat, Castellum Theoderici, Jatinum Meldorum, Latiniacum, Gornacum, Fossata & Catentonem attingit, atque ad Confluentes recipitur Sequanâ.

Andematernum Lingonum caput à Magnone appellari arbitror Andomatunum seu Lingonus urbem, propterea quòd est ad fontem seu caput Matronæ, à recentioribus *Materna* dicti. *Andematernum* igitur vocavit, aut vocari oportere credidit Magno, quasi *ad Maternam*.

Accipit Matrona Vangionem vel Vangionis rivum, *Vinnorix* vel *Vingnery*, Blosiam aut Blesam *Bloise*, Saltum *Saux*, à saltu aquarum fuatum cognominatum, Saldam *Saude*, Mucram majorem *Morin*, Utcnm *Ourc*, & Mucram minorem *le petit Morin*.

Ausonius Gallos sive Celtas à Belgis Matrona fluvio dividi, disertè & verè testatur in suo de Mosella idyllio.

Non tibi se Liger anteferet, non Axona præceps,
Matrona non, Gallus Belgosque intersita fines.

Certè Matrona Gallos vel Celtas à Belgis dividit; non dividit, saltem exactè Sequana, fluvius interior: quod tamen Julius Cæsar, Plinius, Ptolemæus, Ammianus Marcellinus, aliique plurimi affirmant.

S. MATTHÆI PROMUNTORIUM ET MONASTERIUM.

Promuntorium est in extremis finibus Britanniæ Gallicæ, Diœcesique Leonensi, in quo municipium Monasterio S. Matthæi insigne: à quo Patrono non modò Cœnobium, sed etiam municipiolum & promuntorium cognomen acceperunt. Dicuntur enim *S. Matthai finis terra*, quia ad Oceanum sunt posita; vulgò *S. Mahé de fine-terre*; aliàs *S. Mathieu*. Promuntorium hoc S. Matthæi, quidam, in his Olivarius, *Gobæum*, τὸ Γόβαιον ἄκρον à Ptolemæo dictum arbitrantur.

MAULIA.

Apud Ordericum Vitalem in libro v. Historiæ memoratur *Maulia*, & *Mauliensis cella* seu Monasterium in finibus Normanniæ: eidem *Mauliensis vicus Maldra fluvio per medium currente irriguus, vineis & agris uberibus consitus, ac nobilium copiâ militum munitus.* Hic vicus vulgò nunc vocatur *Mêle*.

MAURI MONASTERIUM.

Monasterium Mauri memorat Ludovicus Pius Aug. in Statuto suo anni DCCCXVII. de Monasteriis Regni Francorum, numeratque inter Monasteria quæ nec dona nec milites dare, sed solùm orationes pro salute Imperatoris filiorumque ejus, ac pro stabilitate Imperii fundere debent. *Mauri Monasterium* vocatur in Vita Ludovici Pii, & in Divisione Regni Lotharii, anno DCCCLXX. Indictione III. VI. Idus Aug. inter Reges Ludovicum & Karolum facta in Procaspide ad Mosam. Monachi Indæ in epistola ad Ardonem *Monasterium Maurum in Alsatz* appellant. *Imper. Ludovicus* (inquiunt) *Benedictum Vener. virum unà cum suis quibusdam discipulis in Franciam è Gothia venire fecit, ac primitùs in pago Alsacense Monasterium ei Maurum dedit.* Idem scribit Ardo Anianæ Monachus in libello de Vita S. Benedicti magistri sui, Ludovicum *ei in Alsatia Maurum Monasterium donavisse, ubi plures sua vita sequaces ex Aniane Monasterio collocaverit*: quod ibidem *Maurum* absolutè vocat. Vulgò *Maur-munster* dicitur hodieque: quod à viro aliquo, an à loco appellationem acceperit, incertum est, cùm nunc *Monasterium Mauri*, nunc *Monasterium Maurum* nuncupetur.

MAURIACUM, ET CAMPI MAURIACI.

Mauriacum Fredegario notum oppidum, esse *Meriacum* (*Meri*) ad ripam Sequanæ positum in Tricassibus: & *campos Mauriacos* Jordani dictos esse ab eo loco, longos leugas centum seu CL. millia passuum, latos LXX. pridem observavi in libro IV. Rerum Francicarum: à *campis Catalaunicis*, quidquid Jordanes asserat, differentes. *Mauriacos campos* Fredegarius *Mauriacensem campaniam* more suo appellat his verbis. *Civitas Aurelianis oratione B. Anniani Episcopi liberata est. Hunni repedantes, Trecassis in Mauriacensi consident campania. Therismodus filius Theoderici, patrem ulcisci desiderans, cum Attila & Hunnis Mauriaci confligit certamine, ibique tribus diebus utraque phalanges invicem præliantur, & innumerabilis multitudo Gentium occubuit.* Proximi ergo erant Tricassis urbi, & in Tricassium finibus jacebant *campi Mauriaci* vel Mauriacenses, sive *Mauriacensis campania*: & his campis nomen suum dedit *Mauriacum*: quod est haud dubiè *Meri*, municipium ad Sequanam inter Tricassas & Duodecim-Pontes positum, planis & patentibus longè lateque campis gaudens. Blondellus Mauriacum *Hesu le Mauru* esse putat, locum in Diœcesi Catalaonica, *à quo campi Mauriaci olim dicti videri possint.* Savaro *Mauriaco* in Arvernis *Mauriacos campos* assignat. Est autem Mauriacum, *Mauriac*, vetere cella seu Prioratu S. Stremonii, ad Monasterium Cluniacum pertinente clarum, in Arvernia montana vel Cebennica, quem pagum superiorem aut celsum appellitant, *le haut pays*. Quod ad me attinet, satius ac tutius puto, Fredegario homini in Gallia nato de rebus Gallicis & de situ locorum Galliæ credere, quàm Jordani Italo & externo. Cum Fredegario itaque malim *Mauriacos campos* in Tricassibus ponere, & à loco *Mauriaco* dictos esse existimare, quàm cum Jordane Ravennate *campos Mauriacos* & *Catalaunicos* in unum miscere atque confundere. In eo tamen à Fredegario dissentio, quòd in campis Mauriacis leve aliquod prœlium factum inter Romanos & Attilam; at paullo pòst in campis Catalaunicis directa acie pugnatum esse puto. Verba Jordanis in libro de origine gestisque Gothorum ne quis desideret, subjicere operæpretium duxi: quæ in codicibus talia sunt. *Conveniunt in campos Catalaunicos, qui & Mauriaci nominantur, centum leugas (ut Galli vocant) in longum tenentes, & LXX. in latum. Leuga autem Gallica mille & D. passuum quantitate metitur.* In libris editis reperitur *Mauricii* mendosè pro *Mauriaci*. *Mauriacum campum* appellat Gregorius in libri Hist. Franc. II. capite VII. *Mauriacensem campaniam* Fredegarius suprà, quod idem est.

MAURIENNA.

Gregorius Episcopus Turonicus in libro de Gloria Martyrum *Maurienna urbis* mentionem inter primos fecit hisce verbis. *Quædam mulier à Maurienna urbe progressa in Orientem, retulit in eam urbem pollicem Johannis Baptistæ in capsula argentea reconditum. Locus ille Mauriennensis ad Taurinensem quondam urbem pertinebat.* Tum (ut ait Sigebertus in Chronico) *anno* DCXIII. *virtus & nomen S. Johannis Baptistæ miraculis declaratur apud urbem Galliæ Mauriennam. Reliquiis ejus corporis divinitus illustratam.* Non *pollicem* ejus, uti Gregorius, sed *indicem* Mauriennam delatum asserit Albertus Abbas Stadensis in Chronico. *Indicem S. Johannis Baptistæ detulit in vallem Maurianæ Tecla virgo: & adhuc in magna veneratione custoditur in civitate Mauriana, ubi est Sedes Episcopalis.* Unde & Maurienna hisce Reliquiis illustris, *Civitas S. Johannis* nonnumquam vocata est, & ita à Roberto Monacho vocatur in Chronico; atque majorem Ecclesiam sub titulo B. Iohannis Bapt. Deo consecratam habuit, habetque hodie: quam Anastasius in Stephano PP. III. *Mauriennæ Ecclesiam S. Johannis Præcursoris Domini atque Baptistæ* nuncupat.

Ob crebras & magnas Iohannis Baptistæ, vel potiùs Domini nostri per Johannem virtutes ac signa quæ ibi contingebant, Maurienna sedes Episcopatûs facta, cùm antea

Taurinensis Ecclesiæ Episcopis pareret: ut supra docet apertis verbis Gregorius, cujus ætate hoc actum est. *Hiconius Episcopus Ecclesiæ Mauriennatis* duabus Synhodis Matiscone habitis, priori anno DXXCI. posteriori anno DXXCV. interfuit, statutisque subscripsit, jussu aut saltem permissu Guntchramni Francorum Regis primus ea in urbe Antistes constitutus: qui *B. Æconius Pontifex Maurennensis* in capite XXII. libri V. & ultimi Chronici Fredegarii vocatur; in quibusdam codicibus *Æconius Pontifex Maurienensis*, forsitan pro *Æonius*, aut certè *Iconius*. *Leporius* quoque *Episcopus Ecclesiæ Maurianensis* Concilio Cabillonensi principatu Chlodovei junioris Francorum Regis interfuit.

Et Maurienna quidem Darantasiæ primùm est attributa à Guntchramno Rege Francorum unà cum Segusio & Novalicio, ac tota valle Segusina: quam urbem & vallem à Langobardis ex pacto acceperat, Maurienensique Ecclesiæ subjecerat, ut in codice Aniciensi notatum observavisse se ait Jacobus Sirmondus. Certè in Notitia Galliæ Thuanea, in provincia Alpium Graiarum & Penninarum IV. loco ponitur *civitas Sentinum Morienna*: non quòd civitas *Segusinum* aut *Sensinum* eadem esset atque Maurienna; sed quòd Maurienna ubi Episcopali factæ Segusium cum toto agro suo ab Guntchramno esset attributum, itaut ex civitate Segusio Maurienna conflata ac composita esse videretur. In Peraviana quoque Notitia Galliarum, inter provinciæ Alpium Graiarum & Penninarum civitates quarta & ultima numeratur sub metropoli Darantasia *civitas Morienna, à Guntranno Rege Burgundionum constructa*: à *Guntchramno* inquam *constructa*, vel condita, hoc est in Episcopatum evecta. Sic apud Gregorium Turonicum Antistitem Volusianus Episcopus *vicum Mantolomagum ædificavisse*, id est ibi Ecclesiam statuisse dicitur. Sic sub Injurioso Episcopo *vici Noviliacus & Lucilliacus fundati* esse dicuntur; sub Baudino *alter vicus Noviliacus ædificatus*: in quibus nimirum vicis tum primùm Ecclesiæ sunt ædificatæ atque dedicatæ. Hinc (ut notat Sirmundus) in litteris Gregorii PP. ad Syagrium Augustodunensem Episcopum, & ad Theodoricum ac Theodebertum Reges Francorum, Sigiberti Guntchramni Regis fratris nepotes, queritur Ursicinus Taurinensis Episcopus, *in parœciis suis quæ intra Regni Francorum terminum sunt sita, contra sacros Canones alterum Episcopum esse constitutum*, ac res suas vel potiùs Ecclesiæ suæ Diœceses repetit, videlicet Mauriennam, ac Segusium cum Vallibus Maurienensi ac Segusina.

Robertus in Chronico *civitatem S. Johannis*, id est Mauriennam, inter provinciæ Viennensis civitates nonam ac ultimam collocat circa annum MCCX. Gervasius Tilleberiensis, & duæ aliæ Notitiæ inter ejusdem provinciæ civitates sextam ac penultimam ponunt, ac *Maurianam* vocant. Maurienna ergo primùm ad Taurinensem Ecclesiam Liguriæ pertinuit; postea ad Episcopale elata fastigium, provinciæ Alpium Graiarum & Penninarum, Darantasiæque ejus metropoli attributa est: demum provinciæ Viennensi cui hodieque accensetur, sub metropoli Vienna est adscripta.

Gesta Pippini Francorum Regis *Mauriennam urbem super fluvium Arboris*, vel *Arborem* potiùs memorant: *Moriennam* appellant Annales Bertiniani atque Mettenses. Nos cum Sapaudis *S. Jean de Morienne* aut *Murienne* nuncupamus, à majoris Ecclesiæ titulo totiusque adeò urbis Patrono Johanne Baptista: Robertum imitati, qui *civitatem S. Johannis* vocavit ante annos CCCCLX.

Ager pagusve Maurienensis nonnumquam dictus est, ut Darantasiensis, urbis suæ nomine *Maurienna*. Sic certè à Carolo Magno in Divisione Regni inter filios *Morienna* nuncupatur, & inter *Saboiam* sive Sapaudiam ac *Tarentasiam* vel Darantasiam media ponitur. Nonnumquam à situ vocatur *Vallis Maurienna*. Annales Fuldenses anno DCCLIII. *Gripponem in Valle Maurienna occisum esse* referunt; Annales Mettenses *in valle qua Morienna urbs sita est*. Sapaudi pagum Maurienensem vocitant *la Murienne* aut *la Muriane*, necnon *la val de Morienne*; Itali subalpini *Val di Moriana*.

Comites Maurienna primùm dicti sunt, qui postea *Sapaudiæ Comites*, ac demum *Duces* nuncupari illustriore titulo maluerunt.

MAURILIACUM.

Ab Maurilio conditore loci, vel domino tantùm ac possessore nomen accepit Mauriliacum, pagi VVastinensis vicus. Eo in vico ac fundo paterno Vulframnus Vulberti viri nobilis filius natus esse dicitur: qui post plurimos Frisios ad Christianam Fidem adductos, pietate & annis gravis XIII. Kalendas Apriles, anno DCCXX. in Monasterio Fontanella obiit: quò (si Jonæ credimus) ex Episcopo Senonicæ Ecclesiæ Monachus factus secesserat. Odorannus eum anno Domini DCCXLI decessisse tradit. Corpus B. Vulframni quidam cum VVandregisili Ansbertique Reliquiis Gandam in montem Blandinium translatum esse affirmant: Canonici Abbatisvillæ in Basilica S. Vulframni illud se servare gloriantur: ut in libro XXIII. Rerum Francic. scripsimus. Mauriliacum, postea (ni fallor) truncato nomine *Miliacum* est dictum, vulgò *Milli en Gastinois*: quod alii *Milliacum* appellant ad Scolam amniculum.

MAURINIACUM.

Mauriniacum à Maurino cognominatur: ut Mauriliacum à Maurilio, Lucaniacum à Lucano, Lucilliacum à Lucillio. Locus est ad Iunnam flumen in Senonibus, proximus Stampis, vulgò dictus *Morigny*: veteri Monasterio Abbatiali insignis, quod in Chronico Mauriniacensi *Mauriniacense Cœnobium* appellatur.

MAURIPENSIS PAGUS.

Mauripensis pagi mentionem faciunt Annales Bertiniani in anno DCCCXLI. his verbis. *Lotharius in Carolum subitò vertitur. Carolus Lotitiam Parisiorum regressus, transito Sequanâ*

flumine Lotharij molitionibus diu obsistit. Lotharius transpositione fluvij prohibitus, superiores ipsius expetens partes, per Mauripensem pagum Senones penetrat. Ex quibus intelligitur Lotharium circa Luteciam Sequanam transire prohibitum à Carulo fratre suo, superiores dextræ ripæ fluminis partes, quà Corboilum Parisiorum, Melodunum Senonum & Monasteriolum posita sunt, petivisse, & transitio apud Monasteriolum flumine, per *pagum Mauripensem* Agedincum Senonum pervenisse, unde ad Cenomanos per fines Carnutum contenderit: itaut *Mauripensem pagum* inter Sequanam Icaunam & Lupam fluvios jacuisse appareat, hinc ad Monasteriolum, Braium, Novigentum ad Sequanam, ac ad duodecim Pontes; inde ad Villamnovam Guiardi, Pontem Icannæ, Murittum ac Nemus. Quare in eisdem Annalibus *Novientum villa*, hoc est Novigentum ad Sequanam *pago Mauripensi* attribuitur. *Anno* DCCCLIX. *Ossa beatorum Martyrum Dionysii, Rustici, & Eleutherii, metu Danorum in pagum Mauripensem, in villam sui juris Novientum devecta sunt, atque* XI. *Kal. Octob. in loculis diligenter collocata.* Devecta autem sunt ex Monasterio S. Dionysii ossa trium nostrorum Martyrum adverso flumine Sequana, in villam *pagi Mauripensis* Novigentum, quæ Sequanæ imposita & juris ipsorum erat, abestque ab urbe Lutecia XVII. aut XVIII. leugas, à Monasteriolo tres, ac pridem ex villa opidum evasit. Acta Synodi Suessionis habitæ anno DCCCLXII. pro *pago Mauripensi Morivensem pagum* corruptè appellant, au in o, & p in u ex more conversis, & inter villas Monasterii S. Dionysii numerant *villam Belnam in pago Vastinensi sitam*, (*Beaune en Gastinois*) *villam Novigentum super Sequanam, in pago Morivensi sitam.* Carolus Calvus in quibusdam litteris circa idem tempus daris *pagi* quoque *Morivensis* meminit: & *villam Madriniacum in Morivensi Comitatu sitam*, vulgò *Marnay*, atque *locum Buxidum* (*Buxoy*) eodem in pago commemorat. Villa ergo Novigentum ad Sequanam in *pago Mauripensi* vel *Morivensi* posita erat, & ad Monachos S. Dionysii pertinebat, uti Annales Bertiniani & acta Synodi Suessionicæ disertè docent. Certè etsi nunc Reges nostri Novigento ad Sequanam potiuntur, tamen Monasterii S. Dionysii Monachi Magnam Alnum. (*la Grande Aune*) fundum proximum Novigento, atque adeò intra muros ipsius Novigenti plerasque jura Dominica, in primis furnos Bannales hodieque possident. Carolus Calvus in Capitulis Silvacensibus anno DCCCLIII. ejus pagi meminit, *Mornsismque*, id est *Morvensem*, sublatâ i litterulâ vocat pro *Morivensi* hisce verbis. *VVenilo Episcopus, Odo & Donatus, missi in pago Senonico, Trecasino, VVastiniso. Milidunisso, Mornisso, Provinisso*, &c. Ubi si quis contendat *Morivisso* legendum esse, hoc est Morivensi, equidem non repugnaverim: cùm videam à Carolo ipso Calvo suprà *pagum Morivensem* nuncupari, & in actis Synodi principatu ejus Suessionis habitæ: nec verisimile sit eumdem pagum ab eodem aliter atque aliter appellatum fuisse. Ceterùm *Mauripensis pagus*, nonnullis *Morivensis* dictus, quem ad Sequanam Icaunam & Lupam flumina jacuisse suprà ostendimus; haud dubiè est pagus *Auripensis* vel *Huripensis*, (*le Hurepois*) quem nonnullæ tabulæ inter amnes Ligerim Lupam & Icaunam sub pago Vastinensi rectè ponunt; aliæ inter fluvios Urbiam, Loam, Junnam & Sequanam, circa Dordingum, Castra, Stampas, Firmitatem Adelhaidis, atque Melodunum. Quidam ab Hosdenco castro seu à Vegersa fluvio ad Maldram vel Mãdram amnem, cuncta *Huripensi* pago attribuunt, nimirum Montem Fortem Amalarici, Villam Petrosam, Rumbelitum quoque ad Remandam, quod & vocitant *Rambouillet en Hurepois*, cum parte silvæ Aquilinæ, Caprosiam castrum ad Ivetam, aliaque loca. Certè constat partem pagi Parisiaci trans Sequanam positam ad Beveram, Urbiam & Junnam fluvios, ipsam etiam regionem urbis Luteciæ trans flumen sitam, quam Universitatem vocant, pridem à nostris *Huripensi* vel *Heripensi* pago accenseri. Quare si quis parum urbanè aliquid fecit aut dixit, qualia Scholasticis Universitatis sæpe accidere & excidere consueverunt; *hoc pagum Huripensem sapere* dicimus, id est Universitatem, ejusque collegia vel publicas scholas. Præterea cùm tres Archidiaconos jampridem habeat Ecclesia Parisiaca, majorem sive Parisiensem, Briegensem, (*de Brie*) & Joviacensem (*de Josas*) trans Sequanam posita curantem: Archidiaconus Joviacensis olim dictus est *Archidiaconus Heripensis* vel *in Heripensi*. In Chartulario M S. Ecclesiæ Parisiacæ hæc scripta reperi. *Anno* MCCLXVIII. *Johannes Archidiaconus Parisiensis fecit homagium Domino Stephano Episcopo Par. de Archidiaconatu suo, & de pertinentiis: Guillelmus Archidiaconus Ecclesia Parisiensis en Herepois fecit hom. de Arch. s. & de p. Archidiaconus Garnerus in Bria fecit h. de A. s. & de p.* In quadam descriptione Franciæ dicitur pagus Huripensis incipere à Seqnana & à minore Ponte Luteciæ Parisiorum, & secundum flumen Sequanam ad Corboilum Parisiorum, Melodunumque & Murittum Senonum opida pertingere; apud Murittum Lupâ amne à pago VVastinensi dividi: ubi magnificentissimum Regum nostrorum Palatium Fons Blaaudi in silva Bieria videtur. Qui situs pagi Huripensis convenit planè his, quæ suprà de *pagi Mauripensis* situ ex Annalibus Bertinianis observavimus. Ex quo colligitur pagum *Mauripensem* & pagum *Huripensem* unum eumdemque esse.

MAUSIACUM.

Mausiacum, quod & *Mauciacum* vocant, vulgò *Mausac* aut *Mozac*, locus est in Arvernis pagoque Ricomagensi, ejusdem nominis veteri Monasterio insignis: quod Cœnobium S. Stremonii Episcopi corpus servat, & nunc *Monasterium Mausiacum*, nunc *Monasterium Mausiacense* appellatur. *Manziacum* in plerisque libris scribitur: quæ menda ex more Nostrorum orta est, f. litteram inter duas

vocales leniter ficuti z proferentium. *Forum Mansiacense*, (id est mercatum, *le franc marché*) uti & *forum Celsiniarum* & *forum Riomense* veteres litteræ memorant. *Mansiacum* litteræ Episcoporum Romanorum, anno MCIX. & anno MCXX. datæ, inter Abbatias numerant Cluniacensis Monasterii ordinationi subjectas, quales *Obedientias* vocare consueverunt. *Abbatiam qua Mozacus vocatur*, memorat Clarius in Chronico Senonensi.

AD S. MAXENTIAM.

Ponte junctus est Isara ad S. Maxentiam, Sic vocant locum in Bellovacis inter Compendium Suessionum Credilumque Bellovacorum opidum medium : vulgò *Pont Sainte Maixance*. Hic locus memoratur in Gestis Francorum, & in appendice Chronici Fredegarii ante annos ferè mille, ubi rerum Ebroini fit mentio ; & *ad S. Maxentiam* nuncupatur. *Ebruinus in Franciam regreditur, usque Issam fluvium* (id est Isaram *Oise*) *veniens accessit, custodes dormientes interfecit ad Sanctam Maxentiam, atque Issam fluvium transiens, quos sibi invenit de insidiatoribus suis occidit.*

S. MAXENTII MONASTERIUM.

S. Maxentii Monasterium in Pictonibus, à Gregorio nostro in Historiæ Franciciæ libri II. capite XXXVII. *Cellula Maxenty* nuncupatur à Maxentio Abbate, qui Chlodoveo Aquitaniam ingresso & Alaricum Gothorum Regem debellante floruit, ac Monasterium suum à Francis servavit illæsum : *Saint Maixent*. In eo Monasterio duas fuisse elegantes Basilicas docet auctor libri de Vita B. Leodegarii. Totidem in Majore Monasterio fuere, altera Apostolorum Petri & Pauli, altera B. Iohannis ; si Gregorio creditur : totidem in Nivialensi Monasterio B. Gertrudis ; totidem in Monasterio Floriaco ad Ligerim, à Leodebodo Abbate conditæ ; duæ quoque in Cœnobio, quod Crux S. Audoëni vel B. Leufredi vocatur. Monasterio S. Maxentii præfuit Abbas Leodegarius, postea Augustodunensis Episcopus, vir pietate illustris, quê Ebroini jussu interfectum Martyrologi Sanctorũ Martyrũ ordinibus adscripserunt. Nomen proprium loci in quo Monasterium Maxentius exstruxit, Gregorius scire nos noluit : cujus hæc verba sunt. *Erat in his diebus vir laudabilis sanctitatis Maxentius Abbas, reclausus in Monasterio suo ob Dei timorem intra terminum Pictavensem : cujus Monasterij nomen lectioni non indidimus, quia locus ille usque hodie Cellula S. Maxenty vocatur.* Vita B. Leodegarii *S. Maxenty Cœnobium*, & *Monasterium B. Maxenty* vocat. Decretum Ludovici Pii Aug. de Monasteriis Regni sui, in Aquitania ponit *Monasterium S. Maxenty*, cum *Monasterio Carroffinq*, & *Monasterio Brantosmury* vel *Brantosmo. Brantôme*. Nunc est opidum ad fluvium Separim Niortensem in Diœcesi Pictavensi positum, Cœnobio suo illustre, cui sua incrementa accepta referre debet.

S. MEDARDI VICUS.

S. *Medardi vicus* nuncupatur vulgò *S. Mars*, positus ad flumen Loam, quod apud Stampas in Iunnam influit. Quidam *S. Marc* appellant ; & ita in quibusdam tabulis Geographicis ejus vici nomen scriptum reperi : sicut Monasterium S. Medardi apud Augustam Suessionum, in veteribus libris plerumque appellatur *l'Abbaye de S. Marc lez Soissons*, mendosè omnino, cùm littera d à Nostris in c converti non soleat, ac ne in s quidem. Quare pro *S. Mars* & *S. Marc*, *S. Mard* scribendum puto, & S. Medardum à Majoribus nostris, truncato vocabulo, & sublatis duabus ejus nominis litteris, secundâ videlicet & tertiâ, *Mard* pro *Medard* esse nuncupatum : quod nomen cùm plerique non intelligerent, d in c mutato *Marc* dixere, tamquam à Marco appellatione deductâ. Vici hujus Ecclesia vocatur *Ecclesia S. Medardi* in libro I. Chronici Mauriniacensis Monasterii his verbis. *Ecclesias de Stampis veteribus, id est S. Martini, S. Albani, S. Medardi, dedit nobis Rex Philippus, & litteris Regalibus dationem hanc confirmavit. Vici* autem *S. Martini* & *S. Medardi* Stampis hodieque sunt proximi : quorum alter *S. Martin* dicitur ab Ecclesiæ suæ Patrono, alter eamdem ob caussam *S. Marc*.

MEDENANTENSIS PAGUS.

Ab Audoëno in Vitæ S. Eligii libri II. capite VII. *territorium Medenantense* ; pagus *Medenentis* in Divisione Regni à Ludovico Pio Aug. facta memoratur : cujus filius Carolus cognomine Calvus, in litteris suis enumerans res ad Monasterium S. Petri & S. Bavonis, *Ganda super fluvium Schald situm* pertinentes, commemorat *in pago Medelentense villam Solelunm*. aliàs Sohelnum. Aliæ ejusdem Caroli litteræ *in pago Medenentensi villam Rumeinium* collocant. *Pagum Metelentensem* vocat Lotharius Franc. Rex in tabulis anni DCCCCLXVII. Pagus *Medenantensis* vel *Medenentensis*, nune dicitur *le Melantois*, n litterâ in l conversâ : ut Castrum Nantonis *Chasteaulandon*, unicornem *licorne*, nanpredam *lamproye* Nostri appellitant. Caput pagi Medenentensis est Seclinium, *Seclin*, Collegio Canonicorum & S. Piatonis Martyris Reliquiis nobile : quod Audoënus in capite supradicto *vicum Sacilinium* vocat his verbis. *Simili modo, grandi labore & instantiâ invenit in territorio Medenantense, vico Sacilinio S. Martyrem Piatonem, cui clavos prolixos ex corpore ablatos, populis in argumentum monstravit : corpus sicut Martyrem decuit, eleganter composuit, ac Mausoleum urbanè desuper fabricavit.*

MEDIOMATRICI.

Mediomatrici nomen est Gallicum Gentis Gallicæ : quod qui ex Latinis vocabulis *media mater* compositum aiunt, non minùs nugantur, quàm qui Mediolanum, nomen item

Gallicum coloniæ Insubrum in Italia Transpadana, à *media lana* dictum putant. *Mediomatrices* in libro IV. vocat Cæsar, quum scribit *Rhenum per fines Helvetiorum, Sequanorum, Mediomatricum, Trevirorum citatum ferri*: quem secutus Strabo in libro IV. prodidit, *post Helvetios, Sequanos & Mediomatricos Rhenum accolere*. Quod si ab utroque verè dictum est, credere convenit Nemetes & Vangiones, Germaniæ Gentes, fines Mediomatricorum ad Rhenum paullo pòst occupavisse, ac in eorum veluti locum successisse, priusquàm C. Plinius Secundus libros Naturalis Historiæ scriberet, à quo *Nemetes & Vangiones* inter *accolas Rheni* ponuntur in Belgica; *Mediomatrici* non ponuntur, qui nec hodie Rhenum attingunt. Eosdem Cæsar in libro VII. *Mediomatricos* nuncupat, & *imperata* esse *Mediomatricis quinque millia* militum tradit ad Alesiam obsidione Romana liberandam: quot Ambianis, Nerviis, Morinis, Nitiobrogibus sunt imperata. Ex quo intelligitur Mediomatricorum vires tam exiguas non fuisse. *Mediomatricos*, ut & Treviros, Leucos ac Verunos inter Belgas à Cæsare in libro II. minimè numerari miror: cùm Belgarum portio nobilissima fuerint, & provinciam Belgicam primam totam simul juncti postea composuerint. *Mediomatricos* exemplo Cæsaris appellavere ceteri, Strabo in libro IV. Plinius in Gallia Belgica libri IV. capite XVII. Tacitus in libro I. Historiarum, Ammianus Marcellinus, Tabula Theodosiana, veteres Notitiæ provinciarum ac civitatum Galliæ, excepto Ptolemæo, cui *Mediomatrices* dicuntur. Et Tacitus quidem in libro IV. Historiarum *Mediomatricos sociam civitatem* vocat, & *legiones in Mediomatricos sociam civitatem abscessisse* ait, nomine *civitatis* non urbem caput Gentis, sed Gentem ipsam designans, quemadmodum Julius Cæsar facere consuevit: *sociam* inquam *civitatem* vocat, ut appareat Mediomatricos pro sociis populi Romani habitos fuisse; hoc est, ni fallor, pro fœderatis. Nihilominùs tamen apud Plinium *Mediomatrici* fœderati non cognominantur, ac ne liberi quidem: cùm & *Leuci* & *Veruni*, inferiores ipsis Belgicæ Primæ populi, ambo liberi appellentur.

Mediomatrici dicti sunt pridem & *Metenses* ab urbe Gentis primaria, quam pro *Divoduro* & pro *Mediomatricis* sæpe etiam *Mettos* aut *Mettas* vocitavere. Certè Goltzius veterem inscriptionem profert, in qua *Comes Auxiliariorum Metensium* memoratur: & in Notitia Imperii Romani inter legiones Pseudocomitatenses recensetur *prima Flavia Metis*, hoc est legio prima Flavia, quæ præsidet Mettis, à Flavio Constantio A. patre Constantini Maximi, aut à Constantio vel à Constante Augustis fratribus, filiis ipsius Constantini dicta. Fuit & *Præfectus militum prima Flavia Constantia* in provincia Lugdunensi II. ut docet Notitia Imperii Romani, ex eadem fortasse legione: necnon *Præfectus militum secunda Flavia Vangionis* in Germania I.

MEDUANA FLUMEN ET CASTRUM.

Meduana, *la Mayne*, quibusdam *la Mayenne*, aut *Maiene*. *Meduanam Juchelli* alluit, *Mayenne* aut *Mayne la Juhel*, à domino suo ita dici cœptam circa annum MCCXX. Vallem, seu Vallem VVidonis, *la Val*, & Castrum Gunteri, *Chasteau Gontier*: & accepto Sartâ, paullo infra Juliomagum Andium in Ligerim influit. Locum os Meduanæ vocant, *Bouche-Maine*. Ejus fluminis mentionem facit versus Lucano insertus atque suppositus.

In ripis Meduana tuis marcere perosus
Andus, jam placida Ligeris recreatur
ab unda.

Meduanam torrentem, cùm flumen sit non ignobile, nec umquam arescat, appellat Gregorius in libri X. capite IX. Vita S. Maurilionis Episcopi Andegavensis. Adrevaldus in libro de Miraculis S. Benedicti. & Annales Bertiniani in anno DCCCLXXIII. *Meduanam fluvium*. Theodulfus in epistola ad Moduinum, de Sartâ scribens *Meduanam* quoque appellat

Perticus hunc gignit, & Meduana bibit.

Meduanam vocat & Guillelmus Britto, aliique. Regino in libro II. Chronicorum, & Annales Metenses *Medanam fluvium*; *Medianam* Rigordus, corrupto utrique nomine. In enumeratione fluviorum Galliæ CCCC. annorum *Mediana* quoque dicitur. *Mediana in partibus Alencon currit*. At Alentio non est ad Meduanam flumen, sed ad Sartam amnem, qui Meduanam auget: paucis tamen millibus passuum distat à capite Meduanæ. Accipit Meduana Oldum *Oudon*, & Sartam *la Sarte*, aliosque amnes.

Meduana castrum ab Orderico Vitale in libro X. Historiæ memoratur in Cenomanis, unaque Monsfortis, Ruceium, *Roüesse*, & Mons Bussori. Goffridus Abbas Vindocinensis ad *Goffridum de Meduana* epistolam scribit, quem *Goffridum Meduanensem* fortissimum Cenomanorum vocat Ordericus. Nunc *Meduana* est opidum pagi Cenomanici ad amnem *Meduanam*, Ducatûs titulo insigne. *Juchellus*, à quo cognomen traxit Meduana, *Galterii Meduanensis* filius atque heres, vocatus est & ipse *Juchellus Meduanensis*, & *Juchellus de Meduana*; & sub Fulcone Comite Andium, Turonum ac Cenomanorum, postea Rege Hierosolymæ floruit: de quo Rigordus ita refert. *Anno ab Incarn. Domini* MCCIX. *accessit ad Philippum Regem Francorum Juchellus de Mediana, vir nobilis & fidelis, deferens ei querimoniam*, &c. Quidam *Iuhellum* appellant; *Ioshellum* fortè pro *Iochello* Gesta Consulum Andegavensium: in quibus *Galterius Meduanensis*, & *Ioshellus ejus filius, Miles strenuus* inter *Cenomanenses* Milites numerantur.

MEDULI ET BOII PROV. AQUITANIÆ II.

Alii sunt in Alpibus *Meduli* vel *Medulli*, Straboni & Plinio memorati, non longè à

Caturigibus,

Caturigibus; quorum est opidum castrúmve Medullio *Meüillon*: alii Medoh pars Biturigum Viviscorom ad Garumoam flumen & Oceanum, qui volgò *Medequins* dicuntur, quasi Medulicioi, & ager pagúsve Medulicus, *le Medoc*. Suot & insulæ circiter tres in flumine Garumna infra ejus & Duranii confluentea, & una in mari, quæ Medulicæ vocantur, *les Isles de Medoc*, quarum maxima vicis aliquot incolitur, in primis Lariaco *Lairac*. Oram Medulicam, vulgò *la coste de Medoc*, Ausonius *litus Medulorum* vocat in epistola v. ad Theonem.

> Quam tamen exerces Medulorum in litore vitam?

Et apod Medulos albeos sevum, ceram pinguem, picem, scissam papyrum, ac *fumantes olidùm tædas, lumina paganica* abundare scribit, hasque solas Medulorum merces haberi: quibus mel & pecora addi possunt. Idem io epistola vi. *Medulinum notum* memurat, in epistola vii. *ostrea Medulica*

> Ostrea Baianis certantia, quæ Medulorum
> Dulcibus io stagois reflui maris æstus opimat.

Hæc ostrea à vicina urbe *Burdigalensia* olim dicebaotur; oune à Solacu vico Madulorum ad Garumnæ ostiom, *Soulac*, *Solacensia* cognominantor: ut in epistola xiii. docat Ausonius.

> Sed mihi præ cunctis ditissima, quæ Medulorum
> Educat Oceanus, quæ Burdigalensia oumen
> Usque ad Cæsareas tulit admiratiu mensas.

Oceanus Medulorum sive Oceanos Medulicus est, qui Medulos alluit. Nam Meduli Garumna & Oceaoo majore ex parta claudunour. Inter *dulcia* aotem *stagna Medulorum*, ubi ostrea accessibus Oceani pinguescere ait Ausonius, unum est io longitudinem v. leugas, unam in latitudioem patens. Sidonio nota fuere & probata quoque ostrea Medulorum, qui in epistola quadam ita scribit. *Veni ad debellandos subjugandosque istos Medulica supellectilis epulones*.

Muciani apud Plinium de ustreis in libri xxxii. capite iv. verba sunt. *Cyzicena majora Lucrinis, dulciora Britannicis, suaviora Eduis, acriora Lepticis, pleniora Sicensibus, licciora Coryphantenis, teneriora Histricis, candidiora Circesensibus.* Io codice Monasterii S. Michaëlis ad mare, qui est annorum circiter quingeotorum, & in codice Regio qui multo vetustior est, legitur i *suaviora Medullis*, aliàs *Medulis*. Certè ostreorum Æduicorom mentionem facere ooo potuit Mucianus: cùm Ædui mediterranei sint ad flumina Ararim & Ligerim, ab Oceano & à mari interoo remotissimi, sicut & Meduli Gens Alpina. *Ostrea* antem *Medula* seu *Medulica*, quæ io dulcibus stagnis suavitatem imbiberunt, commendari à Muciaoo nemo noo vidat; nec aliis quàm Medulis nostris ea coovenire, quorum ostrea non ab Ausonio modò & Sidooio, sed etiam à Vineto, à Scaligero, à Thuano, & à cunctis qui Burdigalæ cummorati sunt, summopere laudantur.

Io Medulis sunt æstuaria, paludes sive stagna, & saltus.

Boy à Paullinu iu epistola i. ad Ausooium commemorantor his verbis.

> Placeat reticere nitentem
> Burdigalam, & piceos malis describere Boios?

Vulgò oune *Buies* dicuntur, & ager Boieua *Buchs*, aliàs *Butz*, & *Buch* à vico Boiis *Buchs* ad Leriam, qui à Baiona duorum dierum itinere distat. Dominum Boiorum olim Nostri *Capitalem Boiorum* vocarunt, *le Captau de Buch*; & ejus dominium *Capitaletum*, *le Captalat*: qui oone Principatua est. Appendix Chronici Guillelmi Nangiacensia ab anno MCCCXL. ad MCCCLXVIII. deducta *Castal de Beuf* semper vocat. Inter Sigmanis & Garumnæ fluminum ostia est prumuntorium, quod Ptolemæus *Curianum* nuncupat, Κυριανὸν ἀκρωτήριον; incolæ *Cap de Buch*, id est *caput Boiorum*, ut Scaligero placet. Vinetna *Cordan* esse mavult, scopulum in Oceano Medulico. *Boy*, ut & *Meduli* Biturigibus Viviscis, seu agro Burdigalensi attribuontur: & licèt cum Burdigala ipsa trans Garumnam sint io Novempopulorum finibus; tamen cum Burdigala provinciæ Aquitaniæ ii. accensentor.

Boiorum fluvius est Leria, *Laire*, qui io Oceanum effluit, & *Sigmas* Ptolemæo dictus videtur à figura litteræ C, quam suo cursu lunaro refert. Certè Vinetus Saoton inter Garumnę & Aturri ostia oullum præter *Leriam* fluvii nomine dignum esse ait; qui *Leyra* Vasconibos vocatur, & aliqoot loca præterlapsus, in stagnum maritimum devolvitor. Verba Ptolemæi suot. Σιγμάτος ποταμοῦ ἐκβολαί.

Norandum heic est, magno errora in iv. Notitia provinciarum & civitatum Galliæ, sed corruptis, *Boates* cum *Boiis* nostris, & *civitatem Boatium* cum vico *Boiis Boiove* coofundi sic. *In provincia Novempopulana Civitas Boatium, quod est Boius in Burdigalensi*: item *civitas Boatium, id est Boius; civitas Boëtium, hoc est Bovis; civitas Boatium, quod est Bovis.* Legeodum utrubique *Boius*. Atqui *Boius in Burdigalensi agro* est citra dubitationem ullam *Buch*, caput *Boiorum*, qui cum Medulis Burdigalensi agro & Aquitaniæ ii. adscribuntur, licèt trans Garumnam in primis Novempopulanæ finibus habeant. *Boates* verò, sunt Lapurdanses Baionensesve in ultimia Novempopulis, ut alibi docebimua, nec ad *Boios* quidquam pertinent: licèt Jos. Scaliger, auctoritate harum Notitiarum adductus, aliter senserit. *Boios* vicum, id est *Buch* à Burdigala xvi. millia passuum abesse Æthicus in Itinerario ducet, ab Aquis Terbellicis (id est *Acs*) XLVII.

S. MEDULFI AQUÆ.

Vicus est ad Morgiam flumen io Arvernis, aquis suis, & *S. Medulfi* nomine & patrocinio clarus, vulgò *S. Mion* dictus pro *S. Miout*. Abest ab opido Riçomago millia passuum circiter vi. sive leugas duas. Ejus aquæ calidæ, vertiginosis & quartana febre laboranti-

bus utiles sunt ac salubres : ut accepi à Laelio Jurisconsulto Ricomagensi.

MEGENI MONASTERIUM.

Megeni Monasterium inter Offonisvillam & S. Deodati memorat Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta : quam Abbatiam apud Lotharienses esse, *Moien-Monstier* dictam vulgò aut *Moyen-moustier* quidam existimant. At contrà in Chronico Senoniensi reperio, *Medianum Monasterium* seu *Moien-Moustier* ab ipso loci conditore Hidulfo appellatum esse, propterea quòd ab ortu Senoniense Monasterium, ab occasu Stivagium, à meridie Juncturas sive S. Deodatum, à Septemtrione Bodonis Monasterium habebat. Sunt autem *Senonia* vel Senoniense Monasteriom in Valle Senoniensi, vulgò *Senone*, celebris apud Lotharienses Abbatia, quam Divisio Regni Lotharii *Senonem* nuncupat. *Stivagium* & in supradicta Divisione memoratum, vetus est ad flumen Mortam Abbatia, vulgò *Estivay* vocata. Monasterium quod propter confluentes amnium Robac & Mortæ Deodatus *Juncturas* appellavit, nunc ab eodem conditore suo, viro Beatissimo, *Sancti Deodati* dicitur, vulgò *Saint Diey*. *Bodonis Monasterium* à Bodone Tullensi Episcopo conditum & cognominatum, *Boudonville* nuncupatur, aliàs *Bonsonville*.

MEGINENSIS PAGUS.

Pagus Meginensis non procul aberat à castro Antunnaco ad Rhenum posito, ut docent Annales Mettenses, seu Chronicon S. Arnulfi in anno DCCCLXXVI. hisce verbis, quę & apud Reginonem leguntur. *Movit verò absque mora exercitum, & cum L. & eo amplius ut ferunt millibus, in pago Meginensi non longè ab Andrenaco castello adversus eum* (Lodovicum) *ad pugnam procedit* Carolus Calvus vel Senior Imperator. *Megenensium* vocatur io Divisione Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta, ponitúrque inter Riparias vel *Ribuarias*, & *Bedagouvam* sive pagum Bedensem. Malè ergo *pagum Meginensem* accenset Brouverus pagis Ripariorum : quem & *Megnacensem* à majoribus dictum esse falsò asserit. Nusquam enim io veteribus tabulis & litteris hoc nomen reperire memini; sed *pagum Magniacensem* in Pippini & Caroli Magni donationibus dici eum invenio, vulgò *Meylandt*, inter Mosellam & Rhenum in Treviris. Huic pago nomen dedit *Meginum* vel *Megenum*, vulgò *Meyen* dictum : quem locum aiunt proximum esse Antunnaco, & Bedæ vico sive Bidburgo, à quo Bedensis pagus nomen accepit, ac esse in Trevirorum finibus opidulum, *Magniacúmque* etiam nuncupari.

Brouverum io errorem induxere Mariani Scoti verba hæc in rebus anni DCCCLXXV. *in pago Meginense nomine Ripuariâ, non longè ab Andirnachin castello*, &c. quæ verba persuasere Brouvero, *pagum Meginensem* Ripariorum pagis adnumerari oportere : cùm *pagus Meginensis* seu *Megenensis* à Ripariis haud dubiè differat, & Regino Annalesque Mettenses suprà laudati unà cum Divisione Regni Lotharii apertè indicent, apud Marianum duo verba *nomine Ripuaria*, quæ ab ignaro geographiæ inserta aut potius furtim introsa fuerunt, expungenda esse. *Pagi* enim *Ripariorum*, & *pagus Megenensis* proximi quidem sunt, aut etiam contigui, sed tamen nihilo minùs diversi.

MELBODIUM.

Adelguodis Virgo ab Autberto Atrebatum & Camaracensium Episcopo velata, in *Melbodio* Monasterium opulentissimum extruxit ad ripam fluminis Sabis, multasque ibi Monachas, in primis Madelbertam & Adeltrudem, sororis suæ *VValdetrudis Castrilocensis* filias congregavit & rexit ante annos mille : è quibus Adeltrudis ipsi mortuæ successit, & Virginibus Melbodiensibus Abbatissa præfuit. *Melbodium*, aliàs *Malbodium* in Diœcesi Camaracensi, vulgò nunc *Maubeuge* nuncupatur. Sigebertus *Aldegundis Melbodiensis* meminit in Chronico anno DCLI. Ansigisus Abbas Fontanellensis testamento legavit & misit præter cetera *ad Altum Montem Monasterium solidos* XV. *ad Malbodium Cœnobium libram* I. *ad Castrilocum Monasterium similiter* : quæ sunt tria in Hainoo Monasteria; ut docet Chronicon Fontanellense, quod in principatu Ludovici Pii A. definit.

MELDACENSIS PAGUS.

Pagus vel *Comitatus Meldacensis*, vulgò *le Comté de Mange*, aliàs *les Manges* memoratur in litteris datis anno Domini DCCCCXXXVIII. his verbis. *In Comitatu Meldacinse, in pago qui dicitur Conedensis.* (*Conede*) Videtur à Meldaco (*Mange*) opidolo nomen invenisse. Hic pagus nunc Andibus seu Andicaviæ attribuitur, cùm sit trans Ligerim positus in montibus, ac in finibus Pictonum, ac Episcopo Pictavensi subjectus, parsque veteris pagi Pictavi. Dicitur alias *pagus Medalcensis*, item XI. in litteris Caroli Regis qui Calvus cognominatus est, *pagus Medalgus*, & *pagus Madalgicus* : quibus in litteris Caroli *Monasterium S. Florentius*, aliàs *Florentij*, *constructum esse super alveum Ligeris in pago Medalgo*, & *Didonis Episcopi Pictavensis præsulatui subjacere pagum Madalgicum* ait.

MELDI, ET CIVITAS MELDORUM.

Meldi, Galliæ Celticæ vel Lugdunensis gens, à Julio Cæsare in libro V. Commentariorum falsò creduntur memorari : memorantur autem à Strabone Μέλδοι, & à Plinio *Meldi Liberi* in Lugdunensi Gallia : qui ab eodem Ptolemæo *Melda* vocantur, Μέλδαι, in Gallia Lugdunensi, & urbs eorum *Jatinum*, Ἰάτινον, quæ in vetustissimis Notitiis provinciarum civitatumque Galliæ *civitas Meldorum*; nonnumquam, sed corruptè *civitas Meldnorum* nuncupatur, ac in provincia Lugdunensi Senonia ultima ponitur. *Meldos*

urbem, & *Meldensem urbem* Gregorius ceterique rerum oostratum scriprores oomine Gentis appellant, *Meaux*. Postea & *Melsis* ea urbs dicta est, d in r mutato, atque ita vocatur in Vita vetere S, Pirminii 1 unde & *pagus Meltianus* oomeo accepir. Eciam *Meledus urbem* sed meodosè, apud Gregorium in libri v. capite 1. dici teperio, & *Miliciacum* corruptiùs apod Nithatdum io libro IV. cuius hæc suot verba. *Ipsi verò Cadellonensem adeunt urbem : cúmque Miliciacum venissent*, &c. Catalauni, quos *Cadellonos* vocat, & Meldi, urbes sunt flumini Matronæ ambæ adpositæ. Posita autem est urbs majore ex parte ad dextram Belgicamve ripam fluminis Matronæ, quo Celtæ fan Galli à Belgis dividuntur : itavt si exactè haberetor ratio finium, Belgicæ potiùs quàm Galliæ Lugdunensi attribuenda videretur, quemadmodum de Rotomago in Belgica ripa Sequanæ posito, aliisque de urbibus dicemus. Regio urbis amœnissima ac munitissima sita est in iosula Matronæ, forumque retum veoalium præ ceteris continet.

Anno Christi DXLIX. tegni domini Childeberti Regis XXXVIII. Concilio Aurelianensi v. intetfuit atque subscripsit *Medoveus Episcopus Ecclesia Meldensis*; Concilio Remeosi *Gundoaldus Meldensis Episcopus*.

Chattarium majoris Ecclesiæ Meldensis ab anoo citciter MCLX. ad annom MCCCV. deductum, necnoo tabulatium Capituli Meldensis seo Decani & Canonicorum Ecclesiæ Meldensis legi : quo in tabulario Paschalis PP. II. in litteris anoo v. Episcopatus, Christi MCIII. datis, *Canonicos B. Maria Sanctique Stephani Protomartyris* semel atque itetum Caoooicos Meldenses appellat. Heoricus *Trecensis Comes Palatinus* io litteris anni MCLII. *Canonicos S. Maria Sanctique Stephani Meldensis Ecclesia* similiter vocat. Aliæ litteræ sic expliciunt. *Actum hoc in Capitulo S. Maria Sanctique Stephani anno D. I.* MCXXXV. Stephanus Meldensis Episcopus in litteris aoni MCXXC. *Canonicos Ecclesia B. Maria beatique Protomartyris Stephani* noocupat. Ex quibus apparet, matrem Ecclesiam civitatis Meldorum, de qua Paschalis PP. & Henricus, ac Stephanus loqouutur, tum Matiam Virginem, Dei matrem, & S. Stephanum pro titulo ac Pattonis habuissa : quæ antea sub solius Stephani nomine videtur fuisse Deo consecrata. Quippe liber de Vita Faronis Meldensis Episcopi, cujus auctot ante annos occc. fuisse crediturHildegatius Meldorum Antistes, Caroli Calvi æqualis, *Ecclesiam civitatis Meldensis comtam suffragiis Protomartyris B. Stephani, ac ejus roseo sanguine decenter adificatam fulgere* scribit : & tabulæ anoi MCCXXV. *Ecclesiam B. Stephani* vocant, quom *altare B. Maria, quod est in capite Ecclesia B. Stephani Meldensis*, commemorant. In litteris datis anno *J. Chr.* MIV. *regni Regis Rotberti* XII. eadem Ecclesia *locus S. Maria Sanctique Stephani Protomartyris Christi* nuncupatot. Verba subjicete convenit & doas alias ob caussas, quæ talia sunt. *Fratres Sancta sedis Meldensium* (id est, Canonici majotis Ecclesiæ) *adierunt ante prasentiam domini Gisleberti Prasulis, humiliter precantes, ut tam de terris quàm de Ecclesiis unde canonicè vivere deberent, notitiam eis faceret: quatinùs Deo adjuvante locum S. Maria Sanctique Stephani Protomartyris Christi cum magna latitia cunctis diebus vita illorum* (id est suæ) *ac successorum eorum deservire possent. Cernens ergo Prasul humilitatem illorum, fecit eis sicut fuerant postulati.* (hoc est, sicut postulaverant) *Ha sunt quoque Ecclesia, unde eis fecit firmitatem, & hac sunt nomina earum : S. Maria in Cavea, & quidquid adspicit ad illam cum Derenciaco, Abbatiola S. Ragomeri Confessoris Christi*, &c. (*S. Ragomer:* quod ounc est oratorium cum Eremitorio) Ibi observo tempus, quo primùm Clerici vel Canonici matris Ecclesiæ Meldensis, & aliarum etiam Ecclesiarum, res sibi suas ab Episcopi tebus & bonis secretas habere voluerunt, atque Antistites suos ad divisiooem Ecclesiarum, vicorum & fuodorum Ecclesiasticorum addocete cœperuot. Quod & in Ecclesia Parisiaca factum ab Elisiardo vel Lisiardo, qoi Rotbetto regnante Parisiotum Episcopus fuit, & à Benedicto PP. rogatu ejus confitmatum agnosco, Litteras Benedicti VIII. Episcopi Romaoi io parvo Pastorali legi, in quibus *Abbatiam S. Eligii, Abbatiam S. Germani Rotundi, Abbatiam S. Marcelli, Abbatiam S. Chlodoaldi atque S. Martini, Abbatiam S. Petri qua dicitur Respacis, Abbatiam S. Saturnini de Caurosa, Abbatiam S. Petri qua dicitur Nigella, Abbatiam S. Martini in Campellis, Abbatiam S. Petri qua dicitur Casiacus super Materna*, (*Chezy* ptope urbem Meldos) ait possideri ab Ecclesia Parisiensi, quam vocat *Ecclesiam B. Dei genitricis & Virginis Maria, & S. Protomartyris Stephani. Spedonam potestatem cum Ecclesia, villulam u. Macerias, Andresiacum cum Ecclesia & altari, Aurelíacum cum Ecclesia & altari, Civiliacum, Laiacum, Castenedum* vel Castanatum, *Balneolum, Sulciacum, Cristoilum: hac vII. altaria ab Elisiardo stipendiis Fratrum S. Maria attributa* esse ibidem assarit, & *Clarsacum, Steovillam, Rosetum, Cellas, Vernolium, Machelum, Samesium, Mintriacum, Mauriacum, Viriacum, Fontanetum, Vilceuam* inter villas Canonicorum enometat, & rom addir. *Eligant ex semetipsis per communem omnium assensum Prapositos & Decanos, qui & eorum provideant villas, & debita stipendia eis fideliter administrent.* Eadem in litteris Alexandri Papæ III. inveniuotur : quæ est otigo Decani & Capituli in majote Ecclesia Parisiaca, suas sibi res separatim ab Episcopo habentium : etsi aliæ litteræ mihi suspectæ ab *Ynchado Episcopo* (fottè *Ercanrada* legendom) priocipatu Ludovici Pii A. hasce villas Fratrum matris Ecclesiæ stipendiis delegatas testantur. Ragenaldus vel Rainaldus, Burchardi Comitis Corboilensis filius, Elisiardi successor, *Largum Campum*, aliis *Lisricantum* dictum, *cum Ecclesia S. Maturini in pago VVastinensi*, Parisiacæ *S. Maria Ecclesia contulit in usus Fratrum, ibi Deo canonicè militantium*; & dimidium Xenodochii S. Christophori. Sed de his satis.

Ad littaras Meldenses soptà laudatas revertor, in quibus inter *Ecclesias Fratrum se-*

dis Meldensis primas tenet *S. Maria in Cavea*: qui *B. Maria in Cagia Conventus*, & *Conventus B. Mariæ de Cagia* aliis in litteris vocatur; & sub Abbate ac Priore Canonicos habuisse, atque *in suburbio Cagia*, uno ex IV. civitatis burgis, uti & Monasterium S. Faronis positus esse dicitur. Ibidem *portam per quam itur in Cagiam*; & *vineam*, *salicetum*, *fossatum sita in Cagia* litteræ anni MCCLXVI. cómemorant; *prata de Cagia citra aquam*, id est cis flumen Matronam aliæ; *Albertum B. Mariæ in Cagia Abbatem* litteræ anno MCCXXX. datæ; *domum sitam in vico de Cagia*, ibidem *vico Cagia* dicto, tabulæ anno MCCLXVII. signatæ: *Gaufridus Clericus dedit in perpetuam eleemosynam Ecclesiæ Meldensi domum, quam habebat in vico Cagiensi*: ut litteræ anni MCCXIII. docent. Monasterium S. Mariæ in *Cavea* vel *Cagia*, vulgò *Chage* hodieque incolæ cognominant: suburbanum *Cagiam*, *le fauxbourg de Chage*; *vicum Cagiensem*, seu *vicum de Cagia*, aut *vicum Cagiam*, litteræ anni MCCCXXIX. *la ruë de Chage* patriâ linguâ appellant. Quo *Cavea* & *Cagia* nomine ut priùs ad Amphitheatri Suessionici, ita nunc ad Meldensis notitiam adducor, colligoque extra urbem Meldos Amphitheatrum olim exstitisse: sicuti pleraque Amphitheatra extramurana erant, quæ Galli nostri more Romanorum nunc *Arenas*, nunc *Caveas* ab interiore sui parte cava & capaci, in qua pugnæ edebantur, dixere. De *Cavea Cagiam* fecimus: ut caveas quibus aves domesticas includimus, *cagias* nuncupamus, *cages*. Magnum autem hoc Amphitheatrum fuisse ex eo intelligitur, quòd fundus ubi exstitit, amplissimus erat: cùm & burgo vel suburbano, & vico suum *Cagia* nomen reliquerit, & vineas, salicta, prata, domos, atque Abbatiale Monasterium S. Mariæ *in Cavea* ob id cognominatum contineret. Monasterium S. Mariæ *in Cavea*, vel corruptè *in Cagia* aut *de Cagia* dictum est Meldis, sicut Suessionis Monasterium *S. Crispini in Cavea*, quòd utrumque Monasterium eo in loco situm esset, ubi olim Amphitheatrum vel Cavea fuerat stante in Galliis Imperio Romano: quæ Cavea ei loco ubi erat, utrubique nomen suum dedit, & utrique Monasterio in utriusque Amphitheatri vestigiis condito, & ex ipsis operis Romani ruinis excitato cognomen. Hinc apparet omnia ferè capita Gentium Galliæ, etiam Lugdunensis & Belgicæ, (ne de ceteris Imperii Romani provinciis loquar) postquàm Romanis Imperatoribus paruerunt, exemplo urbis Romæ sua spectacula, ludos suos, sua Amphitheatra habere voluisse: quod & de Augusta Suessionum, de Durocortoro Remorum, de Divoduro Mediomatricorum, de Augusta Trevirorum, & de Agedinco Senonum ac de urbe Meldis suprà docuimus: de Rotomago, & de Lutecia Parisiorum infrà docebimus. Senonici quidem Amphitheatri meminit passio B. Columbæ Virginis & Martyris, quam in codice Thuaneo scriptam reperi, à passione ejusdem quam in alio codice ejusdem bibliothecæ legi, differentem: ubi hæc invenio. *Tunc Aurelianus Imper. in urbe quæ vocatur Senonas, in Amphitheatrum eam deduci jussit constrictam, ac carcereis vinculis obnixiùs custodiri.* Ibidem locus quo erat clausa Columba, *cellula* non semel, ac *tugurium* vocatur. *Tamen ursa pro S. Virginis Columbæ tutela adhuc in Amphitheatro remansit cum ipsa. Audiens hæc Aurelianus Imper. militibus jussit ut ex Amphitheatro eam expellerent, & sibi exhibitam præsentarent. Tunc ursa per tegmina templi feras egressa.* Ibi & Aurelianus sic loquitur. *Vade in Amphitheatrum, ubi tenetur virgo inclusa Columba; abutere eâ. Tunc Aurelianus jussit tormentorum ministris, ut eam extra civitatem in milliarium ducerent*, (id est, ad primum lapidem seu milliarium) *& caput illius gladio amputarent. Acta sunt hæc civitate Senonis die pridie Kal. Janu.* Ergo *cellula* hæc, seu *tugurium* aut *carcerem* vocare mavis, in Amphitheatro Senonico erat, Templo alicui proxima.

In urbe Meldis ante annos quadringentos IV. pontes fuere, *pons S. Remigii*, vel pons ad S. Remigium, *pons Rapidus*, *pons S. Celinæ*, vel pons ad S. Celiniam, & *pons Corneliacensis*: in Theobaldi Regis Navarræ, Campaniæ & Briegii Comitis Palatini litteris anno MCCLXII. patrio sermone scriptis nuncupati, *pont S. Remi*, *pont Rade*, *pont Sainte Celine*, *pont devers Cornillon*. Primus ab Ecclesia suburbana & à burgo S. Remigii nomen accepit. *Pontis Rapidi* meminere litteræ datæ anno MCCLXI. & MCCLXXVII. quæ *domum ad caput pontis Rapidi Meldensis versus Magnum vicum* memorant. Ita autem dictus videtur hic pons, quòd ibi maximè rapidus torrensque sit Matrona. *Pons S. Celiniæ* ab *Ecclesia S. Celiniæ* proxima appellationem traxit: quæ vetus Ecclesia ferè contigua est Baptismali *Ecclesiæ S. Nicolai* in burgo cognomine, & licèt exigua cella sit, Prioratusve unius tantùm Monachi albi capax, tamen vulgò appellatur *Abbatia*, *l'Abbaye de S. Celine*. Pons IV. ad *Corneliacum* ducit, vicum in priscis tabulis memoratum, *Cornillon* etiam sæpe dictum veteribus in litteris: quem *pontem Corneliacensem* vel *ad Corneliacum* vocare possis. Hic vicus nomen dedit & burgo civitatis Meldensis uni è quatuor, *le fauxbourg de Cornillon*.

Ibidem *portum Ricoini*, id est Richuini, & *vicum S. Faronis*, à Monasterio ejus cognominatum, collocant litteræ anni MCCLXIII. *portam Carceris* aliæ. Nam ad portas urbium plerumque carceres fuisse, observavi in Vitis Sanctorum Episcoporum Albini Andegavensis, Juliani Cenomannensis, Germani Parisiensis, aliisque non paucis. *Forum Meldense*, locum naturâ munitum, cinctum undique Matronâ, *le Marché de Meaux* vulgò dictum, memorant tabulæ anni MCCXXII.

Urbis Meldorum vici, præter ceteros *Magnus vicus*, & *vicus S. Faronis*, quorum jam suprà memini: vicus ad castellulum, vel vicus Castelluli, *vicus de Castelleto Meldis* in litteris anni MCCLXXII. nuncupatus: *Darnestal vicus*, & *vicus de Tirecape*, nocturnis latrociniis olim infamis, ambo priscis in Chartarii Meldensis tabulis memorati: quibus cognomines sunt hodieque duo Luteciæ Parisiorum vici.

Jam in urbe Meldis, ut in plerisque Galliarum urbibus, ac præsertim Lutetiæ factum à majoribus nostris videmus, suus cuique arti vicus erat attributus. Talemetariis qui falces messorias & alia ferramenta ad metendum ac secandum apta conficiunt, assignata Talemetaria, *la Taillanderie*; Pistoribus quos Bolengarios vocamus, Bolengaria, *la Boulengerie*; Sutoribus, quos Nostri à pellibus jam ante annos DCCC. Cordubâ mitti solitis Cordubanarios appellitant, Cordubanaria, *la Cordonnerie*; Carpentariis *Carpentaria*; Alutariis seu Pellionibus, quos Pelliparios à pellibus parandis nuncupant recentiores, Alutaria, *la Pelleterie*; quin & fructibus arborum Fructuaria, *la Fruiterie*; & Judæis ab alienigenis separari consuetis Judæaria, *la Juierie* in litteris patriâ linguâ scriptis dicta, ubi domos Judæi & hortum ac cœmeterium suum habuere. *Talemetariam*, *Bolengariam*, *Cordubanariam* item, & *Carpentariam* in urbe Meldis vicos commemorant litteræ anni MCCXXCIX. *vicum Alutariæ* litteræ anni MCCXCVI. *vicum Fructuariæ* tabulæ anni MCCXCVII.

Diœcesi Meldensi, seu Meldorum Gentis finibus continentur ultra citraque Matronam, Alnetum, *l'Aunay Bruslé*; Santiacum, *Sancy*; Columbarium seu Columbaria *Coulomiers*; Jubaeum *Juilly*, clarum Juliacensi Monasterio, quod Abbatem & Canonicos habet: Joiacum castrum, in litteris anni MCCL. memoratum, *Ioüy le Chastellet*, aut certè *Ioüy sur Morin*: Iotrum *Iouarre*, & Eboriacum seu Faræ Monasterium, *Faremoustier*, clara sacrarum Virginum Cœnobiis loca: Moncelli vel Montelli, id est Monticuli, *Morceaux*, villa Regia; Radolium, quod & Rodolium, Cellâ seu Prioratu notum, *Reuil*; Tria portus, corruptè *Trilleport* pro *Trie le port*; Tria Bardoli, in litteris anni MCCXLIV. memorata, quæ Tria Bertulfi rectiùs diceretur, *Trille-Bardou* mendosè pro *Trie le Bardou*, ambæ ad Matronam: Meduntum prope Columbarium, & forestem, ut vocant; Domunculæ, quæ & Mesoncellæ, id est Mansiunculæ *Maisoncelles*; Quintiacum ab urbe Meldis vix V. millibus distans, *Quincy*; Cella *la Celle*; castrum domini Martini cum vico, quod *castrum*, *castellum*, *castelletum* etiam, necnon *fortericia*, id est fortalitium, & *villa Domni-Martini* in t[illegible]ulis anni MCCXXX. nuncupatur, *Dammartin*: Firmitas Galterii vel Galteri, *la Ferté Gaucher*; Cameræ fons vel Camera fons, locus castro Domini Martini proximus, & Abbatiâ notus, *Chambrefontaine*; Condetum, id est Condate *Condé*, ad Mucræ & Matronæ confluentes; Rosetum *Rosoy*; Rasbacis vetertimo Monasterio & rivulo insignis, *Rebais*; Nantoilum seu Nantogilum ad Matronam, *Nantolium super Maternam* in priscis litteris dictum, *Nanteüil*; Marolium *Mareüil*; Pons Mucræ; Malleus, fortè *Villers les Mailles*; Insulæ *l'Isle*; Novum Monasterium *Neufmonstier*; Villa Regis ad Matronam, *Villeroy*; Broilum clarum Monasterio & nomine S. Fefri, quem Nostri Fiacrium vocitant, III. ab urbe Meldis millibus distans, *S. Fiacre*; Firmitas sub Iotro, ad Matronam posita, *la Ferté sous Ioüarre*; Crisciacum aut Creciacum ad Mucram, *Crecy*, à quo silva proxima cognomen accepit.

Duos habet Ecclesia Meldensis Archidiaconos, majorem alterum trans Matronam in pago Briegio, quem *Archidiaconum Briensem* vel *in Bria* appellitant: sicut & Ecclesiæ Parisiacæ suus est in Briegio, unus de tribus, Archidiaconus, pagi cujus curam gerit nomine appellatus.

Omittere non possû litteras anni MCCXXVIII. de *Domino Adamo de Rutello*, vel *Ruetel Milite*, quas in Chartario Meldensi reperi. *Cùm Dominus Adam Miles diceret, quòd aquam dicti rivi* (de Rutello) *debet & potest facere currere per terram suam & in fossatis suis, & in terris ac pratis suis: & hac ratione, quia quilibet Gentil'home, habens libera feoda in Comitatu Campania, potest & debet, quando vult, absque contradictione facere vivaria & fossata in terra sua, & retinere de aqua currente per terram suam, prout est ei necessarium,* &c. *Actum anno Domini* MCCXXVIII. Heic primùm observo *Milites*, quos vulgò *Caballarios* vocamus, *Chevaliers*, *Gentiles-homines* nuncupari, *Gentilshommes*; & *Militem* ac *Gentilem hominem* pro uno eodemque usurpari. *Gentiles* autem *homines* dicebantur Milites, qui præ ceteris notæ gentis erant ac claræ, & stirpis illustris atque honoratæ.

MELGORIUM, ET MERCORIUM.

Melgorium. vulgò *Melguel* aut *Melgueul* dicitur, opidum olim aut castrum celebre, Montipessulano proximum, caput Comitatus Melgoriensis. Ibi *solidi Melgorienses*, & *denarij Melgorienses* percoti consueverant, in priscis tabulis ejus regionis cum *libris Melgoriensibus* memorati.

Et *Melgorium* quidem est in Volcis Arecomicis, & in provincia Narbonensi I. At alterum ejusdem ferè nominis castrum, nimirum *Mercorium* in Aruernis, & in prov. Aquitania I. olim dictum *Marcueil*, & *Mercueil*; vulgò nunc *Mercueur*, *Mercœur*, & *Mercure*, Ducatus titulo illustre, cujus veteres tabulæ mentionem faciunt. Iohannes Parisiensis pro *Mercorio Marcolium* nuncupat, *Dalsinum Alverniæ*, & *dominum Beraudum de Marcolio* numerans inter adjutores Odardi domini Montisacuti, nobilis viri novique Militis, natione Burgundi, adversus Erardum dominum S. Verani: eumdemque postea *Beraldum de Marcolio* nominat. Hyacinthus Diaconus Cardinalis in epistola ad Ludovicum Francorum Regem eius nominis VII. *Mercur* vocat, *Beraldum de Mercur* semel atque iterum commemorans: quem VV. Brivatensis Ecclesiæ Præpositus, & B. Abbas, in litteris ad eumdem Ludovicum Illustrem Francorum Regem, *Beraldum de Mercorio* bis nuncupant, haud dubiè nomine deducto à *Mercurio*, quem Nostri, in his Fredegarius, & Carolus Magnus in epistola ad Fastradam Reginam, coniugem suam, *Mercorem* dixere. Legi scriptam in veteri codice priscam Vitam S. Desiderii Cadurcensis

Episcopi, (*S. Gery*) ubi hic locus *castrum Mercurium* appellatur. *Vir quidam ex castro Mercurio veniens*, &c.

Est & villa *Mercoria* à Mercurio cognominata, aliàs *villa Mercorius* in Lemovicibus, *Mercqs* vulgò dicta. Chartarium Bellilocі (*Beaulieu*) in Lemovicibus ad Duranium vel Dordoniam siti, & Monasterio Abbatiali ante annos DCCC. structo insignis legi, in quo hæc reperio. *Aicardus de Mercoria, missus Vualdi, in pago Lemovicino, in Vicaria Vertedense, in villa Mercoria, manibus tradidit ipsam villam*, (Mercoriam) *vel* (id est, &) *Ecclesiam S. Martini Gairulfo Abbati, vel* (.i. &) *ad ipsos Monachos* Bellilocenses *per chordam signi & per ostium domus. Facta hac notitia traditionis in mense Octobrio, anno* III. *Caroli Imper. Mercuritium* quoque vocat Lambertus Presbyter Ardensis *Merq*, locum Calesio proximum in Morinis. Nimirum *Galli Deum maximè Mercurium coluere*, ut scribit Cæsar, & ab eo loca aliqua cognominavere.

MELLENTUM.

Mellentum, *Meulan*, castrum ad Sequanam in Veliocassibus est positum: cuius castri vel opidi pars est in insula flu. Sequanæ, vulgò dicta *le fort de Meulan*, Melleoti arx vel munimentum. Ibi Comites quondam Mellentini opibus, armis, virisque floruere. *Mellentum* commemorant præcipuè rerum Normannicarum scriptores, Ivo quoque Carnutensis Episcopus in epistolis; *Comitatum de Mellento in pago Vilcasino* Ordericus Vitalis in libro VIII. *Comitemque Mellenti* in libro XI. *Meulent* passim nuncupat rectè Appendix Chronici Guillelmi Nangiacensis; at plures, in his Nicolaus Ægidius, *Meulanc* mendosè. T. enim in c converti à Nostris nequaquam consuevit. Ivonis Episcopi Carnutensis sunt litteræ ad *Clericos Mellentinos & omnes in Pinciacensi Archidiaconatu*: quæ epistola videtur apertè docere *Mellentі* partem saltem aliquam pertinuisse ad Archidiaconatum Pinciacensem, l'*Archidiaconé de Pinceraist*, qui unus est ex Archidiaconatibus Ecclesiæ Carnutinæ. Litteræ Philippi Franc. Regis datæ anno MLXXVI. *Hugonem Metlindensem Comitem* memorant: itaut *Metlindum* ante annos DC. dictum esse videatur, quod postea leniore vocabulo *Mellentum*, t in l transeunte, d in e mutato. Nec *Metlindum* tantùm, sed etiam *Medlentum* vocatum est, t in d & invicem d in t conversis. Certè in Chartario Fiscamnensi legi litteras *Roberti Comitis de Medlent*, in quibus patris sui VValeranni meminit, & *Medlent* ac *Medonta*: qui aliis in litteris ibidem *Robertus Comes de Mellento* appellatur. *Mollentum*, atque etiam *Mullentum* in litteris anni MCCXXV. reperio, quasi à mulis nomen deduci oporteat.

MELODUNUM SENONUM.

Melodunum est opidum Senonum in insula Sequana positum, ut paullo antè Luteciam diximus: ut ait Julius Cæsar in libro VII. de bello Gallico: *Melun*. Hoc opidum alii aliter atque aliter appellant. Gregorius Turonicus Episcopus in libro VI. *Meglidunense castrum*, aliàs *Mecledonense castrum*, & ejus agrum *pagum Meglidunensem* appellat, *le Melunois*: qui *Milidunensis* pro Milidunensis vocatur in Capitulis Caroli Calvi; *Milidunensis* Nithardo: & utrubique, atque apud alios auctores distinguitur à pago VVastinensi, in quo nunc tamen Melodunum ponimus, *Melun en Gastinois*. Fortunatus de Vita B. Germani Parisiorum Episcopi capite XVI. *Medardi Meglidunensis* meminit, hoc est Melodunensis. In Gestis Francorum *castrum Milidunensium*, alias *castrum Malidunense*, & *Miclitanum castrum*, vel *Miclito*; Roriconi & Hincmaro de Vita Remigii *castrum Milidunense*; *Milidunum* quoque in Capitulis Caroli Calvi nuncupatur; *Miliduмum* similiter, atque etiam *Milido* Nithardo; *castellum Milido* & Aimoino in libro II. de Miraculis S. Germani. *Meglidunum* autem, & *Milidunum*, & *Milido* è *Meloduno* Cæsaris facta sunt vocabula, ut vel cæco apparet. Eo in loco Childebertus Rex, Chlodovei Magni filius Episcopum voluit ordinari: sed obsistente Leone Senonum Episcopo, non potuit quod cupiebant & rogabant *Melodunenses*, implere: ut docet una Leonis Episcopi ad Childebertum Regem epistola, in qua Melodunum *Mecledo* vocatur. *Si quicumque Episcoporum Mecledone Episcopum voluerit ordinare*: item: *Vt ad ordinandum Mecledonensem Episcopum aut præsentia nostra adesse debeat, aut consensus*.

Sæpe miratus sum, cùm *Melodunum* opidum Senonum vetustissimum fuerit, ac jaminde à Julio Cæsare non ignobile, nullam tamen à Mella & Plinio, nullam à Strabone & Ptolemæo ceterisque Geographis Græcis ac Latinis mentionem ejus fieri, ac ne in Itinerariis quidem. Unum tamen excipi velim Æthicum in Itinerario provinciarum, qui in itinere à Carocotino Augustobonam, mihi videtur *Meloduni* meminisse sub nomine *Mecletі* his verbis. *Petromantalum* (*Mante*) M. P. XVI. *Lutecia* (*Paris*) M. P. XVIIII. *Mecleto* M. P. XVIII. (*Melun*) *Condate* M. P. XV. (*Monsterean Fautyonne*) *Agredicum* seu *Agedincum* (*Sens*) M. P. XIII. Ubi non dubito ab Æthico *Melodunum* *Mecleti* nomine designari. Hieronymus Surita affirmat, in quibusdam codicibus Itinerarii *Methetum*, in uno exemplari *Medetum* scriptum inveniri. *Melodunum* igitur Æthico dictum est *Mecletum*, ut *Mecledonense castrum* Gregorio in libro VI. in epistola Leonis Episcopi *Mecledo*, in Gestis Francorum *Miclitanum castrum*, vel *Miclito*; apud Nithardum *Milido*; in tabula Peutingeriana *Meteglum* transpositis per errorem litteris pro *Megletum*.

Iosephus Scaliger ait, bis apud Cæsarem excusum esse perperam *Melodunum*, pro quo in veteribus omnibus codicibus scriptis *Metiosedum* reperiri: quæ unius ejusdemque opidi nomina utraque esse, sed *Metiosedum* antiquius ac prius, *Melodunum* posterius. Addit alios pro *Metiosedum* *Iosedum* apud Cæsarem legere, ac Corbolium interpretari: quibus bonam mentem precatur, his verbis Marlianum perstringens. Sed errat ipsemet

Scaliger. Aliud enim est apud Cæsarem *Melodunum Senonum oppidum in insula Sequanæ positum* supra Lutetiam Parisiorum ; aliud apud eumdem *Metiosedum* Parisiorum infra Lutetiam, IV. ab urbe Lutecia millibus passuum distans secundo flumine : itaut quod affirmat Scaliger, verum esse non possit, credique non debeat, in priscis Cæsaris codicibus bis pro *Melodune Metiosedum* scriptum inveniri.

Paganum de Meleun memorat Maria Trecensis Comitissa in litteris ad Dominum ac patrem suum carissimum Ludovicum VII. Francorum Regem: ex quo intelligitur ante annos D. Melodunum *Meleun* dici cœptum esse. *Meldunum* vocat Appendix Chronici Guillelmi de Nangiaco.

MELPINUM CASTRUM.

Guillelmus Nangiacensis in Gestis Ludovici Regis Francorum, qui eius nominis IX. regnavit, & Sanctorum ordinibus adscribi meruit, scribit anno MCCXLII. Hugonem Comitem Marchiæ *tria castra fortissima, scilicet Melpinum, Crosanum, & castrum Achardi Regi* Ludovico *tradere* coactum esse, ne amplius rebellaret. *Melpinum* vulgò dicitur *Merpin*, quod est castrum ad Carantonum flumen inter Ecolismam & Santonos positum, non longè à Connaco, *Cognac*. Ex Melpino *Merpin* fecere Nostri, litterâ l in r mutatâ : ut ex lusciniola *rossignol*, ex ululare *urler*, ex ulmo *orme*, ex Ulmechon *Ormecon* ; ex *Mollans*, quod *castellum Gastonis de Biarno* Guillelmus Nangiacensis vocat, *Morlane*.

MELTIANUS PAGUS.

Pagus Meldensis, quem Gregorius in libro VIII. *Comitatum Meldensem*, Gesta Dagoberti Regis *territorium Meldicum* vocant, aut totus, aut ex parte, in Capitulis Caroli Magni *Melcianus* dicitur, numeraturque inter pagos *Parisiacum* & *Melidunensem* : à Ludovico Pio Aug. in Divisione Regni inter filios *Meltianus* vocatur ; à Carolo ejus filio in Capitulis latis in Conventu Silvacensi similiter *Melcianus* pagus: quòd scilicet tum urbs ipsa Meldi, pagi caput, *Meltis* & *Melcis* corruptè nuncupabatur ; à Nithardo in libro IV. *Milsciacus*. Certè in antiqua Vita S. Pirminii *Meltis* appellatur civitas Meldorum: unde *Meltiani pagi* nomen est ortum. Hodieque pars Meldici pagi trans Matronam flumen in Belgis sita, vulgò dicitur *Multianum*, *le Multien*, nomine ex *Meltiano* deducto, & unius tantùm mutatione litteræ corrupto : qua ex parte Meldi Silvanectum seu Vadensium & Suessionum fines attingunt. Reliqua agri Meldici portio Matronam inter & Sequanam jacet in Celticæ pago Briegensi: eaque ex parte Meldi Senonum & Parisiorum finibus artantur. *Multianum* igitur trans Matronam, & *Goella* regiuncula ei proxima, in qualocus Comitatusque *Domus Martini*, ad Meldos pertinent, eisque attribuuntur. Pippinus Francorum Rex in litteris datis anno I. regni sui *pagi Melciani* meminit, ut & *pagi Bragobanti*, id est Bracbanti, *pagique Briegij*.

MENAPII, ET CASTELLUM MENAPIORUM.

Castellum Menapiis locum attribuit Claudius Ptolemæus, quod nunc *Kessel*, ni fallor, ab incolis appellatur. Positum autem est *Castellum Menapiorum* ad ripas fluminis Mosæ inter Trajectum superius seu Trajectum Tungrorum (*Maestricht*) & Carvonem. (*Grave*) Tabula Theodosiana *Castellum Menapiorum* malè vocat, quod dici debuit *Castellum Morinorum* : cùm ipsum collocet inter *Gesoriacum* & *Virovinum* vel potiùs Viroviacum in finibus Morinorum. *Castellum* appellat Divisio Regni Lotharii, & inter *Niu Monasterium*, hoc est Novesium, atque *Iudam* collocat.

Annæus Florus in capite ultimo libri IV. de victore Germaniæ Druso sic refert. *Præterea in tutelam provinciarum* (Galliarum), *præsidia atque custodias ubique disposuit per Mosam flumen, per Albim, per Visurgim. Nam per Rheni quidem ripam quinquaginta ampliùs castella direxit.* Quare *Castellum Menapiorum* ad *Mosam* condidisse videri posset Drusus, si non apud Florum *Mosam flumen* in *Amisiam flumen* mutari ac restitui oportere existimarem.

Julius Cæsar plerumque cum *Morinis Menapios* jungit ut confines, & in libro II. *Morinos* XV. *millia* armata ad bellum Romanum pollicitos esse ait, *Menapios* VII. *millia* ; in libro III. scribit, Venetos *socios sibi ad bellum* Rom. *Morinos, Diablintes, Menapios adscrivisse* : & *Morinos Menapiosque, quòd continentes silvas ac paludes habebant*, ipso cum exercitu veniente, *eò se suaque omnia contulisse*. Idem in libro IV. tradit, *se reliquum exercitum Sabino & Cottæ legatis in Menapios atque in eos pagos Morinorum, ab quibus ad ipsum legati non venerant, ducendum dedisse* : & *Morinos* quidem *qui rebellionem fecerant, cùm propter siccitates paludum quò se reciperent non haberent, omnes ferè in potestatem T. Labieni Legati venisse : at Q. Titurium & L. Cottam Legatos, quòd Menapij omnes se in densissimas silvas abdiderant, agris vastatis ædificiisque incensis*, ex eorum finibus legiones reduxisse. Situm Gentis *Menapiorum* Cæsar in libro IV. describit, quum prodit Usipetes, à Suevis agris expulsos, *ad Rhenum pervenisse : quas regiones Menapij incolebant, & ad utramque ripam fluminis agros, ædificia, vicosque habebant* : & in libro VI. ait *fuisse Menapios propinquos Eburonum finibus, perpetuis paludibus silvisque munitos, qui uni ex Gallia de pace ad ipsum legatos numquam misissent* : ac ipso cum legionibus V. in Menapios profecto, eos *loci præsidio fretos in silvas paludesque confugisse, suaque eodem contulisse*, à quibus obsides acceperit. Cæsarem de more transscribit Strabo, & *Menapios* ex utroque ostiorum Rheni latere paludes ac silvas incoluisse, eisque confines fuisse ad mare *Morinos* refert. Tum igitur perpetuas silvas ac paludes habebant *Menapij*, & utramque fluminis Rheni ripam accolebant, Semibelgæ ac Semigermani, &

Ebutonum Tungrorúmve finibus propinqui erant. At Tacitus Menapios à Rheno removet, ac Cismosanos facit hisce verbis. *Mosam amnem transeunt, ut Menapios & Morinos & extrema Galliarum quaterent.* Morini proximi sunt Ambianis ad mare, Morinis *Menapii*. Quòd si Mosa transeunda fuit, ut ad *Menapios* primùm, deinde ad Morinos perveniretur: haud dubiè *Menapii* omnes, aut saltem maxima ex parte tum citra Mosam, ad Mosam tamen sedes habebant. Certè Ptolemæus ad ostia Mosæ eos collocat, qui ab ætate Taciti non multum abfuit. Plinius quoque *Menapios* non Rheni accolis seu prov. Germaniæ inferiori, sed Belgis adnumerat, & inter Mosam ac Scaldin ponit. *A Scaldi incolunt Menapii, Morini.*

Martialis in libro XIII. epigrammaton seu in Xeniis, pernam ex *Menapiis* commendat hoc disticho.

Cerretana mihi fiet vel Massa licebit
De Menapis: lauti de petasone vorent.

Menapi dicuntur Martiali pro *Menapii*, ut *Menappi* pro *Menapi* Historiæ Miscellæ libro VI. MS.

Intra Gallias cum V. I. Magistro Equitum Galliarum *Menapii Seniores* numerantur in Notitia Imperii Romani: quæ & docet *sub dispositione V. Sp. Ducis Mogontiacensis Præfectum militum Menapiorum Tabernis* extitisse.

Menapios Marlianus *Iuliacensis, Gelrensis, Clivensisque Ducatuum* incolas interpretatur. A Marliano more suo dissentit Josephus Scaliger, negatque *Menapios* esse *Gelrenses*, & qui sapiunt, hoc concessuros; asserens *partem Hollandiæ & Brabantiæ maritimæ; vel potiùs secundum Strabonem oram Flandriæ veros esse Menapios, & Menapiscum pagum in Capitulis Caroli Magni dici Flandriæ Comitatum.* Samson credit *partem* meridianam *Diœceseos Trajectensis*, heic ubi Episcopatus Middelburgensis seu mediterranei Burgi in Zelandia, Andouerpensis & Silvaducensis in Brabantia, & Rutamundanus in Gelria anno MDLIX. sunt constituti, & *Ducatum Clivensem* ad utramque Rheni ripam *Menapiorum* Gentis nomine & finibus contineri.

Erràsse autem Scaligerum, quum *Menapiam* pro *ora* Comitatuque *Flandriæ* accipi voluit, docet apertè Vita MS. S. Ursinari Abbatis Laubiensis: in qua *Flandria & Menapum fines*, atque *Flandrenses & Menapes* junguntur quidem ut confines; nominibus tamen distinguuntur ut diversi, circa Laubias Monasterium Diœceseos Camaracensis ad Sabim. *Flandriam & Menapes* jungit & Fulcuinus de Gestis Abbatum Laubiensium. Quin & Ludovicus Imperator Aug. in Divisione Regni inter filios, *Flandriam* & *Menapiam* apertè distinguit his verbis. *Ardenna, Asbania, Bragbento, Franderes, Menpiscon, Medenenti, Ainan.* Ubi Flandriam vocat corruptè *Franderes*; *Menpiscon*, aut *Menpiscum* potiùs Menapicum pagum. Litteras Caroli Calvi, Ludovici hujus filii profert Aubertus Miræus, in quibus *pagus Mempiscus*, & *pagus Flandrensis* separatim notantur ut diversi. *In pago Gandense, in villa quæ dicitur* MARKA; *in pago Brachbatense, in villa Flithersala; (Fliersele) in pago Mempisco, in villa Heiloca; & in pago Cameracense in villa Colonia; & in pago Medelentense, (le Melantois) in villa Sehelnum; in pago Flandrense Illumariscum. Pagus Menpiscus* dictus est pro *Menapiscus*; *Menapiscus* autem pro *Menapicus*: sicut *Daciscum* pro Dacico, *Hunniscum* pro Hunnico, *Franciscum* pro Francico dixere, & *Franciscam* pro bipenni Francica. Aurelius Victor quum Carausium *Menapiæ civem* nuncupavit, *Menapiæ* nomine aut *castellum Menapiorum* caput designare voluit, aut certè *pagum Menapicum*.

In Gestis Nortmannorum ad annū DCCCXCVI. deductis reperio, Nortmānos anno DCCCLXXX. primùm in Gandavo Monasterio, unde Turnacum & omnia Monasteria ad Scaldim ferro & igne devastaverint, deinde in *castro Cortriaco*, id est Cortoriaco hiemavisse, *indeque Menapios & Suevos usque ad internecionem delevisse.* Tum igitur (si qua his Gestis fides) *Menapii* saltem ex aliqua parte non procul aberant à Cortoriaco castro, Letiæ flumini adposito. Nec aliam ob causam forsitan tabula Theodosiana castellum Morinorum inter Gesoriacum & Viroviacum situm, *Castellum Menapiorum* appellavit: propterea quòd *Menapii* relictis priscis suis ad Mosam sedibus, in Morinorum finibus, non longè à Cortoriaco & Viroviaco ad flumen Letiam consedissent: nisi si potiùs ignorantiæ scriptorū hoc debet imputari. Certè Philippus Bonæ Spei Abbas, in Vita Amandi Episcopi Trajectensis, Turnacum *urbem Menapiorum* vocat: & *in Nervio locum famosum, castellum Menapiorum* poni video à veteri scriptore in libro I. Miraculorum S. Bertini Sithiensis Abbatis: quos rectè situm *Menapiorum* assignavisse, aut eam Gentem rectè cum *Nerviis* confudisse, quis ausit asserere?

Ceterùm Dion Historicus Menapios non in urbibus, sed in tuguriis habitavisse scribit: quod si verum est, (cur autem verum non sit?) nemo mirari debet, non urbem eos, sed *Castellum* tantùm re & nomine pro capite Gentis habuisse, nullam apud eos veterem sedem Episcopatûs agnosci.

MENTUNIACUM.

Mentunacum, aliàs *Mantiniacum* municipium fuit ad Sequanam, ab urbe Tricassis non procul distans. Ibi Romanus Abbas Monasterium fertur exstruxisse, quod Diœcesi Tricassina continetur. Hic locus olim vetari nomine servato ab accolis dicebatur *Mantenay*: nunc de municipio vicus factus est, & *Sancti Leonis* appellatione censetur, *Saint Lie.*

MEROLIACUM.

Meroliacum castrum situ & opera munitissimum in finibus Aruernorum, quale à Gregorio nostro in libro Historiæ Francicæ III. describitur, prope Tigernum & Lovolantrum, est ut puto *Olergne.*

MERULA.

Ut castrum *Aquila* in Normannia, à nido aquilæ in quercu ibi reperto cùm conderetur, nomen accepit: eamdem seu parem ob caussam *Merula* à nido merulæ ibidem cùm ædificaretur invenio, mihi videtur esse dicta. Hoc castellum Ordericus Vitalis in libro XII. *Merulam super Sartam* vocat, & Alencionem inter atque Almaniscas ponit. Vulgò *le Mello*, aut *Melle sur Sarte* nuncupatur. Habet enim pontem Sartæ flumini impositum is locus, proximusque est Alentioni ad ejusdem fluvii ripas posito. Odo in libro Miraculorum S. Mauri anno DCCC. *in pago Sagensi*, id est Sagensi *villam Merulam* commemorat, à Rege Carolo B. Mauri Monasterio collatam.

MESTENO.

In veteribus tabulis *Mestenon* passim memoratur, & ita nomen hoc scribitur: qui est locus ad flumen Auturam inter Autricum Carnutum caput & Novigentum Regis positus, & primùm *Mesteno* Latinâ terminatione dictus videtur, postea *Mestenon*. Nostri nunc *Maintenon* corruptè appellant, quasi à manotenendo.

MESUA, ET MASUA.

Mella in descriptione Galliæ Narbonensis *Mesua* meminit his verbis. *Ledum flumen, castellum Latara, Mesua collis incinctus mari pæne undique, ac nisi quòd angusto aggere continenti adnectitur, insula.* Vulgò dicitur *Mese*, estque orbecula vel opidulum: prope quod monticulum seo *collem cinctum mari paneundique* apud Mellam. Setium montem esse, vulgò *Cap de Sette* Catellus affirmat. Quem si sequimur, ita aut emendanda, aut interpungenda sunt Mellæ verba. *Castellum Latara. Mesua collis incinctus mari*, &c. aut *castellum Latara, Mesua, collis incinctus mari*, &c. *Mesoa* vocatur in quibusdam litteris datis anno MCIX. in quibus *Pontius de Mesoa; R. de Monte-olivo, (Montolieu) F. de Monte Judæo, P. de Monte Lauro* memorantur; & in litteris anni MCXCI. *Guillelmus de Mesoa*, & *Guido de Ventatorio*; in litteris anni MCX. & MCXLVI. *Castellum de Mesoa*. & *Pontius de Mesoa*: in testamento Guillelmi Domini Montispessulani anno MCCXI. facto sæpe *Mesoa* nominatur, u litterâ in o mutatâ.

Est & *Masua vicus in pago Autissiodorensi* ad Ligerim positus: ubi Pippinus Rex, Vaifario Aquitaniæ Principi bellum illaturus, flumen cum omnibus copiis transiit: qui locus *Massava* vocatur in tabula Peutingeriana inter *Brivodurum* & *Nebirnum* vel Nivernum; vulgò *Mesue* aut *Méve*.

METIOSEDUM.

Julius Cæsar in libro VII. Commentariorum belli Gallici *Metiosedum* primus & ultimus memorat; ponitque infra Luteciam Parisiorum aliquot millibus passuum. Quidam *Josedum* truncato nomine scribunt; nonnulli *Melosedum*: utrique mendosè atque corruptè. Nam Josephus Scaliger affirmat, in veteribus omnibus Julii Cæsaris codicibus *Metiosedum* scriptum reperiri. Raimondus Marlianus *Josedum* apud Cæsarem legit, aitque esse *opidū Celtica ad ripam citeriorem Sequanæ, supra* (*infra* potius) *Melodunum Senonum, Lutecia Parisiorum proximum*: quibus verbis *Corboilum* apertè designat. Marlianum plerique scriptores recentiores sequuntur, & pro *Metiosedum* legunt *Josedum*, ac Corboilum, vulgò *Corbeil* interpretantur: quibus bonam mentem precatur Scaliger in discussione Commentariorum Cæsaris. At ipse nihilo feliciùs aut meliùs *Metiosedum* ac *Melodunum* pro uno eodemque opido habet, quod primo *Metiosedum*, deinde *Melodunum* fit dictum, vulgò *Melun*: aitque in libris Cæsaris editis *Melodunum perperam excusum bis* reperiri, (ter dicere debuit) *pro quo prisci omnes codices scriptum habeant Metiosedum. Verè quidem Melodunum & Metiosedum unum idemque opidum esse: sed Melodunum posterius esse opidi nomen, Metiosedum prius.* Quam de veteribus codicibus fabulam Josephus Scaliger ex industria videtur finxisse, ne refelleretur facilè vel ipsis Cæsaris verbis, in libro VII. *Melodunum* ter, *Metiosedum* semel commemorantis; *Melodunum* ut ab urbe Lutecia remotius, *Metiosedum* ut eidem propius, & alterum ab altero apertè distinguentis. Scaligero accedunt nostræ ætatis Geographi, Philippus Labbeus, & Brietus. Ita sensit haud dubiè & Josias Simlerus Tigurinus, qui in Æthici Itinerario *Methetum* vel *Medetum*, inter Luteciam & Condate medium, esse *Metiosedum* ait. *Methetum* autem illud *Melodunum* est. Nicolaus Sampson *Metiosedum* nec *Corboilum* Parisiorum, nec *Melodunum* Senonum esse asserit, sed locum Luteciæ propinquum, vulgò dictum *Meudon*: suamque opinionem Cæsariana relatione stratègematis Labieni confirmat, ac verisimillimam reddit. Litteras quasdam legi datas anno MCXCII. in quibus hic vicus vocatur *Medo*. & *Simon Major de Medone*, *Simon de Mudon*: item *Modun*, *Mouden*, & *Moldun*. id est *Medunum* vel *Moldunum* dicitur à duno vel monte. In litteris anni MCXCVII. *Matthæus de Modun Presbyter* præter ceteros commemoratur; in litteris anni MCCII. *Matthæus Decanus de Medun*, qui & ibidem *Moudon* vocatur, dictus in litteris anni MCCIX. *Decanus de Moldun*.

S. MICHAELIS MONASTERIUM AD DUAS TUMBAS.

Imper. Ludovicus Pius in constitutione de Monasteriis Regni Francorum, quam anno DCCCXVII. fecit, inter Monasteria quæ tantùm dona dare debent sine militia, *Monasterium S. Michaëlis Maresci primi* primo loco onmerat. Ubi Andreas Chesnius frustra emendandum putat *Mariæ periculi*. Quippe Monasterium illud *Maresci primi* cognominabatur,

Vu

quòd situm esset in marisco vel maresco, id est in solo palustri, quod cotidianis accessibus æstuans inundat Oceanus. In Historia Aquitanica, à Ludovico Balbo ad Hugonem deducta dicitur *Richardus*, VVillelmi Principis filius, *ædificavisse in Normannia, quæ antea vocabatur marcha Franciæ & Britanniæ, Monasterium S. Michaëlis de Monte, ubi Monachos ordinaverit*. Nimirum hoc Monasterium conditum est in confinio Brittonum ac Normannorum, in cacumine promuntorii, quod ab aliis *Mons Tumba*; ab aliis *Mons S. Michaëlis* ob Monasterii ibi siti Patronum; ab aliis *in periculo maris* dicitur, quoniam statis cotidie horis cingitur Oceano, itavt incauti & ignari æstus, si qui fortè deprehensi fuerint, opprimantur, nec mortem possint evadere. Robertus de Monte qui Chronicon suum Sigeberto subjunxit, rectè scribit Ricardum, ejus nominis primum Normannorum Ducem, *in monte Tumba Monasterium in honorem S. Michaëlis restauravisse*. Nam multo ante Ricardum à Paterno Abrincatinæ Ecclesiæ Episcopo exstructum esse creditur. Locus *le Mont S. Michel*; Cœnobium *S. Michel*, aut *S. Michel du Mont* nuncupatur.

Hic Mons est in Abrincatuis, cujus Monasterium Benedicti Regulam sequitur, ac nuncupatur *Abbatia Montis S. Michaëlis in periculo maris*.

Monti S. Michaëlis proximus est mons alter, mari quoque sæpe circumdatus, cum arce vertici imposita, *Tombelaine*, aliàs sed mendosè *Tombe Elene* dictus, qui olim per deminutionem *Tumbella* vel *Tumbellana* videtur nuncupatus, quasi parva Tumba, propterea quòd minor est *monte Tumba*, sive Monte S. Michaëlis. Ridiculi sunt, qui nomen esse compositum, & montem hunce à tumulo nescio cujus mulieris, *Tumbā Helena* vocandum existimant. Odo Abbas Monasterii Glannafoliensis, in epistola ad Adalmodum Cenomannicæ Ecclesiæ Archidiaconum de inventione Vitæ S. Mauri, memorat *in pago Abrincatino locum S. Angeli, qui ad duas Tumbas vocatur*. Vocabatur itaque ante annos DCCC. *locus S. Michaëlis Angeli* vel *Archangeli ad duas Tumbas*: duo enim ibi sunt montes, nomine *Tumba*, major & minor. In libro de Translatione & Miraculis S. Frodoberti hæc de Rarberto quodam pagi Miledunensis indigena legimus. *Ad S. Michaëlis Ecclesiam properat, eo loco qui ad duas Tumbas ex antiquo vocatur*. Tumbam porrò, quod vocabulum ex τύμβος factum est, pro monte accipi non mirabitur, qui *Alpium tumulos* à Floro in libri III. capite III. dici observaverit.

S. MICHAELIS OPIDUM ET MONASTERIUM.

Vulfoaldus Præfectus Palatii Childerici Francorum Regis & Monarchæ, homo Austrasius, hoc est natus in Francia Orientali vel Austria, *in pago Parrecinque Verodunensi ad* flumen *Mosam* clarissimum *Cœnobium S. Michaëlis Archangeli fundavit*; uti Sigebertus memoriæ tradit in Chronico: quod Cœnobium causa incrementorum loco ac nominis fuit. Vulgò enim S. Michaëlis, vel ad S. Michaëlem appellatur, *S. Mihel*, aliàs *S. Michiel*. Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta in Procaspide super Mosam, eum locum ponit inter *Montem Falconis*, & *Caldini Monasterium*, ac *S. Michaëlis* simpliciter nuncupat. Ejusdem meminit liber de Vita Johannis Gorziæ Abbatis, qui circa annum DCCCCXXXX. floruit, bisce verbis. *Nonnullo tempore in Monasterio S. Michaëlis super Mosam fluvium ad studia moratus est*. Hoc opidum est in Ducatu Barrensi, unus de IV. ejus Conventibus. Quatuor enim sunt in Barrensi Ducatu Conventus juridici. Primus Conventus Barrensis Barrum caput Ducatus, Solliacum *Sovilly*, vel *Seully*, Petram Fixam *Pierrefite*, Luppeium *Louppi* continet. II. Conventus S. Michaëlis, municipium S. Michaëlis, Mourionem, Satanacum *Stenay*, Dunum *Dun*, Longum Vicum *LongVVy*, Fagum *fong*, Confluentes *Conflen*, aliàs *Conflans au Jarvisi*, Calciatam *la Chaucée*, Mandras ad quatuor turres, *Mandres aux quatre tours* complectitur. Tertio Conventui Claromonrensi Clarus Mons in saltu Argonna *Clermont en Argonne*, Varennæ *Varennes*, Vienna *Vienne le Chasteau*, præ ceteris attribuuntur. Conventus Bassiniacensis sunt Mota *la Motte*, Brunonismons *Bourmont*, Marchia *la Marche*, Confluentes in Bassineio vel Bassiniaco, *Conflans au Bassigni*, Castellio *Chastillon*. His adjunxere Principes Barrenses Hattonis castrum, *Hardonis castellum* Gerberto in epistolis dictum, *Haton Chastel* Marchiam, Jamesium *Jamets*, Asperum montem *Asprement*, aliaque loca.

MILMANDRA FLU.

Jonas in Vita Eustasii Abbatis Luxoviensis Milmandræ flu. meminit his verbis. *In suburbio Bituricensi V. F. Theodulfus cognomine Babolenus Monasteria ex Regula B. Columbani exstruxit; primum in insula super fluvium Milmandram, ubi religiosorum virorum adunavit catervam; aliud Gandoacum nomine haud procul à fluvio Albeta; tertium Christi Virginum in loco dicto Carantonio super fluvium jamdictum Milmendram*. *Milmandra* ille vel *Milmendra* fluvius, vulgò nuncupatur *Mormande*, & præter ceteros amniculos in Carum effluit. Albeta fluvius videtur esse, qui nunc dicitur *Laurete*.

MINARIACUM.

Æthicus ejus loci bis meminit, primùm in itinere à Castello per compendium Turnacum, quod iter est millium passuum XXVIII. sic: *Minariacum* M.P.XI. *Turnacum* M.P.XVII. iterum in itinere à Castello Coloniam ita: *Menariacum* M. P. XI. *Nemetacum* XVIII. &c. Est ergo *Minariacum* vel *Menariacum* inter Castellum Morinorum atque Turnacum, necnon inter idem Castellum ac Nemetacum. Incolæ *Merghem* appellant, Nostri *Mervilie*, sicut ait Cluverius. Surita *Mina-*

riacum vulgò *Minorem-villam* dici tradit, & *ad Lisam*, hoc est ad Letiam flumen positum esse. Ego existimo *Minariacum villam* potius quàm *Minorem villam* nuncupari, atque *Mervilla* appellationem non à *Minore villa*, sed à *Minariace villa* deduci oportere. Differt autem à *Mervilla Marvilla* Positio & Præpositura, in Ducatu Luciliburgensi ad rivum vel amniculum Vesinum *(Vezin)* sita, quem Vesinum Chares defert in Mosam infra Duciacum, inter Mosomagum atque Sedanum; *Marcivilla* olim dicta.

Aubertus Miræus Minariacum *Stegre* à Belgis, à Gallis *Estorre* dici mavult: cui loco proximam esse Mauronti-villam, vulgò *Merghem* nuncupatam.

MINERVA CASTRUM.

Castrum Minervæ à cultu & templo Minervæ nomen accepit, ut *Latona* ad Ararim à cultu Latonæ. Petrus Monachus in libri de bello Albigensi capite xx. *Minerbam* vocat, ut litteræ anni MCXCI. *Menerbam*. *Erant* (inquit) *circa Carcassonam tria castra munitissima, Minerba, castrum Finarum, & Cabaretum*. *Minervam* Chronicon Symonis Comitis Montisfortis, cujus auctor Petrus Lutevensis Episcopus à quibusdam creditur, nuncupavit: in quo reperio, *Anno Domini* MCCX. *castrum Minervæ fortissimum à Symone Comite obsessum, & post multos insultus captum* esse. Vulgò dicitur *Minerve*, aliàs *Menerbe*: quod est castrum in Diœcesi Carcassonensi positum, nomen suum dans *pago Minervensi*, *le Minervez*, aliàs *Minerbois*. Hieronymus Zurita Erà MCCXCVI. *Lauracensem, Rhnensem, Fuxensem, Minervensem, Fonoliadensem, Saltuensem, Petrapertusensem, Æmilianam, Crodonensem, & Gabaldanam ditiones* commemorat: ex quibus pagus Lauracensis est *Lauraguez*; Rhnensis, forsitan est Rivensis pagus, *de Rieux*; Fuxensis *le Foix*; Minervensis *le Minervez*; Fonoliadensis *Fenolhedes* Castellania in Diœcesi Electensi, XLII. vicos continens; Saltuensis pagus, *le pays de Saut*, eadem in Diœcesi XIX. vicos includens; pagus Æmilianus vel Amilianus, *le territoire de Milhau en Rouergne*; Crodonensis, vel potiùs Rodenensis pagus, id est Rutenicus, *la Rouergue*; Gabaldanus pagus est Gabalitanus, *le Gevaudan*. *Comitatus Minerbensis* vocatur in litteris Stephani PP. ad Arnustum Narbonensem Archiepiscopum, Principatu Arnulfi. *Tam in Comitatu Narbonense quàm & Reddense, seu & Minerbense, atque Ausonense, necnon & Biterrense, sive etiam Nemausense*. *B. de Menerba* in litteris anni MCXCI. memoratur. Galli autem *Deum maximè Mercurium coluere, post hunc Apollinem, & Martem, & Jovem, & Minervam*; ut Cæsar in libro VI. de bello Gallico affirmat. Cui rei indicio sunt *Fanum Martis*, à Condate Redonum XLVI. millibus distans; & *Fanum Martis*, non longè à Valentianis illustre admodum & clarum, quod pago Fanomartensi nomen olim dedit: *Fanum Jovis* in Diœcesi Mirapicensi castrum; *Fanum Minervæ*, ab urbe Durocortoro XIIII. millibus distans; villa *Mercuria* vel Mercoria in Lemovicibus, & *Mercuritium* in Morinis. *Ædua civitas Berecynthia, Apollinis & Dianæ cultum præcipua dilectione venerata est*, ut Passio Symphoriani Mart. docet. Mons quoque Lutetiæ suburbanus, quem à gloriosa morte Dionysii primi Episcopi nostri, Rusticique & Eleutherii Presbyteri ejus ac Diaconi *Montem Martyrum* appellamus, antea *Mons-Martis*, ac (si Hilduino creditur) *Mons* quoque *Mercurij* à cultu & templo utriusque vocabatur.

MINNODUNUM.

Apud Æthicum in itinere à Mediolano per Alpes Penninas Mogontiacum, *Minnodunum* ponitur inter *Bromagum* & *Aventiculum*. à Bromago VI. ab Aventiculo millibus passuum XIII. distans. Surita *Minnidunum* & *Minnodunum* in priscis codicibus scriptum ait inveniri. Tabula Peutingeriana similiter *Aventicum Helvetiorum* inter & *Viromagum Minodunum* collocat. Vulgò nunc *Milden* appellari Simlerus asserit, aliàs *Moulden*. Quippe n in l Nostri mutare consuevere. Nanpredam enim *lamproye* vocant, unicornem *licorne*, Bononiam *Boulogne*, Castrum Nantonis *Chasteau Landon*, tympanum *tymbale*, animam *alcine*.

MITIACUM.

Mitiacum non solùm antiquissimo Monasterio, quod S. Maximini ab auctore dicitur, sed etiam vino suo celeberrimum, est in agro Aurelianensi ad Ligetinum vel Ligeticinum amnem in Ligerim decurrentem, V. aut VI. ab urbe Aurelianis lapide. *S. Mesmin de Mici* vulgò appellant. Ab eo Avitum (*S. Avy*) *Abbatem Mitiacensem* vocat Gregorius noster. *Agrum Miciacensem*, (*Mici*) unaque *possessionem quæ vocatur Cambiacus*, id est *Chaingi*, Anspicio & Maximino Chlodoveus Magnus Francorum Rex dedit, ut docet Vita S. Maximini: in qua reperio, *agri Miciacensis veteres parietinas structuram tantummodò priscam prætulisse, & fundum Miciacensem hinc inde fluviis allui*, ac intra sinum suum *insulam* habere *majoris fertilitatis quàm magnitudinis, feracem tritici, & vini abundantiæ atque præcipui*. *Miciacum* vocat ipse *Chlodoveus Francorum Rex, vir inluster*, in tabulis donationis: quod eximium antiquitatis monumentum eruit è tenebris Hieronymus Vignerius, vulgavit post ejus obitum Lucas Acherius.

Est & *locus Meciacus*, vel *Miciacum* ad fluvium Vicenoniam, vulgò *Messac* dictus, ad quem Rainaldus Comes Namneticæ urbis à Brittonibus anno DCCCXLIII. fusus acie & cæsus est.

MOGONTIACUM.

Magontiacum Tacitus in Historiarum libro IV. vocat, ut & Hieronymus in epistola ad Agerochiam *Magontiacum, nobilem quondam civitatem*: quam Claudius Prole-

mæus *Mocontiacum* Μοκοντίακον appellat, & in Germania inferiore ponit magno errore, cùm in superiore Germania poni debeat. Ceteri veteres scriptores *Mogontiacum* aut *Moguntiacum* nuncupavere, in primis tabula Theodosiana, Æthicus in Itinerario provinciarum I. R. Ammianus Marcellinus in libro xv. & xvi. à quo *Mogontiacus* in *Germania prima* collocatur. Vetus nummus apud Goltzium *Curatores civium Romanorum Moguntiaci* memorat, Notitia Imperii Romani *Præfectum militum Armigerorum Mogontiaco, sub dispositione Viri Spectabilis Ducis Mogontiacensis*. In priscis Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ reperitur, *in provincia Germania prima metropolis civitas Moguntiacensium*, vel *Mogonciacensium*; in aliis, *in provincia Germanica I. civitas Magontiacensium metropolis, Magontia*: in aliis *metropolis civitas Maguntiacensium, id est Maguntia*; in aliis *provincia Germania prima civitas metropolis Magonciacensium, id est Magantia*.

Verum, ut dixi, & incorruptum nomen urbis, *Mogontiacum* vel *Moguntiacum*; item *Magontiacum* sive *Maguntiacum*. à quo in priscis Notitiis quibusdam *civitas Magontiacensium*, & *civitas Maguntiacensium* dicitur: in aliis corruptè *civitas Mogunciacensium*, *Mogonciacensium*, *Magonciacensium*, pro *Moguntiacensium*, *Mogontiacensium*, *Magontiacensium*, vitio pronuntiationis t litterâ in c mutatâ. *Moguntiacum* vocat Poëta Saxo in libro III. de vita Caroli Magni, primâ, III. & IV. syllabis correptis.

Ipse Moguntiacum rediit.

Momociacense opidum, corrupto haud dubiè nomine nuncupat Gregorius Turonicus Episcopus MS. in libri IX. capite XXIX. *Sigibertum Momociacensis opidi Sacerdotem* appellans, & in libri de Gloria Confessorum capite LIII. *Thaumastum Momociacensis urbis Episcopum* vocans.

Postea truncato nomine ex *Magontiaco Maguntiacove Magontiam*, necnon *Maguntiam*, interdum & *Maguntiam* vel *Magonciam* fecere scriptores recentiores; ex *Mogontiaco* similiter *Moguntiacove Mogonciam*, atque *Moguntiam*, ac t in c converso *Mogunciam*, ac *Mogonciam*. De *Baptisterio Maguntia* exstructo à Sidonio Episcopo & Berthoara Theodeberti Francorum Regis filia scripsit in libro II. carmen XII. Fortunatus: & in libri IX. carmine VIII. ad Sidonium Maguntiacensem Episcopum *Maguntiam* vocat I. syllabâ productâ.

Reddita ne doleas felix Maguntia casus.

Mogontiam & *Mogonciam* apud Thegenum reperias; apud Nithardum *Magontiam*. *Magantiam* Notitia quædam Galliæ suprà nuncupat. & Constantius in epistola ad Desiderium Cadurcorum Episcopum; Fredegarius quoque in libro v. & ultimo Chronici *Magantiam*, item *Magancensem urbem*, & incolas ejus *Magancenses*. Germani *Mainz* & *Meintz*. vel *Mentz* contracto vocabulo appellirant; Nostri *Mayence* nomine haud dubiè deducto à *Magantia* vel *Magancia*. Unde & *Magence* vulgus pronuntiat Luteciæ Parisiorum.

Positum est *Mogontiacum* ad Mœni Rhenique confluentem, vel potiùs contra utriusque amnis confluentes. Nam Mœnus Germaniæ fluvius dextrum Rhenum ingreditur, è regione Mogontiaci, sinistræ seu Gallicæ Rheni ripæ appositi. Germani ante annos circiter DCC. à flumine Mœno Mogontiacum dictum esse sibi persuasere: in his Guntherus in libro I. de Gestis Friderici, cujus hic est versus

Nomen ab infuso recipit Mogontia Mogo.

Hæc urbs Francorum mediis in finibus.

Mogum vocat absurdè Guntherus flumen, quod Nithardus in libro II. *Moin*; Annales Metenses in anno DCCXCIII. *Moin* vel *Mogonum*; Annales Bertiniani *Mohin*; alii *Mochin*; Pomp. Mella, Aurelius Victor in Antonino Caracalla, Eginhardus, ceterique veteri ac proprio nomine *Mœnum* appellant; *Manum* Eumenius in panegyrico Constantino Aug. dicto. *Mogontiacum* autem linguâ suâ appellavere & Romani ante annos nongensos aut etiam mille, quàm fluvius ille, in Rhenum contra Mogontiacum effluens, novo ac ridiculo nomine *Mogus* ac *Mogonus* appellari inciperet. Adeò à *Mogono* vel *Mogo* amne *Mogontiacum* dici non potuit.

Cujus Gentis caput fuerit *Mogontiacum*, nemo è veteribus Geographis observavit. Ptolemæus Borbetomagum & Argentoratum ac Noviomagum in Germania superiore ponit aut prima: & Borbetomagum quidem, atque Argentoratum Vangionibus, Noviomagum Nemetibus attribuit; neutri Genti *Mogontiacum* provinciæ metropolim, nec alii. Cùm tamen *Triboces*, *Vangiones*, *Nemetes* junctim memorentur à Cæsare in libro I. à Tacito in libro IV. Histor. *Triboci*, *Vangiones*, *Caracates*; in libro de moribus Germanorum *Vangiones*, *Treboci*, *Nemetes Germanorum populi*; à Plinio *Rhenum accolentes Germaniæ Gentium in eadem provincia*, (Belgica) *Nemetes*, *Triboci*, *Vangiones*: & cùm Ptolemæus *Nemetes*, *Vangiones*, *Triboccos* in superiore Germania collocet, Vangionumque ac Nemetum urbes commemoret, Tribocorum non commemoret, *Mogontiacum* Tribocis adscribendum puto, ut tres hæ Gentes suas singulæ urbes habeant. Triboci autem Cæsari *Triboces*, Tacito *Treboci*, *Triboci* Plinio ac plerisque, *Tribocchi* Straboni, Ptolemæo *Tribocci* dicuntur. Si Strabonem sequimur, (cur autem non sequamur?) ἐπιοικοῦσι τὸν Ῥῆνον Τριβόκχοι ἔθνος Γερμανικόν, accolunt Rhenum Triboci, Gens Germanica, eò translati. Marlianus *Triboces nunc Argentinenses dici* hoc est Argentoratenses ait. In quo sine causa recedit à Claudio Ptolemæo, vetere ac diligentissimo Geographo, qui Argentoratum urbem Vangionum vocat. Divinat Samson, qui non Borbetomagum modò, sed etiam Mogontiacum Vangionum urbibus adnumeret: meliùs fortè facturus, si Ptolemæum secutus esset, & pro Mogontiaco Argentoratum unà cum Borbetomago Vangionibus assignavisset. Certè ut Nemetes Spirenses, Vangiones Vuarmacienses sunt; sic Tri-

bocos Mogontiarenses, esse docet eodem ipse à Cæsare & à Tacito in Hist. ac Ptolemæo servatus in enumeratione horum trium populorum. *Triboces, Vangiones, Nemetes; Triboci, Vangiones, Caracates; Nemetes, Vangiones, Tribocci*: uti nunc post Spiram Vuarmatiam, tum Mogontiacum videmus. Malè itaque Plinius & Tacitus inter *Nemetes* & *Vangiones Tribocos* vel *Trebocos* posuere: cùm Nemetes Vangionibus proximi sint, nec ulla inter ambas Gentes atque urbes alia gens intercedat.

Serarius vir doctus, qui de Mogontiaci Episcopis & antiquitatibus scripsit, dubitat Germaniæ an Galliæ Mogontiacum adscribi oporteat. Quod equidem miror. Quis enim nescit Galliam à Magna Germania Rheno flumine dividi, ideoque Mogontiacum quod ad sinistram vel citeriorem ripam Rheni positum est, Galliæ attribui debere, non Germaniæ? Est igitur planè Mogontiacum urbs Galliæ: est nihilominùs & Germaniæ: quod forsitan Serarium decepit. Quippe est metropolis provinciæ *Germaniæ superioris* vel *Germaniæ primæ*, quæ una est ex quatuor provinciis Galliæ Belgicæ, & tertium inter eas locum obtinet, *provincia Germania* I. aut *Germanica prima* nuncupata à Romanis, quòd à Germaniæ Gentibus Rhenum transgressis incoleretur.

Sub dispositione Ducis Mogontiacensis erant omnia præsidia urbium & castellorum Germaniæ primæ, præter tractum Argentoratensem, Comiti suo subjectum: nimirum *Præfectus militum Pacensium Saletione; Præfectus militum Menapiorum Tabernis; Præfectus militum Anderitianorum Vico-Julio; Præfectus militum Vindicum Nemetes; Præfectus mil. Martensium Alta ripa; Præfectus militum secundæ Flaviæ Vangiones; Præfectus militum Armigerorum Mogontiaco; Præfectus militum Bingentium Bingio; Præfectus militum Ballistariorum Bodobrica; Præfectus militum Defensorum Confluentibus; Præfectus militum Acincensium Antonnaco.*

Hieronymus in epistola ad Ageruchiam de Monogamia scribit, principatu Honorii ab Alanis, Vandalis & Suevis *Mogontiacum, nobilem quondam civitatem, captam atque subversam esse, & in Ecclesia multa hominum millia trucidata; Vangiones longa obsidione deletos*, id est civitatem Vangionum. Propter hanc Mogontiaci cladem nonnulli asserunt, Mogontiacum metropolim Germaniæ primæ gradu suo excidisse, & Borbetomago seu civitati Vangionum aut Vuarmatiæ, cui antè præfuerat, esse subjectum. Scribit id auctor incertus, Alberti Argentoratensis Chronico ab Urstisio præfixus, hisce verbis. *Sequenti anno* DCCXIX. *Bonifacius à Gregorio PP. Moguntiæ Archiepiscopus ordinatus est: quamvis antea Moguntini Episcopi suffraganei fuerint VVormatiensium Episcoporum.* Quod ego pro falso fictoque habendum puto, cùm nullius veteris scriptoris auctoritate nitatur, nec urbs Vangionũ *longa obsidione deleta* in locum Mogontiaci capti ac eversi succedere potuerit aut debuerit. Certè in omnibus Notitiis Galliarum cum veteribus tum recentioribus quas legi, *prov. Germaniæ primæ* assignatur *metropolis civitas Moguntiacensium*; & *civitas Vangionum, id est Vuarmatia* semper ei subjicitur, quartum & ultimum inter Germaniæ primæ civitates plerumque obtinens locum; rarò tertium.

Regio ad Rhenum & Mœnum, in qua positum est Mogontiacum cum Borbetomago & Nemetis, dicitur in Vita S. Sturmis Abbatis Fuldensis *VVedereiba*, ab aliis *VVettereiba*, & *VVedereiba*; vulgò *VVetteravv*: pars cis Rhenum, pars trans flumen posita, quibusdam *Vedrovia*: cujus incolas *VVedrevos* Gregorius PP. II. in epistola quadam nuncupavit, si Frehero credimus.

Septemviris Electoribus adnumerantur Archiepiscopi tres, Mogontiacensis, Trevirensis, & Coloniensis: ex quibus Mogontiacensis Antistes *Cancellarius S. Imperii per Germaniam* dicitur, Agrippinensis *Cancellarius per Galliam*, Trevirensis *Cancellarius per Italiam*. Hi tres inter Electores relati sunt, propterea quòd inter omnes regni Germaniæ Archiepiscopos vetustate, splendore opibus ac viribus eminebant: quam ob caussam eorum trium Antistitum multis ante sæculis quàm Electores fierent, jam inde ab anno DCCCCXII. sive à morte Regis Ludovici Arnulfi A. filii, in eligendo Rege Germaniæ summa semper fuit auctoritas. Nimirum Mogontiacensis Archiepiscopus tres sedes Episcopatuum in Gallia, duodecim in Germania, in Rætia ac Vindelicia habebat, ut & nunc habet, sibi suffragantes; Coloniensis duas in Gallia, tres in Germania; Trevirensis Metteosem, Tullensem, ac Verodunensem sedes in Regno Lotharii. Itaque Mogontiacensis & Agrippinensis Archiepiscopi in Gallia seu in Regno Lotharii, atque in Germania plurimum poterant; Trevirensis intra Gallias Regnumque Lotharii longè lateque per provinciam Belgicam primam. His rebus fiebat, ut suis suorumque suffragiis Regnum Germaniæ cui vellent, facilè deferrent. Sed inter omnes primas tenebat Mogontiacensis Antistes, quòd & maximam partem Germaniæ haberet sibi Ecclesiæque suæ metropolitanæ subjectam, & quòd propter Pippinum Francorum Regem à Bonifacio Mogontiacensi Antistite consecratum, Regis Germaniæ eligendi ungendique potestatem sibi vindicaret.

MOILLA COMITATUS AUT PAGUS.

Nithardus in libro I. *Moillam* memorat. *Et per fines Ribuariorum Comitatus Moilla, Halt, Trabammolant, Masagobbi* Quæ verba corrupta sic emendari oportere existimo: *Moilla, Hattuarias, Hammolant, Masagobbi*, vel *Masagovvi*. In Annalibus Bertinianis ad annum DCCCXXXVII. eadem verba mendosa reperiuntur. *Comitatus Moilla, Ettraham, Melant, Masagao.* Ubi legendum est, *Comitatus Moilla, Attuaria, Hammelant.* Quamquam audacter forsitan *Haltra* & *Ettra* in *Hattuarias* muto; sed *Hammolant* vel *Hammelant* feliciter restituo, quem *Comitatum Hamarlant* iidem Annales in anno DCCCXXXIX. nun-

cupant, & inter *Ducatum Frisiæ* ac *Comitatum Batavorum* locant. Et *Hammolant* quidem vel *Hammelant*, aut *Hamarlant* nomen est Germanicum, compositum ex *ham* quod vicum significat, & ex *lant* vel *land*, quod est terra vel regio: quam regionem pro *Hammolant* postea dictam esse puto *Hollandiam*. *Moilla* autem *Moila* vocatur in testamento Everardi Comitis & Gislæ. *Judith autem volumus ut habeat curtem nostram in pago Moila Helissem.* Est ejus nominis villa & Monasterium Præmonstratensium apud Thenas opidum Hasbaniæ Brabantinæ, vulgò *Heylleſſem* ad Hasbam fluvium: quæ curtis & Abbatia si heic designatur, docet Comitatum & pagum *Moillam* vel *Moilam*, partem olim Hasbaniæ, & unum de quatuor ejus Comitatibus exstitisse.

MOLINÆ BURBONENSIUM, ET ANGILBERTORUM.

Jotsaldus Monachus de Vita & virtutibus Odilonis Abbatis Cluniacensis libros III. ante annos DC. composuit, & Stephano Episcopo ejus fratris filio dicavit, digNos qui publicentur: quos in codice Thuaneo scriptos legi, ex quibus Petrus Damiani epitomen fecit. Ibi ille, in libro ni fallor III. *Molinarum* meminit his verbis. *In extremo confinio Augustidunensi Molinis est castrum, super Aleris fluvium situm.* Hæ *Molinæ* ad flumen Elaver, quod ipse *Alerim*, nos *Alier* vocamus, caput nunc pagi Burbonensis in extremis finibus Æduorum, nomen videntur accepisse à molis aquariis seu hydromylis, quæ ibi multæ aquis fluminis circumagebantur: quas Gregorius Turonicus Episcopus præter ceteros cum alibi, tum in libri Historiæ III. capite XIX. ante annos MLXXX. *molinas* pro molis non dubitavit appellare. Ea multis pontibus fluminis Elaver, quos Vercingetorix interruperat ac resciderat, unum refecit Cæsar, & celeriter effecto opere, legiones traduxit: ut ipse in libro VII. tradit. Eum *pontem Elaver fluminis* Samson pro *Molinis Burbonensibus* habet.

Sunt & *Molinæ Angilbertorum* in Ducatu Nivernensi, Diœcesique Augustodunensi, olim *Molins les Engirbers*, nunc *Moulins Engilbert* dictæ ab molis & *Angilbertis* loci dominis, qui & *Angelberti* ac *Engilberti* vocari possunt. Ejus castri meminere litteræ datæ anno MCCXCIV. *Castrum de Glana situm inter civitatem Æduensem & castrum de Molinis Angilbertorum: Dou chasteau de Glaine, assis entre la Cité d'Ostum, & le chasteau de Molins les Engirbers.*

MONASTERIOLUM.

Ordericus Vitalis in libro XII. Historiæ *Monasteriolum* & *Excalfurnum* vel *Escalfoium*, ut vicina in Neustria loca conjunctim appellat; quorum alterum est ad Carentonam flumen, vulgò *Monstreüil l'Argille*, seu Monasteriolum in Argilla cognominatum: alterum tribus à *Monasteriolo* leugis distat, vocaturque *Eschauffour*. Plurima autem sunt ejus nominis loca in Galliis, cùm opidula & municipiola, tum vici: quibus omnibus & singulis à parvo aliquo Monasterio vel Cœnobio vetere nomen videtur datum.

Est præ ceteris in Pictonibus castrum, *Monasteriolum in VVastina* cognominatum: quod Guillelmus Nangiacensis in Gestis Ludovici IX. Francorum Regis, *castrum Mosterolum in Gastina* nuncupat.

MONASTERIOLUM AMBIANORUM.

Monasteriolum memorat Frodoardus in Chronico ante annos DCC. vulgò *Monstreüil*, *Anno* DCCCCXXVIIII. *Herbertus & Hugo Monasteriolum castellum Herluini, filii Helgaudi Comitis obsident.* Castellum ergo fuit olim ad flumen Quantiam, cùm priùs vicus tantùm exstitisset. Post multos quàm decesserat annos, translatum est S. Salvii Ambianorum Episcopi corpus in *vicum Monasteriolum*, ubi hodieque S. Salvii Monasterium visitur, *S. Sauve*: à quo parvo Monasterio, quod ipse vivus exstruxerat, ac B. Mariæ titulo donaverat, & mortuus suis Reliquiis illustrat, locus (ut equidem existimo) *Monasterioli* nomen accepit. Legimus litteras E. *Abbatis B. Salvii de Monsterolo* ad Dominum Lodovicum Francorum Regem, ejus nominis VII. de *Burgensibus Monsteroli*. Est eodem in loco & puellare Monasterium S. Austrebertæ, Abbatiæ titulo clarum. *Monsteriolum vicum* Vita Salvii Ambianensis Episcopi appellat. *Monsterolum*, *Monsterolum*, ac *Musterolum*, & *Musterelium* corrupta sunt nomina atque truncata, sublatâ unâ aut alterâ litterulâ deducta à *Monasteriolo*, & in locum ejus substituta. Certè & Gesta Ludovici VIII. Francorum Regis vocant *Monasteriolum supra mare, quod castrum Regis Franciæ est*: unde & Bertæ Philippi I. Francorum Regis uxori pro dote & domicilio post repudium à viro fuerat assignatum. Hariulfus in libri III. rerum Centulensium capite XXII. similiter *castrum Regium* vocavit ante annos ferè DC. *Arnulfus* (inquit) *Comes Flandrensis multa inepta agere cœpit, captoque Monasteriolo castro Regio, Pontivam provinciam propria ditioni subegit, & corpus S. Gualarici in Monasteriolo castro, unà cum S. B. Richarii corpore servari præcepit*: & in capite XXIX. *Est vicus in pago Pontivo qui vocatur Monasteriolus, ubi ipse Sanctus Madelgisilus Confessor à die sui transitus quieverat.* Hic vicus vulgò *Monstrelet* appellatur. Legi Chartarium S. Jodoci ad mare, & in primis litteras anno MC. datas regnante Philippo Francorum Rege, in quibus *Guido Comes Monsteroli & Pontivensium* dicitur, & *patrem suum Ingrannum*, *avum suum Hugonem* vocat. In litteris anni MCCIII. *VVillelmus Comes Monsteroli & Pontivi*, *Alaidem uxorem suam*, *filiam Ludovici piissimi Regis Francorum*, id est Ludovici VII. *Mariam filiam suam*, *neptem Philippi Regis Franciæ* (Augusti) nuncupat. Idem tamen *VVido* vel Guido *Comes Pontivensis* aliis in litteris absolutè dicitur, ut & hic *Villelmus Ponti-*

venfium Comes in litteris anni MCCX. *VVillelmus Comes Pontevi & Monsterolt* in tebulis enni MCCXI. item in litteris anni MCCIV. *VVillermus Comes Monsterols & Pontivi*, in litteris anni MCCV. *VVillermus Comes Pontivi. Maria Comitissa Pontivi & Monsteroli virum nobilem Symonem, quondam Comitem Pontivi & Monsteroli, dilectum maritum suum* nuocupat in litteris anni MCCXXXIX. *Matthaus Comes Pontivi & Monsteroli, & Maria ejus uxor Comitissa* nuncupantor in tabulis anoi MCCXLIV. cootrè in litteris enoi MCCXLVIII. *Matthaus Comes, & Maria Monsteroli & Pontivi Comitissa.* Quibus ex titulis intelligitur Monasteriolum, quod *Monsterolum* vocant, pro capite pagi Pontivi habitum esse, & titulo *Pontivi* plerumqoe pręponi, rarò subjici; rariùs quoque omitti, & *Pontivi* nomioe designari ac contineri consoevisse. Io aodem Chartario *Abbatia virorum S. Salvij in castro Monsterolo*, & puellaris *Abbatia S. Austreberta de Monsterolo*, io litteris anni MCCXXXVIII. item *Ecclesia S. Firmini Martyris de Monsterolo*, in litteris Ingelranni Ambiaoaosis Episcopi datia anoo MCXXIII. memoreorur. *Communia Musteroly, & Communia Montis Desidery* in rebus Philippi Augusti, seu in enumeratione captorum apud Bovinaa aono MCCXIV. memorantur: ex quo epparet Mooasterioleoses & Montildesiderienses Majorem suum, & Scabinos seu Pares suoa habuisse.

Vetus loci nomeo in Chronico Fontanellensi necopinans inveni. Hoc Chronicoo, in Ansigisi Abbatis morte ec Lodovici Pii Aug. principato desinens, publicavit Lucas Acherius V. C. in tomo III. Spicilegii anoo MDCLIX. io quo Aosigisus Abbas Fontanellensis moriens multa variis Franciæ Monasteriis legevisse dicitur, in primis *ad Resbace Monasterium (Rebais) libram unam & semis; ad Sanctum Salvium in Brago solidos X.* Ea quo colligo, eom locum primò *Bragum*; dainde à S. Salvii Monesterio *Monasteriolum* dictum esse. Idem Ansigisus, ut hoc obitar dicam, Cœoobiis *Logio, Longogilo, Fontanido, Malardo, Valli, & Mala Monasterio* aliqua legavit: quæ nonc eaeepto *Fontanido* vel Footanero, ignota sunt Monasterie. *Bragum* autem, & *Bracum* unum nomeo est: quod è cane venarico, id est à *bracco*, in veteribus Frisiorum legibus usurpato, Germanicè *brachen*, Nostris *braque* dicto, deduceodum videri potest.

MONASTERIOLUM BERLAII.

Quod pleriqoe in Aodibus *Monasteriolum Berlaii* à parvo Cœnobio & à loci domino vocant, Ordericus Vitalis in libro X. Historiæ corropto oomioe *Monsterolum* appellat, *Berlaii de Monsterolo* mentionem faciens: quod eogoomeo locus hodieque servat. Dicitur enim *Monstreul-Belai*. Gaufridus Monachus Clarevellensis in Vita Bernardi Abbatis, cujus discipulus & Notarius fuit, *Monasterioli* mantionam fecit his verbis. *Virum nobilem Gerardum de Monasteriolo, Rege Francorum prohibente, in munitissimo opido suo Comes* (Andegavensium Gaufridus) *obsidens, comprehenderat cum uxore ac liberis, ipsumque diruerat munitionem. Monasteriolum Musterol* corrupto nomine nuncopatur in enumeratione Militum Vexillariorom Philippi Augusti Principato. Nam inter *Milites Andegavia* numererur *Henricus de Musterol. Berlaius* quidam inter Fulcoois Andecavorum, Turonum & Cenomenorum Consulis, qui postea Regnum Hierosolymitanum nomine uxoria obtinuit, Milites numeraint in Gestis Consulum Andegavensium circa annum I. V. MCX. & *Berlaius de Mosterol* nuncupatur. *Berlaius* alius, molto antiqoior, litteris Gaufridi Comitis Aodegavorum de Mooasterio S. Trinitatis apud castrum Vindocinum, datis *anno I. D. MXL. Indictione* VIII. *Regnante Henrico Rege anno* VIIII. prætet cetaros Proceres subscripsit post Alberieum de Monte Johannis, *Monte-Jan*, Joscelioum de S. Meura, Salomonem de Camilliaco, *Chemillé*, Salomonem da Levarzioo, N. de Monteaureo, Landricum de Balgeneiaco, *Bangency*, Odooem Dolensem, Heliam de Voluento, *Vouvent*; eute Hildeberrum de Rupe, Symooem de Verruca, Arduinum de Rupibus, Nevelonem de Fractavelle, *Freteval*, & Albericum de Firmitete Aureoni. Ibi ergo reperitur inter cetere *Signum Berlai*. Hic est forsitan *Berlaius*, à quo *Monasteriolum* cogooman ecceepit.

MONASTERIOLUM SENONUM.

Monasteriolum muoicipium positum est io Senonibus ed Icaunæ & Sequenæ confluentem, *Monstereau Fant-Ionne*. A cœnobio S. Martini nomen habet: Unde à quibusdam *Monasteriolum S. Martini* eppellatur. Gaufridus Claræ Vellis Monachus librum III. & IV. de Vita B. Bernardi Abbatis eujus discipulus & Notarius fuerat, composuit, & in libro IV. eius loci mentionem fecit hisce verbis. *Apud Monasteriolum ubi Jona & Sequana confluunt, in pago Senonico*, &c. Meminit & liber Miraculorum S. Bernardi, & vocat *Monasteriolum, ubi Jona fluvius in Sequanam influit.* Noonulli trunceto & corrupto nomioe *Musteriolum* ante eooos D. eppellavere. In libris XXIII. litterarum Capituli Ecclesiæ B. Mariæ Parisiensis nunc *Monsterolium*, nunc *Musterolum foris Jonam*, id est, extra Icaunam, in litteris anoi MCCLIV. vocatur, necnoo *Monsterolium in fur a'Eone*, & *Mosterolium in for diona* in litteris aoni MCCLXXVI. *Monsterolum in furno Jona* io litteris aooi MCCXXXVI. aliàs *Monterolum in furno Jona.* Guillelmus de Nangiaco in Gestis Ludovici Francorum Regis, eius oominis Noni, *villam Mosterolium en fors d'Ione* nuncupat. Tum ergo Nostri *Monstereau fors Yonne* cognominabant, id est extra Jonem vel Icaunam. *Fors* enim, quod extra significat, Nostris tum *fors* & *for* dieebatur, nunc *debors* à *deforis*. Hinc forensis burgus seu extramuranus, *Forsbourg*, qoi nunc leoiùs, sed corruptè *Fauxbourg*: hinc forisfactum *forfait* pro crimioe clam extra urbem, & procul ab

oculis hominum admisso; forisbannitus *forbanni*, id est extrà relegatus; forisclusus, hoc est exclusus, *forclos*; forisvestitus *forvestu*, id est pauper ambitiosus, qui ad purum corpus nudus sit, & interiore tunica lineisque feminalibus & caligis careat, extrà satis decenter vestitus appareat. Quidam *Monstereau au four d'Ione*, aut *Monstereau four d Ione* appellabant, *Monasteriolum in furno Jona*, id est ad os Jonæ vel Icaunæ, *furno* pro ore fluminis metaphoricè usurpato, quoniam furnus ore aperto & amplo esse consuevit. Sic Nostri os ostiumve fluminis modò *Beccum*, id est rostrum; modò *Buccam*; modò etiam *Houre*, id est foramen sive os appellitant: *le bec d'Alier*, Elaveris & Ligeris confluentes; *bec d'Amlès*, amborum fluminum Duranii & Garumnæ confluentes, *bouche Maine* Meduanæ & Ligeris confluentes; *emboucheure de Loire* ostium Ligeris; *Heure Gave* Gaberi & Aturi confluentes in Vasconia. Nunc *Monstereau faut-Yonne* dicimus, hoc est Monasteriolum ubi Icauna deficit, Sequanâ receptus. Ceterùm *Monsterolium*, *Mosterolium*, *Monsterolum*, *Musterielum*, & *Musterolum* corrupta sunt nomina, & in *Monastiriols* locum pravè vitioseque suffecta à linguæ Latinæ aut veri loci nominis ignaris.

Hoc opidum *Condate* olim dictum esse existimo, quo nomine Galli veteres confluentem designâsse creduntur. Certè in Tabula Peutingeriana *Condate* ponitur medium inter *Meteglum* & *Agetincum*; in Itinerario Æthici, in itinere à Carocotino Augustobonam, inter *Methetum* & *Agredicum* vel *Agedincum Condate* collocatur sic; *Lutecia* M. P. XVIIII. *Metheto* M. P. XVIII. *Condate* M. P. XV. *Agredicum* M. P. XIII. Hodie autem ab urbe Lutecia Agedincum Senonum caput adversis fluminibus Sequanâ & Icaunâ petenti occurrit *Melodunum*, *Methitum* aliis vel *Meteglum* dictum, deinde *Monasteriolum*, priusquàm Agedincum perveniat.

MONASTERIUM VILLARE.

In Chartario Fiscamnensi legi litteras, in quibus fit mentio *Philippi de Monasterio Villari Clerici*. *Monasterium Villare*, aliàs *Villare Monasterium* à re nomen invenit. Est enim Cœnobium in *villa*, id est in vico, seu in villari positum. *Monasterium* igitur *Villare* idem est, quod Monasterium villanum vel vicanum. Vulgò *Montevilliers* in tabulis chorographicis corruptè pro *Monstiervilliers* nuncupatur, locus in Diœcesi Rotomagensi, Abbatiâ sacrarum Virginum statuta Benedicti servantium insignis. Est in eadem Diœcesi *Marcasium Radulfi*, Nostris *Marche-rous* dictum corruptè pro *Marchais-Raoul* aut *Marcheroul*: uti castrum Radulfi in Biturigibus, *Chasteau-Rou* pro *Chasteau-Raoul* vel *Chasteau-Roul* mendosè enuntiamus & scribimus. Marcasium Radulfi Monasterium habet Præmonstratensium Monachorum, suo Abbati subjectorum.

MONS-ACUTUS.

Mons omnis, cujus vertex in acumen desinit, à Nostris vocatus est *Mons-acutus*: quo nomine multa sunt loca in Gallia. Nam vicum aut castellum monti acuto exempli causâ impositum, Nostri eodem quo montem ipsum nomine *Montem Acutum* appellavere. Est præ ceteris in pago Laudunensi *Mons Acutus* opidum, ubi munimentum ædificasse dicitur Teibaldus Comes. *Anno* DCCCCXLVIII. (inquit Frodoardus) *Lotharienses Episcopi pergunt obviam Ludouvico Regi & Conrado Duci* (Lothariensium) *in partes Laudunensis pagi. Obsident igitur ibi munitionem, quam ædificaverat & tenebat Tetbaldus in loco qui dicitur Monsacutus: hoc etiam opidum oppugnantes, tandem non sine mora capiunt.* Anno DCCCCXCIX. *Karolus Dux Montem-acutum expugnavit*, jam Lauduni potens: ut Sigebertus prodit in Chronico. Guibertus Abbas Novigenti *castellum Montisacuti in Laudunensi pago*, & *Rogerium Montisacuti Dominum* appellat; incolas ejus *Montiacutanos*. Locus modico monti impositus, etiamnum vocatur *Montegu*, non multum distans ab urbe Lauduno, & Petriponte *Pierrepont*. Sugerius in Gestis Ludovici Francorum Regis, *castrum quod dicitur Mont-acutus, validissimum in pago Laudunensi* nominat, *castrum inexpugnabile*; *castellum Acuti-Montis*; item *Acutum-Montem* ibidem nuncupat. Est in extremis finibus Pictonum *Monsacutus* castellum *Monsagu* hodieque dictum; & *castrum Montacutum* Galliaco proximum, à Petro Monacho Vallium Cernaii memoratum, *Montagut*; aliud etiam in Comitatu Burgundiæ, *Montagu* vulgò dictum; aliud & in pago Burbonensi *Montagut* appellatum à situ.

MONS ARGISUS.

Mons Argisus à situ loci nomen accepit, *Montargis*. *Montes* autem Nostri vocavere castella & opida in montibus posita, additis variis cognominibus, quibus distinguerentur. Positum est hoc vel castellum vel opidum ad ripam fluminis Lupæ, proximamque habet silvam eiusdem nominis, *la forest de Montargis*. Et *Montem* quidem *Argisum* scriptores rerum Francicarum ante annos D. appellant, corruptè forsitan pro *Monte Argisi*; ut *Montem Lethericum* pro *Monte Letherici*. Gesta Ludovici VII. Francorum Regis *Montem Argiz* vocant, quum *Renaudum de Monte Argiz* unà cum Ludovico Rege Francor. præter ceteros anno MCXLV. crucem assumsisse produnt. VVillelmus Britto in libro Philippidos X. *Montem Argi* vocat hoc versu,

Et quæ Moretum Montemque interjacet Argi.

Ludovicus Francorum Rex, eius nominis nonus, in testamento quod anno Domini MCCLXIX. mense Februario fecit, similiter *Montem Argi* nuncupavit. *Legamus domui sororum S. Dominici juxta Montem Argi* XXX. *libras*. Sed quoniam *Argism* & *Argm* nomina non sunt Francica, nec in Historiis nostris usquam reperiuntur; facilè crediderim *Argisum* vel *Argum* appellationem esse propriam montis ipsius, & unà castri ei impositi, aut certè *Montem Ansegisi* primò dictum esse, quem recentiores *Montem Argisi*, *Montem Argisum*

Argisum, *Montem* etiam *Argi* truncato vocabulo nuncupaverit. *Ansegisus* autem Senonum metropolis Episcopus, & Sedis Apostolicæ per Gallias & Germanias Vicarius, anno DCCCLXXVI. florebat principatu Caroli quem Calvum cognominant: à quo *Montem Ansegisi* castrum conditum & cognominatum puto. Sublatâ unâ syllabâ, & litterâ n. in r mutatâ *Argisus* ex *Ansegiso* factus: ut ex bonna borna, *une borne*, ex cophino *un cofre*, ex pampino *pampre*, ex Diacono *Diacre*. Certè Mons hic est in Senonica Diœcesi, nec abest à civitate metropoli Senonum plus x. leugis, seu xxx. millibus passuum: itaut ad Archiepiscopum Senonum facilè potuerit pertinere. *Montem Aragisi* vel *Aregisi* olim vocandum putavi, qui & *Argisus*, *Herigisus*, *Arghisus*, *Harchis*, *Archus*, atque *Archis* appellatur. Sed postea sententiam mutavi, propterea quòd *Aragisus* vel *Aregisus* nomen est usitatum Langobardis Beneventanorum Ducibus, aliisque; non autem Francis nostris: apud quos *Ansegisus* in usu sæpissime fuit.

Opidum Senonum Velaunodunum inter Agedincum Senonum & Genabum Carnutum positum, apud Cæsarem in libro VII. *Chasteau-Landon* Sanson interpretatur, parva aliqua similitudine nominum adductus; id est *castrum Nantonis*, quod Sugerius in libri de Gestis Ludovici VI. Francorum Regis capite XVIII. *Castrum Landulfi* appellat. Ego *Vellaunoduni Senonum opidi* nomine *Montem Argisi* à Cæsare potiùs designari arbitror, ut in Castro Nantonis scripsi.

MONS AUREUS.

Mons Aureus à Gaufrido Abbate Vindocinensi in libri III. epistola XV. vocatur, locus vulgò *Monteire* dictus, Vindocino proximus. Ab eodem in libri I. epistola XIX. *Petri de Monte-Aureo* fit mentio. Caroli VII. Francorum Regis ad Sigismundum Ducem Austriæ epistolam scriptam legi, datam *Monte Aureo prope Laverdinum*.

MONS BARRUS.

Guillelmus Abbas Monasterii S. Theoderici prope Remos, in capite I. libri I. de Vita Bernardi Claravallensis Abbatis, cuius æqualis fuit, ita scribit. *Bernardus Burgundiæ partibus*, *Fontanis opido patriæ suæ oriundus fuit. Pater ejus Tecelinus Miles; mater Aleth ex castro, cui nomen Mons Barrus. Fontana* nomen servant, dicunturque *Fontaines*: *Mons-Barrus* vocatur *Montbar*. in quibusdam tabulis *Monbard*: quod est castrum inter Sinemurum & Castellionem. Nonnulli *Montem Barri* vocant. Inter Burgundiæ Milites Vexillarios principatu Philippi Aug. tertius numeratur *Bernardus de Monte Barri*, à Duce Burgundiæ & Pontio de Granciaco tertius. Clarius in Chronico Senonensis Monasterii S. Petri Vivi *Montem Barrum*, & *Barrum Montem*, nonnumquam & *Montem Bardum* vocat, *Comitem de Monte Bardo* memorans: ut appareat ante annos ferè quingentos, vivo Clario, hoc castrum *Monbard* vel *Montbard* cum littera d dici ac scribi consuevisse.

MONS BERULFI.

Chartarium Ecolismensis Monasterii S. Eparchii evolvi, in quo *castellania* (aliàs *castellaria*) *castelli de Monte Berulfo* memoratur. Nimirum *Montem Berulfum* Nostri nonnumquam dixere, pro *Monte Berulfi*; ut *Montē Lethericum* pro *Monte Letherici*; *Montem Argisum* pro *Monte Argisi*, aliaque similia. Quædam eius Chartarii litteræ vero & sincero nomine *Montem Berulfi*; aliæ & *Montē Brunnum* nominant: ex quo intelligitur, iam ante aliquot sæcula nomen huius loci corruptū fuisse, & pro *Montberoul* aut *Montberon Montbrun*, id est *Montem Brunnum* vel Montem nigrum vocari occœpisse. In priscis tabulis *R. de Mouberol* reperio; in aliis *Signum Ricardi de Mumbru*, in chartario Monasterii Ecolismensis S. Amantii de Buxia vel Buxeria: ex quibus *Mouberol* ad *Montem Berulfi* proximè accedit, ex eoque deductum est; *Mumbru* à *Monte Bruno* non recedit. Castellum *Mons Berulfi* in Diœcesi est pagoque Ecolismensi, cellamque seu Prioratum S. Mauricii non ignobilem habet, adsidetque Tarducrę *Tardouere*, qui Rupem Fulcoaldi prætetlapsus, in Carantonum influit. Appellatio autē illa vitiosa, & tamen vetus *Montisbruni* & *Monbrun* pro *Monte Berulfi* quosdā in errorem induxit, eisque persuasit *Montem Nigrum in Lemovicino* pago apud Gregorium nostrum in libri IV. capite XVI. memoratum, esse *Montem Brunum* de quo loquimur: quod planè falsum esse, ex supradictis apparet. Nam licèt *brunus* Nostris niger sit, & *Monsbrunus Montem Nigrum* significet; tamen constat castellum de quo sermo est, *Montem Berulfi* à situ & à domino suo proprio & incorrupto nomine appellatum esse, nec nisi corruptè *Montem Brunum* nonnumquam dictum; & in pago Ecolismensi positum fuisse, cùm *Mons Niger* Gregorii in finibus Lemovicum extiterit.

Est & inter Durocortorum Remorum & Laudunum urbes locus *Monberon*, qui Latinè *Mons Berulfi* quoque nuncupatus olim videtur.

MONS BRISIACUS.

Montem Brisiacum inter *Arialbinum* & *Argentoratum*, necnon inter *Rrauces* & *Helvetum* memorat Æthicus in Itinerario: ubi nonnumquam, sed corruptè *Mons Blusiacus* vocatur. *Brisiacum* igitur veteres, atque etiam à situ *Montem-Brisiacum* appellavere castrum ad flumen Rhenum: quod hodieque nomen priscum servat. Dicitur enim *Brisach*. Liutprandus Ticinensis Ecclesiæ Diaconus in libri IV. capite XIV. *Brisiacum castellum Brisecgauue* nuncupari ab incolis ait, & describit situm ejus hisce verbis. *Est in Alsatia partibus castellum, Brisecgauve patrio vocabulo nuncupatum: quod & Rhenus in modum insula cingens, & naturalis ipsa loci asperitas munit.* Certè hodieque Alesatiæ superiori

Brisiacū attribuitur. Errat tamen Liutprandus. *Brisec* enim aut *Brisach* Brisiacum est Germanis; at *Brisecganve* Brisiacensis pagus. Exstat Valentiniani, Valentis & Gratiani AAA. lex ad Probum Præfectum Prætorio *data* III *Kalend. Sept. Brisiaci, Valentiniano Nobilissimo Puero & Victore Coss.* in titulo xxxv. libri vi. Codicis Theodosiani: item in libri xii. titulo i. altera, *ad Florentium Comitem S. L. data* xv. *Kal. Octob. Mantebri, Gratiano Nobiliss. Puero & Dagalaifo Coss.* ubi corrigendum mihi videtur *Monte-Brisiaco*.

Pagus Brisiacensis vocatur *Brisgavia*, vulgò *Brisgavv*, trans Rhenum jacens, cui & *Friburgus* attribuitur. *Friburgus Brisgaviæ* cognominatus, ut distinguatur à *Friburgo Helvetiæ* inter Urbam & Bernam posito. Incolas pagi agrive Brisiacensis sive Brisigaviæ, *Brisigavos* in Notitia Imperii Rom. appellatos reperio, in *Brisigavos juniores, senioresque* divisos: qui Brisigaviæ nomen dederunt, à Nostris *le Brisgau* dictæ.

MONS BRUSONIS.

Mons Brusonis, quem & nonnumquam *Montem Brusonem* vocantur, *Montem Lethericum* pro *Monte Letherici*; in Chartario Monasterii Insulæ Barbaræ sæpe memoratur: cujus in variis tabulis, a Laboratore viro docto vulgatis, hæc legimus. *Lego hospitali S. Iohannis apud Montem Brusonem pro anniversario meo* VII. *solidos Fortium Lugdunensium*: item, *Lego capellæ meæ S. Mariæ Montis Brusonis* XXIV. *sextaria siliginis. Hospitale* ergo seu Xenodochium *S. Iohannis*. & *capella S. Mariæ* erant in Mõte Brusonis. Erat ibidem *Ecclesia S. Andreæ* cum aliis, & *domus pauperum*, quæ forsitan à supradicto *Hospitali S. Iohannis* non differt. In quibusdam litteris Barbarensis Cœnobii *Ecclesiæ S. Andreæ Montis Brusonis*, & *Ecclesiarum Montis Brusonis*, & *domus pauperum Montis Brusonis* fit mentio. *Decanus Montis Brusonis*, item *N. burgensis Montis Brusonis* in litteris anni MCCXLVII. reperiuntur: qui locus semel tantùm in litteris G. Comitis Nivernensis & Forensis anno MCCXXXIX. datis *Mons Brisonis* vocatur. *Bruso* autem vel *Bryso*, Βρύσων, nomen viri proprium est, à quo castrum hoc vel opidulum nomen accepit, quod hodieque *Montbrison* appellatur, in quibusdam tabulis mendosè *Monbrisson*. *Mons Brusonis* est in pago Forensi, quem superiorem seu montanum vocant, *le Haut Forés*, & à Foro Segusiavorum ac flumine Ligeri via II. leugis distat.

MONS CABILONIS.

In tabulario Fusniscensis Monasterii sæpe hic locus occurrit. Litteræ anni MCCXLIII. *Iacobum de Monte Cabilonis* commemorant: quem *Iaques de Monchanlon* litteræ anni MCCLXXIII. patriâ linguâ nuncupant. In litteris anni MCCLXXV. *Geberti de Monte Cabilonis* fit mentio. Inter Philippi Aug. vexillarios *Milites Cociaci*, id est Codiciaci, *Clarembaldus de Montchablon* numeratur. Igitur *Mons Cabilonis* in Picardia vulgò *Monchanlon* aut *Montchablon* dictus est; ut Cabilo urbs Æduorum *Chalon*.

MONS CAPREOLI.

In Chartario Abbatiæ S. Judoci ad mare, legi litteras *Balduini Castellani Hesdiny, Hesdiny castri* ibidem dicti, (*Hesdin*) datas anno MCCXII. *adstantibus viris Nobilibus, Ingranno de Hesdinio, & Hugone de Monte Capreoli*. Principatu Philippi Augusti inter Vexillarios Milites Boloniæ (sic tum Bononiam vocabant) *Guillelmus de Montcaurel* numeratur; & inter Milites Veliocassinos, quos *Vulcassinos* vocant, *Iohannes de Monte Chevrel*. *Mons Capreoli* igitur olim dictus est Latinis scriptoribus, & ante annos CCCCL. patriâ linguâ *Montcaurel*, sicut hodieque dicitur, locus castrumve in pago Bononiensi, Marchiæ titulo gaudens. Sed & *Mons Capreoli*, sine dubitatione nuncupatus est Latinè alter locus vicusve in Veliocassibus, quem Nostri vulgò jam inde à Philippo Aug. *Montchevrel* appellarunt. Capreolus enim olim Nostris erat *chevrel*, qui nunc *chevreul*. Picardis qui adspirationes oderunt, *Caurel* dicere placuit.

MONS CONSULARIS.

Fulco Rechinus in Gestis Consulum Andecavorum IV nuper à viro doctissimo Luca Acherio publicatis, memoriæ tradidit Fulconem ejus nominis tertium, cognomine Nertam, avum suum maternum, præter cetera castella *ædificavisse in Pictavino pago Mirebellum, Montem Consularem, Faiam, &c.* & Gofridum Martellum, ejus filium Consulatusque successorem, *fecisse duo prælia, unum apud Montem Consularem contra Pictavos, ubi Comitem Pictavensem apprehenderit; & aliud contra Cenomanenses, ubi Comitem eorum similiter ceperit Herbertum Baconum*. At in Gestis Consulum Andecavensium, quæ Monachus Majoris Monasterii post Fulconem Rechinum annis circiter XL. aut L. scripsit, *ad opidum quod Caput-Vultona dicitur*, (*Chef Boutonne*) VVillelmum Pictavensium Comitem à Gaufrido Martello fusum acie captumque esse invenio. Equidem *Montem Consularem* arbitror esse *Moncontour*, vel potiùs, (sicut scribi debet) *Mont-Contour*: qui locus nunc *Mons Contorius*, nunc *Moncontorium* nuncupatur in tabulis. Quod ut credam, facit non tam similitudo nominum, (*Mont-Contour* enim ad *Montem Consularem* proximè accedit, sublatâ syllabâ pænultimâ, & s litterâ in t mutatâ) quàm situs. Certè à Fulcone Rechino *Mons Consularis* in pago Pictavensi *Mirebello* & *Faia* medius interponitur. *Mirebellum* autem *Moncontorio* & *Faia Vinosa* in Pictonibus proximum esse constat, & inter utrumque castellum ferè medium. Denique *diu duravit bellum inter VVillelmum Comitem Pictavorum, & Gaufridum Martellum Consulem Andecavorum, & multa mala in Andegavensi pago & Pictavensi perpetrata, ac per* IV. *annos*

tota terra circa Losdunum & Mirebellum, à Salmurio etiam usque Pictavos vastata & deleta fuit, ut Gesta Consulum Andegavensium docent. Inter Mirebellum autem & Lausdunum Moncontorium castellum jacet, clade olim VVillelmi Comitis Pictonum ac Ducis Aquitanorum, & anno MDLXIX. magna Calvinianorum cæde nobilitatum. *Robertus de Montecontorio* litteris Goffridi Martelli Andegavorum Comitis, pro Monasterio Vindocinensi datis, testis præ ceteris subscripsit *anno* ML. *Indictione* III. *regnante Henrico Francorum Rege, anno imperij ejus* XIX. Goffridus, Abbas ejus Monasterii, in epistola quadam queritur de *Petro de Montecontorio*, qui in Episcopatu Pictavensi fratres suos ceperit. *Moncontorium* alii uno nomine appellant; Rigordus *castrum Moncontor*, quod ait à Luduvico, Regis Philippi filio maximo, *anno* MCCXIV. *per vim captum & solo adæquatum* esse. Beslius Picto, vir doctus & rerum nostrarum peritus. *Montcontour* Latinè *Montem Comitis* interpretatur. Sed cùm multa sint ejus nominis loca, hæc singulis appellatio Latina planè convenire non potest. Est in Britanniæ Armoricæ Diœcesi Brioccensi *Mons Contorius*, inter Quintinum & Lambaliam, Cellâ vel (ut vulgari utar nomine) Prioratu S. Michaëlis clarus. *Montcontour*: vicus item *Moncontorium* cum Ecclesia Baptismali in Diœcesi Aletensi sive Macloviensi, *Moncontur*: & vicus ad Ligerim non longè ab urbe Turonis *Moncontour*.

Moncontorium quidem suum seu Pictonicum rectè Beslius *Montem Comitis* appellavit, qui à Fulcone Nerta, Comite Andegavensium ædificatus atque munitus sit. *Mons* enim *Comitis*, & *Mons Consularis* vel *Mons Consulis* una res est: *Comes*, & *Consul* una res est, & Comites Andegavensium (ne de ceteris loquar) *Consules Andegavorum* à Nostris plerumque sunt nuncupati: & qui res gestas eorum mandavit litteris, opus suum *Gesta Andegavorum Consulum* inscripsit. *Moncontorij* tamen Pictonici vulgarem appellationem, *Moncontour*, à *Monte Comitis* deducendam esse non puto, propterea quòd de ceteris ejusdem nominis locis supra notatis idem dici similiter deberet: idem tamen verè dici non potest, unumquemque olim *Montem Comitis* nuncupatum esse, & nunc corrupto *Montis Comitis* nomine vulgò *Moncontorium* seu *Moncontour* appellari.

Equidem pæne mihi persuaserim, omnium horumce locorum à *torno* appellationem deduci oportere. *Tornum* enim Nostri *tour* vocant. Montes igitur exactè rotundos ac teretes, & quæcumque eis imposita ac superstructa erant, vicos, castella, opida *Montes contorios* Majores nostri appellavere, quasi *Montes contornatos*, & ex omnibus partibus æqualiter velut torno rotundatos.

MONS CORNUTUS.

Mons Cornutus castellum in Teoracia, à figura montis cui est impositum, nomen invenit: quod hodieque servat, u littera in e conversâ. Dicitur enim *Montcornet*, aliàs *Moncornet en Tierache*, estque locus proximus Roseto, *Rosoy en Tierache*. Legi Chartarium MS. Monasterii Fusniaci in Teoracia, ubi *Gilo de Monte Cornuto* in litteris anni MCCLVI. memoratur.

Est & alterum ejusdem nominis castellum, à priore decem leugis distans, & cognomine ab eodem distinctum. Quippe *Mons Cornutus in Arduenna* nuncupatur, *Mont-Cornet en Ardanne*; quòd & monti bicipiti seu bicorni est impositum, quales montes Nostri *Cornutos* appellitant; & adjacet silvæ Arduennæ, inter ipsum ac Rupem Regiam (*Rocroy*) sitæ.

MONS DESIDERII.

Mons Desiderij castrum olim fuit in finibus Ambianorum nobile, Raugæ proximum, à situ & à conditore Desiderio dictum. Est enim summo monti impositum, ac vulgò *Mondidier* appellatur. VVillelmus Britto eius meminit in libro II. Philippidos ante annos CCCCLX.

> Nam Desiderii Mons, Roia, Nigella, Perona,
> Cumque suburbanis urbs Ambia sub ditione
> Ejus erant.

Communiam Montis Desiderij memorat enumeratio captorū apud Bovinas anno MCCXIV. ut appareat eius loci incolis ante annos CCCCLX. domum publicam, arcas communes, & Majorem suum ac suos Scabinos sive Pares, leges demum suas fuisse. In litteris VVidonis Candavenæ, Corbeiæ Castellani, datis anno MCXC:X. vocatur *Mons Desiderius*, in Chartario S. Petri de Lehuno. *Hoc factum fuit apud Montem Desiderium in aula Domini Regis, præsentibus*, &c. *anno ab I.D.* MCXCIX Ibi ergo sua Regibus Francorum *aula*, domus sua vel Palatium fuit, tamquam in opido claro & nobili.

Est & in Brexia vetus castrum eiusdem nominis, *Monsdidier*, in litteris anni MCCXXCV. *castrum & villa Montis Desiderij* dictum. *Montem* autem *Desiderij* non malè etiam quis *Montem Desideratum* interpretari possit.

MONS DUBLELLI.

Qui locus Orderico Vitali in libro VIII. Historiæ *Mons Dublabelis*, & *Mons Dublel* vocatur; idem in libro X. *Mons Dublelli* nuncupatur. *Paganus* (inquit) *de Monte Dublabelis castrum Balaonem tenebat. Castrum Balao* est, ut existimo, *Baillon* vel *Baillon*, positum inter Fractamvallem, *Freteval*, Montemque Dublelli. *Mons Dublelli* locus est in Pertico minore, vulgò *Montdoublean* dictus.

Anno MXXXIII. litteris Goffridi Comitis Andegavorum testes subscripsere *Bodellus*, & *Odo Dublellus*: in quibusdam litteris *Hugo, filius Odonis Dublelli* nuncupatur. *Paganum de Monte Dublello* nonnullæ tabulę vocant quem suprà Ordericus corrupiè *Paganum de Monte Dublabelis*. *Hugo filius Odonis Dublelli honorem Montis Dublelli à Comite Ganfrido* (vel Goffrido) *cognomine Martello accepit in Curia*

Baronum, Militum & legalium virorum, rogatu Hugonis patris, ejuſdem honoris domini; ut veteres litteræ docent. Ab *Odone Dublello* videtur hoc caſtrum *Montis Dublelli* nomen accepiſſe: *Montem Dublellum* quidam mendosè vocant.

MONS FALCONIS.

Diviſio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta inter Glorioſus Reges Francorum Ludovicum & Carolum fratres, in portione Karoli memorat *Montem Falconis*, prope *S. Michaëlis* Monaſterium. Vita quoque S. VVandregiſili, Abbatis Fontanellenſis, ejus meminit. Ibi quippe legimus, VVandregiſilum patriâ Verodunenſem *in loco qui dicitur Mons-Falconis, cum viro ſancto nomine Baltfrido non multo tempore habitaviſſe.*

Frodoardus tradit, Baldericum poſt Monaſterium puellarum Remis ædificatum, & Bovam ſororem ei præfectam, in loco *Monte Falconis* Cœnobium in honorem S. Germani ſtatuiſſe. Idem meminit ejuſdem in Chronico, in rebus anni DCCCCXLI. hiſce verbis. *Canonici Montisfalconis oppreſſione Virdunenſis Epiſcopi prægravati, deſerentes Cœnobium ſuum, corpus S. Balderici Patroni ſui deferunt Remis.* Hic *Monsfalconis* à ſitu ita dictus, Monaſterium Monachorum primò, deinde Canonicorum habuit, S. Balderici tumulo ac patrocinio illuſtre in Diœceſi Remenſi, à flumine Moſa & ab urbe Veroduno XV. circiter leugis diſtans. Locus hodieque nomen ſervat. Vocitatur enim à Noſtris *Monfaucon*, aliàs *Montfalcon*.

Montem Falconis caſtrum Tranſmoſanum, *Fauquemont* Noſtris, Belgis *Valkenburg*, recentioribus Latinè *Falcoburgum* dictum, memorat Miræus, quod ſuos olim Comites habuerit.

Multa ſunt ejus nominis loca in Gallia. *Montem* autem *Falconis* Noſtri (ut credo) vocavere montem omnem humilem atque depreſſum & modicæ longitudinis, quem ob id falco continuo nec interrupto alarum motu tranſvolare poſſet. Conſtat certè falcones, quod eſt aquilarum genus, converſari in montibus, ibique nidificare.

MONSFORTIS AMALARICI.

Monsfortis, & *R. de Monteforti* ab Orderico Vitale in libro XI. memorantur: qui vicus à ſitu ita dictus, vocatur hodieque *Montfort*, poſituſque eſt ad Riſelam inter Pontem Audomari & Terboldi villam. Multa ſunt ejus nominis loca in Gallia atque caſtella, in montibus arduis & aditu difficilibus naturaque ac opere munitis poſita, quæ ob id *Montes Fortes* Noſtri nuncupavere. In primis *Monsfortis Amalarici* in Carnutibus, *Montfort l'Amauri*, à domino caſtri Amalarico Simonis filio cognominatus, *Pincio mons* in Comitatu Madriacenſi quibuſdam creditus; *Monsfortis* in Cenomanis; *Mons Fortis* caſtrum in Petrocoris; *Mons Fortis* in Britannia minore, Orderico Vitali memoratus in libro XII. locus civitati Redonum proximus, *Montfort la Canne*.

Montem Fortem, qui *Amalarici* poſtea cognominatus eſt, munivit Robertus Francorum Rex ante annos DCL. *Ipſe firmavit Montisfortem, & Sparnonum*; ut noſtri Hiſtorici ſcribunt.

Monsfortis Amalarici cognomen dedit Ducali familiæ *Montisfortiorum* in Britannia Gallicana: cujus familiæ caput fuit Johannes Britannorum Dux, Comes Richemundiæ & Montisfortis Amalarici, Vicecomes Lemovicum, Johannis alterius Ducis Britanniæ frater ac ſucceſſor, in Appendice Chronici Guillelmi Naugiacenſis dictus *dominus Johannes, Comes Montisfortis in Francia, frater domini Johannis Ducis Britanniæ defuncti*: qui *Dux Britanniæ Johannes II. filius Ducis Arturi, frater Comitis Montisfortis in Francia* ibidem vocatur in anno Domini MCCCXLI. cùm à Genealogis noſtris Arturi II. filius, Johannes ejus nominis tertius Dux Brittonum appelletur, fraterque Johannis Comitis *Montisfortis*, quem ipſi Johannem eo nomine IV. Ducem Britannorum nuncupant.

Amalaricus vel *Amalricus*, qui *Montifort* cognomen ſuum reliquit, à pleriſque Genealogis *Comes* vocatur, & Simonis *Comitis* filius: cùm à veteribus auctoribus, & præſertim in Chronico Mauriniacenſi *Emauricus Montisfortis Dominus* tantùm appelletur, item *Amauricus de Monteforti, poſt Palatinos Comites in provincia iſta vir excellentiſſimus, Amalricus*, & *Emauricus de Monteforti*: quo aſſumpto Ludovicus Rex deſignatus, Regis Philippi filius, Mauriniacenſe Monaſterium petiit, & litteris ſuper altare poſitis donum patris confirmavit: & qui dedicationi Baſilicæ Mauriniacenſis Cœnobii, à Calliſto PP. II. factæ, V. Nonas Octobreis anno MCXX. cum Ludovico Rege Francorum & Adelaide Regina, cumque VVillelmo Dapifero, Stephano Cancellario, multiſque aliis Francorum Proceribus & nobilibus viris interfuit, & *curiam* ſuam, ac *Pares* ſuos habuiſſe dicitur. Hunc *Amalricum de Monteforti, egregium Militem, Baronem potentiſſimum*; item *Baronem Amalricum de Monteforti, virum Marte jugi acerrimum*, necnon *militarem virum, & egregium Baronem Amalricum à Monteforti*, & *virum illuſtrem* in Geſtis Ludovici VI. Francorum Regis appellat Sugerius, & *uſque in Normanniam* dominatum eſſe ſcribit: patrem verò ejus *illuſtrem, & magni nominis Baronem, Simonem de Monteforti* nuncupat: neutrum *Comitem* uſquam nuncupat. At Simonem unum ex eorum poſteris, cui circa annum MCCIIX. belli Albigenſis à Catholicis Principibus ſumma commiſſa eſt, Petrus & Rigordus Monachi, Guillelmus Armoricus Preſbyter, Guillelmus de Podio Laurentii, ceterique *Simonem Comitem Montisfortis, nobilem virum & ſtrenuum, Amalrici Comitis* patrem, uno omnes ore appellaverunt.

MONS GOMERICI.

Qui *Mons Gemmerij* VVillelmo Gemeticenſi Monacho in libro VII. vocatur, idem

Mont Gomerici Orderico Vitali, Ivoni, & aliis dicitur, vulgò *Montgemmery* vel *Mongomery*: quod est opidulum in finibus Lexoviorum, Comitatus titulo illustre.

MONS IN PASCUIS.

Mons in Pascuis dicitur à Johanne Parisiensi in Memoriali Historiarum hisce verbis. *Rex Franciæ Philippus* (Pulcher) *apud Atrebatum venit, & inde Tornacum: dieque Jovis prima ante Assumtionem B. Mariæ Virg. cum exercitu præparato ad pugnam venit ad Montem in Pascuis, Mons en Puele dictum ab incolis*: hoc idem alibi *bellum de Monte in Pascuis* anno MCCCIV. vocat. *Mons in Pascuis* à situ nomen accepit: est enim vicus in monte positus, pascuisque circumdatus; *Mons in Pabula* (quod idem est) aliis dictus. *In loco, qui Mons in Pabula nominatur*, se Flandrenses acie vicisse scribit Philippus Pulcher Francorum Rex in litteris datis anno MCCCIV. Annales Flandrenses *Mont en Peule* nuncupant; Annales Francici *Mont en Poüille*, utrique nomine à *Pabulis* deducto.

Pabula autem seu pascua nomen dedere *pago Pabulensi*, qui cum Austrebanto vel Austrovandia Flandriæ Gallicanæ attribuitur, vocaturque *Peule* ab incolis, vel *Penel*, & pro capite habet Orciacum *Orchies*. *Pagum Pabulensem* memorant litteræ Caroli Calvi, anno DCCCLXXVII. datæ *Elnonem* quidam in eo pago ponunt, & Benedictinum *Monasterium S. Amandi in Pabula* nominant, ac tribus leugis à Turnaco distare, Diœcesique Turnacensi adscribi affirmant. *Villam S. Amandi in Pabula, III. leucis à Valentianis distantem unà cum Monasterio* memorat quidam Chronographus in anno MCCCXLI. *Austerbantum* verò Scarpo, Scaldi ac Senseto fluviis clausum, Buccinium *Bouchain*, *Lambres vicum*, Gregorio in libri IV. capite ultimo, & in Gestis Regum Francorum memoratum, à Duagio parum remotum, atque Marcianas Monasterio claras continet. Incolæ pagi Pabulensis dicti sunt *Pabulenses*. Chronicon Aquicinctense in rebus anni MCXXCIV. cum *Duacensibus Pabulenses* ceu finitimos conjongit. Heic notandum est, ex nomine neutri generis quale pabulum est, nomen feminini generis, factum esse, nimirum *pabulam* à scriptoribus semibarbaris & linguæ Latinæ ignaris: qui *pagum Pabulensem* sæpiùs *Pabulam* dixere, & *Montem in Pabula*: quem *Montem in Pabulo*, aut *in Pabulis* nuncupati oportebat. Gregorius PP. IX. litteris datis anno MCCXXXVII. *apud Pabulam unum molendinum, Montes in Pabula, Vallem super Suminam fluvium, & Atteias* Atrebatensi Monasterio S. Vedasti asseruit, & *terras Monasterii liberas à gavelo* esse jussit, hoc est à gabella. Monachus qui Guillelmi Nangiacensis Chronicon ab anno MCCC. ad annum MCCCXL. perduxit, *Montem in Pabula* similiter appellavit. Ex superioribus intelligitur errare Samsonem Geographum Regium, quum *Pleumosios*, à Cæsare memoratos, pago *Peule* in Diœcesi Turnacensi & Flandria VValloensi seu Gallicana nomen dedisse ait.

Ceterùm *Mons in Pascuis*, vel *Mons in Pabulis* meliùs & rectiùs Latinè dicitur hic locus, quàm (ut suprà apud Gregorium PP. IX.) *Montes in Pabula*, vel *in Pabulis*: licèt à Nostris numero plurali nuncupetur *Mont en Poüille*, non *Mons en Peüille* numero singulari. Eadem enim ratione Sigebertus in Chronici anno MXL. & in anno MCXII. ac plerumque alibi *Montem Castrilocum*; rarò absoluté *Castrilocum* nuncupavit, opidum caput Hainoi, quod à Nostris numero plurali *Mons en Hainau*, à recentissimis scriptoribus Latinis *Montes Hannoniæ* appellari solet; cùm nihilominùs & in libro Mirabilium rerum à Bernardo gestarum *Mons* vocetur *castrum primum in provincia Hainoensium*.

MONS JOVIS, ET CINISIUS.

Summus Penninus in Itinerario Æthici memoratur, in itinere à Mediolano per Alpes Penninas Mogontiacum, & inter Augustam Prætoriam Salassorum ac Octodurum, ponitur sic: *Augu a Prætoria* M. P. XXV. *Summo Pennino* (vulgò mendosè legitur *S. Apennino*) XXV. *Octoduro* XXV. Hic *Summus Penninus*, uti ait Cluverius, vulgò vocatur Mons S. Bernardi, *Saint Bernhart*, aliàs *le Grand Saint Bernard*; Gallis *Mont-jou* aut *Mont-jeu*, id est *Mons Jovis*. *Montem Jovis* autem à fano aut à simulacro Jovis ei imposito cognominatum esse puto. *Montem Jovis* vocant Nostri *Summum Penninum*, vel *jugum Penninum*: uti *Alpem Cottiam* vel Cottianam *Montem Cinisium*, *le Mont-Cenis*. *Montis Jovis*, & *Montis Cinisii* meminere Gesta Pippini Regis ante annos nongentos, Regino, & ceteri nostri Historici: qui & *Montem Cinisum*, & *Cenisinum*, & *Montis Cinisii asperos & flexuosos anfractus* appellant.

MONS LUPELLI.

Castrum est vel municipiolum in pago Dumbensi *Mons Lupelli*, Nostris *Montluel* vulgò dictum, in multis tabulis *Montlues* mendosè pro *Montluel*. Littera enim l à Nostris in i converti non solet. *Mons Lupelli* in litteris anno MCCXVII. & in aliis anno MCCC. datis memoratur. In litteris anni MCCXXVI. legimus: *Signum domini Humberti Montis Lupelli*. Polyptycha Monasteriorum Galliæ cellæ seu *Prioratus Montis Lupelli in Vallebona* mentionem faciunt, Diœcesique Lugdunensi locum attribuunt. Abest ab urbe Lugduno millia passuum circiter VII. *Mons Lupelli*, à flumine Rhodano vix tria: cui castro situs nomen dedit; dominus castri cognomen. Quippe apud Nostros *Lupentius*, *Lupitus*, *Lupus*. & ὑποκοριστικῶς *Lupellus* nomina virorum fuere propria. *Lupulum* Medici vocant, ex quo cervisia conficitur, quem nos *houbelon*.

MONS LUZONIS.

Montem Luzzonis vocat Rigordus in Gestis Philippi Aug. anno MCXXCVIII. *Rex Pa-*

Inellum, *& Montesorium*, *& Castellutum cepit*, *& Rupem Guillebaldi*, *& Cullencum*, *& Montem Luzzonis*. Ubi *Palnellum* vel *Paludellum* est *Palnau* ad Andriam; *Montesorium* est *Mont Tresor*; *Castelletū* est Castelho ad Andriam, *Chastillon sur Indre*; *Cullencum* est *Culanc*, corruptè dictum *Culant*: *Mons Luzzonis* est *Mont-Luçon*. castrum Caro flumini impositum, non procul ab Aquis Neri. *Montem Luzonis* nuncupat Guillelmus Armoricus in rebus Philippi Aug. Franc. Regis, quas soluta oratione descripsit, & in Philippidos libro III. De *Luzzone* vel *Luzone Luzon* vel *Luson* fieri debet, non *Luçon*; de *Monte Luzzonis* aut *Luzonis Montluzon* aut *Montluson*. Nisi si Rigordus & Guillelmus *Luzonem* pro *Lucione* dixerunt. *Luzzonem* quidem sive *Luzonem*, nomen viri proprium nusquam memini reperire.

MONS MAURILIONIS.

Mons Maurilionis à Maurilione aliquo, homine Romano vel Gallo, conditore & domino suo nomen invenit: *Mons Maurelionis* Orderico Vitali in libro VIII. Historiæ dictus, vulgò *Montmorillon*: quod est castrum in finibus Pictonum positum ad ripam Vartimpæ qui Crosâ recipitur. Est & *Mons Maurilionis* in Segusiavis pagoque Forensi, quem superiorem vocant, *le haut Forez*, à flumine Ligeri & Rodumna Segusianorum opido IV. circiter leugis distans, *Montmorillon*.

Maurilionem autem veteres dixere, recentiores *Maurilium*: uti Severus Sulpicius de Vita S. Martini *Brictionem* non semel vocat Episcopum Turonorum, quem Gregorius ceterique *Brictium*. Nostra quoque lingua dum varias nominum Latinorum terminationes sequitur, ex uno nomine duo fecisse nonnumquam videtur, nunc ex *Maurilione* c. e. *Morillon*, nunc ex *Maurilio Morille* faciendo; ex Brictione *Briçon*, ex Brictio *Brice*. Certè unius ejusdemque Beatissimi Episcopi Turonici, S. Martini successoris, nomen ferunt loca præ ceteris duo: quorum alter vocatur castrum S. Brictionis, *Saint Brisson*; alter in agro Parisiaco vicus S. Brictii, *S. Brice*.

MONS MEDIANUS.

Est in Lemovicibus locus, *Mons Medianus* dictus Latinâ linguâ, nostrâ *Miegemont*, quòd sit positus in monte medio inter alios duos. Litteras Agamberti, *datas anno* VII. *quo Ludovicus Rex* (Transmarinus) *cœpit regnare*, legi in Chartario Bellilocensis Monasterii, in quibus sic loquitur. *Res proprietatis meæ, quæ sunt in orbe Lemovicino, in Vicaria Asnacense, in loco cui vocabulum est Monte Mediano*. *Miegemont* vocabulum ex *Medio monte* deductum. Est in Lucilburgensi Ducatu castrum montanum, Chari fluvio (*Chier*) proximum, *Montmédy* vulgò nuncupatum: quod Latinè *Mons Medius* dici posse videtur, quoniam inter duo alia castella, Jamesium *Iamets* & Fractam *la Frette*, positum est. Nisi quis malit *Montem Meridianum* appellare, quòd ad meridiem spectet; aut ab aliquo casu *Montem Maledictum*. Meridiem *Midy* vocitant Nostri, quod ad *Medy* proximè accedit. Maledictus Nostris est non *maudit* modò, sed etiam *mesdit*: quod à *Médi* non valde recedit.

MONS MIRABILIS.

Mons Mirabilis locus est à nostris Historicis sæpe memoratus. A re nomen habet. Est enim castrum monti qui fluvio imminet impositum in Briegio, medio inter Pruvinum & Castellum Theodorici loco. *Montmiralle* Nostri vocant; quidam *Montmirail* scribunt ac proferunt. Ejus præter ceteros meminit Guillelmus, Cœnobii S. Theoderici ad urbem Remos Abbas, in libri I. de Vita Bernardi Claravallensis Abbatis capite XI. *Illustrem juvenem VValtherum de Montemirabili norunt multi*. Inter Campaniæ Milites Vexillarios, regnante Philippo Aug. *Dominus Montis Mirabilis* numeratur: item *Johannes de Monte Mirabili*, ibidem *Iohannes de Montemirelli* dictus.

Est & *Monsmirabilis*, *Mon-miral*, unus è Baronatibus Pertici Goëti: præterea in Petrocoris ad flumen Viseram *Mirabilismont*, *Miraumont*; item in superiore Arvernia vel montana *Mirabilis Mont*, castrum monti insidens, *Miramonts* vulgò dictum.

Invenio *Hugonem de Mirabili Monte*, qui & *Hugo de Miralmont*, & *Hugo de Miranmont* dicitur, inter Milites & Armigeros Philippi Aug.

MONS PENSATUS CASTELLUM.

Chartarium Cadurcinæ Ecclesiæ eius loci sæpe meminit, quem nunc *Montem Pensatum* sincero & incorrupto nomine; nunc *Montem Pesatum*; *Monpesat* quoque & *Montem Pesat* corruptè appellat: *prope mœnia ipsius castelli de Montepesat*. Duæ litteræ *Montem Pesadum* nuncupant; Chronicon Simonis Comitis Montisfortis, quod in anno MCCCXI. desinit, *castrum Montem Pisatum in Diœcesi Aginnensi* vocat, & à Crucesignatis funditus erutum excisumque esse tradit; quod castrum non in Nitiobrigibus, sed in Cadurcis positum fuisse, ac etiamnum esse constat. Certè id docent tabulæ præ ceteris, id Innocentii PP. VI. litteræ, anno MCCCLV. datæ testantur, quæ *Andream de Manso Decanum*, *& collegium Ecclesiæ S. Martini de Monte Pensato Caturcensis Diœcesis* memorant. Vulgò *Monpesat* vocatur: plerique *Monpezac* scribunt, morem Nostrorum secuti, litteram *s* inter duas vocales leniter ut zeta proferentium. Pendere autem vel *pensare*, Nos *peser* dicimus. *Montem Pensatum* igitur vocavere Nostri, montem rei alicuius in statera suspensæ & lancem in qua penditur implentis similem, sensim ab imo crescentem; celsum ac elatum, verrucæ pensili, & *verruca* castro quale à Cassiodoro Senatore describitur, paré, ex omnibus partibus æqualiter pendentem. Est & in Volcis Arecomicis non procul ab urbe Nemauso alter eiusdem no-

minis locus, qui *Monpezat* vulgò dicitur, nec aliter quàm *Monspensatus* Latinè vocandus videtur.

MONS PESSULANUS VOLCARUM ARECOMICORUM.

Locus magis insignis quàm vetus, ac vix ulli ante annos sexcentos celebratus, *Monspessulanus* sedes est Episcopatûs Magalonensis, quæ sedes Magalonâ eò translata esse dicitur anno MDXXXVI. permissû Pauli PP. III. ac Francisci I. Francorum Regis propter latrocinia ac prædationes piratarum, a quibus tutior Magalonâ insulâ *Monspessulanus* videbatur. Abest autem *Monspessulanus* ab insula Magalona V. circiter millia passuum, quod opulentissimum opidum Volcarum Petrarcha nuncupat, nec multum abest à flumine Ledo, *le Lez*. Habet præter ceteras portam Latarensem *la porte de Lates*, quâ castellum Latara petitur, *le Chasteau de Lates*, vel *tour de Late*. Quidam *Montempessulum* appellant; Gesta Dei per Francos & veteres tabulæ *Montempisterium* & *Montem Pesterium*; nonnulli *Montem puellarem* aut *Montem puellarum*: Nostri vulgò *Montpellier*, aut *Montpeslier*.

Dominos *Monspessulanus* illustres habuit, in quibus & Reges Aragonensium fuerunt: de quibus cùm multi alii, tum inprimis Guillelmus de Podio Laurentii in capite XI.

Magalonensi seu *Montispessulanensi* Diœcesi continentur præ ceteris Magalo vel Magalona; *Monspessulanus*; castellum Latara, *Lates* vel *tour de Late* vulgò nunc dictum; Frontiniacum vino celebre, *Frontignan*; Fabricæ, *Fabregues*; Vicus, Lauterum, Lunate, aliàs Lunellum, *Lunel*; Melgorium, Comitibus olim suis ac moneta sui nominis illustre, *Melgueüil*; Aniana sive Anianum, Monasterio cognomine nobile ante annos DCCCLX. & Sextatio olim nobilis, nune desertus locus.

Sextatio locus ardous & vetus, à *Montepessulano* mille passibus absint, vulgò *Sonstancion* dictus; in tabula Theodosiana & in Itinerario Æthici memoratus: quem Itinerarium Hierosolymitanum *Sostantionem* corruptè vocat, et *Sextantionem* quidam. Theodulfus in Parænesi ad Judices *Sextationem* rectè nuncupat, & *scabris podiis*, id est monsibus *cinctum* esse ait. Hoc magni olim nominis opidum, & Comitivæ cognominis caput *Monspessulanus* exhausit. In testamento Guillelmi de *Montepessulano* anno MCXLVI. *villa Sottanson*, & *Sustantio cum Episcopatu Sustantionensi* memoratur; *villa Sustancio* in litteris anni MCLXXVII. vicus nunc semirutus.

In ea urbe jam ante annos DXXX. studia litterarum, ac in primis Medicinæ floruisse, docet epistola CCCVII. Bernardi Claravallensis Abbatis ad D. Ostiensem; in qua de Archiepiscopo Lugdunensi quem *dominum Lugdunensem* vocat, sic scribit. *Stratâ publicâ cum turba peregrinorum tamquam unus ex illis pervenit ad S. Ægidium: cùmque infirmaretur, pertransiit usque ad Montempessulanum: ibi aliquamdiu commoratus cum Medicis, expendit & quod habebat & quod non habebat.*

Ibi etiam balnea infirmis salubria, sive aquæ salutares fuere. Guillermus *Montispessulani* dominus anno MCLVI. *balnea Montispessulani cum suis redditibus*, & cum castris Monteferrario & Piniano Mathildi sponsæ propter nuptias donavit.

Portus *Montispessulani Latara* fuit, *castellum* Mellæ memoratum, *Lata* à recentioribus dictum: ut docet semel atque iterùm Rogerius Hovedenus his verbis. *Prope Magalonam est portus de Montepessulano, qui dicitur Lates.*

MONS PICIONIS.

Montem Picionis vel *Pincionis* memorat Ordericus Vitalis in libro XI. Historiæ, quem prope Curceium, & Castellum Guntherii ac Furcas ponit, itaut planè videatur esse *Montpinson* in Cenomanis, non procul à flumine & opido Meduana.

MONS PILIGARDÆ CASTRUM.

Adso, qui & Hermiricus, Abbas Luxoviensis ante annos DCC. floruit, & de Miraculis S. VValdeberti Abbatis Luxoviensis librum composuit, cujus in libri capite XIX. de eo castro sic meminit. *Huic iisdem loco* (Luxovio) *castrum cernitur esse contiguum, quod priori tempore Montem Bilarda novimus esse cognominatum. Hujus opidi incolam nomine Utonem*, &c. Adso igitur *Montem Bilarda castrum*, atque etiam *opidum* nuncupat; Hermannus Contractus in Chronico, Adsoni suppar, *Montem Piligarda castellum*; Origines Murensis Monasterii *Mumpelgard*. Recentiores, in his Marlianus, *Montem Belicardi* appellant. Vulgò *Montpelgart* dicitur, Nostris *Mombeliard*: quod nunc est ex castello opidum munitissimum in Comitatu Burgundiæ, caput Comitatûs cognominis.

MONS REGALIS.

Montem Regalem Nostri appellavere, castellum in Monte à Rege aliquo conditum: quemadmodum in finibus Pictonum locus à Fulcone Nerra, Consule vel Comite Andecavorum in monte statutus ac munitus, (ut Fulco Rechions scribit) *Mons Consularis* est dictus, ob idque à Johanne Beslio rectè *Mons Comitis* nuncupatur, id est *Mons Consulis* vel *Consularis*, quem vulgò *Moncontorium* appellitant. *Mons Regalis castrum* est *in Carcassonensi Diœcesi*, ut Petrus in libri de bello Albigensi capite III. tradit. Nunc *Mont-Real* dicitur. Est & *Mons Regalis* castellum in Æduensi Parœcia sive Augustodunensi, priscis tabolis memoratum, nunc in vici formam redactum, non longè ab Aballone, *Monreal*. Est in Comitatu Convenarum inter præcipua opida *Mons Regalis*, vulgò *Moregan* nomine II. litteris truncato appellatus, quibusdam in tabulis *Monrigant*, corruptè pro *Monrigan*. Regalis Nostris est *Rigau*, vel *Regau*, ut palus *pau*, malus *mau*. *Montem Regalem* suum, *Monreal*, habet quoque Novempopulana seu Vasconia non procul à Condomio & Neraco. Nec pagus Albigensis *Regali*

Monte caret, quem *Realmont* nuncupat. Est & suus Bellovacis *Regalis Mons* prope Bellum Montem. *Reaumont*; ita dictus a Regio & egregio Monasterio, quod ibi Ludovicus ejus nominis IX. Francorum Rex anno MCCXXX. condidit, cùm antea *Cuimont* appellaretur: ut Guillelmus Nangiacensis prodit, qui & *Montem Regalem* nuncupat. Nimirum *Montem Regalem*, & *Regalem Montem* promiscuè locum eum vocitavere Latini scriptores. Et *Montes* quidem *Regales* aliqui dicti sunt à Regum operibus, aut munitionibus; non omnes tamen: quod quidem nobis appareat, aut probari certis argumentis possit. Quosdam enim *Montes Regales*, aut *Regales Montes* à Majoribus nostris nuncupatos esse existimo, quasi montes Regibus seu Regum domicilio dignos, montes more Regum eminentes & celsos, qui ut Reges potentiâ ceteris mortalibus, sic ipsi vicinis montibus altitudine antecellerent.

Sicilia habet suum *Montem Regalem*, qui inter tres metropoles insulæ secundum locum obtinet: habet & Prussia Ducalis suum *Regalem Montem*, scholis publicis nobilem, *Konigesberg* Germanicè dictum, quem pro *Regio Monte Regiomontium* barbaro nomine recentiores nuncupant.

MONS RELAXUS.

Montem Relaxum Latini terum Britannicarum scriptores appellant opidum Britanniæ minoris sive Cimaticæ aut Armoricanæ in monte positum, in ea provincia clarum ac frequens: quod olim *Mont-relais* vocitabatur ab incolis, vocabulo vulgari ad nomen Latinum loci proximè accedente. Certè Rogerus Hovedenensis in rebus Henrici II. Anglorum Regis & anni MCXXCVII. *castellum de Muntrelais in Britannia* nuncupat, id est *de Monte Relaxo* vel *Monte Relasie*. In litteris datis anno MCCCXV. *Guillot de Mon-relays* memoratur. Ex *Montrelais* Nostri contracto nomine fecerunt *Menrelais*, deinde *Morlais*, quæ appellatio nunc in usu est. *Vorganium* Ptolemæi, urbem Osismiorum, esse *Morlasium* seu *Morlais* nostrum Cambdenus asserit: cujus sententiæ accedere non possum. Nam Ptolemæus in enumeratione urbium Galliæ nostræ, capita Gentium sola commemorare consuevit, quæ postea sedes Episcopatuum fuere. At *Morlasium* Osismiorum quidem est, sed vetus opidum non est, nec umquam sedem Episcopalem obtinuit; cùm tamen in Osismiis tres sint Antistitum throni. In Polyptycho quodam reperio Ecclesiam S. Melanii Baptismalem seu Parœcialem *in Monte Relage* Diœceseos Leonensis, quales Ecclesias vulgò *Curas* vocitant. Ubi legendum est *Monte Relaxo*, unâ litterulâ mutatâ.

Montem porrò *Relaxum* dixere Majores nostri, quasi *Retrolaxum*, qui retrò sive à tergo quàm à fronte apertior esset & latior laxiorve: uti *Montem Reversum* in Brexia, locum Comitatûs tuulo illustrem, quasi retroversum, qui retro verti videretur: quem *Montrevert* corruptè pro *Montrevers* appellitant incolæ.

MONS REVELLI.

Apud Ordericum Vitalem in libro XI. Historiæ memoratur *Mons Revelli* in Andicavis: qui locus hodieque in Andibus nomen retinet. Nuncupatur enim *Montreveau le Petit*: situsque est inter Bellum Pratellum, *Beaupreau*, & *Glonnam* Monasterio & appellatione S. Florentii Florentiive nobilem, *Saint Florent*. *Montem Rebellem minorem* litteræ veteres & Polyptycha Monasteriorum etiam nuncupant, quibus in Polyptychis *Prioratûs B. Mariæ de parvo Monte Rebelli in Episcopatu Andegavensi* fit mentio. Ex quo intelligitur, & alterum ejusdem nominis *Montem Rebellem* exstitisse, qui major esset, & *Majoris* cognomine ab altero distingueretur. Ceterùm cùm *Mons Revelli* vocetur ab Orderico, scriptore diligenti, & *Mons Rebellus* in quodam polyptycho: existimo loco nomen non à rebellione, sed à domino ejus esse quæsitum, & *Montem Revelli*, vel *Montem Rebelli* aut *Rabelli*, non *Montem Rebellem* nuncupari oportere. *Rabellus* enim, *Rebellus*, & *Revellus* unum idemque nomen est, a in e, & b in u ex more commutatis. Liber de Gestis dominorum Ambaciensium *Reginaudi Rabelli* meminit. Certè Nicolaus Episcopus Andegavensis in Synodo Pentecostes, anno Domini MCCXXCII. habita *Montem Rebelli* vocat. *Decanus* (inquit) *de Mangia in duobus locis tantùm, videlicet apud S. Crucem de Rupeforti, & apud Montem Rebelli, causas & placita audiet & tenebit, & duos tantùm apparitores habebit.* *Mangiam* ergo tum sibi vindicabat Episcopus Andegavensis, & in ea Decanum habebat suum: cùm *pagum Madalgicum* sive Maugiam *Pictavensi Præsuli subjacere*, Carolus Calvus in litteris suprà à nobis relatis affirmet.

Inter Vexillarios Milites Turoniæ Philippi Aug. Principatu, nominatur *Rollandus de Monte Revel*, seu *de Monte Revelli*: qui est fortè locus *Montrouveau* ad flumen Lidericum.

MONS SELEUCUS.

In Itinerario Æthici, in itinere à Mediolano per Alpes Cottias Viennam, inter Vapincum & Deam Vocontiorum *Mons Seleucus* & *Lucus Vocontiorum* occurrunt sic. *Vapinco* M. P. XII. *Monte Seleuco* M. P. XXIII. *Luco* M. P. XXVI. *Dea Bocontiorum* M. P. XII. Ubi *Mons Seleucus* est omnino locus vulgò dictus *Monsaleon*. *Lucus* autem *Vocontiorum municipium* Tacito in libro I. Historiarum celebratus, & Plinio *Lucus Augusti* dictus, qui & *Vocontiorum civitatis fœderata duo capita Vasionem & Lucum Augusti* memorat, nihil hodie præter nomen retinet. Est enim ut observo, vicus exiguus, *Luc* vocatus, in lacum demersa quondam majore sui parte truncatus: qui duabus tantùm leugis à Dea Vocontiorum distat, & *castrum de Luco* dicitur in litteris datis anno MCCCXIX. ac Deensi agro attribuitur, vulgò *la terre & seigneurie de Luc en Diois*.

Mons Seleucus à Socrate mendosè *Milto-*

Seleucus

stlencus vocant, Μιλποσίλευκος, pro Μορμοσίλευκος; à Sozomeno *Montiselencus*, Μορμοσίλευκος: abest Lugduno millia passuum CLIII. Viennâ CXXX. Valentiâ XXCIX.

MONS SORELLI.

Mons Sorelli ab Orderico Vitale in libro X. Historiæ memoratur, locus in confinio Andicavorum & Turonum, Comitivâ insignis, domini quondam sui nomen ferens ad Ligerim, vulgò *Montsorean*. Inter Philippi Aug. vexillarios Milites Turoniæ *dominus de Monte Sorel* numeratur. Montes autem Nostri vel Motas appellare consueverant castella in montibus posita, adjuncto nomine conditoris aut domini. Cui rei indicio sunt *Monsfortis Amalarici*, *Mons Basonis*, *Mons Sorelli*, *Mons Dublelli*, *Mons Budelli*, *Mota Galterii*.

MONS TARENSIS.

In Chartario Monasterii Lehunensis S. Petri legi litteras, in quibus *R. Decanus Montis Tharensis* memoratur: alias item litteras Philippi Episcopi Bellovacensis reperi, anno MCCXVI. datas, in quibus *Mons ad Taram*, & *Mons Thara* nuncupatur. Fluvius hic *Tara*, cujus nomen cum adspiratione sæpe scriptum invenitur priscis in tabulis atque codicibus, inque Annalibus Bertinianis, *Thara*, à Nostris *Taire* olim dicebatur; nunc *Terin* dicitur. Unde castellum *Mons Tarensis*, vel *Mons ad Taram*, vulgò *Mont-a-Taire* hodieque appellatur, non *Mont a Terin*. Positum est hoc castellum in Bellovacis non longè à castro Credilio, *Creil*, ad Taræ & Isaræ confluentes.

MONS THESAURI.

Mons Thesauri dictus est locus in pago Turonico, non quòd ibi thesaurus aliquando repertus sit, cùm castellum conderetur; sed quòd ad majorem Ecclesiam Turonicam B. Mauricii Mart. pertineret, ut docent Gesta Consulum Andegavensium his verbis. *Opidum quod Mons Thesauri dicitur, quia de thesauro B. Mauricij erat*. Fulco Richinus in libello de Consulibus Andicavensibus majoribus suis, quem Lucas Acherius V.C. nuper publicavit, *castellum Montem Thesauri* à Fulcone Nerra avo suo præter cetera ædificatum esse tradit. *Ipse adquisivit Cenomanicum pagum, & adjunxit eum Andegavino Consulatui; & ædificavit plurima castella in sua terra, qua remanserat deserta & nemoribus plena propter metum paganorum.* (Nortmannorum) *In Turonico siquidem pago ædificavit Lingiam*, (id est Alingaviam vel Lengiacum, *Langey*) *Calvum Montem*, (*Chaumont* non longè ab Ambacia & Rilliaco *Rillé*) *Montem Thesauri*, *Sanctam Mauram*; *in Pictavino Mirebellum*, (*Mirebeau*) *Montem Consulatem*, *Faiam*, (*Faye la Vineuse*) *Musterolum*, *Passavantum*, (*Passavant*) *Malum Leporarium*: (*Maulevrier*) *in Andegavino Bangiacum*, (*Baugé*) *Castrum Gunteri*, *Duristallum* (*Durestal*) *& multa alia, qua enumerare mora est.* Quibus ex castellis *Mons Thesauri*, & *Sancta Maura*, (*Sainte Maure*) quæ nomen nobili familiæ dedit, Comitivæ titulo insignes sunt in Turonibus; *Castrum Guntheri* in agro Andium Marchione suo gaudet. *Mons Thesauri* vulgò dicitur *Montresor*, atque ita scribitur hoc nomen in tabulis Geographicis mendosè, cùm *Mont-tresor* scribi debeat. Nam *Montresor* meus thesaurus est; *Mont-tresor* Mons Thesauri, quod est castellum ad Andresium vel Andrisium amnem, *l'Indrois*, ut & Villa Lupæ, *Ville Loin*, Monasterio clara. *Montesorium*, uno eoque corrupto nomine appellat Rigordus de Gestis Philippi Aug. in anno MCXCVIII.

MONS TRICARDUS.

Mons Tricardi, Rigordo in anno MCXCVIII. *Mons Tricardus vicus* & *Mons Tricardi* appellatus, Guillelmo Armorico *Mons Tricardi* etiam dictus, & *Trichardi*, à situ atque à fallacia nomen accepit. Est enim castrum in Turonibus ad fluvium Carem, ita dictum quasi Mons fallacia & triconis, aut Mons fallax & aptus insidiis, ac ut loquitur Virgilius, accommodus fraudi. Sanè Rigordus & Guillelmus Armoricus *Montem Tricardi* admotis undiqua machinis à Rege Franc. Philippo semper Augusto anno MCXCVIII. post longam obsidionem *cum summo labore captum* & incensum, ac *turrim* seu *arcem validissimam funditus eversam* esse tradunt: ex quibus Guillelmus Brito montanum hoc castrum ita describit in libro Philippidos IV.

> Montemque Tricardi
> Obsidet, & multum consumit temporis antè
> Quàm capiat, quia vis nativa, locique per artos
> Ducta gradus series, summo murata labore,
> Municipumque manus fortissima przpediebat,
> Quo minùs ille brevi locus expugnabilis esset.

Ut appareat *Montem Tricardi* difficillimum aditu, & muris firmissimis munitum, ac fortissimis viris insessum, appellationi suæ egregiè respondisse: cùm finitimos subitis decursionibus vexare facilè possent ejus incolæ, à nemine ipsi expugnari posse videntur. In Gestis Consulum Andegavensium dicitur *Fulco Comes in monte opidum constituisse, quod Montrichardum nuncupaverit.* Tricones, fallacesque ac deceptores Nostri *tricardos* vocabant; ut pigros & lentos *musardos*. In Gestis Consulum Andecavensium quæ ante annos D. sunt litteris mandata, invenio Fulconem ejus nominis tertium Andecavorum Comitem, cognomento Nerram, *opidum quod Montrichardum vocatur, composuisse, & Rogerio domino Monthesauri custodiendum mandavisse* adversus Odonem Comitem Campaniensem, *Gelduinum Salmurensem*, & Gosfridum S. Anniani dominum: quod ibidem & *Montricardum* vocat. Vulgò & *Montrichare* appellatur in tabulis, cùm *Mont-trichard* scribi oporteat: sicuti *Montresor* pro

Mont-Tresor corruptè scribi observavimus. Id autem sæpe faciunt Nostri ad vitandam gemini t cum littera r collisionem.

MONTIUM VARIA COGNOMINA.

Antequàm à montibus recedam, quod de eis observavi, hîc omittere non possum. Haud facile dictu est, quantum ingeniosi fuerint in excogitandis vocabulis majores nostri, cùm Galli, tum Franci, aut quantopere in variandis nolim *dunorum* & *podiorum* sic postea *montium* cognominibus luserint. Non jam de cognominibus loquor, quæ à locorum conditoribus dominisve deducta sunt, de quibus suprà aliquantula ex parte retuli. De his tantùm loquor, quæ à figura, à colore, aut à natura soli, ab altitudine, aliisque trahuntur. *Montes* autem appellavere vicos, castella, atque opida montibus imposita, aut etiam tantum adposita.

Ac primùm occurrunt *Mons Mirabilis*, *Mirabilis Mons*, *Mons Miratus* locus non longè à Theminis; tamquam montes hominum admiratione & amore sint digni. Est & in Cadurcorum finibus *Mons Amatus*, *Montemel*, in tabulis Ecclesiæ Cadurcinæ memoratus; *Mons Amatus* in superiore Arvernia, *Cros de Montamat*; *Mons placens* in Dalfinatu, *Montplaisant*.

Alacritas etiam montibus attributa, & quædam velut acrimonia. Inde *Alacris Mons* in Caletis prope Arcas, *Aliberment*, silvâ amœnissimâ ejusdem nominis clarus: à quo tres vici S. Nicolai, S. Jacobi, & B. Mariæ *Alacris Montis* cognomine censentur: inde *Acer Mons* in Lingonibus, *Aigremont*.

Lætitiam ac hilaritatem nominibus præferunt *Mons Gaudy*, castrum proximum Podio Laurentii, *Montgausi*, Petro in libri de bello Albigensi capite L. non indictum; *Mons Gaius* vel *Mons Gay*, locus in pago Parisiaco non longè à flumine Matrona, *Monsay*; & *Mons Galardi* castellum, *Mont Gaillard*. Quippe *gaius* & *galardus* Latinis scriptoribus lætus hilarisque, Nostris *gay*, & *gaillard*.

Qui formosi Majoribus nostris videbantur, *Montes Belli*, & *Belli Montes* seu *Pulchri Montes* appellati. Est *Mons Bellus* in parœcia Carcassonensi apud Volcas Tectosages, *Montbel*: est *Bellus Mons* in Bellovacis ad flumen Isaram, *Beaumont*, Comitibus olim suis illustratus; *Bellus Mons* in Cenomanis, Ducatus titulo insignis; *Bellus Mons* in Arvernis; *Bellus Mons* in Hainoo; *Bellus Mons ad* Lemanum lacum, *Belmont* vicus. Prætereo *Bellum Montem* in Ducatu Leporetano, *Beaumont*; duos ejusdem nominis montes in Lotharingia saltuque Vosago, alterum *Beaumont*, alterum *Bellemont* vulgò dictos; alios alibi.

Eminet præ ceteris in Arvernis *Clarus Mons*, caput Gentis, *Clermont*, & salubrem cæli serenitatem incolis appellatione sua pollicetur. Eminet in Bellovacis *Clarus Mons*, Comitatus titulo gaudens, *Clermont*: unde Gens Burbonia processit, *numine Dei electa*, *quæ* ductu Ludovici Magni (ut Plinii de Italia verbis utar) *cœlum ipsum clarius faceret*, & *sparsa congregaret Imperia*. Est & conversis nominibus in Arvernorum finibus *Mons Clarus*, vulgò *Montclar*; *Mons Clarus* quoque in Diœcesi Carcassonensi, *Montclar* similiter nuncupatus; *Mons Clarus* in Dalfinatu proximè Deam, *Montclair*; *Mons Clarus* in Lingonibus prope Audelaum, *Monteclair*.

Jam Regum & Consulum nomina ferunt multis in Galliæ provinciis *Mons Regalis*, *Regalis Mons*; in Pictonibus *Mons Consularis*, seu Mons Comitalis.

Cujus incolæ fertili solo fruebantur, divitesque erant ac opulenti, *Dives Mons* appellatus, *Richemont*, cùm in Santonibus, tum in Brexia, atque etiam in Ducatu Lucilburgensi non procul à Theodonis villa & fluvio Mosella.

Ab altitudine cognominati *Altus Mons*, *Mons Altus*, *Grandis Mons*, *Magnus Mons*, *Mons Celsus*. *Altus Mons*, vulgò *Aumont* dicitur, necnon *Haumont*; cujus nominis locus in Episcopatu Camaracensi veteri Monasterio inclaruit. *Montem Altum* suum sibi habet Ecclesia Carcassonensis; suum quoque parœcia Rivensis in Gothia: utrumque *Montaut* appellant: quæ in Aquitania, & maximè in Gallia Narbonensi trita est appellatio. Suus est Lemovicibus *Grandis Mons*, *Grammont*, ordinis Grandimontensis anno MLXXVI. à Stephano instituti caput, Monasterio insignis non longè à Taurione amniculo, qui supra Lemovicas in Vingennam decurrit: suus item Turonibus *Grandis Mons*. *Magnus Mons*, *Maumont* vel *Mémont*, castrum olim opidumve fuit in Lingonibus, à quo *pagus Magnimontensis* nomen accepit. In litteris Philippi I. Francorum Regis anno MLXXIII. datis, *Signum Ebonis de Monte Celso* reperitur.

Alto Monti opponuntur *Monticuli*, *Monticelli*, & truncato nomine *Montelli* ac *Moncelli*, *Monceaux*; Mota, *la Mote*; & Montilium, vulgò *Monteil*, *Montel*, *Montil*, *Montilly*, *Montet*, *Montot*, ac *Moniat*: quibus nominibus montes parvi & humiles variis in Galliæ locis designantur.

A colore soli cognomina nanciscuntur *Albus Mons*, Germanis *Blanckenberg*, Nostris *Blamont* dictus in Lotharingia, Richerio in Chronico Senoniensi memoratus, qui *Henricum Comitem Albi Montis*, & *castrum Albi Montis*, ac *Blammont* etiam appellat; Mons Albus, *Montblanc* prope Glannativam; *Mons Albanus*, *Montauban*, cujus nominis in Cadurcis, in Britannia Cismarina, in Provincia, in Parisiis, & alia alibi sunt loca: *Mons Canus* vel *Canosus* in Dalfinatu, *Montchenu*, incolis Latinè scribentibus *Mons Canutus* corruptè dictus forsitan à nivibus: *Mons Niger* apud Gregorium in pago Lemovicino; *Mons Brunus*, *Montbrun* in superiore Arvernia, & in Provincia, & *Montbrion*; Mons Maurus, *Montmaur*, in Diœcesi Rivensi, *Montmaur* prope Vapincum, *Monmor* prope Deam. *Brunus* autem, *brun* Germanis & Nostris; *Maurus* quoque

Græcis & Latinis ob nigredinem Maurorum niger est & obscurus. His addi debet *Rubeus Mons*, *Rougemont*, in Burgundia Ducali, alius item prope Castrum Dunense, alius non longè à Fracta Vaile, alius in Breaia; necnon *Mons Rubeus*, vicus proximus Luteciæ Parisiorum, *Montrouge*. Sed & *Mons Aureus* à colore soli sui magis quàm à pulchritudine cognominatus videri potest.

Est *Bonus Mons* castrum ad Lemanum lacum, *Bonmon*: est *Malus Mons* in pago Cadrellensi, *Maumont*.

A sterilitate soli multis in Galliæ locis nomen habet *Calvus Mons*, *Chaumont*, seu *Mons Calvus*; necnon *Mons Calvulus*, *Mont-chauvet*. *Monti Calvo* opponuntur *Mons Viridis*, *Montvert* in superiore Arvernia; & *Mons Pilosus*: quorum nominum tres sunt in Regno Neapolitano urbes Episcopales, una *Monte Peloso*, duæ *Monte Verde* Italis dictæ. Porrò *Mons Calvus* Nostris mons nudus à silvis & arboribus dictus est, metaphorâ ductâ à capite calvo, quod capillis est vacuum: contrà *Mons Pilosus* metaphoricè nũcupatus mons herbosus atque nemorosus. Idem enim herbæ & arbores in monte, quod capilli in capite humano, pili in cute.

Ab æstu cognominati *Calidus Mons*, *Chaumont*; *Mons Arsicius*, *Montarcis*, id est ardore Solis exustus; & *Mons Æstivus* in Diœcesi Parisiensi, *Montevier*, ad æstivum Solem spectans, Abbatiali Monasterio insignis: à frigore *Frigidus Mons* in Hainoo, *Froimont*; *Frigidus Mons* in Bellovacis, *Fremont*, Monti Cæsaris proximus, *Mont Cesar*, Abbatiâ vetere clarus; & *Frigidus Mons* in Lotharingia prope urbem Mettos & flumen Mosellam, cujus Gaufridus meminit in libri v. de Vita Bernardi capite 1. Est *Mons Ventosus* in Provincia, *Mont Ventoux*.

Monsfortis, *Montfort*, à Nostris appellatus aditu difficilis, locus in monte naturâ & arte munitus, ac validus: quale præ ceteris est opidum *Monfort* apud Batavos in pago Trajectensi; quale & *Montfort* castrum in Lotharingia pridem eversum. *Mons Securus* in Gothia, *Montsegur*, similiter appellatus, qui munitionibus magnis tutos ab hostibus incolas redderet atque securos; *Mons Barrus* in Burgundia, *Monsbar*, qui adversus hostiles incursiones pro repagulo vel barra haberi posset & deberet; *Mons-Pessulanus*, quasi Mons clausus, *Montpeslier*, qui adversus finitimorum irruptiones pessuli loco esset, & hostibus accedentibus velut fores obderet ac negaret ingressum. Repagulum autem Nostri ante annos sexcentos *barram* nuncupavere, *une barre*, *une barriere*: eoque nomine VVillelmus Britto in Philippidos libro III. utitur, Guillelmi Barrensis pugnas describens.

Barras, gaudete Quirites,
Fregimus, in manibus sunt Barræ denique nostris:
Nulla potest nobis jam barrula tollere Barras.

Item.

Stabat enim firmus, ut barra repagula firmans,
Agminis hostilis medio.

Quem ibidem *Guillelmum Baronem*, *Barrarum nobilem heredem* appellat; Rigordus in Gestis Philippi Aug. *Guillelmum de Barris*, *Comitem Rupis Fortis*.

Figuræ cognomina sua debent *Mons Acutus*, *Montegu*, cùm in Pictonibus, tum in pago Laudunensi, & prope Galliacum; *Montagne* in pago Burbonensi, multisque aliis in locis; *Mons Acutulus*, *Montagudet* in Cadurcis; *Acutus Mons*, *Agumont*, vicus in Picardia Monti Desiderii proximus: *Mons Longus*, *Montlong* in Diœcesi Vaurensi: *Mons Cornutus*, *Montcornet*: *Mons Rotundus*, *Montrond* in Biturigibus, in Gothia circa Montem Pessulanum, in Britannia quoque non longè à Ponte Ursionis, *Montrond*; *Rotundus Mons* in Helvetiis, *Romont*, caput Comitatus Motrenam castrum continentis: *Mons Gemellus*, in Parisiorum finibus, *Lonjumeau*, ita dictus in veteribus tabulis, quòd biceps sit, & duos in vertices duasve partes divisus: *Mons Relaxus* in Britannia Armorica, *Morlaix*, qui retro quàm à fronte laxior est & apertior: *Mons Reversus*, id est Mons retroversus, qui velut versus & circumactus, dorsum pro fronte videtur ostendere. Ejus nominis locus est in Brexia, alter quoque in Dalfinatu: utrumque tabulæ *Montrevert* vocant corruptè pro *Montrevers*. *Mons Clausus* est in pago Burbonensi, *Monclou*, necnon in Dalfinatu *Monclu*; in Briegio *Mons Inclusus*, *Montenglo*.

Mons saxeus dictus est à Majoribus nostris Latinè *Mons Petrosus*, vulgò *Montperroux*, à *petra*, quæ saxum significat. Habet Burgundiæ Ducatus suum *Montem Petrosum*, *Montperroux*, veteribus tabulis notum; unum & alterum pagus Burbonensis; habet suum Arvernia ad flumen Elaver, quem *Montpetrous* appellat; suum habet Diœcesis Leutevana, qui *Montpeyroux* nuncupatur. *Montibus saxeis* sive *petrosis*, quales aliis nominibus à duritie vel à similitudine *Rupes* aut *Roccas* vocarunt, *Montes terrei* opponuntur.

Cavus Mons, *Caumont* vocatus, qui cavernas & specus habetet: *Asper Mons*, *Aspremont*, qui ob saxa atque prærupta difficilis esset adscensu: cujus sunt nominis loca in Turonia, in Lotharingia, in Dalfinatu, in Sapaudia, & in Caletis prope Deppam vicus.

Multis oleis appellationem acceptam refert *Mons Olivus* in Diœcesi Carcassonensi, priscis in tabulis anni MCIX. memoratus, *Montolieu*, aliàs *Montoliou*: castaneis *Mons Castaneus* prope Mantalam in pago Viennensi, Prioratu suo notus, *Montchastaux*: salviæ herbæ, quæ plurima ibi nascebatur; *Mons Salvius* in superiore Arvernia, *Montsalvi*: lauretis *Mons Laurus* in Diœcesi Tolosana, *Montlaur*; & *Mons Lauri* in parœcia Carcassonensi, *Monlaur*, *castrum Mons Lauri prope Monasterium Crassam* (*la Grasse*) Petro dictus in libri de bello Albigensi capite XXXIV. Nucibus arboribus, quas Audoënus in Vita Eligii ante annos mille *nucaria* vocavit, *Nucariorum Mons*, *Noyersmont*, vicus in Picardia non procul à Monte Desiderii.

Francis nomen debet *Francus Mons*, aliàs

Francus Mons; Judæis *Mons Judaicus* vel *Mons Judæus*; Vasconibus *Mons Vasconis*, *Monsgascon*. In pago Leodicensi est *Francicus Mons*, *Franchimont*, Marchiæ titulo insignis locus, à quo Episcopus Leodicensis, Dux Bullionensis, Comesque Lossensis, *Marchionem* etiam *Francmontensem* se appellat. Est *Mons Judæus* in Brexia, *Mon-Juif*; est & in Gothia. Litteris anni MCIX. cum *P. de Mesoa*, *R. de Monte Olivo*, *P. de Montelauro*, *F. de Monte-Judæo* subscripsit.

Metalla nomen dedere *Monti Aureo* prope Vindocinum, *Montoire*; *Monti Aureolo* in Diœcesi Tolosana, *Montauriol*; *Monti Ferrario* in Diœcesi Mirapicensi, *Montferrier*, necnon alteri prope Montem Pessulanum castro, *Monferrier* vulgò dicto; & *Monte Ferrato* in Provincia, in Dalfinatu & in Brexia, *Montferrat*. *Montes* autem *Ferratos* dixere vel à duritie soli, vel à ferrugineo ejus colore: uti vias militares Romani operis à duritie silicis quâ stratæ erant, *Cheminos ferratos* Nostri in veteribus tabulis nuncupavere, *les chemins ferrez*. Nam *Mons Ferrandi*, aliàs *Mons Ferrannus*, *Mont Ferrand*, locus proximus civitati Arvernorum, & velut pars ejus; & castrum *Mons Ferrandus*, *Mont-Ferrand*, alterum prope Vantum, alterum prope Montem Pessulanum, à *Ferrando* aliquo vel *Ferranno* nomen videntur accepisse.

Ab feris & animalibus dicuntur *Mons Leonis*, *Montlion* in pago Meltiaco, & *Mons Leonis* in Turonia, *Montlion*, ante annos CCCCLXXX. memoratus; item *Capræ Mons*; *Mons Capreoli*, *Montcauvel*; *Mons Caninus*, *Montchanin* in pago Cadrellensi; *Mons Draconis*, *Mondragon* in Sapaudia: ab avibus *Mons Falconis*, *Monfalcon* in Cadurcis, *Montfaucon* multis aliis in Galliæ pagis; *Mons Merulæ*, *Montmerle*, alter prope Burgum Brexiæ caput, alter à Bella Villa Arari flumine divisus; *Mons Aureolus Montauriol* quoque, vel *Mons Aureolus* ab ave ictero, quam Giraldus Cambrensis *aureolum* appellat, Nostri *loriot* corruptè pro *l'oriol* à colore; *Mons Pinsionis* vel *Pincionis*, *Montpinson* in Normannia à pincione; & fortè etiam *Mons Gay* vel *Mons Gaius*, *Moniay*. Nostris enim *gaius*, *gay*, tam avem quàm hilarem significat.

Deorum quoque nomina montibus attributa. *Mons Jovis* prope Tolosam est castrum, *Monjoyre* vulgò dictum; & Mons Martyrum ad Luteciam, olim *Mons Martis*, necnon etiam *Mons Mercurii* à Majoribus nostris nuncupabatur.

Hæc sunt maxima ex parte montium apud nos cognomina. Nam quæ à viris deducuntur, nemo possit oratione complecti. Tantùm addo, post Christianam religionem receptam, parvas aliquas veteris superstitionis reliquias majorum nostrorum animis inhæsisse, Francisque qui cum Alamannis colles & lucos ac arbores Deorum numero duxerant, etiam Christianis montes collesque placuisse: quos quoniam aliter jam venerari non poterant, variis ac plerumque magnificis titulis ac cognominibus honoraverint.

MONTALOMAGUS.

Montalomagus vel *Montalomagensis vicus* in capite XLVII. libri VII. Gregorii Turonici Episcopi memoratur his verbis. *Sicharius civis Turonicus, dum Natalis Dominici sollemnia apud Montalomagensem vicum cum Austregisilo reliquisque pagensibus celebraret*. Idem locus in capite ultimo libri X. Historiæ Francorum vocatur vicus *Mantolomaus*. Volusiani VII. *Episcopi Turonici tempore vicus Mantolomaus ædificatus est*, id est Ecclesia in eo vico est instituta à Volusiano. Vulgò dicitur *Mantelan*, estque in Turonibus celeber locus.

MONTILIUM ADEMARI.

Litteræ Lucii Papæ III. in Episcopatu Valentinensi *Montilium Adhemari* commemorant. Aliæ litteræ quas legi, sic incipiunt: *Ego Geraldus Ademari, dominus Montily*, &c. sic desinunt: *Acta sunt hæc apud Montilium*.

Petrus Monachus Vallium Cernaii, qui de bello Albigensi ante annos CCCCL. scripsit, in eius libri capite LXXXIV. *castrum quod dicitur Montilium* commemorat, & trans Rhodanum illud *in Provinciæ partibus* ponit, non longè à *castro nobilissimo & fortissimo Crista (Crest) in Diœcesi Valentina*, atque ab urbe Valentia. *Provincia* autem nomine Dalfinatus, cuius sunt Valentia, *Montilium* & Cresta, olim saltem ex parte continebatur.

Idem auctor scribit *Guitaldum Ademari fuisse dominum Montily ex majore parte; & quemdam Militem, consanguineum Guitaldo, fuisse alterum dominum Montily*: castrum autem *Crestam* præter cetera *Ademari Pictavensis* fuisse. *Montilium* igitur istud, sæpe cognominatur ab Ademaro veteri domino *Montilium Ademari*. Multa autem sunt eius nominis loca & castella in Gallia, præsertim in Aquitania & in provincia Narbonensi, quorum unumquodque Latinè *Montilium*, vulgò *Monteil* dicitur. Litteræ anni MCCL. *Montily* in Gothia circa Narbonem mentionem faciunt. *Montilium* porrò corruptè pro *Monticulo* aut *Montecello* vel *Mota* nuncupatum puto castellum aut vicum parvo monti impositum. *Montilium Ademari* ab aliis *Montlimar* truncato nomine; ab aliis *Montel-imar* appellatur corruptè pro *Monteil-Aimar*. *Ademarum* enim Nostri *Aimar* dicunt. Hoc nunc ex castro opidum est Dalfinatus, Rubeonis, *Roubion*, & Rhodani confluentibus proximum.

M O N T I O.

Montio vicus est castro dare nomen idoneus, impositus monti, atque ab eo cognominatus, *Mouçon* vel *Monçon*. Huic adjacet proximus *Pons* Mosellę & amniculo confluentibus impositus, à re nomen habens, ac vulgò *le Pont* dictus, aut conjunctis in unum vici Pontisque nominibus *Pont à Mousson*, hoc est *Pons-ad-Montionem*. Plerique *Moncionem* pro *Montione* perperam scribunt vo-

cantque, cùm à monte *Montius* & *Montio* deducantur, ut analogiæ lex iubet: quorum alterum nomen viri proprium est in Historia Romana, alterum loci. Locus est in Aragonia *Montio*, cognomine Aragonensium nobilis, *Monçon*. *Montionem* nostrum nunc *villam de Ponte Moncionis*, nunc *villam Pontis Moncionem* appellat Carolus eius nominis quartus Imperator, in litteris anni MCCCLVI. & MCCCLXXII. qui eam VIII. jam portas habentem urbibus sacri Imperii adjungit, in gratiam Roberti Ducis Barrensis ac Marchionis Pontensis. Idem alibi *civitatem Pontis Mussoni*, *villam* item *Pontimussum* corruptè vocat; Carolus V. & Ferdinandus Imperatores *Mussipontem* corruptiùs; *Pontem Montis* Rodulfus II. & Ferdinandus II. Augusti. Plerique nunc exemplo Caroli & Ferdinandi *Mussipontem*, atque etiam (si Deo placet) *Mussipontum* appellare consueverunt: quem *Pontem Montionis*, vel *Pontem ad Montionem*, vel absolutè *Pontem*, aut *Pontem Mosellæ* vocari convenit; aut ut plerumque veteres scriptores faciunt, *Montionem*. Nunc opidum est ad utramque Musellæ ripam positum, sed ad sinistram magis. Otto Frisingensis *Reginaldum Monzunensem & Hugonem Vademontensem Comites* quum vocat, satis indicat eum locum *Monzun* ætate sua ante annos D. appellatum esse. *Castrum Montionis* Albericus in anno MCCXXVII. vocat; *Montzum* alii.

MONTISBURGUS.

Montisburgus à re nomen habet. Est enim burgus in monte positus in Diœcesi Constantiensi prope Valonias. Vulgò dicitur *Montebourg*, habetque Monasterium vetus, Abbatiæ nomine, Benedicti Regulâ, & S. Mariæ titulo patrociniuque insigne. *Abbatiam S. Mariæ de Montisburgo* vocant. VVillelmus Gemeticensis *Montisburgi* meminit, ab Oceano parum distantis.

MORANTIACUM.

Legitur in Codicis Theodosiani libri I. titulo VI. lex Imperatorum *Valentis, Gratiani & Valentiniani Auggg. ad Antonium Præfectum Prætorio, data Kal. Aug. Morantiaco, Gratiano Aug. IIII. & Merobaude Coss.* *Morantiacum* illud est *Moranci*, ad sinistram ripam Isaræ positus vicus inter Bellummontem & Credilium: vel certè *Morhangos*, aliis *Morhanck*, castrum opidulumve inter Saliam & Saravum fluvios in Lotharingia situm: quod potius reor & verius. Imperatores enim Romani in regionibus & locis Rheno propioribus sæpius erant occupati, cùm ad arcendos transitu fluminis Germanos, tum ad Barbaros, si qui Gallias intrâssent, reprimendos ac repellendos. *Morange* ex *Morantiaco* Nostri fecere, ut ex alacri *alaigre*, ex macro *maigre*, ex acri *aigre*, ex crypta *grotte*, c in g mutato. Valeant ergo, qui *Montem Morenciacum*, aut *Montem Morenciacum Maurentiacumve*, castrum olim, nunc vicum Luteciæ proximum, in Codice Theodosiano designari, ibique Imperatores sedisse putant, Andream Chesnium secuti.

MORINI.

Morini, ut & *Armorici*, à Gallis dicti sunt quasi maritimi, *mor* Gallis mare significante. Scribit Cæsar *Morinos* inter Belgas contra populum Rom. conjurasse, & ad id bellum millia armata XXV. pollicitos esse, & quòd uti Menapii continentes silvas ac paludes habebant, eò se suaque omnia contulisse: ipsum autem silvas cædere instituisse. Itaque quum Annæus Florus in libri III. rerum Romanarum capite X. de Cæsare ait; *Morini dilabebantur in silvas; jussit incendi*: emendandum ultimum hoc verbum puto, & scribendum, *jussit incidi*. Addit Cæsar, *Morinos qui rebellionem fecerant, cùm propter siccitates paludum quò se reciperent non haberent, quo perfugio superiore anno fuerant usi, omnes ferè in potestatem Labieni venisse*. Paulinus quoque in epistola ad Victricium Rotomagensem Episcopum *deserta silvarum terræ Morinorum* tribuit, & *insulas*, quas Cæsar *paludes* vocat. Certè apud *Morinos* hodieque, quamquam maiore parte excisâ, plurimæ supersunt silvæ, numero ferè XXX. vel XXII. in primis magna *silva Bononiensis*, *silva Hardelotia*, *silva Bursinia*, à vico proximo cognominata, *le bois de Boursin*; *silva Abbatis*, ab urbe Bononia uno longè distans, atque ita dicta quòd ad Abbatem Bononiæ pertineat, *le bois l'Abbé*; *silva Cellensis*, à loco adjacente nuncupata, *bois de Celles*; silva Surisnensis, *forest de Surene* vulgò à vico adjacente appellata; aliæque. *Morini* & stagna nunc ac paludes habent, stagnum Neoletense, *de Nieullet*, *stagnum Gisnense*, *stagnum Hammense*, *stagnum Andrense*, (*d'Andre*) *stagnum Ardense*, (*d'Ardres*) *stagnum Ambletolense*, (*d'Ambleteul*) *stagnum Selacense*. (*de Selacque*) *stagnum Cannelonse*, (*de Cannel*) ac sex circiter alia ad mare: quæ non tam stagna quàm minores sinus maris videri locorum peritis vocarique possint. Paludes *Morinorum*, quas volgò *Marescos fluctuantes* appellitant, aquis fluminum undique circumdantur; ubi idque (ni fallor) *insulæ* à Paulino nuncupantur. Tales sunt inter Hammum & Calesium paludes Hammenses, *les marês flottans de Hames*; paludes fluctuantes & aratri patientes, *marais flottans à labeur*; paludes Balinghemienses & Andrenses, *marais flottans de Balinghem & Andre*. Sunt ibi etiam Montes à Novo Castello & Danis cognominati, *les Mons de Neufcatel & Dannes*; sunt Montes Sancti Engilberti, quondam Centulensis Abbatis, à vico proximo eiusdem nominis dicti, *les Monts de S. Inglevert*. Totum autem huiusce maris litus ab ostio fluminis Alteiæ collibus arenaceis assurgit usque ad fines Batavorum: quos colles *Dunes* vulgò vocant à duno, uti existimo, quod nomen apud veteres Gallos collem & montem, ac locum excelsum significavit. *Montes mari oppositos* Plinius nuncupat in capite I. libri XIX. de Caletorum & Morinorum ora loquens; Annales Bertiniani in anno

DCCCXXXIX. *aggeres arenarum quos dunes vocitant* in Frisia: *des dunes.*

Cæsar in libro IV. de *Morinis* scribens, *inde esse brevissimum in Britanniam trajectum* ait, & in libro V. tradit, *ex portu Icio* (qui est in *Morinis*) *commodissimum in Britanniam trajectum esse circiter millium passuum* XXX. At si Plinio creditur, Britannia insula *abest à Gesoriaco Morinorum Gentis litore proximo trajectu* L. *millia.* Æthicus Plinium sequitur in Itinerario maritimo, & *de Galliis à portu Gesoriacensi ad portum Rutupinum stadia* CCCCL. esse prodit, hoc est millia passuum circiter quinquaginta: quà *freta* sunt *Morinûm, dubio refluentia ponto*, ut ait Gratius. Idem tamen Æthicus in itinere Britanniarum, *à Gessoriaco de Galliis Rutupis in portum Britanniarum stadia numero* CCCCL. ponit, vitio fortasse exemplarium aut typographorum.

Straboni confines sunt *Menapiis* ad mare *Morini*, Μορῖνοι; Plinio & in Belgica *Morini*; Ptolemæo eadem in Gallia Belgica *post Ambianos Morini*, οἱ Μορινοὶ, *quorum urbs mediterranea ad ortum versus Taruanna* vel Teruanna, & *navale* vel portus *Gesoriacum*, inter Belgicæ Galliæ urbes illustre.

Ut promuntorium Celticum vel Nerium, oræ Morinæ & Britanniæ adversum, Callæci vocant *caput finis terræ*; sic Virgilius *extremos hominum Morinos* Poëticâ audaciâ appellavit: Mela modestiùs *ultimos Gallicarum Gentium Morinos*. Modestior & Virgilio Plinius non ultimos hominum eos absolutè vocat: sed *ultimos hominum existimatos* olim esse à Romanis ait, antequàm Claudius Cæsar Britanniam insulam *Morinis* objectam aperuisset atque subegisset. Plinii in libri XIX. capite I. verba sunt, de lini satione scribentis. *Itane & Gallia censentur hoc reditu, montesque mari oppositos esse non est satis, & à latere Oceani obstare ipsum quod vocant inane? Cadurci, Caleti, Ruteni, Bituriges, ultimique hominum existimati Morini, immò verò Galliæ universæ vela texunt; jamquidem & Transrhenani hostes, nec pulchriorem aliam vestem* (lineâ) *eorum feminæ novere.* Paullinus & Hieronymus præter ceteros Virgilium sequuntur atque transscribunt: quorum alter in epistola ad Victricium *terram Morinorum situ orbis extremam* nuncupat; alter in epistola ad Ageruchiam *extremos hominum Morinos* appellat. Omitto Ammianum Marcellinum qui in libro XXVII. *orbis extrema Bononiæ litus* in *Morinis* vocat. Sed qua ratione *extremi hominum Morini* dicuntur, & *terra* eorum *situ orbis extrema*, eâdem & Pictones exempli causâ, & Santones, aliique maritimi populi, ultimi hominum dici possent & orbis extremi: propterea quòd è litoribus suis nullam continentem terram sibi adversam, nullam insulam saltem magnitudine notabilem, nihil denique præter Oceanum suum immensæ vastitatis & profundæ altitudinis vident. Sed hæc velut nimis impropriè dicta non probo. Quomodo enim *extremi hominum*, aut *extremi orbis Morini* censebuntur vocabunturve, qui in Gallia Belgica, solo Rheno à Germanis divisa, inter Belgas maritimos sedes habent? Quomodo *ultimos Gallicarum Gentium Morinos* occupare nobis licebit? cùm sint inter *Ambianos* & *Menapios* positi, quos *Menapios* & *Batavos* extremos esse Gallicarum Gentium constat, non *Morinos.* Non meliùs igitur Virgilio, Paullino & Hieronymo, Solinus *oram* Morinorum *finem orbis* vocavit. *Finis erat orbis ora Gallici litoris, nisi Britannia insula non qualibet amplitudine nomen pene orbis alterius mereretur.*

Cæsar in libro II conjurationem Belgarum referens, *Ambianos, Morinos, Menapiosque* conjungit; in libro III. *Morinos Menapiosque*, & in libro IV. *Menapios, atque pagos Morinorum*: quibus *Morinis* à Galliæ principibus imperata esse V. millia hominum tradit ad Alesiam obsidione liberandam. Sic & apud Strabonem *Menapiis finitimi sunt ad mare Morini.* A Plinio in Belgicæ ora *Menapii, Morini, Oromansaci, juncti pago Gesoriaco, Ambianique* ordine collocantur. Tacitus quoque in libro IV. Historiarum *Menapios & Morinos extrema Galliarum* vocat: & Dion in libro XIX. *Morinos & Menapios confines*, Μορίνοι καὶ Μεναπίοις ὁμόρους, non in urbibus, sed in vicis aut tuguriis habitare ait. Si igitur post Sequanæ ostium, & post Caletos & Ambianos *Morini* atque *Menapii* confines sunt alteri alteris, maritimi utrique populi, & extrema Galliarum obtinent, uti Cæsar & Strabo, & Plinius ac Tacitus, Dioque judicant: quem *tractui Nervicano* seu *Nervico litori* locum assignabimus? qui & *tractus Nervicani limitis* in Notitia Imperii Romani, & in actis SSS. Quintini, Crispiniani & Macri *Nervicus limes*, & à Paulino in epistola ad Victricium Rotomagensem Episcopum *Nervici litoris tractus* appellatur, & terræ Morinorum jungitur his de Victricio verbis. *Qui in terra Morinorum situ orbis extrema, quam barbaris fluctibus fremens tundit Oceanus, (ubi quondam deserta silvarum & litorum intuta advenæ barbari & latrones incolæ frequentabant; nunc autem urbes, oppida, insulas, silvas Ecclesiis & Monasteriis sanctis celebrant) & in remotissimo Nervici litoris tractu verbum Domini prædicavit.* Quibus ex verbis intelligitur, *terram Morinorum* maritimam Nervici litoris tractui, seu tractui Nervicano proximam ac contiguam fuisse, & Victricium Rotomagensium VIII. Episcopum (uti nonnumquam Antistites facere consueverant) alienæ messi falcem injecisse: qui Veliocassibus Caletisque suis non contentus, trans Ambianorum fines Morinos ac Nervios quæsierit, nihil ad ipsum pertinentes, sed nondum fortasse domesticis seu propriis Episcopis donatos, ob idque externæ opis indigentes; & à Sequana ad Scaldim religionis Christianæ semina spargendo processerit. Itaque *tractus Nervicanus* seu *Nervicum litus*, quo nomine totus ferè tractus Belgicæ censebatur, haud dubiè *oram Morinorum & Menapiorum* interjacuit: existimandumque est, aut *Nervios* usque ad mare pertinuisse infra Gandam & Andoverpam, & (ut Marlianus putat) Turnacum Nerviorum civitatem extitisse, Gandensibus Andoverpensibusque præpositam: aut certè Nervios, etsi Oceanum non attigerint, tamen propter auctoritatem

& famam pleræque oræ Belgicæ nomen suum dedisse.

Morinorum urbes duæ à veteribus memorantur, *Ternanna* mediterranea, *Gesoriacum, qua & Bononia* maritima. Ambabus *Turnacum* gratis addit Samson Geographus, & in *Ternanna* dirutæ locum tres Episcopatus successisse, *Bononiensem*, *Audomarensem*, & *Iprensem* : è *Turnaco* duas sedes esse decerptas, *Gandensem* & *Brugensem*. Idem *Centrones*, *Grudios*, *Levacos*, *Pleumosios* & *Gordunos*, qui omnes ut ait Cæsar, sub *Nerviorum* clientela erant, pagis *Morinorum* nulla ratione, sed solâ conjecturâ inductus accenset.

Morinorum pagos quum C. Cæsar commemorat, apertè indicat plures fuisse. Inter eos fuit *pagus Ternanuensis*, & postea eius *pagus Ternensis, le Ternois*, dictus ab amniculo Terna, *Ternois*, de quo in Ternaona referemus. Fuit & *pagus Gesoriacus*, qui & *Bononiensis*, veteri Comitatûs titulo insignis, *le Boulonnois*, vi. pars Morinorum : cuius Plinius in libri iv. capite xvii. ita mentionem facit : *Menapij, Morini, Oromansaci, juncti pago qui Gesoriacus vocatur.* Quibus ex verbis colligi potest, aut *Oromansacos* clientes partemque *Morinorum*, proximos fuisse pago Gesoriaco : aut certè potiùs eos ac Gesoriacenses unum eumdemque pagum, nimirum Gesoriacensem constituisse. Quidam Nostrorum huncce pagum, credo quòd sit depressus atque humilis, à situ & à natura locorum Fossam Bononiensem vocitant, *la fosse du Boulonnois*, eiusque circuitum esse xxvi. leugarum aiunt sive octoginta millium passuum. Ibi *Stapula*, *Gesoriacum* vel *Bononia* pagi caput, & *Ambliteulum* ad mare eminent. *Bononiensem* Comitatum & *pagum* attingit *pagus* Comitatusque *Gisnensis*, vetus ac insignis, *Morinorum* finibus inclusus, Gisnas, Felnas, Ardamque continens, *le Comté de Guines*, aliàs *le haut pays de Guines* vulgò dictus. Pagum Gisnensem excipit *ager Aucensis*, ab Auca vico maritimo Calesio proximo cognominatus, *la terre d'Oye* : cuius portio arari solita, vocatur à Nostris *le haut pays de la terre d'Oye à labeur*. *Ogiam* aliqui appellant hunc agrum, inter Calesium & Gravenengas ad mare Britannicum jacentem. Sequuntur *Gravenenga* & *Dun-Kirca* in *Morinis* ad mare. Ut uno verbo omnia complectar, quidquid terrarum vetus sedes Bononiensis, & duæ recentes Diœceses ea Ternannensi ortæ, Audomarensis in Comitatu Atrebatico ac Iprensis in Flandria continent, *Morinorum* est, & *Morinis* accensendum. Quare quidam Latini scriptores Comites Flandrensium non absurdè *Morinorum Comites* appellaverunt : quippe qui Morinorum partis non contemnendæ imperium obtinerent, & majoris partis *Turnacensium* Diœceseos, *Gandensis* olim *Brugensisque* præter ceteros complexæ : quos Turnacenses Morinis etiam Samson attribuendos putat. Anselmus Gemblacensis Abbas in Chronico ab anno mcxiii. ad annū mcxxxvi. deducto *Morinos* pro *Flandrensibus* usurpat, & sæpius *Comites Morinorum*, quàm *Flādriæ Comites* nuncupare solet.

Plinii in libri x. capite xxii. de anseribus verba sunt hæc. *Mirum in hac alite, à Morinis usque Romam pedibus venire. Fessi proferuntur ad primos : ita ceteri stipatione naturali propellunt eos.* In codice Plinii ante annos circiter D. scripto, qui fuit Monasterii S. Michaëlis in periculo maris, eadem legimus mendosa atque corrupta sublatâ à litterâ. *Mirum in hac alite amor usque, Romam pedibus venire*, &c. Sed nihil in Plinii verbis mutari convenit. *Morinos* enim anseribus abondâsse indicat hodieque vicus *Auca*, Calesio proximus ad mare, *Oye* vulgò dictus à multitudine anserum, quos Galli nostri *Aucas* olim vocavere, nomen suum dans agro Aucensi, *la terre d'Oye* : Indicat & vicus Aucio, *l'Oison*, à parva auca seu aucione, id est anserculo ita cognominatus, non procul à flumine Quantia, in confinio Morinorum, Atrebatium & Ambianorum. Memini legere in Gestis Dei per Francos, mulierem quamdam inter peregrinos & milites Hierosolymam petivisse, comite ansere semper & ubique præcedente.

Idem Plinius & platanum *Morinis* placuisse umbræ gratiâ, pro qua vectigal populo Rom. penderent, scribit in capite i. libri xii. *Quis non jure miretur arborem umbræ gratiâ tantùm ex alieno petitam orbe? Platanus ea est. Hæc per mare Jonium in Diomedis insulam ejusdem tumuli gratiâ primùm invecta ; inde in Siciliam transgressa, atque inter primas donata Italiæ, etiam ad Morinos usque pervecta, ad tributarium jam pertinens solum, ut Gentes vectigal & pro umbra pendant.* Jam tum forsitan *Morini* inter silvas suas platanonas habere cœperant.

In *Morinis* est fretum, Solino *fretum Gallicum* ; Tacito & Ammiano *fretum Oceani* ; Gratio *freta Morinûm* dictum : quod fretum est angustissimum inter *Blacness* Galliæ, & *The Nesse* Britanniæ insulæ. Et olim quidem Romani à Gesoriaco Rutupias deferebantur, vel ab Icio portu, quem *Vitsan* Cambdenus interpretatur, & nunc obstructum esse affirmat : nunc Nostri trajiciunt à Calesio Dubrim ; Angli contrà à Dobri Calesium. Quare fretum & trajectum *The strait of Calleis*, aliàs *straight of Calais*, hoc est augustias Calesienses ipsi vocant ; Belgæ à duobus promuntoriis *Dehofden* ; Nostri *pas de Calais*, id est *transitum Calesiensem*, vel *le destroict de Calais*.

MORITANIA.

Moritania castrum est ad ripam fluminis Scaldis positum, Nostris vulgò dictum *Mortagne*, cuius Frodoardus ante annos dccal. mentionem facit in Chronico his verbis. *Anno* dccccxxviii. *Herbertus Comes munitionem filiorum Rotgary, quam dicunt Moritaniam super fluvium Scaldim, vi cepit & diruit.* Litteræ anni mcaacvi. in Chartario Fusniacēsi quum *Tornaci sive* (id est &) *Mauritania* meminere, *Moritaniam* ad Scaldin designant. Habet & *Moritaniam* suam Aquitania ii. ad Garumnam non procul à castro Blavia, *Mortaigne*. *Castrum tam naturali situ quàm artificiali opere inexpugnabile Moretonium, in confinio minoris Britanniæ & Normanniæ situm*, Rigordus in Gestis Philippi Augusti comme-

montosa & silvestris regiuncula, fontibus abundans & pascuis. In codice Musciacensis Monasterii reperi Vitam S. Heptadii Presbyteri, à veteri auctore compositam: in qua dicitur Heptadius ne Autissiodorensis Episcopus fieret, *Moruinnum* fugâ petiisse. *Cellulâ suâ relictâ, proripuit se ad deserta Moruinnus, in montanam solitudinem properavit, & tamdiu ibi mansit*, &c. Vel ex eo uno apparet, *pagum Moruinnum*, sicut diximus, montosum ac silvestrem & desertum fuisse.

MOSA VICUS.

Mosa vicus in finibus Lingonum pagoque Bassiniaco, à fonte fluminis Mosæ cui adjacet dictus, inter Andomatunnum Lingonum & Tullum Leucorum positus est, & ab urbe Lingonum quidem duodecim millia passuum, à civitate Leucorum XXX. abest, à Monasterio Luxovio ferè quadraginta: uti Itinerarium Æthici docet his verbis. *Iter ab Antemantunno Tullo Leucorum usque* M.P. XLIII. *sic. Mosa* M.P. XII. *Solimariaca* M.P. XVI. *Tullum* M.P. XV. In Tabula Peutingeriana vocatur *Mose*, poniturque inter Nasium & Novimagum. Vocatur *Mense en Bassigni*, qui est locus & vicus ad Mosæ caput inter ambas urbes Andomatunnum & Tullum. Eo in vico Salaberga, Gunduini viri illustris filia, natione Franca, in fundo paterno permissu viri sui Richramni Cœnobium puellarum inchoavit: sed cùm se in Austriæ Burgundiæque confinio minimè tuto loco positam esse animadverteret, cum Virginibus Deo devotis ampliùs centum cumque maximo apparatu Lugdunum Clavatum commigravit, Sigiberti Austrasiorum Regis, Dagoberti filii principatu: ubi Monasterium opulentissimum ac nobilissimum & septem Basilicas exstruxit, atque brevi puellæ ferè trecentæ sunt adunatæ; quam vulgò S. Johannis Baptistæ Abbatiam appellant: unde ejectis postea propter incontinentiam puellis consensu Ludovici Crassi atque Principum, earum in locum circa annum MCXXVIII. Bartholomæus civitatis Episcopus Monachos suffecit; sicuti in libro XIX. Rerum Francicarum scripsimus. De *Mosa* vico in Vita Salabergæ hæc scribit auctor æqualis. *Qui* (Gunduinus pater Salabergæ) *eo tempore manebat apud villam quamdam Mosam nomine, ob amnem in eo loco defluentem sic appellatam: qui amnis ex Lingonicis finibus fontem sumens, post multos amfractus crebrosque terra circuitus, Rheni velocissimi fluminis in se fluenta ex parte recipiens, Oceano Barbarico latè sugeritur*, id est, recepto Vacali, *Oceano* Batavico seu Frisiaco, *Germanico* olim seu *Septemtrionali* dicto infertur. Ex quo intelligitur *Mosam* villam (sic tum vicos appellabant) inter Gundoini possessiones fuisse.

MOSA FLU. AC MOSANUS PAGUS, QUI ET MASAU PAGUS, SEU COMITATUS MASAGOUUI.

A *Mosa* flumine nobilissimo & maximo quod Græcis ὁ Μόσας dicitur & Μόσας, *Masau* pagus nomen accepit. *Mosam* enim veteres *Mas*, *Masa*, & *Mase* dixerunt, quem posteriores *Maes* vocitarunt: cui rei indicio sunt nomina recentiora, locorum, *Maestriche* sive Trajectum ad Mosam; Mosacum seu Masacum Comitatus Lossensis clarum opidum, *Maes-eyck*, id est Quercus Mosæ; *Crommaes* vicus ad flumen Mosam proximus Leodico, seu Cromium ad Mosam.

Masau ergo dictus est nomine Germanico pagus Mosanus, ut *Hainau* vel *Hainou* pagus Hainoensis, ille à Mosa fluvio, hic ab Haina amne: ita ut *au* vel *ou* pagum olim linguâ Germanicâ significâsse videatur.

Ejus pagi meminit ante annos ferè mille Paulus Verodunensis Episcopus in epistola ad Desiderium PP. Cadurcensem Antistitem. *De Regis* (*Siggiberti*) *conditione innotescimus. Nuper per Viredunum Remos pergit, ibique Nativitatem Domini exspectat: inde autem Lauduno accedit, & inde in Masao, ac post ripa Rheno pergit.* Ait Sigibertum Austrasiorum Regem, Dagoberti majorem filium, qui circa annum Christi DCXXXIII. Rex in Austria à patre est constitutus, per Verodunum Remos, tum Laudunum seu Lugdunum Clavatum, inde *Masau* sive Mosanum pagum, ac demum ripam Rheni à qua Riparii nomen habent, esse petiturum. In Divisione Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta *Masau* etiam vocatur Mosanus pagus, & dividitur in superiorem ac inferiorem ex utraque parte fluminis Mosæ sic. *In portione quam sibi Ludovicus accepit: Hattuarias, Masau subterior de ista parte; item Masau superior, quod de ista parte est; Lingas, quod de ista parte est. In portione quam Karolus de eodem Regno accepit, in Hasbanio Comitatus IV. Masau superior de ista parte Mosa; Masau subterior, quantum de ista parte est; Lingas, quod de ista parte Mosa est, & pertinet ad Vesatum.* Quæ verba docent, *pagum Mosanum* sive *Masau* cùm superiorem, tum inferiorem, non totum Mosæ flum. cursum à capite ad ostium usque designavisse, sed tantùm modicam ejus fluvii partem, quæ dextrâ ripâ ab Attuariis seu Nersæ amnis ostio ad Leodicensem pagum pertinebat; sinistrâ autem ripâ inter Hasbaniam & agrum Leodicensem jacebat: si tamen inter Leodicensem vel Liugensem pagum & Hasbanium, qualis nunc uterque est, interjicere pagus alius potuit, non contemnendæ magnitudinis, & in superiorem inferioremque divisus. Certè fluminis Mosæ ripas hinc & inde attingebant pagi *Bassiniacensis*, *Barrensis*, *Tullensis*, *Verodunensis*, *Vabrensis*, *Mosomagensis*, *Arduennensis*, *Hasbanius*, *Leodicensis*, *Riparius*, *Attuarius*, *Testrabenitum*, *Batavia*, aliique pagi. Legi catalogum Abbatum Gemblacensium MS. in quo *pagus Masauv* terminatione Germanica nuncupatur, sicut suprà *Masau*.

Eginhardus in libri IIII. de translatione SS. Martyrum Marcellini & Petri capite VIII. nomine Larino *pagum Mosanum* appellat, quemadmodum alii *pagum Mosariorum*, alii *pagum Mosanorum*. Eginhardi verba sunt. *Est fundus Regius in pago Mosano*, VIII. *circiter leugis ab Aquensi vico disparatus: Gangluden habitatores appellant.*

Nithardus composito nomine Germanico

Comitatum Masagobbi, aliàs *Masagovvi* nuncupat in libro I. id est *Mosanum pagum*. *Masa* enim Germanis Mosam; *gobbi*, vel *govve*, vel *govve* pagum significat. Annales Bertiniani *Comitatū Mosagao* in anno DCCCXXXVII. Germanicè quoque pagum huncce appellavere, Nithardo ad verbum transscripto; *Mosguvam* alii; *Comitatum Maselana* Arnulfus Rex Francorum Orientalium, qui postea Imperator factus est, in litteris, in quibus *Abbatiam S. Servatii quæ vocatur Trajecta*. (id est Trajectum Mosæ) *in Comitatu Maseland consistentem* nuncupavit ante annum Domini DCCCXCVI. *Comitatum Masalant* Otto III. Aug. Ex *Maseland* Germani fecere *Maeslandt*, quod nunc in usu est: ex quo Latinus scriptor facere *Mosulandiam* potuit.

Pagus Mosanus superior, dicitur à Germanis *Opper-Maeslandt*, hoc est superior Mosæ ager, vel *Mosalandia superior*; *pagus Mosanus inferior*, *Onder-Maeslandt*, id est inferior ad Mosam ager aut terra, seu *Mosalandia inferior*.

Notanda sunt de *Mosa* ortu cursuque verba C. I. Cæsaris in Commentariorum belli Gallici libro IV. quæ talia sunt. *Mosa profluit ex monte Vogeso, qui est in finibus Lingonum, & parte quadam Rheni receptâ quæ appellatur Vacalis, insulam efficit Batavorum; neque longiùs ab eo millibus passuum LXXX. in Oceanum influit.* Idem ait auctor vetus, qui libellum de Vita Salabergæ Abbatissæ ad Anstrudem ejus filiam & in Laudunensis Monasterii regimine successorem ante annos ferè mille composuit, quum de Mosa sic scribit. *Qui amnis ex Lingonicis finibus fontem sumens, post multos anfractus crebrosque terræ circuitus, Rheni velocissimi fluminis in se fluenta ex parte recipiens, Oceano Barbarico latè ingeritur.* Certè caput *Mosæ* hodieque est in Lingonibus, & in monte Vogeso: quem Cæsar & Lucanus Lingonibus attribuunt, sive is Lingonum proprius & peculiaris mons est, sive est portio montis eius, quem posteriores scriptores transpositis iis litteris *Vosigum*, ac sæpiùs *Vosagum* appellaverunt. *Mosa* autem *Rheni fluenta ex parte recipit*, hoc est partem Rheni *Vacalim* aut *Vahalim* dictam: & in *Septemtrionalem Oceanum* influit, quem *Oceanum Barbaricum* vocat Vita Salabergæ, quòd à feris barbarisque nationibus, præsertim à Frisiis Idololatris tota hæc ora circa Rheni & Mosæ ostia tum incolebatur.

Alluit *Mosa Mosam* vicum veterem, nomine suo nobilitatum, *Meuse*; Novum Castellum *Neufchastel*, Sabiniacum *Sauvigny*, Novam-Villam *Neufville*, Vallem Coloris *Vaucouleur*, *Commerciacum villam* quondam territorii Tullensis in Leocis, nunc opidum, *Commercii*; *Vinetum Vigny*. Pontem *Pont*, Alliacum *Ailly*, opidum S. Michaëlis Monasterio & nomine illustre, in pago parœciaque Verodunensi, *S Mihiel*. Verodunum *Verdun*, Campus, Clariacum *Clairy*. Dunum *Dun*, Villam Francam seu liberam *Villefranche*; Satanacum *Stenay*, Mosomagum Remorum *Mouson*; Sedanum, Doncherium, Macerias *Mesieres*, & Caroli villam *Charleville*, IV. locis in Remis posita; Fumacum *Fumay*, Caroli-Montem *Charlemont*, Acutum Montem *Aigmont*, Deonantum Tungrorum *Dinant*, Bovinam *Bovinne* vel *Bouvines*; Namucum *Namur*, ubi Sabi augetur; Andanium *Anden*; Hoium *Huy*, Leodicum *Liege*, nunc Tungrorum & Trajectensium caput, ubi Urtam fluvium accipit *Ourt*; Jopilam *Jupile*, villam quondam Regiam; Visatum *Vase*, Trajectum superius cognominatum vel ad Mosam, *Maestricht*. Tum *Rura* fluvius nobilis, *Roer* vulgò dictus, qui Marcodurum *Dure*, & Juliacum *Juliers* præterlabitur, apud Ruræmundam, *Ruremonde* Nostris, Germanis *Roermond*, id est *Rura os* nuncupatam, novam Episcopatus sedem, *Mosâ* recipitur. *Mosa* demum Rheni parte Vacali receptâ, insulam Batavorum facit; tum Oceanum intrat.

MOSELLA FLU. COMITATUS MOSELLANUS, DUCATUS MOSELLANORUM.

Mosella, qui Tullum Leucorum, Divodurum Mediomatricorum, & Augustam Trevirorum attingit, atque apud Confluentes in Rhenum labitur, a flumine *Mosa* paucis millibus passuum distat circa Tullum & Vallem Coloris: ex quibus Tullum Mosellæ adjacet; Vallis Coloris municipium aut castellum Mosæ: quod & Britto Armoricus VVillelmus scribit in libro X. Philippidos hocce disticho

Millibus à Mosa distans ubi Mosola paucis,
Leucos & Mettes speciosis irrigat undis.

Et *Mosella* quidem etsi est maximus & clarissimus prov. Belgicæ primæ fluvius; tamen si non latitudine alvei, & rapiditate atque altitudine aquarum, saltem longitudine cursus *Mosâ* multo minor est atque inferior, per provincias Belgicam primam secundamque Germaniam, nimirum per Verodunum ac Namucum, & per Leodicum ac Ruræmundam Bataviamque Oceanum petente. Quapropter *Mosella* haud dubiè dictus est, quasi *parvus Mosa*, aut *Mosa minor*, quòd Mosæ finitimo flumini magnitudine cederet. A *Mosa* ductum deminutivum *Mosella*, ut à catula catella, à fabula fabella, ab arca arcella, à capsa capsella. Quod cùm persuasissimum haberet Annæus Florus, in Epitomes Rerum Romanarum libri III. capite X. pro Mosella *Mosulam* dixit: quem VVillelmus Britto præter ceteros secutus est. Ex *Mosa* autem fit *Mosula* ὑποκοριστικῶς, id est *parvus Mosa*: ut ex casa casula, ex toga togula, ex ruta rutula, ex amica amicula, ex anima animula, ex rota rotula, ex massa massula, ex tunica tunicula, ex arca arcula, ex tessera tesserula, ex villa villula, ex capsa capsula. Verba Annæi Flori sunt. *Hic verò cum Cæsar ultra Mosulam navali ponte transgreditur ipsumque Rhenum, & Hercyniis hostem quærit in silvis.* Quæ verba Cluverius in libri II. de Germania capite XIV. emendat hunc in modum. *Cæsar infra Mosellam nav. ponte transgreditur Rhenū.* In quo errat quidem, qui *Mosulam* pro *Mosella* à priscis scriptoribus Ro-

manis nonnumquam dictum fuisse, minimè arbitretur: beoc tamen *ultra* in *infra* commutat apud Flotum, ac *ipsumque* delet. Optimè etiam idem Cluverius nomen *Mosellæ* apud Cæsarem io libro IV. Commentariorum belli Gallici restituit. *Germani se ex castris ejecerunt & cùm ad confluentes Mosæ & Rheni pervenissent, se in flumen præcipitaverunt.* Ibi emendat feliciſſimè: *cùm ad confluentem Mosellæ & Rheni pervenissent*: certiſſimâ coojecturâ.

Vetus *Mosellam atque Ararim factâ inter utrumque fossâ connectere paravit, ut sublatis itinerum difficultatibus, navigabilia inter se Occidentis Septemtrionisque litora fierent*: uti ait Tacitus in libro XIII. Anoalium.

Ptolemæus *Obringam* vel *Obrincam* oovo oomine & ceteris omnibus incognito *Mosellam* appellat; uti Scaldim Ταϐόδας, *Tabudam*; Suminam oostrum Φρoῦδις, *Frudim*. Tabula Theodosiana *fluvium Musallam*, Fortuoatus in libris Carminum III. & VII. *tumentem* & *vuiferam Mŭsellam* nuncupat, fluvium ab Ausooio eleganti carmine celebratum, à quo, ut & à ceteris omnibus *Mŏsella* vocitatur.

A Mosella *pagus Mosellanus* vel *Mosellensis* nomen accepit. Paullus Langobardus in libro de Episcopis Mettensis Ecclesiæ *pagi Mosellensis* meminit ante aonos DCCCXXC. quum de Chrodegango Antistite sic tefert. *Ædificavit Monasterium in parœcia B. Stephani*, (id est in parœcia Mettensis Ecclesiæ, cuius patronus est Stephanus) *in pago Mosellensi, in honore B. Petri Apostoli, & ditavit illud opibus magnis, Monachosque sub regula S. Benedicti ibi constituit.* Est autem Monasterium S. Petri ooo procul à flu. Salia & ab orbe Mettis. Monachus Sanctigallensis io libri II. capite XXI. *Godefridus* (inquit) *Rex Nordmannorum fines Regni Francorum invasit, Mosellanumque pagum in sedem sibi praelegit. Pagus Mosellanus* aut *Mosellensis* non totum agrum Mosellæ utrimque adiacentem, seu totum Mosellam à capite ad ostium continebat, sed tantummodò partem eius circa Divodurum, sive regiooem circa urbem Mettas iaceotem: quem & *Comitatum Mosellensem*, vel contracto nomine *Moslensem* appellatum esse animadverto, oecnoo *Mosellum*, aut indeclinabili nomine *Mosellis*. Certè in Divisiooe Regni Ludovici Pii inter filios, inter pagos Lauduoensem & Trevirieum qui & ipse ad Mosellam est, *Mosellanus pagus* ponitur hisce verbis: *Landunensis, Mosellis, Treveris*: & Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta, io eodem pago quem *Comitatum Moslensem* vocat, *civitatem Mettas* collocat. *Civitatem Mettis cum Abbatia* puellari *S. Petri, & S. Martini, & Comitatu Moslensi, cum omnibus villis in eo consistentibus tam dominicatis quàm & Vassallorum.* Ibidem *Calmontis, Tullense, Scarponinse, & Treveris* memorantur: ut appateat pagos *Calmontensem* vel *Calvomontensem*, *Tullensem*, *Scarponnensem*, & *Trevericum*, qui ad Mosellam erant, à *pago* Comitatuve *Mosellensi* fuisse distinctos, & *pagi Comitatusve Mosellensis* nomine *Mettensem pagum* Comitatumve solum, seu *Metingovam* tum desigoari consuevisse. Ut autem *Mosella* & *Musella* dictus est nonnumquam, ac ttuneo nomine *Mosla*; ounc *Mosellensem*, nunc *Musellensem pagum*, interdum & *Musellanensem* ac *Mosellanensem* non servatâ analogiâ vocavere. Germani *Muselachgovvam* vel *Moselgovvam*, vulgò *Musel-govv* nuncupant, id est *Mosellanum pagum*, quem ad ripas superioris Mosellæ esse aiunt.

Imperante Ludovieo Pio, ante aonos DCCCXXX. *Ducatus* etiam *Mosellanorum* fuit, à *pago Comitatuve Mosellano* distinctus, atque uti videtur, totum Mosellæ tractum designavit, aut certè maiorem eius partem. Annales Bertiniani in anoo DCCCXXXIX. mentiooem eius faciunt, & inter *Calmontenses* ac *Arduennenses* ponuot: *Comitatum Calmontensium, Ducatum Mosellicorum, Comitatum Arduennensium*: ex quibus Comitatus *Calmontensis* etiam ad Mosellam flumen fuisse dicitur.

Mortuo Ludovico Pio Aug. Lothario Aug. filiorum eius trium maximo præter cetera obvenit regio, quam postea Lotharius Lotharii Aug. mioor filius obtinuit, & suo nomine *Regnum Lothary* appellavit. Ibi ipse regoavit, deinde Zuentibaldus, Arnulfi Aug. ex concubina filius. Lotharii Regoo in varia membra diviso variosque ptiocipatus, duo in primis Ducatus ibi sunt instituti, alter Lotharingiæ superioris, alter inferioris; ambo *Ducatus Lotharingia* vel *Ducatus Lotharingorum* communi nomine nonnumquam appellati. Ex his Ducatus Lotharingiæ superioris, à VVippone *Ducatus Lotharingorum*, à Lamberto Schafnaburgensi *Ducatus Mosella regionis*, à Sigeberto *Ducatus Mosellanorum* vocatur: Ducatus inferioris Lotharingiæ quem Duces Brabantiæ tenueruot, à VVippooe *Ribuariorum Ducatus*, id est *Ripariorum*, à Lamberto Schafnab à Sigeberto aliisque *Ducatus Lotharingia* est appellatus, & *Lotric* hodieque dicitur. *Ducatus* autem *Mosellanorum*, ut Ludovici Pii principatu, sic & tum totum Mosellæ tractum, sive regiooes aut pagos flumini ex utraque ripa adjacentes à capite ad ostium continebat: cujus portio *Ducatus Lotharingia* jampridem vocatur, atque à sede Ducum *Ducatus Nancey*.

Oritur Mosella io Lotharingia, & alluit Stratam *l'Estraye*, qui locus Valli oomen dedit, *Val de l'Estraye*; Romariei montem veteri Monasterio nobilem, *Remiremont*; Spioalium *Espinal*, Castellum *Chastel*, Ad-Carpinos *Charmes*, Baionem *Bayon*, Calcoiacum *Chaligni*, Tullum Leucorum *Toul* Fontaoetum *Fontenoy*, Liverdunum, Condate *Condé* ad eius & Mortæ confluentem; Scarpoooam *Sarponne*; Montiooem, *le Pont à Mousson*; Divodurum Mediomatricorum ad Saliæ & Mosellæ cooflueotes; Theodonisvillam, Palatium Caroli Ducis posterorum, *Thionville* Nostris, Germaois *Dieden-Hoven* dictam; Sircam *Sirck*, Palatium *Pfaltzen*, Augustam Trevitorum *Trier* aut *Treves*; Eriogium *Erang*, ad quod opidum Celbi augetur, *Kil*; tum Noviomagum *Nümagen*: tandem apud Confluentes *Coblentz* in Rhenum effluit.

MOSOMAGUS ET PAGUS MOSOMAGENSIS.

Mosomagus à flumine *Mosa* cui adjacet, Gallicum nomen invenit, quasi *Mosa* vel ad Mosam *mansio* : vulgò *Mouson*. Remigius in quadam ad Falconem Episcopum epistola *locum Mosomagensem* appellat, *cujus Ecclesiam Metropolitani urbis Remorum sua semper ordinatione rexerunt*. In Notitia Imperii Romani milites delectos ex incolis loci eius contracto nomine *Musmagenses* dici reperio, *intra Gallias cum V. I. Magistro Equitum Galliarum* constitutos. Lupus in libro de Vita Maximini Trevirorum Episcopi, quem ante annos DCCCXXX. composuit, *Masomagum castellum* vocat à Mosa, qui & *Masa* dictus est, *Maes*.

Recentiores, in primis Frodoardus cùm in Historia Remensi, tum in Chronico *Mosomum* appellavere : ut ex *Rotomago Rotomum* & *Rodomum*; ex *Noviomago Noviomum* factum videmus. *Anno* DCCCCXLVIII. *Synodus* (inquit Frodoardus in Chronico) *celebratur in Ecclesia S. Petri ante prospectum castri Mosomi à domno Rotberto ceterisque Treverensis Diœceseos Episcopis, & aliquibus Remensis. Mosomi* Cœnobium antiquum Sanctimonialium, quod Herivens Remensis Archiepiscopus in honore S. Dei genitricis Mariæ consecraverat, Canonicisque attribuerat, Adalbero eius successor anno DCCCCXCIII. Canonicorum loco Monachis dedit, & Abbatem eorum Ledaldum ordinavit.

A *Mosomago pagus* vel *Comitatus Mosomagensis* nomen accepit. Hincmarus in Vita S. Remigii *Duciacum villam in pago Mosomagensi* à Chlodoaldo Ecclesiæ Remensi donatam esse ait. Annales Bertiniani referunt, anno DCCCLXII. Ludoicum & Carolum Reges *condicentes placitum sui conventus in futuro mense Octobrio in confinio Mosomagensis & Vongensis Comitatus, ab invicem secessisse.*

Ex *Mosomago* truncato nomine *Musmagum* & *Musmagenses* primùm, deinde contractiore vocabulo *Mosmum* & *Mosmenses* fecerunt pro *Mosomum* & *Mosomenses*. Certè Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta inter territorium *Vaurense* ubi Comitatus duo erant, & *Castricium*, *Mosminse* ponit hoc est *Mosomagense*.

M O T A.

Motam parvum montem seu monticulum Nostri appellavere. Hinc *Mota*, *la Mote*, castrum impositum monti adamniculum qui in Mosam defluit. Hinc *Mota Galtery*. Orderico Vitali in libro x. memorata, *Mons Galtery* ab aliis dicitur, vulgò *la Mote Gautier*. Est & *castellum de Nube* in pago Sagonensi apud Cenomanos : quod Ordericus *Montem de Nube*, at Nostri *la Mote de la Nuë* vocitant. Ex quo apparet *Motam* & *Monticulum* unum idemque esse. Certè multa sunt castella in Galliis, parvis montibus imposita, plurimi etiam vici *Mote* à situ dicti, & variis cognominibus distincti, in primis Mota Vetus in Arvernis, *Motte Artique*. Mota Acardi, vel Acharii, *la Mote Achard*; Mota Fulcramni aut Folcradi, *la Mote Foucran*; Mota Brimaldi, *la Mote Breman*, vel potiùs *Breman*; & quas Motam Fraxilonis, *la Mote Freslon*, Motam Maximiani, *la Mote Messemé* Johannes Beslius in litteris ad Andream Chesnium appellat. Quin & tumorem vel eminentiam pudendi muliebris Medici *monticulum Veneris*, Nostri *motam* appellitant; glæbas item vel cæspites dutos & elatos, necdum vomere proscissos *motas* nuncupant agricolæ. Nomen autem Latinum est *mota* : & ut *mons* dictus est à *movendo*, quod minimè moveat; ita & *mota* à supino *motum* appellatio sine dubitatione deducenda.

M U C R A FL.

Mucra fluvii, *Mugra* aliis dicti, vulgò *Morin*, Jonas in Vita Eustasii Abbatis meminit ante annos mille : *Monasterium Virginum Christi supra paternum solum inter fluvios Mugram & Albam ædificat.*

Duo autem sunt eius nominis fluvii, maior & minor cognominati : *Mucra major*, *Mucra* plerumque dictus absolutè, vulgò *le Morin*; & *Mucra minor*, quem Nostri *le Petit Morin* appellitant. Ambo in Matronam decurrunt, hic quidem infra Jotrum ad Firmitatem Ausculfi vel sub Jotro; ille paullo infra Meldos urbem. Monasterium Jotrense à Matronæ & *Mucra* minoris confluente parum abest. *Mucra* maior Novum Vicum, *Neuvi*, Firmitatem Galtheri vel Galcherii, *la Ferté Gaucher*, Gaudiacum *Joüy sur Morin*, Bosciacum *Boissy*, castrum Columbarium *Coulomiers* attingit : tum Albam recipit, (*Aubete*) deinde ad Evoriacas seu Faræ Monasterium & ad Cellam proximè accedit, Creciacum vel Crisciacum *Creci en Brie* alluit; apud Condate *Condé* navicularum patiens esse incipit, ac sub mœnibus Meldorum civitatis apud Vinetum *Vigny* in Matronam effluit; *Mucra Columbariensis* quibusdam cognominatus.

Duas Mucras commemorat Vita S. Agili Abbatis Resbacensis. Hi autem fluvii nihil præter nomen habent inter se commune; nisi quòd eodem flumine, sed separatim recipiuntur : & *Mucra minor* à maiori IV. leugis aut etiam ampliùs distat, quum minùs distat.

Mucram autem Nostri *Morin* appellitant pro *Mare*; sicuti Lupam *Loüin* aut *Loin* pro *Loüe*; Taram Bellovacensem fluvium *le Terin* aut *Tairin* pro *Taire* seu *Tere*: quo nomine olim appellatum esse Taram à Francis indicat locus, *Mons ad Taram* vel Mons Taræ, *Montataire* vulgò dictus hodieque.

M U E N N A.

Æthicus in itinere à Bagaen Nerviorum Durocordurum Remorum, inter Minaticum & Durocordorum *Muennam* ponit, à *Minatico* millibus passuum VIII. à *Durocortoro* X. distantem, à *Verbino* (*Vervin*) XXI. Cluverius *Auxenna* ibi legendum putat, seu *Axuenna* pro *Muenna*, & *Axonam* vult intelligi, repugnante veterum codicum auctoritate, in quibus *Muenna* plerumque, nonnumquam

& *Avennia* reperitur, si qua Suritæ habetur fides.

MULCEDONUM.

Castrum Mulcedonum reperitur in veteribus tabulis à Justello publicatis. *Mulsedonum* Odo Cluniacensis Abbas in libro IV. de Vita S. Geraldi Aureliacensis Comitis appellavit ante annos circiter DCCXL. his verbis: *Non longè ab opido, quod rustici Mulsedonum vocant.* Vulgò dicitur *Mucidan*, opidum in *Petrocoriis* sinistræ ripæ Ellæ fluminis appositum. idem Odo de Geraldo in libro de Vita eius I. sic scribit: *Cùm alodus ejus esset Postomia, & deinceps latifundia ejus ita sibi succederent, ut usque ad Montem magnum Greonem posset iens & rediens in suis mansitare capellis.* Legendum puto *campellis*, id est prædiolis. *Mons* autem ille *magnus Gree* est citra dubitationem *Puy de Grion*, sive *Podium Gree*, mons celsissimus, ab Aureliaco opido IV. ferè leugis distans. Podium & mons Nostris res eadem est. in litteris Guillelmi *de Birgunto* (*Biron*) anno MCXV. datis *Mosidanum* vocatur non semel, & cum Monte incenso *Montences*, Gordune *Gordon*, Cadunio *Cadonin*, & Birontio *Biron* memoratur.

MURA.

Locus est in Helvetiorum finibus, qui *Diœcesi Constantiensi, pagoque Argovva & Comitatui Rore* attribuitur, vetere Monasterio ejusdem nominis clarus. Legi Origines Monasterii Murensis, circa annum MCXLII. scriptas, in quibus hic vicus cum Abbatiali Cœnobio *Mura*, & *Mure* nuncupatur, vulgò *Mury*. *Argouva* autem vel *Aragouva* à fluvio *Arela*, quem recentiores nonnulli *Ararim*, accolæ nunc *Ar* & *Aar* vocant, Germanicum nomen accepit. in hisce Originibus *Fierretum Ferrette*, caput Comitatus cognominis, *Lucernam*, *Turignm*, & *vicum Rufach in Alsatia* memorari video.

MURELLUM.

Petrus qui ante annos CCCCL. de bello Albigensi scripsit, *castrum prope Tolosam nomine Murellum* in capite LXIII. commemorat, quod *castrum amœnissimum, super Garonnam fluvium situm fuisse* ait *in terra Comitis Convenarum*, & pontem ligneum longissimum habuisse; ac nunc *Murellum*, nunc *castrum Murelli* non semel vocat. Vulgò *Muret* nunc vocatur, corruptè pro *Murel*: contrà *Lunate*, & *Monasterium S. Petri in Lunate*, in Septimania, cuius meminit statutum Ludovici Pii Imper. de Monasteriis Regni Francorum, *Lunel* nuncupatur pro *Lunet*, non procul ab urbibus Nemauso & Monte Pessulano. *Murellus* vel *Murellum*, à parvis & humilibus muris nomen accepisse mihi videtur, adsiderque flumini Garumnæ, & III. leugis ab urbe Tolosa abest, à Fano Jovis VIII. & Convenarum Comitatus portio pridem habetur. Franciscus Bellaforestius Convena cum Sammathano de primatu Comitatus Convenarum *Murellum* contendere affirmat, nec aliter quàm *Murel* appellat: qui scire debuit, & profectò etiam scivit, qua ratione Convenarum urbes linguâ patriâ nuncuparentur. Petrus suprà laudatus in capite LXXI. duos *castri burgos* commemorat; in capite sequenti *basilicam castri*, & *Ecclesiam burgi*. Anno MCCXIII. Petrus Rex Aragonensium cum Tolosano, Convenico & Fuxensi Comitibus, & Gastone de Bearno *Murellum* obsedit, atque à Simone Comite Montis Fortis superveniente, & à militibus Catholicis Crucesignatis pridie Idus Septemb. fusus acie & interfectus est, & cum ipso XX. circiter hominum millia aut gladio cæsa, aut vi fluminis oppressa. Est è regione Mellenti, interfluente Sequanâ vicus, quem *Murelles* vocant, *les Mureaux*.

MURITTUM.

Quod veteres *Murittum*, & *Muritum*; recentiores *Moretum* dixere. Legi *Concilium Muritense* MS. anno Christi DCCCL. habitum. Lupus Abbas Ferrariensis, Caroli Calvi æqualis, *Murittum* etiam commemorat. VVillelmus Britto in Philippide *Moreto* meminit, & liber Mirabilium rerum à Bernardo gestarum, in quo *Moretum opidum* vocatur, necnon *castrum*; & iuxta id *leprosorum domus* esse dicuntur. ibidem hæc legimus. *Castrum egressi* (Moretum) *flumen transivimus, quod Loen vocant.* In codicibus scriptum reperitur *Luten* mendosè pro *Lupen* aut *Luen*. Fluvius enim, cui *Murittum* appositum est, *Lupa* Latinis scriptoribus, *Loin* Nostris nunc vocatur, cùm *Loen* & *Luen* olim vulgò nuncuparetur. Positum est *Muritum* in pago VVastinensi, Diœcesique Senonica, quod Hugo Pictavinus in Chronico Vicelíacensi ante annos D. etiam *Moretum* ter vocat. *Egressi sunt omnes cum Rege & Optimatibus suis in Nemore consito supra Moretum*: item, *Convenerunt in Nemore, quod est supra Moretum*: item, *Convenerunt in domum Fratrum Vizeliacensium, quæ sita est super fluvium Lupa apud Moretum.* *Murittum* proximum est *Nemori*, (*Nemours*) & in tabulis ante D. annos & ampliùs datis non aliter quàm *Moretum* priscâ appellatione corruptâ nuncupatur. Ab *Murito* vel *Moreto Meritonium* seu *Meritonia* deduci videtur. *Murittum* dictum à Nostris, *Moret*, ut Ligerittum flumen *Loiret*, Rumbelittum *Rambelviller*, Bonnitus vel Bonitus *Bonnet*.

MURSA.

Magnentius occiso Constante Augusto Imperator à militibus appellatus, Gallias cum Hispania & Britannia, Italiamque & Africam occupavit, ac per triennium cum Constantio Aug. Constantis fratre bellum gessit. Prima apud *Mursam Pannoniæ* inferioris civitatem, quam aliqui *Mursiam* vocant, inter ambos pugna commissa est ibi magno atrocique prœlio superatus, ac iterum in Alpibus Juliis ad mansionem Longaticum, cùm se in Italiam recepisset, apud Ticinum Liguriæ urbem plurimos Constantianos fudit, incautiùs & audaciùs persequentes. Postea *ad Mursam*

castellum Galliarum victus Magnentius & in munimentum illud compulsus est. Περὶ Μοῦρσαν (φρούριον οὕτω τῆς Γαλλιῶν) ὁ Μαγνέντιος ἡττηθεὶς συνεκλείσθη. Deinde circa *Montem Seleucum* locum ita dictum pugnâ confectâ, omnes copias suas amisit, ac solus fugit Lugdunum urbem Galliæ, *quæ à Mursa castello abest itinere tridui*, ubi obsessus necem sibi intulit. Φεύγει μόνος εἰς Λούγδουνον πόλιν τῆς Γαλλίας, εἰς ἣν ἀπὸ Μούρσης ἐστὶ τοῦ φρουρίου τριῶν ἡμερῶν ὁδός: ut scribit Socrates in Historiæ Ecclesiasticæ libri II. capite XXXII. *Mursam* suam vel *Mursa castellum Galliarum* vocans, & trium dierum itinere ab urbe Lugduno Galliæ distare disertè asserens. In Gallia igitur locum aliquem ejus nominis fuisse apertissimè indicat Socrates, tam exacta designatione distantiæ Mursæ suæ à Lugduno Segusianorum, quæ distantia nisi in locum aliquem Galliæ cadere ac convenire non potest: in Mursam utique Pannoniæ non cadit, uti omnes vident, cùm & *Mursam* de qua heic loquitur, *castellum Galliarum* Socrates appellet. *Mursam* istam, *Galliæ castellum, tridui itinere distantem ab urbe Lugduno*, ubi Magnentius periit, existimo esse eam, quæ sublatâ unâ litterâ nunc appellatur Mura, *la Mure*, & in Dalfinatu posita est, abestque ab urbe Lugduno leugas circiter XXV. aut etiam XXX. quæ trium dierum iter facilè conficiunt.

MURTENA.

Murtenam castrum in Burgundiæ Regno memorat Hermannus Contractus in Chronico, quod Odo Princeps Gallicæ Campaniæ ceperit cum *Nuenburg*, ac præsidio firmaverit anno MXXXII. *Murtenam* insequenti anno ab Imper. Conrado hieme frustra obsessam, anno MXXXIV. cum Geneva & pleraque Burgondia receptam fuisse scribit. *Murtena* incolis *Murten*, Nostris *Morat* dicitur, nomenque dedit *lacui Murtenensi*, *Murtensee*, non longè à Friburgo & Berna opidis haud antiquis. Litteræ Chuonradi datæ anno DCCCCXXXII. pro Murtena *Muratum*, & lacum cui adsidet *Muratensem lacum* appellant. Hic est locus Caroli Burgundiæ Ducis clade & Helvetiorum de eo victoriâ nobilis anno MCCCCLXXVI. Quidam *Murtenam* opidulum Comitatus Rotundimontensis vocant; quod dum obsidet aut potiùs oppugnat, Carolus acie fusus est, amissis armatorum millibus ampliùs XX.

MUSCIACUM.

Vetus est locus ad flumen Tarnim in Cadurcis *Musciacum*, prisco Monasterio illustre, quod volgò *Moissac* appellant. *Monasterium Musciacum* Vita Ludovici Pii Aug. numerat inter Monasteria ab eo in Aquitaniæ Regno reparata, aut à fundamentis exstructa: ejusdem decretum de Monasteriis anno DCCCXVII. *Monasterij Musciaci* meminit. Rigordus de Gestis Philippi Aug. in anno MCXXCVIII. *Moisacum castellum* ad Comitem Tolosæ pertinens vocat; Petrus Monachus Vallium Cernaii in capite LXIII. libri de bello Albigensi *castrum Mosaicum, situm ad pedem montis in planitie prope fluvium Tarnim, dulcissimis fontibus* intra muros *abundans*: quod & *Moisiacum* appellat, & à *Mois*, id est aqua, nomen accepisse falsò existimat. Nam ex *Musciaco Moisiacum* & *Moisacum* fecimus, ex *Moisaco Moissac*. Castri *Ecclesiam nobilissimam & amplissimam*, & *Monasterium mille* olim *Monachorum* ibidem celebrat.

N

NAMNETES, ET CIVITAS NAMNETUM.

N*ANNETES* à Julio Cæsare vocantur in libro III. Commentariorum belli Gallici, ponunturque inter civitates oræ maritimæ Galliæ Celticæ: Plinio in Lugdunensi Gallia *Nannetes ultra peninsulam spectatiorem excurrentem in Oceanum à fine Osismiorum*: Straboni *Namnita*, Ναμνῖται; Ptolemæo Ναμνῆται, *Namneta*: ut eidem Meldæ, Carnutæ, Andicavæ, qui aliis Meldi, Carnutes, Andicavi: *Namnetes* in Historiæ Miscellæ MS. libro VI. vulgò *Nantois*, mediâ syllabâ truncato nomine *Namnetum*.

Eorum Urbs à Ptolemæo appellatur Κονδιούικνον, *Condivicnum*, Gallico nomine composito ex *Condate* quod confluentes designat, & *Vicnum* vel *Juicnum*. Est enim posita ad confluentes Ardræ interfluentis & Ligeris allucutis, contra ostium Separis Namnetici cognominati. *Portus Namnetum* in tabula Theodosiana seu Peutingeriana dicitur, quòd ex provinciis locisque maritimis eò merces adverso flumine Ligere important majora quæque navigia æstu Oceani sublata. Notitia Imperii in tractu Armoricano & Nervicano *Grannonam* ponit & *Blabiam*, *Venetos*, *Osismios*, *Mannatias*, *Alotum*, *Constantiam*, *Rotomagum*, *Abrincatas*. Ubi loco *Mannatias* emendandum puto *Namnatas*, aut *Namnatis*, sive *Namnetas* vel *Namnetis*. Hæc *civitas Namnetum* in veteribus Notitiis Provinciarum civitatumque Galliæ plerisque; *civitas Nannetum* in nonnullis nuncupatur ac in provincia Lugdunensi III. numero quinta ponitur. At apud recentiores nomine Gentis appellatur *Namneta*, ut vulgò *Nantes*. Sic Gregorius Turonicus Episcopus in libri VI. Historiæ capite XV. & octavi XLIII. *Namnetas* nuncupat, necnon *urbem Namneticam*, & *Namneticam civitatem*; Fortunatus quoque in libro III. Carminum, & Jonas de Vita Columbani, ac veteres nummi *Namnetas*, & *Namnetis*; Fredegarius in libri V. ac ultimi Chronici capite XXXVI. unâ litterâ ablatâ *Nametas*; Jonas idem in libello de Vita S. Columbani Abbatis *Nammetense oppidum* & *Nammetensem urbem*; Notitia Galliæ quædam *civitatem Nammetum*; Aigradus in Vita S. Ausberti Rotomagensis Episcopi *Nemetensem urbem ac regionem*. Ex quo intelligitur, qui *Nannetes* atque *Namnetes* à veteribus Historicis ac Geographis cùm Latinis tum Græcis dicti sunt, eosdem nunc sublatâ, nunc mutatâ litterulâ modò *Nametas*, modò *Nammetas*, interdum & *Nemetes* dictos esse à recentioribus.

Gregorius in libri IX. capite XVIII. & in decimi libri capite XXV. more suo *Nanneticos* appellat non modò civitatis urbisve *Namnetum*, sed etiam totius *pagi Namnetici* incolas atque habitatores: ut in Turonicis, Cenomannicis, Redonicis, Parisiacis, Suessionicis, Bituricis, Santonicis, Petrogoricis vel Petrocoricis ab eo factum observavimus. Ita *Æduicum* nuncupavit Ausonius eum, qui in Æduis, seu in capite Æduorum Augustoduno natus erat.

Idem Gregorius in libro IX. Historiæ Francicæ *terminum Namneticum* non semel, *territorium Namneticum* quoque, & *terminum Namnetica urbis* vocat, quem alii *pagum Namneticum*. *Ager Namneticus* sive *Namnetum* vulgò dicitur à Nostris truncato nomine *le Nantois*, totusque ferè cis Ligerim est. Scobritum tamen seu S. Vitalis, Monasterium Deæ vel S. Filiberti de Grandi lacu in pago Herbatilico, & Machicollium, locus pagi Ratêsis trans Ligerim, sunt in Namnetica Diœcesi.

Robertus de Monte in Chronico anno MCLXXIV. *Mediam & Andegavensem pagum* junctim ut contiguos pagos commemorat, & anno MCLVIII. ita scribit. *Reddidit Regi urbem Nannetis cum toto Comitatu Mediæ*: quæ verba videntur indicare, *Mediam* sive Comitatum Mediæ à *pago* Comitatuque *Namnetico* solo nomine differre.

Regnante apud Francos Carolo Calvo, *Redona* ac *Namneta* cum *Ratensi pago* Britanniæ

accessere: quas urbes Nomenoius Britannorum Regulus armis occupavit, & Carolus Herispoio ejus filio successorique condonavit. Nihilominùs tamen *pagus Namneticus* postea à Britannia distingui non desiit. Legi litteras Alani Britannorum Comitis & Ermengardis ejus uxoris, vetantium quidquam exigi pro omnibus, *quæ de Britannico & Nannetico Consulatu ad Fontem Ebraldi ducerentur veherentúrve.* Ubi vides *Namneticum Consulatum* sive Comitatum à *Britannico Consulatu*, id est Comitatu apertè distingui. Fulco Comes Andegavensis, Fulconis Comitis Andegavensis ex filia nepos, qui de Consulibus Andegavensibus ac de seipso scripsit pauca, & à Luca Acherio V. C. nuper est editos, *Consulatum Andegavinum* XXVIII. *annis*, *& Turonensem, Nannetensem, & Cenomanensem tenuisse se* memoriæ tradit: & Gofridum Martellum Comitem Andegavorum, avunculum suum *guerram habuisse cum Guillelmo Consule Pictavorum, & cum Aimerico Vicecomite Toarcensi, & cum Hoëllo Comite Nannetensi, & cum Britannorum Comitibus, qui civitatem tenebant Redonensem, & cum Hugone Cenomanensi Consule.* Quæ apertè docent, ætate Fulconis hujus, Andegavorum circa annum MXXC. Comitis, *Namneticum Comitatum* à Comitatu Ducatúve Britanniæ, & *Comitem Namnetensem* à *Comite Britannorum*, aut Duce Britanniæ fuisse distinctum. Hodieque suus est *Namnetis* totique pago Namnetico rector, à Britanniæ rectore distinctus.

NAMUCUM.

Mamucum castrum vocant Gesta Regum Francorum, in quibus invenimus apud *Mamucum castrum* Gislemarum, Præfectum Palatii, Pippini Ducis copias fraude ac perjurio deceptas oppressisse, ac plurimos Austrasiorum nobiles viros interfecisse. Postea transpositis litteris *Namucum* dici cœptum: quo nomine à Sigeberto in Chronico, ab Anselmo, plurimisque aliis veteribus scriptoribus designatur: demum corrupto nomine & insertâ r litterâ vocatum *Namurcum*, item *Namurcium*, & *Namurum*, ac *Namurfium*, ac *Nemurcium*. Locus est ad Mosam inter Deonantum & Hoium, Comitatûs ac novi Episcopatûs titulo insignis, vulgò *Namur* dictus: ejus incolæ Latinè *Namucensis* nuncupandi, Nostris *Namurois* dicuntur, ut Clivenses *Clevois*, Gelrenses *Gueldrois*, Luciliburgenses *Luxembourgois*. Comes Suessionensis in litteris ad Ludovicum Francorum Regem ejus nominis septimum *Comitem de Namur* commemorat: ex quo apparet ante annos D. nomen ejus castri vulgare in usu esse. In Chronico Frodoardi nomen ejus corruptum est. *Anno* DCCCCLX, *Quidam Brunonis hostium Rotbertus nomine Manuvinum castrum muniebat.* Ubi legendum *Mamurum*, aut certè *Mamucum*, sicuti in Gestis Francorum nuncupatur.

NANCEIUM.

Nanceium (*Nancy*) caput Lotharingiæ Mosellanæ vel superioris, Ducumque ejus sedes ad flumen Mortam, Cameraco (*Chambery*) capite Ducatus Sapaudiæ haud multo est clarius atque vetustius. Johannes Parisiensis qui Memoriale Historiarum Philippi IV. Francorum Regis anno regni XXIV. ante annos CCCLXII. composuit, *Nancey* mentionem facit, & Lotharingiam Mosellanam *Ducatum Lotharingiæ seu Nancey* semel atque iterum appellat, non quòd Mettis, Veroduno ac Tullo urbibus, quas eidem Lotharingiæ attribuit, *Nanceium* præferri deberet, sed quòd Ducum sedes esset.

NANTOGILUM.

Nantogilum est in pago Vadensi, *Nantoüil le Haudouin* vulgò dictum, hoc est *Nantogilum Hilduini*. Auctor Vitæ Ludovici Pii ante annos octingentos *Nantogilum* hoc commemorat, & inter *Monasterium S. Dionysii* atque *Carisiacum villam Regiam* Noviomago proximam ponit, convenienti situ. Est & aliud *Nantogilum* ripæ fluminis Matronæ adpositum inter Firmitatem sub Jotro & Castellum Theodorici, sed huic quàm illi propius, vulgò *Nanteüil*: quod in libro de Miraculis S. VValdeberti Luxoviensis Abbatis *vicus famosi nominis Nant*, necnon *prædium Nant* nuncupatur. Est & *Nantogilum* in pago Porcensi vel Reitestino, ad flumen Axonam inter Reiteste & castellum Portianum positum, *Nenteüil* vel *Nenteuille* nuncupatum: quod *Nantoilum* dicunt, & inter villas ad Remense Monasterium S. Remigii pertinentes numeratur in MS. codice ejus Monasterii. Nimirum *Nantogilum*, *Nantoilum*, & *Nantolium* una res est: ut Vernogilum, Vernoilum, Vernolium, *Verneüil*; Bonogilum, Bonoilum, Bonolium, *Bonëüil*; Argentogilum, Argentoilum, Argentolium, *Argenteüil*; Corboilum & Corbolium *Corbeüil* vel *Corbeil*. *Nantogilum* nomen accepit à *Nanto*, veteri vocabulo, quo Galli & Britanni rivum aquæ decurrentis, & multitudinem aquarum confluentium designavere. Multa sunt alia ejus nominis loca in Gallia.

NANTUADIS.

Monasterium Nantuadis in Statuto Imper. Ludovici Pii de Monasteriis Regni Francorum memoratur anno DCCCXVII. & in Chronico S. Benigni hisce verbis. *Carolus* (Calvus) *Imper. fines Lugdunensium pertingens, ibidem vitâ defunctus est, atque in Monasterio Apostolorum Petri & Pauli conditus, loco qui dicitur Nantoide à multitudine aquarum ibi confluentium. Nantuadis* igitur vel *Nantoidis*, locus Monasterio veteri insignis, ab aquis ibi confluentibus nomen accepit. Est enim positus inter duos lacus, ex quibus rivus paullo infra Nantuadim in alium amniculum decurrit, eumque auget. Silvester Giraldus Britto, qui circa annum MCC. floruit, natusque erat in Cambria seu VVallia, in qua Britanni sedes habebant post adventum Saxonum & Anglorum in Britanniam, in capite III. libri I. Itinerarii Cambriæ nomen istud interpretatur his verbis. *Nant rivus dicitur aqua decurrentis. Unde usque hodie ab accolis*

locus

locus iste linguâ Cambricâ Landevvi Nant-Hodeni vocatur, id est Ecclesia Davidis super rivum Hodeni. Eadem autem lingua veterum Gallorum & Britannorum fuit, ut Cluverius aliique docent: quæ hodieque in Britannia nostra inferiore, & in VVallia seu Cambria, parte insulæ Britanniæ, in usu esse perseverat.

Paschalis Papa II. in litteris anno MC. datis *Namtoacum* nominat inter Cellas Cluniaco subjectas; idemque in litteris anni MCIX. *Prioratum Nantoaci* appellat. *Nantuadis* igitur vel *Nantoadis* primùm dictus est, deinde *Namtoacus* vel *Nantoacus*, aut *Nantuacum*, locus in Brexia Diœcesique Lugdunensi, veteri Monasterio ad Cluniacum pertinente insignis, vulgò truncato nomine *Nantua* nunc vocatus.

NANTUATES.

J. Cæsar in libro III. Commentariorum *Nantuates, Veragros, Sedunosque* conjungit, *qui à finibus Allobrogum & lacu Lemano & flumine Rhodano ad summas Alpes pertinent*, id est ad fontes Rhodani: & Servium Sulpicium *cohortes duas in Nantuatibus collocavisse* ait, & *incolumem legionem in Nantuates, inde in Allobrogas perduxisse*. Idem in libro IV. *Rhenum oriri ex Lepontiis, & longo spatio per fines Nantuatium & Helvetiorum citatum ferri* scribit. A Plinio in libri III. capite XIX. refertur inscriptio è tropæo Alpium, in qua *Lepontiis* & *Salassis Nantuates, Seduni, Veragri* medii interponuntur. Straboni dicuntur Ναντουᾶται, *Nantuata*: qui Cæsarem more suo secutus, fontes Rheni non procul abesse à *Nantuatibus* prodit. Et *Veragros* quidem ac *Sedunos*, ac urbes amborum novimus; *Nantuates*, aut eorum opidum aliquod non novimus. Marlianus *Antuates* in libro III. Cæsaris legit, & in ejusdem libro IV. *Nantuates* ad Rhenum: & alteros ab alteris ita distinguit, ut existimet *Antuates inter Allobroges & vicum Veragrorum Agaunum* collocari oportere; *Nantuates nunc Constantienses esse, civitatem Episcopalem provinciæ Moguntiacensis.* Alii *Nantuadis* loci vetertino Monasterio insignis, qui nunc *Nantua* dicitur, incolas interpretantur. Josephus Scaliger utriusque de Nantuatibus opinionis auctores irridet. Refellit Samson auctoritate Strabonis, Plinii, & tabulæ Peutingerianæ eos, qui *Antuates* apud Cæsarem legunt pro *Nantuates*: & *Nantuates* non Rhenum, sed Rhodanum attingere asserit, ac Focigniaci & partis Cablasii incolas esse existimat, propterea quòd à Cæsare inter Veragros & Allobroges collocantur. *Nantuates* nomen habent à *nanto* vel *nant*, nomine Gallico aquam decurrentem significante; & in tabula Peutingeriana *Nantuani* vocantur.

NANTUS.

Auctor vetustissimus libri de Vita S. Marculfi Abbatis scribit, Marculfum locum quemdam & *fiscum in pago Constantino, cui Nantus est vocabulum*, cum omnibus suis reditibus rebusque ad eum pertinentibus à Childeberto Rege Francorum petiisse ac obtinuisse: ubi Monasterium construxerit, Monachosque non paucos aduoaverit. *Nantus* vulgò nunc dicitur *Nanteüil*; & à rivo decurrente olim nomen suum accepit. *Nant* enim Britannicè vocabatur olim rivus aquæ defluentis, ut Giraldus Cambrensis docet. Linguâ autem eâdem Galli ac Britanni veteres utebantur.

Hermiricus *Nanti* alterius meminit in libro de Miraculis S. VValdeberti Abbatis Luxoviensis, qui eam patriam habuit. *Intra fines Franciæ* (inquit) *in pago Meldense famosi vicus est nominis, prisco nomine Nant vocatus.* Ibidem *prædium Nant* vocat. Vulgò *Nanteüil* nunc dicitur, estque vicus Firmitati sub Jotro proximus, ad Matronam flumen positus, cellâ hodieque Cluniaco subjectâ insignis. Uterque *Nantus* vel *Nant*, cùm in pago Constantino tum in Meldico, haud dubiè & *Nantogilus* vel *Nantogilum* nomine composito olim est appellatus: uti docet amborum locorum appellatio vulgaris, *Nanteüil*, quæ ex *Nantogilo* vel *Nantoilo* deducta est.

NARBO MARTIUS, COLONIA DECUMANORUM.

Galliæ Narbonensi nomen dedit *Narbo*, vulgò *Narbonne*, urbs pervetus & illustris Volcarum Tectosagum: quò Porcio Marcioque Coss. deducta est colonia Romana à Lucio Crasso Oratore anno Urbis conditæ DCXXXVI. prima omnium in Gallia, post triennium quàm Carthago extra Italiam prima deducta fuerat. Tum *Colonia Narbo Martius* à Romanis cognominari cœpit, sive à Marte cognomine deducto, ut plerique existimant; sive potiùs à Martia decima legione. *Narbo* enim *Decumanorum colonia* erat. Quidam *Narbonem Marcium* scribunt, atque ita cognominatum putant à Marcio, quo Consule ea deducta colonia est: quos errare docet hemistichium Ausonii. *Nec tu Martie Narbo silebere.* Nam à Martius in v. casu fit Martie, à Marcius Marci: docet & Sidonius, *Narbonem nuper Martium factum*, ob Gothos à mœnibus repulsos dicens. Ciceroni pro Fonteio dicitur *Narbo Martius Colonia nostrorum civium, specula populi Romani, ac propugnaculum istis ipsis nationibus* (Gallorum) *oppositum & objectum*: eidem ibidem, & in Bruto *Narbonensis Colonia*; in oratione pro Cluentio & in libro II. de Officiis *Colonia Narbonensis*. C. Julius Cæsar Dictator in libris III. & VII. de bello Gallico *Narbonem* commemorat, qui eò iterum coloniam misit, & à Tiberio Claudio Nerone Tiberii Augusti patre deducendam curavit: ut Suetonius in Tiberio refert. Quare ab eo *Colonia Julia* dicta est. Profert Jacobus Sirmundus monumentum vetus, in quo v. litteras C.I.P.N.M. *Coloniam Juliam paternam Narbonem Martium* interpretatur: ego *coloniam Juliam piam* interpretari malim: licèt *Colonia Julia paterna* dici possit, ut omnes intelligant deductam esse à Julio patre, non autem à Julio filio seu ab Octavio, qui à Caio Julio Cæsare filius adoptatus, & Caius Julius Cæsar

appellatus est. Josephus Scaliger inscriptionem marmoris Narbonensis vulgavit, in qua sex litteris hisce, C. I. P. C. N. M. bis adscriptis, *Coloniam Juliam Paternam Caium Narbonem Martium* designari ait. In marmore ibidem effosso anno Christi MDLXVI. *Coloni incolæque* C. I. P. N. M. seu *Colonia Julia paterna Narbonis Martii*, & *ara Narbone in foro posita Imp. Cæsari Divi filio Augusto*, seu *ara numini Augusti dedicata à plebe* Narbonensi fusè memorantur. In nummo Tiberii *Col. Narbo Mart. Decumanor.* id est *Colonia Narbo Martius Decumanorum* appellatur. Strabo Narbonem ponit ad ostium *Atacis lacusque Narbonensis.* Νάρβων ὑπέρκειται τῶν τοῦ Ἄτακος ἐκβολῶν καὶ τῆς λίμνης τῆς Ναρβωνίτιδος, μέγιστον ἐμπορεῖον τῶν ταύτῃ. *Lacus Narbonensis* est, qui Mellæ & Plinio *Lacus Rubresus* aut *Rubrensis* dicitur, vulgò *l'estang de la Rubine.* Pomponius Mella in capite v. libri II. de Narbone sic refert. *Urbium quas habet*, (Gallia Narbonensis) *opulentissimæ sunt Vasio Vocontiorum, Vienna Allobrogum*, &c. *Sed antestat omnes Atacinorum Decumanorumque colonia, unde olim his terris* (id est Galliæ Narbon.) *auxilium fuit, nunc & nomen & decus est, Martius Narbo.* Coloni incolæque Narbonis *Atacini* ab Atace fluvio cognominantur; *Decumani* à militibus decimæ legionis, Julii Cæsaris jussu eò deductis. Si Plinio creditur, *Narbo Martius Decumanorum colonia, XII. millibus passuum à mari distat.* A Claudio Ptolemæo in Volcis Tectosagibus Galliæ Narbonensis *Narbo Colonia & urbs clara* ponitur, ἡ Νάρβων κολωνία ἐπίσημος. Diodorus in libro IV. Historiæ tradit, è Britannia insula stannum per Galliam equis convehi Massiliam atque *Narbonem. Emporiam Narbonis* non Strabo tantùm & Stephanus celebrant, sed etiam Ausonius in *Narbone* clararum Urbium XII. ex Oriente, ex Africa, ex Hispania, ex Sicilia & toto orbe classem seu cataplum huc appellere affirmans, & Sulpicius Severus de Virtutibus Orientalium Monachorum. *Ubi Narbonâ* (inquit) *navem solvimus, v. die portam Africa intravimus*: & infra: *In Ægypto navem onerariam offendi, quæ cum mercibus Narbonam petens, solvere parabat.* Sidonius in carmine quod *Narbonem* inscripsit, eam urbem inclytam ait esse

civibus, ambitu, tabernis,
Portis, porticibus, foro, theatro,
Delubris, capitoliis, monetis,
Thermis, arcubus, horreis, macellis,
Pratis, fontibus, insulis, salinis,
Stagnis, flumine, merce, ponte, ponto.

Habuit ergo *Narbo* & Theatrum seu potiùs Amphitheatrum, & Capitolium, & Monetam, thermas, porticus, arcus, horrea publica: quorum operum Romanorum nulla pridem exstant vestigia. Capitolium quidem quod habuit ex marmore egregium, sua ætate non durâsse scribit Ausonius. Tamen in actis concordiæ anno MCCLI. initæ inter Guillelmum Narbonis Archiepiscopum & Amalricum Vicecomitem seu Proconsulem urbis, *Dominus Vicecomes Capitolii civitatis Narbonensis à Bertrando de Capitolio recognitionem recepisse & illud emisse ab eodem* dicitur. Anno MLXVI. questus est Guifredus *Narbonensis Archiepiscopus*, quòd Bernardus Berengarius Vicecomes civitatis *auferret ei ipsum Capitolium.* Petrus Archiepiscopus de Amalrico Vicecomite anno MCCXLII. questus est, quod per vim occupasset *medietatem sinctara pannorum graeci*, & *medietatem monetæ*: quorum alterum ad *baphium Narbonense*; alterum ad monetam ibi olim percuti solitam pertinet. In Notitia autem Imperii *Procuratorem baphii Narbonensis* fuisse reperio, ob glastum infectorum coriinis utile. In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ *metropolis civitas Narbonensium* vocatur, & ponitur in provincia Narbonensi prima, caput ac mater urbium; in Itinerario Burdigalensi *civitas Narbone*; In Itinerario Æthici *Narbo* inter Beterras & Salsulas. Ceterùm *Narbonem Martium*, primùm Volcarum Tectosagum urbem, deinde Atacinorum Decumanorumque Coloniam, demum Septimaniæ seu provinciæ Narbonensis primæ clarissimam metropolim & caput, Atax è Pyrenæo monte demissus, navigabilis amnis attingit: quem spatiosus admodum lacus, Rubresus vel Spinianensis nomine, acceptum olim emittebat in mare. Nunc Atax minimè lacum permeat, sed fossæ per Narbonem ductæ quam pridem *Robinam* vocant immissus, in mare Gallicum effunditur ad VII. ab urbe miliare: ut in libro XXIV. Rerum Francic. docuimus.

Narbo, post ademtam sibi Tolosam & in metropolim evectam, X. habet Episcopos suffragantes, Carcassonensem, Biterrensem, Agathensem, Leutevensem, Magalonensem, Nemausensem, Ucecìensem, Eleuensem, S. Pontii Tomeriarum, & Electensem.

Bebryces olim circa *Narbonem* habitâsse ad mare reperio: à quibus Bithyniam prius *Bebryciam* dictam accepimus. De his Marcianus in periplo Galliæ sic refert

Βέβρυκες ὕστερον παρὰ θαλάττης ... τὴν
Λιγυὶς ἔχοντα, ἡ πόλις Ελισύκων.

Rufus Festus Avienus, in Oræ maritimæ libro, post Pyrenæum jugum & amnis *Roschini* seu Ruscinonis ustium, *Sordicenam terram* & paludem, id est *regionem Sardonum* describit, subjicitque

Gensque Bebrycum priùs
Loca hæc tenebat: atque Narbo civitas
Erat ferocis maximum Regni caput.

Et Silius *Pyrenen Bebrycis* Regis filiam virginem ab Hercule per Gallias Hispaniam petente compressam esse dicit, ac in montibus periisse, qui ab ipsa *Pyrenei* cognominati sint: etsi alii ab ignibus pastorum nomen Pyrenæorum deduc*e*re malunt.

Ecclesiæ *Narbonensis* Archidiaconi fuere, Archidiaconus major Narbonensis, Archidiaconus Corbariensis, Archidiaconus Redensis, Archidiaconus Fenolleti: ut discimus ex *actis apud Narbonam in Ecclesia BB. Martyrum Justi & Pastoris anno Domini* MCCLX. *regnante Rege Lodoico* VIII. *Idus Madii.* Corbariensi Archidiaconatui nomen suum dedit *Vallis Corbaria palatium*, in Appendice Chronici Fredegarii memoratum prope Birram fluvium, vulgò *Corbiere* dictum, à quo mon-

tes proximi *Corbarienses* cognominantur, *les montaignes de Corbiere*. Redensis Archidiaconatus caput habuit *Redæ* opidum, Theodulfo celebratum; à quo Comitatus & *pagus Redensis* dicitur, *le Rasez*. Electam & castrum Limosum continens. Fenolletensis Archidiaconi sedes fuit Fenolletum, *Fenoullet*.

Fuisse *Narbone* non solùm *Capitolium*, sed etiam *portam Regiam*, & *portam Aquariam*, cum suo quamque castro, *portam Episcopalem*, & *portam Bisbalis* præter ceteras; item *Palatium novum*; *Turrim Mauricam*, quam *Mauriscam* & *Maurescam* dixere à Mauris, qui eam aliquamdiu tenuerunt, aut quibus fuit opposita; & *castrum Amalrici* docent contentiones inter Archiepiscopos & Vicecomites Narbonenses, anno MLXVI. MCCXLII. MCCL. MCCLI. & LII.

A *Narbone* nomen accepit pars Galliarum IV. eaque nobilissima, *Narbonensis provincia* veteribus dicta, & *Narbonensis Gallia*: quæ una diutissimè fuit, ac postremò in provincias V. divisa est, *Narbonensem I. Narbonensem secundam*, *Viennensem*, *Alpes Graias*, *Alpesque Maritimas*. Nomen dedit *Narbo* & mari Gallico ante Narbonensem provinciam, quod *mare Narbonense* Strabo appellat: liber VIII. Chronographiæ seu diversarum historiarum incerti auctoris, quem scriptum olim legi, *Narbonicum mare* nuncupat his verbis. *Pippinus Regnum Aquitania obtinet, à Rodana ad Pyrenaum, à litore Narbonici maris ad Ligerim extensum*. Sic Fortunatus *mare Rotomagense* vocat Oceanum Gallicum, in quem Sequana effluit, à vicina urbe & clara Rotomago.

Diœcesis *Narbonensis* continet Narbonem, Caput stagni *Capestan*; Podium Soricarium *Puy Serguier*; Licinianum *Lesignan*; Rivos *Rieux*, Petriacum in pago Minervensi *Peyriac de Minerbois*; Ripam altam *Ribaute*; Villam-Siccam *Villesequе*; Castellum Maurum *Castel Maure*; Leucatam *Leucate*; Palmam *la Palme*; Montem Pensatum *Mont Pesat*; Rufiacum *Rofiac*; Juncarias à junci copia cognominatas, *Jonquieres*.

NASIUM.

Nasium castrum fuit Leucorum antiquissimum, positum ad flumen Ornam, inter Andelaum & Tullum Leucorum. Ptolemæus urbes in Leucis ponit *Tullum*, & *Nasium*, Νάσιον. In Itinerario Æthici *Nasium* inter Caturrigas vel Caturicas & Tullum collocatur, ab urbe Tullo XVI. à Caturrigis IX. millibus passuum distans, in itinere à Durocortoro Divodurum.

Fredegarius in libri V. ac ultimi Chronici capite XXXVIII. situm loci, qualem suprà dixi, designat his verbis. *Anno XVII. regni Theuderici Lingonas de universis Regni sui provinciis mense Madio exercitus adunatur: dirigensque per Andelaum, Nasio castro capta, Tullum civitatem perrexit*. In vetustissimo codice qui Jacobi Sirmundi fuit, ultima verba sic scripta reperi. *Nasio castra capium. Tollo civitate perrexit & cepit*. Fredegarii verba auctor Chronici Divionensis, Monasterii S. Benigni ita transscripsit, ut fluvium insuper ad quem *Nasium* est positum, nominet, nobis alioquin futurum incognitum. *Anno XVI. regni sui Theodericus movet exercitum: & Lingonis de universis Regni sui provinciis me[...] Maio exercitus adunatur: dirigensque per Andalaum, Nasio castrum super Ornam fluvium situm cepit, & inde Tullo civitatem perrexit*. Per Lingonas autem & Andelaum (*Andelot*) Tullum petentibus occurrit ad Ornam fluvium *Nasium*. Est enim ad ripas ejus fluminis hodieque vicus *Petit Nanci*, proximus vico alteri dicto *Grand Nanci*: quorum alter haud dubiè *Nasium* veterum fuit, nunc in vici formam redactus, ac nihil præter [...]men antiquum servans & situm, à Fredega[...] ante annos ferè MXXX. observatum.

Malè itaque Josias Simlerus cum aliis multis *Nasium* apud Æthicum putat esse *Nanceium* Lotharingiæ caput, *Nanci*: cùm *Nasium* ad *Ornam* flumen positum fuerit, inter Andelaum & Tullum Leucorum urbem Mosellæ adsitam; Nanceium autem sit ad *Mortam*, non modò trans amnes Ornam & Mosam, sed etiam ultra Tullum & Mosellam. Bussonius *Nasium Nasi* esse mihi olim asserebat, locum hodieque sic nuncupatum non procul Tullo: quem ignorare me fateor. Nec (ut quidam sentiunt) *Nasium* potest haberi pro vico *Nas Nanceio* proximo, repugnante *Nasii* situ ad Ornam Andelaum inter ac Tullum.

NASONACUM.

Imperatorum Valentiniani, Valentis & Gratiani Augustorum lex legitur, in libri VI. Codicis Theodosiani titulo IV. *ad Bapponem Præfectum Urbi data XI. Kal. Septemb. Nasonaci Modesto & Arinthaa Coss.* & in titulo VII. altera eorumdem Imperatorum *ad Ampelium P. V. data III. Nonas Jul. Nasonaci* supradictis Coss. In titulis IX. XI. & XIV. eorumdem Imper. ad eumdem Ampelium Præf. Urbi data lex reperitur eodem die, eodem in loco, eisdemque Coss. Alia in titulo XXI. dicitur *data IV. Nonas Jun. Nasonnaci Mod. & Ar. Coss.* alia in titulo VII. libri VIII. *data III. Kal. Jun. Nasonaci: accepta VI. Kal. Dec. Mod. & Ar. Coss. Nasonacum* istud vel *Nasonnacum* videtur mihi esse *Schoneck* vel *Schonnech*: quod est municipium, aut certè castellum, inter Prumiam & Bedam vicos insignes positum ad fluvium Nemesam, (*Nyms*) quem cum Pronea vel Prumia Sura in Mosellam defert. Erunt forsitan, qui malint *Nasonacum Nassoin* vel *Nassogne* exponere, quem locum Latinè *Nassoniam* appellant. Est autem *Nassonia* vel *Nassonium* vicus illustris in Arduenna ac in Diœcesi Leodicensi, sub ditione Abbatis Andaini sive Monasterii S. Huberti, à quo duo millia passuum abest; Mononis Scoti ibi à sicariis confossi sepulcro patrocinióque insignis: cujus vici appellatio cùm Latina tum vulgaris ad *Nasonacum* haud dubiè proximè accedit.

NAVA FLU. ET NAVENSIS PAGUS.

Nava fluminis meminit Tacitus in libro IV. Historiarum, in quo *Bingium*, & *Nava fluminis pons* memorantur: meminit & Ausonius in Mosella primo hocce versu.

Transieram celerem nebuloso flumine Navam,
Addita miratus veteri nova mœnia vico,
Æquavit Latias ubi quondam Gallia Cannas,
Infletæque jacent inopes super arva catervæ.

Hic *vetus* vicus reparatus ac novis mœnibus cinctus, videtur esse Bingium, *Bingen* Germ. Nostris *Binge* dictum, castrum nunc, ant etiam opidum ad Rheni & Navæ confluentes positum: ubi quondam Galli maximam & qualem ferè Romani apud Cannas cladem acceperint. Designari his versibus putat Henricus Valesius frater meus cladem Vindicis atque Gallorum rebellium, à Virginio Rufo Romanisque legionibus ad ripam Rheni Bingiumque cæsorum acie: cujus sententiæ facilè accedo.

Nava fluvius, vulgò dicitur *Naha*, aliàs *Nahe*. Pagus circumjacens ab eo nomen accepit, & *pagus Navensis* est olim nuncupatus, Germanicè *Nachgouve* & *Nachgouva*, si qua Brouvero fides habetur: ex quo cognoscitur *Navam* olim à Germanis *Nach* appellatum esse.

NELFA.

Nelfa, vulgò *Neaufe* vel *Neaufle*, in Veliocassibus seu in parœcia Rotomagensi, Gisortium inter & Danguntum sita ad Itam flumen. à Frodoardo in libri III. Historiæ Remensis capite XVI. memoratur. *Villa* (inquit) *Rotomagensis Episcopii qua Nelfa dicitur*. Itmino Abbas Pratensis Monasterii S. Germani, principatu Caroli Magni villas ad Cœnobium suum pertinentes, & censum annuum quem pendere debebant, littaris mandavit. In eo libello vocatur *villa Nidalfa*, & S. Germano *ad luminaria* Basilicæ data esse dicitur. Sunt & duæ in Carnutibus *Nelfa*, altera alteri proximæ, non longè à castro Monteforti Amalarici: major *Nelfa castellum*, *Neaufle le Chasteau*; minor *Nelfa villa*, *Neaufle*, aut *Neufle la ville* cognominatæ. *Nelfam villam*, quidam *Nelfam Aquosam* cognominant, & *Neaufle l'Aireux* pro *Neaufle la ville* vulgò dici aiunt. *Aive* enim & *eve* Nostri olim aquam dicere, quam Gothi & Vascones ac Arverni *aygue*, & *ague*. *Nelfam* autem *villam* alluit Maldra fluvius, *Maudre*; *Nelfam castellum* non attingit.

NEMUS OPIDUM.

Nemus, olim *Nemox* & *Nemoux*, nunc *Nemours*, à re nomen habet. Est enim in Senonibus, proximum nemori vel silvæ Bieriæ opidum, veteri Ducatûs titulo insigne, ad fl. Lupam. Quidam, in his Rigordus, *Nemosium* & *Nemosum* appellant nomine corrupto. Hugo Pictavinus in Historia Viceliacensis Monasterii, quam anno MCLXVII. sub Guillelmo Abbate absolvit, loci ejus meminit ante annos quingentos. *Egressi sunt omnes cum Rege & Optimatibus suis in Nemore consisto supra Moretum. Vbi cùm Abbas referret*, &c. Legendum puto *in Nemore condito supra Moretum*. Et infrà: *Convenerunt in Nemore, quod est supra Moretum. Nemosum in Vastineto* rectè vocat Monachus Cœnobii S. Dionysii, qui Chronicon sodalis sui Guillelmi Nangiacensis ad annum MCCCLXVIII. deduxit. Est enim situm in pago VVastinensi. Positum est hoc opidum inter silvas Bieriam & Montis Argisi; Bieriæ tamen quàm alteri multo propius: sed olim omnino antequàm pars nemoris excideretur, in ipsa silva Bieria positum erat. Neque enim *Nemus* dictum esset, nisi fuisset in nemore.

NEUSTRIA.

Post Chlodovei mortem nova nomina à Francis excogitata sunt, & Galliarum provinciis Belgicæ ac Lugdunensi imposita. *Austriam* vel *Austrasiam* appellavere Franci partem Galliæ ad orientem Solem spectantem, quæ Rheno ac Mosa fluminibus continetur: partem ad occasum Solis vergentem, quæ inter Mosam ac Ligerim interjacet, *Neustriam* vel *Neustrasiam*, aut *Neuster*, nonnumquam *Neptricum* vel *Neptriam* vocavere: Burgundiæ & Aquitaniæ sua nomina reliquere. Et Franci quidem qui *Neustriam* incolebant, *Neustrasii*; qui *Austriam* habitabant, *Austrasii* sunt dicti: *Austria* & *Neustria* junctim & separatim, communi nomine sæpissime *Francia* appellatæ. Certè ita Gregorius noster ac Fortunatus præter ceteros ambas vocitant, eoque vocabulo ab Aquitania & Burgundia distinguunt: propterea quòd *Austria* & *Neustria* primæ in Gallia Francorum sedes fuerunt, & ante Aquitaniam ac Burgundiam fuerit à Nostris occupatæ. Ambas quoque Fortunatus in libri VI. Carmine I. atque VII. à Francis Gente Germanicæ originis *Germaniam* & *Regna Germanica* cognominat. Postea Langobardi, natio & ipsi Germaniæ, cùm partem Italiæ armis obtinuissent, Francorum exemplo quasdam ibi ditionis suæ regiones à situ *Austriam* & *Neustriam* dixere, suo *Tuscia* nomine relicto: quemadmodum ex legibus Langobardorum & ex Paulo Langobardo in Gestis eorum discimus, atque ex libello Episcoporum Italiæ adversus Elipandum, qui *Liguria* ac *Æmilia* Italiæ provinciis *Austriam* & *Hesperiam*, id est *Neustriam* interponit. Ubi notandum est, Gregorium Turonicum Episcopum ac Gesta Regum Francorum *Austrasiorum* quidem meminisse; at *Neustrasiorum* nusquam. Sed ut qui Orientem Solem nominat, Occidentem quoque agnoscit; ita Gregorius quum *Austrasiorum* mentionem fecit, *Neustrasios* qui eis opponebantur, non ignorasse credendus est. Nam ea nomina (ut ita loquar) relativa, uno eodemque tempore sunt nata. Fredegarius utrorumque ex æquo memi-

nit, *Neustrasiorum* & *Austrasiorum*.

Ex his intelligitur errare graviter eos, qui repugnante veterum codicum omnium & scriptorum nostrorum auctoritate, *Neustriam* corruptum esse nomen existimant, & confidentet pro *Neustria* vel Neptrico *VVestriam* ubique scribendum affirmant, ut *Austria* opponatur. *Neustriam Austria* à Monarchis Franciæ prælatam esse, sedemque imperii Francici fuisse; & jam inde à Chlothario posteriore Dagoberti patre sub uno eodemque Rege Merovingo Burgundiam adjunctam habere cœpisse, atque ob id ambas communibus nominibus *Regnum Occidentale* Hermanno, *Franciam* quoque nostris Historicis sæpe appellari, & *Neustria Burgundiæque* unà incolas, cum alibi tùm in Gestis Francorum plerumque *Francos* dici, pluribus observavimus in libro XIX. & XXI. Rerum Francicarum; cum antea solis *Neustria* & *Austria* (sicuti diximus) nomen *Francia* tribueretur.

Neustriam atq; *Burgundiã*, duo Regna juncta in unum à Chlothario Chilperici filio, ut ex eo tempore uni Regi paruerunt, ita jam inde à Chlodoveo minore Dagoberti filio unũ etiam eumdemque Majorem domûs habuisse, notavimus in libro XXIII. Rerum Francicarum.

Neustria, Francia Sequanorum vocatur in libello de Conversione S. Hucberti, id est Francia ad flumen Sequanam. *Hucbertus exsecratus omnes actus Ebroini, Franciam Sequanorum deseruit, & in Austriam se contulit.*

Postea circa principatũ Caroli Magni *Neustria* est imminuta, & quę prius à Mosa ad Ligerim pertinebat, Sequanâ ac Ligeri fluminibus claudi cœpit. Id nos docet Adrevaldus Floriacensis Monachus in libri de Miraculis S. Benedicti capite XXXIII. hisce verbis. *Lamberto* & *Rotberto, necnon Raenulfo Ducibus varia peremptibus sorte, omnis ferè Neustria, quæ à Genabensi urbe per transversum Luteciam usque Parisiorum pertingit oppidum, Nortmannica patuit feritati.* Quæ Adrevaldi verba VVillelmus Gemeticensis Monachus in libri II. de Gestis Nortmannorum capite VII. transscripsit. Genabum autem Carnutum seu civitas Aurelianorum est ad flumen Ligerim, sicut Lutecia Parisiorum ad Sequanam. Aimoinus quoque Floriacensis Monachus Adrevaldi exemplo *Neustriam* inter Sequanam & Ligerim ponit. *Hujus testes rei sunt non solùm Sequanico Litericoque litori, quibus Neustria nobilitatur fluminibus; Dordonia seu Garonna, quarum Aquitania insignitur finensis, adhærentium urbium, verumetiam præminentium ruina ædificiorum.* Idem in libri II. de Miraculis S. Benedicti capite XIV. *Inferiorem Neustriam* appellatam esse docet partem ejus quæ ad Oceanum & ad Ligerim pertinet. Ita enim scribit. *In inferioribus hujus Neustria partibus, in Andegavensi, Ainfredus quidam apud Monasterium S. Albini ex Clerico Monachus sponte factus est.* Apud Conradum Abbatem Urspergensem *Neustria pars est Gallia Celtica, illa scilicet qua Sequana Ligerique interjacet.* Neustria igitur tum inter Ligerim & Sequanam jacebat, qui olim Armoricæ fines fuerant: & hic *Ducatus inter Ligerim & Sequanam* vocatur in veteribus nostris Annalibus: quem Lambertus, Rotbertus, Hugo, Abbas vel Clericus cognominatus, Odo Rotberti filius, qui post regnavit, Rotbertus, Hugo Magnus ejus filius, ac Hugo Hugonis filius, antequàm regnaret, obtinuere: ex quibus aliqui, in primis Hugo Magnus, *Duces Francorum* sunt appellati. Certè à Frodoardo in Chronico annis DCCCCXLIII, DCCCCXLIV. & DCCCCXLVI. *Hugo Dux Francorum* vocatur: ex quo apparet, Ducatum inter Sequanam & Ligerim, sive Ducatum *Neustria*, sæpe *Ducatum Francorum* esse nuncupatum. Incolæ *Neustria*, sive regionis inter Sequanam & Ligerim, à Nostris Historicis veteribus, qui principatu Caroli Calvi eiusque posterorum scripserunt, *Transsequani* & *Transsequanenses* appellantur.

Eum in modum artatis *Neustria* limitibus, pars quondam eius, inter Sequanam Scaldim & Mosam jacens, *Francia* dicta est: & quoties *Franciam* à *Neustria* & *Austria* Gallica Nostri scriptores nominatim distingunt, haud dubiè hanc *Franciam*, portionem veteris *Neustria* designant, quæ hodieque ex parte appellationem *Franciæ* circa Luteciam & trans Sequanam retinet. *Mediam Franciam* videtur eam vocâsse Ludovicus Pius Aug. Ejusce *Francia* Carolus Magnus in Divisione Regni inter filios, Annales Bertiniani in rebus anni DCCCXXC. Abbo in libro II. de obsidione Luteciæ, aliique meminerunt.

Ut *Armorica* quæ Sequanâ & Ligere terminabatur, pro sola tandem Britannia accepta est: sic *Neustria* quæ Mosa primùm ac Ligeri, deinde Sequana ac Ligeri claudebatur, iterum minor facta & in artum coacta est, & pro regione quam *Nortmanniam* vocamus, sumi cœpta. In Gestis Nortmannorum reperio, *Carolum* minorem seu *Simplicem Regem Francorum anno* DCCCXCV. *Rolloni Nortmannorum Duci Neustriam tradidisse, quam Nortmanniam Nortmanni vocaverunt.* Ordericus Vitalis qui in anno MCXLI. desinit, in libro III. sic scribit de vinea Domini. *Hac nimirum in regione, qua olim Neustria, nunc verò vocatur Normannia, laborantibus colonis passim suas propagines emisit.* Guibertus Abbas Novigenti qui ante annos D. vixit, in præfatione Historiæ Hierosolymitanæ idem de *Neustria*, quod de *Austria* affirmat his verbis. *Si ea qua olim Neustria, modò Normannia appellatur, & qua Austria, nunc Lotharingia pro aliquibus accidẽtiis nuncupatur: idem apud Orientales quomodo fieri non credatur?* Mathæus VVestmonasteriensis qui in anno MCCCVII. desinit, *Rollo* (inquit) *terram totam, qua tunc Neustria, modò verò Normannia ab ipsis Norvvegensibus dicitur, sub sua potestate recepit.* Idem Milo Crispinus in Vita Lanfranci, Chronicon Beccense, Gervasius Tislebetiensis, aliique docent, *provinciam Neustriam, nunc Normanniam vocari.* Sed ut *Armorica*, sic & *Neustria* appellatio paullatim exolevit, ac in usu esse desiit: & quemadmodum prior *Britannia*, ita posterior *Normannia* nuncupari occœpit.

Ceterùm quod Aimoinus & Hugo Floriacenses Monachi, ac Bernardus Guidonis, aliique Rheno & Mosa veterem *Austriam* clau-

dunt, Mosa & Ligeri fluminibus priscam Neustriam terminant, haud usquequaque verum aut exactè dictum est. Quippe cis Mosam est, & inter eum fluvium ac Sequanam jacet Campania Gallica, Austriæ olim portio non contemnenda, & Mosomagum, Duciacum, ac Maccrias ad Mosam; ad Axonam Sinduoum, Attiniacum, Reiteste, Castrum Portianum ac Pontem Varensem habet; ad Vidulam Durocortorum Remorum & Fines; ad Matronam Catalannos & Sparnacum; ad Albam flumen Barrum, & Arciacam: quæ omnia opida & castella ac loca usque ad Albam, ad Austrasiorum Reges pertinuere. Sed & Pontico in Campania villa erat Regia Regum Austriæ, & celeberrimum Palatium, quod vulgò *Pontion* hodieque appellant, parum distans à Victoriaco Incenso. Eidem Campaniæ contribuebatur Lugdunum Clavatum, Ducum Campaniæ Austriacæ olim sedes, non longè à Ponte Varensi ac fluvio Axona. Jam Camaracum opidum ad Scaldim nobile, Theodorico, ejusque filio ac nepoti, atque etiam Childeberto Austrasiorum Regibus paruisse constat: quod cis Mosam est, & ab eo flumine multis millibus distat.

NICÆA MASSILIENSIUM.

Lucanus in libro I. quum *finem Hesperiæ promoto limite Varum* appellat, *Nicæam* Italiæ haud dubiè attribuit tacitus. Idem facit sed apertissimè Plinius, in libri III. capite V. Liguriæ initium, & finem Galliæ Narbonensis Varũ faciens hisce verbis. *Igitur ab amne Varo Nicæa opidum à Massiliensibus conditum; Alpes, populique Inalpini*, &c. Ab Ptolemæo quoque in Italia ponitur Νίκαια Μασσαλιωτῶν, Nicæa Massiliensium, licèt is Varum Galliæ terminum statuat.

Contrà Strabo *Nicæam* in Gallia Narbonensi ponit omnino, quum ait *Massilienses Antipolim & Nicæam Liguribus Alpinis opposuisse*, & *oram à Massilia ad Varum usque promissam loca habere* coloniasve *Massiliensium, Taurentium, Olbiam, Antipolim, Nicæam*. Adscribit ergo Galliæ Strabo Nicæam, licèt Varum Galliæ terminum inter Antipolim & *Nicæam* fluere fateatur. Adscribit & Mella, qui in capite V. libri II. oram Galliæ Narbonensis describens, *Nicæa* (inquit) *tangit Alpes, tangit opidum Deceatum, tangit Antipolis*: cùm tamen idem ibidem Galliam *à Varo ad Pyrenæum usque promitti*, & in superiore capite *Varum flumen Italiam finire* prodat. Trans Varum autem est Nicæa, ita dicta à Massiliensibus, quòd eam ceu victoriæ de Liguribus Alpinis recens relatæ monumentum condidissent. Galliæ *Nicæam* attribuit etiam Ammianus in libro XV. quum enumeratis Viennensis prov. civitatibus, subdit. *His prope Salluvii sunt, & Nicæa, & Antipolis, insulaque Stœchades.* Attribuit & Stephanus, cui dicitur Νίκαια πόλις Κελτικὴ Μασσαλιωτῶν ἄποικος, *Nicæa urbs Gallica, Massiliensium colonia*: quam Æthicus in Itinerario portuum & positionum navium ab Urbe Arelatum usque, *Nicæam plagiam* appellat, & inter Olivulam ac Antipolim portus ponit. Nec mirum *Nicæam* quæ trans Varum est, collocari tamen in Gallia, cùm Cemenelum ultra Varum quoque positum, seu inter Alpem summam & Varum situm, Æthicus adscribat & Galliæ sic. *Alpe summa* M. P. VI. *Usque huc Italia. nunc Gallia. Cemenelo* M. P. IX. *Varo flumine* M. P. VI. *Antipoli* M. P. X. Sed scriptores qui hoc faciunt, Varum pro Italiæ Galliæque termino habere, ac secum pugnare non debent.

Sanè *Nicæam* urbem fuisse Provinciæ, à Vitige Ostrogothorum Rege Francorũ Regibus concessæ, docet Gregorius in capite XXXVII. libri IV. ubi Lãgobardos partim *per Nicæam urbem*, partim *per Ebredunum* Gallias ingressos esse ait; & in capite VI. libri VI. ubi *Hospitium Reclusum apud urbem Nicensem* adventum Langobardorum in Gallias prædixisse scribit, & Monasterii sui Monachis cæterisque ut fugerent & in loca se munita conferrent suasisse; *Austadiumque tum Episcopum civitatis Nicensis* appellat. Synodo Arelati habitæ jussu Constantini Maximi Aug. inter Episcopos, Presbyteros & Diaconos Gallicanos interfuere ac subscripsere *Innocentius Diaconus, Agapius Exorcista ex portu Nicensi*, Concilio Aquileiensi Gratiani principatu *Amantius Nicensis Episcopus* inter Antistites Galliarum; Concilio Aurelianensi V. anno DXLIX. habito jussu Childeberti Franc. Regis, Aetius Presbyter, missus *à Magno Episcopo Ecclesiæ Cemelensis & Nicænsis*; Concilio Matisconensi II. quod Guntchramni Regis jussu coactum est, quidam vices agens *Catullini Episcopi à Nicia*. *Nicæa* ergo tum Galliæ urbs habebatur atque erat, parebatque Francorum Regibus, qui in Italia nihil obtinebant. Quare in Annalibus priscis & Chronicis, & in Vita Caroli Magni, atque apud Eginhardum invenio, Anno DCCCXIII. *Mauros Centumcellas Tusciæ civitatem, & Nicæam Provinciæ Narbonensis vastavisse. Nicæa Provinciæ Narbonensis civitas* rectè dicitur, cùm esset civitas provinciæ Alpium Maritimarum, quæ Galliæ Narbonensi olim fuerat attributa. Quin & Robertus in Chronico, circa annum MCCX. composito, *civitatem Nicæam* in Alpibus Maritimis IV. loco ponit: & Gervasius Tilleberiensis *sub Ebredunensi Metropolitano Nicensem* Episcopum II. loco collocat, ut & quædam Notitiæ Episcopatuum Galliæ. Hodieque *Nicensis* Episcopus Ebreduni capitis Alpium Maritimarum Archiepiscopum pro Metropolitano suo agnoscit. In veteribus autem Notitiis prov. & civitatum Galliæ ponitur *civitas Cemelenensium*, omisso *castello Nicensi*, quoniam uterque locus nonnisi unum Episcopatum componebat, prævalente Nicææ Cemenelio: itaut alterius ex duobus locis mentionem fecisse sufficeret, Ebredunensi Metropolitano semper (ut docet Hilarus Papa) subjectis.

Constat certè *Nicæam* postea ad Comites Provinciæ pertinuisse, partemque Comitatûs Provinciæ & Forcalquerii fuisse: donec anno MCCCLXXXVIII. *Nicenses* ab exercitu Ludovici II. Regis Siciliæ ac Provinciæ Comitis obsessi, quoniam à Ladislao Rege nullis auxiliis juvabantur, Amedeo VII. Comiti Sapaudiæ sese

dediderunt. Unde hodieque Duces Sapandiæ se *Nicaa Comites* vocant. Ac nihilominùs recentiores scriptores nostri ac historici *Nicaam Provinciæ* cognominant, *Nice en Provence*: cùm regioni Sobalpinæ seu Pedemontanæ pridem adscripta sit.

Nicaa Nice Nostris, Italis *Niza* aut *Nizza* nuncupatur: *Nicenses*, quos corruptè quidam *Nicenses* scribunt, vulgò *Nissars* dicuntur. A *Nicaa* enim *Nicenses* Latinè, non *Nicaenses* aut *Nicaenses*; ut à *Phocea Phocenses*, non *Phocaenses* aut *Phocaeenses*: uti Jos. Scaliger falsò existimavit.

Ceterùm posita est *Nicaa* ad ostium *Paulonis*, amniculi trans Varum fluentis, qui accolis *Palion*, Nostris *Paillon* nuncupatur. Hujus obscuri fluvii meminisse Mellam animadverto in capite IV. libri II. hisce verbis. *Tum Paulon & Varum flumina, utraque ab Alpibus delapsa: sed Varum quia Italiam finit, aliquanto notius.* Eiusdem fluvii mentionem facit Plinius in libri III. capite V. eum in modum. *Igitur ab amne Varo Nicaa, oppidum à Massiliensibus conditum, fluvius Pado, Alpes, portus Herculis Monoeci.* Sic Plinii exemplaria anno MDXVI. Lutetiæ typis impressa præferunt. quæ propter vetustatem editionis nobis esse debent scriptorum codicum loco. Fluvius ille *Pado* est omnino Mellæ *Paulon*. Sed apud Plinium emendandum esse censeo fluminis nomen, & pro *Pado Palo*, vel *Paulo*, aut etiam *Paulo* legendum.

Comitatus Nicensis dividitur in IV. Vicariatus, & loca plus XXX. muris clausa continere dicitur, ac in longitudinem millia XXII. in latitudinem XI. patere. Ibi eminet *Nicaa*, urbs muris validis & propugnaculis atque arce munita, amœna, & frequens, domibus quinùm aut senûm tabulatorum conspicua, vicis velut ad perpendiculum directis spectabilis. Inter eius pagi Comitatusve oppida non ultimum tenet locum Villa Franca, castrum portus sui commoditate notabile.

NIGELLA CASTRUM.

Hermannus Monachus, Guiberti Abbatis Novigenti æqualis auctor, ante annos DL. floruit, & de Miraculis S. Mariæ Laudunensis ad Bartholomæum Episcopum Laudunensem libros III. composuit. Hie in libro II. *castrum quod Nigella vocatur, in pago Vermandensi* memorat, & *dominum Radulfum, patrem domini Ivonis, ejusdem castri principem*. Guibertus Abbas suprà laudatus *Nigellam castellum*, atque etiam *oppidum* nuncupat, & *Radulfum dominum castri*, cum cuius suprà mentio facta est. *Ivonem Nigellensem dominum*, Radulfi videlicet filium reperio, & *Radulfum Nigellensem Castellanum*, qui ab eo aliquid *in feodum habuerit*. *Castellum Nigellam super fluvium Lingon*, & *villam Alanam super fluvium Alam* vel *Hale* commemorant litteræ Adalberti Comitis Viromanduorum. Nunc fluvius, vel potiùs amniculus *Lingo* vel *Lingon*, qui Nigellam castrum alluit, vocatur *Inge*, *Ingon*. & in Somnam defluit. In litteris tamen Adalberti forsitan articulus nomini fluvii adhæsit, & *Lingon* dicitur ac scribitur pro *le Ingon* aut *l'Ingon*. Inter Philippi Aug. vexillarios Milites Flandriæ, post Comitem Hollandiæ secundum locum obtinet *Johannes de Nigella*, & cùm aliis magnis Proceribus, *Castellanis*, *Advocatis*, *Heredibus*, *Dominis* ac *Prepositis*, tum in primis *Comitis Guinarum* seu Gisnarum præponitur: & inter *Milites Viromanniæ*, (sic Viromandiam vocant) ultimus numeratur *Castellanus de Nigella*. Pro Hugone de Gastina apud Pontem Bovinum anno MCCXIV. capto Philippus Rex Franc. *Johannem de Nigella* decentum marcas prædem accepit: quem Rigordus *Johannem de Nigella*, *Militem procerum & forma venustissima* appellat. Guillelmus Armoricus in libro II. Philippidos *Nigella* etiam meminit, & eius nominis syllabam e. uti oportuit, brevem facit hoc versu

Nam Desiderii Mons, Roia, Nigella, Perona.

Nigellam olim Nostri *Neelle* vocavere; nunc *Nelle* appellitant: cujus nominis est & vicus adpositus flumini Isaræ, è regione Iusulæ Adami, *Nelle*, aliaque loca.

Nigella ut existimo Latino nomine appellata est, quòd frumenta eius sint maximè omnium obnoxia rubigini, quam nigellam Nostri nuncupant, *nielle*; vel quòd eius ager abundet melanthio, semen nigrum ferente frutice. Melanthium recentiores scriptores Latini *nigellam* vocavere: Nostri & *nielle* vocitant, vocabulo ad *Nelle* proximè accedente. Constat quidem nomina *Nelle* & *nielle* ea *Nigella* esse deducta.

Matthæo Abbati Monasterii S. Dionysii, & *domino Simoni de Nigella* Ludovicus IX. Francorum Rex iterum mare transiturus, viris sapientibus, prudentibus ac fidelibus curam ac tutelam Regni sui delegavit anno MCCLXIX. & quum Philippus eius filius ac successor bellum Aragonensium Regi intulit, secum duxit *Radulfum de Nigella*, *Franciæ* (ut vulgari utar verbò) *Constabularium*; à quo, aut certè à Simone eius patre *domus Nigellensis* apud Luteciam, *l'Hostel de Nelle* nomen accepit: quæ domus dominorum Nigellensium portæ urbis cui proxima erat, suum vocabulum dedit, *la Porte de Nelle*.

Habet collegium Canonicorum *Nigella*: cuius domini veteri *Marchionum* titulo fruuntur.

NINIVE.

In litteris datis annò MCXXXVIII. memoratur *Ninive*, locus Abbatiâ insignis in Flandria: à quo Johannes Despaoterius Grammaticus, ibi natus, *Ninivita* cognominatus est, qui *Ninivensis* potiùs debuit appellari. Vulgò *Ninoven* dicitur, aliàs *Ninove*.

NIORTUM.

Niortum est clarum castrum in Pictonibus, positum ad ripam fluvii *Separis*, quem ut à Separe Namnetico distinguant, *Separim Niortensem* cognominant, *la Sevre Niortoise*. Eius castri vel opiduli mentionem facit præ-

ter ceteros Guillelmus Armoricus in Philippidos libro VIII. hoc versu.

> Laudunumque ferax Cereris, Bacchique
> Niortum.

Ager seu *pagus Niortensis*, vulgò dicitur *le Niortois*. Gesta Ludovici VIII. Francorum Regis *Niordum castrum nobile* appellant; *Niortum* alii; incolæ *Niort*.

NITA FLU. ET NITENSIS PAGUS.

Nita fluvius cognominatus Germanicus, vulgò *die Teutsche Nide* vel *Nied*, Nostris *le Nied Aleman*, aliàs *la Nied Alemande*, propterea quòd eius accolæ linguâ Germanicâ utuntur, ortus in silvis Lotharingiæ, multosque vicos ignobiles præterlapsus, accipit *Nitam* Gallicum cognominatum propter accolas linguâ Gallicâ loquentes, *le Nied François*, aliis *la Nied*, Germanicè *die VVelsche Nide*, hoc est Nitam Romanum, qui præ ceteris vicis Aldonisvillam *Handonville*, Stagna *les Estangs*, locum stagnis adjacentem, ac Nitæ-Burgum *Nid-Burg*, à fluvio prælabente ita dictum alluit, ac demum Nitam Germanicum sive majorem auget. *Nita* his incrementis validus Bodonis Monasterium vel Bosonis Monasterium, titulo Abbatiæ locum insignem, *Bosonville* attingit, atque in Saravum devolvitur. A *Nita* quem recentes scriptores Latini *Nidam* appellitant, nomen habet *pagus Nitensis*, in Annalibus Fuldensibus memoratus his verbis. *Hoc anno* DCCCLXXX. *in VVormacense & in Nitense, & in plurimis locis Regni Hludouvici sterilitas frugum Germanicum populum afflixit.* Nimirum pagus *VVormacensis Nitensisque* ut situ proximi erant, in relatione conjunguntur: propterea quòd VVarmatia à fluminibus Nava, Saravo, & Nita non longè abest. Hic pagus in Divisione Regni Lotharii inter Glor. Reges Hludouvicum & Karolum anno DCCCLXX. facta vocatur *Nitachouva*, & inter *Bedagouvam* ac *Sarachouvam inferiorem* ponitur. *Nitachouva* autem linguâ Germanicâ est *Nitensis pagus*, aut pagus ad Nitam; quem amnem ante annos octingentos *Nitam* dictum esse, ex eo loco intelligitur. Eginhardus primus omnium pagi huius mentionem fecit ante annos DCCCLXX. in capite XV. libri III. de translatione Martyrum Marcellini & Petri, & *Nitagouve* Germanicè appellavit. *Gouve* enim & *Chouve* iamtum pagus erat Germanis. *In pago Nithagouve fundus est Vrsella vocatus, in quo*, &c. De eodem pago in capitibus XIII. & XIX. scribit.

Sunt & duo alii einsdem nominis fluvii, nimirum *Nita* vel *Neta*, alter maior, alter minor cognominati: qui nomen hodieque servant in Campania Brabantina, *Kempenland* vulgò dicta, & ad oppidum Brabantiæ *Ledi* olim, *Liram* nunc appellatum (*Lier*) coeunt. In litteris Henrici Regis datis anno MVIII. ad Baldricum Leodicensem Episcopum & Baldricum Comitem, memorantur *eorum silva inter duo flumina qua Nitha vocantur.* Est quoque *Nita* fluvius, *Nette*, qui paullo infra confluentes Mosellæ & Rheni recipitur Rheno non procul ab Antunaco.

Fallitur Brouverus, qui *Nitachouvam*, aliàs *Nitahgouvam*, Nitgouvam vocat, & à *Nesa* vel *Nita Aifflensi* sive Eifflensi *rivo* dictam esse conjicit.

NITIOBRIGES ET AGINNUM NITIOBRIGUM.

Qui Straboni in Aquitania *Nitiobriges* inter Petrocorios & Cadurcos; iidem Ptolemæo sub Petrocoriis siti *Nitiobriges*, Νιτιόβριγες; Cæsari in libro VII. ter *Nitiobriges*, semel *Nitiobroges* inter Celtas: quibus V. hominum millia sunt imperata ad Alesiam obsidione Romana liberandam. Scribit Cæsar, *Teutomatum Olloviconis filium. Regem Nitiobrigum, cujus pater ab Senatu Romano amicus erat appellatus, cum magno equitum suorum numero & quos ex Aquitania conduxerat, ad Vercingetorigem pervenisse.* Corruptè à Plinio vocantur *Antobroges* pro *Nitiobroges* vel *Nitiobriges*. Verba Plinii sunt. *Aquitanica sunt Narbonensi provincia contermini Ruteni, Cadurci, Antobroges, Tarneque amne discreti à Tolosanis Petrocori*: quæ sic emendari oportere Scaliger meritò asserit. *Narbonensi provincia contermini Ruteni, Cadurci: Nitiobroges Tarne amne discreti à Tolosanis, Petrocori.* Scaligeri emendationem situs Gentium locorumque ipse confirmat. Quippe *Nitiobriges* vel pagum Aginnensem Tarnis fluvius à pago Tolosano dividit: Petrocori nec Tarnim, nec Tolosanos attingunt, Aginnensibus interpositis. *Nitiobriges* Sidonius vocat in epistola X. libri V. *Nitiobroges* tabula Peutingeriana: quo nomine *Vcecia & Monsispessulani* incolas designari *in Biturricensi provincia*, ridiculè ait Marlianus, cùm Ucecia & Monspessulanus vel Magalona Volcarum Arecomicorum civitates sint, in provincia Narbonensi prima constitutæ; *Nitiobriges* Gens Aquitaniæ secundæ seu provinciæ Burdigalensis, à Montepessulano VI. dierum itinere distans. Quidam *Nitiobriges* pro Iculisnensibus habent: quæ omnia monstra parit audax inscitia.

Caput *Nitiobrigum* urbem *Aginnum* esse docet unus qui instar omnium esse debet, Claudius Ptolemæus: ita ut *Nitiobriges* non alios quam *Aginnenses* & Aginnensis pagi incolas esse, dubitare nemo possit. ὑπὸ τοὺς Πετροκορίους κεῖνται Νιτιόβριγες, καὶ πόλις Ἀγιννόν. In tabula Theodosiana, & in epistola XXIII. Ausonii *Aginnum* vocatur primâ syllabâ brevi; in Itinerario Æthici nunc *Aginnum*, nunc *Agennum* inter *Fines* & *Excisum*, *Eixse*, à Burdigala Biturigum Viviscorum LXXIV. à Vesunna Petrocoriorum LIII. à Lactura XV. millibus passuum distans. In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ *civitas Agennensium* sæpiùs quàm *civitas Aginnensium* nuncupatur, & inter prov. Aquitanicæ secundæ sex civitates à Burdigala metropoli proximum locum tenet, civitatibus Santonum atque Pictavorum, multo nobiliorum validiorumque *Nitiobrigibus* populorum, quod mirere, prælata: quem ordinem & Robertus in Chronico secutus est. Sed eum ut ita loquar errorem recentiores Notitiæ, nimirum Ger-

vasii

vasii Tisleberiensis ante annos ccccLx. & aliæ duæ, altera ante annos ferè cccc. altera paullo post annum MCCCXXII. compositæ contexerunt, & sub Metropolitano Burdigalensi *Pictavensem* Episcopum primo loco, *Santonensem* secundo posuerunt, *Aginnensi* post Ecolismensem etiam atque Petrocoriecensem in ultimum locum rejecto.

Hieronymus in libro de scriptoribus Ecclesiasticis *Agennum Galliarum*, & *Phœbadium Agenni Galliarum Episcopum* appellavit, quasi altera ejusdem nominis urbs extra Galliam esset, quam ignorare me fateor. Gregorius Turonicus Episcopus modò *Aginnum*, modò sicuti & Fredegarius aliique, *Agennum* vocat: quod opidum positum ad Garumnam Nostri *Agen* nuncupant vulgò. Apud Magnonem hæc legimus, *Nisiobrox*, *Aginnum*: ubi legendum est *Nitiobrox*, *Aginnum*.

Pagus Aginnensis, quem Fredegarius & Gesta Dagoberti *pagum Agennensem* appellant, & inter pagum Cadurcinum & Petrocoricum locant, Aimoinus in libri III. capite XV. *Aginnensem pagum* vocat, à Nostris dicitur *l'Agenois*, vel *le pays d'Agenois*. Pars ejus pagi trans Garumnam posita erat in finibus provinciæ Novempopulanæ vel Vasconiæ circa Condomium Quippe in vetustissimis Annalibus legimus, regnante Pippino pluisse frumento *in pago Aginnense ultra Garumnam*, id est in Vasconiæ pago Condomiensi. Senescalcia *Aginnensis* duos Episcopatus continet, cis Garumnam Aginnensem, trans flumen in Vasconia Condomiensem.

N I V I A L A.

Nivala in vetere Vita S. Gertrudis atque à priscis nostris auctoribus nuncupatur, quam recentiores *Nivigellam* & *Nivellam* dixere, atque ita nunc appellitant. In eo opido Itta, amisso viro suo Pippino Majore domûs per Austriam, cùm se Deo devovisset, de domo sua Ecclesiam unà cum Monasterio nobilissimo fecit, dotavitque liberaliter ac magnificè instruxit, filiamque Gertrudem Virginem Deo consecratam Monasterio suo præposuit: ubi ipsa anno ætatis LX. decessit, atque in B. Petri Apostoli basilica sepulta est: quò & translatus est postea ex villa sua Landino Pippinus, & juxta feretrum S. Gertrudis filiæ suæ collocatus: uti in libro XVIII. Rerum Francicarum docuimus. Landinum autem, Landa quibusdam dictum, vulgò *Landen*, villa Pippini fuit in Hasbaniæ Bracbantique confinio prope opidum Monasteriumque S. Trudonis: ubi Prætorium exstruxit, ac plerumque habitavit, obiitque demum ac sepultus est, antequàm Nivialam transferretur, atque ideò à Landino Landinensis cognominatus est: qui locus continuis Brabantiones inter & Leodicenses bellis sæpe dirutus ac incensus, vix hodie opiduli nomen meretur. In veteri libello de Vita S. Adalberti Diaconi, quem VVilibrordi comitem & Egmundæ Patronum fuisse ajunt, fit mentio *Nivala*. *Tunc pari devotionis studio Nivialense properant ad Cœnobium, ubi mirâ signorum gratiâ sacra effulget Virgo Gertrudis.*

NOBILIACUM PICTONUM.

Nobiliacum Abbatiali Monasterio insigne, *Novaillé*, abest ab urbe Pictavis millia passuum circiter duo: ad Clenni & Medioximi confluentes positum, quorum alter vulgò *le Clin*, alter *Miossan* appellatur: si Massono fides habenda est. *Monasterium Novaliacense* vel *Novaliacum* plures appellant; *Monasterium Noviliacum* Vita Imper. Ludovici Pii. Est & in Lemovicibus *Nobiliacum*, quod nunc opidum S. Leonardi nomine censetur, *S. Leonard*, ita cognominatum à veteri Monasterio S. Leonardi, quod in Collegium Canonicorum mutatum est, & ad flumen Vingennam supra Lemovicas urbem est positum. Locus in quo Monasterium S. Vedasti exstructum est ad ripam Crientii vel Crientionis fluvioli, (*Crinchon*) *Nobiliacum* quoque dicebatur: quod Monasterium civitati Atrebatis ita demum accessit, ut muris tamen & portis ab ea divideretur, & alterius urbis instar efficeret. Urbem etiam hanc vocant, *la Ville*; illam verò *civitatem*, *la Cité*.

NORTMANNIA FRANCICA, QUÆ ANTE NEUSTRIA, ET PROVINCIA LUGDUNENSIS II.

Inter Septemtrionales Europæ nationes maximè olim eminuere *Dani*, *Suethidi*, atque *Nortmanni*, qui subactis finitimis populis, tria Regna non obscura condiderunt, & Germaniam, insulam Britanniam, ac Galliam multis ac sævis incursionibus vexaverunt. Jordanes in libro de origine gestisque Gothorum ante annos MCXXX. *Danorum Suethidorumque* meminit, & inter *Scanzia* suæ XXVIII. nationes ambos numerat. *Sunt* (inquit) *& his exteriores Ostrogotha, Finni mitissimi, Scanzia cultoribus omnibus mitiores, necnon & pares eorum Suethidi, Cogeni, in hac gente reliquis corpore eminentiores: quamvis & Dani ex ipsorum stirpe progressi, Erulos propriis sedibus expulerunt, qui inter omnes Scanzia nationes nomen sibi ob nimiam proceritatem affectant eximium.* Scriptores rerum Anglicarum *Danorum*, *Suethidorum*, *Nortmannorumque* mentionem faciunt: ex quibus *Danos* Henricus & Rogerus, & Alexander PP. III. aliique, notioris nominis similitudine decepti, falsò *Dacos* appellant; *Suethidos* verò *Snathedos* & *Svvathedos* nuncupant; *Nortmannos* notiore & recentiore nomine *Norvvagenses*, *Norvvegenses*, & *Northegenses* vocant. Henrici Huntindoniensis vel Huntendunensis Archidiaconi verba hæc sunt in prologo libri V. Historiarum, quas ad annum MCLIV. deduxit. *Immisit Dominus omnipotens velut examina apum Gentes crudelissimas, quæ nec ætati nec sexui parcerent, scilicet Dacos cum Gothis, Norvvagenses cum Snathedis, VVandalos cum Fresis.* Rogerus Houedenius qui in anno MCCIV. aut V. desiit, in Annalium parte priore Henricum transscripsit hunc in modum. *Immisit ergo eis* (Anglis) *Dominus o. n. a. e. Gentes crudelissimas q. n. a. n. s. p. scilicet Dacos cum Gothis, Northegenses cum Suvathedis, VVandalos cum Fresis: qui ab exordio regni*

Edelvulfi Regis (Occidentalium Saxonum) *usque ad adventum Normannorum & VVillelmi Regis per annos ducentos & triginta terram hanc vehementer affligentes & desolantes vastaverunt.* Ubi pro *Northegenses* legendum videtur *Northwegenses*. Idem dicit eisdem ferè verbis Matthæus VVestmonasteriensis Monachus, qui in anno MCCCVII. desinit, sed pro *Dacis Danes* rectè appellat. Et Dani quidem quos non pauci mendosè ac falsò *Dacos* dixere, ab ipsismet *de Danske*, ab Germanis *die Danen* sive *Daenen* vocantur, à Nostris *Danois*; & eorum Regnum *Dania*, ac vulgò Danomarchia, *Danemarck*: *Suethidi* autem aut *Suathedi* patriâ linguâ *the Swenske*, Germanis qui cis Codanum sinum sedes habent, *die Swveden*, Nostris *Suedois* & *Suedes* dicuntur, & eorum Regnum à Danis, à Nortmannis, atque ab ipsismet *Swerige* nuncupatur, hoc est *Suethidorum Regnum*. Magister Adamus, qui circa annum MLXXX. scripsit historiam, *Suethidos* promiscuè *Sueones* ac *Suedos*, & eorum regionem *Sueoniam* vel *Suediam* appellat; Nortmannorum verò vel Norvvagensium regionem modò *Nordmanniam*, modò *Norduvegiam*. Certè nunc *Nordmannos Sueonesque*; nunc *Nordmanniam*, & *Sueoniam vel Suediam, duo latissima aquilonis Regna*; sæpe *Daniam*, *Suediam*, *Nordwegiamque* conjungit. Helmoldus qui in anno MCCVIII. desiit, similiter *Suethides* Danis jungit, & nunc *Sueones*, nunc truncato Suethidorum vocabulo *Suedos* vocat, ac eorum regionem *Suediam*. *Suetos* contracto *Suethidorum* nomine semper & ubique vocat Saxo Grammaticus, qui ante annos CCCC. Historiam Danicam scripsit, & eorum Regnum ipse, sicut Alexander Papa III. *Suetiam* nuncupat; Giraldus Cambrensis qui circa annum MCC. floruit, in Topographia Hiberniæ *Sueviam provinciã, quæ nunc Suetia dicitur.* Vita S. Bernardi, & recentissimi scriptores Gentè *Suecos* pro *Suedis* aut *Suetis*; Regnum Gentis *Sueciam* vocant. Cluverius Adamum & Helmoldum sequitur, & qui Jordani *Suethidi*, aliis recentioribus *Sueti* sunt vel *Suedi*, à priscis Geographis *Sueones* dictos esse non arbitratur solùm, sed affirmat; *Nortmannos* autem seu *Norvvagenses* olim *Sitones* appellatos fuisse, nomine Gentis obscuræ ac incognitæ.

Ego Eginhardum, virum ætatis suæ doctissimis adnumerandum, Geographiæ utique (ut scripta eius docent) peritissimum, Caroli Magni & Ludovici Pii Imperatorum æqualem, Adami & Helmoldi auctoritati facilè antepono: quorum alterum Eginhardus ducentis & quinquaginta annis, alterum CCCXXC. antecessit. Verba Eginhardi in libro de Vita Caroli Magni talia sunt. *Sinus quidam ab Occidentali Oceano Orientem versus porrigitur, longitudinis incomperta, latitudinis quæ nusquam centum millia passuum excedat. Hunc multa circumsident nationes. Dani siquidem, ac Sueones quos Nordmannos vocamus, & septemtrionale litus & omnes in eo insulas tenent. At litus Australe Sclavi, & Aisti* (*Æstii, Estiones* & *Estones* aliis dicti) *& alia diversa incolunt nationes.* Accedit Eginhardo Rembertus in libro de Vita S. Anschari, cujus discipulus & in Archiepiscopatu Bremensi successor fuit regnantibus Ludovici Pii filiis ante annos DCCC. qui *Horicum Regem Danorum monarchiam tenuisse* scribit: *Sueonum* autem *Reges* tres nominatim commemorat, *Bern*, *Anundum*, & *Olef* sive Olavum, & *portum Regni ipsorum qui Byrca dicitur*: ubi Bern & Olef Reges Sueonum sedere consueverint, Olef etiam concilium totius Gentis habuerit. *Byrca* autem *Sueonum portus & vicus*, Regumque sedes vetus, hodieque celeberrima est totius Regni Norvvagensis urbs, licèt planeas tantùm seu palos pro muris habeat, ut fatetur ipse Cluverius. Et suus est Episcopus, suusque Præfectus. Nomen vetus eadem servat. Dicitur enim *Bergen* incolis, Nostris *Berge*; y in e, c in g ex more conversis. Provinciale ante annos CCCC. compositum ac scriptum legi, in quo ex novem Episcopis *Norvagiæ Archiepiscopo Nidrosiensi* vel Trondemnensi suffraganeis primus est Byrcensis, qui *Bergensis* ibi nuncupatur. Ex his apertissimè (ni fallor) cognoscitur, nomen *Sueonum* non *Suethidis*, sed *Norvvagensibus* Nortmannisve convenire, idque ante annos octingentos & quinquaginta inter doctos & claros scriptores nostros planè constitisse: quibus recentiores auctores, indoctos homines & obscuros, minusque diligentes absit ut comparem, absit ut etiam anteponam.

Sueones igitur sunt, qui postea *Nortmanni*, ac demum *Norvvagenses* sunt nuncupati: *Sueonia* est eorum regio, quæ deinde *Nortmannia*, ac postremò *Norvvagia* vel *Nortvvegia* est appellata. Hodieque (si qua Cluverio fides) hi patriâ linguâ & à finitimis populis dicuntur *Normender*, item *Norbagger*, denique *Norske*, id est *Nortmanni* atque *Norvvagenses*: regio eorum *Norrige* & *Norge*, hoc est *Nortmannorum* vel *Norvvagensium* Regnum. Ait Cluverius, provincias *Biarmiam*, *Lappiam* vel *Lapponiam*, *Finnomarchiam* vel *Fennorum Marchiam*. *Findmarck*, Norvagici Regni portionem, *Botniam*, *Suediam*, ac *Norvvagiam* contineri *Scandinaviâ peninsulâ*, quam Plinius *sinus Codani insularum clarissimam* falsò vocat; *Scanziam insulam* eodem errore nuncupat Jordanes, *officinam Gentium aut vaginam nationum*. *Scretefennarum* vel Scritofinnorum, (*Skritfinner*) *Ostrogothorum*, *Finnorum*, ac *Suethidorum* præter ceteros patriam: *Scanziam* inquam *insulam* non semel nuncupat Jordanes, à Claudio Ptolemæo malè intellecto deceptus, qui inter insulas sinus Codani maximam memorat *Scandiam*; Pomponio Melæ *Codanoniam* Teutonorum, vulgò *Selandiam* aut *Seeland* dictam, à Scandinavia utique magnopere differentem.

Sueones quum Galliam incursionibus suis vexare cœperunt, (cœperunt autem Caroli Magni principatu ante annos ferè octingentos) jamtum *Nortmanni* à situ vocabantur, id est Aquilonales homines. *Nort* enim vel *Nord* aquilonem; *man* hominem masculum, ac populum linguâ Germanorum significat. Quod *Nortmannorum* nomen licèt omnibus Septemtrionalibus Aquilonalibusque natio-

nibus ex æquo convenire posse videretur, tamen *Sueonibus* præcipuè, atque nonnumquam *Danis*, ut Eginhardus & Aimoinus Sanctigermanensis Monachus docent, necnon (si qua Liutprando fides) *Russis* ab Germania attribuebatur. *Sueones* autem regnante apud Francos Carolo Magno Imperatore jamtum appellatos esse *Nordmannos*, ex eo apparet, quòd à priscis nostrarum rerum scriptoribus omnibus *Nortmanni* & *Nordmanni*, aut ad molliendam nominis duritiem *Normanni* plerumque nuncupantur. Eginhardus, Abbo, Aimoinus ejus discipulus, aliique promiscuè nunc *Nordmannos*, nunc *Danos* vocant, quòd ut finitimi alteri alteris erant, ita alteri alteris juncti sæpe piraticam exercebant: præterea nostris popularibus *Dani* propiores erant quàm *Nortmanni*, atque notiores. *Cynocephali* etiam dicti sunt per jocum à Nostris, quòd more canum capita haberent plana: ut hodieque in eorum posteris, Nortmannis videlicet nostris agnoscimus, siquando capite sunt raso. Certè Monachus Sanctigallensis in libri II. de Gestis Caroli Magni capite XXI. eum Principem de Godefridi Regis Nordmannorum cæde ac copiis hac illacque dilapsis ita loquentem inducit. *Videre non merui, quomodo Christiana manus mea cum Cynocephalis illis lusisset.* *Nortmanni* vocati sunt à Nostris & *Bigothi*, propterea quòd Rollo Nortmannorum Dux *bi Goth*, hoc est per Deum juraverat, se pedem Caroli Francorum Regis pro accepta Neustria nequaquam osculaturum. In Chronico ad annũ MCXXVII. deducto hæc lego. *Hic Carolus Stultus vel Capet dedit Normanniam Rolloni: cumque sui Comites illum admonerent, ut pedem Regis in acceptione tanti Beneficii oscularetur, linguâ Anglicâ respondit, Ne se bi Got: quod interpretatur, non per Deum. Rex verò & sui illum deridentes, & sermonem ejus corruptè referentes, illum vocaverunt Bigoth. Unde Normanni adhuc Bigothi dicuntur.* Quidam *Bi God*, & Nortmannos *Bigodos* vocatos esse scribunt. Aliam nominis caussam affert Guillelmus Nangiacensis, scribitque anno DCCCXCVI. Rollonem Ducem Normannorum à Carolo Rege Francorum qui Simplex cognominatus est, terram maritimam ab Etta fluvio usque ad Britannicos limites accepisse, ipsumque jam baptizatum cum suis linguâ patriâ fidem Regi *bi Got*, hoc est per Deum promisisse atque juravisse: ex eo tempore *Normannos* à Francis per jocum & per ignorantiam linguæ Normannicæ *Bigot* seu *Bigotos* solitos esse appellari. In libro II. de S. Berchario corruptum esse hoc nomen animadverto. *Erumpentibus ab occiduis partibus Hastingo Duce VVisigotis, qui & Normanni.* Pro *VVisigotis* legendum planè est *VVigotis*, vel *Bigotis*.

Nortmanni à Nostris nonnumquam appellantur *Norois*; à Fulcherio Carnotensi in libro II. Historiæ Hierosolymitanæ *Noreenses*; à Matthæo VVestmonasteriensi Monacho nunc *Norvvegenses*, nunc mutilato nomine *Norenses*. Radulfus de Diceto, Symeon Dunelmensis, aliique Nortmannos seu Norvvagenses *Norreganos* nuncupant, & eorum regionem *Norregam*: quam Eginhardus & veteres nostri Historici *Nortmanniam* appellare consueverunt. *Norrega* autem ad *Norrige* & *Norge*; *Norregani* ad *Norske* proximè accedunt: quibus nunc nominibus vetus Nortmannia seu Norvvagia, & ejus incolæ designantur. *Arvegre Rex Noricorum* nuncupatur in Chronico suprà laudato, ad annum MCXXVII. deducto, qui *Haroldus Harvager Rex Norreganorum* à scriptoribus rerum Anglicarum dicitur: ex quo intelligitur & à Nostris *Nortmannos* nonnumquam *Noricos* appellatos fuisse, nomine ad vulgarem appellationem *Norske* accedente. Abboni in libris II. de obsidione Luteciæ nunc *Allophyli*, nunc *Gentiles* ab idolorum cultu dicuntur; aliis similiter & *Pagani*. Quidam etiam, sed falsò *Suevos* olim dictos esse credidere: quod nomen *Sueshidis* vel *Suetis* Giraldus Cambrensis attribuit. In Codice bibliothecæ Thuaneæ hæc de Normannis apud urbem Turonos cæsis reperi, Vitæ & Miraculis S. Martini subjuncta. *Dani, Suevique, quos Teotisci linguâ suâ Northman, id est Aquilonales homines appellant, subinde Galliarum provincias usque adeò depopulati sunt, ut,* &c. Hactenus de variis nominibus Nortmannorum, quos Norvvagia olim Regnum, nunc Regni Danici provincia, frigore ac nivibus squalida, & maximis silvis ac montibus à Suetia divisa, per annos ampliùs centum regionibus nostris immisit.

Et *Nortmanni* quidem Caroli Magni principatu primùm piraticam exercuere: deinde majore classe contracta, Frisiam & Saxoniam Germaniæ regiones maritimas, ac litora Galliæ vastavere. Regnante apud Francos Ludovico Pio, idem à Barbaris factum, & ora Galliæ quà Oceano alluitur, cum insulis Frisiaque vexata, ac tributum ab incolis nonnullis in locis exactum. Mortuo Imperatore Ludovico Pio, ortoque inter tres eius filios bello civili gravissimo, ea occasione usi Nortmanni multo quàm antè atrociùs, crebriúsque sævierunt, & nunc junctis in unum viribus, nunc divisis classibus, uno tempore diversis ex partibus Galliam aggressi sunt, ac maiora flumina adversa subeundo, loca omnia ripis fluviorum adposita igni ferroque vastaverunt. Paucissimæ urbes, rara castella munitionibus suis tuta manus eorum evaserunt. Sacra profanaque direpta; innumerabiles homines cæsi, capti, decimati: spoliatis miseris incolis tributum imponebatur, quo accepto prædones domum reverterentur. Hæc sub Carolo Calvo, eiusque filio ac nepotibus passa Gallia est à variis Nortmannorum Archipiratis ac Regulis. Ex quibus Rollo cùm ferocissimè jugulis Nostrarum imminerer, Carolus Francorum Rex, quem vulgò Simplicem cognominant, Caroli Calvi nepos, eum cum suis, dummodò Christiani fieri vellent, in Galliæ finibus collocare constituit, consentientibus Optimatibus universis. Provincia Lugdunensis secunda tum *Neustria* vocabatur, & incolæ *Neustriani*, nomine Neustriæ, quæ à Mosa ad Ligerim primùm, deinde à Sequana ad Ligerim pertinuerat, tum soli provinciæ Lugdu-

nensi II. attributo. Hæc provincia, quæ VII. civitates continet à fluvio Itta ad fines Britanniæ, Rolloni data est anno DCCCXCVI. qui iam Metropolim eius Rotomagum occupaverat. Nortmanni abluti cum Duce, ibi considere, & suum regioni nomen dedere, itaut nunc veteri nomine *Neustria*, nunc novo *Nortmannia* promiscuè appellaretur. *Nortmannia nova* vocari rectè potest, ut distinguatur à Nortmannia veteri, sive Norvvagia, patria Nortmannorum. Sigebertus in Chronico eam *Nortmanniam Francorum*, id est in Regno Francorum positam vocat, ut distinguat à Nortmannia Norvvagensium: idem eamdem absolutè *Nortmanniam* nuncupat: quum scribit, *anno* MXXXII. *Robertum & Richardum à Nortmannia Francorum digressos, Apuliam petiisse*, & *anno* MXXXVIII. *copiis suis è Northmannia paullatim adauctis, castella & urbes Apuliæ aut dolo aut virtute cepisse.*

Frodoardus in Chronico *Rollonem* hunc *Nordmannorum Principem* appellat; *VVillelmum* quoque *Principem Nordmannorum*; & *Richardum*, *filium VVillelmi*, *Nordmannorum Principem*. Glaber Rodulfus in libri II. capite VII. *Ducem Rotomagorum Ricardum* appellat, quem in capite insequenti *Ricardum Rotomagorum Comitem* à Metropoli provinciæ & à sede sua vocat. A Sigeberto in anno MVI. *Richardus Comes Northmannorum* dicitur, in anno MLXVI. *Guillelmus Comes Northmannorū*, *Robertus* item in anno MXCVI. *Comes Normanniæ*, quem & Anselmus Abbas Gemblacensis *Robertum Comitem Northmanniæ* appellat, Fulcherius Carnotensis *Robertum Normanniæ Comitem*. Sæpius tamen *Duces Nortmannorum* sunt à Nostris nuncupati, ac etiam *Marchiones*: ex quibus Guillelmus anno MLXVI. Haraldo Rege Anglorum fuso acie & cum multis suorum millibus cæso, Angliæ Regnum occupavit. Hæc est Nortmannia Apuliâ & Calabriâ potita quondam; hæc in Sicilia dominata, terrori etiam fuit Imperatoribus Orientis; hæc Antiochiæ etiam principatum obtinuit.

Ceterùm ut *Nortmanni veteres* seu Norvvagenses vulgò hodieque dicuntur *Normender*; sic *Nortmannia* nostra vel *Francica*, d litterâ insertâ, aut certè in ultimi n locum substitutâ, (habet enim n littera cum d communionem, ut ait Donatus) vocatur *la Normandie*: *Nortmanni* ejus provinciæ incolæ nuncupantur *Normans*. *Dux Nortmannorum* inter laicos Duces, *Pares Franciæ* ultimum locum tenuit, Ducibus Aquitaniæ atque Burgundiæ vetustatis & splendoris causâ præcedentibus.

NOVALICIUM.

Opidum Novaliciense vetertimo Monasterio quod S. Petrum Apostolorum Principem Patronum habuit, illustre admodum fuit ac opulentum, villis & Cellis cùm in Gallia, tum in Italia dives, situm in valle Segusina inter montem Cinisium, *le mont Cenis*, & opidum Segusium, & ab utroque paribus distans intervallis. Vulgò *la Novalese* vocant. De *Novalicio*, deque Abbatibus Cœnobii Novaliciensis fusè refert Chronicon ejus Monasterii, in sex libros divisum, & ad annum circiter ML, seu ad Heinricum eius nominis II. Imperatorem deductū. Ea Chronico isto discimus, multas olim Ecclesias, multas domos eo in opidulo ac Monasterio fuisse, quod io nomina ludens auctor *Monasterium Novalucis* pro *Novalicij* ibidem appellat, & à Saracenis direptum ac incensum esse dicit.

NOVEMPOPULANA PROVINCIA, QUÆ NUNC VASCONIA AQUITANICA: ET DE VASCONIBUS GALLICANIS.

Aquitania Garumna flumine, Pyrenæis montibus, & Oceano continebatur ætate Julii Cæsaris: quam postea Augustus usque ad Ligerim auxit. Gentium adjunctione promovit. Hæc *Aquitania* sic aucta, diu nihilominùs una provincia fuit: donec à Constantino Maximo, ut videtur, in duas provincias divisa est, *Aquitaniam* & *Novempopulanam*. Postmodū tres ea tota Aquitania factæ provinciæ, *Aquitanica prima*, *Aquitanica* II. & *Novempopulana*. *Novempopulana* dicta est Aquitania vetus & propriè vocata, quam Cæsar Garumna & Pyrenæo Oceanoque terminari scripsit. Hanc Rufus Festus V. C. in Breviario rerum gestarum populi Rom. *Novempopulanam* appellat; Notitia Imperii Rom. nunc *provinciam Novempopulanam*, nunc *Novempopulos*; veteres Notitiæ provinciarum & civitatum Galliæ, & Robertus in Chronico *provinciam Novempopulanam*; *Novempopulanam* & Gregorius Turonicus Episcopus in libri II. Historiæ Franc. capite XXV. vetus inscriptio apud Goltzium *Gentem Novempopulanam*. In Concilio Aquileiensi, & in edicto Honorii Aug. ad Agricolam Præfectum Prætorio Galliarum, eadem nuncupatur *Novempopulania*. Ausonius in Parentalibus, & in libro de Professoribus Burdigalensibus, Hieronymus in epistola ad Agerochiam de Monogamia, Ammianus Marcellinus in libro XV. aliique *Novempopulos* vocavere à numero populorum quos ea provincia continebat. Hi novem populi fuerunt, ut existimo, Elosates, Ausci, Aquenses vel Aquitani, Lactorates, Convenæ, Consorani, Tarbelli vel Boates, Vasates, Bigerrones seu Bigerri: qui hodieque sunt provinciæ *Novempopulanæ* populorum clarissimi, exceptis onis Elusatibus. Nam Benarnenses, Aturenses & Eloronenses, qui ejusdem provinciæ finibus continentur, nomina urbium sunt, non populorum quos Geographi norint. Ortelius quidem *Vivifcos*, Gentem Aquitaniæ II. clarissimam, & *Medulos* ac *Boios* popellos obscuros & ignobiles, & ab Ausonio ac Paullino primùm his nominibus dictos, malè *Novempopulis* accenset: cùm Bordigala caput Biturigum Vivifcorum, & Meduli ac Boii ei subjecti, licèt trans Garumnam fint in Novempopulanæ finibus, tamen Aquitaniæ secundæ attribuantur.

A quibusdam hæc regio novo, sed non inepto vocabulo vocatur *provincia Aquita-*

nia tertia, in primis ab Isidoro qui circa annum DCCC. Notitiam quamdam Galliarum edidit, veterum Episcoporum Romanorum epistolis haud multo meliorem. Ab aliis nuncupatur *Provincia Ausciensis* vel *Auscitana*; nonnumquam & absolutè *Auscitania* à capite & metropoli provinciæ. Recentiores *Auxitanam* & *Auxitaniam* corruptè scribunt. Livius in libro XXI. partem Novempopulanæ *Aquitaniam subjectam Pyrenæis montibus* videtur appellavisse; Sulpicius Severus in libro II. Historiæ Sacræ *interiorem Aquitaniam*.

Demum à *Vasconibus* qui eam occupaverunt, dicta *Vasconia* est, ac etiamnum ita appellitatur, *la Gascogne*. Nimirum Vascones montani à Regibus Vesigothorum, cùm aliis, tum Gundemaro, Sisebuto, Suintila & VVamba multis bellis exagitati, quòd imperata facere situ locorum confisi nolebant, crebrò effundere sese in Novempopulanam, & occasione bellorum civilium inter Francos usi, paullatim ibi sedem cepere, totamque tandem obtinuere. Provinciæ nomen *Vasconiæ* impositum quo primus utitur Gregorius Turonicus Episcopus in libri VI. Hist. capite XII. *Bladastes Dux in Vasconiam abiit, maximamque partem exercitus sui amisit.* Et *Vascones* quidem isti à filiis Childeberti Theodeberto ac Theodorico tributarii facti, Duxque eis Genialis præpositus. Deinde Charibertus Dagoberti frater, qui Tolosatibus, Aginnensibus & Santonibus imperabat, *Vasconiam* cum copiis ingressus, totam suæ ditioni subjecit: cujus mortui Regnum unà cum *Vasconia* Dagobertus in suam potestatem redegit: & anno XIV. principatûs sui *Vascones*, regnum quod Chariberti fuerat devastantes, armis compescuit: ac insequenti anno Seniores Optimatesve Vasconum ad Dagobertum venere, & in basilica S. Dionysii juravere, se posterosque suos Dagoberto, filiisque ejus ac posteris Francorum Regibus semper fideles futuros; uti Fredegarius scribit. Anno DCCLXIX. Lupus *Dux Vasconum* seipsum totamque terram suam seu provinciam cui præerat, Karoli Regis ditioni potestatique submisit, quemadmodum Eginhardus ceterique nostri Historici tradunt. Ex his intelligitur errare nón semel Scaligerum, quum in Notitia Galliæ prodit, *Vascones devictos primùm à Pippino, deinde à Ludovico Caroli Magni filio, Aquitaniæ Rege, de Pyrenæorum saltu in plana Novempopulanæ deductos atque demissos, nomen ei regioni dedisse Pippini principatu.* Neque enim Pippino Francorum Regi res umquam fuit cum *Vasconibus* propriè dictis, qui trans Garumnam habitabant, sed cum VVaifario Duce *Aquitanorum*, quos sæpe scriptores nostri veteres impropriè *Vascones* appellaverunt. *Vascones* quidem anno DCL. à Theodeberto ac Theodorico fratribus stipendiarii facti fuerant: adeò *à Pippino primùm* circa annum DCCLX. *devinci* non potuere. Ludovicus Pius Caroli Magni Aug. filius, cum Rex Aquitaniæ, tum postea Imperator, aliquot eos expeditionibus pacavit: sed neminem è nostris Historicis legi, (omnes autem legi) qui dixerit *Vascones à Ludovico* isto, aut ab alio quoquam *in plana Novempopulanæ* fuisse *deductos*. Et *Vasconiæ* nostræ suprà meminit Gregorius in anno VI. Regis Childeberti, Christi DXXCI. ante Pippini regnum annis CXXC. adeò regnante apud Francos Pippino, *Novempopulana* nomen suum mutare, & tum primum *Vasconia* appellari non potuit.

Vascones, Gens Hispaniæ Tarraconensis magna ex parte libera, provinciam Novempopulanam, inter Pyrenæos montes Oceanumque & Garumnam flumen jacentem, regnantibus apud Francos Chlotharii magni filiis ac nepotibus vastavere, ac sensim fines suos proferendo, ferè omnem tandem, Francis sub Majoribus domûs bello civili laborantibus occupavere, atque *Vasconiam* appellavere, Ducemque suæ Gentis ac sui etiam juris, excusso Francico jugo habuere. In finibus Cantabriæ montibusque Pyrenæis inter Regna Francorum Gothorumque siti erant, pertinebantque ad Oceanum & ad fines Aquitaniæ: Gens audax, inquieta, famis ac laboris patiens, corporum, armorum, atque etiam ingeniorum levitate insignis, situ demum locorum ac saltuum latebris ad insidias opportunis quàm viribus tutior. Et *Vascones* quidem qui urbes in plano positas incolebant, quales Pompelonenses, Calagurritani, Iturissenses aliique erant, Gothorum Regibus parebant: ut Concilia Hispaniæ docent. Ceteri qui montana castella habitabant, non contenti libertatem suam defendere, proxima populari consueverant, & nunc provinciam Tarraconensem in Hispania, nunc *Novempopulanam* in Aquitania incursionibus vastabant: sicuti in libro XI. Rerum Francicarum scripsimus. Bladastes Dux cum exercitu adversus eos missus à Rege Chilperico, anno DXXCI. in *Vasconia* maximam copiarum partem amisit. Postea pueritia Regum Francorum bellisque civilibus in occasionem suam usi, partem aliquam provinciæ *Novempopulanæ* Pyrenæo subjectam armis occupavere; sed misso à Theodeberto ac Theodorico exercitu victi, domiti, tributariique sunt facti; Dux eis Genialis præpositus. Ab Chariberto postea Dagoberti fratre stipendiarii facti, deinde à Dagoberto ipso prœlio superati, & ad deditionem fidemque Regi ac Regno Francorum promittendam Aighina Duce compulsi sunt. Hos Isidorus Hispalensis Episcopus, Baudemundus de Vita S. Amandi, Audoënus & Fredegarius ipse antiquitùs *Vaccæos* dictos esse, falsò scribunt: quæ Hispaniæ Tarraconensis Gens, Durii amnis accola, longè à Pyrenæo Vasconibusque abest. Eosdem Amandus Trajectensis Episcopus auguriis deditos, idololatras etiam plerosque ab errore revocare conatus est. *Vasconiæ citerioris* seu *Novempopulanæ*, cis Pyrenæum jacentis, primus meminit Gregorius Turonensis Episcopus in libri VI. Historiæ Franc. capite XII. At Hispanienses *Vascones* ex parte *Navarri* dicti: unde *Pompelonem Navarrorum oppidum* Eginhardus appellavit, ante annos DCCCXL. sed in anno DCCCVI. *Navarros* à *Pampilonensibus* distinguit. Idem & *Iberum am-*

nem apud Navarros oriri ait in Vita Karoli Magni: quem Plinius in capite III. libri III. tradit *oriri in Cantabris haud procul oppido Iuliobriga*. Ex quo intelligitur *Navarros* ætate Caroli Magni latiùs quàm nunc paruisse. Nam hodie *Navarra* fontes Iberi non attingit.

Nostri Histurici Caroli Magni æquales *Vasconiæ* nomine sæpe abutuntur, eoque vocabulo non provinciam *Novempopulanam* modò, à Vasconibus ferè omnem occupatam, sed etiam totam reliquam Aquitaniam usque ad Ligerim impropriè appellitant: ut in rebus Caroli Ducis Franc. adversus Eudonem, & Pippini Francorum Regis adversus VVaifarium Aquitaniæ Principem observavimus. Nam auctor æqualis qui de Pippino scripsit, propriè dictus *Vascones ultra Garonnam commorari* semel atque iterum affirmat: & auctor similiter æqualis, qui de Vita Ludovici Pii Aug. librum composuit, *Garonnam fluvium Aquitanorum & Vasconum conterminum* appellat: ut appareat Vasconiam ad Garumnam pertinuisse, eoque flumine ab Aquitania dividi consuevisse. Eginbardus quoque *Vascones trans Garonnam & circa Pyrenaum habitare* tradidit in Annalibus. In Gestis etiam Ludovici VIII. Francorum Regis, & in Chronico Guillelmi Nangiacensis *anno* MCCXXIV. *omnes Aquitania Principes, exceptis Gasconibus qui ultra Garonnam fluvium erant, fidelitatem Regi Ludovico promisisse* traduntur. Et in Vita Imper. Ludovici Pii suprà laudata, *Vascones citimi Pyreneo jugo propinqua loca incolere* dicuntur, vulgò *Gascons* Nostris nuncupati: qui u in g convertere solent, & vastara *gaster*, Vartimpam flumen *Gartempe*, vaginam *gaine*, VVactam seu excubias *le Guet* dicunt, Vardonem *le Gard*, vuerpire *guerpir*.

Sedes Vasconum in Gallia fuit *Aquitania* Julii Cæsaris. Pyrenæo, Oceano, & Garumnâ à fonte fluminis ad ostium usque clausa ac cincta: quæ postea *provincia Novempopulana* dicta est, ac demum à Vasconibus possessoribus *Vasconia* nomen accepit circa ætatem Gregorii Turonici Episcopi, ante annos mille & octoginta, atque ita a Nostris hodieque appellatur *la Gascogne*, indigenis *Guascoigne*: Elusam primùm, deinde Augustam Auscorum pro metropoli habens, unde & *provincia Auscitana* nuncupatur.

Gervasius Tilleberiensis *Vasconia* quam *Gasconiam* nominat, duas Metropoles facit, Auscitanam & Narbonensem, & non provinciam *Novempopulanam* modò sive Auscensem, sed etiam provinciam Narbonensem primam, seu Gothiam Septimaniámve Vasconiæ attribuit more Ecclesiæ Romanæ. Idem facit Notitia Episcopatuum Galliæ circa mortem Philippi Audacis, seu circa annum MCCXCV. composita: idem Vitæ quędam Sanctorum, in primis Ferreoli Uceciæ Episcopi, qui *Martyrio coronatus à Vasconibus* dicitur, id est à Septimanis suis vel Gothis, apud quos Episcopus erat. At aliæ Notitiæ duæ, altera Ludovico Philippi Audacis patre apud Francos regnante, altera post annum MCCCXII. compositæ, Vasconiæ Archiepiscopatum Auscitanum solum adscribunt unà cum decem sedibus ei suffraganeis.

Arnaldus Oihenartus *Vasconiam* Aquitanicam vel Novempopulanam dividit in superiorem & inferiorem, & in varios Comitatus ac Vicecomitatus. Et in *Vasconia* propriè dicta, aliàs *Vasconia majore* vel *ulteriore*, quæ nunc superior vocatur, Vasatensem, Aquensem, Aturensem, & Lactorensem Diœceses; Vicecomitatus Leomaniensem, (*Lomaigne*) Gavarritanum, *le Gabardan*, à Gavarrito capite suo (*Gabarret*) cognominatum, Marsianensem, Aquensem, Tartasiensem, Tursanensem, Lupaneriensem, & Juliacensem, ac Leporetanum vel Lebretensem, nunc Ducatum ponit: Vasconiæ autem citeriori quæ nunc inferior nuncupatur, Vascitaniam seu Vasconum regionem, præfecturam Lapurdensem, & pagum Benearnensem attribuit. Idem Comitatus ibi fuisse asserit Vasconiæ superioris, Vasconiæ inferioris, Fidentiacum, Astariacensem *Estarac*, Bigerricum Convenensem, & Gauram, Manhoacensem vel Maiennacensem, (*Magnoac*) & Insulanum ab Insula Iordanis cognominatum: ex Fidentiacensi Comitatu Armaniacensem; ex Astariacensi Pardiniacensem (*Pardiac*) Comitatus esse decerptos atque detractos.

NOVESIUM.

Novesium cum *Gelduba* & *Gugernorum pagis* à Tacito memoratur, necnon ab eodem alibi *Novesium* cum *Bonna*. Claudius Ptolemæus *Novæsium* appellat, Νουαίσιον: sed in magna Germania illud collocat magno errore, cùm sit castrum Cisrhenanum Agrippinæ proximum in provincia Germania inferiore vel secunda, parte veteris Galliæ Belgicæ. Ammianus Marcellinus in libro XVIII. *Novesium* etiam nuncupat, aut (ut codex Regius scriptum habet) *Nivesium* inter *Tricensimam* vel *Tricesimam* & *Bonnam*. Tabula Theodosiana sive Peutingeriana *Novesium* Asciburgium inter & Agrippinam ponit, ab Asciburgio XVI. ab Agrippina XI. millibus passuum distans: Æthicus inter Calonem & Coloniam Agrippinam, vel potiùs & propiùs inter Buruncum & Geldubam, & ibi legionis V. alam fuisse in præsidio tradit. Vulgò aliis *Nuis*, aliis *Nüsse*, aliis *Nuys* dicitur. Sulpicius Alexander *Nivisium castellum* ad Rhenū appellat apud Gregorium Turonicum Episcopum, uti suprà Ammianus MS. *Nivesium*: Chronicon de rebus gestis Normannorum in anno DCCCLXIV. *castellum Novesium*; Annales Mettenses *castellum Nuisam in Ribuariorum finibus*, id est in Ripariis; Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta *Niu Monasterium*.

In capite ultimo libri ultimi Flori Drusus *Bonnam & Genosiam pontibus junxisse, classibusque firmavisse* dicitur. Sic codices veteres scriptum habent, cùm in libris editis mendosè *Bononiam & Gesoriacum* reperiamus, excepta veteri editione, in qua *Bonnam & Gesoniam* inveniri testatur Cluverius. Ego *Bonnam & Nogesiam* vel *Novesium* credo restitui oportere, mendâ ortâ ex transpositione duarum priorum syllabarum, & u in g

mutatione. Certè & *Novesiam* semel Æthicus appellat, & Tacitus *Novesium* ac *Bonnam* ut vicina castella junctim commemorat. Abest Novesium à Bonna xxvii. millia passuum, mediâ Coloniâ Agrippinâ, sicut Æthicus docet. Drusus igitur pontes duos fecit, alterum apud Bunnam, alterũ apud Novesium, qui utrumque castellũ Germaniæ Transrhenanæ, & citeriorem seu sinistram Rheni fluminis ripam ulteriori vel dextræ ripæ jungerent; sicut Coloniæ Agrippinæ Rhenum ponte stravisse dicitur Constantinus Maximus, ut faciliùs & magnificentiùs cum exercitu quoties vellet transiret in Franciam, tum ei objacentam. Posset quis & apud Florum emendare, *Bonnam & Novesium pontibus junxit, classibusque firmavit*: ut *pontes classibus* ibi stantibus responderent ac convenirent. Sed nihil mutandum in his duobus Flori verbis arbitror. Ceterùm Cluverii, magni alioquin viri, mira heic est infelicitas, in libro II. de antiqua Germania à priscis membranis tantopere recedentis, & pro *Genosiam* apud Florum *Megontiacum* nobis obtrudentis, repugnante veterum codicum auctoritate.

NOVIGENTUM AD SEQUANAM, ET DE NOVIGENTIS.

Novigentum ad Sequanam in Tricassibus, *Nogent sur Seine*, opidum est non ignotum. Multa sunt ejus nominis loca in Galliis: quæ in veteribus codicibus sine littera g. nonnumquam scripta reperio. *Novigentum* supradictum, aliis *villa Novigentum* in pago Mauripensi, ad Monasterium S. Dionysii pertinebat: de quo Annales Bertiniani. *Anno* DCCCLIX *Ossa B. Mart. Dionysii, Rustici, & Eleutherii metu Danorum in pagum Mauripensem, in villam sui juris Noviontum devecta sunt.* Alterum erat *Novigentum* ad Sequanam quoque in Parisiis, nunc S. Chlodoaldi nomen ferens. Aliud erat & *Novigentum* in pago Andicavensi. Est & vicus in pago Briegio *Novigentum Artaldi* dictus, *Nogent l'Artaud*, ad Matronam flumen, proximus *Novigentulo* aut *Novigentello*, *Nogentel*. Omitto *Novigentum* alterum ad Matronam in Parisiis, non longè à Confluentibus, *Nogent*, villam olim Regiam: & *Novigentum* ad Isaram flumen in Bellovacis, oppositum Credilio, vulgò *Novigentum Virginum* cognominatum, *Nogent les Vierges*.

NOVIGENTUM IN PAGO LAUDUNENSI.

Novigentum, villa publica pagi Laudunensis, à finibus Suessionum Aquilâ amne dividitur: ut docet Guibertus ipse Abbas *Novigenti*. Ejus villæ Regiæ fit mentio in rebus gestis Ebroini, Theodoricum Regem Francorum ac Leudesium Majorem domus Regiæ persequentis incautos. Vulgò vocatur *Nogent sous Couci*, quòd castro Codicisco Novigentum illud subjectum sit & proximum. *Noviandum* vocat Manasses Suessionensis Episcopus in litteris anni MCVII. *Monasterium S. Mariæ apud Noviandum*, & *dominum VVibertum Abbatem* Monasterii memorans, id est Guibertum supradictum. *Noviandum* autem idem est ac *Novientum*, e in a, t. in d ut sæpe fit conversis. *Novientum* porrò sæpe pro *Novigentum* dici scribique observavi in priscis codicibus.

NOVIGENTUM ROTROCI.

Novigentum Rotroci, *Nogent le Rotrou*, à Rotroco Comite Pertici, possessore suo ac fortasse conditore nomen accepit: quem quidam Rotroldum appellant, in primis Brito in libro III. Philippidos hoc versu.

> Pertica Rotroldo gaudes nemorosa recepto.

Hoc est, Perticus lætatur se Novigentum Rotroci recepisse. *Nogentum in Pertica* vocat Ordericus in libro XIII. *Nogentum opidum in Perticensi pago* Guillelmus Brito in anno MCXXCIX. Hic fiunt cultri optimi, qui non à loco, sed à pago ipso sive regione Perticenses vocantur, *couteaux Pergois*. Ab eo paucis millibus distat vicus *Novigentum Bernardi* dictus, *Nogent le Besnard*: X. aut XII. leugis abest Novigentum Regis ad flumen Auturam, *Nogent le Roy*, cognomine suo *Novigento Rotroci Comitis* velut oppositum, ab eoque distinctum. Dictum est autẽ *Novigentum Regis*, quòd ibi Philippus VI. Rex Francorum anno MCCCL. obiit. Quidam aliter sentiunt, & *Novigentum Isemberti*, vel *Eremberti* ab Isasalle Blesensi Philippo Aug. Francorum Regi datum esse affirmant, ac inde mutato cognomine *Novigentum Regis* dici cœpisse. Est & ad eumdem Auturam vicus, Novigentum ad Auturam cognominatus à situ, *Nogent sur Eure*.

NOVIODUNUM ÆDUORUM, QUOD ET NIVERNUM.

Noviodunum erat opidum Æduorum ad ripas Ligeris opportuno loco positum. Huc Cæsar omnes obsides civitatum Galliæ, frumentum, pecuniam publicam, suorum atque exercitus impedimentorum magnam partem contulerat: huc magnum numerum equorum, hujus belli causâ in Italia atque Hispania coëmtorum, miserat. Eporedorix Viridomarusque Ædui interfectis Novioduni custodibus, quique eò negotiandi aut itineris causâ convenerant, pecuniam atque equos inter se partiti sunt: opidum quod ab se teneri non posse judicabant, ne cui esset usui Romanis, incenderunt: ut scribit Cæsar in libro VII. de bello Gallico. Dio in libro XL. Νοουΐδουνον Αἰδούων appellat, res à Julio Cæsare in Gallia gestas referens. Hoc opidum positum est ad confluentes Niveris & Ligeris, & à *Nivere* vel *Nevere* (*Nieure*) *Nivernum* aut *Nevernum* postea cognominatum est, deposita veteri appellatione. Certè Æthicus in Itinerario provinciarum, in itinere ab urbe Augustoduno Luteciam *Nivernum* ponit inter Decetiam atque Condate: quod Hieronymus Surita, & Josias Simlerus in priscis Æthici exemplaribus modò *Nevirnum*, modò *Nivernum*, nonnumquam *Nevernum* & *Nivernium* scribi appellative

affirmant. In tabula Theodosiana quæ & Peutingeriana vulgò nuncupatur, *Ebirnum* mendosè scriptum reperio pro *Nebirnum* seu *Nevirnum* sic: *Degetia, Ebirno, Massava, (Mesue) Brivoduro. Belea, Cenabo:* cùm apud Æthicum in itinere Augustoduno Luteciam, eodem ordine collocentur *Decetia, Nevernum, Condate, Bribodorum, Belea, Canabum.* In vetustissima omnium Notitia provinciarum & civitatum Galliæ circa Honorii Aug. Principatum composita, & à Jacobo Sirmundo edita, atque in tribus aliis Notitiis ab Andrea Chesnio vulgatis, nulla *Niverni* fit mentio: ex quo non absurdè colligi videtur posse, *Nivernum* imperante Honorio civitatum numero minimè habitum esse. Sunt tamen duæ in bibliotheca Thuanea Notitiæ MS. quarum altera in provincia Lugdunensium IV. civitates octo, & earum ultimam ceu recentissimam *civitatem Nevernensium* ponit; in altera *civitas Nevernus* quarto loco constituitur ante Tricassium, Aurelianorum, Parisiorum, Meldorumque civitates. Gregorius in libri Historiæ VIII. capitulo I. *Nivernensem urbem*, ac *Nivernum* appellat; Jonas quoque in Vitis Abbatum Columbani & Eustasii *Nivernense oppidum* ante annos mille nuncupavit, & juxta illud Christi Virginum Monasterium sub B. Columbani regula à Theodulfo Babeleno exstructum esse tradidit. Gervasius Tilleberiensis, Marescalcus Regni Arelatensis in libro de Otiis Imperialibus, quem ad Ottonem IV. Imperatorem post annum MCCX. composuit, inter Episcopatus Metropoli Senonensi subjectos post Parisiensem, Carnutensem & Aurelianensem, quartum *Nivernensem* collocat, & Autissiodorensi, Tricassino, Meldensique præponit licèt vetustioribus: Notitiæ Episcopatuum Galliæ duæ, altera circa obitum Philippi Audacis seu annum MCCLXXV. altera paullo post annum MCCCLXII. scriptæ, Gervasium sequuntur atque transscribunt.

Ne quis autem dubitet *Noviodunum Æduorum* apud Cæsarem idem esse quod *Nivernum*: Josephus Scaliger affirmat, in quadam Notitia provinciarum Galliæ quæ Cujacii I. C. fuit, *Noviodunum Nivernensium* appellari: cujus hæc sunt verba, si Samsoni credimus, *In Lugdunensi IV. Nivernensium civitas, id est Noviodunum.* Ab Aimoino Floriacensi Monacho inter præcipuas Galliæ Lugdunensis Celticæve urbes ac ipsius ætate notissimas ultima ponitur *Nivedunus, quam quidam (inquit) Nivernis esse putant.* Vivebat autem Aimoinus regnante apud Francos Rotberto ante annos DCL. qui dum ait *quosdam* ita sentire, apertè negat omnium hanc esse sententiam, & ipse satis indicat sese ea de re dubitare: quod tamen minimè facere eum oportuit. Hugo Floriacensis Monasterii Monachus in libro III. Historiæ Ecclesiasticæ quam anno MCIX. compendiosè scripsit, collega & confratre suo Aimoino constantiùs credit & affirmat, Noviodunum Nivernum esse his verbis, *Vrbes in ea* (Lugdunensi Gallia) *multa & opulenta: Lugdunum, Cabillonus, Ædua qua & Augustidunus: Senonis, Autisiodorus. Nivedunus qua & Nivernis.* Sequitur Hugonem Robertus Monachus Autissiodorensis in Chronico, quod desinit in anno MCCX. à quo in Senonensi provincia octava & ultima ponitur *civitas Nivedunum, qua & Nivernis. Nivedunum* corrupto nomine tres isti auctores dixere pro *Noviodunum*: uti *Noviomagum* Palatium ad Vacalim, nostri scriptores *Niumagam* & *Neumagam* sæpe appellant: *Noviomagum* ad Draboni & Mosellæ confluentes, Ausonius *Nīvŏmăgum* nuncupat, vulgò *Numagen. Nivernos* iidem seu *Nivernis* in plurali numero Latinè dixerunt, sicut & vulgus patriâ linguâ *Nevers*; quemadmodum in Annalibus Bertinianis *Alvernos* vocari videmus *Auvers*, vicum ad Isaram flumen proximum Brivæ-Isaræ. Guido Coquillius in libro Antiquitatum Nivernensium prodit, *Nivernum* veterem fuisse urbem ad Ligeris & Niveris confluentes in Æduis, distantem ab Elaveris & Ligeris confluente III. millibus passuum; quæ *Noviodunum oppidum Æduorum* à Cæsare appelletur, à Nivere deinde amniculo, qui X. leugas aut XX. circiter passuum millia percurrat, novum nomen acceperit: ipsum *Nivernum* in Notitia provinciarum civitatumque Galliæ, civitatibus provinciæ Lugdunensis nequaquam adnumerari, propterea quòd civitati Æduorum sive Augustodunensium tum parebat, stante adhuc Imperio Romano: quidquid veteribus ejus muris altis & latis validisque includitur, *Civitatem* vocari; ibi esse majorem Ecclesiam matrem ceterarum; ibi Episcopum & Canonicos seu Clericos majoris Ecclesiæ habitare; ibi domicilium Ducis, quod *castellum* vulgò appellatur, ibi Monasteria Dominicanorum & Franciscanorum, ibi complures cerni privatorum domos, parœciis sive Ecclesiis Baptismalibus S. Servatoris & B. Johannis attributas. Quod *Civitatis* nomen, (ut in Lutecia Parisiorum doceo) & major Ecclesia cum Episcopi domo indicant, verus ibi Nivernum fuisse, & hanc urbis partem ut vetustissima erat, semper Episcopatûs sedem exstitisse. Massonus in Notitia Episcopatuum Franciæ Coquillium sequitur, & *Nivernum* à Nivere in Ligerim ibi effluente nomen accepisse ait, *ubi Noviodunum Æduorum fuerit.* Josephus Scaliger quoque in Notitia Galliæ scribit, *Noviodunum ad Ligerim Æduis proximum, civitatem Nivernensium esse, multis conjecturis exploratum sibi jam fuisse;* antequàm in quadam Notitia Provinciarum Galliæ *Noviodunum Nivernensium* dici reperisset: *cujus in oppidi investigatione multi multa nugati sint.* At *Noviodunum* nostrum non *Æduis proximum*, sed in Æduis sive intra Æduorum fines positum fuit sine dubio, cùm à C. Julio Cæsare *oppidum Æduorum* disertè appelletur: nec in Notitia Galliæ Cujaciana de qua Scaliger loquitur, *Noviodunum Nivernensium* appellatur, sed *civitas Nivernensium, id est Noviodunum.* Noviodunum Æduorum Nivernum esse, existimat & Samson Geographus Regius in suis ad Julium Cæsarem Notis. Sed quod adjicit, *Nemossum metropolim* à Strabone in Arvernis, & *Noviomagum Vadicassium* à Ptolemæo illud nuncupari sibi videri,

haud

haud dubiè falsum est: cùm Arvernorum & Vadicassium fines, atque ambarum Gentium, alterius Aquitanæ, alterius Celticæ capita, habere nihil possint cum Æduorum finibus & uno aliquo eorum opido commune. Constat præterea *Noviodunum* atq; *Noviomagum* diversorum locorum nomina semper esse diversa; nec umquam alterum pro altero à priscis scriptoribus poni consuevisse. Certè nusquam observo *Noviomagum Lexoviorum* exempli caussâ, aut *Noviomagum Batavorum* vocati *Noviodunum Lexoviorum*, *Noviodunum Batavorum*: nusquam video *Noviodunum Suessionum*, & *Noviodunum Æduorum* dici *Noviomagum Suessionum*, & *Noviomagum Æduorum*.

Heic notetur fines Æduorum tam latos fuisse, ut unius provinciæ terminis contineri non possent. Nam Augustodunum, Cabillonum & Matisco Æduorum cum pagis suis in provincia Lugdunensi prima erant, ut & sunt hodie: *Noviodunum Æduorum* seu *Nivernum* in provincia Lugdunensi IV. vel Senonia. Notetur quoque fines Æduorum ab Arari non ad Ligerim modò, sed etiam ad flumen Elaver pertinuisse. Nam ea pars pagi Burbonensis quæ inter Ligerim & Elaver jacet, & Molinas ipsas caput pagi includit, ad Elaver, est hodieque in Diœcesi Augustodunensis Episcopi, quòd in Æduis posita semper fuerit, Boiorum sedes multis credita. Præterea inter Ligerim & Elaver flumina sunt S. Petri Monasterium, Castellum Novum ad Elaver, aliaque loca Æduis attribuenda, cùm *Novioduni Æduorum* seu *Niverni* Episcopo pareant.

Nivernum ex Comitatu & Pariatu à Francisco I. Francorum Rege anno MDXXVIII. in Ducatum & Pariatum evectum, nomen dat pago Ducatuique Nivernensi, *le pays & Duché de Nivernois*. Pagi Nivernensis fit mentio in Divisione Regni Caroli Magni inter filios hisce verbis. *De civitate Nivernis qua est sita super fluvium Ligerem, cum ipso pago Nivernense*: item in Capitulis Caroli Calvi apud Silvacum anno DCCCLIII. editis, ubi *Nivernisus* ex more dicitur pro *Nivernensis*. In Nivernensi pago (uti ait Coquillius) sunt urbes, & opida ac castella præcipua, *Nivernum*, Dececia, Climiciacum, *Clamecy*, Molæ vel Molinæ Engilbertorum *Moulins les Engilbers*, S. Petri Monasterium, *S. Pierre le Moustier*, S. Salvius, *S. Sauve*, Luciacum *Luzy*, Primariacum *Premery*, Corbiniacum ad S. Leonardum *Corbigny*, Donziacum vel Domzeium caput pagi cognominis, *Donzi*, Dreva, Interamnis, alias mendosè *Interranis*, tota ferè stagnis cincta, *Entrain*, S. Servatoris *S. Sauveur en Puisaye*, Condate *Cosne*, Cosiacum, Castrum Censorium. Sed multo latiùs patet pagus Nivernensis Diœcesi Nivernensi. Nam Climiciacum, & Condate, & Interamnis, ne de ceteris loquar, pagi quidem Nivernensis sunt, sed Diœceseos Autissiodurensis: S. Petri Monasterium, Castellio in agro Bassensi, *Chastillon en Basois*, & Dececia sunt ut pagi sic & Diœceseos Nivernensis, quæ CCLXX. parœcias sibi subjectas habet.

Nivernum IV. tantùm portas habet, in his unam, *Nivernensem* dictam à fluvio Nivere, *la Porte de Nieure*. Niverni pons est impositus flumini Ligeri, XX. arcubus & pilis è lapide constans, omnium ad Ligerim pontium latissimus, celsissimus, atque pulcherrimus. Hinc & inde pars pontis extrema turre valida munitur.

NOVIODUNUM BITURIGUM.

Opidum Biturigum positum in via Noviodunum in libro VII. memorat Caius Cæsar, Genabo Carnutum Avaricum Biturigum petentibus occurrens; quod armis prolatis, equis productis, obsidibus datis in deditionem accepit. Hoc nunc servare partem veteris sui nominis dicitur, & appellari vulgò *Neuvy sur Baranjon* Baranio autem in Avaram influit, (*Eure*) inter Magdunum & Virsionem, Avara in Carum, Carus in Ligerim. *Noviodunum Biturigum* positum est inter Albiniacum & Virsionem. Alter est locus ad Ligerim flumen inter Condate (*Cosne*) & Brivodurum *Briare*, dictus *Neufvi* vel *Neuvi* quem & Noviodunum olim vocatum esse puto, Noviodunum inquam Senonum. Nam Diœcesi Autissiodorensi attribuitur *Neuvi*: Autissiodorum autem pars Senonum est. Sed hunc posteriorem locum Aimoinus de Translatione Georgii & Aurelii Martyrum *Novum Vicum* appellat his verbis. *Teutgaudus quidam in Novo Vico qui est super Ligerim fluvium, admodum infirmus.*

NOVIOMAGUS BATAVORUM, VEL SECUNDÆ GERMANIÆ.

Noviomagus ad Vacalim in Insula Batavorum, memoratur in tabula Theodosiana inter Carvonem (*Grave*) & Arenatium (*Arnhem*) sic. *Carvon* XIII. *Castra Herculis* VIII. *Noviomagi* X. *Arenatium* VI. &c. Villa fuit Regia jam inde à Carolo Magno, de quo Eginhardus ita refert. *Inchoavit & Palatia operis egregii, unum haud longè à Moguntiaco, juxta villam cui nomen est Ingelheim; alterum Noviomagi super Vahalem fluvium, qui Batavorum insulam à parte meridiana præterfluit.* Idem *Rex* anno DCCLXXVII. *primo vere Noviomagum profectus est, & post celebratam ibidem Paschalis festi sollemnitatem*, &c. Anno DCCCVI. *Imperator de villa Theodonis Palatio per Mosellam & Rhenum secundâ aquâ Noviomagum navigavit, ibique sanctum Quadragesimale jejunium & sacratissimam Pascha festivitatem celebravit.* Anno DCCCXVII. Imper. Ludovicus *Noviomagum profectus, venatu sese exercuit*. Anno DCCCXXI ab Imper. Ludovico *iterum Conventus mense Maio Noviomagi habendus condictus est.* Hæc Eginhardi verba protuli, ne quis dubitet *Noviomagum Batavorum*, villam fiscalem Regum nostrorum fuisse, quam egregio Palatio Carolus Magnus ornaverit, ubi Quadragesimam & Pascha celebraverit, ubi ejus filius ac successor Ludovicus & hiemârit, & venatu exercuerit corpus, & Conventum Francorum habuerit: quæ omnia Reges ac Imperatores nostri in villis publicis facere consueverant. Theganus *Novio-*

magum & Poëta Saxo in anno DCCLXXVI. qui ex eo nomine dactylum & spondæum facit.

Ceteri scriptores rerum nostrarum, & Annales veteres in anno DCCLXXVII. nunc *Niumagam*, nunc *villam Neumagam*, & *Niumagam* appellant. Auctor æqualis, qui librum de Vita Imper. Lodovici Pii composuit, eumdem locum variis nominibus nuncupavit, modò *Noviemagū*, ut in anno DCCCXVII. modò valut Græca appellatione *Neomagum* in rebus anni DCCCXXIX. ac mox ibidem *Niumagum*; *Niumagum Palatium ingentis magnitudinis mirique operis* Annales Mettenses & Regino in anno DCCCXCI. quæ omnia vocabula, nimirum *Niumagum*, *Niumagam*, *Niomagam*, *Neomagum* & *Neumagam*, ex *Noviemagi* nominis corrupto orta esse constat.

Noviomagus incolis dicitur *Nimmegen*, & nonnumquam contracto nomine *Nimmeghen* aut *Nimegen*; Nostris *Nimegue*, interdum *Nimaye*: quam Gelriæ urbem assignant, caputque ejus faciunt.

NOVIOMAGUS NEMETUM.

Nemetes à Cæsare, à Plinio, à Tacito atque Ptolemæo cum Vangionibus & Tribocis Trebocisve junctim memorantur: ex quibus Plinius & Tacitus hosce tres populos *Germania Gentes* appellant, & Rheni ripam accolere in provincia Belgica scribunt; Ptolemæus in superiore Germania quæ pars est veteris Belgicæ, eos ponit: Cæsar in libro I. *Germanos* vocat. *Tum verò demum necessariò Germani suas copias è castris eduxerunt, generatimque constituerunt paribusque intervallis, Harudes, Marcomanos, Tribocos, Vangiones, Nemetes, Suevos.* Nimirum ea triga populorum (ne de ceteris nunc loquar) paullo ante Cæsaris in Gallias adventum in parte Belgicæ Rheno flumini proxima consederat, ex Germania in Galliam vel translata, ut de Tribocis ait Strabo, vel sponte profecta.

Nemetes II. syllabam longam habent. *Nemητες* enim per η à Claudio Ptolemæo dicuntur. Νέμετζοι & Νέμζοι Zonaræ in Nicephoro Botaniate vocantur. *Nemetzi*, & *Nemezi*, *Gens Celtica*, id est Germanica. ἔθνος δὲ οἱ Νέμετζοι Κελτικόν. *Nemetes*, credo quòd origine Germana Gens erant, nomen videntur dedisse Germanis. Certè à Sclavinis Germanos *Niemcy* appellari, ab Ungaris *Nemetek* affirmat Cluverius, nomine à *Nemetibus* ni fallor deducto.

Urbs Nemetum Ptolemæo *Noiomagus*, Νοιόμαγος μὲν Νοιόμαγος; ceteris *Noviomagus*: in tabula Theodosiana *Noviomagus* inter *Borgetomagum* vel potiùs Borbetomagum & *Tabernas* media, à priore XII. millibus, à Tabernis Rheni XI. distans; in Itinerario Æthici *Noviomagus* inter *Concordiam* & *Bingium*, item inter *Tabernas* & *Bormitomagum* ut suprà, necnon Burmitomagum inter & Argentoratum.

Accidit Noviomago, quod plurimis Galliæ urbibus videmus contigisse, ut veteri ac proprio nomine deposito, Gentis cujus caput erat appellationem reciperet, atque à Nemetibus *Nemetæ* diceretur: uti ab Atrebatibus Atrebatæ, à Tricassibus Tricassæ, à Silvanectibus Silvanectæ, à Redonibus & Namnetibus Redonæ ac Namnetæ, à Lingonibus Lingonæ, à Baiocassibus Baiocassæ, ab Eburovicibus Ebroicæ, à Senonibus Senonæ, à Suessionibus Suessionæ, à Biturigibus Cubis Biturigæ, à Lemovicibus Lemovicæ, à Vasatibus Vasatæ, à Caturigibus Caturigæ. Certè *Noviomagus Nemetum* ab Ammiano Marcellino in libris XV. & XVI. & ab Hieronymo in epistola ad Ageruchiam non aliter appellatur quàm *Nemeta*: è quibus Ammianus *in prima Germania* eam ponit. In Notitia Imperii Rom. *Nemetes* dicitur pro Nemetæ, ut à pletisque scriptoribus *Vangiones* pro Vangionæ: *Præfectus militum Vindicum Nemetes*. In Notitiis provinciarum ac civitatum Galliæ *civitas Nemetum*, inter prov. Germaniæ primæ civitates tertium obtinens locum nuncupatur. Annales Fuldenses & Bertiniani *Nemetum* in anno DCCCXLIII. & DCCCLXXVI. mendosè vocant, pro *Nemetas*, aut *civitatem Nemetum*.

Notitiæ suprà laudatæ pleræque tertium ac recentius nomen urbis adjiciunt his verbis. *Civitas Nemetum Spira*; aliàs, *civitas Nemetum, id est Spira*. Zacharias Episcopus Urbis Romæ nunc *David Spironensem Episcopum*, nunc *civitates VVermaciam Spiracitamque* commemorat in epistolis ad Bonifacium Mogontiacensem Episcopum. *Spiram* vocat & Nithardus in libro III. Ex quibus intelligitur *Spiram* aut *Spiraciam*, atque etiam (nisi menda subest) *Spironam* ante annos nongentos appellari occœpisse civitatem Nemetum. Hodieque eo nomine censetur, ac Latinis scriptoribus *Spiracia* nonnumquam, plerumque *Spira* vocitatur, Germanis *Speir*, aliàs *Spiers*, Nostris *Spire*. Nomen hoc habet à fluviolo *Spira*, qui Germanicè *die Speyr* vel *Spier* dicitur, & quinque millia emensus, urbem Nemetas perluit, ac Rheno sit confunditur: sicuti Saletio amniculus, *Seltz* vulgò nuncupatus, Saletioni castro ad Rhenum nomen suum dedit, posito ad ipsius & Rheni confluentes. *Spira* autem amnis nomen Latinum videri potest, à flexuosis recursibus & gyris, spiras serpentium referentibus.

Pagus Nemetensis vel *Nemeticus*, in Annalibus Bertinianis vocatur composito nomine Germanico *Sperohgevvvi*, id est *Spirensis pagus*, & in Ducatu Ripariorum poni videtur his verbis. *Anno* DCCCXXXIX. *Ducatum Ribuariorum*, *VVormazfelda*, *Speroh-genvvi*, &c.

NOVIOMAGUS TREVIRORUM.

Est in provinciæ Belgicæ primæ interioribus *Noviomagus*, locus ab Ausonio in Mosella suo celebratus, qui *per flumen Navam* & *veterem vicum* novis mœnibus reparatum, id est Bingium, perque *arentem Dumnissum* & *Tabernas perenni fonte irriguas* iter se fecisse scribit, deinde *Noviomagum* vidisse, Augu-

ſtam Trevirorum quæ ſedes Imperatorum Valentiniani & Gratiani erat, peteremus. Verſus Auſonii ſunt.

> Et tandem primis Belgarum conſpicor oris
> Novomagum, Divi caſtra inclyta Conſtantini.

Novomagum, aut ut alii legunt *Nivomagum* vocat Auſonius *caſtra Divi Conſtantini*, vel quòd ibi Conſtantinus Maximus caſtra olim poſuerat cum Francis pugnaturus, vel quòd eo in loco caſtrū condiderat ad Germanorum incurſiones reprimendas. Iter Auſonii deſcribit & tabula Peutingeriana ſic: *Bingium*, *Dumno*, (Auſonius *Dumniſſum* appellat) *Belginum*, *Noviomago*, *Auguſta Trevirorum*. Ejuſdem meminit Æthicus in itinere *à Lugduno capite Germaniarum Argentoratum*, & inter Bingium ac Treviros ponit. *Bingio* M. P. XXVI. *Noviomago* M. P. XXXIIII. *Treveros* M. P. XIII. Abeſt ergo Noviomagus à Bingio XXXIV. ab Auguſta Trevirorum XIII. paſſuum milia; cùm ab eodem Bingio Noviomagus Nemetum per Mogontiacum & Bormitomagum XLVIII. millibus paſſuum diſtet. *Urbem eſſe* propinquam Treviris *Noviomagum* quidam dicunt: veriùs Cluverius *vicum nunc eſſe* ad Moſellam ait, vulgò *Nümagen* nuncupatum.

NOVIOMAGUS VEROMANDUORUM.

Opidum Sueſſionum Noviodunum Cæſari memoratum, non eſſe *Noviomum*, ut Marianus, Maſſo, & ferè omnes putarunt, Samſon hac una ferme aut ſaltem potiſſimùm ratione probat, quòd *Noviomus* in Veromanduis, non autem in Sueſſionibus eſſe debeat, cùm Auguſtæ Veromanduorum dirutæ ſucceſſerit, atque eius Diœceſis totum Veromanduorum agrum complectatur, & capite cujuſlibet gentis everſo, ad aliam eiuſdem planè Gentis aut populi urbem transferri debeat ac ſoleat everſæ matris auctoritas. Addere debuit Samſon, *Noviomum* à nemine veterum dictum eſſe *Noviodunum*, ſed ab omnibus *Noviomagum*. Ita certè vocatur Æthico in itinere à Mediolano per Alpes Cottias Viennam, inde Durocortorum & Geſoriacum ſic: *Durocatalaunis* M. P. XXXIII. *Durocortoro* XXVII. *Sueſſonas* M. P. XXXVII. *Noviomago* M. P. XXVII. *Ambianis* M. P. XXXIV. Notitia quoque Imperii Romani eamdem urbem *Noviomagum* appellat his verbis. *Præfectus Laetorum Batavorum Contraginenſium Noviomago Belgica ſecunda.*

In quadam vetere Notitia civitatum Galliæ, in Belgica II. memoratur *civitas Veromandorum, qua nunc Noviomagus*, & Roberto Monacho in Chronico, *civitas Veremandorum, qua & Noviomum*: id eſt cuius ſedes Epiſcopalis tranſlata eſt *Noviomagum* à Medardo, ſi credimus Sigeberto, aut potiùs ab aliquo poſteriore Antiſtite. Eligius *conſtitutus* fuit *cuſtos urbium ſeu municipiorum, Vermanduenſis, qua eſt metropolis urbs*, (hoc eſt caput Gentis & Epiſcopatûs ſedes) *Tornacenſis, Noviomagenſis, Flandrenſis, Gandenſis etiam & Corturiacenſis*: ut ſcribit Audoënus in Vita Eligii. Eginhardo in Annalibus in anno DCCXLVIII. *Noviomagus civitas* vocatur; *Noviomacus* in Capitulis Caroli Magni & Ludovici Pii; in vetuſtiſſima B. Medardi Vita, ſub Rege Theodeberto Chlotharii Magni pronepote compoſita, *caſtellum Noviomacum*. *Noviomum* appellat Heinricus II. Anglorum Rex. Recentiores truncato nomine ex more *Noviomum* appellavere: uti ex Rotomago Rotomum fecerunt & Rodomum.

Ceterùm Noviomagenſes Epiſcopi pictos in ſcuto ſuo præferunt hodieque duos baculos ſeu virgas Epiſcopales, cum VIII. liliis, propterea quòd ab Acheario per annos ferè quingentos Turnacenſem quoque Eccleſiam rexerunt, & Noviomagenſes ac Tornacenſes Epiſcopi conjunctim ſunt vocati.

Errat Joſephus Scaliger, qui *Noviomagum Vadicaſſium*, *Noyon* eſſe exiſtimat.

Noviomagi ſitum diligenter deſcripſit ante annos DL. Radbodus Noviomagenſis Epiſcopus in libro de Vita S. Medardi apud Surium his verbis. *Ipſe inter duos rivulos conſtitutus eſt Noviomus, ab oriente Galliola, ab occidente Margareta circumluitur, quos ambos tertius ſuſcipit qui Verſa nominatur: & ſic pariter confluentes, non longè à mœnibus illius in Iſaram qui magni eſt nominis, delabuntur.* Galliolam *la Golle*, Margaretam *la Marguerite*, Verſam *la Verſette* hodieque vulgò nominant: uti Carolus Cointius obſervat.

Ab *Noviomago pagus Noviomagenſis* nomen accepit, qui & à *Noviomo Noviomenſis* recentioribus dictus eſt; in Capitulis Caroli Calvi *Noviomiſus*, *le Noyonois*; Frodoardo in Hiſtoriæ Remenſis libro II. *pagus* quoque *Noviomenſis*, à quo nominantur *loca trans flumen Iſaram in pago Noviomenſi, Varina, Trapiacus, Jeruſalem.* Noviomagi, ut in claris Galliæ urbibus omnibus, ſuum fuit Regibus noſtris Palatium, quale antea Imperatoribus Rom. fuerat. Certè Chlotharius Chlodovei junioris filius, Dagoberti nepos, Godebertæ nobili Virgini ſuum Noviomagenſe Palatium cum ſuburbano oratorio Georgii Mart. duaſque villas fiſcales, ac aliquot puellas regendas dediſſe dicitur.

Eſt ad Indellam fluvium vicus non procul à Ponte Arcus & Sequana, *Noyon ſur Andelle*, alias *Nogent* vulgò dictus: quem olim *Noviomagum* primò, deinde truncato nomine *Noviomum* dictum eſſe exiſtimo.

NOVUM CASTELLUM CAMARACENSIUM.

Auctor qui de Vita Domini Lietberti Camaracenſis Epiſcopi librum compoſuit, ejus loci meminit his verbis in capite IX. *Lietbertus cum eo* (Gerardo Epiſcopo ſuo) *aſſiduus eſſe non poterat, quoniam apud Novum Caſtellum ipſius cuſtodiæ deputatum manebat.* Tum autem Lietbertus erat Præpoſitus ſive procurator domus Epiſcopi, atq; ſimul Archidiaconus. *Novum Caſtellum* à re nomen habuit, quòd eſſet omnium circà caſtellorum recentiſſimum atque noviſſimum. Nunc ſublato *Novi* cognomine, appellitatur à Noſtris *Caſtellum in Camaracenſi* pago, vel (ut vulgò loquun-

tur) *in Cameracesio, Chasteau en Cambresis*, vel *Castean Cambresi*. In capite XIV. *Itaque divertens ad Novum-Castellum*, (Lietbertus) *cum honore & lætitia recipitur à suis, ibique aliquamdiu mansit*, exclusus nimirum Cameraco à Johanne Advocato Atrebatensi, qui Camaracensem Castellaniam à Lietberto novo Episcopo sibi conferri cupiebat, aut veriùs volebat: qui Lietbertus *Dominus & Dominus*, & *Princeps patria*, & *Patronus*, & *Princeps* ibidem appellatur in Vita scripta ante annos circiter CCCCLX. Sancti Andreæ Apostoli memoria in Cœnobio quod est apud *Novum Castellum* situm, colebatur. In capite XLIII. de Lietberto intonso adhuc, sicut à peregrinatione Hierosolymitana redierat, sic auctor refert. *Erat in animo ejus fixum, non priùs intrare Cameracum, quàm revisêrit Novum Castellum, sui principatus fidele municipium, quod ob S. Andreæ memoriam diligentiùs excolebat. Is Novum Castrū & Abbatiam S. Andreæ A. & Cœnobium S. Humberti semper fovit.* Ibidem *Osiacum municipium* Hugonis Castellani Camaracensis, ob rebellionem eius, dicitur diruisse Lietbertus, *Letbertus* aliàs nuncupatus, Camarac. Episcopus, quod vulgò *Oisi* vocitant Nostri, ad caput Sabis flum. positum. Diruit & Lietbertus alterum municipium Hugonis, à civitate Camaraco X. millibus distans, *Porgivallem* dictum, vulgò *Vaux*: quem locum ceu speluncam latronum incendi iussit. *Osiacum* autem & *Porgivallis*, sicut *Novum Castrum*, municipia sunt vel castella pagi Camaracensis. *Novum Castrum S. Mariæ*, ac absolutè *Novum Castrum* vocant litteræ Gerardi Camaracensium & Atrebatensium Episcopi, datæ anno MXLVI. litteræ Imper. Conradi, non minùs prioribus suspectæ, *Castrum S. Mariæ*: quod ab Herluino Episcopo favente Ottone III. Imper. exstructum esse aiunt adversùs finitimorum incursiones, eoque castro villas suburbanas, *Peronam* Cœnobio seu Abbatiâ S. Andreæ nobilem, & *Vendelgeias* (Vendegies) maiori ex parte inclusas fuisse. Hermannus in libri tertii de Miraculis S. Mariæ Laudonensis capite XX. *Cœnobium S. Sepulcri Camaracensis, S. Andreæ de Novo Castello, Hasnoniense, & Fidemiense (Femy en Cambresis)* præ ceteris memorat: ex quibus *Monasterium S. Andreæ* ad *Novum Castellum* de quo agimus, pertinet. Archiepiscopus Camaracensis se *Camaraci Ducem*, *Comitem Cameracesii*, id est Camaracensis pagi, & *Marchionem Castelli*, hoc est *Novi Castelli Camaracensium* nuncupat.

NOVUM CASTELLUM IN ARDUENNA.

Novum Castellum Arduennæ proximum, non iam Novum, sed vetus castellum dici debet. Quippe anno DCCXLI. Carolomannus Dux & Princeps Francorum, consentiente Pippino fratre, Gripponem fratrem suum in eo *Novo Castello* custodiri iussit: ut veteres nostrarum rerum Annales docent. *Novum Castellum* vocatur hodieque *Neuf-Chastelle*, nec multum abest à silva Arduenna & a Monasterio S. Hucberti. Sunt & multa *Castella Nova* in Gallia, singula *Chasteau-Neuf* aut *Castelnau* dicta; multæ *Nova Villa*, & *Villa Nova*, additis variis cognominibus distinctæ aliæ ab aliis, & *Neuville*, ac *Villeneufve* quæque nuncupatæ, ut *Villa Nova Regis*, *Villa Nova Archiepiscopi*, *Villa Nova S. Georgii*, mille aliæ. *Novi* item *Burgi*, & *Burgi Novi* sunt aliquot, à veteribus eo cognomine distincti.

NOVUS BURGUS.

Novus Burgus in Normannia, *Neuf-Bourg*, locus est inter flumina Riselam & Sequanam positus medio ferè intervallo, Haricuriæ vel Harecotti proximus, ab Orderico Vitale in libro Historiæ XII. memoratus.

NOVUS MERCATUS.

Novus Mercatus, *Neuf-Marché*, municipium est Gornacum inter & Gisortium ad flumen Ittam positum, Orderico in libro XII. Historiæ memoratum.

NUCETUM.

In litteris Chlodovei Regis Francorum, viri Inlustris, eius nominis tertii, datis in *Lusarca Palatio*, *Nuceti* huius fit mentio, quod *Nocitum* vocatur his verbis. *Villa nuncupante Nocito. sita in pago Camiliacense. Nucetum*, quod corruptè *Nocitum* & *Nocidum* etiam recentiores dixere, à copia nucum nomen accepit, (cuius nominis multa sunt loca in Gallia) & positum est ad ripam fluminis Isaræ in Bellovacis inter Morantiacum *Morancy* & Bellum Montem, nec longè abest à Lusarca, *Lusarche*, & à Camiliaco vel Camliaco *Chambly*, unde pago Camiliacensi vel Camliacensi, in Gestis Dagoberti Regis memorato attribuitur.

O

OBRINCA FLU.

OBRINCA. ὁ Ὀβρίγκα Ptolemæo, sed uni dictus, fluvius esse creditur Mosella: sicut idem Geographus *Tabudam* pro Scaldi, *Frudim*, φρούδιν pro Somina primus & solus ignotis nec à quoquam veterum usurpatis nominibus appellavit; ut Josepho Scaligero & ceteris ferè omnibus doctis placet. Excipiendus est Cluverius, qui credo ut aliquid novi afferre videretur, confidentissimè Ptolemæi *Obrincam* in *Abrincam* mutavit, & *Abrincam* istum esse fluvium vel potiùs amniculum *die Are* vel *Aar* dictum credidit, qui infra Confluentes Mosellæ & Rheni apud Sentiacum in Rhenum effunditur.

OBRIS FLU.

Obris notissimus est Narbonensis primæ fluvius, Straboni Ὄβρις dictus, & Pomponio Mellæ *Obris* quoque; *Orobis* Ὄροβις Ptolemæo: quem ambo secundum Bliteras fluere tradunt. *Orobum* Rufus Festus Avienus vocat.

At nunc Heledus, nunc & Orobus flumina.

At *Orubionem* seu *Orobionem* putant esse *Ourbion*, qui Atacem auget. In statuto Ludovici Pii Aug. de Monasteriis Regni Francorũ *Monasterium S. Mariæ ad Orubionem in Septimania* reperitur. *Obris* Vulgò *Orb* ab incolis dicitur, & fontem suum habet in finibus Rutenorum. Alluit Villam Magnam veteri Abbatiâ illustrem, *Villemaigne*, Redas *Redes*, Ponticulos *Pontols*, Columbarium *Colombier*, Volutam *la Volte*, Rupem Fuscam *Roquebrune*, ad S. Nazarium *S. Nazari*, Cessenonem, Casulas *Casoux*, Betertas *Beziers*: & inter Villam Novam & Castellum Novum *Castelnau* in mare effluit. Hoc flumen à Plinio non memoratur. Nam cùm in veteribus editionibus ante annos cl. legatur, *flumina Tichis & Obris: oppida Illiberis, Ruscino Latinorum*: in priscis codicibus & in emendatioribus editionibus reperitur, *flumina Tecum, Vernodubrum*, aliàs *Vernodubrium*. Et *Tecum* quidem, vel *Tichis* aut *Thicis*, fluvius est qui Illiberim alluit: at *Vernodubrum* est Mellæ *Telis*, & Græcorum *Ruscino*, amnis qui per Ruscinonem & Perpiniacum decurrit in mare: itaut nihil ad Beterras & ad Obrim fluvium Beterrensem ulla ex parte pertinere possit.

OCELUM.

Ocelum, oppidum citerioris provinciæ extremum à I. Cæsare dictum in 1. Commentario, Marlianus ridiculè Novalicium, aut ut ipse loquitur *Novalesium* interpretatur, *la Novaleze*: cùm sit *Exilles* locus in Dalfinatu & in valle Duriæ Segusinæ, inter montem Matronam seu Genebram & Segusium, sed Segusio propior. ὄκελον Græci appellant.

ODORNENSIS PAGUS.

Nithardus in libro 1. *Odornensem* pagum inter Tullensem & Bedensem ponit in *Burgundia*, ut & Blesensem, Partensem, aliosque, magno errore: cùm Tullum Leucorum & Beda vicus, pagique Tullensis, Odornensis, Bedensis, Blesensis atque Partensis (ne de ceteris quos heic attingit loquar) Austriæ semper fuerint, non Burgundiæ. *Pagus Odornensis* in duas partes duosve Comitatus dividebatur principatu filiorum Ludovici Pii. Pars una *Sarachonva superiori* proxima, quam Bernardus Comes habuerat, obtigit Lodovico Regi Germaniæ anno DCCCLXX. altera pars quam Termarus Comes obtinuerat, inter territorium *Tullense & Barrense* posita, obvenit Carolo Galliarum Regi in Divisione Regni Lotharii: in qua pars prior vocatur *Odornense quod Bernardus habuit*; posterior *aliud Odornense quod Termarus habuit*.

Odornensi pago nomen dedisse mihi videtur *Odorna*, aliàs *Orna* fluvius, vulgò *l'Orne*, Fortunato notus libri x. carmine XII. qui in Mosellam effluit, medio inter Mettas & Theodonisvillam spatio, & fonti suo appositum habet vicum *Odornam* vel *Ornam*, *Orne*, inter Mosam & Mosellam situm sed Mosæ propiorem, ab urbe Veroduno & castello Domini-Villari non multum distantem. *Odorna* vel *Orna* alluit *Odornam* vel *Or-*

nam villam, Stagnum castellum *Estain*, Bosciacum *Busy*, Confluentem *Conflan*, ubi fluviolum recipit, & ad Ricomontem *Richmont* in Mosellam devolvitur, navium minimè capax. Pagus ei adjacens vocatur *Odornensis* vel *Ornensis*, vulgò *l'Ornois*, & ut VVilibemius scribit, à vico *Orna* ad Mosellam usque promittitur. Legi litteras Drogonis Mettensis Episcopi, in quibus *Bibonis mons (Bomont) in pago VVabrinse super fluvium Orna* memoratur. In tabulis scriptis anno DCCCLXXXV. *Gandrilisa (Jandelise sur Orne) in pago Virdunense sive VVabrinse. In una fronte fluvius Orna currit.* In tabulis Adalberonis Mett. Episcopi datis anno DCCCCXXXIII. *Confluentis (Conflan) in pago VVabrinse, in Comitatu Virdunense super fluvium Horna.* Ex quibus apparet *pagum* istum *Odornensem* vel *Ornensem* pagi Vabrensis finibus comprehensum olim fuisse, ac velut eius partem exstitisse.

ODREIA VILLA.

Odreia villa in Capitulis Caroli Calvi memoratur, ac inter villas Regias numeratur: quæ aliis auctoribus *Audriaca* dicitur, & inter urbes Ambianôs & Atrebatas sita fuisse, à quibusdam creditur, in primis à Mitæo.

O G Æ.

Ordericus Vitalis in libro XIII. Historiæ *Ogarum* mentionem facit his verbis. *Stephanus Rex ex Anglia in Normanniam venit, & Ogas applicuit.* Hic olim portus pagi Constantini, ut & Barbaflot, Anglorum ex insula Britannia in Nortmanniam appulsu valdè celebrabatur, nunc ignobilis & obscurus ac infrequens. Vocatur hodieque *la Hogue Saint Vast*, id est *Oga S. Vedasti*, vel Portus Oga, *Port de la Hogue*: positusque est hic locus ad amniculi Constantiam alluentis ostium.

OIA ET AIA INSULÆ.

Bandemundus in Vita S. Amandi Trajectensis Episcopi, cuius discipulus fuit, *Oiam* insulam in Aquitania XL. millia passuum à litore abesse, & Monasterium olim ante annos mille habuisse, docet his verbis. *Oiam insulam quæ à litore Oceani maris XL. distat millibus, felici navigans cursu, portum Monastery petiit, ibique à fratribus spiritalibus cum magno receptus est gaudio.* Ogiam alii scribunt, ut pro Noviento Novigentum, pro Aquileia Aquilegiam, pro Segoreiis Segoregios, pro Albienfibus Albigenses promiscuè dixere, g inter duas vocales ad molliendo nomina inserto. Hanc recentiores quidam *Oye* interpretantur, similitudine nominis adducti. Est autem *Oye* insula in finibus Pictonum contra Rupellam posita, insulæ Radi quam isti malè *Reacum* vocant, adeo propinqua, ut postquàm recessit Oceanus, ex altera in alteram sicco pede transeatur; ad Monasterium S. Michaëlis in Eremo pertinens, & ab Oceani litore IV. tantùm millibus distans. Quam à litore distantiam cùm in Annalibus Ecclesiasticis Francorum animadverteret Cointius minimè Oianæ insulæ convenire, XL. millibus à litore remotæ: ait eum sb his partibus recessisse Oceanum, cui rei multæ ad oram hanc paludes indicio sint; aut Baudemundum in *Oia* insulæ situ distantiaque designandis erravisse; vel in Vita S. Amandi typographorum negligentiâ notas numeri esse depravatas. Quibus ego conjecturis accedere non possum. Nam *Oye*, qualis à Cointio describitur, & in tabulis depingitur, pars est insulæ Radis, potiusquàm insula ab ea diversa, quandoquidem æstu defluente ex insula Radi in eam siccis pedibus transitur. Præterea in tabulis recentibus & accuratis oræ Pictonicæ quas vidi, non *Oye* appellatur, sed *l'isle de l'Oye*, vicumque habet cognominem, *l'Oye*: itaut insula & vicus nomen ab ansere vel auca accepisse, & cùm hic tum illa *Auca* nuncupari debere videantur.

Existimo igitur *Oiam* insulam Monsterio illustriem quondam, & à continenti XL. millibus distantem, cuius Baudemundus meminit, esse *l'Isle-Dieu*, in quibusdam tabulis mendosè *l'Isle de Dieu* dictam, castello insignem: quam Massonus ait Latinè non *insulam Dei*, sed *insulam Ovorum* appellari oportere ab ovis avium ibi parientium. *Insula* quidem *Dei* vocanda non est, sed nec *insula Ovorum*, cùm vulgò *Isle d'Oeufs* non dicatur, sed *Isle d'Ieu*, id est *insula Oia*. O enim vocalis à Nostris in *eu* mutari consuevit. Certè in pago Pictonum Herbatilico vel Arbatilico, (*Arbauge*) ab Oceano non multum distante, natum esse Amandum Milo Monachus Elnonensis & Philippus Harvengius docent: & Bandemundus est auctor, eum adolescentem in *Oiam insulam* navigavisse, Monasteriumque ingressum esse: inde ut patris minas evitaret atque blanditias, *relicto solo parentibusque* Turonicam Basilicam S. Martini petisse. Quæ omnia insulæ *l'Isle d'Ieu* dictæ optimè conveniunt, à maritimo Pictonum pago Herbatilico XL. millibus plus minùs distanti, inter insulas Herinm seu Nigri Monasterii, & Divam Separis ostio proximam (*la Dive*, aut *l'isle de la Dive*) jacenti: at insulæ Aucæ, *l'isle de l'Oye*, nullo modo conveniunt, quæ Radi insulæ adjacet, aut potiùs eius portio est, in confinio Pictonum & Santonum posita, abestque à continenti IV. solummodò millia, à pago autem Herbatilico, Amandi patriâ maximo distat intervallo.

Similitudo nominum unâ tantùm litterulâ differentium, & propinquitas locorum facit, ut *Oia* insulæ *Aiam* insulam subjungamus. Petrus Pictavensis Monachus ad Petrum Abbatem Cluniacensem Panegyricum composuit: ubi inter cetera eum *ad Aiam insulam transfretâsse* narrat his versibus,

> Dum placet Aienses pie pastor visere Fratres,
> Obsequium præstant ipsa elementa tibi.
> Totus opertus erit pluviis Austtalibus æther:
> Ut tua vela videt, territus imber abit.

Nimirum ut *Oia* insula Monasterio erat illu-

ſtris, ſic & *Aia* inſula cellam ſuam habuit ad Cluniacum pertinentem. Bernardus Santonicus Epiſcopus *Priorem de Ais*, necnon *Priorem Aienſem* vocat in litteris anni MCXLIX. & *Eccleſiam de Ais*: Ademarus Santonenſis Antiſtes in litteris anni MCXCII. *Eccleſiam Aienſem*. Innocentius PP. III. in litteris anno MCCIV. datis *Agiam* appellavit hanc inſulam g. litterâ inſertâ duas inter vocales: ut de Saienſibus Sagienſes, de Reiis aut Reienſibus Regienſes ſunt facti. *Iſle d'Ais* vulgò dicitur. Quidam *Iſle d'Aix* ſcribunt, & Latinè *inſulam Aquenſem* nuncupant, veteris ejus nominis neſcii: ut *Aquas Sextias* Noſtri *Aix*. Aquaſgrani *Aix la Chapelle*, Aquas in Utta *Aix en Otte* appellitant. *Aiam* plerique eſſe inſulam Oceani Santonici, & ad Diœceſin Santonicam pertinere aiunt; quibus libens aſſenſerim: at Polyptychon Cluniacenſe in quo non paucæ ſunt mendæ, Pictavenſi eam Diœceſi adſcribit. Nam inter Monaſteria Cluniaco ſubjecta numerat præ ceteris *Prioratum inſulæ Aquenſis. Pictavenſis Diœceſis*. Hæc inſula non multum abeſt à Caſtro Alione, *Chaſtel-Aillon*.

OLBIA.

Olbiam Galliæ Narbonenſis oppidum, inter Athenopolim Maſſilienſium & Glanum Mella ponit in libri II. de ſitu orbis capite V. Quam urbem Johannes Olivarius, Gaſſendus Provincialis, aliique *Eres* vel *Hieres* eſſe credunt. *Areas* recentiores Latini vulgò appellant, & objectas urbi *inſulas Arearum*, Noſtri *les iſles d'Hieres*; Itali, Ligures nimirum & Tuſci maritimi *Iſole d'Eri*. Nam *Area* ut Noſtris *Eres* aut *Hieres*, ſic Italis *Eri* dicuntur. Innocentius Papa III. in litteris ad Arelatenſem Archiepiſcopum & ad Maſſilienſem ac Agathenſem Epiſcopos *inſulas Arearum* bis commemorat ante annos CCCCLX. ut appareat nomen *Arearum* jamtum in uſu fuiſſe. Guillelmus Nangiacenſis Ludovicum Regem & Francos ex Syria reverſos ad eum portum appulſſe ſcribit, *ad portum qui dicitur d'Abires in terra Provinciæ*: *Abires* vel *Hires* appellatione ad *Areas* & *Hieres* proximè accedente. Renatus Rex utriuſque Siciliæ in litteris datis anno MCCCCLXXVI. *villa ſua Arearum* meminit, id eſt urbis ſuæ. *Gabella ſalis antiqua, & magna tracta maris villæ noſtræ Arearum.*

Strabo tradit Maſſilienſes Rhodam quidē & Agatham barbaris Rhodani accolis, Taurentū autem & Olbiam, & Antipolim ac Nicæam Salyis ac Liguribus Alpinis oppoſuiſſe: & oram à Maſſilia ad Varum uſque promiſſam loca Maſſilienſium habere, Tauroentum, Olbiam, Antipolim, & navale Cæſaris Auguſti Forum Julii, inter Olbiam ac Antipolim ſitum. Strabonem ſequitur Marcianus Heracleotes, à quo *Olbia urbs Maſſilienſium colonia* vocatur, Ὀλβία πόλις Μασσαλιωτῶν ἄποικος: quæ Ptolemæo *Olbia urbs* dicitur, (Ὀλβία πόλις) inter Citharisten promuntorium & Argentei fluminis oſtium; Stephano *Olbia urbs Liguſtica, & incola ejus Olbiopolita & Olbiani, ut Aſiani*. Nimirum *Olbia* in agro Ligurum Gallorum à Maſſilienſibus condita fuerat. Addit Stephanus eſſe & proximum ei *montem Olbianum*. ἔστι δὲ καὶ πλησίον αὐτῆς ὄρος Ὀλβιανόν. Inter *Areas* autem quam *Olbiam urbem* eſſe aiunt, & Antipolim eſt Forum Julii Octavanorum colonia ad amnem Argenteum: item inter promuntorium Citharistam & Argentei oſtia ſeu Forum Julii *Area*.

OLIMA CASTRUM.

Caſtrum in Caturcenſi Diœceſi, quod Olima dicebatur, memorat Petrus Monachus in Hiſtoriæ Albigenſis capite LXXV. quod vulgò nunc *l'Olmie* nuncupatur, articulo cum nomine loci conjuncto. Ibi Balduinus, frater Comitis Toloſani Raimundi, fraude ſuorum captus, & fratris juſſu de arbore ſuſpenſus eſt. Guillelmus de Podio Laurentii in capite XXIII. libri de bello Albigenſi, *caſtrum Olivam* nuncupat, & in *partibus Agiumenſibus*, id eſt in pago Agiunenſi illud ponit.

OLINA FLU.

A Claudio Ptolemæo in Gallia Lugdunenſi ponuntur inter Viducaſſes ſeu Baiocaſſes, (quos ipſe Βιδουκαςίους vocat) & Lexovios, in Viducaſſibus tamen, Ὄλινα ποταμοῦ ἐκβολαί, *Olina fluvii oſtia*; qui contracto nomine *Olna* à pleriſque ſcriptoribus Latinis appellatur, à quibuſdam & *Olena*, vulgò *Orne*. Fontem habet apud Olinonem vel Olnonem, *Annen ſource d'Orne* inde dictum: interluit Saios Epiſcopatus ſedem, attingit Almaniſcas, *Almeneſches*, Fontanetum vel Fontanacum, *Fontenay*, Argentomum caſtrum, *Argentan*, caſtellum Guntherii, *Gentel*, Scoceium, *Eſconchy*. Tauriacum, *Tury*, Pratella, *Preaux*, Stratævillam, *Eſtreville*, Lupiniacum, *Louvigny*, Cadomum, *Caen*, ad Oldonis & Olinæ confluentes, Portum, *le Port*: demum ad Strateihammum, *Eſtrehan*, in Oceanum effluit, ubi ſunt apud Ptolemæum Ὀλίνα ποταμοῦ ἐκβολαί. *Olina* vel *Olna Orne* vocatur à Noſtris l. in r. mutato, ut ulmus, *orme*, Luſciniola, *Roſſignol*, Stratæhammum autem appello *Eſtrehan*, hoc eſt viæ publicæ vicum, quòd ad viam publicam vel militarem ſit poſitus, ejuſque finis: quam ob cauſſam Gregorius noſter ante annos MLX. Argentoratum *Strataburgum* nuncupavit, id eſt viæ Regiæ vel aggeris publici urbem. *Olnam* porrò *fluvium* VVillelmus Nothus & Henricus II. Anglorum Reges, Duces Normannorum & Aquitanorum, ac Comites Andegavorum in litteris ſuis non ſemel appellant. Idem VVillelmus Oldonem qui apud Cadomum in Olinam influit, *Vldunum* ac *Vldonem* vocitat, nunc *alveum veteris Vlduni*, & *Vldunum fluvium*, & *culturam inter duos Vldunos*, in villa Venuntio ſitam memorans, nunc IV. *virgatas terræ intra duos Vldones ſitas*. Ex quo etiam intelligitur duos Vldones vel Vldunos tum fuiſſe, veterem alterum, alterum novum, ſeu fuſiâ ex veteris alveo dedu-

ctâ manufactum. *Vldonem* hunc vel *Vldanum*, Ordericus Vitalis in libro XIII. *Oldonem* semel atque iterum nuncupat, *transitum Oldonis* referens, & *Oldonis profundum*; *Odonem* & *Oudonem* corruptè litteræ quædam veteres dicunt; Nostri *Oudon*. Ad eum amnem orientem est Alnetum, *Aunay*, Abbatia Cistertiensium Monachorum in Baiocassium finibus, à Cadomo quinque leugis distans seu XV. millibus passuum, quo spatio totus nostri *Vldonis* cursus continetur.

Ut ad *Olinam* revertar, ejus mentionem fecit Richardus Dux Nortmannorum III. in donatione propter nuptias Adelæ facta anno MXXVI. Indictione IX. his verbis. *Concedo etiam castella quæ ibi habentur*, (in Comitatu Constantino) *videlicet Carusburc*, (id est Carusburgum *Cherbourg*) *& pagum qui dicitur Haga cum silvis & portu maris*, (forsitan *la Hague du Cotentin*) *& in Comitatu Baiocacensi villam quæ dicitur Cathim super fluvium Olna, cum Ecclesiis, foro, teloneo, & portu, & omnibus appendiciis suis.* Olinam Richardus *Olnam* vocat, & villam *Cathim* vel potiùs *Cathom*, id est Cadomum, cujus Ecclesias, Forum, portumque celebrat.

OLITIS FLU.

Theodulfus in Parænesi ad Judices fluvii ejus unus è primis meminit ante annos DCCC.

> Rura, Mosella, Liger, Vulturnus, Matrona, Ledus,
> Ister, Atax, Gabarus, Olitis, Albis, Arar.

Oltim vocat auctor libri de Vita S. Desiderii Cadurcorum Episcopi his verbis. *Ædificavit* (Desiderius) *ultra amnis Oltis ripam pene è regione matris Ecclesiæ Basilicam formâ comtam, ubi frater ejus Rusticus Cadurcorum Episcopus fuerat interfectus: quam perfectam in honore S. Petri A. dedicavit.* *Oltam* alii, alii *Oltum* & *Ollum* nuncupant truncato nomine, & mutata terminatione, cùm *Olitis* dici debeat. Sidonii in enumeratione fluminum hemistichium tale est.

> Clitis, Elaris, Atax, Vacalis.

Et *Clitim* quidem pro *Cleno* plerique cum Massono perperam accipiunt, ut in Cleno docui. Ego *Olitem* heic designari non dubito, & ita Sidonium emendari oportere.

> Olitis, Elaris, Atax, Vacalis.

Olitis enim, à vetere scriptore Vitæ S. Desiderii *Oltis*, & à quibusdam aliis nuncupatur. Si qua Scaligero fides habetur, Arverni & Cadurci montani per quos decurrit *Olitis*, eum *l'Old* & *l'Ould* nominant, vel ut idem Scaligerio Notitia Galliæ ait, *Oold*, aut cum articulo *l'Oold*: nostræ tabulæ nunc *Los*, nunc *le Lot*. Hic unus est è tribus maximis & navigabilibus fluviis, quibus Garumnam augeri asserit Strabo, qui sunt Tarnis, Olitis, Duranius. *Olitis* igitur Triobrem recipit fluvium Sidonio memoratum, *Trieure*, Salam vel Sordidam *Sale*, & Viridem *Vert*, amnem à colore aquæ ita cognominatum. Alloir

Oratorium *Oradour*, Interamnam seu Interaquas *Entragues*, Vivarium *Vivier*, Catenacum *Cadenac*, Lupiacum *Loupiac*, Salvianiacum *Salvainac*, Galliacum *Gaillac*, Calviniacum *Calvignac*, Sinaparias *Senevieres*, castrum S. Cirici *S. Cirque*, vicum S. Desiderii *S. Geri*, Divonam Cadurcorum, Castellum Francum, Podium Episcopi *Pui l'Evesque*, Condate *Condat*, Villam Novam Aginnensium, *Villeneufve d'Agenois*, vicum S. Liberatæ *S. Livrade*, Clariacum *Clairac*, Aquilonem *Aiguillon*, ac demum Garumnâ accipitur.

Est & *Olda* fluvius per Cenomanos & Andecavos currens, qui in Meduanam defluit, *Oudon* vulgò dictus: *Albertus Sagensi urbe oriundus*, id est Saiis, *ad eremi solitudinem cum tribus fratribus pervolasse* dicitur, *quam eremi vastitatem fluvius nomine Olda impetu suo scindebat per immensam densitudinem silvarum*, & ibi *in loco Gambrun Gambronense Cœnobium* condidisse. Herimbertus Diaconus scribit in Vita S. Vincentiani, eum *in provincia Andegavis in villa Nantogilo, quæ sita est super fluvium Olda, ex prædio & familia Beraldi Ducis ortum esse.* *Gambronense Cœnobium* vel *Gambro* mihi videtur esse *Jauron* in Cenomanis, quod recentiores detractâ m litterâ *Gabronem* & *Gabronium* appellitavere: licet Constantiano Arverno originem ejus Monasterii tribui à quibusdam videam, non Alberto.

OLIVEIUS FLU.

Fluvium *Oliveium* Chronicon Moisiacense vel Musciacense, in anno DCCCXVIII. desinens, memorat in anno DCCXCIII. & inter Narbonem ac Carcassonem urbes ponit his verbis. *Qui* (Saraceni) *venientes Narbonam, suburbium ejus igne succenderunt, ac prædâ magnâ captâ, ad urbem Carcassonam pergere volentibus obviam exivit VVilhelmus & alii Comites Francorum cum eo, commiseruntque prælium super fluvium Oliveio.* Hic fluvius, cujus vulgare nomen ignoratur, inter Narbonem & Carcassonem fluit, sed Narboni quam Carcassoni multo propior est, & supra Narbonem in Atacem decurrit.

OLONA.

Gaufridus vel Goffridus, Abbas Vindocinensis, in epistola numero XXXIV. *Filiis Goffrido de Surgeriis, Jordano de Podio Rebelli, Rainaldo Cartaldo, Herveo de Olona mandando præcipit, ut in proxima S. Trinitatis festivitate Monasterium Vindocinense visitare non differant*, sub pœna excommunicationis. *Surgeria* ergo, *Podium Rebelli*, & *Olona*, Cellæ erant Vindocinensi Monasterio S. Trinitatis subjectæ. Ex quibus *Surgeria Surgeres*, & *Podium Rebelle* sunt in pago Santonico; *Olona* in ora maris Pictonici, volgò *Olone* hodieque dicta, in solo arenoso posita, Comitatus titulo insignis, ac portu: à qua arenæ Olonenses nomen habent, *les sables d'Olonne*. Ager *Olonensis* salinis & vineis abundat.

ORBACUM.

ORBACUM.

Regulus, Frodoardo aliisque B. *Riolus* dictus, Remorum primùm Comes, deinde & Episcopus, permissu Theodorici Francorum Regis in loco quem ab ipso acceperat, Ebroino etiam Maiore domus Regiæ suffragante, *Monasterium Orbacense* exstruxit, & Leudemarum Resbacensem Monachum ei Abbatem præfecit: quem ab Odone quodam expulsum Childebertus Rex postea restituit. Situm est *Orbacum* in Suessionibus ad rivum vel amniculum, in Matronam paullo supra Castellum Theoderici effluentem, à quo rivo & nomen accepit, nuncupaturque *Orbay*. Loca sunt duo, Villaris aut Villare & Capella, inter quæ positum est Orbacum, quæ ab ipso cognomen accepere. Nam Villaris sub Orbaco à situ cognominatur, *Villiers sous Orbay*; Capella super Orbacum, *la Chapelle sur Orbay*. Ceterùm hic est Regulus, quo ministro in decipiendo Martino, Præfecto Palatii per Austriam, unà cum Ægilberto Parisiorum Episcopo Ebroinus est usus.

ORBECCUM.

Orbeccum memoratum ab Orderico in libro VIII. Historiæ, nomen retinet: vocatur enim *Orbec*. Hic locus situs est in finibus Lexoviorum ad rivum Orbeccum, *Orbec*, aut *la riviere d'Orbec*, qui supra Noviomagum Lexoviorum caput in Tolcam effluit. *Orbeccus* autem vel *Orbeccum* à re nomen invenit. Scribit enim Bebelius apud Freherum in Originum Palatinarum parte I. *pagum* deducendum videri à *pach* vel *bach*, quod Germanis rivum significet: esse enim *pagum* aut vicum plures villas juxta rivum positas. Quod Germanis Transrhenanis *pach* aut *bach*, idem Flandrensibus & Brabantensibus *beke*, & Nostris *bec*. Quippe Divæus in libri I. Rerum Brabanticarum capite V. scribit, familiam nobilem apud Bruxellenses *Van Rodenbeke* à rubro rivo nomen invenisse. *Roden* ergo rubrum, *beke* rivum Germanis Cisrhenanis significat. Sic ab Orderico in libro V. *Rodebeccus* vocatur, id est *Ruber* rivus, vel *Rodenbeke*, quem vulgò truncato nomine *Robec* appellitant. VVillelmus Gemeticensis Monachus in Historiæ Normannorum libro VI. de Cœnobio Becco ita loquitur: *Ad locum sui juris, qui à rivo illic manante Beccum appellatur*. *Orbeccus* igitur amnis dictus est, quòd revera rivus veriùs quàm amniculus sit, & *Orbecco* loco quem alluit, nomen suum dedit. Sic Calidum Beccum, *Caudebec*, id est calidum rivum dixere à rivulo ibi in Sequanam decurrente: & Monasterium Beccense *Bec*, atq; alia complura loca in Normannia aliisque Galliæ provinciis, quorum nomina in *Bec* desinunt, singula à rivo cui apposita sunt, nomen accepere. Omitto *Orbacum* Monasterium clarum in Suessionibus, à Frodoardo aliisque memoratum; & *Resbacem* in Meldis: quæ loca à rivis præterfluentibus cognominata esse apparet, ut duabus posterioribus nominum suorum syllabis apertè testantur.

ORBINIACUM.

Orbiniacus vicus est Turonum, *Orbiniacum* aliàs, in confinio Biturigum ac Turonum, duabus plus minùs leugis distans à flumine Caro, vulgò *Orbigni*: cujus mentionem Gregorius in fine Historiæ Francicæ facit his de Euphronio XVIII. Episcopo Turonico verbis. *Hujus tempore Tauriaco, Cerate, & Orbiniaco vicis Ecclesia ædificata sunt.* Cerate proximum est Orbiniaco in Turonibus, ita dictum uti Arelate, Condate, Bibracte; vulgò *Ceray*. *Tauriacum* fortè est vicus Turonum dictus nunc *Truie*, inter Andriam & Carum amnes situs.

ORGE FONS.

In Narbonensi provincia nobilis fons Orge nomine est. In eo herba nascuntur tantum expetita bubus, ut mersis capitibus, totis eas quærant viribus. Sed illas in aqua nascentes certum est nonnisi imbribus ali: ut ait Plinius in libri XVIII. capite XXIX. Hic *Fons Orge* mihi videtur esse *Fons-Astorgue*, aliàs *Font-Estorgue* in tabulis Geographicis memoratus: unde oritur fluvius Lertius, *le Lers*, qui Maceriaa *Mazeres* in Comitatu Fuxensi attingit, atque Ariam flumen Fuxense auget, (*l'Ariege*) Garumnæ & ipsum pòst accessurum. Aiunt hunc Lertii fontem in Pyrenæis montibus Galliaque Narbonensi intra vicenas quaternas horas vicies quater increscere ac decrescere, aut ut vulgi utar verbis, nasci & mori: qui si est *Orge* Plinii, haud dubiè *Fonsast Orgue* vel *Fontest Orgue* potiusquàm *Font Astorgue* vel *Font Estorgue*, nomen eius scribi convenit.

OROLAUNUM TREVIRORUM.

Orolaunum vicus in Itinerario Æthici memoratur, & inter Epoissium ac Andethaonalem vicos medius ponitur in itinere à Durocortoro Treviros; ab Epoissio vico Trevirorum leugis XXII. ab Andethanoale vico leugis XX. distans. Vulgò *Arlon* nunc dicitur, estque castrum montanum Ducatûs Lucilburgensis, Marchiæ titulo gaudens. In Divisione Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta nomen vulgare fert, appellaturque *Arlon* inter *Dulminse* & *Vanrense*. Lupus qui ante annos DCCCCXX. de Maximino Episcopo Trevirorum scripsit, *castellum Arlonis dici* tradit nomine corrupto.

OSCARA FLU. ET PAGUS OSCARENSIS.

Gregorius in libri Historiæ Francicæ II. capite XXXII. & in libri III. capite XIX. fluvii *Oscara* meminit, & *ad castrum Divionem super Oscaram fluvium* Chlodoveum Francorum Regem cum Gundobadu Burgundiorum Rege acie directa feliciter pugnavisse

scribit, & *Oscaram fluvium, piscibus valde praedivitem* appellat. *Oscharum* Hincmarus in Vita Remigii vocat; Gesta Francorum *Hoscarum*. Quidam Gregorii codices *Oscarum* scriptum habent. In Chronico Monasterii S. Benigni *Oscara* nuncupatur, & in Chronico Besvensi, atque alibi passim; *Oscarus* ab Aimoino in libri II. Hist. capite XXIV. vulgò *Ousche*, aut addito articulo *l'Ousche*. Hic amnis *pago Oscarensi* nomen dedit, priscis in literis Chronicisque memorato, & Columbaria *Colombiers*, Divionem, Robur *Rouvre* vel *Rouvre*, Longam Curtem *Longecourt* praeterlapsus, contra Latonam in Ararim defluit.

Madelgaudus Oscarensium Vicecomes in Chronico Benigniano memoratur, id est Vicecomes pagi Oscarensis incolarum, sive pagensium Oscarensium. Ibidem haec legimus. *Consistit ipsa hereditas in Comitatu Oscarense super Sagonnam fluvium atque Oscaram & Tillam.* Arari ergo & Oscarâ ac Tillâ fluminibus *pagus* seu *Comitatus Oscarensis* continebatur, à *pago Divionensi* distinctus. Eumdem in veteribus monumentis tabulisque Burgundiae nunc *pagum Oscarensem*, nunc *Comitatum Uscarensem*, & *pagum Uscarensem*, necnon absolutè *Uscarensem* dictum reperio, & proximum pago Attoariorum poni. *In Uscarense & in Atoariis.* Ex quo intelligitur *Oscaram* amnem nonnumquam & *Uscaram* nuncupatum esse. Ex Uscara *Ousche* fecimus, ut ex musca *mousche*, ex lusco *louasche*. A fluvio *Oscara* pagus *Oscarensis* nomen accepit: ut à *Mosa pagus Mosanus*; à *Mosella pagus Mosellanus*; à *Sara* vel *Saravo Saracbouva superior & inferior*, id est *pagus Sarensis* vel *Saravensis*; à *Nisa* fluvio *pagus Nisensis* aut *Nitachouva*, ab aliis alii.

OSCELLUS INSULA AMNICA.

Dani anno Domini DCCCLXI. *Duce Vuelando cum ducentis navibus per Sequanam adscenderunt, & castellum in insula quae Oscellus dicitur, à Normannis constructum & eosdem Nortmannos obsederunt*: ut legimus in Annalibus Bertinianis ac in Chronico de Gestis Nortmannorum. *Insulam loci qui Oscellus dicitur*, vocat Carolus Rex Francorum cognomine Calvus in libello proclamationis adversus VVenilonem Archiepiscopum Senonum. Aimoinus in libro II. Miraculorum S. Germani *Oscellum* similiter in insula Sequanae positum esse docet his capitis X. verbis. *Nortmanni apud eumdem locum qui dicitur Oscellus, in quadam Sequanae insula residentes, Parisius saepe, dum prorsus placebat, navali excursu veniebant. Insulam Sequanae Oscellum* in anno DCCCLVIII. nuncupant non semel Annales Bertiniani. In literis Roberti Nortmannorum Ducis datis anno MXXX. *In pago denique Rotomagensi & insulam supra alveum Sequanae quam dicunt nomine Torulmam, alio quidem vocabulo Oscellam.* Vulgò à similitudine Rostrum asini, *l'isle de Bedasne*, aliàs *Tourville*, & *Oissel* dicitur, id est *Torulma*, & *Oscellus*, & XXV. arati acras, prati tres, ac viminetum continere fertur.

OSISMII ET EORUM URBES.

Osismi Caesari in libro II. & III. Commentariorum belli Gallici memorantur inter maritimas civitates quae Oceanum attingunt, atque inter socios belli Venetici, ponunturque ab eo inter Unellos & Curiosolitas. Sed utrubique nomen eorum corruptum est, & *Osismos* legimus pro *Osismos*. In ejusdem libro VII. *Osissimi* quoque mendosè scripti reperiuntur pro *Osismii*, & uti Curiosolites, Redones, ac Unelli, sex millia armata Vercingetorigi contulere. Strabo post Venetos scribit esse *Osismios*, (Ὀσισμίους) quos Pytheas Massiliensis *Timios* appellet, (Τιμίους) ad Oceanum in promuntorio quodam longè extenso, nimirum Gobaeo: eosque unà cum Venetis inter Gentes Belgarum maritimorum numerat gravissimo errore. *Osismios* vocat & Pomponius Mella in libri III. capite II. quum scribit à *Garumna exitu latus illud incipere terrae procurrentis in pelagus, & oram Cantabricis adversam litoribus, ab Santonibus ad Osismios usque grandi circuitu deflexam, ad Occidentem litus advertere.* Eosdem nunc *Osismios*, nunc *Osismos* appellat Plinius Secundus, atque in Lugdunensi Galliâ inter Abriocatuos ac flumen clarum Ligerin ponit: & *peninsulam spectatiorem excurrentem in Oceanum à fine Osismorum circuitu* DCXXV. M. P. *cervice in latitudinem* CXXV. *millium* ibidem memorat, *ultra quam Nannetes*. Ab Claudio Ptolemaeo in Gallia Lugdunensi collocantur ultimi usque ad Gobaeum promuntorium *Osismii*, quorum urbs *Vorganium*. Τελευταῖοι δὲ μέχρι τοῦ Γοβαίου ἀκρωτηρίου Ὀσίσμιοι, ὧν πόλις Οὐοργάνιον. Ultimos vocat Ptolemaeus *Osismios*, quia in ora Oceani Armorici ad Occidentem versa sunt ultimi, ut suprà Pomponius & chartae Geographicae nos docent. *Ab Osismiis enim iterum ad Septemtriones frons litorum respicit, pertinetque ad ultimos Gallicarum Gentium Morinos*: quemadmodum ait Pomponius. In veteribus Notitiis provinciarum Galliae nunc *Ossismi*, vel *Oxismi*, quod idem est, (x enim in duo ss. saepissime vertitur) nunc *Osismi*, & corruptè *Ocismi* appellantur; *Osismi* quoque in Historiae Miscellae libro VI. MS. Caroli Calvi Principatu *Oximenses* etiam sunt dicti. Unde factum est, ut pro Oximis prope Saios facilè à quibusdam haberentur.

Urbem Osismiorum *Vorganium* nuncupat Ptolemaeus; tabula Peutingeriana per compendium literarū *Vorgium* ductâ suprà lineâ, hoc est *Vorganium*. Magnoni quoque *Othismus*, *Vorgium*: id est *Osismus*, cujus caput *Vorgium*, vel *Vorganium*. Notitia Imperii Romani nomine Gentis cujus caput est, eam appellat *Osismios*, ponitque in tractu Armoricano, & Maurorum Osismiacorum praesidium ibi fuisse sub Praefecto indicat his verbis. *In tractu Armoricano & Nervicano Praefectus Maurorum Osismiacorum Osismiis.* Eadem urbs in priscis Notitiis provinciarum civitatumque Galliae modò *civitas Ossismorum* vel *Oxismorum*, modò *civitas Osismorum* vo-

catur. Robertus Monachus Autissiodurensis Osismos more multorum & Oximos Oximumve confundit in Chronico, quum in provincia Turonensi pro civitate Osismiorum ponit *civitatem Oximum, id est Sagiensem.* Nam in provincia Turonensi est civitas Osismorum vel Osismiorum, in provincia Rotomagensi civitas Saiorum vel Sagiensium, Oximis (*Hiesmes*) Oximove suæ Diœceseos oppido propinqua & Robertum quidem. Aimoinus, ac Hugo Floriacenses Monachi videntur decepisse, qui inter Lugdunensis provinciæ urbes *Oximum, id est Sagiensem* numeraverant, haud dubiè pro civitate Osismiorum *Oximum* prope Saios, quæ numquam civitas aut sedes Episcopalis fuit, substituendo.

Quidam, in his Massonus, & Albertus Brito, in Osismiis urbem nobis ingerunt *Lesobiam* vel *Lexobiam* nescio quam ad mare, sedem Episcopatus Lesobiensis priscis omnibus scriptoribus incogniti: quâ urbe à Danis eversâ, sedem ainnt esse translatam in peninsulam *Trecor*, distantem à Lesobiæ ruinis IV. leugis, circa annum Domini DCCCXXXVI. à qua peninsula *Trecora* urbs dicatur: ibi sedisse Episcopos in Monasterio S. Tudgualli. Sed hasce de Lesobia & Episcopatu Lesobiensi fabellas nulla auctoritate fultas valere jubeo. Episcopatus quidem iste ab urbe quæ sedes ejus est, vocatur nunc *Tregorensis*, nunc *Trecorensis* apud Garvasium Tislebericnsem qui ante annos CCCCL. floruit, & in veteribus Notitiis Episcopatuum Galliæ, & inter Briocensem ac Leonensem medius, qualis situ est, ponitur. Robertus de Monte in Chronico suo eam civitatem sæpe *Trigel* appellat.

Nicolaus Samson scribit *Vorganium Osismiorum* seu *Osismios*, apud Bertrandum Argentræum Britannico nomine *Cozqueondes*, hoc est urbem veterem (*Cozgueandet* apud Albertum aut *Lexobiam*) appellari: quâ ante multa sæcula dirutâ, ex ejus antiqua Diœcesi ac unica sede tres esse factas, nimirum Leonensem, Trecorensem, ac Briocensem, *S. Pol de Leon, Treguier, & S. Brieu*: itaut tres hæ Diœceses Britanniæ totius maximè septemtrionales veteribus Osismiorum finibus contineantur, meridiana regionis obtinentibus Curiosolitibus, Venetis atque Namnetibus. Sed de illa *Vrbe veteri*, sive Lexobia aut *Lesobia*, nihil apud graves auctores ullos reperio. Et regnante quidem apud Francos Carolo Calvo, ex Monasterio S. Brioci sedem Episcopalem factam esse constat à Nomenoio Regulo Brittonum in Osismiis. At *civitatis Osismiorum* nomine utra designetur, Tregorensis, (*Treguer* aut *Landtreguier*) an Leonensis, (*S. Paul de Leon*) & utra alteram vetustate præcedat, sitque urbs primaria & caput Osismiorum, haud facile dictu est.

Ceterùm *Sena in Britannico mari, Osismicis adversa litoribus* cur Melæ dicatur in libri III. capite IV. nescio. Hæc enim insula, vulgò dicta *l'Isle de Sain*, Curiosolitum litoribus adversa est, non *Osismiorum*, qui Gobæo promuntorio sive S. Matthæi (*S. Mahé*) terminantur, ut suprà Ptolemæus docet.

OXIMENSIS PAGUS.

Fortunatus in capite LIV. libri de Vita Germani Paris. Episcopi *pagum Oximensem* primus aut inter primos memoravit, & in eo *villam Tasiliacum*, vulgò *Ville Taillac* dictam. Hic pagus, in Capitulis Caroli Calvi vocatur *Oxmisus*, id est Osmensis, & inter pagos *Corilisum & Lisuinum*, id est Corilensem & Lexoviensem ponitur. *Oxonensis* nuncupatur idem in Capitulis Caroli Magni, & *Livino pago* conjungitur, corruptè ita dicto pro *Lixuvino*: *Oximensis pagus* Orderico in libro XI. in litteris Richardi II. Normannorum Ducis & Alexandri PP. III. vulgò *l'Hiesmois*, aut *le pays d'Hiesmois*; apud Willelmum Gemeticensem in libri V. capite III. *Oximensis Comitatus.* In Miraculis S. Vulfranni invenio, *in Oximensi pago situm esse castrum, quod Falesia nuncupatur.* In Chronico Fontanellensi hæc legimus. *Huic glorioso Præsuli largitus est quidam illustris nomine Bertus portionem aliquam de villa Digmaniaco, quæ sita est in pago Oximensi, in Centena Alancionensi, & illam rem quæ vocatur Venda in Centena Sagiensi.* Ex quibus intelligitur, pagum *Oximensem* vel *Ossimensem* pagos minores duos sive Centenas, nimirum Alentionensem & Saiensem tum continuisse. Aimoinus in libri II. de Miraculis S. Germani capite I. *pagi Oximensis* meminit; meminit & Adalhelmus Saiensis Episcopus in libro de Vita S. Opportunæ Virginis, quem sub finem sæculi IX. composuit,

Nomen huic pago dedit *Oximus*, vel *Oximi*, vulgò *Hiesmes* vel *Exmes*, locus Saiensi Episcopo subjectus. Apud Ordericum Vitalem in libro VI, in Oximensi pago *locus qui Monsfortis dicitur, locus amœnus silvis & fontibus, & duo castella Oximis & Guaceium seu Vaceium* memorantur, *Hiesmes & Gassay*: in libro XII. *Oximus* inter Falesiam & Fiscanum, & incolæ ejus *Oximenses* in libro VIII. Idem auctor in libro XIII. *Oximos* vocat, & inter Argentomum ac Danfrontem ponit; scripti libri & priscæ literæ *Oximas*. Aimoinus in Historia Francica, Hugo Floriacensis Monachus, & Robertus Monachus in Chronico *Oximi* meminere. Ab his enim inter civitates provinciæ Lugdunensis ponitur *Oximus, quæ & Sagiensis*. At *Oximus*, & *Saii* duo sunt loca diversa, & *Oximus* semper (ut existimo) *Saiis* paruit, nec umquam civitas, aut sedes Episcopi Saiensis, caputve Gentis fuit. Quamquam Sirmundus cùm *Litaredum Episcopum Ecclesiæ Oxomensis* Concilio Aurelianensi primo Chlodovei jussu interfuisse, eumque in priscis codicibus nunc *Litaredum Episcopum de Vxuma*, nunc *ex civitate Vxoma Litaredum* appellari animadverteret; *Vxumam Vxomamve* istam *civitatem* vel *Oxomensem* pro *Oximo*, capite pagi Oximensis, Saiensi Episcopo subjecto habendam putavit, adjecitque *famam esse, Oximis olim Episcopalem sedem fuisse, quæ inde postea Saios translata sit.* Sed vir doctus & judicio

ſingulari præditus uni famæ priſcis teſtimoniis deſtitutæ inniti non debuit, quæ

> Tam ficti falſique tenax, quàm nuntia veri.

Non invitus quidem conceſſerim, Epiſcopos Saienſes nonnumquam Oximi conſediſſe, ob idque *Oximenſis Eccleſiæ Epiſcopos* nuncupatos eſſe: ſicuti eamdem ob cauſſam quidam Epiſcopi Carnuteni *Epiſcopi Eccleſiæ Dunenſis*; Epiſcopi Conſtantienſes *Epiſcopi Eccleſiæ Brioverenſis* ſunt appellati. Sed non ideò magis tum Oximus apud Saios vera, vetus, conſtanſque ſedes Epiſcopatûs fuit, quàm aut caſtellum Dunum in Carnutibus, aut Briovera apud Conſtantienſes; non ideò minùs Oximus Saios pro capite Gentis & pro cathedra Antiſtitis ſui agnovit, caſtrum Dunenſe Autricum Carnutum, Briovera Conſtantiam.

P

PACIACUM.

PACIACVM Britto in libris Philippidos III. & IV. vocat; *castellum Paceium* Ordericus in libro XII. & Robertus de Monte S. Michaëlis, qui Sigeberti Chronico quædam adjunxit. Opidum est ad flumen Auturam positum in Aulercis Eburovicibus, inter Ebroicas & Meduntam medium, vulgò *Pacy* dictum hodieque: quamquam à plerisque *Passy* corruptè scribitur, & ita excusum ferè omnibus in tabulis reperitur.

PALATIUM.

Concilio Agathæ habito *Messalla V.C. Consule, anno* XXII. *regni Domni Alarici Regis, Petrus Episcopus de Palatio* inter ceteros subscripsit die III. Idus Septembreis. Quod sit illud *Palatium* sede Episcopatûs honoratum in Gallia, nemini cognitum puto. Nulla enim in provinciis Galliæ Alarici olim ditioni subjectis, ac in tota etiam Gallia urbs reperitur ejus nominis, quæ & caput Gentis alicujus fuerit, & Antistitis cathedram habuerit. Credent fortasse aliqui *Episcopum de Palatio* heic nuncupari Episcopum Palatinum, qui Ariano Regi Arianos obsequeretur & sacra faceret: sicut *Clericos de Palatio* vocarunt Nostri scriptores Clericos Palatinos, qui in Aula cursum Ecclesiasticum coram Regibus Francorum decantabant. Sed minimè verisimile est Episcopis Catholicis Gallis, qui permissu Alarici Agatham convenerant, Arianum aliquem Antistitem vel à latere Regis admistum fuisse. Vidi, qui *Palatium Palum*, vel *castrum Palum* (*Pau*) opidum in regione Benarnensi clarum & illustre interpretaretur. Quæ interpretatio à nemine probari potest. Neque enim Castrum Palum proprium ac domesticum Episcopum umquam habuit: sed semper ad Episcopos Benarnenses pertinuit, ut hodieque pertinet. *Galactorius* autem *Episcopus de Benarno*, & *Gratus Episcopus de civitate Olorone* vel *Ellorone*, altera pagi Benarnensis sede Episcopali, Agathensi Concilio interfuere atque subscripsere: ne quis fortasse nomine *Episcopi de Palatio* Episcopum Benarnensem designari arbitretur. Quidam *Episcopatum* istum *de Palatio* vel *Palatinum* Hispaniæ attribuunt, Alarico maxima ex parte subjectæ. At nullus est in Hispania ejus nominis locus, qui sede Episcopali gaudeat: ut omittam solos Episcopos Aquitaniæ & Galliæ Narbonensis Alarico parentes cum Turonico Antistite Concilio Agathensi interfuisse: quibus unum & solum ex Hispania Episcopum temere & sine causa permiscere non convenit. Existimo igitur *Palatium* locum fuisse in Lemovicibus, civitati Lemovicis proximum, *le Palais* vulgò dictum, appositum Taurioni fluvio in Vingennam mox casuro; aut certè alterum *Palatium* (*Palais*) eidem amni adsitum, sed à civitate Lemovicum remotius: & in hoc vel illo Palatio, verùm in priore potiùs, tum Episcopos Lemovicenses, ac præ ceteris Petrum nostrum commorari consuevisse, qui & ob id *Episcopum de Palatio* se ipse appellaverit: sicuti Episcopi Saienses eamdem ob caussam *Oxomenses* vel *Oximenses* nonnumquam dici voluerunt; Episcopi Pictavorum *Ratiatenses*; Constantienses Episcopi *Brioverenses*; Carpentoratenses *Vindausceenses*; Carnoteni Episcopi interdum *Dunenses* sunt nuncupati. Certè si hunc Petrum excipias, nullus alius Episcopus Ecclesiæ Lemovicinæ decretis Synodi Agathensis subscripserit. Præterea est in urbe ipsa Lemovicis locus nomine Palatium, *le Palais*: ut non longè aut à locis suburbanis, sed à Palatio ipso intramurano petenda sit fortasse Petri Episcopi Lemovicensis appellatio. Nam uti in plerisque Imperii Romani urbibus quæ alicujus nominis claritatisque erant, sic Lemovicis Imperatores & Cæsares Palatium habuere, ubi dum provincias suas obibant, commodè habitarent alieno non egentes hospitio. His Palatiis stante Imperio Rom. majores Magistratus, his successores Imperatorum ac Cæsarum in Galliis Reges Vesigothorum ac Burgundionum, & victores utriusque Gentis Reges Nostri sunt usi. Sed quoniam Reges Vesigothorum raro admodum ac ferè numquam Lemovicas tum adibant, potuit Petrus Episcopus ejus in urbis Palatio habitare, atque ex eo appellationem trahere. De his quisque quod voluerit sentiat.

Priorem quidem meam de Palatio suburbano conjecturam facilè posteriori præpono.

PAREDUM.

Glaber Rodulfus in Historiarum libri III. capite II. scribit, *Hugonem filium Lamberti Cabillonensis Comitis, Episcopum Antissiodori, Monasterium construxisse in pago Augustidunense, quod dicitur Paredo, in honore S. Mariæ Sanctique Iohannis Baptistæ: in quo etiam sepultus honorificè quiescit.* Paschalis Papa II. in litteris datis anno MCIX. & Ludovicus Rex Francorum, cognomine Crassus, in Privilegio anni MCXIX. *Paredum* numerant inter Prioratus ad Cluniacum pertinentes. Hodieque locus *Paroy le Monial* vocatur, id est *Paredum Monachale*, & Monasterium in pago Augustodunensi habet Cluniaco subjectum. Est & *Paredum Fratrum* non procul à Burbone Anselli, à Fratribus seu Monachis ita cognominatum, *Paray le Frairy* vulgò dictum.

PARISII: ET DE CLARIS CASTELLIS AC VICIS PAGI PARISIACI.

PARISIORUM in libro VI. Commentariorum C. Julius Cæsar mentionem fecit his verbis. *Cæsar Concilio Galliæ primo vere indicto, cùm reliqui præter Senones, Carnutes Trevirosque venissent, initium belli ac defectionis hoc esse arbitratus, ut omnia postponere videretur, Concilium in Lutetiam Parisiorum transfert. (Confines erant hi Senonibus, civitatemque patrum memoriâ conjunxerant, sed ab hoc consilio abfuisse existimabantur) ac re pro suggestu pronuntiata, eodem die cum legionibus in Senones proficiscitur.* Quibus verbis nihil aliud indicat Cæsar, quàm *Parisios* cum finitima Gente Senonum societatem & amicitiam fœdusve perpetuum iniisse ante annos XL. aut L. quàm ipse Gallis bellum inferret: nihilo tamen minùs eosdem Senonum contra Romanos arma capere molientium consilium improbavisse, huicque se defectioni subtraxisse. Nicolaus Samson, Geographus Regius, verba Cæsaris suprà laudata sic explicat, ut existimet *Parisios* primò partem Senonum exstitisse, deinde ante Cæsaris in Gallias adventum à Senonibus esse separatos, *Senonesque* in *Senones* & *Parisios*; *Parisios* post Cæsaris ætatem in *Parisios* & *Meldos*; *Senones* iterum in *Senones* & *Tricasses* divisos fuisse: sicuti Bituriges, Arverni, Senones, Ædui, Carnutes & Aulerci, qui primi in Italiam Bellovesi ductu transierunt, singuli postea in binos aut ternos populos sint divisi. Quæ mera sunt somnia, à mente Cæsaris prorsus aliena. Nemo enim è veteribus scriptoribus hasce Galliæ populorum aliorum in alios divisiones commemorat. Quippe ut in ceteris omnibus provinciis atque regionibus, ita in Galliis alii erant majores populi, qui reliquos virtute præcedebant, & hominum numero ac latitudine finium: quales *Ædui, Senones, Remi, Treviri, Carnutes, Bituriges Cubi, Arverni, Sequani, Helvetii, Lemovices, Pictones, Santones*: alii minores, qui & angustiores fines & imbecilliores habebant vires; quales *Silvanectes, Ambiani, Tricasses, Parisii, Meldi, Abrincatui, Saii, Lexovii, Redones, Namnetes, Curiosolites, Diablintes.* E minoribus populis alii erant liberi ac sui iuris, ut *Meldi*, ut *Parisii*, qui Senonum quidem socii & amici ætate C. Julii Cæsaris fuerunt, eorum clientes non fuerunt, nec nisi domesticis magistratibus aut Regibus, (si tamen Reges habuerunt) & totius Galliæ Concilio paruerunt: alii validioris alicujus gentis clientes habebantur, ut *Segusiani, Ambivareti, Aulerci Brannovices*, & *Brannovii* vel *Brannonii, Boiique* Æduorum; aut erant potentiorum imperio subjecti, ut *Cadurci, Gabali, Vellavi* Arvernorum. Quod & nonnullis majoribus clarioribusque Galliæ populis nonnumquam accidit, ut finitimorum imperia fidemque sequerentur. Certè auctor est Cæsar, ante adventum suum in Galliam Æduos ipsos his victos sub Sequanorum ditione atque imperio fuisse, aut veriùs Ariovisti Germanorum Regis; civitatem Senonum antiquitùs in Æduorum fide fuisse; Carnutes in Remorum clientela. Non ideò tamen Segusiani & Boii Æduorum, quorum clientes erant, nec Cadurci, Gabali atque Vellavi Arvernorum, quorum sub imperio esse consueverant, nomine censebantur, aut ipsorum pars exstiterunt: sed non minùs quàm Arverni & Ædui, ipsi per se populi erant. Quare C. Plinius Secundus in Naturalis Historiæ libro IV. inter Lugdunensis Galliæ populos *Boios*, & *Segusianos liberos, in quorum agro colonia Lugdunum*, numerat: *Boios* in Gallia memorat & Tacitus. Strabo Lugdunum præsidere Genti Segusianorum tradit; Claudius Ptolemæus eosdem Segusianos Galliæ Lugdunensis populis adnumerat, eisque urbes tribuit Forum Segusianorum & Rodumnam. Similiter Cadurci, Gabali, atque Vellavi à Strabone atque Ptolemæo Aquitaniæ gentibus adscribuntur. Cadurcorum & Gabalum inter Aquitaniæ populos meminit & Plinius; Vellavorum nescio quam ob caussam non meminit. Quis igitur dubitet Segusianos, Cadurcos & Gabalos, ac Vellavos, quales à veteribus Geographis describuntur, non tantùm ante adventum Julii Cæsaris, sed etiam à prima origine Galliarum populos exstitisse? Quæ si vera sunt de his, qui in potentiorum populorum clientela, aut etiam sub eorum erant imperio: (ut haud dubiè sunt verissima) quanto magis idem de *Tricassibus*, de *Parisiis* & *Meldis*, populis liberis ac nemini ante Cæsaris adventum parentibus affirmare possumus, ipsos per se singulos ac suo nomine Galliæ populos fuisse; nec *Tricasses* & *Parisios Senonum*, *Meldos Parisiorum* umquam partem exstitisse? Quos *Tricasses*, *Parisios* & *Meldos* à Strabone, à Plinio atque Ptolemæo inter Galliæ Lugdunensis populos non minùs quàm *Senones* numerati constat. At Tricassium (inquit Samson) non meminit Cæsar, non meminit & Meldorum. Quid inde? Ideone Senonum à Cæsare memoratorum ambo portio fuere? Quasi Cæsar omnium Belgicæ & Lugdunensis Galliæ ac Aquitaniæ gentium mentionem fecerit. An Abrincatuos, an Viducasses, an Vadicasses in Celtica com-

memorat ? An Bituriges Viviscos, Aquitanos vel Aquenses, Convenas, Consoranos, Lactorates in Aquitania ? An in Belgica Toxandros, Vetunos, Silvanectes ? ne de ceteris loquar. Dicat Samson etiam omnes istos populos, quoniam à Cæsare omissi sunt, aut tum omnino nullos fuisse, aut partem majorum aliquarum gentium fuisse, ac sub earum veluti nominibus latuisse. Quòd si Livius tradidit, Belloveso duce Bituriges, Arvernos, Senones, Æduos, Carnutes & Aulercos, nimirum Eburovices, primùm in Italiam transiisse, quos deinde Cenomani & Lingones, ac novissimi Senones imitati sint ac secuti: cur tanti Historici auctoritati non acquiescemus ? Cur ut toti ferè Galliæ hujusce transitûs gloriam assignemus, gratis comminiscemur & affirmabimus Bituriges, Arvernos, Senones, Æduos, Carnutes & Aulercos qui primi Alpes transgressi sunt, singulos postea in binos aut ternos populos esse subdivisos ? Aut cur non potiùs credemus, quod ait Livius, potentissimos istos Galliæ populos, & prægravi domi turba laborantes, vel solos in Italiam exercitus coloniasque misisse, vel ex ignobilibus humilibusque populis finitimis paucissimos secum armatos trans Alpes duxisse, qui ut memoriâ digni non erant, ob id à Livio ceterisque Historicis sint prætermissi.

Notandum est, quod in libro vii. scribit & Cesar, cùm ad Alesiam obsidione Romanorum liberandam armatur Gallia, & certus cuique civitati numerus imperatur, *imperata esse Turonibus & Parisiis & Helvetiis sena millia*; Curiosolitibus, Redonibus, Caletis, Osismiis, Unellis itidem sena; Ambianis, Mediomatricis, Petrocoriis, Nerviis, Morinis, Nitiobrogibus v. millia; Aulercis Cenomanis totidem; Atrebatibus quatuor millia; Veliocassis, Lexoviis, Aulercis Eburovicibus terna. Ex quo judicari potest quæ jam tum esset *Parisiorum* potentia, qui Helvetiis, Turonibus, Redonibus, Osismiis, Curiosolitibus, & Caletis Unellisque, nobilibus populis æquarentur; Ambianis, Mediomatricis, Nerviis, Morinis, Nitiobrigibus, Petrocoriis, Cenomanis, Atrebatibus, Veliocassibus, Lexoviis & Eburovicibus, claris & validis Galliæ Gentibus etiam anteferrentur. Æquatos illis dico *Parisios*, quibus parem armatorum numerum contulerunt; prælatos his, quibus majorem.

Sunt (ut ait Ptolemæus) *Perisi* vel Parisi, Παρίσοι in insula Britannia ad sinum quem *κόλπον εὐλίμενον* vocat, & orbs eorum *Petuaria*, Πετουαρία: quos credere possumus ex *Parisiis* nostris ortos esse. Multos enim cùm ex Belgio tum etiam ex Celtis in insulam Britanniam prædæ causâ transiisse, & ibi remansisse, ac nomina civitatum suarum servavisse, & Julius Cæsar, & vetera nomina urbium Britanniæ apud Ptolemæum priscosque Geographos & in Itinerariis provinciarum Imperii Romani docent.

Parisii unde nomen habeant, haud facile dictu est. Quis enim apud nos veterem Gallorum linguam notam nunc habet ? Nomen autem Gentis Gallicæ Gallicum utique haud dubiè, nisi cui Gallici sermonis notitia sit, intelligere ac interpretari nemo potest. Abbo tamen Monachus qui Luteciam à Normannis oppugnatam annis DCCCLXXXVI. & DCCCXXCVII. miserabili carmine deflevit, obsidionique ipsemet interfuit, *Parisios*, cùm populum tum urbem maximè, ab *Isia* urbe totius Græciæ media, portu commercioque inclyta, sed Geographis omnibus veteribus ac recentioribus planè incognita, dictos esse ait, quasi *pares Isiæ*.

Dic alacris salvata Deo Lutecia summo.
Sic dudum vocitata; geris modò nomen ab urbe
Isia, Danaûm latæ mediâ regionis.
Isiæ quasi *par* meritò pollet tibi consors.

Rigordus in Gestis Philippi Aug. Francorum Regis *Parisios* à Troianis deducit, quorum XXIII. millia *sedem suam Lutecia constituerint, & à Paride Alexandro filio Priami sibi nomen imposuerint, Parisiosque se vocaverint, satis simplicem vitam ibidem longo tempore ducentes. Vel secundum alios* (inquit) *dicti sunt Parisii à Græco nomine Parisia,* (Παῤῥησία) *quod interpretatum sonat audacia.* Idem refert in ejusdem Regis Vita Guillelmus Armoricus, sed posteriorem interpretationem approbat magis. *Sibi à Paride filio Priami nomen Parisios imposuerunt: vel potiùs ἀπὸ τῆς Παῤῥησίας quod sonat audacia, vocati sunt Parisii.*

Et se Parrhisios dixerunt nomine Græco,
Quod sonat expositum nostris audacia verbis.

Ut etiam in libro primo Philippidos scribit. Johannes Parisiensis in Memoriali Historiarum Rigordum Guillelmumque transscribit, & *Parisios à Paride filio Priami, vel à Parrhesia Græcè, quæ est audacia Latinè, vocatos* tradit. Amant certè *Parisii* nostri loquendi & quodcumque libeat dicendi carpendique libertatem, ac summorum labrorum tenus audaces sunt, plerumque verbis feroces, impares factis: quod accolis Sequanæ & Ligeris, sive Armoricis olim tributum reperio. Unde & in vetustissimis Plinii Secundi exemplaribus ante annos CL. editis *Parrhisii* reperiuntur, nomine ad *παῤῥησίαν* accedente. Sed quemadmodum suprà diximus, nec *Parisii* orti sunt à Troianis; nec à *Paride Parisii*, aut ἀπὸ τῆς *παῤῥησίας* Parrhesii aut *Parrhisii* cognominati sunt; neque à templo Isidis, quasi *παρὰ Ἴσιδος Parisii* dicti: cùm interpretationem nominis Gentis Gallicæ non apud Troianos nec in Græcia, verùm nusquam alibi quàm in Gallia quæri conveniat.

Parisiorum nominis syllaba prima apud Ericum, apud Abbonem & Guillelmum Armoricum longa est, secunda brevis: cùm è contrario primam brevem esse debere, secundam longam doceat Fortunatus, qui ante annos mille & octoginta floruit, cujus hi sunt versus

Celsa Parisiaci Cleri reverentia pollent.
Ipse Parisiaca properat Dionysius urbe.

Et Cæsar quidem in libro VI. ac VII. *Parisios* Senonesque conjungit, atque amborum simul mentionem facit: itavt cùm initio libri II. Senones *Gallis* vel Celtis *quæ finitimi*

Belgis erant, disertis verbis adnumeret, idem de *Parisiis* haud dubiè sentire videatur. Certè qui in libro II. inter Belgarum populos *Parisios* non numerat, & qui initio libri I. Commentariorum Celtas seu Gallos à Belgis Matronâ & Sequanâ dividi asserit, is planè non Belgis, sed Celtis *Parisios* adscribere censendus est: quorum opidum caputque *Luteciam* positum fuisse in insula fluminis Sequanæ, ripæ Celticæ quàm Belgicæ propiore, nemo nescit. Strabo qui Narbonensem Galliam & Aquitaniam utcumque descripsit, Celticam Galliámve Lugdunensem, & Belgicam ita in unum miscet atque confundit, ut alteram ab altera secernere, & utri Parisios accenseat dijudicare non possis. Quippe Morinis, Bellovacis, Ambianis, Suessionibus & Caletis Belgicæ populis (ex quibus Caleti postea Galliæ Lugdunensi sunt attributi) *Parisios*, Meldos, Lexoviosque tamquam unius ejusdemque provinciæ populos continuò subjicit, quos semper in Lugdunensi Gallia omnes Geographi posuerunt. *Περὶ τὸν Σηκουάναν ποταμόν εἰσὶ καὶ οἱ Παρίσιοι, νῆσον ἔχοντες ἐν τῷ ποταμῷ καὶ πόλιν Λουκοτοκίαν. Ad flumen Sequanam sunt Parisii, & insulam habent in flumine atque urbem Lucotociam.* Plinio in Gallia Lugdunensi *Parrisii* inter *Meldos* & *Trecasses*: Claudio Ptolemæo *Parisii* in eadem Lugdunensi Gallia, & *urbs Parisiorum Lucotecia*: Παρίσιοι, καὶ πόλις Παρισίων Λουκοτεκία.

Parisiorum ager, aliis *Parisiacus terminus*, aliis *pagus Parisiacus* appellatur. Gregorius Episcopus Turonicus in libri Historiæ Francicæ VI. capite XIV. scribit, *in Parisiaco termino verum sanguinem ex nube defluxisse, & vestimenta multorum hominum horrendo tabo maculavisse*. In Gestis Regum Francorum Dagobertus *mortuus esse* dicitur *in Spinogilo villa in pago Parisiacense*. Spinogilus autem vicus positus ad ripam Sequanæ, non multum abest à Basilica & Monasterio B. Dionysii Martyris, quod *Franciæ* accensetur. Gesta Dagoberti Francorum Regis *Clippiacum superius*, *Idcinam*, *Salicem* seu *Aquamputam* vicos in *pago Parisiaco* ponunt: Hincmarus quoque de Vita Remigii *villam Novientum* quam Basilicâ auctam Chlodoualdus Regalis Presbyter Ecclesiæ Parisiacæ matri suæ donavit, & quæ ab ipso ibi sepulto nomen nunc habet, *pago Parisiaco* attribuit. In Capitulis Caroli Magni, anno regni ejus II. Christi DCCLXX. latis *Parisiacus Melcianusque*, hoc est Meldicus junguntur, item in Capitulis Silvacensibus anni DCCCLIII. *Parisiacus* & *Melcianus* pagi: apud Nithardum in libro I. *Castrensis* & *Parisiacus*. Ex quo intelligitur veteres nostros scriptores nomine *pagi Parisiaci* non totos Parisiorum fines totámve Diœcesin Parisiacam designavisse, cùm Castra *pagusque Castrensis* hodieque *Parisiorum* sint, uti ante annos octingentos erant, & Ecclesiæ Parisiacæ Antistiti pareant. Odo in libro de Vita Burchardi Comitis castellum *Corbolium*, quod hodieque *Parisiorum* exsistit, & Parisiacæ Diœceseos finibus continetur, cum quibusdam vicis proximis in *pago Parisiaco* collocat his verbis. *Sunt autem ipsa res non magna sita in Parisiacensi pago non longè à castello Corboilo, sed in circuitu ejusdem castri: hoc est in villa quæ vocatur Licias, villulam quæ dicitur Burgunnaria, item prope castrum Farinarium quod vocatur Tolvoa. Cetera verò sunt contra castellum S. Exsuperii, & in juniori & in veteri Corboilo, & in Asteias, & in Sosiaco, atque in Sintrio.* Hos vicos nunc vulgo vocant *Lices*, *Aster*, *Soisi*, *Sentri*. Sugerius quoque in Vitæ Ludovici Crassi Francorum Regis capitulo VIII. *Corboilum* quod *Curbolium* vocat, *Montem Leotherici* & *Castellum Forte* in *pagi Parisiaci* extremis finibus statuit verbis disertis, quæ talia sunt. *Cumque à fluvio Sequana Curbolio, medio via Monte Lehery, à dextra Castello Forti pagus Parisiacus circumcingeretur: inter Parisienses & Aurelianenses tantum confusionis chaos firmatum erat, ut*, &c. Hodieque *Corboilum* pæne extremis *Parisiorum* in finibus positum est; *Mons Leotherici* & *Castellum Forte* non item; cùm *Castris* & *Caprosia* id potiùs conveniat.

Parisii à sinistra ripa Sequanæ ad fines Carnutum & Senonum ac Meldos pertinent; à dextra ejusdem fluminis ripa quatuor populorum Diœcesibus coartantur, Meldorum, Silvanectum, Bellovacorum, & Velocassium seu Rotomagensium: è quibus Velocasses & Meldi Celticæ Lugdunensive Galliæ, Bellovaci ac Silvanectes Belgicæ adscribuntur. Quæ ad sinistram ripam fluminis sunt Parisiorum, in Celtica; quæ ad dextram, in Belgarum finibus propriè consistunt. Quæ tamen inter dextrum Sequanam & lævum Matronam Parisiacæ Diœceseos sunt in Briegio, Celtica sunt: ita ut *Parisii* semiceltæ ac semibelgæ dici posse videantur.

Intra *Parisiorum* fines fluunt Sequana, & Matrona, ac Isara, flumina Galliæ clarissima & maxima: & minores fluvii, vel potiùs amniculi, Crodoldus *le Crou*, qui Rodonum recipit, *Rone*; Edera *Jerre*; Bevera aut Beveris, *fluvius Biber* Aimoino, *Bievre* vulgò dictus; Urbia quê vulgò *Orgiam* nuncupamus, *Orge*, qui Ivetam & Remandam vel Remardam recipit; & Junna *Juine*; necnon Separa, aliis Savara, *Sevre*, qui vico nomen suum dedit, & in Sequanâ olim non procul à Novigéto effluebat. Edera vicum cognominé alluit, ut & Bevera.

Finibus *Parisiorum* nunc continentur à dextra seu Belgica ripa Sequanæ *Francia* propriè dicta, *la France*, non tamen tota, à qua multa loca cognomen accipiunt, & quam aliqui ad utramque fluvii ripam ponunt: *ager Parisiacus*, (*le Parisis*) veteris pagi Parisiaci vix quinta portio, à quo & multi vici cognominantur: *Alnetum*, (*l'Aunay*) à vico alnis quondam abundante Alneto, *Aunay* dictum: à sinistra seu Celtica ripa Sequanæ *pagus Joviacensis*, vulgò nuncupatus *Josas*, aliàs *Huripensis*; & *pagus Castrensis*, quorum alter Joviaco *Joüy*, alter Castris *Chastres* nomen suum debet: *Vallis Gallæ*, *le Van de Gallie*, à Gaudii Valle Abbatia (*Joye en Val*) & Meo Gaudio (*Monjoye*) usque ad Versalias & Monasteriolum, ac vicum S. Chlodoaldi pertinens: atque inter Sequanam & Matronam *pars pagi Briegensis* vel *Briegii*. *Francia* autem vocatur ager Luteciæ Parisiorum proximus, sive quòd sit particula

veteri

veteris Neustriæ vel Franciæ Occidentalis, inter Mosam & Ligerim quondam jacentis, quæ *Francia* propriè nuncupabatur: sive quòd sit exigua portio Insulæ Franciæ, regionis in veteri Neustria aut Francia occidua positæ, & Sequanâ, Matronâ, Axonâ ac Isarâ ea una parte; ex altera eisdem Sequanâ, Isarâ, Tarâ & Isiâ more insulæ ferè undique clausæ. Quamquam aliqui *Insulam Franciæ* multo minorem faciunt: pagum autem Parisiacum (*le Parisis*) à porta urbis Lutecię hinc ad Brivam Isaræ, inde ad Cloiam (*Claye*) pertinere asserunt.

Veteres tabulæ & Chartularia Ecclesiæ Parisiacæ, scriptoresque prisci rerum nostrarum castella *in Parisiis* ponunt aliquot, quæ heic sunt recensenda.

BRAIA in Decanatu Moissiaci Episcopi ponitur in vetere Polyptycho: quam recentior Catalogus à Jacobo Brolio vulgatus corruptè *Briam Comitis Roberti* appellat, & in Decanatu Veteris Corboili sub Archidiacono Briegii collocat. *Braia* vocatur & in antiquitatum nostrarum monumentis. *Castri Braiæ* meminit quoque Rigordus his verbis. *Anno Domini* MCXCI. *Philippus Rex existens apud S. Germanum de Laia, auditâ cujusdam Christiani morte ignominiosâ à Judæis perpetratâ, ad castrum quod Braiam vocant velociter venit, & positis in portis ipsius castri custodibus, comprehensos Judæos octoginta & eo ampliùs fecit comburi. Comitissa enim ipsius castri tradiderat eis quemdam Christianum*, &c. *Comitissā castri Braiæ* vocat Rigordus impropriè, Comitissam Drocarum & Brenæ, quæ *Braiæ* domina erat. *Braia* enim non Comitatus, sed dominium erat, & à Roberto majore Comite Drocarum, Ludovici Crassi Francorum Regis filio, atque à Roberto juniore vel secundo, Roberti majoris filio, Comite Drocarum unà cum Torciaco castro in Briegio per annos circiter octoginta possessa est usque ad annum MCCXVIII. atque ab altero eorum *Braia Comitis Roberti* cognominata, quòd Roberto Comiti Drocensi diu paruerat. Vulgò *Braye Comte Robert*, aut *Bray Comte Robert*; in plerisque tabulis Geographicis *Bri Conte Robert* corruptè. Legi litteras Roberti minoris, domini Drocarum & *Braiæ*, & Jolendis Comitissæ uxoris ejus, datas anno MCCIX. ut & litteras *Philippi Belvacensis Episcopi, fratris Nobilis viri Comitis Roberti, domini Drocarum & Braiæ*, de compositione inter ipsos & Petrum Paris. Episcopum *super donatione Prabendarum S. Thomæ de Lupera Paris.* Ab luto nomen accepit, quod Galli nostri *Braium* appellavere. VVillelmus Britto in libro 1. Philippidos de *Braia* sic scribit.

> Terra Briensis* habet castellum nominè
> Braiam:
> In quo Judæos plures Comitissa Brenensis
> More suo nummos dantes ad fenus habebat.

BRUERIÆ ad Remandam sitæ non procul à Castris Urbiensibus, à myricis nomen habent, quas vulgus bruerias *bruieres* appellare consuevit: ut & vicus in pago Parisiaco Bruerię, *les Brueres*; & *Alta Bruería* Monasterium Virginum Font ebraldensium ei vico proximum, in Vita Petri Tarentasiensis Archiepiscopi qui anno MCLXXI. obiit, celebratum à Gaufrido, *Hautes Brueres* vel potiùs *Haute Bruere*, à silvæ Aquilinæ myriceto in quo sunt, appellationem trahunt. *Brueria* nostræ Remandenses vel solo vulgari cognomine testantur se castellum fuisse. Vocitantur enim *Bruieres le Chastel*, vel *Brueres le Chasteau*. In Catalogo recentiore quem Jacobus Brolius edidit, *Bruericum castrum* nuncupatur hic locus in Decanatu Castri Fortis; in vetere Polyptycho MS. *Brueria* prope Villā Justam & Gomedum Castrum in supradicto Decanatu. In MS. Catalogo Abbatiarum & Prioratuum Diœceseos Parisiacæ qui veteri huicce Polyptycho subjicitur, ponitur *Prioratus Bruerianum* in Decanatu Maciaci.

CAPROSIA ad flumen Ivetam, *Chevreuse*, à caprarum multitudine haud dubiè Latinum suum nomen accepit, *Caprosia* dicta quasi *capresa*. In Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ quod in annō MCCXCII. desinit, *castrum & castellania Caprosiæ* præter cetera inter *Feuda Parisiensis Episcopi*, sedente Odone Antistite refertur. Ibi hæc legimus. *Anno* MCCXXVIII. *Guido Dominus Caprosiæ fecit hominagium ligium VVillelmo Parisiensi Episcopo de tota castellania Caprosia, & fuit investitus per anulum aureum.* Item, *Isti sunt qui portaverunt Dominum VVillermum Paris. Episcopum, videlicet dominus Johannes de Soisy pro domino Guidone de Caprosia qui infirmabatur: & juravit se habere mandatum. Anno* MCCLXVIII. *die, præsentibus, fecerunt homagium D. Stephano Paris. Episcopo qui infrà scribuntur: dominus Herveus, dominus Caprosiæ, qui fuit investitus per anulum aureum. Hic portas.* Appendix Chronici Guillelmi Nangiacensis in anno MCCCIV. *Ansellum Comitem, dominum Caprusia* memorat, *virum fidelem ac strenuum probataque militia, Regis Vexillifer um, seu deferentem Auriflammā*. In veteri Polyptycho MS. quod huic Chartolario subjectum est, hæc de *Caprosia* reperio. *In Decanatu Castri Fortis, de donatione domini Caprosiæ Capella dua turris Caprosiæ: Capella leprosorum Caprosiæ*, ad Episcopum Parisiensem pertinens; *Ecclesia Caprosiæ* ad Abbatem Burgolii. Polyptychon excipit Catalogus Abbatiarum & Prioratuum Ecclesiæ Parisiacæ MS. in Decanatu Maciaci *Prioratum Caprosiæ* ponens. *Caprosia* nunc novi Ducatûs caput est.

CASTRA à re nomen habent, & ita dicta sunt quòd ibi castra metati sint olim Romani, atque ex eis postea opidum factum fuerit, ad castra vallo & fossa munita ex proximis vicis undique confluentibus accolis, muros que castris circumdantibus, ut essent ab omni hostium incursione & oppugnatione tutiores. Quod sæpe à provincialibus factum esse observo. Erant enim castra Romana urbium simillima, si muros excipias: cùm & quatuor ut plurimùm haberent portas, & aggere ac vallo atque fossa circumdata, vias que v. secta quadratâ formâ, ac opportunis in locis fermè posita essent. Inde originem habuere *Castra Lalia*, & *Castra Cornelia* in Africa minore seu propriè dicta, locus Pu-

EEe

blii Cornelii Scipionis copiis quondam infessus: *Castra Nova* in Mauritania; *Castra* vel *Ad Castra*, in Norico locus à Ponte Æni millibus passuum c l. distans; & *Castra* in Macedonia proxima Heracleæ. Augustus Cæsar Cantabros & Astures montibus deduxit, & (uti ait Florus) *fiduciam montium timens in quos se recipiebant, castra sua sed quæ in plano erant, habitare & incolere eos jussit.* Et ut ad nostros Gallos revertar, *latrones & convenas Cn. Pompeius, edomitâ Hispaniâ ad triumphum redire festinans, de Pyrenæi jugis deposuit, & in unum oppidum congregavit: unde & Convenarum urbs nomen accepit:* quemadmodum adversus Vigilantium scribit Hieronymus. Unde *in oppidum contributos Convenas* Plinius appellat: quos in castris suis quæ in plano erant, Pompeius haud dubiè collocavit. Jam *Vetera* ad Rhenum flumen, seu *Castra Vetera* locum apud Tacitum non semel memoratum, & *Castra Vlpia* locum Veteribus proximum, nemo nescit castra fuisse legionum Romanarum, ripæ Rheni prætentarū oppositarumque Germanis, quæ ex castris oppida evaserint. Idem sentiendum est de *Castris Constantiis* urbe provinciæ Lugdunensis II. de *Castris Albiensium* in provincia Aquitania I. de *Castris* in Briegio, & de *Castris* nostris Transsequanis: quæ vetus polyptychon ponit in Decanatu Linariensi, recentius in Decanatu Montis Letherici, Catalogus Abbatiarum & Prioratuum Diœceseos Parisiacæ in Decanatu Montis Gemelli: qui unus idemque est Decanatus, varias variis temporibus sedes sortitus. *Castra sub Monte Letherici* à situ vocat Guillelmus Nangiscensis in Gestis Ludovici IX. Franc. Regis: quæ vulgò *Chastres* absolutè, & nonnumquam *Chastres sous Montleheri* à Nostris dicuntur. Absunt enim à Monte Letherici milia passuum vix quinque. *Castra* ad flumen Urbiam posita, duas habent Ecclesias, alteram S. Germani, alteram S. Clementis, quæ parœcia, & cella simul est sive Prioratus, ad Abbatem Fossatensem olim pertinens. *Castrensi pago*, quæ pars est pagi Parisiaci, *Castra* nomen dedere. Hunc pagum in Vitæ S. VVandregisili Abbatis capite XVIII. *territorium Castrinse*, id est *Castrense* appellari reperio. *Celebrata ea fuit in territorio Castrinse, in eo palatio, quod diminutivo vocabulo censetur Palatiolum.* Palatiolum ergo pago *Castrensi* olim attribuebatur: quod à *Castris* leugas abest plus minùs IV. necnon etiam pars silvæ Aquilinæ, & in ea locus S. Arnolfi cæde, tumulo, ac nomine illustris, *S. Arnoul en Jueline*: ut Sigebertus docet. Nithardus in libro I. pagum *Castrensem* inter *Stampensem* & *Parisiacum* medium facit, qualis hodieque est: Carolus Calvus in Capitulis Silvacensibus, similiter pagum *Castrisum*, id est *Castrensem* inter *Stampiscum* & *Pincefisum*, hoc est inter Stampensem & Pinciacensem pagos ponit. *Pagus* ergo *Castrensis* præter cetera Palatiolum, Orceium, Marcutias, *Montem Letherici*, Linaria, *Castra*, Turram Fagum, Villam Jostam, Gomedum Castellum, Gomedum Villam, Fontanetum, Brueras Castellum, Limogias, Forgias seu Fabricas, & vicum S. Arnulfi in Aquilinis continebat.

Corbinianus VValdechisi filius ortus esse *ex regione Melitonensi, natus in vico qui vocatur Castrus*, dicitur Aribone, & primus apud Baioarios Noricum incolentes in castro Frisinga Episcopatûs sedem statuisse, ac multa admiranda gessisse. Quod si de *Castris* Urbiensibus verè scripsit Aribo, credendum est *Castra* licèt Parisiorum essent, pago Melodunensi primùm esse attributa, ac deinde ei detracta, proprium & sibi subjectū sui nominis pagum habuisse. Sugerius in Gestorum Ludovici Crassi capite XVII. *Castras honoris Montis Lehery oppidum* bis vocat: itaut eo etiam nomine *Castra sub Monte Letherici*, hoc est sub dominio Montis Letherici appellari potuerint.

CASTRA alia sunt in Decanatu Veteris Corbulii sub Archidiacono Briegii, *Castra in Bria*, id est in Briegio cognominata in recentiore polyptycho: quæ vetus polyptychon in Decanatu Mossiaci Episcopi ponit, & *Castra* absolutè appellat, ejusque loci Ecclesiam ad Priorem Cellæ pertinere docet. Vulgò *Chastres*, aut etiam *Chastres en Brie* Nostri appellitant, hoc est *Castra Briegensia*, ut distinguant à *Castris Vrbiensibus*. Vicus nunc est in Briegio inque ultimis Parisiorum finibus positus inter Turnomium & Vivarium.

CASTRUM FORTE dictum est, quòd esset natura & arte munitum ac validum, vulgò *Chasteau-fort*. *Castellum-Forte* vocat Sugerius, Abbas Monasterii S. Dionysii, in Gestis Ludovici Regis Francorum cognomine Crassi his verbis. *Cùm à fluvio Sequana Corbolio, medio via Monte Lehery, à dextra Castello Forti pagus Parisiacus circumcingeretur: inter Parisienses & Aurelianenses tantum confusionis chaos firmatum erat, ut*, &c. Ibidem *Castellum Forte* iterum commemorat, ac cum Rupe Forti conjungit, Comitis olim sede, quæ vulgò *Roche-fort en Iveline* dicitur. Erat igitur regnante apud Francos Ludovico Crasso notum ac illustre in pago Parisiaco *Castellum Forte* ante annos DL. Vetus polyptychon MS. meminit *Decanatus Castri Fortis*, in quo *Ecclesia Castri Fortis*, ac *Sancta Trinitas Castri Fortis*, ad Abbatem Burgolii pertinentes, & *Capella Leprosorum* ejusdem loci sint positæ. *Prioratum Castri Fortis* in Decanatu Maciaci collocat Catalogus MS. Abbatiarum & Prioratuum Ecclesiæ Parisiacæ. Recentior Catalogus à Jacobo Brolio editus in Decanatu *Castri Fortis* duas parœcias *Castri Fortis* ponit. Certè hodieque *Castellum Forte*, licèt à Regibus nostris pridem eversum fuerit, duas habet Ecclesias Baptismales cum Præpositura & Castellania. *Castellum Forte* Comitivæ olim caput exstitisse, & Montem Letherici Comitem etiam suum habuisse, regnante apud Francos Ludovico Crasso, scribit in Annalibus Nicolaus Ægidius: quod falsum puto: cùm nec *Castelli Fortis*, nec Montisletherici dominos, Comites usquam à veteribus dictos reperetim.

CAUDA castrum memoratur in Chartulario scripto Ecclesiæ Parisiacæ, sæpe à nobis laudato ac sæpe laudando, quod in anno MCCLXCII. desinit: in quo *Maciacum*, *burgus S. Marcelli apud S. Dionysium*, id est sub-

urbium; *castrum & castellania Monias*, *castrum & castellania Confluenti*, *castrum &c. Turnonni*, *castrum &c. Lusarchiarum*, *castrum &c. Gornay*, *castrum &c. Cauda*, *villa Picta*, *villa Charentonum*, *castrum &c. Caprosia*, *castrum Corboliense*, *castrum Montis Letherici*, *castrum Firmitatis Adelaidis*, *Torciacum*, *villa Episcopi*, *aliqua apud Rodolium*, *Victoricium*, *Britiniacum*, Feoda Parisiensis Episcopi, sedente tum Odone, esse dicuntur circa annum Christi MCC. *Castri Caudæ* meminit vetus polyptychon scriptum his verbis. *In Decanatu Latiniacensi de donatione Episcopi Ecclesia de Cauda.* Meminit & recentius polyptychon à Brolio editum, in Decanatu Latiniacensi *Caudam in Bria* ponens sub Archidiacono Briæ, hoc est Briegii. Vulgò dicitur *la Queuë*, è castro nunc vicus inter Combellos & Ambaellam, ita vocatus, quòd caudæ caninæ modo longus esset & angustus. Eugenius PP. III. in litteris datis anno MCXLVII. *Ecclesiam in castro quod dicitur Cauda*, numerat inter Ecclesias ad Paris. Monasterium S. Martini pertinentes.

CONFLUENTES ISARÆ ET SEQUANÆ, vulgò à Patrona loci *Confluentes ad Sanctam Honorinam*, vel *Confluens S. Honorina* dicuntur, vulgò *Conflans*, vel *Conflans Sainte Honorine*. In Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ *castrum & castellania de Confluento* numeratur inter *Feoda* seu beneficia *Parisiensis Episcopi*: & ibidem hæc legimus. *Anno* MCCLXVIII. *die* I. *præsentibus N. & N. Canonicis Parisiensibus, fecerunt homagium domino Stephano Parisiensi Episcopo Maheus* (id est Matthæus) *dominus Moranciaci de eo quod habet apud Conflans, & de eo quod habet apud S. Marcellum de S. Dionysio: & fuit investitus per annulum aureum. Hic portat. Portavit pro eo dominum Episcopum dominus Galterus de Chevriaco, qui venit cum litteris patentibus ad excusandum eum. Anno* MCCLXXI. *in octavis Pentecostes Maheus* (*Matthæus* ibidem dictus) *Miles, dominus Montis Maurentiaci, fecit duo homagia ligia de duobus feodis, & de his* II *feodis fuit investitus per* II. *anulos aureos*: qui & ob id *homo esse Paris. Episcopi*, & *debere duos Milites, sumtibus Episcopi mittendos in exercitum* dicitur. Ibidem hoc castrum *Confluentium* nuncupatur; in veteri polyptycho quod huicce Chartulario subjicitur, nunc *Costans*, nunc *Costant*. Quippe *Ecclesiam de Costans* à Cancellario Parisiensi; Gonsenvillæ, Villaris Adæ, Betemontia, Chauveri vel Calveriaci, & S. Gratiani Ecclesias à *Priore de Costant* donari consertive, ibi reperio. *Prioratum de Confluentio* in Decanatu Sarcellæ memorat vetus catalogus Monasteriorum Diœceseos Paris. supradicto polyptycho attextus. Polyptychon à Iacobo Brolio editum in Decanatu Montis Maurentiaci *Confluentium Sancta Honorina* ponit.

CORBOILUM primò dictum videtur esse *Corbogilum*, ea quo *Corboilum*, ac postremò *Corbolium* scriptores nostri fecerunt: uti ex Altogilo Altoilum & Altolium, ex Spinogilo Spinoilum & Spinolium. ex Nantogilo Nantoilum & Nantolium, ea Bonogilo Bonoilum & Bonolium, ex Vernogilo Vernoilum & Vernolium. *Corbogilum* autem nomen est Gallicum, compositum ex *Gilum*, & *Corbo*, ut *Corbo*, *Corbonensis pagus*, *Corbilo* apud Strabonem, *Corbonacus* vel *Corbanacum* villa, *Corbeia*, *Curbio*. *Corbeil* vulgò nuncupatur, corruptè pro *Corbeuil*. O enim Latinum in *eu* Nostri convertere consueverunt. Sunt &, qui *Corbuel* & *Corbueil* scribant. Opidum vel potiùs castrum est Parisiorum, ad Sequanæ & Iunnæ qui mutato nomine ibi Exona vocatur confluentem positum, veteris ante annos septingentos Comitatûs caput. Quippe *Comes Corboili castri Haimo* cùm decessisset, ducta ejus uxore Elisabet, ab Hugone Rege Francorum *Corboili* & castri Milidum *Comes Regalis* factus est Burchardus, & *Comitatum Corboilensis castri*, ac *Comitatum Milidunensem* dum vixit obtinuit, ut Odo in Vita ejus scribit. Sugerius Abbas in Gestis Ludovici cognomine Crassi Francorum Regis *Comitem Corboilensem Odonem*, *filium Burchardi superbissimi Comitis* non semel commemorat, quem & *Curboilensem Comitem* appellat, & à Stephano Comite interfectum acie esse tradit. Sæpe laudatum vetus polyptychon MS. in Decanatu Linariensi *Ecclesiam S. Mariæ Corboliensis* ponit, & *majorem ejus capellam cui adnexa sit Cura*; in Decanatu autem Moissiaci Episcopi *Ecclesiam Veteris Corboili*. Catalogus Monasteriorum Diœceseos Parisiacæ qui ei polyptycho subjunctus est, in Decanatu Montis Gemelli *S. Guinailum Corboilensem*, & *S. Johannem Bapt. Corboilensem* Prioratus collocat. Polyptychon à Brolio vulgatum Decanatui quidem Montis Letherici sub Archidiacono Iosacensi trans flumen Sequanam *Corbolium*, & *S. Guinailum Corbolii* attribuit; *Decanatui* autem *Veteris Corbolii* vel *Corboli sub Archidiacono Briæ* præter cetera loca *vetus Corbolium, cum suo succursu S. Jacobi in suburbiis Corbolii*. Nimirum flumen Sequana *Corboilum* duas in partes dividit. Pars major trans Sequanam posita sub Archidiacono Iosacensi in pago Hurepensi, & in Decanatu Linariensi vel Montis Gemelli, quem nunc Decanatum Montis Letherici vocant, Ecclesiam S. Mariæ, & S. VVenaili vel Guinaili, atque S. Iohannis Baptistæ Cellas seu Prioratus, magnam turrim & arcem, Nosocomiumque complectitur, & olim *castrum Corboilum* propriè vocabatur. Pars altera eaque minor, sita cis Sequanam in Briegio sub Archidiacono Briegii in Decanatu Moissiaci Episcopi, qui nunc Veteris Corboili dicitur, *Vetus Corboilum* appellabatur, ac hodieque nomen illud servat, Ecclesiamque Veteris Corboili. ac S. Iacobi Ecclesiam suburbanam continet. In Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ *castrum Corboliense* numeratur inter feoda seu beneficia Parisiensis Episopi, sedente Odone. Sedebat autem Odo anno Domini MCC. qui in litteris datis anno MCCI. *Castellaniam Corbolii* commemorat. Unde postquàm *Corboilum* & Mons Letherici Regibus nostris cessere, quibus fuerant antè terrori, hæc ibidem legimus. *Isti sunt qui portaverunt dominum VVillelmum Paris. Episcopum: videlicet dominus Balduinus de Corbolio, & dominus Theobau-*

dus Macer, Milites destinati à Domino Rege pro Corbolio & pro Monte Letherici: pro Firmitate Aalidis dominus Ansellus de Gallanda. Item. *Anno Domini* MCCL. *Dominicâ post translationem S. Martini portaverunt Episcopum Reginaldum Castellanus de Lupera, Bartholomæus de Codreto, & Guido Lupi pro domino Rege.* Quid his dici, quid scribi vanius, quid insolentius potest? Hoc unum videlicet nostris Episcopis defuit, ut ab ipsis Francorum Regibus veherentur, & ut dominos suos pro militibus suis, pro hominibus jurejurando sibi devinctis, pro vassis suis haberent. Corboilum Præposituram suam habet.

FOSSATUM BACAUDARUM, alias *castrum Bacaudarum*, & *locus Fossatensis*, in Vita Baboleni Abbatis memoratur, *fiscus* olim *Regalis*, seu villa publica atque fiscalis: & Monasterio veteri ejusdē nominis illustratur, quod & *Sancti Mauri Fossatense Cœnobium*, & *Monasterium Fossatus* dicitur, à quo Mauro locus nomen accepit. *Fossati* autem nomine recentiores designavere castra, quòd essent aggere ac latâ fossâ munita. *Castrum Bacaudarum Fossatum* dictum Chlodoveus junior Francorum Rex Blidegisilo Archidiacono Ecclesiæ Parisiacæ petenti dedisse fertur: ubi ille basilicam S. Mariæ, & Petro ac Paulo Apostolis molitus sit, Monasteriumque ædificaverit, cujus Abbas à Chlodoveo Babolenus fuerit cōstitutus. Quare Burchardus Comes Meloduni atque Corbolii agnoscit, *Ecclesiam Fossatensis Cœnobii Regali subditam dominio, Regiumque fiscum esse*: & Hugo Francorum Rex, *cùm constet Regalem semper fuisse Abbatiam*, negat à se eam Burchardo petenti ex toto posse donari. A Fossato vel Fossatis *Monasterium Fossatense* unà cum vico ipso dicitur *Monasterium S. Mauri de Fossatis*, *S. Maur de Fossez*, ob translatas eò (ut aiunt) ex Glannafolio B. Mauri Levitæ & Abbatis reliquias: & basilica Monasterii Fossatensis, quæ antea *Ecclesia B. Petri* nuncupabatur, ut docet Odo Abbas in libro Miraculorum B. Mauri; *Ecclesia S. Mauri* cœpta est appellari. Anno regni Chlodovei minoris V. Christi DCXLIII. Audobertus Parisiorum Episcopus Monasterium Fossatense in Baboleni Abbatis gratiam ditioni suæ ac successorum suorum exemisse dicitur ac immunitate donavisse: cui privilegio ipse cum XI. Episcopis cumque Rege Chlodoveo Luteciæ subscripserit. Habent Fossatenses vicani suam Ecclesiam baptismalem seu parœcialem, S. Nicolai titulo insignem. Ad *Monasterium Fossatense* pertinent Cellæ sive Prioratus, Monasteriorum in Carnutibus, (*Monstiers*) S. Clementis in Castris, S. Johannis Baptistæ in castro Corboilo, S. Dionysii in castro Turnomio: Ecclesiæ Oratorii, (*Ossoir la Ferriere*) Ferreolensis, S. Hilarii Varennensis, Mansionum, (*Maisons*) Nobiliaci, (*Neüilly*) Nuceti, Broeiæ, (*la Brosse*) Busciaci, (*Boissy*) Capella vetus, & Capella nova, ac supradicta Ecclesia S. Nicolai de Fossatis in Decanatu Calensi. Litteras Chlodovei Franc. Regis junioris profert Jacobus Brolius, in quibus Rex *Blidegisilo Diacono concedere* se ait *terram in Parisiacensi pago consistentem, illum videlicet castellionem qui Fossatus dicitur, & quem vulgaris lingua castrum Bagaudarum appellat, super fluvium Materna situm, habentem ab introitu suo usque in alveum Materna bunaria XII. cum tota terra vocabulo Varenna, qua est in circuitu ipsius castellionis, & quam Materna gyrat, & fossatus aqua concludit.* Ut ex castro castellum per deminutionem fit, sic ex castello castellio.

GOMEDUM CASTELLUM, eo cognomine à *Gomedo villa* distinguitur, vulgò *Gomets le Chastel*. *Gomed castrum* vocat vetus polyptychon, *Ecclesiam Gomed castri* in Decanatu Castri Fortis ponens, ad Abbatem Salmurensem pertinentem. *Gometi castrum*, vel potiùs *Gometum castrum* in Decanatu Castri Fortis memorat & catalogus à Iacubo Brolio vulgatus. *Castrum Gumet* Teulfus in libro II. Chronici Mauriniacensis vocat, & à Rege Ludovico Crasso captum esse scribit.

GORNACUM, *Gournay*, castellum olim fuit ad flumen Matronam in agro Parisiaco; in epistola Stephani Parisiensis Episcopi ad Gausfridum Carnutensem Episcopum data anno MCXXX. *Domini Stephani castrum quod Gorniacum dicitur, inter Abbatiam Monialium quæ est Cheles,* (id est Calæ) *& Parisios.* Suggerius Abbas Monasterii S. Dionysii mentionem ejus facit in Gestorum Ludovici Francorum Regis cognomine Crassi capite X. & *Gornacum castrum super fluvium Matronæ situm, castrū munitissimum vallo arte & rigido, superiùs glande inferiùs torrentis profunditate pene inexpugnabile* appellat: eumque Hugo de Pompona Miles strenuus, Castellanus *Gornaci*, in via Regia vel publica mercatorum equos rapuisset ac *Gornacum* abduxisset: Ludovicus castrum & insulam castro subjectam oppugnavit, ac Theobaldi Comitis Palatini fusis fugatisque copiis, Hugonem vana spe frustratum ad deditionem compulit, receptumque castellum Garlandensibus commisit; ut idem Abbas scribit. Sic Guido Rubeus, Comes Rupis Fortis, ac filius ejus Hugo Creciacensis *castrum Gornacum* amisere: qui Guido Rubeus cum uxore Adelhaide circa annum MCXXIV. Monasterium ibi dicitur exstruxisse: cujus ad Priorem pertinent Ecclesiæ Noiselli, Roissiaci, (*Roissi en Brie*) Bercheriarum. (*Berchelles*) & *Capella Gornaci* in Decanatu Latiniacensi, Ecclesia Exonæ in Decanatu Linsriensi, Ecclesia Oratorii in Decanatu Monasterioli. *Castrum Gornay* cum castellania inter feuda Paris. Episcopi numerat Chartularium MS. Ecclesiæ Parisiacæ. Eugenius PP. III. in litteris datis anno MCXLVII. inter Ecclesias & Prioratus Monasterii Sancti Martini Campensis refert *Ecclesiam S. Mariæ extra castrum Gornai*; Lucius PP. *capellam Gorneij, & vetus Gorneium*. *Gornaium* vocant polyptycha Ecclesiarum, & catalogus MS. Monasteriorum Diœceseos Parisiacæ, & *Prioratum Gornay capellamque* loci in Decanatu Latiniacensi commemorant. In eo loco pons est flumini Matronæ impositus, notatus in quibusdam tabulis Geographicis nomine Pontis Gornacensis, *Pont de Gournay*: qui in proverbii ludicrum venit. Nam Luteciæ plebeiæ mulierculæ si cui impudicitiam objiciunt, ita

loqui solent. *Hac pontem Gornacensem transiit*, ac pudorem exhausit. *Elle a passé le pont de Gournay, elle a sa honte beue.* Nimium *Gornacum* à Cala interfluente Matronâ via tria millia passuum abest. Itaque olim Monachi Gornacenses ad Calenses Monachas vicinas suas ventitâsse, interdum etiam ipsæ puellæ transito Matronâ ad Gornacenses sese contulisse dicuntur. Quod si qua fecisset, tamquam quæ virum apertè quæreret, pontem Gornacensem transisse, ac pudorem omnem exstinxisse & consumsisse ferebatur. Hæc est haud dubiè origo proverbii, postea ad quaslibet libidinosas feminas impudicasque translati. Est & Gornacum ad Ittam flumen in Veliocassium quibus attribuitur Bellovacorumque confinio, *Gournay*, Orderico Vitali in libro XII. Historiæ memoratum haud semel, & Rigordo aliisque: à Guillelmo Armorico descriptum in Vita Philippi Augusti, à quo captum est oppidum illud anno MCCI. & in libro Philippidos VI. ubi *vicum populosum, ditem*, & *triplice muro munitum* vocat. Gornacum item est ad Aronam, *Gournay sur Aronde*, in finibus Bellovacorum. Arona autem fluviolus vel Arunda Monasteria, (*Moutiers*) Medianam villam, (*Moyenville*) Novumvicum, (*Neufvy*) Gornacum ubi ponte jungitur, & Montiacum Petrosum, *Monchi le Perreux* alluit, atque infra Compendium in Isaram famæ majoris amnem effluit. Hugo Monachus de Vita Hugonis Abbatis Cluniacensis, *virum illustrem Abbatem de Gornaco in Beluacensi pago* commemorat, & in epistola ad Pontium Cluniacensem Abbatem, in *Bellnacensi territorio Gornacum super Aronam* ponit.

LIURIACUM inter castra semel atque iterum numerat Sugerius in Gestis Ludovici Crassi his verbis. *Paganus de Montegaio querelâ castri Liuriaci deceptus, cùm uno mense idem castrum clausurâ diruptum, sequente verò multo fortiùs pecuniâ Regis Anglici restitutum præcordialiter doluerit.* Item. *Rex Franc. Ludovicus festinato exercitu Liuriacum obsedit castrum, & erectis impugnatoriis machinis, frequenti invasione crebro aggrediens impetu, fortissimè expugnavit, & fortissimum castrum funditùs subvertit.* Eugenius PP. III. in litteris datis anno MCXLVII. *Liuriacum* vocat, & inter Ecclesias ad Monasterium Parisiacum S. Martini pertinentes *capellam Liuriaci* numerat, atque Bunzeias cum Ecclesia. (*Bondis*) Catalogus MS. Monasteriorum Diœceseos Parisiacæ in Decanatu Kalæ *Abbatiam Liuriaci* ponit. In Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ quod in anno MCCXCIII. desinit, legi litteras ante annos CCCCL. datas, in quibus *Liviriacum* bis nuncupatur seu *Liveriacum*, pro *Liberiacum*, quod verum & sincerum loci nomen est à Liberio. Vetus polyptychon MS. *Liuri* in Decanatu Monasterioli collocat, ejusque loci Ecclesiam, ut & Bunzeiarum vel *Bonzaes* præ ceteris ad Priorem S. Martini de Campis pertinere indicat. Recentius polyptychon à Brolio vulgatum in Decanatu Calensi *Liuriacum in Alneto* appellat. Volgò dicitur *Livry en l'Aunay*: sicuti librum *un livre*, libram *une livre* nuncupamos; liberare pro tradere *livrer*; deliberare *delivrer*, hoc est solvere ac liberare dicimus b. in u. converso. Ab eo vico qui Abbatiâ insignis est, silva proxima seu alnetum nomen accepit. Vocatur enim silva Liberiacensis, *la forest de Livry*.

LUSARCHIÆ castellis quoque pagi Parisiaci adnumerantur, volgò *Lusarche*, in Parisiorum quorum utique sunt, & Bellovacorum Silvanectumque confinio. *Lusarcam Palatium* vocant Chlodovei III. Regis Francorum litteræ; *Lasarcam villam* litteræ Caroli Magni. At Chartularium MS. Ecclesiæ Parisiacæ *castrum & castellaniam de Lusarchiis* ponit inter feoda Episcopi Parisiensis; & anno MCCLXVIII. *Fecerunt homagium domino Stephano Episcopo Parisiensi qui infrà scribuntur; Bartholomæus de Meru dominus Lusarchiarum, & fuit investitus per annulum aureum: qui portavit dominum Episcopum personaliter. Hic portat.* Ibidem *castrum & castellania de Lusargiis* in litteris anni MCCLXIX. memorantur. Ex quo intelligitur, hoc castrum *Lusargias* etiam dictum esse ante annos quadringentos, & *Lusarcam* vel *Lusarcias* verum ac incorruptum castri nomen fuisse, quod postea in *Lusarchias* degeneraverit, c. & g. in ch mutatis ex more. In eodem Chartulario *Comes Bellimontis dimidium castri & castellania Lusarchiarum tenuisse* dicitur à *Comite Clarimontis*. (qui tum Rex Philippus Aug. erat) & *Comes Clarimontis ab Episcopo Parisiensi*. Sugerius *castrum nomine Lusarchium*, cujus dimidium ab Hugone Claromontensi, ejus filiâ in matrimonium ductâ acceperat, totum occupatum esse à Mathæo Comite Bellimontis: sed à Ludovico Crasso Rege designato ferro ac igne mox expugnatum fuisse, turrimque militari præsidio ab eo munitam, & Hugoni restitutam scribit. Vetus polyptychon *Lusarchas* vocat, & *Ecclesiam de Lusarchis in Decanatu Gonessa* ponit, & Canonicos loco attribuit. Recentius polyptychon à Brolio editum *in Decanatu Montis Maurentiaci Lusarchias* locat; Catalogus MS. Monasteriorum Diœceseos Parisiacæ *capitulum Lusarchiarum in Decanatu Sarcella*. Quod ne cui mirum videatur, tamquam idem locus in tribus diversis Decanatibus ponatur: notandum est, tres esse Ecclesiæ Parisiacæ Archidiaconos, nimirum Archidiaconum Parisiensem qui & major vocatur, Archidiaconum *Josacensem* vel *Hurepensem*, & Archidiaconum Briegensem: sub Archidiacono Parisiensi duos esse Decanatus rurales, *Montis Maurentiaci*, qui olim in Gonessa, & in Sarcella variis temporibus fuerit; & *Cala*, qui olim in Monsterolio vel Monasteriolo exstiterit: sub *Archidiacono Josacensi* duos similiter esse Decanatus, alterum *Montis Letherici*, qui nunc in Monte Gemello, nunc in Linais aut Linariis olim sedem habuerit; alterum *Castri Fortis*, qui in Maciaco olim consederit: sub Archidiaconi Briegii vel Briæ dispositione duos quoque Decanatus esse, *Latiniacensem*, qui numquam sedem mutavit, & *Veteris Corboili*, cujus in Moissiaco Episcopi sedes olim exstitit. Decanus autem Calæ exempli caussâ, est Presbyter Ecclesiæ majoris loci; Decanus Montis

Maurentiaci, Presbyter castri.

MALLIACUM castellum à Mallio cognominatur, *Marly le Chastel*, proximum Stagno & Alpeco vicis adsitis Sequanæ, & Malliaco Burgo, *Marly le Bourg*. In Catalogo MS. Monasteriorum Diœceseos Parisiacæ, in Decanatu Maciaci ponitur *Prioratus Malliaci*. *Marleium* corrupto nomine appellat vetus Polyptychon MS. Ecclesiarum Episcopatus Parisiaci, & *Ecclesiam S. Mariæ de Marleie* in Decanatu Castri Fortis locat. Recentius Polyptychon à Brolio editum *Marliacum castrum* ac *Marliacum burgum* conjunctim memorat in Decanatu Castri Fortis: & Guillelmus Armoricus in Gestis Philippi Augusti Franc. Regis. *Anno Domini* MCXCVI. *in territorio Parisiensi in castro quod dicitur Marliacum, Spiritus quidam loquebatur hominibus in domo pauperis hominis.*

MALUS REPASTUS & inter castella pagi Parisiaci olim fuit, vulgò *Maurepas* inter Altam Brueriam & Nemus Arsicii, vix vico dare nomen idoneus. Chartularium MS. Ecclesiæ Parisiacæ, in anno MCCXXCII. desinens, ejus meminit non semel, atque *castrum & castellaniam de Malo-repastu, feodum movens ab Episcopo Parisiensi* appellat in Decanatu Castri Fortis. *Malus* autem *Repastus*, id est malus pastus malúmve convivium, à re nomen habuit, quòd viatores propter loci inopiam malè ibi accipi pascique consuevissent. Sic Malamansio *Malemaison*; Malataberna *Male taverne*, vici ab eadem causa cognomen invenerunt.

MONS GAIUS inter castra agri Parisiaci quondam locum non ultimum habuit, vulgò *Montjay*, vel *Mongay*, aliàs *Mongé*. Chartularium MS. Ecclesiæ Parisiacæ *castrum & castellaniam de Monjai* numerat inter feoda Episcopi Parisiensis. Ibidem hæc legimus. *Anno* MCCXXVIII. *Isti sunt qui portaverunt dominum VVillelmum Paris. Episcopum, videlicet dominus Petrus de Buciaco pro domino Montis Guaij, cujus litteras attulit. Isti fecerunt homagium, dominus Montis Gaij, dominus Montis Maurentiaci, dominus Caprosia, dominus Ansellus de Gallanda, Comes Britanniæ, Theobaldus de Bellomonte. Anno* MCCLV. *fecit homagium D. Reginaldo Episcopo Paris. Odo dominus de Borbonio, filius Ducis Burgundiæ Odonis, de feodo castellaniæ Montis Gay.* Anno Domini MCCLXVI. idem Reginaldus *Iohannem dictum de Damiete, filium Illustriss. Regis Domini Ludovici, ad homagium castri & castellaniæ de Montegaio recepit, & per annulum aureum de eo feodo investivit. Dominus autem Iohannes sibi fecit fidelitatem & homagium. Anno Domini* MCCLXVIII. *idem D. Iohannes Comes Nivernensis fecit homagium D. Stephano Episcopo Parisiensi de castro & castellania Montis Gay, & fuit investitus per annulum aureum: & pro ipso dominus Aniorrandus de S. Remigio portavit dominum Episcopum die Dominica ante festum S. Dionysii. Excusavit enim se Dominus Iohannes per litteras patentes. Anno Domini* MCCLXX. *Domina Iolandis Comitissa Nivernensis* tum viro orbata *hominagium fecit Episcopo Paris. de castro & castellania de Montegay* in nemore Vicenarum. Sugerius Abbas in Gestis Ludovici Francorum Regis cognominati Crassi, *dominum Montis Gay Paganum* ante annos OLX. à Guillelmo juniore Anglorum Rege captum esse scribit, *& hominio* ac jurejurando adversus Dominum suum Regem Francorum *obligatum*: idem eumdem *Paganum de Monte Gaio* à Theobaldo Comite Carnotensi *donis ac promissis illectum* ad defectionem, & *querelâ de castro Livriaco deceptum* ait. Vetus Polyptychon MS. *Moniaium* memorat his verbis. *De donatione Abbatis Rara Curia Ecclesia de Pompona, Ecclesia de Vires*, (*Vere* vulgò) *Ecclesia de Bre*, (*Bron* vulgò) *Ecclesia de Moniaio* in Decanatu Monsterolii. In recentiore Polyptycho *Mons Gaius* vocatur, & in Decanatu Calensi ponitur. Catalogus MS. Monasteriorum Diœceseos Parisiacæ *Prioratus Montis Gay* in Decanatu Kalæ mentionem facit. *Mons Gaius* autem, (sic enim potius, quàm *Mons Gay* dicendus est) seu *Monjaius* aut *Monjas* scriptoribus Latinis veteribus nuncupatur à situ haud dubiè, hoc est Mons jucundus & gratus, ex quo despectus est in amœnam planitiem. Certè hodieque *gay* jucundum, hilarem, lætumque nostrâ linguâ significat; *gay* inquam, hoc est *gaius*. Pro *gaio* & *gay* nonnumquam *jaium* & *jay* Nostri dixere, ac *Montem Iaium* & *Montai*, id est *Montjay*, quoniam est i litteræ cum g quædam cognatio, & sæpe altera in alteram transit. *Gaucherius de Monte Gaio* præter ceteros cum Ludovico VII. Rege Franc. crucem sumsit.

MONS LETHERICI inter castella pagi Parisiaci olim eminuit, *Montleheri*, à situ & à Letherico domino & conditore appellationem trahens: quale nomen fuit Archiepiscopi Senonici regnante apud Frãcos Roiberto. Dicitur principatu Roiberti *Theobaldus cognomine Filans-stupas, ejus Forestarius, Montem Lethericum firmavisse*, id est clausisse atque munivisse, & muris fossisque ac vallo cinxisse. In Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ *castrum Montis Letherici* numeratur inter *feoda Episcopi Parisiensis*. *S. Petrus de Monte Leherico* memoratur in Catalogo MS. Monasteriorum Diœceseos Parisiacæ: *S. Trinitas de Monteleherice*, & duæ aliæ *ejusdem loci parœcia in Decanatu Montis Leherici sub Archidiacone Iesacensi trans flumen Sequanam*, in Polyptycho quod Iacobus Brolius edidit. *Sancta Maria*, item *S. Petri de Monleheri* in Chartulario suprà laudato fit mentio; in vetere polyptycho *Ecclesia S. Petri*, & *Ecclesia S. Mariæ* inter Longum Pontem & Bondollam in Decanatu Linatiensi, non adjecto nomine loci: quem *Montemlehericum* vocat & Philippus Augustus in litteris datis anno MCXCIV. *Mons Leherici* tres hodieque habet Ecclesias Baptismales, seu Parœcias, S. Trinitatis, S. Mariæ, & S. Petri, quæ & cella est sive Prioratus. *Montem Lihericum* Teulfus appellat in libro II. Chronici Mauriniacensis; *Montem Lehery* Sugerius in Gestis Ludovici Crassi, qui propter perfidiam incolarum & Philippi fratris sui, *totam castri munitionem præter turrim dejecit*, uti Sugerius ait: qui & *Castrias* (id est Castra) *honoris Montis Lehery*

oppidum vocat : & cùm Philippus Philippi Regis Franc. filius, in matrimonium ductâ Guidonis Truselli filiâ unicâ, *castrum Montis Lehery* recepisset, aut potiùs patri suo fratrique Ludovico servandum tradidisset, *testabatur pater filio Ludovico, ejus defatigatione se acerbissimè gravatum : Age, inquiens, fili Ludovice; serva excubans turrim, cujus vexatione pene consenui, cujus dolo & fraudulentâ nequitiâ nunquam pacem bonam & quietem habere potui.* Hæc apud Sugerium leguntur, æqualem auctorem Ludovici Crassi. Guido autem iste Trusellus, Philippi socer, filius erat Milonis de *Monte Leherii*. Turris quâ Ludovicus intactam reliquisse dicitur, ibi hodieq; superest ac visitur, quæ Regibus nostris olim terrori fuit. *Mons Letherici* etiamnum Præposituram ac Castellaniam suam habet. In litteris datis principatu Philippi Franc. Regis *magni VVidonis de Monte Letherici filii Milo ac VVido*. Letherîcus seu Leuthericus, alias Lehericus, Leheri & Leherius, aliis Lihericus dictus, nomina loco varia dedit: itaut nunc *Mons Letherici*, (quod sincerum est nomen) nunc *Mons Leherici*, nonnunquam *Mons Lehery* aut *Mons Lehori*, interdum *Mons Liberici* vocaretur. Nam qui *Montem Lethericum*, aut *Montem Lehericum* vel *Libericum*, pro *Monte Letherici* vel *Leherici* appellant, corruptè & malè appellant. *Mons Letherici* nunc Comitatûs titulo insignis est.

MONTIS MAURENTIACI mentionem facit Hugo de Cleeriis, Miles Comitis Andegavensis Fulconis, in libello de Majoratu & Senescalcia Franciæ his verbis. *Cùm Deus voluit sublimare Rothertum filium Ducis in Regem, Goffridus Grisa gonnella cum III. millibus armatorum serviebat domino suo Regi Rotberto. Otto siquidem Rex Alemannorum cum universis copiis suis Saxonum & Danorum Montem Morenciaci obsederat, & urbi Parisius multos assultus ignominiosè faciebat.* Otto iste qui *Montem Maurentiacum* obsedit, erat Otto ejus nominis tertius, natione Saxo, qui anno DCCCCXCIV. regnare in Germania cœpit, & anno DCCCCXC. Imperator Romæ est salutatus, atque anno MII. decessit, Rotberto apud Francos jam solo regnante. Meminit ejusdem castri Sugerius in Gestorum Ludovici Crassi capite II. *Movit* (inquit) *formosus juvenis arma in Burchardum nobilem virum, dominum Mommorenciacensem, & in complices ejus confœderatos, Matthæum Bellimontensem Comitem & Drogonem Montiacensem : terram ejusdem Burchardi depopulans, municipia & curtes præter castrum subvertens pessumdedit; incendio, fame, gladio contrivit. Cumque de castro resistere pariter niterentur, obsidione Francorum & Flandrensium, Roberti avunculi & suorum castrum cinxit. His & aliis contritionum verberibus humiliatum, voluntati & beneplacito suo curvavit, & ab infestatione B. Dionysii compescuit.* Quantum & quale tum fuerit castrum *Mons Maurentiacus*, ex superioribus intelligi potest, quod & Otto tertius Rex Germanorum ac Lotharicensium, & Ludovicus Crassus Rex Francorum designatus, Roberti II. Flandrensium Comitis, avunculi sui, copiis adjutus obsedisse, nec tamen cepisse aut expugnavisse dicuntur. *Mons Moranciacus*, item *Moranciacum*, necnon *Mons Maurenciacus* vocatur hoc castrum in Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ, & *Maheus dominus Moranciaci*, vel *dominus Montis Maurenciaci* : & ibidem vetus est polyptychon, in quo *Ecclesia Montis Morenciaci*, & *capella Montis Morenciaci in Decanatu Gonessa*, à Canonicis loci donari vel conferri dicuntur. Eodem in codice reperitur Catalogus Monasteriorum Diœceseos Parisiacæ, *Capitulum Montis Maurenciaci*, hoc est Ecclesiam collegiatam castri in Decanatu Sarcellæ ponens. Catalogus à Brolio editus *in Decanatu Montis Maurentiaci Montem Maurentiacum* locat. *Mons* igitur *Morenciacus*, aliis *Mons Moranciacus*, vel *Moranciacum*, aliis *Mons Maurentiacus* & *Mons Maurenciacus* dictus est à situ, quasi *Maurentiacum* aut *Moranciacum* in monte positum, vulgò *Montmorenci*. Vallis *Montis Maurentiaci* incolæ plerumque *Morancy*, id est *Maurentiacum* nuncupant : cujus dominus ex Barone Dux & Par factus est ab Henrico II. Francorum Rege. Est & Morantiacum, *Morancy* ad Isaram inter Bellum Montem & Credilium in Bellovacis, in litteris Caroli Calvi *Maurenciacum*; item *villa quæ nuncupatur Mauriuciagi curtis, sita in Comitatu Cambliacenso super fluvium Isera*.

TORCIACUM in Decanatu Latiniacensi ponit utrumque polyptychon, vetus ac recentius, sub Archidiacono Briegii, & Ecclesiam loci ab Episcopo donari solitam, vulgò *Torci* : quod castellum in Briegio, fortè olim *Turciacum* à Turcio dictum est, deinde u litterâ in o conversâ *Torciacum* : nec longè abest à flu. Matrona, & à Nucetulo vico castroque Gornaco. Chartularium MS. Ecclesiæ Paris. *Torciacum* numerat inter feoda Episcopi Parisiensis, & *Anno Domini* MCCLXVIII. *die Martis post festum S. Martini hiemalis D. Reginaldus de Barro, dominus Torciaci, fecit hominium de Torciaco D. Stephano Episcopo Parisiensi, & est homo ligius : fuit investitus per annulum aureum. Pro ipso dominus Philippus de Buciaco portavit dominum Episcopum. Anno* MCCLXXI. *fecit* eidem *Episcopo hominium de terra Torciaci Comes Barri. Præposituram & castellaniam* suam habet hodieque *Torciacum* in Briegio : ut appareat castellis olim adnumeratum fuisse. Est & *Torciacum* villa Monasterii S. Eparchii ad fluvium Notram, Monacho Ecolismensi in Vita Caroli Magni memorata.

TURNOMIUM, aliàs *Tornomium* nomen est compositum ex voce Gallica turn aut torn significationis incertæ : sicuti Turnacum Belgicæ II. civitas ad Scaldim flu. Turno ad Rhodanum, *Tournon*; Tornomagus vicus in Turonibus, *Tournon* vulgò dictus, *vici Tornomagensis* appellatione à Gregorio designatus; Tornedrum vel Tornodorum, *Tonerre*; Torholt locus in Belgica. Chartularium MS. Ecclesiæ Parisiacæ *castrum & castellaniam Turnonii*, vel potiùs *Turnomii* numerat inter feoda sive beneficia Parisiensis Episcopi, & D. Ansellum de Gallanda Militem, dominum Tornomii anno MCCXXVII. *D. VVillelmo Pa-*

risiensi Episcopo hominagium ligium fecisse de castello & tota castellania Tornomij, ac fuisse anulo aureo investitum, Episcopumque portavisse pro castro Tornomij docet: anno quoque MCCXLIX. *Johannem fratrem Anselli hominium ligium fecisse ac juravisse Galtero Paris. Episcopo de parte quam habebat in castro & castellania Turnomij*: *Anselmum* etiam aut Ansellum potiùs *de Gallandia dominum Turnomij fecisse hominium D. Stephano Episcopo Parisiensi anno* MCCLXVIII. atque *annulo aureo investitum* fuisse. Polyptychon vetus *Tornem* vocat, ac in Decanatu Moissiaci Episcopi ponit. Catalogus Monasteriorum Diœceseos Parisiacæ, Polyptycho MS. subjectus *Decanatui Moissiaci Prioratum Turnonni* aut potiùs Tornomii attribuit: qui nunc est in Decanatu Veteris Corboili sub Archidiacono Briegii, S. Dionysii Mart. titulo insignis, & ad Fossatense Monasterium S. Mauri pertinens. *Turnomium* vel Tornomium castrum, quod & *Tornem* quidam; alii *Turnonnum* & *Tornoninm* corruptè appellant, Præpositurâ illustre, vulgò *Tournan* nuncupatur, & *Tournam en Brie*, non procul à Castris.

VILLÆ PETROSÆ varia nomina priscis in monumentis reperio. Nunc enim *Villa Petrosa* dicitur à saxoso solo; nunc *Villa Puerorum* & *Villa Peru*; nunc à fertilitate & copia pirorum *Villa Pirorum*, *Villa Pirosa*, *Vallis* etiam *Pirorum*: vulgò *Villepreux* & *Villepereux*. Certè in quibusdã litteris *Ernaudus dominus Feritatis & Villa Petrosa*, filius Ebrardi *domini Villa Puerorum* nuncupatur; necnon idem *Ernaudus dominus de Firmitate & Villa Puerorum*: & *castellum quod dicitur Villa Puerorum*, ac *Ecclesia S. Nicolai apud Villam Petrosam* memoratur: quæ *Ecclesia B. Nicolai de Valle Pirorum* semel atque iterum dicitur in litteris Guillelmi domini Feritatis. Hujus Guillelmi frater Ebrardus vel Evrardus Miles anno MCCIX. litteras dedit, in quibus ita de se refert. *Ego Evrardus de Villa Pirorũ Miles dedi & concessi Ecclesia B. Nicolai de Villa Pirorum, & Monachis Majoris Monasterij ibidem commorantibus, tresdecim arpennos terra & dimidium continuos, in præsentia domini Petri Parisiensis Episcopi*: cujus nimirum in Diœcesi est constituta. Hodieque hæc Cella ad Majus Monasterium pertinet. Denique in litteris Ervei de Feritate, datis anno MCCXXXII. fit mentio litis motæ adversus Monachos de *Villa Peru*, *ob usagium in foresta prope Villam Petrosam*, & *stagni de Villa Petrosa*. Ex quibus omnibus intelligitur, *Villam Petrosam*, *Villam Puerorum*, *Villam Peru*, *Vallem Pirorum*, ac *Villam Pirorum*, varias esse unius eiusdemque loci appellationes. Ceterùm ut suprà *Villa Pirorum*; sic in Chartulario Ecclesiæ Parisiacæ quod in anno MCCLXXXII. desinit, *Villa Pirosa* vocitatur, nonnunquam & recepto magis nomine *Villa Petrosa*. Certè ibi *in Decanatu Castri Fortis Capella leprosorum Villa Petrosa* ponitur, quam Episcopus Paris. donat: & *de donatione Abbatis Majoris Monasterij* esse dicuntur *Ecclesia de Villa Pirosa*. *Ecclesia de Bretescbia*, (*la Bretêche*) *Ecclesia de Nemore Arsicy*: (*Bois d'Arci*) *Ecclesia* inquam *de Villa Pirosa*, S. Nicolai titulo illustris, quæ *Prioratus de Villa Pirosa* in Decanatu Maciaci ibidem nuncupatur, in enumeratione Monasteriorum Ecclesiæ Parisiacæ finibus inclusorum. *Villam* autem *Petrosam* à multitudine petrarum, id est saxorum; *Villam* item *Pirosam* à copia & fertilitate pirorum cognominarunt, ut *Villam Pomosam* à pomis, *Pomensem*; amnem *piscosum* qui piscibus abundaret; loca *nemorosa*, loca *palmosa*, in quibus nemora essent atque palmeta; mare *ostreosum*, quod fertile esset ostreorum. Æthicus *Diodurum* vel *Diodurum* Durocasis & Loreciæ medium interponit, à Durocasis XXII. à Lutecia XV. millibus passuum distans: quo *Dioduri* nomine *Villam Petrosam* designari potiùs existimo, quàm Montem Fortem Amalarici: idque & situs & distantia locorum videtur indicare.

In Parisiacæ Ecclesiæ finibus vetera Chartaria numerant vicos ampliùs trecentos & sexaginta: quibus accessere recentiores seu postea conditi vici circiter LXX. Celeberrimos quosque ac præcipuos litterarum ordine exponemus. Sunt ergo hi, quales in priscis Ecclesiæ Parisiacæ Monasteriorumque Chartulariis, & in antiquis rerum Francicarum Annalibus Chronicisque à me potuerunt reperiri.

Alberti-Villare, *Aubervilliers*, aliis *Albervillare* mutilato nomine, & *Aubervillare*.

Alneta, *Annois*, ab alnis suum nomen habeat. Hic vicus in Decanatu Castri Fortis atque in extremis ferè Parisiorum finibus ad Ivetam amnem positus, à Patrono vulgò dicitur S. Pauli de Alnetis, *S. Paul des Aunois*, aut *des Aunais*.

Alnetum, vulgò *Aunay*, Cellâ veteri nobile, à multitudine alnurum quoque nomen accepit, ut Fontanetum à fontium abundantia, Pometum, Nucetum, Castanetum à copia m[illegible]ium, nucum, castanearum; Quercetum à quercubus, Spinetum à spinis, Prunetum à prunis, Fraxinetum à fraxinis, Ulmetum ab ulmis, Coryletum à corylis, Salictum à salicibus, Rosetum à rosis, Buxetum à buxo. Nomen suum dedit *pago Alnetensi*, seu *Alneto*, agri Parisiaci particulæ, vulgò *l'Aunay*: à quo pago vici nonnulli cognominantur, *Clippiacum in Alneto*, Liberiacum, id est *Liuriacum in Alneto*, aliique. Multa sunt eius nominis loca in Gallia, ut Alnetum in Carnotibus, aut in Belsa parte Carnutum, vulgò *Aunay*, aliaque.

Alpecum, seu *Aupicum*, *fiscus quondam Regius Alpecus* in Vita S. Erembertí: *villa qua vocatur Alpiccum*, *sita in pago Pinciacensi super alveum Sequana* in Chronico Fontanellensi malè, cùm sit in Parisiaco pago: *Aupec* vulgò, vel *Port-Aupec*; corrupto & truncato nomine quibusdam in Chartis Geographicis *le Pec*. Est autem hic locus positus ad ripam fluminis Sequanæ, non longè à vico & Monasterio S. Germani in silva Ledia, unde & *portûs* cognomen accepit. *Album Portum* etiam dictum reperio. Certè litteras legi anno MCCVII. datas, in quibus ad Monasterium S. Dionysii pertinere dicitur *aqua Secana à fluvio Savara usque ad locum qui dicitur*

tur Albus Portus: vel (ot loquitur in litteris suis Carolus cogn. Calvus) *foresta aquatica à fluvio Savara usque Cambreias*: qoæ verba apud Duplerum in Relatione quadam anni MCCCCXCV. patrio sermone sic exprimuntur. *Depuis le fleuve ou le ru de Sevre, dit autrement Mariuel prés S. Clou, jusques au ru de Chambries appellé Tancul prés le port Aupec. Al* ergo album, *pec* portum apud Gallos videtur olim significavisse.

Altogilum, quod pòst *Altoilum*, postremò *Altolium* dixere, vulgò *Auteüil*, ad Sequanam. Sont & aliqua alia eodem oomine loca in Gallia, ot *Altogilum* in pago Vadensi non procol à Firmitate Milonis, *Auteüil*; *Altogilum* in Bellovacis, *Auteul*.

Andeliacum, quod tabulæ quidem nostræ *Andely* reddunt; vulgus tamen *Andilly* appellare coosuevit. Est & in Veliocassibus *Andely* ad Sequanam, Latinè *Andeliacum* vel *Andeleium* dictum. Litteris Sugerii datis anno MCXLVIII. subscribuot præter ceteros *Ruricus de Andilli*, & *Guido de Groöla*: ex quo apparet aute annos DXX eam villam *Andilli* sicuti oonc vocatam esse.

Antoniacum ad Bevetam, quibusdam *Antogni*, *Antonium* aliqnem conditorem ac dominum habuit,& sui nominis auctorem. Vulgò *Antony* dicitur, & ei vico proximus pous ad Bevetam, *Pons Antoniacensis*, *Pont Antoiny*. Est & *Antoniacum* in Pictonibns; & *Antoniacum* vel *Antonium*, *Antoin* in Hainoo. Iterius Abbas Turonici Monasterii S. Martini legavit *Cella S. Pauli* seu *Cormaricò* præ ceteris *in pago Pictavo Antoniacum Villam*, ut doeent litteræ datæ anoo XXIII. regni Caroli Regis, Indict. XIV. Literæ Ludovici Pii, & Caroli eius filii, in pago Parisiaeo *Antoniacum* & *Spinogilum* memorant. *Anno* MCCCXLVI. *Rex Francorum Philippus exiens de Parisius, & veniens apud Antoniacum ultra Burgum Reginæ tentoria fixit: & dum ibi Regem Angliæ Eduardum (ut dicebatur) eà transiturum per duos dies exspectaret illusus, Eduardus*, &c. ut scribit Monachus Monasterii S. Dionysii in posteriore Appendice Chronico Nangiacensi subiuncta.

Aqua bona, *Eau bonne* à re oomen invenit. Vicus hic, ut & Balbiniacum; *Bobigni*, assidet rivo qui in Crodoldum effluit. Contrà alius vicus in agro Parisiaeo, ab aquis corruptis aut putidis dictus est Aqoaputa, *Puteaux* non lnngè à Sequana & vico Curva Via inter Nemtodorum & Surisnas. Est & altera *Aquabona*, *Eaubonne*, (nisi nos chartę Geogr. decipiunt) proxima Ermon & Sosiaco *Soisi* vicis, stagnoque Montis Maorentiaci.

Arcolium, *Arcueüil* ad amnem Bevetam, dictum ab antiqois arcubus seu fornicibus pontis, qui nostra ætate renovatus est, ot quemadmodnm olim factum putatur, inde aquæ in urbem Parisiorum Luteciam inducerentur. *Arcoleum* in veteribos litteris vocatũ repetio.

Argentogilum, qnod posteà *Argentoilum*, ac demnm *Argentolium* dixere, *Argenteüil*. Vicus est ad Seqnanam, vereri Monasterio ac vineris sois celeber. *Argentogilum* vel *Argantogilum* à Gallis noncupatum esse poto nomine composito ex *Argento* aut *Arganto*, & *Gilum* vel *Gelum*: qnæ Gallica esse nomina, sed significatioois solis nostiis Britannis ac insularibus notæ, non dubito. Certè *Argantum* quidem & *Argemum* ferunt variorum Gallię locorum Celtica vocabula composita, nt *Arganto-magus* Biturigum, vulgò Argentonus; *Arganto-varia*, quam corruptè *Argentuariam* receotiores dixere, & *Argentariam* ac castrum *Argentarense*; *Argentoratum*, *Argentina* & Stratæburgus postea nuncupatum. *Gilum* autem aut *Gelum* retinent *Alto-gilum*, *Spinogilum* vel *Spinogelus*, *Bonogilum*, *Nantogilum*, ac plurima ejusmodi alia. Adelhaidis Regis Hugonis uxor *construxit Monasterium puellarum in territorio Parisiensi, in villa quæ dicitur Argentoilus, & sub honore S. D. G. Mariæ o. Domino dedicari voluit*; ot ait Helgaldus. *Argenteolum* quędam tabulæ veteres appellant. At Sugerius *Cœnobium Argentoilense* ab Hermeotico constructom fuisse ait, & Pippini Regis principatu *B. Dionysii Abbatiam exstitisse*; sed à Carolo Magno permissu Monachorum Dionysianorum datum illud esse filiæ Theodradæ: quod ipse post annos ampliùs trecentos expolsis puellis vix receperit.

Asinaria ad Seqoanam, recentioribus *Asneria*, vulgò *Asnieres* à gregibus asinorum dictæ: sicut *Vaccaria*, & *Porcaria* à multis bobus & suibus.

Atteia ab Atteio aliqoo conditore vel saltem domino nomen invenere, *Aties*, *Atteia* & Odoni in libro de Vita Borchardi Comitis dictæ. Ibi est Cella ad Monasterinm S. Victoris pertinens. Aliqua ejusdem nominis loca in Galliis reperio. Ac ne de ceteris scribam, fuit villa poblica Regni Suessionici *Atteia* in Viromanduis, vulgò & *Aties* dicta: in qoa Radegundis tenera virgo educata est antequàm Chlothario noberet, & Regina quoq; sæpe est commorata. Sunt, qoi pro *Atteiis Attegias* à vilibos casis ac tuguriis appellandas existiment. Frodoardus in capite II. libri IV. Historiæ Remensis Ecclesiæ *Atteias* memorat, ponitque inter *Virtudem* & *Mansacum*, vulgò *Atis*, in Campania ad Matronam flumen inter Catalaunos & Sparoacum.

Atteiolæ dictæ sunt quasi *parvæ Atteiæ*, in recentioribos Catalogis Ecclesiæ Parisiacæ *Atteola* corrupto nomine; vnlgò *Attioles*, aut *Etiolles*, in qoibusdam tabulis Geographicis *Etioulle*. Vicus hic est positus inter Sequanam & Ederam fluvios medio ferè spatio in Briegio.

Attiliacum ab Attilio cognominatur, vicus in Briegio, *Attilly*, *Atilliacum* aliàs.

Aureliacum ab Aurelio, recentioribus truncato nomine *Orliacum*, *Orly* ad sinistram Sequanæ ripam.

Aurenvilla, *Euranville*, noo procul ab Vrbia fluvio & Castris.

Axona (*Essone*) ad amnem *Axonam*, (sic enim ibi mutato oomine Junnam appellant) Exona vocatur Fortunato in libri de Vita S. Germani Parisiorom Episcopi capite XV *Quidam in Exona vico de fiscalibus famulis Childomerus nomine*. Quibns ex verbis videtor colligi posse, tunc eam villam Fiscalem seu Regiam fuisse. Certè & segnantibus Merouei

FFF

posteris percussos ibi nummos reperio, quod vix alibi quàm in urbibus, aut in villis publicis seu Dominicis fieri consueverat. In manus meas venere duo trientes aurei Regum Merovingorum, alter *Exona*, alter *Axsona* C. inscripti, eodem ambo capite Regis signati, sed sine litteris. In litteris Pippini Francorum Regis apud Jacobum Dupletum, anno regni ejus xv. datis vocatur *villa cognomine Exona, sita super fluvium Exona in pago Parisiaco*. Actæ Synodi Suessionicæ inter villas à Ludovico Abbate Monasterii S. Dionysii Monachis suis concessas *villam Exonam* numerant. Sugerius Abbas in libri de rebus in administratione sua gestis capite xvii. memorat *Axonem burgum S. Dionysii super fluvium Issonam, antiqua Regum* (fortè Pippini) *liberalitate Sanctis Martyribus collatum*, & capite xviii. *matrem Ecclesiam Axona*. Quòd si Monasterio S. Dionysii ab aliquo Regum nostrorum donata est *Axona*, uti donatam esse constet, cùm id asserat Sugerius: haud dubiè villa Regia seu fiscalis antea erat, cùm nihil nisi de fisco Reges nostri cuiquam dare potuerint. Ibi autem *Junna* qui & *Junia*, nomen mutat, & vocari incipit *Axona*, & usque ad ostium suum, hoc est usque ad castrum Corboilum ubi in Sequanam effluit, per aliquot passuum millia *Axona* appellitatur aut *Exona*, recentioribus *Issona*: sicuti suprà Pippini litteræ & verba Sugerii docent: quemadmodum vicus ipse dicitur *Essonia* in veteri Chartolario Ecclesiæ Parisiacæ, & in litteris Eugenii PP. III. ac Lucii PP. II. In litteris Ludovici Regis Francorum ac Ducis Aquitanorum ante annos quingentos fit ejusdem *Issona* amnis mentio: *In aqua quæ est apud Curboilum, quæ Issona vocatur*. Constat autem solum Junnam, qui infra Stampas Loâ augetur, & apud Axonam vicum nomen mutat, solum inquam, nec quemquam alium amnem apud castrum Corboilum in Sequanam evolvi. Ex *Junna* ergo ad *Exonam* fit *Exona* vel *Issona*, ut ex Danubio Ister.

Balbiniacum à Balbino aliquo nomen habet; *Baubigni* in catalogis Ecclesiarum Parisiacæ Diœceseos ante annos ferè cccc. dictum, vulgò *Bobigni* non procul ab Aquabona.

Balloilum, in actis Synodi Suessionicæ anno DCCCLXII. regni Caroli XXIII. *Balsolum*, *Baillenel* aut *Bailleul* Nostris olim dictum, nunc corrupto vocabulo *Baillet*. Pars ejus est Fagetum, *Fayet*, à fagis quas Nostri *fayes* olim vocavere, cognominatum: *Fagidum* in actis Synodi Suessionicæ, *in Fagido de colonica Nova villa mansum unum*.

Balneola unde dicta sint nemo non videt. *Balneolas* quidam catalogi etiam appellant non malè. Nam ut balnea veteres sic & balineas balneasque vocavere: vulgò *Baigneux* inter Montem-Rubeum & Vanvas. Sunt & Balneola *Bagneux* in pago Tornodorensi. Est & *Baignolet* vicus, in Chartario Fossatensi *Balneolâ*, necnon *Bagnolia juxta Charrone* dictus.

Bedolitum in actis Synodi Suessionicæ ante annos DCCC. habitæ dictum reperitur, in veteri Catalogo *Baalat*, vulgò *Beloy en France*.

Bevera aut *Beveris*, quibusdam *Bibara*, à fluviolo quo alluitur nomen accepit, vulgò *Bievre*, nonnullis ad vulgare nomen accedente vocabulo *Bevra*.

Bigargium in Gestis Dagoberti, & in libri Aimoini IV. capite XXX. vocatur *locus* & *Palatium* seu villa Regia, quò Dagobertus anno regni XIV. generalem Francorum conventum indixit. Nunc *Garges* vocari puto trunco nomine. *Garges* quoque in veteri Catalogo nuncupatur, non procul à Crodoldo, ac Bonogilo villa etiam Regia: *Gargia* in priscis Chartis. Est & alius vicus in Parisiis trans Sequanam prope Rotoialum castrum ac Versalias, vulgò dictus *Garches*.

Bogivallis, *Bougival*, ac plerumque corrupto nomine *Buzenval*: nõ longè abest a Rotoialo.

Bonogilus vel Bonogilum, *Bonüil*. Apud Fredegarium in libro v. & ultimo Chronici *Anno XXXIV. regni Chlotharius VVarnacharium Majorem domus cum universis Pontificibus Burgundiæ & Faronibus in Bonogilum villam ad se venire præcepit*. Sed cùm duo sint ejus nominis vici in Parisiaco pago, alter ad Matronam flumen in Briegio, alter ad Crodoldum in Francia, utrum designet Fredegarius haud facile dicto est. Quidam vetus Catalogus Ecclesiarum Diœceseos Parisiacæ *Bonogilum* ad Matronam *Bonvel*; *Bonogilum* ad Crodoldum nunc *Bonvel*, nunc & *Bonum Oculum* seu *Ecclesiam de Bono Oculo* corruptè appellat nomine Latino vulgarem pronunciationem exprimente, quasi non *Boneüil*, sed *Boneil* dici scribique oporteat. Recentior Catalogus utrumque *Bonolium* nuncupat. Chartularium MS. Ecclesiæ Paris. Bonogilum ad Crodoldum *Bonolium prope Gonessam* à situ appellat. Est enim hic vicus Gonessæ proximus. Nec aliter eorum alterum vocat & Chronicon Fontenellense in anno DCCCLVI. desinens, ubi Monachi Fontanellæ Carolum Regem Franc. in villa publica *Bonogilo* commorantem, anno DCCCXLVII. adiisse dicuntur his verbis. *Ipso anno perreximus Bonolium pro prædiis nostris recipiendis*. Utrubique cùm apud Fredegarium tum in isto Chronico nomine *Bonogili villa* Regiæ seu *Bonolii* designari puto *Bonogilum* ad Matronam in Briegio, altero Bonogilo Burgundiæ propiorem utique locum, & propter opportunitatem magnorum fluminum Sequanæ atque Matronæ, Reges nostros adeuntibus commodiorem vicum. De quo & in Vita Ludovici Pii Aug. ista legimus: *Porro VVarinus & Bernardus Comites plurimis sociorum ex Burgundiæ partibus coactis, ad Matronam fluvium usq; pervenerunt, & ibi in villa Bonogilo & eis prædiis quæ circumjacent, aliquot diebus consedere*. In Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ annorum ferè cccc. *Johannes Presbyter Curatus de Servone, & Johannes Capellanus Capellaniæ de Villaribus (Villiers sur Marne) fecerunt homagium D. Stephano Episcopo Paris. de decima de Bonolio (Boneüil sur Marne) & de Succiaco. (Sucy en Brie)* Ex Bonogilo Bonolium factum, ut ex *Nantogilo Nantolium*, ex *Vernogilo Vernolium*, ex *Spinogilo Spinolium*: pro quo & *Bonoilum*, & *Nantoilum*, & *Vernoilum* ac *Spinoilum* dixere. Sunt & alii ejusdem nominis vici in Galliis, inprimis in pago Meldico.

Bonna, vulgò *Bonnes*, ita dictæ videntur, quòd sint in confinio Parisiorum & Senonum positæ ad Juonam flumen. *Bonnes* vocantur in vetere catalogo. Bonna autem olim limes & terminus à Nostris dicebatur, hodieque *borne*. *Bona* tamen hic vicus dicitur in Chronico Mauriniacensi.

Borda, aliàs Bordæ, *la Borde*, ad sinistram ripam Sequanæ. Berda autem apud Germanos olim & apud Nostros domunculam, mansionem, fundum etiam ac villam significabat. Hi *borde*, illi *bord* dixere.

Braiacum, in recentiore Catalogo Parœciarum Ecclesiæ Parisiacæ vocatur *Braiacum super Maternam*, hoc est Braiacum ad Matronam; in veteri Catalogo *Briacum*, volgò *Bry*. Hic vicus, ut & Braia Comitis Roberti, à braio dictus est, quo nomine Galli lutum designavere: cumque auctor libri de Vita S. Baboleni Abbatis, *fiscum Regium nomine Brittonicum, in praripio Materna situm* (ni fallor) appellat.

Bretescia, *la Bretéche*, sæpe à S. Nonio cognominatur *Saint Non de la Breteche*. *Bretesciam* majores nostri locum munitum & muris pinnatis clausum appellitavere. Quare multa eo nomine loca in Galliis, præsertim inter Sequanam & Ligerim reperiuntur.

Brittiniacum, vulgò *Bretigny*, nomeratur inter beneficia Episcopi Paris. in Chartulario MS. ejus Ecclesiæ, quod in anno MCCXXCII. desinit. Vicus est inter Urbiam & Iunnam flovios positos; *Bretiniacum* in recentiore catalogo dictus. Mihi videtur nuncupatum primò esse *Britanniacum* à Britannis seu Brittonibus: cùm & proximum sit Brittonariæ (*Bretoniere*) vico à Brittonibus nomen habenti.

Brocia vel *Brucia*, *la Brosse* in Briegio. Est & trans Sequanam Plesseium Bruciarum, *les Brosses*, aut *le Plessis los Broces*. Brueia autem silvam apud Gallos olim significavit: quo factum est, ut multa loca silvis adjacentia, aut etiam in nemoribus posita, Brueiarum appellationem susciperent in Galliis. Inde majores nostri venari *broceller*, & humiliores silvas *brouçailles* seu bruciolas, & silvas pervagari *brocer*, id est bruciare dixerunt. In Chartulario Augostodunensis Ecclesię hęc legi: *Et on un autre bost que l'on appelle la Broce*, in litteris anni MCCXXCIII. Ergo silva & brucia, *la broce*, res eadem.

Bruerıa, *les Bruieres*, prope Alram Brueriam Monasterium S. Virginum. Uterque locus ita dictus est à myricis, quas vulgò broerias appellamus.

Bungeia, aliis *Bonzeia* & *Bouzia*, *Bonzies* in veteri Catalogo, nunc vulgò *Bondis*. Hic vicus nomen suum silvæ proximæ dedit, ut & Liberiacum, *Livry*, itaut nunc silva Bungeiensis, nunc Liberiacensis appellitetur, *la Forest de Bondis*, *la Forest de Livry*. *Vungeias* vocat Heinricus Franc. Rex in litteris datis anno MLX. in pago Parisiensi: *villam Bonzeiam* Urbanus PP. II. anno MXCVII. *Bondias* alii. *Bunzeias* Eugenius PP. III. anno MCXLVII. numerat inter Ecclesias Parisiensis Monasterii S. Martini.

Burgus Regina in utroque Catalogo memoratus, nomen suum retinet. Vocatur enim hodieque *Bourg-la-Reine*, inter Antoniacum & Montem Rubrum positus. Cui Francorum Reginæ nomen suum acceptum referre debeat, incertum est aut potiùs incognitum. *Briquet* antea dictos esse fertur hic vicus, sive à ponticulo aliquo latericio, sive à lateraria, in qua ibi tegulæ è latere conficerentur.

Busciacum vel *Bosciacum S. Georgij*, & *Busciacum S. Martini*, vulgò *Boissy S. George*. & *Boissi S. Martin*, vici ambo à bosco vel busco, id est à silva proxima nomen accepere in Decanatu Latiniacensi: *Buciacum* & *Bussiacum* corruptè in polyptychis dicti. Est & Bosciacum sub vico S. Ionii vel Æunii cognominatum, *Boissi sous Saint Jon*.

Buxeus vicus, vulgò *Boussi* vel *Bossi*, ad flumen Ederam in Briegio prope vicum & Monasterium Ederam. *Rex Chlodoveus ad idem Monasterium* (Fossatense) *vicum qui Buxeus dicitur tradidit*: ut legimus in Vita S. Baboleni Abbatis. *Buxiacus* aliàs scribitur. *Bossiacum* vocat vetus polyptychon in Decanatu Moissiaci Episcopi: cujus loci Ecclesia ad Abbatem Fossatensem pertineat. Est & *Boissi* vicus proximus Suciaco, inter Sequanam & Matronam, *vicus Bucciacus* Fortunato in Vita Germani non semel dictus.

Calliacum, *Chailli* in Decanatu Linatensi. *Calloellum*, *Chailloellum* & *Challoel* in litteris Philippi Franc. Regis datis anno MCCXII. & in veteri Polyptycho, vulgò *Chailleau*, in plerisque tabulis corruptè *Chaliot*.

Cala Villa Regia quondam fuit, Gregorio nunc *Cala*, nunc *villa Calensis*, & *Calensis Parisiaca urbis villa*, id est pagi Parisiensis, similiter *Cala Parisiaca civitatis villa* dicta, *distans ab urbe Parisiaca quasi centum stadiis*; in Vitis Bertilæ Abbatissæ & Balthildis Francorum Reginæ *Regalis villa* & *Monasterium Kala*; in Gestis Francorum *villa Calensa in Parisiaco*, id est *Calensis*; Bedæ in libri III. capite VIII. *Cale*. Stephanus Parisiensis Episcopus, in epistola ad Gaufridum Carnutensem Episcopum & Apostolicæ Sedis Legatum data anno MCXXX. locum corrupto & usitato tum nomine *Chelas* vocat: *Abbatiam* (inquit) *Monialium quæ est Chelis*. *Chelam* vocat & Gerbertus, Stephano CXXX. annis vetustior, in epistola ad Canonicos B. Martini, quos *ad placitum Chela habendum* venire ipse cum ceteris Episcopis jubet. Ibi hodieque vicani ostentant vestigia Palatii Chilperici Francorum Regis, qui quum venationi operam dabat, exemplo avi sui Chlodovei Magni, amœnitate loci ob propinquitatem silvæ Bungeiensis admodum delectabatur, atque ibidem est interemtus. Eo in loco Chrothildis Chlodovei majoris uxor oratorium B. Georgio molita est: vel (uti ait auctor libelli de Vita Balthildis) *Cœnobium sacrarum Virginum in honore S. Georgij prima construxit*: & hodieque ibidem est Baptismalis Ecclesia, S. Georgii titulo insignis. Eodem in loco vel vico *Cala*, qui *Decanatui Kalensi* nomen dedit, Balthildis Chlodoveo juniore viro suo orbata, ac Chlotharii filii tutelam

getuns, puellarum Monasterium diruto Sancti Georgii oratorio nobilissimum exstruxit, & plurimis amplissimisque possessionibus ac villis dotavit: quò & demum secessit, ex Regina Monacha facta, & Bertilæ Abbatissæ subjecta. Obiit in Monasterio suo III. Kalendas Februarias, & in Basilica S. Crucis quam à fundamentis ædificaverat, honorificentissimè sepulta est. *Chelles* vel *Chelle* vulgò dicitur à Nostris, ad Gerberti *Chelam* & ad Stephani *Chelas* proximè accedēte vocabulo. *Chelle* inquam dicitur à Nostris *Cala*, ut scala *eschelle*, e Latino in ch & a in u ex more cōmutatis: quamquam videtur utrumq; nomen potiùs cum uno l. scribi oportere, *Chele*, *eschele*, sicuti apud Latinos.

Camps ad Matronam, à circumjacentibus campis nomen invenere, *Champs* vulgò, aliis *Champs Mateux*.

Campimacum, *Champigni* ad Matronam flumen; in actis Synodi Suessionicæ ante annos DCCC. memoratum. *Campaniacum* priùs dictum est à Campano.

Campiplantarium, in veteri Catalogo *Campiplantum* mendosè, vulgò *Champlant*. Positus est hic vicus ab Iveta amne non procul & ab Orceio, *Orcay*, ac Palatiolo.

Campus lupi dicitur in veteri Catalogo *Chantelon*: qui est vicus proximus Castris ad Urbiam, *Chantelon* pro *Champdelon*. Est & *Chantelon* in Briegio; & inter Sequanam ac Isaram: sunt & alia alibi ejusdem nominis loca, quæ *Campos lupi* quàm *Cantus lupi* malim nuncupari.

Cannaberia, *Chenevieres*, à multa cannabe nomen habent. Tres sunt in Parisiorum finibus eius nominis vici. Aliæ enim *Cannaberia* ad Isaram, non procul ab Isaræ & Sequanæ Confluentibus: aliæ ad Matronam, non longè ab eius & Sequanæ Confluentu; ambæ *Cheneveria* nomine Latino corrupto dictæ in veteri Catalogo, posterior *Canabera* in recentiore Catalogo, in veteri etiam *Canaveria*: ambæ Nostris *Chenevieres* nuncupantur. Sunt & tertiæ in Parisiis Cannaberiæ prope Luperas, *Chenevieres* item vulgò vocatæ.

Cantriacum, ni fallor, *Sintrium* vocatur Odoni de Vita Burchardi Comitis prope Sosiacum; *Sentri* in vetere Catalogo in Decanatu Moissiaci Episcopi. *Cintrium* & *Centri* scribi malim. In prisco nummo *Cantriaco vico*: vulgò *Sentri* nuncupatus.

Cantus Lupi, *Chantelou*, in vetaribus recentioribusque catalogis memoratus, & à casu nobis ignoto cognominatus impropriè. Non enim cantus sed ululatus convenit lupo. Positus est hic vicus in Briegio Latiniacum inter & Turnomium: qui *Campus lupi* meliùs diceretur quàm *Cantus lupi*. Certè nunc *Cantus lupus*, nunc *Campus lupi* vocatur in Appendice Chronici Nangiacensis.

Capella S. Audoëni, *Saint Oüen* vel *S. Oüyn* ad Sequanam. Animadverto enim in actis Synodi Suessionis habitę anno DCCCLXII. eum vicum vocari *super Sequanam Capellam S. Audoëni*; in veteri catalogo *Ecclesiam S. Audoëni apud Sanctum Dionysium*, id est prope Monasterium S. Dionysii, *S. Oüen lez S. Denis*, aliàs *S. Oüen lez Paris*. Hæc fuit olim villa Regia, in qua Johannes Francorum Rex anno MCCCLI. mense Januario Milites Stellæ instituit: quam in eodem Palatio suo Carolus eius filius abjecit, & Præfecto Vigilum dedit.

Capella Milonis, *la Chapelle Milon*, ad amnem Ivetam, non longè à Caprosia.

Capella S. Dionysii, proxima Luteciæ, *la Chapelle S. Denis*, ad Monasterium S. Dionysii pertinens.

Capriacum, *Chevry*, vicus in Briegio, nomen à capris mihi videtur accepisse, & *Cabrianecum* in veteri nummo nuncupari: in quo legitur *Cabrianeco*. Quæ inscriptio docet, nummum in ea villa, quæ tum fiscalis aut Regia esset, percussum fuisse. Lucius PP. in literis datis anno MCXXCIV. *Caurilium* vocat quasi Caprilium.

Caput villa, *Chaville*, non longè ab amne & vico Bevera. Eius vici in veteribus Catalogis (quod mireris) nulla fit mentio; in priscis litteris Episcoporum & Regum aliqua.

Carenton vel *Carento* ad Matronam, aliàs *Carentonium*, vulgò *Charenton*; vicus *Charenton* etiam dictus in vetere Catalogo, vetustus admodum & ante annos nongentos ponte suo ad Matronam nobilis. Quippe eius mentionem faciunt Annales Bertiniani his verbis. Anno DCCCLXV. *Carolus fidelium suorum consilio pontes super Isaram & Matronam refici curat. In locis quæ dicuntur Alvernis & Carenton, quoniam ab incolis qui ex antiquo pontes ipsos fecerant, propter infestationem Nortmannorum refici non valebant: ab eis*, &c. *Pontem Carantonis* vocat Vita S. Mederici. *Alverni* autem sunt *Auvers*, vicus hodieque non ignobilis in Velocassibus ad Isaram, supra Brivam Isaræ: de quo vico & Acta Synodi Suessionis habitæ anno DCCCLXII. mentionem faciunt, quum Ludovicus Abbas Monasterii S. Dionysii *in Alvernis mansos duos* præter cetera Monachis suis attribuit.

Carolivenna, in veteri Catalogo *Karolivena* corruptè pro *Karolivenna*, locus ad flumen Sequanam inter Alpecum & Rotoialum, anno DCCCXLVI. regnante Carolo Calvo statione Nortmannorum nobilis: quemadmodum Aimoinus in libro I. Miraculorum S. Germani Parisiorum Episcopi refert. *Chalevane* vulgò vel *Chalvaine* hodieque nuncupatur. *Venna* autem vel *Vanna* linguâ Gallicâ piscatoriam seu locum in flumine piscationi destinatum paratumque significat. In litteris Childeberti Francorum Regis de Basilica S. Vincentii. *Piscatoria quæ appellatur Vanna.* In Actis Synodi Suessionis habitæ anno DCCCLXII. *Censum de Venna, quæ est super fluvium Loth.* Dicta est *Karolivenna* à Karolo Duce & Principe Francorum, patre Pippini Regis, qui ibi piscariam in Sequana fieri construique iussit, ut docent litteræ Imper. Ludovici Pii, anno III. imperii eius datæ, his verbis. *Piscariam, quam olim proavus noster bonæ memoriæ Karolus in pago Pinciacense, in villa quæ vocatur Riolum, in fluvio Sequanæ fieri jussit, ad Monasterium S. Germani, ubi ejus corpus requiescit, & ubi Hermino pastorali fungitur officio, libentissimè concessimus*: quem locum Ludovicus ibidem semel atque iterum *Karolivennam*, id est Caroli piscariam vel capturam appellat, & *Riolum* antè dictum

esse, atque in pago Pinciacensi positum fuisse, apertè videtur indicare. Inter Montem Gemellum & Palatiolum est Carolipons, *Chalpon* vel *Chalepon* vulgò dictus vicus, uti Carolivenna *Chalvaine* aut *Chalevane* à *Carolo*, quam nostri *Chal* seu *Chale* truncato nomine dixere.

Carrona, aliàs *Charrona* & *Charronna*, vulgò *Charonne*. Inter XIII. *Presbyteros Cardinales, qui debent interesse quum Episcopus celebrat in Ecclesia Paris. in Natale Domini, Pascha & Assumtione, Presbyter de Charrona, Presbyter S. Stephani de Gressibus Paris. Presbyter S. Iuliani Pauperis Paris. & Presbyter S. Iohannis in Grevia* cum IX. aliis memoratur in Chartulario Parisiacæ Ecclesiæ MS. annorum ferè CCCC. *Carronam* vocat Eugenius PP. III. anno MCXLVII.

Castanetum à castanearum copia nomen invenit, *Chastenay*, non procul à Vitrariis vico & à fluvio Bevera. Est & alterum Castanetum, *Chastenay* quoque dictum vulgò, in agro Parisiaco propriè nuncupato, non longè à Luperis. Utriusqua *Castaneti* mentionem faciunt veteres ac recentiores Catalogi Parœciarum Ecclesiæ Parisiacæ. *Castanetum* Luperis proximum Eugenius PP. III. in litteris anni MCXLVII. corruptè *Castenetum* vocat; Urbanus PP. II. in litteris anni MXCVII. corruptiùs *Casteneium*.

Castellio, vulgò *Chastillon*, vicus est ad Sequanam prope Luteciam Parisiorum, inter Montem-Rubeum & Vallem Gerardi positus. Plurima sunt ejus nominis loca in Galliis, ita dicta ut equidem existimo, à munitionibus, quòd parvorum castellorum instar essent.

Caticantum ad Beveram, *Cachant*, in Catalogo vetari ac novo omissum, in priscis tabulis non indictum, nomen à cantu felis quem catum & musionem vocarunt, videtur invenisse, ut *Cantus lupi*, *Liri cantus* à cantu gliris vel liri, *un Ler*. Omittitur in Catalogis, quia Ecclesiam Arcolii pro sua habet, cùm domesticâ careat.

Catolacum nummis etiam Regiis inscriptum legitur. Vicus olim fuit ad fluvium Crodoldum, tumulo ac Basilica B. Dionysii Martyris, primi Episcopi nostri, sociorumque ejus insignis: qui propter Monasterium ab Dagoberto Francorum Rege ibi exstructum, cum opibus suis tum maximè Principum nostrorũ sepulcris illustre, è vico castellum, ac postremò opidum non contemnendum evasit, à S. Dionysio dictum *la Ville de S. Denis en France*. Hunc *vicum Catulliacum, ab urbe Lutecia* V. *ferè millibus distantem* vocant Gesta Dagoberti; *vicum Catuliacum* Aimoinus in libro Historiæ IV. *Villam B. Dionysii* Sugerius in litteris datis anno MCXXV. *Catolacum* vel *vicum Catolacensem* liber de Vita B. Genovefæ; *Cadolagum locum* Fulradus Abbas Monasterii S. Dionysii in suo testamento.

Catonacum in vateribus Regum nostrorum nummis legitur: quod quidam *Chaton* esse putant, vicum ad Sequanam non longè ab Argentoilo.

Cavenacum vucat Sugerius vicum Villæ Petrosæ proximum, qui *Chavenay* hodieque dicitur.

Cebrantum, in litteris Eugenii PP. III. anno MCXLVII. datis *Ceverentum*; in litteris Urbani PP. II. anni MXCVII. *Senreuum*; in veteri polyptycho *Conren* in Decanatu Monasterioli; vulgò *Senran* non longè ab Alnero.

Cella ultra Sarnainm in veteri Catalogo memorata, *Cella* absolutè in recentiore Catalogo dicta, vulgò *la Celle*, ita vocatur, quòd ad Monasterium S. Garmani pertineat. *Cellam Equilinam* eam vocat Irmino Abbas Sancti-Garmanensis, quoniam silvæ Aquilinæ proxima est. Est & altera *Cella juxta Bogivallem* cognominata à situ in antiquo Catalogo, quia proxima est Bogivalli, *Bongival* vel *Buzenval*. *Cella* autem nuncupatur, quoniam una est è Cellis, hoc est Prioratibus Monasterii Columbensis, cujus ad Abbatem hodieque pertinet ejus Cellæ donatio. Vulgò *la Celle*, aliis Cella S. Chlodoaldi ab Ecclesiæ forsitan loci Patrono, *la Celle S. Clou*.

Centeniacum à Centenio conditore vel domino nomen accepit, in Chartulario Fossatensi, & in veteri Catalogo non indictum, vulgò *Centeny*. Situs est hic vicus in Briegio, nec multum abest à Braia Comitis Roberti.

Centum Nuces à re nomen habent. Ita enim dictæ sunt, quòd in eo vico, aut certè in ejus vici agro centum essent nuces. Vicus iste non procul abest à Sequana & Argentoilo, *de Centum Nucibus* in catalogis priscis ac novis appellatus: ut *Centumcellæ* in Tuscia maritima; *Centumputei* in Bellovacis, *Champuy*, vel *Sampuis*; in Remensi pago *Septem-Salices*, vulgò *Septsaux*. Ac primò quidem *Centnois* vulgò Nostri *Centumnuces* appellavere, deinde *Cennois*, ac demum corrupto vocabulo *Sanois*. *Centinodium* Sugerius in libro da administratione sua vicum hunc vocat. Nimirum nucem Nostri atque adeò nuceum *nodam* & *nosam* etiam dixere, vulgò *la Noüe* aut *Noux*.

Chesnetum in veteri Catalogo, id est Quercetum, vulgò *le Chesnay*, quod idem est ac *la Chesnaye*, à querca, quam Galli casnum olim vocaverunt, dein chisnum ac chesnum.

Ciconiolæ à multitudine pullorũm ciconiarum cognominatæ, ut *Columba* à copia columbarum, nonnunquam *Ceegnola*, item *Cuegnola*, ac etiam *Ciaconella* corruptis nominibus in tabulis ac catalogis veteribus dicuntur, ponunturque in Decanatu Moissiaci Episcopi in Briegio. Legi Chartarium MS. Ecclesiæ Parisiacæ in anno MCCXXCII. desinens, in quo nunc *Ecclesia de Ceognolis*, nunc *de Cuegnolis* nuncupatur: & in quo de Andrea quodam Clerico hæc reperio. *Andreas de Ciconiolis Clericus* (ibidem *Andreas Clericus de Cuegnolis* dictus) *tenet ab Episcopo Parisiensi in feudum in capite suo, in territorio de Neisi,* XII. *arpenta terræ: & D. Ansellus & Milo de Montibus Milites, sororij ejusdem Clerici, tenent ab ipso Clerico* XXXVI. *arpenta terræ in Parochia de Cicboniolis. De his omnibus quæ ipse Clericus tenet in capite suo, & alij tenent ab eo tam ad censum quam ad feudum, fecit hominagium ligium VVillelmo Parisiensi Episcopo Clericus memoratus.* Nunc vicus ille nomen

vetus sed corruptum servat. Vocatur enim *Segnolles* vel *Songnolles* pro *Cigognoles*, positusq; est ad flumẽ Ederam in Briegio non procul à Nuceto, (*Noisi*) cujus suprà, uti & *Parœcia Ciconiolarum* fit mentio. Est & vicus *Segnolles* non procul à flumine Isara, inter Petramlatam & Berceocortem (*Besancourt*) medius, à *Ciconiolis* haud dubiè nomen nanctus: sed qui priore multo recentior mihi videtur, propterea quòd in Catalogis Parœciarum Ecclesiæ Parisiacæ nequaquam memoratur. In finibus Biturigum Cuborum ad ripam fluminis Cari alius quoque vicus est positus, *Ciconiola* olim, nunc *Sigongnolles* aut *Cigognoles* dictus.

Civiliacum à Civile aliquo possessore aut etiam' conditore cognominatur: in veteri Catalogo mendosè *Crvilliacum*, vulgò *Chevilly*.

Clippiacum villa quondam Regia fuit in agro Parisiaco ad flumen Sequanam, Regibus Chlothario juniori, Dagoberto, Chlodoveo, Chlodoveique filio Theodorico antequàm in ordinem cogeretur, notissima sedes ac gratissima. Nimirum Lutecia jaminde à Chlodoveo Magno Regum Francorum sedes caputque Regni esse occœperat: quæ fuit caussa tantorum Luteciæ incrementorum, & Regiarum in publicis pagi Parisiaci villis, Cala, Clippiaco, Spinogilo, Rotoialo, Bonogilo, aliisque exstructarum. Ab copia cunicu-lorum cognominatur *Clippiacum in Varenna*, vel Clichiacum in Garenna, *Clichi la Garenne*; à situ in actis Synodi Suessionicæ *Clippiacum super Sequanam*, ut distinguatur ab altero ejusdem nominis vico, quem in Parisiorum quoque finibus situm prope silvam Liberiacensem, *Clippiacum in Alneto* nuncupant, *Clichy en l'Annay*. Utrumque autem *Clippiacum*, vulgò *Clichi* vocatur p in ch verso: quemadmodum apio, Gamapio, Attipiaco, similibusque nominibus in linguam nostram translatis videmus accidisse. Fredegarius qui primus de Dagoberto scripsit, & in iv. Chlodovei ejus filii regni anno desiit, *ClippiacumCuniculosum* primus omnium commemorat ante annos plus mille, & in capite LIII. libri v. ac ultimi Chronici refert, Dagobertum Regem Austrasiorum *in Clippiacum non procul Parisius venisse* ad patrem annum regni XLII. agentem, ibique *Gomatrudem in conjugium accepisse*: & anno regni sui XLIV. Chlotharium, Dagoberti patrem, Pontificum & Procerum Neustriæ atque Burgundiæ conventum egisse *in Palatio Clippiaco*, ac Æghynam Saxonum Optimatem, cujus à famulis Ermenarius non ibi fuerat interfectus, *in Monte Mercore jussu Chlothary resedisse*. Ita in vetustissimo Fredegarii codice qui Jacobi Sirmundi fuit, scriptum reperi, cùm libri ejus editi seu typis impressi *Montem Mercomirem*; Aimoinus *Montem Marcomirum* corruptè vocet. Est autem *Mons Mercore*, vel potiùs *Mons Mercorii* seu *Mons Mercurij* proximus hodieque *Clippiaco Cuniculoso*, is quem Abbo non semel *Montem Martis*; Hilduinus Abbone vetustior, Frodoardus, & alii à cæde Dionysii Episcopi nostri Rusticique & Eleutherii *Montem Martyrum* nuncupant. Dagobertum *apud Clippiacum residentem* anno regni XIV. adiit *Judacailo Rex Brittanorum, & semper se & Regnum Brittania subjectum Francorum Regibus* futurum *promisit*: uti Fredegarius, Florentius Abbas in Vita S. Judoci, Gesta Dagoberti, ac Aimoinus produnt: ex quibus Florentius & Gesta Dagoberti *Palatium Clippiacum*, Aimoinus in libro IV. *villam Clippiacum* appellat; Vitæ SS. Episcoporum Amandi & Audoëni *villam Clippiacum*. *Anno XV. regni Dagoberti*, qui est Christi Domini nostri DCXXXVII. *omnes Seniores terræ Vasconiæ cum Aiginane Duce ad Dagobertum Clippiacum venerunt*, ei de incursionibus satisfactori, *& in Ecclesiam domini Dionysii* metu Regis *confugerunt*. Parum verò abest à vico *Clippiaco* hodieque Basilica S. Dionysii Mart. tumulo ac Monasterio illustris. Amandus, qui postea Tungrorum seu Trajectensium Episcopus fuit, *venit ad Dagobertum Regem, in villa cui vocabulum Clippiaco est commorantem*, filium eius Sigibertum vel Siggybertum XL. dierum infantem abluturus: ut in libro de Vita B. Amandi scribit auctor æqualis. *Anno III. regni Chlodovei* Dagoberti filii, *Æga* Major domus Regiæ *in Clippiaco villa vexatus febre moritur*: sicuti ait Fredegarius, quem Gesta Dagoberti Aimoinusque transscribunt. *Clippiagum villam Regalem, suburbanam Parisiorum civitatis* vocant haud falsò Gesta Regum Francorum *Clippiacum* nostrum. Via enim duabus leugis abest ab urbe Lutecia. In hisce Gestis ac in Vita S. Audoëni invenio, Audoënum Dadonem Rotomagensem Episcopum, annis & meritis gravem, post legationem de pace ad Pippinum Austrasiorum Ducem feliciter obitam, cùm in *villam Regiam Clippiacum* ad Regem Theodoricum ac VVarationem Majorem domus Regiæ venisset, in febrim incidisse, ibidemque decessisse. Nicolaus Ægidius in Annalibus Francicis *Clippiacum* ubi Audoënus mortem obiit, interpretatur *vicum S. Audoëni* suburbanum, *Saint Oüen*. Sed errat haud dubiè. Aliud enim est *Clippiacum*, nimirum *Clichi*; aliud *vicus S. Audoëni*, seu *Capella S. Audoëni*, *S. Oüen*: licèt ambo vici ad Sequanam positi & alter alteri proximi sint. Certè Acta Synodi Suessionia habitæ anno DCCCLXII. utrumque vicum distinguunt, & hunc quidem *super Sequanam Capellam Sancti Audoëni* (uti observo) vocant; illum *Clippiacum super Sequanam*: vetus Catalogus posteriorẽ nomine nunc usitato *Clichi* vel *Ecclesiam de Clichi*; priorem *Ecclesiam S. Audoëni apud S. Dionysium*, hoc est iuxta Monasterium S. Dionysii appellat. Ægidium nihilominùs secutus est Brolius, secuti Sanctamarthani.

Clippiacum alterum, in recentiore Catalogo Ecclesiarum Diœceseos Parisiacæ nuncupatur à sita *Clippiacum in Alneto*, *Clichi en l'Annay* vel *Clichi l'Annay*; *Clippiacum Superius* ni fallor, in Gestis Dagoberti, quòd sit trans montes in silva Liberiacensi. Dicitur autem Dagobertus anno regni XIV. *Clippiacum Superius*, *Idcinam*, *& Salicem seu Aquam putam* villas in pago Parisiaco constitutas Basilicæ Dionysii Mart. donavisse. Quod nulli alii quàm *Clippiaco in Alneto* conve-

nire posse mihi videtur : cùm regnante apud Francos Theodorico, Dagoberti huius nepotum minimo, *Clippiacum* ad Sequanam villa adhuc Regia seu publica esse perseveraret, & ad fiscum, non ad Monasterium S. Dionysii pertineret, nec hodieque pertineat, eoque Audoënus ad Regem & ad Præfectum Palatii venerit, legationem suam relaturus.

Cobrenu in vetere polyptycho, vicus in Decanatu Monasterioli, vulgò *Conberon* ad silvam Bungeiensem.

Collis Longus, vicus in Briegio ita dictus à situ, vulgò *Coulon*. *Ecclesia de Collelongo* in veteri Catalogo nuncupatur.

Columba à multitudine columbarum dictæ, ut *Ciconiola* in Parisiis, & *Ciconia* in Turonibus, *Cigognes*, inter Carum & Andriam fluvios, à magno ciconiarum numero : vulgò *Coulombes* ad Sequanam contra Spinogilum. Alia sunt eiusdem nominis loca in Galliis, in primis Columbæ, *Coulombs* vel *Coulons*, insignis Monasterio vicus in Diœcesi Carnutina non procul Novigento Regis ad Auturam flumen.

Combelli, ut & *Columba*, in utroque Catalogo nostro veteri ac recentiori memorati, vulgò *Combeaux* aut *Combaux*. A *combellis* seu parvis concædibus vicus hic, in Briegio non procul à Matrona positus, nomen videtur accepisse. *Combros* porro concædes significare, docent Gesta Francorum capite XXV. in quibus Chlotharius major Rex Francorum dicitur, *in silvam Arelaunum confugisse fecisseque combros* : quem Gregorius in libro III. scribit, metu fratris fratrisque filii *concides magnas in silva fecisse*. Ex *combro* autem fit *combellus*, ut ex pulchro pulchellus, ex nigro nigellus, ex macro macellus, ex cancro per deminutionem cancellus, ex fratre fratellus pro fraterculus. Fuit olim villa Regia vel publica, & ibi nummi percutiebantur. Certè in quodam veteri nummo Regum nostrorum, quem Claudius Botarotius in suo opere de Nummis Francicis profert, scriptum reperio, *Conbellis fit* : quod de *Combellis* nostris Briegensibus accipi oportere nemo negaverit.

Combis Villa in recentiore Catalogo memorata, est *Con-la-ville*, aliàs *Combs la ville* ad flumen Ederam in Briegio : *Cons*, seu *Ecclesia de Cons* in veteri Catalogo dicta. In Chartulario quoque Ecclesiæ Parisiacæ nunc *Cons*, nunc *Combis Villa* appellatur hic vicus his verbis. *Anno* MCCLV. *fecit homagium domino Reginaldo Parisiensi Episcopo dominus Guillelmus de Edera Miles, de feodo de Cons.* Idem autem *dominus Guillelmus de Edera, dominus Combis-Villa & Revegney* infrà nuncupatur, & anno MCCLXVIII. D. Stephanum Parис. Episcopum vexisse dicitur. Hæc villa ad Monasterium S. Germani olim pertinebat. Aimoinus in libro I. de Miraculis S. Germani ante annos DCCC. ejus *corpus de suo effossum sepulcro, in possessionem ejusdem Ecclesiæ quæ Cumbis dicitur, delatum esse* tradit. *Cumbas Villam* memorat & Irmino Abbas Regalis Cœnobii Sancti Germani de Pratis. *Cumba* loci nomen est sincerum & incorruptum : qui locus & *Cumba Villa* vel *Comba Villa* rectiùs quàm *Combis Villa* vocaretur. Provinciales, Dalfinates ac Sapaudi præter ceteros convalles *cumbas* appellitant, *combes* : & loca inter montes posita eodem ab iis nomine censentur. In Sapaudia est Comba, *Combe* ; est & Monasterium *Alta Cumba* inter duos montes sive in convalle non procul à Rhodano sita, *Haute Combe*. Ab eodem situ *Cumbæ* nostræ nomen acceperunt haud dubiè, *Combes Villa* vulgo dictæ : & de *Combellis* vel *Conbellis* ita etiam forsitan sentiendum, eum vicum non à combris, sed à parvis *cumbis* sive *cumbellis* appellationem traxisse.

Concha in veteri Catalogo MS. quem legi; *Conchia* in recentiore quẽ Brolius edidit, vulgò *Conches*, vicus in Briegio non procul à fluminę Matrona & Latiniaco. Est in Aquitania nobile Monasterium ac vetustissimum, quod à loco in quo situm est, *Monasterium Concas* appellat auctor libri de Vita Ludovici Pii Aug. Ludovicus ipse in statuto de Monasteriis Galliæ atque Germaniæ & Baioariæ *Monasterium Conquas*, vulgò *Conches*. Est & ejusdem nominis locus in Nortmannia Gallica seu in provincia Lugdunensi II. *Conchæ*, aliàs *Castellio*, Monasterio veteri insignis prope Mediolanum Aulercorum Eburovicum, *Conches* : à quo non longè abest vicus dictus *veteres Conchæ*, *vieux Conches*.

Confluentes Matronæ & Sequanæ; necnon *Confluentes Isaræ & Sequanæ*, ambo vici vulgò *Conflans* dicti. Confluentes tamen Isaræ & Sequanæ sæpe à S. Honorina patrona loci Confluentes ad S. Honorinam dicuntur, *Conflans Sainte Honorine*. Uterque vicus nunc *Confluentia*, *Confluentium*, & *Confluentum*, nunc *Conflentium*, interdum *Coflant*, nonnumquam & *Coflans* in veteribus tabulis & catalogis corruptè nuncupatur : à quibusdam prior, *Confluentium juxta Carentonem*; posterior, *Confluentium S. Honorinæ*, inter castella à quibusdam numeratus, ut suprà notavimus.

Biberis ac Sequanæ Confluentia memorat Aimoinus in capite XIII. libri II. Miraculorum S. Germani.

Corcorona in Catalogis Parœciarum Ecclesiæ Parisiacæ notatur, vulgò *Courcouronne*, non procul ab Exona.

Cormilia vel *Cormelia* à sorbo arbore quam cormiliam vocamus, (*un cormier*) quæ ibi plurima esset, videntur esse dictæ ; uti *Cormilia* in Valiocassibus (*Cormeilles*) non procul à Briva Isaræ ; *Cormilia*, *Cormeille*, in confinio Parisiorum & Silvanectum ; necnon Cormilia (*Cormeille*) prope Augustam Suessionum ; *Cormes* vicus in Pertico non procul à Novigento Rotroci ; *Cormelia* ad Riselam prope Pontem Andomari, *Cormeilles* ; aliaque ejusdem nominis loca in Gallia. In Actis Synodi Suessionis habitæ anno DCCCLXII. inter villas à Hludovico Monasterii S. Dionysii Abbate Monachis suis ad victum vestitumque attributas numeratur inprimis *villa Cormilia in pago Parisiaco sita* non semel, *Cormelea* ibidem dicta ; in Catalogo veteri *Cormelæ* ; *Cormelia Parisienses*, vel *in pago*

Parisiensi apud Sugerium, vulgò *Cormeilles en Parisis*, non procul à flumine Sequana.

Corquetena, *Croquetaines*, vicus in Briegio Cicoiuolis proximus, ita in veteri Catalogo Ecclesiarum Diœceseos Parisiacæ dictus.

Coryletum à multitudine corylorum nomen accepit. *Corylum* autem vulgò *codrum* nuncupamus, *un coudre*; locum corylis consitum, coryletum vel corylōna, *un coudray*, aut *une coudraye*. *Codreium* inde vocatur hic vicus in Chartulario Ecclesiæ Parisiacæ; *Coudreium* in recentiore Catalogo; *Coldreium* aliis; *Coudray* ad Sequanam non procul à castro Corboilo. In Chartulario suprà laudato hæc legi, quæ ob fastum Episcopalem ferre non potui. *Anno Domini* MCCI. *Dominicâ post Translationem S. Martini portaverunt Episcopum Paris. Reginaldum Castellanus de Lupera, Bartholomaus de Codreio, & Guido Lupi pro Domino Rege*: qui nimirum Corboilum & Montem Leotherici Episcopi Paris. beneficio possidere dicebatur. Nam ibidem, *Isti sunt qui portaverunt dominum VVillelmum Paris. Episcopū, videlicet dominus Balduinus de Corbolio & dominus Theobaudus Macer Milites, destinati à Domino Rege pro Corbolio & pro Monte Letherici.* Scilicet vicarios Milites pro se mittere debuit Francorum Rex, & se litteris excusare, quòd Episcopum in cathedra sedentem non ipse portaturus esset.

Cristoilum, *Cristolium* in veteribus novisque Catalogis, vulgò *Creteil* pro *Creteüil*: ut Corboilum vel Corbolium *Corbeil* pro *Corbeüil*; Bonogilum vel Bonolium *Boneil* pro *Boneüil*, Spinogilum vel Spinoilum *Espinay* aut *Espineil* pro *Espineüil* nuncupare consuevimus. In Chartulario Fossatensi modò *Cristoilum*, modò *Cristolium* dicitur. Vicus hic ad Sequanam in Briegio est notissimus, quem Robertus Autissiodorensis Monasterii S. Mariani Monachus, seu quis alius in Chronico ad annum MCCX. perducto, *vicum cui nomen Cristoilum prope urbem Luteciam* appellat: ubi ab *Altino* & *Eodaldo* S. Sabiniani discipulis *Aggoadum* & *Glibertum* eminentes viros cum magna multitudine Christianos factos, fano loci antiquissimo diruto, & à Præside Parisiorum missis militibus, Claudii soceri Neronis principatu cæsos esse scribit, fabulosas Martyrum passiones & acta commenticia secutus. In Chartario Monasterii Fossatensis, quod legi annorum circiter CCCC. sunt litteræ veteres patriâ linguâ scriptæ, ac Latinis permistæ & insertæ, in quibus *Cristoilum* semper *Cristoill* nuncupatur: uti & *Corboilum*, semper *Corboill*. Eadem ratione Chartularium Monasterii S. Bertini in castro S. Audomari *Monasteriolum* Ambianorum *Monsteroel* appellat.

Crociacum, *Croci* in vetere Catologo, vulgò *Crocy* aut *Croissy*, vicus est ad Sequanam contra Carolivennam MalamqueMansionem, fortè ita dictus à croco plurimo ibi proveniente, vel à Croco loci domino. Nam apud Gallos, ut apud Alamannos Crocus nomen viri proprium fuit.

Crona in vereri Catalogo, *Crosna* in recentiori, nomen vetus hodieque servat. Vocitatur enim *Crône*, estque vicus ad amnem Ederam non procul à VillaNova quæ S. Georgii cognominatur in Briegio, in Chartario Fossatensi *Crona* etiā appellatione designatus.

Curia Bardi vocatur in Catalogo recentiore, quæ *Corbaart* in veteri, vulgò *Coubert* pro *Courbert*, vicus in Briegio proximus Braiæ Comitis Roberti. *Curtis Bardi* dici deberet. Nam cohors vel chors, quæ à recentioribus scriptoribus *curtis* vocatur, convenit vico suburbano, convenit villæ: at *curia* seu consessus judicū urbi convenit. Sed à nostris Historicis sæpe curia pro curte usurpatur.

Curtis Nova, *la Cour Neuve*, id est Villa Nova, proxima est Monasterio S. Dionysii: de qua Rigordus hæc refert. *Anno Domini* MCXCIV. *puerulus* III. *annorum de Curte Nova, fortè in aquis exstinctus, per preces & merita B. Mart. Dionysii resuscitatus est.*

Curvena in vetusto Catalogo memorantur: qui vicus est in Briegio non procul ab amne & Monasterio Edera, vulgò dictus *Couvres* aut *Couve*.

Curva Via, vulgò *Courbe Voye* vel *Courbe-Voye*, à ra nomen haber, vicus ad & trans Sequanam prope Columbas. Sic *Curva Villa* in Carnutibus à situ dicta olim est, *Courville*.

Darentiacum, *Darenci* in veteri Catalogo, vulgò *Drancy* vocatur: vicus proximus parvo Burgo (*le Bourget*) atque Graulido, dictus videtur à Darentio aliquo, ut Mons Maurentiacus à Maurentio.

Diogilum vetustate sua, & Cella locuplete sive (ut vulgò loquuntur) Prioratu celeberrimus est vicus sub Monte Maurentiaco, & in antiquis tabulis sæpe memoratur. In veteri Catalogo *Diogilum* sincero & incorrupto nomine, in recentiore *Dulium* mendosè pro *Duolium* appellatur; vulgò *Dueil*, aliàs *Deüil* pro *Dieüil*. *Diogili* meminere ante annos DCCC. acta Synodi Suessionicæ: Sugerius Abbas in litteris datis anno MCXXXVIII. nunc *Diogilum*, nunc *Duolium* vocat.

Domuntum in veteri Catalogo appellatur, *Desmuntum* & *Desmontum* in priscis tabulis familiæ Dominorum Montis Maurentiaci, propterea quòd in dorso montis quod *dos* vulgò vocamus est constitutum: *Dômont*. Eugenius PP. III. in litteris anno MCXLVII. datis *Dolmontem* nuncupat.

Domus, *Ecclesia de Domibus* in vetere & novo Catalogo, ad Abbatem Fossatensem quondam pertinens: vicus est ad flumen Sequanam in Briegio, supra Luteciam, in Chartario Fossatensi nunc *villa Domorum*, & *Domus supra Secanam*, nunc *Mansiones* appellatus, vulgò *Maisons*. Domos enim Nostri *Maisons* appellare consueverunt. Est & alter in Parisiorū finibus ejusdem nominis vicus, ad Sequanam similiter sed infra Luteciam positus propa silvam LedIam, aliis *Domus*, aliis *Mansiones* similiter nuncupatus, *Maisons*.

Donna-Petra in veteri Catalogo, *Damni-Petra* in recentiore, vulgò *Dam-pierre*, ad amnem Iveram non procul à castro Caprosia Vallibusque Sarnaii. *Damna Petra* vocatur in litteris Henrici Abbatis S. Dionysii datis anno MCCXVII. *Domna Petra* in libro de administratione Sugerii Abbatis.

Domnus

Donnus Medardus, seu *Ecclesia de Donno Medardo* in veteri Catalogo memoratur non semel, Cellâ suâ ad Abbatem Hermeriarum pertinente insignis: quæ Cella sive Prioratus à loco atque Prioratu Sancti Medardi trans Sequanam sito differt. Nam non longè abest à flum. Matrona & Latiosco, ac nuncupatur *Dommart* vel *Dammart*: uti Donnam Petram *Dampierre*; Domnum Martinum *Don Martin* aut *Dammartin* vocitamus. Ex domino autem Latini scriptores recentiores Domnum, & per deminutionem Domnulum ac Domnolum: ea Domno etiam postea Donnum fecere, ut ex Chramno Chranoum, ex Bertchramno Bertchrannum & Bertbraonum. Majores nostri pro Domno aut Donno *Dom* vel *Don*, & *Dam* vel *Dan*; pro Medardo *Mard* aut *Mart* dixere.

Dravernum in priscis Regum nostrorum litteris memoratur, ad Sequanam vicus in Briegio, *Dravel* in vetere Catalogo, *Dravellum* in recentiore, & in Chartulario Parisiacæ Ecclesiæ: vulgò *Drever*, alias *Drevel*: in plerisque tabulis Geographicis corruptè *Drevet*.

Drionnum vicus, cujus in nummo quodam Regio fit mentio DRIONNO VICO apud Claudium Botarotium, videtur esse *Triennon*, in quibusdam tabulis *Trianon* prope Lusarchias. Quippe D litteræ cum T. est quædam cognatio, ut ait Quintilianus. *Landes* & *vendas* in priscis tabulis dici reperio, quas nunc vocamus *lots & ventes* d in t. mutato. Est & *Trianon* vicus trans flumen Sequanam, proximus Trappis & Villæ Petrosæ.

Edera vicus Monasterio sacrarum Virginum antiquo insignis, *Ierre* vulgò dictus, in Briegio positus est ad flumen Ederam, à quo & nomen accepit. In Vitæ Petri Archiepiscopi Tarentasiensis qui anno MCLXXI. obiit, capite XI. Gaufridus Abbas Altæcumbæ ejus Monasterii meminit his verbis. *In pago Parisiacensi Cœnobio cuidam edera nomen dedit: ubi multa Sanctimoniales habitant mulieres.* *Edera* vici & Ecclesiæ meminere Catalogi in Decanatu Moissiaci Episcopi.

Erbleium, *Herbelay* aut potiùs *Erblay* ad Sequanam, non procul ab ejus & Isaræ Confluentibus, *Arbeley* quibusdam dicitur: *Herbleium* in litteris anno MCCVII datis.

Ermiacum in litteris Eugenii PP. III. *Erigni* in vetere polyptycho, vulgò *Eragni*, ad flumen Isaram.

Ermon in veteri Catalogo memoratus vicus, nomen retinet priscum prope Aquam-Bonam.

Escinina in recentiori Catalogo; *Escnem* in veteri; *Escnen* in litteris Eugenii PP. III. datis anno MCXLVII. vulgò *Escoüen*, vicus frequens, & arce sua nobilis. Ac videri etiam possit in Gestis Francorum *Iscauna* appellari. Ibi enim in capite XXXVII. Chlotharius minor in pago Senonico ad flumen Aroannam, non procul à Doromello vico acie victus esse dicitur à Theodorico Rege Burgundiæ, & Melodunum castrum Senonum, urbem Parisios, silvamque inde Arelaunensem fugâ petivisse: Theodorico insecuto, & post vastatam igne ferroque regionem usque ad *Iscuinam* aut *Scionam* vicum, cum ingenti præda domum reverso. In Gestis qualia à Marchardo Frebeso edita sunt, hæc legimus. *Theudericus quoque regionem illam devastans atque succendens usque Sciona vico, cum multo spolio reversus est.* Duo codices qui fuerunt V. C. Alexandri Petavii, pro *usque Sciona vico* scriptum habent, *usque Iscuinam vicum*: quo *Iscuina* vel *Sciona vici* nomine *Escoüen* mihi videtur posse designari, vicus non longè ab urbe Parisiorum Lutecia inter flumina Sequanam & Isaram medio ferè loco positus, Theodorici Chlotharium persequentis vastationis terminus. *Scionam* tamen *vicum* olim cùm Historiam Francicam scribebam, non alium esse locum existimavi quàm Exonam vel Axonam vicum, (*Essonne*) inter Melodunum & Luteciam situm ad flumen Exonam, quà fugisse victum Chlotharium constat, & quousque Theodoricus eum insequens potuit pervenire. Quam conjecturam non dubito plurimis placituram. Utra opinio alteri anteferenda sit, lector sapiens & doctus judicet.

Euriacum, in Decanatu Moissiaci Episcopi ponit vetus Catalogus, quod *Aiurrum*, necnon *Iureum* vocat Odo in Vita Burchardi Comitis: vulgò *Euri*, in quibusdam tabulis Geographicis *Every*, ad Sequanam prope Corbolium. In Chartolario Monasterii Fossatensis nunc *Everiacum*, nunc *Euriacum supra Secanam* dicitur.

Fabaria à copia fabarum ibi provenientium dictæ videntur, ut *Asinaria* ab asinis, *Cannabaria* à multa cannabe, *Bruera* à myricis quas vulgò brueriâs vocamus. *Faveria* corruptè nuncupantur in utroque Catalogo nostro, & in Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ, in quo *Ecclesia Faveriarum & Lodevilla* junguntur: vulgò *Faviers*, aut à Patrono loci *Saint Sulpice de Faviers*. Vicus est inter flumina Urbiam & Juonam positus, non procul à vicis Eglies & Chetenvilla. (*Egli* & *Chetinville*.)

Fabaria in Briegio, non procul à *Turnomio* castro, *Faveria* item in utroque Catalogo appellantur; *Faveria* & *Faveria in Bria* similiter in Chartulario Fossatensi; vulgò *Favieres*.

Ferraria à ferrariis seu ferrifodinis nomen videntur accepisse, *Ferreria* corruptè in veteri Catalogo dictæ, *Ferraria* sincero nomine in recentiore: vulgò *Ferrieres*. Acta Synodi Suessionis habitæ anno DCCCLXII. *Ferrarias* istas cum Campiniaco memorant. Vicus est in Briegio ac in Decanatu Latiniacensi positus inter Pontem Quadratum atque Turnomium. Multa sunt ejusdem nominis loca in Galliis, in primis *Ferraria* seu Bethlehem vicus Monasterio veterrimo insignis in pago Vastinensi. *Ferraria in Castrensi pago sita* memorantur in litteris Caroli Crassi Imper. mihi ignotæ.

S. Ferreolus, vel ad S. Ferreolum, *Saint Forgel*, vicus est ad amnem Ivetam non procul à castro Caprosia.

Ferrola notæ in Catalogis Parœciarum

Diœceseos Parisiacæ, vetus nomen retinent. Dicuntur enim *Ferolles*, sitæque sunt in Briegio prope Braiam Comitis Roberti. Videntur olim nuncupatæ esse *Ferreola* à Ferreolo loci domino vel auctore. Certè *Ecclesiam de Ferreolis* dictam esse apud Brolium reperi, & inter Ecclesias ad Abbatem Fossatensem pertinentes numerari. In Chartulario Monasterii Fossatensis sæpe *Ferreola* sincero nomine; *Ferrola* item atque *Ferrolia* non rarò corrupta appellatione nuncupantur.

Floriacum à Floro vici conditore aut possessore nomen deducit: vulgò *Fleury*. Vicus est positus inter fluvios Urbiam & Junnam, atque inter vicos Orengiacum (*Orangis*) & Corcoronam; in Catalogo veteri non indictus.

Est & *Floriacum*, *Fleury*, inter Modunum & Balneola, vicus non antiquus: item *Floriacum* in silva Bieria Diœceseos Senonicæ, cella Monachorum insigne, *Fleury en Biere*: & alia.

Fontaneta in pago Parisiaco sunt multa. Vetus Catalogus Ecclesiarum Diœceseos Parisiacæ *Fontanetum* quoddam memorat prope Sarclidas, Gif, Bures, & Cellam ultra Sarnaium: quod vulgò *Fontanetum Floridum* cognominatur, *Fontenay le Fleury*; aliàs *Fontanetum ad Rosas*, *Fontenay aux Roses*; nonnumquam *Fontanetum juxta Balneola*. Alterum *Fontanetum* collocat circa Lardiacum, Escharconem, (*Eschercon*) atque Moncellos, (*Monceaux*) quod *Fontanetum Vicecomitis* nuncupatur, *Fontenay le Vicomte*, aliis *Fontanetum Comitis*, quoniam (ut existimo) ad Comitem aut ad Vicecomitem Corbolii olim pertinuit. Tertium *Fontanetum in Decanatu Musterioli* vel *Monsteroliu*, hoc est Monasterioli ponit prope Novigentum & Musteriolum: quod vulgò *Fontanetum supra nemus Vicenarum* appellitant à situ, *Fontenay sur le Bois*, ut & Monasteriolum ipsum cognominatur *Monstreüil sur le Bois*. Quartum vocat *Fontenetum* pro Fontaneto, ponitque inter Ermenovillam & Lupetas: quod à situ recentior Catalogus nuncupat *Fontanetum juxta Luperas*; in Chartulario Ecclesiæ Parisiacæ veteres tabulæ *Fontanetum juxta Marolium* appellant, *Fontenay-Marcüil*; nonnulli *Fontanetum in Francia*, *Fontenay en France*; Acta Synodi Suessionicæ ante annos DCCC. *Fontanidum* prope Gunsanevillam. Quintum omittit *Fontanetum juxta Brias* cognominatum in recentiore polyptycho, propterea quòd vicinum est Briis vel Brles, vico vulgò *Bris* dicto, sed multo vicinius Castris fluminique Urbiæ. Est & *Fontanetum* præter cetera in pago Briegio non procul à Castris Briegensibus, quæ sunt Ecclesiæ Parisiacæ subjecta, Parisiisque attributa. Sed *Fontanetum* istud ut Calmis Senonum est proximum, ad Parisios ni fallor non pertinet. Fontaneta autem quotquot sunt in Gallia, quin à multitudine & abundantia fontium dicta sint dubitare nemo potest aut debet.

Footellum vel *Foetellum*, à fago parva quam fotellum seu *fonteau* vulgò nuncupant Nostri, nomen videtur accepisse, aliàs Mala Noda, *Malenoë* vel *Malenoux* in Briegio prope Gotoacum. Ibi est Abbatia B. Virginis *de Footello*, dicta & S. Mariæ de Nemore, aut de Bosco, vel *Mala Neda* in Decanatu Latiniacensi.

Forgia, seu *Ecclesia de Forgiis* in vetere polyptycho Ecclesiarum sedi Parisiacæ subjectarum, non longè ab Orceio, vulgò *Forges*, *Forgia* & in recentiore Catalogo.

Fossa in Catalogis veteri ac recentiore notæ, nomen Latinum retinent. Vocitantur enim *Fosses*: qui est vicus proximus Bellofonti, *Belle Fontaine*, Puteolis & Castaneto vicis in extremis Parisiorum finibus. Sic *Fossatum Bacaudarum*, & absolutè etiam *Fossata* ac *Fossatos* nuncupaverunt vicum ad Matronam Monasterio insignem, *Saint Maur de Fossez*.

Francorum Villa in prisco polyptycho dicitur, *Franconvilla* in recentiore, vulgò *Franconville*, vicus nobilis inter Centum Nuces atque Cormilias. Acta Synodi habitæ Suessionis anno DCCCLXII. *Francorum Villam* commemorant inter vicos ad Monasterium S. Dionysii in totum aut ex parte pertinentes, & Sugerius in litteris anni MCXXXVII. & in suis rebus gestis. Dicta autem videtur *Francorum Villa*, quòd à Francis condita esset, ab eisque incoleretur: sicuti contrà *Romana-Villa*, *Romainville* à Gallis auctoribus habitatoribusque nomen accepit, qui ut Itali, Hispani, ceterique populi Romanæ quondam ditionis, vulgò *Romani* appellabantur.

Fraxinus, *Fresne* seu *Ecclesia de Fresne* vocatur in veteri polyptycho; *Fraxinus* in recentiore. Tamen in tabulis Geographicis nostris *Fresne* nuncupatur, non autem *Fresnes*. Vicus est proximus villæ Ceteris, & Ponti Antoniacensi. Sic *Quercus* aut *Casnus* vocatur, *le Chesne*, vicus ad flumen Matronam oppositus Nuceto.

Gannissa vocatur in Actis Synodi Suessionis habitæ anno DCCCLXII. *Gonessa* & *Gonescha*, *Gonnessia* quoque in veteri polyptycho & in MS. Chartulario Ecclesiæ Parisiacæ; *Gonnessa* in recẽtiore Catalogo, quem Brolius publicavit. *Gonissam* etiã & *Gonessiam* in antiquis tabulis legere memini, vulgò *Gonnesse* ad flumen Crodoldum. Parisiacum (*le Parisis*) à porta Luteciæ usque ad Brivam Isaræ ex una parte, ex alia ad Cloiam usque versus Briegium patere aiunt plerique, eique attribuunt *Gannissam*, Lupetam, Cormelias, Escuinam, Vemartium, Vileronem, & alios vicos, qui ob id *in Parisiaco* cognominantur, ut *Gonnesse en Parisis*, *Louvre en Parisis*. *Gannissa* sua est Præpositura: est & suum Xenodochium cum oratorio, exstructum ante annum MCCX.

Gentiliacum agri Parisiaci villa Regia, à Gentile domino suo nomen videtur accepisse. Primus ejus loci meminit Dado in libri II. de Vita B. Eligii capite XVII. ante annos mille his verbis. *Erat vir quidam habitans in suburbio Parisiaco, haud procul à Basilica B. Petri Apostolorum principis commanens: quem Eligius pro fide & devotione sua familiariter diligebat, ipseque ab eo pro reverentia sanctitatis unicè diligebatur. Accidit ergo quadam die, ut post prædia Monasterij sui Eligius lustrata, & à Gentiliaco jam digressus, Parisius remea-*

ret : cumque non longè à domo ejus cum suo nobili, ut solebat, comitatu tramitem præteriret, &c. Nimirum Basilica S. Petri quæ postea B. Genovefæ nomen accepit, & domus viri istius pii ei propinqua, erant tum suburbanæ seu extra muros Luteciæ positæ : & Eligium lustraris prædiis Monasterii sui Parisiis constituti, quod S. Eligii jamtum dicebatur, cùm egressus vico *Gentiliaco* rectà Luteciam peteret, non procul à Basilica S. Petri ac domo ista iter facere oportebat. Nimirum inter prædia Monasterii S. Eligii *Gentiliacum* tum erat. Quare & in litteris Ludovici Balbi Franc. Regis *villulam Abbatiæ S. Eligii quæ vocatur Gentiliacus*, dici reperio in Parvo Pastorali. Sed quî ergo villa Dominica esse potuit regnante Pippino *Gentiliacum*, si & multo ante & post Pippini principatum ad S. Eligii Monasterium pertinebat ? *Anno* DCCLXII. *Rex Pippinus hiemavit in villa Gentiliaco, atque in ea Natalem Domini ac Paschalis festi sollemnitatem celebravit.* Anno DCCLXVI. idem Rex *Natalem Domini Salmonciaci, Pascha verò Gentiliaci celebravit. Ortâ autem quæstione de S. Trinitate & de Sanctorum imaginibus inter Orientalem & Occidentalem Ecclesiam, id est Romanos & Græcos ; Rex Pippinus Conventu in Gentiliaco villa congregato, Synodum de ipsa quæstione habuit magnam : eoque peracto, ad bellum conficiendum post Natalem Domini (*immò *post Pascha) in Aquitaniam proficiscitur.* ut Eginhardus in Annalibus scribit, Annales vitæ Caroli Magno compositos secutus: quem Ado, Regino que in Chronicis, & ceteri veteres Annalium Chronicorumque Francicorum scriptores transcripsere. Synodum hanc, quam *in agri Parisiacensis villa Gentiliaco anno* DCCLXVII. *celebratam* dicunt Historici nostri, hodie non habemus. *Gentiliacum* & priscæ tabulæ, & veteres Catalogi Ecclesiarum Diœceseos Parisiacæ commemorant : nonnumquam *Gentilliacum* & *villam Gentilli* pro Gentiliaco ; ut *Civilliacum* pro *Civiliaco*, *Attilliacum* pro *Attiliaco* corruptè appellitant. Vicus est hodieque ad Beveram fluvium positus, ac vulgò *Gentilly* vel *Jantilly* dictus, nomenque suum dat fluvio. *Beveram* enim nos Parisiaci è vico isto Luteciæ mœnibus proximo venientem, ac per Sanctorum Marcelli atque Victoris burgos, hoc est per media suburbana nostra decurrentem, *Gentiliacensem fluvium* nuncupare consuevimus, *la riviere de Gentilly*. Turrim ibi rotundam fuisse, veteris Palatii Regalis haud dubiè reliquias, docet Chartularium MS. Ecclesiæ Parisiacæ, in anno MCCLXXXII. desinens, in quo *turris rotunda de Gentiliaco* memoratur. Anno MCCCXXVII. dominus Alfonsus de Hispania, Regis Francorum Caroli consanguineus, ex Canonico ac Archidiacono Parisiensi factus Miles, febre quartana quam in Vasconica expeditione contraxerat, *apud Gentiliacum juxta Parisios, in domo Comitis Sapaudiæ interiit, & apud Prædicatores Parisiis sepultus est* : ut Appendix Chronici Nangiacensis docet.

Gertiacum. ubi puellare Monasterium seu Abbatiam ordinis S. Augustini Alfonsus Comes Pictavorum & Tolosæ, ac Johanna ejus uxor exstruxere. Vulgò *Gersy* in Briegio prope Combis Villam ac flumen Ederam. *Gerciacum*, cujus tum Ecclesia esset *Varenis*, vetus Catalogus ponit *in Decanatu Moissiaci Episcopi*. Guillelmus Nangiacensis Johannam Comitissam in *Abbatia Monialium Garciaco, quam in pago Meledunensi prope Abbatiam Edera fundaverat*, sepultam esse ait.

S. Germani Parisiensis Monasterium cum Ecclesia S. Vincentii in silva Ledia exstructum à Rotberto Rege Francorum scribit Helgaldus : à quo vicus cognominatur S. Germani in Ledia, *S. Germain en Laye*, jaminde à Rotberto saltem villa Regalis ante annos DCLX. Eduardus Rex Angliæ anno MCCCXLVI. *villam S. Germani in Laia spoliavit, & domum Regiam quæ ibi erat, incendit*: ut ait Monachus S. Dionysii.

Gevisiacum, in Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ ac in veteri polyptycho *Givisiacum*, in recentiore Catalogo *Juvisiacum*, vulgò *Juvisy*, vicus celeberrimus ad Urbiam. Gevisiacum *Juvisi* dicimus, ut Gemeticum *Jumiege*, gemellum *jumeau*, g. in i & e in u conversis : ut contrà junicem *genisse* nuncupamus i in g. & u. in e commutatis.

Gif vicus in veteri Catalogo memoratus & in recentiori, *Giffum* aliàs, vulgò *Gif*, Sanctimonialium Abbatiâ insignis est ad Ivetam flumen in Decanatu Maciaci.

Gomedus Villa ab Helgaldo de Vita Rotberti Francorum Regis memoratur : quum ait Rotbertum *in villa quæ dicitur Gomedus, Ecclesiam in honore Sancti Anniani ædificavisse.* *Gomed Villa* nuncupatur in veteri Catalogo prope *Gomed Castrum*; *Gometi Villa* seu potiùs *Gometus Villa* proxime *Gometi Castrum* in recentiore. Hanc *Gomets la Ville* hodieque appellamus ; illud *Gomets le Chastel*. *Prioratus de Gomed in Decanatu Maciaci*, refertur in Catalogo MS. Monasteriorum Diœcesis Parisiacæ, hoc est Prioratus Regius S. Anniani in *Gomedo Villa*.

Gragiacum, *Gragi* in veteri Catalogo ; *Gregiacum* in recentiori: vulgò *Gregy* in Briegio.

Granchia in veteri Catalogo, aliàs *Granchia Regis* cognominata in Briegio, vulgò *la Grange le Roy*. *Grangia Nivelonis* in recentiore polyptycho uno fit mentio, vici Briegensis. *Grancam* vel *granicam* pridem Nostri corruptè vocavere granarium : deinde ex granca granicave *granchiam* & *grangiam* fecere.

Graulidum in actis Synodi Suessionis habitæ anno DCCCLXII. memoratur inter Dingilum & Petram Fictam ; *Groolaium* dictum in antiquo Catalogo inter Diogilum & Gonessam : vulgò *Grôlay* ; *Groela* in statutis Sugerii Abbatis.

Villa & Ecclesia *de Gressibus*, id est de Gradibus, aut certè de silicibus, in recentiore polyptycho vocatur, vulgò *Gres* in Briegio.

Guidonis Curia, in veteri polyptycho ac recentiore memorata, vulgò dicitur *Guiencourt* aut *Guiancourt*, non procul à Beveræ fluvii capite. *Guidonis* autem *Curia* impropriè nuncupatur pro *Guidonis Curtis*. Cohors enim vel chors, recentioribus curtis aut cortis appellata, Nostris *basse court* seu inferior curtis,

convenit villæ; at *curia* non convenit. Quare curtis nomine villa atque etiam vicus non rarò designatur : uti totum appellatione partis designari consuevit. *Guidonis Curiam* aut Curtem *Guiencourt* Nostri appellitant, ut Rocconis Curtem *Roquencourt*, Betonis Curtem *Betencourt* in finibus Caletorum, à Guidone vel VVidone, à Roccone aut Ruccone, atque Bettone. De quibus villarum conditoribus laborare, aut qui fuerint, quando vixerint, quidve rerum egerint scire velle, seriò insanire est. Quippe si veterum urbium origines maxima ex parte ignotæ sunt nobis; quanto minùs obscurorum vicorum aut vilium villarum auctores, humiles plerosque ac ignobiles nosse possumus & debemus ?

Gunsanavilla in actis Synodi Suessionis habitæ anno DCCCLXII. *Gonsenvilla* in vetere polyptycho Ecclesiarum Diœceseos Parisiacæ dicta, vulgò nuncupatur *Gensainville*, vicus ad Crodoldum flumen. *Gunsana* autem, vel *Gonson* aut *Gunsena*, à qua villa hæc appellationem traxit, nomen est Germanicum mulieris Francæ, idem planè quod *Chunsena* apud Gregorium Turonicum Episcopum, *Gunsina* apud Fredegarium & in Gestis Francorum.

Hervallis, *Herivaux* vulgò, vicus est in extremis Parisiorum finibus, Abbatiâ insignis, in Decanatu Sarcellæ.

Hermeræ, *Hermieres*, vicus in Briegio inter Latiniacum & Crisciacum, seu inter Matronam & Mucram amnes, Abbatiâ suâ nobilis in Decanatu Moissiaci. Ibidem & vicus *Hibernale* dictus, corruptè *Hivernale* & *Ivernale*, nomen dans Abbatiæ in Decanatu Moissiaci Episcopi.

Helles, id est *Hellæ* in prisco polyptycho, vulgò *Hoüilles*, vicus non procul à flumine Sequana & Besuns.

Hesseta in veteri Catalogo, vulgò *la Housseie*, vicus in Briegio confinioque Parisiorum atque Meldorum, non longè à Mucra fluvio, cognominatus à copia aquifoliæ, quam vulgo *hossum* vel *hussum* Nostri vocitant, *du houx*. Hic locus *Hussetum* dici potest aut *Aquifolietum* ab husso seu aquifolia, uti à quercu Quercetum, à multo vimine vimineum, à multis cerasis cerasetum, & similia.

Jahenniacum, in veteri Catalogo *Jahenni*, vulgò *Jagny en France*. Villa *Gehenni*, item *Gehanni* in Chartulario MS. Ecclesiæ Paris. dicitur.

Joiacum in veteribus Catalogis Ecclesiarum Diœceseos Parisiacæ memoratur, vicus in Archidiaconatu *Josas* dicto & in Decanatu Castrifortis positus. Aliis *Joviacum* à Jovio nomine Latino nuncupatur, vulgò *Joüy en Josas* ad flumen Beveram. Hic vicus nomen haud dubiè dedit pago *Joviacensi* vel Joiacensi, *Josas*.

Joi in veteri polyptycho appellatur, aliàs *Joiacum*, vicus alter in Francia positus, ac vulgò dictus similiter *Joüy*. Sunt & alia ejusdem nominis loca in Galliis, ut *Joviacum* ad Mucram in Meldis atque Briegio, *Joüy sur Morin*; nec procul hinc *Joviacum Castellum*, *Joüy le Chastellet*; *Joviacum* in Carnutibus & pago Aurelianensi, *Joüy en Pitgcrais*; necnon *Joviacum* aut Joiacum *PoteriJ* in Secalonia, *Joüy le Potier*. Ceterum *Joüy* tam *Gaudiacum* Latinè quàm *Joviacum* dicendum videri posset à gaudio, quod vulgò *joye* vocamus.

S. Jonij vicus & Ecclesia in polyptychis Ecclesiæ Parisiacæ appellatur, ac ibidem locus ipse à Patrono suo dicitur *Sanctus Jonius*, vulgò *Saint Ion* : vicus inter Urbiam & Iunnam amnes, veteri nigrorum Monachorum Cella insignis. *Jonius* autem corruptè dictus videtur pro *Æonius*. Teulfus in Chronici Mauriniacensis libro II. *Paganum S. Jonij dominum*, & *Monachos de Sancto Jonio* commemorat. In Martyrologio Usuardi de *S. Jonio* hæc reperio. *Nonis Aug. castro Corbeilo S. Jonij Martyris* : quem nomen suum dedisse *vico S. Jonij* puto, à castro Corboilo VI. circiter leugis distanti.

Issiacum in Catalogis dicitur vicus ad Sequanam, nomen antiquum servans hodieque. Vocatur enim *Issy*. Si Childeberti majoris Francorum Regis litteris fidem habemus, fuit olim villa fiscalis vel Regia : & Basilica B. Vincentii Matr. in fundo ad ipsam pertinente exstructa est ab Childeberto, qui eam *fiscum Isciacensem*, & *fiscum Isciacum in pago Parisiaco prope alveum Sequanæ* incorrupto nomine appellat.

Iveta Cellâ suâ nobilitatur : *Prioratum de Iveta* vocat Chartularium Fossatense. Hic vicus à flumine *Ivetta* cognomen traxit : qui ibidem dicitur *in pago Parisienso villa nomine Equata, in finibus silva Aquilina sita*.

Juriacum in Catalogis seu polyptychis Ecclesiarum Episcopo Parisiensi subjectarum cùm veteribus tum recentioribus memoratum, in Decanatu Linariensi, cujus Ecclesia ad Capitulum S. Marcelli pertinet, nomen antiquum servat etiamnum. Quippe *Ivry* appellatur, vicus ad ripam fluminis Sequanæ. Aliquot habet Gallia ejusdem nominis loca, quæ variè à variis scriptoribus Latinis nuncupantur, *Ibreium*, *Ibriacum*, *Jureium*.

Latacum, *Lay*, vicus ad flumen Beveram, in Catalogis Ecclesiarum Diœceseos Parisiacæ memoratus.

Lardiacum, *Lardy* ad fluvium Iunnam, in veteri polyptycho non omissum.

Latiniacum ad Matronam, nbi nomen habet sibi impositum, *Laigni*, haud dubiè à *Latino* aliquo vel *Latinio* nomen accepit. *Latinius* nomen olim proprium fuit, quod tulit præter ceteros *Latinius Pacatus Drepanius*, is qui Theodosium Aug. oratione laudavit. *Venit de Hibernia vir sanctus nomine Fursens ad Orientales Anglos. Erat autem de nobilissimo genere Scotorum. Hic relictis omnibus quæ habebat in patria, ab insula Hibernia discessit, & cum paucis fratribus per Brittones in provinciam Anglorum venit : inde cum altero fratre Ultano navigavit in Galliam, ibique à Rege Francorum Lodhovvio vel Patricio Erconvaldo honorificè susceptus. Monasterium construxit in loco Latiniaco nominato, ac non*

multò post morbo obiit: uti Beda in libri III. Historiæ capite xix. tradit. *Monasterium* ergo *Latiniacense* ante annos mille à Furseo Scoto Hiberniensi conditum est, regnante apud Francos Chlodoveo juniore Dagoberti filio: cui Cœnobio suus Abbacomes est. Furseus ab Erchinoaldo Præfecto Palatii, aut (ut aliis placet) à Rege ipso Chlodoveo impetrato Latiniaco, Cœnobium ibi construxit, Monachisque congregatis, tres Basilicas condidit, & Eloquio populari suo & propinquum moriens Cœnobii Latiniacensis curam onusque delegavit. Gesta Dagoberti Francorum Regis narrant, eum Principem *Latiniacum villam sitam in territorio Meldico*, quam rerum fiscalium commutatione quæsiverat, Basilicæ S. Dionysii contulisse, & Nanthildem Reginam post Dagoberti viri obitum anno IV. *Latiniacum villam quæ sita est in Briegio*, hoc est in Briegio, eidem Basilicæ donavisse. Neutrum autem illorum *Latiniacum* nostrum ad Matronam esse mihi videtur: licèt vulgò dicant pagum Brigensem à Latiniaco incipere. Quomodo enim aut Erchinoaldus, aut ipse Chlodoveus dare Furseo *Latiniacum* ad Monasterium exstruendum potuit, si jam antè illud ipsum Monasterio S. Dionysii Dagobertus pater ejus tribuerat, materve Nanthildis? Quæ sunt ergo hæc loca duo ejusdem nominis? dicet aliquis. Equidem in pago Briegio præter nostrum nullum aliud *Latiniacum* reperio: in pago Meldico *Latiniacum* cognomine *Siccum* reperio, seu in Goella parte pagi Meldici, vulgò *Lagny le Sec*, quòd aquis careat; eo cognomine à *Latiniaco irriguo*, posito ad Matronam distinctum, & in actis Synodi Suessionicæ memoratum. Quod *Latiniacum Siccum* cùm in Diœcesi Meldica situm sit, in *Latiniacum villam territorii Meldici*, à Dagoberto Basilicæ S. Dionysii donatam planè convenit: licèt *Latiniacum Siccum* nunc ad Monasterium B. Dionysii minimè pertineat: quod nemo mirabitur, qui sciet Monachos multa cum aliis permutavisse, plurima Abbatum suorum largitionibus aut incuria, Advocatorum impotentiâ, vicinorum Procerum rapacitate amisisse. *Latiniacum* nomen dedit *Decanatui Latiniacensi*, in quo olim vicorum plurimorum Ecclesiæ erant, & *Abbatia Latiniacensis* ac *Fossellensis*, ac Prioratus *Villæ Novæ Latiniacensis*, ut vetus Catalogus Abbatiarum & Prioratuum docet. Sunt in opido *Latiniaco* præter Cellam seu Prioratum Villæ Novæ Latiniac. tres Ecclesiæ baptismales, S. Fursei, S. Pauli, & S. Servatoris. *Latiniacum* truncato nomine *Laniacum* appellat Anselmus Gemblacensis Abbas in Chronici sui anno MCXXIX. *ara* & miraculis *perpetuæ Virginis* celebre.

Lengua, *Lognes*, vicus in Briegio prope Malam Nodam atque Combellos, in veteri Catalogo *Ecclesia de Lenguis*; *Lognia in Bria* in recentiore polyptycho appellatus.

Licia sunt in Decanatu Linariensi vel Montis Letherici, *Ecclesia de Liciis* in Catalogis dictæ, vulgò *Lices*, inter Urbiam, Junnam, & Sequanam: in Vita Burchardi Comitis *villa quæ vocatur Licias, distans à castro Corbolio miliario & dimidio*.

Limariacum, ubi Regum nostrorum nummos percussos videmus, fortè est *Lemarais*, ad Sequanam inter Argentolium & Besons positus vicus, in tabulis *le Marais* corruptè scriptus.

Limogia in veteri ac recentiori polyptycho memorantur. Vetus Catalogus in Decanatu Moissiaci Episcopi eum vicum ponit, numeratque *Ecclesiam de Limogiis* inter Ecclesias ad Parisiense Monasterium S. Martini de Campis pertinentes. Eugenius quoque Papa III. in litteris datis anno MCXLVII. inter Ecclesias & Prioratus ejus Monasterii, *Limogias* & *Furcas* recenset. *Lemovecas villam* quidam appellavere. Legi litteras Rotberti Francorum Regis duas, datas *Aurelianis III. Idus Nov. anno XIX. regnante Rotberto Gloriosissimo Rege*, in quibus Ansoldus Miles & uxor ejus Rotrudis *villam quæ vocatur Lemovecas cum Ecclesia*, & VII. *mansos in Comitatu Parisiaco*, *in villa quæ dicitur Furcas*, *Canonicis S. Dionysii de Parisiaco Carcere*, *assensu Rainaldi Milidunensis pagi Comitis & sedis Parisiacæ Episcopi* dedisse dicuntur: quam donationem Rex Ansoldi precibus annuens, litteris eos firmat. Nemo autem nescit Basilicam S. Dionysii Marr. de Carcere ad Monasterium Campense B. Martini hodieque pertinere. *Lemoveca* vel *Limogia*, vulgò vocantur *Limoges*, vicus in Briegio & in extremis finibus Parisiorum: quod *Lemovecarum* vel *Lemovicarum* nomen & civitati Lemovicum, capiti Gentis in Aquitania I. *Limoges* similiter nuncupatæ tribui constat.

Limogia in recentiore Catalogo, in Decanatu Castri Fortis *sub Archidiacono Josas*; *Limos*, vel *Ecclesia de Limos*, aut *Limoves* in vetere polyptycho dicitur, ad Abbatem Burguliensem pertinens, vulgò *Limons* & corruptè *Limours*: vicus in silva Aquilina inter Ivetam & Remandam amnes, proximus Forgiis, & Gumedo Castello ac Gomedo Villæ, dictus nunc *Limos*, *Limoa*, nunc *Limodia*. *Limogia*, nunc *de Limosis* aut *Limosiis* à limo: quod verum nomen loci esse puto atque sincerum. Sic *castrum Limosum* vel *Limosium* quod Atax alluit, scriptores Latini nuncupavere; Nostri *Limoux* nunc appellitant, aut *Limours*. Innocentius PP. inter Ecclesias ad Burgolium pertinentes recenset *Prioratum S. Petri de Limos*; in litteris datis anno I. Dom. MCCVIII. Paschasius *Ecclesiam de Limois*; Innocentius alius *Ecclesiam de Limodiis* vel *Limosiis*. Hic vicus Comitivæ titulo nunc gaudet.

Limolium, in prisco Catalogo *Limuel*, prope *Bonvel*, vicus in Briegio in Decanatu Moissiaci Episcopi, qui primò dictus est *Limogilum*, deinde *Limoilum*, ac postremò *Limolium*: sicut ex Bonogilo Bonoilum ac Bonolium factum, à Nostris *Bonnel* vel *Boneüil*. Vulgò *Limeil* aut *Limeüil* prope Villam Novam S. Georgii & Valentonem.

Linais, à quo vico *Decanatus de Linaï* in vetere Polyptycho, *Linois* aliàs; *Ecclesia S. Mederici de Linariis* in recentiore Catalogo; vulgò *Linas*, & *Linois*, vicus proximus Monti Letherici. Ibi est Ecclesia collegiata (ut vocant) S. Mederici.

Lisigni in vetere Catalogo vocatur, *Lisigniacum* in recentiore, alibi vero & incorrupto nomine Latino *Liciniacum* a Licinio conditore, vulgò *Lesigny*: vicus in Briegio non longè à Braia Comitis Roberti distans. *Lisiniacum* etiam nuncupatur in tabulario Fossatensi MS.

Livia à Livio dictæ, *Livies* in veteri polyptycho, aliàs *Levia*, *villa Lenga* etiam, vulgò *Levis* aut *Leves*, vicus non procul ab Iveta fluvio, proximus alteri vico, quem *Sancti Nony de Levis* recentior Catalogus appellat, vulgò *Saint Non de Levis*.

Laandum, *Loand* in veteri polyptycho in Decanatu Linsiensi, vulgo *Louans* aut *Loüens*, vicus IIII. millibus passuum distans à Sequana.

Locus Sanctus, vicus est in Briegio nomine suo veluti consecratus, qui unde cognomen istud traxerit, haud facile dictu est. Proximos habet vicos Moissiacum Episcopi, *Moissi l'Evesque*, ubi Decanus Christianitatis est, & Villam Episcopi, *Ville l'Evesque*: à quibus forsitan *Loci Sancti* nomen accepit. Quippe quæ Episcoporum sunt, quodammodo sancta & sacra habentur. Nisi si fortè vir sanctus heic vixit, qui virtutibus miraculisque claruerit. Vetus polyptychon in Decanatu Moissiaci Episcopi *Ecclesiam de Loco Sancto* ponit; at recentius *Locum Sanctum* in Decanatu Veteris Corboili sub Archidiacono Briegensi. Duos veterum Regum nostrorum nummos publicavit Claudius Botarotius in opere de Nummis Francicis, ambos inscriptos *Loco Sancto*. Ex quibus colligo, *Locum Sanctum* villam fiscalem seu Regiam fuisse, ibique hos nummos jussu Regum Francorum fuisse percussos. Vulgò *Laursaing* corruptè dicitur, aliàs *Lieursains* pro *Lieusaint*.

Longus Pons, positus vicus ad amniculum qui in Urbiam effluit, à pontis sui ei impositi longitudine nomen accepit: in veteri ac recentiori polyptycho memoratus, Cellâ antiquâ Monachorum vel ut vulgò loquuntur Priorato insignis, *Longpont*. Ad eam Cellam pertinent vicanæ Ecclesiæ villæ Longi Pontis, Forgiarum, Orceii, Pescusæ aut Piscosorum, Bondoflæ (*Bondoufle*) vel Bunduflı, Orengiaci, (*Orangis*) Floriaci, & Basilica Sancti Juliani Mart. Luteciæ, Veteris ac Pauperis cognominati, Nuorcii, Campiplanti. Est & *Longus Pons* in Suessionibus, Monasterio Cistertiensium insignis.

Ludovilla, aliàs *Lodovilla* in Decanatu Linariensi ponitur in veteri polyptycho, vulgò *Ledeville*, *Lodevil'a* quibusdam dicta. Apud Claudium Botarotium nummum reperio, percussum ac inscriptum *Ludedis* vica: qui vicus *Ludedis*, mihi videtur esse *Ludovilla*, publica villa inter Urbiam & Junnam amnes non procul à Castris.

Lupera in Decanatu Montis Maurentiaci sub Archidiacono Parisiensi memorantur in recentiore Catalogo; in veteri polyptycho *Loures* in Decanatu Gonessæ: vulgò *Louvres en Parisis*. *Luvras* vocat Eugenius PP. III. in litteris datis anno MCXLVII. *Loveras* Urbanus PP. II. anno MXCVII. *Luperam* Carolus Calvus & Ludovicus Crassus. Idem nomen est & domus Regiæ apud Parisios, quam *Luparam*, *Lupara arcem*, *Luparæ castrum*, *Luperam* & *Luvre* ante annos CCCCLX Nostri appellavere: *le Louvre* nunc vocamus. Quæ cum vici suburbanii tum Palatii Regalis appellatio haud dubiè Gallica vetusque est, sed incertæ significationis ac nobis incognitæ. Nugatur enim Hallianus, quum Palatium Regum nostrorum *Louvre*, quasi *Opus*, *L'œuvre* aut *L'ouvre* dictum esse putat, articulo cum nomine coalescente: tamquam ignorare quis possit aut debeat, nomen vulgare *Louvre* non ab *opere* sed à *Lupara* deduci oportere, & ut lupam *louve*, sic Luparâ *Louvre* ab Nostris nuncupari.

S. Lupi vicus, *S. Leu lez Taverni* in Decanatu Gonessæ: cujus Ecclesiam ad Pontisarense Monasterium S. Martini pertinere, ut & Bercencortis, & Taberniaci, ac Tori vel Tauri Ecclesias, docet polyptychon vetus.

Lupicina in veteri Catalogo, *Lupicena* in recentiori, in Decanatu Castri Fortis sub Archidiacono Joviacensi. Verum & incorruptum loci nomen est *Lupicina* vel *Lupiceane* à Lupicio. Vulgò hic vicus dicitur *Louciennes*, aliàs *Louveciennes* non procul à Sequana flumine & Carolivenna. *Lovecenas* vocat Sugerius in litteris datis anno MCXXXVII. & in libro de rebus in administratione sua gestis.

Maciacum, *Massy* vulgò, in Chartulario Ecclesiæ Parisiacæ primum inter feuda Parisiensis Episcopi numeratur, & nomen dedit Decanatui Maciaci: vicus Antoniaco & Bevetræ flu. proximus. Videtur autem *Matiacum* à Matio appellari, & ita scribi oportere.

Magneium, vulgò *Magny les Essarts*, aut *Magny l'Essart*, hoc est Magneium de Exarto vel *de Exartis*, quòd ibi silva fuerit excisa. Vicus est proximus Castro Forti.

Maisnile Auberti vocatur in veteri Catalogo, & in Decanatu Gonessæ ponitur: quod *Mansionile Alberici* meliùs appellaretur. Quippe vulgò dicitur *le Mesnil Aubry*. At Albertus Nostris est *Aubert*; Albericus *Aubery* vel *Aubry*.

Malus Campus in recentiore polyptycho memoratur, vulgò *Manchan* corruptè pro *Manchamp* dictus, vicus in confinio Parisiorũ & Senonum, non procul ab urbe Stampis.

Mala Mansio, *Male-Maison*: vicus ad & trans Sequanam, inter Carolivennam & Rotoialum.

Malus-Respectus in Decanatu Montis Maurentiaci, vulgò *Mauregard* prope *Espiers* (*Espies*) memoratur in Chartulario MS.

Manassiacum à Manasse nomen habet, vulgò *Menecy* aut *Manecy*: vicus trans flumen Iunnam in extremis Parisiorum finibus positus, & in antiquo polyptycho non omissus.

Mandra in recentiore Catalogo, vulgò *Mendres*: vicus in Briegio non procul à Braia Comitis Roberti, à mandris, id est casulis tumultuario opere ex ligno factis nomen nanctus.

Mansiones, *Maisons*. Duo sunt in Parisiis ejus nominis vici: alter ad Sequanam & silvam Lediam; alter & ad Sequanam in Briegio prope Confluentes, Odoni de Vita Burchardi Comitis memoratus. Ambos jam sub nomine *Damorum* attigimus.

Marcocia in veteri polyptycho, *Marcocia-*

cum in recentiore, vulgò *Marcouſſis*, aliàs *Marcouſſy*: vicus in Decanatu Caſtri Fortis non procul à Monte Leotherici poſitus.

Marleium, in Decanatu Caſtri Fortis; in recentiore polyptycho *Marliacum Burgus*, à Marliaco Caſtello eo cognomine diſtinctum prope Villam Petroſam: *Marly le Bourg*. Utrumque ſincero & incorrupto nomine olim vocatum eſt *Malliacum* à Mallio. Certè in enumeratione Monaſteriorum Eccleſiæ Pariſiſcæ ſobjectorum *Prioratus de Malliaco* memoratur, in Decanatu Maciaci, id eſt Prioratus Malliaci Caſtelli, *de Marly le Chaſtel*: quod nomen tam Burgo quàm Caſtello haud dubiè convenit. Ibidem in Decanatu Sarcellæ *Prioratûs Malliaci Villa* fit mentio: quæ villa nunc vocatur *Marly*, aliàs *Marly la Ville*, proxima Caſtaneto & Puteolis.

Marolium in Decanatu Caſtri Fortis ponunt Catalogi Eccleſiarum Diœceſeos Pariſiacæ: qui eſt vicus in ſilva Ledia, vico S. Germani proximus, hodieque dictus *Marœüil*.

Marolium alterum vetus polyptychon ſeu Catalogus MS. ſæpe laudatus ponit in Decanatu Goneſſæ; omittit recentior Catalogus, quem Brolius edidit. Hic vicus parum abeſt à Fontaneto & à Caſtaneto, dictus & ipſe vulgò *Marœüil*. Ex *Marogilo Marolium*, deinde & *Marolium* factum, ſicuti alibi obſervavimus.

Media Curia memoratur in vetere polyptycho non procul à caſtro Caproſia: quam *Mediam Curtim* aut *Mediam Cortem* vocari oporteret; ut ſuprà de aliis jam diximus: vulgò nuncupatur *Maincourt*, id eſt *Mediana Curtis*.

Merrola duæ ſunt, ſi vetus polyptychon ſequi volumus, altera in Decanatu Linarienſi inter S.Germanum de Caſtris & Ludouillam, vulgò *Marolles* dictæ: altera in Decanatu Moiſſiaci Epiſcopi, *Marolles* quoque nunc appellata prope Suciacum, *Suſſy*; *Marolia*, *Merolia*, & *Merrolia* in Chartulario Foſſatenſi: quas recentior Catalogus à Brolio publicatus *Marolas* nuncupat, & in Decanatu veteris Corboilii ſub Archidiacono Briegii conſtituit. *Marrola* primùm ambæ videntur dictæ. *Marolas* quippe (*Marolles*) ad Icaunæ & Sequanæ confluentes, *Matriolas* vocant in litteris Ludovicus & Lotharius Auguſti.

Meſnetum S.Dionyſii in vetere Catalogo, *Meſnile S. Dionyſii* Sugerio in libro de adminiſtratione ſua, hoc eſt parva manſio ſeu manſionile S.Dionyſii, *Meſnil Saint Denis*, *Maiſnilium* quibuſdam dictum.

Mintriacus villa, vulgò *Mitry*, in libello de fundatione novæ Corbeiæ ante annos DCCC. compoſito: *Mitriacum* aliàs.

Medunum à monte ſeo duno in quo poſitum eſt nomen accepit, vulgò *Meudon*: *Medun* in veteri polyptycho dictum, *Medo* in recentiore; *Moldun* aliàs in Decanatu Caſtri Fortis. Samſon *Metioſedum* Julii Cæſaris in libro VII. (ita enim legendum eſt, non *Joſedum*, aut *Melioſedum*) IV. millibus paſſuum ab urbe Lutecia diſtans ſecundò flumine Sequana, *Medunum* ſeu *Meudon* eſſe putat, ac veriſimillimis rationibus probat, ex ipſius Cæſaris narratione petitis: quod Metioſedum Raimundus Marlianus Corboilum Pariſiorum; *Meliacum* aut *Miliacum* in pago Vaſtinenſi alii; (*Milly en Gaſtinois*) Joſephus Scaliger Melodunum Senonum ac recentiſſimi quidam interpretantur.

Moiſſiacum Epiſcopi, vel ſimpliciter *Moiſſiacum*, *Moiſſy l'Eveſque*, à quo *Decanatus Moiſſiaci Epiſcopi* in Briegio nomen accepit. Ejus vici mentio fit in Catalogis Eccleſiarum Diœceſeos Pariſiacæ: quem *Meſſiacum* à meſſibus appellari oporteret, aut certè *Mucianum* à Mucio, aut *Metiacum* à Metio. *Villam Epiſcopi Pariſienſis Moſiacum* vocat Sugerius in capite XIX. Geſtorum Ludovici Francorum Regis: ubi mendosè *Moſaicum* ſcriptum reperitur.

Moleria in veteri Catalogo in Decanatu Caſtri Fortis, vulgò *les Molieres*, non procul ab Ivera fluvio & à Giffo Monaſterio.

Molignum, id eſt Molendinum parvum: Sugerio in litteris datis anno MCXXXVII. *villa quæ dicitur Molignum*, ſemel atque iterum, necnon in libro de adminiſtratione ſua. Vulgò *Moulignon*.

Monaſteriola II. ſunt in Pariſiorum finibus, alterum prope Verſalias, *ad Leone* cognominatum, *Monſtreüil aux Lions*; aliàs à ſitu *Monaſteriolum in Valle Gall&*, *Mouſtr üil en Val de Gallie*; *Monſteruel* in vetere Catalogo, *Monſterolium* in recentiore: Alterum *Muſterolum* in veteri polyptycho, *Monſterolium* in recentiori, *ſupra nemus Vicenarum* cognominatum, *Monſtreüil ſur le Bois*, Decanatu olim inſigne; *Monterolium*, & *Moſterolium* in Chartulario Foſſatenſi. Utrique loco, ut & ceteris cognominibus nomen dedit parvum Monaſterium.

Moncelli in veteri polyptycho dicti quaſi *Monticelli*, id eſt Monticuli à ſitu; in Actis Synodi Sueſſionia habitæ anno DCCCLXIX. *Monticelli* vocantur, vulgò *Monceaux*. Vicus eſt inter Ionnam & Sequanam fluvios non longè ab Exona atque Corboilo: cujus nomine multa alia loca cenſentur in Gallia.

Moncetor in veteri Catalogo vocatur, vulgò *Mouſout* vicus in confinio Pariſiorum & Bellovacorum, prope Maſſlare vicum in Bellovaeis poſitum, *Maſſiers*, aliàs ſed corruptè *Maſſile*.

Moncs in veteri polyptycho, aliàs incorrupto nomine *Montiacum* à Montio in litteris Urbani PP. II. datis anno MXCVII. dicitur. Vetus Catalogus MS. Monaſteriorum Diœceſeos Pariſiacæ *Prioratum de Moncs* in Decanatu Sarcellæ, aliàs Goneſſæ ponit. Vulgò *Moncy le Neuf*, id eſt *Montiacum Novum*, aut *Moncy en Pariſis* vocant: ubi hodieque Prioratus Benedictinorum eſſe fertur. Adalhelmus Saienſis Epiſcopus *locum Monciacum prædiumque & villam* in Miraculis S.Opportunæ ante annos DCCLXXX vocavit, cujus Virginis Reliquiis locus ille etiamnum gloriatur.

Mons-Abrem vel *Mons Abreni* in veteri polyptycho, vulgò *Mont-Enratu* vel *Mont Envrin*, vicus in Briegio non longè à Latiniaco; *Mons Veranni* dictus in recentiore Catalogo apud Brolium, in Decanatu Latiniacenſi

sub Archidiacono Briegii, qui potiùs *Mons Verani* vocari deberet.

Mons Æstivus locus Abbatiâ insignis, vulgò *Montivier*.

Mons Falconis, vicus non procul à Giffo Monasterio & Iveta amne, vulgò *Saint Jean de Mont-Fancon* dictus à patrono loci, in recentiore polyptycho memoratus.

Mons Fermelius in vetere polyptycho, & in Chartulario Ecclesiæ Parisiacæ celebratus, Prioratu suo insignis, in Decanatu Kalæ, vulgò *Montfermenil* aut corruptè *Montfermeil*: quibusdam *Mons Firmelius* dicitur.

Mons Gemellus (uti observo) vocatur à situ vicus, in recentiore Catalogo mendosè dictus *Longus Jumellus*, aliàs *Longum Gemellum*; in Chartulario Fossatensi *Longum Jumellum*: vulgò *Longjumeau* corruptè pro *Montjumeau*. Certè in Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ, ponuntur *in Decanatu Montis Gemelli S. Jonius, S. Clemens de Castris, S. Petrus de Monte Letherico*: & eidem Chartulario subjicitur vetus Catalogus Ecclesiarum Diœceseos Parisiacæ, toties suprà laudatus, in quo *Mongimel* corruptè pro *Mons Gemellus* nuncupatur, & *Ecclesia de Mongimel* in Decanatu Linariensi ponitur. *Mons* autem *Gemellus* dicitur, vel quia in monte bicipiti situs est, vel quia duos montes habet, qui ob similitudinem gemelli vocantur.

Mons Gironis in recentiore polyptycho, *Mongeron*, vicus in Briegio inter Sequanam & Ederam fluvios, forte *Mons Geruns* dicendus, aut *Geroldi*.

Mons noster suburbanus, olim à simulacris Mercurii & Martis nunc *Mons Mercurii*, nunc *Mons Martis* appellabatur: postea à passione inclytorum Testium, Dionysii Episcopi, Rustici Presbyteri & Eleutherii Diaconi *Mons Martyrum* vocatus est, ut scribit Hilduinus: atque ita hodieque nuncupatur, *Mont Martre*. *Montem Martyrum* præter Hilduinum vocat & Frodoardus in Chronico, in anno DCCCCXLIV. quòd ibi Dionysius cum Presbytero suo & Diacono capite truncatus est. Fredegarius in capite LV. libri V. & ultimi Chronici MS. *Montem Mercore* quidem, id est *Montem Mercury* à templo Mercurii veteri nominat appellat; *Montem Marcomirum* Aimoinus, deceptus corrupto Fredegarii codice, in quo *Monte Mercomire* scriptum erat; Abbo in libro II. de obsidione Lutetiæ *Montem Martis* & *cacumina Martis*. Tamen sensim usus obtinuit, ut Christiana ethnicæ, nova veteri appellatio prævaleret, & ut ab omnibus *Mons Martyrum* diceretur. qui eorum esset sanguine consecratus: quod in Defensione Disceptationis meæ de Basilicis Regum nostrorum docui. Ibi structum oratorium, in veteribus tabulis *Capella de Sancto Martyrio* appellatur. Vicus est Ecclesiâ & veteri Abbatia Virginum illustris. In libro II. de Miraculis S. Dionysii Mart. ante annos DCCC. composito *Montis Martyrum*, & loci Ecclesiæ S. Dionysio exstructæ fit mentio, in capite XXXVIII. *Cùm Ecclesia, quæ est in loco, qui olim (ut perhibetur) Mons Martis, nunc felici mutatione Mons Martyrum dicitur, opifices consumtam situ contignationem deponerent: quodam clarissimorum favore Martyrum* (Dionysii, Rustici & Eleutherii, qui Ecclesiæ Patroni erant) *ruina periculo liberatus est*.

Mons Melianus, à Sugerio Monasterii S. Dionysii Abbate in libro de administratione sua memoratus inter vicos & Ecclesias ad Cœnobium suum pertinentes; *Monmelliant* in veteri polyptycho, in Decanatu Gonessæ. Vicus est in Parisiorum Silvanectumque confinio, positus in monte, atque inde dictus *Mons Melianus*, quasi Mons Melii: vulgò *Montmelian* aut *Monmellian* prope *Vemar* & *Vileron* veteres vicos.

Mons Rubeus in Chartulario Ecclesiæ Parisiacæ, *Mons Ruber* ibidem dictus in litteris datis anno MCCXXV. nomen hodieque servat. Quippe nuncupatur vulgò *Montrouge* à colore montis & soli sui.

Mons Taxonis in recentiore Catalogo memoratur, & in Decanatu rurali Montis Maurentiaci ponitur, vulgò *Mont-Tesson*. Vicus est ad flumen Sequanam, qui mihi à taxonum bestiolarū copia *Mons Taxonum* potiùs appellandus videtur. Gubertus in libro III. de Vita sua, taxonis animalis meminit his verbis. *In pago Vilcassino venatores taxonem malè fugacem cavea intrudentes, sacco excipiunt*. Meminit & Silvester Giraldus, Guiberto suppar, ante annos ferè quingentos, in capite XX. de topographia Hiberniæ, taxumque & melotam appellat pro mæle. *Est hic taxus qui & melota dicitur, animal mordax & immundum, montosa frequentans & saxosa, scrobes subterraneos pedibus scalpens & effodiens sibi ipse conformat*. Taxo, vulgò *tesson* aut *taisson*; aliàs *blarellus* Nostris dicitur; (*un blereau*) mæles Varroni in libro III. de lingua Latina, & Plinio in libri VIII. capite XXXVIII. qui refert *in metu males sufflata cute distentas ictus hominum & morsus canum arcere*. Est in Decanatu Gaunissæ *Tecenuvilla* in veteri polyptycho dicta; *Tessonvilla* in Decanatu Montis Maurentiaci, in recentiore Catalogo Ecclesiarum Diœceseos Parisiacæ; vulgò *Tessonville*: quæ & videri posset à taxonibus nomen accepisse, & *Taxonum Villa* appellanda esse. Litteræ Philippi Francorum Regis datæ anno MCCXC. *in bosco S. Chlodoaldi* hisce villis vicino *tessones* fuisse docent, hoc est taxones.

Mons Valeriani in litteris Odonis Parisiorum Episcopi datis anno Domini MCCIV. dicitur, *le Mont-Valerien*. Mons est non procul à vico Nemptodoro trans Sequanam flumen, forsitan à Valeriano Aug. patre Imperatoris Gallicoi ita dictus.

Montiniacum, olim *Montaniacum* dictum à Montano; ut *Campaniacum* à Campano, quod postea *Campiniacum*; *Britanniacum* à Britannis, quod postea *Britiniacum*, & alia. In vetere polyptycho *Montigni* in Decanato Gonessæ; *Montiniacum* apud Sugerium de Administratione sua, villa S. Dionysii: vulgò *Montigny*, vicus non longè à Cormeliis & Argentoilo dissitus. Est & alterum Montiniacum, *Montigni*, prope Capellam Milonis & Guidonis Curiam non procul à fonte Beveræ.

Morcencum, in Decanatu Moissiaci Episcopi

copi *Morcenc* in vetere Polyptycho; *Murcent* in litteris datis anno MCCXXVI. vulgò *Morsan*, vicus in Briegio ad flumen Sequanam non procul à Vetere Corbolio. Est & alter vicus trans Sequanam ad amnem Vrbiam, non longè à Vitriaco & Gevisiaco; qui à Nostris *Morsang* nuncupatur.

Muscella in Actis Synodi Suessionis anno DCCCLXII. habitæ inter villas S. Dionysii numeratur: quæ in veteri Polyptycho *Moisseles* vocatur, & in Decanatu Gonessæ ponitur, vulgò *Moisselles* hodieque, quasi *Muscella* in plurali numero.

Nemptodorum, veterem vicum agri Parisiaci ad ripam fluminis Sequanæ, Constantius Presbyter in libro de Vita Germani Autissiodorensis Episcopi, & Gregorius Turonicus Antistes in libro X. ac ultimo Historiæ Francicæ commemorant: qui locus B. Genovefæ Virginis, Parisiorum Patronæ natalibus gloriatur. Ibidem Chlotharium juniorem, Regem pupillum annorum septem, fratris sui Chilperici filium, è sacro fonte Rex Guntchramnus excepit. Gregorii de eo verba notanda sunt. *Rex accessit Parisius: exinde ad Rotoialensem villam ipsius urbis properans, evocato puero jussit baptisterium preparari in vico Nemptodoro.* Ita in codicibus quos legi, scriptum reperi. Ex quo colligo Gunichramnum Nemptodurensem Ecclesiam Rotoialensi prætulisse, ut Chlotharius ablueretur in Ecclesia, in qua beatissima Genovefa & tincta olim fuisset, & à Germano Sacerdote Virgo benedicta, sicuti Constantius refert. Et forsitan *Nemptodorum* non minùs quàm Rotoialum villa Regia seu fiscalis erat. Erricus Monachus Autissiodorensis Monasterii S. Germani, in libro III. de Vita ejus Episcopi *Metodorum* corruptè vocat, secutus Constantii mendosum exemplar.

Parisiensis iter carpserunt protinus agri.
Metodorus fessis tribuit solatia noctis.

Nemtodorus apud Constantium & Erricum restitui debet expuncto *Metodoro*. In vetere Polyptycho vocatur *Nanturra*, & in Decanatu Castri Fortis ponitur, *Nantura* aliàs: in recentiore Catalogo *Nanetodorũ* nuncupatur, quibusdam *Nemetodorũ*, aliis *Nammetodorum*, & *Nantodorũ*, *Nantuerre* in MS. Chartulario Ecclesiæ Parisiacæ, vulgò *Nanterre*. Sincerũ & incorruptum loci nomen est *Nemetodorum*, & per contractionem *Nemtodorum*. In codice Thuaneæ Bibliothecæ veteri ac bonæ notæ reperi Vitam B. Genovefæ Virginis, omnium fortè vetustissimam: in qua *Nemetodorensi parochiâ orta* dicitur Genovefa patre Severo, matre Gerontiâ.

Nemus Arsicy in veteri polyptycho; *Boscus Arcisi* in recentiore, in Decanatu Castri Fortis, corruptè pro *Boscus Arsicy*, vulgò *Bois d'Arcis*, id est nemus sacro igne exusti: quales Nostri *Arsicios* & *Arsos* vocavere. Vicus est inter Trappas & Villam Perrosam.

Nonna Villa, id est Monachæ villa, *Nonnovilla* in Catalogo veteri corruptè dicta, vulgo *Nonnoville* in Decanatu Gonessæ & in Alneto; *Nauwville* aliàs quasi *Nonnainville*.

Nœretum in Decanatu Castri Fortis ponit vetus polyptychon, vulgò *Nouray*. Vicus est proximus Castris.

Norvilla in veteri Polyptycho, in Decanatu Linatiensi, vulgò *Norville*, vicus proximus Castris Urbiensibus.

Nova Villa, *Neuville* aut *la Neuville* vulgo dicitur, vicus ad ulteriorem ripam Sequanæ, oppositus Clippiaco.

Novigentum in pago Parisiaco ad flumen Sequanam fuit, quod nunc *ad S. Chlodoaldum* dicitur, *Saint Cloud*, propterea quòd ibi Chlodoaldus Regis Francorum Chlodomeris filius, Presbyter pissimus decessit, & in Basilica quam exstruxerat est sepultus, qui & locum Ecclesiæ Parisiacæ donavit. In Vita S. Chlodualdi Confessoris, Presbyteri Ecclesiæ Parisiacæ, ante multa sæcula composita, quam in codice annorum minimùm ne. vidi perlegique, hæc de Novigento Sequanico B. Chlodoaldi invenio. *Condidit Monasterium in loco, cui olim vocabulum Novigentum, nunc ob insigne ejus meritum sanctitatis vocatur Monasterium S. Chlodoaldi, cujus & nomine pollet & merito: quod & sufficientibus ditavit opibus, & congrua habitacula sibi, & Servis Dei secum morantibus & in reliquum avum Domino militaturis ædificavit, atque Matri Ecclesiæ ejusdem civitatis* (Paris.) *videlicet S. Mariæ perpetuò habendum testamento delegavit.* Auctor Gestorum Francorum in capite XXIV. *Novientum villam Parisiaci suburbanam* appellat, ubi Chlodoaldus depositus est: quæ villa ab urbe Lutecia VI. millia passuum abest. Ejusdem villæ Hincmarus de Vita Remigii, Aimoinusque in Historiæ libro II. meminere: ex quibus Hincmarus *Villam Novientum in pago Parisiaco*; Aimoinus quoque *Novientum villam territorij Parisiaca urbis* nuncupat. *Novientum* autem & *Novigentum*, unum idemque est, ut Segoregii & Segoreii; Tolistobogi & Tolistoboii, aliaque. Sed ut constat nomen hoc Gallicum fuisse, cùm plurima in Gallia Celtica & in Belgica loca *Novigento* appellatione censeantur: ita significatio ejus nominis incerta, vel potiùs nobis incognita est, cùm vetus lingua Gallica pridem exoleverit.

Novigentum alterum est in pago Parisiaco ad flumen Matronam, vulgò *Nogent sur Marne*, in quo Gregorius anno DXXCI. Regem Chilpericum commoratum esse cum suis, in libro VI. scribit, ac *Novigentum villam* appellat: ex quo intelligitur eam villam Regiam tum seu fiscalem fuisse ante annos mille octoginta sex. In vetere Polyptycho *Novigentum* cum Ecclesia sua memoratur, & in Decanatu Monasterioli ponitur. *Novigentum villam super Maternã fluvium sitam* nuncupat Aimoinus de Miraculis S. Germani; *Nogentum* recentiores.

Novilіacus vel *Noviliacum*, Odoni de Vita Burchardi Comitis *Nobiliacum*, vicus ad flumen Matronam Novigento proximus, vulgò *Neüilly* vel *Nully*, ad Abbatem Fossatensem olim pertinens: in vetere polyptycho *Nuilli* in Decanatu Monasterioli; in recentiore Catalogo *Nulliacum super Matronam* in Decanatu Montis Maurentiaci, corrupto & trunco utrubique nomine nuncupatur. In Chartario Fossatensi similiter *Nulliacum*,

& *Nulli*, *Nuilliacum* etiam non rarò, necnon *Nobiliacum* veteri nomine, ac *Nulliacum ad Placitum* appellatur; (*Nulli aux Plaids*) item *Nulli* ibidem & *Nulli* in litteris patriâ linguâ scriptis. *Villa nostra qua Nobiliacus appellatur*: item, *Nobiliacum quod vulgariter Nulliacum ad Placitum est vocatum: in quo loco seu villa*, &c. Est & alter ejusdē nominis vicus ad flumen Sequanam, ponte & portu suo insignis, *Novilliacus* Latinis scriptoribus; *Nully* aut *le Port de Neully* Nostris dictus, Curvæ Viæ contrarius.

Novum Monasterium, *Neufmonstier*, vicus à re nomen habens, in Briegio inque Decanatu Veteris Corbolii sub Archidiacono Briegensi positus, non procul à castro Turnomio.

Nucetum villa quondam Regia ad flumen Matronam, regnante apud Francos Childerico, nepote Chlodovei Magni, ante annos MC. à nuceto suo appellationem trahens, volgò *Nucetum Manu* dicitur, *Nossi le Grand*, ut distinguatur à vico proximo ejusdem nominis ad Matronam, quem *Nucetulum* vel *Nucetum Minus* appellant. *Nuceti* meminit Gregorius in Historiæ Francicæ libri v. capite xL. *Ipse Rex* (Chilpericus) *Calam Parisiaca civitatis villam advenit. Regina* (Fredegundis) *vinctum jussit eum* (Chlodoveum) *transire Matronam fluvium, & in villa cui Nuceto nomen est custodiri: in qua custodia cultro percussus interiit, ipsoque in loco sepultus est.* Ita in veteri codice scriptum reperi, cùm in libris editis *Noceto* legatur, corrupto haud dubiè nomine. Quippe *Nucetum* à copia nucum dictum est, ubi Chlodoveus jussu Fredegundis novercæ ab uno è custodibus suis cultro percussus, ac sub stillicidio Oratorii sepultus est. In vico autem Cala commorantibus transeundus est Matrona, ut ad *Nucetum* ripæ ulteriori fluminis adjacens perveniant. *Nucetum* alii *Nuciacum* appellant à nucibus quoque, alii *Nuceium*. In litteris Urbani PP. II. datis anno Domini MXCVII. *Nuceum Magnum* nuncupatur. Ex *Nuciaco Nusiacum*, *Nosiacum*, ac *Noisiacum* recentiores fecerunt. *Nusiacum villam* Eugenius PP. III. in litteris datis anno MCXLVII. numerat inter Ecclesias Parisiensis Monasterii S. Martini; Henricus Francorum Rex in diplomate anni MLX. *Noisiacum super Maternam situm* vocat; *Noisiacum Magnum* vetus ac recentius polyptychon appellat, atque in Decanatu Latiniacensi ponit.

Nuceto propinquum est *Nucetulum* aut *Nucetellum*, vel *Nucetum Minus*: quod Urbanus PP. II. in litteris datis anno MXCVII. *Nuceium Minus* vocat; Eugenius PP. III. in litteris anni MCXLVII. & Lucius PP. anno MCXXCIV. *Nusiellum villam* corruptè nuncupant pro *Nucellum* aut *Nucetellum*; utrumque Polyptychon Ecclesiarum Diœceseos Parisiacæ *Noisellum*, & *Noisellum supra Maternam*, necnon *Noisellum juxta Ambaellam* corruptiùs multò atque mendosiùs: vulgò *Noisiel*, hoc est *Nuciacum Minus*, *Noisi le petit*; in quibusdam tabulis Geographicis *Noisiere* malè, *Noisel* quoque & *Noiseau*. Sic *Meriol* vocatur vicus ad Isaram flumen proximus Madriaco, quasi Madriacellum, *le petit Mery*. Sic *Carentonio* suum est *Carentoniolum*, vel *Carentonellum*, villa proxima, *Charentoneau* dicta vulgò. Sic *Campiniaco Magno* (*Champigni*) proximum est *Campiniacum Parvum*, aut *Campignellum*, villula *Champignel* vocata: ut docet Chartarium Fossatense. Omnia autem heic quondam circumquaque nucetis ac nucibus abondabant ad Briegensem ripam Matronæ. Cui rei indicio sunt vici, *Nucetum Majus*, ac *Nucetum Minus*, item vicus dictus *Ad S. Germanum de Nucibus*, (*Saint Germain des Noyers*) & alios dictus *Ad Nucem*, (*le Noyer*) necnon *Mala-Noda*, (*Malenoue*) hoc est *Malum Nucetum*, vicus Monasterio insignis.

Nucetum, in veteri polyptycho *Noisiacum*, id est *Nuciacum*, in Decanatu Monasterioli, vulgò *Nucetum Siccum* cognominatur, *Noisi le Sec*, quod nullis aquis irrigetur: ut distinguatur à Nuceto posito ad ripam fluminis Matronæ, quod suprà commemoravimus Magnumque cognominatum esse diximus; & à Noceto adjacente fluvio Edaræ in Briegio inque Parisiorum finibus, non procul à castro Braia Comitis Roberti, quod *Noisi* quoque appellatur. *Nucetum Superioren* hoc est *Nucetum Superius* vocant haud dubiè Acta Synodi Suessionicæ anno DCCCLXII. habitæ, atque inter villas numerant ad Regale Monasterium S. Dionysii pertinentes, ut hodieque pertinet. *Nucetum* inquam *Superiorem* vocant, propterea quòd hic vicus positus est trans montes nostros suburbanos non longè à silva Bongeiensi vel Liberiacensi: sicut Clippiacum in Alneto Gesta Dagoberti Francorum Regis nuncupant eamdem ob caussam *Clippiacum Superius*, ut distinguant à Clippiaco Sequanæ apposito. In Chartulario Fossatensi *Noisiacum Siccum* memorari video, ut & *Noisiacum Magnum*, & *Noisellum*, seu Noisiacum Parvum. In Gallia multa sunt ejus nominis loca, inprimis Nucetum, *Noisi* inter Caroliveunam & Villam Petrosam trans flu. Sequanam in Parisiaco pago: & extra Parisiorum fines alia plurima; ut *vicus qui Nosiacus Siccus dicitur* circa Melodunum castrum, in libro de Vita Burchardi Comitis.

Ocina, in veteri pulyptycho *Ecclesia de Ocinis* in Decanatu Castri Fortis, *Ocines* aliàs, vulgò *Oursines* aut *Vrsines*, vicus inter Caputvillæ & Separam positus non procul à Bevera fluvio ac vico. *Vrsini* dictus in recentiore Catalogo, sub Archidiacono Josacensi.

Oratorium in Decanatu Monasterioli, ad Priorem Gornacensem pertinens, memorat vetus Polyptychon Ecclesiarum Diœceseos Parisiacæ: quod *Oratorium Repository* vocat recentior Catalogus, atque in Decanatu Calensi ponit.

Oratorium alterum in Decanatu Moissiaci Episcopi ponit, & ad Abbatem Fossatensem pertinere ait vetus Catalogus; quod recentior à Jacobo Brolio publicatus in Decanatu Veteris Corbolii collocat, atque *Oratorium Ferraria* vocat: quo nomine nunc etiam designatur. Dicitur enim *Osoi la Ferriere*, aut potiùs *Osoir la Ferriere* à proximo vico Fer-

raria vel Ferratiis *Ferrieres*. Est autem *Oratorium Ferraria* positum in Briegio inter Liciniacum atque Turnomium : quod sicut & superius à se nomen accepit. In Chartario Fossatensi quod scriptum legi, nunc *Oratorium la Ferriere*, & *villa Oratorij la Ferriere*, nunc *Oratorium* absolutè nuncupari reperio. Est & *Oratorium*, vulgò *Oroer*, locus in Bellovacis Monasterio Sacrarum Virginum clarus; & *Oratorium* in Aruernis, Marchiæ titulo insigne, *Oradour*.

Orceium in Decanato Castri Fortis, vulgò *Orsay* non procul à Giffo Monasterio & Iveta fluvio, vicus Cella seu Prioratu illustris.

Ormeia in Decanatu Moissiaci Episcopi memoratur in vetere polyptycho : quem vicum recentior Catalogus apud Brolium *Vlmetum* vocat meliùs, & in Decanatu Veteris Corboili sub Archidiacono Briegii ponit. Veteres à silva olmea *Vlmetum* nuncupavere. Vulgò *Ormay* Nostri vocant masculino genere, quemadmodum Alnetum *Aunay*, Castanetum *Chastenay*. Coryletum *Coudray*, Salicetum *Sausay*, Quercetum *le Chesnay* : quæ omnia nonnumquam, immo verò sæpiùs feminini generis faciunt, atque ita efferunt, *une ormaye*, *une aunaye*, *une chastaigneraye*, *une coudraye*, *une sausaye*, *une chesnaye*.

Paciacum, in Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ, vicus ad Sequanam, vulgò *Paci* à Pacio.

Palatiolum à re nomen habuit. Fuit enim villa publica vel Regia, una de minoribus. Villas autem Regias aut fiscales Nostri olim *villas Palatij* & *Palatia* appellitabant, propterea quòd Reges Francorum magnifica ibi Palatia habere consueverant. *Palatiolum* igitur dictum est quasi parvum Palatium, parva villa Regia : quam villam Pippinus Francorum Rex Monasterio suburbano S. Dionysii Mart. pro anima patris sui Caroli ibi sepulti dedit. *Palatiolum* memorant Catalogi Ecclesiarum Diœcaseôs Parisiacæ vetus ac recentior, in Decanatu Castri Fortis sub Archidiacono Joviacensi seu Josiacensi. *Prioratum* tamen *Palatioli* ponit *in Decanatu Maciaci* Chartularium MS. Ecclesiæ Parisiacæ, quod in anno MCCXXCII. desinit. *Paleisol* in veteribus tabulis vicum hunc dictum esse video, Marchiæ titulo nunc illustrem : quem vulgò *Palesean* vel *Palaisean* Nostri appellant corruptè pro *Palesieul* aut *Palaisieu*. VVandregisilus Abbas Chlotharium annum regni IX. agentem adiisse fertur, tum *in loco territorij Castrensis* nomine *Palatiolo* commorantem : quæ Regis in *Palatiolo* mora docet, eam villam Regiam tum exstitisse.

Paretum in Decanatu Linariensi ponit vetus Catalogus : at recentior in Decanatu Montis Leotherici idem *Paretum* collocat. Vulgò *Paray* dicitur vicus Civiliaco proximus, in quibusdam tabulis *Perez* mendosè.

Paretum alterum *in Decanatu Veteris Corboili* sub Archidiacono Briegii enumerat inter Parœcias Ecclesiæ Parisiacæ recentior Catalogus à Jacobo Brolio editus : quod vetus polyptychon *Paretum* nuncupat, & in Decanatu Moissiaci Episcopi collocat. *Paretum* autem vel *Paredum*, nomen est Gallicum significationis ignotæ. Certè in polyptycho Cluniacensi reperitur *Paredum*, *Decanatus in Æduis* seu in Diœcesi Augustodunensi, vulgò *Paray* aut *Paroy le Monial*, id est Paredum Monachale.

Parisium à *Parisiis* Gente sua nomen habet, vicus in agro Parisiaco propriè dicto positus, vulgò *Ville Parisis* aut *Ville Parisi*. *Ecclesiam de Parisio* vocat vetus Polyptychon, ponitque in Decanatu Monasterioli.

Pentinum dictum est à clivo seu devexitate, quam *pentam* vocamus, *une pente*, quòd de monte pendeat, vulgò *Pentin* aut *Pantin*; *Pentin* in vetere quoque Polyptycho, in Decanatu Monasterioli vel Monstrolii : in litteris Urbani PP. II. datis anno MXCVII. & Eugenii PP. III. MCXLVII. *Pentinum* inter Ecclesias Parisiensis Monasterii Sancti Martini.

Pescusa in Decanatu Castri Fortis, fortè ita dicta quasi Piscosa.

Petra Frixa vocatur in veteri polyptycho, & in Decanatu Gonessæ ponitur : quam in Decanatu Montis Maurentiaci collocat, & *Petram Fictam* meliùs nuncupat recentior Catalogus à Jacobo Brolio editus, *Petram Fictam* & Chartulariũ MS. Ecclesiæ Parisiacæ. *Petram Fictam* appellãt quoque acta Synodi Suessionis habitæ anno DCCCLXII. & numerant inter Ecclesias ad Monasterium Regium S. Dionysii pertinentes. Vulgò *Pierre Fite* dicitur : in quibusdam tabulis Latinis & Gallicis *Petra Frixa*, & *Pierre Frite* corruptè, tamquam lapides aut petræ in sartagine frigantur. *Petra Ficta* dicitur à fingendo, ut figulus & fictile. A figendo *Petram Fixam* aliqui vocant. Multi sunt ejus nominis vici in Gallia, Latinè singuli *Petra Ficta*, nonnumquam *Petra Fixa* dicti, vulgò *Pierre Fite*.

Petra Lata in Decanatu Gonessæ ponitur in veteri polyptycho; in Decanatu Montis Maurentiaci in recentiore Catalogo; vulgò *Pierre late*, aut potiùs *Pierre lée*. Latum enim vocamus *un lé* in telis & pannis. Ei vico nomen dedit petra aliqua latitudine notabilis. *Petram Latam* reperio & in litteris Henrici Abbatis Monasterii S. Dionysii datis anno MCCVII.

Pinus in Decanatu Monasterioli vicus est, à pinu aliqua clara & celsissimum in cacumen elata nomen nanctus, & in veteri polyptycho memoratus, vulgò *le Pin*, in quibusdam tabulis *Au-Pin*, id est *Ad-Pinum*.

Piscosi in recentiore Catalogo vicus est in Decanatu Montis Maurentiaci, vulgò *Piscot* dictus, inter Andeliacum atque Sarcellam.

Plessitium Comitis, *le Plessis*, vicus proximus Corboilo, cujus à Comitibus cognomen videtur accepisse, in Decanatu Montis Leotherici positus sub Archidiacono Iosaccensi. Plexiaca autem propriè dixere, quæ pòst Plesseia vel Plessiaca, vulgò *Plessis*, à plectendo, nemora clausa sæpto vel sæpe ex virgis & ramusculis implexis aut ex cratibus: ut quidam non absurdè existimant.

Pomponia à Pomponio dicta in Chartula-

rio MS. Ecclesiæ Parisiacæ; *Pompona* corruptè in veteri polyptycho vocatur, & in Decanatu Monasterioli ponitur; in recentiore Catalogo *Pompona* in Decanatu Calensi: vulgò *Pompone*, ad Matronam vicus Cellâ Monachorum insignis. *Pompona* meminit Sugerius in capite XVIII. libri Gestorum Ludovici Franc. Regis; & Chartularium Capituli Ecclesiæ Parisiensis.

Pons Quadratus in Decanatu Latiniacensi ponitur in recentiore Polyptycho, vicus à pontis sui figurâ ita dictus, *Pont quarré*.

Popini Curtis, id est Popini villa, *Popincourt* vulgò, à Iohanne *Popin* cive Parisiensi nomen habuit, de quo Chartularium MS. Ecclesiæ Paris.

Pratella vicus est parvis in pratis, à quibus nomen accepit, *Praeria* in veteri polyptycho mendosè dictus, in Decanatu Mussiaci Episcopi; *Prisl:a* in recentiore Catalogo, in Decanatu Veteris Corbolii: vulgò *Presles* aut *Prelles*, non procul à castro Turnomio.

Puteoli vicus à puteis suis nomen invenit: in Decanatu Gonessæ ponitur in veteri polyptycho; in Decanatu Montis Maurentiaci in recentiore Catalogo: vulgò *Pizeux*, aut *Puiseux*, aliàs *Pusieux en France*.

Quadraria, vulgò *Carrieres*; aliàs *Carriere S. Denys*, Quadraria seu *Lapicidina S. Dionysii*, vicus ad ripam Sequanæ, à lapide quadrato qui inde eruitur dictus. Est & alius vicus ad Sequanam & ad silvam Ledism positus, atque inde *Quadraria sub silva* nuncupatus, *Carrieres sous le bois*: alius item ad Sequanam in Veliocassibus, Pinciaco Carnotum opido oppositus atque contrarius, Quadrariæ ad Pinciacum, *Carrieres lez Poissi*: & alius viculus ad Confluentes Matronæ & Sequanæ, vulgò *les Carrieres prés Charanton*, Quadrariæ ad Carentonem.

Quintiacum ad Ederam flumen in Brieglo, vulgò *Quincy* dicitur, à Quintio cognominatum, proximumque alteri *Quintiaco* quod Magnum sive Maius cognominatur, *Quincy le Grand*.

Roschia in Decanatu Maciaci, Cella seu Prioratu suo insignis, inter Capresiam & Castrum Forte, memoratur in Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ, vulgò *Rasche*, aliàs *Villeras*.

Ries vicus & Ecclesia in Decanatu Linariensi ponitur in vetere polyptycho, aliàs *Ria*, vulgò *Ru*: quem vicum recentior Catalogus *de Risu* ridiculè nuncupat, & in Decanato Montis Leotherici collocat.

Rocconis Curtis in actis Synodi Suessionis anno DCCCLXII. habitæ memoratur inter villas in totum aut ea parte pertinentes ad Regale Monasterium S. Dionysii: *Roquencort* dicta in veteri polyptycho: vulgò *Rocquencourt* aut *Roquancourt* non procul à Lupicinis. *Rocconis curtis*, est *villa Rocconis* seu *Rucconis*. Curtis enim sive cortis, veteribus chors & cohors etiam appellata, pars erat villæ, in qua aves & pecora alebantur: unde & sæpe à Nostris curtis appellatione villa designatur. *Rocconis Curtis*, *Roquancourt* vulgò dicitur, ut *Bettonis Curtis Betancourt* in Caletis; Grimonis Curtis *Grimancourt*; *Tasonis Curtis Tessancourt*, Pinciaco Carnutum proxima: quæ IV. villæ, ut plurimæ aliæ, à conditoribus aut dominis suis nomen acceperunt, prior à Ruccone vel Roccone, altera à Bettone, tertia à Grimone, postrema à Tasone.

Romana Villa in Decanatu Monasterioli ponitur in vetere Catalogo Ecclesiarum Diœcesis Parisiacæ: quam recentius polyptychon à I. Brolio vulgatum in Decanatu Calensi collocat. Vulgò *Romainville* nuncupatur, abestque parum à Bungeiis atque Nuceto Superiore vel Sicco. Unde nomen traxerit, in *Francorum Villa* suprà observavimus.

Romiliacum villa fuit publica aut Regia agri Parisiaci, in qua Gomatrudem uxorem suam ob sterilitatem repudiavit Dagobertus Francorum Rex, Nanthildemque unam è puellis ejus in matrimonium accepit: sicuti Fredegarius scribit in Chronici sui libri V. ac ultimi capite LVIII. quem auctor Gestorum Dagoberti & Aimoinus in libro IV. transscripsere. Verba Fredegarii sunt. *Dagobertus Parisius veniens, ibique Gomatrudem Reginam in Romiliaco villa relinquens*, &c. Ex quibus verbis intelligitur *Romiliacum* proximum Luteciæ Parisiorum viculum fiscalem extitisse, qui nunc (ut mihi videtur) vocatur contracto nomine *Reuilly lez Paris*, vicus Luteciæ & S. Antonii Burgo proximus ad Orientem versùs, olim *la Granche de Ruilly* dictus.

Rooneium in Decanatu Gonessæ ponit vetus Catalogus: quem vicum veteres tabulæ ante annos CCCCLX. scriptæ *Roosnetum* appellant; vulgò *Rôny*. Sunt autem continui monticuli ab urbe Lutecia Parisiorum usque ad Pomponiam Latiniaco ferè oppositam, per leugas circiter V. è regione Matronæ fluminis consurgentes: ubi hinc vici, Carrona Ad Rorā, *Charronne*. Bella Villa, Balneolum *Baignolles*; Mansionile Montanum, *Mesnil-Montant*; *Roigni*, Rooneium *Rôny*; Villa Munbla *Ville-Mouble*; Mansio Mathildis aut Domus Mathildis, *Maison-Mahaut*; Mons Firmolius, *Montfermeil*; Villa Nova, *Villeneufve*, & Pomponia, *Pompone* ad Matronam: inde Villula, *la Villette*; Pratum S. Gervasii, *Pré Saint Gervais*; Pentinum *Pantin*; Romana-Villa, *Romainville*; Nucetum Superius vel Siccum, *Noisi le Sec*; Brolium *Brou*; & Tauriniacum, *Torigni* ad Matronam in Decanatu Monasterioli, *Toregni* in vetere Polyptycho dictum. Legi litteras datas anno MCCXCII. in quibus *Roogniacum* dicitur, quod aliàs *Rooneium* & *Roosnetum*; in Chartularii Fossatensis litteris datis anno MCXXX. *Roonsacum* nuncupatur.

Rossiacum in Decanatu Gonessæ ponit vetus Polyptychon Parœciarum Diœceseos Parisiacæ: *Prioratum Rossiaci* (ita enim appellat) & simul vicum ipsum *in Decanatu Sarcella* collocat Catalogus Prioratuum ejusdē Diœcesis. Hic vicus Rigordo *Rossiacū*, vulgò nuncupatur *Roissi en France*, quòd in Francia propriè dicta est positus nō procul à vicis Castellinne & Gonessa, eoque cognomina à Rossiaco Briegensi

diſtinguitur. *Roſſiacum* utrumque à ruſco ſeu myrto ſilveſtri, cujus magna ibi copia, priùs dictum eſſe videtur *Ruſciacum*; ex quo *Ruſſiacum* & *Roſſiacum* per ignorantiam factum, ut ex *Boſciaco Boſſiacum* & *Buſſiacum*.

Roſſiacum alterum in Briegio atque in Decanatu Latiniacenſi ponit antiquum polyptychon, quod *Roiſſiacum* vocat. Vulgò *Roiſſy en Brie* dicitur, & parum abeſt ab Ambaella, *Embeille*. *Roiſſiacum* in litteris Eugenii PP. III. anni MCXLVII; in litteris Lucii PP. anni MCXXCIV. *Ruſſeium villa* inter Eccleſias & Prioratus ad Pariſiacum Monaſterium S. Martini pertinentes vocatur.

Rotoialum villa fiſcalis fuit aut Regia in agro Pariſiaco ad flumen Sequanam per annos ampliùs trecentos: ſed poſtea à Carolo quem Calvum cognominaut, Baſilicæ S. Dionyſii donatum eſt. *Rotoialenſem villam urbis Pariſiacæ* vocat Gregorius, nec longè a vico Nemptodoro poſitam eſſe indicat in libri Hiſtoriæ x. capite XXVIII. his verbis. *Guntchramnus Rex acceſſit Pariſius: exinde ad Rotoialenſem villam ipſius urbis properans, evocato puero juſſit baptiſterium præparari in vico Nemptodoro.* Guntchramnus ergo Rex conſulit ſe in villam Rotoialum, & Chlotharium fratris ſui Chilperici filium ſeptennem eò evocavit ad ſeſe, ut in vico Nemptodoro qui Rotoialo erat proximus, ubi baptiſterium parari curaverat, ablueretur, & de ſacro fonte ab ipſo exciperetur: ex quo intelligitur *Rotoialum* villam tum Dominicam ſive Regalem fuiſſe, cùm ibi Reges noſtri conſiderant. Idem Hiſtoricus eumdem vicum nomine parumper immutato *Rigoialum* pro Rotoialo, ſeu *Rigoialenſem villam* appellat haud dubiè in libri IX. capite XIII. *VVilinlfus civis Pictavus cùm ad urbem Pariſiacam veniſſet, apud villam Rigoialenſem facto teſtamento defunctus eſt.* Fortunatus in Vita S. Leobini Carnutenſis Epiſcopi, exemplo Gregorii amici & Mæcenatis ſui *Rotoialum* quoque nuncupat, atque Regem Childebertum, Chlodovei Magni filium, ibi commoratum eſſe ſcribit, & Leobinum eò evocaviſſe. *DumGlorioſiſſimus Rex B. Leobinum Epiſcopum Rotoialo ſperaret ad ſe venturum*: id eſt in villam *Rotoialum*. Jaminde igitur à Chlodovei filiis villa fuit Regia *Rotoialum* ante annos MCLX. *Rodolium* dicitur in vetere polyptycho Eccleſiæ Pariſiacæ, *Rotoiali* nomine corrupto atque unâ ſyllabâ truncato, & t in d mutato. T enim & D litteræ ſunt inter ſe affines, & invicem ſæpe ſuccedunt. Quidam *Rotoilum agrum* vocant, in his Audoënus. Ejuſdem vici meminit Fredegarius Scholaſticus in Chronici libri v. & ultimi capite XLI. *Guntramnus perrexit Pariſius, ibique Fredegundem cum filio Chilperici Chlothario ad ſe venire præcepit: quem in Rioilo villa baptizari jubet, & eum de ſancto lavacro excipiens, in Regno patris firmavit.* Ita ſcriptum reperi in codice Jacobi Sirmundi, qui eſt optimus ac vetuſtiſſimus: cùm in libris Fredegarii editis legatur *Riogilum*. Fredegarius in *villa Rioilo* ablutum eſſe Chilperici filium & à Guntchramno patruo de ſacro fonte exceptum falsò tradit: cùm in vico Nemptodoro, non autem in *villa Rotoialo* ſive *Rioilo* intinctum fuiſſe aſſerat Gregorius Turonicus Epiſcopus: cui auctori æquali haud dubiè major fides habenda eſt, quàm Fredegario ſuppari, qui iſta non vidit, ſed tantùm audita aut etiam lecta narravit. Ut *Rioilum villam* Fredegarius, ita *Crioilum villam* (ni fallor) vocavit Audoënus Rotomagenſis Epiſcopus in capite XIII. libri I. de Vita Eligii Noviomagenſis Epiſcopi. *Eligius rediens domum perduxit ſecum Regem (Brittanorum) cum multo exercitu generis ſui, eumque Crioilo in villa Regi Francorum (Dagoberto) præſentans, pacificè conſœderavit.* Quamquam Fredegarius capite LXXVIII. id in villa *Clippiaco* factum eſſe dicit. *Quod audiens Judacaile Rex Brittanorum, curſu veloci Clippiacum cum multis muneribus ad Dagobertum perrexit.* Æquales quidem fuere Eligius, Dado qui & Audoënus, & Fredegarius. Sed de Eligio cujus Vitam ex profeſſo deſcripſit, credere Dadoni malim quàm Fredegario; Dadoni inquam tum in aula verſanti, & quæ ibi gerebantur videnti, Dagoberti etiam Principis Referendario libentiùs ac tutiùs acceſſerim, quàm Fredegario non viſa, ſed audita & incertis nonnumquam rumoribus accepta referenti. *Rioilum* autem & *Riogilum*, quod utrumque ex *Rigoialo* Gregorii factum videtur, unum idemque eſt: ſicuti Nantoilum & Nantogilum, Bonoilum & Bonogilum, Maroilum & Marogilum. *Riogilum fiſcum Regium* exemplo Fredegarii villam hanc vocat Carolus cognomine Calvus; cujus in litteris verba hæc ſunt. *Villam juris noſtri Riogilum, quæ villa ſita eſt in pagis Pariſiaco & Pinciacinſe, necnon foreſtam aquaticam à fluvio Saura uſque Cambreias Monachis S. Dionyſii conferimus.* Ex quibus intelligitur villam Regiam *Rotoialum*, quæ in pago Pariſiaco poſita eſt, & ab opido Pinciaco Carnutum abeſt, bis interfluente Sequanâ, millia paſſuum circiter IX. habuiſſe fundos & agros ad ſe pertinentes ſibive attributos & ſubjectos non in pago ſolùm Pariſiaco, ſed etiam in Pinciacenſi. *Fiſcum Riogilum* dictum reperio & in libris Miraculorum S. Dionyſii, principatu Caroli Calvi compoſitis. Sugerius Abbas Monaſterii Regii S. Dionyſii in libro de rebus in adminiſtratione ſua geſtis, & in litteris datis anno MCXXXVII. *Ruoilum* nuncupat, appellatione ad *Rioilum* Fredegarii & Audoëni proximè accedente. *Carolus Imperator tertius ſumptibus ſeptem lampadum ante ſanctum altare die & nocte ſemper arſurarum, & anniverſarii ſui, & Servorum Dei refectioni, poſſeſſionem ſuam quæ dicitur Ruoilum cum appendiciis ſigillis aureis confirmavit.* Ibidem eumdem *Karolum Calvum*, *Imperatorem tertium* ejus nominis pro ſecundo vocat, Carolum Martellum ipſius abavum, qui ne Rex quidem Francorum fuit ſed Dux tantùm & Princeps, Imperatoribus falsò adnumerans. Ex *Ruoilo Ruolium* factum, ut ex *Corboilo Corbolium*, ex *Bonoilo Bonolium*, ex *Argentoilo Argentolium*. *Ruolium* appellat Henricus Abbas Monaſterii S. Dionyſii in litteris datis anno MCCXVII: appellant & verſus tumulo Caroli Calvi inſcripti in Baſilica S. Dionyſii Mart. qua in inſcriptione dicitur

Sequanii fluvii Ruoliique dator.
Propterea quòd nimirum Monsebis Cœnobii S. Dionysii non modò *Rotoialum* villam publicam contulit, sed etiam jus piscandi in flumine Sequana, seu *forestem aquaticam à fluvio Sanra usque Cambretas*: ut vesbis Caroli donatoris utar suprà laudatis. Catalogus recentior Ecclesiarum Diœceseos Parisiacæ *Ruolium* similiter vocat, ac *in Decanatu Castri Fortis sub Archidiacono Josacensi* ponit; *Rueltum* & plerique scriptores. Vulgò nunc *Ruel* in tabulis Geographicis cosnsprè scribunt, cùm *Rueül* aut *Rueil* scribi debeat. Quippe o Latinum Nostri in eu convestere consueverunt: uti omnes sciunt.

Rotu'us, vulgò *le Rolle*, aliàs *le haut & bas Roulle*, vicus est procul à burgo sive suburbio S. Honorati: cujus mentionem fieri video in litteris Philippi Francorum Regis anni MCCXII. *pontem de Rollo* memorantis, & in Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ, litteras Paparum & Regum ad Episcopatum Parisiensem pertinentes continente. Ibi enim litteras legi datas anno MCCXLIII. in quibus *domus & congregatio pauperum Cæcorum Paris. sita prope S. Honoratum, domus de Lupara, & muri terra Tegulariarum* memorantur; tum adduntur hæc verba: *per deversus Rotulum*, &c. id est *par devers le Roulle, vers le Roulle*, aut *du costé du Roulle*. Ceterùm *rotulus*, item *rotula* quasi parva rota à rotunditate, necnon per contractionem *rollus* & *rolla* dicebatur epistola brevis, quæ non plicata sed instar veterum Rom. voluminum voluta mittebatur. Quare Baldricus in carminibus quæ ante annos circiter DLX. composuit, ipsam quidem chartulam convolutam *rotulum* passim & *rotulam*: qui verò ejusmodi rotulas deferret, *rolligerum* appellat.

Rungiacum in Decanatu Linariensi ponit vetus Polyptychon, quod & veteres tabulæ non semel memorant. Vulgò *Rongi* vel *Rungy* dicitur, vicus inter Villam Ceteris & villam Julitæ positus.

Sabiniacum à Sabino nomen accepit. *Saviniacum* polyptycha Parœciarum Ecclesiæ Parisiacæ vocant: & vetus quidem polyptychon in Decanatu Linariensi; recentius in Decanatu Montis Leotherici ponit. Sic *Sabinianum* primum Senonum Episcopum, *Savinianum* Odorannus & vetera Chronica ac Martyrologia appellant. Sic Nostri *S. Savinum* pro *Sabino* dixere, & Monasterium S. Savini in Aquitania, Monasterium quoque S. Savini in Vasconia ante annos octingentos nuncupavere, ac *Savinam* herbam pro *Sabina*. Vicus est ad Urbiam flu. hodieque dictus *Savigni sur Orge*, cujus ponticulus in proverbium vertit, *le Pont de Savigni en l'air*. Est & alterum *Sabiniacum in Alneto* inter Alnetum & Villam Pictam, vulgò *Savigni*.

Salices vicus à copia salicum ita dictus, Prioratu suo celeber: quem Chartularium MS. Ecclesiæ Parisiacæ in Decanatu Maciaci ponit; recentior Catalogus, à Jacobo Brolio editus, in Decanatu Castri Fortis; vulgò *la Sauſaie*. Est & *Salix*, *Saux* prope Montem Leotherici, vicus in Gestis Dagoberti memoratus.

Sarcella in Decanatu Gonessæ ponitur in veteri polyptycho. Chartularium tamen MS. Ecclesiæ Parisiacæ, in Catalogo Abbatiarum & Prioratuum ad eam Ecclesiam pertinentium, *Decanatum Sarcellæ* memorat, cui Prioratus vel Cellas Argentolii, Confluentii ad S. Honorinam, Taberniaci, Doumontis, Diogili, Villaris Belli, Roissiaci, Malliaci Villæ, Montiaci, Bosci S. Petri, vel *Nemoris S. Petri*, (*le bois S. Perre*) Capitulum Montis Maurentiaci, Capitulum Lusarchiatum, Abbatias Herivallis & Vallis S. Mariæ (*l'Abbaye du Val*) attribuit. *Cersilla* dicitur in litteris Odonis Francorum Regis, qui & fiscum suum, hoc est villam Regiam seu publicam fiscalemve fuisse docet his verbis. *Ex fisco nostro Cersilla mansum unum cum ductu aqua ex utraque parte supra & subtus fluvio Rodone*, (vulgò *Rone*) *& molendinum juxta Monasterium super fluvium Crodoldi super pontem Trecina, Ecclesia S. Dionysii concedo. Cersilla* vicus est ad Rodonum amniculum, qui in Crodoldum effluit, & nomen priscum retinet. *Sercelle* quippe aut *Cerselle* hodieque vocatur, & Marchiæ titulo ante paucos annos illustrata est. *Sarcella*, ut & Piscofi, Plessiacum Gassoti, Bonogilum, Rossiacum, Cannabariæ, Ballolium, Bedolitum, Seutenum, Jahenniacum, opidum S. Dionysii, Mitriacum, Fontanetum, Thieux, Villa Nova, Montiacum Franciæ attribuuntur, & inde cognomen accipiunt, ut in Francia esse dicantur.

Sarclos in veteri Polyptycho memoratus vicus, vulgò *Saclay* inter Beveram & Giffum vicos positus, interque amnes Beveram & Ivetam.

Sarnaium in vetere Polyptycho memoratum cum *Cella ultra Sarnaium*, (*la Celle*) *Cernaium* aliàs, & *Sarneia*, & *Sernetum*, vulgò *Sernai la ville* dicitur, vicus in extremis Parisiorum finibus ac in silva Aquilina: qui proximo vico nomen suum dedit, veteri Monasterio insigni, quem *Valles Sarnay* appellant, vel *Valles Cernay*, *le Vaux de Sernai*, aut *les Vaux de Cernay*. Cœnobium ipsum, *Abbatia Vallium B. Mariæ de Sernets* in Decanatu Maciaci vocatur in Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ; *Vallium Cernay Monasterium* à Petro ejusdem loci Monacho, qui anno MCCXVII. de bello Albigensi scripsit; *Abbatia de Sarneia* impropriè in litteris Innocentii PP. II. Est autem Monasterium ordinis Cisterciensis.

Sarnes in veteri Polyptycho Parœciarum Ecclesiæ Parisiacæ vocatur, & in Decanatu Latiniacensi ponitur, vicus Briegensis, vulgò dictus *Serris*, aliàs *Serry* non procul à Matrona flumine.

Sartoris Villa in litteris Sugerii Monasterii S. Dionysii Abbatis, datis anno MCXXXVII. & in vetere Polyptycho memoratur, vicus in Decanatu Gonessæ olim positus, ac vulgò dictus hodieque *Sertrouville*, aliàs *Sartonville*, ad Sequanam non procul à Cormeliis & Argentoilo. *Sartorum Villam* dici malim.

Savegium fortè est *Sucy*. Chlothatrius Chlo-

dovei junioris filios dedit Monestério Fossatensi *vicum Savegium*, *cujus nomine gaudet mons supereminens* : ut legimus in Vita S. Baboleni Abbatis. *Suciacum* in vetere polyptycho dicitur.

Savara in litteris Childeberti Francorum Regis, Chlodovei filii ; *Saura* in litteris Caroli cognomine Calvi dicta ; *Sevra* in vetere Polyptycho inter Ecclesias ab Episcopo conferendas ; *Separa* in recentiora Catalogo, in Decanatu Castri Fortis, non procul à flumine Sequana & à Novigento S. Chlodoaldi ; vulgò *Sevre*, a fluviolo suo nomen accepit. Inde cognominatus est *Simon de Sevra* in litteris anni MCCLXXI. *Simon de Separa* in litteris anni MCCLXVI. *Simon de Seppara* MCCLXVIII. Fortunatus de Vita S. Germani Paris. Episcopi capite XXVI. *Savaram* vocat. *Magnofledis puella servo Dei in villa Savara præsentata est.* In Chartulario Capitoli Ecclesiæ Paris. nunc *Separa*, nunc *Sepera* dicitur promiscuè, ut Lupara & Lupera ; item *Sievre* pro *Sevre*, ut *Nantuerre* pro *Nanterre*.

Senlicia in veteri Polyptycho, vulgò *Sanlisses*, vicus non longè à castro Caprosia.

Servum in Decanatu Moissiaci Episcopi ponit vetus Catalogus : qui vicus hodieque nomen priscum servat. Dicitur enim *Servon*, & proximus est Braiæ Comitis Roberti in Briegio : *Servonem* Chartularium MS. Ecclesiæ Parisiacæ vocat.

Soisi alterum in Decanatu Gonessæ ponit vetus Polyptychon, qui vicus & nunc *Soisi* dicitur, proximus Andeliaco : alterum *Soisi* in Decanatu Moissiaci Episcopi collocat in Briegio : quem vicum ad flumen Sequanam positum, vero & incorrupto nomine à Sosio *Sosiacum* appellat Odo Monachus Fossatensis in libello de Vita Buichardi Comitis castrorum Corbolii atque Meloduni ante annos sexcentos. *Soisi sur Seine* vulgò vocatur, in quibusdam tabulis *Choisy* mendosè ; *Soisiacum* in Decanatu Veteris Corbolii sub Archidiacono Briegii in recentiore Catalogo vel Polyptycho ; *Soisiacum* in Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ.

Solarram in Decanatu Moissiaci Episcopi ponit vetus Polyptychon Parœciarum Diœceseos Paris. qui est vicus in Briegio, vulgò dictus *Senlare* ad flumen Ederam.

Spinetum in Decanatu Gonessæ ponitur in vetere Catalogo, & *Capella de Spineto* inter *Ecclesiam de Lusarchiis* & *capellam de Laci* : quem vicum recentior Catalogus à situ vocat *Spinolium juxta Lusarchias*, vulgò *Espinay*. A spinis & spinetis suis nomen accepit, ut & vicus sequens, ac multa alia ejusdem appellationis loca in Galliis.

Spinetum in Decanatu Linariensi ponit vetus Polyptychon : quod nuncupat *Spinolium supra Ordeam*, & in Decanatu Montis Letherici collocat recentior Catalogus, sive *Spinolium ad Urbiam flumen* : qui vicus vulgo *Espinay sur Orge* dicitur.

Spinolium in Decanatu Moissiaci Episcopi memorat vetus Polyptychon, cujus Ecclesia ad Monasterium Parisiacũ S. Genovefę pertineat : quod ibidẽ in enumeratione Prioratuum Ecclesiæ Paris. dicitur *Espinoletum S. Genovefæ*, sive potiùs *Spinoletum S. Genovefæ*. Vulgò *Spinolium in Briegio* cognominatur, *Espinay en Brie* pro *Espineil* aut *Espineuil* ; aliàs *Espinay sur Senarà* silva propinqua : & olim *Spinogilũ* primò, deinde *Spinoilum* ac *Spinolium* dictum videtur.

Spinogilum vel *Spinogilus* villa publica fuit ante annos MXXX. Palatio Regum nostrorum & letali morbo Dagoberti majoris nobilis, posita ad flumen Sequanam, ab orbe Lutecia Parisiorum tribus plus minùs leugis distans, à Monasterio S. Dionysii unâ. Ibi ægrotare cœpisse Dagobertum, & paucis pòst diebus apud Basilicam S. Dionysii Martyris quò se deferri jusserat, extremum spiritum fudisse scribit Fredegarius in libro V. Chronici, atque in ea Basilica sepultum esse : quem Gesta Dagoberti, Aimoinus, auctores Chronicorum Besvensis & Sancti Benigni, & plerique alii Historici nostri ferè ad verbum transcripserunt ac secuti sunt. Verba Fredegarii sunt. *Anno XVI. regni sui Dagobertus profluvio ventris in Spinogelo villa super Sigona fluvio nec procul à Parisius ægrotare cœpit : exinde ad Basilicam S. Dionysii à suis defertur : post paucos dies emisit spiritum, sepultusque est in Ecclesia Sancti Dionysii, quam ipse priùs condignè in circuitu fabricare præceperat.* Fredegarii sententiæ accessarim libens, qui Dagobertum videre Principem potuit, ejusque ambobus filiis apud Francos regnantibus floruit. At auctor Gestorum Francorum qui centum ferè annis post Fredegarium fuit, Dagobertum & ægrotâsse & mortuum esse in *villa Spinogilo*, tradit in capitulo XLIII. quod haud dubiè falsum est. *Rex Dagobertus à febre valida correptus, ægrotans mortuus est in Spinogilo villa in pago Parisiacense, & in Basilica B. Dionysii Martyris sepultus est.* Aimoinus in libro IV. *Spinogilum villam super flumen Sequana sitam haud procul à Parisius* nuncupat. Quam veteres *Spinogelum* vel *Spinogilum* villam ; recentiores *Spinoilum* & *Spinolium* vocavere. Vetus Polyptychon in Decanatu Gonessæ ponit *Spinolium* nostrum ; recentior Catalogus in Decanatu Montis Maurentiaci, & *Spinolium juxta Sanctum Dionysium* appellat. In tabulis Geographicis, & in libris Nostrorum vulgarem pronuntiationem sequentium corruptè dicitur *Espinay* : cùm *Espineüil* dici scribique debeat. Nam *Espinay* quidem Spinetum est ; *Espineüil* autem aut *Æspinoil* Spinogilum vel Spinoilum. Vulgò dicitur *Espineüil sur Seine*, vel *Espineüil lez S. Denis*. Vicus quippe est ad Sequanam, propinquus Regio Monasterio S. Dionysii ; at Insulæ amnicæ S. Dionysii multo propior.

Stagnum à stagno suo nomen accepit, vulgò *l'Estang*, vicus ad Sequanam inter Alpecum & Calceiam positus, & in vetere Polyptycho memoratus : in recentiore Catalogo *Lacus* dici mihi videtur, in Decanatu Castri Fortis. Est & *Stain* vel *Stains*, proximus Mitriaco & Mansionili Dominæ Reoriæ vicus : quam Latinè olim *Stagnum* aut *Stagna* dictum esse existimo, ut stannum *estain* vulgò appellamus. *Stain* quoque vicus inter Petram Fictam & vicum S. Leodegarii non procul à Monasterio Sancti Dionysii, idem (ni fallor) apud Latinos scri-

ptores vetus nomen habuit.

Suciacum in Decanatu Moissiaci Episcopi ponit vetus polyptychon: quod *Succiacum* appellatur in MS. Chartulario Ecclesiæ Parisiacæ, & cum Bonolio (*Boneüil sur Marne*) Villaribusque (*Villiers sur Marne*) conjunctim memoratur. Vulgò *Suci en Brie*; in tabulis Geographicis *Suffy* & *Susy* corruptè. Neque enim c litteram Latinam Nostri in s. præsertim duplex commutare consueverunt. In Chartario Fossatensi passim *Saciacum*, & non semel *Sulciacus* vocatur. *Sulciacum* nominant & quædam tabulæ Parisiensis Ecclesiæ, quas legi. *Savegium* in Vita Baboleni Abbatis Fossatensis dici videri, suprà notavimus. In tabulario Capituli Ecclesiæ Paris. modò *Succiacum*, modò *Susciacum* nuncupatur.

Surisna in litteris Roberti *Abbatis Cœnobii S. Vincentii Levitæ & Martyris, & Germani Parisiorum tutoris*, datis anno MLXX. memoratur his verbis. *In nostra possessione quæ Surisnus dicitur.* Certè hodieque ad Abbatem S. Germani de Pratis *Surisna* pertinent. *Surisnas* appellant & litteræ Caroli quem Simplicem vulgò cognominant. *Sorisnas* aliis, aliis *Soresnas* appellant. *Soresnes*, id est *Sorisnas* nuncupat, & in Decanatu Castri Fortis collocat vetus Polyptychon; *Sarennas* recentior Catalogus à Jacobo Biolio vulgatus in Antiquitatibus Parisiensibus. Vulgò *Surênes* vocitant.

Taberniacum bis vocat recentior Catalogus à Biolio vulgatus, & in Decanatu Montis Maurentiaci locat. *Taberniacum* vocat & Chartularium Capituli Ecclesiæ Parisiensis: quod vetus polyptychon in Decanatu Gonessæ ponit, & *Taverni* nomine etiamnum usitato appellat. Ab tabernis nomen hic vicus videtur accepisse, quòd militibus Romanis iter facientibus instar tabernarum esset. In Chartulario MS. Ecclesiæ Paris. *Taberniaci Prioratus* memoratur in Decanatu Sarcellæ. *In villa Taverniaco, quæ ab Ecclesia S. Dionysii IV. milliaribus & ampliùs distet*, graviter ægrotavisse Johannem Ducem Normanniæ anno MCCCXXXV. scribit Appendix Chronici Nangiacensis.

Taurniacum à Taurino veteres dixere: quod recentior Catalogus Ecclesiarum Diœceseos Parisiacæ apud Biolium in Antiquitatibus Luteciæ *Torniacum* au in o mutato appellat, ac in Decanatu Latiniacensi ponit: vetus polyptychon *Toregni* corruptiore ac vulgati nomine nuncupat, & in Decanatu Monasterioli collocat. *Torigniacum* vocat Monasterii Fossatensis Chartularium. Vulgò *Torigny* dicitur, vicus ad Matronam flu. Latiniaco ferè oppositus. Aliquot sunt ejus nominis loca in Gallia.

Telliacum in Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ appellatur, quod in vetere Polyptycho *Tylleium* in Decanatu Gonessæ, *Tilleium* alibi: vulgò *Tilly*, aliàs *Tillay*. vicus inter Gunsanæ Villam & Villare Bellum positus, fortè à tilia *Toletum* & *Tiliacum* olim dictus: quam arborem *teil*, *tiller* quoque, & *tilleul* vel *tilleau*, id est tiliolam Nostri nuncupant. Petrus de *Telliaco* Nosocomium cum Oratorio in vico Gonessa ante annum MCCX. construxit.

Theodaxium in pago Parisiaco memorant litteræ Caroli Calvi, quas Monachi Sancti-Germanenses servant inter Monasterii sui privilegia atque diplomata, & quas Jacobus Biolius Aimoini Historiæ inseruit. *Vinum autem in potum cottidianum refectionis ex Theodaxio & Villa Nova Fratribus dari censuimus. Villa Nova*, hodieque dicitur Villa Nova S. Georgii à Patrono loci; *Theodaxium* verò *Tiais*; in tabulis Geographicis corruptè *Tiers*, *Tiars*, aut *Quiet*: vicus ad Sequanam Antoliacum inter & Vitriacum positus: quem recentior Catalogus à Biolio editus *Theodosium* appellat, & in Decanatu Montis Leotherici sub Archidiacono Josiacensi ponit. Vetus Polyptychon *Ties* nuncupat, collocatque in Decanatu Linariensi, & Ecclesiam vici numerat inter Ecclesias, quas Abbas Monasterii S. Germani de Pratis donare consuevit. *Thiet* dicitur in Chartulario MS. Ecclesiæ Paris. Nomen autem vici hujus Galliæ non incelebris cùm sine dubitatione Gallicum sit, non Græcum, adspiratione carere debet, & *Teodaxium* scribi dicique, non *Theodaxium*; *Teodosium*. non *Theodosium*: quod nomen Græcum ex Theodaxio per ignorantiam duabus litteris mutatis est detortum. In quibusdam litteris priscis simili errore *villa Theophilum* vocatur. *Teodasium Sancti Germani villam* appellat Aimoinus in libro 1. de Miraculis S. Germani, ad cujus hodieque Monachos pertinet; *Teodaxium* Irmino Abbas, Caroli Magni æqualis, in libro descriptionum vel de censibus.

Tor in Decanatu Gonessæ ponit vetus Polyptychon: qui vicus ad ripam fluminis Isaræ positus est inter Meriacum & silvam inferiorem, quam vocant *la Basse Forest*. Vulgò dicitur *Siors*, nonnullis & *Toures* & *Seore* corruptè: cùm *Tors* aut *Tore* appellari debeat.

Torta Fagus à fago aliqua procera quæ ibi tortum primis ab annis truncum haberet, nomen invenit. *Torta Fagi* meminit vetus Polyptychon, & eam in Decanatu Linariensi ponit. Meminere ejusdem vici & priscorum Regum nostrorum litteræ, ac Monasteriorum Chartularia: cujus loci Ecclesia ad Abbatissam Montis Martyrum pertinet. Vulgò dicitur *Torfou* aut *Tourfou*, vicus proximus Castris sub Monte Leotherici. Fagum quippe Nostri nunc *fou*, nunc *fau*, interdum & *la faye* appellaverunt; ut Podium Fagi, *Puy du Fou*.

Trappa à trappis nomen accepere. Sugerius Abbas Monasterii S. Dionysii in libro de rebus à se gestis, semel atque iterum *Trapparum* in agro Parisiaco mentionem fecit ante annos ampliùs quingentos. Vicus est proximus Nemori Atfieri & Villæ Petrosæ, hodieque *Trappes* nuncupatus.

Trimilidum acta Synodi Suessionis habitæ anno DCCCLXII. memorant inter Ecclesias ad Monasterium S. Dionysii pertinentes. *Trimilidum* inquam vocant corrupto jam tum nomine pro *Tremulidum*, à populo alba quam *tremulam* nuncupamus, *tremble*, quòd ejus arboris folia pediculo sint tremulo. *Tremu-*

lidum

lidum pro *Tremuleto* dixere, quemadmodum *fagidum* pro fageto, *alnidum* pro alneto, *rubridum* pro roboreto, *fraxinidum* pro fraxineto. *Trembliacum* appellat Sugerius in litteris datis anno MCXXXVII. *à Trembliaco frumentum*: idemque in libro de administratione sua *Trembliacum villam S. Dionysii* prope Domnum Martinum commemorat. *Trembleium* vocant Polyptycha Ecclesiarum Diœceseos Parisiacæ, in Decanatu Monasterioli, aliàs in Decanatu Calensi. Vulgò *Tremblay* dicitur non procul à Luperis & Villa Picta, aliàs *Grand Tremblay*. Ex *Tremuleto* fecimus *Tremblay*: ut ex Castaneto *Chastenay*, ex Alneto *Aunay*, ex Spineto *Espinay*, ex Coryleto vel Codreto *Coudray*, ex Salicto vel Saliceto *Sausay*, ex Roboreto *Rouvray*, ex Quercero vel Casneto *le Chesnay*, ex Ulmeto *Ormay*, ex Betuleto *Boulay*. Est & alterū *Trembliacum* trans Sequanam non longè ab Aliis Brueriis, *Tremblay* similiter dictum; *Trembleium* in Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ.

Tunon vel *Turnos* dictus est olim vicus S. Præjecti, *S. Prix*, proximus vicis Taberniaco & S. Lupi. (*Taverni & S. Leu*) Quippe in Polyptycho quodam reperio *Prioratum S. Præjecti de Turnos*, & *Curam S. Præjecti de Tunon*, hoc est Ecclesiam Baptismalem, *in Diœcesi Parisiaca*, ad Pontisarensem Abbatiam S. Martini pertinere, & utraque à Monasterii Abbate conferri.

Valenton in Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ & in vetere Polyptycho nondum edito, in Decanatu Moissiaci Episcopi; *Valento* in recentiore Catalogo, in Decanatu Veteris Corboili sub Archidiacono Briegii. Vicus est in Briegio, proximus Villæ Novæ S. Georgii & Cronæ, non procul à flumine Sequana, forsitan à Valente appellationem hanc nanctus: qui hodieque dicitur *Valenton*, aut *Valanton Paroisse*. *Fiscum Regium nomine Valentonium* S. Vincentii loco largitus esse dicitur Rex Chlodoveus junior in Vita S. Baboleni Abbatis: qui hodieque cum Villa Nova & Crona ad Monasterium S. Germani de Pratis pertinet. *Valento* ergo villa olim Regia fuit: quem vicum *Valentonem* passim appellat, & in nominativo *Valento* Chartularium Fossatense.

Valles ad Sequanam, *Vaux*, vicus proximus Alpeco.

Vallis Crisonis à Sugerio Abbate Monasterii S. Dionysii in litteris datis anno MCXLV. memoratur his verbis. *Villa nova quam ædificamus, quæ Val-Cresson appellatur*: & in libro de administratione sua ita ipse de se refert. *Apud Vallem Crisonis villam ædificavimus, Ecclesiam & domum constituimus, & carrucâ terram incultam dirumpi fecimus.* *Vallis Cresson* vocatur in vetere polyptycho, & in Decanatu Castri Fortis ponitur, vicus ita dictus à situ, & à copia nasturtii, quod *crisonem* seu *cresson* vulgus appellitat. Vulgò *Vaucresson* dicitur inter Novigentum S. Chlodoaldi atque Versalias. Verba veteris polyptychi sunt. *De donatione Abbatis S. Dionysii Parisiensis, Ecclesia de Valle Cresson.*

Vallis Joth dicitur in vetere polyptycho, & in Decanatu Monasterioli ponitur: quæ *Vallis Jocosa* in recentiore Catalogo nuncupatur in Decanatu Calensi; *Val Jonc* in Chartulario MS. Ecclesiæ Parif. Prioratu S. Nicolai insignis *in Decanatu Kalensi*, prope Parisium. (*Ville Parisis*) Vulgò *Vaujour* dicitur corruptè pro *Vaujont* aut *Vau-jonc*. Nam t quidem in d, c in g mutare solent Nostri: neutram earum litterarum in r mutare consueverunt. *Vallis Gaudy* appellatur in litteris datis anno MCCXCVI.

Vallis Profunda, una est ex Abbatiis Diœceseos Parisiacæ, in Decanatu Maciaci, ut & *Porrais*: quæ ambæ Abbatiæ sunt obscuræ.

Vallis item *S. Mariæ*, quam vulgò Abbatiam Vallis vocitant, *l'Abbaye du Val*: Monasterium est non procul à flumine Isara & à Mairiaco, dictum Vallis, *le Val*; nonnullis in tabulis *Vaux* mendosè, in Decanatu Sarcellæ.

Varennæ in Decanatu Monasterioli ponuntur in vetere polyptycho, & *Ecclesia Varennarum* ibidem numeratur inter Ecclesias quas Abbas Fossatensis donare consuevit: quem vicum *Varennam* vocat recentior Catalogus, & in Decanatu Calensi collocat; vulgò *Varennes*, aut à situ *la Varenne S. Maur*, id est Varennam S. Mauri appellant. Est enim locus proximus Monasterio Fossatensi quod S. Mauri cognominatur, & cuniculis abundat. Solent autem Nostri loca cuniculosa *Varennas* appellare, *Garennes*. Ejus loci mentionem fieri reperio in MS. Vita S. Baboleni Abbatis hisce verbis. *Rex Chlodoveus decrevit scripto atque sigillo, eamdem quam nuperrimè incipiebant Ecclesiam (Fossatensem) cum omni Varenna quam Materno girat fluvius, ab ingressu Fossatunm præfati castelli veteris ab aqua in aquam, irrefragabiliter ab omni inquietudine cunctorum malorum perpetuò manere liberam atque securam.* In Chartulario Fossatensi distinguuntur *Varenna*, aliàs *Varenna* villa à *Clausa Varenna* villa: quæ *Clausa Varenna* villæ *Varennis* & *Fossato* Monasterio ac vico propinqua esse, ibidem dicitur.

Varennæ aliæ in Decanatu Veteris Corboili sub Archidiacono Briegensi, ponuntur in recentiore polyptycho.

Vemar in Decanatu Gonessæ ponit vetus Polyptychon: quem vicum *Vemarium* in veteribus tabulis vocatum reperio. Vulgò *Vemars* dicitur hic vicus, proximusque est Monti Meliano.

Venva, in vetere Polyptycho *Venves* in Decanatu Castri Fortis; *Vanna* in recentiore Catalogo; *Vanvia* in priscis monumentis, butyro suo nobiles: vicus inter Vallem Gerardi & Clamart positus, *Venva* dictus in litteris anni MCXVI.

Ver Magnum, & *Ver Parvum* Veri Magno vicinum in Decanatu Linariensi memorat vetus polyptychon, memorat & recentior Catalogus Parœciarum Ecclesiæ Parisiacæ in Decanatu Montis Letherici. Vici sunt duo, alter altari proximi, inter Junnam & Urbiam fluvios positi, sed Junnæ quàm Urbi e propiores, prior *Ver le grand*, posterior *Ver le petit* dicti.

Veres in Decanatu Monasterioli ponit MS.

polyptychon vetus Ecclesiarum Diœceseos Parisiacæ : & in Catalogo Abbatiarum ac Prioratuum, *apud Veres unus esse Canonicus* dicitur. Hic vicus nomen hodieque servat. Vocatur enim *Vere*, positusque est ad Matronam flu. inter Pomponiam & Calam.

Verneles in Decanatu Moissiaci, Cellâ sive (ut vulgari utar nomine) Prioratu nobilis vicus in Briegio, non longè ab Edera Monasterio & fluvio, vulgò dictus *Vernaux*, aliàs *Vernean*, hoc est Vernelli.

Vernolellum Sugerius Abbas M. S. D. in libro de Administratione sua commemorat his verbis. *De Vernolello* x. *libras recipimus : cujus loci reditus ad nos pertinentes Fratribus infirmis ex integro contulimus.* Ex *Vernolio* aut *Vernolio* factum *Vernolellum* aut *Vernolellum*, id est parvum *Vernolium* aut *Vernolium*, seu *Vernoliolum*. Vulgò dicitur (ni fallor) *Vernoullet* in Briegio, proximumque est Vernolio *Verneüil*.

Versalia in Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ quod in anno MCCXXCII. definit, sæpe memorantur, & nonnunquam *Versalla* dicuntur. Ibi inter eos qui *fecerunt hominagium ligium* domino VVillelmo Parisinorum Episcopo, numeratur *Gilo de Versaliis*. Ibidem anno MCCLIII. *Domicella Mathildis, relicta Johannis de Varsaliis Armigeri, fecit homagium Domino Reginaldo Paris. Episcopo de nemoribus Versaliarum & quodam vico ejus villa : ad quod homagium admisit eam, & investivit.* In vetere polyptycho Ecclesiarum Diœceseos Parisiacæ quod huic Chartulario subjicitur, *Versalla* vocantur in Decanatu Castri Fortis, his verbis. *De donatione Abbatis S. Maglorij Parisiensis, Ecclesia de Versallis, Ecclesia de Bries, (Bris* vulgò) *Ecclesia de Ocinis.* Et in Catalogo Abbatiarum & Prioratuum ejusdem Diœceseos qui polyptycho subtexitur, ponuntur *Versalia* cum Prioratu suo in Decanatu Maciaci. *In Decanatu de Maciaco Prioratus de Versaliis.* Recentius polyptychon veteri meliùs atque correctiùs *Versalias* nuncupat, sed in Decanatu Castri Fortis similiter ponit. Vicus est non longè à Novigento S. Chlodoaldi & à Valle Crisonis, vulgò *Versailles* dictus : cujus amœnitate captus Ludovicus Justus, locum pecuniâ comparavit, ex eoque villam publicam fecit : ubi Palatium Ludovicus Magnus semper Augustus pro sua magnificentia auxit, ornavit, instruxit.

Vicena dictæ mihi videntur Latino nomine, quòd *vicenis* seu viginti *stadiis* abessent ab urbe Lutecia ; hoc est passibus bis mille & quingentis. Stadium enim centum viginti quinque passus continet. Sic & Gregorius Turonicus Episcopus in Historiæ Francicæ libri VI. capitulo XLVI. & ultimo de Cala scribens ait : *Chilpericum ad villam Calensem quæ distat ab urbe Parisiaca quasi centum stadiis, accedit.* Id est, duodecim passuum millibus & quingentis, vel quatuor Nostrorum leugis : si unicuique milliari octo stadia, singulis leugis tria circiter millia passuum assignemus. Quibus ex Gregorii verbis intelligitur, Gallos atque in primis Parisiacos stadia notissima habuisse, nec leugis tantum atque milliaribus, sed etiam stadiis itinera metiri consuevisse. Ita locum qui erat ad tricesimum lapidem ab urbe Aquileia, seu qui XXX. passuum millia aberat Aquileiâ, *Ad Tricesimum* dixere Romani : locum item viâ Salariâ centum ab Urbe millibus distantem, *Ad Centesimum* nuncupavere ; vicum etiam qui à colonia Narbone XX. millibus distabat, necnon alterum qui eodem intervallo ab urbe Heraclia aberat, *Ad Vigesimum* seu *Ad Vicesimum* vocavere. *Philippus Augustus cognomine Adeodatus Christianissimus Francorum Rex, anno* MCXXCIII. *nemus Vicenarum quod toto tempore prædecessorum suorum fuerat disclusum, & omnibus transeuntibus patens & pervium, muro optimo circumcingi fecit :* & hinnulos cervorum, damulas, & capras silvestres ab Henrico Rege Anglorum ex tota Normannia & Aquitania collectas, atque adverso flumine Sequanâ ad se Luteciam missas, *in nemus Vicenarum juxta prædictam civitatem includi fecit, positis ibi perpetuò custodibus*, uti Rigordus scribit in Vita Philippi Aug. Idem paucis refert Guillelmus Armoricus in Gestis Philippi Franc. Regis. Anno ab Incarn. Domini MCXXCIII. *circumcinxit Philippus Magnanimus nemus Vicenarum muro fortissimo & delectabili, & inclusit ibi maximam multitudinem caprorum & damarum & cervorum.* Idem eodem in nemore Prioratum B. Virginis constituit, & Monachis cum Grandimontensibus contulit. Ex Rigordi verbis intelligitur, multo ante Philippi Aug. Principatum cum vico Vicenis *nemus Vicenarum* ad majores ejus dio pertinuisse, qui nemus illud apertum reliquerint & iter facientibus patens. *Anno Domini* MCCLXX. *die Jovis post festum B. Martini hiemale nobilis domina Jolendis Comitissa Nivernensis, filia Odonis b. m. Ducis Burgundiæ, relicta domini Johannis dicti de Demiete, filij Illustrissimi Regis Domini Ludovici, fecit homagium domino Episcopo Parisiorum Stephano apud manerium Regale, quod vocatur Nemus de Vicenis, de castro & castellania Montis Gay : & Episcopus recepit ibi homagium de gratia, ad preces Dominæ Reginæ & ipsius Comitissæ, ac investivit eam per annulum aureum :* ut reperitur in Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ. *Vicenna* heic vocantur, quæ alibi ferè semper vero & incorrupto nomine *Vicena* : in litteris datis anno MCLXXIII & anno MCLXXIX. *Vicena.* In nemore igitur vici *Vicenarum* anno MCCLXX. jamtum domus erat Regia, in qua Reges nostri ac Reginæ habitabant, quò Episcopi, quò Optimates Regni, Duces nimirum & Comites convenire consueverant : quæ domus in Chartulario supradicto *Manerium Regale*, id est mansio Regia, domus Regia, vel Palatium Regium appellatur, & forsitan à Philippo ipso Aug. post cinctũ muris nemus Regale ædificata fuerat ante annos circiter LXX. Certè & Ludovicus ejus nominis decimus Rex Francorum, cognomine Hutinus, & frater ejus Carolus IV. qui cognominatus est Pulcher (ne de Carolo IX. loquar) ibi decessere : quos utique Palatium in eo nemore suum habuisse, & ibi obijsse credendum est : quod Palatium *ades Vicenarum* nuncupatur in hoc versu de Caroli Pulchri

morte, quæ anno MCCCXXVII. Kal. Februarii accidit.

Æde Vicenarum letum gustavit amatum.

Nemus de Vicienes vocatum reperio in Chartulario Monasterii Fossatensis. *Castellum Vicenarum* inchoavisse dicitur Philippus Valesius anno MCCCXXXVII. jactis fundamentis, Johannes Philippi filius ad tertiam contabulationem perduxisse, Carolus V. qui ibidem natus erat, consummavisse. Vulgò *Vincennes* vocatur hic locus, aut *le bois de Vincenes* insertâ litterâ n, ut in Ecolisma & Igorandi vel Egoranda in Pictonibus, quas *Angoulesme* & *Ingrande* appellamus. Fuit in *nemore Vicenensi* castellum à pulchritudine *Bellitas* aut *Bellitatis* dictum propter venustatem structuræ & amœnitatem loci, *le Chasteau de Beauté*: quod aliqui non in nemore Vicenarum, sed prope ipsum fuisse veriùs scribunt. Froissartus quidem in capite CXXII. Voluminis II. *Bellitatem castellum* in nemore Vicenarum ponit hisce verbis. *Le Chastel de Beauté, qui sied au Bois de Vincennes.* At libellus de Conventu Caroli IV. Imperatoris & Caroli V. Francorum Regis anno MCCCLXXVIII. *Bellitatem ad Matronam* domum Regiam vocat, *Beauté sur Marne*, & ut facere debuit, à *Nemore Vicenarum*, atque à *castello Regio* ejus *Nemoris* semper distinguit. (*le Chasteau du Bois de Vincennes*) Nicolaus Ægidius quoque *Bellitatem* à *Vicenis* secernit, quum ait anno MCCCLXXVIII. à Rege Carolo in *Nemore Vicenarum*, & apud *Bellitatem* Imperatorem Carolum, ipsius avunculum, convivio exceptum esse. *Le Roy le mena & festoya au Bois de Vincennes, à Beauté, & ailleurs.* Idem in Carolo VII. *Bellitatem castellum prope Nemus Vicenarum* ponit; *la place & Chastel de Beauté pres le Bois de Vincennes*. Et Carolus ejus nominis quintus Francorũ Rex in *Palatio suo apud Bellitatem ad Matronam, non longè à domo Regia Nemoris Vicenarum* anno MCCCLXC. dicitur decessisse: *en son hostel de Beauté sur Marne, pres celuy du Bois de Vincennes.* Thomas Cantipratanus qui anno MCCXL. floruit, in libri I. de Apibus capite III. *Vicennias prope Parisios* appellat: supra quas *Vicenas* ad flumen Matronam *Bellitas* fuit.

Vicinia in Decanatu Castri Fortis memorantur in recentiore Polyptycho, quod Jacobus Brolius edidit & Antiquitatibus Parisiorum subtexuit. Vulgò *Voisins* dicitur hic vicus, proximus Capellæ Milonis & Ivetæ fluviolo.

Vilero seu *Vileron* villa nota est veteri polyptycho, in quo *Ecclesia S. Germani de Vileron* in Decanatu Gonessæ memoratur. Nomen hodieque retinet, diciturque *Villeron*, non procul à Luperis dissitus vicus.

Villa ad Silvam, vulgò *la Ville du Bois* dicitur, id est Villa Bosci, quòd sit apposita silvæ Marcociensi prope Longum Pontem & Montem Leotherici, non procul à Villa Bona, *Villebon*.

Villam Abbatis in Decanatu Linariensi ponit vetus Polyptychon, cujus loci Ecclesiam ab Abbatissa Ederæ donari conferrique ait. Recentior Catalogus in Decanatu Montis Letherici eam collocat. Vulgò dicitur *Villabié* duobus in unum conjunctis nominibus, positusque est hic vicus ad flumen Jonnam non procul ab Exona: qui *Villa Abbatisse* potiùs appellandus videri posset, cùm ad Abbatissam Monasterii Ederensis pertineat. Nisi si *Abbatis* in feminino genere heic ponitur pro Abbatissæ. Hæc villa est prope villam *Regias* vel *Resas*, *Ris* aut *Reys* vulgò dictam, *in Castellaria Corbolii* sitam, ut docent litteræ Ludovici Francorum Regis, anno MCLIX. datæ.

Villa Cereris à cultu & fano Cereris nomen habet. In Chartulario Capituli Ecclesiæ Parisiensis nunc *Villa Cereris*, nunc corrupto nomine *Vicenur*, item *Vicenurs* ac *Vicenrs* nuncupata: ex cujus nominis corruptione natum est monstrum *Huisons* aut *Huitsons*, tamquam ab *Octo Solidis* nomen habeat.

Villa Crana in Decanatu Moissiaci Episcopi, vulgò *Ville-Créne* in Briegio inter Limuel & Parriniacum, vulgò *Perigni* dictum, in quibusdam tabulis *Pringi* corruptè. Hæc villa in veteri polyptycho memoratur.

Villa Dei, *la Ville Dieu*, proxima est Malo Repastui & Villæ Petrosæ castellis.

Villa Episcopi in Decanatu Castri Fortis ponitur in recentiore polyptycho, mihi prorsus ignota.

Villa Episcopi altera reperitur in Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ & his verbis designatur. *Petrus de Bistisiaco Miles fecit hominagium VVillelmo Parisiorum Episcopo de omnibus illis qua habet Parisius in domibus, & de terra quam habet ad campos* (id est in campis, seu extra urbem Luteciam Parisiorum) *in Villa Episcopi: & debet roncinum de servitio.* Hoc est, debet Episcopo equum militarem, *doit un roncin de service*, quo Episcopus in bello uti possit. In eodem codice *Villa Episcopi* numeratur inter feuda Parisiensis Episcopi, sedente Odone. Hæc vulgò dicitur *la Ville l'Evesque*, nec longè abest à suburbio vel burgo S. Honorati, & ita nuncupata est, quòd ad Episcopum Parisiensem pertineret, ac inter ejus beneficia esset. Ibidem in polyptycho quod Chartulario subtexitur, ad Capitulum S. Germani Autissiodorensis pertinere dicitur *Ecclesia Villa Episcopi* cum S. Germani Autissiodorensis, S. Landerici, Altolii, & S. Leufriedi Ecclesiis. Sed an ea sit *Villa Episcopi* proxima burgo S. Honorati, an altera in Briegio prope Locum Sanctum & Moissiacum Episcopi, vulgò *Ville l'Evesque* dicta, nescio.

Villa Genart. *Capella Villa Genart* in Decanatu Moissiaci Episcopi ponitur in vetere polyptycho: quam in Nostrorum tabulis Briegii notatam non reperio, & quæ *Villa Genardi* à domino suo primùm dicta est.

Villa Julita vocatur in veteri polyptycho, & in Decanatu Linariensi ponitur: quam *Villam Judaam* nuncupat recentior Catalogus recentiore & corrupto nomine, & in Decanatu Montis Letherici collocat. *Villa Julite* scribitur in Chartulario MS. & in antiquo polyptycho pro *Villa Iulita* à Julita Martyre, hodieque (ut aiunt) loci Ecclesiæ Patrona, quæ cum filio suo Cyrico Antiochiæ XVI. Kalendas Julias sanguinem pro

Christo fudit. Volgò *Ville-Jusfve* dicitur corruptè pro *Ville-Juste*. *Ville-Juste* enim primò nuncupata est à Nostris, elisâ ut sæpealiàs literâ. Demum Nostri ex *Ville-Juste* fecerunt *Ville-Jusfve* aut *Ville-Juive*, quasi *Villa Judæa* aut *Villa-Judæorum* à priscis scriptoribus Latinis esset appellata. Idq; nomē jam in usu fuisse Principatu Caroli V. Francorū Regis ante annos trecentos, docet Radulfus de Pratellis. In litteris tamen Capituli Ecclesiæ Paris. *Villa Julita* à *Villa Judæa* videtur distingui. Cur enim una eademque villa duobus diversis nominibus eodem tempore designaretur? Sanè in litteris anni MCCXXXVI. *Petrus Helloyni de Villa Julita*; *dominus Jocelinus de Villa Julita* in litteris anni MCCXXXVIII. memorantur; & *Natalis de Villa Judæa*, *frater Eremburgis*, *uxoris Matthæi de Villa Judæa* in litteris anni MCCXLIII. in quibus *Villa Judæa* ante annos CXXI. quàm Carolus ejus nominis V. apud Francos regnare inceperit, mentionem factam video.

Villa Justa in Decanatu Castri Fortis ponitur in vetere polyptycho MS. sub Archidiacono Josacensi, necnon in recentiore Catalogo vel enumeratione Parœciarum Diœceseos Parisiacæ, quam Jacobus Brolius edidit. Vulgò *Ville Just* nuncupatur, vicus proximus Marcociis. *Villa* autem *Justa* dicta est, villa numeris omnibus absoluta, & cunctis rebus necessariis instructa, quæ ex suis omnibus partibus membrisve constaret: sicut *justum exercitum* veteres vocavere copias armis, equis, impedimentis, spectabili militum numero, ac ceteris rebus omnibus quæ exercitui conveniunt, instructas.

Villa S. Laurentii prope Parisius in Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ memorata, fuit ea haud dubiè, in qua *Ecclesia S. Laurentii*, quæ nunc baptismalis, & *Ecclesia S. Lazari* erant constitutæ. Olim quippe Lutecia Parisiorum civitas insulâ fluminis Sequanæ continebatur claudebaturque: & Ecclesia S. Nicolai ac Monasterium S. Martini, quoniam extra urbem & in campis diu fuerunt, à Campis cognomen invenere: quod etiamnum retinent, licèt nobis mœnibus includantur. Minùs ut mirum sit, utrisq; remotiorem multo *Basilicam S. Laurentii*, quæ nunc in burgo vel suburbio Luteciæ sita est, positam olim fuisse in villa, quæ ob id *Villa S. Laurentii prope Parisios* diceretur, & quæ post auctum non semel Luteciæ pomœrium suburbio Martiniano conjuncta sit. Sicut Villam S. Marcelli, in qua Ecclesiæ S. Marcelli, S. Martini & S. Hippolyti sunt, cum villa Lupercianis, *Louvreciennes* olim, nunc *la ruë de Lourcines* dicta, suburbii S. Marcelli fines attingere, ac ejus pæne partem factam esse cernimus, ni tenuis ac humilis murus interjectus obstaret. Certè & similiter *Villam S. Laurentii* à burgo S. Martini murus nuper dividebat: donec nuper ante annos III. aut IV. ejus in muri locum cancelli è ferro cum porta ferrea sunt substituti. Hodieque & nominibus distinguntur. Nam burgus S. Martini sive suburbanum S. Martini, *le Faux-bourg S. Martin* nuncupatur: Villa S. Laurentii *le Faux-bourg S. Laurent*, id est suburbanum S. Laurentii.

Villa Magnonis, aut certè *Villa Magnulfi* dici Latinè debet, quæ vulgò *Ville Menon* in Briegio prope Centeniscum & Servonem.

Villa Messium in Decanatu Linariensi posita, memoratur in veteri Polyptycho; vulgò *Ville-Messon*: vicus ad Urbiam flumen non longè à Sabiniaco, haud dubiè à soli sui fertilitate cognominatus, quòd ibi magna vis frumenti quotannis demeti consuevisset.

Villa Mubla in Decanatu Monasterioli collocatur in vetere Catalogo: quæ *Villa Mobilis* nuncupatur in litteris Chartularii Fossatensis datis anno MCCXXC. *Villa Mobilis* in recentiore polyptycho, & in Decanatu Calensi ponitur, vulgò *Ville Mouble*, vicus inter Montem Firmolium & Roosneium situs.

Villa Nova est in Decanatu Latiniacensi, cujus loci Ecclesiam Abbas Monasterii S. Dionysii donare consuevit, ut in veteri Polyptycho reperitur: quæ & *Villa Nova Comitis* dicitur, *Ville Neufve le Comte*, & in Briegio posita est inter Fabarias seu Faverias & Hermerias, non longè à Crisciaco castro & fluvio Mnera. Alia est *Villa Nova*, quam recentior Catalogus à Jacobo Brolio editus in Decanatu Calensi ponit: quæ vulgò *Ville Neufve* dicitur, & sita est inter Momiacum Verus & Mitriacum in Parisiorum Meldorumque confinio, non longè à vico vel castro Domni Martini.

Est & *Villa Nova ad Asinos*, à multitudine asinorum cognominata, in Decanatu Calensi, cujus idem Catalogus mentionem facit. Hæc vulgò *Ville aux Asnes* dicitur, & sita est Mitriacum inter & Villam Pictam; in quibusdam tabulis *Ville Neuve aux Asnes*.

Villa Nova S. Georgii memoratur in Catalogo Broliano, & ponitur in Decanatu Veteris Corboili sub Archidiacono Briegii: quæ *Villa Nova* simpliciter & absolutè vocatur in veteri Polyptycho MS. & in Decanatu Moissiaci Episcopi collocatur hisce verbis. *De donatione Abbatis S. Germani de Pratis*, *Ecclesia de Villa Nova*, *Ecclesia de Crona*, *Ecclesia de Valenton*. In Chartario Fossatensi appellatur *Villa Sancti Georgii*; in Parvo Pastorali nunc *Villa Nova* absolutè, nunc *Villa Nova S. Georgii*, in litteris Roberti Comitis Drocarum & Jolendis ejus conjugis. Certè hodieque Ecclesia *Villæ Novæ S. Georgii* ad Abbatem Pratensis Monasterii S. Germani pertinet, qui & eam Presbytero donare aut conferre consuevit, ut & Cronensem ac Valentonensem Ecclesiam. Vulgò appellatur *Ville Neufve S. George* à Georgio Martyre loci Patrono, vicus non procul ab Ederæ & Sequanæ confluentibus positus in Briegio: cujus meminisse Fortunatum puto in capite XXIV. libri de Vita Germani Parisiorum Episcopi. *In pago Parisiaco, Vico Novo res gesta est.* *Vicus Novus* appellatur à Fortunato, id est *Villa Nova*. In capite XL. ejusdem loci videtur mentionem facere: *Igitur Pastor beatus cùm de vico Novigente ad Vicum Novum visitandi gregis curâ solitâ pervenisset.* Si incolæ *Novigenti* & *Vici Novi* grex Germani erant, quem ex more curare & visitare deberet, erant utique in Parisiaco pago, non in Biturico, qui nihil ad Germanum pertinebat. *Novigentum* illud est *Negent* ad Matronam; *Vi-*

rus Novus Ville Neufve S George, IV. ab *Novigento* lengis distans, aut certè *Villa Nova Regis*.

Villa Nova Regis io Decanatu Linariensi, alias in Decanatu Montis Letherici sub Archidiacono Josacensi trans flumen Sequanam, memoratur io utroque Polyptycho vetere ac recentiore. Vulgò *Ville Neufve le Roy* dicitur, vicus positus ad Sequanam inter Aoteliacum & Ablonem: quem ab uno è Regibus nostris conditum fuisse, & inde cognomen accepisse, atque adeò inter villas olim Regias exstitisse credo, & *Novi Vici* appellatione designari in quodam vetere nummo Regio apud Boiarotium, qui inscribitur *Novo Vico*. *Novus Vicus* & *Vicus Novus* unum idemque est, ut *Nova Villa*, & *Villa Nova*. In aliis autem villis quàm in publicis aut Regiis nummi Regum oostrorum percuti non solebant. Est & *Villa Nova Regis* ad flu. Icaunam, proxima Agedinco Seoonum.

Villa Persica à copia malorum Persicarum nomen invenit, quam in Decanatu Calensi sob Archidiacono Parisiensi cis Sequanā ponit recentior Catalogus à Jacobo Brolio vulgatus: fortè *Ville Pesque*, quasi *Ville Pesche*.

Villa Picta in actis Synodi Suessionis habitæ anno DCCCLXII. oumeratur inter villas ad Monasterium Regale S. Dionysii Martyris pertinentes: eam in Decanatu Calensi ponit Catalogos Brolianus. In Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ, quod in anno MCCXXCII. desinere noo semel jam diximus, refertur *Villa Picta*, ut & Torciacum, Villa Charenton, Villa Episcopi, Victoricium, & Britiniacum aliaque loca, inter feoda Parisiensis Episcopi Odonis de Solliaco, qui anno MCC. sedebat. Vulgò dicitur *Ville Pinte*, estqoe inter Sabiniacum & Trembliacum posita, ooo procul à Nova Villa ad Asinos.

Villa Regis in Dacanato Montis Leotherici sub Archidiacono Iosacensi ponitur io recentiori Catalogo, vulgò *Ville-Roy*. Hæc villa ad flu. Iunnam posita, oomine suo indicat, se ad Reges Francorum pertinuisse, & inter villas Regias vel publicas olim fuisse: sicut & altera Villa Regis, *Villeroy*, flumini Icannæ adsita, & Pontibus-Icaunæ proxima, ceteræque cognomines.

Villa Tigniosa in Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ toties soprà laodato non omittitur. Ibi eoim legi litteras Henrici Abbatis Monasterii S. Dionysii, datas anoo MCCXVII. quibus in litteris *Villa Tigniosa* samel atqoe iterum fit mentio, ut & *Ruely*, *Columbarum*, *Asneriarum*, *Villa Picta*, & *Petra Ficta Parreciarum*. *Villa* autem *Tignosa* non à tignis nomen habuit: (nam *Villa Tignosa* dicenda esset) sed ut puto à tineis, & *Tignosa* corruptè nuncopata est pro *Tineosa*. *Tineas* Nostri *tignes* & *tanes* appellitavere, vermes qui vestes erodunt. Quare vulgò *Ville Tanense* nuncupatur, vicus Petræ Fictæ & Diogilo proximus, quòd tineis scateat, *tanes* linguâ patriâ dictis. In racentiore Catalogo Ecclesiarum Diœceseos Parisiacæ appellatur *Villa Tennosa* in Decanatu Montis Maurantiaci sub Archidiacono Parisiensi: appellatur ioquam *Villa Tennosa*, fortitan pro *Teniosa*. *Tineas* enim cùm vestibus tum corporibus innascentes, sæpe & *taenias* à similitudine longarum teniarum aot vittarum muliebres capillos vincientium, veteres vocaverunt, io primis Plinius.

Villarium in Decanatu Latiniacensi inter Campos & Briacum, ponitur in vetere polyptycho MS. vulgò *Villiers* in Briegio non procul à flumine Matrona, & à vico Campis; vicus *Villaria* in numero plurali, & *Villare* etiam dictus in Chartulario Fossatensi.

Est & *Villaris*, vicus ad Sequanam contra Curvam Viam & Asinarias, vulgò *Villers* aut *Villiers* vocatus, in actis Synodi Suessionis anno DCCCLXII. habitæ memoratus. *Villare* autem vel *Villaris* villulam, aut parvam villam significat, seu parvum vicum, aut viculum.

Villare-Ada in Decanatu Gonessæ collocat vetus polyptychon, cujus Ecclesia ad Priorem Confluentis pertineat. Vulgò *Villers-Adam*, aliàs *Villiers l'Adam*, non procul ab Isara fluvio & Mairiaco. Huic vico Adam Miles, loci dominus nomen dedit. *Guido* & *Adam Milites de Vilers* in Parvo Pastorali ante anoos CCCC. scripto junctim commemorantur: de quo Adamo & infrà referemus.

Villare Bellum in Decanatu Gonessæ est, & ejus loci Ecclesiam, ut & S. Bricii, Abbas Parisiensis Monasterii S. Victoris donare consuevit: ut vetus Catalogus docet. Ibi hodieque est Prioratus, ad supradictum Monasterium pertinens. *Villare Bellum*, id est pulcra villula ab amœnitate dicitur, vulgò *Villiers le Bel*, noo procul à Gaunissā. *Adamus* autem Miles ut *Villare Ada* sic & *Villare Bellum* possedit, ac utriusque vici dominus fuit. Nam ut in Chartulario MS. Ecclesiæ Parisiacæ reperio, *dominus Adam de Villers Le Bel Miles fecit homagium VVillelmo Paris. Episcopo de feudo XL. librarum Parisiensium in transverso de Confluentiis, quantum habuit ab Adam de Gargilis Clerico*. VVillelmus iste anoo MCCXXVIII. & MCCXL. sedebat.

Villare Siccum, *Villiers le Sec*, ab ariditate soli sui cognomen accepit: aqois enim caret. Vicus est in Decanatu Gaunissæ proximus Atenvillæ, *Atinville*, in veteri Polyptycho memoratus.

Villula S. Lazari, *la Villette S. Lazare*, Parisiis proxima, nec multom distans à Monasterio suburbano S. Lazari, *Villa S. Lazari* vocatur in Parvi Pastoralis litteris datis anno MCCXXXIV. Alano Carterio in Carolo VII. *la Villette S. Ladre prés Paris*. *S. Lazarum* Nostri *S. Lazare*, & *Saint Ladre* promiscuè appellant: & leprosi ante aooos D. *Lazari*, necnon *Miselli* vocantur priscis in litteris, qui *Ladres* & *Mesiaux* hodieque nuncupantur.

Vinolia vocat Chartularium MS. Ecclesiæ Parisiacæ, ubi *Adam de Vinoliis*, *Gervasius de Glatiniaco*, (*Glatigni* prope Surisnas) & *Gilo de Versaliis* præter ceteros dicuntur *fecisse homagium* domino VVillelmo Parisiensi Episcopo. Hunc vicum *Vinolium* appellat Catalogos recentior à Jacobo Brolio vulgatus, & in Decanatu veteris Corbolii sob Archidiacono Briegii ponit: quam vetus Polyptychon MS. *Vigneuf* noncupat, ejusque Eccle-

siam à Monasterii S. Victoris Abbate donari ait. *Viuolia* vel *Viaelium* vicus est ad Sequanam positus in Briegia, non longè à Draverno, a violis suaveolentis copia cognominatus, vulgò *Vigneuil* dictus, alias *Vigneulx* numero multitudinis.

Viriacum inter Spinetum ad Urbiam & Saviniacum seu Sabiniacum in Decanatu Linariensi ponit vetus Catalogus MS. quod nuncupatur vulgò *Viri*, in plerisque tabulis corruptè *Vitry* pro *Viry*, non longè à fluvio Urbia & Sabiniaco. *Viriacum* commemorat & Chartularium MS. Ecclesiæ Parisiacæ inter *Essonam* & *Linois* seu Linais, vulgò *Lenas* dictum: commemorat & Catalogus Brolianus in Decanatu Montis Lethericì sub Archidiacono Josacensi, & Pastorale majus ac minus Paris. Ecclesiæ. *Veriacum* primò dictum est à Vero, (quod nomen viri proprium apud Romanos fuit) deinde *Viriacum*: quia Verus ac Virus promiscuè dicebatur. Certè Gregorius Turonicus *Virum* Viennensem Episcopum appellat; *Virum* item *Eulalii Comitis nepotem* multo sæpiùs quàm *Verum* nuncupat: & Volusiani in Episcopatu Turonico successor, eidem modò *Verus*, modò *Virus* est, si qua fides priscis codicibus scriptis habetur.

Vitrariæ à re nomen habent. *Vitri* enim ibi officinæ fuerunt. Vicus est in Decanatu Castri Fortis sub Archidiacono Josacensi, ad fluviolum Beveram prope Antoniacum & Castanetum: cujus Ecclesiam, ut & Antoniaci & Surisnatum ad Monasterium S. Germani de Pratis pertinere docet vetus polyptychon. *Vitrerias* que corruptè pro *Vitrarias* appellat; recentior Catalogus corruptiùs *Verrerias*. Vulgò Nostri *Verrieres* vocitant. *Vedrarias* appellat liber de translatione S. Germani, *cacum nomine Rantfredum de villa Vedrarias* memorans; & Irmino Abbas Monasterii S. Germani, æqualis Caroli Magni, in codice Censuali.

Vitriacum, *Vitri* nuncupat vetus polyptychon, & *Ecclesiam S. Germani* ejus loci in Decanatu Linariensi collocat. *Vitriacum* recentior Catalogus vocat, & in Decanatu Montis Letherici ponit duas vici hujus Ecclesias, alteram *S. Germani*, *S. Gervasii* alteram. Chartularium MS. Ecclesiæ Paris. *Vitriacum* memorat inter *Thies* seu Teodaxium & *Villam-Julitæ*, ac *Sanctum Gervasium de Vitriaco*: quod & *Victoricum* passim appellat, & numerat inter feoda Paris. Episcopi, qui tum Odo de Solliaco erat. Ego *Victoriacum* dici quàm *Victoricum* mallem: licèt quidam eadem ratione *Plexicium* dicant pro Plexiaco vel Plessiaco. Vicus est ad Sequanam, *Vitri* hodieque dictus, proximus Villæ Julitæ, Caticanto & Arcolio. Multi vici, multa castella atque etiam opida eo nomine gaudent in Galliis: quorum unumquodque primò *Victoriacum*, deinde *Victriacum*, ac demum *Vitriacum* vocatum est: & idem de *Vitriaco* nostro sentiendum esse non dubito.

Ulmechon in litteris Sugerii Abbatis datis anno MCXXXVIII. memoratur hisce verbis. *In molendino uno quod est apud villam, quæ dicitur Ulmechon.* In litteris Ludovici Crassi Franc. Regis fit & ejus loci mentio. *Villam quæ dicitur Ulmechon.* Ab ulmo quam ormum vocitant nostri, nomen videtur accepisse. Vulgò *Ormeçon* dicitur aut *Ormeson*, vicus Diogilo proximus.

Ulmetum prope Corbolium, vulgò *Ormoy*, à Iohanne in Memoriali Historiarum memoratur.

Hi sunt ergo Parisiorum in finibus vici: quorum aliqui e vicis opida evasere, ut Carolacum VII. Parœcias & II. Nosocomia, Cellam S. Dionysii de Strata, collegium Canonicorum S. Pauli, & aliquot nova Cœnobia cum Regio Monasterio complexum; Latiniacum vetustissimo Monasterio, tribus Parœciis ac pulcherrimo fonte insigne. Aliqui castellis accessere, ut Vicenæ, Marcociæ, Villa Regia S. Germani in silva Ledia. Quidam vicorum magnitudinem excessere, quales vulgò burgos nuncupant Nostri: ut Escuina, Cala Regali Monasterio Virginum, Ecclesiâ S. Andreæ, Ecclesiâ S. Georgii aliàs S. Crucis, tribus Oratoriis, ac Nosocomio illustris; Argentoilum, Gaunissa vel Gonessa, Novigentum ad Sequanam in Parisiis, S. Chlodoaldi nomine ac tumulo nobile; Exona, Mons Gemellus Marchiæ titulo clarus, Versaliæ, Caremo, Palatiolum, Sarcella, Villare Bellum.

PARISIORUM URBS LUTECIA.

Primus omnium quorum opera nunc supersunt auctorum, meminit *Lutecia* Julius Cæsar in libro VI. qui *Concilium Galliæ Luteciam Parisiorum transtulisse* se scribit; & in libro VII. ubi ait *Labienum cum quatuor legionibus Luteciam profectum esse: id esse opidum Parisiorum, positum in insula fluminis Sequanæ: hostes re cognita ab his qui à Meloduno profugerant, Luteciam incendi pontesque ejus opidi rescindi jussisse.* Strabo quoque scribit *ad flumen Sequanam esse Parisios, qui insulam habeant in flumine & urbem Lucotociam.* Περὶ τὸν Σηκοάναν ποταμὸν εἰσὶ καὶ οἱ Παρίσιοι, νῆσον ἔχοντες ἐν τῷ ποταμῷ καὶ πόλιν Λουκοτοκίαν: quam Dio in libro XL. omisso loci nomine vocat *insulam fluminis Sequanæ*; τὴν νῆσον ἐν τῷ Σηκοάνᾳ ποταμῷ οὖσαν; Ptolemæus πόλιν Παρισίων Λουκοτεκίαν, *urbem Parisiorum Lucoteciam*. Julianus Aug. in Misopogone Græcum Gallicæ urbi nomen dare conatur, & transpositis syllabis Λευκετίαν pro Λουτεκίαν, *Leucetiam* pro *Lutecia* vel *Lutecia* appellat: sicuti Ludovicus aut Lodoicus Græcis sæpe Δολόηχος dictus pro Λοδόικος; Scudilo Σκολίδων Socrati pro Σκουδίλων. Juliani qui *Lutecia* hiemavit, verba sunt. τὴν φίλην Λευκετίαν. Ὀνομάζουσι δὲ οὕτως οἱ Κελτοὶ τῶν Παρισίων τὴν πολίχνην. Ἔστι δὲ οὐ μεγάλη νῆσος ἐγκειμένη τῷ ποταμῷ, ὅς καὶ αὐτὴν κύκλῳ πᾶσαν καταλαμβάνει. Ξύλιναι δὲ ἐπ' αὐτὴν ἀμφοτέρωθεν εἰσάγουσι γέφυραι. *Caram Leucetiam. Sic nuncupant Celtæ Parisiorum urbeculam. Est autem insula non magna, jacens in flumine ac tota eo circumdata, quæ ex utraque parte ligneis pontibus aditur. & abest ab Oceano stadia plusminus nongenta*, hoc est CXII.

milliaria & dimidium, siva leugas nostras vulgares circiter XXXVII. Certè hodieque ab urbe *Lutecia* distare Rotomagus dicitur XXVIII. circiter leugis, ab Harefloto, id est ab ostio Saquanæ sive ab Oceano Britannico X. itavt XXXVIII. leugæ ab urbe *Lutecia* ad Oceanum computentur: cùm tamen si Itinerarium Æthici sequi volumus, à Carocotino portu LXXIV. tantummodò millibus passuum distet *Lutecia*; à Juliobona Calerorum opido maritimo LXIV; à Rotomago solùm XLVI. alio itinere LXVII. Ammianus Marcellinus in libro XV. ejusdem insulæ mentionem facit, de Gallis sive Celtis loquens. *A Belgis eamdem Gentem Matrona discernit & Sequana, amnes magnitudinis geminæ: qui fluentes per Lugdunensem, post circumclusum ambitu insulari Parisiorum castellum Luteciam nomine consociatim meantes, protinus prope castra Constantia funduntur in mare.* Vocat Ammianus *Luteciam castellum Parisiorum* pro orbe vel opido, propterea quòd parva quidem & exigua in insula posita erat, sed naturâ & arte egregiè munita more modoque castellorum: sicuti Julianus & Zosimus *πολίχνην* eam ambo, hoc ast *opidulum* vel *civitatulam* appellant; Michaël Syncellus circa annum DCCCLXX. *τὴν Παρισίαν τῷ μεγέθει τῶν κατὰ Γαλλίαν μικροτέραν πόλεων*, magnitudine ceteris Galliæ urbibus inferiorem. Ex quibus Zosimus in libro III. Historiæ *Parisium Germaniæ urbeculam*, *Παρίσιον Γερμανίας πολίχνην* magno errore nuncupat: cùm ab omnibus Galliæ Lugdunensi semper fuerit attributa *Lutecia*. Vibius Sequaster in libello de fluminibus ad Virgilianum filium scribit, *Sequanam Galliæ Luteciam Parisiorum interfluere & insulam facere.* Meliùs dixisset, *circumfluere*. Asser Menevensis quoque in Vita Alfredi Anglorum Regis tradit, anno DCCCXCVI. toto obsessam esse à Normannis *Parisiam civitatem, quæ in medio fluminis Sigae sita sit in insula parva*: & Abbo de eadam obsidione ita refert.

> Nam medio Sequanæ recubans, culti quoque Regni
> Francigenûm, temet statuis præcelsa.
> Insula te gaudet: fluvius sua fert tibi gyro
> Brachia complexo moros.

Ejus ibidem *pontes* utrimque, ejus utrimque tam ultra quàm citra flumen *Falas*; id est turres seu castella commemorat.

Lutecia ergo, urbs & caput *Parisiorum*, parva olim ætate Julii Cæsaris fuit, cùm parvam insulam fluminis Sequanæ tantùm occuparet, quadraginta circiter iugera continentem, si mensoribus Massonoque creditur. *Lutecia Parisiorum* tota ea in insula posita erat, & utrimque ligneo ponte adibatur. Hæc vetus civitas *Parisiorum* exstitit, Gentis sedes primaria. Unde hodieque cùm incrementa *Lutecia* trans & citra Sequanam variis nominibus appellentur; hæc insula in medio posita nomen *Civitatis* retinet, *la Cité*: quo nomina vulgus in plerisque Franciæ provinciis, ac præsertim in Burgundia urbem Episcopatûs sedem designare consuevit. Certè ibi quondam, sicut & nunc, major Ecclesia; ibi Antistitis cathedra jamiude à Marcello, sicut hodieque cernitur, certissimum argumentum primatûs ac dignitatis loci: ibi Palatium Regum nostrorum jaminde ab Hugone Hugonis Magni filio, nunc Iudicum consistorium clarissimum nobilissimumque, à quo & Insula Palatii nuncupatur, *l'Isle du Palais*.

Quamvis autem circa initia, ætate etiam Julii Cæsaris ac Strabonis *Luteciam* extra insulam suam amnicam nihil aut parum admodum ædificiorum habuisse existimem: postea tamen sub Imperatoribus Romanis, ac præcipuè sub Juliano & Valentiniano majore qui ibi hiemavere, trans Sequanam subnrbanis auctam esse credo. Quâ enim ratione Imperatores se Cæsares, officia Palatina, Proceres, milites ac magistratus ad aulam cõfluentes exigua insula sine opidanorum incommodo capere potuisset? Itaque & Palatium cum magnificentissimis Thermis ibi ultra Sequanam, Amphitheatrum quod Arenas vulgò appellant, aliaque opera Romani condidere. Sed post Francorum in Gallias adventum cùm Chlodovaus *Luteciam* Regni sedem elegisset, & omnes à Chlodoveo Reges, Childebertus, Chilpericus, Chlotharius, Dagobertus, Chlodoveus minor, Chlotharius junior, Childaricus ac Theodoricus ejus exemplum secuti essent: per annos CXXC. non contemnendis appendicibus crevit *Lutecia*, & exspatiantia extra insulam tecta, egregiæque Basilicæ, in primis Sanctorum Apostolorum, B. Vincentii, Sancti Laurentii, Iuliani Martyris trans flumen, ac S. Pauli cis Sequanam, alterius urbis instar addiderunt. Pippino, Caroloque Magno, & eorum posteris nulla certa sedes fuit, ex occasione bellorum hiberna mutantibus, & plerumque in villis publicis considentibus; & Rotberti Fortis filiis ac nepote *Luteciam* occupantibus. Quare regnante apud Francos Caroli progenie, *Lutecia* nihil incrementorum accepit: cùm bellis civilibus, & assiduis oppugnationibus Nortmannorum attrita, vix insulæ se suæ mœnibus, ac naturali propugnaculo Sequanâ, turribusque ad capita pontium positis tueretur, & suburbanas Basilicas à direptione & incendio Barbarorum defendere aliter quàm auro non possat. Soli Hugonis posteri, cùm *Lutecia* semper constanterque habitaverint, & ornavere Regiam suam & auxere, atque ex simplice triplicem fecere, ultra citraque Sequanam non semel prolatis pomœriis, & adjunctis insulæ ex utraque fluminis parte duabus (ut ita loquar) amplissimis urbibus: quibus urbis Parisiorum nomen dari potest ac debet; *Lutecia* nomen dari non debet.

Quod ad urbis Parisiorum nomen attinet, *Luteciam* nunc omnes appellant & scribunt, cùm *Lucecia* sit nuncupanda, tertiâ syllabâ à littera c incipiente, non à t. Certè id Strabo & Ptolemæus indicant: quorum alter *Lucotociam*, alter *Lucoteciam* vocat. Sublatâ autem secundâ nominis syllabâ ex *Lucotocia* fit *Lutocia*, ex *Lucotecia Lutecia*. Leguntur litteræ Childeberti Regis Francorum, viri illustris, in quibus scribit, se *cœpisse construere templum in urbe Parisiaca prope muros civitatis, in terra quæ adspicit ad fiscum Isciacensem, in loco qui vocatur Locotitie*, (aliàs *Locotitio*) in

honore S. Vincentii Martyris, cujus Reliquias de Spania absportaverit. Robertus Gagninus quoque in libro Historiæ I. locum in quo Basilica S. Petri Apostoli ab Chlodoveo exstructa est, *collem Locutitium* appellat. *Collem hunc seu montem Locutitium, in quo condita esse dicitur à Chlodoveo Basilica Apostolorum; & locum Locotitiam vel Locotitium ubi Basilica B. Vincentii cum Monasterio structa fertur à Childeberto Chlodovei filio;* ad Græcorum auctorum *Lucotociam* & *Lucoteciam* non modò proximè accedere, sed etiam pertinere, ait Jacobus Briolius in Antiquitatibus *Lutecia*: quod haud dubiè falsum est. Quippe nomine *Lutecia*, quam Græci isti scriptores *Lucotociam* & *Lucoteciam* appellant, unam tantùm insulam Sequanæ, & civitatem Parisiorum in ea positam veteres auctores designavere; extra insulam posita non designavere. Quare etiamsi Childeberti litteris & Gaguini verbis crederemus: tamen planè negaremus *Luteciam* sive *Lucoteciam Parisiorū* cum *loco Locotitia* & *colle Locutitio* quidquam habere commune; sive *Lutecia* appellationem extra insulam transque flumen Sequanam ad suburbana loca Monasteriorum S. Genovefæ & B. Germani posse transferri. Ut redeam unde digressus sum, *Luteciam* per e litteram in tertia syllaba efferri scribique oportere, docet tabula Theodosiana, vulgò Peutingeriana dicta, in qua *Lutecia* disertè nuncupatur: docet etiam Æthici Itinerarium provinciarum, in quo nunc *Lutecia Parisiorum*, alias *Parrhisiorum*, nunc simpliciter *Lutecia* appellatur. Hieronymus Surita qui notis suis Æthici Itinerarium illustravit, ait *exemplaria MS. ubique in omnibus itineribus semper Luticiam preferre.* Josias quoque Simlerus Tigurinus, qui Basiliæ anno MDLXXV. idem Itinerarium cum adnotationibus edidit, *Luticiam Parisiorum*, & absolutè *Luticiam* septies scribi curavit, admonuitque lectores, *ita plerumque scribi in veteri codice V. CL. Petri Pithœi I.C. quem secutus sit: licèt impressa typis exemplaria Luteciam usitato more nominent*: quod nemo doctus mirabitur, cùm constet e in i crebiò mutari consuevisse. Magno Regis Caroli æqualis *Parisius* (inquit) *Luticia*: id est *Parisius*, cujus populi caput est *Luticia*. Monachus Monasterii S. Bertini qui res gestas Caroli Calvi successorumque ejus usque ad annum DCCCXCII. litteris prodidit, & cùm in ceteris, tum in locis quibusque proprio ac vareti nomine designandis diligentissimus fuit, *Parisiorum Loticiam* in anno DCCCXLII. *Loticiam Parisiorum* in annis DCCCXLV. & DCCCLVII. atque alibi passim appellat. *Loticia* autem & *Luticia* idem est atque *Lutecia*; propterea quòd o atque u necnon e & i invicem permutari apud Latinos scriptores consueverunt. *Luteciam à luti fatore nomine antiquo dictam esse civitatem Parisiorum, quoniam eam palus & soli pinguedo lutosam reddebat.* Rigordus & Guillelmus Armoricus in Gestis Philippi Aug. Iohannes Parisiensis in Memoriali Historiarum, aliique falsò tradiderunt. *Lutecia* enim nomen est Celticum seu Gallicum, à Celtis vel Gallis urbi Gallicæ impositum: ut *Parisii* nomen est Celticum Gentis Celticæ, utrumque significationis incertæ ac nobis incognitæ. In Celticis autem vocabulis etymologiam Latinam quærere, absurdum est. Tantùm affirmare tutò possumus, non magis *Luteciam* à luto, quam *Parisios Parrhisiosve* à Paride filio Priami, vel διὰ τῆς παρρησίας, id est à fiducia & loquendi libertate deduci oportere.

Postea *Lutecia* nomen Gentis cujus caput erat accepit, ita ut *Parisii* dici cœperit, sicuti Durocortorum Remi, Cæsaromagus Bellovaci, Samarobriva Ambiani, Iuliomagus Andicavi, Augustoritum Pictavi. Certè *Parisios* Ammianus Marcellinus in libro XVII. aliisque urbem ipsam vocat: vocat & Sulpicius Severus in libro I. de Vita S. Martini *Parisios civitatem.* In Codice Theodosiano legitur rescriptum Valentiniani & Valentis AA datū *Parisiis.* Notitia Imperii Rom. docet, *in provincia Lugdunensi Senonia Præfectum classis Anderitianorum Parisiis* fuisse, & *Præfectum Sarmatarum Gentilium à Chora Parisios usque.* Ex quo apparet *classem* quæ *Anderitianorum* dicebatur, unà cum *Præfecto* suo fuisse *Lutecia* stante Imperio Romano: & Sarmatas Gentiles cognominatos, quæ legio Romana erat, à *Chora* loco flumini Choræ in Icaunam effluenti apposito usq; ad urbem *Luteciam*, per castella & urbes ripæ Icaunæ ac Sequanæ fuisse dispersos atque in præsidio constitutos. Pæne autem mihi persuadeo, Luteciam quæ classem apud se in portu amnico semper stantem cerneret, jamtum navem instructam pro insigni habere cœpisse. Prosper in Chronico *Parisios* quoque appellat: Gregorius Turonicus Episcopus (ut in priscis codicibus scriptum semper reperi) *Parisius* pro Parisios, sicuti *Arvernus*, *Pectavus* pro Arvernos & Pictavos nuncupat: quem recentiores ferè omnes sunt secuti. Idem Historicus nunc *Parisiensem civitatem*, nunc *Parisiacam civitatem*, aliquando *urbem Parisiacam* vocat. Epistola Synodica Concilii Parisius habiti anno Christi CCCLXII. *Parisiam civitatem*, ut & Asser Menevensis.

Veteres Notitiæ provinciarum Galliæ in provincia Lugdunensi IV. quæ & Senonia à Metropoli dicitur, sextam ac penultimam ponunt *civitatem Parisiorum*: quam Robertus Monachus S. Mariani ante annos CCCCL. in Senonensi provincia tertiam collocavit honoris causâ post civitates Senonum atque Carnutū. Gervasius Tisleberiensis, & duæ Notitiæ Episcopatuum Galliæ, altera circa annum MCCXCV. altera paullo post annum MCCCXXII. scriptæ, *urbem Parisiorum* à Metropoli sua proximam faciunt, credo quòd caput Regni Francici sedesque Regum erat: & inter septē Episcopatus Senonensi Archiepiscopo subjectos, primum ac nobilissimum *Parisiensem* ponunt, mutato veteri ordine civitatum Senoniæ. *Parisios* Nostri, atque Hispani appellant *Paris*; Germani *Parys*; Angli *Parise*; Itali *Parigi*, litterâ s in G. more suo mutatâ. *Parisiorū* incolas seu *Lutecia* natos *Parisiacos* semper vocat Gregorius; quos Nostri scriptores *Parisienses*, ac sæpius *Parisinos*; Rigordus & Guillelmus Armoricus nunc *Parisios*, nunc etiam *Parisianos* appellant, *Parisiens*.

Ab

Ab ea urbe quæ caput Regni Francici & sedes Regum jaminde à Chlodoveo esse cœpit ante annos MCLXX. Principes nostri pro Regibus Francorum *Reges Parisiorum* sunt dicti. Certè Gregorius in libro de Vita Patrum, in Patroclo Recluso Chlodovei filium *Childebertum Parisiorum Regem* appellat; Guillelmus Britto in libro X. Philippum Augustum *Regem Parisianum*.

Quod autem suprà ait Ammianus, *Matronam & Sequanam amnes, post circumclusum ambitu insulari Parisiorum castellum Luteciam nomine, consociatim meare*; etsi falsum est, cùm *Lutecia* posita sit in insula fluminis Sequanæ jam Matronâ aucti, tertio lapide à Confluentibus: tamen id ita explicari potest, ut Ammianus crediderit *Luteciam* positam esse ad Sequanam & Matronam, qui hinc & inde circum insulam fusi mox confluant, verosque esse infra *Luteciam* amborum fluminum confluentes. Certè & Gregorius in capite XXV. libri VI. Historiæ idem videtur sensisse his verbis. *Nam tantam inundationem Sequana Matronaque circa Parisius intulerunt, ut inter civitatem & Basilicam S. Laurentij naufragia sæpe contingerent.* Robertus Monasterii S. Mariani Monachus, aut ut quibusdam placet Canonicus, secutus est hanc suæ ætatis hominum sententiam in Chronico quod anno MCCX. edidit: ubi de Mauricio Parisiensi Episcopo ita refert. *Anno MCLXXV. hic inter præclara opera sua, Ecclesiam cui præerat à fundamentis exstruxit, duosque pontes lapideos condidit, alterum super Sequanam, alterum super Matronam. Pons super Sequanam* ad lævam erat, ubi nunc Pons Minor cognominatus, aut ubi Pons S. Michaëlis. Pons super Matronam erat ad dextram, ubi est Pons S. Mariæ, aut Pons Mensariorum vel Cambitorum, aliàs Major. Hosce duos pontes, ut & Ecclesiam majorem non alibi quam *Lutetiæ* exstruxit Mauricius: alioquin Robertus loca ubi ambo pontes essent facti nominaturus fuit. Hodieque nautæ nostri Matronæ aquas discernere se aiunt ab aquis Sequanæ, à Confluentibus usque ad civitatem Parisiorum Insulamve: & aquam Sequanæ propter altitudinem fluvii aquâ Matronæ nigriorem apparere.

De Vetustioribus Lutetiæ Basilicis, & de prisco titulo ac situ Ecclesiæ Parisiacæ anno MDCLX. librũ edidi, cui & addere aliqua non cõtemnenda decreveram: præterea clariora urbis loca, priscorum etiam vicorum ac portarum nomina ex veteribus monumentis petita, & quoties prolatum Luteciæ pomœrium fuerit, notare statueram, clarissimamque & carissimam patriam pro captu mediocritatis meæ variis, nec à quoquam hactenus animadversis observationibus illustrare. Nihil enim in tabulariis Ecclesiæ Parisiacæ & aliarum Basilicarum inexcussum reliqui, quod ad propositum pertineret. Sed Typographis instantibus, mutandum consilium ac cœpto absistendum est, & mihi necessariò nunc omittenda, atque in alium tempus differenda sunt festinanti, quæ post perfectam *Notitiam Galliarum*, si Deus faverit, appendicis loco subjiciam.

PATAVIUM.

Locus iste in Belsa nunc *Patavium* vero & incorrupto nomine, nunc *Pataium* atque etiam *Pateium* nuncupatur, vulgò *Patay en Beausse. Monachos S. Florentini de Bonavalle apud Pataium degentes*, & *Priorem de Pataio* reperio in litteris datis *anno* MCXCI. *regnante victoriosissimo Rege Francorum Philippo*: atque ita passim appellatur. In litteris anni MCCXXI. esse dicitur *Parochia de Pataio in territorio S. Petri Puellaris Aurelianensis*: in aliis *Prioratus de Pateio membrum Monasterij S. Florentini Bonæ Vallis* nuncupatur. In litteris Hugonis de Oratio Militis datis anno MCCXVII. *Patavium* sincero & veteri nomine vocatur his verbis. *Super minutis decimis, tam domus meæ quàm hospitum meorum de Patavio pertinentibus*, &c. *Patavium* dictum est à Nostris *Patay*, vel *Patey*, ut *Alingavia* in Turonibus, *Lengay* aut *Langey*, litterâ u elisâ.

PATRICIACUM.

Aimoinus Floriacensis Monachus in libri II. de Miraculis S. Benedicti capite XV. *Patriciacus* (inquit) *dicitur villa in Augustudunensi territorio regionis Burgundiæ sita. Hanc Echardus Comes Burgundionum ditissimus Fratribus Floriacensis Monasterij contulit: in qua Ecclesiam in honore Dei & B. Mariæ ac S. Benedicti, delatis Floriaco ejus Reliquiis, construxere.* Ibidem *Solmaricense prædium Patriciacensi Cœnobio* subditum memorat. *Patriciacum* à *Patricio* nomen accepit; ut *Paterniacum* à *Paterno*. Cella Cluniacensis Abbatis dispositioni subjecta, *Luperciacum* à *Luperco*. *Patricius* enim & *Paternus* ac *Lupercus* apud Romanos propria virorum nomina fuerunt, ut & apud Gallos, qui Romanorum appellatione censebantur. *Patriciacum* vulgò nunc dicitur *Precy*, aliàs *Percy*, locus in Diœcesi Augustodunensi, Priorato insignis ad Floriacense Monasterium pertinente, qui inter Prioratus circiter XXV. & Præposituras V. Floriaco subjectas tertium locum tenet.

PAULIACUM.

Filibertus Gemeticensis Abbas, in fundo Amalberti illustris ac potentis viri *Pauliaco*, ad decimum lapidem à Gemetico Cœnobium Puellarum statuit, eique Austrabertam Virginem prudentem & nobilibus parentibus genitam præfecit. *Pauliacum* istud vel *Paulliacum* à *Paulo* aliquo nomen videtur accepisse: nunc vocatur *Paüilly*, Ecclesiâ S. Austrabertæ & opidulo etiamnum clarum. *Monasterium* quidem *Pauliacense* à Nortmannis pridem eversum est, & ex Abbatia Prioratus evasit.

Adrevaldus in libri de Miraculis S. Benedicti capite XXXVII. alterius *Pauliaci* meminit, Floriaco Monasterio proximi. *Quidam homo ex familia S. Patris* (Benedicti Floriacensis) *in Pauliacensi pago mansiunculam ex levi structura, vimine scilicet ac genesta super hereditatem construxerat suam.* Hic pagus

Pauliacensis, vel *Pauliacus vicus*, non longè distans à Floriaco, *Pouilly* vulgò dicitur.

PENETALE MONASTERIUM.

Penetale Monasterium in minore Britannia conditum esse dicitur à Samsone, & Dolensi Monasterio subjectum. Vulgò *Penest* nuncupatur, & Dolensi Diœcesi continetur. Ejus loci Monasterio veteri clari meminit vetustissima Vita Samsonis, quam in membranis scriptam perlegi.

PENNELOCUS.

Pennelocus ab Æthico in itinere à Mediolano per Alpes Penninas Mogontiacum, memoratur locaturque inter *Tarnadas* & *Bibiscum*, à Tarnadis XIII. à Bibisco VIIII. millibus passuum distans. Tabula Peutingeriana *Pennolucos* appellat, inter *Viviscum* similiter & *Tarnaias*. Simlerus qui Æthicum Scholiis illustravit, *Nûvnenstatt* ad lacum Lemanum forsitan esse ait, qui locus à Nostris *Villeneuve* & *Villeneuf* dicitur. Nam quod Novavilla seu novum oppidum linguâ nostrâ; idem Germanicâ *Nûvnenstatt*, seu *Novumstadum* aut *Novostate*. *Pennelocos* in codicibus Æthici nonnullis reperiri asserit Surita.

PERRONA VIROMANDUORUM.

Primus ejus loci meminit Fortunatus Presbyter ante annos circiter MLXX. in Vita S. Radegundis, quam manuscriptam legi: in qua *Peronna villa* appellatur, id est vicus *Peronna*. Aiunt Furseum natione Scotum, cùm ex insula Hibernia venisset in Gallias, ab Erchinoaldo illustri Patricio & Principe (sic Majorem domûs vocant) honorificè exceptum, quodam loco nomine Latiniaco donatum, ut ibi Cœnobium ædificaret quemadmodum fecit, ac *in vico Veromanduorum Perrona* ab eodem sepultum esse, in Basilica SS. Apostolorum quam ibi construxerat: cujus corpus pòst annos IV. incorruptum in cultiorem Basilicam, à se & à Leutsinde conjuge sua conditam, honorificè ob crebras mirasque virtutes Erchinoaldus transtulerit. Ita vetus auctor libri de Vita S. Fursei refert. Beda in libri III. Historiæ Anglicanæ capite XIX. scribit, Erchinoaldum Majorem domûs Regiæ quem *Erconvaldum Patricium* vocat, corpus B. Fursei *in villa sua Perrona*, in Basilica quam exstruendam curaverat, sepeliri jussisse. Ultanus Fursei & Fuillani frater in vico Veromanduorum *Perrona* ad flumen Suminam Monachis Abbas egregius præfuit, & Theodorico Chlodovei junioris minimo filio regnante decessit. Existimo Erchinoaldum beneficio Regis *Perronam* possedisse: propterea quòd ibi & palatium habuit, & filium suum baptizari jussit, & B. Fursei corpus eodem deportandum, ac duas ibi Basilicas, alteram post alteram constituendas curavit, & primarii loci habitatores è familia ejus fuerunt: sed quoniam villa fiscalis esset, morte Erchinoaldi cui data fuerat, fisco esse restitutam *Perronam*. Certè *Palatium Perronensis vici* liber de Vita Fursei appellat, & Chronicon Fontanellense *Peronam Palatium*: in quo dicuntur *anno* DCCCXLIX. *mense Januario Chlotarius & Carolus Rex ad Peronam Palatium accessisse*. Villas autem Regias constat à re *Palatia* dici, & Reges nostros eò convenire olim consuevisse.

Ceterùm Cœnobium *Perronense* ab Erchinoaldo Patricio exstructum, in quo B. Furseus Scotus sepultus est, & cui Ultanus Fursei frater Abbas præfuit, *Scotorum Monasterium* vulgò olim appellabatur: propterea quòd Scotum Abbatem & multos ejusdem nationis Monachos, & Furseum ac Ultanum auctores cum Erchinoaldo conditoresque suos habuit. Certè Annales Metenses in anno DCXC. *Perronam Scotorum Monasterium* nuncupant; Sermo vetus de relatione corporum SS. Quintini & Cassiani, *Peronam Scotorum*; Rigordus & Guillelmus Britto *castrum Peronam*.

Perrona porrò ut in Veromanduis sita est, Augustæ Veromanduorum Episcopis olim subjecta exstitit; nunc Noviomagi Antistitibus, qui eorum in locum successerunt, paret. Vicus est in Hainoo proximus Binchio vel Bintio, *Bins*, dictus similiter Perrona, *Perone*. *Peronam oppidum Veromandense* vocat Appendix Chronici Guillermi Nangiacensis in anno MCCCII. Vita Sancti Fursei vetustissima, ab Andrea Chesnio edita ex parte, *Palatii Perronensis vici*, necnon *villam Perronam* vocat, & *Montem Cygnophij qui Perrona nuncupatur*. In alia Vita S. Fursei quam scriptam legi, *Praparabe Montem Cygnopum, qui Perrena nuncupatur*: item, *deduxerunt ad Montem Cygnopum*. *Perrona* igitur vel *Perunna*, alio nomine *Mons Cygnopus* dicebatur potius quàm *Mons Cygnophy* Quidam Chronographi *castrum Parronam*, & *castellum Perronam*; Frodoardus *Perronam*, aliàs *Parronam* vocat. Radulfus Veromanduorum Comes, Hugoni de Cleeriis *Perona Comes* dicitur.

Quod autem suprà dixi, *Perronam Scotorum Monasterium*, & *Perronam Scotorum* olim nuncupatam esse, nemo mirari debet. Nam multa in Gallia à Scotis Hibernis Monasteria olim exstructa sunt: in primis Monasterium Latiniacense à Furseo; à fratre eius Foillano Vossuense vel Fossense in pago Leodicensi; ab Ultano amborum germano Cœnobium Perronense, S. Fursei tumulo inclytum; à Sidonio Fursei populari & (ut putant) propinquo in Caletis *Monasterium S. Sidony*, *S. Saens*; Monasterium Luxoviense in Vosago à Columbano; à Gallo eius populari ac discipulo Monasterium S. Galli. Monasteria S. Martini, & S. Pantaleonis in urbe Colonia Scoti quoque rexere. Omitto Bobium in Italia à Columbano conditum, & Cœnobium S. Petri in urbe Toringiæ Erfesfordia, quod *Monasterium Scotorum* Lambertus Schafnaburgensis vocat.

PERTENSIS PAGUS.

Pagus Pertensis, *le Partois*, ab opidulo eiusdem nominis adjacente flumini Matronæ appellationem traxit. In Præcepto *Ludovvici Imper. Augusti*, *anno* XIX. *imperij domini Ludovvici Piissimi Aug.* dato, memoratur his

verbis. *Audo venerabilis Abbas Monasterij cujus vocabulum est Dors, quod constat esse constructum in pago Pertense super fluvium Ivera, quod olim vocabatur Puteolus, à S. Berchario Abbate cujus corpus ibidem requiescit*, Childerico Rege Francorum *constructum*. Hic pagus Campaniæ Gallicæ *Pertisus* etiam dicitur in Capitulis Caroli Calvi, id est *Pertensis*; *Partensis* Nithardo in libro 1. *pagus Portinsis*, hoc est *Portensis* Frodoardo in Historia Ecclesiæ Remensis; *Portensis* quoque in Divisione Regni Lotharii sic: *Barrense*, *Portense*, *Salmoringum*. *Partensem* quoque Barrensibus proximum facit Nithardus in libro locoque laudato, eum pagum inter *Blesensem* & *utrosque Barrenses* ponens. Ut appareat *Partensem pagum* Nithardi, & *Portensem* in Capitulis Caroli Calvi seu in Divisione Regni Lotharii, unum eumdemque esse. Fatendum tamen est, *pagum Portensem* in Divisione Regni Lotharii, & apud Frodoardum non malè pro pago *Portiano* accipi posse.

Opidulum quod pago nomen dedit, Martino Bellaio in libro x. bis *Parte* dicitur, ceteris *Perte*, estque opido S. Desiderii proximum: quod municipium *Pertam* vel *Partam* vocari posse, docent varia nomina pagi ab ipso cognominati: quem pagum *Pertensem*, *Partensem*, ac *Portensem* olim promiscuè nuncupari consuevisse, suprà docuimus.

PERTICUS SALTUS ET PAGUS.

Perticus saltus, quem Nithardus *saltum Perticam*, *Perticam silvam* Vita Betharii Carnutensis Episcopi, *Particum saltum* Chronicon Fontanellense vocat, nomen *pago Pertico* vel *Perticensi* dedit, *le Perche*: cujus incolæ *Perticenses* vocantur, *les Percherons*. *Pertici saltus* meminit Theodulfus hoc versu, de fonte Sartæ scribens in epistola ad Moduinum Augustodunensium Episcopum.

Perticus hunc gignit, & Meduana bibit.

Aimoinus Floriacensis Monachus ætate Regis Rotberti ante annos DCL. *In Lugdunensi Gallia silva* (inquit) *multa*, *sed eminentior ceteris Perticus*. Idem scribit Hugo. Guillelmus Brito nunc *Perticum*, nunc & *Perticam* appellat. Sic enim in III. Philippidos.

Pertica Rotroldo gaudet nemorosa recepto.

id est Novigento Rotroldi vel Rotroci. Ordericus quoque modò *Particum* vel *Perticum*, modò *Perticam* nuncupat, *Proceres Pertici & Corbonia* memorans. & *Nogentum in Pertica*. In saltu pagoque *Pertico* oritur & Autura. *Saltum Particum*, & *abditissimam solitudinem silva qua Perticus dicitur*, vocant vetera acta B. Launomari. Durabat adhuc silva *Perticus* regni Henrici I. anno I. ante annos DCXL. Gaufridus enim Vicecomes Castridunensium, qui Abbatiam S. Dionysii Novigenti fundavit, in suis litteris datis anno 3. regni Henrici, Christi MXXXII. ita loquitur. *Omnibus hominibus illorum omnes saltus meos, excepto Pertico, ita concedo*. Item: *Et homo illorum* (*Monachorum*) *intra saltum Pertici habitet*. Gaufridus Castri Moritoniæ Comes, filius Rotroci Comitis, nepos Gaufridi Vicecomitis Castri Duni, inter Jogunam fluvium & castrum Nogentum vel Nogiomum Basilicam Dionysii Mart. ab avo & patre inchoatam absolvit: cujus in litteris hæc leguntur. *Pasnadium omnium porcorum de silva Resno & de omnibus forestis meis do: Perticum verò ad usum meum & ad usum Monasterij S. Dionysii ita in proprio meo retineo, ut quacumque fuerint ad usum Monasterij necessaria, ex eo Monachi faciant, & homo illorum intra saltum Pertici habitet. Do etiam totam decimam tam de Pertico quàm de omnibus saltibus meis. Omnes meos saltus consuetudinarios esse jubeo usibus Ecclesia, & habitaculis Monachorum, excepto Pertico, ita concedo, ut &c.* Ex quibus intelligitur, *Perticum saltum* circa Novigentum Rotroci vel Nogentum castrum, & circa Jognoam amnem vel Jogniam, *Huisnam* vulgò dictum, fuisse adhuc, dominio Odone Palatino Comite, majore ex parte intactum: quem *saltum Perticuli* appellat Urbanus Papa in litteris, quibus donationem Gaufridi confirmat. Gaufridus III. Comes Perticensis in litteris datis anno MCCV. *in forestibus* (inquit) *meis de Bellisme, Resno, Maurissilva, Pertico, Campo Rotundo & ceteris Comitatus mei*. In Inventario domus Alentionensium Comitum anno MCCCXIII. memorantur *la forest du Perche*, & *la forest de Reno*, id est *silva Perticus*, & *silva Resno*: Maurisilva vulgò vocatur *Maurissenre*. In litteris datis anno MCXC. Robertus Comes Pertici *nemorum consistentium in Pertico* meminit, & permittit Monachis S. Dionysii Novigenti in Carnutibus, *summarium unum habere in Nemore quod dicitur Perticulum, ad mortuum nemus*. *Perticulum* vel *Perticulus* silva vel nemus, vocatur *le bois de Perchet*; ut Clergerius [illegible] servat. VVanelo Turonicæ Basilicæ S.M[illegible] ni Thesaurarius in litteris datis anno M[illegible] *Pertici* silvæ mentionem facit hisce verbis. *Deinde augeo eis* (Sanctimonialibus S. Aviti in pago Dunensi, *S. Avy*) *pastionem centum porcorum in silva mea qua vocatur Perticus, & ligna ejusdem silva ad calefaciendum seu operandum, ubicumque opus fuerit sibi, absque ulla calumnia & consuetudine*. *Monasterium S. Aviti de Castriduno* vocat Alexander Papa suis in litteris, & *lucum Pertici datum ei à VVanelone Thesaurario* S. Martini Turonensis scribit.

Avitum hunc *in vasta Pertici solitudine commorantem* vocat vetus scriptor libri de Vita S. Leobini Carnutensis Episcopi, seu Fortunatus, seu quis alius: quem & *tunc temporis moratum Eremitam in Pertico*, & à Leobino juvene bis aditum, ac ibidem mortuum ait. Gregorius Turonicus Episcopus in libro de Gloria Confessorum ejusdem meminit his verbis. *Avitus Abbas Carnoteni Pagi quem Pertensem vocant, honorificè apud Aurelianensem urbem humatus est: super quem Fideles Christiani Ecclesiam construxerunt: cumque anniversarius ejus assumtionis dies cum summo coleretur honore*, &c. Legendum est omnino emendandumque *Perticensem*. Erat enim Avitus Abbas & Monasterium suum habebat in ea parte *pagi Perticensis*, quæ ad

Carnutes Diœcesimque Carnutinam pertinebat, & ob id non suâ solùm & propriâ, sed etiam pagi *Carnotens* appellations potuit designari. Apparet igitur jam ante annos MXXC. Pertici ac *Perticensis pagi* nomen notum ac usitatum atque litteris mandatum fuisse à scriptore Gallo, cujus sedes ab ipso pago non longè aberat.

Hæc regio IV. ad populos pertinet quatuorque Diœceses, ut ait Samson. Partem eius aliam sibi vindicant Cenomani, aliam Saii, aliam Aulerci Eburovices, aliamque Carnutes: è quibus Cenomani sunt provinciæ Lugdunensis tertiæ; Saii & Eburovices Lugdunensis secundæ; Carnutes Senoniæ seu quartæ Lugdunensis. Errant Marlianus & Samson: quorum alter Unellos pro Perticensibus habet, alter posterior Aulercos Diablintes, quē alibi refellimus. Sub Saiis sunt Bellismum, Moritonium, & Petraria, *la Perriere*, ac Curbio *Corbon*, opida Regia vel municipia: in Diœcesi Carnutina Novigentum Rottoci; in Cenomanica Ceto, *Ceton*, aliaque loca Pertici Goëti. Ita *Perticum* sub III. tantùm Episcopatibus esse asserit Clergarius: qui & *Perticum* dividi ait IV. in partes, in agrum Francicum, *terre Françoise*; *Perticum majorem*, *le Grand Perche*, qui & propriè *Perticus* dicatur, & Bellismum, Moritonium, Petrariam ac Novigentum Rottoci contineat; in *Perticum Goëti*, à Guillelmo Goëto ita dictum, alias *Perticum minorem*, *le Perche Goüet*, vel *Petit Perche*: ubi Alto, *Auton*, Basochia, *la Bazoche*, Mons Mirabilis *Mommiral*, Avallocium vel Alogia *Aluie*, & Braiotum *Bron*, quinque Baronarus eminent. Quartam *Pertici* partem nuncupari scribit dominia distracta, *les terres demembrées*: cui parti adscri[illegible]r Castellum Novum in Teodemerensi *Chastean Neuf en Timerais*, Senonciæ, [illegible]*nches*, Campus Rotundus *Champ Rond*.

PERTINACULUM.

In libro II. de Vita Bernardi Abbatis Claravallensis, quem Bernardus Abbas Bonæ Vallis, aut si codicibus fidem habere malumus, Arnaldus vel Hernaldus composuit, in capite VI. *Pertinaculi* fit mentio hisce verbis. *Itaque apud Pertinaculum hinc & inde conveniunt*, Guillelmus videlicet Comes Pictaviæ, Abbas Claræ Vallis Bernardus, & Episcopus Carnutensis, de pace Ecclesiæ Aquitanicæ acturi. *Pertinaculum* valut à pertinacia dictum est, ut retinaculum, crepitaculum, miraculum. Mabillo Monachus pius & doctus, qui Bernardi opera ante aliquot annos magna cum cura edidit, *Partiniacum* heic legit; *Partiniacum* quoque vocat Alanus in compendiosæ Vitæ S. Bernardi capite XXI. alii *Partinacum*. Vulgò *Partenny* dicitur: quod est opidum in agro Pictonico. Legi litteras *Hugonis dicti Archiepiscopi, Militis, domini Partiniaci, Voluenti, & Marventi*, datas anno MCCLXXIII. Voluentum autem (*Vouvant*) & Mareventum *Mervant*, *Partiniaco* proxima sunt loca. *Partiniacum* & *Partiniacense castrum*, proximum *Secundiniaco castro*, (*Secondigni*) memorant litteræ, Philippo apud Francos regnante datæ circa annum MC. *Partenacum* vocant Rigordus in anno MCCVII. & Guillelmus Armoricus.

PERVICIACUM.

Æthicus in itinere à Castello Coloniam *Perviciacum* memorat, & inter Geminiacum atque Aduacam Tungrorum ponit, à Geminiaco XXII. ab Aduaca XIV. millibus passuum distans. Miræus *Pervez* vel *Perves* interpretatur: quod est Brabantiæ Gallicæ opidum. Quædam tamen Æthici exemplaria *Perniciacum* scriptum habent, & *Perticiacum*, ut Simlerus testatur.

PETINESCA.

Æthicus in itinere à Mediolano per Alpes Penninas Mogontiacum, *Petinescum* memorat inter Aventiculum & Salotutum, ab Aventiculo XIII. à Saloturo X. millibus passuum distantem: ubi Surita in veteribus membranis nunc *Petinescum*, nunc transpositâ syllabâ *Penesticam* inveniri asserit. Tabula Theodosiana transpositis duabus litteris *Petemiscam* vocat, & sicut Æthicus, inter Aventicum Halvetiorum ac Salodurum ponit. Vulgò *Burren* dicitur: si qua Simlero viro docto ac diligenti fides babenda est.

PETIVERIUS CASTRUM.

Ludovicus cognomine Crassus Francorum Rex in litteris datis anno MCXIX. inter Prioratus XLV. Cluniacensis Monasterii in Reguo suo positos, ante annos DL. numerat *Prioratum de Petiverio*: quam *Ecclesiam S. Petri Pituerensis* in litteris anni MCXXX. idem nuncupat; *Ecclesiam de Petuerio* appellat Honorius PP. II. in litteris anni MCXXV. *Belsa Pituerensi* nomen suum dedit hic locus, ut Autricum Carnutum *Belsa Carnotensi*, Castellum Dunum *Belsa Dunensi*, ut in Belsa notavi. In litteris Leonis PP. VI. inter villas Ecclesiæ Aurelianensis S. Crucis *Petuerius* numeratur. In litteris Eugenii PP. III. datis anno MCL. *Ecclesia S. Georgy Piverensis*, *castrum Piveris*, & *Piverum Vetus* ad Ecclesiam Aurelianensem pertinere dicuntur. Anastasius Papa *pagi Pitverensis*, & *castri* à quo nomen habet, meminit. *In pago Pituerensi, tam in castro quàm juxta castrum.* In litteris Caroli Calvi Franc. Regis *Pedeverius* vocatur, uti suprà *Petuerius* non semel, & in Hugonis Regis Franc. tabulis *curtis Peduerius*. Legi litteras Philippi Francorum Regis anno MXXCIX. datas, in quibus hæc verba reperi. *In possessione super vadum Pitueris Ecclesiam unam.* Ludovicus Franc. Rex, Philippi filius, *Pontem Piveris* memorat, atque Ecclesiam eo in loco ad Cluniacum pertinentem; litteræ Johannis Aurelianensis Episcopi, quibus Odo Archidiaconus Maudunensis subscripsit, *Ecclesiam S. Petri Pitueris*. Incertus Monachus Floriacensis in libri de Miraculis S. Benedicti capita XXXII. *Bosonis Villa quædam, S. Patris nostri* (Benedicti Floriacensis) *dicitur possessio, juxta castrum quod Petueris vocatur,*

sita: & in capite xi. *Teſcelinum Petuerenſem virum Nobilem* appellat, qui ſub ſe Milites haberet. Variè ergo à variis appellatur, & diverſas accipit terminationes, *Petsverus*, *Pitiveris*, *Pedeverins*, *Peduerins*, *Petuerius*, *Pituerius*, *Pituevis*, *Petueris*, *Piveris*, *Pivetum*: & nunc *villa*, aut (quod idem eſt) *turris* cognominatur; nunc *caſtrum* nobiliore titulo nuncupatur. *Petiveris*, *Pitverss*, *Pitueris*, aut *Pesueris* vel declinatur ut navis, & turris; vel certè eſt ſextus caſus pluralis à recto *Petsveri*, & declinatur ſicuti Aureliani, Turoni, Pariſii. Hoc caſtrum haud dubiè dictū eſt ab amniculo *Pituere*, cui pontem habet impoſitum: cùm ſuprà *vadum* *Pitueris*, & *Pontem* *Piveris* de alio quàm de amne caſtri Pituerenſis accipere non poſſimus. Vulgò dicitur *Pitiviers*, & vicus ei proximus *Pitiviers le Vieil*, ante annos D.XX. *Piverum Vetus* Eugenio PP. III. ſuprà dictus. *Petiviers* & *Pitiviers* alii ſcribunt rectiùs: pro quo pletique *Pluviers* meodosè efferunt. Ab eo caſtro nomen accepit *pagus Petiverenſis* vel *Pituerenſis*, Caroio Calvo aliiſq; memoratus, *le Piuerais*: in quo eſt *Joviacum* cum ſua S. Andreæ Eccleſia Baptiſmali, *Jeäy en Piuerais* vulgò dictum. Ab eodem caſtro cognominata eſt olim pars Belſæ *Belſa Pituerenſis*. Inter ſex Eccleſiæ Aurelianenſis Archidiaconatus ſecundum locum tenet *Archidiaconatus Pitverenſis*, uni Archidiaconatui majori, ſeu Aurelianenſi poſtpoſitus, prælatus ceteris, nimirum Archidiaconatui Belſæ, Archidiaconatui Secaloniæ, Balgentiacenſi, & Sulliacenſi.

PETRÆ PONS, PONS PETREUS, ET PETRÆ FONS.

Frodoardus in Chronico ejus loci meminit his verbis. Anno DCCCCXXXVIII. *Giſlebertus cum Lotharienſibus Hugone & Heriberto venit in adjutorium contra Regem Ludovicum: caſtrumque Petrapontem vi capiunt.* Caſtrum hoc à ponticulo lapideo nomen videtur accepiſſe, poſitumque eſt ad amniculum in pago Laudunenſi, non longè à Letia, *Lieſſe*, ac *Pierrepont* etiamnum dicitur. Alter eſt *Petra Pons* in pago Picardiæ Santerienſi inter Gornacum ad Aronam & Montem Deſiderii: qui nunc in vicum redactus, vulgò *Pierre pont* nuncupatur. Tertius eſt *Petreus Pons* aut *Petra Pons* in pago Ducatuque Barrenſi. *Petra Pons* à Frodoardo memoratus, poſtea *Petri Pons* dici occœpit, & ejus incolæ *Petripontenſes*. Certè Guibertus Abbas Novigenti de Vita ſua *Montiacutanos*, *Petripontenſes*, *Feranos*, *Codiciacenſes* junctim commemorans, non alios quàm *caſtri Petrapontis* ab Frodoardo celebrati incolas *Petripontenſium* nomine deſignavit.

Alius eſt *Pons Petreus*, Gregorio Turonico Epiſcopo memoratus in libri v. capite XVIII. Guntchramni & Childeberti Regum colloquio anno DLXXVII. habito nobilis, in confinio Burgundiæ atque Auſtriæ. *Qui ad Pontem quem* Petreum *vocant conjuncti ſunt, conſalutantes atque invicem oſculantes ſe.* Iſte *Pons Petreus*, Noſtris vocatur *Pontpierre*, poſituſque eſt ad flumen Moſam inter caſtella Motam (*la Mote*) & Novum Caſtellum, (*Neuf Chaſtel*) vicus nunc ignobilis in ſilva ac monte Voſago.

Petra Fons locus eſt in Sueſſionibus pagoque Vadenſi, hodieque *Pierrefons*, aliàs *Pierrefont* vocatus, à fonte qui è petra vel ſaxo oriebatur, cognomen trahens. In litteris anno MCLXXVIII. datis *dominum Petræ Fontis* reperio ante annos ferè quingentos. *Petrafons* in quodam Polyptycho dicitur, in quo *Prioratus S. Sulpitij de Petra Fonte, in Diœceſi Sueſſionenſi* memoratur. Eſt & *Petra Fons* vel *Petreus Fons*, locus in Sequanis Comitatuque Burgundiæ, *Pierrefontaine*.

PETROCIA.

Petrociam, *Petruſſe* vel potiùs *Petruce*, vetuſtiſſimum caſtrum in ſuperiore Arvernia memorant antiqui noſtri Annales, Eginhardus, & quotquot de bello VVaifario Aquitanorum Duci à Pippino Rege Franc. illato ſcripſere. Eginhardi in Annalibus verba ſunt. Anno DCCLXVII. *Rex Pippinus caſtella multa, & petras* (*roccas* aliis dictas) *atque ſpeluncas, in quibus ſe hoſtium manus plurima defendebat, cepit: inter quæ præcipua fuere Scoralia, Torinna, Petrocia.* Hæc ergo caſtella clara & celebria.

PETROCORII ET VESUNA PETROCORIORUM.

Qui Cæſari in libro VII. *Petrocij*, vel potiùs *Petrocorij*, id eſt *Petrocory*, Straboni quoque *Petrocorij* dicuntur Πετροκόριοι, adnumerati XIV. Gentibus Aquitaniæ Julianæ conterminis, eique ab Auguſto attributis & adjunctis: Ptolemæo ſub Cadurcis *Petrocory*; Plinio in Aquitania *Petrogeri*. In veteribus Notitiis nunc *Petrocory* & *Petrocores*; nunc *Petrogory* & *Petrogerici*; nonnumquam *Petragori*, & *Petragerici* nuncupantur; aliis *Petrocori*, *Petrogori*, *Petregori*: vulgò *Perigordins* aut *Perigeurdins* appellantur à Noſtris, quaſi Petrocoritani. Quibuſdam videntur *Petrocorij* à petris ſeu lapidibus nomen accepiſſe, propterea quòd eorum ager eſt lapidoſus. Ego *Petrocorios* nomen eſſe Gallicum Gentis Gallicæ ſeu Celticæ, quæ pòſt Aquitaniæ populis adſcripta ſit, magis crediderim, nihilque ad *petras* in ſummo terræ *corio* naſcentes vocabulum iſtud pertinuiſſe. *Petricordios* quidam & *Petricordiates* dixere. Certè Paullinus qui libros VI. de Vita S. Martini verſibus ſcripſit, & Perpetuo Turonenſi Epiſcopo dedicavit, vocatur *Petricordius* à patria ſua, & in alio vetere codice *Petricordias*. *Petricordias* declinavere Noſtri (niſi nos codices iſti decipiunt) ut Vaſas, Eluſas, Atrebas. In quibuſdam tamen membranis vocatur hic *Paullinus de Petricordia*, hoc eſt de urbe Petrocorio.

Claudio Ptolemæo *Petrocoriorum urbs* eſt *Veſuna*, Οὐέσουνα. In tabula Peutingerana dicitur *Veſonna* ſic. *Mediolanu Santonum*, *Condate* (*Cognac*,) *Sarrum*, *Veſonna*. In Itinerario Æthici, in itinere à Burdigala Argan-

tomagum occurrit *Vesunna*, inter Aginnum Nitiobrigum & Augustoritum Pictonum, ab Aginno LIII. ab Augustorito XLIX. millibus passuum distans. Vetus marmor ibi repertum urbis meminit hisce verbis. *Tutela Aug. Vesunna Secundus Soter D. S. D.* Apud Magnonem qui suum cuique Genti caput adjungere consuevit, ista legimus: *Petragoricus*, *Vesonna*. Hodieque hæc urbs bifariam dividitur in civitatem veterem & novam: vetus civitas unà cum turri vetestrima admirandi operis nomen priscum servat, vocaturque *Vesuna* aut *Vesunna*, *Visune*, ut ait Scaliger, quē Savaro sequitur. Addit Scaliger, *Augustæ Vesunnæ Petrocoriorum vetustissimum splendorem testari adhuc Romanas inscriptiones, Amphitheatrum, & turrim, quæ sola nomen Vesunnæ retineat.* In veteri civitate Basilicam Stephani Martyris, quæ major Ecclesia erat, & Episcopium amplissimum Calviniani everterunt. A *Vesunna Vesunnici* Sidonio dicuntur epistolâ XI. libri VIII. Vesunnæ incolæ, urbis ad flumen Ellam positæ.

In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ *civitas Petrocoriorum* appellatur variis corruptisque nominibus, ut suprà indicavimus, & provinciæ Aquitanicæ II. civitas sexta ac ultima nominatur, uti & in Chronico Roberti. Sed apud Gervasium Tilleberiensem & in recentioribus Notitiis eadem urbs pænultimum obtinet locum, Aginno quod mireris præposita. Rectè autem Jos. Scaliger in expositione Notitiæ Galliarum *civitatem Petrocoriorum* Episcopatum Petrocoriorum urbis interpretatur; & *civitatem* nunc *Episcopatum*, nunc *pagum* exponit. Quippe in Notitiis *civitas* non modò urbem caput Gentis, aut unum ex capitibus, sed etiam totum urbis agrum pagumve aut Diœcesin designat.

Postea *Vesunna* nomen vetus deposuit, & exemplo multarum Galliæ urbium, Gentis cujus erat caput nomine censeri maluit, dicique *Petrocoris* & *Petrocorii*, vulgò *Perigueux*. Sic Sulpicius Severus in libro II. Historiæ Sacræ *Paternum à Petrocoriis* Sacerdotio pulsum tradit. Apollinaris Sidonius *Petrogoros* in epistola VI. libri VII. appellat. Paullinus Presbyter apud Gregorium *Pegasium Petrocoriis* præter ceteros Sacerdotes Fide ac religione floruisse ætate sua scribit. Fortunatus libri IV. Carmine VIII. *Chronopium Episcopum civitatis Petrocoricæ* mortuum laudat: quæ urbs ita in priscis Conciliis appellatur; *urbs Petrecors* in Gestis Pippini Francorum Regis; *civitas Petragorica* Aimoino, Hugoni, Roberto, Gervasio, ceterisque recentioribus.

Petrocoris nunc duas Diœceses continent: *Petrocoricam* veterem, *Sarlatensem* recentiorem, ex Episcopatu civitatis Petrocoricæ detractam.

Pagus Petrocoricus, vulgò dicitur *le Perigord*, quasi *Petrigordius*, & in superiorem inferioremque dividitur, *Petricordia tellus* Theodulfo dictus. Hunc *pagum Petrogoricum* appellat Gregorius, quem Gesta Dagoberti & Aimoinus sequuntur; *Petrocorecum*, & *pagum Petrocoreum* Fredegarius; *Petregoricum*, & *pagum Petrocorrecum* Gesta Pippini Francorum Regis; *territorium Petragoricum* Eginhardus; *Petrocoricum* rectè veteres rerum Pippini Annales. Hic pagus ante annos CCC. *Pierregort* & *Peregort* dicebatur. Ex quibus intelligitur, ut in priscis Notitiis sic à veteribus rerū Francicarum scriptoribus nomen Gentis *Petrocoriorum* vel *Petrocororum* variè esse corruptum, & nunc *Petrogoros*, nunc *Petragoros*, & *Petregoros* multo sæpiùs quàm *Petrocoros* eos appellatos fuisse.

*PETROMANTALUM.

Petromantalum, vel *Petromantalium*, aut *Petromanontalum* semel atque iterum in Itinerario Æthici memoratum, opidum est ad Sequanæ ripam in Carnotibus positum, à petra seu monte saxeo ad quem situm est, ita dictum: vulgò *Mante*. Robertus Abbas Montis S. Michaëlis in Chronico *Meduntam* vocat, necnon *Medantem*, & *Medantiam*: inter quam & Pacetum *Marcam* ponit, id est limitem Franciæ atque Normanniæ: *Medantense castrum* nuncupant litteræ Philippi I. Francorum Regis. *Meduntam* appellitant & VVillelmus Armoricus in Philippide, Samson Remensis Archiepiscopus, ceterique recentiores; *Medantam* Ordericus in libro XII. Radulfus de Diceto *Mantuam* mendosè; *castrum Meduntense* Sugerius in Ludovico Crasso; *Medontam* Robertus Comes Mellenti in litteris suis; *castrum Medantam* Ludovicus Francorum Rex anno MCLXXI. Auctor Chronici Fontanellensis, cujus aliquot paginas Andreas Chesnius edidit in tomo II. Rerum Francic. à Chronico Fontanellensi Lucæ Acherii planè diversas, *Petromantalum* non pro *Medunta* sed pro *Pistis* accepit his verbis. *Pista castrum, quod olim Petremamulum vocabatur:* ubi legendum *Petremantalum* vel *Petromantalum*. Sed cùm Æthicus *Petromantalum* vel *Petromantalium* nunc inter Rotomagum & Luteciam; nunc inter Cæsaromagum Bellovacorum & Brivam-Isaræ ponat, atque à Rotomago XVI. millibus passuum distare noter, à Lutecia XXIX. à Cæsaromago XVII. à Briva-Isaræ XIIII. nemo non videt hunc *Petromantali* situm nequaquam in Pistas, sed in *Meduntam* apprimè convenire.

Meduntensibus sua erat, ut usitato utar nomine, Communitas vel Communia. In quibusdam litteris quas in Chartario Fiscannensi legi, hæc reperio. *Actum est hoc N. Majore Communitatis Medunta, istis Paribus, Otone de Ver, Gaufrido Familia, Huberto de Arnovilla, Bartholomao* Peilecoc. Unde apparet opidanis qui communitatem habebant, *Majorem* suum & *Pares* seu Scabinos suos, hoc est judicem & assessores fuisse.

Proxima est castro *Medunta Medunta Villa, Mante la Ville*, eo cognomine à *Medunta castro* distincta, quod olim *Mante le Chasteau* cognominatum esse non dubito: sicut cognomen docet hujusce vici ei proximi, qui *Medunta Villa* nuncupatur. Sic Nelfa castellum, & Nelfa villa, Gomedus castellum, & Gomedus villa, Malliacum castellum, & Malliacum villa, ac plurima alia loca, alia aliis vicina, & his cognominibus distincta occurrunt in Galliis.

PICARDIA.

Picardia, unius de maximis Regni Francici provinciis, sicuti Dalfinatûs, non vetus est nomen. Legi in prisco codice titulum litterarum qui talis est. *Dimissio terra S. VVandregisili in Alba Via, qua terra Caput Vacca appellatur, facta à Clemente agnomento Picardo anno MXXV. domino Abbate Adamo procurante.* Auctor incertus in Gestis Francorum ab anno MXCV. ad annum MXCIX. deductis, libro IV. ait *Anselmum de Riboatmont*, (aliàs de Ribodi Monte *Ribemont*) *VVilhelmum Picardum, & alios plures tulisse Martyrium in obsidione trimestri castri Archa.* Jamtum ergo *Picardus* nomen erat in usu: sed erat ut puto amborum cognomen tantùm, non omnium habitatorum ejus provinciæ quæ *Picardia* nunc dicitur. Nicolaus de Braia, qui de Gestis Ludovici VIII. Francorum Regis carmen composuit, Philippum Comitem Bononiæ, quæ est urbs Picardiæ, *gloriam Picardorum* vocavit ante annos CCCCL.

> At Comes egregius & Martius ille Philippus
> Boloniæ, patris imitans pia gesta Philippi,
> Gloria Picardis.

Ex quibus verbis apparet, Nicolaum *Picardorũ* nomine Gentem totã Picardicam designavisse. Mattheus Parisiẽsis qui in anno MCCLXIII. definit, in anno MCCXXVIII. Picardorum Gentis etiam meminit. *Erant* (ait) *de partibus conterminis Flandria, quos vulgò Picardos nominamus.* Guillelmus Nangiacensis scribit anno MCCLI. *quosdam latronum principes primò per Flandriam & Picardiam transiisse*, & in anno MCCXCI. tradit *Clericos Anglicos domos Picardorum confregisse Parisiis*: quos & *Clericos nationis Picardia* appellat. Eberhardus in Annalibus, quos Canisius publicavit in anno MCCCV. desinentes, *Picardiam & Flandriam* in anno MCCXCV. commemorat; Johannes Parisiensis in Memoriali Historiarum ante annos CCCLX. *Picardiam* non semel, quam & à *Viromandia* distinguit. Stero qui Annales ad annum MCCCXXIV. deduxit, & Hainricus *Picardia* meminere, hic in anno MCCCXLVI. ille in anno MCCXCVII.

Picardos autem dictos arbitror non à pilis quas picas vocamus, quibus in prœliis primi sunt usi; quales olim *Picquenaires* dicebantur, nunc *Piquiers*: sed quòd vino aut levi convicio facilè ad iracundiam concitarentur. Irascentem sine caussa, Nostri dicunt *picars* seu pungi, *se piquer*, & iram *une pique*. Igitur majoris partis Belgicæ secundæ incolas, quoniam temerè ac subitò excandescere rixariq; consueverant, *Picardos*, *Picards*; & eorum regionem *Picardiam* appellaverunt, *la Picardie*. Quam appellationem primùm Luteciæ in scholis ortam esse existimo petulantiâ Scholasticorum Clericorumve, condiscipulis Belgis levitatem & iracundiam exprobrantium, *Picardosque* per jocum vocitantium: deinde à scholasticis ad totam Gentem provinciamque transiisse. Vidi qui à pica nomen *Picardorum* deducere mallent. Est enim avis maximè contumax & iracunda, insanisque clamoribus & intento rostro hominem à quo provocata est insequitur obstinatè, ac vix abigi placarique potest; atque etiam non rarò inopinantes aggreditur. Sed prior etymologia mihi magis arridet. Sic enim Flandrensis, qui Picardis & finitimi, & moribus similes, atque ad iram non minùs ipsis proni sunt, *Flamingos*, aut potiùs (ut Appẽdix Chronici Guillelmi Nangiacensis semper vocat) *Flãmingos* vulgò *Flamens* aut *Flamans* ἐτυμως Nostri appellavere, quòd facillimè ac temerè irascerentur, ac sæpe sine caussa *flammato* essent *corde*, ac furore incenderentur, nec ad rixas modò, sed etiam ad seditiones, atque ad bella cùm civilia tum externa igneo quodam ac subito impetu effervescerent. Eodem modo phœnicopteros à flammeo colore alarum *flammãtes* Latinè, vulgari ac patriâ linguâ *flamans* nuncupamus. Sanè animadverto nomina, quibus vitia animi & corporis apud Nostros per jocum designabantur, pleraque in *ard* desiisse, seu syllabâ *ard* fuisse terminata. Sic *Picardi* dicti, qui ad iram facilè concitarentur ipsi, aliosque concitarent, rixosi, iracundi: loquaces, linguardi *languards*, babilardi *babillards*, bavardi *bavards*; pulsator botardus *boutard*; irrisor gogenardus, *un goguenard*. Otiosos & cessatores, quales vulgò habentur litterati ac studiosi bonarum artium, *Musardos* Nostri vocavere *Musards*; mulierosum paillardum, *paillard*; spurium bastardum, *bastard*; fallacem tricardum, *trichard*; Guiscardum vel VViscardum *guichard*, erronem; plenis hominem genis giflardum, *giflard*; strabonem luscardum, *louschard*; virum mœchæ cornardum, *cornard*; pigrum à tardè faciendo *fantard*; levem & petulantem gaillardum, *gaillard*; excordem & pusillanimem ac timidum caudardum, *coüard*. *Piquet*, necnon *Picot*, idem quod *Picard* Nostris fuit, & pervicacem, rixosum, ad iram proclivem, ad iracundiam concitare concitarique facilem significavit: quæ hodieque nonnullarum Luteciæ & aliis in Galliæ locis familiarum sunt nomina.

Continet *Picardia* qualis nunc est, majorem partem provinciæ Belgicæ II. nimirum civitatem Suessionum, civitatem Veromanduorum seu Noviomagensium, civitatem Silvanectum, civitatem Bellovacorum, civitatem Ambianensium, civitatem Morinûm, civitatem Bononiensium, civitatem Laudunensium; quæ sunt octo amplissimæ Diœceses. His finibus includuntur pagi majores supradictarum civitatum, videlicet Suessionicus, *le Soissonois*; Veromandensis, *le Vermandois*; Noviomagensis, *le Noyonois*; Silvanectensis, *le Senlisien*; Bellovacensis, *le Beauvaisis*; Ambianensis, *l'Amienois*; Morinensis vel Tarvennensis; Bononiensis, *le Boulonois*; Laudunensis, *le Laonois*. Majoribus hisce pagis pagi minores contribuuntur, Vindoilensis, (*le Vendelois*) Cameliacensis vel Camliacensis, *le Chamblois*, & Brainm *Bray* in Bellovacensi pago Comitatuque ac Diœcesi: pagus Comitatusque Pontivus, *le Pontien*. pagus Santeriensis, *Santers* vel *Santerre*, & Vitmau vel Vinemacus pagus, *le Vimeu*, in Ambianis: Ter-

nensis pagus, *le Ternois*, à fluviolo cognominatus, in quo Comitatu oppidum S. Pauli, *S. Paul en Ternois*, Blanziacum vel Blangiacum *Blangi en Ternois*, Balliolum *Bailleül en Ternois*, ab urbe Tarvenna pridé eversa & Atrebatis non multum abest. Suessionico pago *Ressontensis* pagus cum *Tardanensi* adscribitur. Pagus Vadensis, *le Valois*, pars eorumdem Suessionum, pars Silvanectum. Ad Bononiensem Diœcesin pertinent pagus Comitatusque Gisnensis, *le Comté de Guines*; & ager Aucensis, (*la terre d'Oye*) positus inter Gravenengas & *Calasium*, in litteris anni MCCLIX. ita dictum: quod *Calaisium*, atque etiam *Calays* in Chartulario MS. Monasterii S. Bertini apud castrum S. Audomari nuncupati animadverto. Pago Ducatuique ac Diœcesi Laudunensi ex majore parte contribuitur *Teoracia*, *la Teerache*. Nam partem ejus, in primis Ruminiacum *Rumigni* Remi sibi vindicant.

PICTONES ET AUGUSTORITUM PICTONUM.

Cæsar cum Venetis bellum gesturus, Gallicas naves *ex Pictonibus* & Santonibus reliquisque pacatis regionibus convenire jussit: eosdem *Pictones* unà cum Senonibus, Parisiis, Cadurcis, Turonis, Auleteis, Lemovicibus, Andis sibi adversus Romanos adjunxit Vercingetorix Arvernus adolescens: & ad Alesiam obsidione Romana liberandam à Principibus Galliæ octo hominum millia *Pictonibus* imperata. Strabo & *Pictonum* meminit, quum ait Ligerim inter *Pictones* & *Namnetes* effluere, ὁ δὲ Λίγηρ μεταξὺ Πικτόνων καὶ Ναμνιτῶν ἐκβάλλει: quos *Pictones* cum Santonibus ad Oceanum ponit, adnumeratque XIV. Gentibus inter Garumnam & Ligerim sedes habentibus, Aquitaniæ contributis. Plinio inter Aquitanicæ populos *Anagnutes* & *Santones liberos Pictones* memorantur; memorantur & Claudio Ptolemæo, ac vocantur *Pectones*, Πήκτονες, atque *Septemtrionalia Aquitaniæ tenent ad flumen* (Ligerim) *& ad Oceanum: quorum urbes Augustoritum, Limonum*: ὧν πόλεις αἵδε Αὐγουστόριτον, Λίμωνον.

Capita igitur *Pictonum* duo, *Augustoritum* & *Limonum*: sed *Augustoritum* ut primo loco memoratur à Ptolemæo, ita primas tenet ac semper tenuit: in tabula Peutingeriana compendio litterarum *Augritum* dictum pro Augustoritum; ut *Anguemetum* pro Augustonemetum: in Itinerario Æthici, in itinere à Burdigala Argantomagum *Augustoritum*, aliàs *Augustoretum*, inter *Vesunnam* & *Argantomagum*, à Vesunna Petrocoriorum XLIX. ab Argantomago XXI. millibus passuum distans. Magno qui Notas Tironis & Senecæ aliorumque collegit, & Notas quoque juris quæ exstant inter opuscula veterum Grammaticorum, Regi Karlo dedicavit, exemplo ac more modoque Ptolemæi Gentes nationesque Galliæ enumerare consuevit, ac suum cuique Genti caput unà subjungere. Is *Augustoritum* quidem commemorat, sed Lemovicibus illud falsò attribuit, cùm *Pictonibus* sit adscribendum, ut docet Ptolemæus præter ceteros, diligentissimus ac vetustissimus Geographus. *Lemofex*, (inquit Magno) *Augustoretum*. In veteri inscriptione apud Goltzium *cohors* XIII. *Augustoritum* repetitur; ut ibidem *cohors* XVII. *Hispalum equitum*; & *cohors* XXVII. *Batavodurum*; *cohors* XXIX. *Singidunum*. Sive heic *Augustoritum* ponitur in nominativo pro Augustoriti, *Hispalum* pro Hispali, *Batavodurum* pro Batavoduri, *Singidunum* pro Singiduni: sive ea IV. nomina in genitivo plurali sunt posita, itaut ex Augustorito sit factum *Augustorites* pro Augustoritenses, ex Hispalu *Hispales* pro Hispalenses, ex Batavoduro *Batavodures* pro Batavodurenses, ex Singiduno *Singidunes* pro Singidunenses. *Augustoritum* nomen est compositum ex *Augusto* vocabulo Latino, & *ritum*, quod nomen Gallicum, incognitæ nunc significationis, tulit & caput Gabalorum *Anderitum*. *Augustoritum* igitur nomen semilatinum ac semigallicum habuit, & ab Augusto Cæsare haud dubiè appellationem istam accepit. Jos. Scaliger *Augustoritum* Pictonum pro capite Pictonum habet, ac *Poitiers* interpretatur: quem Massonus sequitur.

Postea *Augustoritum* more multarum Galliæ urbium propriam veteremque appellationem deposuit, & à Gente Pictonum cujus erat caput, *Pictavi* cognominari occœpit. Ammianus Marcellinus *in provincia Aquitanica Burdigalam & Arvernos excellere, & Santones & Pictavos* scribit. Notitia Imperii Romani *Præfectum Sarmatarum & Taifalorum Gentilium Pictavis in provincia Aquitania* II. seu Præfectum præsidii militaris collocat. *Pictavos* vocant & Sulpicius Severus in libro II. Historiæ Sacræ, & Hieronymus, & Socrates atque Sozomenus: ex quibus alter *Hilarium Pictavorum*, Πικτάβων *urbis Aquitaniæ secundæ Episcopum*; alter eumdem *Pyctavorum* Πικτάβων *urbis Aquitaniæ Antistitem* appellat. Gregorius Turonicus Episcopus & urbem & oppidanos communi nomine *Pictavos* vocat, *urbem Pictavam* quoque, & *Pictavensem civitatem*: nonnumquam & *Pictavum* absolutè, id est *Pictavum oppidum*, quod vocabulum omittitur quidem, sed subaudiri debet. Fredegarius Gregorium imitatus urbem caput Gentis *Pectavos* nuncupat: ejus incolas nunc *Pectavos*, nunc *Pectavenses*. Ausonius, Sulpicius Severus, Isidorus, & Eginhardus eo nomine malè utuntur: ex quibus Ausonius de Professoribus Burdigalensibus, Isidorus in libro XIV. & Eginhardus urbē hanc pro *Pictavis Pictavium* corruptè appellant; Sulpicius in libro I. de Vita S. Martini *Pictaviam civitatem*, cùm *civitatem Pictavam* dicere debuerit. Hos tamen IV. auctores sequuntur plerique recentiores scriptores nostri, & urbem non *Pictavos*, sed *Pictavium*; incolas non *Pictavenses*, sed *Pictavienses* mendosè vocitant. Veteres Notitiæ provinciarum & civitatum Galliæ *civitatem Pictavorum*, nonnullæ & *civitatem Pectavorum*, aut *Pictavensium* nuncupant; omnes inter VI provinciæ Aquitanicæ secundæ civitates penultimo eam loco constituunt, & Aginnensibus seu Nitiobrigibus, Ecolismensibus, atque Santonibus postponunt, sicuti & Robertus in

Chronico.

Chronicu. Quod equidem miror: cùm & Nitiobrigum & Ecolismensium & Santonum multo angustiores semper fuerint ac etiamnum sint fines quàm *Pictonum*, minoresque vires. Sed postea animadversus est error, & habita ratione dignitatis ac potentiæ singularum Galliæ civitatum axactiùs, suum *Pictonibus* jus servatum, suus *Pictavis* locus attributus: itaut inter Episcopos Burdigalensi Metropolitano suffragantes primas teneret *Pictavensis*; *Santonensis*, *Ecolismensis*, *Petrocoriensisque* sequerentur; & qui primus à Burdigalensi fuerat, omnium ultimus esset *Aginnensis*: quemadmodum Gervasius Tislebetiensis & quædam Notitiæ Episcopatuum Galliæ eo recentiores docent.

Pictavi seu *civitas Pictavorum*, *Poitiers* vulgò dicitur, estque ad Clennum flumen posita, omnium Aquitanicæ & Celticæ urbium maxima, sed infrequens: à qua Ausonius in epigrammate L. *Rufum Rhetorem Pictavicum* vocavit. Prosper in Chronico *Exsuperantium Pictavum Præfectum Prætorij Galliarum* quum nuncupat, natum in urbe *Pictavis* vult intelligi. Eadem ratione Gregorius & Fredegarius *Pictavos* & *Pectavos* urbis *Pictavorum* atque etiam totius *pagi Pictavi* incolas appellaverunt. A *Pictavis* originem ut nomen habet *Pictavina*, *Picta* etiam truncato nomine nuncupata, *une Pite*, aliàs *Poitevine*, minutus nummus: cujus sæpe in priscis tabulis mentionem fieri video, ut & *Semipicta*, *une Demie Pite*, id est dimidiæ Pictavinæ.

Altera urbs *Pictonum* à Ptolemæo nominatur *Limonum*, Λίμωνον. Hirtius in Commentario VIII. scribit, C. Caninium Legatum *in fines Pictonum ad opidum Lemovicum contendisse; quò cùm adventaret, ex captivis cognovisse, Dumnaco Duce Andium, Duracium clausum Lemovicum oppugnari; Dumnacum autem* frustra oppugnatis Caninii castris, *rursus ad obsidendum Lemovicum rediisse*. Ibi ter erratum in uno nomine: legendumque est *ad opidum Lemonum*, item *Lemoni oppugnari*, & *ad obsidendum Lemonum*. Agitur enim de opido Pictonum, non Lemovicum: quod Cæsaris veteres codices alii *Limonum*, & *Limonem*, alii *Lemonum*; libri editi *Lemovicum* sed mendosè appellant; tabula Peutingeriana *Lemuuum*; Æthicus in itinere à Burdigala Augustodunum *Lemonnum*, aliàs in membranis *Lemonum* & *Limonum* meliùs, inser Rauranum vel Rautanam, id est *Rom*, & Argantomagum *Argenton*. *Limonum* Pictonum Samson caput Gentis *Poitiers* interpretatur, secutus haud dubiè Magnonem, apud quem legimus: *Pictavus*, *Lemonum*: id est caput *Pictavorum* vel Pictonum *Lemonum*. Nos Ptolemæum sequi, ut Scaliger & Massonus aliiq; docti viri malumus, & *Augustoritũ* quidem cum Ptolemæo pro *Pictavis* seu *Poitiers* capite Gentis accipimus; *Limonum* vel *Lemonum* quæ urbs fuerit, fatemur non constare.

Pictonicus Oceanus dictus est, quà Pictones alluebat. *Pictonicum litus* Ausonius in epistola XIII. *Pictavorum oras* & *Pictonicas oras* Paulinus in libro I. de Vita S. Martini commemorat.

Ager Pictonum Pictavensem olim Episcopatum tantummodò continebat: nunc tres Episcopatus complectitur, *Pictavensem* veterem, *Malliacensem* & *Lucionensem* recentiores, ex Monasteriis factos imminuto *Pictavensi*. Regionem *Pictonum* Gregorius Turonicus Episcopus non semel *Pictavum terminum* vocavit; *Pictavum* quoque absolutè cùm in libri IX. capite XIX. tum alibi: ubi agrũ, aut pagum, aut territorium, aut terminum subaudiri necesse est: *pagũ Pictavum* appellat Hincmarus. Vulgò dicitur *le Poitou*; recentioribus scriptoribus Latinis *Pictavia* & *Pectavia* an *Pictonia*: dividiturque in superiorem, & inferiorem. Inferior *Pictavia* ad Oceanum Aquitanicum jacet; superior mediterranea est, & ab Oceano remotior. *Pictones* seu pagi Pictavi totius incolas veteres nostri Historici, Gregorius, Fredegarius, aliiqua *Pictavos* sæpe appellaverunt, nonnulli *Pictavenses*, quidam & *Pictavinos*: Nostri *Poitevins* vocant. Frossartus & Theobaldus de Marolio, aliique *Petaux* nuncupant, ut Bituriges Cubos *Bidaux*, ac utrosque cum Normannis, Picardis, Genuensibusque conjungunt, atque à lancearii cataphractis equitibusque distinguunt, peditesque faciunt. Ex quo cognoscitur heic milites variarum Gentium, ea quibus lecti erant, nominibus designari, & quemadmodum *Normanni*, *Picardi*, atque *Genuenses* pedite fuerunt ex Normannia, Picardia, ac Liguria coacti; sic *Petaux* & *Bidaux* gregarios milites vel pedites exstitisse, Gentium & regionum ea quibus venerant, nimirum *Pictavorum* & Biturigum appellatione designatos: quod à nemine hactenus miror animadversum.

Heic notandum est Raimundum, VVillelmi Pictavorum Comitis & Aquitanorum Ducis filium minorem, Constantiæ virum, & nomine uxorio Antiochiæ Principem, à Niceta Choniate in libro III. de Vita Manuëlis Aug. *Poitevinum* Πετεβῖνον vocari, & *Italum* fuisse falsò dici. Non enim genere Italus fuit, sed Francus *Pictavinus*. Itaque ridiculè Nicetas Raimundum, omisso proprio nomine, cùm Gentis suæ nomine imprudens *Petevinum* appellaret, *Poitevin*; nihilominùs eum Italum fecit seu Ἰταλιώτην: falsò quoque Mariam ejus filiam, vivo patre, Manueli Impar. nupsisse asserit, cùm post ejus mortẽ anno circiter XII. Constantinopoli nuptiæ sint factæ.

Pagus Pictavus, Comitibus olim suis insignis, ut est maximus, & longè ac latè patens, ab ortu Turonibus, Biturigibus & Lemovicibus, ab occasu Oceano Aquitanico, à Septemtrione Namnetibus, Andicavis & Turonibus, à meridie Santonibus, Ecolismensibus Lemovicibusque terminatur, & minores pagos non paucos continet. In his sunt pagus Castellairaldensis, *le Chastelerandois*; Lausdunensis *le Lodunois*; Mirebellensis vel Miribellensis, *le Mirebalais*, à castro Miribello dictus *Mirebeau*; Toarcensis pagus *Toüarcois*, cui nomen dedit castrum Toarcis; Vastinensis pagus, *Gastinois*, à squalore & silvis suis

ita cognominatus; pagus Ratiatensis vel Ratensis, Annalibus Bertinianis notus, *pays & Duché de Rais* vel *Retz*; pagus Arbatilicus à Gregorio Turonico Episcopo memoratus, *Arbange*; pagus Lucionensis *le Lussonois*; pagus Niortensis *le Niortois*; pagus Medalcensis à Meldaco nuncupatus, in Charta Caroli Calvi *pagus Medalgus*, necnon *pagus Madalgiens* dictus, *les Manges*: *pagus Tefalgicus* eidē Regi memoratus, à Taifalia nomen habens.

Urbes & opida ac castella celebriora in Pictonibus sunt, Augustoritum Pictonum vel Pictavi; Taifalis *Tifange*; Moritonia *Mortagne*; Monsacutus *Montagu*; Gasnapia *la Ganache*; Bellusvilus *Beauvoir sur mer*, aliàs Bellum videre; Castellum Airaldi *Chastelerand*; Auriniacum, Lausdunum castrum *Ledun*, quod & Laucidunum, & Laudunum vocatur; castrum Toarcis vel Toarcios *Toüars*; Moncontorium vel Mons Contorius *Moncontour*; Mirebellum castrum, aliis Mirabellum & Miribellum, *Mirebeau*; Partiniacum, aliis Pertinaculum *Partenay*; Secundiniacum *Secondigni*; Volventum *Vouvant*; Castanetum *la Chastaigneraye*; torris Talemnodi ad mare *Talmond*; Rupes ad Ionem *Roche sur Ion*; Aspermons *Aspremont*; Lucio *Lusson*, aut potiùs *Luçon*; Fontanetum Comitis, aliàs Fontanetum *Fontenay le Comte*; Malliacum *Maillezay*; Niortium vel Niortum *Niort*; opidum S. Maxentii Monasterio illustre, *S. Maixent*; Liciniacum *Lusignan*; Mortuum mare *Mortemar*; Luciacum *Lussac*; Calviniacum *Chauvigny*; Mons Maurilionis *Mont Morillon*; Tremolia *Trimoüille*; Gentiacum *Genzay*; Metullum castrum, sæpe *Metulum*, *Mella* quoque in priscis litteris dictum, *Melle*, monetâ olim suâ nobile.

Inter Ligeris flu. & Canenteli, hoc est Carantoni ostia ponit Ptolemæus ad mare *Pictonicum promuntorium*, & *Secor* Σηκὼρ: ex quibus *promuntorium Pictonicum* quibusdam videtur esse Rupella, opidum positum ad Caput Baiæ, *Chef de Baye*, aliis caput Bosium fortè meliùs dictum, *Chê de Bois*: quod promuntorii nomen est. Sed Rupella semper Santonum fuit, ac nostra demum ætate cum insula Radi detracta Diœcesi Santonicæ est, atque Malliacensis in Pictonibus Episcopatûs sedes & portio facta: itaut promuntorii Pictonici nomine à Ptolemæo aut à quoquam alio designari non potuerit. *Secor* quid sit, haud facilè dixerim.

PINCIACUM.

Pinciacum, *Poissi* vulgò, est in finibus Carnutum ad Sequanam: à quo pagus *Pinciacensis* nomen accepit, in Capitulis Caroli Magni prope *Carnotensem* pagum, ac in Privilegio Caroli Calvi memoratus; in Capitulis ejusdem Caroli posterioris *Pincecisus*, hoc est *Pincecensis* vel *Pinciacensis* dictus, & inter pagos *Castrisum* & *Madrecisum*, id est Castrensē & Madricensem vel Madriacensem positus; *le Poissiois*. Helgaldus in Vita Rotberti Franc. Regis *Pisciacam*, *sedem Regalem supra Sequanam positam*, *Francorum Regibus satis* (id est valdè) *esse opportunam* ait: in qua Monasteria antiqua tria sint, S. Mariæ, S. Johannis & S. Martini. Sugerius in Vita Ludovici Crassi Franc. Regis *castrum Pinciacum* meliùs Helgaldo; Ivo pro *Pinciaco* corrupto jam nomine *Pisciacum* appellat; *Pexeium* Ordericus Vitalis in libro XII. Historiæ; *Castrum Poissiacum* Guillelmus Nangiacensis.

Ecclesia S. Petri de Ver in litteris Gaufridi Episcopi Carnutensis memoratur: quæ vulgò dicitur *Ver en Pinceras*, id est *Ver* in *pago Pinciacensi*: est & inter VI. Archidiaconos Ecclesiæ Episcopatusve Carnutensis, nonus & quartus vulgò dictus *Archidiacre en Pinserais*, hoc est Archidiaconus Pinciacensis: ut appareat istum pagum qui nunc appellatur *le Poissiois*, olim nuncupatum esse *le Pincerais*, nomine ad vetus loci vocabulum nimirum *Pinciacum* accedente. Aimoinus in libri II. Miraculorum S. Germani capite IV. *pagum Pinciacensem* memorat his verbis. *Ex quadam possessione ipsius Beati viri*, (Germani Paris. Episcopi) *qua in pago Pinciacensi sita Prunidas dicitur, fuit homo n. Adoardus*, &c. Prunidus *Prunay* vulgò dicitur: quem vicum *Prunetum* primò dictum esse non dubito à copia prunorum arborum, ac postea corruptè *Prunidum*. Irmino Abbas Monasterii S. Germani, in libello de Censibus Cœnobii, villam *Magedonem*, vulgò *Meignen* pago *Pinciacensi* attribuit: quæ hodieque *Pinciaco* & Sequanæ proxima est. Ludovicus Pius Aug. in litteris datis anno Imperii III. in *pago Pinciacensi* villam *Rioilum*, aliàs *Karolivennam* ponit; Carolus qui vulgò Simplex cognominatur à recentioribus, suis in litteris *Sarisnas* quoque in eodem collocat pago. *Carolivenna* autem & *Surisna* sunt Parisiorum & in Parisiaca Diœcesi. Ex quo videtur colligi posse, *Pinciacensem pagum* duarum fuisse Diœceseon, ac duorum populorum, & partim ad Carnutes, partim ad Parisios pertinuisse.

Ceterùm *Pinciacum* à Pincio dictum est: ut *Sollemniacum* à Sollemne, *Lucilliacum* à Lucillio, *Lucaniacum* à Lucano, *Maurentiacum* à Maurentio, & mille aliis: quod castrum *Pixiacum* & *Pisciacum* tamquam à *pice*, aut à *piscibus* quidam recentiores corruptè nominaverunt: quoniam ut locus ipse *Poissi*; sic piscis *poisson*, & pix *poix* Nostris vulgò dicitur, & picare vel pice inducere *poisser*: quæ nomina ad *Poissi* proximè accedūt.

PINKENIACUM.

Hermannus in libro II. de Miraculis S. Mariæ Laudunensis *Pinkeniaci* meminit ante annos quingentos his verbis. *Gaermundus de Pinkeni, de Ambianensi erat regione.* Hic locus Hermanno quidem *Pinkem* vel *Pinkeniacum*; aliis *Pinquiniacum* dicitur, estque positus ad flumen Suminam non longè ab urbe Ambianis, Vicedominatûs ejus Ecclesiæ titulo insignis, ac vulgò nuncupatur *Piquigny*. Johannes Bromto in Chronico inter eos qui in obsidione Ptolemaïdis seu Aces (*Acram* vulgò vocant) mortui sunt, annumerat VVillelmum *de Pymkeny Castellanum*, quem locum *Pynkeney* etiam appellat. Gervasius Monachus Durovernensis in Chronici

anno MCLXX. *Gilebertum de Pinkem* memorat, eodem quo Hermaonus nomine eom Ineum appellans. *Apud castellum Pinquiniacum* (aliàs *Pinchiniacum*) *juxta fluenta Somenæ Arnulfus Comes Flandrensis Guillelmum Principem Normannorum, ad colloquium invitatum mala fraude peremit*; ut docet Historia à Ludovien Pio ad Regem Rorbertum deducta. *Pinqueniacum* semel atque iterum vocat Interæ anno MCCLXVII. datæ. Enumeratio Militum & Armigerorum qui anno MCCLXXI. à Philippo Rege Francorum jussi sunt ad bellum Fuxense proficisci, *Piqnini* nominat, & filium Johannis de Nigella *Vicedominum de Piquenii, Militem*.

PINNA.

Pinna castrum est in finibus Nitiobrigum, à firmis pinnatisque muris ita cognominatum, aliàs *Penna*, vulgò *Penne d'Agennois*, id est *Pinna Aginnensium*, vel in pago Aginnensi. Petrus Monachus in libro de bello Albigensi capite LXIII. *castrum Pennam in territorio Aginnensi* appellat, & *castrum Penna*, ac *burgum* ejus memorat, ac *castri munitionem*: atque à Simone Comite Montis Fortis ad deditionem compulsum esse tradit anno MCCXII. quod & ita describit. *Erat castrum Penna nobilissimum in territorio Aginnensi. In collis siquidem amœnitate situm, latissimis & fecundissimis circumquaque vallibus cingebatur. Ornabat castrum hinc terrarum opulentia, illinc pratorum planities gratiosa; hinc delectabilis silvarum amœnitas, illinc laetificans fertilitas vinearū: arridebat insuper aëris salubritas, & circumcurrentium jucunditas fluviorum. Ipsa autē castri munitio supra rupem fundata maximam & nativam, muris munita fortissimis quasi inexpugnabilis videbatur. Richardus siquidem Rex Angliæ munitionem hanc fortissimè munierat, puteumque in ea fodi fecerat: quia castrum illud erat quasi caput & clavis totius territorij Aginnensis.* A pinnis ergo *murorum* quos *fortissimos* Petrus suprà fuisse ait, castrum *Pinna* nomen accepit. Eadem est caussa ominis *castri Pinna* in pago Albigensi, quod idem Petrus eodem in capite *castrum fortissimum Pennam in Albiensi* nuncupat. Fuit in regione Italiæ quarta Vestinorum opidum Pinna, Plinio ac Ptolemæo notum, cujus incolæ *Pinnenses* dicti. Guillelmus Nangiacensis in Chronici anno MCCXI. *Pinnam* Aginoensis pagi castrum *Penes in Agennensi castrum inexpugnabile* noncupat.

PIPIMISIUM.

Jonas de Vita Eustasii Luxoviensis Abbatis, *Pipimisium villam in saltu pagoque Briegio* ponit, & ab urbe Meldis II. circiter millia passuum abesse tradit: quam fuisse ait *villam Chagnerici* viri nobilis, Theodeberti Regis Convivæ, Chagnoaldi qui postea Laudunensem Ecclesiam rexit, & Burgundofaræ clarissimæ Abbatissæ Evoriacensis patris. *Villa* autem nomine vicum Jonas ex more designat: quo in vico sicuti antea Colombanus, sic tum Eustasius Chagnericum convenit, & filiam ejus Burgundofaram, Faram aliis dictam, febre liberavit. Verba Jonæ in codicibus scriptis talia sunt. *Fuit ergo arrepti itineris via per saltum pagumque Briegium; perventumque est ad quamdam villam Chagnerici, quò dudum aliquantisper moratus fuerat.* (Eustasius) *Villa vocabulum Pipimisium dicitur, distans ab urbe Meldorum circiter millibus duobus.* Apud Surium *Pipimisicum* scriptum reperitur mendosè: cùm & Hildegarius Meldensis Episcopus, qui ante annos DCCC. libellum de Vita Faronis Antistitis composuit, *Pipimisium* vocet *villam Hagnerici, ab urbe Meldis II. millibus distantem.* Hoc *Pipimisium* est haud dubiè *Poinsy* vicus fluvioli Matronæ adpositus, à civitate Meldorum II. aut III. passuum millibus distans: quod non situs solùm, sed etiam vulgaris loci appellatio à veteri non recedens planè confirmat. Hanc observationem V. C. Castellano Ecclesiæ Parisiscæ Canonico debeo, ac libens acceptam refero.

PISCENÆ.

Plinius in capite IV. libri III. *Piscenas* memorat prope *Nemausum Arecomicorum*; & in capite XLVIII. libri VIII. lanam *circa Piscenas provincia Narbonensis* commendat. In litteris datis anno MCLXXXVII. *Pedenatium* vocatur; in testamento Guillelmi domini Montispessulani anno MCCXI. facto *Pesenatium*. Petrus de bello Albigensi capite XXXIV. *castrum in territorio Agathensi Pesenacum* nuncupat; vulgò *Pesenas*. Videntur autem *Piscenæ* dictæ quasi Piscinæ. Certè apud Plinium in capite XLVIII. libri VIII. *circa Piscinas prov. Narbon.* plerumque reperio, pro *Piscenas*. Biterrenses & *Piscenenses* feminas forma & cultu ceteris Gallis antecellere, accepi ab amicis, qui diu fuerat utrubique commoratus: & Montepessulanas utrisque cultu proximas esse.

Piscena veteri Prioratu claræ, sed rectoris Septimaniæ sede clariores, Agathensi Diœcesi attribuuntur.

PISOSTUM.

Gaofridus, Abbas Vindocinensis Monasterii, Ludovici VI. cognomine Pinguis, Francorum Regis, & Fulconis Rechini Andicavorum Comitis æqualis, *Pisostum* in epistola XXIII. libri II. commemorat hisce verbis. *Paganus autem, ejus* (Ursionis) *patruus molendina nostra, quæ apud Pisostum habebamus, igne cremavit.* Odo Tusculanus Episcopus, Legatus Sedis Apostolicæ, in litteris ad Abbatem Vindocinensem anno MCCXLVII. datis, & litteræ fundationis Monasterii Vindocinensis anno MXL. datæ *Pisosti* meminere. Vulgò dicitur *Peson*, estque castellum ad ripam Liderici fluminis positum inter Fractam Vallem & Vindocinum.

PISTÆ.

Pista, vel *castellum novum apud Pistas* in veteribus nostris Annalibus, ubi Carolus Calvus pontem Sequanæ imposuit præsidioque firmavit ad prohibendas Normannorum

navigationes: locus nonc est velvicos in Diœcesi Rotomagensi, ad Indellæ & Sequanæ confluentem, proximus Ponti Arcus, dictus *Pistres. Super fluvium Sequanam eu locum qui dicitur Pistis, ubi aliquamdiu sedes fuit Nortmannorum, Carolus Rex, & Episcopi, Abbates, & Comites, ac ceteri Fideles convenerunt anno Domini* DCCCLXIII. Notanda sunt verba auctoris libri de Vita S. Condedi Monachi. *Hanc* (insulam Belcinnacam) *unda marina tempore malina & lidonis ser per revolutionem dies ac noctis undique ambiendo invisere non negligit: qua tanto sui vigoris impetu agitatur, ut ultra hanc insulam ad Orientalem plagam* LX. *millibus & ampliùs per lympham Sequana retrorsum incedens, usque ad locum qui dicitur Pistas accedat, cùm à mari usque ad hanc insulam lymphaticum iter* XXX. *ferè millibus astimetur.* Ergo maris æstu augetur Sequana per XC. circiter millia, & Oceanus adversum flumen ingressus usque ad *Pistas* accedit, locum à mari XC. millibus distantem. Certè nemo nescit hodieque maritimos æstus accedere usque ad Pontem Arcus, qui locus est positus ad Sequanam, *Pistisque* proximus. *Pistas*, *Poses* Blondellus interpretatur.

PODIOLENUM.

Petrus Abbas Cluniacensis in libri epistolarum II. epistola XXXI. *Podiolenum in Episcopatu Aurasicensi* memorat, id est in Arausionensi Diœcesi: quod in *podio* seu monte Rhodano imminente positum est, & à situ nomen invenisse mihi videtur. Vulgò dicitur *Piolenc* aut *Pioulene*, & ab urbe Arausione non multum abest; à Caderossa quam vulgò *Caderousse* nuncupant, multo minùs: & Prioratum habet S. Johannis Baptistæ titulo illustrem, ac Cluniaco subjectum. Ex podio factum podiolum, ex podiolo *Podiolenum*.

PODIUM LAURENTII, ET DE PODIIS.

Nobile castrum quod dicitur Podium Laurentij, memorat Petrus Monachus in capite LXII. libri de bello Albigensi, vulgò *Puy Laurent*: à quo *Guillelmus* qui de bello Albigensi scripsit, *de Podio Laurentij* cognominatus est, qui cum quibusdam aliis *Podium Laurensium* appellat. *Podium* autem *Laurentij* idem est ac *Mons Laurentij*: podium quippe seu Gallicâ, seu Latinâ etiam linguâ montem olim significavit. Sic *Podium Celsum, castrum in Diœcesi Albiensi* ab eodem Petro memoratum, nomen hoc à situ habuit, quòd in celso monte positum esset. *Podium Celsis*, & *Podium Celsquenum* quidam apud Catellum corruptè vocant, vulgò *Pechcelsis*. Est & *castrum in territorio Biserrensi, nomine Podium Sorguer* eidem Petro in capite XXVII. dictum, *Podium Soricarium* aliis Latino & incorrupto nomine appellatum, id est *Mons Soricum* vel *Mons Soricinus* à copia soricum; quod incolæ *Puy Salgnier* vocant. Galli igitur Narbonenses & Aquitani *podij* nomine sæpe montem designavere: quod nunc *puy*, nunc *pech*, & *lo puech*, nunc & *pic*, ut hodieque Bigerrones, nuncupare consueverunt. Hinc & in Vellavis caput gentis & Episcopi sedes nomen accepit. Dicitur enim generali appellatione *le Puy en Velay*, id est *Mons*, quoniam ea urbs in altissimo monte posita est. *Podium Nanterium prope Carcassonem*, Guillelmo de Podio Laurentii memoratum, *Pi Nautier* pro *Pui-Nausier* vulgò dictum. Multa alia in Gallia Narbonensi & in Aquitania opida & castella à *podiis* cognomen accepere: qualia Podium Nortmanni *Puy Norman*; Podium Alnari *Pech Alnari*; Podium Cæsaris, *Pus de Serre*; Podium Siccum, *Puy sec*; Podium Caninum, *Puy Chenin*; Podium VVitaldi, *Puy Viaut*; Podium Magenfridi vel Maufredi *Puy Manfroy*; Podium Guillelmi, *Puy Guillaume*, castrum ad flumen Elaver.

POLEMNIACUM.

Divisio Regni Lotharii Ludovicum inter & Carolum fratres anno DCCCLXX. facta *Polemniacum* memorat prope Faverniacum & Luxovium: quod est opidum, aut castrum potiùs in Sequanis, vulgò dictum *Poligny*, positum ad amniculum qui in Dubim effluit.

POMPEIACUM CASTRUM.

Est in pago Aginnensi *Pompeiacum*, S. Vincentii Levitæ & Martyris Basilicâ, Reliquiis, & nomine illustre, quem *in civitate Aginno* pro Christo v. Idus Junias extremo supplicio affectum accepimus ex veteribus Martyrologiis, Usuardo aliisque, Vincentio Cæsaraugustano Diacono similiter & Martyri cognominem, cujus natalis XI. Kalendas Februarias in Ecclesia celebratur. Sepulcrum ejus stanneis tegulis texisse dicitur Leontius Burdigalensis Episcopus. Gregorius Turonicus Episcopus in libri Historiæ VII. capite XXXV. de Basilica in loco Pompeiaco, tumulo Vincentii Mart. insigni sic loquitur. *Venerunt ad Basilicam S. Vincentij, quæ est juxta terminum Agennensis urbis: ubi ipse Martyr pro Christi nomine agonem dicitur consummâsse.* Idem in libro de Gloria Martyrum ejusdem Basilicæ meminit. *Pompeiacum castrum in Aginnensi territorio* vocat Passio S. Vincentii Martyris, à Pompeio aliquo cognominatum: quod Basilicâ, & sepulcro ac nomine illustris Diaconi nobilitatur.

PONS ALTUS.

Pons Altus in Chronico Beccensi memoratur, locus à re nomen habens, Becco Monasterio proximus in Nortmannia. Vulgò *Pont Anson* vocitant accolæ. Sic *Pons Tremulus*, locus Petro Abbati Cluniacensi memoratur: sic *Longum Pontem* in Parisiis atque in Suessionibus Nostri à longitudine dixere, *Long Pont*; *Pontem Quadratum* in Parisiis pagoque Briegio non procul à Latiniaco, *Pont quarré*; *Pontem Curvum* Itali à figura. Pontes quoque à fluviis quibus impositi erant, sunt sæpissime cognominati: quales *Pons Elaveris*, *Pons Alier*, qui nobili familiæ nomen dedit; *Pons Sulga*, vel *Sorga*; *Pontes*

Icaune, *Pons sur Yonne*; *Pontes Sequanæ*; *Pons Isaræ*, *Pontoise*, quem *Brivaaisara* omnes Æthici codices vocant, id est *Brivam Isaræ*. Nam litteram m inter duas vocales sicut n proferebant Romani. A viris quoque qui ipsos condiderant, cognomina varia sortiti sunt pontes: *Pons Ursionis*, *Pont Orson* in Nortmanniæ Britanniæque confinio; *Pons Audomari*, *Pont Audemer* ad flumen Riselam; *Pons Remigij* ad flu. Suminam, *Pont de Remi*.

PONS ARCUS.

Pons Arcus, vel *Pons Arquatus*, *Pont de l'Arche*, impositus est flumini Sequanæ, non procul ab ejus, & hinc Auturæ inde Indellæ confluentibus. Hunc locum Andreas Chesnius, vir de patria Historia optimè meritus *Pistas*, item *castellum novum apud Pistas* in veteribus nostris Annalibus appellatum esse existimabat, & ibi pontem structum esse à Carolo Calvo præsidioque firmatum, ne Nortmanni adverso flu. Sequanâ Luteciam Parisiorum venirent, & per Isaram atque Axonam, perque Matronam ac Icaunam ad opida his fluminibus imposita deveherentur. *Carolus per Ebroicas secus castellum novum apud Pistas Ambianos pervenit.* Sed *Pistas* locum esse vel vicum propinquum *Ponti Arcus* vulgò dictum *Pistres*, aut alium nomine *Poses*, video nunc omnes consentire. Ceterùm *Pons Arcûs* hoc est fornicis, mendosè ac ridiculè *Pons Arca* nuncupatur plerisque recentioribus Historicis ac Geographis, secutis Guillelmum Armoricum in libro VII. Philippidos ita scribentem.

Pons qui dicitur *Arca*.

Nimirum arcam pontis pro *arcu* Latini tum scriptores vel potiùs semibarbari appellare consueverant. Monachus Sancti Galli in Vita Caroli Magni *arcas pontis Magontiacensis* pro arcubus dixit ante annos ferè DCCC. In litteris MSS. nunc *Pontem Arca*, nunc & multo crebriùs *Pontem-Archa* corrupto nomine scriptum reperio; in litteris anni MXI. *Pontem de Arcis*; *Pontem Arcus* apud VVillelmum Malmesburiensem. Apud Valsinghamium *Pont de la-arche Cuerosse* nominari observo, id est fortè *Pontem arcus currentis*. Ibi enim Sequana parvam insulam facit: & arcus ab uno ponte per insulam decurrunt ac tendunt ad alterum. Nisi si mavis *Pontem Arcus quadrati* interpretari, id est arcuum quadratorum. Quippe pons ille non rectus est, sed curvus & obliquus: qualem habent Fregellæ in Campania Felice, ab eo *Pons Curvus* dictæ. Litteræ Philippi Francorum Regis, datæ anno MCCVII. *Pontem Archia* corruptè vocant; aliæ ejusdem litteræ anni MCCXI. *Pontem Archa*; *Pontem Archis* aliæ anni MCCXLIV. in Chartario Fiscamnensi; *Pontem Arcu* quidam recentiores, id est Pontem, ad quem, aut cujus in capite arx structa. Hieronymus Rubeus in Historiarum Ravennatum libro VI. loci cognominis meminit *ad flumen Martianum, qui Pons-arcus dicitur*.

Arcam sive eam quæ pro arca pontis sumitur, sive eam qua nummi vestesque conduntur, *arche* vulgò dicimos. Nam & fornices pontis *arches d'un pont* nuncupamus; & opidorum commonitate gaudentium arcas communes, *arches communes*, in quibus pecuniæ publicæ & civitatum privilegia servantur.

PONS AUDOMARI.

Pons Audomari, vulgò *Pont-Audemer*, vel *Pont-aumer*, ut quidam libri excusi vocant, ita dictus est, quòd Audomarus vir Francus ibi Riselam parvo ponte junxerit, locumque possederit. *Pontis Audomari* meminit Ordericus Vitalis ante annos ferè quingentos: quem in libro VIII. Historiæ *Pontem Aldemari* nuncupat; in libro XII. *Pontem Aldemari castrum ad Riselam*; *Aldemari* nomine ex *Audomari* vocabulo corruptè jam facto: litteræ veteres, *super fluvium qui dicitur Risla, apud Pontẽ Aldemari piscatoriam 1.* memorant. Ridiculi itaque sunt, qui *Ponticulum maris* appellant propter æstus maritimos, & *Ponteau de mer* scribendum putant. Nec minùs fatui, qui *Pontem aqua marina* nuncupant, ac *Pont-eau de mer* scribunt.

Cluverius hoc opidum in Itinerario Æthici *Breviodurum* vocari existimat, in itinere à Juliobona Durocassis: ubi abesse dicitur à Juliobona M.P. XVII. Tabula Peutingeriana *Brevodurum* vocat, ac Juliobonæ quoquo propinquum facit.

Villa quæ dicitur Pons Audomari, (sic priscæ quædam litteræ appellant) est ad Riselam vel Rislam fluvium, *Rille* vulgò dictum, in finibus Lexoviorum. Litteræ Henrici Abbatis Fiscannensis & Roberti Comitis Mellenti in Chartario Fiscamnensi *Pontem Audemari & aquam Risla* commemorant; *Pontem Audemer* aliæ litteræ non semel, quæ & *burgum*, id est suburbanum, & commune sigillum loci incolis attribuunt. *Masuram quam habebant apud Pontem Audemer in Burgo Fiscannenses. Ad majorem hujus rei confirmationem sigillum communem Pontis Audemer procuravi apponi.* Opidani & municipes, qui Communitate fruebantur, non leges solùm, sed etiam reditus quosdam, anulum quoque ad signandas nomine Communitatis vel Reip. litteras, & judices, nimirum Majorem & Pares aut Scabinos, arcas, multasque alias res habuere communes.

PONS AXONÆ.

Pontis in Axona meminit Cæsar in libro II. Commentariorum hisce verbis. *Cæsar flumen Axonam, quod est in extremis Remorum finibus, exercitum traducere maturavit. In eo flumine pons erat: ibi præsidium ponit.* Hunc *pontem* necnon *Castellum ad Axonam* Samson ait esse *Pont à Vere*, ait inquam sed gratis: quem *Pontem Varensem* appellat vetus codex de reditibus & decimis Remensis Monasterii S. Remigii, quem MS. perlegi.

PONS REMIGII.

Pons Remigij locus est in Ambianis ad flumen Suminam inter Pinquiniacum & Abbatis Villam, à re cognomen trahens. In dex-

tra enim ripæ vicum habet, & pontem Suminæ impositum, & in capite pontis seu in sinistræ fluminis ripa Castellum. Vicus cum ponte nuncupatur *Pont de Remi*; Castellum *Chasteau*. Monstreletius modò *Pont de Remy*, seu Pontem Remigii; modò vero & sincero nomine *Pont S. Remy*, id est *Pontem S. Remigii*, seu *Pontem ad S. Remigium* à loci Patrono appellat in Voluminis I. capite CCXLVI. & in Voluminis II. capite CXX. insulam Pontis ad S. Remigium memorans, *l'Isle du Pont S. Remy*. Nunc *Pontdormy* plerique appellant e in o converso, & sublatâ antepenultimâ litterâ: qui locus nomen olim nobili familiæ inter Picardos dedit.

PONS SAI.

In capite X. Vitæ Augustini Durovernensis Archiepiscopi, quã Gotselinus Monachus ante annos circiter DC. descripsit, & Mabilio vir doctissimus nuper vulgavit, hæc legimus. *Agēs Dominicam Legationem à Roma in Angliam, in Andegavensi provincia Pōtem Sai nuncupatum, miliari tractu super Ligerim fluvium lapideo opere productum, cum illo sancto choro transit sociorum. (XXXIX.) Quibus adjacenti villa Sai ejusdem nominis conantibus succedere, incola hostilitatem pro hospitalitate præstitere.* Ille pons lapideus Ligeri impositus, longus mille passus, à vico adjacente cognominatus *Pons Sai*, vocatur hodieque *le Pont de Sé*. Ab aliis vicus non *Sais* vel *Saum* ut suprà, sed *Saeium*, & *Seium* nuncupatur, & *Pons Saey*, ac *Pons Sey*: quæ nomina in priscis litteris vel tabulis memini reperire. *Villa Saiacens* dici creditur in tabulis anni Millesimi tertii: *Ecclesiam super ripam Ligeris in villa de Saiaco*. Quidam in numero plurali *Pontes Sai* vocant, *les Ponts de Sé*, propterea quòd ibi insulæ aliquot interjacentes pontem interrumpunt, itaut non unus sed plures pontes dici posse videantur: quæ & causa longitudinis pontis est. Nugantur, qui à Caio Julio Cæsare pontem hunc factum esse affirmant, & *Pontem Cæsaris* aut *Cay* velut ab auctore appellant, ac *le Pont de Cé* scribi jubent: cùm à vico proximo, cujus nomen à littera s incipit, appellationem traxerit.

PONS SCALDIS.

Æthicus in Itinerario provinciarum Imperii Romani, in itinere a portu Gesoriacensi Bagacum usque, *Pontem Scaldis* Turnaco & Bagaco medium interponit, ab utroque loco XII. millibus passuum distantem. Vicus est ad flumen Scaldim, suam Ecclesiam habens, à ponte olim Scaldi imposito cognominatus. Vetus nomen hodieque servat: vocatur enim *Escaupont*. Quidam *Pontes Scaldis* nomine designari putant Condate in Hainoo, *Condé en Hainau*: quod est opidum vel castrum ad fluviorum Hainæ & Scaldis confluentes.

PONTES AMBIANORUM.

Æthicus, seu quis alius in Itinerario provinciarum inter Ambianos & Gesoriacum *Pontes* ponit, in itinere à Mediolano per Alpes Cottias Viennam, inde Durocortorum & Gesoriacum sic. *Ambianis* M. P. XXXIV. *Pontibus* XXXV. *Gesoriaco* M. P. XXXVIIII. *Pontes* hos interpretatur Cluverius *Pont à Selane*, ad ostium Alteiæ fluminis, aliàs *Pont Asselane*: atque magnam partem veterum Ambianorũ finium inter Suminam & Alteiam flumina, quæ *Samaram* & *Autaum* vocat, ab hisce *Pontibus* nomen recepisse, ac dici hodieque *le Pontieu*, seu *pagum Pontivum*.

PONTES ICAUNÆ.

Opidum est à multitudine pontium flumini Icaunæ impositorum dictum *Pontes Icannæ*, *Pons sur Yonne*: qui locus eo cognomine distinguitur à *Pontibus Sequanæ*, *Pons sur Seine*, ubi olim XII. pontes Sequanæ impositi fuere, & nunc quoque, spargente se per agros Sequanâ ac multos ibi alveos faciente, sunt multi. Sunt & *Pontes* in Santonibus ad amnem in Carantonum influentem, *Pons*, (ut videtur) eamdem ob rem dicti. Guillelmus de Nangiaco scribit, *dominum Reginaldum de Pontibus ad Regem in villam de Columberiis, distantem à Pontibus I. leucâ, venisse, & publicè coram Baronibus Regis fecisse homagium Comiti Pictavensi anno* MCCXLII.

PONTES SEQUANÆ.

Qui locus *Pontes Sequanæ* vocatur, *Pont sur Seine*, olim à numero pōtium ibi Sequanæ impositorum *Ad duodecim Pontes* appellabatur: sicuti Fredegarius & Fredegarii transcriptor Aimoinus me docent: quod à nemine hactenus observatum miror. Fredegarii in capite LXXI. libri IV. Chronici verba sunt. *Postea uno ineuntes consilio ambo moverunt exercitum, volentes Guntramnum interficere, Regnumque ejus adsumere: Sigibertus cum exercitu Arciaca resedens; Chilpericus Duodecim Pontes.* Aimoinus de eadem re in libri III. capite XII. sic scribit. *Residente Sigeberto apud Arciacum, Chilperico eo loci quo duodecim Pontes Sequanæ superimpositi fuisse referuntur.* Ergo ætate Aimoini, seu Principatu Rotberti jam ibi duodecim pontes non erãt, sed multo pauciores, reliquis vetustate ruptis. In libro IV. Legis Francicæ caput XI. inscribitur *de duodecim pontibus super Sequanam faciendis*: tum ista sequuntur. *De duodecim Pontibus super Sequanã, volumus ut hi pagenses qui eos facere debent, eos celeriter restaurent.* Sic ferè loquitur Carolus Magnus: ubi puto sermonem haberi non de duodecim pontibus per totum Sequanam reficiendis; (quantulum enim esset id pontium in tanto flumine tamque longo aquarum decursu?) sed de *Duodecim Pontibus* nostris, loco à re ita dicto, ubi pontes semirutos reparari Princeps jubeat. *Pontes super Sequanam* quidam vocant. Certè in litteris anni MCCCCLVII. *Stephanus Coulon de Pontibus supra Sequanam* memoratur. Nunc est opidulum ad Sequanam jam Albâ auctum; complectiturque duas insulas, quas ibi Sequana facit; & X. aut etiam XII. pontes hodieque habet.

Ceterùm ut supradictum locum à numero pontium vocavere veteres *Ad Duodecim Pontes*: sic alium amni Saravum augenti appositum appellamus *Ad Duos Pontes*, *Deux Ponts*, opidum Marchiæ titulo illustre, ubi duo pontes amni sunt impositi. Sic & *Tres Fontes*, vulgò *Tresfonts*, & *Septem Fontes*, *Sept Fons* Monasteria Abbatiis clara, à numero fontium suorum nomen accepere: quorum alterum est in Diœcesi Catalaunica Ducatuque Barrensi; alterum idque posterius in Episcopatu Augustodunensi ad flumen Ligerim prope Burbonem Anselli.

PONTICO.

Pontico vel *Pontigo*, Villa Regia vel publica Regum Austrasiorum fuit, sub Merovingis atque Carlovingis etiam Synodis Episcoporum, in primis anni DCCCLXXVI. celeberrimus locus, Gregorio Turonico Antistiti ceterisque nostris Historicis memoratus, vulgò *Ponton*. *Ponticonem* David Blondellus Campanensis ad flumen Ornam positum esse ait in pago Pertensi, non procul à Victoriaco Incenso: quod & tabulæ confirmant.

Massonus similitudine nominum deceptus *Ponticonem* vel *Pontigonem* corruptè dici existimat pro *Ponte-Icanna* vel *Ponte-Igona*, *Pont sur Ionne*: qui locus non *Pons Icanna*, sed *Pontes Icanna* appellari debet, & vulgò *Pont sur Yonne* in plurali numero dicitur, non *Pont sur Yonne*, atque abest tria circiter millia passuum ab urbe Agedinco Senonum: cùm Frodoardus in Chronico *Pontigonem fiscum* Victoriaco proximum statuat; Continuator Aimoini eumdem inter Catalaunos & Lingonas ponat; uterque procul à fluvio Icauna. In Gestis Pippini Regis mendosè *Pons Hugonis villa publica*; in Annalibus quoque Mettensibus anno DCCLIII. vocatur *villa Pons Hugonis*, uno nomine in duo diviso, quasi ab Hugone aliquo appellationem nancta esset. Literæ Caroli quem Simplicem & Stultum cognominant, datæ anno DCCCCVII. *Pontigonem villam publicam in pago Pertensi super fluvios Saltum & Brustionem* ponunt: ex quibus *Saltus* fluvius *Saut* etiamnum vocatur. *Locus Pontigonis* dicitur in Synodo Ticinensi anni DCCCLXXVI. in Annalibus Fuldensibus anno DCCCLVIII. *Villa Regia in Regno Karoli Ponticona*; *Pontigo fiscus* à Frodoardo; *Pontionum* in Chronico de Gestis Normannorum, quod in anno DCCCXCV. desinit.

PONTIVUS PAGUS.

Pagi hujus fit mentio in Appendice Chronici Fredegarii: quum Ebroinus, Theodoricum Franc. Regem vel potiùs Leudesium Majorem domus ejus persequens, *Crisceccum villam venisse in Pontio* dicitur. *Crisciacum* vocant villam hanc Regiam sive publicam Gesta Francorum, Nostri *Creci*: à qua & *silva Crisciacensis* in Vita S. Richarii Abbatis Centulensis memorata, fiscalis & ipsa, nomen accepit, *la forest de Crecy*. Alcuinus de Vita Richarii *provinciam Pontivam* appellat, & Richarium *natum in villa Centula provincia Pontiva* tradit: quæ villa unà cum Monasterio *S. Richarii* appellatione censetur, *S. Riquier*. *Pagum Pontivum antiquis plenum nemoribus, desertum & invium*, vetus liber de Vita S. Judoci vocat; vocat & liber vetustissimus de Vita B. Fursei Abbatis: & ambæ Vitæ Haimonem Ducem in eo pago sedem habuisse tradunt: ex quo intelligitur idem *pago Pontivo* quod Campaniæ Gallicæ contigisse, ut de Ducatu postea Comitatus fieret. In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ nunc, ut suprà *Pontium*; nunc corruptè *Ponticum* vocatur pro *Pontivum* sic. *Civitas Morennum Taravanna*, *Pontium*; *Civitas Morinorum*, *id est Ponticum*, vel *Civitas Morinûm*, *id est Ponticum*. At *Pontium* vel *Pontivus pagus* non est in Morinis, sed in Ambianis; non in Diœcesi Tarvennensi, sed in Ambianensi. Litteræ Ludovici Pii Aug. de Divisione Regni sui inter III. filios *Pontium* nominavere, sicuti Appendix Fredegarii, & Notitiæ quædam Galliarum. *Ultra Sequanam pagi* XVIII. *id est Catalonis*, *Moltianum*, *Ambiensis*, (Ambianensis) *& Pontium usque in mare*. In Capitulis Caroli Regis qui Ludovici istius filius fuit, anno DCCCLIII. apud Silvacum editis *Pontiu* quoque dicitur sic. *Missi in Rotmense*, *Tellau*, *Vimnau*, *Pontiu*, *Ambianense*. Rectè & Ludovicus & Carolus *Pontium* seu *pagum Pontivum* cum pago Ambianensi conjungunt. Est enim *pagus Pontivus* magna pars veterum Ambianorum, inter Sumnam & Alteiam amnes jacens, & vulgò hodieque *le Pontieu* nuncupatur, Comitatus appellatione veteri nobilis. *Pontivi* autem pagi vel *Pontiu* nomen est Gallicum, uti *Tellau* & *Vimnau*. Quo fit, ut conjecturam Cluverii probare non possim, à *Pontibus* in Itinerario Æthici memoratis, & ostio Alteiæ proximis vulgare nomen pagi *Pontieu* deducentis: qui si auctores nostros legisset, haud dubiè aliter sensurus fuit. Certè à ponte vel Pontibus fieret pagus *Pontinus* aut *Pontanus*, non *Pontivus* aut *Pontiu*.

PONTONES.

Anonymus in libri de Miraculis S. Benedicti capite XXIII. *Factum est* (inquit) *dum Gasconiam peragraret*, *ut transmeata Garumnâ fines ejusdem regionis attingeret: in quibus positus est locus Pontons*, *scilicet in pago Ausciensi super fluvium Adurcium*. In capite XXIII. *Altera possessio vocatur barbarè Pontons*, *in regione posita Guasconia*, *S. Martyris Mauri Reliquiis consecrata*. *Adurcium* suprà pro *Agurcium* vel *Egircium* scriptum puto, *Gers* aut *l'Egers*, qui fluvius urbem Auscorum metropolim alluit. Locus hic *Pontones* Latinum nomen à re habuit, nimirum à pontonibus, in fluvio ibi collocatis ad homines transportandos. Est quidem proximus Aquis Tarbellicis locus ad Aturrum flumen, (*l'Adour*) *Ponton* vulgò dictus, quasi *Ponte*: sed cùm ab Auscis & ab Egirtio longè absit, apparet Monachum anonymum de eo locutum non esse.

S. PORCIANI OPIDUM.

Situm est in Diœcesi Arvernorum, pagoque Burbonensi *opidum S. Porciani*, vulgò *S. Porcain*, aut *Saint Poursain*, ita dictum à

S. Porciano Abbate, quem regnante Theodorico Chlodovei filio in Arvernorum finibus summa pietate mitisque virtutibus floruisse, docet Gregorius in libri de Vita Sanctorum Patrum capite 11. quod *de S. Porciano Abbate* inscribitur. In quibusdam Martyrologiis hæc legimus. *In territorio Arvernensi S. Porciani Abbatis & Confessoris.* Est autem *oppidum S. Porciani* inter Vernoilum (*Verneuil*) & Varennas, (*Varennes*) fluvio adsitum Sculo aut Cicaulæ, (*Sioule*) qui III. lapide infra oppidum S. Porciani in Elaver effluit: patria Durandi à *S. Porciano*, Theologi clarissimi, qui sæculo XIV. floruit. Petrus Biturigum Archiepiscopus, in epistola ad Ludovicum eo nomine VII. Francorum Regem, nunc absolutè *S. Porcianum*, nunc *Ecclesiam S. Porciani* nuncupat. *Tunc dominus Archimbaudus de Borbonio ex consilio nostro apud S. Porcianum dispositi adesse.* Evolvi veterem Vitam S. Heptadii Presbyteri, Chlodovei Francorum Regis & ejus filiorum æqualis, in codice Musciacensi, qui nunc est V.C. Claudii Joly Præcentoris Ecclesiæ Parisiacæ: in qua *Monastery S. Porciani Abbatis* tum viveotis mentio fit hisce verbis. *Quodam tempore quum de Monasterio S. Porciani Abbatis ad Cellulam suam Reliquias exhibebat.*

PORTUS ABUCINI.

Provinciæ Maximæ Sequanorum quatuor civitatibus & tribus castris ultimum subjiciunt Notitiæ veteres Galliarum *Portum Abucini*: qui aliàs *Portus Bucini*, aliàs *Portus Abucina* dicitur, & in una quadam Notitia mendosè *Portus Vbicini*. Sed cùm pæne solæ Notitiæ provinciarum & civitatum Galliæ ejus loci portúsque mentionem fecerint: quid eo nomine designetur divinare non possumus. Est ad lacum Lemanum inter Coloniam Equestrem & Lausanam *Buchillon* locus; et & *Bussigni* vicus ad fluvium Venogiam (*la Venoge*) qui in Lemanum effluit, ab urbe Lausana parum distans. Hunc, aut illum similitudine nominum ducti *Portum Abucini* vel *Portum Bucini* olim dictum esse, verisimiliter forsitan suspicabimur.

Holstenius in suis Adnotationibus in Ortelii Thesaurum Geographicum, repugnantibus omnibus codicibus Notitiarum Galliæ, *Portum Lucini* vocandum esse ait, quia *ad fluvium Lucinum* (si quis tamen ejus nominis fluvius est) positus sit, & nunc *Port de Lucé* locum hunc appellari affirmat, secutus nescio quem recentem auctorem, cui assentire non possum. Forsitan locum vult dicere positum ad ripam fluminis Lupæ, *la Louve*, non procul à Salinis Sequanorum, qui vulgò *Port Lannay* nuncupatur. Sed ego in vita MS. S. Urbani Episcopi urbis Lingonicæ *portus Bucini* mentionem fieri video, eumque inter urbem Lingonas & montem Juram in Sequanis collocari: quem *Portum Abucini* vel *Portum Bucini* Notitiarum nostrarum esse non dubito. Verba scriptoris Vitæ talia sunt: *Valerius Archidiaconus Lingonensis Ecclesiæ iter Sequanicum ingressus, ad Alpium Jurensium partes tendebat. Pergens igitur quo cœpit itinere, pervenit ad locum, quem haud longè positum ex antiquo incolæ appellant Portum Bucinum.*

PORTUS BALLII.

In Chronici Fontanellensis capite tertiodecimo hæc legimus. *Magnum miraculum Deus populis in pago Corisvallensi residentibus ostendere dignatus est. Nam Comitatum ejusdem pagi tenente Richuvino Comite, vas quoddam adinstar parvæ pharæ in medio maris juxta locum qui vocatur Portus Bally, super aquam ferri visum est, sicque paullatim appropinquando, in ipso emporio constitit.* Hic *Portus Bally emporio* celeber, videtur esse locus hodieque dictus *Portbail*, ad Oceanum positus in pago Constantino; *Portbas* in quibusdam tabulis mendosè vocatus. Quæ si vera est conjectura, haud dubiè *pagus Corisvallensis*, pars olim fuerit pagi Constantiensis circa illud emporium & portum.

PRATUM MONSTRATUM VEL PRÆMONSTRATUM.

Hermannus Monachus in libri III. de Miraculis S. Mariæ Laudunensis ad Bartholomæum Episcopum capite III. sic de eo loco refert. *Episcopus* (Bartholomæus) *Laudunum rediens, duxit eum in silvam Vosagum, ostenditque ei in ipsa locum quemdam, qui Pratum Monstratum vel Præmonstratum* vocatur. De Norberto loquitur. Plerique *Præmonstratum* vocitant, *Premonstré*, ubi Norbertus Monasterium nobile, caput Ordinis Præmonstratensium condidit in Diœcesi Laudunensi. *Ordo* autem *Præmonstratensis* cœpit anno MCXX. institui, ut docet Chronicon MS. Monasterii S. Medardi, in anno MCCLXI. desinens, quod evolvi. Ex prato Latinè fecere diminutiva pratula & pratella, *preaux*, & *prelles*, & *pradelles* Nostris dicta: quorum nominum multa sunt loca in Gallia: ut de podio factum podiolum, (*pujol*) & podietum: (*puget*) quæ locorum apud nos familiarumque suot nomina. In interpretatione nominis *Præmonstrati* multi, etiam non indocti viri fabulas aniles fingere, aut fictis falsisque credere non erubuerunt.

PRISCINIACUM.

Prisciniacum à Priscino, vel à Priscinio possessore suo aut conditore nomen invenit. Vicus est agri Lugdunensis, impositus fluvio *Calaroni*, Desiderii Viennensis Episcopi Martyrio nobilitatus; cujus ab Martyrologis, in primis ab Adone Viennensi Episcopo cùm in Martyrologio tum in Passione S. Desiderii fit mentio. Vulgò *Brignau*, aliàs *Brignez*, dicitur. *Calaro* autem fluvius vel amniculus, inter Lugdunum & Viennam in Rhodanum decurrit contra castrum S. Symphoriani, *S. Saforin*. & priscum nomen unâ syllabâ truncum retinet. Nuncupatur enim *Garon*, c in g. ex more mutato: uti in nominibus alacer, macer, crypta, plurimisque aliis factum videmus. Verba Adonis in Martyrologio x. Kal. Jun. de loco cædis Desiderii sunt: *in villa Prisciniaco*

Prisciniaco super fluvium Calarona. Ado *Calarona* ut puto dixit pro *Calaronem*; ut Ammianus Marcellinus semel atque iterum *Cabillona* terminatione Græca pro *Cabillonem*: in libro xiv. *Miles tamen interim omnis apud Cabillona collectus*; & paullo infrà. *Eusebius Præpositus Cubiculi missus est Cabillona.* Quòd si *Calarona* nomen femininum I. declinationis exstitisset, haud dubiè vulgò appellaretur *Garone*, non *Garon*: sicuti Garumna *Garonne*, corona *couronne*, Calonna *Chalonne*, Narbona *Narbone*, Barcinona vel Barcilona *Barcelonne*. Idem tamen Ado in Martyrio seu Passione S. Desiderii, sed mendosè & vitio exemplarium, non errore suo, fluvium *Calaronam* vocat pro *Calaronem* vel *Calarona*. Quædam tabulæ Adoni refragantur, & *Prisciniacum* non ad *Calaronem* fluvium collocant, sed ad amniculum Biocum *Bien*, qui in *Calaronem* labitur jamjam Rhodano accessurum. Ex Prisco fit *Priscinus* & Priscinius, ac Priscianus; ut ex Quinto Quintinus, ac Quintianus; ex Sexto Sextinus, ac Sextianus, ex Fusco Fuscinus & Fuscianus.

Leo PP. VI. anno Pontificatus sui III. inter res Ecclesiæ Aurelianensis Cellam *Prisciniacum* numerat in litteris suis ad Anselmum Episcopum Aurelianensem. Idem facit Benedictus PP. in litteris ad Arnulfum Aurelianorum Antistitem, ætate Odonis & Gausfredi Comitum, & Hugonis Ducis Francorum.

Et quoniam de *Prisciniaco* & Priscino nominis loci auctore incidit mentio: omittere non possum, quod de Prisciano clarissimo Grammatico observavi, nomen ejus ita me scriptum repetisse in codice V. C. Claudii Jolii, Ecclesiæ Parisiacæ Præcentoris, omnium quos legerim emendatissimo, antiquissimoque, ac optimis in membranis optimè scripto: PRÆSCIANI GRAMMATICI. quasi non à Prisco *Priscianus* dictus ille sit, sed à præsciendo *Præscianus*: quod nomen viri proprium alibi invenire non memini.

S. PRIVATI MONASTERIUM ET PRIVATIUM CASTRUM.

In pago Gabalitano est *Monasterium S. Privati*, vulgò *S. Privat* dictum à Privato Gabalitanæ urbis Episcopo, qui ab Alamannis Gallias Croco duce pervagantibus rusticibus cæsus est Valeriani Gallienique Principatu. Gregorius Turonicus Episcopus in libri VI. capite XXXVI. hoc Monasterium *Basilicam S. Privati Martyris urbis Gabalitanæ*, cujus Abbas esset Lupentius, appellat: non quòd esset Basilica hæc in civitate Gabalorum, seu intra urbis muros; sed quòd in agro Gabalitano: sicut idem Aredium *Lemovicinæ urbis Abbatem* vocavit, cujus Monasterium Attanum erat quidem in pago Lemovicino, sed ab urbe Lemovicis multum distabat.

Est & castrum nomine *Privatium*, vulgò *Privaz*, aliàs *Privat* nuncupatum. In litteris anni MCCCXLIV. *castrorum de Privatio & de Turnone* fit mentio. Positum est hoc castrum ad flumen Arderescam, *Ardaresche*, quod apud Pontem S. Spiritus Rhodano accipitur, & Ardesca aliis dicitur, *Ardesche*.

PROVINCIA.

Gallia *Narbonensis* à Metropoli sua, *Braccata* antè à veste incolarum dicta, à meridie Tuscum pelagus seu internum mare attingit; à Septemtrione terminos habet montes Cebennam & Juram, aut ex Cæsare lacum Lemanum, & flumen Rhodanum; ab oriente amnem Varum & Alpium juga, quibus ab Italia discernitur; ab occidente Pyrenæum & Garumnam. Hanc Julius Cæsar in Commentariis rerum gestarum in Gallia nunc *Provinciam nostram*, id est Provinciam Romanam vel Romanorum, nunc *Galliam Provinciam*, sæpiùs absolutè *Provinciam* appellat; Cicero in oratione pro M. Fonteio modò *Galliam*, modò *Provinciam Galliam*: quòd ea pars Galliarum ut Italiæ propior, sic prior à Romanis subacta ac in formulam provinciæ redacta fuerat, multo antequàm reliquam Galliam, nimirum Belgas, Celtas & Aquitanos Julius Cæsar perdomaret. Eadem à Plinio in libri III. capite IV. & à Solino *Narbonensis Provincia* appellatur, *agrorum cultu, virorum morumque dignatione, amplitudine opum nulli provinciarum postferenda, breviterque Italia veriùs quàm Provincia.*

Hæc primò divisa est in *Provinciam Narbonensem*, ac *Provinciam Viennensem*; deinde in V. provincias, nimirum in *provinciam Viennensem, provinciam Narbonensem I. provinciam Narbonensem secundam, provinciam Alpium Graiarum & Penninarum, provinciam Alpium Maritimarum*: civitates autem circiter XXXVIII. continebat. Sed postea nescio qua ratione factum est, ut *Provincia Narbonensis secunda* excepto Vapinco, & *Provincia Alpina Maritima* tota, excepta metropoli Ebroduno, ac *pars Provinciæ Viennensis* dimidia, videlicet civitates *Vasio, Arausio, Cabellio, Avenio, Carpentoracte, Arelatum, Massilia*, propriè *Provincia* vocarentur, *Provence*, parte nomen totius sibi vindicante: quemadmodum sæpe aliàs contigisse video. Quando primùm, & à quo ea regio *Provincia* dicta sit, incertum est. Cornelius Tacitus in Vita Cnæi Julii Agricolæ soceri sui mihi pæne videtur *Provincialem* eo sensu usurpâsse. *Cnæus* (inquit) *Julius Agricola veteri & illustri Forojuliensium coloniâ ortus, statim parvulus sedem ac magistram studiorum Massiliam habuerat, locum Græcâ comitate & Provinciali parcimoniâ mistum ac bene compositum.* Avitus Viennensis Episcopus in epistola ad Faustum & Symmachum Senatores Urbis, *Provinciam præfixis Regnorum terminatam limitibus* appellat, propterea quòd inter Ostrogothos & Burgundiones certis finibus divisa erat. Cassiodorus Senator in libri Variarum VIII. epistola X. modò *Gallias*, modò *Provinciam* (ut sæpe aliàs) absolutè nuncupat his verbis. *Mittitur igitur, Franco & Burgundio decertantibus, rursus ad Gallias tuendas. Adquisivit Resp. Romana, aliis contendentibus, absque ulla fatigatione Provinciam.* Avitus autem & Senator una ambo ætate floruerunt ante annos MCLX. Cyprianus in Vita Cæsarii

Arelatensis Episcopi, præceptoris sui, *Provinciam Arelatensem* à capite regionis cognominat, quum scribit, *Theodericum Italiæ Regem missis ducibus suis Provinciam Arelatensem ingressum esse.* Hosce tres scriptores imitatus Gregorius Turonicus Episcopus, *Provinciam* eam passim vocat. Idem partem ejus alteram *Arelatensem Provintiam*, uti & auctor libelli de Vita B. Consortiæ; alteram *Provinciam Massiliensem* nuncupare consuevit. Quod ut intelligatur, notare convenit, mortuo Chlothario majore, à IV. ejus filiis duas in partes divisam esse *Provinciam*, & alteram quidem *Arelatensem Provinciam* dictam, in qua Arelatum, Ugernum, Reii, aliæque urbes & castella vicique erant, Guntchramno Burgundionum Regi cessisse: alteram verò *Massiliensem Provinciam* appellatam, quæ Massiliam, Avenionem, Aquas Sextias, aliaque opida & loca habebat, Sigiberto Austrasiorum Regi obtigisse. *Provinciæ Arelatensis* rectores apud nostros Historicos nonnumquam *Duces*, sæpiùs *Patricii* vocantur: Præsides *Provinciæ Massiliensis*, à scriptoribus rerum Francicarum *rectores Provinciæ*; nonnumquam *Præfecti*, atque etiam *Patricii* appellantur; Arigius & Asclepiodotus qui parti alterutri præfuere, à Gregorio Romano Episcopo *Viri Gloriosi Patricii Galliarum*, item *Patricii in Galliis*: ut in libro XIII. Rerum Francic. observavimus. Audoënus in Vita S. Eligii *Villam Ampucinum* (*Ampuce* vulgò) *sitam in ripa Rhodani flum.* ponit in *regione quæ propriè Provincia nuncupatur*, & *Episcopos Provinciæ* commemorat. *Provinciam Narbonensem* vocat Eghinardus hisce verbis. *Fecit idem à parte Meridiana, in litore Provinciæ Narbonensis ac Septimaniæ.* Petrus qui de bello Albigensi scripsit, quum in capite XXCIV. *Valentiam, Montilium Ademari & castrum Crestam Provinciæ partibus* attribuit; satis ostendit se *Dalfinatum* quem vocant *Provinciæ* nomine designare: & (ut suprà observavi) Dalfinatus olim partim *Sapaudiæ* partim *Provinciæ* confinium regionū appellatione continebatur.

Provincia autem nonnumquam & *Aquitania* impropriè dicta est ab *Aquis Sextiis* capite regionis. Certè Leo Marsicanus in libri I. Chronici Cassinensis capite ultimo Hugonem Arelatensium vel Provincialium Comitem, qui postea in Italia regnavit, *Aquitaniæ Ducem* appellat, hoc est *Aquensium* vel *Aquisextiensium*: quos *Aquitanos* vocatos, & ab his totam Provinciam *Aquitaniam* dictam esse Leoni non mirabitur, qui apud Plinium in libri IV. capite XIX. legerit, Aquarum Tarbellicarum incolas dici *Aquitanos, unde nomen provinciæ* Aquitaniæ vel Aquitanicæ propriè dictæ.

Gothiam etiam seu Septimaniam sæpe *Provinciæ* nomine comprehensam ac designatam esse reperio. Quippe Gregorius noster Historiæ suæ libri III. caput XXI. sic inscribit. *Quòd Theodebertus in Provinciam abiit:* & tamen Theodebertum istum Gothiam tantùm petiisse, ac duo ibi in Biterrensi pago castella recepisse constat. Sigebertus in Chronico scribit, Ægidium Carolo Martello apud Francos dominante è Græcia venisse in Galliam, atque *in Provincia* virtutibus & sanctitate vitæ claruisse: quem in Gothia floruisse, Monasterium S. Ægidii in valle Flaviana opidumque ejusdem nominis indicio est, à quo Monasterio opidoque Gothia etiam *provincia S. Ægidii* vocata est. Guibertus Abbas Novigenti in libro II. Historiæ Hierosolymitanæ de Raimundo Comite Gothiæ, quē *Comitem Provinciæ* ac *Comitem Sancti-Ægidianum* vocat, sic refert. *Erat antè nostris Principibus ætate maturior, & exercitu (nisi quantum ad garrulos Provincialium mores spectat) nulli inferior.* Et in libro VII. *Ingressis igitur Provincialibus*, Sancti-Ægidiani scilicet Comitis exercitu. Utrubique Guibertus qui ante annos D. vixit, Gothos Raimundi Comitis ditioni subjectos *Provinciales* vocat. Quippe præter *Provinciales* propriè dictos, *Burgundi, Arverni, Vascones, & Gothi*, in exercitu Christiano Europæorum Hierosolymam petentium, *Provinciales* communi nomine *appellabantur: ceteri verò Francigenæ* vel Franci: sicuti scribit Raimundus de Agiles. Lucius PP. in litteris anno MCXLIV. datis, *in Provincia Monasterium juxta Montem Pessulanum* Cluniacensium ditioni subjicit præ ceteris. Erat autem Mons Pessulanus cum Monasterio ei proximo in Gothia, ut est hodie. Petrus Monachus Vallium Cernaii de bello Albigensi, totam terram Comiti Tolosæ subjectam, nimirum Septimaniam totam, & partem Aquitaniæ ac Provinciæ inter Druentiam & Isaram uno & cōmuni nomine *Provinciam*; incolas *Provinciales* appellat cum alibi, tum in præfatione operis, seu in litteris ad Innocentium Papam libro suo præfixis.

Veteres nostri Historici *Provinciam* à *Burgūdia*, ut & à *Septimania Gothiave* distinguunt, & Avenionem, Massiliam, Nicæamque ei urbes attribuunt, *Nicæam Provinciæ Narbonensis civitatem* appellando. Provinciale quoque ante annos CCCC. compositum *Provinciam* etiam à *Burgundia* separat: & huic Lugdunensem ac Senonensem metropoles; illi *Aquensem* ac *Arelatensem* adscribit. Notitia Episcopatuum Galliæ scripta paullo post annum MCCCXXIII. ambas similiter provincias distinguit: sed *Burgundiæ* vel *Sapaudiæ* Darantasiensem tantùm ac Vesontiensem metropoles unà cum suffraganibus, hoc est Sapaudiam & Sequanos ac Helvetios; *Provinciæ Ebrodunensem, Arelatensem, Viennensem* ac *Aquensem* seu *Aquisextiensem* attribuit: quæ IV. Diœceses majorem Sapaudiæ partem, & Dalfinatum totum Provinciamque complectuntur. Contrà Gervasius Tilleberiensis & quædam Notitia Galliæ ei suppar *Provinciam Burgundiæ* nomine designant ac ejus finibus includunt, *Burgundiæ* VI. adscribendo metropoles ac provincias, Vesontiensem, Viennensem, Darantasiensem, Ebrodunensem, Aquensem, Arelatensem: quibus finibus non Sequani modò & Helvetii cum universa Sapaudia, sed etiam Dalfinatus atque *Provincia* continentur. At veteres nostri Annales Carolum Lotharii Aug. filium *Provinciam* vel *Provinciæ Regnum obtinuisse* tradunt, & *Provinciæ Regem* appellant: quem constat exceptis Genevâ & Seduno cuncta inter Lema-

num, Rhodanomque, mare Gallicum & Alpes texisse, trans Rhodanum etiam Lugdunum, Vivaria ac Ucetiam tenuisse: qui limites unà cum *Provincia* Dalfinatum ac Sapaodiam quales nunc sunt, id est Burgundiæ majorem partem includunt. Certè Appendix Chronici Guillelmi Nangiacensis *Viennam urbem Provinciæ* in anno MCCCXI. appellat.

Incolæ Provinciæ *Provinciales* Latinis scriptoribus; vulgò *Provençaux* vocantur.

Provincia jamindè ab anno C. DCCCC. Comitibus suis illustris, ex tribus provinciis facta est, nimirum ex Alpibus Maritimis, ex provincia Narbonensi II. & ex provincia Arelatensi, Viennensis olim parte: ac XIX. omnino civitates complexa est, ex Alpibus Maritimis quidem Diniam, Niceam, Antipolim, Glannatevam, Sanitiom, Vintium; ex Narbonensi II. Aquas Sextias, Aptam, Reios, Forum Julii, Secusteronem; ex provincia Arelatensi Arelatum, Massiliam. Avenionem, Arausionem, Vasionem, Cabellionem, Carpentorate, ac Telonem: cui numero Duces Sapaudiæ Niceam exemere. Nam Arausio licèt Nassaviis pareat, & Avenio, Vasio, Cabellio, ac Carpentorate licèt Antistitibus Ecclesiæ Romanæ obediant, non minùs tamen ob id quàm ceteræ pro urbibus *Provinciæ* haberi debent.

Qui in *Provincia* dominabantur, *Comites Provinciæ & Forcalcariy* vel *Forcalqueriy* sunt dicti; nonnumquam à capite regionis *Comites Arelatenses* aut *Arelatensium*. Auctor incertus, cujus Chronicon in anno MCCXC. definens Catellus edidit, *Fontem Calcariam* vel potiùs *Calcarium*, & *Fontem Qualquerium* vocat locum à Nostris *Forcalquier* vulgò dictum: quum in anno MCCLXV. *Carolum Regem, Ducem Apuliæ, Principem Capuæ, Comitem Andegaviæ, Provinciæ, Fontis Calcariæ* nuncupat.

Habuit autem *Marcam* seu *Marchiam* suam *Provincia*. Unde Raimundus *Dux Narbonæ, Comes Tolosæ, & Marchio Provinciæ* in III. litteris ad Ludovicum Francorum Regem cognomine juniorem vocatur & Constantia ejus uxor cùm Ludovico huic, fratri suo scriberet, *se ejus nuncam sororem, Comitissam Tolosæ, Ducem Narbonæ, Marchisam Provinciæ* ipsa appellavit. Scribit Godefridus in Annalibus *Comitem Tolosanum* anno MCCXXXV. *de Marchia Provinciæ homagium præstitisse Imperatori, à quo eam recipiebat.* In Appendice Chronici Lamberti Schafnaburgensis hæc reperio. *Anno MCLX. Ludovicus Provinciæ Comes Erfordiæ cum aliis Imperii Proceribus convenit, & auxilium contra Mediolanenses Imperatori conjurat*: id est auxilium Imperatori jurejurando seu sacramento promittit. Nimirum *Provincia* anno MCXXV. à Comitibus Tolosæ & Barcinonis nomine uxorum suarum dividi cœpta est duas in partes: quidquid *Provinciæ* est à Druentia ad Isaram, Comitatum Vindauscensem prǽter cetera continens, Alfonso Comiti Tolosano posterisque ejus cessit, cum dimidia parte Avenionis aliarumque urbium: reliquam *Provinciam* à Druentia ad mare, cum dimidio Avenionis & aliorum opidorũ Comes Barcinonensis obtinuit: cõventumque, ut hæc pars *Comitatus Provinciæ*; illa portio *Marchia Provinciæ* vocaretur, & ut hujus partis possessores *Comites Provinciæ*, illius domini *Marchiones Provinciæ* appellarentur. In decreto tamen Urbani Papæ II. anno MXCVI. *Raimundum Comitem Tolosanorum, Ducem Narbonæ, & Marchionem Provinciæ* dictum reperio ante divisionem Provinciæ suprememoratam anno XXX. & Episcopum urbis Romæ jamtum in *Marchiam Provinciæ* totam, aut saltem in partem ejus sibi jus vindicavisse.

PRUVINUM CASTRUM SENONUM.

Pruvinum in Briegio pago, *Provins* ad Vosiam flumen, (*la Vousie*) aliàs *Provinum*; *Provignum castrum* in Vita Betuardi Claravallensis Abbatis; nomen dedit *pago Pruvinensi*: qui *Provinisus* & *Provinensis* vocatur in Capitulis Caroli Magni & Caroli Calvi. *Moneta Pruvinensis*, & *Pruvinensium solidorum* in veteribus tabulis fit sæpissime mentio. Ejus opidi eo libentiùs memini, quòd optimos habere incolas dicitur, itavt à probitate opidanorum *Probinum* nunc magis quàm veteri nomine *Pruvinum* aut *Provinum* appellari mereatur. Raimundus Marlianus Agediocum Senonum apud Cæsarem aliosque, perperam *Provins* interpretatur: suosque habet sectatores, quos Jos. Scaliger *stultos* appellat. Nummos non paucos vidimus Caroli Magni posterorum, percussos in castro *Pruvino*, ac inscriptos *Pruvino*. Arnulfus Lexoviensis Episcopus, Alexandri PP. III. ac Henrici II. Anglorum Regis & Normannorum Ducis æqualis, in epistola XXXIV. *Pruvenum* videtur vocavisse his verbis. *Petiit sibi in eam causam XL. libras Pruven. numerari.* Petrus Abbas Cellensis, qui eadem ætate floruit, *Venerabili A. Sacerdoti S. Petri Pruvinensis* epistolam IX. inscribit.

PULTARIÆ.

Pultariæ Monasterio veteri nobilitantur. Gerardus Comes & Berta ejus uxor, qui Monasteria *Viceliacense* & *Pultariense* condiderunt, *villam Pultarias in pago Latiscensi, in Regno Burgundiæ* appellant: quidam *Pulterias* nuncupant. Volgò nunc hic locus *Pontieres* dicitur, situsque est in Lingonica Diœcesi. *Monasterium S. Petri Pultariense* Johannes PP. VIII. Bosoni Principi & Hugoni Abbati commendavit epistolâ, tamquam suum, & S. Petro à Gerardo traditum.

PUTEOLUS CASTRUM.

In litteris Theobaldi *Dei gratiâ Comitis Blesensis & Franciæ Senescalci*, vel Regii Dapiferi hæc legimus. *Actum publicè Aurelianis in Capitulo S. Crucis anno I. V. MCLXIV. regni verò Domini Ludovici Serenissimi Francorum Regis XXVI. Episcopatus Domini Manasse XIX. adstantibus in præsentia nostra Hugone filio Ebrardi de Puteolo. Fulcherio de Mellato*, &c. Hic *Puteolus*, volgò nunc vocatur *le Puiset*

vulgari vocabulo nomini Latino responden-te. Nam ut *Puteolus* Latinis, sic Nostris *Puiset* parvus puteus est. Nomen autem non à puteolo uno aliquo, sed à multis puteis aqua salubri abundantibus nec umquam arentibus (quod in Belsa regione squalida & sicca rarum utique est) nomen accepit: ut docet Sugerius his de Ludovico Crasso Rege Franc. verbis. *Rex non tantùm Hugonem Puteolensem exheredavit, sed etiam castrum Puteoli, dirutis mœniis & effossis puteis, subvertens deplanavit.* Idem *Puteolum castrum* appellat: cujus puteos Rex terrâ oppleverit atque complanaverit, & *Tauriaco* (*Tours*) ac *Jonis villa* (*Janville*) proximum illud facit. *Puteolum* & alii nuncupant. Nonnulli *Puteacum*, & *Puteacense municipium* vocant; *Pusatum* & *Puisatum* & *Pusiacum* quædam tabulæ corruptè. Ivo Episcopus Carnutensis quadam in epistula *Puteacensis domini*, & *Puteacensis castri* in Diœcesi Aurelianensi meminit. *Dominus Gelduinus, vir magni generis, ex nobili stemmate Puteacensium Procerum editus, pòst Monachus Cluniacensis, & Abbas s. sepulcri Matris Domini de Valle Josaphat, cum Rege Hierosolymitano, consobrino suo, perrexit Antiochiam; sicque devenit Edessam, constante fratre suo VValaranno illarum partium Principe*: ut legi in Bibliotheca Cluniacensi. Quidam Monachus Floriacensis in libri de Miraculis S. Benedicti capite XXXV. *Rebellavere* (inquit) *contra Philippum Regem Francorum Proceres, opibus & viribus Guillelmi Regis Anglorum fidentes. Ex quibus Hugo de Puteolo adversus eum arma corripuit, plures sibi adsciscens auxiliatores.* Addit *Puteolum* castrum à Rege obsessum esse, & ab Odone Duce Burgundiæ, necnon à Guillelmo Comite Nivernensium, atque à Gaufredo ejus filio, Autissiodorensi Episcopo: sed improvisa eruptione omnibus partis factâ, ab Hugone captum esse cum Comite Nivernensi patre suo Antistitem. *Puteolense castrum* jaminde à Ludovico Crasso dirutum & in vicum redactum, est in Diœcesi Aurelianensi, & in Archidiaconatu Belsæ, qui unus est de sex Ecclesiæ Aurelianensis Archidiaconatibus. A *Puteolo* isto vel *Puteaco* non longè abest *Puiseau*, in pagi Dunensis Belsæque confinio locus: qui & ipse Latinè *Puteolus* vocari potest appellatione Gallica nomini conveniente.

Est in territorio Biturico, in Castellania Exoldunensi villa *Puteoli*, aliàs *Puteolus*, Eugenio PP. III. in litteris anni MCL. memorata, ac Hugoni etiam Regi Francorum. Est item in pago Senonico locus *qui dicitur Puteolus*. *Puteoli* in Decanatu Gonessæ vel Montis Maurétiaci, vicus est Parisiaci agri, *Paiseux en France* dictus. Est *Puteolus*, *Puisie*, S. Bercharii Monasterio inclytus in saltu Deruensi. Sunt alii alibi Puteoli, *Puisieux* vulgò à Nostris nuncupati.

PUTEUS S. SIGISMUNDI.

Puteus S. Sigismundi in Chartulario Ecclesiæ Aurelianensis sæpe nuncupatur, & inter Cellas Ecclesiæ S. Crucis numeratur, vicus vulgò dictus trunco nomine *Saint Simond* pro *Saint Sigismond*. Locus à re nomen habet, nimirum à puteo, in quem Sigismundus Burgundionum Rex captivus cum uxore & ambobus filiis anno Domini DXXIV. Kalendis Maiis jussu Chlodomeris Regis à Francis dejectus est. Vetus auctor qui de Vita, ac de morte Sigismundi quam *passionem* vocat, libellum composuit, Marius in Chronico, Usuardus, Ado & Notkerus in Martyrologiis suis, Sigismundum huncce Sanctis Martyribus adnumerant, & unà cum conjuge ac filiis capite deorsum verso in profundum puteum abjectum demersumque esse tradunt: cùm nostri Historici, Gregorius, auctor Gestorum Francorum, Aimoinus, ceterique ante dejectionem jugulatum dicant. In puteo isto *per triennium Regia corpora in limosi gurgitis aqua illæsa jacuerunt*, antequam inde sublata, in Monasterii Agauni Basilica à Venerando loci Abbate honorificè sepelirentur, ubi & Miraculis claruere: quæ Passio S. Sigismundi uni Sigismundo tribuit; Martyrologi nostri non ipsi solùm, verùmetiam conjugi ejus ac ambobus filiis assignant. Hæc de *Puteo S. Sigismundi* primus observo, atque alibi docui, hunc *Puteum* à *Columna* vico differre. Et Falcetus quidem olim rectè conjecerat, vicum vulgò dictum *Saint Simon*, à S. Sigismundo Rege Burgundionum nomen habere: sed vicum hunc *Puteum S. Sigismundi* ante annos mille appellatum esse nescivit, atque à *Columna* vico differre non putavit. In eo ipso haud dubiè loco quem *Puteum S. Sigismundi* ante multa sæcula appellatum esse observavi, reperio esse hodieque Baptismalem Ecclesiam, unà cum *vico S. Sigismundi* titulo illustrem, *Curam S. Sigismundi* usitato nunc vocabulo dictam, vulgò *S. Sigismond*, aut trunco nomine *S. Simon*, ad Abbatem Monasterii S. Maximini pertinentem in Archidiaconatu Balgentiacensi: uti indicat MS. enumeratio Ecclesiarum Parœcialium Antistiti Aurelianensi subjectarum, quam à Raimundo Frumentino Aurelianensis Ecclesiæ Subdecano, viro doctissimo accepi. Quare certissima est observatio nostra, nec ullus dubitationi locus relinquitur.

Q

QUADRIGELLÆ.

QVADRIGELLAS in veteribus tabulis vocari Latino nomine *Charelles* ait Bloodel'us;quæ *pago Quadrigellensi* nomen suum dederint, *le Charellois.* Hoc opidum Comitatûs titulo illustre, ita dictum esse nusquam vidi. Fides sit penes auctorem. *Cadrellas* passim nuncupari video, atque *Kadrellas*: quod nomen truocatum duabus literis, & ex *Quadrigellis* deductum aliqui credunt. Ego *Cadrellas* dictas esse puto, quæ primùm sincero oomine *Quadrella* appellarentur à forma quadrata: sicuti de *Bello-Quadro BellumCadrum* recentiores scriptores fecerunt. Ita quadrum vel quadratum Nostri vocitant *carré*, & *cadre*,qu in c convertendo. *Bartholomæus Archipresbyter de Kadrellis* in Episcopatu Æduensi seu Augustodunensi, in litteris datis anno MCCLXXVII.& MCCXCIV.memoratur. Io Comitatu Kadrellensi est *Denegontium*, in rebus Pippini Regis Francorum memoratū ante annos DCCCC. *Digonia* in priscis litteris, Baronia titulo gaudens, vulgò *Digoins*, aliàs *Digoine*, ad Arotium, non longè ab ejus amnis & Ligeris confluentibus, inter Marciniacum & Brrbonem Ansellì.

QUADRUGIÆ.

Ordericus Vitalis in libro Historiæ XIII. *Quadrugias*, onàque & jouctim *Scoceium* & *Asnebec* ut loca vicina memorat. Scoceium est Olinæ flumini impositum, vocaturque *Escouchi*: cui proximus est locus nomine *Carrouges*, adsitus rivulo in Olinam decurrenti: quem esse Orderici *Quadrugias* haud dubito: cùm & situs & similitudo nominum non magis de *Quadrugiis* qoàm de *Scoceio* ambigere me finat. *Carrogium* vocat in litteris suis datis anno Domioi MCXXXVIII. *Gaufridus cognomine Martellus, Dei gratiâ Andegavorum Comes* his verbis. *Corroboratio hæc signorum suprapositorum facta est apud Carrogium Normannia opidum à Mathilde Comitissa, & duobus filiis suis Henrico & Guillelmo, præsente patre ipsorum Consule Gaufrido.* & infrà. *Redeuntes verò à Carrogio Stephanus Burgensis opidi Salmuri, & Rainaldus de Pinn, S. Florentij Monachus Goffridi Comitis filium adeunt. Carroges* alii appellant. Inter Milites Normanniæ Vexilliferos sub Philippo Aug. Rege Francorum, *Dominus de Carroges* numeratur. VVillelmusGemeticeosisMonachus in libri VI. capite VIII. *castrum Carrucas* nuncupat, quum ita scribit de Duce Nordmannorum Rodberto ejus nominis primo. *Dux non longè à fluvio Coisnon castrum, quod vocavit Carrucas, stabilivit.* Certè non procul à capite Coëtoi, (*Coisnon*) & à castro Damfroote vel Danfroote ab sunt *Quadrugia*,nunc Comitatus Huius loci dominus erat Miles strenuus,qui violatam oxoris suæ pudicitiam io singulari certamine Grisii Armigeri violatoris cæde vindicavit. *Quadrugia* autem dictæ à *quadro*, uti *quadruvium*, quòd essent quadratæ. Ex *Quadrugiis*, qo in c & u in o conversis, factum *Carrogium*: qu io c & g io c mutatis factæ *Carruca*.

QUANTIA FLU. ET DE QUENTOVICO PORTU.

Quantiam flumen liber de Vita Austrebertæ Abbatissæ Pauliacensis, Florentius Abbas de Vita S. Judoci, Hariulfus in Chrooinico Centulensi, & multæ veteres tabulæ cōmemorant. *Canciam* vocat Hugo Rex Francorum io litteris Indict. IV. anno IV. regni datis: *in Pontivo Frovenas super fluvium Cancia.* Nunc vulgò dicitur *la Canche.* Hic fluvius angustus,nec tamen vadus alluit Lineium *Ligny*, Hesdinium *Hesdin*, & postquàm *Ternam* amnem recepit, *Ternois*, ex opido S. Pauli Blangiaeoque venientem, Bellum Ramum castellum (*Beau Rain Chasteau*) attingit, dein Monasteriolum *Monstreul*, Siapulas *Estaples*: & infra Cellam S. Judoci, *S. Josce*, io Oceanum influit. *Quantiam* recentiores *Quentam* vel *Quentum*, & *Quantam*, ac *Cuent* dixere. Hioc natum nomen loci portu & commercio olim celeberrimi, *Quentavvich*, quasi *Vicus ad Quentam. Quentovicum* vocat Imper. Ludovicus Pius in Divisiooe Regni inter filios; *Quentouvicum* Carolus Calvus in Capitulis; *Quentauvich portum* Chronicoo Fontanellense in anno DCCCXLIV. quo

anno à Nortmannis miserabili clade vastatus est. VVilibaldus in Vita S. Bonifacii *flumen* quidem ipsum *Cuent*; lucum autem *Cuentavvic* nuncupat: Vita S. Richarii *portum Quentovvig*. Alii *Vicum*, & more Germanico *VVicum* ac *VViccum* nominant, ut his Alcuinus, priscæ Regum nostrorum litteræ, & veteres nummi. Nummos publicavit Claudius Bouterorius inscriptos modò *VVicco fit*, modò *Vicco fit*, item *VVicus fit*. Alcuini in epistola xciii. verba hæc sunt. *Martinus in Vico apud S. Jodocum infirmus remansit*: & in epistola xii. *Revertenti mihi de Vvicus*, &c. Quæ verba docent quidem *Vicum* seu *Quentovicum* propinquum esse Cellæ S. Judoci; Cellam S. Judoci esse non docent: quod tamen nonnulli verbis Alcuini malè intellectis decepti existimant. Samson *Quentovicum* vel *Vicum*, *Quain le Vieil* viculum ad Alteiam malè interpretatur: cùm haud dubiè ad Quantiam vel *Quentum* flumen debuerit esse *Quentavuich* portus, ut nomen ipsum indicat. *Cannel* tabulæ Geographicæ ponunt ad sinum maris trans Alteiam & Quantiam amnes, non procul à fluvio Quantia & Stapulis: quem lucum an Samson designare voluerit nescio. Certè *Quentovicus* Quantiæ vel *Quenti Vicum*, seu *Vicum ad Quentum* Quantiamve sonat atque significat. Quare hic locus & portus (si quæ sunt nunc ejus reliquiæ, si qua vestigia) ad ostium Quantiæ positus fuit, & est, non longè à Stapulis aut à Cella Monasterioque S. Judoci. Beda in libri iii. Historiæ capite i. *portum Quentavic* vocat; translatio Saxonica *Cuentovic*; *VVicus portum* Dagoberti & Caroli Magni litteræ.

QUERCETUM.

Quercetum vocant tabulæ Balduini Comitis Flandrensis & Haionensis, datæ anno MCC. & aliæ anni MCCVI. oppidum in Hainoo, vulgò *le Quesnoy* dictum: quod *Casnetum* à Nostris etiam nuncupatum reperio. Quam enim Latini quercum, Nostri olim *casnum* nominavere, volgò *un chesne*, aliàs *quesne*. In priscis litteris lego. *In silva S. Benigni, & ibi taliassent vel occidissent uno casno de S. Benigno*: id est quercum unam cecidissent, ad Divionense Monasterium S. Benigni pertinentem. In aliis litteris, *in silvam S. Benigni venissent, & casnum mortificassent malo ordine*. Nihil occurrit frequentiùs. Unde in litteris datis regnante Philippo in Francia, ante annos CLXX. *villam Casnedum* inde dictam reperio, & *potestatem Casnedi*. Ut à *quercu* Latinis *quercetum* dicitur locus quercubus consitus: ita à *casno casnetum*, & t litterâ in d mutatâ *casnedum* Nostri dixere, ac suo more fecere. Ex Casneto factum est *Quesnoy*, & quod idem est, *la Chesnaye*.

QUINTIACUM.

Quintiacum à Quintio nomen accepit, ac volgo *Quinçay* nuncupatur: qui est locus in finibus Pictonum Diœcesique Pictavensi, Monasterio vetertimo ejusdem nominis nobilis. Filibertus Abbas Gemeticensis, & multorum aliorum Monasteriorum pater, *in Pictavo territorio Quintiacum Monasterium, nobili constructum in loco*, Monachis implevit, & uni de suis discipulis regendum commisit, regnante apud Francos Theoderico Chlodovei junioris filio, ante annos circiter mille. Sunt & aliquot alia ejusdem nominis loca in Galliis, quibus est vulgare nomen singulis *Quincy*, Latinè *Quintiacum*.

R

RADEVERUM.

RADEVERVM vicus est in Baiocassino pago, volgò *Raviers* dictus, clarus olim Monasterio ejudem nominis, quod pridem est dirutum.

RADIPONS.

Radipons castrum olim nobile fuit ad flumen Indellam in Veliocassibus Diœcesique Rotomagensi, proximum Floriaco, *Fleury*. *Anno* MCCII. *in fine Augusti Philippus Magnanimus Radipontem per* III. *septimanas viriliter expugnatum cepit, cum* XX. *Militibus strennis & aliis plurimis bellatoribus, qui castrum defensabant*, nimirum centum Servientibus, & XXX. Ballistariis, ut Guillelmus Armoricus & Rigordus scribunt: ex quibus Guillelmus *Ratispontem* etiam vocat. Vulgò dicitur *Ratepont* etiamnum, proximusque est *castro Gaillardo*, vel *Guallardo*. (*Chasteau Gaillard*) à Brittone Rigordoque memorato.

RADIS INSULA.

Hunoldus Dux Aquitanorum anno DCCXLIV, cùm annis circiter IX. Aquitaniæ principatū obtinuisset, VVaifarium filium suum adolescentem in locum suum substituit, ac toso capite vovit se Monachum futurum, atque uxore Cœnobio Virginum inclusa, in Monasterium quoddam Santonicum positum in *insula* sinus Aquitanici quæ dicitur *Radis*, intravit: sicuti Annales Metenses referunt, ubi hæc leguntur. *Hunaldus coronâ* (scribe comâ) *capitis depositâ, & Monachi voto promisso, in Monasterium quod Radis insulâ situm est intravit anno D. I.* DCCXLIV. Hæc *insula Radis*, vulgò nunc *l'isle de Ré* nuncupatur, nomine ex *Radis* deducto atque corrupto: quam ignari antiquitatis *insulam Reorum* dictam esse existimant, quòd (si ipsis credimus) eò rei deportarentur, & eam insulam pro custodia haberent aut carcere. Monasterium insulæ *Radis* ante annos nongentos floruit, cùm à Duce Aquitanorum Hunoldo anno DCCXLIV. ad vitam Monasticā agendam sit electum: vulgò nunc dicitur *l'Abbaye de Ré*, aut absolutè *l'Abbaye*. *Radis* autem videtur mihi dicta esse hæc insula, à vetere nomine Gallico *radis*, *rade*: quòd nimirum loca ibi essent egregia ad tenendas ancoras, seu ad naves subducendas minimùm tria, μάλιστα ἀγκυροβόλια, quas nos vulgò *rades* aut *rac a* vocamus. (*des Rades*) Giraldus Cambrensis in capite VI. libri I. Itinerarii Cambriæ *Ryd Britannicè, vadum Latinè esse* dicique ait: unde nomen insulæ *Radis*, & *radium* appellationem deduco.

Radis insula, dicta est & *Ratis*, vel *insula Ratensis*. Saussaius vetustissimum Monasterii S. Sabini in Levitania Martyrologium, ante D. circiter annos in membranis Pergamenis exaratum laudat, in quo hæc ait legi: XII. *Februarij in insula Ratensi S. Basilii Monachi*. In Martyrologio Letiensi idem eodem in die reperiri asserit Henschenius: *& in insula Ratensi S. Basilii Monachi*: & in Martyrologio Turnacensi; *& in insula Ratensi natalis S. Basilii Monachi*. Sed quæ, aut ubi sit hæc insula, ignorat Henschenius, *Cracinam Pictavensem insulam* eamdē vocari à Gregorio credit Massonus in Descriptione Galliæ per flumina. Quæ si vera ejus conjectura esset, *Cratinam* aut *Ratinam* apud Gregorium scribi, non *Cracinam* oporteret. *Radis* undecim circiter vicos continet, quos inter eminent Abbatia, *l'Abbaye*, & magnus vicus S. Martini, *S. Martin*, munimento & ancyrobolio ejusdem nominis notabilis; quorum alterum *Fort S. Martin*, alterum *rade S. Martin* nuncupatur. Mare quo alluitur *Radis*, sive pars Oceani Aquitanici aut sinus Aquitanici quâ circumdatur, appellatur ab incolis & nautis mare Ferum aut Silvaticum, *la mer Sauvage*, aut ut eorum verbo utar, *la mer Senvage*.

Radis, ut & Uliarus vel Olario ei propinqua, insulæ sunt in finibus Santonum: ex quibus Olario Diœcesi Santonica hodieque continetur; at *Radis* ei detracta est, unà cum Rupella, postquàm Malliacensis Episcopatus, qui in Pictonum opido insulaque Malliaco erat, Rupellam Santonum translatus est.

RADOLIUM.

Ad ripam fluminis Matronæ in Maldis

atque Briegio Monasterium est nomine *Radolium*, à Monasterio Jotro sesquimilliari distans, vulgò *Reüil*; hodieque Cluniacensis Archimonasterii Ordinisque Cella, vel ut nomine usitato utar, Prioratus. Hoc Monasterium à *Radone* quodam, fratre Adonis & Dadonis, ac Thesaurario Dagoberti exstructum ac cognominatum esse, Aimoinus ac Sigebertus asserunt, Gesta Dagoberti secuti, recentiora & magna ex parte corrupta atque fabulosa: quem Radonem nec Jonas de Vita Columbani, nec Faronis Vita commemorat, nec Dado ipse vel Audoënus pro fratre agnoscit, cùm Adonis fratris mentionem faciat. Neque verò pluris Aimoino ac Sigeberto faciendus est Fridegodus in Vita Audoëni, qui *Radolium* Monasterium indictum reliquit; Radonem istum Adonis & Dadonis fratrem non omisit, nullo cujusquam veteris scriptoris testimonio subnixum. Quòd si ab auctore nomen haberet Monasterium *Radolium*: à *Radone* utique *Radonium* dici deberet, non *Radolium*. Placuit credo Fridegodo, Aimoino ac Sigeberto, in nominibus ludere, & duobus disyllabis unâ tantùm litterâ differentibus ac similiter cadentibus tertium adjungere. Quid? quòd & in Chartario Ecclesiæ Meldensis tam *Rodolium* quàm *Radolium* nuncupatur? & nunc *Radoliense Monasterium* ac *Capitulum*; nunc *Prior. Rodolii* non semel in litteris anni MCCLXIII. memoratur: ne quis à Radone dictum *Radolium* putet, cùm & *Rodolium* appelletur. In libro IV. de Vita Bernardi Claravallensis Abbatis *Rivolium* dictum animadverto, nomine à *Radolio* & à *Radone* longè recedente. *Vicum Materna fluvio proximum, quem Rivolium nominant.* Petrus Mauricius Abbas Cluniacensis in libri II. de Miraculis capite XXXII. *Radolii* meminit. *Regressus ab Anglia partibus, dum Cluniacum tendens per Franciam iter agerem, ad quoddam Monasterium Cluniacensis Ordinis, quod Radolium vocatur & ad Caritatem pertinet, hospitandi causâ diverti.* Hoc Monasterium SS. Petri & Pauli patrocinio gloriatur, etiamnum Caritati subjectum. Paschalis PP. II. in litteris anni MCIX. *Rodobium*; Honorius PP. II. in litteris anni MCXXV. *Roddobium* corruptè illud vocant, numerantque inter *Obedientias* & *Prioratus* ad Cluniacum pertinentes.

S. RAGNEBERTI OPIDUM.

In pago Forensi superiore vel Segusiano non procul à Foro Segusianorum est opidum ad ripam Ligeris positum, *S. Ragneberti* nomine, & ponte ac Monasterio illustre: quod vulgò *S. Ramberti* appellatur, *S. Rambert*. Hic est *Ragnebertus*, Radeberti provinciarum inter Ligerim & Sequanam Ducis filius: quem Ebroinus Præfectus Palatii, insimulatum consilii in caput suum initi potiùs quàm convictū, clàm de medio tolli jussit. Est clarius alterum ejusdem nominis opidum in Brexia, tit. distans leugis à flumine Rhodano, ad amniculum qui tudim auget positum, & ipsius *Ragneberti* sanguine consecratum, *Bredo* olim nuncupatum, si Passioni S. Ragneberti fides habetur; *Vallis Vebrenna* vel *Bebrenna* à torrente quo alluitur, si Adoni credere malumus. Adonis in Martyrologio verba hæc sunt. *Kal. Julii in territorio Lugdunensi, loco qui Vallis Vebrenna nuncupatur, depositio Beatissimi Domitiani Abbatis: qui primus illic Eremiticam vitam exercuit, & plurimos sibi in Dei servitio aggregans, Monasterium instituit, magnisque virtutibus & gloriosis miraculis valdè clarus, collectus est ad patres in senectute bona.* At in Passione MS. S. Ragneberti ista legimus. *Duxerunt* (Ragnebertum custodes & percussores) *per quoddam desertum in confinium Lugdunensium Jura vicinum. Deducentes igitur eum, venerunt nocte ad locum Bredone vocatum, ubi Dei servus Domitianus religionis obtentu in honore S. Genesii Mart. dum in ipsa eremo S. Patrum Eremitarum viveret exemplo, artum construxerat oraculum*: id est oratorium; quæ *Ecclesia* ibidem vocatur, & *porticum* habuisse dicitur. Locus ille cum Monasterio in eremo aut deserto Lugdunensis pagi, seu *Vallis Vebrenna* aut *Bebrenna*; seu *Bredo* nuncupabatur, postea dici occœpit *S. Ragneberti*, ac ita nunc appellatur, *S. Rambert*, in Brexia positus & in ipso agri Lugdunensis montisque Juræ confinio, proptereà quòd ibi Ragnebertus cæsus, ibique sepultus est primùm in porticu Basilicæ S. Genesii Martyris Arelatensis, ab Domitiano Eremita olim exstructæ, deinde ob virtutum miracula in Basilicam ipsam translatus, atque juxta analogium vel lectorium humatus est.

C. Laboriator, Præpositus Monasterii Barbarensis, *Bredonem* quidem Abbatiali Monasterio *S. Ragneberti*, ac tumulo etiam ejus olim nobilem, vocat *S. Rambert de Beugey*, ac *l'Abbaye de S. Rambert en Beugey*; id est locum & *Abbatiam S. Ragneberti in Belicensi pago*, parte Brexiæ: at ex loco Bredone SS. Domitianum & Ragnebertum translatos esse scribit in locum nomine *Occiacum*, Monasterio S. Andreæ illustrem in Comitatu Forensi trans Ligerim: quod opidum veteri *Occiaci* appellatione deposita, à *S. Ragneberti* tumulo novum nomen acceperit, dicique occœpit *Ad S. Ragnebertum*, *S. Rambert*.

RAMBERTI PRATUM.

Johannes de Albineio Episcopus Tricassinus, vel (ut tum loquebantur) Tracensis in testamento suo, quod anno MCCCXLI. fecit atque signavit, *Ramberti Pratum* in Ambianis ponit hisce verbis. *Petro de Ramberti Prato Ambianensis Diœcesis do & lego*, &c. Hic locus vulgò nunc *Rubempré* nuncupatur: quod suos quondam ac domesticos dominos, Marte claros habuit.

RAMBURELLI.

Guarini Episcopi Ambianorum litteræ, datæ anno MCXXXVIII. *altare de Ballolio*, *altare de Ardicursa*, & *altare de Ramburellis in Episcopatu Ambianensi* junctim memorant. *Ramburelli* isti sunt vicus hodieque dictus *Rambures* in Ambianis.

RAME.

RAME.

Rame intar Brigantionem & Ebrudunum ab Æthico ponitur, in itinere à Mediolano Arelate per Alpes Cottias, à Brigantione XVIIII. ab Ebroduno totidem millibus passuum distans. Eadem dicitur *Roame* in itinere à Mediolano per Alpes Cottias Viennam; *Rama* in tabula Theodosiana seu Peutingeriana, inter Eburudonom & Brigantionem. Ejus loci fit mentio & in Itinerario à Burdigala Hierusalem usque. Josias Simlerus *Pertam Rosanam* nunc dici ait, *Rosans* vulgò, aut *Porte à Rosans*. Meliùs dixisset *Pertuis Rosan*, id est foramen, seu *Pertusum* aut pervium *Rosanense*, *faucesve Rosanenses*. Est enim iter angustum inter duos montes, à loco proximo *Rosana* sic cognominatum. Sed fallitur Simlerus. *Rama* vel *Roame* hodieque nomen servat, vocaturque *Rame*, & est vicus inter Brigantionem & Ebroduoum, sola vetustate notabilis: qui inter vicos Fraxinariam *Froissiniere* & Cantumlupæ *Chantelouve* medius cernitur, hinc pede montis, inde flumine angustatus.

RAMERUDUM CASTRUM.

Balsamius qui vulgò *S. Bausange* dicitur, in agro Artiacaosi à Vandalis XVI. Kalendas Septemb. cum sociis capita truncatus est. Ejus in Passione *castrum Ramerudum* aut *Ramerudi* memoratur, quod VII. leugis à civitate Tricassium, unà ab Arriaca vel Arceuis distat, & ad Album flumen est positum. *Castri Ramerudensi* Cella sive Prioratus S. Balsemii Reliquias servat. *Ramerucum* alii appellant; *Ramerut* Albericus in Chronico; Nostri *Rameru*. In litteris Hugonis Comitis Trecensis, qui Philippi Francorum Regis principatu floruit, *Comes Andreas de Rameruco* memoratur.

RANCO.

Ademarus Cabanoensis in Chronico *Haimericum quemdam Principem Ranconensem* appellat. Alius ex eodem castro eademque familia *Haimericus de Rancone* constitutionis Monasterii Vindocinēsis litteris præter ceteros subscripsit anno MXL. Ex ea familia *Gaufridus de Rancone* à Ludovico ejus nominis VII. Rege Francorum & Duce Aquitanorum Pictonibus est præpositus. *Ranco* castrum est, vulgò *Rancon* dictum: *Ranconne* Massonus vocat in libro de fluminibus Galliæ, situmque esse ait in alta rupe ad Tarduerам flumen in agro Ecolismensi. In Chartulario Ecolisinensis Monasterii S. Eparchii nunc *Rancho*, & *Ranchonum*; nunc *Ronco* & *Ronconium* vocatur. Ibi sunt litteræ *Aimerici de Roncono*, *& domini Marcilliaci castri*, (*Marcilhac*) datæ anno I. V, MCXXI. Ibi litteræ *Gaufredi de Ranchone*, fratris Aimerici, S. Eparchio *omnes arbores lemniarum suarum de Pontos, præter chassanum & fraxinum ad ignem & ad alia necessaria* donantis. Quidam *Ranconium*; alii *Ranconam* nuncupant.

RATIATENSIS VEL RATENSIS PAGUS.

Vicus Ratiatensis, quem Gregorius in libro de Gloria Confessorum prope urbem Namnetas in finibus Pictonum ponit, nomen dedit *Ratiatensi pago*, *Ratensi* in Annalibus Bertinianis dicto: quibus in Annalibus invenio; *Herispoium Brittonum Ducem* Regia veste & *paterna potestatis honore*, hoc est patrio Regno à Carolo Calvo Francorum Rege donatum esse, additis Redonis, Namnetis & *Ratensi* pago, qui ex eo tempore Britanniæ, à qua flumine Ligere dividebatur, pars esse cœpit. Verba Annalium sunt. *Anno* DCCCLI. *Respogius filius Nomenogis ad Carolum veniens, in urbe Andegavorum datis manibus suscipitur, & tam Regalibus indumentis quàm paternæ potestatis ditione donatur, additis insuper ei Redonibus, Namnetis, & Ratensi*. *Ratiatensis* vel *Ratensis pagus* in finibus Pictonum, Ligere amne à Britannia, cui tamen attribuitur, divisus, Ducatûs titulo gaudet, ac vulgò nuncupatur *le pays & Duché de Raiz*, alias *Retz*. Gregorius in libro suprà laudato sic scribit. *Intra ipsum Pictavorum terminum qui adjacet civitati Namnetica, id est in vico Ratiatensi, Lupianus quidam à B. Hilario baptizatus, in albis defunctus quiescit.*

Adelphius Episcopus Ecclesiæ Pictavorum Synodo Felice V. C. Consule Aurelianis habitæ subscripsit, in codicibus Remensi, Bellovacensi, aliisque *ex civitate Pictavis Adelphius Episcopus* dictus; at in codice Pithœano *Adelphius de civitate Ratiatica*; in Corbeiensi *Adelfius Episcopus de Ratiate*: uti asserit Jacobus Sirmundus, qui & ubi Concilio Aurelianensi II. anno DXXXIII. habito *Asclepius Presbyter pro Adelphio Episcopo Ratiatensi subscripsisse* dicitur, emendandum esse ait *pro Adelphio Episcopo Ratiatensi*, hoc est Pictavensi. Pictavenses enim Episcopi *Ratiatenses Episcopi* dicti sunt nonnumquam à *vico Ratiato* vel *Ratiatensi intra terminum Pictavorum*, sive in finibus Pictonum, ubi aliquando sunt commorati: sicuti eamdem ob caussam Episcopi Constantienses appellati sunt Brioverenses; Carnutini *Dunenses*.

Vita S. Vitalis Angli qualis in Breviario Tinurtiensi legitur, meminit *territorii Ratensis* his verbis. *Erat cellula habitatio B. Viri in ipso confinio Ratensis, quodam in monte Scobrit nomine*: vel (ut ibidem reperitur) *in territorii Ratensis ambitu*. Meminit & Ludovicus Pius Aug. in litteris datis anno DCCCXXXIX. *villam juris nostri nomine Scobrit, quæ est in pago Pictavo, in Vicaria Ratinse cum Ecclesia S. Vitalis*. *Scobritum* à S. Vitale Patrono Ecclesiæ loci, & à pago in quo situm est, *S. Vitalis in Ratensi* nomen accepit, *S. Vian en Retz*. Callistus PP. II. in litteris datis anno MCCXX. pro Ratensi *Raas* dicit, & in Episcopatu Namnetensi, cum *Monasterio S. Filiberti* & cum *Machicol*, *Ecclesiam S. Vitalis de Raas* ad Monasterium Tinurtiense vel Trenorciense pertinere ait. Monasterium autem S. Filiberti de Grandi Lacu, in pago Her-

barilico (*d'Herbange*) positum erat, quod *Deas* Monasterium olim vocavere. Armentarius in libro II. de Translationibus & Miraculis S. Filiberti, quem Ermentarium mendosè vocant, *terminum Ratinsim* passim memorat, & *Oceani litus inhabitare Ratenses* tradit.

Scobrito proximus est locus dictus *le Restail*, qui est forsitan *vicus Ratiatensis* Gregorii, à quo *pagus* vel *terminus*, vel *Vicaria Ratiatensis* aut *Ratensis* nomen accepit: quamquam Ludovicus Castanerius Episcopus Pictavensis vicum *Ratensem Rsé* esse existimat. Alii vetus caput pagi ejus Comitatusve intercidisse credunt: quod in Diœcesi Pictavensi, non autem in Namnetica cum majore parte pagi *Ratensis* situm fuisse putandum est: cùm *Ratiate* & *civitas Ratiatica* suprà nuncupetur, nomenque det Episcopo Pictavensi. Nec abs te forsitan idem locus ab Armentario dictus videri possit *portus Reciatus* pro *Ratiatus*: quum in libri II. de S. Filiberto capite XXI. sic scribit. *Ex Cinomannico territorio quadam femina Raimldis nomine navem conscendit, cursuque veloci Sartâ fluvio agente Meduana amnem ingreditur: quâ graviore impetu currente, Ligeris descendit in alveum, usque ad optatum portum qui Reciatus dicitur, à Monasterio quod Deas vocant octo milliariis, celeriter decurrit.* In litteris Callisti PP. II. anno MCXIX. datis, quæ leguntur in tabulario Monasterii Fontis Ebraldi, *locum landa de Machecol (Machecou en Raiz) ex dono Garsi de Raes* Virginibus Fontebraldensibus cessisse reperio. Sed *Raes* heic loci, an pagi nomen sit, incertum est. Locum tamen esse magis crediderim, & suprà *Raas* nuncupari, quum *Machicol* & *Ecclesia S. Vitalis de Raas* memorantur. Inter milites Britanniæ Vexillarios sub Philippo Aug. *Bernardus de Machequolen* & *Haculsus de Radiis* referuntur: ex quibus *Machequolen* esse *Machecou en Raiz*, & *Radios* esse *Raes* vel *Raas* indubitatum est.

RAUCIACUM.

Frodoardus in Chronico *Rauciaci* originem designat in Chronico his verbis. *Anno* DCCCCXLVIII. *Hugo quamdam munitionem, quam Ragenoldus Comes Ludovvici super Axonam fluvium in loco qui dicitur Rauciacus ædificabat, devenit; ipsamque adhuc imperfectam castris vallavit: sed nec ipsam cepit.* Item. *Anno* DCCCCLIIII. *Rauciacum munitionem Ragenoldi Heribertus Comes per quosdam satellites suos furtiva invadit irruptione.* Gerbertus in epistola ad Brunonem Lingonensem Episcopum *Roceium* vocat. *Et quia vos apud Roceium audivi pro mea salute, merear nunc Silvanectis audiri pro omnium bonorum liberatione.* Vulgò nuncupatur *Rouci*, locus Comitatûs titulo insignis. *Rauciacum* tamen ante annum Domini DCCCCXLVIII. jam stetisse crediderim. Neque id Frodoardus suprà negat: qui tantùm ait, *Rouciacum locum* à Ragenoldo Comite esse munitum. Ex quo intelligitur locum hunc multo antequàm à Ragenoldo muniretur, *Rauciacum* dictum fuisse, nec nominis loci, sed munitionis solùm auctorem ipsum exstitisse. Certè in Chronico Fontanellensi, quod Andreas Chesnius tomo II. Historicorum Francorum inseruit, invenio *anno* DCCCLI. *Regem Carolum placitum suum in Rauziaco tenuisse, & dona annua suscepisse.* Jam tum ergo *Rauciacum* vel *Rauziacum* nomen suum habuit: jam tum villa Regia fuit. *Ruciacum* vocat Suggerius in libro de Vita Ludovici Crassi Franc. Regis, quum *Baronis Eboli Ruciacensis* mentionem facit. *Rauciacum*, in Chartario Monasterii Fusniaci nunc *Ruciacum*; nunc sed corruptè *Rusciacum*, & *Russiacum*; nonnumquam *Roceium* & *Ronceium* dictũ reperio, & ibi *Hugonem Comitem Ruciaci* in litteris anni MCLVII. *Guichardum Com. R.* Hugonis Com. R. filium; *Ingerrannum Comitem Rocii & dominum Cociaci* in litteris anni MCCXI; *Johannem Comitem de Rouceio, dominum Petrapontis* in litteris anni MCCXXXVII. memorari. Inter Vexillarios Milites Philippi Aug. *Alanus de Rociaco* refertur, & *Militibus Cociaci* adnumeratur, quod & *Coci* ibidem dicitur. Ubi *Rociacum* factum est ex *Rauciaco*: & *Rociacum* vocatur *Roucy*, ut *Cociacum Coucy*.

Rouciacum ad flumen Axonam in Campania Remensi vel Gallica, Comitem suum habet, unum olim eumque quartum de septem Comitibus Paribus provinciæ Campaniæ.

RAUGA.

Hugo munitionem nomine Raugam, tradentibus eam Heriberti custodibus, sine difficultate cepit: inquit Frodoardus in Chronico, in rebus anni DCCCCXXXIII. *Rauga* hæc, *Roia* VVillelmo Armorico in libro II. Philippidos; Nostris vocatur *Roye*; ut auca seu anser *oye*; *Auga* castrum ad mare situm, *Ou* vulgò dictum & *Eu*: & Diœcesi Ambianensi continetur, sicuti & Mons Desiderii, *Mont-Didier*.

In tabula Theodosiana videtur mihi *Rodium* nuncupari: *Augusta Viromanduorum*, *Setucis*, *Rodium*, *Lura*, *Augusta Suessionum*: quod postea Cluverium sensisse reperi. Certè & *Rodium*, aliàs *Rode*, opidum Hainoensium in silva Carbonaria vocitatur, vulgò *Reux*, Comitivæ titulo illustre in Camaracensi Diœcesi, extramuranâ Abbatiâ S. Foillani illustre.

RAURACI ET AUGUSTA RAURACORUM.

Rauraci opidis suis vicisque exustis, unà cum Helvetiis domo emigravere, capitum millia XXIII. quos C. Julius Cæsar in fines suos unde erant profecti reverti, & opida vicósque quos incenderant restituere jussit: eisdemque *Rauracis ac Boiis triginta millia* hominum ad Alesiam obsidione liberandam esse imperata, idem Cæsar memoriæ tradidit. Hos tabula Theodosiana, Itinerarium Æthici, Ammianus Marcellinus in libro XV. aliique Cæsaris exemplo *Rauracos* vocant; *Rauricos* Plinius, Ptolemæus, ac veteres inscriptiones, in quibus *cohors* XIIII. *Rauricorum* memoratur. Apud Magnonem *Rabrachus*

scribitur pro *Rauracus* : ex quo intelligitur u in nomine *Rauracus* non primæ syllabæ ultimam esse litteram, sed secundæ syllabæ primum elementum, quod in b vertерit Magno, ut sæpe fieri solet. Sed forsitan erravit Magno, vitiosa apud Francos ejus nominis prolatione deceptus.

Rauracorum vel *Rauricorum* caput vocatur à Plinio in capite XVI. libri IV. *colonia Raurica*, & ponitur in *Gallia Belgica*; *Rauricum Galliæ oppidum* ab eodem in capite XII. ejusdem libri : ubi Danubium *oriri in Germania jugis montis Abnobæ, ex adverso Raurici Galliæ oppidi, multis ultra Alpes millibus* scribit. Vetus inscriptio de Planco *Coloniam* quoque *Rauricam* nuncupat, in qua *L. Munacius Plancus Consul in Galliam colonias deduxisse Lugdunum & Rauricam* dicitur. Postea ab Augusto coloniæ forsitan amplificatore *Colonia Augusta* cognominata est. Certè in nummo Tiberii *colonia Augusta Rauracorum* appellatur. Claudius Ptolemæus omisso coloniæ nomine *Augustam Rauricorum* vocat, & in provincia *Germania superiore* sive Prima, tum Sequanos & Helvetios continente eam ponit, haud dubiè positurus in provincia Maxima Sequanorum, si jamtum inter provincias Galliarum fuisset Maxima Sequanorum. In tabula quoque Theodosiana *Augusta Rauracûm* appellatur. (Sic enim legendum est pro *Ruracûm*) & inter *Arialbinnum* et *Vindonissam* locatur, ab Arialbinno XXII. à Vindonissa VIII. millibus passuum distans. Itinerarium Æthici in itinere à Mediolano per Alpes Penninas Moguntiacum, similiter *Augustam Rauracûm* nuncupat, à Salotoro (*Soloturo*) XXIII. à Cambete (*Kambs* vel *Kemps*) XII. millibus distantem, inter quæ duo loca media consistit.

Ammianus *Sequanis*, id est Provinciæ Maximæ Sequanorum eam urbem attribuit, uti facere debuit, & nomine Gentis cuius erat caput, *Rauracos* appellat in libro Hist. XV. *Apud Sequanos Bisontios videmus, & Rauracos, aliis potiores oppidis multis.* *Rauracos* appellat & Æthicus in itinere per ripam Panoniæ à Taurono in Gallias, & inter Vindonissam ac Arialbinum quemadmodum tabula Theodosiana ponit, sed à Vindonissa XXVII. ab Arialbino XVII. millia passuum abesse ait. Notitiæ veteres civitatum Galliæ *castrum Rauracense* vocant; quædam etiam *castrum Rauricense.* & in prov. Maxima Sequanorum VII. loco, nonnunquam & VIII. addito *castro Argentariensi* collocant : quædam *civitatem Rauracensem* appellant non immeritò, quia olim sedes Episcopatûs fuit. Urbes autem Episcopales *civitatum* nomine designari consueverant.

Concilio Agrippinensi *Justinianus Rauricorum Episcopus* interfuit. Sed postea Basiliæ vicinia eam urbem exhausit, ab Alanis, Suevis, Burgundionibus, Vandalis & Alamannis Gallias ingressis captam priùs ac pessimè habitam : & Episcopatus Rauracensis Basiliam translatus est, aut potiùs & veriùs Basiliensi accessit & adjunctus est.

Nunc urbs *Augusta* nomen priscum retinet. Vocatur enim *Augst*: & est vicus exiguus, à Basilia VI. millibus passuum distans, ad confluentem Rheni & Ergetii positus : ubi Rhenus primùm inflectitur, & ab occasu cursum ad Septemtrionem convertit. Ad eum vicum ingentis quondam urbis & clarissimæ coloniæ Romanæ ruinæ ac rudera visuntur, certissimum priscæ magnitudinis argumentum.

REDÆ ET REDENSIS PAGUS.

Opidum olim non infrequens ac incelebre fuit nomine *Reda*, inter Carcassonem & Narbonem positum : de quo Theodulfus Aurelianensis Episcopus in Parænesi ad Judicea.

> Inde revisentes te Carcassona, Redasque,
> Mœnibus inferimus nos citò Narbo tuis.

Et locus quidem ille nunc obscurus est & ignotus : at *pagus Redensis*, ab eo cognominatus, clarus hodieque notusque est. Vocatur enim *le Pays & Comté de Rasez*, & Electam (*Alet*) ac castrum Limosum (*Limous*) continet. *Pagus Redensis* nuncupatur *Rasez* : ut pagus Cusacensis *Cuzaguez*, cui Cusacum, IV. leugis ab urbe Burdigala distans nomen dedit; pagus Lauriacensis dicitur vulgò *Lauraguez*; pagus Frontiacensis *Fronsaguez*; pagus Blaviensis *Blayguez*; pagus Cartilatensis *le Vicomté de Carladez*. In litteris Stephani PP. V. ad Arnustum Archiepiscopum Narbonensem datis anno I. imperii Arnulfi, *Comitatus Reddensis* fit mentio : *Tam in Comitatu Narbonensi, quàm & Reddensi, seu & Minerbensi, atque Ausonensi, necnon & Biterrensi, sive etiam Nemausensi. Archidiaconi Reddensis* in Ecclesia Narbonensi mentionem quoque inferunt priscæ tabulæ.

REDONES ET CONDATE REDONUM.

Inter *civitates quæ Oceanum attingunt, quæque Gallorum consuetudine Armoricæ appellantur*, Julius Cæsar in libro VII. Commentariorum *Redones* numerat, & VI. millia militum à Vercingetorige imperata eis scribit: qui Plinio in Lugdunensi Gallia *Redones* dicuntur. Ab Claudio Ptolemæo *infra Aulercos Eburovices παρὰ τὸν Λίγηρα ποταμὸν* ponuntur *in Celtogalatia Lugdunensi*, id est in Celtica vel in Gallia Lugdunensi Ῥηδόνες, ὧν πόλις Κονδάτη : cùm *Redones* caputque *Redonum Condate* sint non ad flumen Ligerim, sed ad Vicinoniam, qui inter opida Namnetas & Venetos in Oceanum effluit.

Caput *Redonum*, *Condate* nomine Gallico appellatur non à Ptolemæo tantùm, sed etiam in Itinerario Antonini vel potiùs Æthici, in *itinere ab Alauna Condate* per Cosediam & Fanum Martis, & in tabula Theodosiana quæ & Peutingeriana vulgò ab inventore aut editore dicitur. *Condate* inquam appellatur nomine Celtico confluentes significante, nec sine caussa. Est enim hæc urbs posita ad confluentem fluvioli cujusdam ignobilis *Lila* vel *Illa* (*Lile*) & Vicinoniæ. In Notitia Imperii Romani communi Gentis

nomine vocatur *Redone* ex more, *Praefectus Letorum Francorum Redonas Lugdunensis tertiae*; vulgò *Rennes* truncato vocabulo quasi *Rena*; *civitas Redonum* in veteribus Notitiis provinciarum civitatumque Galliae in provincia Lugdunensi III. *Redonas civitatem terminis Britanniae contiguam* nuncupat in Annalibus Eginhardus in rebus anni DCCCXXIV. Notitiam Imperii Romani secutus; nuncupat & Chronicon Fontanellense *Redonas oppidum*; Aimoinus, Hugo Floriacensis, aliique *Redonis*, mutato ut fieri solet casu, pro *Redone*, aut certè nomine indeclinabili, aut II. declinationis, ut navis. In veteribus nummis Regum nostrorum legitur *Redonis*.

Ab ea urbe quae caput Britanniae & sedes Ducum ejus fuit; Dux Britanniae *Comes Redonensis* apud Ivonem Carnutum Episcopum dicitur: ut Cumes Provinciae à capite regionis *Comes Arelatensis*; Dux Nortmanniae *Comes Rotomagensis*; Comes Septimaniae *Comes Tolosanus*; Dux Burgundiae *Dux Divionensis*.

Pagum *Redonicum* Gregorius in libri V. Histor. capite XXX. vocat *regionem Redonicam*; *territorium Redonicum* in libri IX. capite XXIV. *le Rennois*.

Nicolaus Samson in suis in Commentarios Caesaris Adnotationibus scribit, ex una atque unica Dioecesi *Redonum* tres esse postea factas, *Redonensem* seu veterem, sed imminutam, *Maclovienfem*, & *Dolensem*. Quod verisimile quidem est, (Nam à Condate Redonum non multum absunt haec loca) incertum est tamen ac dubium: quoniam nulla auctoritate nititur, & quidquid probabile est, pro vero haberi; quidquid fieri potuit, pro facto haberi, aut gratis affirmari non convenit.

REGENNA.

In Historia Episcoporum Autissiodorensium quam Labbeus vulgavit, ejus loci saepe fit mentio. *Apud Eponiacum castrum suum domus erat Episcopalis, qua Regis Amnis vocatur, quam Icanna fluvius undique praterfluit.* *Regius Amnis* ibidem dicitur, & *domus Episcopalis de Regio Amne. Regennas* item, & *Regennam*, necnon *Regennis* ibi nuncupari reperio. Vulgò *Regeane* appellatur, locus in pago Autissiodorensi ad Episcopum Autissiodorensem pertinens: quem Bellafurestius ad Choram flumen positum esse ait.

REGULA CASTRUM.

Locus est ad Garumnam *Squirs* quondam dictus, postea *Regula* à pietate Monachorum, ibi Regulam S. Benedicti exactè sequentium: quos tamen Aimoinus in Vita Abbonis Abbatis Floriacensis negat umquam regulam servavisse, propterea quòd Abbonem occiderant. Hoc Monasterium *Regula* Guillelmus Burdigalensium Comes, ac totius Vasconiae Dux, Richardo Floriacensi Abbati, & ejus successoribus regendum commisit, hinc montibus, inde Garumna cinctum, & duobus fontibus Mosâ ac Mosellâ irrigatum, ut Aimoinus refert. Petrus de bello Albigensi capite LXXVII. & LXXIX. *castrum Regis Angliae quod Regula dicebatur*, nuncupat. Vulgò dicitur *la Reole*; numine *Regulae* corrupto, & g sublato, u in o converso. Reperio majores nostros *regulam*, sive normam aut canonem *la Rieule* vocavisse. Abest *Regula* tria circiter millia passuum à Palatio Cassinogilo in Aginnensi pago.

REITESTE.

Reiteste, vulgò *Retest* primò, pòst *Retel* dictum, ad flumen Axonam in finibus Remorum, olim Comitem suum habuit, ac demum in Ducatûs titulum atque Pariatûs beneficio Henrici III. Francorum Regis adscendit. Ab eo nomen habet novum *pagus Reitestinus*, *le Retelois*, qui olim *pagi Portiani* nomine & finibus continebatur ex parte designabatorque. Vicus olim tantùmmodò fuit. Quippe *villa Reiteste* vocatur in Vita MS. S. Arnulfi: cujus pater Cyriacus primò, post Baptismum Rogatianus dictus, & mater Quintiana, postea Euphrasia nuncupata, *omnia qua in villa Reiteste nomine habere videbantur, S. Remigio tradiderunt; ut ejus meritis sibi filius condonaretur.* Quidam *Regiteste* mendosè appellitant; alii & corrupto vocabulo *Reistetum*, & *Registeste*: VVillelmus Britto in libro I. Philippidos *Restellam* vocat, nomine ad vulgare vocabulum accedente, & *Restella* ac *Cocy*, id est Codiciaci *Comites* memorat hoc versu.

> Restellae, Cocii Comites, Dominusque Roseti
>
> Certatim Ecclesiae patrimonia dilapidabant.

Rosetum illud, cujus dominus Clerum Remensem cum duobus istis Comitibus vexabat, est Rosetum in Teoracia, *Rosoy en Tierache*, non autem Rosetum in Briegio, *Rosoy en Brie*. Johannes quoque Parisiensis in Memoriali Historiarum *Restellensem Comitatum* semper appellat, & in eo *villam de Maceriis* positam fuisse docet, id est Macerias, *Mesieres*, ad Mosam flumen. *Restellum* nuncupat Appendix Chronici Guillelmi Nangiacensis. Ex *Restello* aut *Restella* factum est à Nostrisdemum *Retel*. Inter Philippi Augusti Milites Vexillarios Campaniae, sex Comites numerantur, *Comes Jovigniaci*, *Comes Brena*, *Comes Registestis*, *Comes Grandisprati*, *Comes de Chigni*, id est Cisuei. *Comes Rociaci*, cum dominis Trianguli *Treynel*, Montis Mirabilie, Castri Villani *Chasteau Villain*, Nantolii, *Guenguoron*, id est Vangiouis rivi, Capparum *Chapes*, Brecarum *Broies*, Viennae, Alneti, Aspeti Montis, Dampetrae, *Chaumont* seu Calvimontis.

REMI GENS BELGICAE.

Remi, ut in libro II. ait Caesar, *proximi Galliae ex Belgis sunt*. Certè à flumine Matrona quod Gallos seu Celtas à Belgis dividit, nimirum à Castello Theodorici, oppido Meldorum Gentis Celticae, Durocortorum

Remorum non multum abest. Cæsar *Remorum omnem Senatum ad se convenire, Principumque liberos obsides ad se adduci jussit.* Idem ibidem *Iccium & Antebrogium primos civitatis*; Aulus Hirtius *Vertiscum Principem civitatis; Præfectum equitum*, necnon *Principem & Præfectum Remorum* vocat.

Flumen Axonam esse in extremis Remorum finibus scribit Cæsar in libro II. cùm tamen *Remorum* fines longè trans flu. Axonam usque ad Mosam fluvium pertineant: qua parte Maceriæ sunt atque Mosomagus Remensis Ecclesiæ Parœciæ. Sed nimirum Axona *Remorum* fines Suessionumque præterfluit, Augustam etiam Suessionum alluit, ut & aliquot *Remorum* opida: itaut *in extremis Remorum finibus esse*, verè dici possit.

Cæsar castra ad flumen Axonam posuit: *in eo flumine pons erat; ibi præsidium ponit. Ab ipsis castris opidum Remorum nomine Bibrax aberat millia passuum octo.* Quod opidum Dudo vetus scriptor *Laudunum Clavatum* esse existimat, castrum olim Remorum; Samson *Fines* vel *Fimmas*, Remensem Parœciam in confinio *pagi Remensis* ac Suessionici constitutam interpretatur; alius Braium in Reitestino Ducatu, *Bray en Retelois*, locum mihi incognitum. Quidam *Barbi* villam non procul ab Axona in Reitestensi; nonnulli quos Matlutus sequitur, *Braium* in Laudunensi pago esse existimant.

Agros Remorum in libro II. bis commemorat Cæsar his verbis. *Agros Remorum popularentur, qui magno nobis usui ad bellum gerendum erant, commeatusque nostros sustinebant.* Ab his *agris Remorum* & patentibus campis frumenti feracibus *Campania Remensis* nomen accepit: de quibus campis & Plinius in capite V. libri XIX. *Bulbos non nasci nisi ex semine priores tradiderunt: sed & in Prænestinis campis sponte nascuntur, ac sine modo etiam in Remorum arvis.*

Arduennam silvam *per medios fines Trevirorum à flumine Rheno ad initium Remorum pertinere*, tradidit J. Cæsar in libro V. Commentariorum haud falsò. Quippe Arduenna cis Mosam quoque ad flumina Axonam & Matronam etiamnum pertinet.

Remos præcipuo semper honore Cæsar habuit, pro recentibus belli Gallici officiis. Adventu Cæsaris in Sequanorum locum Remi successerant: qui quòd Æduos æquare apud Cæsarem gratiâ intelligebantur; hi qui propter veteres inimicitias nullo modo cum Æduis conjungi poterant, se Remis in clientelam dicabant. Eo tum statu res erat, ut longè principes haberentur Ædui; secundum locum dignitatis Remi obtinuerant. Itaque & *Carnutes Remorum erant in clientela*, & præter ceteros etiam Suessiones: qui *potentibus Remis ut conservarentur impetravere*, & Hirtio dicuntur *Remis fuisse attributi*: itaut *Remis* eos Cæsar post bellum Belgicum confectum clientes attribuisse videatur.

Strabo scribit à Treviris & Nerviis ad occasum versus Senones esse, & *Remos* & Atrebates, ac Eburones: earum autem Gentium clarissimos ac memoratu dignissimos esse *Remos, ac eorum metropolim Durocortorum* cultu habitarique frequentissimè, & Præfectis Romanorum hospitium præbere. A Plinio in libri IV. capite XVII. vocantur *Remi Fœderati*, quemadmodum Ædui, Carnutes, & Lingones, Vocontiorum civitas, & Massilia Græcorum Phocensium: quod *Remos* (ne de ceteris loquar) *pro recentibus belli Gallici officiis* à J. Cæsare aut certè ab Augusto honoris caussâ esse consecutos puto. Unde Cæsar, postquàm in libro VII. scripsit, in Concilio Galliæ Bibracte indicto Gallos omnes cum ipso bellum gesturos Vercingetorigi summam imperii tradidisse; adjicit *ab hoc consilio Remos & Lingones abfuisse, quòd amicitiam Romanorum sequebantur*: & Hirtius in libro VIII. Remos *socios optimè de Republica meritos* appellat. *Socii* ergo & *amici* Romanorum ac *Fœderati* fuerunt *Remi*; sicuti Massilienses, Ædui, Vocontii, Carnutes, & Lingones. Ubi notandum est, cùm (ut Plinius docet) alii in Gallia populi fuerint *Fœderati* sub Imperantibus Romanis; alii *Liberi*, quales Leuci, Treviri, Meldi, Segosiani, Santones, Bituriges utrique, & Arverni: Fœderatorum multo meliorem fuisse condicionem quàm Liberorum. Nam *Fœderati* suis legibus utebantur, & erant planè liberi; at Liberi non erant Fœderati. Tacitus *Fœdus* civitatis *Remorum* cum Romanis initum in libro IV. Historiarum designavit hisce verbis. *Resipiscere paullatim civitates*, (Galliæ) *fasque & fœdera respicere principibus Remis*: hoc est principibus eius consilii, seu primis auctoribus *Remis*, qui & fœderis sui memores erant, & Æduos, Carnutes ac Lingones præter ceteros fœderum quoque suorum, societatisque & amicitiæ Romanæ admonebant. Addit Tacitus, *ad mitiora inclinantes Galliarum civitates, in Remos convenisse*, post Julium Sabinum rebellium Lingonum Ducem à Sequanis fusum.

Hirtius *equites Remorum ac Lingonum* evocavisse ait Cæsarem, quibus adversus Bellovacos uteretur. Lucanus in libro I. *Remos*, ut & Leucos optimos funditores agnoscit hoc versu

> Optimus excusso Leucus Remusque lacerto.

Gens Ῥῆμοι Straboni, Ptolemæo οἱ Ῥῆμοι dicta nomine Gallico, cuius prima syllaba longa est, & quod à *Remo* Romuli fratre, aut à *Remo* Celtarum Rege commenticio deducere, insanire est.

Nicolaus Bergerius Catalaunum & Laudunum, præter cetera opida, *Remorum* municipia fuisse existimat. Addit Samson & Suessiones: atque quatuor Diœceses, Remensem, Catalaunicam, & Laudunensem ætate J. Cæsaris; Suessionicam quoque ante Cæsarem *Remorum* extitisse, audacter affirmat: ob idque apud Cæsarem in libro II. *Remos* appellare *Suessiones fratres consanguineosque suos, qui eodem jure, eisdem legibus utantur, unum imperium unumque magistratum cum ipsis habeant.* De Lugduno Clavato seu Lauduno castro fatendum est, *Remorum* olim fuisse: cùm Remigius *Remorum* Episcopus ibi Episcopum constituerit, & ei parœciæ suæ partem attribuerit, ex una Diœcesi duabus factis. Quare quidquid nunc *Remensi* Diœcesi Laudunensique continetur, ante Remigium

ad onos *Remos* & ad solam Diœcesim Remensem pertinebat haud dubiè : hi veteres *Remorum* fines erant. Nunc *Remensis Diœcesis* ut à Remigio est imminuta, à Matrona ad Mosam, seu à Sparnaco ad Macerias CastrumqueReginaldi & Rupem Regiam, leugas xxv. in longitudinem patet, in latitudinem circiter xv. terminos habet ab oriente Trevericam Diœcesin, à meridie Catalaunicam, ab Occidente & Septemtrione Suessionicam & Lauduneosem. Opida cōplectitur muris cincta & fossis ac vallo monita præter Metropolim xv. Catolopolim ad Mosam, Castrum Porcense ad Axonam, Colmisciaeum *Cormicy*, Doncherium ad Mosam, Fioes seu Fimmas ad Vidulam, Macerias ad Mosam, Mosomagum ad Mosam, Reiteste ad Axonam, Rupem Regiam in Arduenna, Sedanum ad Mosam, Sparnaeum ad Martonam. Omitto loca opidis inferiora, sed tamen clara, nimirum Avenaeum, *Avenay*, Altum Montem vel Altmontem *Omont*, Attiniacum villam quondam Regalem ad Axonam, Castellum Reginaldi, Duciacum *Doucy*, Footem Malberti *Maubert-Fontaine*, Grande Pratum, Montem Falconis in saltu Argonna vel Argonia, *Mont-Faucon en Argonne*, Ruminiacum, Sindunum vel Seoocum, Vindenissam seu Vindonissam *Vendeesse*. Continet *Remensis Diœcesis* Parœcias vicanas seo rusticas majores ccccLXIX. minores cccxxxv. Abbatias cùm orbanas tum vicanas xxiv. ut Marlotus in Metropolis Remensis Historiæ libro I. docet.

Quod autem aioot Bergerius & Samson, Catalaunos olim *Remorum* fuisse ; minimè verum puto. Nec qoia Catalaooi *Remis* proximi eonfinesque sunt, & à Julio Cæsare priscisqoe Geographis Græcis ac Latinis, nusquam sub ea saltem appellatiooe memorantur, ideò credendom est *Remis* eos quondam attribotos fuisse. Quo nomioe Catalaoni à veteribus Geographis designati esse mihi videantur, dixi alibi. Quod ad Suessiooes attinet, non magis ante Julii Cæsaris ætatem quàm post eius in Gallias adventum Remornm finibus cootinebantur. *Remorum* quidem *fratres & consanguinei* ac finitimi fuerunt, eisdem etiam legibus sunt osi Suessiooes ; *Remorum* portio, aut sub *Remorum* imperio non fuerunt : qood *fratrum & consanguineorum* nomen ipsum satis ostendit, quibus nihil fieri potest æqualios. Certè Suessiooes *agros latissimos feracissimosque possidebant*, à *Remorum* agris divisos ; & *opida numero* XII. ac suos sibi *Reges*, *Divitiacum*, *Galbam*, aliosque vetostiores ambobus *habuere* : & *Remis* obsides Cæsari dantibus, ipsi cum reliquis omnibos Belgis contra populum Romanom conjoravere, atque arma eepere, uti Cæsar refert. Quare profiteor me non intelligere verba legatorum *Remorum* ad Cæsarem, affirmantium *Suessiones unum imperium unumque magistratum cum ipsis habere* : cùm domesticos Reges haboerint Suessiones ; non habuerint quaotum scire possumus *Remi*. Facilè tamen crediderim, J. Cæsarem confecto bello Belgico Soessiones quos in deditionem acceperat, io clieotelam attribuisse *Remis*, quibos petentibus ac deprecantibus fuerant ab ipso post victoriam conservati : ut jam suprà diximus.

Remi ot *Campania Remensi*, *Gallice* aliàs dictæ nomen dedere, sic & *pago Remensi*, *le Remois*. Hic pagus *Remegensis* eorruptè dicitur pro *Remensi* io Divisione Regni Ludovici Aug. inter filios, & *in Media Francia* inter pagos *Portianum* ac *Laudunensem* ponitur. Idem in Capitulis Caroli Calvi apud Silvacum anno DCCCLIII. editis *Remtianus* nuncupatur ; sicut à Fredegario io libri IV. Chronici capite XVI. *Remetiana urbs* vel *Remciana urbs* pro Remeosis. In Vita S. Arnolfi legimos, *Comitatum Rimensem* ei à Rege Chlodoveo esse delatum. *Comitatus Rimensis* idem est atqoe *pagus Remensis*. Nam cuique pago suus plerumque præerat Comes : caput autem pagi præcipoúmve opidum, sedes Comitis erat. Frodoardus *in pago Remensi Provilіacum* ponit, locum Abbatiæ titulo illustrem, vulgò *Preüille*.

Sunt in Diœcesi *Remensi* qoalis est hodie, oon qoalis olim fuit, seu *Remorum* finibus cootinentur plures pagi, nimirum Remensis, id est ager Durocortori suburbanus, Dulcumensis seu Dolomensis, Vongensis, Castrensis, Stadonensis sive Stadinensis, Portianus, Mosomagensis, Reitestioosreceotior pagus, pars Teoraciæ, Montania, *la Montagne*, silva & pagus Argonna vel Argonia, *Argonne*, aliique pagi sub *majore Archidiacono* & *Archidiacono Campaniæ* : qui suot doo Ecclesiæ Remensis Archidiaconi.

R E N T I C A.

Predium Rentica in Vita S. Bertulfi memoratur, ad Agnionem fluvium, qoem *Ennonem* & *Ennonam* hic libellus vocat ; vulgò *Aa* dicimus. Locos *Renty* hodieque oouncupatur.

R E O M A U S.

Reomaus in Diœcesi Lingonica pagoque Ternodoreosi, locus est à rivo præterfluente cognominatus, *la Reome* dicto, vetetrimo insignis Monasterio, quod alii *Monasteriū Reomaense*, alii *Monasterium Reomense* & *Reomagū* appellant. None à S. Johanne Presbytero & Abbate, ejus conditore, dicitur Monasteriom S. Johannis, vulgò *Monstier S. Jean*. In Martyrologio Usuardi hæc legimus. V. *Kalendas Februarias in Monasterio Reomensi depositio S. Johannis Presbyteri, viri Dei*. XVII. *Kal. Maij in Reomago Cœnobio depositio S. Silvestri, discipuli S. Johannis Conf.*

R E O N T I U M.

Gregorius in libro de Gloria Confessorum *Reonty* meminit ante annos MXXC. *Haud secus & Reontio villa est : in qua cùm esset Ecclesia Catholica, Gothi ad suæ sectæ immunditiam eam transtulere, ejecto Presbytero Catholico.* *Reontio* heic positum est in III. aut in VI. casu, ot sæpe aliàs, pro *Reontium*. In passiooe S. Vincentii Martyris *Reo* dicitur mendosè, ut eqoidem existimo. *Rиuntиum* recentiores

nuncupant; Nostri *Rons*, *t* in *f*. commutato: ut de *Gisortio* fecimus *Gisors*. *Reontium villam* vocat Gregorius, id est vicum: quod nunc castrum est ad Garumnam positum supra Burdigalam.

RESBACIS.

Audoenus qui & Dado, Authatii Franci viri nobilissimi ac ditissimi filius, Dagoberti Regis Referendarius fuit, inter Regni aulæque Proceres valdè illustris. Hic in Briegio saltu ad *Resbacem fluvium* ex B. Columbani Regula Monasterium exstruxit instruxitque magnificè, quod ipse *Hierusalem*, ceteri à fluvio *Cœnobium Resbacense* cognominarunt: eique Agilum unum è Columbani discipulis præposuit Abbatem: uti in libro xix. Rerum Francicarum scripsimus. Quidam *Cœnobium Rasbacense*, & *Monasterium Rasbacis cognomento Hierusalem ad ripam Rasbacis fluvioli* vel *Respacis* vocant; Jonas in Vita S. Eustasii *Respacense Cœnobium* Vulgò *Rebés* aut *Rébais* nuncupatur hoc Monasterium, castello Columbariis proximum, hodieque nobilissimum. Mabilio Vir doctissimus pussimusque, qui Vitas Monachorum veterum plurimas edidit, ac suis observationibus illustravit, Jonam arguit, quòd *Resbacem* vel *Rasbacem fluviolum* in libro de Vita Columbani appellaverit: cùm *torrens* aut *rivulus* potiùs vocari debeat, & ea aquis pluviis in unum confluentibus oriatur, ac æstate areat. Quod si verum est, facilè crediderim *Resbacem* aut *Rasbacem* locum à rivo nomen accepisse. Beccus enim seu *bec* Nostris; *bach* & *pach* Germanis; *bek* Belgis rivus est. VVillelmus Gemeticensis Monachus in libro vi. *locum* Monasterio clarum in Normannia *à rivo illic manante Beccum appellari* scribit, *le Bec*. Inde Beccus *Bec*, Orbeccum *Orbec*, Calidum Beccum *Caudebec*, & alia loca apud nos nomen acceperunt. Germani quoque multos vicos rivis adpositos *pach* & *bach* vocitant. *Pachstat*, *VVissenbach*, *Rosbach*, *Hurbache*, *Steinbach*, *Halbach*, *Hambach*, *Soltzbach*, *Limpach*, *Rocherpach*, *Naelbach*, *Pyesbach*, *Lebach*, *Saubach*, *Zeelbach*, aliique in Lotharingia & Alesatia, ac finitimis regionibus vici adsident rivis, à quibus nomen traxere. Silvam Idram, *der Idervvald* vulgò dictam, alluit rivulus *Iderbach* ab ea cognominatus, id est Idræ rivus, qui juxta castellum Oberstenium, *Oberstein* decurrit in Navam. Addi debet & *Morbach* locus veteri Monasterio clarus, cujus in Chronico Fontanellensi, & in Divisione Regni Lotharii, illic ante annos DCCCXL. heic ante occc. annos fit mentio, vulgò *Murbach* dictus in Alesatia. *Morbach Cœnobio* Ansigisus Abbas Fontanellensis moriens aliquid legavisse fertur.

RESTIS.

Restis locus est ad Ligerim flumen, prope Montem Sorelli *in regione Andegavensi*, veteri auctori libri de Vita & rebus Gestis Ludovici Pii Aug. memoratus ante annos octingentos, & in Vita S. Mauri; vulgò nunc *Reste* dictus in finibus Andicavorum; aliàs à S. Petro Pattono *S. Pierre de Rest*, vel *Rez*. *Anno* DCCCXXXII. *statuit Imperator ad villam cujus vocabulum est Restis venire, ibique Ligerio amne transfretato, in Franciam hiematum redire*: ut in Vita Ludovici Aug. legimus.

RETIA SILVA.

In pago Vadensi silva est Retia, *la Forest de Rets*, cui proximus est & velut ad cervicem ejus positus locus *Villaris*, ob id à situ cognominatus *Villaris ad collum Retiæ*, *Villiers Col de Rets*; corruptè dictus vulgò, *Villiers Coteret*. In ea silva est Burgus Fontis, *Bourg-Fontaine* Monasterio illustris: est & Campipratum, *Champpré*. In Gestis MSS. Caroli VI. Francorum Regis *Resia* vocatur hæc silva his de Rege verbis *Compendium inde petens, in saltu Resia venationi vacavit*.

RETORTORIUM CASTRUM.

Hildebertus Cenomanensis Episcopus in libro de Vita Hugonis Cluniacensis Abbatis *Retortorium* memorat. *Berardus de Castro Retortorio villam Cavariacum juris Monasterij Cluniacensis opprimebat*. Hugo Monachus Cluniacensis in Vita ejusdem Abbatis Hugonis, cujus æqualis fuit, *Reorterium* vocat, & *Berardi de Reorterio* meminit. Castrum illud nomine Latino *Retortorium* à retorquendo dictum, vulgò *Riotier* nuncupatur, positumque est ad sinistram ripam fluminis Araris in pago Dombensi, ac Villæ Francæ (*Ville-Franche*) adversum. Hugo Lugdunensis Archiepiscopus *dedit Hugoni Abbati Cluniacensi & successoribus ejus Ecclesiam S. Desidery sitam in Brixia, & Capellam de Reorterio castro* anno MXCIV. ut litteræ ejus docent. Incorruptum loci nomen est *Retortorium*: ea quo *Reorterium* ac *Reorterium* postea corruptè factum est; *Rioter* quoque & *Riozerium* corruptissimè. In litteris anni MCCXLVI. & aliis anni MCCXLVII. *Riotter*, & *Riozter*, ac *Riozterium* nuncupatur, & *q. N Palatinus de Riotter*, aliàs *Riozter*, & de *Riozterio* memoratur.

REUMVISIUS PAGUS ET MONS.

In capite XII. libri de Vita Gildæ cognomine Sapientis, hæc de eo legimus. *In Armoricam quondam Galliæ regionem pervenit S. Gildas, & venit ad quamdam insulam, quæ in Reumvisii pagi prospectu sita est, ibique aliquamdiu solitariam duxit vitam. Inde veniens in quoddam castrum, in monte Reuvisii in prospectu maris situm, ibi construxit Monasterium. Monasterium* hoc S. Gildæ in Britannia Gallica vel Armorica ad mare, & in Venetica Diœcesi, à *pago Reumvisio* vel *Reuvisio* supra laudato, & à mõte cognomine vulgò *S. Gildas de Ruys* nuncupatur. Ibidem capite XVIII. dicitur Gildas *in amabili sua Horata, ubi olim eremiticam duxerat vitam, obiisse*. Hæc *Horata*, sine dubitatione est insula, cujus suprà in capite XII. omisso ejus nomine mentio facta est: quæ hodieque inter insulas Veneti-

cas suo extremum locum tenet, ac dicitur *Hoüat*, aliàs *l'isle Hoüac*, Monasterio S. Gildæ adversa. Alterum est *Monasterium S. Gildæ* cognominatum *in Nemore*, in Namnetibus situm.

RHENUS FLUVIUS, ET DE PAGO RHENENSI, DEQUE RHENIS.

Supervacaneum ac pæne futile sit de *Rheno* scribere. Quid enim novi de clarissimo flumine afferre possumus post tot & tantos viros, qui Rhenum enarravere? Plena sunt auctorum volumina de fonte *Rheni*, atque decursu, de numero lacuum quos ingreditur, de numero amnium navigabilium quos recipit, de fossis Drusinis, & de fossa Corbulonis, de numero denique ejus ostiorum, aliis tria, aliis duo tantùm ora *Rheno* tribuentibus. De fossis quidem ac de ostiis tanti fluvii tam immodica prudentium discordia est, tot tamque diversæ sententiæ vel conjecturæ, tot ex omnibus partibus argumenta, ut postquàm ingentes singulorum ac universorum libros evolveris, aliorum alios impugnantium, jacturam temporis fecisse te agnoscas, nec statuere possis quid potissimum sequaris, sed multo quàm antea incertior, multo magis dubius & in his etiam quæ optimè scire te putaveras hæsitans recedas. Ne tamen nobilissimum flumen, quo Gallia ab Oriente terminatur, in mea *Galliarum Notitia* prætermisisse arguar, cùm tot fluvios non majores modò, sed etiam minimos descripserim, cursum tractumque ejus paucis attingam.

Oritur *Rhenus* in Rætia, ut præter ceteros Plinius, Ammianus Marcellinus, & Claudianus affirmant, nec longè à Danubii Rhodanique fontibus surgit: & aliquot castella prætérlapsus, jamque altus, lacum ingreditur, quem veteres scriptores à veteri urbe Rætiæ Brigantia *lacum Brigantiam*, vel *lacum Brigantinum*; item *Acronium*, recentiores à recentiore civitate Constantia ei adposita *lacum Constantiensem* vocant, *le lac de Constance*, necnon ab oppido Potamo (*Podmen*) Iburningis proximo *lacum Potamicum*. Hic autem lacus non sine caussa ut *rotundus* ita & *vastus* Ammiano dicitur. Est enim CCCCLX. stadiorum longitudinis, seu LVII. milliarium & quingentorum passuum; latitudine par ferè spatium implet: cui adsident Brigantia, *Bregentz* etiamnum dicta; Arbor Felix, *Arbon*; Iburningæ, *Uberlingen*, villa Regia VValafrido Straboni in S. Gallo memorata; & Constantia Alamannica, *Constentz*. Apud Constantiam *Rhenus* lacum egreditur. Tum Arola, *Aar* vulgò dictus, Rusam fluvium, *Ruß* accolis nuncupatum, quem plerique Ursam appellant, ac mox Lindemacum Tigurinum vel Limagum, qui *Limat* dicitur, Helvetiorum amnes lacubus inclytos, & ipse lacu Ebredunensi seu Nuvoburgensi nobilis recipit, & *Rhenum* auget ad Confluentes, *Conbolens*, aliàs *Coblentz*. Heic olim ad *Rhenum* eminuit colonia Augusta Rauricorum, *Augst*: postquàm defecit, *castrum Rauracense* appellata. Jam sinistram seu Gallicam fluminis ripam illustrant tres urbes pontibus claræ, Basilia, Germanis *Basel*, Nostris *Basle*; Mons Brisiacus *Brisach*; Argentoratum seu Stratæburgus, *Strasburg*, heic ubi Ellus fluvius, *Ill*, *Rheno* recipitur. Saletio, *Seltz*, fluviolo ibi in *Rhenum* labenti nomen suum debet. Tabernæ à re cognominantur: quas ut à ceteris distinguant, *Rhenenses Tabernas* appellitant, *Rheynzabern*. Noviomagus Nemetum ab amniculo *Spira* qui ibi *Rheno* confunditur, ante annos nongentos *Spira* nomen accepit. Ex altera parte, quà dextra vel Germanica ripa est, Nicer amnis non ignobilis, Germanis *Necker* nuncupatus, infra Heidelbergam *Rheno* recipitur. Noviomago succedunt Borbetomagus Vangionum, quæ & VVarmatia, *VVorms*, atque Mogontiacum Tribocorum, *Mentz* Germanis, Nostris *Mayence*, contra Mœni & Rheni confluentem, caput atque Metropolis provinciæ Germaniæ superioris aut primæ: ubi olim Carolus Magnus per annos decem labore ingenti & opere mirabili pontem in *Rheno* ligneum fecit, quingentos passus longum, (quanta heic est fluminis latitudo) qui non ante obitum ejus anno intra horas tres fortuito incendio conflagravit. Ab orbe Moguntiaco non longè abest Burgaracum, *Bacharach*. Apud Bingium (*Bingen*) Nava decurrit in *Rhenum*, fluvius celer & nebulosus, *Nah* & *Nach* Germanicè dictus. Nec procul hinc *Rhenus* Mosellam flumen ingens capit ad castrum agri Trevirici Confluentes, *Coblentz*. Sequuntur ad *Rhenum* Antunnacum, *Andernach*; Sentiacum *Sintzgch*; Baudubrica *Bopparten*; Bonna, vetus nomen etiamnum servans; Colonia Agrippina Ubiorum, provinciæ Germaniæ secundæ Metropolis, ubi Constantinus Maximus pontem in *Rheno* facere voluit inchoavitque, ut Francis nostris tum in Germania transrhenana sedem habentibus Coloniæque adversis terrorem incuteret: Buruncus, Novesium *Nuß*; Gelduba *Gelb*. Demum divisus duas in partes *Rhenus*, quarum citerior appellatur Vacalis, altera *Rheni* nomen retinet, insulam efficit Batavorum: & hinc Noviomagum *Nimegen*, ac Batavodurum, inde Trajectum Batavorum (*Utrecht*) alluit, atque in Oceanum influit, omnium Europæ fluviorum post Danubium maximus, Græcia ὁ Ῥῆνος, Nostris *le Rhin*, Germanis *Rheyn* dictus, aliàs *Reyn*, nomine purum significante. *Renum* quidam sine adspiratione scribunt, in his Vinetus & Gruterus: quos nummi Romani veteres erroris apertè convincunt.

Ex supradictis intelligitur, *Rhenum* per fines Rætorum, Helvetiorum, Sequanorum Rauricorumque, Nemetum, Vangionum, Tribocorum, Trevirorum, Ubiorum, ac Batavorum ferri: an oriatur ex Lepontiis, & Nantuates ac Mediomatricos umquam attigerit, (quod Cæsar asserit) non constare. Quinque orbes Episcopatuum sedes præterlabitur Rhenus, Constantiam, Basiliam, Argentoratum, Spiram, atque VVarmaciam; metropoles tres, Mogontiacum, Coloniam Agrippinam, ac Trajectum.

Nomen dedit *pago Rhenensi*: in quo locus *Lauresham* vel *Lorisham* ad fluvium *VVisgoz* fuit, insignis *Monasterio Lauresbamensi*, quod

&

& Monasterium S. Nazarii dicitur: quod VVillisuinda, & ejus filius *Cancro, Rhenensis pagi Comes* exstruxere, ac Mettensi Ecclesiæ Chrodegangoque donavere. Sed quia *pagus Rhenensis*, & Laureshamense Monasterium trans flumen Rhenum sunt in Germania, non in Gallia; de utroque plura non addam.

Est ejusdem nominis fluvius in octava regione Italiæ, seu in Æmilia: quem Plinius *Rhenum* absolutè vocat, & numerat inter Apenninos amnes, navigabiles & celeberrimos, in Padum sese exonerantes; Silius in libro VIII. *Parvum Rhenum* appellare maluit, ut à Rheno cum nostro distingueret.

Parvique Bononia Rheni.

Bononiam enim alluit *Rhenus*: quem accolæ *Reno* vocitant, ac sine adspiratione scriptitant: ex quo colligo, hoc Æmiliæ flumen Latinè & *Renum* dici scribique oportere.

Rheni olim vocabantur accolæ fluminis *Rheni* cùm Galli, tum Germani, & ab eo cognomen nacti sunt: sicut Stephanus in Glossario de Urbibus & populis scribit: Ῥῆνοι προσοικοῦντες τῷ Ῥήνῳ. Sic ab Indo flumine Indi; à Nigro amne Nigritæ; ab Axiace fluvio Axiacæ; Bætici a Bæte, ab Ibero Iberi; Garumni à Garumna; Arevaci ab Areva dicti sunt. Latini *Rhenanos* aut *Rhenenses* vocant. In carmine Panegyrico de laudibus Berengarii Aug. quod publicavi ante X. annos, *Rheni* ponuntur pro accolis *Rheni*, id est pro Gallis Lotharienſibus, & pro Germanis Transrhenanis.

Nec decet ulteriùs socios deducere Rhenos.

In satyra VI. ad Cæsium Bassum A. Persii versus hic est

Essedaque, ingentesque locat Cæsonia Rhenos.

Scio quidem & Oceanum, & maria, & fluvios cum nationibus urbibusque in curru Triumphali depingi, ac velut in triumpho à Romanis duci consuevisse: sicuti Plinius, & Annæus Florus in libri IV. Rerum Romanarũ capite II. docent. Sed tamen inclinat animus, ut credam *Rhenorum* appellatione à Persio designari *Germanos* Transrhenanos, indicarique Cæsoniam certâ pecuniâ undique conquiri jussisse viros proceritatis eximiæ cùm Gallos tum alios, qui Caii Caligulæ viri sui Germanicum triumphum instruerent, & pro captivis Germanis haberentur atque ducerentur: quod & Suetonius de Caio confirmat: & ita Gallienus mimicum olim Romæ triumphum egit.

RHODANUS FLU.

Unde nomen habeat *Rhodanus* fluvius, haud facile dictu est. Plinius in libri III. capite IV. à *Rhoda Rhodiorum* colonia, flumini aut apposita, aut proxima, quæ ætate ipsius interciderat, dictum esse ait his verbis. *Agatha quondam Massiliensium, & regio Volcarum Tectosagum, atque ubi Rhoda Rhodiorum fuit, unde dictus multo Galliarum fertilissimus Rhodanus fluvius*. Plinium sequitur Isidorus in libri XIII. capite XXI. At Strabo hanc *Rhodam* Ῥόδην vel potiùs Ῥόδην vocat, & unà cum Agatha à Massiliensibus conditam, non verò à Rhodiis ait, atque Barbaris *Rhodani* accolis oppositam. Marcianus quoque Heracleotes in Periplo tradit, Massilienses in Hispania condidisse & incolere Ἐμπόριον, (Latini *Emporias* & *Emporia* vocant) & Ῥόδην sive *Rhodam*, quam primò Rhodii constituerint, sed postea Massilienses Hispaniam ingressi occupaverint: tum in Gallia Ἀγάθην vel *Agatham*, & *Rhodanusiam* ad *Rhodanum*, Ῥοδανουσίαν ᾗ ὁ Ῥοδανὸς μέγας ποταμὸς παραρρεῖ: quã Stephanus quoque *Rhodanusiam* urbem in agro Massiliensi appellat, Ῥοδανουσία πόλις ἐν Μασσαλίᾳ. Duæ ergo fuerunt *Rhoda*, una in Hispania Tarraconensi à Rhodiis condita ad Thicim fluvium; altera in Gallia Narbon. ad flumen *Rhodanum* à Massiliensibus constituta, *Rhoe* aut potiùs *Rhode* Straboni; Marciano autem & Stephano *Rhodanusia* nuncupata. Ex duabus *Rhodis*, omissâ Hispanicâ, unam fecit Plinius coloniam Rhodiorum, quam in Gallia Narbonensi posuit, & à qua *Rhodanum* dictum credidit: cùm *Rhodam Rhodiorum* in Hispania collocare, & ab altera *Rhoda* vel *Rhodanusia* Massiliensium colonia ad *Rhodanũ* in Gallia, *Rhodani* appellationem deducere debuerit. Quamquam *Rhoda* vel *Rhodanusia* nostra à *Rhodano* appellationem accepisse potiùs videtur, quàm suum fluvio nomen dedisse: sive ea pridem interciderit; sive pro Arelato, aut quâ aliâ clarâ urbe Rhodanica, ab ostiis *Rhodani* non multum remotâ, haberi debet.

Alia est urbs, quam Sidonius in epistola V. libri I. *Rhodanusiam suam* vocat, nimirum Lugdunum, ut putant.

Credere non sine caussa quis possit Massilienses, Græcos ex Asiana Phocæa advenas, qui pleraque oræ provinciæ Narbonensis loca ac plerasque insulas Græcis appellavere nominibus, flumen quoque totius oræ maximum ac Massiliæ suæ proximum linguâ patriâ *Rhodanum* nuncupavisse, propterea quòd omnium Galliæ fluviorum maximè rapidus esset ac torrens. Hoc enim Ῥοδανός Græcâ linguâ significat. Paullatim igitur nomen recens ac externum veteri ac patrio Gallicove fluminis vocabulo (quodcumque illud erat) prævaluit, ac in usu esse cœpit, assiduis Massiliensium navigationibus atque commerciis non in totam modò Galliam, sed etiam in universas interni maris oras invectum. Sic cùm *Libyca* appellassent iidem duo *Rhodani* ora modica, & tertium idemque amplissimum *Massalioticum* urbis suæ nomine; cùm promuntorium & portum *Citharistam*, cùm tres Stoechadas, Proten, Mesen, Hypæam, necnon Phœnicen, Phylam, Leronem & Lerinam insulas Græcis nominibus nuncupassent: paullatim Gallica veteraque eorum locorum insularumque nomina exolevere, & demum ex toto abolita, novis Graiisque vocabulis qualia à Massiliensibus fuerant imposita cessere. Hoc plusquàm probabile, & vero planè quàm verisimili propius est.

Non deerunt tamen forsitan, qui sibi persuadeant *Rhodani* nomen Gallicum sive Celticum potiùs esse quàm Græcum: postquàm

mecum animadverterint quosdam alios Galliæ fluvios eadem appellatione censeri. Certè Fortunatus in libri III. Carmine XII. ante annos mille & septuaginta Medtolanum castellum Nicetii Trevirici Episcopi ad Mosellæ & parvi *Rhodani* confluentes positum in munte fuisse tradit his versibus.

> Quem Mosella tumens, Rhodanus quoque parvulus ambit;
> Decertantqua suo pascere pisce locum.

Parvum Rhodanum vocat Fortunatus, quem *tennem Drăcl. num*, vel potiùs (ut libri MSS. vocant) *Drahonum* Ausonius in Mosella; accolæ *die Droan* aut *Dron* oune appellant. Alterius quoque fluvii in pago Parisiaco oomine *Rodoni* mentionem faciunt litteræ Odonis Francorum Regis ante anoos occxae. *Ex fisco nostro Cersilla mansum unum cum ductu aqua ex utraque parte supra & subtus fluvio Rodono.* Hic *Rodonus*, *Rûni* aut *le Rone* vulgò dicitur, & præter ceteros vicos Cersillam (*Cerselles*) alluit, villam quondam Regiam sive fiscalem, infra quam io Croduldum influit, ote Crodoldi defetendus in Sequanam. Præterea *Rodanum* oon pauci sina adspiratione scribunt; in his Vinetus & Gruterus. Hæc quidem de nomine *Rhodani* dici possunt, & ab aliquibus etiam credi: sed io priore seoteotia nihilominùs persaverare malim.

Omoium Europæ fluminum maximum Danubium, proximum ei Rheoum, tertium quidam *Rhodanum* fecere. Certè Agellius in libri X. capite VII. & Solinus in capite VIII. à Varrune aliisque *in tribus primis & maximis Europa terra fluminibus Rhodanum poni* tradunt: quos Isidorus sequitur in libri XIII. capite XXI. Quare Seneca in Quæstionum Naturalium libro III. & IV. *Rhodanum, Rhenum, Danubiumque* conjunctim memorat, *quibus torrens etiam in canali suo cursus sit*: & Mella quum ait *Rhodanum non longè ab Istri Rhenique fontibus surgere*: (ni fallor) oihil aliud vult intelligi, quàm fontes trium maximorum Europæ fluminum alios aliis esse vicinos. Ex quo apparet, quàm falsò apud Livium in libro XXI. *Padus amnis major & violentior Rhodano* ab Hannibale dicatur.

Rhodanus Gallis Nostris dicitur *le Rosne*; indigenis seu potiùs accolis oascentis fluminis *Lo Ros*. Oritur in regione Vallensi, vel (ut ait Plinius) in Alpibus apud Lepontios Viberos; in Alpibus ioquam Peoninis, quod & Ammianus Marcellinus, & res ipsa docet. Ac primùm alluit Sedunos & Veragros, hoc est provinciam Alpium Penoinarum & Graiarum: deinde sinistro latere provinciam Viennensem, quàm longa est, usque ad ostia sua sive usque ad mare Gallicum prætetlabitur, nimirum Allobroges, Segalaunos, Tricastioos, Cavares, Salyes. Dextro autem latere provinciam Maximam Sequanorum, sive Helvetios ac Sequanos ejus provinciæ populos attingit: tum per provinciam Lugdunensem primam, mox per fines civitatis Albensium decurrit, quæ una & sola ex civitatibus provinciæ Vienoensis cis *Rhodanum* posita est: demum Volcas Arecomicos tigat, partem provinciæ Narbonensis primæ, ac quatuor oune ostiis io mare Gallicum effluit: ne de Fossa Mariana loquar, quæ cùm partem amnis alveo navigabili effundat, pro quinto ejus ostio haberi potest ac debet.

Loca celebriora quæ utrimque alluit, sunt Naterttium, *Naters*; Seduoum caput Seduoorum, Episcopatûs veteri sede illustre, *Sion* Nostris, Germanis *Sitten* dictum; Agaunum, à S. Mauricii Mart. Monasterio antiquissimo celeberrimoque cognominatum; Bibiscum ad lacum Lemanum, *Vevis*; Lausana quoque, & Noioduoum, ac Geneva Allobrogum; Sesselium, Coodate vulgò *Chana*, ad lacus Burgulensis decursum in Rhodanum; Petræ castellum; Etanua Tabulæ Theodosianæ nota, *Torne*; Antooiacum, plerisque Anto, *Anton*, Aotonii Triumviri oomen fereos conditoris sui; Lugdunum Segusianorum ad Araris & Rhodani confluentes; castrum S. Symphosiani, *S. Saphorin*; Vienna Allobrogum; Condriacum vinetis suis nobile; Ursoli, vicus S. Valerii; Tegna opposita Turnooi; Malva, Confluentes, vicus positus ad Isaræ & Rhodani confluentem, vulgò *Confulens* dictus; Valentia Segalauoorum; Voluta *la Vonte* ferè contra Drunæ ostium; Rupes Mõtéuãta, Theodulfo Episcopo Aurelianensi memorata, *Rochemore*; Ancon, *Ancone*; Vivaria *Viviers*, caput Helviorum; Burgus S. Andeoli, *bourg S. Andeol*; Poos S. Spiritûs; Avenio Cavarum ioter Sulgam & Druentiam fluvios in Rhodaoum sese exonerantes; Voloberca *Valabergne*; BellumQuadrum à situ & à figura oomco habẽs, Tarascooi veterrimo Salyum opido adversum, ubi Vardonem Rhodanus capit, Furcæ *Fourques*, vicus à re dictus. Ibi enim *Rhodanus* bidentis furcæ modo duo in ora se scindit: ex quibus unum paullo infrà in duo alia dividitur, Fossâ Marianâ quæ inter Trencatalliam & Arelatũ incipit, partem ejusdem fluminis in mare emittente. Non procul à Furcis est Trencatallia, *Trinquetaille*; tum Arelatum Salyum ad Rhodanum, & Aquæ Mortuæ, portus olim oobilis.

Falsò igitur Mella & Plutarchus in Hannibale, (si tamen Vita Hannibalis Plutarcho tribuenda est) scribunt, Rhodanum *inter Volcas & Cavaras emitti*: cùm inter Volcas Arecomicos & Salyes, sive ioter fines Nemausensium & Arelatensium in mare effluat. Certè à Massilieosium finibus usque ad flumen Druentiam habitant Salyes, uti ait Strabo; quorum esse urbes præ ceteris Tarasconem & Arelatum ad *Rhodanum* Ptolemæus testatur: iode regio Cavarum est, quam usque ad Isaræ & *Rhodani* confluentes jacere asserit Strabo: quibus tamen finibus Segalauni cum Valentia Segalaunorum continentur. Notanda sunt Mellæ verba de *Rhodano*: postquàm Lemanum lacum egressus est integer, *inde in occidentem ablatum, aliquamdiu Gallias dirimere, pòst cursu in meridiem abducto, accessuque aliorum amnium jam grandem, & subinde grandiorem, inter Volcas & Cavaras emitti. In occidentem ablatus Rhodanus dirimit Gallias*, nimirum proviociam Maximam Sequanorum à provincia Viennensi dividit: *cursum in meridiem abducit* ad Lugdunum, *jam grandis accessu fluviorum* Arvæ, Indis, Araris vel Sau-

connæ; aliis amnibus subinde augetur, Isarâ, Drunâ, Sulgâ, Druentiâ, è quibus Isaram & Druentiam *non minùs Rhodano torrentes* Plinius appellat.

Ammianus scribit, *Rhodanum* ubi Lemanum exiit, *per Sapandiam & Sequanos ferri, tum Viennensem latere sinistro perstringere, dextro Lugdunensem; & Ararim suum in nomen adscito, vehere grandissimas naves: demum Gallico mari concorporari per patulum sinum quem vocant ad Gradus, ab Arelate* XVIII. *ferè lapide disparatum.* Certè *Rhodanus* dextrâ ripâ Sequanos, sinistrâ Sapandiam stringit: dextrâ deinde Lugdunensem, sinistrâ Viennensem item provinciam. Sed cùm Sapandia pars sit provinciæ Viennensis: meliùs dixisset Ammianus, *Rhodanum* sinistrâ Viennensem, dextrâ Sequanos & Lugdunensem perstringere.

Sinus autem ille maris Gallici in quem devolvitur *Rhodanus*, vocatur *Sinus ad Gradus*, & à re nomen habet, ab urbe Arelato XVI. aut ferè XVIII. millibus passuum distans. Quippe hodieque in eo sinu sunt Gradus sex ordine dispositi, videlicet *Gradus Novus*, Gothiæ sive Septimaniæ proximus, *Gras Neuf* vulgò dictus; Gradus Urgonensis, *Gras d'Orgon*; Gradus Paulitensis, *Gras de Paulet*; Gradus Magnus, *Gras Grant*; Gradus Infernas, *Gras d'Enfer*, omnium infimus; Gradus Passanensis vel Passonensis, *Gras de Passan*, aut *Passon*, qui est ultimus & Provinciæ Massiliæque adversus. Ex quibus Gradibus tres, Urgonensis, Paulitensis & Passanensis nomen à vicis habent, in insulis ostiorum Rhodani sitis; reliqui à novitate, à magnitudine & à situ sunt cognominati. Gradus ille Passanensis, propterea quòd omnium maximè vergit ad Provinciam atque Massiliam, & ostio Massaliotico adjacet, *Gradus Massilianorum* vel *Massilitanorum* olim dictus est. Ita eum vocat Æthicus in Itinerario portuum vel positionum navium ab Urbe Arelatum usque. *A Fossis ad Gradum Massilitanorum* M. P. XVI. *A Gradu per fluvium Rhodanum Arelatum* M. P. XXX. quemadmodum veteres tertium idemque amplissimum os *Rhodani*, quia proximum provinciæ Viennensi Massiliæque erat, *Massalioticum* nuncupavisse auctor est Plinius Gradum autem dixere Romani portum locumve præsertim ad ostium fluminis, ex quo conscensio in naves fiebat, quem tutò petere navigantes, unde navigaturi naves solvere sine periculo poterant: & in portubus plerumque gradus erant aut scalæ, quibus in mare descendebatur: unde portus celebres in Asia Scalas nostri mercatores vocant, ubi aquari, & commeatum navibus imponendum accipere navigantes solent. Sic Valerius Maximus in libri III. capite VI. tradit, *P. Scipionem in Sicilia, trajiciendo in Africam opportunum quærendo gradum, Carthaginis ruinam animo volvisse.* Idem in libri VII. capite VI. *Siciliam & Sardiniam gradus & stabilimenta bellorum* vocat, unde Romani bella in transmarinas provincias importabant. Memini hanc ce observationem meam ab Henrico Valesio fratre meo cui eam indicaveram, doctis in Ammianum Marcellinum Notis insertam esse. Sic in Hispania *Gradus Saguntinus* vel Morvedrensis, *Gradus Valentinus*, vulgò *Grao*, & in Aragonia *Gradus Pennensis* oppido cognominis ad Iberi fluminis trajectum ab Hieronymo Surita referuntur. Tales locos aut portus *passus* etiam Aquitani appellant: quo nomine nunc gradus, nunc transitus à Nostris sæpe designatur. Quippe Burdigalenses in ostio Garumnæ quod propter scopulos & arenas periculosum est, tres passus gradusve agnoscũt, nimirũ Passum Arenosum vel Glareosum prope Medulos, *le Pas de Grave*; in medio ore fluminis Passum Asinorum, navigantibus nottissimum, *le Pas aux Asnes*; & ad litus Santonicum versus Foramen Mali Dumi, *le Pertuis de Maubusson*, aliàs transitum Malbussonensem, *le passage de Maumusson*: quæ sunt tria loca, Garumnâ Oceanum aut contrà Oceano Garumnam intrantibus opportuna ac tuta. Gradus *Rhodani* communi nomine Tineæ appellantur, *les Tignes*.

Tribus ostiis *Rhodanus* in mare decurrit, ut suprà diximus. Duo ejus ora modica appellavere Romani communi nomine *Libyca*, quòd Africæ quæ Græcis Libya dicitur sint adversa. Horum alterum quod Gothiam Hispaniamque Tarraconensem spectat, vocarunt *Hispaniense*; alterum quod medium est, incertam ob causam *Metapinum*; tertium idemque amplissimum quod Provinciam Massiliamque spectat, *Massalioticum* hoc est Massiliense. Quæ tria apud Plinium nomina, *Libyca*, *Metapinum*, *Massalioticum*, ut Græca sunt, à Massiliensibus Græcis imposita esse non dubito, quibus ostia *Rhodani* cotidie naviganda erant, in Hispaniam tendentibus: & Romani cùm Galliam Narbonensem occupavissent, Massiliensium appellationibus uti cœperunt. Ostium *Rhodani* Massalioticum designat Cæsar in libro II. de bello Civili hisce verbis. *Massilia ferè ex tribus oppidi partibus mari alluitur, quod adigit ad ostium Rhodani.* Designat & Livius in libro XXI. *Publius Cornelius Scipio præter oram Liguriæ Ligurumque, & inde Salyum, mox pervenit Massiliam, & ad proximum ostium Rhodani (pluribus enim divisus amnis in mare decurrit) castra locat.* Designat & Justinus in libro XLIII. quum ait Phocenses *in sinum Gallicum ostio Rhodani amnis devenisse.* Massiliæ & sinui Gallico proximum ostium *Rhodani*, Massalioticum est. Monetus scribit, *ostium Rhodani Massalioticum* vocari ab accolis *lo Tampan*, *ubi fit & Fossa Mariana*: ostium *Hispaniense* esse unum ex alveis Rhodani, qui paullo supra Arelatum separatus à *Rhodano*, obliquè feratur in mare, & effluat ad *Tres-Marias* vicum ita dictum, ibique *ostium Hispaniense faciat, septem leugis distans à Massaliotico*: ostium *Metapinum* esse alveum tenuem, emissum ex medio ore fluminis, obliquè decurrentem in stagna Pecasia seu Salinas, infra quas ostio modico in mare decurrat. Hũc tertium *Rhodani* alveum, ut & medium ferè exaruisse, post ductam à Mario fossam latam atque declivem, aquis sponte sua eò defluentibus: vocari autem vulgò *Rhodaninam*, *la Rodine*, & accolarum foveri industriâ ad commodiores salis subvectiones. Hæc qui-

dem Monetus: quem apparet à Plinio temerè recessisse, & ordine ostiorum amnis minimè servato, omnia confudisse. Nam ut Plinium & rem ipsam secuti suprà ostendimus, primum est *Rhodani* ostium *Hispaniense* Hispaniam versus; secundum sive medium *Metapinum*; tertium atque ultimum versus Fossam Marianam & Massiliam, *Massalioticum*. At Monetus medium ostium *Rhodani* *Hispaniense* vocat, cùm *Metapinum* vocandum sit; & contrà *ostium Metapinum* appellat, ultimum os *Rhodani* Gothiam & Hispaniam spectans, quod *Hispaniense* appellari oportuit. Quare non ostium Massalioticum, sed medium os *Rhodani* seu ostium *Metapinum*, *Tampan* nuncupari ab accolis existimo, nomine ad *Metapinum* maximè accedente; quod ostium ad Tres-Marias & ad Gradum Urgonensem consistit: ultimum verò os *Rhodani*, quod *la Robine* vulgò dicitur, non *la Rodine*, & salinas Pecasias rigat, Graduique Novo proximum est, *ostium* esse *Hispaniense* credo, non (ut Monetus sibi persuadet) *Metapinum*. Ptolemæus à Plinio sine caussa recedis, tria ostia *Rhodano* assignante, & duo tantùm ei fluvio ora attribuit, alterum *Occidentale*, τὸ Σπανικὸν στόμα, hoc est Hispaniense; alterum *Orientale*, Ῥοδανῦ τὸ ἀνατολικὸν στόμα, id est Hispaniense. Artemidorum Plinius, Polybium Ptolemæus est secutus. At Diodorus Siculus cum Timæo falsò quinque *Rhodano* ora cornuave attribuit: quos amboa Avienus sequitur.

Regionem *Rhodano* adjacentem *Rhodanusiam*, Ῥοδανουσίαν dixere Græci, in primis Irenæus: sicut Euphratesiam Εὐφρατησίαν, id est Euphratensem eadem natio vocavit Commagenen: ita provinciæ à fluminibus dictæ Bætica in Hispania, Savia in Illyrico.

Fuit & *classis fluminis Rhodani, cujus Præfectus nunc Vienna, nunc Arelati* consistebat ac commorabatur; uti docet Notitia Imperii Romani: à qua classe & *nautæ Rhodanici* sunt cognominati. In lapide Arelatensi memoratur *Fronto* quidam *Navicular. Mar. Arel. Curat. ejusd. corp.* id est *Navicularius Maritimus Arelatensis, Curator ejusdem corporis, Patronus Nautarum Druenticorum & Utriclariorum corporatorum Ernaginensium.*

Heic notare convenit, quum Dionysius Periegetes scribit, *sedes Celtarum* seu Gallorum esse *circa Fontes Eridani*; & quum in Vita Favorini Sophistæ legimus, patriam ei fuisse Arelatum, urbem *ad Eridanum* positam; utrubique *Rhodanum* nostrum, non autem Padum, *Eridani* appellatione impropriè aut etiam mendosè designari, ut sæpe contingit, similitudine nominum & vicinitate amborum fluminum deceptis auctoribus, ac utraque confundentibus. Sic & Æschylus *in Iberia Eridanum esse dixit, eumdemque appellari Rhodanum*; ut Plinius in libri XXXVII. capite II. scribit.

Plinius *in Rhodani ostio Metinam* insulam ponit, quæ nunc sub eo saltem nomine nobis incognita est. Duæ nunc insulæ in ostio ejus fluminis sunt, altera Anguillaria, *l'Anguillare*, quæ in quibusdam tabulis *Anguillade* vocatur: altera, eaque multo Anguillariâ minor *Oder* dicta, quam Rogerio Hovedeno qui in anno MCC. desinit, notam esse video, & *Odur* appellari. Hic enim postquàm de *Briscou*, id est Blascone insula, de Agathe civitate seu *Agda*, de Magalona, & de portu Montispessulani *Later*, hoc est castro Latara scripsit, sic refert. *Deinde transierunt ante insulam, quæ dicitur Odur, quæ est ad introitum Rhodani: & in adscendendo per Rhodanum, itur ad bonam civitatem Archiepiscopalem, quæ dicitur Arle le Blanc.* Ex his ii. insulis alteram Plinius *Metina* nomine *insula in Rhodani ostio* haud dubiè designavit: sed utram, incertum est. Nisi quòd *Metina* *Anguillaria* magis videtur convenire, quàm *Odur*, insulæ Anguillariâ multo minori.

RIBODIMONS.

Ribodi Mons notus est locus in Diœcesi Laudunensi, Monasterio Abbatiali insignis. Guibertus, Novigenti sub Codiciaco Abbas, in libro III. de Vita sua *Abbatem S. Vincentii, Abbatem Ribodimontensem*, & *Abbatem Novigenti sui*, appellat *præcipuos Abbates Parœciæ Laudunensis*. Hermannus Monachus in capite XX. libri III. de Miraculis S. Mariæ Laudunensis *Ribemontem* corruptè vocat, & supradicto *Monasterio S. Nicolai prope Ribemontem* suum esse Abbatem scribit. Vulgò *Ribemont* dicitur, Monstreletio *la ville de Ribemont*; nonnumquam & *Riblemont* corruptè: castrumque est ad flumen Isaram inter Faram & Gusiam situm, pontem amni impositum habens. *Anselmus de Ribodi Monte* inter Francorum Proceres qui Hierosolyma anno MXCVI. profecti sunt, non ultimum locum tenuit; ut Gesta Dei per Francos docent: quem *Anselmum de Riboatmont* vocant Gesta Francorum ab anno MXCV. ad annum MXCIX. perducta, & in obsidione castri Archæ obiisse tradunt. Loco nomen dedit mons in quo situs est, & *Ribodus* qui eum possedit. *Ribodus* enim, necnon *Ribbodo* vel *Ribboto* propriū apud Francos viri nomen fuit. Carolus IV. ejus nominis Imperator Romanorum, in Commentario de Vita sua, qui in anno MCCCLXIII. desinit, hoc *opidum Rubemontis* corruptè vocat, & inter *opidum S. Quintini* & *civitatem Laudunensem* ponit.

RICOMAGUS.

Nobilissimum est opidum in Arvernis vetustissimumque *Ricomagus*: quod adhuc nomen sed truncū servat. *Riom* enim nuncupatur. Gregorius Turonicus Episcopus cum alibi, tum in libro de Gloria Martyrum, ejus meminit, & *vicum Ricomagensem* vocat. *In Ricomagensi vico civitatis Arvernæ Polycarpi Martyris sollemnia celebrabantur.* Idem *vicum Ricomagensem* nuncupat in libro de Gloria Confessorum. *Fuit* (inquit) *in Arverna urbe admirabilis sanctitatis Amabilis quidam vici Ricomagensis Presbyter: qui virtutibus magnis præcellens, sæpe serpentibus dicitur imperâsse.* Hunc Amabilem, Patronum suum, *Ricomagenses* hodieque venerantur, & *S. Amable* vocitant. Idem ibidem *montem Belenatensem* in-

ter vicos Artonam & *Ricomagum* positum esse docet, & ea cacumine ejus montis *vicum Ricomagensem* despici. De *Ricomago* Nostri postea fecere *Riomum* & *Reomum*, ac *Rigomum*: ut de *Rotomago Rotomum*, ex *Noviomago Noviomum*, ea *Bitiomago Bitiomum*. *Villam Reomensem*, *forum* item *Riomense* veteres tabulæ memorant: in quibus *VVillelmus Arvernorum Comes medietatem Lerdarum, qua in villa Reomensi quoquo tempore accepta fuerint, Monasterio Manziacensi concedit.* Pippini Regis Aquitanorum litteras legi, anno XIX. regni ejus datas in gratiam Mausiacensium Monachorum: quibus in litteris *Vicaria Rigomensis*, (*la Viguerie de Rion*) *Vicaria Cantellensis*, (*Chantelle*) & *Vicaria Randanensis* (*Randan*) mentionem facit. *Rigomum* ergo vocat Pippinus Aquitanorum Rex, Ludovici Pii Aug. filius, nomine veteri *Ricomagi* jamtum truncato ante annos amplius DCCCXXX. *Ricomagum* patriam nostra ætate plurimum illustrarunt Jacobus Sirmundus, peritissimus antiquitatis, Sirmondus Poëta, & Amabilis Burzęus, viri doctrinâ clarissimi.

Et *Ricomagus* quidem cujus meminimus, est in inferiore Arvernia vel in Lemane: at alter ejusdem nominis vicus est in superiore Arvernia, vel in Cebennis montibus, *Ricomagus* dictus Latinis scriptoribus; Nostris *Riom des Montagnes*, ut eo cognomine à *Ricomago* Lemanico distinguatur.

Ricomagus Gallicum nomen vetus est, divitem mansionem significans. *Ricus* enim dives Gallis fuit, ut hodieque Nostris est; *magus* mansio. Hinc nata nomina *Richomeres*, *Riccimirus*, *Richarius*, *Ricramnus*, *Rictrudis*, *Richolfus* vel *Riculfus*, *Richardus*, *Richildis*, *Richuinus*, Ricolocus vel Ricus locus, *Richelieu*, locus in Pictonibus non longè à Campiniaco, Ducatûs titulo insignis ad fluviolum Valdum, *Vonde*.

RIGODULUM.

Tacitus in libro IV. Historiarum *Rigodulum montibus aut Mosella amne saeptum* in Treviris commemorat: cujus loci situm ita describit Ammianus Marcellinus in libro XVI. *Apud Confluentes locum ita cognominatum, ubi Mosella confunditur Rheno, Rigodulum oppidum est.* Nunc vicus est è regione Palatii, (*Pfaltz*) nihil præter nomen antiquum servans. Nuncupatur enim *Rigol*; aut si Brouvero fides, *Reoll*: quem ait vicum esse ad Mosellam flumen, Valentini Treviri clade illustrem.

RIGOMAGUS CIVITAS.

Inter provinciæ Alpium Maritimarum VIII. civitates tertium locum obtinuit *civitas Rigomagensium*: sicut docent veteres omnes Notitiæ provinciarum & civitatum Galliæ. Hujus civitatis auctores nostri, & Concilia Gallicana, ac Itineraria provinciarum vetera nullam mentionem faciunt. Æthicus quidem in Itinere à Mediolano per Alpes Cottias Arelate, *Rigomagi* cujusdam meminit inter Laumellum & Taurinos, à Laumello XLVI. ab Augusta Taurinorum XXXVIII. millibus passuum distantis: quem locum Cluverius in libro I. Italiæ Antiquæ opidulum *Trinum* (*Trino*) esse existimat. Sed *Rigomagus* Æthici cùm sit in Italia, nihil ad Gallias, nihil ad *civitatem Rigomagensium* in priscis Notitiis Galliæ memoratam pertinet. Quare Lucas Holstenius, qui Ortelii Thesaurum Geographicum adnotationibus illustravit, vix dubitat affirmare *Rigomagum* provinciæ Alpinæ Maritimæ civitatem, esse *Caturigomagum* vel *Caturiges*, locum non procul ab urbe Ebroduno, vulgò *Chorges* dictum. Holstenii sententiæ accedere non possum. Nam *Rigomagensium civitatem* Notitiæ Galliarum omnes MSS. appellant; nulla *Caturigomagum*: inter *Rigomagum* autem & *Caturigomagum* multum interest. Præterea *Caturiga* vel *Caturica*, aliàs *Caturigomagus*, nomen habent à Caturigibus gente Alpina, quasi *Caturigum magus* aut mansio, suntque inter Ebrodunum & Vapincum, & ab Ebroduno XVII. à Vapinco XII. millibus distant: ut tabula Peutingeriana & Itinerarium Æthici docent. At Ebrodunum caput quidem est Caturigum, ut ex Ptolemæo discimus, & metropolis civitas provinciæ Alpium Maritimarum. *Caturiga* verò vicus est Ebroduno subjectus, nihil splendoris præter nomen Caturigum retinens; quem Itinerariũ à Burdigala Hierusalem *mansionem Caturigas* appellat, nemo umquam civitatis appellatione honoravit: nemo umquam Caturigibus duas urbes aut civitates attribuit. Tantùm autem differt vicus & mansio à civitate, quantum *Caturigomagus* vel Caturigæ à *Rigomago*.

Equidem *Rigomagum civitatem* Alpium Maritimarum intercidisse pridem existimo, & ad vicum redactam esse: sive sit *Rie*; sive potiùs *Rogen* locus ad Ussoletum fluvium, qui in Druentiam effluit, à civitate provinciæ Alpinæ Maritimæ Sanitio non multum remotus. *Rigomagus* autem nomen est Gallicum, compositum ex rigo & magos: ut *Rigodulum* opidum ad confluentes Mosellæ & Rheni vetustissimum, *Dariorigum*, aliaque.

RIGOMAGUS IN GERMANIA INFERIORE.

Rigomagus in tabula Theodosiana ponitur inter Bonnam & Antunnacum, à Bonna VIII. ab Antunnaco totidem millibus distans. Est & *Rigomagus* inter Ticinum & Taurinos, qui à Ticino XXIX. à Taurinis XXXVIII. millibus passuum abest; & *civitas Rigomagensium* sive Rigomagus, in provincia Alpium Maritimarum tertium locum obtinens; & *vicus Ricomagensis*, sive Ricomagus in Arvernis, à Gregorio in libro de Gloria Confessorum memoratus.

In libro rerum memorabilium à Bernardo Claravallensi gestarum *viculus Riegemach* vocatur inter *Confluentiam* & *Coloniam* noster *Rigomagus* in provincia Germania II. Hodieque *Rimagen* dicitur, aliàs *Rhunmegen* & *Remmegen*, & Bonnæ est proximus.

RIGULIACUM.

Vita S. Vedasti Atrebatensis Episcopi *Riguliacum* vel *Rigulіagum* commemorat. *Venerunt in pago Vongise ad locum qui dicitur*

Grande Ponte, juxta villam Riguliago super fluvium Axona; deinde ad Remorum urbem, &c. *Riguliagum* ad Axonam in pago Vongensi, est *Rilly*, à Vongo (*Vouzi*) capite pagi Vongensis II. leugis distans, loco *Von* dicto ferè oppositum & adversum, inter Condate & Attiniacum. Dictum est primò *Reguliacum* à Regulo; deinde corruptè *Riguliacum* & *Riguliagum*, e in i, & c in g commutatis: quod nunc pago Reitestino attribuitur.

RIONAVA.

Vicus est *Rionava* positus ad ripam flum. Vincennæ, quod Ararim auget, & *Vigenna* vulgò hodieque appellatur. *Vicus Riona super Vincennam flumen situs* vocatur Aimoino in libri IV. capite I. at Fredegario quem ipse transcripsit, *Rionava vico super Vincenna fluvio*. Cointus in Annalibus Ecclesiasticis *Ryonne* interpretatur. Eum in vicum à Fredegario memoratum adductæ sunt Brunichildis & neptis ejus captivæ ad Chlotharium juniorem Francorum Regem. *Vincenna* aliis *Vingenne*, aliis *Vigenne* nuncupatur. Plerisque in tabulis chartisve Geographicis nomen ejus fluvii corruptum reperio, articulo & nomine coalescentibus ac in unum conjunctis. Dicitur enim *Navigenne*, pro *la Vigenne*: Samson *Vingenne* appellat. In Chartulario MS. Ecclesiæ Lingonicæ nūc *Vigenna* vocatur in tabulis datis anno MCCXXXVIII. & MCCXCVII. *feoda Belli Montis super Vigennam*, & *Montigneium super Vigennam* memorantibus; nunc *Vingenna*, ut à Fredegario ac Aimoino *Vincenna*. Certè ibi *Montigneium super Vingennam* appellat index libri possessionum Episcopatus Lingonici: & ibidem in litteris anni MCCLXXVIII. memoratur *Girardinus de Montigneio super Vingennam Domicellus, filius quondam Henrici ejusdem loci Militis*. *Vinzennam* etiam *fluvium* vocat Chronicon Besvense in litteris anni MXXXIV. Alluit hic amnis Montem Saltonis, *Mont Savion*, *Mont Angon* corruptè in tabulis dictum; Montiniacum *Montigni*, Montigneium suprà dictum; vicum S. Sequani *S. Seine*; Rosaria *Rosieres*, Bellum Montem, Thalametum *Talemoy*, vicum in insula positum: & supra Pontem Arleium in Ararim effluit.

RIPARII VEL RIPARIOLI.

Riparii vel *Ripariolι* sunt, quos postea auctores nostri *Ripuarios*, *Ribuarios*, *Riboarios* ac *Ribuerios* corruptè vocaverunt: nunc *Ribarolos*, id est Ripariolos dicunt; vulgò *Ribarolles*, aut *Riberols*. Et in legibus quidem suis à Francis, à Burgundionibus, à Romanis, id est à Gallis, ab Alamannis quoque, à Frisiis Fresionibusve, & à Baioariis Saxonibusque hi distinguuntur: ita ut qui non fuerint, quàm qui fuerint, scire ac dicere multo facilius sit. Quidam existimant *Riparios* ex variarum Gentium Transrhenanarum adunata multitudine coaluisse, qui in Gallica Rheni ripa sedes ceperint. Equidem à *ripa Rheni* dextra vel Germanica quam accolerent, *Riparios* cognominatos puto, & postea transgressos in Galliam, inter Rhenum, Ruram & Mosam consedisse, ubi Novesium, Colonia Agrippina, Bonna, Tolbiacum, Marcodurum, Juliacum atque Antonnacum sunt: quæ provincia ipsis cognominis, Ducatûs titulo postea donata, ac in quinque Comitatus divisa est. Nomina quidem Germanica Legi *Ripariorum*, quæ Legi Salicæ in plerisque similis est, haud pauca inserta, apertè docent eam nationem ex Germania esse profectam: ut in libro IV. Rerum Francicarum scripsimus. *Pagus Riparensis* inter Rhenum, Ruram & Mosam flumina jacebat: *terra Ribuarensis*, id est *Ribuariensis* citra civitatem Coloniam dictus in Gestis Francorum capite XXXVIII. incolæque *Riboarii*, *pagus Ribuerinsis* ad Duram in Appendice Chronici Fredegarii; *Ripuaria* Eginhardo in Annalibus, & in Fuldensibus Annalibus; *Ribuaria* in Divisione Regni Lotharii; (*In Ribuariis Comitatus* V.) *fines Ribuariorum* Nithardo in libro I. Frodoardo in Chronico *pagus Ribuarius super fluvium Ruram*. *Regionem Ribuariorum* vocat Vita Rigoberti Remensis Episcopi à Bollando edita: qui dicitur *in regione Ribuariorum ortus patre ex eodem pago nomine Constantino, matre Francigena ex Porcensi territorio*. Ea verba apertè *Ribuarium* à *Franco* distingunt. In Legis *Ribuariorum* capitulo XXXI. *pagus Ripuarius* appellatur; *Ducatus* bis in capitulo XXXIII. id est *Ducatus Ripuarius* vel *Ripuariorum*; *provincia Ripuaria* in capitulo XXXVIII. quam qui incolunt, *Ripuarii* ibidem nuncupantur. Ab Eginhardo in libri IV. de translatione Martt. Marcellini & Petri capite VI. *pagus Ribuarensis* memoratur, & in capite penultimo *Colonia metropolis est, in finibus Ribuariorum super Rhenum posita*.

Alios *Riparios* memorat Jodocus Coccius Alesatius in Rege Dagoberto, finitimos Alesatiæ, à ripis trium fluminum, Blesæ, (*Bliess*) Saravi ac Mosellæ, quibus clauduntur, dictos: horum fluviorum accolas interiores quodam velut triangulo claudi, *Ripariosque* vel corruptè *Ripuarios* olim vocatos esse, regionemque *Ripuariam*: nunc vulgò *Austrasios*, & *VVesterrichios* appellari sive *Neustrasios*. Quæ si vera sunt, alii fuere *Riparii superiores* inter Blesam Saravum & Mosellam fluvios, è regione Argentorati, Saletionis & Noviomagi Nemetum, in confinio Alesatiorum: alii *Riparii inferiores* inter Rhenum, Ruram & Mosam amnes, de quibus suprà. De superioribus istis *Ripariis* vel *Ripuariis*, à Jodoco Coccio memoratis, credo me aliquid apud Guntherum Poëtam, sicut de inferioribus legisse. Certè & Annales Bertiniani in rebus anni DCCCXXXIX. inter *Comitatum Condrustis* & *Ducatum Elisatia Ducatum Ribuariorum* ponunt, *VVormazfelda. Sperohgouvvi*. *Ribuarii* autem isti proximi ac finitimi Alesatiæ, & pago Vangionensi agroque Nemetensi, aut etiam quorum finibus Vormacia & Spira cum agro suo continebantur, sunt omnino *Riparii* posteriores, à Coccio memorati. Nam Colonia Agrippina quæ & *Ripariorum* erat, à Borbetomago Vangionum XCIV. millia passuum abest; Novesium, & ipsum *Ripariorum* castrum, CX. Bonna *Ri-*

pariorum XXCIV. Antunnacum *Ripariorum* LAVII. Noviomagus autem Nemetum à Borbetomago Vangiunum XVIII. millibus distat, aliàs XII. ut Æthicus & tabula Theodosiana docent: qua in tabula nomen *Ripariorum* corruptum reperio. Ibi enim legitur circa Juliacum *Parisi* nomen Gentis, mendosè pro *Ripari*.

Cùm tamen unus tantùm *Ducatus Ripuariorum* memoretur, non duo, caistimo *Riparios* & *Ducatum Ripariorum* à Novesio usque ad Saletionem pertinuisse, & ad ripam Rheni centum & quadraginta sex millia passuum patuisse: ibi fuisse Novesium, Coloniam Agrippinensem, Bonnam, Antunnacum, Confluentes, Vosaviam, Bingium, Mogontiacum, Borbetomagum, Noviomagû, Tabernas, Saletionem: & *superiores* quidem *Riparios* non ripam modò Rheni, sed etiam interiora terrarum, id est ripas Blesæ, Saravi ac Mosellæ obtinuisse in provincia Germania prima aut superiore; *inferiores* verò *Riparios* etiam interiora prov. Germaniæ inferioris vel secundæ circa ripas Ruræ & Mosæ occupavisse.

Imperante Ludovico Pio erat adhuc in Germania trans Rhenum regio, *Riparia* vel *Riparia* dicta, *Ripariorum* qui in Galliam transierant ibique consederant patria: cujus meminit Ludovicus Aug. in Divisione Regni sui inter tres filios, & quam *Ribuarias* nomine corrupto appellat, ac inter Toringiam & Saxoniam regiones Transrhenanas ponit, apertè indicans & *Ribuarias* istas sive *Riparias* trans Rhenum esse. *Ad Baiuvariam totam Toringiam, Ribuarias, Atoarias, Saxonia, Frisia*, &c.

RIPATORIUM.

Ripatorium commemorat Hatto Tricassinus Antistes in litteris, quibus testis præter ceteros *Hilduinus de Vendopera* subscripsit, *Vaudevure*, qui est locus non procul à Barro ad Sequanam. *Ripatorium* nunc corruptè dicitur *la Riveur* truncatâ Latinâ appellatione; in quibusdam tabulis *la Rivel*: & duabus leugis ab urbe Augustobona Tricassium distat, estque Monasterio Abbatiali illustre.

RISELA FLU.

Risela flumen Orderico passim aliisque memoratur, quibusdam *Risella* dictum, *Risla* etiam in nonnullis vetetibus libris scriptis & litteris, vulgò *Rille*. Hic fluvius oritur non procul ab urbe Saiis, & à fonte Olinæ, & inter Eburovices ac Lexovios fertur. Alluit castrum Aquilam, Rugulas *Rugles*, castellum Liram, Ferrariam, Boscum Rogerii, *Bosc le Roger*, Bellum Montem Rogerii, *Beaumont le Roger*, Alnetum, *l'Annay*. Inde Carsntonâ auctus attingit Tberboldi Villam, *Thibonvill*, Vitali in libro XII. non indictam; Brioniam oppidum ob situm & muniriones Orderico similiter in libro VIII. celebratum, *Brionne*; Beccum Herluini ad rivuli confluentem situm, & inde dictum. Monasterium nobile, *le Bec*; Moutem Fortem, Condare, Cormelias, *Cormeilles*, in Lexoviis Abbatiâ Monachorum Benedicti regulæ subjectorum illustres; ac ibidem Pontem Audomari, insita quem in Sequanam, jam totum velut æquoreum effluit ad Rupem Ridulam.

Carentona autem allnit Monasteriolum Argillæ, *Montreüil l'Argille*; Cametacum, *Chambray*; Bernacum, *Bernay*, oppidum in Lexoviorum finibus Abbatiâ suâ nobile; demum in Riselam decurrit: fluvius Orderico notus, à quo *transitus Carentona* refertur, & *rivus Carentona* in libro VI. vulgò *la Charentone*, aliàs *Carentenne*.

Risela noster, in enumeratione MS. fluminum Galliæ ante CCCC. annos composita *Ridula* vocatur. *Ridula in partibus Montis Fortis & Pontis Audomari currit*. *Rupes Ridula* ab eo nomen accepit, quasi *Rupes Ridula*; quòd sit mons saxeus, proximus ostio *Ridula* vel *Risela*: qui locus vulgò *Roque-drille* nuncupatur, cùm *Roque de Rille* scribi nuncupatique debeat. Guillelmus Armoricus in anno MCXCIV. *Ridulam* quoque fluvium appellat, *Bellum Montem castrum munitissimum super fluvium Ridulam situm* memorans, cujus suprà meminimus. Johannes Parisiensis verba Guillelmi de Bello Monte isto ad *Ridulam* in Memoriale Historiarum transtulit more suo; quem & *Bellum Montem Rogery* nuncupat; *Pulchrum Montem Rogerij* Rigordus in anno MCXCIV.

RIVUS MORENTINI.

In Chartulario MS. Ecclesiæ Aurelianensis S. Crucis quod evolvi, legi litteras Eugenii PP. III. datas anno Incarnationis Domini MCL. Pontificatûs Eugenii PP. anno VI. in quibus inter Abbatias, Ecclesias, castra ac villas Ecclesiæ Aurelianensis numerat *Ecclesiam de Rivo Morentini*. Hic *Rivus Morentini* est omnino *Romorantin*, aliàs *Remorantin*. In aliis litteris mendosè vocatur hic locus *de Rege Morentino*; plerisque recentioribus *Romorantinum*. Hocce castrum vel opidulum positum est ad Saleram majorem in Secalonia, cujus caput habetur in uno de sex Archidiaconatibus Ecclesiæ Aurelianensis: qui *Archidiaconatus Secalonia* vocatur, & *Rivum Morentini*, Tauriacum in Secalonia *Toury*, Castellionem ad Carnum, & Calvum Montem præ ceteris complectitur. *Rivus Morentini* dictus esse videtur à *Morentino rive* aut amniculo, qui eo in loco Saleram auget: sicut *Vangionis rivus* sive *Vignory* nuncupatus est à *Vangione* fluviolo, quo alluitur. Litteris anni MXXXV. adscribitur præter cetera *Signum Rainaldi de Rege Morentino*, *signum Gelduini de Bretolio*.

RODONIUM.

In litteris Ludovici Francorum Regis *Rodonium* in *Episcopatu Carnotensi* memoratur, adnumeraturque ejus loci Cella Cellis ad Fontanellam pertinentibus. *Rodonium* vocatur & in tabulis datis anno MCCVII. MCCXIV. MCCCXIX. aliisque; at *Ronetum* in litteris anni MCCXIX. à Medunta unâ leugâ distans, locus Prioratu Marchiaque insignis in Carnutibus,

inter Meduntam & Vernonem ad Sequanam: quem primùm *Rooni*, ac pòst *Rosny* Nostri dixere.

ROMANENSES ET ROMANUM MONASTERIUM.

Gregorius PP. VII. scripsit epistolam *Fratribus consistentibus in Abbatia Romana super fluvium Iseram constituta*, datam Romæ VII. Idus Martii Indictione XIII. item alteram eisdem *Romanensibus Clericis*, (ut vocat) datam XIV. Kal. April. Indictione XV. quâ jubentur Viennensi Archiepiscopo ex more subesse & obedire. Hic locus hodieque vocatur *Romans*, aliàs *S. Romans*, positus ad ripam fluminis Isaræ in Rhodanum decurrentis. In actis S. Barnardi Archiepiscopi Viennensis, quæ servantur in archivis Ambroniaci Monasterii, (*Ambornay*) B. Barnardus vocatur *Patronus Romanensium*, diciturque *construxisse Monasterium in loco cui Romanis nomen imposuit; conditâ ibi Ecclesiâ in honore B. Petri, & Monachis cum Abbate collocatis, in ipso loco sepeliri desiderantem, trium Martyrum Reliquias quas fidei suæ primitias Vienna primùm habuerat, eò transtulisse reverenter, scilicet Severini, Exsuperii & Feliciani* principatu Caroli Magni. Liber de Vita ipsius, *Bernardum* eum vocat, meminitque *loci solitarii ad flumen Isaram, ubi Monasterium SS. Apostolorum Petri & Pauli construxit, nomenque de Romanis ab eo, penes quem jus loci spectabat, indidit*; ibidem *loci de Romanis* dicti, & *loci cui Romanis nomen imposuit*. In Miraculis ejusdem Bernardi, ab Adone fortè scriptis, Monachi atque incolæ loci semel atque iterum appellantur *Romanenses*; & locus ipse semper *Romanis* dicitur: qui in Allobrogibus Diœcesique Viennensi positus est.

ROMARICI MONS.

Romaricus Francus, vir nobilis, & genere atque opibus elatus, hortatu Amati Monachi Palatium Luxovio Monasterio mutavit, servis manumissis ac plerisque detonsis & sibi adjunctis, multisque rebus loco donatis; atque in silva Vosago (*le bois de la Voyge*) non longè à flumine Mosella adjutore Eustasio Monasterium sacrarum Virginum in castello suo Abbas exstruxit circa annum DCXX. Et castellum, & Monasterium quod ibi in vertice montis conditum est, Latini scriptores *Montem Romarici*, *Romerici* item vel *Rumerici Montem*; nonnumquam *Romarici* aut *Rumerici castellum* appellant. *Monasterium Romarici*, in Vitis Amati & Adelphii *Habendense Monasterium* dicitur à loco in quo conditum erat. Est autem *Habendum* castrum in Vosago vetus, aliis *Habundum*, & *Avendum* ac *Avendunum* nuncupatum, vulgò *Romberg*.

Eginhardus in Annalibus de eo loco sic refert. *Anno* DCCCV. *Imperator Karolus per Theodonisvillam atque Mettis transiens, Vosegum petiit, ibique venationi vacans, post reversionem exercitus ad Rumerici castellum profectus, ibique aliquantum temporis moratus, ad hiemandum in Theodonisvilla Palatio suo consedit.* Idem in anno DCCCXXV. *Imperator* (Ludovicus Pius) *in Vosegum ad Rumerici Montem venandi gratiâ profectus, filium suum Lotharium ibi suscepit*: & anno DCCCXXXI. ut in Vita Imp. Ludovici reperio, *Imperator in partes Rumerici Montis per Vosagum transiit, ibique piscationi atque venationi quamdiu libuit indulsit.* Quæ verba videntur indicare, *Romarici Montem* tum villam publicam seu fiscalem fuisse. Rarò enim alibi quàm in villis dominicis sive publicis Reges nostri ac Imperatores nostri, venari, piscarique consueverant. *Romarici Montem* Nostri *Remiremont*; Germani *Rumersberg* appellitant. *Berg* quippe Germanis mons est; *Rumer* Romaricus.

Romaricum autem istum quidam, in primis Miræus, ineptè *Avendi Comitem* fuisse ante conversionem aiunt, atque ita falsò appellant: quasi tum Comitatus hereditarii essent. In MS. Vita S. Arnulfi Mettensis Episcopi, ad Chlodulfum ejus filium & successorem ante annos mille compositâ, *Habendi* fit mentio, & ibi priùs sepultus esse dicitur Arnulfus, quàm Divodurum à Goerico ex eremo Vosago transferretur. *Mettis in Basilica Sanctorum Apostolorum sepultus est, post annum quàm à S. Romarico in Habendo fuerat sepultus.*

Monasterium *Habendense*, in vertice montis olim positum, duplex fuit, Monachorum ac Virginum. Castello Monasterioq; Habendensi ab Hungaris funditùs diruto, post aliquot annos, adjutore Ludovico Arnulfi Augusti filio, non in eodem loco, sed ad radices montis trans Mosellam instauratum aiunt esse Monasterium: quod unà cum oppido suo Latini scriptores prioris conditoris nomine *Romarici Montem*, Germani *Rumersberg*, Nostri *Remirement* appellant, & nunc nobilium Virginum Canonicarum apud Lotharienses illustre pridem Collegium est factum.

ROSSONTUM ET PAGUS ROSSONTENSIS.

Gregorius ejus loci & pagi meminit his verbis in libri IX. capite XX. *Convenit ut Silvanectis domnus Childebertus in integritate teneat, & quantum tertia Domni Guntchramni exinde debita competit, de tertia Domni Childeberti quæ est in Rossontensi*, (aliàs *Rosontisso*) *D. Guntchramni partibus compensetur*, *Rossontum* vel *Rosontum*, quod pago *Rossontensi* vel *Rosontiso* id est Rosontensi nomen dedit, esse omnino puto locum ad Axonæ flum. ripas positum inter Augustam Suessionum & vicum ad Axonam, (*Viz sur Aisne*) hodieque *Rossontum Longum* cognominatum, *Rosson le Long*. Qui vicus nomen vetus servat, & cognomine suo testatur, olim se majus aliquid quàm nunc est, fuisse, atque ab urbe Silvanectis IIII. circiter leugas abest.

In Vita S. Amandi Episcopi Traiectensis aliud *Rossontum* video memorari in Bellovacis, *in Belvacensi pago locum, cui vocabulum est Rossonto juxta Osannam fluvium. Arounam fluvium* alii legunt. quod *Rossontum*, vulgò vocatur *Risson*. & est unus ex IX. Archidiaconatibus Ecclesiæ Bellovacensis, adiacetque Aro-

næ

næ fluviu, à quo & *Resson sur Aronde* cognominatur. Arona autem, *Aronde*, in Isaram decurrit è regione Compendii.

ROTEIACUM, ET DE PAGO AMANSENSI.

Fortunatus Presbyter in libri de Vita Germani Parisiorum Episcopi capite XXXVII. *Roteiacum villam Parisiaca Ecclesia* commemorat, *in pago Amensense*, aut ab eo non procul: quam & in capite LIV. *villam Rotegiacum* vocat,& in capite LXIII. *Rotaiacum*,&Parisiis Augustodunum petenti obvium locum esse apertè indicat.

Annales Bertiniani pagi ejus meminere in rebus anni DCCCXXXIX. sed corruptè *Amant* pro *Amans* vocant, u. litterâ in n conversâ. *Comitatum Lugdunensem, Comitatum Cavallonensem, Comitatum Amaus*, (lege *Amans*) *Comitatum Hatoariorum, Comitatum Lingonicum*. Pagus ergo *Amans*, *Amansusve*, vel *Amensensis* erat in Burgundia inter pagos Cabillonensem & Attuariorum ad Ararim. Ericus Monachus, qui de Miraculis S. Germani ante annos DCCC. scripsit, *pagum Amansensem* eum appellat. Ibi enim *Salina*, *saltus Montis Catta*, *villa pagi Amansensis*, *Campus Vellij dicta*; *pagus Oscarensis* & *Alesiensis pagus* memorantur.Ex quibus intelligitur,non longè ab Arari & ab Oscara ac Vincenna & Tila fluviis eum pagum abesse. Quod & docet MS. Vita & Translatio S. Viventii, hisce de Agilmaro Arvernorum Episcopo verbis. *Erat ei Præsuli in Burgundia partibus, in Comitatu Amanso, possessio à proavis latifundiis propagata, distans VI. millibus ab Arari flumine: in qua statuens Monasterium cum claustris & Monachorum habitaculis, nomini B. illud dedicavit Viventij: ibi deinde B.Confessorem cum universo comitatu famulantium collocavit*: qui postea *in montem Verciaci castri, tutissimum* territorii Augustodunensis *locum* cum Monachis translatus est. Nomen vetus amisit hic pagus,à me erutus è tenebris, & in locum situmque suum restitutus.

ROTNACUM.

Rotnacum Nostris *Ernay*, Flandrensibus *Roncen* & accolis dicitur: locus Canonicorum collegio insignis, ut Sonegiæ, & Condate ad Hainæ & Scaldis confluentes in Hainoo. Amplum est Flandriæ municipium in Diœcesi Maliocensi: quod & *Rodenacū* nuncupant, nec non *Rodnacum*. In MS. libro, qui inscribitur Adventus seo Translatio SSS. VVandregisili, Ansberti, & VVlframni in montem Blandinium, hæc legimus. *Inter Carolum & Ragenfridum perduellio exorto, Celestinus Abbas Blandinij falsâ invidorum delatione apud Carolum Principem innocenter laceratus, quasi qui partibus Ragenfridi favisset, ab eo & exsilio ipse injuriâ est deportatus. & grex Domini dispersus: qui peregrinus obiit, & in Monasterio S. Petri quod Rodnaco situm est, sepultus quievit.*

ROTO.

Roto vocatur locus ad flumen Vicinoniam in Venetis, *Redon* vulgò dictus, Benedictino Monasterio S. Servatoris, aut (ut vulgaribus verbis utar) veteri Abbatiâ S. Salvatoris, & ut minimùm duabus Ecclesiis Baptismalibus insignis. *In Venetensi territorio solitudinis locum Rotonem nuncupatum, duobus fluminibus cinctum* Durnlo & Vicinonia, à Covoiono quodam Britanno Monasterio insessum esse, & Imp. Ludovicum Pium ipsi *locum Rotonensem* omnium onerum immunem donavisse, docent litteræ ejusdem Monasterii.

ROTOIALUM IN PAGO ROTOMAGENSI.

Rotoialum in valle, volgò *Rueüil* à situ dicitur; Gregorio nostro in libri VII. Historiæ capite XIX. *villa Rotoialensis qua in Rotomagensi termino sita est*, non procul à confluentibus Autaræ & Sequanæ; *Rotoialensis Rotomagensis territorij vicus* Aimoino in libri III. capite XXV. quo Fredegundis post viri sui Chilperici Principis mortem, secedera compulsa est à Guntchramno & Optimatibus. *Rotoialum* utrumque, cùm agri Parisiaci tum Rotomagensis, haud dubiè à robore soli sui Gallicum nomen invenit: ut & Roto in Venetia locus, ac Rotomagus. Nomen enim illud compositum est ex *roto* & *ialum*. *Roto* autem vel *roth* rubrum Gallicâ linguâ olim designabat. Richardus Rex Anglorum, Dux Normanorum & Aquitanorum, & Comes Andicavorum in litteris datis anno MCXCVIII. *Rodolium* nomine pridem usitato pro *Rotoialo* vocat, *vallemque Rodolij* memorat his verbis. *Vina qua habebamus in Valle Rodolij*. Item, *Omne fenummostrum de Valle Rodolij*: & infrà. *Usque quantum durat Vallis de Rodolio*. Ergo *Vallis* ista *Rotoialensis* vel *Rodoliensis*, *le Val de Rueil*, vel *Vau de Rueüil*, *Vallis Rodolia* Britoni in libro V. Vallis inquam ista vitifera & fenifera, longaque aliquot passuum millia, & nomen à *Rotoialo* vel *Rodolio* suum accepit, & vicissim ei cognomē dedit. Quippe *Rotoialum* seu *Rodolium*, quoniam in ea Valle situm est, Nostri nunc *Rueüil* aut *Rueil*; nunc etiam, sicuti Vallem ipsam, *le Val de Rueil* aut *le chasteau du Vau-de-Reüil* appellant.

ROTOMAGENSIS PAGUS.

Pagus *Rotomagensis* ad utramque Sequanæ fluminis ripam jacebat; ex majore parte cis Sequanam, ex minore trans flumen. Pars pagi *Rotomagensis* transsequana seu minor, in Capitulis Caroli Magni anno DCCLXX. latis *Rodomensis pagus* vocatur his verbis. *In Cenomanico, Hoxonensi, Livino, Baiocassino, Constantino, Abrincatino, Ebrecino & Madricensi, & de illa parte Sequana Rodomensi sunt Missi Magenardus Episcopus, & Madelgaudus.* Pars ejus pagi Cissequana & major in Capitulis Caroli Calvi apud Silvacum anno DCCCLIII. editis dicitur *Rotmensis* à *Rotomago*,

quam scriptores nostri *Rodomum* & *Rotmum* nuncupant. Dicitur inquam *Rotmensis* bis verbis. *P. E. H. E. H. H. Missi in Rotmense, Tellau, Vitnau, Pontiu. Ambianense.* Tellau autem & Vitmau vel Vinemaeus, & pagi Pontivus ac Ambianensis unà cum ipsa urbe Rotomago citra Sequanam sunt: sicuti trans Sequanam Cenomani, Oximenses, Lexovii, Baiocasses, Constantini, Abrincatini, Ebroicini, & Madricenses. Hodieque pagi *Rotomagensis* pars ea, quæ trans Sequanam in Nortmaonia propriè dicta est posita inter Sequanam & Riselam fluvios, vocatur *le Romois* troneo vocabulo, hoc est *Rodomensis*, & Burgum Theroldi, Pontem Audomari, Brioniam aliaque loca complectitur. Pagi autem *Rotomagensis* nomine tantùm ager suburbanus seu territorium urbis *Rotomagi* designatur, non autem Veliocasses & Caleti populi, qui ambo pro capite habent *Rotomagum*, & paræciæ ejus finibus continentur. *Pagi Rotomagensis* cis Sequanam meminit & Robertus Dux Normannorum in litteris datis anno MXXX. his verbis. *In pago Talou* (id est Tellau) *Deppam, Archas: in pago Rotomagensi Antelmi villam, cum Ecclesia juxta murũ ipsius urbis supra fluviolum Rodebecum.* Ejusdem pagi citra Sequanam meminit & Monachus Centulensis ante annos DCCCLX. in libro II. Miraculorum S. Richarii: ubi *Hildeboldum de pago Rodomago & de prædio Durclaro, subjacentem Monasterio Gemeticensi* vocat. *Pagus* ille *Rodomagus*, est *pagus Rotomagensis* Cissequanicus, ubi Durclarum *Ducler* non procul à Gemetico.

In Vita S. Germani Abbatis Flaviacensis memoratur *Monasterium Pentallum in pago Rotomagenso super fluvium Lirizinum.* (*la Lizaine*) ibi designatur pars pagi Rotomagensis quæ trans Sequanam sita est. Nam Pentallum vel Pentale Monasterium ad Lirisinum amnem inter Huneflotum & Pontem Audomari fuit.

ROTOMAGUS, ET DE SENIORIBUS FRANCIS.

In Gallia Lugdunensi ponuntur à Claudio Ptolemæo Οὐενελιοκάσιοι, seu potiùs Οὐελιοκάσιοι, *Veliocasses*, & urbs eorum Ῥατόμαγος, *Rotomagus*, *Roüen*: in tabula Peutingeriana & in Annalibus rerum Pippini & Caroli Magni *Ratumagus*; *Ratomagus* & Æibico, necnon eidem *Rotomagus*; Ammiano Marcellino *Rotomagi* mendosè & malè. *Rotomagi* (inquit) *Lugdunensem secundam ostendunt*, id est ornantac illustrant. Sic idem auctor de Vesontione *Bisontios* fecit, ut de *Rotomago Rotomagos*: quasi nomen & urbis & gentis esset *Rotomagi*, aut Bisontii; uti Turoni, Mediomatrici, Treviri, Parisii, Remi. Similiter Glabro Rodulfo in libri I. capite V. dicitur *Metropolis civitas Rotomagorum*. In Notitia Imperii Rom. sub dispositione V. S. Ducis tractus Armoricani & Nervicani *Præfectus militum Ursariensium Rotomago in tractu Armoricano.* Paullinus in epistola II. ad Victricium Rotomagensem Episcopum, *Rotomagum* memorat his verbis. *Denique nunc Rotomagum, & vicinis antè regionibus tenui nomine pervulgatum, in longinquis etiam provinciis nominari venerabiliter audimus; & inter urbes sacratis locis nobiles cum divina laude numerari.* Fiebat igitur in Ecclesiis nominatim mentio singulorum metropoleon Christianarum, & ex Lugdunensibus de duabus facta paullo antè, facta simul erat *Rotomagus* metropolis provinciæ Lugdunensis secundæ.

In veteribus Notitiis provinciarum Imperii Romani *provincia Lugdunensis secunda Metropolis civitas Rotomagensium* vocatur: quamquam hæc urbs cum Veliocassibus suis, quorum ut & Caletorum est caput, Belgicæ potiùs contribuenda videretur. Est enim ad dextram ripam Sequanæ, quo flumine à Belgis Gallos dividi Julius Cæsar & Geographi docent. *Veliocasses* quoque & Caleti trans Sequanam Belgas à Gallia Lugdunensi dirimentem cùm sint omnes, aut ferè omnes: Belgicæ potiùs attribui deberent quàm Galliæ Lugdunensi vel Celticæ, si exactè ratio haberetur finium cujusque provinciæ: quod sæpe non fieri observavimus.

Quidam *Rotomagum* Celticè dictã aiunt quasi *Roti urbem* à *Roto* vel *Roth* Idolo, quod ibi colebatur. Ordericus Vitalis in libro V. Historiæ de *Rotomago* sic refert. *Super Sequanam fluvium urbem Rotomagum construi precepit C. Julius Cæsar in loco aptissimo: ubi ad orientale caput urbis Albula fluvius cum Rodebecco, & ab occasu Marrona in Sequanam influit. Albula* à colore aquarum ita dictus, aliis *Albeta* & *Aubetta*, vulgò *Aubette* nuncupatur. *Rodebeccus*, *fluviolus Redebecus* in litteris Roberti Ducis Norman. datis anno MXXX. in litteris Rotrodi Rotomagẽsis Archiepiscopi *Rodobeccus* dicitur; recentioribus *Robecus*, *Robec*; *Marrona*, *Renelle*, quasi Marronella; aut certè potiùs quasi *Ranula* aut *Ranella* à multitudine ranarum. Omnino à *Rode* seu *Roto* rivo Monasterium S. Audoëni alluente, quem *Rodebeccum* aut *Rotobeccum*, id est rubium rivum nuncupant, mihi videtur esse *Rotomagus* appellata. *Roth* enim Germanis vel *Rotem* rubrum, ac rufum quoque significare, docent vocabolaria Francogermanica. Hinc etiam Græci, in primis Theophanes, Caroli Magni filiam *Rotrudem* vel *Rothdrudem* ἐρυθρὰν, id est rubram vocavere. Idem Ordericus in libro XII. scribit, Julium Cæsarem *munimentum Julsobonam, ac nobilem metropolim super Sequanam Rotomagum condidisse.* Quod haud dubiè falsum est: cùm una sit ex vetustissimis urbibus Galliarum, à Gallis multo ante natum Julium Cæsarem condita, & Gallico nomine donata.

Monasterium veterrimum SS. Petri & Pauli Apostolorum, postea S. Audoëni à sepulto ibi Episcopo dictum, & puellare Cœnobium S. Amandi, olim extra *Rotomagi* muros erant: sed pòst prolato pomœrio, ambo mœnibus urbis inclusa sunt.

Hujus urbis nomẽ nostri scriptores variè corrupere ac truncavere. Gesta Francorũ *Rodomacum* & *Rodomagensem urbem*, & quædam Notitiæ Galliæ *civitatem Rodomagensium metropolim* vocant; Nithardus in libro II. *Rotomacensem urbem*; *Rodomum civitatem* veteres Frãco-

rum annales, & Frodoardus in Chronico, ac veteres nummi; Passio S. Ragneberti *Rodomam urbem*: *Rotumum* & *Rotumam* promiscuè Chronicon de gestis Nortmannorum in Francia; sicuti de Noviomago *Noviomacum* & truncato nomine *Noviomum*, de *Mosomago Mosomum* fecere: *Rotomum* alii. In veteribus aureis Regum nostrorum *Rotomo* legimus, item *Rotomo ci*. Guillelmus Neubrigensis in Rerum Anglicarum libri II. capite XXXV. *Rex* (inquit) *Francorum cum tremendo exercitu Normanniam ingressus, Rotomagum ejusdem provinciæ metropolim adiit & obsedit. Est autem Rotomagum una ex clarissimis Europæ civitatibus, sita super Sequanam fluvium maximum, per quem eidem civitati multarum regionum commercia invehuntur: eodem flumine, simul & objectu montium ita munita, ut ab uno exercitu etiam maximo ejus vix tertia pars valeat obsideri. Cùm tantus esset exercitus, erat per pontem fluminis liber vel ex regione in urbem ingressus, vel ex urbe in regionem egressus, & inferebantur urbi abundanter quæcumque necessaria, vidente comminus & invidente hostili exercitu.*

Rotomagi porta est dicta *Caletica* vel *Caletensis*, *la porte Cauchoise*, quæ pagum Caleticum spectat, (*le Caux*) à Caletis vulgò *Cauchois* nuncupatis cognominatum: est & ibi suburbanum ejusdem nominis ad *portam Caleticam*, vulgò *Cauchoise*, quo in suburbano non procul à porta Ecclesia S. Gervasii. Est & *Porta Bellovacensis*, quæ Bellovacas ducit.

Amphitheatrum olim suum habuit *Rotomagus*, sicut docet libellus de Vita Romani *Rotomagensis* Episcopi, à Rigaltio vulgatus: in quo clara Amphitheatri & Caveæ vastigia memini me agnoscere.

Rotomagi tria esse loca munita scribit Alanus Carterius, Palatium, *le Palais*; arcem seu Castellum, *le Chastel*, quod & à situ & à Monasterio Abbatiali *S. Catharinæ Mons* vocatur, *le Mont S. Caterine*, item munimentum S. Catharinæ, *le Fort S. Catherine*; & Pontem *le Pont*.

Erat *Rotomagi Basilica S. Martini, super muros civitatis ligneis tabulis fabricata*: in quam Meroveum & Brunichildem incestam ejus uxorem metu Chilperici Regis anno DLXXV. confugisse, Gregorius in libri V. capite II. tradidit. Hæc est hodieque Baptismalis seu Paræcialis Ecclesia, muris urbis etiamnum proxima, ad Marronam seu Renellam amniculum sita, ac vulgò dicta *la Cure de S. Martin sur Renelle*: ut accepi ex viro doctissimo optimoque, Americo Bigotio Rotomagensi. Sunt & ibi Ecclesiæ seu *Paræcia S. Laudi*, & *S. Johannis super Renellam*, in quadam charta memoratæ.

Fortunatus in libri VI, Carmine VII. de Gelesuintha *mare Rotomagense* appellat, in quod effluit Sequana, hoc disticho

Pervenit, quà se piscoso Sequana fluctu
In mare fert juncto Rotomagense sinu.

Notandum est, in tabula Theodosiana, quæ Peutingeriana vulgò dicitur ab editore, inter *Ratumagum*, hoc est Rotomagum, & *Mediolanum Aulercorum* poni memoratique *Ritumagum*: quo nomine *Pons Arcûs* ad Sequanam, aut certè Lupariæ locus inter Rotomagum Veliocassium & Mediolanum Aulercorum Eburovicum medius forsitan designatur. Nusquam alibi *Ritumagi* hujus fit mentio. Æthicus tantùm in itinere à Carnecotino Augustobonam, inter *Loti* & *Rotomagum Latomagum* ponit, à Loto XIIII. à Rotomago M. P. VIIII. distantem. Sed hic *Latomagus Rotomago* potiùs subjici debet apud Æthicum, & inter *Rotomagum* ac *Petromantalum* collocari; nec ad *Ritumagum* quidquam videtur pertinere. Sunt & apud Claudium Ptolemæum *Nerviorum urbes duæ*, *Bagacum* Βάγακον, aliàs Bagacum, *Bavay en Hainau*; & *Ratomagus*, Ρατόμαγος: cujus nomen ad *Rotomagum* proximè accedit: quâ *Ratomagi* appellatione à Ptolemæo Camaracum aut Turnacum, sed prius magis quàm posterius designari arbitror; ut in Turnaco dicturus sum.

Diœcesis *Rotomagensis* est amplissima, & tertiam minimùm partem Normanniæ complectitur: ab oriente Isarâ flumine, ab occidente Oceano terminatur; à Septemtrionibus quoque Oceano ex parte, Auco flumine & Albamarlâ: à meridie Sequanam pro limite habet, sed ad duas aut tres leucas à Rotomago Sequanam transit, & ab eo flumine ad Riselam amnem pertinet, Burgum Tharoldi, (*Bourgtheroude*) & Pontem Audomarè Brioniamque (*Brione*) continens. Ecclesias baptismales quas vulgò Parœcias vocamus, finibus suis includere dicitur propè mille quadringentas à Ponte Audomari ad Augam, vel à Brionia ad Albam Marlam: opida clara, Brivam Isaræ, Mellentum, Gisortium, Gornacum, Novum Castellum, Albam Marlam, Blangiacum, Augam, Deppam, Portum Gratiæ, Monasterium Villare, Caldebeccum, Quellebodium, Andeleium, Calvum Montem, Magniacum, Pontem Audomari, Elbodium. Intra fines suos habet *Rotomagensis* Ecclesia Principatum unum, Ducatus tres, Marcas complures, septemque Comitatus, & sex sub se Archidiaconatus, nimirum Archidiaconatum majorem seu *Rotomagensem*, Augensem, majorum Caletorum, (*du Grand Caux*) Velocassium Francicorum, (*du Vexin François*) Velocassium Normannientum, (*du Vexin Norman*) & minorum Caletorum. (*du Petit Caux*) Complectitur eadem Diœcesis aut sedes Metropolitana pagos, Velocassinum (*le Vexin*) bifariam divisum, Braium, (*Bray*, aut *le pays de Bray*) Caleticum, (*le Caux*) Tellau, (*le Talou*) Augensem vel Aucensem, (*le pays d'Eu*, aut *l'Eudois*) Rotomagensem aut Rodomensem, *le Roumois*, à Sequana ad Riselam flumen pertinentem, aliosque: qui omnes pagi partim sunt Velocassium, ut *Rotmensis* & Braius; partim Caletorum, ut Tellau atque Augensis. Complectitur & Monasteria clara quas Abbatias nuncupant, XXXI. in quibus eminent Fiscamnus, Fontanella, Gemeticum, Beccus, S. Petri vel S. Audoëni *Rotomagi*.

Bernardus Abbas Claravallensis, in epistola ad Hugonem *Rotomagensem* Archiepiscopum, ita de ipso & de *Rotomagensibus* scribit,

Non priùs præfectus es malis, quàm sociatus bonis, quorum consortio & exemplo bonus fieres, ut sic postea etiam inter malos vivere bonus posses. Et quidem inter bonos bonum esse, salutem habet; inter malos verò & laudem. Apud Rotomagenses opus est patientiâ. Esto patiens, quia es cum malis: esto pacificus, quia praes malis. Cur Bernardus *Rotomagenses* totiea *malos* vocaverit, *malosve* esse dixerit, eqnidem divinare non possum. Nam virum pissimnm atque sanctissimum *Rotomagensibus* infensum aut iniquum fuisse, aot de eis malè jndicasse, dicere ooo audeo. Tantùm varè affirmare possum, *Rotomagensium*, si ætate Bernardi mali foerunt, ax eo tempore valde mutatam esse naturam, meque *Rotomagenses* aliquor bonos & doctos amicorum numero habere, quorum me notitiæ noo pæniteat.

Urbs *Rotomagus* capnt est & metropolis totins Normanoiæ, provinciæ maximæ & opulentissimæ, sex sades Episcopales *Rotomago* metropoli subjectas complexæ, magnumque opidorum, castellorum & portnum numerum contiuentis: cujus longitudo vi. dierum iter expedito patet, latitudo quatuor: quanta Britanniæ Armoricæ longitudo atqne latitudo esse dicitur: uti Alanns Carterius in Carolo VII.& Nicolaus Ægidius scribunt.

Gregorios in libri Histotiæ Francicæ viii. capita xxxi. de cæde Prætextati Rotomagensis Episcopi ita scribit. *Magnus tunc omnes Rotomagenses cives, & præsertim Seniores loci illius Francos mæror obsedit. Ex quibus unus Senior ad Fredegundem veniens ait. Omnes enimus inquisitores mali hujus, ut tibi deinceps non liceat tam crudelia exercere. Cùm autem discederet à conspectu Reginæ, misit illa qui eum ad convivium provocaret: quo renuente, rogat ut si convivio ejus uti non velit*, &c. Qui sint heic *Seniores* Rotomagi *Franci*, operæpretium est explicare. Apud Germanos Seniorum qui honores gesserant, & pace ac bello inclaruerant, maxima erat auctoritas: eorum præcipuè consilio Respublica ragebatur; hi si quid accidisset, evocati convenire, & à Regihus consnli, ac liberè sententiam dicere consueverant. C. Cæsar in iv. Commentario de Usipetibus vel Usipiis & Tencteris, Germanis Gentibus Rheni accolis, sic scribit. *Germani frequentes, omnibus Principibus Majoribusque natu adhibitis, ad eum* (Cæsarem) *in castra venerunt*, Dio in libro xxxix. de eadem ra loquens prodit, Germauorum *Seniores* damnato belli consilio ad Cæsarem venisse. καὶ αὐτῶν οἱ Πρεσβύτεροι κατεγνόντες, πρὸς τὸν Καίσαρα ἦλθον. Talis haud dubiè fuit, bellum gerente in Germania Tiberio, nnus è Barbaris ætate Senior, dignitate quantum ostendebat cultus, eminens: qui petiit ut liceret sibi videre Cæsarem, manumque contingere; & cui data adeundi facultas. Claudianus Majores natu Alarici Vesigothorum Regis assessores & Consiliarios facit, eosque nunc *primos suorum*, id est Principes; nunc *Patres* & *Curiam Getarum*, hoc est senatum Gothicum; necnon *graviores natu*, id est grandiores natu, vel Majores natu, & *Senes* atque *grandævos* appellat. Gothi autem, sive Vesigothi aut Occidentales Gothi, qui Clandiano *Getæ* impropriè vel potiùs mendosè nuncupantur, origine Germani fuerunt. Clandiani in libro de bello Getico verba subjicio, de Alarico Rege Gothorum Majores natu consulente

Occultat tamen ore metum, primosque suorum
Consultare jubet, bellis annisque verendos.
Crinigeri sedere Patres, pellita Getarum
Curia, quos plagis decorat numerosa cicatrix:
Et tremulos regit hasta gradus, & nititur altis
Pro baculo contis non exarmata senectus.
Heic aliquis gravior natu, cui plurima dictis
Consiliisque fides.
Crede Seni.
Talia grandævum flammata fronte loquentem
Obliquisque tuens oculis, non pertulit ultrà.

Apollinaris Sidonius in Carmine vii. solos Majores nato, quos *veteres Getas*, & absolutè *Seniores* appellat, in concilium Gentis venisse, solos conventibus interesse solere indicat; quorum paupertas cunctis honori, ætas venerationi, consilium acceptissimnm esset.

Luce nova veterum cœtus de more Getarum
Contrahitur. Stat prisca annis, viridisque senectus
Consiliis.
Postquàm in Concilium Seniorum venit
honora
Pauperies; pacisque simul Rex verba poposcit:
Dux ait.

Quod de Vesigothis Clandianus & Sidonius suprà; idem Procopius de Ostrogothis sive Gothis ortivis affirmat & scribit: apud quem in libro ii. de bello Gothico, dicitur Vitigis Gothorũ Rex multos è Senioribus semper convocavisse, quos multa interrogare soleret, ut meliùs tutiusque res gereret. Multas autem sententias ab his Senioribus cùm in Concilium venissent, dici consuevisse. ὅμηρος τῶν Πρεσβυτέρων αἰεὶ ξυνεχῶς πολλοὺς, περὶ ὧν δὴ σοφὰ ἐσπουδάκασι: &c. Idem in libro iii. Totilam Gothorum Regem post Romam captam suis exprobrantem inducit, quòd exercitus ducentorum millium Gothorum, bellicosorum hominum, armis, equis, opibus, & *Seniorum prudentissimorum magna multitudine, quæ bellum gerentibus utilissima est*, instructissimus, à septem millibus Græcorum victus, imperium Italiæ & reliqua omnia citò ac facilè amisisset. Γερόντων ξυνετωτάτων πλῆθος ὅμιλον heic vocat, quos antea Πρεσβυτέρων πολλούς.

Apud Francos Gentem Germaniæ, sicuti apud ceteros Germanos *Seniores* sive *Majores natu* erant atque vocabantur, qui postquàm civiles aut militares magistratus gesserant, aut in Palatio militaverant, jam ut ætate sic dignitate provecti, pars in urbibus Regni Franciæ, pars in villis suis agebant, tamquam emeriti atque veterani. His magnus

ab omnibus honor habebatur. Hi Comitum & Ducum jus dicentium; hi Regum nostrorum Consiliarii, assessores, ac Convivæ erant. His inconsultis ab Regibus nihil magnæ rei gerebatur. Talis fuit Cundo, quem Fortunatus scribit à Tribunatu ad Comitivam, à Comitiva ad Domesticatum pervenisse, ac demum *inter Potentes sedere jussum*, & Sigiberti Regis factum esse *Convivam*. Talis fuit Hagneticus, pater Burgundofaræ Abbatissæ Evoriacensis, sanctitate vitæ eximiæ, quem Jonas in Vita Columbani *Theodeberti* Austrasiorum Regis *Convivam, virum sapientem & nobilem & consiliis Regi gratū* id est Consiliarium Regis appellat. Talis fuit ex *Senioribus Rotomagi Francis* unus supradictus, quem Fredegundis ad convivium invitavit. *Convivam Regis* memorant veteres leges, Salica, aliæque. Tales denique fuerunt *viri Fortiores, qui in urbe erant Suessionica atque Meldensi*, & à Childeberto Rege alterum filiorum ejus petierunt, ut in libri IX. capite XXXVI. Gregorius scribit: quos in libri III. capite XVIII. *Viros Fortes*; *Viros Fortissimos* in libri VII. capite XXXII. nuncupat. Tales fuerunt *Francorum Sublimes*, qui Coloniam seque Theoderico dediderunt, ut in Gestis Regum Francorum reperio: tales, quorum Aimoinus in libri II. de Miraculis S. Benedicti capite XIV. meminit, *Andegavæ civitatis Nobiles*. Concilium in urbe Arvernis habitum est consensu Regis Theodeberti Post Consulatum Paullini junioris V. C. anno Christi DXXXV. cujus canon XV. *Senioribus Francis*, seu *Majoribus natu*, qui in villis suis vel in Aula commorantur, præcipit Natalem Domini, Pascha & Pentecosten in sua quemque urbe, & apud suum quemque Episcopum celebrare. *Quicumque etiam sunt cives natu Majores, pari modo in urbibus ad Pontifices suos in prædictis festivitatibus veniant.* Hosce *Seniores* Francos Gregorius Turonicus Episcopus in libri V. capite XXXIII. *Majores natu & Primos apud Regem*, in capite XLVIII. *Seniores laicos*, in libri VI. capite XXIV. *Majores Regis*, & *Dominos suos atque Seniores*, in capitulo XIX. libri VII. *Meliores natu Regni*, in capite XXXII. *Majores natu Regis*, in capite XXXIII. *Seniores in Regno*, & *Priores Regis*, in capite XXXVI. *Seniores Regni*, & *Regni Principes* appellat, in libri VIII. capite XXX. *Majores natu Laicorum*. (Nam & *Seniores Clerici* erant) Idem nos in libri IV. capite VI. *Proceres & Primos Regni*, in libri V. capite V. *Secularium Principes*, in libri VIII. capite IX. *Priores Regni*, & *viros Optimos*, id est *Optimates* vocat. Fredegarius Seniores Francos laicos nunc *Farones*, id est nobili genere natos; nunc *Proceres*; nonnumquam & *Leudes*, & *Primates* nominat; liber de Vita Leodegarii Augustodunensis Episcopi modò *Optimates*, ut Dado in Eligio, ac Theganus, modò *Nobiles*, atque *Patricios*; Chronicon Musciacense *Senatum Francorum* & *Majores natu Francorum*; Hincmarus in notissima illa epistola *Majores* & *Seniores*: quibus *Minores*, id est minorem populum opponit. Nam *Senioribus* istis *Juniores*, bisce *Majoribus Minores* apud Nostros veteres Historicos sæpe opponuntur. *Major* autem, & *Senior* una res est. Quare Vulfoaldus pro Majore Domus *Senior Domus* dicitur in Vita Præjecti. Ubi notandum est, in Saxonia regione Germaniæ hominum genera fuisse quatuor, *Nobilium*, qui *Edhilings* dicti sunt; *Liberorum* vel *Ingenuorum*, qui *Frilings* ipsorum linguâ nuncupabantur; *Libertorum* vel *Litorum*, qui *Lazzi*; atque servorum: ut Lex Saxonum docet. Quamquam Nithardus in libro IV. *Gentem* Saxonum *in tres* tantùm *ordines divisam* fuisse scribit, *Nobilium*, *Ingenuorum*, ac *Servorum*: quorum alteros *Ingenuiles*, *Serviles* alteros vocat. Frisii, qui & Frisiones, Gens Germana Saxonibus confinis, more Saxonum *Nobiles*, *Liberos*, *Litos*, & *Servos* habuere: quemadmodum Lex Frisionum indicat. Apud Anglos quoque & VVerinos, gentes Germaniæ, tres erant hominum ordines, *Adalingorum*, id est *Nobilium*, *Liberorum*, & *Servorum*. At in Lege Salica *Nobilium* nulla fit mentio: non quòd apud Francos nulli *Nobiles viri* ac Honorati essent; sed quia *Nobilium* nullus ordo erat à populo separatus, Nobilitatis nullum in Regno Francorum corpus à plebe distinctum. Franci omnes in duos modò ordines *Clericorum*, & *Laicorum* vel *Secularium* dividebantur. Inter utrosque cùm Clericos tum Laicos, alii *Seniores* erant & vocabantur; alii *Juniores*; majores alii; alii *minores*. Inter Laicos sive Sæculares servi plurimi erant; inter Clericos nulli, propterea quòd nemo è servis ad Clericatum promovebatur, qui non antè manumissus fuisset ac libertate donatus. Quin & regnantibus apud Francos Caroli Martelli posteris, Francorum Proceres Reges suos *Seniores suos*, id est dominos, & eorum dominium *Senioratum*: filii etiam Regum patres suos, *suos Seniores* nuncupavere, ut vel sola Caroli Calvi Capitula docent. Manet hodieque *Seniorum* & *Majorum* nomen. Verùm ea appellatio non jam ætatis est, sed dignitatis. Quippe Proceres vel Optimates, cùm Clericos tum Laicos, Nostri vulgò *Seniores aulæ* vocant, *les Seigneurs de la Cour*, aut absolutè *Seniores*, *les Seigneurs*; necnon *Majores Regni*, *les Grands du Royaume*, & absolutè *Majores*, *les Grands*. Appellationem *Seniorum* Itali ab Ostrogothis, à Langobardis & Francis Germaniæ populis, olim in Italia dominantibus; Hispani a Vesigothis transmissam acceperunt: quâ etiamnum utuntur in salutationibus, & ea voce dominos designant, eo nomine etiam in scriptis Reges honorant, *Seniorem Regem*, hoc est dominum Regem appellando.

Francos non modò sub Chlodovei Carolique posteris, sed diutissimè etiam sub Hugonis successoribus in duos tantùm ordines Clericorum & Laicorum, majorū & minorum, fuisse divisos, testatur præter ceteros Benedictus Levita, in præfatione libri V. Capitulorum Caroli Magni & Ludovici Imperatorum, his verbis. *Quæ sequuntur, eadem auctoritate* (Apostolica) *maxima ex parte, & omnium Francorum utriusque Ordinis virorum assensu sunt roborata*: id est *Cleri & populi*; ut ibidem loquitur. Libri VI. eorumdem Capitulorum titulus XCVI. talis est. *De his, qui rapinas intra Regnum faciunt. Ex Capitulis Domini Hludovici*

in Inghilhaim anno DCCCXIX. *Apostolica auctoritate & Synodali functione, omnium videlicet Clericorum & Laicorum generaliter consensu atque hortatu decretis.* Benedictus autem Levita qui hos libros in ordinem digessit, sub Riculfo & Autchario Archiepiscopis Mogontiacensibus, regnantibus Ludovici Pii Aug. filiis vixit. In libri VII. titulo CCCLXXV. *Si quis ergo Clericus aut Laicus harum functionum obediens esse noluerit: si Clericus fuerit, excommunicationi subjaceat: si verò Laicus fuerit & honestioris loci persona*, &c. Quid apertius? Apud Theganum de Gestis Ludovici Pii, Imperator Carolus *Episcopos, Abbates, Duces, & Comites* convocatos alloquitur, & interrogat placeatne eis filium suum Ludovicum Imperatorii nominis consortem fieri: quos *Episcopos, Abbates, Duces, Comites, & Loco positos*, sive Locum tenentes, vocat ibidem Theganus *omnem multitudinem Pontificum & Optimatum*; item *Sacerdotes & populum*. Ex quo apparet, *Episcopos* quidem & *Abbates Pontificum* & *Sacerdotum*; *Duces* autem, *Comites*, & *Locopositos* non *Optimatum* modò, sed etiam *populi* appellatione designari, & *Optimatium* seu *Nobilium*, ac *populi* unum tum ordinem, corpus unum fuisse. Hincmarus in grandi & eximia epistola de Regno & Palatio, *Seniores Clericos & Laicos* commemorat, quos & *primos Senatores Regni*, & *Seniores* ac *præcipuos Consiliarios* appellat; & de Conventu Francorum generali sic refert. *In quo Placito generalitas universorum Majorum tam Clericorum quàm Laicorum conveniebat: Seniores propter consilium ordinandum; minores propter idem consilium suscipiendum, & interdum pariter tractandum & confirmandum.* Ordericus Vitalis de consecratione Ludovici Junioris, filii Lodovici Crassi ita scribit in anno MCXXXIV. *Quæ consecratio quibusdam Francis utriusque Ordinis displicuit. Quidam enim Laicorum*, &c. *Quidam verò Clericorum*, &c. Etiam tum ergo apud Francos duplex tantùm erat Ordo *Clericorum* & *Laicorum*. Rogerii Hovedenii in anno MCLXXIX. verba sunt. *Rex Franciæ publico præcepit edicto, ut omnes Principes Regni sui, Ecclesiastici & Sæculares convenirent Remis Kal. Novemb. ad coronationem Philippi filii sui.* Rigordus postquàm scripsit, *anno* MCXXCVIII. *convocatis Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & totius Regni Baronibus, celebratum esse generale Concilium Parisius à Philippo Rege*; addit *cum assensu Cleri & populi*, propter sacrum bellum susceptum, decimas in eum annum omnibus impositas esse, *populi* nomine *Barones* Regni designans, propterea quòd unius ambo corporis erant. Postea Proceres suum sibi & à populo separatum Ordinem habere cœperunt; itaut I. Ordo Clericorum esset; II. Procerum sive Nobilium, quos *Barones* vocabant; tertius populi, seu Collegiorum, & Universitatum urbium Regni: ut docet Appendix Chronici Guillelmi Nangiacensis in rebus anni MCCCIII. quem Gerso nunc *triplicem statum principalem*, nunc *tres Status* appellat, *Militantium, Clericorum, Burgensium* sive populi, *les trois Estats*; Nicolaus Clemangius *tres Ordines vel Status* nuncupat, *ex Sacerdotali scilicet Ordine, Militari, & Plebeio.* Et longè antè Adalbero Laudunensis Episcopus, ac Gillebertus Lonicensis Antistes tres hominum ordines & gradus statuerant, *Orantium*, id est Clericorum, *pugnantium*, hoc est Militum, & *laborantium*, seu populi: quorum primos Gillebertus *Oratores*, alteros *bellatores*, ultimos *aratores* seu *laboratores* appellat. Et de *Senioribus* hactenus.

ROTUMNA FL.

Rotumna, aliàs *Rotonna* fluvius, à Frodoardo in Historia Ecclesiæ Remensis memoratus, nunc ut observo, dicitur *Retourne*, priore o. in e. & n. in r. conversis, ut Roto *Redon*, bonna *borne*, id est limes. A colore aquarum, aut potiùs à rubore areæ suæ nomen videtur invenisse. *Roth* quippe olim Gallis, ut etiamnum Germanis, rubrum ac rufum significavit. In codice de decimis Remensis Monasterii S. Remigii, ante annos circiter septingentos scripto, ejus fluminis mentionem factam reperio, sed corrupto nomine. Nuncupatur enim quædam *Villa super Rotundam*, (*Ville sur Retourne*) quæ *Villa super Rotunnam* dici scribique debuit. Ibidem *Rotonna* sincero nomine appellatur. *Super fluvio Rotonna sunt mansi duo.* Alluit *Retonna* seu *Rotumna* Villam super *Retounam* seu ad *Rotonnam*, *Ville sur Retourne*: quæ à situ nomen hoc accepit, ut Villa super Turbam, *Ville sur Tourbe*. Attingit quoque Genevillam vel Janivillam *Jeneville*, Novam Ecclesiam *Neuvelise*, Castellum *le Chastellet*, Scalam *l'Escaille*; Salicem S. Remigii, *Saux Saint Remy*, vicum ad Remense Monasterium S. Remigii cum Villa super Rotunnam pertinentem; Pauli curtem, corruptè *Poilcour* dictam & *Poil le court* quasi Pilum curtum, cum *Pol-court* scribi debeat, aut *Poulcour*; ac Brienam: atque ad Novum Castellum *Neuf Chastel* in Axonam decurrit.

ROTUNDÆ.

Erat locus secus Axonæ fluvii litus, distans ut fertur à Suessionica civitate CXLIV. *stadiis, cui vocabulum Rotundas est inditum antiquitus, densissimis saltibus altrinsecus stipatus, Cotiâ videlicet & Lesicâ:* in quo Cœnobium Religiosorum virorum Drausius Episcopus Suessionum construxit. In quodam vetere Chronico MS. in anno MCXLII. *Ecclesia S. Bartholomæi in Valle, Ecclesia S. Petri de Rotundis, & Ecclesia S. Sophiæ apud S. Medardum* junctim commemorantur. Hic locus ad Axonam, à forma Latinum cognomen nanctus, *Rotonde* vel potiùs *Rotondes* nunc dicitur: quem quædam tabulæ Geographicæ *Rotonde* nuncupant, quasi Latinè *Rotundas* vocari oporteret.

ROTUNDUS MONS.

Rotundus Mons, vulgò *Rommont*, à situ nomen accepit. Est enim opidum aut castellum potiùs in rotundo monte positum, Comitatus titulo illustre. In eo Comitatu est

castrum *Murtena*, Hermanno in Chronici sui anno MXXXII. memoratum, ab Imper. Conrado anno MXXXIII. hieme frustra obsessum; *Murten* Helvetiis, Nostris *Morat* dictum, lacui adjacens Murtenensi. (*Murtensee*) *Murtenam* cum Geneva & Lugduno Conradus Aug. anno MXXXIV. in deditionem accepit, expulso Odonis Campaniæ Gallicæ Comitis præsidio, ut ait Hermannus Contractus, locum Caroli Burgundiæ Ducis clade nobilem.

Est & *Mons Rotundus* castrum in Biturigibus Cubis, à situ cognominatum, munitum admodum & validum: quod Nostri *Montrond* vulgò appellitant, sed plerumque *Mouron* corruptè pronuntiant. Ab eo loco cognomen habuit *Stephanus de Monte-Rotundo*, Monachus apud S. Porcianum, à Petro Biturigum Archiepiscopo in litteris ad Ludovicum Francorum Regem eo nomine VII. memoratus. Hoc castellum impositum monti rotundo, Cari fluminis ripis imminenti proximoque, Ludovicus Magnus, invictus Princeps, dirui ante aliquot annos jussit, ne latronum receptaculum esset.

ROVERITUM NEMUS.

Litteras legi Chilperici Regis Francorum *viri Illustris, anno II. regni* ejus *Compendio* datas: quibus *forestem suam Roveritum, quæ est in pago Parisiaco super fluvium Sigena, ad petitionem Ragaufredi Majoris Domus sua, Basilica S. Dionysii Mart. concedit cum Forestario nomine Lobecino*, id est Lupicino. Philippus Francorum Rex cognomine Pulcher in litteris anni MCCXCIII. *Rovretum* vocat hisce verbis. IX. *arpenta terra sita inter Rotulum & nemus de Rovreto, in loco qui dicitur ad Spinam Pediculosam; item III. arpenta terra sita supra Rotulum, prope terram Leprosorum.* Hæc silva in pago Parisiaco ad flumen Sequanam, quæ vicum Rotulum (*le Roulle*) ab Oriente proximum habet, ab Occidente Sequanam, primò sine dubitatione nuncupata est *Roboretum* à robore, quo abundabat; deinde *Roveritum* corrupto nomine, atque *Rovretum*. Est autem robur quercus prædura genus, *robre* & *rouvre* vulgò dictum. *Roveritum* olim *la forest de Rouvray* appellabatur: nunc à II. vicis ei adsitis modò silva S. Chlodoaldi *la forest de S. Cloud*; modò (idque sæpius) silva Bononiensis vocatur, *le bois de Boulogne*. Ambo vici, alter alteri proximi, positi sunt ad ripam Sequanæ, flumen inter & silvam: ex quibus prior vicus, nimirum vicus S. Chlodoaldi, Novigentum primò nuncupatus est; posterior Minutium ad S. Chlodoaldum, *Menus lez S. Clou*; deinde ob Ecclesiam B. Mariæ ibi structam, & sodalitium institutum à peregrinis, Bononia ad Sequanam, *Boulogne*.

RUBEUS MONS.

In Historiæ Viceliacensis libro I. reperiuntur litteræ Eugenii & Anastasii Paparum *ad nobiles viros Odonem Ducem Burgundiæ, Guillelmum Comitem Cabilonensem, A. de Monte-Regali, S. Vicecomitem Senonensem.* Ex quibus Anastasius in epistola sua non solùm Joviniaci, & Montis Regalis, sed etiam *Rubei Montis* mentionem facit. Et Joviniscum quidem omnibus ferè notum est: *Mons Regalis*, vulgò *Montreal*, non longè distat ab Aballone. At *Rubeus Mons* à situ & à colore soli sui nomen invenit: ut castrum Albamarna in Caletis, & castrum *Albaterra*, *Aubeterre*, non procul à fluvio Ella. (*l'Ille*) Nunc *Rogemont* vocatur, nec procul abest à Sinemuro. Est ejusdem nominis vicus suburbanus in pago Parisiaco, Latinè *Mons Rubeus* vel *Mons Ruber* dictus; Nostris *Mont-Rouge*.

RUFIACUM.

Annales Bertiniani in anno DCCCLXV. Carolum Regem in *Rofiacum villam* venisse, ceu in villam Regiam produnt. Erimbertus Diaconus in libro de Vita S. Vincentiani nunc *Rofiacum villam*, nunc *Rufiacũ villam* appellat, item *Rofiacum villam, qua est Lemovicis partibus sita.* At Ademarus in Chronico *castrum Rofiacum in Ecolismensi pago* vocat locatque, & cum *castro Montimaco* junctum commemorat. *Rufiacum* à Rufo cognominatum, aliàs *Rofiacum castrum*, seu secundum alios *villa*, id est vicus, vulgò dicitur *Rufec*, & proximum est flumini Carantono, ac Montiniaco castro ripæ ejus adposito, quod *Montignac* nuncupatur, & ab Ecolisma V. leugas abest. In Chartulario Ecolismensis Monasterii S. Eparchii duæ tabulæ veteres *villam Rufiacum* pago Ecolismensi adscribunt. *In pago Egolismense, in Vicaria Petraciense, in villa Rufiaco.* Equidem nihilominùs litteras legi in Chartario MS. Bellilocensis Monasterii in Lemovicibus, datas anno XIX. Caroli Regis: in quibus *Rufiacum*, sed fortè aliud, Lemovicibus tribuitur. *In pago Lemovicino, in Vicaria Rofiacense villa, qua Septem Arbores* dicitur.

Est & *castrũ Rufiacum*, quibusdam *Rufeium*, nonnullis *Rufacum* dictum, X. ab urbe Vesontione passuum millibus distans: qui vicus etiamnum est in Sequanis, *Ruffei* vulgò nuncupatus, adpositus Unioni fluvio, *l'Ougnon* vel *l'Oignon*, qui Arari recipitur. *Rofiacus* quoque villa in pago Biturico à Leone PP. VI. & à Benedicto PP. ætate Hugonis Ducis Francorum, necnon in litteris Hugonis Regis numeratur inter villas Ecclesiæ Aurelianensis S. Crucis.

RUFIANA.

Rufiana nomina Latino donatur à Ptolemæo, ponituque (si bene memini) in Sequanis: cujus situm loci ab eo malè designari ait Cluverius, & *Rufach* nunc dici: quod est opidum superioris Alesatiæ, Columbario proximum sive Colmariæ.

RUMBELITTUM.

Rumbelittum litteræ Pippini Regis memorant in Comitatu pagóve Madriacensi: vulgò nunc *Rambouillet* aut *Rambouillet* dictum, & Marchæ titulo, sed multò magis Francisci

Magni morte illustre. Nunc pago Hurepensi à quibusdam attribuitur *Rambelittum*, vocaturque castellum *Rambelittum* in pago Hutepensi, *le Chasteau de Rambouillet en Hurepois*: atvt Hurepensis pagi pars ex portione Comitatus pagive Madricensis facta esse videatur. *Rambolettum* nuncupatur in litteris anni MCCXLI. Litterae anni MCCX. *Rambolietum* vocant, & *Andream de Rambolieto Militem*. *Rambolettum*, necnon *Rambollettum* aliae tabulae veteres nuncupant; *Rambuletum* aliae. *Nemora de Rambolleto* Robertus Comes Dunensis suis in litteris commemorat, id est partem *silvae Aquilinae*: quae & *Evelina silva*, & *silva Eulina* etiam in priscis litteris appellatur, *Iveline*, aut *la forest d'Iveline*. Nimirum hoc castrum in silva Aquilina est, ut & Mons Fortis Amalarici, & unà cum eo, cumque Sparnone, Carnutinae Dioeceseos finibus continetur.

RUPELLA.

Rupella, caput pagi Avedonacensis in Santonibus, à rupe cui insidet nomen accepit, atque ita dicta est quasi parva rupes aut rupecula. Vocatur saepe & *Rochella* pro *Roccula* vel *Roccella*, nomine deducto à *rocca*. *Rocca* autem rupem significat; & ibi sunt falesiae vel rupes mari imminentes. Ejus meminit in Philippidos libro IX. VVillelmus Britto ante annos CCCCL. ac vinum *Rupella* celebrat.

> Cum ratibus vino plenis, Vasconia quale
> Vel Rupella parit.

Idem Johannem Regem Anglorum *Rupellam* anno MCCV. appulisse, & ex eodem portu in Angliam revertisse tradit. Rigordus *Rupellam in Pictavia* vocat, quum ait *Johannem Regem Angliae* anno MCCXIII. *applicuisse Rupellae in Pictavia cum magno exercitu*. Guillelmus Nangiacensis in Chronico *Rupellam* quoque cum Radi insula Pictonibus adscribit. *Anno* (inquit) MCCXCIV. *Eduardus Rex Angliae misit in Gasconiam classem maximam Gentis suae, quae insulam de Re versus Rupellam in Pictavia depopulans, totam incendio conflagravit*. Nimirum forsitan Dioeceseos quidem erat Santonicae, sed Pictavensis Comitatus. Legi litteras Bellovacensis Episcopi, quae Ingeriacum quoque Santonum Pictonibus assignant, & *Conventum S. Johannis Angeliaci in Pictavia* vocant.

Nicolaus de Braia in Gestis Lodovici VIII. Philippi Aug. filii, *Rupella villa arcem* non semel, & XII. *Burgenses* memorat.

> De facili potuit Rupellae cernere turres.

Portus & villa Rupella; & *Praepositura* vel *Pratura villa*; *Majoris & Juratorum Rupella*, vel *Majoris atque consilii communis Rupellae*; *moneta* quoque ejus fit mentio in priscis tabulis: ubi nomine *Juratorum* vel *Consilii communis* Scabini Paresque designantur. Nam hodieque *Rupella* sunt XXIV. Scabini, & LXXVI. Pares, qui Centumviri vetus collegium & corpus *Rupella* componunt, ac quotannis unum è suis Majorem deligunt. Nimitum ut vulgari utar verbo, *Communiam juratam*, magnaque jura, privilegia & immunitates Henricus II. Anglorum Rex, Dux Northmannorum & Aquitanorum, & Comes Andegavorum, & conjux ejus Alienor *Rochellensibus* concessere, quos & *Burgenses villa Rochella* appellant: quae omnia Richardus & Johannes amborum filii suis litteris confirmarunt. Ecclesia S. Mariae mater erat & unica Ecclesia totius *Rochella*, usque ad annum MCXLV. quo anno exstructa est altera *Rochella* Ecclesia S. Bartholomaei Apostoli, *S. Bartomé*. Qui ante annos DC. *Rupella Rochellave* mentionem fecerit, non reperi.

Nostra aetate sedes Episcopatûs Malliaco Pictonum *Rupellam* translata est jussu Ludovici XIII. cujus pater eam armis expugnavit, & *Rupellenses* de haereticis Catholicos facere conatus est. Sed antè *Rupella* Santonicae Dioecesi attribuebatur, cùm in Polyptychis *Ecclesias Rochella* duas, quas *Curas* vocant vulgò, alteram *S. Nicolai*, alteram *S. Thomae*, & Prioratum S. Georgii Dioecesi Santonicae adscribi reperiam unà cum insulis Radi & Uliaro vel Olarione: ex quibus nostra aetate Rupella cum LXX. Paroeciis, ac in primis cum tota insula Radi Santonibus adempta est; Olario etiamnum est Santonicae Dioeceseos.

Rupellam laudat Nicolaus de Braia in Gestis Ludovici VIII. Francorum Regis: cujus versus subjicere non pigebit.

> Declivi litore ponti
> Nobilis, & famâ toto celeberrima mundo,
> Divitiisque potens priscis, & gente superba
> Est Rupella.

RUPES AMATORIS.

Petrus Monachus in capite LV. libri de bello Albigensi, quem ante annos CCCCL. scripsit, loci ejus mentionem facit hisce verbis. *Veniens Comes noster* (*Simon de Monte Forti*) *Caturcum, honorificè est susceptus: & factis ibi paucis diebus, ivit cum Alemannis supradictis, conducens eos usque ad villam quae dicitur Rupes Amatoris*. Haec villa seu potiùs castrum in Cadurcis adsidet fluviolo, qui in Duranium defluit, ac vulgò dicitur *Roquemadour*, locus inter silvas & montes in extremo positus, & à *rupe* sua vel rocca, atque à *S. Amatore* qui ibi piissimè vixit, ita cognominatus.

RUPES FULCAUDI: ET DE RUPIBUS.

Rupes Fulcaudi à situ & à *Fulcando* domino suo nomen habet. *Rupes* enim Galli & *Roccas* vocavere castella rupibus imposita. *Fulcaldus* autem, *Fulcaldus*, & *Fulcandus* apud Nostros, unum idemque nomen est: nunc *Foucaud* dicimus. *Rupes Fulcaldi* vel *Fulcaudi*, vulgò nuncupatur *la Roche Foucaud*, aut *Roche Foucaut*, positaque est in Dioecesi Ecolismensi ad amniculum qui Carantono recipitur, & Cellam sive Prioratum non ignobilem habet, ac Ducatûs titulo censetur: *Rupes Focaldi* in litteris anni MCLXII. *Rocha Fulcaudi* in XII. aliis dicta.

Est & *Rupes ad Jonem* in Pictonibus Episcopatuque Lucionensi, *Roche sur Ion*, castrum ita dictum ab Ione fluviolo, *Ion* vel *Yon*, qui Laio accipitur, *Lay*. Ea Rupes Principatûs titulo,

titulo, & Cella seu Prioratu clara est, & circumjacentem agrum sui nominis habet.

Rupes Posey, vel *de Poseio* ast quoqoe io finibus Pictonum ad flumen Crosam, *la Roche Posay*, alias *la Roche Pozé* nonc dicta.

Rupes Canardi in priscis tabulis nota, qoæ & *Rocca Canardi*, & *Rocca Canart*, vulgò *Roche Choüart* dicitur, & sita est io Lemovicibus ad fluviolum qui Viogennam auget, agrumq; circa se cognominem habet. *Aimericus de Roche Chouart Armiger*, & *Aimericus Vicecomes de Roche Chouart* memoraotur io Catalogo Militum & Armigerorum, qui anno MCCLXXI. adversus Comitem Fuxi proficisci jussi sunt. Ademarus Cabanuensis in Chronico, primus aut oous è primis *Roccam Canardi* memorat, & ejus dominot atqoe iocolas *Roccacanardenses*, ac nonnumquam *Roccocardenses* truncato nomine appellat, or quædam tabulæ *Rocheüard*. Ceterùm de *Canardo* & de *Poseio*, virorum an locorom oomina fuerint, non facile dictu est. Neutrum enim deprehendere usquam potui.

Sunt & Rupes Canderici, *Roche Chandry*; Rupes Bertoaldi *Roche Baritaud*; Rupes Corbonis *Roche Corbon*.

Rupes omnes, sive loca in rupibus condita, & varia corũ cognomina enarrare oemo possit. Annales Bertiniani tradũt anno DCCLXVII. *Pippinum* in Aquitania inter Bituriges Cubos & Garumnã flumen *multas roccas & speluncas conquisivisse*. Idem eisdem verbis in II. veterrimis Anoalibus, alteris ad annum DCCC. alteris ad Caroli Magni mortẽ deductis reperitur. *Roccas* istas seu *rupes*, quæ craot castella rupibus imposita, Eginhardus in eodem anno *petras* appellat. *Petra* autem, & *rupes* vel *rocca* una res est. Florus io libri III. capite X. de Julio Cæsare io Aquitania hellom gerente itarefert. *Aquitani, callidum genus, in speluncas se recipiebant: jussit includi*: id est, iussit Cæsar *speluncas* istas & cavernas obstrui, ut Aquitaoi qui eò sese receperaot, ibi fame & ioopia confecti perirent. Quæ Flori verba cùm soli Aquitaniæ Julii Cæsaris inter Garumnam & Pyrenæum conveuire debeaot; tamen & de Gentibus usque ad Ligerim, molto ante Flori ætatem ab Augusto Aquitaniæ cootributis, accipi possuot, apud quas multæ eiosmodi roccæ, petræ, atque speluocæ fuerunt. Prosper in prologo librorum de Provideotia Dei, de Aquitaoia sua loquens *castella petris imposita* memorat, id est rupibus vel roccis, quæ Nostri postea *Rupes* vocaruot.

> Noo castella petris, noo opida montibus altis
> Imposita, aut urbes amoibus æquoreis, &c.

Sunt & *Rupes Fortes* in Gallia moltæ, quales *Rupes Fortis* in Andicavis ad Ligerim, *Rochefort*; *Rupes Fortis* in silva Aquilina, *Roche Fort en Iveline*; *Rupes Fortis* in agro Nemausensi oon longè à Rhodano, *Roquefort*; & alibi aliæ. *Rupes Fortes* dixere Nostri castella rupibus imposita, & suo sito natoráve ac arte munita validaque.

RUPES MAURA.

Raimuodus Comes Tolosaoorum in litteris anno MXCVI. datis de Monasterio S. Ægidii, *Roccam Mauram* appellat. Inscriptio tomuli Clementis PP. V. qui aooo MCCCXIII. ibi obiit, *Rupem Mauram Nemausensis Diœceseos* ouocupat. Hæc vulgò vocatur *Roque Maure*, & imposita est rupi mootíve Rhodaoo imminenti, inter Castellum Novum (*Chasteau Neuf*) & Villam Novam Avenioois adversam, (*Ville Neufve lez Avignon*) proximamqoe habet Rupem Fortem, *Roque-Fort*.

Altera est ad eamdem Rhodani ripam dextram in pago Vivariensi vel Helvico *Rupes Maura, Rochemore*, contra Aoconem *Ancone*: quam *Rupem Morenatam* Theodulfus Aureliaoeosis Episcopus io Parænesi ad Judices vocare mihi videtur hoc versu.

> Inde Valentinis terris ubique jacenti;
> Rupes nos dedimus hinc Moreoata tibi.

Uterque locus à *Mauris* nomen accepit, qui utramque ripam Rhodaui ac Provinciam ipsam ætate Caroli Martelli atque etiam postea incursionibus vexaverunt. *Rupes Mauras* appellavere Nostri castella rupibus imposita, ad reprimeodas Maurorum Saracenorumque Hispaniam & Africam obtineotium incursiooes: uti *Montes* vocavere loca castellaque io montibus condita, & *Montes Mauros* munimenta Maoris Hispaniensibus objecta.

Guillelmos de Podio Laurentii *castrum quod dicitur Rocha super Rhodanum*, in capite XLVIII. memorat, qood Ludovicos IX. Franc. Rex aono MCCXLVIII. intra paucos dies in deditionem acceperit. Guillelmus da Naogiaco *Rocham qua dicitur Dou Glus* appellat, & ibi *fuisse castrum fortissimum super Rhodanum* asserit: qoæ an sit *Rupes Maura*, an qua alia, nescio.

RUPES MONACHI.

Aooo Domini MCCXIV. *Johannes Rex Angliæ obsedit castrum quod Rupes Monachi nuncupatur. Castrum illud ædificatum erat de novo à Guillelmo de Rupibus Senescallo Andegaviæ, viro strenuo & in bellis probato, ob tuitionem itineris quo itur ab Andegavi civitate Namnetum*; & ad reprimendas incursiones Pagani de Rupe Forti, & iocoiarum *castri inexpugnabilis ex altera parte amnis siti, quod vocatur Rupes Fortis*: ot scribit Rigordus in Gestis Philippi Augusti. *Rupes Monachi* vocatur *la Roche au Moyne* vulgò; *Rupes* autem *Fortis*, *Rochefort* castrum ad Ligerim non procul à Calonoa: uterque iocus est in pago Aodecavensi.

RUPES VVIDONIS.

Rupes VVidonis vel *Guidonis* ad Sequanam *la Roche-Guion*, à *Guidone* domino suo, & à rupe cui imposita est, nomen habet, & in Vita Ludovici Crassi à Suggerio Abbate Cœnobii S. Dionysii describitur capite XVI. *Superfistitur promuntorio ardui litoris magni fluminis Sequanæ horridum & ignobile castrum, quod dicitur Rupes Guidonis, in superficie sui invisibile, rupi sublimi incaveatum: cui manus æmula artificis in devexo montis maxima de-*

mus amplitudinem rupe cæsa extendit. Cujus factiosi, diis & hominibus exosi opidi possessor Guido, bona indolis adolescens, antecessorum suorum patris, avi & preavi nequitia propagine rupta alienus, &c. Ibidem *Rupem* absolutè appellat non semel; & *munitionem*, id est castrum; *Rupem* & priscæ litteræ non paucæ: sicut indigenæ ac vicini accolæ plerumque eam nominant *la Roche*, hoc est *Rupem* vel *Roccam* omisso *Guidonis* nomine. Legi litteras *VVidonis de Rupe* hac, quæ tales sunt. *Ego VVido de munitione qua vocatur Rupes, libens concedo* (id est remitto) *S. Petro Carnotensi, & Fratribus Christo inibi militantibus exactionem telonei de navibus S. Petri, quæ sub nostra Rupe per Sequanam Rotomagum transeunt, & inde redeunt.*

RURA FLU. ET RURÆMUNDA.

Amnam *Ruram* memorat Theodulfus in Parænesi ad Judices ante annos DCCCL. memorat & Frodoardus in Chronico ante annos septingentos, cujus hæc sunt verba in rebus anni DCCCCXXIII. *Rotbertus in Regnum Lotharıense proficiscitur, locuturus cum Heinrico, qui ei obviam venit in pagum Ribuarinum super fluvium Ruram.* *Ripary* ergo sive *Riparioli*, quos *Ribuarios* & *Riboarios* ac *Ripuarios* corruptè nostri Historici vocitant, flumen *Ruram* accolebant. Vulgò *Roer* vocatur hic fluvius, & alluit Sleidanum, *Sleyden*, Nidacum *Nideck*, Marcodurum villam Regiam, quam *villam Duram* & *villam Durıam* truncato nomine nostri appellitant, vulgò *Duren*; Hambacum, Juliacum *Juliers* Ducatûs caput, Hembergam, VVassenburgum seu Aquosum Burgum: & apud *Ruramundam* vel *Ruramundam*, Germanis *Roermond* Nostris *Ruremonde* dictam, Gelriæ civitatem novo Episcopatûs titulo illustrem, dextrum Mosam ingreditur. *Ruramunda* autem à re nomen habet, quod linguâ Germanicâ *Rura* ostium vel *os* significat. Munda enim os Germanis. Sic Teneræmunda *Tenremonde* vel *Dendermonde* à Flandrensibus nuncupatur, opidum positum ad confluentem vel os Tenaræ & Scaldis: Rupelmunda ad Rupelæ ostium.

RUSCINO COLONIA ET FLUVIUS, ET DE SARDONIBUS.

Livius in libro XXI. *opidum Ruscinonem* commemorat; commemorat & Polybius, cui Ῥούσκινον dicitur pro Ῥουσκίνων; & Strabo, qui *Ruscinonem* vocat Ῥουσκίνωνα. Ptolemæo dicitur *Rusino* Ῥουσινὼν, mendosè pro Ῥουσκίνων: Mellæ in Gallia Narbunensi & in *ora Sardonum Colonia Ruscino*: Plinio in provinciæ Narbonensis ora *regio Sardonum*, *Ruscino Latinorum*. Nonnumquam enim Plinius *opida Latina* vel *opida Latinorum* vocat, quæ alii Colonias. *Ruscionem* appellat tabula Theodusiana, & inter *Illiberrim* atque *Narbonem* collocat, ab Illiberre VI. à Narbone XXI. millibus distantē. Æthicus *Ruscionem* quoque nuncupat, & Narboni ac summo Pyrenæo medium interponit, & à Narbone XL. à summo Pyrenæo XXV. millia passuum abesse ait. *Coloniam Ruscinonem sub Pyrenæo in Aquitania* locat Panvinius, & Tacito auctore niti se asserit: cùm *Ruscino* non in Aquitania sit, sed in provincia Narbonensi, nec ejus Coloniæ Tacitus usquam mentionem fecerit. Quidam *Rosinolam* vocant; auctor libri de Vita Ludovici Pii Aug. *Ruscellionem*; idem Ludovicus A. in litteris suis *Roscilionam*. Ex *Ruscino* autem fit *Ruscinona*; ut ex Narbo Narbona, ex Barcino Barcinona vel Barcilona, ex Carcasso Carcassona: ex *Ruscinona* porrò *Roscilona* meliùs quàm *Roscilıona*, & *Rosilona* potiusquàm *Rosinola*. Ex *Ruscino* item *Ruscelo* meliùs fit quàm *Ruscellio*. Litteram porrò n in l. à Nostris sæpe converti docent naupreda, unicornis, Bononia, Castrum Nantonis, & Canentelus fluvius, lampreda, licornis, Bolonia, Castrum Landonis, & Catantonus vulgò nuncupata. Nunc Ruscino vulgò *Roussillon* appellatur, vel *la tour de Roussillon*; *Tor Rossello* Hispanis. Nihil enim ex veteri urbe atque Colonia præter nomen priscum ac turrim nunc superest. *Ruscinonem* exhausit ni fallor Perpiniacum, dimidiâ ab eo leugâ remotum.

Ruscinonem, ut & Perpiniacum Perpinianumve, dimidiâ leugâ à castello vel turri *Ruscinonis* seu *Rossilionis* dissitum, alluit ejusdem nominis fluvius, Græcis Geographis, Straboni *Ruscino* Ῥουσκίνων, Ptolemæo *Ruscio* Ῥουσκίων, Athenæo *Roscynus* Ῥόσκυνος, Avieno *Roschinus* dictus in oræ Maritimæ libro I.

Post Pyrenæum jugum
Jacent arenæ litoris Cynetici:
Easque latè sulcat amnis Roschinus.

Adjicit Avienus, hanc *Sordicenam terram* esse, & hîc stagnum ejusdem nominis diffundi, ex quo *Sordus amnis effluat*. *Sordicena* autem *terra* est Avieno, quæ Mellæ & Plinio *ora Sardonum*, & *regio Sardonum*: à quibus *Sordus* fluvius, & castrum *Sordonia* inter castrum *Clausuras* & *Narbonem*, Juliano Toletanæ sedis Archiepiscopo in expeditione Gallica VVambæ memoratum, nomen acceperunt. *Ora* autem *regiove Sardonum*, sive *Sordicena terra Illiberim* & *Ruscinonem* urbes Mella & Plinius attribuunt: quas ambas Claudius Ptolemæus *Volcarum Tectosagum urbes mediterraneas* facit, ne nominatis quidem usquam *Sardonibus*, qui forsitan pars Tectosagum, aut eorum clientes fuerunt.

Fluvius *Ruscino* qui *Ruscinonem* & *Perpiniacū* attingit, à Latinis *Thelis* vocatur, vel potiùs *Telis*, in primis à Mella hisce verbis. *Inde est ora Sardonum, & parva flumina Thelis & Thicis, Colonia Ruscino, vicus Eliberri*: itaut à Salsusis vel Salsulis usque ad Pyrenæum *Sardonum* regionem jacere indicet, quod est spatium millium XXIV. Nunc *Tet* nuncupatur hic amnis, à *Telis* haud dubiè deducto vocabulo. Plinii verba sunt, ope veterum codicum emendata, Plinii inquam ex Hispania in Galliam tendentis, cùm contrà Mella ex Gallia in Hispaniam tendat. *In ora regio Sardonum, flumina Tecum, Vernodubrum: opida Illiberis, Ruscino Latinorum.* At in editis Plinii libris legimus, *flumina Tichis & Obris* magno errore. Quippe Obris fluvius Bæter-

renfis ad Ruscinonem Perpiniacumque nihil pertinet, inter hæc loca duo & Bæterras Birrâ & Atace interfluentibus, & *Ruscino* à Bæterris LII. millia passuum abest. *Vernodubrum* igitur vel *Vernodubrum flumen* apud Plinium (nam utroque modo in priscis ejus codicibus scriptum invenitur) potest esse Mellæ *Telis*, & Græcorum *Ruscino*, qui olim Ruscinonem alluit: quandoquidem *Tecum* flumen ei proximum Illiberi convenit, nec aliud flumen apud Plinium quàm Vernodubrium reperitur, quod *Ruscinoni* respondeat. Strabo *Ruscinonem* & *Illiberim* fluvios ex Pyrenæo monte descendere ait, & urbes cognomines alluere.

Ruscino, tametsi dirutus & ad nihilum redactus, suum nomen dedit pago circumjacenti, quem Comitatum & Vicariatum *Ruscinonensem* appellitant, *la Comté & Viguerie de Roussillon*, & cum Comitatu ac Vicariatu Confluentino vulgò conjungunt, *la Comté & Viguerie de Conflans*. Alii *le Roussillon* vocant; incolæ *Ressellon*; Rogerius Hovedenus ante annos CCCCLX. *terram Russilun, in qua est civitas Alne*, id est Elena. Comitatus quidem Cerretaniæ (*le Comté de Cerdagne*) qui *Ruscinonensi* Comitatui jungi solet, trans Pyrenæos montes est positus, & ad citeriorem Hispaniam Tarraconensémve pertinet, non ad Galliam Narbonensem. Caput Comitatus pagique *Ruscinonensis* nunc est *Perpiniacum* urbs nova, *Perpinnan*. *Perpiniacum* autem vel *Perpinianum* prope ruinas veteris urbis *Ruscinonis* à Guinardo Comite Ruscinonensi anno MLXVIII, exstructum esse aiunt, ac post id tempus eum pagum nunc *Comitatum Ruscinonensem*; nunc Comitatum Perpiniacensem dictum esse.

RUTENI ET SEGODUNUM RUTENORUM.

J. Cæsaris ætate divisi erant *Ruteni* duas in partes. Quippe alii provinciæ Narbonensi contribuebantur, *Ruteni Provinciales* Cæsari dicti; alii Galliæ Celticæ, quos paullo pòst Augustus Aquitaniæ adscripsit. Utrorumque meminit Cæsar in libro VII. quum scribit *Lucterium Cadurcum* à Vercingetorige defectionis auctore *in Rutenos missum cum parte copiarum, eam civitatem Arvernis conciliavisse; se verò præsidia in Rutenis Provincialibus, Volcis Arecomicis, Tolosatibus circumque Narbonem constituisse*. Ibidem addit, Vercingetorigem *Rutenos Cadurcosque ad fines Volcarum Arecomicorum depopulandos misisse*. Hi sunt *Ruteni*, tum Celticæ, paullo pòst Aquitanicæ Gens ac civitas, à Lucterio Arvernis rebellibus ac Vercingetorigi conciliati. In Commentario I. de Bello Civili ad se *venisse* ait in Hispaniam *sagittarios ex Rutenis*: sed de utris loquatur, Provincialibus an Celticis, incertum est. Utrorumque meminit & Plinius, Provincialium quidem in Provincia Narbonensi his verbis: *Nemausum Arecomicorum, Piscenæ, Ruteni, Sanagenses, Tolosani Tectosagi Aquitaniæ contermini*: Aquitanicorum sic; *Arverni liberi, Gabales; rursus Narbonensi provinciæ contermini Ruteni, Cadurci*. *Rutenos Provinciales* in Diœcesi Vabrensi quidam collocant, sive in inferioribus Rutenis; alii in finibus Albigensium, qui numquam tamen provinciæ Narbonensis fuerūt: *Rutenos* autem *Aquitanicos* pro Rutenis superioribus montanisve habent, apud quos Segodunum caput Gentis Erat. Samson Geographus Regius, quum apud Cæsarem corruptum esse nomen existimat *Rutenis Provincialibus*, eoque veteri mendo deceptum Plinium *Rutenos* in Narbonensi posuisse: sicut Strabo Meldos ad mare collocaverit, corrupta Cæsaris exemplaria secutus; & Plinius ipse *Itesvos* ac *Hessos* de *Sesuviis* & *Essuis* Cæsaris, hoc est monstra de monstris fecerit.

Ruteni Straboni Ῥουτηνοὶ dicuntur argenti metallis dites, & adnumerantur XIV. Gentibus Garumnam inter & Ligerim habitantibus, & Aquitaniæ J. Cæsaris conterminis, eique ab Augusto contributis. Lucanus flavum eis capillum tribuit.

Solvuntur flavi longa statione Ruteni.

Ptolemæo *Rutani* vocantur Ῥουτανοὶ, & urbs *Segodunum* Σεγόδουνον: in tabula Peutingeriana *Rutini*, & urbs eorum similiter *Segodunum* sic. *Carantomago*, *Segoduni*, *Ad Silanum*, *Anderitum*. Apud Magnonem qui Notas Tironis & Senecæ aliorumque collegit, & suum cuique Genti caput adjungere consuevit, *Rutenus*, *Secundunum*: ubi legi malim *Secundunum*, quod idem est ac *Secodunum*, ut Segustero & Secustero. *Segodunum* autem à duno seu colle, cui impositum erat, aut proximum, nomen accepit.

Postea *Segodunum* nomine Gentis cujus erat caput, appellari cœpit, dicique *Ruteni*. Certè Gregorius Turonicus Episcopus in libri II. capite XXXVI. & in libri III. capite XXI. *Rutenos* nuncupat, necnon *urbem Rutenam*, *Rutenam civitatem*; Gesta Francorum *Rotinus civitatem*, id est *Rutenos*; ut Parisius pro Parisios. Nam pro Rutenis *Rotinos*, *Rotenes*, ac *Rodenos*, *Redinos*, *Rutinos* quoque, ac exemplo Ptolemæi *Rotanos* nonnumquam recentiores fecerunt, u in o, t in d, ac e in i de more conversis. In veteribus Notitiis provinciarum ac civitatum Galliæ, inter provinciæ Aquitanicæ primæ civitates VIII tertium tenet locum *civitas Rutenorum*, Albiensibus, Cadurcis, Lemovicibus, Gabalis, Vellavisque præposita: quem locum & in Chronico Roberti, & apud Gervasium Tilleberiensem, ac in recentioribus Notitiis Episcopatuum Galliæ sibi vindicat. Vulgò dicitur *Rodés*, aliàs *Rodais* aut *Rodez*: quod est nomen à *Rodenis* vocabulo corrupto deductum. Posita est urbs ad *Avarionem* flumen, in Vita S. Amantii Rutenensis Episcopi quæ Fortunati esse creditur, & in vetere Passione S. Antonini Martyris memoratum, vulgò *Aveiron* vel *Avayron*, nonnullis *Averon* & *Aberon* nuncupatum. Hic fluvius *Avario*, quibusdam *Averio*, oritur ex fonte cognomine, quem *Vayron* incolæ appellitant; alluitque Calliacum *Caylac*, Aginnum *Agen*, vicum cognominem capiti Nitiobrigum; *Segodunum Rutenorum*, Lucum *Luc*, Bellum Castellum *Belcastel*, Villam Francam *Rutenorum Ville Franche en Rouërgue*, Bastitam *la Bastide*, Monti-

eulos *Monteils*, Macceriolas *Mazerolles*, Salvitatem *la Salvetat*, castrum S. Marcelli *S. Marsan*. Bellum Podium, id est Bellummontem, *Belpuech*, castrum Guespiam *la Guepie*, castrum S. Antonini, *S. Antoni*, aliàs *S. Antonin*, Casalia *Casals*, Nigrum Palatium *Negre Pelice* Comitivæ titulo illustre, & Regalem villam: ac demum Viauro vel Biauro amne (*le B.aur*) qui Lauternam recipit, (*Lezert*) ac IV. aliis fluviolis auctus, in Tarnem defluit. Quibus ex locis castrum S. Marcelli, Guespiam, & castrum S. Antonini Petrus in Historia Albigensium commemorat.

Pietate & virtutibus clarnit post Amantium Quintianus *Episcopus Ecclesia Rutenica*, qui Agathensi Concilio, & Aurelianensi primo interfuit; & Dalmatius *Episcopus Ecclesia Rutenensis*, qui Synodi Arvernensis, & Aurelianensis quartæ decretis subscripsit.

Scriptor Vitæ S. Amantii *diffusam urbem, & mœnia lata*, necnon *pontem Rutenorum* commemorat, & *porticus atriaque Basilica S. Amantij*.

Pagus Rutenicus nnne duas Diœceses continet, *Segodunensem* veterem, ac *Vabrensem* recentiorem: & in superiorem inferioremque dividitur, sive in montanum ac planum. Superior vocatur *le Haut Roüergue*; inferior *le bas Roüergue*. *Rutena provincia* nuncupatur in libello de Vita S. Amantii Rutenorum Episcopi; *terminus Rutenus* in libri X. Gregorii nostri capite VIII. *Rutenicum* absolutè in epistola Galli Episcopi ad Desiderium Cadurcorum Antistitem; ubi territorium subauditur. *Nullus de Cadurcino ad istas ferias in Rutenico vel vicinas urbes præsumat exire.* Aimoinus, Monasterii Parisiaci S. Germani Monachus, in capite XVI. libri II. de Translatione corporis S. Vincentii Levitæ & Martyris in pagi Albiensis Monasterium Castrum, *pagum Rodinigum* sua ætate, videlicet ante annos DCCC. vulgò dictum esse docet hisce verbis. *Huic simile est miraculum in Rotenensi pago, qui vulgò Rodinigus appellatur, patratum.* Ex *Rutenico* fecere Nostri *Rodinigum*, u in o, t in d, e in i, c in g mutatis ex more; ex *Rodinigo Roüergue*, o in ou, i in e, n in r conversis. Pagum hunc alii vocant *le Roüergue* masculino genere; alii, sed pauciores *la Roüergue* genere feminino. Ildefonsus Rex Aragonensis, Comes Barcinonensis, & Dux Provinciæ in litteris datis anno MCLXVIII. terram Hugonis Comitis Rutenensis appellat *Rosenegue*, quasi *Rodinigum*, d in s, & utroque i in e conversis. *Ruteni*, seu incolæ *pagi Rutenici*, dicuntur *los Roüerguois*.

RUTINA.

Rutina, & *Rutinense Monasterium* vetus in pago Trevirico, in libro IV. de Vita Bernardi Claravallensis Abbatis memoratur, & *Guntrannus de Sirca, quod est opidum ei proximum Monasterio.* Aliis *Rutila* dicitur: vulgò *Rosil* vel *Rottel*, locus non longè à civitate Treviris distans, sed Sircæ castro ad Mosellam (*Sirck*) multo propior.

S

SABIS FLUVIUS
ET PAGUS SABENSIS
VEL SAMBRENSIS.

T*RANS flumen Sabin omnes Nervios consedisse, adventumque ibi Romanorum exspectavisse unà cum Atrebatibus & Veromanduis finitimis suis*, J. Cæsar in libro II. Comment. scribit. *Sabim* Fortunatus in libro VII. Carminum *Sabam* appellat hoc versu

> Isara, Sara, Chares, Schaldis, Saba, Somena, Sura.

Arnulfus Marchio, ejus nominis primus Flandriæ Comes, cognomento Magnus, in litteris suis *Savum* nuncupat, & *in pago Haisnau super fluvio Savo villam Dulciacam (Doucy)* Monasterio Blandinio restituisse se ait. Aigradus Monachus in Vita S. Ansberti Rotomag. Episcopi *Sambram* nomine atiamnum usitato appellat ante annos ferè mille, & *Altum Montem Monasterium (Haumont) situm esse in territorio Hainoensi super Sambra fluvio* scribit. *Sabis*, *la Sambre* vulgò dictus, oritur in Teoracia silva, & Osiacum *Oisy*, Castellionem *Chastillon*, Landericiacum *Landrecy*, Malbodium *Maubeuge*, Fontanas *Fontaines*, Castellum *Câtelet* vel *Chastellet*, Frigidum Montem *Froment*, Hammum *Han*, Monasterium *Monstier*, Floreffiam Abbatiæ titulo locum illustrem, *Floreff* attingit, atque apud Namurcum Mosâ recipitur, Camaracensium & Nerviorum fluvius. Ab eo *pagus Sambrensis*, aliis *Sambrans* dictus, nomen accepit: qui ab *Sabi Sabensis pagus* meliùs vocaretur. *Pagi Sambrensis* meminit Chronicon Gemblacense, qui *Samblensis pagus* ibi mendosè dicitur; meminit & Fulcuinus in Gestis Abbatum Lanbiensium, qui *Sambrinum pagum* vocat: *in Sambrino pago, Hainoensi, Lomensi, Darniensi, Hasbaniensi, Bracbatensi*. A Sambra flumine *Sambrensem* & *Sambrinum pagum* dixera; ut ab Haina fluvio *Hainoensem* vel *Hainoum*, quòd hi duo pagi, alter ad Sambram seu Sabim, alter ad Hainam amnem positi essent.

Pagus Darniensis, aliis *pagus Darnuensis* & *Darnoensis* dictus, Gemblacum Monasterio vetere clarum, & Villare vulgò *VVilet*, locum Nivialæ proximum præ ceteris continet.

SABLOLIUM.

Sablolium vetus opidulum est in Cenomanico pago positum, Andicavorumque confinio, quod Johannes Majoris Monasterii Monachus de Vita Ganfridi Comitis nunc *Sabolium*, nunc transpositis litteris *Sabloium* vocat, & ni fallor, Ivo Carnotum Episcopus in epistola quadam *Sabuletum*. Urbani PP. II. litteras legimus *apud Sablolium* datas anno MXCVI. *Sabulium* quidam vocant. Haud dubiè à sabuloso agro in quo conditum est, nomen accepit; sincerumque loci vocabulum est *Sabloium* à sabulo, quasi *Sabulolium*. Facilè equidem crediderim *Sablolium* primò dictum esse, deinde *Sablolium*: & vulgò *Sableüil* dici primùm consuevisse, tum *Sableil*, ac demum *Sablé*. Sicuti ex Corboilo Corbolium recentiores fecerunt, ex *Corbeüil Corbeil*; ex Nantoilo Nantolium; ex Bonogilo vel Bonoilo Bonolium, ex *Boneüil Boneil*.

In libro de Vita S. Chadoindi Cenomanorum Episcopi *Sabolosum* dici reperio: in quo Alanus quidam matri Ecclesiæ civitatis Cenomanorum XII. villas magnas dedisse dicitur, in primis *Sabolosum*. *Juliacum*, *Lucdunum*, *Rullиacum*, *Rupiacum*, *Doliacum*, *Camariacum*. *Sablolium* positum est ad fluvium Sartam, qui ibi divisis aquis parvam insulam facit, habetq; Prioratum quem vocant S. Nicolai, & Ecclesias duas, alteram B. Mariæ, alteram S. Martini, quæ sont Parœciæ. In Gestis Consulum Andecavensium *Lisiardus Sabolensis* primas tenet inter *Barones* & *Milites Cenomanenses*, & *Robertum Suliacensem*, *Galterium Meduanensem*, *Guidonem Lavallensem* præcedit. *Saboleium* vocatur in litteris anni MCXXXVIII.

Ceterùm pro arena veteres & sabulum (*sable*) & sabulonem (*sablon*) dixere: atque ut ex sabulo fecere sablum, unde *Sablolum* vel *Sablolium*; sic ex sabulone fecere sablonem, unde *Sablenaria*: (*Sablonieres*) quo in loco anno DCCCLXII. Indict. XI. domnus Karolus Rex conventum habuit, & Capitula edidit. Alia est villa *Saponaria* in suburbio Tullensi, *Savonieres*, ubi Synodus Episcoporum Galliæ ac Germaniæ eodem Carolo apud Francos regnante habita est. *Sablonaria* autem, quo nomine arenariæ & solum arenosum designantur, ut & *Saponaria*, villæ Regiæ fuerunt, altera à sabulo vel arena, altera à sapone qui ibi conficiebatur, cognominatæ: ut *Argillaria* opidum vel *Argilleria* non procul à Domnamanto, (*Dormans*) ab solo argilloso dictæ in Vita S. Bernardi, vulgò *Argilly*.

SACER PORTUS.

Sacer Portus Latinâ linguâ dictus est à scriptoribus nostris, patrio olim sermone *Bar Beel* & *Bar Bael*: nunc *Barbeau*, locus in finibus Senonum nobili Monasterio ejusdem nominis insignis. *Anno* MCXXX. *deportatum est corpus Ludovici Regis piissimi ad Cœnobium quod ipse fundaverat Ordinis Cisterciensis Barbeellũ nomine*: ut scribit VVillelmus Armoricus. *Ludovicus Rex piissimus in urbe Parisius obiit, & in Ecclesia S. Mariæ de Sacro Portu quæ dicitur Bar Beel sepultus est, quam ipse fundavit*: inquit Vincentius Bellovacensis in Speculo. Ex quo colligo, bar portum, beel sacrum linguâ Gallicâ tum significavisse.

SACRUM CÆSARIS CASTRUM.

Nobile est opidum in Biturigibus *Sacrum Cæsaris*, vulgò *Sancerre*, ita fortè dictum, quòd ibi Julius Cæsar victis Biturigibus & expugnato gentis capite Avarico sacra fecerit. Philippus Augustus Francorum Rex in litteris ad Bituriges missis *Sacri Cæsaris* hoc *opidum* vocat: & Guillelmus Armoricus in libro I. Philippidos *mœnia Sacri Cæsaris*. Idem in Gestis Philippi Aug. soluta oratione compositis anno MCLXXIX. Stephanum memorat Comitem *Sacri Cæsaris castri*, *quod tempore Julii Cæsaris Avaricon vocabatur*, uti falsò ait. In libro MS. de Ambaciensium dominorum Gestis opidum à Julio Cæsare exstructum appellatúmque repetio. *Cæsar secus ripas Ligeris equitans, in quodam monte opidum firmavit, ibique simulacra omnium Idolorum suorum quæ secum gerebat, posuit: quod opidum Romani Sacrum Cæsaris vocaverunt.* Quæ interpretatio nominis fabulosa atque ridicula est: cùm Julius Cæsar in Gallia vetera opida & castella magis diruerit quàm nova condiderit, nec Romanis mos esset Deorum statuas aut Penates suos in bella circumferre. Incolæ *Sacrocæsarienses* à Nostris scriptoribus vocantur.

Sincerrium quidam veteres appellant. in his Sigebertus *castrum Sincerrium in Bituricensi territorio situm*: quod Comitatus titulo vetere illustre est.

SAGONA, ET SAGONENSIS PAGUS.

S. Lenogisilus in *pago Sagamnensi* Cenomanorum, *villulâ Busciaco* vel *Buxido* mansisse, dicitur in libro de Vita ipsius, quem Bollandus edidit. Legitur alias in *pago Sagonensi*: qui vulgò *le Saonois*, aliàs *Sonnois* vocatur; Busciacum autem *Busi*. Ordericus Vitalis in libro X. Historiæ *territorium Sonense super Riolci rivum* in Cenomania nuncupat, & *castrum Sonam*, à quo *pagus Sonensis* nomen accepit. *Sagamna* igitur, aut *Sagona*, vel *Sonna* castrum in Cenomanis, vulgò *Sorgne*, aliis *Sonne*, nomen dedit *pago Sagamnensi*, *Sagonensive*, aut *Sonensi*, *le Sonnois*, qui Baronatûs titulo olim illustratus est. In litteris VVillermi Talvas Pontivorum & Belismensium Comitis, quibus Persanensibus Monachis quasdam immunitates concedit, hic pagus vocatur *terra de Sagonio*, id est ager *pagúsve Sagoniensis*. Est autem Persenia, vulgo *Perseigne*, Ordinis Cisterciensis Abbatia in vico ac silva cognomine, & in *pago Sagonensi* Cenomanicæ Ecclesiæ subjecto. *Pagum* hunc *Sagonensem* vel *Sagoniensem*, in Capitulis Caroli Calvi apud Silvacum latia *Otlingam Saxoniam* à colonis Saxonibus eò translatis appellati, non deerunt fortasse qui existiment. Ponitur autem *Otlinga Saxonia* inter pagos *Corilisum* & *Oximisum*, seu Corilensem & Oximensem. In *Sagonensi* igitur *pago* sunt non modò *Sagonium* vel *Sonna* castrum, sed etiam villa *Busciacum*, & silva *Persenia* cum vico ac Monasterio ejusdem nominis: præterea *Mamercia* castellum Orderico memoratum, *Mamertia in Sagonensi* à situ cognominatum, *Memers en Saonnois*, *Sonna* olim castro, nunc vico proximum.

SAII VEL SAGII.

Veteres Notitiæ provinciarum civitatumque Galliæ *Saiorum* sive *Sagiorum* primæ meminerunt: quarum in una quæ est vetustissima & circa Honorii Aug. principatum facta, in provincia Lugdunensi secunda *civitas Sagiorum* ordine quinta numeratur; in alia *civitas Salarum Saius*; in tribus aliis *civitas Salarum*, *id est Saiorum*: in quadam *civitas Saius*.

Hi *Saii* vel *Sagii*, Straboni, Plinio, Ptolemæo ceterisque priscis Geographis hoc quidem nomine incogniti, à Papirio Massono falsò creduntur esse Cæsaris *Sesuvii*. Nam apud Cæsarẽ in libro II. Comment. *Sesuvii* inter maritimas civitates ponuntur: quod Saiis nostris nequaquam convenit, interjacentibus Lexoviis. Et apud Cæsarem in fine libri II. *Lexovii* aut *Lexovii* pro *Sesuviis* reponendi mihi videntur. Quippe quos Cæsar ibi *Curiosolitas*, *Sesuvios* junctim appellat; eosdem in libri III. pagina VI. *Curiosolitas Lexoviosque* conjunctim vocat: ut appareat alterum locum alterius ope emendari oportere. Non magis igitur Massono audiendus est Samson, qui *Sesuvios* & *Essuos* Cæsaris retinet, eosque Plinii *Itesuos* ac *Hassos*, Ptolemæi *Arvios*, ac Notitiarum *Saios* esse affirmat, levi aliqua

similitudine nominum, & conjecturis admodum invalidis ductus. Apud Aimoinum, & apud Hugonem Floriacensem Monachum, ac Robertum inter civitates provinciæ Lugdunensis ponitur *Oximus, qua & Sagiensis*: vel *Oximus, id est Sagiensis*: quos auctores Robertus Cenalis sequitur, *Saios* sedem Episcopalem in Normannia, & locum *Oximum Oximosve* ei vicinum atque subjectum, cum *Osismiis* vel (ut tum vulgò loquebantur) cum *Oximensi* Episcopatu Britanniæ Armoricæ confundentes propter similitudinem nominum. Nam *Oximum* vel *Oximos* propinquum *Saiis* vicú, non credo civitatem olim vel sedem Episcopatûs extitisse, licet pago Oximensi nomen dederit. Ordericus securus Notitias, in libro v. *urbem Salarium, id est Sagium*; in libro xii. Historiæ *Sagium* eam urbem vocat, positam ad fluminis Olinæ fontem & caput. In literis Rogerii de Monte Gomerici, Vicecomitis Oximensium, memoratur *locus S. Martini, qui est juxta burgum Sagy super ripam Olna fluvij*. *Sagium Abbatia Normannia* dicitur VVillelmo Malmesburiensi in libro i de Gestis Pontificum Anglorum; *Saium* Magnoni; vulgo *Seez*. Verum & sincerum nomen Gentis ac civitatis est *Say*, qui postea g. literâ insertâ dicti sunt *Sagy*, & pro *Saiensibus Sagienses*: ut Aquilegienses & Regienses appellati sunt, qui olim Aquileienses, & Reieoses seu Reii. Nam *Salarum* & *Salarium* in Notitiis & apud Odericum Vitalem corruptum esse nomen puto, & in locum *Saiorum* obtrusum: cùm nusquam alibi reperiatur. In vetaribus Conciliis Gallicanis, sub Merovei posteris habitis, Episcopi ejus urbis nunc *Sagienses*, nunc, idque sæpius *Sagenses* appellantur, atque ita subscribunt. Litteris Rotberti Rotomagensium Archipræsulis subscribunt *Herbertus Lisiva civitatis, Ratbodus Saxia Episcopi, Hugo Ebroica*, aliàs *Ebroas*, & *Maingisus Apringarum*; aliàs *Abrincarum*. Ubi *Lisiva* civitas Lexoviorum est, *Saxia* Saiorum, *Apringa* vel *Abrinca* Abrincatæ.

Ab *Saiis* vel *Sagiis* pagus *Saiensis* vel *Sagiensis* nomen accepit, in Capitulis Caroli Calvi pagus *Sagisus* dictus, id est *Sagensis*.

SALENTIACUM.

Est *predium Salentiacus in Episcopatu situm Viromandensi, in regione autem Noviomensi*: inquit auctor libri de Vita S. Medardi, à Surio editus. Vulgò *Salenci*. Patria hæc Medardi fuit, sanctissimi Antistitis Viromanduorum.

SALERNUM.

Clarius in Chronico Monasterii S. Petri Vivi *Mauriacum* & *Salernum* memorat in Aruernis, vulgò *Salers*, in superiore Arvernia Baroniæ titulo clarum: & ibidem *Scurriliacenses*, id est Scoralienses, ac *Salernenses* conjunctim nominat ob viciniam.

Est alius locus in Volcis Tectosagibus pagoque Tolosano, cujus nomen unâ tantùm literâ differt à *Salerno*. *Salernum* enim dicitur: cujus meminit Alanus Autissiodorensis Episcopus in libro de Vita Bernardi Claravallensis Abbatis. *Est locus in regione Tolosana Salernum nomine.*

SALETIO.

Saletio magni quondam fuit nominis castrum ad Rhenum inter Tabernas & Brocomagum, aberatque à Tabernis xviii. à Brocomago vii. millia passuum, ab Argentoraria xliii. ut docet tabula Theodosiana seu Peutingeriana. Æthicus inter Argantovariam & Tabernas *Saletionem* collocat, in itinere à Mediolano per Alpes Penninas Mogontiacum, & ab Argantovaria vii à Tabernis xiii. millibus distare indicat. Ammianus Marcellinus in libro xvi. *Salisonem* videtur appellare, *Argentoratum, Brocomagum, Tabernas, Salisonem, Nemetas, Vangionas, & Mogontiacum* simul commemorans; meliùs facturus, si servato ordine locorum *Argentoratum, Brocomagum. Salisonem, Tabernas, Nemetasque* nominasset, & *Salisonem* Tabernis præposuisset. Apud Æthicum in itinere à Treviris Argentoratum *Salissonis* fit mentio sic: *Bandobrica* M. P xviii. *Salissono* xxii. *Vingio* (seu *Bingio*) xxiis. *Mogontiaco* xii. *Bormitomago* xviis. *Noviomago* xviii. *Argentorato* xviiii. *Salissonem* hunc vel *Sallissonem* Simlerus & *Saletionem* apud Æthicum pro uno loco habet, ac *Seltz* exponit, cùm tamen situs repugnet. Quippe inter Baudobricam vel Bobardum ac Bingium, opidum Germanorum vel S. Goaris ac Vosavia reperiuntur; *Saletio* minimè reperitur: atque si tabulam Theodosianam sequimur, (cur autem non sequamur?) abest a Baudobrica vel Bontobrica *Saletio* xciv. millia, à Bingio lxxiv. *Salitio* in quibusdam priscis codicibus dictus.

Notitia Imperij Romani sub dispositione V. Sp. Ducis Mogontiacensis *Saletionem* ponit prope Tabernas, & *Præfectum militum Pacensium Saletione, Præfectum militum Menapiorum Tabernis*.

Fredegarius in capite xxxvii. libri v. & ultimi Chronici *Saloissam castrum* nuncupat. Veteres rerum Francicarum Annales nunc *Salussam*, nunc *Salossam* atque etiam *Salusiam* vocant. In Annalibus, ad annum dcccviii. perductis ab auctore æquali eorum temporum, hæc legimus. *Anno* dcclxx. *Tunc Domnus Rex Karolus habuit Synodum ad Vurmatiam: & Karlomannus & Berta Regina jungentes se ad Salossa.* Eadem verba reperias in aliis Annalibus, qui in anno dcccxiii desinunt, & in Vita Caroli Magni vetustissima. In libro quem Monachus Egolismensis de Vita Caroli Magni composuit, corruptum loci nomen est, & impressum mendosè *Polassa* pro *Salossa*: corruptum & in Annalibus Bertinianis, positúmque *Salona* pro *Salossa*. In Chronico S. Arnulfi Annalibusve Mettensibus eadem, sed emendatiora invenio. *Anno D. I.* dcclxx. *Karolus precellentissimus Rex habuit colloquium vel Synodum in Vuormatia civitate; & Karolomannus cum genitrice sua Berta Regina colloquium habuit in castro quod dicitur Salussa: qua Regina per Baioariam perrexit*

in Italiam. Abest autem *Saletio* à Vormacia vel Borbetomago XXVIII. millia passuum, ut Æthicus docet; aut certè XLI. si tabulam Peutingerianam sequi malumus: at *Salisso* ex eodem Æthico distat à *Bormitomago*, id est à Vormacia millibus passuum LIII. Eginhardi in Annalibus verba talia sunt. DCCLXX. *anno Domini Karolus Rex habuit populi sui generalem conventum in Vuormacia civitate. Bertrada verò mater Regum cum Karolomanno minore filio apud Salusiam locuta, pacis causâ in Italiam proficiscitur.* Odilo Abbas Cluniacensis in libro de Vita Adalheidis Aug. quem ante annos DCL. composuit, hunc locum *Salsam* trunco nomine appellat his verbis. *In loco qui dicitur Salsa, urbem decrevit fieri sub libertate Romana, & Monasterium condidit,* (Adelaidis) *& à VVideraldo Argentinæ civitatis Episcopo consecrari jussit, tertio Imperante Ottone, nepote suo.*

Saletio fluvio *Saletioni* nomen suum debet. Est enim positus ad *Saletionis* & Rheni confluentem. Hodieque & loci & fluvii unum idemque nomen est. Nam & amniculus *Seltz* nuncupatur, & castrum quoque *Seltz* dicitur, nomine haud dubiè à *Saletione* deducto: quo nomine ante annos ferè MCCC. usos esse scriptores suprà docuimus. Sed postea fluviolus pro *Saletione Salusia* dictus est: sicuti castrum ipsum pro *Saletione Salussam* aut *Salossam* terum nostratum scriptores appellavere, Eginhardus etiam *Salusiam*, Odilo *Salsam*. Certè in Chronico Monasterii Laureshamensis hæc legi. *Ego VVillisuvinda Deo sacrata, & filius meus Cancor Comes, donamus ad Ecclesiam S. Petri in loco Lauresham villam nostram in pago Vuormatiense, in loco qui dicitur Hagenheim super fluvium Salusiam, anno* XII. *regnante Domno nostro Pippino Rege, sub die* IV. *Id. Jul.*

Graviter in eo loco erravit Franciscus Bellaforestius Convena, qui nominum similitudine deceptus *Salusiam* nostram, quæ pro *Seltz* habenda erat, pro Salutiis habuit, oppido regionis Subalpinæ, quam Pedem Montis vocant, ac *Saluces* vertit: scribens Carolum iratum fuisse fratri, propter negata sibi contra Hunoldum auxilia; sed *apud Salutias* (*à Saluces*) Bertæ Reg. amborum matris cum Karlomanno colloquio totam sopitam esse discordiam. Si *castrum Salusia* vel *Salussa* idem fuisset quod Salutiæ, (*Saluces*) Bertæ Reginæ ea eo castro per Baioariam vel Noricum petenda non fuit Italia: cùm Salutiæ, *Saluces* aut *Saluzze* vulgò dictæ, trans Alpes sive in Pede Montium regione Italiæ sint; & tum Desiderio Langobardorum Regi parerent.

Solocense in Regno Lotharii inter Odorneose & Basioiacum, quod pro *Solien* seu Sidoloco Æduorum malè accepit Miræus, forsitan est *Salossense*, ita dictum à castro *Salossa* vel *Saletione*: *Salossense* inquam territorium, sive *pagus Salossensis*.

SALIA FLU.

Salia fluvius Belgicæ primæ, oritur ex lacu Lindrensi: alluit Decem Pagos, *Diense*, Germanicè *Duose in Lotringen*; Marsalium à sale nomen habens, aliàs *Marcellum*; Medianum-Vicum seu Medium-Vicum, *Moyen-Vic*; Vicum *Vy* vel *Vic*, non procul ab ipsius & amniculi cui Castrum Salinense *Chasteau Salin* assidet confluentibus; Nomeniacum *Nomeny*; Portum ad Saliam, *Port sur Seille*; Buxerias *Bouxieres*, Magniacum *Magny*: & apud Divodurum Mediomatricorum in Mosellam effluit. Currit millia XX. Abest enim Divodurum à Decem Pagis millia passuum circiter viginti: Decem Pagi autem à lacu Lindrensi seu à fonte & capite Saliæ vix octingentis passibus distant. *Salia* ante annos MCXC. præter ceteros meminit Fortunatus in libro III. Carminum

Hinc dextra de parte fluit qui Salia fertur,

Et in libro VII.

Seu qui Mettio adit de sale nomen habens.

Fortunatus igitur, cùm *Salia* nomen à sale deducat, nihilominùs tamen primam ejus syllabam producit. Sed fortè in *Salia* litteram l. mediam geminavit, & *Sallia* in ejus superiore versu legi scribique debet, non *Salia*. Quamquam de istius Poëtæ versibus ac prosodia laborare admodum opus non est: cùm ipse de syllabis, longæ an breves essent, parum laboraverit. Ejusdem nominis fluvius est in Hispaniæ regione Asturia, *Salia* à Pomponio Mella nuncupatus, vulgò *Rio de Sella*.

Pars pagi Mettensis inter fluvios *Saliam* & Nitam Gallicum seu Romanum posita, *Salinensis* ager vocatur, *le Sannoy*, à salinis quibus abundat circa Marsalium præcipuè, & Vicum, ac Castellum Salinense, aliisque in locis.

Salia vulgò *Seille* dicitur, ut Μασσαλία vel Massilia *Marseille*. Est & *Săla* fluvius à sale cognominatus, qui in Albim decorrit, & Turingos à Sorabis gente Sclavica dividit, vulgò *die Sale* dictus. Alter est etiam *Sala*, à Strabone memoratus, qui in Mœnum delabitur, *Salz* Germanis nuncupatus. Sed ambo ad nos nihil pertinent, qui Galliam describimus, non Germaniam.

Johannes Gorziæ Abbas, in libro de Translationibus & Miraculis S. Glodesindis Virginis, alterũ è Mettensibus fluviis *Salliam* vocat geminatâ litterâ l. *Fluvium civitati* (Mettis) *à parte orientali contiguum qui Sallia dicitur, causâ aliquâ perurgente trajicere gestiebat.* Vita B. Clementis Mettensium I. Episcopi *fluvium Salia* juxta Amphitheatrum urbis *decurrere* ait. Nimirum Divodurii Amphitheatrum extra muros erat.

SALICOSA.

Salicosa à salicibus quibus ager ejus abundabat, nomen accepit. Locus est in Veliocassibus Diœcesique Rotomagensi non longè à Vernone, *u. Sancense* dictus, Cellâ seu Prioratu Canonicorum ex præscripto S. Augustini viventium clarus.

SALINÆ SEQUANORUM.

Erricus Monachus de Miraculis S. Germani Autissiodorensis Episcopi *Salinas* commemorat.

memorat. *Salinenses* in libro x Philippidos egregiè describuntur à Brittone hisce versibus

> Atque Salinenses angusta in valle sedentes,
> Defæcata quibus flammatum ardore ministrat
> Lympha salem, puteis (mirabile) tracta duobus:
> Unde Bisuntina sua condit edulia vallis.

Salinæ à sale isto nomen habent, vulgò *Salins* dictæ. In eadem regione est & *Ledo Salinarius*, *Lion le Saunier*, à salinis cognominatus: minùs ut mirum sit Sequanos seu *Burgundiones salsos* dici, *Bourguignons salez*. Otto Comes cognomine VVillelmus *dedit S. Benigno in Salinis burgo sedem unius caldariæ*: ut legimus in Chronico Divionensis Monasterii S. Benigni. *Caldaria* autem illa in *burgo Salinis* Monachis Benignianis attribuebatur, ut in ea igni imposita, quoties & quantum vellent, ex aquis *Salinarum* salsis conficerent salem. Ibidem *Hugo Chrysopolitanus Archiepiscopus dedit S. Benigno Ecclesiam sitam in burgo Salinis dicto, sacratam in honore SS. Symphoriani & Agathæ Mart. quam ipsius genitores à fundamentis exstruxerant.* Item *super Lupam fluvium locus Petreginus esse juxta burgum Salinas vocatum* dicitur: ubi commanentes homines liberi se & sua commiserint patrocinio S. Benigni. Ex quibus intelligitur *Salinas* pro burgo habitas atque ita nuncupari solitas esse. In Appendice Chronici Guillelmi Nangiacensis *villa & Puteus Salinarum* memoratur, ut suprà à Brittone *duo putei*.

Vesontionensis Ecclesia IV. Archidiaconatus habet, *Salinensem*, Gradicensem, (*d. Grey*) Trevensem à Treva oppido dictum, & Loxoviensem: Monasteria quibus singulis suus est Abbas, XXVI. & Parœcias DCCXSC.

Sunt & aliæ *Salinæ* in Lotharingia, prope Senonias Monasterium, vulgò *Salmæ* dictæ, Comitivæ titulo illustres. *Rogavit nobilem virum Henricum de Salinis Bernardus*, (Abbas Claravallensis) *ut Mettensi civitati & populo pacem daret, cui graviter inimicabatur*: quemadmodum in ejus Vita reperio. Huncce Henricum à Richerio in Chronico MS. Senoniensi *Comitem Henricum de Salinis* nuncupari reperio: pro quo à transscriptore primùm, deinde & ab editore Chronici anno MDCLIX ubique substitutum est *Salmis*.

Ibidem *castrum Salinarum* vel *Salinense* ad Saliam flumen à re nomen habet, videlicet à salinis suis, & vulgò *Chasteau Salin* dicitur.

SALMUNTIACUM.

Salmuntiacum villa erat olim publica proxima Lauduno, regnantibus Caroli Magni posteris novissima nostris scriptoribus: vulgò *Samonci* aut *Samoncy*. *Salmunciacus* in Capitulis Caroli Calvi apud Carisiacum anno DCCCLXXVII. statutis appellatur: in veteribus Annalibus rerum Francicarum nunc *Salmonceeum*, nunc *Salmonciagus villa*, modò *Salmonciacus*. Carolomanni Regis obitu insignis anno DCCLXXI.

SALMURUS ANDICAVORUM.

Locus est non admodum vetus, & ut ex tabulis ac priscis monumentis conjicere licet, vix ante annos DC. conditus in finibus Andicavorum ad flumen Ligerim: qui aliis *Salmurus*, aliis *Salmurum castrum* nuncupatur; modò *Salmurium*; modò etiam sed rariùs & corruptè *Psalmurum*; vulgò *Saumur*. Vidi qui *Salmurum* à sale & muria deduceret. Sanè & muriam Nostri *saumure*, id est salis muriam vel salsam muriam appellitant. Sed quid castro *Salmuro* cum sale? quid cum *muria*? cùm nec ibi sal effodiatur aut fiat, nec muria conficiatur. Ego *Salmurum* dictum existimo quasi *Salvum murum*, quòd munitionibus suis *salvos*, id est tutos à vi & insidiis incolas reddat, eosque ab hostium subitis incursionibus ac improvisa oppugnatione defendat. Cui sententiæ videtur accedere VVillelmus Brito in libro x. Philippidos hocce de *Salmuro* versu

> Quique suos posuit muros prope flumina Salmur.

Salmurenses muri prope flumina statuti sunt, videlicet ut essent ab hostibus tutiores. Certè *Salmurum* castrum positum est prope duo flumina, vel potiùs inter duos fluvios Toëdum & Ligerim jamjam coituros. *Salmurus* igitur quasi *Salvus murus*: & *Saumur* quasi *Sauf mur* dictus. Sic in Benearnensi regione aliisque in locis *Salva Terra*; sic *Salvitas* in Comitatu Gaurensi non procul ab Auscis, *la Sauvetat de Gaure*; *Salvitas* in Diœcesi Tomericensi *la Salvetat*; in Cadurcis *la Salvetat*; in pago Tolosano *la Salbetat*; & multæ aliæ in Gothia & Aquitania interiore *Salvitates* ab eadem caussa nomen invenerunt, quòd nimirum loca essent munita arte & natura, & *salvos* hoc est tutos ab hostibus reddere habitatores suos possent: qualia loca Celtæ nostri *Firmitates* (*Fertez*) nuncupare maluerunt.

In libri MS. de Vita S. Florentii Abbatis capite VIII. *Murus* dici mihi videtur. *Florentius venit ad locum, qui vulgò vocatur Murus, super fluvium Ligeris situm. Iter autem agens, venit ad flumen Vigennam, ad locum qui dicitur Condata.* *Florentius* porro iste, quem alii *Florentinum* appellant, Monasterium suum habebat in loco *Glomma*, qui & *Glomna* & *Glonna* dicitur. Glomma autem posita erat ad Ligerim in Pictonum pago Madalgico, aliis *S. Florentini Monasterium vetus*, aliis *S. Florentii* dicta, vulgò *S. Florent* hodieque inter Castrum Celsum & Calonnam. Ex Glommensi Monasterio in civitatem Turonos tendebat Florentius Florentiusve: quo in itinere *Salmurus* primùm, deinde flumen *Vingenna*, & Condate ad Vingennam morte Martini nobile, *Cande* vulgò dictum, ei occurrere debebant. Quare non dubito, quin *Salmurus* ibi *Muri* appellatione designetur, ut *Condata* Condate.

In Ecclesia Andicavensi fuere olim tres Archidiaconi, nimirum *Archidiaconus Andicavensis*, *Archid. Transligerensis*, *Archidiac. Transmeduanensis*: primus in urbe Andicavis

nunc *Salone* dictus vulgò, non longè à fluvio *Salia* inter Vicum *Vic*, atque castrum Salinense, *Chasteau Salin.*

SALSUSÆ FONS ET CASTELLUM.

Mella in Gallia Narbonensi prope Leucatam litus ponit *Salsulæ fontem, non dulcibus sed salsioribus quàm marina sint aquis defluentem, & juxtà campum stagno subeunte aut suffuso mari suspensum.* Hunc fontem Romani, Provinciæ Narbonensis potentes, à salsis aquis fuis *Salsulas* aut *Salsulas*; recentiores truncato nomine *Salsas* appellavere: & castrum proximum eisdem nominibus donavere, quod incolæ *Salses* nuncupant, aliàs *Sausses*, inter Leucatam & Perpiniacum ad maritimum stagnum positum. Æthicus in itinere à Mediolano in Hispanias ad Legionem Septimamgeminam, *Salsulas* castrum vocat. *Narbone* M. P. XVI. *Salsulis* XXX. *Ad Stabulum* XLVIII. *Ad Pyrenæum* XVI. *Salsula* autem deminutivum à salsæ, ut à parvus parvulus, à frigidus frigidulus, à pallidus pallidulus, à rufus rufulus. Quare *Salsulas* locum & fontem potiusquàm (ut Mella fecit) *Salsulæ* appellari oportere non dubito. Quoties autem *Salsulas* dicis, *aquas* subaudiri necesse est. Tabulæ nuptiales Mariæ, filiæ Guillermi domini Montispessulani, Petro Regi Aragonensium & Comiti Barcinonensium nubentis anno MCCIV. Comitatum Roscinonensem à fonte & loco *Salsis* usque ad Clusam promitti docent. *Totum Comitatum de Rossillon, de fonte de Salsis usq; ad Clusam.* Litteræ Sclarmundæ, *filia domini Rogery quondam Dei gratiâ Comitis Fuxensis & Vicecomitis Castriboni (Castelbon)* anno MCCLXXV. datæ *castrum & villam de Salsis* appellant. Stagnum *Salsulæ* inter & Leucatam jacens, Hispani *stagnum Salsularum* vocant; Franci *stagnum Leucata, l'estang de Locate*: quod stagno alii proximum est, à vico Palma *stagno Palmæ* dicto.

Ceterùm Mella quidem irridet Græcos Romanosque etiam auctores, qui è campo juxta *Salsulas* stagno subeunte suspenso piscem penitus erui, & per foramina ictu captantium interfectum extrahi; posteris prodiderunt. Inter Græcos tamen auctores qui ita scripserunt, fuit Aristoteles, qui circa Liguriam in Massiliensi agro stagnum istud collocat: stagnum Mastromelam prope Maritimam Avaticorum in Liguria Transalpina vel Gallica non procul ab urbe Massilia, & stagnum *Salsulas* inter Leucatamque positum in unum confundens. Fuit inter Graios istos auctores & Polybius apud Athenæum, qui Campum Lapideum, gramine herba seu denre canino abundantem, cum *campo Salsulensi* unde pisces effodiuntur, relatione sua videtur confudisse.

SALVA TERRA.

Est castellum, *Salva Terra* nomine, ad Garumnam flu. non procul à Manso Aginnensium, *(le Mas d'Agennois)* vulgò *Sauveterre* dictum: item vicus *Salva Terra* in Rutenis, *Salveterre*. Est & in Benearnensi pago Principatuque *Salva Terra* castrum aut etiam oppidum, vulgò Nostris *Sauveterre*, incolis *Salvaterre*, aut *Salvatierre* dictum, inter Navarrentium *Navarrum*, & Bastitam *la Bastide*. Ejus bis meminit Guillelmus de Nangiaco in Gestis Philippi eo nomine III. Francorum Regis, cognomine Audacis, ac *Salvam-Terram in Vasconia* semel atque iterum appellat his verbis. *Anno* MCCLXXV. *Philippus Rex Franciæ, cum potenti exercitu existens apud Salvam Terram in Gasconia, moliebatur hostiliter in Hispanias introire.* Dicta est autem *Salva Terra*, quòd esset castrum munitum, validum, & ab hostium incursionibus ac fubiti belli periculis tutum, nec suis modò muris inclusos, sed agri etiam circumjacentis incolas salvos & qualibet clade præstans immunes: sicuti & Vascones ac Gothi quemlibet locum, cujus munimentis ab externa vi defendi & servari poterant, quoniam ibi salvi erant, *Salvitatem* noncupavere, *la Sauvetat*; Nostri cis Ligerim *Firmitatem, la Ferté.*

SAMBRA FLU.

In Notitia Imperii Rom. sub V. S. Duce Belgicæ secundæ *Præfectus classis Sambricæ in loco Quartensi* reperitur. *Classis Sambrica* heic videtur dicta à *Sambra* flumine; ut *classis Ararica* ibidem ab Arare. *Sambra* autem fluvius, aut est *Sabis* vel *Saba*, *la Sambre*, *Sambra fluvius* dictus Aigrado in Vita S. Ansberti Rotomag. Episcopi: aut potiùs *Samara* vel *Sumina*, *la Somme*, in Oceanum effluens, qui & *Sambra* nuncupatus sit. Nam in Notitia sermo ibi est de ora Belgicæ II. deque locis maritimis. Crederet fortè aliquis *Sambricam* nomen esse non fluminis, sed loci in quo classis stabat, nimirum *Sambre*, qui est locus ad mare non procul à Montibus S. Angilberti, inter VVitsantum & Sangatam. Sed eam interpretationem verba Notitiæ ferre non possunt aut capere, in quibus nullus esset sensus. Duo enim loca stationis navium aut classis pro uno designarentur, *Sambrica*, & *locus Quartensis*: quod est absurdum. In codicibus scriptum reperitur. *Præfectus classis Lambricæ in loco Quaterni.* Sed *Lambricam* & *locum Quaterni* ignorare me fateor: nisi fortè *Lambrica* sit Brica, (*Bricque*) locus ad mare inter Alteiam & Quantiam fluvios, sed Quantiæ multo propior quàm Alteiæ.

SAMNITÆ VEL AMNITÆ.

Eam Gentem commemorat Strabo. In Oceano (inquit) aiunt esse insulam parvam, non ex toto maritimam ant in alto sitam, objectam ostio Ligeris, quæ à *Samnitum* Σαμνιτῶν feminis incolatur, nullos nisi extra insulam coitûs gratiâ admittentibus viros. Ptolemæus sub Venetis eos ponit, & flumini Ligeri proximos facit: ὑφ' οὓς Σαμνῖται παρὰ τοῦ Λίγηρος ποταμοῦ. Dionysius Periegetes *Amnitas* velut ab *amne* Ligeri vocat, aitque non (ut Strabo) unam esse insulam, sed *nesides* seu parvas insulas plures esse, in quibus uxores

rum.uxores *Ἀμνιτῶν* noctu rite Baccho sacrificent. Dionysii versus v. sic Priscianus in Latinam linguam transtulit

> Nec spatio distant Nesidum litora longè,
> In quibus uxores Amnitum Bacchica sacra
> Concelebrant, edetæ foliis tectæque corymbis.

Marcianus in Periplo tradit *Samnitas* istus accolere Ligerim, flumen maximum latissimúmque, & ubi latissimè fluit, CLXXXV. stadia hoc est XXIII. circiter millia passuum patens. Marciani verba sunt. *Παρκεῖνται τῷ ποταμῷ Λίγηρι μεγίστῳ τυγχάνοντι, καὶ ὅπου μάλιστα πλατὺς σταδ. ρπέ Σαμνῖται τὸ ἔθνος.* Ubi sina dubitatione emendandum est *Σαμνῖται*. Cùm igitur *Samnita* isti vel *Amnita* sint Venetis proximi, colantque circa ostium Ligeris: mihi videntur nusquam commodiùs & supradicto situi convanientiùs poni posse ac debere quàm Namnetes intar & Venetos, circa vicum S. Nazarii, Crociacum *le Croisic*, & Garandam val Grannonam *Guerande*. Nec ab ustiis Ligeris & à continente multum abest insula Dunetana, *(le Dunet)* vico uno insessa, & modicæ magnitudinis, quam *Samnitarum* vel uxores vel feminæ olim incoluerint.

SANCIACUM.

Sanciacum vel *Sanctiacum* patria fuit Audoëni cognomine Dadonis, Dagoberti Franc. Regis primùm Referendarii, deinde Rotomagensium Episcopi. Ex ejus enim Vita discimus, natum eum esse *in vico Sanciaco* ad quintum lapidem ab Augusta Suessionum: qui vicus hodieque *Sanci* vocatur, n. in u. mutato, ut sæpe aliàs. Nomen est viri proprium ac Latinum, apud Hispanos olim usitatissimum *Sanctius*, quod corruptè *Sancius* efferrtur; Hispanicâ linguâ nunc *Sanche* & *Sanchez*. Ejus nominis aliquis apud Belgas, vel possessor loci vel etiam conditor *Sanctiacum* à se dixit in pagn Suessionico, quod postea sublatâ t. litterâ *Sanciacum* est appellatum. Evolui Chartarium MS. Monasterii Suessionensis S. Crispini in Cavea, & in eo litteras Lucii Papæ III. datas anno MCLXXXI. in quibus inter bona fundosque Monasterii enumerat *culturam de Sances villâ S. Andoëni, salvo terragio & decimâ ejusdem Ecclesia.* Ibidem litteræ Samsonis tales sunt. *Ego Samson Abbas S. Andoëni Rotomagensis, & Conventus ejusdem loci tradidimus & concessimus Theobaldo Abbati & Conventui Ecclesia S. Crispini in Cavea Suessionensis illas terras de Sanceeio, super quibus controversia inter nos & ipsos versabatur, videlicet culturam S. Andoëni, qua contigna est terris Vallisrami*, (Valrain) *& pecias terra tenendas de nobis & successoribus nostris.* Ex his intelligitur, *Sanciacum*, quod *Sançceium* & *Sanceium* ibi dicitur, ubi natus est Audoënus, patrimonium ejus ac hereditatum fuisse: quod ipse Rotomagensi Ecclesiæ S. Petri, postea S. Audoëni dictæ donaverit. Unde Sanciacum vel *Sances villa S. Andoëni* suprà nuncupatur: & *cultura S. Andoëni* in posterioribus litteris vocatur, quæ in superioribus *cultura de Sancei*, id est *cultura Sanceiensis* aut *Sanciacensis*.

SANCTI GAUDENTII CASTRUM, ET DE LOCIS QUÆ A SANCTIS COGNOMINANTUR.

Multa loca in Galliis depositâ veteri appellatione nomina Sanctorum Patronorum suorum accepere. Ita factum est, ut cùm prisca appellatio in usu esse desiisset, & novis vocabulis locum dedisset, antiquum plurimorum locorum nomen ignorarent posteri, & nos etiamnum (quod & Massonus observat) ignoremus. Petrus Monachus in Historia Albigensi *Castrum S. Gaudentij in Vasconia* memorat ante annus ferè CCCCLX. cujus in capite LXIV. verba sunt. *Monuerunt Comitem, ut maximam reciperet Vasconia partem. Properans igitur Comes, perrexit ad castrum, quod dicebatur S. Gaudentius, & fuerat Comitis Convenarum.* Vulgò dicitur *S. Gaudens*, opidum Comitatûs olim Convenarum, postea dominii Benearnensis, non procul ab opido S. Gerontii, *S. Girons*, & ab opido S. Licerii, *S. Lezé*, aliàs *S. Leger*.

Est & *castrum S. Macarij*, incerto auctori in Gestis Ludovici VIII. Francorum Regis memoratum, *castrum quod S. Macarium dicunt*. Hoc castrum ad Garumnam positum est è regione Alingonis, (*Lengon*) ac Nostris *S. Macaire*, Vasconibus *S. Macari* nuncupatur. Blavia, Burgus, Liburnia, (*Liborne*) Castellio, *Castillon* ad Duranium in Petrocoriis, Catiliacum *Cadillac*, castella S. Æmiliani (*S. Emilien*, aliàs *S. Melion*,) & *S. Macary*, dominantibus in Aquitania Anglis, dicebantur *filia civitatis Burdigala*: cujus Major & Jurati, urgente bello, quosdam è suis his opidis & castellis præficere solebant.

Petrus de bello Albigensi capite LXIX. *castrum quod dicitur S. Marcellus* memorat, & castris Galliaco (*Gaillac*) ac Guespiæ *(la Guespie)* proximum facit: quod vulgò appellatur *S. Marsan*, nec *castrum S. Marcelli*, sed *castrum S. Martialis* à primo ac nobilissimo Lemovicum Episcopo vocandum fuit. S. Martialem Aquitani & Septimani nunc *S. Marsan*, nunc & *S. Marcel* vocitant.

Nota *villa S. Ægidij* ad Rhodanum, *S. Gilles*, Monasterio veteri insignis, quod *Monasterium S. Ægidy in valle Flaviana*, vocat Ludovicus Aug. in statuto de Monasteriorum Regni sui muneribus.

In inferiore Navarra est *opidum S. Pelagij*, *S. Palas*.

Casto de S. Necterio in Chartario Brivatensi memoratur. Hic locus à Marinue vocatur *Senectere* à *S. Nectario*. *Sennetterre* Nostri mendosè efferunt ac scribunt; at Arverni apud quos est, *S. Nectoire* vocant pro *S. Nectaire*.

Castrum S. Pardulfi in Arvernis, *S. Pardoul.* & *S. Perdoux*: cujus nominis multa sunt in Aquitania loca.

Castrum S. Sidony in Caletis *S. Saëns*, non ignobile olim extitit. Haud obscurus & *vicus S. Liberata*, *S. Livrade* non longè ab Agin-

oo. *Vicus S. Desidery*, *Saint Geri* prope urbem Cadurcos, à Desiderio Caducorum Episcopo qoem *S. Geri* vocitant, cognominatur. *Vicus S. Cartery*, proximus civitati Petrocororum, *S. Chastier*, ad Ellam flumen, à Carterio Petrocoriceosi Episcopo nomeo habet. *Vicus S. Caprasii*, *S. Grapazi*, & *vicus S. Fidis*, *S. Foy*, uterqoe ad flu. Duranium, alter à Caprasio Martyre, alter à Fide virgine & Martyte appellarioocm accepere.

Ire per singula Galliæ loca noo possum, quæ Sanctorum & Sanctarom nomioibus ante aliqoot sæcula appellari cœperuot: itavt nova veteri appellario prævaluerit, & jam prisca talium locorum oomina veluti pridem abolita ac inositata ignoremus.

SANGATA.

Lambertus Ardeosis Ecclesiæ Presbyter in libro de Comitibus Gisnensibos, quem Principatu Philippi II. Francotum Regis ante anoos plus minus CCCCLX. composuir, *Sangata* origioem tefert. *Locus inter VVitsandum portum & Calasiacum ferè medius est: ubi quia maris æstus dunarum pridem penetravit & perforavit arenam, loco jamdicto Arena Foramen; vulgò autem Sangatam indigena nomen indiderunt: mariscum quoque ita nominaverunt, & villam. In villa, qua causâ jam dictâ Sangata dicitur, Balduinus Comes Gisnarum firmavit castellum & turrim, Boloniensibus, VVithsanticis, & Calasiticis, ac omnibus Mercuritici territorij (Pays de Merq) populis grunnientibus.* Idem ibidem *Sangaticam turrim*, & *Sangaticam Firmitatem*, id ast monitionem; & Sangatenses *incolas Sangaticos* appellat. Ergo *san* vel *sant* arenam, *gata* foramen olim apud Morinos sigoificavit. Quare & Lambertus *VVitsantum*, portum *Sangata* proximom, *ab albedine arena* dictum esse asserit, *VVit* albom, *san* aut *sant* sabulum significanta. *Sangata* nomen atiamnum servat, ac *Sangate* dicitur, & posita est ad mare inter VVitsantum & Calasium.

SANITIUM VESDIANTIORUM.

Qui Plinio inter *populos Inalpinos Capillates* io Italia vocantur *Vendiaty Cemenely* iocolæ; hi à Ptolemæo *Vesdiantij* nuocupaotur, quorum urbes sint in Maritimis Alpibus quas Italiæ attribuit, Cemeoelaum & Saoitium: Οὐεσδιαντίων Κεμενέλεον καὶ Σανίτιον. Io veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ vocatur nuoc *civitas Sanitiensium*, & *civitas Sanitiensium*, *id est Sanitio*, oomine incorrupto; nunc *civitas Saniciensium*, *id est Sanesio* corroptè, litterâ t in c & in s. conversâ: atqua inter provinciæ Alpium Maritimarum VIII. civitates V. obtioet locum. Io Chronico Roberti quoqua Alpium Maritimarum quiota est *civitas Sanesio*, qoam *Senetensem* ac *Senecensem civitatem* Notitiæ recentiores vocaot, & provinciæ Ebroduoceosis oonc pænultimam, ounc antepænultimam faciont.

Concilio Agathensi anuo Domini DVI. *Marcellus Episcopus de Sanetio*; Coucilio Aurelianensi IV. *Simplicius Episcopus de Sanesio* interfoit atque subscripsit; Concilio Matisconensi II. *Missus* seu Vicarios *Vigilij Episcopi à Senetio*.

Sanitium siocera est loci appellatio: ex qua *Sanetium*, *Senetium*, *Sanicium*, *Sansium*, & *Sanesium* corrupta vocabula defluxeruot. Vulgò ouoc dicitur *Senez*: ab aliis *Senés* scribitut. Scaliger & quidam alii *Senas* appellant. Gassendus Vir doctissimus olim mihi narrabat, Cemeneliom quod Episcopum suum quoodam haboit, & *Sanitium* quod etiamoum habet, vicos nonc esse: & Sanitium etsi Episcopo suo gaudeat, tameo vicum potiùs qualis revera est, quàm civitatem appellari debere. Certè *Sanitiensis* Diœcesis inter exiguas Galliæ Diœceses numeranda est: sicuti Vintiensis, Glannatevensis, Diniensis quoque, quæ noo plus XXVII. Ecclesias baptismales cootinet; Belicensis, quæ XXC. circiter parœcias complectitur, & in anoos siogulos Episcopo suo vix quatuor millia librarum reddit.

SANTERIENSIS PAGUS ET DE LEHUNO.

Io Chartolario B. Petri de *Lehuno*, qui est Prioratus Cluniaceosis Ordinis in Ambianensi Diœcesi, cùm ibi reperiantur litteræ datæ anoo MCXXIV. *Lehunum* & *Lehunensem Ecclesiam* absolutè memorantes, oonoisi in litteris recentioribus, post aonum MCCC. datis, *pagi Santeriensis* fit meotio: & ounc *Lihons en Santers* oomina volgari, ouoc *Lehunum in Sanguine terso*; aliàs *Lihons en Sancters* aono MCCCXVII. MCCCXXIX. & MCCCXXXIX. appellatur: quod Paschalis II. in litteris datis anno MC. *S. Petrum de Leuntiis*, alibi *Leontium* vocat; Hooorius PP. II. anno MCXXV. *Leunum*; Guibertus de Novigeoto *Lehunnum Monasterium*. Iperius io Chronico Sithiensi *Sanam Terram*, & *Sanguinem Tersum* vocat: quorum alterom *Sainterre*, alterum *Sangters* sonat. *In pago (inquit) Ambianensi, in Sana Terra, qua hodie dicitur Sanguis Tersus, vulgariter Sangters, in Reserias mansum cum casticiis* datum Monasterio Sithiu circa annum DCCCXC. qoo tum oomine hic pagus mioimè censebatur: sed Iperius suæ ætatis morem in eo designando appellandoque secutus est. *Santeriensis soli* seu pagi prior Chartulario Lehonensi & Iperio memioit Britto in libro II. Philippidos ante anoos CCCCL.

Sic regio qoàm lata patet Viromanica tota,
Ambiaoensis humus pariter, cum Santeriensis
Ubertata soli, Regi cessere Philippo.

Moostreletius *le Santois*, & *le pays de Santois* pagum huoc vocat, in qoo Villare & Lehuoum ponit, *Villiers le Carbonnel*, & *Lihons en Santhois*.

SANTONES ET MEDIOLANUM SANTONUM.

Cæsar in libro I. Commentariorum scribit, *Helvetiis fuisse in animo, per agrum Sequano-*

rum & Æduorum iter in Santonum fines facere: qui non longè à Tolosatium finibus absunt. At absunt (inquit Massonus) fines *Santonum* à Tolosatium finibus leugas xxx. seu millia passuum cxx. Hoc nemo mirari debet. *Non longè* enim apud Cæsarem idem significat, quod *non ita longè*: licèt Petrocorii & Nitiobriges inter *Santones* & Tolosates sint positi. Sic ibidem Cæsar *per pagum Æduorum in Santonum fines iter fieri* ait: cùm tamen fines Æduorum longè absint à finibus *Santonum*, & inter utramque Gentem Bituriges ac Pictones, aut alio itinere Bituriges, Lemovices, ac Ecolismenses intercedant. Idem *Santonum* fines *loca patentia maximéque frumentaria*, & in libro III. *Pictones & Santones pacatas regiones*, hoc est Romanæ tum Reipublicę bona fide obedientes vocat. Ager autẽ *Santonum* frumento, vino, ac sale hodieque maximè commendatur. Inter XIV. Gentes Aquitanis adjacentes eisque contributas inter Garumnam & Ligerim numerantur à Strabone *Santoni* ad Oceanum cum Pictonibus, Σάντωνοι; Lucano quoque in libro I. *Santoni*.

Gaudetque amoto Santonus hoste.

Sic Andes & Andi, Turones & Turoni promiscuè à Cæsare dicuntur, Velocasses item & Beliocassi aut Veliocassi: ab aliis Carnutes & Carnuti, Ædui & Ædues; à Martiale *Lingonus* pro *Lingon*. Apud Plinium *Aquitanica sunt Santones liberi* inter Pictones & Bituriges Vibiscos; à Ptolemæo & Σάντονες dicti, & à Stephano *Santones Gens Aquitaniæ*, Σάντωνες ἔθνος τῆς Ἀκυιτανίας; à Gregorio *Santonici*, vulgò *Saintongeois*. Supra *Mediolanum Santonum* in Carantonum effluit amniculus Sona, *Suine*, *Suigona* Latinè Massono dictus, *Suyne* Samsoni, *le Segne* in quibusdam Galliæ tabulis: qui Arciacum *Archac* & Pontes *Pons* alluit, & *Santona* olim appellatus esse, ac Santonibus nomen dedisse videri potest.

Pagus Santonicus à Fredegario in Chronici libro V. ac ultimo, & in Gestis Dagoberti memoratus; *Santonicus* absolutè dictus in Gestis Regum Francorum, vocatur à Cæsare *Santonum fines*; à Dioscoride in libri III. capite XXVIII. *Santonis regio*, Σάντονις χώρα; ab Nostris *Saintonge*. Verba Dioscoridis sunt. ἀψίνθιον γεννώμενον ἐν τῇ κατὰ τὰς Ἄλπεις Γαλατίᾳ, ὃ ἐπιχωρίως Σαντόνιον καλεῖται ἀπὸ τῆς φυούσης αὐτὸ Σαντονίδι χώρας: ubi in libris editis mendosè legitur Σαρδονίδι χώρας. Sed *Santones* non sunt *in Gallia ad Alpes*. Plurimum enim absunt ab Alpibus; à Pyrenęis quoque non parum distant, ut & à Cebennis. Ne quis Pyrenæos aut Cebennas à Dioscoride Alpium nomine designari potiusquã Alpes ipsas arbitretur: cùm *Santones* nec Pyrenæum nec Cebennam, magis quàm Alpes attingant. *Santones* quales nunc sunt, terminantur ab Occidente Oceano, à Septemtrione Pictonibus, ab Oriente Ecolismensibus & Petrocoriis, à Meridie Garumnâ, qui Gironda hîc dicitur.

Apsinthium autem *Santonium* suprà à Dioscoride memoratum illud est, quod Plinius *Santonicum absinthium*; *herbam Santonicam* Columella in libro VI. *Santonicam virgam* Martialis in libri IX. epigrammate XCVI. Nostri *Sindentque* appellant, a in i, t in d, ac o in e ut non raro accidit commutatis: quam herbam frequentem nasci apud maritimos *Santones* affirmat Vinetus *Santon.*

Mare quo alluuntur *Santones*, *sinum Aquitanicum* Plinius in libri IV. capite XIX. alii, in primis Tibullus in Elegia I. *Oceanum Santonicum* nuncupavere. Ausonius in epistola XIII. laudat ostrea *Massiliensia*. *Santonico que tecta salo*, & *Aremorici ponti*, & *Pictonici litoris*.

Ab eadem Gente cucullus cognomen accepit: quem *Santonicum cucullum* Juvenalis; Martialis in libro XIV. *Santonicum Bardocucullum* vocat.

Apud *Santones*, uti ait Strabo, sinus isthmum facit, qui pertinet ad sinum Gallicum in ora provinciæ Narbonensis. Tarbelli, ut *Santones* hunc sinum tenent.

Urbs princeps *Santonum* ad flumen Carantonum *Mediolanum* est dicta. Strabo & Ptolemæus *Mediolanium* nuncupant, Μεδιολάνιον: ex quibus Ptolemæus urbibus eam Aquitaniæ insignibus accenset. Stephanus *Mediolanum urbem Aquitaniæ* memorat, cujus incolæ *Mediolanij* vocentur: Μεδιόλανον πόλις Ἀκυιτανίας; οἱ οἰκοῦντες Μεδιολάνιοι: quibus verbis *Mediolanum Santonum* haud dubiè designat. *Mediolanum Santonum* Æthicus in itinere à Burdigala Augustodunum memorat sic. *Blavutio* M. P. XIX. *Tamnum* XVI. *Novioregum* XII. *Mediolanum Santonum* XV. *Aunedonacum* M P. XVI. quæ loca in tabula Theodosiana collocantur hoc ordine. *Sinus Aquitanicus*, *Burdegala*, *Blavia*, *Tamnum*, *Mediolano Santonum*, *Avedonaco*. Ex quibus Blavia vel Blavutum est *Blaye*; Tamnum *Talmon*; Novioregum *Royan*; *Mediolanum Santonum Saintes*; Aunedonacum vel Avedonacum *Aunay*. *Mediolanum Santonum* pro metropoli habuit, habetque etiamnum Burdigalam, centum olim & IV nunc cccc. & L. jugera soli minimùm occupantem, & Amphitheatro suo quod Palatium Gallieni vocant, extra muros, ac Tutelâ vel Palatio Tutelæ nunc intramurano hodieque gloriantem. Pictavos pro sorore habet, urbem veterem, & Amphitheatri sui olim extramurani, nunc intramurani, & aquæductus insignibus reliquiis nobilem.

Hæc urbs more multarum Galliæ urbium Gentis cujus caput erat, etiam appellatione designata est, & *Santoni* dicta. Tacitus in libro VI. Histor. *Julium Africanum è Santonis Gallica civitate* quum vocat, nomine *Santonorum Gallicæ civitatis* non ut quidam putant regionem *Santonum* in Gallia Aquitanica; sed urbem Gallicam *Santonos* seu Mediolanum *Santonum* designat. Ausonius in epistola XI. *Santonicam urbem*; in epistola XIV. & XVIII. *Santonos* quoque appellat, & in epistola XXIII. *Santonum*.

Santonus ut sibi Burdigalam; mox jungit Aginnum
Illa sibi.

Sidonius in epistola VI. libri VIII. *Santonos* similiter nuncupat, Ammianus Marcellinus in libro XV. *Santones*. *Prima* (inquit) *provincia*

est Aquitanica, amplitudine civitatum admodum culta. Omissis aliis multis, Burdigala & Arverni excellunt, & Santones, & Pictavi. Gregorius Turonicus Episcopus *civitatem Santonas*, & *Santonicam urbem* appellat; *Santonam* Aimoinus & Hugo Floriacenses. Adamarus Cabannensis *Capitolium* ejus urbis memorat in Chronico. Supersunt hodieque Amphitheatri rudera ac reliquiæ nobiles extra muros, ac arcus antiquus in Carantono præterfluente, & priscorum mœnium aliquot in locis particulæ, & non exiguæ aquæductus reliquiæ. Hæc urbs in monte posita olim fuisse dicitur, & cùm à Vandalis, Gothis, Saracenis, ac Nortmannis eversa esset, non procul à monte ad flumen Carantonum nova pro veteri urbs ut cumque condita esse, heic ubi casulæ antea piscatorum erant.

In veteribus Notitiis provinciarum ac civitatum Galliæ, inter provinciæ Aquitanicæ secundæ civitates sex IV. locum obtinet *civitas Santonum*, in nonnullis *civitas Sanctonum* corruptè dicta: ut & apud veteres nostros Historicos sæpe c littera huic nomini malè inserta reperitur. Postea mutatus est ordo civitatum Aquitaniæ II. & *civitas Santonum* tertio in gradu est collocata: ut docent Gervasius Tilleberiensis, & quædam recentiores ipso Notitiæ, quæ inter Antistites Burdigalensi Archiepiscopo subjectos secundo loco ponunt Episcopum *Santonensem*, quem mendosè *Xantonensem*, interdum & *Xanctonensem* appellant. Ex Latinis nominibus vitiatis *Sanctonum, Xantonum & Xanctonum* Nostri fecerunt, *Sainctes*, & *Sainctonge*, *Xaintes & Xaintonge*, ac *Xantonge*, *Xainctes & Xainctonge*: cùm urbs quidem *Saintes*; pagus autem Santonicus *Saintonge* appallari scribique debeat.

Claudius Ptolemæus inter Garumnæ & Canentelli fluminum ostia, qui sunt majora ex parte *Santonia* termini, *Santonum portum*, & *Santonum promuntorium* collocat: ex quibus *Santonum portus* videtur esse Broagium à luto sic dictum, vulgò *Broüage*: *promuntorium Santonum* Olivarius qui Mellam adnotationibus illustravit, *Blaviam* seu *Blayam* interpretatur, magno errore, cùm Blavia sit in agro Bordigalensi seu in Viviscis Biturigibus, ut Gregorius docet, & nunc etiam pareat Archiepiscopo Burdigalensi cum Burgo Paullini, atque Frontiaco.

Santonum sunt opida & castella, *Mediolanum Santonum*, Angeriacum, Solbisia, Broagium, Pontes, Olario vel Uliarus insula, Marinæ *Marennes*; Tanniacum ad Carantonum, *Tonay-Charente*: & ad dextram ripam Garumnæ fluminis Condate, *Cone*, aliàs *Conac*, ad confluentem amniculi & Garumnæ situm; Moritonia vel Mauritània *Mortaigne*; Telamo aut Talemontium *Talemont*; Regianum *Royan*. Apud Æthicum in itinere à Burdigala Augustodunum occurrunt *Blavutum* M. P. XIX. *Tamnum* XVI. *Noviotegum* XII. *Mediolanum Santonum* XV. in tabula Theodosiana *Blavia*, *Lamnum*, corruptè pro *Tamnum*, *Mediolanum Santon*. Ex quibus Tamnum videtur mihi esse *Mortaigne*, aut certè *Talemont*; Noviotegum *Royan*.

SAPAUDIA.

Sapaudia primus omnium ante annos MCCXXC. meminit Ammianus Marcellinus in libro XV. ubi de Rhodano Lemanum egresso ita scribit. *Unde sine jactura rerum per Sapaudiam fertur & Sequanos*, &c. id est inter *Sapaudiam* & Sequanorum regionem fluit. Nam sinistrâ ripâ Genevam *Sapaudia* urbem attingit, eadem ripâ Castellum Forte & Annesiacum non procul à se posita loca *Sapaudia* habet; dextrâ autem ripâ Belicam urbem provinciæ Sequanorum. *Sapaudia* meminit & Notitia Imperii Rom. Ammiano qui Theodosium Imperatorem vidit suppar, cùm Honorii ejus filii principatu composita sit: ubi hæc leguntur. *In provincia Gallia Ripensi* (id est in parte provinciæ Viennensis ad ripas Rhodani, Isaræ & Druentiæ jacente, *Præfectus classis Barcariorum*, (aliàs *Bracatorum*) *Ebruduni Sapaudia: Tribunus cohortis primæ Flaviæ Sapaudiæ Calarone*: vel potiùs *Cularone Sapaudiæ*. Alioquin legendum emendandúmve esset, *Tribunus cohortis* I. *flaviæ Sapaudæ* aut *Sapaudicæ Cularone*. Quæ Notitiæ verba apertè docent, Ebrodunum Caturigum & Cularonem Allobrogum veteris *Sapaudia* urbes habitas, & partem Dalfinatus olim *Sapaudiæ* attributam fuisse, *Sapaudiamque* majorem tunc quàm nunc sit exstitisse. Certè Cularo Allobrogum vel Gratianopolis *Sapaudiam* qualis nunc est hodieque contingit: & Gratianopolitanæ Diœceseos pars major Dalfinatu, minor *Sapaudiâ* continetur, cujus caput Cameriacum Episcopo Gratianopoleos paret. Ebrodunum verò ab urbe *Sapaudia* Maurienna XXX. circiter millia passuum abest. Auctor est Tiro Prosper, aut quis alius in Chronico quod Pithœus edidit, ab Aëtio anno post Honorii Aug mortem XX. *Sapaudiam Burgundionum reliquiis datam esse, cum indigenis dividendam*. Ennodius vel potiùs Eubodius Ticinensis Episcopus meminit & *Sapaudia*. Avitus Viennensis Episcopus in epistola ad Dominum Sigismundum, *Non absque scrupulo* (inquit) *potest accipi, quòd de Sapaudia itineribus exquisitis videmur ad Provinciam præteriri*. Queritur Avitus à Sigismundo Burgundionum Rege, ex *Sapaudia* in Provinciam tendente, Viennam tamquam de industria consultoque præteritam. Inter *Sapaudiam* autem & Provinciam Regni Burgundiæ regiones nihil olim intererat. Nam Dalfinatus qui nunc inter ambas provincias est medius, ex utraque detractus est, & portio olim exstitit cùm veteris *Sapaudia*, tum Provinciæ. Karolus Magnus cùm Regnum ac Imperium inter filios tres divideret, *Saboiam* in litteris divisionis vocavit, sicuti nunc dicitur *Savoye*, atque inter pagum Lugdunensem & Maurienam posuit hisce verbis: *pagum Lugdunensem, Saboiam, Moriennam, Tarentasiam, Montem Cinisium, Vallem Segusianam usque ad Clusas*. *Sapaudia* ergo vel *Saboia* propriè dicta, tum minima erat: siquidem urbes Mauriennam & Darantasiam unà cum suis vallibus & pagis, & montem Cinisium ac Vallem Segusinam non

continebat, quæ nunc omnia *Sapandia* finibus includuntur. Notitia Episcopatuum Galliæ paullo post annum Christi MCCCXXII. composita *Sapandiam* contrà multo quàm nunc est majorem facit, & duas in ea Metropoles ponit, Darantasiam & Vesontionem cumut-bibus Suffraganeibus sic. *In Burgundia, id est in Sabandia Archiepiscopus Tarentasiensis habet Suffraganeos, Sedunensem, Augustensem: Archiepiscopus Bisuntinus habet Suffraganeos, Basiliensem, Lausanensem, Bellicensem.* Mauriennensem *Sapandia* Episcopatum omisit r qui provinciæ Viennensis metropoli Viennæ subjectus est.

Sapandia, quæ & *Sabandia*, à Sapaudo aliquo nomen haud dubiè accepit, ut Armanniacum, *l'Armaignac*, ab Armannu Harmannóve; Dalfinatus à Dalfino. *Sapandum* autem nomen viri proprium fuisse, indicat exempli causâ *Sapandus* Episcopus Ecclesiæ Arelatensis, in subscriptionibus Concilii Parisiensis IV. & Synodi Matisconensis II. memoratus, Florentio in Vita S. Rusticulæ Abbatissæ *civitatis Arelatensis Pontifex, Apostolicus vir Sapandus* dictus; quem Gregorius in libri IV. Historiæ capite XXX. & in octavi capite XXXIX. *Sabaudum Arelatensem Episcopum* nuncupat.

Sapaudia, *la Savoie*, nunc *Caput* lacus Lemani, *le Gavot*; Caballiacum, *le Chablais*; Augustam Prætoriam, Fociniacum, Darantasiensem pagũ & Mauriennensem cum monte Cinisio ac Valle Segusina continet; ac ante ortum hæreseos etiam Genevam continebat: cujus Domini *Comites Maurienna* diu vocati sunt, & regnante apud Francos Ludovico VII. anno MCXLVII. ita nuncupabantur. Postea nobiliore titulo *Sapandia Comites*; ac demum Imperatoris Sigismundi beneficio *Duces Sapandia* sunt appellati. Nunc in litteris suis *Duces Sapandia, Caballiaci, Augusta, & pagi Genevensis; Principes Pedemontis; Marchiones Salutiarum; Comites Geneva, Rotundi Montis, Nicaa, & Asta, ac Tenda; Barones Fociniaci, domini Vercellarum, Marchionesq; Italia* inscribi se jubent. Scribit Monetus, *Sapandiam* à lacu Lemano ad montem Cinisium & Segusiũ XL. leugas Sapaudicas in longitudinem patere; Francicas LX. & ab uno capite Lemani ad alterum In latitudinem XX. leugas Francicas patere; ab ortiva ripa Rhodani ad Alpes Maritimas altero semisse latiorem esse. Sed talibus auctoribus non admodum credo. Sic idem Pictonibus ab Occidentali Oceano usq; ad Bituriges versus ortum longitudinem tribuit *centum leugarum Francicarum*; Lemovicibus à Biturigibus ad Petrocorios, seu ab arcto in austrum *plus* XXC. *leugas Francicas* longitudinis; quantum ferè Pictones ab ortu ad occasum pateant. Sic idem Septimanorum seu Gothorum fines ab urbe Burdigala Avenionem, sive ab occasu ad ortum *leugas* nostras *ampliùs centum in longitudinem patere* affirmat: quasi Septimania Burdigalam attingat: aut quasi à summo Pyrenæo Arelatum ad Rhodanum iter sit ampliùs CLXX. millium passuum.

Sapaudiæ incolæ *Sapandi* Latinè, vulgò *Savoiars* nuncupantur, quasi *Sapandary* aut *Sabotary*. Salesius Episcopus Genevensis, Monetus, & quidam alii *Savoisiens* appellare malunt, quasi *Sapandienses*.

SARA FLU. BELGICÆ SECUNDÆ.

Sara, *Sere*, amnis in Isaram Belgicum influit. Hic fluvius alluit castrum pagi Laudunensis *Crisciacum*, *Creciacum* Guiberto Abbati Novigenti dictum, vulgò *Creci sur Sere*: & à Frodoardo in Chronico memoratur his verbis. Anno DCCCCXXII. *Karolus abnegato sibi introitu Lauduni, resedit super fluvium Saram.* Alluit inquã *Sara* Creciacum, Aciacum *Achy*, Medianum Pontem *MosenPont*, Noviomagum *Nouvion*, Alliacum *Alli*, & *Saram* cognominem locum, vulgò *Sart*, atque ad Faram Picardicam, *la Fere*, in Isaram effluit.

Fortunatus in libri VII. Carmine IV. Belgicæ plerosque fluvios complectitur hoc disticho.

> Isara, Sara, Chares, Scaldis, Saba, Somena, Sura,
> Seu qui Mettin adit de sale nomen habens.

Quo in disticho cùm *Saram* Isaræ jungat, nomine *Sara Saram* nostrum Crisciacensem qui in Isaram labitur, videtur designavisse, potiusquàm *Saravum* fluvium in Mosellam effluentem, quem à quibusdam *Sarram*, & *Saram* quoque appellatum esse constat, vulgò *Sabr*.

SARAVUS FLU. ET SARAVENSIS PAGUS.

Saravus fluvius est navigabilis, qui apud Augustam Trevirorum in Mosellam effluit, ut Ausonius in Mosella scribit

> Naviget undisona dudum me mole Saravus
> Tota veste vocat, longum qui distulit amnem,
> Fessa sub Augustis ut volveret ostia muris.

In tabula Theodosiana & *Saravi* fit mentio. *Ad Decem Pagos, Ponte Saravi, Tabernis, Argentorato*: item in Æthici Itinerario provinciarum sic, in itinere à Lugduno capite Germaniarum Argentoratum. *Treveros* M. P. XIII. *Divodurum* M. P. XXXIV. *Ponte Sarvix* M. P. XXIV. *Argentorato* M. P. XXII. Omnes Æthici codices *Pontem Sarvix*, aut *Ponte Sarvix* scriptum habent; pauculi *Ponte Sarnix*: quod nomen loci & fluminis esse corruptum arbitror, & *Ponte Sarvi* x litterâ sublatâ emendari oportere. *Saravus* igitur Æthico per contractionem dictus est *Sarvus*: & oppidum quod pontem habet ei impositum, à situ nuncupatum est *Pons Saravi* vel *Pons Sarvi*, vulgò *Sarbrüggen*, vel *Sarbrucken*, aut *Saarbruk*, caput Comitatus in Diœcesi Metensi; Nostris *Sarbruc*. *Sar* enim, vel *Sahr* aut *Tsar*. *Saravus* est Germanis; *Brüggen* vel *brucken* pons. *Sarra* etiam appellatus est hic fluvius, si qua fides habetur inscriptionem lapidis proferentibus, ubi *Castra Sarra* memorantur, id est *castra Saravi*. Quidam, ac in primis Brouverus existimant, à Fortunato In libro

libro VII. & *Saram* nuncupari hoc versu

Isara, Sara, Chares, Schaldis, Saba, Somena, Sura.

Quod licèt verisimile videri possit; tamen arbitror ac mihi facilè persuadeo, *Saram* potiùs fluvium pagi Laudunensis, qui in Isaram labitur, designari.

Saravus alluit Album Montem *Blamont*, Saravíburgum vel Sarzburgum *Sarburg*, Saravicum vel Satacum *Sarek*, Vinstringium *Fenestrange*, Saravi Insulam *Sarvverden*, Bukenhemium *Buckenheim*; Saravi Albam *Sar-Alben*, Gemundam *Gemund*, ad ipsius & Blesæ confluentes positam, Pontem Saravi *Sarbrucken*, VValdersingium *VValdersang*, mox Nitâ flumine accepto Satalibachium vicum *Sar-baulizbach*, Burgum Saravi alterum, *Sarburg*: demum circa & citra Augustam Trevirorum in Mosellam effluit. A loco *Sar-Alben Saravo* adsito *pagum Albensem*, vel *Albechouvam*, in Divisione Regni Lotharii memoratam, nomen habere credit Miræus: cui minimè accedo. *Saravus*, *Sar* vel *Tsar* Germanis dictus, Lotharingiam à Germania dividit: cui impositum *Tsaralben* opidum in VVestria, (*VVestrich*) ad Salmensem Rheni-gravium pertinet.

Ab *Saravo* nomen accepit *pagus Saravensis*, in duas divisus partes, superiorem & inferiorem: uti docet Divisio Regni Lotharii inter Reges Ludovicum & Carolum fratres anno DCCCLXX. facta ad Mosam, in qua *Sarachouva subterior*, & *Sarachouva superior* memoratur. Ex quo intelligitur *Saravum* nonnumquam *Saram* appellari consuevisse. *Sarachouva* enim *Sare pagum* Germanicâ linguâ significat: *Sargovv* vulgò nunc dicunt. Quippe ager aut pagus veteribus Germanis nunc *chouva* vel *chovv*, nunc *govva* vel *govv*, atque etiam *gau* nuncupatur.

SARCHINIUM, ET SARCINIUM.

Trudo Francus Hasbaniensis, nobilitate, opibus & sanctitate præcipuus, omnia prædia sua quibus abundabat in Hasbanio, Metensi Ecclesiæ S. Stephani per manum Chlodulfi Mettensis Episcopi donavit, hortatore (quod mireris) Remaclo Tungrorum & suo Sacerdote; ac cùm in urbe Mettis profanis sacrisque litteris eruditus, Presbyter etiam factus esset; domum reversus, in loco *Sarchinio* vel *Sarcinio*, in fundo suo vel potiùs jam alieno ad Cisindriam fluvium Monasterium exstruxit, ubi obiit atque sepultus est: quod Monasterium ex nomine auctoris appellationem traxit, ac *Sarchinio* caussa etiam nominis & incrementorum fuit, adeo ut ex vico opidum fieret. Et Cœnobium quidem illud licèt in parœcia Tungrensi positum sit, tamen sub tutela Episcoporum Mettensium per annos ampliùs CCCCXL. acquievit: donec Alexander Leodicensis Episcopus anno MCXXX. Patronatum Monasterii opidique *S. Trudonis* ab Episcopo Mettensi emit; vel (ut quidam aiunt) consentiente Stephano Mediomatricorum Antistite, Abbatiam & *municipium Trudonianum* in patrocinium suum recepit: uti observavimus in Rerum Francicarum libro XXI. S. Trudonis vitam secuti: quamquam id alii anno MCCXXVII. factum malunt. Incolæ *S. Truden*, aut *Truyen*; Nostri *S. Trond* & locum & Monasterium à Patrono vocant; quidam corrupto nomine *Saintron*.

In Chronico Trudonensi, circa annum Domini MCXX. scripto, *Sarchinium* ab *opido* & Monasterio *S. Trudonis* distingui video. Quippe in libro hujus Chronici III. memoratur *opidi S. Trudonis porta, qua exit Sarchinium*: & in libro II. *inter S. Trudonem & Sarchinium quidam Libertus nomine parum alodij habuisse* dicitur. Ergo non unus idemque est locus *Sarchinium*, & *opidum S. Trudonis* vel *S. Trudo*; sed alter ab altero differt, atque parum quidem sed tamen aliquantulum abest. Itaque *Sarchinium* locum esse existimo *opido* Cœnobioque *Trudonensi* proximum, qui vulgò *Kerkum* nuncupatur.

Fuit & alterum *Sarcinium*, cujus in vici oratorio B. Leodegarius Augustodunensis Episcopus ad tempus sepultus est: ut in utraque ejus Vita reperio, ubi *villa Sarcinium*, & *Sarcingum* nuncupatur; Balderico in Chronico *villa Sercin in confinio Cameracensis Episcopij & Morinensis*: qui est vicus in Atrebatibus, vulgò *Sercin* dictus.

SARCINÆ.

Guillelmus de Nangiaco *Sarginas* vocat in Gestis Ludovici eo nomine IX. Francorum Regis. *Substituit in urbe Aconensi virum sapientem & fidelem & strenuum, dominum Ganfredum de Sarginis pro se gubernatorem.* Urbanus PP. IV. in litteris ad eumdem Regem *Sarcenas* nuncupat, & *nobilem virum Ganfridum de Sarcenis* in Terra Sanctâ utiliter & strenuè se gerere scribit, rogatque, ut indictâ centesimâ à Rege sublevetur. *Sarcinæ* primùm dictæ sunt Latino nomine; postea corruptè *Sarcenæ*, i in e mutato; & c in g converso *Sargina*; ac vulgò nunc *Sargines* vocantur: & Gaufridus ille *de Sarcinis*, nunc *Geofroy de Sargines, Chevalier*; nunc *Jofroi de Sergines* in vulgaribus nostris Annalibus, & in quadam epistola vetere nuncupatur. Hic locus est in pago Senonico inter Pontes Icaunæ & Braium Sequanicum positus.

SARTA FLU.

Sarta, *la Sarte*, fluvius Galliæ Lugdunensis, oritur in saltus Perticì vico, qui ab ejus fonte dicitur Summa Sartæ vel Summus Sarta, *Somme-Sarte*, & duabus leugis distat à Moritonio. Theodulfus Aurelianensis Episcopus in epistola ad Modoinum Augustodunensem Episcopum ante annos octingentos *Sarta* meminit.

Est fluvius, Sartam Galli dixere priores:
Perticus hunc gignit, & Meduana bibit.
Fluctibus ille suis penetrans Cenomanica rura,
Mœnia qui propter illius urbis abit.

Alluit Aleutionem, Fraainetum, *Fresnay*, Cenomanos caput Gentis, ubi Idoneâ auge-

tur, Scusam, *la Suse*, Sablolinm *Sablé*, Castellum Novnm: tum recepto Liderico io Meduanam decurrit. In enumeratione fluminum Galliæ ante ccce. annos scripta *Sarta sive Saterus* dicitur novo nec alibi lecto à me nomine. *Sarta, sive Satirus in partibus Cenomannis, currit.* Dicitur & *Serta*. Inde *Brieserta*, id est Pons Sartæ, vulgò *Brisserte*, supra & prope Castellum Novum (*Chasteau-Neuf*) oomen accepit: & *Gmllermus de Inter Sertam & Meduanam Decanus* in Synodo à Nicolao Gelantio Episcopo Andegavensi anno Domini MCCXCII. habita bis memoratur; in Synodo aono MCCXCVIII. à Guillermo Majore, ejus successore babita similiter *Petrus de Inter-Sertam & Meduanam Decanus*. Utrumque nomen cum *Sarta*, tum *Serta* Latinum videri potest: mihi tameo pro Celtico habetur.

Accipit *Sarta* Omam *Orne*, Idoneam *la Huine* vel *Huysne*, ex Firmitate Bernardi venieotem, Infernam *Enferne*, ac demum Lidericum *le Loir*: tum paullo supra Juliomagum Andicavorum in Meduanam labitur.

SATANACUM.

Satanacum est in pago Vabrensi ad flumen Mosam Dunum ioter & Mosomagum in Treviris, & in Decanatu Eposiensi positum: quod ex vico castrum evasit. In actis S. Dagoberti *Satanagus* locus vocatur; *Satanacum* Theoderico Epternaceosi; *castrum Satanagium* Alberico. Ibi Carolus Calvus Monasterium Clericorum vel Canonicorum dicitur exstruxisse. Godefridus Barbatus *Satanacum villam* appellat in tabulis datis anno MLXIX; Godefridus Dux Bublionis in tabulis anni MXCVI. *Satanacum olim villam, nunc castellum*: qui nimirum anno MXXCVIII. ibi castello ædificato locum munivisse, dicitur à Johanne Monacho Verodunensi. Vulgò *Stenay* nuncupatur. Hoc olim castrum *Astenidum* & *Stadinum* Carolo Calvo dictum esse, *pagoque Stadiniso* vel Stadinensi nomen dedisse, & *villam Satanacam* ac *Satanicum* à Gerberto omnium primo vocari docui in *Astenido*. Sincerum est castri nomen *Satanacum*, non minùs quàm antè *Astenidum* & *Stadinum*. Ex *Satanaco* detractâ II. nominis litterâ factum *Stanacum* vel *Stenay*: uti ex Camaraco *Cambray*, ex Turnaco *Tournay*, ex Duaco *Doüay*, ex Aveonaco *Avennay*. Hæc in *Astenido* minimè notaveram, quæ heic prætetire non potui: nequis me sub duobus titulis atque oominibus bis de uno eodemque loco scripsisse arguat.

SATHULCURTIS.

In psgo Vimau vel VVimao villa est *Sathulcurtis* dicta, Ludovici Francorum Regis iosigni de Normanois victoria nobilis aono DCCCLXXXI. ut docet Chronicon de Gestis Normannorum in Francia hisce verbis. *Anno* DCCCXXCI. *Nortmanni cum magno exercitu mense Julio Suminam fluvium transeunt, & vastando omnia, usque Belvagorum civitatem perveniunt. Quibus Rex (Ludovicus) obvius, in pago VVimau, in villa qua Sathulcurtis dicitur, commissum est prælium. Mox Northmanni fugam ineunt: quos Rex insecutus, gloriosissimè de eis triumphavit.* Aliis villa *Seulcurt* vocatur; vulgò *Saulcourt*, nunc Marchiæ titulo insignis.

SAVARA FLUVIUS QUI ET MARINELLUS.

Fluvius *Savara*, (si tamen fluvium appellare rivum fluentem licet) *le ru de Sevre*, vico veteri Savaræ, *Sevre* nomen suum dedit. Hic *alveolus veniens Savarâ* vocatur in litteris Childeberti Franc. Regis: *Ubi alveolus veniens Savarâ præcipitat se in flumen.* Carolus quem Calvum cognominamus, in litteris suis *fluvium Savara* vel *Saura* vocat his verbis. *Forestam aquaticam à fluvio Savra usque Cambreias Monachis S. Dionysii confirmamus.* In veteri codice Monasterii S. Dionysii idem eisdem verbis refertur de ejus Prioeipis donatione. *Dedit forestam aquaticam, qua à fluvio Savara est usque Cambreias.* Hoc est (ut io quadam relatione Inspectorum anno MCCCCXCVII. facta invenio) *depuis le fleuve de Savre, dit autrement Marinel, pres S. Cloud, jusques au ru de Chambries, appellé Tancul pres le port Aupec, au dessous de S. Germain en Laye.* Jacobus Brolius *forestam aquaticam* venationem in flumine Sequana, jusque ibi piscandi & aucupandi interpretatur, aitque veterem rivum vici Savaræ seu Sepatæ, vulgò *l'ancien ru de Sevre*, à vico Novigento, nunc S. Chlodoaldi nomen ferente in Sequanam effluxisse. Ex his intelligitur fluvium *Savaram* sive *Savram* aut *Separam*, à quo vicus *Savara* vel *Separa* nomen accepit, alio nomine appellatum esse *Marinellum*, & apud Novigentum olim in Sequanam decurrisse; rivum autem Cambreiarum, Tanculum dictum, apud Alpecũ sub Regiam villam S. Germani in silva Ledia. Nunc tenues ac despecti rivi an exaruerint ambo aut defecerint oescio: certè in tabellis Geographicis cursus eorum & exitus non notaotur. *Savra fluvium* exemplo Caroli Calvi vocavit Henricus Abbas Monasterii S. Dionysii in litteris anni MCCXVII. Robertus *Abbas Cœnobii S. Vincentii Levitæ & Martyris, & Germani Parisiorum tutoris*, exemplo Childeberti Regis Francorum *fluvium Savaram* multo ante Henrici ætatem nuncupavit: cujus hæc sunt verba in litteris datis anno MLXX. *Molendinum in fluvio Savarâ nuncupato situm.*

SAVARDUNUM CASTRUM.

Ejus castri meminit Petrus in libri de bello Albigensi capite XXIV. *Venit inde* (Apamiis) *Comes noster Savardunum, & Burgenses se sine conditione aliqua reddiderunt. Erat autem castrum illud in potestate & dominio Comitis Fuxensis.* Idem in capite LXIII. *Saverdunum* quinquies vocat, *castrum quoddam prope Fuxum nomine Saverdunum in Diœcesi Tolosana*, non longè à castro Apamiis. *Savardunum* illud vel *Saverdunum* castrum vocatur etiamnum *Sabardun*, non procul ab Apamiis distans.

SAVINNEIUM ET SABINIACUM.

Apud Robertom de Monte S. Michaëlis in Chronico memoratur *Savinneium, vicus in confinio Normanniæ & minoris Britanniæ.* Vulgò dicitur *Savigni*, estque ad mare inter Hagam Paganelli (*Hepenel* vel *la Haye-Paynel*) & Abrincatas in Diœcesi Abrincatina, Abbatiâ insignis locus. Sic Marenneium vocant veteres litteræ *Marigny* in Nortmannia. Videtur olim *Sabiniacum* dictum esse à Sabino. Certè *Saviniacenses Monachi* vocantur in epistola quadam Bernardi Claravallensis Abbatis, pro *Sabiniacenses*, b in u converso; & locus cum Monasterio *Saviniacum* alias dicitur.

Est & *Sabiniacum* in Matisconensi Diœcesi. Litteræ Urbani PP. II. datæ anno MXCV. *Ecclesiam de Saviniaco*, (Severy) & *Ecclesiam de Seneciaco* (*Senecey*) *in Episcopatu Matisconensi* memorant. Est quoque *Saviniacum* castellum in pago Vindocinensi, leugis ferè VII. a Vindocino distans: nomen dans *Ecclesia Saviniacensi*. à Gaufrido Abbate Vindocinensi memoratæ. Horum locorum omnium sincerum nomen est *Sabiniacum*, à Sabino, quem corrupte Savinum dixere b in u mutato: unde orta nomina *Savinneium* & *Saviniacum*.

SAURICIACUM.

Anno DXXCIX. *apud Sauriciacum villam Episcoporum Synodum adgregatam* esse scribit Gregorius, capite XXXVII. libri IX. Hist. constitutumq; ut Droctigisilo Episcopo Ecclesiæ Suessionicæ in orbem suam, quâ ob amentiam expulsus fuerat, reverti liceret. Erat autem hæc villa pagi Suessionici: quæ nunc (ut puto) *Sourci* appellatur, non procul à flu. Axona posita.

SAXIACUM CASTRUM.

Petrus Monachus in libri de bello Albigensi capite XXVI. *Saxiacum castrum fortissimum in Carcassonensi Diœcesi* memorat: quod dederat Simon Comes Montis Fortis Bucardo de Marliaco. Vulgò dicitur *Seissac*, a in e, & x in duo f conversis. *Saxiaco* nomen videtur dedisse *Saxius*, ut *Sauriciaco Sauricius*; *Lucilliaco Lucillius*.

SAXONES GALLICANI.

Saxones Gens Germaniæ, sæpe modò soli, modò juncti finitimis Francis, orâ Galliæ Belgicæ & Lugdunensis, nonnumquam etiam Aquitaniæ latrociniis infestavere: adeò ut in tractu Armorico & in provincia Belgica II. illic circa Grannonam, heic circa Marcos, quemadmodum & in insula Britannia *litus Saxonicum* ab his prædonibus populatoribusque suia sit cognominatum: sicuti docet Notitia provinciarum Imperii Romani. Multi quoque *Saxones* non contenti prædâ Gallicanâ, jam abolito in partibus Occidentis nomine Imperatoris, in tractu Armoricano finibusque Baiocassium consedetunt: quos *Saxones Baiocassinos* Gregorius in Historiæ libris V. ac X. appellat, & quorum pagum, aut certè *pagum Saxonensem* in Cenomanis, Carolus Calvus in Capitolis Silvacensibus *Ungnam Saxonicam*, vel *Otlingam Saxoniam* videtur vocare. Nonnulli ex eadem Gente in agro Namnetico, qui & tractus Armoricani erat, sedem cepere. Quare Venantius Fortunatus in Carminum libro III. Felicem Namnetum Episcopum *Saxones* mansuefecisse, & multos eorum Christianis mysteriis initiavisse scribit: ut in libro V. Rerum Francicarum observavimus.

SCALDIS FLU.

Scaldem flumen Cæsar in libro VI. commemorat, *Tabudam* a Ptolemæo dictum. *Scaldem* fluvium & Gregorius noncupat in libri II. Hist. capite XL. Apud Fortunatum in libri VII. Carmine IV. ad Gogonem, *Schaldis* inter fluvios Belgicæ numeratur

Isara, Sata, Charea, Schaldis, Saba, Somena, Sura.

Scriptores rerum Francicarum alii *Scaldim*, alii *Scaldum* appellant; Nostri *l'Escaud*; Germani *Scheld*.

Oritur *Scaldis* in Veromanduis prope Abbatiale Monasterium S. Martini: alluit Castellum *le Castellet*, fonti suo proximû, Camaracû *Cambray*, Buccininm caput Austerbanti, *Bouchain en Ostrevant*; Valentianas *Valenciennes*, ubi navigari incipit; Condate *Condé*, ubi Hainam Hainoi fluvium accipit, à Castrilucio Montibusve venientem: tum ad Confluentem *Conflan* Scarpâ augetur. *Scarpa* autem, aliis *Scarpus* & *Scarbus* dictus, *Scarpe*, Albiniacum *Aubigni*, Atrebatas *Arras*, Duagium *Doüay*, Marcianas *Marchienes*, Monasterio Virginum ab Amando Trajectensi Episcopo exstructo, & à Rictrude insesso nobiles prætetlabitur. His auctus aquis *Scaldis* Elnonem, sive S. Amandi Monasterium; Turnacum *Tournay*, Aldenardam, ac mox Gandam attingit. Ibi eum Leva *la Lieve* Letiam admittit, Legiam vulgò dictum, *la Lis*, ab Aria *Aire* vel *Arien*, Atmentariis *Armentieres*, & Cottoriaco defluentem. Apud Teneramondam opidum Teneta in Scaldim labitur. Teneramundam volgò *Dendermonde*, aliâ *Tenremonde* vocant: quo nomine Teneræ os Germanicè designatur. Mox Demera, *Demer*, Tiliam & Sennam in Scaldim defert: ex quibus Tilia, *Ty* Nostris vel *Diel*, *Dyle* Germanis dicitur, & Lovanium alluit: Senna *Senne*, per Sonegias & Brocsellam fluit. Ambobus præ ceteris augetur Demera Machliniensis fluvius, *Scaldim* ipse aucturus: qui apud Rupelmundam accepto Rupelâ, Andoverpum attingit, ubi majorum navigiorum tolerans, ac latior fieri consuevit Oceani exæstuantis accessibus, à quo vix XIV. lengis distat Andoverpum. Pôst in duo velut brachia se scindit. Brabantiamque & Flandriam à Zelaodia dividit: & altero quidem ore nomine mutato *Hont* vocari incipit, & in Oceanum Septemtrionalem per Suibevelandiam & VValacriam effluit; altero veterem alveum, nomenque suum servat ac cursum, & apud

insulam *Scaldiam* infertur Oceano. *Flumen Scaldem influere in Mosam circa extremas Arduennæ partes*, memoriæ tradidit Cæsar in Commentario VI. belli Gallici. Nimirum ut quidam aiunt, *torsere sese fluminum aut correxere flexus, Scaldis*, Mosæ, Rheni: & eorum mutati sunt cursus. *Scaldis* in plures diffluit partes: ejus alveus qui Bergam attingit, olim Mosæ adjungebatur: ceteris hisque majoribus ostiis *Scaldis* in Oceanum influebat.

Apud Eginhardum in libri IV. de Translatione SS. Martt. Marcellini & Petri capite XIX. memoratur *villa Schaltheim*, aliàs *Schaltheim*, *quæ juxta ostium Scaldis fluminis in maritima Frisonum regione posita est*. A fluvio *Scalde* quem tum *Schalt* accolæ appellabant, nomen vulgare accepit, quæ Latinè *Scaldia* nunc dicitur, vulgò *Schonnen*; insula ad os *Scaldis* posita, una ex septem insulis Zelandiæ.

SCARPONNA CASTRUM.

Scarponna castrum fuit vetustissimum, à Divoduro Mediomatricorum XII. millibus passuum distans: quod ab Attila Hunnorum Rege oppugnatum esse scribit Paulus Langobardus in libello de Episcopis Mettensis Ecclesiæ. Inter Tullum & Divodurum ponitur in Itinerario Æthici, in itinere à Durocortoro Divodurum, à Tullo X. à Divoduro XII. millibus passuum distans. In tabula Peutingeriana ejus fit mentio. *Tullio*, (legendum *Tullo*) *Scarponna*, *fluvius Musalla*, *Divoduri Mediomatricorum*. Vicus nunc est ad Mosellam, inter Tullum Leucorum & Divodurum Mediomatricorum positus, Montioni seu Ponti Montionensi proximus; incolis & accolis *Sanponne* vulgò dictus; Nostris *Scharpeigne* aut *Charpeigne*, nomine ad *Scarponnam* magis quàm incolarum vocabulo accedente. Jovinus *prope locum Scarponnam* multos Alamannos incautos interfecit: uti Ammianus in libro XXVII. scribit.

Nomen dedit *Scarponna pago Scarponnensi*; qui in Testamento Fulradi, Abbatis S. Dionysii Monasterii, *Scarponensis* vocatur, & inter *Salensinsem* & *Calmontinsem* ponitur: *Scarponensis* vocatur & in Divisione Regni Lotharii, & *Verodunensi* proximus locatur. *Liugas*, *quod de ista parte Mosa est*; *Scarponinse*, *Viridunense*.

SCOCEIUM.

Ordericus Vitalis in libro XIII. Historiæ *Quadrugias*, *Scoceium*, *& Asnebec* conjunctim memorat. Ex quibus *Quadrugias* esse *Caronges* nemo non videt, locum domini quondam sui pro violata uxoris pudicitia singulari certamine victoriaque nobilem: *Scoceium* verò haud dubiè est *Esconchi*, ut nomen ipsum indicat: qui est vicus ad flumen Olinam, *Quadrugiis* Carugiisve proximus. Quid sit *Asnebec*, à *bec* seu rivo suo ita dictum, me felicior divinabit: nec tanti est, ut de eo laborare debeamus.

SCORALIA CASTRUM.

Scoralia, *Scoraille*, aliàs *Esconraille*, vetus est castrum summo in monte positum in superiore Arvernia non longè à Mauriaco: cujus anno DCCLXVII. ab Pippino Francorum Rege expugnati Eginhardus in Annalibus ceterique veteres rerum nostrarum scriptores meminere. Eginhardi verba sunt. *Anno* DCCLXVII. *Pippinus Rex castella multa & petras ac speluncas, in quibus se hostium manus plurima defendebat, cepit: inter quæ præcipua fuere Scoralia, Torinna, Petrocia*. In Annalibus Bertinianis, aliisque ita legimus. *Multas roccas & speluncas conquisivit; castrum Scoraliam, Torinnam, Petrociam*. Ubi *castra* scribi emendarique malim. Castrum enim erat *Torinna*, castrum & *Petrocia* non minùs quàm *Scoralia*. In litteris anni MCCCXX. *castrum de Scoraille* dicitur. *Guido de Scoralia*, & Radulfus ejus frater majori Ecclesiæ Arvernorum civitatis per manum Guillelmi Episcopi *castrum Scoraliam* dederunt circa annum MC. ut veteres eorum litteræ docent apud Savaronem Arvernum, qui *le chasteau de Scuraille* appellat.

Est in confinio pagi Arverni & Burbonensis, castrum nomine *Escuroles*, positum ad Andelorum vel Andallorum amniculum qui in Elaver defluit, non procul ab Aqua Sparsa, & a Monte Pancerio: quod castrum Latinè *Scoralia*, aut certè *Scoriola* appellari potest.

SCUTINGI.

Defuncto VVandalmaro Duce, in pago Ultraiurano & Scutingorum Protadius Patricius ordinatur instigatione Brunechildis anno IX. regni Theuderici: inquit Fredegarius in libri V. Chronici capite XXIV. qui primus *Scutingorum* meminit, quos & *Scotengos* & *Scutengos* in priscis ejus codicibus appellari video. Nomen gentis corruptum esse observo in Annalibus Bertinianis, & *Comitatum Sucdingium* scribi pro *Scudingum* in rebus anni DCCCXXXIX. sic: *Comitatum VValdensem usque ad mare Rhodani*, (id est usque ad maram, sive paludem Rhodani, lacumve Lemannum) *Comitatum Sucdingium*, *Comitatum Vuirascorum*, id est Varascorum. In Divisione Regni Lotharii *Scudingum* vocatur absolutè *Scutingorum* vel *Scudingorum* territorium, ponitúrque inter *VVarasch* similiter & *Emaus* pagum mihi ignotum.

In MS. Vita S. Anatolii Salinensium Patroni memoratur *Vallis Romano itineri pervia Scodinga in Sequanis, ubi nunc Salinarum locus*. Hæc *Vallis Scodinga* vel *Scudinga* à *Scutingis* nomen accepit, quos & *Scotengos*, & *Scudingos*, ac *Scodingos* Nostri appellavere: qua in valle seu pago *Scutingorum Salinæ* erant, oppidum salsis fontibus celebre in Comitatu Burgundiæ, *Salins* vulgò dictum.

SECALAUNIA.

A secali quo abundat, nomen invenisse quibusdam videtur *Secalaunia* regiuncula. Ego Gallicum esse hoc nomen potius credi-

derim, ut *Segalannorum* Valentiæ in provincia Viennensi. Ejus meminit auctor libri de Vita B. Aviti Miciacensis Abbatis, cui suppar fuit, & ante annos mille & centum scripsit. Verba ejus sunt. *Ad Calannia loca abditissima secessit, ubi cellulam è vilibus texens virgultis, multis diebus delituit, x. plus minus milliaribus procul à Monasterio.* Quæ verba sic emendanda esse nemo non videt. *Ad Secalannia loca a. secessit. Calannia* enim regio ibi nulla est. Aimoinus Floriacensis Monachus in capite VIII. libri I. Miraculorum S. Benedicti *Segaloniam* vocat. *Romaldus* (inquit) *civis Carnotensis exstitit: cujus silva trans Ligerim in Segalonia sita, confinis silva S. Benedicti esse dignoscitur.* Hic Aimoinus Rotberto apud Francos regnante circa annum Christi millesimum florebat. In testamento Leodebodi Floriacensis Abbatis, quod ab Helgaldo Regis Rotberti æquali aut suppositum est, aut corruptum, fit & mentio *Secalonia* non semel; in Vita S. Genulfi *territorii Segalonii*. Vetus auctor libelli de Vita Læti Diaconi, Monachi Miciacensis, uti Aimoinus suprà, *Segaloniam* nuncupavit: quum ait Avitum Presbyterum & Lætum Diaconum *intulisse se abditissimis Segaloniæ locis*. Hic pagus est in Carnutibus, & ex Ecclesiæ Aurelianensis seu Genabensis sex Archidiaconatibus, unus isque quartus est *Archidiaconatus Segalonia* vulgò dictus, qui à Ligere flumine ad Carum amnem pertinet. Quidam partem aliquam *Secalonia* in Biturigum etiam finibus collocant circa utrumque Saleram, (*la Saudre*) majorem & minorem.

Guillelmo Brittoni in Philippidos V. *Sigalaunica plana* memorantur. Vulgò *Secalannia* nunc *la Soulogne* dicitur; in litteris anni MCCXCIV. patriâ linguâ scriptis *Sauloigne: Jehans de S. Varain, Arcediacre de Saulcigne an l'Iglise d'Orliens.*

SECUSTERO.

Secusteronem, priscis Geographis Græcis ac Latinis saltem eo nomine incognitum, bis memorat Æthicus in *itinere à Mediolano Arelate per Alpes Cottias*, & nunc *Secusteronem* nomine incorrupto, nunc corrupto aut mendoso *Regusteronem* vocat, ut *Regusionem* pro *Segusionem*: eumque ponit inter *Alabuntem* vel *Alamontem*, & *Alaunium*. Surita in plerisque Æthici codicibus *Secusteronem* scriptum reperiri ait; in uno *Segusteronem*: quæ facilis & crebra est mutatio litteræ c in g. Tabula Theodosiana *Segusteronem* nuncupat, & inter *Alavante* sive *Alabonte* atque *Alaunium* similiter collocat. In veteribus Notitiis prov. & civitatum Galliæ *civitas Segesteriorum* corruptè nuncupatur, necnon *civitas Sigesteriorum* ac *Segestoriorum*; & inter prov. Narbonensis II. septem civitates sexto loco ponitur: à Roberto in Chronico dicta *civitas Segesterum*, aliàs *Segusterum*, & Arelatensi provinciæ ante ætatem ejus attributa. Ut ex *Secusterone Segustero*, ex *Segusterone civitas Segesteriorum*, *civitas Segesterica*, & absolutè *Segestericum*; sic demum ex *Segesterico Sistericum*, & *Sistaricum*, atque etiam *Cistaricum* sublatâ IT. syllabâ factum. Gervasius Tilisberiensis, & quædam Notitiæ Galliæ recentiores *Cistaricensem* vel *Sistericensem* ultimum collocant inter Episcopos *Aquensi Burgundiæ Archiepiscopo* suffraganeos. *Sisteron* accolis vulgò dicitur; *Sesteron* Italis & Germanis. In plerisque tabulis *Cisteron* legitur mendosè: s enim in c mutari non solet. Urbs est posita ad ripam Druentiæ fluminis, quod vulgò *Durentiam* nuncupamus.

Cujus Gentis ea urbs fuerit, difficile dictu est. Nam *civitas Segesteriorum* dicta est pro *civitas Secusteronensium*: ne quis *Segesterios* nomen populi esse arbitretur. In tabula Theodosiana ab Avenione ad *Secusteronem* reperiuntur *Cavares* majoribus litteris. Quod si verum est, *Secustero* urbs Cavarum erit forsitan ea, quæ à Ptolemæo dicitur *Acusio Colonia*, Ἀκουσίων Κολώνια, urbs mediterranea in Cavarum finibus: quamquam Holstenius *Acusionem* Ptolemæi putat esse *Ancone*, locum ad Rhodanum inter Arausionem & Valentiam medium, prope Montilium Ademari.

Ceterùm Hyginus de finibus constituendis *fines Secusterronensium* vel *Secusteronensium*, & *Secusterronem* commemorat atque describit. Holstenius in suis ad Ortelii Thesaurum Geographicum Annotationibus, apud Hyginum *fines Secusteronensium* interpretatur *civitatem Segesteriorum*: cui sententiæ aut conjecturæ nondum accedo, cùm Hyginus de Hispaniæ urbe aliqua loqui videatur.

Epaonensi Concilio interfuit *Valerius Episcopus civitatis Segesterica*; Concilio Aurelianensi IV. *Avolus Episcopus civitatis Segesterica*; Concilio Parisiensi IV. *Genesius Episcopus Ecclesia Segesterica*; Concilio Matisconensi II. *Missus Polegronii Episcopi à Segesterico*; id est Vicarius seu vices agens, legatúsve Polychronii Episcopi *Segestericensis*.

Pagus agerve *Secusteronensis*, vocatur ab Usuardo in Martyrologio *pagus Sigistericus* vel *Segestericus* hisce verbis. XIV. *Kal. Sept. in Galliis pago Sigisterico B. Donati Presbyteri, qui Anachoreticam vitam egit multis annis.* Vulgò *le Cisteronois* dicitur.

SEDELAUCUM.

Sedelaucum, Ammianus Marcellinus *Sidoleucum* appellat; *Sidolocum* alii; vulgò *Saulieu*: qui locus abest ab Augustoduno millia passuum circa XXVII. ab Aballone XXIIII. & inter utrumque opidum est positus: ut Itinerarium Æthici docet, ubi *Sidoleucum* dicitur; & tabula Peutingeriana, ubi *Sidolocum* nuncupatur. *Sedelocense* opidum S. Andochii Patrocinio gloriatur: de quo Martyrologium quod S. Hieronymi dicitur, VIII. *Kal. Octobris, in Augustidunensium vico Sedeloco Natalis SS. Andocii. Thyrsi.*

Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta inter Ludovicum & Carolum fratres, *Solocense* ponit in portione Ludovici inter *Odornense* & *Basiniacu*: quod Aubertus Miræus malè interpretatur *Solieu*. Nam Augustodunensis pagus in quo *Sedelaucum* est, *Solieu* vulgò dictum, unà cum Cabillonensi, Matisconensi, Nivernensi ac Autesiodurensi Burgundiæ erat, non

SSſ iij

Regni Lotharii, & ad Carolum jam anno DCCCLIII. pertinebat, ut docent Capitula eo anno apud Silvacum edita. Præterea *Solocense* nomen heic territorii est, à loco ita cognominati, non loci ipsius, ut *Scarponense*, *Viridunense*, *Mosminse*. *Tullense*, *Lugdunense*, *Viennense*: denique constat Regnum Lotharii à Rheno ad Mosam & ad Scaldim tantùm pertinuisse.

SEDUNI GENS ALPINA ET CIVITAS.

C. J. *Cæsar Servium Galbam cum legione XII. & parte equitatus in Nantuates, Veragros, Sedunosque misit, qui à finibus Allobrogum & lacu Lemano & flumine Rhodano ad summas Alpes pertinent*: ut ipsemet in libro III. scribit, qui & *Sedunos* & *Veragros* nunc *Gallos*, nunc & *Barbaros* appellat, adjicitque à Galba *victos in Alpibus Sedunos*, *ex maxima multitudine Sedunorum & Veragrorum*, seu *ex hominum millibus ampliùs* XXX. *plus tertia parte interfectâ*. Plinius in libri III. capite XXIV. profert inscriptionem è tropæo Alpium, in qua *Nantuates*, *Seduni*, *Varagri* vel *Veragri* conjunctim memorantur, sicut apud Cæsarem.

Urbem *Seduni* habent cognominem, quæ in Concilio Matisconensi II. & apud Fredegarium in libri V. Chronici capite XLIIII. *Sedunis* vocatur; ab Usuardo & à Bernardo in libro II. de Vita S. Bernardi aliisque *Sedunum*. Usuardi in Martyrologio verba sunt hæc. V. *Kal. Octobris castro Seduno Natalis S. Florentini, qui cum B. Hilario abscisâ linguâ decollatus est.* Ea urbs caput non modò *Sedunorum*, sed etiam *Vallensis regionis* inferioris (*le Vuallais*) Alpiumque Penninarum, posita est ad flumen Rhodanum, & à Germanis *Sitten*, à Nostris *Sion* appellatur, præestque Octoduro urbi cui olim paruit, ex privata Episcopatûs sedes facta.

Inter missos Episcoporum XX. qui Matisconem Vicarios pro se ad Synodum anno DXXCV. miserunt, quoniam venire ipsi non poterant, numeratur *Missus Heliodori Episcopi à Sedunis*: quam in urbem ante annos XX. vel XXX. sedes Octodurensis translata fuerat. Fredegarius tradit *Leudemundum Episcopum Sedunensem* Berterudi Reginæ, Chlotharii Junioris conjugi, impulsu Alethei Patricii suasisse circa annum DCXIV. ut thesauros regios, clàm è villa Marolegia sublatos, *in sua civitate Sedunis* deponendos curaret, *eo quòd esset locus tutissimus*.

Agrum *pagúmve Sedunensem*, *le Sionois*, Fredegarius *Sidonense territorium* in libro IV. Chronici appellat, quum ait *Taloardum & Nuntionem Duces Langobardorum per ostiola in Sidonense territorium cum exercitu ingressos, ad Monasterium SS. Agaunensium nimium fecisse stragem*. De qua incursione referens Marius in Chronico, pro *ostiolis clusas*; pro *Sedunensi territorio Vallem* posuit, *le Valais*.

SEGNI ET SUNICI.

Segni ab uno Cæsare eo saltem nomine designantur in libro VI. qui & situm Gentis assignat inter Eburones sive Tongros & Treviros hisce verbis. *Segni Condrusique ex Gente & numero Germanorum, qui sunt citra Rhenum inter Eburones Trevirosque, legatos ad Cæsarem miserunt.* *Segnos* istos, qui Germani Cisrhenani erant, Samson Cluverium transcribens potius quàm sequens, in Plinii priscis codicibus *Sinucos* & *Sunucos* appellari ait, in libris editis mendosè *Rinucos* inter Tungros & Frisiabones; apud Tacitum *Sunicos*; in Itinerario MS. Æthici *Supenos*, nonnumquam *Supemos*, ac in nonnullis membranis *Supernos*. Quo in Itinerario cùm *Tolbiacum*, *Zulck* aut *Zulpich* vulgò dictum, *vicus Supernorum* nuncupetur, satis apparere *Segnos*, *Sinucos*, aut *Sunicos Supenosve* in Ducatu Juliacensi collocari oportere. Sed Cluverio & Samsoni accedere via possum: cùm *Segnos* à *Sinucis* Plinii, & à *Sunicis* Taciti multùm distare animadvertam, à *Supenis* Æthici multo magis. Nam si ex *Segnis Sinucos* & *Sunicos*, atque etiam *Supenos* facimus, aut fieri posse credimus; fateri simul cogemur quidlibet ex quolibet confieri posse: quo quid absurdius?

Cluverius *Sunicorum* nomen retinere hodieque ait vicum *Senich*, medium inter opida Aquasgrani & Dalemium, & ab utroque paribus distantem intervallis: cui proximus est alter vicus, *Op Senich* dictus.

SEGUSIANI.

Segusiani Gens libera Galliæ Celticæ sive Lugdunensis, quorum in agro coloniam Lugdunum fuisse Strabo & Plinius in capite XVIII. libri IV. docent, positi erant inter Ligerim & Ararim ac Rhodanum flumina: & ad Ligerim quidem urbes *Forum Segusianorum* ac *Rodumnam* habuere, ut Ptolemæus scribit; ad Araris & Rhodani confluentes *Lugdunum*. Malè Strabo in libro II. *Segusianos* inter Dubim & Rhodanum ponit, quæ sunt Sequanorū sedes Verba Strabonis sunt. Πρόσκειται δὲ τῷ ἔθνει τῷ Σηκοανῶν ἡ πόλις αὐτή, Lugdunum, κειμένου μεταξὺ τοῦ Ροδανοῦ καὶ τοῦ Δούβιος. Erant autem *Segusiani extra Provinciam trans Rhodanum primi*, uti Cæsar in libro I. de bello Gallico docet; qui & in libro VII. *Segusianos Æduorum Clientibus* primos adnumerat, & *Segusianos* unà cum Æduis *esse finitimos Provinciæ Galliæ* scribit. Quippe ab Allobrogibus gente Provinciæ Romanæ seu Narbonensis, & à Colonia Vienna Lugduno proxima Rhodano tantùm dividebantur. Baldricus Burguliensis Abbas, qui ante annos DLX. Philippo apud Francos regnante floruit, Lugduni incolas non *Segusianos*, sed *Segusienses* appellat impropriè his versibus de Hugone Episcopo Deensi, Legato Sedis Apostolicæ, qui Lugduni quò ad Synodum venerat, obiit atque sepultus est in Basilica S. Justi.

Virtutum cellam, Divini nectaris aulam
Hac tumulavit humo Segusiensis homo.

Segusiani qui ætate C. Julii Cæsaris clientes Æduorum erant, postea hac clientela videntur esse liberati. Unde à Plinio enumerante Lugdunensis Galliæ vel Celticæ Gentes, co-

gnominsutut *Segusiani liberi, in quorum agro colonia Lugdunum.*

Orti sunt ab his forsitan *Segusiani* in Alpibus Cottiis, *Segusionis Segusiive* & *Brigantionis* incolæ, Ptolemæo memorati: qui tamen etiam videri possunt nihil eum nostris *Segusianis* præter nomen habere commune: uti Meduli, quorum alii sunt in provincia Narbonensi ad Alpes; alii in Diœcesi Burdigalensi ad Oceanum. uti etiam Boii, quorum alteri cum Æduis in Gallia Lugdunensi sedes habebant, alteri in Aquitaniæ secundæ parte trans Garumnam. *Segusiani* quidem Alpini à *Segusio* opido vel castro suo primario haud dubiè Ptolemæo sunt dicti: qui aliis *Segusienses* meliùs dicuntur, ut Nazario in Panegyrico Constantino Aug. dicto, qui *Segusiensium civitatem vastitatemque* commemorat.

Continent *Segusiani* pagum Lugdunensem, portionem pagi Belloiocensis, Forensem pagum, partem Brexiæ, & pagi Burbonensis, si Samsoni creditur: qui tamen scribit Æduos, quorum clientes erant præ ceteris *Segusiani*, non tantùm Augustodunum, Matisconem, Cabillonum & Nivernum, sed etiam Lugdunum continere, pagosque Lugdunensem, Forensem, Belloiocensem, & Brexiam. At constat Lugdunum conditum esse in agro *Segusianorum*, & ejus Gentis caput exstitisse, uti Strabo & Plinius præter ceteros docent. *Segusiani* autem etsi clientes erant Æduorum, ab Æduis tamen differebant, & suas sibi urbes habebant, suos fines ab Æduorum urbibus finibusque distinctos. *Segusianorum* igitur sunt *Lugdunum*, *Forum Segusianorum* & *Rodumna* urbes; non Æduorum: *Segusianorum* sunt pagus *Lugdunensis*, pagus *Forensis*, & ex parte *Belloiocensis*; non Æduorum, *Brexia* partim *Segusianorum*, partim Sequanorum est.

SEGUSIO ET DE CANIBUS SEGUSIIS.

Regio Italiæ IX. Transpadana olim, deinum Liguria impropriè appellata, *Segusionem* jaminde à Plinio, vel potiùs jaminde ab Augusto Cæsare, cujus descriptionem Italiæ in regiones XI. Plinius sequi se profitetur, opidis suis adnumeravit. *Transpadana appellatur ab ea regio* IX. (inquit Plinius) *Opida Vibi Forum. Segusio.* Ptolemæus *Segusianos* nescio quos, à *Segusianis* in quibus sunt Lugdunum, Rodumna & Forum *Segusianorum*, longè diversos ac remotos comminiscitur in Alpibus Cottiis inque Italia, *quorum urbes sint Segusium & Brigantium*, Σεγύσιον ϗ Βεργάντιον. Vbi forsitan legi convenit Σεγυσίων ϗ Βεργαντίων, *Segusio & Brigantio*: cùm à Plinio qui Claudium Ptolemæum præcessit, *Segusio* nuncupetur. *Segusionis* meminit Æthicus bis inter Taurinos & Brigantionem: sed in omnibus ferè codicibus *R-gusione* pro *Segusione* scriptum reperiri testatur Simlerus. Tabula Theodosiana *Segusionem* commemorat, ejusque situm eumdem quem Æthicus facit. *Brigantione in Alpe Cottia* V. *Gadaone* VIII. *Martis* XVII *Segusione* XXII. *Finibus* XVIII. *Augusta Taurinorum.* *Fines* quoque, seu *Ad Fines* interponit Taurinis & *Segusioni* semel atque iterum Æthicus, locum à Taurinis XVIII. à *Segusione* XXIIII. millibus passuum distantem. Qui locus ut nomine ipso indicat, finis cùm sit Italiæ, & initium Galliæ, *Segusionem* cùm statione Martis atque Gadaone omnino Galliarum finibus includit. *Alpium Cottiarum initium à Segusione opido esse*, ex Italia nimirum in Galliam tendenti, scribit Ammianus in libro XV. & sepulcrum Regis Cottii mœnibus ejus proximum exstitisse, à quo Alpibus nomen. Nazarius in Panegyrico Constantino Aug. dicto *Segusiensium civitatem* vocat, quæ Constantino Maximo ex Gallia adversus Maxentium contendenti, *superatis Alpibus Italiæ claustrum objecerit*: incertus auctor in Panegyrico eidem Principi dicto *sub ipsis Alpium jugis munitissimum muro ac situ & propugnaculis opidum*; incolas ejus *Subalpinos* appellat, locum sitûs descriptione designâsse contentus. Itinerarium à Burdigala Hierusalem usque *Secusionem* vocat sic. *Mansio Brigantium: inde adscendis Matronam. mansio Secusione: inde incipit Italia: civitas Taurinis.* Dicitur inde incipere Italia, non ibi incipere: ita ut *Segusio* quidem Galliæ adscribatur, eumq; locum transgressos excipiat Italia.

Gregorius Turonicus Episcopus in libro IV. Historiæ *Segusium urbem* memorat, sed scripti codices *Siosium* præferunt. Fredegarius in libri V. Chronici capite XLV. & Aimoinus in libro IV. scribunt, duodecim Langobardorum Duces, tum Interreges, propter incursiones quibus Regnum Francorum sæpe vastaverant, *duas civitates*, *Augustam & Siusium*, Aimoino *Seusium* dictam, cum toto earum territorio, eumque valle Amectegi Regi Guntchramno ex pacto dedisse. Sic utraque urbs Italiæ detracta, & Burgundiæ parti Galliæ à Francorum Regibus adnexa est. *Segusionem* inprimis, totumque *pagum Segusinum*, in quo Ferraria, & Novalicium locus Monasterio illustris est, (*la Novalese*) Guntchramnus Mauriconensi Ecclesiæ quam tecèos condiderat, subdidit & attribuit, Taurinorumque Episcoporum potestati exemit: ut in codice Aniciensi notatum observavit Sirmundus. Et Carolus Magnus priusquàm victo captoque Desiderio totam Langobardiam occuparet, *Segusionem* cum Novalicio totoque *pago Segusino* usque ad Clusuras obtinuit: quæ nimirum loca unà cum Augusta Prætoria & valle Augustana, etiam post domitos à Carolo Langobardos, Galliæ accensebantur: sicuti in Augusta Prætoria notavimus. Certè in quadam vetere Notitia Galliæ è bibliotheca Thuanea erutà, in provincia Alpium Graiarum & Penninarum IV. loco ponitur *Civitas Sentium*. Civitas enim vel urbs *Segusio*, postea *Segusium* dicta est, deinde g litterâ sublatâ *Seusium*; *Siusium* quoque ac *Siosium*, e in i & u in o ex more conversis. At *Sentium* corruptum nomen est pro *Seusium*: cùm s in t numquam mutetur. Tamen *Sentia castrum antiquissimum inter Alpes* vocatur & à Glabro Rodulfo in libri IV capite III. Vulgò *Susa* Italis, Nostris *Suse* dicitur, opidum positum ad *Duriam* amnem, *Doriam* vulgò dictum; Nostris *Doire Susine*, id est *Duriam Segusinum*, ut ab altero Duria

distinguatur. *Duria Segusinus* ad urbem Taurinos Padum auget, qui pòst Sturam, tum Orgum, deinde Duriam majorem recipit. Urbs Augusta Taurinorum habet *portam Segusinam*, quæ *Segusium* tendit, in Chronico Novaliciensi memoratam.

Pagus Segusinus vocatur à sito *Vallis Sensana* in Gestis Pippini Franc. Regis; *Vallis Segusina* in Chronico Novaliciensi; *Vallis Segusiana* in Divisione Regni Caroli Magni inter filios; Italis *Val di Susa*; Nostris *le Val de Suse*: propterea quòd Alpibus ex utraque parte includitur, & ad pedes radicesve montium utrimque jacet.

Arrianus Nicomedensis Philosophus & Historicus, Antonini Pii Aug. ac Ptolemæi Astronomi æqualis, in Cynegetici capite III. de canibus vestigia leporum cum clangore & latratu odorantibus, exeitatosque persequentibus ait, *hos canes vocari Segusios à Gente Gallica, cujus in finibus primùm nati sint, & in pretio esse cœperint*. Verba Arriani sunt. Καλοῦνται δ' Ἐγουσίαι αὗται αἱ κύνες, ἀπὸ ἔθνους Κελτικοῦ τὴν ἐπωνυμίαν ἔχουσαι. οὗ πρῶτον, ὡς γνώμη δοκεῖ, ὡρμημέναι καὶ εὐδοκίμησαν. Σεγουσίαι haud dubiè legendum est, non Ἐγουσίαι: & *Segusii* illi, Gens Galliæ, qui *Segusiis canibus* nomen dederant, mihi videntur esse *Segusiani* Alpini Ptolemæi, *Segusionis* & Brigantionis incolæ, potiusquàm *Segusiani*, quorum urbes sunt Lugdunum, *Forum Segusianorum*, & Rodumna. Quippe canes isti *canes Seguty* in legibus Burgundionum; *canes Sensii* in legis Salicæ titulo VI. & in legis Alamannorum titulo LXXXII. Germanicè *Seushunde* vel *Schweinhunde* appellantur, cùm antè à *Segusiis* aut *Segusianis canes Segusii* dicerentur. Ex *Segusiis* autem gente ac canibus *Sensii* facti sunt, sicut ex *Segusio* capite *Segusianorum Segusiorumve Sensium*, ac *Susium*, nunc Marchia.

S E L M E.

In Divisione Regni Lotharii ante annos octingentos facta memoratur *Selme*, inter *Blesitchonvam & Albechonvam*: locus hodieque dictus accolis *Salm*, Nostris *Salme*; caput Comitatûs in Lothariensium finibus ad fontem Saravi seu Saræ fluv. Richerius in Chronico Senoniensi *Salinas* passim vocat, & in libri III. capite II. In libri IV. capite XX. alibique sæpe *Comitis Henrici de Salinis* mentionem facit, quem & in libro V. *Henricum dominum de Salinis* multoties nuncupat: ut legi in Chronico Richerii MS. ubi pro nomine *Salinis* quod mendosum putârunt, transscriptor & editor Chronici ubique supposuerunt *Salmis*. Nihilominùs tamen & *Salinas* appellat Vita Bernardi Abbatis Claravallensis, in qua hæc de Henrico isto repetio. *Rogavit Nobilem virum Henricum de Salinis Bernardus, ut Mettensi civitati & populo pacem daret, cui graviter inimicabatur.*

S E N O N E S.

Apud *Senones*, *quæ est civitas in primis firma & magna inter Gallos auctoritatis*, Cavarinum Cæsar Regem constituit: *cujus frater Moritasgus adventu in Galliam Cæsaris, cujusque majores Regnum obtinuerant.* Hi suum Senatum habuere, ut Ædui, Veneti, Coriosolites, Vnelli, Remi, Treviri, Lexovii, Aulerci Eburovices, Vbii, ac ceteræ Galliæ civitates: uti ex Cæsare discimus: qui in libro V. ac VI. *Senones Carnutesque* conjungit ob situm, *Parisiosque eis esse confines*, quemadmodum etiamnum sunt, scribit, ac *Æduorum antiquitus fuisse in fide civitatem Senonum*: in libro II. *Senones finitimos Belgis fuisse* ait, & idem sex legiones in *Senonum* finibus Agedinci in hibernis collocavit. Hi Livio in libro V. alibique *Senones*; Plinio & *Senones* in Gallia Lugdunensi dicuntur. Silius in libro VIII. amnes Italiæ enumerans, flumen *Senam* à *Senonibus* trans Alpes profectis & Italiæ partem obtinentibus nomen ait accepisse hoc versu,

> Et Clanis, & Rubico, & Senonum de
> nomine Sena.

Notissimus est Claudiani versus

> Quis meminit Latio Senonum servisse
> ligones?

Galli Senones (ut Servio in VIII. Æneidos & Isidoro in libro IX. creditur) *antiquitùs Xenones* (Ξένωνες) *quia Liberū Patrem hospitio receperunt: sed postea X in S commutato Senones appellantur.* Sed ridiculum est nomini Gallico Græcam originem dare. Ab Strabone & à Plutarcho in Camillo *Sennones* appellantur: (Σέννονες) à Ptolemæo nostri quidem Σένονες; qui autem in Italia consedere, *Semnones*. (Σέμνονες) Quod certè fieri non oportuit: cùm uni eidemque populo, licèt diversas distantesque regiones incolenti, unum idemque nomen omnino conveniat. Quare prudentiùs Ptolemæo Polybius fecit, a quo *Senones* Italici eodem quo Gallicani nomine nuncupantur Σένονες, nec alia quàm aboriginum suorum appellatione censentur. In ora sextæ regionis Italiæ *Senogallia* à *Senonibus* Gallis nomen habet, *Sena Gallica* quibusdam veterum dicta, in primis Ptolemæo Σημνόνων in Piceno Σηνογάλλια inter Esis ostium & Fanum Fortunæ; & in tabula Theodosiana *Sena Gallica*; Straboni Σῆνα in Vmbria; vulgò *Singaglia*.

Ab *Senonibus* Alpes transgressis fusus cum Fabio Consule ad Alliam flumen Romanus exercitus, aperta Vrbs invasa & incensa, ac igne, ferro, manibus excisa. Qua de re scribens Annæus Florus in Epitomes rerum Romanarum libro I. *Senones* Oceani accolas facit his verbis. *Galli Senones, Gens naturâ ferox, moribus incondita, ad hoc ipsa corporum mole, perinde armis ingentibus, adeò omni genere terribilis fuit, ut planè nata ad hominum interitum, urbium stragem videretur. Hi quondam ab ultimis terrarum oris & cingente omnia Oceano ingenti agmine profecti, cùm jam media vastâssent; positis inter Alpes & Padum sedibus, ne his quidem contenti, per Italiam vagabantur. Tum Clusium obsidebant*, &c. Idem dicit D. Junius Juvenalis Sat. XI.

> Templorum quoque majestas præsentior,
> & vox
> Nocte ferè media mediamque audita per
> Urbem,
> Litore ab Oceani Gallis venientibus.

Æthicus

Ærbicus quoque in Cosmographia inter *Oceani Occidentalis oppida Senones* oumerat. At *Senones* tamen Oceanum non attingunt, & Agedincum caput *Senonum* abest ab Oceano seu à Carocotioo porto millia passuum centum & viginti, à Juliobona portu Caletorum millia cx. quemadmodum Itinerarium provinciarum docet.

Ceterùm qoum Julius Cæsar in libro vet. scribit, *Senonibus*, Sequanis, Bitorigibus, Santonibus, Rutenis, Carnutibus viginti duo millia à Principibus Galliæ imperata esse, ad Alesiam cum Vercingetorige & octoginta hominum millibus obsidione Romana liberandam: videtur indicare, singulas eas Gentes ut ërant frequentes ac validæ, aaii. millia armavisse: nec ob aliud à Cæsare simul esse commemoratas, quàm quia parem militum numerum contulerunt. Certè parom verisimile est *Senones*, Sequanos, Bitoriges, Carnutes terna tantùm aut quaterna millia hominum confecisse singulus: cùm Æduis corumque clientibus Segusianis xxxv. millia, totidem Arvernis, Cadurcis, Gabalis & Vellavis Arvernorum clientibus sint imperata, Bellovacis & Lemovicibus dena, viii Pictonibus, Turonibus & Parisiis sena, Ambianis, Mediomatricis, Petrocotiis, Nerviis, Motinis, Nitiobrogibus v. millia, Cenomanis totidem, Atrebatibus iv: quibus ex populis pauci, Æduis & Arvernis exceptis, pares erant *Senonibus*, Sequanis, Biturigibus & Carnutibus; plerique inferiores. Denique *Senones* & Carnutes (ne de Sequanis & Biturigibus loquar) plurimum absunt à Santonibus & Rutenis: itavt copias conjungere & unà ad Alesiam proficisci nec potuerint facilè, nec etiam debuerint. Nihil enim habebant inter se commune præter genos, nec alteri sub alterorum imperio aut clientela erant. Itaque Gallorum qui ad Alesiam profecti sunt, equitum & peditum numerus fuit non ccxlviii. circiter millium, ot in libris Cæsaris impressis reperitor, sed cccl.viii.

N. Samson in Notis suis, quibus Julii Cæsaris Commentarios belli Gallici illustravit, affirmat *Senones* ætate Cæsaris unà cum *Senonica* Diœcesi Autissiodurenses & Tricasses; ante ejus ætatem Parisios insuper ac Meldos esse complexos. Quod de Autissiodurensibus dici verè potest ac etiam debet: de Tricassibus, de Parisiis quoque ac Meldis dici oon potest. Nam & Tricasses, & Parisii, ac Meldi, tres Galliæ Lugdunensis claræ civitates ac nobiles populi semper exstiterunt, & suos singuli fines à *Senonum* finibus divisos, sua oppida castellaque habuerunt. Nec quia Cæsar Tricassium mentionem non fecit, at *Senonum* fecit; ideo credendum est Tricasses vivo Cæsare partem *Senonum* fuisse. Nec qoia *Parisii confines erant Senonibus, civitatemque suam patrum memoriâ* com civitate *Senonum* fœdere aliquo ac societate *conjunxerant*, uti ait Cæsar: ideò pars *Senonum* fuere, aot *Senonibus* paruere, aut civitatem suam non habuere à civitate *Senonum* omni ex parte separatam. Idem de Meldis sentiendum.

Senones Galli pro parte Burgundiones dicuntur, qui antiquitùs Senones dicebantur, &c. inqoit Gervasius Tilleberiensis io libro de Otiis Imperialibus. Hinc quidam hodieque Agedincum in Burgundia ponunt, & *Senonas in Burgundia* cognominant, *Sens en Bourgongne*: Goillelmum de Podio Laurentii secuti, qui in capite xxaiv. *Senonas Burgundiæ metropolim civitatem* vocat: quam urbem alii meliùs extra Burgundiam collocant, & *Sens sans Bourgogne* nuncupant. Ea Conciliis enim constat, urbes *Senoaam*, Agedincum caput Geotis, & Autissiodurom (ne de ceteris loquar) numquam veteri Regno Borgundiæ, ac ne posteriori quidem, seu Transiurensi esse attributas: & ipse Gervasius aliique non inter sex Burgundiæ, sed inter septem Franciæ metropoles *Senonensem* numerant: nec civitatem *Senonas* Ducatui Burgundiæ assignatam repetio. Quia tamen quidquid Guntchramnus Francorum Rex obtinuit, (portionem autem Franciæ, in primis urbes *Senonas* & Autissiodurum cum toto Burgundiæ Regno obtinuit) à majori parte dictum est Burgundia; & ipse, ac qui ei successit Childebertus, Theodoricus quoque Childeberti filius, & ceteri sæpe Reges Burgondiæ à nostris sunt appellati: ideò (ni fallor) *Senonas* com Autissioduro nonnumqoam Burgundiæ tribui animadverto. Nec aliam ob caussam apud Frodoardum Fulco Remorum Archiepiscopus in epistola ad Carolum Ludovici Regis Transrhenani filium, *civitatem Parisiorum esse caput & introitum Regnorum Neustriæ atque Burgundiæ* dicit. Noo aliam inquam ob causam dicit hoc Fulco, quàm quia & Autissiodurum, & urbs *Senonum* jamtum Burgundiæ accensebantur: & Neustria tum admodum imminuta, fluminibus Sequana & Ligere claudebatur. Auctor est etiam Clarius Odorannum secutus in Chronico, *Richardum Principem Burgundiæ* vel *Ducem Burgundionum Senonas* à VValterio Archiepiscopo & VVarnerio Comite anoo occcacvi. *recepisse*. & ab Antistite capto ac post menses ia. è custodia dimisso obsides accepisse, ac in Basilica S. Columbæ *Senonis* sepoltum esse. Regino ambobus vetustior, in rebus anni occclxxaviii. *Hionnam fluvium*, id est Icaunam *Burgundiæ fines* vocat, & *Senonas urbem* in Burgundia ponit. Guillelmos quoque suprà, io libri de bello Albigensi capite axxiv. *Senonas Burgundiæ metropolim civitatem* appellat.

Senones nomen dedere provinciæ Lugdunensi iv. cujos metropolis & caput est *civitas Senonum*, quæ io Notitia Imperii, & io vetustissima Notitia provinciarũ Galliæ nunc *provincia Lugdunensis Senonia*, nunc *Senonia Lugdunensis*, interdum *prov. Lugdunensis Senonica* à Senonibos, totius provinciæ clarissima Gente dicitor: quam regionem Chora & Icaona flumina à provincia Lugdunensi i. dividunt. In Synodo habita adversus Arnulfum anoo dcccexci. *provincia Senonensium* dicitur *esse prima Sequanorum metropolis*, *Remensique provinciæ contigua*: quia nimirum prov. *Lugdunensis Senonia* accolarum fluminis Sequanæ, Tricassium videlicet ac Parisiorum & Carnutum metropolim habebat *civitatem Senonum* Agedincum. Accolæ autem isti Sequanæ heic nomine improprio *Sequani*

appellantur. Nam ad *Senonum* Sequani quorum caput est Vesontio, nihil pertinent.

Iidem *Senones* nomen etiam dederunt *pago Senonico* : quem absolutè *Senonicum* vocat Severus Sulpicius in libro III. de Vita S. Martini, ac *Senonum regionem*; *Senonicum* & Nithardus; Gesta Francorum in capite XXXVII. *pagum Senonicum super fluvium Aroannam*; Capitula item Caroli Calvi Silvacensia *pagum Senonicum*, ut & Aimoinus in libri Historiæ IV. capite IX. At Fredegarius in libri ultimi Chronici capite XLVIII. corruptè *pagum Senonagum* pro *Senonico* appellat; uti Gregorium *Episcopum Toronacum* pro Turonico: mirum ut sit Godefridum Heosehenium *pagum Senonagum* istum Fredegarii, quem ex Aimoino Fredegarii transscriptore aliisque discere facilè potuit *pagum Senonicum* esse, circum *Sennam* fluviolum ac Brucsellam quæsivisse. *Pagus* autem *Senonicus*, *le Senonois*, non *Senonium* (ut cum Sidonio & ceteris veteribus loquar) seu provinciam Lugdunensem IV. complectitur, ac ne totos quidē *Senonum* fines, à Sequana ad Ligerim longè lateque pertinentes: (Nam VVastineusis pagus, & Meloduneosis, & Stampensis aliique *Senonum* finibus continebantur) sed tantùm agrum suburbanum Agediuco *Senonum* subjectum ac circumfusum.

In *Senonica Diœcesi* sunt CCLXXIV. parœciæ, sive Ecclesiæ Baptismales cùm urbanæ tum rusticanæ: Archidiaconatus sex, *Senonicus*, sive major, nimirum urbis ipsius Agedinci, VVastinensis, Meloduneosis, Pruvinensis, Stampensis, Briegensis: ex quo apparet ejus Diœceseos amplitudo. Quibus omnibus si addas Autissiodurensem Diœcesin, & ipsam in *Senonibus* positam, nec parvam aut contemnendam: facile erit intelligere, fines *Senonum* olim longissimè ac latissimè patuisse.

SENONIÆ.

Senonia locus est in *Valle Senoniensi* apud Lotharienses, veteri Monasterio à Gundelberto exstructo insignis, vulgò *Senone* dictos, in saltu Vosago: Mediano Monasterio *Moyen Mostier*, S. Hildulfi operi, & Stivagio *Estivay*, veteri Cœnobio, necnon *Junctures* seu S. Deodati Monasterio S. *Diey* proximos.

SENTIACUM.

Annales Fuldenses *villam Sentiacam* vocant, in rebus anni DCCCXLII. *Hludowicus & Carlus Hlotharium in villa Sentiaca morantem, & à suis desertum in quibus non parum confidebat, fugere compellunt XVII. Kal. Aprilis.* Hæc verba docent villam Regiam seu Palatium Principum nostrorum tum fuisse; sed multo magis verba Nithardi in libri III. fine, quæ talia sunt. *Lodharius ut fratres suos Mosellam transisse, in Sinciaco didicit, confestim & ipse abire & Regno & sede non destitit. Sedem* vocat *Sentiacum*. hoc est Palatium vel Regiam, aut villam Dominicam. Annales certè Bertiniani disertè appellant *Sentiacum Palatium. à Mosella flumine octo ferè millibus constructum*: Annales Mettenses in anno DCCCXLV. *Confluentem, Andernacum, Sinciaha fiscos obsequiis Imperialibus deditos*, hoc est villas fiscales aut publicas. *Sentiacum*, vel *Sinciacum*, vel *Sinciacha*, nunc vulgò dicitur *Sintzich*, locus ad ripam fluminis Rheni positus Autunnacum inter & Bonnam, ad Aræ amoiculi & Rheni confluentem. Incorruptum loci nomen Latinumque, *Sentiacum* à Sentio: uti Rufiacum in Lemovicibus à Rufio, Lucilliacum in Turonibus à Lucillio veteres dixere. Notus est C. *Sentius Saturninus*, qui Augusti principatu Consulatum ordinarium in Urbe, & in Germania Legatus res magnas gessit: notus est Rutilii Numatiani carmine *Venerius Rufius*, cui Rutilius Itinerarii sui libros duos nuncupavit; notos &

Rufius, Albini gloria viva patris.

SENUNA ET SEVA FLUVII.

Britto in libro VIII. Philippidos memorat Abriocas

Colle sitas inter Sevam Senunamque supino:
Piscíferos amnes, multo salmone feraces.

Quibus ea fluviis *Seva* vulgò *Sée* appellatur, *Senuna Selune*. Eorumdem fluminum meminit Apparitio S. Michaëlis Archangeli in Monte Tumba, ante sæculum X. ab incerto auctore descripta capite I. his verbis: *Hic locus Tumba vocitatur ab incolis, quòd in morem tumuli emergens in altum, in spatio ducentorum cubitorum porrigitur, & Oceano undique cinctus, angustum admirabili insula præbet spatium, inter ostia situs, ubi immergunt se mari flumina, Segia, necnon & Senuna, præbens habitantibus hinc inde non breve nimiùm spatium: qui ab Abrincatensi urbe VI. distans milibus, octasum prospectans, Abrincatensem pagum dirimit à Britania.* Auctor hujus Apparitionis, Guillelmo Brittone multo vetustior, *Segiam* vocat, quem Britto *Sevam* nuncupare maluit: ambo *Senuna* priscum nomen relinquunt: quem o io I. uti sæpe aliàs converso *Selunam* Nostri dicunt.

SEPTIMANIA VEL GOTHIA, QUÆ ET LINGUADOKIUM.

Tota olim Gallia Narbonensis, diu sub Romanis una fuit provincia: postea in Narbonensem Viennensémque divisa est. Narbonensis provincia dicebatur, quam Volcæ Tectosages & Arecomici obtinebant. Nec multo pòst ea quibusdam civitatibus provinciæ Viennensis factâ novâ provinciâ Narbonensi, priorem de qua sermo est, *provinciam Narbonensem* I. posteriorem *Narbonensem* II. cognominaverunt.

Provinciam hancce *Narbonensem primam*, cujus caput & metropolis erat Narbo, Apollinaris Sidonius in epistola I. libri III. Gregorius Turonicus Episcopus in libri VIII. capitibus XXVIII. & XXX. & in libri IX. VII. & XXXI. capitibus, Carolus Magnus in litteris de Divisione Regni sui inter III. filios, Ludovicus Pius, veteres rerum Francicarum

Annales, Eginhardus, aliique *Septimaniam* vocant, non ut Bernardus Guido Lutevenſis Epiſcopus putat, à monte *Setio*: (Nam à Setio *Setiana* diceretur) nec ſicut Sirmundo placuit, à *Septimanis Biterrenſibus*: (Quippe Sidonii ætate in omni ferè Gallia ut Imperii Romani ita & Coloniarum militarium memoria pridem exoleverat: neque civitas Biterræ caput fuit provinciæ Narbonenſis ut ejus coloni *Septimaniæ* nomen ipſi ſuum dare potuerint) multo minùs à *ſeptem provinciis*, quarum judices Honorius Aug. Arelatum quotannis convenire edicto juſſerat: quæ Scaligeri opinio eſt. (Cur enim Conventus Arelatenſis in provincia Viennenſi, nomen provinciæ Narbonenſi primæ novum indidiſſet?) Sed quod primus animadverti, à numero civitatum Narboni metropoli attributarum atque ſubjectarum. Erant autem ſeptem, nimirum Toloſa, Beterræ, Nemauſus, Agatha, Magalona, Luteva, Ucecia. Sic finitimam Aquitaniam *Novempopulanam*, ſic Græci Cyrenaicam *Pentapolitanam regionem* à v. urbibus, ſic partem Syriæ Damaſcenen *Decapolin* à numero opidorum, & portionem Ægypti à ſeptem Nomis ſeu Præfecturis opidorum *Heptanomiam* dixere. Et *Septimaniam* quidem Veſigothi, poſt receptum Narbonem Severi Principatu, totam uſque ad Rhodanum circa tempora Nepotis occupaverunt: cujus urbes II. Toloſam & Uceciam cùm prœlio Vogladenſi & cæde Alarici Regis amiſiſſent, ne ſuum *Septimaniæ* nomen non conveniret, earum in locum Carcaſſo & Elena ſucceſſere: ut docet Concilium anno IV. regni Reccaredi Regis Narbone habitum, cui ſub Megethio Narbonenſi Metropolitano Epiſcopi, Sedatus Biterienſis, Boëthius Magalonenſis, Pelagius Nemauſenſis, Tigridius Agathenſis, Sergius Carcaſſonenſis, Agrippinus Lotevenſis, Benenatus Elnenſis interfuerunt; id eſt omnes provinciæ ejus Antiſtites. Idem Concilia Hiſpaniæ docent, & terminatio Epiſcopatuum Hiſpaniarum ac *Septimaniæ* à VVamba Rege facta: quibus in Conciliis *Epiſcopi*, *Narbonenſis*, *Beterrenſis*, *Agathenſis*, *Magalonenſis*, *Nemauſenſis*, *Lutevenſis*, *Carcaſſonenſis*, atque *Elenenſis* ſubſcribunt: & eaſdem civitates vel Sedes in *Gallia Gothica* Narboni metropoli VVamba jubet ſubjacere; cùm antea Carcaſſonis & Elenæ tamquam civitatum Epiſcopalium nulla uſquam mentio fiat. Quare Vita Ludovici Pii, & ſtatutum ejus de Monaſteriis Galliæ *pagum Toloſanum* à *Septimania* diſertè diſtinguunt; & ante omnes Gregorius noſter in libri VIII. capite XXX. ubi *Septimaniam provinciam Galliis eſſe propinquam*, id eſt Regno Francorum ſcribit, quam *intra Galliarum terminum haberi* in capite XXVIII. veriùs tradidit.

Septimania ſæpe & *Gothia* eſt appellata, propterea quòd jaminde à Theodorico juniore & Eurico Principibus, Gothis occiduis per annos circiter CCL. ſeu Veſigothorum Regibus in Hiſpania dominantibus paruit. Sic Gregorius in libri VII. capite IX. *terminum Gothorum*; ſic Vita Bethari Carnutini Epiſcopi, Geſta Pippini Franc. Regis & Caroli Martelli ejus patris *Gothiam*, & *regionem Gothicam*, ac nonnumquam corrupto nomine *Gotiam* & *Gatiam*, ac incolas ejus provinciæ *Gothos* noncupant: Carolus Magnus in Diviſione Regni ſui inter filios *Septimaniam vel Gothiam* utroque nomine ſemel atque iterum vocat. Alii nunc hoc, nunc illud vocabulum uſurpant. Unde hodieque *Landgothiam* dici, id eſt regionem Gothorum Maſſonus aliique exiſtimant, ſed nomine Francico valde corrupto *Languedoc* appellari pro *Landgoth*. Provinciale regnante apud Francos Ludovico IX. ante annos CCCC. compoſitum eam provinciam *Gotiam* quoque vocat; *Gotiam* & Notitia Epiſcopatuum Galliæ poſt annum MCCCXXII. ſcripta: licet Gervaſius Tiſleberienſis & alia quædam Notitia hancce provinciam unà cum Novempopulana Vaſconiæ ſive (uti loquuntur) Gaſconiæ adſcripſerint. Ubi notandum eſt, Oroſium in fine libri VII. Sidonium in libro VII. epiſtolarum, & uti videtur Gregorium Turonicum Epiſcopum in libri IV. capite XLVI. *Gothia* nomine totum Gothorum Regnum intra Hiſpanias & Gallias deſignaviſſe. Quibus adjungo hæc verba ex Vita Heptadii Preſbyteri, quam in Muſciacenſi codice ſcriptam legi. *Tempore quo Precellentiſſimus Clodoveus Rex Francorum in Gociam cum exercitu eſſet ingreſſus, & ab eo Alaricus Rex Gottorum fuiſſet interfectus, facta eſt captivorum innumerabilis multitudo.* *Gocia* heic ſcripta eſt pro *Gothia*. *Gothia* autem heic dicitur non *Septimania* Gothis parens, ſed Aquitania ſecunda eiſdem ſubjecta, in qua apud urbem Pictavos Alaricus eſt interfectus.

Septimaniam ſive *Gothiam* ſcriptores Hiſpani aliis aliiſq; nominibus appellant. Johannes Abbas Biclarenſis in Chronico *Galliam Narbonenſem* bis vocat, ſicut Gregorius noſter in libri IX. capite XV. *provinciam Narbonenſem*; Iſidorus Pacenſis Epiſcopus *Narbonenſem Galliam*: idem Iohannes *provinciam Gallia* abſolutè nuncupat. Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus in Liuva & in Leovigildo *Galliæ Regnum* & *Narbonæ Regnum*, in Reccaredo modò *Gallias*, modò etiam *Hiſpanias* impropriè nominat: quemadmodum Fredegarius noſter in anno XXVI. & XXIX. regni Guntramni *Spanias* & *Spaniam*. Julianus Toletanus Epiſcopus in VVamba *Galliam*, *Gallias*, *terram Galliæ*, *provinciam Galliæ*, atque exemplo Johannis & Gregorii *Narbonenſem provinciam* appellavit.

Anſelmus Abbas Gemblacenſis in Chronico ad annum MCXXXV. deducto, anno MCXVIII. *Gothiam, provinciam S. Ægidii dici* ait: ſicuti Comites Gothiæ vel Toloſæ, *Comites S. Ægidii* ſæpe ſunt appellati, à celebri loco Monaſterioque S. Ægidii Rhodano adſito. Albertus Aquenſis in libri II. Hiſtoriæ Hieroſolymitanæ capite XXIV. non ſolùm *terram S. Ægidii* ab S. Ægidio, ſed etiam *Provinciam* appellat *Septimaniam*, etiam ante *Provinciam* inter Comites Toloſæ & Barcinonis anno MCXXV. diviſam. *Raimundus Comes de terra S. Ægidii, qua dicitur Provincia*: & in libri X. capite XLVI. *Erat & alia turris, in qua apoſtatæ ex Provincia de Comitatu Raimundi ad defenſionem poſiti reſiſtebant.* Idem in libri VI.

capite LV. sic scribit. *Hi collectione navium è diversis terris & Regnis contractâ, scilicet ab Antuverpia, Tyla, Frisia, Flandria, per mare Provincialibus in terra S. Ægidii, de potestate Comitis Reimundi, adsociati.* Gregorius noster, Sigebertus, Guibertus Abbas Novigenti, aliique *Septimaniam*, sive *Comitatum Tolosæ*, sive *provinciam S. Ægidii* similiter *Provinciæ* nomine, & *Septimanos Provincialium* nomine designavere; ut in *Provincia* docui.

Vulgò *Languedoc* à Nostris dicitur, non ut quidam existimant à Guthis, quasi *Land-Got*, seu regio Gothorum; aut ut Nicotio placet, à *Lingua Gothica*, quasi *Languegoth*, quemadmodũ Rabelaesius vocat: sed quoniam olim totum Franciæ Regnum in provincias linguæ *oüy* & linguæ *oc* dividebatur: (*de Langue-d'oüy*, & *de Langue-d'oc*) provinciæ Narbonensi I. sive Septimaniæ aut Gothiæ, quæ una ex linguæ oc provinciis erat, nomen *Linguadocii* remansit, *Languedoc*. Quidam *Occitaniam*; alii *provinciam Lingua Occitana* vocitant. Hæc autem divisio Franciæ facta est duas in linguas, quòd Vascones, *Gothi* sive *Septimani*, Provinciales, Dalfinates, aliique linguæ tottæ populi, sed præcipuè *Gothi* pro ita vel utique *oc* dicere consueverant, id est *hoc*: ceteri Franciæ incolæ *oüy*. In Appendice Chronici Guillermi Nangiacensis, in anno MCCCXXXVII. *Septimania* vocatur *Linga Occitana* corruptè pro *Lingua Occitana*. *Quidam nobilis homo de Linga Occitana, qui Renaldus de Normannia vocabatur, Parisius in platea Porcorum securi judicio Regis percutitur:* & ibidem *Barones de Linga Occitana*, *ac Tolosani* memorantur. In Gestis quorumdam Episcoporum urbis Romæ, *Eo tempore* (Clemente VI. sedente) *fuit in Regno Franciæ, & præsertim in Lingua Occitania caristia validissima*. In Innocentio PP. VI. *Johannes Armaniaci, Locumtenens Regius in Lingua Occitana* dicitur, & ibidem Johannes *Comes Pictavensis, deputatus pro regimine patriæ Lingua Occitana.*

Linguadocii autem nomine non solum Narbonensis prima, sed etiam pars Aquitaniæ continetur. Quippe dividitur *Linguadocium* in Austrinum vel inferius, quod vergit ad mare, & de Aquitanis Albienses ac partem Cadurcorũ Rutenorumque continet; & in septemtrionale vel superius, quod reliquam portionem Cadurcorum ac Rutenorum, Gabalos, Vivarienses, Vellavosque complectitur, Gentes Aquitanicæ: si Vivarienses aut Helvios unos excipias, provinciæ Viennensi attributos. Alii in superiore *Linguadocio* Archiepiscopatum Tolosanum cum VII. sedibus ei suffragantibus ponunt; in inferiore Narbonensem metropolim cum Antistitibus ei subjectis.

Heic obiter notandum est, errare Andream Chesnium, & Jac. Sirmundum, quum scribunt *Septimaniam* olim *Gothiam* dictam esse, & nunc *Linguadociam*, quasi *Landgothiam*, id est terram Gothorum vocari, propterea quòd primæ Gothorum sedes in Septimania Gothiave fuerint: cùm Valiam Gothorum Regem pace factâ revocaverint ex Hispania Honorius Aug. Constantiusque Patricius, eique ob egregias victorias de Alanis & Vandalis, & ob redditam Placidiam Honorii sororem, provinciam Aquitanicam secundam, Novempopulos, & unam tantùm *Septimaniæ* urbem Tolosam condonaverint. Unde Prosper scribit Monaxio & Pluta Coss. *datam esse Gothis secundam Aquitaniam, cum quibusdam civitatibus confinium provinciarum:* & Idatius auctor est in Chronico, *Gothos sedes in Aquitanica à Tolosa*, seu à Garumna *usque ad Oceanum accepisse.* Ataulfus quidem Gothorum Rex, qui Valiam successorem habuit, Gallias ingressus, Narbonem *Septimaniæ* urbem circa vindemiam occupaverat, & ibi Placidiam uxorem duxerat: sed post triennium Narbonem Romanis relinquere, & cum exercitu Hispanias petere à Constantio Patricio coactus est, ubi non multo pòst à suis jugulatus interiit.

SEQUANA FL. QUÆ NOMINA HABUERIT, QUÆ DEDERIT.

Sequana Galliæ Celticæ vel Lugdunensis nobilissimus & maximus fluvius, Σηκοάνας Ptolemæo; *Segona* etiam Gregorio Turonico Episcopo & Fredegario in Chronico dictus ac *Sigona*, *la Seine*; *Secana* recentioribus: *maximum flumen* à Cæsare in libro VII. nuncupatur. Oritur non procul à Cancellis, (*Chanceaux*) quem locum in Æduis esse, & duo passuum millia à Sequanæ fonte abesse aiunt. Inde Petraviam, Balneola, Ampeliacum, Auriniacum, Castellionem, Barrum, Augustobonam Tricassium, Mauriacumque præterfluit. Apud Marcelliacum Albam accipit, non contemnendum flumen: tum Noviento ubi navigari incipit Braioque transcursis, apud Monasteriolum Icaunâ augetur; mox & Lupâ: Meledunum Senonum, Corbolium Parisiorum castrum alluit, & ad Confluentes auctus Matronâ, Luteciam Parisiorum caput interfluit: iterumque ad vicum Confluentes Isaram capit. Tum Pinciacum, Medantum, Petromantalum Carnutum, Rupem VVidonis, Vernonem, Andeleium, Pontem Arquatum, ad quem Auturam & ex altera ripa Indellam recipit; Elbotum, Rotomagum Veliocassium caput, Butilam, (*la Boüille*) Gemeticũ, Caldebeccum, Rupem Riselam alluit, ubi Riselam accipit: demum Brit. in Oceanum influit. Omisi confluentes Junnæ apud Corboilum, Ittæ supra Vernonem oppidum.

Æthicus in Cosmographia inter Oceani Occidentalis flumina ponit Geon. *Fluvius Geon* (inquit) *nascitur in Galliarum campis: influit Oceano Occidentali: currit millia* CCCCIX. Josias Simlerus in suis in eam Cosmographiam Scholiis hunc *ferè Ligerim esse, aut Sequanam* ait. Æthici vel potiùs Ethici Cosmographiam habeo, Nicolao Fabro quondam possessam, & ejus manu multis in locis emendatam: cujus initio vir clarissimus doctissimusque observat, *hac ferè ad verbum Æthicum transscripsisse ex Julii Honorii libro, cujus meminit Cassiodorus de Divinis Lectionibus capite* XXV. *quem habet Petrus Pithœus scriptum litteris capitalibus: unde ipse infrà notata desumserit.* In verbis autem suprà laudatis Faber,

secutus auctoritatem & fidem codicis Julii Honorii, pro *Geon* emendat *Geobonna*: quod fuisse & oomen flumini *Sequana*, sive *Geon* sive *Geobonna* scribatur, docet me vetus auctor Chronici Fontanellensis, qui ante anoos DCCC. de Monasterii sui Fontanellæ rebus & Abbatibus scripsit. Hujus hæc sunt verba de situ Fontanellæ. *Ab Oriente habet fontem uberrimum, qui ab ortu sua emanationis per spatia passuum plus minusve MCCC. manat, sicque cursu suo expleto, in alveum Sequana influit ad meridianam Cœnoby plagam. Ab occidente item ibi fluvius est mirabilis, in aquilonali ejusdem Cœnoby plaga ab imo pregrediens, atque in meridiana Geon praedicti alvei profunda se demergens.* Et infrà. *Ab austro item maximus fluviorum Geon, qui & Sequana, commerciis navium gloriosus, abundantiâ piscium præstantissimus, distans ab eodem Cœnobio passus* DCCC. *In quo scilicet fluvio ex infinito Oceano sive mari Britannico bini æstus diurno nocturnove tempore sibimet invicem compugnantes occurrunt: ut versa vice alveus potiùs retrorsum converti, quàm ad ima videatur defluere: calique cum impetu tempore malinea (malina p.) accedunt, ut super millia* v. *aut ampliùs & sonitus murmuris ejus humanas repercutiat aures, & adspectibus intuentium ceu pharus altissimè lympham ejusdem penetret alvei.* Ibi apertè *Geon* & *Sequanam* duo oomina unius ejusdemque fluminis facit Mooachus Fontanellensis: & quem *alveum Sequana* vocaverat, mox *prædicti Geon alveum* appellat.

Fortunatus *mare Rotomagense* appellat, in quod præcipitat *Sequaaa*.

Strabo in libro II. *Sequanæ* meminit his verbis. Ἔστι ϗ ἄλλος ποταμὸς ἐν ταῖς Ἄλπεσι τὰς πηγὰς ἔχων Σηκοανὸς ὄνομα. Ῥεῖ δὲ εἰς τὸν ὠκεανὸν παράλληλος τῷ Ῥήνῳ διὰ ἔθνους ὁμωνύμου. At falsum est *Sequanam* fontem habere in Alpibus seu in montibus quibuslibet, cùm procul ab omnibus montibus apertissimâ in planitie caput ejus ostendatur. Nec per geotem cognominem, seu per *Sequanos* in Oceanum influit, aut *Sequanorum* fines ulla ex parte attingit, nomenve eis suum dat: cùm Sequani Arari & Rheno fluminibus terminentur, & ab ortu Rheno, ab occidente Arare claudantur; *Sequana* autem inter Rhenum & Ararim non fluat. Nominum similitudo Strabonem decepit; ut Mellam, quum per Histros Histrum seu Danubium emitti scripsit in libri II. capite III. cùm Histris & Histro flumini nihil sit præter nomen commune. Idem tamen Strabo rectè observat, *Sequana* multos esse flexos, qui plurimum agri amplectantur.

Lucani verba sunt in descriptione Galliæ.

Quà Cinga pererrat
Gurgite.

Est quidem fluvius Cinga in Hispania Tarraconensi vel Citeriore non longè ab Ilerda & Sicori flumine: (*El Segre*) Cinga in Gallia nullus est amnis. quem quidem norim. Equidem existimo à Lucano eo nomine designari Ligerim, *cujus obliquo cursu Aquitaniam in orbem agi ac cingi* Orosius, Hugo, Robertus aliique tradunt: quem à cingendo *Cingam* Lucanus appellaverit. Nisi si potiùs *Sequanam* nostrum iodicare voluit, cujus *errores* ac flexuosos recursus inoumeros infra Luteciam usque ad Guellebodum oemo ignorat.

Heic notare convenit, incolas provinciæ Lugdunensis Senoniæ vel quartæ ante annos DCC. aut etiam multo plures, dictos esse *Sequaaos* à fluvio *Sequana*, cui Augustobona Tricassium & Luticia Parisiorum provinciæ Senoniæ urbes adsident: cùm ceteræ ejusdem provinciæ civitates, exceptis Aurelianis & Niverno, pars Icaunæ, pars Anturæ, & Matrooæ in *Sequanam* effluentibus sint adpositæ. Hoc docent nos acta Synodi anoo DCCCCXCI. Indictione IV. in Remensi territorio congregatæ his verbis. *Igitur* XV. *Kal. Jul. collecti suas in basilica domus Basoli Confessoris ex provincia Senonensium, qua est prima Sequanorum metropolis, Remensique provincia contigua, Siguinus Archiepiscopus, Arnulfus Aurelianensis*, &c. Provinciam Senonensium vel Senooiam vocant *primam Sequanorum metropolim*: quibus verbis *Sequani* io proviocia Seoonia apertè collocantur: nec obscurè indicatur, alteram provinciam, nimirum Lugdunensem II. *secundam Sequanorum metropolim* tum habitam appellatamque esse propter Rotomagum metropolim *Sequanæ* flu. appositam, & Ebroicas adsitas Ittooæ, Auturam qui in *Sequanam* devolvitur, paullo pòst aucturo. In libello de Couversione Hucberti qui sub Rege Theodorico Comes Palatii, deinde Tungrensis vel Trajectensis Episcopus fuit, *Sequani* similiter appellantur populi provinciarum Lugdunensis IV. vel Senoniæ & Lugdunensis etiam II. *Sequana* accolæ, & *Francia Sequanorum* Neustria: propterea quòd Luticia, sedes tum Regum nostrorum io Neustria vel Occidua Francia Burgundiaque dominantium, ad ripas *Sequanæ* posita est. Verba scriptoris cujus ætas ignoratur, sunt. *Hic considerans Ebroinum ad omnem malitiam promtissimum, Franciam Sequanorum deseruit, & in Austriam ad Pippinum Ducem se contulit.* Paullus io libro I. de Gestis Langobardorum *Sequanicam* à flu. *Sequana* vocat noo Senoniam modò, sed propriè ac præcipuè proviociam Lugdunensem II. atque etiam Lugdunensem III. saltem usque ad Gobæum promuntorium, ambas maritimas, positas ad Oceanum Britannicum, cui *Sequana* maximum flumen immergitur: & oram utriusque provinciæ ac Oceani Britannici haud dubiè oominat *Sequanica litora* ac *Sequanicum litus*: cùm *Sequanica* & *Aquitania* ceu proximarum contiguarumque regiouum junctim mentiouem faciat. Verba Paulli heic subjicere couvenit. *Cur res adstipulantur Sequanica Aquitaniaque litora, qua bis in die tam subitis inundationibus oppleatur, ne qui fortasse aliquaatulum introrsus à litore repertus fuerit, evadere vix possit. Videas earum regionum flumina* (Sequanicæ & Aquitaoiæ) *ad fontem versus cursu velocissimo relabi, ac per multorum millium spatia dulces fluminum lymphas in amaritudinem verti.* XXX. *ferè à Sequanico litore Ebodia insula millibus distat, in qua vergentium in eamdem Charybdim aquarum garrulitas auditur.* Egiohar-

dus Paulli æqualis in Annalibus post *Flandrense litus*, *ostium Sequanæ*, quod & *litus* vocat, tum *Aquitanicum litus* junctim commemorat tamquam litora contigua: sicuti suprà Paullus *Sequanica Aquitaniaque litora* conjungit. Ex quo intelligitur Eginhardo *ostium Sequanæ* latè dici, ac etiam *litus Sequanæ*, quod Paullo *Sequanica litus*, ac *Sequanicum litus*. *Anno* DCCCXX. *de Nordmannia* XIII. *piratica naves egressa*, *primò in Flandrensi litore prædari molientes*, *repulsæ sunt. In ostio Sequanæ similia tentantes*, *resistentibus sibi litoris custodibus irrita discesserunt. Tandem in Aquitanico litore prosperis usa successibus*, &c. Hodieque tota hæc sinistra ora Lugdunensis II. & tertiæ, ac Oceani Britannici ab ostio Sequanæ ad Montem usque S. Michaëlis vocatur à Nautis & custodibus litorum *la riviere de Seine*, hoc est *litus Sequanæ* à nobilissimo flumine. Qua deceptus re forsitan Ammianus Marcellinus scripsit, *Sequanam prope castra Constantia*, id est prope Constantiam, *fundi in mare*.

S. SEQUANI MONASTERIUM.

S. Sequani Cœnobium vetus est in Lingonum finibus, non procul à fontibus fluminis Sequanæ; *Saint Sene*. A quo *S. Sequano*, *aut à Sequanis* Araris & Dobis accolis dictum esse *Sequanam* negat Massonus. Quasi quis tam stultus, & temporum ac rerum adeò ignarus esse possit, ut sibi persuadeat flumen *Sequanam* Julio Cæsari notum annis circiter LIII. ante Christi natalem, à *S. Sequano* homine Christiano nomen suum accepisse. *Sequani* quoque, cùm nec apud eos oriatur *Sequana*, nec per eorum fines decurrat, suum *Sequanæ* nomen dedisse, aut potiùs ab ipso accepisse non possunt videri. Ceterùm hoc Cœnobium *Sequanus* Presbyter, Johannis Abbatis Reomensis discipulus exstruxit: quod à loco *Sicastro* vel *Segestro* (*Sestre*) in quo structum erat, dictum est primò *Monasterium Segestrense* aut *Segestrum*; deinde ab auctore *S. Sequani*. Locus cum Monasterio situs est in *pago* vel *Comitatu Magnimontensi*: cui pago nomen dedit *Magnus Mons*, vel *Magnimontense opidum* quondam clarum in Lingonibus, *S. Sequani* patria, III. leugis ab ejus Monasterio *Segestro* distans, nihil nunc præter nomen servans. *Maymont* enim vel *Mesmont* nuncupatur. In Martyrologio vetustissimo, quod S. Hieronymo tribuitur, hæc reperio. XIII. *Kal. Octobris in territorio Lingonica civitatis*, *Monasterio Segestro depositio S. Sigonis Presbyteri & Confess.* apud Adonem *S. Sigoni*, *Presbyteri & Monachi*. Ut *Sigonam* pro *Sequana*, sic *Sigonem* & *Sigonum* pro *Sequano* dixere.

SEQUANI; ET CELTIS, AN BELGIS SINT CUM HELVETIIS ADSCRIBENDI.

Cùm Cæsar in Galliam venit, Galliæ totius factiones erant duæ. Harum alterius principatum tenebant Ædui; alterius *Sequani*: quos à provincia Romana seu Narbonensi Rhodanus dividebat, ab Helvetiis mons Jura. Ager autem *Sequanus* erat optimus totius Galliæ, ut Julius Cæsar scribit: qui & in libro I. *Sequanos*, Helvetios, Æduos, *tres potentissimos ac firmissimos populos* vocat. Strabo *Sequanos* Σηκουανοὺς ab ortu Rhenum attingere ait, ab occasu Ararim; trans Ararim *Sequanos* habitare: & Jura monte quem *Jurassum* vocat, eos ab Helvetiis discludi: quod verum quidem est; sed falsum quod addit, Sequanam per eos defluere: Ποταμὸς Σηκουανὸς ῥεῖ δι᾽ ἔθνους ὁμωνύμου. Nam *Sequani* nihil ad *Sequanam* pertinent, nec quidquam habent præter nomen commune. Lucano dicitur

> Optima Gens flexis in gyrum Sequana frenis.

Tacitus in libro III. Annalium *Sequanorum* pagos Æduis conterminos memorat his verbis. *Silius vastat Sequanorum pagos*, *qui finium extremi*, *& Æduis contermini*, *sociique in armis erant*. Nimirum *Sequanos* ab Æduis flumen Arar dividit. Idem in libro IV. Historiarum *Sequanos conterminam Lingonibus civitatem* rectè appellat. Quippe *Sequani* à Lingonibus eodem flumine dirimuntur. Plinius situm *Sequanorum* non malè designat, quum eos *in Belgica* inter *Mediomatricos* & *Rauricos* ponit. Hi Ptolemæo Σηκανοὶ dicuntur, *Secani*, collocanturque sub Helvetiis, quorum opidum præcipuum *Visontio*, Οὐεσοντίων in Gallia similiter Belgica.

Cæsar in libro IV. tradit *Rhenum longo spatio per fines Nantuatium*, *Helvetiorum*, *Sequanorum*, *Mediomatricum*, *Tribocorum*, *Treverorum citatum ferri*. Cæsarem more modoque suo Strabo transscribit, affirmatque post *Helvetios Sequanos ac Mediomatricos Rhenum attingere*: Σηκουανοὶ καὶ Μεδιοματρικοὶ κατοικοῦσι τὸν Ῥῆνον. Et Mediomatricos quidem constat Rhenum attingere potuisse, atque adeò etiam attigisse, priusquàm Triboci, Nemetes atque Vangiones ad citeriorem sinistramve fluminis ripam consedissent. De *Sequanis* verò idem cum Samsone dicere non possumus propterea quòd Triboci & Nemetes aliquantum absunt à *Sequanis*, & ripam Rheni *Sequanis* nostris oppositam non incolunt. Tamen Cæsari & Straboni accedo libens: & quod ait Cæsar, *Gallos* seu Celtas *attingere à Sequanis & Helvetiis flumen Rhenum*, hodieque verissimum esse arbitror: quoniam Basilia vel civitas Basiliensium ad Rhenum, urbs est provinciæ simul Gentisque *Sequanorum*.

Julius Cæsar in libro I. Commentariorum belli Gallici *Sequanos* unà cum Helvetiis inter Celtas seu Gallos tertiam partē Galliæ incolentes ponit hisce verbis. *Qua de causa Helvetii quoque reliquos Gallos virtute præcedunt*: item omissâ provinciâ Narbonensi, *Gallia est omnis divisa in tres partes: quarum unam incolunt Belgæ*, *aliam Aquitani*, *tertiam qui ipsorum linguâ Celtæ*, *nostrâ Galli appellantur*. Et infrà. *Eorum una pars quam Gallos obtinere dictum est*, *initium capit à flumine Rhodano*. *continetur que Garumna flumine*, *Oceano*, *finibus Belgarum*: *attingit etiam ab Sequanis & Helvetiis flumen Rhenum*, *vergit ad Septemtriones*. Quibus posterioribus verbis Cæsar *Helvetios* & *Sequanos* Celtis seu Gallis propriè dictis

adnumerat: & cùm ibidem *Belgas pertinere ad inferiorem partem flum. Rheni* scribat, satis ostendit pro Gallis seu Celtis se habere eos, qui ad superiorem partem ejus fluminis pertinent, nimirum *Helvetios* & *Sequanos*. Quum autem suprà ait, *Helvetios reliquos Gallos virtute praecedere: reliquorum Gallorum* nomine Celtas seu Gallos propriè dictos designat, quorum de numero Helvetii ipsi fuerint. Sic in libri II. initio *dat negotium Senonibus, reliquisque Gallis, qui finitimi Belgis erant, ut quæ apud eos gerantur cognoscant*. Isti *reliqui Galli* erant Celtæ seu Galli propriè dicti, quales Senones: Carnutes nimirum, Parisii, Meldi, & si qui alii Belgis finitimi. Sic ibidem Nervii dicuntur *increpitare atque incusare reliquos Belgas, qui se populo Romano dedidissent*. Nervii autem Belgæ ipsi erant, & maximè feri inter eos habebantur, magnæque virtutis. Denique in libro II. Cæsar Belgarum XVI. populos recensens nominatim, eos inter *Sequanos Helvetiosque* non numerat: quòd scilicet nihil ad Belgicam pertinerent, sed Celtis seu Gallis tertiæ Galliarum parti utrique adnumerarentur. Strabo qui Cæsarem transscribere ac sequi innominatum consuevit, de regione à Ligere & ab Araris Rhodanique confluentibus ad Rhenum pertinente, sive de Celtica sic refert. Ταύτης δ' ἐχομένης τὰ μὲν ἀνωμερῆ τὰ πρὸς ταῖς πηγαῖς τῶν ποταμῶν τοῦ τε Ῥήνου καὶ τοῦ Ῥοδανοῦ μέχρι μέσων σχεδόν τι τῶν πεδίων ὑπὸ τῷ Λουγδούνῳ τέτακται: τὰ δὲ λοιπὰ καὶ παρωκεανιτικὰ ὑπ' ἄλλῃ τέτακται μερίδι, ἣν ἰδίως Βέλγαις προσνέμουσιν. Id est: Post Aquitaniam & Narbonensem Galliam, *ejus regionis superiora quæ sunt ad fontes Rheni & Rhodani usque ad mediam ferè planitiem camporum, Lugduno subjiciuntur*: (hoc est Galliæ Lugdunensi sive Celticæ) *reliqua ad Oceanum vergentia alii attributa sunt parti, quam incolunt Belgæ*. Quibus verbis Strabo *Sequanos* & *Helvetios* Celtis seu Gallis propriè dictis, Lugdunensive Galliæ adscribit: cùm ambo secundum Julium Cæsarem Rheni superiores partes attingant; Helvetii etiam fontes propè ipsos Rheni. In provincia igitur Lugdunensi quæ propriè nomen Celticæ vel Galliæ usurpat, *Sequanos* & *Helvetios* collocat Strabo, idem nimirum qui & *Sequanam* in Alpibus oriri, & per gentem cognominem sive per *Sequanos* descendere ait: qui inter Belgas quos in XV. Gentes cum Cæsare dividit, Venetos tantùm & Osismios ponit, ambos Galliæ Lugdunensis seu Celticæ populos; & in provincia sua Lugdunensi non *Sequanos* modò & *Helvetios*, sed etiam Mediomatricos, Tribocos, Leucos, Treviros, Nervios, Menapios, Remos, Atrebates, Eburones, Morinos, Bellovacos, Ambianos, Suessiones, Belgas omnes collocat. Addit Strabo Augustũ quatuor in partes divisisse Galliã: scilicet in provinciam Narbonensem, & Aquitaniam Julii Cæsaris, cui XIV. Gentes inter Garumnam & Ligerim incolentes adjecerit: reliqua bifariam partitum, alteram quidem partem Lugduno attribuisse usque ad superiora Rheni; (quod falsum puto: his enim limitibus *Sequanos* & *Helvetios* Celticæ seu Galliæ Lugdunensi Augustus assignavisset) alteram Belgis. Julium Cæsarem secuti sunt plerique Historici in descriptione belli Gallici, Florus, Plutarchus, Dion, Orosius, aliique, & *Helveticum* bellum à bello Belgico distinguendo, ut ipse fecerat, *Helvetios* à *Belgis* apertè distinxere, *Gallisque* seu *Celtis* Lugdunensibus attribuere. *Primus Galliæ motus ab Helvetiis cœpit, qui Rhodanum inter & Rhenum siti, venere sedes petitum. Sequens longeque cruentior pugna Belgarum*; inquit Florus in capite X. libri III. Epitomes Rerum Romanarum. Idem facit Plutarchus in C. Julii Cæsaris vita, & *Helvetiorum* ac *Tigurinorum* bellum à bello Belgarum distinguit, Helveticoque bello subjicit bellum Germanicum, deinde Belgicum. Dion Cassius Cocceianus similiter in libro XXXVIII. Historiæ Rom. bella *Helvetiorum* & Ariovisti; in libro XXXIX. bellum Belgarum describit, quorum multæ & variæ Gentes Rhenum inter & Oceanum Britannicum habitent: additque olim Celtas in commune appellatos esse utriusque Rheni ripæ incolas. Τὸ γὰρ πάλαι ἀρχαῖον Κελτοί, ἑκάτεροι οἱ ἐπ' ἀμφότερα τοῦ ποταμοῦ (Ῥήνου) οἰκοῦντες ὠνομάζοντο. Si ergo olim, hoc est ætate Julii Cæsaris, aut etiam antè non Galli modò sinistræ Rheni ripæ habitatores, sed etiam Germani dextræ ripæ accolæ, uno communique nomine *Celtæ* nuncupabantur; apparet *Sequanos* & *Helvetios* qui sinistro Rheno adsidebant, tum quoque pro Celtis habitos esse. Orosius in libro VI. secutus est & Cæsarem, ac bellum *Helvetiorum, fortissimæ Gallorum omnium Gentis*, Tulingorum, Latobriorum Rauracorum & Boiorum, à bello Germanorum, & a bello *Belgarum Gentis, quæ tertia pars Galliarum est*, disertè secrevit. Idipsum primus à J. Cæsare fecerat Titus Livius in libris CIII. & CIV. ut ex Lucii Flori epitome eorum librorum discimus. Hi omnes Historici à J. Cæsare quem transscribebant, ulla in re recedere non potuerunt, ac non debuerunt: & de *Helvetiis* ac *Sequanis* aliisque Galliæ populis, quales ætate Julii Cæsaris non autem quales ætate ipsorum erant, sunt locuti. Tacitus quidem in libro I. Historiarum & in libro de Moribus Germanorum *Helvetios Gallicam Gentem* appellat: quo ambiguo nomine non magis eos Celtis sive Gallis propriè dictis quàm Belgis attribuisse videri potest. Geographi & critici recentes Julium Cæsarem non pauci sunt secuti. Raimundus Marlianus, qui Commentarios J. Cæsaris suo indice illustrare conatus est, *Sequanos* atque *Helvetios, populos inter Celtas esse* ait: Ortelius in Thesauro Geographico *Sequanos Galliæ Lugdunensis populos esse* asserit. Josephus Scaliger profert Notitiam quamdam Galliæ, in qua prov. Lugdunensi IV. *provincia Lugdunensis quinta* continuò subjicitur, *cujus metropolis civitas Crispolinorum, id est Vesontio*: & Præfecturæ Prætorii Galliarum unum de tribus Vicarium sedisse putat Lugduni; cui quatuor Lugdunenses cum Maxima Sequanorum paruerint. Sed hanc Notitiam, quam Scaliger cum veteribus codicibus collatam emendatamque esse putat, & quam Paulus Merula inseruit secundæ parti suæ Cosmographiæ libri III. capite XIX. ineunte sæculo

xvi; ego recentissimam ac mendosissimam judico. Nam Vesontio dici cœpit Chrysopolis sive Aurea civitas ante annos circiter octingentos, & à Chrysopoli Chrysopolitani: qui *Crispolin* & *Crispolinos* vocaret, præter Notitiam istam doctum neminem reperi. Scaligeri quidem gratuita de Vicario Lugdunensi, & de quinque provinciis ei subjectis conjectura, pro mero somnio haberi potest: cùm nulla cujusquam scriptoris veteris auctoritate nitatur. Accedit nihilominùs Scaligero Massonus in Notitia Episcopatuum Franciæ, scribitque Isidorum in adnotatione Gallicanarum provinciarum, Lugdunensibus quatuor *quintam* addidisse, *cujus metropolis sit Vesontio.* Qui autem existimat provinciam *Maximam Sequanorum, Lugdunensem quintam* dici rectè posse: eâdem operâ sibi persuadet *Sequanos* & *Helvetios* Maximæ Sequanorũ populos, non Belgicæ, sed Celticæ siva Galliæ Lugdunensi adscribi oportere, & pro Celtis seu Gallis propriè dictis, non pro Belgis haberi debere. Verùm Isidorus iste Mercator, siva Peccator, quem Hispalensem Episcopum fuisse falsò Massonus credidit, recens est scriptor, nec pluris faciendus suppositiciis Episcoporum Romanorum epistolis, quas circa annum DCCC. tamquam bonam mercem incautis obtrusit. At Josias Simlerus anno MDLXXV. vulgavit Libellum provinciarũ atque civitatum Galliæ, quem *ex veteri codice Bibliothecæ Tigurinæ se descripsisse* & multo quàm antea emendatiorem edidisse asserit: ubi *provinciæ Lugdunensi quartæ provincia Lugdunensis quinta Sequanorum* subjicitur, cujus *metropolis civitas Crispolinorum, hoc est Vesontionum.* Ad hæc respondendum est, Notitiam quidem Galliæ quam post Sirmundum Andreas Chesnius primam edidit, unam veterem, incorruptam & optimæ notæ; ceteras, nimirum IV. ab eodem Chesnio vulgatas, Isidorianam, quâ Simlerus, Merula, Scaligérque usi sunt, aliasque, recentiores ac recentiorum manibus interpolatas corruptasque omnes esse, & ibi nomina cùm provinciarum tum maximè civitatum mendosissima ac vitiosissima reperiri, quædam etiam partim falsa, partim recentia, itaut nihil earum operâ probari, nihil certi inde erui possit. Exempli gratiâ in *Capitulatione de nominibus regionũ & civitatum Galliæ,* quam Andreas Chesnius ex Bibliothecæ Thuaneæ duobus codicibus descripsit, hæc præter cetera inveniuntur. *Maxima Sequanorum, in qua est Vesontium, quæ vocata est olim Chrysopolis, id est Aurea civitas. Alpes Graia & Pennina, in qua est Centronium, id est Tarantasia; & Verusager, quod est Valensium, seu Octodorum castrum, Cana-venusta: civitas Evaticorum Ebroicas: Civitas Salarum Saius: Civitas Morenûm, Taravanna Pontium: Civitas Argentoratensium Strateburgo: Civitas Sentium,* aliàs *Sentium Morienna: Civitas Genevensium, idem & Palustria. Civitas Caturvorum: Civitas Lemodicum: Civitas Aquelinensium Aquilisma: Civitas Boatium, quod est Boius in Burdigalensi: Civitas Elocarensium Gurba Beorra: Civitas Lurunensium Elarena.* In altera item Thuanea Notitia, ab eodem Chesnio edita, quæ inscribitur, *Nomina regionum & civitatum Galliæ, Civitas Evaticorum, id est Ebroicum: Civitas Salarum, id est Saiorum: Civitas Ciantium, id est Venetûm: Civitas Diablintum, id est Carises, quæ alio nomine Adala nuncupatur: Civitas Morinorum, id est Ponticum.* Ibidem *Strazeburg, Spira, Vuarmatia* leguntur: *Civitas Albensium, nunc Vivarium: Civitas Carpentoratensium, nunc Vinclausa vel Vinclausca: Civitas Vallavorum, id est Buatum,* vel *Puatum: Civitas Convenarum, id est Communica: Civitas Boatium, id est Boius,* aliàs *Bovis: Civitas Elloronensium, id est Elima: Castrum Vceticense, id est Astinecense.* In Notitia Saltiana quam idem Chesnius vulgavit, repetiuntur & *Vivaria,* & *castrum Vzetense, id est Astinensium civitas metropolis: Civitas Engolismensium, id est Aqualisinensium: Civitas Boëtum, hoc est Bovis: Civitas Beranensium, id est Benardus: Civitas Morinûm, id est Ponticum: Strateburgo, Spira, Garmatia: Civitas Salarum, id est Saiorum: Civitas Ciantium, id est Venetûm: Civitas Carnotum, & Civitas Altricum* tamquam diversæ: *Civitas Equestrium, id est Noviomus: & Civitas Novidunum* quasi diversæ, cùm una tantùm sit civitas. In Notitia Peraviana à Chesnio quoq; edita occurrunt *Civitas Salarum, id est Saiorum: Civitas Cianctium, id est Venetûm: Civitas Diablintum, id est Carises: Civitas Morinûm, id est Ponticum.* Ibidem *Strazburgie, Spira, Vuarmacia* leguntur, & XII. Episcopatus novi in provincia Garmania prima, in his *Pragensis & Babenbergensis civitates: Civitas Tungrorum, quæ nunc Leodium: Civ. Trejectum, id est Vztricht: Civ. Mindensis: Civ. Mimigardevordensis: Civ. Osenbrugensis: Civ. Lausanna, quæ priùs Aventicus: Civ. Belicensium, quæ antea castrum Argentariense vocabatur: in Alpibus Graiis, civ. Morienna, à Gundranno Rege Burgundionum constructa: Civ. Albensium Vivarium: Civ. Carpentoratensium, nunc Vinclausca: Civ. Vellavorum, quæ nunc Podium dicitur: Civ. Boatium, quod est Bovis: Civ. Beranensium, id est Benarum.* Notitia Isidoriana hæc etiam habet recentiora, aut corrupta. *Civ. Ciantium, id est Venetûm: Civitas Diablintum, id est Carises: metrop. civ. Crispolinorum, hoc est Vesontio: Civ. Morinorum, id est Ponticum: Stratisburg, Spira, Vuarmacia: Civ. Albensium, nunc Vivario: Civ. Carpentoratensium, nunc Vindausica* vel *Vinclausca: Civ. Aletensium,* quæ nova est; *Civ. Boatum, id est Boius:* & plurima alia similia, quæ referre non est operæpretium.

Et Julius quidem Cæsar *Sequanos* ac *Helvetios* Celtis sive Gallis propriè dictis attribuit: sed eosdem postea Augustus Cæsar ademit Celticæ seu Galliæ Lugdunensi, atque Belgicæ assignavit: sicut idem Aquitaniæ Julii Cæsaris, quæ minima & angustissima erat ac pro parte Galliarum tertia jure haberi non poterat, XIV. Gentes inter Garumnam & Ligerim sitas adjecit, quæ fuerant antè Celticæ. Certè C. Plinius in Naturalis Historiæ libri IV. capite XVII. *Sequanos, Rauricos, Helvetios,* atque *Colonias Equestrem & Rauricam* non in Celtica sive Lugdunensi Gallia, sed in *Belgica* ponit, Marcum Agrippam, quem cùm in aliis tum in longitudine & latitudine cujusque

jusque provinciæ assignanda laudare consuevit, haud dubiè secutus. Quippe M. Vipsanius Agrippa, vir admodum diligens, ac in hoc opere laboriosus, pictum in tabulis orbem terrarum populo Rom. spectandum proposuerat in magnifica portico, quæ ab ipso nomen accepit, & dicta est porticus Agrippæ: quæ à sorore Agrippæ mortui, ex destinatione & commentariis ejus inchoata, ab Augusto perfecta ac consummata est, ut docet Plinius in capite II. libri III. his verbis. *M. Agrippam quidem in tanta viri diligentia, præterque in hoc opere curâ, cùm orbem terrarum Urbi spectandum proponeret, cur errâsse quis credat, & cum eo Divum Augustum? Is namque complexam eam porticum, ex destinatione & commentariis M. Agrippæ à sorore ejus inchoatam peregit.* Claudius Ptolemæus Alexandrinus Philosophus, qui sub Marco Imperatore floruit, in libro II. Geographiex hyphegeseos seu expositionis, in *Celtogalatia Belgica* vel in Gallia Belgica *Rauricos* & Augustam Rauricorum ac Argantovariam, *Helvetios* ad Rhenum, & sub his *Sequanos*, cum suis quemque urbibus sicuti Plinius collocat, & *Eremum Helvetiorum* usque ad Alpes in Germania magna seu Transrhenana & propriè dicta. Plinius autem & Ptolemæus de situ orbis terrarum, ac nominatim de Gallia diligentissimè & ex professo scripsere: quod Julius Cæsar non fecit, qui tamen est à Strabone præter ceteros in Galliæ enarratione transscriptus: ambo Marcum Agrippam & Divum Augustum in populis ac terminis unicuique Galliarum provinciæ assignandis sunt secuti. Quare Rufus Festus in Breviario Rerum Gestarum populi Romani *Maximam Sequanorum, Germanias duas, Belgicas duas*; Ammianus quoque in libro XV. *Germaniam primam & secundam, Belgicam primam & secundam*, ac *Sequanos*, velut quinque Belgarum provincias ordine ac junctim enumerat: sicut ambo *Narbonensem & Viennensem* veluti Galliæ Narbonensis provincias simul ac junctim enumerant; ambo *Lugdunenses duas*, sive *Lugdunensem primam & Lugdunensem* II. junctim memorant: quot tum fuerunt Galliæ Lugdunensis aut Celticæ provinciæ. Festus *Novempopulanam & Aquitanias duas* pariter aut junctim memorat; quot jamtum erant Aquitanorum provinciæ: cùm Ammianus unam tantùm *Aquitaniam Novempopulosque* conjungat. In Notitia provinciarum ac civitatum Galliæ, circa Honorii Aug. Principatum composita, quam post Iac. Sirmundum Andreas Chesnius edidit, *provincia Lugdunensis* I. *prov. Lugdunensis* II. *prov. Lugdunensis* III. *prov. Lugdunensis Senonia*, aliàs IV. quæ sunt quatuor provinciæ Galliæ Lugdunensis seu Celticæ totius; tum *provincia Belgica* I. *prov. Belgica* II. *prov. Germania* I. *prov. Germania* II. & *prov. Maxima Sequanorum*, quæ sunt nimirum V. provinciæ totius Belgicæ; ac demum *prov. Aquitanica* I. *prov. Aquitanica* II. ac *prov. Novempopulana*. quæ sunt tres universæ Aquitaniæ provinciæ, ordine conjunctimque recensentur: in Maxima Sequanorum *Vesontio, civitas Equestrium Noiodunum*, & *Basilia* urbes *Sequanorum*, *Aventicum Helvetiorum*. Ex quo apparet *Maximam Sequanorum*, sive *Sequanos & Helvetios* cum Rauricis tum Belgarum exstitisse, & ad Celticam provinciámve Lugdunensem nihil pertinuisse. In Capitulatione de nominibus regionum Galliæ, quam ex duobus codicibus Bibliothecæ Thuaneæ erutam vulgavit Andreas Chesnius, *provincia Lugdunensis prima, prov. Lugdunensis* II. *prov. Lugdunensis* III. *prov. Lugdunensis* IV. eodem quo in superiore Notitia ordine pariter enumerantur: tum *prov. Belgica prima, prov. Belgica* II. *prov. Germanica* I. *prov. Germanica* aut *Germania* II. *prov. Maxima Sequano.* ū. deinde *prov. Viennensis. prov. Narbonensis* I. *prov. Narbonensis* II. demū *prov. Aquitanica* I. *prov. Aquitanica* II. *prov. Novēpopulana*, quæ ultima provincia, tota fuit Iulii Cæsaris Aquitania. In Nominibus provinciarū & civitatum Galliæ, ex eadem Bibliotheca ab eodem erutis, post quatuor provincias Lugdunenses, & post utramque *Belgicam*, ac *Germaniam primam & secundam, Germania tertia Maxima Sequanorum* conjunctim ponitur, atque novo quidem nomine, sed disertè tamen & bene in uno codice sic appellatur: ne quis dubitaret, ut Germania prima & Germania II. partes sunt veteris Belgicæ, ita & *Maximam Sequanorum* ejusdem Belgicæ portionem esse, quæ ob id *Germania tertia* vocetur, & Germaniæ II. proximè subjiciatur. Idem planè ordo servatur in alia Galliarum Notitia, quam ex Bibliotheca Petaviana acceptam edidit Chesnius. In una tantùm ex quinque his à Chesnio vulgaris Notitiis, turbato ordine, *provincia Lugdunensi quarta qua & Senonia dicitur, prov. Maxima Sequanorum* subjecta reperitur: quod magni non facio, cùm ea Notitia sit admodum recens atque corrupta. Aimoinus in capite IV. prolegomenôn de Belgica provincia sic refert. *Urbes ejus inclyta & famosa, Colonia Agrippina, Tungris, Treveris, Mettis, Lingonis*, (Lingonas Plinius & Ptolemæus Belgis ob propinquitatem attribuunt) *& pagus Helvetiorum, quem nunc Alamanni incolunt. Helvetios* ergo unà cum Plinio, Ptolemæo ac ceteris, Belgis accenset. Hugo Monachus Floriacensis, Aimoino Floriacensi & ipso Monacho annis centum posterior, ex Orosii libro I. hæc habat: *Belgica prov. habet ab Oriente limitem flum. Rhenum & Germaniam; ab Euro Alpes Penninas, à meridie prov. Narbonensem, ab occasu provinciam Lugdunensem, à circio Oceanum Britannicum, à Septemtrione Britanniā insulam.* Tum ex Aimoino addit. *Urbes ejus inclyta & famosa, Colonia Agrippinensis, Tungris, Treveris, Mettis qua & Mediomatricum, Remis, Laudunum, & pagus Helvetiorum, quem nunc Alamanni incolunt.* Deinde subjicit quæ sequuntur. *Lugdunensis provincia oritur à monte Jurano. qui est inter Sequanos & Helvetios. & à lacu Lemano & flum. Rhodano*: (quibus verbis videtur omnino *Sequanos* Lugdunensi attribuere, *Helvetios* Belgicæ) *& extenditur ad Oceanum Britannicum, dilataturque ad Ligeris alveum. qui eam ab Aquitania separat & dividit.* Quæ Hugonis verba de limitibus provinciæ Lugdunensis transscripsit Robertus,

Antissiodorensis Monasterii S. Mariani Monachus, in Chronico quod in anno MCCX. desinit. Orosii in libri I. capite II. ac Æthici in Cosmographia verba de Galliæ Belgicæ terminis, post Hugonem transcripsit Gervasius Tisleberiensis, & Belgicam ab Euro Alpibus Penoinis terminando, *Sequanos* & *Helvetios* eàdem operà Belgis assignavit. Transcripsit & Orosium de Belgarum terminis Bernardus Guido Leurevanorum Episcopus anno MCCCXX. sed nihilominùs Galliæ Belgicæ Lugdunenses quatuor cum duabus Belgicis duabusque Germaniis attribuit; Galliæ autem Celticæ *Maximam Sequanorum*, Alpes Graias, provinciam Viennensem, prov. Arelatensem, Narbonenses duas, & prov. Ebrodunensem: podendo geminoque errore Gallos Lugdunenses Belgasque confundens, & Celticam à Gallia Lugdunensi distinguens. Quare dum *quatuor Lugdunenses*, hoc est universas Galliæ Celticæ provincias per summam ignorantiam ponit in *Belgica*, defuit ei qood Celtis daret, atque in Gallia Celtica *Maximam Sequanorum* quæ provincia Belgicæ erat, & sex provinciæ Narbonensis regiones ineptè collocavit. Ex his omnibus intelligitur, gravissimè falli Samsonem Geographum, quom Plinium & Ptolemæum malè intellectis Cæsaris verbis deceptos esse ait, & *Sequanos* atque *Helvetios* perperam Belgis adnumeravisse; quos sicut I. Cæsar inter Celtas ponere debuerint. Certè ut Plinium & Ptolemæum coarguit nemo, quòd Aquitaniam Iulianam promoto limite XIV. Garumnam inter & Ligerim populis auctiorem nobis proposuerint: ita nemo jure ambos reprehendere potest, quòd *Sequanos* & *Helvetios* Celticæ Iulii Cæsaris ademerint, atque adjecerint Belgis. Nam (quod facere viros doctos & sapientes oportuit) utrique Augustum & M. Agrippam potiusquàm Julium Cæsarem, utrique posteriores provinciarum mutationes ac terminos magis quàm priores sequi voluerunt, & provincias non quales C. Julii Cæsaris principatu fuerant, sed quales quantæque sua ætate erant, diligentissimè descripserunt. Suo prætereà loco referant. Apud Ammianum Marcell. in libro XV. dicitur Rhodanus Lemanum egressus *per Sapaudiam ferri & Sequanos, longéque progressus Viennensē latere sinistro perstringere, dextro Lugdunensem*: quæ vel cæco ostendunt, *Sequanos* à *Lugdunensi* vel Celtica tum fuisse distinctos, & prov. *Maximam Sequanorum* prov. Lugdunensem V. vocari, nec posse nec debere.

Provincia *Sequanorum* ab Ammiano Marcellino in libro XV. nomine nobilioris populi quem continet, appellatur *Sequani*, quum ait: *Apud Sequanos Bisontios videmus & Rauracos*. *Sequani* appellatur ea provincia & ab Eutropio Ammiani æquali, qui in Breviarii Historiæ Romanæ libro VI. de C. Iulio Cæsare ita commemorat. *Is primò vicit Helvetios, qui nunc Sequani appellantur*, id est nunc *Sequanis* sive provinciâ Maxima *Sequanorum* continentur. *Sequanicum* quoque vel *Sequanicam provinciam* in Notitia Imperii Romani nonnumquam dictam esse video, ut quartam Lugdunensem *Senoniam* aut *Senonicam*. Ibi enim reperitur *Præpositus rei privatæ per Sequanicum & Germaniam primam*, necnon *Vir Spectabilis Dux provinciæ Sequanici*, vel (ut in aliis codicibus scribitur) *Dux provinciæ Sequanicæ*. Ceteri, in primis Rufus Festus V. C. in Breviario rerum gestarum populi Rom. ac veteres Notitiæ provinciarum & civitatum Gallicanarum cum ipsa Imperii Rom. Notitia eam provinciam *Maximam Sequanorum* nuncupavere: non quòd esset avit. Galliæ provinciarum maxima & amplissima: (Nam & Lugdunensis tertia, & Belgica secunda, & Viennensis, & Aquitanica prima ac secunda præter ceteras latitudine regionum minimè ei cedebant) sed quòd esset haud dubiè una de maximis. *Germaniam tertiam* appellat & Notitia quædam Galliarum non absurdè: propterea quòd unà cum duabus Belgicis & cum Germania prima & Germania secunda Maxima *Sequanorum* Belgis contribuebatur, & *Sequani*, *Helvetii* ac *Raurici* ejus provinciæ populi non pro Celtis Gallisve propriè dictis, sed pro Belgis habebantur. *Plerosque* autem *Belgas ortos esse à Germanis* nemo nescit: quod tamen de Germaniæ I. & Germaniæ II. gentibus nationibusque Rhenum accolentibus constat; de Maximæ *Sequanorum* populis non item. Nusquam enim legere memini, *Sequanos*, *Helvetios* & *Rauricos* ex Germania in Galliam transiisse.

Plutarchus in Iulio Cæsare meminit *Sequanorum* amicorum populi Romani, Σηκουανῶν φίλων ὄντων, καὶ προσοικούντων τῇ Ἰταλίᾳ πρὸς τὴν ἄλλην Γαλατίαν. Nimirum *Sequani* non longè aberant ab Italia Transpadana, & *alteram Galliam*, videlicet Galliam Narbonensem sive provinciam Narbonensem Romanorum ad Lemanum lacum & flumen Rhodanum attingebant.

Notetur heic, *portam Sequanicam* fuisse in urbe Cabillono, ita dictam quòd duceret ad *Sequanos*, qui Arari interfluente dividebantur ab urbe Æduorum Cabillono. Legi Passionem MS. S. Marcelli Mart. in qua post memoratam *provinciam Secanorum*, & *Ararim* qui & *Segonna* ibi dicitur, hæc reperio. *Primùm ergo ad Saturni statuam quæ ripæ Araris imminebat, eculeo distensus innumera ictuum flagella suscepit: deinde ad Solis imaginem, quæ intra muros Secanica porta errore Gentilium præcipuè colebatur; necnon ad atrium Divibavonis, (ubi effigies holovitrea celso columna adorabatur collocata fastigio) in II. milliario civitatis Cabilonensium, Præside jubente perducitur.* Ubi nota *Divibavonem* aut *Clivibavonem* aut *banonem* nomen Gallicum Dei qui ibi à Gallis coleretur, fuisse: ut *Abellionem* in Convenis, *Agbonem* apud Bigerrones, alios alibi invenire est.

SESMARUS FLU.

Notegarius Leodicensis Episcopus, Notgerus aliis dictus, in libro de Vita S Remacli Trajectensis Episcopi quem ad VVerinfredum Abbatem composuit, ejus fluvii meminit ante annos ampliùs DCLX. quum scribit, *in loco*

quem Cusacengedunum vocant super Sesmarum fluvium sito Sigibertum Regem Dagoberti filium *Procerum consilio in honorem App. Petri & Pauli cœnobium condidisse, ac sua liberalitate ditavisse. Sesmarus* hic dicitur aliàs *Sesomirus*, vulgò *le Semey*. Certè in litteris Sigiberti ipsius Monasterii conditoris vocatur *Casagongnidinus, quē Sesomiris fluvius cingere videtur*. Est autem *Casacongedunus*, vel *Casagongnidunus*, aut *Casacōgudunense Monasterium* forte vicus *Congueu* vel *Cugnou* ad *Sesmarum* flumen, veteri cella Monachorum sive Prioratu insignis. Oritur *Sesmarus* non longè ab Orolauno ex lacu quodam, & Vero (*Vir*) fluvio recepto, Chimacum, Casæcoogidunum, Bublionem *Buillon*, Otcimootem *Orchimont* alluit, atque infra Lavandinum Abbatiæ titulo illustrem in Mosam evolvitur.

SETIUS MONS.

Hic mons à Strabone dicitur *Sigius mons* Σίγιον ὄρος, corruptè pro Σίτιον aut *Sitius* mons. Addit Strabo eo monte duos sinus maris Gallici dividi: quorum minor ad Pyrenæum usque pertineat; major proprio oomine sinus Gallicus appelletur, in quem Rhodanus effluat. Alii duos esse sinus maris Gallici dicunt: alterum ab occasu Fano Veneris in extremo Pyreoæo, ab ortu moote *Setio* terminatum; alterum inter *Setium* montem & Citharistam promuntorium, Straboni & Latinis scriptoribus *sinum Gallicum* propriè dictum. Ptolemæus *Setium montem* Σήτιον ὄρος oomine incorrupto finceroque appellat, & inter Fossas Marianas atque Agatham ponit. Rufus Festus Avienus in Oræ maritimæ libro 1. ejusdem montis meminit, *Setiumque* uti Ptolemæus vocat.

Setius inde mons tumet,
Procerus arcem, & pinifer. Setii jugum
In usque Taurum pertioet.

Tum de Liguribus, quos Transalpinos vel Gallos Romani vocavere, sic scribit.

Ligures ad internum mare
Setiena ab arce & rupe saxosi jugi
Se se extulere.

Constat tamen ex Plinio ceterisque Geographis, non à *Setio* monte Ligurum Transalpinorum fines incepisse, sed eorum sedes fuisse inter Rhodanum flu. & Alpes Maritimas. Bernardus Guido qui ante annos cccc. floruit, cum *montem juxta maris stagnum situm*, & *podium Cete prope civitatem Agathensem* appellat. *Septimania* (inquit) *dicitur à quodam forsitan monte juxta maris stagnum sito, S. ptimania dicto, qui ab incolis podium Cete prope civitatem Agathensem vulgariter appellatur*. At mons ille ab incolis quidem ætate Guidonis *podium Sete*. (ita enim scribendum est hoc nomen) id est *mons Setius* nuncupatus est, ut hodieque *le mont de Sete* appellatur: *Septimania* oumquā dictus est. Constat autem Agathæ *Setio monti* proximæ præjacere stagnum, qood Avienus suprà *Tauri paludis* nomine designavit. Incolæ *cap de Cette* vel potiùs *Sete* nuncupant, id est caput seu promuntorium *Setium*.

Setius mons Nostris dicitur *le mont de Sete*, estque inter stagnum & mare positos, atque inter Agatham & Magalonam, sed Agathæ multo propior quàm Magalonæ.

SEVERACUM CASTRUM.

Petrus in capite xxc. libri de bello Albigensi ejus loci meminit hisce verbis. *Erat prope Rutenum castrum forte nomine Severacum, in montanis & in locis frigidis situm. In summitate montis situ erat munitio: burgum verò forinsecum à munitione illa per descensum montis protendebatur*. Ibidem *Severacum*, & *castrum Severacum* appellat. A Severo *Severacum* castrum vel *Severiacum* dictum est. Vulgò nunc *Severiere* nuncupatur, & inter civitatem Rutenorum ac urbem Vellavorum, sive Podium, in moote est positom. Est quidem *Sebarat* prope urbem Rutenos: sed *Severaco* nostro ooo convenit.

Est & *Severiacum* in Turonibus, Fortunato in Vita S. Germani Parif. Episcopi memoratum, vulgò *Sevray* dictum. *Cùm de Ecclesia S. Martini ad villam S. Ecclesia Severiaco recurreret*.

Inter Burgundiæ Milites vexillarios sub Philippo Augusto *Guido de Severiaco* numeratur.

SEUSA.

Seusa in Ceuomanis ad flumen Sartam posita, vulgò *la Suse* dicitur, titulo Comitivæ clara. Gaufridus Vindocinensis Abbas 10 epistola ad Hildebertum Cenomanorum Episcopum: *apud Montem* (inquit) *Aureum vel apud Carcerem, seu apud Seusam ob hoc vobis obviam ivimus. Mons Aureus* est *Montoire*; castellum *Carcer* est *la Chartre* ad Lidericum fluvium seu Lidum.

SEZANNIA.

In Vita S. Blitharii Scoti Hiberoi, Presbyteri ac Eremitæ, *S. Blier*, quam ante annos D. scriptam legi, mentio fit *Sezanum*, & *Sezanniensium*. id est Sesanniæ incolarum, his de Blithario verbis. *Cujus sanctitatis famâ Sezannici perceptâ suburbanum corpus Sancti sustulerunt, & apud se collocaverunt: ubi diu multis claruit virtutum insignibus. Hunc figuorum gloriâ permotus dominus Brecarum nomine Hugo, sub cujus ditione tenebatur Sezannia parechia, ad castrum Brecarum fecit Sanctum deferri cum ingenti reverentiâ. Breca* vulgo dictæ *Broyes*, non longè absunt ab urbe Tricassis vel Trecis: (*Troyes*) cujus loci Ecclesia S. Blitharii nomina censetor, Brecensium Patrooi. Ea *Sezannia* apud Camosatum in litteris anni MCCVII. vocatur; *Sezania* in tabulis anni MCCCIV. multisque aliis vetustioribus: vulgò *Sesane*, vetus castrum in Tricassium finibus.

SIBUTSATES.

Sibutsates in Aquitania sua ponit J. Cæsar inter *Garumnos* & *Cocosates*: quos Samson

le pays de Buch interpretatur, gravi errore *Sibutsates* pro Boiis (*les Buies*) & pro pago Boiorum (*le Buch*) accipiens. At Monetus Sibosates *le Seboufan* vel *Sibonfan* in Convenis esse malnit, regiunculam mihi ignotam. Ego *Sibutsatium* nomeo in *Sebuffa* agnosco, qui est locus ad flumen Aturum inter Aquas Tarbellicas & Lapurdum seu Baionam. *Sebussa* igitur, vulgò *Sebusse*, aliàs *Saubuse*, olim *Sibutsa* videtur dicta esse; & *Sibutsates* loci incolæ, pars Tarbellorum val Tarbellis contributi fuerunt.

Cocosates verò, Plinio *Cocossates Sexsignani* cogoominati inter *Tarbellos Quatuorsignanos* & *Venamos*, fortè sunt incolæ pagi *Chalossia*, (*la Chaloffe*) quem *Scalocensem pagum* Oihenartus appellat. *Cocosates* Samson pro Diœcesi Aquensi (*Dax*) sumit, quem alibi arguimus.

Ejusdem Aquitaniæ minores populi memorantur à Plinio *Enobrisates*, aliàs *Onobrisates*, *Belendi*, *saltus Pyrenæi*, *infraque Monesi*, aliàs *Monesi*, *Ossidates montani*, *Sibillates*, *Camponi*, *Bercorcates*, *Pinpedunni*, vel *Bipedimus*, *Sassumini*, *Vellates*, *Tornates*, *Consoranni*, *Ossidates campestres*, *Succasses*, *Latusates*, aliique. Ex quibus *Belendorum* nomen videtur retioere *Belin* ad flumen Leriam sive Sigmana Boiorum; *Monesorum* vel *Monesorum Montium* aur *Monins*, locus oon ignobilis in Benearnensi regione; *Camponorum* locus *Campan*, & *Tornatium* locus *Tournay*: quæ loca sunt in Bigerronibus. *Succassium* appellationem servat haud dubiè *Socas*, vicus inter Garumnam & Leriam amnes, III. ab urbe Burdigala leugis distans. Nec à *Bercorcatibus* longè recedit *Biscarosse* vel *Biscarosse*.

SICAULA VEL SEULUS FLU.

Sicaulam Savaro, & alii recentissimi scriptores appellant: qui tamen forsitan tabularia Monasteriorum vidêre, & ex veteribus monumentis nomen ajus eruêre. Fluvius est in Arvernis, vulgò *Siole* aut *Sioule* dictus, qui Castellum Novum, *Chasteau Neuf*; Manatense Monasterium veterrimum, *Menat*, à Gregorio Arverno, Episcopo Turonicæ Ecclesiæ non semel memoratū; Vivariom *le Vivier*; Ebotolacum vel Ebrogilum, *Ebreule*; Rupem Fortem, opidum S. Porciani, *S. Pourçain* attingit, ac in Elaver influit. Recipit *Sicaula* Bubulam vel Bulbulā *la Bouble*. qui Montem-Acutum in Combralia, *Montegu en Combraille*, Cantiliam Villam, *Chantelle la Ville*, Cantiliam Castellum, *Chantelle le Chastel*, pagi Episcopalisque Bituricī castrum, in confinio Arvernorum ac Biturigum positum præterlabitur, & apud Marriachum *Martilly* decurrit in *Sicaulam*. *Seulum fluvium* vocat Herimbertus Diaconus in Vita S. Viocentiani; (*Saint Viance*) alii *Seulam*, Liber de Vita S. Menalei Abbatis Menatensis *Sivolim* his verbis. *In Arvernensi patria, in pago Vicianensi, inter fluvium Sivolis & Bulbulam statuit finem peregrinationi imponere.* Ubi legendum est *inter fluvios Sivolis & Bulbulam*. Verba Erimberti sunt: *Menstius partibus Arvernicis pergens, Vaveris silvâ super fluvium Seulo eremum concupivit.*

SICERA FLU.

In Gestis dominorum Ambaciensium, ejus fluvii fit mentio hisce verbis. *Is* (fluvius) *circa principia sui in ripis voraginosus & limosus, in medio verò arenosus; limique bibulis pinguedo potantium labra difficat: & quamvis vada habeat commoda, tamen ariditate sui vadantium decoquit crura: & cùm tardè fluat, junctus alteri fluvio*, (Branlæ) *non longè ab urbe Turonica Ligeris alveum intrat. Qui licèt pictus in pratis, petorosus tu pascuis, sit tamen est humana natura prorsus contrarius, ut cùm ejus unda glareosa plus sitim attrahat quàm depellat, incolæ locorum ab effectu Siceram nuncupaverint.* Ad eumdem fluvium vicum *Navicellas* ponunt, *Nazelles*. Hunc *Sceram* Johannes Maan in sua Metropolitana Ecclesia Turonensi, quam anno MDCLXVII. edidit, *Sisaram* vocat, haud dubiè vetera secutus monumenta. Vulgò dicitur *la Cisse*, & paullo supra Turonos in dextrum Ligerim defluit; in Gestis Episcoporum Turonensium *Sicia*, qui è Septemtrionalibus Turonum fluviis; *Sicia fluvius* & in litteris datis anno MXXXV.

Alius est *Cisa fluvius*, quem *prope castrum Blesense Ligeri confluere* scribit auctor Vitæ Ludovici Pii Imperatoris: qui est forsitan *le Cousson*, qui in sinistrum Ligerim contra castrum Blesense influit.

Alius est & *Cusilla* amnis. *Arcem in Monte Budelli, Ligerim inter & Cusillam fluvios ad urbem Turonos prominente, exstruxisse* dicitur Fulco Comes Andecavorum. Iste *Mons Budelli* nuncupatur *Membrole* vel *Montbrole*, locus aut vicus inter Ligerim & *Cusillam*: qui *Cusilla* vulgò *Choisille* nuncupatur, & paullo infra Turonos in Ligerim dextrum labitur. *Chosilium flumen* vocant Gesta dominorum Ambaciensium: *Odo Comes Montem Budelli opidum novum obsedit, ponens super Ligerim tentoria sua, & super fluviolum qui Chosilium nuncupatur. Coselia* dicitur in Gestis Episcoporum Turonicorum.

SICHNE.

Litteras legi datas anno MCXXX. ab Alberto Miræo prolatas: in quibus *Sichne* vocatur memoraturque, id quod *Sichenium* nunc appellitant opidulum Brabantiæ.

SILVACUM.

Silvacum in pago Laudunensi haud dubiè à silva proxima nomeo invenit, villa olim publica vel fiscalis: cujus in Capitulis Caroli Calvi anno DCCCLIII. ibidem latis, in Lupi Ferrariensis Abbatis litteris ad Marcuvardum Prumiensem Abbatem, in epistolis Hincmari Remensis adversus Hincmarum Laodunensem, & in Annalibus nostris veteribus non semel fit meotio. Ab Rege quidem Carolo cognomine Calvo *Silvacus in Laudunensi* ponitur. Quare *Silvacum* magno

errore credit Massonus à propinqua silva seu nemore dici castrum Nemoris vel Nemosium, *Nemours*; *Silviacumque urbem* pro *Silvaco villa* appellat. Multo verisimilius esse Monasterium Lauduno Clauato proximum, *Sauvoi* vulgò dictum, existimat Paulus Petavius. Quamquam eorum sententiæ potiùs accedo, qui *Silvacum* nunc *Villam in Silva* dici aiunt, *Ville en Selve*. In Capitulis apud Carisiacum anno DCCCLXXVII. constitutis hæc legimus. *In quibus ex nostris Palatiis filius noster* (Ludovicus) *si necessitas non fuerit, morari; vel in quibus forestibus venationem exercere non debeat. Carisiacus penitus cum forestibus excipitur: Silvacus cum toto Laudunensi similiter.* In plurimis tabulis Geographicis *Ville Serve* legitur, l in r. ut sæpe fit mutato, id est *Villa Silvacus*. Est autem hic locus inter Noviomagum & Hammum, seu inter Isaram & Suminam flumina, adjacens silvæ Baniensi, *forest de Baine*, satis remotus ab urbe Laudono, interfluente Isarâ, & silvâ Codicîacensi intercedente.

SILVA DUCIS.

Silva Ducis vel *Boscus-Ducis*, urbs est Brabanti seu Brabantiæ nova, at munita. Vulgò incolis *Sherto-genbosch*, nostris *Bosle-Duc* vocatur, quòd & silvæ proxima est, & ad Ducem Brabantiæ pertinuit: quam urbem Paullus PP IV. Philippo II. Hispaniarum Rege & Belgarum Principe postulante, anno MDLIX. ad Episcopale fastigium extulit.

SILVANECTES ET AUGUSTOMAGUS SILVANECTUM

Hos Plinius in Belgica *Vlbanectes* vocat, & *liberos* fuisse hoc est immunes beneficio Imperatorum indicat his verbis. *Suecconi, Suessiones, Verum liberi, Vlbanectes liberi.* Forsitan *Vlbanectes* vel *Vlvanectes* omissâ litterâ s, pro *Sulbanectes* vel *Sulvanectes* dixerit Plinius: sicuti Ptolemæus Οὐέσονες, id est *Vessones*, pro *Suessones* aut Σουέσονες. *Subanectes* à Ptolemæo nuncupari ait Cluverius: quod nomen apud ipsum legere in Gallia Belgica non memini. Ceteris *Silvanectes* appellantur. Quamvis autem *Silvanectes* silvis undique ferè cinguntur ac velut adnectuntur, & caput *Silvanectum Augustomagus* inter silvas duas emineat, totusque pagus *Silvanectensis* silvas & montes fere salins habet: tamen Gentis nomen Gallicum mihi potiùs videtur esse, quàm Latinum, aut à silvis nexuque deductum.

Urbs *Silvanectum* caput, *Ratomagus Subanectum*, Ρατόμαγος Σουβανεκτῶν mendosè à Ptolemæo vocatur, cùm *Augustomagus Silvanectum*, Αὐγουστόμαγος Σιλβανεκτῶν vocari debuerit: ut aiunt Cluverius in capite XXV. libri II. de Antiqua Germania, & Josias Simlerus: quamquam (ut suprà dixi) nomina Gentis ejus atque urbis apud Ptolemæum ole repetisse non recordor. In tabula Theodosiana *Augustomagus* prope *Cæsaromagum* ponitur; ab Æthico in Itinerario inter Litanobrigam (*Verneüil*) & Suessonas. *A Samarabriva Suessonas usque* M.P. LVII. *sic. Carmiliaca* M.P. XI. *Cæsaromago* M.P. XIII. *Litanobriga* M.P. XVIII. *Augustomago*, M.P. III. *Suessonas* M.P. XII. *Augustomagum* autem urbem maximam *Silvanectum* esse, quæ *Senlis* nunc vocetur, Cluverius & Simlerus asserunt: quod & situs urbis docet, veteribus tabulis itinerariisque respondens. Nomen est semilatinum ac semigallicum *Augustomagus*, id est *Augusti magus* aut mansio.

In priscis Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ *civitas Silvanectum* nuncupatur, nonnumquam *civitas Silvanectensium*, atque inter Belgicæ secundæ urbes viII. locum obtinet; in recentioribus decimum, Morinis seu Tervannensibus Ambianisque postposita. Eadem more multarum Galliæ urbium proprio nomine deposito, Gentis cujus erat caput appellationem accepit, & dicta est *Silvanecta*. In Notitia Imperii Rom. reperio, *Silvanectas* præsidium militum habuisse. *Præfectus Laetorum Gentilium Remos & Silvanectas Belgica secunda. Silvanectas* vocat & pactio Guntchramni & Childeberti Regum, anno DXXVII. facta; *urbem Silvanectensem* Gregorius Turonicus Episcopus in capite XX. libri IX. Historiæ Franciæ; *castrum Silvanectas* Usuardus; *Senletensem urbem* Vita S. Genulfi, in libri II. capite XXVI. Nostri *Senlis* nuncupant, *Silvanectas* per transpositionem litterarum & truncationē nominis mutando in *Sinlevactas* aut *Sinletas*: incolas Latini scriptores *Silvanectenses*; Nostri *Senlisiens* appellitant, ut Parisiacos *Parisiens*. Ejus urbis monti impositæ à meridie fossas implet amniculus Nonoitida, *Nonette*, à re nomen habens, qui in Isaram effluit. Hunc quidam contra *Nonnetam* vel *Nonnulam* à puritate aquarum dictum aiunt. Nonna enim putum sanctumque significat. Alii etiam Aquam-oitidam vocant, *Aunette*. *Silvaletas* corruptè hanc urbem vocavere quidam, ut suprà *Senletas*, o. io l. es more converso: unde nomen *Senlis*. Officialis Curiæ Aurelianensis in litteris datis anno MCCLXVI. scribit de *Johanne & Roberto de Chambliaco fratribus, Canonicis Ecclesiæ S. Reguli Silvaletensis.*

Silvanectes nomen dedere *pago Silvanectensi*, vel (ut Gregorius in libri VI. capite XIV. loquitur) *Silvanectensi territorio. Pagum Silvanectensem* Capitula Caroli Calvi apud Silvacum edita memorant, & à pagis Meliciano, Vadensi Urcensique distinguunt Melcianum vulgò *le Mulcien* vocamus; Vadensem *le Valois*. *Silvanectensem pagum* olim à Nostris *Servois* mutilato nomine dictum esse puto, i in e & l in r conversis, ut in Olina fluvio, quem Ornam appellamus, in ulmo quam ormum nuncupamus. Certè tribus circiter leugis distat ab urbe *Silvanectis* vicus, vulgò dictus *la Chape en Servois*, aliàs *la Chapelle*, hoc est haud dubiè *Capa in Silvanectensi* pago, quem per contractionem *Servois* quasi *Silvensem* Nostri dixere.

SILVINIACUM.

Silviniacum à Silvino nomen accepit, da

quo Petrus Mauricius in capite xxxi. libri ii. de Miraculis sic scribit. *Accurrunt Fratres, totaque Silviniacus, nullâ pane (licèt villa sit) Galliarum urbe plebium numerositate inferior.* *Silvimacum* vel *Silvmiacus* inter Obedieotias vel Prioratus ad Cluniacum pertineutes in litteris Episcoporum Romanotum veteribus numeratur. Vulgò dicitur *Souvigny*, estque inter Borbouem Erchenbaldi & Molinas situs locus in pago Burbonensi. Inter v. majores Cellas seu Prioratus Ordinis Cluuiacensis tv. tenuit locum. Sunt autem hi: Caritas, S. Pancratii Leuveosis io Anglia, S. Martini ad Campos, vel in Campis Parisiis, *Silviniacensis*, & Celsinaniensis: ex quibus *Prioratus S. Maioli de Silviniaco* iu Polyptychis vocatur, quòd ibi Maiolus Abbas Cluniacensis obierit, sepultusque sit; & Episcopatui Augustodunensi attribuitur: qua de re dubito. Certè Monachus Silviniacensis vetus iu libri de Vita S. Maioli capite xxvi. sic scribit. *Territorium Arvernense expetiit Maiolus, ibique in quadam sua Cella, Silviniaco scilicet, nunc loco celeberrimo, ultima exerceri aegritudine coepit.* In alia ejus Vita haec reperio. *Burgundiam Maiolus egressus, Arvernensem regionem est ingressus. In confinio territorij Bituricensis, stant limes duarum putetur esse regionum, Arvernensis & Bituricensis, villa est peroptima Silviniacus nomine, qua Cluniacensis Monasterij adjacens Cella est.*

Sunt alia ejus oominis loca iu Gallia, in his *Silvmiacus villa*, inter res Ecclesiae Aurelianensis in priscis tabulis nomerata: *villa Silviniacus in pago Tornodrensi*, vulgò dicta *S. Vertnz*, iii. leugis distaus à Ternodoro.

SEPARES FLUVII DUO.

Duo sunt ejus oominis fluvii, *Separis* quem cognomioât *Niortensem*, *la Sevre Niortoise*, quòd Niortum alluat; alter *Separis Namneticus*, *la Sevre Nantoise*, quòd apud urbem Namnetas iu Ligerim effluat. Priorem, seu *Niortensem Separim* Petrus Monachus io libri i. de Antiquitate Malliacensis insulae capite ii. *fluvium Separis*, item *Separis alveum* vocat. Hic fluvius Cellam S. Maxentii, *S. Maixent*, Pontem Vallium *Pont de Vaux*, Niortum, ac paene Malliacum, (*Maillezay*) tum Marantium *Marans* attingit, ac demum Aquitanico accedit Oceano. In litteria Guillelmi Aquitanorum Ducis, datis anno dcccCXXCIX. vocatur corrupiè fluvius *Sevria*. *Cedo igitur tibi, Emma conjux mea, in pago Nioresnse Ecclesiam S. Clementis, Ecclesiam de Columna, qua est sita super fluvium Sevria.* *Columna* est vicus ad *Separim*, Niorto proximus, *Colon sur Sevre* dictus.

Separis Namneticus Vertavum alluit prae ceteris, *Vereon*. Vita S. Martini Vertavensis Abbatis ita de eo refert. *Bajulis sacri funeris ad Separis fluvij pervenientibus litora, hic refluentibus cessisse traditur undis.* In alia Vita S Martini, quae aute annos dcc. scripta est, haec legimus. *Ad oram fluminis quod tunc Landosa dicebatur, perveniunt geruli corporis S. Martini, nunc à proventu res quam dictum fluvium, Separis nomen sortitum: qui fluvius rapida sui cursus retorquens vestigia, & in unius molis sese attollens verticem, vectoribus corporis sancti* (Vertavensibus, quibus Durivenses insequentes illud eripere volebant) *facultatem tribuit transeundi.* Hae sunt fabulae. Nec hic fluvius *Landosa* priùs dictus est, neque postea *Separis* à divisione seu separatione aquarum. Quidam aiunt *Separim* Namueticum fluvium Latinis scriptoribus vocatom esse, quòd Andicavos à Britannis separet ac dividat; *Separim* quoque Niortensem, quòd Aunedonacensem pagum à Pictonibus separet. Quae divisio etiamsi vera esset, (quod nunc examinare mihi non vacat) tamen nihilominùs crederem interpretationem hanc nominis *Separis* falsam esse: cùm uterque fluvius à Gallis veteribus Celticum nomen acceperit, non Latinum; nec Latinam origioem vocabulo Gallico tribui oporteat. Sic non procul ab urbe Lutecia vicus est, aliis *Separa* necnon *Sepera*, aliis *Savara* olim dictus, vulgò *Sevre*: quod nomen quis non mecum Celticum esse agnoscat, aut quis à separando *Separam* dictam arbitretur?

Separis autem, an *Separ* in recto dixerint veteres, incertum est.

SINEMURUM CASTRUM.

Sinemurum à re nomen habet. Ita enim dictum est, quòd sine muro esset. Vulgò *Semur en l'Aussois* truncato nomine appellatur, quòd sit in pago Alesiaosi positum ad fluvium Hormentiouem.

Monachos quidam Floriacensis qui ante dlx. annos librum de Miraculis S. Benedicti scripsit, in ejus libri capite xliii. alterius castri *Sinemuri* meminit his verbis. *Quidam nobilium Gaufredus nomine, praepotens vir, dominus castri quod Sinemurus vocatur, capitis infirmitate mentis inops factus, perdidit memoriam.* Est hoc castrum io pago Cadrellensi (*le Charollois*) *Sinemurum Brienense* coguomioatum, *Semur en Brienois*, vel *Brionnois*, itaut pagus hic Brienensis pagum Cadrellensem olim continuisse videatur. Guibertus Abbas Novigenti de Vita sua posterius istod *Samnurense castrum* appellat. *Joffredus Samurensis quondam castri, & aliorum castrorum in Burgundia dominus fuit.* Hugo Hugonis Abbatis Cluniacensis *patrem Dalmatium, Principem egregium, Samnurensem dominum* vocat. In litteris Urbani PP. II. datis anno mxcvi. *Ecclesia S. Maria ex opido Semmuro, & Ecclesia S. Martini extra Semmurum* in Episcopatu Augustodunensi memorantur. Petrus Abbas Cluniacensis in epistolarum libri i. epistola xvi. *Gaufredum* similiter *Semmurensem* nuncupat; at idem tameu iu libri i. de Miraculis capite xxvi. *castrum Sinemurum* & *de Sinemuro* nominat. *Gaufredus vir nobilis, dominus castri quod Sinemurum vocatur, vestibus ac telis, qua undecumque ad castrum de Sinemuro deferuntur, novas exactiones imposuit*: qui postea conversus, & Marciniacensium Prior factus, Gaufredum filium bonorum suorum successorem reliquit, *dominus Gaufridus Sinemurensis, & Gaufridus de Sinemuro, fra-*

ter domni Reinaudi Vidiliacensis Abbatis dictus in litteris constitutionis Marciniaci. In litteris Guillelmi de Munda memoratur *cœnobium venerabile in partibus Burgundiæ, in territorio castri antiquitus Sinemuro nuncupati, prope alveum Ligeris in Episcopatu Augustidunensi situm, quod Marcimacus dicitur.* (*Marsigni.*) *Sinemuri Brienensis* in chartario Ecclesiæ Augustodunensis fit mentio in litteris anni MCCLXXIV. in quibus *Johannes dominus Castri Villani, Luziaci, Sinemuri Brien.* vocatur: & Girardus Æduensis Episcopus in *parochiali Ecclesia S. Hilary Sinemuri Brienensis* XIII. *Canonicos constituisse* dicitur: quod *castrum Sinemuri*, necnon *villa aut Brionia Sinemuri Brien.* ibidem nuncupatur.

Utrumque castrum nomine Latino *Sinemurum*, & *Sinemuro* dictum olim est, utrumque nunc *Semur* dicitur; utrumque in Diœcesi Augustodunensi positum est, sed alterum in pago Alesiensi ad Hormentionem amnem non procul à Flaviniaco; alterum in pago Brienensi (*Briennois*) ad Verbincam fluvium, (*Verbinthe*) qui in Ligerim supra Marciniacum defluit: quod posterius sive *castrum* sive *opidum* nunc *Samurum* & *Samurense castrum*; nunc *Semmurum* & *opidum Semmurum* corruptè vocatum est etiam à veteribus scriptoribus pro *Sinemurum*, aut *Sinemurus*, aut *Sinemuro*.

SIRIO FLU.

Æthicus in itinere à Burdigala Argantomagum, *Sirionem* ponit inter Burdigalam & Aginnum, ab urbe Burdigala XV. ab Aginno LIX. millibus passuum distantem, sic: *Sirione* M. P. XV. *Ussubium* XX. *Fines* XXIIII. *Aginnum* M. P. XV. In tabula Theodosiana similiter *Burdigala*, *Serione*, *Vosubio*, *Fines* ordine memorantur. *Sirio* tamen aut *Serio* & heic & illic fluvius esse non dicitur: ut fieri utrubique solet, quotiescumque alicujus fluminis fit mentio. Nihilominùs tamen quidam *Sirionem* hunc vel *Serionem* nomen esse putant fluvioli vulgò dicti *le Siron*: ad quem sunt castella Vinhendraudum, (*Vilendraut*) & Budos, & Barsacum *Barsac*, ad Sirionis & Garumnæ confluentem: quem locum *Sirionem Serionemve* à veteribus existimo esse appellatum nomine fluvii sui: uti Truentum in Italia, Betulo, Sucro, Setabis in Hispania Tarraconensi, Nemausus & Ruscino in Gallia Narbonensi, Lupia in Germania Transrhenana, alia alibi opida à fluviis prætereuntibus nomen quodque suum acceperunt.

SITHIU VEL AUDOMAROPOLIS.

Monasterium S. Audomari, quod dicitur Sithiu, vocat auctor Chronici Fontanellensis; *Monasterium S. Otmari quod dicitur Sitdiu* Annales Mettenses; *Sithiu Monasterium* Annales Bertiniani; Iperius *Monasterium S. Bertini in Sithiu*. Hoc igitur Monasterium nunc à loci seu villæ nomine *Sithiu*; nunc à sepulto ibi B. Audomaro Bononiensium & Tarvennensium Episcopo *S. Audomari Cœnobium* dictum: sæpiùs ab auctore suo & primo Abbate *S. Bertini* cognominatum est. Nunc *S. Audomari* nomen retinet locus: vocatur enim *Saint Omer*, ac anno MDLIX. sedes Episcopalis evasit. In Monasterium *Sithiu* post destitutionem tonsionemque detrusus est Childericus Francorum Rex, ibique circiter triennium Monachus vixit, obiitque ac sepultus est anno DCCLIV. ut observavi in Disceptationis meæ de veteribus Basilicis Regiis Defensione. Vicus autem erat *Sithiu* in pago Tarvennensi ad flumen Agnionem positus, quem auctore Audomaro Adroaldus vir nobilis locique dominus Bertino sancto Presbytero ad Monasterium exstruendum donavit: ex quo vico munitum & frequens opidum paullatim est factum. Chronicon de Gestis Normannorum in Francia, ab anno DCCCXXIII ad annum DCCCXCVI. deductum, anno DCCCXXCI. à Northmannis *Sithiu opidum cum Ecclesiis* incensum esse tradit, *exceptâ S. Audomari Ecclesiâ quæ bene munita erat.*

Iperius tradit, Audomarum Episcopum cœmeterium & basilicam in honorem B. Mariæ consecravisse in vertice collis, extra *Sithiu* loci palustris muros, & Bertino in sepulturam Fratrum Sithiensium dedisse, sub condicione ut ipse ea in basilica cum Monachis humaretur: quem Bertinus mortuum in basilica S. Mariæ inter Monachos sepelivexit. Duo ergo ibi erant Monasteria: alterum intra muros, *Monasterium S. Bertini* à sepulto Abbate & conditore suo cognominatum, quod & *Sithiu Monasterium* à loco, & *Monasterium S. Audomari*, à translatis huc Ludovici Pii Aug. Principatu S. Audomari Reliquiis ex Basilica S. Mariæ, est appellatum, & ab Iperio *capitale Monasterium*, hoc est primum ac præcipuum vocatur: alterum priori subjectum extra muros Sithiu, quod Iperius nunc *Monasterium S. Audomari* à sepulto ibi primùm B. Antistite, nunc *Ecclesiam Canonicorum S. Audomari*, sæpe etiam *Basilicam B. Mariæ*, & *Capellam S. Dei Genitricis* nuncupat: unde translatos à Folquino Tarvennensi Episcopo in Monasterium Sithiu S. Audomari cineres, & juxta corpus Bertini conditos esse ait, & unde expulsis XL. Monachis XXX. *Canonicos Seculares* à Fridegiso Abbate principatu Caroli Magni substitutos affirmat.

Cùm Carolus ejus nominis quintus Imperator Tarvennam anno MDLIII. captam diruisset ac æquasset solo, sedem Episcopatus veterrimam, caputque Morinorum: partem ejus Diœceseos Bononia sibi vindicavit: pars major *Audomaropoli* & Ipræ est attributa. Anno enim MDLIX. Philippus Caroli filius, Hispaniarum Rex Princepsque Belgarum, *Sithiu* vel *Audomaropolim* præ ceteris in Episcopatum evehi curavit, cui Area, Hisdinium, Gravenengæ, aliaque loca subjecta.

SODOBRIUM.

Inter Balgentiacum & opidum Blesense municipium est, in agro Blesensi positum ad

ripam dextram vel Belsicam fluminis Ligeris in Diœcesi Carnutina, tribus parœciis seu Ecclesiis Baptismalibus constans: quod in veteribus tabulis Latinis *Sodobrium*, ac vulgò *Suevre* nuncupari, accepi à Viro Clariss. & doctissimo Givesio, qui diu Aurelianis Advocationem Regiam sive fiscalem magna cum integritatis laude sapientiæque gessit. *Sodobriam* vocat Chronicon breve, à Pippino Principe seu ab anno DCXXCVII. ad annum MCXXXVII. deductum: in quo *Garnegaudus & Helena S. Martino Ecclesiam Sancti Martini apud Sodobriam anno* DCCCXCV. *dedisse* dicuntur. In Chartario Ecclesiæ Aurelianensis S. Crucis, legi litteras Simonis Balgentiacensis domini sub Manasse Episcopo circa annum MCL. in quibus *Sodobry* meminit. *De* (inquit) *Eleemosyna Blesis unam masuram apud Sodobrium.* Heic est Præpositura ad Turonense Monasterium S. Martini pertinens.

SOLBISIA.

Solbisia, vulgò *Soubise*, locus est ad flumen Carantonum, jamjam Oceano accessurum. Litteras legi *domini Petri de Solbisia Santonensis Episcopi*, datas anno MCCXVII.

SOLLEMNIACUM.

Sollemniacum villa in Lemovicibus *Solignac*, aliàs *Solenniac*. & *Solegnac*, à *Sollemne* aliquo conditore ac domino suo nomen accepit: quam villam fiscalem vel publicam, VI. millibus passuum ab urbe Lemovicis distantem, Eligius à Dagoberto Rege petiit accepitque, ut ibi quemadmodum fecit Monasterium exstrueret: sicuti Audoënus in ejus Vita memoriæ tradit. Cœnobium igitur maximum nobilissimumque in villa *Sollemniaco* statuit, instruxitque ac dotavit, & Monachis CL. congregatis Remaclum præfecit Abbatem. Alethius fratris secutus exemplum, in villa Catalacensi Monasterium in paterna domo prædioque construxit.

SOLLIACUM.

Solliacum castrum vetus & nobile ad Ligerim, à Sollio aliquo loci conditore vel domino nomen invenisse mihi videtur, ut *Lucaniacum* apud Ausonium à Lucano, *Sollemniacum* in Lemovicibus à Sollemne, *Avitacum* in Arvernis ab Avito Aug. *Sosiacum* à Sosio. Vulgò *Sully* appellant. Aimoinus Floriacensis Monachus in libri I. Miraculorum S. Benedicti capite VII. ejus meminit his verbis. *Solliacensis castri, quod à vico Floriaco* III. *distat milibus, possessor quondam Herbertus dictus est, Erchenaldi filius, frater Archembaldi Turonica Ecclesia nunc Archipræsulis. Huic Richardus Abbas Floriacensis aliqua juris Ecclesiastici prædia in beneficium concesserat.* Abesse dicitur ab urbe Aurelianis XVIII. millia passuum. Anonymus in libro de Miraculis S. Benedicti. *Unde factum est die quadam, ut validâ manu militum collectâ Odo* (frater Henrici Franc. Regis) *Solliacensium sibique contiguorum agros depradatum iret.* *Gaudo Soliacensis castri dominus* in tabulis Virsionensis Abbatiæ appellatur. In plerisque libris *Soliacum* cum uno l. scribitur & exeuditur mendosè. In Chartario MS. S. Euurtii, quod legi, *Soliaci*. & *dominorum Soliaci*, & *mensura Soliacensis* sæpe fit mentio. *Archidiaconatus Soliacensis* VI. est ac ultimus Ecclesiæ Aurelianensis Archidiaconatus.

Est & *Solliacum*, Abbatiale Monasterium in Cadurcis ad Duranium flumen, vulgò *Soüillac*. In Chartarii Ecclesiæ Caducensis litteris quibusdam *S. Maria Soliacensis* vocatur à Patrona loci; in aliis *Cœnobium Soliacum*. *Ipsas condaminas & ipsos farinarios cedo ad S. Mariam matrem Domini Cœnobio Soliaco.*

Soliacus etiam, id est *Solliacum*, vicus pagi Autissiodorensis, memoratur in Gestis Episcoporum Autissiodorensium à Labbeo editis.

SOLLINIENSIUM CIVITAS VEL SALINÆ.

In provincia Alpium Maritimarum quartum olim locum tenuit *civitas Solliniensium* inter octo provinciæ civitates, quemadmodum veteres Notitiæ provinciarum & civitatum Galliæ docent; in quibus nunc *civitas Sollimensium*, nunc *civitas Solimensium*, in quibusdam etiam *civitas Salinensium* vocatur. Hujus civitatis solæ Notitiæ Galliarũ meminerunt. Hinc fit ut non facile dictu sit, quæ ea urbs fuerit. Memini ante annos ferè XXX. me scribere, urbem à Ptolemæo memoratam *Salinas Suetriorum in Maritimis Alpibus*, Συητρίων ἐν Παραλίοις Ἄλπεσι Σαλῖνας, *civitatem Solliniensium* mihi omnino videri, eo magis quòd & *civitatem Salinensium* in II. Notitiis vocari eam animadvertebam. *Suetry* autem, in inscriptione è tropæo Alpium apud Plinium in libri III. capite XIX. nuncupantur *Suetri*, ac inter Gentes Alpinas ultimi numerantur. Nuper gavisus sum hancce conjecturam meam Holstenio viro doctissimo probari: qui in suis ad Thesaurum Ortelii Adnotationibus non semel negat ea de re dubitari oportere, ac *pro certissimo habere* se ait, *Salinas Suetriorum* Ptolemæi inter Vintium & Sanitium esse urbem, quæ corrupto verisimiliter nomine *civitas Solliniensium* in Notitiis Galliæ vocatur: arguitque & Ortelium, qui *Sollinium* vel *civitatem Solliniensium* Senez interpretatur, quod est *Sanitium*; & Julium Cæsarem Scaligerum aliosque, qui *Salinas Suetriorum* Salutias (*Saluces*) exponunt, opidum trans Alpes in Italia situm. Ipse situm *Suetris Suetrisve* à Cluverio rectè assignari asserit: quem secutus, *civitatem Solliniensium*, sive *Salinas Suetriorum* existimat locum esse Sanitium inter & Antipolin Vintiumque, qui nunc *Seillans* appellatur.

Est quidem *Solonium* urbs Allobrogum una è multis, quam Dion in libro XXXVII. Hist.

Σολώνιον

Σολώνιον πόλιν Ἀλλοβρίγων, Florus in epitome CIII. libri Livii *Solonem* appellat, quum post cædem Catilinæ *Catum Pontinium Prætorem Allobroges qui rebellaverant, ad Solonem domuisse* scribit. Sed *Solo* iste vel *Solonium* Allobrogum, cùm sit in provincia Viennensi, nihil ad civitatem *Sollinensium* vel *Solinium* pertinet: videturque mihi esse *la Sone* ad flumen Isaram in finibus Allobrogum locus, parum distans à castro ad Isaram vulgò *Vinay* dicto, quod Οὐεντίαν πόλιν Ἀλλοβρίγων *Ventiam urbem Allobrogum* Dio ibidem de Caii Pomptini victoria scribens nuncupat, atque cum *Solonio* conjungit. Est autem *Vinay* castrum in Diœcesi Gratianopolitana seu Cularonensi: quæ Gratianopolis seu Cularo urbs utique Allobrogum est.

SONEGIÆ, ET DE SENNA FLUVIO.

Sigebertus in Chronico tradit, anno DCLI. *multos utriusque sexus in Galliis sanctitate claruisse: qui in ædificandis Deo Monasteriis operam suam navaverint. Ex quibus tunc floruerunt Landelinus, qui & Morosus, fundator cœnobii Lobiensis; Gislenus Cellensis; Madelgarius Dux, qui & Vincentius, Altimontensis & Sonegiensis; ejus conjux VValdetrudis Castrilocensis, sororque VValdetrudis Aldegũdis Melbodiensis.* Sonegia in Hainoo vulgò vocantur incolis à fluvio suo *Sennick*; *Soignies* Nostris, vel *Songnie*; quibusdam *Soigne*. Hæc urbs cum Monte Castrilucio, Condate, Attho, Querceto vel Casneto, Landeciciis, Avesuis, cumque Binchio, Bello Monte, Brenna, (*Brenne*) Melbodio, ac Cimaco Diœcescos Camaracensis finibus continetur.

Baldericus in Chronici Camaracensis libri II. capite XLVI. non *Sonegias*, sed *Sungeias* appellat hoc Hainoi opidum, Monasterio Clericorum seu collegio Canonicorum insigne: quod *Summiacum* sive *Sunniacum* in Divisione Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta, & Capitulis Caroli Calvi ac Annalibus Bertinianis inserta creditur nuncupari; & *Senogia* dicitur in Chronico Gemblacensi.

Positæ sunt *Sonegia* ad *Sennam* fluvium, non procul ab ejus capite, à quo & nomen videntur accepisse. *Senna* autem amnis olim *Summia* haud dubiè vel *Sunnia* dictus est, unde *Summiacum* sive *Sunniacum*; ac postea *Sonna* vel *Sona*, ex quo fecere *Sonnegias*, aut *Sonegias*: quod opidulum, Hallasque ac Brucsellam attingit. Certè hic fluvius, ut Miræus ait, *Sonna* nũcupatur in tabulis ante annos ferè D. scriptis; in libelli de Vita S. Amalbergæ Virginis capite XVIII. *Senna*, onde *Senogia*. *Herbam quam vulgò crisonium vocant, circa irrigua Sennæ fluminis decerperet.* *Senna* fluvius non longè à *Sonegiis* ortus, Hallas Brabantiæ municipiolum interloit, *Hanx*; Brucsellam attingit, ibi primùm navigabilis, ac in Demerã decurrit, Scaldi pòst accessurum. *Senne* Nostris dicitur, aliàs *Zenne*. Crisoniũ herba est, quam Suggerius Monasterii S. Dionysii Abbas crisonem, & (uti nunc facimus) *cresson* quoque appellat; veteres à naso torquendo seu à gravi odore nasturtium nuncupavere.

A *Sonegiis* silva *Somaca* nomen videtur accepisse, pars silvæ Carbonariæ, vulgò *bois de Soigne* dicta.

Sonegias commemorant tabulæ anno MCXCVII. datæ, unaque *Barbentionem* & *Binchium*: ex quibus *Binchium* locus in Hainoo, vulgò vocatur *Bins en Hainaut*, *Bintinum opidum Camaracensis Diœceseos* Marliano dictum; *Barbentio* autem *Barbençon*, qui nunc est Principatus.

SOSIACUM SENONUM.

In Chartulario MS. Corbollensis Ecclesiæ S. Exsuperii legi litteras Galteri Senonensis Archiepiscopi, datas anno MCCXXXVII *Sosiacum super Scolam* his memorantes. Ibidem litteræ *Seguini Decani Christianitatis Melodunensis*, datæ anno MCCLVIII. *Guillelmum de S. Germano super Scolam Militem*, & *Gilonem Armigerum*, ejus filium referunt. Hic rivus aut amniculus *Scola*, vocatur *le ru d'Escole*, alluitque *Sosiacum* in pago VVastinensi, & vicum S. Germani supradictum: ex quibus *Sosiacum* vulgò *Soisi sur Escole* dicitur, id est *Sosiacum ad Scolam*: ut distinguatur à *Sosiaco* Briegensi, in finibus Parisiorum Sequanæ adsito, quod *Soisi sur Seine* nuncupatur. *Sosiacum* absolutè, necnon *Sosiacum supra Scolã* litteræ Petri Senonici Archiepiscopi rectè vocant; litteræ Adelæ Francorũ Reginæ, datæ anno MCC. apud Moretum *Soisiacum*; Adela eadem in litteris anni MCXCVII. & Michaël Senonensis Archiepiscopus in tabulis anni MCXCVIII. *Soisiacum super Scolam*. Utrumque *Sosiacum* à *Sosio* appellationem accepit.

SOTIATES.

Sotiates equitatu plurimum valuisse, & *superioribus victoriis fretos, in sua virtute totius Aquitaniæ salutem positam putavisse*, atque à P. Crasso acie victos esse: & *opidum Sotiatium naturâ loci & manu munitum*, unà cum Adiatomo qui summam imperii tenebat, post oppugnationem ei se dedidisse, tradit Cæsar in libro III. Commentariorum. Libri editi *Sontiates* corruptè vocant: at in veteribus Cæsaris atque etiam Paulli Orosii qui Cæsarem transscripsit codicibus scriptum reperitur *Sotiates*; in quibusdam & *Sottiates*. Certè & à Plinio vocantur *Sottiates*, & in Aquitania ponuntur inter Elusates & Ossidates Campestres. Nicolao Damasceno apud Athenæum in libro VI. Deipnosophistῶn dicuntur *Sotiani* quoque sine littera u, & *Adiatomus* eorum Rex. Ἀδιάτομον Σωτιανῶν Βασιλέα (ἔθνος δὲ τοῦτο Κελτικὸν) ἑξακοσίους ἔχειν λογάδας περὶ αὐτόν. *Sociates* Paullo Diacono in libro VI. Historiæ Miscellæ appellantur.

Quod Cæsari *opidum Sotiatium* suprà vocatur; in Vita MS. B. Martyris Severi provinciæ Vasconiæ patroni, fabulosa, sed satis vetere *Sotium* dicitur hisce verbis. *Cùmque in urbem quamdam in ipso limite Vasconiæ sitam, antiqua nuncupatione Sotium dictam pertingerent, Tolosâ egressi*, &c. Ab aliis, & in priscis tabulis passim locus hic *Sotia* nun-

cupetor, à nomine Gentis otraque appellatione deductâ: opidum hodieque non ignobile io Novempopulis & in Auscotum Diœcesi, vulgò *Sos* aot *Soz*, qoibosdam mendosè *Sols* dictum, eidem cui Elusa fluvio nimirum Gelisæ appositom, sed parvum. Ita Lurbeos, Massonus, & Oihenartus, aliiqoe viri docti sentiunt: quibus libentissimè accedo, cùm & sitos loci & nomeo, veteri nomini *Sotiatium Sotiove* respoodens, eem sententiam confirment. Petrus tameo de Merca, nescio qoibus Chartulariis & tabulis haod antiqois fretos, *Sotiates* pro Atureosium civitate vel Diœcesi accipit: Samsoo Geographus, levissimis de causis nec refutatione egentibus, *Sotiates* quidem civitatem seu Diœcesin Lactoratiom; *opidum Sotiatium & natura loci & manu munitum* Lectotem Lacturemve interpretator, urbem mooti saxeo impositam, triplice muro cinctam, & arce munitam. Certè ot nemo negare jure potest *Sotium* vel *Sotiam* esse opidum *Sos*; sic oemo iofitiabitur, *Sotium* istud aut *Sottam*, nomen esse à *Sotiatibus* deductum.

SPARNACUM.

Sparnacum villam suem ed Matrooam, *Espernai*, Eulogius Gallus, vir potentissimus clarissimosqne Remigio Remorum Episcopo ac Remensi Ecclesiæ v. argenti librarum millibus vendidit: uti Hinemarus io libro de Vita B. Remigii, transscriptorque ejus Frodoardus in Historia Ecclesiæ Remensis prodidere. Extant Capitula xcx. *excerpta in Sparnaco villa Remensis Ecclesia* anno DCCCXLVI. *Villa qua Sparnacus nominatur* in Aonalibus Bertinianis anno DCCCXCII; *villa Sparnacum*, & *villa Spernacus* à Frodoardo in Historia Remensi vocatur; *castrum Sparnaci* in Chronico anno DCCCCXXII; ab Adsone in Vita Berchariii Abbatis *pradium publicum in pago Remensi*, VIII. *millibus ab urbe disparatum*, *cui Sparnacus nomen fuisse constat impositum*.

SPARNO.

Litteræ datæ enno MCLVIII. MCXCVIII. & MCCXXVIII. nooc *Sparnonem* rectè, nunc corruptè *Esparnonem* vocent castrum Ducatûs titolo illustre in Caootina Diœcesi, S. Thomæ Cellâ seu Prioratu clerum, *Espernon*. Memioi & *Sparlonem* legere, necoon *Sparnonum*. *Rotbertus Rex Francorum firmavit Montifortem*, (id est Moorem Fortem, *Montfort l'Amaury*) *& Sparnonum*: ut docet vetus Historicus, quem *Aimoius Continuatorem* vocitaot. Trivettus in Chrooico *Esperlionem* appellat.

SPEDOTENUM VEL SPEDONA.

Spedoteni mentionem factam reperio à Fortunato Presbytero in libri de Vita B. Germani Parisiorum Episcopi capite XVIII. his verbis. *In Spedoteno villa rursus ei oblatus est*, aliàs *Spedenoto*.

Spedotenum hoc, *Spedonam* postee vocari cœpisse, & locum esse qoem vulgò *Esponam* vocamus, (*Espone sur Mandre*) in Carnutum finibus ad Ecclesiam Parisiacam pertinentem animed verto, vicum proximum Meduntæ castro, ooo longè a confluentibos Maldræ & Sequanæ. Io libris XXIII. litterarum Capituli Ecclesiæ B. Mariæ Parisiensis, ante annos circiter CCCC. scriptis, *Spedona* & *Espona*, ac fluminis ejos *Garennaque* fit mentio: io litteris anni MCCLXIX. *villa de Spedona*, *& de Maceriis Carnotensis Diœcesi*; in litteris anni MCCXXV. bis *Guarenna* (eliàs Garenna) *de Spedona citra Mandram ex parte Mollenti*: item *apud Esponam citra Mandram* in littetis enoi MCCXXVI. *aqua Spedona qua Mandra vocatur*: & io plotibus eliis rebolis *Mandram* semper scriptum repetio, fluvium Spedooeosem: cùm *Maldra* vocetur ab Orderico Vitale, & *Mandram* pro *Mandra* scribi vocarique debere possit quis suspicari: quooiam *Mandre* volgò dicitur, & *Maldra* ac *Mandra* una eademque appellatio est, l in u facilè transeunte. Sed nihil mutandom esse in Mendta, jam alibi monui, cùm & o in u Nostri non ratò convertant. Constare enim dicunt *couster*, sponsum *espoux*, sponsare *espouser*, Montiacum *Moucy*, coosobrinum *cousin* appellant.

SPINETUM.

Litteræ datæ anno MCXCIII. *Spinetum* commemorant: qood est cestellum ad Sominam in pago Pontivo Pinquinieeum inter & Abbatisvillam, vulgò *Espinoy* dictum, Principatûs titulo nunc illustre. Ab solo spiooso in quo cooditom est, nomen accepit; ut *Spinetum* juxta Losatchias; *Espinay*, & *Spinetum* in Decanatu Linariensi; *Espinay sur Orge*, vici Diœceseos Parisiacæ, aliaqoe loce io Gallia.

STABLO.

Infra territorium Reginsem (seu intra territorium Reginse) *Staplonem villam*, eliàs *Stablonem villam*, id est vieum agri Reienfis Gregorius noster in Historiæ Francicæ libro IV. memorat, Mommoli Patricii de Saxonibus qoi ex Italia in Provinciam eruperant, victoriâ nobilem: *Staplonem* Fredegarius in Chronici libri IV. capite LXVIII. vocat. locolæ *Stoblon*, aliàs *Establon* appellant: qui locus est in Reiensi Diœcesi.

STABULAUS.

Illostre est in Tongrorum finibos Monasteriom *Stabulaus*, à Sigiberto Daguberti filio, Austrasiorum Rege coostructum, *Stabolaus* in Vita S. Landeberti dictom: quod *Monasterium Stablaus* oumerat Lodovicus Aug. iorer ea quæ dona & militiam debeot. Annales Fuldenses Ripariis hunc locom adscribunt, & anno DCCCXCI. *pracipua in Ripuaria & pago Hasbanico Monasteria*, *Prumiam*, *Indam*, *Stabulaus*, *Malmundarium* à Nordmanois vesteta esse tredont. *Stabulense Monasterium* quidam vocant; quidam *Stabolau* nomine indeclinabili. Vita S. Johan-

nis Gotziæ Abbatis *Monasterium Stabulacum.* Vulgò *Stavelo* dicitur, vel *Staulo.*

STAMPÆ.

Stampa in Senonibus, *Estampes*, à Gregorio nostro Fredegarioque memorantur. Has Fredegarius flumini *Loa* appositas esse scribit; alii, præsertim Aimoinus meliùs fluvio *Junna*. Quorum discordes opiniones facilè conciliari possunt: cùm certum sit *Junnam* paullo infra *Stampas* quas alluit, fluvio *Loa* majore ac minore augeri.

Ab his *pagus Stampensis* Gregorio & Fredegario Nithardoque celebratus, *Stampinsis* in Capitulis Caroli Magni; *Stampisus* in Capitulis Caroli Calvi dictus nomen invenit, in Chronico Mauriniacensi *provincia Stampensis*, *l'Estampois*.

Æthicus inter *Canabum*, id est Genabum, & *Luticiam Salioclitam* vel *Selioclitam* ponit, à Canabo XXIIII. à Luticia totidem millibus passuum distantem: qui situs aut quæ distantia *Stampis* convenit, itaut *Salioclita* postea *Stampa* dicta esse videatur. Nisi sit *villa Sarclita* vel *Sarclida* (*Saclé*) *super flu. Jotua in pago Stampinse*, Dagoberto memorata.

Heic notandum est, fluvium *Junnam*, *la Juine*, qui *Stampas* alluit, in Chartario Ecclesiæ Parisiacæ nunc *Juniam*, nunc *Joniam* nuncupari. In litteris Philippi Franc. Regis datis anno I. V. MCC. regni XXI. Loriaci, *marisci super Junnam*, (id est marisci vel paludes) & *piscatio in Junia* memorantur, & *Theovilla* ac *S. Veranus* loca *Stampis* & *Junne* fluvio proxima; item, *ex parte illa Junia, in qua una ripa*, &c. *Junna* paullo postquàm *Stampas* attigit, *Loam* majorem, & *Loam* minorem accipit: ex quibus major *Loe*, vel (ut vulgò proferunt accolæ) *Lo* dicitur; minor *Loet* nomine deminutivo appellatur quasi *parvus Loa*. Apud vicum Exonam vel Axonam nomen mutat *Junna*, & incipit vocari nomine ejus vici quem alluit *Exona* vel *Issona*, *la riviere d'Essone*, atque ad Corboilum in Sequanam decurrit: sicuti in Parisiis docui. Constat autem non aliud flumen, quàm *Junnam Stampensem*, auctum utroque *Loâ*, Exonam vicum præterlabi, & apud Corboilum Sequanæ confundi. Hanc observationem Buissonio V. C. & itinerum Romanorum se veterum viarum geographiæque peritissimo debere me volens libensque profiteor, ac sponte acceptam refero.

Stampas Veteres in Chronico Mauriniacensi reperio, in quo *Ecclesia Veterum Stamparum, in honore Martini Confessoris dedicata, Priorem* suum habentis fit mentio, & *Stampæ* à *Veteribus Stampis* distinguuntur: itaut *Veteribus Stampis*, quarum Gregorius aliique meminerunt veteres scriptores sub nomine *Stamparum*, novæ accessisse videantur, quæ absolutè *Stampa* dictæ sint.

Stampis Palatium fuisse, docet non solùm Chronicon Mauriniacense semel atque iterum, sed etiam Helgaldus: qui scribit Rotbertum Regem Franc. *Monasterium S. Mariæ in Stampensi castro*, ac ibidem *Ecclesiam in Palatio ædificavisse.*

In Chronico Mauriniacensi *Marchum Vicecomitem Stampensium* dici, & ejus generum Guidonem, uxorio jure Vicecomitatum hunc obtinuisse reperio.

STERPINIACUM.

Sterpiniaci villæ publicæ vel fiscalis in Veliocassibus mentionem facit Audoënus in libro I. de Vita Eligii hisce verbis. *Alio quoque tempore sub laicali adhuc habitu carpebat iter cum pueris suis de villa Regali qua vocatur Sterpiniacus.* *Sterpiniacus* vicus aut *Sterpiniacum* unà cum *Gamapio vico*, quem ibidem memorat Audoënus, est trans Ittam in Veliocassibus Normannis non procul à Gisortio ac Gamapio, atque vulgò dicitur *Estrepigni*, aliàs *Estrepagni*. Auctor incertus in libro III. Chronicorum, in *Vilcassino Normannico Sterpiniacum Gamachiasque* collocat, ut & Gesta Ludovici VII. Francorum Regis: quæ horum locorum alterum *Estrepegni*, alterum *Gamaches* vocant; *Stripiniacum* alii; vetus codex ante annos D. *Strepenneium*; Gesta Dagoberti Francorum Regis *Sterpiniacum villam in pago Vulcassino*: quam villam hic Princeps Monasterio B. Dionysii dedisse fertur.

Est & *Stripiniacum* vicus in confinio Parisiorum & Senonum ad Junnam flumen, inter Bonnam vicum (*Bonnes*) & Stampas, vulgò *Estrechi*. *Stripiniacensem Ecclesiam* ab Aniello & Haimone Mauriniacensi Monasterio datam esse legimus in Chronico ejus: quam hodieque pro Cella Mauriniacenses habent, & in veteribus tabulis *Stripiniacum* appellari aiunt. *Villam in pago Stampensi, qua Stripiniacus dicitur*, vocat liber Miraculorum S. Dionysii. Ex *Stripiniaco* factum à Nostris *Estrechi* truncato vocabulo, ac litterulâ p in ch mutatâ, ut ex apio *ache*, ex Gamapio *Gamache*, ex Attipiaco *Attichi*, ex spina *eschigne*. Nominibus Latinis ab s littera incipientibus Nostri e præfigere consueverunt. Sic dicunt strenas *estrenes*, scrofulas *escroüelles*, spatham *espée*, scripturam *escroüe*, sciurum *escurieu*, sturnum *estourneau*, spatiari *s'esbatre*, porcum spinosum *porc espi*, spithamam *un espan*, Sclavinos *Esclavons*, strictum *estroit*, scapulam *espaule*, sporrones *esperons*, stubam *estuve*: eadem ratione Sterpiniacum *Estrepigni*, Stripiniacum (quod idem nomen est) *Estrechi*.

STOECHADES INSULÆ.

Strabo quinque *Stœchadas* insulas refert, tres memoratu dignas, parvas duas; sed eas non nominat. Tantùm à Massiliensibus coli, & portus suos habere ait, ac *Stœchadas* v. *Massiliensium* nuncupat. Pomponius Mella ita de *Stœchadibus* scribit in libri II. de situ Orbis capite ultimo. *In Gallia quas referre conveniat, sola sunt Stœchades, ab ora Ligurum ad Massiliam usque dispersa.* Quibus verbis non quinque solummodò insulas, sicuti Strabo suprà, sed quidquid insularum est inter ostium Vari fluvii finemve Galliæ atque Massiliam, *Stœchadum* appellatione designat, seu *Stœchadibus* adscribi jubet. Sunt

autem toto hoc spatio inter Varum seu initium Liguriæ propriè dictæ atque Massiliam insulæ plus minùs XL. eùm majores & citra fastidium nominandæ, tum minores, aut etiam minimæ & incultæ, in primis tres contra Massiliam Græcorum, *Stœchades* propriè dictæ, ut infrà docebimus; *Planaria* à planitie nuncupata, ubi vicus cum turre, *Planier*; *Callis Longus*, *Calle Longue*; *Callis Saracenicus*, *Calle Sarrasine*, id est via Saracenorum, qui olim oram Gothiæ atque Provinciæ prædationibus diu multumque infestavere; *Carchedonia Cassidaine* à Carthaginensibus, quibuscum Massilienses bellum gesserunt; duæ ejusdem magnitudinis vel potiùs ejusdem brevitatis uesides, ob similitudinem *Fratres* dictæ, *les Freres*; insulæ tres, *Areenses* vel *Arearum* cognominatæ, quòd sint ante opidum Areas; Nostris *les isles d'Hieres* ac nonnumquam *les isles de Eres*, Italis *Isole d'Eri* nuncupatæ, aliquando & *insula Aurea*, *les isles d'Or*: parva admodum insula, atque ideò dicta *Formica*, *Formigue*; insulæ duæ dictæ *Sardinaria* à copia sardinarum vel sardarum, in ostio sinus Grimaldici, *les Sardinieres*; insulæ etiam *Leonum* duæ aut *Leones*, *les Lions* ante Forum Julii, Petro Amelio in navigatione Gregorii PP. XI. *Leones Forojuliensis Diœcesis* dictæ: *Agatha*, *port d'Agat*, aliàs *Port d'Aigas*, id est *portus Aquarum*; *Lerinus*, & *Lero*, *Transtero*, & *insula S. Ferreoli*. Sic igitur sensit Mella, sed solus. Nemo enim præter eum, quem quidem legerim, (omnes autem Geographos veteres legi) Lerinum & Leronem insulas, ne de ceteris loquar, *Stœchadibus* adnumerandas putavit.

Plinius, de omnibus unus & solus, *Stœchadum* numerum & situm, & nomina singularum optimè diligentissimeque designavit: cujus hæc verba sunt in libri III. capite V. *Galliæ autem hinc ora. In Rhodani ostio Metina, moxque Blascon*: (in Blascone errat) *tres Stœchades à vicinis Massiliensibus dicta propter ordinem: quas item nominant singulis vocabulis, Prote, Mese, quæ & Pomponiana vocatur, tertia Hypaa. Ab his Sturium, Phœnice, Phila, Lero, & Lerina adversum Antipolim.* Ampelius in libro quem Memorialem inscripsit, tres tantùm *Stœchadas* uti Plinius facit. A Massiliensibus Græcis vicinis, qui earum & totius ferè oræ maritimæ domini erant, hæ III. insulæ Græco nomine appellatæ sunt Στοιχάδες, *Stœchades* ab ordine, (στοῖχος enim ordinem significat) quòd ex adverso Massiliæ recto æqualique ordine ac distantiâ sint sitæ. Στιχάδες & στίχος à quibusdam scribitur, quod unum idemque est. Unde Servius in hæc verba libri III. Æn. *sparsasque per æquor Cycladas*; *sparsas*, (inquit) *quia nullo ordine continentur; ut Stœchades quæ διὰ τοῦ στοίχου dicta sunt: recta enim sunt*, id est, ut contrà Stœchades recto ordine continentur. Nomina singularum Græca, à Massiliensibus imposita sunt: *Prote*, Πρώτη, id est Prima, quoniam Massiliam navi petentibus prima occurrit; quæ citra dubitationem nunc appellatur *le Rotoneau*, quasi Protonesus, p litterâ sublatâ. Secunda vocabatur *Mese*, Μέση, id est Media, quòd inter Proten & Hypæam medium locum obtineret: dicebatur & Latino nomine à Pomponio aliquo *Pomponiana*: quam hodieque appellationem, sed truncam atque corruptam omnino servat. Nuncupatur enim *la Pomegue*. Tertia eaque extrema ac Massiliæ proxima *Hypæa*, vel *Hypata* est dicta, quòd sub duabus aliis sit posita. Nunc primam veteris nominis sui syllabam retinet haud dubiè, ac *If* nuncupatur, p litterâ in f commutatâ. Sic caput Nostri *chef* appellant, mespilum *nesfle*, sinum vel colpum *golfe*. Memini legere taxum arborem *ippum* olim dictam, quam *If* hodieque nuncupant. Hæc insula, omnium ultima ac etiam minima, arcem habet, quæ vulgò *le chasteau d'If*, aliàs *la tour d'If* vocatur. Hæ tres insulæ ab Altonio in Ludovico XII. insulæ Massiliensium vocantur, *les isles de Marseille*. Sæpe communi nomine eædem designantur, & in tabulis nunc *Pomeges*, nunc *les Pomegues* vocantur; apud Guicciardinum quoque *les Pomegues*, id est *Pomponiana*, à Mese sive Pomponiana, quæ trium *Stœchadum* est maxima, ex proprio unius nomine communi omnium circumjacentium appellatione facta. Sicuti Radis aliæque sinus Aquitanici insulæ circumjacentes, ab Olarione proxima insula omnium maxima *insulæ Olarionenses* vel *Ularenses* appellari solent, *les isles d'Oleron*: & Lero ac Lerinus aliæque circà insulæ II. vocantur *insulæ S. Margaritæ*, *les isles de S. Marguerite*, à maxima earum Lerone sive insula S. Margaritæ: IV. insulæ in Britannico mari, à Sena *Sein*, quæ earum maxima est, *insulæ Senenses* dicuntur, *les Seins*.

Ptolemæus Strabonem sequitur in numero *Stœchadum*, & quinque numero *Stœchadas* sub Citharista promontorio & portu ponit. αἱ δὲ Στοιχάδες ὑπὸ τὸν Κιθαριστὴν πέντε τὸν ἀριθμόν. Abest autem Citharista portus ab urbe Massilia XXX. millia passuum. Parum igitur exactè situm *Stœchadum* Ptolemæus notavit, quas cùm ante Massiliam statuere deberet, procul inde Citharistæ promuntorio subjecit. Porrò Strabo & Ptolemæus quum quinque esse *Stœchadas* scribunt, tres sine fastidio nominandas, duas parvas: *trium* quidem *memoriâ dignarum* & majorum appellatione tres *Stœchadas* propriè dictas designant; duas autem insulas ex his quæ tribus *Stœchadibus* vicinæ sunt, haut dubiè *Stœchadibus* adnumerant. Vicinæ autem sunt tribus *Stœchadibus* X. plus minùs insulæ, in his Planaria, *Planier*, *Espobolen*, *Rienls*, cultæ singulæ, *Callis Longus*, *Callis Saracenus*, Carchedonia *Cassidaine*. Alioquin constat tres tantùm propriè Stœchadas fuisse, easque ante Massiliam. Situm ipsarum Cornelius Tacitus docet, in I. libro Historiarum *Stœchadas Massiliensium insulas* appellans: docet apertè & Suetonius, *Stœchadas insulas* Massiliæ proximas fuisse indicans his verbis de Claudio Aug. Britanniam petente. *Hunc cùm ab Ostia navigaret, vehementi Circio bis pæne demersus est, prope Liguriam, juxtaque Stœchadas insulas. Quare à Massilia Gessoriacum usque pedestri itinere confecto, inde transmisit.* Vetustior ambobus Lucanus in libro III.

scribit, Decimum Brutum Præfectum classis Cæsaris, qui per C. Trebonium legatum Massiliam oppugnabat, Brutum inquam Præfectum navium quæ factæ fuerant Arelate, secundo amne Rhodano *flictus*, id est mare Gallicum intravisse, ac *Stœchada* petiisse atque obtinuisse.

> Et jam turrigeram Bruti comitata catinam,
> Venerat in fluctus Rhodani cum gurgite classis,
> Stœchados arva tenens.

Stœchados arva tenens, id est unius è tribus *Stœchadibus*. In libro I. de bello Civili dicuntur naves Cæsaris Massiliam obsidentis, *quibus præerat Decimus Brutus, ad insulam quæ est contra Massiliam, stationes obtinuisse*. Hæc insula contra Massiliam, *Stœchas* Lucano nuncupata, fuit *Prote*, si Brutus auxiliis & commeatibus viam mari claudere instituerat; sin Massiliam de proximo premere volebat, fuit *Hypaa*. Sed ut de *Prote* credam, inclinat animos. Dioscorides *Stichadas* insulas in ora Galliæ è regione Massiliæ appellat in libri III. capite XXXI. quum de *stœchade* herba loquitur, quæ in his insulis nascitur, & ab ipsis nomen accepit, non (ut ait Massonus) suam eis appellationem dedit, ac in Septimania Provinciaque frequens gignitur. Στιχὰς φύεται μὲν ἐν ταῖς κατὰ Γαλατίαν νήσοις ἀντικρὺ Μασσαλίας, καλουμέναις δὲ Στιχάσι. Non alias ergo *Stœchadas* Dioscorides, quas *Stichadas* vocat, quàm contra Massiliam agnoscit. *Stœchas in insulis tantùm ejusdem nominis gignitur, odorata herba. Menses ciet potu; pectoris dolores levat; antidotis quoque miscetur*; uti ait Plinius in libri VII. capite XII. vulgò *stecas* dicta, Pharmacopolis notissima, ex qua fiebat olim vinum *stœchadites*, & acetum *stœchadicum*: de utroque Dioscorides in libro V. retulit. Idem Plinius qui *Stœchadibus vicinos Massilienses* suprà vocavit, in libri XXXII. capite II. ait gigni *corallium laudatissimum in Gallico sinu circa Stœchadas insulas. Galli gladios, scuta, galeas adornabant eo.* Ubi quidam malè legunt *circa Orcadas insulas*, in primis editio Parisiensis anni MDXVI. cùm in mari Gallico, seu in Gallico sinu maris interni seu mediterranei sint *Stœchades*; Orcades verò (*Orkney*) plus minùs XXX. in Britannico Oceano Scoticove. Certè hodieque in mari Gallico, sive in ora Provinciæ Promontorium *Cap de Cerchiec* vulgò vocant incolæ Teloni proximum, quod *corallio insigne* esse Gassendus Provincialis affirmat. Abest autem Telo Martius ab urbe Massilia XCII. millia passuum, si Æthico credimus. Aliqui ad portum S. Tropesii in sinu Samblacitano vel Grimaldeosi incolas corallium piscari aiunt. Stephanus de Urbibus & situm & numerum *Stœchadum* eumdem, quem Plinius observavit his verbis. Στοιχάδες νῆσοι τρεῖς πρὸς τῇ Μασσαλίᾳ. Καλοῦνται δὲ καὶ Λιγυστίδες. *Stœchades ergo insulæ* non ampliùs tres numero erant, & *prope Massiliam positæ*. *Vocabantur* autem *& Ligustinæ* vel *Ligusticæ*, quòd unà cum Massilia Ligurum regioni attribuebantur: quas *planas insulas sine montibus esse* asserit Scaliger in Cardanum.

Situm *Stœchadum* Orosius in libri I. capite II. & ex eo Æthicus in Cosmographia adnotant, traduntque *Narbonensi provinciæ esse in fronte, quà Rhodanus fluvius in mare exit, insulas Stœchadas*: itaut *Stœchadum* nomine insulas *Anguillariam* & *Odur* Rhodani ostio obvias atque objacentes ambo designare videantur. Nam tertia eaque minima, ut nomine caret, sic memoriâ indigna est. Abest autem fluvius Rhodanus sive os fluminis ab urbe Massilia Græcorũ millia passuum XLVIII. quemadmodum Æthicus docet in Itinerario portuum vel positionum navium ab Urbe Arelatum usque. Isidorus in libri XIV. capite VII. similiter prodit, *Stœchadas insulas Massiliensium LX. millibus à continenti abesse in fronte Narbonensis provinciæ, quà Rhodanus fluvius in mare exit; dictas ita, quasi ordine in ordinem sint posita*. Orosium, Æthicum & Isidorum transscripsit Hugo Floriacensis Monachus in libro III. Historiæ Ecclesiasticæ ad annum MCIX. deductæ: quum ait *Narbonensem provinciam habere à fronte. quà Rhodanus in mare defluit, insulas Stichadas.* (Ita enim corrigendum est pro *Cycladas*) Transscripsit & Gervasius Tilleberiensis, quum prodit, *Narbonensem provinciam habere in fronte, quà Rhodanus fluvius exit in mare, Sticadas insulas, quas vulgò Camargas nominant*, Rhodani III. ostiis clausas. Sed falsò Gervasius *Stœchadas, Camariasque* confundit. Quippe *Camaria* vel *Camaria*, *la Camargue* vulgò dicta, insula est amnica, tribus Rhodani brachiis circumfusa: *Stœchades* verò sunt insulæ maris Gallici è regione Massiliæ.

Notandum est, quod ait Strabo, postquàm de V. *Stœchadibus*, & de *Planasia* seu Lerino, ac Lerone scripsit, *parvas esse alias insulas, memoriâ minimè dignas, partim ante Massiliam jacentes, partim in reliqua Gallia ora*. Quibus verbis insulas circa Massiliam exiguas, Planariam, *Espebelen*, *Rsculs*, Callem Longum, Callem Saracenicum, & Carcebdoniam, suprà memoratas, insulas etiam Atenensium haud dubiè designavit.

Cassianus qui circa annum CCCCXXX. principatu Placidi Valentiniani floruit, in Præfatione ad VII. Collationes, *qui in Stœchadibus consistunt insulis, sanctos Fratres* commemorat, id est Monachos: ex quo apparet in *Stœchadibus* Monasteria jam tum fuisse, qualia in Lerino ac in Lerone etiam; in Capraria, & in Urgone vel Gorgone Ligustici maris insulis erant. Certè & Ennodius in Vita Epiphanii *Stœchadas*, ac Leronem seu *Lerum* inter *sanctarum habitationum* hoc est Cœnobiorum *loca* numerat annis post Cassianum plus minùs LXX. cujus de Epiphanio Ticinensi Episcopo, Legato ad Regem Vesigothorum Tolosam misso, & in Italiam mari revertente, talia verba sunt. *Telesâ regrediens, singularum sanctarum habitationum loca visitavit, medianas insulas Stichadas, Lerum, ipsamque n. s. m. planam Lirinum. Medianas insulas* appellat Epiphanius medias ac interjacentes Narbonem inter ac fines Italiæ: quod erat iter ab urbe Tolosa mare Gallicum, & Italiam mari petentium. Sic ante annos M. Dado in libri II. de Vita B. Eligii capite s.

Lotharium Medianum appellat Chlotharium Regem Francorum Chilperici filium, Chlotharii majoris nepotem, eumdemque Dagoberti patrem, Chlodovei avum, Chlotharii junioris proavum; quòd inter duos Chlotharios Lothariosve, alterum avum suum, alterum pronepotem medius regnaverit. Nam *Medianas insulas* pro *Metina* accipi oportere non puto, quam Plinius in Galliæ ora Rhodanique ostio collocat.

Pars maris Gallici circa Massiliam & insulas *Stœchadas* totamque eam oram, vocatur mare Massiliense, nisi nos tabulæ decipiunt, vulgò *mer de Marseille*.

Et hactenus de *Stœchadibus*: quarum insularum situm, & numerum exactè probavisse, & nomina Gallica cum Græcis contulisse, ac suam singulis appellationem attribuisse operæpretium erit.

STOTAVILLA.

Stotavilla, *Estouteville*, locus est Ducatus titulo insignis in Caletis & Diœcesi Rotomagensi, non procul à Fiscamno: Orderico Vitali *Stotevilla in Caletensi regione* sæpe dicitur. Rotrodus Rotomagensis Archiepiscopus *Thotevillam* vocat. In Chartario enim Fiscamnensi litteras ejus reperi, in quibus *Ecclesiam B. Germani de Thotevilla* Fiscamnensi Ecclesiæ donatam memorat. Ibidem in aliis litteris *Henricus de Stoutevilla* celebratur. *Estutevillam* & *Estotevillam*, ac *Totevillam* aliæ nuncupant tabulæ. Quæ nominum diversitas pæne mihi persuadet, *Stultamvillam* primùm olim, aut contrà *Astutamvillam* noncupatam fuisse, id est stultorum vicum, astutorum vicum vel villam. Certè multi sunt in Normannia vici similiter à sottis cognominati, quibus *Sottavilla* & *Follavilla* nomen est, hoc est *sottorum* stultorumve villa, *follorum* vanorumve villa vel vicus, *Sotteville*, *Folleville*.

STRAMIACUM.

Anno DCCCXXXVI. *Conventum Imperator* (Ludovicus) *in pago Lugdunensi habuit tempore æstivo, in loco qui vocatur Stramiacus, cum Pippino & Ludovico filiis*; ut inquit auctor æqualis in libro de Vita Imper. Ludovici. *Stramiacum* hoc, vel Stramiacus *in pago Lugdunensi*, mihi videtur esse *Cremieu*: qui est locus non longè ab Antone & à fluvio Rhodano in agro Lugdunensi, ab urbe Lugduno v. leugis non totis distans. Dictum à Nostris est Stramiacum *Cremieu* t in c mutato, & sublatâ nominis litterâ: ut tremere olim dixerunt *cremir*, tremorem *cremeur*, timidum ac tremulum *cremeteux*. *Acum* autem in *eu* convertere harum regionum incolæ consuevere. Sic Joviniacum vel Juviniacum *Juvignieu*, Floriacum *Fleurieu*, Biriacum aut Veriacum *Birieu*, Crispiacum *Crespieu*, Solemiacū *Solemieu*. Magniacum *Magnieu* vocant loca, quorum Ecclesiæ ad Monasterium Insulæ Barbaræ pertinent; item castellum Ligniacum *Lignieu en Bresse*, Vassalliacum *Vassallieu*, Siniriacum Comitale, *Surieu le Comtal*, Sivriacum bosci, *Surieu le bois*, Paulliacum *Poüillen les Meynes*, Condriscum in litteris anni MCCXXXIV. memoratum, vino suo nobile, *Condrieu*, Maximiacum *Mexemieu*, Latiniacum vicus, *Lanieu en Bugey*, & multa alia similiter. Recentiores *Cremieu* nunc *Crimiacum*, nunc *Cremiacum* vocant.

STRICTI FONTES.

Legi litteras datas anno MCLVIII. in quibus *Strictorum Fontium* fit mentio: quod *oppidum Castri Novi de Strictis Fontibus*, vel potiùs *Castrum Novum de Strictis Fontibus* ibi appellatur; vulgò *Castel-nau de Stretefons*. Hoc castrum ab orbe Tolosa tres leugas abest, & ab strictis, id est oris angusti fontibus cognomen accepit.

STRUM.

Litteræ à Miræo vulgaræ, dateque anno MCX. *locum Monasterii qui dicitur Strum*, memorant: quod est Monasterium sacrarum Virginum S. Benedicti regulam servantium in agro Atrebatico, vulgò *Estrun* dictum. In Annalibus Bertinianis dicitur Ludovicus Rex *castellum materiâ ligneâ in loco qui dicitur Stromi, clausisse* adversus Nortmannos anno DCCCXXCI. *sed invenire non potuisse, cui illud ad custodiendum committeret*. Hoc castellum *Stromi* à *Strum loco* suprà memorato mihi differre non videtur.

STURIUM, PHOENICE, PHILA, QUÆ INSULÆ AREENSIUM, ET INSULÆ AUREÆ.

Insulæ Areensium à situ dictæ sunt, quòd *Areis* portui Provinciæ objacent. *Areas* autem plerique è Nostris *Hieres*, nonnulli *Eres* vocitant, Itali *Eri*. Quare insulas ipsas ab opido *Areis* cui adversæ sunt, alii *les isles d'Hieres*; alii *isles de Eres* aut *isles d'Eres* communi nomine appellant; Itali, nimirum Ligures in primis & Tusci similiter *Isole d'Eri*. Pomponius Mella Stœchadibus insulis eas adnumerat in capite VII. libri II. de situ Orbis, quum ait, *in Gallia quas referre conveniat solas esse Stœchadas, ab ora Ligurum ad Massiliam usque dispersas*. Inter ostium enim Vari fluminis (quod Galliam ab Italia dividit, & ubi *ora Ligurum* incipit) atque *Massiliam insulæ Areensium* jacent, & æquali à Varo atque ab urbe Massilia distant intervallo. Mella parum exactus fuit in situ numeroque Stœchadum assignando: quas tres tantummodò fuisse, easque Massiliæ adversas, alibi docuimus. Petrus tamen Victorius, vir doctissimus, in eumdem errorem incidit, ac *insulas Areensium* quæ Tuscis suis *Isole d'Eri* vocarentur, Stœchadas esse credidit, ibique herbam stœchadem gigni: tabulæ quædam Chorographicæ similiter *insulis Areensium Stœchadum* nomē attribuunt. *Insulas Aureas*, *les isles d'Or* multi eas appellant, à colore soli: quæ nunc sunt Marchiæ titulo illustres. Innocentius PP. III. in epistola ad Arelatensem Archiepiscopum scribit, *in insula Area-*

Fratres quosdam Cistertienses habitasse, quos Saraceni in servitutem abduxerint. Idem Agathensi & Massiliensi Episcopia scribit, atque *insulas Arearum* nuncupat ante annos CCCCLX.

Has insulas, suo quamque nomine appellatas, apud Plinium reperio inter *Stœchadas* & *Leronem*. Plinii in libri III. capite V. talia verba sunt. *Tres Stœchades à vicinis Massiliensibus dictæ propter ordinem. Ab iis Sturium, Phœnice, Phila; Lero & Lerina adversum Antipolim.* Et *Stœchadas* quidem *tres* contra Massiliam esse alibi docuimus; *Lero* & *Lerina* vel Lerinus insulæ omnibus hodieque notissimæ sunt: itaut Plinii *Sturium*, *Phœnice* & *Phila* aliæ quàm *Areensium insula* esse non possint. Quippe *Areensium insulæ* tres numero sunt, & inter tres Stœchadas, Leronemque ac Lerinum jacent, & cunctas maris Gallici insulas magnitudine superant. Plinii ordine servato, ab urbe Massilia Italiã mari petentibus quæ prima apparet, culta quidem & vico insessa, sed duabus aliis minùs spatiosa est, media duplo major, tertia trium maxima exsistit. Immodica est tabularum chorographicarũ in assignandis singularum nominibus discordia. Alibi enim prima vocatur *Porcariola*, *Porquerole*; alibi *Ripadinum*, *Ribadio* vel *Ribadeo*. Quod nemo mirari debet. Quippe *Porquerolles* Nostrorum appellatio est; *Ribadio* Ligurum & Tuscorũ. Secunda vel media ex *insulis Areensium*, *Arcu* adversa, nuncupatur à finitimis Liguribus *Porto Crozo*, hoc est (ni fallor) *Portus altus*, vel portus profundus atque aquã abundans ad accipiendas naves. *Crosum* siquidem & Itali & Nostri quidquid altum profundúmve & cavum est appellitant: & fluvina Aquitaniæ Crosam majorem, *la Creuse*, ac Crosam minorem, *Petite Creuse*, qui in majorem effluit, ab altitudine aquarum vocamus. In quibusdam tabulis hæc insula *Port-Cors* corruptè transpositis litteris nuncupatur, cùm *Port-Cros* scribi debeat; in aliis *l'isle Porte-Croix* mendosiùs; in aliis *Porte-rat* pro *Port-cros*; item *la Cavi*, id est Cava vel Cavia. Tertia, eaque ceteris multo latior & longior, montosa & silvestris, nunc *Bonomio*, nunc & *Boromo* in tabulis dicitur Italico vocabulo, à Nostris nonnumquam *l'isle Bonhomme*, Italica appellatione corruptâ. Nonnullis in descriptionibus *insula Titanis* vocatur, *l'isle du Titan*. Legi & tabulam, in qua *l'isle del Titon* nuncupatur, forte pro *del Titan*: cujus nominis caussa mihi incognita est. *Portus Crosius* & *Bononium* insulæ incultæ ac desertæ sunt, cùm *Porcariola* quæ ambabus magnitudine longè cedit, habitetur. Circum III. insulas Areensium jacent aliquot aliæ, nimirum Ripaldinum *Ribaudin*, contra Telonem, & Ripaldanum *Ribandan* priore major insula: ambę litoreæ, atque inde nomen nanctæ. *Ripam* enim quæ fluminum propria est, pro litore maris sæpe usurpant. Inter *Ripaldanum* & *Porcariolam* sunt tres minimæ insulæ Modi, *les Modes*: circa *Portum Crosum* hinc & inde duæ, una major, parva altera. *Bononio* Pergantionem spectanti proxima est uesis obscura, & supra *Bononium* non procul à litore Formica, *Formigue*. Ex supradictis intelligitur si Plinii ordinem descriptionis servamus, & locorum situs rationem habemus, *Sturium* quidem Plinii debere esse *Ribadio* vel *Porquerole*; *Phœnicen* esse, quam à portu suo majoribus navigiis commodo *Portum Crosum* appellamus, *Port cros*; *Phila* demum appellationem non alii quàm *Bononio* vel *insulæ Titanis* convenire. *Phœnicen* Massilienses Græco nomine appellavere vel à palmis arboribus quæ rum ibi nascebantur; vel à colore soli rubro rutilove, quem puniceum dicunt, qualis sæpe color est auri. Certè à Nostria eamdem ob caussam non *Phœnice* modò, sed duæ etiam aliæ *Areensium* nesides *insula Aurea* sunt nuncupatæ, *les isles d'Or*. *Phila*, φίλη, à Massiliensibus dicta est, hoc est amata & cara, ultima insularum Areensium *Bononium*. Præter Plinium qui III. *insularum Areensium* meminerit, vel prisca eis singulis nomina sua servaverit, è veteribus Geographis Græcis Latinisqua neminem reperi.

Ceterùm observandum est, si stœchas etiam in *insulis Areensium* gignitur, ut Victorius asseruit, eas insulis Stœchadibus impropriè adnumerari posse: quod & de Lerone ac Lerino dicendum est. Constat enim stœchadem herbam in insulis tantùm Stœchadibus nasci, sicuti Plinius ac Dioscorides memoriæ prodiderunt.

SUBOLA VALLIS.

Subola linguâ Vasconicâ regionem silvestrem significat. *Vallis Subola* à Fredegario memoratur in Vasconia: *Vallis Robola* Aimoino corruptè dicta in libri IV. capite XXVIII. qui est pagus sub radicibus montis Pyrenæi, Elloronensis Ecclesiæ finibus inclusus, & Malleone opido non obscuro celebet. Vulgò *Sola* hodieque contracto nomine appellatur, *Sole* vel *Soule*: & Malleo ab ea valle cognomen accepit. Nuncupatur enim *Malleo in Subola*, vel *Malleo Subola*, *Manleon de Sole*. Ejus pagi Bascleĩbus attributi domini, *Vicecomites Subola* dicuntur in veteribus tabulis Monasterii Silvæ Laiæ apud Benearnensea. *Sola* aliis, aliis *Seula* nuncupatur, & Benearnensi regioni adjacet.

Malleo caput *Subola* vallis, munitur arce veteri in loco edito ac prærupto exstructa, irrigaturque *Sasone* fluvio, troctis optimi saporis abundante, *le Gave du Saison*: qui cum Gabero Elloronensi, & Gabero Saliensi in Gaberum Benearnensem labitur, *le Gave Bearnois*, ab eoque in Aturum defertur. *Gaberus* autem vel *Gave* Vasconibus fluvius est.

SUELTERI.

Plinius in libri III. capite IV. ubi Narbonensem provinciam describit, *At in ora* (inquit) *Massilia Græcorum Phocensium fœderata, promuntorium nomine Citharista, regio Camatulicorum, dein Suelteri, supraque Verucini: in ora autem hac Athenopolis Massiliensium, Forum Julÿ, Octavanorum colonia, qua Pacensis appellatur & Classica.* In tabula Pen-

tingerians supra Forum Julii ponuntur *Selteri*, majoribus litteris scripti. Horum *Suelterorum Selterorúmve* regionem seu pagum hodieque à Gente *le Sterel* dici, & supra Forum Julii esse animadverto. *Clamatulicos* autem vel *Clomatullicos* nomen dedisse puto loco inter montes posito, & mari proximo, atque etiam à *Suelteris* Forojulioque non multum distanti, qui hodieque à nomine Gentis detractâ primâ litterâ *Ramatuelle* dicitur quasi Lamatullica. L enim in r mutare consuevimus: ut quum ululare *urler* dicimus; lusciniolam, *rossignol*; ulmum, *orme*.

Plutarchus in Camillo quosdam *Galatas*, id est Gallos, *Celtici generis* emigrasse sedibus suis, & *diu habitavisse inter Pyrenaeum & Alpes prope Senones & Celtorios* tradit, donec à Lucumone acciti, in Italiam transierint. Λέγονται Γαλάται τοῦ Κελτικοῦ γένους ὄντες, οἱ μεταξὺ Πυρρήνης ὄρους καὶ τῶν Ἄλπεων ἱδρυθέντες ἐγγὺς Σενόνων καὶ Κελτορίων κατοικεῖν χρόνον πολὺν, &c. Ubi nomina *Celtoriorum Suelteros* istos *Selterosve* designari puto, conveniente situ. Nam *Selteri* inter Pyrenaeum & Alpes Maritimas sedes habent, Alpibus tamen quàm Pyrenaeo multo propiores.

SUESSIONES.

Apud Caium Caesarem in libro II. Commentariorum Remi vocant *Suessiones fratres consanguineosque ac finitimos suos, qui eodem jure, iisdem legibus utantur*, & *latissimos feracissimosque agros possideant*. Adjicit Caesar, *apud eos fuisse Regem suâ memoriâ Divitiacum totius Galliae potentissimum, qui cùm magnae partis harum regionum, tum etiam Britanniae imperium obtinuerit: nunc esse Regem Galbam. Ad hunc propter justitiam prudentiamque, summam totius belli omnium voluntate deferri: oppida habere numero XII. polliceri millia armata L.* Ex quo intelligitur quanta fuerit potentia *Suessionum*, qui latissimos agros possederint, oppidaque XII. & ad bellum Romanum L. hominum millia polliciti sint, & quorum Rex totius Galliae potentissimus fuerit, magnaeque parti Belgarum ac etiam insulae Britanniae imperaverit. Hieronymus Surita Caesari *Suessones* dici, & in priscis exemplaribus *Suvessiones* reperiri asserit. Hi à Strabone vocantur *Suessiones*, Σουεσσίωνες, inter Ambianos & Caletos, necnon *Suessiones*, Σουεσσίωνες, & *Suessiones* Σουεσσίωνες: quos inter Belgas post Bellovacos secundum locum dignitatis & virtutis ac potentiae obtinuisse ait, C. Caesarem secutus, qui in libro II. Bellovacos inter Belgas omnium primos numerat, *Suessiones* secundos. Lucani in libro I. de bello Civili versus sunt hi.

> Gaudetque amoto Santonus hoste,
> Et Biturix, longisque leves Axones in armis.

In priscis codicibus modò *Axones*, modò *Saxones*, nunc *Lensones* & *Lansones*, necnon *Suesones* legi ait Turnebus: qui & *Suesones* retinet cum Massono. Quidam *Axones* apud Lucanum Axonae fluminis accolas, quales sunt *Suessiones*, interpretantur: quibus minimè accedo. Nam etsi à flumine Axona *Axones* aut *Axonos* dici posse concederem, ut à Garumna *Garumnos* dictos constat: tamen fateri nihilominùs oporteret, si Lucanus eo nomine ita usus esset, mediam derivati nominis syllabam brevem facturum fuisse, qualis est in Axona vocabulo primitivo. Certè Ausonius qui ante annos MCCLXX. floruit, & fluvios Galliae homo Gallus notissimos habuit, in Mosella suo de Axona dactylum facit, secutus ut existimo vetustiores auctores,

> Non tibi se Liger anteferet, non Axona praeceps.

Fortunatus quoque qui ante annos mille & septuaginta Poëta obiit, in libri VII. Carmine IV. ad Gogonem, Axonae mediam syllabam corripit his verbis.

> An tenet herbosis quà frangitur Axona ripis:
> Cujus aluntur aquis pascua, prata, seges?

Cùm igitur apud Lucanum *Axones* ferri non possit; nonnullis forsitan videbitur legi oportere *Saxones*, repetitâ s. litterâ postremâ nominis praecedentis sic.

> Et Biturix, longisque leves Saxones in armis:

& eo vocabulo *Suessiones* designari: uti in capite XXXVI. Gestorum Francorum *pagum Saxonegum* seu *Saxonicum* pro *Suessionicum* ante annos DCCCCL; *Saxonis civitatem* pro *Suessionis* in Appendice Fredegarii jussu Nibelungi Comitis ante annos nongentos scripta; apud Theganum *Baradadum Episcopum Saxonicum* pro *Suessionicum* nuncupari reperio. Quam sententiam libens sequerer, si aetate Lucani sive Principatu Neronis à Pomponio Mela, à Plinio, à Ptolemaeo ceterisque vetustissimis Geographis *Suessiones* Nostros *Saxones* dictos esse constaret, e in a, & s in x conversis atque commutatis: sicut nostri nonnumquam faciunt, atque etiam Itali, qui *Sixtum* pro Xystum dicunt. Malim itaque legere, (& ita scripsisse Lucanum puto)

> Et Biturix, longisque leves Sessones in armis.

Pro quo *Sexones* librarii more aetatis suae posuere: quod nomen cùm non intelligerent recentiores, *Saxones* alii, alii *Axones* ineptè emendaverunt, aut potiùs temerè intruserunt. *Suessiones* nimirum, qui Straboni, Orosio, & in Historiae Miscellae MS. libro VI. multisque aliis *Suessones*, Σουεσσίωνες dicuntur, pro *Suessonibus Sessones* vocavit Lucanus, u sublato per synaeresin, & duabus ejus nominis syllabis in unam coalescentibus. Sicuti veteres duae Notitiae provinciarum & civitatum Galliae *civitatem Sessionum*; Gregorius MS. nunc *Sexonas*, nunc *Sessionas*; *Sexsionas* & *Sexionas* Fredegarius in libri IV. Chronici capitibus LXXIV. & LXXVII. *Sexonas* in capite XV. pro *Sessionas*; Gesta Regum Francorum in capite X. *Sessionis civitatem* ter, in capite XXXVI. *pagum Sessonicum* vel *Sessionicum* nuncupant.

Suessionibus Belgis, quos agilitate & levitate membrorum pollere indicat, *longa arma* tribuit Lucanus; ut Virgilius Gallis Senonibus Capitolium furto occupare conantibus *scuta longa*: eamdem uterque ob causam. videlicet

delicet propter proceritatem eximiam. Nam ut ait in libro II. C. Cæsar, *omnibus Gallis pro magnitudine corporum suorum brevitas Romana contemptui est. Arma* suprà à Lucano vocantur scuta: sicut à Nostris scriptoribus nunc Armiger, nunc Scutifer dicitur, qui Militis scutum fert. Erat autem in urbe Suessionis Fabrica scutaria.

Plinius in Belgica *Suessiones* ponit, ut & Claudius Ptolemæus, qui *Suessones* vocat. Quippe pro οὐεσσονες legendum apud eum emendandumque σοέσσονες: quæ menda orta est ea similitudine litterarum ο & ε. Tabula Theodosiana atque Æthicus in Itinerario provinciarum, ac nonnullæ Notitiæ *Suessones* appellant; pleræque priscæ Notitiæ civitatum Galliæ, & Florus in epitome libri CIV. *Suessiones*.

Suessiones pago *Suessionico* nomen dedere: qui in Silvacensibus Capitulis Caroli Calvi pagus *Suessonicus* vocatur, & inter *Portianum* ac *Urcisum*, id est Urcensem ponitur. Gregorius in libri V. capite III. *territorium Suessionicum* nuncupat, in libri VI. capite XXXIV. *pagum Suessionicum*; Gesta Francorum in capite XXXVI. *pagum* item *Suessionicum*, & *Sessionicum*; Hincmarus de Vita B. Remigii *pagum Suessonicum*. Nostri *le Soissonnois* vocitant, & *Suessiones* ipsos *les Soissonnois*.

Suessionum finibus continentur præter *pagum Suessionicum* & alii pagi, *Tardanensis*, *Vadensis* ex parte, & *Urcensis*, CCCXXC. Parœciæ: quibus adnumerantur opida, Compendium, Castrum Theodorici, Firmitas Milonis, Brennacum vel Braina ad Vidulam, Velliacum *Vély* ad Axonam, ad Matronam Castellio, ac Naniogilum, Mons Mirabilis *Montmirail*, Fara *la Fere en Tardenois*, Petræ Fons, *Pierre Fons*, ac XXIII. Abbatiæ: de quibus sex cum X. Parœciis, & cum Monasteriis Canonicorum atque Mendicantium aliisque, sunt in urbe *Suessionis*, ejusque suburbanis aut burgis.

Ceterùm ut ea *Suessionis* quidam veteres scriptores *Saxonis* civitatem faciunt, quam Nostri *Soissons* appellant vulgò: sic *Saxoniam* prisci auctores nostri regionem Germaniæ *Soissongne* nuncupavere, quæ nunc contractiori nomine *Saxe* vocitatur.

SUESTRA.

Suestra fuit villa in pago Mosano posita, atque à præfluente rivo cognominata, vulgò *Suster*, aut *Susteren*: quam Pippinus Princeps Francorum ac Plectrudis suâ pecuniâ emisse ac VVilbrordo dedisse dicuntur. Quo in loco sanctus Sacerdos Trajecti Batavorum cellulam condidit: quod nunc nobilium Virginum Canonicarum celebre collegium est in Diœcesi Leodicensi ac Ducatu Juliacensi, à Zuventibaldo Arnulfi Aug. filio, Lotharienſium Rege qui ibidem sepultus est, auctum ac locupletatum. Ejus Principis duæ filiæ nothæ altera post alteram *Suestrensibus* Virginibus Abbatissæ feruntur præfuisse. *Abbatiam Suestre* vocat Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta.

SUGAMBRI, ET SUEVI CISRHENANI.

Augustus Cæsar *ex Germanis Suevos & Sugambros dedentes se, in Galliam traduxit, atque in proximis Rheno agris collocavit*; ut Suetonius in capite XXI. scribit: *Sucambros in Galliam transtulit*, ut ait A. Victoris Epitome. Hos *Sugambros*, quos Græci auctores, in his Strabo Συγάμβρους; MSS. libri & prisci lapides *Sygambros*; plerique vulgò *Sicambros* vocitant, posteaquam è Germania in Galliam translati sunt, *Gugernorum* appellatione censeri cœpisse, asserit Cluverius. *Guguerni* autem à Plinio ponuntur in extrema Belgica ad flumen Rhenum, inter Germanas Gentes Ubios & Batavos, qui & à Tacito memorantur. Cluverius ait, millibus passuum ab opido Gelra distare, & ad ejusdem amnis videlicet Nerisii ripas infra Gelram positum esse opidum *Goch* tradit, *Gugernorum nomen retinens*.

Suevorum Cisrhenanorum meminit Dado in Vitæ Eligii libri II. capite III. tamquam ad Turnacensem Diœcesin pertinentium. *Lustrabat urbes vel municipia circumquaque sibi commissa. Sed Flandrenses, atque Andoverpenses, Frisiones*, (id est Plinii *Frisiabones*) *& Suevi, & barbari quique circa maris litora degentes, quos velut in extremis remotos nullus adhuc prædicationis vomer impresserat, primò eum hostili animo & aversa mente susceperunt.* Et in capite VIII. *Multum in Flandris laboravit; jugi instantiâ Andoverpis pugnavit; multosque erroneos Suevos convertit. Suevi* ergo isti Andoverpensibus finitimi, ac maritimi ut & *Frisiones* erant. In Chronico de Gestis Nortmannorum ab anno DCCCXXXVII. ad annum DCCCXCVI. *Normanni anno DCCCXXC. Menapios & Suevos ad internecionem deleverunt, quia valde illis infesti erant.* Apparet errare Bollandum, qui *Suevos* istos mediterraneos faciat, & circa Cortoriacum in Flandria ad flumen Legiam eos ponat, ubi Suevengehemium, vulgò *Swevegbem*, & *Suevesalia* vici sint noti, *Suevorum* nomen retinentes: *Frisios* autem aut Frisiones in Flandriæ IV. opidis Hulsta, (*Hulst*) Axla, (*Axel*) quæ ambo VVasæ vel VVasiæ attribuuntur, Sasso, & Bierflito collocet. De Frisiæ Cisrhenanæ situ suprà egimus. Sententia Bollandi de *Suevorum* Gallicanorum situ haud dubiè innititur his Chronici de Gestis Nortbmannorum in Francia verbis. *Anno* DCCCXXC. *Northmanni sedem sibi mutaverunt, & Cortriaco castrum ad hiemandum construunt, indeque & Menapios & Suevos usque ad internecionem deleverunt, quia valdè illis infesti erant.* Ubi *Suenos* legitur pro *Suevos*.

SUGINTENSIS PAGUS.

Sugintenses à Fredegario memorantur in libri V. ac ultimi Chronici capite tricesimo septimo. Hos cum finitimis Turensibus, Campanensibus, atque etiam Alesatiis Childeber-

tus ex Austria detraxit, Burgundiæque adjecit, ac Theodorico minori filio testamento reliquit, quòd is in villa fiscali Marilegio apud Alesatios nutritus fuerat & educatus. Hunc pagum *Suentensem* vel ut vetustissimus codex scriptū habet, *Sointensem* eidem Fredegario in capite xxxv. dici; *Suentisium* similiter vocari observo in Divisione Regni Lotharii anno DCCCLXX. inter Ludovicum & Carolum fratres facta; *Comitatum Suentisiorum* in Annalibus Bertinianis anno DCCCXXXIX. inter *Comitatum Portisiorum* sive Portensium, & *Comitatum Calmontensium*. *Sugintenses* igitur vel *Segintenses*, nunc detractâ g. litterâ *Suentenses*, & *Sointenses* ante annos mille dicti sunt; nunc *Suentisii*, quod idem est atque *Suentenses*. *Pagus Comitatusve Sugintensis*, quem & *Suentensem*, & *Sointensem*, & *Suentisium* vocavere, vulgò nunc appellatur *Suntgavv*, aut *Sungovv*: uti viri docti jam observaverunt. Est autem *Suntgovia* cis Rhenum in provincia maxima Sequanorum, Alesatiæ austrinæ contermina, & ejus velut appendix, continens Fierritensem Comitatum dictū ab opido Fierrito vel Firreto. Malè Aubertus Miræus *Suentisiam* in Divisione Regni Lotharii inter *Albechouvam* & *Calmontem*, putat esse *Sanctoy* in Lotharienfibus, nomen pagi obscurū, aliàs *le Sainctoy*: quem pagum tabulæ quædam statuunt in Lotharingia duos inter fluviolos in Mosam effluentes, ibique ponunt Novum Castellum, *Neuf Chastel*, Moram, Castanetum *Chastenoy*, Sandacurtim *Saadacourt*. Quidam aiunt pagum *Sugintensem* vel *Suntgoviam*, ac *Brisigaviam* (*le Brisgau*) id est pagum Brisiacensem Alesatiâ superiore, Landgraviatûs titulo clarâ contineri.

SULGA FLU.

Sulga Straboni vocatur *Sulgas*, ὁ Σύλγας ὁ κατ᾽ Οὐίνδαλον πόλιν μισγόμενος τῷ Ῥοδανῷ, *ubi Cn. Ahenobarbus multa Celtarum milia magno prœlio superavit*, hoc est Allobrogum. Ad confluentes igitur *Sulga* & Rhodani *circa urbem Vindalum*, vel potiùs *Vindalum* Οὐίνδαλον victi sunt à Romanis Allobroges. De qua victoria Florus in T. Livii libri LXI. epitome sic scribit. *Cn. Domitius Ahenobarbus Proconsul contra Allobroges ad opidum Vindalium multum feliciter pugnavit: quibus bellum inferendi causa fuit, quòd Teutomalium Salviorum Regem recepissent, & Æduorum agros sociorum Populi Rom. vastavissent.* Florus opidum *Vindalium* nuncupat, quod Strabo *Vindalum*, vel magis (uti emendandum est) *Vindalum*. Hoc pridem intercidit, & loco *Vindalij* portus est Tralliæ.

Sulga vulgò *Sorgue* dicitur u in o & l in r conversis: ut ulmum Nostri *orme*. lusciniolam *rossignol*, remulcare *remorquer*, ululare *urler* dicunt. *Sorgiam* recentiores, in his Petrarcha nuncupavere. Hic oritur ex magno fonte, Petrarchæ carminibus tantopere celebrato, quem fontem Clausæ Vallis à proximo opido vocitant incolæ Provinciales, *fontaine de Vau-Cluse*: alluit Clausam Vallem Petrarchæ non indictam, aliàs Vallem Clusam, *Vau Cluse* vel *Valcluse*; Caprarias *Cabrieres*; Insulam *l'Isle*, locum à situ cognominatum, & in insula fluminis *Sulga* positum; Pontem *Sulga*, *Pont de Sorgue*; & Portum *Port*, Portum Tralliæ aliis nuncupatum, *Port de Traille*: ac demum Rhodano miscetur.

Ceterùm Florus in capita II. libri III. *Sulgam* corruptè appellat *Vindelicum amnem*: quem à *Vindalio* opido *Vindalicum amnem* dici oportuit. *Varus* (inquit) *victoria testis, Isaraque, & Vindelicus amnis, & impiger fluviorum Rhodanus.* Isidorus contrà pro *Vindalico* fluvio *Vandalicum amnem* mendosè nuncupat, quem accoluisse & ab eo nomen accepisse *Vandalos* arbitratur, similitudine vocabuli deceptus. *Vandalicus amnis* (inquit) *ab extremis Galliæ erumpens: juxta quem fluvium habitâsse, & ex eo traxisse nomen Vandali perhibentur.* At constat Vandalos, quos Plinius *Vindilos*, Tacitus *Vindalos* vocat, Germanos fuisse, & circa Danubium ac Albis caput habitâsse, atque inter Gentes Germaniæ ab utroque numerari: adeò à *Sulga* Vandali abfuerunt. Nam de alio quàm de *Sulga* vel *Vindalico amne*, in extrema Gallia non procul ab Alpibus oriente, verba Isidori accipi posse non puto.

SUMERIUM.

In Septimania vel Gothia locus est, dictus *Sumerium* in tabulis apud Catellum: quem ex I. Laboratore, Priore Juviniacensi, in veteribus instrumentis & litteris *Sumidrium* vocari accepi. Fides sit penes auctorem. *Sommieres* vulgò dicitur, pro quo *Somiere* & *Sommiere* in numero singulari cum uno m. scribi quidam rectiùs malunt. Suum habet Vicariatum (*Viguerie*) *Sumerium*, positumque est in Volcis Arecomicis, Diœcesique Nemausensi: quod *Someire* ante annos quingentos jam vocabatur. Certè in litteris Guilelmi Montispessulani domini, datis anno I. D. MCLVI. *Bermundus de Someire* præter ceteros memoratur. *Sumerium* non procul abest à Salvia opidulo & Vicariatu (*Viguerie*) Nemausensis pagi, *Sauve*. *Salvia* autem à Salvio, quod nomen viri proprium apud Romanos fuit, appellationem accepit.

SUMINA FLU.

Suminam flumen Gregorius noster; *Sōmĕnam* Fortunatus in Carminibus, & Revelatio corporis Quintini Mart.; alii *Sumnam* & *Somnam* appellant, atque ab Camaraco millia passuum XXIV. abesse aiunt, *la Somme*. Recentiores corruptè modò *Somonam*, modò *Sommam* & *Summam* nuncupant. Heic observandum est, etiam apud veteres nostros auctores pro *Sumina* aut *Somena* nonnunquam mendosè scriptum reperiri *Summa* & *Somma*, interdum & *Suma*, inscitiâ transscriptorum & editorum. Hunc fluvium à Ptolemæo Φρούδις vel *Frudis* nomine, ceteris omnibus scriptoribus priscis incognito & indicto, designari constat, ejusque ostium memorari. Oritur propa vicum Fontem *Sumi-*

na inde dictum, vulgò *Fon Somme*. Alluit Augustam Veromanduorum, sedem olim Episcopatus, nunc positam in Noviomagensi Diœcesi, *Saint Quentin*; Braium, Hammum *Han*: inde Dalmanionem auctus, *Danmignon*, Peronam Veromanduorum præterlabitur, tum Braium alterum, quod majus cognominant & *Braium ad Suminam*, *Bray sur Somme*, ut à Braio ad Sequanam ceterisque Braiis distinguatur: Bosonis Curtem, *Beausencourt*, Corbeiam Ambianorum castellum, *Corbie*, ad Corbeiæ, aliàs Incræ (*Encre*) & Suminæ confluentes; Albiniacum, Blangiseum, Samarobrivam Ambianorum caput, ubi Aurinam (*Auregne*) & Sallam (*Selle*) fluvios recipit. *Sumina* demum Hammum minorem *Hen*, Pinqueniacum *Pequigny*, Calciatam vel Calceiam *la Chauchie*, Spinetum *Espinoy*, Principatus titulo illustre, Pontem Remigii *Pont de Remy*, corruptè *Pont Dormy* dictum vulgò; Abbatis Villam *Abbeville* alluit, & infra Monasterium ac oppidum S. VValarici, quod olim Leuconaus vocabatur, *S. Valery*, in Oceanum influit.

Ceterùm ut ex veteri nomine *Samarobriva*, id est *Pontis Samari* intelligitur, *Suminam* qui eam urbem irrigat, *Samarum* olim aut *Samaram* dictum esse: ita ex recentiore nomine *Somonobria* & *Somanobria* apertè cognoscitur, idem flumen ante annos oc. aut etiam occ. corruptè *Somonam* ac *Somanam* vocari cœpisse pro *Samina* aut *Somina*, i in o aut in a malè converso. Hoc me docet MS. Passio S. Quintini Mart. versibus scripta: in qua hæc reperio.

> Interea adgrediens urbem, quæ florida Gallia
> Exstiterat, quondam nomen Somonobria gestans,
> Ambianem quam nunc mutato nomine dicunt;
> Incipit egregias Christi mox pangere laudes.

Somanobriam Passio S Firmini, Episcopi Ambianensis & Martyris nuncupat. *Cùm plebs jam Somanobria se sopori dedisset*; &c. Eadem Passio Ambianis *templa Jovis & Mercurii*, & *Theatrum* (id èst Amphitheatrum) *ad portam Clypianam*, & *Pratorium Camlianum* fuisse docet. *Porta* autem *Clypiana* mendosè videtur dicta pro *Clypeana* aut *Clypearia*, quòd esset proxima *Fabrica* Spathariæ & *Scutaria*, quam Notitia Imperii Romani Ambianis olim exstitisse tradit.

In Synodo Suessionica principatu Caroli Calvi anno DCCCLXII. actum est de villis, quas Hludovicus Abbas Monasterii S. Dionysii Monachis loci dederat; & donatio ab Episcopis confirmata: ubi hæc legimus. *In pago Pontiu censum de platesiis, & anguillis Somenensibus*. *Platesia* vel potiùs (ut Ausonius vocat) *platessa*, volgò *plies* dictæ, plani pisces, & *anguilla Somaenses*, tum in pretio fuere: *Somnenses* vocatæ à *Sumina* vel *Somina*, quem per contractionem *Somnam* & *Sumnam* jam ante annos occc. appellabant.

SUPIA FLU.

Flumen *Supia*, cujus mentionem facit Frodoardus in Historia Ecclesiæ Remensis, nomen retinet vetus. Vocatur enim *Suippe*. Legi Dagoberti Regis Francorum, viri Illustris litteras, in quibus scribit, dominum & patrem suum Sigibertum Regem quondam Monasteriis Stabulensi & Malmondariensi ab ipso exstructis villam pagi Remensis Germiniacum ad *flumen Suppiam* dedisse: & petente Goduino Abbate, eam donationem confirmat. Hanc villam Frodoardus in Historia Remensi nunc *villam Germiniacum*, nunc incorrupto nomine *Germaniacum* vocat. A *Supia* nomen habet vicos cognominis *Supia*, *Suippe*, quod nunc municipium est, quaternis quoque anno nundinis celebre. Oritur *Supia* ad vicum Summum Supiam dictum, *Somme-Suippe*, & Sopiam municipium, (*Suippe*) Juncariam *Joncheri*, Albam Ripam *Auberive*, Pontem Fabricatum *Pont Faverg*é, Cellam *Celle*; VVarmerii Villam *VVarmeri ville*, Insulam a situ ita dictam *Isle*; Alamannorum Cortem, *Auwencour*; Bettrici Cortem, *Bertricour*, Aeotiorem Cortem seu Augutiorem Curtem *Agnlecourt* alluit, atque apud Condate (*Condé*) in Axonam decurrit. *Sopiam* dictum reperi in litteris Philippi Francorum Regis, datis anno Domini MLXVI. his verbis. *Alodia de S. Hilario super fluviam Sopiam sita*. Certè verum & sincerum ejus fluminis nomen est *Sopia*, *Supia*, vel *Suppia*: licèt *Suippia* in Historia Frodoardi sæpiùs scribatur. Codicem quippe Remensis Monasterii S. Remigii, ante annos plus minùs septingentos scriptum perlegi, in quo *fluvium Suppiam* semper ac ubique reperi, *Suippiam* nusquam. *In atrio S. Remigii est Ecclesia in honore Sanctorum Martyrum Cosma & Damiani sacrata. Est de ratione ipsius Ecclesia ad obsequium vel susceptionem pauperum in insula super fluvio Suppia mansus dominicus unus cum adificio, horto & viridario*. Ibidem *beneficium Ottradi ad Suppiam*, & *beneficium Sidrac super Suppiam* memorantur inter *loca & beneficia, qua ad portam Monasterii S. Remigii, ad decimas dandas ex pluribus annis sunt deputata*. Ibidem hæc verba reperio. *De Ministerio Rodouvinus, Tetseana, & soror ejus una super Supiam*.

In *Supiam* influunt duo fluvioli, rivi Frodoardo dicti, *Pidus* & *Arna*. Frodoardi in Chronico, in rebus anni DCCCCXLIX. verba de utroque sunt hæc. *Quadam Ecclesia in honore S. Maria dicata super Arnam rivum, claris illustratur miraculis & sanitatum prasidiis. Item altera Ecclesia in ipsius honore super Pidum rivulum sita, pane similis resplendet nitela*. Et *Pidus* quidem seu *rivulus* seu amniculus, in codice Remensis Monasterii S. Remigii ante annos DCC. scripto vocatur *Pit* seu *Pitus*: atque inter villas ad illud cœnobium pertinentes numeratur *Sanctus Martianus super Pit*. *Pidus* vel *Pitus*, vulgò *Py* dictus, alluit vicos *Summum Pidum*, *Somme-Py* aliàs *Sompi* & *Soupi*, ad caput ipsius positum; vi-

cum S. Mariæ ad *Pidum*, cum Ecclesia ejus Frodoardo suprà memorata, *Sainte Marie à-Py*; Sancti Sulpicii seu ad S. Sulpicium, *Saint Supplice*, aliàs *Saint Soupplé*; & vicum de quo retulimus, à Patrono loci S. Martinum super *Pidum* nuncupatum, *S. Martin*: ac in *Supiam* effluit. *Pidam fluvium* alii vocant, in primis Philippus ejus nominis primus Francorum Rex, in litteris datis anno MLXVI. quas suprà laudavimus, *fluvium Sopiam*, *fluvium Pidam*, *fluvium Arnam* commemorans.

Harna autem vel *Arna*, volgò *Arne*, quibusdam *Orne* mendosè, à Monacho qui de translato in Corbeiam Novam corpore Viti Martyris ante annos DCCC. scripsit, memoratur hisce verbis. *Inde moventes pervenerunt in villam quæ dicitur Alnidus: deinde transito fluvio cui vocabulum est Matrona, diverterunt in villam cui nomen Salices; post hoc in vicum Summa-Harna.* Heic villa *Alnidus*, dicta quoque corruptè *Almidus* in codice Remensis Monasterii S. Remigii ante annos circiter DCC. scripto, hoc est *Alnetum*; nunc vocatur *Aunay*, locus inter Catalaunos & Sparnacum medius ad flumen Matronam: *Salices* sunt *Septsaux* ad amnem Vidulam; *Summa-Harna*, vicus est ad summum *Arnam* seu ad *Arnæ* fontem positus: ut *Summa Turba*, vicus ad summum Turbam seu ad caput Turbæ situs. *Summa Harna* appellationem à Patrono loci traxit, & S. Stephanus ad *Arnam* appellatur, *S. Estienne à Arne*, aliàs *Somme-Arne*. Attingit vicos S. Petri, & S. Clementis *Harna* vel *Arna* fluviolus, ac in Supiam effluit; *Arna fluvius* dictus in litteris Philippi eo nomine primi Francorum Regis, datis anno MLXVI. suprà laudatis.

SURA FL. ET LOCUS.

Suram celebrat Ausonius in Mosella sub his versibus.

> Namque & Proneæ Nemesæque adjuta meatu
> Sura, tuas properat non degener ire sub undas.

Vulgò dicitur *Saur*. Alluit vicum *Suram*, *Saur*, non procul à suo capite, & Ascam *Esche*; inde Alisontiam Ataro præ ceteris auctum recipit, *Alsitz*, aliàs *Alsat*, Lucilìburgi opidi flumen ab Ausonio laudatum: mox Decciacum attingit *Deckky*, & apud Valdorpium *VValdorff* Urtam minorem admittit, *Ourt*, cui Urta Castellum *Ourt-Chastel*, & Vienna *Vianden* assident. Tum Andethannale seu Epternacum *Echternach* prætterlapsus, Pruneam & Nemesam ac tertium quemdam fluvium junctos accipit, ac demum apud vicum Bellicum *VVasser Billich*, è regione alterius vici Bellici Superioris vel *Ober Billich* dicti, in Mosellam influit supra Augustam Trevirorum.

Pronea autem fl. vulgò nunc *Prumia* nuncupatur, *Pruym*, nomenque dedit loco & Monasterio illustri Prumiæ (*Prume*) ad caput suum sito, quod *Promeam in Arduenna* Annales Bertiniani vocant; & vicis Prumiæ, *Prum*, ac *Nider Prum*. Quippe n in m non raro mutatur: ut videre est in Iculisna quam Ecolismam vocamus, aliisque in nominibus. *Pronea* Nemesam recipit *Nyms*, qui Schoneckium, Villarim *Villers*, & Bidburgum castellum attingit.

SURGERIÆ.

In Santonibus est castellum nomine *Surgeria*, vulgò *Sugeres*, aliàs *Surgeres*. Urbanus PP. II. in litteris ad Gaufridum Abbatem Vindocinensem datis anno MXCVIII *Ecclesiam B. Mariæ de Surgeriis* memorat: & Gaufridus ipse *oblationes Confessionum in Ecclesia Surgeriarum sibi* ab Archidiacono Santonensi *ablatas* queritur in quadam epistola.

SURICINIUM.

Ludovicus Pius in decreto de Monasteriis Regni Francorum, *in pago Tolosano* ponit *Monasterium Suricinium*, aliàs *Suricinum*: quod numerat inter Monasteria, quæ solas orationes pro salute Imperatoris domusque Augustæ, & pro stabilitate Imperii debent. Hic locus veteri Monasterio Abbatiali clarus, à soricum copia nomen videtur accepisse, & *Soricinium* primò vel *Soricinum* dictus esse; postea *Suricinium* & *Suricinum* à Guillermi Montis Pessulani domini litteræ datæ anno MCLVI. *Soregium* vocare videntur, u in o, i in a, c in g conversis. Vulgò *Soreze* vocitant; quædam tabulæ *Sourreze*.

SURREGIUM.

Surregium, *Sevre*, castellum flumen Ararim attingens vocat Raimundus Marlianus in suis ad Julii Cæsaris Commentarios Notis & Indice, veterem fortè aliquem auctorem secutus: & *Surregium ac Virodunum castella Araris fluvii citeriores ripas attingere* ait. Verodunum autem & *Surregium* ad id flumen vicina sunt castella. *Surregium* vulgò nunc vocatur Bellagarda, *Bellegarde*, à Rogerio de *Bellagarda*, cujus in gratiam Ludovicus XIII. Rex Francorum & Navarrorum *Surregium* in Ducatum & Pariatum evexit. Est & vicus ejusdem nominis ad Ararim, *Sevre* vulgò dictus, inter Cabillonum Æduorum & Tinurtium positos, sed Cabillono propior.

SYRIACUS PONS.

In Vita S. Lupi Episcopi Senonensis, à veterrimo auctore scripta, quam Andreas Chesnius è priscis membranis eruit, *Pontis Syriaci* fit mentio his verbis. *Audito Rex Chlotharius de signo S. Stephani, quòd miram haberet dulcedinem; jussit illud Parisius deportari, ubi ipsum sæpius debuisset audire. Sed cùm hoc sancto non placuisset Pontifici, mox ut sublatum est signum à Senonica urbe, perdidit dulcedinem soni sui. Quo Rex agnito, sta-*

eo jussit loco pristinæ restitui Signum. At ubi pervenit Pontem Syriacum, reddito sono à Domino in virtute sancti Lupi, insonuit miliario VII. Heic *Pons Syriacus* locus est, quem vulgò Pontes Icaunæ vocant, *Pons sur Yonne*, ab civitate Senonum VII. millibus passuum distans. Signum autem hoc majoris Ecclesiæ Senonicæ in navem imponi jusserat Rex Chlotharius, Chlotharii majoris nepos, Chlodovei pronepos circa annum DCXX. ut secundo flumine Icaunâ, deinde Sequanâ in sedem urbemque Regiam Luteciam deveheretur: quod postea eisdem fluminibus adversis Agedincum Senonum reportatũ est. De quo signo ibidem hæc referuntur. *Sanctus* (Lupus) *fidens in Domino, aulam petiit matris Ecclesiæ, in honorem Protomartyris Stephani constituta: & dum ad evocandũ populum signum prædictæ Ecclesiæ tangeret, omnis fortitudo & sensus ab hostium caterva recessit, tantusque terror super eos irruit*, &c. Jam ergo signa in Ecclesiis ante annos mille & quinquaginta in usu erant, quorum sono populus convocaretur. De signis & Gregorius Turonicus Episcopus multo ante hoc tempus, nimirum ætate Sidonii Episcopi Arvernorum, qui anno Christi CCCCLXX. floruit ante annos MCC. meminit in libri II. Historiæ capite XXIII. *Unus ex his II. Presbyteris, signum ad Matutinas audiens fuisse commotum, surrexit*, &c. Meminit & in libri III. capite XV. *Qui dum per plateam præterirent*, (in urbe Remis) *signum ad Matutinas motum est. Erat enim dies Dominica: pulsantesque januam Paulelli Presbyteri, ingressi sunt: qui abiit ad Matutinas.* Et in libri VI. capite XXV. *Anno* VIII. *Childeberti Regis, pridie Kal. Februar. cùm die Dominico ad urbem Turonicam ad Matutinas signum commotum fuisset, & populus surgens ad Ecclesiam conveniret*, &c. Idem alibi. *Homo quidam Dadonis frater ad Vigilias Dominici Natalis advenit, commotoque ad Vigilias Signo, advenit Presbyter cum Clericis ac populo.* Apparet jamtum magna in majoribus civitatum Ecclesiis signa exstitisse, cùm eorum sonitu populus dormiens excitaretur, & ad Ecclesiam properaret, & eorum sonum oppugnatores civitatis audirent. Adamnanus Scotus Presbyter, & Abbas Monachorum in Insula Hii, Bedæ memoratos, de Locis Sanctis librum, & de Vita S. Columbæ Scoti Abbatis tres libros composuit: in quibus hæc verba legere memini: *Cloccam pulsa. Clocca* autem, & *signum*, ac *Campana* una res est. Sed & Martialis docet, in Thermis Romæ ex ære tintinabula fuisse, parvorum signorum genus, quorum sono qui in thermis lavari volebant, admonerentur aquam esse calefactam ac paratam: equos etiam ac mulos qui sine custode pascebantur, appensa habuisse tintinabula, docent Gesta Regum Francorum.

Dicta autem sunt *signa*, (*sius*) tracto à militia vocabulo, quòd uti milites cantu signorum, nimirum tubarum, bucinarum aut cornuum ad pugnam, ita Christiani sono signorum ad Ecclesiam convocarentur: quæ eamdem ob caussam *classica* sunt appellata. Classicum enim tubam, & nonnumquam ejus sonitum significat, & Florus, Claudianus, aliique à classe convocanda, id est exercitu tubam *classicum* vocavere. Certè in Rituali Turonicæ Ecclesiæ S. Martini perantiquo & plus D. annorum, in titulo de consecratione Archiepiscopi Turonici hæc reperio. *Archiepiscopus Turonensis consecratur apud S. Julianum; & deinde venit in processione ad B. Martinum: quem recipit processio B. Martini ad portam parva area: & incipit Cantor B. Martini Responsorium, S. Martine, vel* Sint lumbi, *classico sonante. Postea autem Barones portant Archiepiscopum in cathedra usque ad S. Mauricium, & processiones ante eum cum Episcopis revertuntur. Classico sonante*, id est sonantibus signis. Hinc *souer le glas*, id est classicum movere. Classicum ergo vel signum, *glas* Aurelianensibus & Nivernensibus dicitur; Turonibus, Andicavis, Cenomanis *clas*; Nostris *glais*. Matthæus Parisiensis in Henrico III. in anno MCCLIII. *classicum* non pro signo seu Campana, sed pro sono ejus usurpat. *Eadem nocte quidam Fratres de Ordine Minorum, dum per silvam Regiam qua VVauberge dicitur, ignari compendiorum oberrarent, audierunt in sublimi quoddam classicum Campanarum melodicum valdè: inter quas unum signum sensi dulcissimi.* Et infrà. *Interrogavit unus Fratrum, quidnam significavit illud magnum classicum & sollemne, quod versus Buxedonam audierant.* Alios de classico auctores laudare possem: sed dicta sufficient.

T

TABELLICUM.

ANNO MCLXXIII. Henricus Rex Angliæ *Santones vi cepisse*, & *Richardum* filium rebellem *usque ad munitionem Tabellici fugavisse* dicitur. *Tabellicum* munitio est omnino *Taillebourg*: qui est locus ad ripam Carantoni non procul ab urbe Santonis, *Talleburgus* aliàs dictus, & *Taloaburgus*. Legi datas anno MCCLXIII. litteras *Hugonis dicti Archiepiscopi, Militis, domini Partiniaci, & Talleburgi, Volnenti (Vouvant) & Mareventi. (Mervant.)*

TABERNÆ.

Tabernæ aliæ sunt ad flumen Rhenum inter *Saletionem* & *Noviomagum* Nemetum; aliæ inter *Argentoratum* & *Decem Pagos*, sive *Argentoratum* inter & *Pontem Saravi*. Utrarumque mentionem fecit Æthicus in Itinerario, priorum quidem in *itinere à Mediolano per Alpes Penninas Moguntiacum sic: Argantovaria* M. P. XII. *Saletione* M. P. VII. *Tabernis* M P. XIII. *Noviomago* M. P. XI. *Borbitomago* XIIII. posteriorum in itinere de Pannoniis in Gallias per mediterranea loca Treveros usque sic: *Monte Brisiaco* M. P. XXX. *Argentorato* M. P. XXXVIII. *Tabernis* M. P. XIV. *Decempagis* XX.

Tabernæ quæ ad ripam Rheni positæ sunt à Romanis, dictę sunt à flumine *Tabernæ Rhenenses*, atque ab incolis hodieq; vocitantur *Rheinzabern* vel *Rhinzaber*, à Nostris *Saverne*. Earum meminit præter ceteros Ammianus Marcellinus in libro XVI. *Argentoratum*, *Brocomagum*, *Tabernas*, *Salisonem*, *Nemetasque* conjungens: meminit & Notitia Imperii Romani, sub dispositione V. Sp. Ducis Mogontiacensis ponens *Præfectum militum Pacensium Saletione*, *Præfectum militum Menapiorum Tabernis*, *Præfectum militum Anderitianorum Vico Julio*, *Præfectum militum Vindicum Nemetis*. id est Noviomagi Nemetum. Easdem commemorat tabula Theodosiana sic: *Borgetomagi* XIII. *Noviomagus* XII. *Tabernis* XI. *Saletione* XVIII. Sunt in Nemetibus, & Episcopo Nemetum subjectæ.

Alteræ, quòd sitæ sunt in Alesatia inferiore, *Tabernæ Alesaticæ* cognominantur, vulgò *Elsaßzabern*, nonnunquam & absolutè *Zabern*: non omissæ & hæ in tabula Theodosiana sive Peutingeriana: *Ad Decem Pagos*, *Ponte Saravi*, *Tabernis*, *Argentorato*. Hæ *Tabernæ* nunc sedes sunt Episcopi Argentoratensis, cujus Diœcesi continentur. Nithardus in libro III. *Zabarnam* ante annos ferè DCCCXXX. appellat. *Karolus (inquit) iter per Tullensem urbem accelerans, Elisazam ad Zabarnam introiit. Ergo XVI. Kal. Martii Lodhuvvicus & Karolus in civitate quæ olim Argentaria vocabatur, nunc autem Strazburg vulgò dicitur, convenerunt.* *Zabarnam* illam suam, hoc est *Tabernas* in primo aditu Alesatiæ ponit Nithardus non longè ab Argentorato seu Strateburgo: quam urbem perperam Argentariam vocat. Frodoardus in Chronico ante annos DCC. composito *castrum pagi Elisatii Zabrenam* nuncupare maluit: cujus hæc de *Tabernis Alesaticis* verba sunt in rebus anni DCCCCXXIII. *Rodulfus petitur à VVigerico Mettensium Episcopo, receptum ire quoddam castrum in pagum Elisatium nomine Zabrenam.* Has Ammianus Marcellinus, ut distinguat à *Tabernis Rhenensibus*, in libro XVII. *Tres Tabernas* appellat, & inter *Argentoratum* ac *Mediomatricos* seu Divodurum, sicut hodieque sunt, ponit. Sic viâ Appiâ *Tres Tabernæ* fuerunt, ab Urbe per Ariciam XXXIII. millibus passuum distantes; & *Tabernæ* in Mauritania Tingitana, à Tingi colonia XXXVIII. m. quæ nomina locis à Romanis imposita esse constat.

Et ambæ quidem hæ *Tabernæ* sunt in provincia Germania superiore vel secunda: quibus tertias adjungere convenit in eadem Germania secunda, ab Ausonio in edyllio X. celebratas, quum ait se ab urbe Mogontiaco Augustam Trevirorum petentem, transito flumine Nava quod vulgò *Nab* dicitur, iter fecisse per *Dumnissum* & *Tabernas*, & tandem in primo Belgicæ primæ introitu *Noviomagum* opidum ad Mosellam, Augustæ Trevirorum propinquum, *Numagen* vulgò dictum conspexisse. Versus Ausonii tales sunt.

Transieram celerem nebuloso flumine
Navam.

Preterco arentem sitientibus undiq; terris
Dumnissum, riguasque perenni fonte Tabernas:
Et tandem primis Belgarum conspicor oris
Nivomagum, Divi castra inclyta Constantini.

Hæ *Taberna* perenni fonte irrigatæ, inter flumen Navam ac Noviomagum seu Nivomagum Mosellanum positæ, quibusdã vocantur nunc à situ Tabernæ montanæ, *Berg-zabern*; interdum parvæ Tabernæ, *le petit Saverne*, & à Tabernis Rhenanis abesse a11. milliaria ac nonaginta passus dicuntur.

TAIFALI GALLICANI, ET TAIFALIA LOCUS.

Austrapius Dux, Clericus factus, & apud Sellense castrum in Pictonibus Episcopus ordinatus; ibidem seditione orta, à *Teifalis* acceptas injurias vindicantibus interemtus est: & ut ait Gregorius, diœceses suas Pictava Ecclesia recepit. Ex quo intelligitur *Taifalos*, Gentem Scythicam puerorum stupris infamem, quos Gregorius *Teifalos* appellat, tum in agro Pictonico Sellensique castro sedem habuisse. Eosdem *Taifaliam* vicum in finibus Pictonum incoluisse, & a se cognominavisse auctor est idem Gregorius in libello de Vita Senochi Abbatis, & in Historiæ libro v. quum ait Senocum Presbyterum *genere Teifalum, ex Pictavo pago quem Teifaliam vocant*, oriundum fuisse, & Clericum factum, in agro Turonico Monasterio statuto, multis virtutibus claruisse, ac paullo post R. Sigiberti cædem decessisse. Est autem *Taifalia* vicus Pictonum, inter Clicchionem & Moritaniam positus ad Separim flumen apud Namnetas in Ligerim exiens, hodieque l in u murato pro *Teifalia* dictus Tifaugia. (*Tifauge*) Hotumce *Taifalorum Gallicanorum* mentionem facit Glaber Rodulfus in libro v. rerum sua ætate gestarum: in quo scribit *homuncionem quemdam genere Teifalum à partibus Galliarum in Africam* ad Anachoritam famâ notum *venisse*: qui auctor ante annos nc. Heinrico Rotberti filio regnante floruit. Multi igitur *Taifali* in finibus Pictonum non longè à Ligere & Oceano consedere: quos duce Ataulfo Gothorum Rege, aut certè ductu Goaris Regis cum Alanis Gente finitima Gallias petiisse puto, & in agro Pictonum circa Ligerim Honorii Principatu sedem cepisse. Idque eo verisimilius videtur, quòd imperante Placido Valentiniano Honorii successore, pars Alanorum trans flumen Ligerim considebat, ut Jordanes tradit. Nec enim credo hos *Taifalos* ortos esse à *Taifalis Gentilibus*, quorum unà cum Sarmatis præsidium Pictavis fuisse, docet Notitia Provinciarum Imperii Romani. Hæc in libro viii. Rerum Francic. observavimus.

TANCARDI VILLA.

Ordericus Vitalis in libro xii. Historiæ suæ *Tancardi Villam* memorat prope *Pontem Erchenfredi* locum mihi ignotum, *Tancarville*. Hunc locum positum ad dextram seu Belgicam ripam Sequanæ in Oceanum properantis, ceteri etiam *Tancardi Villam* à conditore aut possessore suo Tancardo appellant. Ego *Tancredi Villam* dici malim vero nomine auctoris Normanni & incorrupto. Tancredum posteri transpositis duabus litteris, & e in a mutato Tancardum vocaverunt.

TARA FLU.

Tara fluvius nostris Historicis notus, alluit Curriculam vel Curticellam *Courcelle*, Villam Dei, *Villedieu*, Cannetum *Canni*, Campellos *Campeaux*, Fontanetum, Solliacum, Gerboredum *Gerberoy*, Milliacum vel Meliacum, Cæsaromagum Bellovacorum, Taram, *Taire*, locum ab ipso flumine nomen habentem; Villare ad *Taram* à situ cognominatum, *Villers sur Taire*; Condate *Condé* ad confluentes amniculi & Taræ; Montiacum castellum *Monchi le chasteau*, Mellotum *Merlou*. Macellum *Maisel*, Tiberniacum *Tiverni*, Pontem-Taræ *Pont-Terin*, Montem *Tara*, sive Montem ad Taram, *Mont-à-Taire*: infra quem locum in Isaram effluit apud Credilium *Creil*. *Tara* autem nunc *Tairin* aut *Terin* dicitur vulgò, ut Mucta *Morin*, Lupa *Loin*. Olim à Nostris *Taire* vocabatur: ut indicant duo loca ei apposita, *Tara* & *Mons Tara*, quæ Nostri hodieque *Taire* & *Mont-a-Taire* appellant. In Annalibus Bertinianis hæc legimus. *Anno* I. V. DCCCLXIX. *Gozlenus Abbas & Chuonradus Parisiaci Comes acceleraverunt quoscumque potuerunt Episcopos & Abbates ac Potentes homines ad Conventum vocare, ubi Thara Isaram influit*. In quibusdam libris mendosè editum reperitur, *Ubi Thara Naram influit*, pro *Isaram*.

TARASCO SALYORUM.

Hoc opidum notissimum esse Græcis Geographis Straboni ac Ptolemæo animadverto, ignotum Latinis, Melæ, Plinio, ceterisque. Strabo scribit *ab urbe Nemauso* διὰ Οὐγέρνου καὶ Ταρασκῶνος, *per Ugernum & Tarasconem Aquas Sextias usque iter esse millium passuum* LIII. & caput Arecomicorum Nemausum centum ferè stadia abesse à Rhodano: *in ulteriore ripa esse opidum quod Tarasco dicatur*, Ταρασκών. *Tarasco urbs Salyum*, ut Arelatum & Aquæ Sextiæ, rectè vocatur à Ptolemæo: apud quem tamen & Gentis & urbis corruptum est nomen. Nam in editis libris legitur Σάλτικς, ὧν πόλις Ταρυσκὼν: cùm legendum sit Σάλυες, ὧν πόλις Ταρασκών. Vulgò dicitur hodieque *Tarascon*, estque ad sinistram ripam Rhodani posita contra Ugernum vel Bellumquadrum.

Est & *Tarasco* alter ad flumen Lertium in Comitatu Fuxensi, non procul à Fuxo, *Tarascon*, alias *Terrascon*. in veteribus tabulis dictus *castrum Tarasco*.

TARATRUM.

Taratrum opidum in radice montis vocat

Massonus *Tarare*, vel *Tararre*: quod vici potiùs nomine donandum est. Hic locus monti cui adjacet, nomen suum dedit: vocatur enim *mons Taratrensis*, vel mons ad *Taratrum*, *la montagne de Tarare*, ultimum Cebennarum jugum Lugduno proximum, & Lutecià Lugdunum petentibus superandum.

TARDANENSIS PAGUS.

Tardanisius pagus, hoc est *Tardanensis pagus* in Capitulis Caroli Calvi appellatur, *le Tardenois* aut *Tartenois*; apud Frodoardum in libro I. Historiæ Ecclesiæ Remensis *pagus Tardonensis* quater nuncupatur, & Aciniacum in eo pago ponitur: in libri II. capite XVIII. *Tardunensis* vocatur, & inter *Portianum*, ac *Suessionensem* collocatur. In Appendice ad Frodoardum idem *pagus Tardanensis* meliùs & incorruptiùs dicitur, ubi & *Mons S. Mariæ* situs fit. Jacet hic pagus inter flumina Matronam & Vidulam, ubi *Fara* cognomine *Tardanensis*, *la Fere en Tardenois*. Anno I. D. DCCCCXXCII. *provincialis Synodus mense Maio congregata* est *apud Montem S. Mariæ in pago Tardanensi* ab Adalberone. Nigella, & Longa Villa in eodem pago sitæ sunt, & ab eo cognominantur, *Neelle en Tardenois*, & *Longueville en Tardenois*. *Pagus Tardanensis*, necnon pagus Vadensis sunt Suessionum, seu Diœceseos Suessionicæ finibus continentur.

Tardanensis pagus in libris de Miraculis S. Dionysii ante annos DCCC. compositis non semel memoratur; & in eo villæ Alia Ripa *Autrepe*, Caviniaca, aliæque. Froduardus in libro II. Historiæ Remensis Castobram in *pago Tardonensi* nominat, *Chartreuve*; Villam Turbam, *Ville Tourbe*; villam Bracanetum super fluvium Rotumnam, aliàs Bracanecum, *Bricquenay*; Bubiliniacam supra Suippiam, *Boul sur Suippe*.

TARNIS FL.

Tarnis unus est de tribus maximis & navigabilibus fluviis, quibus Garumnam augeri scripsit Strabo, à Plinio nominatim memoratus, quum *Nitiobroges Tarne amne discretos à Tolosanis* vocat. Constat autem Nitiobriges vel pagum Aginnensem à Tolosano pago *Tarne* dividi. Ausonius in Musella suo *auriferum* vocat, & *Galliæ* eum impropriè attribuit, hoc est Aquitaniæ.

Auriferum postponet Gallia Tarnem.

Auriferum Tarnem cognominat Ausonius Aquitanus, & fluminum Aquitaniæ non ignarus, quod (uti quidam aiunt) arenulis aureis vel potiùs auricoloribus seu flavis intermicet, uti Areia, Oltis, Garumna. *Tarnis* meminit Sidonius in Propemptico ad libellum his versibus

Hinc te Lesora Caucasum Scytharum
Vincens accipiet, citusque Tarnis,
Limosum & solido sopore pressum
Piscem perspicua gerens in unda.

Sic enim tertium Sidonii versum restituo, cùm vulgò legatur *solido sapore pressum*. quorum verborum nullus est sensus tolerabilis. *Tarnis* ergo aqua perspicua atque pellucida: licèt amnis ipse celer Incitatusque feratur, & pisces limosos habeat. At contrà V. C. amicus meus Hieronymus à S. Bova, reversus ex Aquitania ante annos aliquot, mihi narrabat, Tarnem turbidum defluere, sibique rem miranti asseruisse accolas, in primis Montalbanenses, semper hoc flumen aquas turbidas agere. Utris fidem habebimus? Apollinari Sidonio? an accolis potiùs? In epistula Constantii Episcopi ad Desiderium Cadurcorum Antistitem *civitatula Albigis* & *Tarnis* fit mentio. *Denuntiate nobis, quàm celeriùs ultra Tarne accedere deliberatis*. Petrus in Historiæ Albigensium capite XLII. *Tarnum* vocat, *castra Albigensis territorii citra Tarnum fluvium* memorans, Ludovicus Francorum Rex in litteris datis anno MCCXVIII. *Taram* nomine corrupto appellat. *Dimittimus Raimundo quidquid est de Episcopatu Albiensi citra fluvium de Tara, ex parte de Gaillac*. Vulgò à Nostris dicitur *le Tarn*; nonnumquam *le Tar*: ex quo *Taram* quidam fecere.

Ex Cebennis montibus, seu ex Lesura portione Cebennarum delapsus hic fluvius, alluit Amilianum Rutenorum *Millau en Roüergue*, ad Turbidæ (*Dorbie*) & ejus confluentes, Castra *Castres*, Turrim *la Tour*, Villam Novam S. Andreæ, Bonam Vallem, Condominas, Lescuram, Albigam, Castellum Novum *Castelnau*, Bernacum *Bernac*, Bastitam *la Bastide*, Galliacum *Gaillac*, ubi navigari incipit, Insulam Albigensium, & Rabastencium *Rabastens*, ubi Agotum recipit *l'Agout*, fluvium non contemnendum. Tum Villam Murorum *Villemur*, & Montem Albanum sedem Episcopatûs attingit, móxque augetur Avarione *Aveiron*, flumine illustri: ipse demum infra Musciacum *Moissac* Garumnâ recipitur ad locum quem vocant Punctam, *la Pointe*. Duo autem amnes confluentes coitu aquatum angulum efficiunt; & Nostri extrema quarumlibet rerum in angulum vel in acumen desinentia *Punctas* appellare consueverunt.

TARUENNA MORINORUM.

Ab Claudio Ptolemæo post Ambianos ponuntur Morini, quorum urbs mediterranea ad ortum Ταρουάννα, *Taruanna*: in tabula Peutingeriana *Teruanna* inter Viruvinum seu potiùs Viruviacum & Nemetacum; in Itinerario Æthici *Taruenna* non semel, nunc inter portum Gesoriacensem atque Castellum Morinorum, à portu Gesoriacensi millibus passuum octodecim; nunc à Nemetaco M. P. XXII. Nostris *Terouanne*, Belgis seu Flandrensibus *Terwaen*. Hæc in veteri Inscriptione nummi apud Goltzium vocatur *Colonia Morinorum*; in antiquissima Notitia provinciarum & civitatum Galliæ, in provincia Belgica secunda XI. seu pęnultima *civitas Morinûm*, in alia *civitas Morinûm Taruvanna Ponticum*; in alia *civitas Morinorum, id est Ponticum*; in aliis duabus *civitas Morinûm id est Ponticum*: in Chronico Roberti Monachi *civitas Morinûm. quæ & Tarnanis* Unde *Ecclesia Morini*, & *Episcopatus Morini*, necnon

necnon *Morinensis Parœcia* dicta Hincmaro apud Frodoardum in libro III. *Tarnennensis* Ecclesia, vel Parœcia, aut Diœcesis. Sed cur civitas Morinûm *Tarnenna*, *Ponticum* vel *Ponticum* dicatur in Notitiis, ignoro: cùm sat longè absit à pago Pontivo vel Pontico aut Pontio, *le Pontieu*, inter amnes Suminam & Alteiam jacente, ac Ambianorum finibus incluso. In Vita Eustasii, à Jona scripta ante annos mille XXX. Audomarus *Bononiæ & Taruanensis oppidi Episcopus* nuncupatur. Ex quo intelligitur, jamtum *Tarnenna* atque Bononiæ duabus sedibus Episcopalibus unum Episcopum præfuisse: quemadmodum Noviomago atque Turnaco; Camaraco etiam atque Atrebatis ejusdem provinciæ civitatibus videmus accidisse. Sita est *Tarnenna* ad flumen Letiã, *la Lis* aut *Leis*: sed ab Imperatore Carolo ejus nominis quinto capta, diruta, atque ex pactu reparari vetita est. Ceterùm falsò & magno errore scribit Cluverius, *in Atrebatibus ad Legiam flumen*, VII. lapide à fano Audomari *exstare Tarnenna vestigia*: quam non Atrebatum, sed Morinorum urbem primariam semper fuisse, ex Ptolemæo constat, & ob id *coloniam Morinorum*, ac *civitatem Morinûm* absolutè dici consuevisse suprà notavi.

Ab ea urba *Tarnennensis pagus* nomen habet; *Ternanensis pagus* dictus in Chronico de Gestis Normannorum; Aigrado in Vita S. Ansberti *territorium Tarnanense*, & *Tarnanensis regio*; *pagus Tarnanorum* in Vita S. Bertæ; *Teruvanensis* in divisione Regni Ludovici Pii inter filios; vulgò *le Teroüannois*: *pagus Terragonensium*, necnon *pagus Targonensis*, & *Terganensis* mendosè nuncupatus Hariulfo in Chronico Centulensi. Ejus pagi pars est *pagus Ternensis* vel *Toënensis*, *le Ternois*, à Terna flu. cognominatus.

Tarabannenses in capite XIX. libri V. vocat Gregorius, & in Remensi Campania ponit; *Taravannenses* Fredegarius in capite LXXVIII. libri IV. Chronici; Gesta Francorum *Taruvanenses* in capite XXXII. itaut Gregorius & Fredegarius urbem hanc *Tarabannam* vel *Taravannam*, sicut Notitia suprà laudata appellavisse videantur; Gesta Francorum *Taruvanam*. quidam *Taranvanam*.

Samson Geographus Regius ex *Ternanna* ruinis tres Diœceses ortas esse scribit, Bononiensem, Sancti-Audomarensem, & Iprensem: secutus Petrum Massonum, qui anno MDLXVI. Bononiam Episcopum habere cœpisse tradidit. In quo ambo haud dubiè errant, cùm Gesoriacum seu Bononiam, ante annos mille & triginta sedem Episcopatûs fuisse, suprà docuerimus in Gesoriaco.

Ceterùm miror *civitatem Morinûm* vel *Morinorum*, sive *Ternannam* in pænultimum locum rejici, in veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ, & civitatem Bononiensium quæ & ipsa Morinorum est, ultimum inter XII. civitates provinciæ Belgicæ II. locum tenere, post Catalaunos, Veromanduos, Atrebates, Silvanectas & Ambianos, quos Morini viribus olim longè præcessere. Meliùs Notitiæ recentiores, ante annos CCCC. & trecentos compositæ, *Morinensem*, id est Tarnennensem sexto loco ponunt inter sedes metropoli Remensi subjectas, & Atrebatensi, Ambianensi, *Noviomensi*, id est Noviomagensi, Silvanectensi, *Belvacensi* seu Bellovacensi, Laudunensique præferunt.

TARUSATES.

Tarusates cuncti ferè consentiunt nomen dedisse pago Tursano, *le Tursan*, cujus pagi caput esse civitatem Aturensium: atque eam ob caussam Diœcesin Aturensem *Tarusatibus* respondere Samson asserit. *Tarusatium* meminit Cæsar in libro III. & inter Vocates ac Elusates *Tarusates* ponit. Hi apud Plinium in libri IV. capite XIX. corruptè vocantur *Latusates* inter Succasses & Basabocates, Aquitanicæ populos: quos mutatione duarum litterularum restituendos in integrum, & in *Tarusates* convertendos existimavi ante annos XXX. uti postea sentire Samsonem animadverti. Nemo enim non videt propter earum litterarum aliquam inter se similitudinem has illis facillimè posse substitui. *Vicecomitatum Tursanensem* memorat Oihenartus in Aquitanica Vasconia, & *Tarusates* pro *Tursanensibus* accipi à viris doctis ait. Est & Tusanum, *Tusan*, locus inter Sirionem (*le Siron*) & Leriam (*Leyre*) fluvios positus, cujus nomen ad *Tarusates* accedere quidam falsò arbitrantur. Propiùs accedit ad appellationem *Tarusatium* Tartassium, *Tartas*, in arenis Vasaricis: sed ea urbs recentior, & à Vasconibus in Novempopulaniam transgressis condita, à Tarusatibus vetustissima & pridem ignota Gente nomen accipere, aut ipsis nomen suum dare non potuit.

TAUNIACUM UTRUMQUE.

Tanniacum alterum est ad Carantonum flumen, vulgò *Tonay-Charente* ab eo cognominatum; alterum ad Vultunnam fluvium, *Tonay-Boutonne* inde dictum, in finibus Santonum utrumque, & alterum alteri vicinum. Posteriorē huncce fluvium *Vultunnam* sincero nomine in tabulario Angeriacensi, necnon *Vultonnam*; in Gestis Consulum Andegavensium *Vultonam* nuncupatum reperio. Gaufridus Abbas Monasterii Vindocinensis, Ludovico ejus nominis VI. Francorum Rege floruit ante annos DXL. qui in libri epistolarum III. epistola XXXII. à *Goffrido Tanniacensi* res Monasterii sui diripias esse queritur. In litteris Goffridi Comitis, datis regnante Henrico Rege, utrumque *Tanniacum* memoratur in pago Santonico: *Signum Itery de Tanniaco; Signum Alboini de altero Tanniaco; Helia de Chalisio*, (*Chalez*) *Fulcaudi de Rupe*: qui Fulcaudus Rupi cognomen dedit, *Rochefoucaud*. *Talniacum* etiam quidam vocant. In litteris anni MCXXXIX. *Convocatis Abbatibus, Angeriacensis scilicet Ecclesiæ & Talniacensis, & Beania*, &c.

TAURENTUM.

J. Cæsar *Taurenta castellum Massiliensium* vocat in libro II. de bello Civili hisce ver-

bis. *Nancti idoneum ventum, ex portu* (Massiliæ) *exeunt, & Taurenta quod est castellum Massiliensium, ad L. Nasidium perveniunt.* Strabo inter Olbiam atque Massiliam *Tauroentium* Ταυρόεντιον ponit; ponit & Ptolemæus, & *Tauroentium* similiter appellat. Æthicus in Itinerario portuum & positionum navium ab Urbe Arelatum usque *Taurentum portum* nuncupavit, & inter portus *Telonem Martium* ac *Carsicos* collocavit, à Telone XII. à Carsicis XII. quoque millibus passuum distantem. A Stephano de Urbibus dicitur *Tauroeis urbs Gallica*, id est in Ligurum Gallorum vel Transalpinorum solo à *Massiliensibus condita: quam Phocenses à tauro ita cognominaverunt, quod in ipsorum classe navis Prætoria erat insigne: ejus incola Tauroentij nuncupati.* Ταυρόεις πόλις Κελτική, Μασσαλιωτῶν ἄποικος· ὁ πολίτης Ταυροέντιος· ὅπως ἀπὸ τοῦ ἐπισήμου τῆς νεὼς μιᾶς τῶν στόλων ταύρου ὄντος Φωκαεῖς ὠνόμασαν. τὸ ἐθνικὸν Ταυρόεντιος. *Tauroeis* igitur, *Tauroentos* declinavere Græci, ut Opois, Opoentos: & inde *Tauroentij*. Sed nescio an uti pro Opois Opûs, Opuntis, & Opuntii dixere; sic & *Taurus*, *Tauruntis*, & *Tauruntij* in usu habuerint. A *Tauroeis* quidem ethnicon *Taurini* deduci non potest: quod est nomen Gentis Ligusticæ in Italia Transpadana. *Taurentum* Holstenius Civitatem interpretatur, *la Ciotat* vel *la Ciotad*, quibusdam *la Ciutat*: qui locus ad mare vino suo notissimus, positus est inter Telonem Martium, (*Toulon*) & Carsicos portum, *Carsis* aut *Cassis* vulgò nominatum. Errant graviter Gassendus Provincialis, & qui eum sequitur Samson Geographus Regius, qui *Taurentum* aiunt esse *Toulon*, Telonem Taurentumque absurdè confundentes: quos Æthicus suprà laudatus satis superque erroris convincit.

TAURIACUM.

In Belsa, quam recentiores Belsiam vocarunt, est *Tauriacum* in finibus Carnutum Diœcesique Aurelianensi positum, proximum castro Puteolo, *Puiset*: quod Sugerio in libro de Administratione sua dicitur *Tauriacus famosa B. Dionysii villa, & caput aliarum*; necnon Ibidem *castrum Tauriacum*. Vulgò *Toury* nunc dicitur, & cum Tibernione, (*Tivernon*) Tilieto Godini, (*Tillay le Godin*) ac Tilieto Pagani (*Tilly le Paineux*) continetur Archidiaconatu Belsiæ: qui inter VI. Ecclesiæ Aurelianensis Archidiaconatus tertium locum tenet. In Chartario Capituli Ecclesiæ S. Crucis quod scriptum legi, nunc *Toiri*, nunc *Tauriacum* vocatur: & *Cella S. Petri Tauriacensis* ibi veterrimis in litteris Caroli Calvi & Hugonis Regum memoratur. *Tauriacum* autem videtur dictum esse à Tauro; quod viri nomen olim proprium fuit. In Gestis III. Synodi Suessionis anno DCCCLXII. habitæ, inter villas S. Dionysii *Tauriacum* cum *Belna* & *Tibernione* (*Tivernon*) numeratur. Rotbertus Rex Francorum in litteris suis *villas* S. Dionysii *in Belsa sitas*, Tibernionem, Tauriacum, Rubridum, (*Rouvres*) Vascoois Vallem, (*le Val Vascoü*) & Asinarias (*Asnieres*) commemorat. *Villa Tauriacus in Episcopatu Aurelianensi* à Ludovico Crasso nuncupatur: *Toury en Beausse* quibusdam dicitur, cognomine à situ invento; quoniam in Belsa posita est: Castellanis quoque adnumeratur, non sine caussa: cùm non *villa* modò, sed etiam *castrum Tauriacum* suprà à Sugerio nominetur.

Est & *Tauriacum*, *Toury*, in Secalaunia inque Diœcesi Aurelianensi, non procul à flumine Ligere & Balgentiaco: est quoque in pago Tricassino *Tauriacus*, quem Aimoinus in libri de Miraculis S. Benedicti capite XIII. memorat. *Burgundia in partibus, territorio Tricassino, villa habetur S. Benedicti* (*Floriacensis*) *Tauriacus nomine.*

TAURINIACUM.

Tauriniacum castrum à Taorino nomen accepit. *Terinneium* quædam tabulæ vocant, ut *Marenneium* (*Marigny*) Marchiam in Normannia pro Mariniacum; *Lizineium* pro Liciniacum, *Lusignan*; *Strepenneium* in Veliocassibus pro Stetpiniacum *Estrepigny*; ac similia. *Tauriniacum* castrum, vel certè oppidum Comitivæ titulo clarum, in confinio Baiocassium & Constantiensium positum, à fluvio Vira, qui ambos Comitatus pagosve terminat, II. ferè millibus distat, ac vulgò *Torigny* vocatur.

TEGNA.

In tabula Theudosiana quæ vulgò Peutiogeriana nuncupatur, *Tegna* fit mentio inter Viennam & Valentiam his verbis. *Vigenna*, (id est Vienna) *Figlinis*, *Tegna*, *Valentia*. *Tegna* illa non alia potest esse quàm *Tin* vel *Tain*, inter Viennam & Valentiam posita ad ripam fluminis Rhodani contra Turnonem: qualis est situs Belliquadri & Tarasconis ad eumdem fluvium. Unde natum proverbium, non magis pasci oves atque verveces inter Bellumquadrum & Tarasconem, quàm *Tegnam* inter & Turnonem.

> *Entre Beaucaire & Tarascon*
> *Ne repaist brebis ne mouton:*
> *Non plus qu'entre Tin & Tournon.*

Ad *Figlinas* videntur mihi pertinere versus Apollinaris Sidonii, qui tales sunt.

> Pocula non heic sunt illustria nomine pagi,
> Quod posuit nostris ipse Triumvir agris.

Erat Sidonius patriâ Lugdunensis, & Lugdunum ab urbe Vienna millia passuum tantùm XVI. abest. *Pagus* igitur ille seu vicus in agro Viennensi, cui Triumvir nomen imposuit, videtur esse *Figlinæ*, in quo vasa ac pocula fictilia elegantissima fierent. Nec deerunt forsitan, qui existiment pagum illum seu vicum agri Lugdunensis, esse Antonem aut Antoniacum ad Rhodanum, *Anton* hodieque dictum, & Antonii Triumviri nomine insignem, qui tum vino generoso nobilis extiterit. Nam *poculorum* appellatione non vasa pototia modò, sed etiam vina ipsa designari præsertim à Poëtis possunt. Abest autem Anto ab urbe Lugdono leugas circiter tres.

Tegna nunc à Latinis scriptoribus, prisci ejus nominis ignaris, *Tinctum* nuncupatur.

TEGULARIÆ.

Locus est in Nortmannia non obscurus ad Aruam fluvium, *Aure*, Franciæ Normániæque terminum: quem alii *Tegularias*, alii *castrum Tegulense*, & *Tegulariense* à re vocaverunt, quòd ibi antea tegulæ coquerentur & fierent. Quidam, in primis Johannes Parisiensis, à Richardo Duce Normannorum castrum hoc conditum esse scribunt, Rotberto apud Francos regnante ante annos circiter DCLX. Verba Johannis talia sunt. *Dux Richardus, accitis secum Brittonibus, contra Odonem cum exercitu venit versus Drocas, & super Arua fluvium castrum forte condidit, quod Tegulense vocavit, & castans fines Comitatûs Odonis*, (Comitis Carnotensis) *dictum castrum optimè munivit, vel Ētis ibi custodibus*. Idem refert Henricum Francorum Regem *castrum Tegulense* à Guillelmo Duce Nortmanniæ sibi dedi ac everti jussisse, velut *constructum ac munitum in præjudicium Regni sui*, ac paullo pòst adhuc sumaus restaura visse, præsidioque militari munivisse. *Tegularias*, & *Gislebertum de Tegulariis* in litteris Fulconis de Vadis reperio; in litteris anni MXXCVI. *Gilbertum de Tegulariis* dictum. Easdem *Tilerias*, & *Telerias* vocant litteræ, anno MCXXCVIII. datæ. *Tegularia* vulgò appellantur *Tillers*, aliàs *Tillers*, corruptè pro *Tuiliers*. VVillelmus Britto Armoriens in libro VI. Philippidos *duo fortia castra Bosavam & Tileras* vocat, nomine jamtum corrupto atque etiam truncato. Dictæ nimirum primò sunt *Tegularia*, postea sublatâ II. syllabâ *Telaria*, demum de *Telariis Tilera* factæ, e in i, a in e conversis: quod est castrum Comitivæ nunc titulo clarum. *Tileras* portò appellavere Nostri *Tiliers*, ut Isleras *Iliers*.

TELLAU PAGUS.

Pagus *Tellau* memoratur in Capitularibus Caroli Calvi, inter pagos *Rotmensem* id est Rotomagensem, & *Vituau* seu Vimau: *prædium Virlaicum situm in pago Tellau super amne Evra* in Vita S. VVandregisili Abbatis. *Evram* autem fluvium esse, inter Deppam & Aucum flumina medium observo, *Earam* Orderico Vitali in libro XII Historiæ rectè dictū: qui alluit Alberti Mansionile, Fulcardi Montem, Betionis Cortem, Petream Pontem, *Pierrepont*; Septem Molas, Valleni Regis, *Valle Roy*; Telliam *Tilly*; S. Sulpicii, *Saint Supli*, & apud Criolinm *Criel*, in Oceanum effunditur. Ordericus Vitalis in libro XII. modò *Tallogium* huncce pagum, *Talogiensemque* nuncupat, modò *Talou*: & Arcas in eo ponit, pagoque Caletensi contiguum facit. Orderici de Balduino Comite Morinorum seu Flandrensium verba talia sunt. *In Normanniam usque ad Archas venit, & villas in Tallogio combussit.* Item infrà. *Crudelissimam in Talou & Caletensi pago guerram faciebant.* Idem in libro VI. *Archacensium*, (id est Archensium) *provinciam in Talogiensi pago* memorat. Litteræ Roberti Ducis Normannorum datæ anno MXXX. *Talou* quoque eum pagum appellant, nec Arcas tantùm, sed etiam Deppam ei attribuunt his verbis. *In pago Talou Deppam, Archas; in pago Rotomagensi Ansolini villam cum Ecclesia; juxta murum ipsius urbis supra fluviolum Rodebecum molendinum unum; unum gardinum in Deppa*, (id est hortum) *& duos Dominicos piscaria de Archas.* Pagus autem *Tellau*, vel *Tallogium*, aut *Talogiensis*, aut *Talou*, haud dubiè pars Caletorum fuit, seu ex parte pagi Caletensis factus est: cùm Deppam & Arcas loca utique Caletorum, & cum reliquis Caletis Ecclesiæ Rotomagensi subjecta contineret, Vacæo dictus pagus Talleu, *pays de Talleu*, in sua Historia fabulosa; quibusdam in litteris *Comitatus Talovy*, quod idem est. Nam singulis pagis Comes suus plerumque præerat: itaut pagus pro Comitatu, & Comitatus pro pago promiscuè sumeretur. Et Vacæus quidem, vetus Poeta Francus, nunc pagum hunc *Tallou*, nunc & unà cum ejus incolis *Taloois* vocat, id est *Tallogium* vel *Talogiensem*. Certè postquàm Alentionenses *Alenchonnois*, Bellismenses *Belesmois*, Algienses, & Dumenses, *ceux d'Ango & del Dumois*, Abrincatinos *les grands Auranchinois*, & Ambianos *Aminois*, Baiocassinos & Constantinos, *ceux de Beessin, & les Costentinois* nominavit: subjicit Augenses, Tallogios vel Talogienses, Arccuses & Caletos,

> *Miceeux du Comté d'Ou, & ceux de Caloois.*
>
> *Et ceux du Comté d'Arches, ensemble o les Cauchois.*

Vbi pro *Caloois* emendo *Taloois*; uti apud Ordericum in libro VI. *Archacensium provinciam in Calogiensi pago* memorantem, emendavi *Talogiensi*: qui pagus Augæ proximus, & portio Caletorum erat, Arcasque ipsas cum Deppa complectebatur.

Georgius Furnarius in sua Orbis Notitia *pagum Talogiensem* vocat, *le pays de Taloy*, & *à Bresla ad Siam*, hoc est ab Auco vel Aucia fluvio ad Sedam amnem pertingere affirmat: *ibi celebres olim salinas fuisse, maximè Deppam inter & Arcas, quæ jam perierint sicut & ipsum nomen Talocense* Franciscus Pomeræus in Archiepiscopis Rotomagensibus pagum istum *le Talou* cum ceteris nuncupat, & *prædium Virtlaicum situm in pago Tellau*, quod Erinbertus vir Illustris VVandregisilo Abbati Fontanellensi donavisse dicitur, optime appellat *Virlay dans le Talou au pays de Caux*. Pagus enim *Tellau*, pars est Caletorum, seu in Caletis est constitutus, uti alibi observavimus. Litteræ Pippini Regis, datæ anno I. regni ejus Vermeriā, inter res Monasterio S. Dionysii restituendas numerant in *pago Tellao Pistas, Macerias, Vernum, Atrliacum, Agustam. Pagus Talavus*, & *pagus Tellavus* vocatur in Caroli Magni & Caroli Calvi litteris de rebus datis Rotomagensi Ecclesiæ metropol. B. Mariæ. *In pago Tellavo VVarinnam Monasteriolum.* Chronicon Fontanellense in capite II. *Gressus villam in pago Tellau*, & *Tannacum villam in Tellau* memorat; in capite IV. *duo patrimonia, Offiniacas & Bettonis Curtem, sita in pago*

Tellau ; in capite VIII. *Vierlascum villam*, aliàs ibidem *VVirtlascum*, *qua sita est in pago Tellau super fluvio Eara*. In capite IX. *duos pagos Tellau & Vimnau* ut contiones junctim appellat : capite XIV. *Ballivlum in pago Tellau* ; item *Vlmirum & VVarinnam fiscos duos, qui sunt in pago Tellau juxta fluvios Tellas & VVarinnam*, & *vineas in pago Tellau super fluvio Visrona* aut potiùs *Varinna* commemorat : in Appendicis Chronici capita VII. & apud veterem scriptorem Miraculorum S. Vulframni, VVillelmus, frater Richardi III. Normannorum Ducis, *Arcas castrum in pago Tellau primus statuisse* dicitur. Acta Synodi Suessionis habitæ Principatu Caroli Calvi apud Duplerium legi, in quibus Hludovicus Monasterii S. Dionysii Abbas Monachis suis præter cetera donat *in pago Tellau piscatoriam in Tellis*. Ex quibus colligo pagum *Tellau* nomen accepisse à *Tellis* fluvio, quem acta supradicta & Chronicon Fontanellensa in pago *Tellau* collocavere. *Tellas* porrò & Earam pro uno eodemque flumine accipi oportere existimo, sui nominis vicum, nimirum *Tellam* aut Telliam (*Tilly*) alluenta. Præterea ex superioribus qui fuerint fines pagi *Tellau*, facile intelligitur. Quippe *Bettonis Curtem in pago Tellau sitam* esse docat Chronicon Monasterii Fontanellæ : de qua & in capite IX. sic refert ; *Bettone Corte super fluvio Evra* ; ubi legendum est *Eara*. Quis autem non videt Bettonis Cortem esse *Betencourt*, locum hodieque *Eara* fluvio appositum, quem nunc *Jeram* vocant, *Jere*? Idem Chronicon *Ballivlum in pago Tellau* ponit : quod aliæ tabulæ inter amnes Heldonam & Deppam collocant, aliæ ad ripam Heldonæ, & *Bailleul* vocant. *Vlmirum* similiter & *VVarinnam fiscos duos*, id est villas fiscales *esse in pago Tellau juxta fluvios Tellas & VVarinnam* affirmat. *Arcas* quoque *castrum* in eodem pago ponit : quas *Arcas* & Deppam pago *Tellau* attribui ab Orderico & aliis, suprà ostendimus. *VVarinna* autem villa est ad VVarinnam vel Guarennam fluvium ; *Arca* ad VVarinnæ Deppæ & Heldonæ confluentes ; Deppa ad ostium Deppæ, qui VVarinnam & Heldonam admittit. Quæ apertè indicant, pagum *Tellau* vel *Talou* à VVarinna fluvio qui est Sedæ vel Siæ amni proximus, ad Earam flumen aut etiam ultra pertinuisse, & ejus pagi amnes extitisse VVarinnam vel Guarennam, Deppam, Heldonam, Earam : nec valdè arguendum esse Furnarium, qui pagum *Tellau à Bresla ad Siam*, id est ab Auco fluvio ad Sedam amnem pertingere asserat, promoto trans *Earam* pagi *Tellau* limite ad Aucum usque. In litteris quibusdam hæc lego. *In Comitatu Talou super fluvium qui vocatur Era*, &c. Hic *fluvius Era* est, idem qui suprà *Evra*, & Orderico rectiùs *Eara* dicitur, vulgò *Jere*.

Est quidem ad *Earam* fluvium *Tella* aut Tellia *Tilly* : est & haud procul à Novo Castro & fluvio Deppa vicus *le Til* : quæ duo loca nomen pagi *Tellau* vetus videntur hodieque servare, quo in pago sunt posita, nec à tilia appellationem accepisse. Nam vicus *Tilloy* trans flumen Aucum vel Breslam non longè à Gamapio, non ad pagum *Tellau*, sed ad pagum Vinemacum pertinet.

TELO MARTIUS.

Telonis Martii portus meminit Æthicus in Itinerario portuum ab Urbe Arelatû, & inter duos portus, nimirum Pompeianos & Taurentum ponit hisce verbis. *Ab Alconis Pompeianis portus* M. P. XXX. *à Pompeianis Telone Martio portus* M. P. XVIII. *à Telone Martio Taurento portus* M. P. XII. à quo *Procurator baphii Telonensis Galliarum*, in Notitia Imperii Rom. memoratus, nomen accepit. Concilio Aurelianensi IV. Basilio V. C. solo Consule Indictione IV. anno Christi DXLI. *Cyprianus Episcopus Ecclesiæ Telonensis* interfuit, consensit atque subscripsit ; Concilio Aurelianensi V. anno XXXVIII. regni Domini Childeberti Regis, Christi DXLIX. Indictione XIII. V. Kal. Novemb. *Palladius Episcopus Ecclesiæ Telonensis* interfuit ; Concilio Arelatensi V. subscripsit *Severus Presbyter Ecclesiæ Telonensis, missus à Domino Palladio Episcopo Ecclesiæ Telonensis* ; Concilio Parisiensi IV. *Desiderius Episcopus Ecclesiæ Telonensis* anno III. Regis Chariberti, Christi DLXXIII ; item Concilio Matisconensi II. *missus* seu Vicarius *Desiderii Episcopi à Telone*.

Telo igitur proprium & incorruptum nomen est urbis maritimæ provinciæ Arelatensis ; cognomen *Martius* à Marte ut videtur, potiusquàm à Marco *Martius*, ut quidam scribendum existimant. Sic enim & Narbo in eadem ora Galliæ à Marte Martius est cognominatus. Nonnulli *Telonem* nonnumquam corruptè dixerunt: ut docet suprà subscriptio Episcoporum Concilii Aurelianensis IV. Ex *Telone* factum à Nostris *Toulon*, o in ou mutato. Fortè à Massiliensibus condita, atque *Telo* (*Τέλων*) appellata est, quòd ibi portoria & tributa a mercatoribus publicani nomine Reip. Massiliensis exigere solerent. *Τέλων* enim vel *Τελώνης* publicanum significat : aut certè à Telone aliquo, Massiliensi Optimate, conditore aut deductore coloniæ hoc nomen accepit : quod Massilienses nonnumquam tulisse indicat Lucanus, qui in descriptione pugnæ navalis Massiliensium cum Cæsarianis, *Telonis* cujusdam gubernatoris Græci aut Massiliensis in sua versus mentionem facit, & primam nominis syllabam corripit, secundam producit. Silio in libro VIII. dicitur *Inarime antiqui saxosa Telonis insula*.

Telo nunc vocatur *Telon* vel *Toulon*, urbs hodieque & portu suo, & statione Regiarum triremium, ac sede Episcopatûs nobilis : cujus nec Straboném ac Ptolemæum, nec Mellam aut Plinium, nec Notitias veteres provinciarum ac civitatum Galliæ meminisse miror. Unus Robertus in Chronico, quod in anno MCCX. desinit, sub metropoli Arelata *Telonum* (ita vocat) loco ultimo ponit ; Gervasius quoque Tilleberiensis & quædam Notitia ante annos CCCL. composita, sub Burgundiæ Archiepiscopo Arelatensi *Episcopum Telonensem*.

Samson Gassendum Provincialem secutus

Taurenta apud Cæsarem in lib o 1. de bello Civili *castellum Massiliensium*, *Toulon* interpretatur. Vellem boc Samsoni non excidisse, quem Æthicus suprà laudato loco refellit satis superque, & Tautenta vel Taurentum à Telone distinguit; *Taurentum* portum inter duos portus, *Telonem Martium* & *Carsicos* ponens. *A Pompeianis Telone Martio portus* M. P. xviii. *à Telone Martio Taurento portus* M. P. xii. *à Taurento Carsicis portus* M. P. xii. Si hæc umquam legit Samson, *Telonem Toulon* esse non vidit: quod non minùs, immo etiam magis interpretatione ejus miror.

TEORACIA SILVA ET PAGUS.

Qui de Ursmaro Laubiensi Abbate scripsere, primi aut inter primos *Teoracia* fecere mentionem. Anso Abbas Laubiensis, qui libellum de Vita S. Ursmari principatu Caroli Magni composuit, B. (inquit) *Vrsmarus Episcopus in pago Hainau vel Teorascense, in villa qua vocata est Fleon, oriundus fuit.* At pagus *Teoracensis* à *pago Hainoensi*, cui erat proximus contiguusque, differebat. Meliùs Ansone Ratherius Veronensium Episcopus, qui Ansonis opusculum circa annum dcccc. emendavit, *B. Vrsmarum Episcopum pago Teoracensi*, & *villa qua vocatur Fleon oriundum* scripsit, omisso *Hainoensi*. Quidam Ratherii interpolator, quem ex codice Laubiensi erutum, Andreas Chesnius ex parte publicavit, memoriæ tradit *per Vrsmarum in partibus Galliæ, in Fania scilicet & Teoracia multos per eum conversos fuisse, & constructas, quæ adhuc supersunt, Ecclesias.* Silvæ sunt duæ, *Fania* ac *Teoracia*, altera alteri proximæ, quæ pagis nomina dedere, *la Fagne*, & *la Tierache*; uti à saltu Brexio Brexia, *la Bresse*; à saltu Briegensi vel Briegio pagus Briegius, *la Brie*; à silva Pertico ceterarum Celticæ silvarum eminentissima Perticus aut Perticensis pagus, *le Perche*; ab *Aridagamantia silva* Batpalmis proxima regiuncula Aroasia vel Aridagamantia cum Monasterio cognomine, *Aroüage*, vel *Aroüaise*; ab Algia pagus Nortmanniæ *Auge* nomen accepit. Fulcuinus Abbas qui anno dcccclxx. obiisse fertur, in Chronici Laubiensis capite iv. *Teoracia saltum* commemorat hisce verbis. *Monasterium quoque dictum VVastare versus Teoracia saltum in finibus Fania ædificavit Vrsmarus, cui & Dodonem præfecit.* Chronicon de Gestis Nortmannorum in Francia, ab anno dcccxxxiii. ad annum dccccxcv. deductum meminit & *Teoracia*, quam *Terraciam* appellat. *Anno Domini* dccccxciii. *Northmanni per Terraciam iter agentes, Hisam transierunt*: (id est Isaram, *Oise*) *quos Carlomannus insecutus, in Anabl comprehendit, commissoque prælio victor exstitit: cecideruntque Northmanni circiter mille.* Vbi pro *Anabl.* emendo *Avalle*. Annales enim Bertiniani docent anno dccccxcii. Carolomannum partem Nortmannorum prædas agentium interfecisse, partem Axonæ immersisse, & eis qui suburbana Remorum depopulati erant, *ad socios suos redeuntibus, apud villam qua vocatur Avallis, prædam excussisse. Villa* autem *Avallis* non procul ab urbe Remia, hodieque nomen servat. Vocatur enim *Avaux*, estque Comitivæ titulo illustris. Fusniacum in *Therasca* ponunt litteræ anni mcxxciii; Auriniacum in *Therasca* litteræ anni mccxxviii. Hermanous Monachus in libri iii. de Miraculis S. Mariæ Laudunensis capite iii. *Terrasceam maximam Diœceseos Laudunensis silvam* nuncupat. *Bartholomæus* (Laudunensis Episcopus) *ostendit ei* (Norberto) *illam maximam Diœcesis suæ silvam, quæ vocatur Terrascea. Duxit ergo eum ad locum qui vocatur Fuisniacus, demonstrans ei aquarum & pascuarum, silvaque & terrarum congruam opportunitatem. Episcopus exinde duxit eum ad alium ejusdem silvæ locum, qui Telonias vocatur.* Idem in capite xi. libri iii. *locum qui Fuisniacus vocatur, in Terascea silva* memorat; & semel atque iterum in capite xx. *Monasterium S. Michaëlis Terraciensis*, id est in *Terracia silva* & regione positum, Abbatiæ nomine clarum. Verus & incorruptum silvæ nomen *Teoracia*, vel *Teorascia*, à qua *pagus Teoracensis* aut *Teorascensis* cognominatus, vulgò *la Tierasche*, quibusdam in tabulis *la Tierasce*, necnon *Tirasse*, & *Terrache*: sicut scriptores Latini recentiores pro *Teoracia Teorasciâve* nunc *Terraciam*, nunc *Terrasceam*, atque etiam *Terasceam* & *Therascam* corruptè vocitarunt.

Hodieque plena silvis est *Teoracia* regiuncula: sed inter ceteras eminet una magnitudine præcellens, quæ *Teoracia* nomen sola meretur, & Picardiam ab Hainoo dividit. Circa quam sunt Monasterium Abbatiale S. Michaëlis in *Teoracia* ad Isaram, *S. Michel*; Iritio *Hierson*; Fusniacum vel Fuisniacum *Foisny*; vicus Fleon aut *Fleo* major, patria Ursmari, *le grand Floyon*, & Fleo minor, *le petit Floyon*; & Teloniæ in Hainoo castellum, *Trelon*. *Teoracia* præter loca quæ retuli, attribuuntur nunc Mons Cornutus in Teoracia, *Moncornet en Tierache*, Rosetum *Rosoy en Tierache*, Ruminiacum *Rumigni*, Albento *Aubanton*, Lescheriæ *Lecheres*, Auriniacum *Origni*, Strata ad pontem *Estreaupont*, Altaripa *Autrepe*, Gusia, Verbinum *Vervins*, & Capella, *la Capelle*, quæ Alano Carterio & Nicolao Ægidio mendosè dicitur *la Chapelle Hauteresse*, pro *la Chapelle en Terasse*. Certè Monstreletio nuncupatur *la Chapelle en Terrace* in Volumine ii. ut & *Guise en Terrace*. Unus est nunc inter Ecclesiæ Laudunensis Archidiaconatus *Teoracensis Archidiaconatus*, *l'Archidiaconé de Tierasche*. Butorius in fabula quæ *Constans* inscribitur, anno mccxciv. composita, Hugonem de Castellione, Comitem Blesensium, dominum Avesnarum & *magnæ Teoraciæ*, à magnitudine silvæ vocat, *Huon de Chastillon, Conte de Blois, Sgneur d'Avesnes & de la grant Tieraisse. Teoracia* silvæ meminit & Monstreletius in capite cxxii. Voluminis i. his verbis. *S'en alla en Terrace, & de là à Ribemont. Profectus est in Teoraciam; inde Ribodi Montem petiit.* In Chartulario Monasterii Clari Fontis, quod scriptum legi, sunt litteræ Radulfi Abbatis Maricolis, datæ anno mcxliii. & litteræ

Aleaandri PP. III. in quibus *duarum silvarum, Fania & Teracia* vel *Terascia* fit mentio, ut proximarum. *Quidquid terræ culta & inculta inter II. silvas Faniam & Teracium habetur.* Adalgisus, qui de Miraculis S. Theoderici Abbatis Remensis (*S. Tierri*) ante annos D. scripsit, *Teracia* (inquit) *vocabulum est cujusdam nominatissima silva, in qua constat Monasterium de nomine S. Michaëlis Archangeli ab antiquis olim ædificatum.*

TERLUINUM.

Libellum de Vita S. Hilitrudis Virginis Letiensis à Monacho Valciodorensi ante annos DC. compositum nuper edidit Mabilio, vir pius & doctus, in quo hæc legimus. *Mulier quædam de villa quæ Terluinus vocatur, phrenesim incurrit.* Hic vicus, seu castrum nunc vocatur *Trelon*, aliàs *Terlon*, in Hainoo inter Cimacum & Avasnas jacens, postquàm ab Henrico ejus nominis secundo Rege Francorum est dirutum. *Telonias* Hermannus in libro III. de Miraculis S. Mariæ Laudunensis appellat his verbis. *Episcopus exinde duxit eum ad alium ejusdem silvæ locum, qui Telonias vocatur.* Ponit ergo Hermannus *Telonias* in *maxima Diœceseos Laudunensis silva Terrascea* vel Teoracia. Ex *Teloniis* fecere Nostri *Trelon*, ut ea thesauro *tresor*, inter t & e litterulâ r insertâ.

TERNODORUM ET PAGUS TERNODORENSIS.

Ternodorum, *Tonnerre*, ad Hormentionem positum in Lingonibus, Gregorius in libro V. Historiæ *Ternodorense castrum*; Magno *Tenederum*; Vita S. Fidoli Abbatis *castrum Ternuterum*; Adrevaldus Monachus Floriacensis in libri de Miraculis S. Benedicti capite XXXII. *castrum Tornodorum* vocat his verbis. *Castrum quoddam in Burgundiæ partibus, in latere montis supra fluvium Hermentionem vocabulo situm, adjacenti regioni nomen indidit. Namque à Tornodoro vicina regio Tornodorensis dicitur. Huic præerat quidam nobili ortus prosapiâ nomine Raculfus, ex officio vicem Comitis agens.* Tum ergo principatu Caroli Calvi ante annos DCCC. *Ternodorum* Vicecomitem suum habebat, quod nunc Comitem habet.

Regio Ternodorensis, Gregorio nunc *terminus Ternodorensis castri Lingonicæ civitatis*, nunc *Ternodorensis pagus* nuncupatur; *Tornedrisus pagus*, id est *Tornedrensis* pagus in Capitulis Caroli Calvi Silvaci editis, inter *Hatuarias* & *Belnisum* seu Belnensem pagum, *le Tonerrois*; Hugoni Pictavino aliisque *pagus Tornodorensis* & *Comitatus Tornodorensis*; *Ternoderinsis* Fortunato in capite XXXV. libri de Vita S. Germani Paris. Episcopi. *Quidam Clericus de juxta Monasterio B. Silvestri in Ternoderinse.* Monasterium igitur Reomaus, à primo suo Abbate vulgò Monasterium S. Johannis dictum, *Monstier S. Jean*, cui tum Silvester Abbas præerat, *Ternodorensis pagi* finibus continebatur. In litteris Lampagiæ, datis *anno II. post obitum Rodulfi Regis Francorum, Hugone Principatum tenente*, pagus Ternodorensis *Comitatus Ternetrensis* vocatur, o litterâ sublatâ, & d in t mutato. Ea quibus intelligitur, non *Ternodorum* modò & *Ternoderum*, sed etiam *Tornedrum* & *Tornetrum* nuncupatum esse, quod Gregorius incorrupto nomine *Ternodorum* appellaverit, quidam corruptè *Ternadrum*. Certè in Testamento VVideradi Flaviniacensis Monasterii conditoris & Abbatis, *pagus Ternodrinsis* vocatur non semel, id est *Ternodrensis*: & in eo ponuntur Ciconiæ, *Chichées*, Anciacum *Ancy le Franc*, Rapatiæ vel Rabariæ *Ravieres*, Marcomania *Marmaigre*. In eodē testamento invenio pagos Burgundię plurimos, nimirum *pagum Alsensem*, *l'Aussois*; Pauliacensem; pagum Avallensem aliàs Avalinsem, id est Aballonensem, *l'Avallonnois*; pagū Ammaviorum vel Ammavorum, ibidem Ammunias dictum; pagum Portensem, pagum Nevernensem, *le Nivernois*; pagum Leotincensem, vel potiùs (ni fallor) Laticensem, *Lecois*, pagum Duismensem *le Duesmois*; pagum Atoariorum; pagum Bartensem; pagum Belninsem, *le Beannois*. Ibidem pago Alsensi attribuitur castrum Flaviniacum: pago Ammavorum vel Amaeorum attribuuntur Maceriæ *Maizieres*, Catiniacum *Charny*. Casellæ *Chasselles*, & Fraxinus *Fresne*; pago Duismensi vel Dusmensi Stasiacum *Stavesi*, & Columbarium *Coulmiers*; pago Avallensi Cappæ, Degantiacum, Cassiacum, Palatiolum; pago Pauliacensi Balma & Corniciacum; pago Portensi Vagomundi Curtis, Avitiacum, & Puscio *Poisseux*, & Ebrovillare *Brovillar*; pago Leotincensi vel Laticensi Villa Mauriana *Villo Maurir*, Alta Ripa *Hauterive*, Baniolum, seu potiùs Balneolum *Baignole*, pago Bartensi Ulmodum, vel potius Ulmetum *l'Orme*; pago Atoatiorum Lucus *Lucé*, Sagonecum *Sugonay*: quibus ea vicis pagi Ammavorum, pagi Pauliacensis, pagi Portensis, Leotincensis & Bartensis situs intelligi potest.

Glaber Rodulfus in Historiarum libro V. *castrum Ternodorense* ante annus DCXXX appellavit: scriptor rerū gestarum Caroli VI. Francorum Regis ridiculè *Tonitruum* vocat, *Montem Rubeum* (*Rogemont*) *subditum Comitis Tonitrui* esse dicens: propterea quòd tam tonitrus quàm *Ternodorum* una appellatione designatur à Nostris, *Tonnerre*. *Tonrnerre* olim videtur dictum, nomine deducto à *Tornodoro*, uti Antissiodorum *Anceurre*; deinde *Tonrnerre*, ac postremò *Tonnerre*. Certè *Tournerre* appellatur in litteris datis anno MCCXCVIII.

TESTREBANTUM.

Comitatum Testrebant prope *Batuam* seu *Batavinm* memorat Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta. Annales Bertiniani in rebus anni DCCCXXXIX. *Comitatum Testrabenticum* vocant hisce verbis. *Comitatum Batavorum, Comitatum Testrabenticum Dorestado.* &c. Ea quibus cognoscitur, quod & suprà Divisio Regni Lotharii docet, *Testrabentum* vel *Testrebantum* Batuæ (*Betuwe*) seu Comitatui Batavorum proximum fuisse, Comitemque similiter suum habuisse, & ejus pagi vel Comitatûs olim extitisse Dorestadum, id est Batavodurum, vulgò dictum vicum

Durostate, *VVyck te Duerstede*. In *Testrebanto* est & opidum Hosda (*Heusdea*) transmosanum.

Testrebantum, vulgò nunc *Teysterbant* vocitant. VVendelinus Belga regionum limites ac confinia linguâ patriâ vocari *Bant* prodit, & *Testrebantum* vel *Teisterbant* dici quasi Toxandriæ limitem. *Testrebantum* quidam Ducatûs Brabantiæ portionem esse aiunt.

TEXTRICIUM.

Textricium, aliàs *Testricium*, vicus non procul ab Augusta Viromanduorum ad *Dalmanmonem* fluvium positus, ad quem Theodoricus Francorum Rex à Pippino Majore domus fusus est acie anno Christi DCXXCVII. vulgò vocatur *Terrri* vel *Testri sur Danmignon*. Hic locus est situs inter Augustam Viromanduorum & Peronam, in Gestis veterum Francorum & in Appendice Chronici Fredegarii, aliisque Chronicis & Annalibus Nostrorum memoratus. Dalmannio autem postquàm Visomandum Monasterium, *Vermaad*, *Textricium*, Montiacum, *Monchi* vel *Mouffi la Gasse*. Atteiamque, *Atie* præter ceteros vicos alluit, in Suminam influit inter Hammum atque Peronam.

THEMINÆ CASTRUM.

In litteris datis anno MCCXXX. *Domini de Toiraco*, (*Toiras*) & *homines castri de Theminas*. & *Milites ac homines de Montemirato* memorantur. Hoc castrum vulgò dicitur *Themines* hodieque, & titulo Marchiæ claret. In libro II. de Miraculis B. Victoris Massiliensis Martyris fit mentio ejus loci. *In castro, quod vulgò Temiaas dicitur*, &c.

THENÆ.

Thenæ in litteris anno MCCXXVI. datis memorantur, accolis vulgò *Thienea*, aut *Tienen*, Nostris *Tillemont* dictæ n in geminum l. mutato. Nimirum *Thenæ* sunt in monte positæ in Brabantiæ Hasbaniæque confinio, inque Diœcesi Maalinensi: unde ab aliis Bracbanto; ab aliis Hasbaniæ adscribuntur.

THEODEMERENSE CASTRUM, ET THEODEMERENSIS PAGUS.

Theodemerensis pagus novus est, & pars exigua pagi Carnutini quondam exstitit, vulgò *Thimerais*, & in quibusdam tabulis corruptè *Tumerais* dictus. Nomen habet à *castro Theodemerensi, Thimer* Nostris vocato. Invenio in charta quadam Majoris Monasterii, *Regem Francorum Henricum obsedisse castrum Theodemerense nuncupatum, in pago Carnoteno actutum à quodam Gaazone constructum, anno quo filium suum Philippum Regem ordinari fecit, paucis ante eam ordinationem diebus.* Philippus autem anno Domini MLIX. Remis vivo ac volente patre Rex Francorum consecratus est. Ex quo intelligitur, *castrum* illud *Theodemerense*, si tum recèns exstructum erat à Guazone, ante annos circiter sexcentos conditum ab eo fuisse, & Theodemeris cujusdam nomine *Theodemerense* appellatum. Pagi hujus caput nunc est Castrum Novum, quod Nostri appellitant Castrum Novum in *Theodemerensi*, *Chasteau Neuf en Timerais*. Hæc de castro pagoque *Theodemerensi* primi observamus.

AD S. THEODERICUM.

Anno DCCCCLIII. *Synodus v. Episcoporum apud S. Theodericum in territorio Remensi celebratur, Artaldo Archiepiscopo præsidente*: inquit Frodoardus in Chronico: qui & *Monasterium S. Theoderici* vocat in anno DCCCCXLI. Hic locus in pago Remensi positus, à Monasterio *S. Theoderici* vetustissimo nomen accepit, *Saint Thierri*: cui Theodorico vel Theoderico sanctissimo Abbati Gaugiacum in pago Remensi (*Gueux*) ac Germiniacum aut Germaniacum contulit Theodoricus Chlodovei filiorum natu maximus, & cujus etiam exsequias celebravit. Legimus in Vita Theoderici, fuisse *silvam* III. *à civitate Remensi distantem millibus, sitam in monte cui vocabulum est Or: in quo visum sit Venerabili Remigio ædificare Cœnobium, ubi catervam Monachorum adunaret, sub B. Theoderici regimine Deo militantium*: quem Theodericum *Abbatem Remensem* vocitant, quòd Monasterium Remis civitati proximum ac velut suburbanum rexerit, *Oreafe* à monte suo dictum.

THEODONIS VILLA.

Theodonis Villa à Theodone homine Franco, conditore suo nomen accepit, quasi *Theodonis vicus*. In Gestis Pippini Regia, quæ jussu Nibelungi Comitis, fratris ejus patruelis sunt composita ante annos DCCCC. primùm ejus ceu villæ Regiæ fiscalisve fit mentio. *Per Arduennam silvam ipse Rex veniens, cùm Theodone villâ publicâ super Mosella resedisset*. In Annalibus ab anno DCCXLI. ad annum DCCCXIII. deductis, & in Annalibus Bertinianis *Theodone Villa* similiter nuncupatur; in Annalibus centum annorum, in anno DCCCVIII. desinentibus, *Theodonvilla*, & *Teodonvilla*, duobus in unum conjunctis nominibus; à Nithardo in libro IV. *Teotonis Villa*; ab Thegano semel atque iterum *Palatium Theodonis*; in Annalibus Fuldensibus *Palatium Theodenheve* necnon *Villa Thietonis*. Nimirum Theudo, Theodo, Teoto vel Theoto, & Thioto unum idemque nomen est, unâ aut alterâ litterâ solummodò varistum. Prævaluit tamen *Theodonis Villa* appellatio, quâ & prisci rerum Francicarum Anales, & Eginhardus in Annalibus, aliique utuntur. Villæ autem publicæ *Palatia* sæpe dicebantur, propterea quòd Reges & Imperatores nostri in villis suis magnifica Palatia, in quibus hiemarent, habere consueverant. Posita est *Theodonis Villa* ad ripam fluminis Mosellæ inter urbem Mediomatricos & Siercam, (*Sirck*) ac linguâ nostrâ *Thionville* dicitur, Germanicâ *Diedenhoved*, nomine ad *Theodenhove* Annalium Fuldensium proximè accedente.

Et Theodo quidem Germanicè *Dieden* dicitur, ut Theodoricus *Dietrich*: *Hova* autem seu *hoba* villa Germanis seu domus est: quam ipsi nunc *hoven*, & *ovve* vocitant. Ab hoba Nostri pauperes nobilitate sua gloriantes, *Hobarioles* vel *Hobarellos* appellitant, *Hobereaux*, hoc est parvæ villæ & exigui ruris possessores. *Theodonisvilla* est in pago Ducatuque Luciliburgensi, Præpositura ac dominii titulo clara, munitionibus suis clarior.

S. THEOTFRIDI MONASTERIUM.

Monasterium S. Theotfridi auctor libri de Vita Imperatoris Ludouvici numerat inter Monasteria ab eo reparata, aut à fundamentis ædificata. *Theotfridus* autem, *Teudefredus*, *Theodefridus*, *Theodofridus*, *Theodofredus*, *Theudefridus*, *Theudofredus*, *Theodifridus*, *Theofredus*, unum idemque nomen est, ex duobus Germanicis Frãcicisve vocabulis compositum, & variè à variis mutatum. Nunc *Monasterium S. Theotfridi* alii communi nomine *Monastier* appellant, id est *Monasterium*; alii à Patrono loci *S. Chaffre*. *Theotfridus* enim incolis est *Chaffre*, th in ch, & e in a conversis. Olim *Calmiliense* aut *Calmeliacense Monasterium* à loco in quo situm erat, dictum fuisse aiunt, positumque esse in Vellavia ad Ausam fluvium, *l'Anse*, qui in Ligerim defluit, & ad radices celsissimi montis non longè à Podio. Quædã tabulæ Geographicæ non *S. Chaffre*, sed *S. Clefride* nuncupant, atque à *Monasterio* (*Monastier*) distingunt. S. autem *Theotfredum* corruptè vocitant *S. Chafre*; ut *S. Theuderium S. Cher*: cujus nominis est vicus in pago Viennensi, Abbatiali Monasterio à Theuderio operà Philippi Viennæ Episcopi ante annos ferè MC. exstructo insignis.

THEOTUADUM CASTELLUM.

Theotuadum vel *Teotuadum*, unum è tv. clarissimis ac nobilissimis Aquitaniæ Regum Palatiis seu Villis Fiscalibus ac hibernis fuit: cujus hodieque supersunt reliquiæ in confinio Andium & Pictonum, falsò accolis *Arenæ* dictæ & creditæ: quas Justus Lipsius popularium suorum relatione, vel potiùs Historiæ nostræ ignorantiâ deceptus, inter amphitheatra numeravit atque descripsit, ingennè tamen fassus nec ad amphitheatralia nec ad scenica spectacula aptum & factum opus illud fuisse videri: uti in libro xi. Rerum Francicarum observavimus. In veteribus Annalibus *locus Tedoad*; in Eginhardi Annalibus *locus Thedoad*, & *Thedoadum villa* nuncupatur; in aliis *locus Theodoad*; Thegano *Theotuvadum Palatium*; in Vita Ludovici Pii Imper. *Theotuadum* quoque *Palatium*; Hincmaro in epistola ad Ludovicum Franc. Regem *Teutuadum*. *Doadum castellum* trunco nomine vocat Gaufredus Episcopus Andegavorum in litteris datis anno MXCVI. in quibus toto jure suo *in Ecclesias Doadi castelli* Petro Abbati Trenorciensi & ejus Monachis cessisse se unà cum B. Mauricii Canonicis ait. Ex quo apparet Andicavensi Diœcesi eum locum contineri, licet Pictonibus à plerisque falsò attribuatur. *Doatum* & *Duatum* quidam veteres nuncupavere. Litteræ Callisti PP. II. datæ anno MCXX. aliæque *Doadum castrum* memorant; *Ecclesiam & Canonicos S. Dionysii Doadensis* Vlgerius Andicavensis Episcopus circa annum MCXXX; *Doadum* Goffredus Andicavorum Episcopus in litteris anni MCXLIII; Johannes Majoris Monasterii Monachus, de rebus Gaufredi Comitis Andicavensis, *Doe*. Nunc appellatur *Doüé*, abestque à fluvio Ligere XV. millia passuum: quem vicum *Doneonam* Ptolemæi esse Lipsius suspicatur: cùm Cadurcorum sit caput *Donecona* vel potiùs *Divona*; *Doüé* verò Palatium *Teotuadum* vel *Tedoadum*, aut trunco nomine *Doadum castellum* Andicavorum, quos inter & Cadurcos intersunt Pictones, Ecolismenses, Petrocorii. Nollem Lipsio hęc excidisse, ut Regum nostrorum Palatium pro Amphitheatro, opus Francicum pro Romano haberet, & vicum agri Andicavi pro capite Cadurcorum. Britto in libro x. Philippidos pro *Teotuado Toletum* vocat prope Toarcim.

Et cum Toleto Bercella Vieraque fumant.

Bercella videtur esse *Besse*, Viera *Vibiers*. Ad *Toedum* fluvium est *Teotuadum* vel *Doadum* in Andibus, qui fluvius in Ligerim effluit infra Salmurum, *Toüé* vel *le Toué* vulgò dictus: qui olim *Tuadum* vel *Doadum* ac *Toadum* dictus videtur esse, & *Teotuado* vel *Teodoado Doadove* nomen suum dedisse. Fluvii *Toedi* mentionem facit vetus descriptio Turoniæ: cujus auctor, Majoris Monasterii Monachus, Comitatum Turonicum ab Occidente ait terminari *fluvio Toëdo nomine, qui inter Salmurium castrum & Abbatiam S. Florentii fluit, & sic in Ligerim effluit*. *Tuedam* quidam scriptores recentiores Latinè nuncupant: qui Toerium *Toëret*, Argentonem *Argenton*, ac Devam *Dive* amnes recipit.

THERMÆ CASTRVM.

Erat castrum Thermarum in territorio Narbonensi, distans v. leucis à Carcassona. In altissimi montis supercilio situm erat super rupem maximam vivam: profundissimis & inaccessibilibus abyssis seu vallibus in circuitu cingebatur, è quibus aqua fluebat, castrum circumiens. Valles illas magnæ & *indescensibiles cingebant rupes. Erat prope castrum ad jactum lapidis rupes, in cujus summitate erat turrita munitio modica, sed fortissima; quæ vulgò Tumetum dicebatur. Quare ex una solummodò parte adiri poterat; quia ex ea parte humiliores & inaccessæ minùs erant rupes.* Sic Petrus in capite XLI. de Bello Albigensi *Thermas* describit, & *burgum inferiorem* ac *burgum superiorem* ejus memorat; ac *castri dominum Raimundum Militem* sub dominio Vicecomitis Biterrensis, locumque castro *Cabareto* proximum facit. Guillelmus de Podio Laurentii hoc castrum non *Thermas* ab aquis calidis, sed *Terminos* nuncupat: credo quòd Nostri vulgò tam *thermas* quàm *terminos* communi nomine appellant *termes*. Post captas

Biterris (inquit ille) *Cabaretum*, *Minerva*, *& Terminus castra fortia resistebant.* *Castrum de Terminis* olim dictum esse, asserit & Catellus, & esse in Narbonensi Diœcesi, ac etiamnum *Termes* nominari, & agrum ejus *Termenez*, quasi pagum *Terminensem*.

TIBERIACUM.

Æthicus in itinere à Colonia Traiana Coloniam Agrippinam, *Tiberiacum* memorat Juliacum inter & Coloniam Agrippinam sic. *Juliacum* M. P. XII. *Tiberiacum* VIII. *Coloniam Agrippinam* X. Vt à Julio Cæsare Juliacum, sic à Tiberio Augusto *Tiberiacum* cognominatum videtur. Hoc opidum vulgò nunc truncato nomine *Berchim* vocitant, quasi *Beriacum* aut *Bercum*.

TICLIVINNI.

Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta, & Capitulis Caroli Calvi atque Annalibus Bertinianis inserta, *Ticlivinni* memorat, & locum eum inter *Merrebecchi* & *Lutosam* ponit: qui nunc vicus est non procul à *Gerardi Monte* in Flandria, (*Grammont*) vulgò *Duxelvenne* hodieque dictus.

TIGERNUM CASTRUM.

Tigernum castrum est vetustissimum in finibus Arvernorum, nominis prisci hodieque servans. Vocatur enim *Tiern*. Ejus castri meminit Gregorius noster in libro de Gloria Martyrum, & *Tigernum castrum urbis Arverna* vocat, id est castrum urbi Arvernæ subjectum ceu capiti, castrum in Arvernis positum. Idem scribit, *in urbis Arverna territorio, quod adjacet Tigernensi castello*, Avitum Episcopum super tumulum Genesii, ejusdem loci S. Martyris, qui in albis cæsus est, Basilicam magnam ædificavisse ac dedicavisse. Postea pro *Tigerno* sublatâ g. litterâ *Tiernum* nuncupari cœpit. Certè *Tiernense Cœnobium* in libello de secunda translatione S. Austremonii memoratur, & in litteris Callisti PP. II. anni MCXX. *Monasterium Tiernense*, à nomine castri, quod tum *Tiernum* vocabant, ita dictum. *Tiernus* nuncupatur in litteris Paschalis Papæ II. anno MC. datis. Lucius PP. II. in privilegio anni MCXLIV. *Abbatiam Tiernensem* in Arvernia appellat.

TIGURINI.

Cæsar scribit, *omnem civitatem Helvetiam in IV. pagos esse divisam: ex quibus unus appellabatur Tigurinus. Hic pagus unus cùm domo exisset, L. Cassium Consulem & L. Pisonem Legatum prælio interfecerat* incautos, *exercituque* Consulari *pulso & sub jugum misso, insignem calamitatem populo Romano intulerat.* Ibidem *pagum Tigurinum* appellat *quartam partem civitatis Helvetia.*

De his Annæus Ploras in libro III. Rerum Romanarum sic scribit. *Cimbri, Teutoni, atque Tigurini ab extremis Gallia profugi, cùm terras eorum inundásset Oceanus, novas sedes toto orbe quærebant.* Deinde post enarratam cladem Teutonorum atque Cimbrorum, subjicit. *Tertia Tigurinorum manus, quæ quasi subsidio Noricos insederat Alpium tumulos, in diversa lapsa, fugâ ignobili & latrociniis evanuit.* At *Tigurini* quidem, ut quarta portio erant Helvetiorum Gentis Gallicæ, *ab extremis Gallia profugisse*, vel de extrema Gallia ubi habitabant, cum omnibus copiis exîsse dici possunt; Cimbri & Teutoni dici non possunt. Erant enim ambo Germanorum populi, & digressi finibus suis, seu ex ultima Germania profecti fuerant, non ex ultima Gallia. Præterea Cimbri quidem & Teutoni *cùm terras eorum inundasset Oceanus, novas sedes quæsisse*, dici rectè possunt: de *Tigurinis* idem dici nulla ratione potest. Nam in Oceani sinu Codano fuerunt Cimbri & Teutoni; & Codanoniam omnium ejus sinus insularum maximam, Scandinaviam aliis dictam, Teutoni ætate Melæ tenuerunt: & *Cimbrorum promuntorium, excurrens in maria longè, peninsulam efficit*, quæ Cimbrica Chersonesus vocatur, Codanumque sinum attingit. Ambæ igitur hæ gentes maritimæ atque ad Septemtrionalem Oceanum positæ erant: at *Tigurini* inter Helvetios in extrema Gallia ad lacum *Tigurinum* siti, ac planè mediterranei erant, quales & sunt hodie, distabantque ab Oceano ferè toto Rheni fluminis cursu. Tamen apud Orosium & in Historia Miscella hæc legimus de *Tigurinis*, quos *Tygurinos*, nonnulli & *Tugurinos* vocant. *Jugurthini belli temporibus L. Cassius Consul in Gallia Tygurinos usque Oceanum persecutus est, rursusque ab eisdem insidiis circumventus occisus est. L. quoque Piso, Legatus Cassii Consulis, vir Consularis occisus est. C. Publius*, &c. Sed suprà pro *usque ad Oceanum* legendum puto *usque ad Rhodanum*: cùm *Tigurini* in finibus Allobrogum, qui dextrum Rhodanum accolunt, L. Cassium vicerint: ut Florus in epitome libri LXV. T. Livii prodidit.

Plutarchus in Julio Cæsare, & Appianus Helvetios *Tigurinosque* conjunctim memorat, Ἐλβετίους καὶ Τιγυρίνους; nec sine caussâ. Sunt enim *Tigurini* quartus pagus seu quarta pars totius veteris Helvetiæ: si C. Cæsarem ipsum sequimur. Τιγυρίνους *Tigurenos* Strabo nuncupat. Ἑλβετίους, μερῶν δ' αὐτῶν Τιγυρίνους, καὶ Τωυγενούς.

Tigurini, postea *Turicini* & *Turricini*, & *Turegenses* appellati, transpositis litteris, & g in c mutato.

Tigurinorum caput, *Tigurum* olim haud dubiè dictum est, & nunc ita à multis appellatur. Qui circa sæculum IX. & X. scripsere, *Turicum*, aut etiam *Turricum*, necnon *Turegum* nuncupavere. Monachus Sangallensis qui de Vita & gestis Caroli Magni II. libros composuit circa annum DCCCXXC. ejus loci meminit his verbis in libri II. capite II. *Tam latus fuit unus circulus*, (terræ Hunnorum Avarum) *quantum est spatium de castro Turonico ad Constantiam.* Vbi haud dubiè pro *castro Turonico* legendum est *castro Turico*. In Originibus Murensis Monasterii, scriptis circa annum MCXLII. *Turricinus lacus* non semel memoratur, hoc est lacus *Tigurinus*, *Zurichsee* vulgò dictus; item *Turricina*

mensura, *Turegensis mensura* ibidem nuncupata; & *metreta de Turego*. *Turricina* quoque *moneta* ibi mentionem fieri video: *qua moneta de Turego* & *nummi de Turego* in eisdem Originibus appellatur. Ex quo apparet *Turegi* & *Turrici* appellatione *Tigurum* designari promiscuè consuevisse. *Lindimacus fluvius* VValafrido Straboni in Vita S. Galli memoratus, aliis *Limagus*, vulgò *Limat*, lacum *Tigurinum* permeat, ac *Tigurum* alluit, deinde ab Arola defertur in Rhenum.

In libro de Vita & Gestis S. Arnulfi Metensis Episcopi, quem ad Chlodulfum ejus filium & successorem auctor æqualis composuit, dicitur Arnulfus *profectus quandoque cum Dagoberto Rege in Turingiam, incidisse in Procerem quemdam nomine Oddilonem. Rege autem ocius ex illo pago abire properante*, &c. Pro *Turingiam* legendum puto *Turigiam*, & eo nomine designari Tigurum, quod *Turicum* & *Turigum* ac *Turegum* Nostri scriptores nuncupavere. Certè & *Turingia* non *pagus* modò nomine ambiguo, sed etiam *villa* bis in scriptis vitæ Arnulfi codicibus appellatur: ex quo cognoscitur non provinciam heic, sed locum aliquem solummodò designari.

Festivus est Marlianus, qui *Turegum* quidem pagi *Tigurini* caput esse fateatur; à *Surico* tamen illud distinguat. *Tigurum* enim Germani *Zurich*; Nostri *Souric* vocant.

Pagus *Tigurinus* incolis vocatur *Zurichgou*: quem ab Alamannis occupatum esse, & inter Rhenum ac Ursam vel Rusam fluvios jacuisse, Alamanniæque Ducatui contribui consuevisse, alibi diximus.

TILA FLU. ET TILÆ CASTRUM.

Fluvius *Tila*, in Chronico Divionensis Monasterii S. Benigni non semel memoratus, vulgò dicitur *Tille*, quibusdam *Til* genere masculino. Alluit vicos Mariacum, *Marey sur Tille*, Fossatum *le Fossé*, Icium *Is sur Tille*, Tilæ castrum *Tille-Chasteau*, Fauriniacum vel Faberniacum villam *Favernay*: ac demum in Ararim defluit. In Chronico suprà laudato litteræ datæ anno MXX. *Humberti Clerici Tilecastri* mentionem faciunt: aliæ sic desinunt; *Acta sunt hac Tilecastre public*[illegible]. *anno ab I. D. N. I. C.* MXVII. *Indict.* XV. *Regnante Rotberto Francorum Rege, mense Februario. Hugo* quidam *de Tilecastro* in litteris anni MXXVI. ibidem reperitur, & aliis in ejus Chronici tabulis passim: item *Milo Balbus, Tilensis castri Miles.* Vocabatur ergo hoc castrum ante annos DCL. nunc, idque sæpiùs *Tila Castrum*; nunc & *Tilense Castrum*, à *Tila* fluvio cui adsidet, quasi *castrum ad Tilam*: pro *Tila Castro* sæpissime *Tilecastrum* in priscis codicibus, uti suprà, scriptum invenitur. In eodem Chronico *Tiricastrum*, *Tiricastel*, & *Tricastel* reperio, nomina ex vocabuli *Tilacastri* vel *Tilacastelli* depravatione nata, l in r, & æ vel e in i conversis. Ex *Tricastel* fecere pridem Nostri *Trichastel*, *Trichasteaul*, & *Trichasteau*: quo nomina hic locus à plerisque nunc corruptè appellatur.

Tilâ recipitur Angio, *Agnon*, qui Campiniacum *Champigni*, & Marginellam *la Margelle*, & aliquot alios vicos præterfluit, deinde Tilam auget. *Ougnon* in quibusdam tabulis Geographicis mendosè dicitur; *Agnan* & malè in aliis. *Angionem fluvium*, & *Magnimontense opidum*, ac *Longum Vicum* commemorat Vita MS. S. Urbani Episcopi Lingonici.

In Chartulario Ecclesiæ Lingonicæ, quod MS. legi, *Thilicastrum* semper vocatur: tamquam fluvius non *Tila*, sed *Thilus* vocari debeat. In litteria quippe datis anno MCCXCVI. *castellania Thilicastri* memoratur; *castrum, villa & fortalitia Thilicastri* anno MCCLXXVII; *Guido dominus Thilicastri, Domicellus* anno MCCXXCI. & MCCXXCIX. *Guios Sires de Trichastel*, aliàs *Trichasteaul*, in litteris anni MCCLXXVI. linguâ vulgari scriptis.

TINURTIUM CASTRUM.

Ælius Spartianus scribit, multis prœliis inter Septimium Severum Aug. & Clodium Albinum Cæsarem in Gallia variâ fortunâ decertatum esse: donec *apud Tinurtium* victus Albinus, & reparatis iterum copiis apud Lugdunum acie fusus ac interemtus est, & ejus corpus in Rhodanum dejectum. Æthicus in itinere à Mediolano per Alpes Cottias perque Viennam & Durocortorum, ejusdem loci meminit sic: *Vienna* M. P. XXVI. *Lugduno* XXIII. *aut per compendium* XVI. *Asa Paulini* M. P. XV. *leug.* X. *Lunna* M. P. XV. *leug.* X. *Tinurtium* M. P. XIX. *leug.* XIV. *Matiscone* M. P. XV. *leug.* X. *Cabilumno* M. P. XXI. *leug.* XIIII. Ubi mutandus est ordo, & post Lunnam Matisco cum sua distantia *millium passuum* & *leugarum*, post Matisconem *Tinurtium* similiter poni omnino debet; ut situs locorum indicat. Quippe *Tinurtium* inter Matisconem & Cabillonum est positum, sicuti omnes sciunt, qui tabellas Geographicas viderunt: quod & docet præ ceteris tabula Theodosiana sive Peutingeriana, in qua eadem loca hoc ordine ponuntur. *Lugduno caput Galliarum, Ludnam, Matiscone, Tenurcio, Ponte, Cabillione.* Heic *Tenurcium* dicitur, i in e, & t in c mutatis, quod Spartiano atque Æthico incorrupto ac veteri nomine *Tinurtium*.

Haud facilè nomen reperias, quod pluribus modis mutatum, aut peiùs acceptum fuerit. Acta Valeriani Mart. satis (ut videtur) antiqua *Tremorchium* vocant, & Hugo Francorum Rex in litteris; *Trenorcium* sine adspiratione Falco; *Trinortium* Hugo Archiepiscopus Lugdunensis; *Trinorchium* multi. Gregorius Turonicus Episcopus in libro de Gloria Martyrum *castrum Trinorciense* nuncupat, & postquàm Marcelli Cabillonensis urbis Martyris meminit, subjicit: *cui & sanguine & agone propinquus B. Valerianus apud castrum Trinortiense* XL. (aut potiùs ex Æthico XXI.) *à Cavillonensi urbe milliario consummato certamine tumulatus est.* Ado in Martyrologio *Trenortium* appellat, litterâ r litteris t & e interpositâ: ut in *thesauro*. & in *Telonius* castello Hainoi factum video, quorum alterum *tresor* Nostri nominant, alterum *Trelon.* Regino *Trenortium in Cabillonensi territo-*

rio castrum vocat. Nummus argenteus à Tinurtiensi Abbate percussus, ex anteriore parte caput cum † præfert, & in circulo scriptum, *S. Valerianus*: ex altera parte seu postica crux eâdem figurâ in medio est, & in circulo scriptum, *Tornucio cast.* hoc est *Tornucio castro* vel *castello*: quod in libri IV. de Miraculis S. Benedicti capite XLIII. *Turnucum* vocatur. Carolus gloriosissimus Rex, quem Calvum cognominant, litteris datis *Indictione* VIII. *anno regni in Francia* XXXV. *& Regni Hlotharii III. B. Filiberto Herensi*, & *Geiloni Abbati*, Monachisque ejus metu Normannorum profugis *Abbatiam S. Valeriani Martyris, quæ est in pago Cavillonensi super fluvium Sagonam*, & *castrum Trenorchium, quod est ex eadem Abbatia*, & *Turnutium villam* donavit, aliquot præterea villas in *pagis Lugdunensi*, *Genivise* seu Genevensi, *Matasconensi*; *in pago Andegavensi Conolcum*, aliàs Conaldum, & Cunalium; (*Cunaut*) *in pago Cenomannico Bussolium*, vel Bussogilum. (*Busseuil*) Hisce Caroli litteris ducti Andreas Chesnius & Franciscus Chiffletius Tinurtium *trifariam* divisum fuisse aiunt: de tribus partibus unam eamque maximam ac ceterarum dominam fuisse *Cellam* seu *Abbatiam S Valeriani*; alteram *Trenorchium castrum*; tertiam *Tornutium villam*, id est vicum: ex quibus *Trenorchium castrum* dirutum, aut saltem suis munimentis nudatum, nunc vocetur *le Chasteau demanteil*; *Tornutium villa* nunc Burgus appelletur, *le Bourg*. Sed castrum loci simul & villa aut *Trenorchium*, ut in Actis Valeriani Martyris, aut certè *Tornucium*, ut in nummo argenteo, nuncupari debuere, non duobus diversis nominibus ex *Tinurtio* mendosè deductis designari. Nunc *Tinurtium* totum cum tribus suis partibus, videlicet Abbatiali Monasterio, castro, & villa seu vico, uno & communi nomine *Tournus* appellatur. In quibusdam tabulis *Tornus* exculum reperio, in aliis *Tornu*: quod vulgare vocabulum *Tournus* aut *Tornu* ex *Tornucio* vel *Turnutio* factum esse nemo non videt, uti *Tornucium* ac *Turnutium* ex *Tinurtio*.

Trenorciense oppidum, olim castrense Horreum fuisse vocitatum ætate Valeriani Martyris, ait Falco Monachus ejus loci in Chronico Trenorciensi: secutus acta S. Valeriani Martyris, quæ Franciscus Chiffletius à Baldrico Dolensi Archiepiscopo composita esse existimat; ego multo vetustiora esse arbitror: in quibus hæc reperio. *Trenorchium, quod tunc in erogandis militum annonis castrense horreum vocabatur, pervenit Priscus Præses.* Quæ si vera sunt, (vera autem esse nihil prohibet) *Tinurtium* mansio vel statio militaris fuit, annonam & cetera omnia militibus iter facientibus necessaria servans: quales stante Imperio Romano mansiones fuerunt, in viis publicis inque vicis plerumque ad ripas fluminum majorum positæ, & omnibus rebus abundantes, itaut pro castrensibus horreis haberi planè possent, & *horrea* etiam nonnumquam vocarentur. Talia fuere *Horrea Celia* inter Purpur vicum & Hadrumetum coloniam in provincia Byzacena, aliàs *Horrea* absolutè dicta: tale *Horreum Margi* in Mœsia, à Naisso XVII. millibus passuum distans, quod Ptolemæus simpliciter *Horrea* vocat: talis inter Forum Julii & Antipolim locus, Æthico dictus *Ad Horrea*. Talia fuere ad Mosellam castella, olim condita à Romanis adversus Germanorum incursiones: quæ jam securâ Belgicâ ac nihil à Germanis metuente, pro horreis potiusquàm pro castellis haberi ait Ausonius in Mosella

> Addam præsidiis dubiarum condita rerum,
> Sed modò securis non castra, sed horrea Belgis.

Talia Ammianus Marcellinus in libro XVIII. *Horrea ad Rhenum* commemorat. Sidonius in libri VI. epistola XII. ad Patientem Episcopum Lugdunensem, *Vidimus* (inquit) *per Araris & Rhodani ripam non unum, quod unus impleveras, horreum.* *Tinurtium* ad Ararim, unum ex his horreis fuit. Eumenius in Panegyrico Constantino Aug. dicto de Maximiano Herculio loquens, qui ab urbe Treviris per Araris & Rhodani ripas itinere facto Arelatum pervenerat, ibique purpuram resumserat, ejusmodi *horreorum* mansionumque meminit: quum ait eum *longè itinere confecto, consumtis copiis mansionum, ne quis consequi posset exercitus, repentè intra parietes consedisse purpuratum.* Fuere & horrea publica apud urbem Treviros, in quibus annona militaris stante Imperio Rom. servabatur: quæ postea in Monasterium clarissimum mutata sunt: quod *Monasterium ad Horrea* Annales Mettenses; alii Cœnobium *Horreense* appellant; alii *Horrea*, puellare ac Abbatiale *Monasterium S. Mariæ*.

Ceterùm graviter erravit Massonus eo in loco. *Tinurtium* enim distinxit à *Tornucio*, quod *Turnochium* appellat: & *Turnochium* quidem vel *castrum Trinorciense* rectè *Tournus* castellum Monasterio veteri insigne ad Ararim, à Cabillono VI. leugis distans interpretatur; at *Tinurtium* locum asse asserit Turnoni adversum, *Tin* vulgò nuncupatum: quem Spartianus & tabulæ supra laudatæ abunde refellunt.

TOARCIS CASTRUM.

In Annalibus ab anno DCCVIII. ad annum DCCCVIII. deductis hæc legimus. *Anno* DCCLXII. *Pippinus Rex tertiò vice in Aquitaniam pergens, cepit Bituricas & Toarchis.* In Annalibus ab anno DCCXLI. ad DCCCXIII. deductis, & in Annalibus Bertinianis; *Anno* DCCLXII. *tertiò in Aquitaniam Pippinus Rex iter faciens, cepit civitatem Bituricam, & castrum quod dicitur Toarcis.* Eginhardi verba sunt. *Pippinus Rex iterum Aquitanicam prov. cum magnis copiis intrat, captisque Biturica civitate & castello Toarcis revertitur*: ubi *Toarcy* scriptum habent quidam codices prisci. In Annalibus Mettensibus & apud Reginonem, dicitur *Rex Pippinus Bituricam munitissimam civitatem conquisivisse, & Toarcis castrum, quo in Aquitania firmius non erat, destruxisse.* Gesta Pippini vetertima, quæ ab auctore æquali jussu Nibelungi Comitis scripta sunt, *castrum Toarcium* vocant. *Inde cum omni exercitu Francorum usque ad castrum quod vocatur Toarcius, ve-*

nitus: cùm in gyro castra posuisset, castrum mira celeritate capiam atque succensum est, & Vascones quos ibidem taveat, (id est Aquitanos) *unà cum ipso Comite secum duxit in Franciam.* Hoc ergo vetertimum castrum est, & in Aquitaniâ ante annos DCCCC. nobilissimum ac munitissimum habebatur, suusque ei Comes seu præfectus jamtum erat; & nunc *Toarcius*, nunc (idque sæpius) *Toarcis* vocabatur. Recentiores *Toars* dixere. Certè Rigordus in Gestis Philippi Ang. *Toarcium*, & *Toarz* quoque veteri ac nova appellatione vocat, nunc *Vicecomitem Toarcy*, *omnes ferè Pictones etiam Aquitanicos potestatê præcellentem*, & *terram Vicecomitis Toarcy*; nunc *Guidonem de Toarz virum in armis strenuum* memorans. In suis luteris *Savaricus Fontenaici Vicecomes*, seu *Savaricus de Fonteneto fratrem* se esse ait *Vicecomitis Toarcensis*. Nunc *Toüars* nuncupatur, & aget *Toarcensis*, *le Toüarcois*, in litteris Paschalis PP. II. datis anno MCIII. *territorium Toarceuse* dictus.

Est autem hoc castrum non longè à Lausduno & Moncontorio in finibus Pictonum, olim Vicecomitatûs, nunc Ducatûs titulo illustre, à Tremoliæ dominis pridem possessum: quod recentiores scriptores Latini *Thoarsium* appellant.

Castrum Toarcium vel *Toarcius* in Pictonibus esse, indicant litteræ Giraldi de Turtiniaco hisce verbis. *De pratis in villa quæ dicitur Gladiis, & adjacet super fluvium qui vocatur Argentarius, in territorio Pictavensi, in Vicaria Toarcensi.* Item alia in litteris: *Est ipsa terra in pago Pictavensi de alodo Raracensi, in Vicaria Toarcensi.* Si Vicaria Toarcensis erat in pago Pictavensi, ut erat omnino, & ut suisse suprà dicitur; erat haud dubiè unà in pago Pictonico *Toarcium* castrum, caput ejus Vicariæ. Ubi notandum est, agrum loci aut castri cui suus erat Vicecomes, sæpe pro *Vicecomitatu Vicariam* dici consuevisse: (*Viguerie*) sicuti ager castelli, cui suus erat Castellanus, *Castellania* nuncupabatur, non tarò & *Castellaria*. (*Chastellenie*) Fluvius autem *Argentarius*, aliàs *aqua Argentum* priscis in tabulis, vulgò *Argentoa* nuncupatur, & in Toedum defluit.

TOENA FL. ET TERNENSIS PAGUS.

Toëna fluvius, qui in Quantiam defluit, aliàs *Tena*, litterâ E insertâ vocatur à recentioribus *Terna*, vulgò *le Ternois*: à quo & *pagus Toënensis*, *Tenensisve*, *Ternensis* posterioribus scriptoribus nuncupatus, nomen accepit. In libello de Vita S. Bertæ, ante annos DCCC. compositus est, vocatur *Blanziacum oppidum secus fluvium Toëna nuncupatum*. *Blanziacum* autem quod & *Blangiacum* vocant, ut & castrum S. Pauli, *S. Pol*, caput Comitatûs cognominis, ad *Toënam* amnem posita sunt in Morinis *Toënensique pago*, non longè ab orbe *Tarvenna*, & ambo ab eo cognominantur, *Blangi en Ternois* illud, hoc *S. Paul en Ternois*. Est & Balliolum vel Balloilum in *pago Toënensi*, quod propterea eodem cognomine donatur, & *Bailleul en Ternois* dicitur; ut & Hosium vicus, *Heux en Ternois*. Herimicus in libro de Miraculis S. VValdeberti Loxòviensis Abbatis, hunc *pagum Tarnensem* nuncupat: itavt fluvium à quo pago nomen, non *Toënam* modò & *Tenam*, *Ternamque*, sed etiam *Tarnam* olim dictum esse appareat. Comitatum pagumve *Ternensem* appellat Iperius Abbas in Chronico Bertiniano, & *S. VValberiam successione paterna Pontivensem*, *Ternensem*, & *Arkensem Comitem* fuisse prodit: qui *Arkensem Comitatum* S. Bertino obtulerit, à *villa Arkis* vel *Arkes* ita dictum. Ibidem Adalolfus Balduini Calvi filius, velut jure hereditario *Comitatus Boloniensem & Ternensem* circa annum DCCCCXXVII. unaque Sithiensem Abbatiam miles & laicus totâ vitâ tenuisse dicitur.

TOLBIACUM CASTRUM.

Tolbiacum in finibus Agrippinensium, id est Ubiorum Tacitus in libro IV. Hist. commemorat. Æthicus in itinere à Treviris Agrippinam, inter Belgicam vicum & Agrippinam civitatem *Tolbiacum vicum Supenorum* ponit, in provincia Germania secunda, à Belgica leugis X. à civitate Agrippina XVI. sive XXIV. passuum millibus distantem. Ubi Surita notat, in Æthici libris editis *Tolbiaco vicus Supernorum* legi; in priscis ejusdem Itinerarii codicibus nunc *Tolbiacum vicum Supenorum*, aut *Tolbiaco vicus Supenorum*, nunc *Tolpiaco vicus Sapenorum*, rarò *Supernorum* scriptum reperiri: quos *Supenos* aut *Sapenos* à Cæsare *Segnos*, à Tacito *Suaicos*, à Plinio *Sunucos* appellari Cluverius falsò asserit. Quippe Tacitus *Tolbiacum in finibus Agrippinensium* collocat, id est in finibus Ubiorum. Erat ergo *Tolbiacum* vicus aut certè castrum Ubiorum vel Agrippinensium, non autem Sunicorum.

Gregorius Turonicus Episcopus in libri II. capite XXXVII. *Tolbiacensis oppidum* vocat; in libri III. capite VIII. impropriè admodum *civitatem Tulbiacensem*; *Tolbiacum* Fredegarius in capite XXXVIII. libri ultimi Chronici; Gesta Francorum in capite XXXVIII. meliùs *Tulbiacum castrum*, locum Chlodovei de Alamannorum gente ac Rege, & Theodorici ejus abnepotis de Theodeberto fratre suo cruentis victoriis, Herminafridique Toringorum Regis cæde nobilem. In Annalibus Mettensibus *castellum Tulpiacum* nuncupatur in finibus Ripariorum, quos *Ripaarios* ac *Riboarios* corruptis nominibus appellant. *Anno DCCCXXCI. duo Reges Normannorum Godefridus & Sigefridus cum innumerabili multitudine peditum & equitum Ribuariorum finibus infusi, Coloniam Agrippinam & Bunnam civitates cum adjacentibus castellis, scilicet Tulpiacum, Juliacum & Nuisiam igne comburunt.* Frodoardus in Chronico *oppidum nomine Tulpiacum* vocat, & anno DCCCCXXV. ab Heinrico vi captum ac Gisleberto ereptum esse scribit.

Vulgò *Zullich* aut *Zulick* incolæ appellitant, aliàs contracto nomine *Zulck* vel *Zalg*; quidam *Zulpich* scribunt. Castrum est in Ducatus Juliacensis regiuncula Eflia vel Ei-

flia, *die Eifel*, non procul à flumine Rura & Marcoduro, Nostris *Soache* dictum. Nam sic ex Tiguro Germani *Zurich*, Nostri *Soaric* faciunt; ex Tugenis illi *Zug*, hi *Soac*; ex Tabernis illi *Zabern*, hi *Saverne*, t. litterâ in s. mutatâ. *Toapie* nunc Nostris dici quidam asserunt, ad *Tulpiacum* accedente nomine: quod tamen nusquam reperire memini.

TOLCA FL. ET LOCUS.

Qui Orderico Vitali in libro x. Historiæ *Portus Tolocha*, atque ibidem *portus Tolcha*; idem aliis ferè omnibus scriptoribus Latinis *Tolca* nuncupatur, vulgò *Touque*.

Hic locus à flumine *Tolca* quo alluitur, nomen accepit. *Tolca* autem, *Toucha* & quibusdam dictus, Melsam, (*la Meaufle*) Fervidas Aquas, *Fervaques*; Montem Gomerici, *Mont-Gommeri* vel *Mongomery*, opidum Comitatûs titulo insigne; deinde auctus Orbecco Orbeccum & Villara alluente, Noviomagum Lexoviorum caput attingit, Pometum, *la Pomeraie*; Brolium, *le Breüil*, Pontem Episcopi caseis suis nobilem vicum; *Tolcam* demum, *Touque*: infra quem locum in Oceanum effunditur. In Chartulario MS. Monasterii S. Petri Carnutensis litteras Richardi Normannorum Comitis, Richardi patris legi, in quibus *fluvius Tolca in Comitatu Lisvino*, id est Lexovino, & *piscatoria in fluvio Tolca* memoratur: in litteris Roberti Bertraudi Militis, *una fossa in Toucha piscatoria*.

TOLVERA FLU.

In litteris VVillelmi Ecolismensium Comitis, cognomine Sectoris ferri (*Talafer*, aliàs *Talifer*, *Tagliafer*. & *Taglefer*) *fluvius Toluera* memoratur. Monachus Ecolismensis S. Eparchii in Vita Caroli Magni *super fluvium Toluoram Magnacam*. & *Juveniacum* numerat inter villas ad Cœnobium suum pertinentes. De eo multa Massonus. Vulgò dicitur *Touvre*, & in Carantonum labitur prope Ecolismam.

TORINNA CASTRUM.

Torinna, *Tureane*, castrum est veterrimum Vicecomitatûs titulo insigne: cujus mentio fit in veteribus nostris Annalibus, atque etiam apud Eginhardum in rebus Gestis Pippini Franc. Regis, in anno Christi DCCLXVII. Annales ab anno DCCXLI. ad annum DCCCXIII. deducti sic referunt. *Anno* DCCLXVII. *Rex Pippinus usque ad Garundam perveniт: multas roccas & speluncas conquisivit, castrum Scoraliam, Torinnam, Petrociam; & reversus est Bituricam.* Eadem verba in Annalibus Bertinianis leguntur. Eginhardi in Annalibus verba sunt talia. *Anno* DCCLXVII. *Rex Pippinus Bituricam veniens, Conventum more Francico in campo egit, indeque ad Garonnam flu. accedens, castella multa & petras atque speluncas, in quibus se hostium manus plurima defendebat, cepit: inter qua pracipua fuere Scoralia, Torinna, Petrocia.* Harum in Aquitania *speluncarum* meminit & Florus in Julii Cæsaris bello Gallico, & Raimundus ejus nominis V. Comes Tolosanus in statutis anni MCCXXXIII. adversus hæreticos Albigenses hisce verbis. *Statuimus, quòd omnes cabanæ suspecta, à communi habitatione castrorum remota, & speluncæ infortiata* (aliàs incastellatæ, id est munitæ) *& clusella in locis suspectis ac diffamatis destruantur vel obturentur*: ne sint videlicet latronum receptacula. Multa autem tenebat Raimundus in Aquitania, in primis Albienses, Aginnenses, Cadurcos, & Rutenos.

Odo Abbas Cluniacensis de Vita Geraldi Aureliacensis Comitis, *Godefredum Toreanensem Comitem* impropriè vocat pro Vicecomite, & *Aureliacensi castro* Geraldi proximum facit. Ibidem scribit *thesaurum S. Martialis Torenna custodisse Adalbertum Monachum, ob metum pagana Gentis* (Nortmannorum) *illuc deportatum*. Petrus Tudebodus in libris III. & V. de Hierosolymitano itinere, *Raimundi Vicecomitis de Torena civitate* meminit; Rogerius Hovedenius in anno MCLXXVIII. *Vicecomitis de Turena*. *Torinna* ergo primùm dicta est sincero nomine ante annos DCCCC; postea *Torenna* i in e mutato; deinde *Torena*, sublatâ n litterâ; ac demum *Turena*: ex quo vocabulo factum est vulgare nomen *Turenne*: quod est castrum summo monti impositum.

Torinnensis Vicecomitatus partem pagi Lemovicini, Cadorcini & Petrocorici obtinet, atque à Sarlato Petrocoriorum urbe usque ad Novum Vicum (*Neavic*) leugas Francicas ampliùs XXX. in longitudinem patet; à Tutela Lemovicum usque ad Novum Vicum in latitudinem XII. si qua Justello fides. Fluviis irrigatur, Durianio, Visera, *la Vezere*, ambobus navigabilibus; minoribus amnibus, Curretia, *la Correze*, Bava, id est Spumosa *Bave*, Louissa, Dostra *Dousire*, Sara *Sere*. atque Tormento, *Tormente*. Ex quibus Dostram in litteris datis ante annos DCCXL. *Dustrem* nuncupari; *fluvium Tormentum* in litteris ante annos DCCC. datis memorari video. Hic Vicecomitatus *pagus Torinensis*, & *pagus Torinensis* vocatur in priscis litteris.

Torinna nomen illustravit nostra ætate Henricus de Turre, Comes Nigri Palicii, Vicecomes Castellionis, sua ad Catholicam fidem conversione, ac magnis rebus gestis inclytus.

Torinnam castrum esse in Lemovicibus opulentum, Massonus scribit, cui Ecclesiæ vicanæ subsint ampliùs ducentæ: totumque *Vicecomitatum Torinnensem* in gratiam Clementis PP. VI. à Philippo ejus nominis VI. Rege Francorum tributorum ac vectigalium omniumque rerum immunitate, ac magnis privilegiis donatum esse circa annum Domini MCCCXLIV.

TÖUGENI VEL TUGENI.

Töugenos (Τωυγενὺς) Strabo nuncupat, alii *Tugenos*, & *Tugenses*: quos Germani & accolæ *die Zuger* nunc à capite ipsorum dicunt. Caput autem *Töugenorum* vel *Tugenorum* Latini scriptores *Tugium*, incolæ *Zug*,

Nostri *Sonq* vocitant. Inter tredecim Helvetiorum quos appellant Cantones septimi numerantur nunc *Tugeni* isti: qui cum Salodurensibus, Uris & Suitensibus, Catholicis Cantonibus præter ceteros accensentur, & à *Tugio Tugienses* potiusquàm *Tugenses* dici debent. *Toïigeni Tugenivo* in Helvetia ita nuncupati fermè sunt, ut in eadem *Verbigeni* aut *Urbigeni*: quos quidam à Strabone non *Toïigenos*, sed *Toygenos* (Τωΰγένες) appellatos censent.

TOXANDRI ET TOXANDRIA.

Primus omnium Plinius Secundus *Toxandrorum* meminit in libri IV. capite XVII. his verbis. *A Scaldi incolunt Exerni, Toxandri pluribus nominibus.* Ubi delendum, aut saltem mutandum videtur nomen *Exernorum*, nationis nobis incognitæ. *Toxandria* ad tertium lapidem ab urbe Tungrorum Trajecto incipiens, ad Mosæ Vacalisque confluentes expandebatur, regio magna ex parte vastis paludibus invia, ac ob id ne finitimis quidem satis nota. Mosa auctus parte Rheni quæ appellatur Vacalis, non procul ab Oceano Britannico *Toxandros* ceterasque ejus tractûs nationes à Frisiis citerioribus dividebat: ut in libro XXI. Rerum Francicarum scripsimus.

Ammianus Marcellinus *Toxandriæ loci* in libro Historiæ XVII meminit, de Juliano Cæsare scribens. *Quibus paratis, petit primos omnium Francos, eos videlicet quos consuetudo Salios vocitavit, ausos olim in Romano solo apud Toxandriam locum habitacula sibi figere prælicenter.* Quem *Toxandriam locum* à *Toxandris* cognominatum, hodieque nomen retinere vetus, ait Brnoverus in suis ad Fortunatum Notis, & esse Comitatus Lossensis vicum Leodicensis ditionis extremum prope Diestam Brabantiæ opidum, qui *Tessender-loo*, id est silva Toxandrorum nuncupatur. Ita & Aubertus Miræus scribit in Annalibus Belgicis, *Taxandriam locum* Ammiani Marcellini, esse videri *Tessender-loo*, vicum Campaniæ Brabantinæ; quem VVendelinus sequitur. Vicum *Tessenderloo* in confinio Campaniæ Brabanticæ & Leodicensis ponit Divæus.

Plerosque *Toxandrorum* baptizavisse Landebertus Trajectensis Episcopus vel Tungrensis, & apud eos Ecclesias condidisse, ac Presbyteros ordinavisse dicitur: ut in libro de vita ejus reperio: cujus auctor ait, *regionem Taxandriam à Trajectensi opido versus septemtrionem vix III. millibus distarare.* *Taxandriam* vocat & Vita S. Hucberti, & Notgerus de Vita S. Landoaldi. Eginhardus in capite XVIII libri IV. de translatione Marii. Marcellini & Petri *pagum Texandriam* vocat. *Homo quidam de pago Texandria, ex villa quæ Appennia nominatur, vocabulo Leodoldus.* Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta *Comitatum Texandrum* memorat, inter *Alnum-Montem* & *Brachantum*. *Toxandriam* hanc, quam alii *Taxandriam*, alii *Texandriam*, nonnulli *pagum* aut *Comitatum Texandrum* appellant, ait Gottefridus VVendelinus in Legibus Salicis illustratis, regionem esse longam leugas XXIV. latam XVII. quæ ante CCCC. annos novo nomine *Campinia*, vulgò *Kempen* appellari cœperit: Bifariam autem dividitur. Alia est enim *Campinia* vel potiùs Campania Brabantina vel Brachantensis; alia Campinia sive Campania Leodicensis: utraque communi vocabulo *Kempen-landt* dicta. In Campania Brabantina Bredam esse asserit Miræus: idemque alibi credit, *Toxandriam partem tantùm esse Campaniæ Brachantensis.* In quo Divæum sequitur, qui in libro II. Rerum Brabanticarũ scribit, *Toxandriam* quam *Taxandriam* & *Tessandriam* vocat, ac *regionem ubi Andoverpum, Boscus Ducis, Breda ac Berga sunt, sua ætate in Campania seu Campinia nomen concessisse*, quæ in Brabanticam Leodicensemque divisa sit.

Veteres tabulæ *in pago Taxandro* vel *Taxandrio* flumen *Duthmalam* ponunt, *Dommele*, quod per Buctellam seu Boxtellam & Silvam Ducis in Mosam defluit; & *Pieplo villam*, id est vicum *Poppel* inter Herentaliam & Silvam Ducis Brabantiæ opida; & *villam Alfeim*, hoc est *Alfen* vicum in Diœcesi Andoverpensi, III. lapide à Breda distantem; & *villam Diosnam super fluvium Digenam*, id est vicum *Diessen* in parœcia Silvaducensi, Hilvaribecæ proximum. *Pagum Tessandriam* alii vocant. Ex quibus intelligitur Brachantum circa Herentaliam, & Silvam Ducis, Andoverpumque ac Bredam urbes, *Toxandrorum* veteres sedes exstitisse.

TRAJECTUM INFERIUS.

Trajectum Batavorum ad Rhenum, *inferius* à situ cognominatum est, ut distingueretur à *Trajecto ad Mosam*, seu *Trajecto Tungrorum*, quod *superius* dicebatur. Ejus meminit Æthicus in opere, quod vulgò Itinerarium Antonini appellant, in itinere à Lugduno capite Germaniarum Argentoratum; & inter Albinianas ac Mannaricium *Trajectum* ponit. Et primò quidem Bataviæ *Trajectum* attributum est; deinde Frisiæ citeriori, parti Bataviæ à Frisiis occupatæ. In eo castello veteri atque illustri VVillibrordus, Clemens dictus, jussu Pippini Ducis & Principis Francorum Episcopatus sedem statuit, Ecclesiamque ædificavit.

Trajecti primus omnium, quos quidem norim, meminit Æthicus in Itinerario, in itinere a Lugduno capite Germaniarum Argentoratum sic. *Albinianis* M. P. X. *Trajecto* XVII. *Mannaricio* XV. *Carvone* XXII. &c. Ubi Albinianæ vicus est *Alfen*, Mannaricium *Maurich*, Carvo *Grave* aut *Graaffen* ad Mosam. In Notitia quadam provinciarum & civitatum Galliæ vocatur *civitas Trajectum, id est Ustricht*, & inter civitates *provinciæ Germanicæ secundæ* post Coloniam metropolim & civitatem Tungrorum tertia ponitur.

Beda in libri V. Hist. capite XI. de VVilbrordo Clemente, Fresonum Gentis Archiepiscopo constituto à Sergio PP. Romæ anno DCXCVI. sic scribit. *Donavit ei Gloriosiss. Dux Francorum Pippinus locum cathedræ Episcopalis in castello suo illustri, quod antiquo Gentium illarum vocabulo VViltaburg, linguâ*

Gallorum Trajectum vocatur: in quo ædificatâ Ecclesiâ, &c. Bedam sequitur Sigebertus, in rebus anni DCXCVII. & *Trajectum* ac *VViltaburgum* pro uno eodemque loco habet: *Viltaburgum* vel *Vultaburgum oppidum Vultorum* vel *Vultarum* Gentis cunctis ignotę interpretatus. Sequitur & Sigeberto multo vetustius Chronicon Fontanellense. *Carolus jussit eum* (VVandonem Abbatem Fontan.) *in Trajecto castro exsilio tradi, quod antiquo Gentium illarum vocabulo VViltaburg, id est oppidum VViltorum; nunc verò linguâ Gallicâ Trajectum nuncupatur.* Sed eos errasse asserit Cluverius, Bedam quidem locorum propinquitate deceptum, Sigebertum Bedæ auctoritate. Quippe *VViltaburgum* illustre castellum Pippini, esse haud dubiè *VViltenburg*, tribus millibus passuum & sexcentis à Trajecto distantem hodieque locum.

In Divisione Regni Lotharii anno DCCCLXX. inter Reges Ludovicum & Carolum facta, vocatur *Vtrech*; *Trajectum Batavorum*, in Annalibus Trajectensium; *Trajectum Inferius* aliàs, ut distinguatur à *Trajecto Tungrorum* ad Mosam, Superiore cognominato. *Vetus Trajectum* in quibusdam priscis tabulis; *Vlterius Trajectum*, item *Trajectum Vlterius* appellatur in diplomate Conradi Augusti dato anno MCXLV. Vulgò *Vtricht* aut *Vtrecht* incolæ appellant, id est ad verbum *Vlterius-Trajectum* ad Rhenum: quibus ex II. nominibus quidam composuere truncum ac mutilum vocabulum *Vltrajectum*; alii *Vultrajectum* monstri simillimum nomen, & à Vultis Gente prorsus incognita deduxere, quasi *Vultarum Trajectum*. Monstreletius *Treth* optimè (ni fallor) appellat, *l'Evesque du Treth* commemorans. *Conradum Vlterioris Trajecti Episcopum* ante annos D. vocat Rodulfus in Chronico Trudonensi.

Nomen autem urbis Latinum est, ut & *Trajecti Tungrorum*: quæ loca ambo ita dicta sunt à Romanis, & à Gallis qui linguâ Latinâ loquebantur, quòd essent ad trajectum seu ad transitum fluminis ambo constituta. Sic inter Aginnum & Vesunnam locus fuit *Trajectus* Æthico dictus: alius item in Britannia ins. *Trajectus* inter Ventam Silurum & Verlucionem. Germani ex *Trajecto tricht, trecht*, & *drecht* fecere: ut *Masetricht*, *Vtricht* vel *Vtrecht*, & *Dordrecht* indicant: ex quibus *Masetricht* ad Mosæ trajectum est positum; *Vtricht* vel *Vlterius Trajectum* ad trajectũ Rheni; *Dordrecht* ad ostium & trajectũ Mosæ. Nostri de *trajecto* vel *trejacto* *tream* vel *triam* fecere, ut existimo: quo nomine non pauca sunt loca in Gallia, ut *Trea* vel *Triea*, *Trie*, in Veliocassibus; item *Trea Castellum*, *Trie le Chasteau*: quæ duo loca assident amni in Ettam infra Gisortium affluenti: *Tria Portus Trie le port*, vulgò *Trilleport* in Meldis; ibidem Tria Bardulfi, *Trie le Bardou*, corruptè *Trillebardon*, & alia: quæ loca ad *trajectum* fluviorum sunt posita, & singula amni alicui adsita. Quamquam & tria (*trie*) columbarii genus est, ut docent leges Britanniæ: & aliarum regionum, à qua, ut à columbario loca cognominari potuere.

Trajectum Coloniæ metropoli ademit, & ex Episcopatu Archiepiscopatum fecit Paullus PP. IV. anno MDLIX. & ei V. novos Episcopatus suffraganeos attribuit, *Harlemensem* in Hollandia, *Dabentrensem* trans Rhenum, in Transisslensi vel Transisalana regione, *Leovardiensem* in Frisia Occidua vel VVestfrisia, *Groningensem*, qui eidem accensetur, & *Middelburgensem* in una ex insulis Zelandicis Valacria: ex quibus Dabentra, Leovardia, & Groninga ultra Rhenum sitæ sunt in Germania civitates.

Ager Trajectensis inter Mosam & Rhenum positus est, & *regio Trajectica* dicitur VVillelmo Brittoni in libro X. Philippidos: cui Batavodurum, seu castrum & emporium Dorestadum, vulgò *Duersted* nuncupatum attribuitur. Hæc regio vocatur dominium Trajectense, *la seigneurie d'Vtrecht*, cum *Trajecto* & Dorstado tria alia opida continens.

In Vita Johannis Gorziæ Abbatis, ab auctore æquali scripta, hæc reperio. *Ibi tunc Trajectensis seu Dabentrensis Ecclesiæ Pontifex clarissimus dominus Poppo adfuerat.* Quibus ex verbis intelligitur, ætate Johannis hoc est ante annos DCC. *Trajectensem* Episcopum modò in urbe *Trajecto*, modò in opido *Dabentra* sedem habere consuevisse, ob idque eum *Trajectensem*, nunc & *Dabentrensem Episcopum* ex æquo ac promiscuè vocatum esse, aut junctim etiam *Trajectensem* & *Dabentrensem* Antistitem.

TRAJECTUM SUPERIUS.

Trajectum Superius ad Mosam, patria Landeberti Tungrorum Episcopi, vulgò *Maestricht*, id est *Mosa Trajectus* vocatur. Tungris pridem ab Attila Hunnorum Rege anno CCCCLI. dirutis, Tungrenses Episcopi *Trajecti ad Mosam* Sacerdotii sedem statuere, *Trajectensesque* Episcopi à nova sede sæpe sunt appellati: ut eorum Vitæ nos docent. Primus Tungros opidum *Trajecto* mutavit *Aravatius eximiæ sanctitatis Episcopus*, aliàs *Arvatius*; mendosè *Servatius* in libris Gregorii excusis dictus: qui & ibidem paullo ante ingressum Attilæ in Galliam ex febre interiit, & juxta pontem aggeris publici sepultus est: quem successores sunt imitati, Aduacâ Tungrorum ab Hunnis funditus eversâ. Episcopus Monulfus in *urbe Trajectensi* templum magnum construxit, & eò transtulit Aravatii corpus.

Trajectensem urbem in capite V. libri II. Historiæ Francicæ appellat Gregorius Turonicus Episcopus, quo priorem neminẽ loci ejus mẽtionem fecisse reperio. Libri Gregorii de Gloria Confessorum caput LXXII. inscribitur *de S. Arvatio Trajectensi Episcopo*: ita ut non *Trajectum* modò, sed etiam quamquam corrupto nomine *Trijectum* jamtum vocatum esse appareat. Certè & auctor æqualis Vitæ S. Landeberti, Episcopi & civis Trajectensis, quæ nondum est edita, *opidum Trijectinse*, & *provinciam Trijectinsem*, id est *pagum* vel *Diœcesim Trajectensem* nuncupat, & Vita S. Amandi Episcopi ab auctore æquali scripta *Trajectensium Ecclesiam* memorat. Capitula Caroli Calvi apud Marsnam anno DCCCXLVII. vulgata &

Annales Bertiniani in anno DCCCLXXI. *municipium Trejectum* loco Marsnæ proximum appellant; Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. *Trectis* truncato vocabulo, *districto Aquensi* seu Aquigranensi *districtum Trectis* proximè subjiciens. Quinqua omnmos veterum Regum nostrorum profert Botarotius, in quibos *Triectum* vocatur. Ita enim inscribuntur singuli: *Triecto fit.*

Ceteri Latino & incorrupto nomine *Trajectum* appellant. Nithardus in libro III. scribit, *Karolum* (Calvum) *ad S. Quintinum, & inde in partes Trajecti iter direxisse.* *Trajectum* beneficiis Regiis adnumerat Gallus scriptor apud Conradum Abbatem Urspergensem, cum Juppila, Harstallo, Marsna, Litta, Capræmonte, beneficiis à Rege Francorum conferri solitis: itaur ad fiscum olim pertinuisse principato Caroli Simplicis cognominati, & villa publica *Trajectum* fuisse videatur. Sed his omnibus vatostior Eginhardus in capite XX. libri IV de Translatione Martyrum Marcellini & Petri commemorat *Monasterium S. Servatij Confess. quod situm est in ripa Mosæ fluminis, in vico qui hodieque Trajectus vocatur, & distat ab Aquensi Palatio VIII. circiter leugas, estque habitantium, & præcipuè negotiatorum multitudine frequentissimus. Nordmanni* anno DCCCXCI. *plurima loca vastaverunt, hoc est Cameracum, Trajectum, & pagum Hasbanicum, totamque Ripuariam*; ut in Annalibus Foldensibus legimus. Idem referunt Annales Mettenses & Regino, qui *Trajectum castrum* & *castrum Trejectense* vocant. *Trajecto* igitur à Nortmannis incenso, Episcopatûs sedes translata est in vicum publicum Leodicum; ut Aduaca Tungrorum ab Hunnis eversâ, traducta fuerat antè *Trajectum.*

Trajectum ad Mosam vulgò dicitur, aliàs *Trajectum Tungrorum*, necnon *Trajectum Superius*, & *Trajectum Citerius*: ut distinguatur à *Trajecto Batavorum*, quod *Trajectum Inferius*, & *Ulterius Trajectum* dicitur, estque in eadem provincia Germania II. vel inferiore. *Mastricht*, aliàs *Maestricht* incolæ appellitant, à *trajectu Mosa* fluminis cui est impositum. Monstreletius in Voluminis I. capite XXXII. *Trect*, & *la ville de Trect* nuncupat obsolutè, id est *Trajectum*, suppresso *Maes* seu *Mosa* nomine.

Observare conveolt, ab Eginhardo suprà *vicum Trajectum* vocari: quod alii *oppidum*, alii *urbem*, alii *municipium*, quidam *castrum* nobilioribus nominibus appellent. Quod mirari nemo debet. Nam hodieque *Trajectum* pontem habet eximium ac longissimum, Mosæ fluvio impositum, & trans pontem unam è suis regionibus, quæ *Vicus* nuncupatur, *Vic.* Ex quo apparet partem ejus oppidi Transmosanam ad Ubios versus, ante aliquot sæcula *Vici* appellatione designari consuevisse.

TRAMA LOCUS ET FLUVIUS.

Ada Vicecomitissa in litteris suis, quas in tabulario majoris Ecclesiæ Meldensis, ab anno circiter MCLX. ad annum MCCCV. deducto legi, *Tramæ* meminit, quam & *Tremas* ibidem vocat: *Quòd haberet in foro de Trama* III. *partem de justitia & de ceteris per totam septimanam, sicut in die mercatus, Meldensis Episcopus.* *Trama* vel *Trema* locus est nunc Comitivæ titulo insignis, vulgò *Tresme* dictus, in Diœcesi Meldensi, à fluviolo cognomine appellationem trahens: qui amniculus *Trema riparia*, & *aqua Trema* in litteris ejusdem Chartarii datis anno MCCLXIX. appellatur, & *Vado de Trema* ibi memorato nomen suum dedit. Vadum Tremæ *Gué à Treme* vicus cum castello nuncupatur.

TRANQUILLUS VICUS.

Tranquillus, vulgò *Trancost* vel *Trancaut*, vicus in agro Tricassino, Rodulfo Glabro, & in Vita S. Apri Tulleosis Episcopi memoratur. Fertur enim Apet *in vico qui Tranquillus dicitur*, natus; ut & S. Aproota ejus soror. Glabri Rodolfi verba sunt, in Historiarum libri I. capite V. *Ortus est vir quidam in pago Trecassino ex infimo rusticorum genere, Astingus nomine, in vico videlicet, qui Tranquillus dicitur*, III. *à civitate distans milliaribus.* Hic ad Nortmannos clam transfugit, & ab eis Princeps constitutus, Gallias igne & ferro vastavit. De eo Dudo, & Vuillelmus Gemeticensis Monachus, aliique rerum Nortmanoicarum scriptores referunt. *Tranquillum* viculum Tricassinæ Diœceseos, IX. leugis ab urbe Tricassis distare ait Camusatius Tricassinus.

TREVIDUM LOCUS ET FLUVIUS.

Trevidon Sidonius memorat, id est *Trevidum*, *Treves* vulgò. Hic locus abesse dicitur XII. millia passuum ab Amiliano vel Ameliano Rutenorum, *Milhau en Rouergue*, & impositus esse fluviolo *Trevido* vel *Trevisalo*, (*Trevezels*) quem *Turbida* flumen (*la Dourbie*) in Tarnem defert. Verba Sidonii sunt,

Ibis Trevidon, & calumniosis
Vicinum nimis heu jugum Rutenis.

Heic *Trevidon* cùm Sidonius in IV. casu posuerit pro *Trevidum*, ut dactylum faceret; incertum est, *Trevidus*, an *Trevidum* hic locus in finibus Rutenorum positus debeat appellari.

TREVIRI.

Treviros in suis Commentariis passim commemorat Julius Cæsar, & *hanc civitatem longè plurimum totius Galliæ equitatu valere, magnasque habere copias peditum* tradit, *Rhenumque tangere*: & *equitum Trevirorum inter Gallos virtutis opinionem esse singularem*: ac *silvam Arduennam ingenti magnitudine per medios fines Trevirorum à flumine Rheno ad initium Remorum pertinere*: *Rhenum per fines Trevirorum citatum ferri*, videlicet ad Confluentes Mosellæ & Rheni; *Eburonesque & Condrusos esse Trevirorum clientes*, populos provinciæ Germaniæ II. pridem attributos, nec *Augustæ Trevirorum*, sed Coloniæ Agrippinæ Ubiorum Metropoli subjectos. Adjicit Hirtius,

Hirtius, *Trevirorum civitatem propter Germaniæ vicinitatem cotidianis exercitam bellis, cultu & feritate non multum à Germanis differre.* Strabo *Treviros* quoque appellat: & in nummo Vespasiani scribitur *Col. Aug. Pat. Treviror.* id est *Colonia Augusta Paterna Trevirorum*; in tabula Peutingeriana *Augusta Trevirorum.* Senatus Romanus apud Vopiscum in Floriano *Curia Trevirorum* scribit: & in inscriptione nummi veteris apud Goltzium *cohors* XXX. *Trevirorum* reperitur. Cæsarem igitur & Strabonem in appellatione ejus Gentis sine dubitatione sequi debemus, & *Treviros* dicere, non *Treveros*, *Triveros*, aut *Triberos*. Certè apud Lucanum in libro I. & apud Tacitum in libro IV. Histor. *Trevir* nominativus est singularis. Quare ut vir, viri, sic *Trevir*, *Treviri*; & in plurali numero ut viri, virorum, sic *Treviri*, *Trevirorum*. Hoc indicat Cicero in libri VII. Epistolarum ad Familiares epistola XIII. ad Trebatium, quem in Galliis cum Cæsare Duce commorantem sic per jocum admonet. *Treviros vites censeo. Audio Capitales esse: mallem auro, argento, æri essent.* Ludit Tullius in nomine *Trevirorum*, quo & Gens Belgicæ clarissima, & Triumviri Capitales Romæ, ac Triumviri Monetales designabantur: Triumviri inquam Capitales, Plauto in Amphitruone *Tresviri*; in lege Lucii Papirii Trib. PL. apud Festum *Tresviri Capitales*, seu *Treviri Capitales* dicti. *Triumviri Monetales*, aliàs *Triumviri auro, argento, æri flando, feriundo* nuncupabantur. *Triumviri* ergo, & *Tresviri*, ac *Treviri* unum idemque nomen, ut tredecim ac tresdecim. Nulla autem aut saltem absurda esset Ciceronis allusio, si Gens Belgicæ *Treveri* aut *Triveri* appellari tum soleret, non *Treviri*: quod sincerum, vetus ac incorruptum populi nomen est. Pomponio Mellæ dicuntur *Belgarum clarissimi Treveri.* Unde *Augusta Trevirorum* provinciæ Belgicæ primæ Metropolis, id est omnium Belgarum caput semper habita est. Plinio in libri IV. Naturalis historiæ capite XVII. inter Belgicæ populos *Treveri Liberi antea, & Lingones Fœderati.* Quasi nec *Treviri* amplius liberi, nec Lingones ampliùs Fœderati essent ætate C. Plinii Secundi: aut quasi (quod admodum verisimile mihi in mentem venit) alteris libertatem, nomen alteris ac jus Fœderatorum Imperator Vespasianus paullo antè ademisset, propterea quòd ab Imperio Romano defecissent, & Classico ac Turore ducibus ipsi bellum intulissent. Sed sua *Treviris* libertas non multo pòst videtur ab alio Imperatore restituta. Quippe apud Flavium Vopiscum in Floriano Senatus amplissimus *Curia Trevirorum* scribens, anno Christi CCLXXV. post Plinii mortem CXCV. eos esse liberos, & verò semper fuisse affirmat his verbis. *Ut estis liberi, & semper fuistis: lætari vos credimus,* &c. Tacito in libro II. Historiarum *Trevirorum turma*, & *Trevirorum ala*, ceu equitatu plurimum inter Gallos valentium memorantur: & *Trevericum tumorem* Florus composuisse dicitur. Idem Historicus *Treveros*, & *Nervios quoque circa affectationem Germanicæ originis ultro ambitiosos esse* tradit: & *Æduos civitatem multo opulentiorem Treviris* in libro III. Annalium vocat: qui pridem mutata sorte, tantum nunc concedunt *Treviris*, quantum olim ipsos opibus superaverunt. *Cohortem* XXX. *Trevirorum* in veteri nummo Romano reperimus: quos Claudius Ptolemæus Τρεβῆροι seu *Treviros*; Dio in libro XL. Τρηουήρους & Τρηβήρους, id est *Treverios* & *Triveros* appellat; *Treveros* tabula Peutingeriana, licèt urbem ipsam caput Gentis *Augustam Trevirorum* nuncupet. Nostri vulgò *Treves* vocitant.

Treviri Diœcesin *Trevericam* & quidquid Archiepiscopus *Trevirorum* possidet Ecclesiæ suæ nomine, Ducatum Luciliburgensem, & partem Palatinatus Rheni cis flumen jacentem præter cetera complectuntur.

TRIANGVLVS CASTRVM.

Hic locus in Tricassibus à re nomen habet, ita dictus à triangula specie, deita referente. Gaufridus in libro IV. de Vita S. Bernardi Claravallensis Abbatis, *Triangulum* memorat his verbis. *In pago Senonico apud castrum quod Triangulum vocant*, &c. Liber de Miraculis S. Bernardi nunc *castrum*, nunc & *opidum* appellat: *opidum quod Romanâ linguâ Tringuel vocant*: ubi *Triangulum* quidam legunt. Vulgò dicitur *Trainel* aut *Treynel* corrupto Latino nomine hoc castrum, quod est Marchiæ titulo illustre, ac vetere Prioratu. Litteris Henrici Trecensium Comitis Palatini, anno I. V. MCLXV. datis testis præter ceteros subscripsit *Ansellus de Triangulo*, cum *Garnero fratre*, & *Milone de Pruvino*: in aliis ejusdem litteris post biennium datis *Ansellus de Triannello* dictus, necnon *de Triagnello* & *Triegnello*. Johannes de Albineio Trecensis Episcopus in testamento suo, facto anno Domini MCCCXLI. *Nobilem virum, dominum Johannem de Triangulo Militem* vocat. *Nobilis vir Droco Miles, dominus de Triangulo* in litteris anni MCCLXIII. memoratur, & ibidem, *Decanus Christianitatis de Triangulo*: qui Drogo in litteris vulgari lingua scriptis *Dreves Sires de Triagnel Chevaliers* nuncupatur. Ex *Triagnel* transpositis litteris factum *Trainel*.

TRICASSES ET AVGVSTOBONA TRICASSIVM.

Tricasses, Galliæ Lugdunensis IV. vel Senoniæ populus, quum duæ tantùm Lugdunenses erant, non Lugdunensi primæ attribuebantur, ubi Lugdunum & civitas Senonum erant; sed secundæ Lugdunensi unà cum Rotomago & Turonis, sicuti Ammianus Marcellinus in libro XV. scribit. Julius Cæsar, Strabo & Pomponius Mella nullam ejus Gentis mentionem faciunt. Plinius *Tricasses* appellat, & inter Galliæ Lugdunensis gentes numerat; *Tricasses* inquam & *Trecasses*. Nam in ejus exemplaribus utrumque scriptum reperiri, auctor est Hieronymus Surita in suis ad Itinerarium Æthici adnotationibus. Apud Claudium Ptolemæum in Gallia Lugdunensi Τρικά-

oi dicuntur, id est *Tricases*; apud Ammianum Marcellinum quoque in libro XV. *Tricassini*, vel (ut manuscripti libri præferunt) *Tricasini*, vulgò *Treiens*. Quin & in veteribus Notitiis Galliæ nunc *civitas Tricassium*; nunc *civitas Tricasium*; interdum *civitas Trecassium* necnon *civitas Trecasium* vocatur. Ex quo intelligitur eum populum tam *Tricases* & *Trecases*, quàm *Tricasses* & *Trecasses* nuncupari consuevisse.

Ceterùm angusti sunt *Tricassium* fines. Quippe Senonum hinc, inde Lingonum atque etiam Catalaunorum finibus undique clauduntur & coartantur. Quam ob caussam forsitan Sampson *Tricasses* unà cum Parisiis & Meldis ætate Julii Cæsaris Senonibus contributos fuisse credit, eo libentiùs quòd à Cæsare ipso inter Galliæ gentes omittuntur hi tres populi. Sed Sampsonem in eo errare, alibi ostendimus.

Urbs *Tricassium* primaria, caputque Gentis à Ptolemæo vocatur *Augustomana*. *Τρικάσσιοι*, (inquit) *καὶ πόλις Αὐγουστόμανα*: in tabula Peutingeriana *Augustobona* prope *Eburobrigam*: in Itinerario Æthici *Augustobona*, à Clano XVI. millibus passuum, ab Agedinco XXXIII. distans, ubi Æthicus *iter à Carocotino Augustobonam millium passuum* CLIII. facit. Unum autem atque idem nomen esse *Augustomanam* & *Augustobonam* observo, ex duobus Latinis nominibus Augusto & bono compositum, quasi *Augusti bonam* vel *Augusti manam* dicas. Sic Æthicus in Itinerario eamdem urbem Pannoniæ superioris nunc *Vindobonam* & *Vindebonam*, nunc *Vindomanam* & *Vindemanam*; (uti Simlerus & Surita agnoscunt) Notitia Imperii quoque non semel *Vindomanam* vocat; alii *Vendobonam*: quam scriptores Latini recentiores *Viennam* absurdè prorsùs, propterea quòd Germanicè *VVien* dicitur; Poloni *VViedon*, Boii ac Moravi *VViden* appellant. Nec est quòd se torqueat Hieronymus Surita, aut quòd putet in Æthici Itinerario ac in Notitia Imperii Romani *Vendomanam* & *Vindemanam* pro Vindobona vel Vindebona nomen esse corruptum atque mendosum, ac sine dubitatione corrigendum. Manum enim veteribus Romanis idem fuisse quod bonum, Marcus Varro, Festus & Nonius Marcellus, ceterique prisci Grammatici Latini docent. Hinc mane dictum à mana, id est bona luce, non à manando: Manes item à mano seu bono dicti, quòd boni sunt ac nemini nocent, vel quòd mors vità melior sapientibus censetur; aut per antiphrasim ad avertendum malum, sive ut placatos eos & minimè noxios ac infestos habeamus. Mali quoque à mano dicti sunt immanes, quòd bonitate careant, quasi non mani, vel minimè boni. Quam Manium nominis originem, manique significationem Virgilius non ignorans, Manas bonos appellat

Vos ô mihi Manes
Este boni.

Hoc est: Vos Manes qui neminem læditis, qui omnibus mortalibus boni esse consuevistis, boni estote & mihi. Henricus Huntendunensis Archidiaconus in Historiarum libro I. *insulam Man vel Eubomam, inter Hiberniam & Britanniam sitam esse* ait, hoc est Monam quam Angli *Man* dicunt. Itali hodieque quod valde bonum seu optimum est, *supramanum*, id est supra bonum vel supremum bonum nuncupant, vulgò *Supramano*. Et *Mena-dies* vel *Mana-dies* ætate avorum nostrorum vox erat familiaris notos salutantibus manè, quâ bonam diem amicis precabantur. Ex quibus intelligitur *Augustomanam* & *Augustobonam* duo esse sincera & incorrupta ejusdem urbis nomina, sed unius significationis: & de Vindobona ac Vindomana idem dici oportere, nec ea de re ampliùs esse dubitandum.

Ammianus Marcellinus in libro XVI. *Augustobonam Tricassium* nomine Gentis cujus caput est *Tricassas* appellat, vel (si scriptos codices sequimur) *Tricasas*; Æthicus quoque in Itinerario provinciarum *Tricasas*. Affirmat Hieronymus Surita in IV. codicibus Æthici scriptum reperiri *Tricasis*, nimirum à recto *Tricasa*, sic: *Antesiodorum* M.P. XXXIII. *Eburobrica* M.P. XVIII. *Tricasis* M.P. XXXIII. *Artiaca* M.P. XVIII. *Catalaunos* M.P. XXXIII. quemadmodum suprà docuimus gentem ipsam non minùs *Tricases* quam *Tricasses* dici consuevisse. Sidonius quum ait, *Lugdunum nuper à Tricassibus venit*: haud dubiè nomine *Tricassium* agrum urbis designat, quam in libro VII. *Tricassinam civitatem* vocat. Fredegarius in libro III. Chronici Ammianum & Æthicum, vel potiùs morem Gallicum in ejus urbis appellatione sequitur. *Hunni* (inquit) *repedantes, Tricassis in Mauriacensi consedere Campania*.

In II. veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ *civitas Tricassium*; in una *civitas Tricasium*; in alia *civitas Trecassium*; in alia *civitas Trecasium* nuncupatur: & collocatur in umbilico provinciæ Lugduensis Senoniæ, media ejus provinciæ civitatibus interposita: itaut supra se quidem habeat metropolim Agedincum Senonum, Autricum Carnutum & Autissiodorum; infra verò Aurelianos, Parisios & Meldos.

Quidam utrumque nomen cùm urbis tum Gentis mutilare non dubitaverunt, & ex *Augustobona* vel *Augustomana Augustam*; ex *Tricassis* aut *Trecasis Trecas* fecerunt, nonnumquam & *Trecos*: atque *Augustam Trecarum Trecorumque* dixerunt. Inter quos Erricus in libro III. de Vita S. Germani Autissiodurensis Episcopi *Augustam Trecarum* vocat his versibus.

Id qui suppleret, Lupus est ex nomine lectus:
Nobilis Augustæ quondam qui forte Trecarum
Præsul erat, signis & claro nomine summus.

In Vita S. Apri Tullensis Episcopi *Augustam Trecorum* dictam reperio; *Augustam Tricorum* in Annalibus Bertinianis anno DCCCLVIII. Ex *Trecis* fecere Nostri plerumque *Trecacenses* pro *Trecenses*; ut ex Docis Drocacenses pro Drocenses; ex Arcis in Normannia Arcacenses vel Archacenses pro Arcenses; ex Locis, id est Luccis Turonum, Locacenses pro

Locenses, & multa similia.

Plerique è nostris scriptoribus pro *Tricaßis* dixerunt *Trecas*, ut pro Baiocaßis Baiocas, pro Durocaßis Drocas: unde nomen urbis vulgare defluxit *Troyes*. Gregorius Turonicus Episcopus, primus omnium, aut unus è primis, in libro de Gloria Confessorum de Lupi Antistitis tumulo referens, *Tricaßinam Campaniæ urbem*, & in Historiæ Francicæ libri VIII. capite XIII. *Trecas Campaniæ urbem* appellavit: quæ hodieque urbs Campaniæ habetur. *Trecas* & Fredegarius in libri IV. Chronici capite LXXI, Gesta Pippini Francorum Regis, quæ Fredegario à quibusdam falsò attribuuntur, Capitula Caroli Magni, anno regni ejus II. publicata, Aimoinus & Hugo Floriacenses Monachi, Robertus Autissiodurensis, aliique nuncupant. Veteres nummi nunc *Trecas*; nunc *Tricas civitate* inscriptum præferunt nomine indeclinabili. *Trecos* nonnulli vocant, ut jam diximus: in his Glaber Rodulfus in libri II. capite VII. Heribertum *Meldorum & Trecorum Comitem*, & Manassem *Trecorum Episcopum* appellat: Vita S. Lupi à Trecis vocat *urbem Trecensem*, & *Trecensem civitatem, patentibus campis sitam, & nec armis munitam nec muris* Principatu Placidi Valentiniani; ubi & *porta Cæsaris* sit.

Petrus Pithœus vir doctissimus, genere *Tricaßinus*, in libri II. Adversariorum capite I. *Augustomanam* seu *Augustobonam* à *Tricaßis* distinguit, & ex una urbe duas facit. *Non est* (inquit) Αὐγουςόμανα *sive Augustobona civitas Tricaßinorum vel Tricaßinum, ut vocat Ptolemæus. Tricaßinum enim appellatio civitatis ipsius propria est, ut Tricaßinorum populi.* In quo magnoperè errat, & quid sibi velit videtur planè nescire. Nam Ptolemæus Genti cuique caput suum ac præcipuam urbem & velut matrem in descriptione Galliæ semper subjungit, & ut Luteciam Parisiis, Avaricum Biturigibus Cubis, Autricum Carnutibus, Augustonemetum Arvernis, aliis populis alias urbes; sic *Augustomanam Tricaßibus* tribuit: quæ nunc more plerarumque Galliæ urbium antiquam seu propriam appellationem deposuit, & Gentile seu populi cujus caput erat, nomen pridem accepit. Neget ergo (si potest) eâdem ratione Pithœus *Luteciam* esse, quæ *Parisii* Ammiano Marcellino, Severo Sulpicio, & in Notitia Imperii Romani vocatur. Neget *Avaricum* esse urbem, quæ *Biturigæ* ab Ammiano & à Sidonio nuncupatur: neget *Autricum* & *Carnutas* unam eamdemque urbem esse: *Mediolanum* à *Santonis urbe*, *Cæsaromagum* à *Bellovacis*, *Cæsarodunum* à *Turonis*, *Juliomagum* ab urbe *Andicavis*, *Condate* à civitate *Redonis* distinguat, *Durocortorum* à *Remis*. Omitto in tabula Peutingeriana *Eburobriga Augustobonam* ceu proximam subjici, ut in Itinerario Æthici *Eburobrica* & *Tricaßis* suprà conjunguntur: ex quo apparet *Augustomanam* vel *Augustobonam*, & *Tricassas* eamdem urbem esse, quam & Æthicus modò *Augustobonam*, modò *Tricasas* vocet. Sed nec *Tricaßini* nomen Gentis verus est, ut Pithœus lapidis auctoritate adductus existimat, cùm *Trecasses* Plinio vocentur, Τρικάσιοι Ptolemæo, id est *Tricasses*. Æthicus urbem nuncupat *Tricaßis* aut *Tricasis* in VI. aut in III. casu; itaut pluralis nominativus sit *Tricasa*: sicuti & Ammianus *Tricasas* urbem appellat; *Tricasses* (quemadmodum falsò Pithœus putavit) nemo.

Pagum Tricaßinum Gesta Pippini Francorum Regis, ab auctore incerto, sed æquali scripta *pagum Trecaßinum*, ut Glaber, *pagum* item *Trecasinum* vocant, ac prope *urbem Autisioderum*, id est Autissiodurum ponunt. *Territorium Trecaßinum* Fredegarius; Annales Bertiniani *Tricaßinorum regionem*; Capitula Caroli Magni *Tricaßinum*; Capitula Caroli Calvi ejus nepotis *Trecasinum* appellant; Nithardus *Tricasinum* inter *Brionensem* & *Autisioderensem*. Hic pagus nunc apud nos non habet nomen.

TRIGORIUS PAGUS.

Hrabanus in Martyrologio ejus regiunculæ situm in Goare ita describit. II. *Nonas Jul. depositio B. Goaris Confess. qui in provincia Aquitania ortus temporibus Hildeberti Regis Franc. postea ibi Presbyter consecratus, relictâ patriâ & parentibus, in ultimos Galliæ fines, in provinciam quæ Rheno contigua Trigoria vocatur, & ad Diœcesin pertinet Trevirorum, intra terminos Vuasaliacenses pervenit, & ibi Deo liberè servire delegit.* Annales Mettenses *Trigorium* appellant, pagum videlicet aut territorium. *Anno* DCCCCV. *Adalongus Comes in Trigorio, in villa quæ dicitur Belthomus sepelitur. Pagus* ergo *Trigorius* vel provinciola *Trigoria* posita erat in Trevirorum finibus ad sinistram Rheni ripam, & ad Rhenum *Vuasaliacum* cognomine Superius *Ober Vuesel*, ac opidum S. Goaris, olim *opidum Germanorum* dictum, Monasterio ac tumulo ejus illustre, *S. Guver*, ac villam Belthomum aliaque loca continebat, nec procul aberat à Confluentibus Mosellæ & Rheni.

TRIOBRIS FLUVIUS.

Triobrem fluvium Sidonius memorat in Propemptico ad libellum, & montem in Gabalis unde oritur, nimirum Margaridam

E nensisque jugum dic sub uno,
Flavum crastinus adspicis Triobrem.

Ubi *Triorbrem* malè quidam legunt. Ab Castello *Troveyre*; à ceteris quos tabulæ sequuntur, vulgò *Truerre* vocatur hic amnis, & in Olitim effluit, Malsiocum, Oratorium *Oradour*, Pontem, & Interaquas prætetlapsus: ex quibus Malsiocum *Malzieu* vel *le Malzion*; Interaquas seu vicus Interaquensis *Entragues*, aliàs *Antraygues* nuncupatur. Si Savaroni fidem habemus, alluit *Triobris* & vicum *Trebonl* in confinio Arvernorum, Gabalorum & Rutenorum; quem à situ Latinè *Triviolum* dictum esse non dubito. Margarida mons, ex quo descendit hic fluvius, aliis *Mariaride*, aliis *Margeride* dicitur.

TROSLEIUM.

Trosleium Frodoardo in Chronico non

semel memoratum, quatuor Synodis illustre, anno DCCCCIX. DCCCCXIV. & DCCCCXVII. habitis, locus fuit in pago Suessionico non ignobilis. Nunc vicus est nomen vetus retinens ad Axonam flumen. *Trois* enim dicitur, inter Suessionas & Compendium positus, sed Compendio propior.

TRVCCIA.

Truccia vicus fuit in pago Suessionico, Chlotharii octo annorum pueri & Fredegundis de Childeberti copiis celeberrimâ victoriâ anno DXCIII. relatâ nobilis, & à Fredegario ceterisque nostris historicis memoratus, volgò hodieque dictus *Droisy* aut *Drusy*; aut ut aliis placet, *Trouci sur la Dellette*.

TVDINIVM.

Fulcardus Abbas Laubiensis in litteris anno MCXI. datis *Tudinense castrum* vocat ante annos DLX; *Tudinum* alii; *Tudinium* Marlianus in finibus Hanoi: quod castrum ad flumen Sabim, vulgò *Tuin* nunc dicitur. Hujus loci meminit Sermo de Reliquiis Quinsini & Victorici Martyrum in anno DCCCXXCI. *Ipso anno Rex Transrhenanus Ludovicus bellum contra Normannos in fisco Tinnon exercuit, & magnam cadem eis intulit.* Vbi legendum puto *in fisco Tuino* vel *Tuinno*. Annales Metenses in anno DCCCLXXIX. eamdem à Ludovico victoriam ex Nortmannis relatam aiunt *juxta Carbonariam, in loco qui vocatur Thimum*. Vbi similiter legendum est *Tuinum*: quæ villa Regia seu publica fuit, cùm suprà *fiscus* vocetur. Fulcuinus Abbas Laubiensis qui anno DCCCCXC. obiit, in Chronico *Tudinium* sæpe commemorat, *Laubiis adjacens castrum*, positum ad Sabim fluvium, quem *Sambram* vocat, in *Carbonaria*.

TVILLIVM CASTRVM.

Guillelmus Abbas Monasterii S. Theoderici prope Remos, in libro I. de Vita Bernardi *Tuillium* memorat, & Diœcesi Augustodunensi tribuit hisce verbis. *Galdricus avunculus ejus*, (Bernardi Abbatis Claravallensis) *vir honestus & potens in sæculo, & in sæcularis militia gloria nominatus, dominus castri in territorio Æduensi, quod Tuillium dicitur.* Vulgò *Toüillon* nuncupatur. *Touillon* in plerisque tabulis reperio ad flumen Atotium infra Augustodunum. Alanus Autissiodorensis Episcopus in Vita Bernardi Claravallensis Abbatis, quam Pontio Claræ Vallis Abbati nuncupavit, *castrum Toillon* vocat: quod castrum Chiffletius à *Tilio* (*Til*) pagi Alesiensis castro duabus leugis, à Monte Barro V distare asserit. In Chartulario Augustodunensis Ecclesiæ, quod scriptum vidi, nunc *castrum Tullonum*. & *Tollonum*; nunc *castrum Tullinum*; item passim *Tullionem* vocari reperio. In litteris anni MCCLXXIX. & in aliis anni MCCLXXIII. *castrum de Tullione*, & *Tullionem*; in litteris anni MCCLXX. *Tolonum*, & *domum Dei de Tolono* invenio; *castrum Toilonum* alibi.

TVLLVM LEVCORVM.

Leucorum primus mentionem facit Julius Cæsar in libro I. de bello Gallico, ut populi Romani sociorum & amicorum: quum ait sibi ad Ariovistum contendenti *frumentum Sequanos, Leucos, Lingonas subministrâsse*. Eorumdem meminit Strabo, apud quem supra Mediomatricos *Leuci*, Λεῦκοι, & pars Lingonum habitare dicuntur. Lucanus eos unà cum Remis optimos funditores facit, & lapidum certis ictibus conjiciendorum peritissimos hoc versu.

Optimus excusso Leucus Remusque lacerto.

Eis, ut Treviris, Vetunis, aliisque Belgicæ, Celticæ & Aquitanicæ populis non plena quidem aut justa cum agris & legibus suis, sed aliqua tamen ex parte à Romanis victoribus relicta, aut si mavis concessa libertas: sicuti Plinius docet in libri IV. capite XVII. in Gallia Belgica præ ceteris *Leucos liberos* cognominans. *Civitas Leucorum* à Tacito in libro I. Hist. appellatur non urbs *Leucorum* caput, sed totus eorum ager: sicut Cæsar *Æduam civitatem, civitatem Biturigum, civitates Armoricas, civitatem Helvetiam* vocat agrum Æduorum, & Biturigum, fines Armoricorum, & Helvetiorum: Plinius in libri III. capite IV. *Vocontiorum civitatem Fœderatam*, & in capite V. *Vendiatiorum civitatem*, agrum Vocontiorum totum, atque Veodiatiorum seu Vesdiantiorum. *Civitas* ista *Leucorum*, una est è maximis totius Franciæ Diœcesibus, non *Tullum* modò *pagumque Tullensem*, sed etiam Lotharingiam pagumve Mosellanum & Barrensem complexa: itaut Diœcesis Parisiaca, & Verodunensis Parœcis vix ad sextam *Leucorum* agri partem accedant.

Claudio Ptolemæo in Belgica memorantur *Leuci*, Λευκοὶ: *quorum urbes Tullum*, Τοῦλλον, & Nasium, Νάσιον. In tabula Theodosiana quæ ab editore Peutingeriana vulgò dicitur, *Tullio* in VI. casu mendosè scriptum reperio pro *Tullo*. Æthicus in Itinerario provinciarum *Tullum Leucorum*, & *Tullum* simpliciter vocat. *Iter ab Antematuno Tullo Leucorum usque millia passuum* XLIII. *sic. Mosa* M.P. XII. *Solimariaca* M. P. XVI. *Tullum* M.P. XV. Item *à Durocortoro Divodurum usque* M. P. LXXXVIII sic. *Nasium* M. P. VIIII. *Tullum* M.P. XVI. *Scarponna* M.P. X. *Divodurum* M.P. XII. Ex quo etiam intelligitur, *Nasium Leucorum* Nanceium esse non posse, uti Josias Simlerus & quidam alii similitudine nominum decepti existimavere. *Nasium* quippe inter Durocortorum Remorum & *Tullum Leucorum*, sive inter Vidulam & Mosellam flumina positum erat, cùm ab urbe *Tullo* XV. millia passuum abesset. At Nanceium trans Mosellam est situm ad ripam fluminis Mortæ. Fredegarius *Nasium* castrum inter Andelaum & *Tullum* collocat his verbis. *Anno* XVII. *regni Theuderici, Lingonas de universis regni sui provinciis mense Madio exercitus adunatur, dirigensque per Andelaum, Nasio castro capto, Tullum civitatem pervexit.* Hic *Nasii* situs in Nanceium, sedem Ducum Lotharin-

giæ superioris, ac Ducatûs caput nihilo magis convenit: sed in Nansiacum maius, *Grand Nanci*, non longè à fluvio Orna, qui locus per Lingonas & Andelaum (*Andelo*) *Tullum* petentibus occurrit, & in Ducatu Barrensi *Leucis* contributo est positus, & à Commerciaco atque à flum. Mosa IV. circiter leugas abest. Apud Magnonem hæc legimus. *Leucus*, *Leucia*, *Nasium*: id est *Leucus*, cujus populi capita sunt *Leucia*, & *Nasium*. *Leucia* autem nomine *Tullum* haud dubiè Magno designavit.

Ut *Tullum*, unde digressus sum, repetam: in veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ *civitas Leucorum Tullo* vocatur, & inter provinciæ Belgicæ primæ civitates tertia ponitur: in aliis *civitas Leucorum, id est Tullum*; *civitas Leucorum, id est Tullo*. Vulgò *Toul en Leucha*. Hæc urbs ad Mosellã flumen est posita. Quidam ridiculè *Tulingos*, quos Cæsar tradit cum Rauracis, Boiis & Latobrigis Helvetiis finitimos fuisse, trans Mosellam inter *Leucos* & Mediomatricos ponunt in tabula Galliæ, itaut Tulingorum nomine *Tullenses* designare voluisse videantur: ob idque nonnulli qui ita sentiunt, pro *Tulingis Tullignos* appellant, ad *Tullum* propiùs accedente vocabulo.

Ibi est vetustissima *Ecclesia S. Apri*, Fredegario in libri v. Chronici capite LIV. memorata, Apri Episcopi Tullensis titulo tumuloque illustris: ad quem est Paullini epistola, & cujus memoria natalisve celebratur XIII. Kalendas Octobris. Est & nobilis Basilica, S. Mansueti sepulcro ac nomine insignis, primi (ut aiunt) Tullensium Antistitis. Ab his duobus Monasteriis extramuranis, quæ suos ab origine Abbates habuerunt, nomen hodieque duo *Tulli* burgi vel suburbia acceptum servant, urbe non multo minora. Alterum enim dicitur suburbanum S. Apri, *le Faubourg de Saint Evre*, alterum S. Mansueti, *le Fauxbourg de S. Mansuit*. Ibi est Ecclesia collegiata S. Gengulfi, *S. Gengoul*. In Burgo S. Mansueti fuit & Abbatiale Monasterium S. Leonis, (*Saint Leon*) quod cum suis omnibus ædificiis circa annum MCCCC. dirutum, & in urbem translatum est. Ejus urbis Antistes se *Tulli Episcopum & Comitem* appellat, quemadmodum & Verodunensis Episcopus.

A *Tullo pagus Tullensis* nomen habet: quo nomine non totus ager *Leucorum*, sed tantùm ager suburbanus & circa *Tullum* jacens designatur. In Gestis Episcoporum Autissiodorensium *Hainmarus Episcopus in loco qui Lufans dicitur in pago Tullensi, lanceis confossus, & ibi sepultus* fertur. *Tullensis campania* vocatur Fredegario in libri v. Chronici capite XXXVIII. *In Tullensi campania confligunt certamine. Theudericus superat Theudebertum.* Eginhardus in Annalibus *territorium Tullense* non semel nuncupat, in quo & *Commerciacum villam* ponit. Anno DCCCXXIII *In territorio Tullensi juxta villam Commerciacum puella quadam annorum ferè XII.* &c. Idem anno DCCCXXV. *In territorio Tullensi juxta Commerciacum villam puella quadam annorum circiter XII.* &c. Eadem verba in Annalibus Bertinianis inveniuntur. Nithardus in libro I. *Tullensem* memorat *Comitatum* vel pagum, Burgundiæque tribuit, cùm antea Austriæ finibus contineretur.

Salsæus Episcopus & Comes *Tullensis* in libro de Gloria S. Remigii III. scribit, esse in *Leucis* seu in *Episcopatu Tullensi* duo Parœciarum Ecclesiarumve Baptismalium millia: ex quibus Parœciis octingentæ cum nonnullis Canonicorum collegiis B. Remigii Remensis Episcopi patrocinio tituloque glorientur. Adjicit, in Belgica I. seu provincia Trevirensi tres Ecclesias sorores esse, proprio quamque cognomine insignes. *Metensem Locupletem* dici à possessionibus, latifundiis & castellis suis multis & magnis; *Verodunensem Nobilem* à nobilitate complurium è suis Episcoporum; *Tullensem* quæ sit diffusior, *Sanctam* cognominari, quòd XXII. Sacerdotes sanctitate insignes habuerit, ac in his duos qui postea Ecclesiæ Romanæ cathedram Sedemque Apostolicam tenuere.

Ibi olim monetam fuisse, seu locum in quo moneta percutiebatur, regnantibus Merovei posteris in Gallia, docet nummus à Bouterotio laudatus, in quo legitur *Tullo civita.*

TUNGRI, UBI ANTEA EBURONES, ET ADUACA TUNGRORUM.

Eburones, quorum pars maxima esset inter Mosam & Rhenum, sub imperio Ambiorigis & Cativulci fuisse, ab hisque Sabinum & Cottam legatos cum una legione & v. cohortibus interfectos esse, scribit Cæsar in libro v, & Q. Ciceronis castra oppugnata, quē ipse obsidione liberaverit. Eosdem Aduaticis finitimos ac conterminos esse ait. Straboni Ἐϐούρωνες; Floro quoque in libro III. *Eburones*; Dioni autem vocantur *Eburones*, Ἐϐούρωνες in libro XL. & eorum regio *Eburonia*, Ἐϐουρωνία. Cæsar in libro VI. *Eburones* ad Oceanum versus Menapiis adjacere tradit, ea alia parte Aduaticos attingere; ex alia ad flumen Scaldem quod influit in Mosam, extremasque Arduennæ partes pertinere.

His à Cæsare, propter Legionis suæ cædem, penitus (ut mihi videtur) excisis, successēre eorũ in loca *Tungri*. Certè Plinio *Tungri* memorantur in Belgica, inter *Ulbanectes liberos* sive Silvanectes, & *Rinucos*, nullâ factâ mentione *Eburonum*. Tacito in libro IV. Hist. & in libro de Moribus Germanorum noti quoque sunt *Tungri*, Gens Germana cum Ubiis: noti & Ptolemæo in Belgica *post amnem Tabudam*, seu post fluminis Scaldis ostium *Tungrorum* Τούγγροι. Ab Ammiano Marcellino in libris XXVI. & XXVII. *Tungricani*; in Notitia Imperii inter *legiones Palatinas* XII. *Tungricani Seniores*; inter *Auxilia Palatina* LXV. *Sagittarii Tungri*, & *Tungri* numerantur: *Tungrorum cohortes* à Tacito in libro II. & IV. Historiarum; eidem *Tungræ cohortes* dictæ. *Tungri* autem antiquam Diœcesim *Tungrorum* vel Trajectensium complectuntur: quæ vetus Diœcesis *Tungrorum* Diœcesin Leodicensem qualis nunc est, atque etiam non minimam partem Ducatuum Brabanti, Limbur-

gensis, Lucilibutgensis, & Diœcesin Comitatumve Namucensem continebat.

Cluverius *Atuatucam* pro *ad Vatucam* apud Cæsarem legit. Verba Cæsaris in libro VI. sunt. *Tum impedimenta omnium legionum ad Vatucam contulit. Id castelli nomen est: hoc ferè est in mediis Eburonum finibus, ubi Titurius ac Auruncùleius hiemandi causâ consederant. Præsidio impedimentis legionem XIV. reliquit. Ei legioni castrisque Q. Tullium Ciceronem præfecit, ducentosque equites ei attribuit.* Et infrà. *Tribus horis ad Vatucam venire potestis.* Cluverius, ut dixi, *Atuatucam* ubique legit, acutè omnino: meliùs tamen facturus, si nullâ mutatâ litterâ præpositionem cum nomine tantùm conjunxisset, atque *Aduatucam* legisset. Aliis enim *Atuacutum* vocatur & *Atuaca*; aliis verò *Aduaca Tungrorum* urbs, quæ Cæsari *Aduatuca castellum Eburonum*: ex quo etiam intelligitur *Tungros* Eburonum sedes occupavisse. Sanè apud Claudium Ptolemæum *post Tabudam fluvium seu Scaldim Tungri, & urbs Atuacutum* in Gallia Belgica: μετὰ τὸν Ταβοῦδαν ποταμὸν, Τούγγροι, καὶ πόλις Ἀτουάκουτον. Meliùs fortè vocavisset Ptolemæus *Atuatucum*, Ἀτουάτουκον, ut Cæsar *Aduatucam*. Quippe in tabula Theodosiana seu Peutingeriana *Atuaca* appellatur prope *Coriovallum* & Juliacum; in Itinerario Æthici, in itinere à Castello Coloniam, *Aduaca Tongrorum*, à *Coriovallo* XVI. à *Juliaco* XXXIV. millibus passuum distans; *Atueteca* Magnoni. Ut appareat graviter falli Marlianum, qui & *Vatucam* apud Cæsarem legat, & *Juliacum* opidum esse credat. *Atuaticum* mendosè vocat Scaliger *urbem Tungrorum*, & Aduaticis vel *Atuaticis* perperam attribuit. Finitimi quidem erant Aduatici Eburonibus *Tungrisve*, ac Aduacæ *Tungrorum* Diœcesi non ita pridem contributi: (si verum est quod ait Cluverius, Aduaticos Cæsaris Namucenses haberi oportere) sed tamen non iidem erant atque Eburones aut *Tungri*.

Hæc urbs more complurium Galliæ urbium, postea depositâ propriâ appellatione, Gentis cujus caput erat nomen accepit, & *Tungri* dici cœpta est. Ita Plinius in libri XXXI. capite II. eam vocat his verbis. *Tungri civitas Galliæ fontem habet insignem, plurimis bullis stellantem, ferruginei saporis. Purgat hic corpora, tertianas febres discutit calculorumque vitia.* De Spadanis aquis loquitur. Nomine *civitatis* apud Plinium urbem potius quàm regionem *Tungrorum* designari puto, eo magis quòd *Aduaca Tungrorũ* latus alluit Jecora, qui fluvius apud Trajectum Mosam auget: & *Aduaca* fontem Spadanum propinquum habet, incolarum multitudine, industria, pietate, Basilicarum ac Monasteriorum numero atque splendore nunc quoque ornata. Ammianus Marcellinus *Tungros civitatem amplam & copiosam* appellat, atque in Germania secunda ponit. *Germania II* (inquit) *Agrippinâ & Tungris munita, civitatibus amplis & copiosis.* Notitia Imperii non aliter nuncupat, in qua reperitur *Præfectus Laetorum Lagensium prope Tungros Germaniæ secundæ.* Æthico in Cosmographia *Tungri*; in veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ, *civitas Tungrorum*, in provincia Germania secunda secundum ac ultimum locum tenens; aliàs *civitas Tungrorum, id est Tungris* dicitur: *Tungris* & Aimoino, Hugoni, Roberto, aliisque recentioribus in III. casu plurali, aut certè in nominativo singulari. Gregorius Turonicus Episcopus in capite V. libri II. *Tungros opidum*, & *urbem Tungrorum* appellat: & *Aravatium* ejus urbis *Episcopum* in Trajectensi urbe decessisse, *ablutumque* à suis, & *juxta aggerem publicum sepultum esse* scribit. Quo mortuo, Attila Hunnorum Rex Gallias ingressus, Metensem urbem incendit, & *Aduacam Tungrorum* funditus evertit: ob id sedes Episcopatûs Trajectum Mosæ translata est, itaut sæpiùs *Trajectenses* quàm veteri nomine *Tungrenses* Episcopi appellarentur. Vetus nomen servat hodieque ea urbs. Vocatur enim à Germanis *Tongeren* aut *Tungren*; à Nostris *Tongres*.

TURENSES, ET PAGUS TURENSIS.

Turenses memorat Fredegarius in rebus Theodeberti ac Theodorici fratrum, atque inter *Suginsensos Campanensesque* ponit. Quos nunc *Turgovienses* dici, & *pagum Turensem Turgoviam* appellari existimo, *Turgovv*; *pagum Turgoiensem* Ratperto in libro de Monasterio S. Galli: ubi est opidum Monasteriumque S. Galli. *Turensi* autem pago seu *Turgoiensi*, vel *Turgovia* nomen dedit *Tura* fluvius, *Tur* vulgò dictus, qui infra lacum Brigantinum seu Constantiensem in Rhenum effluit. *Turgovia* autem vel *Durgaugia* pagus & Comitatus cum Monasterio S. Galli Diœcesi quidem Constantiensi attribuitur; citra Rhenum tamen maxima ex parte jacet, & ob id Helvetiæ accensetur.

Quidam Helvetiorum aut Suitiorum regionem dividunt quadripartitò, in *pagũ* videlicet *Tigurinum*, & in *pagũ Aventicensẽ*, *Argoviamq*; & *Turgoviã*: ex quibus *pagus Tigurinus* Germanicè *Zurichgou* vocatur; *pagus Aventicensis VVistispurgergovv*. *Gou* vel *Govv* linguâ Germanicâ pagum significat. De *Turgovia* suprà diximus, à *Tura* amne qui cis Rhenum decurrit, & in Rhenum defluit, nuncupatam eam videri: qui pagus ob id Galliæ attribui potest, cùm sit ex parte Cisrhenanus. *Argovia*, *Argovv*, vel *Aergovv*, ab *Arola* fluvio nomen accepit, qui fluvius vulgò *Ar* & *Aar* nominatur, & Rheno supra Basiliam accipitur: itaut *Argovia* idem sit, quod *Arolanus pagus* vel pagus ad Arolam, *Aragaevvi* Eginhardo *pagus Helvetiorum*; Hepidanno *pagus Erigovve* dictus.

TURHOLTUM.

Rembertus in Vita Anscharii Hammaburgensis Archiepiscopi sic de eo loco refert. *Et quia Diœcesis illa* (Hammaburgensis in Nordalbingis) *in periculosis fuerat locis constituta, ne propter Barbarorum sævitiam aliquomodo deperiret, & quia omnimodis parva erat, quamdam Cellam in Gallia Turholt vocatam, ad eamdem sedem perpetuò servituram, ejus* (Anscharii) *legationi tradidit* Imperator

Ludovicus. Ibidem dicitur Anscharius ex Danis, *Nortmannis*, & Sclavinis, atqueetiam ex captivis nonnullos pueros emisse, quos ad Dei servitium educaret: quorum quosdam *in cella Turbolt* nutriendos & sacram militiam docendos curaverit. Dicitur & *Karolus Rex* mortuo patre suo Imperatore Ludovico, *abstulisse loco Hammaburg Monasterium Turbolt, situm in Occidentali Francia, & in Regno suo jacens; quod genitor suus ad supplementum & victum Episcopo* (Anschario) *& Clericis ejus dederat: & Reginario dedisse. Turboltum* vocat Miræus *Thoroltum*, & in Diœcesi Brugiensi positum esse ait: ubi nunc pro veteri Monasterio sit Canonicorum S. Petri collegium. Ego in Andoverpensi Diœcesi positum reperio *Tournhovvt* vicum ɴ c c c. domorum, *Turnhout* aliàs dictum, magnificâ Ecclesiâ Canonicorum, sub Petri Apostoli nomine Deo dicatâ illustrem.

TURNACUM, ET DE NERVIIS.

Turnaci nec Cæsar, nec Strabo, nec Plinius ac Ptolemæus, nemo denique è veteribus Historicis ac Geographis meminit: quam tamen veterem urbem ac nobilem, atque etiam caput alicujus Gentis fuisse verisimillimum est, cùm prisca sedes Episcopatûs extiterit, antequam Noviomagensis Ecclesiæ Episcopis commendaretur. *Turnaci* mentionem facit tabula Theodosiana sive Peutingeriana; facit & Æthicus in Itinerario provinciarum non semel, atque inter *Viroviacum* & *Pontem Scaldis Turnacum* collocat, à *Viroviaco* xvi. à *Ponte Scaldis* xii. millibus passuum distans, à *Minariaco* xvii. à *Nemetaco* xxvii. In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ *civitas Turnacensium* vocatur, atque inter provinciæ Belgicæ ii. urbes duodecim vii. locum obtinet; in secutionibus Notitiis quintum. *Tornacum* dicitur Hieronymo in epistola ad Ageruchiam de Monogamia, Gregorio Turonensi Episcopo in Historia, aliisque: Audoëno in Vita Eligii *urbs Tornacensis, quæ quondam fuit Regalis civitas*: fortè quia Chlodionis, Merovei & Childerici Francorum Regum fuit Regia vel sedes, aut saltem Chlodionis, qui Carbonariam silvam ingressus, *Turnacum* & Camaracum urbes cepit, & omnia usque ad flumen Suminam occupavit. In Notitia Imperii Rom. memoratur *Procurator Gynacei Tornacensis Belgicæ secundæ*: ubi malè in editis libris reperitur *Cynegy* pro *Gynacy* vel *Gynacei*. Ea urbs Nostris *Tournay*, Germanis *Dornick* appellatur; incolæ ejus seu *Turnacenses*, *Tournesiens* vel *Tournisiens*; ager sive *pagus Turnacensis*, *le Tournesis*.

Turnacensis Ecclesia, quæ per quingentos circiter annos Noviomagensibus Episcopis fuerat commendata, anno MCXLVI. proprium Episcopum nomine Anselmum ab Eugenio Papa tertio recepit, Bernardo Abbate Claravallensi præter ceteros procurante.

Raimundus Marlianus *Turnacum Nerviis*, Sabis & Scaldis fluminum accolis attribuit. Contrà Josephus Scaliger *certò sibi constare* ait, *Nervios non esse Turnacenses*: sed quinam sint *Nervii*, & quo nomine nunc appellentur, negat se temerè affirmaturum. Cluverius putat *Turnacum* esse urbem primariam caputque *Sueconorum*, qui *Suecones* vel *Suenconi* ab uno Plinio inter Gentes Belgicæ numerantur. Ego nec Scaligero, nec Cluverio libenter accesserim. Nam Scaliger aperire nobis debuit, quam certæ & constantis affirmationis suæ causam haberet: cùm *Nerviis*, liberis à Plinio cognominatis, duo aut etiam tria capita esse potuerint, *Camaracum*, *Turnacum* atque *Bagacum*: ut Carnutibus Autricum & Genabum, Æduis Augustodunum, Matisco & Cabillonum, Segusianis Lugdunum; Forum Segusianorum & Rodumna, Leucis Tullum & Nasium, Vocontiis Vasio, Dea, & Lucus Augusti. Certè *Tribunus militum Nerviorum portu Æpatiaci* in Belgica II. atque *tractus Nervicanus*, seu *tractus Nervicani limitis*, aut *Nervici litoris tractus* in Notitia Imperii Romani, & in epistola Paulini ad Victricium una cum terra Morinorum ceu proxima memoratus, indicare videtur *Nervios* usque ad mare pertinuisse: quod falsum esset, nisi cis *Turnacum* attribueretur. *Turnacensi* enim *Ecclesia* auctor est Audoënus olim paruisse Gandenses præter ceteros, qui ab Oceano non multum absunt. *Suecones* verò Plinius quidem commemorat, sed more suo situm eorum non designat, nudum civitatis nomen retulisse contentus. Alibi quàm apud Plinium *Suecones Suenconesve* frustrà quæsieris: cui Genti obscuræ & ignobili, vel potiùs ignotæ *Turnacum* cur assignaverit Cluverius, nescio: nescit ipse. Nequaquam igitur certiùs constat *Turnacenses* esse *Suecones*, quàm *Nervios* non esse. Samson *Turnacum* cum Tarvenna Morinis assignat, & in *Turnacensium* finibus duas Diœceses ait esse constitutas, & ex Turnacensi detractas, Gandensem & Brugensem: licèt veteres auctores duas tantùm civitates Morinis attribuere consueverint, Tarvennam, atque Gesoriacum sive Bononiam; mediterraneam alteram, alteram maritimam. Et idem Samson velut oblitus sui, secumque pugnans, *Pleumosios* à J. Cæsare memoratos *Diœcesim Turnacensem* interpretatur, atque hac ratione nunc *Nerviis*, nunc tantùm Pleumosiis, eorum clientibus admodum obscuris *Turnacum* urbem claram adscribit.

Notanda sunt verba Dadonis de Eligio, Antistite Veromanduorum & *Turnacensium* constituto. *Hoc ergo modo aurificem tunitum detonsum, constituerunt custodem urbium seu municipiorum his vocabulis, Vermandensis scilicet, quæ est metropolis urbs, Tornacensis verò, quæ quondam regalis exstitit civitas, Noviomagensis quoque & Flandrensis, Gaudensis etiam & Corturiacensis. Ob hoc itaque eum vel maximè in his locis dederunt Pastorem, quòd incola ejusdem regionis magna adhuc ex parte Gentilitatis errore detinebantur, & vanis superstitionibus satis* (id est, valdè) *dediti erant, quique velut agrestes feræ nullatenus ullum salutare verbum recipere poterant.* Quibus ex municipiis *Noviomagum* ad Augustam Veromanduorum, *metropolim urbem* impropriè dictam pro Episcopali; municipium Flandrense seu Brugas, Gandam, & Cortoriacum ad *Turnacum* civi-

tatem olim Regiam & Episcopatus sedem pertinuisse nemo non videt. At Andoverpenses Camaraco subjecti erant: Suevi & Frisionas proximi quidem Diœcesi Turnacensi fuere; ad eam tamen non pertinuere, sed forsitan ad Camaracensem Antistitem: quibus Andoverpensibus, Frisiis & Suevis Eligium consensu & voluntate Episcoporum suorum Evangelium prædicavisse putandum est. Ex *Turnacensi* Diœcesi duas alias esse decerptas, Gandensem & Brugensem; & in Menapiis Andoverpensem sedem præ ceteris fuisse constitutam Samson existimat.

Inter urbes quæ nunc suffragantur Camaraco novæ metropoli, Montem Castrilocum, caput Hainoi, Condate, Athum, Quercetum vel Casnetum, Landericiacum, Avefnas, Binchium, Bellum Montem, Sonegias, Malbodium, Cimacum sub se habenti, primas tenet *Turnacum*, secundas Atrebatæ, quarum Diœcesi Duagium, Betunia, Bapalma vel Batpalmæ, Lenense castrum, *Lens*, Buccinium *Bouchain*, & Bassea, ac pars Valentianatum continentur. Nam alteram Valentianarum urbis, & *Turnaci* quoque portionem Camaracum suæ vindicat Diœcesi Nunc *Turnacum* unà cum Insula & Duagio attribuitur Flandriæ Gallicanæ, seu Flandriæ linguâ Gallicâ vel potiùs Francicâ utenti, quam vulgò *pagum Francum* vocant, *le Franc*.

Ptolemæus *Nervios* inter Vetomanduos & Menapios Mosæ adsitos collocat, & duas eis urbes attribuit, Βάγακον quam Latini *Bagacum Nerviorum* vocant, *Bavay*; atque Ῥατόμαγον, *Ratomagum*. *Ratomagi* appellatio exolevit, nec usquam opidum ejus nominis in hac regione reperitur. Quare videtur *urbs Ratomagus* nomen postea mutavisse, ac dicta esse *Camaracum*, aut certè *Turnacum*. Nam utraque civitas æquali ferè distantiâ à *Bagaco Nerviorum* abest, *Turnacum* per Pontem Scaldis millibus passuum XXIV. Camaracum XVIII. tantùm. Præterea ambæ urbes, Episcopales sedes sunt vetertimæ: & Episcopatuum sedes nisi in capitibus Gentium poni non solebant. Inclinat tamen animus, ut credam à Ptolemæo *Ratomagi Nerviorum* urbis primariæ nomine Camaracum designari, nec Camaracum modò cum Bagaco, sed etiam *Turnacum Nerviis* attribuam. *Nervii* enim, Νερούιοι Græcis dicti, ut potentissimi fuerunt, & Centrones, Grudios, Levacos, Pleumosios, Gordunos sub imperio suo, finesque latissimos hahuerũt, sic & tria Gentis suæ capita ac Episcopatus apud se duos facillimè habere potuerunt. Et *Nervios* quidem Cæsar mediterraneos facere videtur in libro II. de bello Gallico, Scaldis & Sabis fluminum accolas, Ambianis, Attebatibus, Veromanduis, Aduaticis finitimos. Plinius quoque *introrsus* eos collocat, hoc est procul ab Oceano; & Attebatibus ac Vetomanduis, mediterraneis utique populis medios *Nervios liberos* interponit; Strabo Trevitis ac Menapiis malè, cùm constet *Nervios*, quos Germanicam Gentem vocat, Trevirorum fines minimè attigisse. Ptolemæus similiter *Nervios* à mari removet: & veteres Geographi ac Historici in tota hac ora Galliæ *Morinos* ac *Menapios* junctim collocant, ita ut ibi locum *Nerviis* ad Oceanum nullum relinquere aut assignare videantur. Et tamen Notitia Imperii Romani *Tractum Nervicanum* seu *Tractum Nervicani limitis* cum *Armoricano* conjungit, atque ad Oceanum ponit. Paullinus quoque *remotissimum Nervici litoris tractum* appellat in epistola ad Victricium Rotomagensem Episcopum, quem *in eo tractu verbum Domini prædicavisse* asserit: in actis etiam Quintini, Crispini & Crispiniani Rictius Varus *Nervici limitis Præfectus* appellatur: à quibus *Nerviis Nervicum litus*, & *Nervicus limes* aut *tractus* nomen nequaquam tum accepisset, nisi tum ibi sedes habuissent.

Gregorius Turonicæ Ecclesiæ Episcopus in libri IV. de Miraculis S. Martini capite XII. *Turnacum* alterum vel *Tornacum urbem* in Cenomanis memorat. *Apud Tornacensem* (inquit) *Cenomannici territorii urbem, quæ nunc in ipsius Sancta Basilica* (id est Turonicæ Basilicæ S. Martini) *ditionibus detinetur*, &c. Ibidem *oratorium urbis* nominat, & Reliquias B. App Petri & Paulli in ipso loco haberi tradit. *Tornacum* istud in Cenomanico pago, fortè est *Tornes*, municipiolum nunc aut potiùs vicus inter Lavarzinum & Carcerem castrum trans flumen Lidericum aut Lidum in extremis finibus Cenomanorum.

Botarotius nummum quemdam profert, inscriptum in aversa parte *Turnaco*: ex quo intelligitur ibi sub Merovei posteris nummos percuti consuevisse.

Gregorius in libri Historiæ x. capite XXVII. scribit, *inter Tornacenses Francos* non mediocrem dissensionem ortam esse propter duorum affinium rixam & cædem, & cùm amborum propinqui inter se sævirent, nec ad concordiam verbis possent adduci, Fredegundis jussu in convivio securibus esse percussos, Charivaldum, Leodovaldum, atque Waldinum: quorum trium propinqui arctiùs custodire Fredegundem cœperint, & ad Regem Childebertum nuntios miserint, ut comprehensa interficeretur. Erant hi *Seniores Franci*, seu Majores natu *Turnaci*: quales *Seniores Rotomagi Francos* idem in libri VIII. capite XXXI. commemorat: quales apud Parisios vel Lutetiam vir & pater mœchæ, ac amborum proximi, qui Basilicam B. Dionysii Martyris cædibus polluerunt; quos Gregorius in libri V. capite XXXIII. asserit fuisse *Majores natu & primos apud Chilpericum Regem*. Tales Massiliæ fuere *Majores natu*, quos à *civibus & populo*, id est ab indigenis sive Gallis Massiliensibus Gregorius in libri IV. capite XXXVIII. distinguit his verbis. *Pro quo numquam obtinere potuerunt, non Episcopus, non cives, non ullus Major natu, non ipsa vox totius populi acclamantis, ut*, &c. Hos in libri VI. capite XI. *Seniores* Massiliensium Gregorius appellat. Tales *Seniores urbis* Mettensis in libri VIII. capite XXI. *Discedentibus multis è civitate* (Mettis) *cum Episcopo, & præsertim Senioribus urbis cum Duce*, &c. cujusmodi Franci *Meliores Franci*, item *Priores*, & *Proceres* à Gregorio vocantur. De *Senioribus Francis*, per urbes Galliæ sparsis, in Rotomago scripsimus.

TURNO.

TURNO.

Turno, *Tournon* locus est positus ad ripam Rhodani dextram è regione Tegnæ, (*Tin*) nunc celeberrimus, & Comitivæ titulo ac scholis suis, & multitudine habitatorum insignis: qui in litteris Caroli Regis, filii Lotharii Aug. *castrum Torno. situm in pago Lugdunensi juxta flu. Rhodanum* dicitur; in litteris Lotharii Regis, Caroli ejus fratris *villa Turno*. Recentiores *Turnonium* mendosè appellant. Ibi orta est, & inde nomen suum traxit familia nobilis *Turnonensium* dominorum, quos pleriq; *Turnontes* non servatâ analogiâ vocitant.

TURONES, ET DE VETERIBUS TURONUM VICIS, ALIISQUE AD EAM GENTEM PERTINENTIBUS.

Turones & *Turoni* in libro II. & VII. Commentariorum belli Gallici commemorantur à Cæsare; Plinio *Turones* dicti in Lugdunensi Gallia; Tacito *Turonij imbelles*, alias *rebelles* in libro III. Annalium; Ptolemæo *Τυρῶνοι* in Gallia Lugdunensi mendosè pro *Τυρώνιοι*, id est *Turunij* vel *Turonij*, vulgò *les Tourangeaux*, quasi *Turonicelli*. Apollinaris Sidonius in Panegyrico Majoriano Aug. dicto scribit, eum adhoc privatum à Gothis Turonos defendisse.

Cùm bella timentes
Defendis Turonos, aberas.

Heic miror, quòd *Turones* Cenomanis, multo clariori Genti & missis in Italiam coloniis celeberrimæ sint præpositi, itavt provinciæ Lugdunensis tertiæ caput & metropolis civitas Turonorum fuerit, & ei proxima sed secunda atque subjecta civitas Cenomanorum. Sed forsitan antequàm Gallia in XVII. provincias divideretur, seu ante Arcadii Honoriique Principatum auctæ erant jampridem *Turonum* vires, imminutæ Cenomanorũ: & urbs Turonorum apposita flumini maximo clarissimoq; Ligeri, urbi Cenomanorũ Sartæ ignobili fluvio adjacenti pridem cœperat prævalere. Quin & jam ætate Julii Cæsaris *Turones* plus Cenomanis poterãt: cùm *Turonibus* sex millia, Aulercis Cenomanis tantùm quinq; armatorum millia ad Alesiam obsidione Cæsaris liberandã à Gallorum principibus sint imperata. Dicet aliquis, cùm flumen Liger Celtas dividat ab Aquitanis, Forum Segusianorum quidem, Noviodunum Æduorum seu Nivernum, Condate, Brivodurum, Giemacum, Aurelianos, Magduoum, Balgentiacum, castrum Blesensa Carnutum, ac Namnetas aliaque loca meritò Celtis tribui, quoniam ad dextram seu ad Celticam Ligeris ripam jacent: at *Turones* qui maximam agri sui partem trans lævum Ligerim habeant, & quorum caput Cæsarodunum sinistræ seu Aquitanicæ ripæ fluminis sit appositum, Aquitaniæ potiusquàm Celticæ vel Galliæ Lugdunensi accenseri debuisse. Verum id planè, si à Romanis in divisione provinciarum exacta cujusque finium ratio habita esset. Nunc habitam non esse constat. Quippe ut de aliis taceam, trans Sequanam terminum Celticæ & Belgicæ Velocasses & Caleti latè habitant, & tamen Celtis, non Belgis adnumerantur: & Rotomagus urbs Velocassium ac Caletorum caput, trans Sequanam quoque est ac ad dextram Belgicamve fluminis ripam posita: nihilominùs tamen metropolis facta est a Romanis provinciæ Lugdunensis secundæ. Carolus Magnus in Divisione Regnorum suorum inter filios, *pagum Turonicum* in Aquitania ponit, quia pars ejus maxima trans Ligerim in Aquitaniæ finibus erat. Verba ejus sunt. *Aquitaniam totam & Vasconiam, excepto pago Turonico, & quidquid inde ad Occidentem ac Hispaniam respicit, Ludovico dilecto filio nostro consignavimus.* Aimoinus in capite IV. de situ Germaniæ & Galliæ, *Vrbes* (inquit) *Biturica atque Turonica, secundum Orosii diffinitionem qui Aquitaniam à flumine Ligeri usque ad Pyrenaos determinat montes, quamque moderni sequuntur, nõ in Celtica Gallia, sed magis in Aquitania sunt provincia.* Sed de Biturigibus Cubis ac urbe eorũ Avarico nemo umquam dubitavit eos in Aquitania esse, nemo post Augustũ Cæs. in Celtica vel in Lugdunẽsi Gallia eos collocavit. Bernardus Guido in Chronico anno MCCCXX. eamdem ob causam *Turones* Aquitaniæ quoq; falsò licèt attribuit. *Aquitania exceptis civitatibus trium provinciarum*, (id est præter civitates) *habet Turoniam & Tolosam. Quidquid enim est inter Ligerim & Garonam, & Pyrenaos montes, & usque Oceanum mare, totum est Aquitania.* Apud Frodoardum ambobus vetustiorem cum Rutenis, Gabalis, Arvernis, Pictonibus, Lemovicibus, *Turones* in Aquitania ponuntur in libro II. Historiæ Ecclesiæ Remensis.

Agrum *Turonum* Gregorius Turonicus Episcopus *territorium Turonicum* in libro II. Historiæ Francicæ; absolutè etiam *Turonicum*, hoc est agrum Turonicum, pagum Turonicum, territorium Turonicum, terminumvo Toronicum appellat in libri V. capite VII. & XXXIV. *Turonicum* quoque Capitula Caroli Calvi. Nonnulli *Turoniam* vocant, *la Touraine*. Et quoniam Gregorii nostri incidit mentio, notandum est eum apud Fredegarium pro *Turonico* appellari *Episcopum Toronacum*, & librum Chronici Fredegarii IV. in MSS. codicibus dici *excerptum de Chronico Gregorij Episcopi Toronaci*. *Torones* enim & *Toroni* à Gregorio ipso, à Fortunato, à Fredegario, & ceteris inferioris ætatis scriptoribus nuncupantur, ut *Tullum*, *Turnacum*, *Betorici*, *Rutens* vel *Rodens*; qui à veteribus *Turones* & *Turoni*, *Turnacum*, *Tullum*, *Bituriges*, *Ruteni* vocabantur. *Toronacum* igitur à *Toronis* vel *Toronibus* dixit Fredegarius, ut à Senonibus *pagum Senonagum* aut *Senonacum* pro Senonico. Gregorius partem pagi *Turonici* quæ trans Ligerim fluvium sita est, designat hisce verbis in libri II. Miraculorum S. Martini capite XIII. *Vrsulfus quidam ex Turonica civitate*, (id est ex Turonica regione) *de pago trans Ligerim, cæcus B. Martini suffragia expetiit.* Idem in libri III. capite LV. sic scribit. *Mulier trans Ligerim in die Dominico cùm operam exerceret, quam in die illo fieri Patrum inhibet auctoritas, manus ejus contracta diriguit.* *Mulier trans Ligerim* Gregorio est mulier de pago *Turonico* ultra Ligerim. Sed utram partem *pagi Turonici* designet, incertum est:

cùm quod ipsi trans Ligerim erat, nobis Lutetiæ habitantibus sit citra Ligerim, & contrà: itaut *Turones* citeriores habità Lutetiæ ratione potiusquàm ulteriores indicare videatur.

Neque verò trans Ligerim modò, sed etiam trans Vingennam fluvium *Turonum* fines patebant. Unde *Girardum de Monte Rebelli*, sive *de Mangia, Archidiaconum Trans-Vigennensem in Ecclesia Turonensi* Guillelmus Major, Episcopus Andicavensis in Gestis suis commemorat ante annos CCCLIV. sicuti eadem in Ecclesia est & Archidiaconus Transligeritanus sive trans Ligerim.

Turonum nomen videtur servare *Turonium in litore Callæcia*, ab Idatio in Chronico memoratum: qui locus portu clarus *Corunna* Hispanis vocatur, Nostris *la Corongne*.

In Gestis Consulum Andegavensium sic Ingelgerius Comes Vvastinensis & Andegavensis *Turonicos* alloquitur. *Viri Turonici divitiis affluentes, cùm divite ingenii venâ calleatis, & prudentiâ & fortitudine polleatis, miror admodum*, &c. Dites & ingeniosos, prudentes, atque etiam fortes *Turonicos* seu Cæsarodunenses facit.

Ducatus *Turonica* à fluvio Toëdo, (*Toüé*) qui inter Abbatiam S. Florentii & Salmurium castrum in Ligerim influit, usque ad Hagas Blimartii, quæ & Sancti Cyrici dicuntur, ab Oriente in Occidentem promittitur: à Septemtrione terminum habet fluvium Ledum, (*le Loir*) quo ab Episcopatu Cenomanico & Carnutino dividitur; à meridie *fluvium Vetlo*, qui eum à pago Pictavensi separat. Opida habet & castella, ab oriente Ambaciam, Montem Tricardi, Rainaldi castrum *Chasteau Renaud*; à meridie Luccas *Loches*, Prulliacum *Prüilly*, Hagam, *la Haye en Touraine*, Insulam Burcardi *l'Isle Bouchard*, S. Mauram, Montem Basonis *Montbason*, ad Angerem vel Andriam, Bliriacum ad Carim flu. *Bleré*, Montem Thesauri ad Andresinum *Montresor sur l'Indrois*: ab occidente habet Montem Sorelli, quem alii Andibus attribuunt, Cainonem, Columbaria *Columbiers*, & Saponariā *Savoniere*, quæ duo loca ad Carim flumen sunt: ad Septemtrionem Lengiacum vel Alingaviam *Langey*, Malliacum *Maillé*, Campum Caprarium, Rulliacum, Semblenciacum *Samblancay*, Novum Vicum *Neufvy en Touraine*.

Turonicum pagum à meridie alluunt fluvii, Verlus aut Vedia, *Vende*, ad quem est Campiniacum *Champigny*; Vingenna, Crosa vel Crosia, *la Creuse*; Andria *Indre*, Caris *le Cher*, Amarissa *l'Amasse*: à Septemtrionibus Ledus *le Loir*, Lidus aliàs & Lidericus; Bresília *Bresne*, Coselia *Choisille*, aliàs Cosilium & Cusilla; Glandesia, Gurnesia; Braënna, *la Branle* vulgò dictus litterâ n in l. mutatâ; Sicia vel Siceta *la Cisse*, & Liger.

Notare convenit, quod ait Samson, partem *Turonica* seu *Ducatus Turonici*, & pagi Buibonensis portionem, Biturigum Cuborum esse, seu Diœcesi Biturica contineri: quod non veteribus Gentium terminis prolatis, sed Comitatuum Ducatuumque finibus beneficio Regum aut virtute possessorum auctis sæpe accidisse constat.

Tavanius in Commentariis suis scribit, in urbe *Turonis* esse portam Regis Hugonis, *la Porte du Roy Hugon*: quam Taburotius cognomine Accordius, in capite de Paronomasiis, Turonicam portam Hugonis nuncupat, *la Porte de Hugon à Tours*; & corruptè vulgus *la Porte Fourgon*; Avila in libro I. similiter portam Hugonis, à qua Calvinianos *Hugonotos* dictos esse putat, *Huguenots*, quoniam primos ibi noctu conventus habuerint in cellis subterraneis huic portæ proximis, & ea in urbe hæresis originem, vires, ac istud nomen acceperit. *Hugonoti* dicti tamquam lemures & *Hugonis Regis* nocturni discipuli ac asseclæ. Idem credit Thuanus in libro XXIV. Historiæ, & *Cæsaroduni* (inquit) *Hugo Rex celebratur, qui noctu pomœria civitatis obequitare, & obvios homines pulsare & rapere dicitur*. Paschatium eadem referentem Andreas Chesnius ad verbum transscripsit; uti Thuanum Famianus Strada: qui tamen *Hugonem* hunc *Regis* nomine non donat. Alibi reperio, *Turonis Regis Hugonis* fieri mentionem, ut Parisiis Monachi melancholici vel lycanthropi, Aureliannis *muli Odonis*, apud Blesenses lupi Varoli. *A Tours le Roy Huguet, comme à Paris le Moine bourru, à Orleans le Mulet Odet, à Blois le Loup Garou.* Equidem existimo de *Hugone* veteri Comite Turonorum, forsitan & portæ istius *Turonica* reparatore, factum esse hunccè *Hugonem*, vel *Regem Hugonem*, *Hugon* aut *Roy Huguet* vulgò à mulierculis dictum: quem etiamnum incolæ pro lemure terrifico maleficoque habeant, quoniam fortè ob asperitatem morum vivus eorum majoribus terrori fuerit. Comes autem iste ab Eginhardo in Annalibus, & ab incerto scriptore Vitæ Caroli Magni, & in Annalibus Bertinianis ac Metensibus *Hugo Comes Turonicus* nuncupatur; *Hug Comes Turonicus* in Annalibus Francicis ad annum DCCCXIII. deductis, in Vita Caroli Magni à Monacho Ecolismensi descripta, inque Annalibus Fuldensibus: & anno DCCCXI. ab Imperatore Carolo ad Nicephorum Aug. Constantinopolim missus est pacis confirmandæ caussâ Legatus cum Haidone vel Hairone Episcopo Basiliensi, & Aione Langobardo Forojuliensi: qui a Michaële genero & successore Nicephori insequenti anno audiri ac re confecta remissi sunt. Sic & mulus *Ode*, vel ἡμιονειστικῶς *Odetus*, (*le Mulet Odet*) Aureliannis ab *Odone* Comite Aurelianensi nomen mihi videtur accepisse, & ex nomine veteri nova fabella ficta esse. Certè in Vita Imper. Ludovici Pii dicitur Pippinus Rex Aquitaniæ anno DCCCXXX. à patre defecisse, & in Aurelianensis urbis Comitatum, *sublato inde Odone*, restituisse Matfridum.

Turones, Gens Celticæ seu Galliæ Lugdunensis, ab oriente Carnutibus & Biturigibus, ab occidente Andicavis sunt finitimi, à septemtrione Cenomanis, à meridie Pictonibus. In *Turonibus* vetera Canonicorum collegia XX. claræ Abbatiæ totidem, minora Monachorum Cœnobia sunt ampliùs centum, Ecclesiæ Baptismales seu Parœciæ, quas Curas vu-

cant, quadringentæ, intra urbem *Turones* XVI. & præter Maius Monasterium (*Mairmonstier*) ac Basilicam S. Martini, Bellus locus, (*Beaulieu* ad Andriam) Cormaricum, (*Cormeri* ad Andriam) Villa Lupæ vel Villa Lupensis, (*Ville Loin* ad Andrisium) Pruliacum, (*Priulli* ad Clasiam flu.) Nucarium, (*Noyers* ad Vingennam) Caino, (*Chinon* ad Vingennam) VI. Abbatiæ Benedictinæ, fetus Basilicæ S. Martini atque propagines.

Tres sunt in Ecclesia *Turonica* Archidiaconi: Archidiaconus major seu *Turonensis*, ab urbe *Turonis* quæ sedes ejus est, ita cognominatus; Archidiaconus *Transligeritanus*, & Archidiaconus *Transvingennensis*.

Planities fertilissima, Carim inter & Angerem vel Andriam in Turonibus jacens, à Monte Tricardi & Blerisca (*Bleré*) ad Montem Thesauri, *Campania* olim vocabatur, ac etiamnum appellatur *Champagne*. In Gestis dominorum Ambaciensium *Campaniæ* hujus *Turonicæ* ter minimùm fit mentio. *Maxima planities ultra Endriam sita, quæ antiquo vocabulo Campania dicitur, eos nimis fatigaverat.* Item: *Guenno de Castellione cum suis copiis Campaniam campâ deprædandi aggressus est, & usque ad ripas Cari fluvii venit.*

Operæpretium fuerit loca *Turonum* vetera, sed minùs nota, quorum Gregorius Turonicus Episcopus meminit, & nos etiam ex parte jam mentionem fecimus, brevi subjicere, ac litterarum ordine explicare. Interpretationem plerorumque nominum à Job. Maano Turonico, qui de Metropolitana Ecclesia *Turonensi* scripsit; aliquot sed paucorum à Mich. Marollio Abbate Villæ Lupensis mutuabimur. Sunt igitur hæc.

Alingavia vel *Alingaviensis vicus* Gregorio; *Lingia* Fulconi Richino dicitur; *Langiacum* in Gestis dominorum Ambaciensium; *Langesium* aliàs. Certè in quibusdam Synodis, præsertim in Synodo anni MCCLXX. vocatur *Alingavia* sive *Langesium*: vulgò *Langeais*, aut *Langey*. Quædam tabulæ Geographicæ *Langeis*, quædam *Langez* appellant. Oppidulum nunc est ad Ligerim infra *Turonos* positum, melonibus suis clarum.

Angiacum, *Angé*, ad fluvium Carim inter castrum S. Aniani & Montem Tricardi.

Asiacum, vulgò *Asay*, aut si pronuntiationem vulgarem sequimur, *Azay*. Ejus nominis II. sunt in Turonibus loca ad fluvium Carem: alterum *Azay le Cherif*, id est *Asiacum* Parvum aut Paupertinum; alterum *Azay le Rideau* cognominatum. Est & *Asiacum* ad Carim, *Azay sur Cher*, & *Azay le Ferron* inter fluvios Andriam & Clasiam.

Balatedine in vico ædificatam à Perpetuo Episcopo *Turonico* Ecclesiam scribit Gregorius. *Balatedo Balatedini* declinatur, ut ordo ordinis, cardo cardinis. *Balatedinem* Marollius *Vaune* interpretatur, aliàs Rupem Corbonis; at Maanus (cui accedo) *Balan*, qui est locus non procul à flu. Cari.

Berravum aut *Berravum* Marollius *Bourray* ad Carim flu. prope Montem Tricardi, aut *Berray* non longè à Lausduno distans, aut certè *Bertenay* ad Ligerim infra *Turones* ait esse, dubius atque hæsitans. Maanus *Baron* interpretatur, locum inter Crosam & Clasiam Ciosæ mox accessurum: cui assentiri malim. Gregorius nunc *pagum Berravensem urbis Turonicæ*, id est *pagi Turonici* vicum; nunc *vicum Berravum* appellat, numeratque inter Ecclesias à Perpetuo institutas.

Briccam vicum memorat Gregorius, in quo Brictius Episcopus Ecclesiam instituerit: quem locum esse *Bray* aut *Brès*, aliàs *le Fau* ad Angerem flu. Luccas inter & Cormaricum Maanus scribit, & *Bresim castrum* sæpe in libro de Gestis dominorum Ambaciensium vocari. Est vicus *Turonicus* in confinio *Turonum* & Andicavorum positus, proximus Castellis, *Chasteaux en Anjou*, vulgò *Breche* dictus nomine ad *Briccam* accedente.

Briotreidis vicus, in quo Brictius Ecclesiam ædificavit, memoratur à Gregorio: quem *Autreche* locum III. leugis distantem ab Ambacia Marollius putat esse, Maanus *Brisay*; ego *le Bridore* ad Andriam.

Brixis vicus, in quo Eustochius Ecclesiam ædificavisse Gregorio dicitur, mihi videtur esse *Bresis castrum* in Gestis dominorum Ambaciensium memoratum, & *Brisay* nunc dici; quam appellationem Maanus *Briotreidi* convenire arbitratur.

Buculinum Maanus haud dubiè prisca secutus monumenta vocat *Bueil*: à quo nomen familiæ Buculiensi.

Calatonnum vicum, in quo Brictius Ecclesiam instituit, *Chaumont* seu Calvum Montem in confinio *Turonum* & Carnutum seu Blesensium Marollius esse existimat; Maanus indictum relinquit. Equidem *Clion* ad Andriam inter Paludellum (*Paluau*) & Castellionem magis esse crediderim.

Cancelli hodieque nuncupantur *Chanceaux* ad Cusillam amniculum.

Cerate vicus, Gregorio dictus & *Ceratensis Turonicæ urbis vicus*, in quo Euphronius Ecclesiam exstruxit, est *Ceré* inter Andresium & Carim amnes situs locus. *Ceray* quidam scribunt, Cerate *Ceré*, ut Condate *Condé*.

Ciconiacum est *Cigogné* Carim inter & Angerem vel Andriam fluvios.

Cisomagus vel *vicus Cisomagensis*, in quo Martinus ædificavisse Ecclesiam dicitur à Gregorio, si Marollio creditur, est *Charnisay* inter Clasiam amnem & silvam; aut certè *Cigongné*: si Maanum sequi malumus, (ut profectò malumus) est *Chissau*, locus Cari fluvio appositus, non longè remotus a Monte Tricardi.

Columbaria à re nomen habuere, ad Carem flu. posita, *Colombiers* hodieque dicta. Sunt & *Columbaria* in Biturigibus, *Colombiers*, non longè à Nereensi vico seu Aquis Neri, *Neris*; ubi Patroclus Monasterium *Columbariense*, à Gregorio memoratum exstruxit.

Condate, vel *Condatensem Diœcesis Turonicæ vicum*, & *vicum Condatensem* post Severum Sulpicium, necnon *Condatensem Diœcesin* vocat Gregorius, in quo Martinus destructis delubris baptizatisque Gentilibus Ecclesiam ædificavit. Hic locus in confinio *Turonum* & Andicavorum positus est ad Vingennæ & Ligeris confluentes, & *Cande* vulgò dicitur o io a concursu.

Doli vicus non longè ab Andria fluvio & Asia-

co Captivo, vulgò *Dolus*. Gregorius scribit, *Eustochium instituisse Ecclesias per vicos Iciodorum, Luccas, Dolus*. *Dolus* dixit in IV. casu pro *Dolos*, ut *Parisius* pro Parisios. Inde orta terminatio vulgaris nominis, *Dolus*.

Evena vicus, in quo Perpetuus ædificavit Ecclesiam, Marollio est *Eve le Montier*; Maano *Avoine* rectè: qui est locus Ligerim inter & Vingennam. Ut avenam *avoine* Nostri dixere; sic Evenam *Avoine*.

Gaudium, cujus meminit Gregorius in libro de Gloria Martyrum, Marollius *Jony* exponit. At Joiacum, *Jouë* vel *Jouay* incolis dictum, in *Turonibus* ad Carim reperio; *Joüy* non reperio. Idem Marollius alibi *Jocundiacensem domum Turonis proximam*, à Gregorio in libri V. Hist. capite XIV. memoratam, *Joüy* esse ait, oblitus sui.

Iciodorum vicus, in quo Eustochius Ecclesiam constituit, *pagus Iciodorensis urbis Turonica*, id est vicus *pagi Turonici*, Gregorio dicitur in libro VI. Historiæ; eidem alibi *vicus Iciodorensis sub termino Turonica urbis*; vulgò *Isoure*, e in s, o in eu ex more conversis, locus in confinio *Turonum* & Pictonum: de quo alibi egimus.

Lucilliacum à Lucillio nomen accepit. *Vicus Lucilliacus* ab Injurioso fundatus est, ut Gregorius scribit. *Lusillé* incolæ appellant: sed plerumque *Lesillay* efferunt, aut *Lezillé*. Vicus est inter Carem & Angerem vel Agnerem fluvios. De eo omnes conveniunt.

Mantolomagus vel *Mantolomaus vicus*, quem Gregorius à Volusiano Episcopo Turonico *ædificatum*, id est Ecclesiâ donatum esse tradit, & in libro VII. *Mantalomagensem vicum* nuncupat, *Mantelan* nunc nuncupatur.

Malliacum, *Malliacensi Monasterio* & S. Sollemnis tumulo Gregorio non indictis celebre, Marollius interpretatur *Maillé*, locum III. leugis infra *Turonos* positum ad colles Ligeris, nunc Ecclesiâ Collegiatâ & Ducatûs titulo sub novo nomine Luini clarum. Est & *Malliacum* alterum in *Turonibus* ad Vingennam flu. *Maillé Lailler*.

Maroialum notum est. Vocat Gregorius *Maroialensem Ecclesiam termini Turonici* in libro VII. Hic locus à *villa Maroialensi*, cujus in libro X. Gregorius meminit, mihi videtur differre. Nunc dicitur *Mareüil*, aut *Marueil*, estque locus ad Carim positus inter castrũ S. Anniani & Angiacum in extremis *Turonum* finibus.

Mediconnum vicum, in quo Perpetuus ædificavit Ecclesiam, *Metray* Marollius exponit; Maanus feliciùs *Monnoye*, nomine ad *Mediconnum* propiùs accedente. Pleræque tabulæ *Monnaye* præferunt. Est & *Mosne* ad Ligerim proximus Ambaciæ: quod nomen ad *Mediconnum* accedit.

Mons Laudiacus, in quo Basilicam S. Laurentio Perpetuus struxit, & quem *vicum Laudiacum VI. ab urbe Turonis miliario* Gregorius in Historiæ libro II. vocat, est *Mont-Louis*, locus supra *Turonos* ad sinistram ripam Ligeris positus, III. ab ea urbe leugis remotus: de quo jam alibi diximus.

Novivicensis Ecclesia in Turonico memoratur à Gregorio, in libro de Gloria Martyrum. *Novus Vicus* est *Neufvy en Touraine*.

Noviliacus vicus ab Injurioso *fundatus* dicitur Gregorio, id est Ecclesia ibi primum ædificata, & à Baudino *alter vicus Noviliacus ædificatus*, alias *Nobiliacensis pagus urbis Turonica* Gregorio vocatus. Duo sunt hodieq; ejus nominis in *Turonibus* vici, alter prope Hagam Turonum *Noviliacus Nobilis* cognominatus, *Nuilli le Noble*, aliàs *Neuilly le Noble*, alter *Noviliacus ad Ederam* cognominatus, *Nuilli*, aliàs *Neuilly le Lierre*, locus ad Braennam amnem positus. (*la Braule.*) Est & Noviliacus tertius, ad Pontem Petreum cognominatus, *Nuilli* vel *Neuilly Pont-Pierre*, in confinio *Turonum* & Andicavorum. *Nobiliacum* vel *Nobiliacus* nomẽn est à Nobile deductum, quod viri nomen proprium fuit inter Romanos. Hinc loca non pauca in Galliis *Nobiliaci* appellationem acceperunt: sed pòst de *Nobiliaco Noviliacum* factum b in u commutato, uti sæpissime accidit.

Navicellæ, locus ad Siceram fluvium, *Nazelles*. Sicera autem *la Cisse* nunc dictus, Monticellos *Monteaux*, Cambiacum *Cangé*, Limeriacum *Limeray*, Montiacum *Monsay*, Navicellas *Nazelles*, Nucetum *Noizay*, Vernadum *Vernon* alluit, & accepto Braennâ (*la Braule*) in Ligerim defluit supra Turonos. Ostium ejus *os Sicera* vocatur, *Bec de Cisse*. Gregorius in capite XXIX. libri I. de Miraculis S. Martini de *Navicellis* ita refert. *Loco illi Navicellis nomen prisca vetustas indiderat, quem locum Basilica S. Martini à diuturno tẽpore retinebat.* Incolæ de *Navicellis* fecere *Nazelles*, ut Nostri de navicula vel navicella *nacelle*.

Orbaniacus vicus in libro de Gloria Martyrum Gregorio memoratus, *Orbiniacus* meliùs in libro X. Historiæ dicitur, & in *Orbiniaco vico* ab Euphronio *Ecclesia ædificata*. Vulgò *Orbigné* nuncupatur, aliàs *Orbigny*, locus inter amnes Carim & Andresium (*l'Indrois*) situs. Ab orbo Orbinus; ab Orbino *Orbiniacus* vel Orbiniacum potiusquàm *Orbaniacum*.

Oxima in agro Cainonensi *Huismes* dicuntur, inter Angerem & Vingennam fluvios, ut Oximæ in Normannia *Hiesmes*.

Paternac[...]s Parochia [...]rbis Turonica vocatur à Gregorio, in libello de Vita S. Nicetii Lugdunensis Episcopi: ubi ipse Gregorius *benedixit Ecclesiam, sacravit alt[a]re, decerpsit fila de facietergio Nicetij, locavitque in templo, & dictis missis, facta erat one d[...] [...]ssit.* *Paternacum* à Paterno nomen habet, ac nunc dicitur *Pernay* vel *Perr[...]*; ut *Pat[er]ni[ac]um* in pago Bernensi, Nostris *Payerne*, Helvetiis *Peterlinguen* vocatum.

Prisciniacum vicus pagi Turonici, à Pri[s]cino nomen accepit. Ut autem à Vero Verinus, à Crispo Crispinus; sic à Prisco Pri[sci]nus: ex Priscino fit Prisciniacum. Gregoriu[s] i[n] libello de Vita S Nicetii Lugdunensis Episcopi, ejus loci meminit hisce verbis. *Apud [v]icum Prisciniace[nse]m urbis Turo[n]ica Eccle[si]a dudum constructa a[b]sque Sanctorum pignoribus habebatur.* Vulgo dicitur *Pre[...]* i in e mutato, & g inter i & n inserto. Sunt autem duo ejus nominis vici, alter alteri proximi: hic major Prisciniacus, *le G[r]and Precigny*, ille minor Prisciniacus, *le Petit Pre[cig]ny* cognominati:

ambo in Præfectura Luccensi positi, prior ad Clasiam fluvium, *Claise*, posterior seu minor ad Brenonnem amniculum, *Brignon*, quem Clasia defert in Crosam.

Rotomagus vicus est agri Turonici, in quo Brictius, ut in vicis Calatonno, Bricca, atque Camone, Ecclesiã statuisse dicitur Gregorio in libri x. Historiæ capite xxxi. & ultimo, quod auctor inscripsit *Recapitulationem de Episcopis Turonicis*. Hunc vicum Marollius *la Roue*, aut *S. Antoine du Rocher* interpretatur dubius hæsitansque: at Maanus *le Pont de Ruam*, alias *le Pont de Ruan* exponit. *Ruam* autem vel *Ruan* ad *Rotomagum* proximè accedit: uti *Rotomagum* Veliocassium caput *Rouen* appellamus, nomine à *Ruan* parum recedente. *Rotomagus* igitur vicus Turonum, vulgò nuncupatus est *Ruam* aut *Ruan*: & quia pontem habet Agneri vel Andriæ impositum non procul à Montebasonis, sæpiùs *le Pont de Ruan* appellari consuevit.

Senaparia haud dubiè à sinapi nomen invenit, & *Sinaparia* dici debet. *Ursus* (inquit Gregorius) *Turonicum territorium est ingressus, & ad locum quem Senapariam vocari priscus instituit auctor, accessit, ædificatoque Oratorio Monasterium stabilivit, commissoque Leupatio Præposito summâ Regula, Monasterium aliud statuit, quod nunc Loccis vocant, situm super fluvium Angerem.* Addit Gregorius, *Leupatium apud Senapariam Monasterium, quod intra terminum Turonicum erat, Abbatem constitutum.* Vulgò nuncupatur *Seneviere*: ut sinapi *senevé* Nostri appellant. Ex quo intelligitur locum hunc, vetertimo Monasterio clarum, à sinapi quo ager ejus abundabat, *Sinapariam* primò dictum esse postea corruptè *Senapariam*. Est autem vicus inter Andriam & Andresium amnes situs, quem recentiores *Senaperias* vocitant: uti de Cannabariis Cannaberiæ, de Saponariis Saponeriæ factæ. Patronum vicani habent hodieque Leuparium, quem *S. Leubasse*, & *S. Libesse* appellant.

Severiacum villa, Fortunato in Vita S. Germani Paris. Episcopi memorata, & à Severo cognominata, est *Sevras* vel *Sevré*, locus Hagæ Turonum proximus ac fluvio Crosæ.

Straiabense Oratorium commemorat Gregorius in libri I. Miraculorum S. Martini capite XVIII. *cujus altarium S. Confessoris* (Martini) *manus alma sacravit.* Marollius hunc locum *Siran la Latte* fortè esse ait, non longè à Severiaco, Bellismo, (*Bellesme*) & Noviliaco. Nisi si potiùs *Siran la Late* est *Lata Monasterium in quo B. Martini habentur Reliquiæ*: uti Gregorius in libri IV. capite XLIII. tradit.

Solonacum, vel *vicus Solonacensis*, in quo Martinus ædificavit Ecclesiam, quemadmodũ tradit Gregorius, an *Sully*, an *Songé* potiùs sit, dubitat Abbas Villæ Lupensis. Ego neutrum esse existimo. Nam utriusque loci appellatio à *Solonaco* longè recedit. Quare Maano libens assenserim, qui *Sonné* vel *Sonnay* interpretatur. Est autem *Sonnay* inter duos fluvios Andriam & Clasiam, & inter duas silvas positus vicus, non procul ab Insula Savarici & Castellione ad Andriam: de quo meridiano Turonum vico potiùs loqui Maanum puto, quàm de altero Septemtrionali Turonici pagi vicolo, *Sonay* similiter nuncupato, qui est inter silvam & Castellum Rainaldi. De *Solonaco* sublatâ syllabâ II. *Sonacum* à Nostris factum: ex *Sonaco Sonnay*, sicut ex Turnaco *Tournay*, ex Camaracu *Cambray*.

Tauriacum, vel *Tauriacus vicus*, à *Tauro* (quod nomen viri proprium apud Romanos fuit) nomen accepit. In *vico Tauriaco* Euphronius Ecclesiam ædificavit, sicuti ait Gregorius. Tauriacum *Turé*, an *Truye* inter Carem & Andriam sit, dubitat Marollius. De eo Maanus silet.

Tornomagus, vel *vicus Tornomagensis*, in quo Martinus Ecclesiam ædificavit, id est, cujus incolas de idololatris Christianos fecit, ut Gregorius scribit; est *Tournon*: in confinio Turonum & Pictonum locus, Iciodoro proximus ad Crosam.

Valeriæ à Valerio nomen nanctæ sunt, *Valieres*, vicus ad Cusillæ vel Coselliæ & Ligeris confluentes. Aliæ sunt *Valeriæ* proximæ Ambaciæ, *Valieres les Grands*, Præpositurâ ad Basilicam S. Martini pertinente claræ.

Vedunta, vulgò dicitur *Voute*: quam Fulco Richinus, Comes Andicavorum & Turonum anno MLXX, exstruxisse, & Monachos ibi collocavisse dicitur.

Vernadum, alias *Vernadus* aut *Vernaus vicus*, in quo Perpetuus Ecclesiam ædificavit, nomen servat, ac nuncupatur *Vernou*: estque castellum nunc ad Archiepiscopum Turonicum pertinens, Baroniæ titulo clarum, ad Siceram flumen. *Vernonum* Gesta dominorum Ambaciensium vocant.

Vernolium vel *Vernoilum* non longè à Luccis & Andria fluvio, *Verneuil* aut *Vernueil* etiamnum dicitur. Hunc vicum Maanus (cujus auctoritate fretus nescio) à Baudino Episcopo Turonico ædificatum fuisse asserit.

Villa Lupa, aliàs *Villa Lupensis* dicta à Lupa loci domina, Abbatiali Monasterio insignis est ad Andresium fluvium seu minorem Andriam, (*Indrois*) qui in Andriam Angeremve (*Indre*) devolvitur. Vulgò *Ville-Loin* appellatur. De lucis Turonici pagi veteribus, sed obscurioribus hactenus.

Maanus urbem *Turonos parvam* olim, aut saltem *modicam fuisse* ait, sed postea castri S. Martini seu Martinopolis adversus Nortmannorum incursiones, ac demum nuper novarum munitionum accessione auctam, & amplissimam factam esse. Quod quàm verè Maanus dixerit, docet Homilia de S. Vvilibrordo ante Nortmannorum latrocinia & irruptiones composita: quam Canisius, ejus editor Alcuino tribuit; ego Monacho Epternacensi. Ibi hæc leguntur. *Quid de te Turonica loquar civitas? Muris quidem parvula es & despicabilis, sed S. Martini patrociniis magna & laudabilis. Quis te propter te adierit? Nonne propter illius certissima suffragia turba ad te confluunt Christianorum?* Carolus Magnus in epistola ad Alcuinum *fumo sordentia Turonorum tecta* vocat; Alcuinus ei rescribens *Turonim fumosis tectis contentum* esse affirmat.

Turones olim in urbe moneta percutieba-

tur. In Vita S. Theodulfi (*S. Tieu*) Abbatis Montis Horensis sive Monasterii S. Theoderici, quam Mabilio edidit, *uxor cujusdam Turonici Monetarij nomine Rigovera* memoratur. Unde *parvos Turonenses*, *Turonenses parvos*, *solidos* item *Turonenses*, *solidos Turonenses nigros*, & *libras Turonenses* in priscis litteris reperio. *Parvi Turonenses* sunt omnino nummuli ærei, quos nunc denarios *Turonenses*, aut certè quos duplices Turonenses vocamus, *deniers Tournois*, *doubles Tournois*: *solidi Turonenses nigri* nummi ex ære, quos Nostri solidos vocant, *sous Tournois*. *Libra Turonensis* (*livre Tournois*) denarium aureum, qui & *Francus aureus* & *scutatus aureus* vocabatur, valebat, seu xx. solidis permutabatur. Dicti sunt *solidi Turonenses*, dictæ *libræ Turonenses* ab urbe *Turonis*, sicut ab urbe Parisiis *solidi Parisienses*, *sous Parisis*; *libra Parisienses*, vel *libra Parisiensium*, *livres Parisis*.

In Disceptationis meæ de Basilicis Regiis Defensione, in prioris partis capite III. docui & abunde probavi, errare eos, qui Basilicam S. Litorii matrem Toronorum Ecclesiam fuisse, quæ postea S. Catiani appellationem susceperit, & nunc quoque sedes Archiepiscopi sit, sibi persuadent. Basilicam enim S. Litorii ætate Perpetui, atque etiam Gregorii nostri, nomen auctoris servavisse, & à majore urbis Ecclesia distinctam fuisse. Certè in libri ultimi Historiæ capite ultimo de Vigiliis à Perpetuo institutis sic refert Gregorius. *Natali Domini in Ecclesia, Epiphania in Ecclesia, Pascha in Ecclesia, die Quinquagesimo* (id est Pentecostes) *in Ecclesia: Natali S. Litorij ad ejus Basilicam*, hoc est ad Basilicam S. Litorii. Heic duo loca diversa apertè designantur, *Ecclesia*, & *Basilica S. Litorij*, qui ferè ab omnibus corrupto nomine pro *Litorio Lidorius* dicitur. *In Ecclesia*, id est in majore civitatis Ecclesia Natalis Domini, Epiphania, Pascha, & Pentecoste celebrantur ex veteri more; in *Basilica S. Litorij* Natalis Litorii celebratur. De Litorio autem Gregorius scribit. *Hic ædificavit Ecclesiam primam intra urbem Turonicam, sepultusque est in supradicta Basilica, quæ hodieque ejus nomine vocitatur.* Idem tradit, Martinum *transtulisse corpus Catiani, sepelisseque ipsum juxta S. Litorium in illa nominis sui Basilica*, id est in Basilica S. Litorii. *Injuriosus* (inquit) xv. *Episcopus Turonicus instituit Tertiam & Sextam in Ecclesia dici*: hoc est. in majore civitatis Ecclesia. Tum ipse de se addit, XIX. *Gregorius ego indignus Ecclesiam urbis Turonica, in qua B. Martinus & ceteri Sacerdotes Domini ad Pontificatus officium consecrati sunt, ab incendio dissolutam dirutamque nanctus sum: quam reædificatam in ampliore altioreque fastigio, XVII. ordinationis meæ anno dedicavi.* *Ecclesiam* ergo plerumque Gregorius absolutè vocat, & nonnumquam *Ecclesiam urbis Turonica*, ac *Ecclesiam Turonicam*, vel *Ecclesiam civitatis*, & *sanctam Ecclesiam* appellat sedem Episcopatus, seu majorem urbis Ecclesiam; in qua Martinus, & ceteri à Martino usque ad ipsum Antistites consecrati erant: (In majore autem suæ quisque urbis Ecclesia veteri more consecrari solebant Antistites) & *Basilicam S. Litorij* semper ab ea distinguit cum re tum nomine, posteriorem hanc non aliter quàm *S. Litorij Basilicam* nuncupans. Fortunatus libri x. Carmen II. *de Ecclesia Turonica, quæ per Episcopum Gregorium renovata est*, inscripsit: qua in Ecclesia Martinus tunicam suam egenti nudo donaverit, & sacra mysteria tractaverit. In majoris autem urbis Ecclesiæ secretario tunicam suam egenti dederat: in majore urbis Ecclesia sacra facere consueverat Martinus Episcopus. Quid *Basilica S. Litorij* contigerit; interciderítne, an potiùs titulum mutaverit, aut majoris Ecclesiæ (si tamen ei proxima erat) accessio facta sit, incertum est. Hæc si legisset in capite III. Defensionis meæ V. CL. Marollius, Abbas Villæ Lupensis: (ne de Launoio loquar) numquam affirmavisset *Basilicam S. Litorij*, quam à Martino structam ait, cùm a Litorio ædificata sit, postea mutato titulo metropolitanam *Ecclesiam S. Mauricij*, ac demum *S. Catiani* dictam esse. Quæ verò adjicit, ac millies ceu certissima inculcat Marollius, Episcopos Turonicos à Brictio usque ad annum circiter DCL. licèt in *Basilica S. Litorij* consecrarentur, non aliam sedem quàm *Basilicam S. Martini* habuisse, in qua & sepulti sint; vera esse ac simul stare non possunt, aut ut liberè loquar, inter se pugnant. Quippe si ut ipsemet ait, in *Basilica S. Litorij* Episcopi Turonici consecrabantur, *Basilica S. Litorij* sedes utique eorum, ac proinde major & mater urbis Ecclesia esse debuit, atque adeò etiam fuit; non *Basilica S. Martini*: cùm semper in majoribus civitatum Ecclesiis ut consecrari, sic & sedem suam habere Episcopi tum solerent. *Basilicam* autem *S. Litorij* majorem Turonorum Ecclesiam aut sedem Antistitum non exstitisse, supra docui. Idem nunc de *Basilica S. Martini* docere operæpretium erit.

Animadverto igitur apud Gregorium nostrum *Basilicam S. Martini*, quam *Basilicam sanctam*, *sanctam Basilicam*, *beatam Basilicam*, *Basilicam S. Martini*, *Basilicam domni Martini*, & nonnumquam absolutè *Basilicam* κατ' ἐξοχὴν appellat, ab *Ecclesia*, id est à majore & matrice urbis Turonum Ecclesia semper & ubique apertè distingui. Non aliis quàm Gregorii testimoniis utar. In capite XXV. libri II. Miraculorum S. Martini. *Cum in venerabili Dominica Nativitatis noctle sacrosanctis deducta excubiis, procedentes de Ecclesia, ad Basilicam sanctam ire disponeremus.* Heic *Ecclesia*, est major urbis *Turonica* Ecclesia, mater matrixque ceterarum: *Basilica sancta*, Basilica S. Martini; & ab una ad alteram fiebat processio.

Quis dubitat? vel quis tam manifesta negat?

In libro de Vita Sanctorum Patrum, de se ita Gregorius scribit sub aliena persona. *Dedicaverat Oratorium intra domum Ecclesiasticam urbis Turonica.* Hæc *domus Ecclesiastica* vel *domus Ecclesiæ*, *Oratorium* suum habens, erat Episcopium seu domicilium Episcopi, majori Ecclesiæ contiguum: de qua domo ejusque oratorio in libri v. Hist. capite XLIX. ita refert. *Dum in domo Ecclesiæ residerem, ip-*

greſſus Oratorium, Davidici Carminis ſume librum. Et infrà. *Me adhuc commorante cum Rege, hic quaſi jam eſſet Epiſcopus, in domum Eccleſiæ ingreditur impudenter, argentum deſcribit Eccleſiæ.* &c. Gregorius ergo in *domo Eccleſiæ*, ubi & oratorium dedicaverat, hoc eſt prope majorem Eccleſiam aliquando commoratus eſt habitavitque; non ſemper (ut Marollius aſſerit) in *Baſilica S. Martini*: & ea in domo argentum *Eccleſiæ* ſervabatur, non in *Baſilica S. Martini*. Quid clarius? In libri II. Hiſtoriæ capite XXXVIII. Gregorii verba ſunt hæc. *Chlodoveus ab Anaſtaſio Imper. codicillos de Conſulatu accepit, & in Baſilica B. Martini tunicâ blatteâ indutus eſt & chlamyde, imponens vertici diadema. Tunc adſcenſo equo, aurum argentumque in itinere illo quod inter portam atrii & Eccleſiam civitatis eſt, præſentibus populis manu propria ſpargens, voluntate benigniſſima erogavit.* Ergo alia tum erat *Baſilica S. Martini* cum ſuo atrio: alia *Eccleſia civitatis*, videlicet mater Turonorum urbis Eccleſia. In libri V. capite IV. *Die ſancto Epiphaniæ cùm pſallentes de Eccleſia egreſſi, ad ſanctam Baſilicam properarent.* Hæc eſt à majore urbis Eccleſia ad Baſilicam S. Martini Proceſſio: ille contra à *Baſilica S. Martini* ejuſve atrio ad civitatis Eccleſiam Chlodovei Patriciatum edentis proceſſus. In libri V. capite XXVII. *Chilpericus Rex de pauperibus & junioribus Eccleſiæ, vel Baſilicæ bannos juſſit exigi*: id eſt majoris *Eccleſiæ*, & *Baſilicæ S. Martini*. Similiter in libri VIII. capite XL. *Pelagius quidam Eccleſiæ, vel* (id eſt, &) *Baſilicæ S. Martini damna intendiſſe* dicitur, *caſoſque homines ſanctæ Eccleſiæ, exanimes reliquiſſe.* In libri IX. capite XXVI. *Ingoberga Regina quædam Eccleſiæ Turonicæ, & Baſilicæ S. Martini delegavit.* Denique Gregorius in capite ultimo libri X. Hiſtoriæ *Eccleſiam*, id eſt matrem civitatis Turonorum Eccleſiam, ſemper tam à *Baſilica S. Martini* quàm à *Baſilica S. Litorii* diſertè diſtinguit. Hæc cùm animadverteret Marollius in ſua Tranſlatione Gregorii, & ſæpe ab Gregorio (ut ſuprà notavimus) *Eccleſiæ & Baſilicæ*, vel *Eccleſiæ Turonicæ & Baſilicæ S. Martini* conjunctim ceu duorum diverſorum locorum fieri mentionem: excogitavit rationem quâ ſe expediret, & ut eſt vir admodum ingenioſus & acutus, novam verborum Gregorii explicationem commentus eſt: aſſeruitque *Eccleſiæ* quidem nomine Eccleſiam S. Martini; *Baſilicæ S. Martini* appellatione atrium, porticus, ædes denique omnes Eccleſiæ S. Martini adjunctas, ac eodem immunitatis ſeu aſyli jure gaudentes, à Gregorio deſignari. Cui expoſitioni hactenus inauditæ ne adquieſcam, ipſius Gregorii me deterret auctoritas, ſemper *Eccleſiam* à *Baſilica S. Martini* diſtinguentis, & Baſilicam S. Martini nuſquam vocantis abſolutè *Eccleſiam*, aut *Eccleſiam S. Martini*. Omitto proceſſum Chlodovei à *Baſilica S. Martini* ad *Eccleſiam civitatis*, & duas Gregorii Clericorumque pſallentium *de Eccleſia ad Baſilicam ſanctam* Proceſſiones, à Gregorio ſuprà memoratas, apertè oſtendere non modicam hujus *Eccleſiæ* à *Baſilica* iſta diſtantiam: qualis & quanta in ædes Eccleſiæ adjunctas cadere non poteſt. Præterea Epiſcopi quotieſcumque ſollemniter die feſto procedunt, non aliunde quàm à majore Eccleſia & ſede ſua ad aliquam aliam intramuranam aut ſuburbanam procedunt Eccleſiam; non ad atria aut ad ædes majoris Eccleſiæ. At omnes à Brictio ad Gregorium Turonici Epiſcopi numero XIV. (Voluſiano & Vero exceptis qui in exilio periere) ſepulti ſunt in *Baſilica S. Martini*. Quid inde? Ideone *Baſilica S. Martini* major urbis Eccleſia, & tam vivorũ Epiſcoporum ſedes quàm mortuorũ fuit? Antiſtites poſtquàm more Romano extra urbes in campo juxta aggerem publicum ſepeliri deſierunt, plerique in Baſilicis quas extinxerant, ſepeliri voluerunt: ut Litorius Turonicus in ſui nominis Baſilica; Marcellus Pariſiacus in vico ſuburbano; Germanus in Baſilica S. Vincentii, quam à Childeberto Francorum Rege ædificandam curaverat; Hilarius extra Pictavos in Baſilica nominis ſui. Saturninus ſimiliter extra Toloſam in Baſilica cognomine, & multi ejus ſucceſſores ſepulcra ſua habuerunt: Martialis Lemovicenſis Epiſcopus, Germanus Autiſſiodurenſis, Remigius Remenſis extra muros ſuæ quiſque civitatis, in ſui quiſque nominis Baſilica humati ſunt: quæ cuncta loca majores harum urbium Eccleſias tum fuiſſe, nemo propterea dixerit. Accedit, quòd *Baſilica S. Martini Abbatem* ſibi ſuum, & *cellulas*, & *Fratres* ſeu *Religioſos*, id eſt Monachos ætate Gregorii habebat, ſeu ut uno verbo dicam, Monaſterium erat: ſicut in Diſceptationis noſtræ de Baſilicis Regiis capite III. docui: quod matri majorive civitatis Eccleſiæ minimè convenire, omnes vident. Dicet aliquis. Si Baſilica S. Martini non erat tum Epiſcopalis ſedes; cur igitur Gregorius Turonicus Epiſcopus ea in Baſilica ſemper [illegible]dit, ſemper commoratus eſt, quaſi aliam in urbe ſedem non haberet? Equidem fateor, ſæpe multumque ac diu miratum me eſſe, quòd Gregorius in domo Eccleſiæ rarò, in Baſilica S. Martini ferè ſemper habitaverit; ut ex ejus Hiſtoria Francica variiſque opuſculis intelligitur. Sed poſtea apud ipſummet Gregorium ejus rei cauſſam ſæpiſſime requiſitam tandem repperi. Sic enim in libri Hiſtoriæ IV. capite XX. ſcribit Gregorius. *Tunc S. Baſilica* (*S. Martini* ibidem dicta) *à peccatis populi, & ludibriis quæ in ea fiebant per Vviliacharium conjugemque ejus, ſuccenſa eſt: ſed & civitas Turonica ante annum jam igni conſumta fuerat, & tota Eccleſiæ in eadem conſtructæ, deſertæ relictæ ſunt. Protinus B. Martini Baſilica, ordinante Chlothario Rege, ſtanno cooperta eſt, & in illa quâ priùs fuerat elegantiâ reparata.* Et in libri X. capite ultimo, ſeu in *recapitulatione de Epiſcopis Turonicis*, de ſupradicto incendio ita refert. *Hujus tempore* (Euphronii Epiſcopi) *civitas Turonica cum omnibus Eccleſiis magno incendio concremata eſt. Poſtea Baſilica S. Martini & ipſa incendio eſt aduſta per Vviliacharium: quam idem Pontifex texit ſtanno, opitulante Rege Chlothario.* De ſe autem eum in modum loquitur noſter Hiſtoricus. XIX. *Gregorius ego indignus Eccleſiam urbis Turonicæ, in qua B. Martinus & ceteri Sacerdotes conſecrati ſunt, ab incendio diſ-*

solutam diruptamque nanctus sum: quam reædificatam in ampliori altiorique fastigio, XVII. ordinationis meæ anno dedicavi. B. legentis Testium Agaunensium reliquias, & SS. Apostolorum pignera in Ecclesia collocavi. In cellula S. Martini, Ecclesiæ ipsi contigua, SS. Cosmæ & Damiani Martyrum reliquias posui. Basilicas S. Perpetui adustas incendio reperi: &c. Igitur civitas *Turonum* cum omnibus Ecclesiis suis igne cõsumta est ante annos circiter XIV. quàm Gregorius Episcopus constitueretur; & insequenti anno Basilica S. Martini extra urbem incensa est. Sed Basilica quidem S. Martini statim munificentiâ Regis Chlotharii & curâ Euphronii Episcopi in pristinum decorem restituta, stannn etiam tecta fuerat: at major Ecclesia civitatis, (ne de ceteris loquar) cui *contigua cellula S. Martini* suum habebat altare, unà cum domo Ecclesiæ neglecta est, & igne deformata, *dissoluta, diruptaque*, ac *deserta* jacuit. Quare danda fuit opera Gregorio, ut jacentem attolleret, dirutamque repararet. Hoc opus ut maximum erat, lentum & XVI. circà annorum fuit. Nam major Ecclesia civitatis anno demum Gregorii Sacerdotii XVII. consummata est atque dedicata; domo Ecclesiæ multo antè jam refectâ, & Oratorio ibi dedicato. Dum ædificatur *Ecclesia Turonica*, dum *domus Ecclesiæ* quam Episcopium dicunt reficitur, locum domicilio delegit Gregorius, quem ex tota urbe opportunissimum judicabat, nimirum *Basilicam S. Martini*: quam porticuum laxitas, & atrium amplissimum, in quo Ingeltrudis puellarum Monasterium statuit, ac domus Basilicæ magnifica commẽdabat. An Gregorio quidquam gratius esse potuit Basilicâ S. Martini, qui Martinum prædecessorem suum semper in ore habuit; de eo in X. libris Historiæ Francicæ, & in ceteris operibus suis passim ac libentissimè loquitur; de ejus virtutibus ac signis IV. libros ex professo composuit? Ob hanc igitur caussam Gregorius noster in Basilica S. Martini habitavit. Sed idem fecisse omnes à Brictio ad Gregorium Episcopos Turonicos, (quod asserit Marollius) nusquam legi, nusquam apud veteres scriptores reperi. Omnes quidem hi, uno & altero excepto, in Basilica S. Martini sepulti sunt: sed ibi præter Gregorium eorum commoratus est nemo. Salva enim eis sua erat Ecclesia, in qua sacra facerent: salva domus Ecclesiæ suæ, in qua habitarent. In Vita MS. Beati Baldi Archiepiscopi Turonensis, quem Gregorius *Baudinum* vocat, hæc de eo reperio. *Ut deo deservientibus temporalia stipendia non deessent, hic in Ecclesia B. Mauricii Turonica civitatis mensam Canonicorum instituit. In Ecclesia B. Mauricii*, id est in majore urbis Ecclesia: non ergo in Basilica Martiniana, non in Litoriana. Ex supradictis apparet vel cæco, suam semper fuisse civitati Turonum *majorem Ecclesiam*, Episcoporum sedem, à *Basilica S. Martini* distinctam, & à *Basilica S. Litorii*. Non ægrè feret, ut credo, Marollius, vir docilis & ingenuæ nobilitatis, me à sua sententia recessisse. Liberæ enim sunt in republica litteraria doctorum sententiæ; libera veri inquisitio: & semper licuit, semper licebit, alteros ab alteris modestè ac citra insectationem dissentire. Quod ad me attinet, Marollium v. Cl. plurimi facio, elegantem, & supra fidem laboriosum, immo verò potiùs facilem & extemporalem Latinorum Historicorum Poëtarumque translatorem. Ingenium hominis laudo; nec me pœnitet, quos de Vita sua composuit, libros olim perlegisse.

Odo Tricassium, & Meldorum, Carnotum, Turonum ac Blesensium Comitatus possedit, atque à Regibus nostris tenuit. Duo ei filii, Theubaldus qui & Tetbaldus, ac Stephanus erant: ex quibus Theobaldus Carnutes, *Turones*, ac Blesenses hereditario jure obtinuit; Stephano Tricasses ac Meldi obtigere. Ambos oderat Henricus Francorum Rex, propterea quòd more majorum suorum novis rebus studebant, & fratri ipsius, Odoni rebelli sese adjunxerant. Quamobrem post fratrem captum & custodiæ mandatum, & post fusum fugatumque Stephanum, urbem *Turonos* Theobaldo abstulit, & Goffredo Tuditi Comiti Andicavorum dedit. Sed capienda erat ea urbs Goffredo, ut Principis beneficio frueretur: quam cùm nutu Regis anno uno & ampliùs obsedisset, Theobaldus obsessis tandem laturus auxilium venit, victusque & captus, & ad muros Turonicæ civitatis adductus, eam Goffredo dedidit, atque cum MDCC. ampliùs viris, aut (sicuti aliis placet) cum DCCLX. militibus in vinculis remansit: ut Glaber Rodulfus in libri V. capite II. scribit. Idem refert Chronicon Vindocinense his verbis. *Anno* MXLIV. *Tetbaldus, filius Odonis, captus à Gosfrido* XII. *Kalendas Septemb. postridie civitatem Turonicam reddidit*. Unde in alio Chronico dicitur *Gaufridus* Comes Andegavensium *Tetbaldo* Carnotensi ac Turonensi Comiti, acie victo captoque *Turonicam civitatem extorsisse*. Quidam a Gaufredo, ad obsidionem post prœlium reverso, captam urbem aiunt. In Gestis Consulum Andegavensium reperio, anno MXLII. Theobaldum Comitem, in nemore Braio unà cum DXXC. militibus captum, Turonorum, Cainonis & Lengiaci sive Alingaviæ, Comitatusque Turoniæ deditione sese à Gaufrido redemisse, pacemque ab Rege Francorum inter ambos factam, ipsum cum suis incolumem dimissum esse. *Itaque Martellus facto hominagio pro suscepta terra Theobaldo, ipso deliberato, denaria militibus distribui constituit.* Verba ea sunt Gestorum, in primis notanda. Sic postea Vuillelmus Dux Aquitanorum & Pictavorum Comes, quem idem Goffridus Martellus victum acie vulneratumque ceperat, post triennalem custodiam, *hominio à Martello suscepto, Santonicum Consulatum ei quietum* cum ingenti pecunia *concessit*, domumq; liber rediit. Goffridus Martellus aut Tudes, Gausridus aliis & Goisfridus etiam dictus, quoniam filios non habebat, inter sororis filios Goffridum Barbatum & Fulconem Richinum Consulatus suos moriens divisit, ac anno MLX. obiit. Sed anno MLXVII. aut ut quibusdam placet MLXVIII. Goffridus à fratre captus, atque Comitatu Turonico spoliatus, & in vincula conjectus est.

Quamobrem

Quamobrem Stephanus Comes Blesensium & Carnutum, ac Helias Cenomannicus Consul Barbatus in libertatem atque in Comitatum suum restitui postularunt, & adjutore Philippo ejus nominis primo Francorum Rege, Folconem graviter impugnarunt: quos quia armis repellere non poterat, Stephanum quidem exhibito hominio, Philippum Regem fraterois spoliis, nimirum Castro Nantonis donato placavit. *Fulco cum Stephano, hominagio sibi* (id est ipsi) *facto concordatus, Regem Francorum adiit, & cum eo fœderatus, Philippo Regi Landonense Castrum concessit.* Bis erat Burdignæus, qui & Turonos, Cainonem atque Lengiacum *citra hominium* à Theobaldo Gaufredo Tuditi datos; & eidem Theobaldo, qui jam obierat, ab Fulcone Rechino hominium factum esse scribat. Sic igitur Turoni, Caino & Alingavia, Consulatus que Turonicus, quos Carnotum & Blesensium Comites à Regibus Francorum tenuerant, postea Comites Andegavenses à Carnutum & Blesensium Comitibus; Blesenses Comites à nostris Regibus tenuerunt. Quare Johannes Saresberiensis in epistola ad Bartholomæum Exoniensem Episcopum, Henricum eo nomine II. Anglorum Regem, eumdemque Ducem Normannorum & Aquitanorum, Comitem Andegavorum, Turonorum & Cenomannorum, de ceteris quidem Ducatibus & Comitatibus suis ipsum filiosve ejus Regi Francorum (Ludovico VII.) hominium & fidem interjurando promisisse affirmat: pro *Turonico* autem *Comitatu* fidem ac hominium non Regi, sed Theobaldo Comiti Blesensi debuisse. *Die sequenti* (inquit) *filios suos addduxit* (Henricus) *Henricum & Richardum: quorum primus hominium & fidelitatem fecit Regi Francorum de Comitatibus Andegavensi & Cenomannensi; (Nam ipse Rex in hominio Comitis Theobaldi pro Turonensi remanet) alter verò præstitâ fidelitate similiter & hominio, Pictavensem recepit Comitatum.* Sed anno MCXCIX. Philippus Augustus civitatem *Turonos*, quam eodem anno Henrico Regi Anglorum armis abstulerat, pace factâ Richardo ejus paullo antè mortui filio successorique novo restituit: quemadmodum Rigordus & Guillelmus Armoricus tradunt. Ita factum est, ut Richardus & Johannes Anglorum Reges, & Arturus amborum fratris filius Turonos, quos ipsorum majores per annos CXLIX. à Comitibus Carnutensibus Blesensibusque tenuerant, à Rege Francorum tenerent. *Anno* MCXCIX. *Arturus facit Philippo Magnanimo hominium de Comitatu Cenomannico, & Andegavico, & Turonensi. Anno* MCCI. *ad faciendum sibi hominium de Ducatu Aquitania, Turonia & Andegavia Comitatu submonebatur à Philippo Rege Iohannes* Rex Angliæ, frater ac successor Richardi. Verba sunt Guillelmi Armorici, quæ Johannes Parisiensis transscripsit, & in suum Memoriale Historiarum transtulit. Verùm anno MCCIV. *Turoniam* unà cum Normannia, Andegavia, Cenomaniaque Philippus Ang. Francorum Rex, Johanni Anglorum Regi propter Arturi, Gaufridi majoris fratris filii cædem, eripuit occupavitque, & suam esse quàm in fide & clientela sua maluit. *Turonia* ex eo tempore semper Regibus nostris aut Regii sanguinis Principibus, nec umquam exteris paruit: quam Johannes Franc. Rex anno MCCCLX. in Ducatum evexisse dicitur. Et hactenus de *Turonibus*.

TURRIS AD MATRONAM.

Ludovicus Crassus Rex Francorum in litteris anni MCXIX. inter Cellas vel Prioratus ad Cluniacum pertinentes numerat *Turres super Maternam*: ita & quidam alii faciunt: quem locum Remensis Diœceseos Honorius PP. II. in litteris anno MCXXV. datis *Turrim super Marna* nuncupat in numero singulari. *Matrona* autem fluvius à recentioribus *Materna* dictus est, ac postremò *Marna*, sicuti hodieque dicitur *Marne*. Rainaldus Remorum Archiepiscopus *Turrim super Materna* vocat, & ejus Ecclesiam *Turrensem Ecclesiam* pro Turrianam: cujus ex Rainaldi litteris, anno MCXXV. datis discimus, *altare de Turre super Materna*, à potentibus dominis de Plaga Jotri occupatum, postea per manum ipsius Rainaldi redditum esse Cluniaco. Quidam eam *Tours sur Marne* vocant, id est *Turres ad Matronam*, ut à Turonis civitate & capite Gentis Turonum distinguant, quam *Tours en Touraine* nuncupant. Alii numero singulari & genere masculino *Tour en Champaigne* appellant, id est *Turnum in Campania*, vel *Turnum Campanensem*, potiusquàm *Turrem*; atque adjacere Matronæ fluvio, & Baroniæ titulo gaudere aiunt. Vulgò in tabulis dicitur & scribitur *Tour sur Marne*, ponitur que inter Sparnacum & Catalaunos. Legi litteras Imperatoris Caroli cognomine Crassi, datas *Parisiis* IV. *Kalend. Novemb. anno Incarn. Dominica* DCCCLXXXVI. *Indict.* IV. *anno Imperii Caroli in Italia* VI. *in Francia* V. *in Gallia* II. in quibus inter res & villas Ecclesiæ Turonicæ S. Mauricii à Carolo Aug. patruo ejus, atque à Ludovico Rege, ejus filio datas memoratur *Turnum in Remensi pago super fluvium Maternam positum*: qui locus postea à recentioribus veteris ejus nominis ignaris mendosè *Turris* ac *Turres* videtur pro *Turnum* dictus esse, propterea quòd vulgare loci nomen, videlicet *Tour*, tam *turri*, quàm *torno* vel *turno* convenit atque respondet.

Est & locus in Vinemaco, *Tours en Vimeu* vulgò dictus: quem *Turres*, vel *Ad Turres* olim Latinis scriptoribus nuncupatum esse constat.

Habet & suam *Turrim* Arvernia, *la Tour d'Auvergne*, vel *la Tour en Auvergne*: quæ nobilissimæ familiæ *de Turre* nomen dedit, & vetertima Baronia censetur exstitisse, *castellum de Turre* dicta in litteris Bernardi de Turre anno MCXC. Habet *Turrim* suam Delfinatus, *la Tour*: à qua veteres Dalfini *Barones Turris* dicebantur. Eadem in provincia est Turris Pini cognominata, *la Tour du Pin*.

TURRIS TALEMUNDI.

Turris Talemundi ab auctore & domino suo cognomen accepit. Fuit autem apud Francos

nomen viri proprium *Talemundus*, necnon Faramundus & Theudemundus: ut Sigimundus vel Sigismundus apud Burgundiones; Thorismundus aut Turismundus, & Ragemundus vel Raimundus apud Gothos; Remismundus apud Suevos: quæ quatuor Gentes Germanæ fuere, & eadem linguâ sunt usæ. *Turris Talemũdi* meminit ante annos DXXVI *VV. de Mansiaco*, Ludovici VII. *Regis Francorum Seneschalcus* in epistola ad Sugerium *Abbatem S. Dionysii*. *Ut domino & amico meo mando, quòd Turrem Talemundi, in quantum potui, ad honorem Regis fideliter huc usque servavi: modò verò dominus Eblo de Malleone reditus Turris mihi ex toto aufert, & domino Episcopo Pictavensi dixit, quòd ampliùs reditus Turris me non sufferret habere.* Ibidem *Turris* hæc *in Pictavia* esse dicitur, sicut est & *Malleo* Eblonis in Diœcesi Malliacensi vel Rupellensi: fit ibi etiam mentio Burdigalæ, quam *Burdellum civitatem* bis vocat iste VV. *Turris Talemundi* nunc omisso *Turris* nomine nuncupatur *Talemond*; in quibusdam tabulis *Talmont*, in aliis *Talmon*. Est autem castrum ad mare Aquitanicum situm, inter Olonam & Abbatiale Monasterium S. Michaëlis in Eremo, *S. Michel en l'Er*, ad Tremolliæ vel Tremoliæ dominos pertinens, ac Principatus titulo clarum. Nugantur, qui castrum hoc *Talemundum* quasi *Talum Mundi*, id est finem orbis dictum esse putant. Henrici de Tremolia anno MDCXLVII. tituli hi fuerunt. *Henricus Tremollia dominus, (la Trimoüille, vel la Trimoille) Toarcis Dux & Par, Turris Talemundi Princeps, Spineti Marchio; Vallis, (la Val) Montis Fortis, Gisuarum, Benaonis, (Benon* prope Surgerias*) Talaburgi (Taillebourg) & Ienvella Comes; Redonum Vicecomes; Vitreij, (Vitré en Bretagne) Mali Leonis* seu *Malleonis*, (*Mauleon*) *turris Berngia* vel *Berria*, *ac Didonna Baro. Turris Talemundi* dicta est ab auctore: ut in Numidia *Turris Cæsaris*; *colonia Turris Libysonis* in Sardinia, aliàs *Turres*, sedes Archiepiscopatus; *Turris Tamallen* in Tripolitana; *Turris Draconeti* ad Rhodanum.

In litteris Alienoris Reginæ, datis anno MCXCIX. Rodulfus de Malo Leone *Talemundum & Rupellam ab Alienore requisivisse* dicitur: quod *castrum de Talemundo*, & *terra de Talemundo* ibidem vocatur. *Turris* igitur *Talemundi*, dicta est & *Talemundum*, & *castrum Talemundum*.

TUSIACUM.

Tusiacum villa fuit in Diœcesi Tullensi, Synodo ibi anno DCCCLX. habita celebris: quam *Tousi* vel *Tusi* Labbeus interpretatur. *In territorio Tullensi villa Tusiacus*, necnon *villa Tusiacum Tullensis Parœcia* item dicitur.

TUTELA LEMOVICUM.

Tutela in Lemovicibus nobile Monasterium habuit ad flumen Curretiam, *Correze*, quod infra Brivam in Visceram cadit. Ex eo Cœnobio Episcopatus factus ac Lemovicis detractus. *Tullum castrum* vocatur in Vita S. Martialis Lemovicensis Episcopi, quæ recentior ac nullius est auctoritatis. Odo Cluniacensis Abbas, in libro I. de Vita S. Geraldi Aureliacensis Comitis, meminit *Tutelensis Cœnobij*, cujus antè Abbas fuerat. Nostri *Tuelle* primùm, deinde *Tulle* appellavere: quidam *Tulles* mendosè scribunt in numero plurali. In litteris anno MCCCCXLV. datis vocatur *la ville de Tuelle* sic: *Devant le Seneschal de Limosin, ou son Lieutenant en la ville de Tuelle*. Nomen *Tuelle* de *Tutela* factum detractâ I. litterulâ; vocabulum *Tulle* demtâ II. syllabâ. Odo in Sermone de incendio Basilicæ S. Martini *Tutelensem vicum*, & *Tutelensem Ecclesiam* commemorat. Est & *Tutela* una è præcipuis Navarræ urbibus, *Tudela urbs* Hermanno Monacho in libro de restauratione Ecclesiæ Laudunensis dicta, nomen dans uni de V. Navarræ Præfecturis seu Merindatibus: quæ hodieque *Tudela* nuncupatur, urbs clara & nobilis ad Iberum fluvium, cui pons lapideus heic est impositus. Est & *castrum in Albiensi Diœcesi, quod dicitur Tudelle*, ut scribit Petrus Monachus in capite LX. libri de bello Albigensi: quod primùm *Tutelam* Latinè dictum esse non dubito: nunc vocatur *Teullet*.

Notitia Episcopatuum Galliæ, post annum MCCCXXII. composita, in Aquitanica I. seu in provincia Bituricensi tres ex veteribus Monasteriis *novos Episcopatus* collocat, *S. Flori*, *Vabrensem*, & *Tutellensem*; primum ab urbe Arvernis, alterũ à Rutenis, ultimum à Lemovicis avulsos. Opidum S Flori, *S. Flour*, apud Indiciacũ Plano monti impositũ est in Arvernia superiore vel Cebennica, quem Superiorem Pagum vocitãt, *le Haut Pays*. Guillelmus de Podio Laurentii in capite XXXIV. *S. Florum castrum Arverniæ* nuncupat à S. Floro Vellavorum Episcopo. Castrum Vabrense *Vabres* vulgò dicitur, *Vabrincum* à Massono nuncupatum *opidum Rutenorum*: quod nomen apud veterem aliquem auctorem repente non memini. Hi tres Episcopatus, *S. Flori*, *Vabrensis*, & *Tutelensis* præter ceteros facti à Johanne PP. XXII. qui anno MCCCXVI. sedere cœpit Avenione: de quo Petrarchà in libro II. Rerum memorandarum ita scribit. *Gallia adhuc queritur Episcopatus plures ab eo divisos, locatosque parum idoneis locis: cùm antè in longè optimis opulentissimisque urbibus Episcopos tantùm haberet.*

V

VABRENSIS PAGUS.

IN ardui montis cacumine Vulfilaicus Diaconus Langobardus, vir sanctus, Monasterium & magnam Basilicam ædificavit, conditoria nomine nunc dictam *S. Vualfroy*, regnantibus apud Francos Guntchramno & fratrum ejus filiis Childeberto ac Chlothario. Ibi *castrum Vabrense* quondam fuisse dicebatur: quod priusquàm concideret, agro latè circumjacenti nomen suum dederat, itavt *pagus Vabrensis* appellaretur: quem pagum *Vaurensem* etiam dictum, & propter latitudinem regionis duos in Comitatus divisum fuisse, in Divisione Regni Lotharii invenio. Hodieque eum *agrum Vaurensem* incolis vocari, *le pays de Vaure*, Germanis *der VVavart*, & ad ripas Alisontiæ, Ornæ, & Cari fluminum jacere accepimus, Mosam inter & Mosellam: ut in libro xiv. Rerum Francic. scripsimus. *Ducatum Vvaverinsem* litteræ Caroli Magni vocant, & in eo ponunt *pagum Evosiensem*, id est Eposum vel Eposium, & *Regiam forestem Vvauram*. pago cognominem: quam acta S. Dagoberti fabulosa *Vvepriam* aut *Vvipriam silvam* corrupte nuncupant; Vvilthemius *silvam Vabrensem*, vulgò *le bois de Vaure*, quæ altero lapide à Satanaco distat.

Hunc pagum priscæ tabulæ nunc *Vabrensem*, nunc *Vvabrensem* & *Vvabrinsem*; modò *Vaprensem* vel *Vvaprensem*, modò *Vvanrensem*; quin etiam *Vvaverensem*, *Vvaberensem*, *Vvabarensem*, *VVavariensem*, *Vvebriam* ac *Vvebram* nominant.

Veteres tabulæ Nugaretum (*Narroy*) & Floriacum (*Fleury au pays Messin*) *in pago Vvabrinse in Comitatu Scarponinse* locant. Litteræ Godefridi anno DCCCCXCI. datæ *Geverardi Fossam inter II. torrentes Lotosam & Horontem sitam in pago Vvaurinse & Comitatu Scarponinso* memorant. Litteræ anni DCCLXIX. *Bernlfivillam* (*Bruville*) *in pago Vvabrinse, in Comitatu Virdunensi super fluvium Senode* ponunt; tabulæ anni DCCCCXIV. *Confluentes* (*Conflan*) *in pago Vvabrinse, in Comitatu Virdunensi super fluvium Hornam*; litteræ anni DCCCCLIX. *villam Griminciam* (*Grimigny*) *in pago Vvaprensi & Comitatu Virdunensi* collocant. Quamquam tabulæ anni DCCCXXII. *Dodoniscurtim* (*Doncourt aux Templiers*) *in pago Virdunense sive Vvabrinse* statuunt; aliæ anni DCCCXXCV. *Gandrilisiam ad Ornam* (*Jandelise sur Orne*) *in pago Virdunense sive Vvabrinso*, & *Bettoniscurtim* (*Bettancourt*) similiter *in pago Virdunenso sive Vvabrense super fluvium Speona*: quæ duæ tabulæ videntur *pagum Virdunensem* seu Veredunensem, & *pagum Vabrensem* confusi dedere. Litteræ Henrici, Regum ejus nominis II. Imperatorum primi, datæ anno MXV. *in pago Vaprinsi, in Comitatu de Casteres praedium Balledium* ponunt: quod idem Princeps alibi *Balodium in pago Mattensi* vocat. (*Ballien en Matoix*) Has litteras apud Vvilhelmium legi, qui de *pago Vabrensi* diligenter scripsit, dum Acta S. Dagoberti Mart. notis illustrare conatur. Ex quibus colligo, in *pago Vabrensi* tres saltem tum fuisse Comitatus, *Verodunensem*, *Scarponnensem*, & *Castritensem*, nobis ignotum: cùm Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta *in pago Vaurenso Comitatus* tantummodò *duos* constituat, quos ne nominat quidem.

VADANI MONS.

Vadani Mons, sæpe à Richerio in Chronico Senoniensi ante annos CCCC. memoratur, locus à re nomen habens: cujus Comitatus à Ducis Lotharingiæ proximo herede possideri consuevit. *Vandemont* vulgò dicitur, estque opidum inter silvas & montes positum in Lotharingia, interque flumina Mosellam & Mosam. Richerius in libri II. capite XXIV. tradit, *Comitatum Vadani Montis Girardo in sortem obvenisse*, Matthæi Ducis Lotharingiæ fratri. Otto Frisingensis Episcopus, qui XII. sæculo floruit, *Hugonem Vademontensem Comitem* memorat: *Vadimontanum Comitem* alii plerique dicunt.

Sed cùm Richerius in capite xvi. & ultimo libri v. Chronici quater *Com[illegible] Vuadani Montis*, & *terram Vuadani Mo[illegible]* semel memoret; *Vuadani Mons* an *V[illegible]adanus Mons* dici debeat incertum est. In eo [illegible]omitatu *villam Vuassoncurt* ponit Richerius. In litteris datis anno mvii. Gerardus *[illegible]omitem [illegible]ani Montis* ipse se appellat: C[illegible]isfletius *Vuadani Montis Comites* nuncupare mavult.

VADENSIS PAGUS.

Hic pagus memoratur in Silvacensibus Capitulis Caroli Calvi his verbis, *M[illegible]ssi in Laudunisso, Por[illegible]ano Sue[illegible], V[illegible] & Vadisso[illegible] Vaden[illegible]* igitur *pag[illegible]*, ut est hodie, proximus pagis Suessionico & Urcensi. *Hu[illegible]o* Magnus, frater Philippi Francorum Regis, *uxorem duxit* Adelheidem, *[illegible]iam Herl[illegible] Vermandorum [illegible]omitis: per quam [illegible]tinuit Comitatus duos, Vermandensem & Vadensem*; sicut ait auctor incertus. Coronationi Philippi I. Franc. Regis interfuit Rodulfus *[illegible]omes Vadensis* id est Rodulfus II. Comes Crispeii. N[illegible]stri Historici Latini veteres Radulfum, avum maternum Adelhaidis vel Adelæ, *[illegible]re[illegible]peten[illegible]m sive Va[illegible]em Comitem* appellitant: quoniam castellum *Crespeium* vel *Crispiacum* pagi & Comitatus *Vadensi* caput est, vulgò *[illegible] en Valois*. Olim *Vadum*, vulgò *Vé* videtur *pagi Vadensis*, cui & nomen dedit, caput exstitisse *Vadum* autem Nostris *Vé* dictum vicus hodieque est in *pago Vadensi*, inter Villarem ad collum Retiæ & Crespeium. Sic Vadum Magnum Nostri in pago Baiocassino nuncupant *le Grand Vé*. Frodoardus in libri II. Historiæ Ecclesiæ Remensis capite xviii. *pagum Vadensem* locat inter *Laudunensem* & *Porcianum*. *Vadensis* igitur *pagus* vulgò dicitur *le Va[illegible]is*, quasi *Valensis*, d in l mutato, ut de cicada Nostri *[illegible]alam* fecere, de Vadicassibus Galevessinos, de Gadibus *C[illegible]is*. Johannes Parisiensis in Memoriali Historiarum *Va[illegible]ium* hunc pagum vocat ante annos ccc[illegible]. interdum & *[illegible]al[illegible]ium*; recentiores plerique *Valesium Comitatum* aut *pagum*.

Quidam ignari antiquitatis ac veteris nominis ejus pagi, *pagum Vallensem* dictum putant à vallibus, ob idq; *le Val[illegible]* cum du[illegible]bus l scribunt. Asper enim est montibus, & plenus vallibus atque convallibus gratissimis. Sic Veragri cum Sedunis *Vallenses* in priscis Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ nuncupantur à vallibus Alpium, & *[illegible]itas Vallensium Octodorum* in Alpibus Grai[illegible], agerque eorum *Vallis*, & *territorium Val[illegible]e* appellatur à Mario in Chronico, v[illegible]o *[illegible] V[illegible]lay* aut *Vualais*. *Vallensem* quoque *[illegible]onem* in Hispania proximam *C[illegible]æ* eamdem ob causam vocavere, nimirum propter convalles montium Pyrenæorum.

Bodinus, quamquam est in originis nominum investigatione plerumq; infelicissimus tamen falsò quidem sed non inepte *p[illegible]m Vualde[illegible]m* appellandum esse asserit in libris de Republica, voce Germanica pagum silvestrem significans. *[illegible]*, *ld* quip[illegible] vel *[illegible]le* Germanis silva est. Constat autem pagum *Vadensem* silvas magnas & multas præ[illegible] silvam Retiam [illegible] *R[illegible]* [illegible]bere, quæ [illegible]st inter Firmitatem Milonis & *Villers [illegible]m Retiæ* cognominatum. Ita partem pagi Vallensis in Veragris [illegible] *[illegible]m V[illegible]sem* ob saltus Alpinos in priscis [illegible]bulis dici rep[illegible].

Hic pagus, licet ex parte Silvanectum, Meldorum, Suessionumque comp[illegible]tus, à Melciano *le M[illegible] [illegible]ien* & a [illegible] *le[illegible]i* pago distinguitur in Capitulis Regis Ca[illegible], apud Silvacum promul[illegible]at[illegible] anno dccclii. & Latine nunc à Nostris [illegible]citur *Vale[illegible]iu*[illegible], ut pagus Vallensis in Veragris *Val[illegible]ia* quem quidam falso affirmant Axonâ, Isara, Matronaque magnis fluminibus clausum atque circumdari. Nam Axonam qu[illegible]m attingit; Isaram & Matronam non attingit [illegible] Isara pago Silvanectensi [illegible] Matrona Melciano summotus, qui ex Comitatu non ita pridem Ducatus factus est.

Pagus Vadensis seu *Valesius* partim est in Silvanectibus, ut Crispeium, partim in Suessionibus, ut Altorum vel Al[illegible]tum *Antum[illegible]*, Prioratu seu Cellâ Cluniaco subjectâ nubi[illegible]e.

Port[illegible] Veneris, alio nomine dicta porta Su[illegible]ssi[illegible]nica vel Suessonica Duntocortori Rem[illegible]m ad occasum S[illegible]is, dicitur & J[illegible]anni Sa[illegible]esb[illegible]riensi *porta Val[illegible]ia*: ex quo videor me [illegible] posse c[illegible]ligere, jam ætate Johannis hujus ante annos quingentos *pagum Vade[illegible]m* dictum e[illegible] *Valesium*. [illegible]ùm porta in urbe Remis quæ *Veneris* ac etiam *Sue[illegible]onica* an[illegible]è nuncupabatur, tum *Valesia* appellaretur quod ut in urbem Suessionas, s[illegible]n *pa[illegible]m V[illegible]ium* Suessionis proximum duce[illegible]. Verba Johannis in epistola cxxii. ad Henricum Comitem [illegible]ia sunt. *Quis quæstione[illegible] [illegible]um mihi A[illegible] [illegible]cus Reme[illegible], quem cognominant de P[illegible] Veneris, quæ vulgò V[illegible] dicitur [illegible]r mi[illegible]e [illegible]stro adhibitis aliquot litteratis vi[illegible] p[illegible]p[illegible], ut verum Domi[illegible]e [illegible] tear, obstupui.*

VADINIACUM.

Vadiniacum in insula Ittæ flu[illegible]inis Diœcesisque Rotomagensis posi[illegible]st, c[illegible]que [illegible]u P[illegible]oratum Benedi[illegible]num h[illegible]r, & nunc truncato nomine *Gau[illegible] [illegible]* ap[illegible]c[illegible]atur, id est *Vade[illegible]ia[illegible]um* ad insulam. Vi[illegible]ui *Vadum [illegible]asii* vocarent propterea quod Nicasius quem Mell[illegible]nt[illegible] colunt, eo in loco Ittam vado transisse dicitur.

VADUM.

Est castellum, quod *Vadum Mali Nid[illegible]* nuncup[illegible]nt [illegible] *d. Manu[illegible]*, in quo [illegible]ohannes Philippi Valesii filius natus est anno mcccxix.

Est & Magnum Vadum S. C[illegible]mentis, *le Grand Vé* ad ostium fluminis V[illegible]æ, quo sinu Baiocassini a Constantini[illegible] div[illegible]untur. & à quo in [illegible]cclesia B[illegible]ocassina *Ar[illegible]hidiaconatus Vadensis* nomen accepit.

VALCIODORUM.

Val[illegible]orum seu [illegible]um, seu vicum in

Monasterium convertit Eilbertus Comes anno DCCCCXLIV, qui locus est ad flu[illegible]n Mosam in Comitatu Namucensi, v[illegible]re. Mutæus [illegible] vocat, al[illegible] tabulæ quædam [illegible] n[illegible] nuncupant, & inter Caroli Montem ac Bovinnam [illegible] sam collocant.

VALENTIA SE[illegible]A[illegible]AUNORUM ET DE SEG[illegible]LAUNI[illegible]

Qui Plinio [illegible] in [illegible] ne si provincia inter Vocontios & Al[illegible], Ptolemæo in Gallia Narbonen[illegible] Allobrogibus S[illegible]anni [illegible] nituntur, [illegible] Notitia Imperii Romani d[illegible] ex [illegible] media syllaba [illegible] *Sarmatarum* G[illegible] *launorum*. Cn. Plancus [illegible] epistola [illegible] VI. verba sunt hæc. [illegible] id est in reconciliando mihi Marco Lepido, *suum mihi L. Gellius de tribu* [illegible] *ante probavit: quo ego interpr.* [illegible] *ad Lepidum sum* [illegible] *Ami* [illegible] *re* [illegible] *or.* Ubi legendum emendandumque puto [illegible] de tri. [illegible] *Segalaun*[illegible], ait L. Gellius cum [illegible] fratribus suis Gallus fuerit, ac natione *Se*[illegible]*launus* seu *V*[illegible]*nus*. Erat autem tum Plancus ad & trans Isaram, qui in Rhodanum effluit ad Confluentes, ([illegible]) vicum *Valentia Segalaunorum* proximũ, ut ipse in epistola V. & VII. docet: habebatque in exercitu maxima auxilia & *Pri*[illegible] in epistolâ VIII. ad Ciceronem disertè testatur: quos inter Galliæ Principes L. Gellium istum *S*[illegible]*alaunum* cum [illegible] fratribus suis fuisse non dubito. Ortelius in Thesauro suo Geographico & Holstenius, quos quidam recentiores ac nostræ ætatis sequuntur, aiunt ac persuasissimum habent opidulum *Saillan* à [illegible]*alaun*[illegible] dictum esse, ac eorum nomen servare. Locus autem *Saillans* positus est ad flu. Drunam, (*la Drome*) inter Deam Vocontiorum & Cristam, quem *S*[illegible]*cni* Latinè nuncupatum esse magis quàm à *S*[illegible]*alaunis* nomen accepisse arbitror. Ut omittam [illegible] quoties à Nostris mutatur, in [illegible] aut in on & eu mutari, non in a consue[illegible] & Taunacum utrumque *Toray* à Nostris dici, [illegible]caunam *Jonne*, pausare *reposer*, claudere [illegible]*rre*, taupa vel tauba *robe*, Aureliano[illegible] *Orleans*, aurum *or*, auriculas *oreilles*, item alaudam *alouette*, laudare *l*[illegible], traugum *ro*[illegible]: item paucum *peu*, Augam castrum *Eu*. Quare ex [illegible]*alaunis Selons* aut *Sa*[illegible] fieri potest, ut ex Cualannis *Ch*[illegible] : [illegible] fieri non potest. Denique *Saillans* à [illegible] entibus aquis haud dubie nomen habuit: & cum plurimum absit *Valent* à *Segal*[illegible] pro[illegible]imusque sit locus [illegible] ex Vocontiorum, ad Vocontios potius quàm ad *S*[illegible] pertinere, & Deensi potius quam [illegible] Diœcesi attribui oportere mihi videtur.

Plinius *Valent*[illegible] cul[illegible] annumerat Narbonensis provinciæ. *In mediterra*[illegible] inquit) *coloniæ Arelate S*[illegible]*tanorum Bliteræ Septumanorum, Arausio S*[illegible]*undanorum in a*[illegible] *Cavarum, Valentia, Vienna Allobrogum. Opida Latina Aquæ Sextiæ Salyorum*, &c. [illegible] lego, [illegible]: quoniam has v. urbes C[illegible] constat. Quod si *Colonia* legeretur, ad Ar[illegible] referri posse ac [illegible] appellaretur [illegible] sub Allobrogibus [illegible] *Colonia*, [illegible] in tabula Peutingeriana inter Au[illegible] & Tegnam [illegible] *Vale*[illegible] in Æ[illegible] Itinerario [illegible] A[illegible]ustam & [illegible] (tn[illegible] in libro XV. Ammianus) [illegible] *de re multarum* [illegible] *Vi*[illegible] *Arel*[illegible] [illegible] in epistola XX[illegible] [illegible] nominat [illegible] Valen[illegible] Colonia Hispaniæ C[illegible] Tarraconensi [illegible] Con[illegible] [illegible] Aimoinus in Translatione [illegible] & Aur[illegible] Marii. & [illegible] Vibo vel Vib[illegible] Valentia in Brittiis, vulgo *B*[illegible] dicta. Hæc urbs, nomine & [illegible] Romana, caputque *S*[illegible] ea est, quæ Co[illegible] *V*[illegible] in nummo Augusti nuncupatur [illegible] in nu[illegible]. In veteribus Notitiis provi[illegible] & [illegible] G[illegible] *C*[illegible] appellatur & inter p[illegible] Viennensis [illegible] loco numeratur. In Chronico R[illegible]berti [illegible] Viennensis provinciæ civitatum sexta quoque est. At apud Gervasium Tisberiensem, & in du[illegible] Notitiis Gervasio recentioribus *Valentinus* Episcopus primus est inter [illegible] Antistites Viennensi Bur[illegible]undiæ Archiepisc[illegible] post tragantes.

Prosper in Chronico *Valentinam urbem, & Valentinam nobilissimam Galliarum civitatem* nuncupat. Bonifacius PP. I. in epistola ad Episcopos Galliæ *V*[illegible]. Nostri *Valence* vocant, urbem positam ad sinistram ripam Rhodani, unâ leuga infra Isaræ & Rhodani confluentes.

In quadam Notitia [illegible] dicitur *civitas Valentinorum à Vale*[illegible] ut [illegible] *Gratianopolitana a Gratian*[illegible] quod falsum est, nec refelli meretur. Nam a val[illegible] idest à viribus & robore nomen Latinum [illegible], non à Valente Augusto Gratiani Aug. patruo: qui in Oriente imperavit, ad [illegible] *alentiam* IV & ampliùs sæculis ipsa ant[illegible] exstruere [illegible] potuit Grat[illegible] quidem Aug. Cula[illegible] ejusdem provinciæ Viennensis veteri[illegible] præter nom[illegible] videtur dedi[illegible]. Est & *Valentia* parvum opidum in finibus Pictonum, *Val*[illegible], Valen[illegible] porrò nomen Latinum est, à valeo deductum, quo prisci vire[illegible] & robur potentiamque designavere. Inde apud Nonium versus Afranii, in [illegible]. *Gubernator navem* [illegible] *arte non valentiâ.*

Pagus Valentin[illegible], Ducatus titulo illustris, *le Valentinois*, vocatur à Plinio *re*[illegible] *Segallaunorum*, inter regiones Vocontiorum & Allobrogum in Notitia Imperii *tractus S*[illegible]*launorum*; *Valentina urb*[illegible] in Chronico Prosperi. Hic autem pagus Rhodani ripam sinistram ac nonnulla etiam in dextra fluminis ripa obtinet, si verum est, quod [illegible], Turnonem ad dextram Rhodani ripam positum, Helviisque seu pago Viva-

rienſi proximum, Segalaunis ſeu Diœceſi *Valentina* nihilominùs adſcribi. Sic Allobroges, qui *Segalaunis* finitimi erant, trans Rhodanum vicos poſſeſſioneſque habuiſſe, Cæſar in libro I. de bello Gallico tradit: & in libro IV. affirmat, *Menapios ad utramque ripam Rheni agros, ædificia, vicoſque habuiſſe.* Sic Livius in libro XXI. ſcribit *Volcas*, nimirum Arecomicos, *Gentem validam circa utramque ripam Rhodani colere.*

VALENTIANÆ.

Chlodoveus ejus nominis tertius Rex Francorum *Valentianis in Palatio* ſuo, ad univerſorũ cauſas audiendas & recto judicio terminandas reſedit: ut litteræ ejus docent, *Valentianis datæ. Anno* DCCLXXI. *domnus Rex Karolus Synodum habuit ad Valentianas*: ut veteres rerum Francicarum Annales & Vita Caroli Magni docent. *Villam Valentianam* Eginhardus appellat in Annalibus. *Anno* DCCLXXI. *peracto ſecundum morem generali Conventu ſuper fluvium Scaldam, in villa Valentiana, Rex Karolus ad hiemandum proficiſcitur.* Idem *vicum Valentianas* nuncupat in libro IV. de Tranſlatione SS. Martyrum Marcellini & Petri, quum memorat *Georgium Presbyterum & rectorem Monaſterii S. Salvii Mart. quod in pago Fanomartenſi, in vico Valentianas appellato, in ripa Scaldis fluvii ſitum eſt. Valentianas* memorat & Nithardus in libro IV. *Anno* J. D. DCCCLIII. *domni Reges Hlotharius & Karolus convenerunt ad Valentianas per menſem Novembrium.*

Valentianæ autem haud dubiè à Valente dictæ ſunt: ſive Valentinianus major Auguſtus fratris ſui atque collegæ eis nomen impoſuit; ſive ab aliquo alio ita ſunt cognominatæ. Sic *Marciana* Monaſterio illuſtres vetere, & *Valentianis* proximæ, à Marciano nomen acceperunt.

Valentianas nunc *vicum*, nunc *villam* ab Eginhardo vocari non eſt mirum. *Villa* enim à Gregorio ceteriſque noſtris ſcriptoribus paſſim pro vico ſuburbano vel agreſti accipitur & ponitur: quod jam ætate Auſonii in uſu fuiſſe, indicat hic ejus verſus de Lucaniaco.

Villa Lucani nunc poſteris aco.

Vicum Valentianas cum Monaſterio S. Salvii *in pago Fanomartenſi* ponit Eginhardus. Nimirum pago Fanomartenſi nomen dedit Fanum Martis, nunc vicus Hainoi à *Valentianis* non procul remotus, & *Famars* vulgò dictus. *Valentianas* porrò Scaldis interfluit, ac duas in partes dividit. Pars trans Scaldim eſt in pago Fanomartenſi, ut ait Eginhardus, & in Diœceſi Camaracenſi: pars cis Scaldim eſt in pago Auſtrebantenſi, & in Parœcia Atrebatenſi, ſub diſpoſitione Archidiaconi Auſtrebanti ſeu Oſtrovandiæ, *Oſtrevant*. Auctor Vitæ Sancti Gaugerici Camaracenſis Epiſcopi. *Morante* (inquit) *viro Dei apud Fanum Martis in Diœceſis ſuæ territorio, negotiator pueros captivos vinculis conſtrictos, per eum locum venundandos duxit.* Ulpianus quum notat *Fanum Martis in Gallia*, cui legare teſtamento liceat, eum locum deſignat.

Philippus Eccleſiæ Bonæ Spei Prior, in Paſſione MS. S. Salvii Mart. ad Eccleſiæ S. Salvii Priorem, *primum Hainoii oppidum Valentianas* appellat, *Hainoenſiumque & Condatì* (*Condé ſur l'Eſcaud*) ibidem meminit. Altera Vita S. Salvii Epiſcopi, eà multo vetuſtior *Valentianas* etiam in Hainoo collocat, *fiſcumque*, id eſt villam publicam ſeu fiſcalem nuncupat. *Adveniens in partibus Hainoenſis fiſci, qui vocatur Valentianas*, &c. Guillelmus Nangiacenſis in anno MCCLIV. *Valentianas caſtrum fortiſſimum, caput totius Hanoniæ Comitatus*, & ibidem *Valentianum caſtrum* vocat. In rebus anni MCCXCI. *Gens* (inquit) *caſtri quod Valentianas dicitur, in pago Flandriæ & Hanoniæ ſiti, contra Johannem Comitem Hanonienſem, dominum ſuum rebellavit.* Nimirum pars *Valentianarum* quæ ultra Scaldim eſt, Hainoi eſt vel Hanoniæ: pars quæ citra Scaldim, Flandriæ impropriè attribui poteſt: cùm in Atrebatibus quidem ſit poſita à Flandria tamen non procul diſtet.

Valentianæ ex vico ſeu villa fiſcali vel publica oppidum, aut potiùs urbs totius ferè Hainoi clariſſima evaſere, & velut in Fani Martis locum ſucceſſere: quas recentiores Latini ſcriptores *Valencenas* corrupto nomine dixerunt, (in his Urbanus Papa IV. in epiſtola ad Ludovicum IX. Francorum Regem *Johannem de Valencenis* memorans) uti Marcianas *Marcenas*. Incolæ illas *Valenchiennes*, Noſtri *Valenciennes*; has *Marchiennes* utrique nuncupant. *Oppidum Valenciene in Comitatu Henovia* Rigordus vocat; Guillelmus Nangiacenſis nunc *Valentianas*, nunc mendosè *Valentinianas*. *Anno* MVII. *Henricus Imper. ſeditione ſuorum coactus, caſtrum Valentianas, ſitum in Marcha Franciæ & Lotharingiæ, Balduino Comiti Flandrenſium beneficiavit* (id eſt beneficii vel feudi loco conceſſit) *ut ſibi contra motus ſuorum auxilio eſſet.* Liber mirabilium rerum à Bernardo geſtarum Montis & *Valentianarum* in Hainoo meminit his verbis. *Mons vocatur caſtrum primum in provincia Hainoenſium. Valencenas nominant oppidum grande & populoſum.*

VALLAGIA.

In litteris Glannafolienſibus anno DCCCXXXIX. datis hæc legimus. *Alodum noſtrum, qui eſt in pago Andegavenſi, in Condita Maciacenſe, qua eſt in Vallagia.* Eſt hic pagus in Andicavis valde depreſſus, & in vallibus jacens, ut Vallenſis regio, *le Valais*, ac vulgò dicitur *Vallée*. ubi eſt Bellum Forte, *Beaufort en Vallée.* Eſt & in eadem *Vallagia Burgulium*, locus Abbatiâ clarus, *Bourgueil en Vallée*. *Valeia* hæc dicitur in Geſtis Conſulum Andegavenſium. *Landricus per Turonim & Lengiacum deſcendens, Valeiam impugnabat.* Item: *Comes* (Fulco Nerra) *inde Valeiam intrans, Andegavis ad libitum deſcendebat. Valeia* mendosè & corruptè dicta pro *Valleia*: quo nomine infrà appellatur. *Similiter Fulco quos potuit in Valleiam adunat.*

Regiuncula prope Carnutas, à ſitu quoque depreſſo ac humili nunc *Vallis Carnotenſis*, aut abſolutè *Vallis*; nunc *Valleia* dicta eſt,

appellaturque etiamnum *Vallée*. In priscis litteris *Abbas & Monachi S. Petri in Valle* (*S. Pierre en Vallée*) sæpe & *in Valleia* memorantur: *Ecclesia S. Martini de Valle* (Carnotensi) in litteris anni MCCXLVII; *Ecclesia B. Martini in Valle, quæ in suburbio Carnotensi sita est*, & *Monachi B. Martini de Valle* in litteris anni MCLI; *Abbas & Canonici S. Johannis de Valleia* in litteris anni MCCXLVII. supradictis; *Stephanus Abbas S. Johannis de Valeia* anno MCXX. in Chronico Mauriniacensi, mendosè pro *Valleia*.

In majore Archidiaconatu Ecclesiæ Aurelianensis regiuncula est humilis ac depressa, à situ *Valles* dicta, *Vaux*: in qua vicus est *S. Dionysii in Vallibus* cognominatus, *S. Denis en Vaux*; & vicus *S. Cyrici in Vallibus*, *S. Cyre en Vaux*, cum sua uterque Ecclesia.

VALLETRIA.

Valletria vel *Valetria* in priscis tabulis nuncupatur *Bareges*, u in b. l in r. conversis. Ibi sunt aquæ pingues ac (si ita loqui licet) unctuosæ & calidæ in Pyrenæis montibus finibusque Bigerronum, ægris salutares, qui ad eas thermas balneaque decurrunt.

VALLILIÆ.

S. Aldricus (Archiepiscopus Senonum) *Cœnobium S. Remigii quod erat ante portam civitatis*, (Senonicæ) *in propria villa ejusdem Cœnobii quæ vocatur Vallilias, commutavit*, Ludovici Pii Aug. Principatu: *Vuenilo* Aldrici successor, *perficiens Cœnobium S. Remigii apud Vallilias, ditavit illud honoribus & facultatibus multis*, ubi & *sepultus est in crypta S. Anastasiæ Virginis*. In *Valliensi* Monasterio Basilica B. Mauricii erat. Vulgò *Vareilles* hic locus dicitur: in quo Monasterium S. Remigii postea à Nortmannis incensum atque dirutum est, Evrardo Senonicam Ecclesiam regente: uti Clarius ante annos circiter D L. tradidit in Chronico Monasterii S. Petri Vivi. *Valliliæ* à *valle* in qua sitæ erant, & à *liliis* quibus ager circumjacens abundabat, Latinum nomen videntur accepisse, & *Vareilles* Nostris esse dictæ l in r converso, ut lusciniolam *rossignol*, ulmum *orme* vocant, ululare *urler* dicunt.

VALLIS COLORIS.

Auctor ignotus qui Gesta Ludovici VIII. Francorum Regis litteris mandavit, ejus loci meminit his verbis. *Anno* MCCXXIV. *in Octavis B. Martini hiemalis, inter Ludovicum Regem Franciæ & Henricum Regem Alemanniæ, filium Friderici Imperatoris, apud Vallem Coloris concilium celebratur*, &c. Vulgò *Vaucouleur* dicitur, estque castrum ad flumen Mosam, inter Novum Castellum & Commerciacum positum De eo Guillelmus de Nangiaco. *Anno* MCCXI. *Cum venisset Fredericus Imp. apud Vallem Coloris, quod castrum Lotharingiæ est super Mosam fluvium situm: Philippus Rex Franciæ misit illuc filium suum Ludovicum, ut hinc inde mutuam confœderationem inirent*. Item. *Anno* MCCXXXVIII. *Fredericus Romanorum Imperator Regi Franciæ Ludovico mandavit, ut usque ad Vallem Coloris accederet, cum ipso colloquium habiturus*. Ibidem *Anno Domini* MCCXCIX. *Albertus Rex Romanorum & Philippus Rex Franciæ circa Adventum Dominicum apud Vallem Coloris insimul congregati, inclita & antiqua utriusque Regni fœdera ibi ad invicem confirmârunt*. Caussa Latini nominis loci mihi incognita. Quid enim significat *Vallis Coloris*? Si castrum in valle positū est, quid heic colore opus est? aut quid coloris nomine designatur? Quid est vallis coloris, aut vallis colorata? Johannes Parisiensis in Memoriali Historiarū *Vallem Coloris* initium Lotharingiæ facit, cui & Verdunum, Tullum ac Mediomatricos urbes attribuit.

VALLISDUNI ET VALLISDUNÆ.

Vallis Duni memoratur in Chartulario Fiscamnensi, in quibusdam litteris. *De feodo Vuillelmi Hendeart de Parochia S. Petri Veteris in Valledun*: in aliis litteris, datis anno MCCXXXVII. *Apud Gaillardiam in Valledunt ad campos & ad villam*. Observo *Vallem Duni* esse locum in Caletis, positum ad Talam vel Dunum fluvium, vulgò *le Val-Dun*: quem locum proximum *Parœciæ* vel vico *S. Petri Veteris* (*Saint Pierre le Vieux*) ad eumdem amnem sito, non modò superiores litteræ, sed etiam tabulæ Geographicæ nobis exhibent. Ea de re dubitari non potest, cùm nomina locorum prisca & recentiora, situsque conveniant.

A *Valleduni* differunt *Vallisdunæ*, quas Ordericus Vitalis in libro VIII. Historiæ & multi alii cōmemorant, hoc est Vallis montes. *Dunum* enim veteribus Gallis mons; *duna* & *Duna* montes. Chronicon S. Stephani Cadomensis *Vallium Dunas* duobus nominibus appellat; scriptores rerum Anglicarum *Vallesdunas* uno nomine, *Valesdunas* item & *Valisdunas*. Anno MXLV. Dux Normanniæ Guillelmus adversus Guidonem cognatum suum, Nigellum Constantiensem, & plures alios Proceres rebellantes, *à Rege Henrico petiit auxilium: qui commoto exercitu Comitatum Oximensem ingressus, Valisdunas venit: ubi hostes Ducis invenit congregatos & paratos ad bellum. Exercitus igitur Francorum & Ducis eis viriliter congressi, citò eos devicerunt, & ita attriverunt, ut quos gladius non exstinxit, timor fugere compellens, intrare fluvium Olnæ fecerit, quo sunt absorpti*: ut præter ceteros scribit Johannes Parisiensis. Est ergo *Vallis Duni* in Caletis Diœcesique Rotomagensi; *Vallisduna* autem, vel *Vallesduna* vel *Valeduna*, in Comitatu pagove Oximensi, & in Diœcesi Saiensi ad flumen *Olnam* seu Olinam, *Orne*, locus nunc ignotus.

VALLIS GELLONIS.

Vallis Gellonis vel *Agellonis* prope Arauris fluvium in Septimania provincia, agróque Lutevensi, nomen hodieque retinet, *le Val de Gellone*. Quidam *Monasterium Gellonense* nuncupant; *Gellonem* Vita Benedicti Abbatis.

Locus est positus ad fluvium Atautim, duabus ab orbe Leuteva leugis remotus: quem plerique accolæ *S. Vuillelmi Desertum* vocitaut, *S. Guillem le Desert*, à Vuilhelmo ejus Monasterii conditore: quem Theodorici Comitis & Aldanæ filium, permissu Caroli Magni, ex Comite Tolosano ibi anno DCCCVI. veste mutatâ Monachum factum esse, liber de Vita ipsius docet.

VALLIS GUIDONIS.

Ordericus Vitalis in libro X. Historiæ nunc *Valles*, nunc *castrum de Vallibus* vocat, *La Val*: quod est castrum in Cenomanis ad flumen Meduanam positum. *Vallem*, & *Vallem Vuidonis* vel *Guidonis* plerique appellant: quòd multi ejus castri domini *Guidones* sunt dicti. Johannes Majoris Monasterii Monachus in Gestis Gaufridi Comitis Audicavensis *Lavallem* vocat, quasi *Illam Vallem*, *La Val*, ex articulo & nomine loci in unum conjunctis barbaro vocabulo facto. Certé *Guidonem de Lavalle*, necnon *Guidonem Lavallensem* nominat. Nunc caput Comitatûs est. Anno MCCXLII. habitum est Concilium *apud Vallem Guidonis*: quod imperitè *Lavallense* dici, & *opidum Lavallis* pro *Vallis* rectè observavit Labbeus, vir piissimus doctissimusque, amicus meus. Prædium fuit in pago Cenomanico Maduallis Galleolatino nomine dictum, id est Bona Vallis; quod Sigibertus Monasterio Suessionico S. Medardi dedisse fertur. *Villa Madualis in partibus Cenomannica urbis, & fundus Madualensis* alias dicitur: quam *Maduallem* olim pro *Valle* seu *Valle Guidonis* habendam putavi.

Est & vicus proximus Soonæ castro *Vallis*, vulgò *le Val* dictus. Sunt & *Valles* prope Melodunum Seononum, *Vaux* à situ cognominatæ.

VANGIONIS RIVUS CASTRUM.

Castrum *Vangionis Rivus* à fluviolo seu rivo suo nomen accepit. In Chronico Monasterii S. Benigni memoratur *Rogerius dominus castri, quod vocatur Vvangionum Rivus*. In litteris Galteri domini Vangionis Rivi, datis anno MCCXXXV. *Molendinum ædificare valeat nec in rivulis dei Anget super Vangionem, neque de fontibus Prioratus B. Stephani Vangionis* fit mentio. *Vangio* ergo vocabatur rivus vel amniculus, à quo castrum quod alluit, *Vangionis Rivum* cognominavere. In aliis litteris *Rotgerius castri quod vocatur Vvangionum Rivus, indigena & Advocatus* dicitur. Dictus *Vangionis Rivus*, ut eamdem ob caussam *Rivus Morentini*, *Romorantin*. Olim à Nostris *Vaingnori*, & *Vaignori* vocabatur; in Chartario MS. Ecclesiæ Lingonicæ *Vainnorri*, in litteris anni MCCXIII. *I. Dame de Vainnorri*. In litteris Caroli Franciæ & Navarræ Regis, datis anno MCCCXXVI. *Vuoignon Ru* nûcupatur: *An Seigneur de Vuoignon Ru*. Nunc *Vingnori* dicitur, locus Comitivæ titulo clarus, & Diœceseos Lingonicæ finibus continetur, hoc est Ducatu Burgundiæ. Nam *Æduensem*, (id est Augustodunensem) *Lingonensem*, & *Cabilonensem Episcopatus in Ducatu Burgundiæ* suo, solos videlicet poni suis in litteris Robertus Dux Burgundiæ. Fluviolus *Vangio* vocatur in tabulis Geographicis *Vinnori*, aliàs *Vingnori*, id est *Vangionis* vel *Vangionum Rivus*; & unus de primis in Matronam defluit.

VAPINCUM TRICORIORUM.

Hanc urbem priscis omnibus Geographia ignotam Itineraria memorant. Æthicus in itinere à Mediolano Arelate per Alpes Cottias, *Vapingum* ponit inter Caturigas & Alabunte ac Segusteronem: idem in itinere à Mediolano per Alpes Cottias Viennam, Caturicas inter & Montem Seleucum *Vapincum* collocat sic. *Ebreduno, Caturicas* M.P. XVI. *Vapinquo* XII. *Monte Seleuco* XXXIII. *Luco* XXVI. *Dea Vocontiorum* XII. *Augusta* XXII. *Valentia* XXII. quod fuit iter Hannibalis. *Vapincum* autem a Mediolano distare millibus passuum CCLV. ait. Itinerarium à Burdigala Hierusalem usque inter Montem Seleucum & Caturigas *Mansionem Vapincum* similiter collocavit; tabula Theodosiana quoque *Vapincum* Segusteroni & Catorigomago, id est Caturigis medium interposuit. Veteres Notitiæ civitatum Galliæ modò *civitatem Vapincensium* aut *Vapencensium*; modò *civitatem Vappincensium* & *Vappencensium* nuncupant, quintam inter civitates provinciæ Narbonensis II. nonnonquam *civitatem Vapicensium* & *Vapecensium*. Gregorius Turonicus Episcopus in libro Hist. V. *Vapigensem Ecclesiam* vocat: quæ urbs, Aimoino in libro III & Roberto in Chronico aliisque *civitas Vapingum* dicitur.

Constantius Episcopus civitatis Vappincensis Epaonensi Concilio interfuit atque subscripsit; Concilio Aurelianensi V. *Vellesius Episcopus Ecclesiæ Vappincensis*, necnon Synodo Parisiensi II; Concilio Parisiensi IV. *Sagittarius Episcopus Ecclesiæ Vappicensis*; Concilio Matisconensi II. *Aredius Episcopus Ecclesiæ Vappicensis*; Concilio Cabillonensi *Potentissimus Episcopus Ecclesiæ Vappicensis*.

Sincerum urbis nomen *Vapincum*, pro quo *Vapingum* quidam dixere e in g commutato: alii qui de vappa somniaverunt, *Vappincum* & *Vappencum* appellare maluerunt. Nonnullis & *Vapicum* placuit, & *Vapicum* aut *Vapigum*. Nisi si potiùs mendum est, ortum ex compendio scripturæ. *Vappicum* & *Vapicum*, ac *Vapigum* scribebatur cum virgula litteræ I superducta: quam eùo non animadversam omitterent veterum codicum transcriptores vel librarii, *Vappicum* & *Vapicum* ac *Vapigum* nobis pro *Vappinco* & *Vapinco* & *Vapingo* obtruserunt. Certè urbs quidem *Vapincum Gap* à Nostris dicitur, ut vastare *gaster*, vespa *guespe*, Vasco *Gascon*, vagina *gaine*: at *pagus Vapincensis* totum urbia cum ipsa littera n. nomen retinet. Vocatur enim *le Gapencois*.

Vapincum (quodcumque vetus ei nomen fuerit) caput *Tricoriorum* olim extitisse, planè mihi persuadeo, idem persuasurus & doctis.

Hoc

Hoc docent prisca Itineraria suprà laudata, & iter Hannibalis ad Alpes tendentis : quem Livius in libro XXI. scribit *ad levam in Tricastinos flexisse*, (circa opidum S. Pauli Tricastinorum) *inde per extremam oram Vocontiorum agri* (id est per Deam Vocontiorum & Lucum Augusti) *tetendisse in Tricorios*, (nimirum ad *Vapincum* caput Gentis) *haud usquam impeditâ viâ, priusquàm ad Druentium flumen Alpinum pervenit.* Certè *Vapincum* positum est ad amniculum qui in Druentiam effluit : & *Vapincum* ac *Tricorios* emenso Hannibalis militi Druentia transeundus fuit. Samson tamen unà cum Ebroduno *Vapincum*, & *Vapincensem pagum* aut Diœcesin Caturigibus attribuere maluit, quoniam *Vapincum* à Caturigis XII. tantùm millibus distet : quæ futilis ratio est. Saluangius Vocontiis *Vapincum* adscribit, haud multo Samsone feliciùs.

Plinius in Narbonensi provincia has regiones ita ordine digerit. *Regio Anatiliorum, & intus Dexuviatium Cavarumque ; rursus à mari Tricoriûm, & intus Tritullorum. Vocontiorum & Segovellaunorum, mox Allobrogum. Regio Tricor ûm* seu *Tricoriorum* apud Plinium, est *ager pagusve Vapincensis* : qui Τρικόριοι à Strabone nuncupantur, & ponuntur inter Vocontios & Medullos. *Saltus Tricorios* memorat Ammianus.

VARASCI.

Varascorum In Sequanis Dubis fluminis accolarum, quos ab hæresi Bonosi & Photini ad Catholica dogmata Eustasius Luxoviensis Abbas revocavit fit mentio apud Jonam in Eustasio, & in Vita S. Salabergæ : à quibus nomen habet *pagus Vvarasch*, in Divisione Regni Lotharii, inter fratres Ludovicũ & Carolum Francorũ Reges facta commemoratus, inter Elischouvam & Scudingum sive Scutingensem pagum situs. Auctoris libelli de Vita Salabergæ verba hæc sunt. *Eustasius ad Luxovium regressus est : deinde ad Vvarascos, qui partem Sequanorum provincia & Duvij amnis fluenta ex utraque ripa incolunt, pergit, qui & ipsi* (ut Baioarii) *eodem Bonosi Photinique maculati errore, quo jam senes tabescebant : ad quos vir Dei veniens, eos ad sancta Ecclesia gremium revocavit.* Equidem *Varascos* potiusquàm *Vvarascos* scribi existimo oportere : à quibus nomen accepit *Comitatus Vurasci* in Comitatu Burgundiæ, sive *Comitatus de Varesco* tractus in Sequanis hodieque ita dictus : quem memorant Annales Bertiniani in rebus anni DCCCXXXIX, & *Comitatum Vvirascorum* nuncupant ante annos octingentos, atque inter *Comitatum Sucdingium* vel potiùs Scudingium & *Comitatum Portisiorum* sive Portensium collocant. Ejus pagi meminit Adso, qui & Hermiricus, Abbas Luxoviensis, in libello de Miraculis S. Vvaldeberti Abbatis his verbis. *In pago rusticorum usu Vvarascum nuncupato fuisse quemdam virum novimus Bernericum.* Guichenonius litteras profert datas anno DCCCCXLIII. *In pago Vvarascum, in Comitatu Scodingum* ; &c. additque partem Comitatus Burgundiæ Brexiæ conterminam, olim *pagum Vvar[...]um* dictum esse : Comitatum *Scotingum* vel Scutingum vallem esse, in qua sunt Salinæ *Salins*. Hugo Archiepiscopus Vesontiensis in litteris datis anno MXL. aut L. *Ecclesiam S Leodegarij in Comitatu Portensi, Ecclesiam S. Martini in pago Vvarasco, in villa Tercenninno* memorat. Legi Chartularium MS. Augustodunensis Ecclesiæ, in quo Carolus Francorum Rex litteris datis *anno* XXII. *regni redintegrante* XVII. *largiore verò hereditate indepta* III. sic scribit. *Sunt autem eadem res sita in Comitatu Vvarasco super rivulum Onna, in villa qua vocatur Polines.* Ibidem *Adeleith* Comitissa (mater ex Richardo Duce Burgundiæ Rodulfi Franc. Regis) *villam Polimacum sitam in Comitatu Vvarasco supra rivulum Onnam, Ecclesia S. Nazarij, qua mater est Ecclesiarum* totius Diœceseos Æduorum, destinat & donat litteris, *datis anno* XXV. *post obitum Odonis regnante Carolo Gloriosiss. Rege.* Polemniacum igitur seu Polimacum ad fluviolum Onnam, (*Poligni*) in *Vvarascis* erat. *Varascorum* nomen hodieque servat locus *Varax* vulgò dictus in Sequanis, Comitatûs titulo insignis. Certè *Coristopherus* quidam *de Ria Marchio Varembonis, Comes Rupis & Varasii* (*de Varax*) à Genealogis appellatur : qui locus *Varescum* dicitur à quibusdam, & in Diœcesi Vesontiensi ponitur. Legi litteras Humberti Archiepiscopi Vesontiensis, datas anno MCXLIII. in quibus *Landericus Archidiaconus de Varax*, & *Aurelius Archidiaconus de Salins* memorantur. *Varescum*, seu *Varax Varascis* nomen acceptum refert.

Varasci eo saltem nomine priscis scriptoribus ignoti, pars fuere Sequanorum, ut situs ipsorum ad fluvium Dubim indicat.

VARDO FLU.

Fluvii hujus primus meminit ante annos mille ducentos Apollinaris Sidonius, qui in epistola IX. libri II. *Prusianum* Tonantii Ferreoli villam ad *Vardonem* fluvium describit, & *Vardonem flavis rubrum glareis, nisi quum nive impallnit, per alveum perspicuum, ac quietum* vocat. Vardo igitur, *Guardo* Ruricio epistolâ VII. libri I. *Gardo* Gervasio, Theodulfo in Paræneſi ad Judices *Vvardo*, Catello *le grand Guerdon*, vulgò *le Gardon* Nostris dictus, aliàs contracto nomine *le Gard*, primò quidem in duos alveos dividitur : quorum alter Andusiam *Anduse*, Condate *Condet*, Cassinogilum *Cassinolle*, Ripam Altam *Rivealta* attingit, & Vardo Andusiensis vocatur, *Gardon d'Anduse* : alter Pedaticum *le Peage* Mansum Dei *le Mas Dieu*. Alestum *Alais* vel *Alez*, opidum Comitivæ titulo insigne alluit, ac Vardo Alestensis cognominatur, *Gardon d'Alais*. Tum ad Ripam Altam duobus alveis in unum conjunctis *Vardo* jam solidus Solliacum, (*Souillac*) & accepto Aissena Uceciensi amniculo, vicum S. Privati *S. Privat*, Vada *Vaez*, Castellionem *Chastillon* præterlapsus, Pontemque Vardonis *Pont du Gard*, ac Caprarias *Cabrieres* ; apud Bellumquadrum in Rhodanum effluit. Pons autem ille triplici arcuum & pilarum ordine alio alii superim-

poſito, quorum unus olim fontem Nemauſum deducebat, hodieque ſpectabilis eſt. Cujus Romani operis exiguas reliquias etiamnum admiramur: quid facturi, ſi totum integrumque ſupereſſet? *Les Ponts du Gar* quidam vocant haud abſurdè, cùm pons triplex ſit, & trium pontium inſtar videri poſſit.

VARENNÆ.

Varennæ, *Varennes*, ſunt ad flumen Elaver in pago Burbonenſi, inter Vernolium & Montem Acutum *Montagut*.

Sunt & *Varennæ* in Burgundia pagoque Matiſconenſi non longè à fluvio Grauna, vulgò S. Gengulfi opidum dictæ, *S. Jangoul*; ut Vita ejus docet.

Ad Sequanam inter Vernonem & Gallionem (*Gaillon*) ſunt quoque *Varennæ*, ſeu *Portus Varennarum*, *le Port de Garennes*.

Nec non *Varennæ* in finibus Pariſiorum, *Varennes*, aut *la Varenne S. Maur* & proxima eis villa *Clauſa Varenna* dicta. Quæ omnia loca à cuniculis nomen accepere. Noſtri enim loca cuniculoſa *varennas* olim appellavere, quas *garennes*, & *varennes* nunc dicimus.

VARILLÆ.

Movens Comes noſter ab Apamiis, venit ad caſtrum quod dicitur Varilla prope Fuxum: quod combuſtum & vacuum inveniens, Gente ſua munivit: ut ſcribit Petrus in capite LV. libri de bello Albigenſi. Vulgò hoc caſtrum nuncupatur *Barrile*, aliàs *Barille*. proximumque eſt Fuxo opido, & eidem fluvio appoſitum. *Varille* quidam, alii *Varilla* apud Petrum ſcribunt.

VARUS FLUVIUS.

Varus. Italis *El Var*. aliàs *Varo*. Noſtris *le Var* dicitur, famâ quàm naturâ major fluvius, cunctis Geographis notiſſimus, propterea quòd Galliam Narbonenſem ab Italia dividit, hoc eſt à regione Italiæ Liguria, quam recentiores provinciam Alpium Cottiarum dixere. Certè Strabo & Ptolemæus Narbonenſem Galliam *Varo* terminavere. Idem facit Mela in capite XIII. libri II. & *Varum flumen ab Alpibus delabi, & quia Italiam finit, notum* eſſe tradit. Item in capite V. *Galliam à Varo & à Rheno ad Pyrenæum uſque promitti* ſcribit, & ibidem nihilominus Nicæam Galliæ attribuit: cùm trans *Varum* intra fines Italiæ ſit poſita ad *Paulonem* fluviolum, Melæ ipſi in capite IV. ſuprà laudato memoratum. Plinius ſimiliter Narbonenſem Provinciam *amne Varo Alpiumque* (Maritimarum) *jugis ab Italia diſcernit* in capite IV libri III. nec ultra amnem *Varum* oram ejus provinciæ profert: & in capite V. *latitudinem Italiæ eſſe* CCCCX. *millium inter duo maria, Inferum & Superum, amneſque Varum ac Arſiam*; & *univerſæ ambitum à Varo ad Arſiam* neſcio quot *millia paſſuum efficere* prodit. Iiſdem oram Italiæ, ac primùm Liguriæ deſcribens, à *Varo* incipit & à Nicæa, quam rectè Italiæ adſcribit, ſibi conſentiens. *Igitur* (inquit) *ab amne Varo Nicaa, opidum à Maſſilienſibus conditum, fluvius Pado.* Ubi legendum eſt *Palo* vel *Paulo*. Lucani de *Varo* inprimis notandus eſt verſus.

Finis & Heſperiæ promoto limite Varus.

Quo verſu Lucanus *Varum* quidem Italiæ terminum facit, ſed poſtquàm ejus promoti ſunt fines: quod cur dicat, aut quare ita ſentiat ignoro. Nam Galliæ Italiæque confinia ſemper eouſque proceſſiſſe, ſemper *Varum* ambarum regionum terminum exſtitiſſe puto: nec reperio uſquam, aut repetiſſe memini, quo tempore aucta fuerit Italia, & *Varis* oſtium Alpeſque Maritimas attingere occœperit, quò antè non perveniret.

Varus quo ex monte demittatur, quemve fontem habeat, alibi diximus. Alluit Caſtellum Novum *Chaſtean Neuf* Villam Novam *Ville Neuſve*, vicum Guillelmorum *Guillaumes*, vicum Robertorum, vel Ad Robertos, *les Robers*, vicum S. Leodegarii *S. Leger*, Ad Varum *Auvare*, Intervalles *Entervals*, aliàs *Entrevaux*, Glannatevam *Glandevez*, Podiolum vel Podietum *le Poget* vicum S. Antonini, Villare *le Villar*, Macontium *Macoins*, Reveſtitum *Reveſt*, Rocculam *la Roquete*, Ad S. Martinum, *S. Martin* vicum *Varum*, fluvio cognominem, in litteris anno MXII. datis memoratum. *le Bar*; Ad S. Margaritam, *S. Margareta*, & municipium S. Laurentii, *S. Laurens*: demum in mare Gallicum, ſex auctus amnibus, duobus majuſculis, IV. minimis, influit. *Varum* autem Romani dixere à curſu obliquo & ut ita loquar tortuoſo. Varus enim nuncupatur, qui non rectis eſt cruribus, ſicuti veteres Grammatici, Feſtus, Nonius, & priſca vocabularia ſeu gloſſaria docent. Hinc *varicare*, *divaricare*, *varicus*. & *varicitùs* orta ſunt: *varæ* quoque à figura nomen accepere; & furca à collocatione: unde natum proverbium, *vara vibiam ſequitur.*

VASATES ET COSSIO VASATIUM.

Cæſar in Commentario III. ſcribit P. Craſſum Sotiatibus victis & in deditionem acceptis, *in fines Vocatium* (*Vocontiorum* vulgò mendosè legitur) *& Taruſatium profectum eſſe*, & poſt fuſos acie Aquitanos *maximam partem Aquitaniæ*, in primis *Precianos*, *Vocates*, *Taruſates ſeſe Craſſo dediſſe*, *obſideſque ultro miſiſſe*. Plinius *Baſabocates* inter Aquitanicæ Gentes numerat, Latuſatibuſque conjungit. Et *Vocates* quidem Cæſaris Marlianus *Vaſates* eſſe putat in provincia Auſcitana; & eum ſecutus Samſon, non *Vocates* modò, ſed etiam *Baſabocates Vaſates* interpretatur. *Baſabocates* quidem Plinii in *Bocates*, id eſt *Vocates* mutari oportere exiſtimo: cui nomini cùm ſuprafcripſiſſet aliquis *Baſa* vel *Baſas*: ex interpretatione nominis & nomine in unum poſtea temerè conjunctis coonflatum eſſe monſtroſum vocabulum *Baſabocates*.

Hæc Gens à Strabone omittitur; à Ptolemæo dicitur *Vaſatii* Οὐασάτιοι ſic enim emen-

dandum est legendumque pro Οὐασσάτες. *Vasatij* autem à Ptolemæo nuncupantur Vasates, ut *Tricasij* Tricales, vel Tricasses; *Veliocasij* Veliocasses; *Viducasij* Viducasses; *Attrebatij* Attrebates.

Urbs *Vasatium* (ut Ptolemæus ait) Κοσσίων, *Cossio*; Ausonio in Parentalibus *Cossio Vasatum*. Postea nomine Gentis cujus caput erat, appellari cœpit *Vasatæ*. Ammianus Marcellinus in libro xv. *Novempopulos* (inquit) *Ausci commendant, & Vasatæ*. Paullinus in epistola ad Ausonium *arenosas Vasatas* etiam vocat; Itinerarium Hierosolymitanum *civitatem Vasatas*. Eadem Sidonio in epistola xii. libri viii. *Vasatium civitas, non cespite imposita, sed pulveri* dicitur; *Vasates* etiam in epistola vi. libri vii. & Ausonio in Eidyllio ii. in Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ *civitas Vasatica*; & inter prov. Novempopulanæ xii civitates ix. obtinet locum, in una x. in Chronico Roberti octavum. Gervasius Tilleberiensis & quædam Notitia eo recentior inter Episcopos Vasconiæ Auscitanæ metropoli suffragantes *Basatensem* nono loco enumerant, alia Notitia viii. loco *Vasatensem*, alia vii. Vulgò *Basas* nuncupatur, vel *Bazas*: sicut solent Vascones u litteram in b commutare: estq, parvum opidum xx. ferè jugerum in arenoso agro non longè à Garumna. Arenæ ipsæ, aliàs Landæ vel Lannæ Burdigalenses, aliàs *Landa Vasatenses* appellantur, *les Landes de Bazas*.

Ager Vasatensis dicitur *le Bazadois*, Senescalco suo subjectus. *Vasatensis* porro Senescalcia nunc duas Diœceses complectitur, *Vasatensem* & Aturensem: sed ante Ludovici XI. principatum pars Senescalciæ Burdigalensis fuit cum Burdigala Vasatas, Atures, Aquas Tarbellicas Baionamque continentis; ut Scaliger asserit.

Concilio Agathensi interfuit & subscripsit *Polemius Presbyter missus à Sextilio Episcopo de Vasat. civitate*. ipse adfuit Concilio Aureliauensi i. *Sextilius Episcopus Ecclesiæ Vasaticæ* ibi nũcupatus; Matisconensi ii. *Orestes Episcopus Ecclesiæ Vasaticæ*. Gregorio in libro vii. Historiæ *Orestes Vasatensis Episcopus* appellatus: qui Gregorius in libro vi. *Monasterium Virginum in Vasatensi civitate* fuisse ætate sua docet. Hæc urbs patria fuit Julii Ausonii, ex Medico Præfecti Prætorio Illyrici, patris Ausonii, Grammatici & Rhetoris Latini: qui Comes, & Quæstor sacri Palatii, & Præfectus Prætorio Galliarum, deinde Italiæ, ac demum Consul ordinarius fuit, à discipulo suo Gratiano Aug. prior renuntiatus.

VASIO VOCONTIORUM.

Vocontij Cn. Planco in epistola ad M. T. Ciceronem memorati; Straboni Οὐοκόντιοι, necnon Οὐοκόντιοι Γ... *intij*, inter Cavares & Tricorios, fines Allobrogum attingunt, & in profundis vallibus habitant. Quod verè à Strabone dictum. Nam inter Avenionem Arausionemque Cavarum & Vapincum Tricoriorum *Vasio Vocontiorum* est Arausioni tamen quàm Vapinco multo propior; & Dea Vocontiorum à Gratianopoli vel Cularone Allobrogum non longè distat. Cæsar quoque in Segulianos tendens, *fines Vocontiorum ulterioris provinciæ Allobrogum finibus* proximos facit: sicuti fines Deensium finibus Viennensium Allobrogum propinqui sunt, Segalaunis tamen ex parte interjacentibus: quorum nulla habita ratione Tacitus in Hist. libro i. *fines Allobrogum & Vocontiorum* similiter conjungit. Livius in libro xxi. *per extremam oram Vocontiorum agri tetendisse in Tricorios* Hannibalem scribit; Silius in libro iii. *rura Vocontia carpsisse*. A Ptolemæo Οὐοκόντιοι, *Vocondij* dicuntur pro *Vocont.*; ut ab eodem *Anderidum* Gabalorum pro Andéritum: in tabula Peutingeriana & in Itinerario Æthici *Bocontij* u in b. mutato pro *Vocontij*. *Fæcenius vini, quod vocat dulce Narbonensis provincia, & in ea maximè Vocontij*, ut ait Plinius in capite ix. libri xiv. qui & *oratam Novariam ex Vertacomicoris Vocontiorum hodieque pago* asserit & *Equitem Romanum Iul... Viatorem è Vocontiorum Gente fœderata* commemorat. C. Postumo M. Postumi qui postea Imperator Galliarum fuit filio, & ipsi Cæsari deinde Augusto futuro, *Tribunatum Vocontiorum* dedisse se adolescenti, dicit Valerianus Aug. apud Pollionem in epistola ad Gallos.

Caput Gentis *Vasio*, & ut videtur colonia. Nam Mellæ inter urbium quas habet Gallia Narbonensis opulentissimas easque colonias primum locum obtinet *Vasio Vocontiorum*. Plinio in Gallia Narbonensi *Vocontiorum civitatis fœderata duo capita, Vasio & Lucus Augusti; opida verò ignobilia* xix. Ex quo intel igitur *Vocontiorum* civitatem aut Gentem validam ac frequentem fuisse, quæ xxi. opida habuerit, in his capita Gentis *Vasionem & Lucum*. Ex quibus *Lucus* cur caput alterum Gentis vocetur a Plinio, ignoro aut etiam miror: cùm hic honor & gradus *Deæ Vocontiorum* potiùs convenire debere videatur, Coloniæ Romanæ, ac veteri civitati provinciæ Viennensis & hodieque Episcopatûs sedi. Ptolemæo in Gallia Narbonensi Οὐασιών dicitur; Sidonio in epistola iv. libri vii. *Vasionense opidum*; in Conciliorum Carpentoratensis & *Vasensis* ii. præfationibus *civitas Vasensis* rectè & verè. Nam ex ingenti urbe pridem ad vicum redacta est. In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ, octavum locum tenet inter Viennensis provinciæ civitates *civitas Vasiensium*, aliàs *civitas Vasensium*, & *civitas Vasionensium*. Roberto in Chronico, Gervasio Tilleberiensi, & in recentioribus Notitiis iv. sedem obtinet *Vasionensis* Episcopus inter Arelatensi Burgundiæ Archiepiscopo suffragantes Antistites. Vulgò *Vaison* dicitur transpositis litteris tertia & iv. estque urbs semiruta, imposita monti fluvio Louvesæ incumbenti in Vindauscensi Comitatu: qui amnis ad urbis nomen accedit.

Daphnus Episcopus de civitate Vasensi, provincia Viennensi Concilio Arelatensi interfuit, Concilio Epaonensi *Gemellus Episcopus Ecclesiæ Vasensis*; *Quinidius Episcopus Ecclesiæ Vasensis* Concilio Parisiensi iv; *Artemius Episcopus E. Vasensis* Concilio Matisconensi ii; *Pe...*

nius E. E. Vasionensis Concilio Cabillonensi : ex quibus Quinidius vel Cynidius inter Sanctos relatus est, de quo Usuardus in Martyrologio. xv. *Kal. Mart. in Gallia civitate Vasionensi N. S. Quinidii Episcopi*. Sancta Synodus habita *in civitate Vasensi* apud Auspicium Episcopum Dioscoro V C. Conf. iterum altera Decio Juniore Consule, præsidente Cæsario.

Ager pagusve Vasensis, *territorium Vasionense* vocatur à Florentio Presbytero civitatis Tricastinæ in libro de Vita S. Rusticulæ Vasionensis, Abbatissæ Arelatensis Monasterii S. Cæsarii, quem ad Ce'fam ejusdem Monasterii Abbatissam composuit.

VASSIACUM.

In Vita S. Berchatii Abbatis, quam Adso Monasterii Dervensis Abbas scripsit, *fiscus Regius Vassiacus* memoratur : in Privilegio Childerici Regis Francorum Berchario dato *Vuasiacus* dictus his verbis, *in fine Vuasiacinse*: vulgò *Vassi*, cui propinquus est lucus *Puteolus*, vulgò *Pusie*. Scribit Adso Childericum Chlodovei filium, Dagoberti nepotem Berchario Abbati silvam villæ publicæ nomine *Vuassiaci* ad cœnobium constituendum petenti donavisse, unaque aulam regiè ornatam, quam sibi apud Puteolum struxerat, quo venandi causâ crebrò venire consueverat : eaque ex aula Bercharium SS. Apostolorum Petri & Pauli Ecclesiam fecisse, locique nomine Puteolum appellavisse. In tabulis donationis Berchatii ipsius, vocatur *Monasterium Puteolus supra fluvium Vigera Pusie sur Voire. Vassiacum* autem est oppidum ad Blesam amnem qui in Matronam devolvitur, *la Blaise* : cujus *Blesa* fit mentio in libro Miraculorum S. Berchatii.

UCIO.

Ucio est in Arvernis, *Usson*, aliàs *Usson le Nonnettes* cognominatus, propterea quòd Monasterium sacrarum Virginum habet, quas *Nonnas* vocamus. In Chartulario Brivatensi legi litteras Vuillelmi Principis & Marchionis, datas anno DCCCCXVII. ubi hæc reperi. *In Comitatu Brivatensi, in Vicaria Ucionense*. *Ucio* ergo in Comitatu Brivatensi erat, qui hodieq; à Brivate non totas IV. leugas abest, locus in monte positus prope Celsinanias. *Uxonem* alii vocavere. Innocentius PP. VIII. in litteris datis anno MCCCCLXXXVIII. inter Ecclesias ad Monasterium S. Rufi extra muros Valentiæ pertinentes, numerat *Ecclesias S. Martini de Uxone, & S. Mauritii de Uxone Claromontensis Diœcesis. Uxus*, à quo *Uxo*, apud Fredegarium in libro IV. & in libri V. Chronici capite LXXV. gladius est.

VELIOCASSES.

Qui J. Cæsari in libro II. Commentariorum belli Gallici *Velocasses*, in libro VII. *Bellocassi* vocantur, Hirtio *Velliocassi* aut *Velio*[illegible] & *Veliocasse* prope Caletos, In veteribus libris Plinio in capite XVIII. libri IV. in Lugdunensi Gallia *Vellocasse* : Ptolemæo sunt in Lugdunensi Gallia [illegible] a portibus Οὐαλιοκασσῶν (ita enim emendandum puto) id est, *Veneli cassei* vel *Veliocassi* quorum urbs Rotomagus. Verum & incorruptum populi ejus nomen, ut equidem Ptolemæum secutus reor, *Veliocasse*, aut quod idem est, *Veliocassi*, & *Velocassi* & ita apud Cæsarem & apud Hirtium ac Plinium emendandum credo. *Calet*[illegible] *& Vel*[illegible] semel atque iterum in libro V. conjunctim memorat Orosius, ut & Historia Miscella M[illegible] cujus in libri VI. nunc *Velloca*[illegible] & *Velioca*[illegible], nunc *Velocasses* & *Bel*[illegible] pro [illegible] vel *Veliocasse* nuncupantur.

Errat Petrus Pithœus, qui in libro I. Subsecivorum ait *V*[illegible] *Vel*[illegible] & *Bellocasse* in veteribus libris Cæsaris scriptos, eos *esse qui postea Baiocasse* dicti sint. Errat & Josephus Scaliger in Notitia sua Galliæ, qunm *Velocasse*, & *Bellocassi* apud Caium Julium Cæsarem mendosa esse nomina putat, & in *Baiocasse Baioassesque* commutanda. *Veliocas*[illegible], postea *Velicassini*, & truncato nomine corruptoque *Vilcassini* aut ut apud Sugerium *Vilcassinenses* dicti sunt, *les Vexinois* : & ab his *pagus Veliocassinus* aut *Velcassinus le Venxin. pagus Vilcassinus* in Capitulis Caroli Calvi mendosè pro *Vilcasinus* inter pagos Silvanectensem & Belvacensem : ubi Calcegium ad Ittam, *Chanc*, patria S. Ansberti Rotomagensis Episcopi.

Pagus Veliocassinus ab Isara flumine ad Indellam pertinebat : postea duas est divisus in partes. *Veliocasses Nortmanni* dicti sunt *le Venxin Norman*, qui ad Duces Nortmannorum, ac postea Reges Anglorum pertinebant, Indellam inter & Ittam positi : qui Regum Francorum erant, *Veliocasses Franci* vocabantur, *le Venxin François* Itta & Isara clausi. Pars *Veliocassinum* trans Indellam & circum utramque Sequanæ ripam sita, pagum alium constituit, Rotomagensem dictum à Rotomago capite *Veliocassinum*. Hadrianus Turnebus in libro IX Adversariorum scribit, *Velocassinum Francorum inter Eptam & Isaram situm* esse Tream, *Trie*, Rupem Guidonis, & Maniacum (*Magny*) usque ad Bellovacorum oppidum Clarummontem : *Velcassinum Normannorum inter Eptam & Andelam* [illegible] *scentium* loca præcipua esse Gornaeum, Novum Mercatum, Gisortium, Dangutum, & Andeliacum patriam suam. In auctoris incerti libro III. Chronicorum, de Henrico filio Gausfridi Comitis Andicavensis hæc legimus. *Ille pro collato sibi adjutorio patre suo concedente, Vulcassinum Normannum quod est inter Ettam & Andelam, Regi Ludovico totum in munere dedit* (cujus ope Normanniam Stephano eripuerat) *in qua terra continentur hæc castella & firmitates · G fortium Nealfa Sterpiniacum Dangutum, Gamachiæ, Arachivilla, Castrum Novum Baudemont Braium, Tornutum, Bus*[illegible] *alia*, [illegible] *gentum super Andelam*. In Gestis Ludovici VII. Regis Francorum eadem repetiuntur, dicunturque *Henricus*[illegible] *sui patris sui pro tanto beneficio totum V*[illegible] *nnum Normannicum Regi contulisse perpetuò p*[illegible] *ndum*, *videlicet ab Etta fluvio usque ad flumen Andela*, *in quo*

continentur villæ & opida inferiùs nominata, castrum Gisorcii, castrum Neaufle, Ess epigni, castrum Daugu, Gamaches, Haravilla, Castrum Novum, Baudemont, Braium, Tornucium, Bucale, & Nogentum. Hi sunt ergo fines, hæc loca *Veliocassium Normannorum*. Rogerius Hovedenus in Annalibus *Veliocasses Francos* Itta & Isara fluminibus sicut supra fecimus claudit: quum eos à Gisortio ad Pontesiam pertinere scribit. Gisortium enim ad Ittam est positum, Pontesia vel Briva Isaræ ad Isaram vel Esiam. Verba Rogerii sunt. *Totum Vouquesinum Francigenum, videlicet totam terram quæ est inter Gisorcium & Pontes.* Vita S. Geremari Abbatis *pagum Vulcassinum* vocat, & *Belvacensi pago* (uti hodieque est) contiguum facit. Gesta Dagoberti *pagum Vulcassinum* nuncupant, in eoque *Sterpiniacum villam* ponunt.

Cæterùm *Velocasses* & *Caletos* in libro II. Commentariorum Cæsar inter Belgas ponit, quòd utrique trans Sequanam sunt constituti, quo flumine Belgas à Celtis seu Gallis dividi asserit. Idem de Caletis facit Strabo: *Menapiis* (ait) *conterminι sunt ad mare Morini, Bellovaci, & Ambiani, Suessiones, & Caleti usque ad Sequanæ ostium.* Rectè id omninò. Sed iidem postea nihilominus unà cum capite ambarum gentium Rotomago in dextra seu in Belgica ripa Sequanæ posito, Lugdunensi Celticæve Galliæ ab Augusto fortasse iniquam ob caussam sunt attributi: ut ex Plinio Ptolemæoque discimus.

Veliocassi aut *Veliocasses* sincerum Gentis nomen esse docet & Magno, apud quem hæc legimus, *Viliocassus Rodomacus*, id est *Veliocassus* cujus caput Rotomagus; ibi & Caletus nuncupatur *Callidus* mendosè pro *Calidus* vel Calitus.

Notandum est, quod ab amico meo Curricellarum in Veliocassibus Francis ad Ittam positarum domino accepi, durare etiamnum inter *Veliocasses* Francos ac Normannos *Veliocasses* odia, & sublatis pridem inimicitiarum ac bellorum de finibus caussis, cùm utrique uni Regi pareant, adhuc tamen esse discordes, itaut nec matrimonia inter se contrahere, nec alteri cum alteris quidquam velint habere commune.

Veliocasses, Lexovii & Eburovices pares olim viribus erant, quibus tribus populis terna millia hominum esse a Gallis imperata Cæsar in libro VII. refert; iidem tamen *Velocassi* in libro II. uti Caleti & Veromadui, X. millia armata pollicentur.

VELLAVI ET REVESSIO VELLAVORUM, ET DE ANICIO SEU PODIO.

J. Cæsar in Commentario VII. scribit, ad Alesiam obsidione Romana liberandam, millia hominum triginta quinque à Principibus Galliæ *imperata esse Arvernis, adjunctis Eleuteris, Cadurcis, Gabalis, Vellavis qui sub imperio Arvernorum esse consueverunt.* In antiquis codicibus Cæsaris *Vellavis* & *Velavis* scriptum reperimus; in editis ejus Commentariis *Velaunis* & *Vellaunis*. *Vellavi* autem & Gabali ut olim sub imperio Arvernorum fuere, & inter Arvernorum pagos numerabantur, sic etiamnum Præfecturæ Arverniæ accensentur, ejusque rectori unà cum Gabalis parent: nec paucos scriptores reperias, qui *Podium* caput *Vellavorum*, *Podium Arvernorum* cognominent, *Puy en Auvergne*; cùm à ceteris *Podium Vellavorum*, *Puy en Velay* nuncupetur. Strabo *Vellavos* adnumerat XIV. Gentibus inter Garumnam & Ligerim habentibus sedes, Julianæ Aquitaniæ ab Augusto attributis: cui *Vellay* Οὐελλαυοι dicuntur inter Helvios & Arvernos, ut Magnoni *Vellaus* in numero singulari. Plinius eos quod miror, in anxia relatione Gentiũ Aquitaniæ omisit: omisit & Mella, quod non miror, quoniam paucissimorum Galliæ præterquàm Narbonensis populorum mentionem fecit. A Ptolemæo vocantur *Velauni*, Οὐέλαυνοι in Aquitania: in Notitia nunc *Vellavi*, nunc *Bellavi*; aliàs *Vallavi*, id est *Puates* vel *Buates* à capite Gentis; *Vallavi* & Roberto in Chronico, quibusdam *Vallagi*. *Velauni* autem appellati, ut *Vellaunodunum* opidũ Senonum apud Cæsaré, *Segovellauni* apud Plinium, alias Segolauni. *Arvernos* & *Vellavos* in libri VI. capite XXVI. memorat Gregorius.

Apud Ptolemæum *Velaunorum* urbs Ῥουέσιον, *Revesio* sic enim legi existimo oportere pro Ῥουέσιον vel *Ruesium*; ut Κεσσάτιον Vasatium, Πεσσινοῦν Ἀυσονία, & Οὐεσοντίων, pro Κοσσάτιον, Πάσιον, & Οὐεσούνα sunt restituenda. Ῥουέσιον inquam scribendum est, non Ῥουέσιον *Ruesio*, itaut secundæ syllabæ ejus nominis sit initium, non finis primæ. Quippe observo in tabula Peutingeriana *Revessionem* vocari sic. *Segodoni, Ad Silanum, Anderitum, Condate, Revessione, Icidmago, Aquis Segete, Foro Segusianorum.* Certè hodieque Anderitum Gabalorum est inter Segodunum Rutenorum & *Revessionem Vellavorum*, unde secundo flumine Ligere itur Forum Segusianorum.

Postea *Revesio* vel *Revessio* nomen populi cujus caput erat accepit, & *Vellavi* dici cœpit. Gregorius Turonicus Episcopus in libro X. *Vellavam urbem* appellat; *Vellagiam* Vita Ludovici Pii. His omnibus multo antiquiores Notitiæ provinciarum ac civitatum Galliæ *civitatem Vellavorum* nuncupant; aliàs *civitatem Bellavorum*; nonnunquam *civitatem Vallavorum, id est Buatum vel Puatum*; interdum & *civitatem Vellavorum, quæ nunc Podium dicitur*: quæ inter Aquitanicæ primæ civitates octavum & ultimum obtinet locum: quem octavum locum occupat & apud Gervasium Tilleberiensem ac in Notitiis Episcopatuum Galliæ eo recentioribus sub nomine *Anicy* sive *Pody*.

Aiunt novi scriptores, civitatem *Vellavorum* seu *urbem Vellavam* esse opidum S. Pauliani, *Saint Paulian* duabus leugis distans ab *Anicio* monte seu Podio celsissimo. In *Anicio monte* (*Mont Anis*) exstructam esse urbem, quæ proprio nomine montis sui *Anicium*, & communi *Podium* appellata sit, id est *Mons*. Montem enim Gallis podium vocari, vulgò *le Puech*, *le Peu*, & *le Pui* · stan-

te *urbe Vellava*, ab Euhodio ejus Episcopo (*S. Vosi*) sedem Episcopatus in montem locúmque *Anicium* translatam esse. Certè *Anicii* Gregorius meminit, tamquam loci à *civitate Vellava* differentis in libri x. capite xxv. his verbis. *Ingressus Vellava urbis terminum, ad locum quem Anicium vocitant accedit, & ad basilicas propinquas cum omni exercitu restitit, instruens aciem, qualiter Aurelio ibidem tunc consistenti Episcopo bellum inferret.* Apertè Gregorius *Vellavam urbem* id est *Revessionem* vel civitatem *Vellavorum* distinguit ab *Anicio*, ubi tum Episcopus *Vellavorum* commorabatur, velut in castro suæ Diœceseos. Sed ne ætate quidem Gregorii sedes Episcopatûs ftata erat *Anicium*. Alioquin Gregorius *Anicium*, si sedes jamtum Antistitis & caput Gentis fuisset, *civitatem*, aut *urbem* aut *opidum* vocavisset; non (ut facit) *locum*.

Quodcumque ergo nomen olim tulerit, quodcumque nunc ferat *Revessio* seu *civitas Vellavorum*: sive eversâ eâ urbe, sive etiam adhuc stante, translata est Episcopatûs sedes in civitatem *Anicium* vel *Podium*: sed tempus translationis incertum, quod utique Evodii Episcopi ætate multo posterius fuit. Hinc in veteri Notitia Galliæ *civitas Vellavorum, id est Puatum*, vel *Buatum*; in alia *civitas Vellavorum, qua nunc Podium dicitur*: non quòd iidem sint *Vellavi* & *Puates*, eadem *civitas Vellava* & *Podium*, sed quòd in locum civitatis *Vellavorum Podium* successerit, & *Vellavi* à novo capite Gentis *Puates* dicti sint. Sic in eisdem Notitiis *civitas Albensium, nunc Vivarium*; *civitas Veromanduorum, qua nunc Noviomagus*; *civitas Tungrorum, qua nunc Leodium, civitas Lausanna, qua prius Aventicus Elvetiorum*. Quæ verba nihil aliud docent, quàm in locum Albæ Helviorum Vivarium, in locum Augustæ Veromanduorum Noviomagum successisse: caput Tungrorum jam non esse Aduacam sive Tungros civitatem sed Leodicum; caput Helvetiorum jam non esse Aventicum sed Lausannam, & Albâ Vivarium, Augustâ Noviomagum, Aduacâ Leodicum, Aventico Lausannam sedes Episcopales translatas esse. Gervasius Tilleberiensis, & quædam Notitiæ eo recentiores Episcopum *Aniciensem* septimum numerant inter Antistites Bituricensi Archiepiscopo suffragantes, *Aniciensem* inquam *sive Podiensem*: *quem esse domini Papa* vel *exemtũ* Notitia quædam & Provinciale MS. tradit, id est metropolitani sui potestati exemtum, & uni Episcopo Romano peculiari quodam privilegio subjectum. Unde *Stephanus Dei gratiâ Aniciensis Episcopus, domini Papa suffraganeum specialem* se ipse appellat in litteris anni MCCXXIII. Rigordus in Gestis Philippi Aug. in anno MCXXCIII. utroque urbem nomine appellat, *Anicium* nimirum, & *civitatem Aniciensem*, & *Podium*. *Durando Dominum dicitur apparuisse in civitate Aniciensi, qua vulgò nunc Podium dicitur. Principes* (ait) *majores & minores cum populis in Assumtione B. Maria, sicut singulis annis solet fieri apud Anicium convenerunt.* Nimirum major urbis *Anicii* seu *Podii* Ecclesia jamtum B. Virginis titulo & [illegible] illustris, ob idque per[illegible] no concursu celebrabatur. Nu[illegible] quum *Anicium* ab Anicio colle vocari oportere ait, non *Anicium*, deceptus verbis Rigordi ab ipsomet corruptis. In libro de Miraculis Bernardi Viennensis Archiepiscopi, Ludovici Pii principatu, fit mentio *vitat* [illegible] *na dicitur Vetula in pago Vellavorum*: quæ civitas *Vetula* in Vellavis, est haud dubie *Anicium* aut *Podium* civitas, caput Gentis Vellavorum.

Anicium dicitur opidum, quòd sit *Anicio* monti editissimo impositum non procul à Ligeri: *Podium*, quòd in monte structum sit, vulgò *le Puy en Velai*. *Podium* enim Galli montem locumve celsissimum olim vocavere. Sic *Podium Salicarium* vel *Solignec* castrum in territorio Biterrensi à situ dixere, *Puy Salgnier*, Podium Laurentii castrum *Puy Laurent*; castrum Podium Celsum in Diœcesi Albiensi, *Pech Celsi*: Podiolum munimentum prope Tolosam.

Pagus Vellavus, à Gregorio in libri v capite XLI. vocatur *Vellavum territorium*, & absolutè *Vellavum*; in libri x. capite xxv. *Vellava urbis terminus*: *Vallagia* forte in Vita Ludovici Pii Aug. vulgò *le Velay*; in veteribus Martyrologiis, si Scaligero creditur, *pagus Velaunus*. Ego non aliter usquam legere memini quàm *pagum Vellavum*. Pago eo ac Diœcesi continentur *Podium*, Espaleum, Fabia *Fay*, Castellum Novum.

Cebenna mons à Rhodano ad Garumnam pertinet per Helvios seu Vivarienses, & *Vellavos* Arvernosque longe diffusus.

Lucani versus sunt hi

> Quà montibus ardua summis
> Gens habitat cana pendentes rupe Cebennas.

Quibus versibus quidam putant designari Genevam Allobrogum, quæ nec in monte posita, nec nisi ante annos CCCCLX. aut D. Gebenna dici cœpta est. Ego designari arbitror urbem, quam nunc *Anicium* & *Podium* vocitamus, habitatam a *Gente ardua* seu *montana*, id est à *Vellavis*, & in dorso jugi Cebennici unius è multis, nimirum *Anicii* positam, atque à jugo Cebennico cujus è dorso pendebat *Cebennas* nuncupatam: ut Juvenalis *pronum Tibur*. Paullinus *Bilbilim acutis pendentem scopulis* nominat. Certè tot & tantos montes, & tam late diffusos, quales sunt Cebennæ, *è cana rupe pendentes* Lucanus dicere non potuit, atque adeò dicturus non fuit, nisi unum aliquem in eis locum designare voluisset.

VENDERA.

In Vita MS. S. Theoderici Abbatis dicitur Rex Theodericus, Chlodovei Magni Regis filius, *Venderas super fluvium Materuam reverendo patri Remigio, Gangiacum vero in pago Remensi villam sitam S. Theoderico contulisse.* Hic locus *Venderas* ad Matronam hodieque nuncupatur *Vendieres*: *Gangiacum* verò *Gueux*.

VENDOPERA.

Est *Vendopera* in Lingonibus, vulgò *Vendenvre* dicta: cujus Annales Bertiniani in anno DCCCLXV. meminere his verbis. *Receptâ sub defensione Caroli villâ qua Vendopera dicebatur quam Hludovicus Imper. S. Petro tradiderat, & Vvido Comes per plures annos tenuerat.* Hanc Johannes Romanus Episcopus eo nomine octavus in epistola ad Ugonem & Radolfum, & in epistola ad Bosonem Principem *villam suam Vendoaram* appellat, queriturque à Bosone invasam, ac Aremberto ejus Vassallo in beneficium datam esse. *Vendopera* dicta à vendendo & opera, ut manopera à manibus & opera, carropera à carris & opera. Ludovicus Francorum Rex in literis anni MCXIX. *Vandoperam* numerat inter Prioratus XLV. ad Cluniacum pertinentes, in Regno suo positos. Est & *Vendopera*, *Vendœuvre* prope Nanceium in Diœcesi Tullensi; item *Vandopera* locus in Cenomanis Monasterio vetere clarus, *Vandenvre*.

VENENA FLU.

Venetam in antiquis tabulis appellari amniculum *Vanne* vulgò aut *Venne* dictum, qui apud Agedincum Senonum caput in Icaunam influat, & in urbem inductus, vicos ejus purget, scribit Massonus in libro de Fluminibus Galliæ. *Venenam* tamen eum dici in Annalibus duobus ante annos DCL. compositis animadverto. Incertus auctor in Chronico ab anno DCCXCVIII. ad annum MXV. deducto sic scribit in Lothario Rege. *Dixerat Helpo incensurum se Ecclesias & villas, quæ sunt super Venena fluvium usque ad civitatem. (Senonicam) infixurumque lanceam suam in portam S. Leonis.* Idem eisdem verbis refert Hugo Monachus Floriacensis in Chronico: nisi quòd *super Venenas fluvium* ibi legitur pro *super Venena fluvium*.

VENETI.

Venetorum civitatis est longè amplissima auctoritas omnis oræ maritimæ regionum earum: quòd & naves habent plurimas quibus in Britanniam navigare consueverunt, & scientia atque usu nauticarum rerum ceteros antecedunt, & in magno impetu maris atque aperto, paucis portubus interjectis quos tenent ipsi, omnes ferè qui eodem mari uti consueverunt habent vectigales: ut scribit C. Julius Cæsar in Commentariorum de bello Gallico libro III. qui & eorum civitatem vel regionem *Venetiam* ibidem appellat; *Veneticum* Gregorius Turonicus Episcopus in libri Historiæ Franc. IX. capite XVIII, Vita S. Melanii Episcopi Redonensis *parœciam Venetensem*. De *Venetorum* viribus eadem ferè Strabo ceterique Geographi, qui & *Venetos* decimæ regionis Italiæ incolas, ortos à *Venetis* nostris existimavere: tametsi Cato & C. Nepos aliter sentiunt. Ab Strabone quidem malè *Gentes Belgarum maritimorum Veneti & Osismii* nuncupantur, Βελγῶν ἔθνη τῶν παρωκεανιτῶν Οὐένετοι καὶ Ὀσίσμιοι: cùm ambo sint Celtarum maritimi populi seu Galliæ Lugdunensis.

In tabula Peutingeriana, quam aliqui Theodosianam appellant, *Venetorum* caput atque urbs primaria *Veneti* vocatur nomine Gentis; ut & in Notitia Imperii Romani his verbis: *Sub dispositione V. S. Ducis tractus Armoricani & Nervicani Præfectus militum Maurorum Venetorum Venetis* in tractu Armoricano; ab Gregorio in libri Hist. X. capite IX. *Veneti urbs* quoque, in libri VIII. capite XXV. *civitas Venetica* dicitur, in libro V. *urbs Venetica*. In Veteribus Notitiis Galliarum compluribus *civitas Venetûm* nuncupatur, vulgò *Vannes*.

A Plinio Secundo in libri IV. Naturalis Historiæ capite XIX. memorantur *insulæ complures Venetorum, quæ & Venetica appellantur* in Oceano Gallico.

Ceterùm *Veneti*, ut Eginhardus in Annalibus tradit, primùm à Britannis, metu Anglorum ac Saxonum & amore libertatis ex patria profugis tributarii facti sunt, deindè ab Chlodoveo Rege domiti, sub Francorum ditione ac imperio per annos circiter XC. fuerunt: donec anno Christi DLXXVIII. à Vvaroco Britannorum Regulo recepti sunt, qui fusis fugatisque Guntchramni copiis, *Venetiam* in potestate sua ita retinuit, ut usque ad Pippinum Regem qui oppidum *Venetos* anno DCCLIII. cepit, non alios dominos quàm Britannos Regulos habuerit. Atque ob id *Veneticam regionem* à Vvaroco Venetorum Comite quem *Guerecum* & *Vverocum* appellat, *Broguerec* Britannico nomine dictam, id est Guerecí regionem, sit auctor libri de Vita Gildæ Sapientis; ut in libro VI. Rerum Francicarum observavimus. *Broge* enim *Galli agrum dicunt*, si Scholiastes Juvenalis auditur. *Apud utrosque Britannos*, Insulares & Armoricanos *bro* hodieque regionem vel agrum significat: si qua Bocharto fides habetur. Nomenoius postea Britannorum Rex *Venetos* Carolo Calvo eripuit, Regnoque suo adjunxit.

Ceterùm mirori *Venetos*, cùm tantæ olim fuerint auctoritatis tantarumque virium navalium, & tam latè in Armorica dominati sint, non modo Turonibus & Cenomanis, sed etiam Redonibus, Andicavis, Namnetibus, & Curiosolitibus vel Coriosopitibus, non admodum nobilibus (si unos Cenomanos excipias) populis à Romanis esse postpositos: itaut in provincia Lugdunensi tertia civitas eorum vix septimum locum tenuerit.

Duas legi Notitias provinciarum civitatumque Galliæ, in quibus *civitas Crantium, id est Venetûm* nuncupatur; & quandam aliam, in qua *civitas Cranctium, id est Venetum* dicitur; in Chronico Roberti Monachi Autissiodorensis *civitas Crantum. id est Venetum* in Turonensi provincia: itaut *Venetorum* urbs primaria proprio nomine *Cranctium* vel *Crantium* appellata esse videatur: quod sit ejus nomen fuerit, haud facilè dixerim, cùm nusquam alibi reperiatur. Et forsitan ex *Craciatone Venetorum* quod Ptolemæus memorat, *Crantium* vel *Crantum Venetorum*

factum est ab Geographiæ ignaris. Apud Claudium Ptolemæum invenietur verus & propria urbis *Venetorum* appellatio, duobus vocabulis, quæ desunt addideris eum in modum: Τὴν δ᾽ ὀνομαζομένην παράλιον ὑπὸ τοὺς Ὀσισμίους [οἰκοῦσιν Οὐένετοι,] ὧν πόλις Δαριόριγον. Sic enim emendanda vel potiùs supplenda reor verba Ptolemæi, à quo *Venetos* inter populos Galliæ Lugdunensis prætermitti potuisse non est verisimile. Certè accolunt *Veneti* occiduam oram Oceani, subjectam subjacentemve Osismiis, aut potiùs eis adversam. *Dariorigum* ergo vetus nomen fuit civitatis *Venetorum*: quæ in tabula Peutingeriana *Dariorilum* aut *Dariorilum* mendosè scribitur,

Trientem aureum publicavit Bouterorius, inscriptum *Venetus*, id est *Venetis*. Sic *Pectavus*, *Arvernus civi*. *Remus fit*, *Petrocorius*, *Parisius*, *Parisius cive*, apud eumdem quibusdam in nummis scriptum reperio, pro Pictavis, Arvernis civitate, Remis fit, Petrocoriis, Parisiis, Parisius civitate. Sed utrum *Venetus*, *Pectavus*, *Parisius*, & cetera hæc nomina sint in nominativo singulari, *Venetus Venetis*, *Parisius Parisis*; an in IV. casu plurali, *Venetus* pro *Venetos*, *Parisius* pro *Parisios*, incertum est.

In mediterraneo regionis X. Italia colonia Cremona, Brixia Cenomanorum agro, Venetorum autem Ateste, & oppida Acedum, Patavium, Opitergium, Belunium, Vicetia, Mantua: ut ait Plinius in libri III. capite XVIII.

VENTADORUM.

In litteris datis anno MCCCLXXV. *Bernardus Comes Ventadorensis* memoratur apud Justellum in familia Comitum Arvernorum. In aliis priscis litteris *Ventedorn*, necnon *Ventadourn* scriptum reperitur. Nimirum *Ventadurum* vel *Ventaderum* dici potuit vulgò *Ventedorn*, aut *Ventadourn*; ut Salodurum vel Salodorum suum Helvetii *Solothurn*; Vitodurum Æthici *Vinterthurn* vocitant. Nunc detractâ n. litterâ supervacaneâ *Vantadour* appellatur, estque in Lemovicibus castrum, Ducatûs nunc titulo illustre.

Est & *Ventatorium* in Gothia circa Montem Pessulanum, locus ventis expositus: à quo in litteris datis anno MCXCI. *Guido de Ventatorio*, *Prior S. Firmini* vocatur.

VERAGRI, ET OCTODURUM VERAGRORUM SEU VALLENSIUM.

C. Julius Cæsar In libro III. Commentariorum belli Gallici tradit, *Nantuates*, *Veragros*, *Sedunosque à finibus Allobrogum & lacu Lemano & flumine Rhodano ad summas Alpes pertinere*. Ex his *Nantuates*, non semel apud Cæsarem eo in libro mendosè scribuntur *Antuates*. Inscriptionem è tropæo Alpium in libri III. capite XX. profert Plinius, in qua *Nantuates*, *Seduni*, *Veragri*, *Salassi* ordine recensentur: sicut Strabo *Veragros Nantuatesque* conjungit prope Lemanum lacum, quorum alteri *Varagri* Οὐαράγροι, alteri *Nantuata* Ναντουᾶται ab [illegible] vocantur. Est ad Rhodanum Naterrium, *Nateri* vulgò dictum: quem locum *Nantuatium* nomen servare olim existimavi: Necdum mihi hæc conjectura displicuit. Samson tamen in Fociniacensi pago, (*la Baronie de Feucigni*) & in parte Ducatus Caballiacensis (*le Chablais*) Nantuates statuere mavult.

Dio in libro XXXIX. in situ *Veragrorum* designando Cæsarem ad verbum sequitur, eósque à lacu Lemano & ab Allobrogibus usque ad Alpes sedes habere ait: Οὐέραγροι παρά τε τῇ Λημάννῃ λίμνῃ καὶ πρὸς τοῖς Ἀλλόβριξι μέχρι τῶν Ἄλπεων οἰκοῦντες. *Veragri* postea unà cum *Sedunis* à valle Pennina vel Sedunensi, quæ à Rhodani fontibus ad opidum Martiniacum sive ad Dransæ & Rhodani confluentes pertinet, & ab aliis vallibus dicti sunt *Vallenses*. Penninæ autem Alpes dictæ sunt non à transitu Pœnorum, sed à Deo Pennino, quem in summo sacratum vertice Montani colebant, uti ait Livius in libro XXI.

Caput *Veragrorum* vicus primùm, deinde civitas fuit, & nomen habuit *Octodurum*. De quo Cæsar in libro III. *Vicus Veragrorum, qui appellatur Octodurus, positus in valle, non magna adjecta planitie, altissimis montibus undique continetur, & duas in partes flumine dividitur*. Dransâ videlicet, non ut quidam putant Rhodano. Ab *Octoduro* *Octodurenses* Plinio in capite XX libri III. *Sunt præterea Latio donati incolæ Alpium, Octodurenses, & finitimi Centrones, Cottianæ civitates, Caturiges*. In tabula Theodosiana proxime *Tarnaias Octoduro*: apud Æthicum, in itinere à Mediolano per Alpes Penninas Mogontiacum, *Augusta Prætoria Salassorum* M. P. XXV. *Summo Pennino* M. P. XXV. *Octoduro* M. P. XXV. *Tarnadas* (vel *Tarnaias*) M P. XII.

Pòst civitas è vico evasit, seu sedes Episcopatûs. Certè in Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ, In provincia Alpium Graiarū & Penninarum *civitas Centronum Darantasia* seu Metropolis primas obtinet; *civitas Vallensium Octodorum* secundas: & Darantasia quidem ad Alpes Graias pertinet; *Octodorum* ad Penninas: quæ in priscis Notitiis nunc *civitas Valensium Octodoro*, nunc *civitas Vallensium*, *id est Octodorus* vocatur, nonnumquam *civitas Valensium*, *id est Octodurum*; in quadam Notitia *civitas Vernsager*, *id est Valensium*, *en Octodorum castrum*, *Cannavennsta*: ubi legendum est *civitas Verager* vel *Veragrorum*. Vera & sincera Gentis & urbis nomina sunt, *civitas Vallensium Octodurum*, vel *Octodorum*. *Theodorus Episcopus Octodurensis* Concilio Aquileiensi interfuit, quod Gratiani, Valentiniani, & Theodosii Principatu est habitum sub Ambrosio Episcopo Mediolanensi; *Constantius Episcopus civitatis Octodorensis* Synodo Epaonensi; *Rufus civitatis Octodorensis Episcopus* Conciliis Aurelianensibus IV. & V. & Concilio Arvernensi II. Postea *Octoduro Veragrorum* Sedunos [illegible] translata est sedes Episcopatûs. Quippe Concilio Matisconensi II. anno DLXXXV. interfuit atque subscripsit missus *Heliodori Episcopi à Sedunis*. Seduni aut Sedunum, caput Sedunorum ad Rhodanum, Germanis *Sitten*, Nostris *Sion* dicitur,

dicitur, & pagus Sedunensis *le Sionnois*. Unde Robertus in Chronico, in Alpibus Grais sub *Darentasia metropoli* ponit civitates *Augustam*, & *Sedunum*, *qua & Octodorum*, id est cujus Episcopatus sedes olim fuit *Octodori*.

Igitur *Octodurum* ut antea ex vico civitas, sic ex civitate vicus iterum factum, nunc *Martiniacum* vocatur, Germanis *Martinach in Wallis*, Nostris *Martigni*: positumque est ad utramque Drantiæ vel Dransæ ripam in Rhodanum paullo pòst devolvendi. & caput olim fuit Vallis inferioris, *bas Walais*, ut Seduni superioris, *haut Walais*: quemadmodum Simlerus, Cluverius, & cæteri recentiores Geographi docēt, quibus libens accedo. Errat Marlianus, qui *Octodorum vicum Veragrorum*, nunc dici *S. Mauricij* ait, & in duas partes *Rhodano* flumine dividi, propterea quòd Monasterium S. Mauricii non ad Drantiam, sed ad Rhodanum jam Drantiâ auctum est positum. Marlianum quem arguere & deridere solet, in *Octoduro* errantem sequitur Josephus Scaliger, & in sua Notitia Galliæ *civitatem Vallensium Octodurum* S. Mauricium exponit, *Saint Mauris*: quem locum alii *S. Mauritzen in Wallis*; alii *S. Mories*; Nostri *S. Maurice* vocant; veteres *Tarnaias* aut *Agaunum* dixere.

Vallenses autem, quorum civitas fuit *Octodurum*, nomen habuere à Valle Pennina, cujus meminit vetus inscriptio apud Goltzium, *Prolegatum provinciæ Rætiæ Vindeliciæ & Vallis Pœninæ* commemorans. Sic à vallibus Pyrenaicis *Vallensem regionem* in Hispania Tarraconensi cognominatam esse accepimus, quam *Cerritania* conjungunt Eginhardus & Vita Imper. Ludovici Pij. *Vallem Penninam* à capite Rhodani ad Drantiæ & Rhodani confluentem pertinere asserit Cluverius. Ab ea Valle aliisque & *Vallenses*, & *Vallensis regio* nomen acceperunt. *Vallensem regionem* Marius Aventicensis Episcopus in Chronico nunc *territorium Vallense*, nunc absolutè & simpliciter *Vallem* nuncupat, & ibi Tauredunum castrum montanum ad Rhodanum, montemque Tauredunensem vel Tauretunensem non longè à lacu Lemano; ibi *Monasterium S. Agaunensium*, seu Thebæorum Martyrum Mauricii, Exsuperii, Candidi aliorumque ponit: ibi Langobardos à Francis *in Baccis* victos acie cæsosque esse tradit, qui locus aut vicus non multum abest à Monasterio Acauno, & *Bex* vulgò appellatur. *Vallensis regio* nunc bifariam dividitur, in superiorem & inferiorem. *Pagus Vallensis inferior*, à recentioribus scriptoribus Latinis *Vallesia*, & *Valesia* à Germanis *Wallisserland* vocatur, aliàs *Walis*, ab accolis *le Wallais*, *le Walay*, aut *le Valeis* vel *Valley*: cujus Principem se dicit Sedunensis Episcopus. Ejus regionis inferioris incolæ, sive *Vallenses inferiores* nuncupantur *les Valesans*, caputque habent civitatem Sedunos. *Regio Vallensis superior*, priscis *Comitatus* vel *pagus Valdensis*, vulgò *le pays de Vaut* appellatur, aliis sed malè *le pays de Vaux*, quasi à Vallibus: continetque Bibiscum, (*Vivers*) Lausanam caput regionis, Nividunum atque Urbam in Helvetiis. Caballiacenses, *les Chablaisiens*, inter Vallenses inferiores & Lemanum lacum consistentes, ubi sint Gaillardum & Terniacum, (*Gaillart* & *Terni*) pago Vallensi inferiori quidam attribuunt. Nonnulli, quos inter est Samson, *regionem Vallensem inferiorem* sive *Vallesiam* (*le Valais*) iterum subdividunt duas in partes; in *superiorem Vallensem*, *le haut Valais*, cujus caput sit civitas Seduni; & in *inferiorem Vallensem*, *le bas Valais*, in qua sit *Octodurum Veragrorum* vel *Vallensium*, *Martigni*, cujus & olim caput extiterit: itaut illa *Sedunos*, hæc *Veragros* Gentes Alpinas complectatur.

Pagos *Vallensem* atque *Valdensem* distinguit apertè Sigismundus Burgundionum Rex in litteris institutionis Monasterii Acaunensis his verbis. *Eidem Monasterio pro anima mea salute dono de rebus meis in pagis vel territoriis Lugdunensi, Viennensi, & Gratianopolitano, & Augustacamerario, & pago Genevensi, Valdensi.* (*le pays de Vaut*) *& fine Aventicensi, & Lausanensi, & Bisuntinensi curtes sic nuncupatas, N & N, & in pago Vallensi*, (*le Valais*) *& in valle Augustana quæ est à finibus Italiæ, alias curtes*, &c. Ubi & pagum *Lausanensem* à *Valdensi* distinguit. Secernunt & Annales Bertiniani *Vallensem Comitatum* seu pagum à *Waldensi* in rebus anni DCCCLXXIX. & illum *Comitatum Vallissiorum*, hunc *Comitatum Waldensem*, vel potiùs *Valdensem usque ad mare Rhodani*, id est usque ad lacum Lemanum quem Rhodanus ingreditur, *in Burgundia* memorant. In litteris Rodulfi Burgundiæ Transiurensis Regis, datis Vabræ anno DCCCCXXCVIII. *Comitatus Waldensis* nuncupatur: (*pagus* enim & *Comitatus* una res est) & *Abbatia Romani Monasterij* esse sita *in Comitatu Waldensi* dicitur. Incolæ *pagi Valdensis Valdenses* Latinis scriptoribus, Nostris *les Vaudois* appellantur, hæresi olim sua infames. Ex his intelligitur, *Vallensem regionem* inter duas provincias fuisse divisam: cùm *pagus Vallensis* in provincia Alpium Graiarum & Penninarum fuerit; *pagus Valdensis*, sive *regio Vallensis superior*, in provincia Maxima Sequanorum, sive in Helvetia ad lacum Lemanum.

VERBIGENUS PAGUS.

Omnis civitas Helvetia in IV. pagos divisa olim erat, ut ait Cæsar in libro I. qui & duos ex eis memorat, *pagum Tigurinum*, & *pagum Verbigenum*. Hunc ultimum Cluverius credit ab *Urba* fluvio nomen accepisse, & *Urbigenum pagum* ob id, non autem *Verbigenum* appellari oportere, atque ita apud Cæsarem hoc nomen emendari debere. *Urba* autem fluvius *Orbe* vulgò dictus, *Urbam villam pagi Ultrajurani* Fredegario memoratam, Aimoino libri IV. initio *villam Urbanam* mendosè nuncupatam alluit. (*Orbe*) *Urbigenorum* ergo nomine Cluverius aliique *Urbæ* amnis accolas, nimirum *Urbenses*, Friburgenses & Bernates designari volunt: at Futnerius in Orbis Notitia, *Urios* pro Cæsaris *Verbigenis* habet, apud quos est locus

Vren appellatus in Helvetiis. Sed caduca est ejus conjectura, quæ duabus tantùm litterulis innititur. *Pagum Vrbigenum* Guillimannus Argoviam interpretatur, *Aergen*, id est pagum ad Arolam flumen.

VERBINUM.

Æthicus in itinere à Bagaco Nerviorum Durocortorum Remorum, inter Duronum & Catusiacum *Verbinum* collocat, à Durono x. à Catusiaco vi. millibus passuum distans. Ex quibus *Duronum*, tabulæ Peutingerianæ etiam notum, *la Capelle*; *Verbinum Vervin* vel *Vervins*; Catusiacum *Taveau*, Minaticum, *Nisi le Comte*; Muennam Novum Castellum ad Axonam *Neuf Chastel sur Aisne*, Cluverius & Bergerius interpretati sunt, ut Blondallus affirmat. *Verbinum* in Teoracia pace inter Henricum Magnum & Philippum secundum Hispaniæ Regem facta nobilitatur.

VERCINIACUM.

Anno DCCLXXIX. *Domnus Rex Karolus iter agens in partibus Neustria, pervenit ad villam Compendium: & iterum revertenti inde in partes Austria, obtulit se Hildebrandus Dux Spoletanus cum multis muneribus in villa quæ dicitur Vercimacus*: ut legimus in Vita Karoli Magni. *Villam Vircimacum* alii vocant, & *Vuircimacum*, in primis Annales veteres rerum Caroli Magni, & Eginhardus; *Vverciniacum vicum* Poëta Saxo in libro I; *villam qua vocatur Vuircimiacum* Annales Bertiniani. Vulgò dicitur *Versigny*, locus à Crispeio pagi Vadensis capite III. circiter leugis distans.

VERINBREA.

Verinbrea villa publica in Gestis Francorum & in Appendice Chronici Fredegarii vocatur, posita ad flumen Isaram in Diœcesi Suessionica, ac in pago Vadensi, vulgò *Verberie*, & corruptè *Barberie*: ubi Carolus Dux & Princeps Francorum graviter ægrotavit anno DCCXXXIX. *Vermbriam opidulum* appellat auctor Vitæ Lodovici Pii; *Vermeriam Palatium* Chronicon Fontanellense, Capitula Caroli Calvi, aliique rerum Francicarum scriptores. Synodus *Vermeriensis*, quæ anno DCCCLIII. habita est, ab ea nomen invenit; & altera antè sub Pippino Rege habita. Apud *Vermeriam* anno DCCCLXIX. aliud Concilium Episcoporum est congregatum. *Villa publica Vuerembria* dicitur in Chronico Hildenesheimensi corruptè.

VERNO.

Verno, *Vernon*, opidum est positum ad ripam fluminis Sequanæ inter Meduntam & Gallionem: quod ab Orderico Vitale in libro XII. Historiæ *Vernon* terminatione Francica appellatur, ut *Alencion* in libro XIII. vocatur Alentio: ceteris *Verno* dicitur, positumque est è regione magnæ silvæ. Guillelmus Armoricus in anno MCXCVIII. *Vernonem Pacificumque* commemorat. Johannes Saresberiensis, eo vetustior, in epistola CXXVIII. ad Episcopum Norvicensem ejusdem meminit. *Sed profectò majus est, quod nobis restituto Vernone Fortuna promittet.* Recentiores *Vernonium* corruptè nuncupant.

Est & *Vernetum*, aliàs *Vernetum* in Secalaunia prope Rivum Moretinis mediis in silvis, *Vernon*: item *Vernelli* (*Vernaux*) vicus in Briegio Diœcesique Parisiaca prope Crassum Nemus, *Gros Bois*: necnon *Vernadum* (*Vernon*) ad fluvium Siceram in Turonibus proximum silvæ. Quo fit, ut existimem *Vernonis* aut *Verni* nomine Gallico silvam designari olim consuevisse.

VERNOLIUM.

Ordericus Vitalis in libro XIII. Historiæ cum Alancione & Nogento Particensi *Vernolium* opidum cómemorando conjungit: quod vulgò *Verneuil*, aut *Verneüil au Perche* dicitur, estque in confinio Aulercorum Eburovicum & Carnutum non longè ab ingenti silva positum ad Arvam amnem, Ebroicis tamen quàm Carnutis multo propius. *Vernogilum* primò dixere Galli, deinde *Vernoilum*, ac postremò *Vernolium*: ut Corbogilum, Nantogilum, & similia postea in Corboilum, ac Nantoilum, ac demum in Corbolium & Nantolium mutata sunt. Plurima sunt ejus nominis loca in Gallia: sed quid eo nomine Gallico significaretur olim, scire difficile est, veteri linguâ Gallicâ pridem exoletâ exterorum adventu ac imperio, Romanorum nimirum, atque Francorum, Gothorum, Burgundionum, Normannorum.

Est *Vernolium* in pago Burbonensi, *Verneul*, silvis adpositum non longè ab flo. Elavere.

Nec prætermitti debet *Vernolium*, *Verneüil*, antea Marchiæ, nunc Ducatus titulo clarum, in Bellovacis ad Isaram positum inter Credilium vel Credulium (*Creil*) & Pontem ad S. Maxentiam, silvis adsitum: qualem omnium *Vernoliorum* situm esse animadverto, ac *Verni* villæ fiscalis, vici *la Verne* ad flu. Ittam, *Vernonis* prope Gusiam, *Bernon*, *Vernonis* etiam Sequanæ ac silvis proximi, ac *Vernetis* in Secalaunia: ut ut prisco nomine Celtico *verno* silva designata esse videatur.

VERNUM.

Vernum villa olim Regia fuit, jaminde à Chlothario III. Chlodovei junioris filio, hoc est ante annos mille. In Vita Baboleni Abbatis exstat epistola ejus Regis, *facta Verno Regali Palatio*. Vita B. Eucherii Episcopi *Vernum fiscum publicum* vocat, sub Carolo Principe Francorum. *Illuster Pippinus Rex Francorum universos pane Galliarum Episcopos aggregari fecit ad Concilium Verno Palatio publico, recuperare* (id est reparare) *aliquantisper cupiens instituta Canonica*, anno Christi DCCLV. Sed & *inclytus Rex Carolus*, Pippini pronepos, *anno V. regni sui*, Christi DCCCXLIV. *mense Decembri, Indictione* VII. *Episcopos ac ceteros fideles ex diversis partibus evocavit ad Vernum Palatium.* In Vita Ludovici Pii Aug.

memoratur & *Vernum*, atque in Capitulis supradicti Caroli Calvi, ejus filii, leguntur *Canones Concilii in Verno Palatio habiti* anno regni ejus v. Errant qui Vernonem ad Sequanam esse arbitrantur, *Vernon*. Aliud enim est *Vernum*, aliud *Verno*. Situm *Verni* docent Annales Bertiniani in rebus anni DCCCXXXVIII his de Ludovico Imper. Pio cognominato verbis. *Ipse orationis gratiâ Parisius Sanctorumque Martyrum basilicas curavit invisere: directoque Carolo in partes Cenomannicas, ipse in Verno, Compendio, cæterisque circumjacentibus locis venationi congruis stativa habuit.* *Vernum* igitur *Palatinum*, locus erat venationi conveniens, inter Luteciam Parisiorum & Compendium Suessionum positus: quem esse *Ver* puto locum Crispiaco, & silvæ, ac Isaræ fluvio propinquum, à Monstreletio memoratum; aut certè *Verneüil*, locum Ducatûs titulo inclitum ad flumen Isaram in Bellovacis, Credilium inter & Pontem ad S. Maxentiam situm media in silva ejusdem nominis, ob idque venatoribus opportunum & gratum. *Vernum* autem *Verneüil* à Nostris dici potuit: ut Nantum locum fiscalem in pago Constantino, B. Marculfi Monasterio clarum, *Nanteüil* Nostri vocavere, cùm tamen propriè *Verneüil* & *Nanteüil* nisi ex Vernoilo & Nantoilo, aut si mavis ex Vernólio & Nantolio confici nec possit nec debeat. In Capitulis suis Carolus Calvus sic præcipit filio: *in Verno porcos accipiat tantùm.* In Annalibus Bertinianis situs *Verni* designatur inter Compendium & Monasterium S. Dionysii. *Anno* DCCCLXXVII. *Ludovicus iter agens per Carisiacum & Compendium usque ad Vernum, quatenus ad sepulturam patris sui* (Caroli Imper.) *apud Monasterium S. Dionysii perveniret.*

Est & apud Frodoardum in Historia Rémensis Ecclesiæ, *villa Verna in pago Virtudensi.*

VERNUS SOL.

Inter Lugdunum Convenarum seu potiùs inter Aquas Siccas & Tolosam *Vernus Sol* ab Æthico memoratur, in itinere ab Aquis Tarbellicis Tolosam, à Lugduno LIV. ab Aquis Siccis (*Seiches*) XII. à Tolosa XV. millibus passuum distans. *Vernum Solem* hunc locum vocavere Romani, aut incolæ Galli Romanæ ditionis ac linguæ, quòd ad vernum Solem qui est gratissimus spectaret. Fortè nunc Placentia seu *Plaisance* dicitur ab amœnitate cæli solique.

VEROMANDUI, ET AUGUSTA VEROMANDUORUM.

Julius Cæsar in libro II. scribit, *Veromanduos*, ut & Velocasses, Caletos & Ambianos, qui cum cæteris Belgis contra populum Romanum conjuraverant, obsidesque inter se dederant, ad id bellum pollicitos esse millia armata decem: & *trans Sabin flumen omnes Nervios consedisse, adventumque ibi Romanorum exspectasse unà cum Atrebatibus & Veromanduis finitimis suis. Nam his utrisque persuaserant, ut eamdem belli fortunam experirentur.* Strabo nullam *Veromanduorum* mentionem fecit, ut est in Celticæ & Belgicæ descriptione negligens & confusus. Plinio in Belgica *Veromandui*; Floro in epitome libri CXIV. Livii, & in tabula Theodosiana *Viromandui*; Ptolemæo sub Nerviis in Gallia Belgica *Romandues*, οἱ Ῥωμάνδυες corruptè dicuntur. Truncatum enim est nomen Gentis, & ex prima ejus syllaba Ου articulus factus οἱ. Scriptum quippe fuisse à Ptolemæo puto Ουιρομάνδυες, *Viromandues*. *Veromandui* porrò à Ptolemæo dicti sunt *Viromandues*, ut Ædui ab Ausonio *Ædues*; Mediomatrici à Cæsare & Ptolemæo *Mediomatrices*; Gabali à Strabone & Plinio *Gabales*; Triboci à Cæsare *Triboces*. *Cohors* XIX. *Veromanduorum* in veteri inscriptione apud Goltzium memoratur. Pro *Viromanduis* quidam *Vermanduos*; Æthicus & Dado *Veromandos*, interdum & *Verumandos* antiqui codices; *Veromandos* & *Velomandos* Historiæ Miscellæ liber VI. MS; Robertus in Chronico *Veremandos*; Vitæ S. Balthildis scriptor æqualis *Vermandos*; nonnulli *Vermendos* dixere. Ex *Viromanduis Viromandos* Jonas in libro de Vita S. Eustasii, Annales Bertiniani ac Aimoinus; *Viromannos* Guillelmus Armoricus in Philippida fecere. Prisca & incorrupta Gentis nomina *Veromandui* & *Veromandi*; necnon *Viromandui* & *Viromandi*; vulgò *les Vermandois*: quorum nominis partem servat *Epamanduodurum* in Sequanis, aliàs *Epomanduodurum*, à Vesontione XXXI. millibus distans, vulgò *Mandeurre*.

Nomen dedere *Veromandui* pago *Veromanduensi*, *le Vermandois*, Comitibus quondam suis claro & illustri: qui *pagus Vermandensis* dicitur à veteri scriptore Vitæ S. Balthildis, & in Chronico de Gestis Normannorũ, à Ludovico Pio Aug. in Divisione Regni inter filios *pagus Virdomadensis*, corruptè pro *Viromandensis*; in Capitulis Silvacensibus Caroli Calvi *pagus Vermendisius*, id est *Vermendensis* inter *Noviomisum* & *Adertisum*; à Brittone in Philippide mendosè *Viromannia* semper pro *Viromandia*; Anselmo Gemblacensi Abbati in Chronico *Viromandia*.

Urbs Gentis caput, Episcopatus quondam sedes, dicta est ab Augusto Cæsare *Augusta Veromanduorum*; Ptolemæo Αὐγούστα Ῥωμανδύων mendosè pro Αὐγούστα Οὐιρομανδύων; in tabula Theodosiana sive Peutingeriana similiter *Augusta Viromanduorum*; Æthico *Augusta Veromandorum* inter Camaracum & Contraginnum; in Annalibus Bertinianis non semel & *Augusta Viromandorum*. In Notitiis provinciarũ & civitatum Galliæ *civitas Veromanduorum* nuncupatur, & *civitas Veromandorum*; atque inter XII. provinciæ Belgicæ II. urbes quartum locum obtinet. *Civitas Veromandensis*, *urbs Veromandensis*, *Viromandi* quoque, nomine Gentis cujus caput fuit, appellata est. Unde Jonas in Vita Eustasii Abbatis, *Acharium Viromandorum & Noviomensem ac Tornacensem Episcopum* vocat; Dado Eligium *custodem urbium seu municipiorum, Veromandensis quæ est metropolis urbs, Tornacensis, Noviomensis. Viromandi*, vel ut Aimoinus loquitur in situ Galliæ, *Viroman-*

dus esse metropolis urbs dicitur à Dadone, ab eoque & à Jona Noviomago seu *Noviomo* præponitur, non quòd esset metropolis & caput provinciæ Belgicæ secūdæ; (Nam Durocortorom Remorum metropolis semper fuit ejus provinciæ, ut est hodie) sed quòd caput esset Gentis *Veromanduorum*, & mater urbium, municipiorum ac castellorum ad eam pertinentium, sedesque Episcopi omnibos *Veromanduis* imperantis: donec Augustâ eversâ, aut quam aliam ob causam, ex ea orbe sedes Episcopalis Noviomagum translata est, & Noviomagus in omnia Augustæ jura successit. Legi Passionem MS. S. Quintini in codice Musciacensi, in qua hæc repetio. *Milites, qui B. Quintinum ducebant, cùm in quoddam municipium quod antiquo nomine Augusta Viromandorum nuncupatur, pervenissent, Præsidem ibi jussi sunt exspectare. Hoc Christi providentiâ actum est, quatinus ipsum locum ipsius Martyris sanguine & nomine sanctificaret.* Quintinus igitur ibi agnoem consummavit, & pro Christo sanguinem fudit, ob idque loco nomen suum dedit.

Certè *Augusta Veromanduorum*, vel *Viromandi*, nunc vocatur opidum S. Quintini, *Saint Quentin* vel *S. Quintin en Vermandois*, propterea quòd B. Quintini Martyris & Levitæ corpus servat, à venerabili matrona Eusebia inventum anno post ejus agonem LV. & *in superiore loco eminentis opidi quod olim Augusta Viromandorum vocabatur, collocatum*; uti ait Sigebertus in Chronico. Auctor Annalium Bertinianorum qui in anno DCCCLXXXII. definunt, Anno (inquit) DCCCLXII. *Carolus Carisiacum Palatium veniens, Ermendrud neptem Adalardi Comitis, uxorem ducit: atque Augustam Viromandorum, ad memoriam videlicet B. Quintini Martyris, Nativitatis Domini & Apparitionis festum celebraturus proficiscitur.* Item, *Anno* DCCCLII. *Carolus fratrē Lotharium ad sui conloquium invitans, apud Augustam Viromandorum quæ B. Quintini Martyris corpore insignitur, fraternè suscipit, honorificè afficit, regaliter munerat.* Sed vetustissimus nostrorum omnium scriptorum Gregorius in libro de Gloria Martyrum rem conficit paucis. *Apud Virmandense opidum Galliarum Quintinus Martyr quiescit.* Gregorius igitur, Bertiniani Annales, & Sigebertus, Vitam ac Passionem Quintini Mart. secuti, recentiores quoque Mercantius, Claudius Hemeræus, aliique *Augustam Veromanduorum* esse *opidum S. Quintini* affirmant, propter Ecclesiam ibi Quintini Mart. reliquiis ac nomine insignem. Ita sentit & Josephus Scaliger in Notitia Galliæ. Petrus Massonus in Notitia Episcopatuum Franciæ, *Augustam* quidem *Veromanduorum opidum à Martyre B. Quintini appellari* ait; suspicatur tamen cum aliquibus, cathedram Episcopatûs exstitisse *in Cœnobio Vermand*, quod *Monasterium Veromanduorum* vocat: quasi vicus urbi præferri ab Episcopis per Canonas potuerit aut etiam debuerit; aut quasi alibi quàm in capite Gentis quisque suæ Episcopi sedem statuere consuevissent.

Legi in codice Musciacensi Revelationem corporis S. Quintini Mart. veterem, in qua hæc repetio. *Requirit Eusebia locum, qui dicitur Augusta Viromandorum, juxta fluvium qui vocatur Somena; ubi transit agger publicus, qui venit de Ambianensium civitate, & pergit Leodunum Clavatum.* Ibidem dicitur *Eusebia voluisse S. Quintinum Mart. Viromandis civitate sepelire; sed* propter pondus *in quodam municipio quod Augusta Viromandorum nuncupatur, eum sepelisse.* Ubi *Viromandos civitatem à municipio Augusta Viromandorum Sumina* adsito scriptor falsò distinguit, & *municipium* seu *locum Augustam Viromandorum* ad *Somenam*, haud dubiè accipit pro opido S. Quintini, *S. Quentin*; (quod verum est) at *civitatem Viromandos* pro *Vermand*; quod falsum: tamquam *Vermand* qui nunc vicus est, olim civitas & caput Gentis, ac sedes Episcopatus exstiterit; urbs & caput *Viromandorum* non exstiterit *Augusta*, cùm id vel unus Ptolemæus disertè testetur. Legerat hanc Quintini corporis Revelationem inventionemve Massonus, & lectione ejus in errorem quem suprà notavimus, inductus est. Aliter sentit Philippus Cluverius, quem Monetus & Samsun sequuntur, & in capite XXIV. libri II. de Antiqua Germania, *Augustam Veromanduorum* caput Gentis, credit esse *Vermand vicum* ab opido S. Quintini V. millibus passuum distantem, Abbatiæ titulo illustrem ad Dalmantionem fluvium: credit hoc inquam, locorum propinquitate & similitudine nominum, atque ea præcipuè ratione adductus, quòd urbes Galliæ quotquot capita Gentium sunt, depositâ propriâ appellatione, suæ quæque Gentis nomen assumserint, uti *Vermand* nomen *Veromanduorum* servat. Sed scire Cluverius debuit, plura in Galliis capita populorum nomen proprium retinuisse quàm gentili mutavisse. Quippe & Lugdunum caput Segusianorum, & Augustodunum caput Æduorum, & Rotomagus Veliocassium, & Constantia Unellorum, & Tullum Leucorum, & Verodunum Verunorum, & Camaracum Nerviorum atque Tornacum, & Tervanna Morinorum, ac Bononia, & Mogontiacum, & Colonia Agrippina Ubiorum, & Vesontio Sequanorum, & Aventicum Helvetiorum, & Augusta Rauracūm, & Vienna Allobrogum, & Valentia Segalaunorum, Vasio Vocontiorum, Avenio Cavarum, & Massilia Græcorum, & Burdigala Biturigum Viviscorum, & Aginnum Nitiobrigum, ac aa. ferè aliæ urbes Galliæ, nomen hodieque proprium ac vetus retinent, nec Gentis quæque suæ appellationem umquam suscepere. Constat quidem similitudine nominum in locorum investigatione vix ullum esse argumentum levius, ullum fallacius.

Augusta igitur *Veromanduorum* ad flumen Summam, est citra dubitationem opidum S. Quintini: quod Frodoardus in Chronico nunc à munitionibus loci *castrum S. Quintini*, item *castellum S. Quintini*, & *castellum super Somnam apud S. Quintinum*, nunc *opidū S. Quintini* vocat; nonnumquam *ad S. Quintinum*, & *apud S. Quintinum*; Annales Metenses in anno DCAC. *ad B. Quintini Martyris limina*, à Basilica loci Reliquiis & tu-

mulo ac nomine Quintini illustri dixere.

VERTAVUM.

Vertavum positum est ad fluvium Separim cognomine Namnetensem, (*la Sevre Nantoise*) & ab urbe Namnetis II. leugis distat. *Verton* Nostri vocant. Ibi Martinus Monasterium statuit in honore Johannis Baptistæ, quod *Vertavum* & *Vertavense* appellaverunt; Abbate quondam suo gaudens. Nunc est Cella, Pictavensi Monasterio S. Jovini de Marnis subjecta. *Vertavi* meminit Vita S. Martini Vertavensis Abbatis.

VERUNI, ET VERODUNUM CAPUT VERUNORUM.

Caius Plinius Secundus in libri IV. capite XVII. inter Galliæ Belgicæ gentes *Verunos liberos* numerat omnium primus, & ea omnibus unus ac solus. Nullus enim alius cùm è veteribus tum ex recentioribus scriptoribus *Verunorū* mentionem fecit. Hos Samson ætate Julii Cæsaris Mediomatricis attributos extitisse, ac paullo pòst ditioni eorum exemtos fuisse; ideoque à Plinio *Verunos liberos* dici, cùm *Verdunos* aut *Veredunos* vocari oporteat, confidentissimè affirmat solâ conjecturâ ductus. Nimirum existimat, stante Imperio Romano, in Gallia liberorum populorum genera fuisse duo: & alios quidem qui ante Cæsaris & Plinii ætatem nobiles admodum clarique erant, quales Nervii, Leuci, Treviri, Segusiani, Santones, Bituriges Cubi, atque Arverni fuerunt, à Plinio *liberos* cognominari, proptetea quòd unà cum reliquis tributa non pendebant, & meliore ceteris conditione atque imperio æquiore utebantur: alios autem qui Cæsari ignoti indictique sunt, ut *Verunos*, Silvanectes, Meldos, non ob aliud à Plinio *liberos* appellari, quàm quia cùm majoris populi pars aut clientes fuissent Julio Cæsare in Gallia bellum gerente; postea mutata sorte ante Vespasiani Principatum ea subjectis liberi erant & sui juris facti. Quæ meta sunt somnia, nec ulla cujusquam veteris scripturis auctoritate nituntur. An enim omnium Belgicæ, Celticæ & Aquitaniæ Gentium meminit C. Julius Cæsar? An meminit Toxandrorum, populi inter Belgas celeberrimi, & ut ait Plinius in *plura nomina* divisi? an Tungrorum nationis nobilissimæ & validissimæ? an Abrincatuorum in Lugdunēsi Gallia, Tricassium, Vadicassium? ne de Meldis loquar. An meminit Biturigum Viviscorum, Convenarum in Aquitania, & Consorannorum? Ideone quia Cæsar de his cunctis silet, vivo & scribente Cæsare per se populi non fuerunt, aut sub aliorum ditione & imperio fuerunt? Ideone inter Julii Cæsaris & Plinii ætatem nosci, crescere, florere cœperunt? Planè (ni fallor) quoniam ceteris Galliarum Gentibus quietiores habuit ac pacatiores obedientioresque, de his tacuit Cæsar: qui minimè aliàs operam dedit, ut omnium ad unum Galliæ populorum numerum iniret. Persuasissimum igitur habendum est, cùm majores tum minores Galliæ populos, quos Plinius *liberos* cognominet, uno eodemque modo ac sensu, una eademque de causa *liberos* dici, quòd ab Imperatoribus Romanis aliqua libertate donati erant, & tributorum aut saltem aliorum munerum publicorum præ ceteris immunitatem habebant. Alioquin credendum esset, Senones & Bellovacos, qui teste Cæsare in fide & amicitia civitatis Æduæ fuerunt; Suessiones qui Remorum erant in clientela; Cadurcos, Gabalos, & Vellavos, qui sub imperio Arvernorum esse consueverant, sub Principibus Romanis numquam hoc jugum excussisse, numquam se, ut ita loquar, in libertatem asseruisse, cùm nec à Plinio nec à quoquam alio liberi appellentur.

Quod ad *Verunos* nostros pertinet, nihil eo in nomine corrigendum: nec quia caput *Verunorum Verodunum* vocatur, *Veruni* in *Verdunos* aut *Veredunos*, aut etiam (quemadmodum quidam faciunt sine causa) in *Verodunos* sunt mutandi, repugnante veterum Plinii codicum scripturâ. Parcendum est nomini, quod usque ad nostram ætatem per annus mille sexcentos unius Plinii diligentià servavit. Nec quia Strabo & Ptolemæus ceterique prisci Geographi ac Historici *Verunos* omisere, credere debent Critici, in eos impune grassari sibi licere.

In tabula Theodosiana Principatu Theodosii Magni facta, quæ ab editore vulgò Peutingeriana dicitur, caput *Verunnorum Vironnum* nomine Gentis appellari mihi videtur. *Vironnum*, *Nintteaci* IX. *Auxenna* X. *Durocortoro* XII. *Vironnum* autem à *Verunis* pro *Verunnum*, ut e in i, & u in o mutari consuevere. Josephus Scaliger in Notitia Galliæ, *in veteribus Conciliis Gallicanis aliquando Episcopum Veronensem perperam legi* ait *pro Verodunēsem*. In quo ipse haud dubiè fallitur. *Verunnum* enim, *Veronum* ac *Vironū* unius ejusdemque urbis nomen est sincerum ac incorruptum, capitis nimirum *Verunorum*, quod & *Veronos* ac *Vironos* dixere: & à *Verono* rectè dictus est *Episcopus Veronensis*.

Æthicus in Itinerario provinciarum *Verodunum* hanc urbem appellat, & inter Durocortorum ac Divodurum ponit his verbis. *Iter à Durocortoro Divodurum usque millia passuum* LXII. *sic*: *Basilia* M.P.X. *Auxuenna* M.P.XII. *Verodunum* (aliàs *Virodunum*) M.P. XVII. *Fines* M.P. VIIII. *Ibliodurum* M.P. VI. *Divodurum* M.P. VIII. In vetertima omnium Notitia provinciarum & civitatum Galliæ, circa Honorii A. principatum composita, *civitas Verodunensium* similiter dicitur, & in provincia Belgica prima numero quarta atque ultima ponitur. In aliis Notitiis *civitas Veredunensium*, in aliis *civitas Verudunensium*, in aliis *civitas Verudonensium*, in aliis *civitas Verodonensium*, alibi *civitas Verdunensium* appellatur. *Verodunenses* autem, & *Verudunenses* dicti sunt à *Veroduno* vel *Veruduno*: quam urbem & *Verodonum* ac *Verudonum* nonnumquam appellavere u in o, & invicem o in u conversis, interdum contracto nomine *Verdunum*, & corruptè *Veredunum*. Gregorius Turonicus Episcopus in Historia MS. *Viredunum civitatem*, & *Viridunensem urbem*

nuncupat; *Viredunum* & Paulus Verodunensis Episcopus in epistola ad Desiderium Cadurcorum Antistitem. Fortunatus in libri III. Carmine XXIX. ad Agericum Episcopum, *Veredunum* ac *urbem Veredunam* vocat his versibus.

Urbs Vereduna brevi quamvis claudaris in orbe,
Pontificis meritis amplificata places.
Major in angusto præfulget gratia gyro:
Agerice tuus quam magis auxit honor.

Desideratus *Episcopus Ecclesiæ Verodunensis* Conciliorum Arvernensis & Aurelianensis V. decretis subscripsit. *Viridunum* rerum Luduvici Pii Carolique Calvi scriptores vocant; Gerbertus in epistolis *Virdunensium civitatem*; plerique recentiorum & *Virdunum*. In epistula XLIX. Nicolai Papæ ad Episcopos Regni Lotharii *Viridensem Antistitem* pro *Virdunensem* mendosè excusum reperio. Apud Butaruriam in veteri nummo legimus, *Veroduno fit*; in altero, *Virduno fitur*.

Verodunum aut *Verudunum*, vulgò *Verdun* vocitant Nostri, & incolas *Verodunenses*, *les Verdunois*: pagum *Verodunensem*, Nithardo in libro I. & Frodoardo in anno DCCCCXXXIX. *Viridunensem* dictam, *le Verdunois*.

Eam urbem nunc claram & magnam Mosa interfluit; quam qui veteribus incorruptisque nominibus appellare voluerit, non aliter quàm *Verunum* aut *Vironum* nomine Gentis, aut certè *Verodunum Verudunumve* proprio vocabulo appellabit. *Verodunum* autem vel *Verudunum* dicitur non tamquam *Veri mons*, sed tamquam *Verunorum* aut *Veronorum mons* seu *dunum* à situ. *Verodunum* inquam dicitur quasi *Veronodunum* sive *Veronorum mons*; *Verudunum* quasi *Verunodunum* aut *Verunorum mons*. Quippe ut suprà notavimus, *Veruni*; & *Veroni* ac *Vironi* una est unius Gentis appellatio.

In urbe *Veroduno* sunt Abbatialia Monasteria S. Vitoni, (*S. Vanne*) quod est virorum in *monte S. Vitoni*; S. Mauri, (*S. Maur*) quod est puellarum; S. Pauli; & S. Agerici.

Concilii Agrippinensis decretis *Sanctinus à Laticlavo* subscripsit. Ubi Sirmondus emendandû ait ab *Articlave*, quoniam *Verodunum* Sanctini sedam, *urbem Claverum* olim dictam esse docet Bertharius Presbyter, qui de Episcopis Verodunensibus ad Dadonem Antistitem scripsit. Addere potuit Sirmondus & Sigeberti verba, quæ talia sunt. *Anno Christi MXLVII. urbem Claborum quæ Virdunum dicitur, Gedefridus incendit*: & apud Ægidium Aureæ Vallis Monachum in Gestis Episcoporum Tungrensium, *Sanctinum Articlavorum vel Virdunensium* dici. Sed Jacobi Sirmondi conjecturæ accedere non possum. Nec enim magis intelligo quid sit *Articlavum* quàm quid *Laticlavum*, cùm neutrum alibi reperiam: & nemo non videt, inter *Laticlavum Articlavumve* & *urbem Claverum* aut *Claborum* plurimum interesse. Nec Berthario, vel potiùs Laurentio, & Sigeberto recentibus auctoribus credo, *Verodunum* dictum esse *urbem Claverum* aut *Claborum*, aut *urbem Clabiam*. Quis enim hoc alius scripsit? Quis antiquus scriptor hoc nomen usurpavit? sive *Claverum Claborumve* nomen est neutri generis, sive masculini in IV. casu, aut etiam in genitivo plurali nomen Gentis. Nonne suprà docui *Verunum* aut *Vironum*, atque *Verodunum*, veteres esse ac sinceras ejusce urbis à Gente atque à situ appellationes? Quis *Articlavos*, aut *Clabes* Gentibus Belgicæ umquam adnumeravit excepto Laurentio?

Quidam *Verodunum in Lotharingia* cognominant, *Verdun en Lorraine*, (sicuti Vita Bernardi *Virdunum civitatem Lotharingorum* esse ait) ut illud distinguant ab aliis ejusdem nominis locis, variis in Galliæ regionibus constitutis. Quippe est & *Virdunum* ad Ararim in Burgundia, *Viredunum castrum* Marliano dictum, *Verdunum* in litteris anni MCCLXXIV. *Verdun* vulgò, oppidum aut castrum positum ad trium fluminum confluentes. Ibi enim Arar sinistrâ ripâ Dubim recipit, dextrâ Dunam, (*Dune*) à quo fortasse nomen locus accepit. *Virdunum* quoque in Provincia reperio, si qua duobus veteribus Gregorii Turonici Episcopi codicibus fides habetur, in capite XXXIX. libri IV. Historiæ Francicæ, ubi lego in uno quidem: *Et Zaban quidem per Virdunensem descendens urbem, usque Valentiam venit*: in altero, *per Verdunensem*; cùm in aliis libris legatur *per Diensem*: & est in Provincia fluvius *Verdon*, Verdunus. Est etiam *Verdunum* ad Garumnam, Tolosanis olim Comitibus subjectum, *Verdun*, quod Petrus Monachus in Historia Albigensium vocat *castrum nobile, distans V. leugis à Tolosa, super Garumnam fluvium situm, nomine Verdunum*, aliàs *castrum Virdunum*.

VESATUM.

Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta, in Capitulis Caroli Calvi *Velsatum* nuncupat, in Annalibus Bertinianis *Veosatum*. *Lingas, quod de ista parte Mosæ est, & pertinet ad Veosatum*. In nummis Carolingorum *Vuiosatum* quoque scriptum reperitur. *Vuisatum* Sigebertus in anno Chronici MCVI. appellat. Sed hic *Visatum*, illic *Viosatum* cum unico n. scribi oportet. Otto Frisingensis in libri VII. capite XII. *Gnegesar* vocat corruptè pro *Guegesat*; Conradus Lichtenavius *Vuegesar* pro *Vuegesat*; nonnulli & *Vegesatum*. Oppidum est ad Mosam flumen inter Leodicum & Trajectum positum, vulgò *Vveset*, aliàs *Viseo* dictum, si tamen oppidi magis quàm vici nomen meretur.

VESONTIO SEQUANORUM.

C. Julius Cæsar in libro I. Commentariorum belli Gallici *Vesontionem esse oppidum maximum Sequanorum* tradit, *& naturâ loci sic munitum, ut magnam ad ducendum bellum det facultatem: propterea quòd flumen Aldnabis ut circino circumductum pæne totum oppidum cingit: reliquum spatium quod non est ampliùs pedum DC. quà flumen intermittit, mons continet magna altitudine, ita ut radices ejus montis ex utraque parte ripæ fluminis contingant. Hunc murus circumdatus arcem efficit, & cum oppido conjungit.* At nunc Dubis navigabilis

fluvius, apud Cæsarem corruptè *Alduabis* vel *Alduadubis* dictus, non pæne totum oppidum cingit, sed (ut ait Marlianus) *Vesontionem ex magna parte intersecat*; aut potiùs ut Chifletii verbis utar, ipsum *medium interluit* ac dividit. Fredegarii ac Jonæ ætate mons *Vesontionis* flumine Dubi cingebatur ac veluti circumvallabatur. Sic enim Fredegarius scribit in libro v. ultimoque Chronici. *Cùm domorum densitas in diffuso latere proclivi montis sita sit, prorumpunt ardua in sublimibus cacuminibus: qui* (mons) *undique abscisi fluminis Dova alveo vallante nullatenus commeantibus viam pandit.* Eadem verba de situ *Vesontionis* reperio in libro de Vita Columbani Abbatis, quem Jonas Monachus composuit: sive Jonas à Fredegario, sive contrà Fredegarius à Jona accepit. Ambo enim æquales fuere, & Dagoberti ac Chlodovei principatu vixere circa annum DCXXX. & DCXL. Dio in libro XXXIX. Cæsarem sequitur, & *Vesontionem Sequanorum urbem* appellat, τὸν Οὐεσοντίωνα τὴν τῶν Σηκουανῶν πόλιν. Tabula Theodosiana vel Peutingeriana, atque Itinerarium Æthici *Vesontionem* quoque, necnon *Visontionem* nuncupant; Vesontionem & Magno his verbis: *Sequanus, Vesontio.* In Notitia Imperii Rom. hæc legimus. *Sub dispositione V. S. Ducis provinciæ Sequanici Milites Latavienses Olinone.* Quæ verba haud dubiè corrupta, sic emendari arbitror oportere expunctis II. litterulis e & s, & mutatione trium litterularum L in B, N in V. & L in T. *milites Batavi Vesontione*: quæ certissima est conjectura. Nam *Batavi Seniores* Vesontione in præsidio erant: at verò *Olinonis* loci qui mentionem faciat, neminem usquam reperio, licèt Chifletius vicum esse proximum Basiliæ credat, & aliis persuaderi id posse speret. *Vesontio* igitur vetus est nomen urbis, sincerúmque & incorruptum: quod Romani, ut sæpe aliàs, vulgari pronuntiatione Gallorum moti multis modis mutavere.

In nummo Galbæ apud Goltzium vocatur *municipium Visontium*: apud Ptolemæum quoque Sequanorum urbs primaria *Visontium*, Οὐισόντιον: nisi si legendum est Οὐισοντίων, *Visontio*; In quibusdam Notitiis *Vesontium* & *Bisuntinum*; Eginhardo etiam, & Ludovico Pio ac Carolo Calvo *Vesontium*.

Julianus Aug. in Epistola XXVIII. *Vicentionem* vel *Bicentionem*, Βικεντίωνα, quomodo alius nemo; Ammianus Marcellinus cùm editus tum etiam scriptus, in libro Historiæ XX. *Besantionem* appellavit; Capitula Caroli Magni *Bissancion villam partis Burgundiæ*, id est urbem Burgundiæ. Nostri *Besançon* etiam vocitant, ad *Besantionem* proximè accedente, vel potiùs *Besantionem* exprimente ac reddente vocabulo. Sic enim factio Nostris est *façon*, mactio *maçon*, Brictio *Briçon*, aliàs *Brisson*, Brigantio *Briançon*, potio *un poçon*, mensuræ lactis genus, cantio *chançon*, Alentio *Alençon*, lectio *leçon*, coctio *cuiçon*, aliàs sed corruptè *cuisson*.

In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ, nunc prov. Maximæ Sequanorum *metropolis civitas Vesontiensium*; nunc *Metrop. civitas Visontiensium* nuncupatur; in una quadam mendosè *Besantiacum*, nomine ad *Besantionem* Ammiani accedente.

In Notitia, quam ex Bibliothecâ Thuanea eruit Andreas Chesnius, *Chrysopolis* vocatur his verbis. *Maxima Sequanorum, in qua est Vesontium, quæ vocata est olim Chrysopolis, id est Aurea civitas.* In alia Notitia provinciarum ac civitatum Galliæ, quâ Isidorus Mercator, & Isidorum secuti Simlerus, Merula, Scaligerque præter ceteros utuntur, *provinciæ Lugdunensi* IV. subjicitur provincia Maxima Sequanorum, novo & indebito appellata ibi nomine *provincia Lugdunensis* V. cujus *metropolis civitas Crispolinorum, id est Vesuntio*, aliàs *Vesontionum*. Sed hæ Notitiæ (ut notavi in Sequanis) recentiores sunt ambæ atque corruptæ. Neque enim *Vesontionem vocavere olim Crysopolin*: cùm contrà veteri ac Gallicæ *Vesontionis* appellationi multis pòst sæculis Græcum nomen successerit. Præterea quis ferat *civitatem Chrispolinorum* mutilo ac nihil significante vocabulo nuncupari, quæ *civitas Crysopolitanorum* debuit appellari? *Chrysopolin* sive *Auream urbem* vocans & nonnulli è Nostris Historicis atque Chronographis; vocant & nonnullæ Vitæ Sanctorum. Sed præter ceteros Johannes PP. VIII. qui anno DCCCLXXII. sedere cœpit ante annos ferè octingentos, & usque ad annum DCCCXXXII. Romanæ Ecclesiæ præfuit, hoc nomen usurpavit. Quippe in epistola, quam ad Carolum Crassum nondum Imperatorem misit mense Junio, Indictione XIII. & quæ *dilecto ac spiritali filio Carolo Glorioso Regi* inscribitur, *Theodericum* Vesontionis metropolitanum Antistitem, *sanctæ Chrysopolitanæ sedis Archiepiscopum* vocat.

Caussam nominis cum requiro, hanc reperio. *Vesontionem* Ammianus Marcellinus *Besantionem*, Carolus Magnus *Bisancion*, Notitia quædam Galliarum *Besantiacum* appellat, Nostri *Besançon*. Nummus autem erat aureus, à Byzantio seu Constantinopoli ubi percutiebatur *Byzantius* vel *Byzantinus* dictus Græcis, Nostris *un Besan d'or*, Imperatoris Orientis vultu signatus. Ut autem *Besantio* & *Bisancio* ad *Byzantium* huncce aureum vel (ut Nostri linguæ Græcæ ignari scribebant) *Bisantinum*; sic *Besançon* ad *Besan* proximè accedit. Inde factum est, ni fallor, ut Nostri crediderint *Besantionem* vel *Besançon* idem esse, atque *urbem Byzantiorum* vel *Bisantiorum*, *la ville des Besans*, & ob aureis istis Græco nomine *Chrysopolin* sive *auream civitatem* appellaverint: sicuti quædam Notitiæ in eadem provincia Maxima Sequanorum sub Metropoli Vesontione *castrum Argentariense* VII. interdum & IV. loco ponunt, quam & *civitatem Argentariensem* aliqui codices vocant, velut ab argento nomen habentem. Dicet aliquis. Annon *Vesontio* nomen est Gallicum, auream urbem vel *Chrysopolin* Celticâ linguâ significans? Id quidem verum esse possit. Sed tamen nihilominùs in priore sententia perseverandum puto. Nummos autem olim *Vesontione* percuti consuevisse constat ex auro, argento, & ære. Nos aliquot vidimus: & Botarotius quemdam veterem nummum profert, inscriptum *Vesón-*

tione. Fuit *Vesontione Palatium*. Video enim *ostij* majoris Ecclesiæ Vesontiensis, *quod ducit ad Palatium*, mentionem fieri.

Amphitheatrum olim *Vesontio* extra muros habuit, latum passus circiter CXX. cujus fundamenta & porticus majore ex parte dirutas spectari ait Chifletius, ubi nunc est carmaturanum sacellum S. Iacobi. Superest in urbe hodieque *vicus Arenarum*, qui ad portam Amphitheatri ducebat; & porta ipsa Amphitheatri, una ex quinque *Vesontionis* portis, *porta Arenarum* olim cùm aliis tum Callisto PP. II. in litteris anno MCXX. datis nuncupata, quæ nunc intra muros urbis integra conspicitur. Quin & una de septem civitatis tribubus, *tribus Arenarum* vocatur. Amphitheatra autem Galli in urbibus suis *Arenas* olim appellare consueverant, ab arena notissima Amphitheatri parte, gladiatoribus venatoribusque destinata. Si qua Marliano fides, *Pantheon* quoque, *Campus Martius*, qualis Treviris, & *Campus Minervæ Vesontione* hodieque sunt cum aliis operibus Romanis.

Fuit & alia porta *Vesontione*, *porta de Varesco* dicta, in veteri libro Rituali Ecclesiæ S. Stephani *porta Varasconorum*: quam nunc clausam esse tradit Chifletius, sed caussam ejus nominis ignorare se fatetur. Ego à *Varascis* vel *Vvarascis*, partem provinciæ Sequanorum & utramque Dubis ripam incolentibus nomen accepisse eam existimo, vel potiùs credo ac persuasissimum habeo. *Varasci* autem & *Varasco* vel *Varesco* loco nomen suum dedere, atque ipsi nonnumquam pro *Varascis* dicti sunt Varasconi aut Varascones: ut Francis, Frisiis, Burgundiis, Lugiis, Æstiis vel Æstis videmus accidisse, quos Franciones, Frisiones aut Frisones, Burgundiones, Lugiones, ac Æstiones vel Estones appellatos esse constat. *Porta* igitur *de Varesco*, vel *porta Varasconorum*, eadem quæ porta Varascorum vel Varasconum.

Incolæ *Vesontionis* à *Vesontione Vesontionenses* raro dicuntur priscis præsertim scriptoribus: à Vesontio *Vesuntiove* sæpiùs *Vesontes*, ac *Vesontienses* vel *Vesuntienses*; à Bisontio Bisuntiove *Bisontii*, recentioribus *Bisuntini*, & *Bisuntinenses*. Quippe *Vesontionem* à quibusdam *Vesontium*, & *Bisontium* quoque seu *Bisuntium* vocari suprà observavi. Ammianus Marcellinus in libro XV. *apud Sequanos* (inquit) *Bisontios videmus & Rauracos*. In Notitia Imperii Romani inter Legiones Comitatenses XXXII. *Vesontes* numerantur: iidem sæpissimè *Vesontienses* aut *Vesuntienses* appellantur. Certè in Conciliis Gallicanis quæ sub Merovei posteris habita sunt, decretis Antistitum subscribunt nunc *Episcopi Vesontiensium*, vel *Episcopi Ecclesiæ Vesontiensis*, nunc *Episcopi civitatis Vesuntiensis*; rarò *Ecclesiæ*, aut *civitatis Vesontionensis Episcopi*, nonnumquam *Bisuntinæ Ecclesiæ Episcopi*.

Vesontienses sive *Vesontionenses* Nostris nuncupantur *les Besançonnois* · pagus Vesontiensis seu Vesontionensis, *le Besançonnois*.

In Ecclesia *Vesontiensi* cum majore Archidiaconatu seu *Vesontiensi*, jam ante annos CCCC. IV. erant Archidiaconatus, videlicet Salinensis, Gradicensis, Trevensis, & Luxoviensis. In Callisti PP. II. litteris anni MCXXIII. *Archidiaconatus de Dola* memoratur, ut appareat ante annos DL. suum & Dolæ Archidiaconum fuisse.

Faverniacum, Salinæ, Ledo Salinatius, Dola, Gradicum vel Graiacum, Treva, Ruber Mons vel Rubeus Mons, Palma seu Balma, & Varascum *Vesontiensi Diœcesi* continentur, item Mons Falconis, Falconiacum, Rufiacum, Pauliacum, Materacum, Salinacum, Montauæ, Vesullum, Arbosium.

VESULLUM.

In Chronico Divionensis Monasterii S. Benigni, quod ad annum MLIS. deducitur, circa finem fit mentio *castelli Vesulli* his verbis. *Rainaldus Comes* (Sequanorum seu Burgundiæ) *juxta castellum Vesullum dictum dedit Ecclesiam in honore S. Georgij sacratam, ut ibi construeretur Monasterium*. Vulgò *Vesoul* nuncupatur, castellum non procul ab Arari fluvio, appositum amniculo qui in eum effluit. Liber Miraculorum S. Prudentii novo nomine & ab auctore composito *castellum Visorium* appellat, & jamtum *Vesol* seu *Vesoul* linguâ vulgari dictum esse docet. *Castellum, quod vulgò Vesol, Latinè Visorium congruè potest appellari*. Sed auctor ille, quisquis fuit, magis congruè & Latinè de *Vesol Visolium* facere potuit ac debuit. In Vita MS. S. Urbani Episcopi Lingonicæ urbis *castrum Vesolense* dicitur. *Vesolense castrum, quod est situm in colle ardui montis*.

VETERA.

Vetera vocavere Romani castra, ut distinguerent à novis aut recentioribus. Æthicus inter *Coloniam Traianam & Calonem Vetera* ponit, ubi *legio una & vicesima*, alibi (quod idem est) inter *Castra Vlpia & Calonem*; Tabula Theodosiana sive Peutingeriana inter *Coloniam Traianam & Asciburgium* sic. *Colonia Traiana* XL. *Veteribus* XIII. *Asciburgio* XIIII. *Vetera* Simlerus *Berck* esse ait ad Rhenum, *aut* (*ut aliis placet*) *Santen*. Horum in numero est Cluverius, qui *Vetera Santen* exponit. *Santen* autem vel *Sanden* opidum est Clivensis Ducatus.

Vetera sæpe Cornelius Tacitus memorat: in libro IV. Histor. *Castra quibus Veterum nomen est*. Ibidem ait, duas legiones à Civile pulsas, *in Vetera Castra concessisse*, Principatu Vespasiani. *Pars* (inquit) *Castrorum* (Veterum) *in collem leniter assurgens, pars æquo adibatur. Quippe illis hibernis obsideri premique Germanias Augustus crediderat. Inde non loco, nec munimentis labor additus*. Ex quibus discimus Augustum *Vetera Castra* condidisse, ut ibi duæ legiones hiemarent, ad ambas provincias Germaniæ, superiorem & inferiorem, premendas & in officio continendas. Ea erant hiberna legionum duarum, nimirum quintæ & XIX. primùm, deinde quintæ & quartædecimæ. Unde Tacitus scribit, V. & XIV. *legiones apud Vetera obsessas* esse à Claudio Civile Batavo: & *spem oppugnantium* Batavorum *auxisse amplitudinem valli Veterum, quod duabus legionibus situm*, (conditū potiùs)

vix

vix quinque millia armatorum tuebantur. Idem in libro I. Annalium *ferociam V. & undevicesima legionum, sexagesimum apud lapidem (loco Vetera nomen est) hibernantium* notat initio Principatûs Tiberii. Ergo ab Ara Ubiorum, ubi duæ legiones, I. & Vicesima sub vexillo cum Duce suo Germanico hiemabant, LX. millia passuum aberant *Vetera*, tunc quintæ & XIX. legionum, postea V. & quartædecimæ biberna. Abesse autem à *Veteribus* ait Æthicus millia passuum LII. Coloniam Ubiorum, cui proxima erat Ara Ubiorum. Ptolemæus inter *Batavodurum* & *Coloniam Agrippinensem* in Germania inferiore ponit Οὐετέρα, *Vetera, ubi legio tricesima Vlpia.* ex apparet Principatu Marci Aurelii Antonini, quo tempore Ptolemæus floruit, *Vetera* legionis XXX. hiberna exstitisse: quæ postea ut ex Æthico discimus, legionis XXI. castra esse cœperunt, Constantino Maximo Imperatore eò translatæ.

VETERESPICTAVI.

Carolomannus & Pippinus, Duces & Principes Francorum anno DCCXLII. Regnum Francorum, quod à morte patris per menses IX. aut X. pro indiviso ambo possederant, summâ inter se concordiâ divisere in loco Clennum inter & Vingennam flumina haud procul à Castello Heraldi sito, qui *Veteres Pictavi* dicebatur. In veterrimis nostris Annalibus omnibus vocatur hic vicus *Vetus-Pictavus*, vulgò *Vieux Poitiers*, positus ad Clennum, non longè ab ejus & Vingennæ confluentibus: quem locum non magis veteres Pictavos caput Gentis, seu Augostoritum Pictonum fuisse puto, quàm Massiliam veterem, *Marseille Vieille* aut *Marseille Veire*, (qui est viculus proximus Massiliæ ad mare, interfluente amniculo,) antiquam & veram Massiliam, ac primas Græcorum Phocensium sedes exstitisse.

UGERNUM CASTRUM.

Strabo *Vgernu* in Volcis Arecomicis primus meminit, quum ait à Nemauso per *Vgernum* & Tarasconem διὰ Οὐγέρνου καὶ Ταρασκῶνος Aquas Sextias usque iter esse milliariorum LIII. Tabula Theodosiana quæ vulgò Peutingeriana dicitur, inter Nemausum & Arelatum *Vgernum* ponit, à Nemauso millibus passuum XV. ab Arelato interfluente Rhodano octo distans, ad citeriorem ripam fluminis positum. Ibi Sidonius Avitum ab exercitu Gallicano Augustum consalutatum ait in Panegyrico ei dicto.

Fragor atria complet
Ugerni.

In Vita Cæsarii Arelatensis Episcopi *castrum Vgernense* nuncupatur; in Chronico Johannis Abbatis Biclarensis *castrum Oderno tutissimum, in ripa Rhodani fluminis positum*, aliâs *Vgerno*: à Gregorio in libro VIII. *Vgernum Arelatense castrum* prope Nemausum in Provincia Arelatensi; *castrum Vgernum* in libri IX. capite VI. vocatur; *Vgernum* a Magnone. Quod castrum, postea *Bellum Quadrum* vel *Bellum Cadrum* dictum esse à situ & figura puto: idque Strabonis verba suprà laudata planè confirmant mihique persuadent, *Vgernum* ac Tarasconem ceu loca proxima conjungentis. Est enim *Bellum Quadrum* (*Beaucaire*) oppositum Tarasconi, & solo Rhodano ab eo divisum. Unde Provinciales negant inter utrumque locum oves & verveces pasci.

Entre Beaucaire & Tarascon
Ne repaist brebis ne mouton.

Quidam *Vgernum Orgon* interpretantur, repugnante situ. Orgo enim est ad Druentiam flumen, & Orgonem inter ac Nemausum Arelatum est positum æquali ferè intervallo: contrà *Vgernum* ad Rhodanum veteres omnes posuere Nemausum inter ac Arelatum. Simlerus *Vgernum* non multo feliciùs habet pro *Ernagino*: quod Ernaginum quid sit, aut qui nunc vocetur, alibi docuimus.

In litteris datis anno MCXXV. *insula Gernica inter Belcaire & Tarasconem* memoratur: *la Vergne* vocitant indigenæ, estque inter *Bellum Quadrum* & Tarasconem in fluvio Rhodano, ut Catellus in pagina CCCLXI. docet. Amnica autem ista insula *Gernica*, & vulgaris appellatio *la Vergne* ad *Vgernum* proximè accedere videri potest, & *Vgernum* potiùs esse quàm Bellum Quadrum: de quo quisque judicet. Constare quidem debet ac pro certissimo haberi, alterutrum locum, nimirum *Gernicam* aut *Bellamcadrum*, vetus *Vgernum* esse.

VICELIACUM.

Monasterium Viceliacum juxta Chora fluvium constructum à Comite Gerardo, nobili & opulento, dicitur in Translatione corporis S. Mariæ Magdalenæ ex civitate Aquensium in *Viceliacum*. Litteræ ipsius Gerardi Comitis duæ *Vizeliacum* vocant, docentque ab eo & à Berta ejus conjuge, Evâ communi filiâ consentiente, *Monasterium Pultariense* vel *Pultarias* ad Sequanam *in pago Laticensi, in Regno Burgundia, & in parœcia Lingonica civitatis*; (*Pontieres*) & *in loco qui dicitur Vizeliacus, in pago Avalense & Regno Burgundia* alterum Monasterium exstructum villisque & latifundiis ditatum esse, regnante apud Francos Carolo Calvo. *Viceliacum* vulgò *Vezelay* nuncupatur; *Virzelaum* in litteris Paschalis PP. *anni* MC. item *Verzeliacum* in ejusdem litteris anni MCIX. in Episcopatu Æduensi vel Augustodunensi, pagoque Morvinno. Lucius PP. in litteris anni MCXLIV. *Vizeliacensem Abbatiam* vocat, Gaufridus Abbas Vindociuensis nunc *Vizeliacum*, nunc *Virziliacum*; quidam *Vidiliacum*. Anno MCXLV. Concilium ibi celebravit Eugenius PP. III. cui Ludovicus Rex Francorum interfuit.

VICINONIA FLU.

Fluman *Vicinonia* cervicem peninsulæ in qua Britannia minor posita est, secat, & Vitreium (*Vitré*) prætterlapsum, oppidum Redonas intercluit, Bellam-Perticam, Rotonem, (*Redon*) Rivos, *Rieux*, Rupem Bernardi ac Insulam attingit, ac demum inter Namnetas &

Venetos, sed Venetos propius in Oceanum Britannicum effunditur. Vulgò *Vilaine* truncato & corrupto veteri nomine appellatur quasi *Vinonia*, n in l mutato: quemadmodum pridem observavi, multis in aliis nominibus Gallicis ac Latinis factum esse à Nostris. Quippe unicornem vocamus *licorne*, Bononiam *Boulogne*, Castrum Nantonis *Chasteau Landon*, piscem nanpradam vel nanpredam *lamproye*: & Normannos vulgus *Lormannos* nuncupat. *Vicinoniam* primus omnium commemorat Gregorius Turonicus Episcopus in libris Historiæ Francicæ v. ac x. quem amnem non semel & *torrentem* ob rapiditatem appellat: *fluvium Vicinoneam*, aliàs *Vicinonem* Fredegarius in libri v. Chronici capite xi; *Vicinoniam fluvium* libellus de bello inter Rainaldum ac Lambertum Caroli Calvi Comites; Aimoinus nunc *fluvium Viscon* aut potiùs *Visnon*, nunc iv. casûs Græca terminatione *fluvium Vvisnona*, id est fluvium Visnonem, uti *Diviona castrum* in libri iv. capite xl. Divionem vocat; Ammianus Marcellinus *Cabillona* Cabillonem Araricum. Recentiores, quos Massonus secutus est, *Vigeloniam* & *Vigelaniam* dixere, c in g, i in e, n in l ex more conversis.

Quædam tabulæ ad ostium *Vicinonia Visoniam* ponunt, *Visone*: quæ si nos non decipiunt, nomen fluvii videtur olim hic locus tulisse, & dictus esse *Vicinonia* primùm, dein mutilato nomine *Viconia*, & litterâ c in s mutatâ *Visonia*: ut Nostri ex placere fecerunt *plaisir*, ex licere *loisir*, ex racemo *raisin*, ex Ticino *Tesin*, ex vicino *voisin*.

VICTORIACENSIS VILLA.

Gregorius in libri iv. Historiæ capite ultimo, & v. primo *Victoriaci villæ* meminit, meminere & Fredegarius ac Gesta Francorum & Aimoinus: quam idem Gregorius *villam Victoriacensem* in libri vi. capite xli. Jonas de Vita B. Columbani & Hariulfus in Chronico Centulensi *Victoriacum villam publicam, in suburbano Attrabatensis urbis sitam* vocant. In quibusdam Jonæ exemplaribus mendosè legitur *Araviensis urbis*. In villa *Victoriaco* Sigibertus Rex salutatus, & paullo pòst idem per insidias immissis à Fredegunde percussoribus est interemtus. Hunc esse ait Aubertus Miræus vicum inter Attrebatas Duagiumq; medium, ii. leugis à Duagio dissitum, qui *Vitri* nuncupetur hodieque, ubi Chlotharius infans Chilperici patris jussu nutritus est. Fortunatus de Vita Radegundis *Victuriacum* vocat his verbis. *Quam* (Radegundem) *cùm præparatis expensis Victuriaco voluisset Rex prædictus* (Clotarius) *accipere, per Beralcham ab Atteis nocte cum paucis elapsa est.*

VICTORIACUM CASTRUM: ET DE VICTORIACIS VEL VITRIACIS.

Victoriacum castrum, quò Mundericum Regnum affectantem sese cum suis contulisse tradit Gregorius Turonicus Episcopus in libro iii. Aimoinus in libro ii. Historiæ *castrum Victuriacum* vocavit, ac in Arvernorum finibus posuit. Equidem existimo castrum *Victoriacum* Gregorii fuisse in Diœcesi Catalaunica, ac in pago Pertensi Regnoque Theodorici Austrasiorum Regis, ad Salsum amnem, ad tertium lapidem à flumine Matrona: id quod Frodoardus in Chronico nunc *Victuriacum castrum, Pontigoni fisco proximum*, sicuti etiamnum est, in rebus anni DCCCCLII. nunc *Victoriacum castellum* appellat; recentiores auctores *castrum Vitriacum*, & *Vitriacum Incensum* ac *Vitreium* vocât, propterea quod à Ludovico Pio seu Juniore igne consumtum est: *Vitri en Partois*, vel *Vitri le Brusle*. Ejus in locum Franciscus Francorum Rex *Victoriacum* ad fluminis Matronæ ripas exstruxit: quod ab ipso *Victoriacum Francisci* cognominatum est, *Vitri le François*, quaternis aut quinis in anno nundinis celebre. Ceterùm cùm multa sint loca ejus nominis in Galliis, alia à victoria aliqua ex hostibus lata, vel boni ominis causâ; alia à Victore, vel à Victorio domino aut conditore nomen accepisse mihi videntur.

Helgaldus scribit, Rotbertum Franc. Regem ædificavisse præter cetera *Monasterium S. Medardi in Vitriaco castro*: cujus nominis duo sunt loca in silva Aurelianensi, alterum *Vitriacum* absolutè dictum, *Vitry*; alterum *Vitriacum ad Logias, Vitry aux Loges* quorum alterum, videlicet prius ab Helgaldo haud dubiè designatur. Nam Rotbertus plerumque Aurelianis commorabatur. In priore isto *Vitriaco* est hodieque baptismalis Ecclesia *S. Medardi de Vitriaco*, (*Vitry*) in Archidiaconatu Pitiveriensi, ad Monasterium Floriacense pertinens. Anonymus in libri iv. de Miraculis S. Benedicti capite xxvi. ejusdem *Vitriaci* meminit. *Unus* (inquit) *ex Fratribus* (Floriacensibus) *Vitriacum advenit: qui locus Regalis Palatii honorificentiâ nostris temporibus decorabatur.* Hodieque *Vitriacum* illud cellam seu Prioratum habet Floriaco subjectum. *Vitriacum* porrò aut pro *Victoriaco* dictum, & ex eo factum est, aut si sincerum loci nomen hoc est, à vitro quod ibi conficiebatur, cognominatum videtur: quod & de aliis ejusdem nominis locis dicendum atque sentiendum.

Castrum Victuriacum, quod in Arvernis Aimoinum collocare supradiximus, in litteris Ludovici Imper. Augusti, anno xir. imperii ejus datis, *castrum Victoriacum* vocatur in Chartulario Brivatensi: quibus in litteris *Ecclesiam, ubi S. Julianus Martyr corpore requiescit, quæ est constructa in vico Brivatensi* (apud Arvernos) *non procul à castro Victoriaco, quæ à Saracenis combusta erat, reparasse*, & in ea constituisse xxxiv. Canonicos Berengarius Comes Brivatensis dicitur, *& in castro Victoriaco quod similiter reædificavit*, xx.

VICUS AD AXONAM, AD SALIAM, AD ALT-IAM.

Vicus ad Axonam, *Vic sur Aisne*, à scriptoribus nostris re[illegible]us nuncupatur plerumque. Neminem tamen è veteribus qui

ejus mentionem fecerit, legere memini.

Eſt & *Vicus* in Lotharingia prope Marſallum & Medium Vicum, (*Moyenvy*) ſalinis ſuis nobilis, vulgò *Vy*, aliàs *Vic*. Vita Johannis Gorziæ Abbatis ab æquali auctore ſcripta *Salinas Vici* memorat. Poſitus eſt *Vicus* ad Saliam, *Seille*, fluvium Fortunato ante annos MLXX. celebratum: quem Johannes Gorzienſis Abbas in libro de tranſlationibus & Miraculis S. Glodeſindis Virginis, *fluvium civitati* (Mettis) *à parte orientali contiguum qui Salia dicitur*, nuncupat. Chronicon de Mettenſibus Epiſcopis à V. doctiſſimo Dacherio vulgatum, *caſtrum Ducis* Lotharingorum *apud Vicum* à Stephano Mettenſi Epiſcopo dirutum; & à Bertranno Mettenſi Antiſtite qui anno MCXXC. iniit, *apud Vicum nobilem domum ædificatam*; à Conrardo ejus ſucceſſore *in villa Vico caſtrum nobile murorum & turrium altitudine firmatum eſſe* tradit.

Alius eſt *Vicus* ad Alteiam, *Vy ſur Autie*, ſic à ſitu cognominatus, in finibus Ambianorum.

VIDULA FLU.

Flumen *Vidula*, vulgò *la Vêle*, ab Ebbone Remorum Epiſcopo, Imperatoris Ludovici Pii æquali, memoratur in carmine, quod Frodoardus Hiſtoriæ Remenſis Eccleſiæ inſeruit. Eſt & apud Frodoardum *Malliacus ſuper flumen Vidulam*, vulgò *Mailly* non procul Remis. Ejus meminit & Britto in libro IX. Philippidos.

> Auxona cui faciunt nomen vulgare moderni:
> Qui tibi cùm tollat nativum Vidola nomen,
> Ipſe ſuum perdit, Iſarâ majore receptus.

Fallitur autem Maſſonus, qui *Summam* veteri lingua Campanienſi ſeu Belgica fontem ſignificare ait, atque vicos ad capita amnium in Axonam effluentium poſitos, *ſummas* eorum amnium hoc eſt fontes dici, ut Summam-Vidulæ (*Somme-Vele*) fontem eſſe *Vidulæ*; Summam Bionæ (*Somme-Bionne*) fontem eſſe Bionæ; Summam Turbæ (*Somme-Tourbe*) fontem eſſe Turbæ vel Turbidæ; Summam Suppiæ, fontem Suppiæ; Summam Sartæ, fontem Sartæ in Celtica. Quippe nomen Latinum eſt, non Belgicum Gallicumve: & *Summum-Vidula* oriens *Vidula* vocatur, *Summus-Turba*, oriens Turba: propterea quòd capite fluminis ut & cujuſlibet aliûs rei nihil eſſe in ipſo flumine, in ipſa re altius poteſt. Vici autem ad capita Vidulæ & Turbæ aliorumque amnium ſiti, meliùs dicentur *ad Summum-Vidulam*, *ad Summum-Turbam*, quàm *Summum-Vidula*, & *Summus-Turba*. Hæc cùm notaviſſem, venit in manus meas codex Remenſis Monaſterii S. Remigii, ante annos ſeptingentos ſcriptus, in quo opinionem meam confirmari gaviſus ſum. Quippe ibi *Summa-Turba* dicitur, item *ad Summa Turba*, ſive *ad Summam Turbam in pago Porcenſi*, numeraturque inter villas, de quibus decimas Monaſterium illud colligit. Ibi inquam dicitur *Summa Turba*, & *Ad Summam-Turbam*, non *Summa-Turba*, aut *Ad SummamTurbæ*: uti Maſſonus exiſtimavit dici oportere. Vetus ſcriptor, qui de conſtructione Corbeiæ Novæ in Saxonia, & de tranſlatis eò B. Viti Martyris Reliquiis ante annos octingentos libellum compoſuit, *Summam Harnam* ſimiliter nuncupat vicum ad caput Harnæ vel Arnæ flu. poſitum his verbis. *Deinde tranſito fluvio cui vocabulum eſt Matrona, diverterunt in villam cui nomen Salices; poſt hoc in vicum Summa-Harna.* Hic vicus *Somme-Arne* vulgò dicitur, aliàs à Patrono loci *Saint Eſtienne d'Arne*. Eſt autem Harna vel Arna, *Arne* vulgò, unus è fluviolis in Suppiam effluentibus. Oritur *Vidula* in media Campania ad tertium milliarium ab urbe Catalaonis, apud vicum, qui ob id *Summus Vidula* vel *ad Summum Vidulam* dicitur, vulgò *Somme-Vele*: & alluit Spinam *l'Eſpine*, NovamVillam *la Neufville*, Lupereiacum à Luperco nomen habens, *Louvercy*; Liberiacum *Livry*; Septem Salices *Sept-Saux*; Balliam *Baſle*; Prunetum *Prunay*, aliàs Pruneium; Malliacum *Mailly*; vicum S. Leonardi *Saint Lienard*; Durocortorum Remorum, Pontem Archiepiſcopi, *Pont l'Archeveſque*; Campaniacum *Champigny*; Proviliacum *Proüilly* Frodoardo memoratum; Juncariam *Jonchery*; Montaniacum *Montigny*; Brolium *Brüeil*; Fines vel Fimmas *Fimes*; Baſilicam *Baſoche*; ac Brainam ſive Brennacum *Braine*; ac demum Axonam ingreditur apud Condate, *Condé*; quo nomine Gallico confluentes deſignantur.

Hic fluvius *Vitula* vocatur in litteris Caroli (Calvi) Imper. Auguſti, datis Compendio Palatio III. Nonas Maii, Indictione X. anno regni in Francia XXXVII. & in ſucceſſione Lotharii VII. & Imperii II. *pontem ſuper fluvium Vitulam* memorantibus. *Vitula* vocatur & in libro Pergameno de decimis Remenſis Monaſterii S. Remigii, ante annos circiter ſeptingentos ſcripto, ubi nomina Foraneorum recenſentur. *Iſti ſunt de ſuper Vitula. Salaca debet denarios* VIII. *Ragenoldus* VIII. *Hunulfus* VIII. & alii aliæque numero LIV. Et forſitan *Vitlina* villa, cujus ibidem fit mentio, à fluvio *Vitula* cui impoſita eſt, nomen accepit, *Vitlina* contracto nomine dicta quaſi *Vitulina*. In enumeratione fluviorum Galliæ, quam in codice ante annos CCCC. ſcriptam inveni, *Vidola* dicitur, ut ſuprà à Guillelmo Brittone. *Vidola cadit in Axonam: in partibus Remis & Brana currit.*

Inter Decanatus rurales XVII. Remenſi Eccleſiæ ſubjectos, inter quos eminent Decanatus Maceriarum, Duni *Dun* ad Moſam, Caſtelli, Reiteſtis vel Retexti, Grandis Prati, Attiniaci, Sparnaci, Ruminiaci, & Moſomagi ſive Moſomi, ſextum obtinet locum Decanatus *Vidulæ*: quo *Vidulæ* nomine vicum Summum *Vidulam* dictum deſignari non dubito.

VIENNA ALLOBROGUM: ET DE ALLOBROGIBUS.

Viennam Cæſar in libro VII. Commentariorum belli Gallici, & Plancus in epiſtola ad Ciceronem commemorant. Strabo *Allobro-*

gum metropolim ad Rhodanum jacentem vocat, τὴν Οὐιένναν, τὴν τῶν Ἀλλοβρίγων μητρόπολιν κειμένην ἐπὶ τῷ Ῥοδανῷ. *Col. Vienna*, id est *Colonia Vienna* in veteri inscriptione; *Col. Vienna leg.* VII. *Claudiana Pia* in nummo Neronis dicitur. Ipse Claudius Aug. Lugduni natus in Gallia, in oratione quam habuit in Senatu de Gallis civitate donandis, *ornatissimam valentissimamque coloniam Viennensium* appellavit hisce verbis: *Ornatissima colonia valentissimaque Viennensium quàm longo jam tempore Senatores huic Curiæ confert?* Forsitan jaminde à Julio Cæsare, à quo *civitate donatos quosdam è semibarbaris Gallorum receptosque in Curiam* tradit Suetonius, & Imper. Vitellium Aug. *Viennæ pro tribunali* jura reddidisse; tamquam Romæ sederet in Curia: ut omittam quod Tacitus scribit, Valarium Asiaticum bis Consulem, *Viennensem* fuisse. Consul autem Romanus nisi Senator Romanus fieri utique non potuit.

Auctor est Velleius, Tiberium Cæsarem *res Galliarum maxima molis, accensasque plebis Viennensium dissensiones coercitione magis quàm pœna mollisse*: ex quo apparet eam tum urbem principatu Augusti frequentissimam & validissimam fuisse. Pomponius Mela inter *urbium quas habet Gallia Narbonensis opulentissimas* ponit *Viennam Allobrogum*; quam & Plinius in capite IV. libri III. *Viennam Allobrogum* exemplo Melæ absolutè nuncupat, non addito nomine coloniæ: ubi sic scribit. *In mediterraneo colonia Arelate Sextanorum, Bitera Septimanorum, Arausio Secundanorum in agro Cavarum, Valentia, Vienna: opida Latina Aqua Sextia Salyorum*, &c. Sed forsitan apud Plinium pro *colonia* legendum est *coloniæ*: quod mihi verisimilius videtur, cùm constet has V. urbes colonias militares exstitisse. *Veterem inter Lugdunenses Viennensesque discordiam proximum inter Neronem & Galbam bellum accenderat: multa invicem clades, & Galba reditum Lugdunensium in fiscum verterat; multus contrà in Viennenses honor: unde æmulatio & invidia, & uno amne* (Rhodano) *discretis connexum odium. Vetustas dignitasque coloniæ* (Viennæ) *valuit, ut à Fabio* Valente Vitellianarum partium Duce servaretur: quemadmodum Tacitus in libro I. Histor. prodidit. Verùs ergo colonia jamtum erat *Vienna*: & Paulus in libro II. de censibus *Lugdonenses Gallos, item Viennenses in Narbonensi juris Italici esse* ait, item *colonos & juris Italici esse, sive immunes esse & solum eorum.*

Ab Ptolemæo collocantur *Allobroges* seu *Allobryges*, Ἀλλόβριγες sub Medulis ab oriente Rhodani, quorum urbs insignis & mediterranea *Vienna*, ὧν ἐπίσημος πόλις καὶ μεσόγειος Οὐιέννα: Martiali *pulcra Vienna*, & *Vitifera Vienna* cognominata; Ausonio ut Melæ *opulenta Vienna*: cujus in urbis etymologia Stephanus atque Ado nugantur. Et Stephanus quidem ait *Viennum* vel *Biennum* (Βίεννον) urbem fuisse Cretæ, cujus incolas ariditate ac sterilitate soli compulsos, navibus Rhodanum flumen Galliæ intrasse, & ad ejus ripam in lucis palustribus urbem condidisse, *Viennamque* appellavisse, cùm *Vienna* virgo una de suis hiatu terræ ibi hausta esset: *Vienna* ethnicon esse *Viennaum*. (Βιενναῖος) Quæ fabulosa esse vel ex eo uno intelligitur, quod nec Plinius nec Ptolemæus, nec quisquam alius ullam in Creta urbem Viennum agnoscat.

Ab Eusebio in Ecclesiasticæ Historiæ libri V. capite I. *Galliæ metropoles insignes, & ceteris circa urbibus eminentiores vocantur Lugdunum & Vienna*; Γαλλίας μητροπόλεις ἐπίσημοι, καὶ παρὰ τὰς ἄλλας τῶν αὐτόθι διαφέρουσαι βεβοημέναι Λούγδουνος καὶ Βίεννα. Scilicet altera Lugdunensis Galliæ vel Celticæ caput & mater urbium erat, altera provinciæ Viennensis.

Provincia Viennensis (inquit Ammianus in libro XV.) *civitatum exsultat decore multarum: quibus potiores sunt Vienna, & Arelate, & Valentia, & Massilia.* Itinerarium Æthici à *Mediolano per Alpes Graias Viennam* iter *millium passuum* CCCVIII. statuit; item à *Mediolano per Alpes Cottias Viennam* M. P. CCCCIX. & *Viennam* Ursolis & Lugduno mediam interponit; ab *Ursolis* XXVI. *ab urbe Lugduno* M. P. XXIII. *aut per compendium* M. P. XVI. distantem. Hoc est, quod Seneca in Apocolocynthosi scribit, Lugdunum à *Vienna* sextodecimo lapide abesse. Tabula Peutingeriana inter *Lugdunum* & *Figlinas Viennam* collocat, quam corruptè *Vigennam* vocat. Notitiæ provinciarum & civitatum Galliæ veteres & circa Honorii principatum factæ provinciam Viennensem commemorant, & in ea civitates XIII. nonnullæ XIV. quarum sit *metropolis civitas Viennensium*. Nomen vetus hodieque retinet, vocaturque *Vienne*, nunc, ut olim, provinciæ Viennensis caput sed admodum imminutæ, caput & Dalfinatus.

Portam Viennensium Herculiam vocari jussere Diocletianus Jovius & Maximianus Herculius AA. à posterioris cognomine. Fuit & *Flamen Viennæ* non unus, & *Flaminica Vienn.* non una, quemadmodum prisci lapides docent. Ex Notitia Imperii discimus, *Procuratorem linificij Biennensis Galliarum*, id est *Viennensis* fuisse: & *in provincia Gallia Ripensi*, alias *Ripariensi*, hoc est in *provincia Viennensi* ad ripam Rhodani sinistram jacente, *Præfectum classis fluminis Rhodani Viennæ, sive Arelati*, id est modò Viennæ modò Arelati constitisse: à qua classe *corpus nautarum Rhodanicorum* in veteri inscriptione apud Goltzium, & in altera Hadriani Aug. apud Panuinium *Rhodanici* nomen acceperunt.

Agon Gymnicus ex testamento cujusdam *Viennæ* celebrari solitus dicitur à Plinio in libro IV. epistolarum: quem agona Trebonius Rufinus in Duumviratu suo, & postea de consilii sententia Traianus Aug. sustulerint, quòd mores *Viennensium* inficeret.

Inventa vitis, per se picem resipiens in vino, Viennensem agrum nobilitavit, Arverno Sequanoque & Helvico generibus non pridem illustrata: Viennensesque soli picata sua pluris permutâsse, sed inter sese amore patriæ creduntur, idque vinum frigidius reliquis existimatur, ut Plinius in libri XIV. capite I. & IV. prodidit. Martialis in libro XIII. qui Xenia

inscribitur, in *pitatum vinum de vitifera Vienna veniens* distichon composuit.

Hic Onufrium Panvinium satis mirari non possum, qui in *Gallia Lugdunensi Viennam coloniam* ponat; neque hoc errore contentus, duas de una urbes coloniasque faciat, ac coloniam *Viennam Allobrogum* in Narbonensi Gallia iterum, loco scilicet suo reponat.

Quem suprà Plinius in libri XIV. capite I. *Viennensem agrum*; Gesta Francorum in capite XXI. *pagum Viennensem* vocant, & *in pago Viennense, in loco Viseroncia* inter Chlodomerem & Godomarum pugnatum esse referunt, ibique Chlodomerem Francorum Regem à Burgundionibus interfectum. Nostri *le Viennois* nuncupant.

Vienna Regis Archelai, Herodis magni filii successorisque relegatione, Juliani Cæsaris Consulatum ineuntis processu ac ludis, Valentiniani junioris Aug. ab Arbogaste Comite exstincti, Constantis Aug. vel potiùs tyranni ab Gerontio interfecti, & Godegisili Burgundiæ Tetrarchæ à Gundobado fratre obsessi expugnatique nece nobilis, post sublatum in Gallia Imperium Romanum, caput Regni & sedes Regum Burgundionum fuit; deinde Francorum ditioni subjecta est.

Habuit autem Amphitheatrum sicuti proxima ei colonia Lugdunum: qua de re dubitare non debemus, cùm pleræque Galliæ urbes etiam mediocres, videlicet Lutecia, Meldi, Suessionæ, eo ornamento non caruerint. Habuit & *Palatium* suum, sedem Imperatorum ac Regum, Sulpicio Alexandro in libro IV. Historiæ memoratum, ac forsitan etiam duo. Nam quum Gregorius in capite XXXIV. libri II. Hist. Franc. Viennæ *Palatium Regale intramuranum* cælesti igne incensum ait, videtur indicare alterum Palatium Viennæ extra muros fuisse. Habuit eadem urbs *aquæductum*, cujus spiraculum intra muros magno lapide claudebatur; & *Ecclesiam hæreticorum* saltem unam, regnantibus ibi Burgundionibus Arianis; & *turrim* quinque millium hominum capacem, ut Gregorius in libri II. capite XXXIII. docet. Urbis situm Theodulfus enarrat hoc disticho.

> Saxosa petimus constructam in valle Viennam;
> Quam scopuli inde artant, hinc premit amnis hians.

Palatium *Viennæ* intramuranum Alcimus Avitus Viennensis Episcopus, in Homilia de Rogationibus, vocat *arcem*, necnon *ædem publicam in civitatis vertice sublimem & eminenter fastigiatam*.

Erant cùm aliis in urbibus Galliarum, tum maximè *Viennæ* viri non pauci nobiles ac illustres, natione Galli, quos quia Senatorio genere orti erant, & stante Occidentis Imperio majores suos Senatores Romanos habuerant, *Senatores* appellabant. *Colonia* quidem *Viennensium* longo antè tempore quàm Claudius Drusi filius imperaret, *Senatores Curiæ Romanæ conferre* cœperat: & auctor est Avitus Viennensis Episcopus, Senator Romanus, Mamerto Antistite, seu Severi & Anthemii principatu *Senatum Viennensem magno Illustrium numero floruisse*, à quo *Vienna urbs Senatoria* cognominata sit; (sicuti colonia Equestris ab Equitibus Rom. videtur dicta ad Lemanum lacum, quem Rhodanus Viennensis fluvius ingreditur) Hi Senatores nobilitate sua Romanoque nomine inflati, tamquam soli saperent, soli docti, diserti, generosique essent, ceteros omnes contemnebant. Quare Domnolus a Chlothario majore *Viennensium* Episcopus designatus, per Proceres qui aderant Regem rogavit, ne sineret hominem simplicem *Viennæ inter Senatores Sophisticos ac judices philosophicos* versari atque vexari, ut Gregorius scribit, & ut in libro Rerum Francicarum XI. observavimus. Quin & apud eumdem Gregorium in libri Historiæ II. capite XXXIII. dicitur Gundobadus Burgundionum Rex captâ *Viennâ interfecisse Senatores, Burgundionesque qui Godegisilo* fratri suo *consenserant*. *Senatores* isti erant *Viennenses* saltem maxima ex parte, Mario in Chronico *Seniores* dicti, cujus hæc sunt verba: *Patricio & Hypatio Coss. Eo anno Gundobagaudus captâ civitate* (Vienna) *fratrem suum interfecit, pluresque Seniores, ac Burgundiones qui cum ipso senserant, morte damnavit.* Testamentum Ephibii vel Euphibii Abbatis legi, *anno II. Gloriosi Childeberti Regis* factum atque subscriptum, de villa Geneciaco Ecclesiæ *Viennensi* donata, quod Childebertus Rex regni sui anno III. confirmavit: in quo sæpe *Senatus Viennensis*, & *Senatorum Viennensium* ceu judicum loci fit mentio. *Testamentum sororis nostræ* (Rufinæ) *judicante Senatu, in Vienna civitate residente, huic testamento nostro inseruimus.* Item. *Ego soror tua Rufina testamentum hoc meum subscribo, & sacro Senatui, ut firmum maneat, roborare manibus rogavi cuncta hæc quæ superiùs comprehensa sunt; super quibus etiam Edictum Regium fieri petivi.* Item. *Quicumque contra hoc testamentum venerit, Senatorio judicio ad libras CCCC. auri in publico reddere compellatur.* Item. *Hoc testamentum ex Geneciaco villa, & de III. portione alia sororis meæ, ego Ephibius Abba manu propria roboravi, & Senatoribus universis ut hoc ipsum roborarent jure petivi & rogavi. Senator Eulogius parens* SS. (id est subscripsi) *Rufina soror* SS. *Pelagius Senator, Leubinus Senator, Caracteius Senator, Arginus Senator, Silvanus Senator, Gregorius Senator, Artemius Senator, Eulogius Senator, Syagrius Senator, Rufus Senator, Ergerius Senator, Spectabilis Senator, Macrinus Senator. Sic & ceteri, Simplicius Quæstor, Senator Notarius Libellarius publicus dictavi, subscripsi anno II. Gloriosi Childeberti Regis: Reverendo patre* Caeoldo *Sancta Dei Viennensi Ecclesia præsidente, anno Christi* DCXCVI.

Vienna olim sub Merovei Caroli que posteris Moneta fuit, in qua nummi percutiebantur. Apud Botarotium in quodam nummo legitur *Vienna fit*; in alio *Vienna*.

Narbonensis Gallia una è IV. Galliæ provinciis olim fuit, *Viennamque* præter ceteras urbes sibi subjectam habuit: postea in V. provincias paullatim distracta est, nimirum in Narbonensem I. Narbonensem II. *Viennensem*, Alpes Penninas & Graias, atque Alpes Maritimas: *Viennensis provincia* XIII. aut

etiam XIV. civitates, quot nulli alii Galliarum provinciæ sunt attributæ, in primis Arelatum, Avenio, & Massilia. *Provinciæ Viennensis* in Concilio Arelatensi Volusiano & Anniano Coss. anno Christi CCCXIV. primùm fieri mentionem animadverto, in quo *civitas Viennensis, civitas Arelatensium, civitas Massiliensis, civitas Vasensis*, & *civitas Arausicorum provincia Viennensi* adscribuntur: itaut Constantino Maximo Aug. imperante, aut etiam ante principatum ejus *provincia Viennensis* citra dubitationem fuerit. Sed paullo pòst crescente Arelati dignitate ac splendore, *provincia Viennensis* in duas divisa est, in *provinciam Viennensem*, & provinciam Arelatensem. *Viennensi provinciæ* ac Metropoli Valentia, Darantasia, si non antea, saltem pòst metropolis, Geneva, & Gratianopolis solæ; Arelatensi reliquæ X. provinciæ quondam Viennensis civitates ab Leone PP. primùm, deinde à Symmacho sunt adscriptæ: cùm jam Imperante Honorio Arelatensi Metropolitano Episcopo in *Viennensi* & utraque Narbonensi Episcopos ordinandi potestas facta esset. Ea ratione *Vienna*, quæ priùs extiterat urbs Galliæ Narbonensis, deinde caput provinciæ cognominis atque XIII. civitatum, vix IV. sub se urbes habuit. Quamquam postea (ut ex Roberti Chronico discimus) octo civitatum suffragatione gavisa est, nimirum Genevæ, Gratianopolis, Albæ seu Vivarii, Deæ, Valentiæ, Carpentoratis, Tricastinorum, & Mauriennæ: de quibus duas urbes Tricastinorum & Carpentoratensium detractas esse Gervasius Tillebetiensis & quædam eo recentiores Notitiæ testantur: itaut *Viennæ* parerent, quemadmodum hodieque parent, Valentia, Vivarium, Dea, Gratianopolis, Maurienna, Geneva; Arelato autem Massilia, Avenio, Arausio, Vasio, Cabellio, Tricastini, Carpentorate, Telo: quarum numero urbes ditionis suæ Avenionem, Vasionem, Cabellionem, & Carpentorate Episcopi Romani exemere, Avenione in Archiepiscopatum evecto. Hæc cùm ita sint, miror admodum *Viennensem*, unum è VI. Burgūdiæ Archiepiscopis, *Regnique* ejus olim *Cancellarium*, sedem suam in nummorum inscriptionibus *maximam sedem Galliarum* (ut ait Gervasius) vocavisse, & se *Primatem Primatum* etiamnum dicere. Quippe maximæ sedes Galliarum sunt, atque ita appellari possunt Lugdunum caput Galliæ Celticæ, IV. provinciis Lugdunensibus præsidens; Augusta Trevirorum, quæ duabus Belgicis præest, Mogontiacum civitas, quæ Germaniæ I. & II. civitas Biturigum, quæ provinciis Aquitaniæ I. ac II. & Novempopulanæ; Narbo urbs, quæ Narbonensi I. & II. atque etiam ipsi Viennensi, & Alpibus Grais, Penninis, ac Maritimis olim præfuit. *Vienna sedes maxima Galliarum* nuncupari non potest, nec umquam potuit, cùm Narboni metropoli totius provinciæ Narbonensis, ex qua detracta est Viennensis provincia, subesse debuerit. Præterea *Viennensis* Episcopus metropolitanus nullum sub se Archiepiscopum, nedum Primatem umquam habuit, nullum nunc habet. Nam Darantasia metropoleos honore nundum donata, aut certè tum eo privata per annos minùs centum ei subjacuit; Arelatum verò simul ac Archiepiscopatus sive metropolis evasit, ab *Vienna* divulsum est, & propriæ novæque provinciæ caput constitutum; & Avenio ante pauca sæcula in metropolim provectus est. Quare cùm Primas seu Patriarcha sit, qui aliquem Archiepiscopum seu provinciæ alterius metropolitam sibi subjectum habet, ut Lugdunensis, Bituricensis ac similes: *Viennensis* Episcopus, *Metropolitanus Episcopus* sive *Archiepiscopus* dici potest; *Primas* dici non potest; *Primas Primatum* multò minùs. Ex his intelligitur graviter errare Simlerum, Merulam, Josephum Scaligerum, Massonum, & recentiores Geographos, qui pro una Viennenses prov. quinque, ac nonnumquam octo nobis obtrudunt, Isidorum Mercatorem aut Peccatorem secuti, futilem scriptorem, qui veterum Episcoporum Romanorum epistolas supposititias edidit. Et Scaliger quidem post Simlerum & Merulam profert Notitiam Galliæ, quam ope veterum codicum emendatam ait; ego mendosissimam ac recentem judico, cùm sit Isidori: in qua *provincia Viennensis prima*, & pro Narbonensi I. *provincia Viennensis* II. pro Narbonensi II. *provincia Viennensis* III. pro Alpibus Maritimis *provincia Viennensis* IV. & pro Alpibus Grais & Penninis *provincia Viennensis* V. ponuntur & vocantur: tum etiam si Deo placet, provincia Aquitania I. *sexta Viennensis*; prov. Aquitania II. *Viennensis* VII. provincia Aquitania III. Novempopulana, *octava Viennensis* inscribuntur nuncupanturque. Idem addit, Cæsarem Augustum in XVII. provincias Galliam divisisse: quod refutatione non eget, cùm IV. in partes Augustus Cæsar totam Galliam divisèrit, ut Strabo in libro IV. tradidit. Verùm paullo modestior Scaligero Massonus in Notitia Episcopatuum Franciæ ait, Isidorum istum, quem sequitur, & Hispalensem Episcopum fuisse falsò putat, *Viennenses* V. fecisse, nimirum *provinciam Viennensem*, & ex Narbonensi I. *Viennensem* II. ex Narbonensi II. *Viennensem* III. ex Alpibus Maritimis IV. *Viennensem*, ex Alpibus Grais & Penninis *quintam Viennensem*: uti apud Simlerum & Merulam V. *Viennenses*, non autem octo numerantur. Quod si Isidorus iste primus omnium fecit, pessimè omnium fecit: cùm neque ante Constantinum Maximum Aug. *provinciæ Viennensis* mentio ulla fiat ullibi, nec veteres plus unâ *provinciâ Viennensi* umquam agnoverint. Certè constat *provinciam Viennensem* partem fuisse Galliæ Narbonensis, ab eaque avulsam. Absurdum autem esset, abolito nomine veteri provinciæ Narbonensis, pro provincia Narbonensi I. & provincia Narbonensi secunda *Viennensem secundam* & *tertiam* nobis obtrudere, & appellationem Narbonis supprimere, quæ urbs jam inde ab Augusto Cæsare caput quartæ Galliarum partis extitit, *Viennam* ei priùs diuque subjectam ubique præferendo. Idem de Alpibus Grais & Penninis, & de Alpibus Maritimis sentiendū: quæ cùm Narbonensi Galliæ adjunctæ attributæque sint, in *Viennensis quarta* & *quinta*

vocabulum concedere non debuerunt. Isidorum nihilominùs non modò Simlerus & Merula, Scaliger atque Massonus, sed etiam Ortelius ac Sanson in suis tabulis, aliique docti Geographi cæcum ducem clausis oculis sequi non erubuerunt, & pro veteri ac proba Galliarum divisione recentiorem ac malam nobis ingerere sustinuerunt. Ortelii verba sunt de provincia Gallia Ripensi vel Ripariensi, ad ripas Rhodani, Isaræ & Druentiæ posita. *Gallia Riparensis in libro Notitiæ: hæc aliis Viennensis I. vocatur.* Item: *Gallia Viennensis Ammiano in libro XV. Hanc in V. provincias distinguit liber Notitia provinciarum Imperij Rom.* Hoc de Notitia falsò dictum. Ex eo tamen intelligitur, Ortelium cum Massono & aliis *Viennensim* in V. ejus nominis provincias divisisse.

A *Vienna* Dalfini nomen accepere, qui se *Dalfinos Viennenses & Albonis Comites* vocavere, *Daufins de Viennois & Comtes d'Albon.* Est autem Albo castellum montanum, non longè à Rhodano inter *Viennam* & Tegnam positum. Dalfinus verò proprium viri nomen fuit *Vienna* dominantis, quod ad posteros *Vienna* finitimarumque urbium dominos transiit, & ad ipsam regionem, quæ *Dalfinatus* ab eis dicta est. Alii *Delphinos Viennenses*, & *Delphinatum* corruptè pro *Dalfinis* & *Dalfinatu* appellitant, atque à *delphino* pisce nomen accepisse sibi persuadent. Quin & *Dalfini Viennenses* pictum in scuto delphinum tulere, tamquam *Dalfinatus* totius, aut saltem *Vienna* ejus capitis insigne. Certè Avitus *Viennensis* Episcopus in epistola ad Apollinarem Episcopum scribens, qualem sibi anulum signatorium fieri velit, ante annos MCL. vocat *anulum ferreum, concurrentibus in se delphinulis concludendum, cujus anuli medium delphinorum caudæ tenebant.* Quæ mea de Aviti anuli duobus *delphinulis* observatio etsi quibusdam viris doctis & amicis nostris admodum placuit; tamen *Dalfinos* nostros *Viennenses* destruere posse mihi non videtur, aut in eorum locum *Delphinos Viennenses* substituere. Causa errandi Latinis scriptoribus, & pro *Dalfino* vel *Dalphino Delphinum* ponendi fuit, quòd Nostri cum *Dalfinum*, tum etiam *delphinum* piscem linguâ patriâ *Daufin* nuncupant.

Vienna portam Lugdunensem fuisse, quæ Rhodanum & Lugdunum trans illud flumen positum spectabat, docet Passio vetus S. Ferreoli Tribuni, quæ in Bibliotheca Victorina servatur: ut qua de Ferreolo carcere *Viennensi* divinitus liberato, ac *Viennam* egrediente hæc invenio. *Egressus portam Lugdunensem, ac capite defixus, consilium consciens quærere secum, cui potissimum via insisteret. Transmisso Rhodano, ingressus aggerem publicum,* &c. *Mons* ibidem fuit omnine *Quirinalis*, ut Romæ. *Elegit Theuderius (S. Cher) in monte Quirinali locum & Basilicam B. Martyris Laurentij*: ut in Vita S. Theuderii Abbatis *Vienna* reperitur. *Mons Quiriacus* aliis dicitur. Litteræ Bernuini Viennensis sedis Archiepiscopi *Ecclesiam, quæ est in honore S. Blandinæ Mart. dedicata, atque in monte Quiriaco sita, pro vetustate & pro obsidione civitatis pene destructam*, Ratberto Presbytero & Abbati reficiendi atque reparandi dant facultatem.

Scholiastes Juvenalis ait *Allobroges Gallos ideò sic dictos esse, quoniam broge Galli agrum dicunt, allo aliud; & ipsi ex alio loco translati sint.* Qui sane fallitur. Nam *broge* quidem vel *brog* olim Gallis pagus fuit aut regio, ut & nunc *bro* Anglis, ac utrisque Britannis: atque ob id *Venetiam à Waroco Venetorum Comite quem Werocum & Guerecum* appellat, *Bro-guerec Britannico nomine compositio dictam* ait auctor libri de Vita Gildæ Sapientis: sed *allo* aliud Græcâ linguâ significat, Gallicâ non item. Præterea *Allobroges* sedes mutavisse, aut ex alia regione in eum agrum quem obtinent à quoquam traductos esse, nemo umquam tradidit. Interpres vetus Horatii ad eum versum,

> Rebosque dubiis infidelis Allobrox,

Allobroges scribit *esse Gallos, rufos & Sequanicos dictos, incolentes tractum Alpium à Vesontio in Germaniam* & Isidorus in Glossis *Allobroga Gallum rufum* interpretatur. Quæ amborum interpretatio disticho Juvenalis hocce Satiræ VII. malè intellecto nititur.

> Sed Rufum, atque alios cædit sua quemque juventus:
> Rufum, quem toties Ciceronem Allobroga dixit.

Q. Curtius Rufus Rhetor erat insignis Romæ, natus *Vienna Allobrogum* in Gallia, & ob eloquentiam ac patriam suam sæpe à discipulis *Cicero Allobrox* dictus; *Gallus & valdè disertus* veteri Scholiastæ Juvenalis nuncupatus: & si qua Achilli Statio fides habetur, inter XI. Rhetores claros, quorum vitæ ab Suetonio scriptæ perierunt, in s r. codicibus priscis tertius nominatus, scriptor Vitæ Alexandri Magni. Ait igitur Juvenalis, Rufum hunc præter ceteros, quo declamante sæpissime discipuli admiratione impulsi & multis vicibus acclamaverint, *Cicero Allobrox, Cicero Allobrox*, nihilominùs ab eisdem per contemtum & petulantiam singularem nonnumquam cædi. Quod cùm non intelligerent supradicti auctores duo, *Allobroges, Gallos rufos*; *Allobroga Gallum rufum* sunt interpretati. Omitto *Allobroges* differre à Sequanis, quos *Sequanicos* Horatii Scholiastes malè pro *Sequanis* nuncupat: nec tractum montium à Vesontione usque ad Germaniam eos incolere, quæ sunt Sequanorum & Helvetiorum sedes, sed inter lacum Lemanum & Rhodanum ac Isaram habitare. Bochartus in libro I. de Coloniis Phœnicum, apud utrosque Britannos, insulares & cismarinos *bro* regionem; *hel* aut *uhel* excelsum significare tradit: inde ab Gallis dictos esse *Allobroges*, qui montanam Sapaudiæ regionem obtinerent: quæ conjectura mihi non arridet. Nam *hel* aut *uhel* ab *allo* multum distat. Nec feliciùs Cluverius putat, à pontibus multarum urbium, quos Rhodano & Isaræ fluminibus impositos haberent, *Allobroges quasi Albrigger* aut *Albrugger* esse nuncupatos.

Cicero in oratione III. in Catilinam de *Allobrogum Senatu & populo* refert, *homines Gallos ex civitate malè pacata, quæ gens una*

restat, quæ populo Rom. bellum facere & posse & non nolle videatur, spem imperii & rerum amplissimarum ultro sibi à Patriciis hominibus oblatam neglexisse: nimirum *spem imperii* totius provinciæ Galliæ vel Narbonensis: sicut apud Cæsarem in libro VII. Vercingetorix *Allobrogum principibus pecunias, civitati autem imperium totius Provinciæ pollicitus est*: ex quibus intelligitur Gentem potentissimam fuisse. Hi Polybio, Plutarcho, Appiano ac Dioni *Allobriges*, Ἀλλόβριγες; Ptolemæo & Apollodoro ac Stephano *Allobryges* Ἀλλόβρυγες, ἔθνος δυνατώτατον Γαλατικόν; Straboni, Characi, atque omnibus etiam scriptoribus Latinis *Allobroges* dicuntur. Livius libro XXI. postquàm descripsit Insulam seu agri aliquantulum, quod amplexi Isara Rhodanusque confluunt in unum; adjicit *accolere propè Allobroges, Gentem jam inde nulla Gallica Gente opibus aut famâ inferiorem*. Quintus Fabius Maximus Consul *apud flu. Isaram prælio commisso adversus Allobrogum Regem Arvernorumque Gentes, ad VI. Idus Augusti* CXXX. *millia perduellium cecidit*, ob id *Allobrogicus* cognominatus, ut ait Plinius in libri VII. capite L. Quamquam Bituitum Arvernorum Regem tum captum reperio; de *Allobrogum* Rege nullam fieri mentionem invenio. *Cohors* VIII. *Allobrogum* in veteri inscriptione apud Goltzium memoratur.

Quidam recentiores Geographi aiunt *Allobrogum* olim fuisse, Quantumcumque terrarum Diœcesibus Viennensi, Genevensi, Gratianopolitana ac Mauriennensi continetur: ex quibus *Viennensis* Diœcesis maxima ex parte in Dalfinatu est, aliquantulum in pago Vivariensi; Gratianopolitanæ parœciæ major portio in Dalfinatu, minor in Sapaudia; Genevensis Diœcesis ferè tota in Sapaudia, Mauriennensis tota in eadem regione consistit. Ut appareat *Allobroges* ex æquo in Dalfinatu & in Sapaudia sedes habuisse, nec aut Sapaudiæ soli, aut uni Dalfinatui eos attribui oportere. Huic sententiæ facilè accesserim, quòd constat *Viennam*, Genevam, & Cularonem vel Gratianopolim *Allobrogum* urbes fuisse: de Maurienna tamen idem non constat. De Ventia & Solone opidis *Allobrogum* in *Sallinensium* civitate egimus.

Allobroges trans Rhodanum vicos possessionesque habuisse, Cæsar in libro I. de bello Gallico scribit: quod verum esse vel ex eo apparet, quòd hodieque pars aliqua Diœceseos *Viennensis* in Helviorum seu Vivariensium finibus jacet, quos Vivarienses trans Rhodanum esse, omnes sciunt.

Est alia in Ardnenna silva inque pago Lucilibutgensi, olim Eifliæ regiunculæ attributa, *Vienna* caput Comitatûs. A Jacobo de Avesnis *G. Comes de Vienna in Ardenna* memoratur; ab Alberico in anno MCCXXVIIII *Sibylla Comitissa Viennæ, quæ est in Diœcesi Treverensi*. Hæc *Vienna Treverica* nuncupatur à Brouvero: vulgò dicitur *Viandem*, Nostris *Viane*, & est medio loco posita inter Augustam Trevirorum, ac *Rupem in Arduenna*, (*la Roche*) opidum Comitivæ titulo etiam insigne. Est & *Vienna*, *Viana* Jacobo Avesnensi nuncupata prope Gerardimuntem in Flandria, (*Gerarmont*) domini nomen ferens: *Viana* quoque, *Vianen* vulgo dicta in Diœcesi Trajectensi apud Batavos. *Viennum castrum Henrici Comitis de Grandi Prato* vocat Laurentius in Gestis Episcoporum Virdunensium ante annos DXXX. quod castrum in Campania Gallica ad Axonam *Vienne le Chasteau* dicitur, estque proximum Viennæ Villæ, *Vienne la Ville*.

Auctor est Reginonis Chronici Continuator anno DCCCCLXVIII. *Fridericum apud Ingelheim in præsentia Regis* (Ottonis eo nomine primi) *Viennensis Ecclesiæ Archiepiscopum ordinatum* esse. Sed & Radulfus de Diceto memoriæ tradit, *anno* MCLXXVIII. *Fredericum Imperatorem Romanum, apud Arelatum quartam Imperii sui sedem, in Assumtione B. Virginis coronatum esse*, & eodem anno *per Viennensem Archiepiscopum capiti suo fecisse imponi diadema Burgundiæ die natali B. Virginis in urbe Vienna*: & anno MCXXCVI. VI. Kal. Febr. à *Viennensi Archiepiscopo Fredericum Imperatorem Romanum Mediolani coronatum fuisse*. Hugo *Viennensis* Archiepiscopus a Frederico Rom. Imperatore anno MCLIII. privilegium Ecclesiæ suæ impetravit. Legi litteras ejus ipsius Frederici Imper. Rom. & semper Augusti, datas *Arbosii* (*Arbois*) anno MCLVII. quibus Heraclium Lugdunensem Archiepiscopum & Primatem, *sacri Palatii Burgundiæ gloriosissimum Exarchon, & summum consilii sui Principem* facit: præterea ei eiusque successoribusque ejus *totum corpus civitatis Lugdunensis, & omnia jura Regalia per universum Archiepiscopatū citra Ararim intra & extra civitatem* donat atque concedit. Denique Hainricus in Annalium suorum annis MCCCXLV. & XLVI. *Delfinum Viennensem* nuntium seu legatum Imperatoris ad Papam fuisse scribit. Nimirum anno MXXXII. Rodulfus Ignavus Burgundiæ Rex regia insignia Imperatori Conrado moriens misit, Regnumque ei suum reliquit. Ex quo tempore *Lugdunum*, *Viennam* quoque & Arelatum, (quæ tamen ambæ urbes posterioris hujusce Burgūdiæ Regni non fuerant) omnia demum inter Rhodanum flu. & Alpes, nimirum cum Sapaudia *Dalfinatum* & *Provinciam* sub nomine *Burgundiæ* aut *Regni Arelatensis* Imperatores Germani sibi vindicaverunt; & *Arelatum* pro *capite Regni Burgundiæ* vel Regni Arelatensis, *Viennensem Archiepiscopum* pro *Burgundiæ Regni Cancellario* habuerunt.

Legi litteras Bernuini Viennensis Ecclesiæ Episcopi, quibus *villam Sancti Mauricii*, seu majoris Ecclesiæ civitatis suæ, nomine *Ebaonem* Teutberto nobilissimo Comiti concedit jure beneficiario possidendam. *At ego vice versâ jure beneficiario eamdem villam Mantulam cum omnibus sibi adjacentiis ei refundo & condono; & insuper aliam villam Ecclesiæ nostræ nomine Ebaonem, sive Torrilianum, cum omnibus quæ ad eam pertinent, ejus dominationi concedo.* Hic *Ebao* vicus ante annos fere DCCC. ibi memoratus, est ut existimo *Epao*, qui Concilio *Epaonensi* nomen dedit. Huic Concilio Avitus Viennensis Episcopus interfuit, & subscripsit XVII. *Kalendas Octobr. Agapeto V. C. Consule Epaone*, anno Christi

Christi DXVII. quem locum olim *Evian* ad lacum Lemannum esse existimavi. Sed postea didici *Evianum* locum ignobilem ac minimè antiquum esse. Erravit in *Epaone* Massonos, qui *Epaunum* pro *Epaone* vocet, & in *Agaunum* mutandum esse arbitretur: itaut pro *Epaonensi* Concilio *Agaunense* nobis obtrudat.

VILLA AD FRANCOS.

Aimoinus,in libro de Vita Abbonis Floriacensis Abbatis,ejus loci meminit hisce verbis. *Eadem die qua de castro Albaterra promovimus, transmeato Ella flumine, in villa qua ad Francos dicitur, hospitati sumus. Inde ad Dornonia fluenta ventum. Villa ad Francos* nunc dicitur Villa Francica vel Villa Franca, *Ville-Franche*, estque posita inter flumina Ellam (*Ile*) & Dornoniam vel Duranium, *la Dordogne*.

VILLA MAGNA.

Villa Magna Monasterium est Abbatiale, clarum ac vetus in Septimania, quod cum vico in quo situm est, priscum nomen servat: dicitur enim *Valmaigne*.

VILLA MARTIA.

Legi Gesta Episcoporum Trevirensium MS. ad annum MCXXI. deducta, in quibus hæc reperio. *Bertulfus Treberorum Episcopus Villam qua Martia dicitur, de manu Regia comparavit. Martia Villa*, vel *Villa Martia* à Marte cognominata, est omnino *Marville* in Ducatu Lucilibnrgensi. Mars Nostris *Mar* dicitur: inde Villa Martis *Marville*; dies Martis *Mardy*. Posita est ad amnem Visinum, *Vezin*, in Charem influere properantem. Alia est, ut puto, *Villa Martis*, sita *in pago Mosellensi*: quæ in veteribus tabulis memoratur, ac Metensi Monasterio S. Arnulfi donata esse dicitur à Danihele seu Chilperico Francorum Rege.

VILLARIACUM.

Apud *Villariacum* locum in agro Tricassino Chrothildem in matrimonium accepisse dicitur Chlodoveus Francorum Rex: si Fregario & Aimoino fidem habemus. Hic vicus aut villa nunc vocatur *Villers* non procul ab Arciaca & Tricassis. Alii malunt esse *Villers*, locum ab Augustobona Tricassium priore remotiorem, Barro ad Albam propinquum.

VIMINA FLU.

Auenam vel Auciam fluvium qui nunc *Brisella* dicitur, alio vocabulo *Viminam* ante annos octingentos appellatum esse, & ab eo pagum *Vimnau* nomen accepisse mihi videri, scripsi in fluminibus Caletorum: quod docent verba hæc in Chronici Fontanellensis capite VII. *in pago Vimnau super fluvio Vimina, in loco qui vocatur Vimolas*. Ubi alii legunt VI. *Molas*, id est *Sex Molas*; alii IV. *molas*, id est Quatuor Molas. Mabilio vir doctus & diligens *Viminam* hunc accipit pro amnicolo, qui circa vicum *Vime* oritur, eique nomen suum dedit, ac vicum *Frestemeules* alioſque alluit, & apud Gamapium in Brisellam influit.

VINCIACUM.

In Appendice Chronici Fredegarii, & in Gestis Francorum, ac in veterrimis nostris Annalibus *Vinciacum*, aliàs *Vinciagum* & *Vinciacum locus* est *in pago Camaracensi*, Caroli Martelli de Rege Chilperico ac de Præfecto Palatii Ragenfredo victoriâ anno DCCXVII. XII. Kalendas Aprilis relatâ nobilis, vulgò *la Censé de Vinci* hodieque dictus viculus: uti Aubertus Miræus scribit: qui & addit, villulam nunc esse propinquam opido Crepacordio, (*Crevecœur*) ad Camaracense Monasterium S. Autberti pertinentem.

VINDAUSCA, ET COMITATUS VINDAUSCENSIS.

Concilio IV. Parisiis habito anno Domini DLXXIII. Regni Chlotharii filiorum XII. interfuit præter ceteros, ac die III. Iduum Septembrium, Indictione VI. in Basilica domni Petri subscripsit *Tetradius Episcopus Ecclesiæ Vendascensis*. Post annos circiter LXX. Synodi evocatione Gloriosissimi domini Chlodovei Regis Cabilloni in Basilica S. Vincentii Martyris habitæ constitutionibus septimus & vicesimus subscripsit *Licerius Episcopus Ecclesiæ Vindauscensis*. Tetradius & Licerius qui Episcopi *Vindauscenses* & *Vendascenses* dicuntur, Episcopi ambo Carpentoractenses fuere, non quòd Carpentoracte & *Vindausca* una eademque urbs fuerit, sed quòd Carpentoractenses Episcopi, jaminde à Concilio Epaonensi noti, regnantibus apud Francos Chlotharii majoris filiis ac nepotibus *Vindausca* commorari consuevissent. Unde in Notitia provinciarum & civitatum Galliæ quam Jos. Scaliger edidit, in provincia Viennensi decima numeratur *civitas Carpentoractensium, nunc Vindausca*: id est cujus nunc civitatis Episcopus sedet *Vindausca*: in duabus Notitiis quas Andreas Chesnius vulgavit, inter provinciæ Viennensis civitates XIV. pænultima ponitur *civitas Carpentoratensium, nunc Vindausca*. Ubi Chesnius perperam legit *Vinclausca* & *Vinclausa*. Nemo enim nescit d in cl, & contrà cl in d à transcriptoribus atque à typographis per summam negligentiam mutari consuevisse. Petrarchæ in epistola ad Guidonem Archiepiscopum Genuensem, & in Vita S. Sifredi dicitur *urbs Vendascensis*.

Vindausica igitur vel *Vindausca*, quæ & *Vendasca*, opidum erat *Mimenorum* in provincia Viennensi, civitatis Carpentoractensis finibus Diœcesique inclusum, quod aliquamdiu Episcopi sui sedem apud se habere meruit. Nunc *Venasque* vocitatur, onà cum una d litterâ alisâ, aliàs *Venaisse*: estque opidum in monte positum, à Carpentoracte vix III. leugis distans interfluente amne: à quo pagus vel Comitatus *Vindauscensis* nomen accepit, quem pagum Guillelmus de Podio Laurentii ante annos CCCC. *terram Venaissini* &

Venaissinam appellavit, à *Vindausca* seu *Venasca* pagi olim capite ducto vocabulo. Provinciales *Comtat de Venaissin*, alii *Comté de Venaicin*, id est *Comitatum Vindausciensem* vel *Venascinum* nuncupant; quidam corruptè *Comté de Venisse*. Ejus pagi Comitatusve caput olim fuit haud dubiè *Vindausca* seu *Venasca*, cùm suum ei ante multa sæcula nomen dederit, quod hodieq; servat. Sunt in finibus regionis quam Pedemmontis vocitant, duo ejusdem nominis loca, *Venasque*, & *Benasco*; item *Venasca* in Aragonia urbs.

Nunc ut Gentis Mimenorum sic & Comitatûs *Vindausciensis* aut *Venascini* caput est Carpentoracte, veterrima Episcopatus sedes, ante annos MCL. & MCXL. Conciliorum subscriptionibus indictionibusque nobilis: cui Comitatui Vasionem & Cabellionem urbes quidam attribuunt, Insulam *Lisle*, Interaquas *Entragues*, Caderossam *Caderousse*, Petram Latam *Pierrelate*, aliaque opida & castella.

Ceterùm *Vindausca* videtur à Græcis Massiliensibus dicta esse *Aëria* à situ. Certè ab Strabone *Avenio*, *Arausio* & *Aëria* junctim memorãtur, ut finitimæ urbes: ex quibus *Aëria* Ἀερία ita nuncupata sit, quòd in celsissimo loco sit posita: quæ omnia *Vindauscæ* conveniunt. *Aëream* Plinius appellat: sed in veteribus ejus codicibus *Aëria* reperitur. Apud Stephanum Apollodorus in libro Chronicorum IV. *Aëriam urbem Gallicam* vocat: Ἔστι δ' Κελτικὴ πόλις Ἀερία: quam *Aëriam* nostram esse non dubito.

Gregorii PP. IX. epistolam, datam anno MCCXXXI. legi, quâ rationem reddit Ludovico Regi Francorum Illustri, cur *Comitatum Vindausciensem*, tot impensis & tot hominum labore ac sanguine quæsitum, ac viadum hæresi liberatum, quem *terram Venasciensem* & *terram citra Rhodanum* appellat, Ecclesia Romana ad majorem cautelam retineat, nec Nobili viro Raimundo Comiti Tolosano restituat. Alterâ epistolâ eodem Christi anno Pontificatus sui V. datâ, eisdem verbis scriptâ, Blancæ Reginæ Francorum Illustri, Ludovici matri, similiter pro Raimũdo roganti idem respondit. Eisdem verbis Gregorius Comiti ipsi Tolosæ rescripsit, pro quo in integrum restituendo Fredericus Romanorum Imperator & Siciliæ Rex, & Rex ac Regina Francorum Illustres precabãtur: ac in litteris datis Laterani a VIII. Kal. Februarias, Pontificatus sui anno VII. Raimundum sua repetentem ac per litteras nuntiosque instantem, sicut antea Imperatorem ac Francorum Regem, novâ technâ elusit, fingens & asserens gratis, *multos* (quorum neminem nominabat) *in terram Venasciensem* quam sibi restitui velit, *jus habere se dicere*. Has IV. epistolas publicavit Lucas Acherius, Monachus ex æquo pius & doctus, in tomo III. Spicilegii sui. *Marchiam Provinciæ* inter Druentiam & Isaram flumina jacentem, aut saltem partem ejus, nimirum *Comitatum Vindausciensem* ac finitima anno MCXVI. jam sibi vindicabat, & inter Ecclesiæ Romanæ beneficia vel feuda numerabat Urbanus PP. II. quæ ab Ecclesia Rom. tenerentur. Certè Urbanus PP. II. in decreto anni MXCVI. sic loquitur. *Comes Tolosanorum & Rutenensium, Dux Narbonæ, & Marchio Provinciæ Raimundus, partem potentatus sui à Romana Ecclesia, honores omnes ad B. Ægidium pertinentes tam in Valle Flaviana quàm in extrinsecis derelinquit.* Hæc pars potentatus Raimundi soli *Marchiæ Provinciæ* convenit, & aliam terram designare non potest: cùm Tolosanum Rutenicumque Comitatum, & Ducatum Narbonis Regis Francorum beneficio Raimundus teneret. Nimirum tum Urbanus PP. ab Imperatore Heinrico impugnabatur, & ipse invicem Imperatorem à communione removerat: & ideo multa quæ Imperator vindicabat, (Provinciam autem inprimis ut Regni Arelatensis partem sibi vindicabat) sibi ipse ac Ecclesiæ Romanæ asserebat, & inter feuda sua numerabat.

VINDOCINUM CASTRUM.

Vindocinum in Carnutum finibus ad flumen Lidericum, *castellum Vindocinum* Gregorio nostro ceterisque appellatur; Gullelmo Armorico in libro Philippidos III. *Vindocinũ*

> Castrum forte nimis, populosâ gente repletum:
> Quod Lidericus aquâ subterfluit amnia amœnâ.
> Cui tamen haud prodest quidquam munitio ducta
> Circuitu triplici, nec tantæ copia gentis.

Vulgò *Vendosme* vocitant Nostri, i in e, c in s, & n in m conversis, ut de Iculisna Ecolisma & *Engoulesme* facta. Hoc Massonus magno errore *Ptolemaeo cognitum municipium* nuncupat in libro de fluminibus Galliæ: quasi urbs *Vindinum* Cenomanorum caput apud Ptolemæum, possit haberi pro *Vindocino* castello Carnutum. Ortelius quoque in Thesauro suo Geographico nominis similitudine deceptus, urbem Cenomanorum *Vindinum* Ptolemæi, nomen corruptum, idem quod *Vindocinum* esse existimavit.

Ab eo nomen habet *pagus Vindocinensis*, *le Vendosmois*, *pagus Vindusinsis* dictus in Capitulis Caroli Calvi pro *Vindusinensis* vel *Vindunensis*, & inter *Aurelianensem* & *Carentinum* seu Carnutinum pagos ibidem positus. Ex *Vindocino* igitur ante annos DCCC. factum est *Vindusinum*, à quo *pagus Vindusinsis* vel *Vindusinensis*: de *Vendusino* Nostri fecere *Vendosme*, i in e, u in o, & n in m. mutatis.

VINDOILISUS PAGUS.

Vindoilisi pagi fit mentio in Capitulis Silvacensibus Caroli Calvi, anno DCCCLIII. editis. *Hildevuicus Abba, Trumenfridus Episcopus, Ingiluvinus, Gotselmus missi in Parisiaco, Melciano, Silvanectensi, Vercasino, Belvacensi, Vindoilisio. Vindoilensis pagus*, quem Carolus cognomine Calvus Francorum Rex de more tum usitato *Vindoilisum* vocavit, & cum Bellovacensi pago conjunxit ut proximum, haud dubiè à *Vindoilo* nomen accepit: quod *Vindoilum* recentiores *Vindolium* dicere, ut Corboilum, Corbolium, Vernoilum Vernolium, Nantoilum Nantolium: Nostri *Vendeüil* aut *Vendeul* nuncupant. Est

autem hic locus proximus Britolio, loco Abbatiâ illustri, & à capite pagi Bellovacensis Cæsaromago non amplius sex leugis distat. *Pagum Vindoilensem* alibi quàm in Capitulis istis Caroli reperire non memini. Est Castellio qui cognominatur *Chastillon en Vendolais*: sed hic pagus *Vindolensis* seu *Vendolais* à pago *Vindoilensi* differre, nec à *Vindoile* capite *pagi Vindoilensis* nomen accepisse, videri potest: licèt Castellio in Bellovacis, vulgò dictus *Catillon*, à *Vindoilo* IV. leugas absit.

VINDOMAGUS VOLCARUM ARECOMICORUM QUÆ ET UCECIA.

Apud Ptolemæum *sub Volcis Tectosagibus sunt Volcæ Arecomici usque ad flumen Rhodanum, quorum urbes mediterraneæ Vindomagus & Nemausus colonia*: Οὐόλκαι Ἀρεκόμιοι, ὧν πόλεις μεσόγειοι Οὐινδόμαγος, Νέμαυσος Κολώνια. Et Nemausum quidem Arecomicorum omnes norunt; *Vindomagum* nemo. Ego *Vindomagum* Volcarum Arecomicorum urbem mediterraneam, esse existimo quæ postea *Ucecia* nuncupata est. Posita est autem *Ucecia* ad amniculum vel potiùs rivum, qui in Vardonem influit & Aussena dicitur aut Essena, *Aussene* aut *Eysene*. Ab Essenæ & Vardonis confluentibus vix duo millia passuum abest *Ucecia*: quam olim *Vindomagum* appellatam arbitror à situ, quasi mansionem ad Vindonem flumen sive Vardonem: sicuti Rotomagus à Roto vel Rodobecco rivo (*Robec*) haud dubiè nomen accepit. *Vindonem* prisci Galli vocavere, quem posteriores litterâ n in r mutatâ *Virdonem* ac *Vardonem*: ut *Canentelus* fluvius à Ptolemæo nuncupatur, ab Ausonio ceterisque *Carantonus*, *la Charante*: *bonnam* pro termino veteres Galli dixerunt; Nos *bornam* dicimus.

Veteres Notitiæ provinciarum & civitatum Galliæ in provincia Narbonensi prima *Uceciam* ponunt nunc ultimo loco, nunc penultimo: quam aliæ *castrum Ucecense* & *Ucecinse*; aliæ *civitatem Ucecensium*; quædam mendosè *castrum Ucenicense, id est Astinaecense*, necnon *castrum Ucetense, id est Astinensium civitatem metropolim* nuncupant. Menda orta est ex repetitione proximè præcedentiū litterarum, & ex transpositione duarum sequentium. Itaque legendum & corrigendum puto *castrum Ucenicense, id est Uticense*: item *castrum Ucetense, id est Uticensium civitas metropolis*. Quamquam cur *metropolis* vocetur nescio, nec ita vocandi caussam ullam reperio: numquam enim eo honore gavisa est *Ucecia*, sed semper Narbonem; & dum Narbo Gothorum fuit ac Saracenorum, Bituricas ad tempus pro metropoli habuit, vel si aliis credimus, Arelatum. Robertus in Chronico *Uceciam*, uti facere debuit, Narbonensi provinciæ attribuit, & VIII. collocat loco: sed corrupto nomine *civitatem Ucienſem* appellat. Gervasius Tisleberiensis & quædam ipso recentiores Notitiæ *Uticam* ineptè nuncupant: & inter Episcopos *Narbonensi Vasconiæ Archiepiscopo suffraganeos Uticensem* octavum ponunt. Quidam Monachus non admodum vetus & diligens, ni fallor, qui duos de Vita S. Arnulfi Mettensis Episcopi libros composuit, *Ucetiam*, *Astimacensem etiam urbem vocari* bis asserit, fortè à rivo *Astima* seu *Aisena*. Gregorius noster in libri VIII. capite XVIII. *urbem Ucenicam*, & in libri VI. capite VII. *Ferreolum Ucecensem Episcopum* appellat: ex quo apparet promiscuè nunc *Uceciam*, nunc *Ucetiam* dici consuevisse. Nam ab *Ucecia Ucecensis*, vel *Ucecionsis*; ab *Ucetia Ucetiensis*, *Ucetiensis* & *Uceticensis*. Divisio Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta *Ucetiam* vocat, *Vivariisque* conjungit, & iterum post *Lugdunense* ac *Viennense* territorium *Vivarias* & *Ucetiam* infrà commemorat, id est pagum Vivariensem, & *pagum Ucetium*. Rigordus in anno MCXCV. *in Gothia civitatem Uceticam* appellat.

Concilio Agathensi subscripsit *Probatius Episcopus de Ucecia*; Concilio Aurelianensi IV. *Firminus Episcopus Ecclesiæ Uceticensium* dictus, in Concilio Parisiensi II. *Firminus Episcopus Ecclesiæ Uceticæ*.

Ucetia vel *Ucecia pago Ucetico* vel *Uceticensi*, aut *Ucecensi* nomen suum dedit: quem Aimoinus de Translatione Georgii & Aurelii Mart. *pagum Uzeconsem*, vel rectius *Ucecensem*; vulgò *Uzegnois* vocitant. Ipsa *Uzes* appellatur ab incolis, aut *Usez*. Scaliger *Usets* scribit, qua ratione nemo alius.

VINDONISSA.

Vindonissæ mentionem primus omnium fecit Tacitus in libro IV. Historiarum, quum *cohortium, alarum, legionumque hiberna Magontiaci ac Vindonissæ sita* fuisse, & legionem XXI. *Vindonissæ* castra habuisse tradidit. In tabula Theodosiana sive Peutingeriana *Vindonissa* quoq; memoratur inter Augustam Rauracum & Arborem Felicem ac Brigantium Rætiæ. Æthicus in Itinerario nunc *Vindonissam*, nunc corrupto nomine *Vindones* vocat: in itinere quidem de Pannoniis in Gallias per mediterranea loca Treveros usque. *Brigantia* M. P. XXIV. *Arbore Felice* M. P. XX. *Ad Fines* M. P. XX. *Vindones* M. P. XXX. *Arialbinno* M. P. XXII. in itinere autem per ripam Pannoniæ à Taurunno in Gallias, *Brigantia* M. P. XXIV. *Arbore Felice* M. P. XX. *Finibus* M. P. XX. *Vitudoro* M. P. XXII. *Vindonissa* M. P. XXII. *Rauracis* M. P. XXVII. Brigantia porrò *Bregentz* nuncupatur; Arbor Felix *Arbon*, oppidum ad lacum Brigantinum; Fines vel Ad Fines *Pfin an der Thur*. Ita autem dictus est hic locus, quòd esset positus in confinio Rætiæ & Galliæ Belgicæ, seu quòd esset finis Rætiæ primæ, & initium provinciæ Maximæ Sequanorum in Gallia Belgica. Eumenius in Panegyrico Constantino Aug. dicto *Vindonem* appellat, & semel atque iterum *Vindonis campos* commemorat *hostium strage completos*; etsi quidam codices ibi exhibent *Vindonissæ*. Veteres Notitiæ provinciarum & civitatum Galliæ *castrum Vindonissense* appellant, ac plerumque *castrum Vindonense*, ac etiam *civitatem Vindonensium*, id est *Vindonensem*, & in provincia Maxima Sequanorum V. loco statuunt. *Castrum Vindonissense* à *Vindonissa* deducitur; ut *castrum Vindonense* à *Vindo* vel *Vindones*: quibus nominibus

usos esse Eumenium atque Æthicum in ejus loci appellatione suprà ostendimus.

Vindonissa olim sedes Episcopatûs fuit. Certè Epaonensi Concilio interfuit atque subscripsit *Bubulcus Episcopus civitatis Vindonissa*; Arvernensi Theodeberti Principatu habito *Grammatius Episcopus Ecclesia Vindonissa*; idem Concilio Aurelianensi IV. ubi *Grammatius Episcopus civitatis Vindonensis* vocatur, sicuti in Concilio Aurelianensi V. *Grammatius Episcopus Ecclesia Vindonensis*. Postea circa annum DC. *Vindonissa*, ab Alamannis ut aiunt eversæ, Episcopatus translatus est Constantiam Germanicam, alterius provinciæ urbem, Mogontiaco provinciæ Germaniæ primæ Metropoli subjectam.

Ibi exstructum est à dominis loci castrum, vulgò *Altenburg*, id est vetus castrum dictum: à quo *Altenburgenses* se *Comites* & *Vindonissa dominos* vocaverunt.

Nunc *Vindonissa* truncato veteri nomine *Vvindisch* nuncupatur: & est vicus exiguus ac paucularum ædium prope Arolæ & Rusæ confluentes; aut ut Simlerus ait ad trajectum Ursæ fluminis. *Ursam* autem alii, alii *Rusam* recentiore nomine appellant amnem *Russ*, qui in Arolam influit.

Est & *Vindenissa villa* in pago Remensi, Frodoardo in Chronico & in Historia memorata, & *Venderesse* vulgò dicta, n in r, i in e conversis: sicut Nostri de Canentelo fluvio Ptolemæi *Charente*, de bonna *borne* fecere. Hæc *Vindonissa* dicitur in Testamento quod Remigio attribuitur. In pago Landuonensi altera est *Vindenissa villa*, seu vicus.

VINEMACUS PAGUS.

Pagus Neustria Vinemacus, ubi *villa Andesagina super fluvium Aucia*, in Vita S. Lupi Senonici Episcopi memoratur; *Vinmacus pagus* in Vita Salvii Ambianensis Episcopi, ubi *villa Augusta*; *Vitnau* in Capitulis Caroli Calvi corruptè dictus; *pagus Viman*, item *Vitman* aliis meliùs nuncupatus: inter Auciam & Suminam fluvios jacet, seu inter Tellau & Pontiu pagos, quemadmodum suprà laudata Capitula Silvacensia indicant. Usuardus & Ado in Martyrologiis *pagum Vimnacensem super Somnam fluvium* appellant in finibus Ambianorum, aliàs *pagum Vimacensem*; Silvester Giraldus Cambrensis qui circa annum MCXC. scripsit, *in Francorum Regno Vimocense territorium*.

Chronicon Fontanellense in capite IX. *Balliolum in pago Vimnau* ponit, *Balcidunum in pago Vimnau, Bodardi villam in pago Vvimnau*; & in capite XII. prodit Vvandonem *contulisse Cœnobio* Fontanellæ, *in pago Vvimnau super fluvio Vimina, in loco qui vocatur IV. Molas*, (aliàs *Vimolas* aut *Vineolas*) *tertiam partem de Cora*. Ex quibus *Balliolum*, est *Bailleul en Vimen*: *villa Andesagina* ad Auciam vel Aucum fluvium, nunc Breslam dictum, est *Ansene*; *villa Augusta* ad mare *Auc*, inter Breslam & Suminam amnes. Pippinus Rex in litteris datis anno I. regni sui *in pago Vimnao* memorat *Marcam, Avisnas, Vidriacum, Arcas*.

Pagus autem *Vimnau* nomen mihi videtur accepisse à *fluvio Vimina* aut *Vimna* suprà memorato: quem esse Auciam sive Aucum, Breslam nunc vulgò appellatum puto: itaut & Eara & Aucia fluvii binomines fuerint, & ille *Tella*, hic *Vimina* aut *Vimna* etiam sint appellati. Nunc iste pagus *le Vimen* nuncupatur, nomine ex *Viman* aut *Vimoco* facto.

VINGENNA ET VINCENNA FLUVII.

Vingenna, *la Viane*, aliàs *la Vignane* accolis fontis ejus Lemovicibus dictus, nobis *la Vienne*, nobilis est fluvius Aquitaniæ: quem plerique *Vigennam* appellant. Sed in veteribus codicibus cùm Gregorii Turonici Episcopi & Fortunati, tum aliorum *Vingennam* cum n in prima syllabâ scriptum semper inveni. Quin & in libri I. Gregorii capite ultimo *Vingennam fluvium* editum reperio; & in Annalibus Bertinianis, in anno DCCCLXXIX. *Vencennam*; in Gestorum Francorum capite XVII. *Vincennam*, ut & apud Jonam de Vita Eustasii. In Vitæ S. Leodegarii capite XVIII. *Vigentiam fluvium* pro *Vigennam* mendosè impressum legimus. Hic amnis Ratiastum Lemovicum, opidum S. Juniani, Confluentes, Insulam Jordanis, Luciacum, Calviniacum, Castellum Heraldi in Pictonibus, Insulam Buchardi, Cainonem Turonum alluit, & apud Condate (*Cande*) decurrit in Ligerim: *Vigenna* Brittoni non semel nuncupatus, Ririconi Monacho in libro IV. *Vicenna* fluvius corrupto nomine. Amnes non ignotos recipit *Clennum*, (*Clain*) Devæ *Dive*, Vonnæ, & Medioxini (*Mioſſan*) aquas deferentē; & *Crosam* minore Crosâ (*petite Crense*) & Vartimpâ (*Gartempe*) auctum. *Crosa* autem dicitur ab altitudine. Nam quidquid altum & profundum est, *crosum* vocare Nostri solent, *creux*.

Est & in Burgundia *Vincenna* fluvius, qui in Aratim devolvitur, Fredegario aliisque memoratus, & *Vingenna* etiam sæpe dictus: quem vulgò *Vingenne* vocitant, aliàs *Vigenne*.

VINTIUM NERUSIORUM.

Plinius in libri III. capite XIX. *Nerusiorum* meminit inter Gentes Alpinas, à mari supero ad inferum pertinentes: apud quem in inscriptione è tropæo Alpium ultimi numerantur *Nerusi*, *Velauni*, *Suetri*: ubi pro *Nerusi Verusi* mendosè editum plerumque reperitur. Certè Ptolemæus eos in *Alpibus Maritimis* collocat, atque *Nerusios* appellat, quibus *Vintium* urbem attribuit in Italia. In Maritimis Alpibus Νερουσίων πόλις Οὐίντιον. In veteribus Notitiis provinciarum & civitatū Galliæ, *civitas Vinciensium* inter octo provinciæ Alpium Maritimarum civitates ultima numeratur, nunc *civitas Vintiensium Vintio*, nunc *civitas Vensiensium Ventio*; aliàs *civitas Vinsiensiū*; & *civitas Vinsiciensium*, *id est Ventio* corruptè dicta pro *civitas Vinsiensium* aut *Vinciensium*; interdum sed corruptissimè *civitas Valiciensium*, *id est Ventia*. A Roberto *civitas Ventio* Alpium Maritimarum octava ac novissima

ponitur, ut & à Gervasio Tilleberiensi aliisque. Gregorius Turonicus Episcopus Deuterii sive Deuterii, & Phronimii *Vinciensium* Episcoporum mentionem fecit in libri IX. capite XXIV. ex quibus *Deuterius Episcopus civitatis Vinciensis*, seu *Ecclesia Vinciensis* Conciliis Aurelianensibus IV. & V. subscripsit; Synodo Matisconensi II. missus ejusdem *Deuterii Episcopi à Ventio. Aurelianus Episcopus Ecclesia Ventiensis* Concilii Cabillonensis statutis principatu Chlodovei junioris Francorum & Burgundionum Regis subscripsit. Verum ac sincerum urbis nomen *Vintium*; incolarum *Vintienses*: pro quo *Vincium*, *Ventium* & *Vencium*, item *Vincienses*, *Vinsienses* ac *Vensienses* scriptores plerumque dixerunt, i in e, t in c, aut in s commutatis. Nostri *Vence* hodieque eam urbem appellitant, aliàs *Vanze*; Itali *Venza*: cujus major Ecclesia B. Virginis Mariæ titulo illustratur, Episcopi sedes.

Vintio proximum eidemque amniculo appositum est opidum S. Pauli, *S. Paol* Provincialibus dictum, necnon à vicinia capitis sui *S. Paul de Vence*. Quæ res multos in errorem induxit, itaut de duobus locis unum facerent, & *Vintium* sedem Episcopatûs ab *opido S. Pauli* non differre arbitrarentur. Hos inter Josephus Scaliger *civitatem Vintiensium* in sua Notitia Galliæ semel atque iterum *S. Paul de Vence* interpretatur, sive *opidum S. Pauli de Vintio*. Amniculus qui *Vintium* alluit, per opidum S. Pauli & Villam Novam in mare Ligusticum effluit.

In Vita Aigulfi Abbatis Lerinensis Adrevaldus scribit, Arcadium Monachum Lerinensem *ad Mummolum se contulisse Vicetia civitatis Principem*, suasisseque *ei*, *ut ad Monasterium iret, quasi multas pecunias ibi reperturus*. Ubi emendandum aliqui putant *Vecetin civitatis*: ego *Vintia civitatis* restituendum reor, c & e in n mutatis. Nam Uecetia plurimum distat ab insula Lerino: *Vintium* verò proximum est eidem insulæ ac Monasterio. Malos autem Episcopos, qualis fuit Mummolus Vintiensis Episcopus, Lerinensis Monasterii prædo, nonnumquam *Principes* urbium & *dominos* pro Episcopis per jocum appellabant, quòd potentia & auctoritate sua malè uterentur more Principum sæcularium. Certè in libro de Vita Leodegarii Augustodunensis Episcopi, quem auctor vetus ad Ermenarium ejus successorem composuit, hæc legimus. *Erant in hoc mendacio primi & quasi vectores Palatii, Desiderius cognomine Dido, qui quondam Cabilloni habuit Principatum, necnon & ejus collega Bobo, qui urbem Valentinam habuerat in dominium. Nec enim digni sunt ut urbium nominentur Episcopi, qui magis terrenis desideriis inhiabant, & cœlestia non curabant.*

In *pago Comitatuque Vinsiensi* est Monasterium S. Verani *ad flumen Lupum*, *fluvium Lupi* dictum in litteris datis anno MXCIII. item *castrum Aurilucum*, vel *castrum Aurei Luci* in veteribus tabulis, aliàs *Arlucus*: *locus Potens juxta fluvium Lupi*. Fluvius autem *Lupus* seu *Lycus*, vulgò vocatur *le Loup*, & cis Varum decurrit in mare.

VIRA FLU. ET LOCUS.

Vira fluvius est in Nortmannia notissimus, *Vire*, qui opidum *Virum* non procul à capite suo, *Vire*; Taxam, *Texe*; Condate ad *Virum* cognominatum, *Condé sur Vire*, ad *Vira* & rivuli cujusdam confluentem positum; & castrum S. Laudi vel Lautonis, *Saint Lo* præterlapsus, in Oceanum effluit. Ejus mentionem facit Ordericus Vitalis in libro XI. Historiæ his verbis. *Portum qui Barbaflot dicitur applicuit, & super Vada Viræ in vico qui Curentonus vocatur, quievit. Vada Viræ* (ut existimo) vocavit Ordericus Magnum Vadum, *le Grand Vé*, locum ad ostium fluminis *Vire* positum non procul à Carentono. Quidam & flumen, & castrum *Virinum* appellant, secuti Innocentium Papam III. qui in litteris datis anno MCCX. *castrum Viria*, hoc est castellum *Viriam* nuncupavit.

VIRGEIUM CASTRUM.

Virgeium castrum, alii *Verciacum*, alii *Vergincum* castrum inexpugnabile, & *Verziacum* ac *Virzeium* vocant; Guillelmus Britto *Vergincum castrum* in anno MCXXXIV; Rigordus *castrum Vergi*, & *castrum Vergiaci*: qui & *Guidonem dominum castri* memorat. Vulgò *Vergy* dicitur in Burgundiæ Ducatu, Diœcesique Æduensi sive Augustodunensi.

VIRIDE FOLIUM CASTRUM.

Gaufridus Monachus Claravallensis, Bernardi Abbatis discipulus & Notarius, in libro IV. de Vita ejus mentionem facit hujus loci. *Apud Viride Folium, sic enim dicitur castrum territorii Tolosani.* Veteres litteræ, & Guillelmus de Podio Laurentii idem memorant castellum in Gothia. Vulgò *Verfeil* nuncupatur. A solo pingui ac humido in quo conditum erat, nomen accepit: quasi in solo herbæ, & folia arborum admodum vireant.

VIRIDE PODIUM CASTRUM.

Viride Podium idem Gallis olim erat, quod viridis mons, vel mons viridis: cujus nominis aliquot sunt loca in Gallia. Petrus in libri de bello Albigensi capite XLII. post castrum Thermarum expugnatum, & castrum Constantiam occupatum, tradit *venisse* Simonem Comitem Montis Fortis *ad aliud castrum, quod Viride Podium vocatur*: quod intra triduum ad deditionem compulerit. Vulgò *Puechvert* dicitur, & à re nomen habet. Est enim castrum in monte herboso positum non longè ab Electa.

VIRIDUNUM CASTRUM.

Hic *locus Viridunum* vocatur in Gestis Episcoporum Autissiodorensium, *Verdun sur Saône*, in Diœcesi Cabillonensi. *In Comitatu Cabillonense, in loco qui Viridunum dicitur.* Chro-

nici Besuensis auctor Johannes Monachus *Virdunum* appellat, & *Girardi de Virduno* mentionem non semel facit: *Viredunum castellum Ararim fluvium attingens* nuncupat Raimundus Marlianus, in suo Cæsaris Commentariorum Indice.

VIRISIACUM.

Frodoardus in libri II. Historiæ Remensis capite III. *Virisiacum* vicum memorat de S. Basolo scribens: (*S. Basle*) *In vico Virisiaco ad radices montis Remorum, quem nemus inde incipiens obumbrat Rigetium. Virisiacum* nunc *Verzy* est; nemus Rigetium *la forest de Ronto*, aliis Rihetius saltus. Basolus Lemovix in vico *Virisiaco*, X. passuum millibus ab urbe Remis distante, silvis & fontibus amœno Monasterium exstruxit, ubi placida pace compositus quiescit: quod Monasterium Nivardus Remorum Episcopus reparavit. Locum unà cum Cœnobio *S. Basle* à Basoli Monasterio Nostri nunc dictitant. In tabula Campaniæ Remensis vel Gallicæ video Monasterium & locum S. Basoli (*S. Basle*) in monte prope *Virisiacum* poni, (*Verzy*) vel potiùs proxime, seorsum tamen, tamquam locus alter ab altero distinguatur; *Virisiacum* in planitie esse: utrumque autem locum ad maximam silvam, hoc est ad nemus Rigetium Rihetiumve collocari.

VIROVIACUM.

Æthicus in itinere à Portu Gesoriacensi Bagacum usque, *Viroviacum* memorat, & Castello Morinorum atque Turnaco medium interponit, à Castello XVI. à Turnaco totidem millibus passuum distans. *Virovinum* pro *Viroviacum* corruptè atque mendosè vocat tabula Peutingeriana sic. *Castello Menapiorum* (lege eodem est, *Morinorum*) XII. *Virovino* XIII. *Tervanna* XXII. *Viroviacum* nuncupatur vulgò *Vvervecen* aut *Vervexe*, Nostris *Vervich*, vicus ad flumen Letiam inter Teruannam atque Turnacum positus. Recentiores scriptores Latini *Verviacum ad Lisam* appellitant.

VIRSIO CASTRUM.

Virsio, vulgò *Vierzon*, aliàs *Viarron*, vetus est opidum Biturigum Cuborum, ad confluentem Euræ & Caris fluminum positum: Guillelmo Armorico in Gestis Philippi Aug. in anno MCXCVI. *castrum in territorio Biturigum, quod Virsonem vocant*: quod dolo cepisse Richardus Rex Anglorum & concremavisse dicitur. Rigordus *in agro Bituricensi castrum Virsonis* more ætatis suæ nuncupat, id est *castrum Virsonem*. Legi veteres litteras anni MXCII. in quibus nunc *Virsio*, nunc *Virzse* sed corruptè dicitur, & *Virsionensis Abbatia & castrum* memoratur. Litteris subscribit *Arnulfus Virsionensis*, *Arnulfus Virzsenis dominus* ibidem dictus; & *Stephanus de Magduno*. Litteris datis anno IV. Henrici Regis *Martinus Abbas Virsonensis* subscribit. In litteris anno X. Roberti Regis datis *Hubaldus Virsionensis*, *Arnulfus Dunensis*, (*Dun le Roy*) & *Giraldus de Gargilessa* (*Gargilesse*) memorantur. In tabulis signatis anno IV. Rodulfi Regis mentio fit de *castellulo Virisione*. Sincerum castri nomen *Virisio*, quod & *Virsio*: quod recentiores corruptè *Virzsonem*, *Virsonemque* dixere. Bituriges in ore habent hocce de *Versione* distichon homœoproton, ante annos CCC. aut CCCC. compositum,

Virzin villa virens, aliunde pauca requirens,
Vitibus ornata, campis, pratis decorata.

Quorum versuum si qua habetur ratio, *Virsio* colonia fuerit nationis Germanæ, Vesigothorum videlicet aut potiùs Francorum, à viriditate soli sui cognominata; uti Vvirtziburgus aut *Vuirzsburgus* in Francia Orientali vel Teutonica, quam vulgò *Herbipolim* Latinogræco nomine appellant. *Vuirt* enim Germanicâ linguâ herbam virentem, viriditatem, & solum viride herbosumque significat.

VIRTUDUM CASTELLUM.

Virtudum, vulgò *Vertus*, castrum est in Campania Remensi, quod *Virtudensi pago* nomen dedit, *Virtudiso* dicto in Capitulis Caroli Calvi. Frodoardus in Historiæ Ecclesiæ Remensis libri IV. capite II. *Virtudem* vocat, & *villam Vernam* in *pago Vertudensi* ponit. In Appendice Frodoardi *Villa Virtutis* nuncupatur; *vicus Virtutis vocabulo in pago Catalaunico* Glabro Rodulfo in libri II. capite XI; in Vita B. Arnulfi Suessionum Episcopi apud Lisiardum *in Campania castellum Tedbaldi Comitis, quod dicunt Virtutes*. In litteris Henrici Trecensis Comitis Palatini, datis anno MCLXXIX. *Virtutum* dicitur. *Virtutensis Monastery* meminit Hermanous Monachus de Miraculis S Mariæ Laodunensis. Ex his apparet, *Virtudum* ab aliis *vicum*, aut quod idem erat, *villam*; ab aliis *castellum* vocari atque haberi: & à vetustioribus scriptoribus *Virtudum*, & *Virtudem*; à recentioribus *Virtutem*, *Virtutes*, atque *Virtutum* nuncupari.

VISERA FLU.

Visera fluvius, *la Vesere*, in Vita S. Sori & apud veteres nostros scriptores memoratur. *Visera* Muratum, Condate, (*Condac*) Uercam Monasterio nobilem, *Userche*, attingit: infra Brivam Curretiam recipit, inde Terrassonem Cœnobio insignem, Condate, *Condat*, Montanacum, *Montignac*, Marciacum, *Marzac* alluit, & ad Limolium, *Limeil*, in Duranium effluit. Ruricius major, Lemovicensis Episcopus, in epistola ad Rusticum filium ejus meminit. *Cognovi, quòd piscationis in Viscera pro parte Visera nobis jusseras delicias ministrare.* Lego; *Cognovi, quòd piscationis in Visera præparata nobis jusseras delicias ministrari.* Idem in epistola ad eumdem Magnificum filium Rusticum. *Pro Baxone, qui ad Ecclesiam Userca confugit, intercessor accedo.* Et in epistola ad Constantium. *Moneo, ut crastino quod erit IV. feria, Briva sis; temporiùs tamen: quod te facturum minimè credo.* Vivebat hic Ruricius ante Gregorium Turonicum Episcopum annis circiter centum: qui primus & *Userca*, & *Briva*, id est Brivæ Curre-

riæ, locorum in Lemovicibus nobilium, & *Visera* fluminis ibidem navigabilis meminit.

Est alius ejusdem nominis fluvius eique proximus, Superior *Visera* dictus à situ, vel certè ab aquarum altitudine, *Haute Vesere*, Albam Roccam & Cambium *le Change* alluens: quem Eila, *l'Ile*, fluvius nobilis in Duranium defert.

VISORONTIA.

Viseronciam vocat Marius in Chronico locum, ubi Chlodomeres Francorum Rex à Burgundionum Rege Godomaro est interfectus; Gregorius Turonicus Episcopus *Visorontiam*, aliàs *Viserentiam locum urbis Viennensis*, id est locum urbi Viennæ subjectum, sive locum situm in pago Viennensi. *Visoronciam* nuncupant Gesta Francorum; Fredegarius MS. in libri IV. Chronici capita XXXVI. *Veseronciam*: cùm in libris editis *Vesontiam* reperiamus, quod sine dubitatione corruptum & mutilatum est nomen. Vicus est vulgò dictus *Veseronce* non procul à Rhodano, inter Viennam & Belicam urbes positus, sed Beliex propior. *Vosron* in Dalfinatu Labbeus exponit. Hugo Italiæ Rex & Provinciæ Comes in litteris datis anno DCCCCXXVIII. sub nomine *Hugonis Regis* Viennæ, Regni ejus anno III. *Veseronciam* vocat. *Confirmamus* (inquit) *per hoc nostrum Regale præceptum Ecclesiæ S. Mariæ & S. Theudery* (*S. Chor*, Abbatiæ Monachorum in pago Viennensi) *illas res, quas olim eidem Ecclesiæ per chartulam donavimus, videlicet Ecclesiam S. Martini sitam in Veseroncia. cum omnibus integritatibus suis: videlicet cum servis & ancillis utriusque sexus, & cum terris, vineis*, &c.

VITODURUM.

Vitodurum vel *Vitudorum* memorat Æthicus in Itinerario provinciarum, & inter *Fines* ac *Vindonissam* ponit, à Finibus XXII. à Vindonissa XXIII. millibus passuum distans in provincia Maxima Sequanorum. Nunc vocatur *Vuinterur*, estque thopidum agri Tigurini in Helvetiis, qui Maximæ Sequanorum attribuuntur.

VITREIUM CASTRUM.

In litteris Hamelini Redonum Episcopi hæc reperio. *Cumque die constituto ventum esset in campum, & factis juramentis pugiles hinc & inde fortiter dimicarent in prato Episcopi juxta fluvium Isolam, præsentibus nobis & Comite Conano, & Roberto Vitreiensi, Oliverio de Dinanno*, (*Dinan*) & *Hamone de Guirchia*, (*la Guerche*) & *aliis Proceribus multis, & ferè omni populo & Clero Redonensi: tractatum est de concordia, & convenit*, &c. Gaufridus Abbas Vindocinensis, Ludovici VI. Regis Francorum æqualis, in epistola ad Gerardum Egolismensem Episcopum, Apostolicæ Sedis Legatum, *Andream de Vitreio* commemorat. Vulgò *Vitré* nuncupatur, castrum non procul à capite Vicinoniæ positum in Diœcesi Redonensi. Memini & *Vitriacum* alicubi dictum reperire.

ULCEIUM.

In litteris Gosleni Suessionensis Episcopi, datis anno MCL. *Savaricus de Ulceio* memoratur. *Ulceium* castrũ nunc vulgò *Onchi le Chastel* dicitur, estque urbi Augustæ Suessionum vicinum; cui proximus est ejusdem nominis vicus ad eumdem amniculum, *Ulceium villa, Onchi la Ville* dictus vulgò. *Ulcheium*, & *mensura Ulchey* in Chartulario Monasterii Suessionensis S. Crispini Matt. in Cavea, memorantur in litteris II. aut III. datis anno MCCLXII.

ULDA FLU,

Ulda amnis à Gregorio Turonico Episcopo in libro Historiæ X. ac ultimo memoratur, Britanniæque attribuitur. Quippe scribit, exercitum Guntchramni Francorum Regis superato flumine Vicinonià, Franciæ Britanniæque tum termino, mox *Uldam* fluvium tumultuariis pontibus factis transiisse. Hic est omnino fluvius, qui Rohanum, & Castrum Gauzleni vel Goslini *Joselin*, ac Malum Strictum *Malestroit* præterlapsus, in Vicinoniam defluit, & *Auste*, vel *Aust*, & *Aoust* in tabulis geographicis mendosè corrupteque nuncupatur, cùm *Olde* vel *Oude* sit appellandus. Sànè fluvium qui Rohanum alluit, vocat Argentræus Britto *la riviere d'Oude*, id est *Uldam*, Nam ex *Ulda Oude* Nostri fecere, ut ex ultra *outre*. Valeant ergo, qui vulgari & corrupta appellatione fluminis decepti, Latinè *Augustum* appellant, propterea quòd & *Augustus* mensis *Aoust* Nostris dicitur, & *Augusta* Prætoria *Aouste* vel *Auste*.

ULFEIUM.

Guido Comes Forensis in litteris datis anno MCLXXIII. *Ulfeium* memorat, quod & *Ulfeiacum* vocat; item *Mandamentum S. Symphoriani*, castrum *Perogiam*, *Antonem*, & *duo castella S. Anemundi*, aliàs *Enemundi*. Ex quibus *Ulfeium* vel *Ulfeiacum* dicitur *Urfé*, *Mandamentum S. Symphoriani*, vulgò nuncupatur *S. Siphorien le Chastel*; Perogia *Perouge*, Anto *Anton* ad Rhodanum, à Perogia II. leugis distans; *castellum S. Anemundi* appellatur *S. Chamond*. Et *Ulfeium* quidem, *Ulfeum* quibusdam dictum, castrum est in pago Forensi superiore, non procul à Monte Maurilionis, ac Baronatûs titulo illustratur, habetque proximum vicum ejusdem nominis, à Patrono loci Marcello *S. Marcel d'Urfé* appellatum. *Castellum S. Symphoriani* est in pago Forensi inferiore Rhodanum inter & Ligerim: cujus nominis est alter locus ad Rhodanum Lugdunum inter & Viennam, *S. Saforin*. *Castellum S. Anemundi* Forensi pago inferiori attribuitur. Animundus, Anemundus & Enemundus unum idemque nomen est, ut & apud Gregorium Turonicum Episcopum *Animodus* pro *Animundo*, Faramodus pro Faramundo, Thorismodus pro Thorismundo. Quidam & *Chanemundum* dixere pro *Anemundo*, ut pro Lothario Chlotharium; pro Amingo Chamingum, pro Aube-

done Chaobedonem, pro Lodoveo Chlodoveum, pro Attuariis Chattuarios, pro Ariberto Charibertum. Ex *Chanemundo* unâ syllabâ truncato Nostri *Chamond* fecere.

ULIARUS INSULA QUÆ ET OLARIO.

Ejus insulæ, in Oceano pagoque Santonico positæ, meminit primus omnium Plinius in libri IV. capite XIX. his verbis. *Insulæ complures Venetorum, quæ & Venetica appellantur; & in Aquitanico sinu Uliarus.* Ita legitur in exemplaribus Plinii, Lugduni & alibi editis: at in exemplaribus ejus, Lutetiæ anno MDXVI. impressis, *Uliari* nulla fit mentio. Ibi enim hæc reperiuntur mendosè. *Insula complures Venetorum, quæ & Venetica appellantur, & inter Aquitanicum sinum. Insulæ Veneticæ*, Pulchra Insula *Belle Isle*; *Gronais*, *Brezet*; insula Mororum *l'Isle de Mourriers*; *Henac*, aliæque. Hæc igitur insula ætate Plinii jam vocabatur *Uliarus*; at postea *Olario* dici cœpit. Certè Sidonius in quadam epistola *Olarionenses lepusculos* commemorat. Ex *Olario* autem fit *Olarionensis*. Recentiores *Oleronem* nuncupavere; nonnumquam & *Oleronum*. Vulgò nunc *Oleron* dicitur, aut *isle d'Oleron*. In ea sunt vici ampliùs centum & quindecim, in quibus eminent S. Dionysii, S. Georgii, S. Petri, Dolutum, *Dolus*, & Castellum, *le Chasteau*, portu commodo instructum. Ipsa Diœcesi Santonicæ attribuitur; at Radis insula Rupellanæ vel Malliacensi.

Ab *Olarione*, maximâ insularum sinus Aquitanici, nonnumquam & vicinæ insulæ, ut Radis, Aia *l'Isle Dais*, Varenna *la Garanne*, Oria *Isle d'Oire*, aliæque proximæ dicuntur *insulæ Olarionenses*, *les Isles d'Oleron*: sicut tres Stœchades ad Massiliam nomine majoris appellantur à Guicciardino *les Pomegues*. Est enim Pomponiana seu Mese nna de Stœchadibus, eaque maxima, vulgò dicta *Pomegue*.

ULISSINGA.

Est in insula *Walacria*, Frisiæ olim Citerioris, nunc autem Zelandiæ attributâ, urbs maritima *Vlissinga*, incolis *Vlissingen*, Nostris *Flessingue* dicta, portu Britanniam insulam petentibus commodissimo instructa: quam Lipsius in suis ad Tacitum adnotationibus per jocum potiusquàm seriò ab *Ulysse* conditam dictamque esse ait. Constat enim hanc urbem novam esse: quales sunt Harlemum, Amstelodamum vel Amstelædamum ad flu. Amstelam, (*Amsterdam*) Roterodamum, (*Roterdam*) Dordracum *Dordrecht* vel *Dort* ad Dortum amnem, Middelburgus, Berga *Berg op Zoom*, Silva Ducis *Bos-le Duc*, Ruræmunda, Sedanum ad Mosam *Sedan*, Caroli Villa *Charleville* ad idem flumen, Berna apud Helvetios, & multæ aliæ: quas ob id majore ex parte missas fecimus, quoniam ad notitiam antiquitatis historiæque parum aut nihil conferunt.

ULTERIOR PORTUS.

Ulterior Portus in Caletis à situ nomen invenit. Sic enim dictus est, quòd Auga vel Auco portu esset portus ulterior, ac mari propior: vulgò *Tresport*. *Ultrisportum* corrupto jamtum nomine vocat Ordericus Vitalis in libro XII. *Pratellensem*, *Troarnensem*, & *Ultrisportensem Abbates* in Normannia memorans. *Pratellensi* autem Abbati nomen dedere Pratella, *Preaux*, vetus opidulum & Monasterium Monachorum, S. Benedicti regulæ subjectorum in finibus Lexoviorum & in valle ad flumen Riselam, propinquum Ponti Audomari, sed Pratellensi Abbatiæ Benedictinarum propius. *Troarnensi Abbati* nomen dat vicus *Troarnus* ad Divam flumen, *Tourne*. Robertus Comes Aucensis circa annum Domini MXXXVI. *Monasterium S. Michaëlis Ulterioris Portus ædificavit*, ut Wvillelmus Gemeticensis scribit: quod est in municipio maritimo Cœnobium Benedicti statuta sequentium Monachorum, in Diœcesi Rotomagensi Comitatuque Aucensi.

Guibertus in libro II. de Vita sua *Veterem Portum* vocat. *Est* (inquit) *Augium castrum*, (*Eu*) *cui præminet Abbatia S. Michaelis juxta mare, quod dicitur Veteris Portûs.* *Ulteris Portum* corruptè nuncupant Roberti Comitis Augensis litteræ anno MXXXVI. datæ; Johannes Comes Augensis in litteris anni MSLIX. *S. Archangeli Michaëlis Ulterioris-portensem Ecclesiam* nominat, pro *Ulterioris-portuensem*; & idem aliis in litteris quibus Abbates Fiscanni & Fulcardi Montis subscripsere, *Ecclesiam S. Michaëlis de Ulteriori Portu*.

UMBRANICI ET UMBRANICIA.

Plinius in Narbonensi provincia *Umbranicos* collocat. Quippe in libri III. capite IV. ordine litterarum populos ejus ita enumerat. *Lutevani, qui & Foroneronienses; Nemausum Arecomicorum, Piscenæ, Ruteni, Tolosani Tectosagi Aquitaniæ contermini, Tascodunitani Conenenses, Umbranici, Vocontiorum c. f. II. capita*, &c. Quibus ex verbis situs *Umbranicorum* erui non potest, Gentis Straboni, Melæ, Ptolemæo ac ceteris veteribus Geographis ignotæ. In tabula Theodosiana eorum regiuncula vel pagus vocatur *Umbranicia* sic. *Lactorates*, *Ausci*, *Volcæ Tectosagi*, *Umbranicia*. Qua in tabula si quis heic ordo servatur, *Umbranici* à Volcis Tectosagibus seu à Tolosanis non procul abfuerunt. Certè pagus vulgò dictus *Auragnez*, ab urbe Tolosa non longè remotus, ab nomine *Umbranicia* parum recedit. Nihil tamen affirmo.

VOCONTII.

Vocontij inter Alpinas Gentes aut Alpinis proximas clarissimi olim fuerunt: quorum capita Vasio, Lucus Augusti, & Dea *Vocontiorum*. Plinius in capite IV. libri III. *Vocontiorum civitatis Fœderatæ duo* tantùm *capita* comme-

commemorat, *Vasionem & Lucum Augusti*, & quales sunt, mediterraneos facit ac interiora terrarum habitatores, quum *intus regionem Vocontiorum* ponit Tricollos inter & Segovellaunos. Idem Novariam ex *Vertacomicoris Vocontiorum pago* ortam esse affirmat in capite xvi. Hi Straboni nunc *Voconty*, nunc *Vocnaty*, Οὐοκόντιοι, Silio quoque in libro iii. *Vocontii* dicuntur.

Jamque Tricastinis incedit finibus agmen,
Jam faciles campos, jam rura Vocontia carpit.

Loquitur Silius de Hannibale, quem Livius & veteres omnes auctores, atque Ammianus Marcellinus per *Vocontios* iter in Italiam fecisse scribunt. A Ptolemæo *Vocondy* nuncupatur t in d converso; in priscis Itinerariis *Boconty*, u in b mutato.

Pompeius Trogus ex quo Justinus epitomen fecit, se *in Vocontiis* natum esse prodit: quod ideo dico, ut agnoscant Galli, quantum & quam elegantem Historicum sibi vindicare debeant.

Vocontiorum nominis vestigium agnosco in montibus, sive in tractu montano Deæ *Vocontiorum* proximo, quem *Vercors* vulgò, id est *agrum Vocontium* appellari animadverto, n in r, t in s commutatis Nostri enim Diaconum *Diacre*. pampinum, *pampre*, bonnam *borne*, Canentelum flumen Aquitaniæ apud Ptolemæum, *la Charante*, cophinum *cofre* dictitant, n. in r. transeunte: iidem ex Pontio *Pons*, ex Gisortio *Gisors*, ex Reontio *Rions* fecere, literâ t in s conversâ. Tamen Salvanius Boëssius, vir doctissimus *Vertacomicores Vocontiorum pagum*, ex quo ortam Novariam ait Plinius, *Vercors* interpretari mavult.

De *Vocontiis* in Vasione jam diximus.

VOGLADE.

Voglade vel *Voclade*, quibusdam *Boglodoria*. *Voglavum* aliis, castellum in Pictonibus Clenno flumini appositum, *Vouglé*, nomen suum campis circumjacentibus dedit, in quibus Alaricus Rex Visigothorum à Chlodoveo Francorum Rege acie victus est & interfectus anno Christi DVII. & Aquitania tota Francicæ ditioni subjecta. *Voglade*, & *Vogladenses campi* à rerum nostrarum scriptoribus commemorantur; *campus Vogladensis x. ab urbe Pictava miliario*, Gregorio in libri Historiæ II. capite XXXVIII. dicti; in Gestis Francorum *campus Vogladinsis super fluvium Clinno*; Fredegario *campania Voglavensis* in libri IV. capite XXV. item *campania Vocladensis*; Ratoaci in libro IV. *campus Vosaglinsis super Clinnum fluvium*.

VOLCÆ ARECOMICI, ET NEMAUSUS ARECOMICORUM.

Cæsar in libro VII. scribit, se *præsidia in Rutenis, Provincialibus, Volcis Arecomicis, Tolosatibus, circumque Narbonem constituisse*: item Vercingetorigem *Rutenos Cadurcosque ad fines Volcarum, Arecomicorumque depopulandos misisse*. Ubi legendum fide codicum ac ita interpungendum est, *in Rutenis Provincialibus, Volcis Arecomicis*, &c. item *ad fines Volcarum Arecomicorum depopulandos*, &c. Quare frustra & ridiculè Raimundus Marlianus ex *Arecomicis* quos & *Aremicos* vocat, qui nulli fuerunt, Arausicos & Avennicos facit: cùm Arausio & Avenio Cavarum urbes fuerint, Gentis provinciæ Viennensis, à *Volcis Arecomicis*, Gente provinciæ Narbonensis primæ Rhodano divisæ. Nam quòd idem Arausicos Armeniacenlesque confundit, refelli non meretur. Livius in libro XXI. Hannibalis iter in Italiam per Galliam Narbonensem describens, *tandem* (inquit) *in Volcarum pervenit agrum, Gentis validæ. Colunt autem circa utramque ripam Rhodani*. Hoc de *Volcis Arecomicis* Livius dicit; Volcæ enim Tectosages procul à Rhodano aberant: & Mela quum *Rhodanum inter Volcas & Cavaras emitti* ait, *Volcas Arecomicos*, non autem Tectosages designat. Quædam in sinistra ripa Rhodani seu in finibus provinciæ Viennensis *Volcæ Arecomici* obtinebant ætate Hannibalis, atque etiam Livii: sicuti *Allobroges*, Gentem maximam provinciæ Viennensis, *trans Rhodanum vicos possessionesque habuisse* Cæsar scribit, nimirum in Sequanis; & *Menapios ad utramque ripam fluminis Rheni agros, ædificia, vicosque habuisse*. Similiter Mela quum inter Rhodanum & Ledum flumina ponit *stagna Volcarum*, de *Volcis Arecomicis* loquitur, qui hæc loca obtinuerunt. Et Plinius in libri IX. capite VIII. *provincia Narbonensi in Nemausensi agro stagnum Laternam appellatum*, angustis faucibus, capturâ mugilum nobile celebrat: Nemausensis porrò ager cum Nemauso, *Volcarum Arecomicorum* pars est. Idem secutus Melam, qui in litoribus Galliæ Narbonensis *raras urbes rarosque portus, & omnem plagam Austro atque Africo* seu Circio *expositam esse* scripserat, violento alteri, alteri culices invehenti; in Narbonensi provincia *oppida esse rara prajacentibus stagnis* affirmat. In libro I. de bello Civili dicitur Cn. *Pompeius agros Volcarum Arecomicorum & Heluorum* (id est Helviorum) *publicè Massiliensibus concessisse*. *Vocontiorum* (inquit Plinius) *civitatis Fæderata duo capita Vasio & Lucus Augusti; oppida verò ignobilia XIX. sicut Arecomicorum XXIV. Nemausensibus attributa*: quæ verba Cæsari contradicere videntur.

Straboni metropolis est *Volcarum Arecomicorum Nemausus*, Νέμαυσος, à Rhodano centum ferè stadiis distans: quos *Volcas Arecomicos* Strabo *alteram*, nimirum dextram *Rhodani ripam accolere* tradit, circa alteram ripam colentibus Salyis & Cavaribus. Ab Mela *Arecomicorum Nemausus* adnumeratur urbium Galliæ Narbonensis opulentissimis IV. loco; Plinio *Nemausum Arecomicorum* in Narbonensi provincia nuncupatur; *Col. Aug. Nemausus*, id est *Colonia Augusta Nemausus* in nummo Augusti; *Col. Nem.* hoc est *Colonia Nemausus* apud Goltzium aliosque in nummo Antonini A. Ptolemæo sub Volcis Tectosagibus sunt *Volcæ Arecomici* usque ad flumen Rhodanum: quorum urbes

mediterraneæ *Vindomagus & Nemausus colonia*, Νέμαυσος Κολώνια, in libro viii. & Europæ tabula iv. ἡ Νέμαυσος Ὑπόμηνος dicta, *Nemausus illustrit*. Stephanus memoriæ prodidit, Parthenium scripsisse, *Nemausum urbem Galliæ à Nemauso Heraclida conditam* ac dictam fuisse: *ethnicon* esse *Nemausius*, & *Nemausinus*. Ego à *Nemauso* fonte suo nomen accepisse *Nemausum* non dubito, cujus fontis in Burdigala (ni fallor) meminit Ausonius.

Vitrea non luce Nemausus
Purior.

Negat Ausonius *Divonâ* fonte Burdigalensi *Nemausum* fontem urbis *Nemausi* esse splendidiorem. Nunc fluviolus *le Vistre* vulgò dictus, (si qua Catello & tabulis fides habetur) per fossam *Nemausensis civitatis* decurrit, alluitque vicos Burgum *le Bourg*, Viridaria *Vergeres*, Vestricum *Vestric*, Vallem Viridem *Vauvert*, Salmosam *Salmoze*. & non procul ab Aquis Mortuis in maritimum stagnum Laternam sive Taurum paludem (*l'estang du Tau*) se fundit. Hic fluviolus, est omnino *Nemausus* Ausonii veterumque, fons *Nemausi* urbis, qui rivum facit per supradicta loca decurrentem, & quòd sit more vitri purus, splendidus atque perspicuus, depositâ *Nemausi* appellatione, pridem *Vitreus* nuncupatus esse mihi videtur à Latinis scriptoribus, & à Nostris demum inserta f. litterâ *le Vistre*.

In Veteribus Notitiis provinciarum ac civitatum Galliæ *civitas Nemausensium* appellatur, semel sed mendosè *civitas Nomausa*; & inter provinciæ Narbonensis primæ civitates octo quartum, sæpiùs v. obtinet locum; in Roberti Chronico tertium. Gervasius Tilberiensis, & quædam Notitiæ Episcopatuum Galliæ eo recentiores Episcopum *Nemausensem* septimum tantummodò (quod miror) sive antepænultimum ponunt inter novem Antistites, Narbonensi Vasconiæ Archiepiscopo suffragantes.

Æthicus in Itinerario *Nemausum* collocat semel ac iterum *Arelate* inter & *Ambrussum*, (*Ambres*) ab Arelate xix. aliàs xiv, ab Ambrusso xv. millibus distantem; quam urbem tabula Peutingeriana inter *Ambrusium* & *Ugernum* ponit, ac *Nemusum* corruptè appellat. Gregorius *urbem Nemausum* in *Septimania provincia* memorat libri viii. capite xxx. Appendix Fredegarii inter regionis Gothicæ *urbes famosissimas Nemausum*, *Agathen*, & *Biterras* numerat, quæ à Carolo Duce & Principe Francorum dirutæ aut mœnibus nudatæ sunt ejectis Saracenis. *Nemausus* vulgò *Nimes* dicitur.

Suetonius memoriæ tradidit, *Nemausenses* Tiberii Rhodi manentis imagines & statuas subvertisse per odium aut contemtum: & si qua Julio Capitolino fides, Hadrianus Aug. *Basilicam in honorem Plotinæ apud Nemausum opere mirabili exstruxit*: & T. Aurelii Antonini Pii Imper. paternum genus è Gallia Transalpina, *Nemausense* scilicet fuit. *Corporati Nemausenses*, & *Horologium Nemausi* in veteribus inscriptionibus reperiuntur, in Notitia Imperii Rom. *Præpositus the*saurorum *Nemausensium*. Sed ante omnia hæc urbs Amphitheatrum hodieque habet magnificentissimum, & maxima ea parte integrum, *Arenas* vulgò dictum. Julianus Toletanæ sedis Archiepiscopus, de expeditione Vvambæ Regis Gothorum in Gallias, *Arenas validiori muro cinctas*, item *castrum Arenarum*, & *claustra Arenarum* vocat; *gradus marmoreos* loci memorat, & *cavernas* vel *abdita Arenarum*, quò se Paullus rebellis cum suis receperat, atque extra civitatem fuisse *Arenas* indicat. Solebant autem qui bellum gerebant, Amphitheatra urbium, & cetera opera Romana arte & natura munita, Ecclesias etiam majores Christiani pro castellis habere, & si vulgari verbo uti licet, incastellare. Unde Aimoinus scribit, *Trevirenses in Arenis civitatis locate præsidio, conatibus Chroci Regis restitisse*. In litteris Bernardi Atonis *Vicecomitis Nemausensis*, datis anno MCLXXIX. *civitatem de Nemauso*. & *castrum de Arenis prope civitatem* commemorari video, item *omnes habitantes in Nemauso, & in Arenis*, tamquam in locis distinctis. Amphitheatra enim plerumque extra urbes erant, ab arena seu cavea, partis sui, *Arena* Gallis plerumque dicta. Hæc autem cavea seu arena, Amphitheatri area erat, *cavea* à cavitate nuncupata, *arena* ab arena quâ spargebatur. De *Nemauso* sic Theodulfus in Parænesi ad Judices scribit.

Inde Nemausiacas sensim properamus ad arces:
Quò spatiosa urbs est, resque operosa satis.

Quibus verbis *Nemausum* urbem magnam fuisse, & valdè operibus Romanis, nimirum Amphitheatro suo, & Basilicâ Plotinæ illustrem ac claram apertè indicat, Principatu Ludovici Pii Aug. ante annos DCCCCL. In Passione MS. S. Baudelii de *Nemauso* hæc reperio. *Ea tempestate urbs eadem murorum & celsarum turrium præmaximo ambitu & firmitate sicuti compagine quadrorum erat conspicua; civium frequentia & inhabitatione nimium populosa, & mercimoniis divitiarum undique advectis supramodum opulenta.*

Nemausensis ager, cujus suprà à nobis Plinii verbis mentio facta est, longè lateque olim patuit ad Rhodanum & ad Vardonem ac mare: si verum est, quod ait Plinius, *Arecomicorum opida ignobilia* xxiv. *Nemausensibus attributa fuisse*. In *pago Nemausensi* maritimum *stagnum Laterna*, à Plinio celebratum. Recentiores quidam *agrum Nemausensem*, *le Nemausois* vocant; & urbis incolas seu *Nemausenses*, *les Nemausois*: quod nomen apud veteres nostros scriptores reperire non memini.

Diœcesi *Nemausensi* in *Volcis Arecomicis* continentur *Nemausus*, Aquæ Vivæ *Aigues Vives*; Villa S. Ægidii *S. Gilles*; Alestum *Allex* vel *Alais* Comitivæ caput; Furcæ *Fourques* aut *Fourques*, opidum à situ ita dictum, quòd ibi Rhodanus in tres alveos divisus velut furcam tridentem refert: Bellum Quadrum, aliàs Bellicadrum *Beaucaire*; Juncariæ, Bellagarda, Sumerium *Somiere*; Andusia *Anduse* ad Vardonem posita; Turnacum *Tournac*; Coloniacum *Colognac*; Vicanum *Vigan*; Sal-

via *Sauve*; & Armasanicæ *Aymargues*, cujus in municipii Vicariatu Aquæ Mortuæ sunt, *Aigues-mortes*, & Vallis Viridis *Vauvert*. Ex quibus Alestum ad Vardonem fluvium, Bellicadrum, Sumerium, Andusia, Vicanum, Salvia & Armasanicæ capita sunt Vicariatuum vel Vicariarum, quas incolæ *Vigueries* vocitant, & Vicarios *Viguiers*.

Volcarum Arecomicorum altera urbs *Vindomagus* à Ptolemæo refertur, & quidem primo loco: quam nos *Vcetiam* esse suspicamur, aut potiùs credimus. Fuit & *Volcarum Arecomicorum* urbs *Magalona*: ex qua sedes Episcopatûs Montem Pessulanum translata est.

VOLCÆ TECTOSAGES, ET TOLOSA VOLCARUM TECTOSAGUM.

Qui Straboni Οὐολκαὶ οἱ Τεκτόσαγες; Ptolemæo Οὐόλκαι Τεκτόσαγες; Cæsari, Livio & Melæ *Tectosages*; Plinio nunc *Tectosages*, nunc *Tectosagi*; Justino quoque *Tectosagi*, *Volcæ Tectosagi* Ausonio, & in tabula Peutingeriana dicuntur: Stephano *Tectosax*, & *Tectosages* (Τεκτόσαγες) nonnumquam in nominativo singulari, in plurali *Tectosages* & *Tectosaga*, *Gens Gallica*. Scribit Strabo *Volcas Tectosages* ad Pyrenæum accedere, & Septemtrionalia Cemmenorum montium nonnihil attingere, atque eorumdem montium austrina usque ad promuntoria habitare, & fecundam auri terram colere: unde plurimi seditione pulsi migraverint in Asiam, ac Phrygiæ majorem melioremque partem armis obtinuerint, caputque Ancyram habuerint. Pars hæc Phrygiæ *Galatia* & *Gallogræcia* à Gallis, qui Græcis misti erant, dicta. *Quæ fertilissima sunt Germaniæ loca circum Hercyniam silvam, (quam Eratosthenem & quibusdam Græcis fama notam esse video, quam illi Orcyniam appellant) Volcæ Tectosages occuparunt, atque ibi consederunt*; ut Cæsar in Commentario VI. belli Gallici refert: cujus verba transcripsi, prout ab Aimoino emendata laudantur: cùm legatur apud Cæsarem, *Orcyniam appellãt vulgò. Tectosages occuparũt*. Etiam *ex Gente Tectosagorum non mediocris populus Illyricum petivit, spoliatisque Istris, in Pannonia consedit*: quemadmodum Justinus in libro XXXII. prodidit. *Galli* (ait Livius libro XXXVIII.) *seu inopiâ agri, seu spe prædæ, Brenno Duce in Dardanos pervenerunt: ibi seditio orta, & ad XX. millia hominum, secessione factâ à Brenno, in Thraciam iter averterunt, & postea à Byzantio in Asiam transmiserunt. Cùm tres essent Gentes, Tolistobogii, Trocmi, Tectosagi, Trocmis Hellesponti ora data, Tolistobogiis Æolida atque Joniam. Tectosagi mediterranea Galatiæ occuparunt*, & stipendium totâ cis Taurum Asiâ, à Syriæ quoque Regibus terrore nominis exigebant. At Plinius Tolistobogos in Galatiæ parte Phrygiæ majore cum Tectosagibus collocat, Trocmos in Mæoniæ & Paphlagoniæ regione.

Volcarum Tectosagum urbes à Ptolemæo nominantur, Tolosa, Illiberis, Ruscino, Narbo, Carcasso, Beterræ, Cessero, Agatha. Falsò igitur Scaliger *Beterras* Volcis Arecomicis attribuit.

Clarior est quàm ut indicari egeat *Tolosa*. Cæsar in libro III. tradit, P. Crassum *multos viros fortes Tolosâ & Narbone, quæ sunt civitates Galliæ provinciæ finitimæ Aquitaniæ, nominatim evocavisse*. M. T. Cicero in Oratione pro M. Fonteio *Tolosæ* ter meminit, necnon *Crodunis*, *Vulchalonis*, & *Cobiomagi vici inter Tolosam & Narbonem*: quæ loca nunc sunt incognita. Straboni dicitur *Tolossa* Τολῶσσα, posita in angustiis isthmi, Oceanum à mari Narbonensi vel interno dividentis; Melæ quoque inter urbium quas habet Gallia Narbonensis opulentissimas *Tolossa Tectosagum*: similiter Aquis Sextiis veteri marmori inscriptum legitur, *Silvano Tolossensi*. In nummo Galbæ *Colonia Tolosa* vocatur; Ptolemæo in *Volcis Tectosagibus Tolosa colonia* urbs mediterranea, Τολῶσα κολώνια; in tabula Peutingeriana, inter *Casinomagum* & *Lactoram Tolosa*; in Itinerario Hierosolymitano *civitas Tolosa*. Justinus *Tectosagorum Gentis antiquam patriam Tolosam* ad *Tolosensem lacum* appellat: *Palladiam* Martialis, Ausonius Sidoniusq; cognominant à templo & cultu Minervæ, Ausonius etiam *opulentam*.

Ausonius Narbonem XII. loco claras inter urbes posuit, *Tolosam* XV. muris ex latere cocto ingentis ambitûs cinctam, appositam Garumnæ fluvio:

> Innumeris cultam populis confinia propter
> Ninguida Pyrenes, & pinea Cebennarum,
> Inter Aquitanas Gentes & nomen Iberum.

Quibus versibus non situs *Tolosa* describitur, sed fines *Volcarum Tectosagum*, quales ferè à Strabone suprà assignantur. Certè pleræque urbes *Volcarum Tectosagum*, in primis *Tolosa*, inter Aquitaniam & Hispaniam, sive inter Cebennas Pyrenæosque sunt sitæ. Addit Ausonius,

> Quæ modò quadruplices ex se cùm effuderit urbes,
> Non ulla exhaustæ sentit dispendia plebis,
> Quos genuit, cunctos gremio complexa colonos.

Hæ IV. *urbes quas modò Tolosa effudit*, sunt omnino (ni fallor) quatuor novæ ejus regiones, propter magnitudinem sui *urbes* & *coloniæ* à Poëta dictæ, quibus non multo antè, & forsitan ætate ipsius aucta fuerat, & quarum ope alumnos suos ac cives omnes gremio continebat: quibus in longinqua missis facilè potuisset exhauriri. Hæ IV. *urbes* vel *coloniæ*, aut regiones veteri civitati additæ & adjunctæ, instar V. urbium erant. Unde Ausonius in epistola ad Paulinum *Tolosam quintuplicem* vocat. In veteribus Notitiis provinciarum & civitatum Galliæ *civitas Tolosatium* secundum locum tenet inter provinciæ Narbonensis primæ civitates octo; in quadam Notitia *civitas Tolosanensium* mendosè nuncupata. Apud Robertum quoque in Chronico à Narbone metropoli proxima est *civitas Tolosa* inter Narbonensis provinciæ decem civitates. At Ger-

vasius Tisleberiensis, & Notitia Episcopatuum Galliæ ipso recentior *Tolosanum* quinto loco ponunt inter IX. Episcopos Narbonensi Vasconiæ Archiepiscopo suffragantes, Carcassonensi, Biterrensi, Agathensi, Lutevensique (quod mirere) ei prælatis. *In Narbonensi Narbonam & Tolosam principatum urbium tenere* ait Ammianus: quas ambas Aimoinus & Hugo Aquitaniæ urbibus magno errore adnumerant.

Johannes demum PP. XX. vulgò dictus XXII. *Tolosam* ad metropolitanum sive Archiepiscopale extulit fastigium, & VII. novas ei sedes attribuit, Apamiensem, Mirapicensem, S. Papuli, Montis Albani, Rivensem, Lumberiensem, & Vaureosem: veterem provinciæ metropolitanum Narbonensem Carcassone, Elena, Biterris, Agatha, Luteva, Magalona, Nemauso, Ucecia antiquis sedibus, ac Tomeriis S. Pontii, & Electâ novis Episcopatibus suffraganeibus contentum esse jussit.

Una hodieque è maximis Galliarum clarissimisque urbibus *Tolosa*, vulgò dicta *Tolosè* aut *Toulouse*, per annos LXXXIX. Regia Vesigothorum fuit, caputque *Regni Tolosani*, quod Chlodoveus Rex Francorum victo cæsoque Alarico evertit ac occupavit. Postea Charibertus Dagoberti Regis Francorũ frater, cùm *Tolosates*, Cadurcos, Aginnenses, Petrocorios, Santones, & Novempopulos à fratre accepisset, *sedem Tolosanam eligens, regnavit* aliquamdiu *in parte provinciæ Aquitanicæ*, ut Fredegarius scribit, & quotquot eum transscripsere. Deficientibus Merovei posteris, sub Pippino & Carolo Ducibus & Principibus Francorum, subque Pippino Rege Caroli filio, *Tolosam* cum Ucecia Duces Aquitaniæ obtinuere, Eudo, ejusque filius ac nepos, Hunoldus & Vvaifarius. *Tolosam* obtinuere deinde Reges Aquitaniæ, Ludovicus Pius, & Pippinus ejus filius nepósque Pippinus, ac Carolus Caroli Calvi filius. Successere eis longo pòst intervallo *Tolosæ* Comites, nonnunquam Comites S. Ægidii nuncupati; qui totam Gothiam, & partem etiam Aquitaniæ, ornitum Albigenses, Cadurcos, Aginnenses, Rotenos etiam ac Petrocorios obtinuerunt.

Tolosates bis memorat Cæsar, & *Santonum fines non longè à Tolosatium finibus abesse* ait in libro I. parum exactè; cùm minimum XXX. leugis distent. Æthicus in Cosmographia, ac Veteres Notitiæ Galliæ *Tolosates* etiam appellant, ut & Martialis, qui *quadra casti Tolosatis* meminit. Plinio in libri III. capite IV. dicuntur *Tolosani Tectosagi Aquitaniæ contermini*; in capite XIX. libri IV. *Tolosani, Nitiobreges Tarne amne discreti à Tolosanis* asserenti. Gregorius noster in libri IX. capite XXXI. *Tolosanos* nuncupavit; vetus inscriptio, Justinus & Hieronymus *Tolosenses*. Quo nomine *Tolosatium*, vel *Tolosanorum* aut *Tolosensium* non tantùm incolæ *Tolosæ* (*les Toulousains*) sed etiam totius *pagi Tolosani* designantur.

Pagum Tolosanum Fredegarius in libri V. Chronici capite LVII. & Gesta Dagoberti, aliique commemorant, *le Toulousain*. Ludovicus Pius Augustus in statuto de Monasteriis Regni Imperiique sui *pagum Tolosanum* non modò à *Septimania*, sed etiam ab *Aquitania* ac *Vasconia* distinguit: ut & Vita Ludovici Pii *pagum Tolosanum* à *Septimania* separat in enumeratione Monasteriorum, quæ hic Princeps reparavit, aut à fundamentis exstruxit. Primus omnium Gregorius Turonicus Episcopus in libri VIII. Historiæ capite XXX. *Septimaniam provinciam* quæ Gothorum Regibus parebat, à *pago Tolosano* Franciciæ ditioni subjecto distinxit.

Est in Vardulia, regione Hispaniæ Tarraconensis Aquitaniæ finitima, quam nunc indigenæ *Ipuscoam*, Hispani *Guipuscoam* vocant, *Tolosa* urbs mediterranea, *Tolosetta* quibusdam dicta, ad quam fluvius Uria vel Oria Araxem accipit. Nec procul à *Tolosa* abest vicus ad Garumnam, vetus *Tolosa* dictus, *Vieille Tolosè*. Est & in Vasconia seu Novempopulana *Tolosula* vel *Tolosella*, *Tolosette*, prope Monasterium S. Severi & Montem Martiani nota heic opida.

Tolosana Diœcesis continet præ ceteris *Tolosam*, Placentiam, Villam Novam, Montem Aureolum *Montoriol*; Veterem Tolosam *Vieille Tolosè*; Villam Longam *Ville Longue*; Pauliacum, Judicaturam Lauriacensem *la Jugerie de Lauraguez* vel *Lauragois*; Sanctam Fidem *Sainte Foy*; Montem Acutum *Montagut*; Villam Francam, Montem Goliardum vel Galardum *Montgaillard*, Montem Lauzeum, Clarum Montem, Vivaria, Altam Ripam.

Erat Tolosæ *Capitolium*, uti Narbone ac Coloniæ Agrippinæ, Jovi dicatum, & celso in loco positum, quò multis gradibus adscendebatur: quod Sidonius, Gregorius in libri I. capite XXVIII. aliique commemorant. Erat ibi & *Amphitheatrum*, & *Palatium*: quorum trium operum Romanorum nullæ supersunt reliquiæ. Petri Mauricii Abbatis Cluniacensis in epistola adversus Petrobrusianos de summo ac multorũ graduum *Capitolio Tolosæ* verba sunt hæc: *Ista cùm in Capitolio Senatorum, quales vos aggregare soletis, de Consulari vel Regio tribunali declamatorio ore vobis proferre moris sit, adducto statim in sententiam vestram eruditissimorum illorum conventu, invictæ orationi subitò acclamatur.* Ex quibus intelligitur *Capitolium Tolosæ* ætate Petri qui anno MCLVIII. obiit, adhuc stetisse, & *Tolosatibus* pro domo publica in qua conventus haberent fuisse. *Senatores* vocat Petrus & quidem *eruditissimos*, magistratus aut principes civitatis *Tolosæ*. Ab *Capitolio Capitolini* dicti sunt magistratus publici *Tolosæ*, *Capitouls*, quos alii velut à *Capitulo Capitularios* vocant: quales Burdigalæ sunt Jurati, *Jurats*; alibi Consules, *Consuls*; alibi Pares, *Pairs*; alibi Scabini. Tolosæ regiones sunt VIII. quæ *Capitolatus* vocantur, *Capitoulat*. Ibidem Petrus *Tolosam* appellat *urbem vicinis populosiorem, & assiduitate frequentium populorum, ac experientiâ multiplicium doctrinarum doctiorem; nobilem ex se, ignobilem ex errore* Petrobrusianorum: & cùm epistolam hanc ad Arelatensem & Ebrodunensem Archiepiscopos, & ad Diensem ac Vapincensem Episcopos scri-

bat, nihilominùs eorum *provinciam Septimaniam* semel atque iterum noncupat: ut appareat non *Provinciam* modò, cujus est Arelatum, sed etiam Dalfinatum, cujus urbes sunt Ebrodunum, Dea & Vapincus, unà cum Gothia à Petro Mauricio *Septimania* appellatione designari.

Guillelmus de Podio Laurentii in capite xxx. *Vadaculum Tolosa* memorat. *Intravit Tolosam mense Septembri non ponte, sed vado sub Vadaculo. Vadaculum* dictum quasi parvum vadum: post *Badaclum* nuncupari cœpit, volgò *Basacle*. Inde nomen habent *Castrum Vadaculi*, aut *castrum de Badaclo*; & *Pons Badacli*, vel *ad Badaclum*, *le Pont du Basacle*; Molæ *Badacli*, *les Moulins du Basacle*: & Porta *Badacli*, *Porte du Basacle*, loca Castro proxima. Ibidem Guillelmus *Pinnam Toreti*, & *Pinnam S. Jacobi* in eadem urbe memorat, loca mihi incognita. Est hodieque *Tolosa* Oratorium seu Ecclesiola S. Jacobi, matrici vel metropolitanæ Ecclesiæ S. Stephani proxima, cujus parietes cum pinnis suis ac turriculis *Pinna S. Iacobi* nomine forsitan ab Guillelmo designantur.

Apud Lambertum Schafnaburgensem in Chronici anno MXLIX. paginâ XVI. & in anno MLXIX. paginâ CLXXIX. *Tolosa* fit mentio tamquam Imperatori subjectæ, vitio exemplarium. Nam paginâ XVI. pro *Tolosa* emendandum est *Tullensem*: & in paginâ CLXXIX. *Tullensis* substituendum in locum *Tolosa*.

Comes Tolosanus, qui & Marchio Provinciæ etiam ac vocabatur, anno MCCXXXV. *de Marchia Provinciæ homagium præstitisse Imperatori, à quo eam recipiebat*, dicitur Godefrido in Annalibus. Nimirum Provinciæ cum Dalfinatu, Sapaudiæ & Burgundiæ Comitatu Imperio accensebatur. Unde Comitem Provinciæ ab Imperatore Militem factum apud Godefridum invenio: & *Ludovicum Provinciæ Comitem* anno MCLX. *Erfordiam cum aliis Imperii Proceribus venisse, & auxilium contra Mediolanenses Imperatori conjuravisse*, id est Imperatori jurejurando vel sacramento promisisse, Appendix Lamberti tradit.

VOLOVICUM.

Præjectus Arvernorum Episcopus, vir sanctus, unà cum Marino Abbate & ministro quodam suo, *in loco Volovico*, aliàs *Volvico* per sicarios ab Arvernorum Proceribus subornatos ac immissos est interfectus ac sepultus: quem plerique Martyrem vocant. Natalis ejus VIII. Kalendas Februarii Martyrologiis adscribitur. Avitus Præjecti successor in eodem loco, ob plurimas admirabilesque Beati Antistitis virtutes, Monasterium cum Basilica ædificavit, cui & Bodonem ejus propinquum præfecit Abbatem; ut docet vetus auctor libri de Vita S. Præjecti. *Volovicum* nunc *Volvic* appellatur. In Vita S. Boniti Arvernorum Episcopi *Ecaldus Volvicensis Cœnobii Pater*, id est Abbas memoratur: quod *Vulvicense Cœnobium* dicitur in Vita S. Austremonii; *Vulvicum* in Translatione ejus.

VOLTA.

Volta in veteribus Paschalis PP. & Ludovici Francorum Regis litteris, ante annos DL. datis, numeratur inter Prioratus Ordinis Cluniacensis, locus in Arvernia ad Elaver, Monasterio clarus, etiamnum dictus *la Voute*. Monachus quidam in libro de Vita S. Odilonis Abbatis Cluniacensis quinti, *Quidam* (inquit) *S. Dei Matris Aniciensis Ecclesiæ Clericum nobilissimum, lepra contagio maculatum, privatim sibi velut tanta corruptioni necessarium juxta Aleris* (*Alier*) *fluvium quemdam elegerat locum, Monasterio quod dicitur Voltà contiguum.* Et infrà. *Construxit etiam in prædiolo genitorum suorum quoddam Monasterium, Volta à revolutione aquæ circumcurrentis nuncupatum, studioso opere decoratum. Volta* igitur dicta à voluendo pro *Volута*, estque in Diœcesi S. Flori posita. Est & *Volta* ad Rhodanum, *la Voute*, contra Rhodani & Drunæ confluentes, inter Turnonam Vivariumque posita.

VONGUS VICUS.

Vongus vel *Vongum vicus* in Itinerario Æthici memoratur, in itinere à Durocortoro Treviros. & inter Durocortorum Remorum ac Epoissum vicum ponitur, ac leugis XXII. ab utroque loco abesse dicitur. Hic est, ut existimo, vicus ad Axonam positus, medio inter urbem Remos ac Epusum vel Epoissium spatio, vulgò *Von* dictus: aut certè potiùs *Vonzi*, vel *Vousi*, qui locus ad idem flumen situs est, nec procul à *Von* distat, eoque vico multo major est & clarior ac frequentior. *Municipii Vongi* meminit Frodoardus in libri III. Historiæ Remensis capite X. quod & *castrum Vonzense* vocat. Hic vicus nomen dedit *pago Vongensi*: quem Capitula Caroli Calui *Vonzisum*, id est *Vonzensem* appellant, & inter *Remtianum* pagum ac *Stadinisum*, hoc est inter pagum Remensem ac Stadinensem ponunt. *Vozinsem* mendosè Annales Fuldenses nuncupant: Frodoardus in libri II. capite XVIII. optimè omnium *pagum Vongensem* vocat, & inter Dolomensem ac Castricensem pagos medium interponit; idem eumdem initio Chronici *pagum Vonzinsem*, aliàs *Vozinsem* appellat. Alcuinus in Vita S. Vedasti ejusdem pagi meminit his verbis. *Venerunt in pago Vongise ad locum qui dicitur Grandeponte, juxta villam Riguliago super fluvium Axona.* Erat ergo pagus *Vongensis* ad flumen Axonam. Reguliacum autem vel Riguliacum est omnino vicus ad Axonam inter Attiniacum & *Vousi*, vulgò *Rilly* dictus. In Divisione Regni Imper. Ludovici inter filios *Vngensis* mendosè vocatur & scribitur pro *Vongensis*, ponitur que *in media Francia* inter *Varensem* & *Castrensem*: *pagus Vonciacus* dicitur in libro de Miraculis S. Dionysii ante annos DCCC. composito.

VOSAGENSIS VICUS.

Vosagensis territorii Biturici pagus à Grego-

rio in libri Historiæ Francicæ IX. capite XIX. memoratur: quem *Besage* interpretatur Massonius, & in extremis Biturigum finibus esse ait.

VOSAGUS SILVA ET MONS, ET DE VOGESO.

Silva Vosagus ingenti magnitudine, Austriam à Burgundia dividebat. Ejus pars major ab Austrasiorum Regibus possidebatur, quâ scilicet *Vosagus* Borbetomagum, Nemetas, Tabernas, Saletionem, Brocomagum ac Argentoratenses ad Rhenum attingit, & quà introrsus pertinens inter Mosellam ac Mosam attollitur: reliqua pars circa castrum Luxovium & Anagratas Monasteriumque Salicis in Sequanis, Regum Burgundiæ erat. In silva *Vosago* bubali seu boves feri multi nascebantur: quos ab imperito vulgo pro uris bubalos vocari tradit Plinius, cùm bubalos gignat Africa vitulorum potiùs cervorumve quadam similitudine: ut in libro XV. Rerum Francicarum scripsimus. *Silvam Vosagum* quidam *saltum Vosagum*, alii *eremum Vosagum* nuncupant; interdum *Vosegum silvam*, *Vosegi saltum atque secreta*, ut Eginhardus in Annalibus; Vita Ludovici Pii Imper. *Vosagi lustra*, ac *Vosagi latissimam vastitatem*; *Vuasagum* Nithardus in libro III. *Vvosegam silvam* prisci Annales. Ab ea Frotharius Tullensis Episcopus in epistola ad Drogonem Mettensis Ecclesiæ Episcopum *Monasterium Vosgense* videtur appellavisse.

Fortunatus in Carmine ad Gogonem de *Vosagi* feris & Arduennæ ita refert.

> Ardennæ, an Vosagi, cervi, capræ, helicis, ursi
> Cæde sagittifera silva fragore tonat?
> Seu validi bufali, &c.

Jonas de Vita Columbani Abbatis *eremum vastam Vosagum, & aspera vasta solitudinis scopulosaque loca* commemorat, *in quibus sola feræ, ursi, bubali, lupi frequentes videbantur*. De bubalis *Vosagi silvæ* idem affirmat Gregorius noster in libri Historiæ a. capite a. In ea silva Cœnobium Montis Romarici vetus ac nobile, seu Rumerici castellum positum esse præ ceteris, docet Vita S. Salabergæ.

In tabula Theodosiana seu Peutingeriana à Bonconica ad Brocomagum pertinet *silva Vosagus*, quod est spatium millium passuum LXI. ad ripam Rheni. Est autem silva, simul ac mons quoque eo nomine, quem multicipitem montem aiunt inter Alesarios & Lotharienses eminere, & longo tractu à Trevitis per Mediomatricos & Leucos ad Lingones & Sequanos pertinere, alibi convallium & perennium aquarum amœnitate, alibi silvestrium jugorum altitudine spectabilem; quà in Lotharingiam & in Burgundiam Comitalem brachia diffundit, claris Monasteriis insignem. Mons *Vosagus* Lotharingiam à Comitatu Burgundiæ & ab Alesatia discludit: nec jam à Bonconica ad Brocomagum, ut tabula Theodosiana docet; sed ad Augustam Rauracûm aut ad Basiliam Sequanorum pertinet, quod est spatium ccxxii. milliarium: ac vulgò dicitur à Nostris *le mont de Vosge*, vel *les montaignes de Vosge*. Nomen *Vosegi* aut *Vosagi* servat Cœnobium cum vico *Voyge* aut *Voyse* dictum, Mosæ fontibus proximum: servat & inter flumina Mosam ac Mosellam silva ingens cùm plana tum maximè montana, quam *la forest de la Voyge*, aliàs *le bois de la Voyse* nuncupant, à qua abest opidum *Voyssi* milliaria circiter XXXII. *Vosagi* appellationem retinens. Mons silvestris Burgundiam Comitalem à Lotharingia dividens, ac propterea Mons Burgundiæ dictus, *Montaigne de Bourgongne*, aliàs Mons Falcium à feno & pascuis, *Mont de Faucilles*, pars est saltus ac *montis Vosagi*. Regio utrumque *montis Vosagi* latus continens usque ad Duos Pontes opidum sive *Zuveiprucx*, *Vosagia* aut *pagus Vosagensis* nunc vulgò nuncupatur, à Lotharinsibus quidem *le pays de Vosge*, aut *la Vosgue*, à Germanis autem *Das Vvasgavv*, id est Vosagensis pagus. *Gavv* enim & *govv* Germanicà linguà pagum significat, ut Cluverius scribit: & Nithardus *Vuasagum* pro *Vosago* vocavit, ex quo *Vvas-gavv* Germani fecerunt. Ex his apparet, plurimos montes longè latèq; diffusos, sed alteros alteris contiguos communi nomine atque singulari *Vosagum* vocari, id quod Juræ, Cebennæ, Pyrenæo videmus accidisse. Richerius in Chronico Senoniensi hanc regionem describit in libri I. capite II. excelsis montibus & vallibus profundissimis, in quibus nemora abiegna sint asperam, longam itinere IV. dierum, latam VI. aut VII. millibus, feris quàm hominibus convenientiorem: *quam terram* (inquit) *antiqui Vosagum, moderni Vogiam dixerunt*. Georgius Furnarius in sua Orbis Notitia scribit, *Vosagum montem cum silva in Lingonibus oriri, & per* XXV. *leugas versus ortum excurrere ad Basiliam, quâ Burgundiam à Lotharingia dividit; inde ad Septemtrionem versus continuis jugis & perpetuis silvis Lotharingiam ab Alesatia separantem, per* L. *leugas ad Mogontiacum & Augustam Trevirorum expandi. Ex eo monte Mosam, Mosellam, Ararim* seu Sauconnam, *Hellum*, vel potiùs Ellum, *Ill*, aliosque non obscuros fluvios *demitti*, alios in Oceanum, alios in mare Gallicum partim suo partim alieno ore perventuros.

Certè *silva monsque Vosagus* capita quatuor maximorum fluminum continet, Matronæ, Mosæ, Mosellæ, atque Araris. Ex quibus *Mosam profluere ex monte Vogeso, qui est in finibus Lingonum*, tradit Cæsar in Commentario IV. belli Gallici: ex quo intelligitur *Vogesum* montem à veteribus dictum esse, qui postea à recentioribus transpositis litteris vocatus sit *Vosegus* & *Vosagus*. *Vogesi* montis in Lingonibus meminit & Lucanus in libro I.

> Castraque quæ Vogesi curvam super ardua rupem
> Pugnaces pictis cohibebant Lingonas armis.

Est altera *silva Vosagus* in pago Diœcesique Laudunensi, cujus Hermannus Monachus in libri III. de Miraculis S. Mariæ Laudunensis capite III. ante annos n. meminit his verbis.

Episcopus (Laudunensis Bartholomæus) *Laudunum rediens, duxit enim in silvam Vosagum, ascendit que ei* (Norberto) *in ipsa locum quemdam, qui Pratum Monstratum vel Premonstratus vocatur.* Idem in capite v. libri III. *silvam Vosagum* iterum vocat, & proximam Lauduno, ac extramurano Monasterio S. Martini facit: alibi etiam in Laudunensi Diœcesi *Cœnobium S. Nicolai in silva Vosago situm* commemorat: ita ut nomine *silva Vosagi* silvam Codiciacensem aut Fatensem Lauduno proximam designavisse videatur, *la forest de Coucy*, in qua uterque locus est.

V O S A V I A.

Vosavia in Tabula Peutingeriana vocatur, & ponitur inter Bontobricam vel Bodobricam & Bingium, à Bodobrica VIII. à Bingio XII. millibus passuum distans. *Ober-Vuesel*, id est *Superius Vuasaliacum* appellant Germani, ut distinguant à *Vuasaliace Inferiore*, quod situm est contra Burginatium, ad ripam dextram sive Germanicam Rheni in duo brachia scindi properantis, & *Vuesel* vulgò dicitur. *Vasaviam* esse *Ober-Vuesel*, quæ & absolutè *Vuesel* nuncupatur, observavit Cluverius in Germania Antiqua. Ego eum locum Hrabani ætate ante annos octingentos *Vasaliacum* vel *Vuasaliacum* recentiore nomine appellari animadverto. Sic enim ille in Martyrologio scribit. II. *Nonas Jul. depositio B. Goaris Presbyt. & Conf. qui in ultimos Galliæ fines, in provinciam quæ Rheno contigua Trigoria vocatur, & ad Diœcesin pertinet Trevirorum, intra terminos Vuasaliacenses pervenit, & ibi Deo liberè servire delegit.* Ponit Hrabanus opidum Germanorum sive opidum S. Goaris in provincia quidem Trigoria, seu in pago Trigorio Rheno flumini adjacente, & ad Diœcesin Trevirorum pertinente, sed *intra terminos Vuasaliacenses*: uti hodieque opidum S. Goaris, *S. Gower*, *Vasaliacum* attingit, atque inter ipsum ac Bobardum est situm.

Utrumque locum pro *Vasaliace Vesaliam* nunc omnes appellitant.

V O S I A.

Vosia clara veteri Abbatia, est in Lemovicum finibus, ac vulgò dicitur *Visoe*, aut *Vigeou*. Ab ea Gaufridus *Vosiensis Prior* cognominatus est, qui Chronicon ab anno DCCCCXCVII. ad annum MCXXXIII. deduxit. *Vosium* quidam appellant.

V O S O N N U M.

Botarotius nummum veterem publicavit, inscriptum *Vosonno vico*. Nunc vocatur *Vouson*, habetque Cellam vel (ut vulgari receptoque utar nomine) Prioratum, cui cura animarum adnexa est. Certè in Archidiaconatu Solliacensi qui unus est de VI. Archidiaconatibus Ecclesiæ Aurelianensis, inter Parœcias seu Ecclesias Baptismales numeratur *Prioratus Curatus SS. Petri & Eligii de Vosonno.* In Chartulario Abbatiæ Balgentiacensis legi litteras Radulfi Balgentiacensis domini, in quibus *B. Mariæ Ecclesiam juxta Ligerim in castro Balgentiacensi sitam*, (*Baugency*) *Ecclesiam S. Firmini, & Ecclesiam Vosonensem* memorat. *Vosonum* ergo quidam ante annos DLXX. vocavere pro *Vosonnum*.

V O S S U E N S E MONASTERIUM.

Foillanus Furseum fratrem suum non multo pòst ex Hibernia secutus in Gallias, *Monasterium Vossuense* beneficio ac largitione Gertrudis Virginis, Pippini Majoris domus filiæ, in villa ejus fundavit: ubi & obiit atque sepultus est. Ita vocat hoc Cœnobium vetus liber de Vita B. Gertrudis. Postea *Fossense* Monasterium dictum est, u in F ex more Germanico murato: *Fossa* in Divisione Regni Lotharii inter Ludovicum & Carolum anno DCCCLXX. facta. In Chronico Gemblacensi, à Miræo edito, *Fossa* à situ nomen dicuntur accepisse. *Anno* MCXL. *Comes Namucensis aggressus opidum quod Fossis dicitur, quia nomen tale sibi dat situs ipse loci, multis captis aut occisis, multa præda abducta, opidum totum cum Monasterio B. Foillani combussit, ædificia lapidea quæcumque eminentiora erant destruxit.*

Locus cum Monasterio inter Castellum (*Chastelet*) & Namucum est situs in Diœcesi Leodicensi ad fluviolum Geruernam non procul à fluvio Sabi, & *Foss* vulgò nuncupatur, aliàs *Fosse*. Melius tamen esset *Fosses* in numero plurali scribere, cùm ante annos octingentos locum & Monasterium *Fossas* vocari videamus.

URBA CASTRUM.

Vicus pagi Transiurensis nomine *Urba*, à laco Lemano millia passuum circiter XVIII. abest, quem quidam *castrum Urbam* appellant. Ejus mentionem facit Itinerarium Æthici in itinere à Mediolano per Alpes Graias Argentoratum: facit & Fredegarius in libri V. ac ultimi Chronici capite XLII. *in pago Ultrajurano villam Urbam* memorans. Posita est *Urba* ad *Urbam* flumen, & cum fluvio nomen vetus retinet. Vocatur enim Nostris *Orbe*; incolis *Orbach*; recentioribus scriptoribus *Orba*; *castrum Orba* in Annalibus Mettensibus in anno DCCCLXVI; Aimoino in libri IV. capite I. *pagi Ultrajurani villa Urbana* mendosè. Æthicus quidem inter *lacum Lausonium* & *Ariaricam Urbam* ponit, tum *Visontionem*, ab Urba millibus passuum XL. distantem. In quadam Notitia Galliæ quam ex Bibliotheca Petaviana erutam publicavit Andreas Chesnius, *Urbem* hunc fluvium pro *Urbam* appellatum reperio his verbis. *In provincia Maxima Sequanorum castrum Ebrodunense juxta Urbem super lacum.* Videtur Latino nomine locus hic dictus esse *Taberna*, & à fluvio *Urba* præfluente *Urba* appellationem accepisse. Certè Rodulfi Regis Gloriosissimi Burgundiæ litteras legi, quæ sic expliciunt. *Acta sunt hæc in villa Tabernis, quam alio nomine propter fluvium ibidem defluentem Urba appellant. Data* XVIII. *Kalen-*

das Februarii, anno ab I. Domini MXIX. *regnante Rodolfo Rege, anno regni sui* XXXI. quibus litteris Ecclesiam Sancti Blasii *in Viculis, in pago & in Comitatu Genevensi sitam*, Rodulfus Cluniacensibus Monachis confert. Guillimannus *Urbam* inter lacum Lausonium & Ariaricam, à lacu XVIII. millibus passuum, ab *Ariarica* seu Ponte Ailicio (*Pontarlay*) XXIV. distantem apud Æthicum, ait esse *Orbam* cum ceteris; sed oppidum hoc ad *Tilam*, fluvium non procul inde ex Jura erompentem ponit.

Urba autem fluvius oritur ex lacu quodam, & alluit Lacum, *le Lieu*, locum magno lacui adsitum, à quo nomen accepit; Juram Abbatiale Monasterium, *Ioux*; Vallem Urbæ *Val Orbe*; castrum Urbam, *l'Orbe*; castrum Ebredunum, *Iverdon*, ad caput lacus Ebredunensis, qui & Novoburgensis vocatur: deinde in Arolam defluit.

URBIA FLU.

Flumen *Urbia* Regnum Chilperici à Regno Guntchramni dividebat: pons que erat in pago Parisiaco ei flumini impositus, quem *pontem Urbiensem civitatis Parisiacæ* in capite XIX. libri VI. Historiæ Francicæ appellat Gregorius, capitulumque istud inscribit, *De hominibus Chilperici apud Urbiam fluvium.* Ex quo colligo *Pontem Urbiensem* à flum. *Urbia* dictum esse. Ibi Chilpericus Rex Francorum præsidium militum posuit ad arcendos transitu insidiatores, si qui à fratre summitterentur. Aimoinus in libri Historiæ Francicæ III. capite XLVIII. dum Gregorium transscribit nec intelligit, gravi errore pro *Ponte Urbiensi* sive *Urbiæ* fluminis, *Pontem Parisiacæ urbis* nobis obtrudit. Partem autem pagi Stampensis, & Stampas ipsas Junnæ fluvio adsitas Guntchramnus tum obtinebat: ita ut *Urbia* fluvius proximus Junnæ, ea ex parte terminus esset Regni Chilperici, Lutetiæ Parisiorum ac Augustæ Suessionum dominantis. Quare non dubito, quin *Urbia* iste fluvius apud Gregorium sit amnis *Ordea* & *Orgia* vulgò dictus, *Orge*, qui vicum S. Maximæ, *S. Mesme*, Dordingum, *Dourdan*, & Castra alluit, ibique Remandam recipit, *Romande*, ad quem sunt Rumbelittum, *Rambouillet*, vicus S. Arnulfi in Aquilina silva, *Saint Arnoul en Iveline*, ac Bruetiæ Castellum, *Brueres le Chastel*. Tum *Urbia* CampumLupi, *Chantelou* vel potiùs *Champdelou*, Brittonariā *Bretonniere*, Lupi Villam *Leuville*, Spinetum vulgò dictum *ad Ordeam*, *Espinay sur Orge* Nostris nuncupatum, ac Villam Messium, *Ville-moisson* præterlapsus, augetur rivo vel amniculo ex Marcocis, Linais, (*Linas*) ac Longo Ponte decurrente. Inde ad Minorem Vallem (*le petit-Vaux*) Ivetam amnem admittit, *Ivette*, qui Donnamperram *Dampierre*, ad S. Ferreolum *Saint Fergel*; Capellam Milonis *la Chappelle-Milon*, Caprosiam *Chevreuse*, Gif Monasterium, Butes, Orceium *Orsay*, Palatiolum *Palescau*, Villam-Bonam *Villebon*, Montem Gemellum, *Lenjumeau*, Majorem Vallem *le Grand Vaux* attingit, atque apud Sabiniacum vicum non ignobilem in *Urbiam* influit. His auctus aquis *Urbia* paullo infra Gevisiacum *Juvisy* in Sequanam evolvitur. *Pons* igitur *Urbiensis civitatis Parisiacæ* apud Gregorium, vel *Pons Urbiæ fluvii* videtur esse Sabiniacum ad *Urbiam*, *Savigny sur Orge*, vicus pagi Parisiaci, ubi pons *Urbiæ* est hodieque impositus: de quo ceo de re contemnenda Nostrorum est verbum, *le Pont de Savigny en l'air*, aliàs *len lere.* Nisi si malumus *Gevisiacum*, ostio confluentibusve *Urbiæ* ac Sequanæ proximum, *Pontis Urbiensis* nomine ab Gregorio designari.

URCENSIS PAGUS.

Pagus Urcensis medius fuit inter pagos Suessionicum & Vadensem: ut docent Capitula Caroli Calvi, in quibus *Urcisus* nuncupatur. Ab Frodoardo in Historia Ecclesiastica Remorum *villa Novilliacum in pago Urcinse* commemoratur, id est in *pago Urcensi*. Hic pagus nunc obscurus est & ignotus vel incolis. Fortè ab *Urco* fluvio, *Ourcq*, nomen accepit, qui Fatam Tardanensem & Nantogilum ad *Urcum* cognominatum, *Nantueil sur Ourc*, ac Firmitatem Milonis attingit, non procul à pago Suessionico & Vadensi, ac in Matronam decurrit, ferè ex adverso confluentium Mucræ & Matronæ. Nantogilo ad *Urcum* proximum est municipiolum *Nully Saint Front* dictum: quod *Novilliacum* Frodoardi *in pago Urcinse* videri potest. Est quidem in Burgundiæ Campaniæque confinius Urca fluvius, *Ource*, qui Crosam *Crense*, & Arsam *Arce*, aliis Larsam dictum, (*Larse*) amnes accipit, & apud Barrum Sequanicum in Sequanam labitur: sed ab *Urco* potiùs quàm ab *Urca* isto *Urcensem pagum* cognominatum arbitror.

URSIDUNGUS.

Ursidungus à Monasterio S. Gisleni postea *Cella S. Gisleni* vocari occœpit, vel simpliciter *Cella*, aut *Monasterium Cellense*: vulgò locus cum Monasterio *S. Guislin* aut *Guilhain* appellatur, estque in Diœcesi Camaracensi. Sic *Cellam* Nostri *Monstier la Celle* vocant in Episcopatu Tricassino; *Cellulam S. Eusicii* ad flu. Catum in Biturigibus Cubis, *Celle en Berri*. Gislenius in pago Hainoo prope Castrilucium seu Montes in *Ursidungo* Monasterium statuit, ac *Cellam Apostolorum* appellavit: quæ *Abbatia S. Ghisleni* nunc dicitur à Patrono ac conditore, & totius Hainoi primaria habetur.

URSOLI.

Inter Valentiam & Viennam *Ursoli* ponuntur ab Æthico, in itinere à Mediolano per Alpes Cottias Viennam, inde Durocortorum, inde Gesoriacum sic. *Valentia* M. P. XXII. *Ursolis* M. P. XXII. *Vienna* M. P. XXVI. *Ursolis*, aliàs *Ursoele* omnino debet esse *Rossillon* vel *Roussillon*, locus in Dalfinatu inter Valentiam & Viennam non procul à flumine Rhodano, ; *essilo* dictus Viennensis Diœceseos

seos in litteris datis anno MCCLVII. *Rossellio* in litteris anni MCCLX. Est & *Rossilio* in Santonibus, *Roussillon*, qui locus nomen familiæ nobili dedit.

URTA FLU.

Vrta fluvius inter amnes qui in Mosam devolvuntur non ultimum locum tenet, in Divisione Regni Lotharii inter Reges Ludovicum & Carolum anno DCCCLXX. facta memoratus his verbis, *De Arduenna, sicut flumen Vrta surgit inter Bislanc & Tumbas, ac decurrit in Mosam: & sicut rectâ viâ pergit in Bedensi, excepto quod de Condrusto est ad partem Orientis trans Vrtam.* Oritur nimirum *Vrta* in Arduenna silva inter Bislanc & Tumbas loca nunc nobis incognita, & partem pagi Bedensis alluit, atque à Condrusis accolitur. Oritur inquam ex lacu, vel potiùs ex stagno, qualia multa sunt his in locis ad capita fluviorum, alluitque *Vrtam* vicum nominis sui, *Ourt*, non procul à fonte suo, deinde *Vrtam* minorem recipit *Ourt*, cujus amniculi IX. circiter millia currentis fonti adjacet vicus alter *Vrta* item dictus, *Ourt*. Tum attingit castellum Rupem vel Roccam *la Roche*, Hammum majorem & minorem, *Grand Han*, *Petit Han*, Durbotom *Durbuy*, Longum Vadum *Longué*: mox Amblavam fluvium admittit, *Amblef*: demum Vvesam *Vvesa*, aliàs *Vvesdret* seu Vvasdratum Limburgensem fluvium apud vicum Condate (*Chêne*) recipit, atque ad urbem Leodicum in Mosam effunditur. Accolæ vocitant *Vrt*, Nostri *Ourt*. Quidam ad vicum S. Leonardi, *Saint Lenart*, *Vrta* & Mosæ confluentes ponunt proxime Leodicum.

USERCA.

Vserca, vulgò *Vserche*, in finibus Lemovicum veteri Monasterio est illustris, cujus fit mentio in Concilio Lemovicensi II. anno Christi MXXXIV. habito his verbis. *In primis familiam B. Martialis in hac urbe. Solemniacum atque Vsercam Cœnobia nobilissima, Monasteria quoque in hac urbe (Lemovicis) S. Martini & Augustini, necnon & congregationem Virginum in Basilica B. Dei genitricis gaudeo sancti ordinis* (Monastici) *reverentiam regulariter observare. Hæc dixi propter Abbatem Monasterii Vsercensis, quem dicunt hoc anno instituta sancti Concilii contempsisse. Ecclesiam Vsercæ* primus omnium Ruricius major, Lemovicensis Episcopus, Gregorio nostro multo vetustior, in epistola ad Rusticum memoravit.

UTICUM SILVA ET MONASTERIUM.

In Diœcesi Lexoviensi, & Decanatu Monasterioli est silva *Uticum* vel *Vticus* dicta, vulgò *Ouche*, vel *la forest d'Ouche*, & locus eo in saltu ejusdem nominis, ubi Ebrulfus Abbatiale Monasterium exstruxit, quod ab ipso nomen accepit, & vocatur unà cum loco *Ad S. Ebrulfum*, *S. Evroul*. *Saltum Vticensem*, *silvam & eremum Vticensem* Odericus Vitalis & Vvillelmus Gemeticensis commemorant. Monasterium S. Ebrulfi, quoniam situm erat in pago Oximensi non longè à castello Oximis, (*Hiesmes*) olim *Oximense* dictum esse, necnon à *saltu Vtico Vticense*, Cointius in suis Annalibus affirmat.

UTTA SALTUS.

Vtta silva vel *saltus* memoratur ab Nithardo in libro II. poniturque inter urbem Senonicam & civitatem Tricasinorum his verbis. *Karolus Senonicam adiit urbem; hinc noctu consurgit, per Vttam iter faciens, speransque (uti nuntiatum illi fuerat) quos suprà memoravimus Gautboldum, Vvarnarium, Arnulfum, Gerardum, ceterosque in eodem saltu consistere. Quos quoniam consequi non potuit, sociis equisque fessis; post Cenam Domini quieti indulget, ac Tricasinorum civitatem in crastinum adiit.* Hæc *silva Vtta* inter Agedincum Senonum & Augustobonam Tricassium, nunc vulgò dicitur *Otte*, uti primus observo: & Sedanium in *Vtta*, *Seant en Otte*, ab *Vtta* in qua est, cognomen accepit. Fuit olim hæc silva (qualis est hodieque) maxima, inter Icaunam & Venenam amnes longè lateque patens ante annos D. regnante apud Francos Ludovico ejus nominis VII. & à Villa Nova Regis Agedinco proximâ ferè usque ad Augustobonam Tricassium pertinebat, ut colligo ex epistola M. S. Mariani Autissiodorensis Abbatis ad Ludovicum Francorum Regem, tomo IV. Chesnii insertâ, in qua hæc reperio. *Placeat Serenitati vestræ dare nobis locum quemdam in foresta quæ dicitur Orta in potestate Præpositi vestri Senonensis. Ibi fratribus nostris Deo servientibus claustrum juxta morem Ordinis nostri construximus. At quoniam Regalis providentia vestra juxta prædictum locum Villam Novam ædificare cœpit*, &c. Ubi pro *Orta* haud dubiè legendum est *Otta*. Nam cùm sub Carolo Calvo ante annos octingentos *Vtta* dicta sit hæc Regis silva; u. in o ea more mutato *Otta* quidem postea vocari potuit; *Orta* vocari non potuit. T enim in r converti nec solet, nec potest.

Fuit & ibi castellum Aquæ in *Vtta* dictum, *Aix en Otte*, vel potiùs *Otte* Nicolao Ægidio in rebus Johannis Francorum Regis, aliis *Aix en Ote*, & *Aix* absolutè nuncupatum, positum ad rivum in Venenam effluentem, non procul à Sedanio in Utta, ad Ecclesiæ Tricassinæ Episcopum pertinens: ubi Anglos quadringentos in præsidio fuisse anno MCCCLVIII. & cùm usq; ad portas Augustobonæ Tricassium incursionem faciendo pervenissent, à Tricassinis fusos esse scribit Ægidius, & ab his qui evaserant *Aquas* esse incensas atque desertas. Lupus Ferrariensis Abbas in epistolâ CXXV. ad Folcricum Episcopum Tricassium Aquas istas in Tricassibus commemorat, quæ XVI. millia passuum ab Augustobona abesse dicuntur: & *prædium Aquense*, necnon *Aquensem fundum*, hoc est villam Aquensem appellat ante annos octingentos.

Vtta ergo silva pago circumjacenti latè nomen dedit, sicuti saltus Brexius Brexiæ;

saltus Briegius Briegio, Perticus Pertico, silva Teoracia Teoraciæ, &c.

In litteris Imperatorum Ludovici & Lotharii, inter cetera Monachis Monasterii S. Germani data, memoratur *in Senonico Agmantum* (*Esmans* vulgò) *cum silva dicta Vsta*. Ubi de *Vita silva* Imperatores loqui nemo non videt, & pro *Vsta Vita* restitui oportere.

Vetus quidam scriptor *nemus Ottonis* ut puto appellat. *Vir Dei S. Ebbo, Senonensis Archiepiscopus, soli Deo placere cupiens, Ereminticam vitam duxit apud Arceiam in nemore Ottonis, & sæpe Senonis rediens, populum sibi commissum illuminabat verbo, virtutibus & exemplis. VI. Kal. Sept. migravit à sæculo, anno* DCCL. Arceia vulgò *Arcey* nuncupatur, & vix II. leugas abest à Sedanio in *Vita*: ita ut *nemus Ottonis Vita* silvæ partem esse dubitari non possit.

UXANTIS ET SENA INSULÆ OCEANI BRITANNICI.

Apud Æthicum inter insulas maris Oceani quod Gallias & Britannias interluit, præter ceteras *Vxantisina* ponitur, & *Vindelisiata*. Ex quibus *Vxantisina*, in Regio codice *Vxantis Ina* divisim, in aliis *Vxantisina* & *Vsantisina*, alibi *Vixantissima* appellatur. Ego ante annos triginta heic bis duas in unam insulas coaluisse, ac legi oportere apud Æthicum existimavi, *Vindelis, Stata, Vxantis, Sina*, repetitâ s. litterâ; vel *Vsantis, Sina*, aut *Vixantis, Sina*. Nec me ejus conjecturæ pænituit, postquàm animadverti à Cambdeno idem jam observatum fuisse: *Vxantis* Nostris dicitur *Ouessant*, aliàs *Heysant*, vel *Heissant*, Anglis *Vshant*, à promuntorio Fagi (*cap du Fou*) non longè remota; ut ex Æthici priscis exemplaribus suprà laudatis intelligitur, *Vxantis* propriè & sæpiùs, interdum *Vsantis*, sed & *Vixantis* nuncupata. Plinius qualis Lutetiæ anno MDXVI. editus est, quæ editio membranarum locum obtinet, in capite XVI. libri IV. ejus meminit; cui *Axantis* nominatur. *Inter Hiberniam & Britanniam Mona, Monapia, Ricina, Vectis: infrà verò Samnis & Axantis*. Dicta est *Axantis* eadem terminatione nominis quâ *Vectis*. In editione Lugdunensi quæ recentissima est, reperitur *Stambis & Axantos*: & ita legit apud Plinium Cambdenus, cui *Axantos* Osismiis Genti Britanniæ Armoricæ adjacet, non procul à litore. Ego cùm animadverterem ab Æthico *Vxantim*, aut *Vsantim*, & *Vixantim* eam insulam appellari; olim existimavi Plinii codices corruptos esse, & pro *Axantis Vxantis* legi oportere: nunc dubito utra alteri vocalis prævalere debeat. Nam ad *Axantim* magis *Heysant* aut *Heissant* accedit: *Vxanti* vel *Vsanti Vshant* nomen Anglicum magis convenit; *Vixanti* appellatio Britannica *Ouessant*, u in ou & x in geminum ss conversis: sicut utrem *outre*, utensile *outil*, laxare *laisser*, lixivium *lessive* Nostri dictitant. Hardius in tabula Britanniæ duas ex una insulas facit maximo errore, & alteram *l'Isle d'Ouessant* majorem & litori propiorem, alteram *Heissant* majorem. Brito in libro VII. Philippidos insulæ *Vxantis* videtur meminisse his versibus.

> Et qui rostratis ratibus secat æquor Alanus,
> Piratas secum assumat quibus utitur ipsa,
> Quum Grenesim rebus juvat exspoliare vel Ossam.

Ubi *Ossam* legi malim: nomine deducto ab *Vxanti*, u in o & x in duo s. commutatis. Nisi quis malit *Ossam* Brittonis & *Osam* Aimoini unam insulam esse, quam Aimoinus in libro II. de Miraculis S. Benedicti capite XI. ita describit. *Osa Oceani maris est insula, quæ à continenti Armoricana regionis terra quam Cornu Galliæ vocant, pelago* XVI. *passuum in transversum porrecto sejungitur. Pelagus inter insulam ac continentem terram, ob sui angustiam & rupium in eo prominentium exasperationem, difficilem navigantibus multoties efficit transitum. Grenesis* autem est *Grenesey*, insula Anglis subjecta, nec multum distans ab *Vxanti*, Osæ tamen propior.

Quæ autem apud Plinium cum *Axanti* conjungitur insula *Samnis*, à Mella nuncupatur *Sena in Britannico mari*, *Osismicis adversa litoribus, Gallici numinis*, hoc est Mercurii *oraculo insignis*; *Sina* ab Æthico suprà; in nonnullis Plinii exemplaribus mendosis *Sonnnos* vel *Sonnot*, & *Stambis*: vulgò *Sain* aut *l'Isle de Sayn* dicitur à Nostris, in quibusdam tabulis *Seims*. Ex Sena *Sain*, ex Samni *Seims* deducta est appellatio. *Sena* autem infra *Vxantem* posita, & Audiernæ portui adversa est, non ut ait Cambdenus Brivati.

UXELLUM.

Chartularium Monasterii S. Evurtii Aurelianensis MS. evolui, necnon & Chartarium Ecclesiæ Aurel. S. Crucis, in quibus *Vxellum super Malvam* memoratur, ibidem & *Hussellum* corruptè dictum. Hic locus Cellâ seu Prioratu clarus, in Ecclesiæ Aurelianensis Archidiaconatu Balgentiacensi positus est, ac *Husseau* vulgò nuncupatur, aliàs *Vsseau*, in quibusdam tabulis mendosè *Haisseau*. *Husseau* quoque in Secalonia non longè à Rivo Morentini, *Vxellum* Latinè videtur dictum esse.

Est & *Vxellum* Marchiæ titulo clarum in Burgundia, *Vxelles*, in plerisque tabulis *Vcelle* meliùs, in pago Cabillonensi non longè à Branciduno *Brancion*, & à fluvio Grauna *la Grone*, qui Ararim auget.

Ab *Vxello*, veteri nomine Gallico significationis nunc incognitæ, deducitur *Vxellodunum*, Hirtio tantopere celebratum in Cadurcis: quod vocabulum ex *uxello* & ex *duno* seu monte compositum atque conflatum est.

W

VVALACRIA INSULA, ET DE MIDDELBURGO.

Annales Fuldenses, qui in anno DCCCXCII. desinunt, *Vualchram* insulam vocant his verbis. *Anno* DCCCXXXVII. *Nordmanni tributum exactantes, in Vualchram insulam* ...

verunt, ibique Eggihardum ejusdem loci Comitem, & Hemmingum Halpdani filium cum aliis multis XV. *Kal. Jul. occiderunt, & Dorestadum vastaverunt, acceptoque à Frisonibus tributo reversi sunt.* Chronicon de Gestis Normannorum in Gallia, ad annum DCCCXCV. deductum, piraticam irruptionem Normannorum quæ anno DCCCXXXVII. facta est describens, *insulam Vualacriam* appellat; *Vualacriam insulam* appellant & Annales Bertiniani, in anno DCCCXXXIX. desinentes, Frisiæque citeriori vel Gallicæ attribuunt hisce verbis. *Anno* DCCCXXXVII. *Nordmanni irruptione solitâ Frisiam irruentes, in insula quæ Vualacria dicitur nostros imparatos aggressi, multos trucidaverunt, plures deprædati sunt: & aliquamdiu inibi commorantes, censu prout libuit exacto, ad Dorestadum eadem furiâ pervenerunt, & tributa similiter exegerunt.* Ex quo intelligitur, partem Frisiæ Citerioris vel Cisrhenanæ dictâ esse *Zelandiam* à recentioribus: cùm *Vualacria* insula quæ olim *Frisia* adscribebatur, nunc attribuatur *Zelandia.* Iidem Annales in anno DCCCXLI. *Gualacras* nuncupant, id est *Vualacras. Lotharius Heroldo Dano Gaula Crusalia, quæ vicina loce, huius meriti gratiâ in beneficium contulit.* Quæ verba prorsus corrupta, sic emendo. *Gualacras, aliaque vicina loca h. m. g. i. b. c.* *Vualacria* insula, Zelandiæ maxima inter v. ejus insulas, quæ & *Vualacra*, & *Vualchra*, vulgò *Vualcheren* nuncupatur, urbemque habet claram *Middelburgum*, in qua, ut & in urbe Hollandiæ *Harlemo* anno MDLIX. sedes Episcopatus est sub Trajecto metropoli constituta. *Middelburgum* autem à situ Germanis dictum esse puto, quasi *mediterraneum burgum* aut opidum: sicut *Middelsexiam* aut *Middlesexam* vocavere Transmarini Saxones seu mediterraneam Saxoniam, provinciam cujus caput est Londinium; Merciam Angli *Middelangliam*, hoc est mediterraneam Angliam nuncupavere, cui caput olim Dorcinca aut Dorkacestria, pòst verò Lincolnia. Ejus insulæ meminit Alcuinus in libri de Vita S. Vvillebrordi Trajectensis Episcopi capite XIV. hisce verbis. *Vir Dei pervenit ad quamdam insulam Oceani, Vualacrum nomine, in qua antiqui erroris idolum remansit.* Meminit & Sigebertus in anno MVII. *Vualachras* vocans: quam Regni Lotharingiæ insulam Balduino Comiti Flandrensium Imperator Heinricus beneficii loco dedit. Apud quemdam scriptorem *Vualecras* memini reperire.

S. VVALARICUS IN PLANIS.

In litteris quibusdam quas in tabulario Fiscamnensi legi, hæc verba reperio. *Ego Vvillelmus Harenc, de S. Vualarico in Planis, dedi & concessi*, &c. Vicus ergo maritimus & portus qui est in Normannia & in regione Caletorum Diœcesique Rotomagensi, S. Vualarici Abbatis nomen ferens, olim ante annos D. & ampliùs dictus est *S. Vualaricus in Planis, S. Valeri les Plains*, quòd in planitie situs esset: ut distingueretur à portu S. Valarici in Ambianis ad flumen Sumnam, qui olim Leuconaus vel *Luganau* vocabatur, & aggeribus arenarum vel dunis proximus erat. Certè hodieque proximum habet vicum, *Mainevolle les Plains* dictum, hoc est *Magnam Villam in Planis.* Nec longè abest à S. Vualarico in Planis *Plana Silva*, in veteribus Chartarii ejus tabulis memorata, in quibusdam litteris *Plena Silva* mendosè & corruptè vocata: qui est vicus *Plaine Seve* nuncupatus. *S. Vualaricum in Planis*, nunc plerique *S. Vualaricum in Caletis* appellant, *S. Valeri en Caux. S. Remigium de Planis* vocat Ordericus in libro X. *Saint Remy du Plain*: qui est locus in Cenomania à planitie agri sui haud dubiè cognominatus, sicuti *S. Vualaricus in Planis.*

S. VVALDOMERIS OPIDUM.

In Segusianis quos à *Foro Segusianorum* capite vulgò *Forenses* vocamus, est in colle positum *opidum S. Valdomeris*, quibusdam *Baldomeri* dicti, *Saint Germier*, vel *S. Galmier.* Hæc fuit patria Clementis Puteani, avi clarissimorum Petri & Jacobi Puteanorum fratrum, quondam amicorum meorum. Legimus *titulum memoriæ S. Vualdomeris*, è Bibliotheca Petaviana erutum atque vulgatum, XIV. versus continentem, quibus ejus fides, pietas, & miræ ad sepulcrum virtutes ac signa laudantur. Massonus mendosè *S. Bardomerum* vocat, & *opidum Forensium, cui à S. Bardomeri templo nomen est.* Ex *Valdomere* vel *Vualdomero* Nostri fecerunt *Galmier*, ut ex vespa *guespe*, ex vastare *gaster*, ex Vuarnachario vel Vuarnario *Garnier*, ex Vuaifario *Gaifier*, ex Vualterio *Gautier*, ex vuantis *gants*, ex Vuenilona *Ganelon*, ex Vuastona *Gaston.* In Usuardi Martyrologio hæc legimus: III. *Kalendas Martias Lugduni S. Baldomeri, viri Dei: cujus sepulcrum crebris miraculis illustratur. Lugduni*, id est non in urbe ipsa, sed in agro Diœcesique Lugdunensi. Neque enim, ut arbitror, alibi quàm in opido nominis sui, inter Casellas (*Chazelles*) & opidum S. Stephani (*Saint Estienne de Furen*) sito, parumque à Ligeri remoto, sepultus est *Vualdomeres* vel *Baldomerus.*

VVALONIÆ.

Vualonia à *Vualone* cognominatæ sunt; quod viri nomen linguâ Francicâ olim bonum significavit; & *Vuale. Vuala*, ac *Vualach, Gualo* etiam ac *Galo* scribebatur. In Vita Aderaldi, in Ecclesia Tricassina circa annum M. Archidiaconi, apud Camusatium hæc lego. *Pater ejus Vualo est dictus, qui linguâ Austrasiorum interpretatur bonus.* Hoc castrum Normanniæ Franciæ, situ in parte pagi Constantini, quam nonnulli *Hagam*, quidam Historici Angli impropriè *insulam Constantini* pagi pro pæninsula vocant, & II. circiter leugis à mari distans, hodieque nuncupatur *Valeagnes.*

VVALLENSES AUT VVALLONES, QUI ET ROMANI.

Cùm Germaniæ populi provincias Imperii Romani in Occidentis partibus, nimirum Galliam, Hispaniam, Britanniam, Africam, ac Italiam aliasque armis occupavissent; provinciales quidem sive veteres earum provinciarum incolæ priscum nomen suum retinuere, ac modò suæ quisque nationis proprio vocabulo; modò idque sæpiùs in commune *Romani* sunt appellati: novi autem Romanarum provinciarum possessores ac domini Germani, honoris caussâ dicti sunt *Barbari*. Unde in priscis Legibus & Historiis, & apud Gregorium nostrum ac Fortunatū *Barbaros* & *Romanos* junctim nominari, & alteros alteris opponi constat. Hinc & partem Galliæ quæ Odoni Francorum Regi parebat, *Franciam Romanam*, hoc est Neustriam vel Franciam Gallicâ linguâ utentem Liutprandus in libro I. vocat, ut à Francia cùm Germanica Germanicæque linguæ, sive ab Austria Lotharive Regno & Germania distinguat: & Nithardus in libro III. *Romanam linguam* appellat eam quâ Galli utebantur, opponitque *Teudiscæ*, id est Teutonicæ vel Germanicæ *lingua*, ut in libro VI. Rerum Francicarum observavimus. Certè Divæus in libro VII. Rerum Brabanticarum scribit, *esse & Galliçam Brabantiam, quam Romanduam appellent, in qua Nivellensium, Genapiensium, Hulpensium, Graviensium, Geldonensium, Eicurianorum, Jandrenensium, Orpensium, Gestanorum, & Hannensium præfecturæ sint.* *Brabantia* ergo *Romandua* seu Romana, Brabantia Gallica est, linguâ Gallorum utens, vulgò *le Vvallon Brabant*, & promiscuè *le Roman pays* dicta. Equestres ad lacum Lemanum, Caballenses vulgò dicti, & confines eis Vallenses, hoc est Sedunensis & Lausanensis Diœceseon partes quæ Gallicâ linguâ utuntur, *pagus Romanus* nuncupantur, vulgò *pays Roman*: *pagus* inquam *Romanus*, id est Gallicus. Hujus pagi incolæ linguam suam, quæ est Gallica lingua corrupta, ipsi *Romanam* vocant, & se *Romanè loqui* aiunt, *parlar Roman*. Ræti Curienses, portio quondam Imperii Romani, se etiam *Romanos* appellitant: & fabulosa Poëmata vulgò *Romana* nuncupant Nostri, *Romans*, quòd sint linguâ Romanâ composita, hoc est Gallicâ. In Chronico Monasterii S. Trudonis, quod in anno MCVIII. desinit, *Adelardus factus Abbas anno* DCCCCXCIX. dicitur *nativam linguam non habuisse Teutonicam, sed quam corruptè nominant Romanam, Teutonicè Vvallonicam.* Opponitur ergo lingua *Romana* seu *Vvallonica* linguæ *Teutonica* vel Teudiscæ, id est Germanicæ.

Germani Romanos istos, quorum in agris finibusque consederant, linguâ suâ *Vvallenses* vel *Vvallanos* nuncupavere. Giraldus Cambrensis in descriptionis Cambriæ capite I. & VII. scribit, Cambriam montibus, silvis, aquis, paludibusque munitissimam insulæ Britanniæ partem, quò se Britanni metu Saxonum Anglorumque receperant, post occupatum Britannicum Regnum *Vvalliam dictam à Saxonibus, qui linguâ suâ extraneum quemlibet Vvallum, & Gentes has sibi extraneas Vvallenses vocant: ac inde hodieque barbara* usitataq; magis, sed minùs propriâ *nuncupatione & homines Vvallenses, & terram Vvalliam dici.* Britanni igitur cum Damnonia, Cornubiâ aut *Cornuvvalliâ* nuncupatâ, Venedotiam, Demetiam, & Povvisiam obtinuera: quas III. regiones ipsi communi nomine Cambriam aut Cumbriam; Angli & Saxones *Vvalliam*, hoc est Romanam seu externam provinciam, *Vvales*, Gallicè *Galles*; incolas *Vvallenses* aut *Vvallicos*, id est exteros appellarunt. Venedotia *Nordvvallia* vel *Northvvallia*; Demetia *Sudvvallia* vel *Suthvvallia*, id est *Austrina Vvallia* est nominata. Similiter Ræti Curienses qui circa Curiam Rætorum habitant, & ipsi se *Romanos* appellant, à Germanis atque Alamannis *Chur-Vvalschen*, id est Curienses Romani vel Itali nuncupantur. Certè eorum regionem nunc *Ducatum Curiensem* & *Curiam*, olim *Curvvallam* appellari video. *Curvvallam* autem, nomen Germanicum, Glaber Rodulfus in præfatione libri IV. *Curiam Gallorum* interpretatur; Vvilhelmus Malmesburiensis Monachus in rebus anni DCCCLXV. *Comitatum Gallia*: uterque malè: cùm nec *Cur* Comitatum, nec *Vvalla* Galliam heic significet. Rætia enim Galliæ numquam est contributa, sed Italiæ. Guillimannus in libro II. rerum Helveticarum *Vvalen à Germanis dici* ait *cùm propè omnes externos & alterius lingua populos, tum præcipuè Italos*: & in Comitatu Sisgoviæ vel Sissiacorum opidum *Valenburgum*, *burgum Romanorum* interpretatur. Audio etiamnum Germanis *Vvalchen* Italum appellari, *Vvalch* Sclavinis. Hinc & *Vvalachiam* dictam esse nomine Germanico quidam aiunt regionem ad sinistram Danubii ripam jacentem, quam *Blachiam* Βλαχίαν Nicetas Choniates vocat, propterea quòd Romanos seu Italos incolas habuerit. Moustreletius in Voluminis I. capite CXL. linguæ *Latina* opponit Romanam vulgarem vel *Gallicam*, quam *Valec* vocat. *Lequel Archevesque exposa premierement en Latin, & apres en Valec si eloquentement*, &c. *Vvalsch Germanis peregrinum significat & barbarum, & proprio magis intellectu Gallum, & Vvallus sermo Gallicus*, inquit Buchananus in libro II. Rerum Scoticarum parum diligenter & exactè. Nam *Vvalsch* Germanicè *peregrinum* quidem, seu externum & alterius linguæ hominem populumve significat; *barbarum* planè non significat; nec magis *propriè Gallum*, quàm Britannum *Vvallensem*, Rætum Curiensem, Italum, aut quemvis alium ditionis olim linguæque Romanæ populum designat.

Ut ergo Britanni liberi à Saxonibus & Anglis *Vvallenses*; ut Ræti Curienses ab Alamannis finitimis *Curvvalli* Germanicè nuncupati sunt, id est exteri & alterius linguæ homines aut populi, quos alii *Romanos* appellavere: & ut Germani Italum *Vvalchen* hodieque vocitant: ita & eamdem ob caussam Belgas, qui linguâ Gallicâ utuntur, Germani finitimi vel potiùs Germanobelgæ

Vuallenses appellant, *Vualen*, & *Vualsche* *Vvaelgen* aut *Vvaelsken*: Nostri *Vvallons* aut *Ouallons* nonnumquam dicunt exemplo & more Germanorum, à quibus pro externis & alienæ linguæ populis habentur. *Vuallensium* vel *Vuallonum* in Gallia Belgica tres sunt provinciæ, Attrebates, Flandria *Vuallensis*, Turnacum, Insulam, Duagium, Orciacumque & pagum Pabulensem, *Peule* complexa, & Hanoum: quæ tres provinciæ in commune *pagus Vuallensis* vocantur, *pays Vualon*, id est pagus Gallicus aut Romanus, linguâ utens Gallicâ vel Romanâ. Et hæ quidem provinciæ tres hoc nomine designantur: non designantur Sapaudia, Sedunensis & Lausanensis Diœceseôn portio; Burgundia Jurensis vel Sequanorum, Lotharingia, Lucilibutgensis Ducatus, & Leodicensis Diœcesis, ac pars Brabantiæ supradicta, quæ tamen linguâ Romanâ vel Gallicâ similiter utuntur etiamnum, licèt corruptâ. Cluverius in sua Germania nomen hocce *Vuallensium* vel *Vuallonum* in Belgica notavit quidem observavitque cum multis aliis; sed causam & originem nominis cum multis aliis ignoravit: ignoravit & Bodinus vir doctus in sua Republica, qui *Vuallones* nostros, tamquam vagos & sæpe foris ac procul à patria bellum gerentes, dictos putavit à crebra interrogatione iter facientium, Quò proficiscimur? *Où allons-nous?* quæ ridicula est prisci nominis Germanici interpretatio. Eadem infelicitate Matisconem à longitudine, Lemovices à fame deduxit, nominibus Gallicis Græcam originem asserere conatus. Vuillelmi Malmesburiensis qui ante annos D. floruit, & primus *Vuallensium* in Britannia insula ac *Vuallia* nomen non multo antè natum usurpavit, verba notanda sunt. *Lotharingi*, (inquit) *Alamanni*, & *ceteri Transrhenani populi, qui Imperatori Teutonicorum subjecti sunt, magis propriè se Francos appellari jubent*: (Nimirum Franci Orientales dicebantur) *& eos quos nos putamus Francos*, (id est Francos Occiduos seu propriè dictos) *Galuvalas antiquo vocabulo quasi Gallos nuncupant.* Immò verò quasi *Gallos Romanos* vel *externos* & alienæ linguæ: nec minùs Vuillelmus in *Gal-Vuala* quàm in *Cornvualla* interpretatione erravit. Sed Francos nostros *Galuvalas* à Lotharieusibus & à Germanis Transrhenanis olim appellatos esse, nusquam alibi reperio. Duo sunt in Lotharingia fluvii *Nida*, quorum alter alterum in Saravum defert: quorum alterius accolæ Germanicâ linguâ utuntur, alterius Romanâ seu Gallicâ. Quare alter Nida Teutonicus Germanicusve Germanicè cognominatur, *die Teutsche Nide*; alter Nida Romanus vel Vuallonicus, *die Vuelsche Nide*.

VVARACTUM.

Lantharius Comes Lemovicensis, Lantherus aliàs dictus, *in loco qui vocatur Vuaractus*, Monasterium in honore B. Petri Apostoli ædificavit, quod Pardulfus primus Abbas rexit: ut docet Vita Pardulfi ab ssuppare auctore scripta: qui & ait Pardulfum *in vico pagi Lemovicensis Seredunno* aut *Seredigno* (*Sardene*) nobilibus Senatoribus natum esse. Pardulfus, vulgò *Pardoul*, aliàs *Pardoux* dicitur: cujus nominis multa sunt loca in Aquitania, multi & viri. Memini Morellum Medicum, (*Moreau*) qui mendosè *Moreau* appellari maluit, cùm de Medico quodam Aquitano scriberet, qui *Pardoux* vocabatur, *Perdulcis* ei nomen indidisse pro *Pardulfi*. *Vuaractum* caput habetur Marchiæ superioris, positumque est inter fontem Vartimpæ fluvii, (*la Gartempe*) & Crosam, ac n. *Gueres* vocatur. Gaufredus Prior Vosiensis *Guaractum*, & ejus incolas *Guaractenses* appellat. *Vuaractum* in Lemovicibus nomen dedit *pago Vuaractensi*, *le Gueretois*. Unde vicus ei proximus *S. Sulpicy Vuaractensis* nuncupatur, *S. Sulpice Gueretois*. Romani vervactum, agrum requietum & aratri pridem expertem; Nostri *gueret* vocavere: hoc nomen Latinum loco ei fuisse olim existimo, quod postea in *Veractum*, *Varactum Vuaractumve*, & *Guaractum* mutatum sit. In litteris Vuillelmi Londiniensis Episcopi *acras vvarectatas & rebinatas* reperio, hoc est agros (si ita loqui licet) *vervactatos* seu in vervacta conversos.

VVARANDRA.

B. Geremarus in villâ Vuarandrâ, qua sita est in confinio Belvacensium super fluvium Ittam, ortus est tempore Dagoberti Francorum Regis: ut in Vita ejus MS. reperitur. Locus est hodieque ad flumen Ittam in Veliocassium Bellovacorumque confinio inter Gisortium atque Gornacum municipia positos, sed Novo Mercatui proximus, vulgò *Onarde*, aut potiùs *Varde*, id est *Vuardra* truncato *Vuarandra* nomine appellatus. *Vuarindra* & *Guarandra* in quibusdam priscis codicibus scribitur.

VVARCUS CASTELLUM.

Vuarcus castellum est ad Mosam ac Sulmonam flumina, Nostris *Vuarc* dictum. In Chronico MS. Monasterii Mosomagensis fit ejus mentio. *Otto Comes, qui castellum fecerat, quod Vuarcus nomen habebat.* Item: *castellum, quod Vuarchum superiùs diximus appellari.* Ibidem *castellum Vuarchum*; Braca vel Bragæ (*Brayes*) in Remensi Parœcia; aliaque loca memorantur: & *Mosomum Comitiva Porticensis partibus*, id est *pago Porticensi* attribui videtur.

VVARENGISI VILLA.

Est alia Cella sita in Vuarengisi Villa, quam etiam Monachi sine licentia mea inhabitare noscuntur: ut ait Frotharius Tullensis Episcopus in epistola ad Drogonem Mettensem Episcopum. *Vuarengisi Villa* igitur ad Tullensem Diœcesin pertinebat, quæ hodieque *Vuarangevile* nuncupatur, positaque est ad ripam Mortæ fluminis in Lotharieusium finibus inter Rosaria *Rosieres*, & Naneeium, etiamnum Cellâ seu Prioratu suo clara, à domino quondam suo cognominata.

VVASITICUM.

Nithardus in libro III. de dissensionibus filiorum Lodhuvici Pii, ad annum DCCCXLIII. deducto, *Vuasitici* meminit ceu loci Palatii-ve Regalis, id est villæ Dominicæ. *Quod cùm Karolus in Vuasiticum didicisset, Hugonem direxit*, &c. ubi non longè à Mosa fluvio *Vuasiticum* videtur collocare. In Capitulis Caroli Calvi hic locus (ni fallor) nuncupatur *Basiu*, ut & in Annalibus Bertinianis: in primis anno DCCCLVI. quædam *Capitula* dicitur *misisse Rex* (Carolus cognomine Calvus) *de Basiu per Hadabrannum & Bettonem*. An sit *fiscus Vassiacus* dictus Adsoni in Vita S. Berchatii Abbatis, id est villa Regia; *Vuaciacus* in litteris Theodorici Francorum Regis nuncupatus, vulgò *Vassy*, nunc opidulum Campaniæ, incertum est. *Vuasciacum* Frodoardus in libro III. Historiæ Ecclesiæ Remensis commemorat: quod à *Vassiaco* supradicto cur quidam distinguendum putent, equidem nescio, nec comminisci possum.

VVASLOGIUM.

Berthatius Presbyter in brevi Chronico MS. de Episcopis Virdunensis Ecclesiæ, quod usque ad Dadonem Antistitem & ad Lodovicum Regem Germaniæ, seu ad annum DCCCL. deduxit, *Vuaslogy* meminit in Agreberto Episcopo. *Hujus tempore* (inquit) *S. Grodingus Vuaslogium Monasterium construxit, & sub ditione nostra Ecclesia posuit.* In Divisione Regni Lotharii anno DCCCLXX. facta hic locus vocatur *Vuasloi*, & inter Andanam ac Altum Montem ponitur. *Vuaslei* vel *Vuaslogium* aliqui *Beaulieu en Argonne* interpretantur, id est *Bellum Locum in silva Argunna* vel *Argonna*; quæ pars Ardnennæ est. Laurentius tamen Monachus Cœnobii S. Vitoni, qui de Episcopis Virdunensibus usque ad Alberonem Antistitem scripsit, & in anno MCXLIV. desiit, quum Robertum *ad Ecclesiam Belli Loci assumtum* esse tradit, videtur à *Vuaslogio Bellum Locum* distinguere. Sed fortè *Vuaslogium* aut *Vuaslos*, Latini scriptores recentiores à situ Bellum Locum dixere. *Vuaslos* Aubertus Miræus *Vuaslare* Monasterium in silva Fania, (*Vuasler*) à rivo ita cognominatum, ac pridem dirutum exponit.

VVASTINENSIS PAGUS.

Pagus Vastinensis vel *Vuastinensis* in Vita vetustissima S. Aunarii vel Aunacharii Autissiodorensis Episcopi primùm, ut existimo, memoratus, *le Gastinois*, unus est ex his pagis, quibus Franci Transrhenana gens, postquàm in Galliis sedem ceperunt, linguâ suâ Germanicum nomen imposuere. Adrevaldus *Vuastinensem provinciam* appellat. In Capitulis Caroli Calvi Silvaci latis *Vuastensis* pagus vocatur, seu *Vuastenensis*, & à *Miledunisi* hoc est Melodunensi pago distinguitur. Apud Nithardum similiter in libro I. pagi *Vuastinensis* & *Milidunensis* distinguuntur. Odo quoque Monachus Fossatensis in Vita Burchardi Comitis Melodunensis & Corboilensis, *Vuastinensem pagum*, & *pagum Milidunensem*, seu *Comitatum Milidunensem* separatim ut diversissimos memorat. Inter formulas veteres Marculfo subjunctas formula XLI. commemorat *Gaicum Monasterium constructum in pago Vuastinensi*; quod *Monasterium S. Mariæ* vocat, & puellarum fuisse docet formula XLII. Quem locum esse existimo *Gyles Nonnains* hodieque nuncupatum, hoc est Gaicum Nonnarum, seu sacrarum Virginum, in pago Vuastinensi ad flumen Lupam, III. à Monte Argisi leugis distantem. Ex quo intelligitur, *pagum Vuastinensem* olim minùs latè patuisse & angustiorem fuisse, quàm nunc sit: cùm Melodunum Senonum in pago *Vuastinensi* nunc ponamus, atque à pago isto cognominemus *Melun en Gastinois*: quod olim pagum suum peculiarem & cognominem habuit, à *Vuastinensi* diversum, *Milidunensem* & *Miledunensum* dictum à Meloduno, quod tum Milidunum appellabant. *Pagum Vuastinensem* memorat Odorannus in Chronico, *villamque* in eo *Fontanas* ponit; memorat & Aimoinus Floriacensis Monachus in libro I. de Miraculis S. Benedicti. Fulco qui Gaufridum fratrem suum Comitatu Andicavensi spoliaverat, captumque in carcerem conjecerat, *formidans ne Rex* (Philippus I.) *pro perpetrata fraude ipsi adversaretur, Comitatum Vastinensem quem Andegavenses Comites ante ipsum tenuerant, eidem Regi concessit habendum*: quemadmodum in codice Floriacensi invenitur.

Ita autem nomine Germanico à Francis dictus est hic pagus, quòd stagnis, montibus, saxis seu rupibus, & silvis, (quarum hodieque pars, in primis Bieria remanet) scateret, & olim esset majore ex parte incultus, ac sterilis & desertus. Hilzondis Comitissa in litteris datis anno DCCCCXCII. mentionem facit de *agris cultis & incultis, Vuastinis*, &c. id est locis desertis ac vagis, qualia Flandrenses qui linguâ Germanicâ utuntur, *Vuoestynen* appellant. In litteris Henrici I. Brabantiæ Ducis anni MCCIX. hæc legimus. *Omnes Vuastina, quæ terra silvestres dicuntur, totius alody de Herentals, ipsi Duci permaneant.* In Henrici II. Ducis Lotharingiæ & Brabantiæ litteris anni MCCXLVII. *In omni terra, quæ vulgò Vuastina dicitur*: item ibidem, *in dictis Vuastinis.* Certè in Pictonibus circa Castanetum, *la Chastaigneraye*, Voventum *Vouvant*, Merventum, Secundiniacum *Secondigny*, & Partiniacum *Partenay*, ager est hodieque silvestris, sed olim multo quàm nunc incultior, in longitudinem XII. leugas seu millia passuum circiter XL patens, *pagus Vuastinensis* similiter eamdem ob caussam nuncupatus, vulgò *Gastinois*, aliàs & sæpiùs *Gastine* vel *le pays de la Gastine*, id est *Vuastina*: ubi hodieque sunt vici, Boscellus *Bousseau*, Boscaria *Boissere*, Boscetum *Boussay*, & Tilia *le Teil*: qui vel nominibus suis silvas ibi olim longè lateque patuisse indicant. Silvas enim Nostri *boscos* & *forestes* vocitant. Est etiam in *Vuastina Pictonica* Vierium, *Viers en Gastine*.

à situ coguominatum. Bituriges Cubi in agro silvestri & deserto *Vastinnum* babent, *Vatan*: cujus mentionem facit vetus sed fabulosa Passio S. Laurtani bisce verbis. *Oportet te in territorio Biturico vicum vasta solitudinis Martyrio tuo destinatum adire, qui prisco vocabulo Vastinum vocatur.* Ibidem: *in saltu vasta solitudinis vicum, qui Vastinnum dicitur. Vicus Vastinum*, & *locus Vastinum* aliàs nuncupatur. Io Martyrologiis quibusdam priscis notàiut IV. *Nonas Julias in territorio Biturigæ civitatis, vico Vastinno, natale S. Lauriani Episcopi & Martyris.* Circa *Vastinnum* fuit vici Boscolium *Bussenil*, à bosco vel silva nomen habens, Spinatia *l'Espinere*, & Ulmerellum *l'Ormetian*, inculti & sterilis ac silvestris agri certissimum argumentum. In pago Viodocinensi fuit saltus, oomine Germaoico *Vastina* dictus; fuit & in Ceuomanis altera silva, *Vastina* quoque nuncupata. Gaufridus Comes Aodegavorum, qui Monasterium S. Trinitatis apud castrum Vindocioum anoo MXL. exstruxit, utriusque *Vastina* meminit io suis litteris, & inter ea quæ huic Mouasterio coofert, memorat *in saltu Vastina Ecclesiolam qua dicitur Eremitarum in pago Vindocinensi: in Episcopatu Cenomanico medietatem cum pasnagio totius foresta Vastina. Vastina* silva in pago Vindocinensi, non semel vocatur *Gastina* in litteris Mathildis Comitissæ Vindocioeosis, datis anno MCAAA; *forestis Gastina* in litteris Johaonis Vindocinensis Comitis, quibus anno MCXLVII. *partem forestis sua Gastina* Vindocinensibus Mooachis S. Trinitatis donare se profitetur. *Forestem de Vvastino*. & *forestam de Vvastinio* in aliis tabulis rectiùs nuncupatam reperio. Hæc est (ni fallor) silva *Gastineta* vel *Gastina*, in qua circa annum MCXI. cœnobium nomine *Gastinetum, Gastine* ædificâsse dicitur Christiaous Monachus. Proximus est huicce Abbatiæ vicus S. Laurentii, vulgò *S. Lavrent en Gastine* cognominatus. Præmoostratenses in pago Episcopàtuque Constantiensi habent Monasterium, aut ut vulgari nomioe utar Abbatiam, *de Vastinio Candido*, aliàs de *Blanca Landa* cognominatam, vulgò *Blanche Lande*, inter Exaquium *l'Essay*, & castrum S. Salvatoris Vicecomitis situm. Ex quo intelligitur *Vastinium* idem significare quod *Landam*. *Landa* autem agrum ateoolum, silvestrem sterilemque significat: quales sunt *Landa Burdigalenses* vel *Vasatica*; & *landa* Armoricanæ seu *Britannica*. In Chronico Monasterii Andrensis quod Guillelmos Abbas anno MCCXAAIV. perfecit, litteræ Gerardi Morinorum Episcupi datæ anno MXXCIV. *Comitatum Solitudinis de Gisnes* memorant; ut & litteræ Balduini Comitis Gisnensis *Comitatum Solitudinis*, id est jus gladii eo in loco, item *terram qua jacet supra domum Fretemeri in Solitudine*. Hæc *Solitudo de Gisnes*, *Vvastinia de Gisnes* in eodem Chrooico nuncupatur; & *dominum Manasses Comes tempore Rainaldi Abbatis in Vvastinia de Gisnes unam carrucatam terra loco Andrensi contulisse* dicitur: & *decima Vvastinia terra Gisnensis Comitis*; necnon *Simon Prior de Vvasto in Comitatu Gisnensi* ibidem commemoratur. *Vvastinia* ergo, seu *Vvastinia terra solitudinem* Germanicâ linguâ significat: & *Vvastinia* nomen in ea Solitudine hodieque servat locus *Vvatines* dictus. Comitatus autem Gisnensis silvis, paludibus & montibus squalet. *Vvastum*, vulgò *Vvast*, idem erat quod *Vvastina*. Apud Henricum de Knighton in libro IV. de Eventibus Angliæ, *anno G.* MCCCXL. *in subsidium guerra Regi concessa est taxa per* II. *annos duratura, scilicet nonus agniculus,* IX. *vellus*, IX. *garba; de civibus & burgensibus verò nona de omnibus bonis suis & catallis; & similiter de mercatoribus qui commorantur in civitatibus & burgis; etiam de his qui morantur in forestis & Vvastis, & omnibus aliis qui non vivunt sub labore agriculturæ, quintadecima.*

Cùm ergo constet *Vvastinas* vocari silvas, terrasque silvestres & desertas: apparet hoc nomen *pago Vvastinensi* optimè coovenire, qui magoa ex parte incultus est, & silvis ac saxis (vulgò rupes vocant) horridus, omniumq; rerum sterilis, præsertim circa Nemus, Murittum & Miliacum. *Gastinetum* Vvillelmus Britto in libro X. Philippidos nuoncupat, & cum *Castro Nantonis* conjungit: uti Odo monachus Fossatensis jam ante annos DC. conjuoxerat in Vita Burchardi Comitis Corboili his verbis: *Dedit Comes Burchardus Ecclesia Fossatensi in Vvastinensi pago, in Comitatu Nantonensi atque in Episcopatu Senonensis urbis pradium Sciam.*

VV E R D A.

Suidbertus Episcopus *in insula Rheni qua vocatur in litore* (ut Beda loquitur) Monasterium construxit; ubi & obiit. Hanc *insulam Rheni* infra Coloniam Agrippinam Germani *Vverdam* appellavere, nomine insulam significante, & *S. Suitberti insulam*, seu *S. S. Vverdam*: nunc *Cæsaris Insulam* nuncupant, *Keisers-Vveerd* vel *Keisers-Vvert*; claram oppido, & Monasterio, quod nunc pro Monachis Canonicos, ac etiamnum Suidberti Patroni sui Reliquias habet. Est & *Vverda* seu *Vvertina* ad flumen Roram in pago Ripariorum Coloniensique Diœcesi, veteri Monasterio à Liudgero structo illustris: ut Mabilio doctissimus Monachus observat.

VVILTABURGUS; ET DE VVITLA.

Beda in libri V. Historiæ capite XII. de Vvilbroido, Romæ à Sergio PP. Episcopo Frisiorum ordinato anno DCXCVI. & Clemente oominato, sic refert. *Donavit autem ei Dux Francorum Pippinus locum cathedra Episcopalis in castello suo illustri, quod antiquo Gentium illarum vocabulo Vviltaburg, linguâ Gallorum Trajectum vocatur.* Erravit Beda, & qui eum secutus est Sigebertus, quum ambo ea duobus locis unum faciunt. Trajectum enim sedes Episcopatûs vetus est in Frisia citeriore, parte Batavia, ita Gallicâ vel Romanâ linguâ dictum a trajectu Rheni fluminis: at *Vviltaburgus*, illustre Pippini castellum; abest à Trajecto millia passuum tria

atque sescentos, & vulgò *Vuiltenburg* hodieque dicitur; olim *Vuiltaburgus* (ni fallor) Gentium Germanarum circumhabitantium, nimirum Batavorum Frisiorumque linguâ nuncupatus: ut Cluverius docet. *Vuiltaburgum* aut *Vultaburgum* quidam ineptè *Vuiltorum* aut *Vultarum oppidum* interpretantur: cùm *Vuiltos* aut *Vultas* ipsimet nobiscum ignorent, nec qui sint, aut ubi habitaverint, possint ostendere.

In Annalibus Fuldensibus, in rebus anni DCCCXXXVI. reperimus, *Nordmannos Anduverpam civitatem incendisse, similiter & Vuitlam emporium juxta ostium Mosæ fluminis, & à Frisionibus tributum accepisse.* Aliàs legitur *Vuitham* mendosè. Annales istos sequitur Sigebertus in Chronico, & in anno DCCCXXXVII. *Vuitlam emporium situm juxta ostium Mosæ* appellat. Hanc *Vuitlam* quidam credunt esse *Vuiltaburgum*, id est *Vuiltam* in Frisia citeriore: quibus libentissimè accederem, si *Vuiltaburgus* esset ad ostium Mosæ: quod *Brila* magis convenit, quàm *Vuiltaburgo*, juxta ostium Rheni posito. Quare *Vuitlam* esse omnino portum ad os Mosæ existimo, paullo infra Fladirtingam, *Vlaerdingue* vel *Vlaerdingen*: quem portum & locum Nostri *la Brile*, incolæ *Briel* appellant.

VVITSANTUM.

Lambertus in Comitibus Gisnensibus *Vuitsantum* proximum Calasio, ab alba arena in qua situm est, nomen invenisse ait. *Apud Stronas, Britannicum scilicet portum qui ab albidine arenæ vulgari nomine appellatur Vuitsant, Monachorum construxit Monasterium Rodulfus Gisnensium Comes.* Idem *Vuitsandum*, *Vuichsandum*, & *Vuithsantum* appellat, & incolas ejus *Vuithsanticos*, & *Vuichsandicos*. *Vuit* ergo album, *sant* aut *sand*, atque etiam *sau* sabulum arenamve Morinorum linguâ olim significavit. *Britannicum portum* prope Strenas *Vuitsantum* nuncupavit Lambertus, hoc est Galliæ portum Britanniæ adversum ac proximum, & unde commodissimus in Britanniam insulam trajectus est: uti Gesoriacum eamdem ob caussam *portum Morinorum Britannicum* Plinius appellarat. Certè Vulganius Anglus ex Britannia seu Anglia in Gallias transiens, *appulit ad portum Vuiltsam appellatum: qui videlicet locus ex albentis sabuli interpretatione tale sortitur vocabulum:* ut in Vita B. viri reperio. Ubi pro *Vuiltsam* emendandum est *Vuitsant*, notandumque Lamberti interpretationem hoc altero vetusti scriptoris testimonio confirmari. Nunc dicitur *Vuitsan*, in quibusdam tabulis *Vuisan*. Cambdenus *Vuitsan* Icium portum esse ait, eumque portum ex quo in Britanniam trajectus erat, pridem obstructum esse, ob idque ut antea *Vuitsantum* Gesoriaco successerat, sic in *Vuitsanti* locum Calasium fuisse substitutum. Reginaldus Comes Bononiæ & Ida uxor ejus, in litteris suis datis anno MCC. *traversum vel passagium apud Vuitzhant in Comitatu Boloniæ* memorant; Mathildis in litteris anni MCCXL. *Vuissant* appellat. Guillelmus Abbas Andrensis in Chronico de rebus Monasterii sui, quod ad annû MCCXXIV. deduxit, *Burgum Vuithsand* vocat, & in Comitatu Gisnensi ponit, ut & Andram vel Andriam, *Andre*; Ardeam seu Ardam castrum, *Ardre*; Bredanardam, castellum Sangatam *Saugate*; castellum *Colemunde*.

S. VVLMARI MONASTERIUM ET MUNICIPIUM.

Eustachius Comes Bononiæ in litteris suis datis anno MCVII. nunc *Monasterium S. Vulmari*, nunc *locum S. Vulmari* vocat. Ex *Sancti Vulmari* nominibus truncatis & in unum conjunctis factâ vitiosâ appellatione, *Samer* incolæ nuncupant, pro *Saint Vulmer*. Est autem hoc Monasterium Abbatiale in eremo pagi Bononiensis non longè ab Oceano & à patria Vulmari Silviaco villa: quod opidulo circumjacenti originem & nomen dedit, ut Mabilio notat.

VVLTACONUM.

Gregorius in capite XLV. libri II. de Miraculis S. Martini *Vultaconum vicum Pictaviensem* commemorat. Profert Claudius Bouterotius trientem *Teudomeris*, diademate è margaritis redimiti, cujus in aversa parte scriptum legitur *Vuultacono*: quod est nomen loci, ubi moneta percussa: de quo nihil ampliùs scio.

VVLTIACUM.

Jonas de Vita Columbani *Vultiaci* meminit his verbis. *Progressus deinde* (Columbanus) *venit ad villam quamdam Vultiacum, quæ supra amnem Matrona sita est. Ibi receptus à quodam viro Authario nomine*, &c. Apud Hildegarium in Vita S. Faronis Episcopi Meldensis *villa* dicitur *Vuilciacus*; apud Fridegodum *villa in littore amnis Matronæ sita Vuilciacus* in libro de Vita S. Audoëni. Erat ergo hæc villa Autharii Optimatis, cujus duos filios infantulos Adonem & Dadonem, à matre sibi oblatos, Columbanus ibidem sua benedictione sacravit. *Eussi* plerique interpretantur: qui est vicus ad Matronam flumen non longè ab urbe Meldis, ubi S. Autharius Adonis & Dadonis pater hodieque colitur, sicut in Monasterio Resbacensi, quod ejus filius Audoënus Dado condidit.

INDEX
NOMINUM LATINO-GALLICUS.

A.

C.

E.

F.

G.

Lauterna

N.

O.

P.

S.

T.

V.

INDEX
NOMINUM GALLICO-LATINUS.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

Hounceur

I.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

T.

V.

Y.

Z.

INDEX
RERUM ET OBSERVATIONUM.

A.

PPpp iij

B.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

L.

M.

N.

O.

S.

T.

V.

Z.

ERRATA.

Paginâ 4. columnâ 2. versu 48. Cabillonensem Diœcesin ad Ararim attribuit; Ambarris verò agrum Burbonensem scribe agrum Burbonensem attribuit; Ambarris verò Cabillonensem Diœcesin ad Ararim. Pag. 10. col. 1. versu 23. ubrs scribe urbs. Pag. 14. col. 2. versu 53. libri scribe libro. Pag. 18. col. 1. versu 30. Andelcium scribe Andelium. Pag. 20. col. 1. versu 26. Mons Renelli Mont reneau, scribe Mons Revelli Mont reveau. Pag. 21. col. 1. versu 64. Andoacrpenses scribe Andoverpenses. Pag. 29. col. 1. versu 31. Nangiacensio scribe Nangiacensis. Pag. 31. col. 1. versu 14. esse, scribe esse att. Pag. 34. col. 1. versu 10. cursue scribe cursus. Pag. 42. col. 1. versu 19. dele nunori. Pag. 46. col. 1. versu 8. amosa lege famosa. Pag. 53. col. 2. versu 11. Epicopus scribe Episcopus. Pag. 54. col. 1. versu 36. Santonum scribe Pictonum. Pag. 55. col. 2. versu 19. Viulionis scribe Vivilonis. Pag. 63. col. 1. versu 7. opida scribe opera. Pag. 66. col. 2. versu 10. nunc a silva dele hos 3. versus usque ad Josephus. Pag. 68. col. 1. versu 31. dele Holsingos vel Pag. 72. col. 1. versu ultimo Asse scribe Assè & sic infrà. Pag. 74. col. 1. versu 29. sacrata stirpe deducis scribe sacratum ducis è templo. Pag. 93. col. 1. versu 52. au scribe aut Eadem pag. col. 2. versu 66. qu scribe qui. Pag. 94. col. 1. versu 16. Pertocoriis scribe Petrocoriis. Pag. 104. col. 1. versu 23. Prioratus scribe Prioratum. Pag. 111. col. 1. versu 66. fonte scribe fontem. Pag. 133. col. 2. versu 54. Philippo scribe Ludovico. Pag. 142. col. 1. versu 42. sita scribe situm. Pag. 145. col. 1. versu 22. Cenenicum scribe Cenericum. Pag. 153. col. 1. versu 55. Renelli scribe Revelli. Pag. 159. col. 2. versu 48. memoraratus scribe memoratus. Pag. 172. col. 2. versu 12. effluit scribe effluit. Pag. 180. col. 2. versu 60. Tocorrori scribe Durocotori. Pag. 184. col. 4. versu 10. si validè scribe sic validè. Pag. 185. col. 2. versu 37. Alannon scribe Alagnon. Pag. 192. col. 2. versu 2. DCCCC. scribe DCCCCXC. Pag. 197. col. 1. versu 7. directa scribe recta. Pag. 199. col. 1. versu 2. Genulsi scribe Genulsi. Pag. 203. col. 1. versu 21. Occidentaliem scribe Occidentalium. Pag. 217. col. 1. versu 9. oporte scribe oportere. Pag. 223. col. 2. versu 23. nuncupatua scribe nuncupatur. Pag. 230. col. 1. versu 31. eadem à Johanne scribe non eadem est quæ à Johanne & versu 38. post destitutam esse. Grandis Villa hæc quippe est Granville, sita ad mare inter Constantiam & Abrinestas. Pag. 230. col. 2. versu 44. a Germanico principatu scribe ab Agrippa principatu. Pag. 231. col. 1. versu 55. paribus scribe partibus. ib. col. 2. versu 34. Gaotis scribe Goaris. Pag. 232. col. 1. versu 1. insulam scribe insulam, versu 58. Scaldis scribe Scaldis. Pag. 233. col. 1. versu 65. Bonnoia scribe Bononia. Pag. 240. col. 2. versu 41. Herluinum scribe Herluini. Pag. 265. col. 2. versu 34. Vallenses scribe Vallensis. Pag. 271. col. 2. versu 58. cognonunari scribe cognominari. Pag. 283. col. 2. versu 3. Galre scribe Glare. Pag. 288. col. 2. versu 26. appellant scribe appellat. Pag. 299. col. 1. versu 46. post superiorem adde & inferiorem. Pag. 307. col. 1. versu 34. Cælat scribe Cæsar. col. 2. versu 23. Tingitavia scribe Tingitania. Pag. 309. col. 2. versu 7. anno. scribe annos. ib. versu 8. Regis- scribe Regi- Pag. 311. col. 1. versu 18. Mnquelinas scribe Maquelinas. Pag. 312. col. 1. versu 1. Maceria scribe Maceriæ. Pag. 314. col. 1. versu 34. finibua scribe finibus. Pag. 318. col. 2. versu 49. patentibus scribe patentibus. Pag. 319. col. 1. versu 64. Guicatdinus in libro xv. murctos scribe Guicciardinus in l. xv. muros. Pag. 321. col. 1. versu 34. Massilicoses scribe Massilienses. ib. col. 2. versu ultimo transmarinix scribe transmarinæ. Pag. 329. col. 1. versu 50. Britnanicis scribe Britannicis. ib col. 2. versu 13. Capitaletum scribe Capitalatum. Pag. 331. col. 2. versu 34. dele prope urbem Meldos. Pag. 333. col. 2. versu 6. majorem scribe majorem unum citra Matronam. Pag. 337. col. 1. versu 41. Mesox scribe Mesoa. Pag. 338. col. 2. versu 51. Mormande scribe Marmande. Pag. 340. col. 1. versu 16. Moguncsacensium scribe Moguntiacensium. Pag. 344. col. 2. versu 30. Monsagu scribe Montagu. ib. versu 31. Montacutus scribe Monsacutus. Pag. 346. col. 2. versu ultimo erpetrata scribe perpetrata. Pag. 356. scribe 359. Pag. 363. col. 2. versu 42. Lotharingia scribe Lotharingiæ. Pag. 368. col. 1. versu 35. Mamucum scribe Manucum. Pag. 372. col. 1. versu 43. pendete scribe pendere v. 57. castllum scribe castellum. Pag. 378. col. 2. versu 54. Joadanes scribe Jordanes. Pag. 379. col. 2. versu 59. Nostramm scribe Nostrorum. Pag. 380. col. 2. versu 22. diuisa scribe divisa. ib. versu 24. Aqnitanica scribe Aquitanicâ. Pag. 383. col. 2. versu 30. Isafelle scribe Isabelle. Pag. 385. col. 2. versu 1. Nivernensem scribe Niverensem. Pag. 386. col. 1. versu 1. post Noviomagum adde etiam vocat. Pag. 389. col. 1. versu 37. Reziers scribe Beziers. Pag. 402. col. 1. versu 61 Stanpiscum scribe Stampisum. Pag. 405. col. 2. versu 25. Lusarcias scribe Lusargias. Pag. 408. col. 1. versu 32. cete scribe Certè. Pag. 409. col. 2. versu 57. Aurliacum scribe Aureliacum. Pag. 416. col. 2. versu 23. vel Courbevoye scribe Corbevoye. Pag. 423. col. 2. versu 12. Muciaum scribe Muciacum. Pag. 429. col. 1. versu 56. dele in his Audoënus. ib. col. 2. versu 51. post & adde Criorlum. Pag. 430. col. 1. versu 17. post est adde non. Pag. 431. col. 2. versu 3. Sena scribe Senas. Pag. 432. col. 1. versu 21. memoratur scribe memorantur. Pag. 441. col. 2. versu 63. Saniounm scribe Sanionum. Pag. 448. col. 2. versu 63. Pictuorum scribe Pictavorum. Pag. 449. col. 2. versu 32. pedite scribe pedites. Pag. 453. col. 1. versu 67. arca scribe arcu. Pag. 455. col. 2. versu 49. XXIII. scribe XXII. Pag. 460. col. 2. versu 30. miraculis scribe miraculis. Pag. 464. col. 2. versu 57. quod scribe qui. Pag. 468. col. 1. versu 13. 11. scribe 111. Pag. 470. col. 1. versu 13. XV. scribe XI. Pag. 476. col. 1. versu 19. Hispaniense scribe Massiliense. Pag. 481. col. 2. versu 61. Capipitolis scribe Capitulis. Pag. 482. col. 2. versu 65. au scribe aut. Pag 485. col. 2. versu 8. doce scribe docet. Pag. 488. col. 2. versu 29. celeberrim scribe celeberrima. Pag. 494. col. 2. versu 3. Algamnensi scribe Sagamnensi. Pag. 500. col. 1. versu 1. uzores rum uzores scribe Amnitarum naores. Pag. 502. col. 1. versu 35. Saionum scribe Sanionum. Pag 502. col. 2. versu 67. Sautono scribe Santonos. Pag. 506. col. 2. versu 31. a scribe non longè à. Pag. 516. col. 2. versu 31. Petraviam scribe Petrariam. Pag. 519. col. 2. versu 41. Sequauos scribe Seqnanos. Pag. 524 col. 2. versu 9. ariditate scribe aciditate. Pag. 533. col. 2. versu 65. Epiphanius scribe Euhodius. Pag. 534. col. 1. versu 54. post sublatâ adde primâ. ib. col. 2. versu 4. vicus scribe vicum. ib. versu 63. & ult. insula Area scribe insulis Arearum. Pag. 541. col. 1. versu 18. tanret scribe tangeret. Pag. 542. col. 2. versu 36. quibem scribe quidem. Pag. 553. col. 2. versu 10. ærate scribe ætate. Pag. 559. col. 1. versu 20. DCCLXX. scribe DCCCLXX. Pag 566. col. 2. versu 57. Hammaqurgensis scribe Hammaburgensis. Pag. 567. col. 2. versu 48. Nervius scribe Morinis. ib. versu 49. comm scribe Nerviorum. Pag. 582. col. 1. versu 15. Valeutianis scribe Valentianis. Pag. 583. col. 1. versu 35. Vallnensi scribe Vallilensi. Pag. 588. col 2. versu 21. libris scribe libro. Pag. 589. col. 1. versu 55. Veromadui scribe Veromandui. Pag. 593. col. 2 versu 51. Gctodurum scribe Octodurum. Pag. 594. col. 2. versu 48. Vernotis scribe Vernoti. Pag. 598. col. 2. versu 16. qndem scribe quidem. Pag. 600. col. 1. versu 15 utbis scribe urbis. Pag. 602. col. 2. versu 2. Arvernonorum scribe Arvernorum. Pag. 605. col. 2. versu 57. Caeoldo scribe Cadoldo. Pag. 607. col. 1. versu 66. diitur scribe dicitur. Pag. 612. col. 1. versu 64. Augustu scribe Augusta. Pag. 613. col. 1. versu 14. Vintiensoa scribe Vintienses. Pag. 615 col. 1. versu 43. Vvinterur, estque rh scribe Vvinterthur, estque. Pag. 616. col. 2. versu 61. & 62. Voconiorum scribe Vocontiorum. Pag. 617. col. 1. versu 17. nuncupatur scribe nuncupantur. Pag. 624. col. 2 versu ult. ossilio scribe Rossilio. Pag 626. col. 1. versu 66 majorem scribe minorem.

In Indice Gallico-Latino, Pag. 10. col. 2. versu ultimo Moire scribe Montoire.

In Indicis Rerum & Observationum pagina 4. col. 1. versu 48. Da Sontioutiorom vel Sentiorinium scribe Dinia Sont. vel Sentiorum. Pag. 5. col. 2. versu 20. effluentes scribe effluentis. ib. pag. 9. col. 2. versu 23. Cemituni scribe Comitum. Pag. 11. col. 2. versu 65. Hagonis scribe Hugonis.